

119

de la comp^a de Jhs seguy

C. 26
C. 7

AVGVSTINI NIPHI
Medicis Philosophi Suessani
Expositiones,

IN ARISTOTELIS LIBROS
METAPHYSICES.

Quæ omnia ingenio ac doctrina peritissimi utriusque linguæ
uiro denuo sunt diligentissime recognita,
ac erroribus post primam edi-
tionem repurgata.

INDEXQVE DENVO ADIECTVS EST.

CVM *priuilegijs Summi Pontificis nostri Pauli Tertij,*
Illustrißimi Senatus Veneti, ac Excellentißimi
Regni Neapolis Proregis.

VENETIIS,
Apud Hieronymum Scotum.
M. D. LVII.

INDEX EORVM QVAE *IN HOC VOLVMINE COM*MENTARIORVM AVG. NIPHI: SVPER META. ARIST. CONTINENTVR.

PORCIO SECVNDA.

PORCIO TERTIA.

LIBER SECVNDVS.

LIBER TERTIVS.

LIBER QVARTVS.

LIBER QVINTVS.

LIBER SEXTVS.

LIBER SEPTIMVS.

LIBER OCTAVVS.

LIBER NONVS.

LIBER DVODECIMVS.

PARS SECVNDA.

FINIS.

ARISTOTELIS STAGIRITAE METAPHYSICORVM LIBER PRIMVS.

CVM AVGVSTINI NIPHI MEDICIS PHILOSOPHI SVESSANI EXPOSITIONE.

MNES HOMINES *natura scire appetunt.*

EXPOSITORES omnes, & qui inter Græcos, & qui inter Latinos clariores fuerunt, Aristotelem tradiderunt in præsenti libro, qui est de scientia rerũ, quæ sunt μετὰ τὰ φυσικά, idest trans corpora, entiaq; naturalia, primo præmittere procemium, in quo multis rationibus enititur auditores huius sermonis trahere ad expetendum harum rerum, quæ in hoc sermone continentur, studium. De necessitate vero huius procemij vnde emerserit, multas rationes assignare consueuimus. Primo, quia homines putauerũt hanc scientiam ciuilibus hominibus non conuenire, quoniam apud omnes gentes visa est vtilis, ac propria sacerdotibus, vt postea Aristoteles ipse dicet. Deinde quia, vt Plato inquit in Gorgia nimium studium in hac ipsa scientia videtur impedire homines ab actionibus, ita ut videatur potius hominibus impedimento ad agendum, quàm iuuamento. Tertio, quia (vt Aristoteles dicit in Politicis) monstrum non est nutriendum in rebus publicis, quoniam surripit à re publica aliquod bonũ, quod potest esse vtile ciuibus, & actionibus ciuilibus non confert: Metaphysicus, qui solum viuit in cõtemplando, aut est monstrum, aut simile monstro, cum sit ab omnibus actionibus ciuilibus vacans: igitur non est in re publica seruandus. Propter hæc & alia plurima Metaphysica ab omnibus est abiecta. Aristoteles ergo præmittit procemium, in quo nititur trahere homines ad studium Metaphysicæ: quoniam videbatur abiecta, & primo quidem ex huius scientiæ dignitatæ ostendẽs hanc scientiam dignissimam esse, & hoc multipliciter ostendit, primo quidem ex huius scientiæ maxima appetibilitate, quæ ratio potest resolui ad artem prioristicam hoc pacto, Scientia quam maxime homines appetunt, dignissima videtur, hanc scientiam homines omnes maxime appetunt: ergo hæc scientia dignissima est. Minorem argumentatur per enthymema sic, Omnes homines natura scire appetunt, ergo maximã scientiam maxime scire appetunt. Locus topicus est sicut simpliciter ad simpliciter, & magis ad magis, & maximum ad maximum. Tunc vltra, Hæc scientia est maxima scientia, ergo hanc omnes maxime appetunt scire. Huiusmodi processum Aristoteles intendit. de quo primo ponit antecedẽs enthymematis, per quod concludit maximam scientiam maxime appeti, cum dicit (omnes homines natura scire appetũt) deinde probat minorem videlicet quòd metaphysica sit maxima scientia, ibi (quoniam autem scientiam hanc) & sic habebitur prima ratio ad probandam dignissimam esse scientiam hanc ex huius scientiæ appetibilitate. hoc pacto textus iste resolui potest ad artem prioristicam. Ex hac resolutione patet causa, quare Aristoteles proposuit illam propositionem, omnes homines natura scire appetunt. Thomas autem expositor doctissimus non multum differenter ab ijs, quæ diximus, asserit Aristotelem proposuisse illam propositionem, Omnes homines natura scire appetunt, vt ostendat appetitum ad hanc scientiam non esse vanum, vt plurimi existimauerunt propter rationes prætactas, cum naturale desiderium (quod est ad eam habendam) vanum esse non possit. Alexander autem Aphrodisius in sua huius libri enarratione, vt mihi videtur, Aristotelem proposuisse hanc propositionem autumat, vt ostendat scientiam atque contemplationem præferendam esse actionibus. nam omnes homines ob naturã, & nõ ob alium superiorem finem scire appetunt, agunt autem omnes propter alium finem. cuius rei argumentum est, quoniam & ipsæ virtutum actiones, quæ omnium maxime sua sponte videntur expetendæ, ad aliud quiddam referri videntur, quoniam expetuntur, vt affectus, quibus sumus obnoxij, corrigantur, atque castigentur. cuius rei signum affert ex eo, quia alij, qui vacant affectibus, virtutum actionibus nequaquam indigent. præferenda igitur scientia, atque contemplatio est actionibus, quoniam scire appetimus natura, & non ob alium finem, agere autem secũdum virtutes propter alium finem, idest ut homines in affectibus tẽperentur, quibus sunt obnoxij. Præterea non contentus hac ratione sola Alexander, alia ratione probat contemplationẽ esse nobiliorem actione. nam si duo (vt inquit) in eadem re uersentur, quorum alter rem tantum intelligat, quo nam modo agenda sit, alter efficiat, agatque, qui intelligit tantum quomodo agenda sit honoratior, agente atq; efficiente honoratior est. Rem etiam hanc Alexander probat ex alio, quia architecti artificibus pferuntur, & principes ministris, nec ob aliud, nisi quia architecti intelligunt quomodo agenda res est, artifices exequuntur vt architecti præcipiunt. Ergo intelligentes præferendi sunt agentibus: & ita cognitio actioni. Alexander ergo ex his autumat propositionem illã positam esse, vt ostendat scientiam esse præferendam actioni, vt ipsum intelligere, & scire ipsi agere efficereq;. Cur vero fuit necessarium ostendere scientiam esse præferendam actioni, Alexander asserit vt ostendat hanc scientiam, quæ sapientia dicitur, esse omnium nobilissimam, cum sit principiorum cognitio. sunt igitur tres expositiones. Prima quidem est Aristotelem posuisse hanc propositionem ad concludendum hanc scientiam esse maxime appetibilem.

Põ D. Tho.

Alex. expõ.

Secundã rõ.

Collige expositiones.

Secunda vero ad oſtendendum hanc ſcientiam non in vanum quæri, cum natura omnes impellantur ad ipſum ſcire. Tertia expoſitio Alexandri eſt, vt oſtẽdat ſcientiam hanc eſſe nobiliſsimam, quia ſcientia & cognitio præfertur actioni, quoniam ſcire appetimꝰ natura, & nõ propter aliud, agere vero propter alium finem. Quæ vero harũ expoſitionum ſit melior poſtea iudicabimus. Si quis aũt objiciet huic propoſitioni, quia videmus multos ſcientiæ ſtudiũ non impendere, cã eſt, q̃m licet natura oẽs ſcire deſiderent, tñ per accidens impediũtur, vt vel propter voluptates, vel propter neceſsitatẽ vitæ p̃ſentis, vel propter laborem ad diſcẽdum, quem ob ſegnitiam euitant.

Remouet obiectionem.

Quo vero ad verba attinet, quæſiuimus in dilucidario propter quid Ariſtoteles hanc propoſitionẽ protulit in numero plurali, vbi expoſitionẽ Gandauenſis, & Alberti, & noſtrã aſsignauimus. Nunc vero dicere poterimus eſſe regulã topicam, vt quoties propoſitio vniuerſalis fuerit vera in vtroque numero, efficacius ſonat in numero plurali, vt quoniam hęc eſt vera, omnis homo putat deum eſſe, qui in cœlis habitat, & illa, omnes homines putãt deum eſſe, qui in cœlis habitat, conſueuit Ariſtoteles eam proferre in numero plurali in primo de cœlo ad maiorem efficaciam. Poteſt etiam eſſe alia cã, quia apud græcos propoſitiones vniuerſales in numero plurali prolatæ elegantiores habentur. Præterea verbum appetunt, græce eſt ὀρέγονται. & in antiqua tranſlatione legitur deſiderãt, quod licet apud Philoſophos non multum referat hoc, vel illo modo dicere, tamen melius, appetunt, dicitur, quoniam deſiderare dicitur proprie rerum, quæ ſunt amiſſæ. vt Cicero in Lælio vtitur. appetere rerum eſt, quas auenter cupimus, & tam in bonum quàm in malũ. Verum ad rerum ſcientiam non refert ſic, vel aliter interpretari. Nunc redeamus ad expoſitiones, & dicamus omnes tendere ad idem ſcilicet ad oſtendẽdum ſcientiam rerum diuinarum (quæ & ſapientia dicitur, & ſcientia quę eſt μετὰ τὰ φυσικά, nunc corrupte tranſiuit in vſum, vt diceretur metaphyſica) non eſſe abiectam, ſed eligendam propter ſui præſtã[illegible] verum circa ea, quæ Alexander dicit, non video ſatisfactus, primo quia licet verum ſit ſapientiam, rerumque diuinarum contemplationem eſſe præferendam actioni, tamen Ariſtoteles in nulla parte huius procemij videtur comparatiue loqui: ita vt faciat comparationem inter contemplationem & actionem. deinde ratio Alexandri videtur dubia, primo quia actiones virtutum non videntur expetendę propter aliud, vt primo Ethicorum probauit, ex eo, quia expetibile propter aliud eſt bonum propter aliud, ſed actiones virtutum nõ ſunt bonę propter aliud, ſed propter ſe, ideo enim eligimus agere ſecundum virtutes, quia eſt ſimpliciter bonum. vt probauit eodem libro. præterea falſum videtur nos eligere actiones virtutum, vt temperemur in affectibus, primo quoniam multæ actiones virtutũ ſunt, quas non eligimus, vt temperemur in affectibus, quales ſunt quæ ſunt in verbis veritas, & affabilitas, in iocis vero vrbanitas. deinde magis videmur temperari in affectibus, vt agamus ſecundum virtutes, quam agere ſecundum virtutes, vt temperemur in affectibus: vt oĩbus patet. Propterea dicendũ, eſſe verum contemplationem rerum diuinarum eſſe præferendam cunctis actionibus etiam quæ fiunt ſecundũ virtutes. non tñ Ariſtotelem nunc verum eſt feciſſe hãc comparationem, ſed ſolum demonſtraſſe huius ſcientiæ ſummam dignitatem.

Verborum expoſitio.

Qua expoſitio Alex.

Sed quæres dato q̃ Ariſtoteles non loquutus fuerit hic comparatiue, utrum verum ſit, contemplationem rerum diuinarum eſſe meliorem actione ſecundum virtutem? De hac quæſtione nulla dubitatio eſſe debet ſecundũ Peripateticos, nam Ariſtoteles. 10. Ethicorum, & 7. Politicorum dubio procul præpoſuit contemplationem rerum diuinarum actioni etiam ſecũdum virtutem. Sed dubium omnium difficillimum eſt, q̃m ſi contemplatio actione fuerit melior, cum ſemper deterius, & minus bonum ſit gratia melioris, & magis boni, vt dicitur primo Politicæ, tunc actiones ſecundum virtutem erunt gratia cõtemplationis, & ſic eligibiles propter aliud, quare non per ſe bonæ, vt fuit proceſſum contra Alexandrum.

Quæſtio.

Dicendum aliquid eſſe propter aliud bifariam, aut ſecundum diſpoſitionem, & hoc pacto media in finem ſunt propter finem, quoniam ſunt diſpoſitiones ad finem, & ſic actiones quæ ſunt ſecundum virtutem, licet ſint minus bonæ contemplatione, non tamẽ ſunt propter contemplationem hoc pacto, non.n. oportet vt ipſis poſitis ponatur contemplatio, & ipſis remotis remoueatur: Alio modo aliquid dicitur propter aliud pręordinatiue, & ſic actiones ſunt propter cõtemplationem, quoniam non poteſt eſſe contemplatio rerum diuinarum, ſi non fuerint in ciuitate actiones ſcd̃m virtutem, in tumultibus.n. & bellis, & vitijs, & turbationibus ciuilibus nemo poteſt intendere ſtudiis rerum diuinarum, immo nec contemplatione perfectę alicuius rei. & ea, quæ ſic præſupponuntur, & ſunt ꝑpter aliud, poſſunt eſſe per ſe bona, & eligibilia. q̃m non ſunt propter aliud diſpoſitiue, cum non oporteat, vt ſint in eodem ſubiecto, animalia.n. & plantæ ſunt minus bona homine, & nõ poteſt eſſe homo, niſi præſint animalia, & plantæ, quia tñ poſſunt eſſe animalia in ijs terræ regionibus, in quibus nõ ſunt homines, videtur animalia eſſe bona propter ſe, & eligibilia propter ſe. De his in libello de vera viuendi libertate, & in libello de ijs, qui apte poſſunt in ſolitudine viuere, ſatis diximus. eſſet autem magna quæſtio vtrum in eo, qui viuit in vita contemplatiua, ſint neceſſariæ omnes uirtutes. Verum alias diſputabitur.

Solutio.

Signum autem eſt ſenſuum dilectio, & enim præter utilitatem propter ſe ipſos diliguntur, & maxime aliorum, qui eſt per oculos. non enim ſolum, ut agamus, ſed etiam nihil agere debentes ipſum uidere præ omnibus aliis (ut dixerim) eligimus.

Dilectio ἀγάπησις amor.

Scholia ſunt, quæ hic Alexander ſcripſit. nam circa expoſitionem huius loci nihil dixit, tamen omnes expoſitores Ariſtotelem propoſitionem, quàm prius aſſumpſerat, probare aſſerũt per ſignum, quod etiam verba textus demonſtrant, quæ ſunt (ſignum autem eſt) nobis eius propoſitionis, quam diximus, (ſenſuum dilectio.) Si enim nos natura ſenſus diligimus & non ob aliud, niſi, quia nos faciunt ſcire ſenſibilia, erit nobis argumento, quòd natura omnes ſcire appetamus. Primo ergo affert ſignum & dicit, (ſignũ autem eſt ſenſuum dilectio.) deinde ſignum huiuſmodi exponit, & dicit (etenim præter utilitatem) a nobis (propter ſe ipſos diliguntur, & per illud verbum

Eligimus αἱρούμεθα expetimus.

Tex.com.16. & inde ꝑ multos tex. & prope finem tertii de anima.

bum (prætèr vtilitatem) dat intelligere nos diligere sensus dupliciter propter vtilitatem, quam per ipsos comparamus, & per se, inquantum sensus cognoscitiui sunt. dictum est.n.secũdo de Anima libro, & Tertio, insuper & in libro de Sẽsu, & sensibili, sensus nobis esse tributos primo ad vitæ necessitatem, vt per ipsos fugiam⁹ damnosa, & hostilia, & prosequamur vtilia, atq; conueniẽtia. Et secũdo ad delectationem, vt per sensus etiam generetur in nobis sciẽtia. quippe cũ demõstrent nobis sensibilia, è quibus proficiscitur oĩs nostra sciẽtia, circa quã est summa hominum voluptas. Deinde probat idem per signum argumento sumpto à maiore simili, & dicit (& maxime) subaudi diligimus eum sensum (aliorum) scilicet inter alios, (qui est per oculos) deinde declarat hoc secũdum signum sumptũ à maiore simili, & dicit, (nõ.n.solum, vt agamus) dãnosa fugiẽdo, & vtilia sequẽdo, (sed etiã nihil agere debẽtes).i.sed etiã dato, ꝙ nihil ageremus ꝑ sensum ipsum visus, nec acturi per ipsum essem⁹ (ipsum videre eligimus ꝑ alijs vt est dicere,) noĩauit ergo visum primo ꝑ eũ, qui est ꝑ oculos ex ĩdustria, vt innueret instrumẽta, quibus vtunẽ ad vidẽdum, deinde nominauit visum ꝑ ipsum videre, quod est operatio visus, vt innueret nõ modo visus ipsius instrã, sed operationẽ, quę proficiscitur à visu, & hęc vt innuat nos diligere & visum, & instrã, & operationes ipsius magis q̃ cæteros, ꝑpterea quia est cæteris magis cognoscitiuus.

Alia ex pō.

Fortasse (vt expositor Thomas opinatur) Aristoteles in ea parte, quæ est, (& maxime aliorũ,) nõ probat idẽ, quod superius ꝓbauerat per signũ argumẽto sumpto a maiore simili, sed ꝓbat nos diligeẽ sensus, quatenus cognoscitiui sunt, signo sumpto a visu, qui propterea quia magis cognoscitiuus est, magis q̃ cæteri diligitur, qm̃ nõ solũ eũ magis diligim⁹, quia per eũ magis agimus, sed etiã si ꝑ eũ nihil acturi essemus, eũ magis diligeremus, vt sit hoc secundũ signũ primi signi, & quouis mõ exponaẽ, recte exponiẽ.

Dubitatio.

Sed quæres primo quõ sensuũ dilectio est signũ, ꝑ quod deduciẽ nos debere natura appetere ipsum scire. quicquid sit dictũ in dilucidario, nũc ĩtelligit ꝑ signũ argumentũ, quod accipiẽ à simili. Sed statim diceres igitur ĩ sciẽntia demõstratiua Aristoteles vsus esset ratione topica, vel rhetorica.

Solutio.

Dicendum id nequaquã esse absurdum potissimum in ijs, quæ parua indigent probatione, solet enim Aristoteles pro declaratione taliũ vti ĩterdũ locis topicis, nonnunq̃ syllogismis hypotheticis, vt dicit Auer. 2.physicæ auscultationis, interdum etiam exemplari ratione, ut idem Auerroes meminit.6.eiusdem qm̃ non ad demonstrandum simpliciter ignotũ, sed ad declarandum id, quod parua indiget declaratione, id facit, secundo induci possunt ad confirmandum id, quod est simpliciter ignotum, postquã fuerit demõstratum. Possumus etiam.3.vti topicis locis ad probandũ simpliciter ignotum, qñ loca, quibus utimur, non habent instantiam. Sed de his in topicis.

Commen. 3.
Cõmen. 41.

Quo uero ad uerba attinet, (dilectio) græce est ἀγάπησισ, quod verbum a quibusdam amor interpretatur. & fortasse non ab ratione, quia amor maioris efficaciæ est, q̃ dilectio. est ẽt magis sequens naturam, cum amor sit omnibus ferè animantibus idẽ, vt Virgilius inquit. At verbũ (eligimus) græcę est αἱρούμεθα, quod nonnull expetimus transtulerunt: & non mihi placet. nam expetimus quod nõ inter multa volumus. nõ autẽ eligimus, nisi pluribus positis alterũ, dixit.n. Aristoteles statim (ipsum videre ꝑ aliis, vt ita dixerim) quare rectius eligim⁹ dicẽdum est.

Causa autem est, quoniam hic sensus maxime nos cognoscere facit, & plures differentias demonstrat. *Maxime μάλιστα magis.*

Continuatio.

Cum accepisset nos amare magis visum, qm̃ magis cognoscitiuus est, nunc illius cãm affert ex eo quia facit nos magis cognoscere, cũ per eũ cognoscamus magis ea, quæ per ipsum cognoscimus. (& plures) rerum sensibilium differẽtias demõstrat, & hoc dicit (cã autẽ est) scilicet ꝙ visus sit magis cognoscitiuus, (qm̃ hic sensus).s.inter sensus hominibus tributos, (maxime) id est perfectius (nos cognoscere facit) ea, quæ per ipsum cognoscimus, (& plures) scilicet quo ad numerum rerum sensibilium (differentias demonstrat) nobis. nam per visum cognoscimus supralunaria, & sublunaria, per cæteros autem non nisi sublunaria.

Dubitatio.

Sed dices tactus, etiam faceret nos cognoscere supralunaria, si essemus cœlestibus corporibus proximi, nã stellæ secundum Platonem igneę sunt, & tactiles, ꝙ autem eas per tactum non sentiamus, est per accidens, quia propter distantiam a stellis, quæ nobis accidit. Sed peripatetice sentiendo dicamus tactum neque per se, neque per accidens esse cœlestium cognoscitiuum, esset enim tunc cœlum tactile, & sic aut elemẽtum, aut mistum. Quare etiam si stellis essemus proximi, manusq; super eas imponeremus, nullo pacto illas per tactum cognosceremus, qm̃ qualitatibus tactilibus non subsunt.

Alia dubitatio

Adhuc nonne per tactũ sentimus calorem cœlestem, ergo sentimus per tactum stellam, quæ calefacit. Quare per tactum sentimus sublunaria, & supralunaria.

Solutio.

Dicendum per tactum nos sentire calorem cœlestem, non quidem quo Sol est formaliter calidus, sed quo Sol est caloris effectiuus & aer est calidus, ideo non sequitur nos sentire Solem per tactum, sed solum aerem calefactum a sole. quoniam illo calore non Sol, sed aer est formaliter calidus.

Verborũ expō.

Quo vero ad verba attinet maxime græce est μάλιστα & intellexit per superlatiuum comparatiuum, quod exposuerunt quidam, idest intensius, & verb[illegible]res exposuerunt fusius, atque extensius, vt sit sensus ꝙ visus sit magis cognoscitiuus, quoniam intensius per ipsum sensibilia cognoscimus, & extensius, quoniam per ipsum nostra cognitio longe magis se extendit, quàm per cæteros sensus. Quæ expositio nõ est bona, quoniam proportionabiliter æque intense per omnes sensus sensibilia cognoscimus, modo cætera sint paria. propterea expositor Thomas rectius exponit, nam per maxime intelligit perfectius atque certius. Hoc autem est, ex parte potentiæ visiuæ, quæ cæteris sensitiuis virtutibus immaterialior est, omnis autem potentia eo magis, ac magis, & certius cognoscit, quo magis ac magis immaterialior est. Per plures differentias intelligit, plura genera obiectorum, qm̃ ea omnia sensibilia, quæ lucet aut colore participant, & sic tam cœlestia, quàm sublunaria per ipsum cognoscim⁹. Quòd vero visus cæteris sensibus sic immaterialior, demõstrauit expositor ex mõ, quo visus a suis obiectis mouetur, & ex modo, quo cęteri a suis immutantur. nam sensibilia cæterorũ sensuum mouent propria sensoria, & media mutatione aliqua ex ꝑte reali. Visilia vero solũ ĩmutatione intẽtionali.

Dubitatio.

Sed dices hæc demonstratio per quam Expositor demonstrat visum immaterialiorem esse, est a posteriore, & non dicit causam. propterea ego quæro causam quare visus sortitur in suo organo maiorem immaterialitatem. Verum hæc quæstio non est ad propositum, satis enim est nobis scire visum esse immaterialiorem, & non refert ad nostrum propositum siue hoc pateat per causam, siue per signum. nã secundo libro de anima, causa asignata est ex eo, quia in organo visus est plus de aere lucido, quàm in cæteris, dico lucido, propter organum auditus, verum de re hac nunc satis. *Solutio.*

Animalia igitur sensum habentia natura fiunt.

Cum fecisset mentionem de ipso scire, quod est quoddã cognoscere propterea distinguit in ipsis animalibus cognoscitiuis diuersos cognoscẽdi gradus, & declarãdo huiusmodi cognoscẽdi gradus, primo accipit in qua cognitione omnia aĩalia cõueniunt, & dicit (animalia igitur natura fiunt sensum habentia).i.igitur omnia animalia conueniunt in habẽdo sensu à natura: ergo omnia animalia conueniunt in habenda sensitiua cognitione. Alexander vero Aphrodisius etiã asserit Aristotelẽ exponere ordinem potentiarũ aĩæ, quæ in sensibus efficiuntur. Primo, vt perfectiora aĩalia à minus pfectis discernãtur, deinde, vt ostendat hominẽ (quia præter cætera aĩalia cõpos rõnis est,) cæteris esse perfectiorem, & hæc vt doceat quid est sapiens. Sed qm̃ verba sunt illatiua, dicit.n. (aĩalia igitur) ideo quæsitum est vnde inferatur hoc, quod infert. & patet, quia infertur, ex eo, quia dixit, sensus datos esse nobis nõ solũ vt agamus, ex hoc.n. sequitur oĩbus esse datos, vt agant, quoniã cuncta viuunt, capiuntq; victũ per sensum. Aut fortasse illatiua verba sunt ex ijs, quæ post dicturus est, quoniã licet posterius dicentur, ante pconcepta habentur. sunt aũt hæc, ꝙ perfectiora aĩalia ab imperfectioribus differãt, & ꝙ homo sit animal pfectissimum, & reliqua. Cur vero animalia cuncta conueniant in habendo sensu, Aristoteles declarauit.3.lib. de Anima. ex eo, quia vltima differentia aĩalis, p quã animal diffinit, est ipsum sensitiuum. est.n. aĩal corpus animatũ sensitiuum. sensitiuum aũt nihil aliud est q̃ habere sensum: ergo oĩa animalia conueniũt, vt natura fiant cum sensu. Hoc etiã patet ex eo, quia videmus quædam animalia habere sensus oẽs, ut pfecta, quædam plures, nonnulla perpaucos, prout sunt perfectiora, minusue perfecta, omnia tamẽ necessario vnum habent videlicet tactum, non enim sine tactu aliquod animal esse potest, quippe cũ per tactũ tactibiles qualitates cognoscat, in quibus cõsistit cibus, & potus, & salus, & mors. *Quæ Alex.* *Tex.cõ. 160. & inde.*

Verum quibusdam quidem eorum ex hoc sensu non fit memoria, quibusdam autem fit.

Cum asignasset conuenientiam omnium animalium, quæ est in habenda sensitiua cognitione, nunc asignat differentiam, quam per gradus cognitionis, qui reperiuntur in brutis animalibus, exponit, & dicit. (verum quibusdam quidem eorum.) scilicet animalium (ex hoc sensu,) quem communiter omnia habent, (non fit memoria,) quasi dicat, verum animalium, quæ sensum habent, quædam sunt, quæ licet habeant sensum, non tñ habent memoriã, quæ ex sensu fit. Causa autem, quia sensum tactus habent, at phantasiam, id est imaginationem non habent, & sic in eis memoria esse non poterit, quæ earum imaginum seruatrix est, quę ex sensibus in imaginariam deferuntur, de quibus in.3. de anima dilucide. & hæc animalia sunt, quæ primum cognitionis gradum obtinent. Huius generis sunt ostrea, cõchylia, & id genus: quæ lapidibus affixa immobilia sunt motu progressiuo. Huius mẽbri causa est, quoniam cum hæc cibum, & id, quod vitæ est necessariũ prope habeãt, motu progressiuo vacant: memoria autem necessaria non est nisi propter loca & vias, ad quæ pro cibi necessitate ferantur. Carent igitur memoria, quia carent imaginatione locorum, & viarum, per quæ quærant ea, quæ sunt vitæ necessaria. Sed dices huiusmodi animalia saltem motu dilatationis, atq; cõstrictionis mouentur, vt patet cum pungũtur. nullus autem motus continuus esse potest sine imaginatione, & memoria initij, finis, & medij. Aristoteles nõ abhorret propter hoc in eis esse imaginationem, & memoriam confusas, ut habeant motum indeterminatum propter obiectum delectabile vel tristabile, dum videlicet illud occurrerit, perfectas autem habere non possunt, nisi essent frustra. Deinde asignat secundum membrum, & dicit, (quibusdam autem fit,) scilicet memoria ex sensibus propter motum imaginationis factum a sensibus, hæc si auditum nõ habuerint, animalia sunt, quę secũdum gradum cognitionis obtinẽt. Causa autem, quoniam hæc necessaria vitæ præsentia non habent, sed procul oportet illa quærere per motum processiuum: quare oportet imaginationem & memoriam habere locorum, & viarum, & partium motus & obiectorum etiam, vt moueri, & continuare procul motum possint. Huius generis sunt apes, formicæ, & aranei, cæteraque eius generis. Hæc, vt alexander aphrodisius inquit, animalibus perfectiora sunt, quæ sensu tantum prædita sunt, quoniam non modo sentiunt, sed possunt etiã quæ senserint, meminisse. *Primus in brutis cognitionis gradus.* *Tex.cõ. 160 & inde.* *3. de anima tex.com. 56.*

Et propter hoc alia prudentia sunt. Alia uero disciplinabiliora non potentibus memorare.

Et Alexander, & cæteri expositores volũt Aristotelem ex proxima diuisione nũnc inferre quoddã. Verum quid est illud, quod infert, nõ eodem modo exponunt. Expositores nostri illud autumant esse secundam & tertiam diuisionem animalium, ꝙ videlicet animalium alia sint, quæ prudentiam habent, quæcunque videlicet memoriam habent, alia vero, quæ non habent prudentiam, ea videlicet omnia, quæ memoria carent. & sic supplenda est litera, hoc pacto (& propter hoc) scilicet quia quædam habẽt memoriam, quædam non habent, sequitur, vt (alia) animalia (sint prudentia) alia vero non sint prudentia. Hoc enim supplendum est pro complemento diuisionis. huius rei causam affert Expositor, quoniam (vt.6.Ethic.patet) Memoria est pars prudentiæ, nam intelligentia præsentium, memoria præteritorum, & prouidentia futurorum partes sunt prudẽtiæ. Quare animalia, quæ carent memoria, prudentia quoq; carebunt, potissimum quoniam memoria vel est prudẽtia tota, vel prudẽtię potissima pars. Tertia vero diuisio est, quã infert, & dicit, (alia vero disciplinabiliora non potentibus memorare,) per hanc.n. compa- *Cõis omnium expositiq. Prima expõ. et prima diuisio.* *Causa apud expositorem.* *3. Diuisio.* *Solutio tacita q.*

Alex qua.

comparationem dat intelligere esse animaliũ quædam disciplinabilia, vt quæ auditũ habent, quædã indisciplinabilia, vt quæ carent auditu. nam licet comparatiue locutus sit, ad sensum positiuum est legendus. Alexander autem legit verba copulatiue hoc pacto, (& propter hoc) scilicet ꝙ quædam auditum habent, quædam non habent, quædam animalia sunt prudentia, disciplinabiliora que ijs, quæ meminisse nequeunt. & hoc dicit, (& propter hoc) subaudi, quia alia auditum habent, alia non habent, (alia) idest quædam animalia (prudentia sunt,) alia uero, hoc est & disciplinabiliora non potentibus memorare. legendum.n.est δὲ pro &, Atque τὰ pro articulo, quasi dicat & dociliora non potẽtibus memorare.

§. expositio

Melius autem propter verba, quæ sequuntur, est dicendum, Aristotelem fecisse diuisionem, & subdiuisionem hoc pacto, (& propter hoc,) quia alia habent, alia non habent memoriam, (alia quidem prudentia sunt,) alia subaudi non prudentia, & prudentium alia disciplinabilia, alia non disciplinabilia. prudentia quidem, quæ memoriam habent, non prudentia, quæ carent memoria: & prudentium, quæ memoriam habent, alia disciplinabilia, ut quæ habent auditum. alia indisciplinabilia, quæ carent auditu.

Prudentia quidem sine habilitate discendi, quæcunque sonos audire non possunt: ut apes, & si quid aliud huiusmodi est animalium genus. Addiscunt autem quæcunque cum memoria hunc quoque sensum habent.

Continuatio.

Cum dixisset prudentium animalium alia esse disciplinabilia, alia indisciplinabilia, nunc exponit hanc diuisionem,

Membrum primum.

& dicit (prudentia quidem sine habilitate discendi) id est prudentia quidem animalia indisciplinabilia ea sunt (quæcunq; sonos) vocesq; (audire non possunt,) idest quæcunque carent auditu (vt apes & si quid aliud huiusmodi est animalium genus) videlicet formicæ, & cætera insecta,

2. membrum.

deinde assignat aliud membrum, & dicit (addiscunt autem,) idest disciplinabilia autem sunt, (quæcunq; cum memoria habent quoq; sensum hunc).s. auditum, idest quæcunq; habẽt memoriam, & auditum.

Causa. Solutio qõ. tacitæ.

Causa aũt, quia auditus est sensus disciplinæ, vt dicitur in lib. de Sensu, saltem illius, quæ acquiritur per instructionem factam ab alio. dico factam ab alio, quoniam disciplina facta per instructionem à se hæc animalia, quæ carent auditu, esse possent disciplinabilia.

Quæ expositor de gradibus.

Ex iis expositor colligit plures animaliũ gradus, quorum Primus eorum animalium est, quæ memoriam, prudentiam, ac disciplinã habent, vt quæcunque auditum habent. est secundus gradus eorum animalium, quæ memoriam, & prudentiam habent, disciplinam vero non, ut quæ auditu carent. tertius uero eorum, quæ nec memoriam, nec prudentiam, nec disciplinam, ut quæ solum tactũ habent, vt ostrea, & conchylia. Nullum uero animal reperitur, quod disciplinã habeat, & neq; memoriam, neq; prudentiam Si.n. habet disciplinam, oportet habere auditum, quo ab alio instruatur, & memoriam, qua instructa seruet. & si habet auditum, memoriam, & disciplinam, oportet habere prudentiam. Quare nullum reperitur animal, quod disciplinam habeat, & non memoriam neque prudentiam.

Solutio qõ. de apibus.

Illud uero, quod in apibus cernitur, quæ ex sono congregantur non ex eo est, ꝙ sonos audiant, sed ex locali aeris motu, qui proficiscitur ex collisione aeris facta a sonis. huiusmodi enim aeris motus apes impellẽs, cogit eas in vnum.

Prima Alexandri considera- tio de prudentia.

Alexander quasi admiratus Aristotelis verbum, cum dicit alia ab homine animalia esse prudentia, asserit uerbum prudentia non proprie accepisse, nam prudentia proprie in consultando versatur & ijs in rebus, de quibus consilium capitur, diciturq; habitus consultandi, & quidem alius à facultate rationabili. Aliter quoque dicit, prudentiam accepisse pro solertia, discretioneq; naturali, quæ uersatur circa imagines, resq; ipsas agẽdas, quæ in ijs generatur, quæ meminisse ualent. Vtrum vero prudentia sit in brutis & respectu quorum actuum in dilucidario expositum est. Nunc uero apud Alexãdrum collectum sit in brutis, uel non esse prudentiam, nisi per æquiuocationem accipiendo prudentiam pro naturali solertia, vel discretione, quæ versatur circa imagines, resq; ipsas agẽdas, quæ in ijs animalibus generatur, quæ meminisse possunt. Vel si prudentia sit, oporteat ut fuse, communiterq; sumatur.

Admiratio secunda de verbo disciplinabiliora.

admiratur etiam Alexander uerbum disciplinabiliora, quod græce est μαθηματικώτερα, quoniam disciplina videtur attinere ad scientiam, quæ nullo pacto esse potest in brutis. asserit tamen bruta esse disciplinabilia non simpliciter, sed quatenus nonnulla ipsorum meminisse possunt, quasdamq; uoces addiscere atq; imitari, ut auium complures. quin etiam agere aliqua, ut canes, & elephanti, & alia quædam. Ergo disciplinam accepit quasi æquiuoce (vt dictum est) de prudentia.

Alia expõ.

Aliter quoque dicit, accepisse disciplinabiliora pro eo, quod est aptiora ad cognoscendum. Animalia enim memoria prædita cognoscunt, suumq; ab alieno discernere ualent.

Amplificatio eorum quæ dixit Arist.

Addit etiam Alexander, Aristotelẽ per hæc simul ostendisse singulas sensuales facultates animalibus esse tribuendas, quæ à sensu ipso principiũ sumunt, ut in leporibus uersutiam, in ipsa uulpe fraudẽ in lupo malitiam, in pigmeis consilium, in elephantis obedientiam & in cæteris cæteras. Oẽs.n. hæ disciplinæ quędã sunt à sensuum cõprehensione ꝓficiscentes.

De progressiuis tantum sermo est.

Alia igitur animalia imaginationibus & memorijs uiuunt, experimenti autem parum participant. hominum autem genus, & arte, & rationibus.

Prima expõ. expõ D. Tho.

Expositores Aristotelem determinare gradus cognitionis hominum autumant. circa quam rem duo Aristotelem facere dicunt: nam primo ostendere quo cognitio humana excedit cæterorum animalium cognitionem, deinde quomodo humana cognitio per diuersos gradus distribuatur. hæc autem expositio nõ valde dissonat, uerum propter illud verbum (igitur) cũ

Alia expõ.

Alexandro Aphrodisio dico Aristotelem ex ijs, quæ dixit, nunc concludere cætera animalia præter hominem parum experientia participare.

Cã expõnis.

nam, cum dixisset cætera animalia habere sensum, ne tu credas propter hoc ea habere experientiam, cum experientia ortum habeat a sensibus, quasi hoc refellens, dicit (alia igitur animalia).s. quæ sunt alia ab homine, & ab imperfectis animalibus (imaginationibus & memorijs viuunt, experimenti autem parum participant, hominum autem genus, & artibus & rationibus).s. viuit: quare & experimento omnino participat.

Verborum consideratio. Alia aĩalia.

Quo igitur ad verba attinet, Aristoteles per (alia animalia) nõ intelligit omnia alia animalia ab homine, vt expositores, & Alexander exposuerunt, quoniam tunc animalia imperfecta, quæ solum tactum habent, & immobilia dicuntur, viuerent imaginationibus, & memorijs, sed intelligit omnia alia animalia progressiua, quę sunt alia ab homine. nam hæc viuunt imaginationibus, &

Parum.

memorijs, cum uero dixit, (experimenti autem parũ participant) voluit significare (vt Alexander exponit) ea vel omnino experientia vacare, vel quasi in quibusdam ipsorum pauxillum experimenti haberi. & cum dixisset animalia alia ab homine parum experimenti participare, non proprie experimentum accepit, qđ fit ex memorijs vel ex collocatione plurium singularium in memoria receptorum, sed proportionale experimento intellexit, vt Alexander exposuit. quemadmodum de prudentia dictum est. Cum vero dixisset rationibus, quod græce est λογισμοῖς latine quoque considerationibus. rationes, vt Alexander dixit, appellauit rationes rerum agendarum, in quibus prudentia proprie versatur. & cum dixisset (viuit) viuere non accepit prout est esse viuentis, quemadmodum libro de Anima Secundo accipitur: non enim huiusmodi viuere ex memoria, atq; imaginatione proficiscitur. Sed viuere accepit pro actionibus, quibus vtimur in vita quomodo conuersationem hominum vitam dicere solemus. Sed quam ob causam animalia non participãt experimento nisi parum, hominum autem genus omnino, exponit Expositor. nam experimentum est habitus particularis cuiusdam rei proficiscens ex collatione plurium singularium in memoria receptorum: ergo nisi fuerit collocatio plurium singularium in memoria receptorum, non poterit esse proprie experimentum: & quoniam collocatio est homini propria (pertinet. n. ad vim cogitatiuam, quoniam est ratio quædam particularis collatiua intentionum indiuidualium, sicuti ratio vniuersalis intentionum vniuersalium:) ideo solum genus hominum proprie experimento participat, cætera vero animalia ex multis sensibus, atque memorijs ad aliquid prosequendum vel fugiendum assuescũt inde est, ut experimento (licet parum) participare videantur. Quod enim ex collocatione plurium singularium in homine est experimentum, in cæteris animalibus id, quod fit ex pluribus sensibus, atque memorijs, est assuetudo, & sic participando assuetudine uidetur parum participare experimento, quatenus assuetudo proportionale quippiam est ipsi experimento, vt Alexander dixit. Cur uero dixit genus hominum viuere arte & rationibus, Thomas exposuit, quia perfectum hominis regimen est per rationem arte perfectam. Vt sit sensus arte & rationibus, idest rationibus arte perfectis. nam per rationes uniuersales homo viuit perfecta arte (quæ colligitur ex pluribus experimẽtis.) Qui .n. ratione sine arte ex experimentis collecta uiueret, perfecto regimine non se regeret. Quare quemadmodum perfectum vitæ regimẽ in animalibus est per memoriam adiuncta assuetudine, ita perfectum hominis regimen est per rationem arte collecta ex pluribus experientijs perfectam. Hæc expositio bona est, & vera, tamen si voluerimus sequi Alexãdrum, Aristoteles per rationes intelligit rationes rerum agendarum, in quibus prudentia proprie uersatur, & sic intelligit prudẽtiam, quæ consistit in rationibus rerum agendarum, ergo per artem intelligendum est rectam rationem factibilium. Ars enim in faciendis rebus est sicut prudẽtia in agendis, homines ergo viuũt arte, quantũ ad res faciendas, viuunt prudentia, quantum ad res agendas.

Experimentum. *Rationibus.* *Viuit.* *De anima. 2. tex. cō. 37.* *Cur animalia non participãt experimento nisi parum, hominum genus omnino.* *Cur genus hominum arte et rationibus.* *Alia expõ.*

Fit autem experimentum in hominibus ex memoria: plures enim eiusdem rei memoriæ unius experimenti potentiam faciunt, & uidetur scientiæ, & arti fere simile experimentum esse.

Experimentum ἐμπειρία experientia peritia.

Cum dixisset hominũ genus arte, & rationibus viuere, nunc vt Alexandro videtur ostendit experimentum peculiariter homini tributum esse, ex quo ars proficiscitur: & hoc declarat exponendo quomodo generatur experimentum, & dicit, (fit autem experimentũ in hominibus ex memoria) deinde exponit modum, quo generatur, & dicit (plures enim eiusdem rei memoriæ vnius experimenti potentiam faciunt,) idest generant experimentum vnum, quod est habitus, & vna potentia, per quam quis facile atque recte potens est ad operandum. vnde Alexander declarans quomodo experimentum fit ex memoria, dicit, experimentum enim cognitio quędam iam est rationabilis, quæ hoc ab arte superatur, ꝙ experimentum sit cognitio quædã vniuersalis alicuius singularis sæpe memoria repetiti, ars uero non est huius tantum cognitio, sed omnis huic similis, quasi vnius. Deinde ex hoc, quod nunc dixit, infert similitudinem inter experimentum ex vna, & artem, & scientiam ex altera. & legatur (&) pro ergo, sic (&) id est ergo. (videtur scientiæ, & arti ferè simile experimentum esse) Expositor deducit hoc ex eo quia, vt dictum est, experimentum potentiam præbet facile, ac recte operandi, & quantum ad hoc videtur simile arti, & scientiæ, quoniam etiam ars, & sciẽtia præbent potentiam, Ars quidem recte & facile operandi, scientia vero recte & facile speculandi. Potest etiam deduci ex eo, quia sicuti experimentum est vna cognitio alicuius rei ex multis accepta, sic ars, & scientia: est tamen differentia, quia ars & scientia accipitur ex multis experimentis, experimentum ex multis memorijs. Vel tertio similitudo esse potest (vt Alexander dicit) quia, vt experimentum in quibus inest, se habet ad memoriam, quę est alicuius vnius numero rei vel rõnis, sic ars & scientia se habent ad experimentum, quoniam experimentum est multorum, ac singularium, idest sensibilium, quorum est memoria in vnum complexum. Ars autem est summa multorum experimentorum. Patet igitur recte dictum esse, ꝙ experimentum simile fere sit arti, & scientiæ, & dixit fere, quia non est omnino similitudo, vt dictum est.

Continuatio. *Quæ Alex.* *Diuina experimenti et artis.* *Illatum ex dictis.* *Expositor quia.* *2. Expositio.* *3. Expositio.*

Euenit autem scientia & ars hominibus per experientiam. Nam experientia quidem artem fecit, ut Polus inquit recte dicens, inexperientia uero fortunam. Fit autem ars, cũ ex multis experientiæ conceptionibus una de similibus fit uniuersalis existimatio.

Experientia ἐμπειρία experimentum. Fortunam τύχην casum.

Cum assignasset generationem experimenti, nunc assignat generationem artis & scientiæ. & primo assignat generationem, & dicit, (euenit autẽ) id est generatur autem (scientia, & ars hominibus, per experientiam,) nec fecit differentiam inter experimentum, & experientiam hic, licet aliqua differentia esse posit, de qua in dilucidario. deinde affert rationem, & dicit (nã experientia quidem artem facit (vt Polus inquit, recte dicens) quatenus ex experientia fit recta rõ operandi, quæ nihil aliud est nisi ars quædam. (in experientia vero fortunam). i. regulam operandi a fortuna, accidit enim a fortuna, vt inexpertus recte operetur: ergo ex experientia fit ars, quæ est recta rõ operandi, ex inexperientia fit fortuna, quæ est regula operandi fortuita. Alexãder vero dicit, illud autem perspicuum est quod Polus dicebat: qui absque experientia quicquam efficiunt, iis fortuitu finem contingere, si forte cõtingat quare expositio erit (nam experientia quidem artem facit,

Existimatio ὑπόληψις acceptio suspicio opinio. *De generatione artis.* *Rõ assumpti. Prima expõ.*

facit,) id est finẽ artis per se, fortuna per accidens attingit, deinde assignat modum, quo generantur ars, & scientia ex experimento, & dicit, (fit autem ars cum ex multis experientiæ conceptionibus), i. cum ex multis experimentarijs conceptionibus (vna de similibus fit vniuersalis existimatio.) ergo modus, quo ars fit ex experimento, est idem cum modo, quo ex memoria fit experimentum. namq; sicut ex multis memorijs fit unũ experimentum, quæ est quædam experimentaria cognitio, ita ex multis experimentis apprehensis fit vniuersalis existimatio de omnibus similibus: qua ratione fit, vt ars plusquàm experimentum hoc habeat, quod experimentum tantum circa singularia uersetur, ars autẽ circa vniuersalia: & cum dicit, artem fieri ex experimẽtis, accipit artem pro quodam habitu totali. Quo vero ad verba attinet, (scientia, & ars) non pro diuersis accipiuntur, ut nonnulli putant, qui scientiam pro cõtemplaria, artem pro operaria accipiendam esse volũt de quibus in dilucidario, vbi hanc opinionẽ sequimur. nam scientia contemplaria non fit ex experimentis in operationibus collocatis, sed ex pluribus inuentis considerationibus, vt. I. Posteriorum dictum est. Quare scientia & ars pro eodem accipiuntur, ut sit dictum (ars & scientia). i. scientia practica. hæc enim est, quæ fit ex pluribus experimentis in operationibus collocatis. (fortunam) græce est τύχην, quod nonnulli casum interpretati sunt, quod licet stare possit, tamen melius fortunam dixerim, quæ proprie in humanis operationibus habetur. (existimatio) græce ὑπόληψις, quod antiquus interpres acceptionem dixit, & non displicet tamen existimationem magis ad uerbum dicerem: licet etiam suspicio, & opinio interpretari possit. Sed dices, tunc nullus artifex esset inexpertus patet, quia per hæc in hominibus non fit ars, nisi ab experimẽtis. dicendum illum artificem esse inexpertum, qui artem didicit per doctrinam, non autem eum, qui artem acquisiuit per inuentionem. vnde Alexander dicit, neq; vero negat fieri posse, vt ars citra experientiam discatur, sed initio artem per experientiam esse inuentam ait. nam (vt dicet) fieri potest, vt sit quispiam artifex, qui non sit idem expertus, Sed de hoc in dilucidario.

De mõ generationis. *Similitudo experimenti et artis, quo ad modum operandi.* *Quid ars supra experimentum.* *Verborum consideratio. Scientia et ars.* *Fortunam.* *Existimatio.* *Dubitatio.* *Solutio.*

Nam existimationem quidem habere, quoniam Calliæ laboranti hac ægritudine, hoc contulit, & Socrati, & pluribus singularibus sic, experimenti est. hoc autem, quoniam omnibus huiusmodi secundum unam speciem determinatis hac ægritudine laborantibus contulit, ut phlegmaticis, aut cholericis, aut æstu febricitantibus, artis est.

Probatio eius quod dixit per exemplum.

Cum dixisset artem fieri, cum ex multis experimentarijs conceptionibus vna de similibus vniuersalis fit existimatio, nunc hoc probat per exemplum. Vel aliter & melius, cum dixisset artem esse quandam vniuersalem existimationem vnam de omnibus similibus, & experimentum cognitionem experimentariam vnam de pluribus similibus, nunc hæc duo exempla exponit, & primo exponit in exemplo quomodo fit experimẽtum. Deinde in exemplo exponit, quomodo fit ars, & loquitur hic de arte partiali, quæ est vnum experimentum amplificatum ad omnia similia, in textu vero proximo de arte totali. de primo dicit, (nam existimationem quidem habere, quoniam Calliæ laboranti hac ægritudine) scilicet febre cholerica (hoc contulit) scilicet diagridium, (& Socrati, & pluribus singularibus sic) scilicet contulit diagridium, cum non additur, & sic de similibus in complexione cæterisque talibus, ac eodem morbo laborantibus diagridium contulit (experimenti est.) est enim experimentum cognitio quædam de multis singularibus, cum non additur sic & vniuersaliter de omnibus similibus Deinde exponit in exemplo, quomodo fit ars, & dicit (hoc autem, quoniam omnibus huiusmodi secundum vnam speciem determinatis hac ęgritudine laborantibus) id est hoc pertinet ad artem, accipit & sic de similibus in complexione eodem morbo laborãtibus, diagridium conferre videtur, (vt phlegmaticis, aut cholericis, aut æstu) scilicet causonide, vel sanguine (febricitantibus artis est) idest fit illa cognitio, quæ dicitur ars. ergo dũ non additur, & sic de omnibus similibus natura, atque morbo, generatur cognitio experimentaria, quæ cum non sit in omnibus, potest esse fallax, cũ vero additur, & sic de omnibus similibus natura atque morbo, generatur ea cognitio, quæ dicitur ars. & hæc expositio Alexandri est, cum dicit, nam experientia est scire laborantibus hoc morbo scilicet febre cholerica hoc medicamentum opitulari, Artis vero scire tali ægrotantibus scilicet omnibus, talia scilicet omnia medicamenta conferre, quamobrem ars vniuersaliter, subaudi similia, conspicit ijs, quæ ab experientia sunt sumpta. ars enim est rei similis, id est vniuersalis discursus. Nec ab ratione Alexãder appellat vniuersale simile, quoniam vniuersale est quoddã simile (vt dicit Themistius Primo de Anima) collectum ex pluribus singularibus similibus. Ex his sequitur artem & experimẽtum esse de eisdem, nam experimentum est de singularibus, & ars etiam de singularibus. verum experimentum est cognitio plurium non addendo & sic vniuersaliter de similibus, ars vero addendo & sic de similibus vniuersaliter. Insuper sequitur experimẽtum esse cognitionem quandam vniuersalem alicuius singularis sæpe memoria repetiti, vt Alexander dicit, acquirit. n. experimentum vniuersalitatem quãdam, saltem sub ratione indefinita propter pluralitatem repetitionis, & sic dici potest vniuersalis cognitio, non vniuersaliter. Artem vero esse vniuersalem cognitionem vniuersaliter, quoniã non tantum huius, sed omnis huic similis, quasi vnius, vt voluit Alexander, loquor de arte non quidem totali vt dicemus, quæ fit ex pluribus experimentis, sed de arte particulari, quæ fit ex vno experimento amplificato ad omnia similia. patet insuper differentia inter experimentum & artem ex vna, & cognitionem assuetudinariam in brutis ex altera. nam ars & experimentum generantur in nobis ex pluribus sensibus, atq; memorijs plurium vel omnium similium singularium, collatione quadam interposita. cognitio assuetudinaria, licet ex pluribus sensibus pluribusq; memorijs plurium singularium, non tamen per medium discursum, vel collationem. Sed quæratur quo modo exempla Aristotelis reducantur ad propositiones? dico exemplum experimenti sic reduci, vt dicamus, Callias, Socrates, & plures eiusdem naturæ sic laborantes febre cholerica sunt entia, quibus contulit diagridium, ergo febricitantes febre cholerica sunt entia, quibus diagridium confert. ars erit, Callias, Socrates, & oẽs similes eiusdẽ naturæ & laborantes simili febre cholerica sunt entia, quibus cõtulit diagridium, igitur omnes febricitantes febre cholerica eiusdem naturæ sunt entia, quibus cõfert diagridium, sic. n. resoluuntur exempla ad prioristicas regulas, atque syllogisticas, vt docuit Aristoteles

Quid experimentum. *Expositio Alexandri.* *Quare uniuersale dicitur simile. Primum excerptum.* *Secundum excerptum* *Tertium excerptum.* *Quæstio.* *Verborum consideratio.*

primo priorum, cum docuit syllogizare ex obliquis. Quo autem ad verba attinet cum Aristoteles dixisset (hac ægritudine,) vt Alexander exponit intellexit pro tali, atq; cõsimili morbo, non.n. duo homines possunt eadem numero ægritudine laborare. & cum docuisset artem & experimentum in iuuamentis, non iuuamentis tantum, sed etiam in morbis ars per simile discurrit. Sed circa hæc sunt dubitationes, prima quia tũc in generatione artis ex experimento committeretur fallacia consequentis. deducitur argumentum, quia experimentum est ex multis singularibus commemoratis, ars vero in omnibus similibus. sed à pluribus ad omnia locus deceptionis est à consequente. Secunda dubitatio est, in quo genere causæ ars generatur ab experimẽto, non enim experimentum esse potest artis efficiens vniuocum, cum experimentum sit cognitio alterius speciei ab arte: neq; æquiuocum, quia experimentum præstantius esset ipsa arte: Præterea secundũ Alexandrum ars & experimentum sunt idem, igitur ars non fit ab experimentis. Tertia, videtur in textu non esse bene dictũ artẽ fieri ab experimento, quoniam quemadmodum experimentum non fit, nisi ex pluribus memorijs, sic ars non fit nisi ex pluribus experimentis. Quarta ab experimentis generantur principia artis, vt patet in fine. 2. Post. igitur non ars, non.n. artis principia sunt ipsa ars. Quinta ab incerto nõ generatur certum, Ars est certa vt patet. 6. Ethicorum, experimentum vero fallax, ut Hippocrates inquit. Vltimo dubitatur, quia non videtur scientiam fieri ex experimentis, vt Aristoteles dicit in textu, primo quia scientia de substantijs separatis, est scientia, & tamen non potest generari ex experimentis, cum non cadat sub sensu. deinde quia doctrina, quæ habetur a doctore, est scientia, quę tamen non acquiritur per experimentum. Pro solutione multa diximus in dilucidario, nunc breuibus dicimus cum Alexandro, non recedendo ab ijs, quæ ibi diximus, tam artem q̃ scientiam generari posse in nobis, vel per inuentionem nostram, aut per inuẽta aliorum, aut per disciplinam, quam auditu habemus ab ore doctorum. Alexander igitur asserit Aristotelem locutũ esse de arte, & scientia, quæ nostra inuentione addiscũtur. nam quæ per inuenta aliorum, uel per disciplinam discuntur, possumus discere notis nobis terminis, ordine, & traditione, & lumine naturali intellectus agentis, vt primo Posteriorum declarauimus. Secundo dicendum secundum Alexandrum, nec scientiam contemplatiuam, quæ habetur inuẽtione, nec quæ habetur disciplina a doctore tradita, ex experimentis generari in nobis. patet quia experimentum est principium artis, quæ est cognitio in operabilibus, at scientia cõtemplaria non est cognitio in operabilibus. Quare ex experimentis fieri nõ poterit. Tertio dici potest omnẽ scientiam, quæ fit in nobis, generari in nobis, aut disciplina tradita a doctore, aut ex inuentis aliorum, aut ex inuentionibus nostris. nunquam tamen ex experimentis. & si inueniretur aut Auerroes, aut Aristoteles, aut Alexãder dicere, scientiam fieri ex experimentis, experimẽtum acceperunt pro inuento. nam quod in operationibus experimentum dicitur, in contemplationibus vocatur inuentio, vel inuentum. Solutiones dubitationum patent in dilucidario, prima quidem, quia non valet consequentia, nam licet a pluribus ad omnia similia aliquando committatur fallacia consequentis, tamẽ cum nondum sit reperta instantia, consequentia est necessaria, vt dicitur in topicis. deinde deletur secunda, quoniam experimentum est causa effectrix artis vna cum ipsius intellectus lumine, & quidem vniuoca: q̃m tam experimentum, q̃; cognitio principiorum artis est cognitio quia, hoc est quia sunt vera: & sic non oportet experimentariam cognitionem præstantiorem esse arte, vel cognitione principiorũ artis, illud etiam deletur, quod addebatur, nam ars totalis fit ex experimentis, partialis uero idem cum experimento, solum differens propter amplum & magis amplum. Tertia quoq; diluitur, quoniam licet ars totalis non proficiscatur ex vno experimento, ars tamen particularis, quæ est accommodata vni generi operationũ, potest fieri in nobis ex uno experimento, uel esse idem vni experimento. modo illud amplificetur ad omnia similia: vt diximus in textu. Quarta etiam deletur, quia ex experimentis fieri videtur vniuersa ars, nam ex experimentis generatur cognitio primorum principiorum, ex cognitione primorum principiorum generantur cognitiones conclusionum per manus deductas vsq; ad vltimas. & sic generabitur vniuersa ars, quæ nihil aliud est, quã cognitio omnium principiorum, & conclusionũ. Quinta quoq; aboletur, quoniam licet experimentum sit fallax, inquantum est in pluribus, tamen inquantum est in pluribus, nulla dum occurrẽte instantia, est certum, Hippocrates igitur loquitur prima ratione. Sexta vero diluta est, quoniam nec scientia substantiarum diuinarum generatur ex experimentis, nec alia quæuis contemplaria, vt diximus, sed per inuenta propria, aut progenitorum. Sed adhuc dices, nullus inuenit, nisi per sensum, vt primo posteriorum patuit, substantiæ separatæ non cadunt sub sensu, igitur adhuc stat argumentum. dicendum substantias separatas cadere sub sensu, quia licet non cadant sub sensibus in propria forma, cadunt tamen sub sensibus in proprijs effectibus. nam cadere sub sensibus esse potest per se, vt color, aut per partes, vt mons aureus. aut in suo remisso, vt optime sanum in ijs, quæ sunt remisse sana, & intense calidum in ijs, quæ sunt remisse calida. aut in suo simili, vt Niphus pontifex in Nicolao pontifice, vel in suo contrario, vt vacuum vel in suis suppositis, vt vniuersale vel in suis propriis effectibus, vt substantiæ separatæ & alijs modis, substantiæ igitur separatæ cadunt sub sensibus in suis proprijs effectibus, & sic diluitur argumentum, in dilucidario vero multo plura disputauimus, quæ sub silentio nunc prætermittimus.

Hac ægritudine. Amplificatio propõnis Aristotelis. Dubitationes quarum prima est. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta. Sexta dubitatio. Solutiones. Qua Alex. Obiectio. Multiplex cadere sub sensu.

Ad operandum igitur experientia ab arte nihil differre uidetur nisi quia expertos quidem magis proficere uidemus sine experientia rationem habentibus.

Thomas Aristotelem hic comparare artẽ ad experimentum autumat per modum præeminentiæ, & propterea asserit Aristotelem duo facere, quia primo comparationem secundum preeminentiam affert, quantum ad operationem, deinde quo ad cognitionem. quam expositionem Latini omnes sectãtur. Sed cur huiusmodi comparationem facere cogatur Aristoteles, nullus expositorum declarauit. Prima.n. facie Aristoteles hæc facere coactus videtur, quia cum assignasset differentiam, quæ erat, q̃ ars cognitio sit de singularibus similibus vniuersalis vniuersaliter, experimentum autem vniuersalis, non vniuersaliter, cogitur declarare cõparationem vt habeatur & conuenientia, & differẽtia. Causa autem,

Operandum πράττειν agendum faciendum. Nisi quia ἀλλὰ καὶ. Sed etiam. De præeminentia experti ad artificem.

tem,quia nihil perfecte cognoſcitur,niſi cũ cognoſcitur ſecundum omnem rõnem,qua cognoſci poteſt: cum itaque ars & experimentum cognoſci poſſint, quo differunt, & quo comparantur,cum Ariſtoteles ea expoſuerit quo differunt, relinquetur ea eſſe declaranda,quo comparantur. Melius autẽ dicerem Ariſtotelem comparaſſe artem,quæ per inuẽtionem habetur,ad experimentum,nunc comparare artem, quæ habetur per doctrinã ad experimentum, & Alexander Aphrodiſius vir doctiſsimus ex ijs,quæ dicit,cauſam huius comparationis aſsignare videtur.aſſerit.n. per hæc verba Ariſtotelem iã oſtendere cognitionem, contemplationemq; actioni eſſe præferendam, & ſapientiam,quæ proprie intelligitur in cognitione conſiſtere, etiã actionibus præſtare.Ad hæc igitur oſtendenda primo tangit comparationem ſecundum præeminentiam quantũ ad operationem, & dicit (ad operandum igitur experientia ab arte nihil differre uidetur) hoc eſt, cũ ars venit in operationem,tollitur ea differẽtia,quæ erat inter experientiam,& artem per vniuerſaliter,et nõ vniuerſaliter cognoſcere. quoniam tunc ſicuti experientia circa ſingularia verſatur, Sic quoq; ars.deinde addit comparationem quantum ad efficaciam operandi, & dicit (niſi quia expertos quidem magis proficere videmus)Singularibus,circa quæ operantur(ſine experientia rationem).i. rationalem artem(habentibus)& ſic quãuis ars & experientia non differant, quantum ad modum operandi,tamẽ differunt quantum ad efficaciam operandi. Quo vero ad uerba attinet, verbum (operandum) græce eſt πράττειν,& nonnulli dicunt latine agendum, nonnulli faciendum, & quia verbum operari commune eſt vtrique,ideo, vt ſermo extenderetur ad utrũque, nos diximus operandum. expertus.n.tam in agendo, q̃ in faciendo certius operatur quàm artifex ſine experientia, & loquitur de habentibus rationem,ideſt artem rationalem, non de ijs, qui artem per experimenta nacti ſunt,ſed de iis,qui artem a doctore didicerunt. Verbum autem (niſi quia) græce eſt ἀλλ' ἢ καὶ,quod licet poſsit exponi (ſed etiam) tamen(vt tranſtulimus)ſic ſonat.

Conſideratio uerborum operandum.

Habens rõnem quis.

Niſi quia,

Cauſa autem, quoniam experientia quidem ſingulariũ eſt cognitio. Ars uero uniuerſalium, operationes autem,& generationes omnes circa ſingularia ſunt.non.n.qui medetur,hominem ſanat,niſi ſecundum accidens, ſed Calliam uel Socratem, uel cæterorum aliquem ſic dictorum, cui accidit hominem eſſe.

Eſſe quod homini accidit ἀνθρώπῳ εἶναι, hominem eſſe.

Cum dixiſſet expertos certius, ac efficacius operari artificibus inexpertis,nunc cauſam aſsignat, & dicit: (cauſa autem, quoniam experientia ſingulariũ eſt cognitio, ars vere vniuerſalium) ideſt cauſa eſt, quoniam experientia eſt vniuerſalis cognitio ſingularium,non vniuerſaliter, ars autem eſt cognitio ſingularium vniuerſalis vniuerſaliter, vt ſuperius diximus.Quòd autem experientia ſit cognitio circa ſingularia, probat & textus reſoluitur ad artem prioriſticam ſic, Experientia eſt circa operationes, & generationes, operationes autem & generationes ſunt circa ſingularia: Igitur experientia eſt circa ſingularia. de hac ratione accipit maiorem,& dicit(operationes autem, & generationes omnes circa ſingularia ſunt)Vbi patet illam particulam (autem) cũ ſit aduerſatiua,indicare eſſe præintelligendam minorem,quæ ſemper more græco præintelligitur. deinde probat exemplo, & dicit (non.n.qui medetur, hominem ſanat,niſi ſecundum accidens,ſed Calliã, vel Socratem, vel cæterorum aliquem ſic dictorũ) .i.ſed aliquem ex ijs,qui aliquo nomine proprio ſic dicuntur(cui accidit hominem eſſe) Sed dubitares, quia nulli hominum ſic dictorum accidit hominem eſſe,cum homo inſit per ſe vnicuique cęterorum hominum,qui ſic appellantur. Reſpondent, ꝙ quanuis eſſe hominem per ſe inſit Socrati, tamen curato per accidens conuenit, qm̃ accidit Socrati inquantũ curatur eſſe hominem. Hæc expoſitio ſuſtineri poteſt,tamen poſſunt hæc, quæ hic dicit, per regulam ſoluendi ſyllogiſmos peccantes per fallaciam accidentis: quæ talis & prima eſt, ſi aliquod prædicatur per ſe de aliquo ſubiecto,non oportet, vt prædicetur per ſe de prædicato illius ſubiecti, & propterea hic ſyllogiſmus peccat per locum ab accidente, Socrates eſt per ſe homo,Socrates eſt per ſe animal,igitur animal eſt per ſe homo.eſt.n.hic fallacia accidẽtis,eodem modo non ſequitur Socrates per ſe ſanatur uel curatur, Socrates per ſe eſt homo, igitur homo per ſe curatur uel ſanatur. eſt.n.fallacia ut diximus accidentis,& hoc dicit Ariſtoteles (ſed Calliam uel Socratẽ,uel cæterorum aliquem ſic dictorũ, cui accidit hoĩem eſſe),i.de quo hõ eſt per ſe pręd icatũ. qm̃ non oportet ſi aliquod ꝑdicatur per ſe de aliquo ſubiecto,ut per ſe ꝑdicetur de ꝑdicato illius ſubiecti, & ſic licet ſanari prædiceſ per ſe de Callia, non oportet,vt prædicetur ꝑ ſe de hoĩe, qui per ſe prædicaſ de Callia.dixit.n.hoĩem accidere Calliæ prout accidẽs facit locum Sophiſticum, nam quod eſt ſubſtantia nulli accidit. Secunda regula quæ ponitur ſecundo elenchorum,non oportet quod de accidente dicitur, de re cuius eſt accidens,vt verum eſſe dicatur, & propterea cum quæritur,vtrum noſti, quod volo te interrogare,reſponſio cauillatur ſic,nam ſi dicis,non, Argumentabor, ſed volo te interrogare te eſſe hominẽ, igitur non noſti te eſſe hominem, ſi dixeris ita,argumentabor,ſed volo interrogare,quod non noſti, igitur noſti quod non noſti. Soluitur quia non oportet quod de accidente dicitur, vt de ſubiecto illius dicatur,vel de re,cuius illud eſt accidens dicatur. & ideo licet noſcere dicatur de hoc accidente, quod velle te interrogare,nõ propterea ſequitur, vt dicatur de re, quæ eſt id,qđ nõ noſti. ſimiliter de parte negatiua, quoniam non oportet quod accidenti non ineſt,rei non ineſſe. Tertia regula etiam eſt,Non oportet qđ dicitur de ſubiecto, dici de accidẽte. propterea non ſequitur, tu cognoſcis Coriſcum, Coriſcus eſt tibi abſconſus in aula,ergo cognoſcis tibi abſconſum in aula, quia licet cognoſci dicatur de Coriſco, non oportet,vt dicatur de abſcõſo tibi in aula: quod eſt Coriſco accidens,verum de his in Elenchis, nũc uero ſatis ſit ſoluere cauillum per primam regulã, per quam patet intellectus textus.

Reſolutio ad artem prioriſticã.

Dubitatio.

Solutio.

Confutatio: Alia ſolutio et regula. Prima reg.

Secũda regula.

Si igitur ſine experimento quis rationem habeat, & uniuerſale quidem cognoſcat, ſingulare autem, quod in hoc eſt,ignoret, perſæpe in curatione peccabit. nam ſingulare magis in curationem cadit.

In curationem cadit θεραπευτόν curabile.

Ex ijs infert cauſam, quare artifex inexpertus in curandis ægrotis perſæpe errat,eſt.n.cauſa, quia,cũ

Excerptum ex dictis.

ars sit vniuersalium, experientia singularium, si aliquis rationalem artem habeat sine experientia, erit quidem perfectus quantum ad hoc, quod est uniuersale ipsum cognoscere, sed quia ignorat singulare, cum ab experimento vacet, persæpe in ægrotorũ curationibus peccabit: quippe cum curatio magis ad singulare quam ad uniuersale attineat, nam ad singulare per se, ad vniuersale autem per accidẽs cu ratio attinere videatur, dicit (Si igitur sine experimẽto quis rationem).i. rationalem artem habeat, utputa a doctoribus (& vniuersale quidẽ cognoscat) .s. etiam à doctoribus ipsis, & non per suas inuctiones experimentarias (Singulare autem).s. vel medicamentum, vel complexionem, vel morbum, vel tale id genus (quod in hoc est).i. huic conueniens ignoret (persæpe in curatione peccabit) ꝙ enim ignorauerit reubarbarum vnicuique de gente hac esse venenum, vel damnosum propter gentis illius naturam, licet sciat reubarbarum omnibus cholericis (qui cholerica febræ ægrotant) cõuenire, quia ignorat naturalem complexionem, quæ est in hoc genere hominum (in curatione peccabit persæpe, nam singulare magis) quam vniuersale (in curationem cadit) cum singulare per se, vniuersale per accidens in curationem cadat, ut dictum est.

Exemplum.

Sed tamen & scire & intelligere magis arte quam experimento esse arbitramur, et artifices sapientiores esse opinamur, tanq̃ sapiẽtia omnes sequente secundũ scire magis.

ἐπαΐειν Intelligere.

De praeminentia artificis ad expertum.

Cum assignasset præeminentiam experimẽti ad artem, nunc contra exponit præeminentiam artis ad experimentum, & (vt dixi) loquitur de arte totali, quæ habetur per doctrinam. Hæc.n. ars totalis accipit principia vniuersalia toti arti, & omnibus regulis artis ex experimentis doctorum, qui prius artem habuerunt per propria, aut aliorum experimẽta, & dicit (& tamen & scire, & intelligere magis arte quam experimento esse arbitramur, & artifices sapientiores esse opinamur) subaudi expertis, dein de reddit rationem & dicit, ὡσ κατὰ τὸ εἰδέναι μᾶλλον ἀκολουθοῦσαν τὴν σοφίαν, idest (tanquam sapien- omnes sequente secundum scire magis).i. vt Argyropylus inquit, ex eo quia sapientia in cognoscendo magis cunctis.s. hominibus accommodatur hoc est quia sapientes sunt, qui in vnoquoque genere cognoscendi magis cognoscũt, verbi causa in medendo qui magis cognoscunt, sapientiores sunt: in militia qui magis cognoscunt, sapientiores sunt: in agricultura, qui magis cognoscũt, sapiẽtiores sunt. Sicq; in cæteris cognoscendi generibus, & quia artifices in aliquo genere magis cognoscunt, quam experti in eodem genere, igitur artifices sapientiores sunt, & cum dixit (secundum scire magis) vsus est scire pro cognoscere. Ergo dicit (tanquam sapiẽtia omnes sequente) idest omnibus hominibus competente (secundum scire magis).i. quibus magis scire competit. Vnde & Alexander dicit, præfatus artifices, & sapientes expertis, propter cognitionem præferri, ex communi opinione confirmauit, Quoniã cognoscentes sapientes appellare omnibus est consuetum, & ita magis cognoscentes magis sapientes sunt. & sic scire pro cognoscere accepit. Hæc quo ad uerborum constitutionem. Quo uero ad sensum tria, ut notauit, Expositor accepit, in quibus ars præminet experimento & quantum ad scire, quod magis per artem quam per experimentum constat, & quantum ad obuiandum.i. opponendum, quod in disputationibus accidit. Nam artifex potest obuiare.i. opponere ijs omnibus, qui contra artem dicũt. non autem expertus, verum hoc verbum obuiare, græce ἐπαΐειν dicitur, & interpretantur alij intelligere, & tunc secunda præeminentia erit quantũ ad intelligere, & est verum, nam artifex excedit expertum, quantum ad intelligendum principia, est enim intellectus principiorum, qui magis spectat ad artẽ in translationibus tamen Expositores interpretantur obuiare, quod non conuenit sicuti intelligere. Tertia præeminentia est quo ad sapientiam, nam artifices sunt expertis sapientiores in vnoquoq; genere. Sed quorsum hæc? Alexander putat, ut ostendat cognitionem actioni præstare, & sapientiã, quæ non in actione, sed in cognitione intelligitur consistere, etiam cognitione præstabiliorem esse. Quæ res vera est, sed vnde in præsenti textu colligi possit, postea dicetur.

Quae Alex.

Hoc autem est, quia illi quidem causam sciunt, hi uero non. Nã experti quidem ipsum sciunt quia, sed propter quid nesciunt, illi autem propter quid, & causam cognoscunt.

Cum dixisset artifices esse expertis sapientiores probat hoc primo, & dicit (hoc autem), s. artifices esse sapientiores expertis (est, quia illi quidem), s. artifices, (causam sciunt, hi uero), s. experti (non) sciũt causam. uerbi causa, Expertus præbet frigida, & humida febricitantibus, quia sic in pluribus reperit, Artifex vero, Quia omnis cura est per contrarium. & assignat causam, & dicit (nam experti quidem ipsum sciunt quia, sed propter quid nesciunt, illi aũt) .s. artifices (propter quid & causam cognoscunt) Et locutus est, vt diximus, de artifice perfecto secundũ artem totalem, qui videlicet à doctoribus artem dicit, vt Alexander dixit, perfectam quo ad regulas, & ad rationes regularum. Sed dices ars totalis generatur ex experimentis, igitur non potest habere de aliquo maiorem scientiam, quàm expertus: Antecedens patet, quia omnis ars sua principia accipit per experimenta, aut à se, aut à doctoribus inuenta. Propter hoc argumentum quidam intelligunt, quando artifex nouit propter quid de ijs, de quibus expertus nouit quia, nam tunc est sapientior, & magis scientificus. Sed non recte dicunt, nam Aristoteles loquitur vniuersaliter, vult enim artificẽ omni experto in quocunqne sapientiorem esse, quoniam artifex per causam, expertus per sensus, & memoriã plurium. Propterea dicendum Aristotelem locutũ esse de arte totali, quę discitur ab aliis, in qua supponitur omnia principia esse uera per traditionem ab alijs expositam. Insuper & in qua regulas operandi, & regularum rationẽ veras esse supponitur per doctrinam ab alio. Dico igitur artificem non esse sapientiorem experto, quantum ad cognitionẽ principiorum, sed quãtum ad cognitionem operabiliũ ex illis principiis: nam expertus illa operatur ex cognitione quia, artifex autem ex cognitione propter quid. Dat.n. expertus frigidam aquam ijs, qui febricitant febre cholerica, & artifex similiter, ille, quia sic reperit ex sensibus plurium singularium, hic vero, quia omnis cura fit per contrarium hoc aũt principium,

Exemplum.

Dubitatio contra textum.

Solutio ad formam.

cipium,& alia omnia,ex quibus fit ars, accepit a doctore,vel ex superiore artifice qui se habet vt doctor.

Faciendorum ποιουμένων factorum. Cognoscentia εἰδότα Scientia. Verum οὖν igitur. Forma rõnis.

Vnde & Architectos circa singula honorabiliores, & magis scire artificibus putamus, & sapientiores,quoniam causas faciendorum sciunt.Illi uero sicut & quædam inanimatorum.faciunt quidem, non cognoscentia autem faciunt, ignis exurit.Verum inanimata quidem natura quadam horum singula faciunt,sed artifices,propter consuetudinem.

Cum accepisset, & probasset artifices esse sapientiores ipsis expertis, nunc idem declarat argumento sumpto a simili,hoc pacto, Sicut artifex princeps ad subministros,ita artifex simpliciter ad expertos: sed architectus, qui artifex princeps est, sapientior est omnibus artificibus,qui ei subministrant igitur artifex simpliciter sapientior est experto. Maior patet. Minor autem probatur, quia architectus, & artifex simpliciter causam,atque propter quid sciũt,experti autem & subministri non. Dicit (Vnde & Architectos) qui artifices principes sunt,(circa singula)quę ipsi prospectant (honorabiliores,& magis scire, artificibus)qui subministri sunt, (putamus, & sapientiores) hæc est minor.deinde probat hãc minorẽ, & dicit(qm̃ causas faciendorum),i.earum rerum, quæ faciendæ sunt (sciunt, illi vero),s. qui subministrãt (faciunt quidem, sicut & quædam inanimatorum) quæ faciunt prout dñi præcipiunt (non cognoscẽtia autem faciunt)ea, quæ dñi præcipiunt (Vt ignis exurit)domum hostis, vt ordinat incensor,qui tamẽ nec finem,nec id quod facit cognoscit, sed dirigitur à cognoscente,sic ministri faciunt,quæ principes artifices præcipiunt,non tamen cognoscunt causas.Et ne quis credat inter inanimata,& subministros esse omnino similitudinem,assignat differentiam,& dicit(Verum inanimata quidem natura quadam)instinctuq; naturali(horum singula faciunt,sed artifices) qui dicũtur subministri(propter consuetudinem)hoc est propter aliquem habitum acquisitum ex consuetudine,quæ, licet naturæ vim habeat, quatenus ad vnum determinate inclinat,tñ differt à natura; prout ad vtrumlibet secũdm humanam cognitionem inclinare potest, non autem natura ipsa. Quod autem principes artifices sciant causam, subministri non,Expositor suis exemplis exposuit.nos exemplo Aristotelis primo Ethicorum.nam ars frenorum faciendorum facit frenũ sub hac vel illa forma, & ignorat causam, equestris uero atq; militaris,cui illa subministrat scit causam,vtputa quia equus est ore durus,vel ore mollis. Præterea aromatarius electuaria sic vel aliter efficit,et ignorat causam,medicus vero, cui aromatarius subministrat,causam scit.Insuper chirurgus sic,vel illo modo suit,aut incidit, aut vrit & ignorat causam, Medicus vero,cui ministrat,scit causam. Et tunc ex his patet minor. Sic igitur patet quid intelligendum sit per architectos,quos græci ἀρχιτέκτονας appellant, sunt.n. qui finem rerum efficiendarum præcognoscentes,dirigunt subministros ad agendum ea,per quæ finẽ consequi posint.Insuper patet quid intelligẽdum sit per subministros,quos χειροτέχνας vocant, sunt.n.illi, qui finem eorum, quæ agunt, non præcognoscentes,diriguntur ad agendum ab iis,qui finem præsciunt.

Differẽtia naturæ & consuetudinis.

Exempla.

Verborum consideratio. Architectões. Chirotechnæ.

Quare non ut pratici sapientiores sunt,sed quatenus ipsi rationem habent,& causas cognoscunt.

Prima expõ.

Ex ijs concludit propter quid artifices sunt sapientiores,& dicit (quare)artifices(non sunt sapientiores vt practici).i.in agendo periti, utputa.i.quia sunt operatiui, hoc est actiui uel factiui (sed quatenus ipsi rationem habent,& causas cognoscunt)& fortasse hoc concludit de architectis, asserens eos sapientiores esse non quia operatiui, sed quia rationem habent, & causam cognoscunt. hæc igitur sunt verba, ex quibus Alexander colligit cognitionem atq; sapiẽtiam actioni præstare. Nam, cum ex consuetudine hominum monstratum sit eos esse sapientes appellandos,qui causas cognoscunt,relinquetur sapientiã, quæ primas causas demonstrat, esse maxime sapientiam. Et, cum ostensum sit eam cognitionem, quæ causas nouit præferendam esse ei, quæ non causas nouit, iure relinquetur, Metaphysicam, quæ sapientia est,quæ docet primas causas,esse præferendam actionibus,quæ causas nõ norunt rerum efficiendarum: & contemplantes agentibus, atq; operãtibus in quibuscunq; actionibus versentur. Et hæc deductio sic formari potest,Artifices honorabiliores sunt ijs,qui agũt quia cognoscunt causas: igitur qui maximas causas cognoscũt, ijs præferendi maxime sunt,qui nullatenus causas norunt. Argumentũ valet, quia propter quod vnumquodque tale, illud magis,sed sapientia cognoscit maximas causas, vt patebit: igitur actionibus maxime præferenda est. Hoc pacto ex iis,quæ Alexãder inquit,colligitur huiusmodi intentum.

Secunda. Quæ Alex. Forma deductionis.

Et omnino signum sciẽtis etiam est posse docere, & hoc magis artem experimento scientiam esse existimamus. possunt.n.illi,hi autem non possunt docere.

Forma rõnis.

Cum probasset per primam rõnem artifices esse sapientiores, atque scientiores, nũc idem probat per secundam rationem, & sic componitur. Quicunque possunt alios docere,sunt scientiores,atque sapiẽtiores iis,qui nõ possunt. patet, quia de signis ꝙ aliquis sit sciẽs,& magis sciẽs,& magis sapiens est posse alterum docere. Artifices possunt alios docere, experti nõ.Igitur artifices sunt magis scientes, atq; sapientiores.de ratione assignat probationem maioris,& dicit (Et omnino signum scientis etiam est posse docere) .s.alios,deinde affert conclusionem, & dicit (& ob hoc magis artem experimento scientiam esse existimamus)deinde ponit minorem, & dicit (possunt.n. illi docere),s.artifices (hi autem non posunt docere) .s.experti.Hæc de syllogismo. Sed dubitatur circa signum,quia multi multa sciunt, & tamen non possunt alios docere. Similiter barbarus multa scit, qui nõ potest docere Romanum. Vno modo dici potest signũ esse bifariam,aut quod cõuertitur cum eo, cuius est signum,& hoc pacto posse alterum docere nõ est signũ scientis, qm̃ stat aliquem scire.qui non potest aliũ docere, & sic tolluntur argumẽta. Aut quod est in minus q̃ id,cuius est signum. & sic hoc signũ probat id,cuius est signum esse,& non ẽ cõuerso, & hac ratione posse alterum docere est signum scientis, quia sequitur, hic potest alterum docere, igitur est sciens, & hoc sufficit Aristoteli. nam sicuti signum calidi est posse calefacere,sic signum scientis est posse docere. Secundo quæritur propter quid sciens dicitur quis, cum potest alterum docere. Respondent ex maxima libri meteororum quarti,quia perfectum est,quod potest alterũ generare tale, quale ipsum est,& cum sciẽs posit facere

Dubitatio. Solutio. Secunda q.

talem, qualis ipse est: Igitur signum est q possit generare talem, qualis ipse est, quare signum sciẽtis erit posse alium docere. Sed contra propositionem, in qua signum collocatur, est dubitatio, quia Deus est perfectus, & alium Deum facere non potest Primo de Cœlo. Insuper intelligentia est perfecta, & tamẽ non potest generare intelligentiã sibi similem ĩ specie. Tertio lapis, qui in duritie est perfectus, non potest lapidẽ sibi similem generare. Quarto animal ortum ex putri materia perfectum est, & tamen non potest gñare sibi simile, vt dicitur de generatione animalium. Iuniores confundunt propriam vocem, ideo dicere possumus, primo signum non esse conuertibile, quia licet omne, quod potest sibi simile generare, sit perfectum, tamen non oportet contra, vt perfectum omne posit sibi simile generare. Secundo dici potest, propositionẽ esse intelligendam in iis, quæ accipiunt esse per generationem vniuocam. & ita non nisi in animalibus perfectis, & non orbatis, nec spontina generatione genitis. Illud vero, quod ex lib. 4 meteororum adducitur, non est ad propositum, nam verba Aristotelis hæc sunt (omnia. n. quæ possunt facere suum opus, vere sunt, vt oculus si videt, qui autem nõ potest, æquiuoce, ut mortuus, aut lapideus) & de reliqua, vbi patet Aristotelem locutum esse de operatione, quæ propria, ac peculiaris est alicui, non autem de generatione. Asserit. n. nihil esse perfectum & vere in rerum natura, nisi posit exire in propriam operationem, ob quam est in rerum natura, quare non de generatione, sed operatione locutus est: & sic non est ad propositum.

Dubitationes contra propositionem.

Vt patet. 2. lib. de anima tex. cõm. 34. Textu cõmenti ultimi.

Amplius autem sensuum nullum sapientiam esse ponimus nam licet ipsi sint propriissimæ cognitiones singularium, tamen de nullo propter quid dicunt, ut propter quid ignis est calidus, sed solum quia calidus est.

Idem, quod supra probat tertia ratione etiã à signo sumpta. est enim ars magis q̃ experientia accedens ad scientiam, atque sapientiam. quoniã nullus sensus est sapientia, propterea, quia de nullo dicit propter quid: & cum experientia non dicat propter quid, ars autem sic, igitur ars magis accedit ad sapientiam, & potest signum sic componi. Si sensus nõ dicit propter quid, non est sapientia: igitur per locum a consequentia in ipso, cognitio, quæ dicit propter quid, est sapiẽtia: sed ars dicit propter quid, nõ autem experiẽtia. igitur ars est sapientia, & non experientia est sapientia. De ratione primo affert ea, in quibus continetur consequentia in ipso, & dicit (Amplius autem sensuum nullum ponimus esse sapientiam. nã licet ipsi), scilicet sensus sint (propriissimæ cognitiones singularium, tamẽ de nullo propter quid dicunt. ut) subaudi non dicunt (propter quid ignis est calidus) quod per tactus ipsos sentimus (sed solum) dicunt, (quia calidus est) In quibus habetur consequẽtia in ipso, si sensus nõ dicit propter quid nõ est sapiẽtia, tunc supplendum est reliquũ, igitur cognitio, quæ dicit propter quid, est sapientia, sed ars dicit propter quid, non autem experientia, igitur ars est sapientia, & non experiẽtia est sapientia, & sic debet vniuersa, ratio perfici. Sed diceres locus a consequẽtia in ipso non est necessarius, vt patet. 2. Topicorum, quia nõ sequitur, si homo est, animal est, igitur si homo nõ est, animal nõ est. non ergo recte adducitur in necessarijs, ac demonstratiuis. Dicendum, q licet locus nõ sit necessarius, tamen est probabilis, & sic potest adduci in demonstratiuis via signi ad confirmandum demonstrata: non autem ad demonstrandum simpliciter ignota.

Forma rõnis.

Dubitatio.

Solutio.

Eum igitur uerisimile quidem est, qui primus præter cõmunes sensus artem quanuis inuenerit, hominibus fuisse admirationi, non solum propter utilitatem inuentorum, sed sicuti sapientem, & alijs præcellentem.

Verisimile εἰκὸς Conueniẽs probabile. Præter παρ ultra. Ab aliis differentem διαφέροντα τῶν ἄλλων Antecellentem cæteris.

Cum comparasset artem ad experientiam, nũc, vt Expositor dicit, comparat artem speculatiuam actiuæ. vbi primo Aristotelem demõstrare autumat speculatiuam magis sapientiam esse quã actiuam. resoluit autem Expositor hoc qđ Aristoteles dicit ad artẽ prioristicam sic, Omnis sciẽtia vel cognitio, quã quis habens meretur nomen sapientis, atq; inter homines maiore veneratione, honoreq; habetur, est magis sapientia: sed scientia contemplaria est cognitio, quã quis habens meretur nomẽ sapientis, atq; inter homines maiore veneratione, honoreque habetur: igitur scientia cõtemplaria est magis sapientia q̃ sciẽtiæ actiuæ. Minorem Aristotelem probare dicũt, quia quilibet inuentor artis habetur in admiratione, quia habet cognitionem causæ vltra cõmunes hominum sensus. Et licet hæc expositio posit stare, tñ cum difficultate verbis Aristotelis videtur conuenire. Melius ergo cum Alexandro videtur esse dicendum, hæc verba eo pertinere, vt appareat cognitionem rem esse admiratione, & honore dignam. nam, cum prædemonstratum sit contemplationem præstare actionibus, cõsequens erat declarare contemplationem esse honore dignam, remq; esse hominibus admirationi, modo quo sapientes cæteris præstant. Demonstrat autẽ Aristoteles hoc, vt Alexander autumat, qm̃ inuentores alicuius rei prẹter vtile semper hominibus fuerũt admirationi, vt sapientes, cæterisque excellentiores. nec ob aliud, nisi ob excellentiã in sapientia, quæ residet in inueniẽdis rebus longe magis, quã in quibusuis alijs. Propter hoc hoĩes Saturnũ, qui triticum inuenit, & Martem, qui bella, aliosque huius generis hominis tanquam Deos coluerũt. & hoc Aristoteles dicit (Primum igitur uerisimile quidem est, eum, qui præter cões sensus), i. supra communia hominum ingenia (artem quãuis inuenerit, hominibus fuisse admirationi, nõ solum propter esse vtile aliquod inuẽtorum). i. nõ solum propter vtilitatẽ, quæ ex inuẽtis proficiscitur (sed) subaudi est verisimile eum hominibus fuisse admirationi (sicuti sapiẽtem) qm̃ in nullo magis cernitur sapiẽtia, quam circa rerum inuẽtiones, qm̃ ex illis acquirũtur causæ rerum, quæ tractantur in arte, nec solum sicuti sapiẽtem, sed sicuti (ab alijs etiam differentem) idest, sed sicuti antecellentẽ cæteris. Quare, si rerum inuentoribus honor offertur propter sapiẽtiam, quæ in inuentionibus residet, ipsa sapientia erit omnibus honore, atque admiratione præferenda.

Resolutio ad artem.

2. Expositio, quod contẽplatio res sit digna honore atque admiratione.

Ratio expositionis.

Vis rationis Aristot.

Insuper pluribus repertis artibus, & alijs quidem ad necessaria, alijs uero ad uitæ oblectamentum existentibus, semper tales sapientiores illis arbitramur propter id, quod horum scientiæ ad usum non sunt. nam omnibus talibus rebus iam partis, quæ neque ad uoluptatem, neque ad necessitatẽ scientiarum sunt, repertæ sunt, & in ijs locis, ubi primo otio indulserunt, ueluti circa ægyptum mathematicæ artes primum substiterunt. Illic enim gens sacerdotum in scholis degere permissa est.

Insuper δὲ autem. Horũ αὐτῶν eorũ illorum. Nã ὅθεν unde. Otio indulserũt ἐσχόλασαν, uocabãt. scholæ emerserunt scholiZarunt.

Cum

Veluti διὸ quapropter. In scholis degere. σχολάζειν, scholizare uacare in otio uacare.

Cum demonstrasset contemplatiuos esse semper honorabiles, atq; hominibus admirationi, nūc ex vsu hominum loquentium probat eos esse sapientiores: quare & dicit (Insup pluribus repertis artibus, & aliis quidem ad necessaria) idest, quarum aliæ repertæ sunt pro necessitate vitæ, vt sunt mechanicæ, vel vt sunt pastoralis, agricultura, venatoria, mercatura, & aliæ, vt patet Primo Politicorum (alijs vero ad vitæ oblectamentum existentibus) vt Gymnastica, Musica, & id genus sunt translationes vero, quæ dicunt ad introductionem fallūt: nā διαγωγὴ græce est vitæ oblectamentū, ideo quæ Expositor inquit, non sunt ad ꝓpositū (semper) tamen (tales) idest contemplarios (sapientiores arbitramur illis), s. qui artes prius repertas habent, vel illis, s. actiuis. ergo ex vsu loquentium patet cōtemplatiuos esse sapientiores alijs quibusuis artibus dictarū affectis, vel aliis in quibuscunq; actionibus traditis: & assignat cām quare, & dicit (propter id, ꝙ horum), s. contemplatiuorum (scientiæ ad vsum non sunt) vitæ, nec ad voluptatem, sed propter ipsum scire duntaxat. Ex vsu igitur & ratione patet contemplatiuos esse actiuis sapientiores. In his verbis, vt Alexander innuit, Aristoteles demonstrans contēplatiuos esse sapientiores actiuis, simul viam monstrauit ad sapientiam, quæ est perfectissima contemplatio, & exposuit quomodo sapientia, nobilissimarumq; rerum inquisitio atq; contemplatio hominibus contigerit, quoniam nō nisi inuētis prius artibus, quarum aliæ sunt pro necessitate, aliæ pro voluptate. Quòd aūt contemplatrices non ad vsum, sed ad sciendum fuerint in hominibus inuentæ, probat à signo, & simul ostendit ea, sine quibus sapientia hominibus inesse non potest, vt Alexan. annotauit, & dicit (nam omnibus talibus rebus iam partis) subaudi quæ sunt ad vitam necessariæ (hæ scientiarum repertæ sunt, quæ neq; sunt ad voluptatem neq; ad necessitatem) sed solum propter scire. Deinde ad amplificationem huius rei, exponit locum generatim vbi primo obortæ sunt, & quæ scientiarum primæ, & dicit (& in iis locis) scilicet primo (vbi primo otio indulserunt) idest vbi primo scholæ emerserunt, deinde speciatim exponit locum & quæ scientiæ primo, & dicit (veluti circa ægyptum mathematicæ artes primum substiterunt) Et causam dicit (illic enim gens sacerdotum in scholis degere) subaudi primum permissa est. intelligens forte per gentem sacerdotum hebræos qui apud ægyptum primo erga sacra scholizarunt. Quo vero ad verba attinet, attentione dignum aliquas dictiones in latinum me commutasse contra communē vsum trāslatorum, tamen non contra sensum Aristotelis. vt eam dictionem, quæ est ὅθεν, quam nos, nam, transtulimus. & eam, quæ est διὸ, quam diximus veluti, verbum aūt ἐσχόλαζον nos diximus, otio indulserunt, vel indulgebant, antiquus interprés, dixit vacabant, sed ad verbū scholizabant, siue scholizauerunt dici potest. Circa præsentem textum Alexander primo annotauit ea, sine quibus contemplatio nequaquam fieri potest, & sunt artes introductoriæ & artes ad vtilitatē inuentæ, insuper & necessaria, & commoda ad vitam. Insuper vt Alexander dicit, artes voluptatum ministratrices in ordine redigit earum, quæ vtilitatis gratia quæsitæ sunt. Mortales enim voluptate, alternaque requie indigentes res harum effectrices quæsiuerunt. Sed quæ sint hæ artes, Alexander non exposuit, Iuniores dicunt huiusmodi artes esse, quæ docent ludere, quod absit, nam ludos detestatur Aristoteles in.3. Ethicorū. Rectius puto huiusmodi artes esse gymnasticam, musicam, pingendi artem, literas in quibus sermones faceti habentur, vt comœdici, tragici, & vrbani: de quibus.8. Politicorum. Sed dices, non videtur voluptas finis alicuius artis, non igitur finis harum artium voluptas est statuendus. Ad hoc recte Alexander respōdet, harum artium finem per se actionem, Voluptatem vero, vt actioni asseclam atq; comitem. Demum Alexander vltra ea, quæ Aristoteles dicit, narrat mathematicas disciplinas initium habuisse ab experiētia. Vt docent ægyptii sacerdotes, qui cum essent otiosi, per cœlestes obseruationes primum experientiam nacti, artem deinde confecere, scilicet Astronomiam. Sic & Geometria initio inuenta est à terræ partitione, & propterea concludit. vt hæ artes ab otiosis inuentæ sunt, sic ipsarum vsum otium requirere. Et cum dixerit Alexander has artes initium habuisse ab experientia, intellexit per experientiam inuentionem sensualem in memoria seruatam. Quo modo Ptolemæus inuenit motum stellarum fixarum per inuenta Hipparchi.

Ad quod Arist. demonstrauit.

Quod contemplatiui non ad usum, sed ad sciendum.

Amplificatio, & locus ubi inuentæ, & quæ primo.

Consideratio uerborum.

Ea sine quibus contēplatio fieri non potest.

Artes ad uoluptatem.

Prima expō.

Secunda Dubitatio.

De inuentione artium apud ægyptum.

De astronomia

De geometria.

Quod otium requiratur ad artes.

Expō eius quę Alex. dixit.

Verum in ethicis quæ sit artis & scientiæ differentia, & aliorum genere similium, dictum est.

Verum μὲν οὖν quidē igitur.

Quoniam (vt Alexander inquit) pro scientia vsus est artis nomine, vt subaudi pro sapientia aliquando arte, & scientia, relegat nos ad libros de moribus, & dicit (verum in ethicis) scilicet in.6. moralium Nicomachiorū (quæ sit artis & sciētiæ differentia (& quæ) aliorum) habituum (genere similium) vt sunt intellectus, & prudentia (dictum est) ibi enim vt Alexander inquit, quinque numero esse dicit habitus, quibus anima verax esse dicitur ea veritate, quæ in oratione, atq; compositione versatur, dico veritate, quæ in oratione, atque compositione versatur. nam & sentiēdo anima verax esse dicitur, sed de sensu non est nunc sermo. Sunt autem habitus hi, ars, prudentia, scientia, sapientia, & intellectus. quorum duo ad intellectum practicum, idest operarium attinent, ars videlicet & prudentia, tres autem ad intellectum contemplariū: videlicet scientia, sapientia, & intellectus. Definit autem Alexander omnes hos habitus ex ijs, quæ ibi Aristoteles ait, & primo artem, quam habitum esse dicit cum ratione effectiuum, vel factiuum: & propterea versatur circa factibilia, dirigitq; in operationem, quæ est actio transiens, quæq; & factio, & effectio dici solet. Deinde definit scientiam, quam habitum esse dicit demonstratiuum, demonstratiuum autem habitū, qui ex prioribus & medio vacantibus, & conclusione notioribus colligitur, vel scientiam esse existimationē de vniuersalibus, atq; necessarijs, aut cognitionē, qua cognoscitur causa, ob quam res est, illius esse causa, nec rē aliter se habere posse. deinde definit prudentiā, quam habitum agendi cum vera ratione in ijs, quæ homini bona, vel mala sunt, & in consultatione cadunt. aut prudentiam esse virtutē partis opinatricis animæ, Intellectum vero virtutem animæ, qua cognoscimus demonstrabilium indemonstrabilia principia. Sapientiam deniq; esse intellectum, & scientiā eorum. quæ natura sunt nobilissima: vt sunt substantiæ separatæ.

De habitibus.

Quid ars.

Quid sciētia.

Quid prudētia

Quid intellectus.

Quid sapiētia.

Sed cuius gratia sermonem nunc facimus hoc est, quia denominatam sapientiam circa primas causas, & principia

existimant omnes: quare, ut prius est dictum, Expertus quidem quemcunque sensum habentibus sapientior esse uidetur: artifex autem expertis, architectus manu artifice, & contemplatiuæ actiuis magis. Quòd igitur sapientia & circa quasdam causas, & principia scientia sit manifestum est.

Prima expositio. Sed quid velit nunc facere non est exploratum. Expositor asserit Aristotelem velle nunc ostendere, sapiẽtiam esse circa causas. *Secunda.* Alij vero Aristotelem Metaphysicam, quæ nominata est sapientia, versari circa causas atque principia: *Quæ Alex.* cui expositioni Alexander videtur assentire cum dicit, Aristotelem velle ostendere eã, quæ proprijssime ac maxime scientia esse intelligitur, quã & simpliciter sapientiam appellamus, videri hominibus versari in primis causis, primisq; principijs. & nõ intelligit nisi de Metaphysica. Postea in exponendo textu Alexander aliter dicere videtur, Aristotelem videlicet velle duo declarare, & speculatrices artes q̃ actiuas esse nobiliores, & sapientiam esse primorum principiorum cognitricem: vbi non astringit se Metaphysicæ, cum de sapientia communiter loquatur: & sic videtur redire ad expositionem primam, Dicit ergo Aristoteles (sed cuius gratia sermonem nunc facimus).i. cuius gratia demõstratum est artem experientiæ præstare cognitione causæ, & eas esse nobiliores, quæ versantur in cognitione causæ, respondet & dicit (hoc est, quia denominatam sapientiam) idest quia eam scientiam, quam omnes sapientiam vocant (omnes existimant) versari (circa primas causas, &) prima (principia) vbi nõ specificat, quæ scientia sit hæc, quia postea specificabit Aristoteles: quod, vt Alexander supplet, demonstratum est, cum ostenderetur semper nomen sapientiæ in ijs magis vsurpari, qui magis valent cognitione. *Gradus earũ cognitionũ, q̃ sibi nomen sapientiæ compararunt.* Deinde ex ijs deducit ordinem in ijs, quæ sibi nomen sapientiæ vendicarunt. vt Alexander exponit, & dicit {quoniam (vt prius dictum est) expertus quidẽ quẽcunq; sensum habentibus sapientior esse videtur} nõ quia est cognitio p causam, sed quia iam cognitio quædam est rationabilis, comprehensio enim vniuersalis licet non vniuersaliter, rationabilis tamen est. Fit enim mediante discursu a pluribus ad vnum vniuersale, licet non vniuersaliter. At sensus cognitio est sine ratione (Artifex autem experti, subaudi sapientior est) quoniã artifex causam cognoscit, experti autem non & (architectus) scilicet inter artifices est sapientior (manu artifice) qui opus conficit, quoniam (vt dictum est) causam cognoscit, manu vero artifex nõ cognoscit (&) subaudi inter artes atq; scientias (contemplatiuæ actiuis magis nomen sapientiæ vsurpauerunt) quia non ad vsum, sed sciendi gratia capessuntur. Hæc de ordine earum cognitionum, quæ sibi nomen sapientiæ compararũt.

Dubitatio. Nunc epilogat, & dicit, (quòd igitur sapientia & circa quasdam causas, & principia) quædam (scientia sit, manifestum est) ex dictis. Sed vnde hoc manifestum sit, non est exploratum. Alexander innuit, hoc esse, quia sapientior est, qui considerat magis causas atque principia. & quia hoc est demonstratum, ideo patet sapientiam esse cõsiderationem circa principia, atque causas. Tenet autem hæc consequentia a concretis denominatiuisq; in comparatiuo, ad abstracta in positiuo: sicuti sequitur, albius est quod in niue est magis quale, igitur albedo est quæ in niue est qualitas: sic quoque sequetur, sapientior est, qui magis causas, atque principia considerat, igitur sapientia est consideratio principiorum, & causarum.

Quoniam autem scientiam hanc quærimus, circa quales causas, & qualia principia sapientia scientia sit, hoc utiq; considerandum est. *Cap. 2.* *Si itaque accipiat aliquis existimationes, quas de sapiente habemus, ex hoc manifestum fiet magis.* *Modus q[uo] uult pceder[e]* *Primum itaque sapientem scire omnia maxime sicut decet, accipimus, non per singula scientiam eorum habentem.*

Cum deduxisset ex confessione omnium sapiẽtiam esse cognitionem principiorum & causarum, & causæ atque principia multifariam intelligantur, merito, vt Alexander exponit, primum nunc quærit, quarũ causarum, atq; principiorum sit sapientia, de qua nobis futurus est sermo. *Per singula καθ' ἕκαστον singularem.* & sic, vt Alexander innuit, de Metaphysica, de qua nobis futurus est sermo, est hæc quæstio. vnde dicit (quoniam autem scientiam hanc quærimus) hanc scilicet appellatam sapientiam, de qua dictum est confessione omnium ipsam versari circa causas, atque principia, propterea dicit (hoc considerandum est) nobis (vtiq; circa quales causas, & qualia principia) appellata (sapientia scientia sit) & demonstrabit eam versari in primis causis, primisq; principiis. Nec eo loco, vbi demonstrabit appellatam sapientiam versari circa primas causas, atque prima principia, hoc, vt indubitatum, sed vt demonstrandum ostendet. *Propter quid diuisit cãs, & alia fecit.* Occasione huius, vt Alexander subscribit, causarum partitionem exequitur docens ea dici quadrupliciter, commemoratque priorum placita de causis, vt siquid ab illis recte fuerit inuentum, id sequamur, sin minus, aliquid præterea inuestigemus. propterea concludit Alexander oportere ex hac scientia primorum principiorum, atque causarum cognitionem petere. *Quid per principia & cãs. Alex.* Hæc autem sunt primæ, & quæ propriissime substantiæ esse intelligantur, hæ nanque substantiarũ principia sunt, substantiæ vero cæterarum rerum, vbi patet apud Alexandrum, Aristotelem pro eisdem primas causas, & prima principia accepisse, quoniam asserit hæc esse primas & propriissime substantias, quoniam sunt causæ omnium: Alij autem prima principia retulerunt ad communissima principia, quæ sunt Ens, & cætera omnia, quæ ipsum Ens sequuntur, primas autem causas retulit ad primas rerum substantias. Deinde exponit modum, quo vult accedere atque procedere ad hanc inquisitionem, & dicit (si igitur accipiat aliquis existimationes, quas) ex communi hominum consensu (habemus de sapiente, ex hoc) idest ex hac acceptione existimationũ (manifestum fiet magis) subaudi id quod quærimus, scilicet circa qualia principia, qualesq; causas appellata sapientia versetur. *Cã ordinis.* Huius ordinis causam assignat Alexander, quoniam consueuit in cunctis semper Aristoteles aliqua demõstraturus pro principijs vti communibus, & naturalibus mortalium opinionibus, asseuerans cognitionem atque scientiæ appetitum hominibus esse naturalem, & quòd scientiæ principia nobis sint a natura tributa, hæc enim sunt communes hominum conceptiones. Idem quoque setuauit in naturali auditu in quæstione de loco, insuper & cum de tempore disputaret, &, vt breuibus sit dicere, in cunctis ferè quæstionibus hac via processit. Ad hunc igitur modum hoc in loco inuestigans in quibus nam principijs versetur sapientia, quid sit munus sapientis, & omnino quid sapiens, præmittit communes sententias, & naturales, quas habemus de sapientibus, vt inquirentes, sumamus atque ponamus apte atque conuenienter ijs, consentanea. Deinde ex-

de exponit ea, quæ cōmuni sententia de sapiēte, sapientiaq; ipsa referuntur, quorum primum affert, & dicit (primum itaq;) earum existimationum, quæ præponendæ sunt, accipimus (Sapientem scire omnia maxime vt decet) & Alexander exponit omnia scire communiter, & vniuersaliter. qm̄ sic comprehensim pōt de cunctis disputare, nō vt qui per singulas scientias, aut artes sapiens sit, nam qui tali doctrina valent, ij nō iam sapientes, sed artifices, & eius de quo disputant, scientes esse putātur. & hoc dicit (nō per singula sciētiam eorum). s. oīum (habentem) Exposuit aūt Alexander (vt decet) idest, quoad fieri potest, qm̄ fieri nō potest, vt oīa sapiēs aliter q̃, vt dictum est, sciat. Ex ijs igitur, quæ Alexander dicit, patet sapientem oīa cōsiderare in vniuersali, hoc est per p̄dicata, quæ transcendunt determinata genera scibilium scientiarum, atq; p̄dicamentorū, vt si cōsiderauerimus ipsum hominē, vt ens, vt vnum, vt actu, vt substantia, & vt cætera huius generis, non aūt in particulari, atq; in speciali, hoc est per prædicata propria, quæ sunt cōtracta ad genus determinatum alicuius prædicamenti, atque alicuius sciētiæ. differētiamq; determinatam contrahentē genus p̄dicamenti, atq; genus sciētiæ. Vt si cōsideretur homo, vt animal rationale mortale, & quo ad passiones, quæ ex his fluunt. nam sic sapiens, vt Alexander inquit esset oīs artifex, omnis quoq; sciens, Sapiētia etiam esset Physica, Mathematica, cæteræque artes. patet, quia consideraret omnes res omnium scientiarum quo ad ea prædicata, quæ contrahuntur ad genera scibilium scientiarum omnium. De re hac in Dilucidario. & sic patet Aristotelem per singula scientiā omnium in speciali intellexisse, quo in modo artes, atque scientiæ res suas considerant.

Primum. *Opinio Alexā.* *Rō Alexā.*

Postea ea difficilia cognoscere potentem, quæ neque leuia homini cognoscere sunt, hunc sapientem, dicimus. Sentire enim omnium commune est, quare facile, & non sapiens.

Dicimus ad uerbum additum est. Sapiens σοφὸν. Sapientiale ad sapiētiam pertinens.

Nunc assignat secundam existimationem, quā homines hn̄t de sapiente, & dicit (postea hunc sapientē) subaudi dicimus (ea difficilia potentem cognoscere, quæ neq; leuia) idest vulgata, vt exponit Alexander (homini cognoscere sunt.) Sic igitur sapiens scire putatur excellentia & difficilia, & quæ non facile cognoscuntur. nam qui vulgata & facilia sciunt, ij non putantur esse sapientes. Deinde testimonio sensus hoc probat, & subaudiendum est (quo fit, vt sensus nō appelletur sapientia, nec sentientes, quia sentiunt, sapiētes) hoc subintellecto, cām affert, & dicit (Sentire.n. omnium). s. hominum, tam sapientum q̃ vulgarium (commune est, quare facile, & non sapiens) idest ad sapiētiam ptinens erit. Hæc de secūda existimatione.

Quid subaudiēdū i textu.

Adhuc certiorem.

Certiorem ἀκριβέστερον. Exactiorem. Exquisitiorē. Expō Alexan.

Assignat tertiam existimationem hominum de sapiente & dicit (adhuc) subaudi ex communi hoīum existimatione dicimus sapientē (certiorem). i. vt Alexander exponit, qui exacte curioseq; de singulis intelligibilibus agit, nec fallitur. & intelligit Alexander, p singula intelligibilia, ea, quæ suæ professioni conueniunt. nam sapiens de his habet maiorem certitudinē, quam alij communiter habent de suis. Aut intelligit sapiētiam esse certissimam quoad eius prima principia, quæ sunt sibi, & cæteris scientijs communes dignitates, vt posterius dicemus.

Et magis docentem causas sapientiorem esse circa scientiam omnem.

Etiam δὲ aūt.

Nunc assignat quartam hominum existimationem de sapiente, & dicit (& magis docētem cās) hunc subaudi (sapientiorem esse circa omnem scientiam) putamus, i. qui in reddendis causis doctrinam præbet, is magis appellatur sapiens, q̃ qui aliter docent. Hęc Alexā.

Cōtingentium eorum, quæ extrinsecus accidunt.

Et scientiarum etiam eam, quæ sui causa est, & sciendi gratia eligibilis est, magis sapientiam esset, quam quæ est contingentium gratia.

Assignat quintā existimationē, & dicit (& sciētiarū etiā eam, q̃ sui cā est, & sciēdi gr̄a eligibilis est) dicim⁹ subaudi (magis sapiētiam esse q̃) scientiā (quæ est gr̄a contingentiū), i. eorū (vt Alexā. inquit) (q̃ extrinsecus accidūt) cuiusmodi sunt ea, q̃ sunt vitæ necessaria, & p delectatione īuenta, & cætera huius generis. huiusmodi.n. scientiæ vltra ipsum scire amplificantur ad aliud, vt sunt omnes practicæ scientiæ. Sola autem sapientia est propter scire, & ob aliud nihil.

Et principaliorem subministrante magis sapientiam esse Non enim præcepta suscipere oportet sapientem sed præcipere: neque hunc alteri oportet obedire, sed huic minus sapientem. Tales igitur existimationes, & tot habemus de sapientia, & sapientibus.

Assignat sextam existimationem, quæ est, vt sapiēs sit principalis, & tanq̃ princeps habendus, & dicit (&) subaudi inter scientias (principaliorem) nos dicimus (esse magis sapientiam subministrāte) vno modo potest exponi, vt Alex. per principaliorē scientiam, quæ cognoscit res principatuum, & per subministrantem eam, quæ nouit res subiectas. Alio modo potest exponi per principaliorem inter scientias, eā quæ architectonica est, & per subministrantem eam, quæ manu operatur p ratiōe architecti: vt Tho. exponit. & vtroque modo bene exponitur. nā ex vtraq; expōne habet, q sapiēs sit principalior, atq; vt princeps hn̄dus. Quòd aūt sapiēs sit principalior, & vt princeps hn̄dus, probat primo, & dicit (nō.n. præcepta suscipere oportet sapiētem, sed p̄cipere), i. sed dare præcepta. deinde probat secundo, & dicit (neq;) oportet (hūc). s. sapientē (alteri obedire) Sed oportet huic (minus sapientē obedire). s. obedire. Ex his potest accipi sexta existimatio videlicet, quod sapiens sit principalis & tanq̃ princeps inter scientes hn̄dus, primo, quia p̄cepta dat, secūdo quia p̄cepta dat. Hæc, vt mihi videtur, est breuis Alexandri expō. tunc epilogat, & dicit (tales igitur existimatiōes, & tot habemus de sapientia, & sapiētibus) vtputa q sapiens sit, qui omnia cognoscit vt decet, & difficilia, quæ sunt non vulgata, certioreque modo & per causas, sui gratia etiā & nō propter aliud, interq; eos, qui sciūt, vt p̄ceps super habit⁹. Hęc quasi descriptio sapiētis hēat.

Ex ijs autem id quidem, quod est omnia scire, huic maxime necessarium est inesse, qui uniuersalem scientiam habet. Iste enim nouit quodammodo omnia subiecta.

Cū Arist. eas sex existimatiōes astruxisset de sapīa, sapienteq; ipso, velut communibus sentētijs cōcessas, nunc tentat eas singulas huic scientiæ attribuere, sciētiq; huic, qui vniuersalē sciētiā hēt. s. ipsi metaphysico, qui vniuersalem scientiam hēt, & primas, ac vniuersales cās cognoscit. demonstrans per hæc, vt Alex. inquit, de cōi hominum consensu appellatam sapientiam (quæ metaphysica est) in primis causis, primisq; principiis versari. Maxime.n. & communiter ac vniuersaliter is omnium rerū scientiā hēt, qui nouit prima principia.

Nam quemadmodũ qui nouit principia quarũdã rerũ, is quãdã illarũ cognitionẽ vniuersalẽ hẽt, sic qui nouit oĩum rerum principia, is oĩum rerũ vniuersalẽ quandã obtinet cognitionẽ: Quare ex ijs, q̃ dixit, & ex his, q̃ dicet, fit syllogismus hoc pacto. Qui nouit oĩa, & difficilia, & certi⁹ & p cãm, & sui grã, & vt princeps, ẽ sapiẽs: metaphysicus est hmõi: igiẽ est sapiẽs. in pñti igiẽ textu ꝓbat minorẽ discurrẽdo p oĩa & dicit (ex ijs aũt), s. sex existimationib⁹ (id quidem, quod est oĩa scire) qđ fuit prima existimatio (huic maxime necessariũ est inesse, qui vniuersalẽ sciẽtiã hẽt), i. qui scit primas cãs, & prĩa principia, & hic est metaphysicus, de quo nobis futur⁹ est sermo. Deinde ꝓbat hoc, & syllogism⁹ est, Qui scit primas cãs, & prima principia, scit quodãmõ oĩa: metaphysic⁹, qui vniuersalẽ scientiã hẽt, scit primas cãs, atq; prima prĩcipia: igiẽ scit quodãmõ oĩa. De syllõ accipit maiorẽ, & dicit (iste. n.), s. quicũq; scit prĩas cãs, & prĩa principia (nouit oĩa subiecta), i. oẽs res, q̃ cõtinenẽ sub oĩbus subiectis oĩum scientiarũ. Probat aũt hãc Alex. qm̃ queadmodũ qui nouit principia aliquarũ rerũ, nouit aliquas res, igiẽ qui nouit prima principia, & vniuersalia oĩum rerũ quodãmõ nouit oẽs res. minorẽ vero supposuit. Hæc est vna Alexã. expõ in anteriore textu. Aliter ãt exponẽdum, vt ipse exponit in proprio textu, vt velit hæc omnia attribuere ei, qui vl̃em sciẽtiã hẽt, s. metaphysico. est. n. metaphysica maxime omniũ vl̃is sciẽtia, qm̃ de entibus hẽtur, qua entia sunt. Ens. n. cũctis rebus existẽtib⁹ est cõe. igiẽ metaphysicus erit, qui maxime omniũ vl̃em scientiã hẽt. vñ dicit (ex ijs aũt) .s. sex existimatiõib⁹ (id quidẽ). i. illa quidẽ existimatio (q̃ est oĩa scire, huic), s. metaphysicæ (maxime necessariũ est inesse, qui vl̃em sciẽtiã hẽt), s. q̃ est de entibus, q̃ entia sunt, & de ijs, q̃ entia consequunẽ, qua entia sunt. ꝓbat, & syll̃s erit, Quicũq; vl̃em scientiam hẽt (nouit quodãmõ oĩa subiecta) metaphysicus vl̃em scientiam hẽt: igitur metaphysic⁹ nouit quodãmõ oĩa subiecta. De rõne tãgit minorẽ, & dicit (iste. n.), s. quicunq; vniuersalẽ sciẽtiam hẽt (nouit quodãmodo omnia subiecta) hæc est maior. Prima ergo expõ Alexãdri p vl̃em scientiam intellexit, q̃ est de primis oĩum rerum principijs, & causis. Secunda vero, q̃ est de cõmunissimis oĩum rerum ṗdicatis. vtraq; expõ placet. Alexander tñ prosequitur primã expositionem in sequentibus.

Fere aũt & ea sunt hominibus difficillima ad cognoscẽdũ, quæ sunt maxime uniuersalia. nã à sensibus sunt remotißima.

Nunc attribuit secundam existimationem appellatæ sapiẽtiæ, & põt hoc quod dicit, exponi duobus modis. primo iuxta primam expõnẽ Alex. superioris textus, per quã Alex. voluit Arist. intellexisse per vniuersalẽ scientiã, q̃ est de primis causis, primisq; principijs. nã hæc vniuersalissima sunt vniuersaliter causandi, cũ oĩum, q̃ fiunt, causæ, atq; principia sunt, & sic legatur (ferè aũt & ea sunt hoĩbus difficillima ad cognoscendũ, q̃ sunt maxime vniuersalia) q̃ cognoscere appellatam sapientiã ex consensu oĩum acceperat. quo fit, vt vere dicatur appellatam sapientiã (q̃ metaphysica est) versari circa difficillima, qm̃ versaẽ circa maxime vniuersalia, q̃ sunt hominibus difficillima. & potest hoc, quod dixit, sic ad artem prioristicam resolui, Maxime vniuersalia sunt difficillima cognitu: appellata sapientia, q̃ metaphysica est, versatur circa maxime vniuersalia: igitur appellata sapientia, q̃ metaphysica est, versatur circa difficillima cognitu. De ratione assignauit maiorem, & dicit (ferè aũt & ea, sunt maxime vniuersalia, quæ sunt hoĩbus difficillima ad cognoscẽdum) & iuxta hãc expõnem ĩtelligit p maxime vniuersalia, primas cãs, primaq; principia, q̃ sunt maxime vniuersalia in causando: Addatur minor, sed appellata sapiẽtia, q̃ metaphysica est, versaẽ circa maxime vniuersalia, vt dictũ est, in causando: cõclusio addaẽ, ergo appellata sapiẽtia, q̃ metaphysica est versatur circa difficillima. Maiorem probat, & dicit (nã) subaudi maxime vniuersalia, vt dictũ est, in cãndo (sunt a sensibus remotissima) vt syllogismus sit, quæcũq; sunt à sensibus remotissima, sunt difficillima ad cognoscendũ: maxime vniuersalia, s. ĩ cãndo sunt à sensib⁹ remotissima: ergo sunt difficillima. Ecce qũo de ꝓsyllogismo solũ accepit minorẽ. & iuxta hãc expõnẽ nulla qõ est in verbis Arist. Et hæc expõ videẽ Alex. nã ꝓbãs maxime vniuersalia esse à sensibus lõgissime, dicit, siquidẽ entiũ simplicissima quæq; & prima lõgissime absunt à sensibus: & sic innuit primas cãs, primaq; principia, q̃ sunt entiũ simplicissima, & prima. Iuxta quã expõnẽ cõsiderãs verbũ (hoĩbus) dicit, addidit aũt (hoĩb⁹) ad differẽtiã naturæ. Nã primę cãę, primaq; principia, q̃ vl̃issima sunt in cãndo, sunt hoĩbus difficillima, sed naturæ notiora. expssit hãc expõnẽ Alex. ẽt cõmento. 11. vt legẽti qõnẽ, quã ibi mouet, patet. Alr̃ põt ĩtelligi iuxta secundã expõnẽ superioris tex. vt intelligamus vl̃issima ea, q̃ trãscendũt oĩa sciarũ gña, q̃ prædicatiõe vl̃issima sunt. & sic intelligunt expositores oẽs latini. Cũ dices hęc vl̃issima esse hoĩb⁹ difficillima ad cognoscẽdũ, q̃cũq; ipsi dixerĩt, Arist. loquiẽ cõsiderãdo vl̃issima, quo sunt ptes essẽtiales min⁹ vl̃ium, vt sic. n. sunt nobis difficillima, & maxime a sensib⁹ remota, quo vero sunt tota, in quibus cõtinenẽ minus vl̃ia, sunt nobis cognitu facilia, atq; sensib⁹ ꝓxima. Min⁹ aũt vl̃ia, quo sunt tota q̃dã indistincta, sunt nobis facilia, sensibusq; nr̃is ꝓxima. quo vero sunt partes in vl̃ibus cõtentę, sunt nobis difficilia cognitu, sensibusq; remotiora. *Verbum hominibus.*

Scientiarum uero certißimæ sunt. quæ maxime primorum sunt, nam quæ sunt ex paucioribus, nonne certiores sunt ijs, quæ ex additione dicuntur? ut arithmetica, geometria.

Tertia existimatio fuit, vt sapientia de cõsensu omnium esset certior de ijs, quæ sui suæ professionis, q̃ quæuis scientia particularis sit de suis, nunc ostendit hoc competere, metaphysicæ, quæ appellata sapiẽtia est, & syllogizat sic, Scientiæ, quæ maxime primorũ sunt, certissimæ sunt, & longe certiores de ijs, quæ suę professioni conueniunt, q̃ reliquæ quæ non sunt primorum, sint de suis: Metaphysica, quæ appellata sapientia est, primorum maxime est, Igitur longe magis certior est de ijs, quæ suæ professioni conueniunt, q̃ cæteræ scientiæ, quæ non sunt primorum, de suis, De ratione assignat maiorem, & dicit (scientiarum vero) subaudi hæ (certissimæ sunt, quæ maxime primorum sunt) Hæc est maior, cuius probationem subscribit, & dicit (nam quæ sunt ex paucioribus, nonne certiores sunt iis, quæ ex additione dicuntur?) certum est quod sic (vt arithmetica, quæ ex paucioribus est, certior est (geometria) q̃ ad arithmeticã per additionẽ se habet. Addatur minor, sed q̃ primorũ scĩa est, ex paucioribꝰ est: igiẽ scĩa, q̃ primorũ est, certior est cęteris, q̃ dñr per additionẽ ad ipsam appellatã sapientiã. Quo vero ad verba attinet in trãslationib⁹ veteribus textus hic legiẽ affirmatiue, hoc pacto (nã q̃ sunt ex paucioribus certiores sunt ijs, quæ ex additione dñr) In græcis vero *Consideratio verborum.*

codicibus

codicibus legitur negatiue per particulam οὐκ, ſed nos interrogatiue tranſtulimus. Quo vero modo geometria ſe habet per additionem ad arithmeticã, Expoſitor declarauit, & Alex. quia geometria conſiderat punctũ & lineã & cętera q̃ hñt ſitũ. Vnitas aũt & numerus, de quibus agit arithmeticus, nullũ hñt ſitũ. Vel aliter exponit Alex. & ĩtelligit appellatam ſapiẽtiam eſſe certiſsimam, quia eſt primorum principiorum. i. de primis, quæ ſunt communia & prima axiomata, probat autem hoc, quia ſciẽtia quæ eſt effectus primorum axiomatum, dignitatumq; certiſsima eſt Nam ſi doctrinæ quæ ex primis habentur, cæteris ſunt exactiores, ſciẽtia, quæ eſt de hmõi primis, exactior erit alijs, quæ ſunt de poſterioribus. ꝙ aũt quę ex primis exactiores ſunt, ijs quę ex paucioribus patet. Ex paucioribus autem exponit, vt quæ ſunt principijs propiores, vt dictũ eſt in libris poſter. Idcirco. n. ꝓpriiſsimas & potiſsimum demr̃ones eas eſſe dixit, quæ à propoſitionibus medio vacantibus, & primis proficiſcũtur, proxime ab iis, quæ per has demonſtrañt. Quare, ſi ſciæ, quæ ſunt ex primis principiis, ſunt certiſsimæ, & ſcientiæ, quæ ſunt ex principiis, quę ſunt primis proxima, ſunt certiores, nõ tñ ita certiſsimæ, vt primæ, fit, vt ſapiẽtia appellata, quæ eſt de primis principiis cõibus oĩbus, ſit certiſsima, lõgeq; certior ijs ſciẽtiis, quæ ſunt de poſterioribus principijs. Nam hæ ad illã ex additione dñr. Eſt ergo vis rõnis Alex. Si ſcĩa, quæ eſt ex primis, cęteris omnibus certior eſt, quæ ſunt non ex primis, etiam ſcĩa de primis erit certior oĩbus ſcientijs, quæ nõ ſunt de illis primis: ſed Metaphyſica appellata ſapĩa eſt de primis axiomatibus dignitatibusq;, ergo certiſsima. differt aũt aliquam ſcientiã eſſe de primis, & ex primis, qm̃ de primis eſſe põt tanq̃ de conſideratis, at ex primis non, niſi tanq̃ per quæ fit. Mouet Alexan. hic qõnem qũo cognitio primorum principiorum, & cãrum difficillima eſt, vt ſuperius eſt dictum, Si in his & per hæc cognitio ꝑ demõſtrationem expeditior nobis eſt? vt in præſenti tex. habeť. Reſpondet & innuit de principiis hãc diſtinctionem, ꝙ ſint bifariam principia, alia cognoſcendi, & hæc principia ſunt quaſi ſñiæ, atq; ꝓnunciationes, per quas cætera demonſtrantur, & de his eſt verum, ꝙ cognitio principiorum in expedito nobis eſt, & hoc pacto loquitur Ariſt. de cognitione principiorum in pñti tex. Alia vero ſunt principia eſſendi, quæ ſunt principia Entis, quatenus Ens, & horum cognitio eſt nobis difficillima, & nõ nobis expedita, & de his locutus eſt Ariſt. ſuperius, cũ dixit, hanc appellatam ſapientiam eſſe difficillimorũ. Sed adhuc quæ res, ſi ita eſt, qũo hæc principia ſciantur, quæ principia eſſendi dñr. Reſpondet. hæc eſſendi principia etiã pe demr̃onem ſciri, & quoad an eſt, & quo ad qualia ſunt eorum propria attributa. Nã demr̃onis horum ſñiæ quoq; ſunt principia, Sed contra adhuc, qm̃ cum omnis demr̃o ex primis habeatur, fiet vt aliqua his habeantur priora. Reſpondet his, quo demõſtrabilia ſunt, non eſſe abſurdum aliq̃ eſſe priora, quæ ſimpliciter ſecũdum eſſe non erunt priora. Sed contra adhuc, Nam ſi demr̃o eſt cognitio per cãm, tunc aliqua eſſent horum cauſa, quæ proinde prior his haberetur. Reſpondet, nõ omnem demonſtrationem per cauſam effici, quia ſubaudi nõ demonſtratio quia, per q̃ cognoſcũtur hæc an ſint, nec demõſtratio poſteriorum paſsionũ, quæ habetur per paſsiones priores, nec demonſtratio propter quid, quę fit per medium, quod eſt deſcriptio paſsionis, vel illius definitio. Verum de his in lib. poſter. 2. ſatis diſputauimus. Ad propoſitum prima principia primasq; cauſas ſcimus eſſe per demonſtrationem quia, quæ non eſt per cauſam. Scimus etiam de eis poſteriora attributa, q̃ ſunt veluti paſsiones, per priora. nam inter attributa eorum eſt aliquis ordo. Scimus. n. deũ & oẽm ſubſtãtiam ſeparatam eſſe volitiuũ per hoc, quia omnes ſunt intellectiuæ. & alia eodem modo. Inſuper ſcimus primas attributiones, quæ ſunt quaſi earum paſsiones, per deſcriptionem earum, vt eſſe intellectuales, quia ſunt ſeparatæ à materia. Nam intellectuale eſt ens ſeparatum à materia, deſcriptio autem paſsionis eſt propter quid eius, quia per eam de ſubiecto demonſtratur propter quid. Hactenus de his.

Vis rationis Alexandri.

Quõ Alex.

Solutio.

Eſt inſuper doctrinalis, quæ cauſarum eſt ſpeculatrix magis. Hi nãque docent, qui cauſas circa ſingula dicunt.

Declarat quartam exiſtimationem ineſſe metaphyſicæ. erat. n. quarta, ꝙ qui eſſet doctrinalis per cauſas cõſiderans, eſſet ſapiens, nũc demõſtrat hanc exiſtimationem ineſſe metaphyſicæ, & dicit (eſt inſuper). ſ. metaphyſica (doctrinalis) & ſubaudi illa (quæ cauſarum eſt ſpeculatrix magis) & hoc exponit Alexander trifariam. Primo, ꝙ Metaphyſica appellata ſapiẽtia ſit cauſarum ſpeculatrix magis, i. magis reddens cãs eorum, quæ docet. Secũdo ꝙ ſit cauſarum ſpeculatrix magis, non in reddendis cauſis eorum, quæ conſiderat, ſed in contemplandis cauſis, per quas ſciunt, qui ſciunt. Tertio ꝙ ſit ſpeculatrix cauſarum magis, & in contemplandis cauſis, per quas ſciẽtiæ generãtur, & in aptitudine ad reddẽdum cauſas eorum, quæ cõſiderat. Nam ſcientia, quæ cauſas conſiderat magis, magis eſt apta docere, atque per cauſas procedere. Nec valet argumentum conſiderat cauſas. ergo per cauſas docet. nam logica cõſiderat cauſas, quæ tamen ea, quæ conſiderat, non per cauſas docet. Inſuper nec valet, docet quæ conſiderat per cauſas, ergo cõſiderat cauſas. nam mathematicus docet per cauſas, & tamẽ nõ cõſiderat cauſas. At metaphyſicus cõtemplatur cauſas magis, q̃ cæteri artifices, & eſt aptus magis ea, quæ cõſiderat, per cauſas docere. propterea dicit (eſt inſuper) metaphyſica ſubaudi magis doctrinalis q̃ cæteræ (quæ cauſarũ eſt ſpeculatrix magis) q̃ cæteræ. nã cõſiderat oĩa genera cauſarum, & in vnoquoq; genere primas cauſas. Probat hoc, & ſyllogiſmus ſic reſoluitur ad artem, Quicũq; ſingula genera cauſarum cõſiderãt & in eis primas cauſas, primaq; principia, hi docent. i. ſunt apti magis docere ea, quæ conſiderant per illas cauſas. hanc maiorem affert, & dĩcit (hi nãq; qui cauſas circa ſingula dicũt, i. qui contemplãtur circa ſingula cauſas, i. omnia genera cauſarũ rerum, & in vnoquoq; primas cauſas cõſiderant (hi docẽt). i. ſunt apti docere magis ꝑ illas cauſas ea, quæ cõſiderãt. Subaudiẽda eſt minor, Sed metaphyſica conſiderat omnia genera cauſarum, & in vnoquoq; genere primas cauſas: igitur methaphyſica eſt apta magis docere. Hæc eſt tertia Alexandri expoſitio. quæ ſatis bene poteſt verbis accommodari.

Expoſitiones Alexãdri tres.

Solutio dubitationis.

Et cognoſcere & ſcire ſui gratia maxime ineſt ſcientiæ, quæ eſt de maxime ſcibili. Nam qui ſcire propter ſe deſiderat, ipſam maxime ſcientiam maxime deſiderat: talis autem eſt, quæ eſt de maxime ſcibili. Maxime autem ſcibilia prima ſunt, & cauſæ. nam propter hæc, & ex his alia cognoſcuntur, ſed non hæc per ſubiecta.

Quintam exiſtimationem nunc attribuit ipſi metaphyſicæ, & ſyllogizat ſic, ſciẽtiæ, quæ eſt de maxime

scibili, maxime inest cognoscere & scire sui grã. Metaphysica est sciẽtia, quæ est de maxime scibili: igitur metaphysicæ inest maxime ipsum cognoscere & scire sui gratia. De hoc syllogismo assignat maiorem, & dicit (& scientiæ, quæ est de maxime scibili, maxime inest) ipsum (cognoscere, & scire sui gratia) *Dubitatio.* Sed videtur, ꝙ cæteræ propositiones, quæ ponuntur in textu, frustra ponantur, quia nec ad syllogismum, nec ad prosyllogizandũ, vt patet sciẽti artem analyticam. *Solutio.* Dicendum, ꝙ quædam eorum ponunt pro solutione tacitæ quæstionis, quædam autem pro expõne terminorum. Pro solutione quidem tacitæ quæstionis, quia conclusum est per syllogismum proximũ metaphysicæ inesse ipsum scire propter se, posset obiter circa illius syllogismi maiorem quæri, vtrum qui desiderat scire propter se, desiderat scientiam, quæ est de maxime scibili, vt, s. valeat hæc consequentia, desiderat scire propter se, ergo scientiam, quæ est de maxime scibili. nam, cum sit dictum in maiore propositione syllogismi, sciẽtiæ, quæ est de maxime scibili, inesse ipsum scire sui gratia, quæri posset, vtrũ qui desiderat ipsum scire sui gratia, desideret scientiam, quæ est de maxime scibili. Istud .n. licet videatur extra propositum, tamen est vtile saltem obiter. Respõdet ꝙ sic, & syllogizat sic, Maxime scientia est de maxime scibili, qui scire propter se desiderat, ipsam maxime sciẽtiam, maxime desiderat igitur qui scire propter se desiderat, sciẽtiam desiderat: quæ est de maxime scibili. De ratione primo assignat minorẽ, & dicit, Nam qui scire propter se desiderat, ipsam maxime scientiam maxime desiderat. Hæc est minor. deinde assignat maiorem, & dicit (Talis aũt) idest, sed maxime scientia (est, quæ est de maxime scibili.) subaudi conclusionem. igitur qui propter se scire desiderat, scientiã desiderat, quæ est de maxime scibili. Et sic circa maiorem per hæc soluere videt̃ qõnẽ, quæ obiter occurrit. Pro expositione vero terminorũ, exponit quid sit maxime scibile, & dicit (maxime autem scibilia prima sunt, & causæ) & põt intelligi ꝑ prima & causas, vniuersales sentẽtias, & omnibus sciẽtiis communes, de quibus agitur in metaphysica, & põt intelligi prima prĩcipia & causas primas & vniuersal[illegible] in causando, & hæc expositio est Alexãdri. Deinde Aristoteles assignat causam, & dicit, nam (propter hæc) .s. prima prĩcipia, & vniuersales causas (& ex his, alia cognoscũtur) saltem cognitione propter quid in vniuersali (sed nõ hæc per subiecta). i. sed non illa prima per posteriora. *Dubitatio optima.* Sed dices, non videtur verum alia omnia cognosci ꝑ illa prima in causando, qm̃ illa sunt postremo nobis cognita, similiter ꝙ triãgulus habeat tres, nõ cognoscitur per illa, nec aliqua alia cõclusio, vel in mathematicis vel naturalibus. *Solutio.* Dicẽdum per illa prima cognosci oĩa, quæ rebus attribuuntur cognitione propter quid, sed ĩ vniuersali: qm̃ sicuti sunt oĩum causæ in vniuersali, sic faciũt oĩa attributa rebus cognosci cognitione propter quid in vniuersali. ipsa tamẽ per alia cognosci nõ pñt. s. cognitione ꝑꝑ quid, sed si cognoscũtur solũ cognoscũtur cognitiõe quia. Ex his sequitur aliqua cognosci per aliqua, ꝑ quæ nõ pñt demõstrari. Nam oĩa accidẽtia mũdi cognoscũtur inesse suis subiectis ꝑpter primas causas. Primaq; principia, per quæ non possunt demonstrari. Et ratio est, quia per illa cognoscũtur vniuersali.

Maior. *Principalißima etiam scientiarum, et quæ magis princeps est q̃ subseruiens, ea est, quæ cognoscit cuius causa sunt agenda singula. Hoc autem est bonum uniuscuiusque, omnino uero id, quod est optimum in uniuersa natura.* *Maior. Vniuersa πάση. Omni tota.*

Demum ostendit metaphysicæ inesse sextam existimationem, s. ꝙ sit princeps cæterarum: & syllogismus est, Scientia, quæ cognoscit causam, cuius gratia aguntur singula, est cæterarum princeps: metaphysica est scientia, quæ cognoscit causam, cuius gratia singula aguntur: ergo est vt princeps cæterarum. De syllogismo assignat maiorem, & dicit (etiam ea) scilicet scientiarum (quæ cognoscit) causam (cuius causa sunt agenda singula, est principalissima scientiarum) (& ea, quę magis princeps est, q̃ subseruiẽs) Hæc est maior, minor vero subaudienda. minor prosyllogizatur sic, Bonum cuiusque, quod est optimũ in vniuersa natura, est cuius causa singula aguntur: metaphysica cõsiderat bonum cuiusq;, quod est in vniuersa natura optimum: igitur metaphysica considerat cuius causa. De prosyllogismo tangit maiorem, & dicit (hoc autem) scilicet cuius causa (est bonũ vniuscuiusq;, omnino vero id est, quod omnino est optimum in vniuersa natura) est ergo maior, Bonum cuiusq;, quod omnino est id, quod est optimum in vniuersa natura (est hoc) scilicet cuius causa omnia aguntur, hæc fuit maior prosyllogismi, est autẽ hoc Deus, qui singulorum, & totius naturæ finis est. Nam cuncta, quæ aguntur, tandem sunt dei gratia, vt eo participent aliqua magis, & aliqua minus, vt Alexander monstrat.

Ex omnibus igitur, quæ dicta sunt, in eandem cadit scientiam quæsitum nomen. oportet enim hanc primorum principiorum, & causarum esse contemplatricem. etenim & ipsum bonum & cuius gratia una causarum est.

Nunc ex ijs, quæ dixit, colligit conclusionem syllogismi. Erat enim syllogismus, Quæ omnia nouit, & difficilia, & certius, & propter causam, & sciendi gratia, & est inter omnes scientias, vt princeps, sapientia est: metaphysica omnia nouit, & difficilia, & certius, & propter causam, & sciendi gratia, & est inter scientias vt princeps. Ex his concludit conclusionem huius syllogismi, & dicit (ex omnibus igitur) iis, scilicet sex existimationibus (quæ dicta sunt) & ꝓbata sunt inesse metaphysicæ, patet subaudi quoniam (nomẽ quæsitum) de metaphysica, de qua quæsitum est, vtrum esset sapientia (in eandem cadit scientiam) in quam cadit nomen sapientiæ. quasi dicat, patet metaphysicam esse sapientiam. & hæc conclusio syllogismi est, cuius primo accepit maiorem, cum probauit scientiam, cui competũt sex existimationes, esse sapientiã. deinde accepit minorem, cum probauit metaphysicæ competere illas sex existimationes. nunc vero attulit cõclusionem, & repetit syllogismi minorẽ, non quidem repetendo omnes existimationes competere metaphysicæ, sed solum vnam, per quã principaliter sciẽtia appellatur sapientia, & dicit (oportet enim hanc) scilicet metaphysicam (primorum principiorum &) primarum (causarum esse contemplatricem) cuius rationem affert, vt Alexãder exponit, & dicit (etenim & bonum & cuius gratia vna) atq; eadem (causarum est) modo bonum est primum principiũ, atq; prima causa, & considerat̃ à metaphysica, quia ab ea considératur cuius gratia. igitur metaphysica est sapientia. Vel aliter possunt exponi verba hæc (etenim & bonum) & reliqua vt velit per hæc obiicere vetereribus, quia

finem

finẽ ſuſtulerunt e numero cauſarum. propterea quia finis eſt vltimũ, contra hos dicit (etenim & bonũ & cuius gratia eſt vna) de numero (cauſarũ) Vel tertio poſſunt exponi contra Platonem, qui dicebat bonum ipſum non eſſe cuius gratia, ſed ideam, ſiue formam. cõtra quem dicit (etenim & bonum, & cuius gratia eſt vna cauſarum) ideſt coincidunt. in idem genus cauſæ. Quo vero ad verba attinet, in codice Alexandri legebatur, ſummum bonum, & cuius gratia: & ita clarius legitur. Nam bonum poteſt eſſe ſummum, & nõ ſummum, & cum fuerit ſummum, erit prima cauſa, vel legebatur ipſum bonum, & idem eſt cum noſtro textu.

Verborum conſideratio.

Effectrix ποιητικη actiua.
Facilia προχειρα pauciora.
Stellas αστρα Aſtra.
Fabularum amator φιλομυθος.
Philomythus poeta.

Quòd autem non effectrix, palam ex Primis philoſophantibus. Nam propter admirari homines & nunc, et primo cœperunt philoſophari, a principio quidem ex dubitabilibus facilia admirantes, deinde paulatim ſic procedentes, & de maioribus dubitauerunt, ut & de lunæ paſsionibus, & de ijs, quæ circa Solem, & ſtellas, & de uniuerſali generatione: qui uero dubitat & admiratur, ignorare uidetur? Quapropter & fabularum amator Philoſophus quodammodo eſt. fabula nãque ex mirabilibus conſtat. Quare, ſi ad ignorantiam fugiẽdam philoſophati ſunt, palam, quoniam propter ſcire, ſtudiũ ſecuti ſunt, & non cauſa alicuius uſus.

Cum declaraſſet Metaphyſicam eſſe ſapientiã, nũc vult demonſtrare Metaphyſicam non eſſe actiuam, nec effectiuam. & hoc proponit, & dicit, (ꝙ autem nõ effectrix), i. ꝙ autem nec actiua, nec effectiua ſit Metaphyſica, (palam ex Primis Piloſophantibus.) in quibus verbis tangit concluſionem, & vim argumenti, per quod patebit concluſio. Sed dices hoc demonſtrare videtur ſuperfluum, qm̃, ſi probatum eſt Metaphyſicam eſſe ſapientiam, erit apertum Metaphyſicam non eſſe effectiuam, neq; actiuam, quoniam ſapiẽtia nec actiua eſt, nec effectiua. Fortaſſe Ariſtoteles probat huiuſmodi concluſiouem non ad doctrinæ neceſsitatem, ſed ad doctrinæ amplificationem. aut fortaſſe hoc fecit, quia prudẽtes etiam apud plures dicuntur ſapientes, qui & actiui ſunt. Ad remouendum omnem ſcrupulum probat nũc Metaphyſicam non eſſe actiuam, nec factiuam. & primo probat huiuſmodi concluſionem per rationem, quã Expoſitor ſic reſoluit ad artem prioriſticam, Nulla ſcientia, in qua eſt ipſum ſcire propter ſe, eſt actiua aut factiua, in Metaphyſica, quæ Philoſophia dicitur, eſt ipſum ſcire propter ſe: igitur Metaphyſica, quæ philoſophia dicitur, nec actiua eſt, nec factiua. Minor proſyllogizatur, in quacunque facultate artifex fugit ignorantiã ſicuti finem, eſt ipſum ſcire propter ſe in Metaphyſica, quæ philoſophia dicitur, artifex fugit ignorantiam ſicuti finẽ igitur in Metaphyſica, quæ philoſophia dicitur, eſt ipſum ſcire propter ſe. minorem adhuc probat ex modo, quo philoſophi, & metaphyſici pro tempore præterito, & nunc philoſophati ſunt. Circa hanc rationẽ primo probat minorem pro ſyllogiſmi ex ipſo philoſophandi modo, poſtea exponit qualis ſit admirans, ibi (qui vero dubitat) deinde ibi (quapropter &) infert vnum quaſi corollarium, deinde ibi (quare ſi ad ignorantiam) reſumit vim totius rationis, de prima parte narrat modum, quo prius & nunc homines cœperunt philoſophari, & cauſam, propter quam philoſophati ſunt. & primo narrat cauſam & dicit (nam propter admirari homines & nunc, & primo cœperunt philoſophari) ideſt cœperunt inquirere cauſas effectuum, quos admirabantur. Philoſophari enim nihil aliud eſt quàm cauſam inquirere rei, quæ eſt in noſtra admiratione. & per (admirari) vt Alexander inquit, intelligit non intelligere, & cupere intelligere. & dixit (& nunc, & primo) quia tam ad præſens tempus, quàm ad initiũ ſemper emergit aliquis effectus, cuius cauſa ignoratur. deinde addit differentiam inter ipſum admirari, quod fuit ab initio, & ipſum admirari, ꝙ eſt procedente tẽpore, & demonſtrat modum, quo philoſophati ſunt, & dicit (a principio quidem admirãtes) ea (ex dubitabilibus, quæ facilia ſunt) & obuia, propterea quia videbantur vt Alexander inquit, pręter rationẽ fieri. verbi cauſa, cur electrũ paleas ad ſe trahat, Cur magnes ferrum, aut quid ſit arcus cœleſtis, aut omnino quibus ex rebus nubes concreſcat, vnde tonitrua edantur, & q̃uo fiãt fulgurationes & alia huius generis facilia ab initio addu bitata ſunt. deinde exponit ipſum admirari, quod procedente tempore emerſit, & dicit (deinde) ex cognitione eorum, quæ facilia ſunt, atque manifeſta (ſic paulatim procedentes) ad inquiſitionem occultorũ (& de maioribus) ac difficilioribus (dubitarunt) & aſsignat exempla in mathematicis, volens per hæc exempla idẽ & eundem modũ eſſe philoſophandi in rebus metaphyſicis. & dicit (vt & de Lunę paſsionibus, & de ijs. ſ. paſsionibus (quę ſunt circa ſolẽ, & ſtellas) & intelligit per lunæ paſsiones, vt Alexander inquit, ipſius defectus, & accretiones, atque decrementa & per paſsiones quæ ſunt circa Solem, intelligit Solis defectus, & ortus, & occaſus & motus, & magnitudinem: & per paſsiones quæ ſunt circa ſtellas intelligit, numerum, magnitudinẽ, motus, atq; ordinem. Dubitauerunt (& de vniuerſi generatione) nam alij mundum non eſſe genitum dicebant, Alij vero genitum, verum Democritus à caſu factum eſſe aſſerit, Anaxagoras vero a mente, Empedocles ab odio, vel amore. Per hunc etiam modum metaphyſici ſunt philoſophati. nam videntes ſolem & ſtellas moueri ab ortu in occaſum redeundo in occaſum, & ſemper in ortum, ceperunt inquirere cauſam, & ſic inuenerunt deũ, atq; ſubſtantias diuinas. Deinde exponit qualis ſit admirãs, & dicit (qui vero dubitat), ſ. de cauſa, (& admiratur) effectum (ignorare videtur) ſed ſubaudi cupiens ſcire. Poſtea ex dictis excerpſit corollarium, & dicit (quapropter & fabularum amator, philoſophus quodammodo eſt:) id eſt quodammodo poeta. cuius rationẽ aſsignet (nam & fabula) de qua agit poeta (eſt ex mirabilibus) & indagatio de qua eſt philoſophus, eſt ex mirabilibus: ergo philoſophus, & poeta cõueniunt quantum ad eſſe ex admirabilibus, & ita videntur coincidere aliquo modo in idem, licet ſit magna differentia. vt patet. Nã philoſophus verſatur circa mirabilia ad inquirendam veritatem, poeta vero circa fabuloſa, quæ continẽt veritatem, ad delectandum. dixit autem hæc, quoniam qui primo philoſophati ſunt per modũ fabuloſum philoſophati ſunt, veritatemq; tradiderunt in fabulis. vt Linus, & Muſæus, qui volentes indicare terram eſſe rerum principium, dixerunt Dæmogorgonem eſſe omnium principium, volentes vero indicare ignem vel aerem eſſe omnium rerum principium, dixerunt Iouem omnium patrem, ſic quoque & alij aliter. Demum recolligit concluſionem, & vim rationis, & dicit (quare, ſi ad ignorantiam fugiendam) homines nũc, & ab initio (philoſophati ſunt, palam, quoniam propter ſcire, ſtudium ſecuti ſunt, & non cauſa alicuius vſus) & vtilitatis gratia. ergo Metaphyſica nec eſt actiua, nec effectiua, ſed omnino contemplatiua.

Dubitatio.

Solutio.

Quid ſit philoſophari.

Quid admirari.

Lunæ, ſolis, & ſtellarum effectus.

ſapientẽ, dicit philoſophũ. i. ſapiẽtiæ amatorẽ, quia ſapientiã ſequitur nõ alicuius gratia: uide Tho.

Philoſophiæ nomen à Pithagora initiũ ſumpſit: qui nõ ſapiens, ſed philoſophus nominare uoluit.

ῥαστωνην facilitatem pigritiam otium requiem.

Testatur autem & hoc id, quod accidit. nam fere cunctis existentibus, quæ sunt necessariorum, & ad facilitatem & ad uoluptatem huiusmodi prudentia quæri cepit. Perspicuum igitur, quoniam propter nullam aliam necessitatem ipsam quærimus.

Expositores Latini Aristotelem nunc illud idē probare a signo asserunt. Alexander, cui assentio, illud idē probare ex historia, quæ accidit circa inuentores, autumat. Vnde Aristoteles dicit (testatur autem & hoc) scilicet Metaphysicam non esse actiuam, nec factiuam (id quod accidit), s. circa inuentores, vt per historiam habetur (nam) (vt inquit) (ferè cunctis existentibus, quæ sunt) de numero (necessariorum) ad vitam, (&) etiam (ad facilitatem) scilicet vitæ, & (etiam ad voluptatem) vt musica & gymnastica, quæ nō quæruntur ꝑpter se (huiusmodi prudentia) quæ (vt Alexander inquit) metaphysica contemplatio est (quæri cœpit.) propterea concludit (perspicuum igitur, quoniā propter nullam aliam necessitatem ipsam quærimus) sed solum propter se ipsam. Sed occurres huic, quoniā tunc Naturalis philosophia non esset contemplatiua, qm̄ quæritur, vt Auerroes dicit propter aliud, vtputa propter Metaphysicam cōtemplationem, quę aliud quippiam est a Naturali philosophia. Dicendum aliquid quæri propter aliud bifariam esse, aut propter aliud, qđ est alterius generis ab actibus intellectiuis: & sic illa facultas, quæ quæritur propter aliud hoc pacto, nō erit contemplatiua. aut propter aliud, quod est etiam pertinens ad actū intellectus, & sic quæritur philosophia Naturalis propter metaphysicam. non enim Metaphysica est actus alterius potentiæ ab intellectu. Immo & naturalis philosophia, & prima philosophia vtraque est actus pertinēs ad intellectum. Recte igitur ex his, quæ Aristoteles dixit, deduci potest omnem facultatē, quæ non est pro necessarijs ad vitam, nec propter voluptatem comparandam, esse contemplatiuam. nam (, vt Alexander inquit) omnes effectrices artes aliquid huiusmodi quærunt. Querunt enim efficiuntque aliqua vel necessarijs, vt mechanicæ, vel ex vtilibus, vt sermocinales, vel ex ijs, quæ faciunt ad vitæ facilitatem atque delectationem: vt comicæ, & tragicæ, & histrionicæ artes. Sed adhuc occurres, quoniam ex his sermocinales essent contemplariæ, quoniam non ordināntur ad actum alterius potentiæ ab intellectu: & tn̄ per verba Alexādri, sermocinales non sunt cōtemplariæ, quoniam sunt propter introductionem. Dicendum sermocinales esse contemplarias, quia, vt dictum est, nō ordinantur ad alium actum, q̄ ad ipsam cōtemplationem. & ipsæ etiam sunt actus intellectus: Quòd si Alexāder & alij ponant sermocinales inter effectrices, loquuntur secundum cōem opinionem, vt etiam nos superius locuti sumus, re tamē vera contemplariæ sunt. sed de his in dilucidario. Aut dici potest sermocinales esse practicas, quoniam parant etiam ad actus voluntatis tam elicitos, quàm imperatos. & fortasse sic de eis Alexander & Aristoteles locuti sunt.

Quæstio.

Solutio.

Praxis opus ē alterius potentiæ ab intellectu.

Optima dubitatio.

Solutio.

Sed, ut dicimus homo liber est, qui sui ipsius gratia est, & non alterius, sic hæc sola scientiarum libera est: sola nanque hæc suimet causa est.

Nunc tertio Aristoteles vult probare Metaphysicam esse liberam, & sequitur hoc ex ꝓxime dictis. est enim dictum atque probatum metaphysicam esse sui gratia. Ex hoc syllogizabimus. Omnis scientia, quæ sui gratia est, & non alterius, est libera: Metaphysica sui gratia est, & non alterius: igitur est libera. Maiorem probat per simile, & dicit (Sed, vt dicimus, homo liber est, qui suiipsius gratia est, & non alterius, sic hæc sola scientiarum libera est:) cuius rationem assignat, & dicit (sola nanque hæc suimet causa est) ergo sola est libera. Quo vero ad verba attinet, est homo liber, & est homo seruus: homo liber est, qui non alterius causa est, sed suiipsius, vt puta sibi acquirens, & sibi operans. homo vero seruus, vt Primo Politicorū habetur, est, qui cum homo sit, alterius est: qualis qui ob ingenii ruditatem non ad rerum cognitionem, sed ad seruiendum est aptus. hic propter dominum operatur, & quicquid acquirit domino acquirit.

Liber ac seruus quis dicitur.

Sed occurres, quia non videtur verum, hanc solam scientiam liberam esse: nam cæteræ speculatiuæ omnes liberæ sunt, omnesque suiipsarum gratia. Dicendū quicquid velint alij, duplex dici liberum, aut à subiectione, & sic omnes speculatiuæ sunt liberæ, omnes quoque sui gratia: aut ab ordine in superiorem finem, & sic hęc sola est libera, quoniam hæc sola est sui gratia, cæteræ vero, licet sint liberæ à subiectione, nō tn̄ sunt liberæ ab ordine, qui est ad superiorem finem. & hoc pacto intelligit Aristoteles illas duas exclusiuas, quarum prima est, hæc sola scientiarum est libera. & secunda, sola hæc suimet causa est. qm̄ hæc sola est sibi finis, & ad nullum superiorem finem ordinatur.

Quapropter & iuste ipsius possessio non humana putatur, multipliciter enim hominum natura serua est.

Philosofari potius est quam ditari, quod eligibilius est hac rōne.

Nunc quarto Aristoteles vult probare Metaphysicam non esse humanam possessionem, & proponit cōclusionem, & dicit (quapropter) scilicet quia est libera sola, & sola sui gratia (& iuste ipsius possessio non humana putatur) vt dixit Socrates, qui dixit hominē non oportere sapere immortalia, cum sit ipse mortalis. Aristoteles igitur non solum ex dictis hoc approbat, sed nouam rationem affert, quæ sic ad artē resoluitur. Nulla scientia simpliciter libera est possesio eius, qui est multifariam seruus; Metaphysica est scientia simpliciter libera. igitur Metaphysica non est possesio eius, qui est multipliciter seruus. Tunc subaccipio. Omnis homo est multipliciter seruus: Metaphysica non est possesio eius, qui est multifariam seruus. igitur in secūda figura, metaphysica non est hominis possesio. Vel sic, nulla scientia simpliciter libera est possesio hominis multifariam serui: Metaphysica est scientia simpliciter libera: igitur non est possesio hominis multifariam serui. De ratione hac tangit minorem sub accepti syllogismi, & dicit (multipliciter enim hominum natura serua est) Sed Aristoteles non videtur sibi constās, quoniam. 10. Ethicorum reprehendit Socratem, qui dicebat hominem non debere plus sapere q̄ mortalia, cū sit ipse mortalis: nunc vero dicit Metaphysicam non esse humanam possesionem, & sic videtur velle eam non attinere ad hominem. Dicendum Aristotelem 1. Rhetoricorum dixisse, illud haberi, vt possesionem, quo homo potest libere vti: modo Metaphysica non omnis homo potest libere vti, quoniā oportet, vt prius acquiratur: ad eius autem acquisitionem homo nō facile transit, cum plerunque impediatur propter carentiam bonorum, quæ sunt necessaria ad vitam. Cum his tamen stat Metaphysicam attinere ad hominem, qm̄, vt

Quæstio.

Solutio.

vt Aristoteles inquit, non oportet vt quidã præcipiũt, qui homo sit, hũc humana sapere, & mortalia, qui mortalis, sed aliquid supra quærere. Quare laudat Socratẽ inquantum dicebat Primam Philosophiam non esse humanam possessionem, eum vero vituperat, inquantum voluit nullo pacto primam philosophiam attinere ad hominem: nam homo debet semper aliquid supra quærere. Quare hæc stant, Prima philosophia nõ est humana possesio, & Prima Philosophia attinet ad hominem. prima patet, quia homo vti non potest ea, quandocunq; voluerit, Secunda etiam, quia est illius finis, & perfectio.

Quare secundum Simonidem Deus utiq; solus hunc habet honorem. hominem uero non dignum non quærere scientiam, quæ est secundum ipsum.

Remouet hic Aristoteles errorem Simonidis: & primo concludit illum per carmen eius, & dicit (quare secundum Simonidem Deus vtiq; solus hunc habet honorem) idest solus habet hanc scientiam honorabilem quæ Metaphysica dicitur, & non homo (hominem vero non dignum non quęrere) subaudi dicẽs (scientiam, quæ est secundum ipsum) idest scientiam, quæ est secũdum ipsum hominẽ, vt scientiam humanam, quæ docet agere, & inuenire necessaria vitæ. & sic vult, vt diuina scientia propter suam excellentiam conueniat Deo & non homini. Humana vero, quæ docet agere, vel inuenire ea, quæ sunt vitæ necessaria, conueniat hominibus. Quo vero ad verba attinet, græcus codex habet particulam, non, dicit enim (non dignum nõ quærere) & sic lectio clara est: verba autem illa (hominem vero non dignum) & reliqua possunt referri ad Aristotelem.

Consideratio uerborum.

Sed, si aliquid poetæ dicunt, & diuinum aptum est in uidere & in hoc maxime probabile est contingere, & infortunatos omnium esse eos, qui superflui.

Probabile. εἰκὸς uerisimile. Infortunatos. δυστυχεῖς. Indignos inuidia. Eos qui superflui τοὺς περιττοὺς imperfectos. Eos qui excellunt.

Cum narrasset errorem Simonidis, nũc adiũgit ea, quæ sequũtur ad id, quod poetæ dixerũt. & dicit (Sed si aliquid) subaudi ueri (poetæ dicũt, & diuinũ aptum est inuidere) idest, in Deo cadat inuidẽtia, sequũtur ex his duo: quorum primum affert, & dicit (& in hoc) idest & in re hac scilicet in sapientia (maxime probabile est cõtingere) idest maxime probabile erit, vt inuideat Deus, nam inuidia est de bonis, & excelsis: & cum sapientes cunctis excellãt, maxime probabile erit Deũ inuidere sapientibus. deinde affert secundum, & dicit (&) subaudi maxime probabile erit (infortunatos omnium esse eos, scilicet sapientes, qui superflui) idest, qui excellunt (vt Alexander exposuit) in ipsa sapientia, quoniam propter sapientiam venirent in inuidiam Dei, & sic essent infelices.

Sed nec diuinum inuidum esse conuenit, sed secundum prouerbium, Multa mentiuntur poetæ.

Iis expositis, nunc reprobat opinionem Simonidis, ostendens illud esse id, in quo constituebatur eius error, & ita licet vera dixerint, tamen declarat nõ esse per veram rationem probata, & dicit (sed nec diuinũ inuidum esse conuenit) Nam inuidentia, vt testatur diuinus Plato, procul est à choro diuino. Propterea addit Aristoteles (sed secundum prouerbium, Multa mẽtiuntur poetæ) ex quarum rerum numero (vt Alexander inquit) hæc est vna. Expositor Thomas hic probat in Deo non cadere inuidentiam ex definitione inuidiæ, quæ datur ab Arist. 2. Rhetoricorum. Est enim inuidia dolor de prosperitate alterius, propter existimationem, qua inuidus putat vt ex illa proprij boni diminutio accidat. Tunc argumentatur, In Deo non cadit dolor, nec tristitia, cum nulli malo subijci posit: igitur nec inuidia. Insuper propter bonum cuiuscunque alterius diuinum bonum minui non potest, quia ex ipsius bonitate tanquam ex indeficienti fonte omnia bona scaturiunt. Quare in Deo inuidentia cadere non potest. Sed occurres, in Deo cadit ira, ergo omnes affectus. non. n. videtur magis ratio de uno, quam de cæteris, quare & inuidia. Dicendum primo, Nullum affectum inesse Deo per easdem causas, per quas insunt hominibus. hominibus enim insunt affectus propter motũ sanguinis & spirituum, & propter motũ appetitus sensitiui: propter has causas Deo nullus affectus inesse potest. Dicendũ secundo affectus quosdam esse, qui secũdum omnem rationem sunt mali, vt inuidia, odium, desperatio, & alij huius generis, & hi nullo pacto possunt Deo in esse, nec attribui. Alios uero esse, qui comparati rectæ rationi, possunt habere rationem boni, Vt amor, ira, gaudium, misericordia, & id genus. & hi possunt attribui Deo. Ira enim vt proficiscitur à ratione, est bona, & amor etiam, & sub hoc modo possunt attribui Deo, non autem vt affectus, qui sunt motus appetitus sensitiui. Tunc diluta est quęstio. Non enim est simile de vno. & de cæteris. quoniã aliqui sunt, qui omni ex parte sunt mali, aliqui autem vno modo mali, alio modo laudabiles.

Qua Tho.

Nec ẽt proprie hi affectus in deo sunt, sed potius scdm similitudinis effectuum aliquã rationem.

Neque tali aliam honorabiliorem existimare oportet. Nã quæ diuinissima est, honorabilissima est. hæc autem sola dupliciter talis est. ea namque maxime scientiarum diuina est, quam utique Deus habet, & quæ diuinorum est, siqua est: sola autẽ ista hæc utraque sortita est. Nam et Deus omnibus, principiũue quoddam esse uidetur, & huiusmodi aut solus, aut maxime Deus habet. hac igitur omnes necessariæ sunt magis, dignior uero nulla.

Diuina scientia Dea.

Nunc quinto probat Metaphysicam esse cunctarum honorabilissimam, & primo proponit conclusionem, & dicit (neque tali), s. Metaphysica (aliam honorabiliorem existimare oportet) est igitur conclusio: Metaphysica est omnium honorabilissima: deinde probat hanc conclusionem, & resoluitur textus ad artem prioristicam hoc pacto, Omnis scientia, quæ diuinissima est, honorabilissima est: Metaphysica est scientia diuinissima: igitur Metaphysica est honorabilissima, de ratione primo ponit maiorem, & dicit (nam) subaudi sciẽtia (quæ diuinissima est, honorabilissima est) deinde assignat minorem miscendo illius probationẽ & dicit (hæc autem), s. Metaphysica (sola dupliciter est talis), s. diuinissima. Vbi voluit habere hanc minorem . s. ꝙ metaphysica sit diuinissima, & miscuit probationem, quæ sic componitur. Scientia dupliciter diuina est diuinissima: Metaphysica est dupliciter diuina: igitur diuinissima. Quod sit dupliciter diuina, probat, & componitur syllogismus sic (ea namque maxime sciẽtiarum diuina est, quam utique Deus habet, & quæ diuinorum est, si qua) scientia (est) quæ subaudi diuinorum est. i. Ea namque scientia dupliciter diuina est, quam Deus vtique habet, & quæ est de rebus diuinis, hæc est maior. Deinde ponit minorem, & dicit (sola autem ista), s. Metaphysica (hæc vtraque sortita est, i.

Probatio. Alius syllogismus.

ſed metaphyſica eſt ſcientia, quam ſolam Deus habet, & quæ ſola eſt de rebus diuinis: & hanc exponit, & dicit (nã & Deus omnibus cauſa, & principiũ quoddam eſſe videtur) de quo eſt Metaphyſica, & ſic habetur ſecunda pars, ſ. q metaphyſica ſola ſit de rebus diuinis (& huiuſmodi) Metaphyſicam (aut ſolus, aut maxime Deus habet) tunc infert principalem cõcluſionem, & dicit (hac igitur omnes neceſſariæ ſunt magis, dignior vero nulla.) Quo vero ad verba attinet, dixit (aut ſolus) quia ſolus Deus ſecundum perfectam comprehenſionem metaphyſicam habet. dixit vero (aut maxime) quoniã, vt Expoſitor inquit, Deus metaphyſicam habet, vt poſſeſsionem, homines autẽ non vt poſſeſsionem, ſed vt quippiam ab ipſo Deo mutuo conceſſum. Vel aliter, Deus Metaphyſicam habet maxime, quia habet metaphyſicam intuitiuã, quoniam per ſui eſſentiam ſe ipſum intelligit, & ſic intelligit Deum cognitione, quę eſt ipſe Deus; ſaltem obiectiue, homines uero metaphyſicam habent abſtractiuam, quia Deum cognoſcunt in rebus naturalibus, quæ ſunt Dei effectus, & ſic intelligunt Deũ cognitione, quæ eſt ipſi Dei effectus, de quibus in Dilucidario. 2. metaphy. eſt autem tãto maior cognitio Dei, quam habet de ſe, cognitione hominum, quam habent de Deo, quanto cognitio intuitiua eſt honorabilior cognitione eiuſdem abſtractiua. *Dubitatio pulchra de diuina intellectione.* Sed occurres, quia non videtur Deum metaphyſicam ſolã habere. nam tunc ſolum ſeipſum intelligeret, & nihil aliud præter Deum, & ſic non cognoſceret res naturales, nec res mathematicas. De re hac diximus in Theologicis, nunc vero dicamus, *Solutio.* Deum ſolum ſeipſum intelligere, vt obiectum, cætera vero nõ vt obiecta, nec primaria, nec ſecũdaria, nec terminatiua, nec motiua, ſed vt coadunata obiecto, vna enim eſt ratio intelligendi, qua Deus & ſe, & omnia alia intelligit. ſ. diuina eſſentia, ſiquidem, vt proprium obiectũ, alia autem nõ vt obiecta, ſed, vt coadunata proprio obiecto. Vna quoque eſt terminatio, qua Deus terminatiue ſe, & alia intelligit, ſiquidem vt obiectum, cætera vt coadunata obiecto. Si enim Deus intelligeret cætera præter ſe, vt obiecta ſiue motiua, ſiue terminatiua, ſiue primaria, ſiue ſecundaria, Deus pro intellectione indigeret aliquo, vel aliquibus præter ſe. Probatur, quoniam ſemper intelligens aliquid vt obiectum, indiget illo obiecto vel vt termino, vel vt mouente: quoniam licet poſsit illud intelligere eadem intellectione, non tamen eadem terminatione. Igitur ſaltem ſecundariæ, vt terminante eo indigebit, ꝓpria videlicet terminatione, quæ eſt ad illud, quod abſit dicere de Deo. Intelligit autem Deus ſeipſum tñ vt obiectum, cætera autem vt coadunata proprio obiecto ex plenitudine ſuæ intellectionis, quæ nec ſunt obiecta primaria, nec ſecundaria, nec mouentia, nec terminantia. Nam eſt vna intellectio, & una terminatio, qua Deus intelligit ſe vt obiectum, & alia vt coadunata obiecto. Ex hoc ſequitur, non ualere, hoc intelligitur, igitur eſt obiectũ potentiæ intelligentis, vel hoc indiget vt obiecto, ſed bene ſequitur vt ſit obiectũ, vel obiecto ꝓprio coadunatũ, qm̃ vna intellectione, & una terminatione intelligitur, & hoc ſatis eſt.

Alia conſideratio. Sed dices tunc, Deus non intelligeret creaturas intuitiue, quoniam non intelligeret intellectione, & terminatione quæ ſunt ad illas in ſe. Dicendum per interemptionem conſequentię. Quoniam licet Deus non intelligat creaturas intellectione & terminatione, quæ ſunt ad illas ſeorſum ab eſſentia, tamen ſunt ad illas vt coadunatas cum proprio obiecto diuini intellectus, & ſic Deus eas intelligit intuitiue, ſed ut coadunatas proprio obiecto, veluti dixit etiam in concluſione (omnes alias ſcientias eſſe maxime neceſſarias nullam tamen hac digniorem) cauſa autem, quia omnes aliæ ſunt propter aliquã vtilitatem, cum omnes vel ordinentur ad acquiſitionem neceſſariorum, vt acquiſitiuæ, vel ad bene agendum, vt morales, aut ordinantur ad altiorem finem, vt naturales, & mathematicæ, vel ad introductionem, vt ſermocinales: hæc ſola ad nullum altiorem finem ordinatur. Ideo nulla eſt hac honorabilior. *Quæ Alex.* Ex his colligit Alexander hanc ſcientiam merito eſſe appellãdam Theologiam, quoniam ſola eſt ſcientia de Deo.

Oportet tamen in ipſa nobis ordinem conſtituere aliquo modo in contrarium earum quæſtionum, quæ à principio ſunt. nam incipiunt quidem, ut dictum eſt, omnes ab ipſo admirari, ſi ita ſe habent, quemadmodum admirabilium tautomata nõ dum ſpeculantibus cauſam, aut circa Solis conuerſiones, aut diametri incommenſurabilitatem. Mirũ enim eſſe uidetur omnibus, ſiquid non minimorum non menſuretur: oportet autẽ in contrarium, & ad dignius ſecundum prouerbium proficere, quemadmodum & in his cum didicerint, nihil enim magis ita mirabitur uir geometricus, quam ſi fiat diameter commenſurabilis. Quæ igitur natura ſit quæſitæ ſcientiæ dictum eſt, & quæ ſit intentio, qua oportet quæſtionem, totamque doctrinam aſſequi.

ταυτοματ per ſe ipſa ... ſualia.

Intentio σκ... πος ſignũ ... poſitum.

Quæſtiones ζητησι ... ſitionem.

Expoſitor aſſerit Ariſtotelem in præſenti textu aſſignare terminum, in quem ducit hæc ſcientia. Sed cur hoc faciat, recentiores aſſerunt Ariſtotelem hoc facere ad inducendum auditores ad amorem huius ſcientiæ via vtilitatis. Nam cum induxiſſet auditores ad amorem huius ſcientiæ via dignitatis, nunc pro complemento proœmij inducit auditores ad amorem huius via vtilitatis. hoc autem adimplet Ariſtoteles declarando finem, ad quem hæc ſcientia ducit, aſſerens hanc ſcientiam ducere philoſophantes ad cõtrarium eius, quod fuit ab initio. Nam in principio fuit admiratio effectuum, & ignoratio cauſæ, in fine huius ſciẽtiæ erit certitudo effectuum, & ſciẽtia cauſarum, quæ ſunt contraria. Sed hæc expoſitio nõ bene dicit: qm̃ Ariſtoteles, vt conſtruendo verba videbitur, non demonſtrat hanc ſcientiam ducere ad contrarium eius, quod ab initio, quo ad admirationem & ignorantiã, & quo ad ſcientiam, & certitudinem, ſed tantum quo ad admirationem. Quoniam, vt Alexander inquit, ante cognitionem homines admirabantur, ſi res poſſent ſic ſe habere, nacti vero cauſarum cognitionem admirabantur, ſi poſſent non ſic ſe habere. Propterea dicamus cum Alexandro. Ariſtotelem velle oſtẽdere terminum huius ſcientiæ, vt ipſi volunt, verum terminus, quem demonſtrat, eſt admiratio, non quidẽ eorum, quæ philoſophantes ab initio admirabantur, ſed oppoſitorum. Nam, vt dictum eſt, ante cognitionem homines admirabantur, ſi res poſſent ſic ſe habere, nacti uero cognitionem admirabantur, ſi poſſent nõ ſic ſe habere. Hæc igitur ſcientia ducit ad admirationem non quidem eorum, quæ erãt ab initio admirabilia, ſed oppoſitorum. Cur vero hoc faciat, Alexander nõ exponit. Tamen dici poteſt hoc Ariſtotelem feciſſe in fine proœmii, vt oſtẽderet hanc ſcientiam hoc habere

bere commune cum alijs ſcientijs. Nã omnis alia ſciẽtia ducit ad admirationem, non quidem eorum, quæ ab initio admirabilia erant, ſed oppoſitorum. Verum admiratio, ad quam ducit hæc ſcientia, tanto maior admiratione eſt, ad quam ducunt cæteræ ſcientiæ, quãto res diuinæ admirabiliores ſunt rebus cæteris, dicit (Oportet tamen in ipſa ordinem) viam atque rationẽ (conſtituere aliquo modo in contrarium earum quæſtionum, quæ à principio ſunt) & hoc exponit, & dicit (nam incipiunt quidem, vt dictum eſt, omnes ab ipſo admirari) quod admirari eſt (ſi ita ſe habent) & in finẽ admirantur, ſi non ita ſe habent. Et ſic initium eſt ab admiratione, & finis, eſt in admiratione, non quidem eorundem, ſed oppoſitorum. Et affert exempla, & dicit (quemadmodum tautomata) ſunt de numero (admirabilium nondum ſpeculantibus cauſam) cauſa vero cognita ſunt admirabilia, ſi non ita ſe habent. Per tautomata vero non intelligit caſualia, vt Expoſitor putat, ſed pægmata, vt Alexander exponit. Sunt autẽ pægmata, vt Ariſtoteles ſcribit in mechanicis quædã corpora, arte cõfecta, quæ per ſe, ac ſponte moueri videntur, vt ille Archimedis machinæ, quas pro bello cõſtruebat. Illæ enim per ſe ac ſponte moueri videbantur. Multa uero huius generis fiunt ab artificibus pro delectandis populis: quæ vulgus ignorata cauſa putat eſſe miracula. Deinde affert ſecundum exemplum, & dicit (aut) vt (circa ſolis conuerſiones) in quibus ſol videtur ſtare, propter quod & ſolſtitia dicũtur, hæc ignota cauſa mirabilia videntur, ſi ita ſe habent, cognita vero cauſa, videntur mirabilia, ſi non ita ſe habent. Deinde affert tertium exemplum, & dicit (aut) circa (diametri incõmenſurabilitatem) Eſt enim admirabile, ſi diameter quadrati non debet commenſurari lateri. Cuius cauſam affert, & dicit (mirum enim eſſe videtur omnibus) dum ignorant cauſam (ſiquid non minimo rum). i. ſiquid eorum, quæ non ſunt indiuiſibilia (non menſuretur) ſuo diuiſibili. Quare cum diameter & latus ſint diuiſibilia, mirum videbitur iis omnibus, qui cauſam ignorant, ſi non debeant commenſurari. Quo vero ad verba attinet, Alexander legebat hæc verba hoc pacto (mirum enim eſſe videtur omnibus, ſiquid minimo non menſuretur) vbi exponens dicit Ariſtotelem hoc dixiſſe propter diametrum. Nam cum ſit in lineis aliquid minimum, vt in numeris eſt vnitas, mirabile videtur non omnes lineas minimo menſurari, eſſeque inter ſe non omnes commenſurabiles: ſiquidẽ habent aliquam cõmunem menſuram. Sed, vt Alexander inquit, id non eſt verum. omnes enim numeri mẽſurantur vno, lineæ vero non omnes vno menſurantur, quia nulla eſt minima linea, ac proinde non omnes lineæ ſunt commenſurabiles, eæ nanque magnitudines commenſurabiles ſunt, quæ eadem menſura mẽſurantur. Deinde oſtẽdit quomodo terminetur hæc ſcientia in admirationem, non quidem eorundẽ, quorum erat admiratio ab initio, ſed oppoſitorum, & dicit (oportet autem) in metaphyſica (in contrarium). i. in admirationem de contrarijs (& ad dignius). i. & ad digniorem admirationem (ſecundum prouerbiũ proficere) ita dico in metaphyſicis quæſtionibus (quemadmodum & in his). ſ. tautomatibus ſolſtitijs, & diametro (cum) philoſophantes (didicerint) cauſam; Nã admiratio ab initio erat, ſi res poſſunt ſic ſe habere, agnita cauſa, admiratio erat ſi res poſſunt nõ ſic ſe habere. Cuius cauſam affert, & dicit (nihil enim ita admirabitur magis vir geometricus) ſubaudi ab initio, cum admirabatur, ſi diameter non poſſit lateri commenſurari (quàm) agnita cauſa, admirabitur (ſi fiat) vel fieri poſſit (diameter commenſurabilis) lateri. Igitur metaphyſica terminatur in admirationem. Demum epilogat, & dicit (quæ igitur natura ſit quæſitæ ſcientiæ), i. metaphyſicæ, quam nunc quærimus, quoniã eſt libera, contemplatiua, honorabiliſsima, & id genus (dictum eſt, &) etiam dictum eſt (quę ſit) ſcopus, id eſt intentio finis; ac principale propoſitum (qua) videlicet intentione (oportet quæſtionem). i. metaphyſicã inquiſitionem (totãq; doctrinam aſſequi) vt perueniamus ad illum finem. Dictum eſt. n. finem eſſe cognitionem primi principij, quæ eſt prima omnium rerum cauſa. Sed videtur ꝙ metaphyſica non ſit ſibi finis, vt hic, & ſuperius eſt habitum, quoniam finis eſt fruitio Dei, at fruitio eſt actus voluntatis. Igitur metaphyſica non erit quæſita propter ſe, ſed propter actum alterius potentiæ ab intellectu, quoniam propter fruitionem, quæ eſt actus voluntatis. Pro ſolutione annotatione dignum Ariſtotelem voluiſſe voluptatem eſſe perfectionem operationis adeo operationi copulatã, vt dubium ſit vtrum ſit operatio propter voluptatem an contra voluptas propter operationem. Qua ratione fit, vt voluptas non ſit actus alicuius virtutis, ſed perfectio actus cuiuſcunque virtutis cognitiuæ eo modo, vt inquit quo pulchritudo eſt actus floris iuuẽtæ. Tunc diceret Ariſtoteles Metaphyſicam non ordinari ad alium actum, quã ſit contemplatio Dei, quia licet cum illo ſit connexa voluptas, vt perfectio, nõ tamen, vt actus diuerſus à contemplatione. cum vero dicebatur Metaphyſicam ordinari ad fruitionem illius actus, licet hoc verum ſit catholice ſentiendo, fortaſſe quatenus metaphyſicus eſt amans, Ariſtoteles tamẽ loquitur de metaphyſico, quatenus eſt contemplans, finem enim metaphyſicæ Ariſtoteles poſuit in ſola cõtemplatione, cui annexa eſt ſumma voluptas, vt perfectio, & ſic nihil deeſt pro perfectione. Non enim voluptas attinet ad voluntatem, ſed eſt de genere operationis, cuius eſt perfectio. Non igitur ordinatur Metaphyſica ad fruitionem, vt in finem, non tamen eſt negandum quin fruitio, quæ eſt actus naturalis voluptatis circa finem, conſequatur neceſſario finem metaphyſici. Eſt enim fruitio nihil aliud, quã velle perſiſtere in huiuſmodi contemplatione voluptate ſumma perfecta: hoc autem nõ finis metaphyſici eſt, nec aliquid finis, cum finis totus ſine hoc actu ſit perfectus, ſed eſt conſequens ad acquiſitionem finis adeo ei connexus, vt alter ſine altero haberi non poſſit. verbi cauſa, qui intuetur pulchrum, finem habet, quia habet intuitum voluptate perfectum. Velle autem permanere in intuitu pulchri ſumma voluptate perfecto non eſt finis videntis, ſed conſequens finem. bene tamen dici poteſt finem volentis eſſe ſummi boni fruitionem. Quoniam homo quæcunque vult velle debet, vt ſummo bono fruatur, quemadmodum finis amantis eſt frui pulchro. Tamen multum refert dicere finem videntis, & finem amantis, ſic quoque refert dicere, finem eorum, qui Deum amant, & finem eorum, qui Deum contemplantur. Nam finis amantiũ non eſt aliud ꝙ̃ fruitio, finis vero intelligentium eſt cõtemplatio ſummi entis voluptate ſumma perfecta, verum frui ſummo bono nõ eſt finis intellectionis ſummi entis, nec contra, ſed frui eſt cõſequens neceſsitate

[Secunda pars.] *Qõ de beatitudine, & de ſciẽtia Dei.* *Solutio.* *Fruitio quid.*

naturæ ad contemplationem. Sed dices, vtrum homo contẽplatur vt fruať, vel fruitur, vt cõtempletur. Aristoteles relinquit quæstionem de voluptate indefinitam. 10. Ethic. Tamẽ dici potest, hæc adeo esse connexa, vt vnũ habere sine altero sit impossibile, fit enim ex intellectione voluptifica summi entis, & ex fruitione illius vnus actus vnitate cõnexionis, qui est tota hominis beatitudo, quia tam vt est amãs, q̃ vt est cognoscens. Sed dices, cum iste actus beatificus sit voluntatis, & intellectus cuius est principaliter, Dicendum eum esse vtriusque ex æquo. est enim ille actus operatio vtriusque æquè principaliter. Sed dices, ille actus nõ potest esse voluntatis, nisi moueatur ab intellectu igitur intellectus concurrit vt causa mouens. igitur principalius. Dicendum quòd concurrit, vt causa sine qua non, tamen voluntas, vt natura quædam est principalis causa illius actus. sed adhuc dices, vnius effectus non possunt esse duæ causæ secundum eundem ordinem. Dicendum hoc esse verũ de effectu vno vnitate simplicitatis. non autem de effectu vno vnitate connexionis, qualis est hominis beatitudo.

PORTIO SECVNDA, DE PRINCIPIIS, ac rerum causis ex antiquorum sententiis.

Caput Primum Causarum in modos diuisio multiplex, & antiquorum sententiæ de materiali rerum principio.

QVONIAM *autem manifestum est, q̃ earum causarum, quæ a principio sunt, oporteat sumere sciẽtiam (Tũc enim scire dicimus unumquodque cum primam causam cognoscere putamus) causæ uero quadrupliciter dicũtur, quarum unam quidem causam dicimus esse substantiam, & quod quid erat esse. Reducitur enim ipsum quare primum ad rationem ultimam Causa autem & principium ipsum quare primum.*

i. qui primarũ causarũ, &c.

Completo proœmio, nũc accedit ad narrationem, vbi primo proponit numerum causarum pro veritate, & verba suspensiue legantur vsque ibi (quarum unam quidem) & proponendo numerum causarum, partim ex dictis concludendo, partim etiam ex alia ratione adiuncta supplendo, dicit (quoniam autem manifestum est) ex ijs, quæ diximus (q̃ earum causarum, quæ a principio sunt, oporteat sumere scientiam) & intelligit per causas, quæ a principio sunt (vt Alexander exponit) primas causas, hoc fuit dictum, supplendo vero ex ijs, quæ dixit lib. poster. Et ex ijs, quæ dixit lib. physicorum, dicit (tunc enim scire dicimus vnumquodque, cum primã causam cognoscere putamus) & exponit Alexãder, primam causam cognoscere earum videlicet rerum, quæ habent causas priores, & posteriores, non enim omniũ rerum scientiam habemus per causas, quoniã non scientiam primæ causæ & dico primam, quoniam qui, vt Alexander inquit, aliqua cognoscit non a primis causis, sed ab ijs quæ cohærentes sunt, siue proximæ aliquibus, quarum sunt aliæ priores causæ, is non cognoscit ipsas causas, quæ proxime sunt rei, de qua quæritur. Deinde coaccipit aliud ex naturalibus pertritum, & dicit (causæ uero quadrupliciter dicuntur, hic terminatur suspensio: & debet legi (quarum) quod græce est ὧν, pro harum, hoc pacto harum quatuor enumeratarum (vnam quidẽ dicimus esse substantiam) & appellat substantiam, formam, vt exponit Alexander, nec immerito, cũ res quæque per formam sit id, quod est (& quod quid erat esse) & per quod quid erat esse definitionem, atque rationem significat, quæ formam explicat, & dixit (substantiam) respiciendo ad metaphysicum, qui considerat formam vt substantiam, dixit vero (quod quid erat esse) respiciẽdo ad logicum, qui considerat formam, vt significatur per definitionem. Et quoniam eiusdem rei definitæ plures sunt quandoque definitiones, plures quoque causæ formales, ideo docet omnes causas formales reducere ad vltimã. Et dicit (reducitur enim ipsum quare primũ) idest ipsa prima definitio (ad ultimam rationem) idest ad vltimam definitionem (causa autem & principiũ est ipsum quare primum) idest, sed causa & principium est ipsa prima definitio, igitur causa, & principium reducitur ad vltimam definitionem. Et intelligit per causam, & principium causam formalem, & dixit (ultimo) quoniam reddita definitione, quæ significat causam formalem vltimam, non vltra quærimus quare .s. quasi nacti iam simus cognitionem eius causæ, vt Alexander exponit, de qua nobis erat quæstio. Percunctati enim quare ignis calefaciat, postquam edocti sumus, q̃ esse ipsius ignis sit esse calidum. & calefactiuum: non amplius quærimus, quare calefaciat. Iam enim habemus, quod quærebamus. Rursus si quis, quærat quare nix est visus disgretiua, etiam si responsum acceperit, quoniam est alba, non tamen desistet ab inquisitione quare. Requiret enim quare album discernit visum. At qui accepto aliquo responsio, quærit etiam num quare, profecto is nõdum causam accepit: Postquam vero didicit, quoniã hoc est ipsius albi definitio atque esse, est enim ratio & definitio albi discretiuum visus, non vltra quærit causam, quare album disgregat visum. Siquidem post huiusmodi definitionem nihil est necesse quærere quare res sic se habet. Vel fortasse dixit (ad rationẽ vltimam) quoniam ad quæstionem quare, nonnullæ etiam respõsiones reddi possunt, quæ nondum rationem, & definitionem contineant. Quia vero causam formalem docere nequeunt, ille, qui quærit quare, a quærendo nõ desistet: donec causam formalem, quam continet definitio, assignauerit. Erit igitur syllogismus, Quare primum reducitur ad rationem vltimam: Causa autẽ, & principium scilicet formale est ipsum quare primum: Igitur reducitur ad rationem vltimam. Aliter potest legi, & fortasse facilius, dixit. n. causam accipi uno modo pro substantia, & ipso quod quid erat esse, idest pro forma, quæ significatur per definitionem, statim probat, & dicit (reducitur enim ipsum quare primum ad rationem vltimam) quæ significat substantiam, & qd quid erat esse. non reduceretur autem ipsum primum quare ad substantiam & ipsum quod quid erat esse, idest ad diffinitionem, quæ significat substantiam, nisi substantia esset causa, & principium. Quare bene dictũ est vno modo accipi causam pro substantia, & qd quid erat esse idest pro forma. Et quia dixerat ipsum quare primum vltimo ad definitionem redigi, ideo quomodo vltimum est primum & causa, explicat, & dicit (causa autem & principium est ipsum primum) & sic est primum in natura, vltimum vero in responsione. Nã qd in quæstione quare vltimo respondetur, id proprie causa est. quod autem sic est prima causa, id causa est eorum, quæ sunt causæ sic, quod igitur vltimo respondetur in quæstione. Quare, prima causa est in natura huiusmodi causarum. Multiplicantur hic ab Alexandro aliæ expositiones, sed hæ satis. Nunc vero satis sit habere formam esse causam, quia datur in responsione ad eos, qui interrogant de aliquo per quare, Et quia quis posset dicere formam propter hoc esse vltimum, cum

vltimo

vltimo per ipsam respondetur, ideo soluens dixit esse vltimam in responsione, & primam in natura. proptere a dicit { ipsum autem quare } idest ipsa causa formalis est primum, & est causa & principium, idest vltimum: quatenus respondetur in vltimo.

Alteram uero materiam & subiectum.

Nunc explicat causam materialem secundo loco, & dicit { alteram vero materiam, & subiectum } & dixit { subiectum } vt Alexander inquit, quoniam latius patet quam materia, cum diuinorum subiectum non sit materia. Diuina enim corpora constant ex subiecto & forma, non autem ex materia.

Tertiam autem unde principium motus.

Nunc explicat causam efficientem, & dicit { Tertiam autem } causam dicimus esse vnde est principium motus, & potest intelligi vnde pro quæ, vt dicamus tertiam esse, quæ est principium motus, & potest intelligi vnde pro a qua, vt dicamus { tertiam autem } causam dicimus { vnde } idest aqua est { principium } idest prima pars motus. Et hoc dixit, quoniam in motibus, qui non habent aliquo modo primam partem, non proprie est dare causam efficientem.

Et licet οὖν igitur.

Quartam uero causam huic oppositam, & quod est cuius causa, & ipsum bonum. Finis enim generationis omnis atque motus hoc est, & licet sufficienter de his considératum sit in ijs, quæ de natura: tamen accipiemus & nobis priores ad entium perscrutationem uenientes, & de ueritate philosophantes. Palam enim quia illi dicunt principia quædam & causas.

Facta narratione causæ efficientis, nunc docet causam finalem, & Expositor asserit Aristotelem finalem causam hic declarare per tres descriptiones, quarum prima est, quatenus consideratur vt est terminus motus, & finis. Et hanc asserit, & dicit { Quartam autem causam } subaudi dicimus esse { huic } scilicet efficienti { oppositam } non simpliciter quidem, sed ea oppositione, quæ est inter principium, & finem. Secunda vero est, quatenus consideratur, vt primum in intentione, & hanc asserit, & dicit { & quod est cuius causa } Tertia autem est, quatenus consideratur vt appetibile per se quippiam. Est enim, vt dicitur primo Ethicorum finis bonum, quod omnia appetunt, & hanc asserit, & dicit { & quod bonum } Alexander autem quasi his assentiens dicit Aristotelem assignasse atque exposuisse, primum scilicet quòd causa finalis sit opposita efficienti, & dicit { finis enim generationis omnis, atque motus hoc est } Quare si illa est principium, hęc autem finis, merito dicuntur opponi. Et dixit { generationis & motus } nam generationis finis est forma ipsa, quæ rei pars est: motus autem finis est rei generatæ, qui est aliquid quæsitum extra rem, quæ generatur. Deinde prosequendo primo quasi se excusans, dicit { & licet sufficienter de his consideratum sit in iis, quæ de natura } propter quod non esset nobis de illis agendum { tamen } vt Alexander inquit, inquisiturus in qua potisimum causa versetur sapientia, cum causæ plurifariam dicantur, optima ratione primum in sententias priorum inquirit, & quam, aut quas causas quisque attulerit, exponit: & dicit { accipiemus & } eos, qui sunt { nobis priores, ad entium perscrutationem venientes & de veritate philosophantes } cuius rationem affert, & dicit { palam enim quia illi dicũt principia quædam, & causas } non ergo erit ab ratione opiniones illorum percurrere, vt postea patebit.

Adferentibus igitur erit aliquid utilitatis doctrinæ præsenti. Nam aut aliud quoddam causæ genus inueniemus, aut ijs, quæ nunc dictæ sunt magis credemus.

Superuenienti bus. ἐπελθοῦσι Accedentibus. Adferentibus.

Quia proposuit percurrere opiniones antiquorum de causis, nunc eorum opinionem prosequendo, causam simul affert, cur illorum opinio non ab re percurrenda sit, Et dicit { accedentibus igitur } nobis subaudi ad antiquorum opiniones { aliquid vtile erit } subaudi & nobis { & doctrinæ præsenti quæ nunc est } in nostris manibus. Nam ex narratione opinionum eorum { aut aliud quoddam causæ genus inueniemus } sicuti ex opinione Platonis genus causæ exemplaris { aut } si nullum aliud genus causæ inuenerimus { iis } quatuor causis { quæ nunc dictæ sunt, magis credemus } Quo vero ad verba attinet in græcis codicibus, quos nos interpretamur, vnam tantum scripturam inuenimus, quæ sic est. ἐπελθοῦσιν, ἔσαι τι προὔργου τῇ μεθόδῳ τῇ νῦν, & ad verbum { adferentibus igitur, erit aliquid vtilitatis doctrinæ, quę nunc est } & tunc est sensus { igitur adferentibus } scilicet nobis eorum opiniones, quæ sunt de causis { erit aliquid vtilitatis doctrinæ, quæ nunc est } idest scientiæ, quam præ manibus habemus, inquantum explicata partitionem earum, inquiremus in qua potissimum causa versetur sapientia, quam nunc præ manibus habemus. Alexander vero videtur exponere sic { adferentibus igitur } scilicet illis veteribus opiniones, quas habent de causis { erit aliquid vtilitatis doctrinæ, quæ nunc } idest ad confirmationem memoratarum causarum, igitur per methodum siue doctrinam intelligit doctrinã, quam commemorauit de causis, huic enim vtile erit primum venire in sententias antiquorum. Prima vero expositio per methodum, quæ nunc, metaphysicam intelligit. Quæ expositio mihi placet, quia subdit { nã aut aliud quoddam causæ genus inueniemus } si forte quæ a veteribus dicta sunt, sub hac diuisione cadere nõ videbuntur { aut ijs } scilicet causis { quæ nunc dicuntur } idest nunc numeratæ sunt { magis credemus } scilicet si quæ tradiderunt, non excedunt numerum causarum a nobis traditum. Antiquus interpres, cuius interpretationes legit Expositor, sic habet { superuenientibus igitur erit aliquid prius methodo, quæ nunc } & Expositor exponens dicit, nobis igitur, qui eis superuenimus, considerare subdit eorum opiniones { erit aliquid prius } idest aliquod præambulum { methodo, quæ nunc } scilicet a nobis quæritur.

Vt puta ipsi metaphysicæ, quam nunc quærimus. Boetius vero habet { accedentibus igitur ad opus scientiæ, præ opere viæ, quæ nunc est, aliquid erit } & tu intelligas { accedentibus } scilicet opinionibus veterum de causis ad opus scientiæ, idest ad sciendum scibilia in metaphysica { præ opere } idest vtile { viæ, quæ nunc est } idest vtile doctrinæ, quæ ad præsens est de causis { aliquid erit } vel { accedentibus igitur } scilicet nobis { ad opus scientiæ } idest ad sciendum scibilia metaphysica, narrare subaudi veterum opiniones de causis erit aliquid præ opere idest vtile

{ vitæ quæ nunc } idest doctrinæ de causis. Est alia lectio sic { superuenientibus igitur, quæ nunc est, erit aliquid vitæ opus via } & legenda est sic secundum Expositorē, nobis { igitur superuenientibus } ei { quæ nunc est via } idest in præsenti methodo, & arte, consideranda erit horum opinio { quasi aliquid vitę opus } idest necessarium, sicut opera, quæ sunt ad vitæ conseruationem, vt intelligatur quasi quædam metaphora vti in loquendo per vitæ opus, quodlibet necessarium accipiens. Hæ sunt omnes lectiones, quas reperimus. Quæ meo iudicio vanæ sunt, nam græca lectio nostri codicis plana est, quam Alexander sequitur: vt quasi dicat, cum accepisset non esse inutile referre veterum opiniones de causis, hic prosequendo vtitur nota prosecutionis { igitur } vel ergo dicens { igitur adferentibus } scilicet illis vel nobis opiniones de causis { erit aliquid vtilitatis } idest commodi { doctrinæ quæ nunc } idest præsenti tractatui, in quo agimus de causis: vel ipsi metaphysicæ, quæ nunc pertractatur à nobis. Et sic multiplicare tot lectiones est ex imperitia græcorum expositorum & ex deprauationibus translatorum. Non enim mihi dubium est Expositorem tanti fuisse ingenij, vt omnes textus etiā corruptos potuisse interpretari.

Opiniones variæ de materiali causa.

Primum itaque Philosophantium plurimi sola ea, quæ in materiæ specie sunt, putauerunt principia esse omnium. Nam ex quo sunt omnia entia, & ex quo fiunt primo, & in quod corrumpuntur ultimum, substantia quidem permanente, in passionibus uero mutata, id elementum, idque principium esse entium dicunt.

Expositor sic autumat, vt Aristoteles id prosequatur, quod proposuerat, proposuerat enim narrare opiniones, quas veteres habuerunt de causis, nunc eas narrat, & prosequitur, & talem, vt Expositor inquit, ordinem seruat, quia prius explicat quid illi senserint de materiali ipsa causa, deinde quid senserint de rerum generatione, quæ res ex hoc primo sequitur. Melius autem cum Alexandro dicendum est, quòd hic velit Aristoteles assignare causam, cur sententiæ veterum de causis hoc in loco sint enumerandæ, videtur enim non esse conueniens, quoniam veterum opiniones sunt de principijs, & causis rerum naturalium, scilicet generabilium, & corruptibilium & nos quærimus principia & causas entium inquantum sunt entia, sic enim attinet ad metaphysicum considerare de principijs, & causis, ergo non videntur sententiæ eorum ad propositum. Aristoteles vult reddere causam, cur sententiæ veterum de causis hoc in loco commemorandæ sint, & asserit hoc esse ad propositum, quia putabant hæc principia & causas, quæ sunt rerum naturalium, esse eadem cum principiis, & causis entium in eo quod entia, quoniam veteres non cognouerunt alia entia præter res naturales: & sic nec alia principia præterquàm rerum naturalium. Quare solam causam materialem veteres asseruisse declarat, quæ sit rerum naturalium principium & causa, & entium simpliciter quo entia sunt. Et hoc proponit pro cōclusione veterum, & dicit { primum itaque philosophantium } idest eorum itaque, primo philosophati sunt { plurimi sola ea } scilicet principia { quæ in materiæ specie sunt, putauerunt principia esse omnium } scilicet eadem videlicet rerum naturalium, & entium simpliciter. Et ita eorum sententiæ hic narrandæ sunt, non quidem quo sunt rerum naturalium, sed quo sunt simpliciter entium principia. Deinde narrat syllogismos, quibus hanc opinionem probarunt & licet Alexander reducat omnes syllogismos in vnum, nos tamen seorsum componentes, primum sic conficimus, Omne id, ex quo primo entia sunt, est materia: omne principium & causa est ex quo entia sunt: igitur omne principium & causa est materia. Quare per conuersionem vniuersalis propositionis in exclusiuam solum materia est principium, & causa entium simpliciter. De syllogismo tangit maiorem, & dicit { nam ex quo sunt omnia entia, id } scilicet { elementum, idque principium esse entium dicunt } hæc est maior. illud autem { quæ in materiæ specie sunt } vt Alexander inquit, dictum est pro eo, quæ sunt in hac specie principiorum materialium, & cum dixisset { ex quo sunt omnia entia } intelligit tanquam ex parte essentiali sicuti ex ferro est cultellus. Deinde affert secundum syllogismum & sic componitur, Omne id, ex quo cuncta entia fiunt, tanquam ex primo principio omnibus, quæ fiunt, præexistenti, est materia: Omne principium, & causa est id, ex quo tanquam ex primo principio omnibus quæ fiunt præexistenti, fiunt: Igitur omne principium, & omnis causa est materia. Quare per conuersionem sola materia est principium & causa entium simpliciter. De hoc syllogismo iterum tangit maiorem, & dicit { & ex quo fiunt primo, id elementum, idque principium esse entium } simpliciter { dicunt } Hæc est maior, differt autem hæc ratio à priore, sicut differt esse ex aliquo tanquam ex parte, & fieri ex aliquo tanquam ex principio præexistenti. Stat enim aliquid esse ex aliquo, tanquam ex principio præexistenti, ex quo nihil est tanquam ex parte. Omnis enim causa est, ex quo aliquid fit, tanquam ex principio præexistenti, non tamen omnis causa est ex qua aliquid fit tanquam ex parte. Quare hæc ratio secunda differt a prima. Deinde affert tertium syllogismum, qui sic componitur, Omne illud, in quod tanquam in vltimum entia corrumpuntur, est materia: Omne principium, & omnis causa est id, in quod entia tanquam in vltimum corrumpuntur: Igitur omne principium, & omnis causa est materia. Quare per conuersionem sola materia est principium & causa. De ratione affert maiorem, & dicit { & in quod corrumpuntur vltimum, id elementum, idque principium esse entium dicunt } Quartum syllogismum affert, qui sic componitur, Omne illud quod tam in generatione quàm in corruptione permanet, est materia, Omne principium, & omnis causa tam in generatione quàm in corruptione permanet, quoniam oportet principia semper manere, scilicet tam in generatione quàm in corruptione: Igitur omne principium, & omnis causa est materia, quare solum materia est principium, & causa. De syllogismo tangit maiorem, & dicit { substantia quidem permanente, in passionibus vero } idest in formis { mutata } idest omne illud cuius substantia permanet tam in generatione quàm in corruptione est { elementum idque esse omnium entium dicunt } hæc est maior. Verba igitur Aristotelis per artem prioristicam resolui possunt in quatuor syllogismos, ex quibus relinquitur solam materiam esse elementum, & principium entium simpliciter. Quare cum apud veteres eadem sint rerum naturalium principia & entium simpliciter, quoniam

niam eadem est materia rerum naturalium, & simpliciter entium, vtile erit in metaphysica referre opiniones, quas veteres habuerunt de rerum principiis, & causis. Nam erunt ad propositum metaphysicæ, quæ pertractat de causis, & principiis entium simpliciter.

Quo vero ad verba attinet, πάθημα græce, est tum passio, tum affectus, tum apud Ciceronem perturbatio, sed hic pro forma accipit, quoniam materia secundum sui substantia semper permanet sub vtroque termino generationis, & corruptionis, secundum vero affectus, siue passiones, hoc est formas mutabilis est. Nuncupauit autem formas Aristoteles passiones more veterum, qui solam materiam asserunt esse substantiam, formas vero accidentia, & affectus.

Et ob id neque fieri quicquam putant, neque corrumpi, quoniam talis natura semper seruatur. Sicut nec dicimus Socratem simpliciter generari, quando bonus fit, aut musicus, nec corrumpi, quando hos habitus deponit. Quia subiectum permanet Socrates ipse. Sic nec aliorum ullum: Oportet enim esse aliquam materiam aut unam aut plures una, ex quibus fiunt alia, seruata illa.

Cum dixisset illud, quod de principiis sentiunt veteres; scilicet quòd materia sit solum principium, nunc agit de rerum generatione, narrans quid veteres sentiant de rerum generatione, quæ res sequitur ex illo, quod dixerunt de materia. Quam consequentiam sic emolitur Alexander: Si materia est corpus actu, & non, vt ait Aristoteles, facultate, nihil simpliciter generabitur, nihilque simpliciter corrumpetur: Sed materia est corpus actu, & non potestate: igitur nihil simpliciter generabitur, nihilque simpliciter corrumpetur. Minor patet apud eos, Quia asserunt materiam semper actu existere, semperque eadem manere. Quippe qui posuerint materiam esse immortale principium, & immutabile secundum substantiam, solum autem affectionibus mutari. Quibus perspicuum est eos, qui solam materialem causam ponunt, generationem simpliciter tueri non posse, sed solum generationem, atque corruptionem secundum quid, quæ per affectiones alteratio est. Vnde de syllogismo hypothetico primo assignat conclusionem, & dicit {& ob id} scilicet quia asserunt materiam semper actu manere, & nunquam in substantia corrumpi {neque fieri quicquam} scilicet simpliciter {putant, neque} simpliciter {corrumpi} hæc est conclusio, Deinde affert minorem syllogismi hypothetici, & dicit {quoniam talis natura} quam dicunt materiam {semper seruatur} semper est in actu, atque immortale semper existens. Deinde cum non exposuisset maiorem, assignat eius probationem per simile, & dicit {sicut nec dicimus Socratem simpliciter generari, quando bonus fit, aut musicus, nec corrumpi scilicet simpliciter quando hos habitus} videlicet bonitatis, & musicæ {deponit} & abiicit {quia subiectum} idest nec ob aliud, nisi {quia subiectum} videlicet {Socrates ipse permanet} sic a pari {aliorum vllum} entium simpliciter generabitur aut corrumpetur, & reddit causam, & dicit {oportet enim} scilicet in omni generatione {esse aliquam materiam aut vnam aut} materias {plures vna: ex quibus} subaudi vel ex qua {fiunt alia} scilicet entia {seruata illa} scilicet vna materia, vel seruatis pluribus. Quare sicut in generatione, qua Socrates fit bonus aut musicus, nihil generatur simpliciter, quia idem Socrates manet, sic in generatione cuiusque rei nihil generabitur simpliciter, quia semper eadem numero materia permanet. Quo fit vt omnis generatio sit secundum quid, & non secundum totum simpliciter. Quidam iuniores asserunt generationem in substantia esse simpliciter generationem, generationem vero in accidentibus esse generationem secundum quid. Quoniam in hac substantia permanet, & accidens generatur. Sed licet isti quantum ad quia est, bene dicant, quoniam verum est generationem simpliciter esse, qua substantia accipit esse, generationem vero secundum quid esse, qua accidens accipit esse, tamen propter quid hæc sit generatio secundum quid, illa simpliciter, non explicauit. Quidam & nos quandoque, dixerunt illam esse generationem simpliciter, quoniam per eam accipit esse substantia, quæ est ens simpliciter: Hæc vero est generatio secundum quid, quoniam per eam accipit esse accidens, quod est ens secundum quid. Sed hæc causa friuola est, Quoniam in substantia, vt exposuimus in libris de generatione, & corruptione non semel, est & generatio simpliciter, & generatio secundum quid, at si generatio simpliciter illa sit, per quam substantia accipit esse, quæ est ens simpliciter, nulla in substantiis esset generatio secundum quid. Et sic cum aliquod mixtum fieret igneum, aut aqueum, simpliciter generaretur. Quoniam per talem generationem accipit esse substantia videlicet igneitas, quæ est ens simpliciter. Attentione ergo dignum, generationem simpliciter vno modo exponi posse, vt sit illa, qua aliquid secundum se, & quodlibet sui accipit esse, & talis non datur, quoniam semper secundum materiam nihil generatur, quæ est aliquid compositi, quod generatur. Alio modo dicitur generatio simpliciter, per quam aliquid nunc primo est per denominationem verbi, est, de secundo adiacente: & sic generatio hominis, qua aliquid primo denominatur esse simpliciter per verbum, est, de secundo adiacente; dicitur simpliciter generatio. Hac ratione sequitur, homo nunc primo genitus est, igitur homo nunc primo est, Similiter, Socrates nunc primo factus est, igitur Socrates nunc primo est simpliciter. At id, quod generatur generatione secundum quid, non denominatur simpliciter nunc primo esse per verbum, est, de secundo adiacente, quoniam non sequitur, Socrates nunc primo factus est musicus, igitur Socrates nunc primo est. Quoniam nunc, & prius Socrates erat musicus. Quo fit, vt in substantiis etiam sit duplex generatio, Altera secundum quid, vt generatio, qua Socrates fit igneus, vel aqueus, quoniam non valet, Socrates est factus nunc primo igneus, Igitur Socrates nunc primo est simpliciter. Generatio vero qua Socrates nunc primo fit, Socrates vel homo, generatio est simpliciter. quia valet, Socrates nunc primo factus est Socrates. Igitur Socrates nunc primo est simpliciter. Quare generatio simpliciter erit, per quam cum aliquid dicitur nunc primo factum esse, etiam dicitur nunc primo esse. Generatio vero secundum quid est, per quam cum aliquid nunc primo dicitur factum esse, non dicitur nunc primum esse: vt licet So-

De generatione simpliciter & secundum quid.

crates nunc primo sit factus musicus, non tamen sequitur, vt nunc primo sit.

Thaletis sententia aquam ponentis.

Multitudinem tamen speciemque principij talis, non eandem dicunt omnes, sed Thales quidem talis philosophiæ author aquam esse dicit. quapropter & terram super aquam dicebat esse.

Cum dixisset oportere principiorum materialium esse aut multitudinem, aut vnitatem, nűc demonstrat quòd siue ponatur multitudo, siue vnitas, non eodem modo tradatur, quoniam nec multitudinē principiorum materialium, nec illud vnum ponunt idem specie: sic exponit Alexander. Nam qui ponunt multitudinem, alij ponunt quatuor elementa, alij magnum & paruum, alij infinitas partes similares. Ergo non ponitur ab omnibus eadē species multitudinis. Item nec eadem species principii si ponitur vnum, quoniam alij ignem, alij aquam, alij aliud, quæ specie differunt: ergo nec vnitas principij ponitur eadem specie. Vnde dicit { multitudinē tamen } scilicet principiorum materialium { speciemque principij talis } idest vnitatem materialis principij { non } eandem scilicet secundum speciem { dicunt omnes } Quare siue multitudo materialium principiorum, siue vnitas afferatur, non ponetur eadē specie apud omnes. Continuetur igitur hic textus cum proximo sic { oportet enim esse aliquam materiā, aut vnam aut plures vna, ex quibus } aut ex qua { fiunt alia, seruata illa } scilicet vna materia. Igitur prima differētia quantum ad multitudinem, vel vnitatem est, quoniam quidam plures, quidam vnam materiam ponebant. Hic statim subdit aliam differentiam asserens, quòd siue ponatur multitudo principiorū materialium, siue vnitas, nec multitudo ponitur eadem specie, nec vnitas. Hęc est vera Aristotelis expositio, quam Alexander breuibus indicauit, cum dixit, multitudinem tamen speciemque principii talis, idest materialis non eandem inquiunt omnes. Quasi dicat quòd siue ponatur multitudo, siue vnitas, nec multitudo, nec vnitas ponitur eadem specie. Deinde prosequendo differentias opinionum, primo prosequitur opiniones eorum, qui asseruerunt vnitatem principii materialis, vt innuat principium materiale, quod posuerunt, non esse apud omnes idem specie: & primo affert opinionem Thaletis, qui dicebat aquam esse rerum principium, & dicit { sed Thales quidē talis philosophiæ author } vt Expositor inquit { talis philosophiæ } idest speculatiuæ { author } Nam Thales solus ex septem sapientibus se transtulit ad speculationes, cæteri vero solum in moralibus versati sunt, hanc ob causam Thales dicebatur ἀρχηγός idest archegus & author, princeps vel rector philosophiæ talis, idest speculatiuæ. Vnde & Alexander exponens dicit, sed Thales quidem author primus talis philosophiæ idest naturalis, & contemplatricis, & etiam methematicæ, Nam philosophia speculatiua triplex est naturalis, metaphysica, & mathematica. Dictus ergo Thales est primus author philosophiæ speculatiuæ inter septem sapientes, quia ex septem sapientibus, qui post Theologos poetæ fuerunt, ipse solus ad studia cōtemplationum se transtulit omnium generum, cum cæteri solum studiis philosophiæ moralis operam dabant. Thales ergo primus author scientiæ contemplatricis principium materiale vnum { aquam esse dicit } ex hac positione processit ad assignandum ordinem, & situm terræ cum aqua, & dicit { quapropter & terram super aquam dicebat esse } scilicet fundatam, sicut principiatum supra suum principium, & sic non solum terrā supra aquam ponebat, sed omnia entia: Quoniam omnia entia sunt principiata ab aqua, & cum principiata sint fundata super principio, fit, vt omnes res mundi sint super aquam, & terra, & aer, & ignis, & cœlum, & animalia, & plantæ. Attentione dignum, Thaletem dictum esse ex sapientibus speculatiuæ philosophiæ archegum, idest primum authorem, quoniam ex moralibus transtulit se ad studia speculatiuarum, Nam vt dicitur in libris Politicorum primus fuit, qui inuenerit defectus Solis, & Lunæ, & Stellas contemplatus fuerit, quod attinet ad mathematicam. Primus etiā fuit, qui Deum ex gentilibus cepit balbutire. Cuius contemplatio metaphysica est. Primus etiam qui cepit declarare quomodo ex aqua fiant rerum generationes, & corruptiones, quod pertinet ad naturalem philosophiam. Ergo recte dictus est primus author ex septem sapientibus qui se transtulit ad studia speculationum omnis generis. Qui vero, & quot fuerint sapientes, prætermitto enarrare, tum quia nolumus esse historici, tum etiam, quia satis Expositor narrauit.

Sumens forsitan opinionem ex eo, quia nutrimentum omnium humidum esse uidebat.

Cum narrasset opinionem Thaletis, nunc affert rationes, quibus ita putauerit, & quoniam duabus vijs ad hoc dicendum motus est, rationibus, & illustrium virorum authoritate, primo Aristoteles narrat rationes, quibus potuit moueri ad sic dicendum, quarum prima sic reducitur ad artem prioristicam, Nutrimentum omnium est principium materiale omnium: Sed humidum, quod scilicet est aqua, est omnium nutrimētum: Igitur humidum, quod est aqua, est principium materiale omnium: de syllogismo tangit minorem, & dicit { sumens forsitan opinionem ex eo, quia nutrimentum omnium humidum } scilicet quod est aqua { esse videbat } circa hanc rationem dubitatio est de maiore, ideo Alexander eam sic probat, principium essendi est materiale principium: nutrimentum est principium essendi: Igitur nutrimentum est materiale principium. Maior non indiget probatione, quoniam secundum omnem opinionem, principium essendi materiale principium est. In hoc enim materia differt ab efficiendi causa, quod materia sit essendi, efficiens generationis causa, atque principium. Minor vero probatur, quia ex quo nutrimur, ex eo sumus, at nutrimur ex nutrimento: Igitur sumus ex nutrimento, & sic patet totus prosyllogismus. Quantum vero ad veritatem rationis attinet: syllogismus non valet primo, quia licet humidum vnctuosum aereum sit materiale principium animalis, non tamen aqua, cum elementum purum alimentum esse non possit. Deinde dato quod humidum sit materiale principium omnium viuentium, non tamen est materia, ex qua constitutionis, sed ex qua alterationis: Insuper non est materiale principium omnium, sed viuentium tantum: & sic non est materia, cum non sit vniuersale principium omnium.

Et ex

Et ex hoc calidum ipsum factum esse.

Nunc affert secũdam rationem pro opinione Thaletis, quæ sic componitur, Ex quo calidum ipsum factum est, id omne est materia, principiumque materiale omnium: Sed humidum est, ex quo ipsum calidum fit: igitur humidum est materiale principium omnium. De ratione tangit minorem, & dicit { & } scilicet videbat { ex hoc } scilicet humido, quod est aqua { calidum ipsum factum esse } minorem probauit Expositor, ex eo quod humidum sit caloris materia. Alexander aliter probat minorem ex eo, quia Thales calidum ignem putabat ex euaporatione exhalata ab humido generari. maiorem tanquam per se notam reliquit, quam postea explicabit. Sed quo ad rationis efficaciam, maior est exponenda vt diximus, primo, vt sit materiale principium illud, ex quo fit calidum constitutione, non alteratione, modo calidum non fit ex humido constitutione, sed alteratione, vt Alexander exposuit, Quia calidum fit ex humido via euaporationis exhalatæ. Deinde ambiguũ est, & forsitan falsum, quod sit materiale principium cõstitutionis omnium rerum naturalium, id quod est principium materiale alterationis ipsius calidi tãtum.

Et animal ipso uiuere. Id autem, ex quo aliquid fit, hoc est principium omnium. Igitur & ob id talem accepit existimationem.

Nunc affert tertiam rationem, quæ sic componitur, Omne illud, quo est ipsum viuere animalibus est materiale omnium principium: Humidum quod est aqua, est, quo est ipsum viuere animalibus: igitur humidum, quod est aqua, est materiale principium omnium. De ratione primo ponit minorem, & dicit { & } videbat { animal viuere ipso } scilicet humido. Hæc erat minor. Deinde accipit quandam propositionem, quæ potest esse maior communis secundo, & tertio syllogismo, & dicit { id autem ex quo aliquid fit, hoc est principium } scilicet materiale { omnium } non enim erit materiale principiũ magis vnius quàm omnium. Humidũ est ex quo fit calidum, quæ fuit minor secundi syllogismi. Et ex quo viuit animal, quæ fuit minor tertij syllogismi { igitur & ob id } idest propter has duas rationes scilicet secundam { & } tertiam { talem accepit existimationem } scilicet, quòd aqua sit materiale rerum principium. Ex his patet Aristotelem de secundo, & tertio syllogismo accepisse maiorem communem quasi vtrique, & minores seorsum. De efficacia tertiæ rationis etiam dicendum, vt in alijs, Primo enim maior est falsa, quoniam id quod est principium viuendi, non oportet esse materiale principium omnium, sed tantum viuentium. Deinde, quod est principium viuendi via alterationis, non oportet esse materiale essendi principium via constitutionis: At humidum non constitutione, sed alteratione est principium viuendi: quare non sequitur, vt humidum sit omnium materia.

Et insuper quia semina omnium humidam habent naturam. At aqua natura humidis principium est.

Hic affert quartam rationem, quæ sic componitur. Omne id, quod est principium natura humidis, est materiale omnium rerum principium: Aqua est principium natura humidis: igitur aqua est materiale principium omnium rerum. Minorem probo { quia semina omnium humidam habent naturam } aqua est principium seminum: igitur aqua est principium natura humidis. De syllogismo principali ponitur minor ibi { at aqua } De prosyllogismo vero ponitur maior ibi { quia semina } dicit { & insuper } aqua est naturale principium omnium { quia semina omnium } scilicet rerum { humidam habent naturam } Hæc fuit maior prosyllogismi, cui adde, sed aqua est principium seminum omnium: igitur aqua est principium natura humidis. Tunc vltra { aqua est principium natura humidis } sed quod est principium natura humidis, est materiale omnium principium: igitur aqua est materiale omnium principium. Hoc pacto textus resolui debet ad artem prioristicam, Sed de efficacia huius rationis dicendum est, vt dictum est de efficacijs cæterorum. Diluitur enim syllogismus principalis primo, quia quod est principium natura humidis via alterationis, non est materiale principium omnium rerum. Deinde dato quòd aqua esset principium omnium humidorum, cum non omnia sint humida: aqua non erit materia omnium. Quòd autem non omnia sint humida, patet, Quoniam quædam sunt squalida, quæ omnino humore carent. Dato etiam quòd omnia sint ex humido, non sunt omnia ex humido tantum, quin sit ex sicco, & frigido, & calido.

Sunt autem quidam, qui & ualde antiquos, & multo ante eam, quæ nunc est, generationem, & primos Theologos, sic arbitrentur de natura putasse. Etenim Oceanum & Tethyn generationis parentes fecerunt, & sacramentum deorum aquam, quæ quidem a poetis Styx appellatur. Nam honorabilissimum quidem est antiquissimum. Sacramentum autem honorabilissimum.

Sacramẽtum. ὅρκον. Iusiurandum. Antiquis honor maximus deferendis, & siquãdo errẽt: nam quo longo experti potiora nobis consilia prebent.

Nunc accedit ad secundã viam, qua probatur Thaletis opinio, & est per authoritatem illustrium virorum. Nam quidem asseruerunt nonnullos valde antiquos, qui fuerunt Theologi multo ante ætatem Aristotelis, sensisse hanc Thaletis opinionem: primo quia Oceanum idest mare, quod circuit terram, & Tethyn idest Deam aquarum esse parentes generationis rerum: hoc autem non dixissent, nisi putassent aquam esse rerum principium. Fuit tamen Oceanus proprium nomen viri Tethyos coniugis secundum fabulas poetarum, secundum veritatem est mare, quod vniuersam circuit terram. Dicit { sunt autem quidam qui & sic arbitrentur putasse de natura } vt Thales opinatur, quosdam { valde antiquos, & multo ante eam generationem, quæ nunc est } idest & multo ante ætatem Aristotelis { & primos Theologos } idest sunt quidam qui voluerunt quosdam antiquos Theologos qui fuerunt ante Aristotelis tempora, asseruisse aquam esse rerum omnium principium, vt Thales ipse asserit. Isti qui dicunt, hanc Thaletis opinionem fuisse veterum Theologorũ, qui fuerunt multo ante ætatem Aristotelis, voluerunt Homerum atque Hesiodum designare quasi hi fuerint primi Theologi. Est igitur secunda probatio, quòd aqua sit rerum principium, quoniam Homerus, & Hesiodus, vt Alexander exponit, sic asseruerunt: qui fuerunt multo ante ętatem Aristotelis. Expositor vero ait illam Thaletis opinionẽ de aqua fuisse vetustisimo-

rum Theologorũ, qui fuerunt primi poetæ Orpheus, Musæus, & Linus: & quia isti fuerunt tempore, quo iudices erant in populo Iudæorum, patet eos fuisse ante Thaletem, & multo amplius ante Aristotelẽ, qui fuit tempore Alexandri. Quòd autem antiqui hi Theologi voluerint aquam esse rerum principium. Primo ꝓbat via generationis, & dicit {etenim Oceanum} quod mare est circuens vniuersam terram {& Tethyn} quæ est Dea aquarum, & secundum fictionem poetarum vxor Oceani {generationis parentes fecerunt} quod non fecissent, nisi sub quadam fabulari similitudine darent intelligere aquam esse principium generationis. Secundo idem probat per quandam aliam fabulam, quę idem portendit. Portendit enim aquam esse antiquiorem dijs, & priorem: igitur est principium non solum rerum naturalium, sed deorum, & dicit {&} scilicet fecerunt {aquam sacramentum deorum} scilicet esse {quæ quidem a poetis Styx appellatur} quæ est palus infernalis. Ex hoc autem quòd Deos dixerint iurare per aquam, dederunt intelligere aquam esse dijs nobiliorem, priorem, & antiquiorem: Quia iuramẽtum semper fit per nobilius, prius, & antiquius Quare aqua, per quam dij iurant, est dijs prior, nobilior, & antiquior: sed hoc esse non potest, nisi ipsorum deorum, & rerum principium: Ergo aqua est omnium principium, dicit {Nam honorabilissimum est antiquissimũ: Sacramentum autem est honorabilissimum} igitur sacramentum est antiquissimum. Huic adde, sed aqua est sacramentum deorum, quoniam iurant per Stygẽ, quæ palus infernalis est: igitur aqua est antiquissimũ quippiam deorum, hoc autem non esset, nisi aqua esset deorum, & omnium principium. Alexander colligit quid intendat Aristoteles, & dicit, quod colligere molitur huiusmodi est. Qui aquam iusiurandum esse deorum commenti sunt, eos quemadmodũ Thaletẽ, aquam entium esse principiũ posuisse. Sic igitur asserentes aquã esse sacramentum deorum, quo videlicet iurãt dij, vel iusiurandum deorum, quo sacramentãtur dij, coguntur dicere aquam esse deorum, & omnium rerum principium. Deinde Alexander componit syllogismum Aristotelis hoc modo, Quod est honorabilissimum, id profecto vetustissimum est, & principium, idem enim est dicere vetustissimum, & principium: Iusiurandum est honorabilissimum, nam quod iuramus, id quasi honoratissimum iuramus: Iusiurandum ergo vetustissimum est, & principium. Hoc porro aqua dicebatur esse. Nam styx per ipsos sic dicentes aqua erat, quoniam palus infernalis: per stygem autem iurabant: igitur iurabant per aquam. Tota ergo dictio resoluitur secundum Alexandrum in quatuor syllogismos, quorum primus sic componitur, Quod est honorabilissimum, id vetustissimũ, & principium est: Iusiurandum est honorabilissimum: Igitur iusiurandum est vetustissimum, & principium. Secundus syllogismus quo probatur minor, sic componitur: Q{d} iuramus id quasi honoratissimum iuramus: Iusiurandum iuramus: igitur iusiurandum est honorabilissimũ, & sic patet minor. Tertius syllogismus, quo subaccipimus aquam sic componitur, Iusiurandum est vetustissimum & principium: aqua est iusiurandum deorum: igitur aqua est vetustissimum, & principiũ. Quartus syllogismus, quo probatur minor subaccepti syllogismi, sic componitur, Styx est iusiurandum deorũ, vt per ipsos patet: Styx est aqua: aqua est iusiurandũ deorum. Hic syllogismus quartus est in tertia figura, medio existente hoc aliquid, Styx enim hoc aliquid est videlicet palus infernalis. Sed dubitat Alexãder circa primum syllogismum principalem, qui, vt est a nobis formatus, recte componitur, Sed dubitat, vt ipsum format Aristoteles: nam Aristoteles sic format: honorabilissimum, quod vetustissimum, nam græca verba sunt, τιμιώτατον μὲν γάρ, τὸ πρεσβύτατον. Vbi τὸ pro ipso quod accepit, quare est maior sic accipienda, Honorabilissimum, quod vetustissimum. Non enim dicit quod honorabilissimum vetustissimum, sed honorabilissimum quod vetustissimum, quod ęquipollet illi, quod vetustissimum honorabilissimum. Quæ propositio si in hunc modum sese habet, efficitur secunda figura, in cuius vtraque propositione terminus medius honorabilissimum prędicatur affirmatiue hoc pacto, Quod vetustissimum & principium est honorabilissimum: iusiurandum est honorabilissimum: igitur iusiurandum est vetustissimum, & principium. Quo syllogismo nihil concluditur, cum sit in secunda figura ex duabus affirmatiuis. Solutio Alexãdri breuiter est, vt non sit absurdum in secunda figura fieri syllogismũ ex duabus affirmatiuis, quando propositiones cõuertuntur in terminis omnes vel altera. Et sic est in proposito, nam vetustissimum, & principium conuertitur cum honoratissimo, nam omne vetustissimũ, & principium est honoratissimum, & omne honoratissimũ est vetustissimum, & principium. Quare maiore conuersa in terminis, syllogismus relinquetur in figura prima. Quo vero ad poeticam fictionem attinet, Oceanum fingunt poetæ esse nomen proprium viri, Cœli et Vestæ filij, & sic Oceanum asserunt patrem deorum, rerumque omnium principium, nec genitum vnquã, nec corrumpendum. Quod Homerus affirmat potissimum in Iliade, vbi introducit Iunonem dicentẽ Oceanum deorum nationem. Virgilius quoque ait,

Dubitatio Alexandri.

De fictione Oceani & Tethyos.

Oceanumq; patrem rerum,

Qui itaque finxerunt Oceanum rerum omnium, deorumque esse patrem, ab eo genealogiam deorum deducunt, currum quoque, vt dicit Theodoritius, statuere, quem a balęnis trahi per ingentia maria finxere, cui Tritones tibicines tribuere. maximos etiam eidẽ phocarum greges fecere sub custode Proteo, eique maximas nympharum cohortes socias obsequiosasque dedere. Oceanum etiam pluribus nominibus nuncuparunt, & ei prolem filiorum designauere amplissimam. Tethyn vero magnam Chrysippus tradit filiam fuisse Cœli, atque Vestæ, & Oceani coniugem, atque nympharum matrem: Quam Virgilius Dorim vocat dum dicit,

Sic vbi cum fluctus subterlabere Sicanos,
Doris amara suam non intermisceat vndam.

Quibus patet Tethyn esse sororem, & coniugẽ Oceani, quoniam ambo sunt Cœli, & Vestæ filii. Insuper etiam patet, Oceanum & Tethyn esse parentes oĩum rerum. Hæc de fictione Oceani, & Tethys. De Styge vero, dicamus poetas finxisse Stygem esse paludem infernalem, & deorum quoque esse iusiurandum, Vnde Virgilius, Stygiamq; paludem Dij cuius iurare timẽt, & fallere numen. De interpretatione vero dicendum Tethyn proculdubio aquam esse, quam dicit Chrysippus in feruore cœlesti è visceribus terrę gigni. Quare recte ex cœlo, Vestaq; natam dicunt, ꝙ feruore cœlesti ex terra deducatur, quæ vesta dicitur. Doris vero

amaritudo

amaritudo interpretatur, quæ quidem Solis agente feruore aquæ marinæ, vt philosophi naturales asserũt addita est. quod experiẽtia notum videtur. Oceanus etiam aquam significat, qui quoniam terram circuit, curru trahi Oceanum dixere, quoniã circa terram rotunditatem describit, qui ideo a balænis fingitur trahi, quia a balænis vndique discurratur. Tritones autẽ eius tibicines finguntur, quòd terram terens suo motu, quem agit in littora, semper sonet non: enim terere littora potest absque sono. Et ideo Tritones finguntur eius tibicines, Eum habere phocarum gregẽ, ideo finxerunt, quia phocæ ex anteriore parte speciẽ referunt vitulorum, qui turmatim pascuntur in eius litoribus. Pastorem autem Proteum dixere, ꝙ harum phocarum abundantissimũ sit mare Carpathium, qđ olim fuit sub ditione Protei. Nympharum multitudinem cohortem eius fingunt, quòd in eo innumerę aquæ fluuiatiles currant, quæ eum nunquam relinquunt. Styx fingitur a poetis esse infernalis palus, quoniam est fons in Arcadia exitiosus animalibus, cuius aqua ilico necat ex nimio frigore: vtpote, cum perfluens ipsa statim lapidescat, qua etiam vt Rabanus affirmat, æs, ferrum erodi, & omnia vasa in ea missa frangi, præter cornua ferunt. Sed huic forsitan occurres, quoniam si Oceanus aqua est, & Tethys aqua, idem videbitur vir, & vxor: & sic non recte finxerunt, Oceanum esse virum, & Tethyn vxorem.

Dubitatio.

Solutio.

Diluitur ambiguitas vno modo, ꝙ per Oceanum intelligat aquam simplicem, quæ est elementum, per Tethyn aquam elementatam, Et cum elementum sit agens, elementatum patiens: ideo Oceanum virum, Tethyn vxorem finxerunt. Vel aliter dicamus, poetas dijs vtrunque sexum tribuisse, vt Valerii Serrani carmine patet dicentis.

Iuppiter omnipotens Regum Rex, atque repertor,
Progenitor, genitrixq; deum deus vnus, & idem.

Volunt itaque aquam cum aliquid agit, Oceanũ viri nomine vocari, cum vero patitur, Tethyn vxoris appellatione dici. Item nec absurdum est Tethyn esse sororem & coniugem Oceani. Nam Virgilius de Iunone dixit, Et soror, & cõiux. Quoniam in prima hominum generatione vbi bonus vir, & vna mulier tantũ fuerunt, eadem vxor erat, & soror. De iure vero iurando dicendum, Omne id per quod iuratur, esse honorabilissimum, antiquissimum, & primum principium quod est Deus. Causa est, quos nam id, per quod iuramus, inducimus in testem eorum, quę dicimus: cui nõ potest accidere mẽdacium, nec error. Alioqui frustra ꝑ ipsum iuraremus. Nam si id, per quod iuramus, posset mentiri, iusiurandum per illud posset esse mẽdax: & sic adduceretur testis, in quo posset esse error, & mendacium, quare iusiurandum frustra induceretur. Si igitur id, per quod iuramus est, veridicum, & nullo pacto mendax, non poterit esse, nisi honorabilissimum, & principium, & sic erit Deus. Antiqui itaque qui inter principia non cognouerunt differentiam secundum genus, pro eodem vtebantur primo principio agente, & materiali causa, prima. Recte igitur Aristoteles per iuramentum, quod fit per aquam, exposuit aquam esse principium omnium rerum. Quod si iuremus per filios, & per vxores, & per fratres, non inducimus eos in testes, Sed in conditionem aliquã, quę nobis displiceret, quando eueniret. Si quis enim dixerit per vitam Cæsaris hoc est ita, Volumus dicere, si hoc, quod dicimus, non sit verum, Cæsar perdat vitã. Ex his patet iusiurandum fieri posse per aliquid bifariam: aut inducendo illud per quod fit, in testem, & hoc pacto iuramus per Deum, atque per angelos, & sanctos: aut inducendo illud, per quod iuramus sub aliqua conditione, quæ nobis displiceret si contingeret, & sic possumus iurare per Deum, & per homines. Nam possumus dicere hoc, quod nunc tibi narro, ita est per vitam Dei, & significat, quòd si non fuerit ita, Deus pereat, & possumus dicere hoc ita est per Deum scilicet quem induco in testem huius, quod dico. Eodem modo iurare possumus per angelos, & sanctos, quos gentilitas omnes appellabant deos infallibiles. Ergo per ea, quæ amamus, iuramus inducendo illud, per quod iuramus sub aliqua conditione, quæ nobis displiceret si eueniret, & sic per homines, & per deos more gentilium iurare possumus: & per res mortales quæ possunt cadere sub periculo. Hoc pacto iurant amantes per vitam puellæ amatæ, & honorifici equites per vitam honoris, quem putant se possidere, & diuites per diuitias. Sic iurare possumus per vitã deorum more gentilium, vt dixi, qm̃ licet deorum vita nõ possit cadere in periculo, tamen ita iuramus, ac si cadere possit, quod est valde nefandum, immo lõge turpius quàm iurare per vitam filiorum, quoniam filii cadere possunt in periculo, diis autem attribuimus possibilitatem casus, quod est turpissimũ. Sicut obscænissimum est tribuere dijs posse mentiri, cum inducimus eos in testes. Quare cum antiqui iurabant inducendo aquam in testem, iurabant supponẽdo aquam esse primum principium omnium, in quo non potest cadere mendacium, vel error: & ex ijs Thales hanc suam existimationem accepit,

De iureiurando.

Sed sit ne aliqua antiqua, atq; uetus de natura opinio hæc? Forsitan incertum est. Thales tamẽ fertur hoc pacto de prima causa dixisse. Hipponem enim nemo cum his ponere dignum putabit, ob mentis eius † simplicitatem.

† Vilitatẽ.

Hic Aristoteles mouet quandam dubitationem quam sub ambiguo relinquit, & Expositor, qui scripturam habebat comparatiuam legit sic, quia hi antiquissimi aquam dixerunt esse rerum principiũ, ideo emergit. q. Sit ne aliqua opinio prior ac antiquior ista de naturalibus, vel non? non est nobis manifestum. nam ista opinio adeo antiqua est, ꝙ nulla videatur ea prior. Alexander non habebat scripturam comparatiuam, ideo aliter exponit quæstionem. Nam quærere Aristotelem autumat vtrum hæc opinio vetus quædam sit, quasi respondens dicit {Forsitan incertũ est} quasi non satis constet, an primi Theologi fuerint in hac sententia, nec ne, non enim hoc manifeste dicebãt. Cum enim dixissent primi Theologi aliquod est primum principium, ex quo omnia generantur: non est exploratum sit ne hæc primorum Theologorum opinio illa Thaletis, aut non: cui consona est scriptura nostri codicis, quæ sic ad verbum habetur {Sed sit ne aliqua antiqua, atque vetus de natura} idest de materia {opinio hæc} quæ scilicet attribuitur Thaleti, aut nõ? {Incertum forsitã est} quasi dicat, sit ne opinio Theologorum, quæ est de primo principio rerum, hæc quæ Thaleti attribuitur, aut non {incertum forsitan est} nam nonnulli dixerunt opinionem Theologorum, quam habuerunt de rerum principio, esse hãc, quæ attribuitur: Thaleti: Nonnulli vero dixerunt illam

Mentis διανοίας. Simplicitatẽ. εὐτέλειαν. Paruitatem. Parcitatem. Frugalitatem. Imbecillitatẽ.

Theologorum opinionem, quam habuerunt de rerum principio, esse alteram ab hac, quam Thaleti tribuunt: Propterea Aristoteles subdit {Forsitan incertum est} Et cum dixisset solutionem huius quæsiti esse in certam, subdit id, quod est certum, & dicit {Thales tamen fertur hoc pacto de prima causa dixisse} Hoc enim pro explorato omnes habent.

Quidam, vt Alexander inquit, conantur syllogismo demonstrare, subaudi fuisse quandam opinionē antiquam hanc, quæ ascribitur Thaleti per syllogismum ex duabus affirmatiuis, quemadmodum sese habere videtur ratio, quam diximus: & quā reduximus ad primam figuram conuersione maioris: Quam Alexander non repetit, nec nos curamus repetere. dixit autem {Fertur hoc pacto dixisse} Quoniam nullum extat Thaletis scriptum, ex quo affirmare quispiam posit, hæc ab ipso ad hunc modum esse tradita. Deinde quia vult prætermittere opinionem Hipponis, excusando se dicit {Hipponem enim nemo cum his} scilicet philosophis, quos hic ponimus {ponere dignum putabit, ob mentis eius} ἐυτέλειαν idest {Simplicitatem} aut paruitatem, aut parcitatem, aut frugalitatē, aut imbecillitatem, aut, vt Byzantius inquit, vilitatē, Expositor exponit: vt Aristoteles voluerit ostendere Hipponem sensisse hanc Thaletis opinionem ad vnguem, vt quasi dixerit, eiusdem opinionis ad vnguem est Hippon, nihil addens propter sui ingenij paruitatem, & sic vult, vt Aristoteles hic narret opinionē Hipponis, asserens Hipponis opinionem esse præcisò illā Thaletis. Vnde ad verbum legendo dicit {Hipponē enim nemo vtique aliquid dignificabit posuisse cum his} .i. addidisse supra his, quæ attribuuntur Thaleti {propter sui intellectus paruitatem} Ergo hæc est opinio Hipponis. Aliter exponit, vt velit Aristoteles reddere causam, quare Hipponem prætermiserit, asserēs eum prætermisisse, quia imperfecte dixit, quasi nō sit dignus, vt eius opinio enarretur hic cum alijs. Alexander volēs quòd Aristoteles reddat causam, quare prætermiserit Hipponis opinionem, dicit, Hippon narratur posuisse pro principio simpliciter humidum indeterminate, non explicans aqua ne sit, vt Thales, an aer vt Anaximenes, & Diogenes: Quo circa eius opinionem prætermittit quasi fluitantem, & nihil certi statuentem. Aliter exponit Alexander, asserens Aristotelem non propterea omisisse eius sententiam, quòd sit indiscreta, & nihil habens statuti: Tunc enim non dixisset propter vilitatem opinionis eius, sed quasi non debeat inter philosophos cōputari propter eius sententiæ vilitatem, quamobrem dixit {cum his} idest cum philosophis: quod fortasse dixit, quoniā impius fuit, ac longe abhorrēs a Dei cognitione. In eius enim tumulo huiusmodi legitur Epigramma, Hic est Hipponis Tumulus, qui fato deficientes Dijs immortalibus æquabat.

Anaximenis, & Diogenis opinio.

Anaximenes uero, atque Diogenes aerem priorem aqua, & maxime principium aliquod ponunt simplicium corporū.

Hactenus de opinione eorum, qui posuerunt aquā rerum omnium principium, nunc accedit ad eos, qui posuerunt aerem, & dicit {Anaximenes vero} scilicet Milesius {atque Diogenes} Apolloniata scilicet {aerem priorem aqua} subaudi ponunt, & ponunt ipsum maxime principium simplicium corporum, quæ sunt elementa, & sic cæterorum omnium. Sic enim exponit Expositor, quoniam in trāslationibus eius nō erat verbum τὶ idest {aliquod} Sed quoniam in codice nostro reperitur τὶ idest aliquod, ideo lege sic, {Anaximenes vero, & Diogenes aerem priorem aqua, & maxime principium ponunt aliquod simplicium corporum} idest quod est vnum de numero simplicium corporum. Verbum {&} confirmatiue ponitur, quasi dicat {aerem priorem aqua profecto {vel certe} maxime principium ponunt aliquod} idest quod est vnum {Simplicium corporum} & cum dixisset {maxime} dedit intelligere, quòd etiam posuerit quædā alia principia videlicet rarum & densum, sed aerem maxime principium ponunt, quod est aliquod simplicium corporum, vel fortasse dixit {maxime} innuens esse principium principiorum, & primum omnium. Fuit autē Anaximenes Milesius tertius a Thalete, nam fuit discipulus Anaximandri, qui fuit discipulus Thaletis. Diogenes vero Apolloniata Anaximenis Milesij discipulus quartus fuit a Thalete. Expositor autem annotauit differentiam inter opinionem Anaximenis, & opinionem Diogenis. Nam Anaximenes dixit aerem esse rerum principium, simpliciter nihil addendo, sed absolute vt elementum est, At Diogenes asserit aerem esse rerum principium, prout participat diuina ratione: & non absolute vt elementum est, sed, vt affectum diuina ratione. Mouentur ad dicendum aerem esse rerum principium, primo quia per aerem fit spiratio, qua vita animantium seruatur. Deinde quia ex aeris mutatione videntur variari rerum generationes, & corruptiones. Sed de his ad librum physicæ auscultationis. Nūc hoc intelligas has rationes non probare aerem esse primum omniū materiale principium, sed tantum mixtorum corporū, nam per primum argumentum habetur, quòd sit effectiuum principium, refrigerationis in animantibus, & non materiale. Per secundum vero quòd sit effectiuum principium mixtorum via alterationis, & non materiale.

Hippasi, & Heracliti.

Hippasus autem Metapontinus, & Heraclitus Ephesius ignem.

Hic assignat nunc opinionem Hippasi, & Heracliti de materiali omniū rerum principio, & dicit {Hippasus autem Metapontinus, & Heraclitus Ephesius} materiale omnium rerum, principium posuerunt {ignem} Argumentum fuit tenuitas maxima ignis: Nam oportet principium esse paruum, ac tenuissimum corpore virtute vero maximum. hoc pacto se habet ignis. Deinde cum prisci philosophantes non distinxerint genera principiorum, omne principium quauis ratione arbitrabantur esse materiale principiū & cum ignem inter elementa viderint esse maxime actiuum, opinati sunt eum esse primū omnium materiale principiū. Sed decipiuntur, nā quod est entitate paruum, & non nisi ens potestate, hoc est primū omnium materiale principiū. At ignis est tenuissimum non entitate, sed raritate, ideo prima ratio diluitur. Deinde diluitur secunda, quoniam ex illo habetur, vt sit primum principiū alterationis, quæ ratio attinet ad genus causæ effectiuæ, & non ad genus causæ materialis.

Empedoclis.

cōgregari διακρίνομαι.

Empedocles uero quatuor, adiungens ad ea, quæ dicta sunt, terram quartum. Hæc enim permanere semper, & non fieri dicit. sed uel multitudine, atque paucitate congregari, atque segregari, & in unum, & ex uno.

Transit

Congregata.
Segregari.
συγκρινόμενα.
Disgregata.

Transit nunc ad opiniones eorum, qui dixerunt plura esse rerum materialia principia, Et primo narrat opinionem Empedoclis Agrigentini, quam obscure tradit, & dicit, cũ priores philosophi ipso Empedocle alii ignem, alii aquam, alij aerem principium esse ponebãt {Empedocles vero quatuor} scilicet elementa ponit {adiungens ad ea} scilicet tria {quæ dicta sunt, terram quartum} Ergo materialia prima omnium principia posuit quatuor. Deinde affert rationem, quam Empedocles assignabat, & exponit modum, quo res fiunt ex illis quatuor, & corrumpuntur in illa quatuor. Quantũ ad primam partem, Syllogismus sic componitur, Quę semper manent, & non fiunt ex inuicem, nec ex prioribus, sunt prima rerum materialia principia: huic addit minorem, & dicit {Hæc enim.s. quatuor elemẽta} permanere semper, & non fieri}.s. ex inuicem, nec ex alijs prioribus {dicit} subaudi igitur sunt prima omnium materialia principia. Deinde exponit modum, quo res fiunt ex illis quatuor, & corrumpuntur in illa quatuor, & dicit {sed vel} idest etiam {multitudine, atque paucitate congregari, atque segregari & in vnum, & ex vno} Referendo singula singulis veluti {& in vnum} ad ipm {congregari, & ex vno} ad ipsum {segregari} & tunc voluit demonstrare quonã modo in mixtis fiat generatio, & corruptio ab ipsa multitudine, & paucitate. Nã generatio, quæ apud Empedoclem nihil aliud est quàm mixtio elementorum, & in vnum coitus, qui ab amicitia efficitur, transitum habet ex multitudine in paucitatem idest in vnitatem. Corruptio vero, quæ discretio est, quæ fit à discordia, disiunctio est horum ex vno, idest ex paucitate in multa, & sic oportet supponere in talibus generationibus, atque corruptionibus mixtorũ elementa seruare suas naturas. Ergo verba sic copulanda sunt, sed multitudine segregari ex vno scilicet cum mixta corrumpuntur, atque paucitate congregari in vnum, cum mixta generantur, Nã in generatione mixti itur ex multitudine in paucitatem, & in vnum. In corruptione vero itur ex vno paucitateque ipsa, in multitudinem, quæ intelligenda sunt de generatione, & corruptione particulari cuiusque mixti, non autem in generatione, & corruptione vniuersali totius mundi, vt postea dicemus. Nam in corruptione vniuersali mũdi itur de multitudine in paucitatem, & vnum. In generatione vero de paucitate, & de vno in multitudinem. Hæc est vna expositio. *Alia expõ.* Vel fortasse non de generatione, & corruptione mixtorum loquitur, quarũ authores sunt discordia & amicitia, sed de generatione, & corruptione elementorum, & dicit {hæc enim} scilicet elementa quatuor {permanere semper, & non fieri dicit} scilicet generatione, & corruptione simpl'r dictis {sed vel multitudine}, s. partium {atq; paucitate}, s. partiũ {congregari, atq; segregari & in vnum atq; ex vno} nam cum in aliqua mixtura, plures in vnum copulatæ sunt ignis partes, tunc congregatur & generatur ignis. Cum vero pauciores ex vno aliquo fiunt ignis partes, videlicet aut ex terra aut ex aqua, aut ex aere, corruptio, & segregatio est ignis in mixto. Sed secunda expositio est paululum obscura, atque violenta, *Tertia expõ.* Tertio exponi potest quod mixta nec generentur, nec corrumpantur, sed ex multitudine dicuntur congregari in vnum, & ex paucitate disgregari ex vno: Quæ expositio valde consonat verbis, nam illud participium συγκρινόμενα & διακρινόμενα pro infinito legenda sunt videlicet pro cõgregari, & segregari. Quasi innuat mixta non esse dicenda generari vel corrumpi, sed congregari vel segregari. Hæ tres expositiones sunt Alexandri, quarum prima et vltima melius mihi placent. *Propria expõ.* Sed ego aliter exponerem, quòd cum Aristoteles assignasset rationem, qua Empedocles tradiderit quatuor elementa esse rerum naturalium principia materialia, assignat modum, quo mixta generantur ex illis elementis, innuens duo alia principia ex parte agentis, scilicet litem, & amicitiam, & dicit {sed vel multitudine congregari & in vnum}.i. sed dicit mixta fieri congregatione ex multitudine in vnum, hoc est amicitia, quæ nihil aliud est quàm congregatio multorum in vnũ {atque paucitate segregatio ex vno} Nam lis est segregatio per paucitatem ex vno. Ergo innuit mixta fieri amicitia, corrumpi vero lite, Quare vltra quatuor elementa dedit intelligere alia dua principia ex parte agentis, simulque exposuit modum quo ex elementis fit generatio, & corruptio, Quo vero ad syllogismũ Empedoclis attinet, Maior est insufficiẽs, quoniam principia sunt, quæ semper manent, & non fiunt ex alterutris, & omnia, quæ fiunt, fiunt ex ipsis, quia igitur Empedocles prætermisit tertiam conditionem in maiore, ideo est insufficiens. Deinde dato ꝙ ipse subintellexerit, Minor erit falsa, Tum quia elementa fiunt ex alterutris, Tum etiam quia non omnia, quæ fiunt, ex elementis fiunt: cum elementum fiat ex elemento, non tamen tanquam ex materia, quæ subijcitur generationi.

Anaxagoras autem Clazomenius, qui ætate quidẽ prior est hoc, operibus uero posterior, infinita principia dixit esse. Penè enim similaria omnia, ut aquam uel ignem, sic generari, corrumpiue congregatione duntaxat, segregationeue dicit. Aliter uero neque generari, neque corrumpi, sed permanere perpetua. *Anaxagora.*

Nunc assignat opinionem Anaxagoræ, qui patria fuit Clazomenius, disciplina vero discipulus Anaximenis, & dicit {Anaxagoras autem Clazomenius, qui ætate quidem prior est hoc} scilicet Empedocle {operibus vero posterior, infinita principia dixit esse} verbum {operibus} græce ἔργοισ dicitur, Quod Alexander exponens.i. sententijs exposuit, quas habuit de rebus naturalibus. Non quidem ꝙ prorsus opinionem Empedoclis Anaxagoræ sententiæ præferat, vt prudentiorem, plenioremque, nam alicubi Aristoteles præposuit sententiam Anaxagoræ opinioni Empedoclis, sed quia putat Anaxagoræ opinionem posteriorem esse, & magis succinctam: quoniam melius est finita quàm infinita ponere, si quidem per finita tueri eadem Empedocles potest, sicut Anaxagoras per infinita. Ergo asserit Anaxagoram esse operibus posteriorem propter elementorum infinitatem cũ sit dignius finita principia, & pauciora accipere, quod fecit Empedocles. Hæc.n. præfatus subiungit {infinita principia dixit esse} sed in progressu opinionem Anaxagoræ præponit sentẽtiæ Empedoclis, nam docebit opinionem Anaxagoræ cõuenire cum sententia Platonis, qui dicit vnum & infinitum principium. Conuenit fortasse quoad infinitatem non autem quoad vnitatẽ, & sic recte in progressu sententia Anaxagoræ præponitur opinioni Empedoclis. *Tho. expõ.* Expositor vero ait Anaxagoram esse operibus posteriorem, quia posterius philosophari inceperit, Sed hæc Expositio non conuenit ei, quod subiungit {infinita dixit esse principia} propterea cum prima Alexãdri expositione currendum est, Deinde vult Exposi-

tor, vt Aristoteles colligat duo, quorum vnum est illud, in quo differunt Anaxagoras, & Empedocles, & est, ꝙ Empedocles voluerit solum quatuor similaria elementa esse rerum principia. At Anaxagoras non solum quatuor elemẽta, quorum vnumquodque est similare, sed etiam omnia similaria, vt carnem, os, medullam, & cætera id genus, & hoc exponens applicat verbis Aristotelis, cum dicit {penè enim similaria omnia} subaudi Anaxagoras ponit principia {vt aquam & ignem} subaudi ponit Empedocles. Ergo non tantum quatuor elementa, sed omnia similaria Anaxagoras ponit rerum naturaliũ principia. Hoc est primum, & est differentia, Secundum vero est conueniẽtia, nam Anaxagoras vult rerum naturaliũ generationem, & corruptionem fieri congregatione similariũ, & segregatione similarium, & hoc subdit Aristoteles {sic generari, corrumpive congregatione duntaxat, segregationeve dicit} Anaxagoras partium similariũ vt Empedocles congregatione, atque segregatione quatuor elementorũ similarium {Aliter vero neq; generari, neque corrumpi} scilicet mixta dicit {sed} dicit similaria principia {esse perpetua} Sed hæc expositio est violenta, quoniã proximam partem refert ad mixta, vltimã vero ad ipsa principia, & sic non recte fieret aduersatio. Melius ergo exponamus cum Alexandro, & dicamus quod postquam Aristoteles cõparauit opinionem Anaxagoræ ad illam Empedoclis, vult exponere modum quo generantur corpora similaria videlicet elementa quatuor, & cætera id genus, & dicit {penè enim similaria corpora} scilicet {omnia vt aquam, & ignem} & cætera penè omnia id genus {sic generari, corrumpive congregatione duntaxat segregationeve dicit} vt Empedocles dixit fieri mixta & corrumpi congregatione, segregationeve. Nam ignis fit ex suis similaribus, aqua ex suis, & sic vnumquodque similare ex propriis partibus minimis similaribus. Deinde subiungens aduersatiuam de eisdem similaribus dicit {Aliter vero} similaria ipsa corpora {neque generari} dicit {neq; corrumpi, sed permanere perpetua} Ad hunc ergo modum Anaxagoram dixisse ait hæc similaria, quæ infinita sunt, generari ꝗ͂ interire: generari quidem complurium similium concretione, interire discretione. Quo vero modo generentur dissimilaria & corrumpantur, non exposuit hic, qm̃ in libro de generatione & corruptione exposuit, dixit enim dissimilare corpus generari similariũ, quæ sunt diuersarum ratione, congregatione, Interire vero eorundem segregatione. Animal enim fit aggregatione carnis, ossis, nerui, & cæterorum talium, quæ differunt specie, sed vnumquodque similare est. Corrumpitur vero eorundem segregatione. & dixit {penè omnia similaria} quia non oĩa posuit esse principia. Non enim quatuor elementa, quæ similaria esse patet sensus argumento, principia esse dixit, sed similaria, quæ sunt quædam mixturæ.

Refutatio.

Ex ijs igitur solam quispiam causam intelliget, quæ in materiæ specie dicitur.

Cum narrasset has opiniones de principijs, concludit quod genus principii voluerunt intelligere in suis opinionibus philosophi & asserit eos voluisse intelligere per principium, genus principii materialis, & dicit {ex ijs igitur} opinionibus, s. quæ narratæ sunt de principijs {Solam quispiam intelliget. causam, quæ in materiæ specie dicitur} Sed videtur ꝙ Aristoteles non recte concludat hoc, quoniam meminit Empedoclis, & Anaxagoræ, qui causas quoque efficiẽtes posuerunt. Dicendum ꝙ idcirco meminerit, vt declararet, quibus causis materialibus isti vsi fuerint præter priores. nam licet isti vsi fuerint efficientibus, non tamen eis vsi sunt, nisi verbotenus, non intelligentes proprie rationem causæ efficientis. Sic Alexander videtur interpretari.

CAPITVLVM SECVNDVM ANTIquorũ opiniones de principio & causa effectiua.

PROCEDENTIBVS autem sic, res ipsa uiam fecit, ipsosque quærere coegit. Si enim quam maxime omnis corruptio, & generatio ex aliquo, ut ex uno, uel etiã pluribus est, propter quid hoc accidat, etiam qua causa. Non enim subiectum ipsum facit mutare se. Dico autem ueluti neq; lignum, neque æs causa est, ut utrunque ipsorum mutetur. neque lignum quidem lecticam, æs uero statuam facit. Sed aliud quippiam mutationis est proprium. Hoc autem quærere est alterum principium quærere, tanquam nos dicamus unde principium motus. a.l addit, Veris.

Cum narrasset opiniones de causa materiali, nunc docet vnde post causam materialem processerint ad inuestigationem efficientis: & est ꝙ subiectum aliqua indigeat causa, vt mutetur in ea, in quæ transit. propterea dicit {procedentibus autem sic} scilicet in inuentionem causæ materialis, vt processerunt {res ipsa viam fecit, ipsosque} scilicet sic procedentes {quærere coegit} scilicet vlterius ad inuestigationem causę efficiẽtis: quasi dicat, ꝙ antiqui ipsi à seipsis processerũt ad inuentionem causæ materialis, nihil habentes, quo mouerentur ad inuentionem illius. At pro inuẽtione causæ efficientis habent, vnde moueantur, nam habent rem ipsam, quæ mouet eos ad inuentionem causæ efficientis. Sed quid intelligat per rem ipsam, quæ coegit eos vlterius quærere, non est perspicuum, Expositor, per rem ipsam, intelligit ipsam rei euidentem naturam, sed hoc est declarare ignotum per ignotius, nam adhuc ignorare contingit quid est rei euidens natura? Alij intellexerunt per rem ipsam, veritatem rei, quam quęrebant. Et iterum est hoc exponere ignotum per ignotissimum, quoniam ignotissimum est, quid veritas sit rei, quam quærimus. Alexander vero videtur intelligere per rem ipsam, proloquium diuulgatum videlicet, ꝙ subiectum aliqua indigeat causa, vt mutetur in ea, in quæ transit. Hoc enim proloquium facit, vt veniamus ad causam efficientem, & propterea ait {procedentibus autem sic} vt processerunt in cognitionem causæ materialis, ad quam processerunt a se, & non compulsi ab aliquo proloquio {res ipsa} idest proloquium, ipsum per se verum {viam fecit} inuestigationis {ipsosque quærere coegit} ex hoc enim ꝙ subiectum aliqua indigeat causa, vt mutetur in ea, in quæ transit. Coegit quærere, quæ causa sit, ex qua mutatur, & cum non possit esse ipsummet subiectum, erit igitur causa externa, quæ efficiens vocatur. Hæc videtur Alexandri expositio. Ego vero aliter exponerẽ, & intelligerem vno modo per rem ipsam, materiam ipsam, alio modo ipsummet efficiens, vbi intelligimus per rem ipsam, materiam: Sensus erit {procedentibus autem sic} scilicet vsque in materiam, & peruenientibus ad ipsam materiam {res ipsa} idest materia ipsa, ad quam

Propriũ eius causa.

Propria expositio.

quam peruenerunt, quæ est, vt non mutetur a se, sed aliunde {viam fecit} idest præparauit in causam efficientem {ipsosque quærere coegit} scilicet causam agentem. Materia enim ipsa præparauit viam inquátum scimus materiam non a se mutari, sed aliunde, ꝑuenientes igitur in materiam, quæ non se ipsam mutat, sed aliunde mutatur, hæc materia quæ talis est, vt aliunde mutetur, parauit viam in cognitionem eius, è quo mutatur, quod est effectrix causa. Si vero per rem ipsam intelligimus causam efficientem, erit sensus {ꝓcedentibus autem sic} scilicet vsque ad inuentionem materiæ {res ipsa} idest effectrix ipsa causa, quę est vt mutet materiam {viam fecit} idest parauit {ipsosque coegit quærere} & inuestigare, vt perueniamus in causæ efficientis cognitionem. Natura enim efficiẽtis, quę est, vt mutet materiam, ducit nos in cognitionem generis efficientis causæ. Est autem magis consonum mihi vt per rem ipsam intelligamus naturam materiæ, qm̃, vt in auscultatorijs dicitur, transmutatio materiæ ducit in notitiam agentis: Cuius expositionis certitudinem demonstrant verba, quæ subdit {Si enim quia maxime omnis corruptio, & generatio ex aliquo} scilicet subiecto {vt ex vno vel etiam} vt ex {pluribus, est} cogit subaudi nos quærere {propter quid hoc accidat} idest propter quid tanquam propter materiam accidat, cogit enim scire materiam quæ est id, propter qd' accidit, Etiam coget quęrere {qua causa} scilicet externa accidat. Si enim generatio cogit nos scire materiã, etiam generatio, & materia cogit nos scire, qua causa generationem suscipiat, tanquã efficiẽte ordine quodam, Nam generatio cogit nos inuestigare materiam, ipsa vero naturæ materiæ cogit inuestigare efficientẽ causam {Non enim subiectum ipsum facit mutare se} igitur cum hæc sit eius natura, cogit nos quærere agẽtem, Quòd autem natura materiæ sit, vt non a se mutetur, exponit exemplis, & dicit {dico autem veluti neque lignum} quod est materia, & subiectum lecticæ {neque} æs, quod est materia & subiectũ statuæ {causa est vt vtrunque ipsorum mutetur} Cuius rationem affert, & dicit {neque lignum quidem lecticam, æs vero statuam facit, sed aliud quippiam mutationis est proprium} idest propria causa scilicet aut statuæ, aut lecticæ. Tunc syllogizemus sic, Proprium principium mutationis quærere est alterum principium quærere. Natura materiæ facit nos quærere proprium principium mutationis, igitur natura materiæ facit nos quęrere alterum mutationis principium. De syllogismo primo deducit minorem scilicet quòd natura materiæ faciat nos quærere alterum mutationis principiũ. Deinde subdit maiorem, & dicit {hoc autem} idest principium proprium {quærere, est alterum principium quærere} Hæc fuit maior, quam exponit, & dicit {tanquam nos dicamus} alterum principium, idest {vnde principium motus} Est igitur syllogismus: Proprium principium mutationis quærere, est alterũ principium quærere, sed per declarata natura materiæ facit nos quærere proprium mutationis principium, igitur natura materiæ facit nos quærere alterum mutationis principium, quod dicere possumus principium, vnde motus. igitur res ipsa. i. natura materiæ cogit nos quærere alterum principium mutationis, q̃ materiã.

Qui igitur huiusmodi doctrinam prorsus à principio tetigere, unumque subiectum esse dixere, nullam sibimet difficultatem reliquerunt.

Cum dixisset quomodo ex ipsa materia philosophi compulsi sunt venire ad causam efficientem, nũc vult narrare, qui venerunt ex natura ipsius materiæ ad causam efficientem, & qui non, & primo redit ad eos, qui sola causa, & principio materiali vsi sunt, & exponit quomodo eos neglexerunt omnino effectricem causam, & dicit {Qui igitur huiusmodi doctrinam} quæ scilicet est de materia {tetigere a principio prorsus, vnumque subiectum esse dixere} vt Thales, & Anaximenes {nullam sibimet difficultatem fecerunt} scilicet, qua ducantur in effectricẽ causam, & dixit {prorsus à principio} vt Thaletem, & Anaximenem designaret, Nam hi soli materiali principio vsi sunt, nullã difficultatem habentes inter se, qua cogerentur fateri agentem causam. Nã Empedocles, & Anaxagoras, de quibus mentionem fecit, aliquid de principio efficiente attigisse videntur, vt ipse in processu docebit, & dixit {nullam difficultatẽ sibimet fecerunt} qua. s. compellerentur fateri agentem causam, qm̃ suorum dictorum absurditatem ignorauerunt, neque præter causam materialem aliud principium inuestigabant, velut ipsa non satis esset. Putabant enim oĩa euenire necessitate materiæ, & non propter causam agentem, quæ mutaret subiectum, & materiam. Isti. n. volunt ꝙ proprium principium mutationis quærere non sit alterum à materia principium quærere, qm̃ sola materia suijpsius naturæ necessitate sit principium mutationis. Patet igitur qũo syllogismus assignatus Thaleti, & Anaximeni nullam difficultatem fecit, qua cogerentur fateri agentẽ causam.

Sed quidam eorum, qui unum † dicũt quasi a quæstione hac superati, unum ipsum immobile esse dicunt, totamque naturã, non solum generatione, corruptioneue (hoc enim uetustum quoque est, cui omnes consentiunt) sed alia quoque mutatione omni: atque hoc ipsorum proprium est.

† *Constituerunt.*

Corruptio. Φορα. Motus localis.

Nunc ostendit alios philosophos, quibus non contingit intelligere causam efficientẽ, asserens hos esse, qui dicunt omnia esse vnũ & immobile: nam cũ motum subtrahant frustra quærunt causam motus. Hi sunt qui superantur ab inducto syllogismo, sed fugiũt eum dicentes nullum esse omnino motũ. Nam si esset, omnino cogerentur fateri causam agentem: & dicit {Sed quidam eorũ, qui vnum dicunt quasi a quæstione hác} scilicet a syllogismo præexposito {superati, vnũ ipsum immobile esse dicunt} & sic subtrahũt motũ, itaque victi syllogismo præinducto fugiunt in subtractionẽ motus, & cũ dixit {quidam eorum, designauit Xenophanẽ, Parmenidẽ, & Melissum. Isti. n. vniuersum vnũ statuebant quos ideo ait victos fuisse hac quæstione, quia ignorantes illius syllogismi solutionẽ tollebant a rebus motum. qm̃ concesso motu, non poterant ipsi asserere ens vnum esse, & cũ dixisset {vnum ipsum immobile esse dicunt addit {totamque naturam} quia ipsis tota natura vnum esse videbatur, & immobilis. Cum enim quispiam dicere posit absurdum esse, vt tota natura sit immobilis, ideo adiicit totam naturam esse immobilem, & non solum ipsum Ens. ne videlicet ad eam confugiat quispiam asserens esse mobilem. & quia rursus posses dicere, totam naturam esse immobilẽ vacantia generationis & corruptionis, non tamen vacantia motus, atque cuiuslibet mutationis, ideo subdit, dico totam naturam esse immobilem {non solum generatione corruptioneve}

idest nõ solum vacantia generationis, corruptionisve {hoc enim vetustum quoque est, cui omnes consentiunt} Omnes enim asserunt totam naturam esse ingenitam & incorruptibilem {Sed} vniuersam naturam dicunt immobilem esse {alia quoq; mutationi omni} Quare dicunt ens esse vnum & immobile & naturam etiam vacantia omnis mutationis. Generatio.n.& corruptio, & aliæ mutationes & si non sunt motus, fiunt tñ dum aliqua mouentur: Et ne putes hanc opinionẽ esse communem veterum Philosophorũ, subdit {atq; hoc ipsorum propriũ est} idest & hæc opinio est propria ipsis, scilicet Xenophani, Parmenidi, & Melisso, & non aliorum opinio. Aut fortasse hec vltima verba sunt epilogus, quasi dicat, hæc igitur est ipsorum propria opinio. & dixit, propria opinio, qm̃ in hac opinione ab alijs differebant primis naturalibus, qui saltem motũ rarefactionis & condensationis in entibus concedebant, & ita ex vno principio materiali plura generabant, licet gñationem, & corruptionem nõ ponerẽt esse simpliciter, sed secundum quid, vt dictum est.

Forsitan. ut age. *Nulli igitur eorum, qui unum uniuersum ipsum ponunt, huiusmodi causam intelligere conuenit, nisi forsitan Parmenidi, & huic intantum, inquantum non solum unam, sed etiã duas quodammodo causas esse ponit.*

Cum declarasset nulli eorum, qui ponunt ipsum vniuersum esse vnum tantum, posse intelligere causam effectricem motus, nunc excludit Parmenidem, & dicit {nulli igitur eorum, qui vnũ vniuersum ipsum ponunt, huiusmodi causam}.s. agentem, quæ est principium vnde motus {intelligere conuenit, nisi forsitan Parmenidi} & exponit quõ, & dicit {& huic} scilicet Parmenidi conuenit ponere causam, quę est principiũ agens {intantum, inquantum non solum vnam, sed etiam duas quodammodo causas ponit} De Parmenide & eius opinione meminit Theophrastus in primo libro de rebus naturalibus ad hunc modum. Parmenides autẽ Eleata, qui huic scilicet Xenophani successit, vtraque via ingressus est, Statuit enim vniuersum esse sempiternum & generationem rerum tueri conatur, non ꝙ similẽ de vtroque sententiam habeat, sed re verã vnum esse ratus, idemque ingenitum, & globosum ad tuendam generationem, ex opinione vulgi rerum apparentium duo principia facit ignem, & terram, alterum vt materiã, alterũ vt causam & efficiens, Quãobrem Arist. dixit {nisi Parmenidi idq; quatenus duas causas statuebat} non qua ens vnum dicebat esse, sed qua plura saltem ẽm apparentiam. Parmenides enim etsi ponit vnum secundum rationem, ponit tamen plura ẽm sensum, quare inquantum plura ponebat, decebat eum ponere plures causas, quarum vna esset mouens, altera materia & mota: quia sicut multitudinem ẽm sensum ponebat, ita oportebat ponere motum secundum sensum, nam ex vno subiecto non põt intelligi multitudo constituta, nisi per aliquem modũ motus.

Hi autẽ magis dicere possunt, qui plura faciunt. ut calidum & frigidum, aut ignem et terram. nã igne ut motiuam habẽte naturam, aqua uera, & terra, & talibus è contrario, utũtur.

Hic tertio ostendit eos, qui concesserunt syllogismũ dictum, concludentem ꝙ natura materiæ faciat quærere alterum mutationis principium, quod dici potest principium vnde motus, & eos esse affirmat, qui plura faciunt.s. entia & plura principia, nam facientes plura entia & plura principia põt alterũ existimare vt agens, alterũ vt subiectũ, & mãm, & dicit {hi aũt magis dicere possunt, qui plura faciunt} idest qui præter causam materialẽ, efficientem quoq; asserunt: vt Anaxagoras, & Empedocles, qui manifesto præter causam materialẽ ponunt efficientem: Empedocles quidem amicitiam & discordiã, Anaxagoras vero mentẽ impermistam. Sic igitur vna expõ est, vt intelligat eos, qui manifeste posuerunt plura principia, nã si manifesto posuerunt plura principia, dicere poterunt alterũ esse vt materiã, alterum, vt agens, Cum.n. Empedocles posuerit principia rerum quatuor elementa, & amicitiam & discordiam, potuit dicere quatuor elementa esse in gñe materiæ, amicitiam & discordiam in genere agẽtis causæ. Similiter cũ Anaxagoras posuerit infinitas partes similares principium, & mentem etiam principium, potuit dicere similares partes esse materiam, mentem vero cãm mouentẽ. Vel aliter intelligi põt, vt non loquatur de ijs, quibus manifesto plura principia esse placet, sed de ijs, quibus nõ manifeste plura principia esse placet, sed per quandam deductionem ex ijs quæ dicunt. nam licet isti non manifesto plura principia ponant, sed obscure, tamen plura ponunt, & sic possunt alterũ vt agens, alterũ vt materiã ponere, & dicit {hi autẽ magis dicere possunt} alterũ vt materiam, alterũ vt agens {qui plura ponunt}.s. principia, licet latenter plura principia fateantur {veluti} qui {calidum & frigidũ, aut ignem & terram} principia ponunt {nam} licet nõ explicet quid eorum, quæ ponunt, si materia, quidue agens, tñ {igne vt motiuam habente naturam, aqua vero & terra, & talibus vtuntur è contrario} videlicet habentibus naturam materiæ & moti. Et sic licet non manifesto alterum, vt agens, alterũ vt materiã ponant, tñ possunt altero vt agente, altero vt materia vti quatenus plura principia ponunt aliquo modo. Dixit autẽ {& talibus} aerem significans, aut mixta ex humore.

Post hos autem, taliaque principia, ut non sufficientia ad generandum entium naturam, rursus ab ipsa ueritate compulsi, ut diximus, sequens principium quæsiuere. Nam ut entia alia bene, recteque sese habeant, alia fiant, nec ignem fortasse, nec terram, nec aliud quicquam talium uerisimile est esse causam: aut illos uerisimile est id ipsum arbitrari, nec casui ipsi, fortunæue tantam rem † cõmittere bene se habet. † attribu

Quid velit Arist. facere in presenti textu, nõ est mihi exploratũ, nam Expositor, cui multum esse tribuendũ arbitror, velle videtur, ꝙ Aristoteles posuerit opiones, quæ fuerunt de causa effectiua, quo effectrix causa est principiũ motus, nunc vero uelit ponere opiniones de causa, quæ est principium boni, vel mali in rebus ipsis. Post in prosequenda sua expõne, exponens quid ipse velit per causam boni, vel mali videtur velle, ꝙ nunc Arist. velit ponere opiniones de causa boni, vel mali, quæ est causa finalis. Et sic iuxta hæc quæ dicit in prosecutione expõnis, ponit nunc Arist. opiniones de causa finali, nã causa finalis est, q̃ boni, vel mali causa est. Prius autẽ posuit opiniones de causa effectiua, q̃ est effectrix causa, quo est motus principiũ. At causa finalis est causa boni, vel mali in rebus, quo est causa ordinis partiũ, & dispositionum partiũ, & figurarũ. Alexã. vero vult ꝙ cum Arist. assignasset opiniones, q̃ sunt de causis effectiuis materialibus, atq; corporeis, nũc velit assignare opiones de causa effectiua, q̃ est cã boni, & ordinis. Nã effectrix causa, q̃ est materialis, & corporea nõ satis est ad

Tho. expo.

Alexand.

est ad rerum naturam generandam. Quare oportet inquirere causam effectricem, quæ sit causa ordinis partium, & figurarũ, & dispositionum, quibus res veniãt in suos fines, gratia quorum ordo, & dispositio, & numerus, & figura partium est eiusmodi, per quæ videtur innuere esse duplicem causam effectiuam particularem, quæ materialis, atq; corporea est, & primã vniuersalemq;, in qua est prouidentia, q̃ disponit res in suos fines, ergo cũ dixisset opiniones de efficiente primo modo, nunc vult, vt ponat opiniones, quæ sunt de efficiente secundo modo. Ego vero puto Aristotelẽ velle nunc narrare opiniones de causa finali, quæ est causa boni, vel mali, vt Expositor inquit, nõ tñ opiniones, quas explicat, applicat ad certũ genus causæ, sed indistincte vult eas esse de causa, quæ est causa boni, vel mali non distinguens de causa finali, vel effectrice speciatim. Ideo dicit { Post hos aũt } .i. post vetustissimos { taliaq; principia } .i. & post talia principia materialia { vt non sufficientia ad generandum entiũ naturam } .s. quo ad oĩa .s. quo ad partium substantias, dispositiones, numerũ, posituram, ordinem, & figurã { rursus ab ipsa veritate compulsi, vt diximus, sequẽs principium quæsiuere } .i. finalem causam, quæ est secundũ executionem vltima, in intẽtione vero prima. Licet non sub rõne qua est finalis causa, vel effectrix causa: sed sub rõne qua est causa boni vel mali: quod consistit in ordine, & dispositione, & numero, & figura partiũ. Res.n. naturales ordinem seruant, & consecutione quadã gignuntur. Illorum vero nullũ esse potest ordinis causa, quare oportet narrare opiniones, q̃ sunt de principio, quod est causa ordinis. Dixit autem { sequens principium } nam finalis causa sequitur agẽtem causam, licet prima in intentione sit, dixit { ab ipsa veritate compulsi } intelligens per ipsam veritatem totum illud, quod est in vnaquaque re naturali .s. de ordine, de figura, de dispositione, de numero, de magnitudine, de situ partium. Nã ipsa veritate, quæ est in re quo ad omnia hęc compulsi, qm̃ non possunt hęc esse ab aliqua causa materiali corporea, sed solum ab ea, in qua prouidentia est. compulsi itaque hac veritate { quæsiuere sequens principiũ } .i. causam finalem, quæsierunt hanc causam profecto, quia præmissa principia non sufficiebant ad generandũ naturam rerũ, in qua inuenitur dispositio, & ordo, quibus bene se habet. Et reddit rationẽ, & dicit { Nam vt entium alia bene recteque se habeant } .s. quo ad factum esse { alia bene } .s. recteq; fiant } quo ad fieri { nec ignem fortasse, nec terrã nec aliud quicquã talium } .s. aquam vel aerem { verisimile est esse causam, aut verisimile est illos } .s. philosophos, qui talia materialia principia posuerunt { id ipsum } .s. ꝙ sint causa { existimasse } Nã hæc corpora, cum agant ſm naturã propriarum formarum, q̃ solum ad vnũ est determinata, non possunt causa esse tantæ varietatis videlicet in ordine, & dispositione, & figura, & situ, & numero, & magnitudine partiũ. Ignis.n. calefacit, & tendit sursum. Aqua vero refrigerat, & tendit deorsum. Prædictæ autẽ vtilitates, & bonę dispositiones rerũ in ordine, & reliquis poscũt causam non determinatam ad vnum: quæ est alterius rationis ab his corporeis causis. Fortasse dicet quispiam hæc principia materialia, & corporea esse causas rerum quo ad esse & fieri simpliciter, quo tamen ad alia, quæ faciunt, {vt res sint bonæ, vel malæ, causa est casus, vel fortuna. Contra obijcit, & dicit { nec casui ipsi, fortunæve tantam rem } quæ est affecta dispositione boni, vel mali { committere bene se habet } Nam quæ casui fortunæve committuntur, raro eueniunt. at hæc boni vel mali dispositio semper vel plerunque euenit. Igitur non est a casu, vel fortuna. Quare oportet inuestigare aliud principium pręter ea, quę dicta sunt.

ropria expõ.

Itaque quidam cum mentem mũdi causam, ac uniuersi ordinis esse, perindeque naturæ, ac animalibus inesse dixerit, inter priores illos uana dicentes, quasi sobrius habitus est.

Descendit nunc speciatim ad opiniones, quæ sunt de principio existente supra materialia, & corporea principia, & primo affert opinionem, deinde specificat authores, dicit ergo primo { Itaque quidam cum dixerit mentẽ esse causam mundi } ac etiam esse { causam vniuersi ordinis, perindeque inesse } causam { naturæ ac aĩalibus } Dixit.n. intellectum esse in tota natura sicut est in aĩalibus. Nã sicut in aĩalibus est causa aĩalis, & totius ordinis quę in partibus animalis est, sic est causa vniuersi ordinis, atq; naturæ: quæ oĩum rerũ naturaliũ est. Sic igitur iste cum dixerit mentẽ esse causam mundi, ac vniuersi ordinis, qui est in rebus mũdi, mentẽ illam ita asserit inesse naturæ totius vniuersi, sicuti inest aĩalibus ipsis suus proprius intellectus. Quare opinio hæc ponit mentem esse animam mundi, atque vniuersæ naturæ, sicut intellectus est aĩa aĩalium .s. quæ sunt aĩalia intellectiua. Et ita sicut intellectus in aĩalibus causa est ipsius animalis, & ordinis, ac dispositionis partium, sic mens ipsa erit causa mundi, & vniuersi ordinis, ac totius naturæ. Hic qui mentẽ sic causam ponit mũdi, ac vniuersi ordinis, totiusque naturæ { inter priores illos } .s. philosophos { vana dicentes } & non vera principia attingentes { sobrius habitus est } quasi solus rationem fuerit secutus. Cæteri.n. placita sua temere tradiderunt, cum huiusmodi causam præterirent. Sed addidit { ac animalibus } quoniam in animalibus mente præditis mens est principium & causa eorum, quæ ab ipsis recte fiunt.

Anaxagorã itaq; manifeste rationes sermones hos tetigisse scimus, sed Hermotimus Clazomenius prius dicitur prius causam dixisse dicẽdi causam habuit.

Nunc specificat authores, & dicit { Anaxagoram itaq; manifeste sermones hos } qui sunt de mente, ꝙ sit mundi anima, & prima rerũ causa { tetigisse scimus } Quare Anaxagoras primus in hanc causam manifesto venisse videtur. Deinde specificat alium philosophũ, qui prius in hanc causam venit, licet nõ sit palam sicut Anaxagoras, & dicit { sed Hermotimus Clazomenius prius } scilicet quam Anaxagoras { dicendi causam habuit } habuit.n. Hermotimus causam cur sic de huiusmodi causa sit dicendũ, prius q̃ illã habuerit Anaxa. Qđ si Hermotimus prius q̃ Anaxagoras habuerit causam dicendi, etiam eiusmodi causæ prius mentionem fecisse videtur: quod Alexan. testatur. Non tamen ita palam sicut Anaxagoras.

Hi igitur, qui sic opinantur, causam bene se habendi entia, simul principium esse posuerunt, atque talem causam, quæ principium esse motus.

Ex iis, quæ dixit cõcludit, vt Alexãder autumat, idẽ esse causam apud hosce bene se habendi, & principiũ, vnde motus. Qm̃ causam recte mouendi, & efficiendi, non aũt causam efficiendi tm̃, & mouendi principium

esse ponebant. Sed voluerunt idem esse principium, quod mouet, ac efficit, & quod bene, recteque mouet, & efficit. Talem dixerunt esse mentem: quæ eadem mouendi, efficiendique principium est, & bene, recteq; mouendi, dicit {Igitur hi, qui sic opinantur, causam bene se habendi entia, simul principium esse posuerunt, atq; talem causam, q̃ principium est, vnde motus.} Igitur secundum opinionem istorum eadem est cã essendi, & bene recteq; essendi, eadẽ causa mouendi, & bene recteq; mouendi, eadem est causa efficiendi & bene recteq; efficiendi: & hæc est mẽs. Per quæ colligi potest, præter causam, quam materialem ponunt, non esse danda agentia particularia, & mouẽtia specifica, qm̃ omne, quod fit, secundum horum opinionẽ a sola mente proficiscitur. Et sic negant agentia particularia. Qm̃ volunt eandem causam esse mouendi, & bñ mouendi: efficiendi, & bene recteq; efficiẽdi.

Amor ἔρως ἔρος. Cupido. ἐπιθυμία. Cupiditas. Desideriũ. In rebus. φύσιν.

Primum autem Hesiodum id ipsum quæsiuisse quispiam suspicabitur, & si quis alius est, qui amorem, aut Cupidinem in rebus uti principium posuit. quemadmodum quoque Parmenides est. Et.n. hic generationem extruens uniuersi primũ quidem ait amorem Deorum prouidisse cunctis.

Cum exposuisset eos, qui mentem posuerunt esse principium bene se habendi, nunc exponit eos, qui principium bene se habendi posuerunt esse amorem, aut desideriũ pulchri, quod idem est: Nam amor est desiderium fruendi pulchro, vel generandi pulchrũ ex pulchro, vel producẽdi pulchrũ ex quocunq; põt. Quam expositionẽ sequit̃ Expositor, cum ait Aristo. hic afferre opinionẽ eorum, qui posuerunt amorẽ esse primum principium.s. bene se habendi. Melius autem ẽm Alexan. exponerem, q cum Aristoteles demonstrasset Anaxagoram tetigisse principium bene se habendi, & ante eum Hermotimũ Clazomenium, nũc ostendit ante hos, alios fuisse, qui principium bene se habendi tetigerunt, & sunt qui posuerunt amorem esse principium bene se habendi. Hi.n. sunt qui ante Anaxagoram, & Hermotimum tetigerũt principium bene se habendi, & dicit {Primum aũt}.s. ante Anaxagorã, & Hermotimũ {Hesiodũ id ipsum}.s. principiũ bene se habẽdi {q̃siuisse suspicabit̃} nec solũ Hesiodus ante hos principiũ bene se habẽdi q̃siuit, sed etiã {si quis alius est, qui amorẽ, aut cupidinẽ in rebus vti principium posuit} omnis talis tetigit principium bene se habẽdi ante Anaxa. & Hermotimum. Dixit aũt {suspicabitur} qm̃ qui dicunt amorẽ esse principium in rebus, vel rerum, non in aperto dicunt amorẽ esse principium rerum bene se habendi. Nam amor est principiũ pulchri.s. generandi ex pulchro, aut ex quocunq; põt, non tñ est per se notum omnibus pulchrũ esse id, quod bene se habet. Et ꝑpterea nõ est in aperto, vt amor sit principium bene se habendi. Quo vero ad verba attinet apud græcos reperit̃ ἔρωσ per o mega, & ἔροσ per o micron, per o mega significat amorẽ cupidineum, qui cupido est, & hũc voluerũt esse principium bene se habendi, qm̃ hic amor est desiderium generãdi pulchrũ ex pulchro, vel pulchrũ ex quocũq; põt: & q de eiusmodi amore loquatur, apparet, quia subdit, vel ἐπιθυμίαν .i. cupidinẽ, vel cupiditatem, vel desideriũ. Per o micron vero significat amorem, q̃ est in bonã partẽ: qui est desiderium fruendæ pulchritudinis.s. ꝑ visum tm̃: vel per intellectionem, q̃li amore desideramus videre omne pulchrũ vt cœlũ, & cætera id genus. De hoc nõ intelligit Aristo. qm̃ hic amor nõ est desideriũ generãdi pulchrũ ex pulchro, vel ex quocũq; põt, sed fruẽdi. Et cum dixisset {& si quis alius est} Exponit quis fuerit hic alius, q voluit amorẽ esse principium bene se habendi, & ponit carmẽ, & dicit {quẽadmodũ quoq; Parmenides est. Et.n. hic generationẽ extruens vniuersi} mundi.s. totius {primũ quidem ait amorem Deorũ ꝓuidisse cunctis} ꝑ quę dedit intelligere amorẽ esse principium oĩum rerũ, vt bñ recteq; se habeant. Non ergo ab rõne supicabitur quis Parmenidem ante Anaxagorã, & Hermotinũ tetigisse principium bene se habendi. Sed occurres, quoniã Parmenides posuit oĩa esse vnũ ens, & immobile, cui videtur repugnans dicere amorẽ esse principium rerũ quo res bene se habent, ac pulchræ sunt. Qm̃ res non poterñt esse vnum ens, & immobile, cum res sint plures multis, ac variis pulchritudinibus affectæ. Expositor recte tollit inconstãtiam Parmenidis. Nam Parmenides asserit oĩa esse vnum essentia, & substãtia, & ẽm rem immobile. Apparenti vero sensu, plura, & mobilia. Et cũ dixerit Parmenides amorẽ Deorũ esse principiũ bene se habendi in rebus, & vnus tantum sit Deus, ipse per Deos corpora cœlestia, vel substantias separatas, q̃ cœlestia corpora mouent intellexit. Sed vtrum ꝑ amorẽ intellexerit substãtias ipsas cœlestes, q̃ amãt principaliter se, & secũdario hæc, q̃ sub luna fiũt, & bñ recteq;, ac pulchre fiũt. An intelligat ꝑ amorẽ ideã, q̃ est vnus Deorũ ali⁹ ab illis separatis substãtiis, postea disserẽdũ.

Hesiodus uero omnium primum quidem chaos genitum fuisse, sed deinceps terram latam, & amorem qui omnia immortalia condecorat. Propterea q oportet in rebus causam eam esse, quæ res ipsas moueat, & congreget, sed hos quo nã modo oporteat distribuere circa id, quod est quis primus sit, liceat posterius iudicare.

Nunc narrat opinionẽ Hesiodi, vt innuat eos, qui posuerunt amorẽ esse rerũ principium, posuisse etiam amorem esse principium bene se habẽdi, & hoc, vt indicet fuisse quosdam, qui ante Anaxagoram, & Harmodium posuerunt esse principium bene se habendi, & dicit {Hesiodus vero}.s. posuit rerũ omnium, quæ generant̃ & corrũpuntur, tria principia {primũ quidẽ chaos}.s. materiale principiũ {genitũ fuisse, sed deinceps} ẽm principium {terram latã} ex illo.s. chao factam, latam vero, vt esset receptaculũ capax oĩum eorum q̃ generant̃. Est aũt terra quatenus locus, principium, vt in auscultatorio lib. quarto tradit̃. Quare terram latam accepit pro secundo principio {& amorẽ, qui omnia immortalia condecorat}.s. posuit tertium principium. Amor vero dicitur condecorare immortalia, inquantum immortalia propter amorem, quem habent erga mortalia, beneficia mortalibus cõferũt. Nam beneficiũ conferre alicui est effectus amoris. Cũ igit̃ immortalia nõ conferrent beneficium mortalibus nisi ꝓꝑ amorẽ, quẽ immortalia erga mortalia habent, fit vt amor condecoret immortalia ponendo ea inesse pulchro, & nobili, si ergo mortalia in sui substãtia bonam dispositionem obtinent ab ipsis Diis immortalibus, oportet doctrinam hanc benefaciendi amori attribuere. Deinde reddit causam, quare amor condecoret ipsa immortalia, & dicit {Propterea q oportet in rebus}.s. mundi {cãm eam esse, q̃ res ipsas moueat, & congreget} ex illo chaos.s. generando, modo mouere, & cõgregare efficit amor. Ergo amor cõdecorat immorta-

immortalia. Sed quid ſit amor apud iſtos, vtrum ſubſtantiæ ipſæ cœleſtes, quæ amant ijs mortalibus bene facere, an ſit id ea alia ab his ſubſtantijs ſeparatis, quæ condecoret has ſubſtantias faciendo, vt bene agant mortalibus, vt Heſiodus videtur velle, non eſt exploratum. Nec Ariſtoteles explicauit. Fortaſſe per amorem Deum intellexerunt, Nam Deus eſt, qui decorat ſubſtantias ſeparatas, q̃ ſunt cœlorum formæ, faciendo illas beneficia cõferre mortalibus: & dixerũt amorẽ cõdecorare immortalia, inquantũ immortalia mouent beneficia cõferendo mortalib⁹, vt amantes Deũ, cui cõplacere enituntur. Ergo amor, quo ſubſtãtiæ ſeparatæ amant Deum, facit, vt ſubſtãtiæ ſeparatæ beneficia conferant, & hoc facere appellant decorare. Hęc interpretatio noſtra licet nõ fuerit ad mentẽ eorum, tñ eſt vera & Peripatetica. Nam Alexander aſſerit hos voluiſſe bonorum cauſam, qui eſt amor, eſſe in principijs. Anaxagoras autem bonum cauſam facit efficientem, ſiquidem omne agens appetitum ſequens, facit omne, quod facit. Qm̃ interpretari quid illi voluerint, eſt vaticinari. Sed vnum pro explorato accipiendũ eſt, fuiſſe aliquos ante Anaxagorã, & Hermotimum, qui voluerunt eſſe aliquod principium benefaciendi rebus, vtputa illi, qui amorem rerum principium factitant, vt Parmenides, & Heſiodus. Deinde mouet quandam dubitationem, quam poſtea diſſoluere pollicetur, & dicit {ſed hos} .ſ. authores {quonam modo oporteat diſtribuere circa id} .ſ. quæſitũ {quod eſt quis primus ſit} .i. potior in ſententia vtrũ ille, qui amorem eſſe primum principium, an ille, qui dixit mentem {liceat poſterius iudicare} Melius autem cum Alexandro dicamus, Nam cum omnes prænarrati conceſſerint cauſam efficientem, quæ eſt cauſa bene ſe habẽdi res, tam qui mentẽ, quam qui amorem dicunt, quærit quis primus author fuerit huius cauſæ, Anaxagoras ne, vt videtur, an Hermotimus, & ante hunc Heſiodus, & Parmenides, poſt modum licebit iudicare, & dicit {ſed hos} qui tẽtigerunt cauſam efficientem bene ſe habendi {quo nam modo oporteat diſtribuere circa id} .ſ. quæſitum de cauſa benefaciendi, vt puta quis primus author fuerit huius cauſæ {liceat poſterius iudicare.}

Amor φιλια, amicitia.

Quoniam autem & contraria bonis in natura uidebantur ineſſe, & non ſolum ordo, pulchrumue, ſed uel inordinatio, atque turpe, pluraque mala quàm bona, & turpia quàm honeſta, ſic alius quidam amorem atque diſcordiam introduxit, ut utrunque horum utrorumque cauſa ſit.

Secundũ expõnem Expoſitoris, hic Ariſtoteles ponit opinionẽ eorũ, qui poſuerunt principia effectiua plura, & contraria. Ego vero cũ Alex. dicerem ꝙ cum Ariſtoteles hucuſq; locutus ſit de ijs, qui principiis annumerarunt principium efficiendi recte, & pulchre, dixiſſetq; mentẽ eſſe tale principiũ, cũ in aĩalibus, q̃bus adeſt, hunc ordinem ſortita ſit, docet rurſus, quo ductus Empe. inter principia efficiẽtia poſuerit efficiẽs principium malorũ: Ergo hic Ariſt. ponit argumentũ Empedoclis, quo adductus Empedocles inter principia efficientia poſuit principium efficiens malorũ, & Ariſt pro hac Empedocles ſententia facit enthymema, in quo accipit duas ꝓpoſitiões pro antecedẽte, & dicit {Qm̃ autẽ & contraria bonis} videlicet mala {in natura videbantur eſſe} quã propoſitionem exemplo explanat, & dicit {& non ſolũ ordo, pulchrumue} quæ ſunt bona {ſed vel} .i. etiã {inordinatio, atq; turpe} q̃ .ſ. ſunt mala. Eſt igiť prima propoſitio: In natura ſunt mala, q̃ ſunt contraria bonis. Deinde accipit ſecundam propoſitionem, & dicit {pluraq; mala q̃ bona, & turpia q̃ honeſta} Nam ſunt vitia plura q̃ virtutes, cum recedere a medio pluribus ſit modis quã accedere ad mediũ. Deinde terminãdo ſuſpenſionẽ dat cõſequens, & dicit {ſic alius quidã} .i. hac ratione Empedocles {amorẽ, atq; diſcordiã itroduxit, vt vtrunq; horum vtrorumq; cauſa ſit} amor .ſ. bonorum, diſcordia vero malorũ. Reducitur aũt ad artem prioriſticã ſyllogiſmus hic, hac forma: Contrariorum contrariæ ſunt cãæ: Mala ſunt contraria bonis: Igitur malorũ cã contraria eſt amori, q̃ eſt cã bonorũ. Sed diſcordia eſt contraria amori, qui eſt cauſa bonorũ. Igitur diſcordia eſt cã malorũ, quæ ſunt contraria bonis. Syllogiſmus eſt conſtitutus per illum locum topicũ, Contrariorum contrariæ ſunt, præterea & in illo, Si alterũ contrariorum eſt in natura, & alterum, Sed in natura ſunt bona, quæ ſunt contraria malis. Igitur in natura ſunt mala. Sed dices ad quid ſeruit ſecunda propoſitio, ꝙ plura ſint mala quã bona, & turpia quã honeſta. Videtur .n. propoſitio illa ſuperuacanea ſyllogiſmo. Dicendum eam propoſitionem eſſe additam ad tollendam obiectionem. Nam poſſet dici bonũ eſſe a natura, qm̃ eſt per ſe intentum, & honeſtum ſimiliter, ac malum & turpe, cum non ſint per ſe intenta, ſunt a caſu, vel a fortuna. Obiicit ergo Ariſtoteles ea, q̃ ſunt a caſu, vel fortuna eſſe pauca, & vt in paucioribus, quæ vero ſunt mala, vel turpia, ſunt plura, & vt in pluribus, ergo non ſunt a caſu, vel a fortuna. Per hæc quæ hic dicuntur, videtur mala eſſe, qm̃ per locum dialecticum, Si alterũ contrariorum eſt in natura, & alterũ: Bonum & malum ſunt contraria: Igitur ſi bonum eſt in natura, malum etiam erit in natura. Pręterea per illud etiã, quod dicetur .6. huius, videlicet bonũ & malũ ſunt in rebus, verũ & falſum ſunt in intellectu, videtur malũ eſſe in rebus. Inſuper p illud, quod cõmuniter diciť, videtur malum eſſe in natura, nam malũ intenditur & remittiť, qppe cum maius malum ſit homicidiũ quam adulteriũ, & quod eſt qñq; maius, vel interdũ min⁹, eſt in rebus, in rerumq; natura ipſa. Ex his poſſet quis opinari mala eſſe in natura, & ita ſicut dať bonorum cã, ita danda eſt malorum cauſa, ſed cũ contrariorum cõtrariæ ſint cauſæ, & amor ſit cauſa bonorum, diſcordia erit cauſa malorum. Sed de his quæſtionibus duo eſſent diffinienda videlicet vtrũ malũ ſit in rebus, & ſecundõ, vtrũ malorum, q̃ ſunt in rebus, ſit cã contraria ei, q̃ eſt bonorum, vel bonũ ipſum ſit cã mali. Quæ cũ nos diſputauerimus in Theologicis, hic breuibus puto eſſe dicendum: Malum bifariam intelligi poſſe, vno modo pro priuatione ſimpliciter cuiuslibet boni, tam apparentius, quam exiſtentis, tam boni ſimpliciter quã boni ſm qd, & ſic malũ eſt ſimpliciter fugibile, qualis eſt totius entis priuatio. Alio modo malũ accipiť pro priuatione determinati boni: & ſic malũ vni eſt, vel eſſe põt bonũ alicui, vt aquæ mala eſt priuatio ſuæ formæ, q̃ eſt bona igni. Pœna eſt malum patiẽti, bonum autem rei publicæ. Similiter culpa eſt malũ viuenti, vel debenti viuere ſecundum legem. Bonũ vero deſiderãti delectationẽ. Et hac rõne malũ reperitur ĩ entib⁹, atq; in rerũ natura ipſa. Per hæc ad primã dubitationẽ patet, nã malũ pro priuatione cuiuſq; boni ẽ priuatio cuiuſq; entis. Quod ẽ priuatio cuiuſcũq;

Dubitatio.

Solutio.

De malo & de cã malorum.

entis, est simpliciter nihil. At si malum accipiatur pro priuatione determinati boni, sic malum est in rebus, & in natura. Habet.n. determinatũ subiectum cui inest: vt cœcitas, q̃ habet animal aptum videre: licet non videat. Diluitur vero secũda qõ: cum quærebat vtrũ malum habeat causam aliam a cã boni. Nam si malũ accipitur prima ratione, cũ ipsum nihil sit, nullam prorsus obtinet cãm. At si malum accipitur secunda rõne, bonũ est cã malorũ aliquando inquãtum est deficiẽs, aliqñ quo est per accidens agens. Verbi gratia in naturalibus corruptio aquæ est malũ aquæ, & illius causa p accidens est virtus ignis agens, quæ principaliter intendit formam suam inducere in materia, p accidens aũt corruptionem aquæ. Item in naturalibus monstrositas est malum partui, & eius causa est virtus seminis vt deficiens. Similiter in voluntarijs culpa est malum, & eius causa est voluntas, quæ deficit a regula rationis. Similiter pœna est malum, sed eius cã est princeps, vel volũtas legumlatoris, intendens bonũ reipublicæ. Quod eẽ non põt, nec seruari sine pœna delinquentium. Quare malorum oĩum, quæ sunt in natura. cã est bonũ, aut vt deficiens, aut vt agens per accidẽs, & sic nõ oportet ponere alteram malorum, & alteram bonorum causam.

Nam siquis sequatur accipiatque ad intellectum, & non ad ea, quæ Empedocles balbutiendo dixit, amorem quidem bonorum, discordiam autem malorum causam esse inueniet. Quare si quispiam dixerit Empedoclem modo quodam & dicere, & primum dicere bonum, et malum principia rerum esse, recte fortasse dixerit: Si quidem bonorum causa omnium ipsum est bonum, & malorum malum.

Quoniam verba Empedoclis nõ clara sunt, aliquis posset dicere non esse opinionem Empedoclis, q̃ alterum bonorum videlicet amor, alterum malorũ videlicet discordia causę sint, sed cuiusdam alterius, quẽ non expresit, propterea subdit {Nam siquis sequatur} .s. Empedoclem {accipiatq;} subaudi ea, quæ dicit {ad eius intellectum, & non ad ea, quæ balbutiendo dixit, amorem quidem bonorum, discordiam autem malorũ causam esse inueniet} quasi dicat, siquis sensum dictorũ illius excerpat, nec simpliciter carmina sequatur, reperiet icc irco Empedoclem amorem & discordiam inter principia posuisse, vt altera bonorũ, altera malorũ cã esset effectrix. Vocat autẽ balbutire obscure loqui. Qm̃ sic balbutientes loquuntur. Balbutit ergo, qm̃ Empedocles locutus de bono, omisit mentionem de malo, etiam quia non dixit bonorum bonum, & malorum malum esse cãs, sed bonorum amorem, malorũ discordiam. Et qm̃ aliqui voluerunt primos, qui dixerũt duo esse principia, alterũ bonorum, alterum malorũ, fuisse de schola Pythagoricorũ, vt Plato sentit, quasi refellendo hoc, quod hi dicunt, subdit {Quare si quispiam dixerit Empedoclem modo quodã, & dicere, & primũ} .s. ante alios {dicere bonum, & malum principia rerũ esse, recte fortasse dixerit: Si quidem} apud Empedoclẽ {oĩum bonorum cã est ipsum bonũ} videlicet amor {& malorum malum} .s. discordia. Non ergo Pythagorici fuerunt primi. Sic igitur licet Empedocles quo ad verba dixit amorem & discordiam esse principia malorum, & bonorum, tamen voluit dicere bonorum bonum, & malorum malum esse principium. Sed cõtra hoc, quod Empedocles dicit, quispiam occurret, qm̃ non omnium bonorum causa est ipsum bonũ, nec omnium malorum ipsum malum. Nam corruptionis mundi causa est amor, Cum.n. elementa ab amore coniunguntur, mundus interit. Generationis vero causa est discordia. Nam cum elementa a discordia separantur, mundus generatur. Sed de hac quæstione aduersus Empedoclem posterius disserendum.

Dubitatio.

Hi igitur, ut diximus, & usque ad hoc duas causas tetigerunt & materiam, & unde motus, ut diximus in ijs, quæ de natura, obscure tamen, & non manifeste, sed ut in pugna inexercitati faciunt: Etenim illi circũeuntes persæpe accommodatos ictus inferunt. Verum neque illi a scientia, neque hi uidentur scientes dicere, quæ dicunt. Fere.n. ijs nequaquam uti uidentur, nisi parum.

Cum narrasset opiniones, nunc vult demonstrare insufficientiam earum, & primo narrat vsque quo venerunt ad causas, & ad quot, & dicit {Hi igitur} .i. Empedocles, Anaxagoras, Hermotimus, item & ex poetis Hesiodus, & Parmenides, vt Alexander exponit, & {vt diximus, & vsque ad hoc duas causas tetigerunt, & materiam, & vnde motus} .i. & principium efficiẽs {vt diximus in ijs, quæ de natura} Ibi.n. dictũ est hos philosophos fuisse, qui de quatuor causarũ generibus peruenerunt ad duo tantum genera .s. materiam & efficientem. Deinde assignat modum, quo hi philosophi peruenerunt ad hæc causarum genera, & dicit {Obscure tamen, & non manifeste} .s. ad hæc duo genera peruenerunt. Quoniam, vt Expositor inquit, non exprimebant, ad quæ genera causarum reducuntur ea, quæ peincipia ipsi dicunt. Empedocles.n. tantum rerum principia esse dicebat quatuor elementa, & amorem, atque discordiam, vtrum vero elementa sint materia: & amor, & discordia causa effectrix, non expressit. Similiter Anaxagoras dicebat similaria, atque mentem esse rerum principia, sed sitne mens effectrix causa, similaria vero materia, aut e contrario, non explicauit, vel fortasse parte hac {Obscure tamen} Incipit narrare opinantium insufficiẽtiam, & est q̃ id paululum, ad quod de principijs peruenerunt, sit obscure, ac amphibologice traditum. Nam cum plura principia posuerint, non est apertum sint ne omnia in eodẽ genere principii, aut in diuersis, & si sint in diuersis, non exposuerunt quæ sunt in vno genere, quæve in alio. Deinde declarans hanc in sufficientiam assignat exemplum simile, & dicit {Sed vt in pugna} .s. bellica {inexercitati faciunt} sic subaudi Philosophi huiusmodi de principiis rerum tradidere {Et.n. illi} .s. inexercitati in re militari {circũagitati} .s. ab hostibus {per sæpe accõmodatos ictus inferunt} .s. in hostes, non quidem ab arte militari acquisita ab exercitatione, sed a casu necessitate se defendendi compulsi, Tunc applicando exemplum ad rem subdit {Verum neque illi} .s. inexercitati in bellis {a scientia} .s. militari, ictus cõmodos inferunt {neque hi} philosophi {videntur scientes} .i. periti in logica {dicere, quæ dicunt} .s. de principiis. Logica enim docet inuenire causas, & genera ꝓpria cãrum, vt liber Posteriorũ, ars vero militaris docet pugnare. Quare sicuti imperiti in arte militari pugnant a casu necessitate defendendi se cõpulsi, sic philosophi isti in logica ineruditi ea, quæ dixerũt de principiis a casu dixerunt ipsa veritate cõpulsi est. Quòd aut isti philosophi in logica imperiti ea, quæ de principijs tradiderunt, dixerint, probat, & dicit {Fere.n. ijs,} scilicet causis, ad quas peruenerunt {nequaquam vti videntur} .s. cum philosophantur {nisi parum} hoc

Alexã. refert hoc ad causam efficientem.

hoc est raro & a casu. Non.n.cũ reddunt cās eorum, q̃ tradunt atq; fiunt, vtũtur pro medio aliqua causa ex ijs, quas inuenerunt. Per quæ patet eos non cognouisse vt causas ea, quæ posuerunt causas, alioqui illis vsi essent in demonstrando, & in reddendis causis omnium eorum, quæ fiunt.

a. l. tanquam machina.

Nam & Anaxagoras artificialiter utitur mente ad mundi facturam. Et cum dubitat quam ob causam ex necessitate est, tunc trahit ipsam. In cæteris uero quæuis magis ut causas eorum, quæ fiunt q̃ mentem, aßignat.

Cum dixisset philosophos peruenisse ad duo genera causarum, compulsos a veritate, non ex peritia logicæ, & asignasset causam, quoniam eis perparum vtantur in ijs quæ fiunt, vel in ijs, quorum causas reddunt, nunc hoc ita esse ostendit, & primo de Anaxagora, nam Anaxagoras, qui ponit mentem causam agentem, non vtitur mẽte in omnibus, quæ fiunt, sed solum in factura mundi, in facturis autem cæterarum rerum magis vtitur alijs causis q̃ mente, & dicit. {Nā & Anaxagoras artificialiter vtitur mente ad mundi facturam, & cum dubitat} & quærit{quam ob causam} mundus {ex necessitate est}.s.productus, & cõditus {tunc trahit ipsam}.s.mentem pro causa, asserens ex mente ipsa factũ esse {In cæteris vero}.s.rebus {quævis magis, vt causas eorum, quæ fiunt asignant quàm mentem} & sic venerunt ad mentem, ꝙ sit agens cā, & tamen non vtuntur mente in omnibus quæ fiunt, sed solum in factura mundi. Quare perparum vtuntur causis, ad quas peruenerunt. Et signanter dixit Anaxagoram in factura mundi artificialiter esse vsum mente, quoniam ex arte logicæ scimus mundi factorem non posse esse nisi mentem. Nam per diuisionẽ, quam didicit in logica, deuenit ad dicendum causam mundi esse mentem, & diuisio est talis, Omne quod fit, aut fit ab agente incorporeo absoluto a materia, aut ab agente corporeo permixto materiæ: Mundus fieri non pōt ab agente corporeo materiæ cõcreto, qa nec ab elemẽto nec ab elemẽtato: Igiť fit agẽte incorporeo absoluto a materia. Quare fit ab ipsa mẽte. Anaxagoras erga motus ac logica ratione mũdi facturam tradit esse a mente. Et sic recte Aristoteles ait Anaxagoram vsum esse artificialiter mente ad mundi facturam. Anaxagoras ergo ꝑuenit in artificialiter ad duo genera causarum, sed ad dicendum mentem esse causam mundi ex arte dixit. Vel fortasse clarius dicere possumus Anaxagoram vsum esse mente ad mundi facturam artificialem, dans intelligere, quòd Anaxagoras voluerit solam mundi facturam esse artificialem, quoniam ex mente, cæterarum autem rerum generationes nõ esse artificiales, sed ex causis naturaliter causantibus. Vlterius animaduerte in scriptura Alexandri sic legi {Nam & Anaxagoras machina vtitur mente ad mundi facturam, perinde atque diis in scena poetæ} porro Anaxagoram mente quasi machina vti dicit, vt solent in tragœdiis dii ex machina in auxilium laborantium produci, sic exponit Alexander. Per q̃ innuit Alexander Anaxagoram vsum esse mente pro causa, non quidem pro sola causa, sed pro auxiliari causa, vel pro suppletoria causa, dando intelligere, quòd secundum Anaxagoram sit alia mundi causa, sed mens sit in auxilium illius. Sicut Dij in scenis introducuntur, vt causæ auxiliares laborantium. In scriptura vero nostri codicis hæc verba non reperi.

Et Empedocles plus quidem isto causis utitur: sed tñ nec sufficienter (nec in his reperit quod sequitur, nec in his inuenitur, quod cõcessum est.) In multis.n.apud eum amor quidẽ disgregat, discordia uero congregat. Nam cum uniuersum quidẽ per discordiā in elementa distinguitur, tunc ignis, atque cæterorum elementorum unumquodque congregatur. Sed cũ per amorem in ipsum unum iterum congregantur, tunc ipsæ partes ex unoquoque rursus disgregentur necesse est.

In multis πολλαχοῦ in cõpluribus.

Cum declarasset Anaxagoram perparum vsum esse causis, ad quas peruenit, nunc exponit Empedoclem vsum esse causis, in quas peruenit, in pluribus, non tamen in omnibus ijs, quæ fiunt, & dicit {Et Empedocles magis quidem}.i.in pluribus {quàm ille}.s. Anaxagoras {causis} quas ponit {vtitur} dixit in pluribus, quoniam non in omnibus factibilibus. Nam elementa sunt generabilia, & corruptibilia, & amor, & discordia similiter, quæ tamen non fiunt ex hismet causis videlicet ex elementis, & ab amore, & discordia. Et sic non in omnibus causis, quas inuenit, vtitur, sed solum in mixtis ex pluribus: vt in generatione mũdi, & in generatione cuiuscunque particularis mixti. Sed contra obijcit primo, quia non sufficienter, & Expositor exponit ꝙ non sufficienter huiusmodi causas tradat, quoniam vtitur eis quasi proloquiis per se notis, quæ non sunt per se nota. Vt in auscultatoriis est explicatum, dum.s.supponebat quasi per se notũ, discordiam diffinito vno tempore dominari elementis, altero vero diffinito determinatioue amorem. Hæc.n.quasi proloquia supponens mentitur, quoniā non sunt proloquia. Ego vero dico ꝙ Aristoteles contra obiiciat, primo quia non sufficienter. Nam, vt Alexander exponit, non abunde Empedocles eas causas vsurpauit. Quoniam non in omnibus generabilibus, & corruptibilibus: Sed solum in mixtis, non autem in simplicibus, quæ sunt amor, & discordia, & quatuor elementa, & hoc dicit {sed tamen nec sufficienter}.s.in omnibus, quæ fiunt, causis, quas inuenit, vtitur, cum solum in mixtis, & non in simplicibus. Secundo obiicit, quoniam {nec in iis}.s.generabilibus & corruptibilibus, quorum causas asignat {inuenitur} id.s. {quod} ab eis {concessum est}.i. id, quod concedunt in sua positione. In sua.n.positione volunt amorem esse causam congregationis, quam appellant generationem: discordiā vero esse causam segregationis, quam vocant corruptionem. Modo hoc non est verum, quoniam in aliquibus discordia per ipsum non magis segregationis, q̃ congregationis est causa. Similiter amor in quibusdam non magis cõgregationis causa est, q̃ segregationis. Quòd autem ita sit, docte Alexander exponit, quoniam cum vniuersum in generatione mũdi, a discordia ex vno dissidet, in elementa diuiditurq́ue ac seiungitur, tunc pristinæ cuiusque elementi partes, quæ in corruptione mundi confusæ erant (Sic.n.omnia erant vnum) quæ similares sunt, in idem congregantur, & concrescunt. Vtputa partes ignis in ignem, & pari ratione aeris in aerem, & sic de singulis, qua quidem ratione discordia per ipsum non magis segregationis q̃ cõgregationis est causa, quippe quæ disgreget elementa, & congreget partes cuiusque elemẽti in vnoquoque elemento. Rursus amor in corruptione mundi, cum eadem corpora, & elementa concernit, & in vnum cogit, primum ipsa diuidit, & in particulas secat, discernitq́ue.

Neque.n.integra & singula separatim existentia fiunt id, cuius author est amor. Nam mutuo cõtactu etiam in discordia essent in vno, sed confunduntur inter se. Quare amor non magis congregationis, q̃ segregationis causa esse videtur. quippe cum in corruptione mũdi congreget elementa ipsa, & diuidat partes, vt possint recte permisceri in vnum. Recte ergo dicit Aristoteles {nec in his} .s.generabilibus, & corruptibilibus {inuenitur, quod concessum est} ab eis.s.idest nec Empedocles est sibi constans: cum dicat amorem esse causam congregationis, qui tamen in corruptione mũdi non magis congregationis, quam segregationis causa sit: & discordiam causam segregationis, quæ in generatione mundi non magis segregationis, quam congregationis causa est, dicit {In multis enim} puta in omnibus elemẽtis {apud eum} .i.apud Empedoclem {amor quidem disgregat} .s.partes cuiusque elementi, vt confusio commodius fiat in corruptione mundi: & sic non magis congregationis, quam segregationis causa est amor {discordia vero congregat} .s. partes cuiusque elementi, vt distinctio rectius fiat in generatione mundi: & sic discordia non magis disgregationis quam congregationis causa est, & hæc duo, quæ dixit, exponit, & dicit {nam cum vniuersum quidem} in generatione sui {per discordiam in elementa distinguitur, tunc ignis, atque cæterorum elementorũ vnũquodq; } in suis partibus .s. similaribus {congregatur} vt elementum.s.euadat in suam integritatem {Sed} in corruptione mundi {cum per amorem in ipsum vnũ} .s.in chaos {congregantur iterum, tunc ipsæ partes} .s.similares cuiusque elementi {ex vnoquoque}.s.elemento {rursus disgregentur, necesse est} vt videlicet miscella fieri possit secundum singulas partes, quæ recte fit cum quodlibet vnius tanget quodlibet alterius.

Empedocles igitur primus præter ueteres diuisam hanc causam attulit, non unum principium motus faciens, sed tum diuersa, tum contraria. Præterea primus etiam ea, quæ quatuor elementa dicuntur, in specie materiæ fecit. Non tamen ut quatuor, sed ut duobus utitur solis, igne quidem per se, oppositis autem, ut una natura & aere, & terra, & aqua. Id autem ipsum ex eius carminibus contemplando quispiam sumet. Hic igitur uti diximus, sic & tot principia dixit esse.

Recolligit nunc opinionem Empedoclis, vt innuat quæ propria ipse dixerit præter veteres, etiam vt demonstret Empedoclem sufficientius cæteris dixisse, & resumit duo, quæ dixit, breuibus, quorum primũ est, vt principium vnde motus secetur in duo diuersa, & contraria, & dicit {Empedocles igitur primus præter veteres} .i.supra captum veterum philosophorũ {hãc causam} .s. {efficientem diuisam attulit, non vnum} & idem {principium motus} scilicet quod est effiiciẽs {faciens, sed tum diuersa, tum contraria} videlicet amorem, & discordiam. Quæ non tantum sunt diuersæ, sed vel contrariæ, Hoc est primum. Secundum vero ꝙ in genere causæ materialis sint quatuor elementa, & dicit {præterea primus etiam ea, quæ quatuor elementa dicuntur, in specie materiæ fecit} Vel secũdum est, ꝙ primus ipse dixit ea esse quatuor, quæ dicuntur elementa, vt in specie materiæ.i.quoniam referunt speciem materiæ in rebus componendis, non tamen illis vt quatuor, sed vt duobus vsus est, & sic ea, quæ vt materia sunt, primo dixit quatuor esse, deinde pro duobus vsus est, quoniam vt Alexander exponit, Empedocles quatuor elementis, quibus vsus est in materiæ specie nõ parem honorem tribuisse fertur, sed igni tanquam pollentiori & eminentiori cętera opposuisse, Vt tria elementa sit vna natura quædã & quasi vnum elementum, ignis vero alterum. Vt patere dicit ex ipsius carminibus. Nam Empedocles philosophiam carminibus scripsit dicit {non tamen vt quatuor} .s.elementis, ac materiis illis {vtitur, sed vt duobus solis. Igne quidẽ per se} .s.vt vno elemento, vnaq; materia {oppositis autem} videlicet {& terra, & aqua, & aere, vt vna natura} .i.vt materia vnius naturæ, hoc est pro altero elemento. Ergo etiam ex parte materię posuit quasi duo principia {Id autem ipsum ex eius carminibus contemplando sumet quispiam} Inueniet.n. in eius carminibus omnia hæc, quæ Aristoteles ei attribuit, vel fortasse per id intelligit hoc vltimum, sed vtcunque sint, omnia reperiuntur in eius carminibus. Expositor laborat circa verba propter differentiã translationum, sed in textu nostri codicis nulla est difficultas, demum epilogat, & dicit {hic igitur} .s.Empedocles {vti diximus sic, & tot principia dixit esse.}

Leucippus autem & socius ipsius Democritus elementa quidem plenum, & uacuum esse aiunt, ut ens quidem illud, ut non ens uero hoc asserentes. Sed horum plenum quidem ac solidum ens, uacuum uero ac rarum, non ens. quapropter & id quod est, inquiunt, non magis quam id, quod non est, esse. quoniam neque uacuum minus quam corpus est. hæc autem causas eorum, quæ sunt, ut materiam esse aiunt.

και μανον.

οτι οὐδὲ το κενον τοῦ σωματος.

Hic Leucippi & Democriti sentẽtiam de principiis materialibus commemorat, & duo facit, quia primo eam exponit aperte, deinde in textibus sequentibus quo discrepent ab aliis, aut cum ipsis consentiant, declarat: pro intellectu vero opinionis supponẽdum est, vt Alexander ait, Leucippum & Democritum asseruisse corpora naturalia omnia componi ex atomis, quæ sunt indiuisibilia quædam corpora: quæ præ sua nimia paruitate, in paruiora nequaquam diuidi possunt. Quia vero indiuisibile additum indiuisibili non facit maius, & vnumquodque corpus naturale est maius, vel minus respectu alterius, ad seruandam in corporibus naturalibus maioritatem, ac minoritatem inter atomos, quas plenum appellabant, uacuum interponebãt in aliquo corpore naturali maius, in aliquo minus. Igitur omne naturale corpus voluerunt constitui ex pleno.i.atomis, & ex vacuo inter atomos interposito. Quòd autem ex atomis vnumquodque naturale corpus constet, ex eo patet, quoniam vnumquodque totum ex suis primis partibus resultat. Et cum primæ corporũ naturalium partes sint atomi, cum in priores minores diuidi non possint. & corpus naturale vnumquodque sit totum, fit, vt vnumquodque corpus naturale constet ex atomis, tanquam ex primis partibus, & tanquam ex pleno, & ex vacuo, quod inter atomos collocatur, vt corpus naturale resultet ex atomis aliquando maius, non nunquam minus. & etiam, vt per uacuum interpositum ligetur atomus cum atomo. Id autem quod decepit tales philosophos, est, quoniam licet omne corpus naturale, quo est totum similare, constet atomis, quæ Aristoteles appellat minima naturalia, tamen quo est totum essentiale, atque dissimilare, vtputa animal, vel stirps, aut mixtum, id genus oportet constare ex materia prima, & forma prima, tanquam ex primis, ac remotissimis partibus, & ex quatuor elementis tanquam ex pro-

Expõ opinionis Democriti, & Leucippi.

ex propinquioribus partibus, & ex partibus similia ribus membrorum officialium, tanquam ex partibus adhuc propioribus, & ex membris officialibus tanquam ex proximis partibus: Iuxta eum ordinem ac rationem, quos explicauit Aristoteles in libris de stirpibus, & de animalibus. Ergo decepti sunt, quoniam licet omne naturale corpus constet ex atomis, tanq̃ ex primis partibus similaribus, hoc est verũ quo corpus naturale est totum similare: non autem alijs rationibus. Sed redeamus ad opinionem, Democritus igitur & Leucippus cuiusq; corporis naturalis magnitudinem constare dixerunt ex atomis, quas plenum vocabant, quòd replerent indiuisibilia spatia, & ex quibusdam spatijs vacuis inter atomos interiacentibus, qui pori.i.meatus dicuntur tum, vt corporum naturalium aliquod sit maius, aliquod sit minus, tum vt ligetur atomus cum atomo ad vnitatem constitutionis, dicit igitur Aristoteles {Leucippus autem, & socius ipsius Democritus elementa quidem idest materialia principia {plenum} idest atomos {& vacuũ} .i.spatiola, quæ pori.i.meatus dicuntur, inter atomos iacentes {esse aiunt} tum vt naturalium corporum aliquod sit maius, aliquod minus, tum vt atomi ligentur ad vnitatem compositionis {vt ens quidem illud} .s.plenum, quod est atomus {vt non ens vero hoc} .s.vacuum, meatus videlicet interiacens. Et explicãs quid per illud, quidue per hoc intellexerint, subdit {sed horum plenum, ac solidum} .i.atomi ipsi {ens, vacuum vero} .i.spatiola, meatus videlicet interiacentes {non ens} ex his deducit duo, quorum primum est, vt nullum naturale corpus sit magis plenum quam uacuum, qnoniam in vnoquoque tali tot sunt atomi, quas vocat plenum, quot meatus, quos vocat vacuum, vt Alexander exponit, vnde Aristoteles dicit {quapropter & id quod est} .i.omne corpus naturale {non magis inquiunt esse} .i.non magis dicunt habere de pleno {quam id, quod non est} .i.quã de vacuo {quoniam neque} in aliquo.s.corpore naturali {vacuum minus est quam corpus} .i.quam plenum, corpus.n.vocat plenũ. Quia igitur in omni corpore naturali tot sunt atomi, quot meatus, dixerunt nullum corpus naturale esse magis plenum quam vacuum. Deinde infert secundum, ꝙ hæc.s.vacuum & plenum solam causam materialem existimabant, quatenus ex his omne corpus naturale constare autumãt. Est.n.dictum ab eis omne corpus naturale cõstare ex atomis, quas plenum vocant, & ex meatibus inter atomos iacentibus, quos vocant inane, siue vacuum & dicit {hæc aũt} .s.vacuũ, & plenum {causas eorum, quæ sunt, vt materiam esse aiunt} hoc est secundum.

Atque ut illi, qui unum subiectam substantiam faciunt, cætera ipsius affectibus generant, rarum ac densum principia affectuum ipsorum ponentes, sic quoque hi differentias ipsas cæterorum causas esse dicunt.

Hic ostendit in quibus, & quot Democritus & Leucippus consentiunt cum aliis, quoue modo ab eis discrepent, hoc.n.erat secundum, vt Alexander annotauit, & exponit Democritum ac Leucippus, cum alijs consentire, vt Alex. innuit, ꝙ neq; hi, neq; illi vtebant efficiente causa pro rerum naturalium generatione, nam illi veteres duabus affectionibus materialis causæ ad generationẽ rerũ iuuabantur, vt qui cætera raritate, & densitate materiæ generabant. hi autẽ tribus videlicet figura, ordine, & situ, dicit {Atq; vt illi} .s.veteres philosophi {qui vnũ} .s.principiũ materiale videlicet {subiectam substantiã faciunt} nõ vtentes efficiente causa {cætera} .s. corpora naturalia {generant} .i. generari dicunt {ipsius} vnius materiæ {affectibus} .s.primis, loco efficientis causæ {rarum ac densum principia affectuum ipsorum} .i.formarum & compositorum posteriorum {ponentes} non quidem, vt sint causæ efficientes, sed vice causarum efficientium. Nam & ipsa etiam affectiones materiæ sunt {sic quoque hi differentias ipsas} .s. tres videlicet figuram, ordinem, & situm {cæterorum} quæ generantur.s. {causas esse dicunt} non efficientes, sed loco efficientium. Nam hę tres differentiæ sunt affectiones materierum, quas ponunt, sicut rarum & densum affectiones eius materiæ, quam veteres posuerunt. Quare conuenientia est, ꝙ nec veteres, nec hi vtuntur efficiente causa pro generationibus rerum, sed affectionibus materierum, quas ponunt: simul cum hac conuenientia patet eorum differentia, Nã veteres vtuntur duabus materiæ affectionibus, raro videlicet ac denso, hi autem tribus differentiis ordine, figura, ac situ. Quo vero ad rem ipsam attinet veteres, qui posuerunt unum corpus materiam videlicet aut aerem, aut ignem, aut medium horum, aut aliquod tale, vtebantur raritate, & densitate, vt primis illius materiæ passionibus, & ut principiis cæterorum affectuum posteriorum, qui generantur. Nam aer, quẽ ponunt materiam, cum rarefit, transit in ignem, cum condensatur, euadit aqua. Propterea dicit {rarum & densum principia affectuum ipsorum} .s.posteriorum {ponentes} quia cæteræ formæ naturales variatione earum primarum fiũt in materia. Similiter hi tres differentias assignatas in atomis, & meatibus, causas rerũ esse volunt, quatenus variationibus illarum trium omnia generantur. Alexander narrat inueniri in codicibus græcis aliam scripturam, quæ talis est {& vt mathematicorum, eodem modo & isti} vbi dicit, si hæc scriptura recte se habet, Platonem innuere, quoniam vt ille generationem corporum ex mathematicis secũdum discrimina, & multitudinem triangulorum differentias corporum gignebat, sic & isti secundum discrimina figurarum primorum cætera ex eis generabant.

Has tamen tres esse inquiunt figuram, & ordinem, & situm positionẽ. differre.n. aiunt id, quod est, rhysmo, & diathige, & trope solum. horum uero rhysmus figura est, diathige uero ordo, at troppe situs positio. Nã A quidem ab N figura, AN autem ab ipso NA ordine, Z uero ab N situ positione.

Explicat nunc illa tres differentias, quibus utuntur Democritus & Leucippus ad generationes rerum diuersas loco agentium, & dicit {Has tamen} .s.differentias, quibus vtuntur ad generationes rerum diuersas, loco agentium {tres esse inquiunt} videlicet {& figuram} secundum quam aliquod eorum, quæ generantur, est angulare, aliquod circulare, aliquod rectum {& ordinem} .s. secundum prius & posterius {& positionem} ſm ante, & retro, dextrum & sinistrum, sursum & deorsum. Cuius rationem affert, & dicit {differre.n.aiunt id, qđ est} .i.alterũ ens ab altero {rhythmo} .i.fluxu {diathece} .i.contactu {& trope solum} .i.cõuersione. vt sit maior hęc, rhythmo, diathece, trope differt ens ab altero ente, sed figura est rhythmus: ordo est diathece, situs est trope. Igitur ens differt ab ente figura, ordine, & situ. Primo ergo ponit maiorem, cum

dicit { differre.n.id, quod est } aiunt rhythmo, diathece, & trope, deinde affert minorem, & dicit { horum vero figura est rhythmus } .i. de fluxus quidam puncti vel lineæ, vel superficiei { ordo uero contactus } quo vnum contiguum est alteri, atque dencepicium { at positio } est { trope } .i. conuersio, qua partes conuertũtur secundum alium, atque aliũ modum. cum.n. caput est sursum, & pedes deorsum est unus situs, vt in homine, cum vero contra, est alius situs, vt in planta, vbi caput est deorsum .s. radices, pedes .s. rami sursum. ergo situs est conuersio. Quare ens differt ab ente figura, ordine, & positione. Quare sicut illi antiqui dupli affectu raro & denso vtebantur ad generationem omnium posteriorum affectuum, sic isti utuntur tribus differentijs figura, ordine, & positione. Deinde per exempla in literis ostendit aliqua differre figura, aliqua ordine, aliqua positione, vt exponat ipsam maiorem, & dicit { Nã a quidem ab n differt figura } prout vt alia figura est ipsius a, alia ipsius n. { AN autem ab ipso NA ordine } nã in AN aliter ordinantur a, & n, & aliter in na { N ab Z } .i. ab n græco differt { positione } nam in z ponuntur tres lineæ, vel tres partes continuæ, & in N ipso tres aliæ, non autem eodem modo ponuntur, ideo differũt situ. Quare Democritus & Leucippus pro diuersa rerum generatione non utuntur agente causa, sed his tribus materierum, quas ponunt differentiis: Sic alij denso & raro, quæ sunt primæ differentiæ eius materiæ, quam ponunt.

De motu uero unde, aut quonam pacto insit rebus, & hi ueluti cæteri inertia omiserunt. De duabus igitur causis, ut diximus, eousque a prioribus quæsitum fuisse uidetur.

Cum narrasset quomodo Leucippus, & Democritus consentiant, cum alijs, & in quo, nunc exponit defectum Democriti & Leucippi, & aliorum, qui ponũt rarum & densum. Vbi accipiendum rebus naturalibus non tantum inesse generationem, & corruptionem, sed motum videlicet secundum locum, alterationem, & auctionem, loquens igitur de Leucippo, & Democrito, qui alternis impulsibus atomos moueri censebant, manci videntur, quia non explicarunt vnde motus naturalis proficisceretur. Nam motus, qui fit alternis impulsibus, violentus est, qui motu naturali posterior est. Ergo oportuit eos afferre causam motus naturalis, & violenti, quam non asignarunt. Vnde dicit { De motu vero } .s. naturali, & violento, quibus atomi mouentur, & corpora, quæ ex atomis constant { vnde, aut quonam pacto insit rebus } .i. atomis, ac corporibus, quæ constant ex atomis { & hi } .s. Democritus, & Leucippus { veluti cæteri } .s. qui vtuntur raro, & denso pro causis generationum { inertia omiserunt } quoniã ne illorum quidem quispiam causam reddit motus in corporibus naturalibus. Ergo Democritus, & Leucippus sicuti alij sunt diminuti. Sed dices atomis inesse motum vi grauitatis, aut leuitatis, quoniam aliæ sunt leues, aliæ graues. Contra obijcit Alexander, nam partes indiuiduæ, ex quibus constat quæque atomus, expertes sunt grauitatis, atque leuitatis. Vt tertio libro de cœlo demonstrauit. ergo tota atomus. non.n. ex non grauibus, vel ex non leuibus graue, aut leue esse potest. Tunc epilogat, & dicit { de duabus igitur causis } materiali scilicet & efficiente { vt diximus, eousq; a prioribus quæsitũ fuisse videtur. } De materiali quidem dictum est ab omnibus fere, sed de causa mouente dictũ est a quibusdam.

CAPVT TERTIVM PITHAGORIcorum opinio de principiis rerum.

INTER *autem hos, & ante hos hi, qui Pythagorici uocantur, primi tangentes mathematica, ea auxere, enutritique in ipsis eorum principia, entium omnium principia esse posuerunt.*

Narrauit huc usque opiniones philosophorum naturalium, qui rerũ naturalium principia corporea esse posuerunt: nunc transit ad opinionem mathematicorum, qui rerum naturaliũ principia asserunt esse incorporea, qui prima etiam principia rerum mathematicarum, prima principia rerum naturalium esse tradunt, & dicit { inter autem hos } .s. Democritum & Leucippum, hoc est inter tempora Democriti, & Leucippi { & ante hos } .s. & ante tempora Democriti, & Leucippi { hi, qui Pythagorici vocantur } quasi dicat qui Pythagorici vocantur, quorum aliqui fuerunt contemporanei Democrito ac Leucippo, aliqui priores. Aut aliter cum dicit, Inter autem hos, & ante hos non solũ de Democrito, & Leucippo loquitur, sed etiam de cũctis connumeratis physicis, qui partim ante Democritum & Leucippum, partim cum ipsis floruerunt. Vel potius quoniam ipse Pythagoras Democrito & Leucippo ætate paulo superior fuit, cuius multi auditores cum his floruerunt, ideo dicit { inter autem hos } .s. Leucippum & Democritum .i. inter tempora horum, & refert hoc ad discipulos pythagoræ, qui fuerunt cũ Democrito, & Leucippo contẽporanei { & ante hos } .s. Leucippum, & Democritum, & refert hoc ad ipsum Pythagoram, qui fuit ætate paulo superior { hi qui Pythagorici vocantur, primi tangentes mathematica } siue mathemata { ea auxere } Non enim solum mathemata primi tetigere, sed etiam auxere, ac locupletarunt. Expositor autem legit verbum προῆγον produxerunt .i. primi introduxerunt mathemata, melius autem legendum est auxerunt, nam Pythagorici inuenerunt mathemata, & auxerunt. Deinde explicat opinionem, & causam opinionis, & dicit { enutritiq; in ipsis } .s. mathematicis, quæ primi inuenere, & auxere { eorum } .s. mathematicorum { principia } videlicet numeros, qui principia sunt rerum mathematicarum { entium omniũ principia esse posuerunt } Quo vero ad Pythagoricos attinet, duę fuerunt philosophãtium sectæ, alia eorum, qui in Ionia Græciæ regione philosophati sunt, & illi a Thalete Milesio principium sumpserunt, vt dictum est: alia eorum, qui philosophati sunt in Italia: ea videlicet in regione, quæ olim magna Græcia dicebatur, nunc Apulia, & Calabria, quorum princeps fuit Pythagoras Samius ex Samo græciæ Insula, qui apud Crotoniatas philosophatus est: & hi dicuntur aliquando Pythagorici, aliquando Italici. Et quia horum aliqui fuerunt inter tempora Democriti, & Leucippi, aliqui vero ante, ideo { inter autem hos } dixit { & ante hos } & cum dixit { enutritique in ipsis } tetigit causam, quare ea, quæ posuerunt prima rerum mathematicarum principia, eadem ipsa posuerunt entium omnium principia, causa est, quia erant nutriti in studiis rerum mathematicarum, quoniam consueuerunt homines ad ea, quæ nouerũt, omnia, quæ inquirunt, aut pertractant, reducere: & per ea indicare. Hac ratione homines quidam nostræ ætatis tam inscribendo, quam in disputando, quam in confabulando omnia reducunt ad metaphysicam, quoniam

niam in ea tantum sunt nutriti. Hinc nonnullorum scribentium in naturali philosophia, quæsita omnia, ad metaphysicam attinent, alij in logica scribentes similiter faciunt. Nam, vt Aristoteles inquit in Ethicis authoritate Hesiodi, quas quispiam nouerit artes, in eis versatur, & magnam sui temporis partem cõsumit. Mathematum vero principia vt postea dicemus, sunt ipsi numeri, & natura primi per ipsos, quoniam alia ex appositione sunt, magnitudines.n.positionem præ sumpserunt. Quia igitur numeri mathematum sunt prima principia, hos eosdem entium omnium principia esse autumant.

Quoniam autem numeri his priores sunt natura, & in numeris magis uidebatur eis contemplari similitudines multas eorum, quæ sunt, & fiunt, quam in igne, & terra, & aqua siquidem numerorum affectus quidem talis est iustitia, alius uero talis anima, atque mens, alius autem talis tempus, & cæterorum fere quisque similiter. Insuper & affectus concentuum in numeris intueri, ac rationes: quia itaque cætera quidem numeris uidebantur similia esse in omnibus, quæ sunt secundum naturam, & numeri primi, atque ante omnem naturã sunt, numerorum elementa, entium omnium elemẽta esse putarũt: totumque cœlum concentum ac numerum esse, quando & quæcunq; in numeris, & concentibus ostendere poterant, ad cœli affectus, ac partes, & ad uniuersum totum hæc aggregantes, accommodabant.

Intueri ὁρῶντες intuentes.

Hic textus suspensiuus est vsque ibi { Numerorum elementa } continuatio vero est, q cum Aristoteles narrasset opinionem Pythagoricorum, & causam cur ita opinati sint, nunc assignat rationem eorum. Nam causa, quam assignauit, est præter rem, at nunc assignat rationes, quæ sunt ad rem. Quarum prima est, Prima sunt principia, in posterioribus.n.dictum est, idem esse primũ & principium. Sed numerus est natura prior cęteris omnibus quæ in mathematica, & quæ in natura sunt. Igitur numeri sunt omnium rerum principia, de ratione tãgit minorem cum dictione suspensiua { quoniam } & dicit { quoniam autem numeri } his.s.rebus mathematicis, & naturalibus { natura sunt priores } conclusio ponetur, vbi terminabitur suspensio. Alexander quoad ipsa verba attinet, ait, Dictionem commodius sese habere si pro { autem } substitueretur { enim } ad hunc modum { quoniam enim rebus numeri natura priores sunt } & reliqua, Quæ correptio non multum refert, numeros vero omni natura, cunctisque rebus naturalibus priores esse rati sunt Pythagorici, quoniam vt Alexander suppleuit, nulla res potest esse sine numero, sed neque cognosci quidem omnino. At numeri sine alijs cognosci possunt. Hac ratione numeros omni natura, cunctisque rebus naturalibus priores esse rati sunt, & sic patet minor. Secunda vero ratio sic componitur, Ea, in quibus apparent magis similitudines rerum, quæ fiunt, videntur magis principia eorum, quæ fiunt. patet, qm semper in principijs est similitudo eius, quod fit. gerit .n.omne, quod fit, similitudinem sui principij: Numeri sunt ea, in quibus videntur esse magis similitudines eorum, quæ fiunt, quam in elementis corporeis: Igitur numeri sunt magis omnium principia, quam elementa corporea. Huius syllogismi tangit minorem, & dicit { & in numeris magis videbatur eis cõtemplari similitudines multas eorum, quæ sunt, & fiunt } .i.tam entium, quæ sunt in esse, quam entium, quæ sunt in fieri. Res.n. siue sint in esse, siue sint in fieri semper gerunt similitudines suorum principiorum, semperque principia intra se habent similitudines eorum, quæ efficiunt { quam in igne & terra, & aqua } quæ sunt elementa corporea. Deinde probat minorem in tribus generibus rerum, vt puta in voluntarijs, & in formis naturalibus, substãtialibus, & in accidentibus, & dicit { siquidem numerorum affectus talis est iustitia } .i. vnus affectus eorũ, qui sunt in numeris, est similis iustitiæ, & per iustitiam innuit omnia voluntaria { alius autem } affectus.s.eorũ, qui sunt in numeris { talis } est { anima, atque mens } .i. similis animæ atque menti, & per animam atque mentem intelligit idem & innuit formas naturales { alius autem } .s. affectus numerorum { talis } est { tempus } .i. similis tempori, & vtitur tempore pro exemplo omnium accidentium. Et amplificãs sermonem ad omnia voluntaria, & ad omnes substantias naturales, & ad omnia accidentia, subdit { & cæterorum } .s. entium, quæ fiunt { similiter } .s. est effectus similis numeris: & sic perspicua est minor. Pro expositione huius minoris primo exponit Alexander, quomodo in iustitia sit aliquis affectus, qui est in numeris, asserens in ipsa iustitia esse compensationem, & æquabilitatem, & quia in numeris est compensatio, & æquabilitas: Ideo asserit eos dixisse numerum pariter parem esse iustitiam. Numerus vero pariter par, vt inquit, est quatuor, quia cum primus sit quadratus, in paria diuiditur, & est par. Est.n. bis duo. Ergo quatuor est numerus pariter par. Quinto autem Ethicorum expositum est ab Aristotele iustitiam consistere in quatuor: de quibus petendum est in eo loco. Præterea, vt ait, mentem & animam appellabant vnum, nam animam pro mente dixit. Sed quia mens stabilis est, & vndique similis, & principatum obtinet, idcirco mentem vnum appellabant vel vnitatẽ. Quin etiam substantiam vnum dicebant, quoniã substantia primum est. Opinionem vero vocabant duo, quia in vtranque partem flecti potest, & cum dixit { cęterorum similiter } intellexit in cæteris rebus naturalibus. Quoniam tempestiuitas est in septenarijs consistens, Fœtus enim humanus septimo mense vitalis editur, & septimo ætatis anno dentit, & circa annorum alteram septimanam pubescit, circa tertiam deniq;, barbam emittit. Item sol, vt dixerunt, qui auctor frugum est, in eo loco situs est, vbi septimus numerus habetur, qui, vt diximus, tempestiuitas appellatur: vtputa supra Mercurium, & infra Venerem, qui locus a terra est septimus. Quicquid Ptolemæus in magna constructione vltimo inuenerit. Ipse.n. Solem posuit supra Venerem, & sub Marte. Antiqui vero, qui Pythagoricos sectantur, sub Venere. Preterea quia numerus septem eorum, qui in decem continentur, nullum generat, nec ab vllo generatur, idcirco ipsum appellabant Mineruã. Numerus.n. binarius efficit quatuor, ternarius nouem & sex: quaternarius octo, quinarius decem generat, generantur autem quatuor, & sex, & octo, & nouem, & decem: Septem numerus neque generat quẽpiam, neque generatur ab aliquo qualis est Minerua, quæ a nulla matre nata est, & Virgo persistit. Quinque vero appellabant nuptias, quia nuptiæ sunt maris & fœminæ coniunctio, cum autem impar numerus apud istos sit mas, par vicissim fœmina, hic primus ex primo numero pari.i.binario, & primo impari.i.ternario gignitur. Ergo quinarius est coniunctio maris & fœminæ, quare recte dixit { & cæterorum similiter } quoniam omne, quod est in natura secundum eos cõ-

ſtat certo numero : & ſic patet ſecunda ratio pro Pythagoricis. Tertia vero ratio componitur hypothetice ſic. Si concentuum rationes ſunt affectiones in numeris, numeri ſunt rerum principia: Sed concentuũ rationes ſunt affectiones in numeris : Igitur numeri ſunt rerum principia. Syllogiſmus eſt hypotheticus a poſitione antecedentis ad poſitionem conſequentis cuius minorem affert, & dicit { Inſuper etiam affectus concentuum, ac rationes } videbatur ſubaudi eis { in numeris intueri } Hæc fuit poſitio antecedentis, quæ fuit minor ſyllogiſmi. Maiorem poſuit, quæ fuit hypothetica tota, & non probauit, poteſt tamen probari. Quia non videntur rationes concentuum magis contineri in numeris, quam cæterarum rerum. Ergo ſi numeri ſunt principia concentuum, quia rationes concentuum continentur in numeris, a pari numeri erunt principia omnium rerum, quia non magis in eis continentur rationes concentuum q̃ cæterarum rerum. Valeat hæc probatio pro eis, quantũ valere poteſt. Quòd autem concentuum rationes in numeris contineantur, probat Alexander, quia Diapaſon in dupla proportione conſiſtit. Diapente in ſexquialtera, diateſſaron in ſexquitertia : & ſic de ſingulis concentuum rationibus. Tunc recolligens quaſi omnia, quæ dixit in rationibus, dicit { quia itaque cætera quidem } quæ fiunt { numeris videntur ſimilia eſſe } dico { in omnibus, quæ ſunt ſecundum naturam } Nam omnia, quæ ſunt ſecundum naturam ſimilia ſunt numeris. Hæc quantum ad ſecundam rationem quam præmiſit { & numeri primi, atque ante omnem naturam ſunt } quantum ad primam rationem. Deinde prætermittens tertiam rationem, infert concluſionem, & terminat ſuſpenſionem, & dicit { numerorum elementa entium omnium elementa eſſe putarunt } Et intelligit per elementa numerorum omnes numeros, qui ſunt vſque in decem, vt tria, & quatuor, & ſic de alijs, vel vt Alexander exponit per elementa numerorum, intelligit par, & impar & vnitatem. & quia tu poſſes intelligere principia numerorũ eſſe ſolum principia rerum ſublunarium, ideo ſubdit { totumque cœlum concentum, ac numerum eſſe } cuius rationem affert, & dicit { quando & quæcunque in numeris, & concentibus oſtendere poterant, ad cœli affectus } vt ſunt motus, & configurationes, & Eclipſes, & id genus { ac partes } .ſ. orbes { & ad vniuerſum totum } vt eſt ſonus, qui vniuerſo cœlo ab eis harmonicus concenticuſque tribuitur & ornatus { hæc } quæ dicuntur de numeris { accommodabant } Hoc Alexãder egregie declarauit, Nam cum corpora, quæ circa medium vertuntur, habeant in proportione ſua interualla, & alterum velocius circũacta ſonum efficiant, grauem tardiora, celeriora acutum, qui ſoni interuallorum proportione fiant, ex his harmonicum ſonitũ effici tradebant : cuius concentus, cum numerum eſſe principium dictitarent, merito cœli, & vniuerſi numerum principium eſſe ſtatuebãt, ideo dixit { & ad vniuerſum totum hæc aggregantes accommodabant } dans intelligere proportionem numerorum, ex qua reſultat ſonus harmonicus cœlorum, & proportionem numerorum, ex qua reſultat ornatus. Nã Solis exempli cauſa interuallum a terra in dupla, proportione eſſe putabant q̃ Lunæ. Interuallum autem Veneris in tripla, Mercurii in quadrupla, & in cæteris ſingulis ineſſe aliquam numerorum proportionem, & motum cœli in numeros fieri, arbitrati ſunt. Item & moueri velociſſime, vt quæ maximum habeant interuallum : tardiſſime, vt quæ minimum : Media vero, magnitudinis circunferentiæ. Ex ijs ergo ſimilitudinibus rerum, & numerorum res, & entia ex numeris cõſtare, & numeros quoſdam eſſe affirmabant. Sic igitur quæcunque numeris compoſitionibuſque harmonicis, cum cœli affectionibus, partibuſque conueniunt, hæc illi quaſi manifeſta ſumentes cœlum ex numeris, & in concentum conſtare demoſtrabant.

Et ſiquid alicubi deficiebat, illud ſupplebant, quo tota ſua pertractatio connexa eſſet. Veluti, dico, quia denarius numerus perfectus eſſe uidetur, atque omnem numerorum naturã comprehendere, ea quoque quæ feruntur in cœlo decem quidẽ inquiunt eſſe. At cum nouem tantum manifeſta ſint, ideo decimam oppoſitam terram faciunt, antichthona decimã faciunt. Verum de his, alijs in locis exactius eſt a nobis diffinitum.

Supplebant προστελιχον *το percupiebãt implebant.*

Antichthona ἀντιχθονα aduerſa terra.

Hic remouet vnum dubium in doctrina Pythagoricorum, nam cum in rebus manifeſtis aliquid defecerit, cuius defectu illis rebus non poteſt numerus adaptari, quid eſt agendũ? Verbi cauſa vniuerſum eſt perfectum, & numerus denarius eſt perfectus, quonã modo numerus denarius poteſt accommodari vniuerſo, cum vniuerſum non conſtet niſi nouenario? Conſtat enim vniuerſum nouem globis nobis exploratis, ſeptẽ videlicet errantium ſtellarũ, octauo inerrantium, nono ipſa terra. Nam & hanc circulariter moueri arbitrãtur circa ignem, qui in centro terræ eſt, quem Veſtam vocant. Eſt igitur quæſitum, quo nam modo denarius vniuerſo adaptari poteſt? Reſpondent, ꝙ id quod deerat, ſupplebant, ac implere conabantur, vt ſibi tota doctrina conſtaret, & dicit { Et ſiquid alicubi deficiebat } .ſ. in rebus manifeſtis, quod videbatur neceſſarium, aut requiſitum ad perfectionem eius, cui deficit { illud ſupplebant, quo tota ſua pertractatio } ac doctrina { connexa eſſet } ac perfecta. Illud verbum { ſupplebant } Græce eſt προσελίχοντο, quod antiquus Interpres vertit { advocabant } Argyropylus vero vir optime peritus { percupiebant } tamen verti poteſt quoad ſenſum ſupplebant, vel implebant. Verbum vero συνηρμοσμένη antiquus Interpres vertit continuata, Argyropylus connexa ac perfecta, & tranſlatio eſt clara. Deinde hoc, quod dixit, exponit in exemplo, & dicit { Veluti quia denarius numerus perfectus eſſe videtur } Eſt .n. primus limes cõprehendens omnium numerorum naturam, quippe cum alij numeri omnes nõ ſint, niſi quædam repetitio denarij; vnde & Plato vſq; ad denarium fecit numerum, vt quarto auſcultationis Phyſicæ ſcribit Ariſtoteles, propterea ſubdit { atq; omnem numerorum naturam comprehendere } .ſ. videtur. Quia igitur denarius eſt numerus perfectus, & vniuerſum eſt perfectum, ideo { ea quoque, quæ ferũtur in cœlo } .i. in toto mundo .ſ. globos, ex quibus vniuerſum conſtat { decem quidem inquiunt eſſe } quoniam ad nouem globos manifeſtos addunt decimum immanifeſtum, & dicit { at cum nouem tantum manifeſta ſint } videlicet ſeptem errantium ſtellarũ, octauus ſtellarum inerrantium, nonus terra. Eſt .n. terra, vt dictum eſt, globus nonus, quæ circulariter mouetur circa Veſtam conſiſtentem, quæ per ipſos eſt ignis, qui eſt in centro terræ, vbi animæ maleficorum ſecundũ eos cruciãtur { Ideo antichthonem } .ſ. terram { decimã faciunt } quandam enim terram antichthonem ſiue oppoſitam terram addebant, quam ipſi in oppoſitum

terræ noſtræ exploratæ moueri dicebant, & per additionem illius terræ antichthonis, complebant numerum denarium, quo mundum conſtare dicebant. Quia vero res hæc hic obſcure eſt pertractata, ideo ſubdit { verum de his, alijs in locis exactius eſt a nobis diffinitum } .ſ. in lib. de cœlo. Hæc ſunt quæ Ariſt. narraſſe ait Expoſitor de opinione Pythagoricorum, quantũ ad id, quod dixerunt de rerum ſubſtantia. Nam voluerunt, vt inquit, omnium rerum ſubſtantias conſtare ex numeris, nihilque aliud eſſe cuiuſque rei ſubſtantiã ꝙ numerum. Et quoniam rerum ſubſtantiæ conſtãt numeris, iccirco omnium rerum principia conſequẽter declarabit eſſe numeros, textu qui ſequetur. Pace tãti Expoſitoris dixerim, Ariſtoteles probauit in hoc textu tribus rationibus rerum principia eſſe numeros, & primo propoſuit mathematicorum principia eſſe rerũ omnium principia, innuens numeros eſſe rerum mathematicarum principia, & rerum etiam naturalium, vt Alexander expoſuit.

Enarramus ἐπερχόμεθα adinuenimus cõtinuamus.

Sed cuius gratia hæc enarramus, eſt id, ut & ab his ea, quæ principia iam eſſe ponunt, accipiamus, & quo nam modo dictas in cauſas cadant. Atque uidentur & hi numerũ principium eorũ eſſe, quæ ſunt, & ut materiã, & ut affectus, habituſue putare. Numeri uero elementa eſſe par atque impar: quorum quidem alterum finitum, alterum infinitum eſt. Sed unum ipſum ex utriſq; his eſt. Nam & par eſt, & impar, itaque numerum ex uno conſtare dicebant, cœlum uero totũ, ut dictum eſt, eſſe numeros.

Expoſitor vult Ariſtotelem in textibus proximis declaraſſe Pythagoricos voluiſſe numeros eſſe rerũ ſubſtantias, nunc vero narrare eorum opinionem de principiis. Quæ expoſitio refutata eſt pace tanti viri in fine proximi textus. Quoniam Ariſtoteles primo accepit opinionem Pythagoricorum, ꝙ numeri ſint rerũ omnium principia. Deinde adduxit pro hac poſitione tres rationes. Ergo narrauit & probauit opinionem Pythagoricorum de principijs, non ergo hic narrat opinionem Pythagoricorum de principijs, & ſuperius de ſubſtantia rerum. Alexander vero exponit, ꝙ Ariſtoteles hic nos admoneat, quorſum hoc in loco tam multa dixerit de iſtorum opinione, & ait Ariſtoteles ſe tam multa dixiſſe, vt intelligatur, ad quod genus cauſarum Pythagorici principia referant. Ego vero pace tantorum virorum dixerim, ꝙ cum Ariſtoteles narraſſet opinionem Pythagoricorum de rerum principijs tam diffuſe, & non declaraſſet de quibus generibus principiorum Pythagorici fuerint locuti, vtrũ de principijs, quæ ſunt in genere materiæ, an de principijs, quæ ſunt in alio genere, nũc declarat ſe ob duo de opinione Pythagoricorum tam diffuſe eſſe locutũ. Primo, vt accipiamus, quæ ſunt illa, quæ principia ponunt. Deinde, vt ſciamus principia, quæ poſuerunt, in quibus generibus principiorum ſint reponenda, vtrũ in genere materiæ, an in genere efficientis cauſæ, & dicit { ſed cuius gratia hæc enarramus, eſt id } propter duo { vt & ab his ea, quæ principia eſſe ponunt, accipiamus } hoc eſt primum { & } vt accipiamus { quo nam modo dictas in cauſas cadant } .i. in quibus generibus cauſarum ſint earum videlicet, quæ ſunt explicatæ. 2. phyſicæ auſcultationis, vel fortaſſe hæc duo ſunt vnum, vt Alexander autumat videlicet, vt accipiamus quo nam modo dictas in cauſas cadant. Et tũc oportet, vt ſecundum ſit interpretatio primi, Nam cũ ait { vt & ab his accipiamus ea, quæ principia eſſe ponunt } ſubdit expoſitionem, & dicit { & } pro .i. vt accipiamus { quo nam modo dictas in cauſas cadant } & ſic puto legiſſe Alexãdrum, quod mihi placeret, niſi Ariſtoteles vſus fuiſſe duplici copulandi nota, qua nũquam vti conſueuit, niſi vbi diuerſa copulat. Deinde explicat in quæ genera principiorum cadant ea quæ principia poſuerunt, & dicit { atque videntur & hi numerum principiorum eorum eſſe putare, quæ ſunt, & vt materiam, & vt affectus habituſue } .ſ. putare. Circa quæ verba Expoſitor dicit, primo hos voluiſſe numerum eſſe rerum principium, vt materiam. Deinde hos voluiſſe affectus, atque habitus numerorum, eſſe affectus, atque habitus entium naturalium. Intelligẽs per affectus accidentia facile mobilia, quæque celeriter tranſeunt, vt rubor, qui ex pudore oritur, & leuis dolor, qui ex leui ictu gignitur, per habitus vero accidentia permanentia, quæ difficulter abeunt, vt calidum corporum mixtorum, & nigrum Aethiopum. Verbi gratia affectus numeri, qui dicitur par, eſt habitus iuſtitiæ, vel iuſtitia ipſa, propter æqualitatem diuiſionis, quia huiuſmodi numerus æqualiter per dimidia vſque ad vnitatem ſecatur. Vt in exemplo octonarij patet, qui in duos quaternarios ſcinditur. Quaternarius vero in duos binarios, at binarius in duas vnitates. Quia igitur iuſtitia conſiſtit in quatuor, vt quinto Ethicorum traditur, ideo par quod eſt habitus numeri iuſtitia eſt, vel iuſtitiæ habitus. Simili ratione alios numeri habitus, vel affectus aſſerebant eſſe habitus, aut affectus rerum naturalium. Hoc eſt formas rerum naturalium. Hæc expoſitio eſt difficilis, quoniam Ariſtoteles loquitur copulatiue, quaſi innuat eos opinatos eſſe numeros eſſe rerum naturalium, tum vt materiam, tum etiam, vt affectus, habituſque. Propterea Alexander aſſerit Ariſtotelem his verbis declarare placuiſſe Pythagoricis numeros eſſe rerum principiũ, vt materiam, & habituum atque affectionum rerum naturalium, vt cauſam efficientem. Nam pro numero differentijs affectiones & habitus rerum generari aiebant rebus, quæ ipſis componuntur. Et ſic oportet legere { atque videntur & hi numerum principiorum eorum eſſe quæ ſunt } .i. rerum naturalium { & vt materiam } .i. in genere principii materialis, putare { & } putare { vt affectus, habituſue } .ſ. & in genere cauſæ efficientis: quæ .ſ. affectus, & habitus efficit in rebus ipſis, & ſic uelle videntur numeros eſſe cauſam rerũ duplici in genere cauſæ, & vt materiam, & vt efficientem. Nec expoſitio iſta eſt extranea, nam affectus, & habitus ſunt cauſæ effectrices, quoniam, vt dicitur .3. phyſicæ auſcultationis ſemper exiſtimatur ſpecies mouens. Quare non ab ratione expoſuit pro affectibus, & habitibus effectricem cauſam. Verum non eadem ratione. Numerus enim quo numerus eſt, uidetur cauſa vt materia, numerus vero quo eſt duplus, ſexquitertius, vel ſexquialter, eſt cauſa, vt efficiens affectuum, atque habituum rerum. Aſpaſius vero non recedens ab hac Alexandri expoſitione, ait Ariſtotelem cum dicit numerum eſſe parem, intellexiſſe numerum ſimpliciter, cum vero dixit affectus, & habitus eſſe cauſam effectricem, per affectus, paria, per habitus vero, imparia ait intellexiſſe. Vel etiam ait Aſphaſius numerorum par Ariſtotelem intellexiſſe eſſe materiam, & affectiones: Impar vero habitus. Sed quæcunque dicantur, bene tolerabilia ſunt. Cum dixiſſet numeros

Propria expõ.

Aſpaſi expõ.

esse rerum principia in duplici genere causæ, exponit principia numerorum, vt ordinem exponat in principiis Pythagoricorum, & dicit { numeri vero elementa } idest principia videntur eis { esse par, atque impar } quæ sunt primæ numerorum differentiæ { quorum quidem alterum finitum .s. impar, alterum vero infinitũ } videlicet par { est } Quo vero modo par numerus sit infinitus, Impar autem finitus, Expositor declarat ex iis, quæ tertio auscultationis physicæ dicta sunt. Alexander vero prætermisit tanquam clarum, ac protritum omnibus. Potest tamen syllogismus probans numerũ parem habere rationem infiniti hoc pacto componi. Omne quod semper diuiditur in duo, habet rationem infiniti. Diuisio enim continui tendit in infinitum, quoniam continuum semper diuisibile est in duo dimidia. Numerus par nulla alia ratione diuidi potest, nisi in duo, ergo habet rationem infiniti. Quia vero impar numerus non est diuisibilis in duo, fit vt numerus impar rationem finiti subeat, infiniti vero rationem fugiat. Præterea adducit aliam rationem ꝙ numeri impares ordinate aucti non variant speciem numeri. At pares, si ordinate crescant, speciem euarient, & denominationem. Primam partem probat Expositor supponendo ꝙ ordinati impares sint vnum, tria, quinque, septem, & nouem, & sic ad infinitum. Ordinati pares sunt duo, quatuor, sex, octo, decem, & sic infinitum. Tunc probatur ꝙ numeri impares ordinate aucti non varient speciem. Nam vnum & tria faciũt quatuor, qui est primus numerus quadratus. Vlterius quatuor & quinque nouẽ constituunt, qui seruat eandem rationem, quoniam est etiam numerus quadratus insuper nouem & septem faciunt. xvi. qui etiã est numerus quadratus, & sic de alis in infinitum, qui semper seruant eandem rationẽ quadrati. At auctio, quæ fit in numeris paribus non seruat eandem speciẽ. Quoniam vnum & duo reddunt tria. Tria vero & quatuor faciunt septem. At septenarius numerus alterius speciei est a ternario. Quoniam ternarius est numerus incompositus ex numeris. Septenarius vero compositus ex numeris. Sed hæc sunt superflua ad expositionem, vt putauit Alexander, qui dixit cætera esse clara. Cum assignasset principia numerorũ, quæ sunt par, & impar, assignat principium parium, & impariũ, asserens principium parium, & imparium esse vnitatẽ, & dicit { sed vnum ipsum } idest sed vnitas ipsa { ex vtrisque his est } idest attinet tam ad parem numerum, quam ad imparem, cuius rationem subdit { Nam & par est & impar } & tu intelligas vnitatem esse parem numerum, & imparem causaliter, quoniam vnitas est principium tam paris quam imparis. Tunc concludit { itaque numerum ex vno constare dicebant cœlum vero totum, vt dictum est, esse numeros } idest ex numeris esse. Igitur in principiis hic ordo est, vt vnitas sit principium paris, atq; imparis, Par vero & impar numeri, at numerus principium est cœli, Cœlum vero omnium eorum, quæ sunt sub cœlo. Igitur apud Pythagoricos omnium principium primum est vnitas, quod Plato concedit asserens vnũ esse ante ens in Parmenide. Hactenus de prima Pythagoricũ positione.

Ordo principiorum.

Alij uero ex eisdem his principia decem inquiunt esse ea, quæ per seriem dicuntur, uidelicet finitum & infinitum, par & impar, unum & multitudinem, dextrum & sinistrum, marem & fœminam, quiescens & motum, & rectum & curuum, lumen & tenebras, bonum et malum, quadratum, & altera parte longius.

καμπύλον Obliquum.

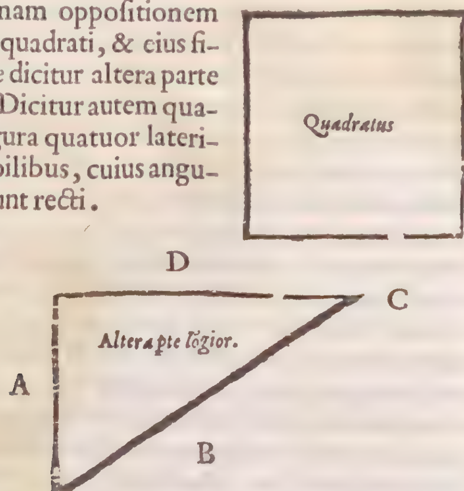
Cum narrasset opinionem eorum Pythagoricorũ, qui posuerunt vnitatem primum omnium principiũ, vt diximus, nunc vt Alexander autumat, narrat Pythagoricorum opinionem eorum, qui decem oppositiones pro principiis posuerunt, quoniam apud ipsos denarius numerus est primus perfectus: & ideo eum numerum accommodauerũt primis omnium rerũ principiis, & dicit { Alii vero ex eisdem his } .s. Pythagoricis { principia decẽ inquiunt esse ea, quæ per seriem dicuntur } idest dicunt esse decem oppositiones. Per ea enim quæ per seriem dicuntur, oppositiones intelligit, eorum, quæ correspondenter inuicem opponuntur: & sic volunt prima omnium rerum principia esse decem oppositiones, & viginti opposita: quæ per ordinem explicat.

Perfecta	*Imperfecta*
Finitum	infinitum
Impar	par
Vnum	multitudo
Dextrum	sinistrum
Mas	fœmina
Quies	motus
Curuum	rectum
Lumen	tenebræ
Bonum	malum
Quadratum	altera parte longius.

Et dicit { videlicet finitum & infinitum } quæ constituunt primam oppositionem { par & impar } quæ cõstituunt secundam { vnum & multitudinem } quæ tertiam { dextrum & sinistrum } quæ quartam { marem & fœminam } quæ quintam { quiescens & motum } quæ sextam { rectum & curuum } quæ septimam { lumen & tenebras } quæ octauam { bonum & malum } quæ nonam { quadratum & altera parte longius } quæ decimam oppositionem reddunt. Igitur rerum prima principia sunt decem oppositiones. Expositor nititur assignare causam, quare hæ oppositiones sint sic ordinatæ, vt prima sit finiti & infiniti, secunda vero paris atque imparis, & sic suo ordine in reliquis. Et ait hos posuisse finiti & infiniti primam oppositionem, non per rationem, sed authoritate aliorum Pythagoricorum, qui prima contraria posuerunt finitum, & infinitum. Similiter paris atque imparis posuerunt secũdam oppositionem & authoritate priorum, & quia finitum & infinitum attribuuntur pari & impari, tertiam posuerunt vnius & multitudinis, quia par & impar sunt numerorum principia, qui numeri sunt vnum & plura, & quia ex numero constituitur magnitudo, quatenus numerus positionem habet: Ideo quartam oppositionem fecerunt dextri & sinistri, quæ positionem habent: & quia naturalia supra magnitudines mathematicas addunt virtutes actiuam, & passiuam, ideo quinta oppositio est maris, & fœminæ, quorum mas agens, fœmina patiens est: & quia ex virtute actiua & passiua sequuntur motus, & quies, ideo sexta oppositio erit motus, & quietis: & quia primæ differentiæ motus sunt rectum, & circulare, ideo septimam oppositio erit recti, & curui: & quia non solum ponebãt

rerum

rerum principia quantũ ad actiones naturales & motus, sed etiam quantum ad actiones animales, quarum prima est cognitio, ideo octauam oppositionem posuerunt luminis & tenebræ. Quia vero secunda animalis actio est appetitio, ideo nonam oppositionem posuerunt boni, & mali: & quia mathematica superadduntur substãtiis naturalibus, ideo vltimam oppositionem posuerunt quadrati, & eius figuræ, quæ dicitur altera parte longior. Dicitur autem quadratum figura quatuor lateribus æquabilibus, cuius anguli omnes sunt recti.

Altera parte longior figura est, cuius licet latera opposita sint æqualia, non tamen omnia latera omnibus sunt æqualia. Vt licet latus A, sit æquale lateri C, & latus B, lateri D: tamen non omnia latera sunt æqualia alicui horum: & addit Expositor harum decem oppositionum decem opposita se tenere cum perfecto, vt sunt finitum, impar, vnum, dextrum, mas, quies, circulare siue curuum, lumen, bonum, quadratum, decem alia his correspondentia cum imperfecto, sed hæc, quæ Expositor ait quantum ad ordinem oppositionum recte dicit, quantum vero ad causam ordinis non videtur mihi recte dixisse. Quoniam vel priores oppositiones voluit esse priores, quia sunt causalitate priores, & ordine naturæ, aut priores ordine ad nos, vt quia semper oppositiones priores sint effectus nobis notiores, oppositiones vero posteriores cãæ nobis ignotiores. Vel ordo oppositionũ est partim, quo ad nos, & partim quo ad naturã. Non est dicendum ꝙ harum oppositionũ ordo sit mixtus, qm̃ tunc esset cõfusio, & voluntarius. Non.n. videtur cã necessaria, cur q̃dam harũ oppõnum sint ordinatæ ordine naturæ, & q̃dam ordine, quo ad nos: nisi velit dicere ordinẽ esse ad placitum: & sic non erit ordo necessarius. at si ordo fuerit causalitatis, prima oppõ, q̃ finiti & infiniti est, erit cã secundę, q̃ est paris & imparis, quod falsum est: nã, vt dictũ est par & impar sunt cãæ finiti & infiniti, vt in expõne est dictũ. Item nec secũdo oppositio, q̃ paris, & imparis est cã tertiæ, & sic de alijs. Nec ordo põt esse quo ad nos, qm̃ semper oppositio posterior erit effectus prioris, cuius oppositum potes videre discurrendo per oẽs. Et quia non potest reddi cã ordinis in talibus oppõnibus. Propterea Alexan. & Aspasius enumerauerunt oppositiones, nullã afferẽtes ordinis cãm. Noluerũt.n. laborare, vbi labor sit frustra. Insuper oppositiones istæ decẽ, quo nam mõ sint principia rerũ, vtrũ vt materia, an vt efficientes cãæ, authores huius opinionis non explicarũt, nec exposuerũt, sint ne hę decẽ oppõnes simul cõcurrentes ad vnumquodq; effectũ, an alia oppõ sit vnius effectus principiũ, alia vero alterius. Et si oẽs simul, nõ explicarũt sint ne principia oĩa æque primo, cui ordine quodã & si altera sit cã alteri', & non oẽs vnius, non est exploratum, q̃ oppõ sit principium cuius, & quonam modo vtrum vt effectrix cã, an vt materia. Propter has difficultates Alexander & Aspasius valde raptim horum opinionem tetigerunt.

Quo quidem pacto & Alcmæon Crotoniates putasse uidetur: & aut hic ab illis, aut illi ab hoc sententiam hanc susceperunt. Etenim fuit Alcmæon, cum Pythagora ætate esset senex: hic autem similem sententiam attulit illis. Dicit.n. plerasque humanarum rerum duas esse, ipsas inquiens contrarietates. Non ut illi definitas, sed quasuis: ut album & nigrum, dulce & amarum, bonum & malum, magnum & paruum. Hic itaq; de reliquis indefinite dixit. Pythagorici uero & quot & quæ nam sint ipsæ contrarietates enuntiarunt.

Cum assignasset secundã Pythagoricorum positionem nunc narrat opinionẽ Alcmæonis Crotoniatæ, q conuenit cum positione secunda quãtum ad duo; primo ꝙ vt illi asseruerunt oppõnes rerũ esse principia rerũ naturalium, sic Alcmæon oppõnes rerum autumat rerum naturaliũ esse principia. Secundo ꝙ vt illi oppõnes dixerũt plures, q̃ essent rerũ principia, sic Alcmęon asseruit plures oppõnes esse rerum principia. Sed differt qm̃ illi de secunda positione posuerunt decem tantum oppositiones esse oĩum rerum principia, & exposuerunt q̃: At Alcmęon indefinitas, qm̃ tot specie, quot generationes specie sunt, tot vero numero, quot generationes numero sunt. Nã oĩs generatio habet sua cõtraria, ꝓpria inter q̃ fit, vt generatio albi habet ꝓ principio oppõnem, q̃ est inter album, & nigrũ. Qm̃ fit de nigro in album: & hæc generatio huius albi pro principio habet oppositionem huius nigri & huius albi: qm̃ fit ex hoc nigro. At secunda Pythagoricorum positio voluit omnium generationum oppositiones decem sufficere pro principiis. Quod quo nam mõ sufficiant, non expresserunt: vt dictum est. Dicit { Quo quidem pacto & Alcmæon Crotoniates putasse videtur } videlicet quantum ad duo: quæ explicabit: vt & ꝙ oppositiones rerum sint rerum omnium principia, & ꝙ plures oppositiones sint rerum principia: non vna tantũ. Et explicans rationem accepit καὶ .i. { & } pro.n. vel pro quoniam, quasi dicens, quoniam {aut hic ab illis, aut illi ab hoc} .s. Alcmæone {sentẽtiam hanc suscepe runt} Et ꝙ vtrũq; esse potuerit, ꝓbat, & dicit {Etenim fuit Alcmæon, cum Pythagora ætate esset senex} & sic esse potuit, vt Alcmęon suam opinionẽ acceperit a Pythagoricis, vel vt Pythagorici, qui fuerunt de secunda opinione, acceperint ab Alcmæone. Cum.n. fuissent contemporanei, vtrunq; esse potuit { hic aũt } idest, sed qualitercunque fuerit {hic} .s. Alcmæon {similem sententiam attulit illis } .s. Pythagoricis de secunda positione, quantum ad duo, quæ vno contextu explicat, & ait {Dicit.n.} Alcmæon .s. {plerasque humanarum rerum duas esse } plures .s. dualitates { ipsas inquiens contrarietates } Igitur his verbis innuit Alcmæonem duo dixisse, & ꝙ oppositiones sint rerum principia, & ꝙ illæ sint plures, & per humanas res, sensibiles intelligit, quatenus homo versari potest circa cognitionẽ illarum. Diuinæ vero res, cum sint supra captum hominis, supra humanas appellarunt. Cæteras vero omnes, quæ sub humano captu habentur, quales omnes sublunares, humanas vocarunt. Harum singulas dualitates contrariorum dixerunt contrarietates, atque oppositiones, quibus pro principiis vtebantur rerum na-

turalium. Deinde affert differentiam,& dicit, Sed hic Alcmæon licet ponat plures oppositiones pro rerum principijs, tñ {Non vt illi definitas} .s.numero certo, videlicet decem {sed quasuis} idest, sed numero incerto, sicut incertus est numerus specierum, quæ generantur: & sicut infinitus est numerus indiuiduorum sub speciebus, quæ generantur. Verbi gratia {vt album & nigrum} quæ oppositio est in generatione nigri, vel albi {dulce & amarum} quæ oppositio est in generatione dulcis, vel amari {bonum & malum} quæ oppositio est in generatione boni aut mali. {magnum & paruum} quæ oppositio est in generatione magni, vel parui. Et sic consequenter pro numero specierum, quę generantur. Propterea concludit {Hic itaq; de reliquis} .s.oppositionibus, quæ principia sunt generationum reliquarum specierũ {indefinite} idest nullo certo numero {dixit} sicut reliquæ species aliæ ab his, quas enumerauit, numero incerto, ac indefinito sunt {Pythagorici vero} qui sunt de secunda positione {& quot & quæ nam sint ipsæ contrarietates} quibus vtebantur ꝓ principijs {enuntiarunt} quia dixerunt esse numero decem: & exposuerunt quæ. Ex his patet non recte exposuisse, qui τυχούσας, vertit quascunq; fortuna contingentes, ꝙ Alcmæon posuerit quasi inordinate quascunque oppositiones, siue contrarietates, quæ fortuna vel casu sibi in mentem veniebant, esse rerum principia. Non enim illa fuit bona translatio, nec hæc est recta expositio. Alexander vero asserit differentiam inter Pythagoricos, qui sunt de secunda opinione, & Alcmæonem esse, ꝙ Pythagorici decem oppositiones rerum principia esse affirmauerint, quas determinarunt, atque explicarunt, Alcmæon vero quancunque oppositionem indeterminate principium esse dicebat. Itaque omnis contrarietas apud hunc principium esse poterat. Quæ expositio non placet quia quasi coincidit cum expositione proxima. Melius ergo dicerem ꝙ differentia sit, quoniam Pythagorici voluerunt oppositiones sub certo, definitoq; numero esse rerum principia, & explicarunt quot, & quæ. At Alcmæon dixit oppositiones, quæ sunt rerum principia esse quasuis, idest nullo certo numero definitas, sicut nec specierum, quę generantur certus est numerus, & ideo nec dixit quot, nec q̃, cum nec dicere posit quot sint species, nec quæ. Hæc est vera expositio.

Expō Alex.

Refutatio.

Ab his igitur utrisque tantum sumere licet, ꝙ contraria rerum principia sint, sed ab alteris, quot, & quæ sint. Quo tamen modo reduci possint, dilucide quidem ab illis non est pertractatum. Sed uidentur, ut in materiæ specie elementa collocare. Ex ijs enim ut ex his, quæ insunt, constare substantiam, fictamque esse inquiunt. Antiquorum igitur pleraque naturæ elementa esse dicentium, ex his satis quispiam mentem percipere potest.

Cum narrasset opiniones Pythagoricorum, & Alcmæonis, nunc ex illis, quæ dixit quid liceat colligere, exponit, & dicit {ab his igitur vtrisque} .s. Alcmæone, & his, qui sunt de secunda opinione {tantum sumere licet, ꝙ contraria} siue oppositiones, siue contrarietates dixeris {rerum principia sint} & in hoc conueniunt ambo. Deinde colligit differentiam, & dicit {Sed ab alteris} videlicet a Pythagoricis, qui sunt de secunda opinione, licet colligere oppositiones {quot, & quæ sint} quia decem, & exposuerunt quæ. Deinde tangit primos Pythagoricos, qui posuerunt numeros esse rerum principia, vt Alexãder recte exponit: & dicit {quo tamen modo} numeri .s. quos ponunt rerum principia {reduci possint} subaudi in genera causarũ, quæ enumerata sunt secundo libro physicæ auscultationis {Dilucide quidem ab illis} .s. primis Pythagoricis, qui numeros posuerunt {non est pertractatum} non enim explicarunt dilucide sint ne numeri principia, vt materia, an vt efficientes causæ. Explicat tamen ipse Aristoteles quid fortasse illi senserint, & dicit {sed videntur, vt in materiæ specie elementa} quæ numeros ponunt {collocare} Videntur enim ordinare numeros secundum speciem causæ materialis. Cuius rationem affert, & dicit {ex his enim} numeris .s. {vt ex his, quæ insunt, constare substantiam, fictamq; esse inquiunt} dixit, {vt ex his, quæ insunt} quoniam hæc est ratio causæ materialis, materia enim vt quinto huius dicetur, est ex qua aliquid fit, cum insit: quod quidem additur ad differentiam priuationis, ex qua dicitur etiam aliquid fieri, non tamen inest. Ex immusico enim fit musicum, non tamen immusicum inest musico. merito etiam dixit {fictam esse substantiam} quoniam talis generatio quam posuerunt, vt Alexander inquit, figmento similis est, nec vllam habet cum vero similitudinem. Ex his patet, non recte esse expositum ab aliquibus, qui verba Aristotelis videlicet {dilucide quidem ab illis} exponentes per illos intellexerunt eosdem .s. Alcmæonem, & Pythagoricos de secunda opinione. nam verbum, ab illis, refert procul dictos, nõ autem proxime nominatos, & propterea Alexander recte intellexit per illos Pythagoricos primos, qui numeros rerum principia posuerunt. nam de numeris Aristoteles dicit hęc quæ refert. Demum epilogat, & dicit {ex his igitur satis quispiam percipere potest mentem antiquorum, pluraque elementa naturæ esse dicentium} mentem enim quæ est græce διάνοια, pro sententia accepit. Elementa vero pro materialibus principiis, vel pro causis efficientibus intellexit, nam, vt Alexander inquit, præter materiam nonnulli causam efficientem asserebant, vt retulit.

CAPVT QVARTVM SENTENTIAE asserentium vniuersum vnum esse: aliqua item, ex recitatis opinionibus, repetuntur.

SVNT autem quidam, qui de uniuerso perinde atq; si unius esset naturæ dixerunt. non tñ modo eodẽ omnes, aut ratione recti, aut rõne eius, quod est secundum naturam.

Expositor asserit Aristotelem velle ponere opiniones philosophorum hic de vniuerso toto, sicut de vno ente. Ego vero cum viro doctissimo Alexandro dico, ꝙ cum Aristoteles commemorasset opiniones eorũ, qui plura vel materialia, vel plura elemẽta .i. plures causas posuerunt, redit nunc ad illos, qui ens vnum esse statuebant: & quia loqui possumus de vno vniuerso, aut quo intelligatur esse vnum principium, vt quidam naturales authores dixere, aut quo vniuersi natura sit vna, vt Xenophanes, & Parmenides, & Melissus arbitrati sunt, nũc loqtur de vniuerso, quo eius natura est vna, & dicit {sunt aũt quidã, q de vniuerso perinde atq; si vnius esset naturæ dixerũt. igitur loquitur de opinione eorũ, qui dicunt vniuersum esse vnius naturæ. & nõ quatenꝰ vniuersum est vnũ principiũ: & sic loquit de opinione Xenophanis, Parmenidis, atq; Melissi. & docet Parmenidis sentẽtiã de vniuerso, quo ẽ vniꝰ naturę, discrepa-

discrepare ab opinione Melissi, & dicit { non tamen modo eodem omnes } .s. opinantur de ipso vniuerso quo est vnius naturæ, nam quamuis vterque diceret vniuersum esse vnius naturæ, eos tamen discrepare ait { aut ratione recti, aut ratione eius, quod est secundum naturam } Et Expositor exponens ait ꝙ in modo, quo differunt, nec bene dixerunt, nec naturaliter locuti sunt. non naturaliter quidem locuti sunt, quia rebus naturalibus motum sustulerunt. Nullus enim naturaliter loquitur, qui tollit a natura motum. Non bene vero, quoniam per rationes sophisticas positionem impossibilem tulerunt. Sed quia hæc expositio non facile verbis accommodatur, ideo cũ Alex. dicamus, ꝙ licet Parmenides & Melissus dicat vniuersum esse vnum, vniusque naturæ {tamen non eodem modo omnes } opinantur, dico non eodem modo { aut ratione recti } .i. quia discrepant in ipso recto {aut ratione eius, quod est secundum naturã } .i. quia discrepant ratione eius, quod est secundum naturam. Quod discrepent ratione recti, patet, quia alter melius, alter peius dicebat, & alter altero probabilius ergo discrepant ratione recti. Quòd vero ratione eius, quod est secundum naturam, patet etiam, quoniam Parmenides, cum dixit vniuersum esse vnum, respexit ad formã, & ideo ipsum finitum asseruit. Nam forma est causa terminationis. Melissus vero asserens vniuersum esse vnum, respexit ad materiam, & ideo ipsum posuit infinitum, quoniam infinitio materiam attingit: cum eius capacitas sic infinita.

Sed sermo de his nullo modo ad præsentem causarum considerationem accommodatur. Non.n.ut Naturalium quidam unum supponentes ens, ex ipso uno tanquam ex materia generant, sed alio modo hi dicunt. illi.n. uniuersum generantes, motum addunt. hi uero immobile inquiunt esse.

Cum narrasset opinionem eorum, qui posuerunt vniuersum esse vnum naturę, & potest illorum opinio attinere vna ratione ad cõsiderationem de causis, alia ratione non: Ideo primo ostendit, qua nam ratione nõ pertinet ad præsentem considerationem, q̃ est de causis asserens, ideo huius opinionis commemorationem esse inutilem ad præsentem considerationem, quæ est de causis, quoniam vniuersum quod ponunt vnum, neque principium, neque causam sic esse posuerunt, vt qui aquam, aut ignem, aut aerem principium esse dixerunt, quoniam ex hoc vno mouendo generabant. sed qui dixerunt vniuersum esse vnum, asseruerunt ipsum esse immobile. dicit { sed sermo de his } .s. philosophis qui asseruerunt vniuersum esse vnum, & immobile {nullo modo ad præsentem causarum cõsiderationem accommodatur } quoniam illud vnum, quod ponunt non dicunt esse causam, quoniam nihil est extra illud, cuius ipsum possit esse causa, etiam sui met causa esse non potest, igitur non habet rationem causæ neq; causati, quare non potest attinere ad considerationem de causis. Sed huic occurres, quoniam quidam naturales posuerunt vnum ens, & tamen seruarunt rationẽ causæ in illo vno, qm̃ ex illo tanq̃ ex vna materia generabant. Qui.n. posuerunt vnum aerem esse principium rerum, ex aere oĩa generabant, sic qui posuerunt vnã aquam. ergo pari rõne qui ponunt vniuersum esse vnũ, possunt illud vnum intelligere, vt causam. Respondet, ꝙ non sunt similia, primo qm̃ qui ponunt vnum aerẽ, vel vnam aquam esse omnia, volunt omnia esse vnum aerem substantia, non tamen accidentibus, nam licet ignis & aqua & terra, & alia omnia sint aer secundum substantiam, tamen discrepant accidentibus: secũdo qm̃ naturales illi vni tribuunt motum rarefactionis, & condensationis, & sic poterunt ex illo vno fieri diuersa secundum accidentia, per rarefactionem, & condensationem. At qui ponunt vniuersum esse vnius naturæ, asserit omnia esse vnum & secundum substantiam, & secundum accidentia, quoniam nulla differentia rerum est nisi secundum apparentiam, & sic tollitur omnino motus, quare non potest illud vniuersum habere rationem causæ. Neque enim sui ipsius causa esse potest, nec aliorum, quoniam præter ipsum nihil aliud est. Soluit igitur, & dicit { non enim vt naturalium quidam vnum supponentes ens } vt vel aerem, vel aquam, vel tale aliud, quod omnia sunt secundũ substantiam, sic subaudi dicunt isti, nam qui ponunt vnum scilicet aut aerem, aut aquam, aut aliud tale {ex ipso vno } quod ponunt { tanquam ex materia generant } subaudi cæteras res naturales mundi, & sic possunt seruare rationem causæ & causati { sed alio modo hi dicunt } nam cum velint illud vnum quod ponunt, nihil generare, non possunt in eo seruare rationem causæ, nec causati. Deinde affert rationem, quare illi possunt seruare rationem causæ, & causati, hi vero non, & dicit {illi enim vniuersum generantes } idest naturales enim dicentes omnes res generari { motum addũt } ei corpori, quo vtuntur pro principio, dicebant enim illud esse mobile rarefactione, atque condensatione, & sic poterant ex illo vno via rarefactionis, vel condensationis omnia generari, per quem modum dixerunt etiam vniuersum generari ratione differentiæ, quæ in partibus inuenitur. Quare potuerunt seruare rationem causæ & causati {hi vero } scilicet qui vniuersum dicũt esse vnum simpliciter secundum substantiam, & accidentia, illud { immobile dicunt esse } quoniam nec locus est extra ipsum ad quem moueri possit, nec rarefieri, nec condensari, cum non possit amplificari in locum, qui est extra ipsum. Et sic nec in toto nec in parte generari, cum omnis generationem comitetur motus. Quare non poterant seruare rõnem causæ aut causati. Ergo sermo horum hac ratione nullo modo attinet ad præsentem considerationem, quæ est de causis. Sunt philosophorum sectę duæ, altera eorum, qui dicũtur Sophistę, vt Xenophanes, Parmenides, & Melissus. *De sectis Philosophorum* Altera naturalium, illi dicuntur Sophistæ, quoniam per syllogismos Sophisticos concluserunt omnia esse vnũ ens, & immobile: Hi vero naturales, quod concesserint plura mobilia esse, & motum saltem secundum accidentia per ea, quæ patent ad sensum. Hi vero cõueniunt, & differunt: conueniunt quidem quia vtraque secta asserit omnia esse vnum corpus, siue vnũ ens. vtraq; etiam secta tollit rerũ mobiliũ veram multitudinem: differũt vero primo quia Sophistæ asserunt oĩa esse vnum substantia, & accidẽtibus, nec plura esse posse, nisi apparentia, naturales vero cõcesserint plura mobilia, quia non omnia sunt vnum saltem accidentibus. Secundo differunt, quia Sophistæ sustulerunt motum, qm̃ sustulerunt multitudinem rerum mobilium. Naturales vero seruarunt motum, quia concesserunt rerum mobiliũ multitudinem. Tertio differũt, ꝙ Sophistæ sustulerint a rebus rõnem cãę, & causati: quia sustulerũt motũ. Naturales vero seruarũt rõnes causæ, & causati, qa seruarunt motum, ex his perspicuũ est sermonẽ so-

phistarum quatenus tollit rationes causæ & causati, non pertinere ad considerationem, quæ habetur de causis. Sermonem vero naturalium, quatenus seruat rationes causæ atque causati, pertinere ad considerationem præsentem de causis. Quam rem Alexander paucis admodum verbis tetigisse videtur.

Veruntamen aliquatenus proprium erit præsenti conside rationi. Nam Parmenides quidem uidetur unum secundum ra tionem tangere: Melissus uero secundum materiam. Quapropter & alter finitum ipsum inquit esse, alter autem infinitum.

Expositor vult quòd cum Aristoteles ostēdisset po sitionem eorum, qui dixerunt vniuersum esse vnum secundum naturam, non attinere ad præsentem considerationem, quæ est de causis, quoniam vniuersum ipsum, quod ponunt esse vnum, nec est causa, nec causatum, nunc velit narrare quòd agere de hac positione attineat ad præsentem considerationem aliqua tenus. s. quantum ad rationem qua mouetur, & quātum ad modum ponendi. Quantum quidem ad ratio nem ponendi quoniam in ratione, qua Parmenides voluit vniuersum esse vnum finitum, tetigit formam quæ est essendi ratio, quæque attinet ad considerationem de causis. Sic enim argumentabatur, quicquid est præter ens, est non ens: Vnum est ens: igitur quicquid est præter vnum, est non ens. Quod si quicquid est præter vnum, sit nihil, omnia erunt vnum. vbi pa tet Parmenidem inspexisse ad ipsam formalem rationem essendi, quæ cum sit vna, visus est tetigisse formā. In ratione vero qua Melissus asseruit omnia esse vnum infinitum, tetigit materiam: qua vniuersum est infinitum. Sic enim argumentabatur, Quod non habet principium, neque finem, est infinitum: Ens non ha bet principium, neque finem: igitur ens est infinitum. Minorem sic probabat. Omne quod principium habet & finem, generatur, ens non generatur, ergo ens neque principium habet, neque finem. Minorem ite rum probabat, quoniam si ens generatur: vel ex ente, vel ex non ente, non quidem ex ente, quoniam tūc res esset antequam generatur: nec ex non ente, quoniam ex nihilo nihil fit: igitur ens non generatur, & sic tetigit ens ex parte materiæ. Nam probat infinitatem entis ex eo quia nō generatur ex aliquo priore, quod proprie pertinet ad materiam, quæ est ingenita, & incorruptibilis. Melissus igitur ipsum ens ratione materiæ posuit esse vnum infinitum. Parmenides vero, qui considerauit ens ex parte formæ, asseruit ens esse vnū finitum. Quare quantum ad rationes, quibus vtūtur, positiones hæ attinet ad considerationem pręsentem, quæ est de causis. Sed qua nam ratione quo ad modū ponendi positiones istæ attinent ad præsentem considerationem, quæ est de causis, Expositor non declarauit, nec aliquis pro eo. Sed pace tanti expositoris dixerim, Ego non video, quonam modo quo ad rationes ipsas, quibus mouentur, positiones hæ attineāt ad præsentem de causis considerationem. Primo quoniam quo ad paralogismos, quibus vtuntur, positiones hæ pertinent ad secundum librum Elenchorum, vbi docet loca, quibus paralogizauerunt. Deinde nec primus paralogismus tangit formam, nec secundus materiam. Quòd primus non tangat formam, patet, quoniam forma nec accipitur vt medium, nec vt extremum paralogismi principalis, nec vt medium, vel extremum in proparalogismis. Simili modo nec secū dus paralogismus tangit materiam, quoniam nec pro medio, nec pro extremo paralogismi vel proparalogismi, immo videtur ꝙ in eo excludatur materia, quoniam ait esse infinitum, quoniam non generatur, & non generari, quoniam non fit ex aliquo præsupposito. Igitur potius procedit ex carētia prioris principii: quàm ex constantia materiæ. Cum Alexandro ergo dicamus has positiones attinere ad præsentem considerationem, quæ de causis est, nec quo ad argumenta, quibus mouentur, nec quo ad modum ponendi, sed quo ad res ipsas, quas ponunt. Nam Parmenides ait omnia esse vnam formam. Melissus vero omnia esse vnam materiam. dicebat enim Parmenides omnia esse vnum forma, & essentia formali. Melissus vero omnia esse vnum materia, ac subiecto: Igitur quo ad res, quas ponunt, positiones sunt de causis & sic licet nullam causam explicent, ea tamen quæ dicunt, de nu mero causarum sunt. Qua ratione dicerent Sorticolæ, qui captiunculis nimium tribuunt, materiam inspexisse Melissum, qui asserit omnia esse vnum infinitum nō autem inspexisse materiam. Similiter formā inspexisse Parmenidem, qui affirmat omnia esse vnum finitum. Non autem inspexisse materiam. Ergo quo ad considerata ipsa quæ sunt causæ, positiones hæ spectant ad considerationem præsentem de causis, quo vero nullam causam explicant, nec materialem, nec formalem, non attinent positiones hæ ad præsentem considerationem de causis, & hoc dicit {verumtamen aliquatenus} sine aliqua ratione {proprium erit præsenti considerationi}. s. considerare ea, quæ isti asserunt, saltem quo ad ipsa considerata, quæ causæ sunt, cuius rationē affert, & dicit {nam Parmenides quidem videtur vnū secundum rationem tangere} quatenus omnia dicit esse vnum forma, atque essentia, & sic consideratum est forma {Melissus vero secundum materiam}. s. omnia dicit esse vnum. Et sic consideratum est materia. Ergo quo ad considerata, positiones hæ sunt præsen tis speculationis. Quòd autem Parmenides inspexerit formam, & Melissus materiam, probat a signo, & dicit {quapropter & alter. s. Parmenides finitū ipsum} .s. vniuersum {inquit esse}. s. spectando ad formā {alter infinitum}. s. Melissus spectando ad materiam. Ergo quod Parmenides dixerit vniuersum esse vnum finitum, erit nobis signum, ꝙ ipse voluerit omnia esse vnū forma, ac essentia. Quòd vero Melissus dixerit vniuersum esse infinitum, erit nobis signo quòd ipse voluerit omnia esse vnum materia. Quare licet isti nullam causam dicant esse ipsum vniuersum, tamen quia ea, quæ asserunt, de numero causarum sunt, ad præsentem considerationem, quæ de causis est, attinere videntur, hæc sunt, quæ ab Alexandri expositione satis breui collegimus.

Xenophanes autem ante hos unum ipsum attulit primus (Parmenides enim huius fuisse discipulus fertur) nihil tamen dilucide dixit, & neutram naturam tetigisse uidetur, sed in totum cœlum respiciens, ipsum unum dicit esse Deum.

Cum exposuisset quomodo aliquatenus ea, quæ considerantur ab his, spectant ad præsentem considerationem, quæ est de causis, in præsenti textu incusare vult Xenophanem, & laudare Parmenidem: & dicit {Xenophanes autem ante hos,} scilicet Parmenidem & Melissum, vnum ipsum attullit primus} quòd

quòd autem fuerat primus. probat, & dicit { Parmenides enim huius fuisse discipulus fertur } quare Xenophanes est primus, qui dixit vnum ipsum .s. esse omnia { nihil tamen } scilicet ipse Xenophanes { dilucide dixit } & accipiens { & } pro quoniam, subdit quoniam dicendo vnum ipsum esse omnia { neutram naturam tetigisse videtur } quoniam neque materiam, neque formam { Sed in totum cœlum respiciens } cuius ambitus est omnia continere { ipsum vnum dicit esse deum } nam dicendo ipsum vnum esse cœlum, cœlum autem præ cõtinentia sui ambitus est Deus, igitur ipsum vnum dicit esse Deum. Vnde syllogismus esse potest hoc modo, Cœlum, idest mundus est Deus: cœlum, idest mundus est omnia: igitur omnia sunt Deus. Vlterius, Deus est vnum quippiam: Omnia sunt Deus: igitur omnia sunt vnum quippiam. Quare Xenophanes primus, qui dixit omnia esse vnum, qua vero vnitate, vtrũ vnũ forma, an vnũ materia, non explicauit.

Hi igitur, uti diximus, in præsenti perscrutatione sunt prætermittendi, duo quidem omnino, Xenophanes & etiam Melissus, cum sunt paululum rudiores. Parmenides autem magis inspiciens, uidetur aliquo modo dicere. nam præter ens non ens nihil esse censens, ens necessario unum, & nihil aliud esse putat, de quo dilucidius in ijs, q̃ de natura diximus.

Cum dixisset quonam modo positio eorum, qui dixerunt vniuersum esse vnius naturæ, sit extra propositum: nunc concludit eos esse prætermittendos, licet inæqualiter, nam Xenophanes, & Melissus sunt prætermittendi omnino, Parmenides vero aliqua ratione audiendus est, & sic videtur in præsenti loco comparare opinantes, qui dixerunt vniuersum esse vnum, & dicit { Hi igitur vti diximus } qui sustulerunt rerum differentias, & causalitates a rebus, asserentes omnia esse vnum, vt Parmenides, & Melissus, & Xenophanes in præsenti perscrutatione } de causis { sunt prætermittendi } non tamen eodem modo. Prætermittendi quidem, quoniam sustulerunt rationes causæ, & causati a rebus. Non eodem modo vero, quoniam vt inquit { duo quidem omnino, videlicet Xenophanes & Melissus } .s. prætermittendi sunt { cum sint paululum rudiores } .s. Parmenide: quoniam omnino sine ratione loquuntur { Parmenides vero } non est omnino prætermittendus, quoniam { magis inspiciens } .i. diligentius considerans { videtur alicubi } .i. in aliquo suorum librorum { dicere } & argumentari pro sua positione, & sic non est omnino prætermittendus. Quòd autem diligentius considerauerit Parmenides, declarat adducendo suam rationem, & dicit { nam præter ens non ens nihil esse censens } quoniam non ens, quod est præter ens, nihil est, quia igitur præter ens non ens nihil esse censet { ens necessario vnum, & nihil { aliud } .s. præter { vnum esse putat } Sic igitur, vt Alexander inquit, sumebat, quod non est ens, id esse non ens, vt non album, quod non est album non ens autem nihil esse, quibus positis consequens esse putat ens vnum esse.

Paralogismus Parme.

Si quis autem vellet posset paralogismũ melius sic componere, Non ens est nihil quicquid est præter ens, est non ens: Igitur quicquid est pręter ens est nihil. Vltra, quicquid est præter ens, est nihil: Vnum est ens: igitur quicquid est præter vnum, est nihil. Quare omnino sunt vnum. Sed quia tetigit syllogismum Parmenides raptim, & illius solutionem omnino prætermisit, ideo se excusando, dixit { de quo dilucidius in iis } quæ sunt { de natura, diximus } & fortasse magis ad formã libro Elenchorum secundo dilucidius.

Sed cum ea sequi, quæ apparent, compelleretur, ipsum quidem unum quoque ratione, plura uero sensu accipiebat ponebatque duas causas duoque principia rursus calidum & frigidum quasi ignem, ac terram dicens: quorum alterũ quidem ut ens constituit calidum, alterum ut non ens.

Sed contra opinionem Parmenidis est sensus, nam sensu tactus iudicabat plura tactilia esse, visu plura visilia, gustu plura gustatilia, olfactu plura olfactilia, auditu etiam plura audibilia: ergo sensibus compellitur fateri plura entia esse. Ratione vero, ac syllogismo facto compellitur dicere vnum tantum esse ens omnia: igitur perplectitur inter duo opposita. Ideo vtrique oppositorum satisfaciendo commemorat alterum esse dicendum secundum sensualem apparentiam, alterum secundum rationem & rei veritatem, & dicit { sed cum ea sequi, quæ apparerent, } scilicet per quinque sensus { compelleretur } potissimum tormẽtis, ac verberibus, quæ attinent ad tactum, & similiter alijs sensibilibus, quæ attinent ad alios { ipsum quidem vnum quoq; ratione } .i. syllogismo & rei veritate { accipiebat, plura vero sensu } & apparentia, & non rei veritate, quoniam apparentia, quæ non sunt rationi conformia, asserebat esse falsa. Cuius oppositum volunt Peripatetici, qui tradunt experimentum sermonum verorum esse, vt sint conformes apparentibus per sensus: Secundum quam opinionem vt Alexander inquit, mundum genitum esse aiebat { ponebatque duas causas duoque principia rursus } .s. mundi, & rerum, quæ ad hunc modum sunt { calidum & frigidum, quasi ignẽ, ac terram dicens, quorum alterum quidem } videlicet ignem, & { calidum, vt ens constituit } alterum, scilicet terram & frigidum { vt non ens } & sic non tantum Democritus & Leucippus ens & non ens posuerunt in principijs, sed etiam Parmenides. ac fortasse, vt Alexander inquit, Parmenides frigidum appellabat non ens, quoniam hæc magis est materialis causa. Videtur enim materia esse quoddam non ens. Calidum vero & ignem ens, quia posuit effectricem causam. Vel fortasse, vt Expositor inquit, ne sua positio suæ rationi videretur esse opposita, qua conuincebatur fateri quicquid est præter vnum, esse nihil: dicebat alterum eorum videlicet calidum esse ens. Alterum vero, quod est præter illud vnum ens, videlicet frigidum, esse non ens ratione & veritate, sed esse ens sola sensus apparitione, & quantum ad hoc propinquus videtur veritati, si frigidum pro materia accipiebat, quippe cum principium materiale non sit ens actu, cui attribuebat terram. Similiter etiam cum alterum contrariorum sit, vt priuatio, quæ pertinet ad rationem non entis, & frigidum sit priuatio calidi, videtur esse non ens. Dicendo ergo frigidum esse non ens, dupliciter veritati appropinquauit, primo si vtebatur frigido & terra pro materia, calido & igne pro agente, vt Alexander exposuit. Deinde si frigido & terra vtebatur pro priuatione, calido vero & igne pro forma.

Ex dictis igitur, & a sapientibus, qui huic iam sermoni incubuere, tot accepimus. A primis quidem corporeum esse principium ipsum (nam aqua et ignis, & cætera id genus cor TEX. I.

pora sunt) quorum & alij quidem unum; alij autem plura principia corporea constituerunt: utrique tamen hæc ut in materiæ specie, a quibusdam autem & hanc ipsam causam, & eam insuper unde est principium motus. & hanc quidem ab alijs unam, ab alijs duas.

Hic, vt Expositor inquit, recolligit ea, quæ dicta sunt de rerum principiis ab antiquis, & primo ea, quæ dicta sunt a naturalibus, vel fortasse hic epilogat ea, quæ dicta sunt ab antiquis de rerum principiis, & primo epilogat opiniones naturalium, & dicit {ex dictis} idest ex iis, quæ diximus igitur {& a sapientibus, qui huic iam sermoni incubuere} idest qui indagarũt, & inquisiere de iis principiis, quæ loquimur, vel incubuere sermoni horum sapientum, de quibus sermonẽ fecimus. Hoc enim de quibus mentionem fecit, dicere videtur incubuisse huic sermoni, & in eo fuisse versatos: {tot} nos {accepimus} Et explicans eos authores, & ea, quæ acceperat, dicit {a primis quidem} veteribus, scilicet nominatis, ꝙ vetustiores, & primi fuerint, accepimus principium ipsum primum {esse corpus} & locuti sunt de materiali principio. Appellauit autem hos Aristoteles sapientes primos, ꝙ iam primi inceperint per rationes sapere ipsas causas inquirendo, & interponens rationem dicit {nam aqua} a Thalete, {& ignis} ab Hippaso, & Heraclito {& cætera id genus} quæ materiale principium posuerunt {corpora sunt} Aer enim quem principium esse ponebant Anaximenes, & Diogenes, corpus est, Medium corpus, quod rerum principium posuit Anaximander (cuius opinionis meminit in libris de generatione) etiam est corpus, ex hoc item numero sunt Leucippus & Democritus, nam & hi materialia principia corpora ponebant. Deinde subdiuidens eos, qui posuerunt corpus materiale principium, dicit {quorum & alii quidẽ vnum} vt Thales, Anaximenes & Heraclitus {alij autem plura principia corporea constituerunt} Vt Leucippus, & Democritus, & Anaxagoras, & Empedocles. Nam secundum hos omnes plura erant principia materialia, etiam secundum Parmenidem {Vtrique tamen}.i.vtrorumque sectæ hæc.s.ponunt {vt in materiæ specie} Deinde epilogat eos, qui tetigerunt cum causa materiali efficientem causam, & dicit {a quibusdam autem hanc ipsam causam}.i.materialem {& eam insuper, vnde est principium motus}.i.& vltra materialem causam tetigerunt etiam efficientem {& hanc quidem}.s.efficientem {ab aliis vnam}.s.positam esse inuenimus, & designat {Anaxagoram} qui mentem, vt principium efficiens inter principia posuit. Parmenides vero amorem {ab aliis duas} positas esse diximus, & designat Empedoclem, qui quatuor elementis, quæ ipsi erant pro materia, amorem & discordiam addebant, quibus vtebatur pro principiis efficientibus.

Expositiones Auerroes vsq; ad præsentem textum non inuenimus, Fortasse defectu translatoris, quia eas non reperit in Arabicis scripturis. Sumit igitur ipse primo pro inductione textus, primos naturales cõuenisse quantum ad hoc, ꝙ omnium generabiliũ sit vnum quatuor elementorum: secundo sumit nullum esse elementum, quin fuerit positum ab antiquis pro materiali principio, præter terram, quam nullus posuit esse materiale principium, præter eos, qui posuerũt leges. Quæ vtraque sunt ambigua, primum quidem, quoniam vt Aristoteles in libris de generatione meminit, & Alexander refert hic Anaximãder fuit naturalis philosophus qui tamen posuit principium materiale nullũ elementorum, sed corpus medium inter elementa: vt illud, quod est igne densius, aere rarius: vel tale quippiam videlicet vaporem. Secundum vero, quoniam ipse per ponentes leges, non potuit intelligere nisi Mosen, qui dixit hominem factum esse ex terra. Nam vbique per ponentes leges intelligit tres, Mosen, Mahumetem, & dominum nostrum: iuxta illud peculiare suum, loquentes trium legum: At vbi sic intellexerit, mentitur, quoniam alij, qui non dederunt leges, dixerunt terram esse rerum principium materiale, vt Hesiodus, de quo Aristoteles in subsequentibus, Hesiodus quoque inquit terram ortam esse primam corporum. Insuper Parmenides etiam terram materiale principium posuit. Empedocles quoque terram cum tribus aliis elementis materialia principia affirmat. Et licet Empedocles non posuerit terram solam esse materiale principium: Parmenides tamen, qui non posuit leges, terram solam materiale principium esse affirmauit. quare hoc est omnino impie, & inepte dictum. Non enim intellexit quonam modo legum latores intellexerunt terram esse materiale rerum principium: & ideo transeat hoc quod ipse secundo loco dixit. Secundo circa illa Aristot. verba {vtrique tamen hoc, vt in materiæ specie} & secundum suam translationẽ {quasi species materiæ} facit vnam considerationem, cur dixit corpus, quod posuerunt esse quasi in specie materiæ, & non esse speciem materiæ, & respondens assignat tres causas, quarum prima est quoniam materia est in potentia: quodlibet autem corpus eorum, quæ ponunt, est in actu. quare nullum eorum potest dici materia, sed vt materia. Deinde quia materia in rei veritate nec generatur, nec corrumpitur, & tu intelligas, vt obiectum, & vt terminus, quoniam, vt subiectum, generatur & corrumpitur, vt ipse affirmat primo physicarum auscultationum. attamen elementa, quæ isti ponunt materiam, generabilia, & corruptibilia sunt, & vt obiecta, & vt termini. Tertio quia isti non perceperunt de causis, nisi materialem. quare non potuerunt ponere elementa esse causam, nisi vt materiam.

Tex. com. 14.

Comm. 60.

Usque igitur ad Italos, & præter illos mediocrius cæteri de ipsis dixerunt. Verum, uti diximus, causis duabus usi sunt, & harum alteram (quidam unam faciunt, quidam duas) eã uidelicet quæ est, unde motus principium.

TEXT. 2. a.l.stultius melius. Mediocrius. μετριώτερον. Modestius. Opportunius. Moderatius.

Vult nunc exponere apud quos viguit opinio naturalis de rerum principiis, & apud quos non: & dicit {vsque igitur ad Italos, & præter illos}.i.vsque ad Italos exclusiue {mediocrius cæteri}.s.naturales {de ipsis}.s.rerum naturalium principiis {dixerunt}.q.d.cæteri alii omnes Italis exclusis, moderatius de principiis locuti sunt. Ergo antedicta positio viguit apud naturales, & non apud Italos, & intelligit per Italos Pythagoricos: Quia Pythagoras, vt Alexander inquit, Tarenti docuit philosophiam, vel vt alii dixerunt, apud Crotoniatas. & cum dixisset vsque Italos, ne ipsos Italos connumeratis opinionibus annumeremus, addit {& ꝑter illos} nam cum dicimus vsq; ad aliquẽ, ipsum quoq; cũ prioribus possum⁹ intelligere, si intelligit inclusiue, q̃re vult verbũ vsq; teneri exclusiue, q̃si dicat cæteri omnes Ionici, Italis exclusis, quorum opiniones sunt

Quæ Auerroes com. 1.

ſunt narratæ vſque ad opiniones Italorum excluſiue, neque verbum { vſque } tempus deſignat hoc in loco: nam Empedocles, vt Alexander inquit, cuius opinionis mentionem fecit, quaſi fuerit in his, qui vſque ad Italos, non fuit Ante Pythagoram, ſed vſque ſpectans dixit ad connumerationem opinionum, quæ memoratæ ſunt. Prius enim illorum quàm Pythagoræ opinionem refert, aitque multos, qui nominati ſunt ante Pythagoram, mollius de cauſa diſſeruiſſe & Alexãder exponit mollius, quoniam de vna cauſa tantum hoc eſt materiali. Vnde apud Græcos codices eſt diſcrimen nõ paruum, nam aliquo in codice legitur mollius, in aliquo vero ſtultius, quod quidam obſcurius, quidã mollius interpretãtur. Et Alexander probat ꝙ non poſsit exponi mollius pro obſcurius, q̃m quod de cauſis tradunt Pythagorici, eſt obſcuriſsimum. ex alio videtur ꝙ ſic, quoniam in progreſſu de omnibus, qui ante Pythagoram fuerunt, dicit { ſed omnes ſubobſcure locuti ſunt } & Expoſitor aſsignat cauſam, quoniam non aſſignabant ad quod genus cauſæ huiuſmodi principia reducerentur. Et cum pro vtraque lectione ſit dubitatio, ego legerem mollius, quoniam molles ſunt, qui non laborant vſque ad vltimum, & quia opiniones omnes, quæ fuerũt ante opiniones Italorum enarratæ, nõ peruenerunt vſque ad totalem principiorum notitiam propterea dixit mollius, quaſi dicat { cæteri de ipſis } .ſ. principijs { dixerunt mollius } qui fuerunt prænarrati vſque ad Italos excluſiue { mollius } quia non perfecerunt notitiam de principijs { verum, vti diximus cauſis duabus vſi ſunt } .i. duobus generibus cauſarum ſcilicet materiali, & efficiente { & harum alteram } ſcilicet efficientem quidam vnam faciunt, quidam duas } dico harum alteram { eam videlicet quæ eſt vnde motus principium } .i. effectrix cauſa. Hanc enim alij vnã, vt Anaxagoras mentem, & Parmenides amorem, alij duas ut Empedocles amorem, & diſcordiam.

Qua Auer. cõmen. 2. Auerroes in præſenti commento ferè dicit tot errata, quot verba, quoniam ipſe intelligit { vſque } prout deſignat tempus, quod Alexander refutauit, quoniam Empedocles, cuius opinionis mentionem facit, quaſi fuerit in his, qui ſunt vſque ad Italos, & tamen nõ fuit ante Pythagoram. Quare { vſque } dixit ſpectans ad connumerationem opinionum, quæ memoratæ ſunt, quaſi dicat cæteri prænarrati omnes vſque ad Italos excluſiue, de ipſis principiis dixerunt, inſuper verbum μετρίωτερον legit modicum, & vult vt referatur ad cauſam formalem, ꝙ ſcilicet de cauſa formali fuerint locuti parum: vt oſtendit per verba Empedoclis alibi enarrata: & errauit primo quia exponit textum, qui nullibi eſt Ariſtotelis, vt patet legenti verba græca, Secundo quia nulla facta eſt hucuſque mentio de formali cauſa. Ergo non poteſt modicum referri ad formalem cauſam. Cætera, quæ dicit, quoniam ſunt ad verba quæ non ſunt Ariſtotelis, prætermittenda ſunt.

TEX. 3. *Pythagorici uero duo quidem principia modo eodem eſſe dixerunt. tantum autem addiderunt, quod & proprium eſt ipſorum, quod finitum, & infinitum, ac unum non alias quaſdam naturas eſſe putarunt, ut ignem, aut terram. aut aliquid aliud tale, ſed ipſum infinitum: at ipſum unum eorum eſſe ſubſtantiam, de quibus dicuntur. quapropter & omniũ ſubſtantiam numerum eſſe affirmant.*

Cum epilogaſſet opiniones naturaliũ, hic epilogat opiniones Pythagoricorum: & primo epilogat id, qđ dixerunt de principijs, Secundo narrat quæ dixerunt de definitionibus. De prima parte dicit { Pythagorici vero duo quidem principia eſſe dixerunt modo eodẽ } .i. perinde atque alij. Sed occurres, quoniam paulo ante dixit ipſos Pythagoricos vna cauſa .ſ. materiali fuiſſe vſos, quonam modo duabus dicit? Reſpondet Alexander eos duas cauſas dixiſſe, non tamen duo genera cauſarum, ſed quod duo principia materialia efficerent, vt alij, nam qui terram, & ignem ponunt, ij duo principia materialia efficere videntur. Ergo cum dicit { eodem modo } intelligit vt illi, qui poſuerunt duo principia materialia videlicet ignem & terram, vt Parmenides. Vel aliter exponit Alexander, ꝙ .ſ. Pythagorici duo principia dixerint .ſ. finitum, & infinitũ, quorum alterum vt forma eſt finitum ipſum, alterum vt materia infinitum ipſum { modo eodem } quo alij poſuerunt duo tantum videlicet materiam & formam & per numerum infinitum parem intelligit, per numerum vero finitum imparem. At par, vt materia, impar vt forma eſt. Et licet Pythagorici conſentiant in numero principiorum, tamen differunt in ipſis principijs numeratis, nam illa ponunt terram & ignem duo materialia principia, Pythagorici finitum & infinitũ duo materialia principia. Vel illi ponunt materiã & formam, Pythagorici par & impar, alterum pro materia, alterum pro forma, & ſic conueniunt in numero principiorum, non autem in numeratis ipſis principijs, & propterea ſubdit differentiam quo ad numerata, & dicit { tantum autem addiderũt } illud de principiis, { quod proprium eſt ipſorum } & explicans, quid eſt proprium Pythagoricis, dicit { quoniam finitum & infinitum, ac vnum non alias quaſdam naturas putauerunt eſſe } .ſ. ab ipſis principiatis, ergo differunt in ipſis numeratis principijs, quatenus Pythagorici ponunt principia duo, quæ ponunt eſſe eaſdem naturas cum principiatis, quod dicit eſſe proprium Pythagoricis, & non alias quaſdam naturas à principiatis { vt } .ſ. ponunt naturales { ignem aut terram, aut aliquid aliud tale } eſſe alias naturas a principiatis { Sed } Pythagorici ponunt { ipſum infinitum, aut ipſum vnum eorum } ſcilicet principiatorum { eſſe ſubſtantiam de quibus dicuntur } eſſe principia: ergo Pythagorici cõueniunt cum naturalibus quantum ad numerum principiorum, quantum vero ad numerata ipſa principia differunt in eo, quod eſt proprium Pythagoricis videlicet, ꝙ principia nõ ſint aliæ naturæ a principiatis. Nã Parmenidis ſectatores volunt principia eſſe alia a principiatis, & intelligit per infinitum numerum parem, per finitum numerum imparem. Sed occurres, quonam modo ſunt duo principia ſecundum Pythagoricos, ſi, vt ipſe refert principia his erant finitum, & infinitum, & vnum? Ad hunc enim modum tria efficiũtur. Reſpondet Alexander ipſum vnum non ponere in numero principiorum, quoniam vnitatem, vt dictum eſt, par impar dicebant, ꝙ ſit virtute par & impar, & ſic cum non ponat vnitas in numero, videntur duo eſſe principia, videlicet infinitum hoc eſt par, & finitum hoc eſt impar. Vel tertio exponi poteſt apud Alexandrum, ꝙ Pythagorici duo principia dixerunt .ſ. finitum & infinitum { modo eodem } quo .ſ. Parmenidiſtæ poſuere duo terram, & ignem { tantum autem addiderunt } pro differentia illud { quod propriũ eſt ipſorum } .ſ. Pythagoricorum, & explicat illud proprium, & dicit { quoniam finitum & infinitũ, ac vnũ }

Dubitatio. *Solutio Alexã.*

quod vnum idem est vtrique { non alias quasdam naturas esse putauerunt } subaudi ab iis, de quibus prædicantur { vt ignem } apud eos, qui ponunt ignẽ esse corpus infinitum, vbi infinitum prædicatur de igne, & non esse substantia ignis { aut terrã } apud eos, qui ponunt terram, vbi infinitum prædicatur de terra, & non est substantia terræ { aut aliquid aliud tale }.s.mediam quandam naturam, vt ait Anaximander, vbi patet infinitum prædicari de media illa natura, & non esse eius substantiam { Sed } apud Pythagoricos { ipsum infinitum & ipsum vnum } putauerunt { eorum esse substantiam, de quibus dicuntur } vt quoniam infinitum dicitur de pari, infinitum est substantia paris: quia vero finitum dicitur de impari, finitum est substãtia imparis. At apud illos licet finitum vel infinitum dicatur de igne, vel terra, vel medio corpore, non tamẽ est substantia eius, de quo prædicatur: est ergo conuenientia ꝙ illi posuerint duo principia, Pythagorici finitum & infinitum, differentia vero ꝙ finitum & infinitum, quæ ponunt principia, sunt substantia eorum, de quibus prędicantur. At apud illos finitum & infinitum non sunt substantiæ eorum, de quibus prædicantur. Vel quarto fortasse dilucidius dici potest Pythagoricos conuenire cum naturalibus, quoniam naturales ponunt finitum & infinitum principia rerum, Nam infinitum volunt intelligi pro terra & materia, finitum pro igne, & forma. Pythagorici etiam finitum & infinitũ ponunt principia rerum, nam infinitum volunt intelligi pro pari numero finitum pro impari. Differentia tamen est, quod Pythagorici volunt finitum & infinitũ esse substantias eorum, pro quibus ipsa intelligunt videlicet paris, & imparis, naturales vero non: & sic intelligendo lege { Pythagorici vero duo quidẽ principia } videlicet finitum, & infinitum { esse dixerunt eodem modo }.s.sicut illi, qui dicunt terram & ignem, terrã quidem infinitum, ignem vero finitum: Igitur conueniunt ꝙ vtrique duo ponunt finitum, & infinitum. Deinde addit differentiam, & dicit { tantum autem addiderunt }.s.pro differentia id { quod proprium est ipsorum }.s.Pythagoricorum, & explicans illud subdit { quoniam finitum & infinitnm, ac vnum } quod non aliud est quàm illa quæ ponunt principia rerũ { nõ alias quasdam naturas esse putarunt } ab illis, de quibus prædicantur, & pro quibus intelliguntur, vt sunt aliæ quædam naturæ ab ipso finito, quod intelligit Parmenides esse { ignem } aut ab infinito, quod intelligunt esse { terram, vel aliquid aliud tale, sed } dicunt { ipsum infinitum, ac ipsum vnum } & subaudi etiam ipsum finitum { eorum esse substantiam, de quibus dicitur } vt substãtiam paris, & imparis, de quibus prædicantur. Non sic Parmenides dicit finitum esse ignem, infinitum terram sed differre saltem secundum apparentiam. Tunc quasi via repetitionis concludit id, quod dixit, & ait { quapropter & omniũ substantiam numerũ esse affirmant } quoniam ex numeris substantiam cõstituunt. Tum epilogat, & dicit { de his igitur }.s. principijs Pythagorici { hoc modo tradiderunt } Expositor autem vult Pythagoricos conuenire cum aliquibus eorum philosophorum, quorum opiniones sunt narratæ, quia tam Pythagorici quàm illi ponunt duo principia verbi gratia, Empedocles amorem & discordiam, quorum alterum bonorum, alterum malorum principium est. Ita Pythagorici, vt patet ex coordinationibus quorum principia sunt malum & bonum. Licet, vt Expositor inquit, Empedocles illa duo sua principia ponat ex parte efficientis, Pythagorici ex parte materiæ. verum Pythagorici addiderunt.s.extra propositum, vnum videlicet finitum & infinitum esse substantias rerum, & non accidentia eorum de quibus dicuntur, vt igni vel terræ. Illi Empedoclistæ de his nihil dixerunt. Nec quòd sint substantiæ rerum, nec quòd sint accidentia. Et ideo cum dicit { vt ignem, aut terram, aut aliquid aliud tale }.i. vt ab igne, aut a terra, aut ab aliquo alio tali { sed ipsum infinitum } & finitum { ac ipsum vnum } dicunt { substantiam eorum esse, de quibus dicuntur } videlicet ignis, vel terræ, vel alterius. Lector igitur non mireris me narrasse tot expositiones, quoniam textus est obscurus, cuius obscuritatem Alexander testatur, qui etiam expositiones huius multiplicauit. Auerroes autẽ supra prima parte textus colligit Aristotelem annotare conuenientiam inter Pythagoricos & naturales quantum ad hoc ꝙ duo sunt rerum principia, non tamen per illum eundem modum, ꝙ apparuit naturalibus, naturalibus enim apparuit duo esse principia ignem & terram, Pythagoricis finitum & infinitum & sic Auerroes vocat Parmenidistas & Xenophanem naturales de licentia, quoniam ab Aristotele libro physicarum auscultationum appellantur non naturales. Deinde supra secunda parte textus { tantum autem addiderunt } colligit illud, quod est proprium Pythagoricis de principiis: Asserens esse proprium Pythagoricis ponere pro principijs finem.i.finitum & vnum, & non intelligentes sunt per unum nisi illud, quod significat eandem intentionẽ cum ipso finito. Et sic hęc ambo pro vno principio enumerant. Et alterum principium ponere infinitum & in fine per infinitum intelligit multa, & sic intelligit principia rerum esse vnum & multa. Et quia dixit secundum eundem modum, ne tu intelligas secundum eundem modum simpliciter annotauit aliquam differentiam, quantum ad hoc quod Pythagorici finitum & infinitum intelligunt materiam & formã quippe cum finito pro forma, infinito pro materia vtãtur. At naturales qui ponunt ignem & terram, igne vtuntur pro agente, terra vero pro materia. Deinde super illa parte { quoniam finitum & infinitum & vnum } interpretando asserit differentiam inter Pythagoricos & naturales: Quoniã Pythagorici licet ponant duo principia finitum & infinitum communia omnibus naturalibus, tamen non naturalia ponunt principia naturalium vt finitum & infinitum, quæ sunt res mathematicæ. At naturales, qui ponunt ignem & terram, principia naturalium, ponunt naturalia principia naturalium. Et quantum ad hoc Pythagorici sunt diminuti, cum non posuerint rerum naturalium principia naturalia. Quod autem non naturalia posuerint principia naturalium, patet, quoniam, vt inquit, non posuerunt hæc duo videlicet finitum & infinitum principia, nisi quatenus illa opinabantur esse rerum principia. Et quatenus opinabantur numeros esse rerum naturalium substantias, & ipsos esse substantias, quoniam putabãt principia substantiæ esse substantias: per hæc omnia vult habere finitum, & infinitum esse non naturalia, sed mathematica, & tamen esse rerum ipsarum naturalium principia, & substantias. Sicut est ipse numerus. Deinde super illa parte { quapropter & omnium substantiam } Colligit vnum & multa esse omnium rerũ principia, quoniam omnium numerorum principium sunt vnum & multa, & numeri sunt omnium rerum substantiæ:

Que Auerroes com. 3.

ſubſtantiæ: ergo vnum & multa ſunt omnium rerum principia. Hæc ſunt, quæ Auerroes ait pro expoſitione textus, vbi licet expoſitio primæ & ſecundæ partis poſsint accōmodari verbis Ariſtotelis, cætera nullo pacto ſunt ad verba ſed ſunt inſomnia, quæ ipſe credit eſſe interpretationes verborum. Magno miratu dignum eſt, quonam pacto vir iſte tantam fidem lucratus ſit apud latinos in exponendis verbis Ariſtotelis, cum vix vnum verbum recte expoſuerit, potiſsimum cum ipſe tertio libro de cœlo & mundo conqueratur de tranſlationibus, aſſerens tranſlationes, quas ipſe exponit eſſe Alcindi,& falſas, veriores autem eſſe tranſlationes ipſius Iſachi: quas non habebat. Albertus vero non ſemper contemnendus exponit verba Ariſtotelis ſic { Pythagorici vero duo quidem principia modo eodem eſſe dixerunt }.i.ſecundum eundem modum cauſarum materialis, & formalis: ergo intelligit { modo eodem } quo naturales enumerarunt cauſam formalem & materialem. Deinde explicat quid addiderunt, & dicit { tãtum autem addiderunt }.i.ſed addiderunt vnum in poſitione ſua {quod & proprium eſt ipſorum } & explicans illud, dicit { quoniam putauerunt finitum, & infinitum ac vnum } quæ poſuerunt principia tam eorum, quæ ſunt quàm eorũ, quæ fiunt { non alias quaſdam naturas eſſe } ſed eſſe naturas corporum, quibus inſunt { vt } ſi diceremus { ignẽ aut terram, aut aliquid aliud tale } eſſe finitum, vel infinitum vel vnum, non alias naturas diceremus finitũ, & infinitum, & vnum { ſed ipſum infinitum, ac ipſum vnum eorum eſſe ſubſtantiam } videlicet ignis, aut terræ, aut alterius { de quibus dicuntur } ſic principia de principiatis. Hæc eſt expoſitio Alberti, quæ non diſplicet. Tamen non eſt oĩno vera, quo ad primã partem, nã dicendo Pythagoricos duo principia ponere modo quo naturales dixerunt materiam videlicet & formam, errat, qm̃ in opinionibus philoſophorũ naturaliũ, quas inducit, nulla facta eſt mentio de forma.

Admiratio in Auer. cõm. 35.

TEX. 4.

De his igitur hoc modo tradiderunt. Et de ipſo quid eſt dicere, definire incæperunt quidem, ſed ualde ſimpliciter tractauerunt ſuperficialiter nanque definiebant, atque cui primo competeret definitio dicta, eius rei ſubſtantiam eſſe putabant. Vt ſiquis putaret idem eſſe duplum & dualitatem, quoniam primum duplum duobus ineſt. At non idem fortaſſe eſt dualitatis eſſe, ac dupli. Alioquin unum plura erit. Quod & illis accidebat, a prioribus igitur cæteriſque tot ſumi poſſunt.

Hic Expoſitor arbitratur Ariſtotelem explicare ſecundum proprium, quod Pythagorici addebant ſupra naturales philoſophos, vel fortaſſe melius eſt dicendum, ꝙ narret hic Ariſtoteles Pythagoricos primos aggreſſos eſſe rationem reddere, ac definire quid ſit vnumquodque entium. Nec ab ratione quidẽ, quoniam conſiderationi de cauſis annectitur conſideratio de definitionibus, cum contingat definiri per qd'libet genus cauſæ. Ergo cum narraſſet ea, quæ Pythagorici tradiderunt de cauſis, conuenienter narrat eos eſſe primos, qui dixerunt de definitionibus & quid eſt illud, quod dixerunt: & dicit { & de ipſo quid eſt dicere, & definire } primi ſubaudi { inceperunt quidẽ } Deinde declarat quomodo de definitionibus tractauerint, & quid eſt illud, quod tractauerint, & dicit { ſed valde ſimpliciter tractauerunt, in ſuperficie nãque }.i. ruditer ac negligenter, vt exponit Alexãder vel ſine arte. Nam qui ex arte agũt de aliqua re, penetrant per intima rei. Deinde explicat, quæ de definitionibus tractauerint, & ſunt duo, quorum primũ eſt, quod omne, quod ineſt primo alicui, ſit illius definitio ſecundum, quod omne, q od ineſt alicui primo, ſit illius ſubſtantia: dicit { atque cui primo competeret definitio dicta }.i. prædicatum primum, quod ab eis dicta eſt definitio. Eſt enim, vt diximus, omne prædicatum primum apud ipſos definitio { eius rei ſubſtantiam eſſe putabant } Eſt igitur id quod dixerunt, prædicatum primum, quod ab eis dicitur definitio, eſſe ſubſtantiam eius rei, cuius eſt primum prædicatum, & cui primum ineſt. Deinde aſsignat exemplum de duplo. Duplum enim primum prædicatum eſt de duobus. Et ideo putabant duplum eſſe totam ſubſtantiam duorũ. Quod autem duplum ſit primum prædicatum de duobus, patet, quoniam duplum non dicitur de duobus propter aliquod prædicatum medium, quod competat duobus: ſed dicitur immediate de duobus. Dicit igitur { vt ſiquis putaret idem eſſe duplum & dualitatẽ }.i. vt tota ſubſtantia dualitatis ſit ipſum duplum { qm̃ primum duplum duobus ineſt } & non per aliquod aliud medium. Quam opinionem corrigens Ariſtoteles adijcit { At non idem fortaſſe eſt dualitatis eſſe, ac dupli, alioquin } ideſt nam ſi idem eſſet dualitatis eſſe ac dupli { vnum plura erit } Probatur conſequẽtia vno modo ab Alexandro ſic, quia dualitas quæ eſt vnus numerus binarius, multa efficitur, omnia.ſ. quibus primum congruit ratio dupli: & ſic dualitas eſſet idem, quod quatuor, & quod ſex, & quod octo, & ſic de cæteris, quoniam omnibus illis ratio dupli primum competit { quod } abſurdum { & illis } Pythagoricis {accidebat } qui aſſerebant omne, quod primo ineſt alicui, eſſe eius ſubſtantiam. Sequitur enim vt duplum ſit ſubſtantia duorum, & quatuor, & ſex, & octo, & cæterorum id genus, quoniam cuique eorum ineſt primo. Et ſic dualitas erit omnia ea quibus primum ineſt duplũ. Quibuſcunque enim duplum eſt vnum & idem ſubſtantia, dualitas erit idem. Quare ſequitur ſecundum hos vt vnum videlicet dualitas, quæ vnus numerus eſt .ſ. binarius, ſit plura: quoniam ea omnia, quibus duplum eſt ſubſtantia idem. Vel fortaſſe alia ratione ſequitur, Pythagoricos dicere vnum eſſe plura, vt Alexander deducit: nam numerus pariter par primum congruit Amicitiæ. Eſt enim amicitia ſecundum definitionem numerus pariter par. Quippe amicitiam pariter par eſſe definiunt, quæ cum ſit definitio ipſius, quibuſcunque hæc definitio congruit, erunt amicitia, hoc autem modo vnum multa erit. Vt multa ſunt pariter paria vt quatuor, & octo, & ſedecim, quare amicitia erit illa omnia, & ſic amicitia, quæ vnum eſt, efficitur plura. Nam pariter par (quia eſt eadem ratio) quam illi ponebant eſſe amicitiam, de pluribus vere dicitur. Demum epilogat, & dicit { a prioribus igitur }.ſ. philoſophis, qui poſuerunt vnum tãtum principium materiale { cæteriſque } ſcilicet qui poſuerunt plura principia materialia { tot ſumi poſſunt } vel aliter ſecũdum Alexandrum { a prioribus igitur, cæteriſque }.i.& ab alijs, qui illos ſecuti ſunt { tot ſumi poſſunt.} Auerroes vero ſuper prima parte textus { & de ipſo quid eſt dicere } exponens verba { ſed valde ſimpliciter tractauerunt } aſſerit Pythagoricos, cum voluiſſent conſiderare de entibus.ſ. definitiue, poſuiſſe conſiderationem in eo, quod eſt valde ſimplex, vtputa in ipſo ente, qd' eſt valde ſimplex, & in illo, quod eſt magis manifeſtũ,

Quæ Auer. cõ.

& dignius inesse, & in cognitione videlicet in substantia, per definitionem, quam dixerunt substantiam esse infinitum, & vnum & numerũ. Quæ expositio non placet, nam Aristoteles non dixit eos valde simpliciter tractasse de ipso quod est respiciendo ad ea, quæ definiunt videlicet ens, & substantiam, sed quo ad modum, quo de ipso idest tractauerunt. vt Alexander exponit, videlicet quia tractauerunt valde ruditer, superficialiter, & sine arte. Deinde super illis verbis {atque cui primo competeret definitio dicta} exponit Auerroes ꝙ Aristoteles declaret opinionem eorũ de numero, & de entibus, ꝙ videlicet natura entium sit natura numeri, argumento, ꝙ numeri prædicētur de entibus, quæ opinio est sicut illorum existimatio, qui putant duplum & dualitatem esse idest, idem eiusdem naturæ: Argumento ꝙ duplum sit vniuersalius, est & prius dualitate naturaliter. Quod prius naturaliter sit describitur, lib. 5. huius, quod cum aufertur, aliud, & non econuerso, & cum aliud est, erit illud. Secũdum igitur hanc expositionem Aristotelis adducit opinionem Pythagoricorum de rerum substantiis, ꝙ sint numeri, & illorum motiuum videlicet, quia numerus prædicatur de illis vt quoddam prius, Nam apud eos omne, quod prædicatur de aliquo, vt quoddam prius est, substantia illius, & omnino idem illi, vt duplum, qđ prædicatur de dualitate, vt quoddam prius, est idem dualitati & substantia eius. Quæ expositio est veluti insomnium, nam Aristoteles nullam mentionem facit de substantia rerum, ꝙ sit numerus, sed vt Alexander inquit, in præsenti parte exponit quid est illud, quod dixerunt de definitione, vbi nos exposuimus Pythagoricos dixisse duo de definitionibus & ꝙ omne quod in est alicui primum sit ab eis dicta definitio, & ꝙ omne, quod inest alicui primo, sit illius substantia. Quæ Auerroes ait, nunquam Aristoteles somniauit. Deinde supra tertia parte {at non idem fortasse est} Auerroes vult ꝙ Aristoteles aduersetur Pythagoricis ꝙ videlicet licet dualitas sit duplum, non tamen oportet, vt illud quod est duplum, sit secundum modum, quo est duplum, ipsa dualitas. Quoniã cum de aliquo aliqua plura vno prædicantur, non est necesse vt eodẽ modo prædicentur de eo, de quo illud vnum prædicatur. neque est necesse, vt prædicatum demonstret substantiam eius, de quo prædicatur. Hæc expositio est vera quantum ad id, quod velle videtur scilicet, ꝙ Aristoteles aduersetur Pythagoricis, quantum vero ad rationẽ, quam ipse fingit esse contra eos, non est vera. Cum ratio, quam fingit, nec sit Aristotelis, nec sit intelligibilis: vt patet consideranti ea, quæ Alexander, & nos scripsimus. Deinde super quarta parte {alioquin vnũ plura erit} exponit ꝙ Aristoteles velit sic argumentari, Si natura posterioris non fuerit alia a natura prioris: tunc natura vnius, & natura pluris erunt eadem. i. tunc vnius & plurium erit una natura. Et exponit quid velit dicere Aristoteles. s. ꝙ si entia essent numeri, quia numerus est prior entibus, tunc plura essent vnum, & vnum plura. Quantum autem dissonet hæc expositio verbis Aristotelis & ab eius sententia, omnibus, qui græca verba legunt, perspicuum est. Aristoteles enim, vt diximus, probat non omne, quod competit alicui primo, esse omnino idem illi, quoniam tunc duplum esset dualitas, & sic dualitas, quæ vnus est numerus, esset omnia illa, quibus duplum inest primum: vt fuit deductum. Deinde super quinta parte {quod & illis accidebat} vult Aristotelem intelligere ꝙ impossibile accidens dicentibus entia esse numerum sit sicuti impossibile accidens opinantibus vnum esse plura, & ꝙ contraria sint vnum, quia sunt in vno. Quæ expositio non est ad propositum: nec ad verba Aristotelis nam illud relatiuum {quod} cum ait {quod & illis accidebat} referat absurdum præmissum scilicet ꝙ vnum multa erit, quod quonam modo sequatur, superius fuit expositum ab Alexãdro: & nos retulimus, Deinde super sexta parte {prioribus igitur} Auerroes delirat deliramento suæ translationis. Nam Aristoteles epilogat, & Auerroes vult ꝙ Aristoteles velit ostẽdere multa alia esse priora sensibilibus prioritate, qua numerus est prior. Quod nulla ratione est audiendũ. Nemo mirari debet nos primo narrare veras Aristotelis expositiones, deinde falsas Auerroes, & aliorum: Nam rectum est iudex sui, & obliqui, vt igitur cæterarum expositionum obliquitas dilucescat, iudicauimus prius veras expositiones esse pertractandas atque dilucidandas.

CAPVT QVINTVM DE PLATONIS sapientia, & omnium opinionum de rerum principijs epilogus.

POST dictas autem philosophias, Platonis accessit tractatio, qui in plerisque quidem Pythagoricos hos secutus, tamen propria quoque nonnulla præter Italicorum philosophiam habuit. Nam ab adolescentia primum & cum Cratylo, & cum Heraclitanis opinionibus uersatus (qui quidem uniuersa sensibilia semper fluere, & de ipsis scientiam nõ esse censebat) hæc quidem postea ita esse putauit. TEXT. 5.

Versatus. συγγενόμενος. *Factus amicus. Conueniens.*

Accedit nunc ad philosophiam Platonis, qui secutus Pythagoricos in multis, nonnulla ipse priuatim præcepit, vt de ideis. Dicit {post dictas autem philosophias} .s. Ionicorum & Pythagoricorum, vel fortasse melius, dicit {post dictas autem philosophias} .s. Pythagoricorum {Platonis accessit tractatio: qui} .s. Plato {in plerisque quidem Pythagoricos hos secutus} .s. quantum ad mathematica ꝙ sint rerum substãtiæ {tamen propria quoque nonnulla præter Italicorum} .i. Pythagoricorum {philosophiam habuit} Nã vltra numeros, & mathematica, quæ posuerunt Pythagorici esse rerum substantias, arbitratur esse ideas, & docet qua ratione Plato ductus ideas asseruerit. Expositor autem, quia in suis translationibus legitur {in multis quidem hos sequens} per hos intellexit naturales, vt Empedoclem, Anaxagoram, & cæteros tales, & fallitur defectu translationum vt puto. Nam in græcis codicibus legitur {Pythagoricos hos} quos Platonem dicit secutum esse in multis. Iterum exponens dicit Platonem habuisse nonnulla præter philosophiam Pythagoricorum, & præter philosophos naturales prędictos: & iterum hoc est difficile accommodare verbis Aristotelis, quæ sequuntur. Cum enim dixisset Platonem habere nonnulla præter Italicorum philosophiam, explicaturus, ꝙ illa sint ideæ, docet qua ratione ductus sit ad illas, & accipit ab opinione naturalium quòd sensibilium non sit scientia & dicit {nam ab adolescentia primum & cum Cratylo, cum Heraclitanis opinionibus versatus, qui} .s. Cratylus {vniuersalia sensibilia semper fluere, & de ipsis scientiam non esse censebat, hæc quidem postea ita esse putauit} nam tenet Plato Cratyli familiaritatem nactus, qui studiosus

Heracliti erat, sensibilia omnia in fluxu esse, & nihil vnquam consistere, nec eorum scientiam esse. Quo vero modo ex hac opinione venerit in ideas, declarabitur in progressu. Nunc vero tantum accipiamus Platonem secutum in multis Pythagoricos, habuisse quædam propria, ad quæ ductus est, ex iis, quæ asseruerunt Cratylus, & Heraclitus. Auerroes vero super prima parte textus tria dicit, quorum primum est ꝙ Anaxagoras, Empedocles, & Democritus voluerint mathematica esse principia entium naturalium. Secundum ꝙ primi naturales in Italia fuerũt Anaxagoras, & Empedocles, & Democritus. Tertium est ꝙ Plato sequebatur in maiore parte suæ philosophiæ eos, qui ponebant mathematica esse causas rerum sensibilium. Qm̃, vt inquit, Plato dicebat primo formas .i. ideas esse & deinde opinabatur numerorum, & idearum eandem esse naturam: vt septimo huius erit manifestum. Tertio asserebat elemẽta composita esse ex superficiebus æquilateris, quæ sunt quinque dicta corpora vltimo libro Euclidis. Quarto dicebat cum naturalibus primam materiam esse, esseque quatuor corpora: Hæc sunt tria quæ Auerroes asserit in prima textus parte, quorum primum, & secundum sunt aperte falsa: Quæ nec Aristotelis, nec Alexander vnquam somniauit: immo eorum contraria planius dixit superius. Tertium vero non est ad propositum textus, vt patet per expositionem Alexandri, quam diximus. Deinde super secunda parte textus { nam ab adolescentia primum & cum Cratylo } exposuit primum, vt dicit ordinem successionis ab ipso Democrito asserens primum quod contingit post Democritum, fuisse opinionem Herculeorum, qui faciebant dubitare omnes, qui se dabant studijs philosophiæ illo tempore, propterea quia dicebant nullam esse scientiam, nihilque sciri posse: Quæ expositio est figmentum, cum exponat illud quod nõ est in verbis Aristotelis, nec in insomnijs eius. Super eadem parte adducit rationem eorum, qui negant sciẽtiam: quæ sic potest reduci ad artem prioristicã: Scientia variabilis non est scientia: Omnis scientia est scientia variabilis, igitur nulla scientia est scientia. Maior patet, quoniam scientia est necessaria, & semper. Minor probatur, quoniam cum scitum est in transmutatione, scientia est in transmutatione: sed scibilia sunt in transmutatione: Igitur scientia. Quòd scibilia sint in transmntatione, patet, quia sensibilia sunt in transmutatione, & omnia scibilia sunt sensibilia: Igitur omnia scibilia sunt in transmutatione. Deinde super illa parte { hæc quidem postea ita esse putauit } Auerroes ait has opiniones peruenisse ad Aristotelem, vsque nunc. Et errat errore translatoris, qui retulit hæc ad Aristotelem, & non ad Platonem. Plato enim fuit, qui retinuit ea quæ dixerunt Heraclitus, & Cratylus: & non Aristoteles.

Qua Auer. cõmen. 5.

TEX. 6.

Cum uero Socrates circa moralia uersaretur circa autem totam naturam nihil: atque in his ipsis uniuersale quæreret, primusq; circa definitiones mentem firmaret, illum recipiens, propterea quia de uniuersalibus huiusmodi quæsiuerat, quasi de alijs definitiones has factas, & non de sensibilium aliquo existimauit. Non enim potest ipsa communis definitio alicuius sensibilium esse, cum semper mutentur. Sic itaque talia quidem entium ideas uocauit, sensibilia uero circa hæc, præter hæc, atque secundum hæc dici omnia. Per participationẽ enim plura uniuocorum esse eiusdem nominis ideis esse ait, participationem uero secundum nomen mutauit. Nam Pythagorici quidem dicunt entia esse numerorum imitatione, Plato uero participatione nomen mutans. Quæ nam tamen sit participatio specierum, uel imitatio, in communi quærere omiserũt.

μέθεξις. participatio.

μίμησις. Imitatio.

Cum exposuisset ea vsque quæ ductus esset Plato .s. ꝙ prticularium sensibilium scientia sit relinquẽda, nunc adducit Socratem hanc ob causam, quia sensibilium scientia haberi non possit, se tribuisse studiis moralis philosophiæ, derelinquendo totam scientiam de natura tanquam impossibilem: dicit { cum vero Socrates } .s. Platonis præceptor, Archelai discipulus, qui Archelaus auditor fuit Anaxagoræ Clazomenij { circa moralia versaretur, circa autem totam naturam } .i. circa vero studia rerum naturalium { nihil } subaudi versans, propter hanc opinionem, quæ suo tempore emerserat videlicet ꝙ non sit de sensibilibus scientia, voluit aliquid de rerum natura perscrutari, sed solum est occupatus in ea philosophiæ parte, quæ pertinet ad mores. Deinde exponit quid Socrates fecit in moralibus, & dicit { atque in his ipsis } moralibus .s. quibus erat occupatus { vniuersale quæreret, primusque circa definitiones mentem firmaret } Plato .s. { illum recipiens } .i. sequens { propterea quia de uniuersalibus huiusmodi } .i. moralibus Socrates primus { quæsiuerat } atque de definitionibus { existimauit definitiones has } scilicet quæ sunt rerum sensibilium esse { factas quasi de alijs } scilicet a rebus sensibilibus { & non de sensibilium aliquo } sed de ideis. Dixit { atq; in his ipsis vniuersale quæreret } quoniam disputans de honesto, in uniuersali quærebat, quid esset honestũ nec sumebat hoc honestum. Dixit etiam { primusque circa definitiones mentem firmaret } nam id de quo quæstio erat, antequam quæstio enodaretur, definire conabatur. Sed quomodo Socratem primum de definitionibus disseruisse tradit, si Pythagorici, vt dictum est, qui hunc ætate præcesserunt, id ipsum facere tentarunt. Respondet Alexander, & optime, quia illi, vt testatus est molliter, & citra artificium de ipsis disputauerunt. At Socrates primus cepit ex arte definire, & cum diligentia. Dixit insuper { definitiones has } .s. quæ sunt rerum sensibilium { esse factas quasi de alijs } nam Plato suscepta doctrina Socratis circa definitiones, & vniuersale, quæ in moralibus exposuit, transferens se ad naturalia putauit definitiones quarundam aliarum naturarum & fieri & esse, non autem alicuius sensibilium. Cuius rationem affert, & dicit { non enim potest ipsa communis definitio alicuius } particularis { sensibilium esse } nec, vt Alexander suppleuit, potest definitio esse ipsius vniuersalis quidem, quod in his habetur { cum } hæc & omnia, quæ his insunt etiam vniuersalia { semper mutentnr } immo semper fluere, mutari, nec vnquam in eadem natura persistere dicebat, ac proinde definitionem communem, & vniuersalem cuiusmodi eæ sunt, de quibus agimus, sensibiliũ alicuius esse non posse. Nam cum sensibilia sint inepta ad esse, definitionibus quoque erunt inepta. Expositor autem reddit rationem cur nullius particularis sensibilis, communis definitio assignari possit ex eo, quia omnis definitio omni, & semper conuenit, & tu adde, & soli, ut in Topicis exploratum est. Et sic aliquam immutabilitatem requirit, cum competat semper: cum uero nullum sensibile sit semper, ei nulla definitio nec communis, nec propria competere potest, nec etiam definitio

Dubitatio.

Solutio Alexã.

ei potest soli competere: cũ uniuersalis definitio, quæ primo competit speciei, nulli eius indiuiduo soli competat. Cum dixisset definitiones non esse sensibilium alicuius, sed factas esse quasi de alijs, exponit concludendo de quibus alijs definitiones sint factæ, & dicit {sic itaque talia quidem} quorum.s.definitiones factæ sunt {ideas entium}.s. sensibilium {vocauit sensibilia vero ipsa} putauit subaudi {dici oĩa circa hæc}.s. circa has ideas {præter hæc}.i. præter has ideas {atque secundum hæc}.i.& secundum has ideas. Alexander dicit sic, illas naturas a sensibilibus diuersas, quarum sunt definitiones, ideas appellabat, a quibus sensibilia & esse, & dici affirmabat. Ergo secundum Alexandrum sensibilia sunt præter hæc .i. præter has ideas, inquantum ideæ sunt naturæ a sensibilibus diuersæ.sunt circa hæc,& secundum hæc,quatenus sensibilia sunt ab ideis,& dicuntur nomine idearum atq; illarum participatione. Nam omnes homines dicuntur participatione & nomine,quo idea hominum dicitur homo. Quare sensibilia sunt præter hæc, quatenus ideæ sunt naturæ a sensibilibus diuersæ, sunt circa hæc,quatenus sensibilia sunt ab ideis. Sunt secundum hæc,quatenus sensibilia nuncupãtur nominibus idearum & sunt participatione earum. Expositor autem fecit considerationes circa verba, cur videlicet naturas illas, ideas, & species Plato appellarit, asserens Platonem illa vniuersalia, quæ posuit à sensibilibus separata, appellasse ideas via similitudinis, quatenus ideæ sunt exemplaria,ad quorum similitudinem sensibilia cõsistunt.Species vero, quatenus participatione earũ sensibilia sunt: nam,vt Porphyrius inquit,participatione speciei omnes homines sunt homo. Vel aliter dicit, Platonem illa vniuersalia appellasse ideas, quo sensibilium sunt essendi principiũ. Species vero quo sunt eorum principium cognoscendi.Et propterea aliter exponens verba {circa hæc,& secundum} hæc, dicit,sensibilia esse propter ideas,vel circa ideas,inquantum ideæ sunt sensibilium causæ essendi,secũdum autem eas, quo ideæ sunt sensibilium exemplaria. Quæ expositio optima est,& conueniens verbis suæ translationis,quam puto sic repertam esse in græco codice sui translatoris. Verum in nostris codicibus græcis verbum species, non legimus, licet legatur alibi,verbum autem, præter hæc,in codicibus translatoris eorum testium,quos exponit Expositor non reperitur in nostris vero legimus. Deinde sequitur pars illa {per participationem enim vbi assignat causam, quare sensibilia dicantur secundum hæc.i.secundum ideas, præfatus enim sensibilia præter hæc, & secundum hæc dici, & est explicatum quonam modo præter hæc, quoniã ab ideis diuersa sunt. Nunc vt Alexander inquit,exponit quomodo sensibilia sunt secundum hæc.i. secundum ideas. & dicit {per participationé enim} plura vniuocorum eiusdẽ nominis ideis esse} subaudi {ait.} Alexander laborat circa expositionem huius loci,vno modo ait Aristotelem exponere, quæ sensibilia sunt, quæ participatione idearum sunt, & quæ secundum ideas sunt, & addit ea sensibilia esse secundum ideas quæ {vniuocorum ideis} sunt, uniuoca enim ideis vniuoca sunt, hoc autem est,quoniam non omnium sensibilium ideas esse dicebant, nam eorum,quæ ad aliquid dicuntur,nullas esse statuebant,nec eorũ,quæ sunt præter naturam, neque omnino malorum Ergo vult ea sensibilia esse secundum ideas idest participatione idearũ, quæ sunt vniuoca ideis .i. propter ideas vt sit idem dicere vniuoca ideis, & vniuoca simpliciter.Nam quæ non sunt simpliciter vniuoca, non sunt participatione idearum, vt ea, quæ sunt præter naturam, & ipsa mala. Alio modo exponit plura pro sensibilibus, vt sit sensus,multa & sensibilia sunt participatione earum idearum quibus sunt vniuoca, homines enim sunt participatione hominis.Equi autem participatiõe equi,vt sit sensus,sensibilia & vniuoca ideis habent esse participatione idearum.Aut sensus esse potest etiam secundum Alexandrum, multa esse participatione idearum, hæc autem multa sunt, quæ inter se sunt vniuoca: vt homines ipsi inter se, & equi ipsi inter se,& canes ipsi inter se. Homines enim ipsi, qui sunt vniuoci inter se,participatione ideæ sunt eiusdẽ, non autem homines & equi, quoniam nõ sunt vniuoci inter se,multa enim & quæ sunt vniuoca inter se,habent esse participatione vnius ideæ.Non enim sensibilia vniuoca esse diceret ipsis ideis referẽs Platonis opinionem, cum ille dicat ideas æquiuocas ijs esse, quæ ad sui exemplar fiunt. Sed quæres vtrum ideæ sint æquiuoce ijs,quæ ad sui exemplar efficiuntur. Sustinet Alexander ꝙ ideæ non sint æquiuoce iis, quæ ad sui exẽplar efficiuntur,sed vniuoce primo quia in quibus vniuocum Plato vsurpat,in iis ipso communi pro vniuoco vtitur. Deinde quæ ad exemplar ideæ efficiũtur,ea nisi ratione & forma sint ideæ similia,qua nam re alia similia esse possunt? cum ideis nihil adsit aliud, nec ipsis quicquam accidat. At quæ forma sunt similia,hæc vniuoca certe sunt. Quare ideæ vniuocæ sunt ijs,quæ ad exemplar earum fiant. laborauit igitur Alexander in expositione huius loci, quoniam textum græcum habuit mancum. At noster textus sic iacet κατὰ μέθεξιν γὰρ εἶναι τὰ πολλὰ τῶν συνωνύμων ὁμώνυμα τοῖς εἴδεσι. idest {per participationem enim plura vniuocorum, quæ eiusdẽ nominis sunt,ideas esse ait} est igitur sensus clarus ꝙ ideo sensibilia sint secũdum ideas, quoniam per participationem plura vniuocorum, quæ sunt eiusdem nominis cum idea, hæc sunt, quæ ideis, esse ait. Non enim omnia sensibilia sunt ideis,sed quæ sunt eiusdem nominis cum idea, ut homines sunt participatione ideæ quoniam sunt eiusdem nominis cum idea hominis,quæ dicitur homo ipse per essentiam, si enim Alexander habuisset hunc textum non recessisset à secunda sua expositione. Quid vero sit aliquod per essentiam,quidne participare,dicamus aliquid per essentiam dicitur,quoties est totaliter aliquid, & nihil aliud præter illud: vt si calor esset calor per se existens,in quo nihil aliud est quam calor: hic diceretur calor per essentiam. Quod vero non totaliter est aliquid, sed habet aliquid aliud adiunctum præter illud,participare dicit̃. Sicut ignis, qui est aliquid aliud quàm calor,participare dicitur calore.Sic cũ idea hominis separata nihil aliud habeat quàm ipsam hominis naturam, per essentiam est homo: & propter id Plato ideam hominis appellat per se hominem. Socrates vero & Plato, quia præter naturam speciei humanæ habent Principium indiuiduationis,dicuntur participare specie secundum Platonem. Deinde declarat vnde Plato acceperit nomen participationis & dicit {participationem vero secundum nomen mutauit. Nam Pythagorici dicunt entia esse numerorum imitatione Plato vero participatione}. s. idearum {nomen mutans} ergo Plato accepit nomen participationis a Pythagoricis:

Quid sit aliquid per essentiam, & quid sit participare

αὐτὸ ἄνθρωπος

thagoricis: nam imitationem a Pythagoricis appellatam Plato mutato vocabulo, participationem dixit. Pythagorici enim, vt Expositor ait, dicebant hæc sensibilia esse quasi quasdam numerorum imitationes, quatenus numeri qui per se positionem non habent, accipiendo positionem corpora efficiebant. quia vero Plato ideas ipsas posuit immutabiles, ad hoc, vt de eis scientiæ, ac definitiones haberi posśint, non conueniebat ei in ideis vti nomine imitationis, loco eius vsus est nomine participationis. Ego vero dico Platonem potuisse vti nomine imitationis & participationis indifferenter, nam sensibilia possunt dici fieri, & esse imitatione, & participatione idearum, imitatione, nam opifex, qui sensibilia efficit, imitatione propriæ ideæ illa condit. Etiam participatione illius sua vniocat efficit ergo potest vti vtroque nomine, sed gaudens nominum, & rerum nouitate, imitationem à Pythagoricis appellatam, mutato vocabulo participationem appellauit: vt huius nominis inuentor diceretur. Deinde narrat in quibus Plato & Pythagorici fuerunt diminuti, & dicit {Quæ nam tamen sit participatio specierum} .i. idearum, qua. s. sensibilia participant ideis apud Platonem {vel} quæ nam sit {imitatio}. s. numerorum, qui sensibilia fiunt numerorũ imitatione { omiserunt quærere in communi } sed bene quæsiuerunt in indiuiduo. nam quonam modo hic ignis sit calidus participatione vel imitatione caloris huius vel illius, quæsiere, sed non quo modo sensibilia participent communi specie, vel imitẽtur communem speciem, exposuerunt. Alexander vero verbum in communi exposuit, quia communiter nec Pythagoricorum quisquam, nec Plato ipse quid participatio, aut imitatio sit, aut quomodo fiat, declarauerit, sed qua ratione, aut modo fiat, quærere in medio cõmuniter relinquerunt. Sed occurres, quia a Platone in Parmenide explicatum esse videtur. Præterea Pythagorici dicebant cæteros numeros tales esse imitatione primorum, quos proprie eas res esse dicebant, quæ de ipsis dicerentur, Vt quia planetæ sunt quinq;, planetæ sunt quinarius. Verum licet pro parte meminerint participationis, & imitationis, nullus eorum perfecte exposuit quid nam sit participatio, vel imitatio, & quantum ad hoc Aristoteles eos esse diminutos exposuit. Auerroes in calce commenti quinti circa partem primam præsentis textus, dicit, Socrates vero fuit primus eorum, qui locuti fuerunt de philosophia morali, Secundo dicit, & nihil addit eis, quæ dicta fuerunt ab antiquis in philosophia speculatrice. Primum quod dicit, est falsum, nam ante Socratem studiũ philosophiæ non erat nisi in moralibus, vt superius dictũ est, vbi Aristoteles Thaletem Milesium ait fuisse primum eorum, qui moralibus vacabant, se studiis naturalis philosophiæ tribuisse. Ergo ante Thaletem philosophiæ studia non erant, nisi in moralibus. Quare & ante Socratem, qui fuit longe posterior Thalete. Secundum vero quod dicit, non est ad propositum. verba textus sunt {circa autem totam naturam nihil} modo per nihil non intelligit ꝙ nihil addiderit eis, q̃ fuerunt inuenta ab antiquis, sed ꝙ circa scientiam de natura nullo modo se tribuerit, propterea quia opinabatur sensibilium scientiam haberi non posse ꝓpter mutabilitatem eorum. Deinde Auerroes parte illa {atq; in his ipsis vniuersale} vsque ibi {non. n. potest ipsa cõmunis definitio } non habet textum correspondentẽ,

Quæ Auerro. comm. 5.

Quæ Auerro. comm. 6.

nostro, ideo quæ inducit pro expõne sunt vana. Exponit. n. quæ non sunt Aristotelis, tangit tñ causas, quibus Plato motus est ad ponendum ideas, quarum prima est, quia inuenit indiuidua in vnoquoque genere se habere simili modo, & quia omnia sunt simili modo in suo genere: igitur est imposśibile, vt sint accidentaliter, & cum non sint per accidens, generabuntur a causis similibus: tales sunt ideæ: igitur pro generatione tuenda posuerunt ideas. Secunda causa, quia Plato opinatus est nihil in sensibilibus esse fixum, atque immutabile, igitur si de eis erit scientia, non potest scientia pendere ab ipsis, nec scientia, quæ dicitur definitio, cum semper sint id transmutatione. nec scientia, quæ habetur per demonstrationem, cũ demonstratio non sit nisi necessariorum, & per necessaria. His rationibus Plato opinatus est ꝙ intentiones. i. vniuersalia, quæ inueniuntur in indiuiduis vniuscuiusque speciei, eadem sint. i. semper maneant, & ꝙ definitiones sint rerum, q̃ sunt necessariæ extra animam, quas res extra animam vocauit formas, & exemplaria. Formas quidem. i. ideas rerum sensibilium, Exemplaria vero, quæ aspicit rerum conditor, sicut artifex aspicit formas rerum artificialium pro structura rerum artificialium. Quòd autem conditor debeat pro generatione rerum respicere ad ideam eorum, quæ generat, velut ad exemplar, probat Auerroes ea ratione, qua vsus est Plato, quoniam aliter quodlibet esset a quolibet, & non esset ex semine hominis homo semper, neque semper ex semine equi equus, quòd qua ratione valeant hæ consequentiæ, septimo libro huius dilucidabitur, nunc vero accipiantur, vt valeant quantum valere possunt. Deinde supra parte illa { sensibilia vero circa hæc } Auerroes exponit { circa hæc } .i. ꝙ sensibilia omnia definiantur per hanc naturam .i. per ideas. Nam verbum παρὰ τά, idest propter hæc transtulit barbarus interpres, & Auerroes quòd sensibilia omnia definiantur per ideas intelligit. Exponit vero {secũdum hæc} .i. quòd sensibilia inueniantur & sint inesse per illam naturam scilicet idearum sicut res, quæ fiunt, fiunt ab opifice per suum exemplar. Deficit autem illud, præter hæc, Ideo hæc expositio est manca, & non, vt nos diximus. Deinde supra illa parte {per participationem enim plura vniuocorum } vsque ibi { insuper præter sensibilia } textus, quem exponit, nullo pacto conuenit nec cum translationibus latinis, nec cum græcis verbis, propterea expositio Auerrois est omittẽda, cũ non sit intelligibilis, nec ad verba Aristotelis. Nemo igitur mirari debet Expositorem egregium Thomam Auerroem omnino prætermisisse, nouit enim eum nihil fructus affere expositionibus Aristotelis, cum ferè semper blaterizet super uerbis barbaris, quæ nũquam somniauit Aristotelis.

Comm. 3 1.

Quæ de Au

Insuper præter sensibilia & species, res mathematicas medias esse dixit à sensibilibus quidem hoc differentes, quod perpetuæ, ac immobiles sint, a speciebus autem hoc, quod ipsæ quædam complures similes sint. species autem ipsa quæque est una solum.

Cum narrasset opinionem Platonis quam habebat de ideis, nunc narrat opinionem eiusdem, quam sustinuit de rebus mathematicis, vt de figuris, & numeris, & magnitudinibus, & asserit Platoni placuisse res mathematicas esse medias inter ideas, & sensibilia & dicit { insuper præter sensibilia, & } præter spes. s. ideas

{res mathematicas medias esse dixit} vtrum vero medias abstractione, qua intellectus abstrahit prius à posterioribus, vt magnitudines, & numeros ab elementis & mixtis, quæ materiæ sunt sensibiles, an medias natura, vtputa quia sunt natura magis separatæ, quàm physica corpora, & minus quàm ideæ: an medias per abnegationem eorum, quæ extremis competunt, Aristo. non exposuit. sed quia Plato voluit res mathematicas medias esse, Aristoteles tantum exponit eas esse medias per abnegationem eorum, quæ competũt extremis, & dicit {à sensibilibus quidem hoc differẽtes} quòd res mathematicæ {perpetuæ, ac immobiles sint} subaudi sensibilia corruptibilia ac mobilia {a speciebus} idest ideis differentes {hoc, quod ipsæ quædam} scilicet res mathematicæ {complures} scilicet numero, ac singulares {similes sint} subaudi in specie: vt plures numero lineæ sub eadem specie lineæ, plures superficies sub eadem specie superficiei, plures numero magnitudines sub eadem specie magnitudinis, plures numero trianguli sua eadem specie trianguli {species autem} idest idea {quæque est vna solum} idest vna numero sola in sua specie. idea enim hominis nõ est eiusdem speciei cum idea equi, sed vna sola numero sub specie hominis. Illa vero equi, vna sola numero in specie equi. non enim possunt plures numero ideæ sub eadem specie esse. per quæ patet res mathematicas esse medias per abnegationem eorum quę cõpetunt sensibilibus, & ideis. Nam res sensibiles sunt tum mobiles, tum corruptibiles. At res mathematicæ neque mobiles, neque corruptibiles, sed perpetuæ. Præterea ideæ non sunt plures numero sub eadem specie: at res mathematicæ sunt plures numero sub eadem specie: sunt igitur mediæ per abnegationem eorum, quæ competunt sensibilibus, & ideis, quæ sunt in extremis. Nec plura habemus ab Aristotele. Alexander videtur (pace tanti viri dixerim) peruertere verba Aristotelis. ait enim secundum Platonem mathematica esse media inter ideas, & sensibilia, quæ quidem à sensibilibus discrepare putat, quòd essent sempiterna, & prorsus immobilia. Ab ideis autem ꝙ ideæ vnum aliquid numero essent. Mathematica vero in multis hoc est in sensibilibus, & singularibus, quibus insunt, similitudinem declarent. Neque enim ipsa per se subsistunt, sed consideratione. Nam ex materialibus rebus separata per considerationem materia & motu, per quas & cum quibus datum est ipsis subsistere, supersunt mathematica, quæ in rebus materialibus, & multis, ac per accidentia materialia discrepantibus similitudinem declarant. Ergo Alexander vult quòd mathematicæ res differant ab ideis, quoniam mathematicæ res sunt in rebus secundum esse multæ in multis, solum per considerationem separatæ. At ideæ sint vnaquæque sola in se separata secundum esse & non multæ in multis sensibilibus. & iuxta hanc expositionem lege verba {ab speciebus autem} idest ideis subaudi res mathematicæ differentes sunt {hoc, quòd ipsæ quædam complures similes sint} scilicet secundum esse in rebus sensibilibus {species autem} idest idea {ipsa quæque est vna solum} secundum esse in se separata. Ergo secundum hanc expositionem mathematicæ res differunt a sensibilibus, quòd sensibilia sint mobilia & corruptibilia: Mathematica perpetua, & immobilia. Non enim secundum se corrumpuntur, sed per accidens corruptione eorum, in quibus sunt secundum esse. At sensibilia sunt per se corruptibilia corruptione, quæ est ad ipsa, & per ipsa. Ab ideis vero, quòd ideæ sint in se separatæ secundum esse. At mathematica in sensibilibus sunt posita secundum esse. Hæc est expositio Alexandri. Quæ meo iudicio, nec est verbis consona, nec est ad mentem Platonis: opinionẽ enim quæ est Aristotelis Alexander Platoni tribuit, propterea se quasi corrigens Alexander subdit, aut certe res ita se habent quasi dicat quòd hæc sit opinio Aristotelis, & veritas ipsa. Plato tamen non ita disseruit, qui naturas ipsas, & substantias per se, ac sempiternas esse faciebat. Sed fortasse multa similia esse dixit in mathematicis, quasi ipsorum quodque non sit vnum numero. Mathematica enim multa numero sunt triangulus, & quadratum, & aliorum quodque, vt sensibilia seruantia similitudinem inter se secundum definitionem. At idea quæque vna numero est. & sic se corrigens venit in nostram expositionem, quòd secundum Platonem res mathematicæ sint mediæ inter ideas & sensibilia per abnegationem eorum, quæ competũt extremis videlicet ideis, & sensibilibus. Vtrum vero sint mediæ secundum magis, ac minus abstractum, vel mediæ secundum substantiam & naturã, hic Aristoteles non curauit explicare, quoniam in his libris sæpe explicabit. Expositor vero circa expositionem opinionis Platonis asserit Platonem dixisse mathematica esse perpetua, & immobilia ex ratione scientiæ mathematicæ. quoniam scientia mathematica ea ratione, qua mathematica scientia est, abstrahit a motu, & ita a generatione, & corruptione. Quare res mathematicæ vt mathematicę, sunt immobiles atque perpetuæ. Res vero sensibiles ex ratione scientiæ naturalis, qua scientia naturalis, complectuntur motum, quoniam naturalis scientia cõcernit motum. Sed hoc, quod Expositor dicit, est verum, si intellexerit, quòd vno causarum, quibus res mathematicæ abstrahunt a motu, est natura scientiæ mathematicæ, quæ est in suis considerationibus, nec motum nec sensibilem materiam considerare. Natura vero scientiæ, naturalis contra. At si intellexerit naturam scientiæ mathematicæ esse solam causam, qua res mathematicæ abstrahant a motu, non puto esse verum, qm̃ vt ipsemet subdit, sola causa huius abstractionis est, qm̃ Plato putat in omne esse in re, qđ est in intellectu: Et quia in intellectu res mathematicæ esse possunt non considerato motu, nec sensibili ipsa materia: ideo ita mathematicas res putauit esse in re sine motu ac materia sensibili. Insuper circa expõnem eiusdem opinionis Expositor ait Platonem posuisse plura quæ numero differunt sub eadem specie ad seruandum naturam demonstrationũ mathematicarum, quæ est, vt prædicatũ conclusionis insit pluribus subiectis eiusdem rationis. Nam si Geometra demonstrat triangulũ habere tres angulos æquales duobus rectis, frustra demonstraret, nisi illud pdicatum habere tres angulos æquales duobus rectis, pluribus triangulis competeret: & sicut dico de triangulo, ita dicendum in omnibus aliis figuris. Mathematica ergo dicit Plato esse vnum in pluribus, vt seruetur natura demonstrationis. Hoc aũt non accidit in ideis. nã idea separata non põt seruari nisi in vno indiuiduo tm̃. Non. n. dicitur idea hominis, nisi de idea hominis, q̃ est vna numero tantum in sua specie. Sed hoc, quod Expositor ait, est mihi obscurum, qm̃ non magis demonstratio mathematica requirit, vt prædicatum cõclusionis

Quæ Expositor.

clusionis insit pluribus subiectis eiusdē rationis, quã demonstratio naturalis, vel metaphysica, quæ fieret de aliqua idea, quoniam omnis demonstratio, quo demonstratio est, ex vniuersalibus & ex his, q̃ sunt per se, & de vniuersalibus, & ex his, quæ sunt per se, cõstat. igitur etiam in demonstrationibus, in quibus demonstraretur aliquid de ideis, oportebit seruare rationem vniuersalitatis ante dictæ. Tertio Expositor nititur assignare locum, è quo Plato accepit causam sui erroris. Est autem locus à modo intelligendi, cuius propositio est, sicut res intelligitur, ita res est. tunc ex hac propositione argumentabatur, sicuti res intelligiť, ita res est: sed res mathematicæ intelliguntur sine rebus sensibilibus: Igitur res mathematicæ sunt sine rebus sensibilibus. igitur res mathematicæ sunt separatæ à sensibilibus similiter eidem propositioni addo, sed vniuersalia intelligũtur sine singularibus: Igitur sunt vniuersalia sine singularibus. quare ideæ, & res mathematicę separatæ sunt ab ijs, quibus coniunguntur. Expositor paucis verbis refutat Platonis locum, asserit.n. alium esse intelligendi modum, alium vero modum essendi. Nam licet quod intelligitur, in re sit oporteat, nõn sicuti intelligitur, ita oportet vt sit. verbi gratia gustu ꝑcipimus dulcedinē pomi sine colore pomi, non tamen dulcedo pomi est sine colore pomi, quoniam alius est modus gustandi, & alius est modus essendi. Sic etiam quanuis intellectus intelligat mathematica non cointelligendo sensibilia & vniuersalia non cointelligendo singularia, non tamen oportet aut mathematica, esse preter sensibilia, aut vniuersalia esse sine singularibus. Sed de abstractionis multiplici differētia egimus libro secundo physicæ auscultationis, vbi multiplicem esse abstractionem exposuimus. quantum vero ad syllogismum attinet, non oportet ita rem esse, sicuti intelligitur, veluti non oportet ita rem esse, sicuti sentitur. Quare argumentum Platonis videtur omnino friuolum. Auerroes vero habebat textum suum vsque ibi {quoniam autem ideæ sunt cæteris causæ} omnino alienum a verbis Aristotelis tam græcis q̃ latinis, ideo eius expositiones sunt omnino nullifaciendæ, cum nullo modo faciant ad intellectionem verborum Aristotelis, nec aliquid contineatur, quod sit in se vtile. Maior enim pars eorum, quæ scribit in hoc libro, est aliena ab intentione Aristotelis, cum eius textus nullatenus conueniant verbis Aristotelis, nec græcis, nec latinis translationibus.

Quæ Auer. Comm. 6.

Quoniam autem ideæ cæteris causæ sunt, elementa illarum omnium entium elementa esse putauit. Igitur ut materiam quidem magnum & paruum, ut substãtiam uero unum principia esse dixit. Ex illis enim participatione unius ideas ipsas numeros esse asserit.

Cum narrasset opinionem Platonis de ideis & mathematicis, nunc narrat eius opinionem de rerũ principiis, & intendit demonstrare magnum & paruum, & vnum esse rerum principia secundum Platonem, procedit autem in postassumendo siue in subaccipiendo, vtens primo hoc enthymemate, ideæ sunt rerum causæ: igitur causæ & principia idearum, sunt causæ & principia omnium entium: & dicit {quoniam autem ideæ cæteris} scilicet rebus omnibus {causæ} & principia {sunt elementa illarum} scilicet idearum, idest principia & causæ idearum {omnium entium elementa} idest principia & causas {esse putauit} elementum enim pro principio, & causa accepit. tenet autem enthymema vim suam ab illo loco. Quicquid est causa & principium causæ, est causa & principiuḿ causati. Deinde subaccipit magnum & paruum, vt materia, vnum vt forma sunt idearum principia, & causæ, propterea concludit {igitur vt materiam quidem magnũ & paruum, vt substantiam vero} idest vt formam vero {vnum principia esse dixit} Minorem non expressit, sed subaccipiendam esse supponit pro explorata in doctrina Platonis. eius tamen probationem affert sed obscuram, quæ potest sic ad artem resolui, ex quibuscunque participatione vnius ideæ fiunt numeri, sunt idearum principia vt materia, & vnum, vt forma: Magnum & paruũ sunt ea, ex quibus participatione vnius ideæ fiunt numeri: Igitur magnum & paruum vt materia, vnum vero vt forma, principia idearũ sunt. huius assignat minorem, sed obscuram, & dicit {ex illis enim} idest ex magno enim & paruo vti ex materia {participatione vnius} vt formæ {ideas ipsas} fieri, & {esse numeros asserit} ergo magnum & paruum, vt materia, vnum vero vt forma idearum principia sunt. Et cum dixisset Plato magnum & paruum, vt materiã esse idearum principia, quoniam, vt Alexander inquit, magnum & paruum Plato ait esse dualitatem indefinitam. Cum vero dixisset {ex illis enim} idest, vt Alexander exponit, ex magno & paruo coeuntibus, & in specie constitutis ab vno, & cum dixisset {participatione vnius} Alexander exponit idest, quia sumunt ab ipso vno vt sint species, siue formæ, quæ & ipsæ numeri sunt. ideas enim numeros specificos esse ait, sed cum formas dixisset, addidit numeros, nam formæ, vt numeri ideæ sunt formæ enim aliæ quoq; sunt, quemadmodum etiam numeri. Et sic vult magnum & paruum participatione vnius esse idearum principia, non quidem quo species vel formæ sunt, sed quo ideæ numeri specifici sunt. Nam formæ, vel species vt numeri ideæ sunt. Sed ex his, quæ Alexander inquit adhuc non intelligimus, quomodo ex magno & paruo fiant ideæ, q̃ numeri sunt participatione vnius. Expositor vero ait Platonem supposuisse ideas esse numeros, numeros vero fieri participatione vnitatis ex magno & paruo idest ex additione & subtractione, quas vocat magnum & paruum, quia igitur numerus fit subtractione, vel additione vnitatis, dixit Plato numeros fieri ex magno & paruo participatione vnius idest ex additione, & subtractione unitatis. Quia uero ideas putauit esse numeros, ideo ideas fieri ex magno & paruo participatione unius arbitratus est. Hæc expositio licet sit colorata, tamen mihi est obscura, quoniam magnum & paruum Plato pro materia accepit, unitatem uero pro forma, modo additio & subtractio non sunt numerorum materiæ, nec unitas est forma numeri, sed potius materia, cum numerus sit multitudo ex unitatibus aggregata, ideo nec Alexandri expositio, nec expositio hæc uidetur consona opinioni Platonis. Propterea siquis uoluerit intelligere hanc Platonis opinionem, petat declarationem à Simplicio primo physicæ auscultationis super illo textu {nos quidem enim materiam} & ab Hermodoro Platonis socio in ea dictione, quam scribit de opinionibus Platonis, & à Dercyllide in undecimo libro Platonicæ philosophiæ, & à Porphyrio super eodem textu Aristotelis primo physicorum. Quam declarationem hic prætermittimus, tum quia

in recognitionibus physicis dilucidauimus, tum etiam quia nullum fructum affert quantum ad veritatem ipsam quam hic quærimus. Auerroes autem super illa parte {quoniam autē ideæ sunt cæteris causæ} ait sic, species sunt causæ aliarum rerum idest causa scientiæ indiuiduorum, non causa indiuiduorum, ergo Auerroes antecedens enthymematis intelligit quòd ideæ sint causæ sciendi, non autem essendi indiuidua. Quæ expositio ideo est remota, quoniam Aristoteles de mente Platonis non cōcluderet, nisi quòd principia idearum essent principia sciendi res, & non principia essendi, cuius oppositū tenet Plato. Sunt.n. ideæ principia rerū tam essendi q̄ sciēdi ergo & principia idearū erūt sil'r principia sciendi & essendi rerum.

Qua Auer. cōm.6.

Ipsum tamen unum perinde atque Pythagorici, ut substantiam esse, nec aliud quicquam esse, quod unum dicitur. Et item numeros cæteris, ut illi causas substantiæ esse dicebat.

Hic Expositor Aristotelem opinionem Platonis comparare opinioni Pythagoricorū tradit, ostendens primo ea, in quibus Plato cum Pythagoricis conuenit, quæ duo esse autumat, quorum primum esse inquit ꝙ vnum sit substantia rerum, quoniam non potest aliud quicquam esse.s.accidens, quod vnum dicatur. Cum igitur ipsum vnum non possit probari de aliquo ente, vt accidens de subiecto, fit, vt vnum sit substantia rerum, & non accidens. Secundum vero, quod ex primo sequitur, est quod numeri sint causæ substantiæ rebus cunctis. Nam cū numerus nihil aliud sit q̄ vnitates collectæ, fit vt numerus sit rerum substātia, veluti vnitas ipsa. Hæc expositio videtur Alexandri. tamen aliter dici potest iuxta sensum eorum, quæ proximo textu explicata sunt: vt sint duo, in quibus conueniunt, primum ꝙ vnum ipsum sit vt substantia .i.vt forma rerum. Dictum est.n.magnum & paruum esse vt materiam, vnum vero, vt substantiam.i.vt formam, dicit {Ipsum tñ vnum perinde, atque Pythagorici, vt substantiam esse}.i.vt formam rerū {nec aliud quicquam esse} q̄ formam.s.{quod vnum dicitur} Ipsum.n.vnum nihil aliud dici potest q̄ forma: cum magnum & paruum, nihil aliud dici possint q̄ materia. Hoc est primum. Deinde tangit secundum, quod sequitur ex hoc primo, & dicit {Et item numeros causas substantiæ cæteris}.s.rebus Plato {dicebat, vt illi}.s.Pythagorici. Nam causa substantiæ numerorum est vnitas: igiť vnitas est causa substantiæ cæteris rebus. Hæc ergo duo sunt, in quibus conueniunt Pythagorici cum Platone. Et licet Plato numeros principia & causas rerum esse asserat, vt Pythagorici, non tamen eodem modo penitus. nam, vt Alexander inquit, Pythagorici numeros causas esse dicebant quasi inexistētes rebus, hoc est vt materiam, quasi vtique ex ipsis omnia entia consisterent. Plato autem ipsos extra res existere, quarum causæ sunt: cum eos velut exemplaria esse traderet. Quod vero dicit {vt illi} non sic est accipiendum, quasi Plato eadem, atq; Pythagorici ratione numeros causas esse substantiæ confirmauerit. Sed quia ipse quoq; vt illi numeros rerum causas esse dixit. Et sic comparatio non est quo ad speciem causæ, sed tantum in ratione causæ. Auerroes autem præsentem textum vsque ibi {pro infinito vero} omnino alienum habet a verbis Grēcis Aristotelis, & a translationibus Latinorum, ideo quantum ad expositionem verborum nullam nobis vtilitatem affert. Quantum

Qua Auer. Comm. 7.

vero ad rem ipsam, dicit duo consideratione digna, quorum primum est, quomodo intelligitur ꝙ vnum sit substantia, & nihil aliud est ens, quod dicatur esse vnum. Et respondet Platonem intellexisse vnū quod est principium numeri, esse substātiam, & nihil aliud est ens, de quo dicitur esse vnum alio modo ab vno in numero. Et sic vult vnum quod est substātia de mente Platonis, esse vnum, quod est principium numeri, & nullum aliud vnum. Non.n.distinguebat Plato inter vnum, quod est principium numeri, quod etiam est de genere quantitatis, ab vno, quod conuertitur cum ente. Secundum est quo nam modo hoc, quod Plato dicit, est propinquum opinioni Pythagoricorum. Et respondet assignans causam, quoniam Pythagorici similiter & Plato asserunt corpora constare ex punctis, lineis, & superficiebus, quæ sunt partes indiuisibiles, & ex numeris, qui etiam constant ex indiuisibilibus. Propterea enumerans absurda, quę vtrisq; contingūt, dicit Platoni cōtingere omnia illa absurda, q̄ contigūt dicentibus oēs rerum substantias esse vnum infinitum & immobile, quoniam nullus horum potest affirmare, qũomodo sit cōmunicatio.i.generatio, qua communicatur esse.dicentes quidē oēs substantias esse vnū ens immobile non possunt seruare generationem, nec aliquem alium motum, nec dicentes cōpositum cōstare ex indiuisibilibus: cū omne tale sit indiuisibile: qđ subiectum esse non potest; nec generationis, nec alterationis, nec actionis, nec passionis. Quod autem nullum indiuisibile possit recipere aliquod horum, ꝓbat Auerroes, qm̄ omne, quod recipit transmutationē, est cōpositū ex materia & forma. Quare si indiuisibile recipit transmutationem, erit compositum ex materia & forma: oē autem compositum ex materia, & forma est diuisibile, igitur indiuisibile erit diuisibile. quod est impossibile, quare & illud, ex quo sequitur, at sequitur ex illo, ꝙ indiuisibile recipiat transmutationem: igitur impossibile est indiuisibile recipere trāsmutationem. Sed vtrum indiuisibile possit moueri localiter, sexto physicæ auscultationis est exploratū. Insuper vtrum indiuisibile possit alterari, in libris de generatione & corruptione disputauimus. Vbi etiā disseruimus possit ne indiuisibile per se generari, an per accidens. Ideo ne physica transferamus in metaphysicam, hæc prætermittenda esse censemus.

Pro infinito uero ut uno, dualitatem & infinitū ex magno ac paruo fecisse, hoc proprium est. Insuper etiam hic quidem numero præter sensibilia. Illi uero numeros esse dicunt res ipsas. Et mathematica media inter ista non ponunt. TEXT. 8.

Cum explicasset ea, in quibus Plato cum Pythagoricis conueniat, nunc adiicit ea, in quibus discrepat. Quorum primum est, qm̄ Pythagorici vnum infinitū esse ponebant, & vnam quandam naturam, quæ ipsis erat pro subiecto & materia, est autē id numerus par, cum specie vnum sit par, quod in paria diuiditur. Plato vero dualitatem faciebat, quam subiectum esse dicebat, & infinitum, quia non constituitur in specie per se, magnum.s.& paruum, ac excessum, & defectum. In his nanque infiniti naturam esse putabat, quæ quidem illi erat causa materialis quanquam magnum non est idem specie atq; paruum, neque excessus ac defectus. sunt.n.opposita, ac proinde non sunt vnum, dicit {Pro infinito vero vt vno} quod Pythagorici ponebant ꝓ vna quadam natura, q̄ erat eis pro subiecto & materia {dualitatē}.s.Plato faciebat, & exponens quo modo dualitatem,

dualitatẽ, dicit {&} pro.i. quia {infinitum fecisse ex magno & paruo hoc proprium est} .s. Platonis. Nam Plato dualitatem faciebat, quam tum subiectum, tum infinitum esse dicebat. Infinitum quidem, quoniam nõ constituitur in specie per se. tale vero infinitum Plato ait consistere in magno, & paruo loco materiæ, & subiecti. Quod quo nam modo intelligendum sit, quæratur a Simplicio primo physicæ auscultationis, & a recognitionibus nostris, quas vltimo confecimus. Hæc est prima differentia. Deinde assignat secundam differentiam, asserens Platonem numeros præter sensibilia reliquisse, nec ipsos rebus subiecisse vt materiam: nec ipsarum eos sic causas statuisse. At Pythagoricis placebat numeros esse res ipsas, entiaq; ex numeris constare, cui consentaneum erat, vt res omnes numeros esse faterentur, dicit {Insuper etiam hic quidem} .s. Plato {numeros præter sensibilia} subaudi esse, dicit {Illi vero} .s. Pythagorici {numeros esse dicunt res ipsas} & res ipsas constare ex numeris. Hæc est secunda differentia. Deinde asignat tertiam differentiam, & dicit {&} .s. Pythagorici {mathematica media inter ista} idest inter ideas, & sensibilia {non ponunt} quoniam asserunt numeros, & mathematica esse rerum sensibilium substantias. At Plato mathematica inter sensibilia, & ideas collocabat. Hæc est tertia differentia.

Quæ Auer. Commẽ. 8. Auerroes vero super prima parte textus, intelligit differẽtiam ꝙ Pythagorici intellexerint duo principia vnum .s. & infinitum, & sic posuerunt dualitatẽ in principijs, sicut Plato verum differentia est, quod Pythagorici in dualitate, quam ponunt, nullam asignant contrarietatem. At Platonici in dualitate volunt contrarietatem, quia posuerunt magnum & paruum, quæ sunt contraria, & ꝓpterea dicit Pythagoricos posuisse duo sicut vnitatem, quoniam in dualitate, quam ponunt, nulla est contrarietas. At in Platonica dualitate est contrarietas, ideo ponunt Platonici dualitatem, vt dualitatem. Et cum dixisset, hoc esse proprium, intelligit Auerroes esse proprium principiis, quæ Antiqui posuerunt esse tria. Nam contrariis semper ponunt subiectum. Pythagorici vero, qui posuerunt vnum & infinitum rerum principia, & ex dualitate omnia generari, non posuerunt vni & infinito subiectum. Quæ expositio valeat quantum valere potest. Non enim consona est verbis Aristotelis, vt patet consideranti græca, & translata Aristotelis verba. Deinde super illa parte {Insuper etiam hic quidem numeros} errauit Auerroes, quoniam Plato non numeros formas sensibilium asserit, licet dicat formas .i. ideas, & numeros .i. mathematica media. Error autem est, quoniam verba textus sunt, καὶ ἔτι ὁ μὲν τοὺσ ἀριθμὸσ παρὰ τὰ αἰσθητὰ .i. Insuper etiam hic quidem numeros præter sensibilia: Non enim dicit numeros ex sensibilibus, vt Auerroes blaterizat. Dicit tamen in defensionem sui erroris esse duas sectas, quoniam quidam formas & numeros asserunt esse eiusdem naturæ, alij vero numerorũ ipsam naturam esse aliam a natura idearum, mathematicaq; esse media inter sensibilia & ideas, tradiderunt: quæ narratio, quantum sit ad propositũ tu considera.

Priores Dialecticam ipsam non participabant. *Vnũ igitur & numeros præter res ipsas fecisse, & non ut Pythagorici, & idearum etiam introductio, ob considerationem fuit, quæ in rationibus fit. Priores enim dialecticæ participes non erant.*

Explicatis dissensionibus Platonis cum Pythagoricis, nunc causam reddit cur Plato numeros ipsos exemerit a sensibilibus, & ideas posuerit alias quasdã substantias ac naturas a sensibilibus: & sic, vt Expositor inquit, asignat causam secundæ differẽtiæ: & causam fuisse ait Alexander dialecticam: quam priores .s. Pythagorici nondum attigerant, & dicit {Vnum igitur & numeros pręter res ipsas fecisse, & non vt Pythagorici} qui .s. vnum & numeros in rebus ipsis, vt illarum substantias posuerũt {& idearum etiam introductio} quam Plato fecit {ob considerationem fuit, quæ in rationibus fit} verbum {in rationibus fit} est, ἐν τοῖσ λόγοισ ἐγένετο. Et Byzantius conuertit, in disserendo nimirum fuit. Alexander vero in sua lingua exponit in rationum exquisitione, & dialectica. Nam Plato qui consuetus erat ex dialectica vti diuisionibus, & definitionibus (dialectici .n. est vtrunque) venit, vt separaret aliqua a sensibilibus, quæ sunt numeri & mathematica, & poneret esse quasdam alias naturas, vtputa ideas pręter sensibilia. Per diuisionem quidem venit in mathematica, quæ sunt præter sensibilia, quoniam diuisio est generum & specierum, & non sensibilium. Quippe cum diuisio sensibilium sit ipsorum resolutio in elementa, & principia quæ non sunt sensibilia: quæ putabant numeros esse & mathematica Platonici: & sic per diuisionem venerunt in mathematica. Per definitionem vero venit Plato in vniuersalia, & ideas. Quoniam definitiones non sensibilium sunt, cum nõ sint singularium, sed vniuersalium. Itaque his præceptis dialecticis factum est, vt in contemplatione intelligibilium versaretur videlicet idearum, & rerum mathematicarum: ad quę non peruenerunt Pythagorici, cuius rationem affert, & dicit {Priores .n. dialecticæ participes non erant} Et per priores Pythagoricos intelligit: qui dialecticæ erant ignari. Ex his patet cã secundæ differentiæ. Auerroes vero super hac parte {Vnum igitur & numeros} verum textum habens exponit falso. Nam vult Platonem asseruisse vnum & numeros esse partes rerum sensibilium, & non vt dixerũt Pythagorici, quia Plato voluit vnum & numerum esse partes formales rerum sensibilium, dicit secũdo Platonem venisse tam ad ideas, ꝙ ad mathematica ex peritia, quam habebat in arte definiendi. Quoniam res extra animam singulares, & sensibiles sunt transmutabiles, quarum esse non possunt definitiones. Cum definitiones sint rerum sempiternarum. Et quia formæ apud nos .i. rerum sensibilium, quæ sunt apud nos, sunt coniunctæ cum materijs, iudicauerunt ꝙ natura earũ .i. idearum non sit alia a natura numeri. Horum, quæ Auerroes ait, Primum est falsum, nam Plato non ponit ideas, nec vnum nec numeros partes rerum sensibilium, nec hoc dicit textus eius, nec noster. Secundũ vero quod ait, stare potest, Nam cum Aristoteles ait {ob considerationem fuit, quæ in rationibus fit} potest intelligi ob peritiam fuit, quæ est in definitionibus .i. in ea parte logicæ, quæ docet definire, quam partẽ Plato habebat, Pythagorici vero non. Tertium vero quod concludit, videlicet ꝙ natura idearum sit natura vnius & numerorum, disputabitur alias de mente Platonis. Quæ Auer. Comm. 8.

Dualitatem autem alteram naturam fecisse, ex eo fuit, quia numeri præter primos apte ex ipsa perinde ac ut ex sigillo quodam fiunt ac generantur. Sigillum ἐκμαγεῖαν effigies.

Cum asignasset causam secundæ differentiæ, nunc

asignat causam primæ, vt Expositor inquit, pro cuius rei euidentia accipienda sunt quædam ex ijs, quæ Alexander hic ait. nam omnia, quæ dicit referre, esset nimis, & fortasse non satis vtile: cum non faciant ad veritatem, quam quærimus. Primo ergo Alexander accipit numeros esse priores entibus, quod ex iis quæ Plato ait, deducit, nam corporibus superficies, quæ plana vocat, sunt priores, simpliciores.n. corporibus sunt. Superficiebus eadem ratione lineæ, lineis puncta, quæ a mathematicis signa, ab ipso Platone vnitates appellantur: quæ simplices omnes sunt, nec habent quicquam ante se. At vnitates numeri sunt. Igitur numeri sunt priores entibus. Secundo accipiamus ex ijs, quæ Alexander inquit, ideas esse numeros, nam priora rebus sunt numeri, vt deduximus, priora reb' sunt ideæ. Quoniam res quæ fiunt ad exemplar idearum efficiuntur, & ab ipsis habent esse. Igitur per syllogismum in tertia figura ideæ sunt numeri. Ex his deducimus tertium, quod Alexander deducit, vt numerorum principia idearum principia sint apud Platonem. Quare vnitatem atque dualitatem idearum, & numerorum principia esse quarto deducendum est. Quibus ita existentibus, Plato vnum & dualitatem idearum, numerorũ, ac rerum omnium principia esse statuebat. Tunc venio ad verba Aristotelis { Dualitatem autem alteram naturã fecisse } Expositor subaudit ab ideis. Nam Plato fecit dualitatem esse numerum, quæ est altera natura a natura idearum, melius fortasse subaudiendum est ab ipsa vnitate. Est enim dualitas altera natura a natura vnitatis, & ꝙ sic intelligat in causa, quam asignat demonstrat, & dicit, alteram naturam fecisse dualitatem ab ipsa vnitate {ex eo fuit, quia numeri præter primos apte ex ipsa }.s. dualitate { perinde ac vt ex sigillo quodam fiunt, ac generantur } qui non generantur ex ipsa vnitate: Igitur dualitas est altera natura ab ipsa vnitate. Et cum dicit { præter primos } intelligit præter impares, vt Alexãder exponit. Primi enim numeri simpliciter dicuntur, qui sola vnitate mensurantur, vt ternarii, quinti, septimi, & cæteri id genus: Cum enim sola vnitate mensurentur, quæ non est numerus, impares primi numeri dicuntur, compositi vero numeri, quos numerat dualitas, quæ est numerus, vt omnes pares. Sic igitur, vt Alexander inquit, primos numeros simpliciter appellauit omnes numeros impares. Hi enim priores quã pares esse consueuerunt, primi vero, quos nullus numerus numerat, cum sola vnitate mensurentur, & nullus eorum dualitate generetur. Siquidem addita vnitate cuique numero pari, impares numeri generantur. Additur autem vnitas, vt principium: Hoc enim constituit speciem, nec subijcitur, vt materia. Cæterum, vt magnũ & paruum vno definita dualitas esse dicebantur, sic vtrunq; illorum uno terminatum vnitas ipsius vocat. Cum ergo dixit {prẹter primos} intellexit præter simpliciter primos, vt sunt impares, qui sola vnitate mensurantur. omnes autem alii a primis, vt pars generantur numero super numero addito. Ita quoniam ipsorum generatio est ex duobus numeris, ex dualitate effici videntur. At vicissim numeri simpliciter primi, quia non ad hunc modum generantur, ex dualitate generari negantur. Sed dices, tũc nouem non erunt primus numerus simpliciter, quoniam constant ter tribus, & quindecim ter quinq;. Igitur nullus istorum erit primus numerus. Dicendum ꝙ tria non est primus numerus, sed duo, cum igitur nouem constent octo & vnitate, quæ non est numerus: Ideo dicitur primus numerus. quindecim etiam constat quatuordecim & vnitate: Propterea dicitur primus numerus, Licet igitur constet ter tribus, non tamen primo, vt Alexander inquit, cum etiam dixit { quia numeri præter primos apte ex ipsa perinde ac vt ex sigillo } quod Græce dicitur ἐκμαγεῖον {fiunt ac generantur } Ideo dixit ex dualitate veluti ex sigillo pares omnes fieri, quoniam vt sigilla, & formæ quibuscunque imprimuntur ea reddunt sibi similia, sit dualitas quasi sit quoddam sigillum, numeros, quæ post ipsam sunt, generat duo duplumq; efficiens, cuicunque apposita fuerit. Addita.n. vni efficit duo, quia bis vnum est duo, duobus vero quatuor, Bis.n. duo sunt quatuor. Tribus sex, Bis.n. tria sunt sex. Similis est cæterorum ratio. Ergo dualitas est veluti sigillum, quoniam omnes numeri, quos generat, sibi similes efficit. Auerroes super hac parte, exponit primo cur Plato vocet dualitatem esse alteram naturam & asserit, quia est ex natura materiæ, non ex natura formæ. Et sic hæc est tertia expositio. Nam Expositor asserit Platonem. Voluisse dualitatem esse alteram naturã a natura idearum, nos vero diximus esse aliam naturam ab vnitate, vt ratio, quam subdit, explicat. Auerroes ait dualitatem esse aliam naturam a natura formæ, quia est de natura materiæ. Secundo Auerroes asignans causam quare dualitas subeat naturam materiæ, dicit, quia ex ea generantur numeri pares, sicut res generantur a suo exemplari non generatione naturali. Quod cur dicat non generatione naturali, non est mihi exploratum. Immo Plato asserit ex dualitate fieri omnes numeros pares vera ac naturali generatione, vt ex sigillo. Tertio dicit, ꝙ dualitates sit causa infiniti, fortasse quia parem numerum efficit, quem Pythagorici infinitum vocant. Hæc autem duo dualitati inesse ait videlicet, ꝙ sit altera natura videlicet materia, & ꝙ sit causa infiniti, non sicut accidens. & asignat causam, dicit, quoniã si hoc esset accidens dualitati, & intellige si illa duo essent accidentia per accidens dualitati, non semper inuenirẽtur in dualitate, cuius rationem asignat, quia quod inuenitur in aliqua re accidentaliter, idest vt accidens per accidens est e contrario, quoniam raro inuenitur, hoc est potest plerunque non inesse: vt secundo physicæ auscultationis declarauimus. Hoc quod ait errore suæ translationis dicit, Nam licet sit in se verum, nullo pacto conuenit verbis Aristotelis, vt patet consideranti verba Græca. Etiam quod in sua translatione dicit, loco horum currere in Græco album.i.locum vacuum non scriptum, dat nobis intelligere non esse credendum suis translationibus, nec suis expositionibus, quoniam translator Arabicus non habebat Græcum codicem emendatum: & ita cum translationes essent corruptæ ac mutilatę, expositiones non poterant esse bonæ. Hæc igitur est causa errorum Auerrois in his omnibus, quæ exposuit in his Libris.

Dubitatio.

Solutio.

Quæ Auer. Comm. 8.

Comm. 44.

Causa errorũ Auer. in oĩbus quæ exposuit in his lib.

Fit tamen id ipsum e contrario. Non enim rationi consentaneum est ita. Nam ex materia quidem nunc multa faciunt. Species autem semel generat duntaxat.

Cum narrasset causas, quibus Plato motus est dicere vnitatem, & dualitatem esse rerum principia, nunc ostendit irrationabilitatem opinionis Platonis. Nam Plato, vt Expositor inquit, dixit duo, quæ non sunt rationi consentanea, Primum est, ꝙ ex parte materiæ posuerit

posuerit dualitatem. Vbi consentaneum fuisset rationi ponere vnitatem, quoniam omnes vnam materiam esse dicunt quæ successione recipit omnes formas. Secundum est, ꝙ ex parte formæ posuerit vnitatem, vbi consentaneum rationi est, vt sit dualitas, quoniã ex parte formæ est contrarietas, quæ in dualitate cõsistit. Iuxta hanc expositionẽ, dicit { Fit tamen idipsum }.s. quod Plato arbitratur { e contrario } & primo quantum ad illud, quod dicit de dualitate materiæ { Non.n. rationi consentaneum est ita } scilicet vt in materia sit dualitas { Nam ex materia quidem } quæ vna numero est { nũc } philosophantes naturales { multa faciunt } .s. successione { Species autem } .i. forma { semel generat duntaxat }.i. vna tantum vnum semel cõpositum efficit, plures autem & diuersæ plura. Et sic rationabile videtur ex parte materiæ esse ponendam vnitatem, ex parte vero formæ dualitatem atque contrarietatem. Alexander autem aliter exponit, asserit.n. Platonem posuisse dualitatem ex parte materiæ, & vnitatem ex parte formæ: quorum contraria sunt rationabiliora, & vult ꝙ primo resumat absurditatem, secundo repetat ea absurda, quæ dixit, Tertio explicet absurditatem. Quantũ ad primam partem dicit { fit tamen id ipsum } .s. quod Plato dicit { e contrario. Non enim rationi consentaneum est ita } dicere.s. ea, quæ Plato dicit, Deinde repetit illa absurda, quæ Plato differit quorum primum explicat, & dicit { Nam ex materia quidem nunc }.i. Platonici, qui nunc sunt { multa faciunt } ex dualitate.n. qua pro materia vtuntur, omnes pares numeros generant: Ergo ex materia multa faciunt, non quidem simul, sed successione. Deinde explicat secundum, & dicit { Species autem } quæ vnitas & forma est { semel generat duntaxat }.i. at forma licet vna numero sit. Complures tamen formas efficit, nam vnitas addita diuersis paribus diuersos ac plures facit impares. Sed semel vni pari addita, non nisi vnum imparem efficit, pluribus autem si addatur, plures impares generat. Et sic patet Platonem posuisse ex parte formæ vnitatem. Hæc de repetitione eorum, quæ Plato opinatus est. Ex his patet Aristotelem resumpsisse absurditatem, non autẽ illam explicasse.

TEX. 9. *Sed uidetur ex una materia una mensa esse. Qui uero formam affert, unus cum sit, multas facit: qui quidem similiter sese habet, atque mas ad fœminam. Nam hæc uno coitu impletur. At mas plures implet. Et tamen hæ imitationes principiorum illorum sunt. Plato igitur de ijs, quæ quæruntur, hoc pacto determinauit.*

Vt sectemur expositionem Alexãdri, nunc explicat absurditatem illorum duorum, & primo quantum ad dualitatem, quam posuit ex parte materiæ, dicit { Sed videtur ex vna materia esse vna mensa } Igitur sicut potest esse vna mensa multorum, sic vna materia potest recipere multas formas, non simul, sed, vt dictum est successione. Verbum mensa Græce est τράπεζα, quæ si conuertitur mensura, vt antiquus translator, & Byzantius transtulerunt: obscurus redditur verborum sensus. Ergo ex parte materiæ rationabilius est ponere vnitatem, sicuti ex parte mensæ. Deinde ostendit irrationabilitatem secundi, & asserit ex parte agentis posse poni vnitatem, non autem ex parte formæ, cum vnũ agens sit quod potest plures formas generare, & dicit { Qui vero formam affert }.i. agens { vnus cum sit, multas facit }.s. formas, igitur rationabilius est ponere ex parte formarum pluralitatem. Quod autem vnus agẽs plures efficiat formas, subdit per exemplum, & dicit { qui quidem } agens.s. { similiter sese habet, atque mas ad fœminam. Nam hæc vno coitu impletur } pro vno fœtu, & pluribus pro pluribus, sed non simul { At mas } vno die { plures implet } ergo ex parte formæ rationabilius est ponere pluralitatem. Ex parte autem materiæ vnitatem. Sed quia tu posses credere hoc exemplũ quod accepit de mare & fœmina, esse omnino idem cum eo, ad cuius propositum ipsum induxit, subdit { & tamen hæ }.s. comparationes maris & fœminæ, & fœturarum { imitationes illorum principiorum sunt }.s. fœminæ cum materia, & fœturarum cum formis, non tamen sunt identitates, vt ita dixerim. Quare vt similia & non, vt eadem accipias. Tunc epilogat, & dicit { Plato igitur de iis, quæ quæruntur, hoc pacto determinauit } Quæruntur autem principia atque causæ rerum. De principiis igitur hæc a Platone tradita sunt. Sed circa finem huius textus quæritur, vnde accidat discrimẽ inter naturales philosophos, & Platonicos: ita vt illi vnam materiam, & plures formas, Platonici plures materias, & vnam formam posuerint. Expositor affert causam ꝙ naturales philosophi considerauerint principia ex transmutatione, quam inuenerunt in rebus sensibilibus: in qua vnum subiectum successiue viderunt accipere contraria, & propterea ex parte materiæ vnitatem, ex parte vero formæ pluralitatem posuerunt. At Platonici considerauerũt principia ex parte vniuersalium, ex quibus deuenerunt ad ponenda rerum principia. Nam cum vidissent discrimen multorum singularium sub vno vniuersali proficisci ex parte diuersitatis in materia, posuit diuersitatem ex parte materiæ: & vnitatem ex parte formæ. Hæc expositio certe est ingenio plena & pulchra, tamen mihi est aliquo pacto dubia. Quoniam per hanc Expositoris causam bene potest colligi cur Plato posuerit diuersitatem ex parte materiæ, sed non cur non posuerit dualitatem: immo fortasse per hanc expositionem cogetur Plato ponere infinitas materias, sicuti infinita sunt singularia, quæ diuersis materijs constant. Propterea cum Alexãdro vbi supra dicendum, Platonem ex parte materiæ posuisse dualitatem, ex parte formæ vnitatem: quoniã putauit eadem esse numerorum principia, & rerũ sensibilium, & quia principium numerorum, vt materia est dualitas, vt forma vero est vnitas, vt exposuit Alexander superius, ideo rerum ex parte materiæ posuit dualitatem, ex parte formæ vnitatem. At naturales nõ concedunt eadem esse numerorum principia, & rerũ sensibilium, sed sensibilia quo transmutantur, constare ex subiecto transmutationis, quod est vnum, & ex formis, quæ sunt diuersæ in diuersis. Et sic ex parte materiæ vnitatem, ex parte formæ pluralitatẽ concesserunt. Quo vero ad verba attinet, verbum imitationes Græce est μιμήματα, in scriptura Byzantij reperi mutationes, sicut etiam in translationibus, quas Expositor exponit. Vbi Expositor laborat, & exponit per mutationes participationes, vt sit sensus { & tamen hæ } siue hæc scilicet quæ mas generat in vno die diuersa in diuersis fœminis mutationes sunt, idest participationes illorum principiorum, idest idearum. Vel influentiæ illorum principiorum in ipsa causata. Hęc expositio esset conueniens, si Aristoteles loqueretur in opinione Platonis: at nunc loquitur contra Platonem explicando absurditatem, quam proposuit. Propterea

aliter per mutationes, opinionis mutationes interpretatur, quam naturales habebāt de principiis, vt sit sensus { & tamen mutationes principiorum illorum sunt } quæ posuerunt naturales. Mutauit enim illa eorū principia in sua principia. Quæ expositio quantum conueniat, tu considera. Quare exponendus hic locus est, vt diximus, vt velit dicere ꝙ hæc, quæ diximus de fœturis & fœmina, sint non eadem omnino materiæ, & formis, sed illorum principiorum imitationes: atque cōparationes: quasi velit se excusare, si similitudines non currant quatuor pedibus. Auerroes autem super prima parte videlicet { sed videtur ex vna materia } conqueritur de mutilatione textus Græci asserens textum repertum esse ascisum de libro Græco, dicit tamen ꝙ natura rerum, quam Plato dixit in dualitate consistere, asimilatur naturæ maris, qui facit multitudinem. Secundo dicit ꝙ hæc imitatione sunt, idest exempla & comparationes, quasi innuat exemplum de mari non currere quatuor pedibus, sed esse positum, vt sentiant, qui discunt. Circa primum igitur quod dicit, puto mutilationem non esse ortam ex mutilatione, quæ reperitur in Græcis codicibus, sed potius ex incuria translatoris, vt ipsemet dicit alibi. Secundo puto non bene dixisse, Exemplum enim quod inductum est de mari, potius est inductum ad ostendendum ex parte formę esse multitudinem, & non ad ostendendum vnam esse naturam, vt patet in expositionibus, quas dedimus. Quātum vero ad secundum eius dictum recte dicit, Nam Aristoteles quasi se excusando de exemplo, dicit exemplum esse positum, non vt ita sit, sed vt intelligatur illud, pro quo positum est. Reliqua quæ dicit in præsenti commento, nec sunt ad verba sui textus, nec ad uerba nostri. Iccirco ad expositionem nullum fructum afferunt. Dicit tn̄ in illis, quæ blaterizat, tria, quorum primum est ꝙ Plato definiendo ideas voluerit, ideas esse rerum principia in duplici genere causæ. videlicet ad modum efficientis, & ad modum formæ. Et etiā addas ad modum exemplaris, vt postea dicemus. Et cum dicit ad modum formæ, intelligit non quidem informantis materiam, Nulla enim idearum est forma materiā informans, sed formantis, quatenus efficit formā, quæ informat materiam. Secundum quod dicit, est, speciē hominis non esse formam eius tantum, vt intendebat Plato, sed compositum ex materia & forma, & tu intelligas cum species accipitur concretiue concretione ad supposita sibi indiuidua. Nam cum accipitur quiditatiue species nihil aliud est quam forma hominis, vt septimo huius dicetur. Tertium quod ponit, est conditio requisita quæstioni, quæ fit de principiis, & est, vt quærenda sint principia, quæ conueniant omnibus apparētibus, quæ insunt in re, quoniam tūc videntur esse uera. Cum enim posteriora, quæ sunt effectus, significāt priora, quæ sunt principia, tunc verum erit priora esse principia posteriorum: Verum de his libro octauo physicę auscultationis dictum est, & secundo libro huius iterū dicemus. Hæc licet sint præter textum nolui ea tacere.

Qde Auerroes com. 9.

Commen. 21.

Patet autem ex dictis ipsum duabus solum causis esse usum, & ipso quid est, atque materia. Ipsius enim quid est cæteris species sunt causæ. Speciebus uero unum.

Ex his, quæ dixit, concludit, quot causis sit vsus Plato, & dicit { Patet autem ex dictis } ex quatuor causis, quas explicauit Aristoteles { ipsum } .s. Platonem { duabus solum esse vsum } quas explicās, dicit { & ipso quid est } idest causa formali { atque materia } idest & ipsa causa materiali. Deinde explicat rationem, & primo in causa formali, & dicit { Ipsius enim quid est } idest ipsius formæ, quæ est quid est { cæteris } scilicet sensibilibus { species } idest ideæ { sunt causæ } Ideæ enim sunt causæ formales sensibilium, inquantum in eis formam efficiunt { Speciebus vero } idest ideis, causa formalis est ipsum { vnum } vt materia vero causa idearum est dualitas: quæ etiam sensibilibus causa est materialis, de qua statim. Est igitur ordo, ꝙ vnum & dualitas sint causæ idearum, vnitas quidem vt forma, dualitas autem vt materia. Hæc eadem causæ sunt sensibilibus ideis medijs vnitas videlicet vt forma, dualitas vt materia. De materiali causa in sequentibus, in præsenti textu de causa formali sit dictum in tantum. Quanquam, vt Alexander inquit, in quibusdam exemplaribus ita scriptum reperitur { Ipsius.n.quid est, cæteris quidem formæ sunt causæ. Scientibus autem vnum, & formæ materia } & per cæteros eos esse intelligit, qui ignorāt Platonem sensisse vnum, & subiectam materiam principia esse, & ipsum vnum causam esse ideæ ipsius quid est. Sed prior scriptura, vt Alexander inquit, castigatior habetur, quæ declarat formas cæteris rebus causam esse ipsius quid est, formis autem ipsum vnum. Et quidem illam lectionem vetustiorem esse, author est Aspasius, sed postea mutatam fuisse ad Eudoro, & Harmosto.

Et quæ nam est ipsa subiecta materia, de qua species. hæc quidem in sensibilibus, unum uero in speciebus dicitur. Quoniam dualitas magnum & paruum sunt.

Cum dixisset Platonem duabus causis fuisse vsum, postquam meminit causæ formalis, & quomodo hæc sit causa docuit, adducit secundam, & hanc ait esse materialem, & dicit { Et quæ nam est ipsa subiecta materia } quasi respondens dicit, est illa { de qua species } .s. dicuntur, idest quæ in specie constituitur per ideas, & formas: vt Alexander exponit. Deinde declarat causam formalem, & materialem non solum reperiri in ideis, sed per ideas in rebus sensibilibus, & dicit { hæc quidem } .s. ambæ causæ, quæ dictæ sunt materia videlicet & formalis causa, dicuntur { in sensibilibus } .s. esse. Nam causę idearum sunt causæ sensibilium { vnū vero } .i. vnitas vero { in speciebus dicitur } .i. in ideis dicitur causa formalis { Quoniam dualitas } quæ est vt materia { magnum & paruum sunt } Ergo in ideis sunt tres causæ, vt forma quidem vnitas, vt materia dualitas, quæ sunt magnum & paruum. Hæc eadem sunt principia sensibilium: Nam idearum & numerorum, & sensibilium eadem sunt principia: vt dictum est. Nolo te latere Alexandrum habuisse scripturam alio modo, sed quoniam illa venit in idem, hæc sufficiant. Sed quæret aliquis cum Plato causam efficientem dixerit in eo loco, vbi ait, operæprecium est igitur effectorē, ac patrem vniuersi inuenire, ac demonstrare. Nec cuius causa, & finem prætermiserat, vbi rursus dixit, penes omnium regem cuncta sunt, & omnia illius causa, cur Aristoteles nullius harum causarum mentionem in Platonica opinione fecit. Dicēdū hoc esse, quia Plato cum de causis loqueretur, hanc vtranque reticuit. Sic igitur agente, & finali vsus est Plato, sed non eo loco, vbi egit de causis, vel quia eorum, quæ nascuntur, & intereunt, has causas non ponit, neque de ipsis accuratius dixit.

Quæstio.

Solutio.

Præterea

Praeterea eius, quod est bene, & eius, quod est male causam, elementis cuique suam reddidit: quod quidem & priorũ quosdam philosophos magis quaesiuisse dicimus, Empedoclem *uidelicet &* Anaxagoram.

Hoc quoque de Platone refert ꝙ causa bonorum, & malorum elementis tribuerit cuique suam, & dicit Praeterea eius, quod est bene }.i. bonorum { & eius, qđ est male }.i. malorum { causam elementis cuique suã reddidit } bonorum quidem causam tribuit vni. Hoc enim est quod ipsum definit, & in specie aut forma constituit. Malorum vero indefinitae dualitati, quippe quae per ipsum multitudinis & inaequalitatis, ac omnino infinitatis est causa. Et cum haec dixisset de Platone, admonet nos quosdam etiam ante Platonem causam huiusmodi inuestigasse, deque ea disseruisse, & dicit { quod quidem & priorum quosdam philosophos magis quaesiuisse dicimus, Empedoclem videlicet, & Anaxagoram } quorum Empedocles non solum boni, sed mali etiam causas vsus est per efficientis causae participationem, vt de Platone docuit, Nam amorem bonorum, discordiam malorum causas asserit. Anaxagoras vero tum boni, tum etiam mali efficientem causam mentem esse statuebat.

Breuibus igitur summatimque narrauimus & qui nam, & quo pacto de principijs, ac de ueritate ipsa dixerunt. Veruntamen tantum ex his habemus neminem eorum, qui de principio causaque dixerũt, praeter ea, quae in ijs, quae de Natura *a nobis determinata sunt dixisse.*

Recolligendo breuibus ea omnia, quae veteres de principiis dixerunt, dicit { Breuibus igitur }.i. strictim { summatimque }.s. per capita { narrauimus, & qui nam }.s. authores ante ipsum { & quo pacto de principiis, ac de veritate ipsa dixerunt } contemplatricẽ philosophiam more suo, vt Alexander inquit, Aristoteles veritatem appellat. Deinde quid boni ex ijs, quae veteres dixerunt de causis, colligere liceat, exponit: Asserens se iccirco quaestionem principiorum repetisse, vt doceret, nullum esse causae modum, qui non cadat in quempiam ex quatuor in auditu physico demonstratis, quod hinc licet intelligere, quia omnes, qui de causis locuti sunt, aliquam ex his causis commemorarũt qui licet nec dilucide neque distincte, sed obscure potius & implicite disseruerint, illas tamen aliqua ex parte attigisse videntur. Nam in secundo libro de physico auditu accuratius de quatuor causis disputatum esse in promptu est intelligere. Quocirca dixit { In ijs de natura sunt a nobis determinata } vt ostendat nullã causam praeter memoratas in auscultatione physica a prioribus fuisse tactam, dicit { Veruntamen tãtum ex his habemus neminem eorum, qui de principio, causaq; dixerunt, praeter ea, quae in ijs, quae a nobis de natura determinata sunt, dixisse } Nullus enim eorum potuit addere aliquas causas praeter illas, quae distinctae sunt. 2. physicae auscultationis.

Sed obscure quidem omnes, aliqua tamen ex parte illa tetigisse uidentur.

Cum dixisset veteres tetigisse causas non quidẽ omnes, sed quasdam, nunc subdit modum, quanam ratione tetigerint eas, quas tractauerint, & dicit { Sed obscure quidem omnes }.s. veteres authores { reliqua tamẽ ex parte illa tetigisse videntur } dixit { aliqua ex parte } quia non tetigerunt omnes causas, sed aliquas, dixit vero { obscure } quia nec dilucide neque distincte, sed implicite tetigerunt. Quoniam licet tetigerint aliqua quae reduci possint ad aliqua causarum genera, tamen non distincte illa sub proprijs causarum nominibus complexi sunt: sicuti si quis videret Carinum, quem ignoraret esse Carinum: sic veteres aliqua, quae reducuntur ad nonnulla causarum genera, tetigerunt, quae tamen ignorauerũt esse in generibus causarum. Ea.n. quae sunt causae tetigerunt, tamen non tetigerũt ea sub ratione, quae sunt causae. Vel fortasse dixit { Aliqua tamen ex parte illa tetigisse videntur } quia omnia causarum genera tetigerunt, quia tamen non sub propriis causarum rationibus, Ideo dixit aliqua ex parte: & hec expositio est consona iis, quae dicturus est. Nam ostendet omnes causas tetigisse, licet non distincte sub propriis rationibus causarum.

Quidam enim ut materiam principium dicunt, siue unum, siue plura supponant. Etiam siue corpus, siue incorporeum statuant. Veluti Plato *quidem magnum dicens, ac paruũ. Italici autem infinitum.* Empedocles *uero ignem & terram, & aquam, & aerem.* Anaxagoras *autem similarium partium infinitudinem. Itaque hi omnes talem causam tetigerunt. Praeterea etiam qui aerem, aut ignem, aut aquam, aut igne quidẽ densius, aere autem tenuius. Etenim sunt qui primum elemẽtum tale esse dixerunt. Hi igitur solum hanc causam tetigere.*

Cum assignasset modum, quo processerunt veteres authores ad ipsas causas, nunc speciatim demonstrat, quo modo vnum quodque genus causae tetigerint, & primo quomodo tetigerint materiam ipsam, asserens eorum, qui causam materialem ponebant, alios vnã, alios plures posuisse. Item quosdam corpus, alios incorporeum, quo in loco Platonem primum refert ex his, qui materiam incorpoream ponebant, & dicit { Quidam enim vt materiam principium dicunt, siue vnum, siue plura }.s. principia { supponant, etiam siue corpus siue incorporeum }.s. principium { statuant. Veluti Plato quidem } eorum .s. qui plura & incorporea principia materialia ponunt { magnum dicẽs, ac paruum } deinde narrat Pythagoricos, & dicit { Italici autem } .s. qui sunt Pythagorici { infinitum } hoc autem erat par, quippe qui numerus ipsis erat pro materia. Nam impar numerus finitus his habebatur, & formae obtinens locum. Deinde tangit eos, qui materiale principium posuerunt corpus, & non vnum, sed plura, & dicit { Empedocles vero ignem & terram, & aquam, & aerem. Anaxagoras autem similarium infinitudinem } .i. infinita similaria. Hic enim ex eorum numero fuit, qui principium materiale, corpus esse statuebat, quoniam vnumquodque similare corpus est, nec vnum materiale principium, sed plura, quia infinita tetigit. Deinde quasi epilogando, dicit { Itaque hi omnes talẽ causam tetigerunt }.s. materialem. Leucippi & Democriti sententiam reticuit, quibus placebat corpus & incorporeum materiam esse, inane videlicet pro incorporeo, plenum vero pro corpore, quoniam de his supra sermo habitus est. Deinde narrat eorum opiniones qui dixerunt materiale principium esse vnum corpus, & dicit { Praeterea etiam qui aerem, aut ignem, aut aquam, aut } medium { igne quidem densius, aere aũt tenuius } videlicet vaporem posuerũt unum materiale principium & corpus constituunt { Et enim sunt, qui primum elementum }.i. principium materiale, qđ est

primum elementum { tale }.s.medium inter ignem,& aerem { dixerunt } vt Anaximander. Demum quasi epilogando dicit { Hi igitur solum hanc causam tetigerunt } & per hos intelligit eos, de quibus dicit, Præterea etiam qui aerem, aut ignem, aut aquam, aut igne quidem densius, aere vero tenuius posuere. Nam hi solam causam materialem tetigere. Cæteri vero his priores non solam causam materialem posuerunt, nō Anaxagoras, non Pythagorici, non deniq; Plato.

Quidam uero alij eam, unde est principium motus, qui amicitiam, & discordiam, aut mentem, aut Cupidinem principium faciunt.

Nunc enumerat eos, qui meminerunt eius causæ, quæ est vnde principium motus, quæ quidem est efficiens, & dicit { Quidam vero alij } tetigerunt subaudi { eam, vnde est principium motus } vt.s.{ qui amicitiā, & discordiam } subaudi afferebant { vt Empedocles: aut mentem, vt Anaxagoras, aut } ἔρως .i. amorem, qui dicitur { Cupido } vt Parmenides, & Hesiodus. Nam ἔρος per omicron, significat amorem beneuolētiæ. Expositor habebat textum superfluum, videlicet { aut extra hæc } quem in græcis codicibus non inuenimus, nec illius Alexander meminit. Sed videtur ꝙ amor sit causa finalis, quoniam mouet amantem, vt quid appetendum. Non ergo recte posuerunt amorē efficientem causam. An amor accipi potest ex parte desiderantis, & sic se tenet ex parte causæ efficientis, & hoc pacto de amore locuti sunt, nam vt sic est effectrix causa. Aut pōt accipi, vt se tenet ex parte rei amatæ, & sic mouet, vt finis, & sub hac ratione non sunt locuti veteres. Nam sub hac ratione amorem mouere nō cognouerunt. hanc responsionem puto intellexisse Alexandrum. Quod si aliter intellexerit, tu habebis duas solutiones.

Quod quid erat esse uero & substantiam dilucide quidem nemo reddidit. Maxime uero hi dicunt, qui species & quæ in speciebus sunt, ponunt. Neque enim ut materia ipsis sensibilibus, ideæ sunt, & quæ in speciebus, neque ut unde motus principium factum esse existimant. Immobilitatis enim causam magis, & ut res sint in quiete, autumant. Sed quod quid erat esse cuique aliorum species præstant. Speciebus autem ipsum unū.

Cum dixisset eos, qui tetigerant causam materialē nunc affert eos authores, qui tetigerunt causam formalem: & dicit { Quod quid erat esse vero & substantiam dilucide quidem nemo reddidit } & per qd' quid erat esse, & substantiam formalem causam intelligit. Dicitur enim formalis causa τὸ τί ἦν εἶναι καὶ οὐσία, idest quod quid erat esse & substātia, quod quid erat esse quidem, quoniam est causa, perquam scitur quid est esse rei. Et potius per præteritum erat, quā per præsens est, vt notetur coæternitas formalis causæ cum eo, cuius est formalis causa. Nam formalis causa erat cum re semper. Dicitur vero substantia, quoniam formalis causa est totius compositi substantia, & essentia. Materia.n.potius facit ad non esse, & dixit { dilucide quidem } nam Empedocles, qui posuit os, & carnem habere aliquam rationem, per quam sunt talia, tetigit formalem causam. Non tamen id ponebat, vt attinet ad formalem causam: & sic non dilucide, sed obscure tetigit formalem causam. Deinde explicat eos, qui aperte tetigerunt formalem causam, & intelligit Platonem & dicit { Maxime vero }.i.plus, cæteris dilucidius { hi dicunt }.s. formalem causam { qui species }.i. ideas { ponunt, & } ponunt etiam { quæ in speciebus sunt } & intelligit per ea, quæ in speciebus sunt, ea, quæ sunt idearum principia. Hæc enim quæ in ideis sunt principia, elementa etiam dicuntur, quippe cum elementa non de sola materia dicantur. Discordia enim & amicitia per Empedoclem elementa sunt, & in elementis habentur: quæ tamen non vt materia sunt. Sunt autem hæc numerus, & vnitas. nam numerus & vnitas apud Platonem sunt idearum principia, & elementa. Deinde explicat quod dixerat, & dicit { Neque enim vt materia ipsis sensibilibus ideæ sunt, & quæ in speciebus }.i. ideis. Cum materia sit, quæ inest. at neque ideæ, neque principia idearum, vt Alexander inquit, in sensibilibus habentur. Igitur nec ideæ, nec idearum principia sensibilium materiæ esse possunt. Deinde demonstrat, ꝙ ideæ nec sint causa effectrix sensibiliū, & dicit { neq; vnde motus principium factū esse existimant }.s.ideas ipsas, vel quæ sunt in ideis. Nam efficientis munus est mouere. Ideæ vero per Platonem quietis potius, & immobilitatis cæteris sunt causæ. Ideo dicit { Immobilitatis enim causam magis, & vt res sint in quiete } ideas.s. & quæ sunt in ideis, existimant: atque { autumant } Nisi enim ideæ sensibilibus immobilitatem præberent sensibilia definiri non possent per ideas. Definibile.n. oportet, vt immobile sit, ac inuariabile. Igitur ideæ si sensibilibus præbent definitiones, etiam immobilitatē ac inuariabilitatem sensibilibus præbebunt. Sed contra, nam ideæ præbent formas sensibilibus ipsis, igitur sensibilium ideæ sunt effectrices causæ: quasi respondens asserit ideas effectrices causas esse formæ, quatenus formæ efficiuntur exemplo idearum, non tamen sunt causæ motus, & dicit { sed quod quid erat esse }.i. formam { cuique aliorum }.s.sensibiliū { species præstant }.i.ideæ dant: quatenus ad ipsarum exemplar efficiuntur. Et sic causæ efficiētes esse possunt, non tamē principium vnde motus { Speciebus autem } causa videlicet formalis est { ipsum vnum } Expositor autem exponit ideas præbere singulis sensibilibus quiditatem per modum causæ formalis, & non per modum causæ efficientis. Veluti ipsa vnitas præbet ideis qd' quid erat esse. Alexander tamen exposuit primo modo. Et videtur rationabilius, quoniam ideæ non possunt esse causæ formales sensibilibus inexistentes, sed quatenus sensibilium formas formant. formare autem efficere est.

Id uero gratia cuius actiones, & mutationes, & motus sunt, aliquo quidem modo causam esse dicunt, sic autem non dicunt. Nec eo modo, quo sua natura flagitat. Qui nanque mētem dicunt, aut amorem, ut bonum quidem aliquod has causas ponunt: Non tamen, ut horum gratia aliquod entium sit, aut fiat, sed ut ab his horum motus esse dicant. Similiter autem ut & qui unum, aut ens dicunt esse huiusmodi naturam, causam quidem substantiæ esse asserunt, non tamen huius gratia aut esse, aut fieri. Quare accidit eis aliqua ex parte dicere, & non dicere bonum esse causam. Non enim simpliciter, sed per accidens dicunt.

Nunc de causa finali, quæ est ipsum bonum, & causa rerum quasi finis, agens, docet neminem priorum de hac causa proprie disseruisse. Nam & si bonum causam esse quodammodo dicunt, non tamen, ut finē, & quasi huius gratia cætera fiunt, quemadmodum bonum causam esse est idoneum, sed ipso, vt causa efficiēte vtuntur: & dicit { Id vero gratia cuius actiones, & mutationes,

mutationes, & motus sunt causam esse dicunt } Probatur, de bono loquuntur: bonum est finis, & cuius gratia: Igitur de fine,& cuius gratia loquũtur. Vel sic, Bonum causam esse dicunt: Bonum est finis, & cuius gratia: Igitur finem,& cuius gratia esse dicunt. Quod autem bonum causam esse dicant,patet,quia amorem Empedocles, mentem Anaxagoras causas esse dicũt: Amor autem & mens bona sunt: Igitur bonum causam esse dicunt.Insuper Plato vnũ aut ens causam esse dicit: At vnum & ens bonum est: Igitur bonũ causam esse dicit.Quod vero bonum sit finis,& cuius gratia,patet, quoniam bonum est, quod omnia appetunt primo Ethicorum. Pro solutione Aristoteles præmittit nos posse loqui de bono per se.i.quatenus bonum est, & sic est finis, & cuius gratia: aut per accidens, quatenus est amor, vel mens,vel vnum, & sic est causa aut agens, si accipitur pro amore,aut pro mente, aut formalis,si accipitur pro vno, vel pro ente. Antiqui ergo locuti sunt de bono non per se, vt est bonum, quoniã vt sic locuti essent de causa finali. Sed de bono, vt est aut amor,aut mens, aut vnum. & sic non sunt locuti de causa finali per se,sed accidens, quatenus sunt locuti de bono,non quo est bonum, sed quo est amor vel mens. Vt enim loquuntur de bono, sic loquuntur de fine, loquuntur autem de bono non per se, quatenus bonum,sed per accidens,quatenus est amor, vel mẽs. Igitur loquuntur de fine per accidens.Dicit{sic autem non dicunt,nec eo modo}.s.de causa finali dicũt{quo sua natura efflagitat}.i.per se, vt causa finalis est: sed per accidens, sicuti per accidens loquuntur de bono. Quo enim modo de bono ipso loquuntur, eo modo loquuntur de finali causa.Loquuntur de bono per accidens: Quod probat, & dicit { Qui nanque mentem dicunt } vt Anaxagoras {aut amorem } vt Empedocles { vt bonum quidem aliquod has causas ponunt} cum & amor,& mens bonum sit { Non tamen}ponũt amorem & mentem bonum{ vt horum gratia}.i. mentis & amoris { aliquod entium sit,aut fiat} quod est dicere,vt causam finalem {sed vt ab his}.s. amore,& mẽte { horum motus esse dicant}.i.sed vt causam efficiẽtem,quę est principium vnde motus.Deinde idem exponit in opinione Platonis, & dicit { Similiter autem vt & qui vnum aut ens dicunt esse huiusmodi naturã} .i.bonum.Plato.n.dicit vnum & ens,esse bonum,cum diceret vnum & ideam. Platonici igitur qui sic dicunt { causam quidem substantiæ }.i.formæ { esse asserũt} & sic volunt bonum esse causam formalem { non tamen } ponunt bonum esse causam { huius gratia aut esse,aut fieri }.i.non tamen bonum ponunt causam finalem, sed formalem. Idea enim & vnũ sunt formales causæ sensibilium. Tunc ad formam respondens,dicit {Quare accidit eis aliqua ex parte dicere,&} aliqua ex parte { non dicere bonum esse causam } & exponens quo modo, dicit { Non enim } bonum { simpliciter } .i.per se quatenus est bonum dicunt esse causam, quoniam sic loquerentur de bono, vt causa finali{sed per accidens dicunt } quoniam non de bono, quo bonũ est,sed quo est amor, vel mens, vel vnum.Nam vt dictũ est, quomodo loquuntur de bono,sic loquuntur de fine,loquuntur autem de bono, non quatenus est bonũ sed quo est amor, vel mens, vel vnum: & sic loquuntur de bono per accidens. Igitur locuti sunt de causa finali per accidens. Sed quæret aliquis, si Plato in Epistolis dicit,penes omnium regem cuncta,& huius gratia omnia sunt. Quomodo his verbis nõ dicit bonum esse causam,vt finem? aut si dicit,quomodo Aristoteles dicere negat? Aristoteles met respondet in calce huius libri, cum dicit vniuersos videri causas quærere, quanuis obscure: & sic Plato posuit finalem causam,sed obscure.

Quod igitur recte determinatum sit de causis & quot, & quales,testari nobis uidentur & hi omnes, qui causam aliam tangere non possunt. Ad hæc autem q, quærenda sint principia, aut sic omnia, aut horum aliquem modum, pater. Quomodo uero quisque horum dixerit, & quonam modo emergentes dubitationes de principijs habeat, post hoc pertranseamus de ipsis.

Cum commemorasset ea, quæ Antiqui dixerunt de causis,nunc colligit fructus, qui inde habentur. Et explicando primum dicit { Quod igitur recte sit } nobis { determinatum de causis quot }.s.genera {& quales } quantum ad definitiones, & accidentia { testari nobis videntur & hi omnes, qui causam aliam tangere non possunt }.s.quæ non contineatur in aliquo genere eorum, quæ nos determinauimus secundo physicæ auscultationis: hic est primus fructus.Deinde assignat secundum, & dicit { Ad hæc autem qp }. s. in hac scientia { quærenda sint principia,aut sic omnia }.i.aut sic principia omnia quęrere oportet, vt secundo physicæ auscultationis est explicatum { aut horum}.s.quatuor principiorum { aliquem modum} .i.aliquod genus: vt formalem causam, & finalem: quas maxime considerat hæc scientia, licet etiam aliqua ex parte efficientem. Deinde ordinando se ad sequentia præmittit ea,quæ vult pertractare,& dicit{quomodo vero quisque horum }. s.antiquorum { dixerit}.s. an bene, an male { & quo nam modo emergentes dubitationes de principiis }.s.quisque antiquorum { habeat, post hoc pertranseamus de ipsis } Auerroes in cõmen.super illa parte { Ad hæc autem quærenda } deducit secundum fructum,ex primo nam si Antiqui non potuerunt addere aliud principium supra ea, quæ nos secundo physicæ auscultationis diximus,sequitur vt præsens perscrutatio aut cadet super omnia illa principia, quę diximus aut super aliqua eorum. Alexãder vero reddit rationẽ. Nam licet præsens doctrina non omnium causarum rationem poscat,modus tamẽ qui quæritur causæ,in quatuor ipse quoque continetur. Nec abhorret ad huiusmodi causis, cum præter hæc causarum genera, nullũ aliud esse intelligatur. Que Auerroes com. 10

PORTIO TERTIA CONFVTATIO opinionum antiquorum de rerum principijs ac causis.

CAPVT PRIMVM CONTRA ILLOS, QVI *unum principium omnium, & corporeum ponunt, & cõtra eos qui plura principia & corporea posuerũt.*

PATET *igitur eos omnes, qui & unum uniuersum ipsum, & unam naturam quandam, ut materiam esse ponunt, & hanc corpoream, magnitudinemque habentẽ, multifariam peccare. Quippe cum corporum tantummodo elementa affirment, incorporeorum uero nequaquam, cum & incorporea entia sint.*

Connumeratis veterum de principiis & causis sententijs, differens quid pro sanis dixerint, quidue secus, ab ijs sermonis initium capit, qui principium vnum

idemque corpus esse statuebant.i.ab opinione eorum qui dixerunt materiam esse corpus, & dicit { Patet igitur eos omnes, qui & vnum vniuersum ipsum ponũt } vt Parmenides, qui ponit omnia esse vnum subiecto & materia { & } qui { vnam naturam quandam, vt materiam esse ponunt, & hanc corpoream, magnitudinemque habentem, multifariam peccare } Ergo generatim improbat omnium illorum opiniones, qui dixerunt materiam esse corpus, cur vero addiderit { magnitudinemque habentem } cum dixerit { & hanc corpoream } causa est, quia aliquid potest esse corporeum, vt prima materia secundum Auerroem, quæ dimẽsionem habet interminatam, quæ tamen nullam habet magnitudinem, cum nec sit bicubita, nec tricubita. At elementum est corporeum, & magnitudinem habet, quod ipsi posuerunt materiam. Deinde generatim contra hos ponit primam rationem, quoniã volentes omnium rerum principia exponere, corporum tantũ principia reddunt, cum tamen rerum nonnullę habeantur incorporeę. Quippe fieri nõ potest, vt incorporei corpus principium sit, dicit { quippe cum corporum tantummodo elementa affirment, incorporeorum vero nequaquã, cum & incorporea } nonnulla { entia sint } quorum corpus non potest esse materiale principium.

Quæ Auer. com. 11. Auerroes super illa parte { & hanc corpoream, magnitudinemque habentem } exponit, & fecerunt eam corporalem videlicet aut ignem, aut aerem, aut aquã. Et recte dicit, quoniam vnumquodque elementũ est corporeum, & magnitudinem habet terminatã. Deinde super illa parte { Cum corporum tantummodo } Auerroes vult ꝙ errauerint veteres, quoniã posuerũt primum elementum corpus, & non posuerunt ipsum substantiam incorpoream: debuerunt ponere, ꝙ autẽ sic dicendo errauerint probat, quoniam si primum elementum sit corpus, tunc videtur esse compositum ex materia & forma, & sic erit genitum & corruptibile. Omne enim compositum est generabile, & corruptile. At primum elementum nõ debet generari, neq; corrumpi: contingeret enim elementum habere elementum, & sic in infinitũ: Sed hæc quæ Auerroes ait, sunt vera, sed non sunt ad verba textus. Nam absurdum Aristotelis est, ꝙ dicentes materiam esse corpus, assignabunt corporum elementum tantum, & nõ rerum incorporearum, quæ sunt in numero entiũ: & sic sunt diminuti. At Auerroes vult absurdũ esse ꝙ ponãt elementum corpus, quod debuerant ponere substantiã incorpoream: & sic nullo modo hæc expositio conuenit verbis Aristotelis. Tu vero non ignores hãc Aristotelis rationem, supponere substantias incorporeas esse, quarum principia debent, quæri sed quoniam tales substantias negauerunt antiqui, videtur ratio Aristo. procedere ex concessis, & non ex simpl'r talibus.

Et de generatione, & corruptione aggredientes causas dicunt, & de omnibus naturaliter pertractantes motus causam tollunt.

Hic secundo obiicit ab insufficientia causæ mouẽtis. Nam generationem inducentes, generandarum tũ & mouendarum rerum causam, authoremq; prætermittunt. Neque enim materia seipsam mouet. Ergo oportuit eos explicare agentem causam, quæ est principium, vnde motus. Verbum dicunt quod in græcis codicibus legitur λέγουσι, in alijs λέγειν .i. dicere, inuenitur, vt trãslationes habent, & sic clarius erit. Vnde dicit { Et de generatione, & corruptione causas dicere aggredientes }.i. & generationis & corruptionis causas dicere aggredientes { & de omnibus } subaudi quę generantur, & corrumpuntur, atque mouentur { naturaliter }.i. more philosophorum naturalium { pertractantes, motus causam tollunt } quod est absurdum cum materia seipsam non moueat, ꝙ vero causam motus tollant, quæ est unde motus principium, pro explorato supponit in eorum opinionibus. Nam tangentes materiam, non tetigerunt mouentem causam. Immo vt Alexan. inquit, causam afferentem motũ omiserũt.

Expositor autem sic resoluit textum ad artem prioristicam. Quicunque debet determinare de motu, debet ponere causam vnde motus: Sed dicentes materiam esse corpus, debent determinare de motu: igitur debent ponere causam inde motus. Minorem probat, tum quia qui dicunt materiam esse corpus, aggrediũtur dicere causas generationis, & corruptionis, quæ sine motu non sunt, tum etiã quia de rebus omnibus, quæ generantur & corrumpuntur & mouentur, naturaliter pertractarunt. At naturalis pertractatio requirit motum, quippe cum natura sit motus principium. Igitur debuerunt ponere causam, vnde motus. Et sic cũ eam substulerint nihil de ea dicendo, defecerunt. Verbum { naturaliter pertractantes } Græce est φυσιολογοῦντες qd' ideo dixit, quoniã de omnibus, quæ mouentur & generantur & corrumpuntur, possumus loqui metapyhsice.s. prout sunt entia, actu vel potentia, & physice prout sunt entia naturalia. Ideo addidit { naturaliter pertractantes } quoniam si metaphysice, secus esset dicendum. Circa rationẽ vero Expositoris est dubitatio. Quoniam maior videtur falsa. Nam Aristoteles tertio physicæ auscultationis definiens motum dicit, motus est actus entis in potentia, vt in potentia. Vbi patet eum agere de motu, & non per causam vnde motus, sed per causam in qua motus est, cuius motus est actus. Fortasse Expositor intelligit maiorem, quoties determinatio de motu non fuerit secundum quid, sed simpliciter. cuius signum est, quoniam & Aristoteles eodem libro etiam asserit motum esse actum motiui, & mobilis: Vbi causam vnde motus tetigit. Auerroes autem super hac parte videlicet { & de generatione } dicit tria primum, ꝙ dicentes materiam esse corpus, voluerunt loqui de causis generationis, & corruptionis, & non potuerunt, quia vera generatio & corruptio non inueniuntur nisi in corruptibilibus. Dicentes autem materiam esse corpus, non potuerunt dicere aliquid esse vere corruptibile, aut vere generabile: vt superius est deductum. Igitur non potuerunt loqui de causis generationis, & corruptionis. Secundum, ꝙ licet non potuerint loqui de causis generationis & corruptionis, tamen potuerunt loqui de alijs .s. de causis alterationis, & motus localis, & auctionis: de quibus non potuerunt loqui Pythagorici, qui posuerunt mathematica esse rerum principia. Tertiũ est, ꝙ licet posuerint causam materialem & motum, dimiserunt causam mouentem materiam, quod videtur absurdum, cum materia non moueatur a se ipsa. Hæc sunt, quæ Auerroes ait, quorum prima duo non sunt ad verba Aristoteles, vt patet consideranti Græcam scripturã. Tertium vero est bene dictum, & conuenit cum expositione Alexandri.

Tx.cõ.6. Quæ Auer. Comm. 11.

Præterea substantiam, & ipsum quid est nullus rei causam ponunt.

Hic

Hic tertio obiicit ab insufficientia causæ formalis, quoniam formam nullius causam esse statuerũt, cum res omnes ab ipsa forma esse mutuentur. Quandoquidem inter se secundum materiam nullo discrimine distent. Cum materia eadem sit in rebus omnibus, dicit {Præterea substantiam,& ipsum quid est nullius rei causam ponunt} & sic sunt diminuti, quia non sola materia sufficit, cum res secundum materiam nullo discrimine distent. Appellauit formam merito substãtiam, quoniam, vt Alexander inquit, a forma vnicuique suppetit esse. Aut, vt Expositor ait, per substantiã intelligit formam partis, q̃ quatenus subsistendi principiũ est, substantia dicitur, per quod quid est intelligit formam totius, quæ dicitur quod quid est, inquantum cognoscendi principium, quia ꝑ eam scitur qd est res.

TEX. 12. Quoduis. ὁτιοῦν. Quodlibet temere.

Ab hæc etiam facile quoduis simplicium corporum præter terram principium esse dicunt: non opinantes generationem ex elementis, aut mutationem. Neque considerantes mutuã generationem quo nam pacto fiunt, ignis uidelicet & aqua, & terra, & aer.

Nunc speciatim descendit ad eos, qui posuerunt aliquod trium elementorum esse materiale omnium rerum principium, hoc est excepta terra, ignem, vel aerem, vel aquam. Obiicit contra hos secũdum Alexandrum, ꝙ oportebat non ex modo mutuæ ipsorum gẽnerationis accipere ex ipsis primum principium. Qm̃ alterum ex altero generari commune omnibus elemẽtis est, neq; hac ratione alterum altero prius, aut posterius habetur, quod isti non præstiterunt. Quare terra non debebat excipi. Expositor autẽ coniungit plures textus vsq; ibi {Quod si id, quod ortu posterius est} Vbi rationem sic orditur, per quam probat nullum posuisse terram elementum rerum. De ratione principii est tenuitas atque simplicitas. Terra est crassior inter elementa. Igitur nullus posuit terram. Ad tenuitatem igitur atq; ad simplicitatem aspicientes aliqui aquam omnium principium statuerunt, quia ipsa est tenuior q̃ terra, alij aerem, quia ipse est tenuior q̃ aqua. Alij ignem, quia ipse est tenuior aere. Tunc vlterius, si tenuitas est causa ponendi aliquod principium esse quãto aliquod corpus erit tenuius, tanto magis principiũ est statuendum: Sed ignis est omnium elementorum tenuissimum: Igitur ignis potissimũ debet poni principium. Perperam igitur fecerũt, qui aerem, vel aquã, principium rerum posuerunt pretermittentes ignem. Hæc totius contextus sententia est ꝭm Expositorem. Ego vero cum Alexandro dico Aristotelem obiicere contra eos, qui posuerunt aliquod trium elementorũ esse principium rerum terra excepta, primo quia non opinati sunt generationem, aut mutationẽ fieri indifferenter ex omnibus elemẽtis. Qm̃ si opinati essent ex terra ita fieri omne, quod fit, sicuti ex cæteris tribus, non magis aliquod illorum trium posuissent principiũ q̃ terram. Secundo quia si cõsiderassent elementa oĩa mutuo fieri, nullum eorum posuissent elementum rerum. Qm̃ oportet principia semper manere, & non fieri ex alterutris: Vnde dicit {Ad hæc etiam facile quoduis simplicium corporum præter terram principium} .s. rerum naturalium {esse dicunt} considerata subaudi tenuitate atq; simplicitate, in quibus consistit ratio principii. Dixit aũt {quoduis} Græce vero ὁτιοῦν, quia temere quodlibet poni potest cõsiderata tenuitate. Cũ præter terram quodlibet elementũ sit tenue, atq; simplex saltem respectu alterius, Tunc subdit incõsiderationes, & primo primam, & dicit {non opinantes generationem, aut mutationẽ} fieri {ex elementis} omnibus indifferenter. Nam si considerassent ex elementis omnibus indifferenter fieri generationem, atq; mutationem .s. ita ex terra sicut ex aliis tribus, non magis aliquod illorum trium q̃ terram posuissent elementũ rerum. Deinde subdit secundam inconsiderationem, & dicit {Neq; considerantes mutuam generationẽ, quo nam pacto} .s. per eam {fiunt ignis, videlicet, & aqua, & terra, & aer} Nam si hunc elementorum mutuũ ortum considerassent, nullum eorum posuissent principium rerum: vel si aliquod eorum principium statuissent, non magis aliquod trium q̃ terrã affirmassent esse elementum. Auerroes vero nec textum bonũ habens, nec Expositorum aliquem Græcorum sectatus, super textu præsenti dicit eos errasse in excipienda terra, qm̃ procedunt ꝑ viam communem ad ponẽdum aliquod trium elementorum esse rerum principium, quæ communis via est, ꝙ ex illis fit omne qđ fit. mõ hæc ratio non magis tribꝰ illis elñtis inest quàm terræ. Igiᵗ nullũ eorũ magis q̃ terra ponendũ est rerum principium. Quæ Auer. Comm. 12.

Alia nanque congregatione, alia disgregatione ex sese mutuo fiunt. Hoc autem ad ipsius prioris, atque posterioris rationem plurimum refert.

Cum accepisset in secunda ratione contra veteres elementa mutua generatione generari, nunc exponit hanc mutuam generationem nõ eadem ratione fieri, & etiam qm̃ nonnulli pretermiserunt ignem etiam, volens ostendere non recte ignem prætermisisse, sicuti ostensum est non recte terram esse prætermissam, primo declarat discrimen mutuæ generationis elementorum, vt demonstret variam differentiam prioris & posterioris in elementis: vt inde procedat ad intentũ, & dicit {Alia nanque} .s. elementa {congregatione} .i. condensatione {alia disgregatione} idest rarefactione {ex se mutuo fiunt} subaudi & alia vtroq; modo. Verbi causa, ignis ex aere fit rarefactione, aer ex igne condensatione. Ex aqua vero rarefactione. Item aqua ex aere generatur cõdensatione, ex terra rarefactione. At terra fit semper condensatione, sicut ignis semper rarefactione. Bene ergo dictum est elementa mutuo inuicem generari, quia alia generantur ex elementis tm̃ condensatione, vt terra, alia tãtum rarefactione, vt ignis. Alia vtroq; modo vt aqua, & aer. Et sic patet elementa fieri mutuo, non tñ eadem ratione. Deinde ostendit hanc variam generationem elementorum ex inuicem multum facere ad differentiam prioris & posterioris, quoniam si elementũ fit rarefactione, vt ignis ex aere, & aer ex aqua, & aqua ex terra, elemẽtum densius crassiusue prius est, elementum vero rarius posterius. At si elementum fit condensatione elementum rarius est prius, dẽsius vero posterius. Ideo dicit {Hoc autem ad ipsius prioris, atq; posterioris rationem plurimum refert} Nam pro alia atque alia ratione generandi, aliud atque aliud elementum est prius, posteriusue. Auerroes super hac parte in idem incidens asserit elementa inuicem fieri aut secundum congregationem, aut secundum segregationem, idest, aut secundum condensationem, aut rarefactionem. Ergo licet generentur inuicem, tamen non eadem ratione. Nam qui omnium rerum principium esse ignem asseruit, voluit ex illo fieri cętera elemẽta cõdensatione. Qui ve- Quæ Auer. Commen. 12.

ro posuerit aerem, asseruit aliqua elementa ex eo fieri rarefactione, vt ignem. Aliqua condensatione, vt cætera. Simili ratione de aqua dicendum est.

TEX. 13. Vtique. ἄν. Profectò. γὰρ. Tenuissimũ. μικρομερέστατον. Minimarum partium.

Itaque plurimum profectò id maxime omnium elementum esse uidebitur, ex quo primo congregatione terra fit. Hoc autem tenuissimum, atque subtilissimum omnium corporũ erit. Quapropter qui ignem principium ponunt, & consentanee maxime huic rationi dicent. Et tale cæterorum quisque corporum elementum esse fatebitur.

Cum declarasset differentiam generationis elementorum mutuæ: nunc procedit ad intentum demonstrando ignem esse maxime elementum. Quoniam ex igne primo fit terra, quam omnes in rerum generatione primo ortã esse tradunt, & theologantes, & poetæ: videlicet via condensationis ex ipso igne, & dicit {Itaque plurimum id maxime omnium elementũ esse videbitur: ex quo primo congregatione}.i.via condẽsationis {terra fit} vnde syllogismus componitˀ sic, tenuissimum ac subtilissimũ esse debet rationabiliter via condensationis principium terræ: Ignis est corpus tenuissimum, atq; subtilissimum: Igitur ignis rationabiliter esse debet via condensationis principium terrę. Cum accepisset ergo maiorem, subdit minorẽ {Hoc autem}.s.ignis {tenuissimum, atq; subtilissimum omnium corporum erit} hæc est minor, subdit conclusionem, & dicit {Quapropter qui ignem principium ponunt, & consentanee maxime huic rationi}.i.huic syllogismo {dicent: & tale}.s.ignem {cæterorum quisq; corporum elementum esse fatebitur} & sic loquetur consentanee syllogismo, & fatebitur ignem esse elementum elementorum, & omnium: quæ est conclusio syllogismi. In præsenti textu posset fieri difficultas quantum ad verba. Nam Græcus textus sic incipit, πλεῖστον μὲν γὰρ ἄν, & reliqua, idest {plurimum quidem enim vtique} & sic per illud vérbum {enim} videtur textus præsens redditiuus causæ, & non illatiuus. Sed in contrarium videtur per illud verbum ἄν, idest vtique, siue itaque. Quare vtroque modo intelligi potest, sed clarius, vt nos transtulimus, pro γὰρ profecto, pro ἄν itaque dicendo. Quoniam clara est series. Insuper verba illa {& tale cæterorum quisque corporum} sic legunˀ, in codicibꝰ nostris τοιοῦτον δὲ καὶ τῶν ἄλλων, & reliqua. Vbi propter illud verbum δὲ, idest autẽ videntur verba aduersatiue esse legenda. Sed in contrarium per illud verbum καὶ videntur esse legenda copulatiue. Et quoniam clara est sententia, si legantur copulatiue, ideo sic puto esse legenda. Si.n.legantur, vt Expositor legit, obscura erit lectio, cum nullus ordo possit cadere in verbis Aristotelis. Dixit autem notanter {terra fit} & non elementa, vt trãstulit Byzantius, quoniam omnes, qui mundum generant, ponunt aut terram esse primum ortam, aut inter prima orta.

TEX. 14. Videlicet. δηλονότι.

Nemo igitur posteriorum, & qui unum dicunt, terram esse elementum censuit: uidelicet ob magnitudinem partium. At trium elementorum unumquodque iudicẽ aliquem habuit. Quippe cum alij ignem, alij aquã, alij aerem id esse inquiunt.

Expositor vult Aristotelem hoc de terra adduxisse ad confirmationem eius, quod dixit, ignem esse primum elementum, quia est omnium corporũ tenuissimum. Nam nullus posuit terram solam esse rerum principium, præ partium ipsius crassitudine. Alexander autem attendens ad verba, quæ sunt illatiua, vult Aristotelem concludere, vt nemo ipsorum solam terram elementum esse cẽsuerit: vt quæ cætera partium crassitiæ vincat. Quæ expositio verbis valde consona est, dicit {Nemo igitur posteriorum, & qui vnum}.s.solum elementum {dicunt, terram esse elementum censuit} & dixit {qui vnum elementum dicunt} quoniam Empedocles posuit terram elementum, sed cum aliis tribus, Parmenides terram etiam, sed cum igne. Et exponens causam subdit {videlicet ob magnitudinem}.i.ob crassitiem {partium. At trium elementorum vnumquodq; iudicem aliquem habuit}.i.habuit aliquem authorem, qui iudicauit ipsum esse principiũ, quoniam præter terram quodlibet aliud elementum tenuitatis nonnihil obtinet. Quod vero vnumquodq; elementum iudicem habuerit, probat per expositionem opinionum, quæ superius sunt expositæ: & dicit {Quippe cum alii ignem, alii aquam, alii aerem id esse inquiunt} Nam vnumquodque hoc nonnihil tenuitatis obtinet, quæ est de ratione principii.

Sed cur nam & terram non dicunt, ut plerique hominum. cuncta nanque terram inquiunt esse. Hesiodus quoque terram ortam esse primam corporum ait, adeo uetusta, atque uulgaris hæc existimatio fuit. Hac igitur ratione neque siquis horum aliquid dicat præter ignem, neque siquis aere quidẽ densius, aqua uero tenuius id ponat, recte dicere potest.

Cum non dixissent terram esse rerum principium, & aliquis dicere posset ideo terrã non esse rerum principium, quia est contra communẽ hominum opinionem, & non quoniam est crassarum partium, remouens hoc, vt Expositor inquit, ostendit secundum cõmunem opinionem esse dicendum, ꝙ terra sit rerum principium. ergo si non dixerunt philosophi terrã esse rerum principium, est propter partium crassitudinẽ, & nõ quia est communis opinio terram nõ esse rerum principium. Alexander, si recte intellexi, vult, vt Aristoteles moueat quæstionem, quam non soluit, sed solutionem esse subintelligendam ex dictis, & dicit {Sed cur nam & terram} philosophi subaudi {non dicunt} aliorum.s.elementũ esse {vt pleriq; hominũ} subaudi opinantur {Cuncta nanq;} entia.s.corporea, quæ sunt in rerum natura, vulgo mortales {terrã inquiunt esse} quoniam ex terra orta, & in terram reuersura. {Hesiodus quoq; terram esse ortam primam corporum ait} .s.post chaos, sententiam suam, vt Alexã.inquit, vulgi testimonio confirmans {adeo vetusta, atque vulgaris hæc existimatio fuit} recte ergo quærit cur nam philosophi terram nõ dixerint esse rerum principium, cum sit vetusta atque vulgaris existimatio. Hanc quæstionem non soluit, sed vult esse solutam secundum Alexandrum, per id, quod dixit esse videlicet de ratione principii, vt sit tenuissimarum partium, qualis ipsa terra non est. Et ideo solutionem hanc supponens, docet secundum hanc sententiam, qui præter ignem aliquod aliud corpus elementum esse statuebant, siue de horum quatuor numero, siue medium corpus inter ignem & aerem horum neminem recte dicere, & ait {Hac igitur ratione}.s.qua philosophi negarunt terrã esse rerum principium, quia est crassarum partium {neque siquis horum aliquid dicat præter ignem, neque siquis aere quidem densius, aqua vero tenuius id ponat}.s.rerum principium {recte dicere potest} Nam omne tale est crassarum partium: cum solus ignis partium sit tenuissimus.

Quod

Digestum. συμπεπτωμένον Coniectum. Perfectum. Congestum. συγκεκριμένον. Commistum. Concretum. Compositum.

Quod si id, quod ortu posterius est, natura est prius, id autem, quod est digestum, atque congestum, posterius est generatione, contrarium his euenit utique ut aqua quidem aere, terra uero aqua sit prior. De ijs igitur, qui unam causam ponunt, qualem nos diximus, dicta hæc sint.

Cum posuisset opinionem philosophorum dicentium terram non esse elementum, propter crassitudinem corporis: nunc vt Expositor ait, probat terram esse maxime elementum, vel vt Alexander inquit, subiungit qua rursus ratione possit terra putari elementum, & textus potest resolui ad artem sic. Quod est prius cæteris elementis, videtur magis principiũ q̃ cætera elementa: Terra est prior cæteris elementis: Igitur videtur magis principium q̃ cætera elementa. Minor ꝓsyllogizatur sic. Quod est perfectius, est natura pri⁹ imperfectioribus: terra est cæteris elementis ꝑfectior: Igitur erit cæteris elementis natura prior. Iterum minor pro syllogizatur. Quod est concoctius atque cõcretius, est perfectius: Terra cæteris elementis est cõcoctior, atq; concretior: Igitur terra cæteris elementis est perfectior. Dicit {ꝙ si id, quod ortu est posteri⁹, natura} idest perfectione {est prius} hoc est, quod est perfectius prius est natura imperfectiore, quanquam posterius generatione efficiatur. Imperfectius enim quod tempore præexistit, vt fundamentum imperfectius est domo, puer viro {id autem quod est digestũ} idest perfectum {atque congestum} idest concretum {posterius est generatione} Igitur perfectum atq; concretũ prius est natura. hic est primus prosyllogismus. Deinde ponens minorem principalis syllogismi subdit {contrarium iis euenit vtique} videlicet {vt aqua quidem aere, terra vero aqua sit prior} Adde maiorẽ, quod est prius cæteris elementis, videtur magis principium quam cætera elementa. Et habebis terram esse magis principium quam cætera elementa. Demum epilogat, & patet. Quæres fortasse vtrum perfectum sit simpliciter prius imperfecto. Communiter cum Expositore fere omnes dixerunt perfectum & imperfectum accipi posse, aut vt reperiuntur in diuersis, aut vt reperiuntur in eodem, & cum non simul, saltem successiue in eodem. Cum quidem accipiuntur prout sunt in diuersis, simpliciter & absolute perfectum est prius imperfecto, vt actus est prior potentia, & vt ens, quod actu est, simpliciter semper est prius ente in potentia. Cuius ratio est, quoniam nihil reducitur de imperfecto ad perfectum, aut de potentia in actum, nisi per aliquod perfectum, quod est in actu prius existens atque simpliciter præsuppositum. qua ratione fit, vt principium vniuersi sit perfectissimum, qm̃ reducit omne, quod est in potentia, ad actum, & omne, quod aptum est perfici, ad suam perfectionem & prius existens, quasi præsuppositum omnibus. At si considerentur vt successiue recipiuntur in eodem, quod ꝓcedit de imperfecto ad perfectum, & de potentia in actum, semper imperfectum est prius tempore perfecto, & potentia prior actu tempore. Et sic diluitur quæstio. Sed non recedendo ab hac solutione, quæ vt videbitur, est Aristotelis facilius & dilucidius dici potest ꝙ perfectum & imperfectum possunt comparari inter se ẜm prius & posterius, vel ad tertium, cui insunt secundum prius & posterius. Si comparantur inter se, semper perfectum est simpliciter prius imperfecto non solum natura sed tempore, quoniam imperfectum reducitur ad perfectionem ab aliquo perfecto quod tempore & natura præsupponitur. Sin autẽ comparentur ad tertium, cui successiue insunt, imperfectum est prius perfecto, vt dictum est: & sic patet solutio.

Dubitatio. Solutio.

Secunda.q. Secundo quæres sit ne magis de ratione principii simplicitas, an compositio? Nonnulli dixerunt ꝙ de ratione principii sit magis simplicitas, quoniam composita dependent ex simplicibus, & non e contrario, vt mixtum ex elementis, & non elementa ex mistis. Sed occurres, quoniam loquendo de principio quod est in genere causæ materialis fortasse verum est simplicitatem esse magis de ratione principii, q̃ sit compositio: At in aliis generibus causarum non est ita. Quoniam generans vniuocum est æque simplex, vel æque compositum sicut genitum: Vt animal generans sicut animal genitum. Pro dilucidatione igitur primo accipiendum Aristotelem locutum esse in genere principii materialis, quoniam eorum opiniones narrauit, q locuti sunt de materiali principio, & de eiusmodi opinionibus disputauit. Deinde accipiendum per simplicitatem Aristotelem intellexisse in præsenti loco raritudinem, & per cõpositionem densitudinẽ. Potest.n. simplex accipi pro eo, quod opponitur composito, & pro eo, quod opponitur denso. Similiter compositum accipi pro eo, quod opponitur simplici, & pro denso. Tunc dicendum apud Aristo. ꝙ simplicitas nec est magis nec minus quam compositio de ratione principii materialis, intelligẽdo per simplicitatem raritatem, & per cõpositionem densitudinẽ. Patet ex lib. 2. de generatione qm̃ ita ex raris elementis fiunt densa, sicut e cõuerso ex densis rara, cum quodlibet elementum generetur ex quolibet. *Tex. com. 7. & inde.* Confirmat hoc Aristoteles in præsenti loco, quoniam primo ostendit terram non esse principium præ crassitudine suæ substantiæ. deinde, vt Alexander inquit, subiungit rursus ratione qua possit terra putari elementum: quod non fecisset nisi opinatus esset, non magis raritudinem quam densitudinem esse de ratione principii materialis. Sed attendendum tam in genere causæ materialis quam in genere causæ efficientis primum in vtroque genere oportere esse simplicissimum, accipiendo simplicitatem, vt opponitur compositioni: non tamen eadem ratione. Nã in genere causæ materialis, primum non potest esse cõpositum, alioquin non esset primum, haberet.n. vlterius materiam, quæ esset altera pars suæ compositionis, & illa vlterius aliam, & sic oporteret consistere ad simplicissimam, aut procedere in infinitum. Tamen primum in tali genere alteri est componibile. Quippe cum prima sit oĩbus cõpositis altera pars. Sed in genere causæ efficientis primũ nec est compositũ, nec alteri cõponibile. Qm̃ cum summa simplicitate, quam habet maximã perfectionẽ obtinet, q̃ neq; compositionẽ in se, neq; componibilitatem cum altero patitur. At hæc duo videlicet summa perfectio, & summa simplicitas materiali principio competere nõ possunt, quippe cum in genere materialis principii simplicius sit imperfectius, Est.n. potentialius.

Tertia.q. Sed quæres cur Antiqui philosophantes cogebantur diuersa principia materialia ponere, vt aliqui terram, aliqui aliud quippiã aliorum triũ. Quasi respondens Expositor ait eos coactos fuisse diuersa principia ponere, inspectis rationibus diuersis. Nam aliqui considerantes rationem simplicitatis, quia non considerabant res, nisi ẜm modũ, quo aliquid exit de potẽtia ad actũ, in cuius ordine nõ opor-

tet id, quod est principium, esse perfectius, dixerunt aliquod trium elementorum esse materiale principiũ magis quam terram: quoniam quodlibet eorum non nihil simplicitatis obtinet. At considerantes perfectionem esse de ratione principij, quæ in rebus corporeis inest compositis magis q̃ simplicibus, opinati sunt terram esse materiale principium, vt vulgo mortales putant, & Hesiodus existimauit, qui hanc primam post chaos genitam esse tradit, sententiam suam vulgi testimonio confirmans, vt Alexander inquit. Sed non recedendo ab ijs, quæ superius diximus, non est verum Antiquos aliquos respexisse ad simplicitatẽ, quæ est opposita compositioni, aliquos vero ad compositionem, quæ est perfectior simplicitate. Nam loquendo de simplicitate & compositione his rationibus, nullum elementum est compositius, nullũ est simplicius altero. Quippe cum nullum sit compositum ex pluribus, vel paucioribus formis & materijs quam sit alterum. Sed quodlibet est compositum ex prima & vna simplici forma, & ex prima & vna simplici materia. Igitur nullum hac ratione est simplicius altero, nec cõpositius. Et sic nec ignis est simplicior terra, nec terra est compositior igne. Antiqui itaque respexerunt ad simplicitatem & compositionem, intelligendo per simplicitatem raritudinem, per compositionem vero densitudinem. Et hac ratione ignem dixerunt esse simplicissimum, terram vero maxime compositam. At inter media mediocritate participantia. Et quia, vt diximus, quodlibet elemẽtum potest immediate ex quolibet elemento generari, vt secundo de generatione probauit Aristoteles, qui obseruarunt ex rarioribus via cõdensationis fieri densiora, opinati sunt aliquod trium, & potissimum ignem esse rerum principium materiale. Qui vero contra ex densioribus fieri rariora opinati sunt cõtra videlicet terram potissimum, vel aquam esse rerum principium: ex quibus via rarefactionis cuncta generari existimarunt. Hæc est causa, vt diuersa principia posuerint vetusti philosophantes.

Qua Auer. Auerroes autem ab ea parte, quæ est {Nemo igitur posteriorum, & qui vnum dicunt} vsque ad epilogũ ibi {Et ijs igitur qui vnam} nullam partem fere sui textus habet, quæ conueniat codici Græco, nec translationibus Latinis, nec expositio quam affert in commentis, quæ his partibus respondent, consentanea est translationi Arabicæ, quæ reperitur post translationem Latinam nostram. vt sit mihi visum translationem, quam Auerroes exponebat, non esse eam, quam nos habemus post Latinam: Sed fortasse aliam habebat, quam ipse exposuerit. Nemo igitur debet admirari Auerroẽ esse neglectum in his Libris fere ab omnibus: eiusque nec in bonum, nec in malũ meminisse Expositorẽ: qui curiosissimus erat cuiuslibet Interpretis, q̃ ipsum p̃cessisset: qm̃ nihil boni affert ad expositionem textus.

TEX. 15. *Idem autem, & si quispiam hæc plura ponat, ut Empedocles materiam quatuor corpora esse dixit. Etenim huic partim quidem eadem, partim uero propria euenire necesse est. Nam & hæc uicissim ex sese generari uidemus, quasi neque igne, neq; aere, neq; terra semper eodem corpore permanẽte. Dictum est autem de his in ijs, quæ dicta sunt de natura.*

Explicatis, quæ dici possunt in eos, qui vnum idem que corporum principium esse statuebant, in eodem errore versari ait, siquis hæc plura esse putauerit, hoc est siquis plura principia corporea esse dixerit: Intelligẽdo per principia corporea indifferenter elẽnta quatuor, vel alia quæcunque dixerint, hæc est vna Alexandri expositio. aut fortasse nõ eos generatim designat, qui principia & corporea & plura esse docebant. Sed eos, qui plura ex quatuor corporibus, & non vnum ex illis principium esse asserebant: dicit {Idem aũt} subaudi erratum euenit {& si quispiam hæc}.s. corporea principia materialia {plura} generatim {ponat} vel {hæc}.s. ex quatuor corporibus plura principia, & nõ vnum ex illis ponat. Expositor autem per idem intelligit eandem difficultatem, qm̃ tam dicentes vnum ex quatuor corporibus, quàm dicentes plura ex illis esse principia patiuntur eandem difficultatem, nam ratione simplicitatis videntur elementa leuia ignis & terra esse principia, ratione vero compositionis videntur elementa grauia. Ergo patiuntur eandem difficultatem cum prioribus. Alexander per, idem, intelligit eadem errata, quæ vero sint hæc eadem errata, statim replicata opinione Empedoclis, exponet, vnde dicit {vt Empedocles materiam quatuor corpora esse dixit} deinde ostendit quomodo eadem, & quomodo non eadem absurda Empedoclem sequentur: & quæ sint illa eadem, & quæ sint illa non eadẽ: & dicit {Etenim huic}.s. Empedocli {partim quidem eadem}.s. absurda, quæ prioribus {partim vero propria}.s. absurda {euenire necesse est} deinde exponit, quæ eadẽ, & primo primum, & dicit {Nam & hæc vicissim generari ex sese videmus} & sic primum absurdum, quod etiam prioribus accidit, est vt hæc alterum ex altero generetur: quod est contra vnam proprietatem principiorum, vt non fiant ex alterutris. Deinde adducit quasi aliud commune absurdum, & dicit {quasi neq; igne, neque aere, neque terra semper eodem corpore permanente}.i. ita alterum fit ex altero, vt neq; ignis, neque, aer, neque terra semper idem corpus permaneat, quod est contra aliam proprietatem principiorum, quæ est, vt semper permaneant. Sed quia hæc breuiter dicta sunt, dicit {Dictum est autem de his, in iis, quæ dicta sunt de natura}.i. vt Alexander exponit. tertio libro de cœlo, & mundo, vel in libro physicæ auscultationis. nam ibi expositæ sunt proprietates primorum principiorum prolixius. Illud quoque istorum sententiæ consentaneum est substantiam, & formam non esse de numero causarum, qui vtrorũque communis est error: vt Alexander adducit.

De causa quoque eorum, quæ mouentur, utrum una sit, an duæ ponendæ, neque recte neque bona cum ratione penitus putandum est esse dictum. Neque penitus absque rone.

Secundum Expositorem hic ostendit secũdum inconueniens, quod pertinet ad causam mouẽtem, Alexander cui magis adhæreo, vult q̃ postq̃ enumerauerit communia errata, hic enumeret absurda ꝓpria Empedocli, & dicit {De causa quoq; eorum, quæ mouentur, vtrum vna sit, an duæ ponendæ, neq; recte, neque penitus absque ratione bona cum ratione penitus putandum est esse dictum} Expositor sic intelligit, vt velit Aristo. non esse recte, neq; bona cum rõne dictũ ponere duas, vt posuit Empedocles, nã si causæ mouentes accipiant proximæ, erunt contrariæ, sed eas Empedocles non intellexit. at si accipiãtur remotæ, sicut procul dubio intellexit Empedocles, tunc non erunt plures, neque contrariæ. nam pluralitas principium mala. Fortasse melius est dicendum quòd licet Empedocles

cles posuerit duo, prima principia mouentia videlicet amorem, & discordiam, non satis liquet amor & discordia sint ne duo, an vnum mouens principium. Quandoquidem amor discordiæ muneribus fungi videtur: cum quæ per se tota sunt, dissociet discernatq;, vt concernat efficiatque corpus vnum. Non enim potest dissecari corpus, quin aliud efficiatur in vnum, sicut nihil corrumpi, quin aliud generetur. quin & discordia per Empedoclem non solum discernit, sed quæ similaria inter se sunt, concernit cogitq; eadem ex vnitate seiungens. Quare non satis licet {De causa quoque eorum, quæ mouentur} quæ dicitur effectrix, vt amor, & discordia {vtrum vna sit, an duæ ponendæ, neque recte, neque bona cum ratione penitus putandum est esse dictum} Quoniam, vt deduximus neutrum liquet: cum amor, & discordia vna commune videantur vna causa, alia vero duæ causæ: in codicibus alijs, vt Alexāder inquit, loco illorum verborum {neque bona cum ratione penitus} habetur, neque penitus absque ratione, sicuti in codicibus nostris legitur οὐτε ἀλόγως: vt sit sensus neque recte prorsus, neque penitus absque ratione. Auerroes vero ab illa parte textus exposita {Idem autem, & si quispiam} vsque ad partem sequentem {Omnino etiam} textū, quem exponit nec habet consentaneū codicibus Græcis, neque translationibus Latinis, neque translationibus Arabicis, quæ iuxta ponuntur cum Latinis. Dicit tamen quædam, quæ egent consideratione, primum ꝙ densitas & raritas non faciant transmutationem in substantia, neque in qualitate, cum sint de situ. ergo vult rarum & densum esse in prædicamento situs. Sed quarto physicæ auscultationis asserit rarū & densum esse contraria in quantitate. Libro septimo eiusdem asserit raritatem & densitatem esse qualitates, quæ calidum sequuntur, ac frigidum. Iterum libro eiusdem octauo autumat densari, atque rarefieri esse motus locales. Auerroes ergo non videtur sibi constans. sed siue Auerroes sit sibi constans, siue non, parum refert. Illud tamen non ignorandum rarum, & densum posse capi respectu centri corporis, cuius sunt, & sic sunt quantitates. nam rarum est cuius partes circunferentiales magis remouentur a centro: densum, cuius partes circunferentiales propinquiores sunt centro, aut respectu punctorum mundi, & sic sunt de prædicamento relationis, siue situs, aut respectu spatii, quod occupant, & sic attinent ad motum localem: aut vt consequuntur calidum, & frigidum, & sic attinent ad prædicamentum qualitatis. Secundum etiam quod consideratione dignum affert, est discrimen considerandi in hac scientia, & in Naturali Philosophia de eisdē; quoniam, vt inquit, in hac scientia inducit ea, quæ sunt declarata in naturali philosophia de causis, & principiis commemorando ea, & ipsa considerādo, vt sunt entia, & vt sunt principia substantiæ, non autē, vt sunt principia corporis naturalis. At philosophus naturalis considerat, ea vt causæ, vel principia corporis naturalis. Tertium est ꝙ quædam considerantur hic, & quid sint, & qualia sint, sed supponuntur esse a sciētia naturali. Hic enim declarantur quid primum principium sit, quidue prima substantia. sed sint ne primum principium, atque prima substantia vel non, petendum est a naturali philosopho. Hæc licet ad intellectum verborum Aristotelis non faciant, nō sunt omnino inutilia intelligere.

Que Auer. Comm. 15.

Commen. 84.
Commen. 15.
Commen. 77.

Omnino etiam ex eorum sententia, qui ita dicunt, alterationem e medio tolli necesse est. Non enim ex calido frigidum, neque ex frigido calidum erit. Quid.n.ipsa contraria utique patietur, & quæ nam erit utique una natura, quæ sit ignis & aqua, quod ille non dicit.

Cum enarrasset primum proprium absurdum contra Empedoclem, nunc narrat secundum videlicet, ꝙ data opinione Empedoclis, tolletur e medio alteratio. Quoniam ex calido non posset fieri frigidum, nec e conuerso, neque ex graui leue, nec e conuerso: neque ex duro molle, nec e conuerso: & generatim sequetur nullum contrarium fieri posse ex suo contrario, & sic tolletur alteratio, dicit {Omnino etiam ex eorū sententia, qui ita dicunt, alterationem e medio tolli necesse est} probat, & dicit {Non enim ex calido frigidum, neque ex frigido calidum erit} & sicut de frigido & calido, ita quoque de cæteris contrariis sequetur. Sed dices statim, ꝙ Aristoteles sumit falsum, nam ex calido fit frigidum, & e conuerso, ex frigido enim ferro fit calidum idem ferrum. Similiter ex albo fit nigrum, e conuerso. Contra obiicit Aristo. accusans Empedoclem de insufficientia, & dicit {Quid enim ipsa contraria vtique patietur} aut enim ipsum calidū recipit frigidum, & e conuerso, aut aliud quippiam est, quod recipit successiue contraria. Vnum contrarium recipere alterum impossibile est: Sic enim calidum erit frigidum, & graue leue, quæ sunt contra sensus. Visu enim patet album non esse nigrum: auditu, acutum non esse graue, gustu: dulce non esse amarum, olfactu: austerum non esse suaue, tactu deniq; nec calidum esse frigidum, nec graue leue. At si dicatur aliud quippiam, contra obiicit Aristo. {quid.n.ipsa contraria vndique patietur, & quæ nam erit vtique vna natura}.f.communis subiecta {quæ sit ignis}.i. calida {&} postea {aqua}.i. frigida, vel econuerso {quod ille non dicit} nec potest dicere secundum opinionem suam, quæ est, vt quatuor ipsa corpora sint prima omnium elementa, atque prima principia: quibus nullum est elementum prius, nec communius. Auerroes vero ait eos, qui posuerunt vnumquodque elementum esse simplex.s.non compositum ex materia, & forma, vt ponit Empedocles, sequi vt neque calidum fiat frigidum, neque e conuerso. quoniam idē impossibile est, vt simplex elementum recipiat passionem.i.qualitatem passibilem, & vt mutetur de contrario in contrarium. Similiter etiam si elementum est simplex corpus, impossibile est vt mutetur de magno in paruo, & econuerso. Hæc patent, quoniam cum elementum sit simplex, non potest recipere, cum careat materia, vi cuius reddatur receptiuū: & cum nō possit recipere, non poterit transmutari de contrario in contrarium, cum omnis mutatio supponat subiectum, in quo recipiuntur contraria successiue. Supra vero illa parte {quid.n.ipsa contraria vtique} Auerroes exponens inquit quapropter cum illic non fuerit alteratio in substantia.i.cum in elementis, vel elemento non fuerit generatio simpliciter, necesse est, vt natura cuiuslibet mixti, quod sit ex elemētis, sit natura eius elementi, quod est principium rerum. verbi gratia, si elementum atque principium rerum sint ignis, natura cuiuslibet rei, quæ fit ex igne, erit ignis. & si erit aqua, natura cuiuslibet rei erit aqua: & sic de alijs, quod nullus dixit. Nullus.n.ait mixta ex elementis conuenire

Que Auerro. com. 15.

cum elemento nomine, & definitione .i. esse ipsa elemẽta, vel ipsum elementum ex quo fit nomine, & definitione. Hoc quod Auerroes ait, verum est. nam sublata è medio generatione, nihil generabit nisi accidens, & res solo accidente discrepabunt, ꝙ si res solis accidẽtibus discrepabunt, omnia erunt vna substantia spetiæ, & essentia. quare substantia, & essentia omnium erit vna, eademque. Verum verbis Aristotelis non cõuenit, vt patet verba græca consideranti, & latinas translationes.

CAPITVLVM SECVNDVM
De opinione Anaxagore.

*Anaxagoram autem si quippiam elementa dicere duo putauerit, ea maxime ratione putauerit, quam ille quidem ipse non dilucide pertractauit: * secutus quidem fuisset utique ex necessitate, si qui ipsam dicerent.*

* sed quam.

Cum narrasset opinionem Empedoclis, & eam refutasset, posthac Anaxagoræ refert opinionem, refutans, vt absurda, quæ ab ipso palam, & aperte dici videntur. ac per absurditatem eorum, quæ ipse palam dicit, alia ipsum per illa dicere voluisse docet, fauens .s. eius sermoni, & eius, vt ipse ait, explicans voluntatem. nam cum Empedoclis dicat omnia in omnibus esse commixta, ipse materiam illum somniare colligit, quæ potentia quidem cuncta, actu vero nihil est eorũ, quæ esse possunt. Hæc.n. licet ille non dicat aperte, tamen eius sententiæ consentanea sunt, si quis eam ad eius mentem explicauerit. Hæc.n. rationi innituntur. quæ vero ab ipso dici videntur, prorsus aliena sunt: dicit {Anaxagoram autem si quispiam elementa duo dicere iurauerit} videlicet mentem pro causa agente, & infinitas partes similares, siue chaos pro materia {ea maxime ratione putauerit} nõ quam ipse dicit in aperto, sed {quàm ille quidem ipse non dilucide pertractauit} sed quam {secutus quidem fuisset vtique} Anaxagoras {ex necessitate, si qui ipsam} rationem dilucide {dicerent} ergo sermo Anaxagoræ debet recipi non secundum verba, quæ ipse palam dixit, sed quæ voluit dicere, ac quæ dixisset, si qui rationem rei recte explicassent. Debet.n. eius sermo recipi ad illum sensum, vt illud, quo pro materia vtitur, nihil sit actu eorum, quæ possunt esse, sed potentia, quem sensum si qui expressissent, Anaxagoras recepisset. In quibusdã translationibus exemplarium latinorum legimus {sed quã secutus quidem} licet Byzantius licentiose aliter transtulerit, & recte quidem ad sensum. vult igitur habere Arist. ex his, vt Alexander, & Expositor indicarunt Anaxagoræ opinionem veram esse, quantum ad id, quod non expressit, sed concessisset, si quis prius explicasset. Falsa vero quantum ad id, quod expressit palã.

Quippe cum absurdum quoque aliter sit dictu, mixta esse cuncta a principio. Tum quia accidit antea impermixta esse oportere.

Continuetur sic textus {sed quam secutus quidem fuisset vtiq; ex necessitate, si qui ipsam dicerent} dico secutus quidem fuisset Anaxagoras ex necessitate, si qui ipsam dicerent {quippe cum absurdum quoque aliter sit dictu mixta esse cuncta} .s. in ipso chaos {a principio} vt ipse dicit palam. nec hoc est primum absurdum, vt Expositor putat, sed est repitio sermonis Anaxagoræ, quem palam dixit, vt enumeret absurda, quæ contra hunc occurrunt: quorum primum est, vt hæc ante permixtionem impermixta præfuissent. & dicit {Tum quia accidit antea} .i. ante mixtionem in ipso chaos {impermixta esse oportere} probat Alexãder consequentiam, nam quæ inter se miscentur, ea prius separata esse oportet: veluti simplicia compositis priora sunt & non econuerso. Quòd si prius separata esse oporteat, chaos non erit primum omnium rerum principium, cum eorum, quæ sunt ante chaos, ipsum chaos principium nequaquam est.

Tum quia non aptum est cuilibet quodlibet misceri.

Secundo argumentatur, quoniam sermone Anaxagoræ concesso ꝙ omnia sint in ipso chaos permixta, quodlibet cuilibet erit in ipso chaos permixtum, hoc autem falsum esse sic dicit {Tum quia non aptum est cuilibet quodlibet misceri} .s. in ipso chaos. Non.n. linea cum albo, aut albũ cum musica misceri est apta. Solum enim ea apta sunt inuicem misceri, quæ inuicẽ alterari possunt. quippe cum mixtio sit eorum, quæ inuicem alterantur, vnio.

Tum etiam, quia affectus, & accidentia a substantiis separarentur. quippe cum eorundem mixtio, & separatio sit.

Tertio argumentatur ꝙ hac doctrina concessa, affectiones, & accidentia a substantia separari, ac per se subsistere rationi consentaneum erit. Probatur, quoniam quorum est mixtio, horum quoque quandoq; habebitur separatio, & quandoque prius habita est separatio. Cum igitur apud Anaxagoram affectus & accidentia in ipso chaos fuerint permixta, in quo etiam omnia fuerunt permixta: affectiones, & accidentia quandoque erunt separata, & antea fuerunt separata: quod absurdum esse nemo dubitat: dicit {Tum etiã, quia affectus, & accidentia a substantiis separarentur. quippe cum eorundem mixtio, & separatio sit {sed præfuit eorum mixtio in ipso chaos. igitur quandoq; erit eorum separatio: quinimmo etiam præfuit eorum separatio. Auerroes autem quantum ad verborum expositionem nullam vtilitatem affert. dicit tamen veram mixtionem esse, vt miscibilia alterantur adinuicẽ donec fiat ex eis forma media: quod quonam modo sit, libro de generatione dictum est. *Quæ Auerroes Commen. 16.*

Si quis uero quæ dicere uult, exactius pertractando sequetur, admirabilius fortasse dicere uidebitur. Nam cum nihil segregatum erat, patet tum nihil fuisse uerum dicere de substantia illa: ueluti neq; album, neq; fuscum, neq; ullum aliũ colorem, sed necessario erat incolorata, aliquem.n. colorum habuisset: similiter & insipida, eademq; ratione neque aliud similium quicquam: neque.n. quale quid ipsa esse poterat, neque quanta, neque quid. aliqua.n. particularium formarum ipsi adfuisset. Hoc autem est impossibile, si erant omnia mixta. Segregata enim iam fuissent. TEX. 18. ὑπῆρχεν.

Nunc consequenter ostendit positionem Anaxagoræ esse mirabilem, si recte intelligatur, non quo ad superficialem verborum intellectum. Si.n. superficialiter intelligatur, sequentur absurda, quæ dicta sunt. At si interpretetur medullitus, eius positio apparebit mirabilis, & veritati, quæ de prima materia est, consona. nam prima materia neque est qualis, neque quanta, neque aliquid aliorum prædicamentorum, sic substantia ipsius chaos erit neque quanta, neque qualis, neque aliquid aliorum prædicamentorum, si in ea omnia sunt permixta,

permixta, & alterum ab altero actu separatum nullũ. Quare miscella illa, quam chaos Anaxagoras appellabat, si recte interpretetur, nihil aliud est, nisi prima materia, quæ potentia est omnia, actu vero nihil. Arist. ergo talem interpretationem assignans miscellæ Anaxagoricæ demonstrat positionem illius esse mirabilem sicuti materia ipsa prima miratu omnibus digna est, vt sit syllogismus, Quod est aliquid, & neq; substantia, neq; quantum, neq; quale, neq; aliquid aliorum prædicamentorum, est materia prima: Miscella aliquid est, quod nec est substantia, nec quantum, nec quale, nec aliquid aliorum prædicamentorum: igitur miscella materia est prima. probat igitur minorem, vel fortasse explicat minorem, & dicit { si quis vero } subaudi non quæ dicit { sed quæ dicere vult, exactius } distinctiusque { pertractando } positionem .s. Anaxagoræ { sequetur } Anaxagoras ipse { admirabilius fortasse dicere videbitur } quoniam eius positio de miscella, nihil aliud erit q̃ positio, quæ habetur a Peripateticis de prima ipsa materia. Quòd aũt ita sit, declarat probãdo minorem, vel explicando minorem. & dicit { nam cum } .s. in ea miscella { nihil segregatum } .i. actu separatum ab alio { erat } nec per se existebat actu, sed omnia in ea permixta, { patet tum } .s. cum omnia fuerint in miscella { nihil fuisse verum dicere de substantia illa } .i. de miscella, vt neque quale { veluti neque album, neq; nigrum, neque fuscum } & generatim { neque vllum alium colorem, sed necessario } tum { erat incolorata } qm̃ de quocunq; genus prædicatur, oportet vt aliqua illius species prædicetur, siue prædicatio sit vniuoca, siue denominatiua: vt in Topicis est dilucidatum, & cũ dixerat { sed necessario erat incolorata } significat iã esse actu incoloratam { aliquem .n. colorem .s. specialem actu habuisset, subaudi si miscella illa fuisset colorata actu. miscella igitur illa non est qualis qualitate coloris, Deinde ostendit ꝙ non sit qualis qualitate saporis & dicit { similiter & insipida } nullo sapore actu affecta: & amplificans eius sermonem ad vniuersale subdit { eademque ratione, neque aliud similium quicq̃ } subaudi est actu, videlicet olfactilis, auditilis, aut tactilis { Neque .n. quale quid ipsa } .s. miscella esse poterat } patet igitur miscellam non fuisse qualem, Deinde percurrens ad alia prædicamenta dicit { neque quanta, neque quid } .i. actu aliqua substantia, cuius rationem repetit, & dicit { aliqua .n. particularium formarum } actu { ipsi } .s. miscellæ { inesset } per quam diceretur aut homo, aut equus, aut linea, aut superficies, aut aliquid cæterorum prædicamentorum, qđ esse impossibile ostendit, & dicit { hoc autem est impossibile, si } in miscella { erant omnia mixta } & nihil in ea actu, segregata .n. iam essent, si in ea miscella essent aliqua actu. quia nihil aliud est in miscella esse aliqua actu, & esse inuicem segregata. Ex his patet miscellam esse veram rerũ omnium materiam vt .s. nullam formam habeat actu, sed sit ptãte omnes, est igitur syllogismus, quod est aliquid & neque substantia, neq; quale, neq; quantum, neque aliquid cæterorum prædicamentorum, est proprie, & vere materia, sed miscella est aliquid, & neq; quale, neq; quantum, neque aliud cæterorũ prædicamentorum, vt est expositum: igitur miscella est vere, & proprie materia. Sed in minore est deceptio. quoniam licet miscella non sit actu qualis, neque quanta, neq; substantia, neq; aliquid cæterorum prædicamentorum, tñ non eadem ratione, veluti materia. nam materia est in potẽtia mere passiua respectu eorum, quorũ est materia nec actionem nec motum hñs virtute illius, quod ptãte obtinet. At miscella non est in potentia mere passiua, quin miscibilium nonnihil habeat, aut virtute, aut inesse remisso. Cuius signo nobis sunt motus, & actiones, quæ virtute miscibilium miscellæ insunt. Insuper licet miscella non actu aliquod miscibilium sit, est tamen aliqđ actu .s. suę speciei, vt homo, vel equus, aut lapis, aut tale quicquam ẽm formam suæ speciei. At materia nec actu est aliqđ miscibile, nec ipsa actu est in aliqua specie. Quare nullo pacto miscella illa vere materia esse potest, nisi similitudinarie, vel interpretatiue, vt Aristoteles inquit quæ si ea ratione interpretetur, erit cognitu mirabilis.

Auerroes vero in hoc textu videlicet { nam cũ nihil segregatum erat } quæ Aristoteles de miscella dicit, ipse materię primæ tribuit, & errat, nam per ea quę Aristoteles ait habetur minor syllogismi, & eius declaratio, q̃ neque Auerroes considerauit, neque aliquis expositor expressit. deinde Auerroes aliqua ex parte digrediẽdo in ea cõmenti parte, quæ incipit { & non est possibile existimare ipsum prædicari de aliquo ente } disputat sit ne materia ipsa genus, aut non, & primo probat materiam non posse de aliquo ente prædicari habẽte qualitatem, aut quantitatem, aut aliquod aliud genus entium quoniam si ita esset, tunc esset genus entiũ, de quibus prædicatur, & vlterius sequeꝛ illa, de quibus prædicatur esse species, ipsamque illarũ genus. sed contra, qm̃ per Auerroes rationem deducerem album esse genus, qm̃ album prædicatur de aliquo habente substantiam, vt de Socrate, & de aliquo habente qualitatẽ, vt de pomo habente dulcedinem, & de aliquo habente quantitatem, vt de ligno: & sic de alijs prædicamentis. Igitur album esset genus, argumentum est Auerrois. Debes ergo intelligere in prædicatione per se, nam ẽm Auerroem materia, vel nomen significans materiam in concreto prædicatur de ente hñte substantiam, & de ente hñte qualitatem, & sic de cæteris prædicamentis denominatiue, vt ipse scribit. 7. huius pluribus locis, & lib. 9. cum inquit, materia non prædicatur de aliquo nomine principali .i. per se, sed denominatiuo, vniuersale autem prædicatur de re per se, vt dicitur ꝙ hõ sit aĩal, Et sic licet album prædicetur de singulis prædicamentorum, non per se prædicatur, sed denominatiue, & sic non sequitur, vt si genus. Secundo principaliter accipit genus discrepare ab ipsa materia. nam genus est forma vniuersalis. materia vero quatenus materia, nec forma, nec hñs formam, cum, vt sic non debeat esse in actu aliquid omnino. Sed Auerroes non vř sibi constans, dicit .n. lib. metaphysicæ. 8. & sic materia non dicitur de definito, nisi ẽm ꝙ est genus ei. Nomen .n. generis significat materiam ẽm ꝙ est in potẽtia illud, qđ habet materiam, & sic prædicatur de habente materiã. ergo materia nõ differt a genere. Præterea. 10. metaph. Auerroes ita inquit, genus autem significat materiam .s. genus qđ dicitur in rei veritate, hoc est genus prædicamentale, non genus, quod dicitur de omnibus attributis eidem parti .i. non genus, qđ accipitur pro genealogia, vel stirpe, veluti dicitur genus herculeorũ, vel heraclitarum. ergo genus non differt a materia. Tertio dubitatur qm̃ si genus esset forma vniuersalis, genus nõ prædicaretur de cõpositis singularibus per se. qm̃ pars non prædicatur per se de composito, cuius est pars. Pro solutione aĩaduerte genus esse materiam posse bifariã intelligi, aut similitudine modo, quo dicimus Cæsarem

Quæ Auer. Com. 17.

Com. 12.

Com. 23. 24 43. 44. 45.

Commen. 6.

esse leonem inter milites. qm̃ ita se habet Cæsar inter milites sicuti leo inter belluas. aut proprietate, ita vt ꝓprie sit ipsum genus. Prima rõne sæpe inuenies apud authores genus referre materiam, differentiã vero formã. Nam ita genus est potentia indifferentiæ suæ differentiæ, sicuti materia potentia receptionis oĩa ea, quæ recipere potest. Et sic intelligas omnes authoritates, q̃ dicunt genus esse materiam, vel referre materiam. Proprietate vero nec genus est materia, nec materia est genus. & sic intelliguntur oẽs authoritates, quæ asserunt genus & materiẽ discrepare. Diluitur vero tertia obiectio, qm̃ forma, quæ est altera pars compositi, vt significatur per nomẽ partis, nullo modo prædicatur de eo, cuius est pars. Non.n. homo est intellectualis aĩa, vel intellectus, sicuti nec corpus est albedo. vt vero significatur per nomen totius atque cõcreti, forma prædicatur per se de eo, cuius est forma. nam Socrates est homo, est vera & per se propositio. nam hõ sigñat animam intellectualem per modum totius. Similiter Socrates est animal est vera & per se prædicatio, qm̃ animal significat sensitiuam animam per modum totius veluti concedimus corpus esse album, qm̃ album sigñat albedinẽ per modum concreti. De his disputauimus in dilucidario pluribus locis. Tertio accipit Auerroes materia nullam habere formam ex ijs, quas recipit, vtputa neq; vniuersalem, neque particularem, quod idem primo physicæ auscultationis confirmat, id tribus rationibus probando: Contra tamen hoc, quod hic ait Auerroes videtur illud, quod dicit primo auscultationis physicæ, cum inquit etiam manifestum est ꝙ ista materia non denudatur a corporeitate, quoniam tunc haberet dispositionem substantialem, & reliqua. Quicquid sit de veritate ipsa, Auerroes non dicit absolute materiam nullam habere formam, sed ex eis, quas recipit. Quarto Auerroes affert ordinem, quo recipiuntur formæ in materia, asserens materiam primo recipere formam vniuersalem, & postea mediante forma vniuersali recipere formas alias vsque ad indiuiduales. Sed occurres, qm̃ s͂m Auerroem, forma corporeitatis, est coæterna materię: vt diximus, Ergo illam non recipit. Fortasse Auerroes loquitur de his formis vniuersalibus, & particularibus, quæ de nouo per generationẽ recipiuntur in materia, vt vegetalis, sensitiua, & intellectiua. quæ ordinatim recipiuntur in materia, vt libro de generatione animalium diximus. & fortasse de his non in facto, sed in fieri loquitur, quoniã in facto non sunt plures tales formæ in materia, sed bene in fieri, nã semper posteriore accedente, desinit prior. Quinto Auerroes explicans vnitatem materiæ ait materiã esse vnam numero prout est subiectum formarum indiuidualium, & quia subiectum quo subiectum est, priuatur ijs, quæ habet: erit materia vna numero priuationem formarum materialium, est vero numero multiplex multitudine formarum indiuidualium, quibus diuiditur, ac numeratur: de quo Auerroes duodecimo huius dilucidius, quia vero superius dixit materia discrepare à genere, nunc Auerroes demonstrat materiã & genus esse similia, & dissimilia. Similia quidem, quia tam genus q̃ materia est quoddam ens in potẽtia. Dissimilia vero, quoniam materia est vna numero in multis, quatenus eius esse consistit in potentia receptiua. At genus est vnum in forma media inter actum, & potentiam in multis. & sic est ens in potentia contrahibilitatis, quoniam per plures differentias contrahi potest ad plures species. Propterea concludit genus prædicari per se subaudi de speciebus suis, & de indiuiduis suarum specierum, materia vero nequaquam, nisi denominatiue, vt dictum est. Quæres fortasse quid est genus sumi a materia, differentiam vero a forma? Dicendum materiam recipere diuersos perfectionis gradus, vt declarauimus in naturalibus. Ergo quatenus materia perficitur inferiore perfectionis gradu, remanet adhuc in potentia, atque materialis ad gradum altioris perfectiorem, veluti cum corpus perficitur ab anima humana in esse sensibili, adhuc remanet vt materiale respectu alterioris perfectionis. & sic animal quatenus genus sumitur a materia. Rationale uero quatenus differentia sumitur a forma.

Com. 69 (margin, beside "rio pluribus locis")

Com. 63. (margin, beside "probando")

Cõ. 21. 14. (margin, beside "uiditur, ac numeratur")

TEXT. 18.

Dicit autem permixta esse omnia præter mentem: hanc autem impermixtam solam, & sinceram. Ex his igitur fit ut ipse principia dicat, & unum ipsum (hoc enim est simplex, et impermixtum) & alterum ueluti ens, quale ponimus indefinitum antequàm definiatur, aliquaque specie participare. Quare neque recte quidem, neque dilucide dicit: uult tamen aliquid his simile dicere, quæ posteriores dixerunt, & quæ nũc magis apparent.

Expositor hunc textum disiungens a proximo, vult Arist. ostendere Anaxagoram subtilius tetigisse naturã effectiui principii, quem posuit intellectum. Alexander autem vult hunc textum esse continuum proximo textui. nam cum deduxisset Anaxagoram ad hoc ꝙ segregata essent omnia, ostendit statim hoc esse contra ipsum dicens { dicit autem permixta esse omnia præter mentem, hanc autem impermixtam solam, & sinceram }. i. puram nihil compositionis participantem. quare falsum est segregata esse omnia. Deinde ostẽdit quomodo opinio Anaxagoræ est similis, immo quasi reducibilis ad illam Platonis: & breuiter eam colligẽs dicit { ex his igitur fit, vt ipse }. s. Anaxagoras { principia dicat }. s. similia iis principiis, quæ Plato dicit { & vnum ipsum, Hoc enim est simplex, & impermixtũ } Mens. n. quæ per ipsum simplex est, mixtionisque expers, proportionale vnius, quod ponit Plato ex parte formæ, videri potest { Et alterum veluti ens } ponit. s. simile dualitati { quale ponimus }. i. qualem dualitatẽ ponimus { indefinitum antequam definiatur }. s. per vnitatem, & antequam eam ponimus { aliqua specie participare }. s. aliqua vnitate: per quam ponatur in specie trinarij, vel quinarii, vel alicuius alterius eiusmodi. Ex his patet opinionem Anaxagoræ reduci posse ad illam Platonis, nam mens rep̃ntat vnitatem: Miscella dualitatem: hoc pacto videtur Alexander exponere. Licet Expositor potius exponat, ꝙ Arist. enitatur reducere hanc Anaxagoræ opinionem ad suam: quod est contra id, quod subdit statim. d. { quare neq; rectè quidem, neque dilucide dicit }. s. Anaxagoras quantũ ad superficialem intellectum sui sermonis { Vult tñ aliquid his simile dicere, quæ posteriores dixerunt }. s. Platonici qm̃ mens quam ponunt, refert vnitatem, mixtura vero refert dualitatem { & } simile ẽt ijs { quæ nunc magis apparent }. s. opinioni nostræ. nam mens refert principium effectiuum. Mixtura vero primam ipsam materiam. & sic patet quam pulchra sit hęc expositio. Auerroes autem super textu p̃nti nihil dicit ad uerba Aristotelis, quoniam translationes eius nec conueniũt verbis græcis, nec translationibus latinis, immo nec Qua Auer. com. 18.

transl.tionibus Arabicis, quæ habentur cum translationibus Latinis: propterea prætermittendus est.

CAPVT TERTIVM OPINIONES prosequitur illorum, qui præter sensibilia alia entia ponebant: Pythagorici item arguuntur rerum principiis innaturaliter vtentes.

AT ENIM hi quidem solum ijs sermonibus, qui circa generationem & corruptionem, & motum sunt, proprij sunt. fere enim circa talem substantiam solũ, & principia, & causas quærunt. Qui uero de omnibus quidem entibus contemplationem faciunt, quorum quidem alia sensibilia, alia insensibilia ponunt, de utrisque generibus eos considerationem facere patet: quo circa magis apud ipsos moram quispiam trahet inquirendo quid bene, aut non bene dixerint ad eorum, quæ nunc proponuntur considerationem.

Expositor quantum ad primam partem textus vult vt se excuset à perscrutatione diligẽtiore opinione philosophorum naturalium. Quoniam opiniones ille pertinent magis ad philosophiam naturalem q̃ ad hanc scientiã. Sed illud, quod sequitur ibi {qui vero de omnibus quidem entibus} demonstrat ꝙ Aristoteles nũc naturales authores secernat ab ijs, qui substantias incorporeas sustituebant, vt fuerunt Pythagorici, & Plato. hi enim de cunctis rebus differentes quasdam substantias à natiuis & naturalibus, & omnino corporeis, sensibilibusque diuersas ponebant. quo fit, vt horum sententię discusio ad susceptum negotium vsui maiori sit. Inquisitio enim nobis non de ijs causis suscepta est, quæ naturales sunt, & in motu uersantur, sed de intelligibilibus, & incorporeis. Ergo exponamus cũ Alexandro ꝙ commemoratis veterum naturalium sentẽtijs de principijs, distinctisque, nunc naturales authores secernat à metaphysicis, qui substantias incorporeas asserebant, vtputa a Pythagoricis & Platone, qui de cunctis rebus differentes quasdam substantias a naturalibus, & omnino corporeis, sensibilibusque diuersas statuebant. & primo secernit illis ab his, Deinde prosequitur horum metaphysicorum sermones, de prima parte dicit { At enim hi quidem } sermones vt Expositor suppleuit, vel { hi quidem } authores naturales, vt suppleuit Byzantius { solum iis sermonibus, qui circa generationem & corruptionem & motum sunt }. i. solum iis sermonibus, qui sunt naturales {proprii sunt}. i. proprie accommodantur. Cuius causam reddit, & dicit { Ferè enim circa talem substantiam }. s. naturalem, ac mobilem authores illi { & principia, & causas quærunt } igitur versantur circa philosophiam naturalem tantum, & sic damnati sunt, ꝙ non de omni substantia disseruissent, nec ea tradidissent, quæ huic doctrinæ cõferre possent. { Qui vero de omnibus quidem entibus contemplationem faciunt, quorum quidem }. s. entium { alia sensibilia }. i. materialia, corporea, ac in motu consistentia { alia insensibilia ponunt } & a motu, materiaque sensibili seiuncta { de vtrisq; generibus }. s. tã sensibilium quàm insensibilium { eos consideratione facere patet } ecce quo modo distinxit authores naturales a metaphysicis, quos nunc prosecuturus proponit: & dicit {quocirca magis apud ipsos moram quispiam trahet inquirendo quid bene, aut non bene dixerint ad eorum quæ nunc proponuntur consideratione m}. i. pro vtilitate considerãdi res, quas nunc sumus tractaturi. Naturalium ergo authorum doctrina eo nomine damnata est, ꝙ non de omni substantia disseruissent, nec ea tradidissent, quæ huic doctrinæ conferre possent. Pythagoricorum autem & Platonis sententia commendatur, vt magis huic commentationi accõmodata. quo fit, vt discusio huius sententiæ ad susceptum negotium vsui maiori sit. Expositor autem videtur ratiocinari doctrinam Pythagoricorum & Platonis magis attinere ad præsentem scientiam hoc argumento, Doctrina, quæ pertinet ad omnia genera entium, magis pertinet ad præsentem scientiam: Sententia Pythagoricorum, & Planis pertinet ad omnia genera entium: Igitur magis pertinet ad præsentem scientiam. Maior patet, quoniam præsens scientia est de omnibus generibus entium, & non de aliquo particulari genere entis. At cum philosophi naturales solum de entibus naturalibus, quæ in motu consistunt, agant, fit vt sint postergandi in præsenti scientia. Auerroes autem super præsenti parte asserit considerationem elementorum. i. principiorum rerum mobilium, quæ est propria scientiæ naturalı, esse diuersam a consideratione principiorum substantiæ, quatenus est substantia, q̃ est propria huic scientiæ. Licet nonnulli naturalẽ scientiam putent esse eandem cum metaphysica, quoniam subtraxerunt genus substantiarum separatarum, vt postea dicemus. nam qui è medio sustulerunt genus substantiarũ separatarum, naturalem philosophiam fecerunt primã. Cætera, quæ Auerroes ait, nec sunt ad verba Aristotelis, nec vtilitatem. *Quæ Auer. Comm. 18.*

Igitur ij, qui Pythagorici uocantur, principijs quidem, & elementis alieniori modo utuntur quàm naturæ interpretes. Argumento ꝙ non ex sensibilibus ipsa sumpserint. Res enim mathematicæ motu uacant astrologicis exceptis. Differunt tamen, & tractant omnia de natura, nam & cœlum generant, & id quod accidit circa partes huius, & affectus, & opera cõseruant. Et principia & causas in his consumunt, ut consentientes cæteris naturalibus, quoniam & ipsum ens, hoc est quodcunque, sensibile est, atque continet, quod cœlum appellant. Causas autem & principia (ut diximus) sufficientia quasi dicunt & ad ascendendum in ea, quæ superiora quoque sunt, & magis illis quàm sermonibus, qui de natura sunt accommodati. TEX. 19. *Vltra quam* ἀλλοτριωτέρως *alio mõ quam peregrinius fusius.* TEX. 20.

Expositor putat Aristotelem nunc velle disputare primo contra Pythagoricos, & bene dicit, sed ꝙ primo comparet opinionem horum ad opinionem philosophorum naturalium secundum conuenientiã, & differentiam in præsenti textu, & in sequenti argumentetur contra Pythagoricos, dissentit ab Alex. qui vult, vt Aristo. hic insectetur Pythagoricos, ꝙ aliena magis & abiuncta a rebus naturalibus principia ponant, ac vlteriora. i. latius patentia excedentiaque, & quæ aliarum naturarum principia esse queãt, incorporea. s. ac immobilia, vtputa numeros. Hi enim neque rebus naturalibus proxima, neque communibus opinionibus & naturalium authorum sententijs consentanea principia ponebant. nam quæ ab alijs principia statuuntur, magis corporibus naturalibus cohærent, & manifestiora sunt. Argumentatur ergo Arist. contra Pythagoricos, ꝙ rerum naturalium proxima principia non naturalia, & sensibilium insensibilia principia statuerint, ac excedentia, & quæ aliarum naturarum principia esse queant: quod esse absurdum. 3. lib. de cœlo, & mundo probauit Arist. asserens oportere sensibilium *Comm. 61.*

sensibilia, sempiternorum sempiterna, & corruptibilium corruptibilia proxima principia esse, & omnino effectibus similaria. vnde quasi repetens id, quod. 3. lib. de cœlo dixit aduersus Pythagoricos. dicit { igitur ij, qui Pythagorici vocantur principijs quidem, & elementis alieniori modo }. i. fusius patentibus { vtuntur quàm naturæ interpretes } cuius simul causam reddit, & dicit { argumento ꝙ nō ex sensibilibus ipsa }. s. principia, & elementa sumpserint, sed a mathematicis. nā cum essent in his versati, ex his & horum consentanea principia ponebant. Hæc porro sunt mathematica, quorum per ipsos principia numeri sunt. Quòd autem mathematica immobilia sint, probat, & dicit { Res. n. mathematicæ motu vacant, astrologicis exceptis } Astrologia enim licet scientia mathematica sit, de rebus tamen naturalibus, & quæ in motu sunt, edisserit, cum astra, in quibus versatur, naturalia sint, & moueātur. Quòd autem hæc principia fusiora rebus naturalibus, non attribuant, nisi rebus naturalibus, subdit { differunt tamen, & tractant omnia de natura } & de nihilo alio quàm de rebus naturalibus disputant, & hæc ex illis generari tradunt { nam & cœlum, & id, qđ accidit circa partes }. i. cœlique partes { generant }. i. generari asserunt, quæ principia, vt supra diximus, par & impar sunt { & affectus, & opera conseruant } siue obseruant rationem reddentes eorum ex numeris nā rationem reddunt rerum cœlestium { & principia, & causas in his consumunt } quasi nihil sit, aut fiat ex ipsis præter sensibilia corpora: & quantum ad hoc { vt consentientes cæteris }. s. authoribus { naturalibus } ponebant, qui præter corpora naturalia quæque in motu sunt, nihil esse putabant { quoniam & ipsum ens hoc est quodcunque in } rerum natura est { sensibile est, atque continet quod cœlum appellant } Extra. n. cœlum nullum esse ens ponebant, vt Peripatetici putabant, qui extra cœlum res posuerunt, quæ vitam optimam ducunt, sed omne, quod est, & cœlum, & quæ intra cœlum continentur, esse putabant { Causas autem & principia, vt diximus sufficientia quasi dicunt, & ad ascendendum in ea, quæ superiora quoque sunt } qm̄ incorporearū, & plusquā naturalium rerum dici possunt { & }. s. quæ principia { magis illis }. i. illarum rationibus quàm { naturalibus sermonibus accommodati sunt } Ergo errauerunt, inquantum principia posuerunt quæ apta sunt accommodari rebus superioribus quàm sint res naturales, & tamen solum rebus naturalibus attribuerunt. Quòd autē principia quæ posuerunt possent accommodari rebus supranaturalibus, patet, quoniam Pythagorici posuerunt numeros esse rerum naturalium principia, quos Plato substātijs etiam intellectualibus pro principijs attribuit. nā & Deum, & animam numerum esse asserit seipsum mouentem. Dixit autem { sufficientia quasi } quia nō apud omnes numeri possunt accommodari pro principiis substantiis intellectualibus, quæ sunt supranaturales, sed solum apud Platonicos. Dixit etiam principia illa videlicet numeros esse aptos accommodari magis rebus vltra naturalibus videlicet intellectualibus quā naturalibus: quoniam apud Pythagoricos numeri minus circūcernunt motum q̄ res naturales. At res intellectuales sine motu sunt: Igitur apud illos numeri sunt magis rebus metaphysicis accommodabiles q̄ rebus naturalibus. Auerroes vero supra præsenti textu indicat conuenientiam & differentiam quātum ad con- (Quæ Auer. Com. 19.)

siderata in astrologiam, & naturalem philosophiam. Conuenientiam quidem, quoniam tam naturalis philosophia, quàm astrologia considerat corpora cœlestia, & eorum partes, & accidentia, & motus. Differētiam vero, qm̄ astrologia non considerat ea, quatenus simpliciter sunt mota. Considerat enim figuras, & sitū eorum ſm qualitatem motus hoc est prout stella est velox, & tarda, repedans, progrediens, & directa, statiaria, propinqua, atque remota. Insuper considerat de magnitudinibus stellarum, & paruitate, & de numero. At naturalis considerat de naturis earum, quo sunt mobilia, vt ꝙ moueantur circulariter, quoniam neq; grauia, neque leuia. & declarat qualis species motus eis sit possibilis, qualisve non. quoniam circularis, est eis possibilis, rectus vero non. Libro vero secundo de cœlo Auerroes asserit astrologiam & naturalem differre in considerandis stellis, atque cœlis ipsis, & cœlorū partibus, atque figuris, atque sitibus, & motibus. Primo quia astrologus in quæstionibus, quæ mouētur de talibus assignat ipsum, quia est, tm̄, naturalis vero ipsum propter quid. Secundo quia astrologus oīa, quę de illis considerat, in ordine ad quantitates motuum, aut distantiarum, aut situum. Naturalis autem absolute, vt mouentur tantum. (Commen. 5[illegible])

Sed quonam modo finito ac infinito solum suppositis, & pare impareque, motus erit. Aut quonam pacto fieri potest ut sine motu, mutationeue generatio, sit atq; corruptio, aut eorum opera, quæ feruntur in cœlo: nihil dicunt. TEX. 21.

Cū accusasset Pythagoricos de incompetētia principiorum, quæ ponebant, vt ꝙ essent excedentia res naturales, & illis non competentia: nunc secundo accusat, vt Alexander inquit, eos, ꝙ causas effectrices motuum, & generationis, & corruptionis, & aliorum quæ cœlo attribuuntur, reddere non possint: & dicit { sed quonam modo finito, ac infinito, & } pro. i. { pare } quo vtuntur pro infinito { impareque } quo vtuntur pro fine, finitoque ipso { suppositis }. i. vt materialibus principiis subiacentibus, nō supposito aliquo pro agente { motus erit. } q. d. ꝙ nullo modo esse possit. Cuius causam reddit Alexander, qm̄ numeri, quos supponunt materiales causas, immobiles sunt, & nullius motus authores, effectricesque causæ. Præterea cū numeri sint causa materialis apud eos, & materia nō moueat, nisi mota: numeri mouere non poterunt, nisi fuerint moti. at cum Pythagorici nullam causam asserant, quæ numeros moueat, iure coguntur è medio tollere motum. Deinde ostendit eos esse coactos è medio tollere generationem, & corruptionem, quoniā sublato motu & alteratione, generationem, & corruptionem tolli necesse est: cum sine motu nec generatio fieri possit, nec corruptio: & dicit { aut quonam pacto fieri potest, vt sine motu, mutationeve generatio sit, atque corruptio. } ergo cum cogantur tollere motum, cogentur generationem è medio tollere, ac corruptionem. Deinde tertio ostendit eos esse coactos è medio tollere opera stellarum, quæ feruntur in cœlo. Sublato enim motu tolluntur opera stellarum, & dicit { aut eorum opera quæ feruntur in cœlo } quonā modo esse possunt. s. { nihil dicunt } Subtrahunt enim motum, & causam motus. ergo subtrahunt opera eorum siderum, quæ mouentur in cœlo. verbum { nihil dicunt } construi debet cum singulis partibus, videlicet quonam modo motus erit, nihil dicunt, aut quonam pacto

pacto sit generatio, & corruptio sine motu, nihil dicũt aut opera eorum astrorum quæ feruntur in cœlo quonam modo esse possunt, nihil dicunt .i. non explicant. & per opera astrorum Alexãder intelligit ortus & occasus astrorum, & similia, & fortasse intelligit sonos, qui sine motu in cœlis esse non possunt: qui stellis insunt ſm Pythagoricos motibus harmonicis accedentibus, interuenientibusque. Auerroes autem in præsenti parte velle videtur Aristotelem velle probare ꝙ finitum & infinitum non sint rerum principia, quoniã cum sint contraria, oportet subesse medium subiectũ. At cum Pythagorici nullum posuissent subiectum medium, non poterunt ponere finitum & infinitum contraria principia. Quæ expositio nec conuenit græcis verbis, nec latinis trãslationibus. nec est ad propositũ.

Que Auerroes com. 20.

Præterea siue quippiam eis det magnitudinem ex his esse, siue id ostendat, tamen quonam modo corporum alia leuia, alia grauia erunt? Ea enim quæ supponunt, ac aiunt, non magis de mathematicis corporibus, quàm de sensibilibus dicunt. Quocirca de igne, aut terra, aut cæteris corporibus talibus nihil omnino dixerunt: tanquam nihil de sensibilibus arbitrati sint dicere proprium.

Tertio accusat eos, quoniam non possunt reddere rationem quonam pacto ex numeris magnitudo, & corpus constare posit. nam cum numeri nullam habeant distantiam, magnitudines, & corpora (quæ distantiam habeant) quonam pacto constare possunt ex numeris? Non enim possunt assignare rationem. Insuper concesso ꝙ magnitudines ex numeris constẽt, quanam ratione possunt dicere aliqua corpora esse leuia, aliqua grauia, cum numeri neque graues sint, neque leues? Supponens ergo primam accusationem, prosequitur secundam & dicit {præterea siue quispiã eius det} concedatque sponte nulla ratione cogente {magnitudinem} omneque corpus {esse ex iis} .i. constare ex numeris, quod esse nequit, cum id quod distantiam habet, ex iis constare nequeant, quæ distantia vacant, tamen eis hoc concesso {siue ostendatur} .s. ratione cogente, ꝙ magnitudo corpusque omne constet ex numeris {tamen quo nam modo corporũ alia leuia, alia grauia erunt?} cum numeri neque graues sint, neque leues: igitur ex eis non possunt corpora grauia fieri, aut leuia. Quòd autem numeri neque graues sint, neque leues, probat, quia ex æquo tam naturalibus, quã mathematicis competunt. Et cum mathematica abstrahant a materia grauia & leui, & ab omni materia sensibili, etiam numeri, qui eis competunt æqualiter sicuti naturalibus corporibus, abstrahẽt a meteria graui & leui, & sic in se erunt neque graues neque leues, nõ ergo ex his possunt corpora grauia, aut leuia constare dicit {Ea enim} .i. numeros {quos supponũt ac aiũt,} vt materialia principia rerum omnium {non magis de mathematicis corporibus quã de sensibilibus dicunt} sed æqualiter asserunt numeros esse rerum mathematicarum, atque naturalium materialia principia: Igitur in se numeri neque sunt graues, neque leues. Abstrahunt enim ab omni materia sensibili, sicut res ipsæ mathematicæ. Tunc concludit accusationem, & dicit {quo circa de igne, aut terra, aut cæteris corporibus talibus} videlicet aere, aut aqua {nihil omnino} .i. nullam propensionem. s. neque grauitatem, neque leuitatem, neque caliditatem, neque frigiditatem {dixerunt} aut dicere potuerunt. quoniam numeri ex quibus cõstant, neque graues sunt, neque aliquid id genus, in hoc autem defecerunt {tanquam} .i. quoniam {nihil de sensibilibus} .s. corporibus {arbitrati sint dicere proprium} quod non competat mathematicis quod ideo falsum est, quoniam corpora sensibilia addunt aliquid proprium supra mathematicis, vtputa propensiones naturales, atque sensibilium ipsam materiam. Quòd sinea, quę corporibus naturalibus, qua sunt naturalia, priuatim conueniunt, grauitatem, leuitatem, humiditatẽ, siccitatemque silentio prætereunt, merito de corporibus naturalibus, vt Alexander inquit, non disseruisse videri possunt, quanquam id præstare vellẽt, & se præstituros profiterentur. Auerroes vero in præsenti textu post multa, quæ dicit extra propositum textus in calce commenti colligit causam, quare contingit Pythagoricis non dicere sermonem conuenientem sensibilibus, quam causam dicit esse, quia intromiserunt se dare causas rerum mobilium ex non mobilibus, quia ex numeris, qui non sunt mobiles: quam sententiam Auerroes confirmauit secundo libro de cœlo, & libro .3. eiusdem.

Que Auer. Comm. 21.

Commen. 61.

Commen. 69.

Præterea quonam pacto sumere oportet numeri affectus, ac numerum ipsum causas esse eorum, quæ a principio, & nũc in cœlo sunt atque fiunt. Numerum autem nullum alium esse præter hunc numerum, ex quo mundus est constitutus.

Quarto accusat Pythagoricos ꝙ ex vna parte ponerent numerum esse causam omnium eorũ, quæ sunt vel fiunt in mundo, Ex altera vero ꝙ nullum aliũ numerum ponerent præter hunc, qui est rerum substantia, & sic sequitur, vt idem sit causa sui. dicit {præterea quonam pacto sumere oportet numeri affectus} oportet par & impar {ac numerum ipsum causas esse eorũ, quæ a principio} .s. ortus rerum {& nunc} .i. vsq; nũc {in cœlo} .i. in mundo {sunt, atque fiunt. Numerum autem nullum alium esse præter hunc numerũ, ex quo mundus est constitutus?} Sequitur enim sententiam sic dicentium, vt idem numerus sit causa & causatus, quod absurdum esse nemo est qui dubitat: cum causa ab opere causæ semper diuersa sit, vt Alexander exponit. Auerroes autem in præsenti textu, qui credit Aristotelem ducere Pythagoricos ad hoc absurdum, vt idem sit numerus qui est cœli substantia, & substantia rerum generabilium, dicit hoc pro tanto est absurdũ, pro quanto cœlũ habet naturam, quæ sibi propria est, aliam ab ea quę est generabilium & corruptibilium, cũ cœlum semper sit in præterito, præsenti, & futuro, Generabilia vero nequaquam. Quòd autem idem sit numerus, patet quia apud eos eadem est natura numerorum ex quibus cõstat mundus, & numerorum ex quibus constant generabilia. Quæ expositio est vera, non tamen est ad verba Aristotelis, vt intelligenti græcam lectionem perspicuum est.

Que Auerroes Com. 22.

Nam cum hac quidem in parte opinio sit, ipsorum sententia occasio quoq; est: paulo autem supra, uel infra iniuria, & disceptatio, uel mixtio. Demonstrationem autem afferunt ex eo, quia unumquodq; istorum quidem numerus est. Accidit autem secundum hunc locum, ut earum magnitudinum, quæ consistunt, multitudo sit iam, quoniam hi affectus singulos locos sequuntur.

TEXT. 23. Occasio καιρος Opportunitas. Tempus opportunum. Disceptatio. διακρισις. Iustitia. Iudicium. Discrimen.

Vt Alexandro placet Aristoteles his verbis ostendit quomodo Pythagorici mundum confecerint, & numeros qui in ipso habentur; Quod expositoribus nõ

displicet, qui asserunt Aristotelem adducere hic rationem; quia dicebant oïa, quæ in mũdo sunt esse numeros. Est autem ratio sumpta ab exemplis eorum, quæ ipsi ex numeris constituunt, & dicit {nam cum hac quidem in parte} .s. mundi {opinio sit} cuius substantia est numerus binarius {ipsorum sententia occasio quoque} quæ græce καιρὸς .i. tempus opportunum {est} .s. in altera mundi parte. Tempus enim & opinio duæ res mundi sunt, quæ licet in mundo sint, tamen non eandem mundi partem tenent {paulo autem supra, vel infra} hæc duo .s. in alia mundi parte est {iniuria, & } διάκρισις .i. {disceptatio} siue iudicium, siue iustitia {vel mixtio} aut ex ijs, quæ in mundo habentur, quicquam aliud. Res enim quæ in mundo sunt, proportionibus locorum & situum discrepant, quæ proportio in numerorum varietate consistit. Quòd autem ita sit, adducit rationem eorum, & dicit {demonstrationẽ autem} .s. ꝙ horum constitutio huiusmodi ordine cõficiatur {afferunt ex eo, quia vnumquodque istorum, numerus est quidem} nam horum vnumquodque alicuius numeri esse aiunt, cuique autem loco in mundo suum, propriumque numerum esse. medio .s. mundi vnum ponunt, ꝙ hic sit primum, post medium vero duo, quæ quidem opinionẽ & audaciam appellabant. Et sic quo magis a medio recederetur, eo fieri numerum eorum, quæ constituerentur, ampliorem: ꝙ numeri, ex quibus constituuntur, ac potius quibus hæc sunt, tales sint probat, quoniam numerorum affectiones, ipsosque numeros consentaneos esse locis, qui in mundo habentur, atque ipsis proprios esse putant: Deinde ꝙ magnitudines etiam & corpora, quæ in mundo sunt, discrepent hac eadem ratione ostendit, & dicit {accidit autem secundum hunc locum} mundi scilicet qui sub luna est {vt earum magnitudinum} & corporum naturalium {quæ consistunt} .s. sub luna {multitudo sit iam} & diuersitas {quoniam hi affectus numerorũ} .s. quibus constant magnitudines {singulos locos sequuntur} .i. differunt, vt loca differunt. & cum dixit {secundum hunc locum} loca nostratia, quæ sub luna in terra sunt intelligit, quasi velit vt in hoc loco sub lunari idcirco multitudo magnitudinum consistat, quoniam numerus iam in hoc complura sit; quorum plura existentia differentias efficiant secundum multitudinem magnitudinum. Quòd si loca differant pro differẽtia numerorum, & magnitudines pro differentia locorũ, fit, vt magnitudines sint multæ pro varietate numerorum, vt sit ratio, corpora differunt locis & sunt multa multitudine locorum: loca vero varia sunt, & diuersa pro differentia numerorum igitur magnitudinum multitudo est pro differentia numerorum. Expositor autem dicit hic inferius esse opinionem, quoniam hic inferius sunt res contingentes, de quibus est opinio. Insuper & tempus, quoniam contingentia sunt hic, quæ subsistunt tempori, pro quanto aliquando sunt, aliquando non sunt. Item hic inferius est iustitia, aut discretio, aut mixtio. iustitia quidem, quoniam cum res sunt in loco: qui cis competit, obtinẽt iustitiam discretio vero, cum res sublunares ponerentur extra loca, vbi sunt sibi similia: verbi causa, vna gleba ignis extra locum, in quo est ignis mixtio vero, cum corpus esset simul cum corpore alterius rationis, verbi causa vna gleba ignis simul cum terra quare sub luna sunt tẽpus, & opinio, & iustitia, & discretio, & mixtio. Sed hæc expositio quantum conueniat verbis, ex iis, quæ dicta sunt, patet. Nam per verbum καιρὸς non tẽpus, ꝙ est mensura motus intellexit, sed occasionem opportunitatemque, quæ in tempore accidit: & in rebus, q̃ sub cœlo sunt: quem ordinem dualitatem habere putabant, hãc opinionem in mundo obtinere confirmabant, quoniam iis dualitas erat opinio. rursus quẽ ordinem numerus septem obtineret, hunc in mundo assignabant tempestiuitati, quoniam hunc numerum tẽpestiuitatem esse censebant. Iniuriam vero vel iudiciũ paulo supra, vel infra tempestiuitatem, quoniam numerorum, qui hoc erant, ꝙ hæ res ordo idem haberetur. Sed in quibusdam exemplaribus vt Alexander inquit, pro iniuria legitur inuictum, quod à Pythagoricis idcirco quinque appellari tradunt, quoniam in triangulis triquetris, quæ latera primum dicibilia continẽt laterum angulum rectum complectentium alterũ est trium, alterum est, quatuor, basis vero quinque. ergo quoniam basis æquiualet vtrique simul, ideo victrix ipsa, latera vero debellata esse dicuntur. ergo numerus quinque inuictum ab istis appellatur, quasi non superatus sed inuictus superiorque, sit. nolo tamen te latere hęc Pythagorica esse obscurissima, adeo vt Cicero dixerit, ea meruisse silentium. sunt enim dicta metaphorice, & quidem adeo obscure, vt uix verba intelligantur, quare iubente Cicerone, de his silendum est.

Sed utrum hic idem numerus sit, qui est in cœlo, quem accipere oportet unumquodque horum esse, an alius præter hũc? Plato nanque alium esse dicit, & licet ille quoque numeros & hæc esse, & horum causas arbitretur, tamen alios intelligibiles, alios sensibiles esse censet. Sed de Pythagoricis quidem loqui nunc omittamus, satis est enim eos tetigisse tantum. TEX. 24.

Cum accepisset secundum Pythagoricos, quomodo numerus sit substantia rerum & causa rerum, nunc mouet .q. & potest quæstio intelligi vno modo vt Alexander intelligit, ꝙ quærat Aristoteles, vtrum idem numerus sit substantia rerum, quæ sunt in mundo & causa illius substantiæ, ita vt idem sit causa sui: an alius numerus sit qui sit causa, & alius quia sit substantia, & effectus. respondet Plato probabilius esse, vt sit numerus causa, & alius numerus effectus. Aliter quæstio intelligi potest, vt quærat, vtrũ sint duo numeri, alius qui sit substantia rerum cœlestium, alius qui sit substãtia rerum sensibilium, an idem numerus sit qui sit substantia cœlestium, & substantia rerum sensibilium. Hic secundus quæstionis sensus videtur satis conueniẽs, ꝓpter opinionem Pythagoricorum, qui voluerunt omnes numeros esse eiusdem rationis, & etiam uidetur cõsonus verbis, quibus vtitur pro solutione, vnde dicit {sed vtrum hic idem numerus sit, qui est in cęlo} .i. qui est substantia rerum cœlestium {quem accipere oportet vnumquodque horum esse} .i. quem oportet accipere vt sit substantia rerum sensibilium, quæ subluna res sunt, ita vt idem numerus sit substantia rerum cœlestium, & rerum sensibilium {an alius} .s. sit numerus cœlestis {præter hunc} .i. præter hunc numerum sensibilem, ita ut sint duo numeri, alter qui est substantia cœlestium, alter qui est substantia sensibilium? hæc est quæstio. Cui respondens dicit {Plato nanque aliũ esse dicit} quoniam asserit duo esse genera numerorum, quorum alterum est substantia rerum cœlestium, alterum vero substantia rerum sensibilium. Sed dices vtrũ Plato asserens hos duos numeros genere discrepantes voluerit, vt numerus causa sit nnmerus effectus verbi

causa, vt numerus cœlestis, qui est substantia rerum cœlestium, idem sit cum eo, qui est causa illius: & numerus, qui est substantia rerum sensibilium, idem sit cum eo, qui est causa illius. Respondet Aristoteles, & & dicit {& licet ille}.s. Plato {quoq; numeros & hæc esse, & horum causas arbitretur} ita, vt velit ꝙ numerus causa in vnoquoq; rerum genere sit numerus substantia {tamen alios sensibiles} qui idem sint causæ, & sensibiles substantiæ, {alios intelligibiles} qui idem sint causæ. & res ipsæ intelligibiles {causas esse censet} ita, vt sint duo genera numerorum qui sunt causæ, & duo genera numerorum qui sunt substantiæ. Sed si se quemur expositionem Alexandri, lege quæstionem hoc pacto {sed vtrum hic idem numerus sit, qui in cœlo est}.i. qui in mundo est {quem accipere oportet vnũquodque horum esse.i. qui sit substantia cuiusque rei, quæ est in mundo {an alius præter hunc} qui non sit substantia cuiusque rei, quæ est in mundo, sed causa substantiæ. Ergo sensus quæstionis est, vtrum sit in rebus mundi idem numerus causa, & numerus substantia rerum? respondet, & dicit {Plato nanque alium esse dicit} nam asserit numerum qui est causa, alium esse a numero qui est rerum substantia: alioquin idem esset causa sui {& licet ille}.s. Plato {quoque numeros & hæc esse}.s. quæ res sunt in mundo {& horum causas arbitretur} Sunt enim duæ subcontrariæ simul veræ, quoniam numeri sunt hæc.i. substantiæ rerũ mundi, & numeri sunt causæ horum.i. substantiarum rerũ mundi, & ostendens has esse subcontrarias simul veras subdit {tamen alios}.s. numeros {intelligibiles esse causas censet}.s. rerum sensibilium {alios} esse numeros {sensibiles} qui sunt substantiæ rerum mundi, & effectus. Asserit enim Plato, vt Alexander inquit, intelligibiles numeros esse formales numeros atq; ideales, quos causas rerum sensibilium statuebat. Ergo voluit Plato, vt alij sint numeri causæ videlicet qui sunt numeri formales, & ideales, & alij numeri substantiæ, qui sunt res ipsæ sensibiles. Hæc est expositio Alexandri. Expositor autem quasi tertio modo exponit, quantum enim ad quæstionem quærit vt Alexander, vtrum idem sit numerus causa, & numerus substantia, & quantum ad solutionem vult, quòd Plato asserat esse alium propterea quia nihil potest esse sui ipsius causa. Sed quantum ad illud, quod addit de duplici numero, asserit duplicem esse numerum intellectualem, & sensibilem, & vnumquemque diuidi in numerum causam, & in numerum substantiam vt sit numerus intellectualis numerus causa, & numerus substantia, & numerus sensibilis similiter. Vnde Aristoteles dicit {& licet ille}.s. Plato {quoque numeros} velit esse duorum generum videlicet {& esse hæc}.i. substantias rerum {& horum causas arbitretur, tamen alios intelligibiles, alios sensibiles causas esse censet} diuersos tamen ab eis, quorum sunt causæ. Nam numeros intellectuales existimauit causas esse rerum insensibilium, numeros vero sensibiles causas esse sensibilium: Quæ expositio placet etiam, & quoniam intelligere opiniones Pythagoricorum erat difficile etiã Aristoteli ideo subdit {sed de Pythagoricis quidem loqui nunc omittamus}.s. propter obscuritatem eorum, quæ dicunt {satis est enim eos tetigisse tantũ} locumq; monstrasse. Auerroes autem super illa parte præcedentis textus {accidit autem secundum hunc locum, vt earũ magnitudinum} licet in exponendo nihil ad proposi- *Quæ Auerro. comm. 23.*

tum dicat, tamen reprobat eam opinionem, quam veteribus tribuit quòd differentiæ substantiales corporum sint propter loca, quoniam si ita esset, cõtingeret, vt idem corpus eiusdem naturę quando fuerit sursum, sit cœlum & æternum propter locum, & quando fuerit deorsum, sit aliquod quatuor elementorum aut generabile & corruptibile propter locum, Quod pro absurdo derelinquit, vnde & primo libro de cœlo asserit naturam de cœlo & alijs corporibus dici æquiuoce, quod idem confirmat secundo physicæ auscultationis. Super autem hac parte {Plato nanque alium esse dicit} Auerroes asserit cum Alexandro numeros, qui sunt causæ sensibiliũ, esse alios à numeris, qui sunt ipsæ res sensibiles, quoniam numeros, qui sunt causæ, arbitratur esse intellectuales, numeros vero qui sunt res sensibiles, esse sensibiles. Insuper secundo ait Aristotelem dimisisse vlteriorem considerationem de Pythagoricis tum quia sufficienter contradixit, tum etiã quoniam post hæc est necessarium contradicere opinioni Platonis, qui asserit numeros intellectuales esse causas sensibilium. Verum verba textus non sunt consona huic expositioni, vt patet cõsiderãti verba græca. *Comm. 5.* *Comm. 2.* *Quæ Auer. Com. 24.*

Capitulum quartum. Aduersus Idearum assertores: & quomodo Naturales rerum causa visi sunt inquirere.

Qui uero ideas ponunt causas, primo quidem quærentes harum rerum sumere causas, alia his æqualia numero attulerunt: perinde ac si quispiam enumerare uolens, pauciora quidem cum sint, non posse putet, plura autem a se facta enumeret.

Conueniunt omnes, ꝙ reprobata positione Pythagoricorum, nunc accuset positionẽ Platonis de ideis, & Alexander præsentem textum tripliciter exponit: Primo quidem quòd Aristoteles Platonicis hoc primo vitio det, quòd inuestigantes causas rerum naturalium, transeant ad quædam æqualia numero iis, quorum causas quærunt, æque ignota, vel ignotiora, & dicit {qui vero ideas ponunt}.s. Platonici esse {causas, primo quidem}.s. vitio errauerunt, quoniam {quærentes harum rerum}.s. naturalium {causas sumere, alia}.s. ideas {ijs æqualia numero attulerunt} quæ sunt aut ignotiora, aut æque nota, & sic errant, quoniam certificatio semper fieri debet per notiora. Deinde eiusmodi errorem ostendit per simile in numeris, & dicit, & faciunt isti {perinde ac si quispiam enumerare volens putet} se {non posse enumerare pauciora quidẽ} vel æqualia {cum sint} & subaudi ignotiora {plura autem} aut æqualia {a se facta enumeret} æque ignota, vel ignotiora credens, scilicet additione eorum certificari de numeratione id igitur quod primo vitio dat Platonicis est, ꝙ pro certificatione rerum ignotarum quam quærunt, addunt tot vel plura æque ignota vel ignotiora. Vel quod vitio dat Platonicis, est ꝙ volentes entium causas cognoscere, per hæc.s. ideas quærebant ipsorum causas, nam per illas putabant entium causas reddere, simile facientes ac si uelit quispiã multitudinem aliquam numerare, quàm numerare nequeat aliã æqualẽ multitudinem apponat, & sic deinde connumeret primam cum secunda, & hi tanto magis errabunt quanto rebus inquirendis adderent multitudinẽ numero ęqualẽ ex similibus, similiterq; ignotis cõstantẽ: sicut faciunt Platonici, qui ideas ponũt nihil alio *Prima Alex. expositio.* *Secunda expositio.*

quàm ſola æternitate à ſenſibilibus diſcrepantes: & quidem aut ignotiores, aut ęque ignotas ſicut res ſenſibiles, quarum cauſas quærunt, vnde dicit { Qui vero ideas ponunt cauſas primo quidem } ſubaudi errant, quoniam { quærentes harum rerũ }.ſ.naturalium { ſumere cauſas, alia }.ſ.ideas { ijs æqualia numero attulerunt } putantes per additionem æqualium vel plurium fieri certiores de præaccepta multitudine facientes.ſ. { perinde ac ſi quiſpiam enumerare volens } ſubaudi quædam { putet non poſſe } illa enumerare { pauciora } vel { æqualia cum ſint, plura autem a ſe facta enumeret } conſtat enim hunc ſtulte moueri, quia in paucioribus via certificationis facilior eſt, cum facilius certificemur in paucis q̃ in pluribus. Eſt enim numerus tanto certior, quanto minor eſt, cum ſit vnitati propinquor, quæ eſt menſura certiſsima. Id igitur quod vitio dandum eſt Platoni, eſt, quòd pro certificatione rerũ ſenſibilium, quæ numero certo conſiſtunt ſaltem ſecundum ſpeciem, addat alia tot numero, & errauit. quoniam ſi minor numerus non eſt certus, maior non erit certus, ſed numerus rerum ſenſibilium eſt incertus, qui cum numero idearum eſt maior, ergo redditur incertior. Sed hæc expoſitio non placet, niſi reducatur ad priorem, quoniam tunc difficultas verteretur circa enumerationem tantum, & non circa rerum naturas, quarum ſcientiam quærimus. Solum enim Ariſtoteles accuſaſſet Platonem, ꝙ idearum additione relinqueretur ignorantia numerationis rerum naturalium ſecundum ſpeciem, & non ignorantia naturarũ. Propterea dicendum, vt in prima expoſitione dictum eſt, ꝙ quemadmodum in numeratione redditur numerus incertior additione æqualis numeri, vt ſi primus erat incertus, additione maioris, vel æqualis redditur incertior quo ad numerationem: ita ſi res naturales ſint incertæ ſecũdum naturas ſpecificas, redduntur incertiores quo ad naturas additione idearũ, quæ ſunt tot numero, quot res naturales ſecundum ſpeciẽ ſumptæ, & æque ignotæ, vel ignotiores. Quam expoſitionem ſequens Expoſitor inquit, ſicut igitur numeratio eſt quædam rerum certificatio quantum ad earum numerum, ita cauſarum inquiſitio eſt naturarum rerũ certificatio quantum ad naturas. Ergo ſicut numerare pauciores res facilius fit quantum ad earum numerum, ita de paucioribus certiores ſumus quãtum ad earum naturas. Quia igitur Plato pro notificatione naturarum rerum ſenſibilium, addidit rerum genera, q̃ vocauit ideas: addidit ſupra difficultatem maiorem difficultatem, accipiens quod eſt difficilius pro manifeſtatione rei minus difficilis.

Tertia expō.

Tertio exponit Alexander quòd illud, quod Ariſtoteles reprehendit, ſit, ꝙ adiicientes totidem ferè numero ijs, de quibus inquirebant, ſi omnium.ſ.tam priorum quàm etiam adiectorum cauſas inquirere, & explicare volebant, difficilius rem agebant, huic enim ſenſui ſimile eſt etiã numeri exemplum: vt patet conſideranti, & iuxta hanc expoſitionem dicit { qui vero ideas ponunt cauſas, primo quidem } ſubaudi errant, quoniam { quærentes harum rerum }, ſcilicet naturaliũ { ſumere cauſas, alia iis æqualia numero attulerunt }.ſ.ideas, & ſic rem difficiliorem fecerunt ſubaudi ſi voluerint priorũ, & adiectorum reddere cauſas { perinde ac ſi quiſpiam enumerare volens } ſe { non poſſe enumerare putet pauciora cum ſint } prius aſſumpta { plura autem à ſe facta } additione.ſ.poſteriorum ad priora { enumeret } vnde ſicut enumerare priora cum prioribus difficilius eſt, q̃ numerare priora tantum, ſic ſcire res naturales cum ideis difficilius eſt quàm ſcire res naturales tantũ. Et ſic exemplum conuenit huic tertiæ expoſitioni & hanc expoſitionem puto faciliorem, verbiſq; magis accommodatam eſſe.

Penè autem æquales, aut non pauciores ſpecies his ſunt, quorum cauſas quærentes, ex his ad illas profecti ſunt, quoniam per ſingula quoddam eiuſdem nominis eſt, quod et præter cæterorum ſubſtantias unum eſt in multis & in his, & in perpetuis rebus.

Enim γὰρ autem δὲ. TEX. 26. *Eiuſdẽ nominis. ὁμώνυμον. Præter. παρὰ. Circa.*

Cum accepiſſet ꝙ quærentes rerum cauſas aſſumpſerint Platonici iis æqualia numero, quorum cauſas quęrebant, nunc declarat illa, quæ Platonici aſſumpſerunt, eſſe æqualia numero iis, quorũ cauſas quærebãt, & primo proponit illud, cuius rationem vult reddere, & dicit { pene autem æquales, aut non pauciores ſpecies }.i.ideæ { his ſunt }.ſ.ſenſibilibus { quorum cauſas quærẽtes ex his } ſenſibilibus ſcilicet { ad illas }.ſ.ideas { profecti ſunt } hoc eſt illud, quod proponit, cuius cauſam reddere vult in codicibus noſtris græcis loco verbi, autem, legitur, enim, ſed Alexander, & Byzantius, legunt, autem, & puto ſic eſſe legendum: quoniam hic proponit, non reddit cauſam. Et cum dicit { his } non ſingularibus & indiuiduis, ſed formis, ſiue ſpeciebus, quæ in ipſis ſunt, intelligit. Neque enim Socratis, aut Platonis, ſed hominis, equive cauſas indagabant. His enim numero penè æquales ideas eſſe tradebant { pene } autem fortaſſe idcirco adiecit, quoniam non omnium communium ideas eſſe ſtatuebant. nam neque artificioſorum, neque malorum ideas faciebant, quanquam ipſorum doctrinæ vt horum quoque ideas eſſe dicerent, erat cõſentaneum, vt paulo poſt declarabit. Cum propoſuiſſet non eſſe ideas pauciores ijs, quorũ cauſas quærerent, aſsignat rationem, & dicit { quoniã per ſingula, } ſcilicet indiuidua eiuſdem ſpeciei, vt per ſingulos homines, ꝑ ſingulos equos, per ſingulos leones { quoddam }.ſ.vniuerſale { eiuſdem nominis eſt }.i. vniuocum { quod & præter cæterorũ ſubſtantias }.i. quod & præter ſubſtantias ſingularium eiuſdem ſpeciei { vnum eſt in multis }.i.vna ſpecies eſt in multis, & huius talis ſpeciei Plato poſuit ideã, & tot ideas, quot ſunt tales ſpecies ſingularium, vt ideam hominis, ideã leonis, & ſic cæterorum & cum dixit { præter cæterorum ſubſtantias } intellexit ratione: non re, quoniam idea eſt præter ſubſtãtia cæterorum re. At ſpecies, quæ eſt vnum vniuerſale in multis, eſt præter illa multa non re, ſed ratione & quoniam ſpecies ratione eſt præter multa, ideo ei correſpondet idea. Plato enim poſuit cuilibet vniuerſali reſpondere ideam, quod ſecũdum rationem eſt præter ſingularia: addit { & in his, & in perpetuis rebus } nam cum dixit { in his } intelligit, vt Alexander inquit, quæ naſcuntur & intereunt, & cum dixit { & in perpetuis rebus } non intelligit diuerſa apud Alexandrum, ſed eadem, quæ naſcuntur & intereunt. nam hæc ſunt perpetua in mundo, quoniam hæc in mundo per ipſos ſempiternum habent eſſe ſaltem ſucceſsione, quaſi dicat & in his & in perpetuis rebus, ideſt & in ſingularibus corruptibilibus, quæ perpetua ſunt in mundo. Expoſitor vero dicit { & in his, } ſcilicet ſenſibilibus corruptibilibus { & in perpetuis rebus } ideſt & in mathematicis, quæ ſunt ſempiterna, quia etiã in eis multa ſunt eiuſdẽ ſpeciei. Laborat aũt.

Expoſitor,

Expositor, cur dixit {aut æquales, aut non pauciores species his} & laborat frustra, vt mihi videtur, qm̃ ẽm Alexandrum pro eodem accepit, vt sit alterum quasi alterius expositio. Qm̃ Alexander sic habebat {quoniam per singula est quoddam æquiuocum} enititur assignare causam, quare vniuersale, quod est vnum in multis, sit æquiuocum, quia vero nos in græcis codicibus habemus ὁμώνυμον .i. eiusdem nominis, non aggredimur aliter expositionem. Nam Alexander exponit æquiuocum pro vniuoco: & sic venit in idem.

Quæ Auer. Cõ. 25. et 26. Auerroes quantum ad expositionem textus nec parte illa, {qui vero ideas ponunt causas} nec parte præsenti aliquid boni affert. Tamen parte præsenti in calce commẽti dicit sic, & vniuersaliter natura specifica, nullum habet esse nisi quatenus est in intellectu, per quæ indicat vniuersalia non esse re alia, quoniam vt ipse dicit libro de anima primo, intellectus, est, qui facit vniuersalitatem in rebus, libro quoque secundo (Comm. 8.) eiusdem ait sic, » intellectus autẽ mouetur ad vltimam » perfectionẽ à rebus vniuersalibus, quæ sunt in aĩa. Libro etiam tertio eiusdem dicit sic, (Comm. 10.) » & oĩa dicta ab Arist. in hoc sunt ita, ꝙ vniuersalia nullum habeãt esse extra » animam. Qm̃ si vniuersalia essent extra animam, vt po» nit Plato frustra poneretur intellectus agens. Duodecimo vero libro huius sic inquit, (Comm. 18.) » vniuersalia.n. apud Ari» stotelem sunt collecta ex particularibus in intellectu, » qui accipit inter ea consimilitudinem, & facit ea vnam » intentionem. Plato autem ponebat vniuersalia existe» re per se extra animam. Ergo secundum Auerroem » nihil est extra animam, nisi singulare. Sed de re hac in dilucidario dilucide disputauimus.

Deinde nullo eorum modorum esse species uidentur, per quos ipsas esse ostendimus, Ex quibusdam enim nõ necesse est fieri ratiocinationem. Ex quibusdam autem & eorum etiam species fiunt, quorum non esse species censemus. (Vide in primo de Anima cõ. 8. & secundo de Anima cõ. 60. & tertio de anima cõ. 18. & 12. met. com. 4.)

Cum Aristoteles sit argumentatus contra conclusionem Platonis assignando contra eum primum vitiũ, nunc obijcit contra rationes, & primo præmittit modos, quibus proficiscendum est cõtra rationes Platonis. Et præmittit duos modos, quorum primus est, ꝙ rõnes eius non concludant, secundus vero, ꝙ si cõcludunt, possunt reduci contra eum, scilicet ad dicendum quædam, quæ ipsi negant: & dicit {deinde nullo eorum modorum esse species} .i. ideæ {videntur, per quas ipsas esse ostendimus} quasi dicat secundo Plato errauit, quia rõnes, quibus vsus est ad probãdum ideas, non valent. Quòd vero non valeant, ostendit: & dicit {ex quibusdã enim} .s. modorum, quibus vtuntur {nõ necesse est fieri ratiocinationem} ergo primus modus est, quòd rationes, quibus vtuntur, non concludant {ex quibusdam autem} .s. modorum, quibus vtuntur {& eorum species} .i. ideæ {fiunt, quorum non esse species censemus} ergo secundus modus est quòd si rationes Platonis concludunt, possunt reduci contra eum, scilicet ad dicendum ideas esse quorundam quorum negant esse ideas, vsus est autem Aristoteles verbo {ostendimus} & verbo {censemus} quasi professus, vt Alexander inquit, dum Platonis refert sententiam, suam ipsius referre sibi videri, eamque non vt aliena placita dogmataque insectari, sed vt suam disserere ac examinare, vt intelligatur veritatis indagandæ gratia quæstionem esse susceptam. Vel, vt Expositor inquit, vt intelligatur primo Platonicus fuisse, Platonisq; discipulus. Sed pro intelligentia verborum Aristotelis, quicquid Alexãder prolixe dixerit, animaduertas, rationes quibus Plato vsus est, aliæ sunt omnino falsæ, a syllogisticæ, ac omnino nihil demonstrantes, aliæ vero sunt quæ aliquid demonstrare videntur, illud tamen incommodum non effugiunt, quin earum rerũ sint ideæ, quarum his esse nõ placet. omnino falsæ quidem sunt, si quicquam verum est, ideæ sunt, aliquid est verum, & non ex his, quæ apud nos habentur, ideæ igitur sunt. præterea si memoria est, ideæ sunt, quia memoria rei manentis est: sed memoria est, & non rerũ, quæ apud nos sunt: Igitur ideæ sunt. Insuper si numerus est entis, ideæ sunt, numerus est entis, & ea, quæ apud nos sunt, nõ sunt entia: Igitur ideæ sunt. Ad hæc, si definitiones sunt entium, ideæ sunt, definitiones sunt entium, & quæ apud nos sunt non sunt entia: Igitur ideæ sunt. Sed quoniam, vt Alexander inquit, huiusmodi rationes falsæ sunt, & nihil conficiunt, idcirco harum nullam cõmemorat, quasi supponens esse euidentis falsitatis. vult igitur Alexander, vt eas tantum refellat, quæ aliquid demonstrare videntur: illud tamẽ incommodum non effugiunt, quin earum rerum sint ideæ, quarum his esse non placet. Expositores ergo, qui volunt, vt Aristoteles prosequatur vtrunque modum expositum in textu contra Platonem, non consonant iis, quæ Alexander inquit. Auerroes autem nihil dicens ad propositum textus, affirmat in præsenti parte sermones, qui sunt demõstrationum partes, quique dicuntur scientiæ, non esse aliud quàm species .i. non esse alias propositiones, q̃ confectas ex terminis specificis, quas esse bifariam subdistinguit. (Quæ Auerro. comm. 27.) quoniã aliæ constant ex vniuersali, quod est vnum prædicatum de pluribus, veluti omne animal rationale est animal, vel disciplinabile. Aliæ vero ex affirmatiuis .i. ex indefinitis, quæ describũtur vt in eis aliquid prędicetur de aliquo, vt quoddam currens est animal rationale. & tu intelligas ꝙ syllosmi alii sint ex vniuersalibus vtrisq;, alii vero ex altera vniuersali, ex altera particulari vel infinita. Quæ licet sint vera, ignoro quonam modo sint ad propositum verborum Arist. in præsenti loco.

Etenim per rationes scientiarum ideæ corũ omnium erũt, quorum scientiæ sunt.

Expositores putãt nunc Aristotelem prosequi illos duos modos speciatim, per quos contra Platonem ꝓcedendum esse proposuit: & primo quidem secũdum ostendendo, sequi per rationes Platonis species esse aliquorum, quorum species Plato negabat. Secundo primum ostendendo, rationes Platonis non esse sufficientes ad ostendendum esse species. partem secundã designant ibi {maxime vero omnium id quispiam} Alexander autem putat Arist. prosequi ex modis, per quos proposuit esse procedendũ contra Platonem ẽm tantum, qm̃ rationes, quæ non concludunt ideas, quibus vsus est ad syllogizandum ideas, sunt adeo apertæ falsitatis, vt non indigeant pertractatione. Ergo vult, vt Aristoteles ostendat rationes Platonis si concludũt ideas esse, concludere etiam earum rerum esse ideas, quarum Plato negat ideas: nec opus est, vt Alexander inquit, externis rationibus ad expugnanda Platonis dogmata: quoniam si rationes, quibus isti ideas esse arguere conantur huiusmodi sunt, vt vel propositum non conficiant, aut earum quoque rerum ideas

esse colligant, quarum isti esse negāt, nihil opus est externis rationibus ad refellēdam eorũopinionem. Sed vtrum Aristoteles prosequatur tantum secundũ modum procedendi contra Platonem, cum erimus in ea parte, quæ incipit {maxime vero omnium id quispiā} dilucidabimus. Nunc vero dicamus Aristotelem ostēdere rationes Platonis, si concludunt ideas esse, earũ rerum etiam concludunt ideas, esse, quarũ ideas esse negat Plato: & primo hoc ostendit per rationem eius, quæ accipitur ex scientia, quæ secundum expositores hæc est. Quorum est scientia, eorum sunt ideæ: scientia est sensibilium: igitur ideæ sunt sensibilium. Maior patet, quia quorum est scientia, eorũ non possunt esse nisi quædam æterna & vniuersalia, quæ vocātur ideæ, non enim scientia est corruptibilium. Ergo erit æternorum, quæ sunt ideæ sensibilium. secundum igitur hanc rationem argumentor cōtra eum, quorum sunt scientiæ, illorum sunt ideæ (secundum.n.eum ꝓpter scientiam, quæ habetur de sensibilibus, est necessitas idearum) Sed negationum habetur scientia (sunt enim aliquæ conclusiones demonstrationum negatiuæ, aliquæ vero affirmatiuæ) Igitur ideæ sunt negationum: cuius oppositum Plato ponebat & sic secundũ hanc expositionem cum præsenti textu debet copulari sequens, quoniam secundum eos ex vtroque fit vna ratio cōtra Platonē. Sed hæc expositio cum hoc quod est contra Alexandrum, videtur contra verba Aristo. nam ꝑ verba quæ sequuntur, manifeste Aristoteles demonstrat esse alteram rationem contra Platonem hāc ab ea, quæ ponitur in verbis sequentibus. Quare dicamus cum Alexandro Platonem multifariam scientijs vsum esse ad asserendas ideas & de rationibus, quibus vtitur, prima est talis, Omnis scientia ad aliquid vnũ, & idem relata, officio suo fungitur, sed non refertur ad aliquod singulare. Ergo præter sensibilia aliquid est in vnaquaque sempiternum, & exemplar eorum, quæ in vnaquaque scientia efficiuntur, hoc autem est idea. secunda vero talis, quarum rerum scientiæ habentur, eæ res sunt: scientiæ autem aliorum q̃ singulariũ habentur. Nam singularia sunt infinita, & indeterminata. Scientiæ vero quiddam definitum sunt, ergo aliqua præter singularia, & hæc sunt ideæ. Deinde medicina non est scientia huius sanitatis, sed sanitatis simpliciter. Est igitur aliqua ipsi sanitas, & hæc est idea. Ad hæc, geometria non est huius æqualis, & huius commēsurabilis, sed simpliciter æqualis, & simpliciter commensurabilis. Est igitur quiddam ipsi æquale, & ipsi commensurabile, & hoc est idea. Itaque huiusmodi rationes propositum, hoc est ideas esse, non conficiũt, licet aliqua esse colligāt præter singularia, & sensibilia, quæ tamen non protinus sunt ideæ. Nam communia, quorum scientias esse dicimus, præter singularia sunt, quæ tamen non sunt ideæ. præterea rerum artificiosarum ideas esse colligunt. Etenim ars omnis opera sua ad aliquid vnum refert, & eæ res, quarum artes habentur, & artes rerum à singularibus diuersarum habētur sed posterior ratio non solũ non demōstrat ideas esse, sed earum rerum, quarum his non placet ideas esse, cōfirmare videtur. Nam si idcirco ipsis sanitas est, qm̃ medicina non est huius sanitatis, sed sanitatis simpliciter, idem quoque erit in singulis artibus. Ars enim nō est singularis, neq; huius, sed illius simpliciter, in quo versatur, vt ars lignaria est sedilis simpliciter, non huius sedilis, & lecti simpliciter, non huius lecti, eadem est pingendi, ac edificandi artium ratio, & aliarum cuiusque ad suum subiectum, sequitur ergo contra Platonis placita rerum quoque artificiosarum ideas esse. Quare hoc pacto ratio, quæ accipitur ex scientia, intelligenda est, vt si propterea quia scientiæ sunt vniuersalium, & non singularium, ideæ sunt rerum sensibilium, ideæ eadem ratione erunt rerum artificiosarum, quoniam artes sunt rerum vniuersalium, & nō singularium, hoc autem est contra Platonis placitum. Et sic si ratione colliguntur ideæ, eadem colligentur ideæ earum, rerum, quas Plato negat ideas.

Et per ipsum unum in multis, negationum quoque erunt.

Secunda ratio, qua vtebaẽ Plato ad asserendũ ideas esse, est talis. Si aliquod est in singulis, quod est præter singula, idea est. quod enim vnum est in pluribus ab ipsis seiunctum, & sempiternum, hoc idea est: sed est vnum in multis, quod est præter illa, vt homo in multis hominibus, qui est præter illos homines, & animal in multis animalibus, quod est præter illa animalia. Igitur sunt ideæ, contra hanc rationem obiicit, qm̃ per hanc sequetur negationum esse ideam, atque non entium. negatio enim vna eademque de multis dicitur, & de non entibus, & a singulis, de quibus vere dicitur, diuersa est. non homo enim de equo, & cane, cęterisq; omnibus ab homine diuersis dicitur, ac proinde vnũ in multis est, neque idem est, quod eorum aliquod sit de quibus dicitur. propterea semper manet, cum similiter de similibus vere dicatur, non musicum enim de multis vere dicitur, de omnibus videlicet non musicis, quemadmodum non homo de non hominibus, quo fit vt negationum quoque ideæ sint: quod est contra Platonis placita, & absurdisimum: non existendi.n. idea esse qui potest? probat autem Alexander non existendi non posse esse ideam pluribus rationibus, quæ cum sint perspicuæ, bona ratione derelinquantur. Aristoteles itaq; dicit {& per ipsum vnum in multis}.i.& per argumentum, quod accipitur ab eo, quod est vnũ in multis, probans ideas esse {negationum quoque} ideæ {erunt} quoniam eadem ratio, quæ valet in illis, valet in negationibus, vt exposuimus.

Per intellectionem autem alicuius deletis rebus, intereuntium erunt. nam horum quiddam phantasma existit.

Tertia ratio, qua vtebatur Plato, sic componitur secundum expositores, quorumcunq; sunt scientiæ, illorum sunt ideæ: sed corruptibilium sunt scientiæ: igitur corruptibilium sunt ideæ, & sic aliquæ ideæ corruptibiles sunt. Sed non placet hæc expositio, primo, quia non sequitur, vt si ideæ sint corruptibilium, sint ipsæ corruptibiles, immo potius sequitur, vt sint sempiternæ. Deinde quia hæc expositio non potest verbis applicari, vt patet consideranti verba Aristotelis. Aliter ergo ratio Platonis cōponitur, Si intellectio est alicuius deletis rebus, quibus inest, ideæ sunt: Sed intellectio est hominis, vel aĩalis deletis singularibus hominibus, quibus homo inest, vel singularibus animalibus, quibus animal inest. Igitur hominum, & animalium ideæ sunt. Contra obiicitur, quoniam tunc cuiusq; singularis esset idea, quoniam assumpta maiore, addo, sed cuiusque singularis est intellectio deleto singulari: Deleto enim Socrate, vel Platone intelligentia eorum remanet. quoniam phantasma cuiusque eorum seruamus eis deletis. quoniam & ea intelligimus, quæ penitus

tus non sunt, vt Hippocentaurum, & Chimæram, ergo eorum erunt ideæ, quod est contra eos. quare nec hac quidem ratione efficitur, vt ideæ sint: dicit {per intellectionem autem alicuius} videlicet aut hominis, aut animalis {deletis rebus}.s.singularibus, quibus insunt {intereuntium erunt}.s.ideæ.i.cuiusq; singularis corruptibilis erit propria idea.i.per argumentū sumptum ab intelligentia, quæ remanet deletis rebus singularib⁹, quorum est intelligentia, sequetur, vt idea sit cuiusq; singularis, vt Socratis, vel Platonis, nam corrupto Socrate vel Platone, remanet intelligentia, qua intelligitur Socrates vel Plato, cuius rationem subdit, & dicit {nam horum quidem phantasma existit} ergo & intelligentia etiam remanebit illis deletis: cum intelligentia per phantasma habeatur. Auerroes autē super hac parte, licet nihil boni afferat quantum ad intelligentiā textus, tamen dicit primo, vniuersale non habere esse, nisi secundum quod vniuersale est scientia.i.nisi quatenus est in anima: quod per alia Auerrois loca probatum esse derelinquamus. Secundo dicit vniuersalia nō esse generabilia & corruptibilia, nisi per accidēs, quod an ita sit, in dilucidario est disputatum. Tertio asserit hæc sensibilia dupliciter comprehendi, aut comprehensione, quæ non est scientia eorum, sed imaginatio: aut comprehensione, quæ est eorum scientia, & hæc comprehensio est intellecta ipsa vniuersalia. Tertio vero libro de anima dicit, humana comprehensibilia diuidi in duo, scilicet in comprehensibile, cuius principium est sensus. & incomprehensibile, cuius principium est cogitatio. & tu intelligas hanc esse sub diuisionem eius comprehensibilis, cuius comprehensio non sit scientia: vt sit vniuersa diuisio hæc, ꝙ comprehensibile aliud sit cuius comprehensio est scientia, aliud vero, cuius comprehensio non est scientia, & hoc s̄m sub diuiditur, quod sit aliud, cuius principium est sensus, & aliud, cuius principium est cogitatio. Hactenus de comprehensionibus.

Que Auer. Comm. 27.

Comm. 33.

Præterea rationem exactiores partim eorum, quæ sunt ad aliquid ideas faciunt, quorum non dicimus per se genus esse partim tertium hominem asserunt.

Quarta ratio contra Platonem secundum expositores est, vt assumpta eadē maiore videlicet, quorum est scientia, eorum sunt ideæ, additur hæc minor: sed relatiuorum est scientia: igitur relatiuorum sunt ideæ, quod Plato negat, cum eorum, quæ sunt ad aliquid, nullam ideam concedat. Vel fortasse ratio, qua vtebatur Plato, hæc erat, In quibus aliquid idem prædicatur de pluribus non æquiuoce, sed quasi naturam vnam significans, in iis hoc de ipsius vere dicitur, vel quia ꝓprio sunt id quod per prædicatum significatur, vt cum Socratem, aut Platonem hominem esse dicimus, aut quia hæc sunt rerum verarum signa, vt cum hominē de hominibus pictis prædicamus. ergo sequit̄, vt exemplar hominum sit homo, nam homo prædicatur vere de veris hominibus, & de exemplari verorum hominum, sed exemplar verorum hominum est idea, igitur ideæ sunt. vnde ratio erit hæc, Si exemplaria verorū sensibilium sunt, ideæ sunt: exemplaria verorum sensibilium sunt vt probatum est. Igitur ideæ sunt. ex hac itaque ratione argumētor contra Platonem, exemplaria sunt ideæ: exemplaria sunt eorum, quæ sunt ad aliquid: Igitur eorum sunt ad aliquid, sunt ideæ. Maior est Platonis, minor vero probatur ab Alexandro, immo minor omnibus est perspicua, cum exemplar sit æquale ei, cuius est exemplar, æquale autem omne est ad aliquid, quare exemplaria sunt eorum, quæ sunt ad aliquid vnde dicit {præterea rationum exactiores partim eorum, quæ sunt ad aliquid ideas faciunt} vt illa, quæ accipitur ab exemplaribus, quæ Plato putauit ideas esse {quorum non dicimus per se genus esse} genus autem pro substantia, & natura dixit. Et sic cum eorum quę sunt ad aliquid nec substantia per se sit, nec natura, ideā non dicimus nos Platonici & dixit {quorum non dicimus per se genus esse} loquens in prima persona per verbum, dicimus, vt innueret se esse Platonicum, quasi disputet aduersus propriam opinionē. Deinde argumentatur quinto contra Platonem, dicēs {Partim} rationes.s.exactiores, quibus Plato probauit ideas esse {tertium hominem asserunt} sed quę sint istæ rationes, quæ tertium hominem asserunt, & quæ probant ideas ipsas esse apud Platonem, non est exploratum. Alexander primo explicat duas, quarum prima est talis. quæ de substantiis communiter dicuntur, & sunt aliquid præter illa de quibus dicunt̄, sunt ideæ: vniuersalia sunt eiusmodi: igitur vniuersalia sunt ideæ. Secunda vero talis, quæ inter se similia sunt, habent ideam præter ipsa: singularia eiusdem speciei inter se similia sunt: igitur habent ideam præter ipsa. rationes istæ dant tertium hominem. Assumpta enim maiore primæ rationis, addo minorem, sed homo est substantia communis sensibilibus hominibus: & ideæ sensibilium hominum, nam sensibiles homines sunt homo, & idea sensibilium hominum est homo, & substantia illa communis vtrisq; est præter sensibilem hominem, & præter ideam hominum: igitur datur tertius homo, & pariter poterit dari quartus, & quintus: & sic in infinitum, quod Plato non concedit, insuper assumpta maiore secundæ rationis, addo minorem, sed homo sensibilis, & idea sunt inter se similes: igitur habent ideā, quare hominis sensibilis. & hominis idealis est idea, quæ est tertius homo præter illos: quod Plato negat. Sophistæ, vt secundo Elenchorum docuimus, sic paralogizabant tertium hominem, supponēdo hominem nos cognoscere deambulare, & nos nullum hominem particularem cognoscere, vt puta neque Socratem, neq; Calliam, neq; talem aliquē. Tunc sic, hominem cognoscimus ambulare, & nō cognoscimus aliquem ex singularibus deambulare, vt supposuimus, neq; hominem, qui est idea, deambulare dicimus, immobilis enim est idea: ergo alius homo præter hos tertius deambulat. quare erit tertius homo, de quo deambulare prædicamus. Phanias in eo libro, quem scripsit in Diodorū, testatur Polyxenum Sophistam syllogizare tertium hominem alio modo, quem bona ratione prætermittimus, satis autē est accipere duas esse rationes, quæ exactiores videbantur, alteram, ꝙ eorum quæ dicuntur ad aliquid, ideas esse cōfirmet, & alteram ꝙ tertium hominem asserat, & homines in infinitum multiplicet: qua ratione etiam vnumquodq; multiplicari potest ex ijs, quorum ideas esse tradunt. verum, vt Alexander inquit, priore quidem tertii hominis expositione cum alii quidam, tum in primis Eudemus aperte in libro de dictione vtitur, posteriore vero ipse in quarto de ideis, & etiam paulopost vtetur Aristoteles. Expositor autem tertium hominem trifariam exponit, vno modo quidem intelligendo hominem idealē, qui est tertius præter duos vel plures sensibiles homines,

qui hominis idealis prædicationem suscipiunt. Quam expositionem Expositor reprobat, quoniam hoc modo dari tertium hominem Plato concederet, nec pro absurdo haberet, sed pro necessario. Alio modo, vt dicatur tertius homo, qui est alius ab ideali homine, & à sensibili homine, vt Alexander exposuit in prima sua expositione, quam expositionem etiam reprobat, quõ ad hoc absurdum Aristoteles ducet postea, & sic ducẽdo bis ac idem absurdum, videtur superfluus. hæc tamen reprobatio non multum cogit, quoniam licet repetat idem, tamen non superfluit, quoniam quod dixit obscure, & quasi raptim, ibi explicat ac morose exponit, Tertio modo Platonem posuisse in nõnullis generibus tria videlicet, aliqua sensibilia, aliqua mathematica, & aliqua species siue ideas, vt in numeris, & huiusmodi, sed non videtur maior ratio, quare in quibusdam rebus ponatur magis medium q̃ in alijs. oportebit igitur in specie hominis ponere hominẽ, qui tertius sit inter hominem sensibilem, & hominem idealẽ: & hanc expositionem approbat, tu vero recte habes eam expositionem, quam debes probare. Auerroes autẽ super prima huius textus parte, vbi ponitur quarta ratio, ducit Platonem ad hoc absurdum q̃ si ideæ darentur, ideæ essent ad aliquid. consequentiam probat, quoniam ideæ sunt species, ad speciem esse ad aliquid ex eo probat, quia species est illud, quo respondetur ad quæstionem factam per quid de quolibet singulari, & sic species refertur ad ea, quorum est species. Quæ expositio nullo modo conuenit verbis Aristotelis, Aristoteles enim ducit Platonem ad concedendum eorum, quæ sunt ad aliquid esse ideam ex ratione Platonis, qua vtebatur ad ponendum ideas, quod ipse negabat. modo Plato hac Auerrois ratione non esset redargutus, sed reprobatus. Super vero secunda textus parte, vbi quinta ratione contra Platonem probat tertium hominem esse, Auerroes sic deducit, si homo sensibilis, vt Plato inquit, habet hominem intellectũ, qui est idea, eadem ratione homo intellectus debet habere hominem tertium alium videlicet ab homine intellecto, quæ expositio nulla est, quoniam non est eadem ratio apud Platonem de homine sensibili, & de homine intellecto, quoniam ab homine sensibili bene fieri potest abstractio, non autem ab homine intellecto. Præterea nec tertius homo tantum sequeretur, sed quartus, & quintus per eius rationem.

Quæ Auer. Commen. 28.

Et omnino rationes quæ sunt de speciebus, ea tollunt, quæ magis esse uolunt, qui formas esse asserunt, q̃ ipsas ideas. Fit enim ut non sit dualitas prima, sed numerus.

Hæc est sexta ratio contra Platonem, quam Expositor, vt mihi videtur, adeo obscure exponit, vt eius expositio nequaquã verbis Aristotelis applicari possit. Facilius ergo cum Alexandro dicamus, q̃ vna rationum Platonis hæc fuit, si de quibuscunq; aliquid commune dicitur, in his est idea: de sensibilibus eiusdem speciei aliquid commune dicitur: igitur in sensibilibus eiusdem speciei est idea. Hæc est vna ex rationibus Platonis. contra itaq; obiicimus sumpta maiore eius, addo minorem, sed de dualitate indefinita dualitas dicitur: igiẽ dualitatis indefinitæ erit idea. & sic dualitate indefinita erit aliquid prius, quare dualitas indefinita non erit principium, cum principio nihil sit prius, dicit {& omnino rationes}. s. Platonis {quæ sunt de speciebus}. i. quas Plato inducit ad probandas ideas {ea tollunt, quæ magis quàm ipsas ideas esse volunt} Platonici {qui formas esse asserunt} magis autem potissimumq; principia esse volunt Platonici. nam principia, quæ volunt, ipsarum quoque idearum sunt principia. Sunt vero apud Platonicos principia, vnum, & indefinita dualitas, quæ etiam numerorum hæc esse principia istis placet. Quòd autem rationes Platonis dualitatem tollant, quæ est principium, quod magis volunt Platonici quàm ideas, ex hisce perspicuum est, quæ diximus. nám ex ratione præexposita sequitur, vt dualitas indefinita habeat aliquid prius, & sic tollitur vt sit principium {fit enim vt non sit dualitas} scilicet indefinita {prima, sed numerus}. i. communis dualitas, quæ dicitur de indefinita dualitate. Quare indefinitæ dualitatis erit numerus prior, & id ea prior, q̃ est dualitatis simpliciter. vel sic, vt exponit Alexander, cũ dualitate indefinita dualitas simpliciter sit prior, dualitas indefinita nõ erit principium, sed dualitas simpliciter, quæ est idea, quæ dicitur de dualitate indefinita. Iterũ sequitur, vt nec dualitas simpliciter sit prima, sed numerus, & hoc dicit {fit enim vt non sit dualitas} simpliciter. s. {prima, sed numerus} qui prædicatur de dualitate simpliciter: quæ omnia Platonici negant. sic igitur ex ratione Platonis sequitur, vt non sit indefinita dualitas prima, sed dualitas simpliciter. Iterum sequitur vt nec dualitas simpliciter sit prima, sed numerus. At Plato magis vult dualitatem indefinitã esse primã, & principium quàm ideas, & sic patet vniuersa Aristotelis ratio secundum Alexandrum. potest ratio adhuc dilucidius exponi, q̃ accepta Platonis maiore, q̃ de quibuscunq; aliquid commune dicitur, in eis sit idea, addo minorem, sed de dualitate numerus dicitur, igitur dualitatis numerus erit idea, quare dualitas nõ erit principium, quod magis vult Plato q̃ quòd ideæ sint. differt autem hæc expositio ab illa Alexandri, quod illa per dualitatem intelligit dualitatem indefinitam, ea enim vult, vt dualitas simpliciter sit prior, & dualitate simpliciter adhuc numerus prior. At nos per dualitatem intelligimus fuse non limitatam ad hãc, vel illam, ideo dicit {fit enim vt non sit dualitas prima, sed numerus} nam numerus prædicatur de dualitate. Auerroes autem super prima parte textus præsentis non redarguendo Platonem, sed argumentando, contra ipsum sic argumentatur. si dantur ideæ, tollitur definitio speciei, quæ est, vt sit vniuersale, quod prædicetur de pluribus numero differentibus inquit, deducit, quoniã qualibet idea est vnum numero, & species: igitur species. i. idea est vnum numero: & cum vnum numero non prædicetur de pluribus, idea non prædicabitur de pluribus, & sic species non prædicabitur de pluribus, cum idea species sit. Super vero ea parte {fit enim vt non sit dualitas prima} Auerroes vult vt sequatur contra Platonem dualitatem esse posteriorem eo, quod ex ipsa fit. Nam est posterior numero, qui fit ex dualitate, quòd autẽ sit posterior numero, patet quia numerus est genus dualitatis, & vniuersale est prius minus vniuersali tempore, & secundum causam & genus prius sua specie. Sed errat Auerroes, quoniam Aristoteles non refellit Platonem, sed redarguit reducendo eum ex his, quæ argumentatur de ideis, concedere quæ negat. At hæc, quæ Auerroes ait non sunt redargutiones, sed oppositiones. sed occurres, quoniã Auerroes ait hic intellectum vniuersale esse prius secũdum causam & tempus eo, quod est sub eo. Aristoteles ve-

Quæ Auer. Comm. 28.

les vero libro de anima primo dicit animal vniuersale aut nihil esse, aut posterius, & Auerroes in cōmento ait vniuersale vnum aut nihil esse omnino, aut si aliquid est, posterius esse rebus sensibilibus, ergo vniuersale nō est prius minus vniuersali tempore, & causalitate. Et tu pro prius tempore & causalitate intelligas prius à quo non conuertitur, consequentia secundum esse. Nam sequitur, homo est, ergo animal est, & non conuertitur, ideo animal est prius homine tempore, & causalitate, tempore quidem, quoniam omne tale potest prius tempore esse, potest enim animal prius tempore esse in quibusdam, in quibus non est homo, causalitate vero scilicet quia omne superius, est formalis causa definitiua minus vniuersalis, & non è contrario. Cum vero Aristoteles & Auerroes primo libro de anima dixerunt vniuersale esse posterius, loquuntur de vniuersali Platonico, quod est ens separatum, & idea, & voluerunt intelligere vniuersale eiusmodi esse posterius. s. cognitione, quoniam omne ens separatum cognoscitur à nobis à posteriore cognitione quia, cognitione vero propter, quid fortasse est è conuerso.

Et id, quod est ad aliquid, prius sit eo, quod est per se.

Hæc est septima ratio contra Platonem, quasi dicat { & } sequitur septimo { vt id, qđ est ad aliquid, prius sit eo, quod est per se }. i. prius sit absoluto. Sed quonā modo hæc septima ratio sit redargutio Platonis, expositores non declarauerunt, quare vno modo dicamus, ꝙ ratio Platonis erat, de quibuscunque aliquid commune dicitur, in his est idea: de sensibilibus aliquid cōmune dicitur igitur in sensibilibus est idea per hanc ergo rationem redarguitur Plato hoc modo, accepta maiore, addo minorem, sed de dualitate indefinita, & de dualitate simpliciter dicitur numerus: igitur numerus est idea dualitatū & illis prior vt idea ideatis, tūc vltra, dualitas indefinita est rerum, & substantiarum principium, ergo numerus est prior substantiis, est enim numerus prior dualitate indefinita, quæ prior est substantijs sensibilibus, sicuti principium prius est ijs, quorum est principium. tunc vltra, numerus est prior substantiis sensibilibus: sed numerus est ad aliquid: igitur id, quod est ad aliquid, est prius eis, quæ sunt per se & absoluta. Quòd autem numerus sit ad aliquid, patet, quia oīs numerus alicuius est. hæc est prima expositio. vel sic, numerus est idea dualitatum, & illis prior, vt idea ideatis, vt deduximus: sed idea est exemplar omnium substantiarum sensibilium, quæ generantur: igitur exēplar est prius substantiis sensibilibus. At exēplar est ad aliquid, exemplar enim est alicuius exemplar, & imago igitur id, quod est ad aliquid, prius est substantiis sensibilibus, quæ sunt entia absoluta: & sic relatiuum erit prius absoluto: quod Plato negat. quare si esse ideas consistit in exemplaria esse, estq; exemplar gratia eius, quod ad ipsius efficitur similitudinem, fit vt quæ sunt ad aliquid, priora sint iis, quæ per se sunt: quod Plato negat, & hic est modus redarguendi secundus.

Et uniuersa illa quibus aliqui opiniones de ideis secuti, principijs aduersati sunt.

Hæc est octauo ratio contra Platonem, & quasi amplificando sermonem ad omnia dicit { Et vniuersa illa } . s. argumēta { quibus aliqui opiniones de ideis secuti } . i. quibus vtentes ad probandum ideis { principiis aduersati sunt } possunt reduci contra eos, deducēdo ipsos ad concedendum, quòd negant. nullum enim est argumentum eorum ex illis, quæ nos non narrauimus, quin reduci possit contra eos. quare generatim ex omnibus argumentis, quibus vtuntur ad ideas asserendū, redargui possunt, sed quæ sint hæc argumenta, quæ nō adduxit Aristoteles, expositores non declarauerūt: nec declarauerunt quonam modo ex illis redargui possint asserentes ideas. Alexander enim dicit, esse quasdam rationes præter commemoratas, quæ per idearum positionē principiis ipsarum aduersantur: & illas explicat, non tamen ex illis docet redarguere. igitur harū primam esse arbitror, quod communiter de aliquibus dicitur, id principium est, ideaque illorum: aliquid communiter de sensibilibus dicitur: igitur sensibilium est principium & idea. redargutio autē est, ut sumatur maior, & addatur hæc minor, principium cōmuniter de principijs: elementum de elementis dicitur: ergo principiorum, elementorumque principium, & elementum aliquid erit, & idea, eisque prius: quod ipsi negant, nā principia, quæ ipsi asserunt, neque principia, neque elementa erunt. Secunda vero est, vt assumpta eadē maiore, addatur hæc minor, sed idea prædicatur communiter de omnibus ideis: igitur idearum erit idea. Quare erit aliquid prius ideis ipsis. & sic ideæ non erūt principia: quæ ipsi posuerunt principia, & omniū prima: ergo aduersantur ijs, quæ ipsi posuerunt principia. Tertia est, vt assumpta eadem maiore, addaī hæc minor, sed idea dicitur de vnitate, & de indefinita dualitate: igitur vnitatis, an indefinitæ dualitatis est idea: & ita eis erit aliquid prius. quare aduersantur principiis, quoniam coguntur asserere vnitatem, & indefinitam dualitatem non esse principia. Sunt & aliæ redargutiones, quæ possunt colligi ex verbis Alexandri, quas breuitatis causa pretermittimus. Quæ vero Auerroes dicit in hac parte, non sunt digna lectione, quoniam sunt penitus aliena a verbis Aristotelis. *Quæ Auerroes Com. 28.*

Præterea existimatione quidem, qua ideas dicimus esse, non solum substantiarum erunt species, sed cæterorum multorum etiam. Etenim notio una non modo circa substantias, sed etiā circa ea, quæ sunt alia a substantijs, est. Et scientiæ non solum substantiæ sunt, sed etiam aliorum, & alia eueniunt huiusmodi infinita. Necessitate autem opinionibusue quæ de ipsis habentur, si species participabiles sunt, substantiarum duntaxat ideas esse necesse est. Non enim per accidens participantur. TEX. 29. *Notio νοημα. quod intelligitur.* TEXT. 30.

Hic Arist. assignat nonam redargutionem, nā Platonici sic substantiarum ideam syllogizabant, Quorum notio vna est, idea est vna: nam ꝑm eos vnum quod est in re sicuti intelligitur: sed substantiarum est vna notio. Intelliguntur enim substantiæ vna communi intellectione definitiua: igitur substantiarum est vna idea. Redargutio vero est, vt assumpta maiore, addatur minor, sed vna notio est aliorum a substantiis: igitur aliorum a substantiis erit idea, cuius oppositū statim probabit ibi { necessitate autem opinionibusve } Aristoteles ergo primo sumit redargutionem, & dicit { præterea existimatione quidem } . i. argumentatione { qua ideas dicimus esse } ac esse probamus { non solum substantiarum erunt species } . i. ideæ { sed cæterorum multorum etiam } . s. quæ sunt alia a substātiis: quæ Platonici non concedunt. Hæc est redargutio. & dixit { dicimus } vt indicet se Platonicum esse, de quo superius. Quid vero intelligat per cætera multa, deinceps dicemus. deinde explicat argumentationem Pla-

tonis,& cum ea copulat redargutionem, quam propofuit, & dicit { etenim notio vna }.f. qua in fubftantiis ideam vnam probauimus { non modo circa fubftantias,fed etiam circa ea, quæ funt alia a fubftantiis, eft } vt deductum eft. Tum quid per notionem vnam quæ græce eft νόημα, intelligit,non eft clarum, Byzantius, νόημα expofuit quod intelligitur. Expofitores expofuerunt fimplicem, ac indiuifibilem intelligentiam, qua fcitur de vnoquoque quid fit. & fic per noema cognitionem definitiuam expofuerunt. Alexander vero per noema rationem intelligit,quæ ex doctrinis colligitur. vnde dicit, Illa enim ratio, quiddam cōe in pluribus intelligi, quod etiam fublatis fenfibilibus intelligatur, vt proximo textu eft vifum,mortalium tantum rerum ideas effe demonftrat. Rationes vero eæ, quæ ex doctrinis colligere ideas moliuntur, non modo fubftantiarum, fed multorum aliorum ideas effe conficiunt ergo per noema rationem intelligit, quæ ex doctrinis colligitur. Verum hoc, quod Alexander ait, non aduerfatur ei, quod dixerunt expofitores,nam cognitio definitiua etiam doctrina eft.fed quid intelligat per cætera, quæ alia funt a fubftantijs, Alexander expofuit, quanta & qualia, & horum entium vnumquodq;. igitur intelligat.9. prædicamenta accidentium.& reddit rationem,quoniam non folum fubftantiæ intelligūtur de latis etiam iis,de quibus intelliguntur prædicari;fed quanta etiam & qualia,& cætera.9.prędicamenta.nec doctrinæ.f.definitiuæ de fubftantiis tantum habentur fed de virtutibus, quæ fubftantiæ non funt, fed habitus, & qualitates. Ergo per cætera,quæ a fubftantiis alia funt,intelligit.9.prædicamenta accidentium.deinde afsignat decimam redargutionem. nam Platonici fyllogizabant fubftantiarum ideam hoc pacto,quorū eft fcientia, eorum eft idea,fed fubftantiarum eft fcientia.ergo fubftantiarum eft idea. Redargutio vero eft, vt affumpta maiore, addatur minor, fed fcientiæ non tantum fubftantiæ funt, fed accidentium: igitur accidentium erit idea, quod negant vt patebit per rōnem eorum,quæ ftatim afsignabitur: dicit { & fcientiæ }.f. demonftratiuæ { non folum fubftantiæ funt, fed etiā aliorum }.i.fed etiam accidentium. Addit vero Arift. { & alia eueniunt huiufmodi infinita } .f. in doctrina Platonicorum, per quæ poffumus eos redarguere. & fic non folum per fcientias,& definitiones, quas idearum ponunt, poffumus ipfos redarguere, fed per alia infinita,quæ ipfi ponunt: ficut quia ponebant ideas principia effendi & efficiendi rerum, quæ accidētibus etiam conueniunt, & per alia talia multa. Alexander vero dicit { & alia eueniunt huiufmodi infinita } dixit quia funt aliæ quædam rationes ad affertionem idearū pertinentes, ex quibus efficitur, vt non fubftātiarum folum ideas haberi fit confitendum.quæ vero fint iftę rationes, Alexander enumerat non omnes,fed quafdā quarum prima eft eorum,eft idea,in quibus eft vnum de pluribus diuerfum ab iis, quibus ineft. modo hæc propofitio non tantum de fubftantiis vera eft, fed de accidentibus. Secunda vero eorum eft idea, in quibus efficiendis exemplar eft efficientium caufarum, modo hæc propofitio non folum in fubftantiis ideas probat, fed in accidentibus, quoniam efficientes caufæ accidentia efficiunt ad exemplar, igitur accidentium eft idea,& exemplar. Tertia ratio quicquid affirmantes vere dicimus,id exiftit, fed affirmantes concentus effe quinque,vel tres & harmonias tres vere dicimus, igitur tot funt, fi tot funt non poffunt effe numerus rerū noftratium. quoniam numerus rerum noftratium, eft infinitus.funt igitur aliqua fempiterna, per quæ vere dicimus quas ideas appellamus. At hæc ratio non folum valet in fubftantiis,fed in accidētibus.funt & aliæ rationes huiufmodi ferè innumeræ, propterea dixit { & alia eueniunt eiufmodi infinita } quoniam funt innumeræ rationes, quibus probāt ideas,quę poffunt torqueri contra eos. & cum duxiffet ad hoc, ꝙ non folum fubftantiarum fint ideæ,fed accidentium, oftēdit hoc effe contra eos, & dicit { necefsitate autem } quæ habetur per demonftrationes { opinionibufve } .f.Platonicorum { quæ de ipfis }.f.ideis { habentur, fi fpēs } .i.ideæ { participabiles funt } vt eorum opiniones dicunt & demonftrationes probant { fubftantiarum tātum ideas effe neceffe eft. Nō enim } ea,quæ funt { per accidens participantur } & fic illud,quod per redargutiones eft deductum,eft contra eos. Alexander autem meo iudicio perperam exponit, cum dicat ideas, effe participabiles per fe. Sequi vero,vt fint participabiles per accidens. quoniam vero non video, quonam modo hoc fequatur,ideo dico ideas tantum effe fubftantiarum, non autem eorum, quæ funt accidentia. Non enim ea, quæ funt per accidens, id eft non enim ea, quę funt accidentia,participantur.per accidens.n.accidētia vocat.& hoc pacto exponēdo verba funt clara. ταύτῃ.

Sed oportet eatenus unumquodque participare, quatenus non dicitur de fubiecto. dico autem ut fi quippiam duplo ipfo participet, eiufdem quoque perpetuo participet,fed per accidens. accidit enim duplo perpetuum effe. quare fpecies fubftantiæ erunt. atque hæc fubftantiam & hic, & ibi fignificāt. Eatenus. ἧ Quatenus. a.l.legit affirmatiue.

Cum accepiffet fubftantias tantum effe participabiles, & aliquis poffet quærere vtrum accidente aliquid poffet participare,quafi refpōdens afferit aliquid poffe participare accidente non per fe,fed per accidens. rōne alterius, & hoc per exemplum, quod affert de duplo: & dicit { fed oportet eatenus vnumquodq; participare } & per vnumquodque intelligit vnūquodq; eorum,quæ ad idearum exemplum hn̄t effe,vt Alexander exponit, fed addit { quatenus non dicitur de fubiecto }.i.quo idea non eft acidens. nam vt Alexāder inquit dici de fubiecto pro accidente pofitum eft: hoc eft,quatenus non dicitur per accidens, neq; ex aliquo accidente,quod ei accidit: per fe igitur,quæ ad exemplum idearum funt,& efficiuntur, ipfis participabūt, non aliquo eis accidente. Deinde affert exemplū eius, quod per accidens effe dicitur: & ait { dico aūt } fubaudi per accidens participare { vt fi quippiam } videlicet dualitas fenfibilis { duplo ipfo }.i. idea dualitatis { participet id quoque }.i.idea dualitas fenfibilis { perpetuo participat } ideft perpetuitate participabit, quæ accidit ideæ dupli { fed per accidens } non enim dualitas fenfibilis participare poteft per fe perpetuitate, fed per accidens,quatenus perpetuitas accidit ideæ dupli, qua per fe fenfibilis dualitas participat { accidit enim duplo perpetuum effe } tunc concludit illud,quod fuperius dixerat,& ait { quare fpecies }.i. ideæ { fubftantiæ erunt } & non accidentia. Quòd vero dualitas fenfibilis non pofsit per fe participare perpetuitate, probatur ex iis,quæ Alexander ait, quoniam tunc dualitas fenfibilis effet fempiterna. oporteret enim ipfam fempiterno effe fimilem,& fic effe fempiterna. At fi fempiterno participauerit per accidens, non oportebit effe fempiternam.

ſempiternam. quoniam quod participat aliquo per accidens, non oportet eſſe ſimile ei, quo per accidens participat, ſed ei, quo per ſe participat ideo concludit { quare ſpecies }.i.ideæ { ſubſtantiæ erunt } ſiquidem illæ ſubſtantiæ ſunt,& quæ ſubſtantiis participant, ea quoque ſubſtantiæ eſſe intelliguntur,ideo ſubdit { atque hæc eadem ſubſtantiam ſignificāt & hic } .i.apud nos { & ibi }.i. & in ſempiternis, vt homo & hic & illic ſubſtantiā ſignificat calidum vero vtrobiq; quale, non enim ſiquid apud nos eſt qualitas, id in ideis eſt ſubſtantia.habebat Alexander alium textum,& laborat in illo exponendo, ſed quoniam eius expoſitio ad noſtrum textum reducitur, ideo bona fronte eā prætermittimus. Auerroes autem quantum ad textus expoſitionem nihil boni dicit, vnum tamen tangit cum dicit, accidentia enim determinant ſua ſubiecta accidentaliter, & vult dicere ꝙ accidentia ſpecificant ſua ſubiecta accidentaliter. quoniam ſubſtantiales formę ſpecificant ſua ſubiecta eſſentialiter.cauſa eſt,quoniā accidentia & formæ ſubſtantiales ſunt formæ,cuiuſlibet autem formæ proprium eſt ſpecificare ſubiectum cui ineſt,accidētaliter quidem ſi forma fuerit accidēs, ſubſtantialiter vero,ſi forma fuerit ſubſtantia. cætera vero,quæ dicit,nullum fructum afferunt nobis.

Que Auerroes com. 30.

Aut uel. ἢ Alioquin. Quoniā.

Aut quid erit dicere eſſe aliquid unū in multis præter hæc?

Expoſitores partem illam { atque, hæc ſubſtantiā, & hic & ibi } cum hac præſenti parte copulant, & volunt hic deſignari decimam rationem, quæ apud eos eſt ſexta ratio : vt patet legenti ea, quæ dicunt. Alexāder vero dupliciter exponit, vno modo copulādo hāc partem cum illa { ſed oportet hac vnumquodque participare,quo non dicitur de ſubiecto } & tunc ſoluit quæſtionem, & reddit cauſam eius, quod dixerat,dixerat enim hæc ſenſibilia participare idea,quo idea nō dicitur de ſubiecto.i.non ex accidenti,ſed per ſe.cōtra poſſet quiſpiam dicere hæc ſenſibilia participare ideis non per ſe, ſed per accidens. quoniam ſi per ſe, tunc hæc ſenſibilia eſſent æterna,quoniam participans æterno per ſe,eſt æternum. Ariſt.ergo ſoluit,& reddit cauſam,& dicit,ſi hæc ſenſibilia ſubaudi participant idea per accidens { quid erit dicere eſſe aliquid vnū in multis præter hæc? }.i.quid erit dicere eſſe ideam vnam in multis.ſ.ſenſibilium { præter hæc }.ſ.ſenſibilia? Non.n. idea poteſt eſſe vna in multis & præter illa multa ſenſibilia, ſi hæc ſenſibilia per accidens participauerint ipſa idea. Primo quia idea non dicetur vna de multis, quoniam omne quod prædicatur de multis per ſe prædicatur. deinde quia non poterit eſſe vnum exemplar in multis rebus.nam participans non oportet eſſe ſimile ei,quo per accidens participat. vnde Alexāder legit ἢ pro redditiuo cauſæ,vtputa pro alioquin,vel pro quoniam. quoniam hic reddit cauſam eius,quod dixit.dixit enim oportere ipſa idea vnumquodq; ſenſibile participare, quo non dicitur de ſubiecto,reddens cauſam dicit { alioquin quid erit dicere } ideam ipſam { eſſe aliquid vnum in multis præter hæc? } ſcilicet ſenſibilia. Aliter poteſt exponi, vt per hæc verba reddatur cā eius, quod vltimo dixit, dixit enim vltimo { atq; hæc ſubſtantiam & hic,& ibi ſignificant } & demonſtrauit per hæc hominem,equum,& cætera ſenſibilia eiuſdē ſpeciei. Quòd autem homo & equus, & cætera id genus{hic }.i.in ipſis ſenſibilibus { & ibi }.i.in ideis{ſubſtantiam ſignificent} probat & dicit { alioquin quid erit dicere } ideam ipſam { eſſe aliquid vnum in multis præter hæc } ſenſibilia,non enim poteſt homo in ideis eſſe accidens & hic ſubſtantia, quoniam accidens nō eſt vnum in multis ſubſtantiis præter ſubſtantias, cū accidentis eſſe ſit ineſſe ſubſtantijs. per quæ patet ſolutio ad tacitam quæſtionem quoniam licet hæc ſenſibilia participent ideis per ſe, non ſequitur,vt hæc ſenſibilia ſint æterna, ſed, vt ſint ſubſtantiæ,quoniā per ſe participant ideis,quatenus ſunt ſubſtantiæ, & nō quo ſunt æternæ. Sed quæres vtrum diſcrimen repertū in rebus ſenſibilibus ſit quale diſcrimini in ideis,vel ſi nō tale, ſaltem ſit ei proportionale. Reſpondet Alexander tale eſſe diſcrimen in ideis, quale eſt in rebus, quæ fiunt ad illarum exemplar,aut eis proportionale. In rebus enim ſenſibilibus,quæ fiunt, eſt verbi cauſa aliud animal rationis compos,aliud vero rationis expers: Simili modo in ideis eſt rationis compos, & rationis expers, aut horum proportionalia, per quæ alia idea rationabile, alia irrationabile præbere poſsit. nam quā rationem habent inter ſe quæ ad illarum ſimilitudinē effecta ſunt, & ab illis habent eſſe, hanc obtinent illa, quæ horum exemplaria ſunt. Alia multa addit Alexāder,quæ omitto breuitatis cauſa.

Etiā ſi ſpecies quidem eadem eſt idearum atque participū, aliquid erit commune. Non enim in dualitatibus hiſce, quæ pereunt, & in dualitatibus multis quidem,ſed æternis,dualitas magis unum, & idem eſſe dicetur,quā in hac,& in † aliqua, Si uero non eadem ſpecies eſt nomen utique erit commune,perinde atque ſi quiſpiam Calliam, & lignum hominem uocet, nulla ipſorum communi ratione inſpecta.

Non οὐ τι. nihil.

† Alicuius aliquis. καὶ τῆσ τι = νόσ.

Hic Ariſtoteles aſsignat decimam rationem contra Platonem & vtitur, vt Alexander inquit,argumento a diuiſione per contradictionem hoc pacto,ſi ideæ ſunt aut idearum, & ipſorum participum eadem eſt ratio, aut non eadem.Si eadem,tunc vt in participibus, quæ eiuſdem ſunt ſpeciei, eſt quiddam commune, idea videlicet,ſic item in his.& in idea,a qua pendent hæc,erit aliquod commune,cum illa & hæc eiuſdem ſint ſpeciei,Quòd ſi ita eſt,cum illud communē eſſe nō poſsit ſm eos, niſi idea, ideæ habebitur idea,& ſic in infinitū procedetur: & ſic habetur aliquid,quod Platonici negant. Si non ſit eadem ràtio idearum atque participū, tunc ideis & participibus ſolum nomen erit commune,ſicuti Galliæ & ligno, in quo ſculpta eſt hominis imago nomen homo ſolum cōmune eſt,& ratio ſubſtantiæ omnino diuerſa. & ſic idea dicetur æquiuoce homo,vel equus,vel id genus. cuius eſt idea quod non concedunt Platonici,vt dicemus. Ariſtoteles ergo ſupponens diuiſionem contra eos, qui tenent ideas, hoc pacto,videlicet aut idearum, & ipſorum participum eadem eſt ratio, aut non eadem,primo deſtruit primū membrum, & dicit { etiam ſi ſpecies }.i. ratio { quidē eadem eſt idearum,atque participum}.i. & ſenſibiliū, quæ ideis participant { aliquid erit commune } quare & ideæ erit idea. quia illud commune erit idea ideæ, & participum: & ſic habetur aliquid contra Platonicos. Tu poſſes dicere eſſe aliquod commune, ſed non ita vnum, & idem ſicuti in dualitatibus hiſce quæ pereūt,vel ſicut in dualitatibus æternis. obiicit cōtra,& dicit { non enim in dualitatibus hiſce,quæ pereunt, dualitas magis vnum & idem dicetur quàm in hac }.ſ.dualitate ſenſibili { & in aliqua } & in illa æterna: Hæc.n. & illa ita ſunt eiuſdē rationis, ſicut hæc corruptibilis,

& hæc corruptibilis { & } pro neque.i. neque { in dualitatibus multis quidem } sed æternis { dualitas magis vnum & idem esse dicetur quàm in hac } scilicet corruptibili { & aliqua }.s.æterna. Ergo dualitatis corruptibilis, & dualitatis æternæ, quæ est idea, aliquod commune est, & idea, & sic ideæ erit idea. deinde destruit secundum membrum, & dicit { si vero }.s.idearum, & participum { non eadem species }.i.ratio { est nomen }.s.tantum { erit vtique commune }.s.ideæ, & iis, quæ idea participant { perinde atque si quispiā Calliam } verum hominem { & lignum } hominem videlicet sculptum { hominem vocet nulla ipsorum }.s.ligni & Calliæ { communi ratione inspecta } quare idea dualitatum æquiuoce dicetur idea: & non nisi quantū ad nomen, non aut quantum ad rem. Sed dices: concedo ideam omnino æquiuoce dici hominem vel equū, vel id, cuius est idea. Alexander suppleuit, si ita est, cur aliqua erit æquiuocorum idea, quæ causa est existendi potius quàm aliorum quorumpiam? cum neque substantia, neque specie hæc sint illi similia, quæ ipsi æquiuoca esse dicunt. & sic habetur contra Platonicos ꝙ idea non sit formalis causa. præterea etiam sequeretur vt per ideam non possit cognosci particeps ideæ. per æquiuocum enim non cognoscitur id, cuius est æquiuocum, quod etiam Plato non concederet. vsus est autem Aristoteles exemplo dualitatis pro cæteris sensibilibus cum suis ideis, vt sermo eius esset clarior. Auerroes autem in præsenti textu nihil boni nobis attulit, quod esset vtile pro expositione verborum Aristotelis vt consideranti verba græca perspicuum est, tamē inter loquendum contra primum diuisionis membrum asserit corruptibili & æterno nihil commune vniuocum esse: quod repetens decimo huius ait, hoc nomē corpus dictum de corruptibili & æterno æquiuocum est. occurres huic, quoniam intelligentiæ & homini secundum Platonem commune genus est substantia, vt Porphyrius inquit, soliti sumus dicere, quantum ad rationem metaphysicam æternæ substantiæ, & corruptibili esse aliquod commune. quo vero ad rationem naturalem nequaquam, sed de re hac in disputationibus, nunc vero colligamus Auerroem hoc dixisse ad destruendum primum membrum, non animaduertens primum membrum destrui, quia ex eo sequitur aliud, quod Platonici negarent.s.ꝙ ideæ sit idea: & sic in infinitum, quod Platonici negarent. Est enim hæc decima ratio redargutio vtens diuisione per contradictionem, nam ex vtroque membro dato, sequitur aliquid, quod Platonici negarent. ex his, quæ hic Aristoteles ait, patet differentia inter quartam rationem, & hanc decimam, est enim quarta ratio veluti membrum huius rationis decimæ.

Quæ Auerroes Com. 30

Commen. 26.

TEXT. 31. *Maxime uero omnium id quispiam dubitauerit quid nā species sempiternis sensibilibus, aut ijs, quæ oriuntur, & occidunt conferant.*

Expositores putant Aristotelem hic afferre aliū modum impugnandi Platonis rationes videlicet primū, qui est, vt rationes Platonis non syllogizent, quod concludere intendebant. Plato enim per suas rationes colligere intendebat ideas esse ad bonum rerum sensibilium, ad earumque vtilitatem: At Aristoteles Platonis rationibus obiiciens ostendit ideas nullatenus, nullaque in re prodesse rebus sensibilibus: & sic tollit intentum rationum Platonis. ergo cum prosecutus fuerit secundum modum impugnandi rationes Platonis, qui fuit ex concessis redarguere Platonem cogendo eum concedere, quæ negabat: vel negare, quæ concedebat nunc prosequitur modum primum, ostendendo rationes non concludere, quod concludere intendebant. Alexander vero cum Aristoteles superius dixisset { primo quidem quærentes harum rerū causas sumere, alia his æqualia numero attulerunt } vult vt Aristoteles declaret hic recte esse dictum illud, Platonicos videlicet in apponendis ideis nihil aliud facere quàm apponere æqualia numero super æqualibus numero. nam si quæ à Platone ponuntur, nihil sensibilibus conferunt, Plato nihil aliud quàm æqualia numero quærendis apponebat, quasi maiorem rerum scientiam habiturus sit si plura substituantur, quare ostendit ideas inutiles esse iis, quibus Plato putauit esse vtiles. Quæ expositio est pulchra & consona iis, quæ superius dixit, vnde dicit { Maxime vero omnium id quispiam dubitauerit, quid nā species }.i.ideæ { sempiternis sensibilibus aut ijs quæ oriuntur & occidunt conferant } vel tertio exponi potest, vt sit dubitatio quædam hæc, hoc pacto. dato ꝙ ideæ sint vt Plato autumat, quid conferūt mortalibus atque immortalibus sensibilibus: vtrum aliqd, an nihil? & hæc expositio plane verbis conuenit. Quo vero ad verba attinet, dixit { perpetuis sensibilibus } quoniam diuinorum quoque corporum ideas posuerunt, vt Solis, Lunæ, & cæterarum stellarum neque enim horum tantum, sed omnis etiam cœli ideas, esse comminiscebātur. idcirco paulo ante dixit in aliis quoque vnum in multis est, tum in his, tum in sempiternis. itaque cœlestia sempiterna appellat, & sensibilia. nostratia vero nascentia & intereuntia. quærit igitur qd rebus nālibus vel diuinis, vel mortalibus ideæ cōferāt. hæc est qō, quā mouet Arist. vt in fine Alex. exposuit.

Neque enim motus, neq; mutationis ullius ipsis sunt causæ.

Ostendit ergo primo ꝙ ideæ non conferant ad motum rerum sensibilium, motus enim naturalibus corporibus communissimus est. corpora enim diuina semper, continenterque in orbem mouentur quę vero generantur, cunctis mutationibus variant ſm suam naturam. ideas ergo nihil corporibus conferre neque ad generationem, neque omnino ad aliquem motū ostēdit, & dicit { neque enim motus, neque mutationis vllius ipsis }.s.rebus sensibilibus vtriusq; generis { sunt causæ } nec assignat causam, Alexander tamen, & Expositor causam afferunt. nam cum ideæ ex istorum sententia immobiles sint, probabilius est ipsas status quā motus rebus esse causas, vt intelligatur minime has causam esse efficientem. Auerroes autē reddit causam ex eo, quia materiale non transmutatur nisi ab alio materiali: vt in septimo huius ipse dilucide declarabit, paucis vero interpositis, clarius rationem afferens asserit, quoniam indiuiduum non generatur, nisi ab alio indiuiduo eiusdem speciei, & quia tu posses dicere ideas cōcurrere ad generationem indiuiduorum, vt vniuersales causæ concurrunt, veluti corpora cœlestia: ideo subdit ideas neque iuuare in generatione indiuiduorum sicut corpora cœlestia iuuant, quoniā Plato vult, vt sint causæ particulares & non vniuersales, quales intelligentiæ sunt, quæ mouent orbes. de quo libro septimo dilucide.

Quæ Auer. Commen. 31

Commen. 31.

At uero neque ad aliorum scientiam conferunt. non enim illæ substantia horum sunt: essent enim utiq; in istis.

Ad scientias ideæ inutiles sunt.

Secundo ostendit ideas non conferre ad rerum sensibilium scientiam, siue cognitionem. & expositores sic componunt syllogismum, rei cognitio atque scientia habetur ex substantia rei: ideæ non sunt rerum sensibilium substantiæ: igitur cognitio, & scientia rerum sensibilium non habetur ex ideis. Sed quoniam nō exposuerunt substantiam, quid. s. per substantiam intellexerint, Alexander dilucidius sic format, vnaquæq; res cognoscitur & scitur per suam formam: ideæ non sunt rerum sensibilium formæ: igitur res sensibiles non cognoscuntur per ideas. dicit { At vero neque ad aliorū scientiam conferunt }. i. ad sensibilium cognitionem, quæ sensibilia sunt alia ab ideis. hæc est conclusio. deinde tangens syllogismum, assignat solam minorem, & dicit { non enim illæ }. s. ideæ { substantia }. i. forma { horum sunt } per substantiam enim Alexander formam exponit. Deinde probans ꝙ ideæ non sint formæ sensibilium prosyllogizat Alexander sic, Cuiusque substantia & forma est in eo, cuius est substantia, & forma: at ideæ non sunt in rebus sensibilibus, quippe cū ideæ sint per se, & separatę de prosyllogismo tāgit maiorem, & dicit { essent enim vtique in istis } sed quoniam ideæ non sunt in istis, nō ergo sunt horū formæ.

Neque adesse, quippe cum non insint his in rebus, quæ earum sunt participes.

Expositor perperam exponens putat Aristotelem refellere tacitam responsionem, quæ est ꝙ ideæ insint participantibus, contra obiicit, vt Expositor inquit, ꝙ non possint inesse his sensibilibus, vt participantibus eis: quæ expositio non est absque admiratione, cum textus sit clarus, nam cum dixisset { at vero neque ad aliorum scientiam confert } subdit { neque adesse }. s. confert, vbi Alexander inquit postquam ostēdit, ideas neque motus, neque omnino mutationis æmulis sui causas esse posse, neque scientiæ, neque cognitionis, cū absint ab his rebus, hoc sumpto demonstrat ne ad hoc quidem, vt hæc sint, quicquam conferre. proponit ergo conclusionem, & dicit { neque ad esse } scilicet conferunt, probatur, omne quod confert ad esse, est materia vel forma eius, cui confert. Ideæ non sunt materia, neque forma participum. igitur non conferunt ad esse participibus. Minor probatur, quoniam materia & forma insunt rei, cui sunt materia & forma. At ideæ non insunt participibus: igitur non sunt materia & forma participum. De ratione ponit minorem prosyllogismi, & dicit { quippe cum nō insint ijs rebus, quæ eorum sunt participes { & hæc est minor prosyllogismi. Auerroes autem super minore pro syllogismi asserit substantias abstractas nō esse de substantia rerum sensibilium, cum illæ sint æternæ, istæ vero generabiles, & corruptibiles. & propter hanc causam concludit illas substantias non posse causas horum esse neque secundum formam, neque scd̄m agentem. Contra, quoniam intellectualis anima est æterna a parte post, & tamen est forma corporis humani corruptibilis, & causa eius in triplici genere causæ: vt. 2. de anima habetur. Quare nihil prohibet substantiam æternam ex altera tantum parte esse formam alicuius substantiæ corruptibilis, modo non sit æterna ex vtraque parte. nam hæc incipere potest cum illa corruptibili, cuius est forma. Sed adhuc replicabis, quoniā quandiu durat forma alicuius substantiæ, durat substātia, cum qualibet substantia quæ esse habet per formam, incipiat atque desinat incipiente atque desinēte sua forma. Igitur sicuti si nunquam incipiente forma substantia non inciperet, quæ habet esse per illam formam, sic quoque nunquam desinente forma, substantia cuius est forma, nunquam desinet. Diluitur vero hæc obiectio, quoniam forma desinet actu esse forma. Intellectualis enim anima licet aperte post nō desinat, tamen desinet esse forma hominis actu. & sic inceptio & desitio differunt: nam intellectualis anima secundum rem nō potest incipere, qui incipiat esse forma hominis. potest tamen remanere, & non actu forma hominis. Vnde vero sit ista differentia, libro de intellectu disputauimus, & libro de immortalitate aīę.

Que Auer. Comm. 31.

Sic enim fortasse uidebuntur causæ esse, ut ipsa albedo mixta albo. sed hic sermo facile admodum imminui potest, quem Anaxagoras quidem primus, Eudoxus autem posterius, et alij quidam dicebant. Est enim perfacile multa absurda ad huiusmodi opinionem impoßibiliaque conducere.

Hic remouet quandam tacitam responsionē, quæ posset afferri ad rationem proximam, ꝙ videlicet ideę causæ sunt essendi rebus sensibilibus, perinde ac si albedo corpori albo causa esse dicatur, vt album sit. quoniam cum ipso miscetur, estque natura quædam quæ per se existere potest. Ad hunc enim modum albedo causa est corporibus, vt alba sint. Quamobrem si ideæ rebus naturalibus essent mixtæ, possent fortasse ipsis qualescunque sint causam existendi præbere: ita demū vt homo esset hō mixtione ipsius hominis ideæ. hæc est responsio. Contra obiicit Aristoteles protinus, & docet fieri non posse, vt ideæ rebus sensibilibus mixtæ sint, vt albedo corpori albo. Primo ergo affert responsionem, & dicit { Sic enim fortasse videbūtur causæ esse }. s. ideæ rerum sensibilium { vt ipsa albedo mixta } corpori { albo } videtur causa esse corporis albi: vt album sit. Ergo responsio est ꝙ ideæ sint causæ formales, non per se, vt anima corporis animati, sed per accidens vt albedo corporis albi. Causa vero quare ideam assimilauerunt potius formæ accidentali quam substātiali, est quoniam idea miscetur rebus sensibilibus, vt albedo corpori, & est quædam natura, quæ per se potest existere, sicuti albedo quædam natura est, quæ potest adesse, & abesse præter subiecti corruptionem. At anima præter subiecti corruptionem abesse non pōt. Ideo potius albedini ꝗ animæ assimilauerunt ideam. Hæc est eorum responsio, contra quam protinus Aristoteles refellit, & dicit { sed hic sermo }. i. sed hæc responsio { facile admodum imminui potest } cum sit infirma, ac debilis. non autem expressit ea: quibus pōt refelli facile, sed exposuit eos, qui asseruerunt rem aliquam esse admixtione alterius rei, quæ prædominatur in mixtura. & dicit { quem }. s. sermonem. s. ꝙ aliqua res esse possit admixtione alterius rei prædominantis { Anaxagoras quidem primus, Eudoxus autem posterius, & alii quidam }. s. qui hos sectantur { dicebant } Anaxagoras enim ex cunctis similaribus rem quamq; misceri asseruit, sed ex eo rei substantiam esse videri quod plurimum esset in mixtura. quoniam a prædominanti denominari mixtum asseruit. Eudoxus vero Platonis familiaris idearum mixtione ipsarum æmula constare putat, & alii quidam vt dicebat in hac opinione fuerunt. & quia non explicauit absurda propter facilitatem, ideo dicit { est enim facile multa absurda ad huiusmodi opinionem, impossibiliaq; conducere }

ideo præ facilitate absurdorum omittenda sunt. Est et alia causa, quoniam opinionẽ Anaxagoræ primo physicæ auscultationis refellit. nam mixtio eorũ est, quæ prius separata, postea coniuncta, demum per se subsistere valent: qualia non sunt accidentia, nec affectiones. Opinionem vero Eudoxi refellit Alexander primo quoniam mixtio est corporum. At ideæ non sunt corpora. Deinde ideæ contrariæ essent, quippe cũ mixtio sit contrariorum inuicem rarefactorum. Insuper si miscentur, vel tota idea in singulis esset, quibus miscetur vel pars eius. Si tota insint, efficitur, vt vnum numero in pluribus existat: cum idea vnum numero sit. Sin autem pars, vtique homo erit, quod participat ipsius hominis parte: non quod ipso homine participat. & cætera incommoda sequerentur, quæ Alexander narrat, quæque latius prosequitur Aristot. in. 2. lib. de ideis, dum hanc opinionem refellit, idcirco dixit {est enim perfacile multa absurda ad huiusmodi opinionem impossibiliaque conducere} Illic enim collecta sunt. per quæ patet teste Alexandro Aristotelem librũ scripsisse seorsum de ideis.

Atqui nec ullo eorum modorum ex ipsis ideis sunt cætera, qui dici consueuerunt.

Modi qui dicuntur vt ex aliquo fiat aliquid, multi sunt, vt ex efficiente, vt ex homine fit homo, vt equus ex equo: vt ex imperfecto perfectum, ut ex puero virum effici dicimus: vt ex partibus totum, vt ex contrariis contraria, vti calidum ex frigido: & econtrario, vt aliquid post aliud, ut ex olympiis ludis fiunt isthmia. i. post olympios. Ergo cũ dixisset ideas neq; motus neq; mutationis causas esse rebus sensibilibus, neq; ad illarũ vel cognitionem vel scientiam quicq̃ conferre, neque ad substantiam, & esse, denique subiungit {at qui nec cætera}. s. sensibilia {nec vllo eorum modorum ex ipsis ideis sunt, qui dici consueuerunt} nam res sensibiles non sunt ex ideis, tanquam ex partibus, non enim ideæ sunt materia vel forma rerum sensibiliũ, nec partes, neque ex ideis hæc, vt ex contrariis fiunt. nã quod ex contrario fit, id subiecto eodem manente, & variante efficitur. & tunc idem esset subiectum idearum, & rerum, quæ fiunt, quod absurdum esse, nemo est, qui dubitet. proinde res sensibiles, quæ fiunt, non essent ideis similes. neque res sensibiles ex ideis fiunt vt ex imperfectum cum ex ideis non perficiantur res sensibiles sicut vir ex puero perficitur, neque ex ideis res sensibiles sunt vt ex patre filius. nam illæ immobiles sunt, & homo singulares hominem singularem procreat, non autem idea hominis: neque demum ex ideis fiunt res sensibiles, vt isthmij fiunt ex olympiis. vel fortasse cũ dixit {qui modi dici consueuerunt} intellexit modos qui dicũtur, ac afferri solent ab idearum authoribus. quasi dicat neque ex ideis cætera fiunt aliquo modo ex iis, qui traditi sunt ab authoribus. nam aliqui ex authoribus voluerunt sensibilia fieri ex ideis, ita vt idea sit in singulis partibus, verbi gratia in singulis hominibus idea hominis habeatur, aut ita vt pars ideæ insit in singulis, vel sic vt idea suis participibus quasi exemplar sit, quorum duo priores participandi modi sunt, vt pauloante ostendimus, impossibiles. sed quouis modo exponatur, recte exponitur. Auerroes autem exposuit {qui consueuerunt dici} ab eis authoribus, verũ per modos intelligit, qm̃ alij dicunt q̄ sint horum exemplaria, alij quòd sint causæ scientiæ horum, & sic vult nullo istorum modorum ideas esse necessarias. Addit quoque vnum quòd mixtio intentionis vniuersalis substantialis cum particularibus fortior sit mixtione accidentium cum suis subiectis. & per intentionem vniuersalem intelligit illud, quod iuniores vocant conceptum obiectiuum. Nam, vt in dilucidario diximus, ad modum loquendi iuniorum duplex est cõceptus, vnus dicitur formalis, quo verbi gratia homo intelligitur, & hic est aut species intelligibilis, quæ repræsentat hominem, aut ipsa intellectio, qua homo intelligitur: alius dicitur cõceptus obiectiuus, & hic est proprie res, quę repræsentatur per conceptum formalẽ, vt homo, qui repræsentatur per formalem speciem hominis. Auerroes ergo intelligit per intentionem vniuersalem cõceptum obiectiuum, qui intelligit vniuersaliter, hoc est, qui intelligitur vt Socrates, neque vt Plato, neq; vt Callias, neq; vt aliquis talis, hæc enim intentio vniuersalis vnitur singularibus vnione naturæ cũ suppositis, quæ vnio est maior q̃ formæ cum materia, & q̃ accidentis cum subiecto, atque omnium, vnionum maxima. quoniam per eam suppositum denominatur formaliter, ac per se denominatione naturæ, vt Socrates homo, & Plato homo.

Qae Auerroes com. 31.

Dicere autem exemplaria esse ipsas, resq; cæteras ipsarum esse participes, ineptire est, & poeticis translationibus uti.

TEX. 32. Ineptire. κενολογεῖν. uanaloqui sir peruacaneu.

Cum ostendisset quo nam modo ideæ sint causæ, ostendissetque ideas ipsas neque motus, neque scientiæ, cognitionisve, neq; omnino existẽdi his rebus esse causas: nec item res ex ideis fieri aliquo modo ex appellatis ab aliquo, nomen participationis, qđ isti vsurpant, dum ideis tanquam exemplaribus cætera participare dicunt, velut inane reiicit. ad hunc igitur modum ait docere est inania dicere & trãslationibus more poetarum vti. qm̃ qui in ideis vtuntur verbo participare, nihil significãt ex iis, quibus particeps participat. per quæ patet, idem esse ideas esse exemplaria rerum sensibilium, & res sensibiles participare ideis. nam participare, vt Alexander inquit, idem est quod exẽplar esse. Proponit ergo eos, qui dicunt ideas esse rerum sensibilium exemplaria, inania dicere, & poeticis translationibus vti. vtuntur quidem poeticis translationibus qm̃ translationes poetis sunt familiares. Exemplar autem a pictoribus, qui ad exemplar pingere dicuntur, translatum est. & sic asserentes ideas esse exemplaria, translatione a pictoribus sumpta vtũtur, videlicet more poetarum, quibus familiare est vti translationibus quæ res absona est philosophis, qui ex propriis docere debent. vnde dicit {dicere autem exẽplaria esse ipsas}. s. ideas {resque}. s. sensibiles {ipsarum}. s. idearũ {esse participes} quasi f̄m exponat primum, nam idem est ideas esse exemplaria rerum sensibilium: & res sensibiles ideis participare, hoc itaq; dicere {est} κενολογεῖν. i. {ineptire} & superuacaneum esse {& poeticis trãslationibus vti} hæc duo proponit.

Quid enim est, quod operatur ad ideas respiciens? nam & esse quoduis, & fieri simile potest, etiam si ad similitudinem illius non producatur, ut & si sit, & si non sit Socrates, fiet utique qualis est Socrates ipse. Simili autem modo palam, quoniã fieret, & si Socrates perpetuus esset.

Vt ὥστε Quare.

Quòd ideas asserere esse exemplaria, sit vti translationibus, non exposuit, quoniam ex ipsa traditione patet. nam eo ipso, quo dicunt ideas esse exẽplaria, dicũt trãslationem.

translationem. Cum exemplar, vt dictum est, translatum sit a pictoribus, qui ad exemplar pingere dicuntur. Docet ergo ideas exemplaria vocare plenum esse ineptiarum, & esse inanem doctrinam. Et hoc ostendens per interrogationem dicit {quid enim est} scilicet illud {quod operatur ad ideas respiciens?} quasi dicat nihil. quoniam si exemplaria sunt, aliquid esse oportet, quod ad ipsas operatur, vt pictores ad exemplaria pingere notantur. modo nihil apparet in rebus, quod operetur ad ideas respiciens. Quo vero ad rem attinet, animaduerte vtilitatem exemplaris esse, vt artifex ponat similitudinem formæ in suo artificio videlicet in scanno, aut lectulo respiciendo ad exemplar, quod mẽte concipit, nam tunc scannum recte conficit, cum formam inducit in lignis similem exemplari, quod mẽte concipit. cum vero forma, quam inducit, non fuerit similis exemplari, quod mente tenet, errat in opere. Si ergo ideæ sunt exemplaria, oportebit agentia cũ agũt, aut respicere ad illas, aut mente illas tenere: quod cum nullum horum sit, ideo quærit {quid.n.est} scilicet illud {quod operatur ad ideas respiciens} vtrũ effectus similis ideæ externæ, an similis ideæ, quam mente tenet deductam ex intuitu ideæ externæ: quod cum nullum horum esse possit, dicere ideas esse exemplaria ineptire est, & vana loqui. Deinde sequitur illa particula {nam & esse} & reliqua. Vbi Argyropylus videtur facere principium alterius rationis, nam interpretatur {& insuper & esse} & reliqua, verbo enim {& insuper} vtimur, cum vltra priorem rationem adducimus aliã. quam expositionem Alexãder videtur sequi primum, postea se corrigens aliter exponit. nam cum dixisset quòd dicere ideas esse exemplaria non sit vtile ad rerũ generationem, nunc illud probat, quoniam oporteret agens, cum efficit, tenere mente exemplar deriuatum ab exemplari externo, in cuius similitudine formam efficiat in materia: & sic oporteret agens omne respicere, vel respexisse semper, cum voluerit generare, ad exemplar externum, quod est idea, vt ab illo trahat mentale exemplar, in cuius similitudine generet: quod falsum esse patet, quoniam cernimus hominem ab homine generari, singularem videlicet a singulari, vt equum ab equo, simili cæterorum ratione, quorum nullum in ideam intuens efficit, quod efficit. sed cuiusque generatio, & ordo naturalis habetur altero prębente principium, altero excipiente, & conseruante, & ipsum per ordinem quendam ducente. Præterea etiã neque scientia præditi ea, quæ ad scientias pertinent, ideam quampiam spectantes conficiunt: ergo nullum agens respicit ad ideas, cum generauerit sibi simile: & dicit {nam & esse quoduis, & fieri simile potest, etiam si ad similitudinem illius} scilicet ideæ {non producatur} idest etiam si non respiciatur in eius productione ad similitudinem alicuius ideæ. ignis enim ignem efficit, qui non respicit ad ideam similem igni producto. vel aliter {nam & esse quoduis} scilicet productum {& fieri simile potest} scilicet alicui {etiam si ad similitudinem illius} cui natum est simile {non producatur} quoniam aliquid nasci potest simile alicui, illo non existente. quod Aristoteles demonstrat exemplo Socratis, & dicit {vt si sit, & si non sit} in rerum natura Socrates {fiet} scilicet Theætetus {vtique qualis est Socrates ipse} nam non modo Socrate viuẽte fieri potest Theætetus, Socrati similis, sed etiam cum Socrates nullus sit. potest enim etiam nunc aliquis & esse, & generari talis, qualis olim Socrates erat. Quòd si non existente quicquam simile generatur, satis planum fit quibusdam aliqua effici similia etiam nullo assimilãte, aut in exemplar intuente. Quia igitur, vt qui non existenti similis est, is nõ est factus ad illius exemplar, sic licet forma sempiterna sit, non tñ similitudo eius erit quasi ad exemplar, cum nullus vtiq; sit qui ad illius exemplar operetur: & hoc dicit {simili aũt modo palã, qm̃ fieret}.s. Theætetus {& si Socrates perpetuus esset}.s. sine intuitu Socratis perpetui. qm̃, vt dictũ est, nullo intuente Socratem perpetuum Theętetus fieri potest. dixit autem Aristoteles hoc ad imminuẽdas quasdam rõnes quasdam, quibus ideæ confirmantur: quæ licet sint, non tamen protinus hæc ad ipsarum exemplar efficiuntur, cum nullus ad illas spectans hæc efficiat. Expositor autem textum illum {simili autem modo palam} copulat cum textu sequenti, nam componit rationem vtens diuisione sic, aut agentia respiciunt ad ideas, cum generant, aut non, si non, ergo ponere ideas exemplaria est superuacaneum. Si sic, contra Theætetus fieri potest Socrati similis, siue non sit, siue sit Socrates. ergo non spectat agens ad Socratem, cum facit aliquod sibi simile. Expositor vero vir doctissimus animaduertit rationem hanc Aristotelis non destruere ideas, siue exemplaria diuina, quæ in intellectu ipso diuino habentur. agens enim naturale si intenderit sibi simile generare, hoc est, quia aliquod superius agens intellectuale ipsum dirigit videlicet tribuendo ei talem formam, qua possit, intendatq; sibi simile generare. Nam vt secundo physicæ auscultationis dicitur, natura non cognoscens finem agit propter finem, nec ob aliud nisi quia dirigitur ad finem ab aliquo superiore agente, qui finem cognoscit, vt Auerroes libro duodecimo huius, authoritate Themistij dilucide declarat. Tale autem intellectuale agens dirigere non poterit agentia naturalia ad agendũ sibi similia, nisi præhabuerit rationes omnes rerum, quæ fieri possunt ab agentibus naturalibus in sui mente. rationes vero, quæ sic habentur, ideæ diuinæ, exẽplariaque Theologica dicuntur. quare has ideas Aristoteles non refellit sed illas Platonicas, quas Plato extra diuinam mentem ponit, vt exemplaria in generationibus. Verum hæc, quæ dicit Expositor, considerationе nõ parua digna sunt. Nam si Expositor ꝑ ideas in mente diuina reconditas, intelligit rationes intelligendi creaturas, quæ mediæ sunt inter essentiam diuinam, & ipsas creaturas apprehensas, tales rationes mediæ necessariæ non sunt, nec pro distincta creaturarũ cognitione, nec pro distincta rerum productione. primo quia si tales mediæ cognoscendi rationes sunt in mente diuina, cum ipsæ ab ipso Deo cognoscibiles sint, licebit quærere aut pro illarum cognitione rursus in Deo aliæ cognoscendi rationes constituendæ sunt, aut earum cognoscendi ratio sufficiens est sola essentia. non sunt rursus aliæ rationes assignandæ pro idearum illarum distincta cognitione. quoniam in infinitum procedetur. At si pro illarum distincta cognitione sola essentia sufficiat, pari ratione etiã ꝑ creaturis distincte cognoscendis essentia sola sufficiẽs erit. non ergo rationes mediæ sunt in Deo necessario collocandæ ꝑ distincta rerum cognitione. Deinde essentia est formalis ratio producendi omnem creaturã, continens in se formaliter rationem producendi omnẽ, qua creaturæ omnes distincte produci possunt: Igiť essen-

Quæ expositor de ideis.

Dubitatio contra expositorẽ.

tia est ratio formalis cognoscendi omnem creaturam distinctissime. Quare comprehẽsione essentiæ, omni alio circunscripto, creaturæ ab ipso Deo distinctissime cognoscunt,& ita pro distincta creaturarũ cognitione non est necessariũ ponere ideas in mente diuina quæ sint rationes mediæ cognoscẽdi creaturas. Quòd autem eiusmodi rationes medię non sint necessariæ ex parte ipsius Dei pro distincta rerum productione, probatur. quoniam nullum agens in genere suæ accessionis pro distinctis effectibus producendis ex parte sui distinctas producendi rationes requirit. Cœlũ enim ex parte sui pro distinctis effectibus producendis rationes producendi distinctas nequaquam requirit. Eadẽ enim producẽdi ratione ex parte sui omnia producit, quæ producere potest. Quare longe minus Deus propter infinitudinem rationis, quam in producendo obtinet, requirit pro distinctis creaturis efficiendis distinctas producendi rationes. Cum ex infinita rationis plenitudine, quam habet in producendo, infinita distincte producere possit. At si Expositor per ideas in mente diuina reconditas, creaturas ipsas apprehensas, atque productiones intellexerit, tales sunt necessariæ in mente diuina pro distincta tum creaturarum cognitione, tum pro distincta creaturarum productione, propter conditionem creaturarum, quæ ab ipso Deo cognoscuntur, atque producuntur. pro distincta quidem creaturarum cognitione, quoniam cum ideæ in mente diuina, vt dictum est, non sint, nisi creaturæ apprehensæ a Deo, quàm necessarium est creaturas esse distinctæ producibiles, tam necessarium est ipsas antequam, ab ipso producuntur, apprehendi distincte. nam cum producantur, vt effectus intellectualis agentis, effectus autem intellectualis agentis nunquam ex parte sua effici possunt distincte, nisi in mente producentis prius in similitudine vniuoca collocati fuerint. Hoc enim pacto, vt septimo huius dicetur, simile a suo simili fit in operibus artis, vt domus in re a domo, quæ est in anima. quare cum Deus sit omnium rerum opifex res ipsas agens, vt ipsæ sunt apte fieri,& creaturæ apte sint fieri distincte: necessariũ erit, vt ipsæ prius ab ipso Dea sint distincte cognitæ, cum ipsæ sint distincte producibiles. Deinde quòd necessaria sit distinctio idearum ex parte creaturarum, quæ producuntur, intelligendo, vt dixi, per ideas creaturas ipsas producibiles apprehensas a Deo apprehensione suæ essentiæ, probatur etiam, quoniam ab æterno creaturæ sunt producibiles distinctæ. ab æterno enim lapis sui natura est producibilis secundum suum proprium esse distinctum, similiter & equus, & homo, & cætera id genus, quoniam eis ab ęterno fieri ex nihilo non repugnat. Dicuntur autem potentiæ huiusmodi obedientiales, quæ cum sint distinctæ in se, distincte correspondent ipsi Deo extrinsecus. quare fit, vt creaturę ipsę idcirco distincte a Deo effici possunt, quoniam ab æterno suis potæntiis obedientialibus distinctis fieri ex nihilo non repugnat. Ergo ex parte dei distinctio idearum, quæ sunt rationes mediæ non est necessaria, nec pro cognitione distincta, cum sola essentiæ apprehensio sufficiat, nec pro distincta productione. quoniam, vt sol vna eademq; ratione producendi cuncta efficit distinctissime, quæ facere potest modo præsint obedientiales rerum quæ fiunt, potentiæ distinctæ, ita Deus vnica agendi ratione, quæ est essentia cuncta agit distincte, cum præsint potẽtiæ obedientiales ex parte rerum, quibus non repugnat fieri ex nihilo distincte. Sed a Theologicis hæc dilucidius sunt petenda. Alexander in sua expositione hoc pacto refellit ideas Platonicas, quæ sunt præter diuinam mentem, quæcunque efficiuntur, sunt singularia, & ab aliquo singulari generata, ut hic homo ab illo homine et hic equus ab illo equo, hæc vitis ab illa vite,& in cæteris simili ratione: sed quicquid per naturam aliquid efficit, id per naturam sibi insitam operatur, hoc est per causam, principium, quod in ipso habetur & per potentiam. qua valet aliquo modo moueri. Ea nanque natura sunt,& naturam obtinet, quibus in ipsis principium motus inest, per quod hæc aliqua esse dicuntur, & non per accidens, & equus equum per sibi insitam naturã procreat. At neque homo, neq; equus, aliudve eorum, quæ natura gignunt, efficiuntque intuens in exemplar suo fungitur munere. neque enim omnino, simul atque res futura quomodo fieri debeat, considerauit. Cum igitur eorum, quæ nunc quicquam natura efficiunt, nullum ad exemplar suum munus absoluit, fit, vt ne ante quidem efficiebatur. Alexander ergo hoc pacto refellit ideas Platonicas, refellit etiam id, quo ducti sunt, vt putarent naturam in aliquod exemplar intuentem effectus suos perficere, asserens eos partim quidem vere dicere, partim secus. quantum enim ad hoc quod opera natura ordine quodam, ac numeris quibusdam definitis cuncta fiant. non casu, aut fortuna, bene dicunt. quantum uero ad hoc quod dicunt opera naturalia fieri ordine, & numero definitis, quia agens naturale ad exemplar respiciat, non recte dicunt. Neque enim natura intelligendo suo munere fungitur. Hæc enim facultas rationis est expers, licet causa sit, vt motus sic ordinem seruet, vt primum secundus consequatur stato quodam ordine, non per quandam ratiocinationem: hunc protinus tertius, donec motus finem, cuius causa fiunt, assequatur. quem ordinem ars, quæ duce ratione opera sua conficit, imitata est. Ars enim potentia quædam est rationabilis, natura vero facultas, quæ ratione vacat. Quidam autem respondent naturam asserentes artem quandam diuinam esse, quæ nihil citra rationem efficiat, & cui munere diuino datum sit, vt ad certum & determinatum exemplar opera videlicet sua conficiat:& hi sunt, qui inter Deum & naturam nõ distinguunt. Contra quos Alexander obiicit, asserens naturam non sic esse artem diuinam: sed quoniam a Diis est, a quibus munere videri potest donata: non quod ad exemplar operetut. nam quomodo ad exemplar, quod minime intelligit, quicquam efficiet? Præterea, in rebus quoq; malis, quæque præter naturam fiũt licet constantiam inuenire, vt in abcessibus, vulneribus, tumoribus, morborumq; ambitibus: in quibus patet agens ad exemplar non respicere. Ad hæc animalia quædam constantes habent generationes, non tamen ad ideam, vt vermes, culices,& cicadæ: per hæc Alexander refellit Platonicas ideas. Auerroes autem in commento licet nihil ad textus rationem explicet, tamen refellit Platonicas ideas argumento Alexandri cum dicit, indiuiduum per se non generatur, nisi ab indiuiduo suæ speciei, quapropter necesse est, vt generãs Socratem sit aliud indiuiduum Socrati simile: Quare cessat necessitas exemplaris ideæ.

Qua Auerr. comm. 32.

Præterea exemplaria plura eiusdem erunt. Quare & species: ut hominis, animal, bipes, simul etiam & ipse homo.

Præterea. Tẽ. Et etiam.

Alexander ait verba, quæ hinc pertinent vſq; ad illum locum { præterea fieri non poſſe } in quibuſdam exemplaribus non haberi, quo, vt inquit, factum eſt, vt cum perobſcura ſint, a nullo tñ fuerint explicata. Argumētum vero Ariſt. in hoc textu eſt Enthymema tale, ſi ideæ, quæ ponunť a Platone ſint horum exemplaria, vnius rei cōplura exēplaria habebunť, eiuſdēq; plures erunt ideæ. nam ſi homo & animal eſt, & bipes, & homo, & hæc diſcrepant inter ſe, cum cuiuſq; horū habeatur exemplar, & idea. erunt plura exemplaria eiuſdem rei. dicit {præterea exemplaria plura eiuſdem erunt quare & ſpecies }. i. ideæ plures eiuſdem erunt ſi ſubaudi ideæ erunt exemplaria {vt hominis} ſcilicet erunt exemplaria { animal, bipes, ſimul etiam } cum his { & ipſe homo } In græcis autem verbis legitur ſic, οἷον τȣ̃ ἀνθρώπου, τὸ ζῶον, τὸ δίπουν ἀλλὰ. δὲ καὶ τὸ αὐτοάνθρωπος. Argyropylus tamen tranſtulit, vt diximus. Quòd autem hæc tria ſint exemplaria hominis, atque ideæ, patet, quoniam hæc omnia prædicantur de homine, & cum cuilibet prædicato correſpondeat exemplar, & idea, erunt hominis animal, bipes, & ipſe homo ideæ, atque exemplaria, quoniam homo & eſt animal, & bipes, & homo, & per hominem, de quo illa tria prædicātur intelligit, hominem ſenſibilem. Sed dices hoc non eſt abſurdum, ideo declarat Alexander hoc eſſe abſurdū, quoniam qua ratione illa tria prædicantur de homine ſenſibili, eadem ratione prædicantur de idea hominis, quæ dicitur αὐτοάνθρωπος. nam ipſe homo eſt & animal, & bipes, & ipſe homo, & ſic ideæ hominis erunt tria exemplaria, treſque ideæ, Quòd ſi ita ſit, idea non erit ſimplex, ſed ex ideis conflata. Sequetur etiam vt idea ſit prior idea, quoniam ipſum animal ipſo homine prius habetur. Animal. n. genus eſt ipſius hominis, & alia multa addit Alexander, quæ ſuperflua ſunt.

TE X. 33. *Inſuper non ſolum ſenſibilium ſpecies, ſed etiam ipſarum ſpecierum exemplaria erunt, ueluti genus ipſum, ut ſpecierum genus. Quare idem erit exemplar, atque imago.*

Imago. εἰκών Similitudo.

Apud Expoſitorem hic ponitur tertia ratio, quæ firmatur in loco topico hoc pacto, ſicuti ſpecies ad indiuidua, ita genus ad ſpecies. ſed ſpecies exemplar eſt indiuiduorum: igitur genus exemplar eſt ſpecierum. Tunc deſtruitur conſequens, quoniam ſequitur vt idē ſit exemplar, & exemplatum. nam ſpecies erit exemplar indiuiduorum, & exemplatum. ideæ, quæ eſt ſpecierum genus. Alexander autem vult hoc eſſe abſurdum eius, ad quod deduxit ſecundum proximum argumentum, erat enim proximum argumentum, Si ideæ ſint exemplaria, plura exemplaria erunt eiuſdem exemplati. vltra, plura exemplaria ſunt eiuſdem exemplati, igitur idem erit exemplar, & multorum exemplarium exemplatum, vt ſpecies hominis erit exemplar hominum ſenſibilium, & exemplatum illarum idearum videlicet animalis, & bipedis, dicit {inſuper} ſubaudi ſi plura exemplaria erunt eiuſdem exemplati, vt ipſius hominis animal ipſum, & bipes ipſum {nō ſolum ſenſibilium } ideſt indiuiduorum { ſpecies } ideſt ideæ {ſed etiam ipſarum ſpecierum} ideſt idearum {exemplaria erunt, veluti genus ipſum } erit { vt ſpecierū genus} ideſt ſicuti idea generica, vt deductum eſt {quare idem erit exemplar, atque imago } nam ſpecies erit exemplar indiuiduorum { & imago } ideſt exemplatum ideæ generis. εἰκὼν enim græce & imago, & ſimilitudo, & exemplatum dicitur. Sed hoc non videtur abſurdum reſpectu diuerſorum, tamen hoc eſſe abſurdum declaro, quoniā exemplatum omne eſt factum ad ſimilitudinem exemplaris, & exemplar omne eſt perpetuum, ad cuius ſimilitudinem alia fiunt, quare idem erit perpetuum atque factum: vt idea hominū quo eſt exemplata imago, erit facta, quo vero exemplar ſenſibilium hominum erit perpetua.

Deinde fieri non poſſe uidebitur, ut ſeorſum ſit ſubſtantia, & id, cuius eſt ſubſtantia. quare quo nā pacto ſeorſum erūt ideæ ipſæ, ſi ſunt ſubſtantiæ rerum.

Cum probatum ſit ideas non eſſe exemplaria rerum ſenſibilium, nunc probat ideas non eſſe ſubſtantias rerum ſenſibilium, & textus præſens reſoluitur ad artem prioriſticam hoc pacto, nulla ſubſtantia ſeparari poteſt ab eo, cuius eſt ſubſtantia: idea ſeparatur ab eo, cuius eſt idea: igitur idea non eſt ſubſtantia eius, cuius eſt idea. de ſyllogiſmo primo tangit maiorem, & dicit {Deinde fieri non poſſe videbitur, vt ſeorſum ſit ſubſtantia, & id, cuius eſt ſubſtantia } hæc fuit maior, ſed ſubintellecta minore videlicet, ſed idea ſeparatur ab eo, cuius eſt idea, & dat concluſionem admodum interrogationis dans intelligere minorem, & dicit { quare quonam pacto ſeorſum erunt ideæ ipſæ, ſi ſunt ſubſtantiæ rerum} & per ſubſtātias rerum Expoſitor formales cauſas intelligit. & ſic ſecundum expoſitorem cum Ariſtoles probaſſet ideas non eſſe exemplaria, in præſenti loco probat ideas non eſſe ſubſtantias, ideſt formales cauſas rerum ſenſibilium: cuius ſyllogiſmus eſt, vt diximus. Alexander intelligere uidetur per ſubſtantias definitiones, quæ ſubſtantiā explicant. & etiā formales cauſas rerum. & hoc ideo, quia definitio ſubſtantialis formam ſolam ideſt ſolam cauſam formalem explicat. Quare quouis modo exponatur, ſyllogiſmus probat intentum.

In Phædone autem ſic dicitur, ut & res ſint, & fiant, cauſæ ſpecies ſunt. Et tamen ſi ideæ ſunt, nullo pacto fiunt res, quæ participant, niſi ſit id, quod moueat eſt moturum. TEX. 34.

Cum probaſſet ideas non eſſe cauſas formales rerū ſenſibilium, nunc probat non eſſe effectrices cauſas rerum ſenſibilium ſufficientes, & ſyllogiſmus erit, effectrices cauſę ſufficientes ſunt, quibus exiſtentibus effectus ponuntur: ſed ideis exiſtentibus, non ponuntur ſenſibilia: ergo ideæ non ſunt effectrices rerum cauſæ ſufficientes, circa hunc ſyllogiſmum primo narrat verba Platonis in Phædone, in quibus aſſerit ideas eſſe cauſas rerum ſenſibilium vt ſint, ideſt formales, & vt fiant ideſt effectrices rerum ſufficientes: & dicit { In Phædone autem ſic dicitur} ad verbum, ὡς καὶ τȣ̃ εἶναι τȣ̃ γίγνεσθαι αἴτια τὰ εἴδη καὶ. i. {vt res ſint, & fiant, cauſæ ſpecies ſunt} cum dixit {vt ſint} innuit ideas eſſe rerū formales cauſas cū uero dixit {vt fiant} innuit ideas eſſe rerū cāſ ſufficientes effectrices. hæc Plato in Phædone. obiicit Ariſt. oſtendens ideas nō eſſe cāſ effectrices rerum ſufficiētes in pſenti loco, qm̄ proximo textu probauit ideas non eſſe rerū cauſas formales: et ſolū de ſyllogiſmo tangit minorem, & dicit { & tñ ſi ideæ ſunt, nullo pacto fiūt res }. ſ. ſenſibiles, {q̄ participāt}. ſ. ideis, hoc eſt nullo pacto fiūt indiuidua ſenſibilia. hæc erat minor, cuius probationem nō poſuit, ſe loco probationis ſubdit, niſi {niſi ſit id, q̄ eſt moturum }. i. particulare agēs & particularis motor. & dat intelligere p

hanc additionem rationem, qua probatur minor.s.ꝙ ideis existentibus non ponantur sensibilia, quoniam si ab æterno ideæ essent, & nõ ponerentur motores particulares, & efficientes particulares, nullum indiuiduum fieret: ergo ideæ non sunt sufficientes rerũ causæ effectrices, cum nihil efficiant, nisi particulares motores aderint. Sed occurres, quoniam si ita esset, ab intelligentiis nihil efficeretur, cum intelligentiæ, & ideæ eiusdem rationis abstractionis sint. Dicendum apud Aristotelem intelligentias nihil efficere, nisi corpore cœlesti medio accedente, & etiam concurrentibus particularibus agentibus: quibus & generationes, & corruptiones fiunt in his inferioribus. Quare hoc, quod Aristo. obiicit contra Platonem, non obstat sibi. Auerroes vero quo ad expõnem textus, nihil nobis boni attulit, quo tñ ad rẽ ipsam, sic ait, impossibile est formas remanere, & deficere res, quarũ sunt formæ, qm̃ remanente, nõ esset corruptio. Sed hoc, quod Auerroes ait, nec est sibi constans, nec verum. Sibi cõstans quidem non est, quoniam in fictione, quã facit de vnitate intellectus, asserit intellectũ semper remanere, licet homines, quorum est forma, corrumpantur. Verum autem nequaquam, qm̃ secundum veritatem intellectus humanus, ẜm Aristotelem libro de generatione animalium, est forma corporis humani extrinsecus accedens, vltimo post cęteras animas, qui tñ in corruptione hominis, vt eodem libro asserit, remanet. Ergo stat formam remanere corrupto eo, cuius erat forma. Et cã erroris est, quoniam stat formam remanere secũdum substantiam, & corrumpi id, cuius est forma, qm̃ desinit esse illius forma: licet simpliciter non desinat esse. Sed occurres, qm̃ tunc homo simpliciter non corrumpetur, quoniam eius forma remanet substantia, licet desinat esse secundum quid. Præterea tunc corruptio equi esset maior q̃ corruptio hominis, quoniam in corruptione equi forma corrumpitur simpliciter. In corruptione hominis forma corrumpitur secũdum quid tantum. Diluitur prima obiectio, quoniam si per corruptionem simpliciter intelligis corruptionem, quæ fit ẜm se & quodlibet sui, nihil simpliciter corrumpitur, quoniam semper materia saltẽ remanet. At si per corruptionem simpliciter intelligis eam, quæ fit secũdum se, vtputa per quam perditur nomẽ, & definitio: sic aliquid potest simpliciter corrumpi, solum per hoc, quod eius forma desinit esse forma. Secũda vero obiectio diluitur, ꝙ absit, vt homo dicatur æqualiter corrumpi sicut equus. Bene tamen dicitur vterque corrũpi secundum se simpliciter, quoniam vterque in corruptione amittit nomen, & definitionem, non tamen eodem modo, quoniam homo amittit nomen & definitionẽ per hoc, quod eius forma desinat esse forma, Equus vero per hoc. quod eius forma desinat esse forma, & desinat esse. Sed hæc dilucidius petenda sunt in libro de intellectu, & in libro de immortalitate animæ.

Quæ Auer. Com. 33.

Insuper etiam multa alia fiunt, ut domus, & annulus, quorum non dicimus esse species. quare patet & cætera etiam et esse, & fieri posse, & per tales causas, per quales fiunt & ea, quæ modo sunt dicta.

Hæc est secunda ratio ad eandem conclusionem, quam Expositor sic conficit, sicut artificialia ad artificiales ipsas causas, ita naturalia ad causas naturales: sed artificialia fiunt a proximis causis sine ideis: igitur naturalia fiunt a suis proximis causis sine ideis. De syllogismo primo assignat minorem, & dicit {insuper etiam multa alia fiunt} quæ non sunt effectus naturales subaudi a suis proximis causis sine ideis {vt domus & annulus} quæ fiunt a suis proximis causis effectricibus {quorũ} nos Platonici {non dicimus esse species} .i. ideas. Artificialium. n. rerũ Plato negat ideas. Deinde assignat conclusionẽ cum qua simul innuit vim maioris, & dicit {quare patet & cætera etiam}. s. naturalia {& esse, & fieri posse}. s. non ab ideis {& per tales cãs, per quales fiunt & ea, q̃ modo sunt dicta}. i. per quales fiunt artificialia. & dixit {& per tales cãs} & non dixit per easdem, qm̃ causæ per quas fiunt artificialia sunt artes, cãæ vero, per quas fiũt naturalia sunt agentia naturalia: sunt tñ similes, qm̃ artificialia fiunt ab agentibus proximis sine ideis, & naturalia fiunt & ab agentibus proximis sine ideis. & propterea dixit & per tales cãs, per quales fiunt artificialia qm̃ per similes cãs, similitudinem vero declarauit Alex. qm̃ genitor artifici, fœmina vero ei proportione respondet, quod pro materia est. Aliter etiam Alexã. rõnem struit, & quidem diluci de hoc pacto, quibus causis fiunt ea, quorũ ideas esse negant, harũ similibus fient ea, quorũ ideas esse aiunt: sed ea, quorũ ideas esse negant, fiunt a causis ꝓximis, vt artificialia: igitur ea, quorum ideas esse aiunt, fiunt a causis ꝓximis penitꝰ idearũ virtute sublata. Sed quia hæc rõ ad eãdem venit, satis sit nobis monstrasse locũ.

Præterea si species sint numeri, quonam modo cãæ erunt? TEX. 35.

Alexander in præsenti loco aliter quàm cęteri exponens hunc locũ, vult Aristo. per hanc opinionem, quæ est ꝙ ideæ sint numeri, demõstrare ipsas ideas non esse, & iuxta hanc expositionem erit ratio Aristotelis, Si ideæ sunt ideę numeri sunt: Sed ideæ non sunt numeri: igitur ideæ non sunt. Syllogismus est hypotheticus a destructione consequentis ad destructionem antecedentis. Quòd aũt ideæ non sint numeri, probat per interrogationem, & dicit {præterea si species sunt numeri, quonam modo causæ erunt}. s. indiuiduorũ sensibilium? Non. n. possunt cãæ esse taliũ. Et ꝙ non possint cãæ esse taliũ, ꝓbatur nam eorum quorũ ratio est eadem alterum alterius causa esse non potest, nisi per accidens, sed numerorũ, qui sunt ideę, & numerorum, qui sunt sensibilia eadem est ratio secundum Platonicos. igitur ideæ non possunt causæ esse sensibilium, nisi per accidens, quomodo alterum indiuiduum alterius causa est per accidens, quod est contra Platonem, qui asserit ideas sensibilium causas esse per se. At Expositor vult cum Arist. probasset ideas non esse effectrices causas, ꝙ nunc probet ideas non esse numeros, vt Plato ponebat authoritate Pythagoricorum. quam rem Arist. probare autumat pluribus rationibus. quarum primã per interrogationem affert, & dicit {præterea si species sunt numeri, quonã modo} species {causæ erunt?}. s. sensibilium. Quod autem causæ sensibilium esse non possint, probat syllogismo anteassignato. Quam expositionem etiam Alexander innuit aperte. vnde Aristoteles dicit {quonam modo causæ erunt?} cum cætera quoque numeri sint nihilo secius quàm ideæ.

Ex eo ne quia res hæ alij numeri sunt: ut hic quidem numerus homo, hic autem Socrates, hic uero Callias. Cur igitur hi illi sunt causæ?

Hic inducit responsionem ꝓ Platone, quæ est, ꝙ licet ideæ & ipsa sensibilia sint numeri, tñ sensibilia sunt

numeri

numeri diuersi ab ideis, & numeri diuersi inter se, quẽadmodũ ideæ ipsæ sunt inter se diuersæ. & sic possunt ideæ esse causæ sensibilium, qm̃ sensibilia numeri sunt ab ideis diuersi. dicit {ex eo ne, quia res hæ}.s.sensibiles {alij numeri sunt} tum.s.ab ideis, tum inter se {vt hic quidem numerus est homo} qui idea est sensibiliũ hominũ. similiter hic numerus est equus, qui idea est sensibilium equorum {hic autem Socrates, hic vero Callias} qui res sensibiles sunt. & sic indiuidua sensibilia sunt numeri diuersi ab ideis, & inter se, & sic ideæ possunt horum causæ esse. Contra obijcit & dicit {cur igitur his}.s.numeris sensibilibus {illi} scilicet numeri ideales {sunt causæ?} cum hi & illi in ratione numeri non differant. Et eorum numerorum, quorum ratio est eadem, alter alterius non magis causa est, & ratio adhuc stat, ꝙ ideæ non sint causæ horum. nam si sunt hi numeri illis æquales, vt sit verbi gratia quinarius numerus homo ipse, qui est idea, & homo sensibilis, quonam pacto alter alterius causa esse potest vtrisque existentibus quinariis, & conuenientibus in ratione numeri? nisi alterius alter causa sit per accidens vt alterũ indiuiduum alterius, quod Plato negat.

Nihil.n.refert, si illi quidem perpetui sunt, hi uero nõ sunt.

Iterum responderi potest illos numeros, qui sunt ideæ, causas esse, hos vero, qui res sensibiles sunt, esse effectus, qm̃ illi sunt sempiterni, hi vero corruptibiles. Contra obiicit Aristoteles, quia non refert quantum ad rationem numeri. nam quinarius perpetuus, & quinarius corruptibilis eiusdem rationis sunt: sicut albũ perpetuum, & album corruptibile, nõ enim differunt in ratione albi, sic quinarius ꝑpetuus, & quinarius corruptibilis in rõne quinarii nullo pacto differunt. Quare non magis alter q̃ alter alterius causa erit, nisi vt dictum est, per accidens, sicuti alterum indiuiduum alterius magis causa est per accidens: & non per se dicit {nihil.n.refert} quantum ad per se rationem causæ {si illi quidem perpetui sunt} videlicet numeri ideales {hi vero non sunt} videlicet numeri sensibiles. qm̃ perpetuum & corruptibile secũdum Platonem non variant rationem, secus fortasse esset apud Aristot.

TEXT. 36. *Quod si propterea quia ea, quæ sunt hic, rationes sunt numerorum, ceu concentus.*

Hæc est tertia responsio pro Platone, nam dicemus ea, quæ hic sunt non esse numeros, sed proportiones numerorum, ideas vero numeros esse. & qm̃ numeri sunt causæ proportionum numeralium, ideo possunt ideę causæ esse rerum sensibilium, quatenus ideæ sunt numeri: res vero sensibiles proportiones numerales. dicebant enim Platonici nullam rem sensibilem esse numerum, sed in quadam numerorum ratione consistere: & sic vnaquæque res sensibilis nõ est numerus, sed proportio quædam in numeris consistens, & hoc declarat similitudine concentus, qui nõ est numerus, sed proportio numerorum.i.res rationem quandam inter se numerorum habens, veluti concentus, qui dicitur diapason, consistit in dupla proportione, iterum alius concentus sexquitertia, alius in sexquialtera, quę omnia numerorum sunt rationes, & non numeri. sic igitur dicere possunt ideas esse causas rerũ sensibiliũ, quia ideæ sunt numeri, res vero sensibiles proportiones numerorum, quæ fiunt ab ipsis numeris. hanc ergo responsionem innuit, si legatur textus suspensiue sic {Quod si propterea quia ea, quæ sunt hic}.s.res sensibiles {rationes sunt numerorũ, ceu concentus} subaudi dicatur ideas esse causas horum, qm̃ ideæ sunt numeri, hæc vero proportiones numerales, quæ fiunt ab ipsis numeris. suspensio vero terminatur in textu proximo. tamẽ hæc est tertia euasio pro Platone. Nam sic causa alterius rationis est ab effectu, cum effectus sit proportio numerorum, causa vero sit idea, quæ est numerus; non.n.proportio numerorum numerus est.

Patet unum quid esse ea, quorum sunt rationes. Quod si id est materia, patet & ipsos numeros quasdam fore quarundã inter se rationes. dico autem hoc pacto si Callias sit ratio in numeris ignis, & terræ, & aquæ, & aeris, & ipse homo cæterorum quorundam subiectorum erit, & idea, numerus, & ipse homo siue numerus sit quidam, siue non, tamen erit ratio quorundam in numeris, & non numerus, neque ob hæc numerus quidam erit.

Hic terminat suspensionem, & replicat contra responsionem, & accipit primo præter proportiones, quæ sunt res sensibiles, esse aliquid vnum, quod proportiones illas suscipit, quod vnum in musicis est sonus, in rebus vero sensibilibus est materia. & dicit, si inquam dicatur ideas esse causas, quia sunt numeri hæc vero effectus, quia sunt proportiones numerorum {patet ea}.s.sensibilia {quorum sunt rationes, esse vnum quid}.i.esse vnum subiectum.s.præter ipsas proportiones {Quod si id} subiectum.s.{est materia} proportionibus subiiciens, & subaudi proportiones ipsæ effectus ab ideis proficiscentes, {patet & ipsos numeros}.i.& ipsas ideas, quæ separati numeri sunt {fore quasdam rationes quarundam inter se} videlicet similes proportionibus, quę sunt res ipsæ sensibiles, alioquin non essent exemplaria, Si.n.effectus essent proportiones, & ideæ essent numeri, & non proportiones, ideæ non essent exemplaria illis similia, immo dissimilia. Deinde exponit hanc obiectionem exemplo, & dicit {dico autem hoc pacto, si Callias sit ratio} consistens {in numeris ignis, & terræ, & aquæ, & aeris, sequitur etiam vt & ipse homo} qui idea est {cæterorum quorundã subiectorum erit} ratio.s.& proportio {& idea} hominum sensibilium, q̃ est {numerus, & ipse homo} qui est idea separata, erit etiam proportio & ratio numerorum: alioquin non esset exemplar, simile rebus ipsis sensibilibus. sed dices, homo ipse, qui est idea, est numerus apud Platonem, ergo non est ratio numerorũ. respondet ꝙ siue sit numerus, siue non, necessitate cõsequentiæ sequitur vt sit ratio numerorum, & non numerus: & dicit {siue numerus sit quidam, siue non} sit numerus quidam {tamen} necessitate consequentiæ {erit ratio quorundam} subiectorum consistens {in numeris, & non numerus} nam licet ẽm opinionem Platonis idea hominum sit numerus, necessitate consequentiæ sequitur, vt non sit numerus. Sed adhuc dices, idea est numerus, ergo idea hominum est numerus respondet, & dicit, quòd verum est secundum opinionem, tamen {nec ob hæc} quia scilicet est idea homo separatus numerus {quidam erit} quoniam licet secundum opinionem sit numerus, non tamen secundũ necessitatem consequentiæ. Sequitur.n.necessitate consequentiæ, effectus idearum non sunt numeri, sed proportiones numerorũ in suis subiectis consistentes: igitur ideæ sunt proportiones numerorum in propriis subiectis constitutæ. alioquin ideæ non erunt exem-

plaria rerum sensibilium, cum nullum dissimile esse possit exemplar eorum, quibus est dissimile. hoc pacto Alexander hunc textum exposuit, qui mihi semper fuit obscurissimus.

Que Auer. Commen. 35 Auerroes autem super illa parte { præterea si species sint numeri, quonam modo causæ erunt } nullam rationem habens de verbis Aristotelis probauit ideas non esse sensibilium causas, per hoc, quoniá idem ens esset compositum ex multis numeris diuersis secundũ formam. nam vnum indiuiduum videlicet Socrates est animal, & est homo, & est Socrates, & ita habebit numerum, per quem est animal, & numerum per quẽ est homo, & numerum per quem est Socrates. hoc autem putat esse absurdum. Hæc ratio primo est sua, & non Aristotelis, deinde non videtur absurdum aliquid confici ex pluribus, & diuersis numeris communicantibus, immo necessarium. Quinarius.n. componitur ex binario, & ternario: sed ternarius continet binariũ. Secundo probat ꝙ idea non sit pars rei sensibilis, per hanc rationem, quia æternum non potest esse pars rei genitæ, & corruptibilis, quæ ratio nec est ad propositum verborum Aristotelis, nec necessaria. nam intellectus æternus saltem a parte post, est pars hominis. At secundum ipsum est pars hominis, & æternus vtraque ex parte. Super vero præsenti parte Auerroes asserit definitionem numeri non esse numerum, sicuti

Que Auerroes Com. 36. nec definitio animalis est animal. Sed hoc nec est ad mentem Aristotelis, nec verum. nam definitio rei cõuertitur cum ipsa re. Si enim animal est substantia animata sensitiua, substantia animata sensitiua est animal. Ergo definitio numeri & est numerus.

TEX. 37. *Præterea multis ex numeris unus fit numerus. ex speciebus autem quonam modo una species?*

Expositor hic designat secũdam rationem, quam sic conficit, ex multis numeris vnus fit numerus: species.i. ideæ sunt numeri: igitur ex multis ideis vna fit idea. sed hic syllogismus fit ex quatuor terminis. ideo sic debet concludere. igitur ex multis ideis vnus fit numerus, quod Plato non haberet pro absurdo. Quare per subacceptionem, conuersa conclusione, sic syllogizamus, vnus numerus fit ex pluribus ideis, hęc enim est conclusio cõuersa, quæ pro maiore accipitur. Sed vnus numerus est vna idea: igitur ex pluribus ideis est vna idea in tertia figura, hoc modo textus ad artem prioristicam resoluendus est. Sed occurres, quia non

Dubitationes. videtur absurdum ex pluribus ideis vnam esse ideam apud Platonem. quoniam videmus ex pluribus elementis fieri vnum mixtum, & tamen elementa differunt specie, quare sicut ex pluribus speciebus fieri potest vnum mixtũ specie, ita ex pluribus ideis, vna idea per admixtionem. Innuit Expositor solutionem, qm̃ ex pluribus speciebus fit vnum mixtum per corruptionem elementorum, vel per remissionem formarum substantialium apud Auerroem. At ideæ nec corrumpi, nec remitti possunt. Ergo ex pluribus ideis via mixtionis vna idea fieri non potest. vnde Alexander ad hanc eandem solutionem accedens, dicit, hac quoq; ratione ideas numeros esse non posse docet. quoniam ex multis numeris simul positis.i. nec corruptis, nec remissis vnum efficitur numerus, vt tria & quatuor coniuncta nec corrupta, nec remissa inter se septem efficiunt. At ex pluribus ideis coniunctis.i. nec corruptis, nec remissis non potest effici vna idea. Cum canis forma, & forma hominis, exempli gratia coniunctæ vnã formam non efficiant. ergo ideæ nõ sunt numeri. Sed adhuc dubitabis, quoniam homo ex animali, & bipede constat ergo idea ex pluribus constata est. Contra obiicit Alexander, primo quia tunc ideæ nõ erunt simplices, sed compositæ. Deinde quia aliæ priores erunt, aliæ posteriores. Prior enim est forma animalis, posterior autem hominis, vel equi forma. Præterea est alia differentia, qm̃ ex quibusvis discrepantibus numeris vnus numerus efficitur. non item ex quibusuis diuersis ideis idea vna effici potest, vt ex equo, & cane. Insuper est alia ratio, quoniam quæ rem aliquam componunt, ea separatim existentia in compositionẽ veniũt hominem autem & animal nunquam separata, vel sumere, vel intelligere licet. patet igitur ideas non esse numeros. Auerroes vero hanc partem exponit vt Que Auerroes comm. 37. dictum est, addit tamen vnam opinionem obiter eorum, qui dixerunt vnitatem esse punctum & dualitatem lineam, & trinitatem superficiem, & quatrinitatẽ corpus, & eam refellit. quoniam tũc superficies componeretur ex linea, & puncto, & corpus ex linea, superficie, & puncto: quod ipse putat impossibile. sed hoc, quod Auerroes putat impossibile, Plato vult esse necessarium & ideo reprobatio huius opinionis petatur à libro sexto physicæ auscultationis, nam eo libro hæc opinio refellitur aliis rationibus.

Quod si non ex ipsis, sed ex unitatibus, quæ sunt in numero, ut in centenario: quonam pacto unitates se habent? Etenim si specie similes sint, plura eueniunt absurda, sin autem specie non sint similes nec inter se, nec omnes omnibus. Centenario. μυριάδι. In numero continente decem milia.

Quo different, cum expertes passionis sint. neque.n. consona sunt hæc rationi, neque consentanea menti. TEX. 38.

Cum probasset ideas non esse numeros, nunc vult refutare quandã responsionem, qm̃ aliquis dicere posset ex ideis ipsis coniunctis non fieri ideã vnam: ex eo quia nec in numeris vsu venit, vt ex numeris coniunctis vnus exeat numerus. & sic negabitur maior syllogismi principalis.s. ꝙ ex multis numeris vnus fiat numerus. non.n. numerus fit ex numeris coniunctis, sed ex vnitatibus: cum omnis numerus constituatur ex vnitatibus, non ex trinitatibus, aut quaternitatibus qm̃ decies mille numerus ex vnitatibus, non ex millesimis, aut centenis numeris constat. & sic est concedendum ideas numeros esse, non tamen quatenus idea ex numeris constat, sed quatenus ex vnitatibus conflatur. & sic nullum sequitur absurdum contra positionem Platonis, qui ideas numeros esse asserit. primo ergo affert responsionem, & dicit { ꝙ si non ex ipsis }.s. numeris coniunctis { sed ex vnitatibus, quæ in numero sunt } subaudi numerus fit { vt in centenario } qui numerus est non ex denarijs, sed ex vnitatibus, sequetur, vt idea sit numerus, non ex numeris, sed ex vnitatibus conflata, quod Plato concedit & sic Plato potest euadere à syllogismo assignato. Quo vero ad verba attinet in centenario græce dicitur ἐν τῇ μυριάδι: Modo μυριάσ numerus est, qui continet decem milia. Argyropylus conuertit centenarium, qm̃ non refert quantũ ad sententiam. centenarium.n. non fit ex denarijs, nec numerus, qui continet decem milia, fit ex millesimis sed vterque numerus ex vnitatibus conflatur. assignata hac responsione, obiicit contra quærendo vnitates ex, ex quibus coniunctis conflantur ideæ, sint ne inter se specie similes an dissimiles? & dicit, si ita dicatur quæritur

ritur { quonam pacto vnitates se habent } .s. ex quibus ideæ conflantur, vtrũ sint specie similes, an specie dissimiles, & primo destruit primũ membrũ, & dicit { etenim si } vnitates, ex quibus ideæ constant { specie similes sint, plura eueniunt absurda } quæ ipse hoc in loco tanq̃ nota silentio ꝑtermittit, sed in .12. lib. latius prosequitur. Expositor tamen enumerat duo, quorum primum est ꝙ diuersæ ideæ non differant ẜm substantiã, sed solum ẜm excessum vnius super aliam, sicuti maior numerus differt a minore vnitatum multitudine. Secundum est, quia tunc vnitates essent multæ, & non differentes, quod patet esse falsum, q̃m ad multitudinẽ omnem per quam fit variatio in speciebus, diuersitas sequitur amplissima. Alexander autem argumẽtatur, si omnes vnitates sunt eiusdem speciei, cur aliæ ideã conficiant, aliæ non item? & tunc oĩs numerus erit idea, non tantus numerus, neq; ex tot vnitatibus, ex quot ipsis placet cõfici ideam, si quidem oẽs vnitates, ex quibus fiunt, eiusdem sunt speciei. Ad hæc omnes inter se ideæ, cum nihilo differant præterquam vnitatum multitudine eiusdem erunt speciei. & vlterius sequetur, vt quæ eis participauerint, eadem specie continebuntur. At rationale, & irrationale non quorumpiã multitudine, sed quadam potius qualitate differre videntur. Si quis .n. dicat irrationabile in paucioribus vnitatibus consistere, dubium non est, quin si addas irrationabili vnitates, quibus a rationabili superatur, irrationabile futurũ sit rationabile. atq; hæc quidem absurda sequuntur, si vnitates eiusdem speciei esse ponãtur. Deinde destruit aliud membrum, & dicit { sin autem speciei non sint similes nec inter se } puta q̃ eiusdem numeri sunt, vt quæ sunt eiusdem binarij, specie non sunt similes { nec omnes } .s. vnitates specie sunt similes { omnibus } .s. vnitatibus, vt quæ sunt diuersorum, numerorum, vt quæ sunt binarij, non sunt similes vnitatibus ternarij, & in cæteris simili ratione: si inquam vnitates numerorum quouis modo considerate siue eiusdem siue diuersi numeri differant specie, assignetur, id quo different, non .n. different passione { cũ sint expertes passionis } q̃m nulla vnitas est calida, aut frigida, aut alba, aut nigra. quanto magis forma differre non possunt, cum nulla forma esse possit, quin aliquam passionem secum ferat. quare si non differt vnitas ab vnitate passione, nec forma differre poterit, & propter hoc non fecit mentionem nisi de differentia, q̃ accipitur a passionibus, q̃m non possunt aliqua differre forma, quin differant passione, nec aliquam aliam differentiam in se admittere valent. Sola .n. situs differentia, vt ipse ait in primo de anima, in vnitatibus cadere potest, nõ iam vnitates simpliciter, sed quo signa, & puncta sunt. & cum dicit { neque .n. consona sunt hæc rationi, neq; consentanea menti } Expositor refert hæc ad ea, quæ Plato dicit de ideis. Ea .n. quæ de ideis Plato dicit, non sunt consona rationi, sicuti ea q̃ certa ratione probantur, nec consentanea menti, sicut dignitatis, quæ solo lumine intellectus patent. Alexander vero refert hæc ad vnitates, de quibus dixit ꝙ sint specie dissimiles, dicit .n. hæc de vnitatibus dicta, ꝙ specie differant, nec rationi nec menti consona sunt: Cum vnitas vna nihil habent, quo differre possit ab altera, nisi fortasse situm, quem habet in continuo, cum accipitur, vt punctus.

TEX. 39. *Præterea genus aliud conficere numeri, circa quod arithmetica uersetur, necesse est: Et omnia, quæ a quibusdã media nuncupantur: Quæ quomodo sunt, aut e quibus principijs sunt aut cur horum, & ipsarum media erunt?*

Apud expositores hæc est tertia ratio ad probandũ ideas nõ esse numeros, & forma eius est syllogismi hypothetici à destructione consequentis hoc pacto. Si ideæ sunt numeri, erunt tria numerorum genera, vnũ idearum, alterum sensibilium rerum, tertium mathematicum, circa quod versatur arithmetica, & scientia media, quæ dicitur mathematica. consequentia patet, quia ratione ideæ sunt numeri, & res sensibiles, sed numeri, eadem ratione res mathematicæ erunt numeri, ergo erunt numeri medij, qui nec sunt ideę, nec res sensibiles, sed numeri alterius generis ab vtrisque, circa quos versantur arithmetmetica, & mediæ scientiæ. At ẜm Alexandrum hæc est secunda ratio ad probandũ vnitates, ex quibus constat numeri ideales, nõ esse specie dissimiles. q̃m si omnes vnitates numerorum idealium omnibus sunt dissimiles, aliæ vnitates erunt, ex quibus ideæ constituuntur, aliæ quibus vtuntur arithmetici, & ita erit aliud genus numeri, in quo versatur arithmetica, aliud eorum, ex quibus ideæ conflantur, atq; cuncta mathematica eadẽ ratione habebunt aliã speciem numerorum, ex quibus res ipsæ mathematicæ constabunt: & etiam res sensibiles habebunt aliã speciem numerorum, ex quibus ipsæ conficiuntur: & dicit { præterea } subaudi si vnitates numerorum idealium omnes omnibus sunt specie dissimiles, erunt aliæ vnitates, ex quibus constant numeri ideales, aliæ vnitates ex quibus constant numeri arithmetici, aliæ vnitates, ex quibus constant numeri, quibus constant mathematica, & aliæ vnitates, ex quibus fiunt res sensibiles, igitur { necesse est genus aliud conficere numeri, circa quod arithmetica versetur, & } aliud genus numeri, ex quo constant { quæ à quibusdam media nuncupantur } .i. ex quibus constant mathematica, & subaudi aliud genus ex quo constant ideæ. & aliud ex quo constant res sensibiles. & sic multiplex erit genus numeri consequens istud non destruit quo ad omnes partes, sed tñ quantum ad illam partem ꝙ sit numerus, ex quo constant res mathematicæ .s. linea, superficies, & corpus: & procedit interrogando, & dicit { quæ } .s. mathematica { quo modo sunt } vtrum magis, vel minus abstracta q̃ ideæ, ita vt numeri rerum mathematicarũ ẽt sint magis vel minus abstracti q̃ ideales { aut e quibus principijs sunt } vtrum ex propriis numeris, an ex eisdem, ex quibus sunt ideæ { aut cur horum } .s. sensibilium { & ipsarum } .s. idearum { media erunt } ita vt numeri quoq; medij sint, hæc cum sint difficilia, videtur consequens aut falsum, aut difficile, in hunc modũ dictio græci nostri textus se habet, at illa Expositoris, quam videtur sequi Alexander, secus se habet: estq; ferè in intelligibilis, addit autem Alexander mathematica esse nõ posse media inter res sensibiles, & ideas, q̃m inter hominem, equum, substantiasq; sensibiles ex vna & ideas ex altera nulla media esse dicebant Platonici, quare recte consequens est falsum: & sic nõ possunt poni numeri medij, ex quibus constent mathematica. mihi textus hic fuit difficilis propter differentiam dictionum, & propter inconstantiam Alexandri: quam habet in exponendo. Huic expositioni Auerroes ferè consentit, ꝙ concludit tres esse species numerorũ, quorum primus est numerus mathematicus, quem non distinguit à numero arithmetico, & hic quantitas est di- Qua Auer. Com. 38.

screta, qua numeramus res ipsas, quæ numerari possunt, hic enim dici potest apud eum arithmeticus & mathematicus, denominatione quidem, quæ fit à specie, dicitur arithmeticus, denominatione vero, quæ fit a genere, dicitur mathematicus, nam mathematica genus est arithmeticæ. Et ideo cum dixit Aristoteles { circa quod arithmetica versatur, & omnia, quæ à quibusdam media nuncupantur } debet subaudiri idem verbum hoc pacto, & circa quod versantur omnia, quæ a quibusdam media nuncupantur. nam circa hmôi numerum versatur arithmetica speciatim, & mathematica generatim. est autem hic numerus quantitas discreta, qua numeramus res ipsas, qm̃ hic numerus nô multiplicatur per res numeratas, qm̃ res numeratæ, quæ differunt specie, eodem numero numerari possunt, vt eodem binario, vel eodem trinario numerantur duo vel tres homines, & duô vel tres lapides, & alia id genus. Secundus vero numerus est numerus formalis.i. idealis, qui est substantia ideæ. & hic diuersatur per numerationem entium.i. idearum, quarum substãtia est, qm̃ sicut alia est idea hominum, & alia equorum, ita alius est numerus qui est substantia hominum, & alius qui substantia equorum. Tertius numerus est substantia rei sensibilis, cuius hic numerus idealis est forma. At Alexãder velle videtur quatuor esse numeros, quorum primus est arithmeticus, quo utimur in numeratione rerum, de quo satis diximus. Secundus est numerus mathematicus, qui est substantia rerum mathematicarum, nam binarius est substantia lineæ, quaternarius est substantia superficiei, octonarius vero substãtia corporis, vnitas autem puncti. Tertius est numerus rerum sensibilium, qui substantia est rerum naturalium. Quartus est numerus idealis, qui substantia est idearum, vt dictum est. Propterea de rebus mathematicis dubitauit Arist. quarum numerum secundo modo dictum substãtiam putauit esse Plato, vt innuat destructionem consequentis, & dicit { Quæ } .s. mathematica, quorum substantia numerus secundo modo dictus est { qũo sunt } vtrum magis, an minus abstracta q̃ ideæ { aut ex quibus principijs sunt } utrum ex propriis numeris, an ex eisdem, ex quibus sunt ideæ vel ex quibus sunt res sensibiles { aut cur horũ } .s. sensibilium { & ipsarum } .s. idearum { media erunt } Quare cum consequens saltem pro hac parte habeat has difficultates, videtur falsum saltem pro hac parte, quę est vt mathematica habeant proprios numeros ꝓ sua substantia. Tu vero si melius intelliges, placebis mihi magis. sed de his hactenus. Auerroes vero cõmen. 39. ait, licet præter propositum verborum Arist. omne medium esse compositum, aut ex rebus simpliciter simplicibus videlicet vt tepidum, quod ex calido frigidove simpl'r simplicibus cõstat; aut ex rebus simplicibus in respectu mediorum vt rubrum, vel cœruleum, quod fit ex albo & nigro, quæ sunt simplicia respectu mediorum, non autem absolute simplicia cum constent ex primis qualitatibus, aut ex formis mediorum vt mixtum, quod constat ex formis elementorum, quæ sunt media. Quæ dicta, licet sint p̃ter verba Arist. sunt possibilia. Secundo dicit per se notum esse, vt nulla sit natura media inter abstractum & materiale, & tu intelligas aliquo ex ijs modis quos dixit. nam cœlum. 8. physic. assignat medium inter hæc, & Arist. 2. physi. asserit vltimam formam hominis esse mediam.

Qua Auer. Comm. 39.

TEX. 40.

Ad hæc utraque unitas, quæ est in dualitate, ex aliquo erit, ex ipsa priore uidelicet dualitate. At fieri nequit.

Apud expositores hæc est quarta ratio ad probandum ideas non esse numeros, & est syllogismus hypotheticus a destructione consequẽtis hoc pacto. Si ideæ sunt numeri, vtraque vnitas, quæ est in dualitate, quæ est substantia rerum sensibilium, vel rerum mathematicarum { erit ex aliquo, ex ipsa priore videlicet dualitate } hoc est ex dualitate ideali { At fieri ne quid } .i. quod est absurdum, qm̃ tunc dualitas esset prior vnitate, & probatur consequentia, qm̃ si ideæ essent numeri, sint gratia argumẽti dualitas. Dualitas ergo idealis erit principium. vlterius, cum res sensibiles sint numeri, sint gratia argumenti dualitas, igitur erit dualitas effectus. Sed dualitas idealis, quæ est causa, est prior dualitate, quæ est effectus: igitur dualitas idealis, quæ est causa, est prior vtraq; vnitate, ex qua est dualitas effectus, & ita dualitas erit prior vnitate: quod est absurdum. Cum omnis dualitas sit numerus ex vnitatibus constans. & sic semper vnitate posterior. hoc absurdum sequitur ad Platonem, qui ponit dualitatem quæ est principium, dualitatem quæ est effectus: non autẽ ad Aristotelem, qui nullũ quantum asserit esse de principijs actiuis, nec passiuis: & ita nec numerũ, nec dualitatem. Alex. autem, si recte intellexi, vult Arist. probare dualitatem non esse principium vt Plato autumat, qui asserit dualitatem infinitam esse principium, nam si dualitas est principium cum res omnes aut principia sunt, aut ex principijs, sunt autem in dualitate ipsa, quæ ab ipso Platone principium esse statuitur, vnitates, quæ principia esse non possunt, cum apud Platonem dualitas sit principium: profecto vnitates, quæ in ipsa dualitate habentur, quæ principium est, ex principiis constituentur & cum nullum sit principium, nisi ipsamet dualitas, in qua vnitates ipsæ sunt, erit necesse vtranque vnitatem eius ex dualitate ipsamet consistere. At perabsurdum dictu est, vt partes dualitatis ex ipsa met dualitate constent, cuius ipsæ sunt partes: & vnitatẽ ex dualitate fieri. Hæc Alexandri ratio efficacissima est, tamen Aristotelem facit, vt de vno in aliud transgrediatur videlicet de eo, quod cepit. s. ꝗ ideæ non sint numeri, in hoc, ꝗ dualitas infinita non sit principium. Auerroes vero in præsenti textu præter propositum asserit dualitatem in vna, eademq; re nô inueniri, nisi propter materiam, verbi causa dualitas hominum, vel equorum est propter materiam, immo generatim omnis numeralis multiplicatio est propter materiam, & quia ideæ sunt è materia ipsa absolutæ, fit, vt nulla idea sit in sua specie numero multiplicata. Qua Auerr. comm. 40.

Deinde propter quid numerus unum est comprehensus.

Apud expositores hæc est quinta ratio etiam hypotheticã a destructione consequentiæ hoc pacto, si idea esset numerus, idea esset numerus comprehensione vnus. destruit consequens, & dicit { deinde propter q̃d numerus est vnum comprehẽsus } .i. collectione vnus? Videtur. n. esse non posse, quia, vt Expositor suppleuit, non possunt multæ vnitates, ex quibus constat numerus, colligi in vnũ, nisi aut ab agente extrinsecus vniente. aut ab aliquo vinculo copulante. non ab agente, qm̃ idea non est facta, cum sit æterna, non etiam ab aliquo vinculo copulante videlicet visco, vel clauo, cum nullum tale sit, nec quia altera vnitas est actus, altera potentia, cum omnes sint eiusdem rationis. Quod si aliquid est, quod numeros in vnitate constituat, efficiatq; ideas,

ideas, iam non ideæ, vt Alexander inquit, principium in numeris fuerint, sed illud prius, quod ipsos vnum efficit. sed esset quæstio in opinione Aristotelis, vtrum numerus sit vnus, & vnde vnus. nam binarius, & ternarius differunt, & vnusquisque in propria specie est vnus. verum hæc quæstio in libro prædicamentorum est petenda.

TEX.41. *Insuper etiam ad ea, quæ dicta sunt, si unitates sunt diuersæ, oportebat eos perinde dicere, atque ij dicunt, ut qui elemẽta quatuor, aut duo asserunt esse. nam horum quisque non elementum esse dicit ipsum cõmune, ueluti corpus, sed ignem, ac terram, siue sit ipsum commune corpus, siue non. nunc autem perinde dicitur, ac si unum ipsum similare esset, ut ignis, uel aqua. quod si ita sit, numeri substantiæ sane non erunt. Sed si est uidelicet dicere quid unum ipsum, & id est principium, multipliciter unum dicetur. secus enim est impossibile.*

Alexander habebat duas dictiones, quarum prima erat negatiua ad hunc modum videlicet {Insuper etiã ad ea, quæ dicta sunt, si vnitates nõ sunt diuersæ} & iuxta dictionem hanc negatiuam facit vnam expositionem ferè in intelligibilem. Secũda vero dictio est affirmatiua, vt in Græcis nostris codicibus legitur, & vt Argyropylus habebant, & iuxta hanc dictionem assignauit secundam expositionem, quam pro parte Expositor sequitur. vbi primo disputat quo modo vnitates ipsæ sumuntur, ex quibus fiunt numeri, qui sunt ideæ, deinde ex conclusione disputata ostendit ideas non esse numeros. de prima parte, dicit {Insuper etiã ad ea}.s. argumenta {quæ dicta sunt} addit hoc aliud, videlicet {si vnitates sunt diuersæ}.s. ex quibus constant numeri, qui sunt ideæ, & qui sunt res mathematicæ. hoc.n. placebat ipsis, vnitates discrepare, & alias esse vnitates, quæ in ideis habentur, alias vero quæ habentur in rebus mathematicis. Si ergo dictio ad hunc modum sese habet, sensus erit {si vnitates sunt diuersæ} per hos, neque eadem specie continentur, sic definiendum his erat, vt certum aliquod vnum elementũ, & principium esse dicerent, non simpliciter vnũ, quod commune sit. vt.n. qui de principijs corporeis edisserunt, ij non corpus simpliciter elementum esse dicũt, sed quoniam corpora inter se specie differunt, determinant, quod sibi elementum esse videatur aer videlicet aut ignis, vel aliud simile, non ipsum commune corpus simpliciter. siue.n. commune corpus aliquid sit, siue secus, certe ipsum elemẽtum esse negant. vt igitur illi disserunt, sic his erat determinandum, explicandumq;, quale vnum, elementum ipsis esse placeret, cũ sint vnitates diuersæ}.s. specie {oportebat eos perinde dicere, atq; ii, qui elementa quatuor, aut duo asserunt esse} Isti.n. quoniam corpora sunt multa, & specie diuersa, ideo determinando, quæ corpora sint principia, & quæ non, alij dixerũt ex corporibus principia esse quatuor simplicia, vt ignem, aerem, aquam, & terram, vt Empedocles, alij dixerũt ex corporibus principia esse duo vt ignem & terram videlicet Parmenides {nam} vt inquit {horum quisq; non elementum esse dicit, ipsum cõe veluti corpus}.s. generatim sumptum {sed} nominatim {ignem & terram} vt Parmenides, vel ignẽ, aerem, aquam, & terram, vt Empedocles {siue sit ipsum cõe corpus} eiusdem speciei, in quo illa conueniunt {siue non}.s. sit tale commune corpus ẽm speciem, in quo illa conueniunt. ideo exponit, quale vnum sit intelligendum, & dicit {nunc autem} ipsum vnum {perinde dicitur, ac si vnum ipsum similare esset}.i. cum simpliciter vnum dicunt, sic loquuntur, quasi vnitates specie similes, ac sine discrimine forent, hoc.n. significauit, cum diceret {ac si vnum ipsum similare esset, vt ignis, vel aqua} nam dicẽs similare, docuit mutuam vnitatum similitudinem, & speciei societatem. ergo vnitates ex quibus constant numeri, sunt vnitates determinatæ speciei, quæ accipiuntur pro rebus.s. determinatæ speciei, vtputa speciei quantitatis, quibus applicantur vnitates, non autem cõmuniter pro vnitatibus, sed accipiuntur pro rebus secundam certam speciem, vtputa speciei quantitatis, quibus applicãtur, .i. pro rebus numeratis secundam hanc vel illam speciẽ rerum vtputa, quę sunt in genere quãti. & sic patet, quonam modo vnitates accipiantur. Deinde ostẽdit ideas non esse numeros, & dicit {quod si ita sit}.s. vt vnitates sumantur pro rebus certæ speciei, videlicet quãti {numeri}.i. ideæ. de his.n. numeris loquimur {substãtiæ sane non erunt} qm̃ numerus non est substantia, nisi vnitates, ex quibus constat, substantiæ sint. modo, vt probatum est, vnitates non sunt substantiæ, sed certi generis sunt, videlicet generis quanti: igitur numeri.i. ideæ non sunt substantiæ: cum non constẽt ex vnitatibus substantificis. deinde remouet quasi tacitam obiectionem, qm̃ potest dici ipsum vnum esse eiusdẽ speciei: & sic posset dici vnum accipi non pro rebus numeratis generis quanti, sed pro vno in se considerato, quod vnius rationis est in omnibus. contra obiicit, nã si vnum hoc pacto accipitur, cum vnum sit principiũ, oportet vt vnum non sic accipiatur pro vno in se considerato, sed oportet dicere vnũ esse multiplex, vt pro vno, ex quo fit numerus, qui est substantia rerum mathematicarum, & pro vno ex quo fit numerus, qui est substantia idearum, & pro vno, ex quo fit numerus, qui est substantia rerum sensibilium. quare oportet vnum multipliciter dici, dicit {sed si est videlicet dicere quid vnum ipsum}.i. esse eiusdem speciei {& id}.s. vnum {est principium, multipliciter vnum dicetur} quia tot modis, quot sunt numeri, quorum vnum est principiũ {secus.n. est impossibile} non ergo vnum potest dici vnius speciei: ac tm̃ vna ratione dici. hoc pacto est vna expositio, quam pro parte Expositor sequitur, tamen non ignorabis hunc textum inueniri variũ, & esse difficillimum. Auerroes autem vltimam partem in huius textus exponit, vt Aristoteles velit destruere aliud membrum, nam primo probauit vnum non esse multiplex ẽm speciem, nunc secundo probat vnum nõ esse existens per se extra animam, & principium omnium entium: qm̃ oportet vt vnũ multipliciter dicatur, quoniam in quolibet prædicamento est vnum.s. indiuisibile in eo prædicamento, cuius est. nam vnum dicitur multis modis pro numero prædicamentorum: quæ expositio potest stare, vt nihil videtur. *Que Auer. Comm. 41.*

In principia autem substantias uolentes redigere. Longitudines quidem ex breui, ac longo ex quodam paruo magnoq; ponimus, & planum ex lato, atque angusto, corpus autem ex alto ac humili. TEX.42. *Ponimus.* τίθεται *Ponũt ponuntur.* *Alto.* βάθεος *Profundo.*

Nunc, vt Expositor autumat, disputat cum Platone quantum ad id, quod de mathematicis magnitudinibus asseruerunt, & primo explicat Platonis placitum, de quo in eo libro, quem vt Alexander inquit, de philosophia scripsi, mentionem fecit, & dicit, nos {autem} Platonici {volentes entia in principia}.s. quæ ipsi sta-

tuebant { redigere }.s. simpliciter prima, in textu Alexandri { entia } legitur, tñ dicit Alexander Aristotelem semper substantias intelligere, cum entia dicit, tamen in nostro οὐσιας, idest substantias dicit { longitudines quidem ex breui, ac longo ex quodam paruo magnoq; ponimus } Erant autem his etiam principia magnum & paruum, quam indefinitam dualitatem vocabant, in hanc ergo cuncta redigere volentes longitudinis.i.lineæ principia breue & longũ esse dicebãt, quasi ex longo quodam & breui.i.magno & paruo longitudo generetur, vel quasi tota linea sit in horum altera. omnis.n.linea vel longa est, vel breuis { & planum }.i. superficies { ex lato atque angusto } quæ & ipsa magnum & paruum sunt { corpus autẽ ex alto } siue profundo { & humili } & hæc etiam magnum & paruum sunt. per quæ vult habere magnum ac paruum esse prima omnium principia: quæ dualitas sunt infinita. In libro Alexandri legitur ponimus vt innuat de idearum opinione velut de propria differere, in nostro vero codice legitur τιθέντων.i. ponunt, vel ponuntur: sed quouis modo legatur, ad rem non refert. Id vero accipere licet, quod quia Platonici putauerunt magnitudines videlicet lineam, superficiem, atque corpus esse rerum naturalium substantias, etiam magnitudinem principia, quæ sunt magnum ac paruum ad quæ cætera reducuntur, omnium rerum principia putauerunt.

TEX. 43. *At quo nam modo aut planum habebit lineam, aut solidũ lineam, atque planum? aliud enim genus est latum atque angustum, et altum ac humile. ut igitur neque numerus est in ipsis: quoniam multum & paucum ab his est diuersum, sic patet nec aliud quicquam superiorum inferis inesse.*

Cum narrasset opinionem Platonis, nũc obijcit cõtra, & posset ratio sic componi. Rerum diuersarum principia sunt diuersa. linea, superficies, & corpus sunt res diuersæ. igitur lineæ, superficiei, & corporis principia sunt diuersa, propterea quærit { At quo nam modo aut planum }.i. superficies { habebit lineã } scilicet tanquam proximum principium, atq; proximum terminum { aut solidum }.i. corpus habebit { lineam atq; planum }.i. superficiem tanquam proxima principia, atq; proximos terminos: quasi dicat nõ videntur eiusmodi diuersæ res, vt principia eadem, eosdemq; terminos habeant. linea.n. cum sit terminus superficiei, nõ videtur esse terminus corporis. Quod autem sint diuersæ res, probat ex differentia principiorũ, & dicit { aliud .n. genus }.s. principiorum { est latum atque angustũ } quæ sunt principia superficiei { & } aliud genus principiorum sunt { altũ ac humile } quæ sunt principia corporis. igitur superficies, & corpus sunt diuersæ res. non ergo eadem linea potest esse superficiei & corporis terminus, atque principium. & hoc concludit per simile in numero, qm̃ sicut nullus numerus esse potest in aliqua magnitudine, quia numeri principia sunt diuersa a principijs magnitudinum, sic linea eadem non potest esse terminus superficiei, & corporis qm̃ principia superficiei diuersa sunt a principijs corporis: & dicit { vt igitur neq; numerus est in ipsis }.s. magnitudinibus { quoniam multum & paucum } quæ sunt numerorum principia { ab his }.s. principiis magnitudinum { est diuersum } multum.n. & paucum differunt a breui, & longo, quæ sunt principia lineæ, & a lato atq; angusto, quæ sunt principia superficiei, & ab alto ac humili, quæ sunt principia corporis { sic patet nec aliud quicquam superiorum }.i. priorum { inferis } id est posterioribus { inesse } neque.n. linea erit in superficie, quia linea ex breui, & longo, superficies ex angusto & lato existit, quæ sunt diuersa genera inter se. nec item hæc in corpore habebuntur propter eandem rõnem. hæc est rõ.

At uero neque latum ipsum genus est ipsius alti. esset enim corpus ipsum planum quoddam.

Hic remouet tacitam responsionem, nam posset dici ipsum latum, quod est principium superficiei, esse genus alti, quod est principium corporis, & ipsius lati genus esse ipsum longum: & sic linea, & superficies possunt esse in corpore, qũo genera superiora sunt in inferioribus, refellit hanc responsionem Aristoteles, & dicit { At vero neq; latum ipsum } quod est principiũ superficiei { est genus ipsius alti } quod est principium corporis { esset.n. corpus ipsum planum quoddam }.i. superficies quædam. quorum.n. principia subalterna vel eadem sunt, ipsa eadem vel subalterna sunt. quare superficies non potest esse in corpore. nec etiam superficies & linea, in corpore esse poterunt.

Præterea ex quo nam inerunt puncta?

Secundo accusat Platonem de insufficientia, nam enixus est asignare principia lineæ, cum ait magnum esse ac paruum, principia superficiei, cum dixit esse latum, & angustum, & principia corporis, cum asseruit esse altum & humile, sed puncta ex quo principio erũt? oportuit.n. asignare cum punctum ad lineam ita se habeat, vt linea ad superficiem, & superficies ad corpus dicit { Præterea ex quo nam }.s. principio { inerunt puncta? } & quo nam modo puncta reducũtur ad magnum & paruum, & quo modo erunt in linea. hæc est insufficientia Platonis: de punctis nihil meminisse.

Huic itaque generi Plato quoque aduersabatur, quasi geometricum dogma sit, sed principium lineæ uocabat, idque lineas indiuiduas persæpe ponebat. & tamen harum finem quẽdam esse necesse est. quare ex ea ratione, qua linea est, punctum quoque est.

Tertio impugnat Platonem quantum ad uarietatem opinionis, nam dicebat aliquando punctum nihil esse, sed solum ad imaginationem mathematicorum, aliquando dicebat punctum esse, quia asserebat interdum punctum esse principium lineæ, interdum vero esse lineam indiuiduam: & sic asserebat punctum esse. commemorat autem non Xenocratem solum, sed etiã Platonem indiuiduas lineas posuisse puncta, quas.s. indiuiduas lineas generi eidem hoc est breui & longo subijciebant. dicit { Huic itaq; generi Plato quoq; aduersabatur } inquantum de puncto varia assereret, uno modo de eo asserendo { quasi goemetricũ dogma sit } & sic solum habere esse ad imaginationem geometricam asserebat, & nullam naturam habere. sed asserebat hoc esse dogma quoddam, & positionem quandã geometriæ, quæ in rerum natura non habeatur. ergo vno modo negabat pũctum esse. deinde exponit, quo modo asserebat punctum esse, & dicit { sed principium lineæ vocabat } ergo asserebat ipsum esse { idque }.s. punctum { lineas indiuiduas persæpe ponebat } ergo asserebat punctum esse. quare alia ratione dicebat punctum esse, tum quia illud asserebat principium lineæ, tum etiam qm̃ ipsum asserebat esse lineam indiuiduã. addit quod siue sit principium lineæ, siue sit ipsa linea

indiuidua

indiuidua { necesse tamen est harum }.s.linearum { finem quendam esse } nam siue punctum sit lineæ principium, siue sit linea indiuidua Plato semper punctum asserit esse finem, ac lineæ terminum. ergo oportet, vt punctum sit aliquid in rerum natura existens, ex hoc concludit { quare ex ea ratione, qua linea est }.s.in rerum natura, & etiam superficies est in rerum natura, vtputa quia linea superficiei, superficies autem corporis finis est, eadem { quoque punctum est }.s.in rerum natura, est.n.punctum finis lineæ, sicuti linea finis superficiei, & superficies corporis. ergo sicut linea in rerum natura est, quia est finis superficiei, sic punctum etiam est in rerum natura, quia punctum est finis ipsius lineæ. hæc mihi videtur expositio huius loci, quãquam Alexander in parte hac differt. Expositor vero omnino aliter exponit. nolo te ignorare inter iuniores philosophos esse non paruam opinionum differentiam. nam aliqui voluerunt punctum, lineam, & superficiem, & generatim indiuisibilia non esse in rerum natura, sed solum esse ad imaginationem mathematicorum. at solum corpus esse. alii vero contra asseruerũt tam indiuisibilia quam corpora esse in rerum natura: quarum opinionum argumenta petantur ab eis. vnum tantum accipias ex ijs, quæ Aristoteles ait, Aristotelem esse locutum ex hypothesi, ait.n.si linea est apud Platonem, quia est finis superficiei, & superficies etiam, quia est finis corporis. punctum etiam est, qm̃ est finis lineæ. tamen assertiue non asserit, nisi corpus esse.

TEX. 44. *Omnino autem philosophia quærente manifestarum rerũ causam, hanc quidem omisimus. nihil enim de causa dicimus, unde est mutationis principium.*

Nũc Aristoteles disputat cum Platone de ideis quo ad causalitatem, vt Alexandro placet, & demonstrat primo ideas Platonem non posuisse effectiuas causas hoc pacto, si Plato posuisset ideas effectiuas causas rerum, Plato aliquando fecisset mentionem de efficientibus causis: at Plato nullam unquam mentionem fecit de efficientibus causis: igitur Plato ideas non posuit efficientes causas. de syllogismo huiusmodi tãgit minorem, & dicit { Omnino autem philosophia }.i.metaphysica { quærente manifestarum }.i.sensibiliũ { rerum causam }.s. efficientem. est.n.inquisitio proposita ijs, qui in rerum contemplatione versantur cognoscere, quæ causa sit efficiens horum sensibilium, & qua ratione harum quæq; generetur { hanc quidem }.s.efficientem causam { omisimus } & dixit { omisimus } vt se Platonis esse discipulum innueret { nihil.n. de causa dicimus }.s.nos Platonici, vnde est mutationis principium.i.de efficiẽte. sic patet, scilicet, quod Plato ideas non posuerit effectrices causas, quoniam nihil meminit efficientis causæ.

Substantiam autem ipsarum dicere putantes alias quidem substantias esse dicimus. modum uero quo harum illæ substantiæ sunt, superuacue dicimus. quippe cum esse participes, ut antea etiam diximus, nihil est.

Hic secundo loco ostendit ideas non esse rerũ sensibilium formales causas, & ratio sic componitur. forma est in rebus, quarum est forma: ideæ non sunt in rebus, quarum sunt ideæ: igitur ideæ non sunt formæ rerum sensibilium. quare cum docuisset ideas nõ esse causas efficientes apud Platonem, docet ideas non esse formales causas, & dicit ideam { Autem substantiam ipsarum }.s.rerum sensibilium.i.formalem causam { dicere } nos { putantes alias quidem substantias }.s.a rebus sensibilibus diuersas { esse dicimus } quas ideas vocabãt. & sic de ratione attulit minorem tantum.s.quod ideæ non sint in rebus, quarum sunt ideæ. deinde ostẽdit, quod dato & concesso quod ideæ sint formæ rerũ sensibilium, tñ modus quo eas dixerũt esse formas, est superuacaneus. Eas.n.formas esse dixerunt, inquantũ putauerunt res sensibiles participare ideis. at participatio huiusmodi, quam isti vsurpant, nihil est, vt superius diximus. sic igitur cum ideæ, nec rebus sensibilibus insint, nec res ipsæ sensibiles ideis ipsis participent, ideæ nulla ratione formæ esse possunt, dicit { modum vero quo harum }.s.rerũ sensibilium { illæ }.s.ideæ { substantiæ }.i.formę { sunt, superuacue dicimus } quia participatio nihil est, cuius rationem subdit { quippe cũ } res sensibiles { esse } idearum { participes vt antea etiã diximus, nihil est } Inanis enim est participationis vox, quam isti vsurpant. ideæ ergo non sunt formales causæ rerum sensibilium.

Neque id etiam, quod circa scientias, causam esse uidemus & propter quod omnis mens, & omnis natura facit, & quod unum principiorum dicimus esse, ideæ speciesque tangunt. Sed mathematicæ ipsæ ijs philosophia fuit, qui ac tempestate sunt: quanquam inquiunt aliorũ gratia has pertractare oportere.

Tertio demonstrat ideas non esse causas finales rerum sensibilium: quam rem non alio probat quam ex natura idearum, quæ suis naturis vacant causalitate finis. nam finis causa est, vt res recte sit. at ideæ suis naturis causæ sunt rerum non vt recte sint, sed vt omnino sint. apud platonem ergo ideæ non sunt causa finalis. insuper finis est primus intentione, & vltimus in esse. at ideæ intentione, & esse priores rebus sensibilibus sunt apud Platonem. igitur ideæ non sunt finis, dicit { Neq; etiam ideæ, speciesq; tangũt }.i.suis naturis sunt finis, qui finis describitur esse { id, quod circa scientias causam esse videmus }.s. gratia cuius vt sunt scientiæ, quæ demonstrant per causam finalem, vt scientiæ de partibus animalium { & propter quod omnis mens }.i.omne agens per intellectum { & omnis natura }.i.& omne agens naturale { facit, & quod vnum principiorum }.s.ex quatuor generibus causarũ { dicimus esse }.s.intentione saltem, executione vero est effectus. vnde patet quid finis sit, etiam patet ideas suis naturis nõ esse finem, qui hic discribitur. non.n.ideæ sunt per quas tanquam per finem aliquæ scientiæ demonstrant, neque sunt id, cuius gratia agens per intellectum, aut agẽs per naturam agit, neq; sunt intentione primæ, esse vero postremæ, cum omni modo priores rebus sint. quare textus resolui possunt in tres syllogismos, quorum primus est. Finis est cuius gratia aliquæ scientiæ demonstrant: ideæ nõ sunt, cuius gratia scientiæ demonstrãt: igitur ideæ non sunt finis. secundus. Finis est cuius gratia agens per intellectum, vel per naturam agit: ideæ non sunt, cuius gratia agens per intellectum, vel per nãm agit: igitur ideæ nõ sunt finis, tertius. Finis est intentione primum, executione postremum: at ideæ nõ sunt executione postremæ: igitur non sunt finis. deinde, vt Expositor inquit, qualis fuit philosophia apud Platonicos exponit, & dicit { sed mathematicæ ipsæ }.s. facultates { philosophia fuit } apud.n. Platonicos philosophia erat scientia mathematica, qm̃ prætermittebant principium, & finem motus. Sed dices, si ma-

thematica caret principio, & fine motus, ipsa mathematica non pertractabitur gratia philosophandi. quasi respondens, dicit { quanquam } Platonici. s. { inquiũt aliorum gratia has }. s. mathematicas { ptractare oportere aliorum gratia } dixit, quia gratia rerum naturalium. non. n. mathematicæ pertractant figuras, & ẽt magnitudines, nisi gratia rerum naturalium, quarum hæ sunt affectus, & accidentia. Quare licet mathematicæ abstrahant a fine, tamen ipsæ sunt propter finem, qm̃ propter philosophiam: cum considerent ea accidentia, quæ sunt affectus rerum naturalium, de quibus agit philosophia. Alexander vero asserit Aristotelem docere vnde his data fuerit erroris occasio. s. quia cum circa mathematica elaborarent, in horum contemplatione philosophiam esse crederent, ac idcirco cũ in his solum versarentur, ea principia rerum esse statuerunt, quæ mathematicorum principia esse putabant. & dicit { sed ijs, qui hac tempestate sunt }. s. Platonicis { philosophia fuit ipsæ mathematicæ } solam. n. mathematicã philosophiam esse credebant propter frequens studiũ, quod in mathematicis ponebant: & qm̃ mathematicę abstrahunt a fine & ab efficiente ideo philosophiam putarunt simili ratione abstrahere ab iis: quanquã, vt dictum est. naturaliũ gratia mathematica pertractabant.

Que Auer. Comm. 45. Auerroes autem licet quantum ad textus explanationem nihil vtilitatis nobis afferat, tamen vnum asserit, quod non est sub silentio prætereundum, nam asserit demonstrationes Aristotelis acceptas hic esse & logicis propositionibus, atq; communibus, non ex propositionibus per se, ac proprijs: per quæ declarauit, quæ sint logicæ rationes. Quam rem exposuit etiam primo de cœlo, & mundo, & libro quarto physicæ auscultationis, & lib. 8. eiusdem. Ideo non curo hic exponere. Commen. 70. Commen. 87. Comm. 88.

TEX. 45 *Præterea substantiam ipsam subiectam, ut materiam, magis mathematicam quispiã existimabit, & magis prædicari, & differentiam esse substantiæ, et materiæ, ut magnũ & paruum, quemadmodum naturales quoque rarum etiam dicunt, & densum primas hæc asserentes subiecti differẽtias esse. Hæc enim excessus quidam sunt, & defectus.*

C Expositor arbitratur Aristotelem hic ponere secundam rationem ad probandum ꝙ ideæ non sunt principia essendi, quæ expositio cum non facile verbis Aristotelis applicetur, melius cum Alexandro puro esse dicendum, ꝙ Aristoteles velit ostendere dualitatem indefinitam, quam Plato posuit omnium rerum principium, esse potius mathematicam quam naturalem. dictio. n. vt patet, comparatiua est. Insuper existimabit ẽt magnum & paruum magis prædicari, & magis esse differentiam substantiæ, & materiæ: quam ipsam materiã, quæ dualitas indefinita est, nec ab ratione Alexander sic exponit, nam cum disseruisset de vno, quod apud istos est formale principium, debet de dualitate indefinita disputare, quæ est materiale principium, de qua duo asserit, quorum primum, dicit { Præterea substantiam ipsam subiectam, vt materiam } videlicet dualitatem ipsam indefinitam { magis mathematicam quispiã existimabit } subaudi quam naturalem, deinde tangit secundum, & dicit { & } magnum subaudi & paruum existimabit quispiam { magis prædicari } . i. prædicatũ esse { & differentiam esse substantiæ, & materiæ } quam esse materiam. Materia. n. est dualitas ipsa indefinita, magnũ vero & paruum nõ materia sunt, sed prędicatũ materiale significans differentiam materiæ: & hoc explicat, & dicit { vt magnum & paruum } magis explicant differentiam materiæ, & prædicatum materiale, quam materiam ipsam, quæ est dualitas. hoc probat a simili, qm̃ quemadmodũ qui rarum & densum ponũt in principijs rerum naturalium, non putant hæc esse materiam, sed materiæ ac subiecti differentias siue subiectum aer sit, siue ignis, siue deniq; medium aliquod, sic magnum & paruum, & excessus, atq; defectus subiecti cuiusdam potius differentiæ esse videntur, quibus rerum mutatio fiat, quam esse ipsa subiecta: & dicit { quemadmodũ naturales quoque rarum etiam dicũt & densum hæc asserentes primas subiecti differentias esse } non autem ipsum subiectum. subiectum. n. apud eos est aer, vel aqua, vel aliquod tale. differentiæ vero subiecti rarum & densum, sic subiectum est dualitas indefinita, differẽtiæ vero sunt magnum & paruũ. Quod autem rarum & densum sint differentiæ subiecti, exponit, & dicit { Hæc. n. } scilicet rarum & densum { excessus quidam sunt, & defectus } at excessus, & defectus materiæ differentiæ sunt, non autem ipsa materia. quare magnum, & paruum non materia ipsa sunt, sed materiæ differentiæ.

De motu uero, si hæc quidem erunt motus, species moueri perspicuum est. Sin minus, unde accessit? Tota nanque consideratio de natura tolletur. TEX. 46. *Aristot. senti[...] quòd ĩtellect[...] rerum substa[...] tias rerũ ind[...] cant, & no[...] sunt illarũ su[...] stãtiæ, & ho[...] animaduerte*

Expositor arbitratur Aristotelem hic assignare tertiam rationem ꝙ ideæ non sint causæ essendi, quæ expositio cum difficultate applicatur verbis, Alexander vero videtur velle ꝙ Aristoteles accuset Platonem, ꝙ nõ docuerit, vnde motus suppetat rebus naturalibus. nam cum Plato egisset de naturalibus, quibus motus inest, tradidissetq; ideas esse exemplaria, necessario debebat de motu verba facere. Propterea dicit { De motu vero } subaudi vnde suppetat rebus naturalibus, nihil isti docuere. Non. n. potuerũt dicere motum rebus inesse ab ideis, nam si ab ideis motus esset in rebus, ideę in se haberent principia motionum, videlicet excessum & defectum, qui motus quoque sunt. Excessus. n. & defectus sunt motionum principia apud Platonem, & ẽt sunt motus. Quare ideę mouerentur habẽtes in se principia motionum: quæ principia ipsa quoq; mot⁹ sunt quod istis non placet, dicit { si hæc quidem }. s. excessus, & defectus { erunt motus } cum sint in ideis, in quibus sunt principia omnium rerum { species moueri perspicuum est } Id. n. mouetur, in quo est principium motus, quod motus est { sin minus }. s. in ideis sunt excessus, & defectus, quærit { vnde accessit }. s. motus, quasi dicat a nullo accedere potest, quod absurdũ est { Tota nanque de natura consideratio tolletur }. s. sublato motu. Sunt qui alter exposuerunt, supponentes apud istos omne quod fit, esse a suo vniuoco, tunc argumentatur, si in rebus naturalibus insunt motus, & ab ideis, vel ideæ mouentur, vel non, si mouentur, est contra Platonem, qui eas posuit immobiles. Si non mouẽtur, tunc motus non erit ab vniuoco, contra Platonis placitum, & iuxta hanc expositionem oportet legere hoc pacto { De motu vero } subaudi nihil docuerunt, nec potuerunt aliquid dicere, nam si motus inest rebus ab ideis { si hæc quidem }. i. ideæ { erunt motus } . i. in motu consistentes { species moueri perspicuũ est } & res naturales, quæ mouẽtur mouebuntur a suo vniuoco { sin minus }. s. ideæ mouentur, quæritur { vnde } motus { accessit } rebus naturalibus. Non. n. a suo vniuoco,

uoco,& sic tolletur motus,quod est absurdū {nam tota consideratio de natura tolletur} tu vero elige expositionem gratiorem. Auerroes autem in præsenti loco cum nihil ad expositionem dixisset, vltimis verbis suæ enarrationis ait quid sentiat Aristo.de vniuersalibus,q̃ ipse vocat intellecta rerū, asserens Arist. opinari intellecta rerum.i. vniuersalia notificare substantias, rerū nō autem esse substantias rerum. Qm̃ in doctrina definitiua vniuersalia notificant species, quæ definiuntur.

Quæ Auer. Comm. 45.

Id etiam non fit, quod facile esse uidetur, demonstrare uidelicet omnia unum esse. Non.n.ipsa designatione omnia unū fiunt. Sed ipsum aliquid unum, siquis dederit omnia. Sed neque hoc, nisi ipsum uniuersale dederit esse. Hoc autem in quibusdam fieri nequit.

Expositor arbitratur Aristotelem hic afferre quartam rationem ad probandum ideas non esse causam essendi,& ordinat dictionem ad hanc intentionem, q̃ expositio cum difficultate admodum non parua verbis Aristotelis accommodari potest. Propterea cum Alexandro mihi videtur Aristotelem disputare cum Platone de vnitate, quam principem substantiam esse putauit, cum Pythagoricis, asserens ipsum vnum formale principium esse ac causam, dum ipse animaduerteret vnius naturam causam esse, non tantum cuique vt sit,sed vt seruetur.Demonstrabat autem Plato facile rem vnamquanq; vnum esse,quatenus est. Contra vero vnius in multa dissolutionem causam esse interitus.Nam res quæq; in sua natura est,quatenus ipsa sola seruatur.cum vero dissoluitur,protinus aboletur,cuius fidē partim ab animalibus capiebat, quæ si in vna, & in eadem specie præstent, seruantur,eadem si dissoluantur, intercidunt. partim & a singulis inanimatis, quinetiam ipsum mundum ideo seruari putabat,quod in vno,& eodē permaneat, eundem interiturum,si ab illa,vt illa dicā,identitate, ac vnitate secesserit.ob hanc igitur cām vnius naturam, vt res quæq; sit, & bene sit causam esse ratus, ipsum vnum principem omnium rerum cām esse statuebat. ad hunc modū propositis singulis hominibus, qua homines sunt, reperiebat. & in hanc vnitatē oēs homines referens, vnius cōmunione homines esse dicebat,& hoc vnū in cūctis hominibus ipsum hominem,q̃ idea est,appellabat. eadem rōne in equis,& canibus,cæterisq; vtebatur, rursus homines cum canibus, ac cæteris animalibus conferens,putabat hæc per vnum quoddam esse animalia, quod vnū cām esse statuebat,vt hæc essent animalia.Et iterū quādam vnitatem,& ideam comminiscebatur,quā ipsum animal appellabat,in quam animalia redigebat. Tum animalia,& stirpes,cæteraq; corpora sumens,& vnius communione hæc esse substantias reperiens,quandam ideam,& vnitatem substantiæ faciebat.i.ipsam substātiam,ad quam rursus omnes substantias referebat. eadem ratione substantiam, & qualitatem communione entis entia esse ratus,ipsum ens cōfingebat,in quod entia omnia referebat. Hac igitur expositione vsus,ad vnum & principium videtur omnia referre. Contra vero Platonem Aristoteles asserit, quod licet ipse demonstrare sibi videbatur omnia vnum fieri, non tamen sic fieri ait,vt Plato putat. Nam cū expositis quibusdam pluribus, & sumpta quadam communitate id vnum, & ideam effecerit, in quo est communitas & similitudo illorum, nō tamen ipsa, quæ exposita sunt, vnum efficiuntur, vt Plato vult,vt verbi gratia homines vnum sint. sed ipse homo vnum quiddam sit, qui ab eo ostenditur ex illorum mutua similitudine, ipsi autem multi non sunt vnum. ita licet ei omnia quæ sumit,concedantur, nunquam tamen efficiet, vt multa, omniaq; vnum fiant.sed, vt fiant quidem ad vnum exemplar,maneant tamen in multitudine. neq; .n. multi,& singuli homines ipse homo demonstrantur, ipse enim homo diuersus est ab his. neq; omnia entia sunt ipsum ens,& ipsum vnum, sed quiddam commune ipsis pluribus est ipsum vnum,& ens. itaque & si demus Platoni hæc fieri ad quoddam exemplar per se vnum, & esse quoddam vnum, cuius cōmunione multa hæc eadem inter se specie, vel genere esse dicantur, non tamen eueniet, vt cuncta vnum fiant, licet per singulas horum multorum similitudines quiddam per se vnū, & vnitas quædā efficiatur. Dicit ergo Aristoteles {Id etiam non fit,quod facile esse} ac fieri {videtur demōstrare videlicet omnia vnum esse} Plato enim facile demonstrata videtur omnia esse vnū,vt deduximus, non tamen ita est, vt facile videtur demonstrari. & notanter {videtur} dixit,quoniam non vere demonstrat omnia vnum esse, sed facile videtur demonstrare. & assignat rationem, & dicit {non enim ipsa designatione} idest expositione,ac relatione ad vnum {omnia vnum fiunt} non enim quia omnes homines referuntur ad vnum vniuersalem hominem, omnes homines inter se simpliciter vnus homo sunt. nec quia homines, & canes,& equi, & cætera id genus referuntur ad vnum vniuersale animal, sunt inter se vnum simpliciter animal, nec quia substantia, & qualitas, & quantitas & cætera entia referuntur ad vnū vniuersalissimum ens, sunt inter se simpliciter vnum ens {sed} bene sequitur omnia esse {ipsum vnum aliquid} idest secundū quid, puta communitate, ac similitudine {siquis dederit}.i. concesserit Platoni {omnia} scilicet vnum esse. Nam siquis concesserit Platoni omnia esse vnum ens, sequitur omnia esse vnum secundum quid,non simpliciter, hoc est communione, ac similitudine ad vnum relata, non quod inter se fiant vnum simpliciter. Sed dices,si omnia sunt vnum secundum quid, vtrum omnia sunt vnum secundum quid in particulari,subdit {nec hoc} idest licet omnia sint vnum secundum quid { neque } tamen {hoc} scilicet in particulari omnia sunt vnum secundum quid {nisi} Plato { ipsum vniuersale dederit esse } in quo scilicet omnia sunt vnum. sed dices adhuc vtrum in omnibus sit verum quod sint vnum vniuersale, subdit { hoc autem in quibusdam fieri nequit} & sic non in omnibus vniuersaliter est verum videlicet quod omnia sint vnum vniuersale. Exponit autem Alexander in quibus non est verum, & primo dicit non esse verum in negatiuis,vt in non currit.Non currit enim commune est,& simile ijs,de quibus vere prædicatur,sed neque genus hęc habent,neque speciē, neque ipsum non currit id ea quædam est. Iam etiam in sedentibus, deambulantibus, mortuis, intereuntibus,& plerisque aliis,quæ alicuius habent communitatem, non licet aliquid per se vnum accipere. Patres etiam per quandam communem habitudinem patres oēs sunt,non tñ est aliquid vnum, videlicet ipse pater. & trianguli internos angulos duobus rectis esse æquales vniuersale oīum triangulorum est, non tamen genus. itaq; non in omnibus licet vnum pro expositionem,vel designationē sumentes, ipsum per se vnū efficere, & in hoc cuncta referre.sed in ijs tm̃, in quibus

quod communiter prædicatur, & vniuersaliter dicitur, est genus, aut species: ex quo intelligit̃ nihil aliud iis esse ideam, nisi genera, & species, quæ communiter dicuntur, & vniuoce prædicantur de iis, quorum species, vel genera sunt: & dixit {siquis dederit omnia} vt doceret non esse his concedendum, siqua similiter inter se dicantur per mutuam similitudinem, protinus illud vnum esse ponendũ, vt omnia illi subiecta ad ipsum habeant esse, quod vnum sit ab ipsis separatum, aut dixit {siquis dederit omnia}.i.siquis concedat omnia, quæ similiter inter se dicuntur, cuiusdam vnius communione ita dici, & illud quoque cõcedat tale vnũ in multis esse, non tñ id in aliis erit quã in generibus & speciebus communibus. Hæc.n.sola q̃ sic cõmunia, & vniuersalia sunt, ideam quandã naturæ videntur significare quod si sic intelligitur, cum dicit {hoc aũt in quibusdam fieri nequit} videtur hoc dicere propter ens, quod ens Plato, vt genus quoddam accipiens, ipsum ens, & ipsum vnum ideam faciebat, & ĩ hoc referebat oĩa. at si ens, & vnũ, genera nõ sunt, sed ex eorum numero, quę multifariam dicunt̃, non dubie sĩltudo entiũ ßm hoc nõ est, vt ita loquar, substãtialis.

At uero neque rationem ullam habẽt longitudines, plana, ac solida, quæ sunt post numeros, quo nam pacto sunt, aut erunt? neque si uim ullam habent. hæc enim neq; species esse possunt (quippe cum non sint numeri) neque media (illa enim sunt mathematica) neque ea, quæ corrumpuntur. Sed rursus quartum hoc aliud genus emerget.

οὔτε. Neque.

TEX. 47.

Expositor arbitratur Aristotelem ponere quintam rationem ad probandum ideas non esse causas essendi, & dictionem ordinat ad hanc intentionem: ego vero facilius exponendo arbitror Aristotelem disputare cum Platone de magnitudinibus, quas rerum sensibilium substantias, asserebat: & ostendit per concessa ab ipso Platone, aut magnitudines nihil esse, aut esse quartum genus entium, quod est contra Platonem, qui posuit tria rerum genera, & dicit {At vero neque rationem vllam habent}.i.comparationem ad ea entia, q̃ Plato ponit in triplici ordine, magnitudines, q̃ sunt {lõgitudines}.i.lineæ {plana}.i.superficies {& solida}.i.corpora {quæ sunt post numeros} sunt.n.post numeros, qm̃ numeri apud Platonem sunt in priore ordine {quo nã pacto sunt, aut erunt}.s.in ordine rerũ, quem Plato ponit {neq; si vim vllam}.i.causalitatem aliquam {habentur} vt Plato affirmat, qui aut magnitudines esse rerum naturalium cãs, ac substantias. Quod aũt nihil sint, probat, & dicit {Hæc.n.neq; species}.i. ideæ {esse possunt, quippe cum non sint numeri} Ideæ .n.sunt numeri: hæ magnitudines non sunt numeri: igitur hæ magnitudines nõn sunt ideæ {neq; media}.s.inter ideas, & sensibilia {Illa.n.}.s.media sunt {mathematica} magnitudines non sunt mathematica. Primo quia mathematica sunt diuidua, magnitudines vero non omnes sunt diuiduæ. deinde quia mathematica non sunt principia. at magnitudines sunt principia {neq;} magnitudines sunt {ea, q̃ corrumpuntur} nam magnitudines sunt principia & interitus immunia {sed rursus quarũ hoc aliud genus emerget} quod est contra Platonẽ, qui tria tm̃ genera posuit, & dicit {quo nã pacto sunt, aut erunt} dixit quidem {sunt} quomodo immobilia sunt, quæ semper se habent eodem modo, dixit {erunt} quomodo corruptibilia & generabilia se habẽt, quæ sunt post non esse, quasi semper in futuro.

Auerroes vero super falsa sua translatione, q̃ correspõdet huic nostræ, dicit sic impossibile.n.est, vt numerus, & superficies, & linea habeant vnum genus cõmune oĩbus non æquiuoce, verbi gratia quantitatẽ. Manifestũ est.n.ꝙ hoc nomen quantitas dicit̃ de eis æquiuoce, neq; etiam inuenitur vna intẽtio in eo, quod iam fuit, & erit, quod est potẽtia, & quod est actu. & ꝙ ita sit, ꝓbat a signo, qm̃ artes doctrinales, q̃ mathematicæ dicunt̃, considerantes de eis, nõ sunt vnũ.i.eiusdẽ generis, sed plures.i.sed diuersorũ generũ: vt geometria, q̃ est de magnitudinibꝰ, & arithmetica, q̃ est de numeris.

Quæ Auer. Commen. 46.

Omnino quoque entium quærere elemẽta, si non ipsa, quæ multipliciter dicuntur, distinxerit, impoßibile est inuenire.

Expositor hic assignat sextam rationem ad probandum ideas non esse principia essendi, & dictionem ordinat ad hanc intentionem ego vero puto Arist. disputare cũ Platone quantũ ad hoc, quod Plato enixus est inuenire omnium entium communia atq; eadẽ principia, contra quam opinionem obiicit Aristoteles hoc pacto quorum non sunt principia communia, horum fieri non potest, vt principia communia reperiantur: Entium non sunt principia communia: Igitur entium principia cõmunia & eadẽ reperiri nõ possunt. Minor probatur, eorum q̃ multipliciter dicuntur, communia principia non sunt: entia multipliciter dicuntur: ergo entium principia cõmunia non sunt. de syllogismo tãgit minorẽ, & dicit {Omnino quoq; entiũ q̃rere elementa, si non ipsa}.s.entia {q̃ multipliciter dicunt̃, distinxerit, ĩpossibile est inuenire} ꝑ q̃ patet minor syllogismi: & ꝑ {elñta} principia intelligit, vt patet oĩbus.

Et potissimum si hoc modo quæret ex quibus nam sint elementis? non.n.accipi possunt ea, ex quibus actio, aut passio, aut rectum est. Sed si possunt quidem, substantiarũ tantummodo sumi possunt. Quare rerũ omnium elementa, aut quærere, aut habere putare, non est uerum.

Potissimum. ἄλλως τε. Aliter præsertim.

Quoniã elemẽta intelligi possunt pro principijs effectiuis, & ꝓ principijs essentialibus, quæ sunt materia & forma.i.quæ sunt dualitas indefinita ꝓ materia, & vnitas pro forma, ostendit Platonem potissimum errasse, quia quæsiuit inuenire communia principia essentialia, quæ sunt materia, & forma omnium entium, cum hoc esse non possit, & dicit {Et potissimum} subaudi impossibile est inuenire communia eadem principia {si} Plato {hoc modo quærat, ex quibus nam sint elementis}.i.si quærat principia essentialia.i. materiam, & formam, quæ sunt indefinita dualitas pro materia, & vnitas pro forma. Hæc enim proprie sunt principia ex quibus deinde assignat causam, quare hęc principia eadem omnium accipi non possint: asserens esse nonnulla entia, quæ constare non possint ex talibus principiis, nisi ex accidenti. nam neque actio, neque passio, neque rectum, neque curuum, neq; aliquod accidens, quod substantiæ inhæret, ex materia & forma constare potest, nisi ex accidenti, hoc est ratione substantiarum, quibus insunt, quæ ex talibus principiis constãt, dicit {non enim accipi possunt ea}.s.principia essentialia {ex quibus} per se {actio, aut passio, aut rectum} aut aliquod accidens {est} nullum enim accidens ex talibus principiis constat {sed si possunt quidem} entiũ, scilicet talia principia sumi {substantiarum} quibus, scilicet accidentia insunt {tantummodo sumi possunt} quare accidentium per se talia principia accipi

non

non possunt, tunc concludit errorē, & dicit {quare rerum oium elementa}.i.principia essentialia {quærere, aut} res omnes talia principia {habere putare, non est verū} nā huiusmodi principia eorū, quorū nulla sunt, indagare, aut se inuenisse credere summę demētiæ est.

Quo nam pacto etiam quispiam elementa omnium discet? Patet enim antecedere non posse cognitionem.

Expositor vult Aristotelem disputare contra Platonem quātum ad id, quod ponebat ideas esse principia scientiæ in nobis, cuius quatuor rationes contra putat Aristotelem ponere. Melius tñ dico cum Alexandro, ꝙ cum Aristoteles demonstrasset contra Platonē non omnium entium esse communia principia, nunc doceat quanuis omnium entium elementa communia sint, fieri tamen non posse, vt eorum doctrina, scientiaq; habeatur, & cur fieri nequeat, vt omnium elemēta discamus, causam explicet, ergo docet, quāuis omnium entium sint communia elementa, tamen eorum non posse doctrinam haberi. Et hoc proponit, & dicit {Quo nam pacto etiam quispiam elementa}.i. principia {omnium}.s.entium {discet} subaudi si omnium entium cōmunia principia sint: quasi dicat nullo modo discet aliquis, nec eorum scientiam habebit, & causam subiungit dicens {Patet.n.antecedere non posse cognitionem} Alexander sic resoluit textum ad artē prioristicam. Eorum, quæ habent principia, fieri nō potest, vt quicquam intelligamus, nisi eius principia cognouerimus. Probatur, nam quorum cognitio habetur per principia, hæc ante principiorum cognitionem intelligi nequeunt: & sic patet maior, addo minorem, sed omnium entiū per istos principia sunt cōmunia. Ergo fieri nō potest, vt entium quicquam intelligamus, nisi ante principia cognouerimus. At quorum habentium principia, principia discere est impossibile, horum scientia haberi minime potest: entiū principia discere est impossibile: igitur fieri non potest, vt entium doctrinam habeamus. quæ resolutio non videtur ad propositum. Nam Aristoteles proposuit, si omnium entium communia principia sunt, quo nam modo quispiam elementa omnium discet? quasi dicat eorum elementorum nō posse esse disciplinam, nec scientiam: & non dixit entium non esse disciplinam, nec scientiam: sicuti in suo syllogismo concludit Alexander. quare aliter resoluto textum sic, si aliquis elementa entium discet, Antea præcedet aliqua cognitio, sed antecedere non potest aliqua cognitio: igitur nullus poterit discere talia principia, quæ sunt communia omnium entium. de hoc syllogismo hypothetico tangit minorem, q̄ est destructio cōsequentis, & dicit, Patet.n.antecedere non posse cognitionē.s. ante aliquam addiscere principiorum omniū entium.

Nam ut is, qui geometriam discit, alia quidem ante cognoscere potest, nihil autem eorum, quorum est scientia, & quæ sunt sibi discenda prius, cognoscit, sic & in alijs fieri solet. Quare si omnium aliqua scientia est, qualem dicunt quidam, nihil is utique antea cognoscit.

Hic probat maiorem, quæ est antecedens syllogismi hypothetici, videlicet ꝙ si aliquis elementa entiū discet, antea aliqua præcognoscit, & hoc per exemplum in geometria, & in aliis scientiis, sic syllogizat. Sicuti in geometria disciplina fit ex aliqua antecedente cognitione, sic in cæteris scientiis disciplina fit: sed in geometria disciplina fit ex præcedenti aliquorum cognitione: igitur in cæteris disciplinis, & in disciplina, quæ est scientia communium principiorū entium. Minor exponitur ab Alexandro, qui enim, inquit, geometriam discit, is quanquam in ipso discendi initio nihil eorum cognoscit, quorum geometria est scientia, aliqua tamen intelligit, ex quibus ea cognoscit, per q̄ doctrina ipsa efficitur, verbi causa, maius, minus, æquale, rectum, curuum. Longitudinis item, ac latitudinis, corporisque intellectum habet. si ergo omnis non in ipsis, quæ discuntur, sed aliis quibusdam præcognitis efficitur, profecto qui entium principia per doctrinā est cogniturus, hic vt alia quædam cognoscat, necesse est, dicit {Nam, vt is, qui geometriam discit, alia quædam ante cognoscere potest} & debet, deinde exponit, quæ non antea cognoscere debet, & dicit {nihil autem eorum} cognoscere.s.debet ante {quorum est scientia}.s.futura {&} nihil eorum cognoscere debet, vel {cognoscit} ante {quæ sunt sibi prius discenda} vt si sciturus est super datam lineam contingere triangulum æquilaterum collocare, hoc non debet præscire, sed quid nominis linea, & quia est linea, & quid nominis trianguli æquilateri {sic in aliis}.s.discendis {fieri solet} tacuit minorem, & repetit principalem conclusionem, & dicit {quare si omnium}.s.principiorum, quæ communia sunt omnibus entibus {aliqua scientia est, qualem dicunt quidam, nihil is ante cognoscit}.i.nullum eorum principiorum antea cognoscit, sed siqua cognoscit, illa non sunt principia, sed terminos principiorum. Nam, vt dicitur primo posteriorū dicitur, principia, quo terminos cognoscimus.

Omnis tamen disciplina per antea nota aut omnia, aut quædam est, & aut per demonstrationem, aut per definitiones. Ea.n.ex quibus definitio constat, antea cognoscantur, et sint nota, oportet. Similiter & quæ est per inductionem. TEX.48.

Quod autem disciplina omnis nascatur ex præcognitis, docet hic ex eo, quia quicquid discimus, vel per demonstrationem, vel per definitionem, vel per inductionem dis imus, si per demonstrationem, aliqua sunt discenti nota diuersa ab ijs, quæ demonstrantur, sententiæ videlicet, quæ sunt naturales quædam intelligentiæ, & ꝓpositiones medio vacantes, quales sunt, quæ sunt eidem æqualia, ea inter se quoque æqualia sunt, de omni est affirmatio, aut negatio. bonum est suapte natura vtile, & cæteræ huiusmodi. omnis autem cognitio, quæ per syllogismum accipitur, per antea cognita comparatur, per propositiones videlicet, quas concessas & positas esse oportet. item quæ per definitiones habetur, etiam similiter accipitur. Qui enim discit hominis definitionē esse animal pedestre bipes, is non præcognoscit hæc esse hominem, tamē horum singula cognoscit animal, & pedestre, & bipes. alioquin vnquam disceret hominem esse isthæc. similis est inductionis ratio, quæ cum vniuersale docere velit, oportet tamen discenti singularia, per quę docet, esse cognita, dicit {Omnis tñ disciplina per antea nota aut omnia, aut quædam est} Expositor per {omnia}.i. vniuersalia, & per {quædam}.i.per particularia exposuit: sicut in iis, quæ addiscuntur per demonstrationē, & definitionē, similiter & per inductionem. Vel, vt Alexander inquit, dixit {aut per omnia} vt in definitionibus, atq; inductionibus, in quib' oportet ꝑ oīa nota,

& præcognita procedere, dixit {aut per q̄dam} vt in demonstrationibus, in quibus nō oportet omnes propositiones præcognoscere. ideo subdit {& aut per demonstrationem, aut per definitiones. Ea enim ex quibus definitio constat, antea} omnia.s.{cognoscuntur, & sint nota oportet, & similiter & quæ per inductionem} sciuntur, etiam omnia singularia oportet præcognoscere. Sed dices, Aristoteles in syllogismo principali supponit in doctrina principiorum communium omnibus entibus nihil præcognosci, & sic videtur petere principium, cum accipiat aliquid. quod non probat. Alexander suppleuit probationem, quoniam quicquid intelligi prius dicit, id ens esse, aut sub entis principia cadere, reperietur. fieri autem non potest vt ens aliquod prius cognoscatur, q̄ eius principia discantur. Aut ergo prius cognouerat, aut certe nunquā discet.

TEX.49. *At uero si nobis quoque insita est, mirabile est, quo pacto nos lateat potißimam scientiarum habere.*

Nos lateat. λανθάνομεν. *obliuiscimur.*

Expositor Aristotelem hic afferre secundam rationem ad probandum ideas non esse principia scientiæ in nobis, & ad hanc expositionem accommodat verba Aristotelis, vt patet. Ego vero cum difficultate puto hanc expositionem verbis Aristotelis accommodari posse. Sed facilius arbitror Aristotelem corrigere Platonis opinionem, qua nobis rerum scientiam innatam esse tradit, quippe cui discere reminisci esse videatur, & dicit {At vero si nobis quoque insita est}.s.rerum scientia, & non ex inuentione, vel doctrina acquisita, vt Plato autumat, qui scire arbitrat̄ esse reminisci {mirabile est quo pacto nos lateat potissimam scientiarū habere} & per potissimam scientiarum intelligit cognitionem primorum principiorum, quæ omnium entium principia sunt: vt Alexander exponit. Quod aūt cognitio principiorū, quæ omnium entium sunt principia, sit scientiarum potissima, probat Alexander, q̄m cognitio potissimorum est potissima: scientia principiorum, quæ omnium communia sunt, est potissimorum: igitur cognitio principiorum communium est scientiarū potissima. Minor probatur, quoniam propter quod vnumquodq; tale est, illud magis est: scientia posteriorum est propter scientiam primorum principiorum: Principiorum ergo cognitio scientiarum est potissima. Quod autem nos habere talem scientiā, mirabile sit, vt nos lateat eam habere, probat Alexāder, quoniam sensum nobis innatum habere scimus, etiam posse nos ambulare nobis notū est. quomodo ergo eorum, quæ nescimus, innatam scientiam habere possumus? mirabile quippe est. Quare scientia nulla potest esse nobis innata, cum principiorum communium scientia nos sit nobis innata: alioquin eam habere a principio nos non lateret.

C

Præterea quo nam pacto cognoscet quispiam ex quibus sunt? & quo nam pacto patebit? Hoc enim habet dubitationem. Dubitauerit.n.quispiam, perinde atque etiam circa syllabas quasdam. Nam quidam Sma syllabam ex S, & M, et A dicunt esse. Quidam uero alterum sonum esse inquiunt, & nullum eorum, qui familiares sunt.

Qui sunt familiares. γνωρίμων. *notorum.*

Expositor arbitratur Aristotelem afferre tertiam rationem ad probandum ideas non sufficere pro scientia rerum, quæ talis est, ad sciendum res non sufficiūt formales causæ. Nam res non solum constant ex formalibus causis, sed etiam ex materialibus. Est enim materia ex æquo cum forma principium quiditatis & essentiæ. Ideæ non sunt materiales causæ, sed solum formales, igitur ideæ non sufficiunt pro scientia rerū. & iuxta hanc expositionem Aristoteles dicit {Præterea quo nam pacto cognoscet quispiam} subaudi cognitis ideis solis {ex quibus sunt}.i.materialia principia ex quibus sunt communiter omnia entia? & quonam pacto patebit} esse materialia principia rerum, solis ideis appræhēsis. quasi dicat ea cognosci nō posse solis ideis cognitis. Quod autem ad res ipsas cognoscendas requiratur cognitio principiorum materialiū, probat ex eo, quoniam cōtingit dubitare res, cum dubitauerimus materialia principia, quod probat exemplo sumpto a cognitione syllabarum, & dicit {Hoc enim habet dubitationem}.i. principium materiale facit dubitare nos de re, cuius est principium, cum de ipso principio dubitauerimus {Dubitauerit enim quispiam perinde atque etiam circa syllabas} subaudi tu, cum dubitauerimus circa earum materialia principia {Nam quidam Sma syllabam ex S, & M, & A dicunt esse} & sic volunt esse syllabam ex literis compositam {quidam vero} non syllabam, sed {alterum sonum}.i.sed dictionem {esse inquiunt, & nullum eorum} sonorum.s.idest earum dictionum {quæ familiares} nobis {sunt} sed est dictio quasi nobis insueta. Ergo dubitatio est de re, quando dubitamus de materialibus rei principiis. Quare ideæ non sufficiunt ad rerum scientiam: & breuis syllogismus est. Formales causæ non sufficiunt ad rerum scientiam: ideæ sunt formales causæ: igitur ideæ non sufficiunt ad rerum scientiam. Alexander vero post multa verba, quæ in enarratione præsenti scribit vno modo velle videtur Aristotelem hoc in loco eam questionem perstringere, de qua in Menone Plato mentionem fecit cōtra eos, qui omnium entium principia quædam communia, atq; eadem asserebant. Quærebat.n.Plato in eo libro, si omnium rerum communia, & eadē sunt principia, quomodo hæc, quæ nam sint cognosces, & ex his entia cōstare scies, nisi quædam præcognoueris, quibus noscere, & ostēdere valeas hæc esse, cum illa inueneris. nam qui caret principiis ad cognoscēdum, quod quæritur, is quomodo hæc potius q̄ illa principia esse cognoscet, sicuti qui quærit seruum fugitiuum, nisi prius eū nouerit, non eum agnoscet, cum inuenerit. Non igitur sine controuersia hæc esse principia inueniet: si non prius nouerit quædam, ex quibus illa esse cognoscet. Quare nostrum scire erit reminisci. Vnde quemadmodum quæritur hæc syllaba ZA vtrum per Z, & A, scribi debeat, An per S, & A, sic de principiis dubium esse potest: quæ cum inueneris, non cognosces, nisi aliqua prænoueris, ex quibus cognosces hæc esse principia, & non illa. vult igitur Aristo. soluere hanc quæstionē per ea, quæ dicta sunt, ꝙ cognoscet quispiam ipsa principia, si venerint in dubium, per definitionem, vel per syllogismum, aut per inductionem, quæ omnia, vt dictum est, per antecognita demonstrāt, dicit {Præterea quo nam pacto cognoscet quispiam, ex quibus sunt}.s.omnia.i.quo pacto cognoscet quispiam principia, quæ Plato omnium entium communia quærebat: hoc est materiam, & formam: hoc est dicere, si omnium rerum communia, & eadem sunt principia, quomodo hæc, quæ nam sint cognosces, & ex his entia constare scies {& quo nam pacto patebit} hæc & non illa esse principia, nisi quædam præcognoueris, quibus ostēdere

dere poteris hæc esse, & non illa {Hoc enim}.s.quomodo cum inueneris ea, scire poteris illa esse {habet dubitationem} non paruam. Deinde declarat per similitudinem, quomodo dubitauerit illa esse, cum quis inuenerit nisi aliqua prescierit, & dicit {Dubitauerit.n. quispiam, perinde, atq; etiam circa syllabas quasdam} quoniam ignorat principia {nam quidam Sma syllabam ex S, & M, A, dicunt, quidam uero} non syllabam, sed {alterum sonum esse inquiunt, & nullum eorũ, qui} nobis.s. {familiares sunt} & hoc non ob aliud nisi quia nihil præsciunt de principiis. quare a pari, nisi aliqua præscierimus de principiis, cum illa inuenerimus, non sciemus hæc, vel illa esse. Vel aliter fortasse Aristoteles videtur argumentari ꝙ non sint omnium rerum communia, & eadem principia, alioquin non poterimus soluere quæstionem Menonis. Tenet argumentum, quia non poterimus inuenire illa communia principia, nisi quædam præ cognouerimus. At ante communia principia nihil præcognosci potest. Ergo apud Alexandrum bifariam præsentem textum exponere possumus, aut vt soluat quæstionem Menonis ex iis, quæ ante dixit, aut vt argumentetur non esse communia & eadẽ omnium principia, quoniã stabit quæstio Menonis: & vtroq; modo expositio est pulchra.

Insuper quo nam modo quispiam sensum non habens, ea cognoscet, quorum est sensus. oportebat tamen, si omnium ea sunt elementa, ex quibus perinde atque uoces. compositæ ex elementis propriis sunt.

Expositor arbitratur Aristotilem hic ponere quartam rationem ad probandum ideas non esse causas cognoscendi res sensibiles, & ad hanc intentionem accommodat verba: quæ dubio procul quo ad primam partem aptari possunt, quo uero ad secundam non uideo quo nam modo possint aptari. Alexander uero hæc dici ad confirmandum, non eadem esse omnium rerum principia, & elementa putat, & syllogizat sic. Si omnium entium sunt eadem principia, qui hæc principia didicisset, per ipsa posset omnia entia cognoscere. consequentia probatur, nam quemadmodum cui omnes literæ, & elementa nota sunt, is omnes voces ex his constitutas cognoscit: sic cognoscenti omnium rerũ principia vsuueniret, vt per hæc cognosceret, quæ ipsis finnt. sed destruitur consequens, quoniam tunc cui nota esset hæc principia, is poterit cognosceret sensibilia, siquidem hæc, cum entia sint, ex illis constituẽtur. At hoc fieri non potest, non enim possunt cognosci sensibilia, nisi per sensum illorum, vnde primo tangit destructionem consequentis, & dicit {Insuper quo nam modo quispiam sensum non habens ea cognoscet, quorum est sensus?} hæc destructio consequentis. deinde tangit totam consequentiã, & dicit {oportebat tamen si omnium ea sunt elementa}.s.sic eadem {perinde atque voces compositæ ex elementis propriis sunt} nam si omnium eadem propria sunt elementa, cognoscens illa, cognoscet omnia entia: quod esse falsum accepit.

TEX.50. *Ex iis igitur, quæ prius dicta sunt, patet eas uniuersos uideri causas quærere (quanuis obscure) quas in naturalibus diximus, nullamq; nos aliã præter illas dicere posse, atque prius partim omnes, partim nullo modo dictas fuisse.*

TEX.51. *Prima nanq; philosophia, ut noua quædam, primoq; orta balbutiens de omnibus esse uidetur. Nam & Empedocles os ratione costare dicit, hoc autem est quiditas rei, substantiaue. Atqui similiter & carnis, cæterorumq; cuiusq; rationem, aut nullius esse oportet. Ob hoc enim & caro, & os, & unumquodq; cæterorum est, & non ob materiam, quam ille terrã, ignem, aerem, atque aquam esse dicit. Verum hæc quoq; ille, si alius quidem diceret, necessario concessisset, dilucide uero non dixit,*

Recte Expositor autumat Aristotelem hic per modum epilogi colligere ea, quæ a veteribus de causis dicta sunt: & colligit in summa tria, & pro declaratione primi accipiamus in physico auditu omnes causas ad quatuor genera eum reduxisse, qnod vt hoc quoq; in loco probaret, descendit ad sententias de causis disputandas, concludens si nemo priorũ aliquod aliud causæ genus quæsiuit, aut inuenit, omnes, qui de causis sunt locuti, aliquam commemoratarum causarum attulisse, quosdam unam, vt qui materialem afferebant, vt naturales: alios duas, vt qui materialem, & efficientem, vt Anaxagoras: quosdam tres, vt materialem efficientem, & formalem vt Plato, qui addit ideas: quosdam utranq; causam attigerunt.s. efficientem & formalem, vt de Empedocle dicemus. Ideo colligens primum dicit {Ex iis igitur, quæ prius dicta sunt}.s. in hoc libro {patet vniuersos}.s. philosophos {eas causas videri quærere, quanuis obscure, quas in naturalibus}.i.secundo libro physicæ ausculationis {diximus} hoc est primum. deinde colligit secundum ꝙ.s.præter genera causarum enumeratarum secundo ausculationis physicæ nemo aliud genus inuestigauit, aut posuit, & dicit {nullamq; nos aliam præter illas}.s.enumeratas secundo physicæ auscultationis {dicere posse} etiã patet. deinde colligit tertium, ꝙ modo quodã omnes causæ sunt tactæ apud veteres, modo quodam nulla causa est assignata. Plato enim videtur de quatuor causis meminisse, sed quoniam nec Plato, neq; alius aperte, atq; definite causarum meminisse inuenitur, ideo modo quodam nulla causa est a veteribus tacta, dicit {atque} patet etiam {prius}.s.apud veteres {partim omnes}.i. vna ratione omnes, quia indistincte {partim nullo modo}.s.distincte {dictas fuisse} hoc est tertium: quod colligit. deinde assignat causam huius defectus ex eo, quia ante Aristo. nondum exacte aliqua eorum, quæ in philosophia tractantur, inuenta erat scientia, licet quidam studium adhibuissent, sed ruditer, & confuse. Ac, vt solent a blæsis voces pronunciari, sic priores de philosophia disputabant: & dicit {Prima nanque philosophia, vt noua quædam, primoque orta balbutiens de omnibus esse videtur} deinde exponit hoc exemplo Empedoclis, & dicit {nam & Empedocles os ratione constare dicit} & exponens verbum ratione subdit {hoc autem est quiditas rei substantiave}.i.quæ ratio substantialis forma, & essentialis est. & sicut dixit os constare sua ratione, hoc est sua forma subdit {atqui similiter & carnis cæterorũq; cuiusq;}.s. mixtis {rationem esse oportet}.i.formam propriam, per quam est caro, aut tale quicquam {aut nullius} ratio.s.est. Aut enim cunctis in rebus forma, & ratio causa est, ut id sit, quod est, aut in nulla. In nulla quidem est inpossibile, ergo in cunctis ratio causa est vt id sit, quod est {Ob hoc enim}.i.ob formam enim {& caro, & os, & vnumquodque cæterorum est, & non ob materiam} materia enim per ipsum, vt diximus, cũctis re-

bus est eadem { quam ille terram, ignem, aerem, atq; aquam esse dicit } quæ cunctis entibus communis materia sunt. quare ratio propria est id, propter quod vnumquodque est: & non materia, quæ omnibus cõmunis est. deinde exponit quomodo has duas causas tetigerat, & dicit { Verum hæc } .s. duo genera causarum { quoque ille necessario concessisset } non a se sic distincte { sed si alius quidem } sic distincte { diceret, dilucide vero } ipse { non dixit } assensurum.n. Empedoclẽ dubium non est, si quis ei rationes proposuisset, docuissetq; singula quæque ad hunc modum sese habere, ipse tamẽ dum per se loqueretur, nihil perspicue definiuit, neque ex scientia quadam disseruit. quippe qui ne similiter quidẽ de cunctis similibus statuit. Sed occurres, nam communis sententia est Platonem addidisse quatuor generibus causarũ ad huc exemplare, & instrumentarium genus. dicendum, vt Aristoteles dixit, Platonem hæc duo genera addidisse sic balbutiẽdo, vt de quatuor causis quoque balbutiuit: quæ duo addita Aristoteles non acceptat, quoniam exemplare genus non reperitur in naturalibus, sed si reperitur, nõ est, nisi in artibus: & reducitur ad genus causæ formalis. Instrumentarium vero ad genus causæ, cuius est instrumentum. Auerroes autem in commento præsentis textus, licet ad textus expositionem nihil boni scribat, tamen dicit primo, & innuit ꝙ Antiqui sciuerunt quatuor causas in suo tempore. Secũdum quod dicit, est, ꝙ qui concedit causam agentem, debet concedere causam finalem, nam vt capite secundo de substantia orbis dicit, agens significat finem. Sed occurres contra primum, quoniam secũdo physicæ auscultationis ait, Antiquos non dum sciuisse causam formalem, neque esse apud eos distinctam ab accidentibus. Tu vero intelligas antiquos non cognouisse dilucide formalẽ cãm, sed balbutienter, vt Arist. hic exposuit.

Quæ Auer. Comm. vlti.

Comm. 9.

Sed de huiusmodi quidem, & prius est declaratum. Quæ vero de eisdem his dubitauerit aliquis, rursus resumamus. Ex ipsis enim facultatem ad posteriores dubitationes forsitan consequemur.

C Circa finem huius Libri primo se excusat, quoniam cum supra de opinione Anaxagoræ dissereret, dixerat eum cuipiam alij talia dicẽti, quæ de principiis & causis distincte dicta sunt assensurum fuisse, ex eo quia nihil de his aperte tradidit, quemadmodum nec Empedocles. quia ergo hæc solum de Empedocle repetit, quasi se excusans, dicit { Sed de huiusmodi } opinionibus.s. { quidem, & prius } de Anaxagora.s. { est declaratum } vt de Empedocle. ideo satis est hoc esse dictum de Empedocle: quoniam intelligitur esse dictum de Anaxagora. deinde præmittit intentionem libri tertij, qui secundum Alexandrum est liber secundus, & dicit { Quæ vero de eisdem his }.s. quæstionibus, quæ pertinent ad rationem principiorum, & causarum { dubitauerit aliquis rursus } libro tertio, qui est secundus { resumamus. ex ipsis enim } motis, ac solutis { facultatem forsitan consequemur, ad posteriores dubitationes } quæ per omnes libros disputabimus. Tacuit autẽ intentionẽ libri, qui sequit̃, qm̃ ille est primus paruus, vt Alexander autumat: cuius intentio est eadem cum intentione primi libri magni: cum in eo agatur de causis, licet per alium modum. Hactenus de primo libro.

Finis primi Libri.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER SECVNDVS.

Cum eiusdem Augustini expositione.

ONTEMPLATIO ueritatis, partim difficilis, partim facilis est. TEX. 2.

DVbitatio non parua est de præsenti libro. nã vt Alexander inquit, minor primus liber hic videtur inspectis dicendi charactere, atq; ipsa disputandi ratione, non tamen solidus, sed mutilatus, & libri pars quædam esse videtur, si quis libri & initium, & exiguitatem spectet. Nam quatenus in hoc quoq; libro de principiis habetur sermo, hic à primo maiore non videtur discrepare, sed potius ipsum de principiis, & causis agentem sequi, quippe in cuius calce sic scriptum est { Quæ vero de eisdem his dubitauerit aliquis, rursus resumamus. Ex ipsis enim facultatem ad posteriores dubitationes forsitan consequemur } Quibus verbis videtur hic liber alter primus, sed minor, quoniam de eisdem agit, quæritq; vtrum principia, & causæ in infinitum progrediantur, docetq; in ipsis esse principium aliquod, nec esse antecesiones in infinitum. Ex alio latere, si ad huius finem intueamur, liber hic nõ videtur metaphysicus, sed præfatio quædam naturalis disciplinæ. quasi.n. deinceps inuestigaturus, quæsiturusque esset natura quid nam sit, librum his verbis clausit { quam ob rem primum quid sit natura considerare oportet. hoc.n. pacto, & quibus de rebus est scientia naturalis patebit } At hoc considerare munus est philosophi naturalis. quoniam in auditu physico de natura disputauit. accedit, ꝙ principium Secũdi, qui tertius est apud latinos, non disserit de natura, sed ea potius explicat, ac exponit, quæ vt in hac doctrina prius quærantur, necesse est: quo fit, vt Secundus liber, qui tertius est apud latinos, potius primum maiorem sequi videatur. quippe cuius principium cum illius fine cohæreat. illic.n. dicturum se profitetur de quæstionibus, quæ afferri possent ad principia, ipsorumq; inuentionem pertinentes. in secundo vero, qui tertius est apud latinos, id ipsum promissum præstare videtur. sic igitur dubium est de præsenti libro. Alexander demum ait ea, quæ in præsenti libro tradũtur, non omnino esse aliena à præsenti doctrina, sed sunt, vt præfatio quædam, quæ communiter omni contemplatrici philosophiæ præferri potest. nam in ipso statim principio in vniuersum de omni contemplatrice philosophia commemorat, docens partim esse difficilem argumento, ꝙ nemo de ipsa pro dignitate locutus fuerit: partim facilem, quòd nemo ab ipsa prorsus aberrauerit. Expositor autem non ab ratione hic agere de contemplatione veritatis Aristotelem asserit. nã vnaquæq; particularis scientia considerat quandam particularem veritatem circa determinatum genus entium, vt geometria circa rerum magnitudines, Arithmetica

Quæ Thomas.

metica circa numeros. at Prima Philosophia vniuersalem entium veritatem contemplatur. Quare ad hũc Philosophum pertinet considerare quo nã modo homo se habeat ad veritatem contemplandam. non ergo temere hic de omni contemplatrice philosophia agens, docet primo partim esse difficilem, partim facilem: deinde, ne eos quidem sua laude fraudandos esse profitetur, qui philosophiam vtcunq; partim perstrinxerunt, quasi illorum opera non parum adiumenti attulerint studio sapientiæ. Tertio eodem hoc libro explicat, quo discrimine contemplatrix doctrina distet ab actiua. Quarto docet contemplationis præcipuum finem cognitionem esse, confirmans ad contemplandum, cognoscendumq; veritatem magno vsui cognitionem principiorum, & causarum esse. nã primæ causæ, primaq; principia maxime omnium sunt. quæ autẽ maxime sunt, ea sunt maxime vera, & hæc sunt cæteris causæ, vt sint, & veritatis, quæ in ipsis habetur. Quinto ostendit hoc in libro vniuersaliter atq; communiter principia, & causas entium haberi, tollens causarũ progressum in infinitum. hæc est summa totius libri præsentis. de prima itaque parte dicit { Contemplatio veritatis partim difficilis, partim facilis est } Et appellat veritatis contemplationem, omnem contemplatricẽ philosophiam, non ꝙ sola in veritate versetur. nam & ciuilis, & actiua philosophia in sua quæq; veritate versatur. quin & artes sibi subiectas veritates considerant, cum sit ars habitus efficiens cum vera ratione. sed quia huius solius finis est cognitio veritatis, & quidẽ eius, quæ proprie veritas esse intelligitur. quippe cum sempiternum verum contempletur. sed contemplatricem philosophiam, quã nobis maxime propriam, & naturalem esse statuit, partim difficilem videri ait, partim facilem. Quo vero ad dictionem attinet, legitur hic textus in alio codice { qm̃ contemplatio veritatis } vbi proponitur verbum { qm̃ } & non recte legitur. nam illud non principium esse, sed ante dictum aliquid sequi videtur. quare sic scribendum est { contemplatio veritatis } hoc enim magis videtur esse principium quam illud, vt Alexander probauit.

Indicium autem est, neque digne quenquam ipsam consequi posse, neque uniuersos etiam aberrare, sed unumquenque aliquid de natura dicere: & singulos quidem nihil aut parũ ad ipsam conferre, ex omnibus autem congestis, magnitudinem quandam emergere.

Expositor Aristotelem manifestare autumat, quod proposuit, & primo quo ad facilitatem per tria signa, deinde quo ad difficultatem. Ergo vero non recedẽdo ab expositione Alexandri, dico Aristotelem primo declarare per signum simul facilitatem, & difficultatem, & dicit { Indicium autem est } .s. difficultatis { neque digne } .i. pro dignitate rei { quenquam ipsam } .s. veritatis contemplationem, siue contemplatricem scientiam { consequi posse } nemo .n. contemplatricem philosophiam pro sua dignitate consecutus est: & hoc est signum difficultatis. Deinde affert signum facilitatis, & dicit { neq; vniuersos } qui contemplatrici philosophiæ studuerunt { etiam aberrare, sed vnumquenq; aliquid de natura dicere } & hoc est facilitatis signum. nam, si omnino esset difficilis, omnes aberrassent, & nullus de ea aliquid attigisset. Deinde verba, quæ sequũtur, Alexander in præsenti enarratione legit sic { nam, si singulos quidem spectes, nihil aut parum, conferre videntur, si omnium sententias in vnum congeras, ex omnibus congestis magnitudo quædam emergit } & tunc patet ratio eius, quod dixerat. nam, cum dixisset nullum philosophiam contemplatricem pro sua dignitate consecutum esse, subdit causam { nam, si singulos quidem } seorsum { spectes, parum quenq; recte percepisse reperies } cum vero dixisset { neque vniuersos etiam aberrare, sed vnumquenq; aliquid de natura dicere } subdit causam { si omnium sententias in vnum congeras, ex omnibus congestis magnitudo quædam emergit } At si hæc verba legantur vt nos trãstulimus, & vt reperiuntur in græco nostro codice, iterum Aristoteles affert signum facilitatis, & difficultatis, & dicit { & } subaudi signũ difficultatis est { singulos quidẽ } seorsum .s. { nihil, aut parum } recte { conferre } & hoc propter difficultatem { ex omnibus autem congestis magnitudinem quandam emergere } & hoc ꝓpter facilitatem: & sic habetur secundum indicium vtriusq;, & cum dixisset { de natura } hoc adiectum confirmat librum hunc omni contemplatrici philosophiæ propositum esse. per quæ hortatur nos ne ipsam velut omnino facilem negligamus, aut vicissim tanquam prorsus difficilem desperemus. Illud vero { partim difficilis, partim facilis } non sic accipi debet quasi ambo ipsi cõtemplatrici philosophiæ ẽm idem conueniãt, nam nihil idem est facile, & difficile, sed quasi ambo sint de ipsa existimationes, atq; opiniones. nam quadam ratione facilis esse existimari potest, alia vero difficilis, quatenus omnes ipsam attingunt facilis, quatenus vero nemo recte disseruit, ne de una quidẽ parte, tota difficilis.

Quare, si ita se habere uidetur, ut dicere prouerbio consueuimus, quis nam in ianuis utique delinquet? hoc quidem pacto facilis erit, at totum, ac parem habere non posse, in difficultatem ipsius ostendit.

Secundum Alexandrum, cum Aristoteles hanc doctrinam facilem esse, argumento esse dixisset, ꝙ omnes qui huic incubuere, aliquid recte tradiderunt, nũc hoc ostendit vsus illo prouerbio, τίσ ἂν θύρασ ἁμάρτοι: propterea inquit concludendo { Quare si ita se habere videtur } .s. veritas, circa quam versatur philosophia contemplatrix { vt dicere prouerbio consueuimus, quis nã in ianuis vtique delinquet? } quod in facilibus rebus, & nihil habentibus difficultatis vsurpatur, sumptum à sagittarijs in signum aliquod iaculantibus, qui si signum tenue propositum fuerit, non facile collimant, si latum, cum non sit fractu difficile, omnes propositum attingunt. Si ergo, quod est facile, omnes attingunt, nimirum veritas, quæ ab omnibus attingitur, facilis fuerit: ergo contemplatio veritatis est partim facilis, quatenus se habet vt ostium, quod in introitu domus nullus ignorat. Sed hæc expositio Alexandri est difficilis: qm̃, si veritas se habet vt ostium in introitu domus, omnes æqualiter veritatem attingerent, sicuti omnes, qui intrant domum, ostium æque attingunt: contrarium autem superius dixit Aristoteles, qui veritatis contemplationem difficilem esse exposuit, quod nemo digne ipsam consequi potuerit. Propterea melius cum Expositore ex præmissis concludit, quod ex quo vnusquisq; potest cognoscere de veritate, licet parum, ita se habere de veritate videtur, sicut prouerbialiter dicitur, in ianuis vtiq; domorum quis nam delinquet? nam domus interna non facile sciuntur, & circa ea facile homo decipitur, sed quemadmodum circa introitum domus, Thomas.

qui omnibus patet, primoq; occurrit, nemo decipitur, ita etiam est in contemplatione veritatis. nam ea, per quæ intratur in cognitionem aliorum, omnibus perspicua sunt, & nullus circa ea decipitur. huiusmodi sunt prima principia naturaliter perspicua, vt non esse de eodem simul affirmare & negare, & omne totum est maius sua parte, & cætera id genus. circa vero conclusiones, quas per huiusmodi, quasi per ianuas intratur, contingit sæpius ab errare. ergo contemplatio veritatis est facilis, quatenus ad minus istud modicū, quod est principium, per se perspicuum est, per quod intratur ad veritatis contemplationem. deinde exponit rationem difficultatis, & dicit { at totum, ac partē habere non posse, id difficultatem ipsius ostendit } Expositor exponit difficultatem contemplationis veritatis esse, quia homo non potest in rebus perfecte cognoscere totum. i. via resolutionis, quæ ipsis competunt: nec partem. i. via compositionis. ea. n. quæ rebus competunt, non facile est cognoscere via resolutionis, aut compositionis. Quæ expositio non est mihi consona, nec verbis idonea. Alexander vero per totum una expositione intelligit totam philosophiam, per partem, aliquam philosophiæ partem. diuiditur. n. philosophia in tres partes sexto huius. quia igitur nemo sigillatim neque de tota philosophia, neque de parte aliqua eius abunde disseruit, hoc eius difficultatem ostendit. nam qui parum eius, aut nihil attigerunt, ij non solū in vniuersa, sed etiam in partibus eius defecerūt, quo rei difficultas declaratur. Asignat etiam Alex. alias expositiones, quę mihi videtur superfluę, cū hæc sola satisfaciat.

Thomas.

Improbatio.

Quæ Auerro. comm. 1.

Auerroes autem licet ad verborum expositionē nō sit considerandus, tñ in commento probat primo veritatis contemplationem non esse impossibilem, qm̄, si comprehensio esset impossibilis, tunc desiderium naturale esset ociosum, quod habemus ad sciendam veritatem: & concessum est apud omnes nullam rem ociosam esse in natura. etiam asserit quædam, quæ conueniunt expositioni Expositoris, videlicet quod prima cognita a nobis naturaliter in quolibet genere entium sint, sicut locus ianuæ, in domo, quem nullus ignoriat & quantū ad hoc innuit facilitas contēplandi veritatē.

Fortasse etiam, cum difficultas duobus sit modis, non in rebus, sed in nobis ipsis difficultatis causa est. nam, ut uespertilionum oculi sese habent ad lucem diei, sic & nostræ animæ mens ad ea sese habet, quæ omniū manifestißima sunt natura.

Expositor causam asignatæ difficultatis afferre hic Aristotelem asserit, vt eorum opinionem refellat, qui posuerunt difficultatem cognoscendi veritatem omni ex parte prouenire ex parte rerum, pro quāto nihil esse stabile, sed omnia in continuo fluxu esse opinarentur. sed hoc excludens Aristoteles, dicit { Fortasse etiam cum difficultas } cognoscendi veritatem. s. { duobus sit modis, non in rebus } vt veteres arbitrantur { sed in nobis ipsis difficultatis causa est } cuius rationem sic orditur Expositor, si difficultas esset principaliter ex parte rerum, illa magis cognosceremus, quę suapte natura sunt cognitu faciliora: at quæ suapte natura sunt cognitu faciliora, minus cognoscimus. minus. n. cognoscimus, quæ sunt maxime in actu, & immaterialia, & immobilia, quæ suapte natura sunt maxime perspicua: ergo difficultas euenit in cognitione veritatis maxime propter defectum intellectus nostri, & nō ex parte rerum, vt veteres putauerunt. Quod autem ea, quæ sunt cognitu facillima, nobis sint ignota, probat Aristoteles exemplo vespertilionum, & dicit { nam, vt vespertilionum oculi sese habent ad lucem diei } quam videre non possunt, licet videant obscura, propter imbecillitatem oculorum suorum { sic & nostræ animæ mens } quæ oculus animæ est, { ad ea sese habet, quæ natura }, i. quæ suaptenatura { omnium manifestissima sunt } quæ substantiæ separatæ sunt. Expositor autem id, quod Aristoteles in textu assumpserat, videlicet ꝙ difficultatis ratio duplex sit, declarat: qm̄ in omnibus, quæ consistunt in quadam habitudine alterius ad alterum, potest impedimentum muneris euenire interdū ex vno interdum ex altero: vt si lignum non comburatur, hoc euenit interdum, quia ignis imbecillis est, aut quia lignum nō est combustibile. insuper oculus impedit à visione alicuius visibilis, aut quia oculus imbecillis, aut quia visibile est tenebrosum: sic igitur euenire potest, vt veritatis cognitio sit difficilis aut propter rerum defectum, aut propter imbecillitatem, quæ est in intellectu nostro. Verbi causa materia, motus, & tempus, & cætera, quæ imperfecta, & quasi potestate sunt, suapte natura cognitu sunt difficilia, substātiæ vero abstractæ, quæ actu sunt ac perfectissime, cognitu suapte natura faciles sunt. Hęc expō non potest reprobari, nō tamen prætereunda est Alexandri expositio, quæ talis est ꝙ, cum Aristoteles philosophiam cōtemplatricem partim facilem videri demonstrasset, partim difficilē, nunc quo sit philosophia difficilis, ostendat: vt rursus partim facilem, partim difficilem esse demonstret. Ad hoc autem demonstrandum accipit duos esse difficultatis modos, alterum, qui in ipsa rei natura consideratur, cum videlicet res talis sit, vt sua ipsius natura cognitu sit difficilis: alter in debilitate contemplantis. fieri. n. potest, vt aliquid sua natura facile sit ad contemplandum propter sui simplicitatem, idem nobis difficile consideratu fiat propter nostram tarditatem: ad quē difficultatis modum artem contemplatricem redigit, & philosophiā, quæ in veritatis inquisitione versatur, quæ verba huc pertinere videntur, vt nos ad studium contēplatricis philosophię cohortetur. si. n. quę sua spōte, atque natura nota, & prima sunt, eo nobis sunt ad contemplandum difficilia ob intellectus nostri tarditatem, satis intelligitur, magno nobis labore, & studio opus esse, vt intellectui nostro innotescant. sed qūo quædam difficilia sint propter philosophantium imbecillitatem, non sua ipsorum natura, apto vespertilionū exemplo declarat, quibus lumen diurnum impedimento est ad videndum ob oculorum imbecillitatem, cū ipsum natura sua maxime aspectabile, & causa videndi sit. aliam causam Alexander asserit cur Aristot. duos difficultatis modos exposuerit, & est, vt affirmaret hæc ambo philosophiæ adesse, propterea, ꝙ sua natura facilis cognitu sit, eadem difficilis propter nostram tarditatem. cur vero intellectus noster tarde se habeat ad res manifestissimas, exponit Alexander ex eo, quia intellectus nec est absolutus, nec separatus, sed est cum sensu, & passiuis animæ potentijs, quæ omnia proprio intellectus muneri obstant. actus. n. noster, qui continēter in sensibilibus versatur, impedimēto est intellectui ad contemplandum ea, quæ à sensu sunt separata. Dubitat Expositor contra exemplum Aristotelis, qm̄ sensus est vis cognoscitiua instrumentaria, quæ corrūpitur ab excellenti sensibili, at intellectus vis est, quæ caret instrumento, quæ perficitur ab excellenti intelligibili:

Expō Alex.

Dubitatio cōtra exemplū.

figibili: ergo similitudo non est conueniens.breuibus respondet impedimentum muneris virtuti cognoscitiuæ euenire posse, aut defectu instrumenti, vt cum corrumpitur ab excellenti obiecto: quale impedimẽtum intellectui accidere non potest, cum virtus sit ab instrumento absoluta, sed sensui accidere potest, quoniam vis est instrumentaria: aut defectu proportionis virtutis cognoscitiuæ ad obiectum, qualis defectus accidere potest vtriq;, sensui videlicet & intellectui. sensui quidem, qm̃ sensitiuę virtutes ex suis naturis diuersarum proportionum sunt ad obiecta sua in diuersis animalibus, vt vis olfaciendi in homine suapte natura ad odores improportionata est, in cane vero cõtra sua natura proportionata est. & quantum ad hoc sensus & intellectus similes sunt. nam intellectus quibusdam intelligibilibus est proportionatus, quibusdã vero improportionatus ex sua natura: ꝓportionatus quidem materialibus, intelligibilibus, improportionatus immaterialibus: & quantum ad hunc defectum sensus, & intellectus sunt similes, & sic patet similitudo. Sed mihi hæc responsio non parũ ambigua videtur. Qm̃, cum sensus sit virtus oriens ex instrumento, & in instrumento, videtur habere quicquid habet ex instrumento. quod.n.vis olfaciendi hebetior sit in homine, quam in cane, hoc non improportione sequente naturam potentiæ euenit, sed qualitate instrumenti, quod humidius in homine est quam in cane. Similiter, ꝙ intellectus humanus ad intelligendum materialia sit ꝓportionatus, ad intelligendum vero immaterialia improportionatus, hoc non euenit ex parte intellectus, qui oĩbus intelligibilibus est æque proportionatus, cũ sit potentia omnia fieri, sed ex parte sensuum, quibus vtitur ad intelligendum, sensus.n.ad intelligendũ materialia seruiunt intellectui, ad intelligendum vero immaterialia, impedimento sunt: nã intellectus, vt Alexander inquit, non est absolutus, neque separatus, sed cum sensu, & passiuis animæ potentiis, quæ omnia proprio intellectus muneri obstant. actus.n.noster, qui cõtinenter in sensibilibus versatur impedimẽto est actionibus, quæ a sensibus separantur. cum vero Expositor dicebat non esse similitudinem, quia sensus corrumpitur ab excellenti sensibili, intellectus vero nõ, dico hoc demonstrare non esse identitatem, sed similitudinem, qm̃ nulla est similitudo, quin claudicet, alioquin esset identitas. intellectus.n.non corrumpitur, qm̃ corporibus, & sensibus extrinsecus accedit. At sensus intrinsecus, qm̃ nascitur cum instrumento, & ex instrumento, & in instrumento, ideo quod instrumentum dissoluit, etiam sensum corrumpit. Auerroes vero quantum ad vim exẽpli sic ait, sed hoc.s.exemplum non demõstrat res abstractas intelligere esse impossibile nobis, sicut inspicere solẽ est impossibile vespertilioni, sed esse difficile: quoniã si ita esset.s. quod exemplum indicaret impossibilitatem, tunc natura ociose egisset, qm̃ fecisset illud, quod in se est natutaliter intelligibile non intellectum ab aliquo, sicut si fecisset solem visibilẽ, qui à nullo visu comprehenderetur. hanc rationem Expositor derisibilem esse ostendit. sed qm̃ de efficacia huius argumenti disputaui libro vltimo de intellectu, bona fronte sub silentio nunc pertranseũdum esse censui. ex ijs, quæ hic Expositor dixit contra Auerroem, patet Commenta Auerrois non fuisse in precio apud eum, cum nunquam eorum, nec in bonum, nec in malum meminerit, putans ea nihil conferre ad expositionem

Quæ Auer. Comm. 1.

verborum Aristotelis. fecit autem de eis mentionem cum aliquid videretur dignum consideratione.

TEX. 2.

Nõ solum autem ijs gratias habere iustum est, quorum opiniones quispiam acceptauerit, sed adhuc etiam ijs, qui ueritatem penitus non attigerunt. nam & hi aliquid contulerunt. habitum enim nostrum excitarunt. si enim Timotheus non fuisset, non tantam haberemus artem cantandi, & si Phrynis nõ antecessisset, non talis Timotheus euasisset. eodem modo res se se habet & de his, qui de ueritate dixerunt. a quibusdam enim opiniones quasdam suscepimus. alij autem, ut illi talia sentirent authores fuere.

Cum declarasset philosophiam contemplatricem esse partim facilem, partim difficilem, nũc aggreditur secundum, quod proposuit, videlicet non esse eos sua laude fraudandos, quod philosophiã vtcunq; perstrinxerunt, quasi illorum opera non parum adiumẽti attulerint studio sapientiæ. ex hoc.n.patebit, quo nã modo homines sese mutuo iuuent ad considerandam veritatem etiam patet non protinus esse profitendum veteres nobis fastidio esse, sed potius eisdem gratiam habendam, vtpote qui non parum posteris attulerint adiumenti, quo simul confirmat veritatis inquisitionem dignam esse, in quam studium omne confertur, cũ non modo ijs habere gratiam censeat, qui recte aliquid tradiderunt, quod nobis vsui esse posit, & quorum sententijs consentire valeamus, sed etiam antiquioribus, qui hæc leuiter videntur perstrinxisse, dici {Non solum autem ijs gratias habere iustum est, quorum opiniones quispiam acceptauerit}.i.à quibus accepimus veritatẽ vel aliquid, quod nobis vsui esse posit, & quorum sententijs consentimus {sed adhuc etiam ijs, qui veritatẽ penitus nõ attigerunt}, i. sed etiam antiquioribus, qui hæc leuiter videntur perstrinxisse. cuius causam affert, & dicit {nam & hi aliquid contulerunt} & exponens illud, quod contulerunt, dicit {habitum .n. nostrum excitarunt} & per habitum nostrum intelligit, vt Alexander exponit, facultatem animæ, qua facultate res huiusmodi indagare possumus, hoc est potẽtiam nostrã intellectualem, quam præparauerunt quæstionibus, ac inquisitionibus ipsam acuentes, ac excitantes, quasi.n.viam aperientes, nos in horum inquisitionem induxerunt. per quæ vult nos admonere, vt oẽs opiniones à veteribus traditas excutiamus. copia.n.veterum sententiarum ad eruendam veritatem paratiores efficimur. quo ex loco argumentum sumi potest, hũc librum recte post superiorem proximum collocari. nã, cum in superiore libro veterum sententias de primis principijs commemorasset, & eas nonnullis rationibus oppugnasset, recte hic liber sequitur, in quo veritas tãgetur. deinde hæc duo exemplo declarat, & dicit {si.n. Timotheus non fuisset} qui optimus musicus extitisse, videtur {non tantam artem cantandi haberemus} ergo Timotheo habendæ sunt, gratię, vt Expositor inqt, directe qm̃ is est, a quo veritatem in musicis accepimus qm̃ vt dictum est, dum vnusquisq; præcedentium aliquid de veritate inuenit, simul in vnum collectum, posteriores introducit ad magnam veritatis cognitionem {& si Phrynis non antecessisset, non talis Thimotheus euasisset} ergo in directe gratiæ habendæ sunt eis, qui ceperunt, & errauerunt, quatenus priores errantes circa veritatem posterioribus exercitationes occasionem dederunt, vt diligenti discussione habita, veritas dilucidius inueniretur. ergo Phrynidi hoc debemus qđ

per ipsum Timotheus talis euaserit, qui nisi præcessisset, artemq; fuisset exorsus, nunq̃ Timotheus eo perfectionis artem musicã deduxisset. deinde redit ad propositum de veritate, & dicit { eodem modo res sese habet & de his, qui de veritate dixerunt. a quibusdam. n. opiniones }. s. veras { quasdã accepimus } quibus gratiæ directe habendæ sunt { alij aũt, vt illi talia sentirẽt, authores fuere } & his habendæ sunt gratiæ indirecte.

Quæ Auerro. Comm. 2. Auerroes autem quantum ad hęc sic ait, & hoc, qđ dixit in pñti capite, manifestum est, nullus enim potest per se solus inuenire artes operatiuas, aut contemplatiuas in maiore parte. i. quantum ad maiorem partẽ artis quia non completur nisi per iuuamentum prioris ad sequentem, & nisi prior fuisset non esset sequens. Quare fit, vt in solitudine frui quis posſit inuentis, & non nulla addere, sed à principio artes inuenire, nemo in solitudine posſit. Iuniores vero nonnulli hæc quæ Arist. dixit, retulerunt ad principia scientiarum, nã (vt aiũt) intellectus virtute principiorum, & lumine intellectus agentis deuenit in notitiam multorum posteriorum. Quare si veteres vera principia tradiderunt, eis gratiæ habendæ sunt, qm̃ contulerunt ad veritatem suscipiendam. At si principia, quæ tradiderunt fuerunt omnino falsa, etiam eis gratiæ sunt habendæ, qm̃ nobis ansam præbuerunt, vt illis refutatis vera ipsa principia inueniremus. Ego vero puto tam de principiis quã de cõclusionibus vera esse, quæ Arist. dicit, qm̃ multi principia scientiarum nouerunt, ex quibus falsas conclusiones deduxerunt non recte syllogizantes & ex falsis principijs nonnulli veras conclusiones. nam ex falsis quandoque verum. ergo de vtrisque sermo Aristotelis potest verus esse, & ad propositum.

TEX. 3. *Recte itaque sese habet & illud, appellari uidelicet philosophiam, scientiam ueritatis contemplatricem. Nam finis quidem contemplatricis ueritas est. actiuæ autem actio. etenim si quo sese habeat, considerant actores ipsi, non tamen causam per se, sed, ut ad aliquid, atque ut nunc contemplantur.*

Actio. ἔργον. opus.

Tertium differendum in hoc libro, quod Alex. ipse proposuit in prima enarratione, erat, quo discrimine contemplatrix doctrina distet ab actiua: quod nunc prosequi videtur. hic autem aliter videtur hunc locum introducere Alex. cum inquit, qm̃ in philosophia contemplatrice appellanda, nomen veritatis vsurpauit, ne aliquis putet hanc vsurpationem esse præter rationem iccirco nunc merito eam sic appellari confirmat. Qm̃, *Digreditur.* cum hæc scientia sit sola, quæ prima illa ac vera oĩum aliarum scientiarum principia considerat ac tractat, merito vera philosophia contemplatrix dicitur, & veritatis contemplatrix, cum aliæ & artes & scientiæ principia sua ad metaphysicam referant. Ipsa igitur princeps est ac domina omnium aliarum, ac merito diuina philosophia, q̃ maxime Deo sit affinis, atq; cum eo ferè versetur, in eiusq; arcana penetret: Metaphysica, quod relictis ac neglectis rebus hisce naturalibus ortui ac interitui obnoxijs, infirmis, caducis, ac fluxis, sese tanquam speculationis alis ad superiora erigat, ac euolet in æterna illa, perpetua, immutabilia, ac diuina. Quippe cum μετὰ apud græcos, si accusatiuo iungatur, post, φύσιϛ naturam, & φυσικὰ naturalia significat. Transnaturalis igitur non immerito appellari potest, seu postnaturalis. Hæc enim homines in hac vita diuinos facit: hæc a sordibus huius mundi ad pulchritudinem ac immensitudinem Dei contemplandam nos vocat. Hæc nos ab omnibus liberat effectibus. Sed ne longius, quam opus sit, euagetur oratio, ad propositum nostrum reuertendum fuerit.

Dicebamus itaq; aliter videri hunc locum introducere Alexandrum, cum inquit, qm̃ in philosophia contemplatrice appellanda, nomen veritatis vsurpauit, cũ hæc vere veritatem omnium rerum doceat, atq; explicet. Nam aliæ quandoq; scientiæ velut cæcæ ac in tenebris versantes, demonstrant. Quarum tñ demonstrationes nihil valerent, nisi ad hanc tanquam ad caput ac principium verum ac summum referrentur, ab eaque vires suas acciperent. Illæ. n. non vere sciunt, si ad hãc referantur, nec sciunt propter quid, cum prima principia tanquã probata ac vera a Metaphysica accipiãt. Quæ illa quoque tractat ac probat, licet non recta demonstratione, sed per impoſsibile. Non igitur iniuria, nec falso scientia scientiarum vocitata est ac domina, vt in posterioribus analyticis Arist. ait, κυρία. Quod falso quidam cucullati logicæ attribuere videtur, cum nec eã sit scientia scientiarum, nec vere etiam scientia, cum non de rebus, sed de vocibus, ac orationibus tractet, de quibus vera scientia esse non potest. Hæc vero de rebus, nec de rebus tantum, vt aliæ quædam, sed de diuinis, æternis, immutabilibus ac perpetuis tractat, quæ nulli sunt subiectæ, sed omnia superant. Hæc dicta voluimus, vt quorundam ineruditorum imperitiã redargueremus, qui cum nihil ipsi sciant, omnia tamẽ scire se profitentur.

Sed ad textus expositionem reuertamur, ne à recto tramite aberremus. Iuxta hanc expositionem cõclusio textus hæc est, Metaphysica est scientia veritatis contemplatrix. Vnde dicit { recte itaque } & non vsurpatiue { sese habet & illud, appellari videlicet philosophiã } . i. metaphysicam, quæ per excellentiam philosophia dicitur { scientiam veritatis contemplatricem } quod olim in procemio sumpsimus. & qm̃ hæc cõclusio pro parte in præsenti libro est pertractata, ideo per verbũ { itaque } eam assignauit. Eam tamen in præsenti textu sic syllogizat, scientia contemplatrix, cuius finis est veritas, est scientia veritatis: Metaphysica est scientia contemplatrix, cuius finis est veritas: Igitur metaphysica est scientia veritatis. De syllogismo tangit maiorẽ & dicit { nam finis quidem contẽplatricis veritas est } & nihil aliud præter veritatem { actiuæ autem } finis est { actio } siue opus. Hanc maioris vim accepit vt cõcessam ex differentia, quæ communiter habetur inter contemplatricem, & actiuam. Et, cum Arist. dixit { nã finis quidem contemplatricis veritas est } eius præsertim suppleuit Alex. quæ prima principia, primasq; causas contemplatur, quæ a sensu omnino sunt abiuncta, & sua ipsorum natura existunt, quam item sapientiam interdum vocat: Iterum Alex. probat maiorem syllogismi, s. q̃ scientia, cuius finis est veritas, sit denominãda scientia veritatis, ex eo, quia doctrina quæq; à fine, propositoq; notatur, & habet esse: merito ergo Metaphysica, cuius finis est veritas, à veritate nũcupatur. Similiter actiuæ scientiæ actiuæ nominantur, qm̃ earũ finis actio est. Deinde remouet quandam tacitam dubitationem, qm̃ dici posset, actiuos etiam considerare veritatem, qm̃ considerant aliquando quo res sese habeant: modo hoc est considerare veritatem, cum ab eo, quod res ita est, accipiatur veritas. Remouet hanc dubitationem, & vt Alex. innuit, reperitur duplex scriptura: iuxta prima quidẽ dicit { etenim si actores ipsi }

qui

qui græce practici dicuntur { cõsiderãt quõ } res {sese habeat }.s.aliquando, quod est considerare veritatem, vt ꝙ iustitia sit æqualitas quædam, & fortitudo audacia qñ oportet, & tales veritates, insuper ꝙ sanitas est æqualitas proportionalis in humoribus, & bilis rubra humor calidus & siccus, & sexcenta talia { non tamen veritatem per se de re aliqua sempiterna, sed vt ad aliquid, atq; vt nunc contemplantur }, i. sed eam, quæ ali cui, & aliqñ veritas est, veritatem. s. ad actionem referentes. Agenda. n. huiusmodi neq; semper sunt, neque vniuersaliter, sed caduca potius, ac ſm ætates agentiũ, fortunasq; & habitudines eorum in quos aguntur. cũ vero dixit { non tñ veritatem per se de re sempiterna } videtur addidisse propterea, quia veritas ꝓprie, & maxime veritas ea intelligitur, quæ de rebus sempiternis habetur, non quæ versatur in rebus agendis, in quibus neq; veritas, neq; scientia est finis, cum non sint sempiterna. in quibusdam exẽplaribus, vt Alex. inquit, scriptum est { non tñ causam per se, sed ad aliquid, & nũc contẽplantur } quod si recte se habet, sensus est, actiui non considerant causam, quæ proprie & per se causa esse intelligitur, quæ quidem est causa vt res simpliciter vera sit, sed causam, cur aliquid ad hanc rẽ, & ad hoc tempus conueniens sit. veritas. n. rerum agendarum ad hunc modum sese habet, quod proprie dicitur verum secundum quid. & hoc pacto se habet scriptura in codice nostro.

Quæ Auerro. Commen. 3. Auerroes autẽ in præsenti textu ait, scientia. n. operatiua, quamuis vtatur ratiocinatione, & speculẽt causas eius, quod considerat, tamen non est digna vocari scientia speculatiua, quia non perscrutatur de causis rerum, & de definitionibus earũ, nisi vt scientes agãt, & non, vt sciant: sicut in scientijs speculatiuis, quarũ finis est tñ scire. Quare actiuæ scientiæ, & veritatẽ, & causas considerant, sed non, vt sciant, sed ut recte agãt.

TEX. 4. *Atqui uerum sine causa nescimus.*

Alexander bifariam exponit hunc locum, vno modo, vt probetur actiuos non considerare omnino verum in ipsis agendis hoc pacto, verum sine causa nescimus: Actiui non tradunt agendarum rerum cognitionem per causam: igitur actiui non considerant verum in ipsis agendis. de ratione tangit maiorem, & dicit { Atqui verum sine causa nescimus } quæ expositio, vt Alexander inquit, non conuenit cum secunda scriptura, ita vt ibi tangantur quasi minor, & conclusio, hic vero maior. est. n. ibi dictum, ꝙ actores in suis agẽdis nõ cõsiderant causam per se, sed ad aliquid & nũc, quæ est minor. Secundo exponit, vt velit Aristoteles probare eum, qui veritatem inquirit, oportere causas rimari, vt concludat metaphysicam veritatem inquirere non posse, nisi causas exponat, propter quas est veritas: vt syllogismus sit, scientia veritatis contemplatrix nõ potest veritatem inquirere, quin inquirat causas. probatur, quia verum non scimus nisi per causam: metaphysica est scientia veritatis contemplatrix: igitur metaphysica non potest veritatem inquirere, nisi inquirat, & pertractet de causis. de ratione solum tetigit probationem maioris, & dicit { Atqui verum sine causa nescim⁹ } ergo, si metaphysica agit de veritate, oportet agere de causis, propter quas veritas habetur, quibus verbis, ac cæteris in hoc libro traditis, docet cognitionem causarũ entium necessariam esse inquisitori veritatis. i. metaphysico, qui ꝓprie est veritatis inquisitor. quin & in ipso statim physici auditus exordio, & in posterioribus resolutorijs scientiam cognitionẽ per causam comparatam esse definit: & in primo libro huius scientiæ propriam alicuius rei cognitionem ex ipsius causarum cognitione pendere demonstrat. Sed huic occurres, nam veritatem primorum principiorũ habere possumus, & non per causam: quare intelligas non de omni vero. nam si omne verum innotesceret per causam, causarũ nullus esset finis, sed de veris quorum sunt causæ. Nam verũ cuius est causa, nescimus sine causa. sunt. n. vera nonnulla, quæ citra causam cognosci possunt, ea videlicet, quæ causis vacant, qualia sunt prima principia, quorum nullæ sunt causæ. ergo vel sermo mancus est cui deest, quorum sunt causæ, vt in physico auditu dixit. aut nescimus dixit pro eo, qđ est scientiam proprie dictam non habemus. scientia. n. quæ proprie intelligitur, est cognitio per demõstrationem. At principiorũ non est proprie demonstratio, sed alia potior quam quæ per demonstrationẽ habetur. *An quæcunq; ueritatis cognitio sit per causam.*

Vnumquodque autem maxime cæterorum est ipsum, quo & cæteris nomen idem competit cum eadem ratione: ut ignis est calidißimum. nam & cæteris hic caliditatis est causa.

Cum conclusisset in Metaphysica esse agendum de causis atq; principijs, nunc prosequitur: & intendit probare sempiternorum principia esse verissima. & procedit per subacceptionem, & accipit primo illud esse maxime tale, qđ est causa vniuoca omnibus alijs, vt sint talia: quam non aliter probat, quàm exemplo ab ipso igne sumpto: & dicit { Vnumquodque autem maxime cæterorum est ipsum }. i. tale est { quo & cæteris }. s. omnibus { nomen idem competit cum eadẽ ratione }. i. quod est causa vniuoca omnibus alijs, vt sint talia, quale est ipsum. Probat hoc exemplo ignis, & dicit { vt ignis est } corpus { calidissimum, nam & cæteris }. s. omnibus { hic caliditatis est causa }. s. vniuoca. Quo vero ad verba attinet, cum dixit { quo & cæteris nomen idem competit, cum eadem ratione } dedit intelligere, vt non solum ipsis inter se nomen sit commune, sed etiam ratio illis eadem. nam æquiuocis nomen commune est, & tamen alterum æquiuocorum, si esset causa cæteris omnibus, vt sint aliquid, non ꝓpterea causa illa erit maxime talis. vt confricatio, licet sit causa quibusdam, vt sint calida, non tamen ipsa est calidissima. qm̃ non conuenit in nomine cum calidis quorũ ipsa est causa, vt sint calida. insuper Sol est causa vt corpora sublunaria sint calida, sed qm̃ non est ratio eadem communis Soli, & cæteris, quæ sunt calida propter Solem, sed solum nomen commune. est (dicitur. n. Sol calidus, & sublunaria corpora calida) sed qm̃ non eadem ratio caliditatis in Sole est, & in corporibus, quorum est causa, vt sint calida, ideo Sol non est maxime calidus. bene tamen habet aliquid aliud excellentius caliditate. ex his patet intellectus illius propositionis, propter quod vnumquodq; tale est, & illud magis, nã intelligit, vt dictum est, quãdo illud, quo alia sunt talia, fuerit causa vniuoca: quæ habet rationem, & nomen commune cum eis, quorum est causa.

Quare & uerißimum est, quod posterioribus causa est, ut sint uera.

Ex propositione declarata subaccipit hoc pacto, quod omnibus alijs causa vniuoca est, vt sint talia, est maxime tale, quod est omnibus aliis causa vniuoca, vt

sint vera, est illud, quod omnibus alijs vniuoca causa est, vt sint talia: ergo quod posterioribus omnibus cau sa vniuoca est, vt sint vera, est verissimum. subintelligens syllogismum subaccipit conclusionem, & dicit { quare & verissimũ est quod } cæteris omnibus { posterioribus causa est }.s. vniuoca { vt sint vera } est autem ipsum verum, vt Alexander inquit, vniuocum omnibus, quæ sunt. nomen.n. veritatis omnibus com mune est, & ratio etiam eadem. non.n. nomen veritatis est proprium alicui speciei, nec eius ratio, sed tã nomen, q̃ ratio communiter se habent ad omnia entia. ideo, qđ est causa vniuoca omnibus alijs, vt sint, & vt sint vera, illud est maxime ens, & maxime verum.

Nõ obstat hoc ei quod cõiter de intelligentiarum productione substineri potest.

Quapropter principia eorum, quæ semper sunt, uerißima sint semper, necesse est. Non enim interdum sunt uera, neque illis ut sint, quicquam est causa, sed cæteris illa. quare unumquodque sicut se habet ad esse, ita quoque ad ueritatem.

Iterum subaccipit hoc pacto, quod posterioribus omnibus causa est, vt sint vera, est verissimum: principia eorũ, quæ semper sunt, sunt semper causa omnibus posterioribus, vt sint vera: concludit { Quapropter principia eorum, quæ semper sunt, verissima sint semper, necesse est } non contentus hac deductione ex iis, quæ dixit, iterum probat huiusmodi principia semper esse verissima, & dicit { nõ.n. interdum sunt vera } sed semper, cum semper sint causa eorum, quę semper sunt vera. idem probat secunda ratione, & dicit, { neq; illis, vt sit & vera sint, quicquã est causa, sed illa } sunt causæ { cæteris } vt sint, & sint vera. ergo sunt semper verissima. exponit autem Alexander per sempiterna, mundum, corpora cœlestia, elementa quatuor, quæ secundum speciem sunt æterna. at postquam dixit { id verissimum est, quod est posterioribus causa, vt vera sint } subiungit { eorum, quæ semper principia verissi ma sint semper, necesse est } quasi constet, quod est aliquibus existendi causa, hoc eisdem causam esse veritatis. ex quo sequitur principia semper entium esse uerissima. nam quæ semper veris sunt veriora, ea verissima sunt. Quibus verbis facit excerptum, ostendẽs verum cum ente coniunctum esse, ac cohærere, & dicit { quare vnum quodq; sicut se habet ad esse ita quoq; ad veritatem } quasi dicat, vt entitatẽ res quæ habet, ac eius est particeps, sic obtinet veritatem, vt si entitatẽ habeant non semper, nec veritatem habet semper, & si entitatem habet semper, etiam veritatem habet semper. Non.n. interdum sunt vera, si semper sunt. Quanquam id cunctis sempiternis est commune. Cũ vero subdit { neque illis vt sint, quicquam est causa, sed cæteris illa } excessum sempiternorum in veritate voluit significare. quatenus igitur semper entia, & horum causæ sempiterna sunt, eatenus vera sunt communicato vocabulo ipsis inter ipsa, & cum ipsorum causis. Quatenus vero sunt aliquibus causæ, vt vera sint, eatenus in sempiternis ipsorũ causæ sunt veriores eis, quorum sunt causæ. Sed dices quõ causæ sempiternorum sunt priores ipsis sempiternis. Sempiterna.n. omnia sunt simul tempore, Respondet Alexander, ꝙ sint illæ priores, hæc vero posterior, non quidem tempore, cum sint vtraq; quidem sempiterna, sed natura. quippe cum semper causa eis sit natura prior, quorum est causa. Iterum dices, si vnum verum sit altero vero verius, tunc verum a vero distabit. Respondet iterum Alexander verum à vero distare non esse absurdum. q̃m verũ ab esse dependet. ergo sicut esse cognoscibilium est varium, sic quoq; verum. esse autem cognoscibilium esse varium, patet, cum eorum alia sint scibilia, alia opinabilia. Non.n. cuncta entia scibilia sunt. etiam est veritas in singulis rebus cognitio rei quemadmodum sese habet. quare cum entis veritas sit comes, efficitur vt maxime ens maxime verum existat. quare verum distat a vero sicuti ens ab ente differt. Quærunt cum veritas sit duplex, altera incomplexa, quæ, vt Alexander inquit, est entis comes, vel, vt Iuniores loquuntur, est passio, siue affectio entis, aut, vt topice dixerim, est proprium entis prædicatum: altera complexa, quæ est propositionis significatum: vt illius propositionis homo est albus, veritas est hominem esse album, quod est adæquatum significatum eius, & verum, de qua harum veritatũ, id quod Arist. ait, est intelligendum. *Quæstiones.*

Iterum quærunt de quibus principijs loquitur Aristoteles, vtrum de principijs incomplexis, quæ sunt essendi causæ, quales sunt substantiæ immateriales, an de principiis complexis, quæ Axiomata dicuntur.i. proloquia, siue dignitates, quæ sunt cognoscendi causæ. Respondent, hæc, quæ Aristoteles inquit posse esse vera de vtraq; veritate, & de vtrisq; generibus principiorum. Aristoteles tamen non loquitur nisi de principijs, & veritate incomplexis. Nam, vt Alexãder inquit, Aristoteles vult habere metaphysicam, quæ sapientia dicitur, esse potissimam omnium scientiarum, quoniã cognitio talium causarum videtur cognitio maxime verorum. Sed contra hanc Iuniorum responsionẽ sunt dubitationes, q̃m videtur omnem veritatem esse incõplexam. Est.n. propositionis cuiuslibet veritas idem qđ illius primarium, & adæquatum significatum: At primarium, & adæquatum significatum propositionis categoricæ de præsenti affirmatiuæ, quæ composita est ex absolutis terminis, est eius subiectum, vt illius propositionis, homo est animal, significatum est homo. Nam hominem esse animal est homo, & Deum esse Deum est Deus, & sic de singulis huiusmodi. Hoc etiã probari potest, q̃m homo est id, quod est per suam essentiam: homo est animal per suam essentiam: Igitur hominem esse animal est homo. Sed huic occurres, hominem esse animal est hominem esse corpus. Igitur qui cognoscit hominem esse animal, cognoscit hominem esse corpus, vel è conuerso. negatur consequentia. Q̃m licet hominem esse animal esset hominẽ esse corpus, non sequitur, vt qui cognoscit hominem esse animal, cognoscat hominem esse corpus. Ergo illius propositionis, homo est animal, veritas est incomplexa. Secundo propositionis categoricæ affirmatiuæ de præsenti, quæ componitur ex terminis connotatiuis, qui non connotant dispositionem additam, significatum correspondens est significatum subiecti, vt illius, Socrates est figuratus, significatum est Socrates. Eius vero quæ est Socrates est risibilis, significatum est Socrates. Etiam illius, homo est risibilis, significatum est homo. Ergo harum propositionum veritas est incomplexa. ad hæc propositionis categoricæ affirmatiuę de præsenti, quæ componitur ex terminis priuatis significatum, quod huic correspondet, est significatum subiecti, vt illius homo est cæcus, significatum est homo, q̃m hæc homo est cæcus, significat hominẽ esse, & hominem non habere visum, & hominem esse aptũ ad videndum. modo hominem esse est idem, quod homo. & hominem non videre est idem quod homo,

cui deficit visus, & hominem esse aptum ad viuendũ est idem, quod homo. ergo veritas huius erit incomplexa. Insuper, si propositio categorica affirmatiua de præsenti sit cõposita ex terminis connotatiuis, qui connotant dispositiones additas subiectis, tunc tali ꝓpositioni correspondet pro significato dispositio, quę connotatur per illum terminum, vt illius, homo est albus, pro significato est albedo hominis. nam hominem esse album est albedo hominis, & sic est albedo. & non sequitur è contrario, quoniam non conuertiẽ: non.n.albedo est hominem esse album: ergo veritas huius propositionis est incomplexa. Quarto si propositioni negatiuæ nullum significatum correspondet, eius veritas nec complexa est, nec incõplexa, vt illius, chimæra non est hircoceruus. At si correspondet, eius significatũ est illud, quod significat subiectũ, vt illius, Socrates non est equus, si non Socrates sit, eius significatum est Socrates. Quare veritas huius erit incomplexa, vel nec complexa, nec incomplexa. Quinto propositioni de possibili, & de contigẽti aut nullum correspondet significatũ, & si correspondet, illud est incomplexum, quare vel illius veritas nec cõplexa, nec incomplexa erit, aut erit tm̃ incomplexa. Sexto propositionibus de prętérito, & de futuro aut nullũ correspõdet significatum, & sic earum veritas nec complexa est, nec incomplexa. aut si correspondit, vel correspõdebit earum veritas erit incomplexa. Septimo, hypotheticis propositionibus nulla veritas correspondet, nisi verum accipiatur pro necessario, & falsum pro cõtingenti. nam conditionalibus nullum correspondet significatum, nisi ex conditione: disiunctiuis vero ex disiunctione. ideo equũ habere alas, si volauerit, non est, nec erit aliquid, sed si esset equus in mundo, significatum illius erit equus. similiter illis aut Socrates est, aut Socrates non est: si Socrates sit, correspondet Socrates. Si aũt Socrates non sit, nihil correspõdet. ex his, si vera sunt, licet concludere, oẽm veritatem esse incõplexam, vel aliquam esse, quæ nec complexa est, nec incomplexa: cuius oppositum asserunt Iuniores, qui duplicem veritatem distinxerunt. Animaduerte tñ terminis syncategorematicis, qui sunt affectiones cæterorum terminorum, s.subiecti & prædicati, nullũ correspondere significatum ꝑter significatum subiecti vel prædicati. Huic.n.propositioni, oĩs homo est animal, nullum aliud significatum correspondet præter subiecti significatum. ideo veritas in talibus non erit, nisi incomplexa, vt dictum est. Hæc positio disputata est in ludicris. nunc vero nolo te ignorare significatum propositionis vno modo sumi pro eo, quod illi correspondet in rerũ natura, & sic semper est subiecti, vel ꝓdicati significatum, vt dictũ est, quando videlicet subiectum vel prædicatum est: sed, si non fuerint, nullum propositioni correspondet significatum. Alio modo accipitur pro conceptione, qua cõcipit intellectus ꝓpositionem esse veram, vel falsam. & sic præter operationem intellectus nihil est, sed solum dum est in intellectu: & de hoc sigñato positio non intelligit. ergo recte dixerunt propositionibus correspondere significatum subiecti vel ꝓdicati, capiendo significatũ pro eo, quod est in rerum natura. Quantum vero ad id, quod solum est dum intelligitur, significatũ est conceptio, quæ non est in rerum natura. Ergo accipiendo veritatem pro ea, quæ accipitur à significato, quod est in rerum natura, omnis veritas est incomplexa. quæ vero accipitur à significato, quod solum est in intellectu, veritas aliqua est complexa. ex ijs patet aliquam propositionem esse veram, cui nullum significatum correspondet in re: vt hæc est vera, chimæra non est equus, cui nullum significatum correspondet in re: & illa, hircoceruus non est homo, & sic de aliis. cum quo tamẽ stat nullam esse propositionẽ veram, quin ei correspõdeat aliquid in mente, à quo dicitur vera. nam, vt Alexãder inquit, in singulis rebus veritas est cognitio rei quemadmodum sese habet. Si quidem non in ipsis rebus veritas habetur, nisi vt in causa atque significato, sed in cognitione, vt in subiecto, à quo dicitur propositio vera. Ex his patet primum, quod de causis tradidit esse, quòd causæ sempiternorum sint maxime entia, & maxime vera.

Auerroes supra hac vltima parte dicit primo sic, & est manifestum per se, quòd vnumquodq; principiorum in vnoquoq; genere est proprie causa eorũ, quæ dicũtur de aliis rebus collocatis in illo genere de dispositionibus, in quibus conueniunt illæ res nomine & definitione, & assignat rationem & dicit cum principia in vnoquoq; genere sint causę esse eorum generum, & causæ omnium, quæ dicuntur illorum generum secundum quod sunt in illis generibus, Tunc ex his concludit, & cum ita sit, manifestum est, ꝙ primum in quolibet genere magis est dignum habere hoc nomen esse, & eius definitionem quàm ea, quorum est causa secundum illud genus, & omnium definitionum, & intentionum, quæ sunt in omnibus rebus, quæ sunt in illo genere prout sunt in illo genere. Ergo, quãdo causa fuerit vniuoca, erit magis talis per vniuocationes nominis, & rationis: quando vero fuerit æquiuoca, erit magis talis per quẽdam excessum alterius rationis: vt Sol per excessum virtutis erit cęteris calidior quibꝰ est cã, vt sint calida. Ignis vero per excessum caloris. Secundo Auerroes colligit omnia entia non acquirere esse, & veritatem, nisi ab ista causa, quę est sempiternorum causa: videlicet ab ipso Deo, sed quoniam de re hac disputaui in dilucidario, ideo nunc omittamus. Nobis autem ad præsens satis sit accepisse & ab Alexandro, & ab Auerroe, & cęteris expositoribus Deum esse causam vniuersalem omnium rerũ.s.& sempiternorũ, & cæterorũ, quæ sub sempiternis corporibus continentẽ.

Quæ Auer. Comm. 4.

CAP. II.

In nullæ causarum genere esse processum in infinitum ostendit.

AT uero constat principium quoddam esse, & neq; pro= fectione recta, neque specie, infinitas rerum causas esse. TEX. 5.

Cum de principiis assignasset vnum, nũc affert ſm videlicet ꝙ sit aliquod principium simpliciter primũ. Expositor vero Arist. asserit remouere quoddam, per quod ꝑcedens probatio posset infringi, q̃ ꝓcedebat ex suppositione illa videlicet quod philosophia prima cõtempletur cãs primas, hoc aũt tolleretur, si cãæ in infinitũ procederent, tunc.n.non essent aliquæ primæ cãe, ergo hoc suppositum probare intendit. Illud autem, quod mihi difficultatẽ facit, est ꝙ Arist. talẽ rõnem nõ fecerit, ideo hoc, qđ dicit Expositor, esse suppositũ nõ video, quomodo sit suppositũ. Alexan. vero postq̃ epilogauit ea oĩa, q̃ Ari. ptractauit, asserit Arist. velle hinc ostendere ex necessitate, ac ꝓdictis esse cãs, & princi-

Supposuerat superior ratio id quod modo proba philosophus si recte inspiciatur: videlicet primũ principium, et primam cãm.

pia, ac in ipsis principium esse quoddam, quod quidē est prima causa. nec repeti ab infinito causis. Ego vero, vt dixi, cum Aristoteles de causis vnum enunciasset, nunc eum enarrare secundum dico, quòd sit videlicet principium aliquod simpliciter primum. & hoc proponit {at vero constat principium quoddam esse} & hoc tanquam notum ad sensum accipit, quia ad sensum patet principiatum esse {&} constat per dicenda {neque profectione recta, neque specie infinitas rerū causas esse} ergo vnum accipit quòd principium sit, alterum probat videlicet quòd non procedatur in causis in infinitum: & sic sequetur, vt sit aliquod primū principium, quod est omnium rerum causa. dixit {neque profectione recta} hoc est, vt Alexander exponit, neque in eodem genere causæ {neque specie} idest neque in diuersis generibus causarum. Probabit enim neque in eodem genere causæ esse processum in infinitum, neque causas esse specie infinitas: ita, vt sint infinitæ species causarum. Auerroes autem non intelligens hæc, exponit per rectitudinem, vt causæ sint simul quasi in vna linea recta, & secundum speciem, intelligit secundum successionem, quæ fit in eadem specie: vt cum causæ fuerint altera post alteram, veluti cum secunda successerit, prior corrumpatur. Aut per rectitudinem intelligit ea, quæ sunt eiusdem speciei, veluti cum homo fuerit ab homine, & sic in infinitū. & per speciem intelligit secundum idem genus causæ, quæ expositiones sunt cōtra exempla Aristotelis, quæ sequentur & contra Alexandrum. tu vero pete rem hanc dilucidario.

Fieri enim non potest, ut aut in materia cum hoc ex hoc oritur, abeatur in infinitum, ut caro quidem ex terra, terra aūt ex aere, aer uero ex igne fiat, & huius nullus sit finis.

Nunc exponit per exempla quid ipse velit per profectionem rectam, & primo in genere causæ materialis, & dicit {Fieri enim non potest vt aut in materia, cum hoc ex hoc oritur, abeatur in infinitum: vt caro quidem fiat ex terra, terra autem ex aere, aer vero ex igne, & huius} scilicet processus {nullus sit finis.} vsus est autem exemplo falso, quod est secundum opiniones veterum philosophorum. quoniam exemplorum non requiritur veritas, sed manifestatio. aut exemplū est ex hypothesi, videlicet si terra esset carnis materia, terræ aer, aeris ignis, ignis aliquid aliud, & hoc in infinitum, vt legit Alexander.

Aut in eo, unde est principium motus, ut homo quidem ab aere, aer autem a Sole, Sol uero a discordia moueatur, & huius nullus sit exitus.

Nunc affert exemplum in genere causæ efficientis, & dicit {aut in eo} scilicet genere causæ non potest procedi in infinitum, quod dicitur {vnde est principium motus} id est causa effectrix {vt homo quidem} id est vt si homo quidem ab aere} scilicet supercalefacto in æstate {moueatur} .s. ad deponendū vestes, vel ad febres, aut ad q̄renda loca frigida {aer autem a sole} .s. calefaciente aerem {Sol vero a discordia moueatur} quæ s̄m Empedoclem est de primis causis agentibus {& huius} .s. progressus {nullus sit exitus.}

Simili modo neque in eo, gratia cuius cætera sunt, atque fiunt in infinitum perfectio esse potest, ut ambulatio quidem sanitatis, hæc autem felicitatis, felicitas uero alterius sit itidem gratia, atque hoc pacto aliud semper.

Nunc assignat exemplum in genere causæ finalis, & dicit {Simili modo neque in eo} .s. genere causæ {perfectio in infinitum esse potest} quod dicitur {gratia cuius cætera sunt atque fiunt} .i. quod dicitur genus causæ finalis {vt} si {ambulatio quidem} sit gratia {sanitatis} ambulamus enim sæpius, vt seruemus sanitatem {hæc autem} .s. sanitas sit gratia {felicitatis. Felicitas vero alterius sit itidem gratia, atque hoc pacto aliud semper} .s. in infinitum.

Eodem modo nec in ratione in infinitum abitio esse potest.

Vltimo idem assignat in genere causæ formalis, & dicit {Eodem modo nec in ratione} .i. nec in genere causæ formalis, quod ipse appellat τί ἦν εἶναι .i. quod quid erat esse, siue quiditas {in infinitum abitio esse potest} prætermisit exemplū in hoc genere causæ, quia, vt Expositor inquit, primo posteriorum expositum est non procedi in infinitum in prædicatis per se, nam animal de homine prędicatur, de animali autem vnū, & sic in infinitum Alexander tamen affert exemplum, vt si aīalis forma sit anima, animæ rursus aliud quicq̄, vt mens, iterum mentis aliud, & sic in infinitum. Hæc sunt exempla causarum infinitarum in rectum. Specie vero causæ infinitæ dicerentur, si non essent causarum genera quatuor, aut alio determinato numero, vt ipse demonstrauit, sed infinito, vt illis placebat, qui ponebant in principiis infinita figurarū discrimina. Neutro tamē modo causas infinitas esse posse docet, & primum in rectum. Sed dices, rectitudo causarum infinita videtur esse tenenda, si ad tempus referatur. nā secundum Peripateticos semper eius, quod factū est, ex aliquo, causam contingit accipere in infinitum. Veluti cum filius ex patre, & pater ex alio, & sic in infinitum generetur. Sic enim procedere in infinitum secundum Peripateticos, necesse est, cum apud eos tempus, & mundus sit infinitus, ac sempiternus. nam huiusmodi acceptio non causarum, sed temporis infinitatem ostendit. sed tunc causarum infinitas demonstraretur, si causa alia ante aliam specie diuersa in infinitum sumeretur. Nam generationis, quæ tempore infinito nunquam interimitur, eædem esse causæ demonstrarentur.

In his nanque medijs, extra quæ ultimum est, atque prius, necesse est id, quod est prius, eorum, quæ sunt post ipsum, causam esse. Si enim dicere nobis fuerit opus. quid ex tribus est causa, primum dicemus. Non enim utique ipsum ultimum dicemus, quippe cum nullius ultimum ipsum causa sit. At neque medium: est enim unius causa. nihil enim interest unum, an plura sint media, & finita, an infinita. Infinitorum uero hoc pacto, infinitiq; omnino partes omnes usque ad hoc præsens similiter media sunt: quare si nihil sit primum, causa omnino nulla est. TEX. 6. De causa efficienti.

Probat nunc Aristot. quod proposuit, videlicet q̄ rerum causæ profectione recta non sint infinitæ. Verum Expositor vult Aristotelem primo probare hoc in causis efficientibus. Alexander vero, cui processus Aristotelis est consonus, vult Aristotelem probare demonstratione vniuersali ad omnes causas profectione recta causas non esse infinitas. Sumit ergo Aristotelem in omnibus causam posteriorum esse primum: cui, si addideramus, in infinitis non esse primum, concludetur in secunda figura, in infinitis non esse causam. Hoc autem est contra positionem, quæ est quòd causæ,

causæ sint infinitæ profectione recta. Vbi enim non est causa, neque finitæ, neqe infinitæ erunt causæ. & sic syllogismus ducit contra positionem id, quod est absurdum. Aristoteles ergo primo sumit & disputat maiorem, deinde ibi {infinitorum vero} tangit minorem. Vltimo tangit conclusionem ibi {quare si nihil} de prima parte dicit { in his nanque medijs, extra quę vltimum est atque prius, necesse est id, quod est prius, eorum, quæ sunt post ipsum, causam esse} quasi dicat in omnibus mediis scilicet & posterioribus causa posteriorum & mediorum est primum: Quæ fuit maior. hanc maiorem probat explicans rationem in tribus. quasi dicat propositis ergo tribus, quorum alterum sit primum, alterum vltimum, tertium medium {si enim dicere nobis fuerit opus, quid ex tribus} scilicet illis datis { est causa, primum dicemus } & probat dicens { non enim ipsum vltimum dicemus } scilicet causam esse cæterorum { quippe cum nullius vltimū ipsum causa sit} cum nihil sit ipso posterius {At neque medium} subaudi causa est cæterorū { Est enim vnius causa } tantum scilicet vltimi. nos autem quærimus ex tribus propositis, quod est cæterorum causa. ergo dubium non est, quin primum causa sit posteriorum. Sed dices, ratio hæc est explicata in tribus: at mediū non semper est vnum, licet extrema semper sint duo: quare non recte in tribus ratio est explicata, quasi respondet dicit { nihil enim interest vnum, an plura sint media} quantum ad demonstrationem conficiendam { & finita, an infinita} cum eadem sit in cunctis ratio. Nam quotuis sumerentur, semper primum erit proprie cæterorum causa, non medium aliquod, aut extremum, non.n.extremum, quoniam nullius omnino causa est: non medium, quoniam hoc altero indiget ad existendum, hoc est se antecedente: quod si nō fuerit, ne ipsum quidē erit. ex his habetur hæc maior, in omnibus posterioribus & mediis, causa posteriorū est primum. Cæterum hoc in loco primum & vltimū non tempore, vt Alexander inquit, sed formali causarum discrimine intelligi debet. Deinde volens tangere minorem, videlicet quòd in infinitis non sit primum, præmittit loco eius quasi illius probationem, quòd videlicet omnes partes infiniti sint media, & sic vult habere, quòd in infinitis non sit primum, quæ fuit minor: & dicit {infinitorum vero hoc pacto } scilicet quæ recta profectione sunt infinita {infinitiq; omnino partes omnes } .i.infinitæque magnitudinis omnino partes omnes, idest sed partes tam infinitorum omnes, quæ recta profectione sunt infinita, quàm magnitudinis {vsque ad hoc præsens media sunt } & nullum primum. vt sit minor, sed in ipsis infinitis quouis modo non est primum, cum omnino sint media, & nullum primum {vsque ad hoc præsens} dixit.i.vsque ad præsens nostrum tempus, à quo causarum inquisitionem exordimur. & quanto magis in futurum semper partes infinitæ erunt mediæ, & nulla prima. tunc simul replicans minorem, infert conclusionem, & dicit {quare } si in cunctis infinitis quouis modo { nihil sit primum} quæ est minor, cum omnia sint media { causa} in eis {omnino nulla est} quæ est conclusio. est igitur syllogismus, in omnibus posterioribus & mediis causa posteriorum est primum: in infinitis quouis modo sumetis non est primum: igitur in infinitis quouis mō sumptis non est cā.s.nec vna, nec plures, nec finitę, nec infinitæ, quod est cōtra concessum ab aduersarijs, dixi quouis modo infinitum, quoniam quouis modo sumatur infinitum, eius partes sunt mediæ, & nulla prima, vt si quid esset magnitudine aut specie, aut tempore infinitum, omnes eius partes sunt mediæ & nulla prima. nam omnium actu infinitorum quæcunque pars accipiatur, media est, quia si non est media: est igitur extrema. At quod extremum habet, non est infinitum. & fortasse dixit { vsque ad hoc p̄sens } quoniam si à p̄senti momento causas sumamus, quæcunq; sumpserimus, media sunt, si repetitio in infinitū progrediatur, vt ponitur. Sed huic occurres, quia videtur in ratione petitio principii, quoniam supponit omnes causas esse medias, si essent infinitæ, & sic supponit primum & vltimum. Iuniores euadunt, quoniam volunt Aristotelem supponere omnes causas esse medias per abnegationem primæ, & vltimæ: quo in modo ratio nō petit principium. Sed facile dicamus syllogismum Aristotelis non esse eum, quem iuniores fingūt. nam in eo fortasse cōmittitur petitio eius, quod est in principio. Sed syllogismus est, In omnibus rebus causa est primum, hanc probauit Aristoteles, quia tribus positis, neque medium, neq; vltimum est causa cæterorum, sed primum & sic vult habere maiorem: Minor vero, est sed in infinitis, quouis modo sumptis, vt expositū est, non est primum, alioquin non esset infinitum aliquod eorum: igitur in infinitis quouis modo sumptis non est causa.s.nec vna, nec plures, nec finitæ, nec infinitæ: quod est contra concessum ab aduersariis. minorem probauit, quoniam in infinito quouis modo sumpto quicquid accipitur, est medium.i.neque est primū, neque vltimum. hoc pacto struendo syllogismum, non video quonam modo sit petitio principii ī eo. Animaduerte tamen, vt in dilucidario tetigimus, in eodem genere causæ processum in infinitum posse vno modo intelligi in causis eiusdem generis essentialiter ordinatis, aut in causis eiusdem generis accidētaliter ordinatis. rursus in causis eiusdē generis accidentaliter ordinatis, vno modo intelliguntur, vt sint causæ infinitæ accidentaliter ordinatæ simul ac permanenter, alio modo successiuæ, vt diximus de mente Alexandri superius: & ab Auerroe. dixit Alexander superius sic, rectitudo causarum infinita non ita est nobis redarguenda, vt infinitatem secundum tempus sumamus, & ad hūc modum eius, quod factum est ex aliquo, causam accipiamus sic. progressum in infinitū procedere necesse est, cum sic tempus sit infinitum & mundus sempiternus. Nam huiusmodi acceptio non causarum, sed tēporis infinitatem. Ostendit ergo in causis eiusdem generis accidentaliter ordinatis procedere in infinitum secundum tempus, id est secundum successionem concedunt Peripatetici, supponendo mundum & tempus æternum: processum vero in infinitum in eodem genere causæ in accidentaliter ordinatis permanenter, negarent: quoniam vt deducit Tertio Physicæ auscultationis, tunc daretur infinitū in actu: quod occuparet omnem locum verum & imaginarium. hic vero Aristot. loquitur in eodem genere causæ, & in causis illius generis essentialiter ordinatis, qualis essentialis ordo est inter hominē, & Solem, & Deum: & alias causas infinitas, si darentur. sic.n. Alexander hanc conclusionem exponit, sic & Auerroes, & Expositor, & cæteri Iuniores. hæc de dilucidatione cōclusionis. De dilucidatione vero syllogismi, quo vtitur Arist. in dilucidario diximus syllogismum Aristotelis esse ex suppositione. q̄m

Ad hominem potius est hæc cōtra, quod in infinito omnia sint media.

Comm. 6. E[illegible]rratione nona.

Aristoteles, ut diximus, supponit esse primum efficiẽs, deinde probat sub hoc primo nõ posse esse causas effectrices infinitas essentialiter ordinatas, atq; eiusdem generis & hoc pacto ratio hæc erit ex suppositione, quam accepit à philosopho naturali in octauo physicæ auscultationis. vnde componebam rationem sic, in quocunq; genere causæ est prima, non possunt sub ea esse causę infinitæ, aliter enim ille non essent ab illo primo per se, sed tantum per accidens? sed in genere causæ efficientis est prima: ergo non possunt sub illa esse causæ infinitæ. hoc modo exposui olim. nunc uero diligentius considerando, videtur mihi syllogismum Aristotelis esse vniuersalem, ut Alexander dixit, ad quodlibet genus causæ. secundo videtur syllogismum esse absolutum, & non ex suppositione. syllogizat .n. sic, in omnibus rebus causa est primum: in infinitis quouis modo non est primũ: igitur in infinitis quouis modo non est causa. & constat Aristotelem posuisse maiorem, minorem, & conclusionem; & nihil supposuisse, nec petiisse quod est principio.

Qua Auer. Comm. 6. Auerroes autem putans hanc demonstrationẽ esse positam in libro Physicorum enititur asignare aliquã differentiam, & dicit: & cõsideratio vniuersalis in omnibus causis, quatenus sunt causæ, est huius scientiæ, & Aristo. quamuis vtatur his demonstrationibus sciẽtię naturalis, tñ inducit eas vniuersalius. qm̃ quanto fuerit demonstratio vniuersalior, tanto erit huic scientiæ accommodatior. & Arist. obseruat se in hac intentione. s. inducendo demonstrationes vniuersales alio modo quàm in scientia naturali, & hæc est causa, quare recapitulat eas in hac scientia. *Improbatio.* Quæ additio vana est, quoniam demonstratio, quam Aristoteles fecit in præsenti loco, in naturali philosophia nullibi est explicata, vt patet consideranti.

TEX. 7. *At uero neque ad infera, si supera principium habent, in infinitum progreßio esse potest: ut ex igne quidem aqua, ex hac autem terra, & sic semper aliud quid genus fiat.*

Expositor de materiali agit. Expositor arbitratur, postquam Aristoteles probauit non esse procedendum in infinitũ in causis efficientibus, nunc probare non esse procedendum in infinitũ in causis materialibus. Venit autem Expositor ad hãc expositionem propter exemplum, quod est in causis materialibus. Et pro verborum expositione præmittit patiens subiici agenti, & propterea, vt inquit procedere in agentibus est ire sursum, procedere vero in patientibus est ire deorsum: & quia agere attribuitur causæ mouenti, pati vero materiæ, fit vt processus causarum mouentium sit sursum, processus vero causarũ materialium sit deorsum: quia ergo demonstrauerat non esse infinitũ processum in causis mouẽtibus, quasi sursum proficiscendo, nunc dicit {At vero neq; ad infera}. i. in causis materialibus {in infinitum progresio esse potest, si supera} .i. si cãæ efficientes {principium habent} vt proximo textũ probatum est. Et affert exẽplum in causis materialibus ꝭm opinionẽ antiquorũ naturalium, qui posuerunt principium materiale esse vnum quatuor elementorum: & dicit {vt ex igne quidem aqua, ex hac aũt terra, & sic semper aliud quid genus fiat} Secundum hanc ergo expositionem Aristo. vult ꝓbare statũ in causis materialibus, postquam probatus est status in causis mouentibus. Et hoc primo modo Auerroes quoq; exponit in commento. Exponit Expositor etiam aliter intelligendo in causis mouẽtibus effectus vltimos esse notos ad sensum: ideo in talibus mouentibus non quæritur, si procedatur in infinitũ deorsum ꝭm illud genus, sed si procedatur sursum. Sed in genere causarum materialium econuerso supponitur vnum primum, quod sit pedamentũ cæterorũ, & dubitatur vtrum in infinitũ procedatur deorsum ꝭm processum eorũ, quæ generantur ex materia, cui expositioni consonat exemplum. Non. n. dicit, vt ignis ex aqua, & hoc ex alio, sed econuerso ex igne aq̃, & ex hoc aliud. Vnde supponitur prima materia, & q̃ritur sit ne processus infinitus in posterioribus materiis. & sic ꝭm hanc expositionem Aristo. nunc probat statum in materiis posterioribus, prima ipsa materia ꝓsupposita. Et vtraq; expõ dubio procul stare potest. Alexander tamen postquam ostendit inquit progressionem cãrum in rectum sursum infinitã esse non posse, sed necessario si qua omnino est causa, aliquod primum est ac principium, sic nunc vicissim demõstrat, ne deorsum quidẽ recta profectione in infinitum cãs ire posse, si principium causarum, & aliqua prima cã sit, & sicuti prima ratio est vniuersalis ad quodlibet genus cãæ, sic hæc demonstratio est ad quodlibet genus cãæ. qm̃ sicuti prima ratio probauit statum supposita vltima causa, sic hæc demonstratio probat statum supposita prima causa, quod exemplo à materia sumpto docet: nam licet exemplum sit in genere causæ materialis, tñ vtitur eo pro exẽplo in quocũq; genere cãæ. vnde dicit {at vero neq; ad infera}. i. in posterioribus causis {in infinitum progresio esse potest, si supera principiũ habent}. i. si in prioribus sit deuenire ad primã, ecce quomodo loquitur generatim in quolibet genere cãæ. ponit tñ pro exemplo in omnibus generibus causarum exemplum solũ in genere causæ materialis: & dicit {vt ex igne quidem aqua, ex hac autem terra, & sic semper aliud quid genus fiat} vbi supponit ignẽ esse primam causam, & accipit genus pro specie. *Alexand.*

Dupliciter enim hoc ex hoc fit, non ut hoc post hoc fieri dicitur: uelut ex isthmijs dicuntur olympia fieri, sed ut aut uir ex puero mutationẽ subeũte fieri dicitur, aut ex aqua aer.

Expositor Alexandri. Vt Expositor ait, Aristoteles nunc vult probare ꝓpositum: & antequàm id prosequatur, prædistinguit duos modos, quibus dicitur aliquid fieri ex aliquo. Alexander autem Aristotelem asserit hanc distinctionem præmisisse, quia dictio, qua propositum demonstrat, non caret difficultate, quam breuiter explicare tentans fieri, ac factum esse aliquid ex aliquo dupliciter dici sumit, & tu intelligas proprie. ac per se, quoniam improprie aliquid dici potest fieri ex aliquo quoties fit post illud & dicit {Dupliciter enim hoc ex hoc fit}. s. per se, ac proprie {non}. s. improprie {vt hoc post hoc fieri dicitur} potest enim improprie aliquid dici fieri ex aliquo, quoties fit post illud {velut ex isthmiis dicunt̃ olympia fieri}. i. post isthmia fiunt olympia, vel è conuerso. Olympia & isthmia festa siue græcorum ludi sunt, quorum alter post alterum fit. causa quare nõ proprie in his dicitur alterum fieri ex altero asignat̃ ab Expositore, qm̃ fieri est quoddam mutari: in mutatione aut non solũ requiritur ordo duorũ terminorum, sed etiã subiectũ idẽ vtriusq;. quod nõ contingit in his, sed id dicimus, q̃tenus imaginamur tẽpus esse vt subiectũ diuersorũ festorũ, sed ꝓprie dicitur aliquid fieri ex aliquo quoties aliquod vnũ subiectũ mutat̃ de hoc in illud. Alexan. autem ait Aristo. inter modos,

dos, quibus aliquid dicitur fieri ex alio, omisisse eũ, qui poterat ex dictione significari, quæ ait hoc ex hoc, illam.s.quo hoc ex hoc,i.hoc potest hoc explicamus. quoniam, cum aliqua ad hunc modum fiunt, quo fieri dicitur hoc ex hoc, quasi alterum ex altero velut ex causa fit. huiusmodi ergo significatum omisit, quia sermo de causis, & ijs, quæ fiunt ex causis ab ipso susceptus est. hæc enim ordinem tm̃ quandam temporis significant, cum horum non transeat alterum in alterum, nec conferat quicquam ad alterius generationem. Hæc ergo est causa, quare hunc Aristo. prætermiserit. Propterea subdit modos dicens {sed vt aut vir ex puero mutationẽ subeunte fieri dicitur, aut ex aqua aer} ex puero.n.fit vir, quatenus puer mutatur de statu puerili imperfecto, in statum virilem perfectum:& hæc mutatio dicitur generatio per accretionem: quin etiam ex addiscente doctus, quæ vocatur alteratio, & ex non intelligente intelligens, quæ mutatio per formam est, est.n.perfectio. In hoc quoq; genere fit auroræ in diem mutatio. Aurora.n.perficitur in diem ꝑgrediendo, & propriam speciem seu formã assumit. itaq; huiusmodi generationem fieri dicit ex eo, quod efficitur. quoniam est quædã ex iam facto quodq; aliquid esse in perfectionem progressio {aut ex aqua aer} & hæc generatio ex eo mutatio est, quod nondum est. nam quod ita fit, non iam factum, aut præexistens fit, atq; perficitur, sed est ex ipsa generatione, cum ante non fuerit. Neq;.n.generatio, quæ propriæ intelligiẽ, est mutatio ex non esse omnino in esse, cũ fiat ex interitu eius, quod ꝓfuerat. Aer.n.fit ex aqua: nõ quod aqua fiat aer, sed quia aer fit ex interitu aquæ. In hos itaque duos modos diuisum esse reperit, quod ex aliquo in aliquid mutaẽ, quodq; fit, vt ex aliqua cã & subiecto.

Ex puero igitur uirum fieri dicimus, ut ex eo, quod fit, id quod factum est, aut ex eo, quod perficitur id, quod est perfectum. Vt enim inter esse, atq; non esse medium est generatio, sic & inter id, quod est, atque id, quod non est, id, quod fit, medium semper est. Vnde qui discit, fit sciens, et id quod est, quod dicitur, ex addiscente fieri, scientem. ex aere uero fit aqua altero subeunte corruptionem.

Cum dixisset aliquid fieri ex aliquo dupliciter, nũc assignat differentiam inter membra, asserens id, quod fit, vt ex puero, dici fieri modo, quo perfectum, & factum fit ex imperfecto, & eo, quod est medium in fieri. Id vero quod fit, vt ex aere, dicitur fieri vt ex eo, quod corrumpitur: dicit {ex puero igitur virum fieri dicimus, vt}.i.modo, quo {id, quod factum est, fit ex eo, quod fit}.i.ex eo, quod est medium in fieri {aut} modo, quo {id, quod est perfectum, fit ex eo, quod ꝑficitur}.i.ex medio, quod est inter perfectum & imperfectum. Nec hæc, vt Alexander inquit, posuit, vt diuersa, sed, vt alterum sit alterius expositio. & cum dixisset talia fieri vt ex eo, quod efficitur, docet quid sit quod efficitur, asserens id, quod efficitur, esse semper medium inter esse, & non esse: & dicit {vt.n.inter esse, atq; non esse medium est generatio, sic & inter id, quod est}.s.in sua vltima perfectione {& id quod non est}.i.omnino remotum à sua ꝑfectione {id quod fit}.i.id, quod est in fieri {medium semper est} deinde quasi afferens alia exempla, dicit {vnde qui discit, fit sciens, & id quod est, quod dicitur ex addiscente fieri} subaudi dicimus esse {scientem} patet igitur primus modus, quo aliquid ex aliquo fieri dicitur. est.n.quo aliquid dicitur fieri ex aliquo, vt ex medio, secundus vero, quo aliquid dicitur fieri ex aliquo, vt ex subiecto, cui inest priuatio, vel interitus eius, quod fit.

Quapropter in illis quidem non fit reflexio, neque fit ex uiro puer: non.n. ex generatione fit id, quod fit, sed est post generationem. sic enim ex aurora fit dies, quia post illam: iccirco neque ex die fit aurora: at in his reflexio fit.

Hic assignat secundam differentiam. & est talis, ꝙ in illis, quæ fiunt primo modo, non est reflexio, nam licet ex puero fiat vir, non tamen ex viro fit puer. In his vero, quæ fiunt secundo modo, est reflexio. nam ex aqua aer fit, & econuerso. Sequitur autem hæc differentia ex prima, quoniã quod fit ex aliquo primo modo, fit ex illo tanquam ex imperfecto. modo ex imperfecto fieri potest perfectum, non tamen econuerso, ex perfecto imperfectum. At quod fit ex aliquo secundo modo, fit ex illo vt ex corrupto: modo ex aqua corrupta potest fieri aer, & ecõuerso ex aere corrupto aqua: quoniam generato & corrupto est vnum commune subiectum, quod potest illa vicissim suscipere. verba autem Aristotelis non sunt clara: dicit autem sic {quapropter quia}.s.ex prima differentia sequitur secunda {in illis quidem}.s.quæ fiunt primo modo {non fit reflexio, neq;} vt exemplo vtar {fit ex viro puer} licet ex puero fiat vir. & assignat causam, & dicit {nõ enim id, quod fit}.s.primo modo {ex generatione fit}.i.per generationẽ simpliciter, cui nihil præsupponitur rei, quæ fit, nisi materia, & subiectum commune. Non.n. id, quod fit primo modo, per generationem simpliciter fit, modo quo fit aqua ex aere, quibus commune subiectum tantum supponitur: {sed} illud, ex quo fit aliquid primo modo {est post generationem} est.n. puer, ex quo fit vir, post generationem. nam puer aliquid genitum est. Deinde hoc exponit exemplo clariore, & dicit. {sic.n.ex aurora fit dies} quia dies non fit ex aurora tanquam aurora nihil sit diei, cum aurora sit dies imperfectus {quia post illam}.i.quia post generationem auroræ, quæ paruus dies est, dies fit {iccirco neq; ex die fit aurora} quoniam ex perfecto nõ fit imperfectum. tunc tangit aliud membrnm, & dicit. {at in his}.s.quæ fiunt secundo modo {reflexio fit} vt aer ex aqua, & è conuerso, quoniam his subiectum commune est, quod vice versa recipit vtrunq;, nec alterum alterius est finis. Quo vero ad verba attinet, verbũ post, non accipit hic Aristoteles, vt dicit ordinem temporis tãtum, veluti cum dicimus olympia fieri post isthmia, & è conuerso, sed, vt notat genitum esse. nam vir, qui fit ex puero, fit ex aliquo, quod generatum est, licet non perfectè. nam, vt Alexander inquit, quod fit hoc pacto, non fit ex alterius interitu, ipsaq; generatione, sed ex aliquo iam facto: quod per generationem est. ex infante enim fit puer, tanquam ex eo, qui iam est infans, deinde ex puero fit vir etiam tanquam ex eo, qui iam est puer. At er fit ex aqua non tanquam ex eo, quod iam est aqua, sed tanquam ex corrupto. nam ex interitu aquæ aer fit.

Neutro autem modo in infinitum abitio esse potest. Etenim illorũ quidem, cum sint media, finem esse necesse est. Hæc uero reflectuntur. Alterius.n.corruptio alterius est gñatio.

His differentijs expositis, nunc ꝓbat intentũ.s.vniuersali rõne ad omnia genera cãrum: & primo ꝓponit intẽtum, & dicit {Neutro aũt modo in infinitum abi-

tio esse potest} & primo probat non esse abitionem in infinitum in iis, quæ fiunt primo modo: videlicet modo, quo ex infante puer, & ex puero vir fit. quia non est procedere in infinitum ex infante in puerũ, ex puero in iuuenem, ex iuuene in virum, & sic in infinitum. probatur & syllogismus est, ea quæ fiunt ex ijs, quæ fiunt, vt ex mediis, tandem finem habent in extremum. Hæc fuit declarata ex differentiis inter primum, & secundum modum. Quæ fiunt primo modo videlicet, vt ex infante puer, & ex puero vir, fiunt vt ex medijs: igitur tandem in his est deuenire ad extremum. Minor etiam est declarata in differentiis eorum. dicit {etenim illorum quidem}.f. quæ ex medijs fiunt, quæ media ex generatione sunt entia, vt ea quæ fiunt proficiendo {cum sint media}.f. ex quibus fiunt {finem esse necesse est} vel sic {etenim illorum quidem} mediorum, f. {cum sint media, finem esse necesse est} & vtraque expositio est Alexandri. Est ergo maior, omnia, quæ fiunt ex aliquibus, tanquam ex mediis in finem, finem habent. Cui adde minorem, sed quæ fiunt primo modo, fiunt ex aliquibus tanquam ex medijs in finem: Ergo quæ fiunt primo modo, habent finem. Hæc ratio patet ex differentiis assignatis. Deinde probat secundam partem, sic, quæ reflectuntur, in generatione habent finem. Non enim posset esse reflexio ab vno extremo in alterum, & econuerso, nisi intercapedo inter extrema esset finita: sed quæ generantur secundo modo, reflectuntur in generatione, vt ex differentiis patet: igitur quæ generantur secundo modo, habent finem. dicit {hæc vero}, f. quæ secundo modo generantur {reflectuntur}, f. in generatione, hæc est minor, cuius probationem subdit {alterius enim corruptio alterius est generatio} quod in auditu physico demonstratum est. Igitur hæc etiam finem habent.

Simul insuper fieri nequit, ut ipsum primum, cum perpetuum sit, corrumpatur. Cum enim generatio non in infinitũ sursum proficiscatur, id ex quo corrupto primo aliquid ortum est, perpetuum non esse necesse est.

Expositor. Expositor vult Aristotelem ostendere quo prædictorum modorũ ex prima materia aliquid fiat, & asserit eum velle ex prima materia nõ fieri aliquid per modum secundum, quo ex aqua corrupta fit aer, sed per modum primum, quo ex puero fit vir, vt ex medio. pro deductione huius Aristotelem vti duabus suppositionibus asserit, in quibus omnes philosophi naturales conuenerunt, quarum Prima est, vt sit aliquod primum principium materiale, ita, vt in generationibus naturalibus rerum nequeat sursum procedi in infinitũ. Secunda vero, vt si ipsa prima materia sempiterna. ex hac igitur secunda suppositione, vt inquit, statim concludit ex prima ipsa materia non fieri aliquid secundo modo, videlicet, vt ex aere corrupto fit aqua, & dicit {Simul insuper} cum ijs. f. quæ superius dicta sunt {fieri nequit, vt ipsum primum}. f. materiale principium {corrumpatur} & sic non potest ex primo materiali principio aliquid fieri, vt ex aere corrupto fit aqua: quia illud, quod est sempiternum, non potest corrũpi. Sed dices primum principium materiale non poni a philosophis vnum numero sempiternum, sed successione, quemadmodum si poneretur humanum genus sempiternũ successione. Contra obiicit ex prima suppositione, & dicit {cum enim generatio non in infinitũ sursum proficiscatur, id ex quo corrupto primo aliquid ortum est, perpetuum non esse necesse est} & sic semper erit dare aliud prius, & sic in infinitum: quod est contra primam suppositionem, quæ est, vt si aliquod principium primum materiale, ita vt in generationibus rerum non procedatur in infinitum ex parte superiore, f. ex qua generatio fit. Quæ expositio iuxta ea, quæ a principio exposuit Expositor, est consona suis dictis. nam vult habere, vt ipse putat, ex primo materiali principio nihil fieri secundum modum, quo ex aqua corrupta aer fit. sed bene secundum modum, quo ex puero vir fit: quoniam omne, quod fit ex primo materiali principio, fit tanquam ex quodam medio potentia existente, quod est medium inter purum non ens, & purum ens. Alexander vero, cui non parum tribuendum est, asserit postquam Aristoteles ostenderit generatim primum, q̃ causæ infinitæ sursum esse non possint, deinde q̃ nec deorsum, nunc eum velle idem de singulis causis priuatim demonstrare, & in primis de causa materiali: & asserit ad hoc ostendendum supponere primum subiectum sempiternum esse. nã si natũ fuisset, aliquid sane ipsum præcederet, ex quo fuisset genitum, ac proinde ipsum non esset primum. Cum ergo nullum subiectum sit eo prius, efficitur, vt primum subiectum sempiternum, & ingenitum sit. ex hoc sequitur, vt id, ex quo intercedente aliquid efficitur, non sit primum subiectum. nam quod intercidit, id profecto non est sempiternum, primum autem subiectum est sempiternum: non igitur materia intercidit, sed eadẽ prima manet. vnde dicit {simul insuper} cum iis, quæ dicta sunt {fieri nequit, vt ipsum primũ}. f. materiale principium {cum perpetuum sit corrumpatur} & sic nihil fit ex ipsa prima materia, modo, quo ex aqua corrupta fit aer. Et Alexander addit, per se, quoniam ex accidenti ex materia corrupta aliquid fit. materia enim ex accidenti perit. quoniam priuatio, q̃ ipsi accidit in generatione eorũ, quę ex materia fiunt, aboletur. Hæc enim est, quæ per se interit, per se vero materia immortalis est. at, si aliud ex alia in infinitum fieret, nec eadem in cunctis generatis maneret, ipsa per se interiret. hæc de prima parte textus. Secundam vero Alexander vno modo legit affirmatiue sic, Quòd autem sequitur, ut corrumpatur, si aliud ex alio in infinitum fieret, probat, & dicit {Cum enim generatio in infinitum sursum proficiscatur, ita} vt aliud alij materia fiat semper {id ex quo corrupto primo aliquid ortũ est, perpetuũ non esse necesse est} quod est cõtra suppositionẽ. Hoc pacto affirmatiue legẽdo, nulla est dificultas in verbis Arist. & habebitur nihil fieri ex prima materia tanquam ex corrupto, nisi per accidens, vt dictum est. Qua ratione, fit, vt hæc ratio apud Alexãdrum sit ex hypothesi. nam, si materia ipsa intereunte fieret generatio rei posterioris, neq; motus esset sempiternus, neq; ipsa iam esset prima, & sempiterna, quæ prima cunctis subiicitur. ergo causa materialis non procedit in infinitum sursum. hęc. n. breuissime ab ipso dicta sunt. Fortasse textus iste potest legi facilius, ita vt primo ponat conclusionem simul cum breui ratione, & dicat {simul insuper} cum ijs, quæ dicta sunt generatim, q̃ non sit processus in infinitum in causis, neq; sursum neq; deorsum {fieri nequit, vt ipsum primũ} .f. materiale principium {corrumpatur} & tangens breuiter rationem dicit {cum perpetuum sit} & idem numero semper omnibus commune. deinde explicat fusius rationem, quam breuiter tetigit, & dicit {cum. n. genera-

generatio } vt probatum est superius { non in infinitũ sursum proficiscatur } subaudi primum subiectum est sempiternum, ꝙ subaudi si primum subiectum sit { id, ex quo corrupto primo aliquid ortum est, perpetuum non esse necesse est } & sic non erit deuenire sursum proficiscendo ad primum. Alexander confundit expositiones, sed si tu melius habes, melius dicas, mihi autẽ non alia occurrunt, bene autem puto in dictione esse mutilationem, quam non audeo explicare.

TEX. 8. De causa finali.

Præterea id, gratia cuius cætera fiunt, est finis: tale autem est id, quod non ob aliud fit, sed alia illius gratia fiunt: quare, si ultimum tale fuerit, non erit infinitum, sin autem nihil fuerit tale, non erit id, cuius gratia cætera fiunt.

Ostenso in causa materiali non posse materiales causas deorsum in infinitum procedere, nunc idem in causa finali docet: & primo præmittit quid sit finis, & dicit { Præterea id, gratia cuius cætera fiunt, est finis }.i. finis.i.gratia cuius cætera fiunt. secundo præmittit omnem finem esse vltimum, & dicit { tale autem }.i. talis autem finis, qui definitus est { est id, quod nõ ob aliud fit, sed alia illius gratia fiunt } per quæ innuit omnem finem esse finem vltimum. his suppositis argumentatur hypothetice sic { quare si tale },i. si finis { ultimum fuerit, non erit infinitum }, s. deorsum { sin autem nihil fuerit tale }, s. ultimus finis, sed semper finis post finem { non erit, cuius gratia cætera fiunt } quare syllogismus est si finis est vltimum, non erit in finibus procedere deorsum in infinitum: sed finis est vltimum, vt patet per definitionem finis præmissam: igitur in finibus deorsum non est processus ad infinitum. Multa addidit Aristoteles non ad necessitatem, sed ad abundantem doctrinam. vt ostendat duos argumentandi modos, quorum primus est, si finis fuerit vltimũ, non erit deorsum in finibus processus infinitus: sed per definitionem finis assignatam finis est vltimum: igitur nõ erit deorsum in finibus processus infinitus. Secundus vero argumentandi modus est, si non sit finis vltimus, sed semper finis post finem in infinitũ, non erit id, cuius gratia cætera fiunt: consequens supponit esse falsum: quare & antecedens. sed occurres, quia Aristoteles supposuit omnem finem esse vltimum, nam cum definisset finem, subdit { tale autem est id, quod non ob aliud fit, sed alia illius gratia fiunt } ergo vult finem, cuius definitionem præmisit, esse vltimum: hoc autem non est ita, quoniam sunt fines medij. Dico ꝙ præmiserat omnem finem esse vltimum, saltem profectiue, quatenus tandem est deuenire ad finem vltimum, in ipsa profectione deorsum, & ad finẽ primũ in ipsa profectione sursum: qđ est sufficiens ad rõnem, quã facit.

Latent. λανθάνουσι. Obliuiscuntur non percipiũt.

Sed qui infinitionem faciunt, latent e medio tollere ipsius boni naturam.

Cum ex proxima ratione cõclusisset eos, qui in causis finalibus processum in infinitum ponunt, tollere causam ipsam finalem, nunc quasi subaccipiendo argumentatur, qui processum in infinitum ponũt in causis finalibus, tollunt causam finalẽ: ergo qui processum in infinitum ponunt in causis finalibus, tollunt ipsius boni naturam. Tenet argumentum, qm̄ eadem est ratio boni, & finis: quod inductione declaratur, nam omnis ars, & omnis disciplina, similiter actio, & electio bonum quoddam appetere videtur, vt dixit in Ethicorũ exordio, & princeps bonũ est, quod appetunt omnia: quare quæcunq; vel ratione, vel natura fiunt, horum finis est bonum: & dicit { Sed qui infinitionem }.i. processum infinitum in causis finalibus { faciunt, latẽt }.i. non percipiunt se { è medio tollere ipsius boni naturã } quoniam tollendo finem tollunt boni naturam.

Etiam nemo agere aggredietur, si non sit ad id ultimum accessurus.

Tertio argumentatur hoc pacto, si non sit finis vltimus, sed processus infinitus in causis finalibus, nemo agere aggredietur. tenet argumentum: quia nemo agere aggredietur, nisi arbitretur posse peruenire in vltimum finem: nemo.n. aggredietur ascendere cœlũ, quia non arbitratur ad finem peruenire posse. si ergo finis, & huiusmodi causa est rerum efficiendarũ propositum, certe hoc sublato, nullum opus inciperetur: dicit { etiam nemo agere aggredietur, si non sit ad id vltimum } quod est tandem finis { accessurus. }

Præterea nec ipsa mẽs erit in talibus. gratia enim alicuius semper is agit, qui mentem habet. hoc autem est ultimum, quod quidem ultimum finis est. TEX. 9. Autem. γὰρ. enim.

Quarto argumentatur, si in causis finalibus esset processus in infinitum, tolleretur, mentem. & naturam esse rerum efficientes. probatur, qm̄ quæcunque vel natura, vel mente fiunt. alicuius gratia fiunt: sublato autem eo, cuius gratia res per naturam, aut intellectum fiunt, nihil neq; per intellectum fieret, neq; per naturam: quæ sunt contra experientiam. dicit { Præterea nec ipsa mens erit in talibus },i. enumeranda inter efficientes causas. probat & dicit { gratia.n. alicuius semper is agit, qui mentem habet } vt obseruatio docet. Deinde exponens id, cuius gratia agit is, qui mentem habet, dicit { hoc autem est vltimum, quod quidẽ vltimum, finis est } cuius gratia agit is, qui mentem habet. ergo sublato fine, tolletur è medio actio intellectus. At posito processũ in infinitum in causis finalibus, tollitur è medio finis: quare tolletur actio intellectus, quod est contra obseruationem.

At uero neque quiditas in aliam definitionem sermone copiosiorem redigi potest. TEX. 10. De causa formali.

Nunc ostendit in causis formalibus non esse processum in infinitum: & hoc ostendens demonstrat in definitionibus non esse processum in infinitum, causam.n. formalem τὸ τί ἦν εἶναι, appellat.i. quiditatem. quiditatem vero explicat definitio, recte igitur si probauerit non esse processum in infinitum in definitionibus, relinquetur probatum non esse processum in infinitũ in causis formalibus, primo ergo Aristoteles proponit intentum, & dicit { At vero neq; quiditas }.i. definitio quæ quiditatem explicat { in aliam definitionem sermone copiosiorem } & illa in illam etiam sermone copiosiorem, & sic in infinitum { redigi potest }.i. proficisci potest. Expositor vult, vt Aristoteles proponat nõ esse procedendum in infinitum in partibus definitionis, qm̄ vt inquit, idem est processus in infinitum in formis, & processus in infinitum in partibus definitionis. Alexander autem vult, vt Aristoteles proponat, nõ esse processum in infinitum in definitionibus, quarum semper posterior est sermone copiosior priore. & huius causa est, qm̄ definitio speciei maxime significat formam rei. Quove modo definitio posterior sit sermone copiosior, exponit Alexander, qm̄ definitio ser-

mone copiosior esse videtur quàm definitum. neq; homo par dictione est eius definitioni, quæ est animal rationale mortale. Quippe cum omne definitum nominis locum habere videatur si ad eius explicatam definitionem spectes. sunt tñ qui illud { sermone copiosiorem } sic accipiant, vt posterior definitio semper pluribus verbis constet quàm prior. qm̃ definitioni, quæ primo redditur, semper aliquid addit. Vt si prima hominis definitio sit animal ingrediens bipes, secunda vero quę habeat adiunctam aliquã differentiam diuersam à prædictis, verbi gratia rationale, & rursus huic addat alia, vt primo reddita definitio augeatur in infinitum. Clarius autem, vt diximus, est, vt velit Aristoteles dicere, vt semper explicatæ definitionis sit aliqua definitio sermone copiosior, verbi gratia, si animalis definitio sit substantia animata sensualis, huius iterum definitionis sit alia definitio, aut cuiusq; eorum, quæ in definitione continentur: sermone copiosior, & sic semper in infinitum, sermone copiosiore augescat.

Semper etenim ea, quæ est ante, est magis. ea uero, quæ est posterior, non est. Vbi autem primum non est, neque id quod est deinceps, est.

Secundum expositores proposita intentione, nunc argumentatur, & supponit secundum eos Aristoteles in tali processu in infinitum semper partem definitionis, quæ est prior, esse vniuersaliorem. nam genus semper vniuersalius est differentia: ex qua definitio constat: & hanc suppositionem sumit dicens { Semper etenim ea }. s. definitionis pars { quæ est ante, est magis } .i. fusior, ac vniuersalior { ea vero }. s. definitionis pars { quæ est posterior, non est }. s. vbicunq; pars prior est. non. n. vbicunq; animal est, ibi est rationale. hac suppositione stante, argumentatur, si in definitionibus est processus in infinitum, non erit in eis prima definitio, neq; prima pars definitionis { vbi autem primum non est } .i. vbi autem prima definitio, vel prima pars definitionis non est { neq; id quod est deinceps } .i. neque definitio consequens, vel pars definitionis consequens est. Quare nec definitio, nec pars definitionis aliqua erit. Hæc expositio esset optima, si suppositio ad aliquid esset vtilis. sed qm̃ suppositio vt ab eis exponitur, non est vtilis ad expositionem, quam afferunt, nõ mihi hæc expositio consona esse potest. Quare aliter intelligo suppositionem, vt velit supponere solam primam definitionem, esse rei definitionem, nam definitio, quæ est consequens ad primam, non est iam illius rei, sed est definitio primæ definitionis, & tertia similiter non est rei definitio, sed definitio secundæ, sicq; in infinitum, vnde dicit { Semper etenim ea }. s. definitio { quæ est ante } .i. prima { est magis } .i. est proprie definitio rei { ea vero, quæ est posterior, non est }. s. rei definitio, sed potius est definitio primæ definitionis, & tertia quoq; definitio secundæ, non rei, & sic in infinitum. est ergo suppositio ꝙ prima definitio, quæ est definitio primæ, non sit rei definitio. Tunc argumentat̃, & dicit { vbi autem primum } .i. prima definitio, quæ est definitio primæ { non est }. s. definitio rei { nec id, quod est deinceps } .i. nec tertia definitio, quæ est deinceps, est definitio rei: nec pari ratione quarta, nec quinta, & sic nulla est rei definitio, nisi prima, quæ cum sit vna sola, non erant infinitæ definitiones eiusdem rei, sed tñ vna. Quare in definitionibus non est processus in infinitum. Ad hanc autem expositionem suppositio est ad propositum. Alexander etiam exponit primum .i. vltimum. Sed si sic exponitur, nec suppositio erit ad propositum, nec verba huic expositioni consonabunt, vt patet intelligenti. Quare Aristoteles rectius per primum intelligit primam definitionem, quæ definitio definitionis primæ est vt si prima hominis definitio sit animal rationale, Secunda erit definitionis eiusmodi, substantia animata sensitiua agens à proposito. hæc dicitur secunda, & prima. Secunda quidem, qm̃ non est rei, sed definitionis, quæ de homine reddita est. prima vera inter eas, quæ non sunt rei, sed definitionum. Sed occurres, quia non videtur sequi, in definitionibus non est processus in infinitum: igitur nec in formis est processus in infinitum. non. n. definitio est forma, sed sermo, qui certificat quiditatem, & essentiã. Quare potius sequetur, vt sermones orationesve, per quos definitiones redduntur, in infinitum augescant, ꝗ quod formæ ipsæ. diluitur hæc obiectio, qm̃, si in explicantibus sermonibus non sit processus in infinitũ, neq; in explicatis rebus potest esse processus in infinitum. Sermo. n. qui est definitio rei, nihil plus explicat, ꝗ rẽ, cuius est sermo. Quare quot sermones sunt, tot explicatæ res sunt, vt si sermones sunt finiti, res ipsæ explicatę finitę sunt. Et si sermones fuerint infiniti, res quoque explicatæ erunt infinitæ. valet ergo argumentum sermones, qm̃ definitiones sunt, non procedunt in infinitum: igitur nec formæ, quas explicant, sunt infinitę: quasi argumentum sit ab æquiualentibus ad æquiualentia. Sed adhuc dubitaueris, qm̃ eiusdem rei compositæ non est, nisi vna sola forma, verbi gratia hominis, cuius tñ sunt plures definitiones, nam alia est definitio hominis, quo homo est homo, & alia quo homo est animal, & alia quo homo est corpus, & alia quo homo est substantia: & tamen hominis non est, nisi vna tantũ forma videlicet anima rationalis. de pluralitate formarum cõpluribus in locis nos disseruimus, ideo nunc tñ dicamus, vt Expositor inquit, in homine esse tñ vnam formam, plures tamen gradus formarũ, quos explicant variæ definitiones, pro varia graduum ratione, & hoc sufficit ad propositum. Satis. n. est, vt pro numero definitionum, sit numerus formarum, vel graduum eiusdem formæ & sic relinquetur, vt quia definitiones non augescunt in infinitum, nec formæ, aut gradus crescant in infinitum. Auerroes autem dicit sic, & etiam sermo de dispositione eius, de quo quæritur per quid est, & est forma rei, impossibile est, vt sit diuersus a natura definitionum. s. ꝙ si apparuerit ꝙ natura definitionum sit finita, necessario erit, vt ita sit de formis. per quæ Auerroes velle videtur pro numero definitionum esse numerum formarum, & cum eiusdem rei plures sint definitiones, fit, vt velit etiam eiusdem rei esse plures formas: quod Ioannes Gandauẽsis pro explorato habet. Nos vero disseruimus rem hãc alibi, nunc vero hactenus. Vlterius animaduerte Auerroem sic suppositionem intellexisse, cum ita inquit, in definitione est pars prior, & posterior, & prior est magis digna in esse, qm̃ si prior non fuerit, posterior non erit. Hæc est suppositio, & eius expositio. tunc argumentatur, si igitur pars prior verbi gratia genus habuerit definitionem, & pars prior illius definitionis habuerit definitionem, & sic in infinitum, non erit illic prius, quapropter neq; postremum. Posterius. n. non est posterius, nisi prioris. hæc est ratio, vt cõponit Auerrois, quæ quantum sit aliena a mente Aristotelis patet.

Dubitatio.

Quæ Auerro. Comm. 10.

Præterea

TEX. 11. *Præterea qui ita dicunt, scientiam e medio tollunt. Fieri enim non potest, ut quicquam sciatur, antequam ad indiuidua sit peruentum.*

Hic assignat secundam rationem, quæ est hypothetica, in hunc modum, si formales causæ sunt infinitæ, nihil contingit scire. hæc conditionalis patet, quoniam nihil cõtingit scire, nisi perueniatur ad indiuidua, quod quidem fieri nequit, si formales causæ sunt infinitæ. destruitur consequens, quoniam perspicuum est, & supponẽdum aliquid nos scire posse. ergo destruitur & antecedens .s. quod formales causæ sint infinitæ. Quid autem per indiuidua intelligat Arist. Expositor trifariam interpretatur, vno modo quod intelligat Arist. per indiuidua species specialissima, quæ ideo indiuiduæ dicũtur, quoniam non sunt vlterius diuisibiles per differẽtias essentiales, aut specificas. & tunc est sensus quod non contingat scire .s. perfecte, quousq; peruẽtum fuerit ad huiusmodi indiuiduas species, cum scire in genere sit scire imperfectæ. Qua expositione dicendum est in causis formalibus non esse processum in infinitum deorsum, quemadmodũ prima ratione concludebatur non esse processum in infinitum sursum. Alio modo per indiuidua possumus dicere Arist. intelligere suprema ipsa genera, quæ ideo indiuidua dicuntur, quia in alia superiora, prioraq; genera diuidi nequeant: & tunc est sensus, quod non cõtingat sciri .s. per definitionem priusquàm peruentum fuerit ad indiuidua hoc est ad suprema ipsa genera, quæ si ignorarentur, ignorabuntur omnia posteriora. Et tunc hæc ratio, veluti prima probat processum in infinitum sursum nõ esse in causis formalibus. Tertio modo per indiuidua Arist. intelligere põt propositiones immediatas, quæ ideo indiuiduæ dicuntur, quia non possunt in alias priores resolui, quibus probentur: & tunc si in formalibus causis, definitionibusque ipsis proceditur in infinitum sursum, nulla prorsus erit propositio immediata, in qua definitio prædicabitur immediate de definito: saltem in minore, & sic nõ poterit demonstrari proprium prædicatum de subiecto: & sic tolletur è medio scientia demõstratiua: qua scitur prædicatum proprium de subiecto per mediũ, quod est definitio, quæ subijcitur in prima, & prædicatur in secunda. hanc tertiam expositionem probauit Alex. cum ait, Indiuidua Arist. nunc appellat propositiones, quæ sine medio sunt. ex propositionibus.n. quæ sine medio sunt, scientia paratur, vt in posterioribus resolutoriis dictum est quod fieri non potest, si definitiones definitionum in infinitum fuerint. nam definitio, qua demonstratur aliquid inesse alicui, sine medio ipsi videtur inesse: cui id inesse demonstratur. At si omnis definitionis definitio fuerit in infinitum, semper erit terminus aliquis medius causæ, qua aliquid alicui subiecto inesse demõstratur, cum nunquã alicui aliquid inesse sine medio accipi poterit: si semper eius definitionis, quæ accipitur, fuerit definitio. neq;.n. animal rationale mortale homini sine medio inerit, per quam demonstratur disciplinæ capax inesse homini. quoniã animal rationale mortale inerit homini per definitionem huius definitionis, & illa iterum pari ratione per suam. & sic semper in infinitum. semper nanq; definitiones definitionum sumptæ erunt medij termini, per quos definitis insint definitiones suæ. Indiuiduæ igitur ac medio vacantes propositiones tollentur, quibus sublatis, scientia demonstratiua quoq; tolletur. In hunc igitur modum exposuit Alexã. per quam expositionẽ non tantum in causis formalibus definitionibusq; ipsis, vt Alex. inquit, tolletur processus in infinitum, sed in cũctis communiter causis huiusmodi processus deletur. veruntamen sunt vt Alexan. narrat, qui per indiuidua singularia intelligant: dicantq; scientias tunc eorum esse, cum ea, quorum habentur, indiuiduis, ac propriis congruere recipiuntur. Tunc.n. eorum scientiam habemus, quæ homini insunt, cum ea singulis hominibus congruunt. quæ si non congruerint, eorum scientiam non habebimus. fieri autem non potest, vt ad indiuidua perueniatur, si causæ deorsum sine fine procedant, quoniam indiuidua sunt vltima. Tunc dicit { Præterea qui ita dicunt }.s. esse processum in infinitum in causis formalibus, definitionibusq; ipsis { scientiam è medio tollunt } hæc est hypothetica, quam probat, & dicit { fieri.n. non potest, vt quicquam sciatur, antequam ad indiuidua sit peruentum } ad quæ cum perueniri non possit, sciẽtia omnino tolletur è medio. Sed cum consequens sit falsum, etiam falsum est in causis formalibus processum esse sine fine. Auerroes autem in præsenti commen. 1. narrat differentiam inter hanc rationem, & priorem, asserens in priore ratione Arist. supposuisse postremam formam, & postremam differentiam, declarasse vero esse perueniendum ad formam primam, esseque impossibile, vt forma procedat de inferiore ad superiorem in infinitũ. At in præsenti ratione vult, vt Arist. supponat primum, ac supremum esse, declaretq; non esse processum in infinitum in posterioribus, inferioribusq;. hoc prædeclarato, argumentatur dicens, cum posuerimus postremum non esse, & primum esse, tolletur è medio definitiua scientia, quæ fit dissolutione, sicut destruetur scientia definitiua, quæ fit compositione, cum posuerimus postremum esse, & primum non esse. quoniam cum in vna re fuerit prima forma diuisibilis per infinitas differentias, non perueniemus per diuisionem ad cognoscendum naturam vltimæ speciei. Scientia.n. alicuius non fit, nisi quando peruenitur ad speciẽ postremam. per quæ patet primo Auerroẽ intellexisse per indiuidua, species specialissimas. Secundo patet Auerroem velle scientiam definitiuam, quæ fit à superiore ad inferius, fieri dissolutione, ab inferiore vero ad superius fieri compositione. nec obstat id, quod septimo huius asserit, nam septimo huius loquitur in sciẽtia demonstratiua, in demonstratiua.n. scientia, cum ab effectu ad causam proceditur, dissolutio est, cum è cõtrario, compositio fit. At hic in definitiua loquitur, vbi patet primo non genus primum supponere, quod postea per omnes differentias vsq; ad vltimas diuidimus, deinde componendo differentias cum generibus definimus. ergo recte dixit Auerroes processum à superiore ad inferius fieri dissolutione, contra vero compositione, quoniam loquitur in doctrina definitiua. Secus autem in septimo huius. Nolo tamen te ignorare Alex. & expositores voluisse Arist. voluisse scientiam demonstratiuam è medio tolli, vbi definitiones, ac formales causæ fuerint infinitæ: vt dilucide deduxerunt. & propterea hæc expositio Auerroes aut non est ad mentem Arist. aut est ficta ab eo.

Quæ Auer. Commen. 11.

Commen. 23.

Et cognitio esse non potest. quomodo nanque fieri potest, ut ea, quæ hoc pacto sunt infinita, intelligantur?

Expositor adaptat hanc rationem ad causas formales, hoc pacto, si causæ formales sunt infinitę, cogni-

tio esse non potest: sed per aduersarium causæ formales sunt infinitæ: Igitur cognitio esse non potest. consequens est falsum. quare causæ formales non sunt infinitæ: quod erat antecedens. Alex. vero adaptat hanc rationem ad omne genus causæ, cum ex cognitione causarum generatim cognitio rerum, quam scientiam appellamus, existat. Quare syllogismus erit hoc pacto, si causæ sunt infinitæ. s. vnaquæq; in proprio gñe { Et cognitio esse non potest, q̃uo nanq; fieri potest, vt ea, quę hoc pacto sunt infinita } cognoscantur { intelligãturque hoc pacto infinita } dicit causas actu infinitas vnãquãq; in suo genere. Cognitio. n. semper per causam fit sed causæ sunt actu infinitæ per aduersarium: igitur cognitio esse non potest. In hunc ergo modum, si componatur syllogismus, erit cõis vnicuique generi causarũ. Sed occurres, qm̃ per hunc syllogismum nõ habebitur plus, nisi ꝙ causæ, si fuerint infinitæ, non cognoscãtur: & non ꝙ effectus non cognoscantur, nam effectus cognosci potest per causam, & sine causa, sciri autem nõ,
Qua Auer. Com. 11. nisi per causam. Propter hanc rationem fortasse Aueroes vult, ꝙ, si causæ fuerint infinitæ, scientia nõ sit, qm̃ scientia est proprie cognitio per causam. Ego vero (saluo semper meliore iudicio) dico, ꝙ, si causæ fuerint infinitæ, è medio tolletur cognitio. nam cognitio est causarũ, scientia vero rerum per causam. Vbi. n. causæ fuerint infinitæ actu ipsæ non poterunt cognosci { quomodo nanq; fieri potest, vt ea, quæ sunt hoc pacto }. i. actu { infinita intelligantur } & sic non solum scientia è medio tolletur, quæ habetur per causas, vt per proximam rationem est deductum, sed tolletur cognitio, ac intellectus causarum, ac primorum principiorũ sicuti per hanc rationem patet. & fortasse ad hunc modũ intellexit Alexander, licet verba eius aliter sonent.

Non enim simile est in linea, ubi in diuisionibus non statur. non fit autem, ut intelligamus, nisi diuisioni modum posuerimus: quocirca diuisiones non enumerabit, qui infinitã transit.

Obiectio, quam refellit, est, ꝙ sicuti potest cognosci linea, quæ infinitas diuisiones habet, ita potest cognosci res, quæ infinitas causas continet: non ergo est impossibile procedere in infinitum in causis. Respondet similitudinem non valere, qm̃ in linea diuisiones sunt potentia infinitæ, at causæ, per quas cognoscimus vel quas cognoscimus, sunt actu infinitæ, si per eas cognoscimus, vel si eas cognoscimus. & hoc dicit { Nõ . n. simile est in linea, vbi in diuisionibus non statur }. i. quæ est diuisibilis in infinitum: & in re, cuius sunt causæ infinitæ: & rationem reddit Alex. qm̃ in linea sunt infinitæ diuisiones potestate, qm̃ non tot, quin plures in infinitum: at causæ, quibus res cognoscitur, vel quę ipsæ cognoscuntur, sunt actu infinitæ, alioquin vel nõ cognoscerentur, vel per ipsas res non cognosceretur. Sed dices, cum linea sit in infinitum diuisibilis, q̃uo intelligitur, nisi infinitas cognouerimus diuisiones, quibus diuiditur? Quasi respondens, vult lineam intelligi, quatenus est actu finita, potentia vero infinita. & sic intelligendo lineam intelligimus diuisiones actu finitas, potentia vero infinitas: & dicit { non fit autem, vt intelligamus }. s. lineam { nisi diuisioni modum posuerimus } hoc est nisi per diuisiones actu finitas, potentia autem infinitas intellexerimus. ex his concludit obiter modum, quo pertransit̃ linea, vt respondeat ad cauillum Zenonis, & dicit { quocirca diuisiones }. s. actu infinitas { non enumerabit, qui } lineam { infinitam transit } nam linea est potentia infinita, actu vero finita: & sic actu solum finitum pertransitur. accepit. n. { infinitam } vt Alexã. inquit, pro infinite diuidua. Ad formam argumenti igitur dico lineam intelligi sicuti est, & qm̃ est actu finita, potentia vero infinita, sic quoque intelligitur. Sed quo nam modo infinitum possit intelligi, petendum à dilucidario.

Quinetiam materia in hoc ipso quod mouetur, intelligatur necesse est. Et infinito nullum est esse: si autem non, non erit infinitum ipsi infinito esse. TEX. 12.

Hic textus est obscurissimus, & nullus expositorũ aperte exponit. quare cum Alexan. dico, ꝙ, cum Arist. accepisset in ratione proxima infinitum cognitioni sua pte natura esse ineptum, nunc hoc probat argumẽto sumpto à materia: quæ sua natura infinita esse videtur, & ignota. Quòd autem materia sit infinita, patet: qm̃, cum ex propria natura sit informis, ac sine vllo proprio fine, dubio procul infinita videtur. & propterea ipsa per se non est scibilis, sed, vt Plato ait, spuria ratione cognoscibilis. Arist. vero in physicis eã proportione cognoscibilem affirmat, vnde in scriptura Alex. dicit { Quin etiam } subaudi bene dictum est infinitum nõ esse suapte natura intelligibile, qm̃ { materia } quæ est infinita { hoc ipso, quod mouetur, intelligatur necesse est } non autem suapte natura, materia. n. per se non intelligitur præ sua infinitudine, sed quo subiicitur motui, & transmutationi: & sic patet infinitum non per se intelligi, sed per accidens, atque ratione alterius. Secũdo idem probat sic, omne, quod intelligitur, habet esse cui addit minorem, & dicit { & infinito nullũ est esse } igitur infinitum non intelligitur. supponit autem ex tertio physicæ auscultationis infinito nullum competere esse, nullamq; competere formam ac rationem. Sed posset dicere quis infinito competere esse & rationem contra obiicit, qm̃ si infinito competit esse, ac ratio, illud esse, vel ratio, non est quid infinitum, vt ex tertio libro physicæ auscultationis perspicuum est. sed est rõ, & esse finiti, per quam intelligitur tam finitum, q̃ infinitũ, veluti per rationem soni percipimus sonum: & silentium: & hoc dicit { si autem non }. s. est ita, vt dictum est, ꝙ infinito non competat esse & ratio, sed potius ita est, ꝙ infinitum habeat esse, & rationem: cõtra obiicit, & dicit, si infinito competit esse, & ratio { non erit infinitum ipsi infinito esse } & ratio, sed potius finitum, nam finitum est sui & contrarij iudex, & expositiuum: veluti sonus est sui & silentij iudex. Qua rõne patet verbum illud { si autem non } habere uim affirmandi, q. d. { Si } autem aliquod. s. infinito ipsi sit esse, cũ vero dixit { hoc ipso, qđ mouetur } in scriptura Alex. sic dicitur. nostra vero sic legitur, ἐνκινουμένῳ, Alexan. tamen dixit eundem esse sensum. Quidam tñ { materiã mobilem } scribunt. quam scripturam Alexan. ennitit̃ adaptare multis, & obscuris additionibus, quæ mihi necessariæ non videntur. Prætermisit vero Arist. vt Alex. inquit, probare efficientes causas non esse infinitas tãquam perspicuum, quia si effectus nõ sunt infiniti specie, sed reciprocantur, certe multo minus causæ ipsorum effectrices infinitæ erunt.

Atqui, si infinitæ etiam essent multitudine species causarũ, neque hoc pacto rerum cognitionem consequi possemus. Tunc enim scire arbitramur, cum causas cognouerimus: Fieri autẽ nequit, ut in tempore finito, id quod additione infinitum est, pertranseamus. TEX. 13.

Cum

Cum ſibi propoſuiſſet demonſtrare cauſas non eſſe infinitas, neq; in rectum, neq; ſecundum ſpeciem, & docuiſſet nõ eſſe infinitas in rectum, neq; ſurſum, neq; deorſum, nunc demonſtrat, neque ſpecie cauſas infinitas eſſe poſſe, iacto fundamento, videlicet ſuperius aſsignato, ꝙ actu infinita cognoſci non poſsint: nam ſpecie infinita dubio procul actu infinita ſunt, ac proinde cognoſci nequeũt. Quòd ſi cauſæ, hoc eſt principia, hoc ipſo quod ſpecie infinita ſint cognoſci nequeant, ne illa quidem cognoſci poterunt, quæ ex ipſis fiunt. Tunc enim aliquid cognoſcere putamus, cum ipſius cauſas cognoſcimus omnes, per quas cognoſci poteſt: quo fit, vt ſi cauſarũ huiuſmodi infinitudo detur, ſublata principiorum cognitione, ſcientia de medio tolletur. vnde dicit { Atqui, ſi ſpecies cauſarum etiam eſſent multitudine infinitæ, neq; hoc pacto rerũ cognitionem conſequi poſſemus } potiſsimum earũ, quæ omnes cauſas habent, & quæ per omnes cauſas ſciri poſſunt. probat conſequentiam, & dicit { tunc.n. ſcire arbitramur, cum cauſas cognoſcimus: ſed fieri nequit, vt in tempore finito, id, quod additione infinitum eſt, pertranſeamus }.i. percurrendo cognoſcamus. ergo rerum cognitionem conſequi non poſſumus. vnde ſyllogiſmus hypotheticus hoc pacto procedit, ſi cauſarum ſpecies multitudine infinitæ ſunt, non poſſunt pertranſiri: ſi non poſſunt pertranſiri, nõ poſſunt pertranſeundo cognoſci: ſi non poſſunt pertranſeundo cognoſci, res, quæ ſunt per illas, non poterũt ſciri. Quare è medio tolletur rerum, quæ ſunt per cauſas, ſcientia. & cum dicit { id quod infinitum eſt additione } intelligit actu infinitum. eſt.n. vt Alex. inquit, actu infinitum, cuius ſemper eſt aliquid præterea ſumere, & in quo quicquid acceperis, aliquid extra ſemper ſupereſt. quod igitur ad hunc modum eſt infinitũ non poteſt tempore finito pertranſiri. nam quod actu finitum eſt, potentia autem & diuiſione infinitum, id tempore finito pertranſiri poteſt: quod actu, & additione id non poteſt, quoniam ſemper comprehenſo, & intellecto aliquid aliud adiicitur. ſi ergo intellectus, quæ intelligit, ea tempore finito intelligit, pertrãſitq; infinita vero tempore finito pertranſiri, ac intelligi nequit, infinita profecto pertranſiri, & intelligi nequeũt: quia ſemper acceptis, & intellectis aliquid adijcitur. ꝙ ſi ita ſit, profecto intellectus infinita intelligere nullo modo poteſt. nam, ſi intellectus intelligere nõ poteſt infinita tempore finito, nec tempore infinito eadẽ intelligere poterit, qm̃ nec res infinitæ, nec tempus infinitum pertranſiri poteſt. Recte ergo dictum eſt, ſi cauſæ ſpecie ſunt infinitæ, ſcientiã è medio tolli. Alex. enititur alia via idem demonſtrare, quæ cum ſit logica, bona fronte relinquenda eſt legentibus. Auerroes, qui ferè ſemper perperam verba Ariſt. exponit, putat Ariſt. declarare non eſſe infinitas cauſas, aut ſecundum diuerſas ſpecies, aut ſm̃ eandem ſpeciem. Et errat, qm̃ ſuperius probauit non eſſe infinitas cauſas in eodẽ genere, quod Ariſt. appellauit in rectum, nec ſurſum, nec deorſum: quare non poteſt intelligere niſi ſm̃ ſpeciẽ: quod omnes expoſitores, & Alex. aſſerunt. Secundo dicit intellectum poſſe intelligere infinita cognoſcẽdo vniuerſale, nam qui cognoſcit hanc vniuerſalem, omnis homo eſt animal, cognoſcit infinitos homines eſſe animal, non quidem actu, ſed potentia: qm̃ vniuerſale, ſiue vniuerſalis propoſitio comprehendit res infinitas non actu, ſed potentia: & hoc eſt quod Auerroes ait

Que Auerro. Comm. 13.

Tertio de Anima, cum nos dicit per intellectum materialem iudicare in finita in propoſitione vniuerſali. verũ hæc petenda ſunt à dilucidario.

Comm. 19.

CAP. III.

Varij veritatis auditores deſcribuntur: Et qui nam eſſe debeant ueritatis auditores ueri oſtendit.

AVSCVLTATIONES autem per conſuetudines fiunt. nam ut conſueuimus, ita dici cenſemus. & ea, quæ præter illas ſunt, non ſimilia, ſed ob inſolentiam ignota nobis, alienaque magis uidentur. Quod enim conſuetum, notius eſt.

Cum declaraſſet difficultatem, quæ accidit circa contemplationem veritatis, etiam ꝙ ad Metaphyſicã ſpectet eiuſmodi veritatis contemplatio, nunc vult oſtendere modum acquirendi eiuſmodi veritatem. At ſm̃ Alex. Ariſt. his verbis docet, qui harum contemplationum auditores eſſe poſsint, aſſerens eos, qui difficultatem acquirendæ veritatis ſuperare volunt, oportere eſſe & peritos. ſ. in logica, & diligentiſsime ſe exercere. Ad quod oſtendendũ præmittit virtutem conſuetudinis: primo, videlicet quantum conferat conſuetudo pro acquirenda veritate. nam ex hoc patebit exercitationem magnum præbere momentum ad acquirẽdam veritatem, atq; ad ſuperandam difficultatẽ acquirendi veritatem: & dicit { Auſcultationes autem per conſuetudines fiunt }, ſ. hominibus. Cuius rationem affert, & dicit { nam, vt conſueuimus, ita dici cenſemus }. i. nam ea, quæ ſunt nobis cõſueta, & in quibus educati ſumus, libentius audimus, & ſuſcipimus: & ſic videtur nobis dignum debere dici, & non aliter { & ea quæ præter illas }, ſ. conſuetudines { ſunt, nõ ſimilia }. i. conuenientia nobis { ſed ob inſolentiam } atque inſuetudinem { ignota nobis, alienaq; magis videntur } & peregrina. cuius cauſam aſsignat, & dicit { quod. n. conſuetum }, ſ. nobis { eſt } id nobis. ſ. { notius eſt } nõ autem ſimpliciter. Cauſa vero eſt, qm̃ conſuetudo eſt altera natura. Inclinat. n. vt ſecũdo Ethicorum dicitur per modum naturæ: hac ratione fit, vt eis conſentiamus, quibus habitu inclinamur: ea quoq; nobis notiora, quæ ſecundum noſtrum habitum ſunt. verbi cauſa, peripatetici, qui in doctrina Ariſtotelis ſunt educati à cunabulis, nihil libenter audiunt, nihilq; ſuſcipiunt, quod doctrinę Ariſtotelis aduerſatur, illudq; grato animo ſuſcipiunt, quod eius doctrinæ conſonum eſt.

Auerroes autem ferè ſemper delirus arbitratur Ariſtotelem in præſenti loco velle declarare ea, quæ impediunt ſcire veritatem, quã perdifficilem acquiſitu eſſe probauit: aſſerens ex ſummis impedimentis eſſe conſuetudinem à pueritia, qua homines aſſueſcũt in rebus legum. dicit hanc conſuetudinem eſſe ex maximis impedimentis ad ſciendam veritatem, potiſsimum in hac ſcientia: in qua enumerantur plures opiniones, quæ ſunt veluti radices, & fundamenta legum, vt qđ Deus ſit, quod ſit intelligẽs, & volens, & mũdi cauſa, & ſummum bonum, & optimum, & gubernator, & rector mundi, & reliqua, quæ ponuntur in legibus, non vt homines, qui viuunt, illis legibus ſciãt, ſed vt boni fiãt. Lex. n. non eſt, vt ſciamus, ſed, vt boni fiamus. Et aſsignat cauſam ex eo, quia perfectio hominum non acquiritur, niſi per congregationes. i. niſi homines fuerint in ciuitatibus, & congregatio. i. ciuitas non erit

Que Auer. Commen. 14.

perfecta nisi propter bonitatem, & non propter sciẽtiam. Quare, vt homines sint boni, necessarium est, non autem vt sciant. recte ergo dicitur radices, quæ accipiuntur ex hac scientia, esse positas in legibus, nõ, vt homines, qui viuunt legibus, sciant, sed vt boni fiãt. De quibus legibus loquatur Auerroes, nõ est planum. quod tamen radices hinc acceptæ ponantur in legibus Plato tertio libro de legibus exposuit, qui propterea leges ciuiles datas esse hominibus demonstrat, quia Deus est, & quia est optimus, & prouidens, & mundi & ciuitatum rector, & gubernator, & legum hominibus donator, & promulgator. Puto tamen Auerroem, vt delirus est in exponẽdis verbis Aristotelis, ita delirum esse in his, quæ hic dicit. videbat enim legem Mahumetanam ab homine esse propter deliria, quæ in ea esse cognoscebat, sic cæteras datas esse ab hominib⁹ putabat, non aduertens moralia, quæ in aliis legibus habentur, esse irreprensibilia, atque diuinitus missa, credita vero supernaturalia, & per sanctissimos viros probata, atque nobis tradita. Verum hæc petenda sunt a nostris Theologicis.

Quantam autem uim habeant ea, quæ consueta sunt nobis, leges ipsæ declarant, in quibus circa fabulosa & puerilia consuetudo magis quàm ueritas potest.

Cum proposuisset virtutem consuetudinis, nunc quam vim habeat consuetudo docet argumento legũ & dicit { Quantam autem vim habeant ea, quæ cõsueta sunt nobis, leges ipsæ declarant, in quibus circa fabulosa & puerilia } quæ subaudi in eis traduntur { consuetudo magis quam veritas potest. } Auerroes semper delirus Aristotelem putat esse locutum de legibus, quæ tangunt religionem, propterea dicit, & hoc non accidit tm̃ in legibus, sed in primis cognitis. i. in primis principiis, sicut accidit hominibus, qui in principio audierunt scientiam loquentium. Isti. n. propter consuetudinem negant naturam. i. agẽs naturale esse, quia dicunt omnia facere Deum, & etiam negant veritatẽ, quæ habetur in hac scientia, & negant etiam necessarium esse, & ponunt omnia esse possibilia preter Deũ. Quam rem videtur probare Alexander, cum dicit, multa. n. fabulosa à legum latoribus statuuntur, qm̃ sic ea credit ex vsu est, quibus fides ab iis, qui legi parent, habetur, qm̃ his audiendis assuescunt, vt aliquos esse terrigenas, qui è terra nati fuerint. & alios sparsis dentibus esse procreatos, ac proinde pro terra matre pugnare oportere, vel Deos de ipsa condidisse. Ego autẽ cum diuo Expositore, puto Aristotelem de legibus ciuilibus, quæ ab hominibus traduntur ad regendas ciuitates, locutum esse. causa est, qm̃ qui inuenerũt eas, nonnulla, vt hominum mentes retraherentur à malis, & prouocarentur ad bona pro differentia gentiũ, atq; nationum, in suis legibus tradiderunt, & quanuis cõplura eorum essent fabulosa & puerilia, tamen homines à cunabilis audientes magis probant quam veritatis cognitionem. non autem potuit loqui de lege diuinitus data, primo, quia nec Hebraicam, nec Christianã ad eius aures peruenisse legimus. Christianam quidem non, qm̃ compluribus annis post Aristotelem diuinitus tradita est. Hebraicam vero minime, qm̃ eius nec in moralibus, nec in naturalibus vnquam meminit, qui meminisse potuerit. deinde quia lex diuinitus data ordinat hominem ad veram beatitudinem, cui omnis falsitas repugnat, vnde in lege Dei nulla falsitas continetur. Quare Aristoteles de ciuilibus legibus locutus est, & si, vt Alexander dicit, locutus est de legibus, q̃ religionem tangunt, non de ijs legibus, quæ a Deo traduntur, loquitur, in cuius verbo non potest esse mẽdacium, nec fabulosi quicquam: sed de illis, quæ tradebantur à gentilibus, quæ fictæ cogitationes erant, atq; gentibus promulgatæ, vt per eas homines viuere possint ciuiliter: de quibus Eusebius Pamphilus eo libro, quem de Euangelica præparatione scripsit, & Lactantius Firmianus libro suarum institutionum, & Aurelius libro de ciuitate Dei, complura tradunt, quæ prætermisimus tanquam aliena a præsenti consideratione. illud tamen te nolo ignorare errorem Auerrois ortum esse ex eo, quia putauit omnes leges tam ciuiles, quã quæ pertinent ad religionẽ, esse datas nobis ab hominibus, nullasq; ab ipso Deo. & mentitus est, nam lex Mosaica per ora eorum data, est qui numine fuerũt afflati: nostra vero per os veri filij Dei, quæ cum dirigat ad veram beatitudinẽ, nihil nisi verum continet.

Que Auer. Com. 14.

Quidam igitur, nisi quispiam mathematice dicat, non acceptant eos, qui dicunt. TEX. 15.

His ostensis, & per hæc vi consuetudinis explicata, auditorum exponit differentias: quibus inter se propter consuetudinem differunt. & primo exponit auditores ex differentia consuetudinum in doctrinis, & dicit { Quidam igitur }. s. qui sunt mathematibus assueti { nisi quispiam } aut præceptor, aut condisputans, aut quouis alio modo syllogizans { mathematice dicat, nõ acceptant eos, qui dicunt } nec aliter quam demõstrationes mathematice explicatas admittunt. Expositor ait hoc euenire posse propter consuetudinem, quæ est simillima naturæ. etiam propter indispositionem contractam ex principijs naturalibus. nam quidam à natura habent pollentem imaginationem, qui intellectum non multum eleuatum habẽt. Aristoteles tamen ad cõsuetudinẽ animaduertit, quoniam de illa locutus est.

Modi consuetudinem sequentes, quibus diuersi diuersimode ueritatem ipsam suscipiunt.

Auerroes vero quasi semper delirus dicit sic, vult declarare in hoc capitulo, qđ accidit hominibus in sciẽtiis propter diuersitatem naturæ, & propter paucitatẽ instructionis in logica. & errat, qm̃ Aristoteles de ipsa natura nullam fecit mentionem. & propterea cũ Ale. & expositoribus dicendum puto melius, Aristotelem exponere auditorum differentias, quibus inter se propter cõsuetudinem differunt. nam consuetudinis meminit. Secundo dicit eos, qui non acceptant libenter, nisi demonstrationes mathematicas euenire, tum quia parum eruditi sunt in logica, tum etiam propter naturã, quam habilem habent ad mathemata.

Que Auer. Commen. 15.

Quidam nisi per exempla dicatur, non approbant.

Hic secundo exponit differentiam auditorũ ex parte rationum, quibus discunt, vel disciplinantur, & dicit { Quidam nisi per exempla dicatur, non approbãt } quę audiunt. venit autem appellatione exempli inductio, quæ est plura exempla. quæ res non tantum propter cõsuetudinem euenit, qua per exempla discere consueuerunt, sed, vt Expositor inquit, propter naturam. nam ex principijs generationis habent vim sensitiuam prędominantem parti intellectuali.

Vnde Auerroes eodem commento, & hoc etiã accidit propter naturam in eis, in quibus virtus imaginaria dominatur supra virtutem cogitariam. & ideo videmus eos nõ credere demõstrationibus nisi imaginatio

comitetur

comitetur eas, non.n. possunt credere plenum esse, aut vacuũ, aut tẽpus extra mũdum. neq; credere hęc entia esse nõ corpora, neq; in loco, neq; in tẽpore: & hoc accidit multis cõsiderantibus in philosophia Auicennæ. & ista attribuunt̃ ei, sed nõ est verum qđ fuerint eius.

Sunt & qui poetam testem adducendum esse censent.

Tertio narrat eos, qui poematis gaudent, & in his ætatẽ consumpserũt. hi.n. disputantes ferre nequeũt, nisi poetã quempiam dictorum testẽ adhibuerint, & dicit {Sunt & qui poetã testem adducendum esse censent} & appellatione poetæ venit author quiuis. hoc aũt, vt Expositor inquit, vltra consuetudinem, qua euenire potest, euenire põt ex ipsa natura. nam aliqui à natura gignuntur iudicio imbecilles. Ideo nõ stantes suo iudicio, poscunt iudiciũ alicui⁹ authoris celeberrimi.

Vnde Auerroes eodem commẽto assignans huius rei causam, dicit, multi.n. hominum possunt pertransire sermones probabiles, & hi cum concedunt prima intellecta, non concedunt ea, nisi inquantum sunt probabilia, ita quod si acciderit, vt cõtraria eorum sint ꝓbabilia, negabunt ea: sicut accidit loquentibus, qui negant esse impossibile aliquid gigni ex nihilo, licet propositio sit cõcessa ab omnibus.s. quod impossibile est magnitudinem ex non magnitudine fieri. ita quod vidi multos homines dantes se philosophiæ, qui negabant illam propositionem esse primam, similiter etiã negabant formas specificas esse proprias materiis necessario. adeo quod Auicenna cum suo nomine in philosophia dicit hominem generari ex terra esse possibile, sicut murem, & alia multa, quæ dicuntur. hæc Auerroes, in quibus sunt plura errata q̃ verba. Illud.n. quod ait, esse impossibile aliquid fieri ex nihilo, mentit̃. nam licet nihil fiat ex nihilo per generationem, tñ Aristoteles concessit aliquid fieri ex nihilo per creationem. nã ꝰm Aristotelem mundi author est Deus, & non per generationem, ergo per creationem. Præterea rationalis anima fit in corpore, & non per generationem, vt ipse demonstrat libro de generatione animalium, ergo per creationem. authores etiam, qui creationem asserũt, sunt longe fide digniores ipso Auerroe, qui eam floccifacit. quare qui creationem asserũt, sunt omnino veridici, qui vero negant, de quorum numero est ipse, sunt loquentes. Id vero, quod dicit de homine, si Auicenna intellexit quo ad corpus, & ad animam, Auerroes fortasse recte dixit. sed si intellexit animam primi hominis fuisse ab ipso Deo, corpus vero formatum de limo terræ, vt scriptura intelligit, Auicẽna recte dicit, & Auerroes mentitur. Hactenus de tertia differentia.

Item Alij quidem omnia exacte dici uolunt, alij autem molesta est exacta doctrina, aut quia sequi non possunt, aut propter calculum: habet.n. quid tale ipsa exacta doctrina. quare quibusdam ut in pactis, atq; contractibus, sic & in sermonibus diligentia illiberale quoddam esse uidetur. [margin: Calculũ μικρολογίαν. Cura rerũ vilium. Minutarũ rerũ rationem.]

Quarto addit quandam contrariã dispositionem in consuetudinibus, & dicit {Item alij quidẽ omnia}.s.q̃ audiunt, & discunt {exacte}.i. vsque ad minima, atq; ad minutarum rerum rationẽ {dici volunt} & hoc faciunt, aut ex consuetudine, aut ex natura, vt dictum est in aliis {aliis aũt} contraria.s. natura affectis {molesta est exacta doctrina.} & assignat rationẽ, & dicit {aut quia sequi non possunt.s. præ nimia consuetudine, quã habuerunt in contemnẽdis his minutis {aut ꝓpter calculum} quod Græce est propter micrologiam.i. minutarum rerũ rationem: quã de rebus exiguis eam ipsam esse existimant {habet.n. quid tale ipsa exacta doctrina} descendit.n. vsq; ad minuta, quod attinet ad calculum. reputantes itaque hanc per minuta discussionem calculũ, perlibenter fugiunt eam. & concludens cãm, quare quidã eam fugiunt, dicit {quare quibusdam, vt in pactis} & concordiis {atque contractibus} & conuentionibus videtur supple calculum fugiendũ {sic & in sermonibus, diligentia videtur esse quoddam illiberale} & fugiendũ. verbũ {in pactis atq; contractibus} Græce est ἐπὶ τῶν συμβολαίων καὶ ἐπὶ τῶν λόγων, & Expositor exponit in rationibus conuiuiorum: qm̃ sicut in rationibus conuiuiorum non pertinet ad magnificentiam, vt omnes minutiæ computentur in ratiocinio, ita etiam sit quædam illiberalitas, si homo velit circa cognitionem veritatis etiam minutias discutere. [margin: Isti sunt sapiẽtes optimi intellectus, et rationis existentes, omnia, & singula iudicare apti sunt, et circa omnia ratiocinari.]

Auerroes autem eodem commento assignat tres cãs, dicens fugere exactam doctrinã cõtingere hominibus, aut quia intellectus eorũ non potest retinere & percipere ipsam, quod propter hãc causam discere nõ possunt: aut propter segnitiem, & hebetudinem: aut propter deceptionem, quæ eis accidit, cum assimilent disputationem mercaturæ, putantes proteruire in sermone esse malum, sicut propter vire in mercatura est malum. ego vero primam expositionem probo, quoniam est Alexandri.

Iccirco eruditũ esse quenq; oportet, quo nam pacto quæq; sunt acceptanda, quoniã absurũ est scientiam simul, & scientiæ quærere modũ, ubi ne alterum quidem consequi facile est.

Ex iis quæ dixit, cõcludit, qualis debeat esse, qui inquirit veritatem, & vult, ꝙ antequam accedat ad scientiam veritatis, & ad illius inquisitionem, debet esse Logicus, & dicit {Iccirco eruditum}.i. Logicũ {esse quenque oportet} vt.s. cognoscat {quo nam pacto quæq; sunt acceptanda}.i. concedenda, vel neganda, cũ ꝓponuntur in inquisitione veritatis. Quibus verbis significat in resolutoriis, & omnino in logicis prius exerceri oportere, ac demonstrationum modos præcognoscere, & rationum conclusiones. nam his præhabitis, facile est transire ad inquisitionem veritatis. Alexan. arbitratur hoc tantundem esse, ac id, quod pręcepit in Ethicis, periti hominis esse exactum ipsum eatenus in vnoquoq; genere flagitare, quatenus fert ipsius rei natura, nosseq; quo quisq; modo p̄cepta debeat audire. Ego vero puto p̄ceptum hoc esse oĩno dissimile ei, qđ ponitur in Ethicis. nam illud attinet ad vsum rationũ, quibus vtitur moralis philosophus, hoc attinet ad peritiam, quã in Logica debet p̄habere, qui q̃rit veritatẽ. & quod ita sit, eius quod dixit, assignat rõnem, & dicit {qm̃ absurdũ est scientiam simul, & scientiæ q̃rere modum} quo.s. ipsa scientia gignatur, & comparetur indagare. & per modum scientiæ, quidã intelligunt logicã. quã simul cum scientia discere est difficile {vbi ne alterũ quidem}.s. seorsum {cõsequi facile est} quanto difficile erit scire ea simul. hac ratione fit, vt qui q̃rit scientiam, prius q̃rat logicam, quæ tradit communem modum ꝓcedendi in oĩbus scientiis. nã modus ꝓcedendi ꝓprius in scientiis singulis circa principiũ tradi debet.

Auerroes vero asserit esse necesse, vt homo instruat̃ in cognitione viæ cuiuslibet rei, quam vult declarare aliis, vel discere ab alijs. cuius rationem subdit Auerr. per distinctionem, quã affert de ipsa logica, quod Lo- [margin: Quæ Auerro. eodem com.]

Logica cõmunis, & ꝓpria. gica quædam ſit vniuerſalis omnibus ſcientiis, de qua agitur in propriis libris Logicæ: quædam propria, & applicata cuique ſcientiæ, quæ proponitur quaſi ſemper in principio rei diſſerendæ. hinc euenit, vt nõ poſſit aliquis eſſe inſtructus in aliqua arte, niſi prius fuerit eruditus in vniuerſali, & propria Logica. Propterea Ariſtoteles præcepit, vt nemo ſimul Logicam diſcat, & ſcientiã, cuius eſt modus ſciendi: quoniam nec hanc diſcet, nec illam. q̃m malum eſt ſimul quærere ſcientiam, & modum, quo illa declaratur. hoc enim eſt ſimile ei, qui vult homines curare, & ſimul diſcit artem curandi. ſicut de quodam dicitur medico, ꝙ cum ad infirmum acceſsiſſet, & propinaſſet iam medicinam ei, poſtquã mortuus eſt infirmus, inſpexit librũ. nec ob aliud, niſi q̃a ſimul diſcebat artẽ medẽdi, & medebat̃.

TEX. 16. *Exacta diſcuſsio. ἀκριβολογία.* *Mathematicorum autem exacta diſcuſsio non in uniuerſis eſt flagitanda, ſed in ijs duntaxat, quæ materia uacant: quapropter modus ille non naturalis eſſe uidetur. uniuerſa nanque natura fere materiam habet.*

Meo iudicio ſe excuſans declarat quales demõſtrationes proſequetur tam in præſenti facultate, quam in Naturali philoſophia. nam rationes, quibus vtit̃, poſſent videri debiles, propterea ſe excuſando illud dicit, quod in libro Ethicorum primo tradit, dum rationes, quo modo eſſent accipiendæ, doceret, aſſerens ſimile eſſe mathematicum ſuadentem ferre, & ab oratore demonſtrationes poſtulare: id hoc in loco confirmans, dicit {Mathematicorum autem} ἀκριβολογία .i. {exacta diſcuſsio, non in vniuerſis eſt flagitanda} & ꝑ acribologiam intelligit exactum genus demonſtrationũ. nam, vt Alexander inquit, rationes mathematicorum, quæ de rebus immaterialibus habentur, non ſunt naturales: neq;.n. tam exquiſitam rationem res naturales capiunt, vt quibus ad eſt materia. & propterea dicit {ſed iis duntaxat, quæ materia vacant} qualia ſunt, vt Alexander exponit, mathematica, quæ ſunt abſtracta à materia. hæc.n. exquiſitum demonſtrationis genus deſiderant. propterea concludens dicit {quapropter modus ille} ſiue, vt in alia Alexandri ſcriptura habetur, {ratio illa} ſubaudi, qua mathematici vtũtur in talibus abſtractis { non naturalis eſſe videtur} q̃m applicatur rebus abſtractis à materia, quales nõ ſunt res naturales {vniuerſa nanq; natura} cui applicat Philoſophus Naturalis demonſtrationes ſuas { fere materiã habet} Expoſitor autẽ dicit efficaciam rationum mathematicarum nõ eſſe requirendã in omnibus rebus, de quibus ſunt ſcientiæ, ſed debet requiri ſolum in mathematicis, quæ materiam non habent. non.n. in iis, q̃ habent materiam, quoniam ſubiecta ſunt motui, & variationi, & ideo in eis omnimoda certitudo haberi nõ poteſt. quæritur.n. in eis non quid ſemper ſit, & ex neceſsitate, ſed quid ſit vt in pluribus. nec in ijs quæri poteſt, quæ ſimpliciter, atq; per eſſentiam ſunt immaterialia, quales ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ, nã licet ſint certiſsima, q̃m ſunt immobilia, tamẽ nobis certa non ſunt propter defectum noſtri intellectus. Quare efficacia demonſtrationũ ſolũ in mathematicis eſt perquirẽda, nã licet ſint abſtracta, tñ intellectũ nr̃m non excedunt.

Que Auerr. Comm. 16. Auerroes aũt fortaſſe melius rem hanc exponens, dicit, & non oportet hominẽ quærere, vt modus fidei in demõſtrationibus naturalibus ſit ſicut modus fidei in mathematicis. cuius rationem ſubdit, & dicit, demonſtrationes.n. mathematicæ ſunt in primo ordine certitudinis, & demonſtrationes naturales conſequuntur eas in hoc. Et vlterius cauſam afferens dicit, certitudo.n. diuerſatur in eadem ſcientia: verbi gratia ſ̃m demonſtrationem ſimpliciter, & ſecundum demonſtrationem quia, & cum diuerſatur in eadem ſcientia, magis diuerſatur in ſcientiis diuerſis ſecundum genus. Auerroes ergo verius rationem affert, quare demonſtrationes mathematicæ ſint potiores naturalibus, & metaphyſicis. quoniam demonſtrationes mathematicæ ſunt demonſtrationes ſimpliciter, videlicet quarũ media ſunt nota nobis, cum ſint ſenſibilia, & naturæ, cum ſint cauſæ, at demonſtrationes naturales, & metaphyſicæ ſunt demonſtrationes quia in primo proceſſu, quarum media ſunt nota nobis tantum. non ergo ſunt efficaciores quantum ad res ſubiectas, ſed quantum ad modum procedendi. dixit autem {fere} vt Expoſitor inquit, propter corpora cœleſtia, quæ ſunt in vniuerſa natura, & non habent materiam, niſi æquiuoce. Auerroes autem dixit Ariſtotelem addidiſſe {fere} ꝓpter intellectum materialem, nã de eo eſt conſideratio naturalis, & tamen eſt abſtractus à materia. deinde mouet dubitationem, quia non ſolum intellectus materialis eſt abſtractus, & vltima hominis perfectio, ſed etiam intelligentiæ, quoniã illæ ſunt vltimæ perfectiones corporum cœleſtium: ſicuti intellectus materialis. propterea aliter dicit, ꝙ videlicet Ariſtoteles dixit fere non propter intellectus ipſos, ſed propter corpora ipſa cœleſtia, quæ comparatione corporum generabilium, videntur minus naturalia, & carere materia.

Quamobrem primum quid ſit natura cõſiderare oportet: hoc enim pacto & quibus de rebus eſt ſcientia Naturalis, & ſi unius facultatis, an plurium ſit cauſas principiaq; contemplari, patebit.

Cum declaraſſet modum demonſtrandi mathematicorum nõ conuenire ſcientiæ naturali, ideo nunc affert viam cognoſcendi modum demonſtrandi, qui eſt proprius ſcientiæ naturali, & dicit { Quamobrẽ} ſubaudi ad cognoſcendum modum demonſtrandi, qui eſt proprius Scientiæ Naturali {primũ quid ſit natura conſiderare oportet} deinde exponit ea bona, quæ ex hac conſideratione colligentur, & dicit { hoc.n. pacto}.ſ. poſtquam cognitum erit quid ſit natura {patebit} primo {& quibus de rebus eſt Scientia Naturalis} quoniã de rebus, quæ naturam habent {&} patebit { ſi vnius facultatis, an plurium ſit cauſas, principiaq; contemplari} quibus habitis ſcietur quis modus demonſtrandi conueniat naturali.

Auerroes aũt in calce cõmenti, dicit Scientiam Naturalem declarari per duas perſcrutationes: quarũ vna eſt perſcrutatio de natura quid ſit: & de hac, & de iis, quæ generatim attinent ad hanc, agitur in libris Auſcultatoriis. Secunda vero eſt pſcrutatio de natura cuiuſlibet entis naturalis quid ſit, & hæc diſtribuit̃ per libros Scientiæ Naturalis particulares. Alexander propter finem hunc dicit, hunc librum non pertinere ad Metaphyſicam diſciplinã, vt initio huius annotauimus, ſed eſſe quandam præfationẽ oĩs philoſophiæ contẽplatricis, cuius prima pars quo ad nos eſt naturalis, q̃ q̃lis ſit, & de quibus rebus diſſerat, tũc inueſtigare poterimus, cũ primũ quid ſit natura cõſiderabimus. legit ẽt Alex. & aliter, q̃ cum in principio dicta ſint, de his ſufficiat. *Alexan.*

Libri ſecundi Metaphyſicorum finis.

ARIST-

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER TERTIVS.

Cum eiusdem Augustini Niphi expositione.

CAP. I.

Causa dubitationis exponitur.

TEX.1.

NECESSE *Est ad eam scientiam, quam quærimus, ea primum nos aggredi, de quibus dubitare primum opertet. Hæc autem sunt ea, de quibus aliter quidã existimauerunt, & siquid præter illa fuit neglectum, atque omissum.*

CVM Secundo libro Aristoteles declarasse modum considerandi ueritatem. nunc prosequitur ueritatis inquisitionem. profiscicitur autem primo ad dubitationes more disputantium, postea Libro Quarto procedit ad ueritatis inquisitionẽ more analytici: & præmittens procemium, affert intentionem, & dicit { Necesse est ad eam scientiam, quam quærimus, ea primum nos aggredi, de quibus dubitare primum oportet } scientiam, quã quærimus, & de qua nobis est sermo susceptus, sapientia ipsa est: & theologia, quæ ex ordine metaphysica inscribitur, quoniam posterior est quo ad nos naturali doctrina. hanc item solet primã philosophiam appellare, quia primarum, nobilissimarumq; rerum est contemplatrix: quod ipsum est in causa, ut theologia, i. sciẽtia de Deo nuncupetur. differit enim potissimum de causa, & forma, quã ipsam substantiam à materia prorsus abhorrentem appellare placuit, primumq; Deum, & intellectum appellat. Itaque ad inuestigationẽ huius scientiæ, & eorum, quæ per ipsam inquirentur, necessum esse ait ea primum commemorare, ac recensere, de quibus in primis est inquirendum: deinde propositis ipsarũ rerũ q̃onibus in rem quemadmodũ est p̃fatus, p̃sequitur, docetq; ad oĩum scientiã inuestigãdam in vniuersum necesse esse primũ ea commemorare, de quibus est primum disserendum. per hæc.n. via est ad ea, quæ inuenienda scire cupimus: q̃ si ad omnẽ scientiam, ad hanc quoque id necessarium fuerit. deinde exponit ea, quæ dubitare, ac disserere oportet, & dicit {Hæc autem sunt ea, de quibus aliter quidam existimauerunt, aliter} idest incommode ineptẽq;. vel apte quidem, sed perperam. aut significat quæ aliter alii senserint. nam de quibus priores authores diuersas habuere sententias, ea maxime dubitantur: & in forma quæstionum inducentur { & siquid præter illa, } scilicet quæ veteres aliter senserint { fuit neglectum, atq; omissum } etiam adducetur per modum dubitationis: huiusmodi autem quæstiones se disputaturum esse significat in præsenti libro.

Est autem operæprecium bene eos. dubitare, qui consequi percupiunt facultatem. posterior enim facultas, solutio est eorum, quæ prius dubitantur. atque fieri non potest, ut uinculum soluatur, si ignoretur.

Nunc in vniuersum confirmat, docetq; de re quapiam disputauimus, vt quæ inquirunt, inueniant, commodum esse primum de ipsis quærere seu dubitare, quoniam ipsorum facultas, inuentioq;, & confirmatio ex inuentione pendet quæsitorum. Quo vero ad verba attinet, dictio {Et autem,} vt Alexander inquit, commodius haberet, si pro {Est autem} scriptum esset {est.n.} .s. {operæprecium bene eos dubitare, qui consequi percupiunt facultatem} Verbum ἐυπορῆσαι translatum est facultatem: quæ nihil aliud est quam inuentio, & confirmatio, quę pendet ex inuentione q̃sitorum. deinde rationes affert, quæ secundum Expositorem sunt quatuor, sed siue quatuor, siue plures, siue pauciores, reddit rationem, & dicit { posterior.n. facultas} quæ Græce est ἐυπορία, Latine tum inuẽtio, tum confirmatio, etiam veritatis inuestigatio {solutio est eorum, quæ prius dubitantur} sensus autem est, solutio.n. prius quæsitorũ causa est facultatis posterius comparandæ. vel sic, facultas.n. posterius acquirenda ex solutione prius quæsitorum comparatur. Addit autem Alexander Aristotelem ab hoc libro propositã doctrinam exordiri. de ijs.n. agere orditur, quæ necessario ad hic proposita conducunt, nam quæ in duobus primis dicta sunt, exordium ipsius esse videri possunt, & ad constituendum ordinem pertinere. quo factum est, vt quibusdam hunc librum doctrinæ metaphysicæ primum esse placuerit. Hanc rationem deinde manifestat in solutione corporalium ligaminum, quoniam ille, qui ignorat vinculum, soluere non potest, & dicit {nam fieri non potest, vt vinculum soluatur, si ignoretur} Si.n. quæsitorum inuentio, & confirmatio ex dubitatorum solutione pendet, fieri non potest, vt quispiam vinculum soluat, qui ipsum ignorat, idest qui quomodo ligatum fuerit, nescit. nam quomodo per scientiam vinculum soluas, quod ignoras? quod si ita est, nec dubitata solui possunt, si quomodo fuerit dubitatum, ignoretur. Quo vero ad verba attinet, dictio { atque fieri non potest } legitur ab Alexandro {nam fieri non potest} & reliqua, & quidem rectius, quoniam per hæc verba explicatur ratio, quã assignauit: vt si verbum {nam} nota cãæ eius, quod dixerat. Alexan.

Sed dubitatio mentis id ipsum de re declarat. Quo.n. mens dubitat, eo persimilis est ligatis. fieri enim nequit, ut ulterius hæc, aut illi progrediantur. quapropter difficultates omnes antea contemplari oportet, & horum gratia.

Cum dubitationem vinculũ appellasset, dubitationem ad vinculum nunc comparat, & dicit {Sed dubitatio mentis id ipsum} idest vinculum { de re declarat} .i. quod in re habetur, manifestat. Tum exponit similitudinem dubitationis ad vinculum, & dicit {quo enim mens dubitat, eo persimilis est ligatis} & huius vlterius rationem assignans, dicit {fieri enim nequit, vt vlterius hæc} .s. mens {aut illi} .s. ligati { progrediantur } nam vt vinculũ impedimento est, quominus vlterius, & ad destinatum locum procedatur, sic mens dubitatione rei vltra progredi prohibetur. neutro enim modo vltra procedi potest. nã nec qui ligatus est, nec qui dubitat, progredi valet. qui igitur oportet, vt vinculũ

cognoſcat,qui eſt ipſum ſoluturus,ideo dicit {quapropter difficultates omnes antea contẽplari oportet {& horum gratia} ideſt & cauſa eorum,quæ nos ſcire per cupimus : comparantur enim difficultates vinculis.

Etiam quia homines, qui quærunt, ſi primo non dubitauerint,perſimiles ijs ſunt,qui ignorant,quorſum pgere oportet.

Secundam rationem affert in hunc modum, ſicuti viatores ad iter,quo vadũt in terminum, ita qui quærunt ad dubitationes,quibus procedunt ad ſcientiam: ſed viatores oportet ſcire iter, quo vadunt ad finem: igitur quærẽtes veritatem oportet ſcire dubitationes, quibus procedunt ad veritatem. dicit {Etiam quia homines,qui quærunt,ſi primo non dubitauerint, ſimiles ijs ſunt, qui ignorant quorſum pergere oportet} hæc fuit minor : quare ſicuti qui neſcit quo pergit, nõ poteſt peruenire ad finẽ itineris,niſi temere,caſuue,ſic nemo põt recte veritatẽ inquirere, niſi p̃dubitauerit, dubitationesq́; p̃cognoſcat, quibus itur ad veritatem.

Inſuper etiam neque ſi id, quod quæritur, inuenerit tandẽ necne, diſcernere poſſunt. finis enim ijs quidem non patet. at ei, qui antea bene dubitauit, manifeſtum eſt.

Aſsignat tertiam rationem: quæ talis eſt,qui nõ poteſt quod quæritur,cum inuenerit,diſcernere ſine præcedenti dubitatione,debet antequam inuenerit,dubitare: ſed inquiſitor veritatis nõ poteſt,quod quęritur, cum inuenerit diſcernere abſque præcedenti dubitatione : igitur inquiſitor veritatis debet antequam inuenerit,prædubitare. De ratione tangit minorem,& dicit {Inſuper etiam}qui ſubaudi non prædubitauerint {neque ſi id, duod quæritur, inuenerint tandẽ necne, diſcernere poſſunt} hæc eſt minor,cuius rationẽ ſubdit,& dicit {Finis.n.ijs quidem non patet}ſcilicet qui non prædubitauerint{at ei,qui antea bene dubitauit} finis {manifeſtus eſt} dixit {qui antea bene} quia qui antea non bene dubitauit,ſed extra propoſitum,etiam finis non patet, cum inuenerit. per quæ patet minor.

Præterea melius ad iudicandum affectum eum eſſe neceſſe eſt, qui rationes etiam contendentes omnes, perinde atque aduerſarios audiuit.

Quarto argumẽtatur, ſicuti ſe habet iudex ad actorem & reum,ita ſapiens in rebus inueſtigandis: ſed iudex is fert rectius iudicium,qui & actorem & reũ, non alterum ſolum audierit : igitur in rebus inueſtigandis is ſapienter iudicabit,qui omnia,quę dubitari poſſunt, & dici ad confirmationem ipſorum,poſitionem præcurrerit,atq; ſoluerit. De ratione affert minorem, & dicit {Præterea melius ad iudicandum affectum eum eſſe neceſſe eſt,qui rationes etiã contendentes omnes} .ſ.pro vtraq; parte {perinde atque aduerſarios}.ſ.actorem & reum {audiuit} & hæc fuit minor. quare in rebus inueſtigandis is ſapienter iudicabit, qui omnia, q̃ dubitari poſſunt, & dici ad confirmationem ipſorum & poſitionem percurrerit, atque ſoluerit.

Quæ Auer. Com. 1. Auerroes vero in commento huius partis præmittit intentionem Ariſtotelis in præſenti libro, aſſerens Ariſtotelem intendere inducere ſermones diſputatiuos, ideſt dialecticos, qui affirmant, & deſtruunt idẽ in omnibus, quibus huius ſcientiæ, ideſt qui ſunt pro vtraque parte. Probat autem hanc intentionem Auerroes ex conſuetudine Ariſtotelis, quæ eſt in omnibus ſcientiis circa quæſtiones difficiles,tum quia quæſtiones difficiles præ ſua difficultate habent ſermones diſputatiuos,ideſt dialecticos pro vtraq; parte, tum etiã, quia nullus earum difficultatem ſcire poteſt, niſi ſciat eam per ſermones diſputatiuos, qui ſunt pro vtraque parte. Deinde aſsignat differentiam inter vſum,quem ſeruat in naturali ſcientia, atque in particularibus, & quem ſeruat in hac ſcientia, aſſerens Ariſtotelem cognouiſſe meliorem doctrinam eſſe, quæ ponit diſputatiuam perſcrutationem in ſingulis quęſtionibus,quando intendit eam quæſtionem diſſerere, quam colligere omnes quæſtiones in vnum. At in hoc libro ſermones diſputatiuos ponit in omnibus quæſtionibus difficilibus,quæ ſunt in hac facultate,vno libro collectas, deinde ſoluit inducendo demonſtrationes proprias cuiq; quæſtioni in loco conuenienti ex locis huius ſcientiæ. deinde aſsignat cauſam differentiæ,ex eo, quia communicat ſcientiæ diſputatiuæ in vniuerſalitate cõſiderationis, Dialectica videlicet & Metaphyſica. nã ſubiectum vtriuſque ſcientiæ eſt idem,ſ.ens ſimpliciter. Dialectica.n.& metaphyſica vtraq; de ente ſimpliciter agit tanq̃ de ſubiecto : quare quæſtiones pertractandæ debent colligi in vno libro tanquàm pars per ſe in hac ſcientia, & ante ſermones demonſtratiuos, quoniam natura ſermonum diſputatiuorum facit, vt præcedant demonſtratiuos, potiſsimum qui fiunt ad excitandum : nam qui fiunt ad confirmandũ, ponuntur poſt demonſtratiuos. ſic igitur, quia aliæ ſcientiæ cõſiderant particulariter de veritate, & particulariter ad eas pertinet circa ſingulas veritates dubitare : quia vero metaphyſica ſicuti dialectica habet vniuerſalem cõſiderationem de veritate, ſic quoq; ad eam pertinet vniuerſalis dubitatio de veritate. hac ratione non particulariter, ſed vniuerſaliter oẽs dubitationes ſimul colligit in vno libro. ſimile huic, vt Auerroes inquit, fecit de terminis, quibus vtitur in hac ſcientia e cõtrario ei,quod fecit in alijs ſcientiis. nam in particularibus ſcientiis exponit terminos particulariter apud cõſiderationem cuiuſq; quæſtionis, at in hac ſcientia exponit omnia nomina, quibus vtitur in vno libro, videlicet in Quinto huius, non ad tollendam æquiuocationem, ſed ad numerandas intentiones, de quibus agit hæc ſcientia. Nicolaus vero Peripateticus ordinauit ſermonem alio modo, quam Ariſtoteles, quoniã & quæſtiones, & nomina pertractauit particulariter in vnaquaq; quæſtione putans ſe melius facere,verum Ariſto.propter cauſam, quam diximus, melius fecit.

CAP. II.

Variæ dubitationis ad hanc ſcientiam attinentes proponuntur.

EST *itaque dubitatio prima de ijs quidem, quæ in exordijs dubitauimus, vtrum unius, an plurium ſcientiarum ſit cauſas contemplari.*

Proſequitur nunc Ariſt.dubitationes,in quibus Expoſitor talẽ affert ordinem,vt Ariſto.primo dubitationes enumeret,deinde aſsignet cãs dubitationũ,iterum in dubitationibus Expoſitor talem affert ordinem, vt primo ponat dubitationes, q̃ attinent ad modum conſiderationis huius ſcientiæ,deinde dubitationes,q̃ attinent ad prima principia,de quibus eſt hæc ſciẽtia.Nec ab ratione,quia ſicut prius modũ ſciendi, quã ſcientiã q̃rere oporteat,ita prius dubitationes, quæ attinẽt ad modum

modum sciendi, quã quæ attinent ad scientiã, q̃rendæ sunt. sed, qm̃ ad modum sciendi in hac scientia duo ptinent, videlicet causarum consideratio, ex quibus sciẽtia demonstrat, & res ipsæ, de quibus scientia considerat, ideo primo mouet dubitationes, q̃ attinent ad considerationem cãrum. deinde dubitationes, q̃ pertinẽt ad ea, de quibus est hæc scientia. ordinem igitur in hũc modũ in q̃sitis posuit Expositor: vnde dicit {Est itaq; dubitatio prima de ijs, quæ in exordiis dubitauimus} &, vt Alexander inquit, non eam dubitationẽ, quam ponit in exordiis, dubitatam esse ait. Est.n. prima dubitatio, vt ipse dicit {vtrum vnius, an plurium scientiarum sit causas contemplari} ita quidem, vt alia scientia aliorum principiorum & causarum sit contemplatrix. Quam dubitationem non videtur mouisse in libris duobus superiorib⁹, sed bene in Primo de anima. Quare intelligit per ea, q̃ in exordiis dubitauimus, cãs. nam in exordiis dubitauit de causis: & hæc dubitatio, quã nunc mouemus, est prima, q̃ est de causis, de quibus causis in exordiis dubitatũ est. nam in primo maiore quæsiuit cãrum genera quot sunt, in Primo minore .i. in libro secundo quæsiuit, vtrum cã in rectum, vel ₰m speciem in infinitũ procedat de his igitur causis, de quibus dubitatũ est in exordiis, hoc sit prima dubitatio, q̃ in præsentia commemoratur. Quidam tñ, vt Alexander refert, ob hæc, q̃ ipse hoc in loco tradit, hãc ipsam dubitationem primi minoris .i. secũdi libri fini adscribunt, q̃ illic mouetur. Est igitur sensus dubitationis, vt Alex. colligit, vtrum causarũ omnium, quas esse quatuor statuimus, vna scientia sit contemplatrix, an alia scientia aliam causam contempletur, vt merito dixerit {de ijs, quæ in exordiis dubitauimus} nam in primo libro maiore de quatuor causis quæsiuit, de quib⁹ quatuor causis hoc in loco est disputaturus, vtrum ipsarum cognitio vnius doctrinæ sit. Expositor vero exponit hanc quæstionem, vtrũ consideratio quatuor cãrum ₰m quatuor genera pertineat ad vnam, aut ad plures scientias: quod est q̃rere, vtrum vnius scientiæ, & præcipue huius sit demonstrare per omnia genera cãrum, an diuersæ scientiæ per diuersa genera demonstrent. At aliter Auerroes videtur intẽdere, cũ dicit, & intẽdit per genera cãrum cãs diuersas rerũ diuersarũ. Causæ.n. rerum, quæ genere differũt, sunt diuersæ: verbi gratia principia rerũ naturaliũ, & principia rerum mathematicarum, & principia rerum abstractarũ sunt diuersa, & sic velle videtur per causas diuersas non secundum genus causæ, sed ₰m res, quarum sunt principia, & causæ. vt sit sensus, vtrum diuersarum rerũ cãæ pertineant ad vnam, an ad plures scientias. sed de sensu quæstionis postea patebit, cum inducẽtur argumẽta pro vtraque parte, ideo hic non est immorandum. *Quæ Auerro. Comm. 2.*

Et utrum substantiæ principia prima spectet ad hanc scientiam contemplari solum, an ea quoque principia, ex quibus omnes demonstrant, ut utrum contingat unum & idem simul affirmare, & negare, aut non, & istiusmodi cætera.

Nunc mouet dubitationem de iis, de quibus cõsiderat hæc scientia, qm̃ vero hæc scientia cõsiderat de substantiis, & de accidentibus, iccirco primo inquit, de quibus considerat hæc sciẽtia, sicut de substantiis, deinde de quibus cõsiderat hæc scientia, sicut de accidentib⁹. & ne accidat cõfusio propter diuisiones & subdiuisiones, animaduertendũ prima principia bifariam esse, aut prima, q̃ sunt primi entis, videlicet substantiæ, vt sunt deus & cæteræ substantiæ separatæ q̃ essendi principia dici solẽt incõplexa, aut prima, q̃ sunt principia demõstrãdi vniuersalissima: ex quibus demõstrationes omniũ scientiarum vim accipiunt: quare q̃rendo dicit {vt vtrum substãtiæ prima principia spectet ad hanc scientiam contemplari solũ} & nulla alia principia {an} hec, & {ea quoq; principia, ex quibus oẽs demonstrant} q̃ principia cõmunia sunt, & sententiæ nuncupanť, siue immediatæ propositiones: quales sunt {vt vtrum contingat vnum, & idẽ simul affirmare & negare, aut nõ} .s. contingat {& istiusmodi cætera} vt illud, q̃ sunt eidẽ æqualia, ea inter se quoq; æqualia sunt. itẽ, si ab æqualib⁹ æqualia demas, q̃ remanent, sunt æqualia. & illud, omnis appetitus est boni, aut existimati boni, & q̃ his similia sunt. Verum oĩum sententiarũ communissima est, quam de contradictione dicũt illam videlicet, non contingit vnum & idẽ simul affirmare & negare, quippe q̃ cunctis in rebus vera est. Auerroes exponens hãc quæstionem, vt diximus, distinguit de principiis, quod alia sint principia cognitionis, vt sunt primæ, & immediatæ propositionis oĩbus cõmunissimæ, vel primæ, q̃ vniuersales sunt vni generi scientiæ tm̃. alia vero principia essendi, vel substantiæ. Quã distinctionẽ pertractat ĩ primo physicę auscultationis, ideo nõ est hic immorandum. tamẽ illud est accipiendum quæstionem quærere, vt dictum est. *Quæ Auerr. Comm. 2.* *Comm. 8.*

Et si sit huius scientiæ circa substantiam uersari, utrum una sit circa omnes, an plures.

Sequendo ordinem Alexandri hæc qõ est tertia, & ₰m. Expositorẽ de substantiis est, nam cũ huius doctrinæ munus sit de substantia, substantiæ autem plures sint, quippe quarũ aliæ ĩtelligibiles, aliæ sensibiles sint: vtrũ sit vna scientia, q̃ considerat de substantiis oĩbus, an sint plures, quæ de substantiis contemplentur quærit. videtur.n. de pluribus substantiis esse plures scientias. Alexã. autem non ad substantiarũ principia quæstionem hanc dirigit. nam cum munus huius doctrinæ sit de substantia, deq; principiis substantiæ considerare, substantiæ aũt plures sint, quippe quarum aliæ intelligibiles, aliæ sensibiles sunt, vt oporteat principia esse diuersa ideo quærendo dicit {& si sit huius scientiæ circa substantiam} & subaudi principia substantiæ versari {vtrum vna} .s. quæ est hæc sciẽtia, {sit circa omnes} .s. substantias, & substantiarum oĩum cãs, vt ipsa vna cuncta principia, quæ substantiarũ sunt, cognoscat {an plures} ac diuersæ doctrinæ principia cognoscãt, quæ sunt diuersarum substantiarũ. Quam expõnem Auerr. olfecit, dicens, si.n. substantiæ fuerint diuersorum primorum principiorum, continget consideratio de eis sit pluribus quàm vni scientiæ, & si fuerint eorum principiorum primorum, quæ conueniunt, consideratio eorum erit vnius scientiæ. *Quæ Auerr. Comm. 2.*

Et si sint plures, utrũ omnes generis sint eiusdem, an aliæ ipsarum sapientiæ, aliæ aliquo alio nomine sint appellandæ.

Iterum ordinem Alexã. sectãdo hæc est quarta qõ, & dicit {Et si sint plures} .s. scientiæ, doctrinæq; de pluribus substantiis {operæprecium} fore ait disputare {vtrum oẽs} hæ scientiæ {sint generis eiusdem} sic vt oẽs debeant sapientiæ appellari, verbum {eiusdem generis} græce est συγγενῆ .i. cognatæ, vt geometria & arithmetica cognatæ sunt ĩ genere mathematico {an} nõ oẽs sint sapientiæ, sed {aliæ ipsarũ sapiẽtiæ, aliæ ali-

quo alio nomine }.i. in aliquo alio genere { sint appellandæ } vt in genere scientiæ naturalis, aut mathematicę.vnde Auerroes eodem commento, & si consideratio de entibus.i.substantiis fuerit plurium scientiarũ quærendum est, vtrum omnes sint species eiusdem generis.i.partes vnius scientiæ, aut sunt species diuersarũ scientiarum,ita vt alia dicatur philosophia.i.metaphysica,alia vero scientia naturalis, alia doctrinalis .i. mathematica.hęc de quarta quæstione.

Hoc etiam ipsum quærere necessarium est,utrum substantias sensibiles solum,an præter has alias esse,sit asserendum.

Quinta quæstio est,vtrum hæ tantum sensibiles substantiæ sint, an præter has aliæ quædam habeantur, dicit { Hoc etiam ipsum quærere necessarium est } videlicet { vtrum substantias sensibiles solum } vt naturales philosophi putant { an præter has alias } substantias.s. { esse,sit asserendum } vt Plato dixit. Alexander dicit, hoc nõ esse adhuc notum, nec disputatum. Sed tertia quæstio non videtur diuersa a prima.quia quærere vtrum vnius, an plurium scientiarum sit causas contemplari, idem est ac si quæratur, vtrum vna sciẽtia sit circa omnes, an plures, & intelligit de causis, hoc est vtrum vna scientia sit circa omnes causas substantiæ, an plures. quare tertia quæstio non differt a prima Alexander differentiam affert,qm̃ in prima quęstione quæsitum est de principijs simpliciter, in tertia vero de principijs substãtiæ. sed mirum est quo modo Alex.asserat id,quod quæritur in quinta quęstione,nõ esse adhuc notum, nec disputatũ, cum libro primo de eo disputasset Arist.contra Platonẽ: qaare hoc, quod Alexander ait,non caret quæstione.

Vnum μοναχῶσ singulariter unice.

Et utrum unum, an plura sint genera substantiarum, ut qui & species faciunt, mathematica quoque inter has, atque etiam sensibilia etiam censent. de his itaque,ut diximus, considerandum est.

Hæc est sexta quæstio, quasi dicat,si sint aliquæ substantiæ sæparatæ ab ipsis sensibilibus,sexta quæstio est { & vtrum vnum }.s.genus sit omnium earum, vnaq; ratio { an plura sint genera substantiarum } talium.s. substantiarum separatarum, diuersæq; rationes.quod quo modo dixerit, declarat ponens opinionem Platonis, & dicit { vt & } ij { qui & species }.i.ideas { faciũt, mathematica quoq; } substantias pręter sensibilia esse affirmant, & media { inter has }.s.ideas { atque etiam sensibilia esse censent } Authores.n.idearum res mathematicas, putabant substantias esse, quæ neq; id eis neq; sensibilibus genere sunt similes, sed huiusmodi substantiarum naturam mediam illis esse dicebant, vt tria sint ſm substantiam, quemadmodum de Platone primo maiore dixit. Plato.n.attẽdens ad duplicẽ abstractionem videlicet vniuersalis a particularibus, & rerum mathematicarũ a materia sensibili,posuit vtrũque genus subsistere: & ita posuit substantias separatas, quæ sunt vniuersalia separata,inter quæ, & substãtias sensibiles particulares, res mathematicas subsistere censuit, vt numeros, & magnitudines. sed videtur hæc sexta quæstio coincidere cum quarta,in qua quęrebatur, si sint plures substantiæ,vtrum omnes generis sint eiusdem. & reliqua respondet Alexãder,& quidem laute, nam quarta quæstio erat de substantijs simpliciter, hæc vero quæstio de substãtijs separatis, quas quidam ponebant tunc ordinando se ad sequentia dicit { de his itaq; }.s.quæstionibus sicut nunc mouentur { considerandum est } primo quidem disputatiue. deinde determinando veritatem.

Et utrum circa substantias tantum sit contemplatio,an & circa ea,quæ per se substantijs accidunt.

Septima quęstio hic affertur ab Aristotele, cum dicit { Et vtrum circa substantias tantum sit contemplatio, an & circa ea,quæ per se substantijs accidunt } videtur.n. quod contemplatio huius scientiæ sit tantum circa substantias, qm̃ hæc scientia dicitur philosophia substantiæ.etiam videtur circa ea, quæ per se substantijs accidunt,ex eo quia ad eandem scientiam pertinere videtur, vt consideret subiectum,& per se accidentia subiecti. sunt autem per se accidentia proprie,quæ in definitionibus accipiuntur, de quibus ei necessario agendum est,quia de quibusdam scientia sumi non potest, nisi quæ ad hunc modum insunt, cognoscantur. Sic igitur appellat per se accidentia inseparabilia, & propria, & propemodum substantialia, per quæ quarundam rerum desciptiones explicari solent, vt triãgulo per se accidit habere tres angulos duobus rectis æquales, & duo latera maiora esse tertio: vtcunq; cõmutentur: sic item numero accidit, vt par sit,aut impar,& vnicuiq; entium,vt vnum sit, quatenus hoc aliquid est,& cætera accidentia, q̃ ad hunc modũ insunt.

Præterea cuius nam sit de ijs omnibus contemplari, de quibus dialectici considerare conantur ex solis probabilibus facientes considerationem, puta de eodem & diuerso, & de simili, & dissimili, & identitate, & contrarietate, & de priore, & posteriore, & de cæteris omnibus talibus.

Identitate ταυτότητα conuenientia.

Quoniam sunt quædam, quæ sunt per se accidentia entis,quatenus videntur consequi omnia entia,vt sunt idem & diuersum,simile & dissimile, identitas & contrarietas,prius & posterius, & alia omnia id genus, de quibus dialectici, qui etiam considerant, agunt, non quidẽ ex necessariis, sed ex probabilibus, ideo octauo quærit, & dicit { Præterea cuius nam sit de ijs omnibus contemplari, de quibus dialectici considerare conantur ex solis probabilibus faciẽtes considerationẽ } exponit autem hæc, & dicit { puta de eodem, & diuerso, & de simili & dissimili, & de identitate & contrarietate, & de priore, & posteriore, & dę cæteris omnibus talibus } Ex vna.n.parte, quia hæc communia sunt, ad primum philosophum attinere videntur. ex altera vero, quia hæc considerat dialecticus, cuius est ex probabilibus procedere, non videntur attinere ad primum philosophum, cuius est ex necessariis demonstrare. Alexander autem authoritate quorundã horum doctrinam logicam esse ait,quia pleraque talia in ipsa quæruntur, contra quos ait doctrinam de ijs non esse logicam,quia plura horum quæruntur in logica, qm̃ non propter hæc disputat de ijs, neq; in hoc propositum intuetur, sed ait munus considerãdi hæc esse primæ philosophiæ, quæ considerat ens, & accidẽtia, quæ enti communiter insunt. hoc autem, quod Alexander ait,mihi videtur ambiguum, qm̃ Aristoteles docet terminare dialectice problemata de eodẽ, & diuerso,de simili & dissimili,& de cæteris hic enumeratis, vt patet septimo topicorum. Ergo de ijs considerat dialecticus ꝑ probabilia, sicut primus Philosophus per necessaria.Vnde dialecticus probat actum & potẽtiam esse diuersa per locum ab oppositis relatiue hoc est, quia

est,quia sunt opposita relatiue. Philosophus primus ꝑ hoc, quia potentia recipit, actus vero recipitur. ille quidem topice, hic vero analytice. Auerroes autem in idem coincidens dicit, & oportet nos perscrutari etiam de consequentibus.i. accidẽtibus essentialibus, quæ sunt propria enti, quatenus est ens: verbi gratia, idem & diuersum, simile & dissimile, contrarium, & conueniens. & vniuersaliter oportet ꝑscrutari de omnibus, de quibus dialectici assueti sunt disputare per sermones probabiles laudabiles.Phs.n.& logicus conueniunt in perscrutatione de his rebus, quia vterq; cõsiderat de ente simpliciter. per quæ patet dialecticum cõsiderare de ijs, sicut metaphysic⁹, licet ꝑ aliũ modũ. *Quæ Auerro. Commen.2.*

Insuper & quæ per se illis accidunt, & non solum quid illorum sit unumquodque, sed etiam utrum unum uni contrarium sit.

Quoniam ad hæc cõia entis accidentia, quæ enumerata sunt, quædam per se consequuntur, verbi gratia contrarii accidens per se est medium habere, vel carere medio, aut accidens contrarii est illud, quod ipse addit, vt si vnum vni sit contrarium aut non, ideo nonã quæstionem affert, & dicit {Insuper} quæritur, vtrũ ad philosophum primum pertineat considerare {&} accidentia {quæ per se illis accidunt} illa dicit quæ cõmuniter enti insunt {& non solum quid illorũ sit vnũquodq;, sed etiam} attineat considerare {vtrum vnũ vni contrarium sit} & cætera accidentia illorum: quasi quærat vtrum ad Philosophum pertineat circa vnumquodq; horum quæ enti communiter accidunt, solum considerare quid sit, aut etiam ea quæ consequuntur ad hæc ipsa, veluti vtrum vnum sit contrarium vni. hæc est nona quæstio.

Et utrum principia & elementa sint genera ipsa: an ea, quæ insunt, & in quæ res unaquæque diuiditur.

Quoniam principia, & elementa videntur tum genera, tum ea, in quæ res vnaquæque diuiditur. videntur.n.principia & elementa genera, qm̃ species ipsa resoluitur in genera. videntur etiam principia esse ea, in quæ res quæq; resoluitur, qm̃ elementum est ex quo primo componitur res, & in quod vltimo diuiditur: ergo principia ipsa videntur tum genera, tum partes, in quas resoluitur compositum, ideo decimo quærit {Et vtrum principia & elemẽta sint genera ipsa} eorũ .s.quorum sunt genera {an} principia sint {ea} idest illæ partes {quæ insunt, & in quæ} vel quas {res vnaquæque}.s.composita {diuiditur} quasi quærat vtrũ principia & elementa rerum, sint genera earum, an partes essentiales earum.Et, vt Alexander inquit, principia & elementa videntur genera, qm̃ prima sunt genera, prima sunt principia: & elementa.igitur principia & elementa sunt genera. iterum principia & elementa videntur partes essentiales, in quas res vnaquæque diuiditur. qm̃ ea, in quæ res diuiditur, sunt partes essentiales, ea, in quæ res diuiditur, sunt principia & elementa. igitur principia & elementa sunt partes essentiales: quare problema dubium est pro vtraque parte ꝑp syllogismos hinc inde in tertia figura constitutos.

Quod si sint genera, utrum sint ea, quæ ultimo de indiuiduis ipsis dicuntur, an ipsa: prima: ut utrum animal, aut homo principium sit, & magis sit præter singularia ipsa.

Quærit vndecimo, & dicit {Quod si sint genera} .i.quod si principia ipsa sint genera eorum, quorum sunt genera {vtrum sint ea}.s.genera {quæ vltimo de indiuiduis ipsis dicuntur}.i. quæ proxima sunt indiuiduis, quæ licet species sint indiuiduæ, ac specialissimæ communiore tamen vocabulo genera vocat, quia generis nomen pro communi vsurpat {an ipsa prima}.i. ipsa suprema, quæ generalissima vocantur, & per exẽplum quæstionem exponens, dicit {vt vtrum aĩal} quod est superius genus {an homo principium sit, & magis sit præter singularia ipsa} quod est proximũ genus. hoc autem dicit propter Platonem, qui species vltimas, vt hominem, ponit ideam magis quam aĩal.

Maxime uero quærendum, atque tractandum est, utrum præter materiam sit aliqua per se causa, an non.

Quidam veterum physicorum, qui materiam tm̃ causam per se esse statuebant, eius materiæ, quam ponebant, accidentia, causas ex accidenti esse confirmabant. ponebant.n.causam per se, aut aerem, aut aquã, aut horum medium, aut aliquod aliud genus: qđ materiam esse statuebant. causas vero ex accidenti, raritatem, & densitatem, vel concretionem, & discretionem. Isti igitur materiam & subiectum per se causam esse dicentes, aliquam aliam causam adijciebant, sed per accidens, hæc.n.materiæ accidunt, ideo duodecimo quærendo, dicit {Maxime vero quærendum, atq; tractandum est, vtrum præter materiam} quam .s.ponunt vnum ex quatuor elementis {sit aliqua per se causa, an non sit} aliqua alia causa per se præter materiã. dixit autem per se, quoniam concedunt esse aliquam aliam causam per accidens: sed ipse quærit vtrum præter materiam sit aliqua alia causa per se. Auerroes vero super hac parte, causam per se, quam quærit Aristoteles vltra materiam, ait esse formam, qm̃ formã esse per se causam fuit notum soli Aristoteli inter oẽs antiquos. Sed dices, non ne Platoni forma fuit nota, & Pythagoræ? dicas Platonem & Pythagorã vsum esse forma, sed non quo forma est actus, & perfectio materiæ, vt postea dicetur. *Quæ Auer. Commen.2.*

Atque hæc sit separabilis necne.

Decimatertia quæstio, si præter materiam est aliqua per se causa {Atque hæc} per se causa, vtrum {sit separabilis}.i.a materia seiuncta, & per se subsistens, vt ex stoicorum sentẽtia est Deus causa effectrix {necne} .i.an in materia qualis est forma materialis.

Et utrum una, an plures numero sit.

Decimaquarta quæstio, dato quod sit aliqua per se causa immaterialis, & separata quærẽdum est {Et vtrũ vna, an plures numero sit} vna quidem, vt posuit Anaxagoras, plures vero, vt nonnulli Pythagorici, qui posuerunt duos Deos, alterum bonorum, alterum malorum, quam quæstionem in huius operis duodecimo libro disputabit.

Et utrũ sit quippiam præter ipsum totum (Dico autem totum, cum de materia quippiam prædicatur) an nihil, an quorundam sit, quorundam non sit, & quales ex rebus sint tales. *Totum σύνολον simul totum.*

Hæc est decimaquinta quæstio, quam mouet, & dicit {Et vtrum sit quippiam præter ipsum totum} totũ appellat commune, quod de singularibus, rebusq; materialibus dicitur, vt homo, qui dicitur de singularibus hominibus, & leo de singularibus leonibus: & tũc

sensus quæstionis est, vtrum præter totum .i. præter cõmune, quod de materiali prædicatur, sit aliqua alia forma separata. An præter commune nulla sit forma, & idea, an quorundam sit, aliorum secus, ut authores idearum tradunt, qui eorum, quæ præter naturam fiunt, & item artificiosorum ideas esse negabant: cæterorũ vero concedebant. Tamen exponit totum ipse, & intelligit alio modo, & dicit {Dico autem totum, cum de materia quippiam predicatur} .i. quando materia cum aliqua forma sumitur. ergo per totum, intelligit ipsum compositum materiale, vt Socratem, & Platonem, & cætera singularia materialia, vt sit quæstio, nũquid sit forma separata præter compositum materiale {an nihil} vel tertio per totum intelligit materiale. nã materiale prædicatur de materia, est.n. materia quid materiale. ergo sensus quæstionis est, vtrum forma separata sit præter materiale {an quorundam} .s. materialium {sit forma separata} vt indiuiduorũ, quæ sunt a natura {quorundam non sit} vt fortuitorum, & artificiosorum {& quales ex rebus sint tales} formæ separatæ, qm̃ ex rebus naturalibus tales formæ separatæ sunt. ex rebus vero artificiosis, & præternaturalibus non sunt. Sed dices hæc vltima quæstio videtur concidere cum vndecima, quæ quęrit vtrum præter materiam sit aliqua per se causa. tamen, vt Alex. inquit, per hanc quæritur vtrum sit aliqua forma præter materiam. & sic differunt sicut causa & forma differunt. cũ vndecima quærat de causa, hæc vero speciatim de forma: quæ est vna species causæ.

Ad hæc utrum principia numero, an specie, tam in rationibus, quam in subiecto sunt finita.

Hæc est decimasexta quæstio, quam mouet, & dicit {Ad hæc} quæritur {vtrum principia numero sint finita {& si non numero, vtrum specie sint finita, numero vero infinita. Mouit hanc quæstionem propter nonnullos, ꝙ efficientem causam dixerunt esse vnam numero, videlicet Deum. Alij plures numeros, iterũ propter materiam, quam nonnulli vnam numero, alii plures numero dixerunt. propterea quærit {vtrum principia numero sint finita} sicut Anaxagoras, qui effectricem causam vnam numero tm̃ esse asserebat, & sicuti naturales, qui vnam materiam posuerũt {An specie} sicuti Peripatetici, qui effectrices causas ponũt numero infinitas, specie vero finitas, & Democritus, qui materias asseruit esse infinitas numero, specie finitas. & amplificando sermonem subdit, quasi dicens & hanc quæstionem intelligo in omnibus causis {tam in rationibus} .i. causis formalibus {quã in subiecto} .i. quam in causis materialibus. qm̃ de vnaquaq; causa quæri potest, vtrum sit numero infinita, specie autem finita. Expositor vero intelligit quæstionem de principijs generationis, quæ sunt materia, & forma, & priuatio, quod an ita sit intelligendum, mihi dubium est, cũ principia generationis non ad metaphysicum, sed ad naturalem Philosophum spectent. Præterea Alexã. & Auerroes intellexerunt modo, quo nos exposuimus. Quare ambigua est hæc Expositoris expositio. Exponit etiam Alexander verbum {tam in rationibus} .i. causas, quæ in rationibus habentur, hoc est principia demonstrationũ, quas sententias appellamus, per causas vero, quæ in subiecto, principia essendi, quasi dicat eandem quæstionem esse tam de principiis demõstrationum, quam de principijs essendi.

Et utrum rerum, quæ occidunt, & rerum, quæ non occidunt, eadem principia sint, an diuersa?

Hæc est. xvi. quæstio, quam mouet, & dicit {Et vtrum rerum, quæ occidunt, & rerum, quæ non occidunt, eadem principia sint, an diuersa} vt cœlestium, & sublunarium.

Et utrum omnia corruptionis expertia sint, an principia rerum, quæ corrumpuntur, subeant corruptionem & ipsa.

Hæc est. xviij. quæstio, quã mouet, & dicit {&} subaudi si principia sint diuersa. {vtrum omnia corruptionis expertia sint} .s. tam mortalium principia quã immortalium {an principia rerum, quæ corrumpuntur, subeant & ipsa corruptionem} & vicissim eorum, quæ interire nequeunt immortalia sint.

Præterea quærendum est id quod omnium est difficillimum, & dubitationem maximam habet, utrum unum et ens, quemadmodum Pythagorici & Plato dixerunt, non aliud quicquã, sed substantia rerum sint, an non: sed aliud quippiam subiectũ sit, quemadmodum Empedocles amicitiam dicit, alij uero nonnulli ignem, alij aquam, aut aerem.

Hæc est. xix. quæstio, cuius sensus apud Expositorẽ est, vtrum vnum & ens significent ipsam rerum substãtiam, & non aliquid additum supra substantiam rerũ, sicut Pythagorici & Plato dixerũt, vel sit aliquid aliud subiectum vnitati, & entitati. s. ignis, vel aer. Vel sensus ẜm Alexandrum est, vtrum vnum & ens sint substãtię, & rerum principia, an aliæ quædam naturæ subiiciantur, quibus & vnum & ens accidant. Vt naturales tradunt, & hoc est quærere vtrum tota substantia rerum sint vnum & ens, an tota substantia rerum sit quædam natura, quam Physici asserunt, cui vnum & ens accidunt, dicit {Præterea quærendum est id, quod oĩum est difficillimum, & dubitationem maximam habet} cuius rationem affert Expositor ex eo quia ex hac ipsa quæstione tota opinio Platonis, & Pythagoricorum, qui numeros rerum substantias esse asserebant, pendet etiam propter varietatem opinantiũ, quæ semper difficultatem attestatur. nam Pythagorici & Plato ex vna & naturales Philosophi ex alia in hac quæstione mirũ in modum digladiantur. deinde exponens quæstionẽ, dici {vtrum vnum & ens, quemadmodum Pythagorici & Plato dixerunt, non aliud quicquam, sed} tota .s. {rerum substantia sint, an non: sed aliud quippiam subiectum sit} quod sit tota rerum substantia, cui vnũ & ens accidunt {quemadmodum Empedocles amicitiam dicit} esse. s. totam substantiam {alii vero nonnulli ignem} .s. dicunt esse totam rerum substantiã {alii aquam, aut aerem} dicunt. s. esse totam rerum substantiam. Apud autem Auerroem sensus quæstionis est, vtrum vnum, quod est principium numeri sit vnum, quod est substantia vniuscuiusq; rei sensibilis. i. vnum quod conuertitur cum ente: an vnum, quod est principium numeri, est accidens, & vnum, quod est substantia, & elementum omnium rerum, & conuertitur cum ente, est natura alia a natura vnius, quod est principiũ numeri, vt dicunt naturales: per quæ innuit duas vnitates, alteram, quę est principium numeri, alteram, quæ est idem, quod ens, & quærit vtrum vnum, quod est principium numeri, sit idem quod vnum, quod conuertitur cum ente. Sed expositio Alexandri facile verbis Aristotelis applicatur, cæteræ vero expositiones non

Quæ Auer. Comm. 2.

non facile. Præterea expositio Alexandri concordat cum iis, quæ disputabit postea, cæteræ vero non sic vt videbitur.

Et utrum principia uniuersalia sint: an ita se habeant, ut res singulares.

Hæc est.xx.quæstio, cuius sensus apud Expositorē est, vtrum ea, quæ ponuntur esse principia, habeant rationem principii s̄m rationem vniuersalem, vel secundum rationem singularem. At apud Alexandrū sensus quæstionis est utrum principia in propria substātia, & per se sint, vt singularia quæque entia, an non, sed quemadmodum genera, vniuersaliaq; & communia, quibus esse in eo est, quod de singularibus prædicātur: vnde dicit { Et vtrum principia vniuersalia sint: an ita se habeant, vt res singulares } sed videtur hæc quæstio coincidere cum.xi.in qua quærebatur, vtrum principia sint genera, an species vltimæ. nam genera & species sunt vniuersalia, vel videtur coincidere cum.x. in qua quærebatur, vtrum principia sint genera, an ea, quæ insunt, & in quæ vnaquæq; diuiditur. Respondet Alexander, quod in decima quæstione fit comparatio partium rationis, ad partes secundum rem hoc pacto, vtrum principia sint genera, quæ rationis partes sunt, an ea, quæ insunt, & in quæ diuiditur ipsum compositū, quæ essentiales partes sunt. In vndecima vero quæstione fiebat comparatio generum ad species vltimas, qm̄ quærebatur vtrum principia sint genera, an specialissima. at in præsenti quæstione nulla harum comparatio fit, sed quærit si principia sint, vtrum sint sicut vniuersalia, quę non per se subsistunt, sed sunt in singularibus, an sint, sicut singularia, quæ per se, & non in alijs subsistunt. Vbi patet nullam earum cōparationum fieri. Auerroes autem vult comparationem fieri inter vniuersalia, & singularia, quoniam vult, vt quæratur sint ne principia vniuersalia, an singularia. quæ expositio facit, vt quæstio hæc differat a prioribus duabus quæstionibus.

Et potentia sint ne, an actu.

Vigesimaprima quæstio est {Et} si principia ad hūc modum sunt.s.vt singularia { potentia sint, an actu. } dixit { potestate } vt materia, quæ est in rerum natura, & singularis, sed potestate, dixit vero { actu } vt ignis, aut aliquod elementum tale, quod veteres Physici elementum esse statuebant.

Et alio ne modo, an motu. hæc etenim magnam dubitationem præbent.

Mouet quæstionem vigesimāsecundam, cuius primus sensus apud Alexandrum est, vtrum principia ob hoc principia sint, quod mouentur, & efficiāt ea, quorum principia sunt, an ob aliam rationem. nam quoddam principium mouens esse videtur, vt efficiēs: aliud item, vt materiale. secundus sensus apud eundem, vtrū hæc principia moueantur, dum causæ rebus sunt, quę ex ipsis fiunt, an in mota maneant, vt ideæ per ipsarū authores, cuiusmodi est etiam prima causa. Tertius apud eundem, vtrum principia moueantur, & alterum in alterum commutetur, an sint huius vicissitudinis immunia. Secundum vero Expositorē sensus est, vtrū alio modo puta participatione sint principia causæ rerum, vt Platonici: an accedente motu, vt naturales, qui posuerunt sola principia motus, siue materialia, siue efficientia asseruerunt. & augens quæstionē hanc dicit { hæc etenim magnam dubitationem præbent } quod Expositor ex controuersia authorum, quam habent circa has, ita esse probauit. Auerroes autem eodē commento sensum huius quæstionis exponens dicit esse perscrutandum de principiis vtrum sint principia, quatenus sunt mouentia.i.solum in genere causæ efficientis, an secundum alium modum cæterarum causarum.i.an in alijs generibus causarum, & intendit quæstionem contingentem in primo motore, quem nonnulli asseruerunt esse principium vt efficiens, alij vero, vt cuius gratia.i.vt causam finalem: quem sensum puto esse remotum a mente Aristotelis, qm̄ non concordat cum disputatione, quam postea faciet. *Quæ Auer. Commen. 2.*

Insuper quærendum est, si numeri, longitudines, figuræ, ac puncta substantiæ quædam sint, necne.

Mouet quæstionem.xxiij.circa mathematica, & dicit { Insuper quærendum est, si } subaudi mathematica substantiæ sint, an non. sunt autem mathematica { numeri, longitudines, figuræ } planæ videlicet, vt triāgulus, quadratus, circulus, & cætera id genus { ac puncta } quærit enim vtrum hæc {substantiæ sint, necne.} nam Pythagoricis, atque Platonicis placet hæc esse substantias, naturalibus vero secus.

Quod si substantiæ sint, utrum a sensibilibus sint separatæ: an sint in ipsis. de his enim omnibus non solum difficile est consequi ueritatem, sed ne ratione quidem bene dubitare facile est.

Mouet.xxiiij. quæstionem, & dicit { Quod si } ipsa.s.mathematica { substantiæ sint, vtrum a sensibilibus sint separatæ } & per se subsistentes, vt Platonici affirmant { an sint in ipsis }.s.sensibilibus, vt asserunt Pythagorici, deinde quales quæstiones hæ sint, exponit, & dicit { de his.n. omnibus }.s. quæstionibus hucusque motis { non solum difficile est cōsequi veritatem, sed ne ratione quidem }.i.inquisitione { facile est bene dubitare } nam difficile est inuenire probabiles rationes, quibus dubitatio emergat. quo fit, vt inquisitio, & etiam inuentio veritatis difficilis sit: vel vt rectius loquar, fit vt inuentio, quæ consistit in inquisitione, & iudicium, quod consistit in resolutione, difficile sit.

CAP. III.

Quæstiones de causarum, principiarum, & substantiarum cognitione examinantur.

PRIMVM *igitur quærendum de quibus diximus primum, utrum unius, an plurium scientiarum sit contemplari causarum genera omnia.* TEX. 3.

Cum mouisset quæstiones, quæ attinent ad hanc scientiam, hic disputat de eis, aggrediens ad illam rationem disputandam primum, quam primum disserere proposuerat, & dicit { Primum igitur quærendum, de quibus diximus primum } & explicat eam quæstionem, quam primum mouit, & dicit { vtrum vnius, an plurium scientiarum sit contemplari causarum genera omnia } vt alia de alio genere causæ sit contemplari & cum dixerit { primum esse quærendum, de quibus dixit primum } dedit intelligere sic esse prosequendū ordinem disputationis, vt ordini quæstionum, quæ motæ sunt, respondeat.

Nam quo nam pacto quidem unius scientiæ erit principia rerum cognoscere, cum non sint contraria?

Quod considerare omnia genera causarum nō pertineat ad eandem scientiam, nunc probat primo, & dicit {Nam quonam pacto quidem vnius scientię erit principia rerum cognoscere, cum non sint contraria?} quam rationem Expositor vult sic esse formandam, si principia rerum sunt contraria, est vnius scientiæ cōsiderare: sed principia rerum non sunt contraria: igitur principia rerum non est vnius scientiæ considerare. Sed contra dubitatur, nam ratio ab opposito antecedentis friuola est, & non dialectica. Præterea in hoc syllogismo sola maior est probabilis, minor aut est sophistica, aut improbabilis apertissime. Auerroes concedit minorem esse falsam, & improbabilem, & sophisticam, quia non videtur vera, nisi superficietenus, & quatenus apparet exterius. Nec est mirum, vt Aristoteles vtatur sophisticis rationibus, qm̄ ponit rationes, quæ ab alijs inducebantur. vnde & Auerroes ait hunc sermonem esse logicum, secundum quod fuit dictū, quod sermones vsitati in hoc libro sunt logici: ergo non est absurdum Aristotelem esse vsum eiusmodi sermonibus, qm̄ veteres vtebantur eis in hoc libro ad dubitandum. At expositor admiratur, quod tantus vir in tanta re fuerit vsus tam friuola ratione. Expositor concordans cum Alexandro euadit ab his. Alexander.n. sic format syllogismum, quorum specie discrepantium eadem habetur scientia, hæc inter se opposita sunt: causæ non sunt inter se oppositæ: igitur causarum specie discrepantium non est eadem scientia. Quæ ratio est in secunda figura, & eius maior est probabilis, vt Expositor nititur probare. nam quædam diuersa pertinent ad eandem scientiam, quatenus reducuntur ad vnum aliquod, vt ad vnum totum, vel ad vnam causam, vel ad vnum subiectum. quædam etiam diuersa pertinēt ad eandem scientiam, quatenus sunt contraria, quoniam alterum alterius est ratio cognoscendi. & ita ex his redditur maior syllogismi probabilis, quod omnia diuersa, quæ sunt contraria sint eiusdem scientiæ. sic Aristoteles non vtitur ratione friuola. nec sophistica. cum vero Aristoteles ait {cum non sint contraria} hic contrariorum eandem esse scientiam sumit, non tamen contrariorum tantum. nihil enim prohibet eandē sciētiam quorundam non oppositorum esse. nam de quibus geometria differit, ea non pugnant inter se, sed & philosophia naturalis, & actiua, quæ specie differunt, & si non sunt oppositæ, sub vnam tamen scientiā cadunt. Præterea principia in opposita redigi posse alicui fortasse placebit in effectiuum, s. & passiuum: materia enim passiua est. tria vero principia, quæ circa materiam versantur, ad formale referuntur: formale autē effectiuum est, cum omne efficiens per formam & perfectionem, quam obtinet.

Non approbat simpliciter hūc modū Tho.

Quæ Auer. Commen. 3.

Præterea compluribus entium non omnibus competunt omnia. quo enim pacto fieri potest, ut immobilibus insit principium motus, aut boni natura? Si omne quidem, quod est per se, atque suaptenatura bonum, finis sit, atque ad eo causa, ut illius gratia cætera & fiant, & sint. finis autem, & id cuius gratia cætera fiunt, actionis cuiusdam sit finis, actiones uero omnes efficiantur cum motu? quare fieri non potest, ut in immobilibus hoc principium, aut ullum sit per se bonum.

Hæc est secunda ratio ad probandum, ꝙ eiusdem scientiæ non sit scire omnia genera causarum. sed de forma syllogismi non est facile asserere. Expositor enim sic argumentatur, diuersorum pertinentium ad vnam scientiam, quæcunque scientia considerat vnū, considerat & aliud, vt patet in contrariis, quorum diuersitas s̄m se pertinet ad vnam scientiam non per reductionem ad aliquod vnum: sed non quæcunque scientia considerat vnam causam, considerat omnes causas: ergo consideratio causarum non pertinet ad vnam scientiam. deinde vult ꝙ in textu probetur sola minor, nec aliud fiat in textu. Alexander vero vult Aristotelem argumentari argumentatione sumpta ab ipsis scibilibus. nam, si non cuncta scibilia omnes causas habent: scientiæ autem propriorum, suorumq́; scibilium contemplatrices sunt: satis declaratur ea quanque principia cognoscere, quæ in propriis ipsius scibilibus continentur, ac proinde alia aliorum esse cognitricem eorum. s. quanquā in suis scibilibus habentur. deinde vult Aristotelem ostendere non in cunctis scibilibus omnes causas haberi, qm̄ in rebus immobilibus non habentur omnes causæ. sed in qua figura, & in quo figuræ modo sint syllogismi huiusmodi, ego non intelligo. Propterea illud primo volo vos intelligere Aristotelem velle probare in toto hoc processu considerationem omnium causarum non pertinere ad eandem scientiam hoc pacto, ꝙ quæcunque sciētia cōsiderat vnum genus causæ, debeat cætera omnia contemplari. qm̄ non est dubium esse vnam aliquam, quæ omnia considerat, & quæ per omnia demonstrat, vt est Naturalis Philosophia. sed Aristotelis quæstio est, vtrum quæcunque scientia considerat aliquā causam, consideret omnes: ergo intendit probare, quod non quæcunq; scientia cōsiderat aliquam harum causarū, consideret omnes, argumento à scibilibus hoc pacto, si quæcunque scientia consideraret vnam causam, cōsideraret omnes, omnia scibilia omnium scientiarum haberent omnes causas. hæc hypothetica probabilis est, & forte per se nota. sed non omnia scibilia habēt omnes causas: ergo non quæcunq; scientia considerat vnam causam, considerat omnes. Minor etiam probabilis est, & eam probat, in textu. hæc meo iudicio est forma syllogismi. sed dices, huius propositiones sunt veræ, & necessariæ: ergo non sunt probabiles. Dicendum tam falsa quam vera esse probabilia, falsa siquidem & vera sunt secundum opinionem. Quatenus .n. sunt secundum opinionem aliquorum sapientum, subeunt rationem probabilis, nam probabile est, quod omnibus vel pluribus videtur. Aristoteles ergo vtitur propositionibus syllogismi, non quo veræ, atq; necessariæ sunt, sed quo sunt secundum opinionem sapientum: & sic syllogismus redditur probabilis. Veniendo ergo ad verba, Aristoteles probat minorem, & dicit {Præterea compluribus entium}. s. quæ sunt scibilia scientiarum {non omnibus competūt omnia}. s. principia, immo sunt quædam scibilia omnino absolnta ab ipsis principiis penitus. & hoc exponit, & dicit {quo .n. pacto fieri potest, vt immobilibus insit principium motus}. i. causa agens. Immobilia.n. appellat ingenita, & immortalia: principium vero motus dicit causam efficientem, quæ secundum Aristotelem non intelligitur, nisi per motum. Expositor vero per immobilia intelligit numeros, & ideas: quas Plato ponit omnino immobiles. & a materia abiunctas. Auerroes autem per immobilia intelligit mathematica, qm̄ licet sint in re mota,

Thomas.

Alexand.

Improbatio.

Quæ Auer. Comm. 3.

re mota, tamen non mouentur, nisi accidentaliter. Et est expositio falsa, quoniam postea amplificando sermonem, declarat hoc in mathematicis. deinde declarat in ipsis immobilibus non esse finẽ, & syllogismus esse potest, in quibus non est motus, non est terminus motus: in ipsis immobilibus non est motus: igitur in ipsis immobilibus non est terminus motus. Vltra in quibus non est terminus motus, non est finis (definitur. n. finis quod sit gratia actionum, quæ actiones sine motu non sunt) sed in ipsis immobilibus non est terminus motus, vt probatum est: igitur non est finis. Aristoteles ergo non tangit hos duos syllogismos, sed alios his æquiualentes, suspensiue tamen vsq; ibi {quare fieri non potest} & primo tangit conclusionem, & dicit {aut boni natura} est ergo conclusio in immobilibus non est finis, qui nihil aliud est quam boni natura, quod autem in immobilibus nõ sit boni natura, probat, & dicit {si omne quidem quod est per se, atque suaptenatura bonum, finis sit, atque} sit {adeo causa, vt illius gratia cætera & fiant, & sint; finis autẽ & id, cuius gratia cætera fiunt, actionis cuiusdam sit finis, actiones vero omnes efficiantur cum motu} tunc terminando suspensionem affert conclusionem, & dicit {quare fieri nõ potest, vt in immobilibus hoc principium}. s. quod est causa finalis {aut vllum} omnino {sit per se bonum} Aristoteles ergo argumentatur enthymematice accipiendo in antecedente tres propositiones, quarum prima est, omne per se bonũ est finis, & causa ob quam cætera fiant. & sint. Secunda, finis est actionum finis. Tertia, omnes actiones sunt cum motu. consequẽs vero est, finem nullum omnino posse esse in ipsis immobilibus. siquis autem vult, potest hoc pacto resoluere enthymema ad artem prioristicam, in quibuscunq; non est motus, nõ sunt actiones: in immobilibus non est motus: Igitur in immobilibus non sunt actiones. Vltra, in quibuscunq; actiones non sunt, non est finis, nam finis est actionum finis: sed in immobilibus non sunt actiones: Igitur nec finis. Vltra, in quibuscũque non est finis, non est per se boni natura: in immobilibus non est finis: igitur non est boni natura. Prima autem resolutio, quam præmisimus, licet non sit ad verba, tamen est ad sensum valde optima. causa est, quia probare in ipsis immobilibus non esse bonum per se, non videtur esse probatum ad propositum, quoniam intentio Aristotelis est probare finem non esse in immobilibus, illud autem de bono est additum ad abundantem doctrinam: & forte est quæstione dignum, q̃m Deus est per se bonum, cuius gratia cæteræ intelligentiæ mouent orbes, vt duodecimo libro huius declarabitur. Quare si est verum, est additum præter intentum ad abundantem doctrinã. cum vero dixit per se bonum nõ esse in immobilibus, intellexit de ꝑ se bono acquisititio, quod est actionum finis, non autem de perpetuo atq; æterno bono, quale est Deus. nec de bono vtili, quod est bonũ non per se, sed quia est vtile ad acquisitionem boni, quod est bonũ acquisititium, & finis actionis. cum dicit, omnes actiones effici cum motu, Alexander exponit, nam virtutum actiones, quæ honestum habent propositũ, cum motu efficiuntur. quin & artes singulæ, quæ boni cuiusdam sunt appetentes, id ipsum per actionem, & motum adipiscuntur. quæ ratio docet Aristotelẽ per hæc demonstrasse in rebus immobilibus non esse causam, quæ boni & finis rationem habeat. cum vero dicit {aut vllum sit per se bonum} perinde est, ac si diceret, nulli est bonum, vt finis. Et quia Auerroes, vt diximus, per immobilia intellexit mathematica, ideo dicit, & dixit per se, quia potest contingere, vt in rebus immobilibus sit bonum, sed nõ per se, sed propter res naturales, in quibus reperiuntur. Insuper ait Aristotelem intelligere per illud, quod disponitur per bonũ, esse causam finalem, nam bonum est desiderabile, & causa finalis est desiderabilis. *Quæ Auer. Commen. 4.*

Quapropter & in mathematicis nihil omnino per hanc ostenditur causam, nec ulla prorsus fit demõstratio ex eo, quia sic est melius, aut deterius.

Videtur hoc esse additum, vt signum pro confirmatione eius, quod dixit. nam, cum probasset in ipsis immobilibus non esse naturam boni, neq; finem, probat hoc exemplo mathematum, quæ nunc enumerat inter immobilia, saltem per se. res. n. mathematicæ, vt Auerroes ait, sunt immobiles per se, per accidens vero mobiles, quatenus videlicet sunt in rebus naturalibus. Probat ergo, vt Alexander dicit, exemplo mathematum, vel signo sumpto à mathematicis, vt Expositor ait, & dicit {Quapropter & in mathematicis}. s. scientiis {nihil omnino per hanc ostenditur causam} nec ob aliud, nisi quia versantur circa immobilia {nec vlla prorsus fit demonstratio}. s. in mathematicis sumens mediũ {ex eo, quia sic est melius, aut deterius} nullus. n. vnquam in Geometria, cum aliquid demonstraret causam reddidit, quia sic melius est, vt diceret exempli gratia trianguli angulos pares esse duobus rectis, q̃m hoc melius sit, quemadmodum in operibus, quæ natura fiunt, aut arte mouentur, redditur causa gratia cuius. In libro. n. de partibus animalium Aristoteles assignans causam, quare homo habet manus, ait. quia per eam melius potest exequi conceptiones rationis. At in mathematicis nulla demonstratio in eum modum fit, non. n. dicimus angulum in semicirculo esse rectum, quia melius est eum esse rectum, quàm acutum vel obtusum.

Quinetiam nemo talium mentionem ullam omnino fecit.

Quod autẽ Mathematici nunquam in demonstrando finali causa vtantur, nunc probat, & vtitur hac ratione, q̃m si causa finalis esset conueniens mathematicis demonstrationibus, aliquis ea fuisset vsus aliquãdo. At destruens consequens dicit {Quinetiam nemo}. s. ex mathematicis {talium}. s. causarum finalium in demonstrationibus mathematicis {mentionem vllam omnino fecit} ergo causa finalis non est conueniens mathematicis demonstrationibus. Expositor autem singula, quæ Aristoteles dicit, diligentius quàm cæteri etiam Græci expositores considerans, ait Aristotelẽ hæc addidisse, quia aliquis fortasse dicere posset esse aliquem alium demonstrandi modum in mathematicis per causam finalem, quàm q̃m est melius, vel peius, puta si diceretur, si finis erit, necesse est id, quod est ad finem, euenire, propterea subiungit nullum omnino vnquam in mathematicis fecisse mentionem alicuius talium pertinentium ad bonum, vel ad causam finalẽ: quare recte dictum est causam finalem, atque boni naturam immobilibus non conuenire.

Quare ob hæc sophistarum nonnulli, ut Aristippus, eas præneglexit, quòd in cæteris quidẽ artibus, etiam in ipsis sordidis, ut in ædificandi facultate, atque suendi omnia dicantur,

quia sic est melius, aut deterius, in mathematicis uero, nullus sermo fiat de bonis, atque malis.

Cum dixisset in mathematicis demonstrationibus nō esse causam, vt finem, quod quidem est bonum, in huius confirmationem sophistarum sententiam de mathematicis commemorat, qui neglexerunt mathematicas disciplinas, existimantes eas esse imperfectiores etiam vilibus artibus, & dicit { Qua re ob hæc }, s. quia in mathematicis nec est bonum, nec finis { sophistarum nonnulli, vt Aristippus } Cirenaicæ sectæ cōditor { eas }, s. mathematicas disciplinas, vt Alexander exponit { præneglexit } atque contempsit. & assignās rationem dicit { ꝙ in cæteris quidem artibus, etiam in ipsis sordidis, vt in ædificandi falcultate, atque suēdi } .s. coria { omnia dicantur, quia sic est melius, aut deterius: in mathematicis vero nullus sermo fiat de bonis, atq; malis } ergo adeo postergauit disciplinas mathematicas, vt imperfectiores etiam vilibus artibus esse assereret. nec ob aliud, nisi quia in eis nulla de bono fit mentio. ab authoritate ergo Aristippi accipit mathematicis demonstrationibus boni naturam non cōuenire, sed ꝙ mathematicæ sint viliores mechanicis facultatibus, non acceptat. Expositor vero non sic exponit, asserit.n. Aristippum neglexisse demonstrationes mathematicas, non quia sint viliores cæteris etiā sordidis, sed quia negligunt causam finalem. Sed cur tertio exponi non potest Aristippum neglexisse causas finales in demonstrationibus, qm̃ eis vtuntur artes, & non scientiæ nobilissimæ, quales sunt mathematicæ? Sed quouis modo exponatur, Aristoteles ab authoritate Aristippi vult esse accipiendū causam finalem nō connenire demōstrationibus mathematicis. Sed vtrū sequatur ex hoc, vt Alexander exponebat, disciplinæ mathematicæ non vtuntur finali causa, ergo sunt viliores artibus etiam sordidis: fortasse neganda est consequentia, qm̃ sunt cæteris nobiliores saltem confirmatione demonstrationis, vt in libris de anima exposuimus. Alexander vero asserit in hac Aristotelis ratione, qua vtitur ad probandum non esse eiusdem sciētię considerare omnes causas, esse deceptionem. qm̃ non sequitur, in quibusdam scibilibus non omnes causæ inesse videntur: igitur nullius doctrinæ munus erit oēs causas cognoscere. nam eadem ratione demonstrare licebit, quoniam in quibusdam scibilibus sunt oēs causæ: iccirco ad vnā scientiam pertinet ipsas omnes cognoscere. neque.n. si non oēs scientiæ cunctas causas habent, sed quibusdam ipsarū quædam insunt, iccirco nulla erit, quæ omnes cognoscat, vt ipse paulo post demonstrabit inquirens per cuius causæ cognitionem potissimum scientia rei propositæ generetur in scientijs, quæ omnes causas obtinent, propterea ꝙ ipsarum subiectum omnes causas sortiatur. Insuper est aliud cōsiderandum contra Aristippū, qm̃ non omne bonum suapte natura est agendum, sed aliquod est agendum, aliquod contemplandum. non agendum quidem, cuiusmodi est in mathematicis. veritas.n. eorum, quæ bonum quoddam est in ipsis, vt finis expetitur. Præterea sapientiæ finis est huiusmodi bonum, s. cōtemplandum, & non agendum. nam cognitio præstantissimi, hac optimi entis est maxime illius finis, quæ quidem cognitio summū bonum est. Quare licet in mathematicis nec finis, nec bonū sit agendum, tamen finis & bonū est contemplandum: & sic non sunt viliores sordidis artibus, vt Aristippus arbitratur. Hæc ab Alex.

At uero si plures sint scientiæ ipsarum causarum, & alia circa aliam causam uersetur, quam harum oportet dicere eam, quam quærimus? aut quem eorum, qui ipsas habent, rem maxime scire dicemus?

Expositor putat Aristotelem interponere aliā quæstionem, quam proponit, & dicit { At vero, si plures sint scientiæ ipsarum causarum } & non vna tantum { & alia circa aliam causam versetur } verbi gratia naturalis circa materialem, metaphysica circa formalem causam { quam harum } .s. plurium scientiarū { oportet dicere eam, quā quærimus? } .s. quæ sapientia nuncupatur { aut } si plures artifices sint { qui ipsas } causas { habent } videlicet naturalis philosophus, & metaphysicus { quem eorum, qui ipsas habent, rem maxime scire dicemus? } vtrum naturalem philosophum, qui considerat materialem causam, an metaphysicum qui considerat formalem causam. Alexander autē vult Aristotelē nunc transire ad disputandum in oppositā partem. nam, vt ait, quærit, si plures sunt sciētiæ, quæ causas, & principia cognoscunt, non vna tm̃, vt superiores rationes concludere videntur, cuius causæ cognitio pertinet ad hanc scientiam, quam quærimus, quæq; sapientia nuncupatur, vel quem dicere oportet prædictum esse scientia rei propositæ ex earum numero, quæ continent omnes causas: vtrum naturalem philosophum, an metaphysicum. Tu vero considera, qm̃ ambæ expositiones conciduut in idem. Quo vero ad sensum quęstionis attinet, animaduerte quæstionē fieri sub disiunctione, non quidē, quæ disiungit sensus, sed quæ disiungit denominationes, quæ cadit inter scientiam, quæ est forma siue abstractum, & scientem, qui est denominatiuum siue concretum.

Fit enim ut ad eandem rem modi causarum omnes accommodentur. nam principium quidem domus, unde proficiscitur motus, ars est, atque ædificator: id autem gratia cuius cætera fiunt, ipsum est opus: materia uero lapides sunt, & cemētum: at forma est ipsa ratio. Cementum .i. terra.

Expositor vult Aristotelē manifestare secundā quæstionis partem ex eo, quia vna & eadem res inuenitur, quæ habet omnes modos causarum. sed cur per hæc, quæ Aristoteles dicit, non manifestatur etiam prima pars quæstionis, cum prima, & secunda pars non differant sensu, vt dictum est, sed sola denominationem? Propterea Alexander, cui omnes consentiunt, asserit hæc Aristotelem addere ad refellendam rationē, quæ nititur ostendere aliam scientiam aliarum causarū esse cognitricem, & non oīum vnam, ꝙ non in omnibus causæ oēs habeantur, & vtitur eo argumento quasi e contrario, & dicit { Fit.n. vt ad eandem rē modi causarum omnes accōmodentur } ergo vna scientia considerat omnes causas. antecedens probat exemplo rei artificialis, & dicit { nā principium quidē domus, vnde proficiscitur motus }, i. effectiuum { ars est, atque ædificator: id autē, gratia cuius cætera fiunt ipsum est opus }, i. est ipsa protectio, nam protectionis gratia fit domus. vel per opus intelligit id, quod in ipsa efficitur, quod quidem est ipsa forma, vt eadem sit causa formalis, & causa finalis, quemadmodū licet in quibusdā naturæ operibus inuenire. vel per opus intelligit non formā, sed totum compositū, quod non est idem atq; formalis causa { materia vero lapides sunt, & cementum } siue terra { At forma est ipsa ratio } qm̃ per formam

mã definitio ipsa redditur. vel forte per rationem cõpositionem, aut proportionẽ domus intelligit. vel per rationem intelligit formã domus, vt Expositor inquit, quam artifex in mente habet, quæ ab Aristotele vbiq; vocatur qđ quid erat esse, & prima substantia, vnde & septimo huius Arist. asserit ex domo intra, quæ ipsa domus est concepta, fit domus extra, quæ domus est cũ materia. Est ergo sensus, vt quæratur, in quibus quatuor habẽtur causæ, in ijs per cuius causæ cognitionem habetur sapientia, quæ est potissima scientia.

Comm. 23.

Ex ijs igitur, quibus olim determinatum est, quam scientiã sapientiam oportet appellare, consentaneum esse ratione uidetur, illarum quamque sapientiam nuncupare. Quo nanq; sapiẽtia princeps est maxime, atq; domina, & cui cæteras ut seruas neq; contradicere fas est, eo scientia finis, ac boni sapiẽtia nuncupanda esse uidetur: huius enim gratia sunt cætera.

Hæc verba nec sunt facilia, nec ab omnibus exponitur eodem modo. Expositor putat Aristo. resumere qõnem propositam, videlicet quam scientiarum possumus vocare sapientiam ƒm ea, q̃ de sapiẽtia prius determinauimus in principio primi libri: & iuxta hãc expositionem dicit {ex ijs igitur quibus olim}.s. in principio Primi Libri {determinatum est} subaudi repetẽda qõ est {quam sciã, sapientiã oportet appellare} vtrũ .s. illam, quæ cõsiderat cãm formalem, vel q̃ cõsiderat cãm finalẽ, vel aliquã cæterarum cãrum? Et qm̃ lectio in translationibus Expositoris est redditiua cãæ, videlicet per verbum .n. ideo Expositor putat Arist. ponere rationes ad singulas trium causarum, & dicit {consentaneum .n. rationi esse videtur, illarum quãq; sapientiã nuncupare} q.d. esse rationabile quamlibet sciam, q̃ est per quãcũq; cãm, esse appellandam nomine sapiæ. & primo vult Arist. hoc oñdere de ea scientia, quæ est per cãm finalem. & dicit {quo nãq; sapiẽtia princeps est maxime, atque domina &} ita domina {cui cæteras, vt seruas neq; contradicere fas est} sed ab ea accipiant sua principia, sicut ei seruiẽtes {eo scientia finis, ac boni sapientia nũcupanda esse videtur} vt sit syll's, Scientia. quæ est domina cæterarum, & maxime princeps, cui nulla aduersatur, est sapientia: Scientia finis, ac boni est domina cæterarũ, & maxime princeps, cui nulla aduersatur. ꝓbat hanc minorẽ dicens {huius .n. gr̃a sunt cætera} est .n. finis quasi cã cæterarum cãrũ. ergo scĩa finis, ac boni est sapĩa. hæc Expositor. Alexã. vero postquam dixit inquit quam ex ijs oportet eam dicere, quam quærimus, hic docet oẽs posse sapientias nuncupare, s. si vnaquæq; oẽs cãs considerauerit, argumento eorũ, quæ in .1. lib. dicta sunt de sapĩa. vñ verba sic legantur {ex ijs igitur, quibus olim determinatum est}.s. in ꝓœmio libri primi maioris} quam sciam sapientiam oportet appellare} vbi determinatum est, eã esse dicendam sapientiam, quæ est cæterarũ facile princeps, & domina, cum itaq; hæc sint determinata {consentaneum rationi videtur esse} subaudi, si vnaquæq; scientia considerat oẽs causas {illarũ}.s. scientiarum, q̃ considerant oẽs cãs {quãq; sapientiã nuncupare} quæ expositio ideo recta est, qm̃ in codicibus Alexan. non reperitur, verbum .n. quemadmodum nec in nostro: & primo demonstrat ꝙ ratione causæ finalis vnaquæq; sit sapientia, & syllogismus est ille, qui factus est in expositione prima, Scientia, quæ est domina cæterarum, & maxime princeps, cui nulla aduersatur, sed oẽs subiiciuntur, est sapiẽtia: Scientia finis, ac boni est differentia cæterarum, & maxime princeps & reliqua: ergo scĩa finis est sapĩa. quare, si quælibet scĩa considerat oẽs cãs, cum quælibet consideret finem, quælibet ex ea rõne, qua finẽ contemplatur, erit sapĩa. Hæc est expositio Alexan. verba legantur, vt supra. Auerr. autem ferè semper errabundus, vult Arist. hic dubitare, & soluere dubitationem. dubitat quidem, qm̃ cum oĩs sciẽtia, sit cognitio causarũ, omnis scientia videtur esse sapientia, atque philosophia. Solutio vero est, vt inquit, cõcedendo omnem sciẽtiam, quæ est per causam, esse philosophiam, tñ ea scĩa, quæ dicitur philosophia simpliciter, est illa, quæ versatur in causa finali vltima omnium causarum, cuius gratia sunt omnes causæ. Cuius expõnis falsitas ꝑspicua est ex multis, potissimũ, quia hic Arist. est solũ qõnarius, & nõ veritatis definitiuus. Quæ Auer. Com. 3.

Quo uero definitum est eam sciẽtiam sapientiam esse, quæ est causarum primarum, maximeq; scibilis, eo substantiæ utique scientia erit huiusmodi.

Expositor, & Alexã. vterq; vult Arist. probare eam scientiam, quę est per formam, esse sapientiã, sed differunt. qm̃ Expositor vult Aristotelem probare omnem scientiam esse sapientiam, quoniam omnis scientia est per cãm. Alex. vero vult Arist. probare sciam, quę est ꝑ formam, esse sapientiã. qm̃ oĩs scĩa considerat oẽs cãs. quare sicut probauit sciam, quæ est per finem, esse sapientiam, nunc probat & sciam, quæ est per formã, esse sapientiam. est ergo differentia, ꝙ Alex. vult sciam, q̃ est per formã, esse sapientiã, si omnis scientia considerat oẽs cãs. Expositor vult Arist. hoc ꝓbare, siue illud supponatur, siue non. tñ vterq; asserit Arist. velle probare eam scientiam, quæ est per formam, esse sapientiam. & quoniam in cõclusione conueniũt, ideo in syllogismo, quo Arist. conclusionem probat, conuenire vñr. quare syllogismus sit, Ea scientia, quæ est primarum causarum, & eius, quod est maxime scibile, est sapientia: scientia, quæ est substantiæ, atq; formæ, est primarum causarũ, & eius, quod est maxime scibile: igitur scientia, quæ est formæ, est sapientia. Assignat maiorẽ, & minorem sub his verbis dicens {Quo vero definitũ est. eam scientiam sapientiam esse, q̃ est causarum primarũ, maximeq; scibilis} sub his verbis indicatur maior, sub his, quæ sequuntur, indicatur minor {eo vtiq; substantiæ}.i. formæ {scientia erit huiusmodi}.i. sapiẽtia: & sic notantur in his verbis maior, & minor.

Nam cum multis modis idem sciatur, magis quidem eum dicimus scire, qui rem ex ijs, quæ insunt, q̃ eum, qui ex ijs, quæ non competunt eidem, cognoscit: horum aũt eorundem alium alio magis, & maxime eum, qui quidnam sit, percipit, sed non eum, qui aut quanta sit, aut qualis, aut si apta sit agere quippiam, aut pati cognoscit. De forma.

Nunc ƒm Alexã. ꝓbat minorem sylli p̃tacti, hoc est ꝓbat rem ab eo maxime cognosci, qui rei formam cognoscit. ad hoc aũt probandũ sumit primo scibile tũc magis à nobis cognosci, cũ ipsum ex ijs, q̃ ei insunt, cognoscimus, q̃ ex ijs, q̃ non insunt. & hoc dicit {Nam cũ multis modis idem sciatur}.s. per ea, q̃ insunt affirmatiue, & per ea, q̃ non insunt negatiue {magis quidẽ eum dicimus scire, qui rem ex ijs quæ insunt}.s. affirmatiue {q̃ eũ, qui ex ijs, quæ non competunt eidẽ}.s. negatiue {cognoscit} nã q̃dam doctrinę, & quorundã rõnes, ex negationibus sumunt, q̃ cognitio ex ijs, quæ non cõpetunt eidem, vel nõ insunt, dici potest. nã qui punctũ id

esse definit, quod partem non hēt, is ex nō esse punctū cognoscit. ex eo.n. quod puncto abest, rationem conficit. Eadem ratione qui accidens esse ait, quod neque definitio est, neq; genus, neq; propriū, inest tamen rei, hic ex non esse definit. Deinde sumit secundo, ꝙ eorū, qui esse cognoscunt intelligens quid res sit, quàm quid ei accidat cognoscens magis dicitur intelligens, & dicit {horum aūt eorundem}.s. qui esse cognoscūt {alium alio magis} subaudi dicitur cognoscere {& maxime eū} subaudi dicitur cognoscere {qui quidnā sit, cognoscit} & percipit {sed non eū, qui}.s. ex accidenti percipit rem, videlicet {aut quanta sit, aut qualis, aut si apta sit agere quippiam, aut pati} aut aliquod aliorum ꝑdicamentorū accidentium {cognoscit} Sic igitur qui cognoscit quid res sit, cognoscit affirmatiue, & maxime, qui cognoscit ex aliquo accidenti, cognoscit affirmatiue, & parum. Erit igitur probatio minoris per hūc syllogismum, cognitio per ea, quę insunt affirmatiue, & per substantiam, & non per accidentia, est cognitio primarum causarum, & eius, quod est maxime scibile: cognitio ꝑ formā eius, cuius est forma, est cognitio ꝑ ea, q̄ insunt affirmatiue, & per substantiam. igitur cognitio per formā est cognitio primarū cārū, & eius, qđ est maxime scibile: quæ fuit minor ꝑtacti syllogismi.

Quæ Auer. Com. 3. Auerroes vero super hac parte dicit sic, Scientia.n. naturalis cōsiderat etiā de duabus primis causis.s. motore, & materia. ista aūt de duabus causis vltimis.s. forma, & fine, & quia hæ duę cāæ sunt præstabiliores illis, ideo ista sciētia est præstabilior naturali. Finis quidem cæteris causis præstabilior, quia aliæ cāæ sunt propter finem. Forma vero alijs præstantior, quia scientia rei per illam est perfectior quàm scīa rei ꝑ aliam. Sed contra hoc dixit superius in hoc eodē cōmento, vbi dixit domū habere quatuor causas, dixitq; per hoc exemplū Arist. indicare naturalem philosophiam considerare quatuor causas, & tamen hic dicit duas, & tu intellige Naturalem philosophiam cōsiderare quatuor causas proprie, sed propriisime duas.

Adhuc autem et in cæteris, quorum est demonstratio. tunc scire unumquodque putamur, cum quid nam sit unumquodq; cognoscimus, ut quadrationem inuentionem mediæ esse, & in cæteris simili modo.

Hæc est secunda ratio, per quā docet formæ cognitionem potisimum rei esse cognitionem. qm̄ in demōstrationibus, tunc propositi demonstrationem nos habere putamus, cum rationem eius, definitionemq; cognoscimus. & dicit {adhuc aūt & in cæteris, quorum est demonstratio} illud.n. {in cæteris} pro in oībus, quorum sunt demonstrationes intelligit {tunc scire vnumquodque cognoscimus} & asignat exemplum ex.6. geometriæ Euclidis, & dicit {vt quadrationem} subaudi rectilinei scimus, cum {inuentionem} lineæ {mediæ} scimus. Quadratus.n. ex media descriptus par est rectilineo. Media vero dicitur, quæ à laterum minore maior est, maiore vero minore: ex qua descriptus quadratus par est dato rectilineo. Nam definitio cum causa demonstratio est positione differens, vt in resolutoriis demōstrauit.

quadratus æqualis rectilineus.

quadratus ex media descriptus.

Deinde amplificans sermonem dicit {& in cæteris simili modo} nam tunc scimus, quid sit defectus Lunæ, cum didicerimus terræ obiectionem definitionem esse defectus.

Atqui circa generationes, actionesue, atq; omnem mutationem tum maxime scimus, cum principium motus cognoscimus: hoc autem aliud principium est, atq; oppositum fini: quare contemplatio harum causarum cuiusq; ad aliam scientiam uidebitur pertinere. De efficiente.

Postquàm ostendit cās formalis cognitionem sapiētiam videri posse, idem de causa efficiente docet, & syllogismus est, cognitio, quæ est per potisimā causam, sapientia videri potest: cognitio generationum, actionum, atq; mutationū omnium est per efficientem causam, tanquā per potisimam: igitur cognitio generationū, actionum atq; mutationū omniū per efficientem cām sapientia potest videri. De sylľo tangit minorē, & dicit {Atqui circa generationes, actionesve, atq; omnē mutationem tum maxime scimus, cum principiū motus cognoscimus}.i. cum cognoscimus causam efficientem. Tunc.n. Troiani belli cām scimus, cum scim⁹ ob raptam Helenam illud fuisse susceptum, qui raptus est principiū, & causa belli, & tunc scimus pugnę cām, cum nobis innotuit cōtumelia, vnde pugna exorta est. sed facta efficientis causæ mētione, exponit quale principium sit effectrix causa, & dicit {hoc autē aliud principium est, atque oppositum fini} quibus verbis has causas inter se oppositas esse ait. cum hæc exposuisset, infert quādam conclusionem, & dicit {quare contemplatio harum causarum cuiusque ad aliam scientiā videtur pertinere} quod quidem minime cum proposito videtur conuenire. nam consentaneum erat inferre ex his, quæ demōstrauit, complures fore sapientias, qm̄ probauit cōplures esse cognitiones, quæ fiunt per potisimas causas. quo circa Alexā. verba illa in hunc intellectum exponit {quare contemplatio harum causarum cuiusque ad aliam} subaudi atque aliam {scientiam}.i. sapientiam {videtur pertinere} vt sint tres sapientiæ pro numero trium causarum potisimarum. Qui sensus mihi summopere placet, nec puto aliam expositionem esse quærēdam, cum hæc sit conformis ijs., quæ disputauit. Non silet Alexan. aliam expositionem, nam vult hæc verba esse referenda ad ea, quæ primo dicta sunt, & non ad hæc, quæ nunc traduntur. vt sit sensus {quare contemplatio harum causarum cuiusque, ad aliam scientiam} subaudi quàm ad Metaphysicam {videtur pertinere} Aut tertio exponit nā, cum efficientem causam fini oppositam esse dixisset, quoniam hæ duæ causæ oppositæ sunt, idcirco intulit, non ad eandem, sed ad diuersas scientias vtriusque ipsarum cognitionem pertinere. Aut certe melius, vt Alexan. inquit, in quibusdam exemplaribus scriptum est ad hunc modum {quare ob ea, quæ dicta sunt, non alterius videtur esse scientiæ contemplari harum cārum quāque} vt verba legantur negatiue, & sensus sit {quare ob ea, quæ dicta sunt}.s. de oppōne causæ finalis cū efficiente {nō alterius videtur esse scientiæ} quàm subaudi metaphysicæ {contemplatio, harum causarum quāq;} superius.n. dicebatur ideo Metaphysicam nō contemplari de omnibus causis, quoniā causæ nō sunt oppositæ. nam si essent oppositæ, cum oppositorum sit eadem scientia, metaphysica erit omnium cārum. At nunc concludit, cum agens, & finis sint oppositæ causæ,

cãæ,omnium causarum erit vna sapiétia,videlicet metaphysica. Quòd si dicas non sequi,qm̃ non oẽs causæ sunt oppositæ,sed solum efficiens,& finis. Alex.innuit responsionem,hoc Aristo.intulisse partim ex oppõne harum causarum, partim accedentibus aliis rõnibus, quibus plures scĩas in causarũ cognitione versari alienũ esse argumentâbatur. Aut forte dici potest,ꝙ,si efficiens sit opposita causa fini, etiam formæ erit causa opposita, qm̃ forma concidit in finem. sed illud est aduertendum,vt Alex.notauit,neq; hoc in loco, neq; in primo libro maiore,vbi in commemoratione cõmunium de sapientia sñiarum eadẽ referuntur,mentionẽ fieri causæ materialis,cum de tribus cęteris disseratur, doceaturq;, quare cuiusq; ipsarum cognitio posſit esse sapientia,quã nunc indagamus. cuius ratio est:qm̃ illarum cãrum cognitio pstantior est, magisq; scĩa q̃ materialis cãę notitia,cum illarum quæq; magis sit causa. Materia.n.in ijs,quæ fiunt ex ipsa causæ sine qua non videtur habere rationem. & ideo dato, ꝙ aliqua scĩa consideraret seorsum de causa materiali, non ꝓpterea videretur habere rationem,atq; nomẽ sapientiæ. Expositor laborat soluere rationes, quæ inductæ sunt ad probandum esse alias sapientias à metaphysica, quod cum nos credamus esse superfluum, ideo in proprio loco censemus esse disserendum.

TEX.4. *At uero de principijs etiam demonstrationis est controuersia sit ne una, an plures de ipsis scientiæ. Atque demonstratiua principia dico opiniones communes, ex quibus omnes demonstrant. ut omne quoduis aut affirmetur, aut negetur, necesse est: & impoßibile est esse simul, atq; non esse, & quæ sunt huiusmodi propositiones. Vtrum igitur horum atq; substantiæ una scientia sit, an alia atq; alia,& si non una,utrã, idest quam unam ex duabus, oporteat dicere eam scientiam esse, quæ nunc quæritur.*

Ex ijs, quæ disputare proposuerat, ẽm locum q̃stio de sententiis obtinebat:q̃ sunt demonstrationum principia,quas κοινὰσ δόξασ .i. communes opiniones, siue sñias appellat. qm̃ a cunctis demonstrantibus vsurpãtur,eademq; principia. In mentione huius qõnis vocauit,propterea ꝙ principia sunt eorum,quæ demonstrantur,& dicit{At vero de principijs etiam demonstrationis est controuersia, sit ne vna, an plures de ipsis scientiæ} & de principiis subaudi substantiæ, quasi quærat,vt Alexander exponit,vtrum eiusdem scientiæ munus sit de his considerare, cuius est de substantiæ, ac entis principiis disserere,an alterius,vt de principiis complures habeantur scientiæ, alia de principiis demonstrationum,alia de principiis substantiæ, atq; entis. Deinde exponit principia demonstrationum, & dicit{atq; demõstratiua principia dico opiniones cões, ex quibus oẽs demõstrant. vt} ꝑ exẽpla{omne quoduis aut affirmetur,aut negetur,necesse est: & imposſibile est esse simul,atq; non esse, & quæ sunt hmõi ꝓpositiones} vt omne totũ est maius sua ꝑte,& si ab æqualibus æqualia demas, cætera quæ remanent sunt æqualia. Tunc resumit quæstionem,& dicit{vtrũ igitur horum}.s.principiorum demonstrationum{atq;} principiorũ{substantiæ vna sit scĩa,an alia,atq; alia} deinde subdiuidit aliam qõnem,& dicit{& si non vna} sed plures sint scĩæ,ita vt cognitio principiorum substantiæ sit vna,& quæ de principijs demõstrationis habeẽ, sit alia,quærit ποτέραν .i.{quam vnã ex duabus oportet dicere eã scientiam esse,quæ nunc quæritur}.i.metaphysicam,vtrum eam,quæ principiorum demõstrationũ est,an eam,q̃ principiorũ substãtiæ est. Principia substãtię,siue entis dicit cãs essendi,atq; prĩcipia,q̃bus res sũt,& fiũt. hęc nõ exposuit, q̃a satis suꝑius exposuit.

Auerroes aũt ferè semper errabundus, exponit per substantiam formam,vt sit sensus, vtrũ eadem scĩa sit, quæ considerat formam, & demonstrationum principia. Et errat, qm̃ qõ secundo loco mota superius non fuit hæc, sed illa,quã diximus ẽm expõnẽ Alex.videlicet vtrum eadem scĩa sit, q̃ considerat principia substãtiæ, & demonstrationum principia,an alia,atq; alia. *Quæ Auerr. Comm.4.*

Vnam igitur esse non est consentaneũ rõni. Cur.n.magis est proprium Geometriæ q̃ cuiusuis hæc intelligere? Si igitur cuiusuis quidem similiter est, omnium autem esse non potest, ut ne cæterarum, sic neq; eius,quæ substantias cognoscit,proprium est de ipsis cognoscere. *Intelligere. ἐπαΐειν. subaudire.*

Ad partẽ negatiuã qõnis argumentaẽ primo,& Alexan.sic format rõnem,si oẽs demonstratiuæ scĩæ similiter vtuntur sententijs ad suas demõstrationes cõficiẽdas,& non oẽs de ipsis disserunt, certe nulla earũ, quæ simil̃r eis vtuntur,de ipsis disputabit. Huius enthymematis sunt duæ partes,quarũ prima est,oẽs demõstratiuæ scĩæ simil̃r vtuntur sententijs ad suas demonstrationes conficiendas,& est vera: qm̃ oẽs perinde his principiis vtũtur,atq; ea,quæ de substantię principiis edisserit. Secũda vero pars est,& non oẽs de ipsis disputãt. non.n.geometria,nõ musica, quãquã eadem vsurpẽt. Consequens igitur verum est, qm̃ & antecedens verũ est. Aliter format Alex.si oẽs scientiæ perinde sese hñt erga sñias,atq; ea, quæ disputat de substantiæ principijs,vel oẽs de sẽtẽtiis disputabũt, vel ne hæc ipsa quidẽ,sed oẽs ꝑinde se hñt,atq; hæc, q̃ de substãtiæ principijs est,neq; oẽs de sẽtẽtijs edisserũt,ergo ne ipsa quidẽ,quæ agit de substantia,ac proinde non est eiusdem scĩæ de substantia,& de sententijs disputare. nam quẽadmodum cæterarũ,quæ his æquæ, atq; ipsa vtuntur, non est proprium de ipsis disserere, sic ne huius quidẽ fuerit. hæc Alexander. Quæ argumentationes probæ essent,si essent verbis cõuenientes. Sed pace tanti viri dixerim,facilius argumentatio confici põt,supponendo pro explorato omnes scientias vti principiis demõstrationum,quæ cões opiniones dicũtur. tunc argumẽtum est, si nec vnius,nec pluriũ,nec oĩum scientiarum est considerare communes animi conceptiones, quæ principia demonstrationum sunt & principia substantiæ,non erit metaphysicę munus cõsiderare principia demõstrationũ & principia substãtiæ. Tunc ponit primã partem,& dicit{vnã igitur esse}.s.scientiã, q̃ considerat principia substãtię,& principia demonstrationũ{non est consentaneũ rationi} quod probat statim, & dicit{cur.n.magis est propriũ Geometrię} vel alterius sciẽtiæ{quàm cuiusvis hæc intelligere} subaudi,si omnes principiis demonstrationum vtantur, vt suppositum est: deinde destruit tertiam partem, & primo ponit eam & dicit{si igitur cuiusuis similiter est}.i.si dicatur omnium scientiarum esse considerationem principiorum demonstrationũ & substantiæ, destruit hãc tertiam partem,& dicit{omnium autem esse non põt} cuius rationem non expresſit, sed ratio, vt Expositor inquit, est, qm̃ eadem in diuersis scientijs ꝓtractarentur,quod esset superuacaneum. deinde asſignat secundam partẽ,quam destruit,& subaudias ergo{vt ne cæterarum,} scilicet scientiarum est cõsiderare principia *Alexandri expositiones. Improbatio.*

ſubſtantiæ, & principia demonſtrationum,i.ergo, vt ne aliquarum plurium eſt vtraque illa principia conſiderare, propter rationem aſsignatam,quia eadẽ ſæpe pertractarentur {ſic neque eius}.ſ.Metaphyſicæ{quæ ſubſtantias cognoſcit,proprium eſt de ipſis cognoſcere} alioquin non omnes ſcientiæ communibus ſentẽtiis, quę principia demonſtrationum ſunt,vterentur, ſed ſola Metaphyſica, quod eſt cõtra ſuppoſitionem. Si igitur nec vnius tm̃, nec plurium, nec oĩum ſcientiarum principia ſubſtantiæ,& principia demonſtrationum conſiderare, metaphyſicæ non erit propriũ illa vtraq; conſiderare: tum quia non oẽs principiis demonſtrationum vterentur, ſed tm̃ Metaphyſica, tum etiam, qm̃ ex oppoſito conſequentis ſequitur oppoſitum primæ partis antecedentis: nam ſequitur metaphyſicæ propriũ eſt conſiderare illa vtraq;, ergo vniꝰ tm̃ proprium erit illa conſiderare, quod eſt oppoſitum primæ partis antecedentis. ergo dicere poſſumus argumentum Ariſt.eſſe ſyllogiſmum hypotheticum à deſtructione conſequentis ad deſtructionem antecedentis, ſaltem ſecundum vnam partem. Quæ expoſitio cõſonat verbis,& ſyllogiſmo,& omnibus,vt patet recte conſideranti verba.

Simul etiam quonam pacto ipſorum ſcientia fuerit.quid.n. unumquodque ipſorum eſt,& nunc plane cognoſcimus: nam utuntur ipſis & aliæ artes,ut cognitis. Quod ſi demonſtratiua ſit de ipſis ſcientia,genus ſubiectum eſſe quippiam oportebit, & alia quidem affectus, alia uero dignitates ipſorum: impoßibile igitur eſt demonſtrationem de omnibus eſſe. Ex quibuſdam.n.& circa quippiam, & quorundam eſſe demonſtrationem neceſſe eſt.

Nam. οὖν. *Igitur.*

Dignitates. ἀξιώματα. *Proloquia. Enunciata. Igitur.* γὰρ. *Enim.*

Communium Dignitatũ nõ eſt ſcientia neque per definitionem, neq; per demonſtrationem.

Cum concluſiſſet non eſſe vnius ſcientiæ de ſubſtãtiæ principijs, & de ſententijs, quæ ſunt demonſtrationis principia, diſputare, nunc argumentatur ſentẽtiarum nullam eſſe ſcientiam. & ſyllogiſmus ſic ſtruitur, ſi ſententiarum eſt aliqua ſcientia,vel eſt per definitionem,vel per demonſtrationem: ſed nec per definitionem,nec per demonſtrationẽ ſcienria ſententiarũ eſſe poteſt: ergo ſententiarũ non eſt aliqua ſcĩa. Quòd ſententiarũ non ſit ſcĩa per definitionem,ꝓbat,qm̃ oẽs artes ea planè cognoſcunt,quid ſignificant:velut quid ſignificat,de quolibet eſt affirmatio,vel negatio,item illud,quæ ſunt eidẽ paria,ea inter ſeſe quoq; paria ſunt. quippe quibus oẽs ſcĩæ ꝓ notis vtunͭ,nec aliqua deſiderata ſcĩa eſt,à qua illa doceamur,quo fit,vt quid earũ quæq; ſit,nulla ſcĩa definiat. vnde dicit {ſimul etiã} cum eo,quod concluſum eſt, q̃rendum eſt { quonam pacto ipſorum}.ſ. principiorũ {ſcientia fuerit} aut.n. per definitionem,& hoc non{quid.n.vnumquodq; ipſorum eſt}.ſ.ſignificans { & nunc plane cognoſcimus: nam vtuntur ipſis & aliæ artes}.ſ.à Metaphyſica{vt cognitis} & tanquam per ſe notis quid ſignificent: igitur ſententiæ,quæ communes opiniones ſunt, non ſciunͭ per definitiones, cum definitio quid ſignificent, ſit ꝑ ſe nota. Quòd aũt dignitatum non ſit demonſtratio, ſiue ſciẽtia,q̃ fit per demonſtrationẽ,probat, qm̃ tunc dignitatum eſſent alię dignitates priores,& ſic vel erit proceſſus in infinitum,vel erit circulo demõſtrare dignitates. Ad hanc rõnem deducendã repetit,q̃ in Reſolutorijs explicat,vt colligat primo dignitatũ eſſe dignitates,ſi dignitatũ eſſet demonſtratiua ſcientia,& dicit {ꝙ ſi demõſtratiua ſit de ipſis}.ſ.dignitatibꝰ {ſcĩa} tria {eſſe oportebit} videlicet {genus ſubiectum quippiã} velut eſſent ipſæ dignitates,de quibus ſciretur demonſtrabilia {&} oportebit eſſe { alia quidẽ affectus} .i.ea,q̃ ineſſe demonſtrantur,paſsiones.n.ſeu affectiones appellat demonſtrabilia, q̃ per ſe inſunt { alia vero dignitates ipſorũ}.ſ.principiorũ,quibus dignitatibus ea, quæ ipſis ꝑ ſe inſunt, demonſtrãtur. Dignitates.n. id eſt ſententias appellat propoſitiones,q̃ demonſtrari nequeunt,medioq; vacant. Tunc,vt Alex.legit,Ariſt. infert quoddã vniuerſale: quod in Reſolutorijs diſputauit,& dicit {impoſsibile igitur eſt demonſtrationem de oĩbus eſſe.} cuius rationẽ ſubdit { ex quibuſdã.n.} .ſ.propoſitionibus,quas cões opiniones appellauit{& circa quippiam}.ſ.circa ſubiectũ quoddã, de quo demonſtrãtur affectus { & quorundã}.ſ.demonſtrabiliũ {eſſe demonſtrationẽ neceſſe eſt}per q̃ vult habere dignitates eſſe dignitatum, ſi de omnibus ſit demonſtratiua ſcientia: qm̃ omnis demonſtratiua ſcientia requirit tria: quorum vnũ ſunt ipſę dignitates,quibus demõſtrantur demonſtrabilia de ipſis ſubiectis, & ita dignitatũ erunt vlterius dignitates,ſi oĩum erit demonſtratiua ſcĩa. Quo vero ad verba attinet, verbũ γὰρ Alex. pro illatiua particula vult eſſe intelligendũ,in ea parte {impoſsibile.n.eſt demonſtrationẽ de oĩbus eſſe}In ea vero {nã vtuntur ipſis & aliæ artes} verbũ græcum οὖν accipit pro nam,cum.n.Alex.ſit græcus,græcæ linguæ dñs eſt. Propterea vtitur verbis ad ſenſum, qui melius ſibi conſtat: vult etiã partem illã {impoſsibile igitur eſt demõſtrationẽ} vt legatur ꝑ parentheſim vſq; ibi{quare ſit,vt eorum} q̃ oĩa videntur eſſe conſiderãda pro exacta lectione,nõ aũt ſimpl'r pro re ipſa. Duo ergo hinc aperte colligimus,dignitatũ non eſſe demõſtratiuam ſcĩam, qm̃ tunc dignitatum eſſent dignitates, vt deductũ eſt, & non oĩum eſſe demonſtratiuam ſcientiam,qm̃ etiam ſequetur dignitatum eſſe dignitates,vt diximus. Sequitur.n.hoc ſecundum ex primo.

Quare fit,ut eorum omnium, quæ demonſtrantur, unum quippiam genus ſit. Vniuerſæ nanque demonſtratiuæ ſcientiæ dignitatibus ipſis utuntur.

Cum demonſtraſſet dignitatũ non eſſe demonſtratiuã ſcientiam ex parte dignitatũ.ſ.quia tunc dignitatum eſſent dignitates, nunc probat dignitatũ non eſſe demonſtratiuã ſcientiam ex parte ſubiectę naturæ:hoc pacto,ſi dignitates demonſtrarẽtur, hoc eſt ſi de dignitatibus demonſtrarentur oĩa prędicata demõſtrabilia, vt ꝙ ſint veræ,ꝙ ſint neceſſariæ, ꝙ ſint immediatæ, & cætera id genus,quæ per ſe eis inſunt,omnium demonſtrabilium, quæ de dignitatibus demonſtrantur, eſſet vnum ſubiectum & vna natura: qm̃ eſſent ipſemet dignitates vnius naturæ,& vnum ſubiectũ omnium eorum,quæ de ipſis demonſtrantur: quare omnes demõſtrationes,quæ eſſent per tales dignitates eiuſdem naturæ,erunt & ipſæ eiuſdẽ naturæ, & ſic cum oẽs ſcientiæ ſint ꝑ demõſtrationes factas ex dignitatibus eiuſdem naturæ, omnes ſcientiæ erunt vnius naturæ, & vnius generis ſubiecti. Hæc autem relinquit tanq̃ impoſsibilia.Vnde dicit{quare}ſi omnium dignitatũ erit demonſtratiua ſcĩa {ſit,vt eorum omniũ}q̃ in diuerſis ſcientijs {demonſtrantur,vnum quippiã genus ſit} & vna natura.ꝓbat cõſequentiã & dicit {vniuerſæ nanq; demonſtratiuæ ſcĩæ dignitatibus ipſis vtuntur } tanq̃ propoſitionibus demonſtrationũ. At dignitates ſunt vnius naturæ,qm̃ de omnibus eadem prædicata per ſe demonſtrantur.Ergo ſcientiæ,quæ habentur per ipſas omnes

omnes erunt vnius naturę. vnde vniuersus syllogismus est, si de dignitatibus est demonstratiua scientia, de omnibus dignitatibus eadem prædicata demonstrabilia demonstrabuntur, si de dignitatibus eadem prædicata demonstrabilia demonstrabunt, dignitates erunt eiusdem naturæ. Si dignitates erunt eiusdem naturæ, scientiæ quæ fiunt per eas, erunt eiusdem naturæ. & cũ sint communes causę omnium scientiarũ, omnes scientiæ erunt eiusdem naturæ: quod Arist. tanq̃ impossibile explodit. Et cum dicit {vniuersæ nanq; scientiæ demonstratiuæ dignitatibus ipsis vtuntur} accepit sc̃ias pro scientibus, qui discunt, vel docent. nam omnes hi dignitatibus vtuntur ad generandas scientias, aut in se ipsis, aut in discipulis. quæ dignitates cum eiusdem naturæ sint, omnes scientiæ q̃ per ipsas generantur, erũt eiusdem naturæ. vnde recte Alex. exposuit vnum genus pro vna natura. Aliter exponi potest ẽm Alex. vt Arist. velit probare dignitates nõ esse demonstrabilia Prædicata de aliquo subiecto, vt syllogismus sit, si dignitatum sit scientia demonstratiua, dignitates erunt prædicata demonstrabilia de aliquo. Vlterius, si dignitates erunt p̃dicata demonstrabilia de aliquo, aliquod eis genus subiiciatur, oportebit. quoniam omne demõstrabile cuidam determinato generi inest. sed cum omnis demonstratio fiat per dignitates hoc est per ꝓpositiones indemonstrabiles, fiet vt dignitates demonstrentur de subiecto, quod eis subiicitur, per alias dignitates, & sic procedetur in infinitum. Quæ vera est, sed non ad verba præsentis textus, ideo prætermissis multis Alex. verbis, primam eius expositionem probauimus. Hanc vero secundam in hunc sensum probamus, nam si sententijs omnibus subiicitur vnũ genus subiecti, de quo demonstrantur, ad illud genus dignitates vsurpabimus, cui per se insunt. Insunt autem vni tantum, siquidem est vna scientia ipsarum demonstratrix. Omnes autem scientiæ ad ea, quæ demonstrant, sententiis vtũtur: omnibus ergo scientiis idem genus erit subiectum. qm̃ omnes sententijs vtuntur. Hæ vero in vno genere habentur. nec fieri potest, vt quæ alicui per se insint per demonstrationem, ea in aliud vsurpentur quàm in id, cui per se insunt. Quòd si omnibus dignitatibus idem genus subiicitur, & omnes per eadẽ demonstrant (Demonstrant. n. omnes per dignitates) efficitur, vt omnes scientiæ eædem sint. hoc pacto hæc secunda expositio ꝓbari potest, tñ prima facilior est. nolo tñ te ignorare hunc locũ fuisse mihi difficillimũ.

At uero si alia sit substantiæ scientia, & alia item de ipsis, utra sit potior ipsarum, & suapte natura prior. Vniuersaliter. n. dignitates maxime, ac omnium principia sunt. Quòd si id non sit philosophi, ad quem nam alium uerum de ipsis, ac falsum contemplari spectabit.

Postquã argumentis docuit non pertinere ad eandem scientiã de principiis substantiæ, ac de principiis demonstratiuis differere, confirmauitq; demonstratiua principia non posse demonstrari extrinsecus, protinus id inquirit vtra sit sapiẽtia, & vtra potior, priorque, ea ne quæ de substantiæ, an quæ de demonstrationis principiis edisserit. Expositor aũt putat Arist. obiicere ad aliam partem q̃onis superius motę. Quòd quouis modo exponatur, dicit {At vero si alia sit scientia} principiorum {substantiæ, & alia item} scientia {de ipsis}. s. principijs demõstrationis, quærit {vtra}. i. quęnam duarum {sit potior ipsarũ, & suapte natura prior} ea ne, quæ de substantiæ, an quæ de demonstrationis principiis edisserit. Deinde probat rationi magis esse consentaneum eam esse sapientiã, quæ versatur in sententiis, quæ sunt demonstrationis principia: & argumentatur ad hunc modum ẽm Alexandrum, Scientia quæ in primis versatur, prima: est scientia, quæ versatur in sententiis, versatur in primis: igitur scientia quæ versatur in sententiis, prima est. Quod autem scientia, quæ versatur in sententiis, versetur in primis, docet dicens {vniuersaliter enim dignitates maxime, ac omnium principia sunt} vniuersalia enim priora ex natura sibi subiectis esse demonstratum est. huiusmodi autem sunt sententiæ, communes. s. omnium, & vniuersales, quoniam quæcunq; demonstrantur, per has demonstrantur, & hæ cunctorum sunt principia vero priora sunt eo, cuius sunt principia. Hanc argumentationem soluit Alexander asserens eam fallere, ꝙ sumat sententias simpliciter prima, & vniuersalia esse. non. n. si qua sunt aliquorum communia, protinus ipsorum sunt vniuersalia. insuper etiam neque vniuersalia simpliciter & proprie prima sunt. deinde scientia, quæ de vniuersalibus agit, non est simpliciter prima, & cæteris nobilior. accedit ꝙ principia substantiæ non demonstrantur per sententias, quippe quæ demonstrari nequeunt. Expositor has quæstiones Aristotelem soluere asserit quarto libro huius, & ideo argumenta prætacta soluere enititur, defendens ad metaphysicũ potius pertinere dignitatum contemplationẽ, quatenus ad eum attinet cõsideratio entis in communi, ex quo dignitates communissimæ constant, vt in eo apparet, quod est primum, atq; vniuersalissimum principiũ, videlicet impossibile est idem simul esse, & non esse. Tu vero considera dilutiones argumẽtorum, quas affert. deinde ostendit par esse, vt philosophus de sententiis, quæ demonstrationis principia sunt, agat, & dicit {quòd si id non sit philosophi, ad quem nam alium} scilicet artificem {spectabit contemplari verum, ac falsum de ipsis?}. i. de propositionibus, in quarum numero habentur sententiæ. quis enim alius de vero, & falso, quæ propositionibus insunt, disputabit, nisi philosophus? his verbis licet de demonstratione, eiusque principiis differere non sit primi philosophi, omnino tamen statui videtur demonstratricem doctrinam partem esse philosophiæ.

Comm. 7.

Et omnino scientia, quæ substantiarum est, una ne omnium est, an plures? TEX. 5.

Expositor Aristotelem disputare putat eam quæstionem quæ est de consideratione substantiarum, & accidentium. sed quicquid sit, quoniam substantiarum aliæ intelligibiles, & immobiles sunt, aliæ motu versantur, & sub sensum cadunt, ideo quærit {& omnino scientia, quæ substantiarum est, vna ne omnium est, an plures?}

Atque si non una sit, cuius nam substantiæ hanc scientiam ponere oportet.

Expositor putat Aristotelem obiicere contra primam partem. Alexander continuando subdiuisionem quæstionis facit & dicit {atque si non vna sit} scilicet scientia, quæ considerat omnes substantias, sed plures {cuius nam substantiæ hanc scientiam ponere oportet?} quæ sapientia dicitur, immobilis ne, an mobilis.

Vnam autem omnium esse, non est consentaneum rationi. Nam demonstratiua etiam scientia una omnium per se accidentium erit. siquidem demonstratiua scientia omnis circa aliquod subiectum ex opinionibus communibus accidentia per se contemplatur eiusdem. igitur est per se accidentia ex eisdem opinionibus circa idem genus contemplari. Nam etiam subiectum circa quod, unius scientiæ est, & ea ex quibus, unius identidem est: siue sit eiusdem, siue sit alterius. Quare & accidentia simili modo siue hæ contemplantur, siue ex istis una.

Expositor arbitratur Aristotelem nunc in contrarium argumentari, nam probat non esse par, vt omniũ substantiarum vna sit scientia: & primo proponit conclusionem, & dicit { vnam autem omnium }.s. substãtiarum scientiam { esse, non est consentaneum rationi } hæc conclusio, quam probat hypothetico syllogismo, hoc pacto, si omnium substantiarum vna sit sciẽtia, etiam omniũ per se accidentium vna & eadẽ, quæ substantiarum, scientia erit. hanc hypotheticam probat, qm̃ omnis demonstratiua scientia, quæ contemplatur aliquod subiectum, contemplatur omnia per se accidentia illius: omnis scientia vna omnium substãtiarum est demonstratiua scientia, quæ considerat subiectum, quod est omnium per se accidentiũ: igitur si vna est scientia omnium substantiarum, vna erit etiã omnium per se accidentium. Huius affert propositionem quandam vice maioris, & dicit { nam demonstratiua etiam scientia vna per se accidentium erit } hæc non est tota maior, sed illa. si omnium substantiarum vna sit scientia, etiam omnium per se accidentiũ vna & eadem, quæ substantiarum, erit scientia. deinde loco probationis huius, quæ posita est, affert maiorẽ & dicit { siquidem demonstratiua scientia omnis circa aliquod subiectum, ex opinionibus cõmunibus } quæ sententiæ dicuntur, atque propositiones primæ { accidentia per se contemplatur } Quare syllogismus erit, si omniũ substantiarum sit vna scientia, omnium per se accidentium vna erit scientia, quæ eadem substantiarum est. reliquit destructionem consequentis illam, sed non est substantiarum, & omniũ accidentiũ per se vna scientia. etiam reliquit destructionem antecedẽtis, hanc ergo non omnium substantiarum eadem est scientia. destructionem consequentis probauit Alexã. ex ijs, quæ dicentur statim. quia tunc omnium entiũ erit vna scientia, qm̃ omnia entia sunt substantię, & per se accidentia. Maiorem probauit in textu per syllogismũ superius assignatum, cuius tm̃ maiorem expressit, vt dictum est. Deinde, vt placet Alexandro, Arist. infert absurdum. s. ꝙ tunc omnium entiũ vna tantũ erit scientia, & dicit { eiusdem igitur }. s. scientiæ { est per se accidentia ex eisdem opinionibus }. s. quæ pertinent ad eandem scientiam { circa idem genus } subiecti. s. quod pertinet ad eandem scientiã { contemplari } per quæ vult habere absurdũ, vt videlicet omniũ entium vna sit tm̃ scientia, qm̃ omne ens scibile est aut substãtia, aut per se accidens. Quare si vna est omnium substantiarum scientia, vna erit substantiarum, & per se accidentium scientia, si vna est omnium substantiarũ, & per se accidentium scientia, vna erit omnium scibilium entiũ scientia: quod absurdũ esse supponit. Deinde assignat rationem eius, quod intulit, & dicit { nam etiam subiectũ circa quod } subaudi scientia per se accidentia speculatur { est vnius scientiæ } & eiusdem cõtemplari cuius substantiæ sunt { & ea ex quibus }. i. & sententiæ, quæ cões opiniones sunt { vnius identidẽ }. s. scientiæ, cuius sunt substantiæ, etiam est contemplari. quare omnium vna erit scientia. & qm̃ dixit hæc omnia eiusdẽ scientiæ esse contemplari, addit siue sit eiusdem simpliciter { siue sit alterius }. i. subalternãtis, quæ etiam eadem est ẽm subalternationem. q.d. sunt illa omnia eiusdẽ scientiæ, aut simpliciter, aut ẽm subalternationẽ. simpliciter quidem, vt cum demonstratur triangulum habere tres, ex eo quia angulus exterior trianguli æqualis est duobus internis oppositis. In hac. n. scientia propositiones, & subiectum, & accidẽs per se sunt eiusdem scientiæ simpliciter. Secundũ subalternationem vero, vt cum musicus demonstrat tonũ diuidi in duos semitonos inæquales ex eo, quia proportio sexquioctaua non potest diuidi in duo æqualia, cũ semper sit superparticularis, in hac. n. scientia propositiones, subiectum, & per se accidens sunt eiusdẽ scientiæ ẽm subalternationem. Ex his oĩbus concludit sciẽtiam, quæ substantias considerat, etiam accidẽtia per se considerare pariformiter, qm̃ si scientia, quæ substãtia considerant, sint plures, etiam scientiæ, quæ considerant illarum per se accidentia, erunt plures, & si scientia, quæ considerat substantias, erit una, etiam scientia, quæ considerat per se accidentia earum, erit vna: & ea ratione, qua scientia substantiarum vna erit, qm̃ vel simpliciter, vel subalternatione, vnde dicit { quare & accidentia }. s. per se considerantur in sciẽtia, sicut substantia { siue hæ } subaudi plures sint, quæ cõtemplantur substantias { siue ex istis } subaudi quæ cõtemplatur substantias { vna } fiat, eadem ratione de per se accidentibus est dicendum. Hæc est dilucida huius loci expositio. Alexander tamen assignat causam quare Aristoteles hoc vltimum intulit, videlicet ꝙ sit pariformiter dicendum de per se accidentibus, & de substantijs. qm̃, vt inquit, quæ de substantia habetur doctrina, omnis philosophia esse videtur. non tamen ita, vt omnis philosophia de omni substantia contẽpletur. sed parte sui de substantia sensibili, & naturali, parte vero sui de substantia intelligibili. quærit Alexan. quomodo substantia non est vnum genus, cum sit vnum decem prædicamentorum, respondet Aristotelẽ per genus vnum, appellare non quodlibet commune, sed vnã speciem, & vnã conformem naturam. Sic. n. vna scientia in vno genere versatur, non ꝙ omnia consideret, quæ supremo, & cõmunissimo genere continentur. sed quia de ijs differit, quæ eiusdem speciei, ac rationis societate consentiunt. Nolo etiã te latere Alexãdrum verba illa { subiectum. n. circa quod vnius scientiæ est, & ea, ex quibus vnius itidem est } intellexisse scientiam definitiuã, & demonstratiuã. quasi dicat in quo genere est definitiua scientia, quæ considerat quid est vnũquodq; eorum, quæ illi generi subijciuntur, in eo vna itidem est, quæ cognoscit, ac demonstrat, quæ ipsi insunt, & ex quibus illi esse suppeditatur. ergo in eadẽ scientia est demõstratiua, in qua est & definitiua. nec ab ratione, nam illud relatiuum { quod } substantiã significat, & quiditatem. Illud vero { siue eiusdem } Alexander intelligit, siue eadem est scientia definitiua, & demonstratiua, siue diuersa, nec ambæ partes vnius sunt, consequens certe erit vnius esse scientiæ, quę generi eidem per se contingunt demonstrare, hoc. n. dictioni deest. qm̃ in quibusdam exemplaribus pro illo { siue hæ } scribitur { siue eædem } ideo, vt Alexander inquit, sensus esse potest, siue in vno genere definitiua & demonstratiua eædem sunt inter se, siue non eædẽ, sed

sed plures vnius, vt subiecti generis scientia ex vtraq; constituatur. sed expositio prior mihi magis placet. Expositor annotauit locum, vbi hæc quæstio disseritur, & modum quo disseritur, sed qm̃ quarto huius ad principium hoc dilucide disputabitur, bona fronte est nunc relinquendum. Auerroes vero supra illis verbis { siue sit eiusdem, siue sit alterius } dicit sic, nos videmus, ꝙ quædam scientiæ dant de illis accidentibus vnius generis quia tm̃, vt sunt scientiæ subalternatæ, & quædam de illis accidentibus dãt propter quid, & sunt scientiæ subalternantes. veluti sunt prospectiua & geometria, & musica, & arithmetica. Tunc concludit ꝙ si vniuersaliter intelligatur in omnibus scientijs, ꝙ superior dicat propter quid, & inferior dicat quia, hic sermo sic vniuersalis erit logicus, hoc est probabilis. sinautem intelligatur in particularibus scientijs determinate, sermo erit verus, vt dictum est de musica cũ arithmetica, & de prospectiua cum geometria. hoc est, quod ex verbis Auerrois colligi potest. Cætera, quæ pro expositione verborum ait, sunt nugæ.

Quæ Auer. Com. 5.

TEX. 6. *Præterea utrum circa substantias solum sit contemplatio, an & circa ea, quæ ipsis accidunt. dico autem hoc pacto, si solidum sit substantia quædam, & lineæ atque plana, utrum ad eandem hæc, & accidentia circa unumquodque genus, de quibus mathematicæ demonstrant, an ad aliam scientiam cognoscere spectet.*

Hæc quoq; quæstio supra est ab ipso in dubiorum expositione commemorata, & vt Alexander inquit. hæc dubitatio sequitur illud, quod statim dixerat, dixit .n. sic { circa quod .n. vnius scientiæ, & ea, ex quibus vnius itidem scientiæ, siue sit eiusdem, siue alterius. } Quibus verbis obscure docuit vnius esse scientiæ, vt subiectum genus definire, sic & quæ per se ipsi accidũt, demonstrare. Sed qm̃ obscure hæc dicta sunt, propterea dubitat, pertineat ne ad eandem scientiam definire, & demonstrare, an ad alteram definire, & ad alterã demonstrare: & dicit { Præterea vtrum circa substantias solum sit contemplatio } .s. præsentis sapientiæ { an & circa ea, quæ ipsis accidunt } deinde exponit quæstionem ad sensum prętactum, & dicit { dico autem hoc pacto } quæstionem esse intelligendam, per subiecta geometrica { si solidum } .i. corpus { sit substantia quædam, & lineæ atq; plana } .i. superficies similiter sint substantiæ { vtrum ad eandem hæc, & accidentia circa vnumquodq; genus } eorum .s. { de quibus mathematicæ demõstrant, cognoscere spectet, an ad aliã } est igitur quæstionis sensus, vtrum eiusdem scientiæ sit subiecta definire, & quæ per se ipsis accidunt, demonstrare, an alterius, atq; alterius. appellauit autẽ solida, lineas, & plana, substantias, non ꝙ sint substantię, sed qm̃ his quædam accidunt per se. Geometræ .n. non habent substantias, quas vt sibi subiectas definiant. Scientia vero naturalis substantias pro subiectis habet. Definit .n. geometra quid sit solidum, quid planum, quid linea, & quæ horum cuique per se insunt, disputat ac demonstrat. est .n. lineæ definitio, non lata longitudo cui per se contingit exempli gratia rectam esse, aut circularem, & illud, si recta supra rectam consistens pares inter se consequentes angulos effecerit, vtrumque parium angulorum esse rectum. Item supra stantem velut perpendiculum esse subiectæ, & cætera id genus. Exemplo vero ipso Aristoteles, vt Alexander autumat quęstionem propositam pene soluit, siquidem geometræ de vtrisque disputantes definitiones non demonstrãt, sed planum esse longitudinem cum latitudine solum sumunt. demonstrant tñ quædam planis rectilineis, alia orbicularibus per se inesse, neque iccirco ipsius quid est, habetur demonstratio. Simili modo naturalis scientia substantias naturales ipsas definit, & quę illis per se insunt, demonstrat. non .n. mundus quid sit, aut quid Sol, quidve alia substantia naturalis demonstrat, de figuris autem vel motu, locisve, & cæteris, quæ per se rebus naturalibus contingunt, demonstrationes conficit.

Nam si ad eandem pertineat, demonstratiua quædam utiq; erit & substantiæ scientia. At ipsius quod quid est non uidetur demonstratio esse.

Argumentatur ad alteram quæstionis partem, & probat, quod non ad eandem pertineat scientiam cõsiderare substantias, & earum accidentia. qm̃ tunc sciẽtia definitiua & demonstratiua erit eadem. tenet consequentia, quia scientia, quæ considerat accidentia, est demonstratiua, & scientia, quæ considerat substantias, est definitiua. cum igitur pertineant ad eandem scientiam, ambæ erunt vna, & sic scientia, quæ considerat substantiam, erit demonstratiua substantiæ. dicit { nam si ad eandem pertineat } subaudi definitiua, ad quam pertinet scientiam demonstratiua accidentium, ita vt ambæ sint vna scientia { demonstratiua quædam vtiq; erit & substãtiæ scientia } destruit deinde cõsequẽs, & dicit { at ipsius qd' qd est non videtur demonstratio esse } cum definitio declarans substantiam, quæ significat quod quid est, non demõstretur, vt in resolutorijs declaratur.

Sin ad aliam, quænam est ea, quæ accidentia circa substantiam contemplatur. hoc enim aßignare difficile admodũ est.

Nunc obijcit in contrariam partem, & probat ꝙ nõ ad aliam scientiam, & dicit { Sin ad aliam, quænã est ea, quæ accidentia circa substantiam contemplatur } deinde destruit consequens per expositionem difficultatis, & dicit { hoc .n. assignare difficile admodũ est } deceptio vero, vt quarto huius explicabitur. est, ꝙ licet ad eandem scientiam spectet considerare de per se accidentibus & de substantia, & ente, cui hæc accidũt, non tñ sequitur, vt eodem modo consideret vtrunque demonstrando substantiam, sicut demonstratur accidens, sed definiendo substantiam, & demonstrando accidens inesse, vel non inesse: quod Alexander superius in exemplo geometrico exposuit. nam geometra quid planum, quid linea, quid corpus definit, sed accidentia, quæ eis insunt, demonstrat. Simili modo naturalis philosophus substantias naturales definit, accidentia vero, quæ eis per se insunt, demonstrat, quare vna est scientia eorum amborum non tamen vnus est modus sciendi.

Præterea utrum solas substantias sensibiles esse an & præter has dicendum est alias esse. TEX. 7.

Nunc disputat quæstionem quintam, & primo repetit eam & dicit { Præterea vtrum solas substantias sensibiles esse } vt naturales dixerunt, qui sola corpora naturalia asseruerunt { an, & præter has dicendum est alias esse } vt posuerunt Platonici. Et quoniam hæc quæstio dilucide superius est exposita, ideo nunc de ea hactenus.

Num solæ substantiæ sensibiles inueniantur.

Et utrum unum sit genus, an plura substantiarum genera sint, ut ij putant, qui species inquiunt, & res eas medias esse, circa quas mathematicas scientias uersari dicunt.

Et quoniam superius vltra quintam quæstionē mouit sextam quæstionem, ideo antequam disputet quintam, repetit sextam, & dicit { & } dato ꝙ sint aliæ substantiæ præter sensibiles { vtrum } illarum { vnum sit genus, an plura genera sint } illarum { substantiarum, vt ij putant, qui species }.i.ideas { dicunt & res eas medias esse }.s.inter ideas & sensibilia { circa quas mathematicas scientias versari dicunt } Platonici.n.dixerūt plura substantiarum separatarum genera esse, vt aliæ sint ideæ, & exemplaria aliæ mediæ inter ideas & substantias sensibiles. cuius rationem superius assignauimus, quoniam Plato pro numero abstractionum intellectualium numerum generum substantiarum separatarum constituit, & qm̄ vna abstractio est naturæ vniuersalis à suppositis, & alia rerum intelligibiliū, siue imaginabilium à materia sensibili, ideo posuit duo genera substantiarum abstractarum.s. alterum idearum, alterum rerum mathematicarum à materia sensibili: quas medias constituit inter substantias sensibiles, & ideas. qm̄ conueniunt cum vtrisq;, cum ideis quidem quatenus à sensibili materia separatæ sunt cum sensibilibus vero, quatenus plures ex eis reperiuntur in eadē specie, sicuti plures lineæ, plures circuli.

Quo igitur modo ipsas species & causas, & per se substātias esse dicimus, in primis sermonibus de ipsis est dictum.

Proposita quæstione num solæ substantiæ sensibiles sint, an aliæ præterea, & an plura genera sint earū, quę à sensibilibus sunt diuersæ, vt veteribus Platonicis videbatur, qui ideas, & mathematicas substantias asserebant, de his inquirit num fieri possit, vt huiusmodi aliquæ substantiæ sint. verum Aristoteles antequā de his disserit, admonet nos, vt intelligamus quales has substantias illi esse putauerint, ad ea nos relegans, quæ in primo libro dicta sunt. Quibus Alexander obiter colligit, illum quoq; librum, quem ipse primum maiorem appellauit, Aristotelis esse, & ad propositā doctrinam pertinere. Illic.n. more suo de ipsis perinde locutus est, atq; hoc in loco meminit. nam & hic, & ibi velut in propriam opinionem edisserit, dum idearum sententiā refellit. Illud vero ὡσ μὲν οὖν, idest { vt igitꝰ } vt Alexander inquit, loco illius { q̄uo igitur } dictum est. Docuit autem Aristoteles libro primo Platonicos putasse ideas esse substantias quasdam per se intelligibiles à sensibilibus seiunctas, ad quarū exemplar sensibiles res esse obtinent, adeo, vt formales causæ atq; quiditates dicantur. Expositor vero asserit Aristotelē nos relegasse ad primum librum, vt ostendat quonam modo quis argumentari possit ad partem affirmatiuam, & dicit { quo igitur modo ipsas species, & causas, & per se substantias esse dicimus } & subaudi & per quæ argumenta { in primis sermonibus } hoc est primo libro maiore { de ipsis est dictum } vnde ex ijs, quæ ibi dicta sunt, accipi possunt rationes ad partē affirmatiuā.

Liber primus est Aristotelis.

Sed cum multæ habeantur difficultates, non minus idest absurdum, asserere quidem quasdam esse naturas præter eas, quæ sunt in cœlo, has autem dicere non differentes à sensibilibus esse: nisi ꝙ illæ æternæ, hæ corruptibiles sint.

Nunc argumentatur ad partem negatiuam, asserēs esse vnum absurdum non minus eis, quæ primo huius sunt explicata, videlicet ꝙ sint quædam naturæ sempiternæ præter substātias sensibiles, quæ nec genere, nec specie differunt à naturis sensibilibus, quas ipsi ideas vocant: sed sola æternitate, ꝙ videlicet illæ sint æternę, hæ vero corruptibiles: & dicit { Sed cum multæ habeantur } atq; enumerentur { difficultates } de ipsis ideis libro primo, quibus tolluntur de medio { nō minus absurdum } cæteris eo loco enumeratis {.i.asserere quidem quasdam esse naturas præter eas, quæ sunt in cœlo }.i. præter sensibiles, quæ in mundo habētur, nam mundum cœlum appellat. quasi dicat in loco existentes, & natura consistentes, has.n. proprie in cœlo esse ait { has autem dicere non differentes à sensibilibus esse } subaudi nec genere, nec specie { nisi } sola æternitate ꝙ videlicet { illæ æternæ, hæ corruptibiles sint } cum.n. idearum dogma multa incommoda consequantur, quippe cum dubium sit, quæ sit ipsarum natura substantiaue, an secus, & quis est communis modus, & cætera, de quibus in primo libro est dictum, absurdum non minus cæteris, quod hoc in loco addit est dicere esse quasdam naturas ab his sensibilibus substantiis, & natura consistentibus diuersa ideas ab illis nuncupatas, quas quidem naturas a sensibilibus quæ in mundo sunt æternitate sola differre statuebant, nō autem genere, nec specie quod quàm sit absurdum, decimo libro huius petendum est.

Dicunt enim ipsum hominem, & ipsum equum, ac sanitatem: aliud uero nihil, perinde facientes, atque ij, qui deos quidem inquiunt esse, humanam autem formam habentes. Neque enim illi aliud, quam homines æternos, neque hi species aliud quicquam, quàm res sensibiles perpetuas faciunt.

Humanā formā habentes. ἀνθρωποειδεῖσ. Humana forma præditos

Quòd sola æternitate differat ideæ, quas platonici ponuntur à sensibilibus naturis, ex ipsorum dictis, vt Alexander inquit, edocet: & dicit { Dicunt.n. ipsum hominem, & ipsum equum, ac } ipsam { sanitatem } esse subaudi formaliter hominem, & equum, & sanitatem { aliud vero nihil }.i. & nō aliud secundum speciē ab homine sensibili, vel equo, vel sanitate: quod subaudi est absurdum. nam { perinde } Platonici sunt { facientes, atq; ij, qui deos quidem inquiunt esse, humanam autem formam habentes } quos ponunt eiusdem speciei cum hominibus sensibilibus: sola æternitate differentes. quæ additamento verbi græci αὐτὸ, vt Alexander inquit, videtur significari. nam, vt qui tradunt Deos esse, eosdemq; humana forma præditos, ij Deos homines æternos faciunt, per nomen Deus illos nuncupantes, atque de ipsis æternum prædicantes. hæc.n. fuit opinio omnium gentilium, qui homines benefaciētes hominibus deificari crediderunt, sic qui ideas, eadem atque sensibilia esse faciunt solo additamento verbi αὐτὸ excellentes: Hi enim sensibilia æterna ideas esse faciunt. nam additamentum verbi αὐτὸ, æternitatem significare videt: qua sola ideæ à sensibilibus, quorum sunt ideæ dicunt. deinde reddit causam similitudinis, & dicit { neque.n. illi } videlicet qui homines Deos faciunt { aliud quā homines æternos faciunt } qm̄ solo additamento æternitatis differūt ab omnibus sensibilibus { neque hi } videlicet qui species asserūt { species aliud quicquam quam res sensibiles perpetuas faciunt } qm̄ etiam solo additamento æternitatis differunt à naturis sensibilibus. Quo vero ad sensum attinet animaduerte multū interesse inter dicere Deos æternos esse specie humana ṗditos, & dicere homines fieri

æternos, atq; deificari. qui Deos æternos fecerunt humana specie præditos, fuerunt Epicurei, vt Expositor refert authoritate Ciceronis in libro de natura Deorũ. Epicurei.n.voluerunt Deos esse de specie hominum, nec differre ab hominibus sensibilibus, nisi sola æternitate: & huic opinioni est similis Platonis positio, q̃ asserit ideas esse eiusdem speciei cum naturis sensibilibus sola æternitate differentes. Qui vero homines fieri Deos dixerunt, fuerunt gentiles ferè omnes, ꝙ putarunt homines deificari beneficentijs, quas contulerũt humano generi. & huic opinioni pro parte similis est opinio Platonis, quoniam sicut hæc opinio facit hominem, qui nactus est æternitatem, differre ab hominibus sensibilibus sola æternitate, quam nactus est: sic Plato asserit ideas sola æternitate, quã semper habent, differre à naturis sensibilibus. verum tam homo secundum primam opinionem, quàm secundum positionẽ Platonis est eiusdem speciei cum hominibus sensibilibus sola æternitate vel habita, vel acquisita differens.

Quæ Auerro. Comm.7. Auerroes autem dicit, dicentes formas esse similes fingentibus Deum, aut Deos esse in formis hominum, sicut inueni in legibus Mahumeti. Hi enim cõueniunt in hoc ꝙ ponunt homines tum æternos, tum etiam generabiles, & corruptibiles, & conuenire tum nomine, tum definitione: quæ res quomodo sit intelligenda, petendum est à Theologicis nostris. Illud tamen non ignorandum est, hominem corruptibilem atq; mortalem in resurrectione nancisci æternitatem virtute diuina, quoniam virtute diuina perpetuo seruatur in esse, vt Expositor inquit. Insuper rationalis anima, quæ à parte ante non fuit sempiterna, in creatione virtute diuina nacta est æternitatẽ. verum hæc omnia in Theologicis nr̃is sunt dilucide disputata, nunc omittantur.

Præterea si quispiam præter species & sensibilia res ipsas medias ponet, complures difficultates habebit. patet enim & lineas similiter præter ipsas, & sensibiles fore, & unũquodque cæterorum generum. Quare cum astrologia una sit horum scientia, erit & quoddam cœlum præter hoc sensibile cœlum, & Sol, & Luna, & cætera similiter, quæ sunt in cœlo. At quonam pacto his est credendum? neque enim immobile illud esse, consentaneum est rationi, neq; omnino fieri potest, ut moueatur. similiter & de ijs est putandũ, circa quæ perspectiua, & inter mathematicas musica uersatur. neque enim ipsa præter sensibilia possunt (ob easdem causas) esse. Nam si media sunt sensibilia, patet & sensus et animalia inter species & res ipsas caducas continuo fore.

Postquam de ideas disputauit, transit ad ea, quæ inter ideas, & substantias sensibiles media dicuntur hoc est ad mathematica, quæ Platonici posuerunt substantias per se subsistentes, & primo proponit difficultates, quæ videntur contra hanc opinionẽ, & dicit {Præterea si quispiã præter species} idest ideas {&} præter {sensibilia res ipsas}.s.mathematicas {medias ponet, complures difficultates habebit} deinde explicat difficultates quæ inde nascuntur: & nonnulli sic componunt syllogismum. eiusdem rationis est vnam scientiã mathematicã videlicet geometriam esse circa lineas separatas, & cæteras omnes mathematicas, quæ versantur circa sua considerata, quæ sunt alia a lineis. Sed sunt nonnullæ scientiæ mathematicæ, quæ nõ versantur circa aliqua entia mathematica separata, vt astrologia prospectiua, & musica, igitur mathematica, q̃ est de lineis, & magnitudinibus non versabitur circa aliqua mathematica separata, quæ sunt media. Alexander procedit syllogismo hypothetico a primo ad vltimum per destructionem vltimi consequentis, hoc pacto, si per istos est linea, superficies, & magnitudo mathematicæ præter sensibilia, & ideas, de quibus disputat geometria, sic cætera mathematica se habebunt: & vltra, si cætera mathematica sic se habebunt, tunc res, de quibus agit astrologia, & res, de quibus agit perspectiua, & res, de quibus agit musica, erunt separatæ ac mediæ inter ideas, & res sensibiles. hoc vltimum consequens destruit, vt habeat destructionem primi antecedentis: vnde dicit {patet.n.& lineas} & subaudi & cæteras magnitudines {similiter præter ipsas} scilicet ideas {& sensibiles}.s. lineas {fore}.s.medias. Hoc est primum consequens, deinde addit s̃m hoc pacto, & si lineæ, & cæteræ magnitudines, de quibus agit geometria, sint separatæ, & mediæ inter ideas, & sensibilia {& vnum quodq; cæterorum generum} de quibus agũt cæteræ mathematicæ, erunt separata & media. Deinde addit tertium, & dicit {quare} si cætera considerata, de quibus agunt cæteræ, sint separata, & media {cũ astrologia vna sint horum} scilicet cæterorum generũ {scientia, erit & quoddam cœlum}.s.de quo ipsa considerat {præter hoc sensibile cœlum, & Sol, & Luna & & cætera}.s.astra {quæ sunt in cœlo, similiter} erunt media & separata. Hoc est vna pars vltimi consequentis, cuius destructionem subscribit, & dicit {At quonam pacto his} Platonicis.s.sic dicentibus {est credendum?} Quòd autem hoc sit incredibile, probat, quoniam tale cœlum medium & separatum, vel est immobile, vel mouetur, & destruit vtrunq;, & dicit {neque .n.immobile illud esse, consentaneum est rationi} nã cœlum est corpus circulare, quod inquiescenter mouetur, vt ex eius definitione patet {neque omnino fieri potest, ut moueatur} quoniam, vt Alexander inquit, fieri non potest, vt quicquam moueatur, quod materia careat, nec sit sua natura sensibile: & vt dixit de cœlo, simili ratione de luna, & cæteris stellis dici potest. Addit etiam Alexã.hoc idem incommodum ijs quoq; obiici posse, qui cœli ipsum cœlum ideam esse aiunt, & Solis ipsum Solem: Quomodo.n.horum aliquod immobile valeas intelligere? Deinde complendo totum vltimum consequens dicit {similiter & de iis est putandum, circa quæ ꝑspectiua, & inter mathematicas musica versatur} sequetur.n.vt ea, quæ ab istis considerantur, sint separata, & media, quod destruens subdit {neque ipsa enim}.s.genera, quæ ab istis considerantur {præter sensibilia possunt, ob easdem causas esse}.s. media & separata. Quo enim modo fieri potest, vt aliqua sint aspectabilia, quæ sub visum cadunt, quæ eadem nõ sunt sensibilia, de quibus perspectiua agit? vel aliqua sub auditum cadant, quæ sensum effugiant, de quibus musica? nam esse prospectiuum est de ijs, quæ cadunt sub visum differere, esse musicum de ijs, quæ cadunt sub auditum, disputare. Deinde subdit rationem destructionis, & dicit {nam si media sunt sensibilia} videlicet aspectabilia, & audibilia {patet & sensus}.s.visum & auditum esse intermedios, nam obiecta nõ possunt esse magis quàm potentiæ separata, & intermedia. & si sensus sint separati & medij, cum sensus absq; animalibus consistere nequeant, patet {& animalia inter species, & res ipsas caducas} q̃ sunt animalia mortalia {continuo fore}.s.media, & separata: quæ prædita erunt sensibus illis medijs: quod pro absurdo reli-

Quæ Auerr. Commen.7. quit. hoc pacto Alexáder exposuit. Auerroes autem in calce præsentis commenti argumentatur, si aspectabilia, & audibilia sunt intermedia, & separata, sensibilia erũt æterna alia.s.a sensibilibus corruptilibus, & si sensibilia sint æterna, sensus, qui sunt illorum sensibilium, erunt æterni. tenet argumẽtum, quoniam sensus referuntur ad sensibilia. & si sensus sint æterni, etiam animalia, quæ illis sensibus sunt prædita, erunt æterna. quæ omnia sunt absurda.

TEX.8. *Dubitauerit autẽ quispiam, & circa quas rerum has scientias quærere oportet. Nã si hoc geometria a facultate partiendi terras differt solum, quod hæc quidem horum est, quæ sentimus, illa uero non sensibilium, patet & præter medicinam, & cæterarum faaultatum unamquãque, aliam quandam fore inter ipsam medicinam, et hanc medendi artem, At hoc quomodo fieri potest? etenim erunt quædam sana præter sensibilia, & ipsum sanum.*

Secundo refellit mathematica esse media via dubitatiua, & quærit, dicens {Dubitauerit autẽ quispiam circa quas rerum oportet quærere has scientias}.s.mathematicas, quarum altera est de sensibilibus, vt geodæsia, altera de intermediis vt geometria. quoniam enim isti dicebãt mathematicas disciplinas versari circa res medias inter ideas, & sensibilia, ideo quærit circa quæ sensibilia sunt hæc media, de quibus doctrinæ mathematicæ considerant, vtrum in omnibus rebus sint isti tres gradus videlicet sensibilia, ideæ, & horum media: & quia isti dicebant solum res mathematicas esse tales, obiicit contra hoc in hunc modum, sicut geometria ad geodæsiam, sic medicina ad artem medendi. sed geodæsia est circa sensibilia, quæ sentimus, geometria vero circa non sensibilia, sed circa media, ergo medicina erit circa sana non sensibilia, ars medẽdi circa sana sensibilia. hoc autem falsum esse demonstrat, quare falsum est geometriam versari circa non sensibilia: quæ sunt separata, & media. Quo vero ad verba attinet, geodæsia græce interpretatur doctrinã partiendi terras, quæ apud Aegyptum inuenta est ad regionem diuidendam, cuius pristini termini inundatione Nili confunduntur. Quare sunt tres sciẽtiæ, geodæsia, quæ in sensibilibus versatur geometria, quæ versatur circa media inter sensibilia, & ideas, & tertia est, quæ circa horum ideas versari videtur. Quemadmodum igitur res se habet in geodæsia, & geometria, sicut in medicina sese habeat necesse est: sitque medicina quædam, quæ in sensibilium animalium valetudine versetur geodæsiæ proportione respondens, alia vero intelligibilis ab ipsa diuersa, quæ media sit eius, quæ de ipsa valetudine tractat, hoc est de idea, & eius quæ in sensibilium valetudine versatur geometriæ proportione similis: vnde dicit {nam si hoc geometria à facultate partiendi terras differt solum, quòd hæc quidem}.s.geodæsia {horũ est quæ sentimus, illa vero}.s.geometria {non sensibilium} quæ sunt intermedia {patet & præter medicinam} quæ est de sanabilibus insensibilibus.i.de ideis {aliam quandam fore inter ipsam medicinam} quæ est.s.de ideis {& hanc medendi artem} quæ est de sensibilibus, quæ sentimus. & ad amplificationem addit {& cæterarum facultatum vnamquãq;} & q.d.generatim in omnibus facultatibus esse tres, alteram de ijs, quæ sentimus, alteram de ideis, & tertiam de mediis. est igitur argumentum si datur geodæsia, quæ est de ijs, quæ sentimus, & geometria, quæ est de mediis, & alia, quæ est de ideis, in sanabilibus erunt tres facultates altera de sanabilibus, quæ sentimus, altera de ideis, quæ intelligimus, & tertia de mediis. non.n. videtur maior ratio in illis quàm in sanabilibus. demum destruit consequens, & dicit {at hoc quomodo fieri potest?} quasi dicat fieri non posse {etenim erũt quædam sana præter sensibilia} sana quæ sentimus {&} præter {ipsum sanum}.i.& præter ideam sanorum, quod pro absurdo relinquit. Alexander tamen hoc pacto illud esse absurdum exponit, quoniam si quædã valetudo, & medicina media est, alia quoque salubria erunt, quibus medicus ille consulat valetudini, ac proinde alia animalia, quibus insit illa valetudo. perspicuũ igitur est scientias mathematicas non esse circa aliqua intermedia separata, quæ substantię sint per se consistentes.

Simul autem neque hoc uerum est, ut facultas partiendi terras sensibilium, atque corruptibilium sit magnitudinum. corrumperetur enim cum illæ interirent. Facultas partiendi terras. γεωδαισία. Geodesia.

Expositores putant hanc esse tertiam rationem ad refellendum res mathematicas, & medias, quod qua ratione hoc deducatur, ego ingenue fateor me non intelligere. Auerroes vero arbitratus est Aristotelem hanc rationem ad oppositum inducere, vt dicatur per hanc rationem intendere Aristotelem nullas scientias esse de sensibilibus, sed vel de rebus mediis, vel de speciebus: alioquin scientia corrumperetur, cum illa sensibilia interirent. Alexander autem medio iudicio recte videtur velle quod Aristoteles obiter dãnet in istorum opinione esse scientias de sensibilibus, & primo quòd damnet hoc in geodæsia. dixerunt enim geodæsiã esse de sensibilibus magnitudinibus, geometriam vero de magnitudinibus mediis inter species, & sensibilia. ostẽdit ergo obiter primo quod geodæsia non sit de sensibilibus magnitudinibus cuius ea fides est, quod si sensibilia consideraret, cum ipsis interiret, & dicit {Simul autẽ neque hoc verum est, vt facultas partiendi terras} quæ græce dicitur γεωδαισία {sensibilium atque corruptibilium sit magnitudinum} cuius rationem affert, & dicit {corrumperetur enim cum illæ interirent} cuius rationem exponit Alexander, quoniam necesse, est vt intereunte subiecto, pereat id, quod in ipso versatur. si enim id, in quo versatur quippia, perierit, necesse est, vt illud quoque fuerit deletum, quod in hoc versabatur, cum esse illius cõsistat in eo, quod versetur in hoc. tunc Alexander destruit consequens ex eo, quia nulla neque ars, neque scientia intercidentibus his perit, ac proinde ne ipsa quidem ars partiendi terras. quo fit, vt neque ea consideret, aut in iis versetur, quæ sensibilia, & mortalia sunt. Sed dices si non circa sensibilia, circa quæ hæ scientiæ versantur? respondet Alexãder oẽs scientias versari circa vniuersalia per se, quæ quatenus vniuersalia, non cadunt sub sensum, & circa sensibilia per accidens, quoniam non qua sensibilia hæc sunt, sed qua vniuersale participant. Quare scientiæ nonnullæ sunt de sensibilibus & corruptibilibus quatenus participant rationem vniuersalem. per se autẽ sunt de vniuersalibus, nõ quod vniuersalia sint per se separata secundum substantiã ab vniuersalibus, sed quo intelligũtur vniuersaliter. eadem ratione medicina non spectat sensibilem valetudinẽ. alioquin intereũtibus ijs, in quibus versatur, ipsa quoque aboleretur, sed spectat vniuersalem valetudinem, quæ non per essentiam, sed per conceptionem est vniuersalis. sed hoc petendum à dilucidario.

Quæ Auerr. Comm. 8.

At vero

At uero neque sensibilium magnitudinum erit astrologia, neque circa hoc cœlum. neque enim sensibiles lineæ tales sunt, quales geometria dicit. nihil enim sensibilium sic rectum, aut rotundum est. normã namq; non puncto circulus tangit, sed ut Protagoras dicebat redarguens geometras. neq; motiones reuolutionesque cœli similes sunt ijs, de quibus astrologia suas rationes facit neque puncta eandẽ naturã habent, quã Stellæ.

Expositores putant Aristotelem obiicere in contrarium, probareque nec geometriam esse de sensibilibus magnitudinibus, nec astrologiam de sensibili cœlo, ergo sunt de quibusdam medijs inter ideas, & sensibilia. Alexander vero vult Aristotelem obiter dãnare etiam in horum opinione astrologicam de sensibilibus agere, vt de hoc cœlo, & de his astris. nã licet hæc immortalia sint, ac proinde nec secum intereuntia tollant scientiam, quæ in ipsis versatur, hoc est astrologiam: docet tamen eandem nõ in his versari, alioquin circa falsa versaretur. nam nec tales sensibiles lineas licet accipere quales in demõstrationibus astrologus sumit, nec puncta sunt Stellæ: vt dicunt. Et geometram pro astrologo accepit & dicit { At vero neq; sensibilium magnitudinum erit astrologia } & sic falsum est, quod isti in opinione assumebant { nec } versatur { circa hoc cœlum } qm̃ licet hæc immortalia sint, si circa eiusmodi sensibilia versaretur, esset de falsis, qđ deducit, & dicit { neq;.n. sensibiles lineæ tales sunt quales geometria dicit }.i. quales astrologia accipit in suis demonstrationibus, geometriam.n. pro astrologia, & geometrã pro astrologo sumpsit, vt Alex. exponit. & hoc vlterius probans, dicit { nihil.n. sensibilium sic rectum, aut rotundum est } vt astrologus subaudi definit, & asignans rationem dicit { normam nanq; }.i. planum sensibile { non puncto circulus }.s. sensibilis { tãgit } at mathematici & astrologi globum atq; circulũ sensibilem à plano sensibili per punctum contingi tradunt { sed vt Protagoras }.s. Sophista sumpto à sensibilibus argumento { dicebat redarguens geometras }.s. de mendacio, docens nihil sensibilium esse tale, quale illi esse dicunt. deinde inducit alia, quibus pro veris astrologus vtitur, quæ tamen sunt falsa: & dicit { neq; motiones, reuolutionesque cœli similes sunt ijs, de quibus astrologia suas rationes facit } quippe qui lineas, vertiginemq;, & circulum sumit, quæ sunt longitudines vacantes latitudine. & in his motus fieri ponit. nã in rebus sensibilibus nulla est longitudo, quæ latitudine careat. demum inducit vltimum, & dicit { neque puncta eandem naturam habent, quam Stellæ } mathematici enim astra pro punctis accipiunt, sed cum punctũ sit cuius pars nõ est, falsum est astra esse puncta est. igitur vis rationis, si astrologia esset de sensibilibus, versaretur circa falsa. At circa falsa nulla scĩa versatur, non ergo astrologia est de sensibilibus, licet sit de hoc cœlo, & his astris. ex his possumus venire ad propositum, nam si in rebus sensibilibus ars nulla versatur, inter artes, & scientias mathematicas id discrimen esse nõ potest, ꝙ aliæ sensibiles substantias, mathematicæ vero intelligibiles quasdam considerent: hæc est expositio Alexandri optima. Auerroes vero supra his verbis dicit geometra demonstrat, ꝙ linea recta tangit circulum in puncto, sed linea sensibilis non tangit circulũ sensibilem, nisi in linea.i. nisi in quadam parte diuisibili. & similiter ponit ꝙ sphæra tangit planum in pũcto, sed sphæra sensibilis non tangit planum sensibile, nisi in superficie.i. in quadam parte plana diuisibili. vnde & primo de cœlo, & mundo sic inquit, verbi gratia ꝙ secundum consideratione geometræ in superficie & sphæra possunt se contingere super punctum, & cũ fuerint in corpore naturali, non possunt se tangere, nisi super partem diuisibilem. Quinto vero physicæ auscultationis asserit naturalem ipsum cõtactum fieri per corpus, mathematicum vero per lineam, aut per superficiem.i. per partem diuisibilem: quod idem ad verbum libro de anima primo refert. retulimus autem hæc, vt intelligatur apud Aristotelem, apud & Alexãdrum, & apud expositores non esse aliquod indiuisibile in natura: sed solum ad imaginationem mathematicam: cuius contrarium Sophistæ tradunt. bene tñ apud Peripateticos esse naturale minimum est concedendum, quod inexistenter, est diuisibile in infinitum, non tamẽ in partes seorsum per se existentes. vt alibi dilucidauimus: nec valet dicere Aristotelem disputatiue esse locutum hic, nam Alexander sic ait, hæc vbi disseruit, illud quoq; in istorum opinione damnat ꝙ geodæsiam in sensibilibus uersari arbitrãtur, geometriam vero in quibusdam alijs. Igitur loquitur assertiue. Expositores etiam, & Auerroes pro falso id vbique refellunt, vt per plures authoritates nos demonstrauimus.

Que Auer. Comm. 8.

Comm. 32.

Comm. 30.

Comm. 13.

TEX. 9.

Sunt autem & qui esse quidem inquiunt ea, quæ media dicuntur inter species, ac sensibilia esse. Non tamen seorsum a sensibilibus, sed in ijs ipsis esse quibus omnia, quæ eueniunt impoßibilia recensere, longioris est sane orationis. satis autem fuerit & talia contemplari,

Postquàm eos redarguit, qui mathematica substantias quasdam per se ab ideis, & sensibilibus separatas esse tradebant, nunc transit ad eorum sententiam refellendam, qui mathematica esse quidem aiebant per propriam quandam naturam, non tamen extra sensibilia esse, sed in ipsis. Sed quæ differentia sit inter hãc positionem, & primam, non mihi parua semper fuit difficultas. Expositores volunt mathematica esse velut quasdam dimensiones per se existẽtes, quæ sunt in corporibus sensibilibus per penetrationem, vt illi dixerunt, qui locum esse dimensionẽ quandam asseruerunt, quæ corpora sensibilia locat per penetrationem. At prima positio mathematica substantias esse asserit, quæ non sunt in sensibilibus per penetrationẽ: sed sunt per se existentes, quæ nulli accidunt, nulliq; inexistunt, nec aliquod sensibilium corporum penetrant. Vtrum vero sint in sensibilibus, per præsentiam, & indistantiã, ipsi non exposuerunt, nec nos curamus exponere. Alexander vero videtur hanc differentiam asignare, ꝙ hi velint mathematica esse diuersa ab ipsis sensibilib⁹, qm̃ mathematicis propriam quandam naturam diuersam a sensibilibus tribuunt, quæ eadem in ipsis sensibilibus esse aiunt, quæ non sint aliquid ipsorũ, sed in ipsis sint ab ipsis diuersa. Priores vero mathematica substãtias esse volunt separatas a singularibus, quæ eadẽ sunt cũ ipsis sensibilibus, nam eadem sunt separata quæ sunt & sensibilia. Quæ differentia potest vno modo intelligi, ꝙ hæc positio velit mathematica esse accidentia de genere quantitatis, quæ naturam propriã obtinent diuersam a corporibus sensibilibus, quæ tamen sunt in corporibus sensibilibus, vt accidentia in subiectis. At prima positio mathematica asserat esse substãtias, quæ non sunt diuersæ a substantijs sensibilibus. licet sint separatæ a sensibilibus corporibus, quæ substantiæ ideo

non insunt sensibilibus, quoniã substantiæ sunt, quæ nulli insunt. Alij dixerunt, vt Alber. exposuit primo huius, primos voluisse mathematica esse separata a sensibilibus loco, quoniã sensibilia sunt sub luna. Mathematica vero supra lunam. Sed sub ideis, quæ sunt in orbe signorũ. At posteriores asserunt mathematica esse diuersa a sensibilibus, & habere propriam naturam, esse tamen eo in loco, in quo sensibilia sunt. Ego autem fateor me non intelligere differẽtiam inter has opiniones, nisi quo verba Aristotelis se extendunt, qui sic dicit {sunt autem & qui esse quidẽ inquiunt ea, quæ media dicuntur inter species, ac sensibilia esse}. s. sicut primi dixerũt, qui mathematica diuersa esse volunt a sensibilibus, & habere propriam naturam {non tñ seorsum} loco & subiecto {ab} ipsis {sensibilibus, sed esse in ipsis} sensibilibus. aut vt in subiecto vt Alexander dicere videtur, aut per penetrationem, vt dicunt expositores, aut per indistantiam quoniam sunt sub luna, vt Albertus, aut alio modo mihi ignoto. At primi dixerunt mathematica esse substantias separatas, quoniã nec sunt in sensibilibus, vt in subiecto, nec per penetrationem, nec per indistantiam. Quòd si differentiam inter has opiniones melius exposueris, non recusabo intelligere. Et quoniam contra hanc positionem sunt impossibilia infinita, quæ sequuntur, ab enumeratione eorum se excusans dicit {quibus}. s. hoc pacto opinantibus {omnia, quæ eueniunt impossibilia recẽsere, longioris est sanè orationis q̃ illa sit, quam nos sumus prosecuturi {Satis autem fuerit & talia contemplari} subaudi, quæ statim subiungemus. Nam in secundo libro, & in primo maiore plurimorum meminit, cum sentẽtiam Eudoxi refutaret, & in huius operis tertiodecimo enarrabit adhuc alia plurima.

Non enim hæc solum ita sese habere consentaneum est rationi, sed patet & ipsas species in sensibilibus posse esse. hæc enim utraque eiusdem rationis sunt.

Cum se excusasset, nunc accedit ad rationes cõtra positionem, quarum prima potest sic componi, in iis omnibus, quæ eiusdem rationis sunt, quicquid per se competit vni eorum, competit omnibus: sed ideæ & mathematica sunt eiusdẽ rationis: ergo quicquid cõpetit per se mathematicis secundum hanc opinionem competit ideis. vltra, quicquid competit mathematicis competit ideis: sed mathematica sunt in sensibilibus. Igitur ideæ sunt in sensibilibus, quod non concedunt. de ratione primo ponit conclusionem, & dicit {non enim hæc}. s. mathematica {solum ita sese habere est consentaneum rationi, sed patet & ipsas species in sensibilibus posse esse} deinde tangit vim minoris, & dicit {hæc enim vtraque eiusdem rationis sunt} cuius expositionem affert Expositor, quoniam vtraq; ponuntur abstracta, prout rerum abstractio correspõdet intellectiuæ abstractioni. Auerroes autem in præsenti loco aliam asignat rationem, quoniam vtraque sunt æterna nec genita, nec corruptibilia. melius aũt Alexander si enim inquit hæc cum substantiæ sint per se intelligibiles, in sensibilibus tamen habentur, cur ideæ, quæ substantię quoq; intelligibiles sunt, non erũt in sensibilibus? ratio. n. subesse debet, cur hæc in sensibilibus insint, illa non item: cum vtraq; sint substãtiæ intelligibiles. sunt igitur vtraq; eiusdem rationis secũdum Alexandrum, quoniam vtraq; substantiæ intelligibiles sunt. Quòd si dixeris Alexandrum sibiipsi videri inconstantem hic, & proximo textu, tu, qui eius doctrinæ es studiosus, è medio hanc inconstantiam tolle, nobis autem satis sit mostrasse locum.

Quæ Auerr. Comm. 9.

Prӕterea duo solida esse eodem in loco necesse est.

Secundo argumentatur, si mathematica sunt in sensibilibus, duo solida erunt in eodẽ loco. probatur hæc hypothetica, quæ est maior, quia corpus mathematicum in eodem loco erit cum corpore sensibili, ex quo mathematicum corpus est in corpore sensibili, vt putat opinio. nam mathematicum scilicet solidum, quod stereometria. i. doctrina metiendi corpora cõsiderat, & solidum, sensibile simul sunt, si illud est in hoc. destruatur consequens, sed duo solida non possunt esse in eodem loco. probatur, quoniam duo corpora quouis modo sumpta siue mathematice, siue naturaliter, siue mixtim, sunt simpliciter incompossibilia secundũ naturam propter repugnantiam dimensionum. vnde Alexander, corpus enim inquit diffundetur, penetrabitq;, si horum vnumquodq; per propriam naturam est, & alterum habetur in altero. Est igitur vniuersus syllogismus, si mathematica diuersam naturam habent à sensibilibus & sunt in ipsis sensibilibus, duo corpora erunt in eodem loco: duo autem corpora esse nõ possunt in eodem loco: Igitur mathematica corpora non sunt in corporibus sensibilibus.

Et non immobilia esse quippe cum in sensibilibus sint, quæ motu cientur.

Tertio argumentatur, si mathematica, quæ Platonici asserunt, sunt in rebus sensibilibus, mathematica non erunt immobilia. probatur hæc hypothetica, nã dum sensibilia mouentur, necesse est vt ea quoq; moueantur, quæ in ipsis habentur. sed mathematica non mouentur, quoniam non solum à materia sensibili abstrahunt, sed à motu. Igitur mathematica non sunt in rebus sensibilibus. Et quia tu dicere posses non esse absurdum mathematica moueri, vt accidentia, quæ sunt in corporibus, quæ mouentur, Alexander subdit, accidere mathematica ita moueri, vt ipsa, q̃ in loco sunt. quoniam per spatium, & interuallum perinde mouebuntur, atq; corpora sensibilia, quæ vi ab aliquo motu cientur, non autem suo motu, quod esse absurdum nemo est, qui dubitat. dicit {&} si mathematica sunt in rebus sensibilibus, necesse est subaudi mathematica {non immobilia esse} probat hanc hypotheticam, & dicit {quippe cum in sensibilibus sint, quæ motu cientur} & sic patet hypothetica. deinde supplendus est syllogismus, vt diximus.

Omnino autem cuiusnam gratia quispiam esse quidem ipsa, sed in sensibilibus esse ponet. Eadem enim absurda euenient & huic sententiæ, quæ & antecedenti. Erit enim quoddam cœlum præter hoc cœlum. Verum non seorsum, sed in eodem loco, quod quidem impoßibilius est. de his igitur magna est dubitatio, quonam modo posito, uerit as euenire poßit.

Cum tribus cognomentis argumentatus esset contra eos, qui mathematica ponunt in sensibilibus, nunc ostendit huius opinionis irrationabilitatem, & dicit {Omnino autem cuiusnam gratia quispiam ipsa quidem}. s. mathematica {esse, sed in sensibilibus esse ponet} quasi dicat ad nihil sic ponere prodesse videtur. nam si ipsa per se sunt, nihil prodesse videtur ipsa in sensibilibus constituere. cuius rationẽ affert, & dicit {eadem

dem enim absurda euenient & huic sententiæ}.i. huic secundæ positioni{quæ & antecedenti}.s.positioni acciderunt. Quare non prodest hæc constituere in ipsis sensibilibus.quõ siue ponãtur in ipsis sensibilibus. siue non ponantur. semper his eadem absurda eueniunt. quæ sequuntur illos, qui mathematica separata faciebat. quare frustra & irrationabiliter illa ponunt in ipsis sensibilibus, quoniam non euitant, vt crediderunt, absurda, quæ sequebantur illos, qui mathematica separata faciebant. Quòd autem non euitent absurda, q̃ sequebantur illos, probat, & dicit {erit.n.quoddã cœlum præter hoc cœlum}.s.sensibile secundum horum positionẽ, & pari ratione Sol alius, aliaq; astra præter hunc Solem, & hæc astra {verum non seorsum} idest non separata per se {sed in eodem loco} idest in his ipsis consistent, Sol in Sole, Luna in Luna, in cœlo cœlũ: cui incommodo illud, vt dictum est accedit. quòd duo corpora erunt in eodẽ loco & ꝓpterea subdit {quod quidem impossibilius est} quoniam cœlum mathematicum erit simul cum cœlo sensibili. Deinde faciendo lectorem attentum. dicit {de his igitur} subaudi omnibus, quæ dicta sunt {magna est dubitatio, quonam modo posito} .i.quonam modo ea ponendo {veritas euenire possit} vel quonam modo ponendo quædam ad propositum, veritatem assequemur, & determinationem in his quæstionibus, quæ iam intentatæ sunt. laborant expositores in solutione eiusmodi quæstionum, quam cum suo loco Aristoteles pertractet. superfluum puto hic de ea aliquid asserere, potissimum cũ nec Alexander disseruerit.

CAP. II.

De Generibus prosequutio.

TEX. 10. *ET de principijs etiam utrum genera elementa esse, principiaq; putare oporteat, an ea potius ex quibus primis, cum insint, res unaquæq; constet.*

Nunc disputat quæstionem decimã, quæ est de principijs, & primo repetit quæstionẽ, & dicit {Et de principiis etiam vtrum genera} atque cõmunia ipsa {oporteat putare esse elementa, principiaque} subaudi rerũ omnium {an} oporteat putare {ea potius} esse elemẽta, principiaq; {ex quibus primis, cum insint, res vnaquæque constet} & subaudi in quæ postremo resoluitur: addit autem, vt Expositor inquit, in his verbis duas conditiones, primam quidem, cum dicit {primis} quod addidit ad differentiam eorum, quæ secundo componunt. Nam animalium corpora constant ex carnibus, & neruis, quæ animalibus insunt, non tñ dicuntur animalibus elementa, quia nõ sunt hæc prima, ex quibus animal componitur. secundam vero addit cum ait {cum insint} quod addit ad differentiam contrarij, & priuationis, dicitur.n.album fieri ex nigro, vel non albo, quæ tamen ipsi albo non insunt, & propterea non sunt albi elementa. Auerroes aũt quæstionem hanc sic interpretatur, vt Aristoteles quærat vtrũ principia & elemẽta sint vniuersalia eorum, quæ sunt, an singularia: quæ interpretatio est contra exempla, & contra sensum quæstionis decimæ.

Que Auerr. Comm. 10.

Designationũ. διαγραμμάτων. Demonstrationum.

Veluti uocis elementa, principiaque ea esse uidentur, ex quibus primis uoces componuntur, sed non ipsum commune uox. & designationum ea esse dicimus elementa, quorum demonstrationes in istarum, aut omnium, aut plurimarum demonstrationibus insunt.

Apud expositorem hic Aristoteles primo ostendit illa esse elementa, atque principia, ex quibus primis aliquid componitur: asseritque primam rationem fieri ꝑ duo exempla. at Alexander Aphrodisius, quem Auerroes sectatur, vult hæc esse exempla non inducta ad ꝓbationem, sed ad manifestationem eius, quod dixit de conditionibus requisitis ad rationem elementi, vnde dicit {Veluti vocis} .i.dictionis {elementa principiaq; ea esse videntur, ex quibus primis voces} idest dictiones {componuntur} veluti sunt literæ {sed non ipsum commune vox} ex literis enim dictiones constituuntur, non autem ex voce communi, quæ genus vocum habetur. Deinde assignat aliud exemplum eiusdem, & dicit {& designationum} .i.demonstrationum Euclidis, quibus vtitur Euclides ad demonstrandum verbi gratia, ꝙ supra datam lineam cõtingit triangulũ æquilaterum collocare. & ꝙ omnis triangulus habeat tres angulos æquales duobus rectis, & in ceteris talibus {ea dicimus esse elemẽta} .i.proprias propositiones {quorum demonstrationes} .i. quarum propositionum veritates per se notæ, vel demonstratæ ex alijs prioribus {in istarum}.s.conclusionum, quæ designãtur {aut omnium, aut plurium demonstrationibus insunt} quare elementa sunt, vt Auerroes exponit. propositiones propriæ demonstrationibus quã expositionem Alexãder non abhorret, cum dicit, sed neque in discriptionibus vtimur communibus elementis, sed ijs, q̃ insunt in demonstrationibus, qua ratione Euclidis elementa nuncupamus. iccirco enim talia appellantur elementa, quoniam ea, per quæ ista probantur, ad omnium præceptorum demonstrationes prosunt, in omnibus existentia, & in his ipsis priora posteriorum elementa esse dicuntur. quoniam priorum demonstrationibus vtimur ad posteriora. quare recte elementa sunt, ex quibus primis aliquid constat. nec hanc expositionem abhorret Expositor: vt consideranti patet: nisi ꝙ voluit hæc exempla esse inducta ad probationem. Que Auerr. Comm. 10.

Præterea & qui unum corporum elementum, & qui plura inquiunt esse, ea dicunt principia esse, ex quibus componuntur, & constant, ut Empedocles ignem, aquam, terram, ac aerem elementa inquit esse, ex quibus, cum insint, entia sunt, sed non ut genera ipsorum entium hæc dicit.

Apud Expositorem hic Aristoteles affert secundam rationem, apud autem Alexandrũ hoc est tertium exẽplum quo manifestantur conditiones elementorum, vnde dicit {Præterea & qui vnum corporum elementum, & qui plura}.s.corpora subaudi principia {inquiunt esse, ea dicunt principia esse, ex quibus} omnia corpora subaudi, quæ fiunt {componũtur, & constãt, vt} ex naturalibus authoribus {Empedocles} quatuor corpora {ignem, aquam, terram, ac aerem, elementa inquit esse, ex quibus, cum insint, entia sunt. sed non vt genera ipsorum entium}.s.quæ fiunt {hæc dicit} ergo elementa sunt ex quibus primis, cum insint, aliquid fit,

Insuper etiam siquis uelit & aliorum cuiusque naturam inspicere, ut lecticam, ex quibus partibus, constet, & quonam pacto compositis, tunc ipsius naturam cognoscet. his igitur rationibus principia non esse genera rerum uidentur.

Nunc, vt Alexã.inquit, argumento artificiosorũ idẽ ꝓbat: & dicit {Insuper etiã siquis velit & aliorũ}.s.artificiosorũ, quæ sunt alia à corporibus naturalibus {cuiusq; naturã} .i.diffinitionẽ, quæ essentiã indicat {inspi-

cere} atq; cognoſcere {vt} verbi gratia {lecticam} ſub audi inſpicere oportet {ex quibus partibus conſtet, & quonam pacto compoſitis} ſubaudi conſtet. nam cognitis partibus, & modo, quo lectica conſtat ex illis {tunc ipſius naturam cognoſcet}. i. definitionem, quæ indicat naturam. tunc epilogando concludit {his igitur rationibus principia non eſſe rerum genera videntur} & Alex. per rõnes inductionẽ quæ facta eſt exemplis multis, intelligit. hæc quo ad alteram partem.

At ſi unumquodq; quidẽ per definitiones cognoſcimus, principia uero definitionum genera ſunt, neceſſe eſt & definiendarum rerum principia genera eſſe.

Nunc obiicit ad partem contrariam, & primam ratione ſic ego componerem iuxta verba, principia definitionum ſunt principia, & elementa rerum definiendarũ: genera ſunt principia definitionum: igitur genera ſunt principia & elemẽta rerũ definiendarũ. Minor vero proſyllogizatur hoc pacto, per quę vnumquodq; definitiue cognoſcimus, ſunt principia definitionum: per genera vnumquodque definitiue cognoſcimus: igitur genera ſunt principia definitionum. & ſic patet minor. De proſyllogiſmo tangit vim maioris, & dicit {at ſi vnumquodque quidem per definitiones cognoſcimus} ac ſi dicat, ſi per q̃ definitiue vnumquodq; cognoſcimus, ea definitionum ſunt principia, quę fuit maior proſyllogiſmi. deinde de ſyllogiſmo principali tangit etiã minorẽ, & dicit {principia vero definitionum genera ſunt} demum affert cõcluſionem, & dicit {neceſſe eſt & definiendarum rerum principia} & elementa {genera eſſe} Alex. vero ſic componit, ex quibus ſingula quæq; cognoſcimus, ea ſunt illorũ. ſ. quæ cognoſcimus, principia: ex definitionib⁹ ſingula quæque cognoſcimus. igitur definitiones principia ſunt ſubaudi eorum, quæ cognoſcimus. Huius affert ſolã minorem, & dicit {at ſi vnumquodque quidẽ per definitiones cognoſcimus} hæc fuit minor, tunc oportet ſupplere, principia definitionum ſunt principia rerum definiendarum, ſed genera ſunt principia definitionum, & hanc affert, & dicit {principia vero definitionum genera ſunt} & infert concluſionem, & dicit {neceſſe eſt & definiendarum rerum principia genera eſſe} Sed fortaſſe, vt Alex. exponit, cum genera dicit, differentias quoque intelligit, quemadmodum in topicis, vt ſit ſenſus, definitionum principia eſſe genera, quæ quidem ſunt genus & differentiæ. Ex his. n. definitiones conſtituuntur. quo fit, vt genera ſint principia. nam definitiones definitorũ principia ſunt, ipſarũ vero gñ̃a. hęc ex Alex. Auerroes aũt videtur inclinare ad expoſitionem primã, vt patet eius verba cõſiderãti.

Quæ Auerr. Comm. 10.

Et ſi ex eo rerum ſcientia ſumitur, quia ſpecierum accipitur, quibus res ipſæ dicuntur, ſpecierum profecto genera eorum, quæ ſunt, principia erunt.

In trãſlationibus Argyropyli verba Ariſt. ſic hñ̃tur, fortaſſe, quia ſic habebat in ſuo græco codice, aut fortaſſe, quia talem eſſe verborum Ariſt. ſenſum putauit, & tunc iuxta hanc Argyropyli interpretationẽ Ariſt. procedit per ſyllogiſmum hypotheticum, cuius afferet maiorem, quæ eſt vna propoſitio conditionalis & dicit {& ſi ex eo rerum ſcientia ſumitur, quia ſpecierũ accipitur, quibus res ipſæ dicuntur, ſpecierum profecto genera eorum, quæ ſunt principia erunt} hæc eſt hypothetica, & maior cui ſubaudienda eſt minor ſic, ſed rerum ſcientia ſumitur, quia ſpecierum accipitur, quibus res ipſę dicuntur, & debet inferri cõcluſio ſic, ergo ſpecierum genera eorum, q̃ ſunt, principia erunt. hanc minorem, quæ eſt poſitio antecedentis, Alexan. exponit, aſſerens ideo rerum ſcientiam ſumi per ſpecies, quia ſingularium ſcientia non eſt. ſingularium. n. nec ſcientia, nec definitio eſt, niſi per eorũ ſpecies. Verum Alexan. obiter ſoluens hanc rationem diſtinguit de ſpecie, ꝙ altera ſit, quæ ex generis partitione naſcitur. quæq; prædicamentaria ſpecies dicitur, altera, quę opponitur materiæ, q̃ alio nomine forma dicitur, tunc aſſerit Alexan. per hanc ſpeciem, q̃ materiæ opponiť, cognitionem ſingularium cõparari. qm̃ ab hac ſingularibus ſupetit eſſe: nõ aũt ab ea, q̃ ex generis partitione naſcitur. nolo tñ̃ te ignorare in græcis codicibus nr̃is, & in illis, quos legit Alexan. verba finiri ſub nota ſuſpenſionis, hoc modo ad verbum {& ſi rerum ſcientiã ſumimus, ſumendo ſcientiam ſpecierũ, quibus res ipſe dicuntur, & ſpecierum principia ſunt genera} ſubaudiẽdum genera igitur ſunt omnium rerum principia. ſic enim Alexander ſubaudiuit concluſionem.

Videntur etiam quidam eorum, qui dicunt ipſum unum, aut ipſum ens, aut magnum paruumque eſſe rerum elementa, his ipſis ut generibus uti.

Vt doceat probabile videri genera eſſe rerũ principia, illorũ producit teſtimonium, qui principijs eiſdẽ vtebantur: & dicit {Videntur etiam quidam eorum, qui dicunt ipſum vnum, aut ipſum ens}. i. qui dicunt ipſum vnũ, & ens. ſ. ex parte formæ, vt exponit Alexã. {aut magnum paruumq;}. i. & qui dicunt magnum & paruum. ſ. ex parte materiæ {elementa eſſe rerum, his ipſis vt generibus vti} in qua opinione fuit Plato, hic. n. vnum, quod proprie ens ex parte formę appellabat, & dualitatẽ indefinitam, quã ex parte materiæ magnũ & paruum nũcupabat, principia eſſe dicebat: q̃ quidẽ, vt entium genera accipiebat, cum vnum, ſicut & ens de ſingulis rebus dici animaduerteret, magnum etiam & paruum cõmunia quoq; eſſe: vt ſuprema genera.

At uero neque utroque modo principia dici poſſunt, nam ratio ſubſtantiæ una eſt. Sed ratio, quæ per genera aßignatur, & quæ ſumit ea, ex quibus res conſtat, non eſt eadem.

Poſtq̃ quæſtionem hanc vtrum genera, an elementa, q̃ partes ſunt, ex quibus componitur aliquid, potius debent principia exiſtimari, in vtranq; partem diſputauit nunc ne vtrunq; quidem dici poſſe oſtendit, hoc eſt, & genera, & elementa principia eſſe. Nam, vt Expoſitor inquit, poſſet dari hæc reſponſio, ꝙ vtraq; ſint principia, propterea hanc reſponſionẽ excludit. & hoc proponit, & dicit {At vero neq; vtroq; modo principia dici poſſunt}. ſ. genera, & elementa. & argumentatur in hunc modũ, ſi ex principijs cuiuſq; rei definitio cõficitur, alia erit definitio, q̃ per genera reddiť, alia q̃ per elementa. & ſi cuiuſq; rei alia erit definitio, q̃ per genera redditur, & alia q̃ per elementa, tunc eiuſdẽ rei plures erũt definitiones: Sed plures definitiones eiuſdẽ rei eſſe non poſſunt, cũ ſit vna cuiuſq; rei definitio: non igitur vtraq; ſunt principia. eſt igitur ſyll's hypotheticus a deſtructione vltimi conſequentis ad deſtructionẽ primi antecedentis: vt Alexan. expoſuit, cuius primo accepit rõnẽ deſtructionis vltimi cõſequẽtis, & dicit {nã rõ ſubſtãtiæ}. i. definitio ſubſtantialis cuiuſq; rei {vna eſt} cuius rationẽ Alexan. affert, nam eſſe cuiuſq;

iusq́, rei vnum est, ac proinde definitio vna est, a qua proprie hoc ipsum explicatur. deinde assignat primæ consequentiæ proprium consequens. s. ꝙ cuiusque rei alia definitio erit, quæ redditur per elementa, & alia quæ assignatur per genera: & dicit {sed ratio, quæ per genera assignatur, & quæ sumit ea }. s. elementa { ex quibus res constat, non est eadem} atque vna, sed plures, ac diuersæ. hoc est consequens primæ consequentiæ. & vt Alexã. inquit, hic Arist. appellat genera, vt superius dictum est, genera, & differentias. quoniam ex vtrisq; constat definitio. & cum dixit {nam ratio substantiæ} definitionem substantialem, quæ, vt metaphysici loquuntur, quiditatiua dicitur, intelligit. & signanter quidem, quoniam rei eiusdē plures possunt esse definitiones descriptiuæ, sed non nisi vna tantum quiditatiua, vt probauit Alexan. Auerroes autem perperã hic verba Aristotelis intelligens dicit sic, vniuersale, & indiuiduale sunt duæ naturæ, hoc intellectum, hoc autem sensibile. & si per naturam intelligit substãtiã & essentiam, mentitur. qm̃ indiuiduum nullã aliam essentiam habet præter eam, quæ est suæ speciei: nisi species esset idea Platonica, quod ipse nō sentit. At si ꝑ naturam intelligit duos naturales conceptus, & obiectiuos, vt iuniores loquuntur, verum dicit. nam alia conceptione repræsentatur intelligibile, & alia sensibile. & sic indiuiduum, & vniuersale videntur duo obiecta conceptibilia: quæ intelligit fortasse per naturas.

Quæ Auerr. Comm. 10.

Num vltima genera, vel potius prima ponēda sint principia.

Insuper & si q̃ maxime principia genera sunt, utrum generum prima putare oportet principia rerum esse, an ea, quæ ultimo de indiuiduis prædicantur. nam & hoc controuersiam suscipit.

Nunc intendit disputare vndecimam quæstionem, quæ etiam pertinet ad supradicta, & primo repetit eã, & dicit {Insuper & si q̃ maxime prĩcipia genera sunt} .i. si detur, concedaturq; genera esse potius principia, q̃ elementa, operæprecium erit illud quærere {vtrum generum prima} quæ suprema, atque communissima dicuntur {putare oportet principia rerum, an ea, quæ vltimo de indiuiduis prædicantur} quæ indiuiduę species nuncupantur. hoc. n. in loco speciem nomine generis appellat. deinde assignat causam huius quæstionis, & dicit {nam & hoc} .i. nam & hæc vndecima qō {controuersiam suscipit } scilicet non paruam. habet enim argumenta pro utraque parte: vt ex subsequentibus patebit.

Si enim magis uniuersalia principia sunt putanda, patet suprema generum existimanda esse principia eorũ, quæ sunt, hæc enim de omnibus dicuntur. itaque tot erunt eorum, quæ sunt, principia, quot sunt ipsa genera prima. Quare & ipsum ens, & ipsum unum, principia atque substantiæ erunt. hæc enim maxime de omnibus entibus dicuntur. At fieri non potest ut genus entium sit unum, utputa neq; ipsum unum, neque ipsum ens. esset enim necesse differentiarum unamquanq; esse & ens, & unum esse. Sed fieri nequit, aut ut species generis de differentijs proprijs, aut ut genus sine suis speciebus prædicetur. Quare si ipsum ens, aut ipsum unum sit genus, nulla differentia aut ens, aut unum erit. Quod si non sint genera, neque principia erunt, siquidem genera principia sunt.

Impoßibile est aut species generis de ꝓpriis differentiis p̃dicari, aut genus absq; suis speciebus.

Nunc argumentatur ad partes, & primo ꝙ vniuersalia genera non sint potius principia: & syllogizat sic, si vniuersalia genera sint potius principia, maxime vniuersalia genera erũt potius principia. tenet argumentum, qm̃ si ratione vniuersalitatis aliqua sunt prĩcipia, q̃ sunt magis vniuersalia, potius erunt principia. & hãc hypotheticam affert, & dicit {Si. n. magis vniuersalia principia sunt putanda } vtputa ratione maioris vniuersalitatis {patet suprema generum existimanda esse principia eorum, q̃ sunt} probat consequentiã, & dicit {hæc. n. de omnibus dicuntur} & sic cum sint maxime vniuersalia, erunt potius principia. Vlterius argumentatur, si suprema genera sunt potius principia, tunc tot erunt eorum, quæ sunt principia, quot sunt ipsa genera prima: sed duo sunt suprema genera videlicet ens, & vnum: igitur ens & vnũ erunt principia, & cãæ rerum. tenet argumentum, quoniam ens & vnum maxime de omnibus entibus dicuntur. vnde dicit { itaq; tot erunt eorum, quæ sunt principia, quot sunt ipsa genera prima} sed subaudi tñ duo sunt suprema genera videlicet ens, & vnum { quare & ipsum ens, & ipsum vnum principia, atque substantiæ} .i. causæ erunt. accepit. n. substantias pro causis, vt exponit Alexander. deinde probat consequentiam, & dicit {hæc. n.} . s. vnũ & ens {maxime de omnibus entibus dicuntur} deinde destruit consequens probans ens & vnum nō esse principia, hoc pacto si ens & vnum non sunt genera, ens & vnum non sunt principia, patet ex opinione aduersariorum, sed ens & vnum non sunt genera. ergo ens & vnum non sunt principia, intendit ergo probare in toto hoc sequenti textu, quod ens & vnum non sint genera, quæ fuit minor: vt demum inferat ens, & vnum non esse principia: & primo proponit intentum & dicit {at fieri nō potest, vt genus entium sit vnũ} .i. quoddam vnum vniuersalissimũ {vtputa neq; ipsum vnũ, neque ipsum ens} hoc est, quod proponit, & argumẽtatur, si ens, & vnum essent genera, tunc genera prædicarentur de differentijs. tenet enim argumentum {esset enim necesse differentiarum vnamquanque esse ens, & esse vnum} quoniam, vt dictum est, de omnibus prædicantur quæ cum sint genera, genera perfecto prædicarentur de differentiis. deinde destruit hoc cōsequens, & dicit {sed fieri nequit, aut vt species generis de differentiis propriis } prædicentur {aut vt genus prædicetur} de differentijs {sine suis speciebus} .i. absque eo quod species eius intelligatur in differentijs. Probauit autem Alexander quod species non prædicetur de differentiis, quibus constat, tum quia species latet, differentia patentior est sua specie: sed latens de patentiore non potest prædicari, cum prædicatio sit gratia patefaciendi. tum quoque qm̃ totum non ꝑdicatur de sua parte essentiali: sed species totum est, differentia autem pars, & quidē dissimilaris, cum sit pars definitionis eius. Quod vero genus non prædicetur de differentiis, probauit Aristoteles, qm̃ genus nō prædicatur de differentiis absque medio, hoc est sine specie: & hoc non probauit, sed pro explorato assumpsit. sed cum species ipsa de differentia sua non prædicetur: igitur nec genus. & Aristoteles intelligit genus non ꝑdicari de differentia absq; specie, vt Alexan. exponit. i. absq; eo, quod differentia connotet speciem, quod est dicere de differentia in abstracto, puta de rationabilitate, quæ non connotat speciem. sed bene de rationali, quod connotat speciem. genus, enim prædicatur de differentia non sine specie. i. non sine connotatione speciei. quare genus ꝑdicatur de differentia in concreto, & non in abstracto. quod aũt genus nō prædicetur de differẽtiis in abstracto, vt animal de rationabilitate

probat Alex.qm̄ differentiæ in abstracto sunt qualitates,saltē s̄m modum,quare animal non potest p̄dicari de rationabilitate . at in concreto potest.qm̄ connotat speciem, de qua genus prædicatur.Ex ijs concludit,dicens {quare si ipsum ens,aut ipsum vnū sit genus} cū genus non prædicetur de differentiis {nulla differentia aut ens,aut vnū erit} deinde affert conclusionē principalem,& dicit {ꝙ si} ens & vnum {non sint genera, neq; principia erunt} cuius rationem affert & dicit {Si quidē genera principia sunt} est igitur vniuersa ratio, si genera principia sunt, suprema genera erunt maxime principia, si suprema genera erunt maxime principia,genera non erunt principia, consequens aduersatur antecedēti . ergo primum antecedens erit falsum. Prima consequentia patuit ratione maioris vniuersalitatis,sunt.n.suprema genera maxime vniuersalia.Secūda cōsequentia etiā patuit, qm̄ si suprema genera erūt maxime principia,ens,& vnum erunt maxime principia.sunt.n.suprema oīum genera,cum de omnibus p̄dicentur.sed ens & vnū nō sunt principia,qm̄ erunt genera,probatum est autem ipsa nō esse genera, qm̄ differentiæ rerū nihil erunt.ergo non sunt principia,quare si genera principia sunt,genera non erunt principia:& cum consequens aduersetur antecedenti, fit vt antecedens primum sit falsum, & implicans contradictionē. Quæres primo vtrum species p̄dicetur de differentia, e qua constituitur . Expositor tenet, & probat absolute ꝙ non . primo quia differentia in plus est q̄ species, vt Porphyrius tradit . Deinde quia si species p̄dicaret̄ de differentia,oporteret,vt differētia speciei subijceretur,& sic differētia esset subiectū speciei. At hoc est falsum,cū differentia sit magis forma speciei,& illius prædicatū.quare non potest species de sua cōstitutiua differentia prædicari,nisi fortasse per accidens. sed si Expositor intelligit speciem non p̄dicari per se de differētia sua accipiendo ꝑ se pro naturaliter,verum dicit,qm̄ differentia nō est naturale subiectū speciei,nec species naturale prædicatū illius . at si accipit per se, vt loquit̄ Aristo.primo posteriorū cap̄. De per se, teneri potest speciem p̄dicari per se differentia sua . hæc.n.est per se secundo modo dicēdi per se,rationale est hō, qm̄ licet homo non ponatur in definitione rationalis, tn̄ rationale ponitur in definitione hominis : & sic cessant eius rationes . Alexan.vero tenet speciem non prædicari ꝑ se de sua constitutiua differentia,qm̄ nullum totum p̄dicatur de sua parte dissimilari . & cum species sit totum,& differētia pars speciei dissimilaris,fit,vt species non prædicetur de sua differentia . Sed pace tanti viri dixerim,a pari nec differentia prædicaretur de specie, qm̄ sicuti totum nō prædicatur de sua parte dissimilari : ita nec pars dissimilaris de suo toto. Quare, vt in dilucidario diximus, species licet pluribus modis per se de sua differentia prædicetur,tn̄ ꝑ se p̄dicatur . secūdo modo per se,qm̄ differentia ponitur in definitione speciei. Et licet Aristo.dicat in textu speciem non p̄dicari per se de differentia,loquitur tn̄ disputatiue, & accipit differentiā in abstracto,vt dictū est de mente Alex. Secundo q̄res vtrum genus prędicetur de differentijs, Expositor respondendo,dicit primo genus non p̄dicari per se differentia , quia nō primo modo dicendi per se,non.n.genus ponitur in definitione differentiæ.nec secundo modo dicendi per se, qm̄ differentia nō ponit̄ in definitione generis . dicit secundo genus p̄dicari de differentia, ꝑ quanto p̄dicatur de eo,quod differentiā habet,vt de specie,quę differentiam habet sui partem. Alexā.autem fusius loquens asserit genus prædicari de differentijs,cuius differentię sunt species,nam qualitas prædicatur de differentijs, qm̄ differentiæ ad qualitatē ipsam speciē sunt . Secundo dicit genus remotū etiam p̄dicari de differentijs , accipiendo differentias, vt sunt differentiæ,nā substātia p̄dicatur de rationali , & rationalitate tā in abstracto q̄ in concreto.& hac ratione dato ꝙ vnum & ens sint genera,etiam de omnibus differentijs prædicabuntur,qm̄ sunt remota genera, non āt propinqua . & causa est,qm̄ Aristo.loquitur in parte ipsa argumentatiua:vbi nulla authoritas est accipienda. Tertio dicit genus non p̄dicari per se de differentia,ꝑ quam proxime diuiditur. nisi in concreto, vt cōcernit speciem , animal.n.per se non prædicatur de rationalitate . quoniam rationalitas non concernit hominē,sed de ipso rationali,qm̄ rationale concernit hominē. hæc Alexan.verum de his in dilucidario quærendum est.

Praeterea etiam ipsa media cum differentijs sumpta genera usque ad indiuidua erunt. nunc uero alia uidentur esse,alia non uidentur. TEX.11.

Vnus sensus est,vt Expositori placere videtur , ꝙ si prima genera ponuntur principia quod sint communia , & de pluribus prædicentur , omnia communia, quæ de pluribus prædicantur,erunt principia & genera . destruitur consequens, quoniam non omnia communia videntur genera,& principia,non enim species specialissimæ sunt genera , & principia : & dicit {Praeterea etiam} si prima genera ponuntur principia,quoniam sunt communia , quæ de pluribus prædicantur {ipsa media cū differentijs sumpta} quæ videlicet sunt omnia contenta a primis generibus {vsque ad indiuidua erunt genera} deinde destruit consequens,& dicit {nunc vero alia videntur esse} scilicet species subalternæ videntur esse principia, & genera {alia non videntur} puta species specialissimæ, non videntur genera. accepit autem hic indiuidua pro singularibus.Alexander vero vult quod Aristoteles probet non tantum prima genera videlicet ens, & vnum non esse principia, sed vt omnino genera non esse principia doceat. Et argumentatur , si genera sunt principia, plurima atq; fere innumera cuiusque rei principia erunt.consequēs tanquam falsum,& contra omnes fere reliquit . deducitur hæc consequentia,quoniam vnaquæq; differentia composita cum genere,cuius est differentia, genus efficit. nam vnumquodq; genus inter genus primum, & speciem indiuiduam positum cum propria differentia genus efficit. & cum differentiæ intermediæ sint fere innumeræ , ideo erunt cuiusque rei principia fere innumera.vnde dicit {Præterea etiā ipsa media}.s.genera {cū differentijs sumpta genera} & principia {vsque ad indiuidua}.i. vsq; ad species specialissimas {erunt} & quoniam differentiæ sunt fere innumeræ,ideo innumera erunt cuiusq; rei principia . deinde ne tu credas hoc non sequi , quia sunt quædam genera , quæ componuntur cum differentijs , quæ non videntur genera,velut ea,quæ proprio vocabulo carēt, vt animal volatile,& talia,dicit {nunc vero alia videntur esse} scilicet genera,quæ componuntur cum differentijs,vt illa, quæ vno nomine dicuntur,vt auis , vt piscis {alia non videntur} scilicet genera, vt animal volatile, animal gressile,animal aquatile,quoniam non appellātur vno nomine.& sic Alexā.legit νῦν pro quanuis: quasi dicat, quanuis

quanuis eorum generum, quæ cum differentiis componuntur {alia videntur} genera {esse} puta illa, quæ vno nomine dicuntur {alia non videntur} puta, quæ pluribus nominibus appellantur. est ergo syllogismus apud Alexandrum si genera sint principia, omnia genera intermedia, vsque ad indiuiduas species, composita cum suis differentiis, principia erunt. reliquit destructionem consequentis, quod videlicet tunc principia cuiusque rei erunt fere innumera, quoniam perspicua est, & deducta Libris de partibus animalium. Aliter exponit Alexan. vt verba illa {nunc vero alia} indicent illud consequens esse absurdum videlicet qđ omnia inter media genera composita cum suis differentiis sint principia. quoniam non genera, quæ componuntur cum differentiis priuatiuis, nam cum genera composita cum differentiis priuatiuis, non sint genera, nec poterunt esse principia. vnde dicit {nunc vero} scilicet generum {alia videntur esse} scilicet principia, vt quæ componuntur cum differentiis positiuis {alia non videntur} vtputa quæ componuntur cũ differentiis priuatiuis. Hæc enim cum non videantur genera, nec principia videntur. quare non omnia intermedia composita cum suis differetiis, principia videntur. & per indiuidua Alexander species specialissimas intelligit. quoniam hæ nullis amplius differentiis diuiduntur, & verbum {vsque} inclusiue legit Alexander. nec ab ratione, nam & species ipsæ specialissimæ communes sunt, & de pluribus prædicantur, quod si differentiæ principia sint, cum sint communia, & genera, quæ cum differentiis sumuntur, & species specialissimæ, quæ & ipsæ communes sunt, vtiq; principia multa erunt, & prope modum infinita. Quod absurdum esse videtur, aut secundum primam Alexandri expositionem, quia qui genera principia esse statuunt, ij nõ principia genera esse volunt, nisi vt fugiant multitudinem principiorum. Aut secundum expositionem secundam, quoniam non omnia genera intermedia cõposita cum suis differentiis sunt principia. quoniá non genera, quæ componuntur cum differentiis priuatiuis, cum enim genera composita cum differentiis priuatiuis non sint genera, nec poterunt esse principia.

Insuper differentiæ magis, q̃ genera principia erunt. quod si hæ sint principia, infinita, ut ita dixerim, principia fient, præsertim si quispiam primum genus principium esse ponat.

Hæc, vt dicunt, tertia ratio est. nam si genera principia sunt, quia sunt communia, & de pluribus prædicantur, hac ipsa ratione differentiæ nihilominus quam genera principia erunt. & si differentiæ sint principia, infinita fere principia fient. vnde dicit {Insuper} subaudi si genera principia sunt, quia sunt cõmunia, & de pluribus prædicantur {differẽtiæ magis q̃ genera principia erunt} Expositor reddit causam, ex eo quia magis quam genera principia cognoscendi sunt. cũ sint, vt actus, genera vero vt potentiæ. Alexander exponit {differentiæ magis quam genera principia erunt} .i. nõ minus quã genera principia erunt. cuius causam reddit, ex eo quia sunt communia sicut genera, & de pluribus prædicantur. deinde destruendo consequens dicit {Quod si hæ} .s. differentiæ sint principia {infinita, vt ita dixerim, principia fient {nec ob aliud, nisi quia differentiæ licet, vt Auerroes inquit, apud naturã sint finitæ, tamen apud nos sunt infinitæ, vt ita dixerim. Quod aũt apud nos sint infinitæ exponit, & dicit {præsertim si quispiam primum {genus} .s. ens {principiũ esse ponat} nam generis huius innumerabiles differentiæ esse videntur.

Qua Auerr. Comm. 11.

At uero si & unum ipsum magis rationẽ principij subeat, & id sit unum, quod diuisionem non capit, atque hoc omne aut specie, aut quantitate sit tale, priusque sit id, quod est specie tale, & genera diuisiones in species capiant, id erit magis unum profecto, quod ultimo prædicatur. homo nanque non est ipsorum singularium hominum genus.

Indiuisibile oẽ, aut quantitate aut specie est.

Cum proposuisset rationes, quibus suprema genera principia entium esse videntur, nunc ostendere conatur species specialissimas potius quam genera esse principia. Procedit autem per syllogismum hypotheticum a positione antecedentis ad positionem consequentis, & accepit pro antecedente quinque propositiones, quarum primã affert, & dicit {At vero si & vnũ ipsum magis rationem principii subeat} & legantur verba suspensiue vsque ibi {id erit magis} est igitur prima propositio, vnũ magis principii obtinet, subaudi quã non vnum. Vel, vt Alexander accepit, prima propositio est, quod magis vnum est, id magis erit principium. deinde accepit secundam propositionem, & dicit {& id sit vnum, quod diuisionem non capit} quod .n. indiuisum, indiuiduumve est, hoc omnes vnum esse affirmant. Deinde accepit tertiam propositionem, & dicit {atq; hoc omne, aut specie, aut quãtitate sit tale} est ergo tertia propositio, quod diuisionem nõ admittit, hoc vel specie, vel quanto est indiuisum. specie quidem, si non amplius in species diuiditur: quales sunt species specialissimæ, quanto vero, si numero nõ diuiditur, cuiusmodi est vnum numero, ac singulare. nam horum vnumquodq;, cum vnum sit numero, nõ amplius in multa numero sibi similia quãta diuiditur. nũc .n. numero indiuiduum, quantitate indiuiduum appellat. Expositor autem per indiuisum quantitate, punctum, & vnitatem exponit, quod nõ placet, non. n. indiuisa hoc pacto sunt ad propositũ. Deinde affert quartam propositionem, & dicit {priusq; sit id, quod est specie tale} est ergo quarta propositio, ex indiuisis prius est ordine, atque natura id, quod specie est indiuiduũ, quam quod per quantum .i. quam indiuiduum quãto. nam illud per se, hoc accidente indiuisum est. Deinde affert quintã, & dicit {& generá diuisiones in species capiant} hæc est quinta propositio, in qua terminatur suspensio. quibus extrinsecus commemoratis, terminando suspensionem, affert conclusionem, & dicit {id erit magis vnum profecto, quod vltimo prædicatur} hoc est species specialissima. Et quia speciem specialissimam indiuiduum appellauit, ne tu credas eam esse indiuiduum quantitate, & numero, subdit {homo nanque non est singularium hominum genus} de quibus prædicetur, & in quos velut in species diuidatur. Sed est singularium hominum species vltima. vel forte, vt Alexander inquit, quia dixit genus in species diuidi, ne tu putes propter hoc speciem specialissimam esse genus, cum diuidatur & ipsa in plura, subdit {homo nanq; } qui specialissima est {non est singularium hominũ genus} in quos diuiditur. qm̃ non diuiditur in eos, vt in species Siquis vero voluerit textũ in artẽ prioristicã resoluere, poterit, & erit primus syll's, Quod est magis vnum quam genera, est magis principiũ quam genera: species specialissima est magis vnum quam genera: igitur species specialissima est magis princi-

pium quam genera. De syllogismo primo affert maiorem, & dicit {At vero si vnum ipsum magis rationem principii subeat {.i. quod est magis vnum quam genera, est magis principium quam genera. hæc fuit maior. Minor probatur, quod est specie vnum, est magis vnum quam quod est vnum quantitate, vel genere: Sed species specialissima est vnũ specie: igitur est magis vnum quam vnum quantitate, vel genere. hæc Aristoteles, duæ vero propositiones ponuntur pro expositione terminorum, quarũ prima est, vnum est, quod diuisionem non capit. Secunda vero, quod est indiuisibile, aut quantitate, aut specie indiuisibile est. per primam enim habetur quid sit indiuisibile, per secundam vero habetur, quotuplex sit indiuisibile. hæ enim propositiones non sunt necessariæ ad syllogismum, sed ad expositionem terminorũ, qui ponunt̃ in syllogismo.

Præterea in quibus est prius, atque posterius in ijs fieri nõ potest, ut aliquid sit præter ipsa: ut si prima numerorum sit dualitas, non est numerus quisquam præter species numerorum. Similiter neque figura præter species figurarum. Quod si horum genera præter species ipsas non sunt, multo minus etiam cæterorum genera præter ipsas species erunt. nam horum genera maxime esse uidentur. In indiuiduis autem non aliud prius, aliud posterius est.

Multo minus. σχολῇ. *Nullatenus.*

Secundo idem probat sic, communia separata secundum Platonem sunt principia: species & non genera sunt separatę apud Platonem: igitur species, & nõ genera sunt principia. quod autem non genera sint separata, probat, ea, in quibus prius est, & posterius, nõ sunt separata: genera sunt ea, in quibus prius est, & posterius: igitur genera nõ sunt separata. de ratione prima tangit maiorem pro syllogismi, qui probat minorem syllogismi principalis, & dicit {Præterea in quibus est prius} atq; posterius {in ijs fieri non potest, vt aliquid}.s. separatum {sit præter ipsa} quod subaudi de ipsis communiter prædicetur. hæc fuit maior pro syllogismi, quam probat exemplis Platonis, & dicit {vt si dualitas prima est numerorum} subaudi species {nõ est numerus quisquã}.s. separatus {præter species numerorum, similiter neq; figura}.s. separata {præter species figurarum} est. nec ob aliud, nisi quia tam species numerorum quam etiam figurarum sunt ordinatæ secundum prius, & posterius. nam dualitas ponitur prima numerorũ species, deinde trinitas, & sic deinceps. Similiter triãgulus ponitur prima species figurarum, deinde quadrangulus, & sic deinceps. Deinde tangit minorem syllogismi principalis, & dicit {quod si horum genera}.s. numerorum, & figurarum secundum Platonem {præter species ipsas non sunt} subaudi quarum sunt genera {multo minus enim}.i. nec {cæterorum genera præter ipsas species erunt} subaudi quarũ sunt genera, cuius rationem affert, & dicit {nam horum}.i. nam cæterorum {genera maxime esse videntur} subaudi talia, quæ continent species ordinatas secundum prius, & posterius: vt continebant numerorum & figurarum genera, & quia tu posses dicere etiã in indiuiduis esse ordinem, quia pater filij, & auus patris prior est, quàm soluens dicit {in indiuiduis autem non aliud prius, aliud posterius est} nisi per accidens, quo in modo auus est patre prior, & pater filio. Accepit autem hoc, quod dixit, ut Platonicorum placitum. nam in quibus prius, & posterius habetur, in his commune nihil esse dicebant præter ea, de quibus prædicantur. quamobrem ne ideam quidẽ horum haberi, vt refert cum alias, tum in primo ethicorum. Sed dices q̃uo multo minus cæterorum genera præter ipsas species sunt, de quibus prædicantur? videntur.n. non multo minus, sed æqualiter. Propterea Alexander exponit {multo minus}.i. æqualiter nec, q̃m in cunctis generibus est æqualiter aliq̃d, prius & posterius: & quædam media differentia, quasi dicat nec cæterorum genera præter ipsas species erunt. nam cum cæterorum genera perinde genera sint, vt illa, si in illis, quæ maxime genera esse videntur, commune nihil est aliud, quam ea, de quibus prædicantur, ne in alijs quidem fuerit, etiam si prius & posterius in ipsis non habeatur. quippe cum ratio generis in omnibus generibus vna sit, atque eadem. Qua ratione fit, vt Expositores verbum σχολῇ non recte exposuerint, cum dixerint doctrinam, atque regulam, nam Aristoteles per verbum σχολῇ multo minus intellexit, vt exposuit Argyropylus, & Alexander: quod æquiualet ipsi, nec, vt dictum est. Quæres fortasse quid intelligit Aristoteles per ordinem prioris & posterioris, qui reperitur in speciebus eiusdem generis. nonnulli exposuerũt inter species ordinem esse essentialem secundum perfectius, & imperfectius. & non recte dicunt, q̃m licet vna species sit essentialiter perfectione prior alia, tamẽ Aristoteles hic non potest sic intelligere: q̃m hæc ratio non differret a sequenti. Alexander videtur intelligere ordinem causalitatis, qualis in numeris, & in figuris reperitur. nam dualitas est prima numerorum species, quia cæterorum causa est, & triangulus prima figurarũ species, quia cæterarum est causa. & si dicas, talem ordinẽ non inueniri in cæterorum generibus. non.n. homo causa est cæterarum specierum, quæ sub animali habẽtur. nec albedo cæterarum specierum, quæ sub colore sunt. Respondet Alexander, & dicit, cum hæc perinde genera sint, vt illa, videlicet numerorum, & figurarum, si in illis, quæ maxime genera esse videntur, cõmune nihil est aliud, quam ea, de quibus prędicantur, ne in alijs quidem fuerit, etiam si prius & posterius.s. s̃m causalitatem in ipsis non habeatur. Quasi velit q̃d licet in aliquibus generibus non sit ordo causalitatis actu, velut est in numeris, & in figuris, tamen in illis, quo genera sunt, non repugnat ordo causalitatis, q̃m omnia genera sunt æquali ratione genera. Quare Aristoteles per ordinem prioris, & posterioris in speciebus intelligit ordinem causalitatis, qui est in speciebus generis actu, vel qui non repugnat esse. Sed adhuc replicabis, nam in indiuiduis eiusdem speciei reperitur ordo causalitatis, cũ pater filio, & auus patre prior causalitate sit. Dicendum in ipsis indiuiduis esse ordinẽ multiplicem, vt temporis, vt causalitatis vniuocæ, qui non essentialis ordo est, sed accidentalis. at in speciebus est ordo causalitatis æquiuocæ, qui essentialis ordo est. in indiuiduis.n. ordo causalitatis est accidentalis, quoniam patri, qui est causa filij vniuoca, non repugnat esse effectus: quo conueniunt in vna ratione vniuoca. In speciebus autem ordo causalitatis æquiuocæ est essentialis. q̃m ea species, quæ aliarũ causa est æquiuoca, esse non potest earum effectus: cum differat ratione propria specifica ab aliis.

De ordine specierum et indiuiduorum.

Præterea ubi aliud præstabilius, aliud deterius est, id quod præstabilius est, semper est prius. Quare neque horum erit genus. Ex his igitur ea, quæ de indiuiduis prædicantur, magis quam genera, principia esse uidentur.

Exposito-

Expositores hanc, quam affert Arist. rationẽ, putãt esse tertiã principalem, & nõ recte dicunt, qm̃ vt Alexander putat, cum probasset minorem syllogismi principalis exemplis, nunc Aristoteles eandem probat ratione. quare probat species sub genere esse ordinatas secundum prius, & posterius, perfectione videlicet, & vtitur hoc syllogismo, quæcunq; ꝼm ordinem perfectionis sunt ordinata, sunt hæc priora, hæc posteriora: species cuiusq; generis ꝼm ordinem perfectionis sunt ordinata: ergo sunt aliæ priores, aliæ posteriores. & sic patet minor principalis syllogismi tacti textu præcedenti. vel sic, quæcunque sic se habent, vt aliud melius, aliud deterius sit, hæc sunt naturaliter ordinata ꝼm prius, & posterius: species cuiuslibet generis sic se habent, vt alia melior, alia deterior sit: igitur species cuiuslibet generis sunt naturaliter ordinata secundum prius, & posterius. & sic patet minor, vt prius. de hac ratione tangit maiorem, & dicit { Præterea vbi aliud præstabilius, aliud deterius est, id quod præstabilius est, semper est prius } tunc repetit conclusionẽ principalis syllogismi, & dicit { quare neq; horum }.i. harum specierum quæ sic se habent, vt vna sit prior, altera posterior { erit genus } scilicet separatum. Tunc affert intentum principale, & dicit { Ex his igitur } .s. assertis rationibus { ea quæ de indiuiduis prædicãtur } .i. species specialissimæ { magis quàm genera principia esse videntur } Animaduerte Expositorem legisse translationes Boetij horum librorum, quod quidam negauerunt asserentes Boetium solum librum de interpretatione in latinum vertisse. cuius contrariũ Expositor asserit: super verbo illo Græco χινῶν, quo Aristotelem asserit vsum esse pro ablatiuo. verum hæc pro trita ijs sunt, qui Græcam linguam percallent. Sed dices etiam in indiuiduis esse ordinẽ prioris & posterioris secundum perfectionem. nam albedo intensa perfectior est albedine remissa, & tamen sunt eiusdem speciei. Alexander innuit solutionem, asserens Aristotelẽ in hac quæstione vsum esse æquiuocatione verbi pri°. quoniam in proximo textu vsus est ordine prioris, & posterioris essentiali secundum causalitatem, hic autẽ ordine essentiali secundũ perfectionem. Tunc dico alterum indiuiduum esse prius altero perfectione, sed nõ ordine essentiali, qm̃ nullum est indiuiduum altero ꝑfectius, quin possit esse eodem imperfectius. At species, quæ est altera perfectior, essentialiter est prior, qa non potest esse eadem imperfectior. Auerroes autẽ hunc textum aliter intelligit, nam vult Aristotelẽ probare speciem esse magis principium q̃ genus, qm̃ species est nobilior genere, & quod est nobilius genere, videtur esse potius quàm genus, principium. Et errauit, cum Aristoteles probauerit hic minorem principalis syllogismi, vt patet legenti verba.

Quæ Auerr. Commen. 11.

At rursus non facile dictu uidetur, quo nam modo hæc principia existimare oporteat. Principium enim & causam præter eas res, quarum est principium, esse oportet, & separari ab ipsis posse. tale autem aliquid præter singulare cur quispiam esse existimabit. nisi quia uniuersaliter, & de omnibus prædicatur. At si ob id ipsum putandum est quippiã principium esse, ea sane, quæ magis uniuersalia sunt, magis principia sunt ponenda. Quare prima genera principia erunt.

Expositores putant Aristotelem nunc argumentari ad oppositum, & recte dicunt. Verum rationem sic cõponunt, principia rerum oportet esse separata ab ijs, quorum sunt principia. ergo quanto magis separata, tanto magis erunt principia. sed genera sunt magis separata a rebus, quia vniuersaliora q̃ species specialissimæ. ergo erunt magis principia. quam compositionẽ non probo, qm̃ non conuenit in verbis Aristot. ideo aliter compono syllogismum ꝼm Alexandrum hoc pacto, diuersum & separatũ oportet esse principium & causam ab eo, cuius est principium, & causa: nullum nisi singulare diuersum, ac separatũ esse potest ab eo, cuius est principium, & causa: ergo nullum nisi singulare principium, & causa esse potest. primo ergo proponit difficultatem eius, quod dictum est, & dicit { At rursus non facile dictu videtur, quo nam modo hæc } .i. species specialissimas { existimare oporteat principia } & causas. deinde accipit maiorem syllogismi, & dicit { principium .n. & causam præter eas res, quarũ est principium } & causa .i. diuersum ab eis rebus, quarum est principium & causa { esse oportet. & } etiam { oportet posse separari ab ipsis } .i. separatum esse ab ipsis, quorum est principium. hæc fuit maior. Deinde affert minorem, & dicit { tale autem aliquid esse præter singulare cur quispiam existimabit } quasi dicat, quia nullum aliud præter singulare diuersum, ac separatum esse potest ab ijs, quorum est principium, & causa: & sic patet minor. Conclusionem autem subintelligas videlicet ꝙ nullum aliud præter singulare rerum principium & causa esse potest. deinde affert quãdam solutionem, quam Platonici afferre possent, & dicit, dico nullum aliud posse dici principium rerum { nisi } quis dicat speciem ex eo, quia { vniuersaliter, & de omnibus } .s. indiuiduis suis { prædicatur } .i. nisi quis dicat speciem esse principium, quia est vniuersale prædicatum de suis omnibus indiuiduis. contra obijcit & dicit { at si ob id ipsum } .s. quia species est vniuersale prædicatum { putandum est quippiam principiũ esse, ea sana, quæ magis vniuersalia sunt, magis principia sunt ponenda, quare prima genera } .s. & ens, & vnum { principia erunt } quod est cõtra ea, quæ superius sunt dicta. Dicit autem Alexander huiusmodi rationes probabiles admodum esse ac persuasiuas, sed a demonstrãdi necessitate alienas, quod quo nam pacto sit, expositores enituntur dilucidare. quare ab eis petendum. nos enim hæc bona fronte prætermittimus, qm̃ in toto libro sunt dilucidanda: nec de alijs quàm de his quęstionibus est præsens liber.

CAP. III.

De vniuersalibus Quæstiones. Et prima Num Vniuersale quicquam sit præter singularia.

EST autem & post has alia dubitationi, ac omniũ difficillima, & maxime necessaria ad contemplandum eã rem, de qua nunc erit oratio. TEX. 12.

Post has ἐχομένη *contigua. Erit.* ἐφίσταται *eximit.*

Disputandum nunc quæstionem quintam, nam cũ in vltima ratione præcedentis quæstionis, vt expositores putant, tactum esset de separabilitate principiorũ, ideo emergit dubitatio, quæ est huic rationi cõtigua, sint ne vniuersalia separata a sensibilibus, sicut pręmissa ratio supponebat, an nullum vniuersale sit præter singularia. Sed quantum ad quæstionem expositores recte dicunt, qm̃ re vera quærit vtrum vniuersalia separata sint a sensibilibus. Sed quod hæc quæstio sit annexa rationi, quæ facta est proximo textu, non probo.

Primo quia ratio tacta proximo textu non tetigit separabilitatem vniuersalium: vt patet in expositione Alexandri, quam nos secuti sumus. Secundo qm̃ Alexander vult, vt hęc quæstio nõ rationi, quæ proximo textu explicata est, annectatur, sed quæstioni, quæ paulo ante de generibus, & speciebus quæsita est. nam in illa ex communibus inquisiuimus vtrum quod communius est, an quod indiuiduis est propinquius, rerum principium putari debeat. ac deinde qm̃ principium se parari, ac per se consistere posse conuenit, nullum illorum principium esse conclusimus, hoc est nec genera, nec species. & ob id nunc quæritur cõmune hoc, quod speciem, & genus appellamus quicquam sit præter singularia & indiuidua, an secus. Quare hæc quæstio annexa est proximæ quæstioni: vnde dicit { Est autem & post has alia } quæstio vel { dubitatio } quæ quinta fuit in ordine quæstionum, sed nũc contigua proximæ quęstioni: propter rationes assignatas { ac omnium difficillima } quatenus magni Philosophi in eius determinatione fuerunt discordes veluti Platonici & naturales. etiam quia hæc quæstio attinet ad principia cognoscenda: quæ fere sunt supra captum nostrum { & maxime necessaria ad contemplandum eam rem, de qua erit oratio } puta sint nec genera & species principia an secus, de his.n. oratio fuit, & erit. & dicitur maxime necessaria, quatenus ex hac dependet vniuersa doctrina præcedentis quæstionis, vt Alexander inquit.

Nã si non sit præter singularia quicq̃, ipsa uero singularia sint infinita, quo nam modo fieri potest, ut scientia eorum accipiatur? quo nãq; unum quid est in uniuersis, & idem, & quo quippiam uniuersaliter competit, eo uniuersa cognoscimus.

Cum mouisset quæstionem, adducit incommoda, quæ sequuntur, si præter singularia nihil esse statuatur & primo argumentatur sic, si nihil est præter singularia, scientia de medio tolletur. probat consequentiam ex eo, quia singularia sunt infinita, & infinitorũ scientia esse non potest: & procedit interrogatiue more dialectico, & dicit { Nam si non sit præter singularia quicquàm }.s. separatum & diuersum { ipsa vero singularia sint infinita, quo nam modo fieri potest, vt scientia eorum }.s. singularium { accipiatur } quasi dicat quia non potest accipi: qm̃ infinitorum non datur scientia. Secundo argumentatur sic { quo nanq; vnum quid est in vniuersis, & idem, & quo quippiam vniuersaliter competit }.s. singularibus { eo vniuersa }.s. singularia { cognoscimus } vniuersale separatum subaudi est vnũ quid in vniuersis singularibus, & idem, & vniuersaliter eis competens. ergo singularia cognoscimus. quare positis vniuersalibus Platonis, scientia singularium ponetur. eis vero e medio sublatis, tolletur scientia. quare cum scientia sit, oportet dare quippiam commune, & a singularibus diuersum, quo scia, & cognitio constet, hoc aũt erit aut genus, vel vltimũ, qd' proprie species appellatur, vel primũ, qd' genus supremũ dicitur.

At uero si hoc sit necessarium, & præter singularia aliud esse oporteat, genera præter singularia necesse est esse, aut ultima, aut prima: hoc autem fieri non posse nuper ostendimus dubitando.

Nunc conuertit problema ad oppositũ hoc pacto, dicens { At vero si hoc sit necessarium } vt.s. sit vniuersale { & } tale videlicet vniuersale { præter singularia aliud esse oporteat } vt videlicet scientia, & cognitio sit singularium { genera præter singularia necesse est esse } videlicet { aut vltima } quales sunt species specialissimæ { aut prima }.i. suprema, qualia sunt ens, & vnum. Tenet argumentum, quia omne vniuersale est aut vltimum genus, vel infimum. deinde destruit consequens, & dicit { hoc autẽ fieri non posse nuper ostẽdimus dubitando }.s. pro vtraq; parte in proxima quęstione. Sed occurres, quia non videtur, vt omne vniuersale sit aut vltimum, aut primum genus, quoniã inter vltimum: & primũ sunt genera intermedia. Auerroes suppleuit hoc modo, si dentur vniuersalia præter singularia, genera præter singularia necesse est esse aut vltima, aut prima, aut subaudi intermedia { hoc aũt }.s. vltima, aut prima, aut intermedia { fieri nõ posse } vt sint { nuper oñdimus dubitando } in prima quæstione, suppleuit aũt hoc Auer. non ab ratione, qm̃ qui ponit, aut negat extrema esse, ponit, aut negat esse media. Quæ Auerr. Comm. 12.

Præterea si quammaxime quippiam sit præter ipsum totum, cum de materia quippiam fuerit prædicatum, utrum si sit aliqua species, præter omnia oporteat esse aliquid, aut præter aliqua quidem esse: præter aliqua uero non esse: an præter nulla omnino.

Nunc disputat decimamquintam quæstionem, quã primo repetit, superius tamen ab Alexãdro tribus modis exposita est. nunc vero prosequendo vnam eius expositionem, dicamus Aristotelẽ per totum intellexisse singulare & sensibile, ac ex materia & forma compositum. hoc.n. singulare, & confusum magis solet appellare. vnde dicit { Præterea si quammaxime quippiam sit præter ipsum totum } & exponens quid intelligat per totum, subdit, quod.s. totum est { cum de materia quippiam fuerit prædicatum }.s. forma. totum.n. est cum forma prædicatur de materia, Socrates enim dicitur totum, quia de materia Socratis videlicet de corpore prædicatur anima, quæ est eius forma. Est enim corpus Socratis animatum. Socrates ipse animatus. modo animatum formam dicit in concreto. aut materiam nunc dicit subiectum, quod totum appellauit. est igitur sensus, si vniuersale hoc est genus vel species quippiam esse detur diuersum ab ijs indiuiduis, quorum sunt genera, & species { vtrum si } tale vniuersale { sit aliqua species, oporteat } talem speciem { esse aliquid præter omnia }.s. tam præter naturalia, quam præter artificialia, etiam præter: casualia, vel fortuita { aut præter aliqua quidem esse }.s. præter naturalia { præter aliqua vero non esse }.s. quia non præter artificialia, neq; præter casualia. deinde soluit pro veritate, & dicit { an præter nulla omnino } re vera.n. non dantur uniuersalia aliqua separata præter singularia. Quoniam nec in naturalibus, nec in casualibus, nec in artificialibus secundum veritatem datur vniuersale separatum. Differt autem, vt Expositor inquit, hæc quæstio a proxima, nam proxima quæstio erat vtrũ sit aliquod vniuersale pręter singularia: hæc vero est vtrũ sit aliquod vniuersale præter ipsum totum.i. præter ipsa singularia composita ex materia, & forma. vbi patet primã quæstionem esse vniuersaliorem quam sit hæc: sicut ipsum singulare vniuersalius est ipso toto. nam omne totum est singulare, & non conuertitur: cũ singulare possit esse & simplex, & compositum. At totum non põt esse, nisi compositũ.

Si igitur nihil omnino præter singularia sit, nihil intelligibile prorsus, sed omnia sensibilia erunt: & nullius scientia. nisi quisquam sensum scientiam dixerit esse.

Cum

Cum soluerit quæstionem, nunc incõmoda docet, quæ sequuntur solutionem: & dicit {Si nihil}.s. omnino commune {sit præter singularia} subaudi composita ex materia & forma, fiet, vt {nihil prorsus} sit {intelligibile, sed erunt omnia sensibilia} qm̃ singularia composita ex materia, & forma non erunt, nisi intelligibilia & non sensibilia. Quod si nihil est intelligibile, nihil erit scibile, locus est a superiore ad inferius quod si nihil est scibile {& scientia nullius erit} cum scientia referatur ad scibile {nisi quisquã sensum sciẽtiam dixerit esse} vnde syllogismus hypotheticus a primo ad vltimum sic fit, si nihil omnino commune sit præter singularia composita ex materia, & forma, omnia, quæ sunt, sensibilia erunt. omnia, quæ sunt, sensibilia erunt, igitur nihil in rerum natura est intelligibile. nihil in rerum natura est intelligibile. igitur nihil est scibile. nihil est scibile. igitur nullius scientia est, nisi improprie quis dixerit sensum esse scientiam. Quod cum sit absurdum, primum quoque antecedens absurdum erit. Quare oportet dare aliquod cõmune præter singularia composita ex materia, & forma.

Insuper nihil erit perpetuũ, nihil immobile. Sensibilia enim intereunt uniuersa, suntq; in motu.

Secundo argumentatur, & dicit, si omnia entia erũt sensibilia {Insuper nihil erit perpetuum, nihil immobile} probat consequentiam, & dicit {sensibilia.n. intereunt vniuersa} cum sint singularia composita ex materia & forma {suntq; in motu}.i. in fluxu. Sed qualis hæc argumentatio sit, exponit obiter Alexand. asserẽs hanc argumentationem probabilem esse, procedereq; s̃m eos, quibus sensibilia omnia nasci, rursusq; interire videntur: quod Platoni potissimum placebat, qui & si mundum non interiturum esse statueret, sua tñ natura interitui obnoxium esse censebat. præsertim cum esset consentaneum, vt sit mortalis, quandoquidem natiuus existit. & quoniam Platoni cuncta sensibilia moueri videbantur, dixit omnia esse in motu.i. fluxu. At qui omne circunlatum corpus ab ortu & interitu vindicabat, non eadem interire posse dicebat: quæ Plato sua naturalia mortalia censuit. sed vt Alexander dixit, nũc probabiliter argumentatur. quibus.n. cuncta sensibilia materiam obtinere, & esse in continuato fluxu placet, ijs eadem interire apta esse videntur.

Quod si nihil perpetuum sit, neq; generatio esse potest. necesse est enim aliquid esse id quod fit: & id ex quo fit: & horum ultimum esse ingenitum, siquidem & sistitur, & ex non ente nihil fieri potest.

Cum duxisset ad hoc, vt nihil sit sempiternũ, & immobile addit absurdum, quod est huic consentaneum in hunc modum: si nihil fuerit sempiternum, generatio non erit, & si non fuerit generatio, neq; generabilia, neq; sensibilia erunt. Quo fit, vt si sola sensibilia cõposita ex materia & forma sint, ne sensibilia quidẽ sint futura. Quare si sola sensibilia composita fuerint, nullum sensibile erit. Quod autem sempiterno sublato, generatio quoque tollatur, ad hunc modum ostẽdit, si aliquid generatur, necesse est esse & id quod fit, id est id, quod nascens efficitur, dico necesse est esse id, quod efficitur, saltem potestate, necesse.n. est esse actu id, qđ efficitur, vel potestate esse. & etiam necesse est esse ab hoc diuersum id, ex quo efficitur exẽpli gratia. Si homo generatur, necesse est, vt sit, vel esse posit id, quod est homo.i. necesse est, vt sit homo, vel esse possit homo, qui fieri dicitur. necesse etiam est illud itidem, ex quo homo generatur. hoc autem est subiectũ & materia. Sed horum subiectorum, ex quibus orta efficiuntur, proxima subiecta plura sunt, quorum subiectorum, vt vltimum subiectum sempiternum sit, docet, est autem vltimum subiectum materia prima, ad quam esse deueniendum probat, quia alterum duorũ consequetur, aut vt aliud ex alio in infinitum fiat, aut, vt ex nihilo quippiam generetur: quorum neutrũ effici potest. & probo consequentiam, qm̃ quodcunque subiectum proponatur, id si genitum fuerit, vel ex alio subiecto genitum sit, necesse est, vel ex non ente. si ex alio rursus quæratur de illo alio, vtrum sit perpetuũ, & habetur intentum: vel generetur iterum ex alio, & sic in rectum in materiis erit processus in infinitum, quod superiore libro reprobatum est. At si ex non ente, hoc est absurdum. omnium.n. quicunq; de natura aliquid dixerunt, consensus est, ex nihilo nihil generari. vnde dicit {quod si nihil perpetuum sit, neq; generatio esse potest} & probat consequentiam, & dicit {necesse est.n. aliquid esse} vel saltem posse esse, vt Alexander suppleuit {id, quod fit, &} necesse est etiam aliquid esse {id, ex quo fit}.s. subiectum {&} necesse est etiã {horum} subiectorum, quorum aliqua proxima, aliqua remota sunt {vltimum}.s. subiectum {esse ingenitum} dico est necesse venire ad vltimum subiectum {si quidem & sistitur}.s. in materiis, & non itur in infinitum {&} siquidem {ex non ente nihil fieri potest} si .n. hæc duo vera sunt, oportet deuenire ad vltimã materiam ingenitam, & incorruptibilem, vel verba illa {& horum vltimum esse ingenitum} possunt intelligi tam de materia, quæ est id, ex quo fit, q̃ de eo, quod fit qm̃, vt Alexander inquit, in operibus naturalibus simile a simili fieri: videtur: vt homo ab homine. quare.s. homo generatur, necesse est, vt homo sit efficiens videlicet & generans. At in his necessarium est, vt sit efficiens sempiternum. quare cum dicit {& horum} intelligas vtrorumq; necesse est {vltimum esse ingenitũ} quoniam tam prima materia vel vltima, quàm primũ efficiens sempiternum est.

Præterea si generatio sit & motus, & finem esse necesse est neque enim infinitus ullus est motus, sed motionis omnis est finis. & impossibile est id fieri, quod factum esse non potest. ipsum uero factum necesse est esse, cum primum est factum.

Expositores, cum probasset Aristoteles absurditatem consequentis ex parte materiæ, volunt, vt nunc p̃bet eundem absurditatem ex parte formæ: quæ est finis, & terminus motus, & ratio sic ordinatur, si omnis generatio, & omnis motus est finitus, est deueniendum ad aliquam formam, cuius vlterius nulla generatio est. sed omnis motus, & omnis generatio est finita. ergo est deueniendum ad aliquam formam ingenitã & incorruptibilem, cuius nulla vlterior est generatio, dicit {Præterea si generatio sit, & motus} subaudi finitus {& finem esse necesse est}.i. deueniendum est ad aliquam formam vltimam, ingenitam, & incorruptibilem, cuius nulla vlterior est generatio. Deinde ponit antecedens, & dicit {neq;.n. infinitus vllus est motus, sed motionis omnis est finis} & terminus cuius rationem subdit, vbi puto secundum hanc expositionẽ esse legendum {&} pro quoniam hoc pacto {qm̃ impossibile est id fieri} vel moueri {quod factum esse non

potest }.i. quod in finem venire non potest. & ne ignores quid sit ipsum factum, subdit { ipsum vero factũ } subaudi omne { necesse est esse, cum primum est factum } cuius signum est, quia omne factum cum primum est, fieri desinit: vt sexto physicæ auscultationis demonstratum est. quod si est, cum primum est factum, omnis profecto rei generandæ finis habetur. quo fit, vt omnis motus, omnisq; generationis finis inueniatur, ac proinde non in infinitum eatur, & ita videtur esse ponendam aliquam formam ingenitam, cum in formis non sit processus in infinitum. quod si aliqua forma sit ingenita & incorruptibilis, aliquid erit præter singularia ipsa composita. Sed pace tantorum virorum dixerim, hæc deductio videtur implicatoria. quoniã si est deueniendum ad aliquam formam vltimam, ad hanc non est deueniendum, nisi quia est vltimus terminus generationis & motus. at terminus generationis accipit esse per generationem, quare hæc forma vltima non erit omnino ingenita, quin saltem, vt terminus accipiat esse per generationem. hæc ergo deductio implicatoria est, quæ sibi ipsi aduersetur. Alexander autem aliter, asserit.n. hanc quoque argumentationem eo pertinere, vt generationis, quod est primum subiectum, ingenitum esse appareat, & nõ aliud ex alio in infinitum fieri. Secundum ergo Alexandrũ Aristoteles probat non esse processum in infinitum in ipso fieri aliquid ex alio, sed esse deueniendum ad primum subiectum, primãq; materiam: vt hinc colligat, si nihil sit perpetuum, nihil quoque generatur. cuius argumentationis hæc est vis, Si omnis motus, & generationis est finis, principium quoque ipsorum habebitur. nam cuius finis habetur, huius, vt principium habeatur, est necesse, q̃m si sublatum fuerit principium, & motus, & generatio in infinitum ascendet, ne finis quidem ipsorum reperietur. vnde dicit { præterea si generatio sit, & motus, & finem esse necesse est } & subaudiẽdum, finem esse necesse est, igitur necesse est esse principium. nam cuius est finis, eius quoq; omnis principium erit. Quod autẽ si generatio, & motus sit, esse finem eorum necesse sit probat, & dicit { neque .n. infinitus vllus est motus, sed motionis omnis est finis } qđ alio loco demõstratur ex eo, quia omnis motus habet vnde, & quo. nã quod augescit, aliquẽ terminum hẽt accretionis, similiter quod alterascit, & interit aliquẽ finem habet suæ alterationis, ac interitus. vt igitur omnis motionis finis reperitur, sic & generationis. huius rationem reddit ibi { & } vt diximus legatur pro quoniam hoc pacto, quoniam { impossibile est id fieri, ꝙ factum esse non potest } vt diameter non fit commensurabilis, q̃m factus esse non potest. quare impossibile est, vt aliquid generetur, quod generationis finem non habeat, sed absque fine generetur. ꝙ si cuiuslibet generationis, & motus sit finis, etiam principium eorũ erit. Deinde quid per factum sit intelligendum, exponit, vt colligatur factum ipsum esse terminum generationis, & dicit { ipsum vero factum necesse est esse, cum primum est factum } quod autem sit, cum primum est factum, patet, q̃m fieri desinit. sed mihi hæc expositio ambigua est, quoniam licet, vt Alexander inquit, subintelligendum sit, ꝙ si generationis & motus sit finis, ẽt eorum sit principium, tñ non video, q̃o sequatur, vt sit primum subiectum ingenitum. concederem enim esse principium motus, verũ principium est terminus a quo, sicuti finis est terminus ad quem. modo non video quomodo, quia ipsius motus sit principium .i. terminus, a quo, vt debeat esse vltimum subiectum, & ingenitum nec Alexander id exposuit. bene tamen asserit hanc argumentationem esse obscuram, propterea quod consequens illius, motus, & generationis esse finem, subticetur, quod esset, quorum finis est, eorũ principium etiam habetur. ait tamen ab Aristotele esse prætermissum, quia dubium esse non potest, quin sequatur, & ideo satis ei fuit demonstrare omnis motus, ac generationis principium haberi. Sed vt dixi ego nõ video quomodo, quia ipsius generationis, & motus sit principium .i. terminus a quo, vt debeat esse subiectum vltimum, ac ingenitum. sed de his hactenus. nam nobis satis sit locum monstrasse. Sed huic occurres, nã octauo physicæ auscultationis ostendit motum cœli esse infinitum, idem duodecimo huius. At hic aperte probauit omnem motum esse finitum. Auerroes in præsenti loco intelligit verba Aristotelis de motu recto, & asserit sexto physicæ auscultationis probasse generationẽ non posse esse infinitam nec secundum rectitudinem, nec s̃m reciprocationem. q̃m reciprocatio continua in generatione fieri non potest. Expositores dixerũt omnem motum esse finitum secundum terminos, q̃m licet apud Aristotelem vna circulatio succedat alteri sine fine: quælibet tamen circulatio in se secundum terminos finita est. q̃m omnis motus habet vnde, & quo, & hoc pacto Aristoteles hic intelligit. vnde & Alexã. asserit motum circularem finẽ habere, cum ab eodem in idem fiat, cuius ea est infinitas. ꝙ rursus idem motus reperiatur, non quod tum vnus, tum alius efficiatur. Commen. 10 Comm. 34. Quæ Auer. Comm. 12.

Præterea si materia est, ex eo quia ingenita est, multo magis etiam consentaneum est rationi substantiam esse, quando illa fit, esse. nam si neque hæc erit, neq; illa, nihil penitus erit. quod si hoc fieri nequeat, necesse aliquid esse præter ipsum totum: utputa formam & speciem. Hæc ἐκεῖνο illa. Ipsum totũ. τὸ σύνολον

Cum demonstrasset extremum subiectum sempiternum esse, nunc formam aliquam sempiternam esse docet: & dicit { Præterea si materia est ex eo, q̃a ingenita est }.i. si extrema materia est sempiterna { multo magis etiã consentaneum est rationi substantiam }.i. formam subaudi aliquam { esse }.s. ingenitam, atq; sempiternam { quando } pro quoniã { illa }.i. quoniã hæc forma fit esse materiæ .i. quoniã ab ipsa forma materia suscipit esse, ab ipsa forma dico agentis, agens enim sua forma dat esse materiæ. formã vero substantiam appellat, quoniã id substantia est, quo rei suppetit esse. Deinde probat formam sempiternam aliquã præexistere, sicut præexistit sempiterna materia extrema, & dicit { nã si neq; hæc }.s. forma aliqua erit sempiterna { neq; illa }.s. aliqua materia erit sempiterna { nihil penitus erit } quoniã nihil omnino generabitur { quod si hoc fieri nequeat }.s. vt nihil generetur { necesse est aliquid esse præter ipsum totum }.i. necesse est aliquid præexistere toti sempiternum, { vtputa speciem ipsam ac formam } a qua vt ab agente, deriuetur esse in materia. Est igitur vis rationis, si est aliqua materia sempiterna, lõge magis aliqua forma erit sempiterna, e qua videlicet esse materiæ deriuetur, vt ab agente. probatur consequentia, quia si non sequitur, detur oppositum, & sic nec aliqua materia, nec aliqua forma erit sempiterna. quod si nec aliqua materia, nec aliqua forma erit sempiterna, nihil generabitur penitus: quod cum sit absurdum, oportebit præexistere aliquam formã, ex qua deriuetur

deriuetur effectiue esse in materia. & sic habetur intẽtum vt Alexander deduxit. Appellat autem hic totũ, vt prius, videlicet compositũ & sensibile, quod factũ est.

At si quispiam id posuerit, dubitatio rursus existit, in quibus hoc ponet, & in quibus non ponet. nam perspicuum est in uniuersis esse non posse. non enim domum aliquam præter singulares domos esse ponemus.

Deinde repetit quæstionem, quæ sequitur secundũ ordinem ad proximam quæstionem: & dicit { At si quispiam id posuerit }.s. vt sit species, ac forma separata præter totum, { dubitatio rursus existit, in quibus hoc }.i. hanc formam separatam { ponet, & in quibus non ponet }.i. in quibus rebus efficiendis formã sempiternam præesse dicet, & in quibus secus. Cuius quæstionis causam affert, & dicit { nam perspicuum est in vniuersis esse non posse } quõ nec in fortuitis, & casualibus, nec in artificiosis { non.n. demum aliquam præter singulares domos esse ponemus } dicit Alexander sic, quamq̃ de ideis quoq; dici, & quæri possunt, sed & simpliciter de materiali forma accipi possunt s̃m quæstionis consecutionem. verum ego non video, quõ de materiali forma hæc intelligi possint, cum materialem formam esse sempiternam implicet contradictionem. & ꝓpterea, vt exposuimus, nõ nisi de ideis intelligant̃, a quibus s̃m Platonẽ deriuat̃ esse in materia: vt ab agẽte.

TEX. 13. *Et insuper erit ne omnium ceu hominum substantia una?*

Nunc vult disputare .xiiij. quæstionem, quã primo repetit, & dicit { Et insuper } subaudi si formæ, vt materia præexistentes habentur { erit ne omnium substantia }.i. forma separata { vna ceu hominum? } omnium .i. vtrum vna numero forma est, & vna cunctorum hominum substantia, an plures, totidemq; quot singuli homines. vna quidem, vt posuit Anaxagoras, plures vero, vt nonnulli Pythagorici, qui posuerunt duos deos, alterum bonorum, alterum malorum, quam quæstionem in huius operis duodecimo disputabit.

At absurdum est. non enim unum sunt omnia, quorum est substantia una: sed multa, ac differentia.

Nunc adducit absurda, & primo s̃m Alexandrum contra eos, qui dicunt substantiam totorum eiusdem speciei esse vnam. quõ si alicui vnam substantiam omnium totorũ eiusdem speciei esse placeret, vnus tantũ homo generabitur ex materia, quæ tñ ab illa vna forma, & substantia esse susciperet. { at } vt inquit, hoc { absurdum est } cuius rationem affert, & dicit { non.n. omnia, quorum substãtia }.i. species dans esse { est vna, sunt, vnum, sed multa, ac differentia } multa.n. ab idea eadem specie esse recipere possunt, & de facto s̃m Platonicos recipiunt. Sic igitur substantia & idea non potest esse vna, quõ omnes homines eiusdem speciei essent vnus homo. quõ sicuti idea esset vna, ita esse ab illa ꝓficiscens esset vnum, quare omnia tota eiusdem speciei essent vnum. quod falsum esse ostendit, quoniã omnia, quorum substantia.i. species est vna, non sunt vnũ sub eadem specie, sed multa, ac differentia. sic, vt mihi videtur, est intelligendus iste locus, licet sit obscurus. quõ Alexander hunc locum legit nõ de idea, sed de forma, quæ est in materia: qđ apud me est in intelligibile. de idea vero intelligitur clare hoc pacto, si substantia.i. idea est vna omnium indiuiduorum eiusdem speciei, esse quod proficiscitur ab idea, erit vnum. quare omnia indiuidua eiusdem speciei erunt vnum. cuius destructionem tantum explicauit.

At & hoc metas rationis egreditur, & simul quo nam pacto materia fit horum unumquodq;, & totũ ipsum hæc ambo.

Nunc s̃m Alexandrum & Auerroem adducit absurda contra eos. qui ideas esse plures respectu indiuiduorum eiusdem speciei, voluerunt. & dicit { at & hoc }.s. plura esse indiuidua eiusdem speciei, quia plures sunt ideæ respectu eorum { metas rationis egreditur } nec ostendit causam: sed dimittit nobis considerare eam. Secundo argumentatur, quõ si plures sunt ideæ respectu indiuiduorum eiusdem speciei { & simul }.s. cum absurditate, quæretur { quo nam pacto materia } ab illis pluribus idei recipiendo esse { fit horum }.s. indiuiduorum eiusdem speciei { vnumquodque } quõ nõ est clarum vtrum esse, quod ab illis recipit, sit forma corruptibilis, an sempiterna. ergo non est clarum, quomodo materia fiat vnum quod indiuiduorum, quia non est clarum vtrum fiat recipiendo formam corruptibilem, an æternam. Tertio argumentatur, quia nõ est clarum { & } quo modo { ipsum totum sit hæc ambo }.s. mareria, & forma, quia non est clarum, vtrum recipiat formam cortuptibilem, an sempiternam. & sic non est clarum, quomodo sit illa ambo, cum nõ sit clarum, quæ sint illa ambo: an ambo corruptibilia: an ambo æterna: an alterum corruptibile, alterum æternũ. Expositores voluerunt Aristotelem solum ad vnã partem argumentatum esse: vt ꝙ non sit vna idea: quod non consonat verbis. nam, vt vides, Aristoteles tres rationes induxit, quibus probat non esse plures ideas respectu indiuiduorum eiusdem speciei nolo tñ te ignorare, si quæstio mota intelligitur s̃m Alexandrum de forma materiali, argumenta pro vtraq; parte esse perspicua. quia tñ verba non possunt exponi, nisi de ideis, ideo oportet exponere hoc pacto, vt diximus. Comm. 13.

CAP. IIII.

Num principia sint eadem numero vel specie: & an corruptibilium, & incorruptibilium sint eadem principia necne.

PRAETEREA *de principijs, & hoc quispiam dubitabit nam si specie sint unum, nihil erit numero unum, neq; ipsum unum, neq; ipsum ens.* TEX. 15.

Hic disputat quæstionem .xvj. quam Alexander reuocat in sensum dubium, quatenus potest intelligi de ideis, propterea quia adiungit verbum αὐτὸ, cum nominat ens, & cum nominat vnum. & quatenus potest intelligi de principijs communiter, vt quærat de principijs, siue ea vnum cuipiam esse placeat, siue plura, vtrum eorum quodq; vnum sit specie, an numero. verbi causa, si materia vna est, sit ne vna numero, an specie, & si est vna forma, vtrum vna numero sit, an specie: & sic in cæteris principijs eodem modo, vnde dicit { Præterea de principijs & hoc quispiam dubitabit } sit ne vnũ quodq; vnum numero, an vnum specie { nã si specie sint vnum }.i. nam si vnumquodq; specie sit vnum, vt materia vna specie, & forma vna specie, & nullum eorum sit vnum numero { nihil }.i. nullum singulare compositum sub aliqua specie { erit numero vnum } quam consequentiam probat Expositor, quõ nihil inuenitur in principiatis, nisi in principijs habeatur. Si igitur in principijs non inuenitur vnum nume-

ro, sed solum vnum specie, & multa numero, nihil erit in principiatis vnum numero, sed solum vnum specie. vel sic, vt Alexander exponit, nam si vnūquodq; principium specie est vnum, & nullum est vnum numero, sed multa numero { nihil }.i. in principijs rerum efficiendarum nihil erit vnum numero. At subaudi, vt Alexander subaudit, Si nullum principium vnum numero fuerit, ne compositorum quidem ex principijs aliquod vnum numero erit. siquidem ex vno nō numero, sed specie constant, ea vnum specie sunt, vnum numero. nam si quæ ex vno numero constituuntur, vnū numero sunt, quæ non ex vno esse habent, perinde atq; illa esse habent. ergo Alexander per { nihil } intelligit nullum principiorum rerū efficiendarum erit vnū numero: & sic, vt Alexander exponit {neq; ipsum vnū} quod est principium apud Platonem, erit vnum numero {neq; ipsum ens} quod etiam apud Platonem est rerum efficiendarum principium, erit vnum numero. & sic ratio erit, si vnumquodq; principiorum specie est vnum, nihil.i. nullum principiorum erit vnum numero, nullum principiorum erit vnum numero: igitur neq; ipsum vnum, neque ipsum ens erit vnum numero. qm̄ apud Platonem tam vnum quàm ens enumeratur inter principia. hoc vero ꝙ sit absurdū apud Platonem, ostendit Alexander. nam si ipsum vnum non sit vnum numero, efficietur, vt cæterorum, quæ ad illius exemplar sic se habent, nullum vnum numero sit. nam quæ vni specie adsimilata sunt, ea perinde atq; illud vnum se habebunt. nihil igitur vnum numero erit, si quæ ad exemplar fiunt. ea nec vnū numero sunt, neque ipsum vnum, neq; vllum aliud principiū. ex quibus patet, in verbis illis {neq; ipsum vnum, neq; ipsum ens} non esse signandam scd̄am rōnem, vt expositores crediderūt. est.n. vna rō a primo ad vltimū s̄m Alex.

Atque quo nam pacto scientia erit, si non fuerit quippiam in omnibus unum?

Secundo argumentatur, si nihil vnum numero fuerit, scientia non erit, consequens est falsum igitur & antecedens. Quare oportet esse in rerum natura aliquod vnum numero: consequentiam vero probo: qm̄ si non sit aliquod vnum numero, non erit vniuersale, qm̄ vniuersale est vnum in multis numero diuersis. Si non sit vniuersale, non erit scientia: quare si non erit aliquod vnum numero, non erit scientia. vel in hunc modum, si vnumquodq; principiorum sit vnum specie, & multa numero, nihil erit vnum numero, hoc est nec aliquod principium, nec aliquod principiatorū, vt patuit, si nihil est vnum numero, nullum erit vniuersale commune multis numero, si non erit vniuersale non erit scientia: igitur si vnumquodq; principiorum erit vnum specie, & multa numero, non erit scientia. hæc deductio est mihi clara, & non vt Alexan. exponit, vel alij: vnde dicit { atq; quo nam pacto scientia erit, si non fuerit quippiam in omnibus vnum? }.s. numero. i. si nullum principiorum erit vnum numero. nam si nullum principiorum erit vnum numero, nihil in mundo erit vnum numero, nec principium, nec principiatorū aliquod. si nihil erit vnum numero, non erit vniuersale, quoniam vniuersale est vnum cōe multis numero, quæ si non sunt, non admittent commune aliquod sibi vniuersale. At si vniuersale non est, non erit scientia, cum scientia non sit nisi de vniuersalibus. Expositores autem, & Alexander exposuerunt suis modis vix intelligibilibus. quare bona ratione prætermittimus eorum expositiones. nolo tamē ignores hoc, quod hic ait Aristoteles, quasi in eos qui ideas asserebant dixisse: qui aliter scientiam fore negabant quā si ideę asserantur. Sēsibilia.n. infinita sunt, & in continuo fluxu, ac proinde non sunt scibilia, nisi præter sensibilia, & singularia idea vna numero constituatur, quæ in pluribus sumeretur immobilis, ac sempiterna, quæ sciētiæ causæ fiat & ideo ait { atq; quo nam pacto scientia erit, si non fuerit quippiam }.i. aliqua idea { in omnibus } singularibus { vnum } quid .s. numero. hæc enim expositio verbis Aristotelis non dissonat.

At uero si numero sint unum, & unumquodq; principiorum sit unum, & non, ut in sensibilibus alia aliorum, ut huius syllabæ, quæ est eadem specie, & principia sunt eadem specie. nam hæc quoq; numero sunt diuersa. si igitur non hoc pacto, sed numero sint unum ipsa principia rerum, præter elemēta sane nihil aliud erit. nihil enim refert unum numero, an singulare dicatur. sic enim dicimus singulare, quod unum numero est. uniuersale autem, quod in his est commune.

Nunc conuertit problema ad oppositum, & probat ꝙ vnumquodq; principiorum non sit vnum numero. & intendit talem rationem. si vnumquodq; principiorum est vnum numero, vnumquodq; principiorū erit singulare: vnumquodq; principiorū est singulare: ergo vnumquodq; principiorum erit vnum solum. si vnumquodq; principiorum erit vnum solum, nihil erit præter principium: nihil est præter principium: igitur nō erit aliquod principiatum. non est aliquod principiatū. igitur non erit aliquod principium. Quare si vnumquodq; principiorum est vnum numero, nullum principium erit. de ratione primo accipit primum antecedens, vbi attende Aristotelem omnem suam orationem accommodare ad ea principia, quæ elementa nūcupantur, ex quibus, quæ fiunt, compositione constituuntur, vt fit in elementis: docetq; si huiusmodi principiorum quodq; vnum numero sit, nullam rem fore præter principia. & verba legenda sunt suspensiue vsque ibi { præter elementa sane } de ratione ergo primo accipit antecedens, & dicit { at vero si } subaudi principia { numero sint vnum } & exponens se, subdit {&} subaudi intelligo principia esse vnum, vt { vnūquodq; principiorum sit vnum }.s. numero { & non } subaudi plura numero, vt in sensibilibus alia}.s. principia sunt { aliorum } subaudi sensibilium: quod exponit exemplo syllabarum & dicit { vt huius syllabæ }.s. BA { quæ est eadem specie} & plures numero, immo numero infinitæ { & principia } videlicet B, & A, sunt eadem specie { nam hæc }.s. principia B, & A { numero sunt diuersa } quoniā tam A, q̄ B, est continens sub se continens sub se plura numero. deinde resumit antecedens, vt inferat consequens, & terminet suspensionem, & dicit { si igitur non hoc pacto } subaudi principium vnumquodq; sit idem specie, vt A, & B, elementum { sed numero sint vnū ipsa principia rerum }.i. sed hoc pacto, & vnumquodq; principium sit vnum numero, tunc terminando suspensionem infert consequens, & dicit { præter elemento } & rerū principia { nihil aliud erit }.i. nullum aliud erit principiatum, deinde probat consequentiam, & dicit { nihil.n. refert vnum numero, an singulare dicatur} .s. ipsum principiū { sic enim dicimus singulare, quod vnum numero est, vniuersale autem, quod in his est commune } quare si vnū quod princi-

principiorum est singulare, vnumquodq; principioru erit vnum solum. & sic tandem sequitur, vt prter principium nullum sit principiatum. & ita nec principium. quoniam si principiatum non est, nec principium erit, sicut si non est filius, non est pater. quo vero ad exemplum attinet, Alexander asserit, si B, sit vnum numero, & A, vnum numero non posse ex eis aliam syllabam fieri, q̃ BA, sed dices cur ex eis nō poterit fieri, illa AB? dicendum quia A? in parte anteriore positum differt numero ab A, posito in parte posteriore. Similiter B, differt numero ab ipso B, variato situ. quare recte Alexander intelligit ex B, eodem numero simpliciter nulla ratione variato, & ex A, similiter eodē numero simpliciter, nulla ratione variato, non fieri nisi vnā numero syllabam, & vt vel BA, vel AB, tantum.

Vt igitur si elementa uocis in numero definita essent, necessarium esset, tot omnes literas esse, quot elementa essent. quippe cum non essent eadem duo, nec plura, sic & in entibus, & in ipsorum numero erit.

Verba illa { Sic & in entibus, & in ipsorum numero erit } non sunt expressa ab Arist. sed ab Alexander cæterisq; expositoribus suppleta. & intendit dicere, ꝙ si vnumquodq; elementum fuerit vnum numero, nihil erit præter ipsa elementa. deductum est, qm̄ si vnumquodq, elementū est vnum numero erit singulare, & si singulare, nihil aliud erit nisi ipsum solum: quare nullum erit ens præter ipsum, & hoc per simile concludit, & dicit { vt igitur si elementa vocis in numero definita essent } sic, vt vnumquodq; non sit nisi simpliciter vnum numero { necessarium esset, tot omnes literas esse, quot elementa essent } & nullam esse præter literas syllabas: cuius rationem affert, dicit { quippe cū non essent eadem duo nec plura } vtputa nec A duo, nec B duo, nec aliqua aliarum literarum duæ, sed tantū vna numero simpliciter, & nulla earum plures { sic in entibus, & in ipsorum numero erit } qm̄ si vnūquodque elementum, atque principium fuerit vnum numero, nullum aliud ens erit præter elementa, atq; principia, vt deductum est. Sed qm̄ hæc argumentatio non cogit, ideo Alexander dicit, veruntamen hæc argumētatio admodū est dialectica, & a necessitate concludendi aliena. Cuius ratio est, qm̄ licet vnumquodque elementorum esset vnum numero, & singulare, & tm̄ vnum solum, ex hoc non sequitur hæc exclusiua de secundo adiacēte, ergo tantum principium est. vbi enim hæc sequeretur, tunc eueniret, vt nullum principiatum esset. quare recte Alexander asserit rationem hāc esse dialecticam.

TEX. 15. *Nulla autem minor dubitatio iunioribus & prioribus relinquitur, utrum eorum, quæ intereunt. & eorum, quæ corruptionis expertia sunt eadem, an diuersa principia sint.*

Disputat nunc quæstionem superius motam. xvj. & dicit quædam dubitatio est, qua { nulla dubitatio minor iunioribus }. i. Platonicis { relinquitur & } quam { prioribus } Pythagoricis. Alexander vero sic intelligit, quòd nulla sit dubitatio minor ea, quæ relinquitur & a iunioribus, & a prioribus: quoniam nec a prioribus, nec a iunioribus est intentata, quæ tamen explicatione maxime indigebat. Deinde explicat eam, & dicit { vtrum eorum, quæ intereunt, & eorum, quæ corruptionis expertia sunt, eadem an diuersa principia sint. }

Nam si eadem sint, quonam pacto, & quam ob causam, illa quidem corruptione uacant. hæc uero occidunt?

Mota quæstione, argumentatur ꝙ non eadem numero rerum principia sint, & dicit { nam si eadem } numero principia { sint }, s. mortalium, & immortaliū { quo nā pacto & quam ob causam, illa quidem corruptione vacant, hæc vero occidunt? } ex eisdem. n. numero principijs idem sequitur effectus. & sic videtur, vt vel omnia sint corruptibilia, vel omnia sint incorruptibilia. hinc q̃stio emergit, quo nā pacto, & quā ob causam quædā sunt corruptibilia, & quædā īcorruptibilia.

Hesiodo igitur, cæterisque Theologis id curæ fuit duntaxat, quod sibi ipsi uerisimile esset, nos autem neglexerunt. cū enim deos principia fecissent, et ex dijs orta esse omnia posuissent, ea facta esse mortalia dicunt, quæ nectar, atque ambrosiam non gustarunt.

Inducit nunc solutionem poetarum, qui Theologi appellati sunt, & dicit { Hesiodo igit̄, cæterisq, Theologis } in soluenda. s. hac quæstione { id curæ fuit duntaxat } vt subaudi dicerent { quod sibi ipsi verisimile esset, nos autem neglexerunt } qm̄ non curabant ea dicere, quæ essent nota nobis, sed solum quę sibi verisimilia viderentur. Cuius rei causam expositor assignauit, qm̄ apud græcos fuerunt quidā sapientiæ studiosi, qui cum de dijs loqui eniterentur, rerum diuinarum veritatē sub quodam tegmine fabularum occultauerūt, vt Orpheus Hesiodus, & alii eius generis Theologi: sicut etiā Plato philosophiæ veritatē sub mathematicis traditionibus obscurauit. Aristoteles vero breuitate, ac verborū obscuritate: vt non ab ratione sepia diceretur a Græcis, quæ atramento se abscondit, vt Simplicius refert in prædicamentis. quare recte dicit tales Theologos sibi aperta, nobis aūt occulta in huius quæstionis solutione tradidisse, qm̄ in fabulis respōderunt, quarū sensus sibiipsis, & non nobis non sunt. deinde explicat solutionē, & dicit { cum. n. Deos principia fecissent, & ex dijs orta esse oīa posuissent }. s. tam mortalia quā immortalia { ea facta esse mortalia dicūt, quæ nectar, atq; ambrosiam non gustauerunt } quæ vero gustarūt, Deos immortales factos esse tradebant. Ambrosiam fabulæ ferunt esse Deorum cibū, quem qui gustauerint, immortales euadunt. nectar vero potionem. cum igitur per fabulas veritas occultetur, non potest sciri quid veri sub fabula lateat, nisi ab eo, qui fabulam commentatur. ideo recte Aristoteles ait Theologos verisimilia sibi dixisse, non quæ essent nobis nota. Expositor tamē interpretatur fabulam intelligens per ambrosiam, & nectar diuinā bonitatem, qm̄ omnis dulcedo voluptatis, & amoris ad bonitatē refertur. per gustare vero participare. quæ igitur gustant nectar & ambrosiam. i. diuinam bonitatem perfecte participant incorruptibilia fiunt: quæ vero non gustant nectar & ambrosiam. i. nō participant perfecte diuina bonitate, hæc corruptibilia euadunt & non nisi s̄m speciem fiunt æterna: vt secundo de anima, & secundo de generatione colligitur. vtrum vero sic intellexerint, ex suis fabulis plenius pcipi non potest. Sic autem Aristotelem intellexisse patet primo de cœlo, vbi dicit ab ipso Deo esse diffusum esse alijs clarius, alijs obscurius. clarius quidem immortalibus, quæ perfecta diuino esse participat. obscurius vero mortalibus, q̃ imperfecte diuino esse participant. Iunior quidā contra hanc Expositoris interpretationē ait, sed q̃ vtilitas est immorari circa intētionē fabularū. Comm. 10.

nam licet istud forsitan sit bene dictum: tñ dubiũ est, & forte falsum eam esse intentionem poetarũ. sed bonus iste vir delirat, qm̃ si non esset vtilis fabularũ interpretatio, non fuisset vtile fabularum inuentum. Quare nec poetica fuisset vtilis: cuius contrarium autumat Aristoteles in sua poetica, vbi asserit poetas velle prodesse, & delectare in sua poesi. & cum ait fortasse dubium ac falsum esse illam fuisse intentionem poetarũ, recte dicit, qm̃, vt Aristoteles ait, illi dixerunt quod verisimile sibi videretur, non quod nobis esset notum. tamen interpretatio Expositoris vera est, & peripatetica, licet sit dubium sit ne illa sensus poetarum, an secus.

Perspicuum autem ꝙ licet hæc nomina sibi ipsis nota dixerint, tamen de causarum harum allatione supra nostræ mentis uires dixerunt. nam si ea gratia uoluptatis tetigerunt, nectar & ambrosia non ut sint, causæ esse uidebuntur. Sin autẽ gratia essendi, quo nam pacto erunt perpetui, cum alimentis indigeant? Sed de his quidem, qui fabulose philosophantur, serio considerare dignum non est.

περὶ αὐτῶν eas, vel ea.

Nunc obijcit contra eos, & primo narrat eorũ impropriam traditionem. Omnes.n. qui aliquid via doctrinæ tradunt, debent non solum vti nominibus sibi notis, sed etiam ijs, qui disciplinam quærunt {Perspicuum autem} vt inquit, ꝙ licet {hæc nomina}.s. nectar, & ambrosia {sibi ipsis nota dixerint, tamen de causarum harum allatione}.i. tñ quo nam modo nectar & ambrosia sint causæ perpetuitatis {supra nostræ mentis vires dixerunt} ergo primus error est, quia vtũtur nominibus nobis ignotis, quæ sunt eis nota: quod est cõtra modum docendi. Secundus error est, qm̃ supra captum nostrum est qũo nectar & ambrosia sint causæ perpetuitatis, vel mortalitatis. Quo vero ab verba attinet, verbum attinet, verbum, nomina, Argyropylus transtulit, omnia. si eius scriptura non est corrupta. & tamen in græcis nostris codicibus legitur ὀνόματα.i. nomina. verbũ vero, allatione, in gręcis nostris codicibus legitur προφορᾶσ. at Argyropylus interpretat̃ gustatione, fortasse quia in suo codice legebatur τροφῆσ, & sic legit Alexander. & potest bene stare, nam poetæ dicebant gustationem nectaris, & ambrosiæ esse causam vt aliqua fiant immortalia. propterea Aristoteles narrãdo primum eorum erratum dicit {perspicuum autem ꝙ licet hęc nomina sibi ipsis nota dixerint tamẽ de causarum harum}.s. quæ sunt nectar & ambrosia {gustatione supra nostræ mentis vires dixerunt} non.n. est intelligibile, quo nam modo gustatione nectaris, & ambrosię aliqua fieri possint immortalia. Deinde exponit qũo gustatione talium nõ possint aliqua fieri immortalia, quicquid sit de talium nominum occulta intentione, & argumentatur sic, si aliqua gustauerũt nectar & ambrosia, aut propter voluptatem, aut propter necessitatem essendi. His.n. de causis cibus, & potus sumũtur. Deinde probat, ꝙ non gratia voluptatis, & dicit {nam si ea} videlicet nectar, & ambrosia, quę ponũtur causæ perpetuitatis {gratia voluptatis tetigerunt}.i. gustauerunt {nectar, & ambrosia non vt sint, causæ esse videbuntur} verbum {ea} Alexander refert ad nectar, & ambrosiam, Argyropylus vero ad causas, ideo legit ipsas latine, & vtroq; modo bene legitur. Expositor ait delectationem ideo non posse esse causam essendi, quoniam delectatio est quoddam consequens ad esse: & non præcedens esse. melius autem Auer. ait causam esse, quoniã delectatio quatenus delectatio nõ est causa permanentiæ alicuius rei. qm̃ quatenus delectatio nec facit ad instaurationem, nec ad deperditionem substantiæ rei nutritæ: cum quatenus delectatio nõ sit substantia: sed perfectio siue actus operationis. Deinde destruit ẽm membrum, & dicit {sin autem} gustauerunt nectar, & ambrosiam {gratia essendi} ergo, vt Expositor suppleuit, eguerunt cibo & potu {quo nã pacto} ergo {erunt perpetui, cum alimentis indigeãt} quasi dicat qui non possunt esse perpetui. nã cibus & potus sumuntur ad instaurationem deperditi. etiã corrumpitur, & transit in substantiam nutriti, quod autem per se corruptibile est, non potest alijs causa esse perpetuitatis. vel vt Alexander {sin autẽ gratia essendi} ea gustauerunt, erunt proculdubio ipsorum alimentũ, atque aluntur: & nisi alantur, nõ sunt, ea sempiterna esse quo nam modo possunt? Auerroes autẽ ait, & si accipiunt ab vno loco potum & cibum ab alio, vt nõ moriantur, mirum est, quonam modo indigens cibo, & potu remaneat in æternum. cibus.n. & potus non sunt necessarij, nisi vt instaurent corruptum. Demũ se excusat a diligentiore huius opinionis improbatione, & dicit {sed de his quidem, qui fabulose philosophãtur}.i. fabulis veritatem excludunt {serio}.s. cum studio, atq; diligentia {considerare dignum nõ est} cuius rõnem affert Expositor, qm̃ siquis contra eorum dicta disputaret, quatenus exterius sonãt, ea facile ostenderet esse ridiculosa. sin autem aliquis velit de eis inquirere veritatem, quæ sub verbis occultatur, immanifesta est. ex hoc loco Expositor non ab ratione excerpsit Aristotelem, cum cõtra Platonem, cæterosq; id genus, qui verbis obscuris suam doctrinam tradiderunt disputasset, non disseruisse, vt Simplicius inquit, contra veritatem verbis velatam, sed contra verba, quo prima facie sonant: quippe cum veritas omnino sit latens.

Quæ Auerr. Comm. 15.

Quæ Auerr. Comm. 15.

Eos autem, qui per demonstrationem dicunt, interrogare oportet, cur nam si entia sint ex eisdem principijs, alia natura sempiterna sunt, alia corrumpuntur. At cum neq; causam dicant, neq; consonum sit rationi, rem ita sese habere, patet nõ eadem ipsorum principia, & causas esse.

Nunc transit ad eos, qui de his rebus non per fabulas, sed demonstrando verbis solutis dicere vidẽtur: quales sunt philosophi naturales: & primo repetit rationẽ interrogando more dialectico, & dicit {Eos autẽ, qui per demonstrationem}.i. naturales philosophos, qui verbis solutis {dicunt, interrogare oportet, Cur nam si entia sint ex eisdem principijs, alia natura sempiterna sunt, alia corrumpuntur} & sunt caduca. certe idẽ quatenus idem non est aptum sui natura facere, nisi idem, & ex eodem, quatenus est vnum, & idem, non est aptũ proficisci nisi idem, & vnum. Deinde concludit rationem, prætermissa interrogatione, & dicit {At cũ neque causam dicant} quare hæc caduca, illa sempiterna sint {neq; consonum sit rationi rem ita sese habere} vt.s. ex eisdem præcise principijs, ac elementis, rerum quæ fiunt, sint hæ quidem natura sempiternæ, illæ vero caducæ {patet non eadem ipsorum}.s. entium corruptibilium & sempiternorum {principia, & causas esse} hactenus de ratione.

Etenim & Empedocli (quem maxime sibi consona dicere quispiam arbitrabitur) idem contigisse uidetur. nam ponit quidem corruptionis quoddam principium, causamque discordiam esse.

Nunc

Nunc asſignat ſolutionem Empedoclis, & primo narrat errorem eius in aſsignanda cauſa, & dicit { Etenim & Empedocli (quem maxime ſibi cõſona dicere quiſpiam arbitrabitur) } hic.n.inter naturales authores ſibi maxime conſtare videtur {idem contigiſſe videtur } quod.ſ.alijs contingit,qm̃ ſicut ratio, quam aſſignauerunt alij,non eſt conueniens, ſic nec ratio,quã affert Empedocles,eſt idonea.Deinde affert cauſam,& dicit { nam ponit quidem corruptionis quoddam principium, & cauſam diſcordiam eſſe} generationis vero,atq; exiſtendi amicitiam, ita.ſ.ꝙ adiunctio diſcordiæ ſuper elementa,quæ ipſe ponit rerum principia,facit corruptionem in rebus, adiunctio vero amicitiæ, facit exiſtentiam,& generationem.

Sed non minus quoq; ipſa quàm concordia præter ipſum unũ generare uidebitur. cætera nanq; omnia ex hac ipſa ſunt præter deum,dicit.
Ex his,quæ fuerint, quæ ſint,ueniantq; futura.
Sunt cuncta,arboribus genus hinc,hominesq; feræq;.
Hinc ortu uolucres,nutritiq; æquore piſces,
Cœlicolæq; omnes longeui,numina magna.

Obijcit nunc Empedocli, & primo oſtẽdit cauſam ab eo aſsignatam non conuenire alijs, quæ ipſe dixit de cauſis generationis. vnde & Alexander Empedoclẽ ſibi conſtantia ait dicere,dum aliam ortus, aliam interitus cauſam reddit. At dum generationem rerum deſcribit, inconſtanter loquitur:& hoc demonſtrat narrã do Empedoclis carmina ad verbum, vnde dicit { ſed non minus ipſa} .ſ.diſcordia præter ipſum vnum generare videbitur }.i. genetrix,ac effectrix eſſe videbitur. excepit ipſum vnum,quem ille Deum, ac Sphærũ vocat ab amicitia factum, & hoc exponens dicit { cætera nanq; omnia ex hac ipſa }. ſ. diſcordia { ſunt præter deum } appellabat.n.deum,vt Alexãder inquit, ipſum vnum,& ſphærum. ponebat.n.cætera alia eſſe compoſita ex diſcordia ſimul cum alijs principijs præter deũ, quem ponebat eſſe compoſitum ex amicitia cum alijs principijs elementarijs. deum etiã appellabat cœlum, vt in primo huius dictum eſt Xenophantem ad totum cœlum reſpexiſſe,cum dixit ipſum vnum eſſe deum.At Empedocles conſiderans indiſſolubilitatem cœli ipſum compoſitum eſſe ex amicitia cum quatuor elemẽtis aſſerebat. recte ergo excepit deum. Deinde narrat carmina,quæ ita eſſe teſtantur, cum inquit { dicit, ex his },ſ.elementis cum diſcordia { ſunt cuncta,quæ fuerint}.ſ.in præterito { quæ ſint }.ſ.in præſenti {veniẽtq; futura}.i.& ſunt futura.Deinde ſpeciatim exponit,quę ſunt illa,quæ ex elementis fiunt cum diſcordia,& dicit {arboribus hinc}.ſ.ex quatuor elementis cum diſcordia {genus}euenit{hominesq; feræq;}etiam eueniunt ex eiſdem { hinc ortu volucres}.i.ex eiſdem quoq; volucres fiunt { nutritq; æquore piſces}.ſ.ex eiſdẽ{cœlicolæq; omnes longæui }.i.ſtellæ quæ licet ſint longæuæ, tamen quandoq; corrumpuntur.aut forte intelligit dæmones,quos Platonici animalia aerea eſſe dicebant.aut fortaſſe intelligit deos, quos Epicurei ponebant ſub humana forma:vt diximus. ex hoc ergo quia omnia animalia præter vnum genita ſunt ex diſcordia, haberi poteſt diſcordiã cauſam eſſe generationis,quare Empedocles non ſibi conſtat.

Et ſine his etiam patet. nam ſi diſcordia nõ eſſet in rebus, unum uniuerſa eſſent, ut inquit.nam cum uniuerſa conuenerint, tunc ultimo diſcordia extruditur.

Nunc probat idem alijs verbis, & alia ratione Empedoclis & dicit {& ſine his} .ſ.carminibus { etiã patet ꝙ videlicet diſcordia ſit cauſa generationis, quam rationem explicans dicit{nam ſi diſcordia non eſſet in rebus}& ſola ſit amicitia in rebus{vniuerſa eſſent vnũ.ut inquit } diſcordia.n.diſtinctionis cauſa eſt ſm Empedoclem,qua ſublata a rebus ipſis res omnes confundũtur in vnum. & verba eius aſsignans dicit{nam cũ vniuerſa conueniunt}.ſ.in ipſa mundi corruptione { tunc vltimo diſcordia extruditur}.ſ.a rebus ipſis, & amicitia intruditur intra res ipſas.Quare cum mundi exiſtẽtia conſiſtat in diſtinctione rerum, diſcordia nimirum cauſa erit generationis mundi. ergo alia ratione patet diſcordiam eſſe cauſam generationis.

Quapropter & ſentẽtia ipſius fit, ut deus, qui omnium eſt feliciſsimus,minus ſit quàm cætera prudens. non enim cognoſcit elementa, omnia, quippe cum diſcordiam nõ habeat. cognitio uero ſimilis ſimili fiat.dicit enim,
Nam terram terra,lympa cognoſcimus undam,
Aetherq; æthere ſane,ignis dignoſcitur ignẽ,
Sic & amore amor,ac triſti diſcordia lite,

Non eſt hæc ſecunda ratio ad idem, vt expoſitores putant ſed.poſt q̃ docuit Empedoclis dicta inter ſeſe pugnare,& eiuſdẽ ſñia diſcordiã a ſolo deo, vt cui non ſit exiſtendi efficiens cauſa,abeſſe commemorauit, in pñti loco obiter Empedoclem dãnat ꝙ deũ fecerit inſipientiorẽ cæteris cognoſcẽtibus,& dicit {quapp & ſentẽtia ipſius} quæ eſt, vt diſcordia non ſit de cõſtitutione dei { fit, vt Deus,qui oĩum eſt feliciſsimus} & maxime cognoſcens { minus ſit q̃ cætera prudens}.i.intelligens,& p cætera intelligit cætera omnia, q̃ intelligũt & cognoſcunt.Deinde probat conſequentiam & dicit {non.n.cognoſcit elementa oĩa } quæ tñ cætera intelligentia cognoſcunt:cũ cætera cõſtent diſcordia,Deus autem ſolus non conſtet { quippe cum diſcordiam nõ habeat}.ſ.in ſua conſtitutione{cognitio vero ſiĩs fiat}.ſ.ſuo { ſiĩ }quia ergo Deus non conſtat diſcordia,cætera, q̃ intelligunt,conſtant:fit vt Deus non cognoſcat diſcordiã,cætera vero cognoſcant.& ratio eſt, qm̃ cognitio rei cuiuſq; fit p ſuũ ſiĩe. quod aũt cognitio fit p ſimile,declarat per eius carmina, cum inquit { dicit.n. nã terrã cognoſcimus terra } quę eſt eadem,vel ſimilis terræ,& {cognoſcimus vndam}.i.aquam {lympha}.i. aqua,q̃ eſt eadẽ,vel ſimilis aquę cognitæ{ętherq; ęthere ſanè dignoſcit}.i.& aer dignoſcit aere ſuo ſiĩ,vel eodem,& ſimiliter{ignis dignoſcitur igne} ſuo ſimili,vel eodem { ſic & amor } dignoſcitur { amore } eodẽ vel ſimili { ac diſcordia } dignoſcitur { triſti lite } quæ eſt eadem,aut ſimilis.Empedocles.n.dicebat vnamquãq; rem cognoſci non modo ſuo ſimili ſed ẽt ſuo eodem. vnde animam dixit conſtare ex quatuor elementis, & lite,& amicitia,quia hæc oĩa cognoſcit.quare cũ Deus non conſtet diſcordia,fit vt Deus nõ cognoſcat diſcordiam,& ſic erit inſipientior cęteris cognoſcentibus.cũ cætera conſtent diſcordia.quærit Alex.cur Ariſt.dicat per Empedoclem Deum eſſe inſipientiorem, quia non intelligit diſcordiã,& tñ duodecimo huius aſſerat Deũ non omnia intelligere,qm̃ quædam melius eſt non intelligere, vt mala, & non dicit eum eſſe inſipientiorẽ. poteſt.n. ratio contra Empedoclem retorqueri cõtra ipſum, qm̃ ſi Deus eſt cæteris inſipientior quia nõ cognoſcit diſcordiam,ſic ſm Ariſtotelẽ Deus erit cęteris inſipiẽtior,quia nõ cognoſcit mala,q̃ hoĩes cognoſcũt.

Quæſtio Alexan. de cognitione Dei. Comm. 51.

Alex. respondet ideo ẽm Empedoclẽ esse Deum insipientiorem, quia non plura intelligit, q̃ cætera, cũ non intelligat discordiam. At Deus licet nõ intelligat mala, tñ est cæteris sapientior, quia longe plura q̃ cætera intelligit cum intelligat bona quæ sunt plura q̃ mala. Sed hoc, quod Alex. asserit, non est verum qm̃ Deus intelligit omnia, & mala, & bona: vt in theologicis declarauimus præterea mala sunt lõge plura q̃ bona. cum deficere sit infinitis modis, accedere vero vno modo.
Comm. 51. id autẽ quod decepit Alexan. est authoritas Aristotelis duodecimo metaph. quæ vult vt melius sit quædã non intelligere q̃ intelligere, vt mala: veluti melius est quædam non videre q̃ videre, vt turpia. Ex ijs ergo credidit Alexã. Deum non intelligere mala. Et non aduertit Aristotelẽ intellexisse per mala, vel turpia, res omnes præter Deum. nã hæc omnia dicuntur mala, vel turpia cõparatione diuinæ vnitatis. Arist. ergo voluit Deum non intelligere res, quæ sunt præter ipsum, quæ vocat mala, & intelligit intellectione, q̃ proficiscitur à rebus ipsis, qũo nos intelligimus, at intellectione, qua se ipsum intelligit. concedit, immo probat Deũ oĩa intelligere. in hac Alex. deceptione fuit. 1. Theophrast⁹ postea Themistius, & demũ Auer. sed de his in theologicis petẽdũ.

Sed id unde nostra profecta est oratio, iam perspicuum est: ut scilicet eueniat ipsi discordiam quidem non magis corruptionis, q̃, ut res sint, concordiam uero non magis, ut sint, quàm ut corrumpantur, causam esse. congregans enim in unum corrumpit cætera.

Sed cum digressus hęc in Empedoclẽ disseruisset, eo redit, vnde oratio deflexerat, vt Empedoclis doceat inconstantiam, qui non id tuetur, vt amicitia semper sit generationis causa, corruptionis vero discordia. sed hanc non magis q̃ illam alterius causam esse facit, vnde dicit { Sed id vnde nostra profecta est oratio, iam perspicuum, vt. s. eueniat ipsi }. s. Empedocli { discordiam quidem non magis corruptionis q̃ vt res sint, causam esse, concordiam vero non magis, vt sint q̃ vt corrumpãtur causam esse} ẽt. cuius rõnem affert, & dicit { cõgregans. n. } subaudi elemẽta {in vnum} chaos, miscellamq; vnam { corrumpit cætera}. i. cæteras res, quę in mundo erant prius distinctæ. sic igitur discordia generat distinguendo res, quæ erãt confusæ in chaos, concordia vero corrumpit, congregando res mundi. quæ prius erant distinctæ, in vnum.

Simul autem mutationis ipsius causam nullum dicit: nisi ita fieri aptum esse.

Opinio Empedoclis fuit mundum generari discordia, cum videlicet elementa discordant, atq; distinguuntur, vt dictum est, corrumpi vero concordia, cũ videlicet elementa concordant, atque coeunt in vnum confusum. insuper opinio etiam eius fuit mundum infinities generari, & infinities corrumpi. corrumpi quidem, cum concordia vinceret discordiam, cum vero contra generari. dicebatq; tempus, medium inter generationem mundi, & eius corruptionem Annũ magnum vocari. Quòd si quærebatur ab eo cur tanto tẽpore concordia, tãtove discordia vinceret. nullam aliã assignabat causam, nisi quia aptum erat sic esse. Arist. ergo Empedocli vitio dat, ꝙ causam non reddit cur iã amicitia, iam discordia euincat. non. n. satis est dicere, sic fieri aptum est, sic est necesse. in cũctis. n. rebus, quæ sunt, quæq; efficiũtur, idem dicere licebit. nec illud est causam reddere, sic natura comparatum est. vnde dicit { Simul autẽ } subaudi cum vitijs Empedoclis est, qm̃ {mutationis ipsius causam nullã dicit, nisi ita fieri aptũ esse } quod nõ est causam reddere, sed volũtarie loqui.

Inquit enim,
Ast ubi nutrita est ingens discordia membris,
Tempore transacto dulcis concordia cessit:
Fœdere quod magno procedit utrisque uicissim.
Quasi necessarium sit mutationem fieri, Necessitatis uero causam nullam assignat.

Nunc probat quod dixerat esse ad mentẽ Empedoclis introducens eius carmina, & dicit { Inquit. n. Ast vbi discordia ingens nutrita est} in { membris}. s. mũdi faciens ea stare suis locis, vt conuenit essentiæ mundi { transacto tempore }. s. sui dominij { cessit}. i. super uenit & superuenit { dulcis cõcordia } qua membra. s. veniunt in vnam confusionem {quod} tempus aduentus { magno Fœdere } inter concordiam, & discordiã facto { procedit vtrisque vicissim } nunc videlicet vt discordia nunc, vt concordia dominetur. patet igitur reciprocum esse dominiũ, & statuto tempore, nec ob aliud, nisi quia sic aptum est. dixit autem { membris } quoniam loquitur de vniuerso, ac si esset vnum animal constans ex membris: quæ primo diuisa postea componuntur. propterea subdit { Quasi necessarium sit } apud Empedoclẽ {mutationẽ } vicissim { fieri } statutis tẽporibus pro fœdere inter eas statuto atq; firmato.

Attamen tantum dicere uidetur, & solum sibi consonum, ꝙ entium non alia subire, corruptionem alia non subire, sed uniuersa præter elementa corruptionẽ subire dicat. At præsens dubitatio est, cur alia occidunt, alia corruptionis expertia sunt, si ex eisdem sint elementis. non esse igitur eadem omniũ principia, patet ex his, quæ satis ad hoc ostendendũ sunt dicta.

Cum tot dixisset aduersus Empedoclem, nunc duo colligit, vt Alexandro placere videtur. quorum primũ est in quo Empedocles duntaxat sibi constat, ẽm quo modo etiam euadat a dubitatione prætacta Empedocles. de primo asserit Empedoclem sibi constare, quia vbiq; asserit omnia esse corruptibilia, quæcunq; ex eisdem principijs sunt, & non quædam corruptibilia, quædam incorruptibilia. sed solum elementa, atque principia, ex quibus sunt, esse incorruptibilia: vnde dicit{Attamen tm̃ dicere videtur, & solum sibi consonũ}atq; constans { ꝙ entium } subaudi, quæ ex eisdem principijs sunt { non alia subire corruptionem, alia non subire} sed {vniuersa præter elementa} atq; principia, ex quibus proficiscuntur {corruptionem subire dicat} & sic quantum ad hoc ubique sibi constat. de secundo vero asserit Empedoclem euadere dubitationem, qm̃ ẽm eius doctrinam ex eisdem principijs non sunt alia corruptibilia, alia incorruptibilia. ideo non est quærenda causa, quare hæc corruptibilia, illa incorruptibilia sunt. sed in doctrina Platonica quæstio locũ habet, qm̃ ẽm eos ex eisdem principijs non omnia sunt corruptibilia, sed alia corruptibilia, alia incorruptibilia. ꝓpea recte quæritur causa, quare hæc corruptibilia, illa incorruptibilia sunt ex eisdẽ principijs. & hoc dicit { At præsens dubitatio est, si } cuncta entia, quæ fiunt { ex eisdẽ sint elemẽtis, cur alia occidũt alia corruptionis expertia sunt} & sic q̃stio locũ habet in doctrina Platonis, non aũt in doctrina Empedoclis. Aĩaduerte tñ, vt recte Expositores notauerũt, Empedoclem duas posuisse corruptiones,

ruptiones, alterã, quam confusionem vocabat, siue cõpositionem, ex ipsa elementorũ concordia proficiscentẽ, & ab hac nec Deum, nec mundũ excludebat, cum in horũ constõne concordiam poneret. Alterã vero, quã nuncupabat distinctionem siue resolutionẽ ex ipsa elementorum discordia ortam, qua quidẽ vnumquodq; singulare corrumpi asserebat, & ab hac Deum ipsum excludebat. Quare recte superius dixit solum vnum .s. Deum esse incorruptibilem, & non compositũ ex discordia. qm̃ solus Deus caret ea corruptione, quæ dicitur elementorũ distinctio, qua videlicet vnumquodq; singulare corrumpitur. tunc epilogat, & dicit { nõ esse igitur eadem omnium principia patet ex ijs, quæ satis ad hoc ostendendum, sunt dicta.

Si uero principia sint diuersa, una emerget continuo dubitatio, sint ne & ipsa corruptionis expertia. an corruptionẽ suscipiant. nam si corrumpantur, patet hæc quoque ex quibusdam constare necessarium esse. uniuersa enim in ea corrũpuntur, ex quibus constant. quo fit, ut principiorum alia priora principia sint. quod quidem fieri nequit, siue stetur, siue in infinitum in principijs procedatur.

Postquàm in eos disputauit, qui omnium rerum eadem esse principia statuebant, nunc eorum opinionem disputat, qui alia principia sempiternarum, alia caducarum rerum faciebant. & propterea non ab ratione dixerunt expositores nunc Arist. obijcere ad contrariam partem, qm̃ dicere principia esse alia sempiternarum rerum, & alia caducarum, videtur contraria pars priori opinioni, quam disputauit. vtitur autẽ syllogismo hypothetico disiunctiuo a destructione cuiuslibet partis, quam aduersarius dare posset hoc modo, si rerũ corruptibilium & sempiternarum principia diuersa sint, vel vtraq; sunt corruptibilia, vel vtraq; incorruptibilia. primo ergo destruit primum, verum antequã procedat ad destructionẽ, ponit partem, quã aduersarius dare posset, & dicit { si vero principia sint diuersa } & non eadem rerum sempiternarũ, & corruptibiliũ {vna emerget continuo dubitatio, sint ne & ipsa} .s. vtraq; { corruptionis expertia, an corruptionem suscipiant. } diuisionem vero non compleuit, nam dici possent adhuc alia mẽbra, vt ꝙ principiorum alia sint corruptibilia, alia sempiterna: vel ꝙ neutro sint modo. quæ membra Arist. subticuit, quia nullus dixit, enumerat. n. solum membra, quæ ab antiquis ponebantur & ideo primo probat ꝙ corruptibilium & incorruptibilium principia illa diuersa nõ sint corruptibilia. deinde ꝙ nec incorruptibilia. de prima parte dicit { nam } subaudi si diuersa illa principia vtraq; { corrumpãtur, patet hæc quoq; } .s. principia { ex quibusdam } .s. prioribus principijs { constare necessarium esse } deinde ꝓbat consequentiam, & dicit { vniuersa. n. } .s. quęcũq; corrumpuntur { in ea corrumpuntur } .s. principia { ex quibus constant, quo fit, vt principiorum alia priora principia sint } & sic patet consequẽtia ꝙ si vtraq; illa principia corruptibilia sint, eorum alia priora principia sint, videlicet in quæ resoluuntur, atq; corrumpuntur. Supponit. n. corruptionem omnem fieri per resolutionem in ea principia, ex quibus constant, non autẽ per resolutionem in nihil. deinde destruit consequẽs, & dicit { quod quidẽ fieri nequit, siue stetur, siue in infinitum in principijs procedatur } vtroq;. n. modo fieri nequit, vt corrumpantur principia in alia priora. nã sistet in eis, illa in quibus statur, non pñt esse, nisi sempiterna: Si. n. corruptibilia fuerint, nõ stabitur in eis. Quòd si fuerint sempiterna, erit contra eos, qui vtraq; corruptibilia affirmant. Sin autem absq; fine procedatur, semper eius principij, quod corrumpitur, id erit principium, in quod ipsum abit. etiam secundo huius ostensum est in nullo genere causæ esse procedendum in infinitum. Quare vtraq; modo fieri nequit.

Præterea quonam pacto erunt res, quæ corruptionis participes sunt, si principia interibunt.

Hic tangit secundã rationem ad probandũ nõ esse principia vtraq; corruptibilia hoc pacto. nam si vtraq; principia sunt corruptibilia, aliqñ erunt corrupta. qm̃ omne corruptibile aliqñ de necessitate corrũpetur: vt primo de cœlo, & mundo probatum est. ponatur ergo in esse principia sint corrupta, & sequitur, vt non sint, & non sint principia. non. n. quod corruptum est, efficere põt quicq̃, aut causare. Quòd si nõ sint, nec principia sint, nec res corruptibiles erũt in rerũ natura. nõ. n. effectus esse pñt, è medio causis sublatis, & dicit { Quonã pacto erunt res } .s. in rerũ natura { quæ corruptionis participes sunt, si principia } earũ interibunt, ꝙ autẽ principia intereant probatum est, qm̃ cũ sint corruptibilia aliqñ erunt corrupta, & non entia. Alexã. vero exponit hoc modo { si principia interibunt, quonã pacto res quæ corruptionis participes sunt, erũt } .i. quõ caduca nascẽtur, & interibũt: nisi eorũ principia fuerint. cũ nascentia, & intereuntia idcirco nascantur, & intereãt, qm̃ principia obtinent, ex quibus, & a quibus generãtur, & in quæ abolẽtur. est nanq; interitus resolutio in principia, ex quibus constat, qđ aboletur, & ortus cõpositio ex principijs, quæ præcesserunt, qđ oritur. Quo modo igitur peribunt, si non sunt, in quæ resoluantur, vel generabuntur, si non præcedunt, ex quibus cõponuntur. hoc pacto Alex. verbũ { erunt } exposuit.

Sin uero uacent corruptione, cur ex his quidem res participes, ex alijs autẽ expertes corruptionis erunt. hoc. n. nõ est cõsentaneum rõni, sed aut fieri nequit, aut oratione lõga indiget.

Nunc refellit aliud membrũ, qđ ab aduersario dari posset. posset. n. ab aduersario dici vtraq; principia .s. tã rerum sempiternarum, q̃ rerũ corruptibilium esse sempiterna: cõtra obijcit, ꝙ relinquatur eadẽ qõ, quę prius erat, videlicet quare ex his principijs incorruptibilibus res corruptibiles emergũt, ex illis vero incorruptibilibus res sempiternæ fiunt. nulla. n. vř maior ratio de his q̃ de illis, cũ principia vtraq; sint sempiterna: dicit { sin vero } vtraq, .s. principia tã rerũ caducarũ, q̃ rerũ sempiternarũ vacent corruptione } statim qõ oritur eadẽ, q̃ prius { cur ex his } .s. principijs incorruptibilibus { erũt res participes corruptionis ex alijs aũt } .s. principijs ẽt incorruptibilibus erũt res { expertes corruptionis. hoc. n. non est consentaneũ rationi } .s. vt res corruptibiles magis sint ex his q̃ ex illis, nec vt res sempiternæ magis sint ex illis q̃ ex his, cum tã rerum mortalium, q̃ sempiternarum principia vacent corruptione { sed aũt fieri nequit, aut orõne lõga indiget } vnde vt Alex. ait, qõ hæc eadẽ ferè manet, atq; superior. Quo vero ad dictionẽ attinet, velim non ignores verba illa { ex aliis autem expertes corruptionis } non esse reperta in omnibus codicibus græcis. nam sic legitur in quibusdam { sin vero vacent corruptione, cur ex his quidem res corruptionis participes erunt. Hoc. n. non est consentaneum rationi } & reliqua. & qñ sic esset dictio, non esset aliqua obscuritas in ea. verum primã dictionẽ habebant Alexander, Argyropylus, & Boethius.

Præterea nec quisq̃ aggressus est dicere diuersa esse principia. sed eadem quidem omnes omnium esse dicunt, uerum primum illud, quod dubitauimus, prætereunt, hoc ut quoddam paruum sumentes.

Confirmat id, quod dixerat ex cōi authorū opinione, & dicit { præterea nec quisquā aggressus est dicere diuersa esse principia }.s.mortaliū, atq; immortalium { sed eadem omnium } .i. vtrorumq; mortaliū, & immortalium { oēs } authores.s. { esse dicunt } deinde accusans eorum negligentiam dicit { verum primū illud, quod dubitauimus }.i.quod primo quæsiuimus, quo modo.s.ex eisdē principijs alia caduca:alia sempiterna generantur { prætereunt } atq; omiserunt differere { hoc vt paruum quoddam sumentes.vt paruū quoddam } hoc est vt quoddā parui momenti, quasi nullam habens difficultatem { prætereunt } verbum prætereunt græce est ἀποτρέχουσιν, & antiquus translator concedunt transtulit, & Expositor exposuit.i. leuiter transeunt, quod, vt inquit, est concedere. quod confirmat per Boethium, qui verbum illud interpretatur deglutiunt quod est leuiter pertransire. Sed Alex. respuunt exposuit. Sed hæc omnia in idem veniūt. Et soluendo quæsitum Alex. quod Arist. 12. huius diluet, ait Arist. velle non eadem esse sempiternorum, atq; mortalium principia, neq; mortalium omnia principia esse sempiterna, etenim forma non est sempiterna. Materia vero est illa quidem sempiterna, non tñ ad perpetiēdum inepta, sed pati potius, atq; alterari apta. Sed de his. 12. huius dilucidius: licet expositores præueniant soluendo, vt patet in eorum expositionibus.

CAP. V.

An ens & vnum substantiæ rerum sint.

TEX. 16. *HOC autem omnium & ad contemplandum difficillimū, & ad cognoscendam ueritatem maxime necessariū est, utrum ipsum ens, & ipsum unum substantiæ sint rerū. & utrum ipsorum non aliud quicquam sit, sed alterum, quidē unum sit, alterum autem ens. an quærere oportet quid nam sit ipsum ens, ac ipsum unum, & alia natura subiecta?*

Nunc disputat dubitationē decimānonam, ex primo repetit eam, cuius quæstionis, vt superius diximus plures sunt sensus, sed sequendo sensum Alex. quæstio disputanda est, vtrum ens & vnum rerum substantiæ idest principia sint, quæ hoc ipso sint vnum, & ens, vt nec alteri enti insint, & hanc naturam significent in ijs, de quibus prædicantur. q. d. Vtrum ens & vnum sint rerum principia accipiendo ens & vnum, vt Iuniores dicunt, in suppositione simplici: an sit alia his subiecta natura, quæ sit rerum substantia, atque principiū, cui vel quibus subiectis, si plura sint, vnum ipsum & ens accidant, quæ oporteat quidnam sint inuestigare ignisne, vel aqua, ne aliud quicq̃. Primo ergo repetit quæstionem, deinde exponit quæstionem ibi { & vtrū ipsorum non aliud quicquam } quantum ad primā partem dicit { hoc autem oīum & ad cōtemplandū difficillimum, & ad cognoscendam veritatē maxime necessarium est, vtrum ipsum ens & ipsum vnum substantiæ }.i. principia { sint rerum } deinde exponit hanc quæstionem, & dicit { & } pro .i. { vtrum ipsorum } .s. ipsius entis & ipsius vnius { non aliud quicquam sit } .s. rerum principium, cui ens, & vnum insint, vel de quo prædicentur, quale esset ignis, vel aqua, vel aliud tale { sed } subaudi ipsa duo in suppositione simplici accepta sint rerum principia quorum { alterum quidē vnū sit, alterum autem ens, an } non ipsum vnum & ipsum ens in suppositione simplici, sed in suppositione personali { quærere oportet quidnā sit ipsum ens, ac ipsum vnum } quæ sunt principia, dico quid sit ipsum ens, ac ipsum vnum { vt alia natura subiecta } de qua ens, & vnum prædicantur, videlicet vtrum sit ignis, vel aqua, vel aliquid tale, de quo ens & vnum prædicantur, rerū sit substantia, ac principium. Ergo qō est vtrum ens & vnum in suppositione simplici, vel in suppositione personali sint rerum principia. hic est sensus questionis s̃m Alex. dixit autem hanc quæstionē esse difficillimam propter efficaciam argumentorum pro vtraq; parte, dixit etiam & ad cognoscendam veritatē maxime necessariam, ex eo, quia ex hac ipsa quæstione tota opinio Platonis, & Pythagoricorum pendet, qui numeros rerum substantias esse asserebāt, & tota opinio philosophorum naturalium, quorum alij ignem, alij aerē, alij aquam, alij tale id genus, substantiam rerum esse dicebant. Hæc de sensu quæstionis.

Quidam enim illo, quidam hoc modo naturam sese habere putant. nam Plato quidem atque Pythagorici non aliud quicquàm ipsum ens, atque ipsum unum inquiūt esse: sed id ipsorum esse naturam, quasi existente substantia ipsum unum esse & ens aliquid.

Cum mouisset quæstionē, nunc commemorat quis hoc, quis illo modo existimauerit, vt exponat, q̃ necessaria sit inuestigatio quæsita: & dicit { Quidam.n. illo, quidam hoc modo naturam } subaudi rerum { sese habere putant } vt expositores intelligunt. vel { naturam } subaudi entis, & vnius { sese habere putant } vt Argyropylus, & Alexander exposuerunt. deinde exponit, quæ dixerat, & dicit { nam Plato quidē atq; Pythagorici ipsum ens, & ipsum vnū }.i. naturam entis, & vnius { non aliud quicq̃ } subaudi à rebus, quæ fiunt { inquiūt esse. sed id ipsorū }.s. entis & vnius { esse naturā quasi }.i. vt { ipsum vnum esse, & } ipsum esse { ens aliquid } sit rerum { substantia } ergo Platonis, atq; Pythagoricorum opinio est, vt ipsum ens & ipsum vnum in suppositione simplici, vt Iuniores loquuntur, sint substantiæ, atque principia, & elementa rerū. hæc expositores. Alex. vero, si recte eius verba perceperim, sic { nā Plato quidē, atq; Pythagorici nō aliud quicq̃ ipsum ens, atq; ipsum vnū inquiunt esse }.s. inter se { sed ipsorum }.s. entis, & vnius { esse naturā, quasi existente substātia }.i. { vt ipsum vnū esse, & } ipsum { ens aliquid } esse eadē { substantia } sint, & nullo pacto diuersa inter se. & sic est sensus, vt sit eadē substantia vnū & ens, perinde atq; vnū & ens sunt eadem substantia, tunc ens esset substātia, & vnū esset substantia. quod videtur ambiguū in doctrina Platonis. ideo Alex. suppleuit dicens Platoni placuisse tum ens, tum ēt vnum substantiam quandam esse, quod ex eo intelligitur quia ipsum ens, & ipsum vnum ideas esse tradidit. Hæc est expō Alexandri, quæ non videtur ad propositum, qm̃ qō, quæ præcessit, nō quærit vtrum ens & vnum sint vna, & eadē substantia inter se, an diuersa, sed vtrū sint vna & eadem substantia rerum, quæ fiunt, ideo mihi placet prima expositio, quā Auerroes etiam in præsenti loco annuit, cū inquit, Plato & Pythagorici opinati sunt q̃ vnum & ens non significent de entibus naturas compositas.i. aduētitias rebus vel denominatiuas sed fingunt q̃ vtrumq; eorum significet vnam intentionē.s. simplicē, non cōpositā.i. non vnū compositū.i. concretū sicut significāt Quæ Auer. Comm. 16.

nomina

nomina denominatiua. Ergo vult Auerr. Platonem & Pythagoricos voluisse ens & vnũ in suppositione simplici esse rerum substantias, atque principia: & non in suppositione personali, vt volunt naturales. Quare concordat cum prima expositione.

Naturales autem, ut Empedocls ad notius redigens dicit ipsum ens unum esse. Nam ipsum utique dicere uidetur concordiam esse. hoc enim cunctis est causa, ut sint unum.

Cum narrasset opinionem Platonis, & Pythagoricorum, nunc narrat opinionem philosophorum naturalium principium, & primo eorum qui dixerunt rerũ naturalium principium esse vnum, & dicit {Naturales autẽ} .s. authores {vt Empedocles ad notius redigẽs} .i. vt verbis notis loqueretur {dicit ipsum ens} quod subaudi principium rerum esse ait {esse vnum} .s. noto nomine appellato {nam ipsum vtique dicere videtur concordiam esse} cuius rationem affert, & dicit {hoc enim} .s. concordia {cũctis est causa, vt sint vnũ} Quare ens, quod est rerum principium apud Empedoclem, est vnum, vel ens in suppositione simplici. Causa autem quia concordia in cunctis causa est vnitatis. Sed dices nõ ne apud Empedoclem discordia, & quatuor elementa sunt principia rerum. Dicendũ ita esse, sed enumerauit concordiam, vt Auerroes ait, qm̃ concordia magis est digna nomine vnitatis, quippe cũ id, quod est causa vnitatis, sit vnum essentialiter primo.

Que Auerr. Comm. 16.

Alij uero aerem esse inquiunt hoc unum, & ens, ex quo ea, quæ sunt, & esse, & fieri dicunt.

Nunc narrat opinionem aliorum, & dicit {alii vero hoc} .s. principium, quod est {vnum & ens, inquiũt esse aerem} vt Anaximenes, & in codicibus Argyropyli, habetur {alij vero ignem, alii aerem inquiunt esse hoc vnum ens} ignem Heraclitus, aerem Anaximenes, vt Alexan. exposuit {ex quo ea, quæ sunt, & esse, & fieri dicunt} nam siue ponatur aer, siue ignis, semper ex eo dicunt ea, quæ sunt & esse, & fieri.

Eodem modo faciunt & hi, qui plura afferunt elementa. necesse est enim & hos dicere ipsum ens, & ipsum unum esse tot, quot esse principia dicunt.

Nunc narrat opinionem eorum, qui posuerunt rerum esse plura principia, asserens etiam hos opinatos esse vnumquodq; illorum principiorũ esse ens, & esse vnum. q. d. philosophos naturales, qui plura esse principia opinati sunt, ens, atq; vnum illis attribuisse, dicit {eodem modo faciunt & hi, qui plura afferunt elemẽta} .i. principia: cuius rationem assignat, & dicit {necesse est. n. & hos dicere ipsum ens, & ipsum vnum esse tot} .i. p̃dicari de tot {quot esse principia dicunt} quippe cum vnumquodq; eorum principiorum, quæ ponunt, sit ens, & vnum. Ergo siue ponant principia plura, siue vnum tantum, semper volunt illud esse ens, & vnum. At Arist. ponens tria principia, formam ponit esse ens, & vnum. priuationem vero non ens, at materiam quasi medium inter ens, & non ens. Reducuntur igitur omnes opiniones, quæ sunt de rerum principiis, ad tres, nam alii dixerunt ipsum ens, & ipsum vnum esse rerum principia, quatenus ipsum ens, & ipsum vnum sumuntur in suis naturis simpliciter, hoc est in suppositionibus simplicibus. & hæc fuit opinio Pythagoricorum, & Platonicorum: alii dixerunt ens & vnum esse rerum principia, quatenus sumuntur pro vno vel pro pluribus, quæ enti & vni subiiciuntur, vt pro igne, vel pro aqua, vel pro aliquo vno tali. vel p̃ pluribus talibus, ut pro atomis, vt Democritus, vel p̃ corporibus indiuiduis, vt Anaxagoras: alij, vt Peripatetici dixerunt, plura principia, quorum formam ens, priuationem non ens, materiam autem medium inter ens & non ens asseruerunt. hæc de principiis.

Opiniones de rerum principiis.

Fit aũt si quispiam non posuerit ipsum unum & ipsum ens substantiam quandam esse, ut neque cæterorum uniuersalium quicq̃ sit. Hæc. n. maxime omnium uniuersalia sunt. Si igitur non sit quicquam unum ipsum, ac ipsum ens, multo minus cæterorum quicquam fuerit præter ea quæ singularia dici solẽt.

Commemoratis, atq; expositis dissensionibus, quæ de principiis sunt, nunc quęstionem incipit disputare, ac in primis in eam partem disputat, quæ est eorũ, qui dicunt vnum & ens non esse substantias: & primo argumentatur vnum & ens esse substantias. sic apud expositores, si vnum & ens non sint substantię separatæ, nullum vniuersale erit separatum: si nullum vniuersale est separatum, nihil erit in rerum natura præter singularia. melius autem cum Alex. argumentum est, si ens, & vnum non sint substantiæ, nullum cæterorum vniuersalium erit substantia. tenet consequentia, qm̃ si maxime vniuersalia, quæ prædicantur de omnibus entibus, non sint substantiæ: neque cætera entia, neq; cætera vniuersalia erunt substantiæ. patet consequentia, qm̃ quicquid negatur a superioribus, negatur ab inferioribus per regulam primi priorum, quæ est dici de nullo, Quare in rerum natura vel nihil est substantia, vel nihil præter singularia est substantia: vnde dicit {fit autem, si quispiam non posuerit ipsum vnũ, & ipsum ens substantiam quandam esse, vt neq; cæterorum vniuersalium vllum sit} .s. substantia, immo fit, vt vel nullum ens mundi sit substantia, vel nihil aliud præter singularia. deinde probat consequentiam, & dicit {hæc .n. omnium maxime vniuersalia sunt, quæ videlicet de omnibus vniuersalibus, ac de omnibus entibus prædicantur. deinde repetit argumentum, & dicit {si igitur non sit quicq̃} .i. substantia {vnum ipsum, ac ipsum ens} quæ sunt vniuersalissima {multo minus cæterorum quicq̃ fuerit} .s. substantia vel nullum ens erit substantia {pręter ea, quæ sunt singularia} qm̃, vt diximus, quicquid negatur a maxime vniuersalibus, negatur ab omnibus, quæ illis subiiciuntur. Quare recte sequitur, vt vel nihil in rerum natura sit substantia, vel solum singularia sint substantiæ. Hanc expositionem Alexan. sectatur Auerroes, vt patet legentibus verba eius. Argumentum etiam Expositoris potest habere vim, qm̃ apud Plat. nihil est separatum, quod non sit substantia, & ens in rerum natura. Quare sequitur, si ens & vnum non sint substantiæ, vt non sint separata, & vt non sint in rerum natura. & sequitur vlterius, vt nullum aliud vniuersale sit substantia, nec separatum, nec ens in rerum natura, & sic in rerũ natura non erunt nisi singularia. Quare argumentũ Expositoris ẽt locum hẽre põt.

Quæ Auerr. Comm. 16.

Præterea si ipsum unum non sit substantia, patet neque numerum esse, ut quandam a rebus separatam naturam. nã numerus quidem est unitates, unitas autem proprie unum quid est. si uero sit quippiam ipsum unum, & ipsum ens necesse est ipsum unum, & ipsum ens ipsorum substantiam esse. non .n. aliud quicq̃ uniuersaliter prædicatur, sed hæc ipsa.

Secundo argumentatur hoc pacto ad idem secun-

dum Alexan. si ipsum ens, & ipsum vnum non sit substantia, numerus non erit substantia: quasi quid discretum, ac per se existens, vt Platoni, ac Pythagoricis videbatur. huius consequentiæ causam assignat ex eo, qm̃ numerus est vnitatum compositio, vnitas autem idem est, atque vnum. Quare si ipsum vnum non sit substantia, nec vnitates quidem substantię erunt, si nõ vnitates, nec numerus certe, quo fiet, vt numerus accidens sit, non substantia, cum vnum non sit substantia, sed alii cuipiam accidat: vnde dicit, præterea si ipsum vnum non sit substantia {patet neque numerum esse naturam, vt quandam separatam a rebus,} idest patet neque numerum esse substantiam. intelligit enim per naturam, vt quandam a rebus separatam substantiam. deinde probat consequentiam, & dicit {nam numerus quidem est vnitates,} id est vnitatum compositio {vnitas autem quod vnum quid est}.i. proprie vnum quid est, vel sub vnũ vt genus continetur, qm̃ vnum de ipsa prædicatur. Sed dices numerum nõ esse substantiam, sed accidens. est verum, qm̃ numerus est de p̃dicamento quantitatis, quod est accidens. Respondens Alexã. hoc absurdum, quod intulit, non Arist. sed his incõmodum intulit, quibus placet numerum esse substantiam quandam separatam. Fuerunt.n. vt diximus, quibus numerus substantia quædam esse videretur. nam cui mathematica substantiæ quædam esse videbantur, is numerum in substantiis habebat. Expositores vero aliter & hoc pacto argumentantur, si vnum non sit separatum, vt natura quædam per se existens, numerus non erit natura separata ab his, quæ sunt in materia. consequentia patet, quoniam numerus non est aliud q̃ compositio vnitatũ. Consequens vero est cõtra authores positionis, qui dixerunt numerum esse naturam quandam separatã. Verum vtraq; expositio venit in idem, vt proximo textu patet. Deinde argumentatur f̃m Alexã. ad oppositũ confirmans vnum.s. & ens non esse substantias per se, & dicit {si vero sit quippiam ipsum vnum & ipsum ens}.i. substãtia, vt sit antecedens si ipsum vnum, & ipsum ens sit substantia {necesse est ipsum vnum, & ipsum ens esse substantiam ipsorum} subaudi de quibus prædicãtur vnum & ens. sequitur.n. vt esse ipsorũ, de quibus vnũ & ens prædicantur non sit aliud q̃ esse vnum, vel esse ens, cuius rationem subdit {non enim aliud quicquàm vniuersaliter prædicatur}.i. neque.n. ens & vnum diuersa sunt á subiectis, de quibus prædicatur {sed sunt hæc ipsa}.i. eadem eis, de quibus prædicantur. hæc est vna expositio Alexandri. vel sic vt ipse etiam exponit {non.n. aliud quicquam vniuersaliter} subaudi de substantia {prædicatur, sed sunt hæc ipsa}.i. nisi vnum & ens, vt quicquid est substãtia, vtrũ sit, & ens, nec aliud quicquam sit, quam hæc ipsa. nam quemadmodum, quia quod de hominibus prædicatur, id homo est, iccirco ea, de quibus p̃dicantur homines sunt, nec aliud quicquã, sic eorũ subiecta, de quibus ens, & vnum in substantia prædicantur, vnum erunt, & ens, si ens, & vnum substantiæ quædam sunt. nam neque aqua, neq; ignis de entibus prædicantur, vt aqua vel ignis ipsorum substantia esse dicatur, sed ens, & vnum. quare si ens, & vnum substantiæ sunt, ac de entibus vniuersaliter prædicantur, hæc ipsa vnũ & ens.s. substantia erũt eorum, de quibus prædicantur. dicit tamen Alexander verba hæc {si vero sit quippiam ipsum vnũ & ens, necesse est ipsorum substantiam esse vnum ipsum, &

Prima expõ Alexandri.

Secũda expõ.

ipsum ens} in eos dicta accipi posse, qm̃ ens & vnum dicebant esse ideas, per eos enim quibus ipsum vnum, & ipsum ens ideas esse placebat, necesse est vnũ & ens esse horum substantiam. non enim ipsum vnum & ipsum ens diuersa existentia vniuersaliter de rebus prædicantur. alioquin iam non esset ipsum ens, & ipsum vnum. Sed hæc quatenus vnum est, & ens, de alijs vniuersaliter prædicantur. Vel sic demum, nam nõ aliud quicq̃ vniuersaliter prædicatur, nisi hæc ipsa, hoc est, quia non aliud de ipso vno, & ipso ente prædicatur, vt ipsa sint eius naturæ, quam id significat, quod vniuersaliter prædicatur, sed hæc ipsa vnum & ens de ipsis p̃dicantur. Hæ sunt tres expositiones Alexandri: quarum prima perspicua est, vltima vix intelligibilis. Expositores vero putauerunt Arist. hic non esse argumẽtatum ad oppositum q̃onis, sed esse argumentatũ contra secundam partem syllogismi: quem voluerunt esse diuisiuum, cuius prima pars refutatur per duo absurda, secunda autem refutatur hic per vnum absurdum. At, vt diximus, Alexander voluit Arist. hic argumentari ad oppositum quæstionis, vt perspicuum est.

Tertia expõ.

Differentia in positionum.

At uero si sit quippiam ipsum ens, & ipsum unum, magna erit nimirum dubitatio, quonam modo quicquam aliud præter hæc erit. dico autem hoc pacto quonam modo entia erunt plura uno, id enim non est, quod est aliud ab ente. quare necessario fit ratione Parmenidis, ut unum sint omnia entia, atque hoc sit ens ipsum.

Secundo Arist. argumẽtatur, & f̃m expositores hoc modo, quicquid est diuersum ab vno, vel ab ente, non est ens. Sed si ipsum vnum, atque ipsum ens sunt separata ab his entibus, quæ sunt in materia, hæc entia quę sunt in materia, sunt diuersa ab ente, vel ab vno: Igitur hæc entia, quæ sunt in materia, non erunt entia. Quare non poterunt esse plura entia, quæ sunt in materia. Hæc expositio, vt mihi videtur, non consonat verbis Arist. propterea Alex. sic argumẽtatur, si ens & vnum substantiæ sint, plura vno non erunt in rerum natura. deducitur, quoniam si ens & vnum sunt rerum substãtiæ, omne quod est, erit vnum per substantiã: sed plura vno non sunt vnum per substantiã: igitur plura vno non erunt ens in rerum natura. vnde dicit {At vero si ipsum ens, & ipsum vnum sit quippiam}.i. substantia rerum, quæ sunt {magna erit nimirum dubitatio quonam modo quicquam aliud præter hæc}.s. ens & vnũ {erit} deinde exponit id, quod intulit, & dicit {dico autem hoc pacto, quonam modo} in rerum natura {erunt entia plura vno.} qm̃ sequitur, vt entia plura vno non sint in rerum natura, & hoc probat, & dicit {id.n. non est}.s. in rerum natura {quod est aliud ab ente} Sed plura entia vno, sunt aliud ab ente, quoniã sunt aliud ab vno: ergo plura entia vno non erunt in rerũ natura. deinde concludit obiter quòd omnia sint vnum, quod vnum est idem, quod ens, & dicit {quare necessario fit ratione Parmenidis, vt omnia entia} quæ .s. sunt in rerum natura {sint vnum, & hoc}.s. vnum {sit ipsum ens}.i. quod quidem vnum est idem, quod ens. Argumentum vero est tale, quicquid est præter ens: nõ est in rerum natura: quicquid est præter vnũ, est præter ens. igitur quicquid est præter vnum, non est in rerum natura. Quare oportet omnia ea, quæ sunt in rerum natura, esse vnum. Hæc est expositio Alex. quæ multum consonat verbis Arist. hanc expositionẽ etiã balbutiuit Auerroes licet valde obscure, tamẽ colligit tan-

Quæ Auerr. Comm. 16.

tandẽ vt nulla multitudo sit omnino. & hoc ideo, quia apud Platonem vnum & ens significant vnam intentionem numero, hoc est vnam substantiam particularem numero, & ita auferetur multitudo omnino: q̃m cum multitudo non sit vnum numero, multitudo nõ erit ens omnino.

Vtroque autem modo difficultas est. nam siue ipsum unum non sit substantia, siue sit, quippiam ipsum unum, impossibile est numerum substantiam esse. Si igitur non sit, dictum est antea id ob quod illud eueniet, sin autem sit, eadem dubitatio emerget, quæ de ente fieri solet, ex aliquo nanq; & præter ipsum unum erit hoc aliud unum. necesse est.n.unum non esse. omnia autem entia aut unum, aut multa sunt, quorum unumquodq; est unum.

Nunc tertio ostendit ex ea ratione, q̃ dicta est, esse difficultatem in opinione Platonis, vt placet expositoribus, & dicit {Vtroq; autem modo difficultas est} dico vtroq; modo {nam siue ipsum vnum non sit substantia}.s.separata {siue ipsum vnum sit quippiam}.i. substantia separata, quicquid horum detur {impossibile est numerum substantiam esse}.s.rerum, quæ sunt. deinde exponit partes, & primo primã, & dicit {Si igitur} subaudi vnum {non sit} .s.substantia separata {dictũ est antea id, ob quod illud eueniet}.s.vt numerus non sit rerum substantia. nam dictum est, si vnum nõ est substantia separata, numerum non esse substãtiam separatam, & si numerus non est substãtia separata, numerus non est rerum substantia. q̃m apud Platonem numerus non potest esse rerum substantia, nisi numerus sit substantia separata. & hoc totum est dictum antea. deinde exponit secundam partem, & dicit {sin autem} ipsum vnum.s.{sit} substantia separata {eadẽ dubitatio emerget, quæ de ente fieri solet} dubitatio vero de ente separato hæc est, nam si detur ens separatũ ab entibus sensibilibus, nullum ens sensibile erit ens. q̃m quicquid est præter ens separatum, est nihil: omne ens sensibile est præter ens separatum: igitur omne ens sensibile est nihil. Simili modo de vno separato, q̃m quicquid est præter vnum separatum, est non vnum: omne ens sensibile, & omne vnum sensibile est præter vnum separatum: ergo ens sensibile, & vnum sensibile est non vnum. vnde dicit {ex aliquo nanque} compositum, quale est vnum sensibile, quod est ex materia {& præter ipsum vnum}.s.separatũ {erit hoc aliud vnum}.s.sensibile, quod esse absurdum probat, & dicit {necesse est enim} aliquod {vnum non esse}.s.in rerũ natura. Quòd si tale vnum materiale non est, nec multitudo erit, q̃m omnis multitudo ex vno materiali cõstat. deinde destruit hoc probans, ꝙ multitudo sit, & dicit {omnia autem}.i.sed multitudinem non esse est absurdum, q̃m {omnia entia} quæ.s.in rerũ natura sunt {aut vnum, aut multa sunt} quorum.s.multorũ {vnũquodq; est vnum}.i.vnaquæq; pars est vnitas. Quare si vnum sensibile nõ est, nec multitudo erit. Animaduerte ĩ toto hoc processu supposuisse Arist. ens & vnũ apud Platonem non dici nisi secũdum rationem vnã, & ideo apud eum, quicquid est præter ens, & præter vnum separatum, quod ipse ponebat substãtiam rerũ, est præter omne ens, & sic est nihil. q̃m ens, & separatum ens idem est omnino. Simili modo substantia, & substantia separata, numerus & numerus separatus idẽ est apud Plato. secus aũt apud Aristot. qui ens, & vnũ, & substantiam, & numerum æquiuoca esse putat entibus separatis, & sensibilibus: vt.4.huius declarabitur. Hæc ad mentem expositorũ puto esse asserenda. Alex. autem vult Arist. nunc confirmare quãuis vnũ substãtia sit, non tamen numerum substantiam esse posse.s. quia omnino non erit, cum præter vnum nihil sit futurum. nam quod est præter vnum, non est vnum, quẽadmodum quod est præter ens, non est ens. Quòd aũt multa esse non possint, patet, quia multa ex multis vnitatibus constituuntur. multę aũt vnitates esse non pñt, alioquin præter vnum quicquam esse. ꝙ si multa esse non possunt, nihil certe magis numerus, cum numerus vnitatum multitudo multa sit. Quam expositionẽ laborat applicare verbis. Ego vero cum nõ potuerim hanc expositionem verbis applicare, iure eam prætermisi ijs, qui poterunt. Si quis tamen voluerit, poterit applicare alia ratione hoc pacto {vtroque autem modo difficultas est.s.in opinione Platonis, nam sequitur secundum eius opinionem vt numerus non sit substãtia. quod est contra eum, & ꝙ hoc sequatur, probat, & dicit {nam siue ipsum vnum non sit substantia, siue sit quippiam.i.substantia {ipsum vnum, impossibile est numerum substantiam esse} q̃m impossibile est numerum esse, vel fore omnino, & si impossibile est numerum esse, vel fore, impossibile est numerum esse substantiam deinde exponit primam partem, & dicit {si igitur non sit}.s.vnum substantia {dictum est antea id, ob quod illud eueniet. illud}.s.vt numerus non sit substantia. nam dictum numerum esse vnitatum cõpositionem. & ita si vnum non sit substantia, nec numerus erit substantia. vel dictum est id, ob quod sequitur numerum non esse substantiam, q̃m dictum est, si vnum non est substantia, numerus non est. non enim esse potest numerus. nisi vnum sit substantia: & si numerus non est, numerus non erit substantia: & sic patet prima pars. deinde probat secundam partem, & dicit {si igitur} subaudi vnum {sit}.s.substantia: {eadem dubitatio emerget, quæ de ente fieri solet} videlicet vt numerus non sit, quia non est vnũ, sicut non est id, quod non est ens. Quòd autem numerus non sit, probat & dicit {ex aliquo nãq; &} .i.quod est {præter ipsum vnum, erit hoc aliud vnum}.s.numerus erit. nam erit ex multis, quæ sunt præter vnum. Numerũ enim appellauit aliud vnum, & reddit causam quare numerus est aliud vnum, & dicit {necesse est.n.vnũ nõ esse} Numerus.n.non est vnum, sed hoc est absurdum q̃m {omnia entia aut vnum aut multa sunt, quorum}.s. multorum vnumquodq; vnum est, veluti pars. At si hæc applicatio tibi non placuerit, recurre ad primam, q̃m illa captu facilis est. Vtrum vero sit ad Arist. mentem, consideratione dignum esse arbitror.

Præterea si indiuisibile sit ipsum unum, nihil erit profecto Zenonis opinio. quod enim neque cum additur, neq; cum aufertur maius, uel minus aliquid facit, id asserit nõ esse ens. quippe cum ens magnitudo sit, & si magnitudo, corporea est. hoc enim omni ex parte est ens, cætera uero si addantur, partim faciunt maius, partim non faciunt, ut superficies, & linea. punctum autem, & unitas nullo pacto faciunt maius.

Zenonis opinione. κατὰ μὲν τὸ ζήνωνος ἀξίωμα. *Secundum Zenonis dignitatem.*

Secundum expositores hęc est secunda ratio ad probandum vnum separatum, quod est indiuisibile, nihil esse hoc pacto, ens est quod additum alicui facit maius, subtractum vero minus. hanc maiorem pro dignitate habebat Zeno, vnum separatum, quod est simpliciter indiuisibile, nec additum alicui facit maius, nec

ſubtractum facit minus: Igitur vnum ſeparatũ, quod eſt ſimpliciter indiuiſibile nihil eſt. de ratione primo affert concluſionem ſub forma propoſitionis hypotheticæ, & dicit {Præterea ſi ipſum vnum}.ſ.ſeparatum {ſit indiuiſibile, nihil erit profecto Zenonis opinio}.i.Zenonis ſententia, ac proloquio: ſiue dignitate, deinde exponens dignitatem Zenonis, accipit maiorem, & dicit {quod enim neque cum additur, neq; cum aufertur, maius, vel minus aliquid facit, id aſſerit non eſſe ens} hæc eſt dignitas Zenonis, fuit autem hic Zeno Eleata Parmenidis diſcipulus, cui nihil omnino eſſe placebat, quod cuipiam additum ipſum maius nõ efficeret, nec ſeductum, minus. hæc eſt maior. deinde reddit cauſam, quæ ſolum apud eum locum habebat.ſ.ens, & corpus conuertunt̃ inter ſe. & dicit {quippe cum ens magnitudo ſit, & ſi {ens} magnitudo eſt, corpora eſt} Cuius rationem affert, & dicit {hoc.n.} .ſ.corpus {omni ex parte eſt ens} quoniam corpus additum alicui facit maius ſecundum lineam, & ſecundum ſuperficiem, & ſecundum profunditatem, & ſubtractum ſimiliter ẜm omnem dimenſionem facit minus {Cætera vero}.i.ſed cæteræ magnitudines {ſi addantur, partim faciunt maius, partim non faciunt, vt ſuperficies, & lineæ} Linea.n.addita lineæ ẜm longitudinem facit maius, ẜm vero latitudinem, non facit. Superficies etiam addita ſuperficiei ẜm latitudinẽ facit maius, & ſecundum longitudinem, ſed non ſecũdum profunditatem. ergo ſunt partim ens, partim nihil. Ex ea enim parte, qua maius faciunt, ſunt entia. Ex altera vero, qua non faciunt ſunt non entia. Hæc de maiore ſyllogiſmi, & de eius expoſitione. Deinde affert minorem, & dicit {punctum autem & vnitas}.ſ.ſeparata {nullo pacto faciunt maius}.ſ.ſi alicui addantur, nec minus, ſi demantur: igitur punctum & vnitas nihil ſunt, & ſic argumento Zenonis patet vnum ſeparatum nihil eſſe.

Sed quoniam hic inepte admodum contemplatur, & poteſt in ratione rerum aliquid indiuiſibile eſſe, ut & hoc pacto ſit & ad illum quædam reſponſio. nam tale non maius quidẽ, ſed plus faciet, ſi addatur.

Introducit quandam reſponſionem, quæ eſt vt cõcedatur vnum, quod eſt indiuiſibile, nõ facere maius, neque minus, tamen facere plus, vel paucum: & hoc ſufficit ad rationem entis vt videlicet in continuis maius, in diſcretis plus faciat. vnde dicit {Sed quoniam hic}.ſ.Zeno {inepte admodum contemplatur, & poteſt in ratione rerũ aliquid indiuiſibile eſſe} ideo fieri poteſt {vt & hoc pacto ſit & ad illum quædam reſponſio} quæ ſi non ſit ad rem, ſaltem tamen habeatur ad hominem: quam reſponſionem explicans dicit {nã tale} ſcilicet vnum indiuiſibile {non maius quidem} vel minus, ſed plus {faciet} vel paucum {ſi addatur} vel dematur. ſed verba illa {& poteſt in ratione rerum aliquid indiuiſibile eſſe} in codice noſtro ſic legũtur καὶ οὐκ ἐνδέχεται εἶναι ἀδιαίρετόν τι .i.& non contingit eſſe indiuiſibile aliquid, & tunc erit ſenſus, ſed quoniã Zeno inepte contemplatur {&}.i.itaq; {non contingit eſſe indiuiſibile aliquid} ſecundum eum: ideo oportet eſſe ad eum aliquam reſponſionem.

Sed quonam pacto ex una tali, uel pluribus magnitudo erit? eſt enim hoc perinde atque ſi linea ex punctis conſtare dicatur.

Contra eam reſponſionem obiicit ex ſententia Pythagoricorũ primo, vbi annotatione dignum Pythagoricos, vt Alexander inquit, illud vnum aſſeruiſſe nõ ſolum numerorum cauſam eſſe, ſed magnitudinũ. modo licet vnum additum alteri faciat plus, & ſic ſit cauſa numeri, non tamen videtur poſſe eſſe cauſa magnitudinis, vt Pythagorici putauerunt, ex eo quia facit plus. non enim ex vno indiuiſibili, vel pluribus, quia faciunt plus, conſtituitur magnitudo. nam hoc dicere ſimile eſt, ac ſi dicatur lineam componi ex punctis, quia tam vnitates quàm puncta indiuiſibilia ſunt: vnde dicit {Sed} ſubaudi quærendum {quonam pacto ex vno tali, vel pluribus} talibus {magnitudo erit}.ſ. ex ea parte, quã indiuiſibile additum facit plus {eſt.n. hoc}.ſ.dicere {perinde, atq; ſi dicatur linea ex pũctis cõſtare} quia tam puncta q̃ vnitates indiuiſibilia ſunt.

At uero & ſi quiſpiam hoc pacto putat, ut ex uno ipſo, ac alio non uno quoddam, numerus ipſe fiat, quemadmodum quidam dicunt, non minus tamen quærendum eſt, cur, & quomodo interdum numerus, interdum magnitudo id erit, quod inde oritur, ſi non unum ipſum inæqualitas, & natura eadem erit. non enim patet aut quonã pacto ex uno ac ipſa, aut quo modo ex numero quodam, & hac eadem magnitudines fient, & orientur.

Cum contra eam reſponſionem obieciſſet per ea, q̃ Pythagorici fatentur, nunc obijcit per ea, quæ Platonici dicunt. Platonici enim aſſerunt, & numeri, & cæterarum magnitudinum duo eſſe principia vnum videlicet, & aliud quoddam non vnum, hoc eſt numerum quendam, quem Plato inæqualitatem, & indefinitam dualitatem vocat, quam indefinitam dualitatẽ magnum & paruum appellabat. hæc ergo duo putabat numerorum, atq; magnitudinum principia. quærit ergo Ariſtoteles quomodo ex vno, & ex non vno, quæ eſt indefinita dualitas coniunctis hoc quidem numerus, illud vero magnitudo fit. non enim numeri tãtum ex his, ſed etiam magnitudines per Platonem generantur, nã ſi inæqualitas, & dualitas indefinita, quæ vna eademq; natura ſunt principium eſt numerorũ, & magnitudinem, quomodo ex vno & ex hac copulatis magnitudo aliqua effici poteſt, cum hæc vim numeri generãdi habeant? vnde dicit {At vero & ſi quiſpiam hoc pacto putat, vt ex vno, ac alio nõ vno quodam} qui eſt quidam numerus, inuicem copulatis {numerus ipſe fiat, quemadmodum quidam}.ſ.Platonici {dicunt, non minus tamen quærendum eſt, cur, & quo modo} ex illis inuicem copulatis {interdum numerus, interdum magnitudo id erit, quod inde oritur} quæ difficultas potiſsimum oritur {ſi ipſum non vnum inæqualitas & natura eadem erit} nam ſi vna eademq; natura erit, non videtur quomodo ex illa fieri poſsint diuerſa, cum ab vno non niſi vnum proficiſcatur {Non enim patet aut quonam pacto ex vno ac ipſa} ſcilicet inæqualitate copulatis inuicem magnitudines fient, & orientur} Sed quia aliquis dicere poſſet numerũ primo fieri ex his, deinde ex numero magnitudines, ideo ſubdit {aut quo modo ex numero quodam, & hac eadem,} ſcilicet inæqualitate {magnitudines fient, & orientur} hæc enim difficultas in doctrina Platonis eſſe videtur. difficultas vero prior in doctrina Pythagoricorum. quo vero ad verba attinet, cum dicit {ſi nõ vnum ipſum inæqualitas & natura eadem erit} ideſt ſi non vnum ipſum eſt inæqualitas, quæ inæqualitas eſt vna

vna & eadē natura, quomodo ex hac fieri possunt numeri, & magnitudines ex eisdem enim quo eadē sunt, diuersa non possunt generari: cum ab vno inquantū est vnum, non proueniat nisi vnum: vt superius dictū est. De solutione huius q̄stionis non est hic locus disserendi, sed a.4. huius respōsio, & dilucidatio petēda est.

CAP. VI.

Num Numerus & magnitudo substantiæ sint, vel ne.

Comm.4. TEX.17. *POst hæc autem sequitur dubitatio utrum numeri, corpora, superficies, ac puncta substantiæ quædam sint, aut non sint.*

Nunc disputat vigesimamtertiam quæstionem quā more solito primo mouet, & dicit {post hæc autem sequitur dubitatio, vtrum numeri, corpora, superficies, ac puncta substantiæ quædam sint}.s. rerum {aut non sint}.s. substantiæ rerum, sed accidentia, sed quoniam græca verba sunt, ἐχομένη ἀπορία, idest contigua dubitatio, ideo Expositores laborant declarare, quonam modo hæc quæstio sit contigua quæstioni proximæ, & dicunt hanc quæstionem esse contiguam quæstioni proxime, sicuti numerus contiguus, ac proximus est vnitati. nam proxima quæstio quærebat, vtrum vnū sit rerum substantia, hæc quærit vtrum numeri sint rerum substantiæ. siquidem corpus, superficies, & linea numeri sunt. quoniam sicuti punctum est vnitas, quæ positionem habet, sic linea est dualitas positionem habens, & superficies trinitas positionem habens, & corpus quatrinitas etiam positionem habens. quare cum hæc quæstio sit de numeris, præcedens autem de vnitate, hæc videtur illi ἐχομένη .i. contigua, ac immediata: modo videlicet quo numerus est contiguus vnitati.

Nam si non sint, præterit nos quidnam sit ens, & quænā sint substantiæ rerum? affectus.n. motus, relationes, dispositiones, ac orationes nullius rei substantiam significare uidentur. omnia nanq; de aliquo subiecto dicuntur & nihil hoc aliquid est. Quæ uero maxime substantiam significare uidentur, sunt ignis, aqua, & terra, ex quibus corpora mixta constant, horum autem caliditates quidem, frigiditates, ac tales affectus non sunt substantiæ, sed corpus solum, quod hæc patitur, atq; suscipit, permanet, quia est quid, & substantia quædam.

Cum mouisset quæstionem, nunc argumentatur ad partes, & primo argumentatur qui corpora sint substātiæ, & vis syllogismi est, Omnia entia aut sunt corpora, aut quædam corporum qualitates: substantiæ nō sunt corporum qualitates: igitur substantiæ sunt corpora, & econuerso corpora sunt substantiæ. procedit ergo interrogatiue, & dicit {nam si} corpora subaudi {non sint} subaudi rerum substantiæ {quidnā sit ens, &} pro.i. {quænam sint substantiæ rerum} deinde accipit minorem.s. ꝙ substantiæ non sint corporum qualitates, & dicit {affectus enim motus, relationes, dispositiones, ac orationes nullius rei substantiam significare videntur} & per affectus, vt auerroes inquit in præsenti loco intelligit passibiles qualitates, & per dispositiones qualitates primę speciei & habitus, per orationes vero speciem quantitatis, deinde reddit causam huius minoris, & dicit {omnia nāq; hæc, quæ enumerata sunt {de aliquo subiecto dicuntur, & nihil}.i. nullum eorum {hoc aliquid est} & sic patet minor.s. quòd substantiæ non sint corporum qualitates. deinde hāc rationem exponit in exēplis & primo in illis quæ sunt substantiæ. & dicit {quæ vero maxime substantiæ significare videntur, sunt ignis aqua, & terra, ex quibus corpora mixta constant} Prætermisit autē aerem, quia minus sensibilis est, & ob hanc causam aliqui opinati sunt aerem nihil esse. deinde exemplum affert in eis, quæ non sunt substantiæ, & dicit {horum autem caliditates quidem, frigiditates, ac tales affectus, non sunt substantiæ, corpus autem solū, quod hæc patitur, atq; suscipit, permanet, quia est quid, & substantia quædā} Ex his perspicua est ratio, quæ probat corpora esse rerum substantias: & breuiter consistit in hoc, quoniam cætera alia a corporibus accidentia sunt. ergo sola corpora sunt substantiæ rerum.

At uero corpus est minus substantia q̄ superficies. & hæc minus quam linea, & linea minus quam unitas punctumue substantia esse uidetur. his enim corpus definitur, & hæc quidem sine corpore posse esse uidentur. corpus autem sine his esse nequit.

Expositores Aristotelē ad alia procedere asserunt, quæ etiam magis esse videntur substātiæ q̄ corpus, vnde & Alexan. etiam confirmat Aristotelem docere corpus minus esse substantiam, q̄ ꝓprios ipsius terminos. quoniā superficies magis esse videtur substantia q̄ corpus, & linea q̄ superficies, & punctum quàm linea, sed cur hæc ostendat, Alexan. causam assignat, quia Arist. ostensurus est corpus non esse substantiam. per locū a magis, & minus hoc pacto, si quæ magis substātiæ esse videntur, substantiæ non sunt, certe nec quæ minus. ꝙ autem corpus minus quàm hæc, substantia sit, duplici probat argumentatione, altera sic, quibus aliquid definitur, ea magis substantia sunt, quàm definitum ab ipsis: corpus autem a superficie linea, & puncto definitur: hæc igitur q̄ corpus magis sunt substantia. primo proponit cōclusionem, & dicit {At vero corpus est minus substantia quàm superficies, & hæc minus q̄ linea, & linea minus quàm vnitas, punctumve substantia esse videtur} hæ sunt quatuor conclusiones: quarum prima est, corpus est minus substantia quàm superficies. secunda, superficies est minus substantia quàm linea. tertia, linea est minus substantia quàm punctum. quarta, punctum est minus substātia quàm vnitas. Quæ omnes ponuntur propter hanc conclusionem. quintam videlicet, ꝙ corpus sit minus substantia omnibus his. deinde probat hanc conclusionem, propter quam ponuntur illæ quatuor, assignans de argumentatione solam minorem, & dicit {his enim corpus definitur {est enim corpus magnitudo, quæ terminatur altitudine, latitudine, longitudine, & puncto: hæc erat minor. Simili ratione probari potest superficiē esse minus substantiam linea, quoniam definitur per eam, est enim superficies, cuius extrema sunt duæ lineæ. & lineam minus quàm punctum, quoniam linea est longitudo, quæ terminatur punctis. & punctum minus quàm sit vnitas, quia punctum est vnitas positionem habens. Sed dices, maior quam ꝑtermisit, non videtur vera, non enim ea, quibus aliquid definitur, uidentur magis substantiæ quàm illud quod definitur. Homo enim definitur per animal, & tamen animal non est magis substantia quàm homo. Dicendum quòd hæc argumentatio est probabilis, & non demonstratiua, & probabilitas secundum Alexandrum est, quoniam quod definitur, constituitur in specie per ea, quibus definitur. Dubitatio.

etiam quod definitur, informatur per ea, quibus definitur. Hæc enim causa redditur ab ipso cur forma q̃ materia magis substantia sit. Secundum autem Expositorem probabilitas est ex eo, quia definitio substantiam significat, & sic cum definientia videantur substãtiam afferre rei, quæ definitur: iure definientia videntur magis substantiæ. Altera argumentatio sese ad hũc modum habet, quorum est ea conditio, vt hoc absq; illo esse posit, & non econuerso, in his, quod esse per se potest: magis est substantia, Corpus autem corporisq; termini sic se habent, vt termini absq; corpore esse posint, non item corpus absq; illis: Termini igit̃ magis sunt substantia quàm corpus. de ratione affert minorem, & dicit {& hæc quidẽ}.s. quæ termini corporis sunt {sine corpore posse esse videntur, corpus autẽ sine his esse nequit} hæc est minor, quo vero ad verba ipsa attinet, dixit {posse esse videntur} subsistere.n. nihil horum absque corpore potest: non magis quàm corpus sine his. Intelligẽtia vero, & ratione hæc possunt esse sine corpore, non autem corpus sine his, quia corpus sine superficie intelligi non potest, nec superficies sine linea, nec linea sine puncto. quoniam hæc in ipsorum definitionibus continentur. nam corpus, vt diximus, esse censetur magnitudo, quæ longitudinem, latitudinemq; habet, & altitudinem. Superficies, quę longitudinem, atq; latitudinem. Linea vero longitudo est non lata, cuius termini sunt puncta. at punctum sine linea, hæc sine superficie, & superficies sine corpore intelligitur. Recte ergo dixit {posse esse videntur} & non simpliciter esse possunt. Sed occurres, nam animal esse potest intelligentia & ratione absq; homine, at homo nequaquã absq; animali, & tamen animal nõ est magis substantia quàm homo. Dicendum, vt prius hanc argumentationem esse probabilem, non autem demonstratiuam: atque necessariam, & eius probabilitas est, vt Expositor ait, quia cum substantia sit primum in entibus, illud quod est prius, probabile est, vt sit magis substantia, licet non sit necessarium id esse magis substantiam.

Dubitatio.

Quocirca pleriq; homines quidem, ac ueteres corpus quidem substantiam, & ipsum ens esse arbitrabantur. Cætera uero huius affectus. quare & principia corporum, principia rerum esse putabant.

Cum narrasset argumentationes, quibus probauerat corpora esse potissimum substantias rerum: nunc ad illius sententiæ confirmationem, priorum citat opiniones: quorum antiquiores, quiq; parum exacte de rebus disseruerunt substantias rerum corpora, ac principia corporũ corporea esse statuebant. & dicit {Quocirca}.i. propter supradictas rationes igitur {plerique homines quidem, ac veteres} subaudi qui parum exacte de rebus disseruerunt {corpus quidem substantiã, & ipsum ens esse arbitrabantur, cætera vero}.s. præter corpus {huius affectus}.i. accidentia corporis. deinde exponit qualia principia quærebant, & dicit {quare} .s. volentes rerum principia inquirere, atq; entium & substantiarum {& principia corporum principia rerũ} .s. substantiarũ & entium {esse putabant} vt lib.1. expositũ est: & sic solum corporea principia inquirebant.

Posteri aũt, & ij qui sapientiores his esse sunt uisi, numeros.

Nunc narrat opinionem Pythagoricorum, & Platonis, & dicit {Posteri autem} .i. posteriores vero his {& ij, qui sapientiores his esse sunt visi} videlicet Pythagorici, & Plato, qui habiti sunt sapientiores {numeros} subaudi dicebant esse principia rerum. Cuius rationem affert Expositor, quia numeri componũtur ex vnitate, quæ est vna potissimum rerum substantia, vel melius cũ Alexandri expositione, quia numeri magis quàm corpora sunt substantiæ: cum superficies trinarius, linea binarius, numeri sint, punctum autem vnitas: q̃ magis substantias esse quam corpus superius ostendit. Quòd si hæc sint magis substantia quàm corpus, & hæc sint numeri, fit, vt numeri magis quàm corpus substantia sint: & magis q̃ corpus rerũ principia.

Vt igitur dicebamus, si non sint hæc ipsa, substantia: nulla prorsus erit substantia, nullumq; omnino ens. nõ enim ea, quæ his accidunt, dignum est entia appellare. At uero si id quidem concedatur, ut uidelicet longitudines, ac puncta magis q̃ corpora substantia sint: hæc autem quorum nam sint corporum, non uidemus, (esse enim in sensibilibus nequeũt) non erit profecto substantia ulla.

Expositor hunc textũ diuidit in duas partes, In quarum prima Aristo. inferre vnam hypotheticam ait, & eam veram esse ostendere. In secunda ibi {si id quidem concedatur} asserit Aristotelem obijcere in contrariũ, probareq; corpora non esse substantias. Alexander vero vult Aristotelem in toto hoc textu probare corpora nec esse substantiam, nec ens. & eius syllogismus est loco a magis ad minus hoc pacto, si quæ magis substantiæ esse videntur, substantiæ non sunt, certe nec q̃ minus: sed superficies, linea, & puncta magis q̃ corpora substantiæ videntur esse, vt superius ostendit, & tamen non sunt substantiæ: Igitur nec corpora substãtiæ erunt. vel hoc pacto, si superficies, linea & puncta non sunt substantia, nulla prorsus erit substantia, nullumq; omnino ens. hæc ostensa est superius, quia si q̃ magis videntur esse substantiæ, & non sunt, quæ minus esse videntur substantiæ, non erunt substantiæ: Sed superficies, linea, & punctum non sunt substantiæ: igitur nec corpora. Primo ergo accipit maiorem, & dicit {vt igitur dicebamus, si hæc ipsa} scilicet superficies, linea, & punctum {non sint substantia, nulla prorsus erit substantia, nullumq; omnino ens} non.n. corpora, vt quę minus sint substantia, non item quę corporum sunt accidentia {non enim ea, quæ his} .s. corporibus {accidunt, dignum est entia} .i. substantias {appellare} rerũ. hæc est maior, & eius probatio. deinde minorem non explicat, sed probationem maioris, & dicit {at vero si id quidem concedatur, vt videlicet longitudines} subaudi superficies {ac puncta magis quàm corpora substantia sint} hæc erat probatio maioris, sed minor subaudienda est, vt Alexan. subaudit hoc modo {hæc autem} .i. & hæc non sunt substãtia, nam si linea, superficies, & puncta sint substantia {quorum nam sint corporum, non videmus} Cuius rationem affert, & dicit {esse enim in sensibilibus nequeunt} quale enim punctũ definimus, nihil tale in corporibus sensibilibus est reperire, nec qualem lineam, cum minime accipere liceat in corpore sensibili longitudinem a latitudine prorsus separatam, nec itẽ superficiem sine altitudine. itaq; si hæc entia essent, & substantiæ, in corporibus sensibilibus haberentur, quare si non habeantur in corporibus sensibilibus, ne substantiæ quidem fuerint. demũ affert conclusionem, & terminat suspensionem, & dicit {non erit profecto substantia vlla} & ita corpora

non erunt substantia, nec ens, & vis totius syllogismi est; si quæ magis videntur esse substantiæ, non sunt, q̃ minus substantiæ esse videntur, non erunt substantiæ: sed magis videntur substantiæ superficies, linea, & punctum q̃ corpora, vt ostensum est superius, & non sunt substantiæ. quod probatur, qm̃ si sunt entia, & substã tiæ, in corporibus sensibilibus erunt. sed horum nullũ est in corporibus sensibilibus vt probatũ est. Igitur horum nullum est substantia, aut ens. hæc est vis syllogismi, vt Alexandro placet: & expositio totius textus.

Præterea hæc omnia partim in latitudinem, partim in altitudinem, partim in longitudinem corporis diuisiones esse uidentur.

Secũdo idem probat hoc pacto, quæ sunt corporũ affectiones, & in diuisione corporum fiunt, non sunt substantia: sed superficies, linea, & punctum sunt corporum affectiones, quæ in diuisione corporum fiunt: igitur non sunt substantia. De ratione affert minorem, & dicit {Præterea hæc omnia}. s. superficies, linea, & punctum {partim in latitudinem, partim in altitudinẽ, partim in longitudinem, corporis diuisiones esse videntur} in latitudinem quidem, quia corpus à linea per latitudinem secatur. in altitudinẽ vero, quia corpus a superficie per altitudinem diuiditur. in longitudinem deniq;, quia corpus a puncto in longitudine separatur. ergo superficies, linea, & punctum, aut sunt diuisiones corporum, aut in diuisionibus corporum consistunt. non ergo possunt esse substantiæ. cum diuisiones corporum nec sint subiecta, nec in propria natura consistentes: verbum vero diuisiones græce est, si διαιρέσεισ, & diuisiones intelligit Alexander in sua lingua. Et Auerroes loco verbi diuisiones legit differentias. in translationibus Argyropyli, & Expositoris, legitur, dimensiones, & sic puto dictionẽ esse corruptã.

Que Auer. com. 17.

Insuper æque in solido quæuis figura est. quare si neque in lapide Mercurius sit, neque tesseræ dimidium sit in tessera sic definitum: ergo neque superficies erit. nam si quæuis esset, & ipsa profecto esset, quæ dimidium ipsum definit. eadem & de linea, & puncto, ac unitate est ratio.

Hæc est tertia argumentatio ad idem, quæ apud expositores potest hoc pacto componi, omnis substã tia alicuius est actu in eo, cuius ponitur substantia: sed superficies, linea, & punctum non sunt actu in eo, cuius ponuntur substantiæ: igitur non sunt substantiæ alicuius. probat minorem, ex eo, quia pari ratione superficies, & figura sunt in solido & in corpore: sed figura non est actu in corpore: igitur nec superficies: q̃ autem figura non sit actu in corpore, probat inductione, qm̃ Mercurius non est actu in lapide, nec figura dimidij tesseræ est actu in tessera: & sic de alijs figuris. igitur nulla figura est actu in corpore. Alexander vero quasi in idem veniens sic componit, quæ consideratione in corporibus esse dicuntur, non sunt substantiæ: sed linea, superficies, & punctum consideratione in corporibus esse dicuntur: igitur non sunt substantiæ. minorem probat ex eo, quia pari ratione superficies, & figura reperiuntur in corporibus: sed figura cõsideratione est in corporibus, anteq̃ sit formata, vt patet inductione. ergo superficies cõsideratione est in corporibus de ratione affert probationẽ minoris, & dicit {præterea æque in solido}. i. in corpore {quæuis figura est} subaudi & superficies, quoniam vtraque in corpore est sola consideratione. tunc affert minorem, & dicit {quare si neq; in lapide Mercurius sit} subaudi antequam fuerit formatus, nisi consideratione tãtũ {nec tesseræ dimidium sic definitum} vt est figura dimidij tesseræ {sit in tessera} anteq̃ in ea sit formatum, nisi cõsideratione tantum. & sic de alijs figuris, quę in solidis non sunt adhuc formatæ {ergo neq; superficies erit}. s. in corporibus, nisi sola consideratione. Quod autem superficies dimidij non insit corpori anteq̃ diuidatur, probat, & dicit {nam si quæuis esset}. i. nam si qua esset anteq̃ corpus secaretur in dimidia {& ipsa profecto esset, quæ dimidium ipsum definit} atque determinat: at hæc non est in corpore nisi sola consideratione anteq̃ corpus secetur: quare nulla superficies est in corpore antequàm diuidatur, nisi sola consideratione. Deinde amplificat sermonem, & dicit {eadem & de linea, & puncto, ac vnitate est ratio} quoniam eodem modo hæc in corporibus sunt sola consideratione veluti figura ipsa. quo vero ad verba attinet per lapidẽ, rudem lapidem, & per corpus, rude corpus intelligit. nam figura in rudi corpore sola cõsideratione est. immo Alexander, quia figuræ, & dimensiones in rudi corpore non sunt, nisi cogitatione, cõcludit figuras, & dimensiones non esse in rudibus corporibus. quoniam quæ sola cogitatione accipiuntur esse in aliquo, non sunt in ipso, immo nihil sunt. Quo vero ad verba attinet tessera græce κύβοσ, est autem tessera quatuor latine, & proprie id corpus dicitur, quod omni ex parte quadratum est: veluti taxillus, siue talus, & cubus etiam.

Quare si corpus quidem maxime substantia sit, hæc uero magis q̃ corpus, non sint autem hæc, neque sint substantiæ quædam, præterit sane quidnam sit ens ipsam, & quæ tandem sit substantia rerum.

Postq̃ docuit nec superficiem, neq; lineam, neq; pũctum, neq; vnitatem substantiã esse, quasi consequens eorum, quæ demonstrata sunt, assumit, & dicit {Quare si corpus quidem maxime substantia sit} vt dictum est {hæc vero}. s. superficies, linea, punctum, & vnitas {magis} sunt substantia {q̃ corpus} tunc vtens loco a maiore & minore dicit {non sint autem hæc} hoc est & hæc non sint entia {neque sint substantiæ quædam} ergo per locum à maiore {præterit} nos {sanè quidnam sit ens ipsum, & quæ tandem sit substantia rerum} nam cum corpora non sint, nec corporum diuisiones, dubium erit quid sit rerum essentia, ac substantia apud hosce. puto enim per ens essentiam voluisse eum intelligere.

Nam ultra ea, quæ dicta sunt, præter etiam rationem accidunt ea, quæ circa generationem, corruptionemque eueniunt. substantia enim si prius non erat, & nunc est: aut si antea erat, & postea non est, hæc ipsa pati cum generatione, corruptioneque uidetur. At fieri non potest, ut puncta, lineæ, superficiesue, quæ interdum sunt, interdum non sunt, generentur, uel corrumpantur. cum enim corpora se tangunt simul, fit superficies una: cum diuiduntur, duæ. Quare neque compositis, est, sed euanuit, & diuisis sunt, quæ prius non erant. non enim indiuisibile punctum bipartito diuisum est. & si generantur, et corrũpuntur, ex aliquo generãtur.

Hæc est quarta ratio, qua probare enititur corporis terminos non esse substantias, quos magis quàm corpus substantiam esse docuerat, & Alexander sic

componit syllogismum, substantiæ, quæ prius non erant, per generationem ad esse procedunt.: rursus quæ prius erant, ad non esse procedunt per corruptionem. termini procedunt ad esse sine generatione, & ad non esse per corruptionem: igitur termini nō sunt substantiæ. vel sic substantia est, quæ per generationē incipit esse, & per corruptionem desinit esse: sed termini nec per generationem, nec per corruptionem incipiunt, vel desinunt esse: igitur termini non sunt substantia. de ratione primo indicat absurdum, & dicit {Nam vltra ea}.s.absurda {quæ dicta sunt, præter etiam rationē accidunt ea} alia absurda {quæ circa generationem, corruptionemque eueniunt} deinde explicat argumētationem, quæ dicit ad absurdam, & primo affert maiorem, & dicit {substantia enim si prius non erat, & nunc est, aut si antea erat, & postea non est, hæc ipsa pati cum generatione, corruptioneque videtur}.i. substantia est, quæ incipit esse, & desinit esse per generationem, & corruptionem. hæc erat maior, deinde affert minorem, & dicit {at fieri non potest, vt puncta, lineæ, superficiesve, quæ interdum sunt, interdum non sunt, generētur, vel corrumpātur} hæc est minor, cuius duæ insunt partes. prima pūcta, lineæ, superficies interdum sunt, interdum non sunt. Secunda vero licet puncta lineæ, & superficies interdum sint, & interdum non sint, tamen nec generantur, nec corrumpuntur. Arist. ergo primo per exempla probat primā partem, secunda ibi {& si generantur,} probat secundā partem. Primam partē probat exemplis, & dicit {cū .n. corpora se tangunt simul}.s. in vnum {fit} de nouo {superficies vna} nō quidē ex illis duabus, quibus corpora terminabantur ante contactum, sed illæ priores desinunt esse, & hæc de nouo est, q̄ prius non erat {Cū diuiduntur}.s. postea illa duo corpora, quæ erant redacta in vnum {duæ}.s. superficies emergunt de nouo, quæ prius non erant. non quidem ex illa vna emergūt, cum superficies indiuisibilis sit, sed illa desinit esse, & hæ duæ de nouo sunt, quæ prius non erant. Ex his exemplis veram reddit minorem, & dicit {quare neq; compositis}.s. corporibus in vnū contactum {est}.s. prior superficies, vel remanserunt priores superficies {sed euanuit} vel euanuerunt, & alia de nouo est, quæ prius nō erat. non.n. quę de nouo est, ex illis prioribus copulatis fit, sed priorib⁹ desinētibus, hæc de nouo est, quæ prius non erat {&} corporibus illis {diuisis, sunt} duæ nouæ superficies {quæ prius non erant} Non.n. hæ fiunt ex illa vna, sed illa desinente, hæ sunt, q̄ prius non erant. non.n. prior diuisibilis est. Simili modo cū in puncto fit diuisio, non est putandum ex vno puncto fieri duo {nō enim indiuisibile punctum diuisum} vel diuidi potest {bipartito} idest in duo, sed priore puncto desinente, duo de nouo sunt, quæ lineas diuisas terminant, quæ prius non erunt. patet ergo corporis terminos esse de nouo, qui prius non erant: & non esse, qui prius erant. Hæc fuit prima minoris pars. Deinde probat secundam partem, & dicit {& si generantur, & corrumpuntur, ex aliquo}.s. materia {generantur} & in aliquid scilicet materiam corrumpuntur, sed nō est reperire materiam, ex qua hæc generantur, & in quam corrumpuntur: ergo hæc incipiunt & desinunt esse sine generatione, & corruptione, & sic habetur tota minor. Expositor assignat causam quare hæc nec generantur ex materia, nec corrumpuntur in materiā ex eo, quia sunt simplices formæ: quę non habent materiam ex qua, sed bene in qua. Quam expositionem Auerroes olfecit, cum dixit in calce commenti, omne illud quod per generationem incipit esse, & per corruptionem desinit esse, compositum esse ex materia & forma. Cuius signum affert, quoniam minima pars corporis, cum generetur, atque corrumpatur, est composita ex materia & forma. Sed hæc Expositoris causa non videtur tuta, quoniam a pari nullum accidens generaretur, cum omne accidens sit forma, quæ non habet, nisi materiam in qua. Quare posset dici terminos corporis generari, & corrūpi saltem, vt quo. cōpositum enim est, quod generatur vt quod. forma vero omnis generatur vt quo: & sic dici posset terminos corporis generari, atque corrumpi, videlicet generatione, ac corruptione suorum totorum, quorum sunt partes. Fortasse Expositor defendi potest, quatenus non loquitur in demonstratiuis, sed in probabilibus syllogismis. Modo licet non sit necessarium terminos esse in generabiles, atque incorruptibiles, quia sunt simplices, est probabile: & hoc satis est ad rem Aristotelis. posset etiam dici, vt innuit Alexander, Aristotelem fecisse hāc rationem supposita doctrina Platonis, qui terminos corporis voluit esse abiunctos a materia omnino, quoniam eis nulla subijcitur materia. & sic apud Platonem non solum carent materia ex qua, sed etiam materia, in qua: cum sint abiuncti, quibus nulla prorsus materia subijcitur. Erit igitur ratio probabilis saltem ad hominem. *Quæ Auerr. Comm. 17.*

Similiter autem et res sese habet circa ipsum momentum, quod est in tempore. Non enim id generari, atque corrumpi potest. Attamen uidetur aliud semper esse, quia non est substantia quædam. Eodem autem modo res sese habere patet & circa puncta, & lineas, atque plana. Est enim eadem in uniuersis his ratio. nam omnia similiter aut termini, aut diuisiones sunt. *Momentum. τὸ νῦν. Nunc.*

Tam expositores quàm Alexander vult Aristotelē declarare id, quod dictum est in suo simili hoc pacto, vt in ipso nunc seu momento, quod temporis est terminus, res sese habet, sic in puncto, linea, & superficie. Hæc enim cuncta pari ratione sunt termini: vt corporis superficies, superficiei linea, lineæ vero punctum: momentum autem temporis. Insuper pari ratione sunt diuisiones. Momentum temporis, punctū lineæ, linea superficiei, superficies corporis. Sed momentum iam est & prius non erat, & iam non est, & prius erat, sine generatione ac interitu. ergo & punctum, & linea, & superficies iam est, & prius non erat: & iam non est, & prius erat sine generatione, & interitu. Primo ergo affert maiorem, & dicit {similiter autem & res sese habet circa ipsum momentum, quod est} subaudi punctum {in tempore} & exponit modum, quo sese habet momentum in tempore, & dicit {non enim id generari, atque corrumpi potest} vt supponit {attamen videtur aliud semper esse} quoniam est & prius non erat, & est & postea non erit, & hoc semper. Quòd autem sit, & prius non fuerit, & non fuerit, & prius fuerit, & hoc semper sine generatione, & corruptione. probat, & dicit {quia non est substantia q̄dam} subaudi quæ materiā habeat, ex qua generetur, & in quā corrumpatur. deinde complet maiorem, & dicit {eodē autem modo rem sese habere patet etiā circa pūcta, & lineas, atq; plana} est igitur tota maior, sicut momentum quod est terminus tēporis, *Diuisiones. διαιρέσεις. Dimensiones.*

est,

est, quod prius non erat, & non est, & prius erat sine generatione. & interitu: ita termini corporis sunt, qui prius non erant, & non erunt, qui prius sunt sine generatione, & interitu. probat hanc similitudinem, in qua consistit maior, & dicit {est enim eadem ratio in vniuersis his, nam omnia similiter aut termini, aut diuisiones sunt} termini quidem, quatenus in extremo cõsiderantur, diuisiones vero, quo in medio intelliguntur, in quo diuiduntur ea, quorum sunt diuisiones. Hæc est maior vniuersa, & eius probatio. Minor autẽ subaudiri debet in hunc modum, sed momentũ, quod est punctum temporis, est, quod prius non erat non est, quod prius erat sine generatione, & interitu & hoc semper: igitur puncta, lineæ, superficies, quæ sunt termini corporis, sunt, quæ prius non erant, & non sunt, quæ prius erant sine ortu, & interitu. Ex ijs patet quæstionem illam, vtrum idem nunc numero sit in vniuerso tempore, non habere hic locum, cum Aristoteles, vt Alexander exponit, non asserat esse idem nunc numero in vniuerso tempore, sed aliud, atque aliud secundum esse. nunquam enim talem sensum Aristoteles hic somniauerat. Sed, vt Alexander inquit, asserit ipsum nunc, quod est punctum temporis, esse quod prius non erat. & nõ esse, quod prius erat, & hoc semper sine ortu, & interitu. Hoc autẽ non est illud, quod expositores disputant. Quare hæc quæstio locum hic non habet: tamen vt sequerer errorem communem, eam in dilucidario disputaui. Attentione tamen dignum Aristotelem accepisse pro explorato momentum esse, quod prius non erat, & non esse, quod prius erat sine ortu, & interitu: Alexandrum vero hoc assumptum sic ostendisse primo quia si momentum generaretur, in tempore primum generaretur: quod autem in tempore primum generatur, diuiduum est, partesq; obtinet, ac in quadam habetur distãtia. nã quod in tempore generatur, eius pars alia generata est, alia pars generatur. Per temporis enim partes rei generandæ partes gignuntur. Secundo omne, quod oritur, subiectum aliquod habet, vt dictum est, momento autem nihil subijcitur. Expositor autem hoc sic ostendit, quoniam si momentum generaretur, uel corrumperetur, oporteret generationem: & corruptionem eius mensurari tempore, uel momento, & sic daretur aliud tempus. uel aliud momentum, quæ mẽsura esset ortus momenti, & occasus, & sic procederetur in infinitum. Quare recte dictum est momentum esse de nouo sine generatione, & de nouo non esse sine interitu. quoniam esse de nouo, & non esse de nouo momentum potest sine omni mensura, hoc est nec in tempore, nec in momento. At generari, uel corrumpi nihil potest, nisi uel in tempore, uel in momento, & inde patet hoc argumentum non ualere, hoc nunc primo est, igitur generatur. nec illud, hoc nunc primo non est, ergo corrumpitur. Item etiam hoc argumentum non ualere perspicuum est, hoc nunc primo, igitur in tempore, uel momento hoc nunc primo est. nec illud hoc nunc primo non est, igitur in tempore, uel momento hoc nunc primo non est. Hæc enim omnia perspicua sunt legenti, ac consideranti uerba Aristotelis. Ex quibus omnibus patet eorum error, qui asserunt momentum generari, & corrumpi in momento, sed non in alio a seipso. Putauerunt enim idem momentum esse mensuram sui ortus, atque occasus, quod esse omnino delirium ex ijs, quæ

Error eorum, qui mouent q̃õ ui de momẽto.

Alexander exposuit, dilucidum est. Sed contra ea quę Aristoteles dicit, occurres, quoniam si potest nunc aliquid primo esse, quod immediate ante hoc non erat & sine generatione, ergo creatione. Similiter si potest aliquid nunc primo nõ esse sine corruptione, quod immediate ante hoc erat, ergo per annihilationem. Quare apud Aristotelem erit & creatio, & annihilatio. Quidam cõcedunt, quoniam Aristoteles in textu ait, Quòd si hæc generarentur, & corrumperetur, ex aliquo generarentur, & corrumperentur, quod ipse repetat absurdum. dicunt productionem horum non ita esse creationem, quin supponatur subiectum, in quo sunt: nec ita annihilationem, quin relinquatur subiectum in quo erant. Alexander tamen pro absurdo asserit hæc indiuisibilia habere subiectum, asserit enim his nihil subijci. sed de hac re alias disserendum est, nunc uero satis sit monstrasse locum.

CAP. VII.

De Ideis quæstiones.

Omnino autem dubitauerit quispiam cur & quærere alia quædam præter sensibiles & medias res oportet, ut ea, quæ ponimus species. TEX. 18

Nunc disputat sextam quæstionem, & primo mouet eam, deinde disputat partes. Quęstio igitur est, quo modo probari possit eorum sententia, quæ præter sensibiles substãtias, & medias idest mathematicas, quasdã alias causas inquirunt, afferuntq; vt authores idearum: unde dicit {Omnino autẽ dubitauerit quispiam, cur & quærere alia quædam præter sensibiles, & medias res} idest mathematicas {oportet, vt ea, quæ ponimus species} idest ideas & dixit {ponimus} ut innueret se esse enumerandum inter Platonicos: vt primo libro exposuimus. Quo uero ad quæstionem attinet. attentione dignum Aristotelẽ vnum supponere, & alterum quærere. Supponit enim ultra res sensibiles & res medias, quę mathematicæ dicuntur, esse ideas, quæ dicuntur tum formæ, tum species. Quærit vero causam, ut Auerroes inquit, quare necessarium fuit ponere huiusmodi ideas ultra res sensibiles & vltra res medias. Vel vt Alexander ait quærit quo modo probari possit eorum sententia, quæ præter sensibiles substantias, & medias, ideas fatetur. aut, vt Expositor dicit, quęrit rationem, quare præter sensibiles substãtias, & præter mathematica, quę sunt media inter res sensibiles, & ideas, necessariũ sit ponere tertiũ genus, hoc est ideas.

Que Auer. com. 18.

Nam si propterea quod res mathematicæ ab his alia quidẽ differunt ratione, hoc autem q̃ quædam multæ sint eiusdem speciei, non differunt, non erunt ipsarum principia numero definita (quemadmodum & literarum numero quidem omnium non sunt principia definita, specie uero sunt, nisi quis huiusce syllabæ, aut huiusce uocis principia sumat, harum enim erunt & numero definita, similiter & in medijs, infinita enim sunt sit ibi ea, quæ sunt speciei eiusdem) fit, ut si præter sensibilia, & mathematica non aliqua alia sint, qualia quidam inquiunt species esse, nec una numero, specieque substantia erit, neque principia rerum erunt numero, sed specie definita.

Fæ. ὥστε Quare.

Proposita quęstione argumentatur ad partes, & primo probat oportere esse ideas separatas, & vtitur syllogismo hypothetico hoc pacto, si præter sensibilia, &

mathematica non erunt ideæ separatæ, principia rerũ non erunt numero determinata. & si rerum principia non erunt numero determinata, contingeret rerum principia esse infinita. Hoc vltimum consequens est absurdum, ergo & primum antecedens. Prima consequentia probatur, quoniam sicuti in sensibilibus inueniuntur plura, numero principia sub vna specie, immo infinita, sic quoque in mathematicis, Quare oportet ponere ideas præter sensibilia, & mathematica, vt rerum principia numero sint finita. Alexander vero sic componit, si præter sensibilia, & mathematica non erit alia substantia, nullum principium erit vnum numero, sed tantum vnum specie, immo nullum rerum principium erit substantia. Hoc consequens putat esse absurdum, ergo & antecedens. Pro intelligentia dictionis animaduerte textum esse legendum suspensiue vsque ibi {fit vt si præter sensibilia} nam primo affert antecedens, & eius expositionem, antecedens, & eius expositionem, deinde ibi {fit ut si deinde illa {fit vt si præter sensibilia} nam primo affert præter sensibilia} affert consequens. De prima parte sumit hanc hypotheticam, si res sensibiles, & res mathematicæ non differunt quantum ad hoc quòd plura sint eiusdem speciei (nam sicuti plures equi sunt eiusdem speciei, ita plures circuli eiusdem speciei.) mathematicarum rerum non erunt principia numero determinata, sed specie dicit {nam si propterea quòd res mathematicæ ab his} scilicet sensibilibus rebus {alia quidem differunt ratione} vt quòd mathematicæ abstractæ sint a sensibili ipsa materia, Sensibiles vero non {hoc autem} idest alia vero ratione uidelicet {quod quædam} earum {multæ sint eiusdem speciei, non differunt} nam ita circuli plures sunt eiusdem speciei, sicuti equi plures, deinde complens hypotheticam subdit {non erunt ipsarum} scilicet rerum mathematicarum {principia numero definita} immo contingit earum principia esse numero infinita. & non contentus similitudine rerum mathematicarum cum rebus sensibilibus, probat principia rerum mathematicarum non esse numero definita per similitudinem ad principia, quæ sunt syllabarum, & dictionum, & lege verba cum parenthesi hoc pacto {quemadmodum literarum} idest syllabarum, & dictionum literarum {numero quidem omnium non sunt principia definita} sed infinita. nam syllabarum, & dictionum elementa, quæ sunt singularia principia, quæque de aliquo prædicantur, non sunt numero definita, sed specie. A, nanque commune principium, quod de singulis A, prædicatur, vnum non numero, sed specie est: quæ ratio eadem est in cæteris elementis, seu literis. Vt vero in elementis, sic in singulis hominibus homo, & in cæteris sensibilibus pari ratione. sed dixit harum literarum nostratium numero principia definita non esse, sed specie, Huius autem determinatæ syllabæ BA hoc A, & hoc B esse principia, & elementa determinata numero. Sic igitur principia syllabarum, & vocum specie sunt finita {nisi} vt inquit {quis huius syllabæ, aut huius vocis} idest dictionis {principia sumat, harum enim} idest nam cuiusque harum syllabarum, vel dictionum singularium {erunt & numero definita} Sicut principia huius hominis sunt numero finita, ac determinata. Ergo sicut hominum principia sunt numero indefinita, specie vero definita, huius aũt hominis, aut illius numero determinata: sic syllabarũ, & dictionum elementa. atque principia numero inde finita, specie autem definita sunt. Huius vero syllabæ, vel dictionis determinata, tunc redit ad propositum, & dicit {similiter & in mediis} idest mathematicis {infinita enim sunt} principia rerum mathematicarum {ibi ea, quæ sunt speciei eiusdem} huius vero aut illius rei mathematicæ principia numero determinata. Sic igitur patet tam rerum mathematicarum, quàm sensibilium principia esse numero infinita, tunc terminando suspensionem dicit {fit, vt si præter sensibilia, & mathematica nõ aliqua alia} scilicet principia æterna, & substantiæ separatæ {sint, qualia quidam} scilicet Platonici {inquiunt species esse, nec substantia} subaudi aliqua {erit vna numero specieq;} idest neq; vna specie, quoniam nulla erit substantia omnino {neque principia rerum erunt numero, sed specie definita} quod Platonici pro absurdo habent. cum dicit {specieq;} vno modo intelligetur natura, & substantia, vt Alexander exponit, vt sit sensus, nec substantia aliqua erit vna numero neq; vna natura, substãtiaq;. vel sic, principiorum non erit alterum vnum numero, alterum vnum specie, quoniam id tantum erit, quod vnum specie fuerit, quod non est proprie principium in his esse. vel melius ad hunc modum scriptũ est {nõ erit vna numero substantia, sed specie} Hoc enim est, quod tum è superioribus conficitur, tũ ex hoc, quod infertur {neq; principia rerum erunt numero, sed specie definita} nam si alia substantia præter sensibiles, & mathematicas nulla sit, nullæ erunt substantiæ definitæ, quòd si ita est, nec principia proprie sunt substantiæ, cum non sint substantiæ definitæ, necessarium esse videtur, vt alias esse substãtias statuamus, quarum quæque proprie substantia sit, quæ neq; cuiuspiam cõmunione, neq; ex accidenti esse habeat, & vnum. nam quod est vnum specie, id ex accidenti est vnum, non proprie. Vniuersa ergo syllogismi vis est, si sensibilia, & mathematica fuerint vnum specie, nec præter hæc alia fuerit substantia, nullum principium erit vnum numero omnium sensibilium, vel omnium mathematicorum: quod Plato pro absurdo habebat. Postea vero disputabitur sit ne hoc absurdum, vel ne. *Vis syllogismi.*

Si igitur hoc est necessarium, & species ob id ipsum esse necesse est. nam licet non bene positionem suam declarent ij, qui dicunt ideas esse, id tamen est, quod uolunt, & hæc ipsi dicant necesse est unamquãq; idearum substantiam quãdam esse, & nullam per accidens.

Nunc resumendo totum, quod diffuse declarauerat, dicit {Si igitur hoc est necessarium} vt.s. entium principia numero definiantur. Sic enim fiet, vt substantiæ sint, nam commune non est proprie substãtia, ac proinde neque principium, neque elementum {& species ob idipsum esse necesse est} idest profecto idearũ assertores necessaria ratione ducti esse videri possunt, vt in huiusmodi opinionem venirent {nam licet non bene,} idest aperte {positionem suam declarent ij, qui dicunt ideas esse, propterea ꝙ istorum sententia nihil admodum expressum, dictumque tradit {id tamen est, quod volunt, & hæc ipsi dicant, necesse est vnamquãque idearum substantiam quandam esse, & nullam per accidens}.i. vniuersalem, sed vnam numero. communium nãq; substantia non est per se, sed ex accidenti.

At ve-

At uero ea impoßibilia, quæ necesse est euenire, si species posuerimus, & unum numero principia ipsa non specie esse, iam antea diximus.

Cum satis superq; in superioribus textibus Platonis opinionem de ideis exposuisset: Et in vtrāq; partem argumenta posuisset: Penitusq; ostendisset impossibile esse, vt ideæ essent rerum omnium primordia, cum separatæ sint a sensibilibus velut mathematica: Nunc perfecta atq; absoluta hæc quæstione de ideis per modum epilogi finem imponit, vt alias quoque quæstiones & opiniones aliorum philosophorum antiquorū de rebus naturalibus, earumque primordiis exponat, & quid in ipsis veri, quid falsi sit, ostendat. Confert enim plerūque falsa, vt collatione verorum magis appareant. Nam vero, vt ipse quoque multis in locis ait, omnia consonant. Sed reuertamur ad rem. Cum opinionis Platonis adduxisset probabilitatem, excusat se ab absurdis, quæ adduci possunt ad partem negatiuā: & dicit { At vero ea impossibilia, quæ necesse est euenire, si species posuerimus, & } si posuerimus {principia ipsa vnum numero, non specie esse, iam antea} .s. libro primo {diximus} quare bona fronte prætereunda sunt. Animaduerte syllogismum ad partem affirmatiuam breuiter consistere in hoc, quòd si sensibilia, & mathematica fuerint vnum specie, nec præter hæc alia fuerit substantia, nullum principium sit vnum numero omnium sensibilium, vel omnium mathematicorum, quod Plato pro absurdo habet. Sed licet Plato id pro absurdo habuerit, tamen si loquimur de effectiuis principiis, vt sunt Deus, & intelligentiæ, nihil prohibet ea esse numero definita: etiam secundum Peripateticos, vt duodecimo huius dilucidabitur. Sin vero de elementarijs, qualia sunt materialia, & formalia principia, Hæc non sunt numero definita, sed quemadmodum singularia sub eadem specie in infinitum multiplicantur secundum numerum, sic elementaria eorum principia. nec hoc est absurdum, cum infinitudo eorum, non actu sit, sed potentia, ac successione. Hactenus de syllogismi vigore.

CAP. VIII.

Num principia potentia sint, vel alio modo: & num singularia, vel vniuersalia.

TEX. 19. *HIs autem hæc dubitatio propinqua est, utrum potentiæ sint ipsa elementa, an aliquo alio modo.*

Disputat nunc vigesimamprimam quæstionem, & primo mouet eam, deinde argumentatur ad partes, & dicit {His autem hæc dubitatio propinqua est, vtrum potentia sint ipsa elemēta, an aliquo alio modo} idest actu. est autem quæstio hęc propinqua quæstioni proximæ, quoniam proxima quæstio erat, quæ sunt principia, hæc autem qualia sint. introducitur autem hæc quæstio, vt Expositor inquit. tum occasione veterum naturalium, qui solum materialia principia posuerunt, quæ potestate sunt. tum occasione Platonicorum. qui ponentes species esse rerum principia, solū in actu principia esse affirmarunt.

Nam si sint alio modo, erit aliquid aliud principijs prius. potentia nanque illam causam antecedet. Atque non omne, quod est potentia, illo modo sese habere necesse est.

Nunc argumentatur ad partes, & primo quod principia sint potentia: & apud Expositorem textus præsens resoluitur ad vnum syllogismum hypotheticum a destructione consequentis ad destructionem antecedentis in hunc modum: si principia rerum actu essent, aliquid esset prius ipsis principijs: Sed nihil est prius ipsis principiis: ergo principia non sunt actu. Maior ꝓbatur, quoniam potentia prior actu, sicut possibile est prius est ipso inesse. quod autem possibile esse prius sit ipso inesse, probat, quoniam prius est a quo non conuertitur consequentia essendi, vt in libro prædicamētorum dicitur: at sequitur, hoc inest, igitur possibile est inesse, & non conuertitur, videlicet hoc possibile est inesse, ergo inest. quare patet maior. minor etiam ꝑspicua est, quoniam principium idem est quod primū, at primum nihil habet prius. Alexander autem resoluit textum præsentem in duos syllogismos: primus est, si ipsa principia actu fuerint, erit aliquid aliud principiis prius: hoc autem est incommodum, ergo & antecedens: actu ergo non sunt principia. consequentia vero ostenditur, quoniam in eadem re potentia quam actu prior esse videtur: vnde dicit { Nam si } .s. principia {sunt alio modo} .i. actu {erit aliquid aliud principijs prius} & exponit quid erit prius, & dicit {potentia nanq;} subaudi in eadem re {illā causam} .i. illud principium, quod actu ponitur {antecedet} hæc de prima ratione. deinde affert ſm syllogismum, quo probatur eadem consequentia, hoc pacto, si causa, & principiū est actu, aliquid erit prius principiis. deducitur quia potētia prior est actu, sicut posse hoc huic inesse prius est, quam hoc huic inesse. probatum autē est hoc, quia prius est, a quo non conuertitur essendi consequentia. modo sequitur hoc huic inest, igitur hoc huic potest inesse, & non conuertitur. dicit {atq; nō omne, quod est potentia, illo modo} .s. in actu {sese habere necesse est} & sic posse esse prius est quam esse. quare & potentia quam actu prior est. sunt ergo duæ rationes, quæ probant eandem consequentiam.

Sin autem elementa potentia fuerint, fieri potest, ut nullum entium sit. illud enim quod possibile est esse, nondum quoque est. nam fit quidem id, quod nondum est. nihil autem fit eorum, quæ nequeunt esse. has igitur dubitationes de principijs dubitare necesse est.

Nunc argumentatur ad oppositum hoc pacto, si elementa potentia, non aūt actu sint, nullum ens erit actu in rerum natura. consequentia probatur, quoniā potentia est id, quod nondum est. Principia ergo si potentia sunt, hæc ipsa nō sunt. quod si hæc ipsa non sint, ne illa quidem fuerint, quę ex ipsis constituuntur. & ita nullum ens erit in rerum natura, quoniā nec ipsa principia, nec ea, quæ ex ipsis principijs sunt. deinde probat possibile esse id, quod nondum est, hoc pacto. quod fit, nondum est: quod fit, est possibile esse: igitur in tertia figura, possibile esse nondum est. de hac ratione primo accipit maiorem, & dicit {Nam fit quidem id, quod nondum est} demum ponit quandam propositionem loco minoris, & dicit {nihil autem fit eorum, quæ nequeunt esse} per hanc vult habere minorem illam, vt Alexander inquit, quod fit est possibile esse. Ex his colligi potest syllogismus. tunc epilogando cōcludit {has igitur dubitationes de principiis dubitare necesse est} subaudi propter argumenta pro vtraque parte composita.

Et utrum uniuersalia sint, an eo sint modo, quo diximus ipsa singularia esse. TEX. 20.

Vtrum principia sint vniuersalia.

Nunc disputat vigesimam quæstionem, & primo mouet eam, deinde argumentatur ad partes. mouendo autem eam dicit {Et vtrum} scilicet ipsa principia {sint vniuersalia, an eo sint modo, quo diximus ipsa singularia esse, idest an sint per modum ipsorum singularium. Et licet huius quæstionis superius mentionem fecerat, tamen repetit, quoniam adiungit, vt Alexander inquit, quandam difficultatem, quam superius non tetigerat.

Nam si ipsa uniuersalia sint, non erunt substantiæ. nihil enim communium hoc aliquid, sed quale significat. substantiam autem hoc aliquid significare constat.

Nunc argumentatur ad partes, & primo probat elementa, atque principia non esse vniuersalia, hoc pacto, si principia, & elementa sint vniuersalia, principia, & elementa non erunt substantiæ. consequens est falsum, quoniam vel substantiarum non erunt aliqua principia, vel oportebit dicere substantiarum principia non esse substantias: & vtrunque est absurdum. cōsequētia probatur sic, substantia significat subiectum, & hoc aliquid, non autem quale quid. vniuersalia significant quale quid, & non subiectum hoc aliquid. Igitur in secunda figura vniuersalia non sunt substantiæ. recte ergo illatum est si principia sint vniuersalia, principia non esse substantias. de ratione primo affert hypotheticam, & dicit {nam si ipsa} scilicet principia & elementa {vniuersalia sint} principia, & elementa {non erunt substantiæ} deinde probat hanc hypotheticam, & accipit primo minorem, & dicit {nihil enim communium} & vniuersalium {hoc aliquid, sed quale quid significat} hæc est minor, deinde affert maiorem, & dicit {substantiam autem hoc aliquid significare constat} subaudi ergo si vniuersalia sint elementa, atque principia, principia atque elementa non erūt substantiæ. Alexander ait per hoc aliquid esse intelligendum subiectum, quod subiicitur, per quale vero qualitatem circa substantiam. quoniam quale circa substantiam definiunt, vt docuit in prædicamentis. Expositor per hoc aliquid intelligit id, quod in se subsistit. & per quale, illud, quod est vnum in multis, & de multis. & ita substantiam hoc aliquid significare, verum esse dicit, quantum ad primas substantias, nā hæ proprie in se subsistunt, & propterea maxime, & propriissime substantiæ dicuntur. Vniuersales autem substantias ait significare quale, quoniam significant formam in multis existentem. Nam, vt Auerroes ait hic, commune non est singulare, sed est exemplar omnibus singularibus habentibus illam formam, vt ipse exponit duodecimo huius, cum inquit, vniuersalia.n. apud Aristotelem sunt collecta ex particularibus in intellectu, qui accipit inter ea consimilitudinem, idest communem formam, & facit ea vnam intentionem ex his colligitur vniuersales substātias significare quale non quidem qualitatem de prædicamento qualitatis, sed qualitatem substātialem, de qua dicemus quinto huius. Per quæ patet solus ad hoc argumentum, nā secundæ substantiæ sunt substantiæ, licet non significent hoc aliquid, sed magis quale quid.

Qua Auer. Comm. 20.

Comm. 4.

Comm. 19.

Quod si id, quod communiter prædicatur, hoc aliquid erit, digitoq; poterit designari, Socrates sane multa animalia erit, & ipse, & homo, & animal, si unumquodq; hoc aliquid, unumque significat. hæc igitur accidunt, si principia uniuersalia esse ponantur.

Remouet vnam tacitam responsionem, nam ad argumentum prætactum posset dici, & concedi quod communiter prædicatur, esse hoc aliquid. contra hoc obiicit, si commune hoc aliquid significat, & sub expositionem cadit, vt quasi digito demonstrari possit, vt Socrates, & indiuidua substantia demonstratur digito, profecto Socrates erit multa numero animalia ipse videlicet Socrates, & animal, & homo, siquidem & homo, & animal hoc aliquid est, & per se, & sub demonstrationem, expositionemúe cadit, dicit {Quod si id, quod communiter prædicatur, hoc aliquid erit, digitoque poterit designari} Est enim secundum expositio primi, nam hoc aliquid digito potest designari. quippe cum hoc aliquid subiectum sit, Alexander inquit, & per se subsistens: si itaque quod communiter prædicatur, hoc modo sit hoc aliquid {Socrates sane multa} numero scilicet {animalia erit} quoniam cū Socrates sit tria hoc aliquid, videlicet ipse Socrates, & homo, & animal, Socrates erit tria animalia, videlicet {& ipse} scilicet Socrates, primum animal {& homo} scilicet secundum animal, & secundum hoc aliquid {& animal} tertium animal, & tertiū hoc aliquid. Nam animal prædicatur de se ipso, & de homine, & Socrate, homo vero de se ipso, & de Socrate, & Socrates de se ipso tantum. quare Socrates erit tria hoc aliquid, & tria animalia numero: quod cum sit absurdum, erit absurdum, vt quod communiter prædicatur, sit hoc aliquid. tunc epilogando dicit {hæc igitur accidunt, si principia vniuersalia esse ponantur.}

Sin uero non uniuersalia sint, sed ut singularia, non sub scientiam cadunt. scientia nanq; omnis uniuersalium est, quare principiū erūt alia principijs sane priora uniuersaliter prædicata, si ipsorum scientia sit futura.

Licet Alexander tribus modis exponat hunc textū, tamen melius exponit cum ait Aristotelem nunc in alteram quæstionis partem transire, probareq; principia ipsa non esse, vt singularia, & dicit {Sin vero non vniuersalia sint, sed vt singularia}.i. sin vero principia ipsa non sint vniuersalia, sed singularia, & indiuidua, rursus subaudi principia {non sub scientiam cadunt} cuius rationem affert, & dicit {scientia nanq; omnis vniuersalium est} propterea concludit {quare si ipsorum} scilicet principiorum {scientia sit futura principijs sane} ipsis {erunt alia} adhuc principia {priora vniuersaliter} de eis {prædicata} per quæ principia sciētur, vel oportebit asserere principiorum nullā prorsus esse scientiam. Atque hæ quidem, vt Alexander inquit sunt quæstiones in hoc libro disputatæ, rationibusq; probabilibus, ac suadentibus confirmatæ. fieri enim nō potest. vt qui in oppositas partes disputat, ij probabilibus argumētationibus nō utātur. Quę nisi huiusmodi essent, sed necessario syllogizarent, solui nequaquā possent.

Finis Tertij Libri.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER QVARTVS.

Cum eiusdem Augustini Niphi expositione.

CAP. I.

Primum Philosophum considerare ens inquantum ens, & primas causas.

TEX. 1. ST *Scientia quædam, quæ ens ea ratione, qua est ens, & ea, quæ huic insunt per se contemplatur.*

COnueniunt Expositores cum Alexãdro Aristotelem in præsenti libro ꝓcedere demonstratiue. postquã in tertio processit disputatiue, itéq; primo hic definire ea, de quibus hæc scientia considerat. Et primo hic definire ea, de quibus hæc scientia considerat. Et primo proponit esse quandam scientiã, cuius duo est considerare videlicet ens, quatenus est ens, & accidentia per se entis, quatenus est ens, & dicit {Est scientia q̃dam, quæ ens ea rõne, qua est ens contẽplatur} & hoc est primum { & ea, quæ huic}.i. enti ea ratione, qua est ens { insunt per se contemplatur } & hoc est secundum. sic expositores declarauerunt. Intellexerunt enim {per ea, quæ huic insunt per se} accidentia videlicet quæ enti insunt, quatenus est ens. & dixit per se, & non simpliciter, quæ huic insunt, ad significandum ad scientiam non attinere considerare accidentia, quæ per accidens insunt subiecto suo, sed solũ quæ per se insunt. Geometra enim non considerat de triangulo vtrum sit æneus, aut ligneus, sed quatenus habet tres angulos æquales, & reliqua. Alexander vero per ea, quæ per se insunt enti in eo, quod est ens, intelligit communissimas sententias, quæ dignitates dicuntur, quarum communissimam, & nobilissimam illam esse ait Aristoteles, non posse contradictionem simul esse veram. vtrum vero hæc Alexandri expositio sit conueniens, postea videbitur. item per ens, nõ ens, sed ipsum vnũ intelligit, quoniam vt inquit, ens, & vnum subiecto idem sunt, nec tantũ vnum, sed etiã ea, quę vni subijciuntur. de quorum numero sunt idẽ, æquale, & simile. & de oppositis vni, quæ quidẽ sunt plura. oppositorum nanque cognitio ad eandem pertinet doctrinam. quo fit, vt de prædictorum oppositis eadem consideret: immo & de omnibus oppositis. cuncta enim opposita diuersitati subijciuntur, diuersitas autem pluribus. at plura & vnum contraria sunt. Quod si de omnibus cõtrarijs, oppositisq; cognoscit, dubitari non potest, quin de omni ente cognoscat, cũ entia omnia in his contineantur, vt quæ vel contraria sit, vel ex contrarijs consistant. Expositor reddit causam quare scientia, quæ in aliquo subiecto versatur, demonstrat quæ illi per se insunt ex eo, quia scientia non solum subiectũ contemplari debet, sed etiam accidentia, quæ subiecto per se insunt. dixit autẽ { ea ratione qua est ens} quoniam aliæ scientiæ, quæ de entitibus particularibus sunt, cõsiderant quidem de ente, cum subiecta scientiarum omnium sint entia, non tamen considerant ens ea ratione, qua ens, sed qua tale ens videlicet aut numerus, aut linea, aut ignis, aut aliquid tale. naturalis.n. scientia considerat ens ratione, qua mobile, mathematica ratione, qua quantum. at præsens scientia cõsiderat ens ea ratione, qua ens. quo fit, vt hæc limitatio considerandi qua ens, significet quandam in differentiam ad ens mobile, & ad ens quãtum, & ad ens separatũ per essentiam ab ipsa materia. hæc enim scientia contemplatur aut ens separatũ per essentiam a materia, aut ens separatum per indifferentiam: commune tamen mobilibus, quantis, & per essentiam separatis. & ita Aristoteles per hæc intelligit subiectum huius scientiæ materiale, cum dicit ens considerari in hac scientia: & formale, cum dicit ea ratione, qua ens. verum de his in dilucidario. necessitatem vero huius scientiæ, quæ est considerare ens, & ea, quæ enti per se insunt, vt Alexander, & Expositor dixerũt, apparet ex hoc, quia huiusmodi non debent ignota remanere: cum ex eis aliorum depẽdeat cognitio, sicut ex cognitione communium pendet cognitio rerum propriarum. quare fuit necessarium esse quandã scientiam de his. quod si dicas, si qua ens, sit limitatio considerandi, quicquid consideraret metaphysicis, consideraret qua ens, & sic non contemplaretur actum ea ratione, qua est actus, nec potentiam ea ratione, qua potentia, nec substantiam ea ratione, qua substantia. dicendum eam rationem considerandi qua ens, esse intelligendam transcendenter per indifferentiam, & ꝑdicamentaliter per indifferentiam. nam trascendenter per indifferentiam considerat omnia entia, vt mobilia, & quanta, & separata omnia. cõsiderat.n. igem, qua ens, & omnia elemẽta qua entia. insuper & lineam, & numerum, & corpus qua entia. etiam considerat substantias separatas, qua entia. & decem prædicamenta, qua entia. & ita omnia qua entia sunt, transcẽdenter considerat. prædicamentaliter vero considerat vel ea quæ per indifferentiam tantum sunt materialibus, & separatis communia, vt actum, potentiam, substantiam, necessarium, contingens, & cætera talia, q̃ communia sunt per indifferentiã materialibus, & per essentiam separatis. vel ea, quæ tantum cõmunia per indifferentiam sunt separatis per essentiam, & quãtis: vt numerum, & magnitudinem, prius, & posterius, & id genus. ergo limitatio illa qua ens, intelligenda est vel transcẽdenter, vel ꝑdicamentaliter qua ens.

Hæc autem nulla est earum, quæ scientiæ particulares dicuntur. nulla enim cæterarum ipsum ens, ut est ens, considerat. Sed partem quæque aliquam excipiens, id quod ei accidit, contemplatur, ut mathematicæ scientiæ faciunt.

Nunc ei, quod assumpsit, adijcit, diuersam esse hãc scientiam a cæteris disciplinis: & dicit { Hæc autem} .s. scientia, quæ in ente versatur {nulla est earũ, quæ sciẽtiæ particulares dicuntur}.i. a cæteris disciplinis diuersam esse satis est perspicuum considerantibus. deinde affert causam, & dicit {nulla enim cæterarum}.s. particularium scientiarum {ipsum ens, vt est ens, considerat. Sed quæque} earum {partem aliquam}.s. entis.i. certum quoddam {ens excipiens}.s. considerando {id quod ei accidit} hoc est eius accidentia { contemplatur} hoc enim in re quaque proprium est scientiæ {vt mathematicæ scientiæ faciunt} Arithmetica enim numerum considerat, qui ens quoddam est. Geometria

lineas, plana, & solida, quæ & ipsa entia quędam sunt. At metaphysica non ens aliquod, nec partem entis sed ens, qua est ens simpliciter, considerat. qm̃ si versaretur in particularibus entibus, non esset ab illis diuersa.

Quoniam autem principia, summasq; causas quærimus, patet ipsas necessario per se cuiusdam esse naturæ. quod si & ij, qui entium elementa quærebant, hæc principia quærebant, necesse est & elementa eius, quod est ens, quatenus est ens, & nõ per accidens esse. Quapropter & a nobis entis ea ratione, qua ens, primæ causæ sunt sumendæ.

Alexander vult Aristotelẽ docere hanc scientiam sapientiam esse, dum extrema quædam principia, & causas, de quibus sapiens disputat. primum cuiusdam naturæ principia per se esse ostendit, deinde exponit naturã, cuius principia & extremas causas ostendit. Expositor autem melius asserit Aristotelem hic ostendere scientiam, quã præ manibus habemus, habere ens pro subiecto, hac videlicet ratione, cuius principia, & extremas causas quærit metaphysica, est metaphysicæ subiectum: entis qua ens, metaphysica quęrit principia, & extremas causas: igitur ens qua ens est metaphysicæ subiectum. Primo affert vim minoris, cum sua probatione, & dicit { Quoniã autem principia, summasque causas quærimus } .s. nos metaphysici, & non subaudi alicuius alterius naturæ ab ente, hæc est probatio minoris { patet ipsas } .s. causas extremas { necessario per se cuiusdam esse naturæ } .s. entis. est ergo minor, entis qua ens metaphysica quęrit principia & extremas causas. quod autem qui quærit principia extrema, & causas summas cuiusdam naturæ, quærat principia entis, qua est ens, probat, authoritate veterum philosophantium, & dicit { Quod si & ij, qui entium elementa } .s. summa { quærebant hæc principia } .s. entis qua est ens { quærebant, necesse est & elementa eius, quod est ens, esse } elementa { quatenus est ens, & non per accidẽs } quare qui quęrit principia & summas causas cuiusdam naturæ, quærit principia entis, qua est ens. deinde colligit minorem iterũ, & dicit { Quapropter & a nobis } .s. metaphysicis { entis ea ratione, qua ens, primæ causæ sunt sumendæ } quæ fuit minor. & tu subaudias cõclusionem ꝙ ens qua ens, est subiectum metaphysicę. Quo vero ad rem veterum attinet, veteres philosophãtes quærentes summas naturæ causas, ideo quærebant principia entis simpliciter, quia apud eos idem erat ens simpliciter, & ens inquantum ens, idem ens naturæ & ens simpliciter, idem ens sensibile, & ens qua ens. nam nullam substantiam, nullum quoq; ens præter sensibile cognouerunt. Auerroes vero primo commento licet parum ad verba loquatur, tamen nonnulla olim excerpsimus, quæ sunt consideratione digna: quorũ primũ est scientias mathematicas esse de numeris, & magnitudinibus, scientiã vero naturalem esse de ente mobili qua ens mobile. Quod si dixeris, Auerroem oppositum dixisse duodecimo huius, cum ait scientiam naturalem esse de corpore mobili, & in Prologo primi Physicorum, dixisse naturalem scientiam esse de rebus sensibilibus: omnia hæc sunt bene, & probe dicta. qm̃ omnia hæc sunt subiecta accipiendo subiecta pro consideratis in scientia, sed primã communissimum consideratum est ens mobile: ad quod cætera considerata reducuntur. Secundo ait, si acciderit, vt in metaphysica de sensibilibus principia quærantur, hoc non esse in quantum sensibilia, sed inquantum entia, per quæ declarauit metaphysicum non considerare quiditates rerum in particulari: vt in dilucidario exposuimus, sed in vniuersali. Quo vero ad verba attinet, Aristoteles asserit primas causas, extremaq; principia, ac summa non posse esse causas entis ex accidenti, quod Alexãd. declarat ex eo quia per accidẽs causa, vt in auditu Physico exponitur, vno modo dicitur, q̃ non per se primo est causa, vt trianguli æquilateri haberi tres angulos pares duobus rectis nõ dicimus causam esse per se, sed ex accidenti, qm̃ hoc alterius antecedentis priorisque hoc est trianguli per se causa est, & hoc pacto primæ causæ, extremaq; principia, ac summa non possunt esse per accidens causæ entis, qua ens, nam si hoc pacto essent causæ entis qua est ens, alicuius alterius antecedẽtis erunt per se causæ. at ente nihil prius est. alio modo per accidens causa dicitur ipsum accidens, quod accidit causæ per se, vel id omne, quod per accidens per se causæ coniungitur, quo modo Polycletus est causa statuæ per accidens, qm̃ coniungitur statuificæ, qui est per se causa statuæ. & hoc pacto causa per accidens potest non esse causa. & nec hoc modo primæ ac summæ causæ non possunt esse causæ entis, quatenus est ens per accidens. qm̃ tunc possent non esse causæ, quæ cũ primæ causæ sint, non possunt non esse causæ. recte ergo Aristoteles ait primas, ac summas causas entis nõ esse ex accidenti causas, sed per se. Secundũ igitur Ale. Arist. accepit duo, quorum primum est, vt primæ causæ sint quorundam per se causæ. quod declarat, qm̃ si primæ causæ sint quorundum causæ, aliquorum erunt causæ: & cum sint veræ aliquorum causæ, per se causæ aliquorum erunt. Secundum vero est eius naturæ, cuius sunt extrema primaq; principia, & quam inuestigamus non esse alia principia quærenda quàm quæ per se principia sunt, & non ex accidenti. quod authoritate veterum probat, qui rerum elementa indagantes, huiusmodi principia quærebant, & talia ipsarum elementa, quæ essent per se elementa, non ex accidenti. quare nos, qui prima principia & causas entis inquirimus, huius modi principia inuestigare debemus, quę proprie, ac ꝑ se ipsius entis principia sint: & sic hæc erit tertia expositio. nam Alexander innuit duas expositiones. Expositor vero habet aliam sibi propriam. quibus potest addi quarta, vt Aristoteles intendi probare principia prima, & summas causas entis, quas quærimus, esse per se, & non ex accidentia principia, & hoc probauit authoritate veterum philosophantium: & iuxta hanc expositionem Aristoteles primo proponit intentum, & dicit { Quoniam autem principia, summasque causas quærimus } .s. nos metaphysici { patet ipsas } .s. causas, quas quærimus { necessario per se cuiusdam esse naturæ } quam dicimus nomine ens qua est ens, & nõ esse principia ex accidenti. Est ergo id quod dicit, nos metaphysicos quærere causas per se entis, & non ex accidenti. deinde probat hoc authoritate veterum, & dicit { quod si & ij, qui entium elementa quærebant, hæc principia quærebant } .s. quæ essent causæ rerũ per se, & non ex accidenti { necesse est & elementa eius, q̃d est ens, vt est ens & non per accidens } .s. esse ea quę quęrebant. tunc infert intentum, & dicit { quapropter & a nobis eius quod est ens ea ratione, qua ens, primæ causæ sunt sumendæ } quæ videlicet sint per se causæ entis, & non ex accidenti. quæ expositio mihi videtur valde facilis: verbisq; Arist. valde consona. quanq̃, vt Alexã. inquit, dictio sua breuitate obscura est.

Quæ Auer. Com. 1.

Comm. 5.

Cap.

CAP. II.

Quot modis dicatur ens: Ens & unum idem esse: De Ente item & eius speciebus ac consequentibus primam scientiã contemplari asserit.

TEX. 2. *ENS autem dicitur quidem multipliciter, sed ad unum, unamque quandam naturam, non æquiuoce.*

Expositor interpres non contemnendus asserit hic Aristotelem proficisci ad diluendas quæstiones, quæ proximo libro disputatæ fuerunt de consideratione huius scientiæ: & primo procedere ad diluendam septimam quæstionem, quæ erat, vtrum circa substantias tantum sit præsens contemplatio, an & circa ea, quæ per se substantijs accidunt: quod est quærere vtrũ de substantijs, & per se accidentibus præsens consideratio est, an substantiæ considerentur in vna scientia, per se vero accidentia in altera: & ostendit primo quod huius scientię sit considerare tam de substantijs, quam de accidentibuss: & componit syllogismum in hũc modum, ea omnia entia, de quibus ens dicitur multipliciter, non quidem æquiuoce, sed ad vnum vnamq; naturam considerantur in hac vna, ac eadem scientia. substantiæ & accidentia sunt entia de quibus ens dicitur multipliciter, non quidem æquiuoce, sed ad vnum, vnamq; naturam. ergo substantiæ & accidentia considerantur in hac una, eademq; scientia. de syllogismo vult Expositor, vt primo ponat minorem. Secunda ibi { vt igitur & omnium } ponat maiorem. Tertia ibi { patet igitur } vt ponat conclusionem. Quæ expositio pulchra est, & satis ad modũ cõmoda verbis Arist. Alexan. vero vult quod cum Aristo. dixisse entis qua ens quandam haberi doctrinam, & docuisset quæ sint huius principia causæq;, huiusmodi scientiam sapientiam esse confirmans, ꝙ deinceps quomodo entis sciẽtia vna esse posit, nunc ostendat. causam vero cur hoc ostendat, assignat ex eo quia ens æquiuocum esse videtur, æquiuocorũ autem non est vna natura, neq; ars vna, vnave sciẽtia, neq; principia eadem. Quare vult, vt primo diuisionem proponat eorum, quæ sub cõmuni aliquo disponũtur, ordinãturq;, cuiusmodi sunt æquiuoca, & vniuoca, & analoga, quæ ab vno aliquo, vel ad vnum aliquod dicuntur. qua partitione vsus, ens neq; genus eorum, de quibus dicitur, esse demonstrabit, neq; rursum æquiuocum esse: sed vniuocorũ æquiuocorumq; medium tenere. demũ cum docuisset ens ab vno, & ad vnum ita dici, vt sanum, cum his assumit entis vnam esse scientiam: quæ expositio pulchra etiã est, & verbis Arist. cõsona. habet tñ dubitationem, qm̃ Arist. hic soluisset quæstionem, quam non disputasset in libro proximo, cuius cõtrarium proposuit proximo libro asserens se velle disputare quæstiones oẽs, quas hoc libro est definiturus. fortasse Alexander defendi potest, qm̃ hæc queſtio non est de principalibus, sed de obiter occurrentibus. Modo Aristo. proposuit omnes principales quæstiones, quas diluere intẽdit in hoc libro, non tamen omnes, quæ obiter occurrunt, quarũ est hæc, quam hic determinat. Sed sequendo expositionem Expositoris Aristotelis. affert minorem, & dicit { ens autem dicitur quidem multipliciter, sed ad vnum vnamque quandam naturam non æquiuoce } & sic vult, vt ens dicatur nec vniuoce, nec æquiuoce, sed analogice: quæ fuit minor.

Sed ut & omne sanum ad sanitatem dicitur, partim quia seruat, partim quia efficit. partim quia indicat ipsam, partim quia est susceptiuum ipsius.

Cum accepisset minorẽ, exponit eam exemplis, & primo accepit exemplum, quando multa recipiũt vnũ nomen, qm̃ comparantur ad vnum, sicuti ad vnum finem, vt Auerroes exponit hic, & dicit { Sed } ipsum ens { dicitur, vt & omne sanum ad sanitatem, partim, quia seruat }. s. sanitatem, vt ratio victus { partim, quia efficit }. s. sanitatem vt potio, vel detractio { partim, quia indicat ipsam } vt lotium sanũ dicitur, quia est indicium sanitatis { partim, quia est susceptiuum ipsius } . s. sanitatis, vt animal, quod sanitatem recipit. hæc igitur omnia sana dicuntur per attributionem ad vnam, eandemq; numero sanitatem. eadem. n. numero est sanitas, quam Socrates recipit. lotium indicat, potio vel detractio efficit, & ratio victus seruat. per quæ declarauit illud vnum, ad quod analogata deferuntur, & per quod analogum de eis prędicatur, non solum esse vnũ definitione, rationeq;, sicuti vniuocata sunt vnum ratione, sed vnum numero, quale vnum numero est sanitas ipsa. & propterea proposuit ens dici multipliciter, non quidem æquiuoce, sicut Pompilius casu, temereq; dicitur de Numa, & de meo nepote Sed per attributionem ad vnum, ad vnũ dico non tamen ratione vnum, vt vniuocata dicuntur, sed numero vnum, quod est vnum, sicuti vna quædam natura. quibus patet analogum differre ab vniuoco, & ab æquiuoco. ab vniuoco quidem qm̃ vniuocum prędicatur de suis significatis, quatenus significata attribuuntur ad vnum ratione, vt animal de homine & equo, quatenus homo, & equus referuntur ad vnam animalis communem rationem. at analogum prędicatur de suis analogatis, quatenus analogata referuntur ad aliquod vnum, non solum ratione, sed numero. vt sanum de victu, de lotio, & de potione, & de animali: quatenus victus, lotio, potio, & animal referuntur ad vnam sanitatem, quæ est vna non solum ratione, sed numero. licet ad eam non referantur eodem modo. qm̃ animal refertur ad sanitatem, vt subiectum: lotium, vt indicium: victus, vt causa. ab æquiuoco vero, qm̃ licet vnum cõmune sit nomen, quod de æquiuocatis dicitur, tamen æquiuocata non recipiunt illius nominis prædicationem, vel quia referãtur ad vnam rationem, vel ad vnam numero naturam, sed illius nominis prædicationem suscipiunt casu, temereque: vt nepos noster, & Numa prædicationem quidem nominis Pompilij suscipiunt, nulla tamen interposita vnitate, nec rationis, nec naturæ: sed casu, fortuitoq; euenit, vt ambo eodem nomine vocentur. Hanc vero differentiã Alexander vir doctissimus ostẽdit cum ait. nam hæc. s. analoga ab illorum alterutro differunt, qm̃ vniuocata sub genere quodam cõmuni ponuntur, omniaq; pariter, ac similiter participant ea natura, q̃ per genus, quod dicitur, significatur. æquiuocis autem nomen, ẽm quod de ipsis communiter dicitur, solum est cõe, & nihil aliud inter ipsa. quæ vero ab vno & in vnum dicuntur. i. sed analogata neq; eam paritatem inter se ipsa seruant, quam vniuocata ad id, quod prædicatur. neque rursus æquiuocatorum diuersitatem habent. Sed ipsis communitas quædam competit, quatenus referuntur ad aliquid, quod est vnum non tantum ratione, verum etiam numero. Quod si dices huiusmodi cõe, quod dicitur per attributionem alibi sub ęquiuocis statuit. hic vero vult ipsum ab ęquiuocis differre. Respondet Alexander & dicit, hic autem

accuratius partiendo ab æquiuocis discrepare ait. loquutus est igitur hic arctius, alibi fusius de æquiuocis ipsis. Discrimen igitur, vt Alexan. inquit, inter æquiuoca arctius accepta, & analoga, exponit, quoniam talia analogata non solum nominis societatem obtinēt, nec ista inter se ita se habent, vt quæ propriè æquiuoca intelliguntur, quibus nominis cōmunitas fortuito contingit, sed causam quandam habent, cur eodem nomine vocentur. sana.n. per attributionem ad naturā quādam appellantur, qm̄ sana dicūtur, quod ad sanitatem aliquo modo sese habeant, hoc.n. dicitur sanum, quia sanitatem seruat: ut modicus cibus, vt exercitationes, deambulationesq;, illud vero, quia sanitatem affert, vt medicamentum, & omnia remedia. aliud quod sanitatis est signū, vt probus color, cōmodaq; spiratio. aliud deniq;, quia sanitatis est excipiens, vt corpus recte valere aptum. quare siquid sanum appelletur, quod nihil ad sanitatem pertineat, id æquiuoce ad cætera sana dicetur. Quibus perspicuum est apud Alex. nulla posse esse vniuoca siue vniuocata, quæ non sub vno communi genere ponantur. per quæ declarauit solum genera esse prædicata, quæ vniuoce prædicentur.

Et medicum item ad medicinam. aliud enim medicum ex eo dicitur, quia medicinam habet. aliud, quia aptum est ad ipsam. aliud, quia opus medicinæ est, & alia sumemus, quæ simili modo dicta sunt.

Cum assignasset vnum exemplum analogatorum, quando comparantur plura ad vnum, sicuti ad finem, affert 2m exemplum in analogatis, qn̄ comparātur plura ad vnum, sicuti ad principium effectiuum, vt Auerroes exponit hic, & dicit { Et medicum item } subaudi analogice dicitur de pluribus, quatenus illa referuntur ad vnum principium effectiuum, videlicet { ad medicinam } quæ est medendi ars, quæ exponens, dicit { aliud .n. medicum ex eo dicitur, quia medicinam }.i. medēdi artem { habet } quod proprie, ac potissimum medicū nuncupatur, vt medicus peritus, Hippocrates, vel Galenus { aliud, quia aptum est ad ipsam }.s. habendam, excipiendamq;: quales homines sunt, qui ex principijs generationis ita effecti nascuntur, vt facile medendi artem excipiant: adeo quidem, vt proprio ingenio quędam medicinalia agant, atq; operentur { aliud, quia opus medicinæ est } atq; perfectio, vt aliquid, quod medice rescissum est, medicum esse dicimus: & amplificans sermonem dicit } & alia sumemus }.s. in exemplis huius analogi medici { quæ simili modo }.s. medica { dicta sunt } vt hæc, quæ diximus, vti instrumentū faciens ad medicinam, & medicamentum, quin & liber medicus vocatur, quia de medicina hoc est de arte medendi scriptus est. omnia.n. hæc, & talia simili ratione medica dici possunt. aut aliter exponi potest { & alia sumemus, quæ simili modo dicta sunt, subaudi per analogiam ad vnum, quēmadmodū dicūtur sanum, & medicum: vt bonum, & figura, & numeris ex illorum genere videri possunt: & vtraq; expositio consona verbis est. Sed occurres, qm̄ analogum semper dicitur per prius de vno quam de alio. modo nec in primo exemplo de sano, nec in secundo de medico videtur aliquid per prius dici. Et responsio est, quoniam omnia sana, vt Alexander innuit, dicuntur per analogiam ad animal, in quo est sanitas, vt in subiecto: & omnia medica dicuntur medica per analogiam ad medicum peritum, in quo vt in subiecto est ars medendi: & sic tam in primo quam in secundo exemplo est, aliquid per prius tale quam alia.

Sic & ens multis quidem modis, sed ad unum principium dicitur. quædam enim quia substantia sunt, entia dicūtur. quædam, quia substantiæ sunt affectus. quædam quia sunt ad substantiam uia. aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut effectiua generatiuaq; substantiæ, uel eorum, quæ ad ipsam substantiam dicuntur, aut alicuius horum negatio, uel substantiæ. quocirca & non ens non ens dicimus esse.

Cum accepisset exēpla, quibus aliqua intelligi possunt contineri sub vno per attributionem ad vnū, nūc redit ad propositum, & dicit { Sic & ens multis quidē modis, sed ad vnum principium dicitur } multis quidē modis dicitur quia non est genus, nec species, quemadmodum nec cōmemorata sunt genera, aut species { sed ad vnum principium dicitur } quoniam non protinus æquiuoce dicitur. non.n. solum equiuoca multipliciter dicuntur, sed ea etiam, quæ ab vno & ad vnum referuntur, vt se habent ea, quæ cōmemorata sunt, & ipsum ens. & per principium non finem, vel effectiuum principium, vt in cōmemoratis exemplis, sed subiectū intelligit, quod vicem materialis principii subest: p quod accidentia constituuntur inesse, vt Auerroes hic ait. Deinde exponit qūo ad vnum omnia, quæ sunt, entia dicunt, & quid est principale, de quo ens dicitur, & ait { quædam.n. dicuntur entia, quia substantia sunt } substantia,.n. quia per se habet esse, ideo dicitur principaliter ens, & per prius, & proprie. Et quæ substantiæ accidunt. entia quoq; nuncupantur, nouem.s. genera. licet ipse non vtatur exemplis ad hunc modum, vt cuiusque generis vnum apponat, sed quædam cōmemorat, quæ substantiæ insunt, quæq; per ipsam sunt, atque dicūtur: quorum multa sub vno genere, vnoq; prædicamento ponuntur. vtitur vero prima entis diuisione ex ijs, quę fiunt in prædicamentis, qua videlicet entia diuiduntur in substantiam, & accidentia, ad hunc modum { quædam.n. entia dicuntur, quia substantia sunt } quædā vero subaudi entia dicuntur, quia substantiæ accidunt. Deinde exponit quæ sunt hæc, & dicit { quædam } substantiæ entia dicuntur { quia substantiæ sunt affectus } vt caliditates, humiditates, frigiditates, siccitates, & omnino qualitates passiuæ. vel aliter { affectus }.i. propria accidentia, vt ridere hominis, rudere asini: & cætera id genus { quædam }.s. sunt accidentia substātiæ entia { quia sunt ad substantiam via } vt generatio, accretio, & motus { aut } vt { corruptiones, aut } vt { priuationes } corruptiones.n. & priuationes dicuntur substantiæ entia, corruptiones, quidem, quia imminutio, & senecta, vt Alexander exponit, aliquid substantiæ sunt. priuationes vero, vt cęcitas, & surditas. hæ.n. entia sunt quia substantiæ aliquid sunt. est nāq; priuatio substantiæ. Expositor vero per corruptiones, vias ad non esse intelligit, & per priuationes ea, quæ formis opponuntur: quæ entia substantiæ dicuntur, qm̄ substātiæ quicquam sunt { aut qualitates }.s. entia substantiæ dicuntur, subaudi, quia aliquid substantię sunt. & Alexāder per qualitates exponit habitus, & dispositiones, & figuras, non.n. per qualitates, passiuas qualitates intelligit Arist. quas intellexit per affectus, qm̄ bis idem diceret. Expositor autem per qualitates quædam accidentia intelligit, quæ sunt, vt Aristoteles inquit { aut effectiua generatiuaq; substantiæ, aut } effectiua generatiuaq; { eorum, quæ ad substantiam dicuntur }.i. quæ

substantiæ insunt. Alexander vero per qualitates, vt diximus, intelligit habitus, dispositiones, & figuras. & cũ dixit Aristoteles { effectiua generatiuaq; substantiæ } hæc vtraq;, vt vnum dixit, ad hunc modum { aut } dicuntur substantiæ entia { effectiua, generatiuaq; substantiæ } & intelligit per effectiua generatiuaq; substantiæ, vt Alexander inquit, actiones, per quas substãtiæ generantur. nam semen, per quod substantia generatur, substantia est. aut, vt Alexander inquit, effectiuũ vt diuersum a generatiuo dixit, & talia erunt, quæcũq; causæ sunt, vt aliqua mutentur in substantiam, vt calefacere, causa est generationis quorundam animaliũ { aut } subaudi substantiæ entia dicũtur effectiua { eorum, quæ ad ipsam substantiam dicuntur }.i. eorũ, quæ accidunt substantiæ. quæ.n. scientias, colores, affectionesq;, quæ substantiæ accidunt, efficiunt, entia substantiæ dicuntur. discere.n. effectiuum est scientiarũ, exercitationes effectiuæ sunt bonę habitudinis, parcus victus valetudinis. vel fortasse per ea, quæ ad substantiã sunt, & dicuntur, intelligit qualia, quæ ad aliquid nuncupantur. nam hæc in habitudine substantiarum habentur. quæ enim effectiua sunt eorum, quæ ad aliquid sunt, substantiæ entia dicuntur { aut alicuius horum } scilicet quæ substantiæ accidunt { vel } ipsius substantiæ { negatio } etiam ens substantiæ dicitur. tam enim negatio alicuius accidentis, quam negatio substantiæ ens substantiæ dicitur. quoniam vtraque habitudinẽ quandam ad substantiam habet. deinde affert signum, quo scire poterimus negationem substantiæ, uel accidentis esse substantiæ ens, & dicit { quo circa & non ens dicimus esse non ens } idest de non ente, quod est entis priuatio, esse prædicamus, quoniam est aliquid entis licet non simpliciter ipsum esse dicimus, sed esse non ens. ex his patet hoc in loco, ut supra diximus, Aristotelem non sic usum esse exemplis, ut cuiusque nouem prædicamenti unum exemplum apposuerit, sed quædam enumerasse eorum, quæ substantiæ insunt, & propter ipsam & sunt, & dicuntur, quorum multa & eidem prędicamento subijciuntur. itaque prima potius earum entis diuisionum, quæ in prædicamentis fiunt vsus esse videri potest, qua entia in substantiam & accidentia dissecantur. Auerroes autem in præsenti textu, colligi ens dici de primis intelligibilibus, quæ sunt res primæ intentionis, & de secundis, quæ sunt res secundæ intentionis, quales negationes sunt, & priuationes. nos vero ex his, quæ Auerroes inquit, colligimus negationes, & priuationes esse res secundæ intentionis: licet non careat quæstione.

Que Auer. Comm. 2.

Non solum eorum quæ secũdum unũ, sed eorum, quæ ad unam naturã dicũtur, unius est scientiæ speculari.

Vt igitur & omnium sanorum, sic & cæterorum similiter una scientia est. non enim solum eorum, quæ per unam rationẽ dicuntur, una scientia est contemplatrix, sed eorum etiam. quæ ad unam dicũtur naturam, etenim hæc quodam modo una ratione dicuntur.

Cum hæc de ente ipso præclarasset, nunc, vt Alexander inquit, declarat quõ entis vna scientia esse possit. Vel vt expositor dicit, nunc accipit maiorem syllogismi, acceperat.n. & exposuerat per exempla minorem, ergo nunc accipit maiorem, & dicit { Vt igitur & omnium sanorum, sic cæterorum } quæ { similiter } se habent vt sana { vna scientia est } est ergo maior, vt omnium, quæ analoga dicuntur, sint in vna scientia consideranda: quam statim exponens dicit { non.n. solum eorum, quæ per vnam rationẽ dicuntur }.i. quæ vniuoca sunt { vna scientia est contemplatrix, sed eorum etiam, quæ ad vnam dicuntur naturam }.i. sed etiam analogorum. Cuius rationem affert, & dicit { etenim hæc } scilicet analoga, quæ dicuntur ad vnam naturã { quodammodo vna ratione dicuntur } quippe cum natura vna sit vna numero, & ratione dixit autem { quodam modo } quoniam non cuncta pariter, & ex æquo participant natura illa. non omnia sana pariter, & ex æquo participant sanitate, propter quam sana dicũtur, nec omnia medica pariter, & ex æquo participant arte medendi. sic nec omnia entia pariter, & ex æquo referuntur ad substantiam, propter quam dicuntur entia.

Patet igitur quoque quo entia sunt, in una scientia esse cõsideranda.

Nunc affert conclusionem syllogismi, & dicit { Patet igitur entia quoque, quo entia sunt in una scientia esse consideranda } dixit autem { quo entia sunt } qm̃ non quatenus musica, aut medica, aut sana, sed qua entia sunt.i. sed qua entis natura participãt. Vnde & Auerroes dicit, res quæ pertinent ad vnam scientiam, non tm̃ sunt, quarum subiectum est tantum vnum genere aut specie, quæ dicuntur vniuoce, sed quarum esse attribuitur vni fini, aut vni agenti, aut vni subiecto.i. aut vni materiali principio. Secundo affert Auer. differentiam inter æquiuoca, & analoga ex eo, quia analogis potest attribui vnum per se, & essentiale prædicatum: æquiuocis vero nequaquam, nisi casu. Nam Pompilio meo nepoti, & Pompilio Numæ attribuitur hoc prædicatum homo, & animal, & substantia, sed casu: sicuti nomen Pompilius eis casu tributum est. Item æquiuocis etiam attribui potest prædicatum accidentale, qm̃ canis stella, & canis piscis, & canis latrans est pulcher. non tamen competit eis essentiale prædicatum omnino, nisi casu, vt dixi. At analogis & accidẽtales, & essentiale prædicatum competere potest.

Que Auerr. Comm. 2.

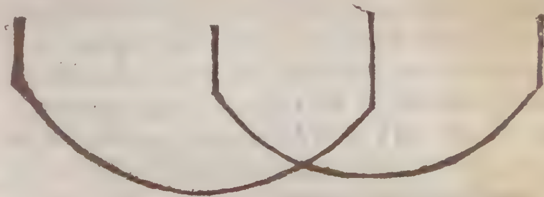
Vbique autem scientia est proprie ipsius primi, & ex quo cætera pendent, & propter quod dicuntur. quod si hoc est substantia, ipsum Philosophum principia substantiarum, causasq; habere oportet.

De continuatione huius textus ad præcedentẽ vna expositio est quod Aristotelis soluat quæstionem, quæ accidit ex eo, quia dictum est omnia entia pertinere ad metaphysicam. hinc emergit quæstio vtrum ęque primo metaphysica consideret de omnibus entibus, quã quæstionem soluens asserit Aristoteles metaphysicam non æque primo omnia entia considerare, sed de substantia principalius cuius. rationem affert, qm̃ scientia considerans aliqua plura habentia ordinem attributionis, principalius considerat illud, ad quod omnia alia attribuuntur: tale est substantia inter omnia entia: igitur primo & principaliter metaphysica contemplatur substantiam & substantiarum principia, & causas. Expositor sic continuat, quod postquam declaratũ est metaphysicum considerare de omnibus entibus, nunc ostendat metaphysicum principaliter considerare de substantia, & de principijs substantiæ: ex eo, quia substantia est primum, & principale ens. Alex. vero quasi in idem veniens asserit Aristotelem nunc velle concludere scientiam, quæ est de ente esse primo de substantia: & syllogizat sic, omnis scientia, quæ est de pluribus, quæ habent attributionem ad vnum primum, est proprie de illo primo: scientia, quæ est de ente, est de

pluribus per attributionem ad vnum primum : igitur ſcientia, quæ eſt de ente, eſt proprie, & principaliter de illo primo, ad quod cætera attribuũtur. hic eſt primus ſyllogiſmus. ſecundus vero eſt, primum, ad quod omnia attribuuntur, eſt ſubſtantia: ſcientia de ente eſt proprie, & principaliter de primo, ad quod omnia attribuuntur: igitur ſcientia de ente eſt proprie, & principaliter de ſubſtantia. De ſyllogiſmo primo tãgit maiorẽ, & dicit {Vbique autem ſcientia }.i.omnis ſcientia, ſubaudi quæ eſt de pluribus, quæ habent attributionem ad vnum { eſt proprie ipſius primi } ſubaudi ad quod cætera habent attributionem : quam probat Alexander, quoniam ars medendi, cum ſit omnium, quæ ſana nuncupantur, proprie tamen, ac præcipue ſanitatis eſſe cenſetur, ex qua cætera huiuſmodi nomen ſortiuntur. Similis eſt ratio doctrinæ, quæ de bonis habetur, proprie nanq; & præcipue perfectiſsimi bonorum eſt. minorem vero, & concluſionem relinquit nobis. De ſecundo vero ſyllogiſmo accepit maiorem etiam, & dicit { quod ſi ſubſtantia eſt hoc } ſcilicet primum entium, ad quod omnia entia attribuuntur, deinde ſubdit concluſionem, & dicit { ipſum Philoſophum } ſubaudi qui contẽplatur ens {principia ſubſtantiarũ, cauſaſq; habere oportet} ideſt oportet contẽplari ſubſtãtiã principaliter conſiderãdo eius principia & cauſas.

Omnis autem generis unius & ſenſus unus, atq; ſcientia eſt: ueluti grammatica, quæ eſt una, omnes contemplatur uoces. quapropter & entis quà ens eſt quæcunque ſunt ſpecies, unius eſt ſcientiæ genere, & ſpecierum ſpecies contemplari.

Hic textus vno modo exponitur á iunioribus, quòd Ariſtoteles afferat ſecundã rationem, qua probet metaphiſicam conſiderare omnes partes entis, & potiſsimum eam, ad quam cætera attributionem dicunt. Expoſitor vero aſſerit Ariſtotelem velle probare primũ Philoſophum conſiderare de omnibus ſubſtantiis. nã cum probaſſet eſſe de ſubſtantia primo, & principaliter in metaphyſica conſiderandum, nunc probare ait eſſe conſiderandum de omnibus ſubſtantijs. quæ expoſitiones vix verbis applicari poſſunt. Quare cum Alexandro viro doctiſsimo dico ꝙ cum Ariſtoteles præfatus eſſet ad philoſophum principiorum, & cauſarum ſubſtantiæ cognitionem pertinere nunc oſtendat non de ſubſtantia ſolum, ſed in vniuerſum de omni ente, vt ſupra dixit, qua ens eſt conſiderare, philoſophi munus eſſe: vt dicit { Omnis autem generis unius & ſenſus vnus eſt} videlicet in ſenſibilibus{ atq;} perinde in ſcibilibus vna {ſcientia} & per genus. non genus prædicamentarium, ſed communius pro natura accepit. quibus enim eſt aliqua natura cõis, ea latius accepto vocabulo genera nuncupantur. huiuſmodi autem ſunt analoga, quæ ab vno aliquo eſſe mutuãtur, vel in unũ referuntur, verbi cauſa, in ſenſibilibus, quę participant natura eadem, uel certo quodam ſenſibili, quod ſub aliquem ſenſum cadit, ea omnia ſenſu eodem percipiuntur vt colores omnes ſub viſu cadunt, quia ſunt eiuſdem generis, relatione ad ipſum album : quod viuendi ſubijcitur ſenſui. Simili ratione ſtrepituum vnus eſt ſenſus, vnus item ſaporum, eademq; ratio in ſingulis ſenſibilium generibus reperietur { vt } viciſsim ſubaudi {grammatica, quæ eſt vna} ſcientia videlicet { omnes contemplatur voces}non certam quandam vocẽ verbi gratia, ſolum acutam, ſed omnem vocem. qua ſcilicet uox eſt, contemplatur. ex hoc concludit propoſitum, & dicit{quapropter & entis, qua eſt ens, quæcunq; ſunt ſpecies } ſcilicet entis { vnius eſt ſcientiæ genere } contemplari ideſt quot genera entis ſunt intelligere, & non ſolum entis genera, ſed ſpecierum ideſt generum {ſpecies} ideſt differentias contemplari. Dictũ eſt enim ad vnam genere.i. ad vnam ſecundum genus ſcientiam pertinere cõſiderare ſpecies omnes entis, & communes entis differẽtias, quatenus eſt ens. dico quatenus eſt ens, quoniam particulares ſpecies, & particulares entis differentias, ſub propriis rationibus conſiderant particulares ſcientiæ. At particulares ſpecies, particulareſq; differentias, qua ens ſunt, hæc ſcientia contemplatur. ideo poteſt aliter exponi { quapropter & entis, qua eſt ens, quæcunq; ſunt ſpecies} .ſ. entis. i. genera {vnius eſt ſcientiæ genere contemplari}.i. pertinent ad vnam ſcientiam ſecundum genus : videlicet ad metaphyſicam {Et ſpecies} videlicet generum entis {ſpecierum} ſcientiarum.ſ. eſt { contemplari }.i. & ſpecies generum entis pertinent ad ſcientias ſpeciales, vt ens mobile ad naturalem philoſophiã, & ens quãtũ ad mathematicã. vnde Alex. innuẽs vtrãq; expoſitionẽ hãc ſecundã ſic probat, nã quẽadmodũ ſe habet genus ſcibile ad ſibi ſubiectas ſpecies, ſic genus ſcientię huius

ad eiuſdem ſcientiæ ſpecies. ergo uiciſsim, vt genus ſcibile ad genus propriæ ſcientiæ ſe habet, ſic ſcibilis ſpecies ad ſpecies ſcientiæ. Eſt autem genus communiſq; entis natura communi, ac generali philoſophiæ ſcibilis. partes igitur entis philoſophiæ partibus ſcibiles erunt. itaq; cuiuſq; entis ſpeciei eſt aliqua ſcientia ex ijs quæ ſub philoſophia, velut ſub vna quadam ſcientia, ſunt ordinatæ. Ex his, quæ Ariſtoteles dixit, Alexander colligit primo diuiſionẽ entis in genera ad primam philoſophiam pertinere: quam ipſe fecit in prædicamentis. colligit ſecundo ſimul cum hoc, quonam modo philoſophia ſit, vna ſcientia vniuerſaliter videlicet intelligendo per philoſophiam, & quonam modo ſpecies philoſophiæ ſint quæcunq; habentur de ente. nam prima philoſophia, quæ proprie ſapientia nũcupatur, quæq; de ſempiternis, ac immobilibus, diuiniſq; conſiderat, philoſophiæ pars eſt. Itaq; ſapientia licet vniuerſalis, & prima ſit, vt quæ de ente in eo quod eſt ens, non de aliquo ente contempletur, ſubijcitur tamen philoſophiæ. Sub hac igitur collocatur tum prima philoſophia, quę circa primas ſubſtantias verſatur, tũ phyſica, quę diſputat de naturalibus, deq; motu, & mutatione, tum ſi qua eſt, quæ agenda contempletur. Talia enim ſunt particularia quædam entia. colligit tertio philoſophiam.ſ. primam, qua ens in eo quod eſt ens conſideratur eſſe vnam genere, quod illis verbis aperuit, quæ initio huius libri conſcripſit {hæc autem nulla eſt earum, quæ ſcientiæ particulares dicuntur} quæ quidem principia, primaſq; cauſas, atq; ſubſtantiam conſiderat, ſimulq; prima eſt & vniuerſalis, ex ijs enim

enim quæ ab vno,& ad vnum dicuntur, id primũ eſt, & vniuerſale,quod q̃, vt ſint alijs eſt cauſa, vt idem in quinto quoq; huius operis libro declarabit. hæc ſunt quæ Alexander colligit. in quibus non parua eſt qõ, nam cum ſexto libro huius operis Ariſtotelem ſcientiam contemplatricem diuiſerit in tres in phyſicam, mathematicam, & metaphyſicam: Alexander tamen non expoſuit vtrũ mathematica ſit pars philoſophiæ, quã diuiſit in metaphyſicam,& phyſicam,& moralẽ: & ita videtur mancus. fortaſſe ſolutionem innuit illis verbis tum ſiqua eſt, nam mathematica quatenus eſt de particulari ente, videtur pars philoſophiæ vniuerſaliſsimæ, quam diuiſit modo, quo diximus. nec ab ratione,quoniam cum mathematica ſit pars ſcientiæ contemplatricis, videtur etiam pars philoſophiæ, eſt enim philoſophia idem quod contemplatrix ſcientia. ex his etiam Alexander concludit ſolutionem quæſtionum,quæ proximo libro propoſitæ ſunt, vtrum eiuſdem ſcientiæ ſit de cunctis ſubſtantijs conſiderare, de quo quæſtione tertia proximo libro diſſeruit: an alia ſcientia aliam ſubſtantiam conſideret. & num ad eandem ſcientiam pertineat de ſubſtantia, & de ſubſtantiæ accidentibus diſputare,de quo libro proximo quæſtione ſeptima diſputauit: hæ enim ambæ definitæ ſunt præſenti loco.

TEX. 3. *Si itaque ens & unum ipſum idem ſunt atque una natura (ex eo, quia mutuo ſeſe conſequuntur, quemadmodum principium, & cauſa) non tamen unam ſubeunt rationem. nihil autem refert, ſi hæc quoque hoc pacto eadem eſſe putauerimus. Sed & ad propoſitum magis conducit.*

Alexander exponit hunc locum non vna ratione. nam in calce ſextæ enarrationis vult,vt Ariſto. ſoluat qõnem aliam huic proximam, quam proximo libro octauam fecimus,vtrum videlicet de eodem,& diuerſo,& de ſimili & diſsimili, & de identitate & contrarietate,& de priore, & poſteriore,& de cæteris omnibus talibus ſit conſideratio huius ſcientiæ: quæ de ente cõtemplatur. quam expoſitionem ſequitur Expoſitor: vbi animaduertendum ea, quæ propria enti ſunt,conuertibiliaq; cum ente, alia eſſe,quæ vno nomine deſignantur, vt vnum bonum,verum,& cætera id genus. alia ſunt quæ per diſiunctionem accipiuntur, quæ non ſimpliciter conuertuntur cum ente, ſed diſiunctione, per quam circũloquimur quodddam proprium conuertibile cũ ente, quod proprio nomine caret, vt ſunt idem,vel diuerſum,contingens vel neceſſarium, actus vel potentia, & cætera id genus. Ariſt. ergo, vt aiunt, primo oſtendit in hac ſcientia eſſe conſiderandum de vno & de ſpeciebus vnius,dans intelligere ꝑ vnũ.omnia alia,quæ vno nomine deſignantur conuerti cũ ente,ſecunda ibi {cum autem vnius ſit facultatis} oſtendit ſecundo hanc ſcientiã conſiderare cætera, quæ ſub diſiunctione conuertuntur cum ente. Auer. autẽ vult qui cum Ariſt. declaraſſet ad eandem ſcientiam pertinere eſſe conſiderãdum de ente,& de cauſis entis, hoc eſt de ſubſtantia,& de cauſis ſubſtantiæ,hic velit declarare in eadem ſcientia eſſe conſiderandum de vno: fauit huic expoſitioni, quoniam Ariſto. in textu hoc ꝓbat. In principio vero ſeptimæ enarrationis Alexãder, poſtq̃ docuit inquit, vnius doctrinæ minus eſſe de ente, qua eſt ens, & quot,& quæ ſunt ſpecies entis, differere,deinceps.ſ.in præſenti textu quot, & quę ſunt entis ſpecies,oſtendit. pro cuius rei declaratione, vt ait, primum docet vnum atq; ens ſubiecto inter ſe eadem eſſe, vt inde inferat tot habere entis ſpecies, quot ſunt vnius ſpecies. Secundo docebit eiuſdem eſſe ſcientiæ de multitudine conſiderare, cuius eſt conſiderare de vno,q̃m oppoſitorum cognitio eiuſdem ſcientiæ munus eſt. Eſt autem vni multitudo contraria,& multitudinis ſpecies vnius ſpeciebus opponuntur. quare ex his concludetur tot eſſe ſpecies entis, quot ſunt ſpecies vnius,atq; multitudinis,& omnes eſſe conſiderandas in præſenti ſcientia. docet ergo primo vnum atq; ens ſubiecto inter ſe eadem eſſe, vt ſit ſyllogiſmus eorum, quæ ſubiecto inter ſe ſunt eadem,ſpecies tot & eædem ſunt.ens & vnum ſubiecto inter ſe eadem ſunt. igitur entis & vnius totidem & eædem erunt ſpecies: huius ſyllogiſmi primo affert minorem, & loquitur ſuſpenſiue vſq; ibi {non tñ} & dicit {ſi itaq; ens & vnũ ipſum idẽ ſunt}.ſ. ſubiecto {atq; vna natura} vt ſit ſm̃ expoſitio primi: & interponit rationẽ quare ſubiecto, & natura eadẽ ſunt,& dicit {ex eo, quia mutuo ſeſe conſequũtur,quemadmodum principium & cauſa} ſunt eadem ſubiecto,quia mutuo ſeſe conſequuntur, deinde terminando ſuſpenſionem dicit {non tñ} ſubaudi vnũ & ens {vnam ſubeunt rationem} quemadmodum nec principium & cauſa. eſt ergo minor ens & vnũ ſubiecto inter ſe eadem ſunt. cuius prima ratio eſt, ea,quæ mutuo ſe conſequuntur,ſunt eadem natura ac ſubiecto: vnum & ens mutuo ſeſe conſequuntur: ergo vnũ & ens ſunt eadem ſubiecto & natura. cuius pro ſyllogiſmi tantum minor ponitur in textu. exponit autem Alexan. quid Ariſto.intelligit per ens & vnum mutuo ſeſe conſequi, & vult ens & vnũ mutuo ſeſe conſequi prædicatione, nam ſic vnum, & ens ſeſe mutuo prædicatione conſequuntur, vt principium, & cauſam. q̃m principium idem eſt, quod cauſa, & econuerſo cauſa idem atq; principium, alia tñ eſt ratio, aliaq; intellectus notio, qua principium dicitur, alia, qua dicitur cauſa. dicitur.n.principium, quatenus primũ eſt eius, cuius eſt principium, & quatenus ex eo exiſtunt ea, quorum eſt principium. cauſa vero, quatenus: propter ipſam eſt id,cuius eſt cauſa.ad hunc igitur modũ ait Ariſto.vnum & ens ſeſe habere inter ſe.de quocunque.n.dicitur vnum, dicitur alterum: & econuerſo tñ diſcrimine quodam intellectus vnum & ens prædicamus. nam cum aliquid ens dicimus,ipſum exiſtere ſignificamus. cum vero vnum,ſecretionem ab alijs,& a multitudine innuimus. ad hunc quoq; modum ſe habent inter ſe expers, & minimum, ſemen & fructus, aſcenſus & deſcenſus, & quæcunq; proprie ἑτερώνυμα .i.diuerſinomina noncupantur. Deinde, quia Ariſto. non probauit vnum & ens ratione differre, & eſſe eadem ſubiecto,cũ quis poſſet dicere vnũ & ens eſſe eadem ſubiecto,& ratione,vt ſunt enſis,& gladius,& veſtis & indumentũ,hoc refellens ſubdit {nihil aũt refert ſi hæc}.ſ.vnum & ens {quoq; hoc pacto}.ſ.ſubiecto & ratione {eadem eſſe putauerimus. Sed} ſic aſſerendo {ad propoſitum} noſtrum probandum {magis conducit} nam, vt Alexander exponit, tanto magis vtriuſq; conſideratio ad eandem ſcientiam pertinebit.ſ.ſi nomine tantum diſcrepauerint. vel fortaſſe dicere ens,& vnum eſſe eadẽ ſubiecto,& ratione ideo magis ad noſtrum propoſitum facit, q̃m ſequitur ſtatim ad ſic dicentes tot eſſe ſpecies entis, quot ſunt vnius, quot eſt noſtrum propoſitũ. Quo vero ad verba attinet, cum dixit,idem ſunt,atq; natura vna, ideo dicit, q̃m quæ-

Quæ Auerr. Comm. 3.

dam sunt eadem subiecto, quæ nõ sunt eadem natura, vt Socrates, & hoc Album, & hoc musicum. at vnum & ens non diuersam naturam, sed eandem significãt. insuper verba illa {si hæc quoque hoc pacto eadẽ esse putauerimus} hoc modo leguntur ab Alexãdro, sed in nostro codice, sic habentur {si non similiter acceperimus} & sensus est idem. quoniam non refert quã tum ad probationem nostri propositi {si} videlicet ens & vnum {non similiter acceperimus} vt accipiuntur ea, quæ differunt ratione, nam si accipiantur, vt eadem ratione, manifestius ens & vnum ostendetur cadere sub eandem considerationem, & habere species sibi correspondentes. verum scriptura Alexandri perspicua est.

Idem enim est unus homo, & ens homo, & homo, & non aliud quicquam dictio significat, si reduplicabitur est homo, & homo, & unus homo. patet autem ex eo, quia nec in generatione separantur, nec in corruptione, similiter et in uno. quare perspicuum est additionem in his idem significare, & nihil aliud unum præter ens esse.

Expositor admodum facile locum hũc exponit asserens Aristotelem velle probare ens & vnũ subiecto & natura eadem esse per duas rationes, quarum primam, quæ habetur hic, componit hoc modo, Quæcunque duo addita vni nullũ discrimen afferunt, sunt penitus idem subiecto, atq; natura: vnum ꝙ ens addita homini; vel alteri cuicunq; nullum discrimen afferunt: ergo vnum & ens sunt penitus idem subiecto, atq; natura. Minorem probat inductione in vno exẽplo, & quam potuit probare in similibus infinitis, & dicit {idem.n.} subaudi dictũ {est vnus hõ & ens homo, & non aliud quicquam dictio} subaudi ens, & dictio vnum {significat, si reduplicabitur} supra homine dicendo {est homo}.i.ens homo {& homo, & vnus homo} quoniam ens & vnum replicata supra hominem idem significant quod homo omnino, & nihil aliud addunt. Quod autem non addat ens homo supra hominem aliquid aliud ab homine, nec vnus homo aliquid aliud ab homine, probat, & primo proponit quod intendit, & dicit {patet autem}.s.ꝙ ens & vnum addita supra hominem nihil aliud a homine superaddant, {ex eo, quia nec in generatione separãtur} nam idem est generari ens hominem, & hominem, & econuerso {nec in corruptione} quoniam idem est corrumpi ens hominem & econuerso quare ens nihil supra hominem addit aliud ab homine. & sicut dico de ente, ita dico de vno, quoniam idem est generari vnum hominem & hominem, & econuerso, & corrũpi vnum hominem & hominem: & econuerso. ergo vnum supra hominẽ nihil diuersum ab homine affert. quare ens, & vnum in homine omnino eadem sunt, ita vt inter se sint eadem subiecto, & natura. vnde dicit {similiter & in vno}.i.& sicut dico de ente, ꝙ non superaddat aliquid diuersum ab homine, ꝓpterea quia idem est generari & corrumpi ens hominem, & hominem, ita dico de vno, ꝙ videlicet vnum non superaddat homini aliquid diuersum ab homine, propter eandem rationem, qm̃ idem est generari & corrumpi vnũ hominem & hominem. Tum concludit propositum, & dicit {quare perspicuum est additionem}.s.entis supra hominem, & additionem vnius supra hominẽ {in his} replicatis dictionibus, quæ sunt ens homo, & vnus homo {idem significare} subaudi cum adduntur homini, quod homo significat {& non aliud vnũ præter ens esse} subaudi cum addũtur homini: & sed eadem subiecto, ac natura. vel iuxta nostram expositionem textus sic resoluitur ad artem prioristicam: vt sit principalis syllogismus, quæcunque sunt simpliciter eadẽ vni tertio, sunt sibi inuicem eadem subiecto, ac natura: vnũ & ens sunt simpl'r eadẽ vni tertio: ergo sunt eadem inter se subiecto, ac natura. Minor prosyllogizatur hoc pacto, quæcunque duo addita alicui nihil diuersum ab illo afferunt, sunt simpliciter eadem vni tertio: sed ens, & vnũ addita alicui, nihil afferunt diuersum ab illo: ergo ens & vnum sunt simpliciter eadẽ vni tertio. Minor probaẽ vno exẽplo vice infinitorum similium, nam ens homo, & vnus homo nihil addũt homini, quod sit diuersum ab homine. simili rõne ens equus, & vnus equus, & centum talia. exemplum rursus probatur, nam quæcunque eadem generatione generantur, & eadem corruptione corrumpuntur, nihil diuersum addũt alterũ supra alterum. ens & homo eadem generatione generantur, & eadem corruptione corrumpuntur: igitur ens non addit aliquid homini diuersum ab homine. simili ratione de vno est dicẽdũ. & iuxta hãc expositionem primus syllogismus Expositoris non est ad propositum: non.n.cadit in resolutione textus. de resolutione igitur, primo ponit exẽplum, quod vice infinitorum probat minorẽ prosyllogismi, secũda ibi {patet aũt} ponitur syllogismus ꝓbãs exẽplum, nõ totus, sed eius minor. tertia ibi {quare ꝑspicuum} affert conclusionem principalis syllogismi. Alexã. vero tres expõnes affert exẽpli, quod Aristo. posuit, quæ cum sint penitus in intelligibiles, bona frõte prætermittantur. Auerroes autẽ digrediendo disputat cum Auicenna, qui asserebat ens, & vnum significare dispositiones additas essentiæ rei. nam vnum significat vnitatẽ, quę est principium numeri de ꝑdicamento quantitatis. ens vero significat esse, quod est actus essentiæ. nã essentia cuiusq; rei est ab æterno in suis causis. esse vero per actionem agentis aduenit essentiæ, & eam constituit in esse, quod nomen ens significat. quare vnum & ens significant dispositiones additas essentiæ rei. Auicenna ergo cum audierit a Theologis suæ sectæ rerum essentias esse æternas in suis causis contentas, & esse, & vnitatem aduenire essentiæ per actionem agentis, miscens suam metaphysicã cum sermonibus suorum Theologorum distinxit dispositiones, quod aliæ sint accidentales, vt album & nigrũ, quæ accidũt substantiæ. q̃dam vero essentiales, q̃ licet differãt re ab eis, quibus adueniunt, ipsis tñ non accidunt. & ita asseruit ens, & vnum esse dispositiones additas essentiæ, non tñ accidentales, vt album & nigrũ, sed essentiales: vt animal, & rationale, quę hominis dispositiones sunt, sed essentiales. pro hac positione argumẽtabatur Auicenna, quoniam si vnum & ens significant idem omnino, tunc dicere ens est vnum esset nugatio, sicut est nugatio dicere vnum est vnum, & ens est ens, nã idẽ omnino per subiectum significatur, quod per prædicatum, quare si non est nugatio dicere ens est vnum, oportet vt vnum significet rem aliquam superadditã essentiæ: similiter esset nugatio dicere vnũ est ens, vel Socrates est ens, nisi ens superadderet rẽ aliquã supra vnũ, vel supra Socratẽ. Auerroes vero soluit ex eo, quia licet ens & vnum significent eandem intentionẽ.i.eandem rem omnino, tñ sunt termini, qui cõnotant diuersos modos.i.diuersas rationes. non autem diuersas dispositio- Quæ Auerr. Comm. 3.

spositiones.i.diuersas res superadditas essentiæ. At apud Auicēnam idem est significare eadem essentiam modis diuersis,& significare dispositiones diuersas additas essentiæ in actu. quæ vero fecerunt errare Auicennam,vt Auerroes inquit,plura sunt. quorum primum est,qm̄ vnum est nomen denominatiuum entis. ens.n.denominatur ab vno. oē aūt denominatiuum significat accidens,& substantiam. ergo vnum significat accidens, & ens substantiam. quare vnum significat dispositionem additam enti. Secundum vero, quia putauit Auicēna vnū significare indiuisionē eius, cui additur, & diuisionē a quolibet alio modo huiusmodi indiuisio est intentio quædam alia a re ipsa,cuius est indiuisio. Tertium quia existimauit vnū, quod conuertitur cum ente,esse vnum,quod est principium numeri prædicamentalis. At cum numerus prædicamētalis sit accidens.vnum quoq; intentio erit accidētalis. & non intellexit vnum, quod est principium numerorū,esse ex entibus.i.esse quoddam trāscendens ad oēs numeros tam essentiarum q̄ corporum, licet hoc vnū prædicamentale sit magis dignū,vt dicatur vnum vt libro nono dicet.ibi.n.declarabit esse duplex vnū, transcendens, quod est principiū oīum numerorum, tam corporū,q̄ formarū. & prædicamentale,quod est principium numerorū p̄dicamētalium tm̄, cū oriatur ex diuisione continui, quæ fit in corpora. diceturque etiam ibi vnū prędicamentale esse magis dignum vt dicatur vnum,qm̄ est euidentius vnum. tandem Auerr. contra Auicennā,argumētatur primo, quia si res esset vnum per aliquam rem additam suæ naturæ,sicut credit Auicenna, tunc nihil esset vnum per se, hoc est per suam substantiam,sed per rem additam suæ substātiæ: quod relinquitur pro absurdo. qm̄ si a re ipsa esset ablata omnis dispositio superaddita, ipso tamen remanēte,adhuc res ipsa esset vna, quoniā esset indiuisa in se, & diuisa a quolibet alio. quare absurdum est dicere rē esse vnum per dispositionem superadditam, & non p̄ suam substantiam. Secundo argumentatur, quoniam si res, quæ est vna, esset vna per intentionem superaditam essentiæ, quæremus de intentione superaddita, per quam res est vna, vtrum sit vna per substantiam propriam, & sic standum erat in prima re. Sin autem sit vna per intentionem adhuc superadditam, reuertetur quæstio, & ita procedetur in infinitum. hæc sunt, quæ Auerroes digrediendo disputat cum Auicēna: de quibus in dilucidario quærendum est.

Præterea uniuscuiusque substantia unum est non per accidens, & similiter & ens aliquid proprie.

Secundo idem probat in hūc modum, vniuscuiusque substantia est vnum non per accidens: vniuscuiusque substantia est ens non per accidens: ergo(in tertia figura) ens est vnum non per accidens. vnde dicit {Præterea vniuscuiusq; substantia est vnum nō per accidens} hæc est maior. Deinde affert minorem & dicit {similiter} vniuscuiusq; substantia est {& ens aliquid proprie}.i.per se, & non per accidens. ergo (in tertia figura) ens est vnum per se,& non per accidens. Expositor vero sic componit, quæcunq; duo p̄dicantur de substantia alicuius rei per se,& non p̄ accidens illa sunt eadem subiecto,& natura: sed ens & vnū prædicantur de substantia cuiuslibet rei per se,& nō per accidēs: ergo ens & vnū sunt eadem subiecto, & natura. minorē attulit non sub forma propositionis de prædicari, sed sub forma propositionis de inesse, vt exposuimus. Quod aūt ens & vnū prædicentur de substantia cuiuslibet rei p̄ se,& non per accidēs,probat Expositor,qm̄ si prædicarentur de substantia cuiuslibet rei per accidens,prædicarentur per aliquod ens superadditū substantiæ, hoc aūt est falsum. qm̄ de illo esset necesse p̄dicari ens, & vnum. vnumquodq́; enim est vnum,& ens. & sic de illo ens & vnum prædicabuntur aut per se,aut per additum, si per aliquid aliud, iterum esset qō de illo addito, & sic erit processus in infinitum. quare necesse est stare in primo.s.q̄ cuiusque rei substantia sit ens,& vna per se, & non per accidens. Alexan.confundendo expositiones, tandem sic dicit, quanquam possunt verba illa aliter explicari ad hūc modum explicentur, quemadmodum substantia est ens, ac proprie ens,sic proprie est vnum,ac proprie vnum, & non ex accidenti, vt sit vnū perinde atq; ens,aliud proprie, aliud improprie,& hoc prius, illud posterius. nam substantia proprie,& prius ens est, & vnum, quæ vero s̄m substantiam sunt, horum quodq; ex accidenti est ens, & vnum. ergo apud Alexandrum per ens per se,& nō ex accidenti intelligit ens proprie,& ens per prius. Similiter intelligit per vnum proprie: vnum per se, & vnum per prius: verum quicquid Alexander velit, expositio est, vt diximus.

Quare quot sunt unius,& tot & entis species: de quibus quidnam sit cōtemplari ad eandem genere scientiam spectat.

Ex his, quæ dixit,concludit quot sunt species entis, & dicit {Quare quot sunt vnius, tot & entis species sunt} & tu intelligas sibijpsis correspondentes. nam sicuti species entis sunt substātia,qualitas, & quantitas, & reliqua, sic species vnius sunt idem,simile & æquale,& reliqua: qm̄ in substantia vnum, est idem: in qualitate vero, simile: in quantitate autem, æquale. eodē modo s̄m cæteras partes vnius possunt sumi cæteræ partes entis. Accepit autem species vnius, & entis late sumpto vocabulo. nam neq; ens, neq; vnum proprie genus est,nec species proprie dicūtur, quæ ipsis subijciuntur. Commune enim,quod multipliciter dicitur, non est genus: huiusmodi autem sunt ens, & vnum. Quod enim de ijs prædicatur,in quibus est prius & posterius, id quodammodo genus est, quia cum genere quandam obtinet similitudinem, non tamen proprie genus est. probauit autem tot esse entis species, quot vnius, quoniam vnum & ens sunt idem subiecto, & natura: quoniā certiores nobis sunt species vnius speciebus entis,ideo per numerum specierum vnius ostēdit specierum entis numerum.tūc subdit {de quibus} .s.entis & vnius speciebus {quid sit}subaudi vnaquæque earum {contemplari, ad eandem scientiam genere spectat} nam ad primam philosophiam attinet considerare species vnius, & species entis.

Dico autem, ut de eodem, & simili, & cæteris talibus, atque de horum oppositis. Sed fere omnia contraria ad hoc principium reducuntur.

Verū hæc contemplati sumus in contrariorum delectione. TEX. 4.

Nunc quæ sint species vnius exponit, vt innuat correspondentes species entis,& dicit{Dico autem}.s.species vnius,{vt}.s.sunt {de eodem, & simili, & cæteris talibus} scilicet æquali.nam idem,qua idem,vnum est in substantia. simile qua simile vnum in qualitate, pari ratione æquale vnum est in quantitate. quare

correspondentes species entis sunt substantia, cui correspondet idem: qualitas, cui correspondet simile: æquale, cui correspondet quantitas. de his omnibus considerat ea scientia, q̃ est de ente, quatenus est ens. Deinde amplificando ſm omnem subdit {atq; de horum oppositis} nam in metaphysica consideratur diuersum, quod est oppositũ eidem, & dissimile, quod est oppositum simili, & inæquale, quod est oppositum æquali. sed qm̃ vnum est quoddã superius ad idem, ad simile, & ad æquale, & ad cætera id genus, ideo hic docens reducere omnia cõtraria, de quibus agit hæc ſcĩa, ad vnũ genus oppositionis quod est cõmunissimũ in hac scientia. dicit {Sed fere omnia contraria, de quibus.s.agit hæc scientia, ad hoc principium reducuntur} quo in loco principium appellat oppositionem. qua vnum, & multa opponuntur. si quidem idem est vnum diuersum vero multa. pari rõne simile, & æquale vnum est, dissimile, autem & inæquale multa. Quare omnia contraria, de quibus agit hæc scientia, reducuntur ad propositionem, qua vnum, & multa opponuntur: tanquam ad communissimum genus, atque principium. Quod autem cuncta fere contraria ad hãc oppositionem reducuntur, quæ est inter vnum & multa relegat nos ad locum, vbi id explicauit, & dicit {verum hæc}.s. quæ sunt contraria, & quæ reducuntur ad primam oppositionem, quæ est inter vnũ & multa {cõtemplati sumus in contrariorum delectione}.i. in secũdo de bono, vt Aristoteles inquit, vel in secundo metaphysicæ, qui est liber electus de contrarijs.

Atque tot Philosophiæ sunt partes, quot substantiæ sunt: ut necessarium sit ipsarum quandam esse primam, & aliam sequentem. nam unum ipsum, & ens genera habent: quapropter & scientiæ hæc sequuntur. Ipse nanque Philosophus perinde se habet, ut is, qui mathematicus nuncupatur: & enim partes hæc habet, & prima quædam est scientia, et secũda, et aliæ deinceps, quæ in mathematicis ipsis sunt collocatæ.

Hic soluit quæstionem tertiam & quartã, quæ sunt motæ tertio libro proximo: quarum prima est, vtrum vna scientia de cunctis substantijs consideret, an plures, & si plures quæstio secunda erit, an hæ sint inter se cognatæ. de prima dicit, nec solum sequitur, vt sint species entis, quot vnius, sed sequitur etiã, quod subdit} atq; tot philosophiæ sunt partes, quot substantiæ sunt} hoc.n.est, quod sequitur etiam. nam cum substantiæ sint plures, iccirco scientiæ, quæ circa substantiã versantur.i. philosophiæ, q̃ genere vna est, tot erunt partes speciesq;, quot ipsæ substantiæ: & quidẽ ordinatæ, vt necessarium sit ipsarum}.s. partium philosophiæ quandam esse primam, & aliam sequentem}.i.& aliam secundam, posterioremq; pro ipsarum ordine.
Comm. 4. nam vt Auerroes inquit ea pars, quæ est de substantia sensibili, de qua agitur libris Septimo, & Octauo, prima est ordine doctrinæ: quippe cum doctrina omnis incipiat à notioribus: ea vero pars, quæ est de substantia insensibili, atq; immateriali, de qua duodecimo huius agetur, est posterior ordine doctrinæ, licet ordine dignitatis, & intentionis sit prima, cum in hac scientia principaliter intendatur. Circa hæc Alexan. animaduertit Aristotelem intulisse duas conclusiones. quarũ Prima est, vt tot sint species entis, quot vnius. & hãc asserit sequi ex illo assumpto, ꝙ ens & vnum sint idem subiecto & natura. Secunda vero est, vt tot sint philosophiæ partes, & eo ordine constitutæ, quot sunt partes substantiæ: & hanc sequi asserit illud assumptum, ꝙ si hoc sit substantia, ipsum Philosophum principia substantiarum, causasq; habere oporteat. demũ Alex. mutat ordinem in verbis, q̃ mutatio non mihi placet. qm̃ intelligitur sine verborum peruersione: & animaduerte in hac expositione per philosophiam esse intelligendum metaphysicam, vt Expositor intellexit. Deinde soluens secundam quæstionem ostendit partes philosophiæ esse cognatas, vtens syllogismo in hunc modũ, partes, q̃ sunt eorũ, quæ sub se genera habent, sunt cognatæ: Philosophiæ partes sunt entis, & vnius, quæ genera sub se habẽt: ergo sunt cognatæ. de syllogismo affert minorem, & dicit {nam vnũ ipsum & ens genera continuo}.i. ordinata sub se {habent} vt sunt partes substantiæ, inter quas est aliqua prima, & aliqua posterior. & per genera, quæ continentur sub vno, & sub ipso ente, intelligit genera substantiarũ, quorũ alterũ est sensibilium de quibus.vij.& viij. libris huius agitur, & alterum insensibilium de quibus libro.xij.disseritur. Deinde affert conclusionẽ, & dicit {quapropter & ſcĩæ hæc}.s. genera substantiarũ entis, & vnius sequũtur.s. vt sint cognatæ veluti & genera substantiarum sunt cognita, oẽs.n. partes philosophiæ continentur sub vno genere metaphysico. & secundum hanc expositionẽ Aristo. per philosophiam intelligit metaphysicam. cognationẽ aũt hãc partiũ philosophiæ.i. metaphysicæ, Aristo. exponit exẽplo eius cognationis, q̃ habetur in mathematicis, & dicit {ipse nanq; philosophus}.i. metaphysicus {perinde se habet atq; is, qui mathematicus nuncupatur} eius rationẽ exponens dicit {&.n. hæc}.s. doctrina mathematicæ {partes habet} quarũ vna {& prima est scientia} vt arithmetica {& secunda} vt geometria {& aliæ deinceps, q̃ in mathematicis ipsis sunt collocatæ} vt astrologia, perspectiua, musica, & mechanica: quæ priores sequuntur. vel, vt Auerroes inquit Commento quarto, prima scientia in mathematicis est geometria, & arithmetica, secunda vero est perspectiua, musica, aliæ autem, quæ deinceps sunt, astrologia, & mechanica sunt. eodem modo in metaphysica partes sunt cognatæ, in quibus quædam est prior, quædam posterior. vbi patet in vniuersa hac expositione per philosophiam esse intelligendum metaphysicam, & per Philosophum metaphysicum, vt Expositor intellexit, & Auerroes. At secundum Alexandrum per philosophiam intelligendum est scientiam contemplatricem communem omnibus scientijs cõtemplatricibus. vt naturalis, quæ est de substantia sensibili corruptibili: & ea, quæ est de substantia sensibili æterna. & metaphysica, quæ est de substantia insensibili æterna, & per Philosophum etiam intelligit communiter contemplatorem: vnde loquens Aristoteles de philosophia sic generatim sumpta, primo asseruit tot esse partes philosophiæ, quot sunt partes substantiæ: & eodem ordine collocatas. nã sicuti substantiarum aliæ sunt primæ, aliæ secundæ, sic philosophiæ, quæ fuse accipitur, alia pars est prima, alia secũda, & posterior pro substantiarum ordine. Secũdo asseruit philosophiam.s. generatim sumptam, similẽ esse mathematicæ. nam vt mathematicæ, quæ genere vna est, eiusq; partium discrimen quoddam est pro differẽtijs, & ordinibus eorum, in quibus versatur, sic & philosophiæ. cum enim in mathematicis quædã considerata sint prima, quædam secunda, iccirco in mathematica q̃dam est prima, quædã secunda, alia tertia. Prima enim

Alexã. opinio.

enim verbi gratia est, q̃ circa plana versatur, post hãc, quæ circa solida, deinde astrologica, tum mechanica, quæ nascentia, & intereuntia tractat. Qui ordo in substantijs quoque reperitur. nam primæ sunt ingenitæ, & immortales, quæ corpore vacant, nec mouentur, de quibus prima philosophia agit. Secunda vero philosophia de sempiternis, quæ motu ciētur, vt ea pars, quæ est de cœlo, & mundo. Tertia, quæ substantias considerat nascentes, & intereuntes. nam hæ substantiæ vltimæ sunt. de his agit ea naturalis philosophiæ pars, quæ continetur in cæteris libris, qui sunt post librum de cœlo. hæc est Alexandri expositio.

Nota duplicē. negationis genus.

Cum autem unius facultatis sit opposita contemplari, & uni pluralitas opponatur, ad hanc sane scientiam & pluralitatis contemplatio pertinebit, & priuationis atq; negationis, quæ unius sunt: utroque nanq; modo unum ipsum in contemplationem uenit, cuius est negatio, uel priuatio. Quæ aut simpliciter dicitur illi non inesse, aut alicui generi. ibi igitur ipsi uni differentia inest præter id, quod est in negatione, ipsa nãque negatio illius est absentia. in priuatione uero & subiecta quædam existit natura, de qua priuatio dicitur.

Vt Alexander inquit, postq̃ Aristoteles eius esse sciētiæ de vno, vniq; subiectis considerare, cuius de ente qua ens est, nunc ostendit ad eandem pertinere de ijs disputare, quæ multis subijciuntur, qualia sunt diuersum, dissimile, inæquale, & cætera, quæ multis subijciuntur: dixerunt enim omnes contrarietates referri ad oppositionem, quæ est inter vnum, & multa, velut ad principium: ideo nunc docet cuius est de vno disputare, ad eundem pertinere, de contrario vnius disserere, qm̃ oppositorum consideratio eiusdē est disciplinæ. quod si vnius scientiæ est de his considerare, s. de vno & multis, his autem, s. vni & multis omnia contraria subiiciuntur, erit vnius scientiæ de omnibus cõtrarijs cõsiderare. Hęc aũt scientia, vt dictũ est, est scīa, quæ de ente quatenus ens considerat. quare sciæ, quæ de ente, quatenus est ens, considerat, erit omnia contraria considerare. hæc est summa verborum, quam Alexander compilat, licet obscurissima sint. dicit {cũ aũt vnius facultatis sit opposita contemplari} hæc est maior {& vni pluralitas opponatur} & hæc est minor. Tunc affert conclusionē cum suo tansumpto, & dicit {ad hanc sane scientiam & pluralitatis contēplatio pertinebit, &} etiã pertinebit cõtemplatio {priuationis & negationis, q̃ vnius sunt} sic.n.legit Alexã. qui dictionē habebat, qualem nos habemus in translationibus Boethij, & veteribus. licet Argyropylus secus legat, nec tñ vt in græcis nostris codicibus habemus, rõnem huius trãsumpti in cõclusione additi Alexã. affert: qm̃ cũ opposita multipliciter dicantur, vt habitus & priuatio, & affirmatio & negatio, vt cõtrariũ & cõtrariũ, vt ea, q̃ ad aliquid opposita dicuntur, & ad hanc sciam, q̃ est de ente quatenus est ens, pertinet considerare de oĩbus oppositis: recte illatũ est ad hãc pertinere considerare de priuatione, subaudi & habitu, i. de oppositione, q̃ est inter priuationem & habitum, & de negatione, i. de oppositione, quæ inter negationem, & affirmationem, & de cæteris id genus. Secundum etiam rationē innuit idē Alex. ex eo, quia eiusdē scientiæ est cognoscere priuationē, & negationē, cuius est cognoscere & id cuius est priuatio, & negatio: quare, cũ huius sciæ sit considerare vnũ, erit etiã cõsiderare negationē & priuationē, q̃ sunt vnius. nemo.n. alicuius priuationē vel negationē intelligere valet, qui hoc ignoret, cuius est priuatio, vel negatio. vnde & Aristo. huius rõnem affert, & dicit {vtroq; nanq; modo} tam vt id, cuius est negatio, q̃ vt id, cuius est priuatio {vnum ipsum in contemplationem venit}. s. p̃sentis sciæ, vel sic {vtroq; .n. modo}. s. siue multa vni vt negationē opponi dicas, quæ. s. vocabulo non vnum significantur, siue vt priuationem, qm̃ in non vno vnum continetur, cuius est negatio {vnum ipsum in} præsentem. s. contemplationē} venit. post hæc discrimen, quod inter priuationem, & negationē habetur apponens dicit {Cuius}. s. vnius {est negatio, vel priuatio, quæ aut simpliciter dicitur illi non inesse, aut} non inesse {alicui generi}. i. quæ negatio vel priuatio dicitur aut simpliciter, aut in genere: in quibus verbis innuit hanc distinctionem ꝙ priuatio, siue negatio sit duplex, quædã simpliciter, per quam, s. absolute dicitur hoc non inesse illi, quædam vero in genere, per quã aliquid non absolute negatur, sed intra metas alicuius generis, sicut cæcum dicitur non simpliciter illud, quod non habet visum, sed intra genus animalis dicitur illud animal, quod nõ habet visum. vnde concludens differentiam inter negationē, quæ est vnius, & priuationem, quæ etiam est vnius, dicit {ibi igitur}. s. in negatione simpliciter {ipsi vni differentia inest}. i. signum negationis simpliciter inest {præter id, quod est in negatione}. i. non connotando id, cui inest. quasi dicat hãc esse differentiam, ꝙ signũ negationis simpliciter insit non connotando determinatum subiectum, cui inest. cuius rationem affert, & dicit {ipsa nanq; negatio}. s. simpliciter {est} absoluta {absentia illius}. s. termini, cui inest. i. cui signum negatiuũ apponitur: vt non homo, simpliciter negat hominem, & non limitat sibi determinatam naturam. {in priuatione vero & subiecta quædã existit natura} eius. s. cui inest {de qua dicitur priuatio} quæ est negatio non simpliciter, sed in genere. Quare differentia hæc est, ꝙ ibi scilicet in negatione simpliciter non connotetur determinatum genus subiecti, hic vero. s. in priuatione connotetur certum subiectum. & per differētiam intelligit signum negatiuũ, quod additur vni: veluti cum dicitur non vnum. & vocauit signum negatiuum differentiam, quoniam per ipsum differt terminus negatus ab affirmato. Alexander autē hæc verba sic exponit {ibi igitur}. i. in negatione {ipsi vni quidem differentia}. i. negatiuum signum {inest} subaudi cunctis aliis {præter id, quod est in negatione} negatio enim de cæteris omnibus vere dicitur præter illud, cui differentia negatiua in negatione adiungitur. & adiecit causam, cur de cæteris omnibus prædicetur vere, præter id, cui differentia negatiua, idest negatio additur: tum ait {ipsa nanque negatio illius est absentia} exponit etiam Alexander & tertio modo, de quo non curo. Sed occurres ijs, quæ Alexander dixit, quoniam per hæc, quæ Alexander inquit, videtur vnum dicere negationem multitudinis: quod falsum esse ostenditur primo, quia cum priuatio sit posterior naturaliter eo, cuius est priuatio, sequetur vnum esse naturaliter posterius multitudine. Deinde, quoniam tunc multitudo poneretur in diffinitione vnius. quippe cum priuatio definiri non possit, nisi per suum oppositum, hoc autem falsum est, nam potius multitudo definitur per vnum. est enim multitudo aggregatio vnitatum: nisi sit circulus in definitionibus. Et dicendum vnum, quod conuertitur cum ente, dicere

Questio.

priuationem diuisionis in se, & diuisionis a quolibet alio, vt Alex. superius exposuit. & sic negatio vel priuatio, qua vnum est vnum, non est priuatio diuisionis quantitatiuæ, cum hæc sit determinati generis. Sed diuisionis formalis, qua aliquid dicitur vnum ens: quæ priuatio diuisionis formalis intelligi non potest in aliquo ente, nisi prius intelligatur ens, secundo vero intelligatur non ens, tertio intelligatur diuisio, quarto intelligatur vnum, quod priuat dictionem, vltimo intelligatur multitudo, de cuius ratione est diuisio. Istã autem priuationem vel negationem primam, quæ est indiuisio eius in se, sequitur secunda negatio vel priuatio, quæ diuisio a quolibet alio.

Quæ cum ita sint, & uni pluralitas opponitur, fit, ut eorum etiam cognitio, quæ opponuntur dictis, ad dictam scientiam attineat: ueluti diuersi, dißimilis, inæqualis, & siqua sint alia, quæ aut ad idem, aut ad pluralitatẽ et unum accõmodantur: ex quibus est contrarietas ipsa. quippe cũ differentia quidem diuersitas sit, contrarietas autem differentia quædã.

Verba hæc {Quæ cum ita sint} puto esse addita ab Argyropylo, vt verba recte construi posint. quare ostensa negationis, ac priuationis differentia, transit, vt Alexan. inquit, ad id cuius gratia hæc commemorauit, & dicit {quæ cum ita sint, & vni pluralitas opponitur} nec solum vni opponitur pluralitas, sed etiam ea, quæ supradictis opposita sunt, quorum quodq; vnum esse diximus. nam idem diximus esse vnum in substantia, simile vnum in qualitate, æquale vnum in quantitate, quia igitur ea, quæ his opponuntur, etiam vni opponuntur, ideo concludens dicit {fit, vt eorum etiam cognitio, quæ opponuntur dictis} videlicet eidem, simili, & æquali, cum hæc eadem etiam vni opponũtur saltem de secundaria ratione {ad dictam scientiam attineat, scilicet ad metaphysicam ad quã attinet cognitio vnius & multitudinis, & exponit ea, quæ opponuntur dictis, & dicit {veluti} cognitio {diuersi} quod opponitur eidem, cognitio {dissimilis} quod opponitur simili, cognitio {inæqualis} quod opponitur æquali, & amplificans sermonem subdit {& si qua sunt alia, quæ aut ad idem} scilicet & diuersum {aut ad vnum & pluralitatem accommodãtur} de quibus explicat vnum, & dicit {ex quibus est contrarietas ipsa} quod probat, & dicit {quippe cum differentia quidem diuersitas sit, contrarietas autem differentia quædam} igitur cõtrarietas est diuersitas. Quo vero ad sensum attinet, diuersum, dissimile, & inæquale opponuntur vni de secundaria ratione, quatenus subiiciuntur multitudini. de primaria vero ratione diuersum opponitur eidẽ, dissimile simili, inæquale æquali. Quare hæc consideranda sunt in eadem scientia, in qua cõsiderantur vnum & multa. item etiam cum cõtrarietas contineatur sub diuersitate, etiam de contrarijs ad hanc scientiam pertinet agere. cum enim inquit {& si qua sunt alia, quæ aut ad idem, aut ad pluralitatem & vnum accommodantur supradictæ scientiæ munus est cognoscere} intelligas & quæcunque alia opponuntur, & subiiciuntur, referunturq; vel sub idem, eiq; oppositum diuersum, vt opposita generaliora, vel sub æquale & inæquale, vel sub simile, & dissimile, vel sub vnum & multitudinem, quæ sunt generalissima considerare Philosophi munus est: quæ iccirco, vt Alexander animaduertit, ab ipso dicta sunt, vt doceret philosophiam de cunctis oppositis disputare. Sed dices quonam modo album & nigrum, dulce & amarum sub vnum & multitudinem referes? fortasse, vt Alexander inquit, in idem, & diuersum referuntur, quoniam ex ipsis cõcretiua, quæ sunt album & dulce ad idem referuntur. his autem opposita, quæ discretiua sunt, reducuntur ad diuersum. per quæ Alexander innuit de omnibus oppositis & per genera & species esse hac in scientia considerandum, quod fortasse est verum non sistendo in ipsis per species, vt in dilucidario diximus. contrarietatem ex eorum numero esse ait, quæ ad diuersitatẽ. & multitudinẽ referuntur, & hoc ostẽdens dicit {quippe cum contrarietas differentia} quædam {sit, differẽtia autem diuersitas quędam} & cum diuersitas sit, ad multitudinẽ referri debet. itaq; contrarietas per reductionem ad diuersitatem, ad multitudinem referri potest. adiecit autem signanter de contrarietate esse hic agendum, dum molitur de oppositis verba facere, nã de priuatione & negatione disputare eiusdem esse docuerat superius. dixit etiam contrarietatem diuersitati subiici, & non contraria ipsa. quoniam si contraria ipsa. diuersitati subiicerentur, cum idem & diuersum contraria sint, tam idem, quàm diuersum diuersitati subiiceretur. insuper pari ratione cum æquale & inæquale sint contraria, tam æquale quàm inæquale esset diuersitas, quamobrem non contraria ipsi diuersitati subijciuntur, sed contrarietas, quæ quidem contrarietas est in ambobus contrarijs simul sumptis, non in ipsorum altero. quo fit vt idem & diuersum vel album & nigrum simul sumpta vt contraria, diuersitati subiiciuntur, non autem album, vel idem per se: hæ sunt Alexandri considerationes non inutiles.

Quare cum ipsum unum multis modis dicatur, et hæc multipliciter quidem dicentur. unius tamen scientiæ est uniuersa cognoscere. non enim si multis modis dicantur, ad diuersas scientias ipsorum contemplatio pertinebit. Sed si neque una ratio ipsius competat, neq; ad unum rationes omnium reducantur, tunc ad diuersas scientias attinebunt. cum autem ad primum omnia referantur, ut ea, quæ dicuntur unum, ad primum unum, dicendum est & de eodem, & diuerso, contrarijsue rem eodem modo sese habere. quare distinctione facta, quot unumquodq; modis dicatur, aßignandum est ad primum in unoquoque prædicamento, quo nam modo ad illud dicitur.

Expositor Arist. dicit hic tradere modũ, quo de his oppositis sit determinandum. nam cum probasset de talibus esse hic considerandum, consentaneum rationi est, vt tradat modum, quo sit de ipsis determinandũ. Iuniores vero, qui fere ad verbum Expositorem sectãtur, formando dictionẽ, Arist. asserunt excludere cauillationem quandã, ex eo, quia obiicere posset aliquis, cũ opposita multifariam dicantur, quemadmodũ ipsum vnum, cui subijciuntur, non esse de ipsis considerare munus vnius sciæ. Et responsionis summa est, ꝙ licet hæc opposita multipliciter dicãtur sintq; multiplicia, tñ pertinent ad eandẽ sciãm, quatenus ad aliquod vnũ dicuntur: vel ab vno ordine attributionis. ab vno quidẽ vt de medicis ostẽdimus, medica.n. ab arte medẽdi deducũtur, q̃ in homine medico est. ad vnum verò, vt sana, q̃ oĩa ad sanitatis rõnem referuntur, q̃ est in corpore ipso sano. vñ dicit {q̃re cũ ipsum vnũ multis modis dicatur, & hæc}. s. species vnius {multipliciter quidem dicentur} tãquam æquiuocata sub ipso vno species vnius, vt superius diximus, sunt, quæ vni subijciuntur, hæ autem sunt idem, simile, æquale, & cætera in genus, hæc.n. multifariam dicentur eruntque multiplicia,

tiplicia,ergo non pertinebunt ad eandē scientiā. Quæ verba,cum ad cauillum tacitum attineant, statim solutionem subiungit,& dicit{vnius tamen scientiæ est vniuersa cognoscere} vniuersa dicit opposita,quæ subijciunt enti & vni,& affert rationem, & dicit{ non enim si multis modis dicantur}ac sint entis & vnius significata multa, veluti æquiuocata sitq; idem proprie, qꝑ in substantia, simile proprie,quod in qualitate,æquale proprie,quod in quantitate tribuitur,sicq; ipsorum qđ quæ in diuersis prædicamentis { ad diuersas scientias ipsorum contemplatio pertinebit}sed ad vnam.deinde exponit, quando ad diuersas scientias pertinebunt significata eorum, quæ multis modis dicuntur.i.æquiuocata & dicit{sed si neq; vna ratio ipsis}scilicet significatis { competat} perquam vniuocentur { neq; ad vnum}vel ab vno{rationes omnium reducantur}quo scilicet analogentur{tunc ad diuersas scientias attinebunt}nam tunc erunt diuersorum generum, quæ nulli vni generi subijcientur. quę autē ita se habent,vt æquiuoca genera multifariam dicuntur, vt in prædicamentis capite de qualitate dixit. est autē qualitas ex eorum numero,quæ multifariā dicuntur.quare vt qualitatum vna traditur scientia, sic & oppositorum, de quibus agimus,eiusdem, similis,& æqualis : hæc enim omnia ad vnum quoddam referuntur, ad primum scilicet & quod proprie tale est eorum de quibus ens prædicatur vt omnia, de quibus ens prædicatur,ad primum entiū referuntur, quod quidem est substantia. & cuncta de quibus vnum dicitur,ad primum vnum proprieq; vnū quod est substantia. similis est ratio eiusdem ac diuersi. nam de quibus hæc dicuntur,ea ad substantiam referūtur,quoniam in illa proprie est idem, & diuersum. ostendit.ergo Aristo. opposita ipsa,de quibus dicitur vnum, reduci ad vnum primum, & vnumquodq; oppositorum esse vnum genus continens plura,quæ,etiā reducuntur ad vnum. & hoc dicit {cum autem ad primum omnia referantur, vt ea, quæ dicuntur vnum ad primum vnum,dicendum est & de eodem & diuerso, & de cōtrarijs},idest & de vnoquoq; oppositorum {rē eodem modo sese habere}.s.quod unumquodq; oppositorum sit vnum genus continens plura, quæ reducuntur ad vnum, ergo opposita ipsa de quibus dicitur vnum,reducuntur ad vnum primum, & significata cuiusque oppositi, quæ continentur sub vno genere oppositorum,etiam reducuntur ad vnum primum in suo genere.quare & omnia opposita.& vnumquodq; oppositorum attinebunt ad vnam scientiam. & cum dixisset{eodem,& diuerso}adiunxit{ & alijs contrarijs} idest & alijs oppositis, ne videlicet longa oratione omnia contraria,quæ vni subijciuntur, enumeraret. hæc autem sunt simile, & dissimile, æquale & inæquale, & cætera,quæ vni,& multitudini subijciūtur:quare,cum vnumquodque horum multifariam dicatur, sicut ens & ab vno & ad vnum, oportet vt prius quidem diuidant, deinde sumant ipsorum primum, & quod proprie dicitur,demonstrando secundum quid hæc ab illo sic appellentur.exempli causa, quærētes secundum quid idem appelletur, oportet alia ad proprie idem referre, hoc est ad idem, quod in substantia intelligitur, & ostendere quid illius vnumquodq, sit, cur idem appelletur,ac vicissim quid diuersum dicatur.deinde cur simile,& vicissim quid dissimile, ac cætera eadem ratione considerare: sic igitur, postquam sciuerimus significata cuiusq; generis oppositorum referri ad vnū primum in suo genere,quemadmodū omnia ipsa opposita ad vnum primum in genere entis & vnius, duo facienda esse pro doctrina eorum edocet dicens{quare distinctiōe facta}qua videlicet scietur {quot modis vnumquodq;}, scilicet genus oppositorum dicatur, hoc est primum, quod faciendum est. deinde exponit secundum cum subdit{assignandum est ad primum in vnoquoq;, quonam modo ad illud dicatur} idest appelletur vnumquodq; cæterorum. q.d. quonam modo eorum, quæ in singulis prædicamentis ad hunc modum dicuntur, vnumquodq; sic appellatum se habet ad primum, & quod ita proprie nuncupatur idest ad id, quod habetur in substantia,& quomodo ab illo nominetur. exempli gratia quod vnum appellatur quomodo se habet ad primum, & proprie vnum, & idem qūo ad primum& proprie idem, pari ratione in simili, & æquali, cæterisq; efficiendum est. vt enim cum de ente verba fecimus sumentes ens proprie substantiam esse ostendimus aliorum quodq; de quibus ens prædicatur, ens esse, quia est substantiæ vel affectio,vel generatio,vel actus,aut quicquam aliud,sic inquit oportet in alijs efficere. Et hoc est,quod per horum doctrina est agendum. Sed occurres,quoniam æquiuocorū etiam videtur esse vna scientia, nam scientia naturalis agit de cane cœlesti, de cane marino,& de cane latrabili. &.de cane cœlesti agit in lib.de cœlo.de cane marino, & cane latrabili in lib. de animalibus.igitur falsum videtur,quod Arist.accepit æquiuocata non attinere ad eandem scientiam. Expositor soluit æquiuocata per se, quo æquiuocata sunt, non attinere ad eādem scientiam, per accidens autē attinere, cum videlicet accidit, vt significata æquiuoci contineantur sub vno genere subiecti alicuius scientiæ. sicuti canis stella,& canis piscis,& canis latrabilis continentur, subijciuntur enim corpori mobili, quod,est subiectum philosophiæ naturalis.Ex his patent duo, quorum primū est dilutio dubitationis, quòd licet hæc multipliciter dicātur, tamen,attinent ad vnam scientiam,quoniam dicuntur multiplicia per attributionem ad vuum. secundum vero est quòd volentes agere de oppositis generatim,primo distinguendū de generibus vt colligatur primum, deinde ostendendum vnumquodq; genus oppositionis appellari per attributionem ad primū genus, simili modo volentes agere de vnoquoq; genere oppositorum, primo distinguendum illud genus in sua significata, vt colligatur primum tali genere, postea ostendēdum vnumquodq; per attributionem ad illud primum in tali genere. Dubitatio.

Quædam enim eo sane dicentur, quòd illud habeant.quædam propterea quòd illud agant.quædam alijs talibus modis. patet igitur id, quod olim in dubitationibus diximus, esse uidelicet unius facultatis de his,& de substātia, rationem habere: quod quidem erat unum eorum,quæ diximus dubitando,

Atq; philosophi esse ut poßit de omnibus contemplari. TEX.5.

Cum docuisset inuenire in multipliciter dictis, id quod proprie in singulis dicitur, & quonam modo in alijs accipere liceat ad id,quod proprie dicitur relatū, nunc docet modum quo hæc per diuisionem inueniantur,& dicit {Quædam enim }, scilicet significata multipliciter dictorum { eo sane dicentur, quod illud habeant} idest quòd habeant proprie dictum vel ens,vel vnum vel idem, aut aliud quicquam, & ita nuncupabuntur,vt corpora, quæ sanitatem habent sana dicun-

tur.quamq́,vt Alex. inquit.illud{habeant} pro ab illo habeantur dictum esse accipi posit à quo enim haben tur,vt à proprie ente,vel proprie vno hoc est à substan tia, & sunt entia, & dicuntur entia, & vnum : vt quantum & quale, & quæ similiter habentur in substantia: sic item idem,& diuersum,simile & dissimile sese habe bunt. idem nanq; proprie intelligitur in substantia, & pari ratione simile proprie secundum speciem substan tiæ intelligitur, de alijs autem prædicabitur quæcunq; ad illud habent similitudinem quædam igitur ita nuncupantur,quoniam obtinentur ab illo{quædam propterea quòd illud agant} idest quædam sunt entia, & vnum, quoniam sunt accidens quædam substantiæ, quę proprie est ens, & vnum vnaqueq; enim actio sub stantiæ ens est,& vnum, quoniam actionibus ipsis sub stantia fungitur { quædam alijs talibus modis } dicuntur scilicet ens, vt vnum vt quia sunt affectiones substantiæ, vel habitudines. At vbi docuit, quonam modo hæc ab vno,& ad vnum dicuntur, concludit illud, quod proposuit, & dicit{patet igitur id, quod olim in dubitationibus diximus}quod exponens subdit{esse videlicet vnius facultatis de his} scilicet quæ à substantia esse mutuantur{& de substantia rationẽ}idest scientiam { habere:quod quidem erat vnum eorum, quæ} tertio huius{diximus dubitando,atq;}patet etiã{philosophi esse, vt posit de omnibus contemplari} quod erat aliud etiam lib. tertio quæsitum per quæ soluũtur septima quæstio, quæ erat, vtrum vnius, an plurium scientiarum sit de substantiis ac de substantiarum accidentibus contemplari : & octaua, quæ erat vt philosophi sit contemplari & de ijs omnibus dialecticam probabiliter vti dixit, quæ sunt contraria idem & diuersum, & alia vt supra diximus: soluuntur enim hæc ambo per ea,quæ hic exposita sunt. quid vero per philosophum intelligat,superius est expositum. nam potest intelligi metaphysicus, quoniam per quãdam excellentiam sibi vendicat nomen philosophi, & potest intelligi etiam quoddam commune ad naturalem philosophum,& ad metaphysicum,& ad mathematicum. Expositor tñ per philosophũ metaphysicum,intelligit.

Nam si non ad philosophum idipsum pertineat, quisnã erit quæso, qui si idem sit Socr. aut Socr. sedens,aut si unum sit uni contrarium, aut quidnam sit contrarium, aut quot modis op positũ dicatur, et identidem de cæteris eiusmodi considerabit.

Cum conclusisset ad philosophum pertinere considerare de supradictis, nunc docet philosophi munus esse de substantia, deq; substantiæ accidentibus considerare: similiterq; de eodem, & diuerso,& quæcunq; vniuersaliter de contrarijs inquiruntur,eo quoq; argumento quòd eiusmodi commentatio ad nullam aliam doctrinam pertineat. neq; enim Geomtræ, nec musici, nec alicuius alterius, qui aliquam scientiam habet aliam ab ea, quæ de ente, qua est ens,considerat, munus est disputare ac intelligere vtrum substantia simpliciter sumpta, & cum accidẽti aliquo accepta idem sit, an diuersum,vt Socrates per se separatim acceptus, & Socrates sedens. Vel posset dici Aristo. duo facere, nam primo sub forma quęstionis proponit huius scientiæ esse, & nullius alterius considerare de his, quæ nũc conclusimus: deinde inducere rationem. vnde dicit {nam si non ad philosophum idipsum}, scilicet quod in secunda cõclusione conclusum est{pertineat} quis { nam erit quæso, qui si idem sit Socrates}, idest substantia simpliciter sumpta{aut Socrates sedens?},idest aut cum accidenti aliquo accepta: neq; enim simpliciter est idem, sed subiecto, non autem ratione. { aut si vnum sit vni cõtrarium} subaudi cognoscere ad aliam scientiam pertinebit: { aut quidnam sit contrarium} vtrum in qualitate solum, an etiam in substantia, ad aliam scilicet scientiam pertinebit, aut quot sint discri mina contrariorum. esse videlicet exempli gratia alia sine medio, alia cum medio, & medium mixtione con trariorum constare, & mediorum alijs inditum esse vo cabulum, quædam extremorum negatione nuncupari, nec illud quo discrimine ab alijs oppositis contraria discrepare{aut quot modis appositum dicatur}ad aliũ pertinet statuere quam ad philosophum{& identidem de cæteris eiusmodi considerabit} q̃ philosophus ipse.

Cum igitur unius ut unum est, & entis ut ens est, hæc per se sint affectus, sed non ut numerus, aut ut linea,aut ut ignis, patet illius esse scientiæ & quidnam sint hæc cognoscere, et ea quæ,ipsis accidunt.contemplari.

Cum proposuisset huius scientiæ esse considerare ens,& quæ enti per se accidunt,hoc nunc probat. & ratio sic componitur apud Alex. quemadmodũ in aliis disciplinis eiusdem est de subiecto cognoscere, & quænam ipsi per se accidunt monstrare, sic in doctrina de ente:: sed in cæteris disciplinis eiusdem est de subiecto cognoscere, & quænam ipsi per se accidunt monstrare: ergo in Metaphysica sic erit, vt tractentur ens, & vnum,& quæ per se illis accidunt. Tunc vltra, sed quæ dicta sunt,sunt illis secũdum se accidẽtia, igitur ea quæ dicta sunt, considerãda sunt in metaphysica. Resoluat igitur textus hoc pacto in primum syllogismum, quæ per se accidunt enti & vni.consideranda sunt in ea sciẽtia, in qua considerantur ens, & vnum:quæ per se accidunt enti, & vni,sunt ea, quæ dicta sunt:igitur in tertia figura,ea,quæ dicta sunt, considerantur in ea scientia, in qua considerantur ens, & vnum. Huius principalis syllogismi affert minorem,& dicit{cum igitur hæc},s. quæ dicta sunt{sint per se affectus vnius, vt vnum est, & entis,vt ens est.} hæc est minor principalis syllogismi: maior uero probatur per primum syllogismũ hoc pacto, quemadmodum in aliis disciplinis eiusdem est de subiecto cognoscere, & quænam ipsi per se accidunt monstrare, sic in doctrina de ente, sed in cæteris disciplinis est eiusdem de subiecto cognoscere, & quænam ipsi per se accidunt monstrare: ergo sic erit in doctrina de ente: & sic patet maior syllogismi principalis,huius prosyllogismi nihil affert Aristo.sed eum totũ attulit Alexan. quia vero dixit,hæc quæ dicta sunt, esse per se affectus entis & vnius quatenus est ens,& quatenus est vnum,ideo hoc exponens dicit{sed non vt numerus,aut vt linea, aut vt ignis} Si enim alicui horum per se inesset quicquam istorũ,per accidens enti inesset, nec alicui alteri, nec communiter quidem : quare de his considerare non pertinet ad philosophum,sed,si numeris inesset, ad arithmeticum,si lineis,ad geometram,sin autem igni,ad physicum. At cum nulli entiũ determinate insint.vtiq; enti,qua est ens, insunt per se. deinde principalis syllogismi affert conclusionem, & dicit {patet illius esse sciẽtiæ & quidnã sint hæc cogno scere,& ea, quæ ipsis accidunt,contemplari}& sic quæ scientia de ente considerat, eadem de ijs disputat, quæ his accidunt. Hæc autem doctrina est vniuersalis & communis philosophia, vt superius dictum est.

Atq;

Atq; non hac parte aberrant ij, qui de ipsis cōsiderant, uti non philosophantes, sed quia prius his est substantia, de qua nihil prorsus intelligunt.

Hic reprehendit Platonicos, qui incusabant Sophistas secundum modum, quo non debebant incusare, secundum vero modum, quo debebant incusare, non incusabant. Sophistæ enim qui philosophi nomen induti, de substantia, cuius inter philosophos maxime peculiaris, & præcipua est disputatio, nullam mentionē faciunt, sed in eo sunt occupati, vt de contrarijs, ac oppositis, & quæ multipliciter dicuntur, & de accidentibus, & similibus disputāt, quæ ad sophistica accommodant, & in altercationibus vsurpant, vt aduersarios conturbent, circumueniantq; :hos autem incusat, non quòd de ijs disputēt tanquam id ad philosophum non pertineat. nam huiusmodi commentatio non est à philosophis quorum isti personam induunt, aliena, sed ꝙ de ijs tantum, ac præcipue disputēt, de substantia vero, quæ prima est, & à qua cætera esse mutuantur, & propter quam de illis philosophi considerant, nullam mentionem faciunt, quo fit, vt non philosophorum, sed Sophistarum nomine cēsendi sint. vnde dicit {atq; non hac parte aberrant ij}, scilicet Sophistæ, vt Platonici putāt {qui}, scilicet Sophistæ {de ipsis considerant, vti non philosophantes}, idest propterea, quia considerando de illis, non philosophentur, quia, vt diximus considerando de illis philosophantur {sed} erant, scilicet {quia prius his}, scilicet accidentibus, quæ considerant {est substantia} & principale ens {de qua nihil prorsus intelligunt} nec considerant: ergo peccarunt in omittendo, non autem in commitendo. vnde Auerroes qui opinantur inquit, scientiam istam non esse necessariam, accidit eis, vt nullum ens sciant in rei veritate. quoniam subaudias tu, tollunt ens, & vnum, quæ sunt prima genera, ad quæ omnis resolutio deuenit, & sine quibus nihil intelligi distincte potest. Secundo Auerroes sic subdit, & etiam manifestum est, quòd quemadmodum numerus, qua numerus est, habet accidentia propria, de quibus considerat arithmeticus, verbi gratia parem, & imparem, & plus, & minus, & similiter substantia mobilis habet accidentia propria, & substantia immobilis similiter, & substātia grauis, non grauis etiam accidentia sibi propria habet, sic ens, quo est ens, habet accidentia propria sibi. Quibus verbis colligi potest de mente Auerrois ens habere propria accidentia, quæ à Iunioribus dicuntur propriæ passiones. Quod etiam in Alexandri enarrationibus non semel colligitur, vt statim in textu sequēti ꝑspicuū erit.

Quæ Auerr. Comm. 5.

Nam ut & numeri, quo numerus est, proprij sunt affectus ueluti paritas imparitas, commensuratio æqualitas, excessus defectus, atq; hæc & per se, & inter se numeris competunt, et solido similiter, & mobili ac immobili, & graui & leui sunt affectus alij proprij sic & enti, quo ens est sunt propria quædam. Atque hæc sunt ea, de quibus est philosophi considerare ueritatem.

Quia supposuit ens, quo est ens, habere quædam propria accidentia, de quibus in Metaphisica est considerandum, hoc exponit per similia, & dicit {nam vt numeri, quo numerus est, proprij sunt affectus} de quibus considerat Arithmetica {veluti paritas imparitas, commensuratio æqualitas. s. numerorum {excessus, defectus: atq; hæc & per se, & inter se numeris competunt}.i. quorum accidentium per se quædam competunt numeris, videlicet propter numeros ipsos absolute, vt par & impar, quædam propter mutuam comparationem, vt commensuratio, æqualitas, excessus, defectus {& solido}, idest corpori {similiter} insunt quædam propria accidentia, de quibus considerat geometra, sic quoque lineæ competunt quædam per se accidentia, & planis, & figuris, de quibus etiam considerat geometra. {& mobili & immobili} idest quæ accidunt tam solido mobili quàm immobili. nam de accidentibus solidi immobilis stereometria considerat, de accidentibus solidi mobilis, astrologia {&} subaudi inter mobilia {graui & leui sunt affectus alij proprij} graui quidem, vt aquæ, & terre, leui vero, vt igni & aëri. de quibus considerat philosophus naturalis {sic & enti, quo ens est, sunt propria quædam, de quibus est philosophi cōsiderare veritatē} & sic patet, quod supposuit.

Indicio autem nobis sunt dialectici, atq; sophistæ, qui ipsius philosophi subeunt figuram. Sophistica enim facultas apparens tantum modo sapientia est. dialectici uero de omnibus disserunt. sed commune omnibus ipsum ens est, disserunt uero propterea de his scilicet quòd hæc philosophiæ sint propria, circa nanq; idem genus & sophistica, & dialectica, & philosophia uersatur.

Propria. οἰκεῖα. Familiaria. Peculiaria.

Nunc indicio probat philosophi esse de supradictis considerare idest de æquali inæquali, simili dissimili, de eodem diuerso, de contrario, & cæteris id genus. & dicit {Indicio autem nobis}, scilicet ad idem asserendum {sunt dialectici, atq; sophistæ, qui ipsius philosophi subeunt figuram} idest qui induti sunt nomen philosophi deinde assignans causam quare philosophi nomē induantur, & dicit {Sophistica enim facultas apparens tantum modo sapientia est} quod autem apparet aliquid: aliqua ratione illius nomen induit. & sic Sophistica facultas aliqua ratione dici potest sapientia, & Sophista sapiens. deinde ostendit, quòd dialecticus etiam dici possit sapiens, & dicit {dialectici vero de omnibus disserunt} & quia de omnibus disputant. recte dictum est dialecticum indui nomen philosophi. quoniam autem differenter sophista, & dialecticus induunt nomen philosophi, ideo subdit {sed commune omnibus} scilicet tam sophistis quàm dialecticis {est ipsum ens} quoniam & sophistæ & dialectici versantur circa ens, sed, vt dixit, ratione diuersa, quoniam sophista apparenter, dialecticus probabiliter. deinde redit ad ostendendum efficaciam indicij, & dicit {disserunt vero} scilicet sophistæ & dialectici {propterea de ijs}, scilicet æquali & inæquali, & cæteris id genus {scilicet quòd hæc philosophiæ sint propria}, scilicet accidentia, quæ accidunt proprio subiecto philosophiæ. & affert causam, & dicit {circa nanq; idem genus & sophistica, & dalectica, & philosophia versatur} quare recte indicium sumptum est a sophista, & dialectico. nam si circa eadem versantur dialecticus, sophista, & philosophus, & dialecticus & sophista versantur circa ea, quæ dicta sunt. igitur & philosophus. Alex. ait sophisticā & dialecticam in eodem genere atq; philosophiam uersari, vt quæ nullum genus proprium determinatum habeant, quemadmodum geometria, vel musica, sed omnes de ente considerāt. Expositor vero asserens subiectum logicæ esse ens rationis, putat logicam esse æquilibrem philosophiæ, quoniam logicæ subiectum ad ea omnia se extendit, de quibus ens naturæ, quod est philosophiæ subiectum, prædicatur. nam nihil cōtinetur

sub ente naturæ, quod non sub rationis consideratione cadat. per quæ innuit expositor Arist. accepisse dialecticam pro logica, vt etiam Auer. exposuit, ꝙ Alex. non arbitratur. qm̃ Arist. per dialecticam eam logicæ partem intelligit, quæ traditur in. 8. lib. Topicorum: queq; contradiuiditur atq; æquilibris est sophisticæ. Logica.n. communissima est etiam rhetoricæ, & poeticæ, vt Aristo. in rhetoricis exposuit, continens sub se dialecticam, sophisticam, & analyticam. Verum hæc petenda alibi sunt.

Sed ab altera quidem facultatis modo, ab altera autem electione uitæ differere philosophia uidetur. Atq; dialectica quidem facultas de ijs est tentatrix, de quibus est philosophia cognitiua. sophistica autem apparet quidem, non tamen est.

Cum inter philosophiam, dialecticam, & sophisticam conuenientiam assignasset, nunc affert differentias: & primo inter philosophiam, & dialecticam, quæ differentiæ sunt duæ, & dicit {Sed ab altera quidem}, s. dialectica philosophia differre videtur facultatis modo}. i. differẽtia, qua facultas differt à facultate, hoc est dicere per posse. nam philosophia facultatem habet syllogisticam, vt sit verorum demõstratrix, dialectica, vt per probabilia ratiocinetur probabiliter. deinde affert secundam differentiã philosophię à dialectica, & dicit {atq; dialectica quidem facultas de ijs est tentatrix}. i. periculum faciens syllogizando per probabilia ꝓbabiliter {de qbus pħia est cognitiua} .i. de quibus philosophus sciẽtiam habet per demonstrationem vel habere se iactat. nam dialecticus periculum facit eorum philosophorum, qui hæc, quæ dicta sunt, se intelligere iactant, cum ea minime intelligant, sunt.n. philosophorum aliqui iactatores, qui se iactant scire, aliqui veraces, qui vere sciunt: dialecticus ergo periculum facit eorum philosophorum, qui se intelligere iactant: quod periculum sumit per accidẽtia eorum, de quibus agitur in scientia, quæ accidentia ẽt nõ habenti scientiam nota esse possunt. hæc est secunda differentia. per duas etiam differentias philosophia differt a sophistica quarum primam affert, & dicit {ab altera autem}, s. sophistica differt philosophia {electione uitæ} ꝙ philosophus id agat, vt eorum, quæ ad per se pertinẽt, doctrinam nanciscatur, Sophista vero, vt eam habere videatur. Ars.n. sophistica cum sapientia nõ sit, speciem sapiẽtiæ præfert, quam æmulatur electione vitæ discrepans. hæc est expositio Alex. At Auer. vult philosophũ differre à sophista electione uitæ, qm̃ sophista vult in vita videri philosophus vt acquirat gloriam, & aliquid gratiarum humanarum, videlicet diuitias, & honores. & ita eligit vitam, quam videatur viuere philosophus. At philosophus eligit vitam, quam viuat sciẽs vera, etiã si non appareat scire. & non recte ait Auer. vt postea videbitur. vnde & Expositor non imperite inquit à sophista vero differt philosophus electione vite, quòd ad aliud sophista ordinet vitam suam, ad aliud philosophus. Philosophus quidem ad sciendam veritatem. Sophista vero ad hoc, vt videatur scire veritatem, quamuis nesciat. deinde affert secundam differentiam ostendens philosophiam differre à sophistica etiam modo facultatis, & dicit {sophistica autem apparet quidem}, s. ratiocinari {non tamen est}, s. ratiocinans. hac.n. parte speciem veritatis potius, q̃ veritatem sequitur. quare differt facultatis modo. Sed dices, cur philosophus nõ differt à dialectico electione vitæ? & causa est, qm̃ dialecticus in vtilitatem spectat philosophantium exercitationis gratia, dum ipsos experitur, sint ne scientia ea præditi, quam profitentur, an non. qua philosophus differre non potest à dialectico electione, vitæ, sed tantum facultatis modo. qm̃ quorum philosophia scientiam habet, & cognitionem, de ijs dialecticam tentatricem esse ait, eademq; per probabilia cõfirmare, per hæc.n. experimentum fit. nam plerumq; ad redarguẽdam veritatem vtimur tentatiua scientia, quod ex veris, & demonstratiuis fieri non potest, sed ex probabilibus. Cum vero dixit {sophistica autem apparet quidẽ non tamẽ est} in dialecticam referri etiam potest, nam sophistica videtur esse dialectica, qm̃ ex ijs, quæ probabilia videntur, syllogizat. uel in sapientiã, vt dictum est ꝙ sapientia esse videatur, tamẽ non sit, cum per falsam speciem sapientiæ lucrum aucupetur. Verum nolo te ignorare duplicem esse sophistam, alterum, qui sophiste Rhetor dicitur. de quo Arist. 2. rhetoricorum, alterũ qui sophista dialecticus nuncupatur. hic quidẽ ex apparenter probabilibus ille ex apparenter verisimilibus siue persuasibilibus argumentatur. hic est tẽtator per probabilia eorum, qui esse putant se philosophos, ille vero apparenter argumentatur propter lucrum, vt vincat rhetores in causis. de sophista dialectico hic loquitur Aristo. nam hic vult videri philosophus non propter lucrum, sed propter gloriam. de hoc etiam ait Sophistam differre vitæ electione, qm̃ hic eligit videri propter gloriam. De Sophista rhetorico loquitur. 1. rhetoricorum. vnde Auer. non recte exposuit, cum locutus sit de Sophista rhetorico, de quo Aristo. non loquitur hic. Digreditur ẽt Expositor hic, & exponit quonam pacto dialectica, & sophistica sint scientiæ, & quonam pacto non sint scientiæ, asserens eas scientias esse, vt docent de proprijs subiectis propria accidentia, hãc.n. doctrinam per demonstrationem tradunt, & ita, vt sic scientiæ sunt, vt ipsa philosophia quoq; quæ per demõstrationem tradit doctrinam accidentium de proprio subiecto. Sed analytica posterioristica tam vt docens de proprio subiecto propria accidentia, q̃ vt vtens doctrina, quam docuit, scientia est. vt docens quidem, qm̃ de proprio subiecto propria accidentia tradit per demonstrationem. Vt vtens vero, qm̃ vsus analyticæ pertinet ad philosophiam, & ad alias particulares sciẽtias. quæ sunt de rebus naturæ, qui vsus consistit in vtẽdis principijs rerum, per quæ demonstrationes fiunt, quare vt vtens etiam erit scientia.

Quæ Auerr. Comm. 5.

Præterea contrariorum altera series priuatio est, omniaq; in ens, atq; non ens reducuntur. TEX. 6.

Cum proposuisset philosophi interesse de contrarijs disputare, & hoc probasset tum ratione, tum iudicio, nunc idem probat secunda ratione, quæ sic componitur, quæcunq; reducuntur ad ens, & ad non ens considerantur à philosopho, cum philosophi sit considerare ens & non ens: sed omnia contraria superius enarrata reducuntur ad ipsum ens, & ad non ens: igitur omnia contraria superius enarrata considerantur à philosopho. Minor probatur, ea, quorum altera series priuatio est, altera vero species: siue forma, vel habitus, reducuntur ad ens, & ad non ens: hæc perspicua est, qm̃ priuatio est non ens, species autem ens. Sed omniũ contrariorum altera series est priuatio, altera species: ergo omnia contraria superius enarrata reducuntur ad ens, & ad non ens. De prosyllogismo ponit solum minorem

norem cum dicit{præterea contrariorum altera series priuatio est } subaudi & altera species, hæc est minor pro syllogismi.deinde affert minorem syllogismi principalis,& dicit{omniaq; ens,atq; non ens reducuntur hæc est principalis syllogismi minor.cæteras syllogismorum partes nobis reliquit. Cum vero dixit contrariorum alteram seriem esse priuationem, alteram vero habitum,siue speciem,recte dixit, qm̃ semper duorum cõtrariorum alterum esse imperfectum, alterum perfectum esse constat: at contrarium, quod perfectũ est,habitus, atq; species est, quod vero imperfectum, priuatio, quæ vt negatio habetur.

Et ad unum atq; multitudinem,ut quies quidem ad unum,motus autem ad multitudinem.

Nunc tertia ratione idem probat,quæ sic componitur, quæcunq; reducuntur ad vnum, & ad multitudinem considerantur à philosopho:omnia contraria superius enarrata reducuntur ad vnum,& ad multitudinem: ergo: omnia contraria superius enarrata considerantur à philosopho. de syllogismo affert minorem,& dicit{ &} etiam omnia contraria superius enarrata reducuntur{ad vnum atq; mulitudinem}hæc est minor quam exemplo probat, & dicit{ vt quies quidem ad vnum, motus autem ad multitudinem} reducuntur,s. quies quidem ideo reducitur ad vnum, quia quiescere est non aliter se habere nunc q̃ prius,& ita habet rationem vniformitatis, quæ in vnitate consistit. At motus rationem habet diuersitatis, quæ multitudo quædam videtur. cum moueri sit aliter se habere nunc q̃ prius.

Entia uero & substantiã fere omnes ex contrarijs componi fatentur: quippe cum omnes principia contraria esse dicãt, nam nonnulli par,& impar,quidam calidum frigidumq;, alij finitum ac infinitum, alij conco liam, discordiamue principia esse dicunt.

Expositor vult Arist. alia ratione probare hic contraria reduci ad ens hoc pacto, si entia & substantia ex contrarijs constant, contraria reducuntur ad ens & ad substantiam. hac supposita, affert minorem, & dicit {entia vero & substantiam fere etiam ex contrarijs cõponi fatentur } ergo subaudi contraria reducuntur ad ens, & ad substantiam. deinde probat minorem inducendo omnes opiniones antiquorum. At secundum Alex. hæc est quarta ratio ad probandum ad philosophum pertinere de cunctis contrarijs differere.& ratio sic componitur, contraria,& quæ ex contrarijs constituuntur, eiusdem disciplinæ est cognoscere: omnia entia & substantia sunt contraria,vel ex contrarijs:igitur eiusdem disciplinæ est cognoscere entia & substantiã, & contraria,ex quibus sunt. de ratione tangit,minorẽ, & dicit{entia vero & substantiam fere omnes ex contrarijs componi fatentur } subaudi vel esse contraria. ergo subaudi conclusionem, eiusdem disciplinæ est cognoscere entia & substantiam, & contraria, ex quibus sunt. Minorẽ probat authoritate veterũ & dicit{quippe cum omnes},s.physici { principia contraria esse dicant. nam nonnulli par & impar,quidam calidum frigidumq;, alij finitũ ac infinitum, alij concordiã discordiamve principia esse dicunt } subaudi ex quibus entia & substantiam componi fatentur. differt autem hæc ratio a priore,nam in hac ratione Arist.cõplectitur substantiam asserens propriam esse philosophi substantiæ considerationem, quæ rationem quoq; principiorum complectitur. Quo vero ad minorẽ syllogismi Alex. attinet Auer. ait eam diuisionem, vt si omne ens contrarium aut ex contrarijs, non esse veram, qm̃ corpus quintum cœlum videlicet est ens,& substantia,& tamẽ nec est contrarium,nec ex contrarijs, vt libro de cœlo Auer.exposuit, & in eo libello, quem de substantia orbis confecit. & propterea vult hanc diuisionẽ esse probabilem, & nõ necessariam.& ita ad præsentẽ syllogismum sufficit. De opinionibus vero veterum Alex. ait esse adductas ab Arist. in confirmationem eius, quod dixit: videlicet omnia,quæ fiunt, esse ex contrarijs. nã Pythagorici impar & par rerum principia statuebant. Qui vero raritate & densitate cũcta generabant, hi calidum, & frigidum principia rerum constituebant, vel forte qui calidum & frigidum rerum principia posuerunt,Parmenides fuit, qui ignem & terram elementa esse tradebat. Qui vero finitum & infinitum principia esse tradiderunt,fuerunt Platonici, qui vnum & dualitatem infinitam in principijs statuebant. Qui denique concordiam ac discordiam principia rerum esse voluerunt,Empedocles fuit.

Quæ Auer. Comm.6.

Comm.20.

Hæc autem omnia cæteraue in ipsum unum, multitudinẽq; reduci uidentur. Sumatur enim à nobis hæc reductio in primo de bono.Principia uero & quæ etiam ab alijs ponuntur,penitus in hæc,ut in genera cadunt.

Et licet Alex.non sistat in vna expositione,tamen secundum eum hic potest annotari ratio quinta ad idem, quæ sic apud me componitur, quæcunq; ad vnum & ad multitudinem reducuntur, consideranda sunt à philosopho,qui cõsiderat de vno,& de multitudine:omnia contraria, quæ enarrata sunt ab antiquis,esse principia,& cætera omnia queuis,reducuntur ad vnum & ad multitudinem: igitur omnia contraria considerantur à philosopho,qui considerat de vno,& de multitudine. de ratione affert minorem, & dicit{hæc autẽ},s. contraria {omnia} quæ videlicet ab antiquis enarrata sunt esse rerum principia {cæterave} quæ videlicet nõ sunt hic enarrata{in ipsum vnum,multitudinemve reduci videntur} de hac reductione quonam modo reducantur contraria omnia ad vnum & ad multitudinẽ relegat nos ad ea, quæ in lib. I. de bono demonstrata sunt, & dicit{sumatur.n.}, i.petatur{ à nobis hæc reductio},s. qua reducuntur omnia contraria ad vnum, & ad multitudinem{in primo libro de bono} Alex. vero legit in.2. lib.de bono. Argyropylus,& antiquus interpres verba hæc non habebant, sed in nostro græco codice habentur. nec solum contraria in vnum & multitudinem reducuntur, sed etiam omnia principia, quæ rerum causæ ponuntur, & ideo dicit { principia vero, & quæ etiam ab alijs ponuntur}.s.rerum causæ, & nõ tantum contraria{penitus in hæc}.s.vnum & multitudinem{vt in genera cadunt}& sic patet minor.Expositor laborat declarare,quonam modo contraria enarrata reducantur ad vnum & ad multitudinem. nam vt inquit,imparitas aliquid vnitatis obtinet ob ipsam indiuisionem, paritas vero non nihil multitudinis propter diuisionem. Finitum etiam ad vnitatem pertinet propter finem, q; terminus resolutionis est. Infinitum autem ad multitudinem,quæ in infinitum augetur.Cõcordia quoq; vnitatem affert,cum in ipsa vnione consistat. Contra vero discordia in multitudinem transit propter diuisionem. insuper calidum vnius rationem ostẽdit,quo vnit partes ipsas similares. Frigidum uero

quo similares partes disiungit multitudinis rõnem obtinet. Quo vero ad verba attinet, Expositor vltima verba sic legit { principia vero & omnia, quæ ab alijs, ad vnũ & ens, vt in genera cadunt}& vult, vt Arist. ostendat omnia contraria reduci ad vnum & ad ens: per hoc quia omnia principia ad vnum & ens reducãtur, nam contraria principia sunt. Alex. tamen, non sic verba illa legit, sed vt nos habemus in græco nostro codice: ideo exposuit, vt nos exposuimus, & cum dixit{vt in genera}recte dixit, qm̃ vnum & multitudo non sunt genera, nec contrariorum, nec principiorum, sed vt genera quoniam ratione suæ communitatis quandam generum similitudinem obtinent.

Patet igitur ex his etiam unius scientiæ esse ipsum ens, ut est ens, contemplari. Vniuersa enim aut contraria sunt, aut ex contrarijs constant: principia uero contrariorũ quoq; sunt unum ipsum, ac multitudo: hæc autem unius scientiæ. sunt siue una, siue nõ una ratione dicantur, quemadmodum fortasse rei ueritas sese habet.

Cum demonstrasset ad hanc scientiam pertinere cõsiderare de contrarijs, quia ad hanc pertinet considerare de ente & de vno ac multitudine, nunc probat è conuerso ad hanc scientiam pertinere considerare de ente & de vno, ac multitudine, quia ad hanc pertinet considerare de contrarijs. Et primo affert conclusionem, & dicit { Patet igitur ex his etiam, vnius scientiæ esse ipsum ens, vt est ens } subaudi & ipsum vnum, ac multitudinem { contemplari} cuius videlicet est contemplari ipsa contraria. Deinde affert rationem: & primo, qua probat de ipso ente esse hac in scientia contẽplandum hoc modo. de contrarijs & de ijs, quæ sunt ex contrarijs, est contemplandum in hac scientia: hãc maiorem supponens accepit minorem, & dicit { Vniuersa enim } subaudi entia {aut contraria sunt, aut ex contrariis constant} subaudi conclusionem, quam præmisit, videlicet, ꝙ ad hanc scientiam pertineat considerare de ente. deinde probat secundam partem conclusionis, ꝙ ad hanc pertineat considerare de vno & multitudine hac ratione, principia, quæ sunt de numero contrariorũ considerãtur in hac sciẽtia. vnũ & multitudo sunt principia de numero contrariorum: igitur vnum & multitudo considerantur in hac scientia. aut sic, principia contrariorum considerantur in hac scientia: vnum & multitudo sunt principia contrariorum: igitur vnum & multitudo considerantur in hac scientia, de ratione tangit primo minorẽ, & dicit {vnum vero ipsum, ac multitudo principia contrariorum quoq; sunt} quia, vt dictum est, ad ipse reducuntur omnia cõtraria. hæc fuit minor: deinde affert maiorem, & dicit {hæc autem}. s. principia contrariorum{vnius scientię sunt}, s. quæ dicitur Metaphysica, dico principia contrariorum esse vnius scientiæ { siue vna, siue non vna ratione dicantur, quemadmodũ fortasse rei veritas sese habet } nam rei veritas est principium cõtrariorum esse aut vniuocum, aut analogum. ergo vnum & multitudo considerantur in hac vna scientia. hoc pacto exposuerunt Auer. & Expositor: & in hunc modum textus resolui potest ad artem prioristicã: quod etiã Alex. induit, licet non compleuerit. Vtrum vero omnia entia sint contraria, vel ex contrarijs, proximo textu de mente Auer. est expositum. tñ Expositor asserit Arist. esse locutum more veterum philosophorum, qui non cognouerunt nisi entia corporea, & sensibilia; & sic secundum eos verum est omnia entia esse aut contraria, aut ex contrarijs. Secus est secundum Peripateticos, qui asseruerunt cœlestia corpora, & substantias insensibiles, nam hæc nec contraria sunt, nec ex contrarijs.

At tametsi multis modis dicitur ipsum unum ad primum tamen cætera dicentur, & contraria simili modo. & propter hoc etiam si ens, aut ipsum unum non uniuersale est, & idem de omnibus, uel separabile, quemadmodum forsan nõ est, alia tamen ad unum referuntur. alia deinceps sunt collocata.

Cum conclusisset ipsum vnum, ac multitudinẽ considerari in hac vna scientia, & posset dici non esse verũ quia quæ multipliciter dicuntur, non considerantur in vna scientia, nisi fortasse per accidens, ideo hanc dubitationem remouens dicit { At tam & si multis modis dicitur ipsum vnum, ad primum }, s. eius significatum {cætera dicũtur. verbi gratia ad vnum, quod est in substantia: & ita nihil prohibet de ipso vno, ac multitudine esse scientiam vnam. Et sicut dico de vno, ita{contraria simili modo} dicuntur multipliciter per attributionem ad vnum. Quare tam de vno, q̃ de contrarijs potest esse vna scientia. Idem de ipso ente demonstrat & dicit { & propter hoc etiam si ens, aut ipsum vnum non vniuersale est}. s. genus{& idem de omnibus}. i. & vniuocum genus { vel separabile } secundum Platonis opinionem{quemadmodum forsan non est} qm̃ in rei veritate, nec est vniuersale genus, nec vniuocum, nec idea separata{tamen} significatorũ entis & vnius{alia ad vnũ}, s. primum & principale significatum{referuntur, alia}, s. significata{deinceps sunt collocata}. i. significatorum entis & vnius aliud est primum & principale significatum, alia sunt deinceps. dixit autem ens & vnum fortasis non esse naturam separabilem, addens fortasis, qm̃ non est hic locus huiusmodi quæstionis. quare, cum ens & vnum sint analoga, de eis potest esse scientia vna: & sic diluitur dubitatio. vnde & Auer. sic subdit, & dixit hoc, quia si significata, s. entis & unius non essent attributa alicui vni, s. significato principali, non consideraret de eis vna ars. deinde Auer. assignãs causam, cur diluerit quæstionem hanc hoc pacto, subdit propter errorem Parmenidis, qui dixit omnia entia esse vnum ens numero. *Quæ Auerr. Comm. 6.*

Et iccirco Geometriæ non est quidnam sit contrarium, aut perfectum, aut ens, aut unum, aut idem, aut diuersum considerare, nisi ex suppositione.

Cum hæc exposuisset, inducit ex eis quoddam corollarium, & dicit {& idcirco Geometræ non est considerare quidnam sit cõtrarium, aut perfectum, aut ens, aut vnum, aut idem, aut diuersum } non. n. geometræ est considerare ens quo est ens, & accidentia entis, quo est ens, sed si hæc considerauerit, non erit { nisi ex suppositione}, s. quasi supponens à philosopho à quo sumit quantum est necessarium ad suam materiam. & ꝙ Arist. dicit de geometria, idem est intelligendum, vt Expositor inqt in cæteris particularibus sciẽtijs. Auer. aũt dicit nisi declaret aliquod horum esse negatum vel affirmatũ ab aliquo. hoc est. nisi sit ꝓximũ ei, quod geometra considerat. Alex. vero{nisi ex suppositione}. i. vtitur quidem eis geometra, non tñ quid eorũ quodq; sit demonstrat, sed ponit, & à philosopho mutuatur. ut ponens eas magnitudines esse similes, quarum latera proportionem inter sese habent, hoc posito non à se demonstrato, simile equale, & idem, cæteraq; vsurpat. *Quæ Auerr. Comm. 6.*

Per-

Perspicuum igitur est an unam scientiam pertinere cōtemplari ens, quo est ens, et ea, quæ ipsi insūt, quo est ens. Et nec substantiarum tantum, sed eorum etiam, quæ insunt, eandem sciētiam contemplatricem esse: Et dictorum uidelicet, & de priore posteriorene, & genere & specie, & toto, & parte, & huiusmodi cæteris.

Recolligit per modū epilogi ea, quæ declarata sunt, addens quædam nondum exposita & dicit {Perspicuū igitur est ad vnam scientiam pertinere contēplari ens, quo est ens, & ea}, s. accidentia propria {quæ ipsi insunt, quo est ens} & amplificans sermonem subdit {& nec substantiam tantum} quæ sunt principale entis significatum {sed eorum etiam}. s. accidentium {quę insunt} subaudi substantiæ ac enti perspicuum est {eandem scientiam contemplatricem esse. & dictorum videlicet} accidentium quæ sunt idem diuersum simile dissimile, æquale & inæquale, negatio & priuatio, quæ superius exposita sunt {&} etiam {de priore, posterioreve, & genere, & specie, & toto, & parte, & huiusmodi cæteris} nam hęc ēt sunt accidētia entis, quo ens est: de quibus superius nulla mentio facta est. Hæc. n. vel in substantia sunt, vel in substantiæ accidenti aliquo. nō tamen determinati generis sunt affectus. Ex quibus, vt Alex. inquit, satis intelligitur, si philosophi est cunctorum entium contemplatio, contrariorum disputationem ad eundē pertinere. nec attinere ad plures doctrinas de causis disserere, cum hæc vel contrariæ sint, vel constent ex contrarijs: quæ quidem quæstio prima est ex ijs, quæ libro secundo propositæ fuerunt.

Tractatus de principiis.

CAP. I.

Quòd ad phylosophum spectat principiorum speculatio.

TEX. 7 *Post hæc autem disserendum esse uidetur, utrum unius, an diuersarum scientiarum sit de ijs principijs, quæ in mathematicis appellantur dignitates, & de substantia contemplari.*

Hic vult soluere quæstionem secundam, quæ proximo libro est disputata. & primo mouet eam, & dicit. {post hæc autem disserēdum esse videtur, vtrum vnius, an diuersarum scientiarū sit de ijs principijs quę in mathematicis appellantur dignitates, & de substantia contemplari}, i. & de ente contemplari, cuius sunt dignitates. Alex. per substantiam, ens intelligit: atq; exponit, ꝙ dignitates huiusmodi non alicui entis definito generi, sed cunctis entibus conueniant. dixit autem signanter {quæ in mathematicis appellantur dignitates} quasi à mathematicis, qui has potissimum vsurpant, & quibus maxime vtantur in demōstrationibus, hoc nomine nuncupentur. Expositor autem hæc principia appropriari magis mathematicis asseruit, non quòd cæteræ scientiæ eis non vtantur, sed quoniam mathematicæ certius demonstrant, certiusq; vtūtur talibus principijs per se notis resoluendo suas demonstrationes in huiusmodi principia prima. Dignitates Alex. appellat sententias, ac communia principia, & indemonstrabilia, quæ ad demonstrationes omnium scientiarum accommodantur. vt de quolibet est affirmatio, vel negatio, & quæ sunt eidem paria, hæc inter se quoq; paria sunt, & si ab æqualibus æqualia demas, æqualia sunt q̃ supersunt, & his similia.

Auer. autem dignitates vocat primas ꝓpositiones vniuersales, quæ omnis demōstrationis principia sunt. Et vult sensum quæstionis esse, vtrum vna scientia sit, q̃ consideret de vniuersalibus principijs omnium scientiarum contemplatiuarum, & quæ consideret de substantia: an scientia, quæ considerat de huiusmodi vniuersalibus principijs, sit alia ab ea scientia, quæ considerat de substantia. Hæc est quæstionis expositio. Que Auerr. Comm. 7.

Patet itaq; non ad diuersas, sed ad unam horum etiam considerationem, & ad philosophi scientiam pertinere.

Nunc soluit, & dicit {patet itaq; non ad diuersas}, s. facultates {sed ad vnam horum}, s. substantiæ, & dignitatum {considerationem pertinere, & ad philosophi scientiam}. i. que facultas est philosophia, quā præ manibus habemus. Hæc enim tam substantiam, q̃ dignitates contemplatur.

Vnde Auer. aut, cōsiderationem, quæ est de talibus principijs, esse vnius scientiæ, s. eius, quæ est scientia philosophi, & sic vnam et scientia est, quæ considerat de talibus principijs, & de substantia: nam hæc est philosophia, quam præ manibus habemus. Que Auerr. Comm. 7.

Vniuersis enim rebus, quæ sunt, sed non generi alicui seorsum à cæteris, accommodantur.

Solutionem, quā assignauit, probat primo sic, quęcunq; insunt omnibus rebus, quę sunt, pertinēt ad sciētiā philosophi: dignitates insunt omnibus rebus, quæ sunt: igitur dignitates pertinent ad scientiam philosophi. de syllogismo affert minorē, & dicit {Vniuersis. n. rebus, quæ sunt}. s. in considerationibus omnium sciētiarum {sed non generi alicui seorsum à cæteris, accommodantur} hæc fuit minor: ergo dignitates pertinent ad scientiam philosophi. Maiorem vero nec expressit, nec probauit, quoniam ex ijs, quæ superius dicta sunt, patet. Et cum dicit {vniuersis. n. rebus} Auer. per vniuersas res intelligit omnia genera entium, de quibus considerant artes speculatrices: Quæ expositio Alexā. non displicet, qui exponit per vniuersas res, cuncta entia, & non quæ alicui generi entis definito insunt. Que Auerr. Comm. 7.

Et utuntur quidem his omnes, quoniam entis sunt, quo est ens, & unumquodq; genus est ens.

Eandem solutionem probat secunda ratione, quæ sic componitur. principia, quibus vtuntur omnes artes, pertinent ad scientiam philosophi: dignitates principia sunt, quibus vtuntur omnes artes: igitur dignitates pertinent ad scientiam philosophi, minorem pro syllogizat sic, principijs, quæ entis sunt, quo est ens, vtuntur omnes artes: dignitates principia sunt quæ entis sunt, quo ens est: igitur dignitatibus vtuntur omnes scientiæ. Et, quia aliquis posset dicere plura esse considerata à scientiis q̃ entia, & ita dignitates non erunt entis, quo est ens, sed quo est consideratum, ideo hoc remouens subdit {& vnumquodque genus est ens}, scilicet quod consideratur in aliqua scientia. igitur recte dictum est, quòd dignitates sint entis, quo est ens. de ratione ergo primo affert minorem, & dicit {& vtuntur quidem his omnes} deinde de prosyllogismo etiā affert minorem, & dicit {qm̄ entis sunt, quo est ens} & ne tu credas plura esse considerata q̃ entia, subdit {& vnumquodq; genus}, i. & vnumquodq; cōsideratum in aliqua scientia {est ens} & ita non plura sunt considerata q̃ entia. Aut fortasse apud Alexādrum sic pro-

ſyllogizatur minor, principijs, quæ ſunt cuiuſq; generis entis, vtuntur omnes ſcientiæ: dignitates ſunt principia, quæ ſunt cuiuſque generis entis: igitur dignitatibus vtuntur omnes ſcientiæ. Minor rurſus proſyllogizatur, quæ ſunt entis, quo eſt ens, ſunt cuiuſq; generis entis: dignitates ſunt entis, quo eſt ens: igitur dignitates ſunt cuiuſque generis entis. De primo proſyllogiſmo affert minorem & dicit {quoniam} ſubaudi dignitates {ſunt entis, quo eſt ens} de ſecundo etiam proſyllogiſmo affert minorẽ, & dicit{& vnumquodque genus eſt ens}.ſ.cuius dignitates ſunt: quæ fuit minor ſecundi proſyllogiſmi: & ſic perſpicua eſt reſolutio textus ad autem prioriſticam.

Eouſque tamen utuntur, quouſq; ſatis ſunt ipſis, hoc eſt quouſq; occupent genus, de quo afferunt demonſtrationes.

Quæ Auerr. Comm.7. Cum accepiſſet omnes ſciẽtias vti dignitatibus ideo vt Auerroes inquit, dicit modũ, quo ſcientiæ particulares vtantur huiuſmodi dignitatibus. Nec ab ratione, quoniam aliquis dicere poſſet, quonam modo ſciẽtiæ particulares vtuntur eis, quæ non ſunt ſui generis, ſed entis, quo ens eſt? & dicit {eouſq; tamen vtuntur}, ſ. particulares ſcientiæ {vtuntur}.ſ.huiuſmodi dignitatibus {quouſq; ſatis ſunt ipſis, hoc eſt, quouſq; occupent genus, de quo afferunt demonſtrationes} Geometra.n.ipſas magnitudinibus accommodat, & hactenus in vſum ſumit. Arithmeticus numeris: ideoque qm̃ cunctis conueniunt, nulliuſque ſunt peculiares. Geometra enim ſumens ſententiam illam, quæ ſunt eidem paria, hæc inter ſe quoq; paria ſunt, magnitudines addit ad hunc modum, quæ magnitudines eidem ſunt pares, hoc idem Arithmeticus ad numeros trãſfert, quod ipſe ſignificat, cum ait {eouſq; tamen vtuntur, quouſq; ſatis eſt ipſis, hoc eſt, quouſq; occupent genus, de quo afferunt demonſtrationes} ſententijs igitur iccirco omnes vtuntur, quoniam quatenus ea in quibus verſantur entia ſunt, eatenus hoc ipſis conuenit. Ens.n.cunctis ipſis eſt commune. Vnde Auerroes Quæ Auerr. Comm.7. & ſcientiæ vtuntur iſtis, non quo ſunt vniuerſalia, ſed ſm̃ quantitatem, quæ conuenit ſibi. hoc eſt quo arctãtur ad ſubiectum proprium, de quo cõſiderat illa ars, ſicut dicitur in poſterioribus. verbi gratia, quia Geometra dicit in loco huius de nullo ſimul affirmatio, & negatio, id quod eſt arctatum ſuo ſubiecto, vt ꝙ omnis linea ſit commenſurabilis, aut incommenſurabilis, & æquale ſimiliter aut inæquale, quæ non ſunt ſecundum collocationem ſpecierũ ſub vno genere, ſed ſecundum collocationem proprij ſubiecti ſub communi, vt declaratum eſt in poſterioribus.

Quare cum pateat, hæc ipſis, ut entia ſunt, uniuerſis cõpetere (hoc.n.eſt ipſis commune) horum quoq; contemplatio eius eſt profecto, qui ipſum ens ea ratione qua eſt ens, contemplatur.

Nunc affert concluſionem cum rationis breui repetitione, & dicit {quare, cum pateat hæc}.ſ.principia vniuerſalia, quæ dignitates dicuntur {ipſis}.ſ.particularibus generibus ſubiecti {vt entia ſunt} hoc eſt, vt recipiunt prædicationem entis {vniuerſis cõpetere} & interponit rationem, & dicit {hoc.n.}.ſ.ens {eſt ipſis}.ſ.generibus ſubiecti {commune} vt prædicatum de omnibus {horum quoque}.ſ.vniuerſalium principiorum {contemplatio eius eſt profecto, qui ipſum ens, ea ratione, qua eſt ens, contemplatur}.ſ.Primi Philoſophi: & ita attulit concluſionem cum breui ſua ratione. Auerroes autem ſic intelligit hunc locum, cum Quæ Auerr. Comm.7. ait, & cum omnis ſcientia conſiderat de iſtis principijs modo proprio, manifeſtum eſt ſcientiam, quæ eis vtitur tum per ſe, tum generatim, eſſe vniuerſalem omnibus ſcientijs, & ita eſt philoſophia.

Quocirca nemo eorum, qui partes conſiderant, de his ipſis quicquam dicere aggreditur, ſint ne uera, an non uera, nec Arithmeticus, nec Geometra.

Licet Expoſitor velit, vt Ariſtoteles afferat ſignum eius, quod concluſit, melius tamen videtur, vt addat ad concluſionem quaſi aliam cõcluſionem, quod mihi conſonum eſt propter particulam διὸ περ.i.quocirca, quæ illatiua eſt, Quæ expoſitio non diſplicet Alex. nec Auerroi, vnde dicit {Quocirca nemo eorum, qui partes}.ſ.entis {conſiderant de his ipſis quicquam dicere aggreditur ſint ne vera, an non vera} hanc enim quæſtionem {nec Arithmeticus, nec Geometra} tentat diſſerere: nec aliorum quiſquam Medicus, Aſtrologus, aut Muſicus.

Sed naturalium quidam duntaxat id ipſum non incongrue facientes. ſoli nanque & de natura tota, & de ipſo ente conſiderare putabant.

Expoſitor arbitratur Ariſtotelem hic obiter refellere errorem quorundam, & primo Ariſto. narrare errorem putat, Alexander vero his verbis Ariſtotelem etiam putat confirmare id, quod dixit. Et cõfirmatio eſt, quoniam Naturales Philoſophi antiqui putantes ens naturale eſſe totum ens, & nihil eſſe præter ens naturale, diſſeruerunt de ente, & de dignitatibus, quæ ſunt entis, quo ens eſt. nec ob aliud, niſi quia putauerunt ens naturale eſſe totum eſſe. ex his igitur ſequitur confirmatio, ꝙ ad eum debeat ſpectare conſideratio entis, & dignitatum, quæ entis ſunt, quo eſt ens, qui cõſiderat toto ente in rei veritate, & cum talis ſit Primus Philoſophus, ideo ad Primum Philoſophum ſpectat conſiderare de ente, & de dignitatibus, quæ ſunt entis, quo eſt ens. vnde dicit {Sed Naturalium quidam dũtaxat id ipſum non incongrue facientes} ſubaudi cõſiderauerunt ens, & dignitates, quæ entis ſunt, quo eſt ens. & affert cauſam, & dicit {ſoli nanq; & de natura tota, & de ipſo ente} ſubaudi quo eſt ens {conſiderare putabant} veteres.n. Naturales non opinabantur aliq̃ ſubſtantiam eſſe præter ſubſtantias corporeas, atque corruptibiles, de quibus naturalis philoſophus diſſerit, & ideo creditum eſt eos ſolos determinare de tota natura, & ita de toto ente: quare etiã de primis principijs, quæ ſunt ſimul conſideranda cum ente. ſic igitur naturalium authorũ quidã omnia entia in naturalibus eſſe rati, nec extra naturalia quicquam eſſe putantes, de primis principijs quoq; dicere ſunt aggreſſi, dum ſibi omnis entis diſputationem tribuerent, & præter naturalia nihil eſſe putarent. vnde Auerr. ſed tñ quidã Quæ Auerr. Comm.7. naturales inquit loquuti ſunt de iſtis, exiſtimant enim ſuam ſcientiam eſſe vniuerſalem, quæ debet conſiderare de ente, quo eſt ens. & cauſa huius exiſtimationis eſt, ꝙ nullum ſit ens, niſi naturale apud eos.

Verum cum ſit adhuc quidam ſuperior naturali (natura nanque genus eſt unum quoddam ipſius entis) ad uniuerſalem ſane, atque ad eum, qui primæ ſubſtantiæ eſt contemplator, horum quoque conſideratio pertinebit. facultas autem naturalis eſt quidem & ipſa ſapientia quædam, ſed non prima.

Expoſitor

Expositor vult, vt Aristoteles nunc refellat eorum opinionem, Alexander vero, ꝙ ostendat quantum ad quid bene dixerunt, & quantum ad quid non bene, vt innuat confirmationem eius, quod dictũ est, s. ꝙ Philosophi primi sit differere de ente, & de vniuersalibus principiis entis. ostẽdit aũt eos bene dixisse quatenus horum considerationem propriam eius esse censebãt, qui de omni ente in vniuersum disputaret, & ideo merito de ipsis differebant. errabant tamen, dũm sibi persuaderent nihil esse præter entia naturalia, in quorum cognitione versabantur. sunt enim quædam alia entia præter ea, quæ naturalia nuncupantur. nam incorporea immobilisq́; substantia non est naturalis. vnde dicit {Verum, cum sit adhuc quidam superior naturali} cuius rationem interponit, & dicit {natura nanque genus est vnum quoddam ipsius entis} quæ principium & causa motus per se est, quibus inest. quo intelligitur non ad physicum pertinere de accidentibus entis, qua est ens considerare, sed {ad vniuersalem sane, atque ad eum, qui primæ substantiæ est contemplator, horũ quoque cõsideratio pertinebit} Philosophus enim, qui est etiamnum naturali superior, quiq; de omni ente, qua est ens contemplatur, considerat de potissimo, & primo ente, quod quidem est substantia, non tamen naturalis. Sed, quia tu posses dicere. Naturalem Philosophiam non esse sapientiam, qm̃ non considerat de primis entibus, propterea deinde subdit qualis est philosophia naturalis, & dicit {facultas autem naturalis est quidem & ipsa sapientia quædã, sed non prima} qm̃ non considerat prima entia, sed secundaria, quæ sunt infra prima. In quibus quoque verbis Alexander ait, sed hoc in loco metaphysicam hanc, quam præ manibus habemus, philosophiam esse dicit, eandemq; primam philosophiam appellat, atq; primam, & ꝓprijssimam sapientiam. nec ob aliud, nisi quia prima entia considetat. Sed dices, quonam modo de dignitatibus disputat Aristoteles hic, cum dignitates sint per se notæ. Respondet Alexan. Primum Philosophum de sententijs disputare, non ꝙ ipsarum aliquam veram esse demonstret, nisi fortasse, vt posterius dicemus, negãti illas & ex concessis ab eo. principia nanq; demonstrationum nequeunt demonstrari, sed, ꝙ ipsarum natura quæ sit, & quomodo hæ nobis ingenerentur, inuestiget, & quo modo sit eis vtendum, & cætera, quæ de ipsis in librum de demonstratione inscriptis tradũtur. nam ea ratione ad philosophum pertinet de demonstratione, atque de sententijs differere, non de alicuius certi entis demonstratione, sed in vniuersum, quid est demonstratio, & quonam modo sit vsurpanda. neq; .n. demonstratio in aliquo genere ex ijs, q̃ scientijs subijciuntur, collocatur, sed per singulas disciplinas demonstratio versatur in ijs, quæ priuatim pertinent ad eam doctrinã, qua quis vtitur: & sic patet solutio. quo vero ad verba attinet, Aristo. cum dicit {qui primæ substantiæ est contemplator} intelligit per primã substantiam, vt Auerroes inquit primum principium substantiarum, qui est Deus: & scientia naturalis, quia non considerat de primo ente, nõ est huiusmodi scientia, quod quomodo sit intelligendum, exposuit Auer. primo physicæ auscultationis, & etiam libro secundo eiusdem. dicitur autem Deus prima substantia tum nobilitate, tum causalitate. Hactenus Auerroes.

Que Auerr. Comm. 7.

Comm. vlii. Comm. 26.

TEX. 8.

Qui uero dicere de ueritate ipsorum, quonam pacto sit acceptanda, aggrediuntur, ob ineruditionem Resolutiuorum id sane faciunt. accedere enim de his antea scientes, sed non audientes quærere oportet.

Expositor hic Aristotelem alium errorem excludere asserit, eorum videlicet, qui asseruerunt hæc principia esse demonstranda à primo philosopho, quoniam vera sunt: contra quos Aristoteles ait, Primum Philosophum de sententijs differere, nõ ꝙ eas demonstret, sed ꝙ doceat principia indemonstrabilia esse demonstrationis principia, declaretq; ijs, quæ supra dixit in eos, qui de omnibus demõstrationes haberi putabãt, & quicq̃ verum esse negabant, quod absq; demonstratione diceretur: de quibus in posterioribus quoq; resolutorijs meminit. illic nanq; demonstratum est necessarium esse demõstrationis principium haberi, idq; non posse demonstrari. neque.n. esset demonstratio, si de cunctis quæreretur. nam, vt in eo libro scriptũ est, omnis doctrina, omnisq́; intellectualis disciplina ex antecedente cognitione gignitur: hæc autem est earũ propositionum, quas sententias appellamus. vnde dicit {Qui vero dicere de veritate ipsorum} .s. primorũ principiorum {quonam pacto sit acceptanda} .s. ꝙ per demonstrationem sit habenda {aggrediuntur} .i. qui dicunt prima principia esse acceptanda a primo philosopho per demonstrationem {ob ineruditionem resolutiuorum} .i. eius partis logicæ, quæ dicitur, resolutiua {id sanè faciunt} & reddit causam, quam in libris resolutorijs explicauit, & dicit {accedere.n.} subaudi ad demonstrationes faciendas {antea scientes} ea {sed nõ audientes} .i. non discentes ea {q́rere de his oportet} quasi præscire, ac præcognoscere oporteat, nõ autem audiẽdo de ipsis inquirere ita ne, an secus se habeant. vel aliter, vt Alexander, significat oportere in vniuersum præscire, ac ꝑcognoscere non omnia esse demonstrabilia, non autem demonstrare, & de hoc simul inquirere. vel tertio hoc dictum est accipi potest in id, quod à Platone in Alcibiade traditum est, qui sic ait, quicunque aliquid nouit, is per acceptam doctrinam, vel per inuentionem nouit, is autem inuenit, qui prius inquirebat. quædam autem nouimus, quæ neque didicimus, neq; inuestigauimus. Alexander tandem affert ordinem in dictione, quod ego non multum necessarium esse puto. Auerroes autem asignans cãm erroris eorum, qui sic opinati sunt, ait, & causa erroris eorum fuit, quia ignorarunt quod dictum est in analyticis de disputationibus primarũ propositionũ, & de differentia illius, quod est notũ per aliud. nam dignitates sunt propositiones per se notæ .i. q̃ patent terminis, quibus constans, notis, conclusiones vero non patent nisi demonstrationibus: quæ sunt ex primis propositionibus, vel ex ijs, quæ ex primis propositionibus originẽ sumpserunt.

Que Auerr. Comm. 8.

Patet igitur ad philosophum, & ad eum, qui de omni substantia contemplatur quatenus conuenit, & de syllogisticis principijs esse considerandum.

Ex verbis, quæ in hac dictione continentur, patet eum concludere conclusionem principaliter intentã, & dicit {Patet igitur ad philosophum} & quia philosophus accipi potest dupliciter, & pro contemplatore veritatis generatim, & pro metaphysico, ideo complectens vtrunque addit {& ad eum, qui de omni substantia contemplatur, quatenus congruit, } id est & ad metaphysicum, qui considerat substantiam, quatenus congruit metaphysico {& de syllogisticis princi=

pijs esse considerandum} Alexander de omni substantia pro eo, quod est de omni ente, qua est ens, exponit. vel de omni substantia dixit, vt idem Alexander ait, quoniam doctrina, quæ disputat de ente, in substantia maxime versatur. hæc enim est entium potissima, & ad quam cætera referuntur, vt superius dictum est. & dicit {de omni substãtia} intelligens in vniuersum de substantia, non de hac vel illa. Et cum dixit, ᾗ πέφυκεν .i. quatenus congruit, vel, vt transtulit Argyropylus .i. ea ratione, qua natura talis est, vno modo exponitur vt diximus, quatenus videlicet cõgruit metaphysico, alio modo .i. qua substantia ipsa in vniuersum talis est secundum suam naturam, metaphysicus enim contemplatur generatim substantiam, qua substantia est suapte natura. aut tertio .i. quænam est natura cuiusq; substãtiæ. neq; .n. omnes substantiæ eiusdem naturæ sunt, cum sint partim corporeæ, partim corporis expertes, & aliæ mobiles, aliæ motionis immunes, quædam item ingenitæ, quædam natiuæ, iam aliæ animatæ, aliæ vacantes anima, & harum vtrarũq; complura discrimina. vocat autem syllogistica principia, demonstratiua principia. nam dignitates in vniuersum demonstrationum principia sunt. principia enim ac præpositiones, quæ in singulis scientijs demõstrationibus accommodantur, eius sunt, qui in singulis doctrinis demonstrat. dignitates vero q̃ oĩs demonstrationis principia sunt, metaphysici esse videntur.

Attinet autem ad eum, qui maxime circa unum quodque genus cognoscit, affirmare firmißima rei principia posse. Quare & ad eum etiam pertinet omnium posse firmißima principia aßignare, qui de entibus, ut entia sunt, cognoscit: atque hic est ipse Philosophus.

Expositor asserit Aristotelem velle probare ad Primum Philosophum pertinere considerare primum demonstrationis principium. Et ſm eum ratio sic componitur, qui maxime cognoscit, debet considerare firmissimum omnium principium: Philosophus, s. primus, maxime cognoscit: igitur Philosophus primus debet considerare firmissimum omnium principium. De ratione primo affert maiorem, & dicit {Attinet autem ad eum, qui maxime circa vnumquodq, genus cognoscit, affirmare firmissima rei principia posse} Hæc est maior apud Expositorem. deinde affert conclusionem, & dicit {quare & ad eum etiã pertinet omnium posse firmissima principia assignare, qui de entibus, vt entia sunt, cognoscit} .i. ad Primum Philosophum. deinde affert minorem, & dicit {atq; hic est ipse philosophus} .i. ipse metaphysicus. Alexander autẽ sic argumentatur, qui maxime cognoscit in vnoquoque genere, cognoscere debet firmissima principia eorum, quæ habentur in illo genere. siquis .n. alius punctum esse negauerit, cuius nulla est pars: & lineam lõgitudinem absq; latitudine: & superficiem, quod latitudinem tantum, & longitudinem habeat, nemo tñ corum negabit, qui in ipsorum cognitione maxime erit exercitatus. Quare quemadmodum in vnoquoque genere doctus cognoscat, necesse est firmissima principia, i. prima & proprijssima, propter quæ cætera in eo genere sunt, quibusq; ignoratis in singulis disciplinis essentia rei cognosci non potest: sic doctrina entis, qua est ens, præditus cognoscat necesse est omniũ firmissima principia. Ergo ratio est hæc, sicuti in particularibus scientijs prima principia illarũ cognoscuntur ab exercitatis in illis, sic in vniuersalissima sciẽtia prima principia eius cognoscuntur ab eo, qui exercitatus est in illa. Primo ergo accipit locum, vnde accipitur similitudo, & dicit {attinet autem ad eum, qui maxime circa vnũquodq; genus} .s. particularis naturæ, vel particularis subiecti determinatæ scientiæ {cognoscit} atq; penitus est {affirmare firmissima rei} illius {principia posse} vt ad Mathematicum principia firmissima, quæ sunt entis quanti, ad Naturalem principia firmissima entis naturalis. deinde infert conclusionem ex hoc præassumpto loco, & dicit {quare & ad eum etiam pertinet omnium posse firmissima principia assignare, qui de entib⁹, vt entia sunt, cognoscit} & exponens quisnã sit iste, qui entia, vt entia sunt, cognoscit, subdit {atq; hic est ipse philosophus} .i. methaphysicus: quare sicut in alijs particularibus scientijs, sic in vniuersalissima, quæ est metaphysica. Philosopho igitur necessarium est omnium entiũ firmissima, & proprijssima principia cognoscere. nam qui versatur in aliquo genere, is vt principiũ illius generis vnũquodq; in eo firmissimum cognoscat necesse est: ergo qui non certum ens, nec determinatum genus, sed in vniuersum ens ipsum communissimum, & generalissimum considerat, huic, vt cunctorum entium firmissima principia nota sint, erit necesse. Et cum dicit {circa vnumquodq; genus} per genus intelligit subiectũ particulare particularis scientiæ, Alexander subiectũ particulare intelligit particularem naturam, circa quã versatur aliqua particularis scientia.

Firmißimum autem id omnium principium est, circa quod fieri non potest, ut quisquam decipiatur. tale nanque necesse est notißimum esse (quippe cum uniuersi circa ea, quæ non cognoscunt, decipiantur.) Et suppositionem non esse: quod enim necesse est eum habere, qui quoduis entium percipit, id non est suppositio. Quod uero necesse est eum cognoscere, qui quoduis entium cognoscit, id quoque habentem ipsum uenire necesse est. patet igitur tale principium firmißimum omnium esse.

Expositor Aristotelem ostendere putat quid sit firmissimum siue certissimum principium. quam rem, vt ostendat, primo Aristotelem narrare autumat conditiones firmissimi principij, deinde Aristotelem eas conditiones accommodare arbitratur vni principio tñ, quod expositurus declarabit. Alexander vero arbitratur Aristotelem hic docere firmissimũ principium esse, quo falli minime licet. falli vero neminem licere Aristotelem docere autumat ex tribus, tum quia ex se notissimum est, tum quia non est suppositio siue positio, tum quia non per aliud discitur. primo ergo iuxta hanc expositionem proponit id, quod vult docere, & dicit {Firmissimum autẽ id omnium principiũ est, circa quod fieri nõ potest, vt quisquam decipiatur} ergo docebit firmissimum principium esse, quo falli minime licet. Deinde narrat illa tria per ordinem, quibus circa primum principium falli minime licet, & primo ex eo minime aliquem falli licere circa primum principium docet, quia est notissimum, & dicit {tale nanq; necesse est notissimum esse} q̃m si non fuerit notissimum, non cognoscetur ab omnibus, & si non cognoscetur ab omnibus, circa ipsum falli poterunt vniuersi, qui ipsum non cognoscunt: cuius rationem interserit, & dicit {quippe cum vniuersi circa ea, quæ non cognoscunt, decipiãtur} aut saltẽ decipi poterunt. fuerũt

autem

autem Aristotelis verba satis manca, sed ea sic Alexander suppleuit. Deinde narrat secũdum propter quod circa principium neminem falli licet, & dicit {& suppositionem non esse}.i.ex positione notum. nam circa ea, quæ ex positione sunt nota, licet falli. Quòd autem firmissimum principium suppositio esse nõ possit, probat, & dicit {quod.n.necesse est eũ habere, qui quoduis entium percipit, id non est suppositio} at, vt dictum est, firmissimum principium necesse est eum habere, qui quoduis entium percipit, vt metaphysicũ: igitur firmissimum principium non est suppositio: & ita neminẽ circa ipsum falli licet. sed postquam docuit firmissimum principium non esse suppositionẽ, ostendit fieri non posse, vt per aliud id discatur, & dicit {quod vero necesse est eum cognoscere, qui quoduis entium cognoscit, id quoq; habentem ipsum venire} .i.minime per demonstrationem disci {necesse est} sed notis terminis venire.i.petere habentem ipsum: quasi ex lumine naturali intellectus, quod secũ innascitur. cum vero dicit {quod vero necesse est eum cognoscere, qui quoduis entium cognoscit} primum philosophum intelligit, quia hic est, qui cognoscit, quoduis entium. dixit autem hoc, vt innuat se loqui de primo oĩum principio, qm̃ hoc est primo philosopho ꝓpriũ. tum concludit, patet {igitur tale principium} .i.circa quod falli non licet {firmissimum omnium esse} falli vero non licet, quoties fuerit notissimum, non suppositum ex positione, neq; demonstratione acquisitum. sic.n.secundum Alexandrum. At ſm Expositorem sic {patet igitur tale principium} scilicet quod est notissimum, & non ex positione suppositum neque per demonstrationem acquisitum {firmissimum omnium esse} & hoc pacto sentit Auerroes cum ait, manifestum est primum verum quod cæteris alijs omnibus magis verum est, declarari non posse per aliud, neq; esse manifestum ex positione, neque esse fallibile, vt videlicet deceptio accidat in eo: quæ expositones bonæ sunt, & verbis idoneæ. declarat autem Expositor, primum omnium principium demonstratione non acquiri ex eo, quia ex ipso lumine naturalis intellectus agentis innotescit. nam principia cognoscimus, quatenus terminos cognoscimus, termini autem lumine intellectus agentis cognoscuntur hoc pacto. nam ex sensibilibus accipitur memoria, & a memoria experimentum, & ab experimento terminorum, quibus constant principia, cognitio emergit, sed cõcurrente lumine agentis intellectus: quare primum omnium principium demonstratione non discitur, sed quasi connatum nobis aduenit, atq; natura, & non per acquisitionẽ emergit.

Quæ Auerr. Comm. 8.

At quidnam sit illud, deinceps dicamus, oportet. hoc enim principiorum omnium firmißimum est, fieri nõ posse, ut idem simul insit, & non insit eidem, atque per idem: & addantur cætera cuncta, quæ ad differendi difficultates dimouẽdas olim determinauimus. habet enim dictam determinationem.

Determinationem. διορισμόν. Conditionem. Definitionem.

Sed vbi docuit quale debeat esse firmissimũ principium: exponit nunc quod sit huiusmodi principiũ, idque esse ait principium contradictionis, & dicit {At quidnam sit illud, deinceps dicamus} & volens ipsum esse principium contradictionis, dicit {hoc.n.principiorum omnium firmissimum} videlicet {est, fieri nõ posse, vt idem simul insit, & non insit eidem atq; per idem} & ne conteratur tempus dicit {& addantur cætera cuncta, quæ} in definitione contradictionis {ad differendi difficultates dimouendas olim determinauimus} sunt autem hæc ea, ex quibus contradictio cõficitur, de quibus in Sophisticis Elenchis meminit: vbi contradictionem esse definiuit eius & vnius rei, nõ nominis, aut sinominis, non æquiuoci, sed eiusdem per idem, & ad idem, & eodem modo, eodemq; tempore. preterea quicquid dixit in libro de enũciatione in mẽtione contradictionis, & quæcunque in captiones Sophisticas definiuimus, ea cuncta hoc in loco significat cum ait {ad differendas difficultates dimouendas} addit {habet enim dictam determinationem} qua videlicet dictum est firmissimum principium esse, quo nemo falli potest, vt exponit Alexander. vel hoc refert ad contradictionem, quæ descripta est in logica, dicit nanque {habet enim} .s.hoc firmissimum principiũ {dictam determinationem} .s.in Elenchis, & in libro de Interpretatione, quæ data est de cõtradictione. verbum autem determinationem, græce est διορισμόν, Argyropylus transtulit conditionem, Boethius definitionem. sed quouis modo transferatur, dupliciter exponi potest, vt visum est.

Fieri enim non potest, ut idem esse quispiam, atque non esse existimet, ut quidam Heraclitum dicere arbitrantur. non enim necesse est, quæ quispiam dicit, ea quoque ita esse ipsum existimare. TEX. 9.

Quæ Auerr. Comm. 9.

Auerroes velle videtur, ꝙ Aristoteles velit probare esse impossibile, vt idẽ simul sit, & non sit, & ita vult vt probet veritatem primi principij, quod Expositor sentire videtur. nam, cum proposuisset primo omniũ principio competere, vt sit impossibile eidem simul inesse, & non inesse idem, subdit, ꝙ autem prædicta huic principio cõueniant sic ostendit, hæc Expositor, & sic videtur velle Aristotelem probare veritatem primi principii, ꝙ videlicet impossibile sit idẽ simul esse, ac non esse. hoc autem probare videtur hoc pacto, si impossibile est opinari vt idem simul sit, & non sit, impossibile est idem simul esse, & non esse: sed de facto ita est, ꝙ impossibile sit opinari idem simul esse & nõ esse: igitur de facto sequitur, vt sit impossibile, idem simul esse, & non esse. de syllogismo affert minorem, quæ est positio antecedentis, & dicit {Fieri enim non potest, vt idem esse quispiam, atq; non esse existimet, vt quidam Heraclitũ dicere arbitrant̃} qui Heraclitus licet fortasse sic dixerit, non tñ id existimare potuit. Cuius rationem affert, & dicit {non enim necesse est, quæ quispiam dicit} videlicet verbo {ea quoq; ita esse ipsum existimare} .s.mente, & sic nullus potest existimare idem simul esse, & non esse, saltem mente. per q̃ voluit intelligere minorem, quæ erat positio antecedentis. Alexander autem velle videtur, vt Aristoteles probet neminem falli posse circa primum principiũ, vt proposuit: hoc autem probare ait cum dicit {fieri enim non potest, vt idem esse quispiam, atq; non esse existimet} ergo fieri non potest, circa primum principium quispiam decipiatur. nam, vt fieri non potest, vt idem simul insit, & non insit, sic, vt quisquã circa hoc decipiatur, idemque esse, & nunc esse putet. hoc enim est quod ait {fieri enim potest, vt idem esse quispiam, atque non esse existimet, vt quidam Heraclitũ dixisse arbitrãtur} contra quos protinus subijcit {non enim est necesse, quæ quispiam dicit ea quoque ita esse existimare} ita licet hoc fuerit ab Heraclito dictũ, vt quidam credidere, non tamen est necesse, vt si hoc dixerit,

protinus etiam existimauerit. non enim quæcunq; dicimus, sic ita se habere putamus. facile nanq;, & cuius in promptu est dicere contradictionem eidẽ inesse, vt autem rem sic se habere quisquã putet, fieri minime potest. vt qui diem lucere conspicit, nullo is tñ negocio noctem esse affirmare valet, licet ei facile sit sic dicere. Ergo apud Alexandrum hic probatur quod superius accepit, videlicet primum principium esse, circa quod falli non potest. Apud vero Expositorem & Auerroem hic probatur veritas primi principij, videlicet quòd impossibile sit idem simul esse & nõ esse, per syllogismum hypotheticum à positione antecedẽtis ad positionem consequentis. Apud vero Alexandrũ hipotheticus syllogismus est, si impossibile est idẽ simul esse & non esse, nullus potest falli circa primum principium: sed impossibile est idem simul esse & nõ esse: igitur impossibile est aliquem decipi circa primum principium. hæc est differentia expositionum.

Si uero non, contingit eidem simul inesse contraria addantur autem nobis & hæc, quæ propositioni addi solent, suntq; opiniones contrariæ, quæ contradictorie aduersantur, patet impoßibile esse simul idem esse, atque non esse eundem existimare. habebit enim contrarias opiniones simul præfecto qui circa hoc est deceptus. Quapropter omnes, qui demonstrant, ad hanc opinionem ultimam demonstrationes reducunt: hæc enim suapte natura cæterarum quoque omnium dignitatum principium est.

Sequendo expositionem Auerroes, ac Expositoris nunc probat minorem, quæ fuit positio antecedentis, ꝙ videlicet impossibile sit opinari idem simul esse, & non esse, hoc pacto videlicet, si non impossibile est existimare idem simul esse & nõ esse, contingit eidem simul inesse contrarias opiniones: hoc autem est contra experientiam, qm̃ licet aliquis possit dicere contrarias opiniones, tamen experientia docet nullum posse contrarias opiniones de eadem re habere, vt ꝙ dies sit lucidus, & non sit lucidus, primo ergo accipit hypotheticam, & dicit {Si vero non} subaudi est impossibile existimare idem simul esse, & non esse {contingit eidem} intellectui.s.{simul inesse contraria}.i.contrarias opiniones: hoc consequens reliquit tanquam cõtra experientiam. nescio profecto cur Argyropylus vir doctissimus hæc verba legerit coniuncte hoc pacto {ꝙ si fieri nequit, vt cõtraria simul insint eidem} cum græce hypothetice sic legantur, εἰ δὲ μὴ, ἐνδέχεσθαι ἅμα ὑπάρχειν τῷ αὐτῷ τὰ ἐναντία. Deinde probat hypotheticam & consequentiam supponendo ex lib. 2. de Interpretatione opiniones contrarias esse de contradictione ibi enim declaratur opiniones esse contrarias, non quæ contrariorum sunt, sed quæ per se contradictionis sunt. hæ.n. non sunt contrariæ opiniones, vt ibi dicitur, primo & per se, si vnus putauerit Socratem album esse, alius vero Socratem esse nigrum, sed tunc, cũ vnus putauerit Socratem albũ esse, alius vero Socratẽ non esse albũ. quare supponẽdo hoc, & aliquis putet simul duo cõtradictoria esse vera existimando, simul idẽ esse, & non esse, habebit simul contrarias opiniones: & sic patet cõsequẽtia. dicit {addantur aũt nobis} ꝓ deductione cõsequentiæ propositæ.i. supponantur aũt pro deductione consequentiæ {& hæc, q̃ propositioni addi solent}.i. quæ propositioni hypotheticæ propositæ addi solent, nam sic illa patebit. & explicat illud, quod addi debet, & dicit {suntque opiniones contrariæ, quæ contradictorie aduersantur}.i. q̃ sunt de contradictione, nam his additis {patet impossibile esse simul idem esse, atq; non esse eũdem existimare} cuius rationem explicat, & dicit {habebit.n. qui circa hoc est deceptus cõtraria opiniones insimul ꝓfecto} non ergo potest aliquis decipi circa primum principium. hæc est expositio Auerrois & Expositoris, quę meo iudicio non est aliena à verbis Arist. Alexãder aũt legit hunc textum sine coniunctione, aũt, sic cum calce prioris textus coniunctum {non.n. necesse est, quæ quispiam dicit, ea & ita esse existimare, si fieri nequit, vt contraria simul insint eidem} tñ cum expositione proposita conuenit, qm̃ asserit Aristo. demonstrare, vt quisquam contradictionem simul esse veram existimet. Putare.n. hoc inesse, opposita opinio est ei, qua idem non inesse putatur. At opposita, vt eidem insint, fieri neutiq; potest. hoc.n. vt noto, & confesso vtitur. nam in fine libri secundi de Interpretatione confirmatum est. & sic Alexander quantum ad vim sensus conuenit cum Expositore, licet aliter ordinet dictionem. Quo vero ad verba attinet, cum dicit {addantur huic propositioni quæ addi solent}.i. intellige huic definitioni, quæ datur de contradictione, quæ debent addi, videlicet per idem, & in eodẽ tempore, & cætera, quæ addi solent in sophisticis elenchis. Dixit.n. impossibile esse, vt idem sit & non sit, addendum est per idem, & eodem tempore, & reliqua, quæ addi solent. ergo pro deductione consequentiæ duo sunt supponenda, videlicet definitio contradictionis ſm oẽs particulas, quibus definitur in Elenchis, & ꝙ opiniones contrariæ sint de cõtradictione definita ſm illas oẽs particulas. vnde dicit {addantur autem & huic propositioni}.i. huic definitioni, quæ datur de contradictione {& hæc quæ addi solent}.s. in elenchis {&}.s. addatur etiam {ꝙ sint opiniones contrariæ, quæ contradictoriæ secundũ omnes particulas aduersantur} nam his suppositis {patet impossibile esse simul idem esse atq; nõ esse eundem existimare} hoc pacto ordinat dictionem Alex. cũ vero subdit {habebit.n. opiniones cõtrarias simul profecto, qui circa hoc deceptus est} hm̃oi est, nã qui idem esse, & nõ esse putat, & in hoc decipitur, vt putet simul esse, quæ non sunt simul, huic profecto contraria insunt. Contraria enim sunt inter se opiniones cõtrariæ. hoc autẽ positũ est fieri non posse vel ex lib. 2. de Interpretatione, vel ex experientia: qua quis experitur nullo modo habere posse contrarias opiniones. recte ergo Auerroes ait sine primo principio esse impossibile philosophari. deinde ex his, facit excerptum, & dicit {qua propter omnes, qui demonstrant, ad hanc opinionem vltimam demõstrationes reducunt} & intelligit per opinionem vltimum principium, quod in contradictione consistit, vt, non contingit eidem aliquid inesse, & non inesse. nam qui de re quapiam disputant, ij ad aliquid demoliendum non putant pluribus verbis opus esse, si eius, quod impugnant consequens esse demonstrauerint contradictionẽ simul esse veram. & assignans rationẽ excerpti subdit {hæc.n.} videlicet opinio vltima, ad quam stat resolutio omniũ demonstrationum {suapte natura cæterarum quoq; dignitatum omnium principium est} & hoc non sic intelligas, vt hæc vltima dignitas principium sit eas demonstrandi, cum dignitates demonstratione non indigeant. Tunc enim non essent nec dignitates, nec principia, sed quoniam sæpe ad illarum confirmationem, Que Auerr. Comm. 9.

tionem,ac fidem hac præterea dignitate vtimur. confirmantes enim quæ sunt eidem similia, inter se quoque similia esse, illud assumimus, aliter enim non essent inter se similia. quòd si non sunt inter se similia, neque vni quidem alicui eidem similia erunt, sed potius illi erunt dissimilia, quemadmodum inter se: at positum erat esse illi similia: quare eadem eidem & similia, & non similia erunt. simili ratione, & in cæteris dignitatibus fieri potest. per quæ, vt Expositor recte inquit, patent aliæ conditiones superius asignatæ de primo principio, quatenus enim demõstrationes omnes in hanc reducuntur tanquam ad vltimum omnino, patet huiusmodi principiũ non esse ex suppositione, quo vero est naturaliter cęterarum dignitatum principium patet ipsum ad venire habenti & non acquiri demonstratione. Vlterius Expositor hoc, quod Arist. narrauit & non probauit, enititur probare: supponens primo duplicem esse actum intellectus, alterum, quo intelligitur quicquid est, quem actum vocant indiuisibilium intelligentiam. alterum quo intellectus componit, ac diuidit. Deinde supponit in vtroque actu esse aliquod primum. nam in primo actu ens est primum, quando primum cadit in conceptione intellectus, quippe cum nihil eo actu potest mente concipi, nisi intelligatur ens. Et quia hæc dignitas impossibile est idem simul esse, & non esse, pẽdet ex intellectione entis, quemadmodum illud principium, omne totum est maius sua parte, pendet ex intellectione totius, & partis, fit vt huiusmodi principium in actu intellectus secundo videlicet componentis, ac diuidẽtis sit natura primum, quippe cum nullus posit hoc hactu intellectus intelligere, nisi eo principio intellecto. Vt enim totum & pars non intelliguntur, nisi intellecto ente, ita quoque hæc dignitas omne totum est maius sua parte non potest intelligi, nisi eo primo principio præconcepto. hæc Expositoris ratio bona est, sed vrgentior est illa Alexan. nam cum omnis demonstratio ostensiua neganti reduci posit ad syllogismum contradictionis, qui dicitur ducens ad impossibile, sit, vt dignitas contradictionis sit omniũ demonstrationum vltima opinio, ad quam reducuntur oẽs demonstrationes, quare est simpliciter prima.

CAP. II.

Contra eos disputatur, qui contigere dicunt idem esse & non esse.

TEX. 9. Sententia. λόγῳ. Ratione.

SVnt autẽ quidã, qui uti diximus, ipsi quoque fieri posse dicũt, ut idẽ sit, atq; non sit, & ita existimetur. atq; hac sententia Naturalium quoq; complures utuntur.

Nunc ostendit errores, qui emerserunt de primo ipso principio: & primo repetit errorem Heracliti, quem complures naturalium secuti sunt: & dicit {sunt autem quidam, qui vti diximus, ipsi quoque fieri posse dicũt, vt idem sit atq; non sit} & sic verbis negant primum principium {& ita existimetur} & sic etiam mente ipsum negant, in qua opinione Heraclitum fuisse traditur, qui contraria esse eadem inter se tradebat {Atque hac sententia naturaliũ quoq; cõplures vtũtur} qui videlicet rẽ, qualis videtur, talẽ esse dicebant, cuius opinionis Democritus, & Protagoras fuisse videntur. nam cũ quibusdã de eodem contraria, videãtur, si res, vt vr̃, sic se hẽt, vtiq; in eodẽ opposita, & contraria inerunt.

Nos uero nunc, ut impoßibile id accepimus, esse uidelicet simul, atq; non esse. & per id ipsum ostendimus hoc esse firmissimum omnium principiorum.

Nunc narrat quid ipse acceperit vt manifestum, & quid ex illo concludendum sit. vt manifestum quidem accipitur fieri non posse, vt idẽ sit. atq; non sit. Ex hoc vero, quod pro manifesto suppponitur, concluditur tale principium esse firmissimum. vnde dicit {nos vero nunc vt impossibile accepimus} ac supposuimus {esse videlicet simul atq; non esse, & per idipsum} hoc est, & quia suppositum est impossibile est idem simul esse & non esse {ostendimus hoc esse firmissimũ omniũ principiorum} nam vt Alex. inquit, ex hoc ꝙ fieri non potest, vt idem sit, atq; non sit, sequitur non posse contraria eidem inesse putari. quandoquidem hæ opiniones contrarię sunt, Quòd si opiniones contrariæ non possint eidem inesse, contradictionis principium firmissimum atq; notissimum esse patet.

Ruditatem. ἀπαιδευσίαν. Imperitiam.

At sunt aliqui, qui ob ruditatem hoc quoq; demonstrandũ esse censent. est enim profecto ruditas non discernere, quorum quærere, & quorum non quærere demonstrationem oportet, omnino nanq; fieri nequit, ut omnium sit demonstratio. in infinitum enim erit abitio: ut neq; hoc pacto ulla penitus sit demõstratio. Quod si quorundam: demonstrationem quærere non oporteat, quod principium magis tale esse censent, aßignare sane non possunt.

Quoniam quibusdam fieri posse videtur, vt idem sit atq; non sit, ex quo sequitur cõtradictionem simul esse veram, ideo censetur hoc principium esse à nobis demonstrandum, non autem vt ex se notum esse accipiẽdũ. Ideo hos impugnaturus inquit {At sunt aliqui, qui ob ruditatẽ} subaudi resolutiuorum {hoc quoq;} principium. s. {demonstrandum esse censent} deinde exponit eorum ruditatem, & dicit {est. n. profecto ruditas} subaudi resolutiuorum {non discernere quorum quærere, & quorum non quærere demonstrationem oportet} In posterioribus. n. resolutorijs quænam demonstrari posint, quæve secus, docetur {omnino nanq; fieri nequit, vt omnium sit demonstratio} cuius rationẽ affert, & dicit {In infinitum. n. erit abitio} subaudi si nõ fuerit circulo demonstrari {vt neq; hoc pacto}. s. procedendo in infinitum {vlla penitus sit demonstratio} nam si infinite progrediemur, tollẽtur per se nota, ac indemonstrabilia, & sic tolletur demõstratio. deinde remouet quandã tacitam responsionẽ, & dicit {ꝙ si quorundam demonstrationem quærere non oporteat} vt puta, quia sunt indemonstrabilia, quærit {quod principium magis tale}. i. magis indemonstrabile {esse censent} subaudi principio contradictionis, Hi si vellent {asignare sane non possunt} quoniam nullum videtur indemostrabilius principio contradictionis. & ita si aliqua principia dicant indemonstrabilia esse, nullũ principium dicere possunt indemonstrabilius esse, ꝙ principium contradictionis: de quo diximus esse firmissimum. Auer. affert causam, quare aliqui putauerũt principium conttadictionis demonstrari posse, asserẽs hoc esse pro tanto, quia homo vtitur in defensione illius principij veris quibusdam sermonibus, & valde ꝓbabilibus, quos nullus potest negare. & ita non discernentes inter probabilia huic, vel illi, & necessaria simpliciter, Argumentum probabile crediderunt esse demonstrationem. Qua ratione putauerunt illud principium esse demonstrabile.

Quæ Auer. Comm. 9.

Licet tamen hoc quoque (uidelicet impoßibile est idem simul esse, atq; non esse) demonstrare redarguendo, si modo is, qui contendit, quippiam dicat. quod si nihil dicat, ridiculum est

profecto ad eum rationem quærere, qui nullius sermonem habet, ut sermonem non habet. Talis enim homo, ut talis, persimilis iam esse uidetur plantæ.

Postquam eos insectatus est, qui principium contradictionis demonstrandum esse censebant, nunc declarat quonam modo potest demonstrari. & dicit {licet tamen hoc quoq;} principium {videlicet impossibile est idem simul esse, atq; non esse} quod contradictionis principium appellatur {demonstrare redarguẽdo} non quidem simpliciter redarguẽdo, sed ita demũ {si modo is, qui contendit} idest qui ipsum negauerit {quippiam dicat}, i. quicquam nominauerit, & sermone fuerit vsus, & dictis suis aliquid significauerit, atq; ad interrogata responderit. & ostẽdens ꝙ aliter nisi loquendo redarguẽdo demonstrari non potest, dicit {ꝙ si nihil dicat} atq; contigucrit, nec responderit quicꝙ {ridiculum est profecto ad eum rationem quærere}. i. contra eum redarguendo ratiocinari {qui nullius sermonem habet, vt sermonem non habet}. i. risu est excipiendus, qui contra hunc disputauerit, quiq; tacentem redarguere conabitur, & addit {vt sermonem non habet}. i. qua videlicet sermone caret, hac ipsi quicꝙ significari ridiculum esse. & assignans ratione dicit {talis. n. homo, vt talis}. i. vt sermone carens {persimilis iam esse videtur plantæ} animalia. n. bruta, vt expositor inquit, voce, aut signo naturaliter insito aliquid significare videntur. plãta vero nec voce, nec signo aliquid significat, & propterea tacentem, qui penitus sermone caret, assimilauit plantæ & non brutis, nam qui sermone omnino caret, nec voce, nec naturali signo quiquã significat, vt planta.

Demonstrare autem redarguẽdo, & demonstrare, differre dico. Qui nanque demonstrat, uidebitur id, quod initio quæritur, postulare. Si uero alius sit huius causa, redargutio, non demonstratio erit.

Alexander velle videtur Aristo. afferre differentiam inter demonstrare simpliciter, & demonstrare redarguendo. Melius autẽ mihi videtur Arist. afferre differentiam inter demonstrare simpliciter primum principiũ contradictionis, & demonstrare ipsum redarguẽdo, ita vt tota differentia vertatur ad ostensionẽ primi principij: non autem ad differentiam, quæ est inter redarguere, & simpliciter demonstrare, vt Expositor exponere videtur. nã hæc differentia non pertinet ad hũc librum, sed ad librum Elencorum. Ibi. n. dictũ est, eũ, qui simpliciter demonstrat, aliqua sumere, quæ priora atq; notiora sunt eo, quod demonstratur. Qui vero redarguit, ex ijs demõstrat, quæ aduersarius ponit. Est enim redargutio syllogismus in contradictionem per interrogationem colligens. non. n. huiusmodi demonstratio colligit ex primis, vnde dicit {demonstrare autem}. s. principium contradictionis {redarguendo, & demonstrare}. s. principium contradictionis simpliciter {differre dico} & affert causam, & dicit {qui namq; demonstrat}, s. simpliciter primum principium {videbitur id, quod initio quæritur, postulare}. i. videbitur petere principium, qm̃ vel sumit ignotius, vel æq; notum. nam nihil neq; prius, neq; notius, vt dictum est, accipi potest hoc ipso principio: vt facile intelligatur ipsum demonstrari minime posse, nisi committatur locus petitionis principij: qui est procedere aut ab ignotiori, aut ab æque noto. vel sic, qui ex se sumit & ponit quamuis rem id esse, quod ipse nominat, vel non esse, principium petere videtur: & quod quærit, assumere. ergo principium demonstrari non potest, nisi quod in principio quæritur petatur. vel, vt Expositor inquit, quia nihil potest sumi, ad demonstrãdum principium huiusmodi, nisi quod ex illius veritate dependet: & ita peti videtur, quod in principio quęritur. deinde subdit quãdo potest demonstrari redarguendo, & dicit {si vero alius sit huius causa} inquantum alius concedit quædam, ex quibus syllogismus contradictionis fieri potest {redargutio non demonstratio erit} nam redargutio syllogismus est ex datis ab aduersario, propterea {si alius sit huius causa} concedendo quædam, ex quibus colligitur principium contradictionis {redargutio, nõ demonstratio erit} & hoc pacto demonstrari potest, Cum. n. id, quod est minus notum simpliciter, concessum fuerit ab aduersario, ex illo poterit redarguens ad ostendendum principium contradictionis procedere, & syllogismus erit redargutio quantum ad eum, qui concessit, & non de modo simpliciter.

Principium autem ad talia cũcta est non censere dicere aliquid esse aut non esse. id enim forsitan quispiam petitionẽ eius esse putauerit, quod ab initio quæritur. sed & alij quicꝙ significare, ut sibi ipsi: hoc enim necesse est, si quippiam dixerit. TEX. 10.

Expositor Arist. asserit hic velle redarguendo disputare contra negantes principiũ contradictionis, & primo asserit Arist. disputare contra eos, qui dicunt contradictoria simul esse vera. deinde contra eos, qui asserunt contradictoria simul esse falsa: & vt inquit, primo præmittit suppositionẽ, ex qua procedere oportet contra negantes principium contradictionis, vt inde procedat ad disputationem de eo. Alex. autem, vt mihi videtur, vult Arist. exponere quonã modo syllogismus redarguens fieri potest contra eum, qui negat principium huiusmodi. Sequendo vero expositorem, Arist. ait contra eos, qui negant principium contradictionis primo non oportere accipere pro principio aliꝙ propositionem, qua asseratur aliquid de re, vel negetur ab ea (hoc. n. esset petere, quod quærebatur in principio) secundo oportere pro principio accipere nomina, quibus disputantes vtuntur in disputationibus significare aliquid tam ei, qui nomina profert, ꝗ ei, qui nomina audit: quoniam qui loquitur seipsum intelligit, & qui audit eum, qui loquitur, intelligere debet. primo ergo Arist. exponit quid nõ oportet accipere pro principio secundum hanc expositionem, & dicit {principium autem ad talia cuncta}. s. redargutiones, quæ fieri solent contra eos, qui dicunt contradictoria esse simul vera, & contra eos, qui negant principium contradictionis {est non censere}. i. est vt opponens non accipiat pro dignitate {dicere aliquid esse aut non esse}. i. vt respondens sibi concedat aliquid esse, aut non esse, & nunquã aliquid simul esse, aut non esse. & assignat rationem, & dicit {id. n. forsitan quippiam petitionem eius esse putauerit, quod ab initio quæritur} nam ab initio quæritur sit ne vera illa propositio, non contingit idẽ simul esse & non esse, an non. vel ab initio quærebatur illa, sit ne verum omne quod est esse vel non esse. & sic petitur, quod quærebatur à principio, si hoc supponeretur pro dignitate. deinde exponit quid oportet accipere pro dignitate, & dicit {sed} subaudi ad tales redargutiones omnes oportet accipere pro principio nomina, quibus disputantes vtuntur {& alij quicꝙ significare} vtputa ei, qui audit {vt sibiipsi}. s. qui profert, nam, vt in Elen-

chis dicitur, oportet, disputantes conuenire in terminis, quia ex ignorantia terminorum facile paralogizamus{hoc.n.necesse est}accipere pro principio {si}respondens subaudit {quippiam dixerit} vel opponens, vel vterq; hoc pacto dictio clara est. & nõ ad verbum sic habetur in græco nostro codice. Quo vero ad dictionẽ attinet, Alex. sic exponit, vt Arist. velit, vt principium sit petere ab aduersario, vt dicat esse quippiam vel non esse. i. vt interrogandus sit aduersarius, nũ res omnis id esse, quod dicitur, vel non esse ipsi videatur, exempli causa, homo esse homo, vel non esse, & pari ratione equus, & canis, & alia. & sic Alex. legebat dictionem affirmatiue in hunc modum {Principium autem est ad talia cuncta}. i. ad tales omnes syllogismos redarguentes, qui ad alterum conuincendũ pertinent in demonstratione huius sententiæ{censere}. i. petere ab aduersario ꝓ dignitate{dicere}id est, vt dicat{quippiam esse, aut nũ esse}& ita legit Alex. affirmatiue. Et ne tu putes Arist. non cognouisse in tali suppositione esse petitionem eius, quod quæritur, postquã dixit hoc esse principiũ, & hanc propositionẽ ab aduersario esse petendam, dicit{id.n.forsitã quispiam postulationem eius esse putauerit, quod ab initio quæritur} & ita videri posse ait, qui hoc ab aduersario esse petendum acceperit, principium sumere, & quod quæritur, censere. quamobrem hac omissa interrogatione, transit ad aliã quasi se corrigens: & dicit {sed} subaudi est accipiendum aduersarium, qui respondet per suam loquelam {& alij quicq̃ significare, vt sibi ipsi}rogandum. igitur aduersarium esse ait, num cum loquitur, per ea, quæ dicit, quæq; nominat, tũ sibi, tum alteri quicquam significet, sitq; aliquid id, cuius nomen pronũciat. Deinde Alex. aduertens errorem suæ dictionis quasi illam corrigens subdit, dictio autem aptior esset, si pro illa, scriptum esset, vt in nonnullis exemplaribus habetur, sic {principium autem est ad talia cuncta non aut esse quippiam dicere, aut non esse censere} quo quidẽ modo sensus esset illustrior, & hoc pacto habetur dictio in codice nostro: & ita Alex. venit ad expositionẽ nostram. Dictio vero illa{hoc.n.necesse est, si quippiam dixerit}Argyropylus sic legit{non.n.necesse est esse, si quippiam dixerit} forsitã, quia sic habebat in suo Grçco codice. apud tamen me obscura dictio est, sed quæ habetur in codice nostro, illustrior est, & clarior.

Quod si nihil dicat, tali homini neq; sibi ad se horatio, neq; ad alium erit. si uero id quispiam dederit, erit tunc demonstratio. iam enim erit aliquid definitum, sed causa est non qui demonstrat, sed qui substinet. tollendo enim orationem utitur nimirum oratione.

Cum fecisset Arist. sibi suppositionem, qua vult vti ad redarguendum eum, qui negat principium contradictionis, supposuissetq; contra eum, qui negat principium contradictionis, vt loquatur loquela videlicet significante sibi, & ei, qui aduersatur, nunc probat hanc suppositionem, & dicit {Quod si nihil dicat}. s. is, qui negat contradictionis principium, idest quod si loquatur, sed loquela nihil significet {tali homini neque sibi ad se oratio, neq; ad alium erit}. i. disputatio nulla erit neq; sui ad se, nec cum alio: immo is similis plantæ efficietur. Deinde docet procedere vlterius, cum respondens cõcesserit suppositionem, & dicit {si vero id quispiam}. s. respondens{dederit}. i. si ijs nominibus, quæ dicit, aliquid significari concesserit{erit tunc demonstratio}. i. redargutio. nam pro redargutione demonstrationem dixit. Deinde probat consequentiam, & dicit{iã.n.erit aliquid definitum}qui.n.id concedit, aliquid statuit, definitq;. nam indefinitum est, ac indeterminatum quod nihilo magis est hoc quam illud. aut definitũ fore ait, hoc ipsum, quod conceditur aliquid. s. significare, vel vt Expositor inquit, definitum intelligit quod per nomen significatur distinctum à suo contradictorio: vt dicetur. Vnde Auer. si igitur aliquis concesserit dictiones habere proprias significationes, concedet demonstrationem esse, & hoc principium esse, super quo fundatur demonstratio. concędit.n. dictiones significare res determinatas, ac finitas, & non indifferenter ipsas, & res diuersas, vel oppositas eis, quas significare concesisit, sicut contingit dicenti affirmationem & negationem idem esse verbi gratia hominem & nõ hominem. nam hic concedit dictiones significare rem & indifferenter eius oppositũ. hoc igitur concesso, demonstrare hoc est redarguere licebit {sed} vt inquit {causa}. s. redargutionis{est non qui demonstrat}. i. redarguit{sed qui substinet}. i. sed qui redargutione conuincitur. ille nanq; suis verbis conuincitur, ac redarguitur. & reddit causam, & dicit{tollendo.n. orationẽ}. i. nam hic cõcedens suppositionẽ ꝙ sua loquela aliquid determinatũ significet, sua loquela determinatũ quid significante{tollendo orationem}. i. principiũ contradictionis{vtitur nimirum oratione}. i. concedit principium contradictionis quia tolendo principiũ contradictionis sua loquela determinatũ quippiã significante, & cõcedens suã loquelã aliquid determinatũ significare, concedit principiũ conrradictionis, quia cõcedit loquelã qua negat principiũ cõtradictionis, determinatũ quid significare, & nõ indeterminate ambo opposita. Quo vero ad vim redargutionis attinet, animaduerte nõ sufficere ad redargutionẽ, vt respõdẽs interimat principiũ contradictionis loquela aliquid determinatũ significante, sed ꝙ cõcesserit loquelã, qua interimit aliquid determinate significare, q̃m vt secundo Elenchorũ declarauimus stat aliquem per loquelã aliquid determinatũ significãtẽ negare principium contradictionis, & nõ se concedere loquelam determinatũ quid significare. Propterea duo sunt supponẽda, & quod loquela, qua respõdens negat, aliquid determinate significet. & quod cõcedat eã loquelã aliquid determinate significare. Et in hoc errauit Auer. cum inquit, qui.n. negat loquelam, contingit ei concedere loquelam esse, non.n. negat loquelam, nisi per loquelã. Errauit, q̃m licet voce nemo posit loquelã negare, nisi per loquelã, tñ stat eum negare loquelã voce, & nõ cõcedere loquelã esse: qua videlicet voce negat loquelã: sicut stat me negare hominem esse animal, & nõ concedere me negare hominẽ esse animal: de his in sophisticis Elenchis petatur. Propterea Arist. voluit, vt loquela, qua respondens negat principium contradictionis, concedatur à respondente aliquid significare determinatum, & definitum, ex his patet suppositio, & quo modo sit procedendum ad redargutionem.

Que Auerr. Comm. 10.

Error. Auerr. Comm. 10.

Quare qui hoc concesit, aliquid esse uerum absque demonstratione concesit, quo fit, ut non oĩa ita, et non ita se hẽat.

Quia proposuit non qui interrogat respondentẽ, causam esse redargutionis, sed qui respõdet, cõcedendo loquelã aliquid determinatũ significare, qua ipse negat principiũ contradictionis. Nunc hoc cõcludit, & expo

nit,& dicit{Quare qui hoc concessit}.i.respōdens,qui concessit loquelā, qua negat principium cōtradictionis significare aliquid determinatum{aliquid esse verū absq; demonstratione concessit} qm̄ concessit loquelam aliquid significare,& nō quod non significet{quo fit,vt}apud eū{non omne & ita, & non ita se habeat} quare redargutionis causa est respondens, & non qui opponit. Nam,vt repetā,quæ Arist.ait,si quis loquentem sermone suo quicq̄ significare cōcesserit, tunc demum redargutionis locus erit. Qui.n.hoc concesserit aliquid exponet, statuetq; nec dicet nō magis hoc quā oppositum. nā dum hoc concedit,non dicit sermo nō magis quicquam significat quā non significat,sed cōcedit aliquid significare.vt.n. si quis nihil magis significare q̄ non significare dicat,sermonem tollit,ita siquis non magis quicq̄ hoc esse, q̄ non esse dixerit, etiam sermonem tollit.Vt.n.cætera, sic & sermonem nō magis esse quam non esse dicet:quid.n.aliud est,quam sermonem tollere?Est.n.sermo vox significatiua, hic aūt sermonem non magis significare quam non significare contendit,vt dubium non sit, quin sermonem de medio tollat,quod quidem dicere videtur, ꝙ qualibet in re contradictionem simul veram esse posse tradit. Tollens igitur sermonem positione,concedit eundem ijs, q̄ respondet.nam concedens sermonem significare,sermonem esse statuit,& ita quod positione tollit,hoc ponit respondendo,redarguens igitur non petit, quod à principio quæsiuit.qm̄ licet id,quod supponit, contineat veritatem principij contradictionis, tn̄ illud supponit non ex se,sed ex concessione respondentis.est.n. locus eius,quod petitur à principio(vt in Elenchis dictum est)quoties opponens ex se sumit, quod probaturus est,non autem ex concessione respondentis. Illud tn̄ nolo te ignorare hæc verba nō reperiri in veteribus translationibus,nec in nostro Græco codice, sed in codicibus Alex. & Argyropyli. Propterea Expositores Latini prætermiserunt.

Primum igitur patet idipsum esse uerum, nomen significare eā hoc,aut non esse,quare non omne sic,& nō sic se habet.

Vt Expositor inquit,cum proposuisset suppositionē nunc ex illa procedit ad propositum ostendendum & primo,vt inquit,singulariter in vno, postea generatim in cunctis.Et de prima parte,vt inquit,Aristo.concludit, quod si nomen aliquid determinate significet,erit primo hoc perspicuum, vt propositio sit vera, & eius contradictoria sit falsa,& sic ad minus habemus quod non omnis affirmatio vera sit cum sua negatione:vnde dicit{Primum igitur patet id ipsum esse verum nomen significare esse hoc,aut non esse}& nōn simul esse hoc,& non esse hoc. hæc.n.fuit suppositio,& propterea concludit{quare non omne sic,& non sic} videlicet simul{se habet}& ita non omnis affirmatio est vera cum sua negatione. Alex.autem sic exponit{Primū igitur} subaudi si dicta, sermonesq; quicq̄ significare concedatur{id ipsum esse verum}qui aliquid esse dicit hunc quicq̄ significare,& pari ratione qui aliquid non esse ait,etiam eum aliquid significare,non autem significare simul & non significare, & ita Alex. per nomen esse hoc,aut,non esse significare,intellexit, quod sit verum nomina significare, non verum aūt non significare{quare non oē sic & non sic se habet}.i.quare non in cunctis rebus affirmatio cum sua negatione erit vera. quia nihil significare, cum sit ipsius significare nega-

Verba formalia Alex. hæc sūt ꝑterea qui hoc cōcessit,cōcessit aliquid verū esse sine demōstratione quare non oē vtiq; sic, et nō sic se habet.

tio,minime in ijs vera est, q̄ aliquid significare conceduntur. nam si non significat, non vtiq; amplius relinquetur ipsum significare,quod conceditur,ac proinde sermo tolletur. Sed cum diceret{Primum igitur patet ipsum esse verum nomē significare esse} adiecit {hoc} vt innuat id,quod significat, aliq̄ determinatam naturam significare.nam oīno qui vel sibi, vel alteri quicq̄ significat,is hoc,aut illud significat.Aliquod.n.entiū significat,& discrepans ab alijs, q̄ ab illo non significantur.Neque.n.a cunctis eadem,nec rursus ab vno cuncta significantur.hæc ex Alex.

Præterea si nomen homo profecto unum significauerit, sit illud animal bipes, atq; hoc pacto id unū significare dico ut si hoc est homo,si homo aliquid est,hoc sit homini esse.

Nunc disputat generatim in cunctis cōtradictoria non esse simul vera. & primo constituit sibi suppositiones necessarias ad propositū ostendendū more boni mathematici,quarum prima est,quod si nomen significat vnum,illud vnum sit ratio siue definitio,quam significat nomen. Vnde dicit {Præterea si nomen homo profecto vnum significauerit,sit illud animal bipes}& iuxta hanc expōnē Aristo.vtitur noīe hō ꝑ oī noīe sigñante vnum, & aīal bipes pro omni rōne,quę significatur à nomine. Deinde exponit quid ipse velit per significare vnum siue vnam rationem, & dicit{atq; hoc pacto id}.s.nomen hō{vnum significare dico} videlicet{vt si hoc} videlicet Socrates,vel Plato{est hō, si homo est aliquid}.s.habeat aliquam definitionē{hoc}.s. Socrates,vel Plato{sit homini esse}.i. Socrates, vel Plato recipiat prædicationem illius definitionis. ergo suppositio est,vt nomen vnum significans,significet suam rōnem,quam vult,vt hoc pacto significetur, vt quicq̄d recipit prædicationem nominis, suscipiat ꝑdicationem rōnis,quam nomen significat. Hæc expositio consona est verbis Græcis nostri codicis. Alex.aūt vult, Ari. supponere quod si nomen significat, vnum quippiam significet,& hoc probat.quia quod significat,id aliq̄d significat,ipsum aūt aliquid vnum est,ergo si nomen significat,vnum significat.contra sibi ipsi opponit, nam æquiuocum nomen significat,& non vnum significat, quasi respondens,ait,non tn̄ qui tali nomine vtitur,is omnia illa simul significat, & ita licet æquiuocum nomen multa significet,tn̄ vtens nomine æquiuoco nō ꝑ pluribus,sed ꝑ vno significato vtitur: & ita quasi reddit in vniuocum.qui.n.vtitur canis nomine, addit latrabile,aut cœleste, aut marinum,& ita æquiuoco nomine vtitur pro vniuoco,& pro vno significante. Quæ expositio non conuenit verbis, q̄ nos in nostro codice habemus,sed fortasse verbis,q̄ ipse habebat, conuenit. Secundam vero partem textus sic habebat, vt nos habemus,& ideo asserit Arist. exponere in ea quid sit nomen significare vnum, cum inquit { atq; hoc pacto id vnū significare dico,vt si hoc est hō,si homo quicq̄ est, hoc sit hominis esse}vnum ergo significare hoc esse ait si hō significat hoc,subaudi quicquid homo fuerit,sit hominis esse:id esse videlicet,quod hō significat quare vt Alexā. inquit, si hō vnum significat animal.s.pedestre bipes, nullus erit hō, quin sit pedestre bipes. Quid vero significetur, definit,declaratq;,vbi docuit, non si quicquam de aliquo ꝑdicatur,protinus hoc vnū significare,vt in progressu dicet.neq;. n. si album de Socrate prædicetur, statim Socrates, & esse Socratis ab albo significabitur. Quæcunq; igitur ita dicuntur vt vnam natu-

naturam, vnamq; substantiam significent, quemadmodum se se habent ea, quæ in quid est prædicantur, ea vt vnum significantia sumuntur. & ad hunc modum singulis nominibus vnum significatur. At ne quis vnum numero, & non potius vnam naturã ipsum dicere putaret, iccirco quomodo dixerit vnum significat, exponit. si.n. hõ animal bipes significat, vtiq; hominis esse in eo consistit, vt sit aïal bipes. Ex his quæ hic Alex. dicit, patet nomen vnum significare, quoties vnum significatũ demõstrat, vel plura, quorum vnumquodq; suscipit p̃dicationem rõnis, quam nomen significat: vt hõ vnum significat hominem tñ videlicet Socratem, vel plures homines, quorum quisq; est animal pedestre bipes: & quantum ad expositionem huius secundę partis Alex. conuenit nobiscum.

Nihil autem refert, & si plura significare quispiam dixerit, modo sint definita. poni nanq; poterit in unaquaq; oratione alterum nomen, ueluti si dixerit hoc nomen homo non unũ significare, sed plura, quorum unius quidem hæc una sit oratio animal bipes, cæterorum autem, aliæ plures quidem sed numero definitæ.

Sed contra obijci põt, nam reperiuntur nomina, q̃ non vnum, sed plura significant: igitur non recte postulatum est vnum nomẽ vnum significare. respondet ꝙ licet reperiatur nomen plura significans, mõ illa plura sint finita, eodem rõ redit, atq; initio, ut.s. vno vocabulo res vna significetur. nam cum multarũ rerum cuiq; proprium imponatur vocabulũ, nomen quod initio inditum erat. exempli gratia hõ, vnam tñ rem, quæ superest, significabit, & sic in idẽ redit, vt.s. quodlibet nomen vnum significet. Vnde dicit {Nihil aũt refert, & si plura significare quispiam dixerit}.s. ipsum nomen, & per {plura} plures orationes intelligit, vt nomen æquiuocum, non vnam orationem, sed plures significat: veluti hõ, qui æquiuoce dr̃ de vero homine, & de imagine: plures orationes significat, verum non refert {mõ sint definita}.i. dum mõ orationes plures, quas significat, sint finitæ. & assignans causam ex eo, quia in idẽ redit, ostendit quo nam modo in idem redit, & dicit {poni nanq; poterit in vnaquaque oratione} earum.s. quas plures significat {alterum nomen}.i. propriũ vocabulum, quo nominetur aliter quã alia significata appellantur, & sic redit in idẽ, vt videlicet vnum nomen vnũ significet, vt fieri solet in æquiuocorum partitione: nam licet æquiuocum nomẽ plura significat, quia tñ cuiq; orationi imponitur proprium nomen, fit vt p̃ diuisionem vnumquodq; nomen vnum tantum significet. deinde affert exemplum, & dicit {veluti si} quis {dixerit hoc nomen hõ, non vnum significare, sed plura quorum vnius quidem}.s. significati puta hominis veri {hæc vna sit oratio aïal bipes, cæterorum vero}.s. significatorum hominis {aliæ plures quidem} orationes sint {sed numero definitæ} vt marmorei hominis alia, picti hominis alia, monumenti hominis alia: itaq; si vnius nominis determinata fuerint complura significata, quorum diuersæ rõnes habeantur, significatorũ cuiq; suum signum, propriumq; nomen imponere licebit, quod vnum tñ ex eis significet, quæ diuersas rationes habent. & sic redibimus ad nostram suppositionem, vt nomen vnum, quod vnam orationem significat, vnum tñ significet: quare suppositio remanet firma: qua quidem remanente, sequitur, vt hæc non sit cõtradictio, canis currit, & non canis currit. q̃m nomen canis, nõ vnum significat. similiter nec non canis vnũ significat. sed hæc est contradictio, canis latrabilis currit, & non canis latrabilis currit. quoniam hoc esse, & hoc idem non esse significat.

Quod si poni non potest, sed infinita significare dicet, patet orationem non esse. non unum enim significare est omnino nihil significare. si uero nomina non significent, hominum inter sese, & ad se ipsum cuiusq; uere sublata est disputatio. fit enim ut nihil his intelligat, qui non intelligit unum. Quod si unum quid intelligi posit, illi poni nomen poterit unum. Sit igitur ut etiam à principio diximus, significans aliquid nomen, & significans unum.

λόγον. Orationem disputationem.

TEX 11.

Hic refellit alium cauillum, q̃m dici posset quodlibet nomen significare infinita, contra obijcit Aristo. q̃m si quodlibet nomen significat infinita, tolletur omnis disputatio tam illa, q̃ est eiusdem ad se, quam illa, q̃ diuersorum inter se componitur. deducitur consequẽtia, q̃m si quodlibet nomẽ infinita significat, nihil omnino significabit, q̃m, vt deductum est, nomen non significat nisi vnam rationem, vel plura sub vna ratione quod si nomina nihil significabunt, tollentur propositiones, & tandem disputationes, & dicit {Quod si poni non põt}.i. nisi concessum fuerit finita esse, q̃ ab vnoquoq; vocabulo significantur {sed infinita significare dicet, patet orationem}.i. sermonem {nõ esse} nobis.n. positum est orationem perinde atq; nomen vocẽ esse significantem, quare ijs, qui vnoquoq; infinita significari aiunt, oratio nihil significat. Cuius rõnem affert, & dicit {non vnum.n. significare est omnino nihil significare} quod.n. non vnum significat, nõ determinatum quicquam significat, quod non determinatum significat, id ne significat quidem omnino. nam quicquid significat, aliquid certum significat. quare si nihil nomina significant, sermo omnino ẽ medio tolletur. quare nec licet in alterum disputare, vnde dicit {si vero nomina non significent} cum nec orationes significabunt {hominum inter se, & cuiusq; }.s. hominis singularis {ad se ipsum vere sublata ẽ disputatio}.s. tacita, & subaudi ẽt intellectio tolletur, cuius rõnem subdit {fit.n. vt nihil is intelligat, qui non intelligit vnum} vel subaudi plura sub vna rõne. q̃m quanuis vnoquoq; nomine plura, sed determinata intelligantur, nõ tñ iccirco vnũ quiddam nomine significari tolletur. si quidem ex ijs, q̃ nomine intelliguntur quoduis vnũ est, & quot intellecta, tot vnitates habentur, quod in infinito verum esse non põt, quippe cum ne numerus quidem intellectorum esse. posit. sed dicet quispiam quodlibet nomen vnum significare infinita, & illa vnum quid intelligi, deo subdit {Quod si vnũ quid intelligi posit} quod.s. infinita esse intelligitur {illi poni nomẽ poterit vnum} hoc aũt pro absurdo derelinquit, q̃m infinitis non põt imponi nomen vnum. quare infinita intelligi nõ possunt vt vnum quid. Græca verba sunt, εἰ δὲ ἐνδέχεται, τεθείη ἂν ὄνομα τούτῳ τῷ πράγματι ἕν. & tunc quo dicit clarum est, quia ait {si aũt contingit} eum sub audi, qui intelligit infinita, vnum quid intelligere {illi} infinito.s. {poni nomen poterit vnum} quod pro absurdo relinquit. Sed q̃res, cur nam si quolibet vocabulo multa, determinata tñ significẽtur, sermo nõ tollitur, licet nõ sit vnum significatum, si vero infinita, perit. Vna responsio est quia omne determinatum, circunscriptũq; quoddam vnum est, vt sit vnum quodam modo significans, quod plura, sed definita significat. Propterea

quod hæc circunscribere liceat, & à non significatis se cernere, & hæc esse significata dicere, quod in infinitis fieri non pôt, alio modo dici pôt, quia plura, sed determinata significare videri potest hoc aliquid significare, propterea quod omnia significata sumpta inter se distingui pñt, & proprijs vocabulis definiri. at si quodlibet significat infinita, nullum significatũ proprio nomine, ac signo notari pôt. quo fit, vt nomina ipsis indita nihil quicquam significent, quippe q̃ non de ijs magis prædicari valeant, quibus imposita fuerint quã de cæteris, præterea si quodlibet nomen infinita significat, singula nomina eadem significabunt, at si cuncta sint eorũdem significantia, omnis disputatio, omnisq; significatio peribit. s.n. ponatur cuncta nomina eadẽ inter se significare, nullum ipsorum quicq̃ significabit, perinde est.n. affirmare vnumquodq; significare omnia, ac si nihil significare dicatur. Insuper Alex. non esse infinita cuiusq; nominis significata ad hunc modum probabiliter ostendit, si aliquod nomen infinita significat, sit hoc nomẽ hõ. si ita homo infinita significat, cũ non hõ in infinitis habeatur, vel ipsum quoq; significabit, & ita qui hominem dixerit, non hominem etiam significabit, vel certe si hoc est absurdum, aliqua erunt plura quam infinita, nam si infinitis, q̃ ab homine significari dicuntur, addatur non hõ, ipsa efficiet copiosiora, & plura. itaq; infinita aliquibus erunt pauciora. demum cõcludit suppositionem, & dicit {sint igitur} nomen {vt etiam à principio diximus, significans aliquid}. s. determinatum & certum {& significans vnũ} hæc erat suppositio, q̃ nunc his rõnibus concluditur. Ex his, quæ Alex. hic narrauit, colligi pôt intellectus illius propositionis, qui vnum non intelligit, nihil intelligit, per vnũ.n. certum & determinatum intelligit, vt sit sensus, qui non certum & determinatum intelligit, nihil intelligit, & ita intelligi pñt plura, sed quia intelliguntur, quatenus determinata, ideo vt vnum intelliguntur. determinata autem exposuit ita hæc, quod nõ infinita, vel alia ab his. homo.n. ta homines significat, quod non significat non homines: vel infinito si ergo intelligere: vt vnum est intelligere, vt determinatum à suo opposito, vel non, vt infinitum. superius ẽt dictum est intelligi vt vnum, vel significari, vt vnum esse significare vnam rõnem, vel plura, quorum quodlibet est illa rõ. verbi gratia homo significat vnum, quia significat vnã rõnem videlicet animal pedestre bipes, & quodlibet quod significat, est animal pedestre bipes. hæc.n. expositio etiam optima est.

Qui vnum nõ intelligit, nihil intelligit.

Non itaq; fieri potest, ut ipsum hominis esse hominis non esse significet, si nomen non solum de uno dicatur, sed et unam naturam, & unum significet.

Dictio sic debet legi {Itaq; si nomen non solum de vno dicatur, sed & vnam naturam, & vnum significet, fieri non pôt, vt ipsum hominis esse significet hominis non esse} & tunc vult Expositor quod Arist. concludat secundam suppositionem, quod hoc nomen hõ significet id, quod est hominis esse, ad hunc modum {itaq; si nomen}. s. homo {non solum de vno dicatur}. s. subiecto {sed & vnã naturã, & vnũ}. i. sed ẽt id, ꝙ est vnũ simpliciter. s. ſm rationem {significet, fieri non pôt, ut ipsum hominis esse significet hominis non esse}. i. vt hoc nomen homo significet hominis non esse: sed tm̃ hominis esse: Alex. autem vult Arist. nunc vti suppositione, quam prius assumpserat ad probandum contradictoria, non esse simul vera: & vtẽs suppositione dicit {itaq; si nomen}. s. hõ {non solum de vno dicatur} vt de supposito {sed & vnã naturã}. i. sed & aliquid {& vnũ significet} vt suppositum est {fieri non pôt, vt ipsum hominis esse significet hominis non esse}. i. vt significatione idem sit hominem esse, & hominem non esse. & sicut non est idem hominem esse, & hominem non esse, ita non est idem equum esse, & equum non esse, & in cæteris simili ratione, nam generatim suppositum est nomen aliquid significare, deinde vnum significare. Quam expositionem Auer. afferens dicit, ponamus igitur ꝙ nomen significet aliquid & vnum, cum hoc positum fuerit, impossibile erit ponere nomina contradictoriorum significare vnam intentionem. verbi gratia vt nomen hominis, & nomen non hominis significet vnam intentionem, & sic Auer. coincidit cum Alex. *Qua Auerr. Comm. 11.*

Non enim id censemus unum significare, quod est de uno dici. quoniam si sic, musicum nimirum, & album & homo unũ significarent, quare omnia unum erunt, plura enim nomina erunt eiusdem: atq; non idem sit, & non sit eueniet, nisi uarietate nominum, perinde atq; si eum, quem nos hominem apellamus, alij non hominem uocent. ad id, quod dubitatur, non est hoc, poßit ne fieri ut idem sit, & non sit homo nomine, an re. *Nimirum. &c.*

Explicat hoc in loco quo mõ vnum significare intelligi debeat, & dicit {Non.n. id censemus vnum significare, quod est de vno dici} homo.n. vnum est, propterea ꝙ vnam quandam naturam significet, nõ ꝙ de vno ꝑdicetur. Cũ aũt naturam vnam significat, nõ pôt aliã simul ꝓ se significare. Quod aũt vnum significare nõ sit de vno dici, ꝓbat, & dicit {qm̃ si sic}. i. qm̃ si vnum significare sit de vno dici {musicum nimirum & album, & hõ vnum significarẽt} qm̃ hæc omnia de Socrate dicũtur: ꝙ vnum est indiuiduum: quod est absurdũ, nam de Socrate dici posset disputare. Socrates.n. disputat, vera prædicatio est, at disputare non est hõ. Propterea destruens consequens subdit {quare omnia vnũ erũt} oĩa hæc videlicet, quæ Expositor probat, quia si album dicitur de Socrate, dicetur de homine, & ita erit idem cum homine, & pari rõne quia album dicitur de lapide erit idem lapidi, & quæcunq; sunt eadem vni & eidem sunt eadem sibi inuicem: & pari rõne sequetur omnia vnum esse. Melius fortasse per {omnia} hæc videlicet, quæ dicuntur de Socrate, intelligit, musicum, album, & hominem. nam cum hæc prædicẽtur de Socrate, oĩa erunt eadem Socrati, cum quod prędicatur de aliquo, sit idem illi. quare cum hęc prædicentur de Socrate, oĩa erunt eadem Socrati: ergo eadem inter se, qm̃ quæcũque sunt eadem alicui eidem numero, sunt eadem inter se. igitur musicum, album, & homo erũt eadem inter se. Quare, vt inquit {oĩa}. s. hæc tria {vnum erũt, plura.n. erunt nomina eiusdẽ}. s. significati. Vel sic, & quidem magis ad mẽtem Alex. {qm̃ si sic}. i. qm̃ si illa idẽ significant, quæ dicuntur de vno, eodemq; {musicum nimirum, & album, & hõ unum significarent} qm̃ de Socrate dicuntur {quare omnia}. s. hæc nomina musicum, album & homo {vnum erunt}. s. significatu. Qđ probat cum dicit {plura erunt nomina eiusdem}. s. significati. quia omnia significant Socratem, de quo oĩa dicũtur. & ita, vt Alex. inquit, essent synonyma hoc est multinomina, quæ de vno prædicantur, & vnum significãt. nam hoc in loco synonyma dicit pro multi nomina. sit.n. idem significabunt hæc plura nomina musicum, album homo, si dictione tm̃ discrepent & naturã

vnam

vnam significent. quod fiet, si statuatur idem esse de vno dici, & vnum significare. sic igitur si idem sit vnũ significare, & de vno dici, sequetur hæc tria synonyma esse. Insuper affert aliud absurdum, & dicit { atq; eueniet } sic dicentibus, quod hæc sint synonyma { vt non idem sit, & non sit, nisi varietate nominum: perinde atq; si eum, quem nos hominem appellamus, alij } .s. qui sunt alterius linguæ { non hominem vocent } cuius contrarium dicunt, asserunt.n. contradictoria re esse simul de eodem: & non quod varia nomina sint de eodem simul. & consequentiam probo, quoniam si quæ de eodem prædicantur, idem significent, homo & non homo de eodẽ prędicantur, vt puta de Socrate, si apud nos homo hominem, & apud alios non homo etiam hominem significauerint. vterq;.n. in hoc casu idem significant. quare erunt opposita homo & non homo non varietate rerum, sed varietate nominum. & inde fit, vt non idem sit, & non sit, nisi varietate nominum, non aũt varietate rerum apud eos. Cuius contrarium dicunt, quoniam asserunt contradictoria re esse simul de eodem videlicet homo & non homo re, & non quod varietate nominum sint simul de eodem. & ideo afferẽs absurdum, contra hoc dicit { at id, quod dubitatur, non est hoc } videlicet { posit ne fieri, & idem sit, & nõ sit nomine, an re } hoc est vtrum homo & non homo sint idẽ re, an nomine: vt superius patuit. non.n. hoc, quod indagamus, est, vtrum eidem rei posint ambo hæc nomina homo, & non homo imponi, vt ipsorum discrimen in voce tantum sit, nõ etiam in significato, sed vtrum discrepantibus vtriusq; significatis, & homine speciem eam significante, cuius ratio est animal pedestre bipes: non homine autem huius speciei negationem, fieri posit, vt hæc simul de tali specie, deq; eadem prædicentur, prorsus, vt idẽ sit esse huiusmodi substantiam, & non esse. hoc.n. significat oppositio contradictoria. nam qui non hominem de eo prædicari demonstratur, de quo homo, non secundum hominis significatũ non hoĩem de eodẽ prædicari demonstrat, sed quoniam quoddam aliud eidem accidit, de quo non homo vere dicitur, verbi gratia ipsum disputare. nam de Socrate dicitur disputare (verũ.n. est Socratem disputare) tñ disputare non est homo, & ita per accidens homo, & non homo prædicabuntur de eodem, nõ autem per se. Hæc expositio Alexandri non est obscura, licet dictio, vt ipse inquit, obscurisima sit. differt autẽ hæc ab illa Expositoris, quoniam secundum hanc si idem sit significare vnum, & idem, quod dici de vno & eodem, tunc apud Alexan. sequitur, vt omnia illa tria musicũ, album, & homo sint Synonyma. Vlterius, si sint Synonyma sequitur, vt aliqua contradictoria sint eadem eidem sola varietate nominis, vt homo & non homo, quæ sunt eadẽ eidẽ sola nominis varietate. at oppositũ dicebant, nam voluerunt, vt contradictoria oĩa sint vera de eodem varietate nominis, & rei. at apud Expositorem sequitur generatim, vt omnia nomina sint Synonyma, & etiam generatim quod omnia contradictoria sint de eodẽ, quæ sola varietate nominis sunt contradictoria, & non quæ varietate nominis, & rerũ: quod est contra eos, nam dicebant omnia cõtradictoria nomine & re cõtradictoria, esse eadem eidem. Sed quo nam modo sequitur, vt omnia cõtradictoria sint vera de eodem, ex verbis Aristo. non colligitur. licet Expositor sic exposuerit. ex his expositores colligunt. Secundam suppositionem videlicet quod hoc nomẽ homo significet id, quod est hominis esse, vtens nomine homo pro omni nomine significante quippiam. licet Alexander Aristote. vsum esse hac suppositione in præsenti textu asseruerit, vt visum est, ad probandum intentum.

Quod si nomen homo, & nomen non homo non diuersa significent, patet ex ipsum non hominis esse, & ipsum hominis esse non diuersa significare quare esse ipsum hominis, esse nõ hominis erit. unum enim erunt. quippe cum unum esse id significet, quod est unum, ut uestimentum & tunica, si una eorum sit ratio. Quod si unum erunt, unum & hominis, & non hominis esse significat. at demonstratum est diuersa significare.

Tertia suppositio est, vt homo, & non homo non significent, vnum, & idem: vt Expositor autumat. & vtitur hoc nomine homo pro omni nomine vniuoco: & hoc nomine non homo pro omni nominis negatione & iuxta hãc expositionem supponẽda est suppositio.s. quod homo, & non homo non significent vnum & idem, & probationem illius explicat, & dicit { Quod si nomen homo, & nomen non homo non diuersa } sed idem { significent, patet & ipsum non hominis esse }. i. patet non hominis rationem { & ipsum hominis esse } .i. & ipsam hominis rationem { nõ diuersa significare, quare esse ipsum hominis } .i. quare ipsa hominis ratio { esse }. i. { ratio nõ hominis erit } fauet huic expositioni, quoniam vbique Aristoteles per esse rationem, vel quod quid est intelligit. & asignans causam subdit { vnũ enim erunt } .s. ratio hominis, & ratio non hominis. vlterius confirmans idem dicit { quippe cum vnum esse } .i. vnam rationem { id significet, quod est vnũ } .i. quod est nomen vniuocum { vt vestimentum, & tunica, si vna eorum sit ratio } vbi patet per esse rationem accepisse, vt perspicuum est verbo illo ratio. deinde quasi epilogando dicit { Quod si vnum erunt } .s. hoc nomen homo, & hoc nomen non homo, etiam { esse }. i. ratio { & hominis, & ratio { non hominis sanum significat } non enim potest nomen significare, vnum quin ratio etiam vnum significat { at demonstratum est } ipsa esse { diuersa significare } hæc est vna expositio, quæ consona verbis est. Alexander autem videtur velle, vt sermo præsens legatur continuus ad præcedentẽ in hunc modum { Quod si nomen homo, & nomen nõ homo non diuersa } sed idem { significent, patet & ipsum nõ hominis esse }. i. & ipsam orationem, quæ est, non homo est { & ipsum hominis esse } .i. & ipsam orationem, quæ est homo est { non diuersa significare } sed idem { quare esse ipsum hominis }. i. quare oratio, quæ est homo est { erit esse non hominis }. i. erit illa oratio nõ homo est. cuius rationẽ subdit { vnum enim erunt } scilicet illæ orationes homo est, & non homo est. cuius rationem vlterius affert, & dicit { quippe cum vnum esse id significet, quod est vnum, vt } scilicet eo modo, quo sunt { vnum vestimentum, & tunica } quæ sunt synonyma { si eorum } videlicet vestimenti & tunicæ { vna sit ratio } nam synonyma sunt, quorum vna est ratio in significando, adde sed per aduersarios orationes illæ synonymæ sunt. igitur vnum significant. Propterea vlterius concludit, & dicit { quod si vnum erunt } scilicet orationes illæ homo est, & non homo est { & hominis esse } idest, & illa oratio homo est { & non hominis esse } idest & illa oratio non homo est { vnum significat } ac idem { at demonstratum est } illas orationes { diuersa significare } non ergo sunt

synonymæ: ac vnum & idem. Secundum ergo Alexandrum hæc non est tertia expositio, sed alia conclusio, quæ post assumitur: cuius, vt inquit, breuis sensus est, si quisquam dicat homine vnum significante vere de ipso dici hominem esse, & non esse hominem hæc idem significare, dicet, vt multi nomina, vt vestis, & indumentum. at si affirmatio & negatio vnum sint, nimirum homo & nõ homo idẽ significabunt, & idem erit esse hominem, & non esse hominem. at positum est, & demonstratum vtrunque diuersum significare, propterea quod significantium vnumquodque proprium quidam significat. hæc breuiter Alexander, licet laboret circa dictionem, non admodũ vtiliter. Verũ apud me constituendæ sunt tres suppositiones, quarum prima est, ꝙ nomen vnum, significet vnum. Secunda vero, quæ sequitur, est, vt hoc nomen homo significet id, quod est hominem esse, non autem id, quod est nõ hominem esse. Tertia vero quod homo, & non homo non significent vnum idemque. est autem harum suppositionum prima quæ annotatur textu illo { præterea si nomen homo } Secunda vero ibi {nõ itaq; fieri põt} Tertia deniq; hoc in loco. quod aũt ita sit, sequẽs textus explanabit: vbi explicatis, ac constitutis suppositionibus, infert propositum. Sed nolo te ignorare dictionem esse obscuram, vt notat Alex.

Necesse est igitur, si quid uere dicitur homo, id animal bipes esse. id enim erat, quod nomen homo significabat. quod si hoc necesse est esse, fieri non potest, ut non sit idem animal bipes. TEX. 12. *Hoc enim ipsum necesse est esse significat, fieri uidelicet non posse, ut non sit homo. impossibile est ergo idem hominem esse, & hominem non esse uere dicere simul. eadem est ratio, & si quippiam non homo esse uere dicatur.*

Cum demonstrasset vnumquodq; nomẽ quiddam vnum significare, & ꝙ homo aliud significet q̃ non homo, cum homo & non homo inter se diuersa sint, & ꝙ aliud affirmatio sit, aliud negatio. nunc per demonstrata id concludit, quod proposuerat, fieri scilicet non posse, vt in eodem vera esse contradictio reperiatur: & procedit quasi a primo ad vltimum in hunc modum dicens { Igitur si quid vere dicitur homo }. i. si nomen homo naturam vnam significet { necesse est esse id animal bipes }. i. necesse est dicere animal pedestre bipes, quod ab homine significatur, esse hominis esse, cuius rationem explicat, & dicit {id enim erat, quod nomen homo significabat} vt per suppositiones perspicuum est. Est igitur prima consequentia, si homo aliquid vere dicitur, hominem necesse est esse animal pedestre bipes. Secunda vero hæc, si homo necessario est animal pedestre bipes, non contingit hominẽ non esse animal pedestre bipes patet per regulam æquipollentiarum, quæ assignata est primo priorũ, ꝙ negatio ꝑposita faciat æquipollere suæ contradictoriæ, modo contradictoria illius, necessario homo est animal pedestre bipes, est hæc, contingit hominem non esse animal pedestre bipes: ergo nõ contingit hoĩem non esse aĩal pedestre bipes, æquipollet illi, necessario homo est aĩal, pedestre bipes. quare hęc necessario homo est aĩal pedestre bipes, æquipollet illi, non contingit hominẽ non esse animal pedestre bipes, altera enim alteri æquipollet, & ecõuerso. vnde dicit { quod si hoc necesse est esse }. i. quod si necessario homo est animal pedestre bipes, fieri non potest {vt idem}. s. homo {non sit animal bipes}. i. quod si homo necessario est animal bipes, nõ contingit hominem non esse aĩal bipes, probat hanc secundam consequentiam, & dicit {hoc enim ipsum necesse est esse significat videlicet fieri non posse, vt non sit homo} hęc enim necessario homo est animal bipes, æquipollet illi, non contingit hominem non esse animal bipes, vel illi non possibile est hominem non esse animal bipes, hæc de secunda consequentia, deinde affert tertiam consequentiam, quæ est propositum videlicet, quod si non contingit hominẽ non esse animal bipes, impossibile sit hominẽ non esse animal bipes, tenet consequentia, quia non contingit vel non possibile non esse æquipollet ad impossibile non esse. quare impossibile est vere dicere simul hominem esse aĩal bipes, & hominem non esse animal bipes. & hanc vltimã affert, & dicit {impossibile est ergo hominem esse idẽ}. s. animal bipes {& hominem non esse} idem. s. animal bipes {vere dicere simul} per quæ patet cõtradictoria non esse simul vera de eodem, nam de homine non sunt simul vera homo est animal bipes, & nullus homo est animal bipes: vt per consequentiam a primo ad vltimum est deductum. deinde amplificans sermonem ait {eadem est ratio} subaudi de ipso non homine, vt {si non homo & quippiam esse vere dicatur} verbi gratia non disputare, nam si non homo non disputat, non erit verum simul dicere non hominẽ disputare, & non hominem non disputare. accepit autem Aristoteles in huiusmodi discursu hominem, volens, vt Alexander inquit, eandem rationem similem in cunctis reperiri, quoniam in quolibet impossibile est idem simul esse, & non esse. Sed accepit hominem pro exemplo oĩum, q̃m similis ratio est in quolibet, qualis est in homine. in quolibet enim fieri non potest, vt de quo vere aliquid affirmatur, de hoc idem vere negetur. Quo vero ad verba attinet, animaduerte Aristotelem esse locutum ex conditione, cum inquit {si quid vere dicitur homo} quoniam nomen omne significat ad placitum aliquam naturam determinatam. ad placitum enim homo significat animal pedestre pibes, propterea sequitur si homo vere est animal pedestre bipes, esse impossibile, vt homo non sit animal pedestre bipes. absolute tamen homo nihil simpliciter significat, nisi hunc terminum homo, cætera vero ex impositione, atque instituto significare dicitur. ideo Aristoteles in huiusmodi discursu locutus est ex hypothesi. Ex ijs patet, solam tertiam suppositionem esse necessariam ad hunc discursum, quæ erat, vt hoc nomẽ homo significet id, quod est hominem esse, nõ autem id, quod est non hominem esse. prima autẽ suppositio, quod videlicet nomen vnum, vnum significet, pro tanto accepta est, pro quanto hic discursus, qui de homine cõstitutus est, potest ampliari ad quodlibet ens. ideo oportet generatim supponere quodlibet nomen vnum habere vnum tantum significatum. Tertia denique suppositio est addita ad expresionem secundæ, tãquam sequens ad eã. igitur ꝑsenti processui sola secũda suppositio vtilis est, & necessaria. circa vero verba illa {eadem est ratio, & si quippiam non homo esse dicatur} Alexander eandẽ rationem esse ostendit hoc pacto, nam quod non esse homo demonstratur, hoc ne sit animal pedestre bipes necesse est, quod autẽ, non esse necesse est, id tunc esse est impossibile. quod esse animal pedestre bipes est impossibile, id esse animal pedestre bipes non est verum dictu. quare qđ hõ esse vere dicitur, hoc simul nõ esse homo nequaq̃ potest vere dici. at non esse hominẽ est negatio,

negatio, esse autem hominē affirmatio, fieri ergo nō potest, vt in eodem affirmatio, & negatio, simul veræ sint. recte ergo postquam demōstrauit, quod vere homo esse dicitur, hoc simul non esse hominem vere dici non posse, inquit eadē ratione vicissim demonstrare licet in non homine, id, quod de hoīe demonstratū est.

Esse enim hominis, & non hominis esse diuersa significat, siquidem & album esse, & hominem esse non idem significāt, sed diuersa. multo.n.magis illud opponitur. quare diuersum significat quod si & album dixerit idem unumque significare, rursus idem dicemus, quod & prius est dictum uidelicet unum omnia esse, & non opposita solum. Quod si hoc esse nequeat, id fit, quod dictū est, si ad interrogatum respondeat.

Quoniam demonstrationis principium ab eo sumitur, quod est aliud.s.significare hominem esse, aliud nō esse hominem, ideo quo nam modo hæc diuersa sint, docet apponendo hoc nomen album. nam qui dicit esse album, diuersum significat atq; is, qui hominem esse dicit, qui enim album esse dicit, diuersum, aliudq; dicit q̄ qui hominem esse ait, non tamen oppositum, non tamen oppositum. qui vero non esse hominem dicit, is non solum aliquid non esse hominem dicit, sed etiam oppositum q̄ qui dicit hominem esse. tunc argumentor, si quod minus ab homine differt, non potest de ipso vere dici, quod magis ab ipso distat, minime vere dicetur. non homo magis ab homine distat q̄ album. igitur non homo non potest vere dici de homine. Vnde primo accipit cōclusionem, & dicit {Esse.n.hominis, & non hominis esse diuersa significat} deinde affert rationem: quæ debet hoc pacto colligi, si album esse, & hominem esse non idē significant, sed diuersa, hominem esse & non esse hominem minime idem significabunt. Sed album esse, & hominem esse non idem significant. igitur hominem esse, & nō esse hominem non idem significabunt. de ratione itaque primo accepit minorem, quæ est positio antecedētis, & dicit {siquidem & album esse, & hominem esse non idem significant} hæc est minor, quæ postea probabitur, deinde probat maiorem, & dicit {multo.n.magis illud opponitur}.s.nō hominem esse multo magis opponitur ei, quod est hominem esse, quā album esse opponatur eidem.s.quod est hominē esse. hæc enim hominem esse, & non hominem esse longo magis opponuntur q̄ album esse, & hominem esse. hæc enim solū diuersa, illa autem diuersa, & opposita sunt. ergo magis opponuntur. quare diuersa sunt. Deinde probat minorem.s.quod hominem esse, & album esse non idē significent, & dicit {quod si & albū dixerit idē vnumq; significare} atque subaudi hominem, vtputa quia ambo de eodem prædicantur {rursus idē dicemus, quod & prius est dictum, videlicet vnum omnia esse} omnia videlicet illa tria album, musicum, hominē: vel omnia.s.generatim, vt superius Expositor deduxit. & ita eueniet, vt omnia illa tria Synonyma sint {quod si hoc esse nequeat}.s.vt illa tria omnia vnū sint {id fit, quod dictum est} videlicet vt hominem esse, & non hominē esse diuersa sint. dico hoc euenire {si} aduersarius {ad interrogatum respondeat} dixit {si ad interrogatum respondeat} quia posset respondere ad alia, quæ opponens non interrogat, & ita non haberetur intentum contra respondentem. si quis.n.interrogat sit ne homo animal bipes, an non sit homo animal bipes, & respondens dixerit Deum esse, opponens non habet intentum, sed respondens non recte respondet, quoniam non respondet ad interrogatum. Propterea Aristoteles subiecit {si} aduersarius {ad interrogata respōdeat} quam rem dilucide in Commentarijs Librorum Topicorum explicauimus. Ibi.n.declarauimus aliud esse respondentem conuinci, & aliud respondentem non bene respondere. non bene respondet respondēs, quando non ad interrogata respondet. Conuincitur vero, vel quando reducitur ad contradictionē, vel ad concedendum improbabile, & contra opinionem, vel quando cogitur concedere, quæ enumerata sunt primo Elenchorum.

Si uero aliquis simpliciter interrogatus, negationes etiam addat, non ad interrogatum respondet. Etenim nihil prohibet, ut idem & homo sit, & albū, cæteraque multitudine infinita. attamen interrogatus si uerum sit hoc dicere hominem esse, nec ne? respondeat per id, quod unum significat, & non album, & magnum addat, oportet. & enim fieri non potest, ut accidentia quispiam (cum sint infinita) pertranseat. Aut igitur omnia dicat, aut nullum eorum afferat respondendo. Pari igitur modo & si quam maxime idem est homo, & non homo. tamen interroganti si hoc est homo, non est respondendū esse hominem, & non hominem simul, nisi cætera etiam, quæ acciderunt insuper afferat, quæcunque insunt, aut non insunt. quod si id non facit, non disputat.

Recte Alexander & Expositor arbitrantur Aristotelem hic refellere quandam sophisticam responsionem, quæ ab aduersario sophistica afferri posset, nam posset aduersarius interrogatus an necesse sit hominē esse animal bipes, non respondere affirmationem, vel negationem, sed simul vtranque asserendo hominem esse animal bipes, & non esse animal pibes, & sic euitabit rationem superius explicatam. Cauens ne si tantū animal bipes esse cōcesserit, eo supradicta ratione adigatur, vt hoc ipsum dicere nequeat esse videlicet & nō esse animal bipes. nam siquis animal bipes esse concedat, idq; verum sit, sequitur ex necessitate animal bipes esse, & fieri non posse, vt non sit animal bipes. Siquis igitur hoc prospecto, negationem simul cum affirmatione esse dicat, euitare videtur supradictam rationem. Contra obijcit Aristoteles per regulam, quæ octauo Topicorum traditur, quæ est, vt simplici interrogationi fiat simplex responsio, nam si fieret multiplex responsio, omnino disputatio tolleretur: vnde dicit {Si vero aliquis simpliciter}.i.simplici interrogatione {interrogatus negationes etiam} subaudi simul cum affirmationibus {addat, non ad interrogatum respondet} quoniam interrogatio erat simplex, & responsio multiplex: quod vero non respondeat ad interrogatum eo demonstrat, quoniam licet verum esset, non tamen deberet de eo, quod non quæritur, verba facere. plurima enim homini in confesso conueniunt, vt animal, pedestre, bipes, mortale, rationale, rectæ staturæ, quæ tamen omnia non recensentur ab eo, qui nū homo animal bipes sit, interrogat. itaq; Aristoteles hoc quod dixit, explicat in exemplo Socratis vnde dicit {& enim nihil prohibet, vt idem}.s.Socrates {& homo sit, & album, cæteraq; multitudine infinita} vt Philosophus, Atheniensis, simus, vētrosus, musicus, Platonis doctor, quæ tamen omnia non recensentur ab eo, qui num Socrates homo sit, interrogatur. propterea qualis responsio esse debeat, subdit {attamē interrogatus si verū sit hoc dicere hominem

esse, nec ne: respondeat per id, quod vnum significat} vt ꝙ sit homo, vel ꝙ non sit homo {& non album, & magnum addat, oportet} quod autem hæc non sint addenda, probat, ex eo, quia si in dicendis omnibus, quæ insunt Socrati responsio quæsiti consistit, profecto si omnia dicere est impossibile, responsio etiam erit impossibilis. At fieri non potest, vt omnia, quæ alicui insunt, recenseantur: cum sint infinita. quare responsio erit impossibilis: vnde dicit {&.n. fieri nõ potest, vt accidentia quispiam (cum sint infinita)} subaudi omnia {pertranseat} propterea concludit {aut igitur} qui respondet {omnia dicat} quæ insunt {aut nullum illorum afferat respondendo} præterquam quæsitum subaudi. omnia dicat quidem, qm̃ cum nullum eorum interrogetur, non magis vnum q̃ aliud respondere debet. vel nullum præter quæsitum. quoniam nullum præter quæsitum interrogatur. Deinde rediens ad propositum dicit {Pari igitur modo & si q̃ maxime idem}.s. Socrates {est homo & non homo} vt aduersarius asserit, qui contradictionem veram esse fatetur. tñ interrogati si hoc}.s. Socrates {est homo, non est respondendum esse hominem, & non hominẽ simul, cum interrogatio non sit de vtroq; sed de altero tantum. {nisi cætera etiã, quæ acciderunt, insuper afferat quæcunque insunt, aut non insunt} non.n. magis de vno non interrogato q̃ de altero respondẽdum est {quod si id non faciat, non disputat}.i. ꝙ si nõ omnia, quæ Socrati insunt, respondet, vel non ad quæsitum, non disputat. dixit {aut non insunt} qm̃ aliorũ etiam negationes de hoc ipso veræ sunt. At nõ statim quis num Socrates homo sit interrogatus respõdebit, non est equus, non canis. Esset.n. superuacaneum, ac perinde ꝙ responderet non esse non hominem. ex his patet responsionem huiusmodi esse sophisticam. nam vt syllogismus sophisticus est, qui non syllogizat propositum: ita responsio sophistica est, quę non est ad interrogatum, vel ad propositum. patet insuper prima via, quæ contra negantes primum principium accipitur ex constituta nominis significatione.

TEX. 13. Quiditatem. τὸ τί ἦν. εἶναι. Quod quid erat esse.

Omnino autem, qui ita dicunt, substantiam, quiditatemq; tollunt. Omnia enim accidisse, dicant ipsi, necesse est. & nõ esse quicquam, quod sit homo per se, aut animal, & cui ipsum esse animalis, aut hominis competat.

Expositor asserit Aristotelem nunc disputare aduersus eosdem, qui contradictionem veram esse asserebãt via videlicet secunda, quæ accipitur ex terminorum prædicatione, & syllogismus iuxta hanc expositionẽ hypotheticus est in hunc modum, si affirmatio, atque negatio essent simul veræ de eodem, nullum erit prædicatum substantiale, atq; in quid, sed omne per accidẽs. Sed apud eos aliquod est prædicatum substãtiale, atq; in quid vel sic, sed consequens est falsum. ergo affirmatio, atq; negatio non sunt simul veræ de eodẽ. Circa hanc rationem primo affert maiorem, quæ est propositio hypothetica: & dicit {omnino autem, qui ita dicunt}.s. ꝙ contradictio de eodem vera sit {substantiam, quiditatemq; tollunt} hæc fuit maior, deinde probat hanc maiorem, & dicit {omnia enim}.s. quæ prædicantur de aliquo {accidisse}.i. accidentaliter prędicari {dicant ipsi necesse est &} ita sequetur {nõ esse quicquam, quod sit homo per se, vel animal}.i. & non esse aliquod prædicatum, quod prędicetur in quid per se de homine, aut de animali {& cui ipsum esse animalis, aut hominis competat} & sequitur etiam, vt nihil sit sub homine, vel animali de quo homo, vel animal essentialiter prędicetur: & ita ad sic dicentes sequi videtur tria, & quod prædicata omnia sint accidentia eorum, de quibus prædicantur, & quod nullum prædicatum per se dicatur de homine, aut de animali, & tertio, ꝙ nec homo nec animal per se dicantur de aliquo. Quare eos, qui quiditatem ac substantiam sustulerunt, hæc tria sequi videntur. Quæ expositio non est dissona verbis Aristotelis. Alexander vero vult Aristotelem his verbis ostendere non posse in cunctis rebus dici ipsarũ quanque nihilo magis esse, q̃ non esse, quæ quidem, vt inquit, argumentatio in eorum sentẽtiam mihi facere videtur, qui propterea cunctis in rebus nihilo magis affirmationem q̃ negationem veram esse dicebant, quia quod nunc est, potest non esse, & quod nunc non est, potest esse. propterea Aristoteles ostendit ne hoc quidem fieri posse in ijs, quæ de aliquo in substantia, atq; quiditate prædicantur: licet quod est, possit nõ esse, & quod non est, possit esse: & dicit, {omnino autem qui ita dicũt}.s. ꝙ affirmatio, & negatio simul veræ sunt de eodem, quia quod est, potest non esse, & quod non est, potest esse {substãtiam quiditatẽq; tollunt} & quia substantia multipliciter intelligitur, quam substantiam intellexerit, exposuit addens & τὸ τί ἦν εἶναι.i. quod quid erat esse, hoc est & quiditatem. Tollunt enim quicquam de aliquo in substantia.i. in quid prædicari. quoniam quæ in substantia de aliquo dicuntur, ea non possunt illi inesse, & nõ inesse: sed necesse est, vt rei, donec persistit, insint, nec ab ea separari possunt. itaq; assignans causam, dicit {omnia enim accidisse dicãt ipsi, necesse est} & exponens quid intelligat per omnia accidisse, subdit {&} necesse est subaudi {non esse quicquã quod sit homo per se, aut animal}.i. & necesse est, vt nihil sit species, aut genus. nam quod prædicatur, eidem inesse, & non inesse potest. & sic faciunt vt nullius rei quicquam sit species, aut genus, quoniam apud hoc omnia sunt accidentia, quæ adesse, & abesse possunt {&} nec aliquid esse potest {cui ipsum esse animalis, aut hominis competit} & ita faciunt, vt nullius rei quicquam sit definitio: cũ nihil sit, cui animalis definitio competit, aut definitio hominis. nã apud hos omnia adesse, & abesse possunt, cum apud hos nihil sit, quod non possit non inesse, nihilq; non sit, quod non possit esse. Tamen secundum Alexandrum colligi potest ratio sic hypothetice, si omnia possunt adesse, & abesse, nihil erit substantia, & quiditas. probatur, quoniam omnia apud hos erunt accidentia, ita, vt nihil sit species, aut genus, aut definitio. hæc est maior. tum destruendum consequens est, & antecedentis oppositum inferendum: & syllogismus fiet hypotheticus, vt prius. Auerroes autem ait eos, qui dicunt eidem simul inesse affirmationem, & negationem, quia putant nihil inesse alicui, quod non possit abesse, & nihil non inesse, quod nõ possit adesse, oportere fateri non esse definitionem in rei veritate. qm̃, vt inquit, definitio in rei veritate non inuenitur nisi in substantia, vt septimo huius explanabitur. Apud aũt sic dicentes, omnia accidentia sunt. quare coguntur e medio tollere definitiones. Sed huic occurreres, qm̃ licet apud hos omne, quod est, possit non esse, & omne, quod non est, possit esse, non tñ sequitur, vt omnia sint accidentia. quoniam substantiæ etiam esse, & non esse possunt. Propterea possit dici, apud hos non esse

Quę Auerr. Comm. 13.

Comm. 14. 17. & 19.

esse differentiam inter esse & adesse, & inter non esse, & abesse. quoniam apud hos non est in rebus hæc differentia, ideo sequitur, vt omnia sint accidentia, & vt nihil sit genus, aut species, aut vt non inueniatur alicuius rei definitio: vt recte Alex. & Auer. deduxerũt: quemadmodum mox dicemus.

Si enim est quippiam, cui esse hominis competit, ei non competet non hominis esse, aut non esse hominis: & tamen hæ negationes sunt huius. unũ enim erat. quod significabat, atq; hoc substantia alicuius erat. substantiam uero significare nil aliud est, q̃ esse ipsius nil aliud esse.

Hypothetica, quæ fuit maior, est, si affirmatio & negatio eidẽ competunt, nulla quiditas alicuius erit: nũc probat hanc maiorem alia ratione, quæ fortasse est ratio rationis, in hunc modum, ex opposito deducendo oppositum. nam si quiditas erit, quæ competit alicui, ei cui competit, non competet quiditas non hominis. & cum quiditas non hominis sit negatio, ei non competet sua negato. quare eiusdem non simul erunt verę affirmatio, & negatio. vnde dicit {si. n. est quippiam} videlicet Socrates vel Plato {cui esse hominis}. i. cui quiditas hominis {competit} q. d. detur oppositum q aliquid sit, cui hominis quiditas competat {ei nõ competet} negatio eiusdem quiditatis {quæ est non hominis esse, aut non esse hominis} & loquitur sub disiunctione non hominis, aut nõ esse hominis, quoniam duæ sunt propositiones, quæ sunt incompossibiles eidem. s. contraria, & contradictoria {& tamen hæ} ambæ. s. {negationes sunt huius}. s. hominis esse quod autem si Socrati competat hominis quiditas, negatio quiditatis hominis non cõpetat, probat ex assignatis suppositionibus & dicit {vnum. n. erat, quod} hoc nomen homo {significabat} & hæc erat vna suppositio {atq; hoc substantia alicuius erat} videlicet Socratis vel Platonis, & hæc alia fuit suppositio. Socrati ergo competit quiditas hominis, & non illius quiditatis negatio. & quoniam hoc nomen hõ significat vnum, quod vnum est substantia, & quod quid esse hominis. nam ratio, qua significat nomen, est q quid est & definitio, ideo quid sit significare substantiam in proposito nostro exponit, & dicit nomen {vero} homo {substantiam significare nihil aliud est quàm esse ipsius}. s. hominis {nihil aliud esse}. i. quam significare quod quid est, nõ oppositum sui quod quid est, videlicet animal pedestre bipes, & non significare nõ animal pedestre bipes. quod est oppositum sui quod quid est. Quare ex his suppositionibus patet, si est aliquid, cui quiditas hominis cõpetit, eidem non posse competere negationem quiditatis. alioquin idem nomen significaret quod quid est, & illius negationem. Auerro. autem exponens quid sit significare substantiam, asserit significare substantiam esse significare essentiam eius rei, per quam est ens, nõ dispositionem mutabilem, quod est econtrario nominibus accidentium, quæ significant duas essentias, subiecti videlicet cui inest, & propriam, qua est in proprio genere. quarum essentiarum vna est mutabilis videlicet, quæ sibi propria est. nam accidens saluo subiecto adesse, & abesse potest, scilicet, vt Alexander inquit quia esse subiecti non consistit in ipso accidente. quæ expositio licet bona sit, non videtur multum ad propositum. intelligatur ergo, vt diximus, quod significare substantiam sit significare aliquid, quod est sibi esse & non aliud: nam homo significat hominis esse, & nõ

Que Auerr. Comm. 13.

eius oppositum. Hæc. n. fuit vna ex suppositionibus, & hæc sic intellecta facit ad propositum.

Quod si & esse hominis ipsi competet, non ad ipsum aut nõ hominis esse, aut non esse hominis accommodabitur. Aliud enim quippiam erit. quare, ut dicant ipsi necesse est, nullius rei talem rationem esse, quæ specifica, sit, atq; substantialis, semperq; subiecto inhærens, sed per accidens uniuersa competere. Hoc enim ipso substantia, atq; accidens seiuncta esse uidentur. Album enim homini propterea accidit, quoniam albus quidem est, non autem id, quod est album.

Cum probasset maiorem ex opposito consequentis inferendo oppositum antecedentis: vel cum probasset rationem, quæ inducta est ad probandum maiorem. vt dictum est, ex opposito consequentis inferendo oppositum antecedentis: nunc ponens maiorem, vniuersam rõnem quasi epilogando complet & dicit {Quod si & esse hominis ipsi competet}. i. subiecto alicui inhæret: hoc est, vt Alexan. exponit, si subiectum est, quod vere est homo, quod est dicere si homo in quid, & in substantia de ipso dicitur {non ad ipsum}. s. subiectum {accõmodabitur aut non hominis, esse, aut non esse hominis} cuius rationem affert, & dicit, subiectum {. n. erit aliud quippiã} subaudi si hæc vtraq; de subiecto ipso vere dicantur. nam non solum erit esse hominis, sed oppositum vel contrarium, vel contradictorium. vel sic vt Alexan. etiam dictionem habebat {quod si esse hominis ipsi competet}. s. ipsi subiecto {simulq; non hominis esse, aut non esse hominis} etiã competet, neq; enim refert vtro modo dicatur {aliud quippiam erit}. i. iã non vna, sed plures, & diuersæ erũt species, seu formæ hoc est quiditates eiusdem. Siquis enim cuncta sic quibusdam inesse dicat, vt eadem nihilominus non inesse posint, is rei formam, & substantialem rationem definitionemq; tollet è medio. & hoc est, quod infert, cum inquit {quare, vt dicant ipsi, necesse est nullius talem rationem esse, quæ specifica sit, atq; substantialis, semperq; subiecto inhærens}, & sic necesse est, vt è medio tollant omnem rei formam, omnemque substantialem rationem, definitionemq;. Quo vero ad verba attinet, annotatione dignum, in codice Alexandri legi dictionem non eodem modo. nã vno modo legitur vt nos transtulimus, & sic Alexander exposuit primo modo, alio modo legitur, loco horum verborum {non ad ipsum aut non hominis esse, aut non esse hominis accõmodabitur. aliud enim quippiam erit} sic {simulq; non hominis esse, aut non esse hominis, aliud quippiam erit} & sic Alexander exposuit secundo modo. præterea in translationibus Argyropyli, & veteribus sic legitur {quare, vt dicant ipsi necesse est, nullius rei rationem talem esse} in codice Alexã. & in nostro sic {quare, vt dicant ipsi necesse est nullius rei talem rationem esse, quæ specifica sit, atque substantialis, semperq; subiecto inhærens} & Alex. per rationẽ, quæ specifica est, & substantialis, semperq; subiecto inhærẽs, intelligit formã substantialem rõnem, atq; definitionem. vt sit sensus eos, qui asserunt eidem subiecto inesse hominis esse, & huius oppositũ, sequi, vt nullũ si prædicatũ id quid, & in substãtia, nullumq; substãtiale, vt id, quod subdit, demõstrat dicens {sed p accidẽs vniuersa cõpetere}. i. sed sequitur eos, vt dicãt oĩa prędicata per accidens esse de quocunq; ac vt accidentia prædicari. Cuius rationem subdit {hoc. n. ipso substantia, atq; accidens seiuncta esse videntur} vt ac

cidẽs videlicet insit, & eius oppositũ eidem inesse possit, qm̃ accidẽs ita subiecto inest, & subiecto saluo ipsum abesse possit, at forma, seu species, quæ cuiusq; substantia est, non sic de ipso prædicatur, quasi in ente a se diuerso sit, sed tanquam in eo insit, quod est idem, quod ipsa, & in hac ipsa esse obtinet, & propterea dicit {album.n.homini propterea accidit, qm̃ albus quidem est, sed non est id, quod est album} at forma seu species, quę cuiusq; substãtia est, ita subiecto inest, qđ subiectum sit idem, quod ipsa, & in hac ipsa esse obtineat: & sic patet tota argumẽtatio. quia & maior assignata est, & eius probatio explicata: & sic constituta, si affirmatio atq; negatio essent simul veræ de eodem, nullũ erit prædicatum substantiale, atq; in quid, sed omne per accidens. At consequens est falsum. igitur & antecedens: hæc est vniuersa ratio: & deducta vt visum est.

TEX.14. *At si per accidens uniuersa dicatur non erit primum ipsum uniuersale. Quod si accidens de subiecto aliquo prædicationem semper significet, in infinitum abeatur necesse est. At fieri non potest.*

Quod consequens hypotheticæ sit falsum, nũc probat apud Expositorem, quam expositionẽ sentit Alex. cum ait postquam docuit formam, ac definitionẽ, & omnino per se de aliquo predicari eorũ sententia tolli, qui esse & non esse idem esse dicunt, ac proinde contradictionis veritatem tuentur, dum omnia prædicata subiectorum accidentia faciunt, aliud incommodũ exponit, quod inde sequitur, si quis oẽ ens accidens esse dicat. Ecce quomodo Alexan. vult Aristo. ostendere falsitatem consequentis exponens aliud incómodum, quod inde sequitur: si omnia subiectorum prædicata accidẽtia sint. Incommodum vero, ad quod adducit, si omnia prædicata sint accidentia, non eodem modo intelligitur, nam Aristoteles sic inquit {at si per accidens vniuersa}.s.prædicata dicantur, ita, vt omnia sint accidentia {non erit primũ ipsum vniuersale} & Expositor intelligit, per primum vniuersale illud, quod primo posteriorum dicitur hoc est prædicatum, quod prædicatur de omni & per se, & primo, atq; quatenus ipsum. & ita apud Expositorem eo cõsequente concesso videlicet quod omnia prædicata sint accidentia, sequitur, vt non detur primum vniuersale, quod est prædicatum de aliquo per se, & de omni, & quatenus ipsum. & cõsequentia patet, qm̃ apud eos omnia prædicata erunt per accidens. Quæ expositio dissona est verbis, quæ sequuntur. propterea Alex. per primum vniuersale intelligit primum genus, quod generalissimum est in prædicamento substantiæ, hoc .n.est primum dupliciter, tum quia ante cætera generalissima accidentium, tum etiam quia est primum vniuersalissimumq; prædicatum in prædicamẽto substantiæ. omnia nanq; genera vniuersalia sunt, ipsorũ autem substantia primum genus est. & ꝙ tale primum genus tollatur, probat Alexander ex eo, qm̃ substãtia nulli accidit, nec de aliquo quasi accidens prædicatur, sed de quacunq; prædicatur, vniuoce, ac in substantia dicitur. hac autem prædicatione sublata, ipsa quoq; substantia tolletur, qua prędicatione deleta, genus substãtiæ perire certum est. quare si omnia ꝑdicata sunt accidentia, tolletur primum omnium prædicatorum videlicet substantia, quæ est generalissimum omniũ primum. consequenter Alexãder subiungit absurdũ, quod ad hoc consequitur, & est ꝙ pereunte de rebus substantiæ genere, nulla erit indiuidua substãtia: cum abolito vniuersali eius genere, ne ipsa quidẽ supersit. quo fiet, vt de substãtia nihil prædicetur, sed in omni prædicatione etiam subiectum accidẽs habeatur. his, quæ supleuit Alexander, subintellectis, procedit Aristoteles. ad vlteriora absurda, & dicit {quod si accidens de subiecto aliquo}.s.accidente {prædicationem semper significet} ita vt subiectum nunquam sit substantia, sed semper accidens {in infinitum abeatur necesse est} alterum.n.alterius subiectum in infinitum accipietur, cum accidens sit semper in alio, subiectumq; semper habere cogatur, quippe cum nec possit vel ipsum esse subiectum, vel esse absq; subiecto. nam si in hac propositione Socrates est albus, sit Socrates accidens, subiectũ aliud adhuc desiderabitur, & hoc rursus aliud require, idq; sine vllo fine. hoc pacto legenda erit dictio cum toto illo, quod Alexander suppleuit. vel aliter legit Alexander sine supplemẽto, prout alia dictio habetur hoc videlicet modo {at si per accidens vniuersa dicantur, non erit primum id, de quo} .i.vt Alexander inquit, non erit primum, & subiectũ accidentium tolletur, nam qui dicit omnia esse accidẽtia, tollit indiuiduam substantiam, qua sublata, vltimum subiectum tollitur, cum entia cuncta accidentia sint, & ad hunc modum prædicationes absq; fine progredientur. causam itaq; cur nullum sit futurum primum subiectum, si omnia sint accidentia, ad hunc modum exponit, dicit {quod si accidẽs de subiecto aliquo prædicationem semper significet}.i.si omne accidens habet aliquod subiectum, in quo est, & de quo dicatur {in infinitũ habeatur}.s.in prædicationibus {necesse est} qm̃ nullum erit subiectum extremũ, de quo cætera dicantur, ipsum vero de nullo. Vnde & Auerroes hanc secundam expositionem asseuerans inquit, si omuia sint accidentia, & accidens naturaliter habet naturam, vt prædicetur de aliquo, ac insit alicui, necesse est, vt accidens quo accidens est, prędicetur de accidente, cum nulla substantia sit, de qua ꝑdicari possit, & sic in infinitum erunt prædicationes. nam semper quod sumitur quasi alterius subiectum, de alio rursus ipsum prædicetur, propterea ꝙ ipsum perinde sit atq; ipso prius accidens, non substantia. Deinde impossibilitatem afferens huius dicit {at fieri nõ potest} .s.vt accidens accidenti accidat in infinitum. *Que auerr. Comm.14.*

Non enim plura duobus nectuntur. accidens.n.non accidenti est accidens, nisi quia eidem accidunt ambo. Dico autem hoc pacto, & album musicum, & hoc album, propterea quod ambo homini acciderunt. At non sic Socrates musicus, quod utrunq; alij cuidam accidat.

Quod autem fieri non possit, vt accidens accidenti accidat in infinitum, hoc docet, & primo constituit sibi vnam suppositionem, quæ talis est, quod in propositionibus, quæ per accidens dicuntur, bifariam subiectum, & prædicatum per accidens connectuntur, aut quia ambo accidunt eidem, aut quia alterum alteri accidit. hæc.n.album & musicum connectuntur in hac propositione, album est musicum, quia ambo homini accidunt. At Socrates & musicum in hac propositione connectuntur, Socrates est musicus, quia musicum accidit Socrati. vnde dicit {Non.n.} in propositionibus subaudi per accidens subiectum & prædicatũ {plura} .i.secundum plures modos {nectuntur duobus}

verbum

verbū.n. πλείω forte pluribus modis interpretari potest. Deinde exponit hos modos, & primo, quando subiectum & prædicatum ambo alicui tertio accidunt, & dicit {accidens.n.nō accidēti est accidens, nisi quia eidem accidunt ambo} & hic est primus modus, quo in propositionibus per accidens subiectum & prædicatum connectuntur: quem exponit exemplis, & dicit {dico autem hoc pacto} quo subaudi connectuntur, in propositionibus per accidēs { & album musicum} in hac propositione album est musicum { & hoc}.s.& musicum { album } in illa videlicet musicū est album {propterea quia homini ambo acciderunt} nec enim refert vno modo dicatur. Inuertit aūt ipsa, vt innueret neutrum alteri subijci, sed ambo eidem accidere significari. Deinde affert secundum modum, quo subiectum, & prædicatum in propositionibus per accidens connectuntur, & dicit { at non sic Socrates musicus} in illa propositione Socrates est musicus connectūtur subaudi {quod vtrunq; alij cuidam accidat} sed ꝙ alterum alteri accidat. Hæc.n.propositio Socrates est musicus, non est talis, qualis album est musicū, vel musicum est album. nam qui Socrates est musicus dicit, non hoc ait ceu ambo Socrates & musicus vni tertio accidant, vt homini. nam omnino in ea propositione non sunt suo accidentia, hactenus de suppositione ipsa. Auerroes in præsente loco volens assignare cām, quare cum accidens prædicatur de accidente, oportet supponere substantiam, cui ambo insunt, dicit, & impossibile est, vt aliud. sit ꝑ accidens, nisi per aliquid, quod est essentialiter. qm̄ quod est essentialiter, est prius eo, quod est per accidens. Quam rem explicauit secundo physicæ auscultationis, & quarto etiā eiusdem. huic vero occurres, qm̄ primo Analyticorū posteriorum addit tertium modum, quo in propositionibus per accidens prædicatur prędicatum de subiecto: asserens tunc esse prædicationē per accidens, cū subiectum prædicatur de accidente. Hæc.n.est per accidēs musicum est Socrates. dicendum hunc modum contineri sub secundo, qm̄ in hoc modo sicuti in illo alterum alteri accidit. hic.n.enumerauit generatim modos, quorum vnus est quoties alterum alteri accidit, alius vero quoties ambo accidūt tertio. At libro Analyticorum speciatim locutus est.

Que Auerr. Comm. 14. — Comm. 66. Comm. 43.

Cum igitur quædam hoc, quædam illo modo accidentia dicantur, quæ sic dicuntur ut album accidit Socrati, ea, ut in infinita sint uersus supra, minime fieri potest, ueluti ut Socrati albo quippiam aliud accidat. non enim ex uniuersis unū quid fit.

Constituta suppositione videlicet quod in propositionibus per accidens, duplex sit prædicandi modus, ostendit neutro modo ṕdicationem in infinitum procedere posse. & primum in propositionibus, in quibus substantia subijcitur accidenti, cuius eam reddidit causam, quod nō ex omnibus idest ex Socrate, & duobus accidentibus vnum quid efficiatur, & dicit {cum igitur quædam hoc, quædam illo modo accidentia dicātur}.i.cum prædicandi modus in propositionibus per accidens sit duplex, alter quo accidens prædicatur de substantia, alter, quo accidens de accidente dicitur {quæ sic dicuntur}.s.accidentia prædicata { vt album accidit Socrati}.i.vt prædicata in propositionibus per accidens, quæ prædicantur, vt accidens de substantia {ea, vt infinita sint versus supra, minime fieri potest} versus supra dicit versus prædicatum, quod exponit exemplo, & dicit {veluti, vt Socrati albo quippiam aliud accidat} videlicet, musicum, & Socrati albo musico aliud videlicet studiosum, & Socrati albo musico studioso adhuc aliud videlicet philosophum, & sic in infinitum, quod autem hoc fieri nō possit, probat {nō .n.ex vniuersis}.s.Socrate & albo & musico, & studioso, & Philosopho, & cæteris infinitis { vnum quid fit} .i.vnum per se tanta videlicet vnitate, vt sit vnum per se subiectum accidētium successiue in infinitū. Alexā. affert alias rationes, quare non possunt prædicationes procedere in infinitum in propositionibus in quibus accidens prædicatur de substantia, & primam quidem ex eo, quia accidentia nequeunt in infinitum congeri. secundam vero ex eo, quia multiplicatis supra subiecto, qđ est substantia accidentibus in infinitū, nō erit vna propō, sed infinitæ tot videlicet accidentia sunt.

At neque albo quippiam aliud decidit, ueluti musicum. etenim neque hoc illi magis q̃ illud huic.

Nunc ostendit non posse accidentium prædicationes in infinitum augescere, & ita docet in propositionibus per accidens, in quibus accidens prædicatur de accidente, non fieri processum in infinitum. & primo proponit hoc, & dicit {at neq; albo quippiam aliud} .s.accidens {accidit, veluti musicum} & subaudi albo musico aliud videlicet studiosum, & albo musico studioso aliud, & sic in infinitum. deinde affert rationem ex eo, quia proprie accidens de accidente non prædicatur, quia non magis hoc illius est, q̃ huius illud: & hoc dicit {etenim neque hoc}.s.album {illi}.s.musico {magis}.s.accidit {quam illud huic}.i.q̃ musicū albo. ambo.n.sunt accidentia, quorum esse est alteri inhærere. Alexander etiam affert rationem, qm̄ si accidēti accidens addatur in infinitum, accidentia infinitum congerere licebit, quod fieri non posse perspicuum est.

Et insuper diximus distinguendo alia hoc accidere modo, alia, ut musicum Socrati accidit. Quæ uero hoc pacto accidūt, non accidenti accidunt, sed quæ illo modo. Quare non per accidens uniuersa dicuntur. ergo quippiam & ut significans substantiam erit. quod si ita sit, demonstratum est fieri non posse, ut simul contradictoria prædicentur.

Nunc ostendit, quod dato & cōcesso ꝙ in quibusdam propositionibus per accidens, accidens prædicetur de accidente in infinitum, tn̄ in propositionibus ꝑ accidens, in quibus accidens prędicetur de subiecto, accidens non accidit accidenti, sed substantiæ. ergo nō omnia sunt accidentia, qm̄ saltem substantia est in ṕdicationibus. in quibus accidēs de subiecto ṕdicatur, vnde dicit {& insuper diximus distinguendo alia hoc accidere modo} videlicet vt accidens accidenti, v. g. in propositionibus, in quibus accidens prædicatur de accidente {alia}.s.diximus accidere { vt musicum Socrati accidit} in quibus substantia subijcitur, & accidens prædicatur. & ideo subdit { quæ vero hoc pacto accidunt}.s.vt musicum Socrati {non accidenti accidunt} sed substantiæ {sed quæ illo modo}.s.accidunt, vt musicum albo, accidenti accidunt. hac igitur distinctione cōcessa ab aduersarijs, cōcludit intentū, & dicit {quare non per accidens vniuersa dicuntur}.i. quare non omnia erunt accidentia, qm̄ licet quedam accidentia accidentibus accidere possint, tn̄ quædam sunt in propositionibus ꝑ accidens, in quibus accidens prædicatur, &

substantia subijcitur {ergo quippiam} saltem in talibus {& vt significans substantiam erit} puta illud, quod subijcitur in talibus propositionibus. Tunc repetit conclusionem, quam per modum epilogi concludit ex his duabus vijs, & dicit {quod si ita sit} vt per duas vias est conclusum, quarum vna ex significatione, altera ex prędicatione procedit {demonstratum est fieri non posse, vt simul} de eodem {contradictoria prædicentur} dixit aũt {quod si ita sit} etiam dixit {& insuper diximus distinguendo} & reliqua innuens hanc secundam viã non procedere ex per se veris, & absolutis propositionibus, sed ex suppositionibus, quas dant aduersarij. dictum est.n. non esse aliquam viam contra eos, qui negant principium contradictionis, nisi ex concessis ab aduersarijs. Alex. vero ex his, quæ hic dixit Aristo. aliter exponit illam dictionem {si aũt per accidens vniuersa dicantur, non erit primum vniuersale} & ait, melius exponeretur ad hunc modum, si omnia, inquit, per accidens dicãtur, nihil erit primum vniuersale. i. nulla erit prima, & vniuersalis prædicatio. i. nulla erit propositio immediata videlicet quæ medio vacet. vniuersalia.n. appellauit, oppositiones, in quibus aliquid in substantia de subiecto prædicatur. ex nihil igitur in substantia de aliquo prædicari, sequitur omnem prædicationem per accidens. fieri ex non esse autem quicquam propositionem sine medio, efficitur, vt alio ante aliud sumpto, prædicationes in infinitum progrediantur. nam in posterioribus resolutorijs demonstratum est, nisi propositio sine medio sit, in infinitum processum ire prædicationes, quod certe fieri nequit in prædicationibus accidentis. qm̃ omnino accidens accidenti accidere nõ pót, hanc igitur expositionem commendans Alexã. in hunc modum rationem vniuersam reducit, si contradictio simul in eodem vera sit, nihil quasi existẽs in substantia de subiecto dicetur, sed omnia per accidẽs prædicabuntur, neq; sine medio, sed prædicationes accidentium procedent in infinitum, propterea quod accidenti omnino nihil accidat. nullum.n. accidens syllogistice concludi pót per medium terminum, qui sit accidens nisi accidens, quod in conclusione demonstratur, sit ex ijs, quæ ꝑ se insunt accidenti, quod sumptum est pro medio termino ad hunc modũ, Socrates deambulat: omne aũt deambulans mouetur. nã moueri in substantia inest deambulandi. non est igitur de eodẽ contradictio. Sed hoc, quod Alex. ait, videtur ambiguum. non.n. fieri pót, vt aliquod accidens hæreat accidẽti vt subiecto, cum accidentia sint eiusdem rationis, quantum ad ipsum inhærere, cum quantũ ad inhærere omne accidens inhæreat substantiæ vt subiecto. nec est verum quod ipsum moueri sit in ipso ambulare, licet necessario omne deambulans moueatur sed in ipso deambulante vt in subiecto. & ita licet accidens sit causa alterius, vt calidum & humidum ipsius dulcis, & superficies coloris, tñ vnum accidens non suscipit aliud, bene tñ subiectum ex eo subijcitur vni accidenti, qm̃ susceptiuum est alterius, & hoc pacto moueri est in deambulante, & nõ in ipsa deambulatione. vtrunq;.n. est in deambulante, licet alterum sit causa quare alterum inest. Quare licet alterum accidens sit de essentia alterius nõ tñ ita, vt insit illi: sed ita vt propter illud insit eidem subiecto, cui ipsum inest. Vnde & Auer. inquit, attributionẽ accidentis ad accidens non esse essentialẽ, quod est dicere nullum accidẽs inesse accidenti, vt subiecto, & si dixeris vnum accidens esse de essentia alterius, vt colorem de essentia albedinis, & motũ de essentia deãbulationis, ergo vnum accidẽs inhæret alteri. Nihil.n. pót esse de essentia alicuius, quin inhæreat eidem. Dicendum hanc consequentiam non valere, qm̃ definitio est de essentia definiti, cui non inhæret, vt subiecto, & sed bene inest, modo quo essentiale inest ei, cuius est de essentia. Multum.n. refert inesse, & inhærere, est.n. in plus inesse q̃ inhærere, cum prædicatum insit subiecto, cui non inhæret. Fortasse etiam dici pót essentiale nec inesse, nec inhærere ei, cuius est essentiale, sed solũ dici de illo, modo quo prędicatum dicitur de subiecto nam dici de, & esse in, differunt, vt in prædicamentis annotatũ est, si quidẽ dici de, essentialibus cõuenit, esse in, vero accidẽtalibus, quare motus est essentiale quippiam ambulationis, cui nõ inest, sed de eo ꝑ se dicitur.

Quæ contra Alexan.

Quæ Auerr. Comm. 14.

Præterea, si contradictoria omnia simul de eodem sint uera, patet unum omnia fore: erit ergo idem & triremis, & paries, ac homo, si de quolibet aut affirmare, aut negare contingit, quemadmodum ij, qui Protagoræ *sententiam sequuntur, fateantur necesse est* TEX. 15.

Assignat in præsenti capite tertiã rationem, quæ, vt Expositor inquit, accipitur ex vno & diuerso: & componitur hypothetice in hunc modum, si contradictoria de eodem sint simul vera, omnia vnum erunt: sed consequens est impossibile: ergo & antecedens. primo ergo affert maiorem, quæ est hypothetica, & dicit {præterea, si contradictoria omnia simul de eodem sint vera, patet omnia vnum fore} & vlterius affert absurdũ, quod absurdum esse est notius ad sensum, & dicit {erit ergo idem & triremis, vt paries & homo} & cętera omnia eadem inter se {si de quolibet aut affirmare, aut negare contingit} vel fortasse melius legetur {si de quolibet affirmare & negare contingit} vt aduersarij dicunt hoc est si contradictoria de eodem sint simul vera, resumatur ergo hypothetica ad hunc modum, si contradictoria sint simul vera de eodem, omnia vnum erunt. & sic triremis, & paries, & homo, & cætera talia omnia erunt vnum & idem: & afferens authores dicit {quemadmodum necesse est} vt {fateantur ij, qui Protagoræ sententiam sequuntur} in translationibus antiquis corrupte loco Protagoræ legitur Pythagoræ. verbũ sententiam græce λόγον dicitur, & pót interpretari argumentum, nam qui sequũtur argumentum sophisticum Protagorę, coguntur concedere contradictoria esse de eodem simul vera, & omnia vnum esse. pót & legi dictio sic {si de quolibet aut affirmare, aut negare cõtingit} nam si de quolibet est vera hæc disiunctiua, & cõtradictoria de eodem sint simul vera, oĩa vnum erunt. propterea dicit, sequi omnia vnum esse, si contradictoria de eodem sint simul vera, & illa disiunctiua sit vera de quolibet. vtroque modo legi potest. Dicit autem Alexan. hanc rationem esse probabilem, quoniam si quis contradictiones simul veras esse dicat, fieri ait, vt omnia vnum quoddam sint. Exposuimus autem nos verbum λόγον pro argumento, iccirco, quoniam argumento Protagoræ, cui omne apparens verum esse placebat, necessario efficitur, vt contradictoria simul de eodem vera sint, cum quibusdam cõtradictoria de eodem esse vera appareant: quæ si vera sint, efficitur per ipsum, vt contradictoria simul de eodem vera sint, vt ipse paulo post ostendet.

Nam si alicui homo triremis non esse uidetur, patet triremem non esse, quare & est, si sint contradictoria uera.

Expo-

Expofitor vult quod Arist. ostendat idem absurdũ sequi duas positiones, & primo ꝙ sequatur illam Protagoræ, qui dicebat omne, quod alicui apparet, esse totum verum: qm̃, si alicui videtur ꝙ homo non sit triremis, nõ erit triremis, si alteri videtur ꝙ sit triremis, erit triremis, & sic erunt contradictoria simul vera: vnde dicit {nam si alicui homo triremis non esse videtur, patet triremem non esse} siquidem secundum Protagorã omne, quod apparet, non esse, non est} quare & est, si alteri apparet esse { si sint contradictoria vera } subaudi iuxta apparentiam, vt Protagoras argumẽtatur Alexã. aũt vult, vt nunc ostendat, quomodo inde sequitur omnia esse vnum: & sic vult, vt probet maiorem, quæ fuit hypothetica, nam si verum est in homine, ipsum non esse triremem non erit triremis, & erit triremis: si contradictiones simul veræ sunt. insuper etiam si verũ est in homine ipsum non esse equum, nec parietem, nec lapidem, nec cætera quæ non est, simulq; cõtradictiones veræ sunt, homo simul equus erit, & lapis, & paries, & omnia, quæ non est. & iuxta hanc expositionem dicit {nam si alicui homo triremis non esse vr̃}.i. nã si apud aliquem hæc est vera hõ non est triremis {patet} homi nem {triremem nõ esse, quare & est}.s. triremis {si sint contradictoria vera} simili modo si apud aliquem hæc est vera, hõ non est equus, homo non erit equus, quare & est equus, si contradictoria sint simul vera de eodem & breuiter sequetur, vt homo sit omnia, qm̃ verũ est ipsum equum non esse, nec parietem, nec lapidem, nec triremem, nec cætera, quæ non est, & cum simul contradictiones veræ sint, simul homo equus erit, & lapis, & paries, & triremis, & omnia, quæ non est: si modo concedatur de quo pars vna contradictionis dicitur, posse alteram prædicari. dubitat Alex. vtrum verbum {videtur} insectans Protagoræ argumentũ dictum sit, qui dicebat esse verum omne, quod apparet. iuxta expositionem Expositoris verbum {videtur} dictum est, vt innuatur argumentum Protagoræ, qui dicebat esse verum, omne quod apparet, vt visum est in prima expositione. iuxta vero hanc Alex. expositionem verbũ {videtur} accipitur pro eo, quod est verum. nam si hõ nõ est triremis, neq; equus, neq; paries, neq; lapis, neq; cætera, quæ non est, & cõtradictiones simul veræ sunt homo simul erit equus & lapis, & paries, & triremis, & omnia, quæ non est, & ita omnia erunt vnum. nã quod non est triremis, idem erit triremis etiam, si quidẽ cõtradictio vera est, quare vnum quodq; entium efficitur oĩa. sic itaq; {videtur} pro ita esse accipiendum est.

Fit etiam, uti Anaxagoras asserebat, ut adeo res omnes simul sint, ut nihil sit uere unum.

Nunc ſm Expositorem ostendit idem absurdum sequi ad opinionem Anaxagoræ, & dicit {fit ẽt, vti Anaxagoras asserebat, vt adeo res omnes simul sint, vt nihil sit vere vnum } sic.n. ait efficietur, quod Anaxagoras putabat, vt sint res omnes simul, nihilq; pure vnum sit, & ea res, quæ dicitur esse, erit omnia. nam ij dicunt omnia esse quoddam vnum in vno, ergo eadem inter se, & vnum. & dixit {fit etiam } qm̃ vnumquodq; entium fit omnia. Apud.n. Anaxagoram omnia conueniunt in vnoquoq;, ergo omnia sunt vnum inter se, & eadem. Quare non erit homo, quin sit homo, & equus, & ita hõ etiam erit cætera, quæ non est: & non erit cætera q̃ non est simul quia igitur apud Anaxagoram contradictoria de eodem simul vera sunt, fit, vnumquodq; sit omnia. Auer. vero vult ꝙ Arist. ostendat eis, qui dicũt sermonem Protagoræ, contingere, vt dicant sermonẽ Anaxagoræ. videlicet ꝙ omnia sint simul in eodem, & ꝙ contrarium sit in suo contrario, cuius rõnem affert, qm̃ si non sequetur, non esset verũ, quod Protagoras ait, esse videlicet verum, omne quod apparet. Auer. aũt quasi respõdens ad argumentũ Protagoræ ait, qm̃ existimatio hominis sequitur ens, ens aũt non sequitur existimationẽ. Omnem.n. quod est hõ, existimatur esse hominem, non tñ oportet omne, quod existimatur esse aliquid, sit illud: quæ expositio conuenire potest. Que Auerr. Comm. 15.

Ipsum igitur indefinitum dicere isti uidentur, & putantes ens dicere, de non ente dicunt, est enim ipsum indefinitum id, quod est ens potentia, & non actu.

Postq̃ dixit ex sententia eorum, qui contradictionis veritatem tuẽtur, cõsequi, vt vnumquodq; ens res vniuersæ, sit, nunc exponit de quo ente fuerint locuti, & quo modo sint decepti, & dicit {ipsum igitur indefinitũ: dicere isti videntur} cũ dicunt oĩa in vnoquoq; esse vnum, materia.n. indefinita est, propterea ꝙ potentia omnia sit, actu vero nihil, & tunc subdit deceptionem {& putantes ens dicere, de non ente dicunt} cuius rationem affert, & dicit {est. n. ipsum indefinitũ}. s. ipsa materia id, quod est ens potentia, & non actu} neq;.n. siquid potentia est hõ, protinus hõ est, nec equus, nec quippiam aliud. At materia ad hunc modum sese habet est. n. potentia quicquid ex ipsa effici põt, non aũt actu statim omnia esse potest. patet igitur quo modo deceptus est Anaxagoras. Quam deceptionem Auer. latius explicans dicit, & dixit hoc per nomina, q̃ sunt contraria, non sunt existentia insimul actu, sed potentia, & quod non est actu, non est ens, & propterea dixit, ꝙ cũ voluerit terminare ens, per quod est, determinauerunt ipsum, per quod non est (terminus.n. non est nisi eius quod est in actu) & cum determinauerunt entia ꝙ sint simul, & sint simul potentia, & potentia est eius, quod non est. igitur isti determinauerunt entia, ꝑ quod non est, existimando ea terminare per quod est: & sic decepti sunt. quia putauerunt ea, quæ sunt vnum in ente potentia, esse vnum in ente actu. nam si essent vnum in vno actu ente, essent vnum inter se, sed quia sunt vnum in vno potentia ente, ideo non sunt vnum inter se. Quomodo vero, quod non est actu, non sit ens, petendum est nono huius dilucide, & dilucidus libro duodecimo, Que auerr. Comm. 15. Comm. 7. Comm. 11.

At uero de quolibet ipsis affirmatio, aut negatio est dicenda. est enim absurdum, si sua quidem cuiq; negatio competet, diuersi uero, quod quidem sibi non accommodatur, non competet. Dico autem hoc pacto, si uerum dicere hominem nõ esse hominem, patet uerum etiam esse, si triremis non esse dicatur. Si igitur affirmatio competit, necesse est negationem quoq; cõpetere. si uero affirmatio non competit, negatio opposita magis q̃ sua competet. quod si illa etiam competit, et triremis profecto cõpetet. hæc igitur eueniũt his, qui hanc sententiã dicũt.

Secundum Expositorem Arist. proposuit hanc maiorem, si contradictoria de eodem sunt simul vera, oĩa erunt vnum. nunc asserit Arist. probare hanc conditionalem, quæ est maior, in hunc modum, si de quolibet est vera affirmatio, & negatio ꝓpria, multo magis erit de eo vera negatio alterius, quod est diuersum ab eo: vt si verum est dicere hominem non esse hominẽ, multo magis erit verum hominem non esse triremem, sed

per te, qui potius negationem & affirmationem veras esse simul de eodem, si hõ non est triremis, hõ est triremis, & eadem rõne argumẽtari possumus de quocunq; alio, quod videlicet prædicatur de alio prædicatione dicente hoc est hoc, quare fit, vt oĩa sint vnum: vnde dicit iuxta hanc expositionem { At vero } subaudi si contradictoria de eodem sunt simul vera { de quolibet ipsis }. s. sic dicentibus { affirmatio aut }. i. & { negatio est dicenda } & vera asserenda. iuxta. n. hanc expositionẽ, vel, pro, &, accipitur. quasi dicat, si contradictoria sunt de eodem simul vera, de quolibet erit vera affirmatio, & quælibet negatio videlicet tam propria, q̃ aliena, cuius rõnem affert, & dicit { est. n. absurdum si sua quidẽ cuiq; negatio competet, diuersi vero, quod quidem sibi non accõmodatur, non competet } consonum. n. veritati est, vt magis de vnoquoq; prædicetur negatio alterius quam negatio propria, & hoc exponit dicens { dico aũt hoc pacto, si verum est dicere hominẽ non esse hominem, patet verũ etiam esse, si triremis non esse dicatur } immo magis verum erit dicere hominem non esse triremẽ. Tunc recolligit rõnem, & dicit { si igitur } apud aduersarios { affirmatio competit } vt ꝙ homo sit triremis, qm̃ de quolibet esse vera affirmatio & negatio simul { necesse est negationem quoq; competere } vt ꝙ hõ non sit triremis. deinde quasi cõuersum, ꝙ est magis ad propositum sumens dicit { si vero affirmatio nõ competit }. i. vt sit triremis { negatio opposita magis q̃ sua competet } vt ꝙ non sit triremis { Quòd si illa etiã competit }. i. quare si propria negatio competit { & triremis }. s. negatio multo magis competet { at si hæc }. s. negatio triremis cõpetit hoĩ { & affirmatio }. s. triremis { cõtinuo } statimq; cõpetet. quo fit, vt si hõ nõ sit triremis, hõ vt triremis & vt dico de triremi, ita dicendum non de equo, vt si non sit equus, ꝙ sit equus & de lapide, & de quolibet alio, & ita sequitur, vt homo sit oĩa, quare omnia erunt vnũ, vtputa hõ, tunc epilogãdo cõcludit { hæc igitur eueniunt hic qui hanc sententiam dicunt } est ergo rõ breuis in hunc modum, de quocunq; est vera negatio, de eodẽ est vera illius negationis affirmatio. sed de homine vno est vera quælibet negatio, vt ꝙ non sit triremis, non sit equus, non sit lapis, & sic de oĩbus, quæ non sunt hõ: igitur de hoĩe vno est vera omnis affirmatio, vt ꝙ sit triremis, ꝙ sit equus, quod sit lapis, & sic de omnibus. quare vnũ oĩa erunt. Quòd aũt de homine vno sit vera quælibet negatio, probať. qm̃ de homine est vera sua negatio apud sic opinantes, ergo multo magis omnis alia negatio. de rõne afferť minor, & eius expositio per exemplum, & probatio, deinde ibi { si igitur affirmatio competit } resumit rõnem, hactenus de hac expositione. Apud vero Alex. Aristo. accepit maiorem, & eius probationem, sed qm̃ probatio fuit inducta particulariter, nũc generatim in quolibet probationem affert, ait. n. consentaneũ eisdem esse oẽm cõtradictionẽ fateri de re omni prædicari, & hoc proposita, cum dicit { at vero de quolibet ipsis affirmatio, & negatio est dicenda } ꝙ si de quolibet affirmatio atq; negatio sit dicenda, tunc vnum oĩa erit. Quòd aũt de quolibet, syllogismus fiat, vt dictũ est, de quocunq; est vera negatio, de eodem est vera eius affirmatio, sed de hoĩe est vera quælibet negatio: igiť de homine est vera quælibet affirmatio. Explicat minorem & quasi eius probationem, & dicit { est. n. absurdum, si sua quidem cuiq; negatio competit, diuersi vero, quod quidẽ sibi non accommodatur, non competet } & hoc exponit exemplo dicens { dico aũt hoc pacto } in exemplo { si verum est dicere hoĩem non esse hoĩem }. s. apud sic dicentes { patet verum etiam esse, si triremis nõ esse dicatur }. i. hoĩem non esse triremem, & sic vult habere in cæteris omnibus, vt sit minor hęc, sed de homine est vera quęlibet negatio videlicet & sua, & quælibet alia. qm̃ qua ratione de homine est verum ꝙ non sit triremis, eadẽ ꝙ non sit equus, & sic de quolibet alio. dein de quasi rõnis vim epilogando sumit quãdam conuersionem, sub disiunctione quæ valet ad probationẽ minoris, erat. n. minor, sed de homine est uera quælibet negatio, probať, qm̃ de homine vel est vera q̃libet affirmatio videlicet sua, & cæterorum omnium, q̃ nõ sunt hõ, aut de homine nulla cæterorũ affirmatio vera est, si de hoĩe est vera quęlibet affirmatio cæterorum, negatio quoq; cæterorũ omnium vera erit. qm̃ apud eos de quocunq; est vera altera pars cõtradictionis, de eodẽ est vera & altera, quare si de hoĩe erit vera affirmatio cæterorum omniũ, erit vera ẽt negatio cæterorum oĩum. & ita habebitur minor videlicet ꝙ de hoĩe vera sit quælibet negatio. & hoc ait { si igitur affirmatio }. s. cęterorum oĩum cõpetit hoĩ { necesse est negationem quoq; }. s. cæterorũ hoĩ competere, qm̃ per eos de quocunq;. est vera affirmatio, est vera eius contradictoria negatio. & ita habetur minor videlicet ꝙ de hoĩe vera sit quælibet negatio. deinde affert ſm membrum, & dicit { si vero affirmatio non cõpetit }. i. si aũt dicatur ꝙ de hoĩe nulla cæterorum, quæ non sunt homo affirmatio, vera sit { negatio opposita magis q̃ sua cõpetet. s. homini } & ita rursus relinquitur minor videlicet ꝙ de hoĩe sit vera quælibet negatio, & ita siue detur prima pars, siue negetur, semper minor apud eos relinquitur. Tunc repetit vim rõnis, & dicit { ꝙ si illa ẽt cõpetit }. i. ꝙ si de hoĩe sit vera quælibet negatio cæterorum { & } subaudi negatio { triremis competet } & negatio equi, & parietis, & lapidis, & cæterorũ oĩum, quæ non sunt hõ & ita iterum relinquitur minor, deinde coniungendo minorem cũ conclusionem dicit { at si hæc }. negatio cæterorum omnium competet { & affirmatio continuo }. i. statim cæterorum omnium, quæ non sunt hõ { cõpetet } & ita hõ erit triremis, & equus, & paries, & lapis, & vnumquodq; aliorũ, quo fit vt vnum. s. homo sit omnia, & sic habetur conclusio cũ ipsa minore coniuncta: ita, vt totius rationis vis sit epilogata.

Et nõ necesse esse aut affirmare, aut negare. nam si uerum est esse hominem, & non hominem: patet neq; hominem, neq; non hominem esse. duarum enim illarum duæ sunt istæ negationes. Quod si illa est una ex utrisq; composita, & hæc una erit opposita.

Hic adducit, vt Alexã. ait, aliud absurdum, nã postq̃ superiore argumentatione demonstratur esse consequens, vt oĩa vnum sint, nunc ad eosdem qui contradictionis veritatem tuentur, deq; eodem simul esse, & nõ esse prædicant, sequi demonstrat, vt neq; affirmatio, neq; opposita eidẽ negatio vera sit. & supponit, vt mihi vř tanq̃ concessum ab aduersarijs, oppositum omne tollere, id quod est suũ oppositum. Ex hac suppõne sequitur absurdũ videlicet ꝙ neq; affirmatio, neq; negatio opposita eidem vera sit. deducitur hoc pacto, nã si hæc est vera ꝑ aduersarios Socrates est hõ, & simul cũ eadem est vera Socrates non est hõ, nec prima, nec secunda ei opposita erit vera, qm̃ veritas primæ tollit veritatem secundæ, & conuerso veritas secundæ tollit veritatem

ritatē primę,& ſic ſi utraq; illa ſit uera,neutra erit uera.iterum ſi apud eos hæc ſit vera, Socrates non eſt hō, & non Socrates non eſt hō,eſt.n.hæc illi oppoſita,nec hæc nec illa erit vera, qm̄ veritas primæ tollit veritatē ſecundæ,& econuerſo. Quare nulla harum quatuor ꝓpoſitionū erit vera:dicit{Et non neceſſe eſſe aut affirmare,aut negare}.i. & non ſolum ſequitur, vt oīa ſint vnum ſm̄ horum opinionē,ſed vt nulla pars contradictionis ſit vera. deinde probat hoc ſequi,in cuius probatione,vt dixi,ſupponendum eſt oppoſitū omne tollere id,quod eſt ſuum oppoſitum . deinde demonſtrat abſurdum illud ſequi,& dicit{nam ſi verum eſt}ſubaudi Socratē{eſſe hoīem,&}ſubaudi Socratem {non eſſe hominē}quæ eſt illius negatio{patet}Socratem ſubaudi{neq; hoīem eſſe}cum ſit primæ oppoſitum,nā hæc propoſitio,Socrates non eſt hō,opponitur illi, Socrates eſt hō . & ita ſi prima eſt vera , ſcd̄a erit vera apud eos,qui contradictionis veritatē tuentur {neq;} ſubaudi Socratem {non hominem eſſe}nam hæc non Socrates non eſt hō,opponitur illi Socrates non eſt hō, cum nihil ſit verius contradicere,q̄ negationem præponere aut præpoſitam remouere. Quare ſi illa videlicet Socrates non eſt hō,ſit vera,hæc non Socrates non eſt hō erit vera:& cum oppoſitum tollat ſuum oppoſitū,neutra relinquetur vera.deinde affert cauſam, quare ſequitur,vt vtraq; hæc ſit vera, & dicit{duarum.n.illarum} q̄ ſunt,Socrates eſt hō,& Socrates non eſt hō{duæ ſunt iſtę negationes}illius quidem,quæ eſt Socrates eſt hō, negatio eſt Socrates nō eſt hō, iſtius vero Socrates nō eſt hō,negatio hæc eſt,non Socrates non eſt hō: & ita duarum illarū ſingula ſingulis reddendo duæ ſunt iſtę negationes: Quare illæ duæ,& hæ duæ ſunt ſimul veræ quo fit vt neutra earum ſit vera,cum oppoſitum tollat id omne, ꝙ eſt ſuum oppoſitum.addit vnum, ꝙ non facit ad deductionem abſurdi, ſed ad expoſitionē terminorū,& dicit{ꝙ ſi illa}videlicet Socrates eſt hō, vel Socrates non eſt hō,{eſt vna}.ſ.propoſitio diſiunctiua {ex vtriſq; cōpoſita}.i.conflata ex contradictorijs ſub diſiunctione{& hęc}videlicet Socrates non eſt hō,vel non Socrates non eſt hō{vna erit oppoſita}.i.erit quædam diſiūctiua facta ex propoſitionibus oppoſitis ꝓpoſitionibus primæ vel ſic{ꝙ ſi illa}videlicet Socrates eſt hō,& Socrates non eſt hō{eſt vno}.ſ.propoſitio copulatiua{ex vtriſq;}.ſ.contradictorijs{compoſita}& ſimul veris{& hæc}videlicet Socrates nō eſt hō, & nō Socrates non eſt homo { erit oppoſita vna}.i. vna copulatiua facta ex contradictorijs prioribus propoſitionibus primæ,quæ etiam ſunt ſimul veræ:vt Alexā.exponit,igitur neutrum erit verum, hoc eſt neq; contradictio , neq; pars aliqua contradictionis : & tunc iuxta hāc ſcd̄am expoſitionē hoc erit quaſi concluſionis epilogus,vñ Auer. ſequens hanc ſcd̄am expoſitionē dicit qm̄ ſi oppoſitio inter affirmatiuam, & negatiuam, illa videlicet Socrates eſt hō,& Socrates nō eſt hō,erit vera inter duo.i. inter duas propoſitiones, & hoc eſt erit compoſita ex duabus propoſitionibus ſimplicibus ſimul veris, tunc oppoſitio cōpoſita ex omnibus propoſitionibus inuicem oppoſitis erit etiam inter quatuor, videlicet hæc Socrates eſt hō, & Socrates nō eſt hō,& Socrates non eſt hō,& non Socrates non eſt hō.Eſt.n. hæc vna copulatiua compoſita ex duabus copulatiuis propoſitionibus:quatenus,vt inquit, nō affirmatiua.i. propoſitio affirmatiue negata vt hæc Socrates non eſt hō,& non negatiua.i. & negatiua negata vt hæc nō Socrates nō eſt hō, opponuntur affirmatiuæ illi videlicet, Socrates eſt hō,& negatiuæ illi videlicet,Socrates non eſt hō: ex qubus omnibus ſic oppoſitis fit vna copulatiua,quæ conſiſtit in quatuor propoſitionibus , quarū nulla eſt vera,vt probatum eſt per illam regulā , oppoſitum ſemꝑ tollit id, quod eſt ſuum oppoſitum.Ex his patet Ariſt.per illum,ꝙ dicit non hominem, non accepiſſe affirmatiuam de prædicato infinito , q̄ ab Alexā. vocatur negatiua vel affirmatiua tranſpoſita.Sed negatiuam,quæ eſt Socrates non eſt hō, verum per illā neque non hominem , ēt intellexiſſe negatiuam , quæ eſt non Socrates non eſt hō: quicquid velit Alex.& Expoſitor.Quo vero ad verba attinet,cum Ariſt.dicit{nam ſi verū eſt } & reliqua,locutus eſt ex ſuppōne, qm̄ hæc ratio abſolute non eſt neceſſaria , cum videatur petere id,quod quæritur in principio. Aduerſarius.n.ſicuti cōcederet has,Socrates eſt hō,& Socrates non eſt homo ita quoq; concederet eas,quæ his opponuntur videlicet Socrates non eſt homo,& non Socrates nōn eſt hō: nā aduerſarius concedit contradictoria eſſe ſimul vera de eodem . Ideo hæc ratio vt cæteræ ex ſuppoſitione vim habent.

Que Auerr. Comm. 15.

Præterea aut circa uniuerſa res ita ſe habet , & eſt album atq; non album,& ens & non ens,& circa cæteras affirmationes negationesue ſimiliter.aut non circa omnes res ſe habet ſimili modo, ſed circa quaſdam fit ita,circa quaſdam non fit. TEX.16.

Hic affert quartam viam,rationemq; quæ, vt Alex. inquit,ex partitione procedit,ſumptiſq; omnibus,quę fieri pn̄t partitionibus,conſequens eſſe demonſtrat.vt aliqua definita, circumſcriptaq; habeantur contra eorum errorem:q̄ cunctis in rebus nihilo magis affirmationem q̄ negationem veram eſſe tradebant: & primo præmittit diuiſionem & dicit { præterea aut circa vniuerſa res ita ſe habet } vt nihilo magis affirmatio q̄ negatio vera ſit{& eſt album,atq; non album}.i.ad hunc modum circa vniuerſa, vt quod eſt album , non ſit albū{& ens & nō ens}.i.& ꝙ eſt ens non ſit ens {& circa cæteras affirmationes negationesve ſimiliter}ita vt de quo affirmatio vera eſt,ſit etiam negatio vera. deinde affert ſecundum membrum,& dicit{aut non circa oēs res ſe habet ſimili modo}vt de quo affirmatio vera eſt ſit etiam negatio vera{ſed circa quaſdam fit ita} vt de quo eſt affirmatio vera ſit ēt negatio vera{circa quaſdam non fit}. ſ. ita, ut affirmatio & negatio ſint ſimul vere.Hęc eſt diuiſio,quam præmittit.

Atque ſi non circa omnes fit ita, illæ erunt firmæ nimirum ac definitæ.

Præmiſſa diuiſione,nunc argumētatur & primo demonſtrat quid ſequitur , ſi detur ſecūda pars videlicet ꝙ ſolum in aliquibus ſit affirmatio vera,& negatio: & dicit {atq; ſi non circa oēs fit ita } Sed circa aliquas res affimatio,& negatio ſunt veræ{illæ erunt firmę nimirū,ac definitæ}ita vt ſic ſit vera affirmatio, vt de codē falſa ſit negatio,& econuerſo, quo fit, vt ſaltem in talibus habeatur intentū, vt videlicet non ſint veræ affirmatio,& negatio,vel ſic apud Alex. per hoc ſcd̄m mēbrum probabilius eſſe affirmat{At ſi non circa omnes fit ita illæ}videlicet res, circa quas affirmatio,& negatio non ſimul veræ ſunt{erunt firmæ nimirum,ac definitæ}hoc eſt ſubſtantiæ, & q̄ prædicantur in ſubſtantia,& quod quid eſt, nam,vt ſuperius dictum eſt, res tales ita firme ſunt id , quod ſunt , ut abſurdum ſit dictu

quicq̃ eorũ non esse id, quod est, & in quo eius esse cõsistit, & per quod vnũquodq; eorum est id, ꝙ est. Absurdum.n.est hominem esse animal pedestre bipes, & non esse animal pedestre bipes. & quia in talibus videbatur eis hoc esse absurdum, ideo vt superius dictũ est isti omnia ꝑdicata accidẽtia esse fateri conuincebãtur.

Sin circa omnes fit ita, rursus aut de quibus est affirmandũ est etiam & negandum, & de quibus est negandum, est ẽt affirmandum: aut de quibus quidem est affirmandum, est etiam & negandum. de quibus aũt est negandum, non de uniuersis est affirmandum.

Cum disputasset secundum membrũ, disputat nũc primum, & primo præmittit circa illud membrum diuisionem, quæ talis est, si contradictoria sunt de eodẽ simul vera, hoc vno mõ est, vt de quibuscunq; est verum affirmare sit verum negare, & econuerso. aut alio mõ est, vt de quibuscunq; verũ est affirmare, sit verũ negare, & non econuerso, vtputa, quia non de quibus est verũ negare sit verum affirmare. hęc est diuisio, quã ꝑmittit, & dicit {sin circa oẽs}.i.res {fit ita} vt affirmatio, & negatio sint de eodem simul veræ {rursus} subdiuisio fiat ad hunc modum {aut de quibus est affirmandum, est etiam negandum & econuerso etiam {de quibus est negandum, est etiam affirmandum, aut de quibus quidem est affirmandum, est etiã & negandum} econuerso {autem} non, qm̃ {de quibus est negandum non de vniuersis est affirmãdum} vtputa, quia potest de aliquo vera esse negatio, de quo affirmatio nõ vera erit hæc subdiuisio est quam differendam præmittit.

Etsi res se habet hoc pacto, erit aliquid certe non ens, atq; hæc opinio erit firma. & si non esse sit quid firmum, et notum, notior opposita nimirum affirmatio erit.

Præmissa diuisione, nunc disputat scd̃m membrũ, & hoc præmittit dicẽs {Et si res se habet hoc pacto} vt de aliquo sit vera negatio, de quo non sit vera affirmatio {erit aliquid certe non ens, atq; hæc opinio erit firma} subaudi q̃ est de propositione negatiua: & ita non erit verum dictu non magis esse ens q̃ non ens, siquidẽ de ipso negatio vera est, affirmatio nõ item. nam quẽadmodum si sola affirmatio vera sit, aliq̃ certa erunt, & in confesso vera, sic etiam si negatio rursus sola in aliquibus veritatem habeat, non entia aliqua certe nõ erunt. & in cõfesso vero. Et ne tu putes in omnibus esse negationẽ firmiorem atq; veriorẽ affirmatione, ideo subdit {etsi non esse} subaudi in quibusdam {sit quid firmum, & notum} non sic credas ita esse in omnibus, nã generatim {notior opposita nimirum affirmatio erit} & ita licet negatio si firmior, ac verior in eis, in quibus ipsa vera est, & non affirmatio, tamen generatim affirmatio notior est negatione. & prior. vnde Alex. in contradictione in vniuersum asserit magis comprehendi affirmationẽ, quia in vniuersum notius est esse quàm non esse, est ẽt notior affirmatio negatione, quia prior vt enim dictum est in libro de enunciatione, negatione prior est affirmatio. ad hæc ens non ente notius habetur. Insuper vt sorticulę dicunt, semper negatiua ꝓbatur per affirmatiuam, Quod non fieret, nisi affirmatiua esset notior. Et Auer. ita ait, non ens non intelligitur nisi secundum comparationem ad ens, cuius declaratio ab eodem petenda est primo physicæ auscultationis, & libro de Anima tertio.

Que Auerr. Comm. 69. Comm. 25.

Sin uero similiter sit, & de quibus est negandum de eis est affirmãdum dicere, necesse est aut diuidendo uerum dicere, ueluti si album esse, & rursus non album esse dicat, aut non ita, sed componendo.

Nunc disputat primum membrum, quod erat, vt de quibuscunq; est verum affirmare, sit verum negare, & econuerso de qibuscunq; est verum negare, sit verum affirmare ita vt affirmatio & negatio in singulis cõuertantur, & anteq̃ aggrediatur disputationem, sub diuidit asserens si semper negatio & affirmatio sint simul veræ, contingere bifariam, aut diuidendo, aut componẽdo: & vnus sensus est, aut copulatiue, aut copulatim. Copulatiue quidem fit uera est contradictio, vtraq; ꝓpositio est vera: & hoc mõ erit vna. copulatiua, cuius quælibet pars est vera, & hanc veram esse dicit diuidendo, vt cum dicimus Socrates est grammaticus, & Socrates est rhetoricus, qm̃ Socrates est vterq; seorsum. sic quoq; ad propositũ. Socrates est hõ, & Socrates nõ est hõ, qm̃ copulatiue est vera vtraq;. & ideo erit propositio illa vna copulatiua, cuius seorsum vtraq; propositio est vera. Copulatim vero hæc est vera, Socrates & plato trahunt nauim, quoniã neuter seorsum sed ambo simul trahunt nauim: & hoc pacto erit vna propositio simplex de altero extremo copulato, siue composito. sic quoq; ad propositum Socrates est hõ & nõ hõ. & iuxta hunc sensum dicit {Sin vero similiter & de quibus est negandum, de eis est affirmandum dicere} hoc est si detur primũ membrum, ut affirmatio, & negatio conuertibiliter simul veræ sint. Tunc subdiuidẽs hoc membrũ dicit {necesse est, aut diuidendo}.i. seorsum copulatiue vtranq; partem veram dicere {veluti si dicat} copulatiue Socratem {album esse} & rursus Socratem nõ album esse, hæc.n.est vna copulatiua, cuius sunt duæ propositiones, quarum quælibet seorsum est vera {aut non ita} seorsum vtraq; est vera {sed componendo}.i. faciendo vnam propositionem categoricam de altero extremo copulato, vt ꝙ Socrates sit albus, & non albus simul & non seorsum copulatiue. Alex. vero intelligere videtur, si bene verba eius percepi {diuidendo}.i. abiuncte: vt si interrogatus esset quispiam num Socrates sit hõ, & respõderet Socrates est homo, Socrates non est homo abiuncte, hoc est nec copulatim, nec copulatiue coniungendo {componendo} vero.i. copulando & coniungendo siue copulatiue, siue copulatim: quauis videlicet ratione.

Et si non sit, ut diuidendo uerum dicat, neq; dicet, hæc neq; est quicq̃ omnino. ea uero, quæ non sunt, quonam modo fieri potest, ut aut loquantur, aut ut intelligant quicquam. Intelligant quicquam. βαδίσειε. Ambulent.

Cum præmisisset subdiuisionem, nunc disputat de membris eius, & primo disputat de scd̃o mẽbro, & ꝓbat ꝙ affirmatio, & negatio non pñt esse vna categorica de prædicato copulato, vt ꝙ hæc non sit vera, hõ est, & simul non est. qm̃ tunc homo nihil erit omnino, ex quo quia est, simul nõ est, & sic non dicet hæc, quæ dicit esse vera, quia nihil dicet, ex quo quia est, simul ipse non est. nec intelligit quicq̃ eorum, q̃ dicit, ex quo quia est simul non est. Immo sequetur ꝙ dicet & non dicet ea, quæ esse vera dicit, & ꝙ intelliget, & non intelliget ea, quæ esse vera intelligit, dicit {etsi non sit, vt diuidendo} sed subaudi componẽdo {verum dicat} cum dicit hõ est, & nõ est.i. si affirmatio & negatio sunt vna categorica vera de prædicato copulato, cõtra obijcit enumerando absurda, & dicit {neq; dicet hæc subaudi quæ vera esse dicit.i. sequitur, vt non loquatur hõ ipse, qui

quid dicebat contradictionem eſſe veram {neque eſt quicquam omnino}.i.quia ſequitur, vt homo nihil ſit omnino, ex quo quia eſt, ſimul ipſe non eſt. cum id, quod non eſt, loqui non poſsit, & aſsignans cauſam vtitur coniunctione {vero} pro quoniam ad hũc modum, quoniam {ea, quæ non ſunt, quonam modo fieri poteſt, vt aut loquantur, aut intelligant quicquam} ſubaudi eorum, quæ loquuntur. Et tota rationis vis eſt, quoniam homo, qui loquitur, ſimul cum eſt, non eſt. vel ſecundum expoſitionem Alexandri, ſi non ſit, vt abiuncte, ſed copulatiue ſit verum hominem eſſe, & non eſſe: ſequitur mox, vt homo non ſit a tota copulatiua ad alteram eius partem, etſi homo nõ eſt, ſequuntur quæ intulit, vt nec intelligat, nec loquatur. hæc expoſitio pro tanto mihi magis placet, quoniam bene ſequitur à tota copulatiua ad alteram eius partem, non tamen a categorica de extremo copulato ad alteram copulati partem. & ideo aduerſarius diceret non ſequi, vt homo non ſit, quoniam homo ſimul eſt, & non eſt. niſi forte dicatur non eſſe differentiam inter ſenſum copulatum, & copulatiuum in propoſitionibus de ſecundo adiacente, vt nunc loqui videtur Ari. ſecus in propoſitionibus de tertio adiacente. & fortaſſe ſi ita diceretur, ratio Ariſto. non eſſet vniuerſalis in omnibus contradictoriis, ſed tantum in contradictoriis de ſecundo adiacente. Quod non eſt ita, cum Ari. generatim loquatur. Sed vtrum differentia ſit inter categoricam de extremo copulato, & copulatiuam, petendum eſt a Iudicris noſtris. Scio enim bene hic Alexandrum nullam feciſſe differẽtiã, niſi vbi verbum conſtruitur cum altero extremo copulato in numero plurali, verbigratia, Socrates & Plato trahunt nauim. nam non ſequitur, Socrates & Plato trahunt nauim. ergo Socrates trahit nauim: & Plato trahit nauim. vbi vero verbum conſtrueretur cum altero extremo in numero ſingulari, nulla eſſet differentia, vnde ſi hæc eſſet vera, Socrates & Plato trahit nauim, ſequeretur, vt Socrates traheret nauim, & Plato traheret nauim. Et quia Ariſt. in talibus loquitur, ideo non fecit differentiam inter ſenſum copulatum, & ſenſum copulatiuũ: vt recte Ale. autumat. quare recte exponi poteſt {componendo} ideſt copulando, & {diuidendo} ideſt abiungendo, vt ſit ſenſus abiunctus inter propoſitiones, quæ nullatenus coniũguntur. ſenſus vero compoſitus inter propoſitiones, quæ copulantur: vel in categorica de extremo copulato, & per verbum: quod poteſt cum vtraque extremi parte indifferenter conſtrui. verbi cauſa, Socrates currit, Socrates diſputat adiunctæ propoſitiones ſunt. Socrates vero currit, & Socrates diſputat, item Socrates eſt & non eſt, in compoſito ſenſu ſunt, quoniam prima eſt copulatiua, ſecunda autem de extremo copulato. Ariſt. ergo cum ait componendo, vtroq; modo intelligit. Quo vero ad verba attinet, verbum {intelligant quicquam} græce eſt βαδίσειεν latine ambulent, ſed quoniam ad rem non refert, propterea legatur quouis modo.

Etiam uniuerſa erunt unum: ut & antea dictum eſt. Atq; idem & homo, & triremis, ac Deus erit, & quæ his contradictoriæ aduerſantur. nam ſi ſimiliter de unoquoque uere dicuntur, nihil erit prorſus, quo aliud ab alio differet. ſi.n. erit quippiam, quod differet, hoc erit uerum, ac proprium.

Iterum adducit ẽm abſurdum, ſi componendo cõtradictoria ſunt vera: & eſt vt omnia vnum ſint, qm̃ ſuperius fuit probatum hoc ſequi per hanc rõnem, de quocunque eſt vera negatio, de eodem in ſenſu copulato, vel copulatiuo eſt vera eius affirmatio: ſed de homine vno eſt vera quælibet negatio, vt ꝙ nõn ſit triremis, & ꝙ non ſit equus, & ꝙ non ſit lapis, & ſic de cæteris oĩbus, quæ non ſunt homo: igitur de homine vno eſt vera oĩs affirmatio, vt ꝙ ſit triremis, & ꝙ ſit equus, & ꝙ ſit lapis, & ſic de cæteris oĩbus quare vnum oĩa erunt. Quòd autem de homine vno ſit vera quælibet negatio, oſtenditur, qm̃ de homine eſt vera ſua negatio apud ſic opinantes, ergo multo magis oĩs alia negatio eorum omnium, quæ non eſt. vnde dicit {etiam} ſubaudi ſi componendo contradictoria ſunt ſimul vera {vniuerſa erunt vnum, vt antea dictum eſt} & per rationem nunc replicatam eſt oſtenſum {atque idem & homo & triremis, ac deus erit} ac lapis & paries, & cætera omnia, quæ non ſunt homo. nec ſolum ſequitur, vt homo ſit hæc oĩa, ſed {&} ꝙ ſit ea omnia {quæ hic contradictoria aduerſantur} vt ꝙ nõn ſit triremis, nec deus, nec lapis, nec paries, nec aliquid cæterorum, quæ non ſunt homo. Quòd autem ſequatur, vt etiam illorum contradictoria ſint eadem homini, probat, & dicit {nam ſi ſilr̃ de vnoquoque} ſubaudi componẽdo {vere dicuntur, nihil erit prorſus, quo aliud ab alio differet} vtputa, quo homo differt a triremi, et a deo, et ſic à cęteris {ſi.n. erit aliquid, quo} homo {differet videlicet à triremi, & a Deo, & a quouis alio {hoc erit verum ac proprium}.ſ. prædicatum de hoĩe ſubaudi, & non de triremi, nec de deo, nec de alio, & ita contradictoria non erunt ſimul vera in oĩbus. nam de homine erit verum eſſe animal pedeſtre bipes, quod nõ erit verum de deo, nec de triremi, nec de alio tali, & ita de homine erit verum ꝙ ſit animal pedeſtre bipes, & falſum contradictorium, videlicet ꝙ non ſit animal, pedeſtre bipes, quare habetur intẽtum. Quo vero ad verba attinet, cum dicit, εἰ δ᾽ ὁμοίως, verbum δὲ, quod latine eſt, autem, pro.n. dictum eſt. vt Alexa. exponit, & Argyropylus trãſtulit. & recte quidem: quoniam Ari. affert cauſam eius, quod dixerat.

Similiter etiam ſi ſit, ut diuidendo uere dicat, id, quod dictum eſt, euenire uidetur.

Nunc diſputat primum membrum, & oſtendit, ꝙ ſi dicatur contradictoria ſimul eſſe vera abiuncte, ſequatur totum illud, quod dictum eſt, vt ꝙ non loquatur, qui illud dicit, nec intelligat quicquam: & ꝙ omnia vnum ſint: & dicit {ſilr̃ etiam ſi ſit, vt diuidendo}.i. abiuncte dicendo {vere dicat}.ſ. cõtradictoria ambo eſſe vera {id, qđ dictum eſt, euenire vr̃} vt ꝙ illa dicens nõ loquatur, nec intelligat quicq̃, & ꝙ oĩa vnum ſint. Cõſequentia vero ſic deducitur, qm̃ ꝓpões abiuncte plures æquipollent vni copulatiuæ conflatæ ex illis pluribus. vñ hæc, hõ eſt, non hõ eſt, cum vtraq; vera fuerit, æquipollet illi hõ eſt, & non hõ eſt, & cũ ęquipolleat illi, ex ea illamet abſurda ſequent̃, quæ dixit ſequi, cũ contradictoria ſunt ſimul vera in ſenſu compoſito. quare recte, vt inquit, euenire videtur, quod dictum eſt.

Et inſuper ut omnes uere dicant, ac omnes falſo.

Iterum ad eos, qui abiuncte ambo contradictoria aſſerunt eſſe vera, alia incommoda refert, quæque eadem ſequi poſſunt ad eos, qui contradictoria ſimul copulatiue eſſe vera tradunt, qm̃ abiunctæ ꝓpões, cum ambæ fuerint veræ, æquipollent copulatiuæ, cuius vtraq; pars eſt vera: & ecõuerſo. vñ dicit {& inſuper} ſubaudi ad eos, qui abiunctæ ambo cõtradictoria dicunt eſſe vera ẽm abſurdũ {ſequitur, vt oẽs vere dicãt}

si quidem omnes tum qui aliquid de eodem affirmāt, tum qui negant, vera dicūt {ac} subaudi sequitur etiā, vt {oēs falso} dicant. cuius rationē affert, Alexā. quia affirmationibus negationes tolluntur, & vicissim negationibus affirmationes abolentur. Si ergo affirmantes vera dicunt, qui negant, necessario mentiuntur. Rursusq; si vera dicunt negantes, vtiq; affirmātes mēdacij cōuincuntur, quo fiet, vt oēs & vera, & falsa loquantur, & ita omnes vere dicent, & oēs falso dicent.

Et seipsum quisque falsum dicere fateatur.

Iterum affert aduersus eosdem tertium incommodum videlicet vt vnusquisque seipsum falsum dicere fateatur. & hoc ait {&} subaudi sequitur etiam tertio, vt {quisque seipsum falsum dicere fateatur} Sed occurres, quia non videtur sequi hoc, quoniam stat aliquem dicere, & verum & falsum, qui nec dicit se dicere verum, nec dicit se dicere falsum. Expositor sic deducit, quoniam cum aliquis dicit negationem esse veram, dicit se falsum dixisse, cum dixit affirmationem. Quæ expositio est obscura. quoniam nō patet ex hac expositione, quo modo qui dicit verum vel falsum dicat se dicere verum, vel falsum, quoniam, vt dicit est dictum, stat aliquem dicere verum vel falsum, qui nō dicit seipsum dicere falsum. Etiam stat aliquem dicere verum, qui nec verum se dicere vel falsum fateatur. Dicendū ergo magnam esse differentiam disputare cū Sophistis, & cum philosophis, vt patet. 2. Elenchorum. Et quia hic Aristo. disputat cum philosophis, ideo sumit verum, & falsum significatiue, vtputa pro propositione quæ vera est, & pro propositione, quæ falsa est. Est ergo sensus absurdi, ꝙ si abiunctè sint contradictoria vera, tunc supponendo aliquem dicere verum significatiue, vt illam, deus est, illa propositio, quam dicit, sit falsa, & econuerso, si dixerit aliquam propositionem veram eam videlicet, quæ est, deus est, hæc, quam veram esse dicit, sit falsa: quoniam contradictoria de eodem abiunctè sunt ambo vera. Quòd si illius contradictorium sit verum, erit illa falsa. & sic dicendo aliquam propositionem verā, statim sequitur, vt eadem sit falsa, cum eius contradictorium sit verū. Ad sensum vero sophisticum non oportet eum, qui dicit falsum vel verum significatiue, vel materialiter, dicat se dicere verum, aut falsum nec significatiue, nec materialiter. cum stet aliquem dicere illam deus est, qui pro tunc non dicat quicquam aliud. Quo fit, vt sensus absurdi sit, vt nemo possit dicere aliquod verū significatiue, quin illud sit significatiue falsum. nec cōtra potest dicere aliquod falsum significatiue, quin illud sit significatiue verum, & causa est, quoniam illius contradictorium est verum & falsum, & ita falsum, quare illud erit verum.

Patet etiam insuper nullam de re prorsus ad hominem esse considerationem. nihil enim omnino dicit. nam neque ita, neque non ita dicit, sed & sic, & non sic. & rursus hæc ambo negat, neq; sic, neque non sic dicendo. Etenim si ita non dicit, erit quippiam continuo definitum.

Iterum contra eosdem, qui contradictoria abiunctè esse ambo vera concedunt, affert quartum absurdum, vtputa quòd non sit disputatio, nec inquisitio aliqua contra eos. Et ratio erit hæc, contra eos, qui nihil dicunt, nec inquisitio, nec disputatio esse potest: qui contradictoria ambo vera abiunctæ asserunt, nihil dicunt: Ergo cum eis nec disputatio, nec inquisitio esse potest. de ratione primo narrat absurdum, quod est conclusio, & dicit {Patet etiam insuper nulla de re prorsus ad hominem} idest contra hominem, qui abiunctæ fatetur ambo contradictoria esse vera {esse cōsiderationem} idest disputationem, & inquisitionem. σκέψις enim pro disputatione, & inquisitione intelligitur, vt Alexan. exposuit. deinde affert minorem, & dicit {nihil enim omnino dicit} deinde probat hanc minorem, & ratio sic componitur, quicūque aliquid dicit, definitum quippiam, vt dictum est, significat, sed qui contradictoria abiunctè ambo vera esse concedit, nihil omnino definitum significat: ergo qui cōtradictoria abiunctè ambo vera esse dicit, nihil dicit. & sic patet minor. Minorem autem huius prosyllogizat iterum hoc pacto, nam qui neque ita neque non ita dicit, nihil omnino definitum significat. Sed qui contradictoria ambo vera abiunctæ concedit, neque ita neque non ita dicit, ergo nihil definitū significat. de hoc prosyllogismo iterum minorem affert, & dicit {nam neque ita} idest affirmationem veram {neque non ita} idest negationem veram {dicit, sed & sic, & non sic} idest sed ambas abiunctè veras esse fatetur. & sic sequitur, vt nihil definitum significet. iterum minorem prosyllogismi eiusdem probat sic, quicūque illa ambo negat, idest tam affirmationem quam negationem, nihil omnino definitum significat: sed qui contradictoria abiunctæ concedit, illa ambo negat (quoniam concedendo affirmationem, negat eam, cum ipse velit negationem esse veram: & concedendo negationem, etiam eam negat, cum ipse velit affirmationem esse veram) ergo hic nihil definitum omnino significat. vnde dicit {& rursus hæc ambo negat neq; sic} idest affirmationem, {neque non sic} idest negationem definite {dicendo} cuius probationem affert ex opposito inferendo oppositum, & dicit {etenim si ita non dicit} sed dicit affirmationem, vel negationem tantum esse definite veram, eiusque oppositam definite falsam {erit quippiam continuo} idest statim {definitum} vt quòd sit vera affirmatio, & eius negatio falsa, vel sit vera negatio, & eius affirmatio falsa: & sic habetur intentum.

Præterea si cum affirmatio uera est, negatio falsa sit: & si cum hæc est uera, falsa sit affirmatio, non fiet utique ut idem uere simul affirmetur, atque negetur.

Expositor putat hoc absurdum, quod Arist. hic adducit, accipi ex definitione veri, & falsi. quoniam verum est, cum aliquis dicit aut esse, quod est, aut non esse, quod non est. At falsum est, cum aliquis dicit esse, quod non est, aut non esse, quod est. & tunc vult ex his definitionibus absurdum hoc quintum probari. Ego autem fateor non posse intelligere quonam modo ex huiusmodi definitionibus præsens ratio vim sumat. propterea cum Alexā. dilucidius dicendum esse puto hanc rationem vim. habere ex lege contradictoriarum: quam libro de enūciatione exposuit, Quæ est cum affirmatio fuerit vera, negatio sit falsa, & cum affirmatio falsa, negatio vera, & eadem ratione de ipsa negatione, quoniam cum negatio fuerit vera, affirmatio falsa erit, cum fuerit negatio falsa, affirmatio erit vera. Hæc enim est lex talium. vnde dicit {præterea si cū affirmatio vera est, negatio falsa sit, & si cum hæc} scilicet negatio {est vera, falsa sit affirmatio, non fiet,

vt idem

vt idem vere simul affirmetur, atque negetur} Erit.n. hoc contra legem contradictoriarum.

Sed hoc fortasse dicent id esse, quod ab initio ꝑponebatur.

Cum accepisset argumētationem, quæ maxime naturalis, & manifestissima esset, sed qm̄ in eos assumitur, qui oppositum tuentur eius, quod assumit, non celatur nos in ea principium petere, & dicit {sed hoc fortasse dicent id esse, quod ab initio proponebatur} accipit enim legem contradictoriarum esse veram, quam illi negant, eiusq; oppositum tueri conantur. nam asserunt contradictoria esse simul vera tam in voce, q̄ in re. nec solum hęc quinta ratio est cum petitione eius, quod est in principio, sed quasi omnes rationes, quas fecit, & quas facturus est, quoniam saltem omnes procedunt per ea, quæ sunt principio contradictionis minus nota quo fit, vt saltem hac ratione omnes petant id, quod in principio q̄ritur propterea recte cū Alexādro dicendum est, argumentationes omnes, quibus Arist. vtitur, naturales esse, & veras. Sed qm̄ assumuntur in eos, qui oppositam positionem tuentur, oēs peccant per locū petitionis eius, quod in principio q̄rit.

Præterea is quidem qui utique putat rem aut aliquo modo sese habere, dicat ne falsum, uerum autem, qui ambo putat.

Hæc est quinta via, vbi primo præmittit quandam diuisionem, vtrum qui rem sic se habere putat, vt affirmatio dicit, & non sic rem se habere arbitratur, vt negatio ait, is dicat falsum, verum autem qui ambo putat, quod est quære ꝑm Alexā. vtrum tam affirmatio q̄ negatio separatim falsa sit, vtraque autem simul sit vera. & iuxta hunc sensum dicit {præterea is quidem, qui vtique putat rem aut aliquo mō se habere} subaudi vt affirmatio dicit {aut nō habere} vt negatio ait, subaudi seorsum separatim {dicat ne falsum, verum autem, qui ambo putat}.i. verum autem, qui putat vtraque simul veram esse. Aliter potest legi verbum πῶσ, vt legitur in translatione Boethij ad hunc modum {Præterea vtique quomodo quidem aut habere putans, aut non habere, mentitur, qui autem ambo, verū dicit.} Et tunc interrogatio diuisiua clara est {quomodo putans quidem aut habere} sic se rem, vt affirmatio dicit {aut non habere, mentitur} quod est dicere, quomodo tam affirmatio q̄ negatio priuatim seorsum est falsa, simul autem vtraque, est vera, vt aduersarii dicunt.

Nam si uerum dicit, quid aliud erit, quod dicitur, q̄ eorū, quæ sunt, talem esse naturam? sin autem nō dicit uerum, sed is potius, qui illo modo existimat, res iam sese habent aliquo modo, atque hoc uerum utique erit, & non simul etiam non uerum.

Præmissa distinctione, nunc argumentatur, semper ex dato, concessoq; inferendo propositum & primo disputat omnia membra simul, & dicit {Nam si verū dicit} subaudi qui affirmationem & negationem veras esse ait tam priuatim, separatimq; q̄ simul {quid aliud erit, quod dicitur}.i. conceditur.s. à respondente {q̄ eorum, quæ sunt, talem esse naturam?} subaudi vt contradictoria priuatim, & simul sint vera, ergo dicūt aliquod determinate verum, cuius oppositū non possunt dicere esse verum, aliter non dicerent aliquod determinate verum: & sic habetur propositum. Expositor vero vult, vt disputet primo ꝑm membrū & dicit {nā si verū dicit} subaudi qui dicit ambo contradictoria esse simul vera, priuatim aūt, ac seorsum nō esse vera {quid aliud erit, quod dicitur, q̄ eorū, quæ sunt, talē esse naturam}.i. in re, qualem in voce dicit. Quòd si sic determinatū sit in re, sicuti debet, sic non patietur verum esse suum oppositum, & ita non simul erit omnis affirmatio vera cum sua negatione, quare ex concesso sequitur propositum. Alexander vero vult, vt disputet primum membrum primo, & dicit {nam si verum dicit} subaudi qui ambo contradictoria seorsum dicit esse vera, simul vero iuncta esse falsa {quid aliud erit} subaudi hoc {quod dicitur, q̄ eorum, quæ sunt} dicere {talem esse naturam} dicere aūt rerū esse talem naturam: est determinare aliquid ita esse in re, vt in voce profertur, determinare autem aliquid ita esse in re, vt in voce dicitur, est dicere vnum oppositorum esse verum, alterum falsum, & sic ex cōcesso relinquitur propositum. deinde apud Alex. disputat ꝑm membrū, & dicit {sin autē non dicit verum} subaudi qui seorsum ambo contradictoria vera esse putat {sed is potius, qui illo modo existimat}.s. ambo contradictoria vera esse simul, contra hoc infert propositum, & dicit {res iam sese habent aliquo modo}.i. in vnaquaq; re determinatum erit hoc verum, illud falsum. Quòd si hoc verum illud falsum in vnaquaque re est, atq; hoc verum vtique erit, & non simul etiam non verū} supple erit. & sic ex concesso propositum relinquitur. Apud vero Expositorem, Arist. disputat primum membrum: vt ipse deducit: & quæ dicit, clara sunt. Expositiones autē hmōi oēs possunt verbis conuenire verum in verbis sequentibus pōt colligi expositio, quæ magis conuenit.

Quod si omnes similiter & falsa, & uera dicunt, neque loqui, neque dicere tali homini licet, nam & hæc simul, & nō hæc dicit. si uero nil prorsus existimat, sed putat similiter atque non putat, quænā inter hunc & plantam differentia erit?

Quia ex contradictorijs simul veris, vel seorsum veris sequitur, vt oēs similiter & falsa, & vera dicant, ideo destruit hoc absurdū. vnde Aristoteles vnū supponit, & alterū facit, supponit.n. ad positionē aduersariorū sequi vt omnes similiter & falsa & vera dicāt, quod vero facit in præsenti textu, est destruere hoc, quod sequitur, & dicit {ꝙ si oēs}.s. qui propositiones proferunt {similiter & falsa & vera dicunt} vt sequitur ad eos, qui opinantur contradictoria esse vera de eodem, tūc destruens hoc dicit {nec loqui neque dicere tali homini licet, tali homini}.i. qui similiter & falsa, & vera dicit, rectius dixisset, talibus hominibus, qm̄ similiter & falsa, & vera dicunt, talibus hominibus non conuenit loqui, nec aliquid dicere. Quòd autem tali homini, qui simul vera & falsa dicit, nō liceat loqui, aut dicere quicquam, probat, & dicit {nam & hæc simul, & nō hæc dicit} qm̄ per positionem, quæ dicit, eadem simul non dicit, si ergo, vt dicit, ita existimat, cū talis homo dicat, & non dicat, etiā talis homo existimabit, & nihil existimabit {Si vero nihil prorsus existimat} vt oportet dicere ꝑm positionem, quia si existimat, non existimat, & si non existimat, nimirum talis homo nihil a stirpibus discrepabit, cum facultate animæ existimante carere videatur. & hoc ait {si aūt talis homo nihil prorsus existimat} vt per positionem dicere coguntur {sed putat similiter, atq; non putat} & ita talis homo non putat. Quòd si nec existimat, nec putat, caret facultate animæ, qua existimet, vel putet {quęnam inter hunc & plantam differentia erit?}. q.d. nulla. qm̄ tam hic ho-

mo q̃ planta caret animæ facultate, qua existimet, vel putet. hæc ex Alexandri expositione. Quo vero ad verba attinet, animaduerte græca verba sic haberi, τί ἂν διαφερόντως ἔχοι τῶν πεφυκότων. & antiquus Trãslator sic exposuit.i.quod vtique differenter habet ab aptis. & est sensus, si nec talis homo existimat, nec putat { quid vtique differenter habet ab aptis}.i.ab ipsis, qui apti sunt existimare, & nõ existimant: veluti a dormientibus qui possunt existimare, & non existimant: vtrique enim carent existimatione, quæ actu est. Alex. vero verbum πεφυκότων.i. a plantis exponit. & affert causam, & dicit, cum talis homo facultate animæ existimante carere videatur. Quo vero ad rationem attinet, animaduerte rationem hanc petere id, quod quæritur. quoniam aduersarius diceret hominẽ existimare, & non existimare pariter & simul. & ideo non sequitur, vt non existimet, sed q existimet, & non existimet. Quare sumere alterum membrum.s.q non existimet, est petere, quod in principio, quærebatur. Aristo.tamen vsus est hac ratione, quia vera est, & naturalis, & quia vim habet ex concessis: vt Alex.inquit.

Vnde & maxime patet neminem hoc pacto dispositum esse aut cæterorum hominum, aut eorum, qui hanc sententiã dicunt. cur enim Athenas proficiscitur, sed non quiescit, putans se proficisci oportere? aut cur in diluculo non continuo in puteum, aut, si fieri potest, in præcipitium proficiscitur: sed cauere uidetur, uti non similiter putans non bonum ac bonum esse in illa sese proijcere? patet ergo alterum melius, alterum non melius esse existimare.

Athenas. μεγαράδε. Megaram.

Hic affert sextam viam, quæ, vt Expositor inquit, sumitur ex rerum fuga, atque persecutione, quæ erit efficax, atq; dilucidum signum, quo nemo opinari poterit idem esse bonum, & non bonum, & ita nec contradictoria esse simul vera. verum vt Alexan. inquit, postq̃ fieri non posse docuit, vt qui homo sit, huiusmodi habeat opiniones, hoc enim vt dixit Aristo. plãtæ potius q̃ hominis, propterea primo concludit nullum esse ex hominibus, nec ex ijs quidem, qui talia dicunt, ad hunc modum affectum esse, vt credat contradictoria simul esse vera, & dicit { Vnde & maxime patet}.s.ex ratione assignata { neminem aut cæterorum hominum} qui hanc positionem non dicunt {aut eorum, qui hanc sententiam dicunt, hoc pacto esse dispositum} quo videlicet modo planta affecta est. nam si quis fuerit ad hunc modum animatus, & talem de rebus habuerit opinionem, fiet, vt huiusmodi homo nihil agat, sed vitam more stirpium ducat. deinde affert causam, & dicit { cur enim Athenas proficiscitur putans se proficisci oportere, sed non quiescit? } si sub audi de re quaq; opiniones ei pares sunt, atque eodem modo putat opus esse ire Athenas, & putat non opus esse. patet ergo ex quo aliquis ꝓficiscitur, & nõ quiescit, eum arbitrari, vt aliud sit proficisci, aliud vero nõ proficisci: & ita fiet, vt contradictoria non sint simul vera de eodem. deinde adducit secũdum exemplum, & dicit { aut cur in diluculo} hoc est summo mane, cũ surgit ex lecto {non cõtinuo}.i.statim {in puteum, aut (si fieri potest) in præcipitium proficiscitur, sed caue re videtur? } & afferens causam diuersitatis dicit, hoc ideo non facit {vti non similiter putans nõ bonum, ac bonum esse in illa sese proijcere} sed absolute putat non esse bonum. nam si putaret esse bonum, sicut & non bonum, non magis vitaret quàm eligeret. & tũc concludit propositum, & dicit { patet ergo alterum melius } scilicet non proijcere { alterum non melius esse } scilicet proijcere { esse existimare } qua opinione tollitur illud rem nihilo magis sic quàm non sic se habere. vnde & Auerroes concludit propter hæc, quædam esse bona, quædam esse mala, non tantum in rebus numero diuersis, sed etiam in partibus eiusdem rei numero, cum fuerint diuersarum virtutum.

Quæ Auerr. Comm. 18.

Quod si hæc ita sint, & hoc quidem hominem, hoc autem non hominem, & hoc dulce, illud non dulce existimare necesse est. non enim æque quispiam unumquodque quæritat, atq; existimat, cum melius arbitratur esse bibere aquam, & uidere hominem, deinde quæritat ipsa, & tamen oportebat, si idẽ etiam & homo similiter & non homo. & itidem aqua, atque non aqua. sed, uti diximus, nemo est prorsus, qui non ab his cauere, ab his non cauere uideatur. Quare omnes, ut uidetur, etsi non circa omnia, circa tamẽ melius, & deterius simpliciter se habere existimant.

Ex his, quæ explicauit in petendis & fugiendis, trãsit ad ea, quæ sunt in opinandis, & dicit { quòd si hæc ita sint} idest si in petendis, ac fugiendis, ita se gerunt, vt suis actionibus terminatas opiniones habere conuincantur, profecto eadem in cæteris fateãtur, necesse est {& hoc quidem hominem esse, hoc autem non} esse { hominem: & hoc dulce, illud non dulce existimare necesse est } & afferens causam dicit { non enim æque quispiam vnũquodque quæritat, atque {existimat} cuius signum subdit {cum melius}.i.nam{cum melius arbitratur esse bibere aquam, & videre hominem, deinde}.statim {quæritat ipsa} arbitratur autem melius esse bibere aquam, cum sitit: melius etiam hominem videre, cum hominis opus est colloquio. cum igitur hæc meliora putauerit mox quærit hæc, & fugit opposita {& tamen oportebat} scilicet omnia æqualiter eligere, aut fugere {si similiter idem esset & homo & non homo, & itidem aqua, atq; non aqua. Sed vti diximus, nemo est prorsus, qui non ab his}.s.quæ displicent {cauere videatur, ab his} scilicet quæ placent {non cauere videatur} tunc concludit, circa quæ omnes se habent similiter postquam declarauit circa quæ omnes se habent dissimiliter, & dicit { Quare omnes, vt videtur, & si non circa omnia } æque se habent {circa tamen melius, & deterius} omnes simpliciter æqualiter { sese habere existimant {nam omnes prosequuntur id, quod vnum sibi videtur, & fugiũt, quod malum esse existimant. Omnes enim homines eos etiam, qui cunctis in rebus nihilo magis, & veritatem contradictionis, simpliciter sese habere aiunt in opinionibus, si non circa omnia, circa tamen meliora, & peiora, vtilia, & inutilia, & omnino circa agenda {simpliciter} autem dixit, quia non ambo opposita expedire putant, sed alterum simpliciter, & determinate, nec pariter idem expedire, & non expedire, sed alterum solum, hoc est simpliciter vel expedire putant, quod eligunt, vel nõ expedire, quod fugiunt. Conuerso igitur sermone ad res, atque opiniones, quæ de ipsis habentur, manifestis argumentis aduersarios conuincit, vt si non cunctis in rebus, saltem tamen in petendis & fugiendis aliquid certi, & cõstituti haberi necessario confiteantur. qm̃, vt dictum est, si nihil constituerent, nec alteri parti magis consentirent, nihil omnino in hmõi rebus agerent. & ita patet oẽs opinari se habere veritatẽ, aut in affirmatiua tm̃, aut negatiua solum,

solum,& non in vtraq; simul. & si non in omnibus,tamen saltem in bonis,& malis, vel in melioribus atque deterioribus.Ex hac enim differentia euenit,vt quædã quærantur, quædam timeantur.

Quod si non scientes, sed opinantes, multo magis adhibenda est diligentia ueritati, perinde atque ægrotanti magis q̃ sano ualetudini cura est adhibenda. Qui nãque opinatur,si ad scientẽ cõparetur,non sane ad ueritatem ipsam disponitur.

Refellit quosdam qui respondere possent argumento huic,quod fecerat. nam dicere possent homines q̃dam eligere tanquam bona, quædam alia declinare tanquã non bona, non quidem sciendo vere hæc esse bona,illa non bona, sed opinando ꝙ non sint eadem bona, & non bona, licet re vera eadem sint. & sic dicere possent homines fugere,quæ sunt bona ad opinionem,& ad opinionẽ bona persequi. quæ tamen ad naturam eadem sunt. Cuius exemplum affert Alexan. quoniam aliqui sunt. qui dicunt se viso,atq; apparenti bono assentire, quoniam tale videtur. Apparenti vero atq; viso non bono dissentire,ꝙ non bonum appareat. Ergo assensus, & dissensus non sunt nobis argumento ꝙ hoc sit bonum, illud non bonum, sed ꝙ appareant hoc bonum, illud non bonum. Aristotelis ergo non refutat responsionem, sed corripit eos qui sic respondent. causa est, quoniam eam responsionẽ sic redarguit superius, Si enim apud eos, omne quod apparet aliquid, sit id, quod apparet,& quod non apparet aliquid,nõ sit id,quod non apparet,cum contradictoria ƒm opinionem non appareant de eodem esse simul vera, non erunt de eodem simul vera. At corripit nunc solum sit: respondentes accusando eos de negligentia,& exhortando eosdem ad diligẽtiorem perscrutationem,& dicit {Quòd si non scientes, sed opinantes} subaudi dicunt quædam esse eligenda tanquã bona,& quædam esse declinanda tanquam non bona {multo magis} eis subaudi {veritati}.s.inueniendæ {adhibenda est diligentia} vt videlicet ipsam veritatẽ nanciscantur, & vere sciant hæc esse bona,quæ eligũt, illa non bona, quæ declinant: vt per simile exponit in ægroto,& dicit {perinde atq; ægrotanti magis q̃ sano valetudini {subaudi acquirendæ {cura} diligentiaque {est adhibenda} & similitudinis causam afferens,dicit {qui nanq; opinatur, si ad scientem comparetur, non sanè}.i.nõ salubriter {ad veritatem ipsam disponitur} habet enim se ad scientem, sicuti infirmus ad sanum. Defectus enim scientiæ est opinio falsa, sicuti ægritudo sanitatis. quo fit vt homines non secus curare debeant, inuenire veritatem, atque infirmus sanitatem. quæ diligentia non esset habenda, si nihil esset determinate verum, sed quodlibet esset, vt dicunt, simul verum, & falsum. vnde & Alexander inquit, vt ægrotanti non res ipsæ sunt accusandæ, ceu nihil salubritatis habeant,sed curandum, vt medicamentis salubribus adhibitis conualescat,sic valentibus, qui debilem cognitionem habent, danda opera est, vt cum scientia notitiam rerum nanciscantur, & non cum debili assensu, quæ opinio est. nec ab ratione est hoc fieri posse, quoniam vbi assensus debilis est, ibi firmus, & cum scientia effici potest. quippe cum omne remissum fieri possit intentum, & omne intentum remissum.

Præterea & si quàm maxime ita sese habent, & non ita cuncta, tamen & magis & minus inest in natura rerum. non enim dualitatem similiter trinitatemue parem numerum esse dixerimus, neque horum uterque falsum æque dicit, quorum alter quinq;,alter mille ipsa quatuor dicit, atq; esse existimat.

Hic assignat septimam viam, vbi primo ponit primam suppositionem, quæ apud Alexãdrum est,ꝙ vna opinio minus q̃ altera falsa sit, & dicit {præterea etsi q̃maxime ita sese habent,& non ita cuncta}.i.etsi quãmaxime in cunctis contradictoria de eodẽ sunt simul vera, atque simul falsa {tamen} tam falsum quàm verum {& magis & minus inest in natura rerum} quoniam in entibus aliqua sunt magis, aliqua minus vera, insuper aliqua magis, aliqua minus falsa. Hoc autem ostendit exemplis & primo in ipso vero, & dicit {non enim dualitatem similiter trinitatemve parem numerum esse dixerimus} nam dato quòd vtrunque sit verum, vt aduersarij fatentur, verius est dualitatẽ esse numerum parem quàm trinitatem.ergo non sunt æque vera. deinde affert exemplum in falso, & dicit {neque horum vterque falsum æque dicit, quorum alter quinque, alter mille ipsa quatuor dicit, atque esse existimat} nam qui dicit quatuor esse mille, falsius existimat,atque dicit, qui vero quatuor esse quinque, minus falsum. ex his colligitur suppositio, ꝙ vna opinio minus q̃ altera falsa sit.Hacten⁹ de suppositione prima.

Quod si non æque falsum dicunt, patet alterum minus dicere falsum: quare magis ipse uerum q̃ alter dicit.

Cum constituisset primam suppositionem, nunc sibi constituit secundam, quam ex prima deducit videlicet ꝙ qui dicit minus falsum magis ipse verum quàm alter, qui magis falsum existimat,dicit,& ait {ꝙ si non æque falsum dicunt, patet alterum}.s.eorum, videlicet eum,qui dicit quatuor esse quinque, {minus dicere falsum} Quòd si ille,qui dicit quatuor esse quinq;, minus falsum dicit, quàm qui dicit quatuor esse mille, concludit {quare magis ipse verum quàm alter dicit} & hæc est secunda suppositio ex prima deducta videli cet quòd qui dicit minus falsum, magis ipse verum quàm alter dicit.

Si igitur id, quod est magis, est propinquius, erit profecto aliquo uerum, cui propinquius est id, quod magis dicitur uerum. Quod etsi non est, attamẽ aliquid erit iam et firmius, & uerius, & a sententia illa pura, quæq; prohibet mentem aliquid definire,erimus liberati. Pura. ἀκράτου. Mera. Simplici.

His suppositionibus stantibus, sic argumentatur, omne id, cui quod est verius, est propinquius, est absolute verum,Sed aliquod est verũ, cui verius est propinquius. ergo aliquod est absolute verum. de ratione colligit tantum minorem,& dicit {si igitur id,quod est magis}.s.verum {est propinquius}.s.vero {erit ꝓfecto aliquid verum}.s.simpliciter, & absolute verum {cui propinquius est id, quod magis dicitur verum} & subaudi remotius,quod minus verum dicitur. & sic patet minor videlicet ꝙ aliquid sit verum, cui verius est propinquius. vnde & Auerroes in præsenti loco inquit.Si aliquid fuerit maioris veritatis q̃ aliud,necesse est esse aliquod simpliciter verũ.Sed aduersarius negabit fortasse minorem, quoniam gradualis intensio atque remissio non attenditur per accessum, & recessum a summo: sed diceret eam attendi per accessum, & recessum a non gradu, propterea Aristoteles subdit {quòd si non est, } idest quòd si minor negabitur,propter rationem assignatam {tamen} vt inquit,inter ipsa vera,quę sunt magis,& minus vera {aliquid erit iam &

firmius, & verius} & certius alio, & ita licet per hāc nostram rationem non habeantur aliquid esse absolute verum tamen habetur aliquid esse verius, & firmius, qua ratione fit, vt non eodē modo se habeantur ad veritatem affirmatio & negatio{&}ita {a sententia illa pura}.s.Stoicorum {quæque prohibet mentem}.s.nr̄am {aliquid definire}.i.aliquid certi asserere {erimus liberati} Stoici.n.dicebant, nihil esse certum, nec simpliciter verum, nec simpliciter falsum esseq; omnia pariter vera ac falsa: incertaq; cuncta pariter. & ideo semper incerte loquebātur. cuius opinionis fuit Socrates, qui dicebat nihil se scire, nisi hoc vnū, ꝙ nihil sciret. cōtra obijcit Aristo.qm̄ licet ex inducta ratione non sequatur aliquid esse absolute verum, quia tn̄ ex ea habetur aliquid esse verius, etiā habebitur aliquid esse certius: quare hoc erit tradendum: & non asserēdū omnia esse æque vera, atq; falsa, æque incerta. vocat aūt opinionem Stoicorum ἄκρατον .i. meram, ac puram, quia nō habet admixtum ipsum magis, vt Alexander inquit, sed cunctis in rebus similitudinē ex æquo nititur asserere, quod ipse exponit dicens {quæq;}.s.opinio {prohibet mentem} nostrā {aliud definire} Quòd aūt hæc opinio Stoicorū sit pura.s.non habens aliquid veri ad mixtū, patet ex eo, quia qui alium alio magis mentiri negant, vt Stoici putant, hi quidem in magno errore, & cum sensibus pugnante versantur. Praua.n.mendaciaq; indicia nec paria sunt, nec a simili habitu proficiscuntur. Quare mentiuntur Stoici, qui & falsa, & vera omnia pariter esse tradunt. Non.n.pares animæ habitus sunt, quibus multum erratur ijs, quibus parum. Vt .n.qui magna aspectabilia vehementiaq; non videt, hoc commune habet cum eo, qui parua, & minus visibilia non cernit, vt videndi facultas nō recte in vtroq; valeat, infirmior est, quæ ne magna quidem conspicere potest, q̄ quæ cū magna cernat, in minutis paruisq; deficit: sic in sententia, & opinione rem sese habere putare conuenit. non.n.vt diximus, pares animæ sunt habitus, quibus multum erratur ijs, quibus parum. Quare non recte sentiunt asserendo omnia esse pariter vera, & falsa, pariterq; incerta.

CAP. III.

Contra Protagoram opinantem omne quod nobis apparet verum esse.

TEX. 19. *AB eadem autem opinione proficiscitur & ipsius Protagoræ sententia, atque ambas ipsas similiter aut esse aut non esse necesse. nam si cuncta, quæ uidentur, atque apparēt, sint uera, necesse est uniuersa simul uera falsaq; esse.*

Cum narrasset, & refutasset primam positionem de veritate contradictionis, nunc reducit opinionē Protagoræ Sophistæ ad illam, & primo narrat reductionē asserens sententiam Protagoræ nihil ab eorum sententia differre, qui simul idem & esse, & non esse dicebāt. quo fit, vt contradictionem in singulis rebus veram simul esse statuerent. & dicit {ab eadem autem opinione}.s.Heracliti {proficiscitur}.i.successit{& ipsius Protagoræ sentētia}.i.opinio {atq; necesse est}.i.atq; adeo hæ opiniones sese consequuntur, vt necesse sit {ambas ipsas} sententias, vt Alexander suppleuit {similiter aut esse}.s.veras {aut nō esse}.s.veras. adeo.n. opiniones istæ sunt connexæ, vt si vna sit vera, vtraq; sit vera, & si vna sit falsa, vtraque sit falsa. Verbum.n. ἄμφω αὐτοὺς ad sermones vtrosque retulit Alexander qui sermones.i.opiniones sibi inuicem succedūt. quia opinio Protagoræ emanauit ab illa Heracliti. Auerroes autem sic dicit, & Protagoras est illorum, qui opinantur hoc ꝙ affirmatiua, & negatiua sunt simul: & ꝙ omnes dicentes hoc, cogantur res esse dicere, & nihil esse. Ergo Auerroes retulit {ambas ipsas} ad propositionem affirmatiuam, & ad propositionem negatiuam, quas ambæ opiniones asserebant similiter aut esse veras, aut non esse veras. alij verbum ἄμφω αὐτοὺς retulerunt ad vtrosq; authores Protagoram, & Heraclitum, qui ambo dicebāt pariter omnia fateri aut esse, aut non esse: idest omnia esse aut simul vera, aut simul falsa: & ita contradictoria esse de eodem simul vera: vel simul falsa: tu vero cum Alexandro te teneas. deinde narrat motiuum Protagoræ, qđ est tale, omnia, quæ videntur & apparent, talia sunt, qualia videntur, & apparent, omnia videntur vera & falsa idest non vera, & falsa, & non falsa, igitur omnia simul sunt vera, & non vera, falsa, & non falsa. Ipse tamen profert rationem sub forma hypothetica, & dicit {nam si cuncta, quæ videntur, atque apparent, sunt vera}.i.talia sunt, qualia videntur, atq; apparent, & subaudi cum cuncta videantur, & appareant vera, & falsa, hoc est vera & non vera, falsa & non falsa {necesse est vniuersa simul vera, falsaq; esse}.i.vera & non vera, falsa & non falsa: & ita contradictoria de eodem erunt simul vera, atq; simul falsa. — Que Auerr. Comm. 19.

Complures enim contraria sibi inuicem opinantur, & eos, qui eadem secum non opinantur falsa putare dicunt. Quare idem sit, & non sit necesse est.

Postquam necesse esse dixit, vt omnia vera essent, quoniam adduxit & falsa, docet, quomodo falsa quoque simul sint, & dicit {complures.n.contraria sibi inuicem opinantur, & eos qui eadem}.s.quæ ipsi opinantur {secum non opinantur, falsa putare dicunt} si .n.vera dicunt, qui falsos eos putant, qui opposita ipsis opinantur, profecto illi per eorum maximā falsi sunt, quo fiet vt omnes mentiantur, & omnes vera dicant, si qui opposita inter ipsos opinantur, vera dicunt, vnde si omne quod videtur, & apparet, sit ita vt apparet, & videtur, cum alter opinetur alterum contrariorum esse verum, erit verum, & oppositum, quod opinatur aduersarius opinetur esse falsum erit falsum, & econuerso aduersarius opinatur oppositum priores esse verum, ergo erit verum, verbi gratia in terminis, Socrates opinatur, & sibi apparet, & videtur deum esse, & oppositum videlicet deum non esse videtur sibi falsum. igitur verum est deum esse, & deum nō esse erit falsum. econuerso Protagoras opinatur deum non esse, & deū esse videtur sibi falsum, igitur verum erit deū non esse, & falsum deum esse {Quare} vt inquit {idē sit, & non sit, necesse est}.i.quare sequitur omne, quod est verū esse falsum, & ita non verum, & omne, quod est falsum, idest non verum, esse verum, eo quia opposita apparent diuersis opinantibus. & non omnia quæ apparent, sunt quæ apparent.

Atq; si hoc ita sit, necesse est ea, quæ uidentur, omnia esse uera. qui nanq; uera & falsa dicunt, hac opinantur, opposita opinantur sibijnuicem. Quod si entia ita se habent, omnes profecto uera dicunt. patet igitur has utrasq; sententias ab eadem mente pendere.

Ex ijs, quæ dixit, concludit omnem opinionem esse veram, quæ de hoc habetur, ꝙ res sic se habeat, aut ꝙ non sic se habeat, vt Alex. exponit, vel fortasse Aristo. nunc docet conuersione in tali opinione, asserens eũ, qui cõtradictionem in singulis rebus veram esse dicit, consequi, vt visum omne sit verum & econuerso, vel fortasse docet vtrũq;, & primo docet p̄m, & dicit {atq; si hoc ita sit} videlicet vt contradictio in singulis rebus sit vera {necesse est ea, quæ videntur, omnia esse vera} & sic opinio protagore erit vera. deinde {qui nanq; vera, & falsa dicunt, hac opinantur, opposita opinantur sibijnuicem} quæ verba obscure cum prioribus colligantur. propterea mihi vr̄ quod Arist. supponat opposita videri, atq; apparere, vt cõcludat in singulis rebus veram esse contradictionem, vt sit conuersio vniuersa hæc, si cõtradictio in singulis rebus sit vera, visum omne est verum, & econuerso, si visum omne est verum, contradictio in singulis rebus erit vera. huius conuersionis secundæ per hæc verba affert cām ex eo quia diuersis apparẽt opposite opiniones. & hoc ait {q̄ nanq; vera}. s. sua {& falsa} ea, quæ sunt aliorum {dicunt, ac opinantur, opposite opinantur sibijnuicem} ergo diuersis apparent oppositæ opiniones sed cum omne visum si tale, quale videtur, fit vt oppositæ opiniones in singulis rebus sint veræ: & ita in singulis rebus erit contradictio vera. Tunc concludit primum videlicet omnem opinionem esse ueram, & dicit {Quòd si entia ita se habent} vt. s. oppositæ opiniones in singulis rebus sint veræ {omnes profecto vera dicunt} & ita omnes opiniones erunt veræ. Tunc epilogat reductionẽ opinionis Protagoræ ad illam Heracliti, & Stoicorum, & dicit {patet igitur has vtrasq; sententias}. s. Protagoræ & Heracliti {ab eadem mente}. i. ab illa eadem maxima, Omne visum est verum {pendere} quare fit, vt altera sequatur alteram: dictio hæc mihi fuit obscura, cuius oppositio si placet teneatur, si vero non videtur consona, q̄ratur alia. mihi aũt satis sit monstrasse locũ.

Disputationis. ἐντυξεως. Colloqui.

Non est autem idem disputationis modus ad homines. quidam. n. persuasione indigent, quidam ui. qui nanq; dubitãdo sic existimauerunt, eorum ignoratio sanari facile potest. nõ enim orationi, sed menti ipsorum est occurrendum. Qui uero disputationis gratia ita dicunt, eorum est curatio redargutio orationis. quæ in uoce nominibusq; consistit.

Expositor sic cõtinuat ꝙ postq̃ Arist. posuerit rationes contra negantes primum principium, hic ostendat quonam mõ diuersimode sit procedendum contra diuersos, qui ex diuersis vijs in prædictum errorem deuenerũt, Alex. vero sic dicit, postq̃ eadem dicere docuit, qui cuiusq; visi veritatem asserunt, & qui omnis contradictionis veritatem tuentur, ac ipsorũ dicta vicissim ex alteris altera consequi, & ab eodẽ sensu profici demonstrauit, impugnaturus iterum propositam opinionem, ac ipsius assertores, nõ eisdem rationibus in omnes, qui talia dicunt, vtendum esse demonstrat. ad cuius euidentiam supponendum, aliquos deduci ad errores propter dubitationes, quæ occurrunt, quas cũ soluere ignorauerint, in errores incidunt, aliqua vero in errores veniunt disputationis gratia, non ꝙ res sic se habere persuasum habeant, sed quia volunt positionẽ pertinaciter tueri, & omnibus modis, quibus pn̄t, tergiuersari: vt sit dicere propter proteruiam. cõtra primos igitur ait non esse occurendum, vt sermo refellatur eorum, sed vt sententiæ detegatur error, quo hallucinati à veritate, in hanc professionem deflexere. ad sanitatem. n. protinus redeunt, si veritas ipsis fuerit cõmmõstrata. contra vero secundos sermonis redargutionem, quæ in voce, nominibusq; consistit adhibendam esse ait. quippe cum non perinde sentiant, atq; loquuntur: & ita horum curatio est vocis redargutio. i. isti sola vocis redargutione indigent, q̄m horum dicta, nominibus, & oratione, voceq; tenus procedunt. vnde dicit {non est aũt idem disputationis modus ad omnes}. s. qui cuiusq; visi veritatem asserunt, & qui omnis contradictionis veritatem tuentur, sed diuersis rationibus in omnes, qui talia dicuntur, vtendum est. deinde exponit hos modos, & dicit {quidam. n. persuasione} qua. s. detegatur eorum error {indigent. quidam vi}. i. redargutione, q̄ nominibusq; consistit: deinde exponit hos per ordinem, & primo primos, & dicit {qui nanq; dubitando sic existimauerunt} vt omne visum sit verum, & contradictio sit de eodem, & non propter proteruiam sed quia dubitationes nesciebãt soluere {eorum ignoratio sanari facile põt non. n. orationi. sed menti est occurrẽdum} occurrere orationi est adhibere vim per certamẽ, & redargutionem, quæ consistit in disputatione. occurrere vero menti est errorem detegere argumenta, quibus dicuntur in errores, soluere. & quia soluere dubitationes, quæ ligant mentem & detegere errorem, facile fiunt, ideo ait eorum ignorationem sanari facile posse. deinde exponit secundos, & modum procedendi contra eos, & dicit {qui vero disputationis gratia ita dicunt}. s. ꝙ esse visum sit verum, & contradictio etiam, vt Protagoras {eorum est curatio redargutio orationis, quæ} curatio videlicet {in voce nominibusq; consistit} curatio, quæ in voce nominibusq; consistit, vt Alex. inquit, est disputatio, q̄ fit per certamen. Expositor autem per curationem, quæ in uoce, nominibusq; consistit, intelligit redargutionem, quæ accipit pro principio nomina aliquid determinatum significare: & sic oportet redire ad redargutionem, qua philosophus superius vsus est. vnde & Auer. ait cõtra eos, qui propter proteruiam tenent omne visum esse verũ, & etiam contradictionem, non posse loqui in hac quæstione, nisi prius uerificemus significationes nominũ, nam cum concesserunt nomina habere proprias significationes, tunc possibile erit disputare cum eis, & sic Expositor cum Auerroe voluit conuenire. Que Auerr. Comm. 19.

In ijs autem, qui dubitant, hæc opinio, quod contradictoria contrariaq; simul eidem insint, ex eo ex sensibilibus rebus orta est, quia contraria ex eodem fieri uidebant. Quod si impossibile est id fieri, quod non est, res antea similiter profecto erat utrumq;. quemadmodum & anaxagoras inquit quodlibet esse in quolibet, atq; democritus. etenim iste uacuum, atq; plenum in quauis esse parte censebat, & tamen horum alterum ens, alterum non ens esse dicebat.

Nunc qui res sic se habere putant, nec dicta pertinaciter tuentur, ij vnde in hanc opinionem, sentẽtiamq; processerint, docet, & ita exequitur de intento, & quia contra eos, qui in dictum errorem ex proteruia inciderunt, argumentum est supra inductum ex nominis significatione, ideo nunc tantum procedit contra eos, qui ex dubitatione in dictum errorem deuenerunt, & primo disputat contra eos, qui tuentur veritatem cõtradictionis, deinde suo loco contra eos, qui visa vera esse putabant. ergo primo præmittit eorum motiuum, & dicit {In ijs autem qui dubitant}. i. in ijs aũt qui vene

runt in supradictū errorem propter dubitationes {hęc opinio} videlicet {ꝙ contradictoria, contrariaq; simul eidem insint}.i.de eodem simul vera sint {ex eo ex sensibilibus orta est, quia contraria ex eodem fieri videbant} vtputa per modum generationis, & motus. appellat aūt hos Arist. dubitantes, qm̄ ratione, quæ probabilis videri poterat, in hanc persuasionē, qōnemq; ducti sunt, quapropter eosdē sanationi opportunos esse dixerat, dixit aūt contraria, qm̄ si cōtraria fiunt ex eodē. sequitur etiam vt contradictoria generentur ex eodem, nam semper alterum cōtrariorum est non alterū, verbi gratia videmus ex terra fieri aquam, quæ est frigida, & aerem, qui est calidus, cum calidum non sit frigidū, etiam ex terra fient contradictoria. deinde procedens ad eorum motiuum dici { Quòd si impossibile est id fieri, quod non est}.i.ꝙ si vera est illa sententia ex non ente nihil omnino fieri posse. hæc.n. omnium, qui de natura disputauerunt, communis sententia fuit {res antea similiter profecto erat vtrunq; }.i. ambo contraria, quæ ex terra fiunt, res præfuerūt, & entia, & res, ex qua contraria fiunt, oportet apud eos, vt prius in se habeāt ambo contraria, & eadem ratione contradictoria, nō aūt potest præhabere illa, nisi ambo ipsa prædicentur de ea re, ex qua fiunt ergo contradictoria, atq; contraria erunt simul vera de eodem. Quòd autem vtrunq; contrariorū, qd fit ex terra, vel ex alio quouis prius insit, probat, & dicit {quēadmodū & Anaxagoras inquit quodlibet esse in quolibet} & ita contraria, quæ fiunt, ex terra, ambo erūt entia in terra { Atq; Democritus} qui idem sentit {etenim iste vacuum atq; plenū in quauis parte}.i.corporis mixti {esse censebat} qm̄ ex quauis parte fieri vacuum, & plenum censebat {& tamen horum alterum ens, alterum non ens esse dicebat} & ita contradictoria. Democritus ergo qui plenum ens esse dicit, inane vero non ens, & omnia, ex quibus generatio fit, in omnibus pariter esse, consentaneum rationi facit, vt contradictio in cunctis rebus vera sit, nam vna quæq; res ₱m aliud eorū, quæ ipsi insunt, est ens.s. ₱m plenum, ₱m aliud, non ens, vtiq; ₱m inane. cæterū plenum ens, inane vero non ens à Democrito appellari solitum commemorat, forsitan, vt eius sententiæ turpitudinē aliquam innuat. nam cū statueret vacuum esse non ens, & ex non ente nihil fieri putaret, tamen ex vacuo cuncta fieri dicebat non minus q̄ ex pleno, cum inane vocaret non ens, nam generationem ex non ente fieri dabat, quod vt effugeret, mixtione dicebat generationem fieri: & non tantum ex vacuo ipso.

Ad eos igitur, qui ex his ita existimauerunt partim recte dicere, partim ignorare ipsos, dicemus. ens enim dupliciter dicitur, quare fieri quippiam ex non ente partim potest, partim non potest. & simul idem ens & non ens esse potest, non tamen eodem modo. etenim potentia quidem fit, ut idem sit contraria simul, actu autem nequaquam.

Cum assignasset motiuum eorum, qui cōtradictionis veritatem sustinent, nunc non concertando, & redarguendo, sed dissuadendo in eos differit, & dicit {Ad eos igitur, qui ex his}.s. dubitationibus {ita existimauerunt}.i. putauerunt contradictionis veritatem, vt puta non propter proteruiā in disserendo, sed propter ignorantiam soluendi dubitationes {dicemus ipsos partim recte dicere, partim ignorare} & reddit rationem, & dicit {ens enim dupliciter dicitur} subaudi & non ens ēt dupliciter dicitur. & qm̄ multiplex in vno sensu est verum, in alio non, ideo concludens solutionem in communi, dicit {quare fieri quippiā ex nō ente partim pōt, partim nō pōt & simul idē ens, & non ens, esse potest, vt puta id ex quo contraria fiunt. non tn̄ eodem mō} vt terra est potentia calidum & humidū. actu vero nō nisi corpus frigidum, ideo subdit {etenim potentia quidem fit, vt idem sit contraria simul} veluti tepidum potētia est calidum & frigidum {actu autem nequaq̄} vn̄ quia non ens est duplex, quoddam, ꝙ omnino nihil est aliud est quidem potentia, sed qm̄ non est actu, iccirco dicitur non ens. quod enim potentia est ens, id qm̄ in confinio eius est, quod actu est, & omnino non entis est, quodammodo ens est, quodammodo non ens & ex sic non ente generatio est, non tamen ex proprie & simpliciter non ente. nec quod isti aiunt quicq̄ prohibet aliquid esse, & idem non esse. at non secundum idem fieri potest, vt idem sit, & non sit, sed ₱m diuersa, non.n. aliquid est potentia, & non est potentia, uel aliquid est actu & non est actu, sed ₱m diuersas rationes aliquid est, & idem non est, potentia quidem est, actu vero non est. quæ diuersæ rationes sunt. Quare in hoc ipso non erit contradictio: cum contradictio sit eiusdem & ₱m idem. non.n. est absurdum dictu, vt idem sit potentia contraria, cum actu fieri nequeat. qm̄ materia eadem res opposita potentia est, quæ quidem actu esse non pōt, eadem tn̄ ex parte seruat vtrunq;. neq;.n. cum actu existit iam, potentiam amisit. Qm̄ de his satis dilucide quinto physicæ auscultationis disputatum est ideo de his actenus, illud autem quod Iuniores dicunt Aristo. esse locutum de potentia subiectiua, & de actu formali, non est absq; dubitatione, primo quidē quia fortasse Arist. non nouit potentiam obiectiuam esse diuersam à potētia subiectiua, nec actu formalē ab actu existentium, vt ipsi, loquuntur deinde. quia si materia esset potentia subiectiua, non esset formaliter opposita, sed subiectum oppositorum potentia, ad quod est opposita potentia subiectiua, nunq̄ erit aliquod illorū formaliter. non enim superficies erit potentia albedo, sed potentia alba, sic materia nō erit potentia ignis, sed ignea. qm̄ est subiectum aptum recipere formam ignis cum igitur ens in potentia sit potentia contraria, oportet vt ipsum formaliter sic aliquando ipsa contraria saltem vicissim. nō potest autem materia aliquando esse contraria, nisi sit ens in potentia obiectiua, & contraria confuerint actu. in actu existētiæ. ergo apud Arist. idem est ens in potentia obiectiua, & in potentia subiectiua: sed horum dilucidatio petenda est ab auscultatorijs libris. *Quæ Auerr. Com. 6. 52.*

Et insuper eos admonebimus et ad aliam in ratione rerum substantiā esse existimare, cui neq; motio, neq; corruptio penitus, neq; generatio competit.

Affert scd̄am solutionē, quæ datur per instantiā, asserens eos esse mouendos ne ea tantum esse putent, q̄ oriuntur, & occidunt, sed esse etiam alia entia ingenita & immortalia, motionisq; immunia, quibus nunq̄ insunt opposita, siquidem ne mutantur quidem omnino, nec ex ipsis quicq̄ efficitur, quales sunt diuinæ substantiæ: vnde dicit {Et insuper eos admonebimus & ad aliam in ratione rerum substantiam esse existimare, cui neq; motio, neq; corruptio, penitus, neq; generatio cōpetit} qua substantia posita, patet fieri non posse ex eorum ratione, vt tali substantiæ insint opposita, cum ex ea nihil fiat: nec ipsa fiat. hanc autem responsionem at

tulit

Que Auerr. Comm. 20. tulit propter Platonicos, vt Auer. inquit, qui substantiam aliam à sensibilibus posuerunt motus, generationis, atq; corruptionis expertem omnino: vt ideam, de qua dantur definitiones, & fiunt demonstrationes, vt certa scientia habeatur, cum de sensibilibus pp mutabilitatem, contrarietatisq; permixtionem scientia haberi non possit. Expositor vero primam solutionem longe magis laudauit.

TEX. 21. *Similiter autem & opinio nõnullorum de ea ueritate, quæ in apparentibus rebus consistit, ex sensibilibus oritur. nõ enim uerũ ipsum multitudine, neq; paucitate discerni oportere censent. uelut cum idem alijs dulce, alijs amarum gustantibus esse uidetur nam si omnes ægrotarent, aut omnes insani essent, duo uero uel tres ualetudinem, aut mentem haberent, hi quidem ægrotare uiderentur. cæteri uero nequaquam.*

Velut. τὸ δ' αὐτὸ. Hoc autem. Nam. ὥστε. Quare. Quoniam.

Nunc transit ad eos, qui dicebant omne visum verum esse, non ꝙ hoc ob certamen in differendo pertinaciter sustinerent, sed quia ignorarent dubitationũ dilutionem, vnde dicit{similiter autem & opinio nonnullorũ de ea veritate, quæ in apparentibus rebus consistit}.i. quę est de omni viso ꝙ sit verum {sensibilibus oritur} quemadmodum opinio, quæ est de veritate cõtradictionis, profecta est erroris causa à sensibilibus, quæ oriuntur, & occidunt. nam quemadmodum veritas contradictionis ex eo oriebatur, quia videbant ex eodem opposita generari, si veritas apparẽtium ex eo oritur, quia de eodem sensibili habẽtur oppositæ opiniones. De eodem. n. gustabili videmus alijs dulce, alijs amarum videri. deinde remouet tacitam responsionẽ quæ est, vt verum iudicium de sensibilibus habeantur, quod accipitur à pluribus, & de veritate etiam id verũ est censendum, quod opinantur plures. & ita non sequitur omne visum esse verum, sed ꝙ videtur pluribus. Primo ergo affert hanc responsionem sub nota refutationis, & dicit{non. n. ipsum verũ multitudine, neq; paucitate diceni oportere censent} vt quidam asserunt, qui opinantur verum esse, quod omnibus vel pluribus videtur, falsum autem quod nulli, vel paucis {velut cũ idem alijs dulce, alijs amarum gustantibus esse videt͂} non est dicendum illud esse dulce, quod omnibus, vel pluribus apparet dulce, amarum vero quod omnibus vel pluribus etiã tale apparet. & affert causam, & dicit {nam si omnes ægrotarẽt}.s. febre biliosa {aut omnes essent insani} non potentes. s. discernere verũ {duo vero, aut tres valetudinem, aut mentem haberent, hi quidem}.s. pauci, qui sanum gustum haberent {ægrotare viderentur} iudicando quod dulce est, esse dulce {cæteri vero}.s. plures, qui iudicarent dulce esse amarum ꝓpter linguam, quæ rubra bili affecta est, cum sint plures {nõ viderentur} ægrotare: sed sani esse. qm̃ præ multitudine talium, iudicium eorum præferretur, & ita fieret, vt sani reputarentur. cum salubritate, & præferentia iudicij hõ censeatur sanus. non ergo multitudine, & paucitate visorũm veritas est dijudicanda. hoc pacto authores apparentiarum responsionem illam tacitam refutarunt.

Præterea compluribus cæterorum animalium contraria de eisdem apparent, & etiam nobis.

Cum proposuisset opinionem de veritate apparentiarum esse ortam ex sensibilibus, & assignasset primũ exẽplũ ex gusto nostro, ex quo clare patet nobis emergere oppositas opiniones, quatenus idem apparet alijs dulce alijs amarum, nunc affert ſm exemplum: ex quo etiam declarabitur idem sensibile alijs dulce, alijs amarum videri, & dicit{præterea compluribus cæterorũ animalium contraria de eisdem apparẽt, & etiã nobis} vt oliuæ ramus esse potest nobis exemplo, qui aĩalibus ipsum depascentibus dulcis est, idem nobis hominibus amarus. Insuper ramus rubi capris est iucundissimus, hominibus autem amarus: & centum talia.

Et insuper cuiq; ad seipsum non eadem semper sensu uidentur. quænam igitur horum uera sint, aut falsa, incertum est sane. non. n. hæc magis uera q̃ hæc sunt, sed æque.

Quod de eisdem sensibilibus contrariæ opiniones sint, etiam probat exemplo sumpto à nobis. nam idẽ homo in diuersis tẽporibus differenter de sensibilibus iudicat, quod enim nunc videtur dulce, atq; sapidum, alio tempore videtur amarum, atq; insipidũ: vnde {Et insuper cuiq; ad seipsum non eadem semper sensu videntur} sed subaudi diuersis temporibus diuersa. & ꝓpterea concludit{quęnam igitur horum vera sint, aut falsa, incertum est sane} non. n. potest certa rõ assignari, qua fiat manifestum, quæ harum opinionum sit vera, aut quæ sit falsa. quia non magis vna earum videtur vera vni q̃ altera alteri {Sed æque} quælibet. s. erit æqualiter vera, vel æqualiter falsa. Hinc orta fuit sentẽtia de visis, videlicet ꝙ omne visum sit verum. vnde & Auer. sic dicit, & cum ita sit, tunc sensibilia nõ habent in se ipsis veritatem comprehẽsibilem, sed sunt sic vel aliter secundum comprehendens, hoc est ex parte differentiæ eorum, qui comprehendunt. Que Auerr. Comm. 21.

Quapropter Democritus ait, aut nihil esse uerum, aut nobis incertum.

Notatis huiusmodi discriminibus, affert nunc opiniones, quæ ex his argumentis emerserunt, & primo assignat sententiam Democriti, & dicit {Quapropter Democritus ait, aut nihil esse verum aut} si verum est {nobis} est {incertum} atq; incognitum: propterea ꝙ similiter sese habeãt in opposita qui de sensibilibus opinantur: vnde Auer. dicit sic, & ideo dixit Democritus fieri ex hoc alterum duorum, aut, vt nihil habeat veritatem in se extra animam, aut vt nõ comprehendatur aliquo modo: hæc est opinio Democriti: quam Expositor ex eo persuadet, quia nostra cognitio certa accipitur ex iudicio sensuum. At sensuum iudicium non est certum, cum sensus non semper eodem modo iudicet. Que Auerr. Comm. 21.

Quia uero uniuersaliter existimabant prudentiam esse sensum. & quod apparet per sensum, hanc alterationem esse, ex necessitate uerum esse dicunt,

Cũ explicasset omne visum esse verum, & hanc opinionem esse ortam ẽt ex sensibilibus, veluti ea positio, quæ est de veritate cõtradictionis, nunc affert causam dictæ opinionis at iuxta hanc expositionem Arist. facit enthymema cuius antecedẽs est vna copulatiua, cuius primam partem assignat, & dicit{Quia vero vniuersaliter} subaudi qui tuentur veritatem visorum {existimabant prudentiam}.i. iudicium quo veritas dijudicatur {esse sensum}.i. cognitionem sensitiuam, quæ dicitur sensatio: deinde affert secundam partem, & dicit {& ꝙ apparet per sensum}.i. & existimabant econuerso sensationem {esse hanc alterationem}.s. quæ est prudẽtia, q. d. quia crediderunt iudicium, quo veritas dijudicatur esse sensationem, & econuerso sensationem esse iu-

dicium, quo veritas iudicatur, tunc dat ex hoc antecedente conclusionem, & dicit {ex necessitate} id omne, quod ẽm sensum apparet {verum esse dicunt} Vt sit syllogismus ad hunc modum, prudentia est vera: omne uisum est prudentia: omne igitur visum est verum, accepit aũt prudentiam pro iudicio, quo veritas discernitur à falso, & accepit etiam maiorem in cõuersione, vt innueret veritatem eius propositionis, quæ pro maiore accipitur. Alex. autem legit hanc dictionem hoc pacto { omnino aũt, qm̃ prudentiam sensum esse, hunc autem alterationem esse putarunt, ideo id, quod sensu videtur, necessario verum inquiunt esse} & tunc dictionem hanc sic inducit, quoniam eadem neq; omnibus, neq; eisdem semper similiter videntur. sed alia alijs, & eisdem diuersis temporibus diuersa, quod cuiq; videretur, id illi verum esse putabant. & tunc iuxta hãc expositionem enthymema accipit pro antecedente duas propositiones, quæ valent vni copulatiuæ, quarum primam affert, & dicit {omnino autem qm̃ prudentiam sensum esse} subaudi putarunt, hæc est prima, deinde affert secundam, & dicit {hunc autem}. i. & hunc sensum {alterationem esse putarunt} qm̃, vt Alex. inquit, huiusmodi comprehensionem fieri hominibus à sensibilibus alteratis existimarunt. nam vt sensus patitur, sic sensibilia, quibus sensus ipse disponitur, à sensu patiuntur apud eos. Ideo ex hoc antecedente copulatiuo, dat consequens, & dicit {ideo id, quod sensu videtur}. i. ideo omne visum {necessario verum inquiunt, esse} & ita textus pốt sic resolui ad artem prioristicam, prudentia est sensus: verum est, quod prudentiæ videtur igitur verum est, quod videtur sensui. Sed tunc iuxta hãc expositionem secunda propositio videtur superflua, cum nõ faciat nec ad sylľm, nec ad ꝓ sylľm, fortasse diceret Alex. secũdam propositionem esse superfluam ad syllogismum, non autem ad terminum, ex quo fit syllogismus, qm̃ per secundam propositionem exponitur quid sit intelligendum per sensum, nam sensus potest accipi pro potentia sensitiua, & pro actu, qui est alteratio facta à sensibilibus, vt igitur innueret se per sensum intelligere non potentiam sensitiuã, sed actum, qui est sensatio ipsa. nam prudentia non est potentia sensitiua, sed sensatio, ideo attulit secundam propositionem. Prima nostra expositio satis admodum consonat verbis græcis nostri codicis. Hanc vero Alex. expositionem Argyropilus in suis translationibus secutus est. Auer. aũt per prudentiam intellectum. i. intellectionem exponit & ideo ait, & causa erroris eorum est, quia existimabãt ꝙ intellectus sit sensus. i. ꝙ intellectio sit sensatio, & ꝙ non discrepent in aliquo, & opinabantur ꝙ scientia necessaria comprehendatur, sensu, & cum viderunt ꝙ sensibilia habeant dispositiones diuersas apud sensum, crediderunt nullam scientiam esse necessariã omnino, sed ꝙ omne visum sit verum & falsum. hec Auer. cuius expositio dictioni nostræ aptari non pốt, licet sit verũ id, quod dicit. Expositor aũt per prudentiam indifferẽter exponit sapientiam, vel scientiam, & iuxta eius expositionem ratio pốt sic componi, omnis cognitio sensitiua est de necessitate vera: omnis sapiẽtia vel sciẽtia est cognitio sensitiua: igitur omnis sapientia vel sciẽtia est de necessitate vera. de ratione primo tangit minorem & dicit {omnino aũt, qm̃ prudentiam}. i. omnem intellectualem cognitionem {sensum esse}. s. putarunt, hæc est minor. Maior vero pốt sic prosyllogizari oĩs, alteratio facta à sensibilibus est necessario vera quoniã correspondet sensibilibus, à quibus poficiscitur: sensatio est alteratio, q̃ fit à sensibilibus: ergo sensatio est oĩno vera. de prosyllogismo tangit minorem, & dicit {hũc aũt sensum}. s. hoc est sensationem autem oẽm {putarunt} esse alterationem, quæ videlicet fit a sensibilibus igitur sensatio est ex necessitate vera, deinde affert cõclusionẽ syllogismi principalis, & dicit {ideo id, quod sensu videtur, necessario verum inquiunt esse} Quę expositio satis bene pốt dictioni accommodari. Ostendit aũt Expositor hanc rõnem non valere, primo quia nõ distinguit inter sensationem, & intellectionem, deinde quia supponit iudicium sensus nunquam decipi, quod falsum est, qm̃ plerunq; decipitur & circa cõia sensibilia, & circa sensibilia per accidens. Insuper ẽt circa propria sensibilia nonnunq̃ fallitur, aut ꝑ improportionem, quam habet ad ea, aut propter indispositionem instrumentarij sensorij, hinc fit, vt sensus iterdum iudicet de ipsis sensibilibus aliter q̃ sint in re. non ergo necessario omne visum est verum.

Ex his enim & Empedocles, & Democritus, ac cæterorũ, ut simpliciter dicam, unusquisq; talibus opinionibus obnoxij sane fuere. etenim Empedocles mutato habitu, prudentiam mutari dicit cum inquit,

Ad præsens hominum crescit sapientia semper. Et alio rursus in loco dicit,

Vt uario semper mutatur corpore quisq;,
Sic sapere est illi mutato, ac mente moueri.

Nunc eorum opiniones recitat, qui motiuis assignatis adhæserunt, & vt Alex. inquit, hic docet eos, qui prudentiã sensum esse putarunt, ac tradiderunt. &, vt Expositor recte inquit, quæcunq; narrat de mẽte eorum in duo tendere videntur, & ꝙ intellectus sit idẽ, quod sensus, vt colligat intelligentiam esse sensationem, & ꝙ ipsum visum sit verum: recitat aũt opiniones diuersorum authorum, & primo illam Empedoclis, quam Democritus Abderita sectatus est, & dicit {Ex his enim & Empedocles, &} eius sectator {Democritus, ac cæterorum (vt simpliciter dicam) vnusquisq; talibus opinionibus} quæ sunt de veritate contradictionis, & de veritate apparentium {obnoxij} atq; obedientes {sane fuere} dico {ex his}. s. motiuis, causisq; assignatis. nam idcirco in hanc sententiam euenerunt, quia putabant prudentia fungi idem esse, quod sentire. prudentiam aũt veritatis esse cognitricem, & demonstrat in hac sententia fuisse Empedoclem ex ipsius dictis: & dicit {Empedocles. n. habitu mutato}. i. dispositione corporis mutata {prudentiã dicit mutari} quasi innuat intellectũ, cuius opus est ipsa prudentia, sequi habitudinem corporis, quemadmodum & ipse sensus. vel per habitũ, vt Alex. inquit, alterationem intelligit, q. d. vt homines alterantur (quod efficitur à sensibilibus) sic itẽ sapiunt, & opinantur. vel per habitum (vt idem Alex.) intelligit habitum, quem obtinẽt ex crebris actibus sentiendi, quo videlicet habitu fit, vt sic, aut sic sentiendo, de re ipsa opinentur. deinde affert carmen Empedoclis, & dicit {Cũ inquit Ad præsens hominum crescit sapientia semper} verbum {sapientia} in græco carmine μῆτις legitur, cõsilium, quod prudentia dicitur interpretatur Alex. nã consilium proprium est sensus, nec ab ratione, qm̃ ẽm id, quod inest, apparetq; efficitur hominibus prudentia, veritatisq; cõprehensio. dixit aũt {ad præsens} quia prudentia crescit in hominibus { ad præsens } hoc est per hoc ꝙ aliquid noui incipit inesse homini pro præ-

Dubitatio.

Qua Auerr. Com. 21.

ſenti tempore: quod idem carmine illo ſtatim, quod ſubiungit, ſignificat, & dicit,

Et vario ſemper mutatur corpore quiſq;,

Sic ſapere eſt illi mutato, ac mente moueri.

Ecce quõ per habitum alteratione intelligit, quaſi velit dicere, vt homines alterantur (quod efficitur à ſenſibilibus) ſic item ſapiunt, & opinantur. & iõ ait {&} vt {quiſque vario ſemper corpore}. i. alterato ſemp corpore {mutatur} ſic {ſapere. ac mente moueri}. i. ipſum intelligere {illi}. ſ. homini {mutato} ſm corpus {eſt}. i. aduenit. ergo per habitum intelligit alterationem: qua corpus mutatur in dies. ſm enim diſpoſitiones pſentes noua conſilia, nouæq; voluntates, ac deliberationes, ſiue nouæ prudentiæ hominibus increſcunt: quaſi conſilium & prudentia, atque ſapere ſequantur ſolam alterationem corporis, quæ varia eſt pro pñtia variarum rerum quæ in dies occurrunt. non aũt vim aliquam intellectualem in hoĩe, quę ſit pręter ſenſum.

Que Auerr. Comm. 21. Auerroes aũt per habitum, exponit temperaturam, quæ à medicis dr̃ complexio. Empedocles. n. dicebat varios intellectus habere diuerſa iudicia, & ꝙ vnuſquiſque intellectus propriam ſequatur complexionẽ: & iõ dixit eum, qui mutatur de vna complexione in al teram, trãſmutari de vno intellectu in alterum. Et afQue Auerr. Comm. 150. fert Auer. ſignum, quo mouebatur Empe. ex infirmis, qui mutant intellectum mutatione complexionis. ſed vtrum per habitum ſit intelligẽda complexio, fortaſſe dicemus poſtmodum. illud tamẽ nolo te ignorare hoc eſſe declaratum lib. ſecundo de Anima.

Et Parmenides eodem etiam modo dicit,
Namq;, ut quiſq; ſuam retinet per membra reflexa
Temperiem, ſic mente ualet mortalis ubiq;.

Idem enim quod quidem ſapit membrorum natura hominibus, & omnibus, & omni. quod. n. eſt amplius, intellectus dicitur.

Adducit tertio opinionem Parmenidis, vt oſtendat eum cum antedicta opinione conuenire, & dicit {Et Parmenides eodem etiã modo dicit} de intellectu, vt dixerunt Empedocles, & Democritus, cuius carmẽ referẽs inquit {Nãq; vt quiſq; ſuam retinet per membra reflexa Temperiem}. i. complexionem, & temperamẽtum {ſic mortalis vbiq;}. i. quilibet {mẽte valet} hoc eſt ſic afficitur in ſapientia, conſilio, & intellectu. ergo qualis eſt cuiq; corporis temperatura, & habitus, talis in eo ſequitur prudentia, quaſi velis vt prudentia quo temperamentum corporis ducit, eo conſequatur, & alterationis, quæ à ſenſibilibus efficitur, aſſecla comeſq; ſit. deinde oſtendit idem ſignificari ab eodem Parmenide, & dicit {Idem. n.} ſubaudi ſignificauit Parmenides in alio loco, cum inquit {quod quidem ſapit membrorum natura in hominibus} quaſi velit, vt membrorum natura. i. temperamentum ſit id, quod ſapit in hominibus, & idem ſignificauit in alio loco, cum ait {& omnibus, & omni} vel vt dictio Alex. habebat {& omnino in cunctis} ſubaudi natura eſt quæ ſapit & affert cauſam, & dicit {quod enim eſt amplius}. i. quod. n. eſt ſupremum omnino in cunctis {intellectus dicitur}. ſ. in ipſo homine cui ſapere ipſum & opinari ex corporis temperamento pendet, & ſecundum id fit, quod in corporis diſpoſitione amplius eſt, & exuperat. ergo Parmenides: vt varijs locis colligitur, mentem voluit eſſe naturam ſiue complexionem, quæ eadem ſenſus ipſe eſt. alius quidam legit ſic {quod quidem ſapit, homini bus} eſt {membrorum natura, & omnibus}. ſ. partibus hominis {& omni}. i. & vniuerſo. verum quod in homine plus eſt, dicitur intellectus, & in partibus hominis, in toto vero dicitur natura. ergo idẽ eſt intellectus, & natura, hominibus quidem & partibus hominis, quod amplius eſt, dicitur intellectus, in vniuerſo vero dicitur Deus, ſed ſiue Deus, ſiue intellectus dicatur, natura eſt, & temperamentum membrorum. & ſic ſenſus ipſe videbitur eſſe. Expoſitor legit alio modo, ſed re vera expoſitiones omnes ſunt obſcuræ, etſi dictio Alex. ita fuerit, vt ait, Alex. dubio procul recte expoſuit, Nolo tamen ignores Argyropylum virum alioquin doctiſſimum, atq; diſertiſſimum, ita per carmen verba hæc in latinum vertiſſe {idem & hoc poſt eiuſdem}. ſ. Parmenidis ſubaudi verbis interpoſitis ait, {plurima id cunctis mens eſt mortalibus æque} per quæ dat intelligere mentem plurimam eſſe in cunctis quæ vtuntur operibus conſilij, & prudẽtiæ {æque} qm̃ in cunctis eſt temperatura, licet nomine diſcrepet, quia, vt Expoſitor ait in partibus mundi dr̃ natura, in vniuerſo Deus, at in homnibus intellectus, in omnibus tñ talibus eſt natura ſiue temperatura, vt Auer. inquit, que ſecundum complexionem, atq; cõpoſitionẽ dicitur in hominibus intellectus. hæc ſunt, q̃ habentur de huiuſmodi dictione. Que Auerr. Comm. 21.

Anaxagoræ etiam ſententia recenſetur ad nonnullos ſuos familiares, talia ipſis fore entia, qualia utiq; exiſtimabunt.

Adducit quarto opinionem Anaxagoræ, vt oſtendat eum cum antedicta poſitione etiam conuenire, & Argyropylus verbum πρὸσ pro à vel ab ſic tranſtulit {Anaxagoræ etiam ſententia} talis {recenſetur à quodam familiarium} Alex. vero legit πρὸσ pro ad, ſed cõuertitur {ad} in caſu datiuo hoc pacto, Anaxagoræ ẽt ſententia recenſetur, qua ſuis familiaribus, diſcipuliſq; breuiter quid de re hac ſentiret expoſuit, dicens {talia ipſis fore entia, qualia vtiq; exiſtimabunt} dicere autẽ, vt Alex. inquit, talia cuiq; erunt, qualia exiſtimabit, hominis eſt, qui omnem opinionẽ verã eſſe ſtatuit, & res tales eſſe, quales eſſe vidẽtur. quo fit, ut omnis opinio ſit vera apud Anaxagoram, atq; omne viſum verum.

Aiunt inſuper & Homerum uideri huiuſmodi opinionem habere, quòd Hectorem fecerit quaſi mente dimotum ex ictũ iacere aliud ſapientem, propterea quòd ſapiunt quidem & ij, qui mente ſunt dimoti, ſed nõ eadem. patet igitur, ſi utraq; prudentia ſit, & entia ita ſimul, & non ita ſe habere.

Vltimo adducit opinionem Homeri, quẽ huic opinioni aſtipulari ait, & dicit {Aiunt inſuper & Homerum huiuſmodi opinionẽ habere, ꝙ Hectorem fecerit quaſi mẽte dimotũ} huc eſt ſemotũ mẽte {ex ictu}. i. ex accepto vulnere {iacere aliud ſapiẽtẽ} vbi Ariſto. Hectorẽ ſæpe dicit, ſed alia ſapere {ꝓpea} vt inquit {ꝙ ſapiunt quidẽ & ij, qui mente ſunt dimoti} quaſi nihilominus prudentiæ ſit eius, qui eſt mentis emotæ, tunc concludit propoſitum apud Homerum, & dicit {patet igitur, ſi vtraq; prudentia ſit}. i. ſi etiam in ſani ſapiunt. ſapere autem eſt verum cognoſcere, etiam inſani verũ cognoſcent. ꝙ ſi inſani prudentiam habeant, verumq; cognoſcant {patet igitur & entia ita ſimul, & non ita ſe habere}. i. vt res ſimul ſic, & non ſic ſe habeant. Dixit aũt {aiunt inſuper & Homerum} qm̃ ex aliorum ſententia ita Homerum intellexiſſe autumat. per q̃ patet Ariſto. ſuperius per habitum intellexiſſe tẽperaturam, nam & ſenſus, & intellectus apud hos authores tem-

peratura sunt quædam. non enim isti cognouerunt essentiam intellectus, qui substantia est deforis accedēs temperaturæ, & vtens corpore ad sui opiniones.

Certe id, quod emergit, absurdissimū quoq; est. si enim qui maxime uerum perspicere possunt (sunt autem ij, qui maxime quærunt hoc ipsum, & amant) tales opiniones habeant, & hæc de ueritate dicant, quonam pacto non censent dolore afficere eos, qui philosophari aggrediuntur? quærere nanque ueritatem perinde erit, atq; si uolantia quispiam persequatur.

Nō censent dolore afficere. οὐκ ἄξιον ἀθυμῆσαι. Non dignum tristari. Non concidet animus. Non deficiet animus.

Disputat ijs, & veterum opinionibus expositis de rerum iudicio, & comprehensione veritatis, ex magnorum horum virorū controuersia ostendit alienū quod dā ac difficillimū sequi, & dicit {Certe id, quod emergit} subaudi ex hac magnorum virorum controuersia {absurdissimum quoq; est} deinde exponit huiusmodi absurdum, & dicit {si.n. qui} omniū.s. {maxime verum perspicere possunt} & interponens horum expositionem dicit {sunt autem ij, qui maxime}.s. omnium {quærunt hoc ipsum}.s. verum.s. tanq̃ suæ vitæ scopō ac finem {& amāt} hoc ipsum verū {ij tales opiniones habeant, & hæc de veritate dicant} eiusq; cognitione tradiderunt {quo nam pacto non censent dolore afficere eos, qui philosophari aggrediuntur?} verba illa {non censent dolore afficere} ad verbum sic leguntur in Græco, οὐκ ἄξιον ἀθυμῆσαι, hoc est non dignum est tristari eos, qui philosophari aggrediuntur.i. quo nam modo non concedet, deficietq; animus eorum, qui nouitij ad philosophandum accedunt. deinde per quoddam simile hoc esse absurdum exponit, & dicit {quærere nanq; veritatē perinde erit, atq; si volātia quispiā persequatur}.s. pedibus. nam, vt volantia nemo pedibus consequitur (hoc est.n. impossibile conari) sic qui philosophiæ operam nauare voluerint, rem quandam impossibilem, & inaccessam aggredi videntur. nam si cum ipsa philosophia, quæ nihil aliud pollicetur quam rerum cognitionem, veritatisq; in ipsis delitescentis notitiam, cognitio ipsa rerum, veritatisq; notitia tam incerta est, ac tot difficultatibus plena, vt qui diutissime in ea versati sunt, infinita discordia laborent, cur non deortabitur omnes, qui eam aggredi volunt? certe deterrebit omnes philosophari cupientes.

Causa uero opinionis ipsis fuit, nam de rebus quidem ueritatem considerabant, res tamen ipsas sensibiles esse putabāt duntaxat. In his autem plurima indefiniti natura, & rei, quæ hoc pacto est, ut diximus est, quare uerisimiliter quidem, non autem uera dicunt. sic enim magis dicere decet, q̃ ut Epicharmus, in Xenophanem dicit.

His explicatis, cum nos negotij suscepti difficultatis, admonuisset, nunc caput, & fontem detegere conatur, vnde eorum error emanauerit, qui sapere hoc esse censebant, quod sentire, & omnē opinionem, omneq; visum verum esse putabant, in qua opinione, vt diximus, fuit Protagoras, docuitq; in hanc sententiam Empedoclē, & Parmenidem, Democritumq; ac Anaxagoram iuisse, ideo assignans erroris eorum causam, ex parte rerum sensibilium, quas solas ponebant, dicit {Causa vero opinionis ipsis fuit nā de rebus quidē veritatem considerabant} hoc est qm̄ à rebus ipsis veritatem perspiciebant. Cum.n. res sit naturaliter prior veritate ipsa, oportet dispositionem veritatis sequi rerum dispositionem. Tunc ad causam, qua de veritate disquirentes errauerūt transit, & dicit {res tamen ipsas sensibiles esse putabant duntaxat} & ita omnem veritatem iudicabant ex natura rerum sensibilium, vt sit syllogismus, à rebus veritas accipitur: sola sensibilia sunt res: ergo à solis sensibilibus accipitur veritas. deinde transit ad probandum veritatis incertitudinem, & rō potest sic ad artem prioristicā resolui: in quibus est materia, & potentia, veritas est omnino incerta: sensibilia sunt ea, in quibus est materia, & potentia: igitur in ipsis sensibilibus veritas est omnino incerte. affert minorem, & dicit {In his autem}.i. sed sensibilia sunt in quibus {est plurima indefiniti natura} idest materia {&} est plurima.s. natura {rei, quæ hoc pacto est} vt diximus, hoc est & plurima potentia. materiam nanq; appellat indefinitum, siue indefiniti naturam. potentiam vero materiæ appellat rē, quę hoc pacto est, qm̄ quodammodo, est, quodammodo non est. est.n. in confinio eius, quod est proprie ens.i. entis in actu, & prorsus non entis. Maiorem non probauit, qm̄ alibi perspicua est. Nam, ut alias dixit, materia, quæ quantum est ex se non determinatur ad vnum, facit, vt esse rerum sensibilium sit indefinitum, atq; incertū. Similiter etiam potentia. cum. n. potentia materiæ sit multarum formarum, efficit, vt rerum sensibiliū natura sit penitus incerta. recte ergo dictum est, in quibus est materia & potentia, veritatem omnino esse incertam. Quo fit, vt non sit mirum, si sensibilia non determinatam cognitionem ingerant sensibus ipsis: sed his hoc pacto, alijs aliter. Ideo concludit {quare} prænarrati authores {verisimiliter quidem, non autem vera dicunt} verisimiliter quidem, quatenus loquuntur consequenter ad ea, quę ipsi asserunt. qui.n. de huiusmodi entibus verba faciunt, merito consequenter talia esse dicunt, vt ipsorū quiditas definitione nihil determinate dicatur esse. nō vera autem, qm̄ de entibus non vera dicunt. neq;.n. cūcta entia talia sunt, nec sensibilia per omnia fluunt, cōtinenterq; mutantur. nam, vt Alex. inquit, in ipsis forma manet, quiescitq; fluente subiecta materia. deinde corrigit obiter temeritatem Epicharmi poetæ comici, qui maledictis, & calumnijs Xenophanē incessit, dum ipsum, quo quædam ignorasset cauillo perstringens, refelleret, & dicit {sic.n.}.s. de istis philosophis modeste.s. ꝙ probabilia, non autem vera dixerint {magis dicere decet, q̃ vt Epicharmus in Xenophanē dixit} qui immodeste Xenophanem maledictis, & calumnijs incessit. Per quæ pulchrum præceptum voluit innuere videlicet non esse repellendos authores opinionum maledictis & calumnijs, sed decenter, ac modeste. nō expressit autem Aristo. nec Alex. illud Xenophanis, in ꝙ calumniis, & maledictis Epicharmus incessit, & nos non curemus illud explicare. qm̄ non facit ad intellectum verborum Aristo. Illud vero, quod Alex. inquit sensibilia non fluere per omnia. quoniam, forma manet quiescitque fluente subiecta materia, quæstione nō parua dignum est. nā potius formæ fluunt, & refluunt materia ipsa permanente vna, atque eadem numero, vt in physica auscultatione dictum est. Fortasse Alexā. illud dicit, quatenus forma, est potentia vniuersalis, apta scilicet generare notionem in anima, quæ repræsentat quoddam commune pluribus. At materia est vna numero, & ex se singularis, cuius notio est apta repræsentare, nisi vnam materiam numero: quæ per varias dispositiones, quibus afficitur, continuo fluit, & refluit sub vna formæ specie semper manente, atq; quiescente.

Præceptum in refutationibus.

Præ-

Præterea omnem hanc naturam mutationem subire, & de eo, quod mutatur, nihil uere dici uidentes, circa id, quod omni ex parte mutatur, nihil uere dici posse arbitrabantur. Et hac.n. existimatione illa summa opinio dictorum pullulauit, quã Heracliti sequaces, atq; Cratylus habebat.

Cum ex parte rerum sensibilium, quæ cognoscũtur assignasset primam causam, nunc ex parte earundem affert secundam, & syllogismus componitur hoc pacto, de nullo, quod continuo mutatur, aliquid vere dici potest: omne sensibile continuo mutatur: igitur de nullo sensibili vere aliquid dici potest. Primo affert minorem, & dicit {Præterea omnem hanc naturam}.i. omne naturale ens atq; materiale & sensibile, accepit .n. naturam pro ente naturali, quod est tũ materiale, tum sensibile {mutationem} subaudi continuã {subire videntes} hæc est minor. Deinde accepit maiorem, & dicit {& de eo, quod mutatur} subaudi continue {nihil vere dici videntes} hæc est maior, vbi terminatur suspensio, deinde affert conclusionem cũ repetitione minoris, & dicit {circa id, quod omni ex parte mutatur}.i. circa ens naturale, materiale, atq; sensibile. quod continue mutatur {nihil vere dici posse arbitrabantur} hæc est conclusio cum repetitione minoris. Maiorem huius syllogismi Alexan. probauit ex eo, quia omne id, quod mutatur continuo, semper decidit, & nũquam in eadem natura perstat: quod Expositor exemplo demonstrauit, qm̃ de eo quod mutatur de albedine in nigredinẽ, quatenus mutatur, nihil vere dicitur, qm̃ nec album, nec nigrum affirmatur. Minorem etiam ostendit Alex. quoniã in rebus sensibilibus materia continetur, quæ sub formis continuo fluit, ac refluit, ita vt in ea nihil sit fixum, nihil permanens, nihil quoque stabile, quibus fit, vt nihil de sensibilibus sit determinate verum dicere. Quare euenit, vt veritas propositum non sequatur modũ essendi determinatũ in rebus, sed potius id, quod apparet cognoscenti, vt sit verum, quod solum apparet alicui cognoscenti, & falsum, quod alicui cognoscenti falsum apparet. Ideo dicit {ex hanc.n. existimatione}.i. argumentatione {dictorũ}.s. Philosophorum {illa summa} atq; extrema {opinio pullulauit, quam Heracliti sequaces, atque Cratyllus habebat} Vnde & Auerroes asserit hos esse firmatos super duo, quorum vnum est, & minor, quia viderunt istam naturam sensibilem transmutabilem per se: secundũ autem est, & maior quia opinati sunt nullam rem esse, quæ vere dicatur de rebus transmutabilibus ſm totum propter velocitatem transmutationis eorum, & ideo concludens dicit {& secundũ hoc nulla erit sciẽtia permanẽs, nec semp nec aliqua hora. — Quæ Auerr. Comm. 22.

Qui quidem postremo nihil dicere oportere arbitrabatur, sed digitum duntaxat mouebat, & Heraclitum increpabat, propterea quod dixisset fieri non posse, ut bis eundẽ fluuium quisquam ingrediatur. Ipse enim neq; semel arbitrabatur.

Cum narrasset opinionem Heracliti, & sequacium, nunc explicat dementias Cratylli & primo primam, & dicit {Qui quidem}.s. Cratyllus {postremo nihil dicere} se {oportere arbitrabatur}.s. verbo {sed} ad exprimendũ conceptum mentis {digitum duntaxat mouebat} & hoc ideo, quia veritas rei, quam verbo explicare volebat, prius desinebat, quã sermo finiretur: putabat autem breuiore spatio digitum mouere, quam lapidem, vel lignum, aurumúe, aut quicquam aliud appellare. Hæc enim propter alterationem, mutationemq; substantiæ nunquã permanere, at quod digito monstratur, quicquid illud sit, ita demonstrari. Hæc est prima Cratylli dementia. deinde affert secundam, & dicit {atque Heraclitum increpabant, proptere rea quod dixisset fieri non posse, vt bis eundem fluuiũ quisquam ingrediatur} quia antequã intrasset secundo, aqua quæ erat fluminis iam defluxerat {Ipse enim neq; semel arbitrabatur} nam cum fluxus, atq; mutatio sempiterna sit, atque irrequieta, se retulit non modo non bis, sed ne semel quidem quenquam flumen idem ingredi posse putare. quia antequã semel ingrederetur, & exiret, aqua fluminis deflueret, & alia super ueniret, vel quia cum semel quis ingreditur, prius ingrediebatur, & ita alias, quare non semel: & ita non solum etiam non potest homo bis loqui de re aliqua antequam dispositio mutetur, sed etiam nec semel.

Nos autem & ad hanc rationem dicemus id, quod mouetur esse non putare aliquam ipsis rationem habere.

Cum narrasset opiniones, & causas opinionum ex parte sensibilium, nunc Arist. disputat contra eos, & primo de mutabilitate sensibilium, & multas affert rationes, quarum prima componitur hoc pacto, quicũque opinatur non esse, quod non est, veram habet opinionem, qui dicit id, quod mouetur, dum mouetur, nõ esse, opinatur non esse, quod nõ est, igitur qui dicit id, quod mouetur, dum mouetur, non esse, veram habet opinionem. Maior conceditur ab eis, qui volunt opinionem esse pro ratione rei sensibilis, minor etiam est probata ab eis, quoniam quod mouetur, dum mouetur, nec est id, quod erat, nec est id, quod erit, nec est pro momento id, quod est, cum nihil moueatur in momento apud eos. de ratione affert minorem, & dicit {nos autem & ad hanc rationem}.i. contra hanc opinionem {dicemus id, quod mouetur habere ipsis aliquam rõnem} videlicet {non putare esse} putant .n. non esse, quod non est, qui.s. dicunt id, quod mouetur dum mouetur, non esse: & sic perspicua est minor. Vnde, vt Alexan. inquit, qui ob hac causas verum cognosci non posse tradebant, recte eos quodammodo, atq; vere existimare putandum est, quatenus quod mouetur, cum mouetur, non est, quatenus mouetur. quia, vt dictum est, neq;.i. quod erat, neq; hoc rursus, in quod transit. Auerroes vero, inquit de omni eo, qđ transmutatur, habere sermonẽ, qui vere dicitur de eo, quatenus transmutatur, verbi causa dicitur, ꝙ non sit permanens, & alium huic oppositum, qui falso dicitur de eodem, verbi gratia, ꝙ sit permanens. vbi patet iudiciũ qđ non sit permanens, esse simpl'r inuariabile: & oĩo certũ. Quare patet minor, eos, qui dicunt id, qđ mouet̃, dũ mouet̃, nõ esse, opinari nõ esse, quod nõ est. — Quæ Auerr. Comm. 22.

Quãquàm ambiguitatem habet. Id enim quod abijcit, habet aliquid eius, quod abijcitur, & eius quod fit, aliquid iã esse necesse est.

Quia minor posset negari dicendo id, quod mouet̃, dũ mouet̃, esse. ideo quasi mutãdo rõnem dicit {Quãquã ambiguitatẽ habet} subaudi dicere quod mouetur, nõ esse, cuius rõnem affert, & dicit {id.n. quod abijcit} subaudi à subiecto, hoc est ipsum mouens, cum abijcit aliquid à subiecto {habet aliquid eius, qđ abiicitur} alioquin, vt Alex. inquit, iã ipsum abiecisset {&} etiam {eius, quod fit, aliquid iam esse necesse est} subaudi in eo subiecto è quo fit abiectio. alioquin qđ efficitur, nondũ esset id, qđ fieri dicitur. nã & si nondũ est id, qđ efficitur, tñ aliquid est iam ipsum, ꝓꝑ quod

Quæ Auer. Comen. 22. hoc fieri dicitur, & nõ aliud. Ex his colligit Auerroes esse in talibus determinatam aliquam naturam, ita vt necesse sit, aliquod ens esse. Quod si necesse sit aliquod ens esse, necesse erit non esse eius oppositũ, & ita ex parte sensibiliũ erit aliqua opinio certa: & determinate vera, cuius cõtradictoria erit determinate falsa.

Et omnino si corrumpitur, erit quippiam ens. & si fit, necesse est esse & id, ex quo fit, & id, a quo generatur, & ut hoc non in infinitum proficiscatur.

Tertio esse aliquod ens determinatum probat rursus ex parte corruptionis: & dicit {Et omnino si corrumpitur}.i.si est aliqua corruptio {erit quippiã ens} subaudi, quod corrumpitur, cum nihil subiectũ corruptionis esse non posit. Vel, vt Alexander deducit, si interitus mutatio est entis in ens, profecto quod interit, nec dum interijt, hoc vt aliquid sit, necesse est. quia si non esset, non interiret. Quarto idẽ probat ex parte gñationis, & dicit {& si fit}.i.& si in rerum natura est aliqua generatio {necesse est esse & id, ex quo fit} quicquid.n.fit, ex aliquo subiecto fit, cum non fiat ex nihilo {&} necesse est esse {id, a quo generatur} non.n. absq; causa hæc fieri dicenda sunt. alias.n.non efficeretur quicq̃.& addit {& vt hoc non in infinitũ proficiscatur} & per hoc Alexander exponit, tũ id, ex quo res efficitur, tum id, a quo. nihil.n.omnino efficeretur, si generatio absque principio in infinitum procederet, vt in primo motore demonstratum est. Patet igitur ex his aliquid iã determinatum esse, siue intereat quicq̃, siue gñetur, quod neq; simul cum illo intereat, neq; simul oriatur. quamobrẽ ij ẽt, qui continentẽ mutationẽ, & fluxũ, interitũq; causantur, aliqua entia determinata relinquere cogunẽ, si velint suã tueri sñiam.

Sed his omißis, illa dicamus non esse idem mutari secundũ quantitatem, & secundum qualitatem. Secundum igitur quãtitatẽ sit non permanens. sed scd̃m speciẽ omnia cognoscimus.

Expositor vult, vt Arist. hic asignet tertiã rõnem, quod non est dissonum Alex. licet aliquo modo aliter sentiat, nam vult ꝙ nũc tangat rõnes probabiles, quæ persuadendi vim habent: omisis videlicet fortioribus, & magis implicitis rationibus, quas prius tetigerat. Ego uero puto Aristotelẽ hoc in loco interponere solutionẽ cuiusdam efficacis rõnis eorum, qui ex parte mutabilitatis sensibiliũ tuebantur veritatẽ visorum. Argumentabantur.n.hoc pacto, sicuti de eo, qd' augetur, ita de omni sensibili, quod mouetur quauis specie motus: sed quod augetur, videtur quiescere, & tñ mouetur continuo: igitur omne sensibile videtur quiescere, sed mouetur continuo. quare nihil certi haberi põt de ipsis sensibilibus, cũ continuo sint in mutatione, & semp alia sint atq; alia, qd' aũt quod augetur, continuo augeatur, & tñ videatur quiescere, declarãt ex eo, quia videnẽ aliquid per multũ tẽporis, vtputa ꝑ bienniũ augeri ad digitalẽ quãtitatẽ, arbitrati sunt motũ eius, qđ augetur, esse continuũ, ita vt quãtitas, qua fit auctio, diuideretur proportionabiliter pro ratione partiũ temporis, ita vt in qualibet parte tẽporis fieret auctio alicuius quantitatis, cuius proportio ad totam quantitatẽ esset sicuti proportio partiũ temporis ad vniuersum tẽpus: & ita patet hunc motũ esse continuũ & tñ quod augetur in partibus medijs videẽ quiescere. quare sicuti iste motus est insensibilis, ita similiter putauerunt omnia sensibilia, quæ videntur quiescere continuo moueri: licet motu imperceptibili Arist. ergo rñdens ad hoc argumentũ dicit {sed his omisis} q̃ pertinent ad redarguendũ eos {dicamus} pro interposita solutio est {illa} videlicet {non esse idem mutari ẽm quantitatẽ}.i.ẽm partes materiales quantas {& ẽm qualitatem}.i.ẽm formam. nã in auctione partes materiales quantæ fluunt, & refluunt, partes aũt formales, q̃ sunt ẽm formam manent eædem semper. manet.n.forma Socratis quandiu Socrates tutus ab interitu manet, itaq; dum puer est, dũ augescit, decrescit, se nescit ẽm naturã perinde Socrates est: eadem ratio lapidis, auri, ligni, & cæterorũ cuiusq;. quare si ob continentem fluxũ negant rem vel esse, vel cognosci posse, profecto qua fluxus non est continuus, hac res & esse & cognosci posse eosdem fateri conuenit. quia uero fluxus ẽm formam non est continuus, fit, vt ẽm formã res cognoscantur. Propterea dicit {ẽm igitur quãtitatem, sit non permanens}.i. concedatur ꝙ nõ sit ꝑmanens, & ita concedatur etiam ꝙ ẽm quantitatẽ, nõ cognoscatur {sed ẽm speciem}.i.formam {omnia cognoscimus} q̃m ẽm formam omnia sunt permanẽtia, vt dictũ est. & ita licet ẽm partes materiales oĩa sensibilia sint in motu, quia tñ ẽm formã omnia permanẽt, ideo ẽm formã cognoscuntur. Quo vero ad verba attinet, dixit {sit non permanens}.i.concedatur eis, ꝙ motus auctionis sit continuus toto illo tempore, quo fit, q̃m reuera non est continuus, quemadmodũ Arist. demonstrauit octauo Physicæ auscultationis afferens exemplũ de ea gutta, quæ cauat lapidẽ, nam licet gutta vltima quodam modo virtute omnium præcedentiũ amoueat partem lapidis, non tñ est putandũ hanc amotionem fieri in toto tp̃e præcedenti, quo priores guttæ cadebant videlicet per partem post partẽ. Sed solũ fiebat dispositio ad cauationem, quę fit per vltimã guttã. Ita, vt inquit, nõ est putandum, cum aliquid creuerit magnitudine digiti aliquo in tempore, verbi causa in biennio, eum auctionis motum toto illo tp̃e fieri continuum, sed est credendũ tẽpore præcedenti fieri dispositionem. Vltimo vero momẽto illius generari magnitudinem, recte ergo dixit {sit non permanens}.i.continuus, q̃m re vera non est continuus, sed conceditur, q̃m non est locus hic perscrutandi rem hanc. & cum dixit {ẽm quantitatẽ} vno modo intelligi potest, vt diximus, ẽm partes materiales, & tunc cũ dicit {ẽm qualitatem} debet intelligi ẽm partes formales: vt videtur Alex. tandem exponere. vel cum dicit {ẽm quãtitatem} intelligit ẽm esse indiuiduale, & tunc {ẽm qualitatem} debet intelligi ẽm speciem in vniuersali. q̃m de sensibilibus, & de augmentabili in esse indiuiduali, non est certa cognitio, sed bene ẽm qualitatem .i. ẽm esse vniuersale in specie. Aut tertio intelligi potest {ẽm quantitatem} hoc est ẽm materiam, quæ in ipsa auctione fluit, & refluit, sicuti in generatione, & {secundum qualitatẽ} intelligit ẽm formam, quæ eadem manet ab ortu vsq; in finem vitæ, vt etiam Alexã. innuit. quouis modo intelligatur, patet solutio. Com. 23.

TEX. 23. *Præterea increpandi sunt ij, qui ita de rebus existimauerũt propterea ꝙ, cum pauciores numero sensibilium rerum ita se habere uiderent, de toto cœlo similem sententiam attulerint. locus.n. sensibilium rerum, qui est circa nos, solus corruptionem generationemq; subit, sed iste nulla fere pars ipsius uniuersi esse uidetur. quare iustius hæc ob illa tali sententia liberassent, q̃ ob hæc in illa sententiam contemnentẽ tulissent.*

Hic

Hic quartam rationem Aristo. afferre Expositor arbitratur. rectius aūt cum Alexandro dicendum Arist. hic diluere aliud eorum motiuū. argumentabantur. n. hæc sensibilia. quæ sunt in sphæra actiuorum, & passiuorum, oīa sunt in continuo fluxu, atq; mutatione, ergo vniuersum erit in continuo fluxu, atq; mutatione, & res omnes, & ipsum cœlum, & oē diuinū, & sempiternū corpus simili ratione. horum ergo argm̄ obiurgando dicit {Præterea increpandi sunt ij, qui ita de rebus}. s. cunctis {existimauerunt, propterea ꝙ cū pauciores numero sensibiliū rerū ita se habere videret, de toto cœlo}. i. de toto mundo, & oībus mūdi ꝑtibus {similē sententiā attulerint} & ita res oēs in cōtinenti, & fluxu, & mutatione versari putabant, cum hoc in paucioribus rebus sensibilibus animaduerterent. Deinde respōdēdo cōcedit illud, qđ assumunt, & dicit {locus. n. sensibiliū rerū, qui ē circa nos} & est sphæra actiuorum, & passiuorū {solus corruptionē, generationēq; subit} & sic cōcedit assumptū, deinde subintelligendo negationē cōsequētiæ dicit {sed iste}. s. locus {nulla fere pars ipsius vniuersi esse videtur} nō ergo est argumētandū a minima rerū parte ad oēs vniuersi partes. Deinde ostēdit quo modo e cōtrario rectius fecissent, & dicit {quare iustius hæc}. s. sensibilia. quæ minima mundi pars sunt {tali sententia} ab eis prolata {liberassent}. i. a corruptione liberare debuissent {propter illa}. i. argumēto sumpto a sempiternitate illorū, sic argumentando sup cęlestia sunt sempiterna, igitur hęc sensibilia saltē ꝺm vniuersalē rationē sunt sempiterna {quam ob hæc}. s. sensibilia, quæ pauca sunt {sententiā contēnentem} & improbam {tulissent}. i. ferre debuissent {in illa}. i. contra sempiternitatē illorū. Quo vero ad verba attinet, cū asserit locū sensibiliū nullā esse fere partē vniuersi videri, hoc pro tanto ita est, vt Expositor refert, quia tota sphæra actiuorū & passiuorum rōne habita ad totū cœlū est sicuti centrū. Vt declarat æqualitas aspectuū, quibus cernūtur stellæ non errātes oculo posito in quauis eius ꝑte. Insup cū dicit sensibiles res esse numero pauciores, quęstione dignū videtur, qm̄ sensibilia sunt numero multo plura quam cœlestia. fortasse ꝑ pauciora numero intelligit totum nexū, cumulūq; sensibiliū esse quantitate minorē toto nexu, cumuloq; partiū cœlestiū. & sic vsus ē numero pro quātitate cōtinua. Qui vero dixerunt hæc sensibilia ēe numero pauciora illis, enumerādo oīa cœlestia, verū dicūt si enumerērtur stellæ omnes, & paruæ, & magnæ, nā, vt Trimegistus inquit, nullū est granū arenarū in mari, qđ nō habeat propriū signū in cœlo suscitās ad suū ortū, atq; incremētū. Prima tn̄ expō mihi videtur tutior, qm̄ hec secunda incerta est.

Præterea patet & in hos ipsos ea nos dicere posse, quæ olim sunt dicta. ostendendum est enim ipsis, atq; persuadendum, naturam quandam immobilem esse.

Cum interposuisset dilutionē duorū argumētorū, quibus probabāt oīa sensibilia esse in cōtinuo fluxu, ac motu, nūc redit ad opponendū eis, &, vt Alexāder inquit, adducit contra hos illud idem, quod adduxit contra illos, qui quod oīa ex oībus fieri cernerent, in oībus oīa esse asserebant, & ita cōtradictionē in singulis rebus verā fieri dicebāt, videlicet in rebus esse aliā substantiā ab oī motu, interitu, & genera oē prorsus immunem. hoc igitur idē in hos adducit, & dicit {præterea patet & ī hos ipsos ea nos dicere posse, quæ olim sunt dicta} subaudi contra eos, qui contradictionem esse verā tuebantur ex eo quia oīa ex oībus fieri cernebat, & in oībus oīa esse asserebant. deinde explicat illud, & dicit {ostendendū est. n. ipsis, atq; ꝑsuadendū naturā quandā immobilē eē} atq; prorsus immutabilem ab oī motu, interitu, & generatione immunem. eorum. n. quæ mouēdo, mutādoq; euariant, nullū esset omnino, nisi immota quædā natura, & incorporea motus cęterorum esset causa, & hæc est natura primi Motoris, vt in auscultatorijs libris probatū est. Qua ratione fit, vt non oīa sint semper in motu, neq; verū vt nihil de aliquo posit determinate dici. Auerroes vero dicit Aristotelem intelligere per huiusmodi naturam spēs & genera, quæ sunt Platonis ideæ. & forte intelligit, vt inquit, substātias abstractas, quæ sunt Deus & intelligētiæ. Et quouis modo intelligatur, sequitur, vt non omnia sint semper in motu, neq; verum, vt nihil de aliquo posit determinate dici. *Quæ Auer. Comen. 23*

Et etiam his, qui simul esse, atque non esse dicunt, euenire uidetur, ut quiescere magis quam moueri omnia dicant. Non est enim omnino quicquā, in quod quippiam mutaretur, quippe cum uniuersa omnibus insint.

Demum in presenti textu reducit eos ad contradictionem, nā isti sunt qui dixerūt in singulis rebus contradictionē verā esse, & ita idem esse simul atq; non esse, cōtra hos igitur obijcit ex eorū dictis potius effici, vt oīa quiescāt, quā vt oīa mutētur, & moueātur. si. n. quæ mutantur, hæc in ea, quæ ipsa nō sunt mutantur, nimirum qui vnūquodq; oīa esse aiunt, nec extra id esse quicq̄, his cōsentaneū est, vt oīa quiescere dicant, cū in nihil cōmutentur, ꝑpea ꝙ eadē existendi, & nō existendi rō manet, & quia oīa, quæ in se vnumquodq; habent, nihil hn̄t amplius in quod mutentur, & dicit {& etiam his, qui simul esse, atq; nō esse dicunt, euenire videtur, vt quiescere magis quam moueri oīa dicant} & affert causam, & dicit {non. n. est omnino quicquā}. s. extra ipsum mobile {in quod quippiā,} id est in quod mobile {mutaretur, quippe cū vniuersa oībus insint} nihil. n. mutatur in illud, quod sibi inest, sicuti quod iam est album, non mutatur in albedinem. quare cum oīa insint cuilibet, quia oīa sunt vnum, fit, vt nihil sit extra ipsum mobile, in quod posit mutari.

De ueritate aūt quod nō omne apparens sit uerum, primo quidem ostenditur, quoniam sensus proprij obiecti non est falsus. At imaginatio non est idem quod sensus. TEX. 24.

Cum in eos effatus esset, qui oīa semper, cōtinēterq; moueri, ac proinde nullius rei certam cognitionē cōtingere posse arbitrabātur, cū obiter eorū sententiæ, qui contradictionis veritatem in oī re asserebant, consentaneum esse docuisset, vt omnia quiescere confiterentur protinus in eos disputat, qui omne visum statuunt esse verum. Vbi primo annotatione dignū est, hanc propositionē oē quod apparet, est, posse bifariā intelligi, aut verbo est intransitiue sumpto, hoc est, vt non transeat in aliquod prædicatū, præter illud, quod correspōdet verbo est, quod est ipsum, ens, & sic est vera. nam sensus est, quod apparet est, & nihil est, qđ apparet quin illud sit, igitur oē, quod apparet, est. aut uerbo est trāsitiue sumpto, & sic est falsum, quoniā sensus est, quod apparet, est illud, quod apparet, & nihil est, qđ apparet, quin sit illud, qđ apparet, & hoc pacto illa propositio est falsa, qm̄ secunda interpretatiua est falsa. nam aliquid est, quod apparet, quod non est illud, qđ apparet. igiᵗ non oē, quod apparet, est vere illud,

quod apparet. & ita Aristoteles intendit probare, qđ nõ oẽ, qđ apparet, sit illud, quod apparet. vt si Socrates appareat equus, nõ sequit̃, vt sit equus, nec sequit̃, si aliqua propositio apparet vera, vt illa sit vera, & si aliqua apparet falsa, nõ sequit̃, vt sit falsa, & prĩo proponit intẽtũ, & dicit {De veritate aũt} subaudi disseramus, oportet, ostendendo {qđ nõ oẽ apparẽs sit verũ} & nõ argumẽtat̃, vt puto, sed soluit argm̃ supius tactũ videlicet, sensatio est incerta, & talis, vt sp sit, qđ sensatione sentit̃, vt sensui apparet, quare oẽ visum est verũ, & id, qđ apparet, rñdet. & dicit {primo quidẽ ostẽdit̃} qm̃ non opportet, vt semper sensus sit falsus {qm̃ sensus proprij obiecti nõ est falsus} sed dices, si sensus circa propriũ obiectum nõ sit falsus, ergo nec imaginatio. rñdet, & dicit {At imaginatio nõ est idẽ, qđ sensus} & ita põt esse falsa de ijs sensibilibus, quorum sensus est verus. Quod aũt imaginatio non sit sensus, patet, qm̃ sensus præsentium sensibiliũ; quæ extra sensoria sunt, apprehensio, seu cognitio est, imaginatio vero motus sensus in actu, qui motus ab imaginib⁹ proficiscit̃ impressis a sensibilibus, vt in libro de aĩa demostratur, & in eo, qui de memoria inscribit̃, atq; in eo, qui de somnio, qđ discrimen vel inde patere põt, qđ imaginari in ptãte nr̃a situm sit, sentire non itẽ. & quia tunc etiã, cũ non sentimus, vt inter dormiendũ, imaginamur. at fieri non põt, vt nõ sentientes sentiamus. item sensus, vt dixi, pręsentium est rerum, imaginatio vero etiã absentiũ. Vult igit̃ dicere dr̃iam iudiciorũ, quæ dat̃ de sensibilibus, nõ proficisci ex sensu, sed ab imaginatione, ad quam pp aliquod impedimentũ naturæ proueniũt deceptiones sensuũ. At imaginatio nõ est idẽ, qđ sensus. Vel fortasse hic nõ soluit argm̃, sed argumentat̃ cõtra eos, qui putant nihil esse verũ, & nihil esse falsum, sed solũ verũ, & falsum esse in apparentia. Contra obijcit, qm̃ aliquod est determinate verũ, igitur nõ oẽ verum vel oẽ falsum est in apparentia. antecedens oñdit, & dicit {primo quidẽ ostẽdit̃, qm̃ sensus proprij obiecti nõ est falsus} igitur aliqđ est determinate verũ. assumptũ accepit pro constanti, qm̃ visus non decipitur qm̃ coloratũ, sed qm̃ Sophronisci filius, nec qm̃ sonat, sed qm̃ campana sonat, & in cæteris id genus similiter, & si obijciatur, quod interdum etiã circa sensibilia propria error accidat, per verba, quæ subdit, innuit solutionẽ. & dicit {at imaginatio nõ est idẽ, quod sensus} & per hoc dat intelligere errorem euenire nõ ex sensu, sed ab imaginatione, per cuius affectionẽ nonnunquam euenit id, quod p sensum accipit̃, aliter ac eã peruenire quã per sensum acceptum sit, vt in delirijs perspicuum est, in quibus instrumentũ imaginariæ virtutis est male affectũ. Iuniores arbitranrur ꝙ ad hoc, vt sensus nõ erret circa propriũ obiectũ, requiratur primo, vt obiecti ad sensum sit debita proportio, secundo, vt sit idonea distantia, tertio, vt instrumentum sit conuenienter affectum, demũ quarto, vt etiam mediũ sit idoneum, quæ conditiones faciunt etiam, vt circa obiectũ commune, aut per accidẽs error non eueniat. quare videntur superfluæ de obiecto per se, & primo. & ita licet delirans erret circa obiecta per accidẽs, & circa obiecta per se non prima, nunquã fatebor eum errare circa obiectum per se, & primum, nisi imaginatio sit erroris causa. Vnde & Auerroes ait sic, falsitas propria est imaginationi, sed sensui non competit, nisi per accñs. Verũ hęc petẽda sunt secũdo de aĩa libro.

Que Auerr. Com. 25.

Deinde dignum est admiratione, si id dubitauerint, sint ne magnitudines tantæ, talesq; colores, quãtæ, ac quales ijs, qui sunt remoti, an tantæ, qualesue ijs, qui sunt propinqui uidẽtur.

Secundo idem probat hoc pacto, si nihil esset determinate verũ, & nihil determinate falsum sed oĩa essent in apparentia, tunc in apparentibus prope, & procul nulla esset determinata differẽtia cõsequentia est ſm eos, qui negarunt oẽm determinatam veritatẽ in apparentibus. deinde destruit cõsequẽs, & dicit. {Deinde dignũ est admiratione, si id dubitauerint, sint ne magnitudines tantæ, talesq; colores, quante, ac quales ijs, qui sunt remoti, an tantæ, qualesve ijs, qui sunt propinqui videntur} quasi dicat ne quaquã. qm̃ magnitudo quæ videt̃ propinqua, apparet maior, quæ vero remota, minor, vt in perspectiua probatur. similiter color apparens prope videtur sub vna dr̃ia, procul vero sub alia. albũ. n. prope videtur albũ, procul aũt nigricat. aut aliter potest ratio componi, si omne visum est verum, eadem magnitudo cẽt magna, & parua, idem coloratum esset album, & nigrũ. probatur, qm̃ eadem magnitudino prope apparet maior, procul vero apparet minor, igitur erit maior, & minor. itẽ idẽ coloratũ prope apparet album, & proculo vero nigrũ. igit̃ erit album, & nigrum. Quod autem ita sit, probat & dicit {Deinde dignũ ẽ admiratione, si id dubitauerint, sint ne magnitudines tantæ, talesq; colores, quãtæ, ac quales ijs, qui sunt remoti, an tantæ, qualesve ijs, qui sunt propinqui} & certũ est ꝙ nõ sunt eodẽ mõ apparẽtes, nã magnitudies prope vident̃ maiores: & ita sunt maiores, procul vident̃ minores, & ita sunt minores. quare maiores & minores, simili ratione in coloribus, colores prope apparent albi, procul nigri. igitur sunt albi & nigri. Alexander aũt ad hunc modũ rõnem cõstituit, si oẽ quod apparet est verũ, sicuti apparet, nõ verius apparerẽt magnitudines prope, atque e vicino, quam e remoto. at nemo dubitare põt, magnitndines quantæ sint, num quantæ procul aspicientibus videntur, an quantæ intuentibus e propinquo, neq; de coloribus dubiũ esse põt alicui. Quare apud Alex. Arist. destruit consequens, & dicit {Deinde dignum est admiratione, si id dubitauerint, sint ne magnitudines tantæ talesq; colores, quantæ, ac quales ijs, qui sunt remoti, ac tantæ talesve ijs, qui sunt propinqui, videntur} nam vnusquisq; assereret magnitudines esse tantas, quantæ intuentibus videntur se propinquo, & colores tales similiter quales vidẽtur e vicino. ergo non omne, quod apparet, est verum, sicuti apparet.

Et sint ne tales quales sanis, an tales, quales ægrotantibus ipsis apparent.

Tertio si oẽ, quod apparet, est verũ, sicuti apparet, nõ verius apparent sapores sanis, quã ægrotis, destruit consequẽs, & dicit {Et} subaudi dignũ est admiratione, si id dubitauerint {sint ne tales}. s. sapores {quales sanis, an tales, quales ægrotantibus ipsis apparẽt} nam unusquisq; diceret sapores esse tales quales vidẽtur sanis. ergo nõ oẽ qđ apparet, est verum sicuti apparet. Quod aũt dicerẽt tales esse sapores, quales apparent sanis, & non quales apparent ægrotantibus, patet, qm̃ sani sensoria ipsa bene affecta habent, & inde est vt iudicium sanorum de sensibilibus sit verum. sensoria vero ægrotantium sunt male affecta, vt nõ bene immutentur a sensibilibus, & inde euenit, vt iudiciũ de illis sit fallax. Instrumentũ enim gustus in ægrotantibus, cũ sit affectum humoribus putrescẽtibus, ea, quæ sunt boni saporis, insipida censet, atq; indicat. Alexãder autem

tem exemplum affert in ictericis, & mēte captis. nam ictericis colores videntur virides, sanis autem quales sunt. mente captis autem sensibilia fere omnia videntur aliter quam sunt. quare iudicium accipi debet a sanis, & non ab ægrotantibus, & ita non omne, quod apparet, est verum, sicuti apparet.

Et sint ne grauiora ea, quæ imbecillis, an ea, quæ robustis uidentur.

Quarto si omne, quod apparet, est verum, sicuti apparet, non verius apparerent grauia robustis, quam imbecillis, immo æque vera apparerent vtrisque, destruit consequens, & dicit {& sint ne grauiora ea, quæ imbecillis, an ea, quæ, robustis videntur} omnia. n. apparerent æque vera. hoc autem esse falsum, tanquā oībus perspicuum relinquit. nam robusti de ponderibus iudicant ita, sicuti sunt. non autem imbecilli, quibus difficultas ad sustinendum non tantum ex magnitudine pōderis euenit veluti in robustis, sed etiam ex imbecillitate virium, vnde, & parua pondera eis magna videntur.

Et etiam utrum ea sint uera, quæ dormientibus, an ea, quæ uigilantibus ipsis apparent. nam non ita ipsos putare patet. nemo nāque si sit in Africa, deinde noctu se esse Athenis existimauerit, ad lycium proficiscitur.

Quinto, si omne, quod apparet, est verum, sicuti apparet, nō verius aliquid appareret vigilantibus quā dormientibus, vel saltē æque verū appareret vigilantibus, & dormientibus: destruit consequens, & dicit. {Et etiam vtrum ea sint vera, quæ dormientibus an ea, quæ vigilantibus ipsis apparent} nam æque vera apparerent vigilantibus, & dormientibus, quod nō esse ita, ostendit, & dicit {nā nō ita ipsos putare patet} vt videlicet æque vera appareant: cuius rationem affert, & dicit {nemo nāq; si sit in Africa}. i. nemo. n. eorum, qui in Africa sunt, dum est in Africa {deinde noctu}. s. in somnis {se esse Athenis existimauerit} expergefactus {ad lycium proficiscitur} & hoc non ob aliud, nisi quia illud, quod apparuit in somno, non putat esse verum, sed vanum, illud autem quod apparet in vigilia, verum putat. ergo non omne apparēs est verum. lycius Gręce est, ὠδεῖων, est autē odion pars quædam theatri, quæ nunc thymele,. i. Scena nuncupatur. Argiropylus vero transtulit lyceū, qui locus est Athenis, ubi Plato legebat, tu vero considera, qm̄ ad rem non refert. satis. n. est accipere experrectum non ea agere, quæ egisset, si in vigilia id percepisset. iuisset. n. ad odion, si in vigilia se Athenis esse videret, quod nō facit, si id somniat. qua ratione patet, vt nō putet æque verum esse, quod videtur dormiētibus & vigilātibus.

Lycium ὠδεῖων locus ubi cantatur.

Præterea medici opinio, ut inquit etiam Plato, atque ignorantis hominis de futuro sano, aut non futuro, non æque profecto est certa.

Sexto probat stultam esse opinionē, qua creditur omnes opiniones esse æque veras, exemplo sumpto a medico, & ab eo, qui medicinā ignorat, & dicit. {Præterea medici opinio, vt inquit ēt Plato}. s. in Protagora {atq; ignorantis hominis} qui. s. medicinā ignorat {de futuro sano, aut nō futuro, non æque profecto est certa} nam iudicium medici de ægroto qui sanetur, certius est, quam iudicium eius, qui medicinam ignorat. Medicus. n. qui causas sanitatis, & ægritudinis scit pōt ex signis causarum futuram præscire sanitatē, at medendi artis ignarus non pōt. Vn̄ argumentū Platonis in Protagora est, si oīs opinio vera esset, nihilo verior esset opinio medici de futura ægrotantis valetudine, quā eius qui medicinæ nullam habet cognitionē. At nūc medici opinio potior habetur. si. n. alter ægrotantem morbo explic ndum esse predixerit, prædicaueritq;, alter eundē mortē obiturum tpe exitus instante, non artis inexperti fides habetur, sed medico, cuius prædictio re quoq; cōprobaẽ. insuper si medicus aliquem ægrotaturum præopinetur, artis vero ignarus non ægrotaturum. aut e. contrario, scientia medici potior ad veritatem habetur. quaobrem ipsi quoq; indocti suas de futuris opiniones non esse veras cōfitenẽ. quod si ita est, nō omne visum est verū. Vnde & Auerroes colligens oīa hæc exempla in vnā rationem dicit, qm̄ qui dubitat diuidere inter sensibilia falsa, et sensibilia vera, est sicut qui dubitabit, vtrum simus dormientes, an vigilantes, & vtrum simus, an non simus. Similiter nemo ambigit veras quantitates, uerosq; colores esse, qui de vicino apparēt, nō aūt qui e remoto, & quod apparet sanis, non quod apparet ægris. & demum colligēs vniuersam vim dicit, & si omne, quod videtur, est verum, nulla esset differentia inter iudiciū sapientis, & iudicium insipientis, & ita consiliū medici sapiētis, esset simile cōsilio nesciētis sanare ægrotos.

Quę Auer. Cōmen. 24.

Præterea in sensibilibus hisce, non æque propria est alieni, & proprij, uel propinqui, & sui Sed de colore uisus, non gustus, de sapore uero gustus, non autem uisus.

Quod dixerat sensum in proprijs tantū sensibilibus esse veracē, nō aūt in oībus, id hoc in loco demōstrat. sumpserat. n. prius ēt, si sensus esset verax, non tamen protinus fore oīno visa veracia, cum sensus non sit idē quod imaginatio. nūc sensum non pariter in cunctis, vt dixerat, veracem esse confirmat, & dicit {Præterea in sensibilibus hisce non æque propria}. i. certa & verax est sensualis cognitio hoc subaudiēdum in dictione, vel sic {non æque propria} idest non æque certus est sensus, vt interpretaẽ Argyropylus. Et exponens, quorum non est æque certus, dicit, {alieni}. s. obiecti {& proprij} & per alienum obiectum intelligit obiectum, quod attinet ad alium sensum, verbi causa, sapor dicit̄ alienū obiectū respectu visus, propriū vero gustus. ergo sensus nō ē æque certus circa alienū obiectum, & circa propriū. nō. n. æque certa visus iudicat de colore & de sapore, qui est obiectū gustus. aut de substantia, quæ est obiectū intellectus {vel} sensus nō est æq; certus {propinqui}. s. obiecti {& sui,} et p̱ propinquū intelligit sensibile cōmune, vt magnitudinē, & numerū, & cætera talia, & p̱ suū intelligit sensibile propriū. & cū dixisset sensum nō esse æque certum de proprio obiecto, et de alieno, nūc hoc exponit in exēplo, & dicit {Sed de colore visus, non gustus, de sapore vero gustus, nō aūt visus} subaudi est certus, nisi forte per accn̄s. Iudicat. n. visus pomū p̱sicū esse dulce a colore, sed p̱ accn̄s. Quo fit, vt si qua res pallida intuentibus dulcis esse videaẽ. huiusmodi visui fidē habēdam nō putemus, nec tale visum vera esse credamus. Sed hoc iudiciū dulcis ne, an secus sit, a gustu petendum esse. Dicit tn̄ Alexander, aliena quodammodo vnicuiq; sensui vocari posse sensibilia cōmunia, in quibus plurimū errare solent sensus ipsi. & non placet, qm̄ sicut propria sensibilia sunt, quę tm̄ p̱prio sensui cōueniūt. ita aliena erunt, quæ alieno sensui cōpetunt. Preterea si cōia sensibilia sunt, cur aliena dicentur. Insuper Alexāder inquit sic, sed neq; sensus in p̱pria obiecta perinde se habēt e propinquo atq; e remoto, vt supra com-

memorauit. túc enim visus de colore vera renunciat, cum e mediocri spectat interuallo, non cum procul aspicit, eadem est ratio auditus in sonitum, odoratus in odorem. non enim de sensibilibus proprijs, utcunque se habeant, & ubicunque sint, sensus iudicant, & ideo verba illa {aut propinqui & sui} sic interpretatur idest, & sui cum prope adest, & cum longius recessit. que interpretatio non placet, quoniam si exponitur, vt diximus, non oportet supplere. Præterea de proprio obiecto omnis sensus est æque verax, modo sit primũ obiectum, nõ enim visus errat circa colorem, quoniam siue prope, siue procul semper iudicat colorem esse colorem. sed circa esse album, vel nigrum, vel aliter, errare potest, quoniam album, nigrum, & talia non sunt prima obiecta visus.

Quorum unusquisque nunquam in eodem tempore simul idem sic sese habere, & non sic sese habere dicit.

Refert verbum {Quorum} ad visum et gustum proxime dictos quasi dicat {quorũ} visus & gustus {vnusquisque nunquam}.i. quorum uisus & gustus nullus vnquam {in eodem tempore simul idem sic sese habere, & non sic se habere dicit} non enim visus dicit aliquid idem esse album, & non album, neque gustus dicit aliquid idem esse dulce, & non dulce, & tu intelligas in cæteris sensibus similiter. quoniã per illos duos dedit intelligere cæteros omnes. hæc autem, & que sequuntur in Democritum, & Heraclitum, vt Alexáder annotauit, dicere videtur, qui eadem simul & esse, & non esse dicebant, ac iccirco contradictionis veritatẽ asserebant. vtrosq; igitur per sensus, & sensibilia refellit, tum eos, qui omne visum esse verum aiebant, tum etiam eos, qui cunctis in rebus contradictionis veritatem tuebantur, quos suis armis oppugnat, falsitatisq; conuincit. qui enim omne visum iccirco verum esse statuebant, quod omnes sensus veros esse asseruerint, eos redarguit, demostrans non omnem sensum esse veracem. neque enim solũ de alienis sensibilibus non omnis sensus est verax, sed ne de cunctis proprijs quidẽ, nisi a mediocri interuallo sentiãtur. nec ægrotantium sensus verax est. Quo vero propter continentem fluxum, & quoniam ex eisdem opposita efficiuntur, & quia sensus veraces non sunt (vt qui subinde aliter, atque aliter a sensibilibus mutẽtur, efficianturq;) cognitionem tollunt, & contradictionem veram esse aiunt. horum sententiam refellit etiam per hæc verba docens sensus in quibusdam esse veraces, in quibus fieri non possit, vt contradictio simul vera esse dicatur. Propterea ait {Quorum vnusquisq; nunquam}.i. quorum nullus sensus {in eodem tempore simul idem sic sese habere, & non sic sese habere,}.i. eãdem rem talem esse, & non esse, renunciat exempli gratia idem esse album, & non album, vel idem esse dulce, & nõ dulce, quare si quo sensus ducũt, sequamur, oportet, nunquam simul erunt opposita, nec contradictio erit simul vera. quæ ratio in eos quoq; conuenire potest, qui visa iccirco vera esse dicũt ꝙ sensus veraces sint. Si.n. sensibus fidem habere oportet, nullus sensus, qui sentit, sic se habere, & non sic se habere enunciat. quã ob rem si sensus ad hunc modum sese habent, sic quoq; visa sese habebunt, ac proinde non erit verum dictu opposita simul esse vera.

Quin etiam neque diuerso in tempore ambigit de affectu, sed de eo, cui accidit ipse affectus. dico autem hoc pacto, idem unum aut ipsum mutatum, aut corpore mutato interdum dulce, interdum non dulce esse uidebitur. Sed dulce est tale semper cum est, & nunquam mutatur, sed semper de eo uerum dicit ipse gustus, & affectus, qui a dulci proficiscitur, est necessario talis.

Ostenderat nullum sensum eodem tpe opposita in eodem iudicare, sed posset dici de oppositis iudicium eodẽ sensibili fieri posse in diuersis tpibus, quare fiet, vt in diuersis tpib⁹ omne visum sit verũ, quasi rñdens docet, quod quãuis in diuersis tpibus videatur iudicium sensus esse de oppositis in eodẽ, nunquam tñ fit vt iudicium de oppositis in eadem affectu fiant, sed bene circa subiectum affectus. docet igitur ne diuersis quidem tpibus sensum in iudicando de affectione, quæ in aliquo subiecto fit, neq; a se, neq; ab alio eiusdem generis sensu discrepare, & dicit {Quinctiã neq; diuerso in tpe} subaudi sensus aliquis {ambigit de affectu} neq;.n. dulcedinem sapere nunc tale, nũc dissimile a gustu iudicatur, sed semper, & cunctis gustãtibus simile videtur discretiuũ videlicet & lene, nõ aũt iam discretiuum, iam concretiuum, sed cunctis simile. eadem est ratio cæterarum affectionum, quæ sensibus fiunt cõprehendendis sensibilibus. Semper.n. & cũctis inter se congruunt {sed de eo, cui accidit ipse affectus} subaudi sensus ambigit, hoc est sed de subiecto sensibili ambigũt aliqñ sensus, a quo ipsis generatur affectio. & affert exemplum, & dicit {dico aũt hoc pacto}.s. in exemplo {idem vinum aut ipsum mutatum}.i. vel ꝙ ipsum mutetur {aut corpore}.i. aut instrumento corporeo videlicet lingua {mutato} hoc est vel ꝙ gustans lingua tales quosdam sapores adhærentes habeat eidem gustui {interdum dulce, interdum non dulce esse videbitur} pt.n. vinum aut sui mutatione, vt cũ fit acetũ, aut mutatione linguæ, quæ amaris saporibus affecta est, videri nũc dulce, nunc amarũ. Ac perinde visui albũ & idẽ non albũ, itẽ olfactui suaue olens, & idem graue olens, apparere põt {sed dulce est tale semper cum} scilicet {est dulce, & nũquam mutaẽ, sed semper de eo verum dicit ipse gustus, & affectus, qui a dulci proficiscitur, est necessario talis}.i. & iudicium de affectu ipso, quod iudicium proficiscitur ab ipsa dulcedine, semper est tale. omnino.n. necesse est, vt iudicium affectionis, quod ab ipsa dulcedine proficiscitur, tale sit, & vt sensus vnam talem rationem obtineat, quippe cum gustus nunquam mutet iudiciũ, quin ipsam dulcedinem tale iudicet esse, qualem perpendit in vino, quando iudicauit eam esse dulcedinẽ, sed de ipsa dulcedine semper verum dicit, & semper eodem modo. vnde si iudicium sensus est verum, vt ipsum dicere coguntur, sequetur, vt natura dulcedinis necessario sit talis, & ita aliquid erit in rebus determinate verum, insuper sequetur, vt nunquam affirmatio atq; negatio sint simul vere de eodem, quoniam nũquam sensus simul dicit aliquid esse dulcedinem. & non dulcedinẽ quare legi potest {& affectus qui a dulci} corpore.i. {proficiscitur} inesse {necessario est talis.} hoc est determinate nature. natura enim dulcedinis necessario erit talis, si iudiciũ, quod gustus obtinent de ipsa, fuerit firmum. quare sequetur vt aliquid sit determinate verum, & vt contradictio non sit vera.

Et tamen hoc ipsum omnes hæ sententiæ tollunt. quemadmodum enim & substantiam nullius esse, sic quoq; nihil necessario esse dicunt. necessarium enim ut aliter, atq; aliter sese

habeant fieri minime potest. quare si quippiam necessario sit, id non sane ita, & non ita se habebit.

Expositor secũdum suum ordinem qui vult Arist. facere sextam rationem, quæ talis est apud eum, si opiniones de veritate visorum, & de veritate cõtradictionis sunt veræ sequitur, vt nullum prædicatum prædicetur in substantia, neq; necessario, ꝙ non in substantia, ex ijs quæ dicta sunt, dicit patere. ꝙ vero nõ necessario, ostendit, quia necessarium est, quod non contingit aliter sese habere. At si omne, quod est, sic vel & aliter est secundum eos, qui veritatem cõtradictionis tuẽtur, ergo in rebus nihil est necessarium. at secundum Alexandrũ Aristo. reducit sic dicentes ad oppositum eius, quod concedunt, & asserunt. qm̃ postquam docuit semper, omnesq; sensus in affectionũ iudicio cõsentire, ac necesse esse, vt vnaquæq; affectio, quæ ipsis ingeneratur, similis semper, eademq́; sit, hoc tolli, refelliq́; confirmat eorum opinionem, qui omnia esse, & non esse dicebant: sic reducit eos in contradictionem: & dicit {& tamen hoc ipsum}. s. ꝙ affectus, qui à dulci proficiscitur, necessario sit talis hoc est similis semper, eademq; semper {omnes hæ sententiæ} atq; opiniones {tollunt} qm̃ cum omnia esse, & non esse dicebant, coguntur dicere nullum affectum esse semp, atq; necessario talem: & deducens hoc dicit {quemadmodum. n. & substantiã nullius esse} subaudi dicũt. i. quẽadmodum. n. dicũt nihil in substãtia prædicari, sed oĩa prædicata esse accidentia, propterea ꝙ non magis ipsum sit, q̃ non sit, vt igitur entium auferunt substantiam {sic quoq; nihil necessario esse dicunt}. i. nullum prædicatum necessario. Iccirco. n. substantiã alicuius esse, & aliquid prædicari de aliquo in substantia negãt quia quod sic de aliquo prædicatur, hoc necessario ei inest, de quo prædicatur. propterea afferẽs causam dicit {necessarium. n. vt aliter, atq; aliter sese habeat, fieri minime potest} tunc quasi epilogans vim rationis dicit {quare si quippiã necessario sit} verbi gratia dulcedo sit necessario dulcedo {id non sane ita, & non ita se habebit} & sic patet eos sibi ipsis esse oppositos. hęc est expositio Alexan. quæ satis dictioni conuenit.

Atq; omnino si sensibile solum sit, nihil erit profecto, si animantia non sint, sensus enim non erit.

Expositor ſm suum ordinem hic designat septimã rationem, per quam fortasse probat non esse verũ illud, quod supponunt videlicet ꝙ sensibilia solum sint & argumentatur, velut sophistæ argumentari solent, tãtum pater est: igitur non tantũ pater est, sic eodem modo, dicit {atq; omnino si sensibile solũ sit, nihil erit profecto} probatur, si sensibile solum sit, nõ erunt animantia. i. animalia, probat, & dicit {sensus. n. non erit} vt sit totum argumentum, si sensibile solum sit, nõ erit sensus, cum sensus sit aliquid præter sensibile, si non erit sensus, non erunt animalia {si animantia nõ sint}. i. animalia non sint, non erit sensus, si sensus non sit, non erit sensibile. igitur nihil erit. Quare si sensibile solum sit, nihil erit ꝓfecto. Quod autem si sensus nõ sit, non sit sensibile, probat Auer. & dicit, sensibile enim non est relatiuum ad aliud, nisi ad sensum, & ita si sensus non fuerit, non erunt sensibilia. Quę Auerr. Com. 25.

Fortasse igitur uerum est neq; sensibilia, neq; sensationes esse, sentientis enim affectus hic est. non autẽ esse subiecta, quæ faciunt sensum, & sine sensu est impoßibile. non enim ipse sensus est sui. Sed est aliquid aliud præter sensum, quod quidẽ antecedere sensum necesse est. id enim quod mouet prius natura eo est, quod mouetur. neque id minus est, & si hæc ipsa mutuo referuntur.

Obscurissima est hæc dictio, potest tamen exponi, quod Arist. afferat responsionem, qm̃ licet sensus nõ sit, non tñ sequitur, vt nullo modo sensibile sit, sed ꝙ non sit sensibile actu, neq; sensatio: & dicit {Fortasse igitur} ex hoc argumento nunc facto {verum est neq; sensibilia} actu. s. {neq; sensationes esse} subaudi si sensus non sit, non tamen sequitur, vt omnino nullũ sensibile sit, cuius rationem affert, & dicit {sentientis. n. affectus hic est} est. n. sensatio affectus sensus. ergo nõ põt esse absq; sensu {non autẽ} subaudi verum est sensationes {esse subiecta, quæ faciunt sensum}. i. obiecta apta afficere sensationem in sensu. {& sine sensu est impossibile}. i. & obiecta facere non possunt sensationẽ nisi præsit potentia sensitiua, & nec potentia sensitiua potest sentire, nisi præsint sensibilia apta mouere sensum, cuius rationem affert, & dicit {non. n. ipse sensus est sui} nullus. n. sensus sentit se {sed} ante sensationem scilicet {est aliquid aliud præter sensum, quod quidem antecedere sensum necesse est} cuius rationem affert, & dicit {id. n. quod mouet, prius natura est eo quod mouetur} quare oportet esse sensibile antequam sentiatur. & quia tu posses dicere sensibilia actu dici relatiue ad sensus, & ita nõ possunt esse, nisi sensus sint, respondens dicit {neq; id minus est, & si hæc ipsa mutuo referuntur}. i. dato quod sensibilia actu referantur ad sensus, nihil minus sensibile potentia prius est ipso sensu, qm̃ sensibile potentia non dicitur relatiuum. ex ijs ergo Arist. voluit habere quod ratio tacta non sit demonstratiua, sed probabilis, quia ex ea non sequitur, nisi sensibilia actu non esse, si non est sensus. etiam sequitur, si tantum actu sensibilia sint, vt non tantũ actu sensibilia sint. qm̃ si tantum actu sensibilia sunt, sensibilia actu sunt, ab exclusiua ad suam præiacentem. sensibilia actu sunt. igitur sensus est, ab vno correlatiuo ad alterum. sed sensus est quid aliud à sensibili actu, igitur aliquid aliud à sensibili actu est: aliquid aliud à sensibili actu est, igitur non tantum sensibilia actu sunt. quare si tantum sensibilia actu sunt, non tantum sensibilia actu sunt: quæ deductio de sensibilibus potentia non valet, quam vt diximus sensibile potentia non refertur ad sensum, nisi in potentia.

CAP. IIII.

Aduersus eos, qui in eam sententiam quauis ex causa inciderunt. qui item contraria simul eidem inesse non posse ostendi.

SVnt autem quidam, qui dubitant & eorum, qui persuasi sunt, & eorũ, qui solũ has sententias dicunt. Quæritant enim quis nam sit ille, qui sanum hominem discernit, & eum omnino, qui circa singula recte iudicat, atq; discernit. TEX. 26.

Dixerat assertores eius sententiæ, quæ est de veritate visorum, quæ hoc in loco refutatur, partim ambigentes de sensibilibus in eam opinionem venisse, partim non propter inductam de rebus persuasionẽ, sed pertinacia quadã hanc opinionẽ tueri. nunc ab vtrisq; ambigi, quæriq; ait, quis nam sit, cuius iudicio de veritate standum sit, & quem sequi conueniat, qui nouerit quis sanus, quis non sanus in his rebus persistat

& ad summum cuius nam visis fidem habere oporteat: deniq; quis prudens sit: qui hæc decernat, vnde dicit {sunt autem quidam qui dubitant, & eorum, qui persuasi sunt}.s. ex argumentis, quæ nesciunt dissoluere, quos admonitione probabili facile sanari posse dixit, & in quos hactenus disputauit dubia discutiendo, quibus in hunc errorem inciderant {& eorum, qui solum has sententias dicunt} non propter indutam de rebus persuasionem, sed pertinacia quadam, qua hanc opinionem tueri enixi sunt. Deinde explicans eorum dubitationes dicit {quæritant enim quis nã sit ille, qui sanum hominem discernit} dicebatur.n. inter contrarias opiniones magis sanis q̃ infirmis esse credendum, & sapientibus q̃ ignorantibus, & vigilantibus q̃ dormientibus, ideo rursus. quæritant quis nam sit ille, qui sanum hominem discernit ab infirmo, & sapiẽtem ab ipso stulto, ignoranteq́;, & vigilantem à dormiente {& cum omnino} atq; ad summum {qui circa singula}.i. qui in omnibus opinionum differentijs {recte indicat atq; discernit} quod iccirco, vt Alexan. inquit, dubium est, quia omnes aduersus omnes dicunt, & sibi quisq; sapere videtur, & recte iudicare nam cum quibusdam videatur aliquis esse sapiens alijs videtur stultus nec ipsi, qui hoc dicit, exploratum est, num visis recte valentium standũ sit, neq;.n. quia ægrotãtes pauciores sunt, iccirco eis non est habenda fides. fieri enim potest, vt plures efficiantur. etiã non multitudine & paucitate eorum, quibus visa videntur, verum definire conuenit.

Tales uero dubitationes similes sunt huic dubitationi, dormimus ne nunc, an uigilamus.

Refutat nunc tales dubitationes in hunc modum, opiniones, quæ stultis opinionibus simules sunt, non sunt dignæ vt quærãtur à philosophis, deinde assignat minorem, & dicit {tales vero dubitationes similes sunt huic dubitationi} stultæ videlicet {dormimus ne nunc an vigilamus?} nemo.n. in re tam manifesta rationem quæreret, quæ iudicium facile præbeat, quo posst iudicari, propterea ꝙ quæcũq; vigilantes efficimus, dormiẽtes quoq; facimus, adeo, vt somnia etiã in somnijs interpretemur. ergo dubitatio.

Praeterea δὲ autem. *Præterea idem omnes huiusmodi dubitationes ualent. omnium enim hi rationẽ esse censent, etenim principium quærũt atq; hoc per demonstrationem accipere.*

Nunc ostendit errorem eorum, & causam erroris, & vult oẽs tales dubitationes idem valere, & ex eodẽ capite proficisci, ex hoc videlicet ꝙ omnium rerum rõnem aliquam causam, principiumq́; quærũt, & principium indemonstrabile nullum esse putant: nec quicquam esse aiunt, quod per se, & ex se fidem faciat, manifestumq́; sit. dicit {præterea idem omnes huiusmodi dubitationes valent} quatenus ex eodem capite omnes proficiscũtur, quod explicans dicit {omnium.n.} rerum videlicet, quæ intelliguntur {hi rõnem esse censent, &. n. principium quærunt, atq; hoc per demonstrationem accipere}.s. quærunt. ergo error est, quia volunt omnium intelligibilium esse quærendam rõnem, & causa erroris est, quia volunt omnium esse demonstrationem. patet igitur eos quæsiuisse aliquod principium pro regula ad discernendum inter infirmũ & sanũ, inter vigilantem & dormiẽtẽ. verũ nõ erãt hac regula contenti, quin per demonstrationem voluerint esse accipiendã. hæc de errore & de causa erroris.

Sed quod non persuasi sint, in ipsis actionibus patet. Verũ, ut diximus, hic est eorum error, rationem enim eorum, quæritant, quorum nulla est ratio. principij enim demonstrationis non est demonstratio. facile igitur hi quidem id ita esse persuaderi possunt. non enim difficile est, ut accipiatur. Sed ἐπεὶ γε Error. πάθος passio affectus infirmitas.

Nunc ostendit aliquos hæc dicere pertinacia, non ꝙ ita senserint, & dicit {sed ꝙ non persuasi sint} aliqui eorum, sed sola pertinacia sic dicant {in ipsis} eorum actionibus {patet} nam in facto nolunt iudicium dormientium esse æquale iudicio vigilantium, immo in facto, cum occurrerit, magis credunt iudicio vigilantium q̃ dormientium, & ita qui talia dicunt, nõ ex animi sententia loqui ex ipsorum actionibus intelligi potest. qui medico in rebus ad sanitatem pertinẽtibus credunt, artifici in arte sua, & singulis in rebus perito magis ꝙ imperito. item in ipsis sensibilibus recte valentibus sensui, & in suis cuiq;. propterea subdit {verum, vt diximus: hic est eorum error} ac infirmitas, quam subdit {rationem.n. eorum quæritant, quorum nulla est ratio} & ita quæstio non manat istis ex dispositione aliqua, & opinione, nec aliunde q̃ quod rationem, demõstrationemq́; quærũt eorum, quorum neq; ratio habetur, neq; demonstratio, cuius rationem subdit, & dicit. {principii.n. demonstrationis non est demonstratio} cum ea significet, quorũ cognitio manifestior est nobis à natura tributa, q̃ vt eorum demonstrationem desideremus, hæc aũt sunt sensus, & sententiæ dictæ, ac naturales, & cões opiniones, sed quia superius in eos disputauerat qui non pertinacia talia tradebant, nunc ad eos rediens dicit {facile igitur hi quidem id ita esse persuaderi possunt, non.n. difficile est, vt id accipiat} qui.n. ob conceptam persuasionem ita dicunt, his non est factu difficile persuadere esse principia quædã indemonstrabilia. Hos.n. ab errore huius opinionis eximere non erit magni negotij: vt superius diximus. At qui pertinacia id asserunt, maiore difficultate ab opinione remouentur.

Qui uero in ratione uim solum quæritãt impossibile quærunt, contrarium enim dicere censent, statim cõtraria dicẽtes.

Cum disputasset contra eos, qui persuasi contradictionem, & apparentium veritatem tuentur, nunc disputat contra eos, qui non persuasi, & ambigentes in hanc positionem venere, sed disputandi, contraq; dicendi gratia, nec dissuasionẽ desiderant. omnino.n. nõ talia dicunt ob indutam persuasionem, sed vt conuincantur, & ratione redarguantur, expectant. Hi.n. similes sunt iunioribus huius temporis, qui summos in oĩ scientia se esse iactant, modo dicant ea, quæ improbari non possunt: & ad quorum contradictionem non ducantur: vnde dicit {qui vero in rõne vim solum quæritant} & pertinacia, ac disputandi gratia contradictionem, & visorum veritatem tuentur {impossibile quærunt}.i. redargutionem. postulant.n. vt redarguãtur, & vt in cõtradictionem adigantur. Redargutio.n. est contradictionis conclusio. & propterea ne ad contradictionem adigantur, isti hoc ipsum initio statuunt opposita videlicet simul consistere, & contradictionem simul esse veram: quo qui redarguitur, ab aduersario addici debet. hoc.n. est opposita, & cõtraria dicere. At hoc ipsum isti protinus a principio verum esse statuũt. quare, in quancunq; contradictionẽ hos cogere visus fueris, eam positionẽ suam, ac id sibi placere respondebunt. ergo dictio est manca, & hoc pacto suppleatur

{im-

{impoſsibile} ideſt contradictionem, inquam adigãtur {quærunt} quam ſubaudi euitant,& affert rationẽ dicens {ſtatim.n.contraria}.i.oppoſita ſimul vera eſſe {dicentes,contrarium dicere}.i. contradictionem ſimul veram eſſe {cenſent}& ita in quancunq; contradictionem fateri cogentur, eam poſitionem ſuam eſſe, ac ſibi placere reſpondebunt. Quo fit, vt contra hos diſputare ſit difficilimũ. Si.n.dictio ſic ſuppleatur, plana eſt. Auer.autem actiue legit dictionem in hunc modum {qui vero in ratione vim ſolum quæritant.impoſſibile quærunt}.i. quærunt ducere aduerſarios ad impoſsibile,hoc eſt,vt concedant impoſsibile:quæ expoſitio non conuenit. vt mihi videtur aliquo modo dictioni, vt Alexan. recte conſiderauit, propter verba quæ ſequuntur.

Quæ Auerr. Comm.26.

At,ſi non ſint omnia ad aliquid,ſed aliqua entia per ſe ipſa ſint.non omne ſane quod apparet,erit uerum.id.n.quod apparet,alicui eſt apparens.

Alexander ait ꝙ licet ſit difficile contra hos diſputare,tamen Ariſto.dicit tentare diſputationẽ contra hos. Expoſitor aũt ait, Ariſto.primo oſtendere,quonã modo eis obuiandum ſit apparenter, nam poſtea ſuo loco docet, quonam modo vere ſit obijciendum. obiectio vero apud me hoc pacto conficienda eſt,ſi nõ omnia ſint ad aliquid, nõ omnia quæ apparent, ſunt vera. tenet conſequentia, qm̃ aliquid non eſſe ad aliquid, & apparere verum alicui,implicat cõtradictionem,cum ſemper id,quod apparet,ſit alicui apparens, vel ad aliquid apparens:& quod eſt abſolutũ,nulli ſit apparens. Tunc addo minorem, ſed non omnia ſunt ad aliquid, alioquin omnia eſſent ad ſenſum, & ſic ſublato ſenſu, omnia,entia,è medio tollerentur,vt ſuperius eſt oſtenſum.Primo ergo accipit hypotheticam,quæ eſt maior, & dicit{at ſi nõ ſint omnia ad aliquid, ſed aliqua entia per ſe ipſa ſint}.ſ. abſoluta{non omne ſane,quod apparet,erit verum} tenet conſequentia,quia omnia,quę apparent, eſſe vera eſt dicere omnia eſſe ad aliquid, & non omnia eſſe ad aliquid eſt dicere non oĩa quæ apparent, eſſe vera, & ita implicat contradictionem aliter opinari. ideo probationem afferẽs dicit{id.n.quod apparet, alicui eſt apparens}abſolutũ vero eſt.quod nulli apparet,& quod ad nullum eſt:Alex.aũt obſcure admodum rationem conficit:nec poteſt facile applicari dictioni,quod aſſerit. Vnde & Auer.ſic dicit,ſed manifeſtum, eſt, ſi non omnia comprehenſibilia per ſenſus ſint relatiua,ſed quædam eorum ſint per ſe, non in reſpectu ad ſenſum,non omnia apparentia fore vera,ſicut iſti opinabantur. alioquin, vt dictum eſt, ſublato ſenſu,nihil eſſet.

Quæ Auerr. Comm.25.

Quare qui dicit omnia, quæ apparent,uera eſſe, is omnia entia ad aliquid facit.

Ex his,quæ dixit, infert vnum contra eos, qui omnia apparentia eſſe vera dicunt,videlicet ꝙ omnia entia ſint ad aliquid. & Expoſitor, conſequentiam hanc non probauit, ſed ſolum expoſuit verbum ad aliquid, dicens omnia,entia,eſſe ad aliquid.i.ad ſenſum,vel opinionem,& falſitatem conſequentis Alex. oſtẽdit, nam ſi omnia ſint ad ſenſum,vel ad opinionem,ſublato ſenſu,vel opinione, nihil eſſet. ſed quonam modo conſequentia deducatur,Alex.limitando docet,vt ꝙ viſum tantum eſſe ſtatuat, & præter viſum nihil aliud eſſe putet, ſi igitur omne viſum ſit verum,& præter viſum nihil aliud ſit, oĩa entia ſunt ad aliquid, videlicet ad ſenſum,vel ad opinionẽ,& ſic limitãdo patet cõſequẽtia.

Quapropter & cauendum eſt his,qui uim in ratione quæritãt, et ob hoc ſubeunt diſputationẽ, nõ eos dicere opportere id,quod uidetur,eſſe uerum,ſed addant,opportere,cui uidetur & cum uidetur,& quo uidetur,& modo,quo uidetur.

Cum dixiſſet, & per cõfirmationem ſumpſiſſet eos, qui omne viſum eſſe verum dicunt,cogi dicere,omnia eſſe ad aliquid,nunc quæ hos addere oporteat,edocet, ne facile conuincantur, & ne cogantur concedere contradictoria ſimul eſſe vera, & dicit {Quapropter & cauendum eſt his,qui vim in ratione quæritãt,& ob hoc ſubeũt diſputationẽ, non eos dicere oportere id quod videtur}abſolute.ſ.{eſſe verum,ſed addant,oportere} eſſe verum.ſ.{cui videtur}nam fieri poteſt,vt idem mihi videatur verum,alteri falſum{& cum videtur}nam fieri poteſt,vt aliquid idem alicui vno tempore videatur verum,alio tempore falſum{& quo}.i.& quantum {videtur}nam fieri poteſt,vt idem alicui videatur magnum,alteri paruum{& modo,quo videtur}nam fieri poteſt,vt idem ſecundum diuerſos modos videatur alicui verum, & falſum.quare dicentes omne viſum eſſe verum, ne conuincantur, coguntur per cautela addere huiuſmodi limitationes.

Quod ſi diſputauerint quidem, non autem hoc pacto diſputationem ſubierint,eueniet ipſis ut cito contraria dicant. fieri nanq; poteſt,ut idem uiſu quidem mel eſſe,guſtu autem non eſſe uideatur,& utriſq; oculis,ſi ſint diſſimiles,nõ idem appareat.

Exponit nunc conditiones,& primo illam {Cui videtur}& dicit{ Quod ſi diſputauerint quidem non autem hoc pacto diſputationem ſubierint}.i.non autem his limitationibus poſitionem limitauerint{eueniet ipſis,vt cito contraria dicant}dixit autem{cito, quia iſti opinantur contraria eſſe dicenda,ſed non ſtatim, cum ſuam poſitionem protulerint.quod autem ſequatur ſtatim, vt dicant oppoſita,& oſtendit, & exponit illã conditionẽ{cui videtur}& dicit{fieri nanq; poteſt,vt idẽ}.i.vt eadem vilis{viſu quidem mel eſſe,guſtu vero non eſſe videatur} quare recte addi debet{ cui videtur}.i. ſm eundem ſenſum. Deinde exponit aliam limitationem{& modo quo videtur} & dicit{ & vtriſq; oculis, ſi ſint diſsimiles,non idem appareat } nam fieri poteſt vt idem ſimul ſecundum diuerſos oculos appareat album,& non album,ſi forte aſpiciens oculo altero ęgrotet,altero recte ualeat.cæteras autem conditiones non expoſuit.Alexan.vult, vt addantur quatuor limitationes,ſi debent euitare ſtatim contradictionem, videlicet ei cui videtur,& quando videtur, & videtur,& quatenus,& quomodo.i.ſecundum eandem partem,dixit {cui videtur}& non ſimpliciter dicẽdum omne viſum eſſe verum.nec hoc ſufficit, ſed opportet addere quando videtur, cum eadem res eidem homini nunc talis, alias diuerſa eſſe videatur. nec hoc ſatis, ſed addẽdum quatenus videtur.i.ſed ſecundum eandem ſpeciẽ ſenſus, qm̃ fieri poteſt,vt bilis viſu appareat dulcis, guſtu autem amara.item ne hoc ſufficit, ſed opportet addere, & quomodo videtur. i. non ſolum ſecundum eandem ſpeciem ſenſus, ſed ſecundum eandem partem, quoniam ſecundum diuerſos oculos poteſt idem album & non album videri. Ita niſi his adiunctis diſputandi negotium iſti inceperunt, qui ſibi conuinci ſermone non poſſe videntur, facile redarguentur, & ſta-

tim pugnantia cogentur dicere. Addit autem Alexander{quo & vt} in eodem sensu accipi posse,ac vt idem significantia.

Nã & ad eos,qui propter causas olim dictas,id quod uidetur,inquiunt esse uerum,atq; ob id ipsum omnia similiter uera,falsaq; esse dicunt,facilis est occursus.fieri nanq; potest, ut neq; omnibus eadem,neque sibi semper eadẽ,sed sæpe contraria eodem in tempore uideantur. quippe cum idem tactu quidem,cum digitus super digito ponitur, duo, uisu autem unum esse uidetur. At non eodem sensit,neque per idem, & eodem modo,temporeq; eodem, quod hoc sit uerum.sed fortasse propter hoc necesse est his dicere,qui nõ ob dubitationem, sed disputationis gratia dicunt non esse hoc uerum, sed huic uerum.

Quod ὥστε quare.

Nunc ex ijs,quæ dixit,docet occurrere omnibus,& primo eis,qui ambigentes in hunc errorẽ delapsi sunt, quos modestiores esse,& admonitione tantum,& doctrina,non etiam redargutione indigere dixerat.& dicit{nam ad eos,qui propter causas olim dictas} atque cõmemoratas{id quod videtur inquiũt esse verum, & ob id ipsum,quod dicunt.s.{ omnia similiter vera falsaq; esse dicũt} subaudi{facilis est occursus. hoc in dictione subaudi Alex.nam in græcis codicibus non est, sed desideratur.quod autẽ omnia pariter vera sint,atq; falsa,probat subiungens causam, vt Alexã. exponit,& dicit{fieri nanq; potest,vt neq; omnibus eadem, neq; sibi semper eadem,sed sæpe contraria eodem in tempore videantur} & vt ostendat quo modo aliqua eodem tempore opposita esse videantur,adiungit{ nam idem tactu quidem cum digitus supra digitum ponitur,duo visu autem vnum esse videtur}vt si sint duo lapilli, per diuersos digitos alteri alterum impositos si tangãtur, duo videntur:etiam si sit vnus lapis.quotquot.n.digiti adhunc modum impositi tetigerint, tot lapili ille esse videtur,qui attingitur:visu autem vnus. atq; adeo corpus vnum continuum particulari digitorum impositione multa esse videri potest,si corpus partim molle, partim durum,& densum,partim asperum, & partim leue,& ab aliquo non intuenti,qui digitos huc,atq, illuc transferat, contingatur. potest etiam intelligi per digitorum impositionem,ipsorum complexum.Digiti.n.cohærentes inter se visui vnus esse videntur. iidem per mutuum contactum plures esse apprehenduntur. Quod ipsum vel apertius gustatus & visus exẽplo cõfirmare licet, si quod visui coloris ratione mel esse videtur, id gustabilis esse comprobetur, propterea ꝙ talem habeat saporem,vt ipse cõmemorauit.& sic patet quomodo ijs consentaneum est dicere omnia pariter vera falsaq; esse. nam eadem non omnibus videntur esse,sed quę his vera,eadem illis falsa,esse videntur, neq; eidem semper eadem, sed plerunq́; etiam in eodẽ tempore contraria.ex eo itaq; ꝙ non eadem cũctis videantur,nec eisdem semper eadem,nec eorum,quę similiter videntur, hæc magis vera, illa falsa magis esse putentur,sequitur omnia pariter visa vera esse, atq; falsa, cum eadem talia & non talia videantur. quibus incommodis explicatis,determinationes adiungit,de quibus paulo ante mentionem fecit,quas apponendas esse ait sententiæ eorum, qui omne visum verum esse tradunt,si velint sermonis redargutionem effugere, quippe quibus adiectis prædicta incõmoda cauentur.Hoc enim innuit,cum ait {At nõ eodem sensu,atq; per idẽ, & eodem modo,temporeq́; eodem quod hoc sit verũ} pariterq; falsum subaudi videtur, si. n. visum cum his determinationibus verũ esse dicatur, non amplius cõsequens erit, omne visum verum esse, pariter atq; falsum.nam ijs,quæ diximus,adiunctis,omne uisum verũ esse demonstrari poterit. Deinde docet occurrere eis, qui pertinaciter repugnãt.nam ijs quoq;,si velint redargutionem euadere,est necessarium, vt suis dictis determinationes,quas diximus,adijciãt,& dicit {sed fortasse propter hoc}.s.vt euadant contradictionem{necesse est his dicere,qui non ob dubitationem sed}pertinaciter{disputationis gratia dicunt,non esse hoc verum} .s.absolute,atq; simpliciter suapte natura { sed huic verum}.i.cuicunq; suum,& tu subintelligas cæteras cõditiones, quas diximus, nam sic redargutionẽ euadũt.

Atq;,ut antea dictum est, necesse est ad aliquid facere omnia & ad opinionem,& ad sensum. quare neq; fuit quicquam neq; etiã erit,si nullus antea est opinatus,quod si fuit, aut erit, patet non omnia ad opinionem esse referenda.

Cũ docuisset modum, quo sic dicẽtes euadere possunt redargutionem, nunc adducit absurdum, quod euitare non possunt: vt Alex. exponit. vel, vt Expositor ait, nunc docet resistere sophistis sic dicentibus secundum veritatem,& non solum ad hominem,hoc est non concedendo falsam opinionem quam ipsi ponũt. ergo apud Expositorem cum sophistis contradixit apparenter,nunc contradicit secundum veritatem. Sed secundum Alexan.adducit absurdum,quod euitare nõ possunt ad hunc modum,si omne visum est verum nõ simpliciter,sed huic.i.cuiq; suum,omnia oportet,ut faciant ad aliquid aut ad opinionem, aut ad sensum hæc consequentia sequitur,vt Alex.inquit,siquis rerũ substantias,atq; naturas ac sententententiam opinantis, sentientisq; sensum referat, & visum cuiq; verum esse dicat,deinde hoc esse absurdum ostẽdit, qm̃ si omnium rerum substantiæ sunt ad aliquid,ipsarumq́; existentiæ opinionem & sensum sectentur,profecto nihil erit alicui,quod esse aliquis non opinatur,nec quicquam erit, de quo præexistimauerit nemo.nam qui esse in videndo & opinando ponunt, ij fieri quoq; statuunt in opinando. At si fieri certe, & factum esse, ita non opinari effici quicq̃, nihil efficitur: & vt breuibus dicam, nihil efficietur,vt non idem existimetur fieri,& hactenus res quæq; erit,quatenus existimabitur. quippe cũ opinio,& sensus efficiant ea,quæ videntur, & existimãtur, cum prius nõ essent:vnde dicit{atq;, vt antea dictum est,necesse est} eos subaudi sic dicẽtes omne visum esse verum non simpliciter,sed cuiq; suum {ad aliquid facere omnia & ad opinionem, & ad sensum} tenet consequentia, quoniam isti rerum substãtiam atq; naturam ad sentẽtiam opinantis,sentientisq́; referunt, & visum cuiq; verum esse dicunt: cum nihil ponant secũdum se tale,deinde destruit consequens,& dicit{quare neque fuit quicquam, si nullus antea est opinatus neq; erit} quicquã, si nullus erit opinatus { quod si fuit vel erit} subaudi dato ꝙ nullus fuerit opinatus {patet non omnia ad opinionem}& ad sensum{referri } quod autem fuerit, vel futurum sit aliquid etiam si nullum opinetur, vel præsentiat., declarat Alexan. primo quidem, qm̃ constat pleraq; insperato, præterq; opinionem fieri. nam quid dictu absurdius esse potest q̃ neq; bellũ, neq; alluuionem,neq; deniq; teræ motũ fore,nisi quispiam hæc futura esse prius existimasset? alioquin oporteret hæc ijs solis,fieri,qui hæc futura præcepissent,eadem non fieri iis,qui non futura esse putassent. at non

ita

ita sese res habet, nec bellum iis tantum fit. qui fore ipsum fuerant opinati: nec refert quis id opinatus fuerit, ipse ne an alius quispiam. quod si aliqua etiam nemine opinante fiunt, non igitur entia omnia ad aliquid efficiuntur. quod si non omnia sint ad aliquid, consequẽs est, vt ne omne quidem visum sit verum. Secundo hoc idem declarat Alex. ex hoc, quia quæ sunt ad aliquid, simul sunt natura, sed substãtia, & existentia rerum existimatarum non simul natura sunt cum existimante, cum non aboleantur simul cum existimante. igitur nõ sunt ad aliquid.

Præterea si unum ad unum, aut ad definitum refertur, & si idem est dimidium, & æquale, sed non æquale ad duplum, neq; dimidium ad æquale refertur. ad opinans itaq;, si idem est homo, & id, de quo habetur opinio, non est homo opinans, sed id de quo habetur opinio. quod si unumquodq; erit ad id, quod opinatur, id, quod opinatur, erit specie infinita.

Cum probasset rerum substantias, atq; existentias nõ esse ad aliquid. i. ad opinionem vel sensum, per vnã rationem, nunc addicit ad idem secundam rationem, quæ talis est, si rerum substantia, & existẽtia est ad opinantem, opinans erit specie infinita. probatur, qm̃ tot erunt relationes in ipso opinãte, quot in rebus ipsis, de quibus hñr opiniones, sed res, de quibus habetur opinio, sunt infinitæ tã in p̃terito q̃ in futuro, ergo relationes in opinãte erũt infinitæ. quare opinãs erit specie infinita. hoc autem Arist. destruit, qm̃ vnum ad vnum tãtum refertur, & non ad infinita: & iuxta hanc expositionem Arist. primo præmittit falsitatem. consequentis vel id, quo declaratur consequens esse absurdum, deinde ibi {Quod si vnumquodq; erit ad id} colligit incommodum. Alex. vero paululũ aliter exponens vult ꝙ demonstrato, qui omne visum verum esse aiunt, eos sequi vt omnia faciant ad aliquid, nunc disputãs de iis, quæ ad aliquid dicuntur, incommodum quiddam docet ex opinione sequi, ibi {quod si vnũquodq; erit id} sed accipit prius, statuitq; quomodo dicimus, & quomodo sunt, quæ ad aliquid dicuntur, vt in promptu sit demonstrare non oĩa esse ad aliquid: & ita habetur per hæc, quæ præmittit, illud, ad quod deducit, esse absurdum: & dictio est suspensiua vsq; ibi {ad opinans itaq;, & dicit {præterea si} subaudi eorum, quæ ad aliquid dicuntur {vnum ad vnum, aut} si ad plura dicitur {ad definitum refertur} si quid. n. complures habitudines obtineat, & ob id ad plura dicatur, id certe ẽm singulas habitudines ad quiddam vel specie, vel genere determinatum dicitur, hoc probat exẽplo, & dicit {& si idẽ}. s. subiecto {est dimidium, & æquale} idem subiecto referetur. ad plura {sed non æquale ad duplum}. s. referetũr, sed ad æquale {neq; dimidiũ referetur ad æquale} sed ad duplum. ergo vnum ad vnum tantum refertur. nam æquale ad nihil aliud dicitur, q̃ ad æquale, neq; duplum ad aliud quam ad dimidium. neq; dimidium ad aliud quam ad duplum: & ita licet idem ad plura referatur, per singula tamen semper ad aliquid definitum refertur. illud ergo quod accipit est, ꝙ si ad plura idem referatur, certe per singulas habitudines ad aliquid definitum refertur. Deinde terminans suspensionem iterum exponit, ꝙ licet vnum ad plura dicatur, tamen nõ nisi ad definita referetur, & dicit {ad opinãs itaq;} subaudi referentur omnia {si idem est homo}. i. si idem homo, sit opinans & homo {&} si {id, de quo habetur opinio, non est homo opinans, sed} est {id, de quo habetur opinio} q. d. vnum ad plura dicetur definita, duobus stantibus videlicet ꝙ opinans sit idem ꝙ homo, & ꝙ id, de quo habetur opinio, non sit opinans, sed id, de quo habetur opinio. dixit autem omnia referri ad opinans, si idem sit opinans & homo, quoniam nõ ad hominem, sed ad opinans, qua formaliter est opinãs, omnia referuntur. q. d. licet homo sit opinans, tamen non referuntur ad hominem, quo est homo, sed quo est opinans. dixit secundo & id de quo habetur opinio nõ sit opinans, sed id de quo habetur opinio, vt notaret hæc esse diuersa formaliter. nam id, de quo habetur opinio, licet sit homo, & subiecto idem, quod opinans, tamen formaliter diuersis relationibus differũt. & ita vult habere per hæc omnia, ꝙ licet id, quod refertur, sit vnum subiecto, est tamen plura formalibus relationibus: modo quo existimare, & existimari differunt. quare fieri non potest vt homo existimet, quatenus existimatur. nec, vt existimet, quatenus existimatur. Terminata suspensione, in qua declarauit, quomodo sunt, quæ ad aliquid dicũtur: nunc incommodum explicat, & dicit, ꝙ si vnũquodq;. s. entium {erit}. s. per relationem {ad id, quod opinatur}. i. formaliter ad ipsum opinantem, quo opinans est, atq; existimat {id, quod opinatur} & existimat {erit specie}. i. specificis, ac formalibus relationibus specie, & forma diuersis {infinita} qm̃ habebit relationes quæ specie differunt, infinitas, quia tot, quot ea sunt, ad quæ refertur: quæ cum sint infinita, erit opinans ipse relationibus infinitis infinita. hoc autem falsum esse præmisit, cum dixit eorum quæ sunt ad aliquid vnumquodq; referri ad vnum, vel si ad plura, non ad infinita, sed finitis relationibus: & ita licet opinans referri possit ad plura, quæ opinatur & per plures relationes, non tñ ad infinita, sed ad finita: & per finitas relationes. supponit autem Aristo. in toto hoc discursu duo, vt Alexan. innuit, primum ꝙ opinabilia sint infinita: quatenus sunt opinabilia. nã res præteritę, & futurę, & præsentes sunt infinitæ, quas opinãs opinari põt. Secundum ꝙ esse, ac substantia, & quiditas cuiusq; opinabilis in existimari consistat. nam apud eos equi quiditas nihil aliud est, q̃ existimari, quia in hoc positum est ipsius esse. Neq;. n. refert canem dicas, an opinabile. ex his sequitur, opinabilia, quo sunt opinabilia, esse specie infinita, vt Alexã. deducit. nam licet res, quæ existimantur, sint finitæ, quo tamen existimantur, sunt infinitæ, cum vna res possit fere infinitis opinionibus existimari. Quare sequetur, vt vnum existimans sit infinita specie, quia relationes in se habet infinitas, quibus refertur ad opinabilia infinita. Hoc autem esse absurdum ostendit, quoniam dictum est vnum non referri, nisi ad vnum, & si ad plura, non nisi ad finita. enumerat Alex. rationes fortissimas enumerat, quæ valent ad refellendum illud omnia esse ad aliquid. prima est, quę docet multa fieri, vel esse, vel fore nemine præopinato. & rursus alia est, qm̃ multa eorum, quæ fiunt, fiunt nõ cogitata, quæ inopinata dicuntur: vt inuentio thesauri multa rursus cogitata non fiunt, vt in bellis, & certaminibus vincere, & vinci, & alia propemodum infinita. Tertia item quæ ait, si cuiusq; rei esse in existimando consistit, sublato existimante, nihil omnino erit. Quarta si perierit animal, nihil erit aliud. qm̃ pereũte eo, qui existimat, simul rerum existimatarum peribit essentia. quin etiam viuente, sed non existimante, nihil erit reliquum. Sexta etiã sequetur, vt idem ipse, qui existimat, cum existimat, non erit ens, nisi ab alio existimetur, &

ita fiat, vt aliquis non sit, & simul existimet. Septima, si opinio mutetur, res quoq; de quibus habetur, mutabũtur, nisi quis seipsum existimet, vt existimantem. Octaua, si aliquem hic esse opinetur, ille non esse, simul erit, & non erit, idemq; multa erit, si ab his multa esse fuerit existimatus. Nona, si aliqui opinentur idem numero esse in diuersis locis, idẽ simul erit in diuersis locis. deniq; idem res oppositæ erit, vt si quod quiescere quidã putat, hoc alius moueri opinetur. hæc Alex.

Quæ igitur firmißima omnium opinionum sit, ꝙ non simul ueræ sint enunciationes oppositæ, & quod accidat ijs, qui ita dicunt, & cur ita dicant, satis a nobis est dictum.

Nũc epilogat, & dicit {Quod igitur firmissima omnium opinionum sit, ꝙ non simul veræ sint enunciationes oppositæ} hoc.n. est, quod sibi demõstrãdum proposuerat, sententiam illam, cõtradictiones non esse simul veras, notissimam, & manifestissimam esse, quod multis rationibus conclusit, & incõmoda, quæ sequuntur eos, qui eam negarunt, declarauit, & ideo dicit {& quid accidat illis}.s. qui eã negarunt: & {qui ita dicunt, & cur ita dicant} declarauit.n. eos venisse in hanc sententiam, qm̃ ex eodem opposita fieri cernebant, & qm̃ quæ eadem esse putantur non omnibus eadem esse videtur: hæc oĩa ita esse exposita {satis à nobis est dictũ.}

Cum autem fieri nequeat, ut contradictoria simul de eodẽ sint uera, perspicuum est fieri non posse, ut contraria simul eidem insint. Est enim alterum contrariorum non minus priuatio substantiæ uero priuatio, priuatio autem est negatio ab aliquo definito genere.

Postquam sententiam illam nõ posse contradictionem de eodem simul esse veram, manifestissimam esse docuit, nunc ex hoc deducit corollarium, vt ne cõtraria quidem eidẽ inesse queant, & quomodo sequatur, docet, primo ergo infert corollarium, & dicit {Cũ aũt fieri nequeat: vt contradictoria simul de eodẽ sint vera, perspicuũ est fieri nõ posse, vt cõtraria simul eidem insit}.i. fieri nõ põt, vt cõtraria sint simul vera de eodẽ. hoc corollarium ex regula cõtradictionis quæ superius est declarata, probari põt prioristice inducendo ad oppositum regulæ. nam si contraria possunt esse simul vera, subcontraria possunt esse etiã simul vera. deducuntur.n. mox ex veris datis contrarijs. Si autem subcontraria sunt simul vera, datis contrariis veris ex cõcesso, tunc contradictoria erunt simul vera, quare si contradictoria non sunt simul vera, nec cõtraria erunt simul vera. & sic prioristice hoc corollarium deduci potest ex sententia prius exposita. Arist. autem non contentus hac prioristica deductione, ꝓbat corollarium ex rõne naturali: & sic componitur opposita quorum alterum est priuatio, non possunt de eodem esse simul vera. cõtraria opposita sunt, quorum alterum est priuatio. igitur contraria non possunt de eodem simul esse vera. de ratione affert minorem, & dicit {est.n. contrariorũ alterum nõ minus priuatio} subaudi q̃ oppositio: vel per priuationem imperfectum intelligit, in libro.n. de generatione dixit, quod in contrariorum ordine deterius est, id esse priuationem, cum præstantius proprie species, seu forma esse intelligatur, vt nigrum priuatio est albi, turpe honesti, amarum dulcis, dixitq; ibidẽ opposita à priuationibus proprie intellectis differre, ꝙ in his alterum tãtum est alterius priuatio: in oppositis aũt vtrunq; alterius. sed cum accepisset cõtrariorum alterum alterius esse priuationem, addit differentiam inter priuationem, quæ est contrarij, & priuationẽ, quæ est oppositi. in ordine.n. contrariorum, vt diximus, alterũ est priuatio, & in ordine oppositorũ similiter alterum est priuatio, sed differentiam addens, subdit {substãtiæ vero priuatio}.i. sed ea priuatio, quæ est contrarij, est priuatio alicuius ac determinati subiecti, quod opponens, subiungit {priuatio aũt} quæ.s. contrarij est {negatio est ab aliquo definito genere} discrimen.n. quo negatio priuatiua à simplici negatione discrepat, declarauit addẽs {ab aliquo determinato genere} quod ipsum significauit dicens substantiæ vero priuatio, & sic per substantiam, & definitum genus idem intelligit, non.n. omne non videns dicitur cæcum, sed solum in genere videntium, & ideo differũt ꝙ priuatiua negatio est negatio in subiecto apto nato, negatio simplex est extra genus. Alex. vero exponit dupliciter hunc locum, vno modo per substantiã intelligens subiectum genus prædicamenti, alio modo subiectũ genus, quod subijcitur. vnde dicit Arist. alterum contrariorum est priuatio, nõ simplex, sed {substantiæ priuatio} & exponẽs quid intelligat per substantiam, subdit {priuatio autem negatio est ab aliquo definito genere} ergo ẜm primam expositionem hæc est differentia ꝙ negatio priuatiua sit negatio entis alicuius, ac determinati generis. negatio simplex sit tam de ijs, quæ sunt, q̃ de ijs, quæ non sunt, & eorũ, quæ in nullo genere sunt. vel {priuatio substantiæ} exponitur.i. determinati subiecti, cui inest {priuatio aũt est negatio ab aliquo definito genere}.i. in subiecto apto nato. priuatum.n. subiectum quidem est, quod aliquo priuatum est. neq; negationem emulatur quæ de aptis, deq; ineptis illud recipere vere dicitur. Hæc.n. negatio non videt, non solum de cæco vere dicitur, sed etiam de pariete, qui minime visus est capax, quia negatio de incertis dicitur, cæcitas non item, sed de ijs, tantum, quæ visu priuata sunt. Similis est rõ contrarij, siquidem natura eadem capax est cõtrariorum. nam hoc priuatio à negatione, ꝙ negatio dicatur de ijs, quæ non sunt, priuatio vero de quadam subiecta natura, quæ etiã habitus est capax. potest ante syllogismus vniuersus apud Alex. sic componi, nulla negatio cum affirmatione opposita vera esse reperitur: priuatio negatio quædam est: igitur priuatio non potest vera esse cum sua affirmatione. Tunc subaccipiatur hoc modo, sed alterum contrariorum priuatio, quædam est. igitur alterum contrariorum non potest esse verum cum sua affirmatione. De hoc syllogismo postea dicemus.

Si igitur impossibile est uere simul affirmare, atq; negare, fieri quoq; non potest, ut contraria simul insint: nisi aut aliqua ex parte ambo, aut alterum quidem aliqua ex parte, alterum uero simpliciter insint.

Quia syllogismus vniuersus, vt dictum est, hoc pacto componitur, nulla negatio cum affirmatione apposita vera esse reperitur, priuatio negatio quædã est: igitur priuatio non potest vera esse cum sua affimatione. accepit maiorem pro antecedente, & dixit {Si igitur impossibile est vere simul affirmare atque negare}.i. si nulla negatio cum affirmatione opposita vera esse potest {fieri quoq; non potest, vt contraria simul insint} deinde exponit quot modis cõtraria simul in eodem esse possunt, & vult contraria posse eidem inesse secundum quid dupliciter: aut quoties ambo insunt secundum quid, vtputa in eodem subiecto ẜm diuersas partes

partes, vt in scuto, cum vnum eius dimidiũ sit album, alterum vero nigrum: aut quoties ambo insint eidem subiecto, sed alterum simpliciter, alterum ẽm quid, vt nigrum & album in æthiope. nam in ethiope est nigrũ simpliciter, & album secundum dentes. vel vt iactura mercium in mare, de aqua est apud Arist. in Ethicis, q̃ simpliciter, & per se considerata est inuoluntaria, tunc aũt cum merces iactantur, voluntaria. & illud ego falsum dico, cũ simpliciter falsum sit, ex parte tñ est verũ. qm̃ me dicere falsum est verum: vt in Elenchorum libro secundo. Vnde dicit {nisi aliqua ex parte ambo} contraria. s. {simul insint} eidem subiecto ẽm diuersas partes {aut alterum quidem aliqua ex parte. alterũ vero simpliciter} eidem subiecto {insint} Attamẽ eidem subiecto secundum eandem partem simpliciter simul inesse imposibile est hactenus de corollario.

CAP. V.

In contradictione non esse medium.

TEX. 27. *AT uero neq; fit ut inter contradictoria medium cadit aliquod sed ut affirmetur unum de uno quiduis, aut negetur necesse est.*

Postquam docuit fieri non posse, vt contraria simul cõsistant, nunc probare intendit multis rõnibus nullũ esse mediũ contradictionis, & hoc facit, vt recte Alex. inquit, vt ostendat, neq; contradictionẽ esse simul falsam. quo ẽt fit, vt contradictio in re quaq; verũ à falso discernat. nã si neq; simul esse vera põt, vt demõstratũ est, neq; simul falsa (hoc. n. appellari põt mediũ cõtradictionis) reliquũ est, vt in omni re altera pars contradictionis vera sit, altera falsa. intẽdit ergo breuiter demonstrare nullum esse medium cõtradictionis, vt habeatur primo contradictionẽ nõ esse simul falsam, & vt habeatur scd̃o ea cõtradictionis lex, q̃ est, vt cõtradictoria nec pñt esse simul vera, nec simul falsa. Tertio vt habeatur ea contradictionis sublex, q̃ est, vt si contradictionis sit altera pars vera, altera sit falsa. & è contrario si altera pars sit falsa, altera sit vera. Quod habeatur lex contradictoriorũ, patet, nã prius ostẽdit cõtradictoria non esse simul vera, nunc vero ostẽdendo inter contradictoria nõ esse mediũ, ostendit contradictoria non esse simul falsa. ergo ex his relinquet̃ lex contradictoriorũ, q̃ est vt neq; sint simul vera, neq; simul falsa. ex hac vero lege, sublex sequitur, q̃ est, vt duorũ cõtradictoriorũ, si altera pars vera sit, altera sit falsa, & è contrario si altera sit falsa, altera vera sit. nam si altera vera fuerit, tunc ambæ contradictionis partes veræ erũt. siquidẽ altera, & altera vera est parte, & sic habetur contra legẽ. insup si altera falsa sit, altera vera erit, alioquin ambæ simul falsæ erunt, qđ est contra legem. hęc ergo sublex dabitur, concessa lege. nolo tñ te ignorare captiunculatores dicere tã legem, q̃ sublegẽ cõtradictionis esse intelligendã pter materiã insolubilium, nam. in materia illa cõtradictio põt esse simul vera, & simul falsa: qđ an sit ita, in ludicris dilucide explicauimus. insuper dicunt sub legẽ esse intelligẽdam cum conditione, quia in casu, nõ sequitur si contradictionis altera pars sit vera, vt sit altera falsa, nisi posita constantia illius. nã in casu põt altera esse vera, & altera non esse in rerũ natura, quo posito, nec erit vera, nec falsa, ergo volunt, vt intelligatur, si vna est vera altera sit falsa, illa formata. Sed de his in ludicris petendũ. colligitur ergo intentio quã probare intendit, vt inter contradictoria nullũ sit medium per abnegationẽ veri, ac falsi. i. tale, quod nec sit verũ nec falsum: & hoc ꝓponit, dicẽs {at vero neq; fit, vt inter cõtradictoria mediũ cadat aliquod} & tale vt neq; verum sit, neq; falsum {sed necesse est, aut affirmet̃ quiduis vnũ de vno, aut negetur} & addit {quiduis vnũ de vno} vt intelligatur vnã esse sumendã contradictionẽ, quod ita demum fiet, si vnum de vno affirmabitur, negabiturq;, alioquin non erit eadem contradictio. sed complures affirmationes, negationesq;. sed de his latius in libro de enunciatione disputatum est.

Patebit aũt id ita esse, si primo quid nam sit uerum, quidue falsum definierimus. nam dicere quidem id, quod est, non esse, aut id, quod nõ est, esse, est falsum. dicere uero id quod est, esse, & id quod non est, non esse, est uerum. Quare & qui dicit illud medium esse, aut non esse, uerum aut falsum dicet. Sed neq; ens dicet esse, aut non esse, neq; non ens. Et ū aut.

Ad demonstrandũ nullum esse mediũ cõtradictionis, primo ꝑmittit quid sit verũ, & quid sit falsum, & dicit {Patebit aũt id ita esse, si primo quid nã sit verũ, q̃due falsum definierimus} deinde vtriusq; definitionem exponens, dicit {nã dicere quidẽ id, quod est, non esse, aut id, quod nõ est, esse, est falsum, dicere vero id, quod est, esse, & id, quod non est, non esse, est verum} & ꝑ dicere intelligit, enunciare, nã enunciatio falsa significat aut esse, quod non est, vt hæc, æthiops est albus, aut nõ esse, quod est, vt illa, æthiops non est niger. Enunciatio aũt vera significat aut esse, qđ est, vt cygnus est albus, aut non esse, qđ non est, vt cygnus nõ est niger. Iuniores fecerunt differentiã inter significare verũ, vel significare falsum, & inter significare vere, vel falso. nã terminus incõplexus, vt iste terminus, verũ, significat verũ non tamen vere, & iste terminus, falsum, significat falsum, non tñ falso. At enũciatio est, q̃ significat vere, vel falso. Arist. igitur cum hic definit verũ, intelligit per verum propõnem verã, q̃ suum significatũ vere significat, & ꝑ falsum propõnem falsam, quæ suum significatum falso significat. ergo ꝑ significare verum intelligit propõnem significare ita sicut est in re, si ꝓpositio esse significat, aut vere significat sicut non est in re, si significat nõ esse. vera. n. ꝓpositio est, q̃ vt res est, vel vt non est, ita significat. significare aũt falso est significare aliter esse quã est, vel aliter non esse quã non est. propositio. n. falsa est, q̃ aliter q̃ est, vel q̃ non est significat, vt clare patet in prædicamẽtis. Aliter alij dixerunt. n. propositionẽ veram esse, q̃ (vt vtar eorũ verbis) est ea, quę qualitercũq; esse significat, taliter est, affirmatiua qdẽ, q̃ qualitercũq; ipsa affirmat. taliter est. negatiua aũt, q̃ qualitercũq; ipsa negat, taliter nõ est. falsa vero, q̃ non qualiter ipsa significat, taliter est, affirmatiua quidẽ, q̃ non qualiter ipsa affirmat, taliter est. negatiua vero, q̃ non qualitercũq; ipsa negat, taliter non est. sed hęc dilucide petẽda à ludicris sunt. Ex his definitionibus cõcludit ꝓpositũ, & dicit {Quare & qui dicit illud mediũ esse, aut non esse, verum aut falsum dicet} verum quidem, si esse dicit, quod est, aut non esse, quod non est, falsum aũt si esse, quod non est, aut non esse, quod est {Sed} dicendo sic {neq; ens}. s. tantũ {dicet esse, aut nõ esse, neq; non ens}. s. tantum dicet esse aut non esse, sed indifferenter vnum quiduis de vno affirmat vel negat tam de ente quã de non ente. Quo vero ad verba attinet, verbum {illud medium} in dictione non habetur: sed Alex. suppleuit, cum ait Arist. esse locutum de medio. & ideo aliter intelligens quã diximus, inquit {quare & qui dicit illud medium esse, aut non esse, verum

dicit, aut falsum. Sed} is { neque ens esse vel non esse dicet} qm̃ tale medium, cum sit entis, ac nō entis, non est ens{neq;}dicet {non} ens esse vel non esse, qm̃ tale medium, cum sit entis ac non entis, vt dictum est, non est non ens. & ita neq; verum dicet, neq; falsum, qui de ipso tali medio esse vel non esse prædicabit. Auer. vero breuibus inquit, quia definitio vera est, vt sit illud, qđ non est falsum, & definitio falsi vt sit illud, quod nō est verū, fit, vt nihil esse posit simul verū & falsum. & paucis interpositis, exponēs quid sit verū siue affirmatiuū, siue negatiuū, ait verū esse illud, quod extra animā est, queādmodum est in aīa. falsum aūt, si fuerit è cōuerso.

Quæ auer. Cōm. 27.

Præterea medium contradictionis, aut ut est fuscum inter nigrum, & album erit, aut id quod neutrū est, inter hominem atq; equum. Si igitur hoc pacto medium esse dicatur, non erit utiq; in illud mutatio. ex non bono enim in bonum, aut ex hoc in non bonum mutatio fieri solet. nunc autem fieri semper uidetur. non enim est mutatio, nisi in contraria & media. sin aūt sit medium & altero modo, erit utiq; aliqua in album non ex non albo generatio, nunc uero non cernitur.

Contraria ἀντικείμενα. opposita.

Hic affert secundam argumentationé, ad cuius declarationē premittit distinctionē medij, & dicit{Præterea mediū contradictionis aut erit, vt est fuscū inter nigrum & album}.i. aut participatione vtriusq; extremi, & eiusdem generis cū extremis, vt fuscum inter albū, & nigrum. quod participat vtroq; extremo, & est eiusdem generis cum extremis: & hoc alio nomine dr̃ mediū remissione & trāsitu{aut}dicitur{vt id, quod neutrum est inter hominem, & equum}quale medium est hos, qui nec est homo, nec equus, & hoc medium dicitur per abnegationem extremorum, & alterius generis ab extremis, & tale mediū non dicitur remissionis, nec transitus. Hac distinctione præmissa, primo probat qđ inter contradictoria non pōt esse medium per abnegationem, quod sit alterius generis ab extremis. Qm̃ si tale medium daretur, tolleretur mutatio inter contradictoria. Consequens est falsum, ergo & antecedens. & probatur consequentia, per illam dignitatem, quę est, vt omnis mutatio fiat de extremo ad extremum ꝑ medium eiusdem generis. & cum tale mediū non sit eiusdem generis, non pōt per ipsum fieri transitus de extremo ad extremum. Quare inter contradictoria tolleret̃ ea mutatio, quæ est de extremo ad extremum: dicit {si igitur hoc pacto mediū esse dicatur}.s. per abnegationem, quod sit alterius generis ab extremis {non erit in illud mutatio}.s. prius deueniens q̃ in extremum, & sic tolleretur mutatio inter contradictoria, quod falsum esse ostendit, & dicit{ex nō bono.n. in bonum, aut ex hoc}.s. bono{in non bonum mutatio fieri solet} & sic inter coontradictoria solet esse mutatio: quam isti sic dicentes coguntur negare. & qm̃ dixit {nō erit vtiq; in illud mutatio} quasi destruens illud, ad quod deduxit, dicit {nunc aūt fieri}.s. mutatio in mediū {semper vr̃} per illam dignitatem, omne quod mutatur, prius mutatur in medium q̃ in extremum. & affert causam, & dicit{non.n. est mutatio, nisi in cōtraria, & media}subaudi prius q̃ in extrema. & cū dixit {ex non bono.n. in bonum} & reliqua, voluit pari rōne in cæteris rebus esse intelligēdum. Deinde probat, ꝙ inter contradictoria non posit esse medium participationis, quod sit eiusdem generis, & hoc pacto, si medium inter contradictoria sit participatione, & eiusdem generis, tunc mutatio, q̃ est ad album, non erit ex non albo semper, quod absurdū esse patet, quia semper mutatio ad album erit ex non albo, & consequentia probatur, qm̃ quandoq; erit ex tali medio eiusdem generis, quod tñ non est nō album. cū sit eiusdem generis cum albo, quare erit ad album mutatio, quæ non est ex nō albo: sed ex medio, quod est eiusdem generis, cum albo: dicit {sin aūt sit mediū}.s. inter contradictoria, quod sit participatione & eiusdē generis{erit aliqua in album non ex non albo generatio}sed erit ex medio, quod est eiusdem eneris cum albo. hoc aūt destruens dicit {nunc aūt non cernitur}aliqua subaudi generatio ad album, quin sit ex nō albo. Sed occurres, qm̃ si inter contradictoria detur medium eiusdem generis, non sequitur aliquam esse albi generationem, quæ non sit ex nō albo. nam illa generatio, quæ fieret ex medio eiusdem generis, etiā fieret ex non albo. qm̃ fieret ex illo medio, quo subit rōnem non albi. Arist. non curauit hoc alio modo refellere, cū sit in parte probabili, vel quia perspicuum est nō posse esse tale medium inter contradictoria, quoniam nihil esse potest, quod negatione & affirmatione participet.

Præterea omne, quod sub mētem cadit, ac intellectum, mēs aut negat, aut affirmat. hoc autem ex definitione patet, quando uerum, uel falsum dicit, cum.n. hoc quidem pacto componit negans, aut affirmans, uerū dicit, cum autē hoc pacto, falsum.

Hæc est tertia argumentatio, q̃ sic componitur, de quo mens statuere, siue enunciare non pōt, & affirmando, aut negando verum dicere, aut falsum, id minime in rebus est de eo, quod cōtradictionis mediū esse dr̃, mens non pōt enunciare, & affirmando, aut negando verū dicere, aut falsum igitur medium contradictionis minime in rebus est: hoc pacto syllogismū composuit Alex. &, vt recte inquit, difficile est intelligere hunc ex eius verbis. Propterea facilius sic conficerem {Omne, quod sub mentem cadit, ac intellectum, mens aut negat, aut affirmat} hæc maior ponit̃ in dictione. Sed de medio cōtradictionis mens neq; negat, neq; affirmat, alioquin non esset medium. igitur medium cōtradictionis neq; cadit sub mentem, neq; sub intellectum: & ita nihil omnino est. Maiorem probat ex definitione veri, & falsi: & dicit { hoc aūt ex definitione}si veri, & falsi {patet, quando}.s. mens, aut intellectus{verum, vel falsum dicit} quādo.n. mens vel intellectus verum dicit, aut falsum, semper illud, quod sub mentē cadit, vel sub intellectum, affirmat, vel negat. & assignat causam, & dicit{cum.n. hoc quidem pacto}subaudi sicuti est, vel non est in re{componit negans}.i. format propōnem negatiuam{aut affirmans}.i. componit ꝓpositionem affirmatiuam{verum dicit}qm̃ verum dicere est enunciare sicuti est, vel non est in re, vt dictum est{cum aūt hoc pacto}.i. aliter q̃ sit, vel non sit in re componit negans, aut affirmans{falsum}.s. dicit. ergo patet maior hæc videlicet, omne, quod cadit sub mentē vel intellectū, mens seu intellectus aut negat, aut affirmat. minorem vero, & conclusionē prætermisit. nam, vt Alex. inquit, dictio admodū subcincta, & coacta est, quippe in qua antecedens.i. maior rationis tm̃, vt diximus habetur. Quo vero ad verba attinet, cum ait{sub mentē aut intellectum}pro eodem vtrūq; dixit. nam mens & intellectus idem est. vel aliter quod sub mentem cadit, pro re agenda dixit, pro eoúe, quod mens ratiocināndo, vel per inductionem ex pluribus assumit ac exequitur. quod vero sub intellectum, pro re, quam contemplamur, vel simpliciter pro intelligentia. de vtrisq; enim habetur assensio, & affirmatio, vel negatio.

Præte-

Praeterea uniuersis in contradictionibus illud esse oportet, nisi disputationis gratia dicatur. quare. & neq; uerum, neq; non uerum quispiam dicet.

Hæc est quarta argumentatio, q̃ talis est, si contradictionis aliquod mediũ habetur, non cuiusdã contradictionis de re aliqua medium habebitur, alterius nõ itẽ, sed oĩs contradictionis mediũ erit, verũ dicere, & non verũ dicere contradictio est. igitur inter verũ dicere & nõ verum dicere medũ habebitur. hoc aũt falsum esse ostendit Alex. qm̃ tunc aliqua ꝓpõ media erit inter ꝓpositionẽ veram, q̃ ait Dion deambulat, & falsam, q̃ dicit Dion nõ deambulat, q̃ neq; vera sit, neq; non vera, qđ quidẽ est absurdũ. de rõne itaq; affert consequẽs, & dicit { Præterea vniuersis in cõtradictionibus illud esse oportet } videlicet mediũ qđ falsum est { nisi } vt inquit { disputationis gratia } ab eis hoc { dicatur }. s. pertinacia disputandi. Deinde affert destructionem consequẽtis, & dicit { quare & neq; verum, neq; non verũ, quispiam dicet } quod absurdum esse ostensum est.

Et præter ens, & non ens aliquid erit, quare & præter generationem, & corruptionem transmutatio quædam erit.

Hæc est quinta argumentatio, q̃ talis est, si contradictionis aliquod est medium, mediũ aliquod erit inter ens & non ens tenet argumentũ, qm̃ vt superius dixit, ens & nõ ens cõtradictoria sunt, & cũ nõ magis vnius contradictionis q̃ omniũ mediũ assignari debeat, relinquetur. vt inter ens, & non ens mediũ sit. tũc destruitur consequẽs ex eo, quia si inter ens, & non ens sit mediũ, fiat, vt aliqua mutatio media sit inter generationem & corruptionem. Deducitur consequẽtia. nã si generatio est mutatio de non ente in ens, & corruptio de ente in non ens, mutatio in horũ mediũ, neq; generatio erit, neq; corruptio. Secũdum substantiã tñ: si quidem neq; in ens erit, neq; in non ens, neq; ex ente, neq; ex non ente. At generatio & corruptio ex his, & in hæc efficiũtur. sed dices ꝙ motus loci, & qualitatis, & quantitatis mediũ sit inter generationẽ, & interitum, & respondetur hoc falsum esse, nam quod aliquorum est medium id proprie huiusmodi est, vt ex ipso in vtrunq; oppositum mutatio fieri valeat, quo in nullo horũ efficitur: dicit { Et præter ens, & non ens aliquid erit, quare & pter generationem, & corruptionẽ transmutatio quædã erit } supplendum est ſm substantiam, quæ media sit inter generationẽ, & corruptionem. Animaduerte Arist. fecisse in his dictionibus hanc consequentiã, si contradictionis aliquod mediũ habetur, nõ alicuius contradictionis de re aliqua medium habebitur, alterius non item, sed oĩs contradictionis medium erit. quã consequentiam nõ probauit Alex. sed Auer. ex illa dignitate probauit, quod inuenitur in aliquo naturaliter, non inuenitur in quodam eius, & in quodã non. Quã dignitatẽ explicauit ipse libro de cœlo scđo sub alijs verbis, cũ inquit, quod essentialiter cõpetit indiuiduo vni cõpetit essẽtialiter oĩbus indiuiduis eiusdẽ speciei: p q̃ verba intelligere dedit se p naturaliter essẽtialiter intellexisse.

Affert. ἐπιφέρει implet. *Praeterea etiã in ijs erit generibus, in quibus negatio contrariorũ affert, ut in numeris neq; impar numerus, neq; non impar. At imposibile est esse. ex definitione autem patet.*

Hæc est sexta argumentatio, quæ talis est, si est aliquod medium contradictionis, in ijs quoq; generibus medium contradictionis erit, in quibus negatio nihil aliud q̃ positionẽ contrarij significat, & ita, vt Alex. inquit, fiet, vt aliquod animal sit, quod neq; recte valeat, neq; ægrotet: insuper ꝙ neq; dormiat, neq; vigilet. Ari. tñ in numeris affert exemplũ, vnde dicit { Pręterea ẽt in ijs erit gneribus, in quibus negatio cõtrarium affert }. i. in quibus negatio nihil aliud q̃ positionem contrarij significat { vt in numeris } fiet, vt aliquis numerus sit, qui { neq; impar neq; non impar }. i. par sit: cũ de medio vera sit extremorum negatio. destruit consequens, & dicit { at impossibile est esse, ex definitione aũt patet } imparis, & paris. n. par est numerus diuisibilis ad ęqualia: impar vero numerus diuisibilis ad inæqualia. modo inter æquale & inæquale nullum medium dari põt, ergo nec inter parem & imparem.

Præterea quoq; nõ solũ entia sexqaltera erũt, uerũ ẽt plura in infinitũ. rursus. n. negare illud ad affirmationẽ et negationẽ licebit, atq; illud aliqd erit, substãtia. n. ipsius alia quædã erit.

Hæc est septima argumentatio, quæ sic intelligitur apud Alex. si recte ea, quę dicit, intellexi: si aliqđ mediũ contradictionis reperitur, vnaquæq; res erit in proportione sexquialtera. i. vnaquæq; res erit tria, qm̃ apud hos oĩs res est sua affirmatio, & sua negatio, & mediũ, de quo negantur ambæ. s. tam affirmatio q̃ negatio. cõsequentia patet, nam Socrates est animal, & idẽ Socrates nõ est animal, quia apud hos negatio & affirmatio sunt de eodem simul verę, ẽt apud dantes medium idẽ Socrates neq; erit aĩal, neq; nõ erit animal, & sicut de Socrate dico, ita de singulis dicatur. quare vnaquæq; res erit tria videlicet affirmatio & negatio, & mediũ: q̃ vere de ea dicẽtur. nec solũ sequitur, vt Alex. inquit, vt vnaquæq; res sit tria, sed vt vnaquæq; res proficiscatur in infinitũ: declaratur, qm̃ vnaquæq; res erit illa media natura, quã licet affirmare & negare, & de qua licet afferre mediũ inter vtrãq;: sed de hac media natura licet ẽt affirmare, & negare, & adhuc mediũ afferre: ergo datur ſm mediũ, pari rõne de hoc secũdo medio licet affirmare, & negare, & dari mediũ, quod est tertiũ. & ita dabitur quartum, & eadẽ rõne dabitur quintũ, & sic in infinitum. qm̃ semper de medio dato licet affirmare & negare, & dare mediũ. sic igitur vnaquæq; res nõ solũ erit tria, sed in affirmationibus & negationibus, & medijs quę afferre licet inter eas, ꝓficiscetur in infinitum. Expositor aũt aliter exponit p entia esse sexquialtera, vult. n. vt locutio sit comparatiua, videlicet ad ea, q̃ alij dixerunt. nã alij dixerunt affirmationẽ & negationẽ simul veras esse de vnaquaq; re, & non posuerũt mediũ inter affirmationẽ, & negationẽ, & ita priores posuerũt vnãquãq; rẽ esse duo. s. suam affirmationẽ, & eius negationem. At isti ponunt rem vnamquãq; esse tria videlicet propriã affirmationem, & illius negationẽ, & medium. modũ triũ ad duo proportio est sexquialtera, cũ tria contineant duo, & alteram duorum partẽ, quæ est vnitas. & iuxta hanc expositionẽ dicit { Pręterea quoq; non solum entia sexquialtera erunt }. i. non solum vnaquęq; res erit sexquialtera. s. proportione ad rem, quam priores posuerunt { verum ẽt } erit { plura } subaudi q̃ tria { in infinitum } & declarat vnãquãq; rẽ proficisci in infinitũ in affirmationibus, & medijs inter eas, & ita declarat consequentiã. & dicit { rursus. n. negare illum }. i. dicere illud mediũ per abnegationem { ad affirmationẽ & negationẽ licebit } nã datum medium per eos dicere licet nec esse affirmationem, neq; negationẽ { atq; istud aliquid erit }. s. diuersum ad affirmatione, & negatione, cuius rõnem affert, & dicit { substãtia. n. ipsius }. i. ratio. n. ipsius { alia q̃dam erit }. s. ab affirmatione, & negatione. ergo mediũ erit dicere p abnegationẽ vtriusq; tunc vltra, vt Alex. suppleuit, medium huiusmodi est

quędam natura, ergo de eo licebit afferre aliquã affirmationẽ & negationẽ, & medium dictũ ꝑ abnegationẽ cõtradictionis. & ita dabit̃ ſm mediũ, qđ ꝑ abnegationẽ dicetur ſcđæ contradictionis, pari rõne dabitur tertiũ tertiæ cõtradictionis, & ſic in infinitum. ergo nõ ſolũ vnaquæq; res erit ſexquialtera, ſed ꝓficiſcetur in infinitũ in cõtradictionibus, & medijs qđ ꝓ abſurdo reliq̃t.

Præterea ſi ad interrogationem factã, ſi album eſt, dixerit quiſpiã, nõ, nihil niſi ipſum eſſe negauit, et nõ eſſe negatio eſt.

Hæc eſt octaua argumẽtatio, q̃ ſic põt reſolui ad artem prioriſticã: in omnibus reſpõſionibus, q̃ dantur ad interrogationes, non datur mediũ: contradictio oĩs q̃dam reſponſio eſt, q̃ datur ad interrogationẽ: igitur in contradictionibus non datur medium. Maior declarat̃ in textu, ſimulq; ꝑ ea q̃ ait innuitur declaratio minoris, & dicit {Præterea ſi ad interrogationẽ}. ſ. q̃ de albo ſit, vel de Socrate, vel de quouis ente quiſpiam interrogetur {ſi albũ eſt} vel ſi Socrates eſt, vel ſi lapis, eſt. i. ſi rogatus quiſpiã de re aliqua, ſit ne, an nõ? {dixerit quiſpiã nõ} ſic reſpondẽs {nihil niſi ipſum eſſe negauit, & nõ eſſe negatio eſt} ergo ſic reſpondens dedit negationẽ pro vera, q̃ eſt altera pars cõtradictionis, eadẽ rõne, ſi dixiſſet ita, nihil niſi ipſum eſſe affirmaſſet, & ita ſic reſpondens dediſſet affirmationẽ. quare patent duo, & ꝙ in nulla reſponſione, q̃ datur ad interrogationẽ, detur medium inter ſic, & nõ: & ꝙ ſic, & non, ſint affirmatio, & negatio. & ita contradictio erit q̃dã reſpõſio. quare relinquentur & maior, & minor. Sophiſtæ, qui obligationibus incũbunt, tradunt non ad omnẽ interrogationem eſſe reſpondendũ affirmãdo, vel negãdo, vtputa ꝑ concedo, vel nego, ſed interdũ dubitãdo per dubito videlicet: qm̃ cũ ad id, quod vocãt impertinẽs, ſit reſpondendũ pro ſui qualitate, cũ verum fuerit, eſt concedendũ, cum falſum, vel impoſsibile, negandũ, cũ aũt fuerit dubium, dubitandum eſt. ergo non oĩs reſpõſio erit ꝑ affirmationem, vel per negationẽ, ſed interdum per dubitationem, quę mediũ videtur inter affirmationẽ, & negationem, & ꝓpea cenſent hæc q̃ Ariſt. ait, eſſe intelligẽda extra materiam obligationum. verũ ſi recte conſideraueris, dubitare non affirmare eſt, & ita licet dubitare poſsit eſſe mediũ cõcedendi, vel negandi, non tñ inter affirmationem, & negationẽ, cũ dubitare ſit non affirmare. Hæc tñ petantur à ludicris.

Orta eſt autem his hæc opinio, perinde atq; cæteræ admirabiles. quando enim rationes contentioſas ſoluere nequeunt, rationi aſſentientes aiunt uerum id eſſe, quod eſt per rationem concluſum. Quidam igitur per hanc cauſam ſic dicunt. Quidam propterea quod omnium quæritent rationem.

Reddit cauſam, qua iſti ducti mediũ cõtradictionis eſſe tradebant, & dicit {Orta eſt aũt his hæc opinio}. ſ. qđ inter contradictoria detur medium {perinde atq;} aliis ortæ ſunt {cæteræ} opiniones {admirabiles} & abſurdę. deinde explicat duas cauſas, quas ſuperius etiam narrauit, quarũ primam narrat, & dicit {quando. n. rõnes contentioſas} & ſophiſticas {ſoluere nequeunt}. ſ. ob imperitiã artis ſoluẽdi cauillos {rõni}. ſ. ſophiſticæ {aſſentiẽtes aiunt verum id eſſe, quod eſt ꝑ rõnem}. ſ. ſophiſticam {concluſum} ex quibus illud ſimul declaratur, quam vtilis ſit ad philoſophiam, elenchorum. i. captionum fallaciũ cognitio, quippe quarũ ignoratio nonnullos ſolet tranſuerſos agere, & in magnos errores inducere. quomodo vero ex rationibus ſophiſticis emerſerint opiniones admirabiles, docet Alexan. Qm̃ Zenonis rõnes ſophiſticæ, quas ille ad tollẽdum motũ excogitauit, complures, quos deliteſcẽs in ipſis falſitas tenebras offundens ambigere cogunt, num motus in rebus habeatur res manifeſta, & quæ cunctis in rebus verſatur. In primo quoq; libro phyſici auditus teſtatus eſt Ariſt. quoſdam rõni, quæ ex bipartita diuiſione docet non eſſe procedendum in infinitum, ſuccumbentes, magnitudines quaſdã indiuiduas eſſe ſtatuiſſe, quorũ fuit Democritus, alij rõni, q̃ præter ens nihil eſſe demonſtrat cedentes, non ens eſſe tradidiſſe, vt fuit Parmenides. hi ergo ſunt, qui neſcientes ſoluere ſophiſticas rõnes, venerunt in abſurdas opiniones de rerum principijs. quomodo aũt, & qua ſophiſtica rõne iſti aſſeruerint contradictionis medium, Alex. edocet. nam cum cernerent ex nihilo nihil fieri, & viderẽt ex eodẽ contraria fieri, concludebant contraria actu exiſtẽtia eſſe mixta in illo, ex quo fiunt, quod aũt ex aliquibus tẽperatũ eſt, id nõ eſt ſimpliciter idẽ alicui eorũ, ex quibus temperatur, ſed medium ipſorum, quod videlicet neq; vere aqua eſt, nec viciſsim non aqua. quã rõnem Anaxagoras quoq; ſecutus eſt. Quidam igitur hanc rõnem ſophiſticam neſcientes ſoluere cõtradictionis medium conceſſerunt. & propterea quaſi epilogãdo dicit {quidam igitur per hanc cauſam ſic dicunt} deinde narrat alios, qui per alium modum illud idẽ aſſeruerũt, & dicit {quidam} ſubaudi dicunt hoc idẽ {propterea ꝙ omniũ quæritent rõnem} & ita ꝓꝑ pertinaciã, vt ſuperius dictũ eſt, nam quũ principiũ contradictionis demonſtrari nequeat ꝓpea ꝙ principium ſit, & manifeſtum, ſtatuunt eſſe aliquod medium cõtradictionis, qđ neq; ſit negatio, neq; affirmatio: cũ. n. hoc ipſum improbari non poſsit, pro probato acceperunt. quippe cũ verum idem exiſtimabant, quod non improbabile.

Principium autem ad hos omnes ex definitione ſumendum eſt. ſit autem definitio ex eo, quia aliquid ipſos ſignificare neceſſe eſt. ratio enim cuius nomen eſt ſignum, definitio eſt rei.

Nunc docet principium, ſiue ſupoſitionem, qua vtẽdũ eſt cõtra eos, qui mediũ contradictionis tuentur. & vult principiũ demonſtrationis aduerſus eos, qui dicũt mediũ cõtradictionis eſſe petẽdũ à definitione. & hoc proponit dicens {Principiũ aũt ad hos omnes. i. tã contra eos, qui dicti rõnibus cõmentitijs medium contradictionis eſſe ſtatuunt, q̃ contra eos, qui hoc aſſerunt petentes omniũ rerũ demonſtrationem {ex definitione ſumẽdum} vna expoſitio eſt Alex. vt intelligatur ex definitione veri, & falſi. ſi. n. noĩa quicq̃ ſignificare dederint (qđ ipſos cõcedere neceſſe eſt) ſi mõ vti ſermone voluerint, ſumenda rõ eius eſt, quod ſignificatur ꝑ verũ, & falſum, quibus nominibus ipſi vtũt̃, vt ſit veri definitio dicere quod eſt, eſſe, & qđ non eſt, nõ eſſe. falſum aũt dicere non eſſe, quod eſt. vel eſſe, qđ non eſt: & hãc expoſitionẽ ſequitur Expoſitor. Vel alia expoſitio Alex. vt intelligatur à definitione ſignificãdi. cõcedentes. n. ſe ꝑ nomẽ aliquid ſignificare, dubio procul rõnẽ propriã aliq̃ eſſe eorũ concedunt, q̃ nominibus ſignificant̃. nõ igitur eodẽ noĩe oppoſitũ quoq; ſignificabit̃. Quo fiet, vt cõtradictionis nullũ ſit mediũ. ideo ſubdit {ſit aũt definitio ex eo, quid aliquid ipſos} ꝑ nomina. ſ. {ſignificare neceſſe eſt} quod videlicet ſit definitũ, & propriũ. cuius rõnẽ dicit {rõ. n. cuius nomen eſt ſignũ}. i. quam ſignificat nomen {rei definitio eſt} ergo cõtra hos oportet ſumere nomina habert̃ proprias ſuas ſignificationes, alioquin non differrẽt à plantis, vt dictũ eſt.

Atq; Heracliti quidem sententia omnia dicens esse, atq; nõ esse uniuersa facere uera uidetur. Anaxagoræ uero, esse aliquid in contradictione medium, omnia facere falsa. nam cum miscentur, nec bonum, nec non bonum est mixtum. Quare nõ fit, ut quicq̃ uere dicatur.

Postq̃ principium disputãdi in hos à definitione fore dixit protinus cõmemorat quis veterum contradictionẽ verã esse tradidit. & quis medium cõtradictionis: simulq; docet illos vero, ac falso nominibus esse vsos, à quorum definitionibus hoc in loco initium in istos disserendi sumere cẽsuit, & dicit{ Atq; Heracliti quidem sententia oĩa dicens esse, atq; non esse}& opposita simul cõsistere, contradictionẽ verã simul, esse, &{vniuersa facere vera vr̃}quo vero modo Heraclitus oĩa esse atq; non esse dicebat, exponit Auer. ex eo, quia posuit oĩa esse in motu, atq; trãsmutatione. transmutatio.n. media est inter esse, & non esse, & ideo qđ transmutatur, põt dici ens, & non ens, & erit ens, & nõ ens simul. motus.n. cõponitur ex esse, & nõ esse, vt patet p definitionẽ motus. Ideo cũ oĩa sint in motu, oĩa sunt, & non sunt, & ita oĩa erunt vera: cum vera sit affirmatio, & cũ ea negatio. deinde narrat eos, qui mediũ contradictionis tuentur: & dicit{Anaxagoræ vero}.s. sententia dicens{esse aliquid in cõtradictione mediũ, oĩa facere falsa} subaudi videtur. quia si neq; affirmatio, neq; negatio sit vera, vt dicunt, qui cõtradictionis medium tuentur, oĩa erunt falsa. deinde declarat, quomodo Anaxagoras tale mediũ posuerit, & dicit{nã cum} bonũ & non bonũ{miscentur, mixtũ} quod ex bono, & malo temperatur{nec bonum est, nec nõ bonum} item neq; malum, neq; non malum{non fit, vt quicq̃ vere dicatur} cũ igitur oĩa in omnibus mixta esse putaret, omnes cõtradictiones in re quaq; dicebat esse falsas. & cum dixit mixtum nec esse bonum, nec non bonum, sic intelligas in cæteris, vt quod non sit albũ, nec non album, nec nigrum, nec non nigrum. & sic de singulis, cum singula mixta sint in singulis. Sequitur aũt omnia esse falsa, nam cum nihil secundum cõmunem opinionem ponimus, nisi affirmationem, & negationem, quæ per eos vtraq; falsa est, fit, vt oĩa falsa sint.

Quæ Auerr. Comm. 28.

CAP. VI.

Aduersus eos, qui omnia falsa, vel omnia vera esse dicebant: & contra illos, qui omnia quiescere, aut moueri dicebant.

Determinatis autem his, patet etiam fieri non posse, ut ea, quæ dicuntur de omnibus unico quoq; modo sese habeant, quemadmodum quidam aiunt: quorum alij nihil uerum esse dicunt. nihil enim inquiunt, prohibet, ut ita sint omnia, ut diameter est commensurabilis costæ. alij autem omnia uera esse affirmant. Fere enim sententiæ ipsorum idem, quod Heracliti sententia possunt.

Postquã per Heraclitũ contradictiones simul esse veras docuit, p Anaxagorã vero falsas, nunc q̃ patent ex his, adiungit. vbi Expositor non imperite ait Arist. improbatis erroribus circa esse, & non esse, nunc improbare errores, qui istos errores consequuntur, & primo errores circa verum & falsum, q̃ sunt de consideratione logici, deinde improbare errores circa motũ & quietẽ, qui sunt de consideratione naturalis Philosophi: cuius duas causas affert, quarum prima est, quia Philosophus primus debet disputare cõtra eos, qui negant principia singularum scientiarum: saltẽ ex datis ab eis, cum cõsideret cõmunissima, sub quibus continentur oĩa, q̃ considerantur in cæteris scientijs. Secũda vera rõ est, qm̃ errores, qui accidunt circa verum & falsum, emergũt ex errore, qui accidit circa esse, & nõ esse. cum verũ & falsum definiantur ex esse, & nõ esse. Est.n. verũ cum dr̃ esse, quod est, vel non esse, quod nõ est. Falsum aũt ẽ cõuerso: vt superius diximus. similiter errores circa motũ & quietem, emergunt ex erroribus qui sunt circa esse, & non esse. nã quod mouetur, vt sic, non est. quippe cum motus sit actus entis in potentia. Quod vero quiescit, vt sic, quodam mõ est. ergo ad p̃sentem doctrinam attinet considerare errores, qui cõtingũt circa verum, & falsum, q̃ sunt principia logicæ, & circa motum, & quietem, quę sunt principia naturalis philosophię. Vnde dicit{Determinatis aũt his} videlicet errore Heracliti, & errore Anaxagoræ{patet ẽt fieri non posse, vt ea, quę dicuntur de omnibus, vnico quoq; mõ sese habeant, queãdmodũ quidẽ aiunt} deinde exponẽs quid intelligat p vnico mõ sese habere, dicit{quorũ alij nihil verũ esse dicunt} sed oĩa falsa. cuius rõnem subdit{nihil.n. inquiũt, p̃hibet, vt ita sint oĩa}.s. falsa{vt diameter est cõmensurabilis costæ}.i. vt falsa est illa p̃positio, diameter est cõmensurabilis costæ. isti ergo dicunt oĩa sese habere vnico mõ, quia oĩa falsa esse dicunt, vt dixit Anaxagoras. dicere nãq; nihil in rebus esse verũ, est vnico mõ de omnibus dicere{alij aũt vera esse oĩa affirmant} vt placebat Heraclito, & hoc ẽt est vno modo de omnibus dicere. ideo inquit{fere.n. sententiæ ipsorum}.s. qui dicunt oĩa vera esse{idem, quod Heracliti sententia possunt} qui dixit vera esse omnia. quod est vno modo de omnibus dicere.

Qui nãque dicit omnia uera, & omnia falsa esse, utrãq; harum orationũ seorsum etiam dicit. Quare si illa esse nõ possunt, hæc etiam esse est impoßibile.

Cũ dixisset{Fere.n. sentẽtiæ ipsorum idẽ, quod Heracliti sententia possunt} nunc affert causam cur addidit{fere} ad cuius euidentiam sciendũ superius esse dictum Heraclitũ voluisse oĩa esse vera, & oĩa falsa. Dixit.n. paulo ante ex sententia Heracliti oĩa esse & nõ esse. ergo cõsentaneum est, vt dixerit oĩa vera simul esse & falsa. quasi respondens dicit causam, quare dixit{fere} & ait{qui nãq; dicit oĩa vera, & oĩa falsa esse, vtrãq; harum orationum} subaudi fere{seorsum ẽt dicit} qui.n. dicit vnã copulatiuã, dicit eius partem alterã fere. qm̃ licet non actu dicat alteram, saltem potẽtia dicit. & ita qui dicit opposita simul esse, & est, atq; non est, dicit. Qui vero est & non est dicit, dubio procul verã esse negationem dicit, & affirmationem. Propterea cõcludit{quare si illa} vtraq; videlicet esse & non esse{non pñt esse. hæc ẽt}.s. vera, & falsa{esse impossibile est} vel sic{quare si illa}.s. negationes{esse non possunt}.s. veræ{hæc etiam}.s. affirmationes{esse}.s. veras{est impossibile} & ẽ conuerso. Quatenus.n. esse ipsum non est, affirmatio est falsa. rursus quatenus non esse nõ est, negatio quoq; falsa est. quo fit, vt per Heraclitũ oĩa simul vera sint, & falsa. affirmationes.n. veræ negationes reddũt falsas, & vicissim negationes affirmationes ipsas. Vnde Alex. inquit, potest tñ illud{quare si illa esse non possunt} dictũ accipit de eo, qui ambo dicit, & oĩa vera, & oĩa falsa esse, tradit{hæc etiã} quæ.s. vnico modo de omnibus rebus dicuntur{esse est impossibile} vt quòd vera sint, vel q falsa. Expositor autem vult Aristo. soluere tacitam dubitationem, nam dicere quis posset omnia simul esse vera, & falsa, & ita præter has

opiniones esse tertiã,quę est,vt omnia simul sint vera, & falsa,huic ergo Aristo. respondens dicit{Qui nãq; omnia vera, & omnia falsa esse dicit,vtranq; harũ orationum seorsum etiam dicit} & ideo concludit {quare si illa}.i.si illæ duę opiniones{esse non possunt}videlicet seorsum ac priuatim veræ{hæc etiam}.s.quę consistunt in tertia opinione,videlicet φ sint omnia simul vera & falsa{est impossibile} qm̃ si vtraq; pars copulatiuæ sit falsa seorsum, tota copulatiua simul erit falsa, quæ expositio non est dissona dictioni.

Præterea sunt manifeste contradictoria, quæ fieri non potest, ut simul sint uera, aut simul sint omnia falsa. & tamen ex his,quæ dicta sunt potius uidebitur contingere.

Contra obijcit Arist. & primo per instantiam per q̃ probat contradictoria non posse esse simul vera,aut simul falsa:& dicit {Sunt manifeste cõtradictoria } & in confesso} quæ fieri nõ potest,vt simul sint vera, aut simul sint falsa}sed quæ sint hæc, Expositor inquit, esse verum & non verum,ens,& nõ ens. Alex. vero ait hæc esse,diametrum cõmensurabilem esse,aũt non cõmensurabilem,& bræuiter hæc esse ait,quæ in substantia,& in quid prædicantur. postq̃ vero dixit in quibusdã cõtradictionibus dubium esse non posse,quin affirmatio, aut negatio nequeãt simul esse veræ,aut simul falsæ,tñ adiungit{ex his, quæ dicta sunt,videbitur potius contingere}.s.vt falsa vtraq; sint.hoc. n. desideratur in dictione.vt Alex.inqt,& suppleuit Argyropylus.de quibus rebus sermonẽ producens disputat cõtra Heraclitum,& cæteros,qui cũ rerum continuũ fluxũ asserant, verum esse dicebant esse, & non esse.nã istorũ placitis magis esset cõsentaneum oẽs affirmationes, negationesq́; falsas esse dicere,si.n. fluxus continuus est,& nihil cõsistit,nihil recte,vereq; de aliquo ꝓdicare licebit: ex quo sequitur omnia esse falsa.quicquid.n. de eo cõstitues, quod cõtinue fluit,& in nihil determinatũ mutatur,mẽdacem te esse necesse est.Propterea inquit {ex his,q̃ dicta sunt,videbitur}Heraclito.s.qui oĩa vera esse dicebat{potius contingere}si sibi cõstare debet,vt cotra falsa oĩa diceret,cum omnia continue fluere,ac mutari sumeret, quod idem Anaxagoræ quoq; sententiæ consentaneum esse demõstrauerat, propterea φ oĩa ꝑ ipsum mixta sint, quod aũt mixtum est nec simpliciter est aliqđ eorũ, ex q̃bus miscet̃, neq; simpliciter nõ est.

Verum ad uniuersos tales sermones postulare oportet, ut & superioribus sermonibus dictum est, non si aliquid sit, aut non sit, sed si aliquid ipsi significent. Quare ex definitione est disputandũ sumendo quid nam falsum, et quid uerũ significat.

Docuit quorum dictis consentaneũ est omnẽ contradictionem esse veram,& quorum falsam, nunc sermonẽ repetit.quo fuerat exorsus. dixerat.n. initiũ disputandi in istos esse à definitione faciendũ,& hoc ipsum hoc in loco repetit dicens { Verũ ad vniuersos talel sermones postulare oportet, vt & superioribus sermonibus dictum est}ac percunctari {nõ si aliquid sit, aut non sit}& num fieri posit,vt de quo esse dr̃,de hoc non esse dicatur, ad hunc.n. modum quærẽtes principium petere viderentur{sed}quærendũ est{si} sermones,quibus dicunt {aliquid ipsi significẽt} nam si nihil significent,ne disputare quidẽ poterũt.sin aliter,sumẽda est rõ,ac definitio cuiusq; eorum, q̃ verbis ipsorum significãtur. & qm̃ disputatio est vtrum eadem sint simul vera,& falsa,ideo concludit{quare ex definitione est disputandum,sumẽdo quid nã falsum,& quid nam verũ significat}quid igitur verũ, quid item falsum ipsis,qui eis vtuntur,significent,accipiendum est, & rõnibus, q̃ per nomina in disputatione accepta significantur,vtendum.nam sic non videbimur petere principiũ.

Quod si nihil aliud est uerũ,nisi affirmare hoc pacto, aut negare, & similiter falsum,fieri non potest, ut sint omnia falsa. necesse est enim contradictionis partem alteram ueram esse.

Cũ docuisset contra hos esse vtendũ definitione veri,& falsi, nunc argumentatur sumens pro antecedente definitiones veri,& falsi,& dicit{Quod si nihil aliud est verum,nisi affirmare hoc pacto}.s.sic se habere,qđ sic se habet,{aut negare}.s.hoc pacto aliquid sic se habere,quod non sic se habet,qui.n.affirmat solem lucere,qui lucet,verum dicit:qui negat terram lucere,quæ non lucet,etiã verum dicit{& similiter falsum}qm̃ qui affirmat terram lucere,quæ non lucet, dicit falsum, & qui negat solẽ lucere,qui lucet,dicit ẽt falsum. has definitiones cum accepisset pro antecedente,affert consequens,& dicit{fieri non põt vt sint omnia falsa}alioquin oĩa dicerentur esse,quæ non sunt, vel negarẽtur esse,q̃ sunt:& sic nihil diceretur esse,qđ est,aut nõ esse, quod nõ est: quod absurdum esse innuit,dicit {necesse .n.est contradictionis partem alterã veram esse}subaudi & alterã esse falsam.facilior dictio esset, si loco verbi.n.legeretur igitur,nam Arist. hoc proposuit concludere, contradictionis videlicet alteram partẽ esse verã, & alteram falsam,conclusio aũt non recte accipitur ꝓ propositione:vel pro causa eius,quod dictũ est.In nostro codice sic dictio legitur { si nihil aliud quã verum affirmare,aut negare falsum est}& tũc põt esse sensus, {si falsum nihil aliud est,quã verum affirmare} subaudi id,quod non est verum{aut negare}id. quod est verum : & subaudi & verũ est ẽ conuerso affirmare esse, qđ est,& negare esse,quod non est,& tunc dictio redit ad id,qđ diximus.In codice vero Alex.legitur{Quod si nihil aliud est verum quã affirmare, vel negare, nec item falsum } & tunc intelligitur { Quod si nihil aliud est verũ quã affirmare } subaudi aliquid ita se habere, quod sic se habet{vel negare}subaudi se habere, quod non sic se habet{nec itẽ falsum} est sic.sed ẽ conuerso. falsum.n.est negare ita se habere,quod sic se habet,vel affirmare,sic se habere,quod nõ sic se habet : & ita redit in illud idem, quod nos exposuimus. Etiam in alio Alex.codice sic legitur{si nihil aliud verum est, quam negare falsum,imposibile est oĩa falsa esse}& intelligitur verum non esse aliud quã dicere esse,quod est, aut non esse, quod non est,falsum ecõuerso est dicere esse, quod non est,aut non esse,quod est. Ideo verũ erit dicere illud esse, quod falsum est dicere nõ esse, vel dicere nõ eẽ, qđ falsum est dicere esse,& falsum ẽ cõuerso. Est.n.falsum dicere aliquid esse, qđ verũ esse dicere nõ esse, aut dicere aliquod non esse, quod verũ est dicere esse, & sic ꝑ definitionẽ vera & falsi, patet nec oĩa esse vera, nec oĩa esse falsa,& ita dictio redit in idem Alex. non negauit hanc dictionem esse obscurã, & breuem.

Præterea si oẽ aut affirmare,aut negare necesse est,impossibile ẽ falsa utraq; eẽ, altera nãq; pars cõtradictionis falsa est.

Cum ostendisset ante nullũ esse contradictionis medium,sed quod sit de quocũq; aut affirmatio vera, aut negatio, nunc hoc accipiens pro antecedenti, iterum infert cõclusionẽ,& dicit{Pręterea si omne aut affirmare aut negare necesse est}& ꝑter cõtradictionẽ nullum

est medium { impossibile est vtraque }.s.cōtradictoria { falsa esse } cuius rationem repetit, & dici { altera nāque pars contradictionis falsa est} tunc.n.solū vtraque falsa esse posset, si aliquod mediū haberetur. nunc autem cum medium nullum sit, necesse est in re quaq; vt altera pars vera sit, altera falsa, & nō vtraq; vera, aut vtraq; falsa. dixit autem rursus fieri nō posse, vt omnia falsa sint, propterea quod dictis magis cōsentaneum esse prædixerat, vt omnia falsa esse dicerentur tum eorum, qui continuum fluxum arbitrabantur, tū Anaxagorę, cui placebat omnia mixta esse in omnibus, & proinde nil in rebus pure id esse cerneretur. tum etiā quoniam si sequitur, vt non vtraque sint falsa, etiam sequetur, vt nec vtraq; sint vera.

Accidit etiam uniuersis his sententijs id, quod uulgo dicitur, ut ipsæ se ipsas tollant. nam qui omnia uera esse dicit, sententiam quoque huic contrariam ueram facit. Quare suā non ueram efficit. contraria nāque sententia dicit eam ueram non esse. Qui uero dicit omnia esse falsa suam etiam ipse dicit.

Suam etiam ipse dicit, καὶ αὐτὸ ἑαυτόν. & ipse seipsum.

Tertio obijcit contra hos per argumētum vulgare, quod tale est, si aliquis dicit omnia esse vera, & aliquis omnia esse falsa, sequitur, vt hæ sententiæ interimant se. Vnde dicit { Accidit etiam vniuersis his sententiis } eorum videlicet qui dicunt omnia esse vera, vel eorū, qui dicunt omnia esse falsa, { id, quod vulgo dicitur } .i. illud vulgare absurdum, quod ideo vulgatum appellat, qm̄ alij quoque istis incommodum hoc, vt manifestum obiecere. Vt Plato manifestissime in Theæteto, & absurdum explicans. dicit { vt ipse se ipsas tollant } atque interimant. Deinde docet quō sermones isti seipsos interimant, & dicit { nam qui omnia vera esse dicit, sententiam quoque contrariam huic veram facit } qm̄ facit, vt illa sit vera nihil est verum, quę cōtraria suæ sententiæ est, nec solum facit, vt contraria sententia vera sit, sed vt contradictoria, & subalterna. & omnis sententia mundi { Quare } faciendo contrariam sententiam veram { suam non veram efficit } cuius rationem affert, & dicit { contraria nāque sententia dicit } .i. significat { eam veram non esse } per legem contrariarum, quæ est si altera contrariarum est vera, altera erit falsa. Quare qui dicit omnia esse vera, facit hoc, quod ipse dicit, non esse verum. Deinde deducit aliam partem, & dicit { qui vero dicit omnia esse falsa, etiam suam } .s. sententiam { dicit } esse falsam. qm̄ si omnia falsa, sunt hoc quoq; falsum est, omnia sunt falsa. Quare sermones isti se ipsos interimunt, vtrum vero qui dicit omnia esse falsa, dicat hoc, quod ipse dicit, esse falsum, petendum est à ludicris. tamen Arist. intelligit in sensu metaphysico, quia qui opinatur oīa esse falsa, cogitur dicere, & respōdere etiam hoc, quod ipse dicit, esse falsum: cum interrogatur sit ne id, quod dicit falsum, aut non. & sic est intelligendum, cum hac conditione, si interrogatur. qm̄ stat me dicere omnia esse falsa, & non dicere hoc quod dico, esse falsum. non tamen stat me dicere omnia esse falsa, & non respondere hoc, quod dico esse falsum, si interrogatus fuero sit ne falsum, an non.

Quod si ille quidem contrariam, ut solam non ueram, iste autem suam, ut solam non falsam excipiat, accidit ipsos nihilominus orationes ueras infinitas, falsasq; postulare. quæ enim dicit ueram orationem esse ueram, est uera, & hoc in infinitum proficiscetur.

Remouet tacitam responsionē, quæ est, vt qui omnia vera dicit, intelligat omnia vera esse pręter orationem contrariam vel oppositam, quæ dicit nihil est verum, vel non omnia sunt vera. & qui dicit omnia esse falsa, etiam intelligat præter hoc, quod ab ipso dicitur. hoc.n.solum verū asserens: dicit { Quod si ille quidē contrariam, vt solam non veram. iste autem suam, vt solam non falsam excipiat } statim his occurrens, dicit {accipit ipsos nihilominus orationes veras infinitas falsasq; postulare} hoc est repetere: & ita orationes infinitas tales esse concedere conuincuntur. deducit consequentiam solum de veris rationibus, & dicit {nam } ea oratio { quæ dicit veram orationem esse veram, est vera } & iterum hęc oratio, veram orationem esse veram esse veram, est vera, & sic in infinitum. verbi causa, si hæc oratio Socrates sedet, est vera, hæc erit vera, Socratem sedere est verum: & si hæc est vera, erit vlterius hæc vera, Socratem sedere esse verum est verum { & hoc in infinitum proficiscetur } simili modo deduci potest de falsis, qm̄ si detur vna oratio falsa, deducetur infinitas esse falsas. cuius ratio est, quia qui dicit de oratione falsa quod sit vera, falsus est, & sic in infinitum. Vnde & Alex. neq; enim inquit ea oratio solum falsa erit, quæ non omnia vera esse dicit, vt dicenti omnia vera esse placet, sed & quæ verum esse ait. non omnia vera esse, quæ diuersa est ab ea, quæ dicit, non omnia esse vera. nec hæc tantum, sed ea quoq; quæ diceret verum esse dictu veram esse orationem, quæ ait verū esse non omnia esse vera, falsa esset, quæ tamen ab illis est diuersa, & sic adiectione veri demonstrabitur per eum, qui vnam tm̄ orationem falsam esse dicat, infinitas esse falsas. Et si diceres in actibus animæ non esse absurdum procedere in infinitum, vt Auicen. inquit, illud fortasse verum est in actibus animæ eiusdem rationis. At actus diuersarum rationū, vt est in casu, fortasse proficisci in infinitum absurdum est.

Patet autem neq; eos, qui omnia quiescere, neq; eos, qui omnia moueri dicunt, dicere uera.

Disputat nunc cōtra eos, qui principia naturæ (quæ sunt motus, & quies) destruxerunt. Verum, vt Alexā. annotauit, hæc dictio in quibusdam exemplaribus nō habetur. Propterea quod ad physicum pertinere videatur. sed quoniā hæc attinent ad ea, quæ demonstrata sunt, de ipsis dicere videtur. non.n. prorsus a proposito aliena videri possunt. Si.n. statuatur non omnia esse vera, neq; omnia falsa, consequens est, vt neq; dicentes omnia quiescere, vera dicant, neq; qui omnia moueri aiunt. dicentes.n. omnia quiescere, consentaneum est, vt nihil mutari dicant, sed eadem semper vera, aut falsa persistere. At non semper affirmationē de aliquo veram, & negationem de eodem falsam esse notamus. Quare de huiusmodi opinionibus non alienū est hic disputare. Sunt & aliæ rationes, quas superius attulimus, quibus videri potest, vt de naturæ principijs, quæ sunt motus, & quies, hic disseratur. dicit ergo. { Patet autem neque eos, qui omnia quiescere, neque eos, qui omnia moueri dicunt, dicere vera } hæc duo proponit disputare tanquam consequentia ad ea, quæ prius demonstrata sunt.

Nam si cuncta quiescunt, semper eadem erunt uera, & falsa. At hoc mutari uidetur. Qui nāque dicit, aliquando ipse non erat, & rursus non erit, sin autem omnia mouentur, nihil erit uerum. ergo omnia erunt falsa. at demonstratum est id impossibile esse.

Cum proposuisset disputare opiniones, quæ sunt de motu, & quiete, nunc prosequitur, & simul ostendit quō hæc opiniones consequuntur ad ea, quæ ostēsa sunt, & dicit { Nam si cuncta quiescunt } vt Parmenides ait, qui omnia vnum ens, & immobile esse affirmat { semper eadem erunt vera, & falsa } patet consequentia, quia si omnia quiescunt, nihil remouebitur à dispositione, in qua aliquando est, & ita quæ semel vera sunt, semper vera erunt, & quæ semel falsa, semper falsa. Destruit consequens, & dicit { at hoc mutari videtur } non.n.semper affirmationem de aliquo veram, & negationem de eodem falsam esse notamus, vel è diuerso, sed mutari subinde, & de quo prius affirmatio fuit vera, de hoc rursus verā effici negationem, cum verum sit, quod est, id esse dicere, & quod nō est, non esse. Quod autem veritas propositionis mutetur, exponit, & dicit { qui nāque dicit, aliquando ipse non erat } & postea fuit, & postquam fuit { rursus nō erit } si igitur ipse, qui omnia quiescere affirmat, mutetur, ergo & longe magis veritas propositionis mutabitur. Deinde declarat falsam esse opinionem, quæ affirmat omnia moueri. & componitur ratio sic, quia verū iam est, quod mouetur, non est, igitur quod mouetur, non est verum. Quo fit, vt oporteat omnia dicere esse falsa: quod falsum esse ostensum est, dicit { sin autē omnia mouētur, nihil erit verum } vt per rationem consequentia patet, quia verum iam est, & quod mouetur, non est: quare nihil erit verum { ergo omnia erunt falsa } qm̄ quod est non verum, est falsum. Vnde Alexā. qui omnia continuo motu agitari tradūt, horum sententiæ consequens est, nihil esse verum, cum nihil tandiu persistat, vt certum aliquid esse, dici possit, sed absque intermissione mutetur, siquidem est verum, quod est, id esse dicere. Per hos igitur omnia falsa erunt, hoc .n. paulo ante consentaneum esse dixit ijs, qui omnia continuo moueri ac fluere dicebant. Deinde destruit consequens, & dicit { at demonstratum est id impossibile esse } verba illa { Qui nāque dicit, aliquādo ipse non erat } Alexander ex hoc infert nō omnia quiescere, nec eadem semper vera permanere, nec eadem esse semper falsa. oratio.n. significans ipsum esse, quæ vera est ipso existente, eadem est falsa, si tunc dicatur, cum non existit. Rursus si omnia mouentur, & fluant, fiet, vt nihil definiatur, nihilq; verum sit. falsum autem nihil esse verum super demonstratum est.

Præterea id, quod est, mutetur necesse est. Ex aliquo enim ad aliquid est ipsa mutatio.

Hæc est secunda ratio ad confirmandum non omnia moueri, quanquā dictio est obscura. & ratio sic cōponitur, id quod est, mutatur. id, quod est, permanet: igitur quod permanet, mutatur. De ratione tāgit maiorem, & dicit { Præterea id, quod est mutetur, necesse est } Deinde probat hanc maiorem, & dicit { Ex aliquo.n. ad aliquid est ipsa mutatio } sed subaudi subiecti permanentis. hæc est probatio. tacuit maiorem, & conclusionem. Vel sub forma syllogismi hypothetici sic, si ens, mutatur moueturq;, necesse, vt quando mouetur, in esse ꝑmaneat, sed ens mouetur, igitur necesse est, vt quando mouetur, in esse permaneat: non igitur omnia sunt in motu. Et ad summum, si motus est mutatio ex aliquo in aliquid, necesse est in omni motu, salua substantia eius, quod mouetur, aliquid sit, quod mutatur, & quidem aliud ab ijs, s̄m quæ mutatio efficitur, & ea ratione consistat. Quare si mutatio est, aliquid maneat, oportet. nā ne mutatio quidem per ortum, & interitum aliter cōtingit, quam subiecto quodam saluo, & in hæc transeunte, huiusmodi.n. est mā.

At uero neque omnia quiescunt interdum, aut mouentur, semper autem nihil. Est enim aliquid, quod semper mouet ea, quæ mouentur. & primum ipsum mouens immobile est.

Sed occurres ijs, quæ dicta sunt, qm̄ si non omnia semper mouentur, nec omnia semper quiescunt, ergo omnia quandoq; mouentur, & quandoq; quiescūt. hoc refellens dicit { At vero neq; omnia quiescunt interdum, aut mouentur, semper autem nihil } aut mouentur, aut quiescunt subaudit Alexan. quod verum esse compluribus verbis in calce operis de Physico auditu demonstrauit. sed hoc quoq; in loco illud repetit, esse in rebus quiddam semper constans, & immobile, aliud, quod sempiterno motu cietur, dū ait { est enim aliquid, quod semper mouet ea, quæ mouentur } & exponens quid illud sit, quod semper mouet, subdit { & primum ipsum mouens immobile est } subaudi illud, quod semper mouet ea, quæ mouentur. & per hoc, quod ait { semper mouet ea, quæ mouentur } innuit aliquid esse immobile, quod semper quiescit, & aliquod corpus, quod ab illo semper mouetur vnū, vel plura: vt cœlum. cum igitur detur aliquid, quod semper moueat, & nullo modo moueatur, non erit verum omnia semper moueri. & cum etiam dentur, quæ semper mouentur, non erit verum omnia semper quiescere. Quare non erit verum omnia semper moueri, aut omnia semper quiescere. erit ergo diuisio Peripatetica, vt aliqua semper moueant, & nullo modo moueātur, vt intellectæ, aliqua semper moueantur, & nunq̄ quiescant, vt cœli. aliqua moueantur, & quiescant interdū, vt sublunaria. Quæ omnia à lib. 8. Physicæ auscultationis petenda sunt. hactenus de libro quarto. A cō. 21. vsq; ad com. 27.

Finis quarti Libri.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER QVINTVS.

Cum eiusdem Augustini Niphi expositione

CAP. I. DE PRINCIPIO.

RINCIPIVM *Dicitur partim id rei, unde quispiam mouet primo, ut longitudinis, atque uiæ: hic quidem principium ipsum est. E contrario autem alterum.* TEX. I.

Continuatio Expositoris est, quod, cum Libro Quarto determinasset ea, quæ pertinent ad considerationem huius scientiæ, nunc in Libro præsenti incipit determinare de rebus, quas scientia ista considerat, sed, quia ea, quæ in hac scientia conside-

considerantur, sunt omnibus communia, quæ nõ vniuoce, sed multipliciter ẽm prius, & posterius de diuersis dicuntur, vt Libro Quarto dictum est: ideo prius distinguit intentiones nominum, quæ in huius scientiæ consideratione cadunt. deinceps incipit determinare de rebus, quæ sub consideratione emergunt scientiæ huius, videlicet libro sexto. hæc est cõtinuatio Expositoris. Alexãder huius libri intentionem explicãs, vult in hoc libro Aristotelem partitionem quorũdam prosequi, quæ plurifariam dicuntur. Secundo vult, vt hic liber quartus librorum primæ philosophiæ inscribatur, quod ideo dicit, qm̃ liber secundus, vel non attinet ad metaphysicam, vel si attinet, dicitur primus minor, vt secundo huius satis dicitur. Tertio Alexã. ostendit hunc librum vniuersuum esse opus Aristotelis tum ex dictione ipsa, tum ex charactere scribendi. Restat quartum, quod hic liber sit legitimus Aristotelis, ostendere ex necessitate sufficientiæ. nam si primi Philosophi munus, vt ostensum est, sit de ente in vniuersum disputare, deq; ijs, quæ communiter enti insunt, qualia ea sunt, quibus doctrinæ omnes vtuntur, de his.n. disserere partes sunt primi Philosophi, nec horum consideratio ad cæterarum disciplinarum aliquam priuatim pertinet, propterea ꝙ nulli cuidã enti, quatenus certum quiddam est, ipsorum aliquod inest, sed enti, qua ens: de quo primi Philosophi interest disputare, quorum disputatio quam sit necessaria, docet ipsorum vsus. omnes.n. disciplinæ his assumptis proposita sua demonstrant, fit propter hæc, vt cõius ipsorũ vsus satis argumenti habeat, vt nullius particularis doctrinæ peculiaris sit huiusmodi rerum contemplatio, quod si non debeant inconsiderata remanere, necesse fuerit, vt in hac scientia considerentur. Præterea positum est de quibus dialecticus probabiliter edisserit, de his primum Philosophum scienter concludere. at dialecticus de ijs edisserit, quæ cõmunia omnibus aut certe plurimis sunt: deq; ijs, quæ plurifariam dicuntur, verba facit. est.n. dialectica similis primę philosophię propterea quod de eisdem rebus agat, probabiliter tamen, non scienter. quo fit, vt partitio omnium nominum, quibus ipsa, & omnes scientiæ vtuntur, à primo Philosopho pertractetur. nam quemadmodum dialecticus pertractat eorum omnium, quæ multifariã dicuntur, partitionem, quibus vtũtur disciplinæ, & quæ ens cõmuniter sectantur, ita primus Philosophus cõmunia, quæ ens cõmuniter assectantur, cõtemplatur, quæ cum plurifariam dicantur, per partitionem explicare ad Philosophum pertinere in libro tertio docuerat, qui apud Alexandrum secundus est. Quod autem post quartum, qui tertius est apud Alexandrum, probat Alexander ex eo, quia ardo postulat, vt demonstrato, quibus in rebus primi Philosophi contemplatio versetur, qđ est, vt dixi proximo Libro explicatũ, de ijs protinus disseratur, quorum vsus ad eorum, quæ demonstrari debent, considerationem, ac demonstrationem est necessarius. quamobrem de sententia illa ante omnia disseruit, quæ de omni re affirmationem, aut negationem veram esse ait, quam quidem ad demonstrationes magno vsui esse constat, quare consequens est, vt post hoc partitionẽ in hoc Libro explicet eorum, quæ multifariam dicuntur. Quinto Alexand. reprobat eorum opinionem, qui hunc ipsum librum imperfectum esse putabant, ex eo quia non omnia partiatur, ac diuidat, quæ multipliciter dicuntur: quorum sententia probari non debet, qm̃ ne propositum quidem est simpliciter ipsi hoc in ipso præstare, sed de his tm̃ agere, quibus doctrinæ omnes, vt cõmunibus vtentes, proposita sua demonstrent. non.n. primo Philosopho propositum est, vt de æquiuocis disputet, neq; de omnibus, quæ vniuoce dicuntur, sed de ijs, quæ plurifariam dicuntur, ad vnum, vt causa, natura, elementum, & cætera, quæ communia sunt, hoc in Libro diuiduntur: vtpote quæ propria sunt huius doctrinæ. Cũ ergo ea hoc in Libro partiatur, quæ cum enti communiter insint, ipsumq́, consequãtur, plurifariam dici videntur, primum omnium de principio verba facit. cõstat autem principium non vnam entis naturam sectari. omnes.n. disciplinæ principijs quibusdam vtuntur: hactenus de ordine. Nunc quæ Auerroes narrat in huius libri initio, non est inutile breuibus resumere. Primo.n. huius libri intentionem explicans inquit, intendit in hoc libro distinguere significationes nominum, non omnium, sed ẽm intentiones, quæ considerantur in hac scientia. Secundo explicat, qualia hæc nomina sint, quæ Aristoteles explicat, & ait nomina hæc omnia, quæ distinguit, dici multifariam per relationẽ ad vnum quid, hoc est dici analogice. Tertio refellit errorem Nicolai Peripatetici, & dicit, quod expositio horum nominum pars sit istius sciẽtiæ per se seorsum in vno libro complectenda, & non sicuti consuetudo est in scientia naturali, in qua nomina distinguũtur, vbi quæstio disserenda exposcit. qm̃ distinctio nominum, quæ fit in naturali scientia, illic solum est ad distinguendum intentionem quæsitam ab alia intentione. hic autem est ad numerandum ea, de quibus considerat hæc scientia, & quibus cæteræ particulares doctrinæ vtuntur. itaq; consideratio de huiusmodi nominibus est de considerationibus, quæ fiunt de speciebus subiecti huius scientiæ, & hac ratione fit, vt sit per se ponenda. deinde refellit errorem, & ait hoc latuisse Nicolaum Peripateticum. Arist.n. cum considerasset meliorem ordinem in hac scientia esse, vt partitiones nominum omnes colligerentur in vno libro, sic fecit. Nicolaus putauit meliorem ordinem esse in hac scientia diuidere nomen apud considerationem de intentione illius nominis, & non vt poneretur pars huius scientiæ per se, & sic fecit. nam distinguebat nomen, vbi occurrebat dicere de intentione significata per illud nomen. & ita Auerroes ait Nicolaum latuisse hãc dispositionem, & hũc ordinem, modo quo eum latuerunt dispositio, & ordo sermonum logicorum in hac scientia, sicut dictum est Libro tertio. deinde quarto exponens particularem ordinem ait, & quia hæc sciẽtia primo & principaliter considerat de principijs entis, quo est ens, ideo incipit distinguere quot modis dicitur principium, vt sit declaratum ei primum, à quo deriuatur hoc nomen ad alia, & quia initiũ est ex principio, ideo diuisit initium loco principij. Expositor autem non imperite ait, quia cuiuslibet scientiæ est considerare subiectum, & subiecti accidẽtia per se, & causas accidentium, ideo præsens liber continet tres partes, in quarum prima pertractat distinctiones nominum, quæ significant causas. In secunda pertractat ea nomina, quę subiectum significant, vel subiecti partes. in tertia exponit nomina, quæ entis, quatenus est ens, accidẽtia per se significant. de ordine vero inquit, quia hoc nomen principium, vniuersalius est quam causa. Si quidem aliquid est principium, quod non est causa,

Quæ Auer. Cõm. 1.

Error Nicolai Peripatetici.

sicuti principium dicitur terminus, à quo, qui non est causa. & iterum causa vniuersalior est quam elementum, si quidem sola interna causa est elementum, ideo de principio prius agit. De differentia vero, quæ est inter principium, & causam ait, quod licet principium, & causa subiecto idem sint, differunt tamen ratione, quippe cum principij nomen ordinem quendam importet, hoc vero nomen causa influxum quendam ad esse causati. deinde tertio cur à principio in motu locali incœperit, exponens inquit, ordo autem prioris, & posterioris inuenitur in diuersis, sed ordine ad nos ordo primo est inuētus in motu locali, cum motus ille sit sensui manifestior. ideo à principio incæpit, quod est in motu locali. cuius ratio est, quia sunt tres ordines sese consequentes, in magnitudine, in motu, & in tempore. nam secundū prius & posterius in magnitudine sunt prius, & posterius in motu, & ſm prius & posterius in motu sunt prius, & posterius tēpore, vt quarto physicæ auscultationis habetur. Ad rem igitur dictionis veniendo dicamus, ideo hoc nomen principiū ſm sui propriam significationem significare id, quod est primum in magnitudine, supra quam transit motus, quia principium dicitur, quod est in aliquo ordine, & ordo, qui attenditur ſm prius, & posterius in magnitudine, est prius nobis notus, ſm autem quod res sunt nobis, eatenus à nobis pertractantur, quare Aristoteles inquit {principium dicitur partim}.i. vno modo {id rei}.i. magnitudinis {vnde quispiam mouet primo} vel vt in dictione Alex. vnde quispiam primo fuerit motus {vt longitudinis, atque viæ}.s. vnde ingredi sumus exorsi, principium est. Hac ratione in auctione principium erit à longitudine. Nā vt Auerroes ait, auctio prius fit ſm longitudinem, deinde ſm latitudinem, demum ſm altitudinem, deinde exponit illud, quod è contrario se habet, & dicit {è contrario autem alterum}.i. finis etiam principium dici potest hinc vel inde incipientibus. quam ob rem huiusmodi principiū aliquando efficitur finis.

Quæ Auer. com. 1.

Secundus modus. Non à primo semper inchoandum, sed unde quis facilius discat.

Partim id, unde unumquodq; optime fieri potest. ut & in eruditione non à primo, & ab ipso principio rei, sed unde facillime quispiam discere poterit inchoandum esse uidetur.

Hic assignat ſcd̄m modū accipiendi principium, & apud Alexandrum hæc est generalis acceptio principij in omnibus agendis omnibusq; suscipiendis negotijs, & dicit {Partim}, i. secundo modo principiū dicitur {id, vnde vnumquodq; optime fieri potest}.i. bene, & facile cedit. & affert exemplum. & dicit {vt & in eruditione} & disciplinis {non à primo, & ab ipso principio rei}.i. ab eo, quod est principium simpliciter, atq; secundū naturam {sed vnde facillime quispiam discere poterit, inchoandum esse videtur}.i. ab illis, quæ sunt magis nota apud nos. quæ interdum posteriora ſm naturam sunt. Vt in prædicamentis optime fecit Aristoteles in mentione qualitatis, quo in loco qualitatem esse dixit, per quam quales esse dicimur de qualitate docens per quale, quod quidem posterius est qualitate, notius tamen. Idem physicum auditum fecit à sensibilibus, quia nobis sunt notiora, non à primis principijs exorditur, & artifices inde operum suorum initium faciunt, vnde, cum opus inchoatur, facillime fit. Auerroes autem non generatim hunc secundū modum accipiēdi principium intelligit, sed speciatim in transmutatione & motu ſm modū explicat, vt Expositor etiam autumat. dicens, quia vero motus non semper incipit à principio magnitudinis, sed ab ea parte, vnde est vnicuique in promptu vt magis moueatur, ideo ponit ſm modum, quo accipitur principium in motu, atq; in transmutatione, & dicit {partim}.i. alio modo dicitur principium motus {vnde vnumquodque optime fieri potest} id est, vnusquisq, optime incipit moueri. affert autem Expositor differentiā inter hunc modum, & primum ex eo, quia ille modus ex principio magnitudinis designat principium motus. hic autem ex principio motus designat principium in magnitudine. hac ratione fit, vt etiam in illis motibus, qui fiunt supra magnitudines circulares, quę naturale principium non habent, accipitur principiū à quo optime, aut opportune mobile sua natura mouetur: quemadmodum in motu primi mobilis principiū est ab ortu. In motibus etiam nostris non semper incipit homo moueri ab ipso viæ principio, sed interdum à medio, aut è quocunq; termino, vnde est ei opportunum primo moueri. ecce quo modo hæc expositio differt ab illa Alexandri. nam hæc intelligit de principio in motu locali, illa de principio generatim in omnibus agendis, omnibusque suscipiendis negociis, atque omnibus motibus, & operationibus, quæ ab aliquo agēte proficiscuntur. vnde proprie principium secūdo modo est principium efficiendi apud Alex. facile.

Quæ Auer. tomen. 1.

Partim id, ex quo primo quippiam fit eo pacto, ut insit. ut nauigij carina, & ædium fundamentum, & animalium quidam cor, quidam cerebrum, quidam aliquid aliud tale putant.

Hic assignat tertium modum, asserens tertio modo principium appellari id, à quo insito rei efficiendæ, aliquid efficitur, & dicit {partim}.i. tertio modo dicitur principium {id, ex quo primo quippiam fit eo pacto, vt insit}.s. in re efficienda. verba autem illa {hoc pacto vt insit} faciunt, vt principium tertio modo differat ab efficiente principio, de quo iam verba fecit, & faciet, & hoc modo materia principium dici potest. Expositor autem ait ex ordine, qui consideratur in motu locali, fieri nobis etiam motus ordinem in aliis motibus, ideo sequuntur significationes principij, quæ sumuntur ſm principium in generatione, & ipsarum rerum ortu: quod quidem principium inquit, bifariam se habet, aut. n. est insitum, aut extrinsecus se habens, dicitur ergo apud expositorem primo modo principium illa rei pars, quæ primo generatur, & ex qua rei generatio in opere dicitur: quam partem exponēs Aristoteles per exempla dicit {vt nauigij carina} quæ est quasi nauis fundamentum, super qua omnia ligna nauis compaginantur {& ædium fundamentum, & animalium quidam} tale principium {putant} esse {cor, quidam cerebrum, quidam aliquid aliud tale} quoniam ab aliquo horum incipit animalis constitutio. Animal enim distinguitur à non animali sensu, & motu, ideo qui animal considerauerunt ex parte motus, cor ipsum principium putauerunt in generatione animalis. Qui vero ex parte sensus, cerebrum. Qui vero considerauerunt animal, quatenus agit, aut quo ad alias quasdam operationes, membrum aptū eiusmodi operationibus animalis principium effecerunt, vt iecur, vel aliud id genus. Verum secundum Aristotelem prima animalis pars in generatione animalis est cor, quippe cum à corde vires omnes animæ in corpus digerantur.

Partim

Partim id,unde fit quippiam primo eo pacto, ut non inſit, & unde primo motus, mutatioq́; incipere ſolet. ut ex parte, matreq́; fit proles,& ex conuicijs pugna.

Hic aſsignat quartum modū. & Expoſitor ait Ariſtotelem ponere principium facturæ,quo eſt extrinſecus, cuius duos modos exponit,quorum primus modus eſt principiorum, quæ reperiuntur in naturalibus, ſecundus vero eorum principiorum, quæ reperiūtur in voluntarijs,atque artificialibus. Alexander vero ait quarto modo dici principiū id, à quo primo non inexiſtente rei aliquid efficitur, & hoc dicit Ariſt. { Partim} id eſt, quarto modo dicitur principium { id ,vnde fit quippiā primo eo pacto,vt non inſit} id eſt,vnde principium motus emanat,cuiuſmodi eſt principium efficiens, vt ipſe verbis illis exponit {& vnde primum motus, mutatioq́; incipere ſolet} nam verbum { & } expoſitionis nota eſt ſecundum hanc primam expoſitionem. vel forte duo principia non vnum his dictionibus ſignificauit. alterum propoſiti cognitionem, nam in rebus agendis propoſiti cognitio primū principium eſt,vt res efficiatur:& principiū hoc modo intelligit per prima verba. alterum principium effectiuum, quod eſt vnde motus,mutatioq́; eſt:& hoc intelligit per poſteriora verba. & huius principij exempla affert, & dicit { vt ex patre matreque fit proles. & ex conuicijs pugna } ex patre.n.& matre fit proles, quoniam mater, & pater principia generationis ſunt, qua proles fit.ex conuicijs vero bellum,qm̄ conuicia concitant animos hominū ad bellum. Auerroes vero ait patrem eſſe cauſam tanquā agentem, matrem tanquā materiā. & hoc videtur falſum, qm̄ ſi mater eſſet tāquā materia, tunc non differret hic modus à proximo noſtro. Ideo,cum hoc ſit exemplum in cauſa agente, Ariſtoteles videtur velle matrem concurrere actiue ad generationem prolis. fortaſſe mater concurrit actiue non ad formationem prolis,qm̄ ſolus pater cōcurrit actiue ad hoc,mater vero paſsiue. At ad emiſsionē menſtruorum, quæ ſunt materia prolis mater actiue concurrit,ſicut pater ad emiſsionem ſeminis.& ſic intelligit Ariſt.in hoc exemplo.

Quę Auer. com.1.

Partim id, cuius uoluntate mouentur ea, quæ motu cientur,& mutantur ea,quæ mutantur, quales magiſtratus ſunt, qui in ciuitatibus ſunt,& principatus, et regna,atque tyrannides. Artes etiam, & harum maxime architectiuæ principia dici ſolent.

Referri ſi hic modus ad finē poteſt, cum ſit agendi ro, vt ex ſequenti patebit.

Secundū Expoſitorem, cum docuiſſet principium dici quarto modo illud, ex quo incipit rei generatio, & hunc modū manifeſtaſſet in rebus naturalibus,vult vt nunc Ariſt.idem manifeſtet in rebus agibilibus, ſiue moralibus, ſiue ciuilibus, in quibus voluntas, vel propoſitum principium eſt. Secundum alios poſt quā quartum modum expoſuit in naturalibus, nunc exponit eundem modum quatenus reperitur in artificialibus, atque mobilibus. At Alexander hunc dicit eſſe quintum modum,quo dicitur principium, & vult vt principium id dicatur, ad cuius præſcriptum res mutātur: & efficiuntur quales ſunt principes, quorum cōſilio,& imperio ciuitate gubernantur: & ſm̄ hanc expoſitionem dicit { Partim },i.quinto modo principiū dicitur { id,cuius voluntate}.i.præſcripto,atq; conſilio, & imperio { mouentur ea, quæ motu cientur }.i. ea,quæ ſubduntur tali principio { & mutantur ea, quę mutantur } duo ſunt, quæ principes faciunt, altera de nouo, & quantum ad hæc dixit, ea, quæ mutantur. quædam non de nouo,ſed quæ præfuerunt, aliter diſponunt. & quantum ad hæc dicit,mouentur ea,quæ motu cientur.deinde ponit exempla, & dicit { quales magiſtratus ſunt qui in ciuitatibus ſunt } vt iudices, & prætores, qui in particularibus officijs præſunt { & principatus, & regna } quæ generatim ſubditis præſunt { atque Tyrannides } quæ per vim, & præter iuris ordinem ad ſuā vtilitatem ciuitates & regna gubernant.deinde Expoſitor vult, vt tertium exemplū ponat in artificialibus, Alexander autem vult, vt ponat ſextum modū accipiendi principium, vt ſit ſexto modo principium ars potiſsimū architectonica, & quaſi princeps,ad quam ſubiectæ artes, ipſarumq́; opera referuntur. verum, vt Alexander inquit,hoc non perinde principium eſt,vt efficiens, de quo quarto loco dixit,nā hoc principium eſt quaſi præſcribens, & formā cognoſcens.vnde dicit { artes etiam, & harum maxime } potiſsimūq́; architectonicæ principia dici ſolet, architectonicæ.n. dicuntur potiſsimū principia, qm̄ ſunt principia artium ſubditarum,& operū propriorū quæ ipſæ architectonicæ efficiunt.hæc de ſexto modo accipiendi principium. vbi patet artes eſſe principia operum,qm̄ ab artibus motus ipſi,& actiones artificiariæ,quibus opera ſtruuntur,incipiūt. & inter artes architectonicæ potiſsimum principia dicuntur, tū quia ſunt principia actionum,& motuum,quibus opera cōſtruuntur,veluti cæteræ, tum etiam qm̄ imperitāt artibus inferis,quæ ſubdūtur,vt primo libro patet. Quo vero ad verba attinet magiſtratus, qui græce ἀρχαὶ dicuntur,ſunt qui particulatim ciuitatibus præſunt, vt iudices,prætores,& id genus.principatus vero,qui gręcæ δυναστῖαι, latinæ potentatus. & regna græcæ βασιλεῖαι, & Tyrannides dominationes generales, quæ imperitāt ſubditis,ſunt. regna quidem, & principatus pro cōmuni bono,Tyrannides pro bono proprio.

Præterea unde res primo cognoſci poteſt,id etiam rei principium dicitur. ut demonſtrationum ſuppoſitiones.tot autem modis & cauſæ dicuntur.omnes enim cauſæ principia ſunt.

Hic aſsignat ſeptimū modum, & dicit { Præterea id etiam rei principiū dicitur, vnde res primo cognoſci poteſt } & vt Expoſitor inquit ad ſimilitudinē ordinis, qui in motibus exterioribus conſideratur, attenditur quidam ordo in rerum cognitione,& potiſsimū quatenus intellectus noſter quandam ſimilitudinem motus habet diſcurrendo de principijs in concluſiones,& hac ratione ſeptimo modo principium dicitur, vnde res primo cognoſci poteſt { vt demonſtrationū ſuppoſitiones}.i.dignitates,& petitiones,& definitiones, quæ qm̄ non per demonſtrationem, ſed vt confeſſa, & cunctis manifeſta ſumuntur,poſitiones appellantur,quæ quidem principia eſſe poſſunt propoſitionum,quæ in ſingulis diſciplinis medio vacant.nam & ſi hæ propoſitiones, bonum, prodeſt, malum nocet, bonum eſt petendū,malum fugiendū,medio careant in doctrina morali, tamen cognitio finis, & felicitatis harum principiū exiſtit,& propoſitiones, quæ medio carent,ad hunc modū principia ſunt:vnde & Auer.hic ait duplex eſſe principium aut { in arte, aut in eſſe, in aliquibus tamen artibus vt inquit, accidit, vt idē ſit eſſendi, & doctrinę principium, vt in mathematicis: poſtquam vero principium quot modis dicatur,expoſuit,toties cauſam dici ait,& rationem apponit dicens

{omnes.n.causæ principia sunt} & non conuertuntur. nam in plus se habet principium, quam causa. Si quidem terminus à quo in motu potest dici principiũ vnde motus, qui non est causa. Expositor autem vult, vt causa dicatur principium octauo modo, nam omnes causæ sunt quædam principia. Ex causa.n.incipit motus adesse rei, licet è conuerso non omne principium sit causa.

Vniuersis igitur principijs commune est, ut sit primum, unde aut est, aut fit, aut cognoscitur quippiam. verum horum alia insunt, alia sunt externa. Iccirco natura, ac elementum principium est, & mens, & electio, et substantia, & id etiam, quod est cuius causa. complurium enim & cognitionis & motus principium est ipsum bonum, atq; etiam malum.

Iis modis, quibus accipitur ipsum principium, adiecit hoc esse cōmune, vt priora sint ijs, quorum principia sunt: & dicit {vniuersis igitur principijs} id est modis, quibus dicitur principium {cōmune est vt sit primũ} id est, vt sit prius ijs, quorum est principium: & hoc trifariam exponit, & dicit {vnde aut est} id est aut sicut id, ex quo est aliquid, vt fundamentum prius est domo, carina nauigio, materia deniq; vnoquoque corpore: {aut fit} id est aut ex quo efficitur, vt vnde principium motus emanat: {aut cognoscitur quippiam}.i.aut ex quo cognoscitur aliquid, vt positiones demonstrationibus. & cum prefatus esset, vt omnibus principijs sit commune, vt antecedant ea, quorũ principia sunt, diuidit ea, quasi reducẽs illa omnia ad duo & dicit {verum horum}.s.principiorum tot modis dictorum {alia insunt} id est alia intrinsecus insita ijs sunt, quorum sunt principia {alia sunt externa} hoc est extra ea, quorũ sunt principia. & quę sint ista subiungit dicens {iccirco natura, ac elementum principium est} hæc.n.principia sunt, vt insita, qm̃ res ex his in ipsis contentis efficiuntur. quo in loco materiã naturam appellat, elementũ autem proximã materiam, quæ iã actu corpus quoddam est {& mens, & electio} & similia exẽpla sunt eorum, quæ quasi fines, & efficiẽtes principia sunt, quæ in rebus efficiendis non continentur: de quorum numero principes, & magistratus habentur. addit etiam {& substantia, & id etiam, qd' est cuius causa} subaudi cætera sunt, & fiunt. appellãs substantiam principiũ formale. hoc.n.est cuiusq; substantia. cuius causa vero finem dicit, quæ iccirco coniunxit, qm̃ in rebus efficiendis forma, perfectio, & finis esse videtur. atq; hæc annumerari his possunt, quæ antecedunt quidem, non tñ insunt. sed vt exponeret, cui prædictorum hæc subijciantur subdit {compluriũ .n.& cognitionis & motus principium est ipsum bonũ, atq; etiã malum} cognitionis quidem ipsa forma, id est bonum ipsum, vel malum, vt est forma. motus autem, ipse finis, id est ipsum bonũ vel malum, quatenus est finis. modo nec finis inest rei, cum est illius causa, vt efficiatur, sed eidem perfectæ iam contingit. nec forma inest rei, cuius est antecedens præcognitio, & principium. addit autem {atq; etiam malũ} nam vt in aliquibus bonum est actionis principium, sic plerunque malũ. quibusdam.n.muneribus fungimur, vt malũ effugiamus. in codice Alexandri loco verbi malum legitur honestũ. & dictio clara est, qm̃ id est cuiusq; proprius finis, quod illi bonum est, & honestum, atq; pulchrũ: quod tñ non inest, cum est causa rei efficiendę, sed inest rei, postquam est perfecta. Auerroes vero ait (Quæ Auer. com. 1.) principiũ istud.s.quod est finis, & bonum, & pulchrũ intendi in hac scientia, vt sciatur quo modo est in se. cuius rationẽ affert, qm̃ causæ non sunt principia, nisi propter istud primũ, vt Secundo huius est explicatũ. (Cōmen.4.)

CAP. II.

De Causa materiali. Materiæ causalitas in sola formæ receptione consistit, quam recipit ipsam limitando.

(TEX.2.) *CAusa autem uno quidem dicitur modo id, ex quo quippiam fit eo pacto, ut insit. ut æs statuæ, argentumq; pateræ, & horum genera.*

Nunc distinguit significata huius nominis causa, & primo materiam his verbis designat, & dicit {Causa autem vno quidem dicitur modo id} ex quo quippiam fit eo pacto vt insit. adiecit {eo pacto, vt insit} vt priuationẽ contrariumq; à materia discernat. nam res efficienda ex priuatione fit, & contrario, vt primo physici auditus docuit, quæ quidem non insunt rei, quæ efficitur. qua etiã ratione ab efficiente causa secernitur materia. qm̃ insita rei est, quæ fit. dixerat.n.pauloante de huiusmodi principio id, ex quo primo res fit eo pacto, vt non sit. deinde affert exemplum, & dicit {vt æs statuæ, argentumq; pateræ} subaudi materiæ sunt {& horum genera} non enim solum proximam cuiusq; materiam causam materialem vocat, sed etiam ipsius species. & genera, non enim solum hoc ęs huius statuæ materia est, sed etiam æs statuæ, corpusque materia sunt. hæc enim sunt causæ materiales statuæ, sed remotæ.

Alio uero modo forma, atque exemplar: hoc autem est ratio ipsius quid erat esse & horum genera. uelut eius concentus, qui sonos omnes complectitur, ipsa duorum ad unum ratio, atque omnino numerus, partes item, quæ in ratione sumuntur. (Forma. Cuius causalitas consistit in dare esse formatũ limitãdo materiam.)

His verbis causam designat formalẽ, & dicit {alio vero modo forma, atq; exemplar} subaudi causa dicitur. & exponens quid ipse velit in hoc loco per exemplar, dicit {hoc autem}.s.exemplar {est ratio ipsius quid erat esse} subaudi significatiua. ratio.n.significans quid erat esse forma est, atq; definitio, vnde Alex. exemplar autem pro specie, seu forma dixit, & non vt solent idearum assertores. neque.n.natura aliquid efficiens ad aliquod externum exemplar spectans munere suo fungitur, vt artifices in suis operibus efficiendis, nisi aliquis intellectionem exemplar esse dicat eorum, quæ ſm ipsam efficiuntur. non igitur, vt illi exemplar dicit, sed formam ipsam exemplar vocat, quæ in materia efficitur. qm̃ hæc à natura ipsa in efficiendis expetitur. quicquid.n.alicuius gratia facit id, quod facit, illius appetitione facit. quamobrem id vbi contigerit, ab opere desistit, ceu iam id cuius gratia munere fungebatur effecerit, & quæcunq; natura fiunt, alicuius determinatæ formæ, ac perfectionis gratia efficiũtur, qua obtenta, ab efficiendo vacatur, hoc igitur est ipsis exemplar. Expositor autem vult Aristotelem hic explicare causam formalem, quę comparatur ad rem ipsam dupliciter, vno modo sicuti forma inexistẽs, quasi insita rei, & hæc dicitur species, quatenus essendi principium est, atq; reponendi in specie. nam vnaquæq; res ponitur in specie per suam formam, & distinguitur specifice a quocũq; alio modo sicut externa à re, ad cuius

tamen

tamen similitudinem res fieri dicitur: & hac ratione exemplar rei dicitur forma, per quem modo Plato ponebat ideas esse formas. non tamen sic intelligas exẽplar, vt sit forma separata, sed qđ idem dicatur forma, & exemplar, forma quidem, quatenus est principium essendi, atque reponẽdi in specie: exemplar vero quo est principium generandi, atq; assimilandi genitum generanti in generatione vniuoca. hoc pacto ipsa forma generantis, est quoddam exemplar, ad cuius similitudinem ipsum genitum vniuoce generatur. est etiam externa non quidem ab ipso generante, cuius est forma, sed ab eo, quod generatur, respectu cuius dicitur exemplar. & sic Expositor velle videtur formam, quatenus est in ipso generante dici exemplar, quatenus vero est in ipso genito dici speciem, ac formam: & ita forma dicitur dupliciter, aut exemplar, aut species. Secũdum autem Alexandrum exemplar, & forma idem est, & respectu eiusdem. qm̃ tam forma generantis, quam geniti forma, & exemplar dicitur, & species, & forma. quæ in materia efficitur. nam, vt dictum est, hæc in efficiendis rebus expetitur. dicitur etiam ratio significatiua eius, quod dicitur, quid erat esse: id est quod dicitur quiditas. Rectius forma dicenda esset quiditas significata per definitionem, siue per rationem quiditatiuam, quam ꝙ si ratio significans quid erat esse. cuius ratio est, quoniam vnumquodq; reponitur in genere per certam differentiam per suam formam, genus autem & differentia definitionem constituunt propriã cuiq;, dicentem quid res est. ideo forma potius est significata per definitionem, siue per rationem quiditatis significatiuam. & licet in definitione ponantur nõnullæ partes materiales, quia tñ in definitione id, qđ principale est, se tenet ex parte formæ, iccirco forma dicitur significari per definitionem, addit { & horum genera } id est & gña tam formæ, quam exemplaris, etiam formæ dicuntur. nam sicut id, quod est genus materiæ, est etiam materia, ita ea, quæ sunt formarum genera, sunt rerum formæ { velut eius concentus} consonantiæque {qui} diapason, idest { sonos omnes cõplectitur, ipsa duorum ad vnum ratio } id est ipsa dupla proportio, forma etiam est. ipsius. n. concentus, qui vocatur diapason, proxima forma sunt duo ad vnum. nam diapason est in proportione dupla { atq; omnino numerus} forma enim generica numerus, est quoniã in numero sunt duo, & vnum. nam quando duo soni se habent inuicem in dupla proportione, tũc est inter eos concentus, qui dicitur diapason. quo fit, vt dualitas sit eius forma. quippe cũ dupla ipsa proportio ex dualitate rationem habet. & quia numerus est genus dualitatis. ideo, vt generatim dixerim, ẽt numerus est forma eius concentus, qui dicitur diapason { partes item quæ in ratione sumuntur} etiam subaudi formæ sunt. totum autem est duo ad vnum. vel sensus est partes itẽ rationis significantis quiditatem causæ formales sunt, cum ex his totum conficiatur. & ita nõ solum tota definitio comparatur ad definitum ipsum, vt forma, sed etiam partes definitionis, & intelligit Expositor per partes, quæ ponuntur in definitione in recto. nam materia etiam aliquando ponitur in definitione, sed quia ponitur in obliquo, velut cum dicitur anima est actus corporis, fit vt corpus non sit animæ forma.

Efficiens.

Præterea id, unde primum principium est mutationis, aut quietis. qualis est causa ille, qui consulit, & pater filij, atque omnino quod efficit eius, quod efficitur, & quod mutat eius, quod mutatur.

Nunc de efficiente causa loquens inquit { Præterea id, vnde primum principium est mutationis, aut quietis} fiunt enim quædam non mouendo solum, sed vel quiescendo. aliqua. n. ab alijs vt mouentur, sic etiã sistuntur, & quia sistens causa est statum ipsorum efficiens, iccirco adiecit { aut quietis} Expositor vero dicit Aristotelem adiecisse, aut quietis, quia naturalis ipse motus, atq; naturalis ipsa quies, in eandem causam recidunt. nec solum motus, & quies naturales, sed etiã motus & quies violenti in eandem efficientẽ causam recidunt. nec ab ratione, quoniam ex eadem causa, ex qua quippiam mouet ad locum, quiescit in loco. dixit etiam { mutationis } & non motus, vt ortum, interitumq; complecteretur, dixit autem { primum} quoniam hęc potissimum est efficiens causa. quod enim rei, quæ efficitur, inest, & sic efficit, quæ sequuntur, causam à primo sui effectore mutuatur, sed neque instrumenta, vt moueant, habent à se ipsis, sed primum mouens his causa est. quare dixit { primum} ad differentiam tum causæ secundę, quæ non efficit, nisi virtute, quam accepit à primo effectore, tum etiam instrumenti, quod non mouet, nisi motum à primo agente. Deinde affert exempla, & dicit { qualis est causa ille, qui consulit, & pater filij } hæ enim causæ effectrices sunt particulares. in quibus duobus, vt Expositor inquit, ea, ex quibus cuncta fiunt, propositum scilicet in consultore, & natura in patre, cõplexus est, quippe cũ omne quod fit, aut à natura, aut à proposito proficiscitur. & cũ dicit {atq; omnino quod efficit eius, qđ efficitur, & quod mutat eius, quod mutatur} efficientes causas genericas significat. nam pater & filius, & consultor, & eius effectus ad efficiens, & quod efficitur referuntur, & hæc rursus ad mutans, & quod mutatur. Quot vero species sint causæ efficientes, ab Auic. & ab Expositore.

Sunt aũt hæ, perficiens, disponens, adiuuans & consilians, secundũ Auicennam.

Insuper, ut finis hic autem est id, gratia cuius cætera fiũt, ut deambulandi sanitas. Cur enim ambulat interrogati, quo ualeat, respondemus. Atq; si hoc pacto dixerimus, reddidisse causam arbitramur. & cuncta omnino, quæ alio mouente inter ipsum, & finem fiunt, gratia ipsius finis fiunt: qualia sunt ratione sanitatis macies, purgatio, uenena, & instrumenta. uniuersa enim hæc finis gratia sunt. differunt tamen inter se. alia nãque sunt opera, alia instrumenta causæ igitur fere tot modis dicuntur.

Finis.

Venena Φάρμακα pharmaca.

Nunc de quarta causa loquẽs inquit {insuper} quarto modo dicit̃ causa {vt finis. hic aũt est id, gratia cuius cætera fiũt} definitio. n. finis est, vt sit causa, gratia cuius cætera fiunt. Cuius exemplũ affert, & dicit { vt deambulandi finis est { sanitas } deinde affert signũ, quo probatur sanitatẽ esse finẽ deambulandi: & quod de sanitate ꝓbat, vult probatũ esse de quolibet fine. nã, vt Expositor inquit, de fine videt̃ ambiguũ vt sit causa, ex eo, quia finis est vltimũ in esse. qđ aũt sit ambiguũ, qđ finis sit causa, patet, quia ab alijs philosophis prioribus hæc causa est ꝑtermissa. & ideo speciatim de fine ipso probat qđ sit causa: & signũ, quo vtitur, est, qm̃ quare aut ꝓꝑ quid quærit de causa: & dicit {cur. n. ambulat} subaudi Socrates {interrogati, quo valeat}. s. Socrates {rñdemus: atq; si hoc pacto dixerimus, reddidisse causam arbitramur} vnde patet finẽ esse causam { cũ } detur in rñsione ad eam interrogationẽ, quæ fit de causis

vt sit syllogismus, omne quod datur in respōsione ad eam interrogationem, quæ fit de causis, est causa: finis datur in responsione ad eam interrogationem, quę fit de causis: igitur finis est causa. postquam pro causæ finalis exemplo valetudinem posuit, nunc, vt Expositor inquit, Aristo. velle videtur non solum vltimum, propter quod efficiens operatur, dici finem respectu præcedentium, sed vel omnia intermedia, quæ sunt inter primum agens, & vltimum finem respectu præcedentium finis dicuntur: & eodem modo dicuntur causa, vnde principium motus respectu sequentiū, sicut inter medicinam, quæ est primum agens in ordine, & sanitatem, quæ est vltimus finis, sunt ista media. s. attenuatio, quæ est propinquissima sanitati in his, quę superabundant in humoribus: & purgatio, per quam acquiritur attenuatio: & pharmacia, ex qua purgatio fit: & instrumenta, quibus medicina, & pharmacia paratur, atq; administratur. hæc enim omnia sunt propter finem, & tamen alterum alterius est finis. nam attenuatio finis est purgationis, & purgatio pharmaciæ: & sic suo ordine. Alex. vero intelligit, vt omnia intermedia inter finem vltimum, & agens, quod finem efficit, sint gratia vltimi. quamobrem horum omnium causa finalis est ipse finis, s. valetudo. neque. n. deambulatio solum fit gratia valetudinis, sed etiā macies, si hæc ex deambulatione contigerit, & purgatio, quin & medicamenta purgantia, & instrumenta medendi gratia ipsius finis habentur, quippe quæ ad finem obtinendū à medicis adhibentur. & hoc ait { & cuncta omnino, quæ alio mouente, inter ipsum }. s. primum efficiēs { & finem fiunt, gratia ipsius finis }. s. valetudinis { fiunt, qualia sunt ratione sanitatis macies, purgatio, venena }. i. pharmaca { & instrumenta, Vniuersa. n. hæc finis gratia sunt }, s. valetudinis, atq; sanitatis. Ecce quomodo omnia intermedia sunt gratia vltimi, & non solum primum agens: nec per verba hæc accipi potest, vt intermedia sint inter se fines, & efficientia, sed ꝙ omnia sint gratia vltimi, vt gratia valetudinis. Affert tamen inter hæc discrimen, & dicit { differunt tñ inter se, alia nāque sunt opera } vt macies, deambulatio, purgatio { alia instrumēta } quibus videlicet opera fiunt, vt pharmaca, & omne genus medicamenti, & inter instrumēta Expositor enumerat etiam ea, quibus medicamenta præparantur, atq; administrantur: & non solum ipsa pharmaca, quibus natura vtitur, vt instrumentis. Tūc epilogando cōcludit, & dicit { causæ igitur ferè tot modis dicuntur. Ferè autem dixit, qm̄ aliquæ sunt non ꝓprie, sed ex accidenti causæ, quas hic non cōmemorauit, sed postea cōmemorabit. vnde Auer. inqt, & dixit { ferè } quia ēt dicuntur causæ consequentia istorū, & accidentia eorum, quæ hic non commemorata sunt. *Quæ Auer. cōm. 2.*

Plures sunt causæ per se unius numero effectus, sed non eiusdē ordinis, et sufficientes ī eodē genere causæ.

Fit autem, cum multipliciter causæ dicantur, ut multæ etiā eiusdem sint non per accidens causæ, ceu statuæ, & statuaria ars, & æs, non per aliud quicquam, sed ut statua: at non eodem modo, sed æs quidem ut materia, ars autem unde motio proficiscitur.

Hæc, quæ hic narrat Arist. sunt attributa, quæ causis assignantur. quorū primum est, vt multæ causæ sint eiusdem: & dicit { fit autem, cum multipliciter causæ dicantur, vt multæ etiam eiusdem sint non per accidēs causæ } dixit autem { non per accidens } quoniam, ꝙ secundum accidens multæ sint causæ eiusdem rei, hoc non difficile videbitur. quia rei, quæ est causa per se alicuius effectus, multa possunt accidere, quæ oīa illius eiusdem effectus possunt etiam causæ per accidens dici. sed ꝙ causæ per se sint multæ eiusdem effectus, hoc manifestatur ex eo, quia causæ multipliciter dicuntur. Ideo dixit { cum multipliciter causæ dicantur } deinde affert exemplum, & dicit { ceu statuæ, & statuaria ars, & æs non per aliud quicquā, sed vt statua est } subaudi causæ sunt. dixit autē { non per aliud } pro eo qđ est, non ex accidenti. deinde exponit quo modo, & dicit { at non eodem modo, sed æs quidem, vt materia, ars autem vt id vnde motio proficiscitur }, i. vt efficiēs. Est. n. impossibile, vt eiusdem ſm idem genus causæ sint multæ causæ per se eodem ordine atq; sufficientes. nā in eodē genere causæ plures causæ possunt esse eiusdem rei non eodem ordine. s. vna proxima, alia remota. neq; sufficientes, nam in eodem genere causæ, eodē ordine possunt causæ esse eiusdem, non tamen sufficiētes, veluti multi sunt, qui nauim trahunt.

Et inter se sint mutuo causæ, ut exercitium causa est bonæ habitudinis, & hæc exercitij. At non eodem modo, sed hæc, ut finis: illud, ut principium motus. *Causæ sibi inuicē sunt cāæ.*

Nunc assignat secundum attributum, & dicit, & inter se sint mutuo causæ, vt exercitium causa est bonę habitudinis, & hæc exercitij } addit { At non eodē modo }. i. in eodem genere causæ { sed hæc }. s. bona habitudo causa exercitij est, vt finis { illud autem }. s. exercitium causa est bonæ habitudinis { vt principium motus }. i. vt efficiens. sequitur autem hoc ſm attributum ex illo eodem, ex quo sequitur primum videlicet quia causæ multipliciter dicuntur.

Idem insuper contrariorum interdum est causa. Quod enim præsens causa alicuius est, id absens nonnunquam causam esse cōtrarij dicimus: ut gubernatoris absentiam subuersionis nauis, cuius præsentia causa erat salutis. Vtrunq; tamē & præsentia, & absentia causæ sunt, ut mouentes. *Eadem est causa contrariorū effectuum, sed non eodē modo disposita.*

Nunc assignat tertium attributum, quod etiā causæ per se competit, & dicit { Idem insuper contrariorum est causa } non tamen subaudi eodē modo sese habēs. cuius rationē affert, & dicit { quod. n. pn̄s causa alicuius est, id absens nonnunq̄ causam esse contrarij dicimus } & affert exemplum, & dicit { vt gubernatoris absentiam subuersionis nauis, cuius præsentia causa erat salutis } vbi patet hoc attributum esse causarū per se, & non per accidens. nam gubernator est per se causa vtriusq;, licet nō eodē modo. Et ne putes præsentiā & absentiam esse referendas ad diuersa genera causarum, ideo subdit { vtrūq; tamen & pręsentia, & absentia causæ sunt, vt mouentes }. i. vt efficientes: quod est dicere in eodem genere causæ.

Vniuersæ autem nunc dictæ causæ quatuor in genera manifestißima cadunt. Elementa nāque syllabarum, & materiā artificialium, & ignem, & terram & talia omnia corporū, & partes totius, & suppositiones conclusionis, ut id, ex quo res fiunt causas esse constat. Atq; horum quædam sunt ut subiectum, ueluti partes. quædam, ut quiditates ceu totum, & compositio, & species. at semen, & medicus, & cōsultor, & omnino efficiens, omnia sunt causæ. unde est principium mutationis, aut quietis. Quædam autem sunt, ut finis, bonumq; cæterorum. id enim gratia cuius cætera fiunt, optimum esse, finisq; illorum solet. Interest autem nihil si bonum ipsum, an apparēs bonū dicatur. tales igitur atq; tot causæ specie esse uidētur. TEX. 3.

Cum

Cum dixisset quatuor tm̃ esse causarum genera, nũc hoc ipsum probat: & supponit primo expositionem huius propositionis, quæ talis est, quatuor sunt genera causarum, & non plura: igitur tm̃ quatuor sunt genera causarũ. Arist. ergo probat ꝙ non plura, reducẽdo oĩa ea, quæ causæ dici solent, in quatuor genera: & dicit {vniuersæ aũt nunc dictæ causæ}. i. oĩa autẽ ea, quæ causæ dici solent, & quæ pro causis rerum redduntur, {quatuor in gña manifestissima cadũt} & subaudi nõ in plura: ergo sunt tm̃ quatuor. deinde reducit oẽs causas, q̃ assignantur pro materia, in genus causæ materialis, & dicit {elementa nãq;}, i. literæ syllabarũ & materiam artificialium} subaudi operum, vt æs, vel cuprũ {& ignem, & terrã, & talia oĩa} de numero {corporũ} simplicium videlicet aquam & aerem ipsorũ mixtorum {& partes totius} vt mẽbra animalis {& suppositiones}. i. propositiones, quę accipiuntur in syllogismo {cõclusionis}. s. causæ effectiuę, i. & propões syllogisticæ, quæ sunt conclusionis effectiuæ causæ, sunt materia sylli. Conclusionis. n. nõ vt materia, sed vt efficiens causa sunt propões, & vt gñatim dicam, in syllogismo propões vt materia sese hñt conclusio vero, vt forma. oĩa hæc profecto {vt id, ex quo res fiunt}, i. vt materiam {causas esse cõstat} nam in oĩbus his est vna ratio causæ, qua id causa dicitur, ex quo fit aliquid, quæ causæ materialis rõ est. Aliter Alexã. hanc dictionem inducit, & vult ꝙ, cum Arist. primũ docuisset nos causarũ numerũ, nũc cuiq; generi causarũ propria exẽpla reddat. Auer. aũt sic, ꝙ cum Arist. enarrasset gña causarũ magis ꝓbata, esse quatuor & attributa illarũ, quæ cõiter concedũtur in esse eis, vult in hoc capite dicere duo, quorũ primum est, ꝙ oẽs causæ reducantur ad hæc genera. Secundum vero est, cognoscere causarum modos, Secundo Auerroes exponit, quonã modo elementa simplicia sint mixtorum materia, & quo ordine, & vult quatuor simplicia corpora esse naturã partium similarium, vt carnis, ossis & cæterorum id genus. Partes vero similares materiam esse partium dissimilarium, dissimilares autem corporis totius animalis. Cum vero dixerit {& suppositiones conclusionis} non intelligit quatenus suppositiones sub tali forma existunt, quoniam suppositiones sub forma propositionis potius sunt materia syllogismi, & nõ cõclusionis. nec intelligit suppositiones esse materiam conclusionis, quo ad virtutem medij termini. quia vt sic, magis sunt conclusionis effectrices causæ, sed intelligit quantum ad extremitates, qm̃ ex eis fit conclusio, vt ex materia. {Atque horum quædam sunt, vt subiectum} verbum {horum} videtur referẽdum esse ad ea, quæ causæ sunt vt materia, & tunc tangere videtur discrimen eorum, quæ causæ sunt, vt materia. nam, vt Alexander inquit, aliter materia subijcitur ijs, quæ cõstant ex ipsa, aliter elementa subsunt syllabæ, & propositiones conclusioni. Materia enim per alterationem excipit formam. Artificiale per formæ mutationẽ. elementa per compositionẽ materia sunt syllabæ: & propositiones etiam per compositionem materia sunt syllogismi. corpora simplicia per compositionem, & alterationem materia sunt mixtorum. Quæ expositio non facile potest dictioni accommodari. Ideo verbũ {horum} referendum est ad ipsa genera causarũ prius enarrata, quasi dicat atque horum causarum generum {quædam sunt, vt subiectum. veluti partes} & cætera exempla, quæ de materia sunt assignata {quædam vt quiditas} subaudi sunt sub genere formæ {ceu totum, & compositio, & species}. i. forma. Totum autem dicit non cum partibus, sic. n. forma totum dicitur, sed quod in partibus efficitur. ergo per totũ intelligit vniuersale, & perfectum. Compositionem vero ait nõ ea, quæ simul ponuntur: nã compositio diuersa est ab his sed eam, quæ est in ipsis coniunctis. Forma vero quãquam omnibus congruit, proprie in his intelligit, quibus materia proprie dicta subiicitur. Expositor verò triplicem formam distinguit. nã forma, quæ correspõdet materiæ compositionis, qualis materia sunt lapides domus, dicitur compositio. Forma vero, quæ correspondet materiæ, quæ dicitur per alterationẽ, qualis cibus est materia sanguinis, species appellatur: quippe, qui per alterationem recipit speciẽ sanguinis. Forma deniq; quæ correspondet materiæ per alterationẽ & compositionẽ dicitur totũ, veluti ex aqua & melle fit quoddã totum, quod dicitur hydromeli {At semẽ, & medicus, & consultor, & omnino efficiens}. s. quouis modo {omnia sunt causæ, vnde est principiũ motus} & sic per ista, exempla dedit causæ efficiẽtis. Qui enim de re aliqua consilium dedit vt fieret, ad effectũ illius nonnihil effecit. Posuit autem semen in genere causæ efficientis, qm̃ secundum suam opinionem, semen vim habet agendi menstrua autẽ mulieris veniũt in materiam fœturæ. Deinde enumerat exempla causæ finalis, & dici: {quædam autẽ sunt, vt finis, bonũq; cæterorum} horum verborum hic debuit esse ordo, quædam aũt, vt finis cæterorum, & bonum. & per cætera intelligit ea, quorũ sunt finis. & cum fini adiecisset bonũ reddit causam, & dicit {id. n. gratia cuius cætera fiunt, solet esse finis illorum, & optimũ} quare recte fini additũ est bonũ, siue optimum. quia uero posset aliquis obijcere non semper finem esse bonum, siuẽ optimũ, cum interdum nonnulli inordinate agentes, finem sibi constituant malũ: quasi rñdens inquit {interest autem nihil} finis {dicatur bonũ ipsum, an apparens bonum}. i. aut præferens speciem boni. quoniã omnis finis aut re bonũ est, aut specie. qui. n. agit, per se loquendo propter bonũ agit. quia hoc ipsum intẽdit, per accidens aũt agit aliqñ propter malum: quatenus ei accidit existimare id esse bonum. Nullus. n. agit propter aliquid intendens malum. omnis. n. ars omnisque disciplina, similiter actio, & electio bonum quoddam appetere videntur, vt initio Ethicorum dixit. demum epilogat {tales igit, atq; tot causæ specie esse vident} speciem dixit pro genere. Vnde Auerroes refert verbum, tales, ad speciem, verbum autem, tot ad genera. q. d. causas esse tot, genere, quia quatuor, & tales. s. specie, quot & quales dictæ sunt.

Quæ Auer. com. 3.

Quæ Auer. com. 3.

Refertur communiter ad id ex quo: qđlibet. n. ex duobus compo. ex materia et forma.

Modi uero causarum numero quidem sunt multi, sed, si in capita & ipsi redigantur, pauciores euadunt. Dicuntur enim causæ multipliciter, & ipsarũ, quæ eiusdem speciei sunt, alia prior, alia & posterior. ut sanitatis Medicus, atq; artifex: & concentus eius, qui omnes sonos complectitur, duplum, ac numerus, & semper eæ, quæ continent, quamuis singularium.

Cum Arist. causas distinxisset per species, siue genera, nunc per modos eas distinguit: & dicit {Modi vero causarum numero quidem sunt multi} nam vnusquisque modus, cum per numeralem differẽtiam dissecatur, & ſm indiuidua consideratur, est multiplex, veluti homo, cũ consideratur, quatenus est Socrates, &

Plato, & alij tales est multiplex { sed si & ipsi }, s. modi { in capita redigantur }, i. generatim considerentur { pauciores euadunt } quoniam generatim considerat sunt tantum quatuor. & Auerroes dicit, sed si referãtur inuicem secundum oppositionem, hoc est cum diuiduntur ad opposita, tunc determinabuntur, quoniam redeunt in quatuor. nam prima diuisio per opposita est per cõmune, & proprium. Secunda per secundum se, & secundum accidẽs. Tertia per actum, & potentiam. Quarta denique per simplex, & complexum: & non sunt plures modi. & vt Alex. inquit, modos causarum Arist. appellat discrimina in ipsis reddendis. nam ipsæ causæ per species, & per modos, i. differentias modales distingui possunt. Distinctio. n. per species est penes diuersas rõnes causandi, ideo est quasi diuisio per differentias essentiales, quæ species constituunt diuisio autem per modos est penes diuersas habitudines causæ ad causatum, & ideo modales dñæ dicuntur, quoniam in ijs sunt, quæ hñt eandẽ rõnem causandi, quo fit, vt modos Arist. hic intelligat differentias accidentarias, quę spẽm non euariant, veluti sunt masculinum, & fœmininũ. quæ eiusdem speciei differentiæ sunt: Et hoc subdit { dicuntur. n. causæ multipliciter } quoniam sunt causarũ species quatuor. & ipsarum, quæ eiusdẽ speciei sunt }, i. & cuiusq; earũ primus modus est, vt { alia prior sit }, i. vniuersalior { alia & posterior }. i. propria. hac. n. prima diuisione quælibet causarũ species diuiditur vel prima dictionis verba sic exponi pñt { modi vero causarũ }. i. dñę accidentales cuiusq; speciei causę { numero quidẽ sunt multi } quoniam quatuor, videlicet prius & posterius, i. cõe & propriũ, per se & per accñs, actus & potentia, simplex, & cõplexum { sed si & ipsi } modi quatuor { in capita redigãtur } vtputa eos distinguendo per actũ, & potentiam { pauciores euadunt } quoniam vt sic, reducentur in duo. vel, vt Alex. dicere videtur, si modi causarum, qui sunt quatuor, referantur ad genera, siue species causarum, sunt multi, quoniam viginti: quippe cum quatuor ducta in quatuor, sunt viginti, sed, si reducantur in capita, & fiat diuisio per actum. & potentiam, pauciores euadunt. Et quia prima differẽtia est per cõmune, & proprium, qua differentia dissecatur vnaquæq; spẽs, affert exemplum in specie causæ efficientis, & dicit { vt sanitatis medicus atq; artifex { nã medicus est propria, ac proxima causa, artifex vero vniuersalis, cõis atq; remota causa. deinde affert exemplũ in causa formali, & dicit, & ipsius διὰ πασῶν. i. { & eius concentus, qui oẽs sonos complectitur, duplum ac numerus & semper esse }. s. causæ { quæ continẽt } subaudi vñes, cões, ac remotæ causæ sunt { quis singularia } contineant. s. nã continẽs causa est vniuersalis, cõis, ac remota, cõtenta vero propria, ac proxima, & particularis, duplũ quidem ipsius concentus, qui omnes sonos complectitur, causa formalis proxima est, numerus vero remota. & per duplũ proportionem duplam intelligit, per numerum vero proportionem numeri ad numerum, vel ad vnum. & sicuti dedit exemplum in causis effectrice, & formali, ita in cæteris similis est ratio. hactenus de primo modo. Quo vero ad verba attinet, addidit quamuis singularia contineãt, nam cõis causa bifariã dicitur, aut causalitate, aut prædicatione: causalitate quidem, vt Sol, qui cum hoĩe causa particulari hominẽ efficit: aut prædicatione, vt artifex, qui cum medico particulari causa secundum prædicationem sanitatem producit. Et, quia locutus est de cõitate secundum prædicationem, ideo addidit, quãuis singularia contineant: vt intelligatur se esse locutum de cõitate secundum prædicationem.

Qua Auer. com. 3.

Præterea, ut accidens, & genus huius. ut statuæ aliter Polycletus, & aliter statuarius. Accidit. n statuario, ut sit Polycletus, & ea quæ continent accidens, ut homo est causa statuæ. aut omnino animal etiam: quia est Polycletus homo, & homo est animal. Sunt autem & accidentium alia remotiora alijs, atque propinquiora. ceu si albus, ac musicus causa statuæ dicerentur, non autem solus Polycletus uel homo.

Hic asignat scd'm modũ, qui talis est, quod in vnoquoq; genere causæ alia sit ex accidenti, alia sit per se. & Alex. exponens causam ex accidenti, ait causam ex accidenti esse aut quod propriæ causæ accidit, vt album & musicum, aut id, cui propria causa accidit, vt Polycletus, cui accidit statuarius, quod est causa propria statuæ, atq; itẽ horum ipsorum gña: vnde dicit { Præterea } alius modus est { vt accidẽs } & subaudi per se { & genus huius }. s. quæ est causa per accidens. & affert exemplũ in gñe causæ efficientis, & dicit { vt statuæ } causa est Polycletus, & statuarius, sed { aliter Polycletus, & aliter statuarius } est subaudi causa. & asignãs causam, quare Polycletus est causa per accidens, statuarius vero per se, dicit { accidit. n. statuario, vt sit Polycletus } Hoc est Polycletus est causa per accidens, quia statuarius, qui est per se causa statuæ, accidit Polycleto, Accepit. n. conuersam pro conuertente, aut conuertentẽ pro conuersa. aut fortasse Polycletũ dicit accidere statuario secundum modum loquendi in Sophisticis, vbi accidens appellatur omne extraneum alicui. & amplificans sermonẽ addit { & ea, quæ continent accidens }. i. causam accidentalem, etiã sunt causæ per accidens { vt homo est causa statuæ }. s. per accidens, quia continet Polycletum { & omnino aĩal etiam } est causa per accidẽs, quia continet hoĩem, & Polycletũ, qui sunt causæ per accidens. Per quæ innuit, vt in causis ex accidenti, aliæ sint particulares, aliæ etiam vniuersales. cuius rõnem exponit, & dicit { quia est Polycletus homo, & homo est aĩal } ergo homo, & animal causæ sunt vniuersales ex accidenti, Polycletus particularis causa est ex accidenti. Accepit. n. continentia pro vniuersalibus, contẽta vero pro particularibus, Sed, quoniam tam ea, quæ accidunt per se causæ, quam ea, quibus accidit ipsa per se causa, dicuntur causæ per accidens, affert differentiam inter hæc, & dicit { sunt autem & accidentium }. i. accidentalium causarũ { alia remotiora alijs, atq; propinquiora }. i. & non tm̃ alia vniuersalia, & alia particularia, sed ẽt alia remotiora, alia propinquiora: quã differentiam per exemplũ exponens dicit { ceu si albus, & musicus causa statuæ dicerentur, non autẽ solus Polycletus vel homo } per quæ innuit Polycletum, & hominẽ causas esse per accidens propiores, albũ autem & musicũ remotiores, Causa autem est, quoniam Polycletus & homo ex accidenti causæ sunt, quia eis accidit statuarius, at album, & musicum ex accidenti causa sunt, quia accidunt Polycleto, cui accidit statuarius. & ita album & musicum sunt ex accidenti causæ, quia accidunt causę per accidens, igitur sunt ex accidenti remotiores causæ. Auerroes autem assignat aliam rationem, quia videlicet musicum & album nihil faciũt in idolo, siue statua: Homo autem & Polycletus faciunt statuam, sed ex accidenti, quoniam ea ratione, qua eis accidit statuarius, at musicus & album ea ratione, qua accidunt Polycleto, & homini causæ ex accidenti dicuntur. Aut vt alij asserunt, Polycletus & homo

Qua Auer. com. 3.

& homo proximiores ex accidenti causæ sunt, quoniã sunt idem, quod statuarius, Album & musicum remotiores, quia non sunt idem, quod statuarius. Expositor distinguit de causa ex accidenti, ꝙ altera dicatur causa ex accidenti accidente se tenẽte ex parte causæ, vt quæ vel accidunt per se causæ, vel per se causa accidit ipsis: album.n.& musicum causæ ex accidenti sunt, quia accidunt statuario, Polycletus, homo, & animal, quia eis accidit statuarius. quare hæc dicuntur causæ ex accidenti, accidente se tenente ex parte causæ, & de his tantum Arist. loquitur in præsenti dictione. Causæ vero ex accidenti accidente se tenente ex parte effectus, sunt, vt motus lapidis deorsum per relationẽ ad remouens impedimentum, vt inuentio thesauri per cõparationem ad fodiens, vt terræ motus per rationem ad eum, qui ostium claudit: verum non eodem modo, nam motus lapidis deorsum dicitur per comparationem ad remouens impedimentũ habitudine necessaria, qm̃ existente remouente impedimentum necessario sequitur motus lapidis deorsum, inuentio autem thesauri dicitur per comparationem ad fodiens, non habitudine necessaria, qm̃ posito fodiente, nec necessario, nec in pluribus, nec æqualiter sequitur thesauri inuentio, sed raro, & præter intentionem fodientis. Terræ motus autem nec dicit habitudinem necessariam ad eum, qui claudit ostium, nec plerunque, nec raro, sed fortasse secundum existimationem, vt quia putat se claudente terræmotum fieri: & de causis per accidens hoc pacto non loquitur Aristoteles hic, sed in auscultatorijs libris.

Præter autem omnes, & quæ accommodatæ dicuntur, & quæ ex accidenti, aliæ ut potentes, aliæ ut operantes dicuntur. ueluti extruendæ domus causa est ædificator, aut ædificans ædificator.

Nunc adducit tertium modum, & dicit { præter autem omnes }. s. causas, quæ iam dictæ sunt { & quæ accommodatæ }. i. proxime { dicuntur, & quæ } dicuntur { ex accidenti, aliæ dicuntur vt potentes }. i. vt quæ possunt fungi officio { aliæ vt operantes } idest vt quæ funguntur officio. & affert exemplum solũ in efficientibus causis, dans intelligere esse ita accipiendũ in cæteris speciebus, & dicit { veluti extruendæ domus causa est ædificator }, s. qui potest fungi officio. Aedificator.n.est, qui artem habet, qua potest fungi officio { aut ędificans ædificator } qui actu fungitur officio suæ artis, de quibus in dilucidario abunde.

Similiter & in ijs dicetur, quorum causæ sunt ipsæ causæ: ut huius statuæ, aut statuæ, aut omnino imaginis. Aut æris huius, aut æris, aut omnino materiæ, & in accidentibus simili modo.

Cũ declarasset tres multiplicitates, quæ sunt in causis, ac tres modos, hic declarat totidem modos esse in effectibus, & dicit { similiter & in iis dicetur, quorum causæ sunt ipsæ causæ }. i. vt tres modi de causis assignati sunt, sic de effectibus totidem mod sunt assignandi. deinde exponit hos modos in effectibus per exempla, & dicit { vt huius statuæ. } nam hæc statua effectus est particularis, & proximus { aut statuæ } qm̃ statua effectus est cõis, & remotus. Hæc.n.statua propior effectus est q̃ simpliciter, & communiter statua { aut omnino imaginis } nã statua adhuc propior q̃ imago effectus est. Imago.n.latius patet q̃ statua. & apud Alex. loquitur de effectu, qui est omnium causarũ. nam huius statuæ aliud causa est vt materia, aliud vt efficiẽs, aliud vt finis, aliud etiam, vt forma. Cæteri autem expositores exemplum huiusmodi in effectibus causarum efficientium intelligendum esse putant. deinde affert exẽplum in effectu causarum formaliũ, & dicit { aut } subaudi vt hæc forma, quæ est { huius æris } nam hoc æs est materia propinqua, & particularis huius statuæ { aut æris } quod est materia latior, quã hoc æs { aut omnino materiæ } quæ latissima, ac communissima materia est. Similiter exempla afferri possunt in effectibus cæterarum causarum. per quæ vult habere causam & effectũ similiter propinquum, & remotum habere. vel aliter apud Alexandrum dici potest hoc in loco æs non esse acceptum vt causam, sed vt effectũ, & sic ars metallica causa efficiens æris erit, quod autem æri subiicitur, causa materialis est. Effectus vero ipsum æs, quod alterius est materia, & causa, alterius effectus. proxime ergo effectus artis metallicæ est hoc æs, remotius autem æs. Materia vero in vniuersum, remotissime. Deinde ostendit propinquum & remotum reperiri in effectibus, quæ sunt ex accidenti apud Alexandrum, & dicit { & in accidentibus simili modo }. s. reperitur remotũ, & propinquũ, accidentia.n.effectuum effectus quoque sunt ex accidenti, & horum alia propinquius, alia remotius. Propinquius, quæ ꝓpioribus effectibus accidunt, vt huius statuæ, vel huius æris accidentia, remotius horum species, & genera. Hoc enim rubrum propior effectus est, si fuerit statua rubens, simpliciter vero rubrum, remotior: & color adhuc remotior: q̃ expositionem Auerroes sequitur. Expositor autem aliter, vult vt enim Aristotelem declarare esse in effectibus effectus ex accidenti, sicuti in causis sunt causæ ex accidenti. nam statuarius, qui causa statuæ est, etiã grauis, albi, vel rubri, quæ accidũt statuæ, causa est ex accidenti. Quare graue, album, vel rubrum effectus ex accidenti sunt. propterea inquit { & in accidentibus }. i. in effectibus { simili modo } reperiuntur effectus, qui sunt ex accidenti, vt dictum est de causis. Tacuit autem esse actu, vel potentia in effectibus, forsan causa breuitatis. *Quæ Auer. com. 3.*

Præterea & hæ et illæ complexæ dicentur, ueluti non Polycletus, aut statuarius, sed Polycletus statuarius.

Hic assignat quartum modum causarum, ꝙ sit causa complexa, & simplex. & exponens complexionem in causis, vult, vt complexa causa dicatur, quæ complectitur causam ex accidenti cum causa per se. idest Polycletum cum statuario: & dicit { Pręterea, & hę, & illæ } idest & causæ per se, & causæ ex accidenti { dicentur complexæ, veluti non Polycletus } tantum { aut statuarius } tantum complexa causa dicitur { sed Polycletus statuarius } quod complexum ex causa per se, & causa ex accidenti constat. Polycletus enim statuarius statuam efficit. quoniam nec Polycletus absq; arte statuaria, nec statuaria ars sine Polycleto statuam efficit, sed Polycletus statuarius: idest qui artem habet. nec licet tantum complicare causam per se cum causa ex accidenti, sed etiam proximas per se causas cum proximis ex accidenti, & communiores cum communioribus, & ordine mutato remotiores cum propioribus. Prætermisit autem Aristot. vt Expositor inquit, alium complexionis modum, quo causa dicitur complexa. qui est quoties plures causæ concurrunt ad vnius rei

constitutionem, veluti plures homines ad trahendam nauim, vel plures lapides, vt sint materia domus: quia alibi eum diffuse explicauit.

Attamen hæc omnia multitudine quidem sunt sex, sed dupliciter dicuntur. nam aut ut singulare, aut ut genus, aut ut accidens, aut ut accidentis genus, aut ut coniuncta hæc, aut ut seiuncta dicuntur, & insuper aut ut potentia, aut ut actu.

Cum enarrasset causarũ modos, nunc eos reducit in sex primo, & deinde multiplicat in duodecim, & dicit {Attamen hæc omnia}.s.non quæ dicta sunt, sed quæ mox dicentur {multitudine quidem sunt sex, sed dupliciter dicuntur}.i.ducta in duo omnia sunt duodecim, vt Auerroes inquit. Intelligit autem per hæc omnia, non quæ dicta sunt, sed quæ dicentur: quoniã ea omnia, quę dicta sunt, octo membra videntur esse: sed quæ enumerabuntur, sunt sex. qm̃ excipit differentiam eam, quæ est inter causam in actu, & causam in potentia, qm̃ illa sex, quæ enumerat, ducit in illa, videlicet in actum & potentiam, vt multiplicet in duodecim. Quòd autem ea, quæ enumerat, sint sex, ostendit, & dicit {nam aut vt singulare, aut vt genus} hæc fuit prima differentia causarum. nam hæc superius dixit prius, & posterius. vel, vt Auerroes inquit, hæc fuit prima differentia, qm̃ singulare & genus reducuntur ad propinquum & remotum, quorum fuit primus modus. & sic habentur duo membra. deinde in accidentibus enumerat duo alia, & dicit {aut, vt accidẽs, aut vt accidentis genus}.i.aut vt per se, & vt per accidens, quæ sunt duo alia membra. & cum dixit {aut vt accidentis genus} non accepit hoc vt membrũ oppositum causæ ex accidenti, sed vult esse subaudiendum membrum oppositum, quod est ipsum per se: & ita erunt membra quatuor. deinde in causis complexis enumerat duo alia, & dicit {aut dicuntur hæc}.s.causarum membra {vt coniuncta, aut seiuncta} quæ cum sint duo, omnia mẽbra differentiarum erunt sex. deinde docet hæc diuidere in duo, vt demonstret hæc multiplicata per duo, esse duodecim, & dicit {& insuper} ex his sex vnaquæque causa dupliciter dicitur {aut vt potentia} fungens.s.munere {aut vt actu}, s. fungens munere: ergo resultant duodecim, vt Auer. ait: quia sex ducta per duo, duodecim relinquuntur.

Quæ Auer. cõm. 3.

Interest autem tantum, q, causæ actu & singulares, & ea, quorum sunt causæ, simul sint, & non sint. ut hic, qui medetur cum hoc, qui sanatur. & hic, qui ædificat, cum hoc, quod ædificatur. Sed quæ sunt potentia, non semper. Non enim domus, & ædificator simul corrumpuntur.

Sed dicet quispiam, quare potius sex illa mẽbra multiplicauit per actum, & potentiam, quàm per simplex, & complexum, vel quã per ipsum ex accidenti, & ipsum per se, aut q̃ per propinquum, & remotum? Respondet hoc esse, quia potentia & actus euariant habitudinem causæ ad effectum, quod nullum aliorũ hoc facit, & ideo assignat differentiam inter hæc, vt ostendat per hæc euariari habitudinem causæ ad effectum: & dicit {interest autem tantum} inter causas actu, & causas potentia {ꝗ causæ actu, & singulares, & ea, quorum sunt causæ, simul sint, & non sit} idest quòd causa, quæ in opera est, simul sit cum effectu, circa quẽ operatur, & simul esse desistit. addidit autem {& singulares} vt ostendat sola singularia efficere, atque effici, vt Alexander inquit. deinde affert exempla, & dicit {vt hic, qui medetur, cum hoc, qui sanatur: & hic, qui ædificat, cum hoc, quod ædificatur} & quæ dixit in efficiẽte causa, idem intelligas in cæteris generibus causarum {Sed quæ sunt potentia}.s.causæ {nõ semper}.s.causæ & effectus simul sunt, & non sunt {Non .n.domus & ædificator simul corrumpũtur} Si.n.est, qui domum potest facere, non protinus est necesse, vt domus sit aliqua, quæ ædificetur, neque si huiusmodi faber intereat, qui potentia causa domus est, necesse est, vt domus ab ipso confecta deleatur. Sed cum dixit {non semper} innuit in quibusdam remota actione efficientis tolli substantiam effectus. vel innuit simul tolli, & non semper in ijs, in quibus causa non solũ faciendi, sed essendi causa est. veluti cum Solis illuminatio tollitur, etiam lumen amouetur. quanquã Alex. non semper legit non protinus, & nõ statim. qm̃ si est, qui domum ædificare potest, non statim est necesse, vt domus aliqua sit, quæ ædificetur: sic.n. Alexan. in suis græcis codicibus legit. Verum dilucidatio rei huius petenda est à dilucidario.

CAP. III.

DE ELEMENTO.

Elementum dicitur id, ex quo primo quippiam componitur, ita ut insit, indiuisibile specie in aliam speciem. TEX. 4.

Cum de causis dixisset, nunc elementum dici non vno modo exponit: qm̃ elementum dicitur tum proprie, tum translatitie, vt postea dicetur. & primo assignat elementi proprie dicti rõnem hanc, ꝗ elementũ sit id, ex quo primo insito & indiuiduo specie quippiam conficitur: vnde dicit {elementum}, s. proprie dictum, & quod non translatitie vocatur {dicitur id, ex quo primo quippiã componitur, ita vt insit, indiuisibile specie in aliã speciem} qua in descriptione ponũtur quatuor particulę, prima particula est ipm̃ {ex quo} per quam innuit elementũ esse gñe causæ materialis. vnde Auer. asserit Aristotelẽ velle distinguere secundũ quot modos dicitur elementũ, qm̃ ista nomina, s. quæ hic distinguit, sunt propinqua synonymis cõibus appropriatis, i. æquiuocis. nõ.n. nomina quę in hoc quinto distinguit, sunt æquiuoca omnino, sed analoga. & subscribens differentiam Auer. inter elementũ, & principium, & causam, vult, vt elementũ solum dicatur de causis insitis, & ita de forma, & materia, sed dignius de materiali causa, principium vero dignius de causis exterioribus, causa vero est minus vniuersalis q̃ sit principium, qm̃ causa solum dicitur de quatuor causis, at principiũ dicitur & de causis, & de motus initio. Qua ratione fit, vt particula illa {ex quo} innuat principiũ esse in genere causæ materialis, vt Auer. exposuit. secũda vero particula est {primo quippiam componitur} per quã innuit differentiam elementi ac materias proximas, quæ non sunt primæ in ipsa compositione: & propter hoc vt Expositor inquit, cuprum non est elementum statuæ, qm̃ cuprum habet aliam materiam, ex qua ipsum fit. nec corpus instrumentarium est elemẽtum animalis: quia eo adhuc est alia materia prior. vnde & Auer. per hoc, quod dixit primo quippiam cõponitur, excludit illud, ex quo res componitur secundo. Compositiones.n. quæ sunt in eadem re, quædam sunt primę, & quædam non primæ. At elementum proprie est illud, quod non componitur ex alio elemẽto priore omnino. Tertia particula est {ita, vt insit} per

Quæ Auer. cõm. 4.

Quæ Auer. cõm. 4.

per quã differt à materia alterationis, qualis est alimẽtum, ex quo generatur sanguis. differt ẽt ab ipso cõtrario, & ab ipsa priuatione, ex vnoquoq;.n.horũ aliquid primo fit. sed nullum horum inest in re ipsa facta. vnde Auer. & per hoc quod dicit {ita vt insint} assignauit differentiam inter elementum proprie dictum, & materiã, quæ transmutatur, cum aliquid generatur ex ea. Sicut cum caro generatur ex sanguine, nã sanguis non dicitur elemẽtum carnis, quia non remanet in carne. Quarta particula est, indiuisibile specie in aliam speciem} in dictione Alex. legitur {indiuisibile specie} vbi non habetur verbũ illud {in aliam speciem} in alia vero dictione sic legitur {indiuisibile specie in aliam speciem, sed indiuisibile specie in eandem speciem} Quæ omnia sunt superflua, qm̃ satis est dicere, vt sit indiuiduum specie. nam quod specie indiuiduum, vt Alexã. inquit, id in aliam speciem diuidi non potest, qm̃ quod est ad hunc modum indiuiduum, id si diuidatur, dubio procul in partes eiusdem rõnis diuidetur, hoc autem dixit, qm̃ non quantitate indiuiduum est elementum, sed specie. Circa vero hanc vltimam particulam digladiãtur Iuniores contra Expositorem. nã Expositor vult, vt hæc definitio non sit data de prima materia, sed de omnibus, quibus omnes hæ particulæ cõpetunt, videlicet literis, atomis, siue quatuor corporibus, quæ sunt ignis, aer, aqua, & terra, atq; primis demonstrationibus. His. n. omnibus, & non primæ materiæ competunt particulæ assignatæ, qm̃ non competit primæ materiæ, vt ipsa sit species indiuisibilis, qm̃ materia prima nec est species, nec est in specie, nec speciẽ habet, quare non potest dici specie indiuidua, cum nullã habeat speciem, nec formam in sui essentia: qua dicatur indiuidua Contra obiiciunt Iuniores, & primo diluunt argumentum Expositoris, asserentes Arist. non esse locutum hic de specie proprie, quę dicitur generis, sed eum accepisse dicunt speciem pro ratione formali, vt ipsi loquuntur, & hoc pacto materia proprie est elementum qm̃ ratione formali est indiuidua, cum non sit resolubilis in partes alterius rationis. Secundo cõcludunt rationem elementi, quam hic Arist. exposuit, non competere corporibus simplicibus, Primo quia diuisibilia sunt in materiam, & formam, quæ sunt partes alterius rationis. deinde quia Arist. more antiquorum quatuor illa corpora nominat vocata elementa, & non simpliciter elementa, quod pro tanto verum esse videtur, qm̃ sola materia est elementũ in rei veritate, quatuor aũt corpora vocantur. Sed quæ hi dicunt, friuola sunt, primo quia nec Auer. nec Alex. materiam primã elementum proprie dicit, deinde quia per exempla enumerans omnia elemẽta, quæ proprie dicuntur, nullam mentionem fecit de prima ipsa materia. Insuper Arist. esse locutum de ratione formali, & non de specie generis, dicunt, & nulla authoritate probare possunt. Argumenta vero eorum diluuntur, primum quidem, qm̃ licet vnumquodq; corporum sit diuisibile in partes alterius rationis videlicet in materiã, & formam quæ alterius rationis sunt, quia tñ non est diuisibile in elementa alterius speciei. ideo vnũquodq; est indiuiduum specie, & sic vnũquodq; erit elementũ, diluitur etiã scd̃m. nam Arist. compluribus in locis quatuor illa corpora absolute elementa dicit, vt patet ijs, qui legerunt volumina eius: quod non esset conueniens, nisi eis apta esset ratio elementi hic assignata. Quod vero interdum ea dicat vocata elementa, hoc facit vt innuat veteres vocasse illa quatuor elementa sine ratione. nam sic illa vocarunt, & ignorauerunt rationẽ elemẽti, qua sic debebant vocare. quasi velit ꝙ sint ab eis vocata, non tamen intellecta.

Qua Auer. Cõm. 4.

Vt uocis elementa ea sunt, ex quibus componitur uox, & ultima, in quæ diuiditur. quæ quidem non ulterius in alias uoces diuersas à se specie diuiduntur. sed, si diuidantur. partes sunt eiusdem rationis, ut aquæ pars aqua est, sed non syllabæ syllaba.

Nunc manifestat hanc elementi definitionẽ in exẽplis, in quibus vtimur nomine elementi. & primo in literis, quas vocum, dictionũq; elementa vocamus. & dicit {Vt vocis elementa sunt ea}.s. prima {ex quibus cõponitur vox, &} sunt {vltima, in quæ diuiditur} & exponit Auer. per vocem syllabam. nã syllaba diuiditur vltimo in consonantem & vocalem, & componitur primo ex eisdem: ergo literæ sunt elementa syllabæ. Alex. aũt exponit per vocem orationem, dicit.n. syllabæ aũt iccirco non sunt elementa orationis, qm̃ in literas diuiduntur, quæ specie discrepant. & pari ratione nec dictiones sunt elementa orõnis, qm̃ diuiduntur in syllabas, quæ ẽt specie discrepant: ergo literæ tantum sunt orationis elementa, qm̃ oratio ex eis primis componitur, & in ea vltima diuiditur: ẽt literæ sunt syllabarum & dictionum elemẽta propter eandẽ rationẽ. & quia aliquis dicere posset literam etiã diuidi, vt patet de vocali longa, quæ diuiditur in duo tempora, ideo subdit {quæ quidem}, s. literæ {non vlterius in alias voces} diuersas {à se specie diuiduntur}, s. ex quibus vnaquæq; litera componatur primo {sed} si literę ipsæ {diuidantur, partes sunt eiusdem rationis} qm̃ sunt tempora: nã vocalis longa diuiditur in duo tempora, quæ sunt partes accidentales ipsius vocalis, quæ partes accidentales ita sunt eiusdem rationis {vt aquæ pars aqua est} sicut tẽpus breue, tẽpus est, & longum etiã tẽpus est {sed non} sic {syllabæ} pars prima est {syllaba} ex qua primo cõponitur, & in quam vltimo diuiditur: sed litera est elementum syllabæ. nam litera discrepat ratione. dicit tñ Alex. & bene hanc additionem esse superuacuã. nam satis intelligitur, cum elementum specie indiuiduum esse diceret, qm̃ quod est ad hunc modũ indiuiduum, id si diuidatur, dubio procul in partes eiusdem rationis diuidetur: Sed Iuniores, quorum studiũ semper fuit in contradicẽdo, contra hanc Expositoris declarationem obijcit. primo, quia non litera dicitur longa, aut breuis, sed syllaba. non. n. dicitur vna altera longa, alia breuis, quo litera est, sed quo litera constituit syllabam. deinde obiiciunt ẽt, quia dato ꝙ ita esset, adhuc expositio hæc non videtur ad mentem Arist. qm̃ partes tẽporis non sunt partes essentiales literæ, quæ rationem habeant elementi, sed partes accidentales, cum tẽpus accidentaria mensura sit literæ, vel syllabæ: propterea volunt vt Arist. loquatur ex conditione, modo in conditionali stat antecedens & consequẽs esse impossibile & conditionalem esse necessariam: & hoc pacto exemplum põt esse conueniens. Sed non est hoc, quod Iuniores dicunt sine admiratione. primo, quia vbi inueniri potest exemplum categoricum, non debemus assignare exemplum hypotheticum: modo ad propositũ Arist. inuenitur exemplum categoricum: nam, postq̃ Arist. negauit literam diuidi in partes discrepantes ratione, quæ essentiales partes, dicuntur, & elemẽta, subdit {sed si diuidantur}, s. literæ ipsæ {partes}, s. in quas

Qua Auer. cõm. 4.

Ant. And. in hoc loco. cuius delusionẽ ampliorẽ lege in defensionibus editis post cõmentaria D. Tho. sup Meta.

diuiduntur{ſunt eiuſdem rationis}.i.quantitatiuæ, & accidentales, vt Auer. expoſuit. dicit.n.ſic, ſed ſi diuidantur, elementa diuidentur ſm quantitatem, & ita ſecundũ partes temporis, & tunc partes eorum ſunt indiuiſibiles ſm formam, i.ſm ſpeciem.ſicut aqua, & terra, & ignis, & aer vnumquodq;. n. horum ſpẽ indiuiduum eſt, omnia. n. compoſita ex iſtis in illa diuiduntur ſm formam, ſed hæc non diuiduntur in alia ſecundum formam, ſed ſm quantitatem, & in partes conſimiles ſm formam.ecce quomodo Auer.exemplũ accepit in ſenſu categorico. Rationes vero contra hanc expoſitionem diluuntur.prima quidem, quia iſti parum ſunt experti in ſcanſionibus metrorum, nam ſyllaba dicitur breuis, aut longa propter vocalem, & ita propter literam, cum vocalis ſit litera: & licet litera non dicatur longa, aut breuis, quo litera eſt, non ſequitur, vt litera ſit longa, aut breuis, quo conſtituit ſyllabam. quia apud græcos η, & ω ſunt ſemper longæ, etiã ſi nullã conſtituerent ſyllabã. Sed ſequitur, vt ſit longa aut breuis, quo vocalis eſt habens duo tempora, vel vnum. diluitur ſecunda, qm̃ Ariſt. non dicit literã diuidi in elementa, ſed dicit{ſed ſi diuiduntur, partes ſunt eiuſdẽ rõnis} per quæ dedit intelligere literam non diuidi in elementa priora, quæ diſcrepent ratione, ſed in partes eiuſdem rationis, quę ſunt partes accidentales, & tempora eiuſdem rationis.& vbi ſic diuideretur litera, nõ remoueretur à ratione elementi.quia, vt Auer. dixit, ſtat elementum eſſe ſpẽ indiuiduum, & diuidi in partes quantitatiuas. Miror autẽ Iuniores hoſce, qui cum omnia, quæ dicunt, ab Expoſitore accipiant, velint cõtra eum in tam minimis calcitrare: potiſſimum cum perperam intelligãt, vel nolint intelligere. Immo ſi legiſſent enarrationes Alex. & commentaria Auer. adhæſiſſent expoſitioni quam attulit Expoſitor.

Quæ auer. Com.4.

Simili modo & ea corporum elementa ueteres dicunt, in quæ ultima ipſa corpora diuiduntur, & quæ non in alia corpora differentia ſpecie diuiduntur. & ſiue unum, ſiue plura ſint talia, hæc elementa appellant.

Exemplum in naturalibus.

Affert ſecundũ exemplum de elementis ſm tres opiniones.quarum prima fuit Democriti, quia atomos, i. corpuſcula indiuidua compoſitorum corporum elementa faciebat. ſecunda fuit Empedoclis, qui ex quatuor corporibus ſimplicibus igne, aere, aqua, & terra cuncta alia generabat: quam opinionem Ariſt. probauit, inquantum ponit quatuor illa eſſe non omnium, ſed mixtorum tãtum elementa, ac principia. tertia aũt fuit eorum, quibus corpus aliquod ex quatuor, vel medium elementum eſſe placebat. nã per hos omnes elementa indiuidua ſunt ſpecie, per eos vero, qui atomos aſſerebant, non ſpecie tantum, ſed etiam magnitudine indiuidua eſſent. Et dicit {ſimili modo & ea elementa veteres dicunt} eſſe {corporum} ſcilicet quæ generantur, & corrũpuntur {in quæ vltima ipſa corpora}, ſcilicet quæ generantur, & corrumpuntur, diuiduntur, & quæ non in alia corpora differentia ſpecie diuiduntur, vt ſunt atomi, & quatuor corpora ſimplicia, & q̃ media ſunt {& ſiue vnum, ſiue plura ſint talia hæc elementa appellant} quatenus videlicet in ea vltima corpora, quæ generantur, reſoluuntur, & ex eis primis fiunt, & non ſunt ſpecie diuiſibilia: nam hæc omnia indiuidua ſunt ſpecie, & atomi non ſpecie tantum, ſed vel magnitudine indiuidua ſunt.

Deſignationũ.

Similiter & deſignationum, & omnino demonſtrationum elementa dicuntur. primæ nãque demonſtrationes, quæ etiam in pluribus demonſtrationibus inſunt, hæ elementa demonſtrationum uocantur. ſunt autem tales hæ, quæ primæ ſunt ex tribus per medium unum.

διαγραμμάτων. Rerum geometricarum deſignatarum.

Hic aſſignat tertium, & quartum exemplum ſimul, quãuis Expoſitor, & fortaſſe Alex. per deſignationes, & demonſtrationes idem exemplum, & vnum intelligant, & dicit {ſimiliter & deſignationum, & omnino demonſtrationum elementa dicuntur, ſubaudi in quæ vltimo reſoluuntur, & ex quibus primis componuntur. vnde legit ſic Expoſitor, ſimili modo {dicũtur elementa} quæ ſunt elementa {deſignationum}, i. geometricarum demonſtrationum {& omnino}. i. generatim {demonſtrationũ}, ſ. quæ ſunt cæterarum ſcientiarum. Et propter hanc cauſam liber geometriæ Euclidis, dicitur liber elementorũ, quia eſt de primis geometricis demonſtrationibus, quæ ſunt elementa cæterarum demonſtrationũ poſteriorum. Quã expoſitionem videtur habere Alex. cum inquit, quia.n.prima, & ſimplicia ſunt, & conſequẽtibus inſunt, idcirco in geometria vocantur elementa, quæ neq; ex alijs ſimul poſitis cõſtant, neq; in demonſtrationibus in diuerſa ſpecie diuiduntur. At Auer. intelligit duo exempla, videlicet tertium, & quartum: nam per diagrammata, intelligit elementa figurarum deſignatarum in geometria. verbi gratia triangulum, qui qm̃ primus eſt, & ex nulla alia figura conſtãs, dicitur elementum cæterarũ figurarum, quæ in geometria deſignantur, vt quadranguli, quinquanguli, & cæterarum deinceps. Corpus etiã igneum apud nonnulos naturales eſt elementum corporum, quæ generantur. aut aliter intelligi poteſt per elementa diagrammatum videlicet puncta, quæ ſunt elementa linearum deſignatarum, & lineas elementa planorum, & plana elementa corporum: & hoc ſecundum eorum ſententiam, qui aſſerebant corpora componi ex indiuiſibilibus: prope quam opinionem eſt ſententia eorum, qui dicunt corpora cõponi ex atomis, q̃ corpuſcula ſunt indiuidua. Deinde aſſignat quartum exemplum, & dicit {& omnino} ſubaudi primæ demõſtrationes {dicuntur elementa demonſtrationum}, ſ. poſteriorum in qualibet ſcientia. deinde exponẽs quid ipſe intelligat per primas demonſtrationes, quæ ſ. elementa poſteriorum demonſtrationum, dicit {primæ nãq; demonſtrationes, quæ ẽt in pluribus demonſtrationibus inſunt, hæ elementa demonſtrationum}, ſ. i. quibus inſunt, {vocantur} deinde exponit quæ ſunt, quæ in pluribus inſunt, & dicit {ſunt aũt tales hæ, quæ primæ ſunt ex tribus per mediũ vnum} huius rei vna expoſitio eſt Alex. quam ſequitur Expoſitor, vt Ariſt. intelligat per primas demõſtrationes {quæ primæ ſunt ex tribus per medium vnum} illas, quæ ſunt ex tribus terminis, quorum trium terminorum, vnus eſt terminus. ſ. carens medio, & ita intelligit demonſtrationes, quæ fiunt ex propoſitionibus primis, & immediatis, q̃ ideo primæ dicuntur, qm̃ concluſiones harum ad demonſtrationem ſumuntur eorum, quæ poſterioribus demonſtrantur: Quam expoſitionem ſectatur Auer. cum ait, primæ.n.demonſtrationes ſunt, quæ componuntur ex primis propoſitionibus, & hæ elementa ſunt omnium demonſtrationum, quæ componũtur ex eis. demonſtrationes.n.compoſitæ diſſoluuntur in demõſtrationes ſimplices, iſtæ aũt non diſſoluuntur in alias, quia ſunt ex propoſitionibus primis medio vacãtibus. Vnde Expoſitor ait, illæ demonſtrationes, quæ ſunt in tribus

Quæ Auer. Com.4.

Nõ eſt approbãda hæc ſententia.

tribus terminis tantum, dicuntur esse aliarũ elementa, nam ex his cõponũtur aliæ demonstrationes, & in eas resoluũtur. nã secunda demonstratio accipit pro principio conclusionẽ primæ demonstrationis, & quia inter illius conclusionis terminos intelligitur medium, quod fuit primæ demonstrationis, secunda demõstratio erit ex quatuor terminis, videlicet ex duobus extremis, & duplici medio, altero implicito, altero explicito. Prima vero ex tribus tantũ. Simili ratione tertia demõstratio erit ex quinque, quarta ex sex, & quia semp demonstratio sequens vnũ terminum addit, fit, vt demonstrationes primę in postremis includantur. demũ Expositor affert exempla in literis, quæ perspicua sunt. Hæc est vna expositio Alex. quam & Auer. & Expositor sequuntur. Aliter ẽt exponi potest ẽm Alex. vt intelligamus per primas demonstrationes, syllogismos, qui habentur in prima trium figurarum, quales sunt primi primæ. Syllogismi.n. aliarum figurarum in hoc esse habent, ꝙ ad syllogismos figuræ huius reducantur. & cũ dicit {quæ primæ sunt ex tribus per medium vnum} intelligit syllogismos primæ figuræ, qui ex tribus terminis conficiuntur, quorũ vnus est medius terminus. vel intelligit {quę primæ sunt ex tribus figuris}.s. figuris {quorum}.i. quarum trium figurarum vnus est medius terminus. nam omnes tres figuræ habent vnũ medium. harum ergo trium figurarum, quarũ medium est vnum, syllogismi primæ figuræ sunt elementa cæterorum syllogismorum, qui sunt in cæteris figuris, qm̃ in cæteris figuris syllogismi non sunt, nisi quia reducuntur ad primos primæ figuræ, addidit aũt, quarũ mediũ est vnum, ne putes syllogismorum primæ figuræ medium esse vnum, non aũt syllogismorum cæterarũ figurarum medium esse vnũ. ideo quasi generatim in omnibus tribus figuris, subdit {quorum}.s. trium figurarũ {medium est vnum.}

Nõ digna verborum textus hæc expositio videtur quãquam uerũ sit quod dicitur.

Elementũ improprie.

Hinc etiam per translationem elementum id omne appellant, quod unum est, & paruum, & ad multa utile. Quamobrem & id, quod est paruum, & simplex, & indiuisibile elementum uocatur.

Cum exposuisset illud, quod dicitur elementũ proprie, & assignasset illius definitionẽ, nunc exponit quid est elementũ translatitie dictum. & hoc est ẽm significatũ elementi: & qm̃ descriptio elementi secundo modo dicti sequitur ex descriptione, quæ cõpetit elemento proprie dicto, ideo dicit {Hinc}, i. ex descriptione elementi proprie dicti {etiã per translationem elementum, id omne appellant, quod vnum est, & paruum, & ad multa vtile} tale nãq; non est proprie elementũ, sed per translationem. Est.n. elementum id, ex quo primo insito res constituitur, qualia, quæ nunc dicuntur, non sunt. Genera.n. quæ per translationem elementa dicũtur, non sunt ex quibus primis insitis res constituũtur. Quòd aũt per translationem elementum hoc pacto se habens sit elementum, declaratur. nam ex eo, quia elementũ proprie dictũ est specie indiuiduũ, per translationem acceperunt elementũ esse vnum: & ex eo, quia est primum, acceperunt elementũ esse paruum, i. simplex. ex eo deniq; quia elementũ est ex quo alia fiunt, dixerunt elementum esse ad multa vtile. ergo elementum per translationem omne illud est, quod est vnum, & simplex, & vtile multis. ex hac declaratione concluditur quasi tertiũ significatũ elementi ẽt quod translatione dicitur, vt sit elementum id, quod est paruum, simplex, & indiuisibile, siue sit vtile multis, siue non & per paruum & simplex intelligit idem, per indiuisibile intelligit vnum, omne.n. vnum & simplex est elementum translatiue, siue sit vtile multis, siue non: & hoc subdit {quamobrem & id, quod est paruum, & simplex & indiuisibile, elementum vocatur} siue subaudi sit vtile multis, siue non.

Vnde emersit ea, quæ maxime uniuersalia sunt, elementa esse. quia unumquodq; ipsorum unum est, & simplex, & in multis: quoniam aut omnibus, aut quamplurimis inest. Ipsum etiam unum, punctumue principium esse quibusdam uidetur.

Nunc assignat exempla, & primo assignat exẽplum elementi, quod dicitur translatitium primo modo: & dicit {vnde emersit ea, quæ maxime vniuersalia sunt, elementa esse} & per ea, quę maxime vniuersalia sunt, innuit suprema genera. primo {quia vnũquodq; ipsorum vnum est, & simplex, & in multis}.s. vtile, & ꝙ in multis, probat, & dicit {qm̃} vnumquodq; horum {aut omnibus, aut quamplurimis inest} ergo vnũquodq; horum est vtile multis. deinde, quia vnumquodq; horum est vnum, & simplex, cuius rationẽ affert Alex. ex eo, qm̃ primorum generum ne definitio quidẽ habetur. Ergo vnumquodq; horum est vnum, & simplex. Expositor aũt ait vnumquodq; primorum generum esse vnum ratione, atq; conceptu, simplex vero, qm̃ definitio cuiusq; eorum non coponitur ex diuersis. dixit aũt {in omnibus, aut quamplurimis in est} qm̃ fuerunt, qui ens ipsum genus esse putarent, quod si verum sit, in omnibus inesset. q.d. siue vnumquodq; supremum genus sit in omnibus, vt ipsum ens, siue in quam plurimis sicut alia suprema genera. deinde assignat exemplum elementi. quod dicitur translatitium secundo modo, & dicit {ipsum ẽt vnum} siue vnitas {punctumve principium}. i. elementum {videtur} qm̃ tam punctum q̃ vnitas est simplex, & vna. Alex. vero rationem affert ex eo, qm̃ hæc minima sunt, & omnino indiuidua. quia vero ex his nihil omnino componitur, non dicuntur vtilia ad rerum substantias. dicitur tñ punctus magnitudinũ elementũ, quia in omni magnitudine inest. ex vnitatibus vero coniunctis licet numerus cõstituatur, non tñ ex eis fit vna substãtia cõtinua. Sed dices, nonne vnũ cõmune cunctis est, veluti genus: igitur vnum est vtile, & ita erit elementum primo modo translatitium. Sed soluitur, quia aliud est vnum, quod est elementum numeri, & aliud vnum quod conuertitur cum ente. vnũ .n. quod est elementũ numeri, est vnum prædicamentarium, vnum vero, quod conuertitur cum ente, est vnum transcendens.

Cum igitur ea, quæ genera uocantur, uniuersalia sint, & indiuisibilia (una est enim ratio ipsorum) genera ipsa nonnulli elementa inquiunt esse: & magis q̃ differentiam. nam genus uniuersale magis est. cui nãq; differentia competit, ei continuo genus etiam inest. At cui competit genus ei non omni differentia inest.

Ex dictis nunc diluit decimam quæstionem, q̃ mota est tertio huius, quæ erat, vtrum elementa sit genera, & respondet ꝙ sic, & dicit {cum igitur ea, quæ genera, vocantur, vniuersalia sint, & indiuisibilia}.i. cũ igitur ea, quæ suprema genera vocantur, sint sic, vt vnũquodq; eorum sit vnum, & simplex, cuius rationẽ interponit, & dicit {vna est.n. ratio ipsorum} cum definitio eorum non componatur ex rebus diuersorum pre- *Cõm. 10.*

dicamentorum, ergo vnumquodq; eorum est vnum, & simplex, etiam est in multis{genera ipsa}.s.suprema {nonnulli elementa inquiũt esse} & sic patet solutio quæstionis. deinde soluit vndecimam quæstionem eo libro motam, videlicet si genera suprema sint elementa, vtrum magis q̃ species, & soluens inquit{& magis q̃ differentiam}.i.q̃ speciem, quæ constituta est per differentiam, & assignat rationem, & dicit{nam genus vniuersale magis est}& ita magis vnum, & simplex, & in pluribus q̃ species, cuius rationem affert, & dicit{ cui nãq; differentia competit}.i.species constituta per differentiam{ei continuo genus etiam competit. At cui competit genus, ei non omni differentia inest}& sic soluta est quæstio vndecima.

Omnibus autem est cõmune elementum est cuiusq; id, quod cuiq; primum inest.

Dixit tria significata elementi, quorum primũ est, vt sit id ex quo insito, & primo res componitur, secundum, vt sit vniuersale indiuisibile definitione, vt genera suprema. tertium vt sit indiuiduũ quantitate: quorũ significatorum primum dicitur elementũ proprie, cætera duo elementa traslatitie. hæc Auer. quæ cum ita sint, assignat vnum quod est omnibus significatis elementi cõmune, videlicet vt sit primum. & quia est primum compositione, relinquetur vltimum resolutione, & dicit{Omnibus autem}.s.elementis{est commune, elementum esse cui vsq; id, quod cuiq;}.s.mixto, cuius est elementum{primũ inest}nam sic erit primũ, & vltimum non tñ est intelligendum, vt sic omnibus elementis competat esse primũ, vt solis ẽt competat, qm̃ esse primum competit causis, quæ non sunt elementa.

Quæ Auer. Com.4.

Materia prima hoc modo fortasse elemẽtum appellari consueuit.

TEX.5. Natura. φύσισ.

CAP. V.

Natura dicitur uno modo eorum, quæ nascuntur, ac pullulant generatio. ut siquis porrigens dicat y.

Nunc assignat significata huius nominis natura, q̃ grecę dicitur φύσισ sed occurres, qm̃ videtur, vt significata naturæ attineant ad Naturalem philosophum, & non ad Metaphysicũ. Respondet Expositor, ideo esse agendum de natura in hac scientia, quia natura s̃m suã quandam acceptionem de omni substantia dicitur, & ita cadit in consideratione primi philosophi, quemadmodũ & ipsa vniuersalis substantia, Auer. vero assignat multiplicem rationẽ, cur hic de natura consideretur. primam quidem, quia natura dicitur de causis, & cum hæc scientia consideret de causis, ideo oportet, vt consideret quot modis dicatur natura. nec ab ratione, qm̃ hoc nomen natura, quo metaphysicus vtitur, est vniuersalius eo, de quo agit naturalis. Secundam, qm̃ metaphysicus disputat cum eis, qui negant naturam esse, saltem ex concessis ab eis: ergo oportet vt distinguat nomen naturæ. Tertiam vero, quia hic agitur de omnibus causis, modo natura enumeratur inter causas. ergo debet agi de natura saltẽ, quatenus est causa. Quartam deniq; assignat ex opinione Auicennæ licet falsa, videlicet quia ipse existimauit in hac scientia demonstrari naturam esse, ẽt naturalem philosophum accipere hoc à metaphysico. ergo hic debet distingui nomen naturæ. verum hæc opinio Auicennę reprobata est ab eo secundo physicæ auscultationis, & lib. 1. ideo satis sint primæ rationes. Assignat ergo primum significatũ huius nominis natura, & dicit{natura dicitur vno modo eorum, quæ nascuntur, & pullulant, generatio}quę generatio in stirpibus dicitur germinatio proprie, in animalibus vero fœtura. licet fuse vtraq; in vtrisq; dici possit. huius rationem assignauit Arist. secundo de physico auditu ex eo, quia qđ fit, id nasci, & quasi germinari dicimus, & quod in generationem ducitur, ẽt in naturam duci dicimus. omnis.n. progressio in speciem perfectam est generatio. addit{ vt si quis porrigens dicat y}dicit aũt y, vt Alex. inquit, quod in uerbo φύσισ.i. natura habetur in hoc significato. nam φύσισ y correpto, in alio significato intelligitur. sic igitur natura accipitur presse solum in viuentibus pro generatione, quæ in stirpibus germinatio, in animalibus fœtura appellatur. Quare hoc pacto accepta natura, generatio rerum inanimatarũ nullo pacto dicetur natura.

Quæ auer. Com.5.

Cõ.3.& 22. Com.vlti.

Alio modo id, ex quo primo nascitur id, quod nascitur, ita ut insit,

Nunc assignat secundũ significatũ nominis natura, volens, q̃ alio modo natura significet materiam. materia. n. ex qua prima insita rei efficiendæ generatio fit, natura est. neq;.n. perinde res fiũt ex materia, vt ex priuatione, ac oppositis fieri dicuntur, cum hæc non insint rei efficiendæ. quia vero non solũ dixit inexistens, sed addidit primum, non proximã cuiusq; materiam, sed primam significauit, quã materiam Antiphon naturam esse statuebat. vnde dicit{alio modo id}.s.{dicitur natura, ex quo primo nascitur id, quod nascitur, ita, vt insit} dixit aũt nascitur pro efficitur, seu generatur, vt Alex. inquit. Expositor autem ait ex eo, quia natiuitas natura dicta est, secutum esse modum secundum, vt.s. generationis principium, ex quo aliquid generatur primo insito, natura dicat̃. sed hoc quod Expositor inquit, in ipsa forma habet locũ, qm̃ Arist. 2. physicæ auscultationis per hanc rationem probauit formam dici naturam, & non materiam. tu vero considera: qm̃ etiam materiæ hæc ratio applicari potest, licet non ita expresse. Quod autẽ Iuniores dicunt, nasci hic accipi pro generatione, quæ est in viuentibus, non recte sentiunt. qm̃ Alex. nascitur pro efficitur, seu generatur exposuit. nec est verum hunc modum concidere cum quarto, si nasci accipitur pro generatur, seu efficitur, vt eo loco patebit.

Præterea id, unde primus motus in unoquoq; est eorũ, quæ natura sunt, quatenus ipsum est.

Expositor circa hanc dictionem ait per similitudinem natiuitatis ad alios motus, vlterius processisse huius nominis significationem, vt natura tertio modo dicatur id, vnde est principium motus in quolibet ente naturali. Alex. aũt dicit tertio modo natura dicitur forma naturalis, hoc.n. significat, cũ ait{præterea id, vnde primus motus in vnoquoq; est eorum, quæ sunt, quatenus ipsum est} nam principium motus naturalis eorum, quæ natura consistunt, per formam cuiq; suppetit, & hæc est causa naturalis motus singulis corporibus naturalibus. per formam. n. terra est terra & ignis ignis, homoq; homo: quæ ratio eadem est in cæterorũ animalium quoq; verum, vt Alex. subdit, in animalibus forma, q̃ est natura, est anima, in rebus vero simplicibus est propensio, qua.n. aqua est, qua terra, qua ignis, principium habent in se motus naturalis. ex his colligitur de mente Alex. tertio modo naturam in aliquibus esse animam, in aliquibus esse formam, quæ potest

test dici propensio, qua ens naturale inclinatur ad motum sibi naturalem. vtrũ vero hæc propensio substantia sit, aut accidens à lib.5. physicæ auscultationis petendum est. adiecit aũt {quatenus ipsum est} q̃m potest quispiam moueri per artem, quæ quidem non est natura, vt qui sibi medetur non tñ quatenus ægrotat in se principium motus obtinet, sed per accidens, sed neq; qua homo est, recipit sanitatem. nã motus, quibus mouetur homo, qua homo est, per formam, & insitam ei naturam illi contingunt: quę quidem in animalibus est anima, & hoc, quod dixit {quatenus ipsum est} æquiualet ei, quod dictum in physica auscultatione per se, & non p accidens. vbi, cũ dixit naturã esse principiũ motus eius, in quo primum inest, adiecit, per se, & non ex accidenti, qua adiectione idẽ significauit ei, quod hoc in loco ait, quatenus ipsum est. & cũ dixit {primus motus} vel significat motum localem. latio.n. (vt demonstratũ est) prima inter motus habetur. & omne corpus naturale latione moueri aptum est, non item accretione, aut alteratione, vel {primus} dicit, quia corporibus tanq̃ naturalibus inest, terræ, vt terra, animali, vt animali. nã & per artem eadem moueri possunt, sed eiusmodi motus posterior esset. Quod si hoc secundo modo intelligatur, verbum {quatenus ipsum est} exponeret verbum primis ex his, quæ hic Alexan. inquit, patet error quorundã iuniorum, qui naturam hoc tertio modo sumptam volunt esse accipiendã pro principio passiuo: cum Alex. plane dicat tertio modo naturam dici formam naturalem, non quo mouet, sed qua agens naturale mouet se, vt animal: vel qua inclinatur ad motũ sui. vt inanimata: vt declarauit Alexan. sed tribus argumentis occurrũt Alex. primo quia violẽtum à naturali differt ex parte principij passiui, quo naturaliter aliquod inclinatur. vnde Arist. assignans causam, quare elementa naturaliter mouẽtur ad sua loca, ait causam esse, quia sic apta sunt moueri. modo nũq̃ passum propter principium actiuum insitum est aptum sic moueri sed propter principium passiuũ, quo sic inclinatur. dissoluitur aũt hæc ratio, q̃m vel per principium passiuũ isti intelligunt materiam in se, vel cum forma aliqua: si isti intelligunt materiã in se, respectu materiæ in se nullus dicitur motus violẽtus, q̃m qua materia est, potest recepere omnem formã. ergo intelligit materiam cum aliqua forma, & ita ratione formæ, quæ est anima, in animalibus erit motus, & ratione propensionis in non animatis, & hoc dixit Alexan. quare concedo passum propter principium actiuum insitum esse aptũ moueri, vt quo, propter agens vero, vt quod. & ad hunc sensum Arist. ait elemẽta esse apta moueri ad sua loca, per propensiones, vt quibus: ab ipso vero generãte, vt qđ. Secundo obijciunt, quia natura, vt est principium motus naturalis, est internũ principium, sed natura rõne, qua est principium internum, est passiuum, & non actiuum. & hæc obiectio ẽt friuola est, q̃m Alex. concedit naturam, vt est principium motus naturalis, esse internum principium, negaret autem naturã vt sic esse principium passiuum, immo diceret esse formã, quæ in animalibus est aĩa, & in rebus carentibus anima, est propensio, quæ se tenet ex parte actiui principij, saltem, vt quo. Tertio obijciunt, quia mouens, & motum, vt concurrant in eodem, est per accidens. quia possunt separari. iterũ hæc friuola est, q̃m licet principium actiuũ, vt quod, non possit simul esse, cum principio passiuo, tñ principium actiuum vt quo est in materia, cum qua efficit compositum naturale aptum moueri. ex ijs, quę dixit Alex. clare constat naturam, quæ definitur secundo auscultationis physicæ, esse formam, & non materiam, neq; agentem causam.

Nasci autem ea dicuntur, quæ per aliud incrementum suscipiunt tactione, atq; cognitione, aut copulatiue, ut fœtus. interest autem inter copulationem, & tactionem, in quibusdam enim præter tactionem nihil aliud esse necesse est. in ijs autem, quæ copulata sunt, est aliquid unum in utrisq; idem. quod pro tactione facit copulationem, et esse continuatione, quantitateue, & non qualitate unum.

Redit ad primum naturæ significatum, & exponit quid sit nasci: & dicit {Nasci autem ea dicuntur, quæ p aliud} .i. ab alio {incrementum suscipiunt}. i. aluntur. dicunt videlicet dicuntur nasci. q̃m postq̃ fuerint nata, nõ amplius ab alio aluntur, sed cibum suscipiunt, & ipsum conuertunt in sanguinem, vel in alimentum proprium. & iuxta hanc expositionem accepit, incrementum suscipere, pro ali, nutririue. Et, q̃m non potest aliquid ali, nutririue ab alio, nisi sit cũ eo simul, ideo addit {tactione, atq; cognatione} qua videlicet simul sit cũ eo, à quo alitur, atq; nutritur {aut copulatione} qua videlicet copuletur cũ eo, à quo alitur, nutriturq;. Illud .n. quod alitur ab aliquo externo, bifariam potest esse cũ eo, aut tactione, cognationeue: & huius posuit exemplum, & dixit {vt fœtus} qui nutritur ab vtero vel vulua matris per venas, quę alligãtur vmbilico: vel vt pullus, qui in ouo alitur à luteo et per venulas, quibus alligatur luteo, à quo alitur. fœtus ergo, & pullus aluntur ab alio externo, cum quo simul sunt tactione, & cognatione. addit aũt hæc duo, quia illa simultas in fœtutis animalium non poterat plenius exponi per illud verbum contactionem tantum, nec per illud verbum cognationem. & propterea dixit τῷ ἅπτεσθαι καὶ συμπεφυκέναι. nã per hæc duo verba exposuit simultatem qua fœturæ sunt simul cum eo, à quo aluntur. hic ergo est primus modus simultatis, quo id, quod nascitur est simul cum eo à quo alitur. Secundo modo id, quod nascitur, & alitur ab alio, potest esse simul cum eo copulatione, qua tandem stirpes terræ vnitæ sunt, à qua aluntur, & nutriuntur. non.n. venis, aut neruis terræ vniuntur, aut qualitate cõmuni, quæ forma sit cõmunis, vt membrorum vna communis forma est, sed quantitate, quæ in contiguitate consistit. Hæc autem, cum dixisset, discrimen explicat inter tactionem cognationẽue ex vna parte, & copulationem ex alia parte: & dixit {inter est aũt inter copulationem}, i. ex vna parte {& tactionem} cognationem vero ex alia, vtitur.n. tactione pro tactione & cognatione, loquens sub breuitate. deinde exponens differentiam dicit {in quibusdam.n. præter tactionem} atq; cognationem {nihil aliud esse necesse est} fœturæ.n. quæ tactione simul sunt cum eo, à quo aluntur dum nascuntur, nihil habent commune cũ illo, & ideo cum fuerint perfecta, separãtur ab illo, & accipiunt cibũ per se ipsas: vt patet in aĩalibus {in ijs autem, quæ copulata sunt} vt in stirpibus, quæ semper copulatæ sunt terræ {est aliquid vnum in vtrisq; idem, quod pro tactione}. i. quod vice tactionis, & cognationis {facit copulationem} & exponens copulationẽ subdit {&}. i. dico copulationem. i. {vnum esse continuatione, quãtitateue non qualitate} ergo illud vnum in vtrisq; idem est quantitas cõmunis, & propter hanc causam plantæ non possunt aliquãdo separari à terra,

nec dum perficiuntur, nec postq̃ perfectæ sunt. Annotatione dignum fœturas accipere alimentũ semper ab alio, verũ dum sunt in vtero, vel in vulua, vel ouo, aut in semine accipiunt alimentũ ab alio redactum ad formam alimenti, vt animal in vtero, vel vulua accipit sanguinem per venas colligatas vmbilico: qui sanguis est in forma alimenti. At postq̃ perfectum fuerit, & extra vterum, vel vuluam, vel ouum, aut semen, accipit cibũ foris, quem conuertit in sanguinem, qui est proximum alimentum. quæstio vero non parua est, sit ne illa quãtitas cõmunis terræ, & plantæ, vna continuatione, vel contiguatione. primo.n. aspectu videtur, vt sit vna continuatione, vt verba dicunt, alia vero ratione videtur, vt per continuationem intelligat contiguationẽ: nam continua sunt, quorũ vltima copulantur ad vnum cõmunem terminum, sicuti, non est in stirpibus cũ terra. & vbi sic intelligitur, res plana est, si vero aliter tibi videbitur, placet, modo declaretur, quonã modo vnus terminus cõmunis sit vltimis plantæ, & terræ.

Præterea natura dicitur id, ex quo primo, aut est, aut fit aliquid eorum, quæ natura constat, quod quidem est informe, ex suaq; potentia immutabile. ut statuæ quidem, æneorumq; uasorum æs natura dicitur: ligneorum autem lignum, & in cæteris simili modo. ex his enim unumquodq; constat, prima materia permanente salua. hoc enim modo eorum etiam, quæ natura constant, elemẽta naturam esse dicunt: quidam ignem, quidam terram, quidam aerem, quidam aquam, quidam aliud tale, quidam horum aliqua, quidam hæc uniuersa dicentes.

Affert quartum significatum naturæ, & dicit{Præterea natura dicitur id, ex quo primo}.i. proximo{aut est, aut fit aliquid eorum, quæ natura constant} dixit {aut est, aut fit} quia proxima materia est elementum, atq; principium quantum ad esse, & quantum ad fieri. vnde secundum Alexã. quarto modo natura intelligitur proxima cuiusq; materia, quæ, cũ sit corpus actu, ac propriam & formam, & naturam retineat, formam tñ recipit eius, cui subijcitur. Qua ratione fit, vt per primum, intelligatur proximum, apud Alex. Deinde exponit qualis sit hæc proxima materia, & dicit{quod quidem est informe} qm̃ secundum se caret forma, quam apta est suscipere, & ita licet sit corpus actu, tñ dicitur informe non absolute, sed quatenus caret ea forma, ad quam suscipiendam est apta{ex suaq; potentia immutabile} vno modo intelligitur, vt Expositor, quod materia proxima ex sui potentia sit immutabilis, qm̃ non reducit se ad actum, sed reducitur ab agente externo. alio modo exponitur, vt Auer. inquit, absq; eo, quod transmutetur: nam, cum ex cupro fit idolũ, remanet cuprum, & cum ex ligno re fit arca, remanet lignum, & cum ex elemento fit mixtũ, remanet elementũ. Quare ex proxima materia fit, id quod fit absq; eo, & ꝙ ipsa proxima materia vlterius transmutetur. secus de materia, quæ non est proxima. nam ex ea potest nihil fieri, nisi transmutetur in quãto, & quali, quousq; fiat proxima. deinde affert exempla, & dicit{vt statuę quidem, æneorũq; vasorum æs natura dicitur, ligneorum autẽ lignum, & in cæteris simili modo} Sed dices si natura statuę, atq; ęneorum vasorum est æs, & ligneorũ lignũ, tunc statua, ęnea vasa, atq; lignea dicentur entia naturalia. Negatur consequentia, qm̃ nihil dicitur ens naturale simpliciter, nisi eius materia, & eius forma sit natura: quare nullum horũ dicitur ens naturale, nisi fortasse s̃m quid Et quia dixit lignea, & ęnea fieri proxima materia existente immutabili, quasi assignans causam dicit{ex his.n.} ligno videlicet & ære{vnumquodq; constat} videlicet lignea ex ligno & ęnea ex ære{prima}.i. proxima{materia permanente salua} nam ex quo est proxima materia, non vlterius transmutatur, vt ex ipsa fiat id, quod fit, non.n. lignum trasmutatur in aliam speciem, vt fiant lignea, nec æs mutatur in aliam naturã, vt ex eo fiant vasa ęnea, sed in illis manet lignũ sub specie ligni. & in his æs sub specie æris: vt Auer. ait. quia vero dixerat{quæ natura constant} exponit cur id adiecerit dicens{hoc.n. modo etiã eorum, quæ natura constant}, i. mixtorum, quæ generantur, & corrumpuntur {elementa} veteres subaudi{naturam esse dicunt} qm̃ sunt materia proxima mixtorũ informis, & impermutabilis. & exponit de hoc varias opiniones, & dicit{quidam ignem, quidam terram, quidã aerem, quidã aquã, quidam aliud tale}, s. horum medium{quidam horum aliqua, quidam hæc vniuersa dicẽtes} vt Empedocles. elementa.n. plura vel vnum materia est mixtorum informis, cum careat forma mixti, impermutabilis, cũ in mixto remaneat actu. huius rei signum affert Auer. ex eo, quia ꝙ opinabantur terrã esse elementum, naturã rerum omnium terram esse dicebant, qui vero opinabantur ignem esse elementum, asserebant omniũ rerũ naturam esse ignem. Ex his apparet discrimen inter naturam, quæ dicitur secundo modo, & naturã quæ dicitur hoc quarto modo. nam natura dicta secundo modo est materia prima, natura vero dicta hoc quarto modo est materia proxima. & sic Aristoteles non videtur superfluus.

Alio præterea modo natura dicitur eorum substantia, quæ natura constant, ut ij censent, qui naturam dicunt esse primam compositionem: ut Empedocles ait, qui quidem naturam nullius eorum esse, quæ sunt, sed mixtionẽ duntaxat, mutationẽue mixtorum esse, ab omnibus uero naturam uocari dicit.

Hic affert quintum significatũ naturæ. & Auer. quẽ Expositor sequitur, putat naturam, quę dicitur quinto modo, esse formam, quæ est altera pars cõpositi, Alex. vero, cui credendũ est, vult naturam, quæ dicitur quinto modo, esse formam totius quæ dicitur prima cõpositio: qm̃, cum illa aduenit, quam primum compositum esse dicitur: signum aũt, qm̃ Empedocles, qui nihil prę ter accidentalem vnionem elementorum mixtionem esse ait, naturã hoc quinto modo sumptam negat. vnde dicit{alio præterea modo natura dicitur eorũ substantia, quæ natura constant} & per substantiam Alex. formã totius intelligit, quæ apud nonnullos dicitur tertia entitas, apud alios dicitur vnio essentialis, quæ resultat ex materia, & forma substantiali per se{vt ij cẽsent, qui naturam dicunt esse primam compositionem}.i. formam totius, quæ dicitur prima compositio, qm̃ ita cito sicuti illa est, compositum est. vnde Alex. hanc formam totius, quæ est natura quinto modo, vocat perfectionem, quæ quidẽ efficitur per vnionem materiæ, & formæ. Deinde hanc declarans, ostendit Empedoclẽ naturam nõ cognouisse esse quinto modo dictã: quia compositorum nullam fieri vnionem dicit. vnde ait{vt Empedocles ait, qui quidem naturam nullius eorũ esse, quæ sunt} subaudi ait{sed} ait subaudi{mixtorum esse mixtionẽ duntaxat, mutationemúe} non autem substantiã, quæ sit forma totius{ab omnibus vero} subaudi vulgo Arist.{dicit vocari naturam}. s. formã totius eam mixtionem, quam Empedocles vocauit mutationem

Que Auer. Cõm. 5.

Que Auer. Com. 5.

nem mixtionemúe. & sic licet Empedocles non appellaret mixtionẽ naturã, vulgo tñ ab omnibus sic appellabatur. Causa aũt, quare Empedocles mixtionem non appellabat naturam, est, qm̃ nõ est forma totius, nec substantia eorum, quæ cõponuntur, sed vnio accidentalis tantũ: Vulgares aũt, qui non distinguebant inter vnionem per se, & aggregationem accidentalem omnem vnionẽ, vocabant naturam.

Quamobrem & ea, quæ natura sunt, & fiunt, & si id iam est, ex quo ipsa sunt apta fieri, aut esse, nondũ tamẽ naturã habere dicimus, si speciẽ nõ habeãt, atq; formã. natura igitur constat id, q ex his utrisq; cõponitur, ut animalia, partesq; ipsorũ.

Quòd aũt forma totius, & perfecto dicatur natura, probat, argumento sumpto ab eo, quod ßm naturã est qm̃ nunq̃ aliquid dicitur esse ßm naturam, nisi forma totius adsit, ẽt si materia præfuerit, & dicit{quamobrẽ, & ea, quæ natura sunt, & fiunt, & si id iam est, ex quo ipsa}, s. entia ßm naturã{sunt apta fieri, aut esse} hoc est & si iam est materia, ex qua sunt apta fieri, aut esse{nõdum tñ}ea, s.{naturam habere dicimus, si speciẽ} hoc est perfectionẽ, quæ est forma totius {atq; formam nõ habeant} nisi.n.entia, quæ natura sunt, habeant formã totius, atq; perfectionem, quam vocat speciem, & formam, ẽt si materia affuerit, nunq̃ dicuntur entia natura. Tunc ex his concludit quid est ens natura siue ens, quod natura constat, & dicit{natura igitur constat}& ens ßm naturam, siue ens naturale dicitur{id, quod ex his vtrisq;}. s. materia, & forma, quæ est altera pars cõpositi{componitur vt animalia, & partes} nã tam animalia q̃ partes constat ex materia, & forma: & dicuntur entia natura, siue entia naturalia.

Natura autem est prima materia, quæ duplex est, aut ea, quæ ad ipsum est prima, aut ea quæ omnino est prima: ueluti æneorũ uasorum materia, ad ipsa quidẽ prima est æs, omnino aũt forsitã aqua, si omnia ea sint aquæ, quæ liquescere possunt.

Alexander sic introducit hunc textum. nam, cũ totum concretũ naturam esse dixisset, quod vocauit substantiam, & formam totius: qm̃ hoc concretum potius ßm naturam consistere dici potest, adijcit{Natura aũt est prima materia}cuius exemplum est aqua, si aqua sit materia æris, atq; materia proxima, cuius exemplũ est æs. Expositor autem putat Aristo. asigna duos modos adiunctos duobus vltimis præcedentibus, & has expositiones vix intelligere possum. puto ergo Arist. remouere tacitam dubitationem. nã in secundo modo accipiendi naturam voluit naturam accipi pro prima materia, ẽt in quarto modo voluit naturam accipi pro prima materia. Igitur videtur superfluus. Ad tollendã ergo superfluitatem, ostendit esse dupliciter primam materiam. vno modo intelligendo pro prima materia ꝓximam materiã, alio modo pro prima materia cõmunissimam materiam, quæ cõmunis est omnibus cõpositis, quæ ex materia constãt: cũ ergo in secundo modo accipiendi naturam dixisset naturam sumi pro prima materia, per primam materiã, vt Alex. exposuit, cõmunissimam materiam intelligit, ante quã nulla est prior, aut cõmunior, cum vero quarto modo ẽt dixisset naturam accipi pro prima materia, per primã materiã, proximam intellexit, vt ẽt Alex. exposuit. vnde dicit{Natura aũt est prima materia, quæ duplex est, aut ea, quę ad ipsum}. s. cuius est materia{est prima} & non simpliciter prima, sed tantum respectu eius, cuius est materia, & hoc pacto est proxima materia, & hoc modo in quarto modo est accepta natura: est enim natura quarto modo materia prima, i. proxima, quæ est prima non simpliciter, sed tantum respectu eius, cuius est materia{aut ea, quæ omnino est prima}. i. cõmnnissima, antequam nulla est prior, vt in secundo modo accipiendi naturam dictum est. deinde affert exempla, & dicit veluti{æneorum vasorum materia ad ipsa quidẽ}. s. vasa{prima}. s. materia est {æs} nam æs est proxima materia, ex qua fiunt vasa ænea, & prima non simpliciter, sed respectu æneorum vasorum {omnino aũt}, s. prima & cõmunissima materia{forsitan} est {aqua, si} pro quia{omnia ea sint aqua, quæ liquescere possunt} vt in lib. de mixtis, qui quartus meteororum putatur, est expositum. & per hanc distinctionem tollitur in dictione superfluitas.

Et insup forma, atq; substantia, quæ quidem est gñationis ipsius finis. per trãslationem aũt iã et omnino omnis substãtia natura pp hãc dicitur. quia et ipsa natura substãtia quædã est.

Similiter tollit per hæc verba aliam superfluitatem, quæ videtur accidere in dictione, nam in tertio modo accipiendi naturam, accipit naturã pro forma, iterũ & in quinto modo accepit naturam pro forma: ergo videtur superfluus. quasi respondens innuit naturam tertio modo esse sumptam pro forma, quæ est generationis finis, quæq; est altera pars compositi. Quinto vero modo naturam esse sumptam pro substantia, quę est forma totius, immo pro omni substantia, qua aliquid habet esse, & dicit{Et insuper} natura subaudi, quæ ꝓ forma accipitur, ẽt est duplex, vno modo est{forma & substantia. quæ quidem est generationis ipsius finis} subaudi & quæ est altera pars compositi, & hoc pacto natura pro forma accepta est in tertio modo accipiendi naturam.{per translationem aũt iam & omnino oĩs substantia} tam quæ est forma totius, q̃ quæ constituit aliquid in esse{natura dicitur propter hanc}. s. propter formam quæ est finis generationis, quam ideo finẽ generationis dicit, qm̃ in ijs, quæ natura fiunt, forma substantiã finis obtinet. Propter hanc autem omnẽ substantiã per translationem naturã ait appellari: quia.n. forma, quæ substantia est eorũ, quæ natura consistunt, & per quam ipsis esse suppetit, natura est, idcirco in cũctis rebus naturam vocant substantiã cuiusq;, per quã ei esse suppetit. Quamobrem ẽt forma, quæ per artem efficitur, quia substantia est operum artificiosorũ, ad hunc modum appellatur. Horum.n. vnumquodq; ꝓprium quandam substantiam, & existentiã habet, quæ cum sit ipsorum forma, natura dicitur: ob quã ꝓpriam substanitam habere putatur. Quare non tantũ forma totius, sed etiã quæcunq; substantia dicitur natura: per hanc igitur distinctionem tollitur superfluitas, cum forma non capiatur eodem modo in vtraq; acceptione. ideo dicit omnem substantiam dici naturam propter hanc. i. propter formã, quæ finis est generationis {quia & ipsa natura substantia quædã est} cũ finiat generationem, & si altera pars compositi. Et cũ omnis substantia constituat aliquid inesse, iõ oĩs substãtia nomen naturę sibi vendicat: mõ ꝑ ipsam constituat aliqd inesse.

Ex ijs igitur, quæ dictæ sunt, naturis, substantia eorũ, quæ principiũ motus in se ipsis hñt, ut ipsa sunt, prima est profecto proprieq; natura dicitur. materia nãq; ex eo natura uocatur quia huius est susceptrix. generatio etiam, & pullulatio natura propterea dicitur, q ab ipsa sit motio principium quoq; motus eorum, quæ natura constant, ipsa eadem est, quæ quidem est aliquo modo aut potentia, aut actu.

Cum declarasset naturã plurifariã dici, nunc docet naturam non accipi, vt æquiuocum, sed vt quæ ab vno & ad vnum refertur. Hoc aũt ostendit, vt Alex. inquit, vt ostẽdat singula, quæ vt plurifariã dicta partitur, non accipi, vt æquiuoca, sed vt analoga, q̃ ab vno, & ad vnũ referuntur. Ostendit ergo singula, quæ dicuntur natura, dici naturam per attributionẽ ad formam, q̃ proprie, ac principaliter natura dicitur. non quidẽ ad ordinem, vt Expositor inquit, qui attenditur quantum ad nominis impositionẽ. nã, cũ nomina imponantur à nobis, quatenus res ipsas intelligimus, cũ nomina sint intellectuum signa, nos aũt priora interdũ ex posterioribus intelligimus, fit vt aliquid per prius apud nos sortiatur nomen, cui res nominis posterius cõuenit, sicuti est in proposito. nam, cum formę, & rerum virtutes ex actibus innotescant, fit vt prius ipsa generatio, atq; pullulatio naturæ nomen sortita sit, q̃ forma, quæ ẽm rerũ ordinem prior est. ostẽdit ergo Arist. formã ẽm rerum ordinẽ dici primo, ac proprie naturã, cætera vero per attributionem ad formã, & dicit {ex ijs igitur naturis, q̃ dictæ sunt, substantia eorũ, q̃ principium motus in se ipsis habent, vt ipsa sunt, prima est profecto} subaudi natura {, pprieq; natura dr̃} & hæc, vt visum est, forma dicebatur. hæc. n. q̄ prima sit natura, proprieq; natura dicatur, ostendit, & dicit {materia nãq; ex eo natura vocatur, q̄a huius}. s. formæ est susceptrix {generatio ẽt, & pullulatio natura ,ppterea dicit̃, quia ab ipsa}, s. forma {sit motio} generationes. n. atq; pullulationes nomen naturæ sibi vendicant, q̃m motus sunt, qui manãt ab ipsa forma, & in ipsam formã finiunt. etenim q̃ nascuntur, ,pp formam, & insitã sibi vim nascunt̃. Quòd aũt forma sit natura, vt supositũ est, ,pbat, & dicit {principiũ quoq; motus eorũ, q̃ natura cõstant. ipsa eadem est} ergo recte suppositũ est formã esse naturã {q̃ quidem forma est aliquo modo}, s. principiũ motus {aut} cũ subaudi est {potentia} vt aĩa in semine cõcepto {aut actu} cum aĩal iã est. merito igitur forma natura nuncupatur, siquidem principiũ motus est natura, & proprie ac principaliter, q̃m cætera dicũtur naturæ ,p attributionẽ ad hanc. Non curauit aũt declarare substantiã omnẽ dici naturam per attributionẽ ad hanc. q̃m superius ostẽdit omnem substantiã dici naturam tam quæ est ipsum totum ex materia & forma cõstitutum, siue ipsa forma totius, q̄ quæ est substantia quæcunq;. q̃m omnis substantia, vt dictum est, natura dr̃ per translationem deductam à forma, quæ est finis generationis, & altera pars compositi. quia sicuti forma, est constituens compositum, sic omnis substantia constituit id, cuius est substantia. Sed quæres quonam modo apud Aristo. essentia diuina dici potest natura. videtur. n. ẽm nullum modũ eorum, qui hic enumerantur, esse dicendum naturam: ergo significata naturæ non sunt sufficienter tradita. Secũdo quæres, cũ dicit Themist. 1. physicæ auscult. opus naturæ esse opus intelligẽtiæ nõ errantis, quid intelligit per naturam. vr̃. n. accepisse naturã ẽm nullã modum eorũ, qui hic enumerati sunt. Tertio quęres cũ dr̃ naturã dedisse hominibus duos pedes quatuor vero quadrupedibus, fecisseq; alia talia, quid intelligitur per naturam. non. n. vr̃ esse intelligendũ per naturam aliquẽ modum eorũ, qui hic enumerantur. ergo Arist. in sufficienter tradit hic significata naturæ. Diluuntur vero hæ quæstiones, prima quidem, quia essentia diuina dr̃ natura per trãslationẽ, q̃m est substantiã, quę est principiũ motus diurni apud Arist. vel quia est principiũ gñationis oĩum eorũ, q̃ in mundo fiunt. Secũda ẽt diluitur, q̃m Themistius ,p naturã intelligit agens naturale cõpositũ ex natura, q̃ est forma, et ex natura, q̃ est materia. q̃m natura quinto modo dr̃ de omni substãtia, et de toto cõposito naturali, & de forma totius. Tertia etiã deletur, q̃m per naturã intelligit̃ agens naturale directũ ab intelligẽtia nõ errãte, vt dicebat Themistius. agens. n. naturale oĩa præbet suo effectui, q̃ cõueniunt in ordine ad finẽ, nõ tñ̃ directũ à se, cũ nõ intelligat finẽ, ad quẽ ordinata sunt membra, sed directũ à diuina prouidentia, quæ cuncta dirigit in finẽ. nõ ergo Aristoteles insufficienter tradidit significata naturæ.

Dubitationes.

Necessarium id dicitur, sine quo ut causam comitante, fieri non potest, ut uiuatur. ueluti respirare, & alimentum necessarium est animali. esse enim ipsum sine istis non potest.

TEX. 6. *Hoc necessarium concomitatur materialem causa esse & vita.*

Cum Arist. nomina distinxisset, q̃ pertinent ad causam, nũc vt Expositor inquit, distinguit ipsum necessariũ, qđ pertinet ad cõditiones causę. nam causa est, ad quã necessario aliud sequitur. patit̃ ergo necessariũ in quinque intellectus, quorũ primus est, vt necessariũ dicat̃ concausa, sine qua aliquid nec viuere, nec esse põt. & dicit {Necessariũ id dr̃, sine quo, vt causam comitante fieri non põt, vt viuatur} aut sit. ergo necessariũ primo modo est cõcausa, sine qua aliquid nec viuere, nec esse põt {veluti respirare, & alimẽtũ necessariũ est aĩali} non quidẽ vt causa, nam causa viuendi aĩalibus aĩa est, sed vt concausa, vtpote quod in causa vna cum aĩa sint vt aĩal cõsistat. nã hæc causam viuẽdi adiuuat {Esse. n. ipsum}, s. animal {sine istis}, s. cibo & respiratione {nõ põt} Ipsa. n. respiratio, etsi non sit causa vitæ, est tñ̃ concausa, quatenus cooperatur refrigerandũ calorem, sine quo nõ est vita. alimentũ ẽt, etsi non sit causa vitæ, quo tñ̃ facit ad instaurationẽ ipsius humidi, impeditq; omnimodã deperditionẽ natiui humidi, quod est causa vitæ, concausa ẽt viuendi est. igitur viuendi concausę dicuntur, q̃m sine his aĩa viuendi causa esse non põt. Simili rõne caliditas & siccitas cõcausæ sunt essendi igni: q̃m forma ignis non põt esse igni causa essendi sine his.

Et id etiam, sine quo fieri nequit, ut bonum aut sit, aut fiat, aut malum quippiam abijciatur, ac extrudatur. ueluti bibat medicinam necesse est, ut non ægrotet. & ad æginam nauiget, ut argentum recipiat.

Hoc refertur ad media respectu finis.

Secundus intellectus est, vt necessarium dicatur cõcausa non viuendi, nõ essendi, sed bene viuendi, vel bene essendi, veluti absq; quo bonũ, & opportunũ effici nequit, vel malum secludi, abiiciq;. & dicit {Et id ẽt, sine quo fieri nequit, vt bonũ aut sit, aut fiat, aut malum quippiã abijciatur, ac extrudat̃} ergo cõcausa sine qua non bene, aliquid viuit, aut est, necessariũ dicitur scđo intellectu {veluti bibat medicinam necesse est}, s. homini {vt non ęgrotet} nõ aũt simpliciter, q̃m causa simpliciter bene viuendi est virtus regitiua corporis, & aĩa, concausa vero est medicina. {& ad Aeginã nauiget} cõcausa est {vt argentũ recipiat} non aũt simpliciter causa, q̃m causa nauigãdi est hõ ipse, qui ad Aeginam deliberauit esse nauigandũ. Auer. aũt ait hunc secundũ modum differre à primo, quia primus est in rebus naturalibus, secundus vero in voluntarijs. & decipitur, q̃m vterq; potest esse in naturalibus, & in voluntarijs, si intelligatur, vt exposuit Alex. Decepit aũt Auer. id, quod Arist. dixit in exemplis, in quibus solum in volũtarijs exempla attulit. Si quis autem vult, facile potest ponere exempla in naturalibus in omnibus his.

a. A. l. vt pecuniam non amittat.

Quæ Auer. Cõm. 6.

Præterea uiolentum, ac uiolentia. hoc autem est id, quod præter appetitionem uoluntatemq; impedit, atq; prohibet. uiolentum enim necessarium dicitur,

Nunc accipit, & exponit tertium intellectum ipsius necessarij. & vult id qđ, quis vi, atq; inuitus facit esse necessariũ tertio modo. cuius exẽplum affert Auer. vt si Socrates coactus esset à rege ad occidendũ Platonẽ, occidere Plat. esset necessariũ Socrati. & fortasse esset ẽt necessariũ Platoni. nam socrati, vt ageret, Platoni, vt pateretur necessariũ esset Alexã. aũt & Auer. solum id, quod vi aliquis, & inuitus facit, necessarium esse tertio modo affirmant. & hoc inquit {prǽterea violentum, ac violentia} subaudi necessarium tertio modo dicitur, & per violentum, & violentiã Alex. exponit id qđ aliquis vi, atq; inuitus efficit. Deinde dictio, quæ sequitur sic habetur in codice Alex. {nam violentum, quod præter appetitionem, & voluntatẽ impedit atq; prohibet, necessarium dicitur} & intelligit per {ꝑter appetitionẽ}, i. contra naturalem inclinationẽ, vt moueri sursum grauibus est contra naturalẽ inclinationẽ: & sic tetigit violentum in naturalibus. & per voluntatem Alex. intelligit consilium. nã in agentibus voluntarijs, quod est cõtra consilium, dicitur violentum. & fortasse per voluntatem intelligit appetitũ, quo volumus. Nam in voluntarijs id, quod est contra voluntatem, dicitur violẽtũ, ac necessarium. & dixit impedit, & prohibet. nam impedire est respectu motionis, q̃ iã cæpit. Impeditur. n. prosecutio rerum, q̃ incæperunt. Prohibere vero est, vt ne motio incipiat. Quare violentum tã quod impedit, q̃ quod prohibet, necessarium dicitur. vel põt legi, vt dictio iacet, vt dicamus Arist. interponere definitionẽ violenti, deinde assignare rationẽ eius, quod dixit. Ibi {violentum. n. necessarium dicitur} nam cum dixisset {præterea violentum, ac violentia} subaudi necessariũ dicitur tertio modo, reddit causam dicit {violentum. n. necessarium dicit} qm̃ cogit, vt necessario fiat. definitionem vero violenti interponẽs dicit {hoc aũt}, s. violentum {est id, quod} in naturalibus præter appetitionem, volũtatẽq; in agẽtibus à proposito {impedit, atq; prohibet} bene ergo dictum est violentũ esse necessarium. nã qđ vi aliquis & inuitus facit, necessario facit.

Quapropter & dolore afficit, ut & Euenus Poeta dicit. Omne necessarium res est profecto molesta.
Et uis necessitas quædam est, ut & Sophocles inquit,
Sed uis sæua premit, fieriq; improba cogit.
Videtur etiam necessitas ipsa esse aliquid, quod recte dissuaderi non potest. Voluntatis enim ac rationis motui aduersatur.

Ex ijs, quæ dicta sunt, concludit tria. quorum p̃m iã explicatum est: & dicit {Quapropter &} necessarium .s. {dolore afficit}, s. capiendo necessarium pro eo qđ vi, & inuitum aliquid facit. & hoc probat authoritate Eueni Poetæ, & dicit {vt & Euenus Poeta dicit} cuius carmen subdit {Omne necessariũ res est profecto molesta} deinde concludit secundum, quod superius iam est explicatum & dicit} Et vis necessitas quædã est}, i. & sequitur secundo, vt vis sit quædam necessitas: quod & superius est explicatum. & hoc probat authoritate Sophoclis, & dicit {vt & Sophocles inquit. Sed vis sæua præmit, fieriq; improba cogit} ergo vis necessitas quædam est. Deinde concludit tertium, & dicit {Videtur ẽt necessitas ipsa esse aliquod, quod recte dissuaderi non potest}, i. super quo non cadit dissuasio. Cuius rationem subdit {Voluntatis. n. ac rationis motui aduersatur} Qui enim vi aliquid facit, non facit consilio, qui autem non facit, quod facit consilio, non est capax persuaderi ad contrarium. nam qui capax est facere ad contrarium, est in sua potestate, qualis non est coactus, qui cogitur agere contra motum rationis. recte ergo dictum est necessitatem esse aliquid, quod dissuaderi non potest. Vnde Alex. quod vi allata, fit tũc est necessarium, cum efficiens nequeat impetu & voluntate sua moueri propter violentiam, quæ dissuaderi nequit. persuasio. n. dissuaderi potest, cui autem vis affertur, is aliter efficere non potest. dictio illa {Videtur ẽt necessitas ipsa esse aliquid, quod recte dissuaderi nõ potest} in Græcis nostris codicibus sic legitur. καὶ δοκεῖ, ἡ ἀνάγκη, ἀμετάπειστόν τι εἶναι Vbi verbum ἀμετάπειστον in trãslationibus veteribus transfertur inculpabile. & propterea Expositor vult, vt secũdum, quod Arist. infert, sit necessitatem nec esse inculpabilẽ, nec reprehensibilem. Vnde in prouerbio necessitas magis meretur veniam: quæ expositio verum dicit, sed nõ est ad verba dictionis, vt patet consideranti græca verba. Auer. vero probauit necessarium, cũ accipitur pro violento dolore afficere, argumento quia voluntas est iucunda, igitur id, quod est contra voluntatem, erit triste: tenet argumentum à loco Topico contrariorum contraria sunt prædicata.

Præterea id, quod aliter sese habere non potest, necessario sic sese habere dicimus.

Cũ accepisset tres intellectus ipsius necessarij, nunc affert quartum, & dicit {Præterea id, quod aliter sese habere non potest} subaudi propter insitas ipsas causas {necessario sic sese habere dicimus} causę internæ sunt duæ materia videlicet, & forma, quæ rursus duplex est: altera, quæ est altera pars compositi, altera, quæ est essentia, & forma totius. dicimus enim aĩal necessario corruptibile esse: videlicet necessitate simpliciter, qm̃ corruptibilitas sequitur materiam, quæ est pars animalis: & insita animali causa. etiam dicimus animal esse sensitiuũ necessario necessitate simpliciter, quia hoc sequitur animam, quæ est eius causa formalis insita. dicimus insuper animal necessario esse substantiã animata sensitiuam necessitate simpliciter, quoniam hoc consequitur essentiam animalis, quæ forma est totius: quare simpliciter necessarium est, quod inest alicui ꝑpter aliquam causarum insitarum. Primus vero, & secundus, & tertius modus sunt necessitatis secundum quid: quoniã primus, & secundus consequuntur concausas: primus quidem concausam essendi, atq; viuendi: Secundus vero concausam bene viuendi, atque bene essendi. Tertius autem dicitur secundum quid, quia inest alicui non simpliciter, sed dum violentia cogit, atq; compellit. qui enim aliquid facit vi, atq; inuitus, non simpliciter facit necessario, sed dum agens ipsum cogit, atq; compellit. Per quæ patet error quorundam Iuniorum, quorum studium est in aduersando, qui voluerunt tam primum, q̃ secundum modum esse sumptum à causis insitis. Nam, vt Alex. dixit, primus modus accipitur à concausa, & non à causa essendi, vel viuendi, sed à cõcausa, vt dictum est. Secundus etiam à concausa bene essendi, atq; bene viuendi: & sic nullus eorum attinet ad necessitatem simpliciter.

Et ꝑ hoc necessariũ cætera quoq; omnia necessaria quodãmodo dicuntur. nam quod uim patitur, necessario dicitur tunc aut facere, aut pati, cum non contingit pro appetitione pro=

Quæ Auer. Côm. 6.

Quæ auer. Côm. 6.

pter id, quod uim affert, ut sit ea necessitas, ob quam res aliter sese habere non potest.

Nunc docet ipsum necessarium, licet plurifariã dicatur, non accipi, vt æquiuocum, Sed, vt quæ ab vno, & ad vnum referuntur: hoc est, sed vt analogum, & sic ostendit singula, quæ dicuntur necessaria, dici ꝑ attributionem ad necessarium quarto modo: quod videlicet est id, quod impossibile est aliter se habere. nã necessarium, quod accipitur pro coacto, dũ cogitur, non potest aliter agere, aut pati: ergo tale necessariũ dicitur per attributionem ad necessarium quarto modo, & dicit{Et per hoc necessarium}, i. & per attributionem ad necessarium quarto modo{cętera quoq; omnia necessaria dicuntur quodammodo} deinde quod ita sit, hoc ostendit de eo, quod necessarium dicitur propter vim, vt in tertio modo perspicuum est {nam quod vim patitur}, i. nam quod cogitur{necessario dicitur tunc aut facere aut pati, cum non contingit} subaudi aut facere aut pati aliter{pro appetitione} non. n. agit pro appetitione, & voluntate. sed pro vi, quam patitur{propter id, quod vim affert} tñ non potest aliter facere dum durat compulsio{vt sit ea necessitas} qua coactus agit, illa{ob quam} saltem dum durat compulsio { res aliter sese habere non potest} ergo coactum, pro quanto nõ potest aliter agere, dum durat coactio, dicitur necessarium per atributionem ad quartum modum necessitatis, qui est non posse aliter sese habere.

Et in concausis uiuendi, beneq; uiuendi similiter. nam cum fieri non potest, ut in aliquibus quidem bonum, in aliquibus uero uiuere & esse sine quibusdam insit, tunc illa necessaria, & hæc causa quædam necessitas est.

Hic ostendit secundum, & primum modũ dici per attributionem ad quartum. nam, dũ aliquis spirat, necessario viuit, & non potest aliter esse. & dum aliquis vtitur diuitijs, ẽt necessario bene viuit, & non potest nõ bene viuere: ergo vterq; modus reducitur ad quartum modum, cum suppositis concausis, non potest aliter esse. dicit{Et in concausis viuendi, beneq; viuendi similiter} subaudi dicendũ ꝙ reducantur ad quartũ modum. Cuius rationem subdit{nam, cum fieri non potest, vt in aliquibus quidem bonum, in aliquibus vero viuere & esse sine quibusdam insit} nam animali vita non potest inesse, nisi respiret. bona ẽt vita eidem minime inesse potest sine diuitijs{tunc illa}, s. respiratio, & diuitiæ {necessaria} sunt subaudi{& hæc causa}, s. sine qua non {quædam necessitas est} qm̃ dum adsunt hæ concausæ, impossibile est aliter esse. Quare primus, & secundus modus reducuntur ad quartum per attributionem. dixit autem { & hæc causa quædam necessitas est} quoniam non simpliciter necessitas est, sed aliquo modo, vt Auerroes inquit.

Quæ auer. Com. 6.

Insuper demonstratio necessarium est ex eo, quia aliter sese habere non potest, si modo sit simpliciter demonstrata. huius autem causæ sunt ipsa priora, si fieri non potest, ut aliter sese habeant, ex quibus ratiocinatio constat.

Cũ exposuisset quatuor modos necessarij, tũc, vt Ale. inquit, quatuor ꝓdictis quintum adiungit, qui pertinet ad demõstrationes. & primo addit quintum modũ, & dicit{Insuper demonstratio necessarium est} subaudi quinto modo, & per demonstrationem conclusionem demonstratã intelligit additq; simul reductionẽ huius quinti modi ad quartũ: & causam reductionis, & dicit {ex eo, quia aliter sese habere non põt, si modo simpliciter sit} subaudi conclusio ipsa{demonstrata} ergo necessitas in demõstrationibus dr̃ per attributionem ad quartum modum. Deinde explicat causam reductionis, & dicit{huius aũt}, s. necessitatis, quæ est in ipsa cõclusione {causæ sunt ipsa priora}, i. ipsæ antecedentes propositiones{si fieri non potest, vt aliter sese habeãt} ea priora. s. {ex quibus ratiocinatio constat}. i. demonstratio procedit. & tu intelligas de demõstratione simpliciter, nõ de demõstratione, q̃ fit ex cõcessis ab aduersario. fieri. n. põt, vt demõstratio ex concessis nõ sit ex prioribus simpliciter necessarijs. & ꝓpterea addidit{si mõ sit simpliciter demõstrata} hoc est nõ ex concessis.

Quorundam igitur alia causa est, ut necessaria sint: quorundam nulla, sed ob hæc ipsa alia necessario sunt.

Cum docuisset oĩa necessaria in eũ intellectum referri, quo necessariũ id esse intelligitur, quod aliter se habere non põt, nunc exequitur eorundem partitionem, & dicit{Quorundã igitur alia causa est} hoc est diuersa{vt necessaria sint} vt quæ per vim fiunt, & demonstrationes. hæc. n. necessaria sunt, & causam habent à se diuersam, cur necessaria sint{quorundam nulla}, s. causa diuersa est, cur necessaria sint { sed} potius {ob hæc ipsa alia necessario sunt} vt primæ, ac medio vacantes propositiones ad hæc sempiterna, & quæ ad hunc modum sunt necessaria, nec vllam habent externã causam & alijs ipsa sunt causa necessitatis. Quęcũq;. n. vt Alex. inquit, natura cõsistunt à dijs, qui sempiterni sunt, causam existendi habent. Præterea necessariũ primo modo, & secundo modo, quod sine aliquo nequit vel esse, vel bene habere, hoc ab illo necessario causam habet, cur vel sit, vel recte habeat: ergo eorum necessariorũ, quæ dicta sunt, quædam habent causam diuersam suę necessitatis. vt necessaria primo & secundo, & tertio modo, & in quarto ea, q̃ ab alijs necessitatem habent, ac sempiterna sunt. & in demonstratiuis conclusiones. nam eorum, q̃ sine aliquo esse nequeunt, causa diuersa est necessitatis, vt cibus diuersus est ab eo, quod aliter & sic eorum, quæ sine aliquo bene vel habere, vel effici nequeũt, causa est diuersa. similiter eorum q̃ per vim efficiuntur, itẽ & cõclusionis necessariæ causam diuersam esse constat. sola sempiterna, q̃ quidẽ sunt diuina, & primæ propões, q̃ medio vacant, causam cur semper sint, nullã habens externã, immo & ꝑ ipsa conclusiones & ea, q̃ natura cõsistũt, ex necessitate & sunt, & fiũt.

Quare primum & proprie necessarium id est, quod est simplex. hoc enim fieri non potest, ut pluribus sese habeat modis. Quo fit, ut neq; aliter, atq; aliter unq̃ sese habere posit, alioquin pluribus modis sese haberet.

Quoniam tam in demonstratiuis, quam in sempiternis est vnum primũ necessarium, quod suæ necessitatis causa diuersa vacat, vt nunc supponit, ideo secũdo cõcludit, quale est hoc primum necessarium in vtroq; genere, & dicit {Quare primum & proprie necessariũ}, s. in vtroq; genere {id est, quod est simplex} in demonstratiuis quidem, quia medio vacat, in sempiternis vero, quia non compositum ex materia, & forma. nam, si primum in demonstratiuis haberet medium. nõ daretur primum in demonstratiuis, & hoc debuit suppleri in dictione. si ẽt in sempiternis primum esset compositum, esset mutabile, & sic pluribus modis se hr̃e posset: & hoc destruit, & dicit{hoc. n. fieri non põt, vt pluribus sese habeat modis} ergo oportet ipsum esse simplex {Quo

{Quo fit, vt neq; aliter, atq; aliter vnq̃ sese habere possit, alioquin pluribus modis sese haberet} Expositor, & Auer. & Alex. per primum intellexerunt primum nõ in vtroq; genere, sed primum in genere sempiternorũ, de hoc.n. Arist. volunt dixisse primum esse simplex, qm̃ quod simplex non est, compositum ex materia, & forma est, vt Auer. & Expositor suppleuerunt, quod compositum ex materia & forma est, mutabile est, vt suppleuit Expositor, quod mutabile est, multifariam sese habere põt, quod aũt multifariam sese habere potest, id aliter, atq; aliter sese habere põt. Quare oportet primum necessarium, quod in genere sempiternorum est primum, & proprio necessarium, esse simplex. sed si hæc expositio teneatur, necessariũ, quod est proprie, & primum in demonstratiuis, quale sit, oportet petere à libris resolutorijs.

Quæ Auer. Com. 6.

Si igitur sint aliqua perpetua, ac immobilia nihil illis erit uiolentum, nihil etiam præter naturam.

Tertio infert aliqua esse necessaria, quibus nihil violentum, nihil præter naturam competit, & dicit {Si igitur sint aliqua perpetua, & immobilia} qualia sunt simplicia, & sempiterna, q̃ primæ causæ sunt, vt Alexã. exponit, & alij, qui cum Alex. conueniunt {nihil illis erit violentum, nihil ẽt prẹter naturam} nã ni ita esset, possent aliter sese habere: & ita non essent immobilia. Hoc tertium iccirco Arist. adiecit, ne quis quod ea necessaria nuncupemus, ne sic accipiat quasi violenta, & præter naturã dicamus. Auer. vero inquit, & dicit hoc quia in compositis est natura addita naturæ componẽtium, s. illud, quod fit ex compositione. Et licet hoc, quod dicit, non sit ad propositum, tñ per naturam additam intelligit ordinem essentialem, quem non addit agregatum per accidens: vel id, quod est vnum aggregatione. & potes amplificare sermonem ẽt ad necessaria demonstratiua, nam nec illis competit violentum, nec aliquid præter naturam. qm̃ ni, ita, esset, possent aliter se habere, & ita non essent in variabilia.

Quæ auer. Com. 6.

CAP. VI. De vno.

TEX. 7.

V*Num partim per accidens dicitur, partim per se: per accidens quidem, ut Coriscus, et musicum, et Coriscus musicus. Idem enim est dicere, Coriscus, & musicum: & musicum & iustum, & musicus & iustus Coriscus, & musicus Coriscus, ac iustus Coriscus. Vniuersa enim hæc unum dicuntur per accidens. iustum quidem & musicum, quia utrũq; uni substantiæ accidit, & musicus Coriscus, quia alterum alteri accidit. similiter modo quodam & musicus Coriscus unum Corisco sunt. quoniam altera partium, quæ in oratione sunt, alteri accidit, ueluti musicum Corisco, & musicus Coriscus iusto Corisco. quia utriusq; partis unum eidẽ accidit uni. Nihil.n. differt, nisi hoc Corisco iustum, Corisco musicum accidisset.*

Nolo te latere in codicibus græcis, & latinis hanc dictionem legi mutilatam, immo Alex. qui in exponẽdis libris Arist. principatum obtinet, videtur hanc dictionem legere mutilate, nos vero sic legimus, qm̃ sic emendatam reperimus in margine quorundam librorum græcorum. Quod si aliter alijs legendam esse visum fuerit, nos nõ recusamus, sed gratias habebimus. Arist. ergo de multiplici acceptione vnius agens, primo diuisit in duo, qm̃ vnum dupliciter dicitur. vnde Expositor vult, quod, cũ Arist. dissecasset ea, quæ pertinent ad causas, nunc velit pertractare multiplicitatem eorum nominum, quæ pertinent ad subiectũ, siue attineant ad subiectũ, quia ipsa sunt subiectũ, vel partes subiecti, siue attineant ad affectus, qui subiecto, aut speciebus subiecti insunt. Ideo agit de multiplicitate vnius. Sic.n. intelligendo ordinem Expositoris, frustra disputantur, quæ iuniores differunt: vnde dicit {Vnum partim per accidens dicitur, partim per se} hæc est prima diuisio. deinde subdiuidit vnũ per accidẽs in quatuor modos: quorum primus modus est, cum aliquod accidens comparatur ad subiectum. nam accidens, & id cui accidit, vnum dicitur: & dicit {per accidens quidem vt Coriscus & musicũ, & Coriscus musicus} subaudi est {idem.n. est dicere} subaudi Coriscus musicus est, & {Coriscus & musicus} idem.n. vt Alex. inquit, est dicere, Coriscus, & musicus est vnum, atq; Corisco accidit musicum, & Coriscus est musicus. hic est primus modus vnius per accidens. Deinde affert secundum, & vult secundũ modum esse, cum vnum accidens comparatur ad aliud: & dicit {& musicum & iustum} subaudi vnum per accidens sunt secundo modo. Deinde affert tertium modum, & vult, tertium modum esse cum accidens comparatur ad subiectum compositum ex subiecto & alio quodam accidente, & dicit {&}. s. vt {musicus & iustus Coriscus} musicum.n. & iustus Coriscus vnum per accidens sunt tertio modo. hunc tertiũ modum non habebat Alex. in suo codice, qui tñ reperitur in nostro. deinde affert quartum modum, & vult quartum modum esse, cum complexum comparatur ad complexum: & hunc Alexã. habebat in suo codice. Vnde dicit {& musicus Coriscus, & iustus Coriscus} subaudi vnum per accidens sunt quarto modo. nã cõparatur complexum videlicet musicns Coriscus, ad cõplexum videlicet iustum Coriscum. Deinde affert causam, quare vnum quoq; horum dicatur vnum per accidens, & breuiter causa est, qm̃ omnia comparantur ad vnum subiectum particulare, vnde dicit {vniuersa.n. hæc vnum dicuntur per accidens}. i. qm̃ hæc omnia cõparantur ad vnum subiectum. Deinde hoc declarat in singulis, & primo in secundo modo, & dicit {iustũ quidem & musicum} subaudi vnum sunt secundo modo {quia vtrũq; vni substantiæ accidit} videlicet Corisco. deinde assignat rationem in primo modo, & dicit {& musicus Coriscus} subaudi per accidens vnũ sunt primo modo {quia alterũ alteri accidit} Deinde assignat rationem in tertio modo, & dicit {similiter modo quodam & musicus Coriscus vnum Corisco sunt qm̃ altera partium, quæ in oratione sunt} subaudi in illa musicus Coriscus est musicus {alteri accidit. Veluti musicus Corisco} igiẽ musicus & Coriscus musicus vnum per accidens sunt modo tertio, dixit {similiter modo quodam} quia illa musicus Coriscus non sunt eadem tertio, videlicet Corisco, sed quasi tertio, potius enim alterum alteri per accidens idem est: & non ꝙ ambo tertio eadem sint. Vel vt Alexan. inquit, {similiter modo quodam} qm̃ inter hunc tertium & primũ non est discrimen, nisi in prolatione. In primo enim dixit vnum esse Coriscum musicũ, in tertio vero modo dixit vnũ esse Coriscum, & musicum Coriscum: quæ subiecto eadem sunt prolatione tñ differunt. Deinde assignat rationẽ in quarto modo, & dicit {& musicus Coriscus iusto Corisco} subaudi vnũ ꝑ accidens est quarto modo {quia vtrius partis}. s. tã subiecti q̃ prædicati {vnum & idẽ accidit vni} qm̃ musicus, q̃ est altera subiecti pars,

& iustus, quę est altera prędicati pars accidũt Corisco. Deinde probat quod dixerat, & dicit {nihil.n. differt} subaudi musicũ. iustum Coriscus, qui erat tertius modus à quarto {nisi hoc}.s.{iustũ accidisset Corisco, Corisco musicũ} & sic non est differentia, nisi quãtum ad prolationẽ, nã illa oratio, Coriscus iustus est musicus, est in tribus terminis, illa vero, Coriscus iustus est Coriscus musicus est in quatuor cũ Coriscus bis dicatur. quare patet vnũquoq; horum esse vnum per accidens, qm̃ ſm rem cõparantur ad vnam substantiam indiuiduã. sic mihi visa est expositio huius dictionis, licet in codicibus varie legãt. at si tibi aliter videtur, placebit.

Idem est modus & si de genere, & si de uniuersalium aliquo nomine accidens ipsum dicatur, ut homo idem est atq; musicus homo. aut.n. quia homini quidẽ, qui una est substantia, musicum accidit, aut quia utrũq; cuidam singularium accidit, ut Corisco: & si non eodẽ modo inest utrũq;, sed unum, ut genus forsitan, & in substantia, alterum ut habitus substantiæ, uel affectus. Quæ igitur p accidẽs unũ dicũtur, hoc modo dicũtur.

Nũc docet quot modis vnum per accidens dicatur in vniuersalibus terminus, & hoc ꝓponit, & dicit {Idẽ est modus, & si de genere, & si de vniuersalium aliquo nomine accidens dicatur,} nam quadrifariam dici põt in vniuersalibus, sicuti quadrifariam vnum per accidẽs dicitur in singularibus. Ipse tñ pro exemplo enumerat tantum duos modos. cæteros vero dimittit nobis considerare breuitatis causa: & dicit {vt homo idem est}.s. secundum subiectum & substantiam {atq; musicus hõ} licet differentiã in accidente, nã musicus hõ addit homini accidens. hanc aũt vnitatem per accidens bifariã exponit, aut cum accidens vniuersale accidit subiecto vniuersali, & hoc dicit {aut. n. quia homini quidẽ, qui vna est substantia, musicũ accidit} & hic modus correspondet primo modo eorũ, qui dicti sunt in singularibus {aut quia vtrũq;}.s. accidens vniuersale, & hõ vniuersalis {cuidam singularium accidit, vt Corisco, & si vrũq; non eodẽ modo inest}.s. Corisco {sed vnum} videlicet hõ inest Corisco {vt genus forsitan & in substantia, alterũ} videlicet musicũ {vt habitus substantiæ, vel affectus}.i. alterũ inest Corisco, vt accidens. & hic modus põt correspondere ſcd'o, & tertio pro tuo arbitrio. Alex. aũt putat hunc correspondere secũdo modo, qui erat musicũ & iustum. cęteros voluit, vt cõsideremus. Et cum dixit {aut quia vtrũq; cuidam singularium accidit} potuit dicere aut quia vtrũq; cuidam vniuersaliũ accidit, sed qm̃ parua differentia, est accipit alterum ꝓ altero. & singulare pro vniuersali demum epilogat, & dicit {q̃ igitur per accidens dicuntur vnũ, hoc modo dicuntur} Quo vero ad verba attinet, cum dicit {aut quia vtrũq; cuidam singulariũ accidit, vt Corisco} licet hic modus possit correspondere secũdo, & tertio, vt dixi Alex. tñ dicit sic, vel quia musicũ, & hõ accidit vni cuidam indiuiduæ substantiæ, exẽpli gratia Corisco, quẽadmodum musicũ & iustum vnũ dicebatur, nisi quod non similiter vtrũq;.i. hõ & musicum inest Corisco. sed homo, vt eius species, & ipsius existens substantia. Musicũ vero, vt habitus quidam, vel affectio. vel omnino, vt accidens. hæc Alex. per q̃ patet hunc modũ correspondere ſcd'o eorũ, qui dicti sunt in particularibus terminis nos vero diximus hũc posse ẽt corrñdere tertio modo.

TEX. 8. *Fascis* φάκελος. *vnus lignorum congeries.*

Eorum autem, quæ unum per se dicuntur, alia ex eo dicuntur, quia continua sunt, ut fascis uinculo, et ligna glutino. linea quoq; continua, si flexa etiam sit, una dicitur quemadmodum & partium singulæ, ut crus, & brachium.

Cum declarasset vnum per accidens, & multiplicem eius acceptionẽ, nunc ea declarat, quæ sunt vnũ per se, & hæc continua dicit, quæ, vt Alex. inquit dupliciter dicuntur, aut vtrũq; ab aliquo continentur, vt fascem lignorum ꝙ à vinculo cõstringatur, pari rõne q̃ glutino cohærent, vt ligna. Vnde dicit {Eorum aũt, quę vnũ per se dicuntur, alia ex eo dicunẽ, quia continua sunt} subaudi ab aliquo, velut ea, quæ vtcũq; ab aliquo continẽtur {vt fascis} qui lignorum congeries est {vinculo} cõstrictus vnum continuum dr̃. continua.n. vocat latius sumpto vocabulo ea ẽt, q̃ vtcũq; ab aliquo continẽtur, & horum innuit modos, quorũ primus est eorum, quæ continua sunt aliquo constringente {vt fascis vinculo, & ligna glutino} hoc est primus modus, alia continua nuncupantur ꝙ terminum habeant cõmunem, qualia sunt, quæ proprie continua intelliguntur, quẽ modum ſm per exemplum innuit, & dicit {linea quoq; continua}.s. cuius partes copulantur ad vnum terminũ cõmunem {si flexa ẽt sit, vna dicitur}.s. per se {quemadmodum & partium singulæ}.i. veluti vnũquodq; aĩalis mẽbrum {vt crus} dr̃ per se vnum, quia eius partes copulantur ad vnum cõmunem terminum videlicet neruum {& brachium} simili rõne dr̃ vnum. sic igitur vnũ per se dicitur ipsum continuũ, quod dupliciter dr̃, aut quod aliquo extrinsecus accedẽte vnum est. aut quod vno termino cõmuni vnum est. vel sic bifariam continuum diuidi põt, quod aliud sit continuum arte, veluti quod continuum est aliquo extrinsecus accedente, aut natura, vt quod continuum est vno termino connato inter partes, vt neruo, vel alio tali.

Horum autem ipsorum ea magis unum sunt, quæ continua sunt natura, quam ea, quæ arte continua sunt.

Cum distinxisset continua in ea, quæ arte, & in ea, q̃ natura continua sunt, hæc nunc cõparat, & dicit {Horum aũt ipsorum}.s. continuorum, q̃ dicuntur natura, & arte {ea magis vnũ sunt, q̃ continua sunt natura}.i. aliquo termino cõmuni, qui partibus innatus est {quã ea, quæ arte continua sunt}.i. aliquo extrinsecus accedente partibus. causa huius differentiæ patet, qm̃ q̃ natura continua sunt, aliquo continua sunt, quod non est extremum partibus, sed connatũ, at q̃ arte sunt continua, aliquo sunt continua, quę extrinsecus accedit: atque partibus est extraneũ. hoc pacto brachium hominis magis continuum est q̃ brachium statuæ. talia etiã quæ natura continua sunt, magis vnita, cognataq; sunt eademq; cõmunem habent sensum.

Id uero continuum dicitur, cuius motus est unus per se, & aliter sese habere non potest. unus autem is est motus, qui indiuisibilis est, atq; indiuisibilis tempore.

Cũ tetigisset duos modos ipsius continui, nunc definit continuum, quod proprie dicitur continuũ, vt innuat tertium modũ, quo accipitur continuum. Vnde dicit, id vero.s. proprie, & tertio modo {continuũ dr̃} cuius {motus est vnus per se} dico per se, quia possibile est vt continuum moueatur vno motu per se, & vno alio, vel pluribus alijs per accidens, veluti si homo moueretur in naui per se contra motum nauis, moueretur nihilominus motu nauis per accidens. & addit {& aliter sese habere non põt} quia non est possibile in continuo, vt diuersæ partes diuersis motibus moueantur. Vnde Alex. vult vt his verbis ea proprie, primũq; continua esse dicat, quorũ motus, quo ꝑ se mouentur, vnus est, &

est,& necessario.vnus.i.quo mouentur,omnia,nec fieri potest, vt alterum moueatur,altero quiescēte, qualia sunt continua,quæ flexura vocat. Deinde exponit quis motus vnus sit,& dicit { vnus autem is est motus, qui indiuisibilis est } deinde exponit quid per motum indiuisibilem intelligat,& dicit { atq; indiuisibilis } .s. motus intelligatur,qui { tempore } est indiuisibilis. dicitur autem motus tempore indiuisibilis, vt Alexand. exponit, quo mouentur simul omnes partes cōtinui: ita vt fieri non posfit,vt alterum moueatur, & alterū quiescat. vel vt vnum moueri incipiat, & alterum non incipiat,qualia sunt cōtinua,quæ flexura vocat, quorum alterum potest moueri, altero quiescente, vel alterum quiescere, altero moto: per quæ datur intelligi,vt indiuisibile hic accipiatur aliter quam in Libro sexto physicę auscultationis,vt Expositor declarauit.

Ea uero per se continua sunt, quæ non tactu unum sunt. nam si hoc pacto ligna posueris, ut sese tāgant,non unum aut lignum,aut corpus,aut aliud quicq̄ continuum ea dixeris esse.

Cum dixisset cōtinua vocari,quorū motus est vnus, protinus quæ sint,vt Alexan. inquit, quorum motus est vnus,exponit,& in quo huiusmodi continui esse cōsistat, & primo exponit in quo huiusmodi continui esse consistat, & dicit { Ea vero per se continua sunt, quæ non tactu vnum sunt } vt quæ vinculo,aut glutino continentur:sed quæ vno termino copulantur, vt dictum est, connato,probat hoc argumento sumpto à lignis,& dicit {nam si hoc pacto ligna posueris,vt sese tangant } & fuerint contigua { non vnum aut lignum , aut corpus, aut aliud quicquam continuum ea dixeris esse } ergo per se continua non sunt, quæ tactu continua sunt:sed quæ vno termino copulantur, vt dictum est,connato.

Omnino igitur & ea,quæ continua sunt, unum dicuntur, & si flexuram habent,& etiam ea magis,quæ flexuram non habent, ut tibia, aut femur magis unum est quam crus, quādo fieri potest,ut non unus sit motus ipsius cruris. & recta linea magis est unum quam flexa. eam uero, quæ flexa est,ac angulum habet, ex eo unam & non unam dicimus esse, quia fieri potest,ut motus ipsius & simul sit,& non simul,at ipsius rectæ motus semper est simul, & non fit, ut pars ipsius magnitudinem habens, alia quiescat, alio moueatur, ut fit in linea reflexa.

Iis declaratis,concludit quonam modo continuum ad vnitatem se habet. deinde de comparatione continuorum ad vnum discurrit,de primo dicit { Omnino igitur & ea, quæ continua sunt } .s.non per contactum { vnum dicuntur } vtputa aut vnum lignum,aut vnum corpus, aut vnum id genus. dico continua esse vnum {& si flexurā habent } modo copulentur ad vnū connatum terminum.hoc est primum,deinde agēs de comparatione continuorum ad vnum, dicit { & etiā ea magis } subaudi vnum sunt { quæ flexuram nō habent } deinde affert exemplū,& primo in mēbro animalis, & dicit { vt tibia } quæ proprie os est, qd' opponitur suræ inter pedem,& genu contentum { aut femur } quod continetur inter genu,& ancam:qd' etiam coxa dicitur { magis vnum est quam crus } quod continet tibiam,& femur. Deinde affert rationem,& dicit { quando fieri potest, vt non vnus sit motus ipsius cruris } nam cum crus flexuram habeat,fieri potest,vt tibia mota,femur quiescat. At tibiæ,& femoris fieri nō potest,vt vna pars quiescat,& altera moueatur. Deinde affert extremū in linea, & dicit { & recta linea magis est vnum quam flexa } Deinde affert rationem, & dicit { eam vero, quæ flexa est,ac angulum habet } .s. in A { ex eo vnam,& non vnam dicimus esse,quia fieri potest,vt motus ipsius,& simul sit } .s.omnium partium { & non simul } .s. sit omnium partium . potest .n. A,B, moueri, quiescente A, C. & potest tota linea B,A,C,simul moueri. Quo enim motus totius lineæ, atq; omnium partium est,vna est:quo vero motus lineæ non est simul omnium partium, est non vna { at ipsius } .s.lineæ { rectæ motus semper est simul, & nō fit, vt pars ipsius magnitudinem habens alia quiescat, alia moueatur, vt fit in linea flexa } igitur linea recta semper est vna. addidit autem { magnitudinem habens } quia terminum lineæ rectæ posset quispiam fortasse appellare partem, qui terminus in motu lineæ totius consistere potest. Auerroes autem per lineam rectam, & per lineam flexam corpus intelligit rectum, & flexum,quoniam linea non mouetur,vt sexto Physicæ auscultationis est perspicuum: sed corpus ipsum duntaxat.

A
B ∧ C

Quæ Auer. cōm.8.

Cōm.32.

TEX.9.

Præterea alio modo ex eo aliqua unum dicūtur, quia subiectum est indifferens forma. Indifferēs autem ex eis hoc pacto subiectum est,quorum forma est indiuisibilis sensu. subiectū aūt aut primū,aut extremum ad finē. Etenim uinū unum dicitur, atq; aqua, si sit indiuisibilis forma. Et liquiores omnes dicūtur unum,ut oleum,uinum,et ea, quæ liquescere possunt,quia omnium ultimum subiectum est idem. siquidem cuncta hæc aut aqua sunt,aut aer.

Cum declarasset ea esse vnum, quorum quantitas est continua: nunc affert secundum modum principalem,quo aliqua dicuntur vnum. Auerroes vult,vt ea dicantur vnum secundo modo,quæ non discrepant forma, quomodo vult similarem partem quālibet esse vnam,quoniā tota,& quælibet eius particula est eiusdem rationis,atque nominis. sic.n.caro est vna, quoniam tota caro est caro, & quælibet pars carnis est caro:sic quoq; os est vnum,& neruus,& vnumquodque id genus. Aliter intelligi potest,cum dicit { Præterea alio modo ex eo aliqua vnum dicuntur quia subiectū } scilicet vel cui insunt, vel de quo prædicantur { est indifferens forma } .i. vnum est secundum speciē.sic animal & substantia sunt vnum,quia dicuntur de homine,qui est vnus specie: sic color,& magnitudo est vnū, quia insunt homini,qui est secundum speciem vnum. Deinde exponit quid sit intelligendum per subiectum indifferens specie,atq; forma,& dicit { subiectum autem indifferēs } subaudi forma { hoc pacto ex eis } subiectis, & de numero eorum subiectorum { est, quorum } .i. de numero quorū cuiusq; { forma est indiuisibilis sensu } ergo subiectum, quod dicitur indifferens forma est,cuius sensibilis forma est indiuisibilis. & per formam sensibilem Alexander intelligit,quæ enumeratur inter sensibilia exempli gratia dulce, & acerbū, & album,atque fuscum. Quæ expositio non mihi placet,quoniam tunc subiectum diceretur indifferēs forma,cuius accidens sensibile esset vnum tantum, & nō plura.quod non puto esse recte dictum. per formam ergo,quæ cadit sub sensu,intelligendum esse puto,formam substantialem, cuius operationes possunt perci-

Quæ Auer. cōm.9.

pi sensu, & quæ perficit subiectum vnum sensibile, atque corporeum, quod percipi potest sensu vno. quoties ergo substantialis forma subiecti, fuerit specie indiuidua, subiectum dicitur indifferens forma. hinc fit, vt humidum aeris, & humidum aquę non sint vnum, quoniam aqua, & aer non sunt subiectum indifferens forma substantiali, sed differens. dicit ergo forma sensu indiuisibilis, quæ perficit subiectum indiuisibile sensu: quod videlicet potest vno sensu percipi. & quoniā duplex est subiectum proximum, & remotum, exponit per subiectum se intelligere vtrunq;. nam tam ea quorum subiectum proximum est vnum, vnum dicuntur, quam ea, quorū subiectum remotum est vnū, etiam vnum dicuntur: & dicit { subiectum autē aut primum, aut extremum ad finem } nam tam ea dicuntur vnum, quorum subiectum primum est indifferens specie, quam ea, quorum subiectum extremum ad finem est in differens specie { primum } vno modo appellant id quod continenter, atq; proxime subiectum est. vt verbi gratia vinū, nam subiectum appellat substantiam sensibilem { extremum autem ad finē } subiectum remotum. adiecit { ad finē } quod intelligi potest, vel extremum à fine. i. ab ipso maxime seiunctum, vel extremum ad finem. i. vltimum, quod alij nō subijcitur. & tunc extremum subiectum est vinū, & oleū, primum vero, subiectum sensibile ex quo ipsa generātur, ad hunc modum vnum sunt, quæ ex eadem materia, eodemq; subto sensibili fiūt: vnde dicit { Etenim vinū vnum } subaudi subiectum { dicitur, atq; aqua } .s. seorsum etiam vnum subiectum dicitur respectu eorum, quibus subijciuntur { si } vini atq; aquæ seorsum { sit indiuisibilis forma } & vna specie { & liquores omnes vnum dicuntur, vt oleum, vinum, & ea quæ liquescere possunt, quia omnium vltimum subiectū est idem. hæc enim omnia aut aqua sunt, aut aer } quare aer, vel aqua subiectum remotum dicitur. vel potest intelligi per vinum ipsum vinum & partes vini, & per aquam ipsam aquam, & partes aquæ. & tunc erit sensus { etenim vinū } & subaudi omnes partes vini { atque aqua } & omnes partes aquæ seorsum vnum sunt, quoniam forma substantialis vini est communis eadē in omnibus & subiectum proximum vnum. liquores vero omnes sunt vnum subiecto remoto, quia aqua vel aer est vnum forma: quæ sunt subiecta remota aquæ, & vini, & omnium liquorum. ergo vna expositio est, vt per vinum, & aquam intelligatur subiectū propinquum respectu eorum, quibus subiiciūtur, vel quæ de vino, & aqua prædicātur. per aerem vero vel aquā subiectum remotum respectu eorū. quibus liquores subiiciuntur, vel respectu eorū, quæ prædicātur de liquoribus. alia expositio est, vt per vinum & aquam intelligatur subiectum propinquum respectu partium vini, & aquæ: per aerem & aquam subiectum remotū partium liquorum. nam liquores sunt subiecta proxima suarum partium. Pręterea cum Alexā. exposuisset per formam indiuisibilem sensu, formam sensibilem vnā, quæ enumeratur inter sensibilia, verbi gratia dulce, & acerbum, & album, atque fuscū, & alia id genus, sustineri potest. nam Aristo. hic per subiectum indifferēs, intelligit subiectum vnum, & per subiectum vnū, intelligit subiectum, cuius forma sensibilis est indiuisibilis. i. vna, vt puta vel dulce, vel acerbum, album vel fuscum, aut tale quippiam. hoc pacto quæcunque insunt subiecto dulci, sunt vnum dulcedine, quæ vero subiecto acerbo, sunt vnum acerbitate. etiam quæcūque insunt subiecto albo, sunt vnum albedine, quæ autem subiecto fusco, sunt vnum fuscedine. simili ratione dici potest de prædicatis, nam quæ prædicantur de subiecto dulci, sunt vnum dulcedine, & de cæteris simili ratione. Quare hæc expositio Alexandri potest dictioni conuenire.

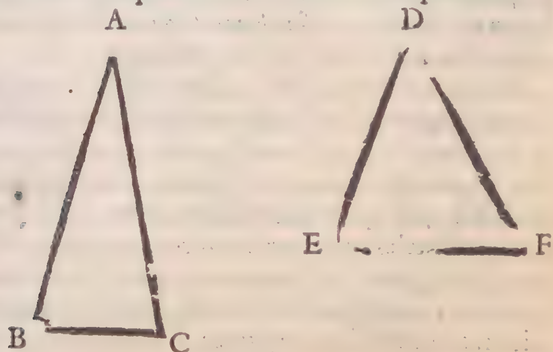
Dicuntur etiam unum & ea, quorum genus est unum differens oppositis differentiis. atque hæc uniuersa unum propterea dici solent, quia genus est unum, quod subijcitur differentijs ipsis, ut equus, homo, canis, unū quippiam sunt ex eo, quia cuncta sunt animalia. & itaque quodam modo perinde sunt unum, ut ea, quorum est materia una. TEX. 10.

Tertiū modum, quo aliqua vnum dicuntur, hic exponit, asserens vnum ea tertio modo dici, quorū vnū idemque genus habetur. nā licet sint diuersa, & per generis eiusdem diuisionem oppositis differentiis accepta, vnum tamen sunt secundū genus. Tertio ergo modo aliqua vnum dicuntur, quæ vnum genere dicūtur. Vnde dicit { Dicuntur etiam vnum & ea, quorum genus est vnnm } & idem { differens oppositis differentijs } quibus hæc diuersa sunt, acceptaq; per eiusdē generis diuisionē oppositis differentijs { atque hæc vniuersa vnum propterea dici solent, quia genus est vnū, quod subijcitur differentijs ipsis } licet sint diuersa, oppositisq; differentiis accepta { vt equus, homo, canis, vnum quippiam sunt ex eo, quia cuncta } .s. ipsa { sunt animalia } Deinde comparat hunc tertium modum ad secundū, comparationem quasi inferendo ex dictis, & dicit { & itaq; quodammodo perinde } hæc, quæ tertio modo vnum dicuntur { sunt vnum vt ea, quorum est materia vna } quoniam sicuti illa, cum sint inter se diuersa, vnum tamen sunt, quoniam ad subiectum vnum referuntur, ita etiam hæc, licet sint inter se diuersa, vnum tamen sunt, quoniam ad genus vnum referūtur. Ergo sunt similia. Addit tamen { quodammodo } quia non sunt simpliciter similia, sed aliquo modo. nam quæ sunt vnum secundo modo, referuntur ad vnum subiectum: quæ vero sunt vnum tertio modo, referuntur ad vnum prædicatum. nam genus prædicatum est, materia vero subiectum, & dixit { quorum est materia vna } intelligens subiectum remotum, quod est corpus sensibile, veluti aer, aut aqua respectu reliquorum: vt Alexander sentire videtur. nam hoc est, quod generi simile est. Propterea quia sicut ea, quæ sunt eadem genere, differunt differentiis, sic ea, quæ sunt eadem corpore sensibili, differunt formis. Vtrum vero genus sumatur ab eo, quod est materiale in re, an ab eo, quod est formale, quæstio hęc petenda est à dilucidario. fortasse enim tam genus quàm differentia accipitur ab eo, quod est formale. licet formale, à quo genus accipitur, sit vniuersalius, formale vero, à quo accipitur differentia, sit minus vniuersale. sed hæc postulanda sunt à dilucidario.

Ista autem interdum hoc pacto unum, interdum superiore genere idem dicuntur: ut si non propinquæ, sed ultimæ sint generis species. Veluti triangulus duorum æqualium laterum, & triangulus laterum æqualium omnium, eadem unaq; figura sunt. quia uterque triangulus est, at non sunt idem trianguli. ἰσοσκελές Triangulus duorū æqualium laterum ἰσόπλευρον. Triāgulus laterum æqualiū omnium.

Isosceles

Isosceles duorum laterum æqualium. Isopleuron omnium laterum æqualium.

Que Auer. com. 10. Cum dixisset tertio modo ea dici vnum, quæ genere idem vnumq; sunt, nûc subdistinguit hæc, vt Auer. plane inquit, & Alexander, q eorum quæ genere vnû sunt, alia proximo, alia remoto genere vnum dicûtur. proximo quidem, vt vir & mulier, quæ idem homo, & vnum sunt, quia non distant inter se hominis differentijs. remoto vero ea vnum genere dicuntur, quæ distât inter se differentijs proximi generis, differentijs vero remoti generis nô discrepant, veluti aquila, & coruus, nam cum animalis differentijs nô differunt. omnes.n. aues sub volatile, quod est animalis vna differentia, cadunt, eadem sunt animalia, non item eædem aues, quia discriminibus auis dissentiunt. Vnde dicit { Ista autê } quæ tertio modo vnum dicuntur { interdum } dicuntur { hoc pacto vnum } .s. vt dictum est genere proximo, veluti vir & mulier, quæ idem & vnû homo sunt, quia non distant inter se hominis differentijs { interdum dicuntur idem } & vnum { superiore genere } .i. remotiore, & non proximo genere { vt si sint species non propinquæ } generis remoti { sed sint species vltimæ generis } .s. remoti, inter quas, & genus remotum intersint multa subalterna genera. Veluti sunt aquila & coruus, aut aquila & accipiter, quæ non sunt propinquæ species animalis, sed auis. hæc enim non sunt eadê in genere proximo.s. idem auis, aut vnum auis, nâ animalis differentiis non distant, sed auis discriminibus, & sic non possunt esse vnum auis. Ipse tamen exemplû affert in figuris, & dicit { Veluti triangulus duorum æqualium laterum } qui græce ἰσοσκελὲς dicitur { & triangulus laterum æqualium omnium } qui græce vocatur ἰσόπλευρον { eadem vnaq; figura sunt } quoniam discriminibus figuræ non differunt { quia vterq; triâgulus est } quia in recti lineorum differentiâ, quæ triâgulum constituit, cadunt { at non sunt idem triâguli } quia trianguli discriminibus dissentiunt. ergo isosceles, & isopleuron sunt vna eademq; figura, non autem vnus idemq; triangulus. & ratio, vt diximus est, quoniâ cuius generis differentijs aliqua illi subdita inter se nô discrepant, secundum illud hæc eadem sunt inter se, vt isosceles, & isopleuron, qui in rectilineorum differentia figuræ subdita non differunt. secundum id autem diuersa, cuius distant differentiis, vt quia isosceles, & isopleuron discrepant discriminibus trianguli, nô sunt idem, & vnus triangulus. hactenus de tertio modo.

TEX. 12. *Præterea unum ea dicuntur, quorum ratio quæ quiditatem explicat, indiuisibilis est ad aliam. quæ quiditatem rei declarat. Ipsa enim per se ipsam omnis ratio diuisibilis. sic enim & id quod accreuit, atque decrescit, est unum, quia ratio est una, perinde atque in planis quæ longitudinem habêt, & latitudinem, ratio formæ est una.*

Nunc quartum modum eorum, quæ dicuntur, vnû exponit, & vt Alexander in calce dictionis ait, ea, quæ quarto modo sunt vnum, specie eadem, ac vnum esse dicuntur. Explicat autem specie ea esse vnum, quorû ratio atq; definitio est eadem. nâ hæc licet inter se discrepent, seiunctaq; sint, vnum tamen esse dicûtur. fieri enim potest, vt aliqua quibusdam accidentibus discrepent, quorum substantiam rationes explicantes eædem sint, vnumq; esse dicantur. vnde dicit { Præterea vnum ea } .s. quarto modo { dicuntur, quorum ratio, quæ quiditatem explicat, indiuisibilis est ad aliam } .s. rationem { quæ quiditatem rei declarat } .i, quorum rationes coincidût in vnam: ita vt eorum ratio, ac definitio eadem sit, ac indiuidua. & quia dixit { indiuisibilis est ad aliam } ne tu putes definitionem esse in se indiuisibilem, subdit } ipsa.n. per se ipsam omnis ratio diuisibilis est } Propterea quia omnis definitio ex pluribus quibusdam constituitur, videlicet genere & differentia, in quæ diuiditur. Deinde subdit exemplû, & dicit { sic.n. & id, quod accreuit, atq; decrescit est vnû } .s. definitione { quia ratio est vna } nam licet, quod accreuit, & quod decrescit, quibusdam accidentibus distent, ad hunc tñ modum ratio vna est. vterq;.n. motus est ad quantitatem. & quia dixit rationem esse vnam, subdit qûo sit vna, & dicit { perinde atq; in planis } .i. in superficiebus { quæ longitudinem habent & latitudinem, ratione formæ } .i. definitio { est vna } superficies .n. licet discrepent accidentibus, tñ omnium est vna ratio, vt sint magnitudines, quæ longitudinem & latitudinem habeant. vel intelligas sic { perinde atq; in planis, quæ longitudinem habent & latitudinê, ratio formæ est vna } siue maius sit, siue minus. nam similis triâgulus, atq; vnus sunt maior & minor, modo sint eiusdem speciei. per quæ explicare videtur, quæ specie eadem ac vnum esse dicantur. Auerroes autê licet hunc locum perperam exposuerit, tamen ait Aristotelê dixisse { perinde atque in planis } ad excludendum concauas, atque conuexas superficies. istę.n. superficies nô conueniunt in eadem definitione, quemadmodû nec recta linea, & curua côueniunt in eadem definitione. Et male considerauit, qm omnem superficiem Arist. vocat planum, qm omnis habet longitudinem, & latitudinem: & sic omnes sunt vnum definitione. Que Auer. com. 11.

Omnino autem unum ea dicuntur maxime, quorum intellectio indiuisibilis est: quæ quiditatem ipsam intelligit, et neq; tempore, neq; loco separari possunt, neq; etiam ratione, & horum ea præsertim, quæ substantiæ sunt.

Nunc quintum modum vnius addit, & vult, vt vnû maxime id dicatur, cuius intellectio est vna, qua videlicet eius quiditas intelligitur: & tale sit, vt neq; têpore neque loco, neq; rône separari posit. vnde dicit { omnino autem vnum ea dicuntur maxime, quorû intellectio indiuisibilis est } .i. quorû intellectio est vna { quæ quiditatem ipsam intelligit } .i. per quam intellectionê quiditas eorum intelligitur, & tu intelligas ad hûc modum, vt vnum proprie id intelligatur, cuius intellectio vna est, qua eius quiditas intelligitur. accepit.n. ea in plurali, pro id, in singulari. describit.n. quid proprie, & omnino vnum est. & vult. vt primo requiratur vnitas intellectionis, ita vt intelligat vnica intellectione, qua ratione cœlum & tellus non sunt potissimum vnum, quoniâ non intelliguntur vna intellectione, cum seorsum intelligatur cœlû propria intellectione, & seorsum

terra. nec sufficit, quod intelligatur vna intellectione cum ea, quæ genere, vel specie vnum sunt, vnica intellectione generis intelligantur. ideo addit, vt tale, quod est proprie vnum, nõ sit diuisibile loco. propterea Socrates, & Plato non sunt vnũ, quia licet intelligantur vna intellectione, qua homo intelligitur, vel qua animal, tamen discrepant loco. nec sufficit, vt sit vnũ intellectione & loco, sed oportet, vt non sit diuisibile tẽpore, nam Socrates & homo intellectione, & loco vnũ est, quia tamen non est tempore vnum, ideo Socrates, & homo, non sunt vnum proprie ac potissimum. quia tempore diuidi possunt. quippe cum homo sit perpetuus, Socrates pro tempore. nec sufficit, vt sit vnum potissimum, quod intellectione, loco, tempore sit indiuiduum. nam sic ascensus, & descẽsus vnum proprie esset, fieri.n. põt vt vna intellectione sit indiuiduus, vno loco, vno tempore, quia tñ ratio est diuersa, ideo non est proprie ac potissimum vnũ. addit cuius intellectio indiuidua est, qua intelligitur eius quiditas, quia fieri potest vt aliquid sit, cuius intellectio sit vna, & tamen non est vnum, qm̃ intellectio, qua intelligitur, non est qua quiditas, sed qua eius accidens intelligitur, dicit {& neque tempore, neq; loco separari possunt} quasi dicat, & non tantum intellectione sit vnum, sed tempore, & loco, neque {etiam ratione} sed etiam ratione sit vnum. deinde quæ sunt hæc, exponit, & dicit {& horum ea præsertim, quæ substantiæ sunt} .s. indiuiduæ, vnde Alex. quod vero est vnum numero, & potissimũ vnum, id prorsus est indiuiduum, præsertim quod est in substantia. cuius rationem affert, quia cætera indiuidua cæterorum prædicamentorum, quæ vnitatem numeralem habent, beneficio substantiæ eam obtinent. ergo vnumquodq; indiuiduum substantiæ est potissime vnum, quod hic describitur. nam cæterorum prædicamentorum indiuiduum nullum potest esse vnum per se, sed propter substantiam indiuiduam. indiuiduũ .n. substantiæ vnum est intellectione, qua videlicet intelligitur eius quod quid erat esse. est vnum loco, cum pluribus in locis esse non possit, vnum tempore, quia non contingit esse in diuersis temporibus vnũ ratione, qm̃ diuersis rationibus non definitur. Ex quibus patet error Auerrois, qui ait tale vnum potissimũ esse in quantitate tantum, nam si situm non habet, est vnitas, quod est principium numeri, & si situm habet, est punctus. nam illud, quod est tale in vnoquoq; genere, non est simplex. vult igitur Auerroes, vt vnum potissimum, quod hic describitur, sit indiuisibile in prædicamento quãtitatis: quod falsum esse patet, primo, quia nihil potest esse simpliciter vnum, quod non sit substãtia indiuidua, aut in ipsa indiuidua substantia, vt Alex. dicebatur beneficio cuius dicatur vnum. deinde punctum non est situ indiuiduum, cum punctum in cœlo, & punctum in medio terræ situ dissentiant. vnitas etiã quæ est in numeris lapidum, differt ab vnitate, q̃ est in numero equorum. ergo nec punctum, nec vnitas dicetur proprie, ac potissimum vnum. longe etiam magis perperam dixerunt Iuniores, qui primam materiam & primam formam in genere substãtiæ dicunt esse proprie vnum, & conceptum entis, & conceptum differẽtiæ vltimæ. quæ omnia sunt contra Alexandrũ, & eius rationem. ergo vnum, quod hic describitur, est vnum numero in prædicamento substantiæ. hoc enim proprie sectionem non admittit, nec discrimen vllum habet ad aliquid.

Quæ Auer. cõm. 11.

Generatim autem ea, quæ diuisionem non habent ea ratione, qua non habent, unum dicuntur. Veluti si qua homo diuisionem non habent, unus sunt homo. Si qua animal, unum est animal, si qua magnitudo, una sunt magnitudo.

Autem δὲ. enim γάρ.

Verbum autem in dictione, quæ est {Generatim autem} legitur in codice Alexandri, & in translatione Argyropyli. in codice nostro, & in veteribus trãslationibus legitur γάρ, id est enim. in correctionibus, δή id est itaque: quod mihi valde consonum est. quoniam Aristoteles, quasi per viam consequentiæ cõcludens dicit {generatim itaque ea, quæ diuisionem non habent, ea ratione, qua non habent, vnum dicuntur} cuius rationem affert Alexander, quoniam qua diuisionem non habent, non differunt inter se, quatenus non differunt, eadem sunt inter se, & vnum. deinde affert exempla, & dicit {veluti si} subaudi Socrates, & Plato {qua homo diuisionem non habent, vnus sunt homo. homo.n. qui quatenus homo est indiuiduus, vnus est, id est nõ diuiditur in homines {si} aquila, & accipiter {qua animal} diuisionem non habent {vnũ sunt animal} quoniã animal quatenus animal non diuiditur in animalia {si} subaudi partes eiusdem corporis diuisionem non habent {qua} sunt {magnitudo, vna sunt magnitudo} quæ eadem est in cæteris ratio. Auerroes autem nescio qua ratione motus velle videtur, vt Aristoteles describat quid sit totum dissimilare asserens totum dissimilare esse quod non diuiditur in partes, quarum quælibet sit eiusdem rationis, atq; nominis cum suo toto. hoc pacto homo est totũ dissimilare, quoniã partes integrales, ex quibus componitur, non sunt eiusdem rationis, atq; nominis cum suo toto sic animal. At magnitudo tantum excipitur, cuius q̃libet pars est magnitudo. Quę expositio nullo pacto videtur verbis conuenire.

Quæ Auer. cõm. 11.

Plurima igitur unum ex eo dicuntur, quia aliud quippiam unum aut efficiunt, aut patiuntur, aut aliquid unũ sunt. Sed ea primo dicuntur unum, quorum substantia est una. una autẽ aut continuatione, aut forma, aut ratione. etenim ea, quæ non continua sunt, aut ea, quorum forma non una est: aut ea, quorum non una ratio est, ut plura numerare solemus.

Cum conclusisset qua ratione aliqua sint vnũ, nunc reuertitur ad ostendẽdum, quid sit proprie vnũ, & primo exponit ea, quæ sunt vnum propter aliquod accidens, & dicit {Plurima igitur vnum ex eo dicuntur, quia aliud quippiam vnum aut efficiunt} quemadmodum quæ similiter disposita sunt, vnum esse dicuntur, quia vnum efficiunt, vt mel melli idem, atq; vnũ esse dicitur, quia ambo mouent gustum ad dulcedinẽ {aut patiuntur} vt quæ calescunt, vel refrigerantur {aut aliquid vnum sunt} vt quæ vtraq; alba, vel vtraq; dulcia vel vtraq; calida. Et vt breuiter dicam, quæ affectione aliqua eadem afficiuntur, hæc vnum sunt ex accidenti. deinde exponit, atq; repetit ea, quæ proprie vnum sunt, & dicit {sed primo dicuntur vnum, quorũ substãtia est vna} deinde exponit, quo mõ vna, & dicit {vna autem} aliquorum substantia dicitur {aut continuatione} continuum.n. qua est huiusmodi, vnum est, vt linea vna est, vnum planum vnum corpus {aut forma} siue specie {vt triangulus vnus esse dicitur. & vnus homo. nam quorum species est, vna ea vnum substãtia sunt, vt homines. sunt.n. eiusdem speciei {aut rõne} ratione inquit, ea vnum dici possunt, quæ multis nominibus nuncupantur. hæc.n. secundum substantiam

vnum

vnum sunt, quippe quorum ratio substantiam significans vnum est, vel pro eodem dixit { specie, aut rõne} cuius indicium affert Alexander, ꝙ cum exponeret, quæ plura esse intelligantur, tum de iis, quæ continuis opponuntur, tum de ijs, quę opponuntur similibus specie meminit, dicẽs { etenim ea, quæ nõ continua sunt, aut ea, quorum forma non vna est, vt plura numerare solemus. Alex. hoc dicit, quia sic habebat in suo codice, nam in nostro legitur { aut quorum non vna ratio est } quare prima expositio teneatur. adduxit autem Aristoteles, quæ sint plura, vt per locum ab opposito habẽt ea, quæ vnum sunt. vnde dicit { etenim ea, quæ non continua sunt, aut ea, quorum forma nõ est vna, aut quorum non vna ratio est, vt plura numerare solemus } per quæ singula docet esse, vnum eo argumẽto, quoniam quæ non sunt inter se continua, ea vt plura solemus enumerare, nam multos homines dicimus qm̃ licet vnam habeant speciem, inter se tamen diuisi sunt. item plura dicuntur, quæ non sunt speciẽ similia, vt equus, canis, & homo. Ad hæc plura dicuntur, quorum rationes sunt plures. tu vero aggrega hæc omnia, & habebis id, quod proprie, atque potissimum vnum dicitur, videlicet quod magnitudine, specie, & ratione vnum est, magnitudine intellige tam temporis, quàm loci. & hoc, vt diximus, est vna numero substantia, atq; indiuidua, vt superius patet.

Præterea partim quoduis bonum dicimus esse, si quantum, atq; continuum sit, partim non dicimus, si non sit quid totum, id est si non aliquam unam habeat formam. non enim similiter unum dixerimus, si calcei partes quouis modo compositas uiderimus, nisi ob continuationem, sed si hoc pacto, ut sint calceus, & unam iam aliquam habeant formam iam unum.

Quinque modis iam enumeratis, nunc addit sextũ: asserens sexto modo dici vnum, quodcunq; totum: totum vero quod est quantum, & perfectum. vnde dicit {præterea partim quoduis vnum dicimus esse, si quãtum, atq; continuum sit } qm̃ est vnum continuatione, vt superius patuit, hoc pacto si esset aliquis homo, cuius caput esset in natibus & nates in capite, hic esset vnus homo, etiam si esset alius, cuius dextrum brachiũ non esset, vel sinistrum, hic esset vnus homo sola cõtinuatione partium { partim }, i. alia ratione tale quantum, vel continuum {non dicimus vnũ. si non sit quid totum } cui nulla pars deest, i. si non aliquam vnã habeat formam } quæ consistat in suis necessarijs partibus, & in ordine earum . oportet. n. ad hoc, vt aliquid dicatur totum, vt habeat omnes partes, quæ requirũtur ad suam totalitatem. qua ratione homo mancus non dicitur totum, cui brachium deest. & vt oẽs partes, quas habet, sint ordine constitutæ, vt cõuenit suæ totalitati. cuius rationem affert per exemplum, & dicit { non. n. similiter vnum dixerimus subaudi calceũ, si calcei partes } fuerint omnes, quæ requiruntur { & quouis modo compositas viderimus } non enim talẽ calceum dicemus vnum { nisi ob continuationem, si hoc pacto } . s. viderimus omnes partes ordinatas { vt sint calceus, & vnam iam aliq̃ habeat formã, iam vnũ subaudi dicemus calceum. requiritur enim matris partium, & ordo conueniens eis. alioquin nunquã dicetur vnus calceus: ergo homo mutilatus vno modo est vnus, alio modo non: vnus quidem, quia partes, quas habet, sunt continuæ. non vnus vero, quia desunt partes, quæ requiruntur ad perfectum hominem. Similiter homo habens omnes partes, sed non debite constitutas, dicitur vnus, & non vnus, vnus continuatione, non vnus, quia non debito ordine partes constitutas habet in sua continuatione. Ex his patet quid sit totũ, est enim totum quodcunq; quantum, modo sit perfectum, s. tam quo ad numerum partium, quàm quo ad ordinem in eis. Quo vero ad verba attinet, in nostro codice, & in codice Alexandri inuenitur vnum ἐπὶ. i. quia vel qm̃, hoc pacto { præterea quia partim quoduis vnum dicimus } & reliqua, vbi Alexander vult vt sit addendum { hic quoq; modus quidam vnius erit } ita vt vniuersa dictio sit {præterea quia partim quoduis vnum dicimus esse, si quantum, atque continuum sit, partim non dicimus, si non sit quid totum, i. si non aliquam vnam habeat formam, hic quoq; modus quidam vnius erit } hic est vnus modus legendi lectionẽ alius modus est, vt dictio legatur sine ἐπὶ, vt legit Argyropylus. & hoc pacto, vt Alexander inquit, dictio illustris esset, & apposita.

Quapropter & circuli linea maxime omnium linearum ex eo est una, quia tota est, atq; perfecta.

Obiter ex dictis concludit circulum esse omnium linearum maxime vnam, & dicit { quapropter & circuli linea maxime omnium linearũ ex eo est vna, quia est tota, & perfecta } pro eodem enim accepit totum, & perfectum, & sicuti de linea circulari dixit, ita intelligas, vt Auerroes inquit, in corpore sphærico, atq; circulari. causa illati est, qm̃ circulo nulla pars addi potest, quæ compleat circulum, & partes sunt in eo constitutæ vt cõuenit partibus. cæteris vero lineis, aut corporibus aliqua pars addi potest, immo quauis addita semper addi potest alia. Sed dices nos videmus corpus circulare alterũ altero esse maius. vt est orbis stellatus maior omni orbe, & videmus circulos, & corpora sphærica crescere, igitur non omnis circulus est linea perfecta, dicendum circulum omnem esse perfectum quo ad numerum partium, & quo ad ordinẽ earum. cum hoc tñ stat vnum circulum esse altero maiorem, fieriq; maiorem quo ad continentiam. At linea recta, vel corpus rectum nullum est perfectũ, quo ad numerum partium, qm̃ si constat tribus palmis, potest augescere ad quatuor. ergo quo ad numerum partium erit imperfectum. Auerroes autem ait fieri non posse, vt circulus augeatur vel diminuatur, remanẽte circulo. quia non potest augeri, nisi vertatur in rectũ, & deinde redeat in circulum. corpus vero cœleste vnũ esse ait propter tria videlicet propter continuitatem partium, & propter perfectionem totalis formæ, & propter motum vnum. quæ res petenda est libro secũdo de cœlo, & libro. xij. huius, & libro de substãtia orbis, & ab ijs, quæ diximus in iuuenta libro destructio destructionũ, his. n. in locis res pertractatur dilucide. Quę Auer. cõm. 11. Cõm 4. Cõm. 44. Cap. 2. Disputatione tertia solutione. 18. dubii.

Esse autem unius in hoc consistit, ut numeri sit principium quoddam. prima enim mensura uniuscuiq; generis principiũ est. Quo enim primo cognoscimus, id prima mensura cuiusq; generis est. ipsum igitur unum circa unumquodq; genus rei cognoscibilis principium est, non est autem ipsum unum in uniuersis generibus idem. hic enim est primus sensibilis sonus, ibi litera uocalis, uel muta, ponderis autem aliud, & motus etiã aliud. ubique autem ipsum unum aut quantitate est indiuisibile, aut forma, TEX. 12.

Cum exposuisset quot modis dicitur vnum, nunc,

vt Expositor inquit, asignat quandam proprietatem, quæ sequitur ipsum vnum, quod proprie ac principaliter vnum dicitur. Alexan. autem vult, ꝙ hic asignet in quo positum sit esse vnius, quæ expositio est Auer. qui ait definitionem vnius esse, vt sit principium numerorum, & nõ numerum: & sic vult, vt declaret definitionem ipsius vnius, asignando ergo definitionẽ vnius dicit {esse autem vnus} id est definitio vnius {in hoc consistit, vt numeri sit principium quoddam} & videtur hæc definitio competere cuilibet vni, nõ quo vnum accipitur pro re, sed quo vnum est vnũ, in quantum vnum: deinde syllogizat hanc conclusionem sic, prima mensura vniuscuiusq; generis, est principium eius: sed vnum est prima mensura numeri: igitur est principium numeri. maiorẽ probat sic, id, quo primo cognoscimus aliquid, est principium eius: prima mensura alicuius, est quo primo cognoscimus illud: igitur prima mensura alicuius est principium illius. & sic patet maior syllogismi. de ratione principali affert maiorem, & dicit {prima. n. mensura vniuscuiusq; generis principium est}. s. illius. deinde affert minorẽ pro syllogismi, & dicit {quo. n. primo cognoscimus, id prima mensura cuiusq; generis est. hæc fuit minor pro syllogismi, concludit conclusionem, & dicit {ipsum igitur vnũ circa vnumquodq; genus rei cognoscibilis principium est} quam conclusionem Alexander in exemplis demonstrat. nam per vnũ hominem, homines primum cognoscuntur, equi per vnum equum, & singula genera per quippiam sibi proprium, cuiusmodi est diesis in concentu. in concentibus. n. omnia interualla hoc minimo sensibili interuallo mensurari videntur. diesis. n. est semitonũ minus, diuiditur. n. tonus in duo semitona inæqualia, quorũ minus dicitur diesis. in vocibus vero vnum primum, & minimum est litera vocalis vel muta, aut consonans, litera. n. minima mensura est, qua vox omnis scripta mensuratur. rursus in ponderibus aliquid est primum, & vnum, cuius multitudine, aut compositione pondus cognoscitur: tale primum est granum tritici. similiter in motu aliquid est primum cognitum, & intellectum, quo motus omnis cognoscitur. nam licet nullus sit primus motus, nos tamen vnius stadij motum cognoscimus, aut aliquẽ aliũ quo totum motum mensuramus. hæc Alexander, & Auerroes, & Expositor, ex quibus hoc commune colligitur, vt in cunctis, in quibus est aliqua prima mensura, sit illa indiuisibile quippiam, aut quantitate, aut specie. vnde Arist. dicit {non est autem ipsum vnũ in omnibus generibus idem} & per genera intelligit ea omnia, in quibus reperitur ipsum indiuisibile {hic. n.}. s. in concẽtibus {est prim⁹ sensibilis sonus}, s. diesis {ibi}. s. in vocibus {litera vocalis, vel muta, ponderis autem aliud} videlicet granum tritici {& motus etiam aliud}. s. motus simplicissimus, & celerrimus, sicuti motus diurnus est, deinde colligit cõe omnibus talibus, & dicit {vbiq; vero ipsum vnum, aut quantitate est indiuisibile, aut forma} forma quidem indiuiduum est, vt vnus homo, vnus equus, per singulas species, nec hoc exposuit, quemadmodũ nec vnum numero exposuisse videtur hic. sed postea cum diuisionem resumet.

Id igitur, quod quantitate quatenus est & quantitas est indiuisibile, quod est penitus tale, positioneq; caret, unitas dicitur. quod uero tale est penitus, positionemq; habet, punctum apellatur. Quod autem unice diuisibile est, nuncupatur linea. Quod duabus ex partibus, superficies, quod denique omni ex parte trinamq; habet dimensionem, corpus. Et conuersione igitur facta, quod duabus ex partibus, ex diuisibile, id superficies, quod una ex parte, id linea, quod nulla ex parte id punctum, aut unitas nuncupatur, unitas si positione careat, punctum, si ipsam habeat.

Cum demonstrasset in omni genere esse vnum indiuisibile, quod est principium cognoscendi omnia, quæ in eo genere sunt, & mensura eorum: quod indiuisibile est aut quantitate, aut forma indiuisibile, nunc in genere quantitatum ipsum subdiuidit, & exponit, & dicit {id igitur, quod quantitate quatenus est & q̃titas, est indiuisibile} est multiplex, nam {quod est penitus tale, positioneq; caret, vnitas dicitur} quæ vt diximus, est numerorum principium {quod vero tale est penitus}. s. indiuisibile {positionemq; habet, punctum appellatur} punctum. n. vt Auerroes inquit, habet situm, positionemq;, quia est finis, atq; principium lineæ {quod autem vnice} vnaq; ex parte tm̃ {est diuisibile} & situm obtinet, vt Auerroes ait {nũcupatur linea} linea. n. longitudine tantum dissecatur {quod duabus ex partibus}. s. diuisibile est longitudine, & latitudine, dicitur {superficies. qđ deniq; omni ex parte}. s. diuisibile est, videlicet longitudine, latitudine, & altitudine, trinamq; habet dimensionem, corpus} vocatur. deinde ostendit huiusmodi descriptiones cõuerti, & dicit {& conuersione igitur facta, quod duabus ex partibus est diuisibile, id superficies}. s. nuncupatur {quod vna ex parte}. s. est diuisibile {id linea} scilicet nuncupatur {quod nulla ex parte}. s. diuisibile est {id punctum, aut vnitas nuncupatur. vnitas, si positione careat, punctum, si ipsam}. s. positionem {habeat} quo vero ad rationem vnitatis attinet, considerandũ, vnitatem esse principium numeri, sed non eodem modo cuiuslibet numeri: qm̃, quemadmodũ est duplex vnũ, ita duplex numerus. quo fit, vt vnum sit principium numeri, qui vni correspondet. qua ratione euenit, vt vnũ, quod est in genere quantitatis, eius numeri principiũ sit, qui est de genere quantitatis, vt puta eius, qui oritur ex diuisione continui. vnum vero, quod conuertitur cum ente, eius numeri principium est, qui transcendẽs dicitur, quiúe entium multitudo est: atque ex diuisione entium proficiscitur. vnum itaque principium numeri est, qui correspondet vni. Insuper etiam quo ad rationem mensuræ considerandum, nam mensura ex eo aliquorum dicitur mensura, quia aut replicatione reddit ea, aut quia notificat ea. vnum igitur mensura est numeri: & quia replicatione numerum reddit, & quia numerum notificat. vnitas. n. aliquoties sumpta adæquat omnem numerum, & ipsum mensurat. notificat etiam omnem numerum, quoniam vnitate numerus definitur: recte ergo decimo huius dicitur rationem mensuræ primo cõpetere vni, quod est principium numeri. deinde ex hoc transferri ad alia genera, quatenus ex eis, quæ competunt vni, inuenitur in quolibet genere aliquid, quod vt mensura se habet cæterorum, quæ in illo genere sunt. nam in vnoquoq; genere aliquid reperitur, quod altero duorum modorum mensurat cætera, quæ in suo genere sunt: vtputa aut notificando, aut replicatione reddendo ea, quæ sui generis sunt. notificando quidẽ, vt album, quod omniũ colorum mensura est, nõ quidem replicatione omnẽ colorem reddendo, sed notificando. qm̃ cum ad cæteros colores se habeat vt habitus, videtur apte omnes notificare. cubitus vero mẽsura est replicatione reddendo,

Quæ Auer. cõm. 12.

Quæ Auer. cõm. 12.

dendo, quę sui generis sunt. nam replicatione omnes pannos ęquat, ac reddit. non oportet ergo id, quod est mensura sui generis, vtroque modo, quo numerum mensurat vnitas, res sui generis mensuret, sed altero duorum modorum. quia licet rō mensuræ primo vni competat, tamen ratio mensuræ non transfertur ab ipso vno ad alia genera, nisi altero duorum modorum, si quidē rō mensuræ de vno dr̄ duabus de causis, de cęteris cæterorū prædicamētorum vna duarum cārum. id igitur, quod se habet vt mensura in rebus sui generis, satis est, vt res sui generis notificet, aut replicatione reddat. hæc sunt, quæ ex Expositore colligi possunt.

Diuisione hac logici vtuntur. *Insuper alia numero, alia specie, alia genere, alia similitudine rationis sunt unum. numero quidem ea, quorum materia est una. Specie autem ea, quorum est ratio una. Genere uero ea, quorum eadem est prædicamenti figura. Sed similitudine rationis ea, quæ sic se habent, ut aliud se ad aliud habeat.*

Cum vnum diuisisset in sex modos, hic aliā vnius diuisionem subscribit, quæ vsurpari solet à Metaphy. nam hæc diuisio magis ad logicam pertinet. quæ licet in iis diuisionibus, quæ dictæ sunt, contineatur: tamen hic eam repetit, vt morem gerat logicis, qui sub hac forma eam ponere consueuerūt. vnde dicit {insuper} subaudi eorum, quæ vnū dicuntur {alia numero sunt vnum, alia specie} .s. sunt vnum {alia genere} .s. sunt vnum {alia similitudine rationis sunt vnum} quæ gręce κατ' ἀναλογίαν dicuntur. deinde exponit hæc membra, & dicit {numero quidem ea} subaudi vnum sunt {quorum materia est vna} nam, vt Expositor inquit, materia dimensionibus signata est principium indiuiduationis formæ. appellauit .n. subiectum communione vocabulo materiam, vt Alexander inquit, nam quæ subiecto vnum sunt, ea vnum numero esse intelliguntur. vnitas .n. licet materia careat, vna tñ est numero, atq; item linea, sed subiectum in ipsis cōius materia potest vocari. Auer. vero ait, & vnum numero dicitur illud, cuius materia est vna: & tu intelligas per materiam (vt Alexan. inquit) subiectum proximum, quod ita est huius, quod non alterius, quam materiam Expositor vocat materiam dimensionibus signatam. etiam Auer. subscribens differentiā inter vnū numero, quod hic describitur, & vnum, quod principium est numeri, ait & differentia inter illud, & vnum, quod est principium numerorum est, quia hoc vnum est in materia, & vnum, quod est principium numeri non est in materia: & intelligo non esse in materia hoc, quia cōe quoddam est vni, quod est in materia, & vni, quod separatum est à materia. cōtra hæc obiicit Iunior quidā, cuius studiū non est nisi in contradicendo, primo, quia eadē est materia eius, quod fit, & eius quod aboletur, & tñ id quod oritur, & id quod aboletur, non sunt vnū & idem numero. deinde materia non est cā distinctionis, sed actus atque forma, vt libro septimo huius dicetur. demum materia est de essentia speciei, ergo nō est principium indiuiduationis, sed potius speciei. sed diluitur prima rō, qm̄ licet materia cōis sit eadem eius quod oritur, & eius qđ interimitur, subiectum tñ proximum, vt Alex. inquit, quod pro materia intelligitur, non est idem. Diluitur etiam secunda rō, qm̄ non materia cōis est principium indiuiduationis, sed subiectū proximum, quod hic pro materia intelligitur. hoc .n. est principium indiuiduationis. nam actus est principiū distinctionis specificæ, subm̄ vero distinctionis numeralis. Tertia etiā diluit, quia si materia est de essentia speciei, non materia, quæ subm̄ est, principium indiuiduationis est, sed cōis materia, quę pluribus indiuiduis communis est. sed dilucidatio rei huius à dilucidario est postulanda. deinde exponit ea, quæ specie vnum sunt, & dicit {specie autem ea} subaudi vnum sunt {quorum est ratio vna} .i. definitio vna est, est autem vna ratio oīum, quæ vt Alex. inquit, eidem speciei subiiciuntur. nam specierum, quæ sub vno genere cōtinentur, non est eadem ratio. eorum .n. est eadem ratio, quæ sub aliqua indiuidua specie cōtinentur. vnde, vt recte Expositor inquit, solius speciei definitio est, & generis si definitio est, quatenus genus est species definitio est. deinde exponit ea, quæ sunt genere vnum, & dicit {genere vero ea} .s. sunt vnum {quorum eadem est prædicamenti figura} .i. quę habent vnum modum prædicandi: alius .n. est modus, quo prædicatur substantia, alius quo prædicatur qualitas, alius quo prædicatur quantitas, & ita cuiusq; alterius alius semper est prædicandi modus. vnde substantiæ omnes habent vnum modum prædicandi, quo prædicantur, vt non existentes in subiecto: simili ratione & prædicamentum vnumquodq;. vel vt Alexander inquit, genere eadem ac vnum illa sunt, quorū eadem est figura prædicamenti, i. de quibus vnum supremum genus vnūq; prædicamentum prædicatur, nam hæc omnia vnum genere sunt. deinde exponit ea, quæ sunt vnum proportione, ac analogia, & dicit {sed analogia} .i. similitudines ratione {ea} .s. vnum sunt {quæ sic se habēt, vt aliud se ad aliud habeat} & hoc dupliciter esse potest, vel quatenus aliqua plura habent diuersas habitudines ad vnum, veluti omnia sana videlicet in lotio, in victu, & in medicamento dicuntur sana, per diuersas habitudines ad sanitatem, quæ est in animali: vel quatenus est eadem proportio plurium ad plura, velut quies dicitur de tranquillitate in mari, & de serenitate in aere. & rector, vt Auerroes inquit, dicitur similitudine rationis de gubernatore ciuitatis, & de gubernatore nauis. quoniam ita gubernator ciuitatis se habet ad ciuitatem, & gubernator nauis ad nauem, ergo gubernator dicitur analogice de vtroque.

Que Auer. cōm. 12.

Cōm. 49.

Verum semper posteriora anteriora sequuntur, quæ enim numero sunt unum, & ea sunt specie unum. At quæ specie sunt unum, ea non omnia sunt numero unum. etiam omnia genere sunt unum, quæ sunt specie unum, quæ uero genere sunt unum, ea non omnia sunt specie unū. cuncta tamen sunt unum similitudine rationis. At quæ similitudine rationis sunt unum, ea non omnia sunt genere unum.

Cum assignasset diuisionem logicam, nunc comparat eius membra secundum ordinem conuersionis. & primo assignat ordinem, & dicit {verum semper posteriora anteriora sequuntur} .i. verum semper vniuersaliora prædicantur de minus vniuersalibus, & nō è conuerso. vel quæ secundum posterius vnum habent, ea secundum priora quoque habent, & non è diuerso. deinde hoc, quod accepit exponit per ordinem, & dicit {quæ .n. numero sunt vnum, ea & specie sunt vnum} & subaudi, & genere, & proportione {at quæ specie sunt vnum} aut genere subaudi, aut proportione {ea non omnia sunt numero vnum. etiam quæ sunt specie vnum, omnia genere sunt vnum} & scilicet proportione {quæ vero genere} vel proportione {sunt vnum ea non omnia sunt specie vnum. cūcta tñ} vt dixit {sunt vnum similitudine rōnis. at quæ similitudine rōnis sunt vnum, ea nō oīa sunt gn̄e vnum}

nec specie, nec numero vnum. quærit Alex. quo quæ sunt vnum numero, proportione quoque vnum sint, & non è diuerso? respondet Alex. an sic dicitur, quatenus vnum numero idem sibi est specie. nam quoniam genere vnum sunt, proportionis quoq; vnitatem habent, quia in eodem genere contenta proportionem habent inter se, vt homo ad hominem, equus ad equũ, vt homo animal, equus animal. item quę in eadem specie continentur, proportionem habent. At non è conuerso, quæ sunt vnum proportione, ea genere vnum sunt. proportione.n. vnum sunt, vt fons ad amnem, si cor ad animal: at non sunt eiusdem generis fons & cor, aut amnis & animal. hæc est solutio Ale. quam vix intelligere possum. propterea melius dico Aristo. locutum esse de significatis horum, vt de significato eius, quod dicitur vnum numero, videlicet de So. aut Platone, & eius, quod dicitur vnum specie, videlicet de homine, vel equo, & eius quod dicitur vnum genere, videlicet de animali, vel tali, & eius quod dicitur proportione vnum vt ens, & hoc pacto verum est quod dicit, nam Socrates est homo, & animal, & ens, & non conuertitur, quia ens omne non est animal, nec animal omne est homo, nec homo omnis est Socrates. sic enim intelligendo cessat quæstio Alexandri.

Patet autem & ipsa multa opposito modo ipsi uni dici, Quædam.n. ex eo dicuntur multa, quia non sunt continua: quædam ex eo, quia diuisam materiam habent aut primam, aut ultimam secundum speciem: quædam ex eo, quia plures eas rationes habent, quæ explicant quiditatem.

Cum vnius mentionem fecisset, nunc ostendit quot modis dicantur multa: & dicit {patet autem & ipsa multa opposito modo ipsi vni dici} qua rõne fit, vt quot modis vnum dicitur, totidem multa dicantur, per regulam Topicam, videlicet quot modis dicitur vnum oppositorum, totidẽ & reliquum. deinde affert modos, quibus multa dicuntur, & dicit {quædam.n. ex eo dicuntur multa, quia non sunt continua} quod est per oppositum ad primum modũ vnius. deinde affert alium modũ, & dicit {quędam ex eo} subaudi dicũtur multa {quia ẽm speciem diuisam materiam habent, aut primam materiam, aut vltimam} & per primam materiam Alex. proximam intelligit, vt si subiecto illud vinum sit, hoc oleum, siquidem hæc diuersæ sunt species, & per vltimam intelligit cuiusq; subiectum, ex quo factum est, quod etiam diuersum specie est, vt si hoc ex aqua fiat, vt ex vltimo subiecto, ceu liquabilia, illud ex terra, vel quopiam alio. vt euaporationes. & hic modus videtur oppositus ei, quo aliqua dicuntur vnum numero. deinde asserit alium modum, & dicit {quædam ex eo, quia plures eas rõnes habent, quæ explicant quiditatem} vt quæ discrepant speciẽ, quæ iis opponuntur quorũ vna rõ est, ac definitio. pari rõne in cæteris vnius expositionibus licet multa opposita sumere. nam multa gñe sunt, quibus non est vnum genus cõe, multa item sunt intellectione, quorum non est indiuiduũ intellectione, & quæ inter se diuiduntur, quatenus diuiduntur. multa sunt. Ari. autem non enumerauit oĩa, quia satis suis oppositis intelligi possunt. dubitare fortasse quispiá quia id, qđ opponit indiuisibili, qđ dr̃ vnũ quinto mõ non est multa, qñ diuisibile esse potest aliquid, qđ tñ non est multa. dicendũ ipsum diuisibile esse multa, saltẽ potentia, & hoc satis est. Arist. autẽ ipsum subticuit, qa suo opposito satis intelligitur.

CAP. VII. De Ente.

Ens dicitur, aliud per accidens, aliud per se. TEX. 13.

Nunc Arist. transit ad modos, quot dicitur ens: & dicit {Ens dicitur, aliud per accidens, aliud per se} & Alex. ait, vt vnum, sic item ens primum in ens per accidens partitur, & ens per se, ac primum & Auer. qui ait ens dicitur de illo, de quo vnum, quod vnum de illo dicitur, quod est vnum per se, & vnum per accidens, ita etiam fuit dispositio entis. ex quibus recte Expositor ait diuisionem entis bifariam attendi, aut quatenus aliquid de aliquo prædicatur per se, & per accidens, aut quatenus aliquid in natura sua est aut substantia, aut accidẽs. hæc ergo diuisio, quam Ari. hic prosequitur, non est eadem illi, qua diuiditur ens in substãtiam & accidens cuius rationem ex eo affert, quia ipse postmodum ens per se diuidet in decem prædicamenta, quorum nouem sunt de genere accidentis. Quare hæc diuisio attenditur quatenus aliquid prædicatur de aliquo aut per se, aut per accidens, & non quatenus aliquid in natura sua est ens per se. i. substantia, aut ens per accidens, id est accidens.

Quæ Auer. cõm. 13.

Per accidens quidem, ut iustum musicum esse dicimus, & hominem esse musicum, & musicum hominem esse.

Ens p accidens tribus modis.

Cum accepisset diuisionem, nunc alterum membrũ, videlicet ens per accidens subdiuidit, & pariter exemplis exponit. in quibus attende Aristo. pro ente vsurpasse verbum, est, quoniam verbum est, ab ente formatur. & per verbum, est prædicari voluit intelligere quasi dicat, eorum vero, quæ per accidens prædicantur, quoddam est accidens, quod prędicatur de accidente, vt iustum de musico: quoddam est subiectũ, quod prędicatur de accidente, vt hõ de musico, quoddã est accidens, quod prædicatur de subiecto, vt musicum de homine. Ipse tñ loco verbi prædicari accepit verbum, est, hoc est, vt Iuniores loquuntur loco actus significantis, actum significatum. iustum.n. prædicari de musico actus significans dr̃, homo autem est iustus, actus significatus est, ergo vsus est in exemplis actu significato, pro actu significante, & esse siue est pro prædicari: & dicit {per accidens quidem, vt iustum musicum esse dicimus} ergo primus modus entis per accidens est, cũ accidens prædicatur de accidente, veluti iustum de musico in illa, musicum est iustum. vbi attende prædicatum esse, quod primo loco in dictione accipitur {& hominem esse musicum}. i. scd's vero modus, in quo subiectum de accidente prædicatur, vt in illa musicum est homo {& musicum hominem esse}. i. & tertius modus, in quo accidẽs prædicatur de subiecto, vt in illa, homo est musicus. possent etiã addi duo alij modi, vnus cum terminus per accidens complexus prædicaret̃ de termino incõplexo. vt in illa, hõ est hõ musicus: alter, cum terminus per accidens complexus prædicaretur de termino per accidens cõplexo, vt in illa hõ musicus est hõ iustus, tacuit autẽ hos duos modos, quoniã satis per hos, quos exposuit, intelliguntur.

Non erant in usu sicut et de uno dicere uisus est.

Perinde dicentes, atque musicum ædificare dicimus, propterea q. ædificatori, ut sit musicus, aut musico, ut sit ædificator, accidat. hoc.n. esse hoc, huic hoc accidisse significat, sic & in his, quæ diximus, cum hominem musicum esse dicimus, & musicum esse hominem, & aut album musicum esse, aut hunc album hoc quidem ex eo dicimus, quia eidem accidunt ambo: Illud autem ex eo, quia enti accidit. musicum

vero

uero ex eo dicimus hominem esse, quia huic musicum accidit. Sic autem & album dicitur esse, quia illud est, cui accidit. ea igitur, quæ per accidens esse dicuntur hoc pacto dicuntur, aut quia enti eidem ambo insunt, aut quia illud enti inest, aut quia ipsum est, cui inest id, de quo ipsum prædicatur.

Cum superius iam manifestasset, qũo causa per accidens differt à causa per se, nũc consequenter per cãm per accidens manifestat ens per accidens, & dicit {perinde dicentes} ens. s. per accidens {atq; musicum ędificare dicimus}. i. quo modo dicimus musicum ædificare. cuius rõnem affert, & dicit {propterea ꝙ ædificatori accidat vt sit musicus, aut musico, vt sit ædificator} cuius expositionẽ subdit {hoc. n. esse hoc}. i. ædificatorem musicum ædificare, aut musicum ædificare significat {hoc}. s. ædificare {huic}. s. musico, vel ædificatori musico {accidisse} ergo sicuti de cã per accidens prædicatur ipsum ædificare {sic & in his}. s. prædicatis per accidens {quæ diximus} oportet dicere. deinde explicat prædicata per accidens, quæ dixit, & dicit {cum hoĩem musicũ esse dicimus} hõ per accidens prædicatur de musico, vt in secundo dicebatur {& musicum esse hoĩem} musicum per accidens prædicatur de hoĩe, vt tertio modo dicebatur {aut album musicũ esse} album de musico per accidens prædicatur {aut hunc album} cum musicum de albo per accidens prędicatur, vt primo modo dictum est, his. n. tribus modis dicitur prædicari per accidens aliquid de aliquo. deinde affert cãm cuiusq; horum, & primo assignat cãm primi, & dicit {hoc quidem}. s. in quo prædicatur accidens de accidente, vt primo modo dicebatur {ex eo dicimus esse per accidens, quia ambo} accidentia {accidunt eidem}, s. subiecto, deinde reddit cãm, quare subm per accidens prædicatur de accidente, vt secũdo mõ dicebatur, & dicit {illud autem}. s. musicum est homo ex eo, videlicet per accidens prædicatur {quia} musicum {enti}. s. homini {accidit} hæc. n. est per accidens, musicum est hõ, quia homini musicum accidit. deinde reddit rõnem tertij modi, & dicit {musicũ vero ex eo} per accidens {dicimus hoĩem esse}. i. musicum prædicari de homine per accidens tertio mõ ex eo per accidens prędicatur {quia huic}. s. homini {musicum accidit. sic autem & album dicitur} hominem {esse} hoc est sic album prædicari per accidens tertio modo dicitur de homine, quia homo subaudi {illud est, cui accidit}. s. album. ex his epilogat tres modos eius, quod prædicatur per accidens, & dicit {ea igitur, quæ per accidens esse dicuntur}. i. ea igitur, quæ per accidens prædicanť {hoc pacto dicuntur, aut quia enti eidem ambo insunt} vt in primo modo dictum est {aut quia illud}. s. accidens, quod prædicatur {inest enti}. i. subiecto, vt homini, vt tertio modo dicebatur {aut quia ipsum}, s. prædicatum {est, cui inest id}. s. accidens {de quo ipsum}. s. prædicatum {prædicatur} vt secundo modo dicebatur. homo enim prædicatur per accidens de musico, quia homo est, cui musicum accidit. his autem tribus modis possunt addi alij duo, vt dictum est, quos non addidit, quia satis per tres hosce intelliguntur.

TEX. 14. *Per se autem ea dicuntur esse, quæ prædicamenti figuræ significant. tot. n. ipsum esse significat, quot modis ipsæ dicuntur. cum igitur eorum, quæ prædicantur, alia quid est, alia quale. alia quantum, alia ad aliquid, alia agere, alia pati, alia ubi, alia quando significent, ipsum esse idem quod unũquodq; istorum significat.*

Cum disseruisset de ente per accidens, nunc agit de ente per se: & dicit {per se autem ea dicuntur esse}. i. entia per se dicuntur {quæ significant figuræ}. i. modi siue genera {prædicamenti} & prædicationis. & assignans causam dicit {tot. n. ipsum esse significat, quot modis ipsæ}. s. figuræ {dicuntur} prædicationis vero figuras appellat decem prædicamenta. expositio cãæ est, quoniam esse cum quocunque construitur, idem significat, quod id, cum quo cõstruitur. quia ens æquiuocum propriam cuiusq; existentiam significat. tunc complendo diuisionem inquit {cum igitur eorum, quæ prædicantur} decem sint differentiæ ꝟm suprema genera, vtiq; ens & esse decem quoq; modis dicetur: quæ explicat, & dicit {alia quid est}. i. nam esse cũ substantia constructum substantiã significat {alia quale}. i. constructum cum quali, quale significat {alia quantum}. i. constructum cum quanto, quantum significat {alia ad aliquid} subaudi significant, si ens, & esse construatur cum eo, quod est ad aliquid {alia agere} subaudi significant, si construatur ipsum esse cum agere {alia pati, alia, vbi, alia quando significent} subaudi si ipsum esse construatur, aut cum ipso pati, aut cum ipso vbi, aut cum ipso quando {si itaque ita fuerit, ipsum esse idem, quod vnũquodq; significat} sed occures, quia hæc diuersas prædicandi figuras sortiũtur respectu substantiæ, respectu autem substãtiæ sunt prædicata per accidens, igitur non debent dici ens per se. dicendum, ꝙ decem prædicamenta dicuntur prædicata per se, vt Alexander inquit, respectu eorum, de quibus prædicantur, vt genus, vel vt differentia, vel vt definitio, sed respectu substantiæ dicuntur prædicata per accidens, & ideo respectu substantiæ dicuntur nouem. Aristoteles ergo vult, vt sint prædicata per se, & per accidens per se quatenus prædicantur aut vt genus, aut vt differentia, aut vt definitio, per accidens respectu substantiæ, de qua nouem figuris dicuntur. quare erunt prædicamenta decem, substantia, de qua omnia prædicantur, & nouem prædicamenta accidentis pro numero rationum prædicandi. per se autem entia dicuntur omnia, respectu quorum per se prædicantur, vt Alexander dixit. vnde nouem accidentia vt denominatiua, sunt entia per accidens, vt autem sunt principalia sunt entia per se. Tacuit autem prædicamenta situs, & habitus propter breuitatem, aut quia latent, vt Auerroes inquit, cum vero Iuniores obiiciunt Auerroi, quod parua fuisset prolixitas dicere duo verba, Auerroes per secundam causam soluit hoc argumentum, nam vnum verbum cum latet, prolixum est, quanto magis duo verba, cum latuerint. Quæ Auer. com. 14.

Nihil. n. hæc differunt homo ualens est, & homo ualet, homo etiam ambulans est, aut secans, & homo ambulat, aut secat, similiter & in cæteris dicendum est.

Expositor vult, vt hic Aristoteles remoueat tacitam quæstionem nam, cum non vlla prædicentur, in quibus hoc verbum est, explicite non ponatur: vt cum dicitur homo ambulat, posset aliquis fortasse credere huiusmodi prædicationes non attinere ad prędicationem per verbum est: contra quod obiiciendo dicitur {nihil enim hæc differunt, homo valens est, & homo valet, homo etiam ambulans est, aut secans, & homo ambulat, aut secat, similiter & in cæteris} id genus {dicendum est} scilicet quòd non differant. sed in his subaudi, homo valens est, prædicatur

verbum esse, igitur in illa, homo valet, prędicatur etiã esse: sic & in cæteris. quare in omnibus prędicatur verbum esse: & ita sequitur vt significet illam naturam, cum qua construitur. Alexander autem vult, vt hic afferatur signum eius, quod dixit, cum.n. dixisset verbũ, est, eam naturam significare, cum qua construitur, indicium esse ait ex eo, quia homo est valens nihil aliud significat q̃ homo valet, quare fit, vt verbũ est, quod cum valetudine construitur, nihil aliud significet q̃ valetudinis existentiam. nam vt in libro de Interpretatione dicitur, est ipsum nihil est, significat tñ compositionem quandam, quæ sine compositis esse nequit. Auer. autem colligens sñiam verborum Ari. ait Arist. non voluisse significare, vt nomen denominatiuum in hac propositione Soc. est albus significet subam, & accidens. aut substantiam, in qua sit accidens, sicut existimauit Auicenna, qui cum vidisset hanc dictionẽ album significare aliquid, in quo est albedo, existimauit denominatiuum oẽ primo significare subiectũ, secundarie vero accidens. sed, vt Auerroes ait, est è conuerso, nam primo significat accidens, quia album, vt in prædicamentis dr̃, solam qualitatẽ significat. Secundo significat subiectum quatenus significat albedinẽ per modum accidentis. accidens.n. innatũ est esse in subiecto. ꝙ ita sit probat, qm̃ si album significaret corpus primo. & consequenter albedinẽ. vt Auic. inquit, tunc dicendo Soc. est albus, esset sensus Soc. est corpus album, & pari rõne dicendo corpus album, esset sensus corpus albũ, & sic in infinitum hoc autem qđ dicit hic Auerroes intelligas in denominatiuis naturalibus. nam in denominatiuis artificiariis denominatiuũ primo materiam, scđario formam significat. ꝙ si inueneris dictũ esse ab Auerroe denominatiuum significare vtrũq; vt primo phy. auscultationis ait, intelligas album, & cætera id genus significare vtrunq;, sed non æque primo. sed vt dictũ est primo formam, consequenter subm, cui inest. at Expositor hanc Auerrois opinionẽ approbãs addit nomẽ abstractum vt est albedo, significare accidens, non tñ per modũ accidentis sed per modũ subæ, vnde nullo mõ consignificat. subam, siue subm. si.n. significaret subm, predicata accidentaria non enumerarentur ab Ari. sub ente per se, sed sub ente per accidens. nam hoc totum quod est homo est albus, est ens per accidens, vt dictum est. quare denominatiuũ primo accidens, deinde subiectum significat. principale vero nullo mõ significat subm, cum nõ accipiatur, nisi per modũ substantię. verum de his alibi est disserendũ.

Qua Auer. Com. 14.

Com. 25.

Ens significat uerũ, non ens falsum.

Præterea ipsum esse, & ipsum est uerum significat, & non esse non uerum, sed falsum similiter, tam in affirmatione, quàm in negatione. ueluti Socrates musicus est, hoc est propterea quia uerum est, aut Socrates albus non est, hoc est etiã propterea quia uerum est. At hoc non est, diameter non est incommensurabilis lateri, propterea quia uerum non est, sed falsum.

Cum exposuisset significationes entis per se, quæ sunt ex parte rei, núc addit illis decem significatis nouem, quod est ex parte intellectus, qui componit, aut diuidit significata entis ex parte rei. dixit.n. per se esse id dici, quod alicuius prędicationis figuram significat. nunc ait {Præterea ipsum esse, & ipsum est} & subaudi ipsum ens secundo modo {verum significat}. i. secundo modo accipitur pro eo, quod verum significat, vt sit ens omne, quod verum significat, non ens autem quod falsum. Qua ratione fit. vt ens accipiatur pro significato æquato propositionis veræ, quo videlicet ipsa propositio dr̃ vera, falsum autem pro significato æquato propositionis falsæ, quo propositio falsa dicitur. Quare ipsum est, & esse, atq; ens significat verum, non esse autem, & ipsum non est, atque non ens significat falsum. nam verum dicimus & esse, & ens. Falsum autem non esse, & non ens. propterea subdit {& non esse non verum, sed falsum} subaudi significat {similiter tam in affirmatione quàm negatione}. i. siue affirmando, siue negando de quopiam prædicetur. deinde affert exemplum in affirmando, & dicit {veluti Socrates musicus est, hoc est,}. i. hæc propositio est, & est ens {propterea quia verum est} Socratem.n. esse musicum ens dicimus, quia Socratem esse musicum verum est. deinde ponit exemplum in negando, & dicit {aut Socrates albus non est, hoc est} & dicitur esse, & ens, propterea quia Socratem album non esse {verum est} Patet igitur ens, & esse dici de significato propositionis veræ tam in affirmando, quam in negando. deinde ponit exemplum quo modo falsum sit non ens, & dicit {at hoc} videlicet {diameter non est commensurabilis lateri nõ est} propterea quia verum non est, sed falsum. Falsum.n. est diametrum commensurabilem esse lateri: ergo falsum est diametrum non esse incommensurabilem lateri. Alexander legit, diameter non est incommẽsurabilis lateri. Quod cum falsum sit, dicitur non esse: & non ens. & propterea puto in græco codice particulam {non} deesse: quoniam & Alexander, & Argyropylus habebãt. & ratio etiam hoc confirmat, quoniam illa est vera, diameter est incommensurabilis lateri: ergo hæc erit falsa, diameter non est incommẽsurabilis lateri. Et fortasse particula non, deesse non videtur cũ non sit necessaria, quia dictio legitur, τὸ δ᾽ οὐκ ἔστιν ἡ διάμετρος σύμμετρος, ὅτι ψεῦδος. quibus patet esse, ens, & est, accipio pro significato propositionis veræ: non esse, non ens, nõ est, pro significato propositionis falsæ. Auerroes vero ait hoc nomen ens, quod significat essentiam rei, esse aliud ab ente, quod significat verũ. Primo, quia ens, quod significat essentiam rei, ponitur in qõnibus siue ꝓpositionibus de scđo adiacente. ens ꝙ significat verũ, collocatur in propositionibus de tertio adiacente. Scđo differunt, qm̃ ens, ꝙ significat essentiã rei, ponitur in qõnibus, quæ sunt de decẽ generibus. Ens autem, ꝙ significat verũ, ponitur in qõnibus de accidẽtibus. Sed hoc, ꝙ Auerroes ait, si recte intellexi, falsum est, qm̃ verum & falsum, esse & non esse in oĩbus qõnibus poni possunt. Cum oĩs propositio sit vera, cuius opposita est falsa, & omnis falsa, cuius opposita est vera, tam in qõnibus de secundo, q̃ de tertio adiacente: tam in quæstionibus de prædicamentis quàm de accidentibus.

Quæ Auer. com. 14.

Significat. ἐν τὸν Dictum.

Insuper eorum, quæ dicuntur, ipsum esse, & ens partim id quod potentia, partim id, quod actu significat. nam & id, quod potentia, & id quod actu uidet, uidens dicimus esse. & scire similiter, & id quod uti sciẽtia potest, & id quod utitur, & item quiescere, & id, cui iam quies inest, & id quod quiescere potest. Similiter & in substantiis. etenim Mercurium in lapide dicimus esse, & dimidium lineæ. & frumentum id esse. quod nondum maturum euasit. Quando autem potentia aliquid est, & quando non, in aliis determinare oportet.

Cũ diuisisset ens per se in decẽ prædicamenta, nunc subdiuidit vnũquodq; ꝑdicamentũ in ens in actu, & in ens

ens potentia,& dicit { Insuper eorũ,quæ dicuntur};f. ẽm figuram prædicationis { ipsum esse, & ens partim id,quod potentia,partim id,quod actu significat} ꝓbat hãc diuisionem per exempla & dicit {nam , & id, quod dictũ potentia} subaudi videt {& id,qđ actu videt,videns,i.ens,quod videt { dicimus esse} neq;.n.solum qui videt,videns appellatur,sed ẽt qui videre potest.nã esse de vtroq; prædicatur.deinde affert ẽm exẽplum,& dicit {& scire simil'r},i.& scientẽ esse ẽt dupl'r dicitur { & id,quod vti scientia põt} vt dormiens philosophus { & id,quod vtitur} vt philosophus docens. deinde affert exemplũ tertiũ,& dicit{& item quiescere }.i.quiescens dupl'r dicitur {& id, cui iã quies inest} vt sedẽs { & id quod quiescere põt } vt deãbulans versus forum.Et,quia hæc exempla fuerunt in accidentibus,amplificat exẽpla in substantijs , & dicit { simil'r & in substantijs } subaudi dicitur ꝙ potentia,& qđ actu suba est {etenim Mercuriũ in lapide dicimus esse} qui .n.Mercuriũ esse dicit in rudi marmore,is Mercurium ex marmore exprimi posse ait,& ita Mercuriũ ens potentia dicit { & dimidiũ lineæ} subaudi potentia est in linea nondũ dissecta.lineã aũt cõmemorauit ĩter substantias,qm̃,vt Alex.inquit, sic quibusdã visum est,sed quia enumerauit Mercuriũ , & lineã in exẽplis subarũ, quæ re vera accidentia sunt , subdit verũ exemplũ in suba,& dicit {& frumentũ id esse,quod nondũ maturum euasit }.i.& frumentum simil'r potentia est , antequã maturuerit.Vltimo se excusans à diligentiore pertractatione de potentia & actu, dicit {qñ autem potẽtia aliquid est,& qñ } aliquid { non est } potentia , sed actu { in aliis determinare oportet} vnde Alex. sed de ente per accidens,& de quasi vero in libro proximo disputabit in sexto & septimo.i. in septimo & octauo de ente per se,in octauo,i.in nono de ente tum potentia, tum actu . Iuniores hic asserunt,ꝙ Arist. diuidens ens per actum & potentiam, acceperit potentiam pro potentia obiectiua, & actum pro actu existentiæ , ꝙ tali potentiæ aduersatur, & non potentiã pro potẽtia subiectiua,& actũ pro actu formali,vt longa commentatione exponunt.Et cum obijcitur eis , ꝙ tunc ens non prædicaretur de mẽbris, quæ ipsum diuidunt , concedunt,qñ diuisio fuerit distrahens, sicuti est in casu . nã vt dicunt, hæc diuisio entis est distractiua. Sed q̃ sit errabunda hęc opinio, in auscultatorijs dilucide nos exposuimus.nã potẽtia obiectiua apud Peripateticos est commentũ,quia vel potentia obiectiua nihil aliud est præter potentiã agentiũ quæ pñt gñare rosam,aut est aliquid,qđ non est ipsa agentia.Si nihil est præter agẽtia,quæ pñt rosam gñare,tunc est contra eos.qui asserunt potentiã esse obiectiuam , quia obijcitur agentibus.ẽt sequitur, ꝙ abutãtur nõie potentiæ obiectiuæ. Nullus.n.vnquã potentiam obiectiuã voluit esse agẽtia,quæ pñt rẽ gñare,immo nec ipsi.Si est aliquid præter agẽtia,quæ pñt rem gñare,aut est aliquid ꝑter materiam primã , ex qua res põt fieri,aut penitus idẽ, qđ materia ex qua . Si est aliquid præter materiam ipsam ex qua,cum per eos,talis obiectiua potẽtia supponat necessario in omni gñatione , erit quartum principiũ rerum naturalium.nã in gñatione talis potẽtia erit necessaria ita,vt materia ex qua.At si talis potentia est idẽ omnino cum materia ex qua , tunc frustra laborant, nam omnes volunt eandem potentiam esse obiectiuam, vt respicit agentia : & subiectiuam vt respicit formas, quæ ab agente inducuntur . deinde derisibile est quod dicunt,ens videlicet & esse non prædicari de ente potentia, & ente in actu , cum Arist.dicat in dictione,& id quod potentia , & id quod actu videt, videns dici , etiam quod potentia potest vti scientia, & id qđ vtitur , dici sciens,similiter de quiescente,& alijs quare & quod potentia ens , & quod actu,ens etiam dicatur . Tertio . hæc expositio expresse est contra Alexã. qui si ait, neque.n.possibile de re qualibet prædicari debet,sed de ea , quæ iam est , & potest in id proxime mutari quod esse dicitur, vel accipere ipsum. nam qui iam lapis est,merito hunc mercurium potentia esse dicas . non item terram vel aquam , ex quibus lapis gignitur,mercurium potentia quisquam appellabit , vt puerum potentia doctum vocamus,non sic infantem menstruum . & catulus recens natus, potentia videns est : non is etiã qui in vtero gestatur.ergo diuisio Arist. quia diuidit ens & esse,est per ens potentia proxima,& ens actu . quare nec Arist. nec Alexan.somniauit vnquam tale commentum.

CAP. VIII. De substantia.

Substantiæ autem dicuntur , & simplicia corpora , ut terra , & ignis , & aqua , & cætera id genus : & corpora omnino : & ea , quæ ex his constant , & animalia,& dæmonia, partes istorum atque hæc omnia propterea dicuntur substantiæ , quia non de subiecto dicuntur , sed de his cætera.

Postquam ens diuisit per prædicamenta , nunc, vt Alex.inquit, quot modis vnumquodq; prædicamentum dicatur,exponit.Et primo de substantia diuisionem prosequitur : & dicit { Substantiæ autem dicuntur & simplicia corpora } quæ alio verbo elementa dicuntur,videlicet { vt terra,& ignis,& aqua , & cætera id genus }.s.aer,& horum medium { & corpora omnino } etiam subaudi non sint simplicia,sed mixta,modo sint similaria,vt lapis,metallum,& cætera id genus { & ea} etiam secundo modo dicuntur substãtiæ{quæ ex his constant } videlicet aut ex corporibus , vel quæ corpus habent , videlicet { & animalia , & dæmonia, partesq; istorum} & dixit dæmonia,vel dæmones dicens ex eorum sententia,quibus dæmones esse placet, quos ad hunc modum substãtias esse ait , si quidem illi ex anima,& corpore constant, vt Apuleius inquit esse animalia corpore aerea,mente rationalia , animo passiua,tempore æterna. vel certe dæmonia vocans corpora diuina,cuiusmodi sunt astra , & astrorum partes. Expositor vero Aristotelem accepisse dicit dæmonia pro idolis,quæ in templis posita celebrantur,vt dij.& per partes non animam,& corpus intellexit,sed membra . verbi gratia manus,& pedes. deinde causam assignat , cui omnia talia substantiæ sint,& dicit { atque hæc omnia propterea dicuntur substantiæ, quia nõ de subiecto dicuntur,sed de his cætera} subaudi dici solẽt quia , vt Alexander inquit, non talia sunt , vt ipsorum esse in aliquo subiecto consistat . sed econuerso ipsa cæteris subiiciuntur . In his enim esse habet accidentium natura . per quæ, vt Alexander & Expositor dixerunt , Aristoteles tales substantias voluit esse substantias indiuiduas , in his enim sunt accidentia . itaque ipsæ neque in subiecto sunt , neque de subiecto dicuntur,sed alia in his, atq; de his . Quã descriptionẽ primæ substãtiæ Arist.in prædicamẽtis accõmodauit, Auer.autẽ perperã hũc locũ exponẽs, nititur hãc defi-

TEX. 15.
Quæ Auer. cõm. 15.

nitionem attribuere & primæ, & secundæ substantiæ, quod remotum est à mentibus expositorum.

Alio modo id substantia dicitur, quod causa essendi, inestque talibus, quæ de subiecto non dicuntur, qualis est anima animalium.

Nunc assignat secundum modum, quo accipi solet substantia, & dicit { Alio modo id substantia dicitur, quod causa est essendi, inestq; talibus, quæ de subiecto non dicuntur } .i. inestq; primis, atque indiuiduis substantiis; quæ nec sunt in subiecto, nec dicũtur de subiecto. per hoc, quod dixit { causa est essendi } dedit intelligere differentiam inter substantiam, quæ accipitur hoc secundo modo, & accidentia, quę licet insint indiuiduis substantijs, tamē non sunt illis causæ essendi, Item per illam particulam { inestq; } & reliqua dedit intelligere differentiam inter hanc substantiam, & materiam, quæ non inest, sed ex ea fit compositum, cuius ipsa est materia. Quare recte Alexander, Auer. & Expositor Aristotelem hic per substantiam, quæ dicitur secundo modo, intellexisse formam autumãt. Ideo exemplum subdens inquit { qualis est anima animalium } vnde Auer. ait Aristotelem dedisse exemplũ de anima, quæ est forma in substantia actu; nã est forma corporis, quod est actu substantia: econtrario de formis simplicium, quæ sunt formæ substantiæ in potentia. Alexander vero Aristotelem per hæc innuere ait formas eorum, quæ natura constant: hoc est naturales, materialesq; formas, cuiusmodi est in animãtibus anima, quandoquidem ob animam animalia sunt, & in corporibus naturalibus formã cuiusq; causam esse ait existendi idest substantiæ.

Quæ Auer. com. 15.

Præterea partes, quæ sunt in talibus, & definientes, et hoc aliquid significantes, quæ si tollantur, tollitur totum. ut si tollatur planum, corpus (ut quidam aiunt) tollitur, & si linea, planum. atque omnino numerus quibusdam talis esse uidetur. nã si tollatur, nihil inquiunt esse, & ipsum insuper definire omnia inducunt.

Tertio modo substantias nunc vocari dicit, partes rationis, vt Alex. exponit, vnde dicit { Præterea partes, quæ sunt in talibus, & definiẽtes, & hoc aliquid significantes } subaudi substantiæ tertio modo dicũtur, non omnes, sed { quæ si tollantur, tollitur totum, vt si tollatur planum, corpus, vt quidam aiunt. tollitur } ergo planum est par rationis corporis { etsi } videlicet tollatur { linea, planum } etiam tollitur. igitur linea est pars rationis plani. Quo vero ad verba attinet, cum ait { pręterea partes } intelligit per partes, quas communiori vocabulo particulas appellat. Neq; enim superficies sic est pars corporis, vt corpus in ipsam diuidatꝰ, sed rationis corporis est particula. qa hac corpus definit, quemadmodum linea quoq; se habet ad superficiem: quæ cum terminus sit superficiei, ipsam definit. nisi.n. termino finiretur indeterminata esset. & sic linea est particula rationis superficiei, quoniã superficies linea definitur. sic punctum se habet ad lineam, est.n. particula rationis lineæ, quia puncto linea definitur. ergo per partes, quas substantias esse ait, intelligit particulas, quæ ẜm Aristotelem, & omnes, rationis sunt. & cum dicit { quæ sunt in talibus } per talia corpora intelligit, quæ & per se esse, & terminos habere possunt. linea enim remotius quàm superficies, sed tamen corporis est terminus. Vel intelligit per talia ea, quæ terminos habere apta sunt, & ab ipsis terminari. Sic igitur exponendo per partes particulares rationis intelligit, nam etiam ẜm Aristot. hoc est verum. Secũdo modo exponitur per partes, partes, quæ sunt substantiæ. Sunt enim quibus mathematica quoq; substãtias esse placet, vt Platonicis, & tunc per talia, substãtias intelligendum est. & cum addit { & hoc aliquid significantes } quia ẜm Platonicos termini sunt formæ corporum, à quibus hæc aliqua esse dicuntur, vt taxili, aut globi. Lineam enim & superficiē hoc aliquid significare dicit, quia non solum termini sunt, sed propriam quandam naturam, & substantiam significare videntur. vel hoc aliquid. i. aliquid determinatum. hoc enim ipsis suppetit à terminis. habes igitur duas expositiones alteram, quæ est ad mentem Aristo. qua intelligitur per partes particulas rationis, alteram, qua per partes intelligit substantias rerum. addidit vero { quæ si tollantur, tollitur totum } vt innuat esse partes, vel particulas essentialis, quoniam sublatis prioribus, posteriora quoq; sublata erunt. Nisi.n. planum sit, corpus esse non potest, nec planum, nisi linea fuerit. nam corpus omne superficie est definitum, & superficies linea, & hæc ipsorum sunt fines. Semper.n. finis, qui habetur in magnitudinibus, prior est eo, cuius est finis. Cur vero addidit { vt quidam aiunt } hoc dicit, vel qa secundum eos, quibus corpus & superficiem terminata esse placet, sublatis terminis, ipsa quoque tolluntur, non item secũdum eos, qui corpus aliquod infinitum esse statuunt. & quia non omnes illud dicunt, ideo dixit { vt quidam aiunt } & hoc valet ad primam expositionem, vel certe secundum eos hoc dicit, qui voluerunt hæc esse substantias rerum, vt Plato in Timæo, vbi terminos putauit esse rerum substantias, & partes, idem exponit in numero, & dicit { atque omnino numerus quibusdam talis esse videtur } .s. vt superficies talis est ad corpus, & linea talis ad superficiē, & punctus talis ad lineam { nam si } tollatur. s. numerus rebus ipsis { nihil } .s. in rerum natura { inquiunt esse, & ipsum } s. numerum { insuper definire omnia inducunt } & innuit Pythagoricos, qui numeros elementa rerum esse statuebant: de quorum substantia in primo maiore disseruimus. quãquam ẜm Platonem etiã numeri omnium entium causæ sunt, si non, vt elemẽta, & rebus insita. qm̃ ideæ, quæ numeri sunt, cæteris rebus causæ sunt existendi. Hæc de substantijs.

Præterea quiditas omnino, cuius ratio est definitio, hæc itē cuiusq; substantia dicitur.

Nunc assignat quorũ modum, quo substantia dicitꝰ, & ait { Præterea quiditas oĩno, cuius rõ est definitio } .i. quam significat definitio { hæc itē cuiusq; substãtia dicitur } dixit { cuiusq; suba } quia nec substantiæ tm̃, nec qualis, nec quanti, nec alicuius cæterorũ tm̃ suba est, sed cuiusq;, cuius est quiditas, substãtia esse dicitur. per qđ differt à materiali forma, quæ substãtia est scđo modo. qm̃ cum illa in rebus natura cõstantibus habeatur, sitq; forma naturalis, proprie substantia esse intelligitur: hæc aũt, quæ quarto modo suba dicitur, per quã quiditas cuiq; suppetit, ét in non substantijs versatur. non.n. in solis substãtijs quiditas locũ habet. Quo fit vt quiditas non simplr̃ suba sit, sed eius cuius est quiditas. quo circa cuiusq; rei aliqua suba esse dicitꝰ. Põt etiã sic accipi forma, quasi multiplr̃ dicatur, sitq; vna vt cã existẽdi ei, cui inest, vt aĩa, de qua primũ dixit, alia sit ipm esse, put dicitꝰ viuere viuẽtibus est esse, cuius cã est aĩa, quod

quod quidem non est idem, quod animal, licet anima sit eius causa, & de hac mentionem facere videtur. Expositor autem velle videtur Arist. intellexisse per quiditatem formam totius, quæ differt à forma partis, sicuti differt humanitas ab anima, nam anima est pars quiditatis animalis, ipsam autem quiditas, cum sit forma totius, includit omnia essentialia principia, & sic est substantia eius, cuius est quiditas: & sic patet differẽtia inter secundum modum, & quartum.

Fit igitur ut substantia modis duobus dicatur, ipsum uidelicet subiectum ultimum, quod non ulterius de alio dicitur: & id, quod hoc aliquid est, & separabile est: tale autem est uniuscuiusq; forma, atq; species.

Cum exposuisset plures intellectus substantiæ, nũc eos reducit ĩ duos, sed qui sint isti duo, Expositor vult, vt sit substãtia prima, & sit forma. & hoc ait Aristo. { fit igitur, vt substantia modis duobus dicatur, ipsum videlicet subiectum vltimum, quod non vlterius de alio dicitur } & hæc est substantia prima. Substantia enim prima non prædicatur de aliquo inferiore, sicuti substantia vniuersalis prædicatur. Substantia ẽt prima per se subsistit, at vniuersalis substantia subsistit rõne substantiæ primæ. Insuper substãtia prima non est in multis, veluti vniuersalis substantia. Ergo vno modo dicitur substantia subiectum vltimum, quod non vlterius aliquo dicitur, & sic talis substantia erit prima substantia. deinde affert secundum modum, & dicit { & } subaudi secũdo dicitur substantia { id, quod hoc aliquid est, & separabile est } & quæ substantia sit hæc exponens, dicit { tale aũt est vniuscuiusq; forma, atq; species } Laborauit aũt Expositor, quonam modo cæteri intellectus reducantur ad hos: quæ exponere non curo. Nam Alexander aliter ait, vult. n. omnes intellectus, quibus substantia intelligitur, reduci in duos, quorum vno dicitur substantia prima materia, altero dicitur substãtia prima forma. Vnde dicit { fit igitur, vt substantia modis duobus dicatur } quos exponens subdit { ipsum videlicet subiectum. vltimum, quod non vlterius de alio dicitur } & hoc est extrema materia. Materia enim vltima de nullo prædicatur. deinde. exponit alium intellectum, & dicit { & }, s. secundo modo dicitur substantia { id, quod hoc aliquid est, & separabile est } Prima enim forma hoc aliquid est, & separabile: sub quo intellectu continẽtur anima. & formæ naturales, & substantia, quæ per insita, & terminãtia sumitur: qualis est, quæ per corporum terminos intelligitur, sub hoc etiã intellectu cõtinetur quiditas, & ita sub hoc intellectu continentur secundus intellectus, & tertius, & quartus modus. Sub primo vero potest intelligi primus modus, quo intelligitur substãtia prima. nam ad subiectũ extremum refertur omnis indiuidua substantia. ergo ad hos duos intellectus reducuntur omnes. Quo vero ad verba attinet, dixit { & id, quod hoc aliquid est } nam forma est per se hoc aliquid, compositum vero indiuiduum existit propter formã: & hoc aliquid est propter formam. ergo, cum forma seipsa dicatur hoc aliquid, recte ait & id, quod hoc aliquid est, idest, & prima forma, qua compositum in specie reponitur. & cum dixit { & separabile est } intelligi debet, cogitatione. Forma. n. diuersa, & separata est à materia, si nõ substantia, tñ rõne, ac cogitatione. vel separabile dixit, quia forma nõ est sempiterna, nec semper eadẽ manet in materia, sed secernitur, ac interit. huiusmodi est omnis forma materialis, quam innuit per ẽm substantię intellectum. vel separabile, quia diuersum est à subiecto, nec ex ipsius substantia. Sic. n. forma se habet cũm materia, sed Alex. quærit de formis, quæ in corporibus diuinis habentur, vbi tandem resoluit se, ꝙ Arist. hinc non de oĩ substantiæ notione agat, sed de intellectibus substantię proprie intellectæ, quæ est vel vltimũ subiectum, qualis est materia, vel forma, quæ habetur in ipsa. cæteros aũt modos non currauit reducere, qm̃ hi sunt ad propositum. Hactenus de intellectibus substantiæ.

CAP. IX.

De eodem Diuerso, Differenti, simili, & Dissimili Tex. sine cõmento.

EAdem uero alia per accidens dicuntur, alia per se. Per accidens, ut album & musicum idem, propterea quia utrunq; eidem accidit, & homo & musicum ex eo, quia alterum alteri accidit. musicum item homo, quia musicum homini accidit. hoc autem idem, quod utrũq;, & horum utrũq; idem, quod illud dicitur. etenim homini musico, & homo; & musicum idem dicitur, & his illud.

Nunc prosequitur diuisionem, qua eadẽ dicuntur. Docetq; aliud alij idem per accidens esse tripliciter, tot. s. modis, quot vnum & ens per acccidens partitus est: & dicit { eadem vero alia per accidens dicuntur, alia per se } deinde eadem per accidens subdiuidens inquit { per accidens } eadem subaudi dicuntur, quæ cum, sint accidentia, eidem subiecto accidunt { vt aluum & musicũ idem } subaudi sunt primo modo { propterea quia vtrũq; eidem accidit } vt Socrati. Socrates. n. est albus & est musicus. igitur musicum est album, & econuerso & quouis modo prædicemus, erit prædicatio naturalis. deinde affert ẽm modum, & dicit { & homo & musicum, ex eo quia alterũ alteri accidit }. s. accidens subiecto naturali. nam sic secundo modo dicũtur eadẽ, qm̃ accidens, quod prædicatur, est idem, quod naturale subiectum, quod subijcitur. deinde affert tertium modum, & dicit { Musicum item homo } tertio modo vicissim dicuntur eadem, qm̃ hõ, qui est naturale subiectum, prædicatur de musico, quod est naturale prædicatũ. & hoc subdit { quia musicũ homini accidit } vt in præter naturalibus prędicationibus dictũ est. Quo vero ad verba attinet, animaduerte, ꝙ si volueris seruare consuetudinem græcorum, qui vtuntur prædicato in primo loco, & subiecto in secundo, dictio sic legenda est { & homo & musicum } subaudi dicuntur eadem secundo modo { ex eo, quia alterum }. s. musicum, quod accipitur pro subiecto { alteri }. s. homini, qui accipitur pro prædicato { accidit } & hoc est in prædicatione præternaturali. deinde affert quartum modũ, & dicit { musicum item homo } tertio modo vicissim dicuntur eadem { quia musicum } quod subaudi est prædicatum { homini } qui. s. est subiectum naturale { accidit } vt in naturalibus prędicationibus patet. Quãquam Alex. legit primo modo conseruando græcorum consuetudinem: quam ipse seruare consueuit. hi sunt tres modi, quibus aliqua dicũtur eadem, sed qm̃ hi tres modi sunt in simplicibus terminis, addit duos alios modos in terminis compositis, & dicit { hoc autem idem, quod vtrũq;. i. quarto modo aliqua dicũtur eadẽ, quia prædicatum simplex dicitur de subiecto complexo: quo in modo musicum prædicatum est idem homini

musico:quod est subiectum complexum, vt in illa propositione homo musicus est homo. deinde addit quintum modum, & dicit{& horum vtrûq; idem, quod illud dicitur}.i. & quinto modo aliqua dicuntur eadem quia prædicatum complexum dicitur de subiecto simplici, vt in illa propositione homo est homo musicus. Homo musicus.n.& homo eadem sunt, quia prædicatum compositum dicitur de subiecto simplici. deinde affert rationem,& dicit{Etenim homini musico} scilicet subiecto {& homo} seorsum prędicatum {& musicum} etiam seorsum prædicatum {idem dicitur} In illa.n.propositione homo musicus est homo, homo, qui prædicatur, idem est homini musico subiecto:& in illa similiter, homo musicus est musicus, musicum est idem homini musico {& his}.s.homini seorsum,& musico seorsum{illud}.s. complexum homo musicum est idem. nam in hac propositione homo est homo musicus,homo musicus est idem homini,i& in illa propositione musicum est homo musicus similiter hõ musicus est idem musico. Sunt igitur quinque modi, quibus aliqua dicuntur eadem, tres videlicet simplicibus in terminis,& duo in compositis,& omnes consistunt in hoc,quia subiectum est idem in omnibus talibus.

Quapropter hæc omnia uniuersaliter non dicuntur. non enim uerum est dicere omnem hominem et musicum idem esse. uniuersalia nãq; per se rebus insunt, accidentia non per se, sed in singularibus simpliciter dicuntur. Socrates enim ac Socrates musicus idem esse uidetur. Socrates enim non de pluribus dicitur, idcirco non ut omnis homo dicitur, sic et Socrates dicitur omnis. Et hæc quidem sic dicuntur eadem.

Ex ijs, quæ exposuit, infert, quę per accidens eadem esse dicuntur, non omnia vniuersaliter eadem dici, etenim nullum accidens idem est vniuersaliter ei, de quo ipsum p̃dicatur, vel ei, quod de ipso prædicatur. Neq; .n.omne musicum idem est, quod omne album, etiam si musicum sit idem, quod album, cum ambo per accidens eidem insint, sed cuidam idem esse dicitur. nam quæ eidem insunt, saltẽ particulariter eadem sunt. itẽ neq; musicum idem est, quod omnis homo, etsi musicus idem sit, quod homo, cum homo musicus sit. vnde dicit {Quapropter hæc omnia} quæ subaudi diximus esse eadem, quinque modis {vniuersaliter non dicuntur} subaudi eadem, quod probat exemplo, & dicit{non.n. verum est dicere omnem hominem & musicum idem esse} licet musicum idem sit quod homo. deinde ratione hoc probat, cuius maiorem affert, & dicit{vniuersalia nãq; per se rebus insunt} vt in posterioribus dictum est, omne vniuersale est per se. deinde affert minorem,& dicit{accidentia non per se} sunt. igitur accidentia non sunt vniuersalia. Syllogismus.n. est in secunda figura. Quod accidentia non sint per se, exponit,& probat dicens{sed in singularibus simpliciter dicuntur}. s.ipsa eadem. s. accidens, & id, cui accidit {simpliciter} dixit.i. sine determinatione vniuersalitatis, aut particularitatis. Singularia. n. nullam omnino determinationem capiunt, nec vniuersalitatis nec particularitatis. cuius rationem affert per exemplum,& dicit{Socrates.n. ac Socrates musicus idem esse videtur} .s.absq; determinatione: cuius ẽt rationem subdit {Socrates.n. & singulare non de pluribus dicitur} & cum non de pluribus dicatur{idcirco non vt omnis} vel aliquis. qm̃ homo est vniuersale, & vniuersalia determinationis hoc est vniuersalitatis, aut particularitatis sũt capacia. Patet igitur ex his accidentia non per se dici, quare vniuersalia esse non possunt, immo nec particularia. Cum sint singularia nec vniuersalitatis nec particularitatis capacia. per quæ voluit habere ea, quæ per accidens eadem dicuntur, non dici vniuersaliter eadẽ, videlicet signo vniuersali determinata. Et vniuersa ratio est, quia ea, quæ per accidens aliquibus sunt eadem, sunt singularia, vt dictum est, quæ non sunt capacia recipere signum vniuersalitatis, immo nec particularitatis. propterea epilogando subdit {& hæc quidem sit}.s. absq; determinatione vniuersalitatis{dicũtur eadem} .s.alijs prædicatis.

Per se autem eadem dicuntur perinde atq; ipsum unum. & enim ea, quorum materia una est, aut specie, aut numero, aut genere eadem dicuntur, ea etiam quorum substantia est una. *Idem per se.*

Cum exposuisset ea, quæ dicuntur eadem per accidens nunc exponit ea, quę sunt eadẽ per se,& dicit{Per se aũt eadẽ dicuntur, perinde}& tot modis, quot{atq;} dicitur{ipsum vnum}& tu intelligas, quot modis dicitur ipsum vnum. cum diuiditur diuisione logica. qm̃ in vniuersum longe plures vnius per se intellectus explicauit. Nõ. n. hoc in loco omnes modos per se vnius explicat, vel quia his vnius per se intellectibus, de quibus hic mentionem facit, idem per se similiter dici ait, vel quia cæteræ vnius per se notiones in hos modos redigi possint. deinde explicat modos, & dicit {etenim ea, quorum materia vna est}.i.quorum subiectũ proximum est vnum{aut specie, aut numero, aut genere eadem dicuntur} Quorum materia est vna numero.i. vt Alex.inquit, quorum materia proxima, quæ ab eo subiectum dicitur. Sic enim vnus aliquis sibi ipse est idem. eorum quoq;, quæ diuersis nominibus appellantur heteronyma græce vocata vna esse materia dici potest. Ascensus.n. & discensus subiectum vnum est numero, & hac ratione eadem sunt. nam quorum materia vna est numero, hæc eadem sibi sunt. Ipsum.n.sibi est idem. Specie vero vnum subiectum vel materiam eorum dicit, quibus subiectum eiusdem est speciei, & si non numero, vt si æs, & lapis multis statuis subijciantur, statuæ illæ subiectum habent idem specie. itẽ quæcũq; specie discrepantia subiectum extremũ vnum habent, vt omnia liquabilia eadem sunt inter se & vnum, qm̃ corpus ex quo primo subiecto omnia efficiuntur, est vnum specie, videlicet aqua. & cũ dicit {ea ẽt quorum substantia est vna} subaudi eadem dicuntur. vel, vt Expositor inquit, ratione continuitatis, quod pertinet ad primum modum, vel propter vnitatem & indiuisibilitatẽ rationis, quod pertinet ad quartũ, & quintum modum. Secundum vero Alexand. substantiam Arist.appellat formam, seu speciem, in quæ referuntur, quæ eiusdem speciei, sunt, & quæ eiusdem generis, tum etiam quæ inter se proportionem habent. Est.n. societas quędam formæ,& rationis. quasi dicat{ea etiã quorum substãtia} quouis modo {est vna} siue specie, siue genere, siue similitudine rationis, eadem dicũtur.

Quare patet ipsam identitatem unitatem essendi quandam esse aut plurium, aut cum quispiam uno ut pluribus utitur, ueluti cum aliquod idem, quod ipsum esse dicit: nam tunc ut duobus utitur ipso.

Ex ijs, quæ dixit, infert definitionem identitatis, & dicit {Quare patet ipsam identitatẽ esse vnitatẽ essendi quandam aut plurium{quæ specie, aut genere, aut propor-

proportione sunt vnũ{aut}vnius numero{ veluti cum aliquod idem}& vnum numero,{idẽ quod ipsum esse dicit}. i. veluti cum dicimus idem numero esse sibi idẽ {nam tunc}sic dicens{ipso}eodem numero{vtitur,vt duobus}qm̃ re est vnum & idem, sed sic dicens, vtitur vt duobus. Ex his concludit Expositor identitatẽ,qua aliquid est idem sibi simpliciter, esse relationem rationis.dico simpliciter,qm̃ identitas,qua aliqua dicuntur eadem specie,vel genere,vel proportione, fortasse est relatio realis. Probat autem Expositor suam opinionẽ sic,quia, si identitas esset relatio realis, & res aliqua p̃ter id,quod idem simpliciter sibi dicitur, tunc cum talis res etiam simpliciter sibi eadem esset, pari ratione haberet aliam relationem,quæ etiam esset sibi eadem, & sic in infinitum:quod absurdum esse probatũ est tertio physicæ auscultationis. Sed contra.nam,cum intellectus reflectitur super suum actum, intelligit se intelligere, & cum reflectitur ẽt super hunc secundum actũ, quo intelligit se intelligere, etiam intelliget se intelligere tali secundo actu,& sic de tertio & quarto,sicq; in infinitum:quare nihil prohibet procedere in infinitũ. respondet Expositor nihil prohibere,vt procedatur in infinitum in actibus animæ secus in rebus præter intellectũ,quæ sunt res naturæ. cuius causa potest esse, quia intellectus est virtus apta se supra se reflectere,at natura nequaq̃.Insuper intellectus est virtus illimitata,natura virtus determinata,atq; limitata& ad,vnũcõtracta.

DIVERSA.

Diuersa dicuntur ea, quorum aut species sunt plures, aut materia,aut substantiæ ratio, atq; omnino diuersum ipsum opposito modo eidem dicitur.

Nunc exponit diuersa,& dicit{Diuersa dicũtur ea, quorũ aut species sunt plures}vt equus,& homo. Sub hoc modo,vt Alex.inquit,contineri possunt ea, quæ licet sint ex eadem materia, non tñ easdem formas habent,vt si qua lignea sint,quæ non similes habeant formas.deinde asignat secundum modũ,& dicit{aut materia}subaudi est plures,vel diuersa est: quæ materia,si numero est diuersa,ipsa quoq; numero diuersa sunt, si materia sit diuersa specie,ipsa etiam specie sunt diuersa.sub hoc modo contineri possunt ea,quæ,cum simili forma sint,ex varia tamen materia constant.Vt poculum aureum,& poculum argenteum. vel statua marmorea,& ænea statua. deinde asignat tertium modũ, & dicit{aut substantiæ rõ}.i.tertio modo diuersa sunt, quorum ratio substantiam explicans est diuersa. nam fieri potest, vt aliqua sint eadem numero, quæ ratione sunt diuersa,sicuti Socrates,& hoc albũ.Sub quo modo ẽt heteronyma continentur,vt Alex.inquit. Ascensus. n. & descensus idem sunt numero, qm̃ subiectum vnum est numero,videlicet motus, & tñ differunt ratione. Sed, quia ipsum idem adhuc pluribus alijs modis dicitur,quorum nulla hic fit mentio, ideo reddens sermonem vniuersalem inquit{atq; omnino diuersum ipsum opposito mõ eidem dr̃}q̃ ratio docet,vt dicatur tot modis,quot dr̃ idem: quippe cũ cuiusq; identitatis modo suũ diuersitatis modũ p̃ oppositionẽ reddi conuenit,vt ipse fecit.Laborauit Alex.hanc dictionẽ aliter exponere,qđ cũ sit inutile,bona fronte p̃termittimus.

DIFFERENTIA.

Differentia uero dicuntur ea quæ diuersa sunt, etsi aliquo modo eadem sunt,modo non sint eadem numero, sed aut genere,aut specie,aut similitudine rationis.

Cum dixisset de diuersis, nũc dicit de differentibus. Causa ordinis est,qm̃ diuersa sunt vniuersaliora, cum omnia differentia sint diuersa,& non econtrario. nam diuersa,quæ in nullo conueniunt, non dicuntur differentia,cum non aliquo alio,sed seipsis discrepent. At differentia proprie sunt,quæ cum in aliquo conueniãt, aliquo alio discrepant. vnde dicit {differentia vero dicuntur ea,quæ diuersa sunt, & si aliquo modo eadem sunt,modo non sint eadem numero,sed}sint eadẽ{aut genere,aut specie,aut similitudine rationis} requiruntur ergo ad hoc,vt aliqua dicantur differentia, primo, vt sint diuersa,qm̃ diuersa se habent, vt genus ad differentia.Secundo,vt aliquo modo conueniãt.Tertio,vt non conueniant in aliquo vno numero, sed in aliquo vno aut genere,aut specie,aut proportione. Alex. asignat rationem, quare diuersa non possunt in eodẽ numero conuenire,ex eo, quia quæ numero sunt eadem, differre minime queunt.At quæ genere, aut specie, aut proportione possunt conuenire, possunt etiam differre. Aliter dictionem habebat Aspasius, videlicet hoc pacto{differentia vero dicuntur, quæcũq; diuersa sunt idem aliquid entia, & non solum numero, sed specie, aut genere,aut proportione} & tunc exponit oportere differentia non solum esse diuersa numero, sed ẽt eadẽ inter se secundum quippiam, vt sint non solum diuersa, sed etiam differentia. Etenim quæ numero diuersa sunt,non prorsus sunt differentia, nisi eadem secundũ prædictorum aliquid sint.

Insuper ea,quorum genus diuersum est.

Asignat secundum modum eorum, quæ dicuntur differentia,vt sint,quæ omnino sunt diuersa,& in nullo cõuenientia:& sic diuersa & differentia pro eisdem accipiuntur,vt Alexan.& Expositor dixerunt.vnde dicit {Insuper ea} subaudi secundo modo dicuntur differentia{quorum genus diuersum est}Hæc autem sunt, quæ omnino sunt inter se diuersa, vt animal, & color. Non autem esset remotũ hæc esse diuersa genere prædicamenti, & conuenire in analogo, vt substantia & quantitas.& tunc diuersa non essent differentia: nã diuersa in nullo prorsus conueniunt.

Et cõtraria ipsa,atq; ea,quæ diuersitatẽ in substãtia habẽt.

Asignat tertium modum,quo aliqua dicuntur differentia,& dicit {Et contraria ipsa}subaudi sunt, quæ tertio modo dicuntur differentia.Sunt autem contraria, quæ sub eodem genere subiecta inter se plurimum distant.nec hic modus est idem quod primus.Illic.n.dicebatur,quæ in eodem genere sunt, non eiusdem speciei sunt,siue maxime distant,siue nõ maxime. Hic aũt vult vt plurimum distent,q̃ sub genere differunt.deinde asignat quartum modum,& dicit{atque ea} subaudi quarto modo dicuntur differentia { quæ diuersitatẽ in substantia habent} nam differentia quoq; sunt, quæ licet inter se non sint contraria,in sua tñ substantia mutuam quandam contrarietatem habent: ad hunc modum terra differt ab aqua.In substantia.n.terrę siccum est,in aquæ humidum.vel potest intelligi, vt ea differẽtia dicantur quarto modo, quæ cum subiecto sint eadem,tñ secundum substantiam.i. definitionem diuersitatem habẽt,qualia sunt heteronyma,vt ascensus, & descensus.vel potest intelligi vt differentia quarto modo sint,quę in substantia diuersitatem,i.oppositionem habent,vt nummus adulterinus,& nummus verus.& vicissim humanum cadauer & homo,vt docuit in libro de Interpretatione. vel fortasse hæc pars est expositio

prioris partis, nam cum dixisset differentia tertio modo esse ipsa contraria, quasi exponens ipsa contraria, subdit, idest ea, quæ diuersitatem in substantia habent.

SIMILIA.

Similia dicuntur ea, quæ dicuntur eodem affecta.

Nunc transit ad modos, quibus aliqua dicuntur similia, & signauit primum modum, & dicit {Similia dicuntur ea, quæ dicuntur eodem affecta}, i. quæ omnino inter se similia sunt secundum speciem & formam. has.n. vt Alex. inquit, appellat affectiones, vt Dioscuri appellati Zethus, & Amphion. & maxima ex parte gemini, & hæc potissimum similia sunt. Expositor vero similia primo modo esse ait, quæ idē passa sunt, vt duo ligna, quę cōburuntur, vel duo, qui patiũtur febrem similes dicuntut.

Et ea, quæ sunt pluribus eisdem, quam diuersis affecta.

Hic assignat secundum modum, quo aliqua dicuntur similia, & dicit {Et ea}, s. secundo modo dicuntur similia {quę sunt pluribus eisdem q̃ diuersis affecta} nā licet hæc sint dissimilia, cum affecta sint aliquibus diuersis tamen sunt similia, quia pluribus eisdem sunt affecta q̃ diuersis. nam ob excessum similia dicuntur. Talia. n. maxima ex parte plures affectiones easdem habēt, q̃ eæ sunt, quibus inter se differũt: quomodo Germanus Germano similis est, & Indus Indo. ad hunc modum ēt similes sunt, qui genitores suos imitantur.

Et quorum qualitas una est.

Hic assignat tertium modum, quo aliqua dicuntur similia, & dicit {Et} ea {quorum qualitas vna est} subaudi similia tertio modo dicunẽ. & tu intelligas, vt Alex. subaudiuit, ēt si non pariter qualitas sit vna, sed aliud magis, aliud minus, vt non æque calida. quatenus enim calor eorũ est vnus, similia sunt. Licet dissimilia quatenus non pariter calore participent.

Et insuper, quod ex his contrarijs habet plura, aut præcipua, quibus alterari potest, hoc pacto simile dicitur.

Assignat quartũ modũ, & dicit {Et id insuper, quod ex his contrarijs habet plura, aut præcipua, quibus alterari potest} ac mutari. Ergo similia quarto modo dicuntur ea, quæ plurimas easdem qualitates habent ex ijs, quibus alterari, & mutari sunt apta} Hoc pacto {vt inquit vnum simile {dicitur} alteri simile, vt vinum coloris, ac saporis, odorisq; discriminibus alterari aptũ est: cum igitur aliqua vina maiore ex parte obtinent easdē qualitates, quibus mutari, ac alterari possunt, vel ipsasum præcipuas, similia vina nuncupātur. Sunt autem qualitates, quibus vinum cōmendatur, sapor, & odoris suauitas, magis q̃ color. Differt aũt hic quartus intellectus à secundo, qm̃ hic additur {quibus alterari potest} quod non additur secundo modo. Nam horum plures non sunt simpliciter plures, sed his, quibus alterari potest: Quod Alexan. recte animaduertit. Huius exempla affert Expositor. primo de pipere, quod quia est calidũ & siccum, dicitur magis proprie simile igni q̃ mel vel saccarum, quod est calidum, & humidum. Secundo de aere, qui magis igni similis est, q̃ sit terra eidem similis. nam aer assimilatur igni in caliditate, quæ est propria igni, & terra in siccitate, quæ nō est sic propria ac præcipua igni sicuti est caliditas.

De allio exemplificat Expositor.

DISSIMILIA.

His opposito modo dissimilia dici solent.

Cum exposuisset similia, nunc exponit dissimilia generatim, & dicit {His opposito mō dissimilia dici solent} nam primo intellectui opposito modo dissimilia sunt, quę forma differunt, secundo vero intellectui opposito modo dissimilia sunt, quæ huiusmodi affectiones minore ex parte habent. Tertio autem intellectui opposito modo dissimilia sunt, quæ diuersis qualitatibus affecta sũt. Quarto deniq; intellectui opposito modo dissimilia sunt, quæ plures, vel principales qualitates differentes habent ex earum numero, per quas alteratio contingit.

CAP. X.

De oppositis, Contrariis, Diuersis, & eisdem specie.

Opposita dicuntur contradictoria, & contraria, & relatiua, & priuatio atq; habitus.

Nũc opposita quot modis opponantur, exponit, & primo, quæ cōmuniter dicuntur opposita, enumerat, & dicit {opposita dicuntur contradictoria, & contraria, & relatiua, &} priuatiua, vt {priuatio atq; habitus} Hæc.n. cōmuni nomine opposita dicuntur: & quasi ab omnibus pro oppositis habentur.

Et ea, ex quibus, & in quæ ultima generationes, corruptionesq; proficiscuntur.

Expositor credidit Arist. hic ponere modos, quibus cognosci possit aliqua, vt sint opposita. quæ expositio dictioni conuenire potest, quia tamen in dictione legitur {Et ea, ex quibus} & reliqua, melius puto esse dicendum cũ Alex. qui vult, vt hic addatur quintus modus, quo aliqua dicuntur opposita: & dicit {& ea} subaudi dicuntur opposita quinto modo {ex quibus} tanq̃ ex terminis à quibus {& in quæ vltima} tāq̃ in terminos ad quos {generationes corruptionesq; proficiscuntur} q̃ quidem videntur esse ens, & non ens. est.n. ortus ex nō ente in ens mutatio, interitus vero ex ente in non ens. Sed dices, videtur ens affirmatio, & non ens negatio: igitur hæc sunt opposita contradictoriæ: & sic non differunt ab oppositis primo modo. respondet Alex. asseres ens non esse affirmationem, nec non ens esse negationem: cum nomine alterum definitum sit, alterũ indefinitum, nec ens, vt inquit, & non ens contraria sunt, nec relatiua, nec alterum habitus, alterũ priuatio. Aliter exponit Alex. vt potius materiam & formam ac potentiam & actũ dicat, ex quibus ortus fiũt, & interitus. est enim generatio cum ex eo, quod est potentia & ex materia efficitur, quod actu est, & forma interitus vero cum ex eo, quod actu est, ipsaq; forma in id, quod est potentia, & in materiam transitur. neq; enim materia priuatio est, quāq̃ priuatio materię accidat, nec cōtraria formæ. hæc igitur secundum Alexandrum opponuntur quinto modo.

Et quæ simul inesse non possunt ei, quod est aptum suscipere utraq;, ea opponi dicuntur, aut ipsa, aut ea, ex quibus sunt ipsa. fuscum enim & album simul eidem non insunt. quapropter & ea, ex quibus sunt ipsa media, his opponuntur.

Affert modum sextum, quo aliqua dicuntur opposita, & vult, vt incompossibilia dicantur opposita, & dicit {Et quæ simul inesse non possunt ei}, s. subiecto {qđ est aptum suscipere vtraq;, ea opponi dicuntur} & quia contrariorum media non possunt eidem inesse, nec dicuntur contraria, idcirco dixit {aut ipsa}, s. media dicuntur opposita siue contraria {aut ea}, s. extrema {ex quibus sunt ipsa}, s. media. & affert exemplum. & dicit {Fu-

{Fuscum.n.& album simul eidē non insunt}& tamen sunt opposita,& propterea media, quæ fiūt ex his,sunt incompossibilia.recte ergo dictum est { ea opponi aut ipsa},s.media{aut ea}extrema scilicet {ex quibus sunt ipsa} media. ex hoc concludit non tm̄ media opponi inter se via incompossibilitatis, sed ēt extrema opponi medijs. & dicit { quapropter & ea }, s. extrema { ex quibus sunt ipsa media,his}.s.medijs{opponuntur}nō oppositione extremi ad extremū, sed oppositione extremi ad medium: quæ oppositio incompossibilitas q̄dam est.Quo vero ad verba attinet, dixit ei, quod est aptum suscipere vtraq;}quia, si aliqua essent incōpossibilia, quorum non est idem susceptibile, non dicerentur opposita,vt albedo,& musica incōpossibiles sunt quia tamen eorum subiectum idem non est aptum suscipere ea,ideo sunt incompossibiles,& non oppositæ. Opposita.n.sunt, quæ circa idem subiectum sunt apta fieri. quæ vero carentia eiusdem susceptibilis sunt incompossibilia,bene dicuntur incompossibilia,non autem opposita.

De contrariis. *Contraria dicuntur ea, quæ, cum differant genere, eidem quoq; inesse non possunt.*

Nunc disputat de cōtrarijs,& assignat modos,quibus aliqua dicuntur contraria,& dicit { contraria dicūtur ea}.s.modo primo{quæ,cum differant genere, simul eidem},s.subiecto{inesse non possunt} cuiusmodi sunt genera diuersa,q̄ non sibi inuicem sunt subalterna. vt pedestre animal,& animal volatile, vel agere & pati, item virtus & vitium ad hunc modum opponuntur.nam ipsa genera sunt,licet cōmuni generi subijciātur,& omnino genera contraria, vt bonum & malum. nam bonum & malū contraria genera sunt, vt ipse testatur in prædicamentis, & in quarto Topicorum, & Theophrastus in primo Top. Hic est primus modus, quo contraria dici solent. quem Expositor putat esse improprium, sed de hoc hactenus.

Et ea, quæ inter se plurimum eorum omniū differunt, quæ in eodem genere collocantur.

Assignat secundum modum, quo contraria dicuntur,& dicit{Et ea}subaudi secundo modo contraria dicuntur{quæ inter se plurimum eorum omnium differunt,quæ in eodem genere collocantur},i.quæ plus distant,q̄ cætera eiusdem generis. quo in modo contraria definiri solent,sic,album & nigrum contraria sunt. dulce item & amarum, illa quidem in genere coloris, hæc autem in genere saporis.

Et item ea, quæ inter sese plurimum eorum omnium differunt,quæ in eodem susceptiuo apta sunt fieri.

Assignat tertium modum, & dicit{Et item ea} tertio modo contraria dicuntur { quæ inter sese plurimū eorum omnium differunt,q̄ in eodem susceptiuo apta sunt fieri}.i. quæ plus differunt q̄ cætera eiusdem susceptiui.& sic rursus album & nigrum sunt cōtraria. nam eorum,quæ in corpore fieri apta sunt,hæc plurimū distant.Ostendit autem Alex.hunc modum tertium differre à secundo,quia non omnia contraria secūdo modo, quæ sub eodem genere maxime distant, sunt apta suscipi in eodem cōceptaculo.neq;.n.rationale & irrationale in eodem subiecto versantur.neq; omnia, quæ apta sunt suscipi in eodem subiecto, sub eodem genere habentur, vt quale & quantū apta sunt recipi in corpore,quæ non sunt sub eodem genere.

Et ea etiam, quæ inter sese plurimum eorum omnium differunt,quæ sub eandem potentiam cadunt.

Assignat quartum modum,quo aliqua dicuntur cōtraria,& dicit{Et ea etiam} dicuntur cōtraria{quæ inter sese plurimum eorum omnium differunt, quæ sub eandem potentiam cadunt} quo in loco potentiā appellat disciplinam, quæ similiter in opposita discurrit: qualis est oratoria, vel dialectica facultas. Rhetorica enim in oppositis versatur, vt in laude & vituperatione,in accusatione & defensione, hortatione & dehortatione. Dialectica autem in falso atq; vero, vtrūq;.n. concludere solet. Grammatica vero versatur in congruo,& in incongruo.De vtroq;.n. differit. potest etiā intelligi per potentiam habitum naturalem, cui contraria subijciūtur, vt auditrici facultati facilitas & difficultas audiēdi. acuta atq; obtusa visio potentiæ vidē di.vel tertio per potentiam intelligi potest potentia naturalis,quæ motus est principium, qua plurimum distabunt,quæ natura descendunt ab ijs,quæ natura efferūtur. vel quarto per potentiam intelligi potest oīs scientia,& omnis ars. qm̄ scientiæ & artes potentiæ sunt, & habitus:contrariorum autem scientiæ eædem sunt, vt bona valetudo, & morbus cōtraria sunt.qm̄, cum sub medicinam cadant, plurimum distāt inter se,sic bona malaq; habitudo,quæ sub gymnasticam cadunt.

Et ea insuper,quæ maxime aut simpliciter, aut genere,aut specie differunt.

Assignat quintum modū,qui omnes contrariorum modos,de quibus mentio facta est, cōplectitur etiā, vt Alexā.inquit,cōplectitur opposita per contradictionē, & per habitū & priuationem, hæc. n. cuncta maximū inter se discrimen habent secundum hunc contrariorū intellectū sæpe affirmatio negationi contraria esse dicitur,& priuationi habitus. vnde dicit { Et ea insuper, quæ maxime,aut simpliciter,aut genere,aut specie differunt}sensus est quorum differentia simpliciter maxima est,contraria sunt,vt si ens,& non ens dicas.vel plenum,& inane, vel quorum differentia in genere maxima est,ēt contraria sunt, vt quæ plurimum in animalibus distant. exempli gratia rationis particeps,& rationis expers.pedatum & pedes, aut in colorū genere album & nigrum. vel quorum differentia in specie maxima est,vt quæ in hominibus maxime distant, exēpli causa scire & nescire,cognoscere & ignorare, vel virtute præditum & vitiosum esse. In omnibus aūt his modis intelligitur vt maxime differant.qm̄ media sub eodem genere sunt,non tamen sunt contraria, quia non maxime distāt.vnde siue simpliciter,siue in genere, siue in specie dicas ipsa contraria, nūquam contraria dici possunt, nisi aut simpliciter maxime distent, aut in genere maxime,aut in specie maxime.Sic. n. contraria dicenda sunt.non est alienum à ratione, vt Aristo. hic voluerit reducere omnes modos,quibus dicuntur aliqua contraria, ad præsentes, qm̄ omnia contraria sunt quæ aut simpliciter maxime distant, aut quæ in genere maxime distant, aut quæ in specie maxime distant, vnde non perperam illi dixerunt, qui voluerunt hanc rationem quam Arist. hic tradit, esse quandam generalem rationem contrariorum,quoniam omnes reducuntur ad hanc rationē,quam hic affert. *Vt dicere videtur B. Thomas & bene.*

Cætera uero dicuntur contraria,tum quia talia habent, tū quia sunt talium susceptiua.tum quia aut talibus afficere, aut affici possunt,aut afficiunt,aut afficiuntur,aut abiectiones sunt horū,& talium,aut acceptiones,aut habitus.aut priuationes.

Abiectiones. ἀποβολαί. Depositiones. Amissiones.

Cum explicasset contraria, quæ sint, & quot modis dicantur, nunc exponit cætera omnia, quæ contrarijs participant: quæq; videntur quasi contraria ex accidẽti: & vt Expositor inquit, tangit tres habitudines circa contraria ipsa, quarum prima est subiecti, quod accipitur in actu, vel in potentia, & dicit {Cætera vero dicuntur contraria} quo contrarijs participant, & primo ratione subiecti, quod explicat, & dicit {tum quia} subaudi subiecta sunt, quæ actu. s. {talia} contraria {habent} vt ignis & nix contraria esse dicuntur, quia hæc frigus habet, ille calorem, nõ ꝙ in eodem genere plurimum inter se distent {tum quia} subiecta sunt, quæ {sunt talium susceptiua}, s. quæ in potentia habent. vt sanabile & ægrotabile. Vel, vt Alex. quia sunt contrariorũ excipientia, vt si quis rationis particeps, & rationis expers propterea contraria esse dicat, ꝙ alterum scientiam, alterum huius oppositum excipiat, quo modo contraria dici possunt potentia, quæ virtutem, & ea, quæ vitium excipit. vel potentia, per quam materia grauitatẽ capit, & per quam eadem leuitatem admittit, vt ipse in Quarto libro de Cœlo meminit. Secundo ratione actiui, atq; passiui, quatenus sumuntur in actu, & in potentia, dicuntur aliqua participare contrarijs. & hoc explicat, & dicit {tũ quia aut talibus afficere, aut affici possunt} & sic potentia dicuntur agere vel pati: vt calefactiuum, & refrigeratiuum, contraria dicuntur, quia contraria efficere possunt. & calefactibile, & refrigerabile. hæc. n. contraria dicuntur, quia cõtrarijs afficere possunt, vel contraria possunt pati {aut afficitur}, s. actu {aut afficiuntur}, s. actu. quæ. n. afficiunt actu contrarijs, dicuntur contraria, quia actu contraria faciunt. vt calefaciens, & refrigerans, quæ autem contrarijs afficiuntur contraria sunt, quia contraria actu patiũtur. vt calefactum, & refrigeratum. Tertio ratione generationis, & corruptionis dicuntur contraria aut cum generatio, & corruptio accipiuntur per se, aut cũ accipiuntur quo ad terminos, qui sunt habitus & priuatio. vnde dicit {aut abiectiones sunt horum talium} subaudi, quæ contrarijs participant, veluti quod calorem abijcit ei, quod frigus {aut acceptiones} veluti quod calorẽ accepit ei, quod accepit frigus. hæc cum generatio & corruptio ꝑ se capiũtur. deinde exponit generationes & corruptiones, ꝗ participant cõtrarijs, quo ad terminos, & dicit {aut habitus, & priuationes} nam priuatio albi opposita est priuationi nigri, sicuti habitus habitui. vel quod calorẽ habet, oppositum est ei, quod nõ habet, sed habere põt. vel vt visus & cæcitas. hæc sunt, quæ dicuntur cõtraria participatione. ex quibus patet ea dici ẜm genus, & ſcd'm speciem. contraria, quorum differentia maxima est vel secundum genus, vel ſcd'm speciem, contraria quoq; dicuntur secundum contrariorum abiectiones exempli causa, quod sanitatẽ expellit ei, quod morbum inducit. quin & secundũ eiusdem abiectionem & admissionem contraria dicuntur, vt quod valetudinem recipit, cõtrariorum est ei, quod eandem abijcit. Item secundum habitus contrariorum nonnulla dicuntur contraria, vt recte valens morbo laboranti. & ẜm priuationes pari ratione. nam quod valetudine priuatum est, contrarium est ei, quod morbo vacat. & vicissim habens sanitatem sanitate carenti.

Cum autem unum & ens multis modis dicantur, cætera quoq; quæ per ipsa dicuntur, sequantur necesse est. Quare & idem, & diuersum, atq; contrarium ita sese habent, ut aliud sit atq; aliud in unoquoq; prædicamento

Nunc assignat causam quare idem, & diuersum, & contrarium dicantur decem modis pro numero prædicamentorum, & dicit {Cum aũt vnum, & ens multis modis dicantur} decem: s. modis {cætera quoq; ꝗ per ipsa dicuntur}. i. quæ dicuntur ẜm vnumquodq; eorũ, & in singulis {sequantur necesse est} totidem videlicet pro numero prædicamentorum dici. deinde concludit per exempla id, quod conclusit, & dicit {Quare & idem & diuersum atq; contrarium ita sese habent, vt aliud sit, atq; aliud in vno quoq; prædicamento} ergo vnumquodque horum dicitur decem modis pro numero decem prædicamentorũ. in prædicamento enim substantiæ idem habetur & diuersum, simile & contrarium. simili modo in qualitate, & quantitate, cæterisq; singulis generibus. itaq; decem modis, horum vnumquodq; dicetur. quoniã in substantia quoq; contrarietas est, propterea ꝙ quæ contraria obtinent, patiuntur, efficiunt, abijciunt vel expellunt, inter se contraria dicuntur. Quo fit, vt per singula prædicamenta si diuisio eiusdem & diuersi, similis & contrarij. quo rursus intelligitur, horum disputationem ad primum philosophum pertinere.

De Diuersa specie.

Diuersa uero specie dicuntur, & quæ sub eodem genere collocata non ita se habent, ut alterum sub altero collocetur.

Nunc quot modis specie diuersa dicantur exponit nam supra, cũ mentionem contrariorũ faceret, ex eorum numero esse dixit, ꝗ specie sunt diuersa. quot igitur hęc modis dicantur declarat, & dicit {Diuersa vero specie dicuntur, & quæ sub eodẽ genere collocata nõ ita se habent, vt alterum sub altero collocetur}, i. quæ ex eodem genere in diuersum diuisa sunt. vt scientia & albedo sub qualitate. nam cum sub eodem genere sint subalterne non habentur, nec contra se diuiduntur oppositis differentijs. *Sciẽtiã et triãgulus etiã diuersa sunt hoc modo.*

Et quæ sub eodem genere collocata, differentiam habent.

Assignat secundum intellectũ, & dicit {Et quæ sub eodem genere collocata differentiam habent}. s. subalternationis. quo modo diuersæ inter se dicũtur species subalternæ. nã & hæ discrimen habent inter se, vt aquatile, vt piscis sub aĩali, & volatile vt gallina ẽt sub animali. hęc. n. sub animali differunt, cum sint subalterna.

Et quæ in substantia contrarietatem habent.

Assignat tertium intellectum, & dicit {Et}. s. specie tertio modo diuersa dicuntur {quæ in substantia contrarietatem habent} quomodo aqua ab igne specie diuersa dici potest, vt pote in quorum substantia, vt in subiecto contrarietas insit, cum hic substantiã habeat calidam & siccam, illa frigidam & humidam: quorum genus est naturale corpus vel elementum.

Et ipsa cõtraria diuersa inter se sunt specie aut omnia, aut ea, quæ primo dicuntur.

Assignat quartum intellectum, & dicit {Et}. s. quarto modo {ipsa contraria diuersa inter se sunt specie aut omnia, aut ea, quæ primo dicuntur} sunt primo cõtraria, vel quę in eodem genere plurimum inter se distant, vt contraria definiri solent. aut prima dicit, ꝗ proprie contraria sunt, non ꝗ cõtrarijs participant, aut cõtraria excipiunt, aut efficiunt, aut patiũtur, aut ꝗ alio modo contraria dicuntur ex his, quos pauloante cõmemorauimus,

timus, nam & hęc contraria nuncupantur, licet nō ꝓpriæ, & propterea dixit {aut omnia} scilicet contraria tam proprie dicta, q̃ quæ dicuntur participantia contrarietate {aut ea, quæ primo} idest propriæ {dicũtur} saltem. dixit autem {aut omnia, aut ea, quæ primo dicuntur} quia nō oportet omnia esse specie diuersa neque enim oportet, vt specie diuersa sint, quæ contraria quædam excipiunt. quoniam secundum idem sunt contrariorum excipientia.

Diuersa specie sunt & ea, quorum in generis ultima specie diuersæ sunt rationes. ut homo, & equus, quæ genere quidem sunt iudiuidua, at rationes habent diuersas.

Asignat quintum modum, & dicit {Diuersa specie sunt & ea, quorũ in generis vltima specie diuersæ sunt rationes} idest diuersa specie sunt species indiuiduæ, quæ cum eodem genere contineantur, rationes, definitionesq; diuersas habent {vt homo, & equus. quæ genere quidem sunt indiuidua} idest nam species indiuiduæ vltimæ sunt {At rationes habent diuersas} quod ideo addidit, quia posset alicui videri vltimas species non habere rationes diuersas, cum sub vno eodẽq; genere contineantur.

Et quæ, cum in eadem substantia sint, differentiam habẽt.

Asignat sextum modum, & dicit. s. sexto modo dicuntur diuersa specie {quæ cum in eadem substantia sint, differentiam habent} & hunc modum Expositor refert ad accidentia, vt cum aliqua accidentia sunt in eodem subiecto, quæ tamen differũt inter se, ꝙ impossibile sit plura accidentia vnius speciei in eodem subiecto esse: & sic accipit in eadem substantia. i. in eodem subiecto. Alexan. vero in eadem substantia, in eadem definitione, atq; ratione exponit, vt indiuidua, quæ in eadem specie continentur, vt Simon, & Socrates, q̃m cuiq; sua forma diuersa est. etiam intelligi potest, quæ in eadem substantia differentiam habent, vt dicat corpora, quæ in substantia non habent mutuam oppositionem quemadmodum habent ignis, & aqua, quandam tamen differentiam habent, & ad hunc modum terra & aqua, diuersa sunt. non enim terra perinde ab aqua differt atque ab aere. quoniã ab aere differt per contrarietatem. neque aqua perinde ab aere atque ab igne. ac de his supra disputauit. sex igitur modis dicuntur diuersa specie.

EADEM SPECIE.

EEadem uero sunt specie, quæ his opposito modo dicuntur.

Cum dixisset de ijs, quæ specie diuersa sunt, nunc de his, quæ specie sunt eadem, agit, & dicit {Eadem vero sunt specie, quæ his} . s. quæ specie diuersa sunt {opposito modo dicũtur} & tu intelligas, quæ his sigillatim opposito modo dicuntur, vtputa singula singulis reddendo. ad nunc modum aliqua erunt secũdum aliquid specie diuersa, secundũ aliquid eadem. vt genera, quorum alterũ alteri subijcitur, sunt eadem: & non eadem specie. eadem scilicet quoniam diuersa specie sunt, quæ ex eodem genere non subijciuntur alterum alteri. itaq; erunt ab hoc eadem, quia subijciuntur inter se. Rursus erunt diuersa, quoniam etiam secũdum hunc intellectum quædam erunt specie diuersa. nã diuersa esse dicebamus, quæ cum sint in eodem genere, discrimen quoddam habent, qualia sunt subalterna: quædam igitur erunt eadem specie, quoniam subalterna sunt, alia quia cum sint in eodem genere. differentiam non habent, vt homo & homo. & quæ in substantia contrarietatem non habent, vt ignis & aer: si quidẽ horum formæ non sunt omnino contrariæ. si enim ab aqua ignis propterea diuersus est, quoniã oppositionem habet, sequitur, vt idẽ sit atq; aer, cũ quo nō perinde pugnat. aut si hoc non placet, ignisq; cũ aere oppositionem dicatur habere. at certe secundum hunc intellectum ignis idem erit, atq; ignis, ad quem nulla habet oppositionem in substantia, atque non contraria in eadem specie fuerint, vt equus, & canis, nigrum & fuscum. item quorum rationes in vltima generis specie non sunt diuersę, vt hō, & homo, & equus, & equus eadem specie sunt, & quæ in eadem substantia nullum discrimen obtinent, vt idem numero ipsũ sibi est idẽ, & quæ multis nominibus nuncupãtur ipsa inter se, nec aliud quærere oportet per singulas expositiones. hæc enim per additiones diuersas plurifariam eadem sunt inter se. Quare breuiter concludendo eadem specie dicuntur tot modis, quod dicuntur diuersa specie sigillatim singulis singula reddendo. quibus, vt Alexander dixit, sequitur vt eadem vna ratione sint diuersa specie, alia autem ratione eadem specie quoniam aliqua possunt vno intellectu esse diuersa specie quæ altero intellectu erunt eadem specie, vt Alex. demonstrauit. Et tu potes exempla afferre, quæ ipsa subiunxit.

CAP. XI.

De Priori & Posteriori.

PRiora posterioraue quædam dicuntur ex eo, quia aliquid primum in unoquoq; genere, atq; principium est. Id enim est prius, quod est proprinquius cuidam primo, aut simpliciter naturaue, aut ad aliquid, aut loco, aut ab aliquibus iam definito.

Nunc prioris posterioreúe intellectus exponit. quorum diuisionem in prædicamentis quoq; persecutus est. verum illic accepit prius tempore, natura, ordine, potentia, & eorum, quæ inter se conuertuntur, quod alteri est existendi causa. hic autem quædam priora esse dicit, quia propriora sunt alicui determinato principio. determinato dico, aut simpliciter, atq; natura, aut ad aliquid, aut quod à quibusdam putatur. vnde dicit. {Priora posterioraúe quædam ex eo dicũtur, quia aliquid primum in vnoquoq; genere, atq; principiũ est} per quæ innuit significationem prioris atq; posterioris dependere à significatione principij, quod principium in vnoquoq; genere est primum. Quod autẽ significatio prioris, posteriorisúe dependeat à significatione principij, probat, & dicit {id enim est prius, quod est propinquius cuidam primo} & cum dixisset {cuidam primo} exponit quomodo primum ſm Alexan. & dicit, dico autem cuidam primo {aut simpliciter, naturaúe, aut ad aliquid, aut loco, aut ab aliquibus iam definito simpliciter naturaúe} sicuti causa simpliciter naturaúe prior est suo effectu {ad aliquid} sicuti effectus prior dicitur sua causa. non. n. dicitur simpliciter naturaúe prior, sed cognitione: & respectu cognitionis nostre. similiter perfectum pōt dici prior perfectione sua causa, vt cōpositũ sua materia, quæ tamen est simpliciter prius. amplius dignius pōt dignitate esse prius qd simplr naturaúe erit posterius {loco} vt siquis locus (cũ non sit natura prior quam cęteri) tãquam prior tamen illis sumatur, vt locorum, qui ad Eleusin pertinẽt pri-

mus est vrbi proximus. quoniã ipse prior est cæteris, qui deinde sequuntur{ab aliquibus} vt si quisquã eorum, qui prius accipiunt, locum statuat, ad quem dicatur prius. verba{aut simpliciter, naturaúe aut ad aliquid, aut loco, aut ab aliquibus iam definito} Expositor refert tam ad primum q̃ ad id, quod est primo propinquius. Alexan. vero solum retulit ad ipsum primũ. Auerroes aũt hãc dictionem secat ꝙ principiũ accipi posſit primo in vnoquoq; genere, & pro eo, quod est propinquius primo: quod non consonat verbis Arist. licet sit verum. hactenus generatim.

Quæ Auer. cõm. 16.

Loco quidem, ut quæ propinquiora sunt, aut alicui loco natura definito, ut medio, uel extremo. aut ut contingit, Posteriora uero quæ longius distant.

Cum proposuiſſet diuisionẽ prioris & posterioris, dixiſſetq; esse aliquid prius loco, nunc subdiuidit ea, quę sunt priora loco. & dicit{loco quidem} subaudi priora posterioraq; dicuntur dupliciter in ordine ad locum, qui natura ẽ definitus, & primus suapte natura{vt quę propinquiora sunt, aut alicui loco natura definito} cuius exemplũ subdit {vt medio} quod est centrũ terræ, ad qđ ferunt̃ grauia. Qua ordinatione terra erit prior, deinde aqua, & sic deinceps{vel extremo} qđ est concauum orbis Lunæ, qua ordinatione ignis erit prior, aer deinde, & sic consequenter{aut} propinquiora alicui loco definito{vt contingit} atq; à casu, priora sunt. sicuti in lapidibus superpositis inuicem in aceruo, vbi qui propinquior est supremo, vno ordine erit prior, alio ordine erit prior, qui ẽ propinquior infimo. deinde de posterioribus subdit{Posteriora vero, quæ longius distant}.s. à primo natura, vel euentu.

Tempore uero, nã partim quidem ex eo priora dicuntur, quia remotiora sunt à præsente temporis puncto. ut in his quæ fuerunt exacta. Troiana enim Persicis priora ex eo esse dicuntur, quia à præsente puncto longius distant: partim autem ex eo, quia sunt instanti puncto propinquiora, ut in futuris. priores enim propterea ludi Iouis ludis Appollinis esse dicuntur, quia puncto instanti propinquiora sunt: ubi utimur ipso temporis præsente puncto, perinde, ut principio atq; primo.

Ludi Iouis. νέμεα. Ludi Apollinis. πύθια.

Nunc subdiuidit ea, quæ sunt priora, posterioraúe tempore, quæ non perinde omnino dicũtur atq; priora secundum locum. illic enim priora sunt, quæ propius ad constitutum locũ accedunt. At non sic in tempore, sed in præteritis, quæ remotiora à presenti sunt, in futuris, quæ propinquiora. vnde dicit{Tẽpore vero} priora posterioraúe dicuntur nõ eadem ratione{nam partim quidẽ ex eo priora dicunt̃, quia remotiora sunt à præsenti temporis pũcto, vt in his, quæ fuerunt exacta} hoc est in præteritis, cuius exemplũ affert, & dicit. {vt Troiana}.s. bella {Persicis} bellis.s. {priora ex eo esse dicuntur, quia à præsente puncto longius distant} bella enim Troiana, quibus græci cum Troianis bellũ gesserunt bellis Medicis.i. Persicis, quibus Xerses rex Persarum & Medorum Græciam expugnauit, priora sunt. quia remotiora sunt à præsenti momẽto. Deinde affert secundum membrũ, & dicit{partim autẽ ex eo} priora subaudi aliqua sunt {quia sunt instanti puncto propinquiora, vt in futuris} cuius exemplũ affert, & dicit {priores enim propterea ludi Iouis ludis Apollinis esse dicuntur, quia puncto instanti propinquiora sunt} instanti.i. puncto præsenti, in quo Aristoteles scribebat hæc. Ex quibus colligitur quale primum, atq; principium sit præsens punctum: & dicit{vbi vtimur ipso tẽporis præsente pũcto, vt principio, atq; primo} potiſsimum supposita æternitate tẽporis. supposita.n. temporis æternitate, nullũ, vt Expositor inquit, principium in tpe accipi potest, præter ipsum momẽtum, quod est præsens pũctum & medium præteriti atq; futuri. vnde & Auerroes qui tenuit temporis æternitatẽ, inquit. nõ enim scilicet in ipso æterno tẽpore est principium naturaliter, sed positione: & ita cõcordat cum Expositore.

Motu autem. quod enim propinquius est ei, quod primo mouit, id prius est: ut puer uiro. Est autem & hoc principiũ quoddam simpliciter.

Nunc de prioribus posterioribusúe agit ꝟm ordinẽ ad illud, quod est principium, & primum in ipsa motione, & dicit{Motu autem} prius posteriusúe dicitur ꝟm ordinem ad motorem, cuius rationẽ subdit {quod enim propinquius est ei, quod primo mouit, id prius est} cuius exemplum affert, & dicit{vt puer viro} ꝙ videlicet genitori sit propinquior. deinde quale sit hoc principium, quod est primum in ipsa motione {est aũt & hoc principium} quod videlicet in motione est primum{quoddam simpliciter}.i. secundum naturã: qđ addit ad differentiam principij, quod in tpe sumitur. nam principium, quod in tempore sumitur, nõ est simpliciter atq; natura principiũ, sed positione, vt dictum est. At principium, quod est primum in ipsa motione. non est positione, sed simpliciter natura principium.

Potentia. nam quod potentia antecellit, quodq; potẽtius est, id prius dicitur esse. Tale autem est, cuius electioni alterũ ipsumq; posterius obtemperet, sequaturq; necesse est, atq; adeo, ut illo mouente, moueatur, & non mouente, non moueatur. est autem electio principium.

Nunc de prioribus secũdum ordinem ad ipsam potentiam, & dicit{Potentia} etiã subaudi dicitur prius, posteriusúe, cuius expositionem subdit {nam quod potentia antecellit} vt princeps {quodq; potentius est} nam princeps antecellit potentia, & subditis potentior est{id prius dicitur esse} deinde exponit quid est antecellens potentia, & ipsum potentius, & dicit{tale autem} scilicet potentius, quod & potentia antecellit{est cuius electioni necesse est} vt{alterum, ipsumq; posterius obtemperet sequaturq;} & pareat{atq; adeo} scilicet ipsum posterius obtemperet{vt illo} scilicet principe{mouente moueatur, & non mouẽte non moueatur} prout illi placitum fuerit{est autem electio principium} ergo prius in hoc ordine etiã dicetur propinquitate ad primum. Quare in hoc ordine prius potentia est id, quod præscribit, posterius vero, qđ ad illius præscriptum mouetur. principiũ aũt mouentis voluntas, ad quam propius accedit, quod ipsam habet, quã quod ab hoc ipso cietur, vel præscribitur.

Ordine. hæc autem ea sunt, quæ ad unum quippiam definitum ratione aliqua distãre: ut is, qui in bello adiutor est, tertio prior est. & in fidibus penultima ultimam antecedit. ibi enim iste, qui caput chori obtinet, hic media principium est. hæc igitur hoc modo priora dicuntur.

παραστάτης. Adiutor in bello. τριτοστάτης. Tertio. κορυφαῖος. Dux.

Nũc de prioribus posterioribusúe ꝑ respectũ ad aliquod principiũ definitum, à quo rõne aliqua distãt. definitũ dico in aliqua multitudine, quæ ordinat̃ ad vnũ finẽ, q̃le in exercitu, vł harmonia principiũ definitũ dicitur,

citur. vñ dicit{Ordine} videlicet priora posterioraúe dicuntur, quæ in his, quæ sunt vnum ordine, principiũ definitũ hñt. & exponit quæ, & dicit{hæc autẽ}.s. priora{ea sunt, quæ} in multitudine, quæ ẽ vnũ ordine{ad vnũ quippiam definitum rõne aliqua distant} hoc est priora posterioraúe sunt. vt parastates exponit Argyropylus, vt in saltatione secundus tritostato.i. tertio prior est. Alexander exponit. vt in choro, qui primũ ordinem tenet, prior est eo, qui est tertiũ, prout.n.a Choriphæo.i.à duce chori absunt, prior & posterior dicuntur, ductor nãq; principiũ est. fortasse nõ recedendo à re ipsa, παραστάτης is est, qui in bello adiutor est, hic.n. prior est τριτοστάτου, i. tertio. vnde Auer. dicimus enim in acie hoĩum ſm esse ante tertium in respectu primi, qui est in capite. deinde affert aliud exẽplũ, & dicit{& in fidibus} paranete, i.{penultima} prior ẽ q̃ nete idest{vltimã antecedit} pro interuallo quo distant à media. deinde affert differentiã inter principiũ in primo exemplo, & principium in secũdo exemplo, & dicit{ibi.n.} scilicet in primo exemplo, principium est{iste, qui caput chori obtinet, hic} scilicet in secũdo exemplo{media}.s. fidus{principiũ est} vel sic{ibi enim} scilicet in exercitu{hic}.s. in harmonia: in qua est media chorda, quæ græce dicitur μέση, pro principio, & παρανήτη. idest penultima, & νήτη, i. vltima. in instrumentis enim musicis, ẽ. ὑπάτη, quæ ẽ chorda inferior tenoris vel chorda grauis. chorda acuta dicitur νήτη, media vero μέση. παρανήτη autem, quæ est iuxta netem, propinquior mesæ. ideo chorda media in talibus tenet locũ principij. cui propinquior prior eẽ censeť, vt paranete ipsa nete.

Qua Auer. tom. 16.

Alio uero modo id dicitur prius, quod antecedit cognitione, ut & simpliciter prius.

Cum dixisset{hæc igitur hoc modo priora dicunť} voluit dicere, quinque modi, quibus prius quicq̃ dr, ad vnum quoddã cõe referunť, quod.s. est principiũ, & primum in vnoquoq; genere. nam etsi locus, tẽpus, motus, potentia, ordo, quæ accipiunť, differant inter se modus tamen acceptionis est idem. Propterea subscribens alium modũ dicit{alio vero modo id diciť prius, quod antecedit cognitione} subaudi id, quo diciť prius{vt & simpliciter prius} subaudi est vnus modus eius, quod dicitur cognitione prius. non ꝙ omne prius cognitione sic simpliciter prius, sed ꝙ vnus modus eius, quod dicitur prius cognitione, sit id, quod est simpliciter, & natura prius.

Priorum autem hoc pacto alia ratione quidem uniuersalia, sensu autem singularia sunt priora.

Ne tu putes omne prius cognitione esse simpliciter prius distinguit ea, quæ sunt cognitione priora, & dicit{priorum autem hoc pacto}.s. cognitione{alia ratione quidẽ vniuersalia} quæ eadem, vt Alexander inquit, simpliciter & natura sunt priora. ꝑ hæc enim cognitio in disciplinis comparatur{sensu autem singularia sunt priora} & hæc non simpliciter, sed quo ad nos priora esse videntur. & ita per hunc intellectum prioris tum vniuersalia, tum sensibilia priora sunt.

Ratione etiam accidens prius est toto. ut musicum, homine musico. non enim erit ratio sine parte. quãquam non fit, ut musicum sit, si non quippiam sit musicum.

Cum exposuisset vniuersalia esse priora rõne, nũc exponit alia, quæ sunt rõne priora, & dicit{rõne etiam accidẽs prius est toto} quod.s. ex subiecto cõstat & accidente. cuius exemplũ affert, & dicit{ut musicũ} prius scilicet ratione est{homine musico} quod.s. constat ex subiecto & accidente: cuius ratio est quod põt cognosci sine alio, & alius non sine ipso, est eo prius ratione. quasi assignans minorem dicit{non enim erit}.s. tota{ratio} subaudi apta cognosci{sine parte}, i. nisi prius cognoscatur pars. ergo pars.s. accñs est prius rõne eo, quod constat ex subiecto & accidente. & quia dixit, accidens prius cognosci q̃ cõpositum ex subiecto, & accidente, ne tu putes accidens posse esse sine cõposito, sicut potest cognosci sine eo, subdit{quãq̃ non fit, vt musicum fit, si non quippiam sit musicum} ergo licet accidens sit prius cognitione eo, quod est cõpositum ex subiecto, & accidente, tamen non potest esse, nisi in composito, cuius est pars. Quo vero ad rem attinet, accidens est prius ratione eo, quod componitur ex subiecto & accidente, sed non omnino, sed quoniam rõnis est pars. nam quo simplicius vnũquodq; est, eo prius est. pars autem simplicior est toto, estq; totũ musicus homo, pars vero musicũ. ita licet fieri nequeat, vt musicum sit absq; subiecto, tamen quod substantia posterius est, id ratione prius est, quoniam pars est rationis huius, homo musicus.

In sensu autẽ cõposita priora sunt.

Præterea priorum affectus priores dicuntur, ut rectitudo lenitate. nam illa lineæ, hæc superficiei ꝑ se affectus est. quædam igitur hoc pacto priora posterioraue dicuntur.

Cum dixisset priora cognitione, nunc exponit, quæ sunt priora in affectibus, & dicit{priorũ affectus priores dicuntur, vt rectitudo} prior est{lenitate} cuius rationem subdit{nam illa} affectio.s. quæ est rectitudo, est affectio{lineæ. hæc}.s. lenitas{per se superficiei affectus est} modo linea prior est superficie. deinde epilogat, & dicit{quædam igitur hoc pacto} ut Expositor inquit, secundum ordinem cognoscendi{priora posterioraúe dñr} nã linea simpliciter atq; natura prior est superficie, superficies vero sensu prior est linea, & affectus compositorum similiter priores sensu sunt affectibus simplicium. At Alexander hũc ordinem esse in affectibus ait, quo affectus affectu prior est, quem talẽ esse dicit, qualis est in subiectis, quorum sunt affectus. propterea ait Aristoteles{quædam igitur hoc pacto} scilicet quo ordine se habent subiecta priora posterioraúe dicuntur.

Quædam uero natura substantiaue, quæcũq; esse sine alijs possunt, & sine quibus alia nequeunt esse, qua diuisione usus est Plato.

Quoniam, vt Alexander inquit, intellectũ tacuerat, quo linea superficie prior esse diciť, ideo docẽs ea, quæ substantia & natura sunt priora, voluit habere quomodo linea sit superficie prior, & dicit{Quædam vero natura substantiaúe} subaudi priora sunt{quæcũq; esse sine alijs possunt, & sine quibus alia nequeũt esse} hoc pacto linea prior est superficie. & superficies prior corpore{qua diuisione}, i. quo modo prioris{vsus est Plato} in vniuersalibus, videlicet, quæ dixit esse priora singularibus, & in mathematicis, nam dixit lineam priorem esse superficie, superficiem autem corpore, & numerum priorem esse omnibus alijs.

Cum autem ipsum est esse pluribus modis dicatur, primo quidem subiectum. est prius, quapropter substantia antecedit.

Cũ accepisset priora natura esse, à quibꝰ nõ cõuertiť subsistendi cõsequentia, & posuisset sub hoc membro

vlia, mathematica, & numeros, nunc sub hoc eodem membro vult ponere substantiam antecedere oĩa accidentia, & dicit{Cum autem ipsum esse pluribus modis dicatur} quia decem scilicet pro numero prædicamentorum{primo quidẽ subiectum est prius} subaudi omnibus, quorum est subiectũ, tunc subaudi substantia est subiectum omnium accidentium {quapropter} vt inquit{substantia antecedit} scilicet omnia accidentia. Syllogismus est in prima figura. Substantia enim quatenus simul tollit, non tamen simul tollitur, prior cæteris est. item qua subijcitur, quaq; cætera idcirco sunt, quia ipsi substantiæ insunt, maxime, ac primũ ens est.

Deinde alio modo ea, quæ sunt potentia, & quæ sunt actu. alia nãq; potentia sunt priora, alia actu. Veluti potentia quidem prius est dimidia linea, tota, & pars toto, & materia substantia ipsa. Posterius aũt actu. toto nãq; dissoluto, erunt actu.

Assignat tertium modum, quo aliqua dicuntur priora, posterioraúe, qui attenditur in potentiam & actum. Sic totũ & prius, & posterius suis partibus esse demonstratur. Pars enim potentia prior est q̃ totum, actu vero totum quam pars, vnde dicit{deinde alio modo ea, quæ sunt potentia & quæ sunt actu} cuius rationẽ subdit{alia nãq; potẽtia sunt priora, alia} cõtra actu. Pars enim potentia prior est quam totum, actu vero totum quam pars. docet autem exemplis quomodo potentia & actu quicquam prius esse dicat̃, & dicit{ veluti quidem prius est dimidia linea tota} scilicet ipsa linea{&} generatim{pars toto, & materia substantia ipsa}. i. toto ipso composito. nam horum vnumquodq; in toto existens potentia prius est quam actu sit, & nulla pars dum pars est, actu per se est. Ideo subdit{ posterius aũt actu} scilicet est vnumquodq; eorum {toto nãq; dissoluto, erunt actu } igitur vnumquodq; eorum est prius potentia quam sit actu. Contra autem totum est prius actu quam partes, quæ potentia erant in toto, efficiantur actu. vel sic, in compositione potentia quidẽ prius est dimidia linea quam tota, & pars quam totum, & materia quam substantia composita. quoniam totum ex harum compositione constat, & sic oportet, vt partes præsint. In dissolutione aũt contra totum actu est prius partibus, quoniam pars ex dissolutione actu efficitur ex ipso toto, quod prius fuit in actu. & ideo subdit {posterius autem} actu vnumquodq; eorum est{toto nãq; dissoluto} quod prius actu erat {erunt actu } quæ præfuerunt potentia.

Modo itaq; quodam omnia, quæ priora, posterioraq; dicuntur, ut hæc ipsa dicuntur. Quædam enim in generatione sine alijs esse possunt, quo pacto totum est partibus prius. Quædam in corruptione, ut totum ipsum pars antecedit. Similiter & cætera sese habere uidentur.

Docet omnes modos esse reducendos ad vnum, & Expositor putat omnes modos esse reducẽdos ad eũ, quo dicimus prius esse, à quo non cõuertitur subsistendi consequentia. Sed Alexander putat omnes esse reducendos ad eum, qui potẽtiæ & actus dicitur. vnde Aristoteles dicit{Modo itaq; quodã omnia, quæ priora, posterioraque dicuntur vt hæc ipsa} scilicet quæ priora posterioraq; potentia & actu sunt{dicuntur} nam illud pronomen hæc ad proxime dictũ referri solet, & cũ proxime dixerit esse prius atq; posterius actu & potentia, videtur ad hunc modum reducere omnia priora posterioraq;. quare sensus erit, quæ priora, & posteriora dicuntur, ea omnia quodammodo secundũ hũc modum potentiæ & actus dicuntur. nam in generatione substantiarum partes prius potentia quam tota generantur. Tota vero actu prius quam partes, in corruptione autem è contrario. hoc autem declarat, & dicit. {Quædam enim in generatione sine alijs esse possunt quo pacto totum est partibus prius} nam cum totum genitum est, partes non sunt genitæ actu, sed potentia. ergo totum in generatione actu prius est quã partes. sic igitur totum actu prius est partibus. qđ probat argumẽto, quia sine partibus actu esse potest, quia cum totum est actu, partes eius actu esse non possunt. Quare cum totum fuerit in generatione, totũ prius est partibus. totum enim est, pars non est. deinde ostendit in corruptione esse è contrario, & dicit. {Quædam in corruptione} scilicet priora sunt{vt totum ipsum pars antecedit} nam in corruptione totum nõ est pars est actu. ergo omnes modi reduci possunt ad eum, qui potentię & actus dicitur. quoniam dato priori quouis modo, in eo est posterius potẽtia. Et dato posteriori quouis modo semper in eo est prius potentia. fortasse expositio Expositoris non est dissona dictioni, quoniam cum ait {Modo itaque quodam omnia, quæ priora posterioraque dicuntur, vt hæc ipsa dicuntur, vt hæc ipsa} intelligit, quæ statim subscribentur, & tunc intelligit priora posterioraque quæ secundum consequẽtiam subsistendi non cõuertuntur. nam de his subdit { quædam enim in generatione sine alijs esse possunt, quo pacto totum est partibus prius. quædam in corruptione} subaudi sine alijs esse possunt{vt totum ipsum pars antecedit} ergo omnia priora sunt priora ex eo, quia non conuertuntur secundum essendi consequentiam. nã licet non deduxerit nisi in vno exemplo, voluit, vt eodem modo in oĩbus intelligatur: cum ait{similiter & cætera sese habere vident̃} qm̃ oẽ prius quouis mõ prius in suo priori, & quo prius est, non dependet à posteriori, sed potius è conuerso. Qua ratione fit, vt omne prius quouis modo prius, quatenus est prius potest esse sine posteriori, posterius autem nequaquam sine priori, igitur omnia priora reducuntur ad ea, quæ possunt esse sine alijs, & non è conuerso. Alexãder vero sequendo suã expositionem dicit{similiter & cætera sese habere videntur} scilicet quorũ non est proprie generatio. Non enim cuncta entia per generationem esse sortiuntur. Eadem igitur erit ratio eorum, quæ, licet ipsum nõ sit generatio, tamen tota quodammodo sunt, & partes habent. perinde nãque in his parte toto priores sunt potentia, eadem actu posteriores. similiter sese res habet in linea, & superficie, & omnibus substantiæ accidentibus quanto, quali, & cæteris. nã horum accidentium licet generatio proprie non dicatur, est tamen aliqua generatio, quæ non simpliciter, sed per additamentũ dicitur. in his igitur singulis prioritate potẽtiæ ad actũ partes sunt priores totis, prioritate vero actus ad potentiam tota priora sunt partibus, sed quę res vtrum in sempiternis corporibus partes sunt priores totis, an è contrario. Respondet Alexander in sempiternis diuinisque corporibus partes non esse potentia in totis. siquidem eæ partes potentia sunt, quæ possunt aliquando actu fieri à toto separatæ. Illorum autem partes nequeũt à toto separari, cum ipsum semper actu sit. quare fit, vt in eis nec partes toto, nec totũ partib⁹ sit prius, ex his patet q̃ falso Auer. per totũ intellexerit genus, & per partes species. nam Alexander per totum & partes intellexit

Expõ Alexã.

Quæ auer. Cõm. 16.

intellexit totum, quod generatur, & per partes, partes ex quibus totum generatur aut propria generatione, aut generatione, quæ est per additamentum.

CAP. XII.

De Potentia, & Impotentia.

TEX. 17. *Potentia dicitur, alia, quidem principium motus mutationisue, quod est in alio, ut aliquid aliud est: qualis est ædificandi facultas, quæ quidem potẽtia est, atq; non est in eo, quod ædificatur atq; extruitur. At medendi facultas potentia quidem ipsa est, esse tamen in eo potest, qui medicamina suscipit, atq; sanatur, sed non ut medicamina sucipit atque sanatur. alia igitur (ut diximus) principium omnino mutationis aut motus potentia dicitur, quæ est in alio, ut aliud quoddã est.*

Non fuit hæc mens expositoris, sed oppositum: ut uidere potes cõsiderans: ideo Antonius Andreas, & hic in manũ laborasse uidentur.

Nunc potẽtiæ intellectus exponit, & Expositor primum intellectum potentiæ vult esse intelligendum de materia, & de forma, ad quas sequitur motus, sicut ad formam grauis, & leuis sequiẽ motus sursum, & deorsum. Quod autem non possit intelligi de agente probat, quia omne, quod mouetur, ab alio mouetur: nõ.n. aliquid mouet seipsum nisi per partes, quia altera alteram mouet, ergo potentia, quatenus est principium in eo, in quo est, non comprehenditur sub potentia actiua, sed sub passiua. sed cũ hic loquatur de potẽtia, quatenus est principium in eo in quo est, fit, vt non possit intelligi de potentia actiua: Contra hanc expositionẽ argumentãtur nonnulli: Primo. quia videtur contra Aristotelem, nam alioquin hic modus non differet à secundo, qui est de potentia passiua. Deinde hæc expositio supponit falsum, videlicet formam grauis vel leuis non esse principiũ proprij motus effectiuũ, sed sequi ad eam, vt ad materiã. Insuper tũc in animalibus, quæ mouent se, principium effectiuum motus, non esset: cuius oppositum & Aristoteles dicit, & probat. Rursus indiuisibile potest se ipsum mouere effectiue, & tamen non habet partes, quarum altera mouet alteram. vltimo Expositor sibi ipsi aduersatur. nam, cum Aristoteles loquitur de ipso possibili, ipse arbitratur primum intellectum possibilis accipi correspondenter ad primum modum potentiæ, vbi ipse asserit illud primum modum esse de possibili actiuo, Sed rationes diluuntur. Prima quidem, quia secundus intellectus differt ab hoc primo, quia hic est de principio vniuersaliter sumpto tam ad materiam, q̃ ad formam, secundus autem de principio passiuo tantum. & sic secundus est tãquam species primi. Secunda etiam diluitur, quoniã non expositor, sed ipsi supponunt falsum. quoniã communis opinio est elementa non moueri à suis formis, cum nullum elementum diuidi possit in motorem in actu, & motum in actu, vt pluries disseruimus. Tertia diluitur se ipsa, quoniam animal diuidi potest in animam, quæ potest esse motor in actu, & in corpus animatum, quod potest esse mobile in actu: potissimum concurrente appetibili exterius mouẽte, vt fine. Quarta derisibilis est, cum non sapiat Peripateticam doctrinam. Aristoteles enim vult, vt omne quod mouẽ motu continuo, sit corpus. Quo vero modo Angelus moueri possit, in theologicis est disserendum: nam Aristoteles non intellexit. diluitur denique vltima, quia Expositor bene dicit primum modũ ipsius possibilis respondere modis, qui dicti sunt de potestate. nam primus modus complectitur formam, quæ licet non sit agens in corpus, cuius ipsa est forma, tamen est agens in passum exterius. & ita possibile primo mõ respõdet primo modo potentiæ secundum hunc sensum. videlicet quatenus est agens in materiam exteriorem. hoc pacto expositio Expositores potest defendi à calũnijs horum. verum Alexander hunc primum potẽtiæ intellectum vult, vt sit de principio motus, asserens principium hoc in loco causam Aristotelem appellasse, quæ est efficiens, per quod enim efficiẽs munere fungitur, id potentia nuncupatur. & propterea dicit {potẽtia dicitur alia quidem principium motus, mutationisúe, quod est in alio} id est in causa agẽte {vt aliquid aliud est} & diuersum ab ipso passo. & cum dixit {quod est in alio, vt aliquid aliud est} intellexit per se, quia per se principium agendi, & mouendi non potest esse in eo, quod patitur, & mouetur, sed solum per accidens, vt dicetur. & cum dixit. {mutationisúe} quietem exponit Alexander, quia potentia non solum motus, sed quietis etiam est efficiens, de qua quiete mutationis nomen recte prædicatur, non autem motus, vt ipse in processu testabitur. hoc per exempla declarat, & dicit {qualis est ædificandi facultas, quæ quidẽ potẽtia est, atq; non est in eo, quod ædificatur, atq; extruitur} sed est in ædificatore, structoreq;. deinde per exemplũ declarat, quomodo tale principium mouendi nõ potest esse in eo, quod mouetur, nisi per accidens, & non quo idẽ est cũ agente, nisi per accidẽs, & dicit {at medẽdi facultas potentia quidem ipsa est, esse tamen potest} in ægroto {qui medicamina suscipit, atq; sanaẽ} non quo medicus agens est, sed quo ægrotat, atq; per accidens, neque enim quatenus ægrotat, potentia, quæ sibi medeatur, præditus est, sed qua medicus, cui accidit ægrotare. vnde, vt accidit medico ægrotare, ita accidit sibi seipsũm curare: ideo nõ solum dixit {quod est in alio} sed adiecit {vt aliquid aliud est} quoniam per accidens passum potest concidere cum agente. deinde quasi epilogando dicit {alia igitur, vt diximus, principium oĩno mutationis aut motus potẽtia dicitur, quæ est in alio, vt aliud quoddã est} quasi dicat primo modo dicitur potentia pro principio mouendi aliud, quatenus est aliud. sed addere {omnino} pro eo, quod est in vniuersum. vt sit sensus, primo igitur modo potentia principium vniuersale mutationis est. vel {oĩno} id est proprie exponi debet. nam ipsi potentiam efficientẽ principem potentiam esse placet, vt postea tum in hoc loco, tum in Nono huius operis declarabit, in quo præcipue disputat de potentia.

Alia uero dicitur ea, quæ ab alio, ut est aliud, pati quippiam dicitur. qua enim potentia patiens ipsum quippiam patitur, ea ipsum dicimus pati posse interdum si quoduis pati possit, interdum non si omni quauis passione, sed si ad melius pati possit.

Secũdum intellectum potentiæ affert, quod possit accipi pro principio passiuo, & dicit {alia vero} subaudi potentia {diciẽ ea, qua ab alio, vt est aliud, pati quippiam dicitur} per verbum {ab alio} potentiam passiuam significat {vt est aliud} addidit propter medici se curantis exemplum qui & si cum patiendi id est, vt alteretur, cureturque, potentiam quatenus ægrotat, obtineat, vimque habeat huius mutationis efficientem, hæc tamen ei non competit, vt ægrotanti, sed vt quiddam aliud est, qua enim medicus est, diuersus est ab ægrotante. deinde probat quod dixit. nam eadem potentia actu patiens diciẽ, & aptum pati, sed actu patiẽs

dicitur à potentia passiua: ergo aptum pati dicetur à potentia passiua. accepit maiorem, & dicit {qua enim potentia patiés ipsum quippiam patitur} scilicet actu {ea ipsum dicimus pati posse} sed suppleatur, patiens dicitur à potentia passiua: ergo id, quod pati potest, dicetur à potentia passiua. addit tamen differentiam inter patiens, & id quod pati potest, quoniam patiens semper dicitur patiens à potentia, quod autem pati potest, non semper à potentia dicitur pati posse, sed quandoq; ab impotentia, & dicit {dicimus pati posse, interdum si quoduis pati possit, quoduis} dicit siue bonum siue malum. nam interdum aliquid inuenitur, quod põt pati tam bonum quam malum: vt materia, quæ æqualiter est indifferens ad bonum & ad malum: & tale semper dicitur pati posse à potentia {interdum non si omnis quauis passione, sed si ad melius pati potest} dicitur à potentia posse pati. dicimus enim potentiam, exempli gratia ad secundam valetudinem, nõ ad morbum, hãc enim impotentiã potius q̃ potentiam nuncupare consueuimus. tale est mistũ cũ materia, vt homo, vel aĩal. nam aĩal põt ægrotare denominatione sumpta potius ab impotẽtia. At materia quicquid põt, sua potẽtia p̃t, sic homo non quicquid põt denominatione sumpta à potẽtia põt, dicitur. n. posse vinci propter impotentiã.

Præterea facultas benefaciendi, aut per uoluntatem potentia dicitur, interdum enim eos, qui ambulauerint, aut dixerint solum sed non bene, aut non ut uoluerint, non posse dicere, aut ambulare dicimus. idem euenire usu uidetur, & in ipsa potentia patiendi.

Dixit, quod aliquid dicitur posse pati non semper à potentia, sed quandoq; ab impotentia. dictum est. n. posse pati dupliciter accidere. aut ab impotentia, aut à potentia. probat hoc per argumẽtum, quod accipitur ab eo. quod potest agere, nam quod potest agere: quandoq; dicitur ab impotentia, qñque à potentia. ergo qđ potest pati dicetur quandoque à potẽtia, qñque ab impotentia. primo ergo exponit hoc in eo, quod põt agere: & dicit {præterea facultas benefaciendi potentia} dicitur aliquando subaudi & aliqñ impotentia {aut} subaudi fuerit {per voluntatẽ} aut non vt voluerint. & primo declarat impotentiam, qñ agens ex voluntate agit, vel potest agere. & dicit {interdum. n. eos, qui ambulauerint, aut dixerint solum, aut non bene, non posse dicere, aut ambulare dicimus} & sic hi dicuntur posse dicere, vel ambulare ab impotentia. quoniam ex voluntate volunt bene ambulare, aut dicere, sed non possunt. deinde declarat impotentiam in agentibus, quando non vt voluerint agunt, & dicit {aut non posse dicere, aut ambulare dicimus} quia {non vt voluerint} dicunt aut ambulant. ergo in agentibus cadit potentia & impotentia: potentia, quando agens potest agere ex voluntate & bene agit: impotentia dupliciter, aut cum fuerit voluntas, sed agens est imperfectum, aut cum agẽs fuerit perfectum, sed non agit, vt vult. ex hoc transit ad suum propositum de potentia passiua, & dicit {idem euenire vsu videtur in ipsa potentia patiendi} quod videlicet interdum aliquid dicatur posse pati à potentia, interdum ab impotentia. videre. n. põt tum qui vtcũq; tum qui acute cernit, & sentire posse dicitur, qui exquisite sentit, & qui vtcunq;. Quærit Alexander, si potẽtia efficiendi est principium motus, mutationisúe, qđ est in alio, qũo qui per potentiam iam sibi insitam ambulant, aut qui ex voluntate, quæ in ipsis est, dicũt, ad hãc potentiã. s. quæ est principiũ motus, referunt. hi. n. per motus principium, quod in ipsis est, moueri videntur, cum ars, & voluntas, quæ principia sunt, in ipsis sint, qui per ea mouentur. Respondet Alexander hanc potentiam, cuius hic meminit, esse actiuam, sed alterius rationis ab ea potentia actiua, cuius meminit in principio: nam hæc potentia est, per quam opera fiunt, quæ proficiscuntur ab ijs, quæ habitus habent, quibus agãt. potentia vero actiua, cuius meminit in primo modo, est principium motus, & quietis. ex quibus non male expositores exposuerunt, cum noluerint Aristotelẽ hic afferre tertium intellectum, quo intelligitur potentia: nam primo modo potentia intelligatur pro principio actiuo motus & quietis, secundo intellectu pro principio patiendi, tertio intellectu pro facultate, quia aguntur opera: ratione cuius aliquid dici potest posse agere à potentia, & ab impotentia. vnde dicere possumus Aristotelem in hac dictione tria tetigisse, primũ est quod tertio intellectu dicatur potentia pro potentia actiua, quæ est facultas, siue habitus, quo agens agit opera. Secundum quod in hac potentia actiua aliquid dicitᷓ posse agere, aliquando à potentia, aliquando ab impotentia. tertium ꝙ sicut in hac actiua potentia, quæ est habitus, vel facultas, aliquid dicitur interdum posse agere à potentia, aliquando ab impotentia, idem euenire vsu videtur, & in ipsa potentia patiẽdi, quæ dicebatᷓ secundo intellectu. quæ expositio multũ cõsona est verbis. *Hunc modum dicendi tangit Expositor.*

Insuper omnes habitus, per quos ea, quæ ipsos habent expertia sunt passionis omnino, aut non mutabilia, aut non facile in deterius mutabilia sunt, potentiæ nimirum dicuntur, etenim franguntur, & conteruntur, & flectuntur, & omnino corrumpuntur, non ideo, quia possunt, sed quia non possunt, atque in aliquo deficiunt. expertia uero nõnulla talis sunt passionis, quæ uix, aut parum talia patiuntur, ob potẽtiæm sane, & quia possunt, modoq; aliquo affectu sunt.

Nunc assignat quartum intellectum, quo põt intelligi potentia, & Auerroes vult potentiã hoc quarto intellectu esse intelligendam eam potentiã, quæ est qualitatis species, quæ dicitᷓ naturalis potẽtia, vel impotentia: quod esse non potest, quia Aristoteles ait per hanc potentiam, quæ quarto modo dicitur, esse aliqua, quæ sunt omnino expertia passionis. vbi Alexander per ea, quæ sunt omnino passionis expertia, intelligit diuinas substantias, quæ sunt simpliciter impassibiles. modo in his non cadit ea qualitas, quæ est naturalis potẽtia, vel impotentia. propterea non recedendo à verbis Aristo. hæc potentia quarto modo nõ potest vno nomine appellari, nisi dicamus esse habitum, non quidem de genere qualitatis, sed æquiuoce dictum de pluribus, quod exponit, dicit {insuper omnes habitus, siue de prædicamento qualitatis, siue alterius rationis existẽtes {per quos ea, quæ ipsos habẽt, expertia sunt passionis omnino, aut nõ mutabilia} veluti habitus, quo diuinæ substãtiæ sunt oĩno impassibiles, atq; immutabiles {aut} ꝑ quos {non facile in deterius mutabilia sunt, potentiæ nimirum dicuntur} deinde declarat talem habitũ esse potentiam, per eius oppositum, & dicit, {etenim} subaudi nonnulla {franguntur} vt vitrea {&} nõnulla subaudi {conterunᷓ} vt frumentaria, atq; frugalia {& flectuntur} vt virentes arbusculi {& oĩno corrumpunᷓ} vt mista, quæ constant elementis {non ideo quia p̃nt} .s. resistere contrarijs, quæ frangunt, aut cõterunt, aut flectunt, aut oĩno corrũpunt {sed quia non p̃nt}. s. resistere his {atq; in aliquo deficiũt} quo resistere possent: deest. n. aliqđ principiũ, quo resistãt, qñ deest virtus, & imbecillitas *Quæ auer. Cõm. 17.*

imbecillitas adest. Patet ergo facilitatem passionis dici impotentiã. deinde exponit oppositũ habitũ dici potentiam, & ait {expertia vero nõnulla talis sunt passionis, quæ vix: aut parum talia patiuntur} qualis ad comburendum Salamandra, ad frangendum Adamas esse videtur. nec ob aliud, nisi {ob potentiam sane, & quia pñt, modoq; aliquo affecta sunt} ad resistendum. s. contrarijs, quæ corrũpunt. ergo sicuti habitus, quo aliquid facile patitur, dicitur impotentia. ita habitus, quo aliquid aut oĩno non patitur, aut vix, aut parum patitur, dicetur potentia. Vñ sicuti mollities, & dispositio lapsa à principijs generationis cõtracta dicitur impotentia; illa, qua facile flectitur, hæc, qua facile ægrotat corpus, sic durities, & bona habitudo contracta à generatione dicit̃ potentia, illa ad permanendum sanum, hæc ad nõ flectendum. habitus igitur, quo aliquid dicitur potens, non est vnius rationis in omnibus. nam in diuinis substãtijs habitus, quo sunt ex partes passionis oĩno, est carentia materiæ, & contrarij, habitus, quo Adamas vix potest frangi est durities, habitus, quo Salamandra nõ comburitur, est compacta frigiditas, & ita nõ est eiusdem rationis in omnibus talibus, quæ aut non patiunt̃, aut vix patiunt̃. Quærit Alexander, cum natura potentia, quædam sit, ad quem expositorum modorũ naturam referri conuenit. dicendum si natura principium est motus eius, in quo habetur, ad potentiam patiendi esse referendam: vt enim docuit in libris de physico auditu, quæ naturam obtinent, ea, vt ab alio moueant̃ potentiam habent. Anima vero ad potentiam efficiendi referri potest. est. n. in alio, vel certe id, in quo est, vt aliud est. nam quod per animam mouetur, simile medico est, qui sibi ipse medetur, si quidem anima, per quã mouetur deambulans, diuersa est à corpore, quod mouetur, aut certe anima, quæ motus est principiũ, proportionem habet cum natura. quare vno modo natura refertur ad secũdum intellectum potentiæ, alio modo ad primum. in simplicibus enim corporibus, natura refertur ad potentiam secundo modo. in animalibus vero refertur ad potentiam primo modo.

Possibile, siue potens.

Cum autem potentia tot modis dicatur, possibile quoque, ac potens uno quidem modo dicetur id quod motus, aut mutationis principium habet. etenim id, à quo status, quiesue proficisci põt, possibile quippiam est in alio, ut aliud quippiam est.

Quoniam possibile, siue potens à potentia, quã habet, nomen mutuatum est, iccirco, cum de potentiarũ intellectibus egisset, protinus de possibili aggreditur disputare. Quatuor aũt modis dici potentiam patuit: est enim efficiendi, patiendiq; potestas: item recte, & qua valet non passiua: ergo totidem possibile, ac potens dicetur. & assignans continuationem, & primum modum dicit {cum autem potẽtia tot modis dicatur} quatuor scilicet {possibile quoq;, ac potens} etiam totidem dicetur {vno quidẽ modo dicetur id, quod motus mutationisúe} id est quietis {principium habet} mutationem enim pro quiete dixit, deinde statim cur {vel mutationis} id est vel quietis addiderit, exponit, & dicit {etenim id, à quo status, quiesúe proficisci põt, possibile quippiam est in alio, vt aliud quippiam est} id est, quia non solum, quod mouendi, sed etiam quod sistendi quippiam vim habet, possibile esse intelligit̃, appellauit autem mutationẽ pro quiete, quoniã quies est mutatio motus in statum. adiecit {in alio} ad complendam huiusmodi possibilis rationem. quod enim motus, vel mutationis, quæ in alio fit, id possibile esse intelligitur. proijciens enim vel id, quod proijcere põtest graue, quod aliud est à proijcente, potens vel possibile dicitur. addidit etiam {vt aliud quippiã est} propter eos, qui sibi ipsis nonnunquam medentur: ergo possibile hac prima intellectione id dicitur, cui inest efficiendi prima potentia.

Alio uero modo, si quippiam aliud talem ipsius potentiam habeat.

Assignat secũdum intellectum asserens secũdo modo possibile id intelligi, quod ab alio perpeti põt. est enim potentia quædam patiendi, quam, quod habet, merito id possibile nuncupatur. vnde dicit {alio vero modo} dicitur subaudi possibile {si quippiam aliud habeat ipsius} scilicet motus & mutationis {talem potentiam} hoc est patiendi motum ab alio. vnde Auerroes, & dicitur potens alio modo illud, quod habet potentiam, quia patiatur ab alio. Alexander etiam inquit, est enim potentia quædam patiendi, quã quod habet, merito id possibile nuncupatur, quãquam per paucis verbis hunc possibilis modum explicauit dicens {si quippiam aliud ipsius talem potentiam habeat} Expositor vero sic intellexit. alio modo, quia agit mediante altero, cui potentiam suam cõmunicat: sicuti rex agit per capitaneũ: quæ expositio si vera esset, hic secũdus modus possibilis non responderet secũdo modo accipiendi potentiam. quare exponatur primo modo.

Qua Auer. Com. 17.

Alio rursus modo, si potentiam habeat ad quoduis, siue ad deterius, siue ad melius moueatur, atque mutetur. & enim corruptibile esse uidetur possibile corrumpi, aut non corrumpi, si erat impossibile corrumpi.

Est hæc potentia et passiua.

Assignat tertium modum ipsius possibilis. asserens, quod per sibi insitam potẽtiam in peius, aut in melius transire valet, id possibile dici: quod possibile ab ea potentia deriuatur, per quã vt dicebat, recte aliquid perficitur, q̃ esse dicebamus, quæ in habitibus, & doctrinis intelligitur, à quibus opera emanant: vñ dicit {alio rursus modo} & tertio possibile dicitur {si potentiam habeat} quæ in habitibus, & doctrinis intelligitur {ad quoduis siue ad deterius} respectu cuius potius impotentia dicitur {siue ad melius} respectu cuius dicit̃ potentia {moueatur, atq; mutetur,} deinde affert exemplum, nõ in effectib', qui ab habitibus fiũt, sed ijs, qui à potentijs patiendi procedunt: & dicit {etenim corruptibile videtur possibile corrumpi, aut non} possibile {corrumpi, si erat impossibile corrumpi} nam nõ possibile esse æquipollet impoßi esse, quod exemplum in ijs est, quæ à potentia patiendi procedũt. hoc autem fecit, quia hoc exemplum videtur quasi cõmune oĩbus.

Nunc uero dispositionem aliquam talis passionis, & causam, atque principium habet. tale enim interdum esse uidetur ex eo quia habet, interdum ex eo, quia aliquo caret.

Cum dixisset in vniuersum, quod aliquid pati potest siue in peius, siue in melius id poẽ, siue potẽs nũcupari, discrimen nũc subscribit inter id, qđ in melius, & id, qđ in peius põt. asserens id, qđ in melius potens dicit̃, iccirco in melius potẽs est mutari, qm̃ in se quẽdam habitum obtinet, quo põt in melius mutari, qđ vero in peius, iccirco in peius põt mutari, quia tali habitu priuatum est, & dicit {nunc vero} id subaudi, quod in melius põt mutari {dispositionem aliquam} siue habitum {talis passionis & causam, atq; principiũ habet} s. quo mutari põt in talem meliorẽ passionẽ. deinde assignãs aliud membrũ dr̃iæ per modum ratiocinij discurrens inquit {tale. n.} s. potens, siue possibile {interdum esse

videtur}.s.potēs siue possibile{ex eo, quia habēt}.s.habitum, quo pōt mutari in melius {interdum} videtur esse potens vel possibile{ex eo, quia aliquo caret} quo scilicet possit mutari in melius,& propter hanc priuationem dicit potens mutari in peius.hæc de differētia,

Quod si priuatio aliquo modo sit habitus, uniuersa possibilia erunt ex eo,quia habent aliquid.si uero non sit,æquiuoce possibilia dicentur esse. Quare possibile quippiam est partim ex eo,quia habitum aliquem,atque principium habet, partim ex eo,quia priuationē hēt huiusce, si fit,ut priuatio habeatur.

Sed quæret aliquis,quo nam modo possibilia, & facultate prædita dicant hæc, quæ per priuationem dnr possibilia.rñdet sub disiunctione,& dicit{ꝙ, si priuatio aliquo modo sit habitus. vniuersa possibilia erunt} dicenda possibilia{ex eo,quia habēt aliquid}id est habitum,quæ est priuatio. ꝙ aūt priuatio sit aliquo modo habitus, Alexāder exponit,ex eo, quia priuatio ipsa dispositio quædam esse videt, non.n.priuatio nudam, meramq; absentiam signat,alioquin idē polleret, atq; negatio, sed absentiam cum dispositione quadā. Quo fit,vt non videre nō hoc sit,qđ cæcum esse: licet enim priuatio sit absentia eius,quod aptū est, & cū est aptū, efficitur tñ dispositio quædā:est aūt talis dispositio cuiusdam,quæ fit in aliquo subiecto, quod idoneum est habere habitum:itaq; priuatio habitus quodammodo est,non simpliciter habitus, cum sit ipsius habitus priuatio.sed,vt dixi,quia dispositio talis est subiecti. oportet.n.vt affectio quædam sit in subiecto, quæ habitus esse videri possit.quā ob rem in opere auscultario priuationem formam quodammodo esse dixit.si ergo priuatio habitus quidam est, profecto quæ in peius mutantur, eo qui habitum quendam & potentiā habeant, mutari videri possunt,cum sit priuatio potentia quædā si quidem est habitus. itaq; hoc possibile dicetur, qm̄ principium,& potētiam obtinet, ne quid peius patiat, illud aūt,qm̄ huiusmodi potētiæ priuationē habet. deinde disputat aliud mēbrum,& dicit{sin vero}subaudi priuatio{non sit}.s.habitus{æquiuoce possibilia dicentur esse}subaudi quæ in melius, & quæ in peius mutantur,altera.s.ꝙ habitum habeant,altera quod ab eo habitu sint priuata. demum concludit dupliciter esse possibile,& dicit{quare possibile quippiam est}dupliciter scilicet{partim ex eo,quia habitū aliquem, atq; principium}quo.s.in melius pōt mutari {partim ex eo, quia priuationem habet huiusce}scilicet habitus,qua.s.priuatione poterit mutari in peius.addit{si fit, vt priuatio habeatur}qm̄ si priuatio habitus quidam sit:quod priuatum est.priuationem habere dici pōt. sin autem absentia tm̄,non proprie haberi priuatio dicetur.per quæ patet quo nam modo dicantur aliqua possibilia.

Alio modo præterea dicitur ex eo, quia non habet potentiam,uel principium in alio, ut est aliud, quo corrumpi pōt.

Alexander hunc quartum modum sic intelligit, vt quarto modo possibile dicatur, quod non est passiuum,& cuius interimendi principium,neq; externum habet,neq; intimum:hoc.n.significare dicit, quod ait {vt est aliud}nam & si fieri potest, vt quippiā in se aliquid habeat,qđ sibi interitū inferat,tñ id habebit,quasi aliud quoddā in se habeat,nihil.n.sui ipsius per se interimendi vim habet. quæ expō non videtur dictioni consona,quoniam hic quartus modus, quo possibile dicitur, debet respondere potentiæ,quæ dicebatur quarto modo. modo potentia quarto modo sumebat pro habitu,quo id, quod ipsum habet, est impassibile, aut non facile in deterius mutabile,quare pōt hoc quarto modo erit,id,quod habet habitum, quo non est mutabile,vel non facile. vnde dicit {alio modo præterea dicitur ex eo}aliquod potens,vel possibile {quia non habet potētiam} id est habitum {vel principiū in alio, vt est aliud,quo corrumpi potest} id est quo non facile mutari potest,sed talem habitū habet in se, vt Adamas duritiem, Salamandra compactam frigiditatem, qua moueri possit.ergo quarto modo potens dicitur,quod habet finitum in se,quo potest resistere causis,quę possunt ipsum mutare.& hoc pacto intelligendo possibile hoc quarto modo respondet potentiæ, quæ dicebatur quarto modo.

Insuper hæc omnia possibilia dicuntur, aut ex eo, quia solum fieri,aut non fieri possunt,aut, ex eo quia bene. nam & in ijs, quæ carent anima, potentia talis inest, uelut in instrumentis.lyram enim aliam inquiunt sonum emittere posse,aliā non posse,si non sit sonora.

In hac dictione pars illa {aut non fieri possunt} nec Arigyropylus habebat in sua gręca dictione,nec Alex. in nostro tamen codice legitur. & ꝙ non debeat legi exemplum lyræ declarat, vbi docuit duplex hoc in rebus inanimatis esse.ſm ergo Alexandrum reducit oīa possibilia ad duo,aut quia simpliciter fieri possunt,aut quia recte fieri possunt. ſm nostram dictionem reducuntur ad tria,vnde dicit {insuper hæc omnia possibilia}.i. quæ possibilia dicuntur ab efficiendo, & quæ à patiendo,& quæ per insitam potētiam in peius, aut in melius transire valent,& quę per habitum, vel nō sunt passibilia,vel non facile in deterius mutabilia, hæc igitur possibilia omnia dicuntur {aut ex eo, quia solum fieri possunt}indifferenter.s.bene vel male{aut non fieri possunt}quia nō bene{aut ex eo,quia bene}fieri possunt,sic ergo in nostra dictione omnia possibilia reducuntur ad tria.at secundum Alexandrum ad duo,vt in rebus inanimatis docet,& dicit{nam & in ijs, quæ carent anima,potētia talis} scilicet ad duplex esse {inest, velut in instrumentis, lyram.n.aliam dicunt sonū emittere posse}quæ videlicet bene emittere potest{aliā non posse,si non sit sonora}beneq; non emittere possit.igitur omnia possibilia reducuntur ad duo,aut ad simpliciter posse siue bene siue male,aut ad posse bene. Expositor autem putauit Aristo. posuisse hic quartum modum, quem respondere putat tertio modo potentiæ. quod dissonum est, cum tertium modum ipsius possibilis posuerit,qui correspondet tertio modo potentiæ vt visum est.vnde & Auerroes vocat hoc,quod Aristoteles hic ait,commune istis omnibus possibilibus,quæ dicta sunt,quare melius dicēdum est omnia possibilia, quæ dicta sunt,Aristo. reducere hic ad duo, vt Alexander inquit,aut quia simpliciter possunt,aut quia recte, beneq; possunt.nam sic potentiæ omnes reduci pñt. Qua Auer. Cōm. 17.

DE IMPOTENTIA.

Impotentia autem est potentiæ priuatio, sublatione quædam principij talis,quale iam diximus:aut omnino, aut ab eo, quod aptitudinem habet,ut habeat, aut et quando iam est aptū habere. non enim similiter impossibile dixerint esse puerū generare,& uirum,& eunuchum.

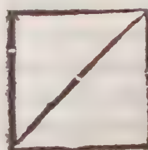
Cum disseruisset de potentia, docuissetq; possibile hoc esse,cui inest huiusmodi potentia,nunc agit de impotentia, quæ potentiæ videlicet opponitur. nam potentiæ in singulis modis impotentia opponitur. & loquitur primo generatim de ipsa impotentia, & de triplici

plici impotentia generatim, vt innuat cuilibet modo potentiæ aduersari impotētiam tribus modis dictam, & dicit{impotentia autem est potentiæ priuatio, ablatioúe quædam principij talis, quale iam diximus} per quæ innuit esse impotētiam quatuor modis: quarum prima est, quæ opponitur potentiæ efficiendi. secunda quæ opponitur potentiæ patiendi. tertia quæ opponitur potentiæ, qua aliquid potest transire indifferenter in melius, vel in peius. quarta impotentia est, quæ opponitur potentiæ, quæ est habitus, qua aliquid pōt bene, vel male transire in opera. Hoc autē deducitur. nam, si impotentia est priuatio potentiæ, quot modis erit potentia tot modis ipsam contingit priuari. quare quatuor impotentiæ erunt pro numero priuationum, quibus potentiæ priuari pñt. deinde generatim ostendit quot modis dicatur priuatio, asserens priuationem trifariam dici. vno mō, vt priuatio sit simpliciter ablatio habitus, vt si quis lapidem non posse ædificare dicat, aut non posse generare. secundo modo, vt sit ablatio habitus pro certo tempore in subiecto apto habere, vt priuatio generandi in puero. hæc.n. inest non simpliciter, sed toto tempore pueritiæ. tertio modo, vt sit ablatio habitus in subiecto apto, etiam tempore, quo est aptum habere, vt vir eunuchus priuatur potētia generandi, etiam tēpore, quo est aptus habere. vnde inquit{aut omnino}subaudi priuatio est ablatio potētiæ quæ est habitus. vt si quis lapidem non posse generare dicat{aut}subaudi priuatio est ablatio{ab eo}.s. subiecto{quod aptitudinē habet, vt habeat} videlicet pro certo tempore, vt priuatio potentiæ generādi in puero. hæc enim inest non simpliciter, sed toto tempore pueritiæ{aut}subaudi priuatio est ablatio potētiæ{& quando iam}subiectum{est} peruentum ad tempus, in quo{est aptū habere} vt vir eunuchus priuatur potentia generandi etiā tempore, quo est aptus habere. Probat autem Aristoteles secundum & tertium modū argumento sumpto ab impoßibili, & dicit{non enim similiter impoßibile dixerint}scilicet authores priuationum{esse puerum generare, & virum eunuchum} nam puer impotēs solum durante tempore pueritiæ, vir autem eunuchus impotens est generare transacta pueritia, & tempore virilitatis. Igit̄ hi duo modi discrepant. per hanc igitur priuationis trimembrem diuisionem, innuit impotentiam, quæ opponit̄ potentiæ cuiuis aduersari trifariam. nam si impotentia opponit̄ potentiæ efficiendi, opponetur trifariā, aut quia est illius priuatio omnino, aut quia est illius priuatio pro certo tempore, aut quia est illius priuatio etiam pro tpe idoneo. insuper impotentia, quæ opponitur potentiæ patiendi, etiam trifariam opponitur, aut quia est illius priuatio penitus, aut quia pro tempore, aut quia tunc, cū fuerit tempus. similiter, si impotentia opponetur potentiæ insitæ, trifariam ei opponetur pro numero modorum, quibus impotentia est priuatio, etiam si impotentia aduersabitur habitum, trifariā opponetur pro numero priuationum: quippe cū omnis potentia possit priuari aliquo trium modorum. ergo impotētia suæ potentiæ aduersabitur semper trifariam. Quo vero ad verba attinet, Alexander habebat dictionem sic{similiter impoßibile dixerunt esse puerū generare, & virū, & eunuchū}vbi vult eunuchū accipi pro eo, qđ oīno priuatum est generare, cum quo conuenire ait lapidis exemplum. puerum autem accipi pro eo, quod habet quidem potentiā, sed nondū per ætatem maturuit: virum autem accipi pro eo, quod peruenit ad tēpus aptitudinis, sed cum sit aptus potentia caret, quæ dictio vera est, & conuenire potest, verum in nostro codice reperitur, vt dictum est.

Præterea in utraq; potentia est impotentia nimirum opposita, tam ei potentiæ, quæ motiua duntaxat est, quam ei, quæ bene est motiua.

Quia reduxit omnes potentias ad duas, & oīa poßibilia ad duo, ideo solum contentus est exponere tam potentiæ, quæ motiua est, quam potentiæ, quæ bene motiua est, aduersari impotentiam cuique suam trifariam dictam pro numero priuationū, quibus dicitur, & dicit{præterea in vtraque potentia est impotentia nimirum opposita}cuique videlicet sua{tam ei potentiæ, quæ motiua duntaxat est, quā ei quæ bene est motiua}& cuique earum impotētia opponitur, prout est trifariam priuatio. sed non descendit speciatim ad alias potentias. quoniam omnes reducuntur ad has duas, vt diximus de poßibilibus. potentiæ quidem, quæ motiua duntaxat est, opponitur impotētia pro numero priuationum dicta, quia ei opponitur impotentia, vt est ablatio potentiæ omnino, atque penitus, quo in modo lapis est impotens generare, qm̄ omnino, & penitus priuatur potentia generandi. etiam ei opponit̄ impotentia, vt ablatio est potentiæ pro quodam determinato tempore, quo in modo puero inest impotētia generandi, saltem durante tempore pueritiæ. ei etiam aduersatur impotentia, prout est ablatio potentiæ pro eo tempore, quo est peruētum ad tempus generādi. quo in modo vir eunuchus est impotens generare, quoniā peruenit ad tempus aptitudinis, sed caret potentia generandi. potentiæ vero, quæ bene est motiua, impotentia aduersatur pro, vt trifariam priuatio dicitur potentiæ, quæ bene est motiua. nam aliquis dici potest impotens recte agere, quia priuatur omnino potentia, id est virtute, qua recte agat, & hoc pacto lapis est impotēs recte agere, quia omnino virtute priuatur, quia poßit bene agere. aut quia priuatur virtute, qua recte agat certo tempore, quo modo puer impotēs est agere fortia, quia pro tempore pueritiæ priuatur virtute fortitudinis, aut quia priuatur virtute etiā in tēpore, quo est aptus, vt vir timidus dicitur impotēs fortia agere, quia licet peruenerit ad tp̄s, quo vti posset actibus fortitudinis, tn̄ caret habitu fortitudinis. hacten⁹ de impotētijs.

Impoßibilia etiam partim hac impotentia, partim alio modo dicuntur. ueluti poßibile quoq;, atq; impoßibile. Impoßibile quidem, cuius contrarium necessario uerum est, uelut impoßibile est diametrū cōmensurabilē eē ex eo, quia falsum ē istius modi, ut contrarium eius non solum sit uerum, sed etiā necessario uerū, diametrum scilicet non cōmensurabilem esse. Cōmensurabile ergo non solum est falsum, sed etiā necessario falsum. Impoßibile

Cum deseruisset de impotentia, nunc agit de impoßibilibus, quibus ab impotentia nomē inditum esse videtur, & dicit{impoßibilia etiā partim hac impotentia dicuntur}quæ metaphysica impoßia dici pñt: & hęc sunt quatuor, sicuti quatuor sunt impotentiæ{partim alio modo dñr}non denominatione accepta ab impotentia, sed adæquato significato propositionis. vt sit impoßibile idem, quod propositio impoßibilis, quæ ideo impoßibilis est, qm̄ eius propriū, atq; æquatum significatum est impoßibile, esseq; repugnās{veluti poßibile quoq;}dr̄ dupl'r, atq; impoßibile etiā dicet̄ dupliciter

ter.est.n.possibile,aut quia denominaẽ à potentia, aut quia est propositio,cum proprium signatũ est possibile,atq; nõ repugnãs esse:differunt aũt, quia impoẽ primo modo refertur ad operationem, impossibile autẽ mõ secundo refertur ad significatũ propositionis.deinde definit impossibile prout accipitur pro propositione impossibili,& vult vt impossibile sit,dicto,cuius oppositũ est verũ,atq; necessario verũ. vt Deum non esse est impossibile,qm̃ Deum esse,qđ est oppositũ dicto illius,est verũ & necessario verũ. simili mõ nullũ hoĩem esse animal,est impossibile,qm̃ oppositũ, qđ aduersaẽ dicto eius,videlicet aliquẽ hoĩem esse animal,est verũ, & necessario verum.vnde inquit{impossibile quidem cuius contrarium}.i.cuius dicto oppositum, accepit enim contrarium pro opposito, vt Alexander inquit, & per contrarium intellexit oppositum dicto propositionis impossibilis, ergo dicit cuius dicto oppositum {necessario verũ est.}Sed dices, oĩs propositio probatur per suum oppositum, vt si fuerit affirmatiua præponendo negationẽ,si vero negatiua, remouendo negationem.dicendũ,ꝙ oppositum dicto propositionis impossibilis,cũ fuerit verum & necessario, verũ equiualet propositioni impossibili,vel eam infert, & hoc sufficit.vt necesse est aliquem hoĩem esse animal infert illã, impossibile est nullum hoĩem esse animal: quare recte probari potest per oppositum dicti, qm̃ tantum valet, atq; si probaretur per eius oppositum. Aristoteles aũt affert exemplum in mathematicis,& dicit{velut impossibile est diametrum cõmensurabilem esse}.s.lateri{ex eo,quia falsum est istiusmodi}.i.dictũ tale, & impossibile, adeo{vt cõtrarium}.i.oppositum{eius}.s. dicti {nõ solum sit verum, sed etiam necessario verum} & exponens oppositum subdit {diametrum.s.non commensurabilem esse}propterea concludit{commensurabile ergo} diametrum costę {non solum est falsum, sed etiam necessario falsum}& qm̃ diametrũ nõ commensurabile esse est necessario verũ:igitur diametrum esse cõmensurabilẽ est impossibile.Quo vero ad verba attinet,aduerbium necessario,vt Alexãder inquit, semper significat.quod aũt semper est falsum, cognosciẽ, quia eius oppositũ semper est verum, id aũt, cuius oppositum semper est verum, impossibile nuncupatur. ergo si semper verum est diametrum nõ esse commensurabilem,impoẽ erit diametrum esse cõmensurabilẽ.

Possibile autem est,quod est contrarium huic,cum non necessarium est contrarium falsum esse, ueluti possibile est hominem sedere. quoniã hoĩem nõ sedere nõ necessario falsum est.

Cum exposuisset impossibile, quod accipitur pro propositione impossibili, nunc exponit possibile contrariũ tali impossibili,& dicit{possibile aũt est, quod est contrarium huic}.s.impossibili{cum}videlicet nõ necessarium est contrarium falsum esse,{quo in loco contrarium pro opposito dicit.& hoc exponit exẽplo, & dicit}veluti possibile est hominem sedere, qm̃ hominem nõ sedere non necessario falsum est{ nam qđ nec ipsum ex necessitate verũ vel falsum est, neq; eius oppositum id,ad hunc modũ possibile esse intelligiẽ.sic quidẽ possibile mediũ est inter necessarium, & impossibile,quorum alterum semper est verum, alterũ semper falsum: ergo possibile hoc pacto est, cuius dictum neq; est semper verum. aut falsum neque oppositum semper verum aut falsum. se hominem enim sedere nec ipsum ex necessitate verũ est, vel falsum, neq; eius oppositũ.ideo dr̃ poẽ.Qua rõne fit,vt ipsum de inesse, vel non inesse dicaẽ possibile esse vel nõ esse hac rõne.

Possibile igitur uno quidem modo,sicuti diximus, id significat,quod non est necessario falsum,alio uero modo,quod uerum est dicere esse.alio rursus modo, quod uerũ iam esse põt.

Ex ijs,quæ dixit infert possibile ipsum trifariam dici,& dicit{possibile igitur vno quidẽ modo (sicuti diximus)id significat,qđ non est necessario falsum} vt hominem sedere,si non sedeat,falsum est, sed quia nõ necessario falsum,ideo diciẽ possibile. nam cuius oppositum non est necessarium falsum, id non põt necessario verũ,aut falsum esse. diciẽ aũt à Philosophis possibile hoc mõ falsum possibile, deinde dat secundũ modum & dicit{alio vero modo, quod verum est dicere esse}sed non necessario,& hoc mõ possibile sequiẽ ad esse,vt qm̃ Socrates mouetur, igitur Socrates põt moueri.vnde & Alexãder ait,hoc præcipue ac propriæ existens dici.deinde affert tertiũ modũ, & dicit{alio rursus modo,quod verum iam esse potest} quod quidem propriæ contingens nuncupatur. vt Alexander inquit, ego vero puto possibile hoc tertio modo esse possibile,quod sequitur ad inesse, & ad necessario inesse, cuius oppositum est impossibile, siue non possibile. vt Deum esse est possibile,quia si non,tunc erit non possibile,ergo erit impossibile.

Potentia autem ea,quæ in geometria dicitur, per translationem potentia dicitur. hæc igitur possibilia non per potentiam dicuntur.

Qm̃ de geometria differentes potentia quadam vti solent.quadrata.n.potentiæ à geometris nuncupanẽ. quia quod latus põt,id potẽtia dicitur. latus aũt vnũquodq; quadratum, qđ ex ipso efficitur, põt, iccirco potentiam in geometria per translationẽ nõ propriæ nũcupari solet.vnde sicuti in arithmetica ternarius põt in suum quadratum,videlicet in nouenarium:cũ nouenarius consurgat ex ductu ternarij in seipsum. quippe cum ter tria sint nouem, sic in geometria potentia lineæ diciẽ quadratum lineæ: & trãslatio est, quia sicut ex eo,quod est in potentia fit illud quod est in actu,ita ex ductu lineæ in seipsa,resultat eius quadratũ.propterea dicit{potentia autẽ ea,quæ in geometria dicitur, ꝑ translationem potentia dicitur}vt expositũ est. Tunc epilogat,& dicit{hæc igitur possibilia non per potentiam dicuntur}& sunt tria,quorum primum est,vt primo possibile dicaẽ. cuius contrarium non est necessario falsum. Secundo qđ verum esse dicatur, quia est. Tertio,qđ verũ eẽ possit,quia nõ est impoẽ. quæ quidem non iccirco possibilia dici ait, quod potentiam alicuius obtineant,sed propter causas assignatas.

Ea uero,quæ per potentiam dici solent, omnia ad potentiã unã primã dicũtur.hæc aũt est mutationis principiũ in aliud, ut aliud quippiã est.Cætera.n.possibilia dicuntur,partim quia aliquid aliud talem ipsorũ potentiã habet,partim quia potentiam non habet,partim quia sic habet.similiter & impossibilia ipsa.Quare propria definitio potentiæ primæ hæc erit, ut sit principium mutandi in alio,ut aliud quippiam est.

Cũ potentias & possibilia explicasset,nũc docet ea, quæ ita nũcupanẽ,vt potẽtiã habeãt, vel efficiendi, vel patiẽdi,siue nõ patiendi, aut recte siue efficiẽdi siue patiendi,vel qđ habitũ habeãt operãdi, vel nõ bene operandi:hæc cuncta ad primã potentiã,de qua primo loco meminit,referri:quæ quidem,vt proprijssime dicta ante oẽs est explicata,de qua inquit{ea vero}.s.possibilia{quæ per potẽtiam dici solẽt}quæ videlicet quatuor modis dñr pro numero potẽtiarum,è quibus denominantur

nominantur{omnia ad potentiam vnam primam dicuntur}id est referuntur: cuius statim definitionem repetit,& dicit{hæc autem est principium mutationis in aliud} scilicet in passum,{vt aliud quippiam est} quod addit propter medicum,vt dictum est,qđ aũt possibilia tribus alijs modis referãturad possibile, hoc primo modo exponit, & dicit{partim quia aliquid aliud}.s. passum{talem ipsorum potentiam habet} quale est, quod potentiam passiuã habet.s.quia potentia quædã est eius effectrix.ergo possibile dictum à potentia passiua refertur ad possibile,quod dicit̃ à potẽtia actiua, inquantum est potens pati ab illo {partim quia potentia non habet}qua videlicet patiatur à possibili denominato ab actiua potẽtia:propterea quia nõ facile, vel non bene patit̃ {partim quia sic habet}id est quia potentiam hẽt recte,& in melius mutandi, aut vicissim recte patiendi.Sed dices,Aristotelẽ hoc in loco præterisse potentiam quæ in habitibus intelligitur. respondet Alexander talem potentiam, intellexisse per verba illa {partim quia sic habet}non aliam quam huiusmodi potentiam innuẽs. Quare oĩa possibilia reducũtur ad possibile primo modo.

CAP. XIII.

De Quanto.

TEX. 18. *QVantum id dicitur , quod diuisibile est in ea , quæ insunt,quorum utrunq; uel unumquodq; unum quid, & hoc aliquid aptum est esse.*

Cum superius disseruisset de substantia,hoc in loco quanti multiplicem intellectũ exponit, & primo quid quantum sit,exponit,vtrum vero exponat quantũ continuum, an quantum discretũ, Auer.ambigit. ego vero puto Arist.describere quantũ cõiter dictum ad numerũ,& ad continuũ,qđ permanet.vnde dici{quantum id dicitur,quod diuisibile est in ea, quæ insunt}id est in partes,quæ insunt ei{quorum vtrunq; , vel vnũquodq; vnũ quid, & hoc aliquid aptum est esse}id est quarũ partium vnaquæq; ante diuisionẽ est apta esse, hoc aliquid,& permanens.dixit autem{in ea, quæ insunt}ad differentiam subiecti, quod plura accidentia habet,in quæ tñ diuisibile nõ est.dixit quorum vnumquodq; aptum est hoc aliquid esse,ad differentiã quanti continui,quod constituit̃ ex partibus situ carẽtibus cuiusmodi est tempus,& oratio , & motus. talia enim non proprie dicuntur quanta . etiam ad differentiam generis,quod non sic in species diuiditur, vt in ea, quæ insunt,non enim specierum rationes,in quas genus diuiditur,in ipso gñe insũt. genus.n.nihilominus persistit,licet ab eo aliqua spẽs auferat̃.quãtũ vero si qua ei pars abscissa fuerit,non iam idem permanebit.etiam ad differentiam compositi ex partibus essentialibus, nam nec materia , nec forma apta ẽ per se hoc aliquid esse,& tamen compositum in ea diuisibile est.

Quæ Auer. Com. 18.

Ad differẽtiã mixti cui elementa nõ sunt nisi virtute.

Multitudo igitur quantum est quoddam,si numerabilis sit. magnitudo etiam quantum est quoddam, si mensurabilis sit.

Cum descripsisset ipsum quãtum , innuit illius diuisionem ꝙ sit aliud discretũ,aliud continuũ,& assignãs differentiã inquit{multitudo igitur}.i.quãtum discretum{quantum est quoddã}.s. discretũ{si}multitudo ipsa{numerabilis sit.magnitudo ẽt quãtum est quoddam}.s.continuum{si}magnitudo{ mensurabilis sit } hæc igitur est dr̃ia,quod quantum discretum sit numerabile,continuum vero mẽsurabile. sed ex hac dr̃ia sequitur,ꝙ infinitum nõ sit q̃tum. quippe cũ nec mensurari,nec numerari possit. ideo Alexãder vult , vt dr̃iæ suppleatur,ꝙ sit quãtum numerabile,vel mensurabile, aut secundum totum, aut secundum eius partes.

Dicitur autem multitudo quidẽ id , quod in non continua. magnitudo uero id,quod in continua diuidi potest.

Cum assignasset differentiam inter multitudinẽ , & magnitudinẽ, nunc describit vtrunq;,& primo multitudinem, & dicit{dr̃ aũt multitudo quidẽ id , quod in continua}.s.diuidi põt{magnitudo vero id,qđ in continua diuidi põt} quas definitiones sic exponit Auer. vt sit multitudo id, quod diuisibile est ad indiuisibilia, videlicet vnitates,magnitudo vero id,et qđ diuidi põt in ea,quæ sunt semper diuisibilia. vnde & Alexan.multitudinẽ dicit esse id,qđ diuidi potest in vnitates,quoniam vnitates multitudinis partes sunt. magnitudinẽ vero, quod potest ad continua diuidi . magnitudinis enim pars vnaquæq; continua est. *Quæ Auer. Com. 18.*

Atqui magnitudinis ea quidem, quæ una ex parte cõtinua est,longitudo est.ea uero,quæ duabus ex partibus,latitudo:at ea,quæ tribus ex partibus continua est , altitudo nimirum est. horum autem multitudo quidem finita,numerus est: longitudo uero,linea:latitudo autem superficies: altitudo deniq; corpus.

Cum descripsisset multitudinem, & magnitudinem nunc exponit magnitudinis discrimina,& dicit{atqui magnitudinis ea quidẽ, quæ vna ex parte cõtinua est, longitudo est} nam linea in longum solum cõtinua est {ea vero,quæ duabus ex partibus,latitudo}qm̃ latitudo in longum,& latus continua est{at ea , quæ tribus ex partibus continua est, altitudo nimirum est}altitudo.n.in longum,& latum,& profundum continua est. deinde quo nomine vnaquæq; harum nuncupetur,exponit,& dicit{horum aũt}.s.quæ diximus de magnitudine, & multitudine {multitudo quidẽ finita numerus est}numerus.n.numerabilis est. numerabile autem finitum esse constat, vt intelligatur numerũ id non esse, si qua multitudo infinita esse dicatur {longitudo vero linea:latitudo aũt supficies : altitudo deniq; corpus.}

Præterea quædam per se,quædam per accidens quanta dicuntur.linea nãq; quantum est quoddam per se, musicum uero per accidens. *Modi quantitatis.*

Cum assignasset diuisiones , & subdiuisiones quanti proprias,assignat diuisionẽ per modos, & dicit{prÿterea quædam per se, quædam per accidens quantam dicuntur} quorum exempla subscribendis inquit {linea nãq; quãtum est quoddam per se}simili modo superficies,& corpus, atq; item numerus per se , ac proprie quanta sunt. nam suapte natura quãta sunt{musicum vero per accidens}qm̃ icciřco quantum vocatur, quia alicui quanto accidit, cum suapte natura tale non sit. vt si quis album tribus vlnis patere dicat. propterea sic dicet,quia superficies,in qua est, tanta est.

Eorum insuper,quæ per se quanta sunt, alia per substantiam sunt,quo pacto linea quantum quid est : in ratione enim quæ dicit quid est,quantum quid inest. alia affectus,atq; habitus talis substantiæ sunt,ut multum,ac paucum: & productũ ac breue , & latum atque angustum : & altum ac humile.& graue ac leue,& cætera id genus.sunt autem & magnum & paruum,& maius & minus,etiam si per se , & inter sese dicantur,ipsius quanti per se affectus.hæc tamen nomina & ad alia transferuntur.

Consequenter horũ vtrũq; diuidit, & quod per se quantum dicitur, & quod per accidēs, sed prius quod per se, & dicit {Eorum insuper, quæ per se quanta sunt, alia per substantiam quanta sunt}.i. sunt per se quanta per propriam substantiam, & hæc sunt, quorum in definitione quantum inest: ergo ea, quæ per se quanta sunt, ea esse patet, in quorum definitione quantum inest. Cuius exemplum affert, & dicit {quo pacto linea quantum quid est} est enim linea per propriā substantiam quantum, qm̄ in eius definitione quantum inest {in ratione enim lineæ, quæ dicit quid est, quantum quid inest} definitur enim linea, quod sit magnitudo in vnum diuidua. item superficies, & corpus, quorum altera est quantum ex duabus partibus patiens, alterũ ex tribus. numerum quoq; quãtum discretum esse definimus, igitur est quantum per propriam substãtiam. hæc autem, quæ quanta sunt per propriam substantiā vt subiecta quædam substantiæ sunt, in quæ cætera referuntur, quæ vocantur quantum. Primum ergo membrum est, quod sint nõnulla quãta pro propriam substantiā, & vt subiecta cæterorum. vt linea, & id genus: hæc.n. per propriam substantiā quanta dicuntur, quia in eorum definitione quantum inest. vt subiecta vero, quia per modum substantiæ cæteris subiiciuntur. deinde affert aliud membrum, & dicit {alia affectus atq; habitus talis substantiæ sunt}, idest alia per se, quãta sunt, quæ se habent per modum affectus, atq; habitus talis substantiæ, i. talis quanti, quod se habet vt substantia, idest quia sunt affectiones quanti in eo quod quãtum quæ quidem ea sunt, quæ per se de quanto prædicantur. deinde affert exempla, & dicit {vt multum & paucum} quæ numeri sunt affectiones {& productum}, i. procerum {& breue} quæ longitudinis lineæq; affectiones sunt {& latum atq; angustum} quæ superficiei {& altum ac humile} quæ vicissim corporis affectiones sunt. Sed dices, hæc per propriā substantiā videntur quanta, quoniam in cuiusq; horum ratione quantum cõtineri videtur. dicas in ratione cuiusq; taliũ quãtum haberi. sed non primum, neq; per se, sed quia illis inest, quibus hæc insunt. multum.n. quãtum dicit̃, quod numero excedit, quasi omnino, quantum sit propter numerum. similiter paucum quantum dicitur esse, quod numero excedit̃ sicq; in singulis magnitudinibus quantum significatur, quia subiecta ipsa quanta dicunt̃. breue nãq; quantum esse dicitur, quod longitudine superatur, addit {& graue ac leue} quæ corporis videntur affectus. vel, vt Expositor inquit, secundum opinionē eorum, qui dicebãt multitudinem superficierum, vel atomorum causam esse grauitatis in corporibus, paucitatem vero eorundem causam esse leuitatis. nam ꝑm veritatem graue & leue nõ ad quantitatē, sed ad qualitatem attinent, vt postea erit in aperto. Vel vt Auer. leue, & graue numerari inquit inter accidentia quantitatis secunda intentione. cuius rationem subdit. sunt enim quantitates naturales, sed collocantur sub accidentibus quantitatis. quia grauitas & leuitas diuidunt̃ eadem diuisione, qua magnitudo diuiditur. est igitur de quantitatibus secunda intẽtione. quæ expositio est obscura. si.n. intelligit ꝑ verbũ de secunda intentione, graue & leue esse quanta per accidens sicut albũ & nigrum. expositio est contra verba Aristotelis, qui graue & leue enumerat inter quãta per se, sed per modũ affectus. si aũt intelligat ꝑ verbum de secunda intentione quod sint quanta per se, sed nõ primo ꝑ modum substãtiæ, sed ꝑ modũ accidentiũ, hoc est qđ dubitat̃, qm̄ non videntur quanta per se modũ substantiæ, nec per modum affectus, cum sint de prædicamẽto qualitatis. Auer. etiam non videntur sibi constans, cum libro secundo de anima graue atq; leue collocet in prædicamento substantiæ, qđ idem dicere videt̃, Libro quarto de cœlo. Alexander ergo Aristotelem graue & leue ꝑ se quanta per modũ affectus asserere ait, in eo qđ excessum aut defectũ inclinationis signãt. qualia vero quatenus cãæ sunt, vt deorsum, sursumúe ferant̃ ea, in quibus habent̃. Cũ vero Arist. dixisset affectus hæc esse substãtiæ, substãtiæ noĩe vsus ẽ paulo cõius. hæc.n. substãtia quodã mõ nũcupari dixit in substãtiæ diuisione. q̃q; affectus, & habitus in eũdẽ intellectũ dixit, habitus quidẽ qm̄ habentur. affectus, quia accidũt, & insunt. & & cũ addidisset {& cætera id genus} quænã sint, adiecit dicẽs {sunt aũt & magnũ & paruũ, & maius & minus, ẽt si ꝑ se, & inter se dicant̃ ipsius quãti ꝑ se affect⁹} addit qđ licet sint affectus quãti {hæc tñ noĩa & ad alia transferunt̃} sunt igit̃ cætera id genus, magnũ & paruũ maius & minus ꝑ se affectus quanti, ẽt si dicant̃ ad inuicem relatiua. illa verba {etiã si ꝑ se & inter se dicant̃} .i. ad aliquid, Alex. refert ad maius & minus, & magnũ & ad paruum, nam maius & minus ex ijs esse, quæ ad aliquid dñr manifestũ esse dicit, magnũ aũt & paruum hoc in loco ipsa ꝑ se dici ait. & sic verbũ {per se} refert Alexan. ad magnũ, atq; paruum, qm̄ simpliciter etiam nonnulla magna dicuntur. Verbũ {inter se}, i. ad aliqd refert ad maius & ad minus. In prædicamẽtis vero hæc oĩa ad aliquid esse edocuit. Vnde Auer. ait magnum & paruum esse passiones, & accidentia quantitatis, cũ accipiuntur quatenus sunt dispositiones essentiales magnitudinis. cum vero accipiuntur vt alterũ alterũ respicit, vident̃ collocari in prædicamento relationis. qm̄ relatio accidit quantitati, & cæteris prædicamẽtis. addit etiã, qđ licet magnum & paruũ, & maius & minus sint affectus quantitatis {tamen hæc nomina ad alia transferuntur}, i. a quantis ad alia, quæ quãta nõ sunt. affectus .n. magnus esse dicit̃. v.g. mæstitia item & maior, ægrotatio etiam magna, magnus oculorum morbus. album quoq; paruũ, quarũ rerum nulla quanta est. Expositor aũt nitit̃ assignare causam quare in solo quãtitatis genere aliqua significãtur ꝑ modũ subiecti, aliqua ꝑ modum passionum, & accidentiũ ex eo, quia inter nouẽ prædicamẽta quãtitatis propinquior videt̃ substãtiæ. quo argumento nõnulli putauerũt lineã, supficiẽ, corpus atq; numerũ esse substãtias: nec ab ratione, qm̄ sola quantitas hẽt diuisionẽ in partes proprias post substantiã. albedo.n. nõ pt intelligi diuidi, nisi quatenus est in superficie. hinc fit, vt in solo prædicamento quantitatis nõ nulla significentur ꝑ modum subiecti, nõnulla per modũ affectionis. Sed hæc rõ Expositoris bene colorata est, tñ petere vr̃ quantitatẽ esse substantiæ plusq̃ cætera propinquam: quod accipitur, non aũt est probatum. Immo vr̃ mihi hoc, quod Arist. dixit, esse vr̃e in omni prædicamento, qm̄ in omni prædicamento spẽs accipitur, vt substãtia, veluti cum albedo. aut color accipitur, vt principale, nã cum accipitur, vt denominatiuum, non subit substantiæ rationẽ. & sic, cum in omni prædicamẽto spẽs accipi possint, vt substantiæ, fit, vt in omni prædicamento aliqua sumantur per modum subiecti, aliqua per modum affectionis, quod superius dixit. hoc igitur non accepit de quãtitatibus, vt solis attributum, sed vt commune eis, & cæteris,

Eorum

Quæ Auer. com. 18.

Cõmen. 10

Cõmen. 20

Quæ Auer. Cõmen. 18.

Cõtra Thom.

Eorum autem quæ per accidens quanta dicuntur, alia sic dicuntur, ut diximus. nam quia quantū est quiddam id, cui musi cum inest ac album, ideo ipsa quanta dicuntur.

Cum dixisset de quantis per se, nunc diuisionem eorum aggreditur, quæ per accidens quanta dicuntur, eorūq; discrimen ostendit, & dicit {Eorum autem, quæ ꝑ accidens quanta dicuntur, alia. sic dicūtur, vt diximus} .s. ratione subiecti, cui insunt { nam quia quantum est quiddam id, cui musicum inest} vt subiecto {ac} cui {album} inest {ideo ipsa quanta dicuntur} sic igitur musicum, album, & cætera accidentia, s. propterea quanta solum dicuntur, q̄m ipsorum subiectum quantū est. & hic est vnus modus, quo ꝑ accidēs aliquid quantū dr̄.

Alia, ut motus & tempus. etenim hæc quanta quædam, & continua dicuntur, quoniam illa diuisibilia sunt, quorum sunt ista affectus, atq; non dico id, quod mouetur, sed id, super quod efficitur motus. quia enim quantum est illud, ideo motus etiam quantus est. Tempus etiam ideo quantum est, quia motus, est quantus.

Cum exposuisset vnum modum quo aliqua per accidens dicuntur quanta, videlicet quia subiectū in quo sunt, est per se quantum, nunc exponit alium modum asserens, quædā etiam dici quanta, q̄m subiecta, super quibus efficiūtur, sunt per se quanta, & dicit {Alia} subaudi dicuntur per accidens quanta videlicet continua & diuisibilia {vt motus & tēpus}, i. eo modo, quo motus, & tempus sunt quanta per accidēs, continua, atq; diuisibilia. Deinde Exponit quo modo motus & tēpus sunt per accidens quanta, continua, atq; diuisibilia: & dicit {etenim hæc quanta quædam dicuntur} atq; diuisibilia: {quoniam illa diuisibilia} quanta, & continua {sunt, quorum sunt ista affectus} & ne tu putes per ea, quorum hæc sunt affectus, esse intelligenda subiecta, quibus insunt, vt doceret quorū sunt affectus, adiecit {atq; nō dico id, quod mouetur} videlicet corpus subaudi esse intelligendum ꝑ id, cuius est affectus, non. n. intelligitur subiectum, cui inest, videlicet corpus, cui motus inest, sic. n. perfecte quantus ex accidenti motus diceretur, perinde atq; album & musicum {sed id, super quod efficitur motus}, i. sed quia id, quod mouendo pertransit quantū, est, verbi causa, spacium intercapedoq;, quam mobile pertransit, quanta est, continua, atq; diuidua. & assignans rationē subdit {quia. n. quantum est illud}, s. spacium, quod motu pertrāsitur {ideo motus etiam quantus est} continuus, atq; diuiduus. cū fieri nequeat, vt motus in non cōtinuo fiat. motus igitur iccirco quantus est, q̄m id, in quo fit, diuiduum est, & quantum, cui motus coextenditur, quasi quantum illud ipso mensuretur, & cum ipso diuidatur, & propter hanc rationem motus proprie quantum esse videtur, sed q̄m intellectus à subiecta magnitudine pendet, iccirco per accidens quantus esse dicitur. neq; motus magnitudo est, sed in magnitudine licet non similiter, vt cætera accidentia. De tempore idem ostendens inquit {tempus etiam ideo quantum est, quia motus est quātus}, i. diuiduus, cuius motus numerus tempus est, patet ergo motum & tempus esse per accidēs quanta alia ratione ab ea, qua album & musicum sunt per accidēs quanta: nam album & musicum sunt per accidens quāta propter subiectum, super quo fiunt. Alexan. mouet quæstionem de tempore, q̄m Libro prædicamentorū enumerauit tempus inter quantitates per se, hic inter quanta per accidens. quo fit, vt Arist. non videatur sibi constans. Expositor, qui hic clarius q̄ Alexā. loquitur, reddit, causam, q̄m in prædicamentis Aristo. considerauit quātitatis species pro ratione mensuræ: & quia tēpus habet aliam rationem mēsuræ à magnitudine, cum tempus sit mensura externa, magnitudo autem interna, ideo fit vt tempus per se species quantitatis sit, sed alia ratione. hic aūt species quantitatis considerat more metaphysico quo ad esse quantitatis. Qua ratione fit, vt ea, quæ habent esse quantitatis effectiue ab alia quantitate, non dicuntur per se quantitates, sed per accidens: & quia motus, & tempus sunt quanta propter magnitudinem, super qua fiunt, ideo dicuntur quanta per accidens. Insuper dubitari potest, quia in prædicamentis locum inter quantitatis species reposuit, hic ꝑtermisit. Huius causa est etiam, quia locus habet distinctam rationem mensuræ, ideo in prædicamentis enumeratur. quia vero non habet esse diuersum à superficie (est. n. locus superficies:) fit, vt hic non enumeretur etiam in prædicamentis prætermisit motum, quoniā in ratione mensuræ non discrepat à tempore.

Vide contrad. Zimare. 5. meta com. 18. et 2. de gene. com. 62.

CAP. XV. De Quali.

QVale dicitur uno modo ipsa substantiæ differentia, ut quale quid animal est homo, quia bipes: equus quadrupes: & circulus qualis quædā figura. quia carens angulis. quo patet substantiæ differentiam qualitatem esse quandam. TEX. 19.

Nunc transit ad qualis diuisionem, & ostendit quod multipliciter dicatur, & dicit {Quale dicitur vno modo ipsa substantiæ differentia} vt per exempla ostendit & dicit {vt quale quid animal est homo} aliquod discrimen ex ijs, quæ ipsi homini insunt respondebimus, dicentes {quia}, s. homo est animal {bipes} similiter rogati quale animal sit equus, respōdebimus q̄m {equus} est animal {quadrupes} rogati etiam {& circulus qualis quædam figura} est, respondebimus {quia} est figura {carens angulis} per quæ patet differentiā non in quid sed in quale prædicari, licet non eodem modo, quo ꝑdicatur qualitas. nam, cum differentia substantiæ qualitas substantialis esse videatur, non in quale accidentaliter, sed in quale quid essentialiter prædicatur. Quæres quid intelligit Aristo. per substantiam, cum inquit {quale dicitur vno modo ipsa substantiæ differentia} Alexan. defendit Aristo. intelligere per substantiam, prout est decimum prædicamentum, quod subijcitur omnibus accidentibus. Sed contra, quoniam in exemplis meminit circuli, qui non est substantia prædicamentaria, & tamen eius differentiam esse ait carere angulis. respondet Alexander Aristo. circuli meminisse, vt substantiæ. q̄m pro circulo globum intellexit, vel quia figuræ quoq; substantiæ quibusdam esse videbantur. aliter etiam per substantiam exponit volens substantiam non proprie acceptam hic dixisse sed cuiusq; rei existentiam, nam cuiusq; rei propria existentia eiusdem substātia esse dicitur: vt docuit in partitione substantiæ, vbi dixit vno modo substantiam dici naturam cuiusq; rei. Ideo Expositor verbum {differentia substātiæ}, i. exposuit, differentia, per quā aliquid ab alio substātialiter differt, quæ intrat definitionem essentialem. Quæres fortasse, quare substantialem differētiam, si est qualitas, prætermisit in prædicamentis capite de qualitate, hic autem meminit. Respondet Auer. quia hic non intendit de speciebus qualitatis, quatenus sunt in Qua Auer. Com. 19.

prædicamentis loqui, ſed ſolũ modo intẽdit numerare intentiones, quas ſignificat hoc nomen qualitas. & ꝓpterea hic enumerat differentiã ſubſtantialẽ inter qualitates, qm̃ eſt vnũ eorum, q̃ ſignificat qualitas, non aũt eius meminit in prædicamentis, qm̃ non eſt vna de ſpeciebus qualitatis, quam reſponſionem Expoſitor probauit. per hæc, quæ Auer. dixit, quæſtiones Alex. diluuntur. quærit. n. qualitas vt differentia quo diſcrepat à qualitate, vt genus vel ſpecies. etſi hæc qualitates ſunt perinde vt differentiæ, cur ipſorũ hoc in loco non meminit? diluitur totum hoc, nam qualitas, vt differentia, enumeratur inter ſignificationes qualitatis, & non vt genus, vel ſpecies in prædicamento, & ideo ibi differentiæ non meminit, quia ibi ſolum de qualitatibus, q̃ ſunt ſpecies ſub generibus, loquitur, hic autem non loquitur de illis, quia non enumerantur inter ſignificationes. Quærit tertio num differentia non in quid, ſed in quale prædicatur. iam patet ſolutio, ꝙ differentia prædicetur in quale quid, quia ſignificat ſubſtantiam per modum qualitatis. demum epilogat, & dicit {quo patet ſubſtantiæ differentiam qualitatem eſſe quandã} ac prim o modo.

Alio modo, ut immobilia ipſa, & mathematica. quo pacto numeri quidam quales eſſe uidentur: ueluti ipſi compoſiti, & non ij, qui ſunt ſolum ad unum. ſed ij, quorũ planum ipſum ac ſolidum imitatio eſt. atq; hi ſunt, qui toties quanti, aut toties quanti toties ſunt. & omnino id quod præter quantum ineſt ſubſtantiæ numeri: ſubſtantia nanq; cuiuſq; eſt ipſum ſemel. uelut ſubſtantia ipſorum ſex eſt, non ſi bis tria, aut ter duo. ſed ſi ſemel dicantur. ſex enim ſemel ſex ſunt.

Aſsignat ſecundum intellectum qualitatis: & aſſerit ſecundo modo qualitatem dici affectionem, ſm̃ quam mathematica dicũtur qualia, & dicit {Alio modo} ſubaudi qualitas dicitur {vt immobilia ipſa, & mathematica} ſubaudi dicuntur qualia. nam, vt albedo eſt qualitas, quia ſecundum eam corpus dicitur quale, ſic ea affectio dicitur qualitas, ſm̃ quam immobilia & mathematica dicuntur qualia. & cum dixerat {immobilia} ea exponens ſubdit {& mathematica} q. d. ſe per immobilia intelligere mathematica: qm̃ mathematica ideo immobilia dicuntur, quia abſtrahũt à motu. ſunt aũt hæc numeri, & magnitudines, quæ vtraq; qualia dicunt Mathematici. Dicuntur. n. ſuperficies quales, inquantum ſunt quadratæ vel triangulares: lineæ et quales, inquantum ſunt circulares, vel rectæ, aut curuæ: corpora etiã qualia, quo ſphærica dicũtur, aut cuba, aut alia affectione affecta. Et ponẽs exemplũ in numeris, qui dicũtur quales, dicit {quo pacto numeri quidam quales eſſe videntur} & quia dixit {quidam} & non omnes, ideo numeros exponens eos, qui dicuntur quales, inquit {veluti ipſi} numeri qui dicuntur {cõpoſiti: & non ij, qui ſunt ſolum ad vnum, ſed ij quorum planum ipſum, ac ſolidum imitatio eſt}, i. ſed ij, qui ſimilitudinem habent cũ plano & corpore. Ob quam ſimilitudinem Arithmetici dicere ſolent, vt Auer. inquit, aliquos numeros eſſe ſuperficiales, aliquos eſſe ſolidos, qua ratione fit, vt qualitas in talibus ſit, ſecundum quam numerus dicitur cõpoſitus, ſuperficialis, vel ſolidus, vel talis id genus. Per quæ demonſtrauit aliquem numerum eſſe ſimplicem, & hic non dicitur qualis, ſed nomine ſubſtantię appellatus. & hic numerus proprie eſt, qui non menſuratur aliquo alio numero, ſed ſola vnitate, vt binarius, vel ternarius, qui & ob id incõpoſitus dicitur, & qui eſt ſolum

Qua Auer. com. 19.

ad vnum. aliquem vero eſſe compoſitum, qui non tantum vnitatem menſurari poteſt, ſed aliquo alio numero, veluti ſenarius, & octonarius, qui & vnitate menſurari poteſt, & binario, vel ternario, vel quaternario, cuius alius eſt quadratus, alius altera parte lõgus, alius cubus. i. quadrantalis. Qua ratione etiam fit, vt qualitas in talibus ſit, ſecundum quã numerus dicitur quadratus, vel altera parte lõgus, vel cubus, aut talis id genus. Cum vero dixit {quorum planum ipſum, ac ſolidum imitatio eſt} dedit intelligere quis numerus non ſit ad vnum. nam vt planũ non eſt ad vnum, ſiue ex vna parte ſolum continuum, ſed in duorum continuorum cõpoſitione conſiſtens, ſolidum autem in trium, ſic numeri quidam non ſimplices ſunt, ſed compoſiti ad ſimilitudinem compoſitionis, qua dicitur planum compoſitum ex duobus continuis, vel qua dicitur ſolidum compoſitum ex tribus. deinde exponit qui ſint hi, & dicit {atq; hi ſunt, qui toties quãti} ſunt, cuiuſmodi ſunt plani, & altera parte longi, vel qui quadrati nuncupantur, vt bis duo, quatuor. n. dicuntur bis duo. vel bis tria, ſex. n. dicuntur bis tria. vel ter tria, nouem. n. dicuntur ter tria. atq; huiuſmodi quidem ſunt quoties quanti, & ſuperficiales, ſiue plani. nã per hoc quod dicitur tria, deſignatur prima dimẽſio, quæ eſt longitudo, per hoc vero quod dicitur bis, vel ter deſignatur ſecunda dimenſio, quę eſt latitudo. ergo planus numerus dicitur quoties numerus ducitur in ſe, vel alium numerum vno tantum ductu. & quia ducitur in ſe vel alium vno ductu, ideo dicitur aliquoties quantus. deinde exponit, qui numeri dicantur ſolidi, atque corporei, & dicit {aut toties quanti toties ſunt} qui etiam, quoties quãti quoties dicuntur, vt puta cum fuerit duplex ductus, vel eiuſdem numeri in ſeipſum, vel diuerſorum in vnum. eiuſdem numeri in ſeipſum, gemino ductu, ter tria ter, qua ſunt. xxvij. & bis duo bis, quę ſunt octo. diuerſorum aũt numerorum in vnum, vt bis duo quater, q̃ ſunt. xvj. Qua ratione fit, vt xxvij. & octo, & xvj. ſolidi numeri & cubi dicuntur. nam tales numeri conſiderantur quaſi ad tres dimenſiones corporis, nam ꝑ hoc quod dicitur tria, conſideratur velut lõgitudo, cũ autem dicitur ter, conſideratur velut latitudo, ſed cum dicitur ter etiam, conſideratur velut altitudo. Et reſumens generatim quid qualitas ſit in talibus inquit {& omnino id, quod præter quantum}, i. præter quantitatem numeri, vt præter trinitatem, vel qua trinitatẽ {ineſt ſubſtantiæ numeri} vt cubitas, vel planities, vel tale id genus, ſubaudi qualitas eſt, qm̃ ſecundum eam numerus dicitur qualis, ſ. cubus, vel planus, vel talis id genus. Quicquid. n. in numero eſt præter quantũ, & ſubſtantiam, atq; naturam numeri qualitas eſt. deinde exponens quid per ſubſtantiam numeri intelligendũ ſit, dicit, ſubſtantia {nanq;} ſ. numeri {cuiuſq; eſt ipſum ſemel}, i. in eo conſiſtit, quod ſemel, ſimpliciterq; ſumatur {veluti ſubſtantia ipſorum ſex eſt, non ſi bis tria, aut ter duo} dicantur {ſed ſi dicantur ſemel, ſex enim ſemel ſex ſunt}, ſ. in ſubſtantia numeri. nã licet ſex, & bis tria, & ter duo eadem ſint, tamen ſex ſemel dicta, & in eo, ꝙ ſemel accipitur, ſubſtantia numeri, vel quantum numeri dicitur. In eo vero ꝙ ſex dicuntur ter duo, vel bis tria, accipiuntur, vt qualia. ergo ſex ſunt ſubſtantia numeri, bis tria, vel ter duo ſunt qualitates, quibus ſex dicuntur qualia. Per quæ patet differentias in numero Ariſtotelẽ intellexiſſe qualitates in ſubſtantia numeri, quoniam ſi ſex ſimpliciter acceperimus, hoc numerus

merus est, substantiaq; numeri, sin aūt sex accipias, vt bis tria, tunc cū qualitate dicetur: sic. n. exposuit Alex. Sed quęrit Alex. si differentiæ immobilium sint qualitates secundo intellectu dictæ, vt patet hic, quo nā modo in primo intellectu qualitatis, vbi qualitatem primo modo voluit esse differentiam substantiæ, mentionem de circulo fecit, siquidē circulus in immobilibus, & mathemathicis habetur. vel quæstio esse pōt, si differentiæ mathematicorum accipiantur pro qualitatibus secundo intellectu, quomodo hic secūdus intellectus differt à primo. hic. n. qualitates dicuntur differētiæ mathematicorum, & ibi ēt differentiæ in substantia rerū. Respondet Alex. Arist. hic per immobilia intelligere numeros, & sic per immobilia, & mathematica numeros tm̄ intellexisse putat Alex. præterea, si hic intelligit generatim per immobilia & mathematica tam numeros, quam magnitudines, ibi intellexit substātias, tam quæ genera & species substantiæ sunt, quā oīa alia accidentia, cum accipiuntur in abstracto per modum substantiæ, & sic ille intellectus est vniuersalis, hic particularis solum mathematicis attributus. ibi etiam per circulum corpus sphæricum intellexit. Vnde patet differentia inter hunc intellectū, & primum, licet in vtroq; pro qualitatibus differentias intelligat.

Præterea omnes substantiarū earum, quæ mouentur, affectus, ut caliditas & frigiditas, & albedo, & nigredo, & grauitas, & leuitas, & cætera id genus, quibus alterari dicuntur corpora, quæ mutantur.

Hic assignat tertiū intellectū qualitatis asserens qualitates dici affectus substantiarum transmutabiliū secūdum quas corpora transmutabilia mutantur. quomodo qualitas de tertia specie dicitur qualitas hoc tertio intellectu, & dicit {Præterea} qualitates tertio intellectu dicuntur {omnes affectus earum substantiarum, q̄ mouentur} & Alex. per substantias, quæ mouentur intelligit substantias naturales, atq; materiales, quæ in motu versantur, atq; agitantur: quas à mathematicis distinxit ꝙ mathematicæ immobiles sint. Expositor aūt intelligit, per substantias, quæ mouentur, corpora quæ per alterationem mutantur. tamen siquis vult, potest intelligere per substantias, quæ mouentur, corpora, quæ mouentur quauis specie motus, vt ēt corpora cœlestia cōprehendantur. nam affectiones horum etiā qualitates sunt. vt lux, & figura, raritudo, & dēsitudo, & id genus. Deinde Arist. per exempla exponit quid intelligat per affectiones substantiarum mobiliū, quas qualitates esse dicit tertio intellectu, & dicit {vt caliditas, & frigiditas} & cæteræ elementariæ qualitates {& albedo, & nigredo, & grauitas, & leuitas, & cætera id genus, quibus alterari dicuntur corpora, quæ mutantur}. i. quorū esse consistit in mutatione. addit autem hanc expositionem, vt Auer. inquit, quia qualitates, per quas differūt immobilia, & mathematica, non pertinent ad motum, nec per illas mouentur mathematica, & numeri, vt patet Septimo Physicorum. Illud aūt animaduertendū, vt Alex. inquit, grauitatem, & leuitatē, quæ inter qualia enumerat Arist. paulo ante inter ea quanta esse cōputatas, quæ quia quanti in eo ꝙ quantum affectiones sunt, quantas esse intelligimus, quod qua ratione factū sit, eo loco exposuimus. Cōm. 19. Cōm. 18. 19. & 20.

Insuper uirtus, & uitium, & omnino malum & bonum.

Hic assignat quartum intellectum, asserens qualitates quarto modo dici, quibus homines dicūtur aut vitiosi, aut officiosi, & generatim boni, vel mali & innuit omnes affectiones animæ, quibus afficimur. hoc pacto Auer. & Expositor interpretantur. Alexan. vero hoc, quod hic dicit, vult vt sit pars eius, quod dixit in tertio intellectu, nam cum dixisset substantiarū mobiliū affectiones qualitates esse, his virtutes adiunxit, vitiaq; & omnino bonum & malum, quæ neq; corporum affectiones, neq; huiusmodi qualitates sunt, vt per eas fiat alteratio. Quæ Auer. cōm. 19.

Quale igitur modis fere duobus dici potest. & horum uno maxime præcipuo: nam prima quidem qualitas substantiæ est differentia, huius autem pars quædā est et ea, quæ est in numeris qualitas. est enim substantiarum differentia. quædam. uerū eorum est, quæ aut non mouentur, aut non ut mouentur.

Ex ijs, quæ dixit, concludit omnes intellectus, quibus dicūtur qualitates, esse principaliter duos: quia omnis qualitas est de illis, quæ pertinent ad motum, aut de illis, quæ non pertinet ad motum, vt Auer. recolligit hic, & tunc hos duos qualitatis intellectus exponēs inquit {Quale igitur modis fere duobus dici potest, & horum}, s. duorum modorum, quibus dicitur qualitas {vno maxime præcipuo} dicitur: quem modū exponens subdit {nam prima quidē qualitas substantiæ est differentia} hanc. n. primam qualitatem esse ait ex eo, vt Alexā. inquit, quia cum cæteris generibus substantia prior sit, efficitur, vt differentiæ, quæ substantijs per se insunt, priores reliquis habeātur. dixit autem {modis fere duobus} quia per species quatuor sunt, generatim duo. Quod autem sint generatim duo, demonstrat ex eo, quia qualitas, qua numeri quales dicuntur, continetur. vt species atq; pars in primo intellectu, & dicit {huius autem pars quædam} & species {est & ea, quæ est in numeris qualitas} cuius rationem assignat, & dicit {est. n. substantiarum differentia quædam} qualitas. n. qua numeri quales dicuntur, differentia quædam substantialis numerorum est. cum numeri ipsi significentur per modū substantiæ potius q̄ cætera accidentia. & cum dixisset differentiam mathematicorum contineri sub intellectu, quo primo qualitas dicit̄ addit {verum} talis differentia mathematicorū {eorū est, quæ aut non mouentur} secundū eorum sententiam, qui dixerunt mathematica esse substantias abstractas & immobiles {aut} si mathematica secundum rem eadem sunt cum rebus mobilibus, vt putat Aristo. talis differentia mathematicorum erit {non, vt mouentur} sed sub ratione, qua considerantur, vt abstracta, & immobilia. itaq; vnus qualitatis modus esse potest, quo differentiæ substantiarum tū mobilium, tum immobilium qualitates esse intelliguntur. Mathematica. n. substantias more platonico substantias nuncupare cōsueuit, qua ratione fit, vt secundus modus contineatur sub primo & sic videntur subesse vni rationi. Cōm. 19.

Aliæ uero affectiones sunt eorum, quæ mouentur ea ratione, qua mouentur, & ipsorum motuum differentiæ. uirtus autem & uitium, quædam est affectuum pars. differentias enim motus operationisue significant, quibus operentur, aut patiantur bene, uel praue ea. quæ sunt in motu. id enim quod hoc pacto moueri, uel operari potest, est bonum, id autem, quod hoc pacto, atq; contrario modo, prauum. maxime uero bonum, ac malum qualitatem in animalibus ipsis significant, & horū potissimum in his, quæ electionem habent.

Nunc exponit scd'm modũ, & dicit {Aliæ vero}, s. qualitates {affectiones sunt eorũ, quæ mouẽtur ea rõne, qua mouẽtur}, i. in secundo modo qualitatis sunt affectiones substantiarum mobilium, quibus affectionibus ipsę substãtię moueri, ac naturales esse dicuntur. adiungit autem huic modo alium, quem superius non explicauit, & dicit {&} sunt etiam qualitates in hoc secundo modo {ipsorum motuum differentiæ} & Alex. per differentias motuum vno modo exponit species motus, videlicet alterationem, accretionẽ, imminutionem, atq; lationem. alio modo per differentias motuũ exponit potentias, per quas discrimina motus localis corporibus naturalibus contingunt, quę quidem sunt grauitas, & leuitas, vel tertio per motus differentias intelligit discrimina omnis motus, quo in modo habitus appellaret qualitates: qm̃ ab habituum differentijs motuum discrimina manat. Quod autem in hunc sensum dixerit. docet in hunc modũ reducendo virtutẽ & vitium, quæ posuit quarto loco qualitates, cum ait {virtus aũt & vitium. quædam est affectuum pars. differentias. n. motus operationisúe significans} quibus verbis docet primo habitus subesse qualitatibus, quia subsũt affectibus. Sed dices, habitus acquiruntur ex actibus, affectus autem sunt naturales. ideo per affectus, nõ intelligas animi perturbationes, nam perturbationes animi naturales sunt, sed intelligas dispositiones, quibus denominamur quales, siue naturales, siue acquisitæ sint. deinde demonstrat virtutem, ac vitium motuum, ac actionum discrimina significare ex eo, quia quæ in motibus operationibusq; sunt, pro suis virtutibus, & vitijs agunt, & patiuntur, & dicit {quibus operentur} siue agant {aut patiantur bene vel praue ea, quæ sunt in motu}. s. agendo vel patiendo. virtus. n. est, per quam aliquis bene se habet in agendo vel patiẽdo, vitium aũt per quod se habet perperam. Quod in alijs habitibus facile cernitur, intellectualibus quidem, qualis est sciẽtia. corporalibus vero, vt sanitas. deinde hoc probat ꝑ sua denominatiua, vt est locus Topicus, & dicit {id. n. quod hoc pacto}, s. recte {moueri}. i. pati {vel operari}. i. agere {potest, est bonum, id aũt quod hoc pacto, atq; contrario modo}. s. pati aut agere potest {prauum} ergo differentiæ actionis, atq; passionis qualitates sunt. motus. n. secundum recte, & perperam his insunt, qui huiusmodi habitus habent. habitus aũt horum causæ sunt, & licet bonum & malũ omnibus agentibus, ac patientibus inesse intelligantur, tam naturalibus, q̃ animatis, exponit tñ quibus proprie, & dicit {maxime vero bonum, ac malũ qualitatẽ in animalibus ipsis significant} neq;. n. omne bonum qualitas est, cum ipsum in decem generibus habeatur {& horum}. i. animatorum maxime {potissimũq; in his, quæ electionẽ habent}. i. in hominibus, est. n. bonũ & malum animatorũ, & electione habentium virtus & vitium, q̃ bonorum maxime in qualitate sunt electionẽ habẽtium tñ non. n. virtus & vitium, nisi metaphorice in omnibus agentibus patientibusúe reperiuntur. & ita bonum & malum potissimũ in aĩalibus reperiuntur, virtus & vitiũ in hominibus proprie. quæ res sub quo intellectu horum qualitatis species omnes, quas posuit in prædicamentis, cõtinentur. Alex. omnes qualitatis species, quas posuit in prædicamẽtis, affectionibus, seu passionibus ẽm hunc qualitatis intellectũ subijcere videtur, excepta specie, quæ ẽm aptitudinem, ac potentiã dicitur. de hac. n. mẽtionem nullam fecit, nisi hanc motuũ differentijs annumerare velis, hoc est ijs, à quibus motuũ differentiæ ꝓficiscuntur. nã queadmodum ꝓ habitibus diuersi motus eduntur, sic pro potentijs, & aptitudinibus ipsarũq; differentijs, prorsus vt habitus, & potentiæ. Præterea qualitates passiuæ, figuræq; qualitati subijciantur, quæ in affectionibus mobilium substantiarum intelligitur. aut certe figuræ ad superiorem qualitatis intellectũ referuntur. neq;. n. triangulus æquilaterus motum quasi actionẽ quandam, aut opus huiusmodi trianguli significat, sed discrimen inter se, & scalenum atq; isoscelem vt ipse hominis exẽplo docuit, rogati. n. quale animal homo sit, respondere possumus pedestre. sic de æquilatero qualis triangulus sit interrogati, æquilaterus respondebimus. Auer. aũt dicit, Arist. ẽt non videtur hic numerare inter significationes qualitatis genus, quod dicitur ẽm potentiam, & impotentiã naturalem. primo, quia naturalis potentia & impotentia sunt qualitates propter preparationes, hic aũt enumerauit qualitates, quæ sunt simpliciter, & absolutæ, deinde quia potentiæ non sunt qualitates in actu. At Arist. enumerat solum qualitates in actu. Tertio, quia naturalis potentia, & impotentia consequuntur substantiales formas, quæ sunt qualitates substãtiales de prima significatione Quarto, quia quo sunt potentiæ enumerauit eas inter habitus. Vltimo, quia quo præparationes sunt, non qualitates, sed priuationes sunt qualitatum. Nec Libro septimo Physicorum disseruit si ad eas sit motus vel ne. Sed videtur in verbis Arist. non sibi constare, ait. n. hic maxime vero bonum, ac malum qualitatẽ in animalibus ipsis significant, & horum. s. animantiũ potissimũ in his, quæ habent electionẽ: & Auer. bonum & malũ non dicuntur simpliciter, & in maiori parte, nisi de accidentibus prouenientibus à formis, quæ sunt in animatis. Octauo vero huius inquit, verum & falsum sunt in cognitione, bonum & malum sunt in materia. Tertio vero de anima, ait bonum & malum & verũ & falsum sunt in eodẽ genere. Expositor recte exponit, bonũ & malum, i. bene recteq; agere, & male perperamq; agere esse in animalibus, & proprie in hominibus, vt agentibus proprium, quia animalia, & inter animalia, soli homines agunt propter finem cognitum, & sic his solis est proprium bene agere, si agant propter finem, vel male si agant præter finem. Qua ratione fit, vt bonũ & malum sint in animalibus, tanq̃ propriũ in agentibus, bonum & malum, vt fines, propter quos agunt, sunt in rebus materiaq; ipsa. Verũ autẽ & falsum sunt in rebus, vt in causis, in aĩa vero vt in subiecto. ex quibus potest concordare, quæ aduersari videntur.

Quæ auer. Com. 19. — Cõ. 20. — Cõm. 8. Cõm. 34.

CAP. XV. De Ad aliquid.

Ad aliquid alia dicuntur, ut duplum ad dimidium, & triplum ad tertiam partem, & omnino multiplex ad submultiplex, & excedens ad id, quod exceditur. TEX. c. 20.

Nunc prosequitur diuisionẽ eorũ q̃ ad aliquid dicũtur. & vult, vt hic primus intellectus sit eorũ q̃ sunt ad aliquid ꝑ excessum & defectũ, quem intellectũ ẽm numerũ appellat, & dicit {Ad aliquid alia dicuntur, vt duplum ad dimidium, & triplum ad tertiã partem} quod est sub triplũ {& omnino multiplex ad submultiplex, & excedens ad id, quod exceditur} ergo primus intellectus est eorum, quæ ad aliquid dicuntur, prout excedens dr̃ ad excessum, vel è cõuerso. Vnde Auer. ait, vna specierum relatiuorũ est, sicuti referuntur inter se duplum Quæ Auer. cõm. 20.

plum & dimidium, siue subduplum & duplũ. Sub quo vult vt contineantur oẽs numeri, qui multiplicãtur ꝑ numerũ ad numerũ productũ, cũ numerus ꝑductus sit multiplex ad eos numeros, quorũ alter in alterũ ducitur ſm vnitates amborũ. Qua rõne fit, vt hęc relatiua inuicẽ referantur per excessum & defectũ in numeris.

Alia ut combustiuum ad combustibile, & diuisiuum ad diuisibile, atq; omnino actiuum ad ipsum passiuum.

Asignat secundum intellectum relatiuorũ, qui intellectus ad actiuum & passiuum spectat: & dicit {Alia vt combustiuum ad combustibile} quæ pertinet ad dictiones naturales {& diuisiuum ad diuisibile} quę pertinẽt ad actiones artificiales. & colligens generatim id quod spectat hic relatiuorum intellectus, inquit {atq; omnino actiuũ ad ipsum passiuum} hæc notio, vt Alexander inquit actiuum, & passiuum spectat: ergo primus relatiuorum intellectus est eorum, quæ referuntur, vt excedens, & excessum, secundus vero est eorum quæ referuntur, vt actiuum & passiuum.

Alia ut mensurabile ad mensuram & scibile ad scientiam. & sensibile ad sensum.

Asignat tertium intellectum relatiuorum, & dicit {Alia}, s. relatiua tertio modo dicũtur {vt mẽsurabile} dicitur {ad mensuram, & vt scibile} dicitur {ad scientiã, &} vt {sensibile} dicitur {ad sensum} qui modus, vt Alexan. inquit, est, ſm quem iudicat & iudicans referũtur. mensura. n. mensuratũ iudicat, sensus sensibilia, & sciẽtia scibilia. quare hic relatiuorum intellectus est eorũ, quæ referuntur vt iudicans, & iudicatum. Expositor aũt ait mensuram & mensurabile accipi non secundũ quantitatem prædicamentariam, hoc. n. ad primũ modũ pertinet, sed secundum mensuram esse, & veritatis, hoc est sed ſm mensurã entitatiuam. Veritas. n. scientię mensuratur à scibili. nam ex eo, quia res est. vel non est oratio quæ scitur, dicitur, vera, vel falsa, similiter est de sensibili & sensu. De fundamentis relationum petendum est à dilucidatio, nam ibi exposui genera relatiuorum, & fundamenta, quibus referuntur. & multa alia, quæ sunt consideratione digna.

Disput. 12. Capite. 2.

Atq; prima quidem per numerum, aut simpliciter, aut definite ad ipsos, aut ad unum. ueluti duplum quidem ad unũ numerus est definitus.

Cum asignasset tres relatiuorum intellectus, nunc vnum quęq; intellectũ retractat, & quomodo dicatur, ostendit, & ipsorum mutua discrimina declarat, & incipit à primo relatiuorum intellectu, & dicit {Atq; prima quidem}, s. relatiua, quæ primo intellectu dicũtur, oĩa subaudi dicuntur per numerũ, sed dupliciter {aut per numerum simpliciter}. i. non certa specie definitum, hoc est, quia nec per binarium, nec per ternarium, nec per talem aliquem {at definite}, i. certa specie determinatum. & addit {ad ipsos} numeros, s. definitos. vel simpliciter {aut ad vnum} in relatione. n. primi intellectus sunt duo extrema, q̃ necesse est, vt sint ambo numeri, vel alterum numerus, alterum vnitas. etsi ambo numeri, possunt trifariam esse, aut ambo numeri certa specie definiti, vt tria & duo: vel indefiniti ambo, vt multiplex & submultiplex, vel alter definitus, alter indefinitus, vt multiplex & binarius. Aristo. non omnia hæc prosequitur, sed affert exemplum primo, quando ambo extrema sunt definita, & dicit {veluti duplum quidem ad vnum numerus est definitus} relatio. n. est per numerum, in qua duplum est numerus definitus, & vnum etiam quid definitum. etsi è contrario dicatur, etiam erit relatio per numerum definitum. Alexã. exponit aliter & dicit {aut simpliciter}. i. vt neq; excedẽs determinatum excessum significet, neq; quod exceditur determinatũ defectũ {aut definite} ita vt ambo inter ipsa determinata sint, vel determinata inter se per vnum aliquem numerum excedentia, & deficientia dicantur. duplum igitur quod dicitur ad vnum, oppositionẽ relatiuã habet per numerũ, diciturq; duplum ad vnum, qm̃ omne duplum dicitur ad dimidiũ, & ita ad vnum quiddam deniq; determinatum dicitur duplũ, eiusq; est determinatus excessus, cum dimidium semꝑ dicatur. Quare dicitur hæc relatio per numerum determinatum, quia excessus, quo duplum excedit dimidiũ, est certo numero definitus. est. n. duplus, qui semꝑ dualitate definitur, dimidium vnitate, quare excessus vnitate describitur, diciturq; duplus, eadem, quoq; est rõ dimidij ad duplum: nam numerus, quo exceditur dimidium ab ipso duplo, est definitus. cũ dicatur subduplus quare defectus vnitate designatur. Quæcunq; igitur referuntur, vt excedens, & excessum, & excessus vel defectus numero definitus est, hæc dicuntur relatiua ꝑ numerum definitum. hæc Alex. de primo exemplo.

Multiplex autem per numerum quidem ad unũ est, non definitum tamen, ut hunc, aut hunc.

Nunc asignat secundum exemplum, quando relatiua primo intellectu referũtur, vt excedẽs, & excessum, & excessus non est numero certo definitus, & dicit {Multiplex aũt per numerum quidem} excessus {ad vnum est} & non tantum ad vnũ, sed ad submultiplex, quia tamen nec excessus, quo multiplex excedit vnum, vel ipsum submultiplex, nec defectus, quo exceditur vnum, vel sub multiplex à multiplici, non est certo numero definitus, hæc relatiua dicuntur per numerũ simpliciter, siue, indefinitum. nam licet alterum extremũ, videlicet vnum sit definitum, tñ excessus, quo exceditur, vel defectus, quo deficit à multiplici, nec dr̃ duplus siue subduplus, nec triplns, siue subtriplus, nec alio definito numero descriptus. ergo hæc dicuntur relatiua per numerum simpliciter indefinitumq́;. & propterea subdit {nõ definitum tñ, vt hunc, aut hunc} vt, s. excessus sit duplus, vel defectus subduplus, aut triplus, vel defectus subtriplus, & alio numero definitus quouis.

Sesquialterum autem ad subsesquialterum per numerum est ad numerum definitum.

Pro intellectu exempli huius aduerte numerũ, qui excedit, aliquando continere numerũ minorẽ, qui exceditur semel, & cum hoc aliquam eius partem, & tũc hæc proportio ab Euclide libro elementorũ Quinto dicitur ꝓportio superparticularis. qui numerus maior, si continet totum minorem, & cum hoc eius dimidiũ, dicitur numerus sesquialterus, sicuti tria continent semel duo, & cum hoc dimidium eorum, si autem continet semel, & partẽ tertiã minoris, dr̃, sesquitertius, vt quatuor ad tria, sic si quartã, sesquiquartus, vt quinque ad quatuor, & sic in infinitũ. dicit ergo {Sesquialterũ aũt ad subsesquialterũ ꝑ numerũ est ad numerũ definitũ} quia excessus, quo sesquialterũ excedit subsesquialterũ est certo numero definitus, & defectus, quo subsesquialterũ deficit à sesquialtero, ẽt numero certo determinatus est. Quare & hęc relatiua referunť, vt excedẽs

& excessum propter numerũ, Vnde Alex. sesquialterũ ad subsesquialterum perinde atq; duplum ad dimidiũ vtrũq; numerũ determinatum habet ẽm excessum, & defectum numerorũ. nam sesquialter numerus determinatus est. qm̃ qui numerus alterum in se, eiusq; dimidiũ continet, is sesquialter dicitur, pari ratione subsesquialter. hic. n. est, qui totus cum dimidio in alio cõtinetur, & sic tam excessus, q̃ defectus vtriusq; numeri determinatus est. Qua ratione fit, vt hoc exemplum simile sit exemplo dupli & vnius. nam excessus, & defectus in vtroq; definito numero habetur.

Et superparticulare ad subparticulare perinde finitum perinde atq; multiplex ad unum ipsum.

Tertio assignat exemplum, quando in relatiuis excedentis & excessi, quæ fiunt per numerũ, excessus & defectus non definitur certo numero, & dicit{Et superparticulare ad subparticulare per numerũ indefinitũ} refertur{perinde, atq; multiplex ad vnum ipsum} nam vt excessus, quo multiplex excedit vnum, non definitur certo numero, ita excessus, quo superparticulare excedit subparticulare, nõ definitur numero, simili ratione & de defectu dicas. Addit autem Auer. hoc esse ita, nisi numerentur ꝑ species numerus multiplicis, & numerus superparticularis. nã sesquialterum excedit sub sesquialterũ excessu determinato per numerũ, similiter sesquitertiũ excedit subsesquitertius eodẽ modo. qm̃ superparticulare. licet excedat superparticulare, nõ tñ rõnem explicat, vt sesquitertium ad subsesquitertiũ. est aũt numerus superparticularis, qui continet numerũ minorem semel, & aliquã eius partem, non tñ explicat rationem excessus, vt diximus. Vnde Alex. cum dixisset {superparticulare aũt ad subparticulare per numerum indefinitum} appositione multiplicis declarat superparticulare ad vnum dici, sed non ad vnum determinatum. multiplex. n. cuiusdam atq; vnius multiplex est, sed hoc vnũ quota pars multiplicis sit, nõ definitur. itaq; multiplex ęque, ac superparticularis ad vnũ dicitur. sed per numerum indefinitum.

Quæ Auer. cõm. 20.

Excedens aũt ad id, quod exceditur, indefinitum omnino est numero. numerus enim cõmensurabilis est. hæc autem per nõ cõmensurabilem numerum dicuntur. excedens. n. ad id, quod exceditur, tantum quidem est, & ultra: hoc autem indefinitum est. est. n utrũuis uel æquale, uel non æquale. hæc igitur omnia ad aliquid dicuntur per numerum, atq; per numeri affectus.

Expositor refert hoc ad quantitates continuas, in quibus est relatio excedentis, & excessi, sed nullo modo per numerum, nec definitum nec indefinitum. hæc .n. est differentia inter quantitates continuas, & discretas, ꝙ licet inter vtrasq; possit esse proportio excedentis ad excessum, tamen in continuis proportio nec per numerum finitum, nec per numerum indefinitum habetur, vt proportio diametri ad latus. hæc enim excedentis est ad excessum, & tamen nec per numerum finitum, nec per numerum indefinitum. at in discretis relatio excedentis ad excessum est per numerum aliquando definitum, aliquando indefinitum, qui numerus vterq; vnitate mensurabilis est, non tamen definite semper. numerus. n. indefinitus, quo numerus est, vnitate mensurabilis est, sed non definite. at numerus definitus mẽsurabilis est vnitate, sed definite. Vnde dicit {Excedens autem ad id, quod exceditur}, s. in magnitudinibus{indefinitum omnino est numero} omnino dixit, quia tam numero finito, q̃ numero indefinito est numero definitum. Probat aũt hoc, quod accepit, ꝙ & dicit{numerus. n.}, s. tã finitus, q̃ indefinitus{cõmensurabilis est}, s. vnitate, non tamen definite, quia numerus indefinitus, quo numerus est, vnitate mensurabilis est, sed non definite, at numerus definitus mensurabilis est vnitate, sed definite{hæc aũt}, s. excedens & excessum{per non cõmensurabilem, numerum}, s. omnino{dicuntur} quod ostendit, & dicit{excedẽs. n. ad id, quod exceditur, tm̃ quidem est}, s. magnitudine quantum est excessum{& vltra, sed hoc} quo vltra est, omnino{indefinitum est}. cuius rationem affert, & dicit{est. n.} illud, quo est vltra{vtrũuis vel æquale}, s. ei, quod exceditur, qua rõne ipsum excedens dicetur duplum, & excessum sub duplum. qm̃ excedens continet excessum bis{vel nõ æquale} & incertũ, vt illud vltra, quo diameter excedit latius, dicitur non æquale, & incertum. hæc est vna expositio, Alexan. autem magis ad mentem Arist. videtur exponere, nam cum relatiua primi intellectus dicantur per numerum, non videntur inueniri in quantitatibus continuis, & in magnitudinibus: & ita per excedens, & excessum intelligenda sunt relatiua, quæ sunt per numerum, sed per numerũ omnino indefinitum. Pro quo aduertendum aliquod excedens excedere aliquod excessum trifariam per numerũ, aut per numerũ definitũ, quo in mõ duplũ excedit dimidiũ; & triplũ subtriplũ, & sesquitertiũ. subsesquitertiũ. Duplũ. n. excedit dimidiũ ꝑ vnum hoc est tãtũdem. Triplum vero vnum per duo. Tria. n. excedũt vnũ per duo, & sic in alijs. aut ꝑ numerũ indefinitũ indefinire, & hoc pacto multiplex excedit vnum vel aliquem numerum. Habet. n. multiplex hoc determinatum, quod sæpe contineat numerum illum. vel vnum, ad quem refertur. Similiter superparticulare, ꝙ illum continuat, & partẽ præterea eius. ergo alterũ horũ excedit alterum per numerũ definitum indefinite, aut ꝑ numerum indefinitum indefinite, & hoc pacto simpliciter excedens excedit simpliciter excessum, qm̃ per numerum indefinitũ indefinite. Solum. n. habetur ꝙ excedat numero. Hoc. n. certũ est, sed quo numero, oĩno incertum est, qm̃ nec per numerum definitum, nec per numerum indefinitum definite, sed omnino per indefinitũ. vnde dicit{excedens aũt ad id, quod exceditur, indefinitum omnino esse numero} quia nec per numerum definitum, nec per numerũ definite indefinitum. Quod aũt non per numerum definitum, demõstrat, & dicit{numerus. n.}. s. definitus{cõmensurabilis est} Cõmensurabiles. n. numeri sunt, qui eadẽ mensura mensurantur, vtputa per vnitatẽ, q̃ omniũ numerorum cõis mensura est{Hæc aũt}. s. simpliciter excedens, & simpliciter excessum {per non cõmensurabilem numerũ dicuntur} Quod ostẽdit, & dicit{excedens. n. ad id qđ exceditur, tm̃ quidem est}. s. quantum est excessum {& vltra, hoc aũt}. i. sed illud vltra, quo excedit {indefinitũ est, qđ iterũ ostendit & dicit{est. n.}, s. illud vltra{vtrũuis vel æquale vt si excedens fuerit duplum {vel non æquale, si excedens fuerit simpliciter excedens vnde dictio in syllogismum sic resolui potest, Quæ excedũt atq; exceduntur per definitum numerum, commensurabilia sunt numero: excellentia atq; excessa non sunt cõmensurabilia numero: ergo non excedunt numero finito, nec exceduntur. Tacuit autem Aristo. ostendere excedens & excessum referri nec definito numero indefinite. quia hoc patet ex ratione terminorũ, nã excedens, solum certum habet, quia numero excedit, sed

sed dicitur numerus indefinitus indefinite, quia nec excedens simpliciter dicitur excedere in duplo, nec in triplo, nec in aliquo tali, insuper nõ dicitur continere excessum numero, ꝙ sæpe contineat illud, quo modo ipsum multiplex continet vnum, insuper nec continet ita vt certe illud contineat, & aliquam eius partem, vt superparticulare continet subparticulare. Hoc ergo non ostendit, quia ex rationibus terminorum patet. multa alia complectitur Alex. quę cũ sint inutilia, prætermisimus, & solũ hęc, q̃ faciunt ad ꝓpositũ, accepimus. Quo vero ad verba attinet, cum Arist. dixisset {est. n. vtrũuis vel æquale, vel nõ æquale} innuit in excedẽte non esse determinatum excessum. excedens. n. tantum est, quãtum id quod exceditur, & amplius. Ipsum aũt amplius indefinitum est. nã excessus ille, quo excedens excedit, par esse potest ei, quod exceditur, vt excessus dupli. Siquidem duplum tm̃ est, quantum dimidiũ, & amplius, quod amplius par est ei, quod exceditur. Potest ẽt esse minor, sed prorsus, vt quo excessu superet, definire nõ licet vtrum pari, an minore, vt in superparticulari, qui minore hoc est parte excedit. demum epilogat & dicit {hæc igitur oĩa ad aliquid dicuntur per numerũ, atq; per numeri affectus} nam duplũ, & dimidiũ, multiplex & submultiplex, & cætera id genus numeri affectiones sunt, & hac ratione quanta, vt paulo ante dixit in diuisione quanti. Intellectu eorum, q̃ dicta sunt, attendendum, ꝙ, cũ relatio sit accidẽs sua natura imperfectum, & quidem adeo imperfectũ, vt putetur de secundis intellectis, vt. 12. huius Auer. inquit, ideo substantiæ sine suo subiecto non potest inesse, nisi per aliquod mediũ accidens ratione perfectius: & ita illud accidens, quo inest suo subiecto, Iuniores fundamentũ appellant. nã eo intercedente suo subiecto inest. Qua ratione fit, vt relatio subiecto indigeat ꝑ rationẽ generis quia videlicet est accidẽs, cui omni cõpetit inesse alicui subiecto, fundamento aũt per rationem speciei, vt puta quia est accidens imperfectũ, & tale quod ꝓ sui esse indiget pluribus. Ex his patet quæ sint relatiua primi generis, siue primi intellectus. Sunt. n. accidẽtia imperfecta, q̃ substantijs subiectis insunt intercedẽte numero quasi fundamẽto, numero dico, aut finito finite, aut finito indefinite, aut numero nec finito, nec indefinito. duplum & dimidium, suꝑsesquialterum, & subsesquialterum relatiua sunt, q̃ insunt intercedente numero definito. Multiplex & submultiplex, superparticulare, & subparticulare relatiua sunt, quæ insunt subiectis intercedente numero definito indefinite. excedens, & excessum relatiuam sunt, quæ subiectis insunt accedente numero, sed nulla ratione definito. Qua ratione fit, vt relatiua primi generis multiplicentur in tres species.

Et insuper æquale, & simile, & idem alio modo. ratione. n. ipsius unius uniuersa dicuntur. Eadem enim sunt ea, quorum substantia est una. Similia uero quorum qualitas est una. æqualia deniq; ea, quorum quantitas est una. At ipsum unum principium esse numeri, mensurãq; constat. Quare hæc uniuersa ad aliquid ꝑ numerum quidẽ dicuntur, non tamen modo eodẽ,

Cum exposuisset ea relatiua primi intellectus, quæ dicuntur ꝑ excessum, & defectũ numeri, nunc inquit {Et insuper æquale, & simile, & idem} dicuntur relatiua ꝑ numerum, sed {alio modo} q̃ per excessum & defectũ. nam dicuntur per similitudinem, & æqualitatẽ, & identitatem. Quòd autem quæ sic inter se dicuntur, per numerũ dicantur, rõnem affert, & dicit {ratione. n. ipsius vnius vniuersa} hæc dicũtur relatiua: vt sit syllogismus hic, quæ dicuntur per vnum, dicuntur per numerũ. hęc dicuntur per vnum, igitur hæc dicuntur per numerũ. de syllogismo accipit minorẽ, & dicit {ratione. n. vnius vniuersa} hæc. s. {dicuntur} hæc est minor. deinde inductione ostẽdit minorẽ, & dicit {eadem. n. sunt, quorum substantia est vna} Hęc. n. sunt similia ẽm substantiam, nam cum ipsum sibi idem esse dicitur, vnũ quasi duo sumitur. itaq; identitas vnitas quædam est ẽm substantiam {Similia vero quorum qualitas est vna} Similia. n. in sola qualitate dicuntur, quẽadmodum docuit in ꝑdicamẽtis, vt similitudo vnitas esse intelligatur in qualitate {æqualia deniq; ea, quorum quantitas est vna} ita vt æqualitas vnitas esse intelligatur in quantitate ꝑ hanc inductionem perspicua est minor. Maiorem syllogismi non expræsit, sed eius demonstrationẽ, & dicit {at ipsum vnum principium esse numeri, mensurãq; constat} At principium numeri videtur quasi virtute numerus ipse. Tunc affert conclusionem, & dicit {quare hæc vniuersa ad aliquid per numerum quidẽ dicuntur, non tñ eodem modo} qm̃ ea, quæ dicta sunt, dicuntur per numerũ formaliter, hæc per vnitatem, quæ est numerus potestate, & virtute. Insuper illa ꝑ excessum in numero dicuntur, hæc aũt per ęqualitatẽ & vnitatẽ. Qua ratione fieri potest, vt eorum ralatiuorum, quorũ fundamentum est quantitas, quædã fundentur in ipsa quantitate, quędã in ipsius quantitatis principio. de ijs, quæ fundantur in quantitate dictũ est & esse, quæ accipiuntur per excessum numeri. Ea vero, quæ fundantur in principio quantitatis, in ꝑsenti dictione exposuit: dixitq; ea esse, q̃ per æqualitatẽ, & vnitatem accipiuntur.

Actiua uero, atq; paßiua per potentiam actiuam, atq; paßiuam, operationesq; potentiarum dicuntur. ut combustiuum ad combustibile, quia poßunt. & rursus comburens ad id, quod comburitur, & diuidens ad id, quod diuiditur, ut operantur. *Relatiui secũdi modi.*

Postquam de ijs disseruit, quæ per numerum ad aliquid dicuntur, nunc sermonem ad ea transfert, quæ vt effectiua sunt, & passiua, ac vt efficiunt, patiunturq; inter sese referuntur, & dicit {Actiua vero} siue effectiua {atq; passiua per potentiam actiuam, atq; passiuã, operationesq; potentiarũ dicuntur} non tamen eadẽ actiua, eademq; passiua per potentias, atq; potentiarũ operationes dicuntur. quorum differentiã subdit {vt cõbustiuũ ad combustibile, quia possunt}, s. per potentias: combustiuũ quidem, quia põt per potentiam effectiuã combustibile, quia põt per potentiã passiuam. {& rursus comburens ad id, quod comburitur, & diuidens ad id, quod diuiditur, vt operantur}, i. per actionẽ, & passionem. nã comburens per actionẽ, id, quod comburitur per passionem. Ex ijs patet horum relatiuorũ fundamentum esse qualitatem, quæ duplicia esse ostendit Arist. aut ea, quorum fundamentum est potentia actiua, vel passiua, vt calefactiuum & calefactibile: aut ea, quorum fundamentum est qualitas, quæ est agere, & pati, siue alterationes, vt calefaciens, & calefactum. sed huic occurrunt Iuniores, qm̃ quod non est, nullius fundamentũ esse potest: sed transeunte actione & passione manet relatio: nam transeunte generatione manet relatio patris ad filiũ. Sed hæc ratio friuola est, qm̃ generatio, qua pater generat filium, non est fundamentum paternitatis, atq; filiationis, vt recte dicunt sed illius præuiæ dispositiones. At generatio fundamentum est, quo generans refertur ad id, quod actu generatur.

nam ea cessante hæc relatio mox aboletur, & ea posita, mox hæc relatio ponitur.

Eorum autem, quæ per numerum dicuntur, operationes non sunt, nisi eo modo, qui in alijs dictus est: sed operationes per motum illis non competunt,

Expositor putat Ari. ponere differentiam inter relatiua secundi modi, & relatiua primi modi, quorum fundamentum, vt diximus, est numerus: ex eo, quia relatiuorum, quorum fundamentum est numerus, nō sunt aliquo operationes, hoc est neq; actiones, neque passiones, nisi eo modo, qui in.2.auscult. physicæ dictus est. vbi dictum est eorum posse esse actiones, & passiones per similitudinem, vt multiplicare, & diuidere, numerare, & colligere, siue in summam reddere. Sed actiones, & passiones, quæ per motum sunt, illis relatiuis, quæ per numerum sunt, non competunt, hæc est differentia. Alex. fortasse magis ad sensum verborum, vult, ꝙ, cum Ari. demonstrasset per exēpla relatiuorum, quæ per potentiam ad aliquid dicuntur, aliqua eorum per potentiam, aliqua eorū per actum dici, nunc velit ostendere, relatiua, quæ per numerum dicuntur, non habere partitionem talem, vt alia per potentiam, alia per actum dicantur, qm̄ ne sunt quidem numerorum actiones vllæ, cum sint immobilia mathematica cuncta. vnde dicit {eorum autem, quæ per numerū dicuntur, operationes non sunt}, i. nec actiones, nec passiones vllæ, & sic fieri non potest illa diuisio, quæ in relatiuis, quæ sunt per potentiam, facta est. vt videlicet alia sint per potentiam, alia per actum. Nō .n. numerorum sunt actiones vllæ, cum mathematica cuncta sint immobilia {nisi eo modo, qui in aliis dictus est. In aliis}, s. quæ intelliguntur. nam in intellectu, & intelligibilibus sunt actiones & passiones. Intellectus.n. patitur ab intelligibilibus. & intelligibile agit in intellectum. hoc pacto in relatiuis, quæ sunt per numerum, pōtest esse actio, & passio, & potētia, & actus sed operationes quæ sunt {per motum, illis}. s. relatiuis, quæ sunt per numerum {non competunt} neq;.n. intelligens, qua intelligit, mouetur. neque quod intelligitur, mouet. estq; actio quædam eius, quod intelligitur, non tn̄ per motum. Vel aliter etiam, vt Alex. inquit, licet ipsorum numerorum nullæ sint actiones. numerus.n. qua est numerus, nec efficitur, nec patitur, vt Pythagorici putant, tn̄ rōne rerum, quę numeris subiiciuntur, numerus & efficit, & patitur. vnde efficientia & patientia aut per excessum, quem habent inter se ẜm numerum, aut per æqualitatem proportione quadam efficiunt, ac patiuntur. neque.n. effectiuum vtrunque habeat, vel quantūcūq; sit, muneresuo fungitur, sed conuenientiam ac proportionem quandam cum patiente habeat oportet, quæ per numerum quendam efficitur. nam medicamenta talem tantūq; excessum requirunt, vt efficiant, morbisq; opportune medeantur. neq;.n. quantacūq; sint, etiam si qualitate sint prędita, proderunt efficientq;, sed quantitatem certam desiderant: quæ ratio eadem est in cæteris efficientibus corporibus. Quare licet numeri, quo numeri nec agant, nec patiantur, rōne rerum & agunt, & patiunt̃. Sed hęc petēda sunt à dilucidario disputatione vltima.

Com. 18.

Ea præterea, quæ dicuntur ad aliquid per potentiam, tempore etiam iam dicuntur. ut id, quod fecit, ad id, quod factum est, & id, quod est facturum, ad id, quod est faciendum: sic.n. pater & filij dicitur pater. illud.n. fecit, hoc aūt aliqd passum est.

Nunc subdiuidit ea relatiua, quę per potentiam dicuntur pro differentia temporum, & dicit {Ea præterea, quæ dicuntur ad aliquid per potentiam, tempore, etiam iā dicuntur}, i. pro differentiis tēporum dicuntur {vt id, quod fecit, ad id, quod factum est} pro differentia tp̄is præsentis dr̄ ad aliquid, vt calefactum ad id, quod calefecit. ędificatūq; pari rōne {& id, quod est facturum, ad id, quod est faciendum} pro differentia videlicet temporis futuri {sic.n.}, s. ẜm tempus, & pro differentia temporis præteriti {pater & filij dr̄ pater. illud.n. fecit} ac genuit, s. pater, {hoc autem}. s. filius {aliquid}. s. generationem {passum est} genuisse.n. est effecisse, genitum fuisse passum esse. sed relatiua, quæ dicuntur per potentiam, hæc non amplius sumuntur quasi sint in opera, immo accipiuntur, vt abstrahunt à tp̄e. vel aliter vt Alex. inquit, relatiua, quæ per potentiā cōiter referuntur, in eo ꝙ efficiunt, & patiuntur referuntur per quodcūq; tp̄s referri sumantur. Quæ vero referuntur per tp̄s referuntur pro differentia temporis, aut ẜm præsens, aut ẜm præteritum, aut ẜm futurum. Auer. autem putat relatiua, quæ dicuntur ẜm potentiam, oīa dici ẜm tempora definita. nam res actiuæ & passiue, appropriātur temporibus definitis, sicut quod agit in aliquo tp̄e, & non agit in alio, & sicut agit, qd̄ est in præterito & agit, quod est in præsenti. vnde pater & filius sunt de genere agentis, & patientis, in quibus non inuenitur actio, & passio, nisi in tp̄e determinato. vir.n. & mulier non generant in qualibet ætate, sed in temporibus vitæ determinatis. ergo relatiua, quæ dicuntur ẜm potentiam, oīa dicuntur ẜm tempus determinatum. Sed contra, qm̄ tunc tp̄s esset fundamentum talium relatiuorum. nam accidens, quo intercedente relatio inest suo subiecto, fundamentum dr̄. cum igitur tales relationes non possint suis subiectis inesse, nisi intercedente tp̄e determinato, vt Auer. inquit, igitur tp̄s determinatum erit fundamentum, & non potentia dicendum ẜm Auerroem relationes tales non posse inesse suis subiectis sine potentia, nec potentiam sine tēpore, nec tp̄s sine potentia. Erit igitur tp̄s aut consundamētum, aut præuia quædam dispositio, sine qua nec potentia, nec relatio inesse potest suo subiecto.

Quæ Auer. cōm. 20.

Præterea sunt, quæ per potentiæ priuationem dicuntur, ut impossibile, & quæ simili modo dicuntur, ut inuisibile.

Cum declarasset ea relatiua, quæ dicuntur per potentiam, nunc declarat ea relatiua, quæ dicuntur per priuationem potentiæ, nec ab rōne, qm̄, vt quædā per potentiam, sic alia per potentiæ priuationem dicuntur, & dicit {Præterea sunt}. s. nonnulla relatiua {quæ dicuntur}, s. ad aliquid {per potentiæ priuationem. vt impossibile qn̄quidem impossibile impotentia est impossibile, & de impotentia impossibilis est impotentia. vnde impossibile refertur ad id, quod agere non potest. Dr̄.n. aliquod impossibile huic, vel illi, qm̄ nec hoc, nec illud potest. & amplificans sermonem subdit {& quæ simili modo}, s. per potentiæ priuationem {dicuntur, vt inuisibile} Calefactum.n. ad calefactibile per potētiam dr̄. Inuisibile autem, & indiuiduum per potentiæ priuationem. nam quod videri non potest ad id, quod videre nequit, refertur, & quod diuidi non potest ad id quod diuidere non valet. est.n. inuisibile, cuius nulla est visio, & indiuisibile, cuius nulla est diuisio. quamobrem omnia huiusmodi relatiua per potentiæ priuationem dicuntur.

Ea

Ea igitur, quæ ad aliquid per numerũ dicuntur, atq; potentiam, omnia hoc ipso sunt ad aliquid quo unumquodq; ipsum, quod est, cuiusdam dicitur esse, sed non hoc ipso, quo ad illud, aliud dicitur. At mensurabile, & scibile, & intelligibile ad aliquid ex eo dicuntur, quia ad unumquodq; ipsorum aliud dicitur, intelligibile nãq; significat, q ipsius sit intellectus.

Nunc agit de relatiuis tertij generis, verum differẽtiam assignat inter relatiua tertij generis, & relatiua aliorum generum, fundamentũ tñ non exposuit. Auer. autem colligens ait relationem esse duobus modis, s. aut relationem in substantia vtriusq; relatiui, hoc est hincinde mutuam, aut relationem in substantia alterius tm̃, & in altero propter ipsum, hoc est non mutuam. Ex his colligitur differentia, q relatiua primi & secundi generis sint mutua, relatiua vero tertij generis non sint mutua. vnde dicit {Ea igitur, quæ ad aliquid per numerum dicũtur} vt relatiua primi generis {atq; potentiam} vt relatiua secundi generis {oĩa hoc ipso sunt ad aliquid, quo vnumquodq; ipsum quod est, cuiusdam dr̃ esse, sed non hoc ipso, quo ad illud, aliud dr̃} .i. oĩa dicuntur ad aliquid per mutuam relationẽ, quia alterum ad alterum, & è conuerso refertur, & non per non mutuam relationem, vtputa, quia alterum refertur ad ipsum, & non è conuerso. & descendens ad exẽpla dicit {at mensurabile, & scibile, & intelligibile ad aliquid ex eo dicuntur} non quia vnumquodq; ipsorum hoc ipso, quo est, refertur ad aliud, sed {quia ad vnumquodq; ipsorum aliud dicitur. intelligibile nãq;} non significat se esse ad intellectum, vel intellectionẽ. lapis. n. qui intelligibilis est. non significat se esse ad intellectũ hoc ipso, quo lapis est, sed {significat q ipsius sit intellectus} siue intellectio. intellectus. n. vel intellectio, quo intellectus, vel intellectio est, ad intelligibile est, & intelligibile pro tanto refertur ad intellectũ pro quanto intellectus refertur ad ipsum intelligibile. & vt Expositor inquit, simile est in oĩbus aliis, quæ non hoc ipso, quo sunt, mutuo referuntur. veluti dextrum & sinistrum in columna. cum. n. dextrum & sinistrum designẽt principia motuum in aĩalibus, nec columnę, nec alicui inanimato attribui pñt, nisi quo aĩalia aliquo modo se habent ad ipsam. sic. n. columna dicitur dextra, quia homo est ei sinister. sĩle quoq; est de imagine respectu exemplaris & de nummo, quo fit emptionis præcium. in oĩbus. n. his vniuersa referendi rõ, quæ in vtroq; extremo est, pendet ex altero tm̃. hæc de differentia huius generis ad cætera. sed de fundamento nec Arist. aliquid exposuit, nec Alex. Expositor autẽ fundamentum huius generis mensuram putat esse, non quidem eam, quę pertinet ad genus quantitatis, sed eã, quæ pertinet ad dependentiam. nam ab eo quælibet res mensuratur, à quo ipsa dependet. qua rõne fit, vt mensura, quę est fundamentum generis huius, sit entitatiua, aut perfectionalis, quippe cum oĩs effectus mẽsuretur entitate, atq; perfectione suę causę. vnde & scĩa mensuratur entitate, atq; perfectione sui scibilis, & intellectus siue intellectio entitate atque perfectione sui intelligibilis, & mensura perfectione, atq; entitate sui mensurabilis. obiectiones, quæ sunt contra hæc, petendæ sunt à dilucidario.

Que Auer. cõm. 21.

2. cœli tex. c. 12. posuit hac rone Aristote. cælũ aiatum, quia in eo sursum & deorsum, et dextrũ & sinistrum vere est.

At intellectus non est ad id, cuius est intellectus. id. n. bis dictum erit. similiter & uisus cuiusdam est uisus, non cuius est uisus, quãq; uere hoc dici põt, sed ad colorem, aut ad aliud quippiam tale. sed illo pacto bis diceretur, quoniam esset uisus eius, cuius est uisus. ea igitur, quæ per se ad aliquid dicuntur, partim hoc modo dicuntur.

Remouet hic tacitam dubitationem. nam scĩa dr̃ scientis vt Platonis vel Arist. & dicitur ipsius scibilis, quia naturæ, vel rerum naturalium, quæritur vtrum scĩa dicatur scientis vt correlatiui, veluti dicitur eius, quod scitur, vt correllatiui: vtriusq;. n. dr̃, ideo quęritur vtrum vtriusq; dicatur, vt correlatiui. respondet Arist. scĩam esse scientis, vt subiecti, non autem vt correlatiui, ipsius vero scibilis, vt correlatiui. vnde dicit {At intellectus} hoc est intellectio {non est ad id} .i. ad subiectum {cuius est intellectus} tanquam ad correlatiuũ. quod ostendit, & per impoſe, & dicit {id. n.}, s. intellectio {erit} relatiuum {bis dictum}, s. ad intelligibile, & ad intelligentem, ad intelligibile quidem vt supponit, ad intelligentem vero, vt ex concessis sequitur. hoc autem esse absurdum Expositor demonstrat ex eo, quia esse relatiui est ad aliud quodammodo se habere, qua rõne fieret vt vnum, idemq; duplex esse haberet. Idem de visu demonstrat, & dicit {Similiter & visus} hoc est visio ipsa {cuiusdam est}, s. eius, quod videtur, tanquã correlatiui {non cuius est visus}, s. videntis tanq̃ correlatiui {Quãquam hoc vere dici potest}, s. q visio sit videntis, non tñ vt correlatiui {sed} subaudi visio est ad visibile, hoc est {ad colorem, aut ad aliud quippiam tale}, .i. ad lucem, vt ad correlatiuum {sed illo pacto} visio {bis diceretur, qm̃ esset visus eius}, .i. videntis {cuius est visus} vt correlatiui, vt sequitur ex concessis, & esset eius, quod videtur, vt correlatiui, vt supponit. Ergo visio bis diceretur. Mouit autem Alex. hic qõnem difficillimam. nam Arist. probauit nihil referri ad id, in quo est, qm̃ fieret, vt idem bis diceretur. contra, qm̃ par vtiq; erit, vt eorum, quæ habentur in aliquo, nullum ad illud dicerẽ, in quo est. At multa relatiua ad ea dici videntur, in quibus sunt. Harmonia. n. consonantium esse dicitur, quæ tñ in nullis aliis est, quã in consonantius ipsis, & ad illa dicitur. secundo habitus eius esse dicitur, quod ipsum habet, & in quo ipse est, in quibus si quis recte percunctari velit idem dicetur bis. Roganti .n. quid est id, cuius est harmonia, apposite respondebitur id, cuius est ipsa, siquidem harmonia ad illud dicitur, cuius est harmonia, hoc est ad consonantia, quorum harmonia est. ad ea vero dici, in quibus habẽtur, declarant Theophrasti verba, qui sic in. 2. Topic. ait, quorum esse quæq; dicuntur, in his insunt: vt moderatio, siue commensuratio, habitus, & compositio. Memoria vero, & somnus, atq; opinio in nullo habetur inanimatorum. nec alterius motus in alio, quãobrem sigillatim est definiendum. Ipse quoq; Arist. de his ipsis in hunc modum in. 4. lib. Topic. ait, qm̃ eorum, quæ ad aliquid dicuntur, quædam in iis, & circa ea necessario sunt, ad quæ dicuntur, vt dispositio, habitus, & moderatio, in nihilo. n. alio q̃ in iis, ad quæ dicuntur, hæc inesse pñt. alia vero non necessario, inesse tã pñt in iis, ad quæ dicuntur. Vt si anima scibile sit, cum nihil impediat, quo minus anima sui ipsius scientiam habeat, non tñ id necessarium est. Fieri. n. potest, vt hæc scientia habeatur in alio. quædam autem simplr̃ illis inesse nequeunt, ad quę dicuntur, vt contrarium in contrario haberi nequit, neq; in scibili scĩa, nisi anima vel homo scibile sit. his nãq; necessarium esse ait, vt nonnulla relatiua ad ea dicantur, in quibus habentur. de quorum numero dispositionem esse dixit. Dispositio. n. dispositi est, atq; eius, in quo habetur. item habitum, nam

Questio.

habentis habitus, quæ rō eadem in mediocritate reperitur. Sequetur ergo, vt idem bis diceretur quia habitus diceretur habentis, vt subiecti, & habentis, vt correlatiui. Sic autem nullum sequitur incommodum. Id autem absurdum esse puto, si aliquod relatiuum dicetur hoc ipso, quo est ad subiectum, & ad aliud oīno diuersum à subiecto. Erit ergo huius qōnis solutio ꝭm me, vt si aliquid refertur ad vnum correlatiuum diuersum à subiecto in quo est, non possit referri ad subiectum. non tñ ea dixisse videtur & quicquam. ad id, in quo est, dici negaret. Illud vero prætermitto si relatiuū possit ad plura referri, nam in disputationibus dilucidarij est dilucidatum. demum epilogat, & dicit {ea igitur, quæ per se ad aliquid dicuntur partim hoc modo dicuntur} vt sint ipsa, quæ referuntur, vel partim hoc mō dicuntur} quia ipsa mutuo dicuntur correlatiua, vel qa ipsorū alia sunt, & non mutuo sunt correlatiua.

Relatiua per accidens. *Partim si genera ipsorum talia sint, ut medicina est ad aliquid ex eo, quia genus eius scientia ad aliquid esse uidetur.*

Nunc assignat tres intellectus eorum relatiuorum, quæ dicuntur ad aliquid, non per se, sed propter aliud, & dicit {Partim} subaudi relatiua dicuntur ad aliquid {si genera ipsorum talia sint.} & affert exemplum & dicit, {vt medicinā est ad aliq̄d} quia de sanis & ægris {ex eo, quia genus eius} quod est {scientia ad aliquid esse videtur} sed hoc in prædicamentis quoq; ab ipso dictum est, tu vero non intelligas, quod dicitur ad aliquid, quia eius genus dicitur ad aliquid, ipsum dici per accidens. Cum.n.genus in spē sit, fit vt species habeat aliquid in substantia, quo ad aliquid dicatur. Genus.n. substantiæ speciei pars est. vnde Auer. & intendebat p hæc declarare cām propter quam accidit, vt aliquid genus sit relatiuum, & eius species non. & cā huius, vt ait, est, quia non est genus in rei veritate. Scientia.n.nō est genus medicinæ in rei veritate, nisi scientia diceretur ꝭm relationem ad scientem, & medicina ad medicum. tunc.n.scientia esset genus medicinæ, & sciens genus medici, quæ dicta plurimam habent dubitationem, de qua alias. *Quæ Auer. com. 20.*

Insuper & ea, ad aliquid dicuntur, quorum ea quæ ipsa habēt, dicūtur ad aliquid. Vt æqualitas ad aliq̄d est, quia æquale ad aliquid est. & similitudo etiā, quia simile ad aliquid,

Assignat scd̄m modū, & dicit {Insuper & ea} secūdo intellectu {dicunť ad aliquid} propter aliud {quorum ea quæ ipsa habent, dicuntur ad aliquid} ea quæ habentur, sunt principalia, quę abstracta Iuniores vocant, ea, quæ habent, dicuntur denominatiua, quæ dicuntur concreta. & affert exempla, & dicit {vt æqualitas ad aliquid est, quia æquale} quod æqualitatem habet {ad aliquid est. & similitudo etiam}, s.est ad aliquid {quia simile ad aliquid} qđ similitudinē habet.

Sed sunt, quæ per accidens dicuntur ad aliquid, ut homo ad aliquid dicitur ex eo, quia accidit ipsi ut sit duplum, hoc autem est ad aliquid, & album simili modo, si eidem accidat, ut sit album & duplum.

Assignat tertium modum eorum, quæ dicuntur ad aliquid propter aliud, & dicit {Sed sunt} tertio modo, s. {quæ dicuntur per accidens ad aliquid}, s.nec propter genus, nec propter denominatiuum, quod habēt, sed propter accidens. cuius exempla affert, & dicit {vt homo ad aliquid dr̄ ex eo, quia accidit ipsi, vt sit duplū, hoc autem}, s.duplum {est ad aliquid}, s.per se. igitur homo, cui accidit esse duplum, erit per accidens duplum. & hoc modo per accidens subiectum dicitur ad aliquid propter eius accidens {& album simili modo} dicetur per accidens ad aliquid {si eidem accidat, vt sit album, & duplum}.i.si vnum, & idem erit album, & duplum. nam album rōne dupli dicetur ad aliquid. & in hoc modo accidens ob alterum accidens dicetur ad aliquid. per quæ innuit duos modos accidentis, alterum quo subiectum dicitur ad aliquid propter accidens, alterum, quo accidens dicitur ad aliquid ob alterum accidens, vt Alexander colligit.

CAP. XVI.

De tribus modis perfecti.

Perfectum, dicitur id, cuius nulla pars extra accipi potest, ut tempus id cuiuscūnq; perfectum dicitur esse, extra quod nullum accipi tempus potest, quod sit huius temporis pars. TEX. 12.

Nunc de multiplici significato eius, quod perfectū dicitur, & diuisionem eius prosequens dicit {Perfectū dicitur id, cuius nulla pars extra accipi potest} & per partem aliquam extra accipi, intelligit partem aliquam deesse. Cū.n.ab aliquo toto accipitur aliqua pars extra, tunc ei aliqua pars intelligitur deesse. vt cum à manu extra accipitur digitus, tunc intelligitur manui deesse digitus. qm̄ digitus ponitur, & non in manu ipsa. deinde affert exemplum, & dicit {vt tempus} verbi gratia annus {id cuiusq; perfectum esse dicitur, extra quod nullum accipi tempus potest}.i.cui nulla pars temporis deesse potest {quod sit huius tp̄is pars} verbi gratia annus perfectus est duodecim mensibus perfectus, & cum ei nullus mensis deerit, qui sit eius pars, dubio procul dicetur annus perfectus. Mensis etiam dicitur perfectus, qui habet triginta dies. cum itaq; nullus dies ex triginta defuerit, dicetur mensis perfectus. Simili modo dies perfectus, erit, quoties ex vigintiquatuor horis nulla deerit. Hora etiam perfecta, cui nullū minutum ex sexaginta deerit. quoties ergo nulla pars ab aliquo abfuerit ex iis, quæ faciūt ad perfectionem, dicetur perfectum. & ita licet extra oē tp̄s sit aliquod tempus, tñ si certum alicuius rei tempus definitum sumatur, tunc demum huius tempus erit perfectum, cū eius temporis pars nulla defuerit. vt verbi gratia, si alicuius hominis tempus sint cētum anni, quod sit totus vitæ terminus, tempus hominis perfectum erit, si ex annis centum nihil affuerit, hoc modo etiam perfectus est homo, perfectus est equus, cui nulla pars abest, sic perfecta statua, & cætera singula, quibus nulla pars abest. vnde & Auer. perfectum vult idem esse, quod totum. nam totum est illud, cuius nulla pars inuenitur extra, & quod non est totum, est illud, cuius aliqua pars est extra. Exposuit etiam Auer. per tempus, mensuram vitæ rerum naturalium. Tempus.n.vitæ perfectum in vnoquoq: ente est illud, extra qđ non inueniť tp̄s, quod sit pars illius tp̄is. Quare perfectum hoc pacto dicetur ꝭm totalitatem apud Auerroem. *Quæ Auer. Com. 21.*

Et id, quod uirtute affectum est, atq; bene se habet, non habens ad genus exuperationem. ut medicus perfectus quispiam dicitur, modulatorq; perfectus, cum nihil ipsis in specie suæ uirtutis deest. *Secundus modus.*

Nunc assignat ꝭm modum, quo perfectum quippiam dicitur. & ꝭm Expositorem sensus est, vt perfectū ꝭm virtutem sint in alio genere, cui nec deest aliquid

quid

quid ꝑm illam virtutem, nec habet excessum vt quicquam bene fiat. nam, vt dr̃.2.Ethicorum,illud dr̃ bene habere ꝑm virtutem, quod nec plus, nec minus habet quã debet se habere. Virtus.n.est,quæ habentem perficit, & eius opus bonum reddit. Quæ expositio pro tanto vr̃ consona, quia dictio Aristo. exponitur per ipsummet Arist. Alex.autem, vt mihi vr̃, decentius exponit. vt secundo modo perfectum dicatur id, supra quo nihil est ꝑm propriam virtutem superius. Res.n. vnaquæq; tunc perfecta dr̃, cum propriam virtutem obtinet, vt homo perfectus, cui nihil ad virtutes humanas desideratur,& supra quem nullum superius est, quod sit humanis bonis prẽditum.sic perfectum medicum appellamus, qui medendi cognitione à nullo superatur, huic autem consonat dictio: vnde inquit {& id, quod virtute affectum est, atq; bene se habet, non habens ad genus}, .s.suæ virtutis {exuperationẽ} quo in loco paulo cõius virtutis nomen vsurpat. nam virtutem accipit pro quauis perfectione operandi, aut in moribus, aut in quibusuis generibus actionum {vt medicus perfectus quispiam dicitur} qui in medendi arte à nullo exuperatur, modulatorq; perfectus} & exponens verbum ad genus subdit {cum nihil ipsis}, .s. medico, & modulatori {in spẽ suæ virtutis deest} quo ab aliquo eiusdem generis exuperetur. nam cum virtutes complures, ac diuersæ sint, is perfectus esse dicitur per virtutem quam habet, qui nihil in ea deficit, quo superari posit. nam genus pro spẽ dixit. & vt in vniuersum dixerim, quicunq; in aliqua arte, scia; aut virtute non deficit.quo exuperetur,perfectus in ea est. vnde Auer. vocans hunc modum perfecti ꝑm qualitatem inquit,dicitur etiam perfectum ꝑm qualitatem, qm̃ nihil inuenitur dignus eo in suo genere.Medicus.n. perfectus est ille, à quo nihil diminuitur ex eis, quæ ꝑtinent ad actionem medicinæ, & quo nullus medicus est perfectior. Qua rõne fit, vt Auer. cum Alex. sentiat.

Calumniatorem. συκοφάντην Sycophãtam.

Hoc pacto etiam per translationem & in malis ipsos dicere consueuimus, calumniatorem perfectum, & furem perfectum: quandoquidem & bonos etiam ipsos dicimus, ut furem bonum, calumniatoremq; bonum.

A quo perfectorum modo, quo ea perfecta dicuntur, quę in sua bonitate non excelluntur, docet ad malos etiam transferri,& dicit {hoc pacto etiam per trãslationem & in malis ipsos}, .s. perfectos {dicere consueuimus} & afferẽs exempla inquit {calumniatorem perfectum, & furem perfectum} dicere consueuimus, quia à nemine his in rebus superatur. asignans rõnem ait {quandoquidem & bonos etiam ipsos dicimus, vt furem bonum, calumniatoremq; bonum} quasi virtutem, ac perfectionem in his habeant. Sic enim sese habent in suis operationibus, licet malis, sicuti boni in bonis. & cum bonum & perfectum sit idem, fit, vt in malis esse dicantur bona,& perfecta.

Et ipsa uirtus perfectio quædam est. unumquodq;.n.tunc est perfectum, substantiaq; omnis tunc est perfecta, cum in specie propriæ uirtutis nulla pars eius magnitudinis (quæ secundum naturam competit) deest.

Hoc potest accommodari ad id, quod proxime dictum est.est.n.dictum per translationem etiam in malis dici perfectum, quasi asignans rõnem inquit {& ipsa virtus} siue in bonis, siue in malis {perfectio quędam est} quasi velit ꝙ fur & calumniator virtutem ac perfectionem in his habeant. Hoc autem probat à pari, qm̃ sicut perfectum ꝑm quantum dicitur, cui nulla pars suæ magnitudinis deest, sic perfectum dicetur ꝑm virtutem, cui nihil deest, quod ad virtutẽ attinet propriam. Vel fortasse hoc referendum est ad id, quod dixit à principio. dixit.n.perfectum virtute esse, quod in sua virtute nihil deficit, quo exuperetur ab aliquo sui generis, vnde dicit {& ipsa virtus perfectio quędã est} cuius rõnem exponit à simili, vt dixi, & inquit {vnũquodq;.n.tunc est perfectum, substantiaq; oĩs tunc est perfecta}, .s.ꝑm quantum {cum in spẽ propriæ virtutis}, .i.propriæ magnitudinis in qua virtus,& perfectio est ꝑm speciem {nulla pars eius magnitudinis deest, quæ ꝑm naturam competit} Homo.n.ꝑm quantum perfectus est, non cuius partes apte congruunt, sed in quo eius naturalis magnitudinis nulla pars desideratur. pari rõne equus, canis,& alia quæq; res, vt perfectũ ꝑm quantum sic definiatur, cuius in suo genere nulla magnitudinis pars desideratur. Quare sicut perfectum ꝑm quantum dicitur, cui nulla pars deest quantitatis dimensiuæ, sic perfectum ꝑm virtutem erit, cui nihil deest de quantitate virtutis ei conuenientis ꝑm naturam:& ita, vt homo ꝑm quantum perfectus est, in quo nulla pars naturalis magnitudinis desideratur, sic hõ perfectus est ꝑm virtutem, cui nulla pars humanæ virtutis abest. Qua rõne fit, vt perfectum sit duplex, vt Alex. annotauit, ꝑm quantum, & ꝑm bonum & quale, vt prior modus sit perfectum ꝑm quantum, Secundus vero secundum bonum & quale.

Præterea in quibus inest studiosus finis, ea perfecta dicuntur. ex eo enim, quia finem obtinent, perfecta sunt. Tertius modus.

Asignat tertium modum, quo aliquid dicitur perfectum aserẽs perfectum tertio modo dici, quod iam in fine studioso, & dicit {Præterea in quibus inest studiosus finis}, .i. quæ iam sunt in studioso fine {ea perfecta dicuntur} Cum.n. finis proprie dictus, bonum quoddam sit. sic vnũquodq;, quod iam est in fine proprie dicto, erit bonum & perfectum. Differentia vero, vt Alex. inquit, inter perfecta tertio modo,& perfecta secundo modo, est, qm̃ perfecta secundo modo sunt, quæ sunt in perfectione, quæ est virtus. Perfecta vero tertio modo, quæ sunt iam in fine, qui virtute acquiritur. Aliter etiam exponit, vt hæc adiiciat, non quasi significans perfectorum aliam spẽm, sed repentes ea, quę de his sunt dicta, hoc retulit, non quasi à superiore diuersum. Sed prima expositio placet magis ꝓpter verba, quæ subdit {ex eo.n. quia finem obtinent, perfecta sunt} ergo perfecta tertio modo dicuntur, quæ iam in studioso fine sunt. Perfecta vero secundo mõ, quæ sunt in virtute, qua acquiritur finis.

Quare, cum finis extremum sit quiddam, & ad praua etiã transferentes, perfecte periisse quippiam dicimus, perfecteq; corruptum esse, cum nihil prorsus corruptionis deficit, nihilq; mali, sed in ipso extremo fuerit constitutum. Quapropter & obitus finis dicitur per translationem, quia utraq; sunt extrema: at finis, & id, gratia cuius cætera fiunt, extremum est.

Nunc quæ translatiue dicuntur ꝑm hunc tertium modum, exponit. Nam cum declarasset, quæ translatiue dicuntur ꝑm secundum modum, consonum est, vt translatitia declaret ꝑm tertium modum, & dicit {Quare, cum finis extremum sit quiddam} per syllogismũ in secunda figura ex duabus affirmatiuis {di-

cimus & ad praua etiam transferentes quippiam perfecte perisse, perfecteq; corruptum esse} & assignans rõnem subdit{cum nihil prorsus corruptionis deficit, nihilq; mali, sed in ipso extremo fuerit constitutum} vnde sylls est, finis est in extremo: perfecte perisse, perfecteq; corruptum esse est in extremo: ergo in secunda figura ex duabus affirmatiuis, perfecte periisse, perfecteq; corruptum esse erit in fine{quapropter} ob eandem rõnem{& obitus finis dr per translationem} nam finis est extremum: obitus est extremum: igitur obitus est finis, ideo tangens vim syllogismi inquit{quia vtraq;}.s.finis, & obitus sunt extrema: ergo in scda figura obitus est finis. Quã rõnem diluens inquit{at finis, & id, cuius grã cætera fiunt, extremũ est} & sic est differentia, qm̃ finis est extremum, gratia cuius cætera fiunt: at obitus non est extremum, gratia cuius cetera fiunt, & ꝓpterea non sequitur vt mors sit finis, nisi translatitie, vt dictũ est, quo extremũ est.

Ea igitur, quæ per se perfecta dicuntur, tot modis dicunt. alia ex eo, quia in bene se habendo nihil ipsis deficit, neq; exuperationem habent, neq; quicq̃ est extra.

In præsenti dictione primo epilogat, & dicit{Ea igitur, quæ per se perfecta dicuntur, tot modis dicuntur} vt oĩa redigant̃ ad duo, vt sint{alia} perfecta{ex eo, quia in bene se habendo, nihil ipsis deficit} subaudi omnino, atq; absolute{neq; exuperationem habent, neq; quicq̃ est extra} sed dices si eis nihil oĩno, atq; simpl'r deficit, sequitur, vt non habeãt perfectius, à quo superentur. etiam sequitur, vt nihil sit extra, quo exuperetur. quare satis erat dicere, qua{nihil ipsis deficit} subaudi simpl'r in bonitate. videtur igitur, vt verbum istud sufficiat, tñ addidit, vt nec exuperationem habeant, nec quicq̃ sit extra, ad expositionem illius verbi. nam alicui nihil deficere, nihil aliud est, q̃ non habere aliud, à quo exuperetur, nec quicq̃ esse extra ipsum, quod sit in alio, à quo superetur. per quæ voluit habere id, quod est simpl'r perfectum, quale, vt inquit Auer. est primum principium, s. Deus, cui non solum nihil deest earum perfectionum, quæ in aliis generibus inueniuntur, sed nec excogitari potest aliqua perfectio in aliquo, qua intelligatur perfectius Deo. nam & Deus est id, quo melius nihil excogitari potest. ad hũc modum, vt Alex. inquit, ea reducuntur, in quibus studiosus finis habetur, quo perfectum aliquid propter virtutem, & plenam boni præsentiam vocatur.

Quæ Auer. cõm. 21.

Alia omnino ex eo, quia in unoquoque genere exuperationem non habent, neque quicquam est extra.

Assignat scd̃m modum, quo ꝑfecta esse dixi ẽm primum modum, vtputa, quæ in proprio genere à nullo eius generis excelluntur, & quibus nihil abest, & dicit{Alia omnino} dicuntur perfecta{ex eo, quia in vnoquoq; genere exuperationem non habent}, i. à nullo eiusdem generis excellũtur{neq; quicq̃ est extra} quo exuperari possint ab aliquo sui generis. hic intellectus primo loco est explicatus, ad cuius expositionem exẽplum perfecti temporis apposuit, quomodo perfectus homo est, cui nulla pars abest, & pari ratione equus, domus, fundamentum, sedes, vt supra dixit. hac ratione, vt Expositor inquit, quodlibet corpus particulare est perfectum in suo genere, quoniam habet tres dimensiones, quibus plures in corpore esse non possunt. Mundus vero est simpliciter perfectus, quia nihil extra ipsum est. Ex his patet duplex esse perfectum, aut simpliciter, aut in genere.

Cætera uero iam per hæc ipsa perfecta dicuntur, quia aut tale quid efficiunt, aut habent, aut talibus accommodantur, aut aliquo alio modo dicuntur ad ea, quæ perfecta primo modo dicuntur.

Cum explicasset ea, quæ per se perfecta dicuntur, nunc explicat ea, quæ perfecta dicuntur propter hæc, queque ab his tale nomen mutuari ait, & dicit{Cætera vero iam per hæc ipsa perfecta dicuntur} quãquam dictio in græco legitur cum particula negatiua, sic τὰ δὲ ἄλλα, ᾗδη οὐ καθ αὑτὰ. deinde reddit causam, quare hęc dicantur perfecta, propter ea, quę sunt per se, perfecta, & dicit{quia aut tale quid efficiunt}, s. perfectũ ẽm aliquem dictorum modorum, vt doctrina, quę perfecta dr, qm̃ effectrix est perfecti cuiusdam. Facit. n. vt quispiam virtutem habeat. item ars gymnastica, qm̃ habitudinem bonam, quæ perfectio quædam est. deinde affert alia, & dicit{aut habent} vt librum perfectum nũcupamus, cui nihil scribendum abest: & actionem perfectam, in qua nihil desideratur, deinde affert alia, & dicit{aut talibus accommodantur} sic vestis perfecta dr, sic calciamentum, sic armatura, vt Achillis hasta perfecta, quia ipse solus, qui perfectus erat, vti ea poterat. deinde affert alia, & dicit{aut aliquo alio modo dicuntur ad ea, quæ perfecta primo modo dicuntur} sicut ludicrum certamen perfectum appellatur, quo certat perfectus athleta.

CAP. XVII.

Terminus id dicitur, quod est uniuscuiusq; ultimum. & ultra quod primi nihil accipi potest, & citra quod primi omnia collocantur. *TEX. 22. Terminus. πέρας. Extremum. Quæ Auer. comẽ. 22.*

Auerroes primam partem dictionis refert ad vnũ modum accipiendi terminum: & vr̃ sic exponere{terminus id dr̃, quod est vniuscuiusq;}, s. magnitudinis{vltimum} verbi gratia superficies terminus corporis, quia est vltimum corporis, linea terminus superficiei, quia est vltimũ superficiei, punctum vero terminus lineæ, quia est vltimum lineæ. Secundam vero dictionis partem refert ad ẽm modũ accipiendi terminũ, & dicit{&} terminus est id{vltra qd̃ primi nihil accipi potest} & per id, qd̃ est primi, intelligit id oẽ, quod est ante, quasi dicat vltra quod eius, qd̃ est ante{nihil accipi potest, & citra qd̃ primi oĩa collocantur}, i. & citra quod oĩa, quæ sunt ante collocantur. Sicut dicimus orbem, & oẽs partes eius esse intra ipsum, orbemq; stellatum finẽ esse corporum, quæ sunt intra. qm̃ extra ipsum nihil est, similiter cutis animalis terminus est partiũ aĩalis, quia ea continet: ergo ẽm Auer. dictio resoluitur in duas acceptiones termini, vt sit terminus primo mõ vltimum magnitudinis, scd̃o vero mõ vltimũ continẽs. Expositor vero refert vniuersam dictionem ad vnum modũ accipiendi terminũ, & dicit{terminus id dr̃, ꝙ est vniũscuiusq;}, s. rei{vltimum} & exponẽs vltimũ, subdit{&}. i. dico vltimum ꝑ negationẽ vlterioris, & affirmationẽ contentorũ, sic{vltra qd̃}. s. vltimũ{nihil primi}. i. nihil eorũ, quæ sunt ante{accipi potest. & citra qd̃} vltimum, s.{oĩa primi}. i. oĩa, quæ sunt ante{collocantur} Cum. n. dicimus vltimum, dicimus plura, nihil. n. est vltimum sui: ergo vltimũ dicit negationem quatenus eorũ plurium, quę sunt ante, nihil

hil vltra accipi poteſt: dicit etiam affirmationem, quatenus ea plura omnia, quæ ſunt ante, citra ipſum collocantur. Quare vna termini acceptio hæc. Ego vero quicquid Alex. velit, nam obſcure loquitur in ſua lingua, dico in hac dictione tres acceptiones termini ſignificari, prima acceptio eſt, qua terminus dr̃ vltimum ſimpliciter, quod vltimum non eſt pars eius, quod terminatur, & tale vltimum eſt indiuiſibile reſpectu eius, cuius eſt vltimum. Hoc modo ſuperficies corporis, & linea ſuperficiei, & lineæ punctum terminus eſt. Scd'o modo dr̃ vltimum pro vltima parte rei terminatæ, vltra quam nihil accipi poteſt. Tertio modo pro primo non eſſe rei terminatæ, citra quod omnia collocantur. vnde tangens primam acceptionem termini inquit {terminus id dr̃} rei terminatæ {vltimum}, ſ. indiuiſibile in actu terminans rem terminatam, vt punctum lineæ, & linea ſuperficiei, & ſuperficies corporis. deinde tangit ſm modum acceptionis, & dicit {&} dr̃ terminus {vltra quod primi}, i. rei terminatæ {nihil accipi poteſt} quo modo vltima pars rei terminatæ dr̃ vltimum. nam vltra hanc nihil accipi poteſt rei terminatæ. Poteſt. n. pars aliqua ſumi, extra quam nihil ſit, non tñ ita, vt ante eam nihil ſit, qm̃ ante hanc partem eſt pars in infinitum. deinde tangit tertium modum acceptionis, & dicit {&} terminus tertio modo eſt illud {citra quod} primi, i. rei terminatæ {omnia collocantur} hoc pacto primum non eſſe, & fortaſſe obitus dicitur terminus. qm̃ citra hæc, omnia rei terminata collocantur. Quare in dictione poteſt colligi triplex terminus pro vltimo rei terminatæ, quod eſt indiuiſibile in actu, pro vltima parte rei terminatæ. vltra quã nihil rei terminatæ eſt, & pro primo non eſſe cuiuſq; rei terminatæ. ex quibus patet Ariſt. per primum rem terminatam adæquatam intelligere, quicquid Alex. & Expoſitor ſenſerint. Quo vero ad verba attinet, verbum terminus græce eſt πέρασ quod extremum tranſtulit Argyropylus, tamen alij terminum dicunt, quod mihi magis placet.

Et id, quod eſt magnitudinis, uel magnitudinem habentis ſpecies.

Aſsignat quartum modum accipiendi terminum, & dicit {Et id} ſubaudi dr̃ terminus {quod eſt magnitudinis ſpecies} quo in loco ſpeciem vocat figuram, atque formam. Ab his. n. corpora ſpeciem mutuãtur. nam magnitudinem pro corpore dixit. quia figura oĩs in corpore eſt, & adiecit {vel magnitudinem habentis} propter animalia, quæ corpus & magnitudinem habent. itaq; animalium ſpecies eſt ſua cuiuſq; forma. Corporis vero figura. vnde primo modo ſuperficiem vocauit terminum, hoc autem modo figuram. Auer. autem per magnitudinem & habens magnitudinem compoſitum intelligit ex materia, & forma, ita vt alterum ſit alterius expoſitio. nam, vt inquit, forma hominis eſt finis ſuæ materiæ, vel hominis, qui componitur ex materia, & forma, ſed expoſitio Alexandri longe conuenientior eſt dictioni, Quę vero Expoſitor inquit, pace tanti viri, aliena ſunt à mentibus Græcorum expoſitorum. non tamen ſunt inconcinne dicta

Quæ Auer. cõm. 22.

Et uniuſcuiuſq; finis. tale autem eſt id, ad quod per motum itur, atq; actionem, & non id ex quo fit profectio.

Aſsignat quintum modum, & dicit {Et}, ſ. terminus eſt {vniuſcuiuſq; finis} qui, ſ. finis eſt cuius gratia, exponit autem qualis finis, & dicit {tale autem eſt id, ad quod per motum itur, atq;} per {actionem} Cuius enim gratia motus cietur, actioq; obitur, & quo contingente ceſſatur, terminus appellatur. quo in modo mors non debet terminus appellari. nam licet extrema ſit, tamen quæ fiunt, non eius gratia fiunt. Et cum dixiſſet {id, ad quod per motum itur} adiecit {ſed non id, ex quo fit profectio} id enim ex quo reperitur motus, principium nuncupatur.

Interdum autem ambo, & id ex quo, & id ad quod profectio fieri ſolet, & id gratia cuius cætera fiunt.

Aſsignat ſextum modum, videlicet ꝙ terminus accipi poſsit pro eo, ex quo motus incipit, & dicit {Interdum autem ambo}, i. non ſolum id, ad quod, ſed {& id, ex quo, & id, ad quod profectio fieri ſolet} ſubaudi terminus dicitur, & exponens quid velit per id, ad quod, ſubdit {& id} ad quod ſubaudi eſt {gratia cuius cætera fiunt} vt ſuperius diximus. quare terminus poteſt accipi pro eo, ex quo incipit motus, & hic eſt modus accipiendi quintus.

Et cuiuſq; ſubſtantia, & quiditas item cuiuſq;: cognitionis enim hæc eſt terminus. Quod ſi eſt cognitionis, etiam rei ipſius terminus erit.

Diffinitio principium eſt cognitionis demonſtratiuæ, terminus autem intuitiuæ cognitionis.

Aſsignat ſeptimum modum, & dicit {Et} etiam terminus eſt. ſ. {cuiuſq; ſubſtantia, & quiditas item cuiuſq;} & alterum pro expoſitione alterius accepit. pro eodem. n. accepit ſubſtãtiam, & quiditatem. cuius rõnem ſubdit, {cognitionis. n. hæc eſt terminus} nam cum nouimus hoc, tunc res quid ſit, inquirere deſiſtimus. deinde ſubdit {ꝙ ſi eſt cognitionis}. ſ. terminus {etiam rei ipſius terminus erit} nam quemadmodum res ſeſe habet, ſic ipſius efficitur cognitio.

Quare patet tot modis ipſum terminum dici, quot modis principium dicitur. & inſuper pluries. principium enim terminus eſt quidam. At non omnis terminus principium eſt.

Demum quonam mõ ſe habeat terminus ad principiũ deducit, & inquit {Quare patet tot modis ipſum terminum dici, quot modis principium dicitur} dr̃ autem principium de cauſa finali, de ſpecie, & de efficiẽte cauſa, vnde motus principium, de materia: quare & terminus dicetur de fine, de ſpecie, de efficiente cauſa, vt docuit. De materia vero iccirco dicitur terminus, quoniam ſubiectum vltimum eſt, vltimum autem terminus appellatur. quare terminus dicitur de quatuor, de quibus principium dici docuit, & addit {& inſuper pluries} cuius rõnem aſsignauit, & dixit {Principium. n.}. ſ. omne {terminus eſt quidam. at non omnis terminus principium eſt} Terminus. n. non ſolum quatuor modis intelligitur, quot modis dicitur principiũ, ſed alios etiam intellectus habet, qui principio congruere nequeunt, vt eſſe cuiuſq; rei vltimum, & vltra quod nil accipi poteſt, & citra quod cætera collocantur, vt merito dixerit {principiũ. n. terminns eſt quiddam. At non omnis terminus principium eſt} etſi arguatur Ariſt. de inſufficientia, qm̃ in libro Priorum dixit terminum eſſe, in quem propoſitio reſoluitur, vbi conſtat terminum accipi & pro nullo horum intellectuum. propter hanc fortaſſe obiectionem Argyropylus verbum πέρασ tranſtulit extremum, & non terminum. At dici poteſt terminum propoſitionis eſſe terminum logicum, qui dicitur per ſimilitudinem ad terminum metaphyſicum, de quo hic loquitur.

CAP. XVIII.
De Secundum quod.

TEX.23. *IPsum autem quod pluribus dicitur modis, uno quidem modo species, & substantia cuiusq; rei, ueluti quo bonus est bonus, idipsum est bonum.*

Nunc intellectus explicat huius dictionis quo, & dicit {Ipsum autem quo pluribus dr̃ modis} & explicans primum modum dicit {vno quidem modo species}, i. forma {& substãtia cuiusq; rei} nam res quæq; specie, siue forma dr̃ id, quod est, quam formam substantiam quoq; nuncupauit. nam statua per formam statua esse dicitur, & homo pari rõne homo, & equus per formam esse intelliguntur, & cuius in substantia bonum est, eius forma proprie bonũ est. ideo asignãs exemplum inquit {veluti quo} quis {bonus est bonus, idipsum est bonum} dixit autem {ipsum bonum} pro eo, quod est, per quod bonus est bonus, ipsum est bonum. Bonus. n. per nihil aliud est bonus q̃ per bonum, boniq; substantiam. Expositor autem sic {veluti quo bonus est bonus, idipsum est bonum}. i. ẜm Platonem est idea boni. nam apud Platonem idea boni est illud, ẜm quod aliquid bonum dicitur. Auer. autem breuiter ipsum quo primo intellectu exponit formam, quæ est substantia. nam vnumquodq; est sua forma, quæ est substantia.

Qua Auer. com. 23.

Alio modo id, in quo primo aptum est quippiam fieri, ut color in superficie id igitur, quod primo dicitur quo, species est ipsa. secundo uero, id quod est ut materia cuiusq;, subiectumq́; cuiusq; primum.

Asignat ẜm intellectum, & dicit {Alio modo}. s. dicitur ipsum quo {id, in quo primo aptum est quippiam fieri}. i. secundo modo dicitur quo, pro subiecto proximo, cui primo, & sine medio inest forma. nã per tale subiectum aliquid esse dicitur {vt color in superficie} corpus. n. dicitur colorari colore & superficie, colore quidem, vt forma, superficie, vt proximo subiecto: qm̃ superficies prima colorem excipit. & rerum tum naturalium, tum etiam artificiosarum quæq; nõ modo per formam, vt est, sic esse dicitur, sed etiam per materiam, primumq́; subiectum. vt homo, non per formam solum, sed etiam per subiectam formæ materiam homo esse dicitur. item statua per æs etiam statua esse dicitur, non per formam tantum, cui similis rõ est in oĩ composita substantia. sed, cum dixisset ipsum quo vno modo dici formam, alio modo materiã, ostendit ipsum quo de forma dici principalius q̃ de materia, & dicit {id igitur, quod primo dicitur quo} & principaliter {species est ipsa} & forma substantialis {Secundo vero} atq; minus principaliter dicitur {id, quod est vt materia cuiusq;, subiectumq́; cuiusq;} vt sit verbum subiectum expositio verbi materia. nam materia hic vtitur pro subiecto proximo, & primo, cui primo, atque sine medio forma inest, ita cum in superficie primum color excipiatur, superficies æmula erit materiæ, color vero formæ. vnde & Auerroes exponens subiectum exposuit esse, id cui forma inest sine medio. verbi gratia, cum diximus colorem existere in superficie per se, & in corpore non per se: in superficie enim existit primo, & per se, secundo vero in corpore.

Qua Auer. com. 23.

Omnino autem ipsum quo, atq; causa est. id enim quo quispiam accesit, id esse dicitur gratia cuius uenit. & item id, quo uitiosam quispiam rationem, aut ratiocinationem extruxerit, idest, quod ratiocinationis, aut uitiosæ rationis causa est.

Quia dixerat ipsum quo vno modo intelligi pro forma, alio modo pro materia, nunc, vt ad summum dicat, inquit {omnino autem ipsum quo, atq; causa est}. i. paribus modis dicitur, quibus ipsa causa dicitur. In singulis. n. rebus causa est id, quo, seu propter quod aliquid inest, & primo docet perinde dici, atq; finalem causam, & dicit {id. n. quo quispiam accesit, id esse dicitur} finalem causam, gratia cuius venit} verbi causa propter pecunias exigendas apte respondebit. deinde docet perinde dici, atq; efficientem causam, & ait {& item id, quo vitiosam quispiam rõnem, aut ratiocinationem extruxerit, i. quod ratiocinationis, aut vitiosæ rõnis causa est}. s. vt efficiens: hoc est scire vult quid paralogismum, aut quid syllogismum effecerit. vel quę causa effectrix fuerit fallaciæ, aut rectæ conclusionis. item qui bellum Troianum propter quid constiterit, percunctatur, is Troiani belli principium, vnde manauerit, inquirit, quæ rursus causa est, vnde principium motus proficiscitur, ad quod si propter Helenæ raptũ responderis, ipsum quo explicaueris.

Præterea ipsum quo positionem significat, ueluti quo stetit, aut quo pergit. hæc enim omnia positionem, locumue significant.

At nunc præter commemoratos intellectus ipsum quo positionem quandam, & locum, i. vbi significare asserit, & dicit {Præterea ipsum quo positionem significat, veluti} καθὸ ἕστηκεν. i. quo stetit. i. vbi stetit, καθὸ. n. & quo, & vbi significat apud græcos. propterea qui transtulit, dixit quo, sed rectius vbi dixisset {aut quo pergit. hæc. n. omnia positionem, locumúe}, i. vbi {significant} secus apud latinos, qui vtuntur quo, cum quis pergit in locum, vbi autem, cum quis stat in loco.

Quare necesse est & ipsum per se multipliciter dici. nam unum quidem per se est quiditas uniuscuiusq;. ut Callias, & quiditas ipsius Calliæ.

Postquam ipsum quo multifariam dici docuit, infert ipsum per se multipliciter dici, & inquit {Quare necesse est & ipsum per se multipliciter dici} consequentiam deducit Alexander ex eo, quia ipsum quo prædicatur secundum aliquid eorum, quæ per se insunt; ergo, si multipliciter dicitur ipsum quo, necesse est, vt ipsum per se multipliciter dicatur. & exponit modos, & dicit {nam vnum quidem per se est quiditas vniuscuiusq;} à quiditate enim cuiusq; accipitur prædicatum, quod dicitur de eo, cuius est quiditas per se secundum primum intellectum. nam propria forma, & ratio, quæ substantiam explicat, per se cuique inest, & de eo, cui per se inest, per se prædicatur secundum hunc primum intellectum: & affert exemplum, & dicit {vt Callias} subaudi est per se quiditas Calliæ {& quiditas ipsius Calliæ} est etiam per se quiditas Calliæ. & ita Callias prædicabitur per se de Callia, & quiditas Calliæ etiam per se prædicabitur de Callia.

Primus est p se dicendi modus.

Aliud id omne, quod inest in ratione. ueluti Callias per se animal est. in ratione enim ipsius animal inest. Callias enim animal quoddam est.

Asignare videtur scd̃m modum, & dicit {Aliud}. s. & secundo modo per se est {id omne, quod inest

in rõne} subaudi explicante essentiam rei. vt genus videlicet & differentię. nam cum partes formæ sint, vnũquodq; per se inest Calliæ. Ideo subdit {veluti Callias per se animal est, in rõne.n.ipsius{,s.Calliæ{animal inest. Callias.n.animal quoddam est} & ita non solum vniuersa quiditas per se dr̃ de eo, cuius est quiditas, sed etiam quælibet pars quiditatis. Expositor autem vult, vt hi duo modi sub vno comprehendãtur. nam eadem rõne definitio & pars definitionis per se de vnoquoq; prædicantur. Est.n.hic primus modus per se eorum, qui assignantur primo posteriorum, qui modus, vt ait respondet primo modo eorum, quibus dr̃ ipsum quo.

Præterea, si in se ipso primo, aut in aliqua sui parte susceperit, quo pacto superficies est per se alba, & homo uiuens per se. anima enim pars quædam est hominis, in qua est ipsum uiuere prima.

Assignat ſm vel tertium modum eorum, quæ per se alicui insunt, vel quæ per se de aliquo prædicantur, asserens aliquod per se inesse alicui, vel per se prædicari de aliquo, quod inest ei primo, vel alicui parti eius, & dicit {Præterea si} aliquod subiectum {in se ipso primo} aliquid {susceperit, aut} primo susceperit {in aliqua sui parte} illud susceptum inest ei per se, vel prædicatur de eo per se. & assignat exempla, & dicit {quo pacto superficies est per se alba} qm̃ ipsa prima colorem excipit, vt dixit, cum de ipso quod disputaret, & hmõi quo per materiam esse vr̃. Corpus autem licet ipsum per superficiem coloratum sit, quæ per se colorata est, tñ quia superficies, quæ prima, & per se colorem excipit, aliquid ipsius est. idcirco corpus coloratum esse dicitur. Neq;.n.id solum, quod in se primo aliquid excipit, per se tale esse dicebamus, sed etiam id, cuius aliquid est primum excipiens. At superficies corporis terminus est. deinde assignat aliud exemplum, & dicit {& homo viuens per se, anima.n.pars quædam est, hominis, in qua prima est ipsum viuere} addit autem Alex. qui quidem intellectus materiæ quoq; conuenire posse videtur. Pars.n.quæ in aliquo est, rõnem habet materiæ, & in materia vnitatem habet. nolo tñ te lateat alio in loco Arist. asseruisse, quod primum aliquid excipit id esse per se tale, quod autem per partem, ex accidenti. Sed vtcunq; sit, modus secundus est, eius prædicati, quod alicui subiecto inest primo sine medio, aut primo alicui parti illius subiecti. Vtrum vero hic modus correspondeat alicui modorum eorum, qui dicti sunt de ipso quo, vel alicui eorum modorum per se, qui dicti sunt in analyticis, relinquo considerantibus. Auer.n.inquit, & dicitur per se etiam de prædicabilibus de subiecto propter naturam subiecti sine aliquo medio, sicut dicimus superficiem esse albam per se.i. primo sine medio. Corpus autem non est album nisi per superficiem: & paucis interpositis ait, similiter oẽ, quod existit in aliquo per se, aut existit in eo tanquam accidens, aut tanquam substantia. & vtrunq; istorum aut per medium, aut sine medio, substantia cum medio est vt homo viuus, & accidens cum medio, est vt corpus coloratum. Substantia vero sine medio est, vt homo rationalis, & accidens sine medio, vt superficies colorata.

Est secũdus modus dicẽdi per se.

Quæ Auer. cõm. 23.

Præterea id cuius non est alia causa ulla. hominis enim sunt causæ multæ, ipsum animal, ipsum bipes. attamen ipse homo per se homo est.

Assignat tertium vel quartum modum, & dicit {Prę terea id} subaudi per se dicitur tertio, vel quarto modo {cuius non est alia causa vlla} Quod quale sit, hominis exemplo declarat, & dicit {hominis.n.sunt cãæ multæ} est.n.forma, & materia, & efficiens, & finis, & quæcũq; in definitione continentur videlicet {ipsum animal} pro genere, {ipsum bipes} pro differẽtia {Attamen ipse homo per se homo est} qm̃ homo, vt homo sit, nulla causa exterior habetur. Si quis.n.te cur homo sit homo percunctetur, nihil aliud respondere queas q̃ quia est homo. Vtrum vero hic modus correspondeat alicui eorum modorũ, qui dicti sunt de ipso, vel alicui eorum, qui dicti sunt de per se in analyticis relinquatur expositoribus. Auer. autem ait, & dicitur aliquid existere per se illud, quod non habet causam, propter quam existat, nisi per se, si aliquid est tale. Homo.n.& similia non existunt nisi per suas causas, quia habent multas causas. In quibus verbis Auerroes propter malas translationes venit ad dicendum si aliquid est tale, alludens ad ipsum Deum, qui solus per se est, nullam aliam causam habens, qua existat. Quę sententia vera est, non tamen consonat præsenti dictioni.

Per se in quarto mõ hic dicitur. vt interfectus interiit.

Quæ. Auer. Cõm. 23.

Insuper ea, quæ soli insunt, & ut est solum. quo circa per se est id, quod est separatum.

Assignat vltimum modum eorum, qui dicuntur per se, & dicit {Insuper ea} dicuntur per se {quæ soli insunt, vt est solum} quibus verbis propria quorundam significat, quæ illis per se, siue solum insunt, & exponens propriorum rationem ait {quæ soli insunt, & vt est solum} dans intelligere, vt insint omni, per verbum autem insunt exclusit definitionem, quæ non inest, sed prædicatur de aliquo solo, & omni. vel fortasse cum dixit {vt est solum} voluit significare vt insint soli, & conuersim, vt in Topicis dictum est. Ideo subdit {quo circa per se est id quod est separatum}.i.qm̃ determinate illis solis insunt. dicitur.n. aliquid alicui soli inesse, quia ei, & non alteri inest. in quibusdam exemplaribus, vt Alex. aduertit, legitur {quãobrem coloratum per se} & subaudiendum est superficiei, qm̃ coloratum per se superficiei inest. sed cui modo eorum, per se eorum, qui in posterioribus dicuntur, hic modus correspondeat, curam habeat Expositor, etiam, cui modo eorum, quibus dicitur ipsum quo, curam habeat qui vult. ego enim puto non omnem modum eorum, qui per se dicuntur, corręspondere alicui eorum, quibus dicitur ipsum quo: vt patet considerantibus.

Tertius modus dicẽdi p se.

CAP. XIX. De Dispositione.

Dispositio ordo dicitur eius esse, quod partes habet, aut loco, aut potentia, aut forma. positionem enim quandam esse oportet, ut & nomen etiam ipsum dispositio declarat. TEX. 24.

Nunc de dispositione agens primo pręmittit rationem cõem eius nominis, quo dicitur dispositio, & dicit {Dispositio ordo dicitur eius esse, quod partes habet} qua ratione fit, vt indiuisibilis rei non sit dispositio: quoniam, cum careat partibus, etiam careat ordine, qui in partibus intelligitur, necesse est. & quia oratio, qua orator dicit, partes habet, ideo dispõne, qua partes ordinentur. nõ caret. Deinde speciatim indicat tres intellectus, quibus in partibus intelligi põt dispõ, & ait {aut loco}.i.situ, qui ordo in iis considerari potest, quæ coacta in loco sita sunt, vt cũ exercitum di-

spositum esse dicimus, propterea ꝙ equitatus hunc locum teneat, illum peditatus, & dispositionem domus vocamus situm partium eius per locum ordinatum. hunc in modum Auer. & Expositor dispositionem volunt esse idem, quod prædicamentum situs {aut potentia} ex eo, vt Expositor inquit quia partes alicuius habent ordinem in virtute actiua, vel passiua. quo in modo dispositionem esse ait primam qualitatis speciem. quæ expositio non vr̃ consona dictioni, tũ quia ordo esse non potest, nisi vbi est pluralitas: modo nec in actiua potentia seorsum, nec in passiua potentia seorsum est pluralitas, ideo non sic intelligi potest. tum etiam quia dispositio, vt est species prima qualitatis, non differt ab habitu, nisi quia facile mobilis est: mõ, vt sic non potest esse dispositio ad illum intellectum. rectius ergo cum Alex. intelligas talem ordinem esse in partibus animæ, quarum alia est prima vt vegetalis. alia secunda, vt sensualis, alia tertia, vt intellectualis. ordo.n. in huiusmodi potentiis dr̃ dispositio secundo modo {aut forma} siue specie. vt cum statuæ, aut imaginis dispositionem dicimus, dispositio.n. tertio modo est prout ordo partium attenditur ſm figuram totius. vnde partes in statua ordinem habent per rõnem relatam ad figuram totius. sic & in animali partes habẽt ordinem per respectum ad figuram totius, quo in mõ dispositio ponitur differẽtia generis quantitatis, prout quantitas alia sit, quæ positionem habet, vt linea, superficies, corpus, & locus. alia non habens, vt numerus, & tempus. vnde fit, vt ordo in huiusmodi partibus, & membris, ſm ordinem ad figuram totius, dispositio dicatur. Quòd autem dispositio eius sit, quod partes habet, syllogizat, positio eius est, quod partes habet: dispositio est positio: igitur dispositio eius est, quod partes habet. de syllogismo tangit minorem, & dicit {positionem.n. quandam oportet esse} ipsam dispositionem {vt & nomen etiam ipsum} διάθεσισ idest {dispositio declarat} nam sonat diuersorum positionem. Alex. autem ait hoc esse dictum proprie de partium ordine ſm locum, & ſm formam, non de ordine ſm potentias. sed qm̃ hæc expositio est contra primam partem dictionis, ideo Alex. se corrigens subdit, ꝗꝗ positio in potentis quoq; cõiter intelligi potest saltẽ ex accidenti. s. qm̃ ea quorum põæ sunt, positionẽ hñt.

Que Auer. com. 24.

Est tamen vera eius expositio.

TEX. 25. *Habitus autem dicitur uno quidem modo quasi operatio quædam habentis, & eius quod habetur, perinde atque actio quædam uel motus. nam cum alterum efficit, alterum efficitur, tunc est effectio media. sic & eius, qui tunicam habet, & tunicæ, quæ habetur, habitus medius est.*

Nunc transit ad intellectus, quibus dicitur habitus: & vult, vt vno modo intelligatur habitus pro habitione: quæ habitio est quid cõe ad habere, & ad haberi, & dicit {Habitus autem dicitur vno quidem mõ, quasi operatio quædam habentis, & eius, quod habetur} quæ ex parte eius, qui habet, dicitur habere, ex parte autem eius, quod habetur, dicitur haberi, communi autem nomine dici potest habitio {perinde atq; actio quædam vel motus}. i. vel passio. non.n. habere proprie dicitur actio, nec haberi dicitur proprie passio, sed per similitudinem, communi tamen nomine dicitur habitio. deinde affert rationem in simili, & dicit {nam cum alterum efficit, alterum efficitur tunc est} actio {media} effectio {sic & eius, qui tunicam habet, & tunicæ. quæ habetur, habitus medius est} qui dicitur habitio. habitus ergo primo intellectu intelligitur pro ipsa habitione, qua habens tunicam dicitur habere. Tunica autem habita dicitur haberi.

Itaque patet fieri non posse, ut hic habitus habeatur, erit enim in infinitum profectio, si fiet, ut eius habitus, quo habetur, habitus habeatur.

Soluit tacitam quæstionem. nam dici posset, si vestis, quæ habetur, & eius, qui vestem habet, medium est habitio, quæ est habitus primo intellectu, à pari, cũ habitio habeatur, erit adhuc habitionis alia habitio. breuibus negat fieri posse, vt quemadmodum indumenti habitus est, quæ dicitur habitio, sic ipsius habitus, i. sic ipsius habitionis habitus alter existat, & dicit {Itaq; patet fieri non posse, vt hic habitus} quæ dicitur habitio {habeatur. erit.n. in infinitum profectio, si fiet, vt eius habitus, quo habetur}, i. si habitionis, qua tunica habetur {habitus}, i. alia habitio {habeatur} vnde Alex. dictionem sic habebat {si fiet, vt eius quod habetur, habitus habeatur} quod exponens inquit, pro eo dixit, quod est, si habitus eius, qui rei habitæ nũcupatur, rursus sit habitus, vt liceat rursus illum habitum habere, nam vt primi habitus, sic etiam secundi, & tertij habitus erit, & ita in infinitum procedetur. ꝑ quæ colligitur regula, ꝙ cum aliquid est tale denominatiue per aliquid, illud per quod est tale denominatiue, est seipso atq; per essentiam tale vel quod idem est, standum est ad illud, quod est tale per essentiam. Quare cum homo habet vnicam habitione, habitio se ipsa habebitur, & non alia habitione, quam regulam explicauit Auicenna. *Regula.*

Alio modo habitus dicitur dispositio, qua id quod efficitur, bene uel male disponitur, & aut ad se, aut ad aliud, qualis sanitas habitus quidam est. est enim dispositio talis,

Assignat ſcdm intellectũ, quo aliquid dr̃ habitus, & dicit {Alio modo habitus dr̃ dispositio, qua id, quod afficitur}. i. disponitur habitu {bene vel male disponitur} vt sit huiusmodi habitus rõ, qualitas quædã permanens, per quam actiones particulares recte, aut perperam habeantur, & addit bene vel male disponitur {& aut ad se} vt firmum, & valetudinarium. nam ſm hęc quod afficitur, bene, aut perperã afficitur ad se, qm̃ habitus tum firmus, tum etiã valetudinarius ad ipsum referuntur, à quo habentur {aut ad aliud} nã qui virtutibus afficitur ac vitiis, ad alios disponitur. At iustitia habitus est, quo qui affectus est, is recte & ad se, & ad alios est affectus. sic artes tum honestæ, tum etiam prauæ habitus appellari possunt, qm̃ qui his affectus est bene vel male se habet, aut ad se, aut ad alios. Arist. tñ affert exemplum, & dicit {qualis sanitas habitus quidam est. est.n. dispositio talis} qua quis bene disponitur ad se. hoc pacto scientiæ contemplatrices habitus sunt, quibus sciens bene se habet ad se. Artes vero habitus, quibus artifex bene se habet ad alios.

Insuper habitus dicitur, si dispositionis talis sit pars, quapropter & uirtus partium habitus quidam est.

Assignat tertium intellectum, quo aliquid dr̃ habitus, & dicit {Insuꝑ habitus dicitur} aliquid {si sit pars talis dispositionis} subaudi, quæ dicitur habitus. verbi causa, si quis corpore recte valeat, aut vicissim male, pars huius totalis sanitatis, vel huius vniuersalis ægritudinis, q̃ est particularis sanitas alicuius mẽbri, habitus dr̃ illius membri, tũc concludit {quapropter & virtus partium. habitus quidã est}. s. eius partis, cuius est virtus

tus vt temperantia habitus est partis concupiscibilis, fortitudo partis irascibilis, Prudentia vero partis rõnalis. Vniuersa autẽ virtus habitus est totius animæ. vnde Alex. quædam etiam virtutes rerũ naturalium separatim, particulatimq; fiunt, q̃ habitus nuncupanẽ. quin & partẽ ipsam artis habitus nomẽ vendicare certum est.

TEX.c.26. *Paßio dicitur uno modo qualitas, qua fit, ut quippiam alteretur, ut album & nigrum, & dulce, & amarum, & grauitas, & leuitas, & cætera id genus.*

Nũc distinguit intellectus, quibus intelligitur passio, & dicit {Passio dr̃ vno modo qualitatis, qua fit, vt quippiam alteretur}, i. qua corpora alterantur, hæc autem est, quæ in prædicamentis qualitas passiua, vel passio nuncupatur. & assignat exemplum, & dicit {vt album, & nigrum, & dulce, & amarum, & grauitas & leuitas, & cætera id genus.} Auer. autem primum passionis modum potentiam esse ait, qua aliquid transmutatur de contrario in contrarium, vt de albedine in nigredinem, & de amaritudine in dulcedinem. Potentia enim, qua aliqua transmutantur ad inuicem, dicitur potentia passiua, vt recte inquit. *Quæ Auer. comẽ. 26.*

Alio modo operationes harum, atq; alterationes iam.

Assignat scd̃m modum, & dicit {Alio mõ} passiones dicuntur {operationes harum}, s. qualitatum, quæ enumeratæ sunt {atq; alterationes iam} vt albescere, nigrescere, calefieri, atq; refrigerari. & sic accipiendo passionem erit ipsa prædicamentum per se. *Vbi ab his alterationes vt se tenẽt ex parte recipientis paßiones denominari discas.*

Præterea harum magis alterationes. motionesue quæ detrimentum afferunt.

Assignat tertium modum, & dicit {Præterea harũ}. s. alterationum passiones {magis} dicuntur {alterationes, motionesúe, quæ detrimentum afferunt} detrimentum, pro nocumento corporis dicit: ergo tertio modo passiones dicuntur alterationes, quæ afferunt detrimentum. nam alterationes hmõi sunt temporanei quidam motus corporis, quarum alterationum passiones magis dicuntur alterationes noxuæ corporis, quæ detrimentum afferunt, vt morbum.

Et maxime quæ mœrorem afferunt, & detrimentum.

Assignat quartum modum, & dicit, & maxime dicuntur passiones {Quæ} cum sint alterationes {mœrorem, & detrimentum afferunt} Detrimentum quidem corporis, mœrorem vero animi. Hæ enim per excellentiam dicuntur passiones. & per mœrorem orbitatem intelligit, vt mortem filiorum, & talium.

Insuper magnitudines calamitatum rerumq; afferentium dolorem, paßiones dicuntur.

Assignat vltimum modum, & dicit {Insuper magnitudines calamitatum, rerumq; afferentium dolorem passiones} dicuntur. quasi passio sit in magnitudine affligentis mali, in qua filiis orbatus, patria pulsus, esse dr̃, aut si quis insigni calamitate fuerit affectus. Sunt igitur passionis quinque intellectus, quorum primus est, quo qualitas, per quam fit alteratio, passio dr̃. Secundus quo intelligitur alteratio, quæ fit per talem qualitatem. Tertius quo intelligitur alteratio, quæ detrimentum affert, vt morbum. Quartus quo intelligitur alteratio, per quam affertur detrimentum, & mœror. Quintus, quo magnitudo calamitatum, atq; detrimentorum passio appellari solet. Hi enim sunt intellectus, quibus intelligitur passio. Quorum intellectuum secundus solus est prædicamentum. Primus vero de speciebus qualitatis. *Additur hunc modo exultationum magnitudo: sæpius. n. magnum gaudium. Paßio est, quia paßionem cofert, vt colligitur ex D. Tho.*

CAP. XXII.

TEX.27. *Priuatio dicitur uno modo, si quippiam non habeat aliquid eorum, quæ apta sunt, ut habeatur, & si ipsum non est aptum ad illud habendum. quo pacto planta dicitur oculis esse priuata.*

Nunc de multiplici acceptione priuationis loquẽs, inquit {Priuatio dicitur vno modo, si quippiam} videlicet paries, vel planta {nõ habeat aliquid eorum} quæ ex parte sui {vt habeantur sunt apta, & si ipsum}, s. paries, vel planta {non est aptum ad illud habẽdum, quo pacto planta dicitur oculis esse priuata} nam ex parte plantæ ineptitudo est, vt habeat: ex parte vero oculorum aptitudo est, vt habeantur. Oculi. n. apti sunt haberi, sed non à planta, quæ dicitur oculis priuari: qua rõne fit, vt hic modus sumatur quo aptitudo consideratur non ex parte subiecti videlicet plantæ, vel parietis, sed ex parte rei, qua paries, vel planta dicitur priuari. vnde Auerroes priuatio dicitur multis modis. Dicitur. n. quando aliquid caruerit aliquo, in cuius natura est, vt sit in aliquo, non tñ in illo, neq; in suo genere. *Quæ Auer. cõm. 27.*

Alio modo si aptum sit ad habendum aut ipsum, aut genus, & non habeat. nam alio modo cæcus homo priuatus est uisu, ac talpa: hæc enim genere, ille per se uisu caret.

Assignat s̃m modum, quem accipit, considerata aptitudine ex parte subiecti, & dicit {Alio modo} subaudi dicitur priuatio {si} subiectum {sit aptum ad habendum, aut ipsum, aut genus} eius {& non habeat} Cuius exemplum affert, & dicit {nam alio modo cæcus homo priuatus est visu, ac talpa. Hæc. n.}, s. talpa {genere}, s. visum habere est apta, non q̃ ipsa visum habere sit apta, sed quia genus, in quo habetur, animal videlicet pedestre quadrupes {ille}, s. {homo per se visu caret} cum ipse sit idoneus habere. *Multa. n. repugnant alicui rõne, speciei q̃ non repugnat ratione generis. ut habere alas non repugnat homini ratione animalis, sed hoĩs.*

Præterea si aptum sit ad habendum, atq; non habeat, quãdo est aptum, ut habeat. cæcitas enim priuatio quædam est, at cæcus non est omni ætate, sed ea, in qua est aptus ad uisum habendum, atq; non habet. similiter & si in eo in quo, & quo, & ad quod, & quemadmodum aptum sit ad habendum, & non habeat.

Assignat tertium modum, qui accipitur non ex parte subiecti tñ, sed ex parte cæterarum circunstantiarum, & dicit {Preterea si aptum sit ad hñdum, atq; non habeat, qñ est aptum, vt habeat} dicitur priuatio tertio modo. & assignat rõnem, & dicit {Cæcitas. n. priuatio quędam est, at cæcus non dicitur oĩ ætate, sed ea, in qua est aptus ad visum habendum, atq; non habet} verbi gratia, vt Auer. inquit, catulus nõ dicitur cæcus, qñ nascitur, licet non videat tunc, sed cum catulus caret visu post hoc tempus, dicetur cæcus, qm̃ per id tempus est aptus videre. assignat quartum modum ex parte loci, & dicit {similiter} dicitur aliquid priuatum {& si in eo}, s. loco {in quo} est. s. aptum habere, & non habeat. Non. n. nox dicitur priuatio luminis respectu cuiuscunq; loci, qm̃ non respectu centri, sed respectu eius loci, in quo lumẽ est aptum fieri. Non. n. centrum dicitur priuatum lumine, qm̃ locus est, in quo non est aptũ fieri lumẽ. deinde assignat quintũ modũ ex parte mẽbri, & dicit {quo}. i. & ea parte, qua est aptũ haberi. Quo. n. partẽ significat. nã si qua pte aliquis aptus est hẽre, hac nõ habeat, priuatus esse dr̃. Neq;. n. visu priuatus is est, si qs auribus nõ videat, sed oculis. deinde assi- *Quæ Auer. cõm. 27.*

gnat sextum modũ ex parte obiecti,& dicit{& ad qđ}.i. si quod visus videre aptus est, id non videat. non.n. cæcus est, qui vocem non videt; sed qui non videt colorem.deinde assignat septimum modum ex parte modi,& dicit{& queadmodum aptum sit ad habendum, & non habeat}significat cæcum,& priuatum esse, qui vt videre est aptus,non videt.Nemo.n.cæcum appellabit hominem, qui illa, quæ sunt ei à tergo non cernat, aut quæ longissimo interuallo absunt. ait etiam Alex. ꝙ,si{in quo} adiectum fuerit, significabit per quod. neq;.n. cæcus is dicitur, qui noctu non cernit, sed qui in luce.Siquis aũt vult,poterit ex omnibus his circunstantijs conficere tertium modum, quo dicitur priuatio proprijssime,vt Expositor facere videtur.

Præterea ui cuiusq; ablatio priuatio dicitur.

Assignat vltimum modum,& dicit{Præterea ablatio cuiusq; vi}facta {priuatio dicitur} exempli causa, Plato quia priuatus dicitur,quo est ab aliquo per vim expoliatus.& bonis suis priuatus,qui vi allata ei à tyrãno est deiectus. vnde Auer. & etiam dicitur priuatum omne,quod caret aliquo,non tantum naturaliter,sed violenter. Verbi gratia, quando lapis violẽter non mouetur ad inferius: carentia igitur huius motus, quæ fit per vim,priuatio dicitur. Quæ Auer. cõm. 27.

A. In. *Atq; quot modis eæ negationes dicuntur,quæ ab hac particula A emergunt, tot modis & priuationes ipsæ dicuntur.*

Nunc assignat modos priuationis ex parte negationis,q̃ designatur per A in dictionibus græcis, per IN vero in dictionibus latinis, & dicit{Atq; quot modis eæ negationes dicuntur,quæ}.s. in græcis dictionibus, {ab hac particula A, emergunt} in latinis vero ab hac particula,in{tot modis & priuationes ipsæ dicũtur}negationes ab A,aut ab In, emergentes vocat destructiones priuatiuas. Negatio.n. proprie per particulam nõ, vel huic æquiualentem enunciatur. quot igitur modis destructiones, ac negationes per A, vel In de aliquibus dicuntur,totidem priuationes dici ait. negatio.n. per A, vel In, priuationem significat.

Inæquale enim quippiam ideo dicitur, quia ad habendum æqualitatem est aptum,atq; non habet.Et inuisibile,quia omnino colorem non habet,& quia praue.& impeditum et quia non habet omnino pedes,& quia praue. præterea etiam quia parum habet,ut in nucleosum quod quidam modo habere præterea quia non facile,aut quia non bene, ut insectile,non solũ, quia non secatur,sed etiam quia non facile,aut quia non bene.

Nunc affert exempla.per quę differentiam taliũ declarat,& vult,& ꝙ hæc particula In, vel A, vno modo dicitur de aliquo, qđ nõ habet,sed est aptũ habere, vt ἄνισον. i. inæquale.inæquale.n.dicitur, quod æqualitatẽ nõ habet, sed est aptũ habere, & dicit ἄνισον{.n.}.i. {Inæquale quippiam ideo dicitur, quia ad habendum æqualitatẽ est aptum, atq; non habet}deinde assignat alium modum,asserens A,vel In,dici ex eo quia omnino subiectum non habet,sed etiam,quia praue habet. & dicit{&} ἀόρατον. i.{inuisibile, quia omnino colorẽ non habet}& ita quia est omnino inuisibile{& quia praue visibile} particula.n. illa A, in dictione ἀόρατον & In, illa dictione inuisibile, dicit & quia nullo modo videri potest,& quia praue videtur, vt cùm vocem inuisibilem esse dicimus,quo in loco A, vel In,priuationem videtur significare, quæ impossibile esse indicat {&} ἄπουν.i.impeditum,vel depes aut expes priuationem significat eodem modo &{quia non habet omnino pedes}vt serpens {& quia praue} inepteq; pedes habet.vt vitulus marinus. deinde affert tertium modum asserens A, vel In,vel particulas id genus significare priuationem,qua subiectum dicitur parum habere, & dicit{præterea etiam}particula A,vel In,vel aliqua id genus priuationem significat ex eo{quia parũ habet} vt ἀπύρηνον .i. in nucleosum, quia nucleum exiguũ habet, ideo subdit{ quod quidem est praue quodãmodo habere}nam qđ inepte habet, praue habet,,& quia praue habet,parum habet.deinde affert quartum modum asserens A, vel In, vel tale id genus quarto modo significare priuationem,quia dicimus non facile & non bene, & dicit{præterea} A, vel In,vel id genus priuationem,quarto modo significat{quia non facile, aut quia non bene,vt} ἄτμητον .i.{insectile non solum}significat {quia non secatur, sed etiam quia non facile, aut quia nõ bene} vt adamas.priuationes igitur per In,vel A vel ꝑ aliquid id genus,aut de ijs dicũtur,quæ aliquid habere sunt apta & non habent.aut de ijs,quæ aut habere nequeunt, aut praue,aut de ijs, quæ parum quid habent,aut de ijs,quæ nõ facile,vel non recte possunt. Aduerte Argyropylum hæc exempla,quę ipse posuit, non esse ea,quæ Arist.n.græca dictione scripsit,sed ipse ex proprio ingenio exempla finxit. insuper particulam A, in græco aduerte, quia priuationem significat, sicut apud nos,In, siue, In, ex, extra, de. nam dicimus impeditum, epes, & expes, hoc est non habens pedes, vel habens,sed inepte.aliam depes legitur.

Præterea priuatum aliquo quippiam ideo dicitur, quia penitus illo caret, cæcus enim dicitur, non qui est luscus, sed qui neutro in oculo uisum habet. Iccirco non omnis homo bonus est, aut malus, iustus, aut iniustus, sed & id, quod inter hæc medium collocatur.

Ijs priuationibus,quas explicauit, adiungit vltimũ intellectum priuationis,cum. s.aliquid non partim habet,partim secus,sed prorsus non habet.vt cęcus dicitur,qui vtroq; orbatus est oculo, non qui altero:& surdus,qui vtraq; aure surdus est, non qui altera, & dicit {Præterea priuatum aliquo quippiam ideo dicitur}vltimo intellectu{quia penitus illo caret}& affert exemplũ,& dicit{cæcus.n.dicitur,non qui est luscus,sed qui neutro in oculo visum habet} qua ratione fit, vt qui prorsus aliquid non habent,hos illud non habere dicamus,& qui penitus habent, habere. Tunc ex ijs infert corollarium contra stoicos, & dicit {iccirco non omnis homo bonus est,aut malus, iustus,aut iniustus}malus.n.is esse videť,qui prorsus virtute priuatus est, iniustus,qui omnino iustitia.bonus autẽ & iustus, qui hæc ex omni parte habet.Vt igitur inter eum, qui simpliciter videt,& cæcũ simpliciter,medius est luscus, sic inter bonum, & malum, iustum & iniustum ij medium tenebunt, qui nondum omnino probis moribus præditi, nec optimos omnes virtutum habitus nacti sunt, habent tamen simulachra virtutis, & rectas mentes ꝑ se ferunt, quibusdamq; officijs quasi boni viri funguntur, & plerunq; viros probos consilijs ineundis imitantur.Auer.autem inquit, & ideo priuatio & habitus nõ diuidunt verum, & falsum in omnibus rebus. nõ.n.de qualibet re vera est priuatio, aut eius oppositus habitus.vt Decimo huius dilucidabitur, falsa.n. sunt in simul in medijs. verbi gratia, q: non omnis hõ est aut malus aut bonus.homo enim inciuilis,qui in solitudine viuit, Quæ Auer. cõm.27. Cõm. 16.

ne viuit,neq: bonus,neq; malus,neq; iustus, neq; iniustus,& tu intellige de bonitate.& malitia morali & subdit, & quasi intēdebat declarare causam in hoc, quod priuatio & habitus diuidunt verū & falsum in subiecto proprio.verbi gratia q iustitia, & iniustitia diuidāt verū,& falsum in homine ciuili.vt Tertio Physicæ auscultationis,& Quarto eiusdem,& primo de Cœlo, & Decimo huius aperte tradit.verum de re hac suo loco.

Cō. 24. Cōm.106. Com.129. Cōm.16.

TEX.28. *Habere multipliciter dicitur.uno modo dicitur ducere suapte natura,aut suapte motu,ac appetitu. iccirco febris hominē,tyrannum ciuitates,induti uestimentum habere dicuntur.*

Nunc distinguit ipsum habere, vt primo modo habere sit ducere aut pro sua natura,aut pro suo arbitrio & dicit{habere multipliciter dicitur,vno modo dr̄ ducere suapte natura},i.pro sua natura{aut suapte motu, aut appetitu},i.aut pro arbitrio.& affert exemplum,& primo de eo, quod ducit pro sua natura ,& dicit{iccirco febris}hominē habere dr̄,qm̄ sua natura febris,quos habet , ducit, quippe quos sic afficit, vt naturam sua recipiant,ac febricitent { Tyranni ciuitates habere dicuntur}qm̄ suo appetitu quos habent subiectos,& ciuitates tractant, ipsos enim quocunq; libuerint, ducunt trahuntúe, & pro sua libidine sibi seruire cogunt{induti vestimentum habere dicuntur } quia cum volumus, vtimur,vnde Auer.inquit, & hoc habere significat possessionem.nam qui possidet, habet aut pro sua natura aut pro suo arbitrio id omne,quod possidet.

Que Auer. com.28.

Alio modo id,in quo quippiam est,tanq̄ in susceptiuo.ut æs statuæ formam,corpus ægritudinem habet.

Assignat secundum intellectum , quo intelligimus vnam rem habere aliam , asserens secundo modo dici p suscipere & dicit{Alio modo}dr̄{id}habere{in quo quippiam est tanq̄ in susceptiuo } & sic habere idē est, quod suscipere.& subdit exempla,& dicit{vt æs statuę formam habet,corpus ægritudinē}qm̄ æs suscipit formam statuæ,& corpus suscipit morbum. & ad summā materia ad hunc modum formam habere dicitur . vnde & Auer.id quod hoc pacto habet,recipiēs appellat.

Que Auer. com.28.

Alio modo ut id, quod continet, ea , quæ continentur.id.n. quod in quopiam continetur, haberi ab illo dicitur : hoc pacto uas aquam,urbem homines nauem nautas habere dicere consueuimus.totum etiam habere partes hoc modo dicitur.

Assignat tertium modum asserens tertio intellectu habere accipi pro continere,& dicit{Alio modo}dicitur & tertio habere{vt id quod continet ea, quæ continentur } deinde hoc probat per conuersionem passiui ad actiuum,vt est locus topicus,& dicit{id. n. quod in quopiam continentur haberi ab illo dicitur} igitur cōtinere est habere.locus vt diximus, est topicus à passiuo ad actiuum,deinde assignat exempla, & dicit { hoc pacto vas aquam}& vasa humores inclusos in ipsis habere dicuntur{vrbem homines}.i.ciues {nauem nautas}.i.vectores{habere dicere consueuimus . totum ēt habere partes hoc modo dicitur}Auer.corrigendo dictionem,quā corruptam habebat , addit ad hunc modum locus habet locatum , & sic est in prædicamento vbi,& vniuersaliter respectus in hoc prędicamento est conuersus illi,qui est in prædicamento habitus.

Que Auer. com.28.

Id præterea,quod prohibet quippiam suopte nutu moueri, ac agere, habere hoc ipsum dicitur . Sic & columnæ dicuntur ea habere pondera, quæ super ipsa sunt posita . sic & à poetis Atlas cœlum habere dicitur,quod ni esset,rueret,ut inquiunt, atq; in terram cœlum caderet:ut & quidam asserunt naturales.Hoc quidam modo & continens habere dicitur ea,quæ continet . quia ui esset id, suopte nutu quæq; separata, dissipataq; essent.

Assignat quartum modum,asserens quartum modū quo intelligitur aliquid habere aliud,esse,quo illud phibere dicitur à suopte motu,atq; à suopte agere ,& sic habere idem est quod prohibere à naturali motu.vnde dicit{Id præterea, quod prohibet quippiam suopte nutu}.i.suapte natura{moueri,ac agere,haber̄ hoc ipsum dicitur}& affert exemplum,& dicit{sic & columnæ dicuntur ea habere pondera, quæ super ipsa sunt posita} quia sustinēt ipsa, & ipsorū descensui naturali obstant. Deinde assignat aliud exemplū,& dicit {sic & à poetis Atlas cœlū hr̄e dicitur, quod ni esset,rueret,vt inquiūt, atq; in terram cœlum caderet}ne ruat ingentem Atlas sustentat olympum . quasi cœlū nisi ab Atlante teneatur,fulciaturq;, in terram sit suapte natura ruiturū{vt & quidam asserunt naturales}qui mundum per vertiginem consistere,& ne cadat prohiberi tradūt. hi enim sunt,qui mundum haberi à vertigine dixerunt,inquantum vertigo prohibet cœlum cadere.differt autem hic modus à primo,vt Alex.innuit, qm̄ secundū primā acceptionem habens causa erat violēti motus, quatenus cogebat id, quod habetur,moueri p suo arbitrio, vel pro sua natura.Tyrannus.n. ciuitatem habere intelligitur,quia suo motui parere cogit.secundum vero hunc causa est violentæ quietis. quatenus prohibet ea, quæ habet moueri pro suo nutu. Reducit tamen ad præsentem modū tertiam acceptionem,& dicit{hoc quidem modo & continens habere dicitur ea,q̄ continet, quia ni esset id}. s.continens { suopte nutu quæq; separata, dissipataq; essent}lagæna enim, quæ continet aquam, prohibet partes separari,dissipariq;. De Atlantis fabula,deq; eius interpretatione non est præsentis loci disserere,potissimum cum hoc induxerit pro exemplo,cuius non quæritur veritas.

Ex eius forte subtili motuū cœlestium indagatione, Fabulabātur hæc de illo poetæ vt d.Tho.

In aliquo etiam esse similibus dicitur modis,ipsumq; comitatur habere.

Nunc assignat notiones, quibus aliquid intelligitur esse in alio, asserens in aliquo esse similiter dici,atq; habere,& dicit{In aliquo etiam esse similibus dicitur modis, ipsumq; habere comitatur}nam dicitur tot modis quot habere.quod exponens Alexan.ait, quia in singulis rationibus habendi semper habitum erit in ipso habente. Quod enim ad alterius naturam , nutúq; ducitur, vt primo modo diximus, id ab illo haberi dicitur, vt ciuitas habetur à Tyranno,ac proinde in ipso est.Et quod est in aliquo,vt in sui receptaculo,vt secūdo modo habere dicitur,id ab illo habetur,& in illo est . forma enim habetur à materia , aut materia formam habet,& forma est in materia. contenta etiam à continentibus habentur,nam vt tertio modo diximus, quæ habentur à vase,hęc in vase sunt.& quod sua natura suoq; nutu moueri prohibetur(vt quarto modo dictum est) hoc habetur à prohibente,& in ipso prohibente est,nō tamen sic intelligas q esse in aliquo tot modis dicatur quot dicitur ipsum habere,& non pluribus,q̄ ipsum habere. qm̄ vt.4 . physicæ auscultationis est expositum, octo modis intelligi potest aliquid esse in aliquo , licet Expositor enitatur eos omnes reducere ad hos quod vtrum effecerit,quęrendum est ab eo. Cōm. 23.

CAP. XXIIII. De ex aliquo.

TEX.29. *Ex aliquo esse, uno quidē modo dicitur ex eo, ex quo est, ut ex materia, idq; dupliciter, aut ipso primo genere: aut ultima specie ut sunt quidem quasi cuncta liquabilia ex aqua statua uero ex ære.*

Nunc partitur intellectus eius, quod dicitur ex aliquo esse & dicit{Ex aliquo esse, vno quidem modo dicitur ex eo, ex quo} aliquid {est, vt ex materia} hoc est, vt ipsum ex dicit habitudinem causæ materialis. Quod subdiuidens inquit{idq; dupliciter, aut ipso primo genere}, i. aut ex materia, quæ est ſm ipsum primum genus, vtputa ex materia cōmuni ad omnia subiecta {aut vltima specie}, i. aut ex materia, quæ est ſm vltimā speciem, qualis est subiectum proximum. Auer. aūt, vidēs, ꝙ primū genus potest intelligi tam communis materia ad omnes materias, q̃ proxima, quæ non est nisi vnius tantum formæ, nō curat exponere quouis dicat modo. Alex. autem per primum genus videtur intelligere ꝓximam materiam, & quouis modo intelligat, asignat exempla & dicit {vt sunt quidē quasi cuncta liquabilia ex aqua} tanq̃ ex vltima materia, quæ communis est omnibus talibus {statua vero ex ære} tanq̃ ex prima materia proximaq;.

Qua Auer. Com.29.

Alio modo, ut ex principio, quod primum mouit. ueluti ex quo orta est pugna, ex contumelia, ex eo, quia hæc principium fuit pugnæ.

Nunc asignat secundū intellectum, & dicit{Alio modo} subaudi ex aliquo dr̄ fieri aliquid {vt ex principio, quod primū mouit} idest vt ex primo motore. & affert exemplum, & dicit{veluti} si quæratur {ex quo orta est pugna} bene respondetur, si dicatur{ex contumelia, ex eo, quia hæc principium fuit pugnæ} bene. n. dicitur ex raptu Helenæ ortum est bellum Troianum q̄m raptus primum mouit ad vltionem, Quærit Alexā. num omni efficienti causæ conueniat hoc quod dicitur fieri ex aliquo: an ei solum, quæ sic est causa, vt contumelia certaminis, i. soli ei, quod primum mouit, neque. n. statua ex statuario dici videt. est igitur prima solutio, ꝙ ex aliquo fieri non vtimur nisi in efficiente, qd̄ primum mouit. vel aliter soluit in his omnibus rationem eandem esse. nam ex hoc est statua, ex quo principium habet existendi. quamobrem principium effectiuum ex aliquo nuncupari potest.

Carmen. ἔπος.

Alio modo ex composito ex materia & forma. sicut ex toto sunt partes, & ex Iliade carmen, atq; ex domo lateres, atq; saxa. nam forma quidem est finis, perfectum autem, quod finem habet.

Hic asignat tertium modum, & dicit {Alio modo} subaudi ex aliquo intelligitur vt pars {ex composito ex materia, & forma, sicut ex toto sunt partes} manus enim ex composito est, ex corpore. s. q̄m ipsius est pars ad hunc quoq; modum {& ex Iliade} ἔπος, idest{carmen} epicum. q̄m Ilias Homeri ex carminibus constat, quorum quodq; est ex Iliade, vt pars ex toto. Ilias. n. q̃ est Homeri poema, totum quoddam est. & cū dixisset {sicut ex toto sunt partes} subdit exemplū{atq; ex domo lateres, atq; saxa} & asignans rationem dicit {nam forma quidem est finis, perfectū aūt, quod finē habet} igitur perfectum est, quod habet formā. Syllogismus est in tertia figura. ex hoc syllogismo vlterius. omne habens formā est totum, perfectum habet formā: igitur perfectum est totum. vlterius, omne totū est consistēs ex materia & forma. perfectum est totum. igitur perfectū est cōsistens ex materia, & forma. sed domus. quid perfectum, igitur cōsistit ex materia, & forma. vltra ex omni constituto ex materia, & forma partes fiunt: domus constat ex materia & forma: igitur ex domo fiūt partes. Recte ergo dictum est ex domo lateres, atq; saxa fieri. nā lateres, & saxa sunt partes domus. sic. n. Alexan. resoluit dictionem ad artē prioristicā. cum Aristo. non posuerit nisi primum syllogismum.

Alio modo, ut ex parte est ipsa species. uelut homo ex bipede, & syllaba ex elemento. Alio. n modo hæc sunt ex illis, & alio modo statua ex ære. composita. n. substantia ex sensibili materia est sed ipsa etiam speciei ex materia speciei constat. Quædam igitur hoc modo dicuntur.

Quartum modum asignat asserens aliquid fieri ex aliquo, vt ex parte formam, & dicit {Alio modo} dicitur aliquid fieri ex aliquo {vt ex parte est ipsa species} quo in loco per speciem appellat totum, & perfectum, speciem dicens definitionem, ac totum quiditatem, nō totum compositum, quod ex materia est, vt testatur, videlicet ipsum compositum indiuiduum. Et hoc ꝑ exēpla exponēs inquit, {velut homo}, i. velut definitio hominis, quæ speciem, ac formā significat {ex bipede}, s. esse dicitur, q̄m bipes in ea, quasi pars continetur, cum sit differentia {& syllaba ex elemento} quia constat ex elementis, cum syllabæ ratio compositionem elementorū cōplectatur. & quia hic intellectus oppositus est aliquo modo intellectui proximo superiori. Illis enim pars ex toto dicebatur, vt lapides ex domo, hic autem totum ex parte, ideo inquit {alio. n. modo}, i. sed alio modo, dixit enim {alio enim modo} pro, sed alio modo, vt Alex. exposuit, & recte {hæc}, s. partes {sunt ex illis}. s. totis {& alio modo statua ex ære} accepit. n. compositum artificiarium pro composito naturali, & ideo subdit differentiam inter compositum indiuiduum, & definitionem & dicit{composita. n. substantia} vt indiuiduum compositum substantiale {ex sensibili materia est} quæ pars est eius. vocat autem sensibilem materiā indiuiduam materiam {sed ipsa etiam species}, i. sed ipsa definitio {ex materia speciei cōstat}. i. ex genere, quæ materia speciei est, & ex differētia. genus. n. dicitur materia speciei idest definitionis, differentia forma est definitionis, vel saltem loco formæ. Tunc epilogat, & dicit, quædam igitur hoc modo dicuntur scilicet fieri ex aliquo, & quidem proprie.

Quædam autem, si horum modorum aliquis sit per partē, ut est ex patre, ac matre proles, & ex terra plātæ quoniam sunt ex aliqua parte ipsorum.

Addit quintum modum, quo aliquid fit ex aliquo asserens aliquid fieri ex aliquo, cum non fit ex vniuersa materia, sed ex parte materiæ eius, ex qua fit, vel non ex tota forma. i. ex vniuersa definitione, sed ex parte formæ, ex qua fit, & dicit{Quædam autem} subaudi fiunt ex aliquo {si horum modorum} qui dicti sunt {aliquis sit per partē} modi, qui dicti sunt, ex aliquo sunt vt ex materia, & esse ex aliquo, vt ex forma. i. toto. cum igitur aliquid fit ex materia, & non tota, vel ex forma, & non tota, sed ex parte materiæ, vel ex parte formæ, dicitur fieri ex aliquo quinto modo. Asignat exēplum, & dicit{vt est ex patre, ac matre proles, & ex terra plantæ, q̄m sunt ex aliqua parte ipsorum} stirpes. n. ex terra quasi

quasi ex materia iccirco esse dicũtur, qm̃ alũtur, nascũturq; ex terra, non sic tamen vt ex omni terra, sed vt ex parte ipsius. statuã vero ex ære esse dicebamus, qm̃ æs omne, quod sumitur, quasi materia statuæ subijcitur ei. neq; æs iccirco dicitur statuæ materia, qm̃ æris pars statuæ subijcitur, sed quia ipsum totum æs, quod est quasi materia statuæ, subijcitur ei. Rursus filius ex patre & matre, ex illo, vt ex efficiente, ex hac, vt ex materia, sed vtriusq; ex aliqua parte. nam semen pars est patris, & ipsum, & id vnde segregatur, matris vero pars est, tum seminis receptaculum, tum menses, qui materia sunt fetui: igitur filius fit non ex vniuersa materia, sed ex parte materiæ sicut planta non ex vniuersa terra (non enim ex omni terra fit planta) sed ex parte terræ.

Alio modo id, post quod tempore fit, ut ex die nox est, & ex tranquillitate tempestas. quoniam hoc fit post illud. uerum horum alia ideo sic dicuntur, quia mutationem inter sese mutuã habent, ut ea quoq;, quæ modo sunt dicta. alia quo tempore sint solum deinceps, ut ex æquinoctio nauigatio, & ex Saturnalibus Bachanalia. propterea quod post æquinoctiũ illa, hæc post Saturnalia fiunt.

Assignat vltimum modum, & dicit{Alio modo id} subaudi ex aliquo dicitur {post quod tempore fit}.i. vt ipsum ex, dicit ordinẽ temporis. quod.n. post aliquid fit ꝑm tempus, id ex illo fieri dicitur, & affert exempla, & dicit{vt ex die nox est} qm̃ post diem{& ex tranquillitate tempestas} quia post tranquillitatẽ. deinde subdiuidit hæc, & dicit{verum horum}.s. quæ dicuntur fieri ex alio aliud {alia ideo sic dicũtur, quia mutationẽ inter sese mutuã habent, vt ea quoq; quæ modo sunt dicta} nox.n. in diem, dies vicissim in noctem mutatur. tranquillitas in tempestatem & è conuerso, nam mutationes ex contrarijs fiunt. hæc aũt contraria sunt {alia quod tempore sint solum deinceps, vt ex æquinoctio nauigatio, & ex saturnalibus bachanalia. propterea quod post æquinoctium illa}.s. nauigatio fit{hæc}.s. bachanalia{post saturnalia fiunt}neq;.n. ęquinoctium in nauigationem transit. nec Saturnalia in Bachanalia, neq; Apollinaria transeunt in Olympia.

CAP. XXV.

TEX.30. *PArs uno modo dicitur id, in quod ipsum quantum diuiditur quocunq; modo. id.n. quod à quanto, ut quantum est, aufertur, semper illius pars dicitur, ueluti duo pars quodam modo trium dicuntur.*

Nunc distinguit intellectus partis, & dicit{Pars vno modo dicitur id, in quod ipsum quantũ diuiditur quocunq; modo}, i. siue illud metiatur, siue nõ. deinde assignat rationem, & dicit{id enim, quod à quanto, vt quãtum est, aufertur, semper illius pars dicitur, veluti duo pars quodam modo trium dicuntur} & ita vno modo accipitur pars pro quanto minore, siue illud minus metiatur maius, siue non. & dixit{vt quãtum est} qm̃ qualitas aliqua potest à quanto seiungi, exempli gratia color, albedo, vel dulcedo. At hę non sunt illius partes.

Alio modo quanti pars id solum dicitur, quod ipsum solum mensurat. quapropter duo tum pars, tum non pars trium dici possunt.

Assignat secundum modum, & dicit{Alio modo quanti pars id solum dicitur} subaudi, quod est minus, &{quod ipsum} quantum maius {solũ mensurat} Vnde & pars hoc pacto à mathematicis dicitur aliquota, quia aliquoties sumpta reddit suum totum vt duo partem esse dicimus ipsorũ quatuor, & ipsorum sex, & omnino parium numerorũ, quia duo numeros ipsos metiuntur, {quapropter duo tum pars, tum non pars triũ dici possunt} pars quidem inaliquota, non pars autem aliquota.

Præterea in quæ species animalis diuiditur siue quantitate. hæ quoq; partes huius dicuntur: iccirco species partes generis inquiunt esse.

Assignat tertiũ modum, & dicit{Præterea in q̃ species}, i. definitio{animalis diuiditur sine quãtitate, hæ quoq; partes huius dicuntur} in dictione Alex. non legitur verbum animalis, & ideo Alex. ait speciem appellasse definitionem, partes vero quæ ab ipsa specie, & ratione continentur paulo ante partes, & materiam speciei vocabat. dixit autem{sine quantitate} qm̃ diuisio speciei secundum rationem absq; quantitate fit. partitio vero in specierum indiuidua cum quantitate est. Contra hanc expositionem obijcit Alexand. qm̃ si ad hunc modum intelligatur, tunc non species generis pars erit, vt subdit, Sed contra genus speciei, quippe qui definitionis sit pars, vt ipse paulo post declarabit. Propterea melius exponens ait speciem animalis acceptam esse pro genere animalis, & tunc dicit {Præterea in quæ species animalis}.i. genus animalis{diuiditur sine quantitate, hę partes quoq; huius}, s. generis dicuntur, iccirco species partes generis inquiũt esse}& cum dixit{sine quantitate} dedit intelligere partitionẽ vt generis fieri. animal enim potest diuidi, vt quãtum, vt cum in partes secatur caput, pectus, & cætera id genus, potest ẽt non, vt corpus & quãtum, sed vt genus diuidi, q̃ partitio per differẽtias facta in species secat.

Insuper ea, in quæ diuiditur quippiam aut ex quibus componitur totum, aut species, aut id quod speciem habet. sphæræ æneæ, aut tesseræ æneæ æs quoq; ipsum pars est, hoc autem ex materia, in qua species suscipitur, & angulus etiam pars est.

Assignat quartum modum, & dicit{Insuper} partes {ea} dicuntur {in quæ diuiditur quippiam}, i. aliquod totum, vt puta{aut} ea dicuntur partes{ex quibus componitur totum} quale est corpus totũ, quod in partes diuiditur, quæ totum corpus constituunt{aut species} idest aut ea dicuntur partes, ex quibus cõponitur{species}, i. forma, qualis verbi gratia est anima ipsa, cuius partes sunt potentiæ, in quas ipsa diuiditur{aut id, qđ speciem habet}, i. aut ea partes dicuntur, ex quibus cõponitur speciem habens, i. totũ compositum. deinde affert exempla partium, quæ sunt eius, quod formã habet, & dicit{vt sphæræ ęneæ, aut tesserę æneę æs quoq; ipsum pars est, hoc autem est materia, in qua species}, i. forma{suscipitur, & angulus etiam pars est}.s. illius cõpositi, quod est triangulus. vel sic, vt Alex, æs materia est sphæræ æneæ, & tesseræ æneæ, in qua species suscipitur{& angulus etiam pars est} scilicet vt forma tesseræ æneæ, æs enim quadratum, si in æs, & angulum secetur, in materiam, & formam diuiditur. angulus enim formam significat.

Præterea quæ in ratione declarante unũquodq; sumuntur ea quoq; totius sunt partes. iccirco genus pars etiam dicitur speciei. Sed alio modo q̃ species pars generis est.

Vltimo assignat vltimum modum, & dicit{Præterea quæ in ratione declarante vnumquodq;}, i. quidi-

tatem explicatē} ea quoq; totius sunt partes. ideo quasi concludens inquit {iccirco genus pars etiam dr̄ speciei } nam partes definitionis partes videntur definiti {sed alio modo q̄ species pars generis est} species.n. generis pars est subiectiua, genus autem speciei pars est quiditatiua. Auer. autem inquit, formæ, vt sunt genera & differentię. differunt à seipsis, vt sunt formæ tm̄, illas .n. esse genus, aut differentiam accidit eis, sicuti respectus rationis accidit rebus, quæ intelliguntur. & sicuti scd̄o intellecta accidunt eis, quæ primo intelliguntur.

Quæ Auer. cōm. 30.

CAP. XXVI. De toto.

TEX. 31. *Totum dicitur, id à quo nulla prorsus pars ab est earum, ex quibus natura dicitur totum.*

Nunc adiungit intellectus, quibus intelligit̄ aliquid esse totum, & affert primum intellectum, & dicit {Totum dicitur id, à quo nulla pars prorsus abest earū, ex quibus totum natura} constare {dicitur} nec etiam dicitur superfluere, dicit {ex quibus natura dicitur totū} qm̄ partes præter naturam sunt infinitæ & ita infinitæ possunt deesse: quæ cum non sint partes naturales, nō destruunt rationem totius, si defuerint. hoc pacto totū & omne, & perfectū idem est, vt in lib. de cœ. exposuit.

Et id unum, quod continet ea etiam, quæ continentur, ut illa sint unum quippiam. atq; id dupliciter, aut. n. ita ut unumquodq; sit unum: aut ita, ut ex his ipsum unum emergat. nā ipsum uniuersale, atq; id quod omnino dicitur esse, ut quippiam totum, hoc pacto est uniuersale, quia plura continet hoc ipso, quia prædicatur de uno quoq;. & illa omnia unum sunt, ut unumquodq;: ueluti homo, equus, deus, quoniam animalia sunt uniuersa.

Asignat secundum intellectū, & dicit {Et} dicitur totum secundo intellectu {id vnum, quod continet ea etiam, quæ continentur, vt illa}. s. contenta {sint vnum quippiam} ergo secundo intellectu totum est id omne quod continet aliqua tali continentia, vt contenta sint vnum quippiam. deinde subdistinguit, & dicit {atq; id dupliciter}. i. ea, quę continentur, dupliciter vnū fiunt, aut vnum continentia vniuersali, aut vnum continentia integrali, & hoc subscribit {aut. n. ita, vt vnūquodq; sit vnum}. i. ita vt vnumquodq; continentur sub vno vniuersali {aut ita, vt ex his ipsum vnum} scilicet integrale {emergat} & contineatur vnūquodq; in vno continentia integrali. deinde explicat quonam modo fieri posit, vt eorum q̄ ab ipso continentur, vnumquodq; vnum sit atq; idem. explicat igitur primum modum, & dicit {nā id ipsum vniuersale, atq; id quod omnino dicitur esse, vt quippiam totum} Est. n. secundū expositio primi {hoc pacto est vniuersale} primo {quia plura continet hoc ipso, quia prædicatur de vnoquoq;}. s. contētorum. secundo quia {& illa omnia vnum sunt, vt vnūquodq;}. i. nō continuitate, sed quia eorū vnūquodq; eandem rationem amittit {veluti homo, equus, deus} omnes vnum sunt { qm̄ animalia sunt vniuersa}. i. qm̄ eorum quisq; animal est. animal igitur iccirco totum est qm̄ quæ ab eo continentur, cum inter se disiuncta sint, ac separata, secundū tamen ipsum vnum sunt. cum vero dicitur {deus} deum accepit pro corpore cœlesti, alij pro dæmone, vt opinio Platonis est, alij per deum intelligunt hominem deificatum: vt vanitas veterum vsq; ad tempora nostra dicere præsumpsit. Ex his igitur voluit habere, quid sit totum vniuersalitate.

Continuum autem. atq; finitum, cum unum quid ex pluribus constat, quæ maxime quidē potentia insunt, si nō aūt actu.

Nunc exponit aliud totum, quod continere dicitur integritate, & dicit {Continuum autem, atq; finitum} subaudi totum est {cum vnum quid}. s. est numero, & continuum, esse {ex pluribus constat} quod. n. vnum quiddam continuum est, & finitum ex partibus cōstās, id totum est, non quod partes rationem totius recipiāt sed continuitate. & declarans quod proprie continuū sit, subdit {quæ maxime quidem potentia insunt, si nō autem actu} ea nāq; proprie continua sunt, in quibus partes potētia insunt. interdum etiam si partes actu in ipso sint, ita tamen vt vnum aliquid fiat s̄m formā, ex quadam ipsarum compositione, ēt totum est, vt artificiosa, quæ compositione fiunt, quomodo domus & nauis vnum quiddam dicitur. Dixit aūt {atq; finitum} nam infinitum. vt recte Exposi. inquit, non habet rōnem totius, sed partis, vt. iij. phy. auscul. dicitur. Ex his, quæ dixit, demonstrauit duplex esse totum integrale, alterum quod est vnum continuitate, & in tali toto partes insunt potentia, alterum quod est vnum contiguitate, & in tali toto partes insunt actu, veluti in omni artificioso toto insunt, vt in domo, & naui. Cōm. 66.

Horum autem ipsorum ea, quæ natura constant, magis talia sunt, quam ea, quæ conficiuntur ab arte, quemadmodū & in ipso uno dicimus nam totalitas est unitas quædam.

Secundum Expositorem Aristo. hic subdiuidit s̄m membrum postquam ipsum exposuit. Mirum tn̄ est cū dictio sit comparatiua, vt Aristo. velit hic subdiuidere scd̄m membrū. propterea Alex. legit dictionem comparatiue ostendens ex ijs, q̄ vnitatem ad hunc modum habent propter continuitatē, & quia partes in ipsis potentia sunt, ea magis tota esse q̄ natura constant, q̄ quæ arte conficiuntur, & dicit { Horum autem ipsorum}. s. totorum {ea}. s. tota {q̄ natura constant, magis talia}. s. tota {sunt, quam ea}. s. tota {quæ conficiuntur ab arte} homo enim est magis totus quam statua, & huius rationem affert, & dicit { quemadmodum & in ipso vno dicimus} q. d. nam quod natura constat, quā quod arte magis vnum est, cuius rationem affert, & dicit {nam totalitas est vnitas quædam} quare. vt vnum, sic item totum est. Siquis autem vult, potest sic dictionem resoluere, vnum natura est magis totum quam vnum ab arte: totum naturale est vnum natura: igitur totum naturale est magis totum quam cum artificiale. cum dixit {quemadmodum in ipso vno dicimus} tetigit maiorē. cū vero dixit {nā totalitas est vnitas quędā} tetigit minorem, sed accepit abstractū pro concreto, vt patet.

Præterea cum quantum principium & medium, atq; finē habeat, quorum quidem positio differentiam non facit, in his uniuersum dicitur. Vniuersum. πᾶν omne.

Asignat quartum intellectum, quo aliquod totum dicitur vniuersum, & sic exponit Alexan. cum ait, deinde alium totius intellectum apponit, & ita vult Alexā. vt hic afferat quartum intellectum, quo aliquid dicitur totum. ego autem puto Arist. velle asignare differentiam quandā nominum, quæ significāt quantū finitū, siue quæ significant corpus finitum & dicit { Præterea cum quantum } aliquod { habeat principium, & medium, atq; finem}. i. finitum sit. finitum enim omne principium habet medium & finem, cum itaq; quantum fuerit finitum {quorum quidem}. i. cuius quidem partium

partium {positio differentiam nõ facit} vel {quorũ}.s. medij principij,& finis{positio differentiam non facit, in his} πᾶν. i. {vniuersum} aut omne{dicitur} Alexan. autem, vt diximus, vult ꝙ cum Arist. dixerit intellectus quibus dicitur totum, nunc ostendat quot modis totũ dicaẽ, & vult vt primo dicatur totũ πᾶν, cum videlicet eius partes per situm nullam efficiant differentiam, huius generis sunt tota, quæ partibus constant similibus, nec proprio termino ac forma figurantur, vt aqua, & aer,& id genus. verba tamen dictionis sunt de quanto, quod principium habet, medium & finem. i. de quanto finito, vt diximus. De hoc.n. dici ait πᾶν, cũ positio in partibus nullã differentiã fecerit, qđ verũ esse putat Expositor apud græcam linguã, nõ aũt apud nostram.

Totum. ὅλον

Quorum autem facit, in his dicuntur totum.

Deinde exponit, quod quantum finitum dicitur totum, asserens illud quantum finitum dici totum, cuius partes per situm differentiam efficiunt,& dicit {Quorum autem}.s. medij, principij, atq; finis positio discrimen{facit, in his dr̃} ὅλον. i. {totum} huiusmodi sũnt, quæ partibus dissimilaribus consistunt, vt hõ & animal quodcũq;. nam situs partium in his discrimen efficit, quales item sunt domus,& nauis. non.n. est domus quouis modo partes ordinentur, sed secundũ determinatum ordinẽ partium similiter nec homo, nec aĩal. In his.n. ὅλον dici putat,& non πᾶν, cum de vno solo loquimur, dicimus.n. totum animal, non omne animal.

In quibus autem utrũq; fieri potest, in ijs dicitur & totum, & omne. hæc autem ea sunt, quorum natura quidem eadẽ manet in transpositione. forma autem non manet, ut cera, ac uestimentum. nam & totum dicitur, ac etiam uniuersum. habet enim utrũq;. At aqua, & humida quæq;, & numerus, uniuersum quidem dicuntur. totus autem numerus, & tota aqua non dicitur, nisi traslatione. de quibus autem uniuersum uti de uno dicitur, de his dicuntur uniuersa, ut de diuisis. uniuersus hic numerus, uniuersæ unitates.

Nunc tertio ostendit, quod quantũ finitum dicitur vtroq; nomine videlicet totum,& omne, siue vniuersum. asserens de iis totum & vniuersum prædicari: quæ cum partibus similaribus constent, formam quandam & figurã recipiunt. de his.n. dicitur, omne, siue vniuersum propter subiectum. totum vero propter formam, quæ variantibus partibus ipsi persistere contingit, cuiusmodi est statua ex materia vna constans, cera figurata, vestimentum. nã & hoc aliqua forma figuratur, & vnumquodq; horum omne siue vniuersum dr̃, atq; totum, vnde dicit{in quibus autem vtrũq; fieri põt}.s.& variatio partium ẽm situm.& carentia variationis partium in situ{in his dicitur & totum,& omne} siue vniuersum.& exponens ea, quæ sint, inquit{hæc autem ea sunt, quorum natura}.i. subiectum, & materia{ quidẽ eadem manet in ãtrspositione}.s. partium {forma aũt} in transpositione partium{non manet} eadẽ. & ita ratione subiecti, quod in transpositione partium non variatur, de his dicitur omne, siue vniuersum. ratione aũt formæ, quæ in transpositione partium variatur, dicitur de his totum. deinde affert exempla,& dicit{vt cera}.s. figurata{& vestimentum}.i.& pannus figuratus{nam & totum dicitur} ratione formę{ac etiam vniuersum} rõne materiæ{habet.n. vtrũq;}.s. in partibus variationem secundum situm, vtputa ratione formæ & inuariationem partium ẽm situm, vtputa ratione materiæ, ex qua vestimentũ,& cera figurata est. sed occurres, quia à pari de humidis diceretur totum, & vniuersum, totũ ratione figuræ, omne.n. humidum figuram habet, vniuersum ratione materiæ, quæ est similaris naturæ, cuius oppositum dixit. simili ratione quæstio esse potest de numero, qui ratione materiæ dici potest vniuersus, ratione formæ aũt dici potest totus. hanc tacitam obiectionẽ diluit,& dicit{at aqua,& humida quæq;,& numerus vniuersum quidẽ dicuntur, totus aũt numerus, & tota aqua non dicitur, nisi translatione}.i. nisi similitudinarie. huius rationẽ Arist. secundo de generatione libro assignauit, ex eo quia humida, etsi dissimilaria ex parte materiæ, non tamen sunt dissimilaria ex parte figuræ, formeúe, qm̃ figuram propriã non obtinẽt. nõ enim terminãtur terminis proprijs, sed alienis.& ideo trãspositio partium in eis, nihil variat, quod sit ex parte eorum. dicitur autem tota aqua,& totus numerus metaphorice, inquantum saltem ratione continentis obtinent figuram quandam: quę variatur in positione nõ ratione sui, sed ratione continẽtis. Sed occurres etiam. vtrum de quo dicitur vniuersum in numero singulari, de eodẽ dicantur vniuersa in numero plurali. & diluẽs tacitum quæsitum inquit{de quibus autem vniuersum dicitur, vti de vno} hoc est in numero singulari: de quo vnũquodq; dicitur, vt de vno{de his}. i. de partibus in numero plurali{dicũtur vniuersa, vt de diuisis} hoc est tanq̃ de pluribus{dicitur.n. vniuersus hic numerus, vniuersæ vnitates} ac vniuersi numeri. igitur de quibus vniuersum, quasi vnum quiddã sit, prędicatur, de ijs quoq; vniuersa dicuntur.s. ex partibus, quæ vniuersum constituunt, si sumantur vt diuisæ. Vniuersus quidem numerus dicitur, quando vnitatum vniuersitas quasi vnum sumitur, vniuersæ autem vnitates (ex quibus vniuersus numerus cõstat) si rursus, vt diuisæ accipiantur. sic tamen vt vniuersum constituant, prorsus, vt vniuersa de partibus dicaẽ quasi seiunctis, vniuersum vero quasi vnitis, sicut vniuersos homines dicimus, vel vniuersus homo si quasi vt vnum consideretur. Hæc autem, quæ Arist. dixit pro maiore parte locum habent in sua lingua, nam in nostra non omnia sic, vt dixit seruãtur.

Diminutum itaq; dicitur non quoduis quantum, sed oportet ipsum esse & partibile, & totum, etenim duo diminuta nõ sunt, si alterum unum auferatur. & enim nũquam id, cuius ablatione diminutum quippiã fit et id quod restat, æqualia sunt. nec omnino numerus aliquis diminutus est. quippe cum et substantiam permanere oporteat. Si enim cantharus est diminutus, oportet ipsum adhuc cantharum esse. At numerus non est ulterius idem parte sublata. TEX. 32. Diminutum κολοβόν mutilum mancum Cantharus. κύλιξ calix.

Apud Expositores intẽtio Arist. est exponere, quid sit diminutum, quod Græce dicitur κολοβόν, quãq̃ colobon nonnulli interpretati sunt membro diminutum vt Auer. exposuit, Boethus vero mancũ. Sed colobon, si sit oppositum toti, totum autem est vt diximus id, à quo nulla prorsus pars abest earum, ex quibus natura dicitur totum, fiet, vt colobon sit id, quod aliqua parte est diminutum, quod & mutilũ dici potest. Hoc igitur describens inquit{Diminutum itaq;} quod, s. opponitur toti{dicitur non quoduis quantum, sed oportet ipsum esse,& partibile, & totum} vbi primo colligitur diminutum esse quantum, colligitur apud me hic diminutum, quod dicitur colobon, accipi pro toto integrali, quod constat dissimilaribus partibus, vel ꝓ toto continuo, qđ constat similaribus, quatenus est aptũ diminui in aliqua sui parte,& diminutum accipitur, vt

Que Auer. com. 32.

Quod quantũ prima cõditio.

dicit aptitudinem. aut colobon.i. diminutum accepit pro manco,siue mutilato, à quo aliqua pars est ablata.Hoc.n.est quantum non quoduis,sed oportet, vt post diminutionem sit adhuc partibile in partes, non quæ sunt species, sed quæ sunt partes quantitatiuæ, & etiam oportet, vt post ablationem remaneat totum, vel continuitate,vel integralitate.igitur colobon.i. diminutum est quantum,à quo, post ablationem alicuius partis.est partibile in partes similares,vel dissimilares adhuc respectu earum remanens totum:hoc pacto, vt mihi videtur,exposuit Alexã. deinde probat hoc,q̃d dixit per quoddam simile in numero.& dedit intelligere quartam conditionem,& dicit{etenim duo diminuta non sunt, si alterum vnum auferatur}.i.si altera vnitas tollatur ab ipso duali numero.cuius rationem vlterius adiungit,& dicit{etenim nũquã id, cuius ablatione diminutum quippiam fit}.i.nũquam id,quod aufertur{& id,quod restat}.s.post ablationẽ{æqualia sunt} esset enim potius dissipatio quam diminutio.qui enim ab aliquo toto aufert plus vel æquale ei, quod restat, potius destruit, quam diminuit. ex quibus vult colligere quartam conditionem, videlicet vt id dicatur diminutum,à quo minus quam ipsum est, ablatum fuerit.deinde addens quintam conditionẽ,amplificat sermonem,& probat, non solum non esse mutilum eũ numerum,cui dimidium fuerit ablatum,sed ne eum quidem,cui pars alia fuerit adempta,& dicit{nec omnino numerus aliquis diminutus est} vel diminutus esse põt {quippe cũ & substãtiam permanere oporteat,}.s.eius, à quo fit diminutio,à quo adhuc dicatur totum. & per substantiam Alex. formam intelligit. nam quod parte dempta,formam aliam recipit,vt in numeris fit,id non dicitur mutilum,sed deletum.hoc autem probat exemplo,& dicit{si enim cantharus} siue calix { est diminutus, oportet ipsum adhuc cantharum esse } tunc quasi addens minorem dicit{at numerus non est vlterius idẽ parte sublata}quælibet.n.vnitas addita vel dempta variat speciem numeri : non potest igitur numerus fieri manchus.Per quæ colligitur quinta conditio,vt id dicatur diminutũ,cuius parte sublata manet eadẽ forma.

Quod totum. Quod partibile.

Quod diminutum sit maius, eo, quod aufertur.

Quinta conditio.

Nec insuper ea omnia diminuta dici possunt,quæ partes dissimilares habent.numerus enim aliquo modo etiam dissimilares partes habet,ut dualitatem,trinitatem.

Quasi sextam affert conditionẽ, vt non omne totũ, cuius partes sunt dissimilares,euadat diminutũ,& dicit {Nec insuper ea oĩa diminuta dici pñt} nec fieri mutila {q̃ partes dissimilares habẽt} ꝓbat argumento sumpto à numero,& dicit{numerus.n. aliquo modo etiam}.i. aliquis numerus{dissimilares partes habet} verbi gratia{vt}quinarius{dualitatem}&{trinitatem}qui tamẽ diminutus esse non potest.igitur non omne totum, cuius partes dissimilares sunt diminutum esse potest.hoc aũt ideo demonstrauit, quia præfatus est oportere, vt dissimilariũ partium essent,q̃ futura essent mutila,vt dixit {& totum } quare nõ in omnibus rebus dissimilariũ partiũ mutilũ vsurpatur,vt de quinario perspectũ est.

Sed nihil prorsus eorum est diminutum,quorum differentiã positio nullam facit,ut aqua,aut ignis.sed sint talia oportet, ut positionem per substantiam habeant.

Affert quasi septimam conditionem, & vult vt nullũ eorum diminutũ fieri possit, in quibus positio non facit differentiam : & dicit { Sed nihil prorsus eorum est diminutum,quorum positio differentiam nullam facit vt aqua & ignis}in quibus positio differentiam nullam efficit{sed oportet}vt{sint talia, vt positionẽ per substantiam habeant}.i.vt in ratione partium eorũ sit determinata positio,vt homo,aut domus.Similaria igitur non possunt fieri mutila,q̃m in ipsis partium transpositio non efficit discrimen . dissimilaria vero possunt, quia partium transpositio differentiam efficit.

Præterea continua sint,oportet. concẽtus enim ex dissimilaribus constat,& positionem habet.diminutus uero non fit.

Affert octauam conditionem, & dicit {Præterea} q̃ ablatione partis mutila sunt futura{cõtinua sint oportet}& nõ discreta ex discretis,ac seiunctis partibus.hoc autem ostendit argumento sumpto ab harmonia, & dicit {concentus enim ex dissimilaribus constat} ex media.s.& paranete, & parypate, atque hypate{& positionem habet}.i.& ordinem quendam cum situ habet eorum vnumquodq;. concentus enim in certo quodã horum inter se situ consistit, quibus commutandis cõcentus variat{diminutus vero non fit}si aliqua pars auferatur, q̃m neq; continuus est,neq; totus.sed ex discretis, ac seiunctis partibus constat.

Insuper neq; quæuis tota, neq; priuatione cuiusuis partis, hæc diminuta sunt. non enim oportet aut si præcipue substantiæ partes,aut quæuis sint, auferantur, diminutum esse id quod restat:ceu si perforatus sit cantharus, non dicitur diminutus.sed si auris,aut aliqua pars extrema fuerit,et hõ similiter nõ diminutus dicitur, non si caro, aut splen,sed si extrema pars et non quæuis,sublata fuerit, sed quæ tota sublata rursus oriri,generariq; non potest. iccirco calui diminuti non dicũtur.

Auris. οὖσ ansa

Postq̃ determinationibus ab ipso memoratis docuit mutilum in totis quantis vsurpari.s.cõditionibus sumptis ab ipso toto nunc ostendit qualis,aut cuius rei ablatio, & in quibus, totum reddit mutilum. s.conditionibus sumptis ab ipsa parte, q̃ aufertur, & dicit { Neq; quæuis tota}.s. per ablationem sunt apta reddi mutila, vt ostensum est in priori dictione, ita subaudi à pari {neq; priuatione cuiusuis partis, hæc}.s.quæ restãt{diminuta sunt}aut diminuta esse dicuntur.deinde exponit primam conditionem ex qualitate partis, & dicit {non.n.oportet, aut si præcipue substantiæ partes } q̃ est prima conditio { aut quæuis sint } quæ est secunda conditio{auferantur,diminutum esse id, quod restat} Primam conditionem exponit Alexã. vt animal inquit non dicitur mutilum, si caput ipsi fuerit ablatum, erit enim potius destructio,cum ne animal quidẽ persistat. ergo prima conditio est,vt pars, quæ aufertur, non sit de principalibus substãtiæ,ac formæ partibus.Secundã conditionem exponit Aristo. ipse declarans non ex diminutione cuiusuis partis dici mutilum id,quod restat & dicit{ceu si fortunatus sit cãtharus}& de medio eius subaudi pars aliqua auferatur {nõ dicitur diminutus} scilicet cantharus per ablationem internæ partis{sed si auris,aut aliqua pars extrema fuerit}subaudi quę aufertur,erit tunc, quod restat cantharus diminutus. Per q̃ dat intelligere,vt pars quæ aufertur,non debeat esse de internis,sed de externis. fortasse quia ablatione partis internæ, vt plurimũ totum quantũ continuum dissoluitur potius, & non restat.Quo vero ad verba attinet, auris græcæ οὖσ, quæ & ansa dicitur, nam cantharus est vas vtrinq; prominens, quod aures habet, quibus manibus teneri solet.hoc idẽ exponit per aliud exemplum,

plum,& dicit{& homo similiter diminutus dicitur, nõ si caro}scilicet quæ intra viscera est{aut splen}. i. qualis est ipse splen, vel iecur, vel cor, aut pulmo, aut id genus auferatur, quia corrumpetur homo { sed si extrema pars}subaudi fuerit, dicitur id, quod restat, diminutum. erit enim homo tunc mutilus, & non aboletus. Hactenus de secunda cõditione. Deinde subscribit tertiam conditionem, & dicit{& non quæuis sublata fuerit, sed quæ tota sublata, rursus oriri, generariq; non potest}vt si nasum, auriculam, vel digitum abscideris, nam nulla harum regenerari potest. ergo tertia conditio est, vt extrema pars, quæ diuellitur, renasci nequeat: cuius probationem subdit, & dicit{iccirco calui diminuti non dicuntur}& per caluos Alexander intelligit eos, qui propter morbum capillos amiserunt, nam capilli, qui ex morbo perduntur, ea sunt natura, vt si fuerint à toto ablati, tamen regenerari ac rursus coalescere valeant. Calui vero, qui senio caluescunt, nunquam capillos resumunt, licet, vt Alex. inquit, id capillorum natura sit, vt ablati renascantur. recte etiam aduertit Alex. Aristo. non fecisse mutili partitionem ceu mutilum plurifariam dicatur, sed tantũ per hæc, quæ dixit, eius intellectum explicasse. ét nos aduertimus, hæc quæ de mutili dixit, non omnia esse dicta ad modum loquendi nostrum, sed potius græcorum: vt consideranti perspicuum esse poterit.

CAP. XXVIII. De genere.

Tex. 33. *Genus dicitur partim, si generatio continua sit eorum, quæ speciem habent eandem, quo pacto dicitur quousq; genus hominum sit, id est, quousq; sit ipsorum continua generatio.*

Nunc persequitur generis partitionem, & affert primum intellectum, & dicit{Genus dicitur partim, si generatio continua sit eorum, quæ speciem habent eandem}& potest intelligi vno modo, vt genus primo intellectu accipiatur pro ipsa generatione aliquorum cõtinua, quę sunt eiusdem speciei. & ad hunc intellectum subdit rationem ex vno carmine Hesiodi, cum subdit {quo pacto dicitur, quousq; genus hominũ sit} quod exponens ipse, subdit {id est quousque sit ipsorum continua generatio } vbi patet genus primo intellectu accipi pro continua generatione aliquorum, quæ sunt eiusdem speciei, dixit autem{quæ speciem habent eandem}qm̃, vt Alex. inquit, non dicitur genus hominũ, si generatio equorum continua fuerit. Sed si homines ex hominibus continuo procreari persistant. Alio modo intelligitur, vt genus primo intellectu accipiatur pro multitudine aliquorum eiusdem speciei, quæ perpetuã generationem habent inuicem. quo in modo Alexã. & Porphyrius intellexerunt, Porphyrius enim dixit genus primo modo accipi pro multitudine aliquorum, quæ & ad inuicem, & ad vnum principium continuam generationem habent. Auer. autem genus primo intellectu pro generatione continua eorum, quæ sub eadẽ specie sunt, interpretatur. Quæ Auer. com. 33.

Partim si utiq; ab aliquo quod primo ad esse mouit, fluxerint. sic enim alij quidem Hellenes genere, alij autem Iones ex eo, quia illi quidem ab Hellene, hi uero ab Ione primo generante fluxerunt, atq; potius ab eo, qui genuit q̃ à materia dici solent. dicuntur enim et à fœmina genere, ut ij, qui à Pyrrha sunt orti.

Asignat secundum intellectum, qui potest exponi dupliciter, vno modo pro eo, à quo cepit progenies, vt sit genus principium, vnde defluxit genealogia, vt sit Sfortiarum genus Sfortia, Alio modo, vt genus secundo modo intelligatur multitudo hominum, quæ cepit ab vno primo, qui primus mouit ad generationem talium: & hoc pacto intellexerunt quidam, Alex. tamen genus secũdo modo illud esse interpretatur, à quo primo motore aliqui deducuntur, & à quo suæ generationis principium reputant. Quod Auer. probauit, cũ dixit, & dicitur genus de primo patre, cui attribuitur tota generatio, & hoc ait{Partim} subaudi genus dicitur {si vtiq; ab aliquo, qđ primo ad esse mouit, fluxerint} vt sit genus ipsum id, quod primo ad esse mouit: & subdit exempla, & dicit{sic enim alij quidem Hellenes genere}hoc est Græci dicuntur{alij autem Iones, quia illi quidem}.s. Hellenes{ab Hellene, hi vero}.s. Iones{à Ione primo generante fluxerunt}ergo genus Hellenũ est Hellen, genus autẽ Ionium est Ion. Hellenus enim primus genus Hellenum condidit, Ion autem Ionum. Item Heraclidæ dicuntur, quorum Hercules primus fuit author genealogiæ, Pelopidum vero Pelops. Deinde supponens generationẽ trahere genus magis à mare q̃ à matre asignat rationem, & dicit { atq; potius ab eo, qui genuit} idest à patre{q̃ à materia}.i. matre {dici solent} quoniam pater formam præbet, mater vero suggerit materiam, & esse cuiq; à forma potius suppeditetur, & ne tu putes non posse hoc aliter fieri, subdit {dicuntur enim & à fœmina genere, vt ij qui à Pyrrha sunt orti}quasi ab hac, vt est in fabulis, procreati. cæterum eorum generũ, quæ à loco cognominantur, quomodo Asianus quispiam, aut Aegyptius, aut Africanus genere dicitur, hic mentionem non fecit, qm̃ sic appellati non sortiuntur nomen à primo authore. Quæ Auer. Com. 33.

Præterea, ut planum figurarum planarum, & solidum solidarum genus dicitur. figurarum enim unaquæq;, alia est plana talis, alia solida talis. hoc autem est id quod differentijs ipsis subijcitur.

Quoniam genus tertio modo dicitur, quod de pluribus specie differentibus dicitur, hoc distinguit in duos intellectus, vt sit genus prædicabile secundum primum intellectum quasi subiectum differentiarum, quomodo plana figura ad hũc modum genus esse videtur, & dicit { Pręterea vt planum}.i. vt figura plana. cũ enim dicit { planum } figuram planam exponit Alexander. cum plana figura genus sit planarum figurarũ, quam genus esse ait { planarum }.s. figurarum, hoc enim totum figura plana, vt Alexander inquit, accipitur pro genere trianguli, & quadrati, & omnium planarum figurarum {& solidum}.i. & figura solida figurarum {solidarum genus dicitur} cuius rationem subdit {figurarum enim vnaquæq; alia est plana talis}. i. alia est figura plana triquetra, vel quadrata {alia solida} idest figura solida {talis} vt globus est figura solida talis. tessera talis, pyramis talis. & exponens tale genus inquit {hoc autem est id quod differentijs ipsis subiicitur} quasi genus à differentijs in speciem redigatur, & hac ratione subijciatur ipsis. hæc est expositio Alex. vbi patet Alexandrum per planum non superficiem, quæ est subiectum planarum figurarum intellexisse, sed planam figuram. hoc.n. totum voluit esse genus planarum figurarum. Similiter per solidum non corpus intellexit, qđ est subiectum solidarum figurarum, sed corpus solidum. hoc.n. totũ putauit esse genus figurarũ solidarũ.

Quod mihi difficile videtur, nam tunc genus non esset per se vnum, sed quoddam vnum per accidens. Quare rectius cum Expositore dicerem Aristotelem accepisse hic genus pro subiecto propriorum quorundam accidentium, quæ differunt specie. vt planum pro superficie, quæ est subiectum proprium omnium planarum figurarum, vt solidum, quod est subiectum proprium omnium figurarum solidarum. subiectum enim huiusmodi dicitur genus, tum quia prædicatur de suis proprijs accidentibus, tum quia subijcitur differentijs, quibus dicuntur propria accidentia. Vnde dicit {Præterea vt planum}.i. superficies ipsa {figurarũ planarũ, & solidum}.i. & corpus ipsum {solidarum} figurarum {dicitur genus} hoc est subiectum commune secundũ genus. Probat hæc, & dicit {figurarum enim vnaqueq; alia est plana talis}.i. alia est de qua prædicatur planum cum certa differentia videlicet triquetra, vel quadrata {alia solida talis}.i. alia est de qua prædicatur corpus cum certa differentia, & exponens illud, quod prædicatur, inquit {hoc autem}.s. subiectum, quod prædicatur {est id, quod differentijs ipsis subijcitur} quibus differunt propria accidentia. ergo genus ſm hunc intellectum est commune subiectum, quod recipit quædam accidentia, quæ nullum aliud recipere potest.

Præterea, ut id quod cum in rationibus insit primum, hoc genus dicitur in eo, quod est quid est, cuius qualitates differentiæ nuncupantur. genus igitur dicitur tot modis. aliud enim p continuam eiusdem speciei generationem. aliud per id quod primum mouit speciei eiusdem. aliud subiectum, quod materiam dicimus.

Vltimũ assignat intellectum, quod videlicet genus intelligatur pro prædicato in quid de pluribus differentibus specie, & dicit {Præterea} vltimo intellectu dicitur {vt id quod cum in rationibus insit primum}.s. quidditatiuis & essentialibus {hoc genus}.s. quarto modo {dicitur} prædicatum de suis subiectis {in eo quod est quid est, cuius qualitates differentiæ nuncupantur} vt dictum est supra. genus enim hoc modo id esse intelligitur, quod de pluribus specie discrepantibus in quid est prædicatur. nam eius, quod primum in definitione redditur, differentiæ qualitates esse dicuntur, quibus inter se discrepãt ea, quorum in definitione genus est idem. differentias aũt qualitates nuncupauit, qm̃ paulo ante in qualitatis partitionibus eas primo loco numerauerat. Tunc quasi epilogãdo intellectus generis summatim repetit, & dicit {genus igitur tot modis} vt diximus {dicitur. aliud. n. per continuam eiusdem speciei generationẽ} ut hominum, vel equorum genus {aliud per id, quod primum mouit speciei eiusdem}.i. aliud propter primum motorem, qui posteriorum specie similium est author {aliud subiectum, quod materiã dicimus} nec plus legimus in codice Græco. Tamen in translatione Argyropyli, habetur causa huius cum inquit {cuius enim differentia qualitas est.i. subiectum, quod materiam appellamus} qm̃ enim differentiæ huius velut subiecti sunt, & per ipsas in specie constituitur, vt materia p formam, genus materia potest nominari. i. quia differentiæ sunt qualitates, & genus subijcitur ipsis. & hoc modo ẽt legit Alexã. sed genus quarto modo non epilogauit apud me: licet Expositor velit in tertio modo intelligi quartũ modum. quam sententiã Alex. habet, volens materiam appellasse genus cõmune, quod de pluribus specie differentibus prædicatur, etiam per materiam intellexit subiectum, & sic vtrũq; genus. Ego vero puto Arist. nõ epilogasse, nisi tres intellectus, vt patet per verba dictionis. nã licet materia possit esse cõe verbũ tam generi pdicato q̃ generi subiecto, tñ, cum ipse dicat {aliud subiectum} subiectum non est cõmune verbum, sed proprium soli subiecto.

Diuersa uero genere ea dicuntur, quorum subiectum primũ diuersum est, & neq; alterum in alterum, neq; in idem utrũq; resoluitur, ut forma & materia diuersa genere sunt. Forma eidos species.

Nunc post generis partitionem, quæ nam genere diuersa nuncupentur, exponit, & dicit {Diuersa vero genere ea dicuntur, quorum subiectum primum materiam, nam quibus nõ est eadem materia subiecta, neq; materia vnius in alterius materiam resoluitur, neq; amborum materia est eadẽ specie, ea genere diuersa sunt. materiam autem ea dicere videtur, quæ actu subiecta est, quã & primam nuncupauit, primam vocans q̃ proxima est, quæ quoq; proprie prima est in discrimen vltimæ ſm resolutionem. ergo dicit {Diuersa vero genere ea dicuntur} quæ subaudi in ratione materiæ tribus modis discrepant primo {quorũ subiectum primum}.i. subiectum actu, & proximũ {diuersum est} sicut primũ subiectum colorum est superficies, subiectũ vero primum saporum est humor. Iccirco quantum ad genus subiectum sapor & color genere sunt diuersi. deinde addit ſm modum, & dicit {& neq; alterum in alterum}.i. & proxima subiecta sint sic diuersa, vt alterum in alterum non resoluatur. hac ratione statua, & poculum crystallinum non sunt diuersa genere. qm̃ subiectũ statuæ est æs, poculi crystallini aqua. quæ materiæ licet diuersæ sint, materia tamẽ statuæ in materiam crystallini poculi resoluitur, qm̃ æs liquescere potest. & q̃cũq; liquescere possunt, ex aqua constant, quo fit. vt ea quæ modo in exẽplum assumpsi, non dicantur ad hunc intellectum genere diuersa. deinde addit tertium modem {neq; in idem vtrũq; resoluitur} idest & proxima subiecta sint ita diuersa, vt nõ resoluantur in vnum & idem cõmune subiectum: atq; materiam, vt si huic aurum, illi argentum subijciatur, hæ quoq; materiæ diuersæ erũt, nec altera resoluitur in alteram. sed quia ambo in vnam, eandẽq; materię speciẽ resoluuntur. i. in aquã, iccirco illa non sunt genere diuersa, quorum ergo subiectis nihil tale accidit, ea diuersa genere dicuntur, vt lapis, & ęs quippe quorum alteri terra, alteri aqua subijcitur, quarũ neq; altera in alteram, neq; vtraq; in quippiam aliud sensibile subiectum idem resoluitur. deinde exponit quænam huiusmodi sint & dicit {vt forma, & materia diuersa genere sunt} si, vt Expositor inquit. secundum suam essentiam considerentur, sic. n. nihil cõmune est eis. Vel, vt Alex. inquit, corpus materiam appellans, & partes definientis rationis subijci quasi materiam formæ dicere videtur. ergo per materiam intelligit corpus, cuius materia est proximum eius subiectũ & p formã, speciẽ intelligit, cuius materia sunt partes definitionis. hæc iccirco diuersa genere snut, qm̃ corporis subiectum, & subiectũ formæ neq; alterum in alterum, neq; vtraq; in aliquod cõmune resolui dicuntur. cum igitur corporis & formæ subiecta non sint eadem, neque alterum in alterũ resoluitur, neq; vtrũq; in idẽ fit, vt hæc genere diuersa esse ad hunc modum intelligantur.

Et ea, quæ per diuersam prædicationis entis figuram dicũtur. nam entium alia quid est significant. alia quale quid, alia

aliud,

aliud, ut antea est diuisum. neq;.n. hæc aut in sese uicißim, aut in unum quid resoluuntur.

Asignat secundum intellectum, quo aliqua dicuntur diuersa, & dicit{Et} dicuntur genera diuersa{ea, q̃ per diuersam prædicationis entis figuram dicuntur}vt sunt decem prima rerum genera, vt Auer. exposuit, cuius rationem affert, & dicit{nam entiũ alia quid est significant}vt substantia, & quæ in prædicamento substantię collocantur{alia quale quid}vt qualitas, & quæ in prædicamento qualitatis habētur{alia aliud} vt quátum, & quæ in eius prædicamento ponuntur{vt antea est diuisum}scilicet ens ipsum. tunc reddit causam, quare decem prima genera dicuntur diuersa genere, & dicit{neq; enim hæc aut in sese vicissim} aut in vnũ quid commune videlicet{resoluuntur} quo quidem modo animal, & auis non erunt diuersa genere, sed neq; materia & forma ad hunc intellectum genere diuersa esse videntur, cum hęc omnia sub substantiam cadant. sed non modo prima genera, sed etiam, quæ ponuntur in diuersis primis generibus, dicuntur genere diuersa, vt color, & linea, & homo & sapor.

Que. Auer. Cōm. 33.

CAP. XXIX. De Falso.

TEX. 34. *FAlsum dicitur alio quidem modo, ut res falsa. & huius aliud ex eo, quia non componitur, aut fieri non potest, ut componatur, quemadmodum dicitur diametrum esse commensurabilem costæ, aut te sedere. horum enim alterum semper, alterum interdum est falsum. sic enim hæc non entia sunt.*

Nunc aggreditur falsi partitionem, asserens falsum quoddam esse in rebus, aliud in sermone versari, & dicit{falsum dicitur alio quidem modo, vt res falsa. alio quidem modo dixit, vel quia inusitatũ est in rebus falsum vsurpare, quippe q̃ in sermone, atq; sentẽtijs versari videatur. vel{alio modo dixit}pro vno modo. deinde falsum in rebus bipartito diuidit, & dicit{& huius aliud ex eo, quia non componitur}, i. quia non existit{aut}. i. aliud, quia{fieri non potest, vt componatur}. i. quia non potest existere. compositionem enim vocat rerum identitatem. verúq; conuentum. harum enim huiusmodi existentia cōpositio est. Deinde affert exempla, & dicit {queẽadmodũ dicitur diametrum esse commensurabilẽ costæ}hoc .n. neq; est, neque esse potest{aut te sedere} quorum differentiam subscribens subdit. {horum.n. alterũ semper, alterum interdum est falsum}diametrum esse commensurabilem costę semper est falsum, quoniam neq; est, neq; esse potest. te vero sedere, s. cum stas, falsum quidem est, quia non sic existit non tamen quod fieri nequeat. & asignans causam, quare hæc falsa sunt, inquit{sic enim hæc} subaudi falsa sunt, quia{non sunt entia} quoniam vel quia omnino existere nequeunt, vel quia non sunt, sed esse possunt. quare sunt non entia: q̃ si esse dicantur falsa erũt. Auer. autem describens falsum inquit, & est opinari aliquid è conuerso esse ei, quod est in re, quod duobus

Que Auer. com. 34.

modis subdistinguit, aut q̃ sit possibile, vt reuertatur verum. verbi gratia, cum dicimus Socrates, stat quando Socrates sedet. hoc enim falsum potest redire in verum, aut impossibile, sicut dicimus diameter est symmeter costæ.

Aliud ex eo, quia est quidem, est tamen aptum apparere aut non tale esse quale est, aut id esse quod non est, ut umbra picturæ ut pictura, & somnia. hæc enim aliquid quidẽ sunt, at non ea, quorum imaginationem efficiunt. res igitur hoc pacto falsæ dicuntur, aut quia non sunt ipsæ, aut quia imaginatio, quæ ab ipsis emergit, entis non est.

Asignat secundum intellectum, quo aliquid dicitur falsum, & dicit{aliud}, s. falsum dicitur{quia est quidem}in se quicquam {est tamen aptum apparere, aut non tale esse, quale est}pictura enim lineatum attramẽtum est, tamen apparet animal. ergo est aptum apparere non tale, quale est, cum sit aliud, & aliud appareat {aut}aptum apparere{id esse, quod non est}nam pictura est apta apparere animal, quæ non est animal{ut pictura, & somnia} visa enim quæ in somnijs apparent, aliquæ res sunt, nam quidam motus efficiuntur ijs, qui vident in somnia, non tamen ea talia sunt, qualia videntur. aliquid. n. ambulare videtur, aut disputare, quod tamen non est ita. similia his sunt, & perinde falsa, quæ videntur in speculis. nam & hæc aliqui sunt, sed non id quod esse videtur. ideo subdit{ hæc enim aliquid quidem sunt, at non ea, quorum imaginationem efficiũt} & dixit huiusmodi falsitatem in rebus esse, quoniam ipsa eorum natura falsa est, nostraq; deceptio in rebus est, non in compositione orationis, quæ de rebus habetur. tunc epilogat, & dicit{res igitur hoc pacto falsæ dicuntur, aut quia non sunt ipsæ}, i. aut quia non sunt entia, iuxta primum intellectum {aut quia imaginatio}. i. visum{quæ ab ipsis emergit}atq; proficiscitur{non entis est}licet id à quo proficiscitur, sit ens. motus enim qui proficiscitur ab actu sensibilibus in ipsa sensoria, aliquid est, non tamen est id, quod esse videtur: & cum dixit{non tale esse, quale est} retulit ad picturam, cum vero dixit{id esse, quod non est}retulit ad insomnia.

Oratio uero falsa ea est, quæ est eorum, quæ non sunt qua falsa est. quapropter omnis oratio falsa alterius est, q̃ eius cuius est uera. ut quæ circuli, de triangulo falsa est.

Alexander diuisit falsum, qđ sit aliud in rebus, aliud in sermone: quare vult nunc Aristotelem agere de falso in sermone, & iuxta hãc expositionem verbum λόγον, pro oratione est legendum. quæ expositio potest verbis consonare: tamen puto rectius verbum illud pro ratione, quæ est rei definitio, esse intelligendum. nam huic interpretationi consona sunt ea omnia: quæ in dictione dicuntur. Præterea hanc expositionem à pueritia semper audiui, & pro mente Aristotelis excepi. quare nunc recedere ab hac mihi videtur durum. si quis tamen vult sequi Alexandri expositionem, cuius authoritas est cæteris præferenda, legatur sic dictio {oratio vero falsa } quæ alio nomine dicitur propositio, vel enunciatio{ea est, quę est eorum, quę non sunt} at nõ simpliciter, quæ non entiũ, sed non entium { qua ipsa falsa est} falsa enim oratio est, quæ res, vt non habent, sic se habere dicit, vt si Soc. non habet albedinẽ, quatenus non habet, eum esse album dicat. q̃q; non entium aliqua oratio est vera. s. quæ illa non esse dicit, q̃ vero non existentia, vt existentia dicit, vel existentia,

vt non existentia, ea demum oratio falsa est. verba autẽ {qua ipsa falsa est} aliter legit Alexan. ad hunc modum {oratio falsa est, quæ de non entibus habetur, aut non entia esse dicẽs} vt quæ hippocentaurũ esse dicit, aut q̃ omnino falsa est. deinde ostendit omnẽ orationẽ de ijs, quę sunt, falsam esse posse. vt eam, quæ circulum figuram esse diceret, planam tribus lineis rectis contẽtam, & dicit {quapropter omnis oratio} quæ non solum nõ entia esse dicit {falsa est} sed quæ {alterius est, quã eius, cuius est vera. vt quæ circuli} oratio {vera est, de triangulo falsa est} dicitur. n. de alio q̃ de eo, de quo vera est sed si legitur {qua falsa est} sensus erit, oratio falsa est, q̃ de ijs habetur, quæ non sunt, illud vero {qua falsa est} significat quatenus mentitur ea esse, cum non sint, sed si verbum λόγος pro ratione definitiua exponatur, vt expositores omnes sentiunt, dicit {ratio vero} quæ rei definitio est {qua falsa est, ea est, quę est eorum, quæ nõ sunt} dicit autem {qua falsa est} quia definitio dicitur falsa dupliciter, aut in se, & sic est non entis simpliciter. aut est vera in se, sed falsa, vt attribuitur alteri quã proprio definito. Propterea concludit {quapropter omnis ratio}, s. definitiua est {alterius falsa q̃ eius, cuius est vera} non enim quo falsa est, alteri attribuitur, nam in se vera est, sed est falsa, quo alteri definito atribuitur. nec dissonum est, vt verbum {qua falsa est} legatur {quæ in se falsa est} nam ratio, quæ in se falsa est, nullorum est, cum nulli competat. ratio autem, quæ est in se vera, potest esse alicuius, cui non competit, falsa.

Cuiuslibet autem ratio tum una est ea, qua quiditas explicatur, tum plures. quoniam idem est aliqua ex parte ipsum, & ipsum atq; affectum, ueluti Socrates, & Socrates musicus. falsa autem ratio nullius est ratio absolute.

Quoniam alia est definitio Socratis, & alia Socratis musici, ideo quæri potest, vtrũ definitio Socratis seorsum, & definitio Socratis musici sit vna, an plures? Aristoteles ergo obiter soluit hanc tacitam dubitationem & dicit {cuiuslibet autem ratio tum vna est ea, qua quiditas explicatur} si videlicet referatur ad proprium, & per se definitum seorsum {tum plures} si referatur ad proprium definitum acceptum cum aliquo accidente, & expones vtrunq; subdit {quoniam idẽ est aliqua ex parte ipsum}, s. definitum {& ipsum atq; affectum}. i. & ipsum definitum cum aliquo accidente acceptũ {veluti Socrates, & Socrates musicus} igitur definitio, qua quiditas explicatur, si referatur ad ea seorsum, videlicet ad Socratem seorsum, & musicũ seorsum, non erit vna sed plures, alia. s. Socratis, alia autem musici, at si referatur ad Socratem musicum, cum hoc sit aliquo modo vnum, atq; idẽ, erit definitio vna. sunt. n. illa vnum subiecto. sed ne tu putes definitionem falsam, quæ omnino falsa est, posse esse subiecti, & accidentis seorsum & amborum simul, subdit {falsa autem ratio} quæ. s. est in se falsa {nullius est ratio absolute}. s. nec subiecti, nec accidentis seorsum, nec eorum simul. dicitur. n. ratio in se falsa, quæ repugnantiam concludit in partibus, vt si dicatur animal insensitiuum, incorporeum, & hæc nullius esse potest. vnde Auer. qui intelligit falsum, est duobus modis, vno modo, quod omnino in se falsum est per se, ac essentialiter, alio modo, quod non est in se falsum, sed per accidens, inquantum attribuitur alteri. ergo ratio in se falsa nullius esse potest. vnde non est dissonum, vt verba illa {qua falsa est} legatur quæ in se falsa est, quoniam ratio quę in se falsa est, nullius rei est, vt

Que Auer. com. 34.

diximus, quæ vero in se est vera, potest esse falsa, vt attribuitur alicui, quod non est eius definitum.

Quapropter Antisthenes stulte putabat nihil dici censens, nisi propria ratione unum de uno. ex quibus efficiebatur neminem contradicere posse. fere etiam neq; dicere falsum.

Dictum est definitionem, quæ quiditatem explicat, dici de subiecto, & accidente simul, cum definitio sit aliquo modo vna, aliquo modo plures, Antisthenes vero asseruit definitionem non dici nisi de proprio subiecto, & nullo modo de subiecto cum accidente, cum definitio non sit nisi vna vnius, & de vno tantum prædicans: primo ergo narrat opinionẽ, & dicit {Quapropter Antisthenes stulte putabat nihil dici censens, nisi propria rõne vnũ de vno}. s. proprio subiecto, nõ aũt de subiecto simul cum accidente, cuius oppositum dictum est. nam ratio nõ solum dicitur de proprio subiecto, sed etiã de subiecto cum accñte. definitio. n. hominis nõ solum de hoĩe, sed de hoĩe musico dicitur. cũ definitio sit aliquo modo vna, & aliquo modo plures, & non vna tantũ de vno, vt Antisthenes putabat, motus argumento essentiæ rei. putabat enim quia vox est rei signum, & res non habet nisi vnam propriam essentiam, nihil posse prædicari de re, nisi fuerit propria eius definitio, ita vt de vno subiecto nõ dicatur, nisi vnum prædicatum, & vnum prædicatũ non nisi de vno subiecto. quare nõ poterit definitio prædicari nisi de proprio definito, & non de definito cum eius accidente. contra obijcit Aristo. vtens enthymemate ducente ad duo absurda, ꝙ si ita esset, non contingeret contradicere, etiam nec mentiri, & dicit {ex quibus}, s. concessis ab Antisthene {efficiebatur neminem contradicere posse, fere etiam neq; dicere falsum} consequentia deducitur, quoniam si vnum prædicatum, non dicitur, nisi de vno, oppositum illius prædicati non poterit prædicari de illo eodem, & sic tolletur contradictio. vt si animal de homine, non animal de eodem non prædicabitur, neq; accidet mentiri, quoniam prædicatũ erit verum de proprio subiecto, & oppositum eius, cum nõ prædicetur de illo subiecto, neq; erit verum neque falsum: & sic non continget mentiri. Auerroes vero narrat aliter opinionem Antisthenis, voluit enim Antsthenem putasse nihil debere definiri, nihilq; significari, nisi per vnicam dictionem, quæ significet vnicam intentionem, non enim apud eum definitio erat sermo compositus ex genere, & differentia, sed erat vna simplex dictio significans simplicem rei essentiam, vnde dicit {quapropter Antisthenes stulte putabat, nihil dici}. i. significari {censens, nisi propria ratione vnum} idest vnam dictionem {de vno}. s. de vna definiti essentia, voluit enim sicut vna est essentia rei, sic vnam esse dictionem, quæ illam significet. contra obijcit Aristoteles, quoniam, si definitio est vna sola dictio, tunc non erit nec vera, nec falsa. quia sermo, vt Auer. inquit, qui est genus veri, & falsi, est ex compositione, & ita cũ compositio non fuerit, nec erit verum, nec falsum. propterea subdit {Ex quibus}. s. Antisthenis concessis efficiebatur {neminem contradicere posse} cum oppositũ simplici dictioni sit verum, nec falsum {fere etiam nec dicere falsum} cum falsum non sit, nisi in compositione. prima tamen expositio est Alexan. quam Expositor olfecit.

Fit autem, ut unumquodq; dicatur non solum propria, sed alterius etiam ratione, & quidem penitus falso. fit autem ut

etiam

etiam uere quemadmodum octo dupla dualitatis ratione dicuntur: quædam igitur hoc modo falsa dicuntur.

Replicat quod dixerat de definitione subiecti seorsum, & subiecti cum accidente,& dicit{sit aút, vt vnúquodq; dicatur non solum propria ratione, sed etiam alterius} vt musicum non solum propria ratione dicitur, sed etiam ratione hominis{& quidem penitus falso}.s.cum dicitur seorsum{sit autem etiam}vt dicatur {vere}vt cum accipitur accidens cú suo subiecto.tunc enim accidens vere dicuntur de definitione hominis, & affert exemplum,& dicit{quemadmodum octo dupla dualitatis ratione dicuntur} & non dicuntur subaudi.dicútur quidem respectu quatuor.sunt. n. dupla ad quatuor.non dicuntur vero, quia respectu duorum nó dicuntur dupla,sed quadrupla.sic accidens dicitur ratione subiecti,& non dicitur, vt accipitur cum subiecto. dicitur ratione subiecti,vt accipitur seorsum,non dicitur definitione subiecti, sed propria ratione.túc epilogat,& dicit{quædá igitur hoc modo falsa dicútur.}

Homo autem falsus dicitur qui facilis, atq; talium rationum electiuus est, non ob aliud quicquam sed propter ipsum.

Falsus homo. Postquam res quomodo falsæ sint,ostendit, & quo item modo orationes,nunc alium falsi intellectum adiungit exemplo hominis,& dicit{ homo autem falsus dicitur},s.nullo prædictorum modorum,sed{qui facilis},s.est,ac procliuis ad mentiendum {atq; talium rationum}.s.falsarum{electiuus est},i.ac mentiendo delectatur{non ob aliud quicquam} hoc est lucrum,aut mercedem{sed propter ipsum}id est,sed tantum mendacij gratia.Qui enim lucrum per mendacia quærit, is non mentiendi, sed lucrandi cupidus, hoc est auarus, aut simili vocabulo debet nuncupari.

Et qui talium rationū alijs est effector, quēadmodū & res falsas esse dicere consueuimus,quæ falsā imaginationē efficiūt.

Iterum alium falsi intellectum exponens, exemplo hominis etiam vtens,inquit{&}homo {qui talium rationum}scilicet falsarum{alijs est effector}etiam dicitur falsus.non ꝙ efficiat,vt alij mendacijs delectentur sed qm̄ eos adducit, vt suis mendacijs tanquam veris fidem habeát,deinde hoc declarat per simile, & inquit {quemadmodum & res falsas esse dicere consueuimus quæ falsam imaginationem efficiunt}qui enim falsorú persuasores sunt, perinde falsi homines nuncupantur, vt res,quæ falsæ esse dicuntur, quæ falsam sui præbent speciē:vt quæ fellis colore infecta sunt, falsa nuncupantur, ꝙ auri speciem repræsentent,& qui insigniter (cú inflati sint)speciem præbent recte valentium,& cętere res falsæ,de quibus supra dixit,q̄ propterea falsæ sunt, quod aliarum rerum quā sunt,speciem præferunt,vt picturæ,& insomnia.

Quapropter in Hippia oratio, quæ fit, refutatur, quasi eadem falsa, & uera. cum enim accipit falsum, qui mentiri potest,hic autem sciens,& prudens.

Cum exposuisset falsum hominem esse, qui mētiendo delectatur, ex eos soluit captiosam rationem, quæ fit apud Platonem in Hippia,qua syllogizauit eundem hominem falsum esse,atq; verum,in hunc modum,falsus est,qui mentiri potest:sciens & prudens mentiri potest:igitur sciens,& prudens est falsus.tunc vltra,sciens & prudens est falsus, sciens,& prudens est verus. igitur verus est falsus.quare idem homo est verus, & falsus, ergo à pari eadem oratio erit vera, & falsa. vnde inquit {quapropter in Hippia}Plato.lib.{oratio},i. syllogismus{quæ fit,refutatur}& diluitur ꝑ ea,quę dicta sunt. & exponens conclusionem syllogismi inquit { quasi} sit oratio{eadem falsa,& vera} hæc.n.erat vltima conclusio totius syllogismi:& hæc reprobatur per ea, quæ dicta sunt.deinde exponit primum syllogismum, quia in eo stat tota vis,& dicit{eum enim accipit falsum.qui mentiri potest, hic autem est sciens & prudens } idest sed sciens, & prudens mentiri potest, igitur subaudi sciens, & prudens est falsus. in hoc syllogismo stat tota vis, ideo hoc diluto,cessat,captio.diluitur autem ex dictis, quoniam falsus, vt diximus, non est qui mentiri potest, sed qui mendacijs gaudet,& pronus est ad mentiendum. talis non est sciens, neq; prudens. sciens. n. & prudens abhorret mendacia, nec citra fidem loquitur, nec ea vanitate delectatur. & tunc cæteri subsyllogismi non valent. quare non sequitur, vt eadem oratio sit vera,& falsa,sicuti non sequitur,vt idem homo sit verus, & falsus.

Præterea meliorem eum esse dicit, qui sua sponte res prauas facit. hoc autem per inductionem accipit falso. qui nāque sua sponte claudicat,is stabilior est eo, qui id facit inuitus:claudicare dicens imitari claudicantem. nam si quispiam est claudus sua sponte, deterior est eo fortasse, qui non sua sponte claudus est, quemadmodum id ipsum etiam ad ipsos accommodatur.

Ex ijs etiam,quæ dicta sunt, soluit alium cauillú Platonis in Hippia, quo probauit eum, qui praua sponte facit,meliorem esse quam qui inuitus. & dicit{ præterea meliorem eum esse dicit}. s. Plato in Hippia { qui sua sponte res prauas facit}deinde tangit eius rationē, & dicit{hoc autem per inductionem}accepta à multis similibus{accepit falso}quoniam deceptoria est inductio.deinde explicat illud simile, & dicit{qui nanque sua sponte claudicat, is stabilior} hoc est valentior, & melior { est eo, qui id facit inuitus } & exponens quid Plato per claudicare intelligat, subdit{ claudicare}. s. Plato{dicens imitari claudentem},i. fingere claudum. hic enim sic fingens valentior, stabilior, ac melior est eo, qui vere claudus est,quiúe inuitus claudicat: ergo à pari qui sponte praua facit, melior erit eo, qui inuitus. Respondet Aristo. soluendo cauillum, asserens eum qui sponte claudicat,esse deteriorem,quo ad mores, non autem quod ad naturam. quo.n.ad naturam melior est, quia valentior,& stabilior est, velut qui spōte moribus flagitiosus est, deterior est quam qui inuitus, & dicit { nam si quispiam est claudus sua sponte} quo ad malitiam morum { deterior est eo fortasse, qui non sua sponte claudus est}& dico hoc esse in his {quēadmodum id ipsum etiam}.s.sponte,& inuitum{ad ipsos mores accommodatur } accommodando enim ea ad mores,qui sponte praua agit,deterior est quam qui inuitus.ergo à pari qui sponte claudicat,malitia morali deterior est eo,qui inuitus.

CAP. XXX. De accidente.

Accidens dicitur id, quod inest quidem alicui, atq; uere dici de illo potest, non tamen aut necessario, aut plerunque,ueluti si quispiam scrobem ob plātam effodiens thesaurum inuenerit. neque enim hoc ex hoc,aut post hoc necessario inueniri solet, neque plerunq; fit ut si quispiam plantet,thesaurum offendat,atq; inueniat. TEX. 35.

Nunc postremo aggreditur partitionem accidẽtis, & videtur Alex. & Expositori Aristo. duos intellectus accidentis tetigisse,qm̃ primus est,quo intelligitur aliquid accidere alicui per accidens, secundus vero, quo intelligitur aliquid alicui accidere per se. Auer. autẽ colligit in dictione tres intellectus. sed Expositor ait accidens per accidens posse considerari quantum ad fieri, & quantum ad esse,& loquens quantũ ad fieri vult accidens primo intellectu accipi pro casu,vel fortuna, i. p eo,quod euenit casu, vel fortuna.& dicit{accidens dicitur id,quod inest quidem alicui,atq; vere dici de illo potest,non tamen aut necessario, aut plerũq, }& assignat exemplum,& dicit{ veluti si quispiam scrobem} fossionemq;{ob plantam},i.plantandi gratia{effodiẽs thesaurũ inuenerit}hæc subaudi thesauri inuentio effodienti accidens est,cuius rõnem explicat,& dicit{neq; enim hoc ex hoc}.i.neq;.n.thæsauri inuentio ex fodiẽte{aut post hoc},i. post fodientem{necessario inueniri solet.neq; plerunq; fit,vt si quispiam plantet,thesaurum offendat atq; inueniat}quinimo raro qiuspiã inter plantandum aut fodiẽdum thesaurum reperit. Per quæ dedit intelligere thesauri inuentionem nõ fieri ex effossione.nam neq; fossio causa necessaria fuit ad inueniendum thesaurum,neq; omnino fit,vt qui effoderit scrobem thesaurum inueniat: itaq; thesaurum licet hoc pacto inuenire, sed fortuito. quo fit, vt fodere ex accidenti sit efficiens causa thesauri reperiendi, atque fortuita,& thesauri inuentio ad hunc modum accidens nuncupetur. Sed dices inuentio thesauri non inest effodienti,igitur non est ei accidẽs.sed terræ fossæ. ideo Arist. suppleuit{atq;vere dici de illo potest}vbi verbũ {atq;}pro vel accepit,vt sic sensus{accidens dicitur id quod inest quidẽ alicui, vel vere dici de illo potest} & ita licet thesauri inuentio non insit fodienti,tamen vere de fodiẽte dici potest,vera. n. dicitur fodiens est inueniens thesaurum.hic est primus intellectus secundũ Auer. secundum autem Expositorem hic est primus intellectus, & primum exemplum de accidente quantum ad fieri. nam subsequẽs exemplum erit quantum ad esse.secus Auer. qui ait in secundo exemplo colligi secundum intellectum.

Etiam si aliquis musicus fuerit albus, sed cum non necessario id fiat,neq; plerũq;, accidens ipsum dicimus esse.

Cum assignasset primum intellectum, exemplumq; attulisset accidentis primi intellectus quantum ad fieri, nunc Expositor vult, vt eiusdẽ intellectus exẽplum ẽm afferat quantum ad esse,& primo quantum ad eam conditionem, quæ est esse in subiecto, deinde quantum ad alias conditiones. quantum quidem ad esse in subiecto dicit{etiam si aliquis musicus fuerit albus}dicetur album accidens musico,non quidem simpliciter {sed cum non necessario id fiat, neq; plerunq;} sed raro,album{ accidens ipsum dicimus esse } verum albũ inest musico,& dicitur vere de musico,at inuentio thesauri non inest fodienti, sed fit à fodiente, & dicitur de fodiente,tamen vtrũq; nec semper,nec plerũq; fit, vel inest Auer.autem putans per hoc exemplum esse significatum secundum intellectum, quo aliquid dicitur accidens dicit,& prope hanc intentionem,id est prope primum intellectum,quo accidẽs intelligitur, est quod musicus non est albus, sed niger (sic enim habebat in sua dictione) assignans differentias inter has intentiones, subdit, differunt tamen hæ duæ intentiones, prima enim est de casu, qui scilicet non inest ei, de quo dicitur, sed potius est eius effectus, hæc autem est de prædicabilibus per accidens, quæ insunt, & prędicantur de eis,quorum dicũtur accidentia. propterea subdit differentiam,quo ad ea, quorum sunt accidentia,dicens,& differunt in hoc,qm̃ primum, s. subiectum primi accidentis est causa,illius,fodiens.n.causa est inuentionis thesauri.hoc autem.s. subiectum secundi accidẽtis non est causa,sed coniunctum causæ.verbi gratia fodiens,cuius est accidens inuentio thesauri,est causa inuentionis thesauri.sed per accidens,sed nõ albũ, quod est subiectum musici secundum suam dictionem,non est causa musici, neque per accidens, sed est coniunctum homini,qui est subiectum, & causa musici. hæc Auer. per quæ patet eum velle in secundo exẽplo esse intelligendum secundum intellectum accidentis: qui differt à primo per differentias,quas exposuit.

Quæ Auer. com. vlt.

Quæ Auer. com. vlt.

Quare cum aliquid inest & alicui, atq; horum nonnulla et aliqua in parte, atq; quandoq; quicquid inest quidem, sed non quia hoc erat,aut nunc,aut hoc in loco,id accidens erit.

Aliqua in parte. πού Alicubi

Cum exposuisset accidens, quantum ad eam conditionem,quæ est esse in subiecto, nunc exponit idem accidens quantũ ad alias conditiones. & loquitur suspensiue vsq; ibi, id accidẽs erit, & dicit{quare cum aliquid inest,etiam alicui}subiecto,scilicet & non tantum prædicatur.quasi dicat,quare cum fuerit aliquod accidens quod subiecto inest, vt secũdo exemplo patet,& quod de subiecto prædicatur,vt albũ musico inest, & de musico dicitur{atq; horum}.s.accidentium,q̃ insunt subiecto,& quæ de subiecto prædicantur{nonnulla}subaudi insunt πού, id est alicubi habentur, id est{in parte eius}cui insunt{atq; quandoq;} id est vt Alexan. {vel quandoq;}legit.n. Alex. atq; pro vel,fieri.n. potest, vt quæ alijs insunt,in parte insint, vel in aliquo tempore, quanquam,vt Alex.inquit,& alicubi, & aliquando ad necessaria etiam accõmodari possint,vt ad ortus,occasusq; astrorum.alicubi. qm̃ in vna mundi parte oriuntur, in alia occidunt,aliquando, qm̃ non semper eadẽ oriuntur,& occidunt,sed aliquo tempore,tamen vt inquit{quicquid inest quidem, sed non quia hoc erat}.s. causa determinata {aut nunc} id est aut causa determinata hoc tempore{aut}causa determinata { hoc in loco,id accidens est}per quæ docuit,non semper horum causas adesse, nec simpliciter accidentem esse, quæ in parte insunt,sed ita demum hæc esse accidentia, si non præcedat determinata causa, aut in determinato loco, aut in determinato tempore.

Neque igitur ulla determinata, sed quæuis causa est accidẽtis, hæc autem indefinita est. accidit enim alicui in Aeginam uenisse,si non est ob ipsum profectus,ut illuc ueniret, sed à tempestate expulsus,aut à prædonibus captus, ortum est igitur ipsum accidens,& est, sed non,ut ipsum, sed, ut aliud ortum est, tempestas enim causa fuit, ut eum ad locum ueniret, ad quem non nauigabat,hic autem erat Aegina.

Ex ijs, quæ dixit, concludit causam eius accidentis, quod primo exemplo est explicatũ,vt ex ea intelligatur, quare tale accñs sit casus vel fortuna:& dicit{neq; igitur vlla determinata causa est accidẽtis}quod primo exemplo est explicatum{sed quæuis causa,hæc autem indefinita est}& quouis modo contingens. deinde exponit hanc exemplo,& dicit{accidit. n. alicui in Aeginam

nam venisse, si non est ob id ipsum ,pfectus, vt illuc veni ret} si. n. intendebat venire, venisse non fuit accidens {sed à tempestate expulsus, aut à prædonibus captus} si subaudi venerat, tunc venisse est accidens. neq; . n. fortuitu digitus cōbustus esse dici debet, si causa præcesserit eius combustionis, neq; in æstate fortuitus est calor, cum sit ipsius causa solis accessus. accidentis enim causa, vt dixit, non est determinata, sed fortuita, ac proinde in determinata. tunc concludit, vnde accidens dicatur casus, vel fortuna, & dicit { ortum igitur ipsum accidens} scilicet secundum primum intellectū, & est scilicet accidens {sed non, vt ipsum } id est non quatenus per se est factum, videlicet ex sententia, ac propria intentione {sed vt aliud ortum est} id est sed cum aliud ageretur. quod exponens subdit {tempestas enim causa fuit, vt eum ad locum veniret, ad quem non nauigabat, hic aūt erat Aegina} nam cū ex proposito alio nauigaretur, factum est, vt in Aeginam is appellaret, ꝙ non huius causa nauigabat. tempestas. n. causa fuit appellādi in Aeginam, quæ cursum, quo petebatur, tenere vetuit. non igitur per se factum est, nec id erat, quod agebatur, sed dum aliud ageretur, accidit. ex his patet, vnde accidēs primo intellectu, dicatur casus, vel fortuna. qua ratione euenit, vt accidens primo intellectu sit effectus fortuitus, vel casualis.

Dicitur etiam accidens alio modo, ut quicquid per se cuiq; competit, non tamen est in eius substantia. quo pacto triangulo cōpetit angulos æquales duobus rectis habere. atq; hæc quidem perpetua esse possunt, illorum autem nullum perpetuū esse potest. huius autem ratio in alijs locis est explicata.

Asignat hic secundum intellectum secundū Alex. & Expositorem, apud autem Auer. tertium intellectū, & dicit {dicitur etiam accidens alio modo, vt quicquid per se cuiq; competit, non tamen in eius substantia} id est in eius definitione competit. & affert exemplum, & dicit {quo pacto triangulo competit angulos æquales duobus rectis habere} quod licet ei per se accidat, non tamen in eius ratione habetur, quæ substantiam exponit. ratio. n. trianguli hæc est, figura tribus rectis lineis cōtenta. vbi patet non in ea reperiri id, qđ est angulos æquales duobus rectis habere. deinde subdit differētiā inter accidentia, quæ sunt hoc intellectu, & accidētia, q̄ sunt ꝺm priorē intellectū, & dicit {atq; hæc}. s. accidentia secundo intellectu {perpetua esse possunt} dixit aūt {perpetua esse possunt } vel quia hoc in loco nō ex ,pposito de hoc disputans dixit, quæ sic insunt, sempiterna esse videri, vel hoc dixit, quia fieri potest, vt tota aliqua species animalis, exempli gratia cicadæ, sempiterna non sit, & ita nec ea, quæ his insunt ad hunc modū, fuerint sempiterna {illorum autem }. s. quæ priore modo dicuntur accidentia { nullum perpetuum esse pōt} ergo differentia est, quod accidentium, quæ dicuntur secū do intellectu, aliqua possunt esse perpetua, eorum vero, quæ dicuntur primo intellectu, nulla possunt esse perpetua. nam quæ nec necessario, nec magna ex parte vel fiūt, vel sunt, ea sempiterna esse nō possunt. in quibusdam exemplaribus, vt Alexā. annotauit, ita legitur {& hæ causæ propriæ sunt} quæ lectio significare videretur huiusmodi accidentia ad demōstrationem accōmodari, per hæc. n. fiunt demonstrationes, cui lectioni consentiunt verba hæc, quæ sequuntur {huius aūt ratio alijs in locis est explicata } q̄m in posterioribus resolutorijs disputauit, quo in loco causæ demonstrationum explicātur, quæ nam sint. Auer. autem inquit: & istud accidens differt ab accidēte prędicto in hoc, q̄m ex isto inuenitur aliquod necessarium, in prædicto autem nullum est necessarium. & addit, & dixit hoc, quia accidentia, quæ dicuntur competere substantiæ, quædam sunt necessaria, quædam non necessaria, scilicet separabilia. & sic est finis libri quinti. *Que. Auer. Com. vlt.*

Quinti Libri Methaphysicorum Finis.

ARISTOTELIS
METAPHYSICORVM
LIBER SEXTVS.

Cum eiusdem Augustini Niphi expositione

ENTIVM *causæue quæruntur, atque patet, quoniam quatenus entia sunt, Est enim quippiam sanitatis, boneq; ualitudinis causa. & mathematicorum sunt itidem principia, & elementa, & causæ, atque omnino scientia omnis intellectiua, aut aliquo modo etiam particeps intellectus circa principia causasue, aut exactiores, aut simpliciores uersatur.* TEX. I.

IN huius libri Sexti principio talē syllogismum intendit, subiecti in Metaphysica principia, causæ, & elementa quæruntur à metaphysica: ens, quo est ens, est subiectū in metaphysica: igitur entis quo est ens, quæruntur principia, causæ & elementa à metaphysica. De syllogismo affert cōclusionem, & dicit {entium, atq; patet, q̄m quatenus entia sunt, principia, causæúe} & subaudi elementa {quæruntur}. s. ab ipsa metaphysica. hæc est conclusio. deinde ostendit maiorem, quam non explicauit nisi inducendo in cæteris scientijs. & primo in medicina, cuius subiectum est sanitas, atq; bona ualetudo. quarū causas quærere certum est, & dicit {est. n. quippiam sanitatis, bonæq; valitudinis causa : sanitatis exempli gratia purgatio, ac venæ sectio: bonæ vero valitudinis exercitatio, quas medicus in sua facultate contēplatur. Deinde inducit in mathematicis, & dicit} & mathematicorum} vt magnitudinum, & numerorum, & cæterorum subiectorum, quæ in mathematicis cōsiderantur {sunt itidem principia, & elementa, & causæ} quæ, s. considerantur à mathematica. & reddens inductionem vniuersalem subdit {atq; omnino scientia omnis intellectiua, atq; aliquo modo etiam particeps intellectus}, i. atque omnis practica {circa principia, causasúe versatur} causas subaudi dico { aut exactiores, aut simpliciores } igitur recte maior hæc erit constans, videlicet ꝙ subiecti in metaphysica principia, & causæ, & elementa quærantur ab ipsa metaphysica. nam per inductionem ea vniuersalis demonstrata est, videlicet omnis scientia considerat sui subiecti causas, principia, & elementa. dixit {aut exactiores}, i. certiores, propter scientias, quæ subalternant, in quibus principia exquisitiora cōside-

rantur q̃ in ſubalternatis, in quibus principia ſimpliciora quæruntur, qm̃ ſolum quantum ad quia eſt, cum propter quid à ſubalternantibus petant. vel dixit {aut exactiores} propter naturales ſcientias, quæ verſantur circa principia, & cauſas per ſenſus exquiſitas {aut ſimpliciores} dixit propter mathematicas, quę cauſas cõſiderant, quæ ſunt notæ ſimpliciter. aut tertio {exactiores} dicit, propter ſcientias contemplatrices, quæ exquiſitius cauſas contemplantur {ſimpliciores} vero, propter morales, quę cauſas conſiderant ſuperſicietenus, & ex iis, quæ ſunt, vt in pluribus. Alex. in principio primæ ſuæ enarrationis vnum declarauit, quod Ariſt. ſuppoſuit, videlicet primam philoſophiam ens in eo quod eſt ens tanquam proprium ſubiectum conſiderare: quod in multis locis Ariſt. oſtendiſſe aſſerit, ipſe tñ ex eo oſtendit, quia cæteræ diſciplinæ ens inter ſe partitæ ſunt, & vnaquæq; in ſua entis parte verſatur, non eius naturam inquirens, nec ipſam tanq̃ ens contemplans, ſed eius accidentia rimando. Aſtronomia .n. non diſſerit de ſtellarum natura, ſed ipſarum motus, progreſſuſq;, ac regreſſus contemplatur. hæc igitur ſæpe teſtatus ſuboſcuræ hoc in libro, apertius in conſequente, illuſtrius etiã in libris poſterioribus ipſam in entis, qua eſt ens cognitio verſari docet, ac de cuiuſq; definitione diſſerere, & qũo vnumquodq; definiendũ ſit, aperire, ſiue intelligibile ſit, ſi quidúe aliud, eãdemq; quorum habeantur definitiones, & quorum ſecus explicare. quę ſi huiuſmodi eſt, nimirum recte in entis, qua eſt ens contemplatione eã verſari, ſuppoſuit. (Expõ Alex.)

(Quæ Auer. Com. 1.) Auer. vero aſsignauit cauſam, quare Ari. reſumpſit in coucluſione ad hanc ſcientiã ſpectare de omnibus ſpeciebus entis, quo ſunt entia. & aſſerit, quia in hoc ſexto perſcrutaturus eſt inter ſpecies entis de ea ſpecie, quæ eſt ens per accidens, cum ens primo in hæc duo diuidatur, ſ. in ens, quod eſt per ſe, & in ens, quod eſt per accidens. Sed huic occurres, quia non vr̃ verum ens primo diuidi in ens per ſe, & in ens per accidens. (Cõm. 6.) qm̃ ipſemet primo libro phyſicę auſcultationis inquit, oportet neceſſario ẽm naturam diuiſionis, vt principium exiſtens in re ſit vnum, aut plura vno. vbi patet eum velle ens primo diuidi per vnum & multa, alioquin hoc non aſſumeretur ab Ariſt. pro principio. (Cõm. 3.) tertio etiam phyſicæ auſcultationis vr̃ velle ens primo diuidi per actum, & potẽtiam, qm̃ ſunt duo genera, præter quæ non poteſt motus eſſe, aut non eſſe medium inter illa. aduerte Auer. varie loqui de prima diuiſione entis, quatenus primum aliqñ dr̃ idem quod æquatum alicui, & ſic multæ ſunt primæ entis diuiſionis, qm̃ quęcunq; æquatur enti, quod diuiditur, dicitur prima entis diuiſio, vtputa, cum nihil ſub ente continetur, quin ſub aliquo diuidentium collocetur, & econuerſo nihil ſub aliquo diuidentium quin ſub ente. quo in modo vnum, & multa, ens per ſe, & per accidens, ſubſtantia & accidens, & id genus ſunt primæ diuiſiones entis, alio modo dicitur prima diuiſio entis primitate principalitatis, & ſic diuiſio entis per deum, & creaturam eſt prima primitate principalitatis, ſaltem rõne alterius mẽbri. tertio dicitur aliqua diuiſio prima primitate immediationis, qua rõne ea diuiſio dicitur prima, quæ ſit per diuidentia ipſi diuiſo immediatiora cum igitur Auer. pluribus in locis plures diuiſiones fecit primas, primas pro adæquatis accepit. nam eiuſdem diuiſi poſ ſunt eſſe plures adæquatę diuiſiones. ſed quæ ſit prima primitate immediationis, non expoſuit. quare nec ſibi contradicit, nec eſt varius, cum ſemper ſit locutus de primis pro æquatis. etiam ſecundo Auer. exponit Ari. (Cõmẽ. 1.) repetere id quod dixit quarto huius, ꝙ ſcientia iſta cõſideret de omnibus entis ſpeciebus, non in particulari, ſed ẽm quod ſunt entia, vt etiam primo phyſicæ auſcultationis accepit. (Cõm. 11.) Nec ab rõne, qm̃ manifeſtum eſt conſiderationem de entibus eſſe duobus modis, aut in particulari ẽm propriam particularem rõnem, aut ẽm eam rõnem, in qua conueniunt, hoc eſt inquantum entia. & quia conſideratio de entibus ẽm particularem rõnem ſpectat ad particulares ipſas ſcientias, recte igitur accepit ad hanc ſcientiam attinere conſiderare de oĩbus entibus quatenus ſunt entia, & de cauſis entium quatenus ſunt cauſæ entis. tertio Auer. vult Ariſt. probaſſe ſuam concluſionem videlicet entis, quo eſt ens, quæruntur principia, & cauſæ, & elementa per inductionem in oĩbus ſcientiis, qm̃ in oĩbus ſcientiis ſcire aliquid conſtat ex ſcientia cauſarum. quare & in metaphyſica ſcire entia, quo ſunt entia, conſtabit ex ſcientia cauſarum entis, quo ſunt entia. verba autem illa {atq; oĩs ſcientia intellectiua, aut aliquo modo etiam particeps intellectus circa principia, cauſaſúe, aut exactiores, aut ſimpliciores verſatur} exponit, primo intelligendo per ſcientiam intellectiuam, ſcientiam cõtemplatricem, & per ſcientiam, quæ aliquo modo participat intellectu, ſcientiam mathematicam, deinde dilucidius, & melius per ſciẽtiam intellectiuam omnes contemplatrices exponit, & per ſcientiam, quæ participat intellectu ſcientias morales, nam contemplatrices verſantur circa cauſas exactiores, & exquiſitores. morales autem circa cauſas ſimpliciores, quæ nõ ſunt valde certæ, nam ſciẽtiæ diuerſantur ẽm diuerſitatem naturæ ſubiectæ. tandem tertio videtur exponere adhuc certius intelligens per ſcientiam intellectiuam eã ſcientiam, quæ eſt entis, quo eſt ens, & per ſcientiam, quæ participat intellectu, ſcientias particulares, quæ particularia entia conſiderant. nam ſcientia ſimpliciter intellectiua cauſas ſimpliciter conſiderat, quæ ſunt entis, quo eſt ens, ſcientia vero, quæ participat intellectu, verſatur circa cauſas exactiores, ideſt particulariores, quæ magis ſenſibus conſtant.

Verum hæ omnes unum quid, genusq́; quoddam exceptum ſumentes de hoc, ſed non de ente ſimpliciter, neque ut ens, pertractant.

Cum expoſuiſſet explicaſſetq́; oẽs ſciẽtias in principiis, cauſiſq; verſari, nunc differẽtiã adiungit inter particulares ſcientias, & metaphyſicã, & dicit {verũ hę}, ſ. particulares ſcientię {oẽs vnum quid, genuſq́; quoddã exceptũ}, ſ. certum ac ſtabilitum {ſumentes de hoc}. ſ. certo ente, certoq́; entis gñe {ſed non de ente ſimpliciter} .i. ſed non de ente in cõi {neq;} de aliquo particulari ente ſubaudi {vt eſt ens pertractant} nulla .n. particularis ſcientia pertractat de ente in cõi, nec de aliquo particulari ente, quatenus eſt ens. ſicut arithmetica non determinat de numero, quatenus eſt ens, ſed quo numerus eſt. de quolibet .n. ente inq̃tum eſt ens, proprium metaphyſicæ eſt cõſiderare. particulares .n. ſcĩæ quãdam entis partem, & genus quoddam ſubiectũ circũſcribentes, ac velut decidentes in cauſis illius inueſtigandis ſunt occupatæ, nec entis ſimpliciter cãs, aut ens in eo qđ eſt ens conſiderãt. hęc eſt prima dr̃ia.

Neque ullam de ipſo quid eſt rationem omnino faciunt.

Aſsignat ſecundam differentiam, quę eſt, quod metaphyſica cõſiderat quod quid eſt cuiuſlibet entis cõſiderati

ſiderati à particularibus ſcientiis, & nulla ſcientia conſiderat illud, & dicit {neque} particula res ſcientiæ {de ipſo quid eſt rõnem oĩno faciunt} quod ſit ſui proprij ſubiecti. At metaphyſica conſiderat quod quid eſt cuiuſlibet generis ſubiecti particularis ſcientiæ {rõnem} Expoſitor determinationem expoſuit. Alex. vero ait, neq; de quid eſt, & ſubſtantia quicquam ediſſerunt. & ita per rõnem ratiocinationem vr̃ exponere. quod verum eſſe puto, quia nulla ſcientia probat quod quid eſt de ſuo ſubiecto, metaphyſicus autem ſaltem neganti ex conceſsis ab ipſo reſpondente oſtẽdit omne quod quid eſt de eo, cuius eſt, tam ſui ſubiecti, quam ſubiecti particularis cuiuſq; ſcientiæ.

Sed ex hoc ipſo quod quid eſt partim facto per ſenſum dilucido, partim uti ſuppoſitione ſumpto, ea deinceps hoc pacto, quæ per ſe competunt ei generi circa quod ipſæ uerſantur, aut exactius, aut mollius demonſtrant.

Cum oſtendiſſet nullam particularem ſcientiam demonſtrare ipſum quod quid eſt de ſuo ſubiecto, & poſſet dici, ꝙ propter id, nec vtantur ipſo quod quid eſt, ideo ſimul duo declarat, & quod particulares ſciẽtiæ ipſo quid eſt vtantur, & quo modo ipſum accipiãt, ſi non per demonſtrationem accipiant, & dicit {ſed ex hoc ipſo quod quid eſt, partim facto per ſenſum dilucido} vt medicina cauſas, elementaq; compoſitorum per ſenſum inueſtigat, horum.n. diſſolutionem in quatuor ſimplicia corpora conſpicata, ex ipſis ea conſiſtere apprehendit, eadem ignem calentem, & ſiccum eſſe, aquam frigentem & humidam ſenſu explorat, planumq; facit, non rõne, qm̃ phyſici eſt, aut phyſico ſuperioris munus, ignem callidum & ſiccum eſſe, terram ſiccam & frigidam, aerem callentem & humidum rõne, ac demõſtratione planum facere. medicina igitur, cum ſenſuum, vt diximus, teſtimonio hæc habeat explorata, de iis, quę ſibi ſubiecta ſunt, conficit demonſtrationes {partim vti ſuppoſitione ſumpto} veluti arithmetica, quæ neq; ſenſus argumento, neq; rõne q̃d vnitas ſit, oſtendit, ſed vnitatem ſubſtantiam eſſe ſitu vacantem ponit, geometria pũctum eſſe ſubſtantiam poſitionem habẽtem, vel cuius nulla pars eſt, & illud, quæ ſunt eidem paria, ea inter ſe quoq; paria ſunt {ea} .ſ. accidentia {deinceps hoc pacto, quæ per ſe competunt ei generi, circa quod ipſæ verſantur, aut exactius, aut mollius demonſtrant} vt arithmetica numerorũ, in quibus verſatur affectiones per ſe, geometria magnitudinum demonſtrant, ac eodem modo medicina, quæ ad ipſam priuatim pertinent, rimatur. per hęc igitur ſua quæq; demonſtrat, aut exactius, aut mollius. nam cuius principia exactiora ſunt, eius demonſtrationes maiore neceſsitate concludunt, vt geometriæ. cuius vero minus exacte. vt aſtronomiæ, ac medicinæ, eius demonſtrationes magis ſunt remiſſæ, educioreſq;.

Iccirco patet tali ex inductione ſubſtantiæ, atque ipſius quid eſt demonſtrationem nõ eſſe, ſed quendam declarationis alium eſſe modum.

Ex iis, quæ declarauit, infert duas concluſiones, quarum prima eſt, ꝙ ipſius quid eſt non eſt demonſtratio, ſiue per ſenſum, ſiue ſuppoſitione accipiatur, & dicit, quia definitio non oſtenditur de ſuo definito, niſi aut per ſenſum, aut per ſuppoſitionem, cum fides facta per inductionem à ſenſu, aut per ſuppoſitionem, non ſit demonſtratio {iccirco patet tali ex inductione} .ſ. quæ fit per ſenſum, aut per ſuppoſitionem {ſubſtantiæ, atq; ipſius quid eſt demonſtrationem non eſſe} nã vt ex libro poſteriorum conſtat, inductioni cuiq; licet occurrere, nec eam permittere vniuerſale concludere, vt intelligatur ex inductione huiuſmodi minime ſubſtantiæ, & quid eſt, ac definitionis demonſtrationem conſtare. propterea ſubdit {ſed quendam declarationis alium eſſe modum. Auer. autem circa hæc dicit primo, quod demonſtratio, qua artifices vtuntur in ſingulis artibus, eſt rerum eſſentialium .i. accidẽtium per ſe in illo genere, ſub quo continentur: quæ demonſtratio conſtat aut ex neceſſariis propoſitionibus, aut ex iis, quæ ſunt plerũq;. Secundo dicit, ꝙ licet demonſtratio ſit ad ea, quæ per ſe inſunt ſubiecto, tñ demonſtratio nõ eſt ad genus ipſius artis, neq; ad ſpeciẽ eius. vnde libro ſecundo de anima inquit, artifex non poteſt demonſtrare ſubiectum ſuæ artis, neq; ſpeciẽ illius ſubiecti. & primo phyſicæ auſcultationis ait, ſcientia cõcedit ſuum ſubiectum eſſe, aut quia eſt manifeſtum per ſe, aut quia demonſtratum eſt in alia ſcientia. hoc idem inuenies ab Auer. aduerſus Auicennam pluribus in locis, quæ repetere vanum eſſe puto. inſtantia autem, quæ fieri ſolet contra hoc, eſt de ſubiecto libri Elenchorum, nam eo libro Ariſt. probat ſyllogiſmum ſophiſticum eſſe. etiam fieri ſolet inſtantia, qm̃ Auer. libro de cœlo quarto concedit aliquam partem ſubiecti in ſcientia probari poſſe demonſtratione quia, vt de igne exponit, licet hoc raro contingat. ſed dubio procul deceptio eſt, vt in dilucidario conſtat. nam Ari. non probat ſyllogiſmum ſophiſticum eſſe per habitũ, qui ſit elenchicus, ſed per habitũ ſuperioris artificis. nec ſcientia de cœlo probat ignem eſſe, qm̃ ignem eſſe ſenſu patet, ſed probat ſpeciem ignis congregari ſub concauo lunæ demonſtratione quia. hoc autem non eſt probare ignem eſſe. tertio Auer. dicit, eſſe quẽdam declarationis alium modum, quo declaratur quid eſt de eo cuius eſt, qm̃ plures definitiones ſubſtantiarum ſciuntur his tribus viis, videlicet diuiſione, compoſitione, & demonſtratione ſigni. quare cum Ariſto. inquit {ſed quendam declarationis alium eſſe modum} illum Auer. in tribus viis conſiſtere expoſuit, videlicet diuiſione, compoſitione, & demonſtratione quia.

Quæ Auer. cõm. 1.

Cõm. 27.

Cõm. vlt.

Simili modo neq; ſi ſit, an non ſit genus id, circa quod uerſantur, dicere quicquam uidentur ex eo, quia eiuſdem eſt mentis quid eſt, & ſi eſt aliquid declarare.

Secunda concluſio, quam infert, eſt, quod nulla ſciẽtia demonſtrat genus ſui ſubiecti eſſe, vel non eſſe. qm̃ ſicuti nulla particularis ſcientia demonſtrat quid eſt de eo, cuius eſt, ita nulla demonſtrat ſuum ſubiectum eſſe, & dicit {ſimili modo neq; ſi ſit, an nõ ſit genus id, circa q̃d verſantur} ſcientię particulares {dicere quicquam} .ſ. demonſtrando {videntur ex eo, quia eiuſdẽ eſt mentis quid eſt, & ſi eſt aliquid declarare} cum.n. de ſubiecto ipſum quia eſt ſit præcognitum, non poteſt eſſe quæſitum. Alex. autem in exemplo hominis, qui eſt ſubiectum medicinæ probat quod eiuſdem ſit mentis quid eſt demonſtrare de aliquo, & demonſtrare illud eſſe. nam ſi demonſtretur eſſe animal pedeſtre bipes, ſtatim ſequitur hominem eſſe. igitur non poteſt demonſtrari quid eſt, quin demonſtretur eſſe id, cuius eſt. Expoſitor autem aliter deducit, nam vt Secundo poſteriorum habetur, qõ quid eſt, ſupponit qõnem ſi eſt, quo fit, vt ſi ſcientiæ particulares ſupponant quid eſt ſui ſubiecti. multo magis ſubiectum ſupponere eſſe.

qui.n.posterius supponit, longe magis cogitur supponere prius. vnde primo posteriorum dr̃ de subiecto esse supponendũ quia est, & quid est. Auer. autem eiusdem scientiæ est scire aliquid esse, & quid est, quare si quid est fuerit præcognitum, etiam si est erit præcognitum. sed Auer. non videtur sibi constans, qm̃ in scientia naturali consideratur si sunt substantiæ separatæ, at in metaphysica quid sunt, vt secundo physicæ auscultationis scribit, & alibi pluries. diluit, qm̃ Auer. intelligit eiusdem scientiæ esse supponere quid est, & si est, quoniam omnis scientia, quę supponit quid res est, supponit quia res est. cum quæstio si res est, sit prima omnium quæstionum.

Que Auer. côm. 2.

Côm. 26

Cum autem & naturalis scientia circa quoddam entis genus uersetur (circa nãq; substantiam uersari talem uidetur, in qua principium ipsum motionis est, atque quietis) patet neque actiuam, neque effectricem ipsam scientiam esse. nam efficiendarum quidem rerum principium siue sit mens, siue ars, siue potentia quædam. in ipso efficiente, est agendarum autem rerum electio in ipso agente est, res enim est eadem, quæ sub actionem, atque electionem cadit.

Propositum est Arist. vt Alex. inquit, ostendere naturalem doctrinam contemplatricem esse, & non actiuam, nec effectricem, sed cur Arist. hoc declaret, Alex. causam affert, qm̃ ex hoc ostendet tum materiam ab ipsa, tum vel magis formam considerari. est autem cuiusq; rei forma, quiditas rei, quod si magis quiditatem cuiusq; considerat quam materiam, danda opera est, ne quiditas quid sit, ignoretur. si igitur ipsa quiditatis inquisitio necessaria est, reliqueretur esse scientiam, quæ ens, in eo quod est ens, consideret: nam eius est proprium quiditatem inquirere. quare necessarium est ostendere naturalem doctrinam contemplatricem esse, vt ostendatur esse scientiam, quæ contemplatur ens quo est ens, cuius proprium sit quiditates oĩum subiectorum particularium scientiarum inquirere. hæc necessitas quam Alex. assignauit, mihi vr̃ admodum obscura. cum non facile ex huiusmodi proposito veniatur ad illud. præterea idem posset ostendere, si Aristo. ostendisset mathematicam esse contemplatricẽ. quare non erat necessarium hoc de naturali scientia ostẽdere ad ostendendum metaphysicam esse contemplatricem entis quo est ens, cuius propriam considerare quiditates, sit. Auer. vero vult Aristo. prius ostendisse esse aliquam scientiam, quæ perscrutetur de ente simpliciter, nunc vero ostendere hanc nõ esse naturalem, sed ꝙ prius ostendat naturalem scientiã non esse operatiuam. ergo causa cur Aristo. prius ostendat naturalem non esse operatiuam, est vt ostendat metaphysicam non esse scientiam naturalem: cuius oppositum putabãt antiqui. sed hæc causa est obscurior illa Alex. qm̃ Arist. potuisset ostendere metaphysicam non esse naturalem scientiam, etiam si non ostendisset naturalem esse contemplatricem. Expositor vero vult, vt ostendat differentiam inter naturalem scientiam, & operatiuas facultates, deinde inter naturalem, & alias contemplatrices doctrinas, tertio vt ex iis veniat ad ostendendum differentiam inter metaphysicam & cæteras facultates omnes quantum ad considerandi modum. ergo necessitas propositi est, vt ex eo per manus veniamus ad differentiam, qua in modo considerandi differt metaphysica à cæteris disciplinis, quæ cã consona vr̃ processui, quo vtitur in dictione. tunc intendit quendam syllogismum, qui vno mõ sic componitur, Scientia operatiua versatur circa subiectum, in quo non est principium motus, & quietis: naturalis scientia versatur circa subiectum, in quo est principiũ motus & quietis: igitur (in secunda figura) scientia naturalis non est operatiua. aut fm̃ Alex. sic, oĩs doctrina vel contemplatrix est, vel actiua, vel effectiua: physica est doctrina: igitur physica est vel contemplatrix, vel actiua, vel effectiua, physica est aut contemplatrix, aut actiua, aut effectiua. physica non est actiua, nec effectiua, igitur est contemplatrix. maior, & minor principalis syllogismi sunt adeo in confesso, vt ne probationem quidem eius adhibendam curauerit. nam & physica sit doctrina, & ꝙ oĩs doctrina sit aut contemplatrix, aut actiua, aut effectiua, nemo est qui dubitet. quod autem physica neq; sit actiua, neq; effectiua, quæ fuit assumptio, probat sic, Actiua & effectiua doctrina versatur circa subiectum, in quo nec motus nec qetis principium est: physica versatur circa subiectum, in quo principium motus, ac quietis est: igitur physica nec actiua, nec effectiua est. de hac rõne tangit minorem, & dicit {cum autem & naturalis scientia circa quodam entis genus versetur} & exponens quale, subdit {circa nãq; substantiam versari talem videt̃, in qua principium ipsum motionis est, atq; quietis} versatur .n. circa corpus naturale, in quo natura est, quæ principium motus, atq; quietis est. hæc est minor. prætermissa maiore, dat conclusionem, & dicit {patet neq; actiuam, neque effectricem ipsam} .s. naturalem {sciẽtiam esse} maiorem prætermisit, sed affert eius probationem, agendarum efficiendarumq; rerum principia, & causæ motionis, & quietis non sunt in ipsis, naturalium autem principia causæq; motionis, atque quietis in ipsis habentur. naturalia igitur nec agenda sunt, nec efficienda. de hac probatione tangit maiorem, & dicit {nam efficiendarum quidem rerum principium siue sit mens, siue ars, siue potentia quædam} .s. ex generatione contracta {in ipso efficiente est, agendarum autem rerum} .s. principium cum sit {electio, in ipso agente est} & assignat rõnem, & dicit {res.n. eadem est, quæ sub actionem} .i. quæ agenda est {atque electionem cadit} .i. & quæ eligenda est, cũ idem sit agẽdum & eligendum, & principium rei eligendæ est. in agente, etiam principium rei agendæ erit in agente. Ex his vult habere hanc conclusionem, quod naturalia nec agẽda sint, nec efficienda. ex qua vlterius vult habere, quod scientia, quę in naturalibus versatur, neq; sit actiua, neq; effectiua, & sic habetur conclusio principalis. adiecit siue mens, siue ars, siue potẽtia, qm̃ quæ vel mente, vel arte, vel potentia efficiunt, hæc facultate, quæ à mente, & arte, proficiscatur, officio suo funguntur. sed quia in dictione Alex. legebatur {efficientium} corrigit, vt melius dicatur efficiendorum, vt in codice nostro habemus. effectiua scientia vt in ethicis dictũ est ea, est, cuius opus post actionẽ manet, vt ars ædificandi. nam post ędificationẽ opus eius, hoc est domus ꝑsistit. actiua vero, vt ars saltandi. siquidẽ post saltationẽ nihil superest. cũ vero dicit {pr̃icipium siue sit mens, siue ars, siue potentia} hoc dicit, quia hoc principium in ipso efficiente primo est intellectus, qui primo artẽ adinuenit, deinde est ars, quæ est habitus intellectus, tertio est aliqua põa exequens, sicut potentia motiua, per q̃ artifex exequitur conceptionẽ artis.

Alex.

Quare si mens omnis aut actiua, aut effectiua est, aut contemplatiua

templatiua naturalis profecto facultas contemplatiua quædam scientia est, sed circa tale ens contemplatiua, quod moueri potest. & circa eam substantiam plerūq;, quæ solum ad rationem inseparabilem accommodatur.

Cum physicam contemplatricem esse docuisset, concludens nunc adiecit {quare si mens oīs, aut actiua, aut effectiua est, aut contemplatiua, physica subaudi si neq; actiua est, neq; effectiua, naturalis profecto facultas contemplatiua quædam scientia est} deinde subdit subiectum genus entis, circa quod est cōtemplatrix, & dicit {sed circa tale ens contemplatiua, quod moueri potest} hoc est, sed circa corpus naturale. & qm̄ etiam versatur circa materiam, & formam, & non solum circa corpus naturale, ideo subdit {& circa eam substantiam plerunq;, quæ solum ad rōnem inseparabilem accommodatur} quasi dicat, naturalis disciplina versatur in substantiæ materialis cognitione, sed magna ex parte in consideratione substantiæ {quę solum ad rōnem inseparabilem accommodatur}.i. sed magna ex parte, circa substantiam, quæ solum est forma, quæ s̄m rōnem non est separabilis, hoc est, sed magna ex parte circa formam materialem, quæ rōne non est separabilis. in codice Alex. habetur {& circa substantiam eam plerunq;, quę ad rōnem accommodatur, & non separabilem tātum} per quæ significare vr̄ naturalem doctrinam formam considerare plerunque, quam vocat ad rōnem accommodatam {non tm̄ separabilem} sed etiam inseparabilem, sed vt Alex. inquit, non est hoc, quod ait, disserere, videlicet & de separabili, & de inseparabili {sed non separabile solum} intelligit, i. inseparabilem solum, hoc est substantiam solum inseparabilem, quæ non potest à materia seiungi. & sic redit ad dictionem nostram. nam in summa vult dicere, naturalem scientiam versari circa corpus naturale, & circa substantiam plerunque, quæ est forma solum rōne inseparabilis à materia. & dixit, circa substantiam plerunq;, quæ est forma, qm̄ versatur etiā circa materiam, sed plerūq; circa formam, & quia forma est duplex separabilis rōne, vt substantiæ separatæ, & non separabilis rōne, vt omnis forma, quæ necessario requirit materiam, ideo addit & plerunq; circa eam formam, quæ solum est in separabilis rōne, excludendo videlicet omnes substantias separatas, quas non considerat naturalis philosophia, nisi demonstrando illas esse. & excludendo animam intellectualem, cuius partem sensualem, & vegetalem considerat naturalis philosophia, intellectualem vero metaphysica, vt libro de partibus edocuit. vnde & Auer. & dixit in maiore parte propter intellectum, qui consideratur à naturali philosophia, & tn̄ rōne est separatus ratione à materia, quod etiam Expositor probauit, cum inquit, & dicit {plerunq;} propter intellectum, qui aliquo modo cadit sub consideratione naturalis philosophiæ, & in eius substantia separabilis est.

Que Auer. cōm. 1.

TEX. 2.

Non lateat autem oportet, quo nam modo quiditas, atque ratio sese habeat, nam sine hoc quærere, nihil est efficere.

Cum separasset physicam ab operariis facultatibus, nunc vult eandem separare à cæteris contemplatricibus scientiis, & qm̄ hoc discrimen fit per differentiam definitionum, ideo proponit se velle disserere de modo, quo definitio asigneť in naturalibus, vt hinc procedant ad discrimen naturalis philosophiæ, & cæterarum contemplatricium, & dicit {non lateat autē oportet}.i. intelligere oportet {quo nam modo quiditas, atq; rō}.i. quo nam modo definitio, quæ dr̄ quiditas, & rō subaudi in naturalibus {sese habeat}.i. inquirenda sit, vtrum in re quapiam naturali definienda materiam quoque definitio subiectam in definitione cōplecti oporteat, nec ne, cuius rōnem subdit {nam sine hoc quærere}.i. nam sine ea qōne, vtrum in re naturali definienda num cum materia, an absq; ipsa definiendum sit, ignoremus {nihil est efficere}.i. frustra operam susceperimus, quasi velit ostendere necessariū esse rem quippiam naturalem definienti, materiam quoq; in definitione comprehendere, fieriq; non posse, vt absque ipsa rei naturalis definitio constet. quæ omnia eo pertinent, vt ex his appareat non posse formam naturalem ipsam per se absq; materia consistere, vt idearum authoribus placebat. Expositor autem sic ait {nō lateat autem oportet, quonam modo quiditas, atq; rō sese habeat}.i. quo nam modo sit asignanda in qualibet scientia ad videndum differentiam scientiarum {nam sine hoc quærere}.i. sine cognitione modi definiendi {quærere, nihil est efficere}.i. non erit inuenire differentiam scientiarum. cum.n. definitio sit medium demonstrationis, & proinde principium sciendi, fiet, vt ad diuersum modum definiendi, discrimē contemplatricium sequatur. quare oporret non latere, quo nam modo sit definiendum in vnaquaq; scientiarum.

Itaq; definiendarum rerum, & quarum ipsum quid aßignamus, aliæ uti simum, aliæ uti concauum esse uidentur hæc autem ex eo differūt, quia simum quidem cum materia est comprehensum. est.n simum concauus nasus, at concauitas sine sensibili materia est.

Cum cōclusisset physicam versari circa corpus mobile, & circa substantiam.i. formam inseparabilem à materia, nunc infert partitionem earum rerum, quæ definiuntur, vt habeat modum definiendi accommodatum naturali philosophiæ, & dicit {itaq; definiendarum rerum, & quarum ipsum quid asignamus}.i. rerum, quæ definientur, & quarum quid est inquiritur {aliæ vti simum} nam vt simum definiri non potest, quin nasus velut ei subiecta materia sumatur, sic naturales formæ absq; materia definiri nequeunt. & per materiam exponit Alex. genus, & discrimina, quæ vltimam differentiam antecedunt, quod an verum sit, & quale sit, promittit explicare suo loco. nos autem quid per materiam sensibilem sit intelligendum, explicauimus libro secundo physicę auscultationis. tamē statim Arist. exponet in exemplo {aliæ vti concauum} & exponens differentiam inter hęc, dicit {hæc autem ex eo differunt, quia simum cum materia est comprehensum. est.n. simum concauus nasus. at concauitas sine sensibili materia est} nam inter simum, & concauum hoc interest, quod simi determinatum, certumq; subiectum sit nasus, qm̄ sine naso non constat simum. siquidem quod simum dicit, is nasum cauum dicit, cauitas vero subm̄ certum nullum habet. quippe quæ in materia sensibili, quod.n. in materia sensibili habeatur, certum est. nam & terra caua est, & ferrum cauū, & lignum, & pleraq; alia caua esse constat. cæterum in non sensibili quoq; inest, possumus.n. cauum quicquam, siue cauitatem intelligere, quæ neque in ferro sit, nec in ligno, nec in aliquo alio ente sensibili dr̄.n. concauū, cuius medium exit ab extremis. at simitas, vt modo dixi, absque subiecto intelligi nequit. per quæ patet Arist. intelligere per materiam sensibilem subiectum naturale, vt est nasus respectu simi, & terra, ferrum, li-

gnum, & id genus respectu concaui, quod subiectum naturale cum forma definitur in concreto ponitur in recto, vt cum definitur animal, dicitur, quod sit corpus sensitiuum, cum vero definitur in abstracto, dicitur quod sit actus corporis sensitiui.

Quod si naturales res omnes perinde, atque simum dicuntur, ut nasus, oculus, facies, caro, os, omnino animal, folium, radix, cortex, omnino planta. nullius.n. ipsorum ratio motionis est expers, sed materiam semper habet, patet quo nam pacto naturalibus in rebus ipsum quid est quærere, definireq́; oportet, & quamobrem etiam ad naturalem philosophum pertinet de aliqua anima contẽplari, quæ non sine materia est.

Cum proposuisset partitionem rerum definiendarum, & accepisset res naturales dici, vt simum, qm̃ sine materia intelligi nequeunt, nunc concludit quale quid est sit quærendum in naturalibus, & lege suspensiue vsq; ibi {patet quo nam pacto} & dicit {quod si naturales res omnes perinde, atq; simum dicuntur} qm̃ ad rõnem à materia inseparabilem accommodantur, vt dixit deinde per exemplum explicat res naturales, quæ vt simum dicuntur, & dicit {vt} .i. quales res naturales, quæ dicuntur vt simum, sunt {nasus, oculus, facies, caro, os, omnino animal, folium, radix, cortex, oĩno planta} & cæteræ id genus, quod autem hæ sint, vt simum, ostendit, & dicit {nullius.n. ipsorum} quæ.s. nũc per exemplum explicauimus {rõ motionis est expers} motionem appellans materiam sensibilẽ mobilemq́; {sed materiam semper habet} tunc terminat suspensionem, & dicit {patet quo nam pacto naturalibus in rebus ipsum quid est, quærere, definireq́;} .i. determinareq́; {oportet} qm̃ in rebus naturalibus quid est, atq; definitio cum materia est inuestiganda, vt dictum est de simo, & addit secundo {&} patet {etiam, quamobrem ad naturalem philosophum pertinet de aliqua anima contemplari} non de omni {sed de ea, quæ nõ sine materia est} vt de sensuali, & vegetali. nam de intellectu, vt Arist. inquit in libro de partibus, agere debet metaphysicus. vnde Alex. materia vsq; adeo physico ad definiendum accommodatur, vt is animas etiã rõnis expertes sensualem videlicet & vegetalem consideret, definiatq́;, propterea quod hæ absq; materia non constent, neq; à suo subiecto seiungi valeant, qui si rõnis quoq; compotes animas considerat, in libro de anima causa est à nobis explicata. Auer. vero inquit {de aliqua anima} .i. de illa, quæ non potest esse absq; materia. & intendebat quod naturalis debeat considerare in vtroq;.i. de forma, q̃ est in materia, & de materia propter considerationem de composito, sed cõsideratio eius de formis naturalibus est prima intentione, & de materia propter formam. Expositor autem per materiam intelligit materiam sensibilem, i. affectam primis qualitatibus, quæ sensibilis est sensu tactus, nam in definitione carnis, & ossis, & cæterorum id genus, oportet ponere calidum & frigidum aliquo modo contemperatum, & similiter in aliis.

Naturalia & si non possint diffiniri sine materia, tamen secũdum rationem abstrahi possũt.

Quæ Auer. Cõmm. 11.

Naturalem igitur facultatem contemplatricem esse, ex his perspicuum. At ipsam mathematicam contemplatiuam scientiam esse constat. sed si est immobilium, separabiliumue, nunc obscurum esse uidetur. sed quod sint aliquo mathematica, quæ quidem, ut immobilia, atq; ut separabilia mathematica scientia contemplatur, patet.

Postquam physicam ab actiua, & ab effectiua sciẽtia seiunxit, cum ipsam contemplatricem esse doceret, nunc eandem à doctrina mathematica discernit hoc pacto argumentando, Mathematica, quæ intellectualis est, de immobilibus ac separabilibus disserit: physica, quæ & ipsa est intellectualis, neq; de immobilibus disserit neq; separabilibus: igitur physica non est mathematica. talis est syllogismus. propositionum vero, quæ ait, physica non disserit de immobilibus neque separabilibus, sed de mobilibus, & iis, quæ secerni nequeunt, multis in locis est ab ipso probata: sed loco minoris dicit {naturalem igitur facultatem contemplatricem esse} subaudi rerum naturalium cum materia sensibili cõceptarum {ex his} quæ diximus {perspicuum est} quæ fuit minor. deinde affert maiorem, & dicit {at ipsam mathematicam contemplatricem scientiam esse constat: sed, si est immobilium, separabiliumúe, nunc obscurum esse videtur} quasi dicat, nos quidem mathematicam disciplinam in rebus immobilibus separabilibusúe versari, hoc in loco summimus pro constanti. sed vtrum vere in his versetur, non satis liquet. sed quid in aperto sit, subdit {sed quod sint aliqua mathematica, quæ quidem, vt immobilia, atq; vt separabilia mathematica scientia contemplatur, patet} dixit autem quædam, ne dicamus omnia mathemata, nam de quibusdam patet, de omnibus qõ nondum liquet. non.n. de visilibus, de quibus prospectiua agit, nec de numeris sonoris, de quibus agit musica, iam liquet sint ne separabilia an secus. ex quibus patet maior, quod mathematica, quę intellectualis est, de immobilibus contemplatur, atq; separabilibus cõtempletur. ad hunc igitur modum physicam à cæteris doctrinis disiunxit.

Quòd si quippiam sit in ratione rerum immobile, & sempiternum, & separabile, patet eius cognitionem ad contemplatricem scientiam spectare, non tamẽ ad Naturalem: quippe cum Naturalis facultas circa mobilia quædam uersetur. nõ ad Mathematicam, sed ad eam, quæ his utrisq; est prior. Naturalis.n. circa inseparabilia quidem, sed non immobilia uersatur. mathematicæ uero nonnullæ circa immobilia quidem, non autem separabilia fortasse, sed ut in materia sunt, uersantur. At prima & circa separabilia, et immobilia cõtẽplatur.

Nunc vero primam philosophiam à physica, & Mathematica distinguit, & dicit {ꝙ si quippiam sit in rõne rerum} siue in rerum natura {immobile, & sempiternum, & separabile} quale est genus subarum separatarũ. {Patet eius cognitionem ad contemplatricem scientiam spectare} quo in loco, vt Alex. aduertit, aliquid sempiternum esse, atq; immobile significauit, sed dixit, si est, qm̃ hoc nondum est demonstratũ. Deinde ad q̃ contemplatricem spectet, exponit, & dicit {non tñ ad Naturalem: quippe cum naturalis facultas circa mobilia quædam versetur} non.n. conuenit eam facultatem, quæ mobilia & inseparabilia considerat, separabilia, & immobilia contemplari {non ad mathematicam} qm̃, vt Alexã. supplet, licet hęc de immobilibus disserat, non tñ de separabilibus, vt ipse docebit, sed quę in subiecto sunt, atq; materia {sed ad eam, quę his vtrisq; est prior} hoc est, sed ad primam philosophiam. & tu intelligas hæc immobilia, & separabilia pertinere ad primam philosophiã, sed non tm̃ hæc, sed oĩa entia quo entia sunt, & replicat rões, & dicit {Naturalis.n. circa inseparabilia quidem, sed non immobilia versat̃} ergo non potest de immobilibus, & separabilibus agere naturalis {mathematicæ vero nonnullæ circa immobilia quidem, non autem separabilia fortasse,

tasse,sed,vt in materia sunt versantur} dixit autem, ex mathematicis{nonnullæ}propter prospectiuam,musicam,& astronomiã. Prospectiuus enim nõ disputat de lineis separabilibus,sed quæ in materia sunt. quæ ratio eadem est in musico,& similibus. verbũ aũt {fortasse} adiectum icciroo est,quia demonstrandum est nullum mathematicum esse separatũ. Plato.n.tenet oppositũ.

Omnes πάντα vniuersales.

Omnes autem causas sempiternas, esse necesse est,maxime autem istas:sunt enim hæ causæ diuinorum his, quæ sunt manifesta.

Cum dixisset,si quid sempiternum sit, ac immobile & separatum, huius cognitionem ad cõtemplatricem doctrinam pertinere,qd' qualecunq; sit,causa erit cęterorum oĩum, nunc qualis sit oĩs causa, qualeq; omne principium suggerit,et quale sit illud sempiternum,et dicit{oẽs aũt causas sempiternas eẽ necesse est} sensus est,esse necesse,vt oĩs causa, & oẽ principium sit sempiternum.cuius rõnem explicat Alexander ex eo, quia si causa omnis generetur, profecto ex alio generabit̃, idq; in infinitum progredietur. Argyropylus verbum πάντα trãstulit{vniuersales causas sempiternas esse,necesse est}cui non consonat verbum,quod subdit {maxime autem istas} propterea Alexan. omnes legit, qm̃ omnem causam esse sempiternam ostendit, propterea subdit{maxime autem istas}id est maxime autem has separatas,& immotas,causas sempiternas esse necesse est,cuius rationem affert, & dicit{sunt enim hæ causæ diuinorum his, quæ sunt manifesta} quod Alexander ipse subobscure ob sermonis breuitatem esse traditũ asserit,sensum autem,nisi decipiatur,esse huiusmodi ait, vt hæc immota,atq; separata,causæ sint diuinorum, id est sphærarum,diuinorumq; corporum, quæ quidem sphæræ{his,quæ sunt manifesta} id est mortalibus rebus causæ sunt,vt oriantur,& occidant.si quidem horum ortus & interitus opera sunt cœlestium motuum. quod si circumlatum corpus sempiternum est nimirum causa corporis circũlati, multo etiam magis erit sempiterna, & hanc expositionem Auer.olfecit. aliter legit{sunt enim hæ causæ} pro hæc causa, quasi dicat cum sint in sensibilibus diuina omne, scilicet corpus circũlatum causa prima causa fuerit horum sensibiliũ, atq; diuinorum.vt sit sensus,quãquam prima,& immota causa vtrum quorundam intelligibiliũ, diuinorũq; causa sit,non satis exploratum habemus, sensibilium tamen,ac diuinorũ, circũlatorũq; corporũ causam esse constat.cæterum in quibusdã exemplaribus, vt ipse Alexander inquit, ita scriptum est { & hæc sunt causæ sensibiliũ manifestis}quæ scriptura, si recte se habeat, vt inquit, sensus erit, hæc immota, & separata causæ sunt manifestis.s.causis sensibilium.id est hęc immota, & separata causæ sunt corporibus cœlestibus,quæ sunt manifestæ causæ sensibilium.& dixit ita, quia corpora cœlestia causæ sunt,quæ sensu percipiuntur secus materia & forma,quæ causæ sunt,nõ tamen sensu manifeste.corpora vero cœlestia ortus & interitus esse causas argumento sensuum patet.sol.n.dum ad aquilonẽ accedit,generationis est causa, cum ad austrum sese refert,interitus.miror Alexandrum virum alioqui doctissimum tantum laborasse circa hæc verba, cum græca sint hæc, ταῦτα γὰρ αἴτια τοῖς φανεροῖς τῶν θείων. quæ si interpretentur sic,hæc enim immota & separata de numero diuinorum causæ sunt his, quæ sunt manifesta, id est causæ sunt mortalibus,quæ sensu constant, nullam video obscuritatem. nam ea immota de numero diuinorum sunt,& sunt causæ rebus sensibilibus,vt generentur,& corrumpantur.

Quare contemplatrices philosophiæ tres erunt: Mathematica Naturalis,Theologia.

Nunc concludit ex dictis numerum scientiarũ contemplatricium,hoc pacto{quare} subaudi si entia, vt dictum est,trifariam diuiduntur,& partim inseparabilia sunt,& mouentur,quædam inseparabilia,& immota,alia separata,& prorsus immota {contẽplatrices philosophiæ tres erunt,mathematica}quæ ea tractet, quæ inseparabilia sunt,& immota:Naturalis,quæ in ijs versetur,quæ inseparabilia sunt,& mouentur: theologia, quæ separata,& oĩno immobilia consideret,& tu intelligas,vt dictum est,theologiã considerare separata, & omnino immota,non tamen hæc tm̃.sed etiã sensibilia & mathematica, quo entia sunt, Primi.n. Philosophi est considerare oĩa entia sub ratione entis, Auerroes vero inquit,manifestum est igitur ex hoc sermone,qd' modi,id est species philosophiæ speculatiuæ,sunt tres, videlicet scientia rerum mathematicarum, & scientia rerum naturalium,& scĩa substantiarum diuinarum,in quarum definitione accipit̃ Deus, cuius rõnem Auer. subdit.& intendebat quod, quemadmodũ naturalia sunt ista,in quorum definitione accipitur natura,ita diuina sunt illa,in quorum definitione accipitur deus,& voluntaria illa,in quorum definitione accipit̃ volũtas. & tu intelligas per diuina,in quorum definitione accipitur Deus,oẽs substãtias separatas Deo ipso excepto, hæc.n. Aristoteles describit accepto Deo. sicut per naturalia intelliguntur oĩa mobilia præter ipsam naturã. non.n.natura definitur per naturã, sic nec deus definit̃ per deum. sed quemadmodum naturalia definiuntur per naturam, sic intelligentiæ secundę definiuntur per deum,duodecimo huius.sunt.n.intelligentiæ secundæ substantiæ separatæ quæ mouẽt orbes motu perpetuo gratia dei.hoc est vt complaceant deo, & vt ei assimilentur,de quo suo loco.

Huic non obstat dictũ. 11. meta. cap. 3. quo naturalem & mate. d. esse partes sapiẽtiæ nam ibi uolui has esse illius partes eo quo considerant quiditates quo ad cõia oĩbus.

Quæ Auer. Cõm. 2.

Non enim obscurum est, si uspiam ipsum diuinum est in tali natura esse.

Assignat rationes, quod de ipso diuino sit theologia,& primam cum dicit{non.n.obscurũ est, si vspiã,} id est si in aliqua natura rerũ,ex ijs, quæ assignatæ sunt {ipsum diuinum est, in tali natura esse} quæ videlicet est separata,& omnino immota, vt Alexan.exposuit. tunc suppleas rõnem,sed cum de ente separato & oĩno immoto sit theologia:igitur de diuino ente agit theologia,vt sit oĩs syllogismus, De natura separata & oĩno immota est theologia,vt visum est ipsum diuinũ est natura separata,& ĩmota;igit̃ de ipso diuino ẽ theologia.

Insuper præstabilissimam facultatem, maximeq; honorabilem circa id,quod est præstabilissimum, maximeq; honorabile genus uersari oportet. Contemplatrices igitur scientiæ cæteris facultatibus sunt expetibiliores. hæc autem expetibilior contemplatricibus est.

Secundo idẽ demõstrat, & dictio ad syllogismos sic resoluit̃,vt sit primus,circa genus præstabilissimũ,maximeq; honorabile versat̃ præstabilissima scĩa, maximeq; honorabilis:ipsum diuinũ est genus præstabilissimũ,maximeq; honorabile:igit̃ circa ipsum diuinũ versatur scĩa præstabilissima,maximeq; honorabilis.de ratione affert maiorẽ,& dicit{insup p̃stabilissimã facultatem maximeq; honorabilem circa id,qd' est præstabi-

lisſimū maximeq; honorabile genus verſari oportet} hæc ē maior. minorē vero, & cōcluſionē tacuit vt nos eas ſuppleamus. Secūdus vero ſyll's circa ipſum diuinū verſaẽ ſcīa pſtabiliſsima, maximeq; honorabilis, theologia eſt ſcīa præſtabiliſsima, maximeq; honorabilis: igitur in ſecunda figura, ſed maiore conuerſa in terminis, theologia verſaẽ circa ipſum diuinum. huius ſecundi ſyllogiſmi cū ſupposuiſſet maiorē, nihil ponit, ſed demonſtrat minorem, hoc pacto, facultas expetibilior oībus contēplatricibus, quæ ſunt cæteris expetibiliores, eſt præſtabiliſsima, maximeq; honorabilis: theologia eſt expetibilior oībus contēplatricibus, quæ ſunt cæteris expetibiliores, vt nunc ſupponit pro explorato igitur theologia eſt præſtabiliſsima maximeq; honorabilis. de hac ratione tangit vim minoris, & dicit {contemplatrices igitur ſcientiæ cæteris facultatibus ſunt expetibiliores, hæc autem}.ſ. theologia {expetibilior cōtēplatricibus eſt} hæc pro minore, vñ iis, qui nō poſſunt plura cōſpicere, ratio breuis eſt, ipſum ens diuinum eſt honorabiliſsimum, igiẽ theologia, quæ eſt omnium ſciētiarū honorabiliſsima, ē de ipſo ente diuino.

Aliqua ſpeculatiua eſt ſecundum quid ignobilior aliqua practica, vt ſpeculatio naturæ formicæ indignior ē operatione ſecundū uirtutē.

TEX. 3.

Dubitauerit autem quiſpiam ſit ne Prima Philoſophia uniuerſalis, an circa genus, & naturam unam. neq; enim in ipſis mathematicis ſcientijs idem modus eſt, ſed geometria quidem, atq; aſtrologia circa propriam quandam naturam uerſantur. illa uero uniuerſalis omnium communis,

Cum docuiſſet hāc ſciētiam, q̃ theologiā appellauit, eſſe nobiliſsimam, nunc adiungit dubitationē, vtrum hæc ſcientia ſit vl'is, an certi generis, & dicit {dubitauerit aūt quiſpiā ſit ne prima Philoſophia vl'is} prorſus, vt oēs complectaẽ, eiq; cætere, vt particulares vl'ibus ſubijciantẽ {an circa genus, & naturā vnā} ſed queādmodum medicina, vel aſtronomia, & doctrinæ cæteræ in vna entis parte verſantur, & vnā quandā velut ex vniuerſitate aſciſſam, ſic item theologia partem quāpiā entis conſiderat. deinde probat hoc per ſi'le in mathematicis, qd' metaphyſica ſit coīs, omneſq; cōplectēs, & dicit {neq; .n. in ipſis mathematicis ſcientijs eſt idem modus} qd'.ſ. ſit particularium ſciētiarū, & vl'is mathematicæ {ſed geometria quidē, atq; aſtrologia circa propriam quandā naturā verſanẽ, illa vero}.ſ. coīs mathematica, quæ has continet, eſt {oīum cōmunis} ſic quid obſtat, vt Phyſica aliq̃ eius partē conſideret, aliam mathematica. theologia vero oīum cōis habeaẽ? verbum {illa} Expoſitor ad ipſam theologiam refert, Alex. aūt ad ipſam cōmunem mathematicā, nam ſic argumentum poterit accipi per ſimile in mathematicis.

Si igitur nulla ſit alia ſubſtantia præter eas, quæ natura conſtant, naturalis ſane facultas prima ſciētiarum erit. Sin uero ſubſtantia quædam immobilis ſit in ratione rerum, hæc erit profecto prior, philoſophiaq́ue prima, & uniuerſalis hoc pacto.

Nunc ſoluit dubitationem, & dicit {ſi igiẽ nulla ſit alia ſubſtantia præter eas, quæ natura cōſtant} id eſt ſi ergo non eſt aliqua ſubſtantia præter naturales, & ſenſibiles {naturalis ſane facultas prima ſcientiarum erit} & vl'is {ſin vero ſubſtantia quædam immobilis ſit in ratione rerum} quæ ſit immobilis, & ſeparata, vt nūc ſupponendum eſt pro vero {hæc}.ſ. talis ſubſtantia prior erit quam ſubſtantia naturalis {philoſophiaq;} quæ de illa cōtemplatur, erit {prima & vniuerſalis hoc pacto, hoc pacto} dixit, non quia illas complectaẽ, ſed quia alijs omnibus prior habeẽ. ex quo patet metaphyſicā eſſe vniuerſalem, & primam, & certi generis. qd' prior cæteris. eſt quia eſt de ente priore, quod autē certi generis, eſt quia eſt de ente immoto omnino, & ſeparato quod eſt determinatum, & ſtabilitum ens.

Et quia eſt prima, ad hanc profecto pertinebit contemplari de ente quatenus eſt ens, & quid eſt. & ea quæ uniuerſaliter inſunt ipſi, quo eſt ens. TEX. 4.

Ex ſolutione aſsignata exponit quouſq; ſe extēdat cōſideratio vnius facultatis, & dicit {& quia} metaphyſica {eſt prima, ad hāc profecto pertinebit contēplari de ente, quatenus eſt ens, & quid eſt} id eſt & quid ſit entis natura {& ea} propria.ſ. {quæ vl'r inſunt ipſi}.ſ. enti {quo eſt ens} hæc.n. oīa ea rōne qua eſt prima, conſiderare conuenit primæ philoſophiæ, & vſq; ad hæc ſe extendit. ex his apparet recte Alexandrū expoſuiſſe primam philoſophiā eſſe vniuerſalē, nō quidem ex eo, quia cæteras ſcīas complectitur, ſed vniuerſalem dixit quo priore & nobiliore, & pro eo, quæ ſe extendit ad omnia, modo quo dictum eſt.

Caput primū ſummæ ſecundæ. Quod detur inter entia ens p accidens, & quid uam ſit.

TEX. c. 4.

Verum cum ens, quod ſimpliciter dicitur, multifariam dicatur, quorum aliud quidē erat per accidens, & aliud quaſi uerum, & nō ens quaſi falſum. præter hæc etiam ſunt prædicamenti figuræ, ut quid, quale, quantum, ubi, quando, & ſi quid aliud ſignificat hoc pacto. inſuper præter hæc omnia id, quod potentia eſt, & actu. Cum itaq; ens multifariam dicatur. primo de ente per accidēs id dicamus oportet, nullam contemplationem circa ipſum uerſari.

Cū expoſuiſſet theologiā cæteris doctrinis eſſe priorem, & huius peculiare minus eſſe de ente in eo, qd' eſt ens, deq; eius accidētibus cōſiderare, nūc intendit excludere ens per accñs à doctrinali cōſideratione, & primo repetit partitionē eius, q̃ præmiſit quinto huius, & dictio eſt ſuſpenſiua vſq; ibi {cū itaq; ens} & dicit {verum cū ens qd' ſimpliciter diciẽ} id eſt, quod dicitur in ſua maxima cōmunitate. multifariam dicaẽ} quæ exponens ſubdit {quorum aliud quidē erat p accñs} vt Polycletus ſtatuæ cauſa eſt, nā per ſe cauſa ſtatuæ eſt ſtatuarius. ex accidenti vero Polycletus. accidit.n. ſtatuario, vt ſit Polycletus {& aliud}.ſ. ſecundo modo diciẽ ens {quaſi verum, &} è diuerſo {non ens quaſi falſum} nam ſedente Socrate dicere Socrates ſedet, cū verum ſit ens appellatur. ens.n. hoc eſt ipſum ſedere eſſe dicimus {præter hæc aūt} tertio modo entia ſunt prædicamenti figuræ, vt quid} id eſt ſubſtantia {quale, quantū vbi, quando, & ſi quid aliud ſignificat hoc pacto}.ſ. in figura alicuius prædicamēti {inſup præter hęc omnia} quarto modo dicitur ens {id, quod potentia eſt,} & id, quod eſt {actu} vt aquam dicimus actu eſſe aquam, aerem vero, & ignem aquam eſſe aimus, propterea quod aqua fieri poſsint. tunc finiens ſuſpenſionem proponit intentum, & dicit {cum itaq; ens multifariam dicatur primo de ente per accidens id dicamus, oportet nullā cōtemplationem circa ipſum verſari} nullamq́; ſcīam, atq; doctrinam. Addit aūt Auer. & incipiemus de hoc ente ad demoſtrandū hanc ſcientiam nō conſiderat de illo niſi ne noceat in cognitione entis, qd' eſt eſſential'r & tale debet pręponi, vt pręmuniaẽ homo ab illo. ergo hæc ſcientia loquiẽ de ente per accñs, vt medicina de venenis. nā, vt medicina de venenis loquiẽ, ne noceāt, ita hæc ſcīa loquiẽ de ente per accidēs ne noceat in cognitione entis per ſe. & ex hoc aſsignauit rationē, quare

Quæ Auer. Com. 4.

re proposuit de illo, nam proposuit de illo, vt præmuniatur homo ab illo, antequã hanc scientiã ingrediat.

Extruendę οἰκοδομουμένῃ Extructæ.

Cuius indicium ex eo nobis esse uidetur, quia nulli scientiæ prorsus curæ est, neq; actiuæ, neq; effectrici, neq; contemplatrici de ipso quicquam considerare, neq; enim is, qui domum extruit, ea, quæ simul accidunt extruendæ domui, conficit. quippe cũ infinita sint. quibusdam.n. gratam, quibusdam molestam, quibusdam utilem eam nihil prohibet esse. atq; omnino à rebus omnibus esse diuersam, quorum nullius est effectrix ædium extruendarum facultas.

Eius, quod dixit, affert signũ, & dicit {cuius}.s. qđ entis per accidens nulla sit cõsideratio {indicium ex eo nobis esse videt, quia nulli sciẽtiæ}.i. disciplinæ {prorsus curæ ẽ} id est, quia nulla disciplina accurate de ipso ente p accidens verba facit {neq; actiuæ}.s. curæ est {neq; effectrici}.s. curæ est {neq; cõtemplatrici}.s. curæ est {de ipso}.s. ente per accidens {quicquam cõsiderare} deinde manifestat hoc in effectrice, & dicit {neq; enim is, qui domum extruit, ea conficit} atq; omnino considerat {quæ simul accidũt extruendæ domui, cuius rationem affert, & dicit {quippe cum infinita sint} de quibus infinitis nemo solicitus est. deinde exponit ea infinita, quæ accidunt ædificandæ domui, & dicit {quibusdam.n. gratam nihil prohibet esse}.s. ædificandam domũ, vt Platoni, cui salubris futura est {quibusdam molestam} vt Socrati, cui pestilẽs futura est {quibusdam vtilẽ.} vt Theophrasto, quibusdam damnosam vt Calliç {nihil prohibet esse} & sic de infinitis {atque omnino} domum ædificandam nihil prohibet {diuersam esse à rebus omnibus} vt ab homine, ab æquo, & à cunctis entibus sensibilibus, & intelligibilibus quę cum sint infinita, domum ædificans non considerat. nullus.n. qui ædificat, considerat diuersa ne domus sit ab homine, an idẽ quod homo. & simpliciter num diuersa sit à cunctis entibus: an eadẽ qđ oĩa entia {quorũ nullius est effectrix ædium extruendarũ facultas} cum hæc non cadant in eius considerationem. ex quo intelligitur, si nihil prædictorũ ptinet ad ædificatoris considerationẽ, artem ædificandi non esse efficientẽ, vt domus pestilens sit, aut è diuerso salubris, nec aliud quicquam ex ijs, quæ domui ædificandæ accidunt. & sicut ens per accidens non cadit in consideratione effectrices facultatis, pari ratione nec in consideratione actiuæ doctrinæ. vnde Auer. ædificator enim cũ facit domum, non considerat facere in ea accidentia infinita, quæ ipsi accidere possunt, v.g. vt sit domus fortunata habitatori, & vtilis, hæc enim accidunt secundo casu, nec etiam, vt sit infortunata, & nocens. hæc enim accidunt aduerso casu, & alia siña infinita. quod enim est infinitum, non est determinatum.

Qua Auer. Cõm. 4.

Pari ratione, neq; geometriæ professor ea, quæ hoc pacto figuris accidunt. neq; si alter est triangulus, & triangulus duos rectos habens contemplatur.

Idem inducit in contẽplatricibus, argumento sumpto ab ipso geometra, & dicit {pari ratione neque geometriæ professor, quę hoc pacto} scilicet per accidens {figuris accidunt, contemplatur} neque ligneæ sint, an marmoreæ figuræ considerat {neque si aliter est triangulus & triangulus duos rectos habens} contemplatur, sed vt Alexander inquit, hæc dictio manca est, & supplenda additione verbi ligneus aut alterius similis, quemadmodum suppleuit Argyropylus. vt expleta, perfectaq; ad hunc modum se habeat. neq; considerat triangulus ligneus alter sit quam ipse triangulus, eiusq; natura, quod.s. habet tres angulos duobus rectis æquales. sed illud tantum inquirit an cuiusq; trianguli tres anguli sint duobus rectis æquales. & alia cuncta, quæ per se figuris accidunt, vtrum vero trianguli lignei an lapidei, geometriæ nihil interest.

Atq; id ipsum recte fieri, & cum ratione uidetur: accidens enim ipsum quasi nomine tantum est.

Cum oñdisset non esse de ente per accidẽs doctrinã per inductionẽ, nũc idem ostẽdit syllogismo, qui componit sic, De eo, qđ est ens quasi noĩe tm̃, nulla est doctrina: ens per accidẽs est ens quasi noĩe tm̃: igit de ente p accidẽs nulla est doctrina, huius syllogismi primo repetit conclusionẽ, & dicit {atq; id ipsum}.s. de ente p accidens nullã esse doctrinam {recte fieri, & cum rõne videtur} hec pro conclusione, deinde assignat minorẽ, & dicit {accidẽs.n. ipsum quasi noĩe tm̃ est} id est quasi noĩe tantum prædicatur de eo, cuius est per accidẽs. & licet in dictione sequente ostendet minor, tamẽ Alex. hic exponit minorem ex eo, quia vt hircoceruus nomẽ solum est, & nõ res, neq; natura aliqua, neq; oĩno ens, sic ens per accidẽs nomẽ tm̃ est. qm̃ domum pestilentem, aut salubrẽ dicere nomẽ mõ est, res autẽ nequaquam, si.n. esset aliquid subsistẽs, nimirũ quemadmodum ignis obuia cũcta cõburit, sic domus oĩbus in ipsam ingrediẽtibus morbifica eẽt, aut vicissim salubris, quod nunc alter vsu venit. nam quæ his pestilens, eadẽ illis est salubris, quo planum fit nomen id esse, non rẽ, quæ declaratio non est certa, nec in aperto. melius igit intelligatur accidẽs ipsum quasi noĩe tm̃ esse.i. id quod prædicatur per accidens, de eo de quo prædicatur per accidens, noĩe tantum prædicari. studiosum.n. prædicatur de Philosopho non tantum noĩe, sed re. nam Philosophus re ẽ studiosus, studiosum vero de musico, qđ Philosopho accidit, prędicat noĩe tm̃. qm̃ musicum nõ est re studiosum, sed noĩe, quatenus accidit Philosopho, cui re ipsa cõpetit esse studiosum. erit igitur syllogismus: De eo quod prædicatur de ente quasi nomine tantum, nulla est scientia: ens per accidens prædicatur de ente quasi noĩe tantum: igitur de ente per accidens nulla est sciẽtia prorsus. maiorẽ pro explorata sumpsit, minorem, licet si nunc exposita. tamen in dictione sequente ostendet dilucidius.

Iccirco Plato aliqua ex parte non male ipsum non ens sophisticæ facultati tribuit: quippe cum rationes sophistarũ circa ipsum accidens, ut ita dixerim, maxime omnium uersari uidentur. interrogant enim est ne idem, an non est idem musicum, atq; grammaticum.

Nunc ostẽdit minorem, videlicet, qđ accñs sit ens quasi noĩe tm̃, re aũt nõ ens, & primo authoritate Platonis, & dicit {iccirco Plato aliqua ex parte non male ipsum non ens sophisticæ facultati tribuit} cum.n. accidens nomẽ tantũ sit, nõ aũt ens aliquod, sophistica vero in accidente versatur {iccirco Plato aliqua ex parte ipsum nõ ens sophisticæ facultati tribuit} id est iccirco Plato in nõ ente ipsam versari statuit, cuius rõnem subdit {quippe cũ rõne sophistarum circa ipsum accidẽs, vt ita dixerim, maxime omnium} scilicet rationũ sophisticarum {versari vidẽtur} quod autem sophisticæ rationes omnes in accidenti versentur, exemplis ostendit, & dicit {interrogãt enim} scilicet sophistæ, cum voluerint paralogizare {est ne idem, an non idem est, musicum atque grammaticum} hoc enim est sophisma

idest interrogatio sophistica, quæ ideo sophisma dicitur, quia pro vtraq; pte habet syllogismos sophisticos. sicut.n. problema est interrogatio dialectica, quæ pro vtraq; sui parte habet sylľos dialecticos, sic sophisma est interrogatio sophistica, quę pro vtraq; sui parte hẽt paralogismos.i.sophisticos sylľos.syllogismos aũt sophisticos tacuit, qm̃ pro exploratis supponit primo, & secũdo libro Elenchorum. Sed quod musicum sit idẽ, qđ grãmaticum, sic paralogizamus, Socrates est idẽ, quod musicum.igiť musicũ est idẽ, qđ grãmaticum. Qđ aũt musicum non sit idem, quod grãmaticũ, paralogizamus sic, Socrates non est idem, quod grammaticum.qm̃ nulla substãtia est idem, qđ accñs, Socrates est idem, qđ musicum. igitur musicum non est idem, quod grãmaticum, & sic musicũ erit idem, & non idẽ, qđ grãmaticũ his captionibus pro vtraq; parte cõpositis. diluitur aũt sophisma, qm̃ pro vtraq; parte aliquo pacto concedi potest. musicum.n.subiecto atq; ꝑ accidẽs est idẽ, qđ grammaticum. ꝑ se aũt, ac rõne diuersum, atq; nõ idẽ est. Quare hoc primo exẽplo patet per locũ ab accñte esse pro vtraq; parte paralogizatum

Et item musicus Coriscus, atq; Coriscus.

Secundo interrogat {Et item musicus Coriscus: atque Coriscus} hoc est ꝯm sophisma, vtrũ idẽ sit musicus Coriscus, qđ Coriscus, qđ sic paralogizamus, Coriscus est Coriscus, Coriscus est musicus Coriscus. igiť musicus Coriscus est Coriscus. ad oppositum vero sic, semper Coriscus est Coriscus. nõ semper Coriscus est musicus Coriscus. igitur musicus Coriscus nõ est Coriscus, & sic his captionibus musicus Coriscus erit idẽ, qđ Coriscus, & non idẽ. diluiť etiã, vt prius, nã musicus Coriscus & Coriscus subiecto sunt idem, rõne autẽ, & substantia non idem. quare etiam hoc secundo exemplo per locum ab accidente patet esse paralogizatum.

Percunctantur præterea, si id omne factum est, quod est quidem, sed nõ perpetuo est. quare si musicus grammaticus factus est, grammaticus musicus factus est. & cæteræ rationes omnes tales sunt. accidens enim non enti propinquum quippiam esse uidetur.

Tertium sophisma, vtrum id omne sit factũ, quod quidem est, sed non perpetuũ. & hoc dicit {Percũctantur præterea, si id omne factum est, quod est quidem, sed non perpetuo est} & argumentatur, hoc totũ, musicum grammaticum est, & nõ perpetuo. igitur hoc totum videlicet musicum grãmaticum est factũ. ad oppositum, si hoc totum musicum grãmaticum est factum, è conuerso totum hoc videlicet, grammaticũ musicũ est factum: si totum hoc sic, & illo modo est factũ, vna generatione totum hoc erit factum, hoc aũt est absurdum. nã alia generatione fit musicũ, & alia grãmaticũ. de sophismate solum improbat partem ad oppositum, & dicit {quare si musicus grammaticus factus est}.i. quare si hoc totum musicum grãmaticum factum est, è diuerso {grammaticus musicus factus est}.i.è diuerso totum hoc grammaticũ musicũ factum est, & subaudias si totum hoc sic, & illo modo factum est, vna generatione totum hoc erit factum: quod absurdũ esse supponit, nam alia generatione fit musicum: vtputa si hodie fieret, & alia grãmaticum, si hinc ad annum fieret, & amplificans sermonem subdit {& cæteræ rationes omnes} quibus vtuntur sophistæ {tales sunt}.s.ꝑ locũ ab accidẽte, & ꝑ locũ à non ente, cuius rõnem subdit {accidens.n. non enti propinquum quippiam esse videť.

Patet insuper id ipsum, & per tales rationes. nam alio modo entium generatio est, atq; corruptio. entium uero, quæ sunt secundum accidens, non est.

Cũ accepisset ens ꝑ accñs esse propinquũ non enti, hoc syllogizat sic, entis, qđ est alio mõ, q̃ ens ꝑ accñs idest entis, qđ est in rerũ natura, est generatio & corruptio: entiũ ꝑ accñs neq; est generatio, neq; corruptio: igiť entia ꝑ accñs nõ sunt in rerum natura. dicit {Patet insuper id ipsum}.s.qđ ens per accñs non sit ens in rerum natura, et per tales rõnes. deinde assignat maiorẽ. & dicit {nam alio mõ entiũ}.s. q̃ sint entia ꝑ accñs.i. nam entium, quæ sunt in rerum natura {generatio est, atq; corruptio} hæc est maior. deinde affert minorem, & dicit {entium vero, quæ sunt ꝯm accñs non est}.s.generatio neq; corruptio. igiť entia ꝑ accñs non sunt in rerum natura: & ita entia ꝑ accñs sunt propinqua non enti. & per alio modo entia intelligit entia in rerum natura, quæ sunt aliter q̃ entia ꝑ accñs. vel intelligit entia, quæ propriæ sunt. hæc.n. alio mõ sunt, q̃ entia per accñs, qũo aũt entium ꝑ accñs non sit ortus, neq; interitus, ipse paulo post testabitur. Auer. aũt, per entia alio modo, intelligit res, quæ hñt aliq̃ speciem, cuius indiuidua sunt generabilia & corruptibilia: modo ea, quæ ꝑ accñs sunt, nullam talẽ hñt spẽm, cuius indiuidua sint generabilia, & corruptibilia, & addit intendebat quod nulla spẽs inuenitur ꝑ accñs, quod licet verũ sit, vt ipse inquit septimo huius, &.8. auscultationis Physi. tñ hic Auer. vult dicere nullam spẽm inueniri inter entia per accidens, cuius indiuidua sint generabilia, atq; corruptibilia: qm̃ sic intelligendo sunt ad propositum. Quæ Auer. Cõm. 4. Cõm. 22. Cõm. 46. TEX. 5.

Attamen ulterius de accidente dicendum est, quo ad dici potest, quæ nam sit ipsius natura, & quam ob causam est, simul & cur nulla est ipsius scientia fortasse patebit.

Cum dixisset de accidente qđ si prope nõ ens, nũc volẽs assignare causam, cur idem cũ ex numero, non entium sit, entibus annumereť, tria præponit de eo dicere, & ait {Attamen vlterius de accidente dicendum est quod ad dici potest}.i. quo vsq; licet {quæ nam sit ipsius natura, & q̃ ob causam est, simul &} tertio {patebit fortasse, cur nulla est ipsius scĩa} licet igiť accñs ex numero sit quodã mõ nõ entiũ: quatenus.n. cũ generatur, est, hactenus nũcupať ens, quia vero ex ijs est, vt docebit, quę minore ex parte, raroq; fiũt, est nõ ens, & ob hanc causam scĩa de ipso non habeť. qm̃ doctrinas esse constat eorum, quæ semper sunt, aut certæ magna ex ꝑte. Animaduerte qđ vtrũ de ente ꝑ accñs sic scĩa, de ente ꝑ accñs, vt hic loquitur Arist. multa prædicata scientifice demonstraň, vt qđ non sit scibile, qđ sit accidens raro, nec semper, nec plerunq;, etiam qđ casus & fortuna sint causæ per accñs, quæ præter intentionem effectus causales efficiunt, & alia plurima prædicata, quæ in hoc Sexto de eo determinãtur, potissimũ, definitionẽ, per q̃ differt ab ente per se. insuper de numero sonoro ẽ scĩa musica, de linea vero visili est scientia ꝓspectiua, & tñ numerus sonorus, & linea visilis videntur entia ꝑ accñs. Propterea illud cõsiderandũ scientiam, quæ de aliquo habeť, esse de eo aut tanq̃ de conclusione demonstrationis, aut tanq̃ de re, quæ significatur per aliquem terminũ conclusionis demõstratæ, aut demõstrabilis. Prima rõne nec de terminis incomplexis, nec de rebus, quæ significãtur per terminos incomplexos scientia haberi potest, quæ sit ex conclusione demonstrationis. Immo hac prima ratione

ne scientia non est, nisi de propositionibus, & non de omnibus, sed de veris, & necessarijs, & ꝑ se, vel saltē de propositionibus, quæ sunt veræ plerunq;, vt in analyticis est exploratū. Secūda vero rōne scīa est de omnibus rebus mundi, qm̄ oēs res mundi possunt significari per terminos incōplexos. immo & de præteritis, & de futuris, quæ nō sunt, scientia haberi pōt, vt ꝑ terminos incōplexos significanť. nā, vt sic pn̄t prędicata scibilia de illis vere affirmari, aut negari, & nō solū vere, sed necessario, et ꝑ se. vt. n. significanť ꝑ istos terminos ens, vnū, multa, idem, diuersum, ꝑ se, ꝑ accidēs, necessarium contingens, causam, causatum, & per alios multos hm̄oi, scientia haberi pōt. qm̄ de terminis, qui res hm̄oi sign̄ant. multæ cōclusiones struunť, quæ sunt ꝑ propria media demonstrabiles. quare cōcludamus hac secunda ratione de entibus ꝑ accn̄s scientiam esse, nec ab rōne, quia entia ꝑ accidēs vniuersa sign̄antur ꝑ istū terminū ens ꝑ accidens, de quo in hoc libro sexto conficiunť cōclusiones demōstrabiles ꝑ propria media, qua rōne de oībus entibus ꝑ accn̄s quouis mō intellectis est scientia, vt etiā de casu, atq; fortuna, & de causalibus, atq; fortuitis, de contingentibus, & raro, & plerunq;, & æqualibus, nā hæc oīa sign̄antur ꝑ proprios terminos, de quibus prædicata scibilia plurima ꝑ demonstrationē sciri possunt, vt demonstrauimus. Cū vero de linea visili, numeroq; sonoro obijcereť, diluitur obiectio, qm̄ visile rō quædam est cōtrahens lineam, vt euadat perspectiuæ subiectum: & sic licet linea visilis absolute sit ens per accidens, tn̄ linea vt contrahitur ad rōnem sub qua ꝑspectiuus eā considerat, nō est ens per accn̄s, cū rō considerandi sit visilitas, quæ non est ens ꝑ accn̄s. simili modo de numero sonoro dicēdum est. qm̄ licet numerus sonorus sit ens per accn̄s, tamen numerus sub ratione sonori non est ens per accidens, sed contrahitur ad considerationem musicæ.

Cum igitur in entibus, alia semper eodem modo sese habeant, necessarioúe, non quidem ea necessitate, quæ per uiolentiam dicitur. sed ea, qua rem aliter sese habere non posse dicimus, alia necessario quidem nō sint, neq; semper: sed sint plerunq;, hoc est principium sane, & hæc est causa, ut sit accidens ipsum.

Nunc determinat ea tria, quæ proposuit. & primo assignat causam entis ꝑ accidens. & asserit contingēs, vt in pluribus causam esse entis ꝑ accn̄s, sumendo, vt dixit, ens per accn̄s pro cōtingēti raro, & dicit {Cum igiť in entibus, alia semper eodem modo sese habeant, necessarioúe} vt homo semper, ac ex necessitate est animal, sed qm̄ necessarium, vt in superiore libro explicatum est, id etiam dr̄, qđ vi allata sit, icciro adiecit {nō quidē ea necessitate, quæ ꝑ violētiā dr̄, sed ea, qua rem aliter sese h̄re nō posse dicimus} siquidē hō semper, & necessario est animal, nō qđ animal esse ꝑ vim cogať, sed quia nō pōt non esse animal. deinde assignat aliud membrū, & dicit {alia necessario quidem nō sint, neq; semper, sed sint plerunq;} neq;. n. necessario, neq; semper hō quinos habet digitos, sed magna ex parte. tunc terminando suspensionem assignat causam entis per accidens, & dicit {hoc}. s. contingens, qđ est plerunq; {est principium sane, & hæc est causa, vt sit accidēs ipsum} ergo contingens plerunq; est causa, vt sit ipsum accidens. quod Alexander ex eo declarat, quia interiectio, qua id, qđ magna ex parte fit, interpollatur, accn̄s dicitur. nā, cū æstus semper sub cane infestare soleāt, si quando id t̄pis hyemauerit, ea cōtinui æstus interruptio accn̄s appellať, & frigus sub cane, vt fieret, accidisse dicemus, nō itē si tenor, & æstus. semp. n. aut magna ex parte sub cane fit ęstus. ꝑ quæ habemus primo tm̄ in contingentibus esse eis ꝑ accn̄s, & nō in omnibus. non. n. pōt esse in contingētibus ad vtrūlibet. primo, quia cōtingens ad vtrūlibet h̄et dispositionē materię, quę est in potentia ad duo opposita. mō cū nihil agat, quatenus est in potētia ad opposita, fit, vt in cōtingentibus ad vtrūlibet, quę sunt ad vtrūlibet ꝑꝑ materiā, non sit ens per accn̄s. minime in contingentibus, quę sunt ad vtrūlibet, ꝑꝑ voluntatē, qm̄ voluntas, vt agat, inclinať magis ad vnam partē ab ipso appetibili, qua rōne redditur causa vt in pluribus. Quare fit, vt in contingenti plerunq; sit ens per accidens, qm̄ defectus contingentis vt in pluribus est cōtingēs in paucioribus. & hoc est ꝑ accn̄s. sed cum Arist. dixit contingens, vt in pluribus esse principiū, & causam entis ꝑ accn̄s, pōt dupliciter intelligi, vno mō vt qđ est causa contingentis plerūq; illud idem causa sit entis ꝑ accn̄s. Verbi causa natura, quę causa est, vt in pluribus, vt hō genereť cū quinque digitis, hęc autem raro sit causa, vt generetur cū quatuor, qđ ens ꝑ accidens, & causale, raroq; eueniens dicitur. & hoc pacto Expositor videtur intelligere, quo in modo etiam est dicendum oē ens ꝑ accn̄s h̄re causam determinatam, qm̄ vnamet causa, quæ est principium effectus contingentis, vt in pluribus, illamet vt Expositor inquit, est causa effectus, qui raro, atq; in paucioribus contingit. cū. n. effectus, qui raro, atq; in paucioribus cōtingit, per defectum, qui raro interpollatur, emergat, fit, vt ea causa, quæ est effectus, vt in pluribus, eadem per defectum, qui interponitur raro. causa sit entis per accidens. Alio modo intelligi potest contingens plerunq; esse causam entis per accidēs, qui est effectus, vt in paucioribus, argumētatiue, qm̄ sequitur argumentatiue, si est contingens, vt in pluribus, vt aliquando deficiat. non. n. contingens plerūq; est necessarium. si autem deficit aliqñ, sequitur, vt deficiat in paucioribus, & sic per eius defectum prouenit eius oppositum, quod est contingens in paucioribus. quare contingens plerunq; videtur principium & causa entis ꝑ accidens, quod est contingens in paucioribus, nō propriæ, cum nullum oppositum sit propriæ causa sui oppositi, sed argumentatiue, atq; per viam consequentiæ: quam expositionem visus est Alexander sentire. Vnde Auer. cum rerum quædam sint necessariæ inesse, quædam in maiore parte t̄pis, tunc istud genus. s. contingentis in maiore parte, est causa eius, qđ est ꝑ accn̄s, & exponēs quod sit causa argumentatiue, subdit, quando enim in eis, quæ sunt in maiore parte, nō id fit, quod aptum est fieri maiore ex parte, fiet id, quod est per accidens. cuius signum affert, ex eo, quia si omnia essent necessaria, nihil esset per accidens. Sed huius disputationis dilucidatio petenda est à Commentarijs nostris libri Secundi auscultationis Physicæ. *Quæ Auer. Cōmen. 5.*

Quod enim neq; semper est, neq; plerunq;, id accidens dicimus esse. ueluti si cum sol est in cane, hyems fuerit, atq; frigus, id dicimus accidisse, sed non si calor fuerit, atq; ęstus: quoniam hoc semper, aut plerunq;, illud uero neq; semper, neq; plerunq; fieri solet.

Nunc exponit, quæ nam sit eius, qđ per accidēs dr̄, natura, & sil' assignat causam, quare contingēs plerūq; est cā entis ꝑ accn̄s argumentatiua, & dicit {Quod. n. neq; semper est, neq; plerunq;, id accidens dicimus es=

ſe}tacuit addere neq; æqualiter contingens, quoniam cum æqualiter contingens ſit ratione materiæ, vel ratione voluntatis, illud non reducitur ad actum, niſi ab agente, quod ipſum efficit cõtingens, vt in pluribus, vel ab appetibili, quod etiam vertit contingens æquale ad contingens plerunq;. vel lege ſupplẽdo ad hunc modum{quod enim neq; ſemper eſt, neq; plerunq; } nec ſubaudi æqualiter{id accidens dicimus eẽ}præter quæ patet, quæ nã ſit natura accidentis, & cũ hoc patet contingens plerunq; eſſe principium argumẽtatiuũ eius, quod eſt contingens in paucioribus, quod eſt accidẽs. qm̃ quod nec ſemper eſt, nec plerũq; defectus eſt eius, quod eſt plerũq;, & ſic per hoc, qđ eſt contingens plerunq;, argumentamur eſſe contingens raro, cum ſit defectus contingentis plerũq; eueniens in paucioribus, & hoc accñs dicimus. deinde declarat talem eſſe naturam accidentis per plura exempla, quorum primũ eſt quatenus plura per accidens cõcurrunt rõne habita ad tempus, vt Expoſitor inquit, vnde Ariſtoteles dicit{veluti ſi cum ſol eſt in cane, hyems}.i. pluuia{fuerit, atq; frigus, id dicimus accidiſſe}qm̃ neq; ſemper, neq; plerunq; eſt{ſed non} dicimus accidiſſe{ſi calor fuerit, atq; æſtus} & aſsignat rationẽ vtriuſq;, & dicit{quoniam hoc ſemper, aut plerũq; }.ſ. calor, & æſtus{illud vero}ſcilicet hyems, & frigus{neq; ſemper, neque plerunque fieri ſolet.}

Hominem etiam accidit eſſe album. neque enim ſemper, neq; plerunq; homo eſt albus, at non per accidens homo animal eſt.

Nunc aſsignat ſecundũ exẽplũ eius accñtis, in quo concurrunt plura ratione habita ad ſubiectũ accidentis, & dicit{Hominem etiam accidit eſſe album, neq; enim ſemper, neq; plerunq; homo eſt albus. at nõ per accidens homo animal eſt}ſiquidem ſemper, & neceſſario homo eſt animal.

Aedificatorem quoque facere ſanitatem per accidẽs eſt, quoniam non eſt aptus ædificator id ipſum efficere, ſed medicus. uerum accidit ædificatorem medicum eſſe.

Nunc aſsignat tertium exemplum eius accidentis, in quo concurrunt plura ratione habita ad cauſam effectricem, vt ædificator & medicus, & dicit{Aedificatorem quoq; facere ſanitatem per accidens eſt } primo qm̃ ædificator neq; ſemper, neq; magna ex parte valetudinem affert, ſecundo, vt Ariſtoteles inquit{qm̃ non eſt aptus ædificator id ipſum efficere}.i. valetudinem afferre{ſed medicus, verum accidit ædificatorem medicum eſſe} ergo iſtud exemplum eſt eius accidentis, in quo plura cõcurrunt per comparationem ad vnum genus cauſæ efficientis.

ὀψοποιὸς Coquus ***Epularum etiam effector uoluptatem coniectans ſalubre quippiam faciet, ſed non epularum conficiendarum facultatis officio, rationeue, ob id dicimus accidiſſe.***

Nunc aſsignat quartum exemplum eius accidẽtis, in quo concurrunt plura ratione habita ad eundem effectum, ſicut in pulmento ſalubre, & delectabile, & dicit{Epularum etiam effector}.ſ. coquus{voluptatem coniectans}, ſ. facere in pulmentis, edulijſq; {ſalubre quippiam faciet, ſed non officio, rationeúe facultatis conficiendarum epularum}&{ob id dicimus accidiſſe}ideſt tum quia nõ rõne artis coquinariæ id facit, & inquantum coquus, ſed ex accidenti, vt ſi forte cibum eiuſmodi condiuerit, qui poſsit valetudinem reſtituere. tum etiam quia nec ſemper, nec plerunque coquus id ipſum efficit.

Atque aliqua quidem ex parte facit, abſolute uero non facit. nam cæterorum quidem aliæ potentiæ interdum ſunt effectrices. at horum nulla prorſus eſt ars, nulla potentia definita. eorum enim quæ per accidens fiunt, cauſa quoque per accidens eſt.

Sed quoniam in exemplo dixit coquum facere ſanitatem, & non facere ſanitatem, ideo nunc hæc duo declarat, & dicit{Atque aliqua quidem ex parte}coquus{facit}valetudinem. nam in eo, quod à coquo cibus talis conditus eſt, quo ægrotans valetudinem recipit, coquus efficit valetudinem, In eo vero quod ille non hoc agebat, vt ſalubrem, ſed vt iucundum cibum efficeret, ſalubrem non effecit. & propterea ſubdit{abſolute vero non facit}& aſsignat rationẽ, & dicit{nam cæterorum quidem}.i. eorum, quæ magna ex parte, ac neceſſario ſunt{aliæ potentiæ}.i. cauſæ, ac efficientes poteſtates{interdum ſunt effectrices}& determinatæ. tam enim effectus neceſſarius, quam effectus plerũq; cauſam effectricem habet determinatam{at horum} ſcilicet quæ fiunt ex accidenti{nulla prorſus eſt ars, nulla potentia definita}ideſt determinata{eſt}cuius rationẽ ſubdit{eorũ enim, quæ per accidens fiunt, cauſa quoque per accidens eſt}quoniam vt in librũ incidas, quẽ optabas, & pridem iam quærebas, nulla neque ars eſt determinata, neque facultas, quippe cuius poſsint eſſe cauſæ ſexcentæ, vt prodire in forum, inſectari inſectareúe, & pleraq; alia. vnde Auerroes, cauſæ enim eorũ, quæ fiunt per accidens, ſunt etiam per accidẽs.ſ. quæcunq; cauſæ ſint, immo cauſæ infinitę. Ex quibus ſequi videtur quæcunq; per accidens fiunt, penitus à cauſa ꝑ accidẽs proficiſci, nec reduci poſſe, niſi in cauſam per ſe alium finem intendentem. Quam opinionem Epicurus, Auerroes, & Alexander aſſerere videtur, & eã confirmauit Themiſtius, qui aſſeruit vnam eandemq; cauſam eſſe per ſe, & fortunam vel caſum. nam, vt ordinata in finem, quem intendit, cauſa per ſe dicitur, vt vero cum illo fine coniungitur aliquis alius, non propoſitus, fortuna vel caſus appellatur. quæ ratio docet hos effectus eſſe omnino à cauſa per accidens, nec eſſe reducendos in aliam cauſam, quam in agentem particularem, quæ per ſe intendens aliquem finem per accidens alium ei coniunctum efficit. Sed hæc poſitio reprobata eſt ſecundo Phyſicæ auſcultationis, & in theologicis noſtris, & de ea poſtea diſſerendum. Que Auer. com. 5.

Quare, cum non omnia neceſſario, ſemperq́; aut ſint, aut fiant: ſed plurima plerunq; aut ſint, aut fiant, id, quod eſt per accidens, tale eſſe neceſſe eſt, qualis ipſe albus muſicus eſt, qui quidem neque ſemper eſt, neque plerunq;. cum antem aliquando fiat, per accidens erit. alioquin oĩa neceſſario erunt.

Cum ſuperius aſsignaſſet cauſam eius, quod eſt per accidens, dixiſſetq́; eius cauſam eſſe contingens ipſum plerunq;, nunc declarat ipſum contingens plerunque non eſſe propriæ cauſam, ſed cauſam argumẽtatiuam eius, quod eſt per accidens, & dicit{Quare cum nõ oĩa neceſſario, ſemperq́; aut ſint, aut fiant. ſed plurima plerunq; aut ſint, aut fiant}ideo ſubaudi{id, quod eſt per accidens, tale eſſe neceſſe eſt, qualis ipſe albus muſicus eſt, qui quidem neque ſemper eſt, neque plerunque.} deinde declarans quod magis contingens plerunq; ſit cauſa argumentatiua quam ipſum neceſſarium eius, quod eſt per accidens, & dicit{cum autem aliquando fiat

fiat, per accidens erit}, i. cum autem album aliquando fiat musicum, & non semper neque plerunq;, ideo album esse musicum per accidens est, vel potius qm̃ thesauri inuentio neq; semper fit, neq; magna ex parte, ideo inuentio thesauri per accidens est {alioquin oĩa necessario erunt} si enim non fieret aliquãdo id, quod est in paucioribus, tunc id, quod est in pluribus, nũquã deficeret, sed esset semper, & ex necessitate, & sic oĩa necessario erunt. ergo, quia contingens plerũq; est, fit, vt deficiat raro, & si deficit raro, fit, vt sit aliquid propter eius defectum raro: hoc autem, quod est raro, est per accidens: quare, quia contingens plerunq; est, aliquod per accidens est. ipsum ergo contingens plerũq; causa argumentatiua potius est entis per accidens, q̃ ipsum necessarium. recte igitur dictũ est superius ipsum contingens plerunque esse causam entis per accidens argumentatiuam.

Quare materia ipsa erit causa, quæ contingens causa est eius accidentis, quod aliter euenit præter id, quod plerunq; fieri solet.

Cum assignasset causam accidentis argumentatiuã, nunc assignat causam illius argumentatiuæ causæ, hoc est propter quid cõtingens plerũq; deficiat raro. quęnam causa est, cur accidens esse dicat̃. & asserit causam esse materiam, quæ aliter sese habere potest, quam vt plerunq; fiat, & dicit {Quare materia ipsa erit causa} & exponit, quo nã modo, & dicit {quæ}. s. materia {contingens causa eius accidẽtis est, quod aliter euenit præter id, quod plerunq; fieri solet} nam cum materia hęc apta sit admittere, vt hic quinis digitis generetur, illa non item talem naturam habeat, vt id iam fieri possit, vt quidam. s. quinis digitis oriatur, iam secus. i. vt quaternis, aut senis, aut aliquo alio numero generetur, hæc causa est, quod accidens est. itaq; defectus eius, quod est plerunq;, ideo propter materiam est, quia non perfecte obnoxia est virtuti agentis, quod plerũq; efficit. quare materia causa accidẽtis est, quod est aliter quam sit plerunq;, qm̃ causa est accidentis raro, causam dico non necessariam, sed cõtingentem propter defectum, qui occurrit. Vnde Auer. & dixit hoc. i. causam contingentem, quia eius causa, quæ est per accidens, est causa entis cõtingentis, quod est in maiore parte, qñ ex ea non prouenit actio habenda naturaliter, sed alia actio.

Que Auer. Cõm. 5.

Principium autem hoc est sumendum, sit ne quicquã præter semper, & plerunq;? An id ipsum fieri nequit, est ergo quippiam præter hæc, quod æque per accidens, & esse, & non esse potest.

Cum exposuisset causam accidentis, & quid sit accidens, nunc viam nobis, & quasi normam tradit, qua quidem accidẽs esse, demonstrare valeamus, & dicit. {Principium autem hoc est sumendum} videlicet ei, cui accidẽs esse demõstrare libeat, esse videlicet quicquam præter semper, & frequenter: quod ita demũ accipiet, si aduersarium percontabitur {sit ne quicquam præter semper, & plerũq;} an omne, quod est, aut semper, aut plerunq; est. Soluit breuibus {an id ipsum fieri nequit} declaratum est enim aliquod esse præter semper, & frequenter, quod quidem fortuitum est, siue accidens. Propterea concludit {est ergo quippiam præter hæc, quod esse, & nõ esse potest eque atq; per accidẽs} idest eodem modo, sicut accñs esse, & nõ esse põt. quare non omnia sunt semper, nec omnia sunt frequẽter, sed aliqua accidentia præter semper, & frequenter.

At est ne id, quod plerunq; fieri solet, quod autem semper est, nulli insit? an sunt aliqua, quæ perpetuo sunt? uerum de his disserendum posterius.

Secundo nunc quærit, num id, quod plerunq; fit, in rebus habeatur, non item quod semper, & necessario, & dicit {at est ne id}. s. in rerum natura {quod plerunq; fieri solet, quod autem semper est, nulli insit} idest, ita sit id, quod plerunq; fieri solet in rerum natura, vt nihil sit in rerum natura necessarium. soluit, & dicit {an sunt aliqua, quæ perpetuo sunt} & non omnia plerunq;. sed quia rem hanc raptim tetigit, quasi se excusans inquit {verum de his disserẽdum posterius} vt libro. 11. huius operis, plenius autem & accuratius in duodecimo.

TEX. 6.

Scientiam autem accidentis non esse patet. omnis enim scientia, aut eius quod est semper, aut eius quod est plerunq; est. quo enim pacto quispiam aut discet, aut alium docebit? Definitum. n. id esse oportet, de quo scientia est, aut hoc ipso, quod est semper, aut hoc ipso, quod est plerunq;. ueluti conducentem esse febricitanti plerunq; aquam mulsam. id autẽ, quod præter hoc est, non poterit aliquando dicere, ueluti Calendis. aut enim semper, aut plerunq; Calendis etiam dicat prodesse illud oportet. at accidens est præter hæc ipsa. Quid igitur est ipsum accidens, & quam ob causam est, ac scientiam ipsius non esse, dictum est.

Aqua mula. μελίκρα τον Calendis νουμηνία νεομηνία prima die lunæ.

TEX. 7.

His expositis, concludit tertium, videlicet perspicuum esse accidentis non esse doctrinam, & primo ex dictis conclusionem affert, & dicit {Scientiam autem accidentis non esse patet} hæc est conclusio. Deinde syllogizat hanc conclusionem sic, id, de quo est scientia. est aut semper, aut plerunq;: accidens neq; est semper, neq; plerunq;, vt iam ostensum est, & statim declarabit: igitur accidentis non est scientia. De syllogismo tangit maiorem, & dicit {omnis. n. scientia, aut eius, qđ est semper, aut eius, quod est plerunq; est} hæc est maior. minorem affert ibi {at accidens est præter} antequã afferat maioris declarationem, dicit {quo enim pacto quispiam aut discet} scilicet ab alio {aut aliũ docebit} id, s. quod nec est semper, nec est plerunq;. cuius rationem subdit {definitũ enim id esse oportet, de quo scientia est} definitum dico {aut hoc ipso, quod est semper, aut hoc ipso, quod est plerunq;} Deinde per exẽplum hoc exponit, & dicit {veluti conducentem} atq; vtilem {esse febricitanti plerunq; aquam mulsam} quæ Græce dicitur Melicratum, quispiam subaudi alterum docere potest, quoniam febre laborantibus magna ex parte subuenit {id autem, quod præter hoc est} idest extra frequenter accidit {non poterit aliquando dicere}. s. docendo. hoc est docere nemo valet {veluti Calendis} subaudi subuenire, cum hoc raro contingat. nemo. n. docebit Melicratũ Calendis subuenire febricitãtibus. cũ hoc raro cõtingat. neq;. n. magna ex pte, qui Calendis mulsam biberit, à febre subleuat̃. sed potius qm̃ magna ex parte, qui mulsam bibit, iuuat̃, iccirco accidit, vt id Calendis cõducat. Propterea subdit {aut. n. semper aut plerunq;} subaudi oportet dicere Melicratum prodesse, si {oportet dicat prodesse illud Calendis} si enim semper, aut plerunq; febricitantibus Melicratum vtile est, docere poterit etiam Calendis illud vtile esse. ex his perspicua est maior, deinde addit minorem, & dicit {at accidens est præter hæc ipsa} igitur de accidente non est scinetia. Demum epilogat, & dicit {quid igitur est ipsum accidens, & quam ob causam est, & sciẽtiam

ipsius non esse, dictum est} docuit enim accidentis naturam, quæ sit, quod scilicet ex æquo, raroq; contingit & quam ob causam sit. nimirum propter materiã, quæ aliter sese habere potest quam frequenter, ad hæc accidentis nullam esse doctrinam, quoniam disciplinę eorum sunt, quæ semp sunt, aut certe, quæ magna ex parte: quod vtrunq; ab accidente alienum est.

Esse uero principia causasúe generabiles, ac corruptibiles sine generatione corruptioneúe patet.

Quid velit hic facere Aristoteles, non est clarum Alexander ait propositum esse ei demonstrare, vt quæ per accidens sunt, horum quoq; causas ex accidenti esse. Expositor vero nõ valde distans ab hoc, qđ Alexã. ait, vult vt Aristoteles. excludat quandam opinionem, quæ sustulit è medio ens per accidens, argumento qđ genita causa, vel corrupta, necessario generet, vel corrumpat effectus: & cum causæ entium per accidens generentur, atq; corrumpantur: fit, vt entia per accidens necessario eueniant, vel corrumpantur. Et tũc pro solutio Aristoteles, vt Expositor ait, sumit causas entium per accidẽs generabiles esse, atq; corruptibiles, sed non quia genitæ sunt, generẽt necessario, nec quia corrumpuntur, necessario corrumpant, & propterea entia per accidens esse possunt. Vnde Auerroes in hoc idem concidẽs inquit, quoniam autem oportet ex hoc hic in entibus esse causas, quæ generantur. deinde corrumpunt, absq; eo quod generent alia, vt alia corrumpant, manifestum est: ergo non sequitur, causæ entium generant: igitur necessario entia, quæ ex eis fiunt, eueniunt. nam licet generentur causæ, tamen non sequitur, vt mox generent, quia possunt causæ esse genitæ, & nihil prorsus generare: quare fit, vt contingenter causæ, postquã genitæ sunt, generent, vel corrumpant, & ita euenire possunt entia per accidens. & huic expositioni vident verba dictioni consona, cum ait {Esse vero principia, causasúe} aliquas. s. existentes in rerum natura {sine generatione} idest absq; eo quod generẽt {corruptioneúe} idest & absq; eo, quod corrumpant {patet} quod si causæ genitæ fuerint, & in rerum natura existentes, quę nõ generẽt, & generare possunt: effectus aliqui contingenter euenient, vel euenire poterunt. Alexã. autem, vt dixi, vult propositum Arist. esse, quæ per accidens sunt, horum causas quoq; ex accidẽti esse, & quod causæ horum ex accidenti sint, ex hoc, quod Aristo. accepit, patere potest, quia eiusmodi causæ generãtur, & corrumpuntur, & non per generationẽ incipiunt esse, nec per corruptionem desinũt esse, more contactuum, & temporis momentorum. Vt enim contactus, & mométa, quæ temporum termini sunt, sunt & non per generationem, non sunt etiam, & non per corruptionem, sic causæ eorum, quæ sunt ex accidenti, sunt, & nõ per generationem, non sunt, & nõ per corruptionem. & hoc est pro tanto, quia sunt per accidens, & non sunt etiam per accidens. Vnde apud Alexandrum hæc consequentia valet, hæc causa est genita absq; generatione. igitur est causa eius, cuius est causa, non per se, sed per accidens. Cuius exemplum affert in ædificatore, qui quatenus causa domus est, per generationem, seu per disciplinam in ipso genitam, eo deductus est, vt esset ædificator. quia vero accidit ædificatori, qui per se causa domus est, vt fieret etiam domus alicui molesta, ideo ædificator causa molestiæ est, sed non huc per generationem, & doctrinam deductus est, vnde queádmodum ex non homine per generationem eo deductus est, vt esset homo, sic ex non ædificatore per generationem quẽdam, & disciplinationem, & omnino temporis moram eo peruenit, vt esset ædificator, ac domum valeret construere, eo vero, vt domus illi esset grata, huic molesta, nequaquam per huiusmodi quicquam processit: quippe quod nec curauit vnquam, nec eius quicquam interfuit: vt domum ædificaret talem, sed absq; tpe accidit ei, vt causa esset cur domus ingrata esset. quia. n. is, cui est molesta, sic est affectus, vt facile à quibusuis offendatur, iccirco ædificator, qui hanc construxit, causa factus est, vt ipsa esset ingrata: ad quam si quis alter recte affectus venisset, non fuisset ei molesta: ergo, vt ædificator, qui per se causa domus est, id per generationem est affectus, sic vicissim, vt causa domus per interitum abolebitur: & quemadmodum absq; tempore factus est causa, vt ipsa esset molesta, sic vicissim sine tempore desinit esse. Veteres igitur asserebant omnia necessario euenire hoc argumento, quorum causæ p generationem fiunt, ea necessario sunt: nullus est effectus, quin eius causa per generationem fiat, igitur nullus est effectus, quin necessario fiat. Maiorem exposuit Alex. restat igitur discussio in minore, propterea affert hanc propositionem, quod sint nonnullæ causæ, quæ de nouo sunt, de nouoq; non sunt, quæ nec generantur nec corrumpuntur, & dicit {Esse vero principia}. s. nõnulla aliquorum {causasúe} nõnullas {generabiles}. i. quæ de nouo sunt, & prius non erant {& corruptibiles}. s. quæ de nouo non sunt, quæ prius erant {sine generatione corruptioneúe}. i. absque eo quod generẽtur, & corrumpantur {patet} nam ædificator factus est causa, vt domus sit molesta absq; tẽpore, & sine eo, quod genitus fuerit: quare sequetur, vt molestia domus sit effectus per accidens. vnde syllogismus potest esse hypotheticus ad hunc modum, si causæ aliquorũ effectuũ sunt de nouo, quæ sine generatione sunt de nouo, effectus aliquis est per accidens, ponit antecedens pro minore, & dicit {Esse vero principia causasúe} subaudi aliquorum effectuum {generabiles}. i. quæ de nouo sunt {& corruptibiles} quæ de nouo non sunt {sine generatione corruptioneúe} id est absq; eo, quod talia principia, talesq; causæ generentur, corrumpanturúe {patet} per ea, subaudi, quæ sequentur: igitur effectus aliqui p accidens sunt. hic est syllogismus, vt Alexander sentit. Syllogismus vero, vt Auerroes, & Expositor intellexerunt sic, si causæ & principia iam genita sunt, quæ non vlterius generant, sed generare possunt, aliqui effectus per accidens sunt. Aristo. affert minorem, quæ est positio antecedẽtis, & dicit {Esse vero principia, causasúe generabiles, & corruptibiles sine generatione, corruptioneúe}. i. absque eo quod generent & corrumpant quicquam {patet}. s. per ea, quæ sequentur. ergo subaudi aliqui effectus erunt per accidẽs. hic est syllogismus ſm intentionẽ Auer. & Expositoris. Vnde Expositor ad hunc sensum loquens dicit, palam esse ex sequentibus esse principia & causas generationis, atq; corruptionis aliquorum, quæ sunt generabilia, & corruptibilia, absq; generatione & corruptione eorum, i. absq; eo quod sequatur generatio & corruptio eorum. non enim oportet, si generatio alicuius rei, vel corruptio sit causa generationis, aut corruptionis alterius, vt posita gñatione vel corruptione rei illius, necessario sequat generatio, vel corruptio alterius effectus. quia quędam causæ sunt agentes plerunq; quibus positis, adhuc per accidens

Qua Auer. Com. 7.

accidens potest effectus impediri, vtputa propter materiæ indispositionem, aut propter occursum contrarij agentis, aut propter aliquod tale.

Si enim res non ita sese habeat, omnia necessario erunt, si eius, quod sit, atque corrumpitur, non per accidens causam aliquam esse necesse est.

Cum Arist. vt visum est, posuisset antecedens pro minore, hoc est dixisset aliquas causas esse genitas, ad quarum generationē non necessario sequitur effectus, sed quod sequi, & non sequi potest, nunc hoc demonstrat, ducendo ad absurdum, quod tunc omnia necessario euenirēt si illud negabitur. probatur, quia ex opposito consequentis sequitur oppositum antecedentis. si.n. non omnia necessario euenirent, oportet dicere quod sit genita causa, ad cuius generationem non sequetur effectus. hoc autem est oppositum antecedentis. igitur consequentia fuit necessaria, vnde dicit {Si.n. res non ita sese habeat} vt dictum est, quod causæ possunt esse genitæ, ad quarum generationem non necessario sequatur effectus. oppositum erit verum, quod videlicet quauis causa genita, oporteat ad eius generationem generari effectum, quod si oporteat ad quauis causam genitam, generari effectum {omnia necessario erūt} sequitur.n. hæc consequentia {si eius, quod fit, atque corrumpitur, non per accidens causam aliquam esse necesse est}.i. sequitur hæc consequentia, si non potest generari causa aliqua, quin semper sequatur effectus necessario. quare recte acceptum est posse generatam esse causam, quæ non necessario quicquam generet. Alexander autem non recedendo à sua interpretatione, sic exponit {Si.n. res non ita sese habeat}.i. nisi entium per accidens causæ per accidens sunt, natiuæ, atque mortales sine ortu, & interitu, sed necessariæ & per se sunt ipsorum causæ, & per generationem ac interitum nascuntur & occidunt, nisi ergo entium per accidens causæ sint ex accidenti, ipsa quoque necessario erunt. Quod si sic est {omnia necessario erunt} hoc sequitur dico {si} per te {eius, quod fit, atq; corrumpitur, nō per accidens causam aliquam esse necesse est} ergo ſm Alexandrum, sic intelligitur {Si.n. res non ita sese habeat} hoc est {si eius, quod fit, atq; corrūpitur, non per accidens causam aliquam esse necesse est, oīa necessario erunt} illa.n. particula {si eius qđ fit} & reliqua expositio est eius, quod accepit {Si.n. res non ita sese habeat} vt sit sermo totus sic legendus ſm Alexandrum {Si.n. res non ita sese habeat}.i. {si eius, quod fit}.i. si omnis eius, quod fit {atq; corrumpitur, non ꝑ accidens aliquam causam esse necesse est} sed oportet subaudi cuiuslibet, quod fit, esse causam per se {oīa necessario erunt} Auer. autem cuius expositionem Expositor sentit, sic exponit. Si.n. res non ita sese habeat.i. si fuerit necessarium, vt omnis causa generabilis sit generans, & omnis causa corruptibilis sit corrumpens, cōtinget, vt omnia sint necessaria. sequitur.n. hoc, quoniam si illud, quod est generādum, non habuit causam accidentalem, sed omnem causam sequitur causatum necessario, tunc omnia, quæ fiunt, fiunt necessario, & sic auferetur natura possibilitatis.

Que Auer. Cōm. 7.

Nam erit ne hoc, an non erit? si hoc fiet, erit, si non fiet, non erit. id autem erit, si aliud fiet atq; hoc pacto patet, si tempus semper auferatur, ad id demum perueniendum esse, in quo nunc est.

Iis explicatis, nunc ostendit causas haberi per accidens, & procedit interrogando, vt lectio sit captu facilior. tñ possumus sic argumentari, si nulla detur causa per accidens, omniaq; vsq; ad primā causam euenientia necessario sint, & signetur effectus A, qui proficisca tur, ab ipsa B, causa, & quęratur, vtrum effectus A, procedat à causa B, necessario, aut per accidens. si necessario, igitur A, necessario eueniet. Simili ratione de B, cū sit genita causa, vel necessario procedit à sua causa, videlicet C, vel contingenter, si contingenter, ergo dabitur aliqua causa per accidens, si necessario, igitur B, necessario euenit. simili modo quæratur de C, qui effectus est, qui euenit ab ipso D, & sic vsq; ad primam causam, & ita à prima causa, vsq; ad vltimum effectum oīa necessario euenient. quoniam A, necessario euenit ab ipso B, & B, necessario ab ipso C, & C, necessario ab ipso D, quare omnia necessario eueniunt. Arist. tñ procedit interrogando ad hūc modum {Nam erit ne hoc, an non erit} vt si obsidentes hostium vrbis dicamus per casum {erit ne hoc, an non erit?}.i. interficietur Nicostratus nec ne, respōderi solet {si hoc fiet}.i. si egressus fuerit vrbem, & superatus ab hostib⁹, interficietur. necis ergo causa est exire, exeundi rursus, vt aquam biberet, huius quod sitiret, sitiēdi, quod salsa comederit. Quod si hæc causa per se est sitis, sitis vero, aquæ bibende, aqua bibēda exeundi, exire aūt necis, oīa hęc necessario eueniūt: sed, qm̄ salsa comedere causa est per accidens sitis, fieri.n. potest, vt qui salsa non comederit, sitiat, si multo motu fuerit vsus, si plurimum vini biberit, & plerisque aliis de causis, at si salsa comedisse causa per se foret sitiendi, cibis salsis non assumptis, non sitiret, quemadmodum nisi ædificator sit, domus non construeretur. nunc autem circa cibi salsi comestionē sitit: non igitur est sitiendi causa per se talia deuorasse. Quare assignando causam eius, quod dixit, & procedendo per interrogationem, dicit {Nam erit ne hoc} .s. Nicostrati interitus {an non erit} & respondens dicit {si hoc fiet}.s. exire hostium vrbis {erit}.s. interitus {si non fiet}.s. exire vrbem {non erit}.s. interitus Nicostrati {id autem}.i. exire vrbem {erit, si aliud fiet} .s. bibere aquam {atq; hoc pacto, si tempus semper auferatur} veniendo.s. ad causam potus aquæ {ad id demum perueniendum esse}.i. ad illud tempus {in quo nunc est}.i. præsens tempus, in quo est sitiens, vel comestio salsorum. quare, si mors necessario proficiscitur ab ipso exire, exire à potāda aqua, potus aquę à siti, sitis à comestione salsorū, fit, vt hęc necessario eueniant incipiendo à causa, quæ nunc est, vsq; ad effectum, qui vltimo fiet. quod si dixeris non esse perueniendum ad præsentem causam, quin hæc ab alia, & illa ab alia, & sic in infinitum, absurdum facilius eueniet, nam si nulla dabilis sit causa per accidens, sed semper sit in infinitū omnis causa per se, dubio procul hoc A, necessario veniet ab ipso B, & B, necessario ab ipso C, & sic in infinitum, tunc non solum finita necessario euenient, sed finita in infinitum.

Quare hic homo morietur aut morbo, aut ui, si egressus fuerit. hoc autem erit, si sitierit, hoc autem erit, si aliud fiat, atque hoc pacto ad id demum perueniet, in quo nunc est, aut ad aliquid eorum, quæ facta sunt, ueluti si sitierit, hoc autē erit, si comedit salsa, at hoc aut est, aut non. quare necessario aut decedet, aut non decedet.

Cum dixisset {atq; hoc pacto patet, si tempus sem-

per auferatur, ad id demum perueniendum esse, in quo nunc est} subdit exemplum illius {ad id, in quo nunc est} & dicit {quare hic homo morietur, aut morbo, aut vi, si egressus fuerit} .s. vrbem: vi quidem, si inuasus fuerit ab hostibus, morbo autem, si æstu nimio inuasus fuerit à febre {hoc autem} .s. exire vrbem {erit, si sitierit} nam sitis causa est vt exeat ab vrbe ad bibendum {hoc autem} .s. sitire erit, si aliud fiet, vt si comederit salsa {atq; hoc pacto ad id demum perueniet} .s. tempus {in quo nunc est} .s. ipsum comedere salsa {aut} .s. demum perueniet {ad aliquod eorum, quæ facta sunt} .s. in prę terito, quod causa fuit, vt comederet salsa, & ideo hoc exponens subdit {veluti, si sitierit, hoc autem erit, si comederit salsa, at hoc} comedere salsa {aut est} .s. nunc, & sic per tale exemplum peruentum erit ad id, quod est nunc {aut non est} nunc .s. sed fuit iam in prętерito, & sic peruentum ad id quod fuit in præterito. Sed quouis modo peruentũ fuerit, omnia necessario euenient, quoniam causæ inuicem generantur non per accidẽs, sed per se altera ex altera donec peruentum fuerit ad primam, quæ est nunc, aut quæ fuit in præterito. Propterea concludit {quare necessario aut decedet} subaudi, si causæ fuerint sic inuicem causæ per se vsq; ad primam {aut non decedet} si causæ per se inuicem nõ præcesserunt. Quare oĩa, quæ eueniunt à prima causa vsq; ad vltima effectum, necessario eueniunt. Hęc.n. est cõclusio dictorum, quasi dicat quamobrem sic sese rebus his habentibus, si bibitum egressus fuerit, necessario morietur, sin minus egredietur, non interibit.

Eadem etiam erit ratio, etsi quispiam ad ea, quæ sunt facta, saltauerit. Est.n. iam idipsum in aliquo, atq; dico id quod factum est. Necessario ergo uniuersa erunt quæ sunt futura ueluti moriturum esse uiuentem, quoniam iam quippiam factum est, ceu contraria in eodem corpore. Sed morbo ne, an ui moriturus sit, nondum emergit, sed si hoc fuerit factum.

His explicatis, orationem resumit, & exempla affert factorum, & dicit {Eadem ẽt erit rõ, etsi quispiã ad ea, quæ facta sunt} .s. in præterito {saltauerit} .i. exemplũ vertet. nam hic effectum pręsentem reducet ad causam præteritam, sicut in priore exemplo effectum futurum in causam præsentem. Quare dixit {eadem etiam ratio non quo ad omnia, sed quo semper causa resoluitur in causam, donec venerimus ad primam causam, & assignat causam, quare est eadem ratio, & dicit, {est.n. iam idipsum} præteritum .s. {in aliquo} .i. aliqua ratione in præsenti, pro quanto omne præteritum, quod fuit, est verum nunc ipsum fuisse. nam nũc verum est Cæsarem vixisse {atq; dico id, quod factum est} nam id, quod est factum in præterito, est nunc verũ esse factum: ergo recte dictum est esse eandem rationem, si aliquis ad ea, quæ facta sunt, saltauerit. nam illa inquãtum nunc vera sunt fuisse, sunt in aliquo nunc præsenti. Ex his redit ad exemplum, quod valet in futuris, & dicit {ergo vniuersa, quæ futura sunt, necessario erũt} quoniam causa quæ nunc est, est causa per se alterius, & illa adhuc alterius, donec venerimus ad vltimum effectum. Quare omnia futura necessario erunt, cum nullum sit futurum, nisi à causa per se. deinde ponit exẽplum, & dicit {veluti viuentem} qui nunc est {esse moriturum} hoc.n. necessario erit {quoniam iam quippiã factum est} .s. in præterito {ceu} factum est {contraria esse in eodem} Omne .n. factum ex contrariis necessario decedet, & licet necessario morietur, incerta, est species mortis, & non potest sciri, nisi conditionaliter, & hoc exponit, & dicit {sed morbo ne, an vi moriturus sit, nondum emergit} & sic incerta est species mortis {sed} subaudi potest sciri ex conditione {si hoc fuerit factum} vt si exierit vrbem & incidet in hostes, vi morietur, si non incidet in hostes, sed nimio æstu alteretur, morietur morbo, & sic mortis species sciri non potest, nisi ex conditione. Per quę patet prętерita aliqñ in præterito necessario fuisse futura, Vt interfectio Cæsaris, quæ iam præterita est, in prętерito necessario fuit futura. Interfectus.n. fuit Cæsar, quia præcessit futura occupatio Reipubl. præcessit futura occupatio Reipubl. quia præcessit futura postulatio triumphi, quia .n. postulauit triumphum, emersit ciuile bellum. Præcessit futura postulatio triumphi, quia Gallos vicit. vel quia pręcessit futura victoria Gallorum: ergo præterea aliqñ in præterito necessario fuerunt futura, quoniã nullus effectus eorum fuit futurus à causa per accidens. Patet ẽt futura necessario fore, quoniam alia causa erit necessario causa alterius, & illa adhuc alterius, donec peruentum fuerit ad causam, quæ est nunc effectus præsentis. Alexander vero sic exempla mortis per ægrotationem assignat, morietur, quoniam contraria in eodẽ coiere. Discursus vero iste, morietur, si ęgrotabit, accidit.n. iis, quæ contrariis constant, vt ob ipsorum pugnam ægrotent. Aegrotabit autem hydrope exempli gratia, quod fiet si aquam biberit. Itaq; si aquam potauerit, in hydropem incidet, quo morbo si cõflictabatur, mortem obibit. Estq; potio aquæ hydropis causa, vt morbus ipse moriẽdi, Quòd si per se, omnia necessario eueniẽt, quia vero non per se, propterea non omnia necessario euenient. Quòd vero non per se, patet, fieri.n. potest, vt qui aquam non biberit, ægrotet hydrope. atq; quidẽ sunt exempla, quæ sunt mortis per ægrotationem. mortis nãque violentæ, de qua supra mentionem fecit, exẽplum, si ab hostibus superaretur

Patet igitur usq; ad aliquod principium reductionẽ hanc proficisci, quod quidem non ulterius in aliud proficiscitur. Erit igitur principium illud eius, quod fit per accñs, & esse, & non esse potest, causaq; generationis illius non erit ulla. Igitur. Et.

Ex his, quæ dixit, concludit veritatem, & dicit {Patet igitur vsq; ad aliquod principium hanc reductionẽ} quæ fit aliqñ de causa per se in causam per se {proficisci, quod quidem non in aliud proficiscitur} .s. principium per se. Quasi dicat, ex dictis esse planum nõ esse progressum infinitum aliam alij causam tribuendo, sed causæ cuidam, principioq; occurri, cuius nõ sit alia causa. exempli gratia salsa comedisse. & exponens quale principium, dicit {erit igitur} .i. eritq; {principium illud eius, quod fit per accidens &} subaudi tale quod {esse, & non esse potest, causaq;} .i. & tale ꝙ causa {generationis illius} principiis {non erit vlla} Salsa.n. comedisse fortuitæ rei moriendi principiũ est, si.n. egressus fuerit, occumbet, sin minus, non morietur. rei ergo fortuitæ, siue accidentis causa per accidens est. Accidit enim, vt qui salsa comedisset, sitiret. vnde Auer. declaratum est igitur ex hoc, ꝙ omne, quod generatur, & corrumpitur, habet causas, & ꝙ illæ causæ perueniunt ad primã causam. Sed tñ, vt inquit, differunt, quia corruptio fit de necessitate, cũ omne corruptibile necessario corrumpetur: generatio autem non, & si hoc esset .s. generatio omnis esset de necessitate, omnia euenirent necessario, vt deductum est: & si omnia eueni-

rent

rent necessario, tunc generatio esset in substantia rerũ earum, in quibus est generatio, tunc generatio fieret necessario, sicuti fit corruptio. quare cum non quodlibet, quod generatur, habeat causam per se. Perspicuũ est in futuris contingentibus reductionem futuri affectus de causa per se in causam per se procedere vsq; ad principium aliquod, quod vlterius non reducetur ad huc in aliquod principium per se. Sed ad principium per accidens, cuius non erit vlterius aliqua alia causa. quoniam vt dictum est, ens per accidens neq; causam habet, neq; generationem. verbi gratia, qui interficit ab hostibus, habet causam per se, videlicet vulnerationes, & hę ẽt causam per se, vt quia inuenitur ab hostibus, sed hoc non habet causam, nisi per accidens, quæ est exire ab vrbe. vt aquam bibat, quæ per accidens est causa inuentionis hostium & si exire habet adhuc causam videlicet sitim, & sitis causam, videlicet comedisse salsa, tandem veniemus ad causam per accidens, quæ nec habet causam, nec generationem. ergo oportet inueniri aliquod, cuius nõ est aliqua causa, nisi per accñs.

Tex. 8. *At considerandum est ad quod principium, atq; causam talis reductio proficiscitur, ut ad materiam ne, an ut ad id, gratia cuius cætera fiunt, an ut ad id potius, à quo motio profluit. Sed considerationem eius quidem, quod est per accidens omittamus: de ipso nãque iam satis est definitum.*

Cum dixisset causas entium reduci in aliquod principium tandem, cuius non est vlterius aliud principiũ, ideo quærendo dicit { At consyderandum est ad quod principium, atq; causam talis reductio proficiscitur }.i. vtrum huiusmodi causa per accidẽs {ad materiam ne} .s. proficiscatur {an vt ad id, gratia cuius cætera fiunt} .i. an in causam finalem {an vt ad id potius, à quo motio profluit} .i. an in causam effectricem. Tacuit formalẽ causam, quoniam forma coincidit in generatione cum fine. & quia quæstionem soluit. 2. Phy. dicit {sed considerationem eius quidem, quod est per accidens} .s. in quod genus causæ reducendum sit {omittamus. de ipso nãque iam satis est definitum} .s. 2. Physi. Ibi. n. ostensum est casum atq; fortunam, & omnem causam per accideus reduci ad genus causæ efficientis. Disputat autem Expositor sit ne aliqua causa per accidens, quæ ita sit per accidens, ꝙ eius effectus à nulla sit causa per se, an omnis effectus etiam per accidens reducatur in causam per se. Etiam disputat tollat ne fatũ, & prouidentia à rebus ipsis contingentiam, an cum fato, & prouidentia stet rerũ contingentia. Quę cũ in theologicis sint disputata, ab eis horum dilucidatio est petẽda.

CAP. II.

De Ente vero & falso.

Quoniam autem id, quod, ut uerum, est ens, id autẽ, quod, ut falsum, est non ens: in compositione diuisioneúe, atq; in cõtradictionis omnino partitione consistit. nã uero quidem affirmatio ob id, quod adiungitur, negatio ob id quod seiungitur. Falso autem huius partitionis contradictio accommodatur.

Cum egisset de ente per accidens, nunc agit de vero & falso, & vno antecedente assumpto, infert duo: quorum vnum est ꝙ ens, quod est verum, & ens, quod est falsum, circa diuisionem, cõpositionemúe consistunt, siue quidem compositio & diuisio sit vocum, siue conceptum, ꝟm ꝙ verum & falsum diuidũt contradictionem, quatenus semper contradictionis altera pars vera, altera falsa est. assumit autem antecedens sic {quoniam id quod vt verum est ens, id autem quod vt falsum, est non ens}.i. quoniam ens, vt superius diximus, est vt verum, & non ens, vt falsum. hoc est dicere, quoniam ens vno modo accipitur pro vero, & nõ ens pro falso, vt in partitione entis dictum est. hoc est antecedens, dat tunc duo cõsequentia, & primo primum dicens, ens hoc pacto acceptum {in compositione, diuisioneúe} .s. {consistit} deinde ꝟm dicens {atq; omnino in partitione contradictionis} sic ꝙ semper altera pars vera, altera falsa sit. Deinde exponit qũo ens pro vero consistat tum in compositione, tum in diuisione, & dicit {nam vero quidem affirmatio} & negatio accommodantur, cum aliqua affirmatio sit vera, aliqua ẽt negatio. ergo vero vtraq; accommodatur {affirmatio quidem ob id, quod adiũgitur} .s. aliquod alicui, vt sedere Socrati. hoc. n. Socrates sedet, est ens, & verum, quoniam quod inest, componitur cum subiecto, seu prædicatur de ipso {negatio ob id, quod seiungitur} hoc. n. Socrates non est equus est ens, & verum, quoniam quod non inest Socrati, ab eo disiungitur. Deinde declarat ꝟm, & dicit {falso autem accommodatur contradictio huius partitionis} v. g. ei, quod, inest, accommodatur hoc falsum, quod non inest, ei aũt, quod non inest hoc fasum quod inest. & sic oportet, vt semper contradictionis altera pars sit vera altera falsa. Cũ .n. contradictio ex affirmatione, & negatione constituatur, vtraq; autem harum ex prædicato sit, & subiecto, prædicatum & subiectum dupliciter possunt se habere, aut cõiuncta, ex parte rei, vt homo & animal, aut disiuncta, vt homo, & equus: ideo contradictionis, cuius subiectum & prædicatum sunt coniuncta ex parte rei affirmatio est vera videlicet homo est animal, negatio falsa. Contradictionis vero cuius subiectum, & prędicatum sunt abiuncta, negatio est vera homo non est equus, affirmatio falsa, homo est equus. quare hæc duo perspicua.

Sed quonam pacto fit, ut simul quædam, ac seorsum intelligãtur, alia ratio est, dico autem simul, seorsumq; non, ut sint, aut non sint deinceps, sed ut unũ quid fiãt, aut nõ fiant.

Alexander videtur velle quęstionem hanc esse obiter inductam: nam, cum quædam sint, quæ tum separatim, tum simul dicta intelligi possint, vt animal, & pedestre, & bipes, separatim si animal primo seorsum, deinde seorsum pedestre, & demum seorsum bipes intelligatur. Simul vero si intellexero animal esse pedestre bipes, ideo quærendo Arist. dicit {Sed quonam pacto fit, vt simul quædam} videlicet animal, & pedestre, & bipes {& seorsum} diuersisq; intellectionibus {intelligantũ} quasi se excusans subdit {alia ratio est} .i. alia quæstio est, quam in proximo libro disputaturus merito hoc in loco prætermittit. vel {alia ratio} .i. alius sermo {est} quia tertio libro de anima disquirenda est. Expositor autem hãc dubitationem adaptat ei. quod dixit, dixit. n. verum & falsum esse in compositione & diuisione: sed, cũ omnis compositio vel diuisio sit plurium, emergit dubitatio, quonã modo intellectus intelligit hæc plura, quæ componuntur, & diuiduntur, vtrum simul, aut seorsum. Deinde exponit dubitationem, & innuit solutionem dubitationis, & dicit {dico autem simul seorsumq;, non vt sint, aut non sint deinceps} .i. non simul dico, quæ ordine quodam se conse-

quuntur, vt illas, cuius primũ librum, sequitur secũdus, & pari rõne cæteri, non simul aũt, quæ huiusmodi or diné non seruant {sed vt vnum quid fiant, aut non fiãt} .i. sed dico simul ẽm vnitatem. nam quæ vnum effici possunt, ea, simul dico, quæ minus, ea nõ simul. per quæ innuit simul nonnunquam significare vnitatem, vt cũ dicimus aliqua simul ẽm tempus, quæ simul sunt in eodem momento tẽporis, aliqñ significare esse deinceps, veluti cum dicimus duos homines esse simul, quia locus vnius statim sequitur locum alterius, vel quia tempus vnius est propinquum tempori alterius. Vult igitur eum, qui componit, vel diuidit, plura intelligere prima ratione, non autem secunda ratione. nam si homo intelligit animal & pedestre, & bipes seorsum, ea pluribus conceptionibus intelligit, non tñ componendo, nec diuidẽdo. At si ea componit, aut diuidit, ea, vt vnum intelligit, vtputa, vt vnum affirmatione, aut negatione.

Quæ Auer. Com. 8. Auer. autem, & intendebat inquit, per hũc sermonem declarare diuersitatem duorum entium .s. entis, quod est in intellectu, & entis, quod est extra intellectum. Quod n. est in anima, contingit, vt recipiat duo opposita insimul, quod autem est extra animam, non. quasi dicat, & quouis modo, sit, siue accidat, vt anima intelligat duo opposita insimul, quod non potest esse extra animam, quia materia recipit contraria successiue, siue non accidat, loquendum est de eo in alio loco, et innuit librum tertium de Anima. & cum ait Auer. id quod est in anima, recipere duo opposita, intelligendum est esse quoddam complexum ex diuersis videlicet ex subie-

Cõm. 4. cto, & prædicato, quæ sunt diuersa. Alioquin aduersaretur Auer. ei, quod dictum quarto huius, vbi declarauit opposita non posse esse in anima. Ex his patet solutio, nam si aliquis intellectus intelligat animal & pedestre vnumquodq; seorsum, & per se videlicet quo sunt duo quædam, intelligit ea consequenter duabus intellectionibus simplicibus, incomplexisq;, non formando ex eis affirmationem, aut negationem. Cum vero idem intellectus compositionem, aut diuisionem confecerit, ea ambo, vt vnum intelliget, quo videlicet ex eis aliquod vnum fit & intellectione vna complexione concipiet simile accidit in intellectionibus totorum. nam cum intellectus intelliget seorsum fundamentum, parietem & rectum, hæc diuersis conceptionibus ordine quodam intelliget, vtputa prius fundamentum, deinceps parietem, postea tectum. Cum vero partes intellexerit, vt vnum, totum vna intellectione intelliget, eaq; omnia simul intelliget, quo ex eis vnum factum fuerit. Similiter cum intellexerit subiectum & prædicatum, quo ex eis facta fuerit vna vel affirmatio, vel negatio, simul ea intelliget. quo vero illa ĩtelligit seorsum, vt plura, pluribus intellectionibus intelligit. Sed hęc est differentia inter intellectionem per quam intelligimus vnum simplex, & intellectionem, per quam intelligimus vnum complexum. ꝙ illa sit vna simplicitate, hęc sit vna complexione. Simili modo intellectio, qua intelligitur vnus syllogismus, vel vnum exemplum, vel omne id genus. Semper .n. vna est complexione, non autem vna vnitate simplicitatis. Sed vtrum intellectio, qua intelligitur propositio sit æque simplex, atq; intellectio, qua intelligitur subiectũ vel prædicatum eiusdẽ seorsum, petendũ est à ludicris. Insup correspondeat ne

In fine tertii enucleati. Enucleato. 13 ꝓpositioni verę aliud significatũ ꝙ̃ significatũ subiecti an idem: in ludicris dilucidatũ est, & in prioribus, & nõ nihil diximus, in hoc libro. Quare de his hactenus.

Falsum enim uerumq; non sunt in rebus, ut bonum quidem sit uerum, malum autem falsum, sed sunt in mente. Circa autem ea, quæ sunt simplicia, ipsumq; quid est, neq; in ipsa sunt mente. Quæ igitur circa sic ens, atq; non ens contemplari oportet, posterius differendum est.

Quoniam supra dixerat ens, quod accipitur pro vero, & nõ ens, quod accipitur pro falso, in compositione diuisioneq; versari, quæ mentis operationes sunt, quibusdam interiectis, causam suggerit, & dicit {Falsum enim verumq; non sunt in rebus} ad hunc subaudi modum {vt bonum quidem sit verum, malum aũt falsum, sed sunt in mente} In quibus verbis Alexander colligit talem rationem, aut verũ & falsum sunt in mente, vt dictum est, aut in rebus. non in rebus, qm̃ tunc dicendo bonũ statim verum dicere oporteret è contrario dicendo verum oporteret dicere bonum. Similiter oporteret dicendo malum dicere falsum, & è contrario dicendo falsum dicere malum. At neq; bonum dicentes verum dicimus, aut falsum, neq; si malum dixerimus dicemus falsum, aut verum. nõ igitur in rebus verum & falsum inest, in mente igitur sunt verum atq; falsum. Sed dices, vtrum solum in rebus non sint verũ, & falsum. Respondet & dicit {circa autem ea, quæ sunt simplicia, & circa ipsum quid est, neque in ipsa sunt mẽte} quo in loco simplicia res vocat, quæ ipsę per se circa compositionem diuisionemúe intelliguntur. ꝑ quæ dedit intelligere verum & falsum non esse in rebus, sed in mente, & non in mente ẽm eius omnem operationẽ, sed in mente ẽm eam operationem, quę est compositio atq; diuisio. Auer. vero dicit, verum & falsum sunt in cognitione, bonum autem & malum in materia, & nullum entium, quæ sunt in cognitione, dicit̃ esse simpliciter ẽm quod est extra animã. Sed tertio de anima sic dicit, bonum & malum, & verum & falsum sunt in eodem genere. Sed Auer. ibi seipsum exponens subdit, quia vtrunque est cognitio, & accepit cognitionem pro fine, quasi dicat, quia vtrũque est finis. Sed non eiusdem potentiæ. nam verum & falsum sunt finis intellectus, bonũ & malũ finis voluntatis. Vltimo Arist. affert id quod adhuc est considerandum, & dicit {quæ igitur circa sic ens, atq; non ens contemplari oportet, posterius differendum est} quasi dicat, cum ens verũ, & non ens falsum in compositione, & diuisione versari dictum sit, quæ ad huiusmodi entis, & non entis, considerationem pertinent, posterius differendum est, vtputa libro huius operis nono. Circa finẽ huius dictionis Expositor digrediendo primo declarat quid requiritur ad hoc, vt aliqua cognitio dicatur vera, & aliqua falsa, & breuiter putat ad hoc vt aliqua cognitio sit vera, requiri, vt cognoscens similitudem rei, quã cognoscit, hẽat. Falsa aũt, vt deficiat à tali similitudine eamq; non habeat. Hoc probat ex eo, quia sicuti aliquid dicit̃ bonum, quia habet formam, quæ sibi conuenit, malũ vero ex eo, quia deficit à tali forma, ita cognitio dicet̃ vera ex eo, quia cognoscens habet similitudinẽ rei cognitæ, falsa aũt ex eo, quia deficit à tali similitudine. Sed obiicies, quia tunc sensatio posset dici vera, falsaúe, qm̃ sentiens põt habere similitudinem rei sensatæ, & deficere ab illa. Concedit Expositor sensationum aliquam esse veram, & aliquam falsam. ad sensum tñ talẽ cognitionẽ cognoscere, vel talẽ similitudinẽ cognoscere non pertinere, sed ad intellectũ. Iterũ obiicies, qm̃ ĩtellectus per receptionẽ similitudinis rei intellectæ non concipit, nisi

Quæ Auer. Com. 8.

Cõm. 34.

Quæ Expositor.

pit, nisi simplicia, nec cōponit, neq; diuidit: igitur non sufficit habere similitudinem rei intellectæ ad hoc, vt intellectio vera sit, aut falsa. Innuit expositor solutionē & ait, ꝙ licet intellectus receperit rei cognitæ similitudinē, non tñ similitudinem diiudicat. sed solū cum cōponit, atq; diuidit. nam vt inquit, cum intellectus concipit hoc, quod est aīal rationale mortale, apud se similitudinē hominis hēt, sed cum cognoscit se hanc similitudinē habere, iudicat hominē esse aīal rationale mortale. & ideo in hac sola secunda operatione intellectus, est veritas & falsitas, ſm quam non solum intellectus rei intellectæ sĩtudinem habet, sed etiam super ipsam sĩtudinem reflectitur, cognoscendo, & iudicando ipsam, Ex his patere dicit veritatē, atq; falsitatem nō esse in rebus, sed in intellectu, & non in eius qualibet operatione, sed in ea, quæ est compositio, & diuisio. Bonū vero & malum propter duo in rebus esse asserit, tū quia sunt obiecta appetitus, quæ aut res sunt præter animā, aut in rebus ipsis, quæ sunt præter animam, tum vel maxime, quia bonū & perfectum idem, malū vero, & imperfectū esset idē. Perfectū aūt est res præter aīam, vel in rebus præter aīam. siquidem perfectio rei in eo consistere videtur, quod formam res ipsa habet, per quam est in actu. Recte igitur dictum est bonū, & malum esse in rebus, verū aūt & falsum in mente. Ego vero ambigo circa hæc, & primo contra primū. nam intellectus componit, & diuidit multa, quorum non recipit sĩtudines. Cōponit. n. substantiam cū substantia in ea propositione, homo est aīal, quorum species non recipit cum substantia nec in sensu, nec in intellectu speciem efficiat propriam. quare cōpositio & diuisio esse poterunt in intellectu eorū, quorum nullam intellectus recipit sĩtudinē. Deinde dubito circa id, quod de sensu concedit, asserit. n. sensationem esse veram, & falsam, non tñ ad sensum pertinere cognoscere sensationē esse veram, vel falsam. hoc mihi videtur impoſe, qm̄, si sensatio esset vera, vel falsa, sensus posset componere & diuidere, Dictum est. n. verum in compositione vel diuisione cōsistere. & falsum simili rōne. At dicere sensum cōponere vel diuidere non est auditum in libris Arist. quicquid sit de cogitaria virtute. Tertio dubito circa tertiū, dicit. n. tertio vltra sĩtudinem receptam in intellectu, requiri cognitionē reflexam illius sĩtudinis. Non solū. n. ait requiri sĩtudinem, sed esse necessariū, vt intellectus reflectaſ ad illam sĩtudinem: modo hic dubito, qm̄ per talem reflexionem nō habetur cognitio, nisi similitudinis. nam primo erat ratio cognoscēdi, in reflexione autem similitudo redditur obiectum cognitum: vbi nihil aliud cognoscit mens, nisi se per talē similitudinem cognoscere hominē, vel id quod per eā cognoscebat. nō ergo per talem reflexionem pōt cōponere aīal cum hoīe, vel diuidere hominē ab equo. Quare pro dilucidatione illud primo accipiēdū Arist. esse locutum de vero & falso, quibus oratio dicitur vera, aut falsa. Multis. n. modis dicitur verū. hic tñ Arist. loquitur de vero & falso, quibus orationes vero dñr atq; falsæ. deinde accipiendum Arist. intellexisse per verum & falsum esse in intellectu, nihil verum aut falsum dici posse, nisi per comparationem ad intellectum. nā bonum & malum esse possunt in rebus, & non per cōparationem ad intellectum. nam bonū idem est, quod perfectum, malum vero idem, quod imperfectum. At perfectum atq; imperfectum ens esse potest etiā si non comparetur ad intellectum. cū, vt dicitur libro quarto Meteororum, perfectum dicitur inquantū potest exire in suam propriam operationem. modo ens potest exire in propriam operationem etiam, si non cōparetur ad intellectum. Ex iis patet dilucidatio, qm̄ cum Arist. ait verum & falsum esse in intellectu, intelligit nihil verum, aut falsum esse posse, nisi per attributionē ad intellectū, qui per compositionē vel diuisionē quædā intelligit. Bonum aūt & malum esse in rebus, qm̄ aliquid dici potest bonum, vel malum, & non per comparationem ad intellectum, vtrum vero aliquid dici possit bonum, aut malum absolute, hoc est non per comparationem ad aliquam potentiam, dignū foret dissertione nam quidam volunt non esse dicendum quicquā bonum, vel apparens bonū, quin sit appetibile, nec quicquā malū, aut apparens malum, quod non sit refutabile ab appetitu. Sed hæc disputatio in aliud tempus differatur. Satis aūt nobis sit nihil esse, aut verū aut falsum nisi, per comparationem ad intellectum, at bonum esse posse & malum etiam si ad intellectum non cōparenſ. hæc satis pro dilucidatione. Sed circa hæc, quæ dicta sunt, quæritur, vtrum ad veritatem propositionis affirmatiuæ requiratur compositio in rebus significatis, ad veritatē vero negatiue requiratur diuisio. Pro solutione dico primo ad veritatē affirmatiuæ non requiri cōpositionē in rebus significatis. Quod probo primo, qa hæc est vera Deus est Deus, & tñ in rebus significatis non est cōpositio, si quidē in rebus significatis non est, nisi Deus, qui est simplicissimus. deinde hęc est vera, nauale bellum erit magnum, vel nauale bellū pōt esse magnum, & tñ in rebus significatis nulla est compositio, cū res significata non sit. Quod aūt non est, nec compositum, nec simplex est. Secundo dico ad veritatē negatiuæ nullam requiri diuisionem, nec disiunctionē in rebus significatis. Ostenditur, qm̄ hæc est vera, Chimera non est homo qm̄ etiam si nunquam fuisset, aut esset, aut foret Chimera, vel homo, tñ illa esset vera, Chimera non est homo. vbi autem nec Chimera esset, nec homo, in eis nulla compositio, aut diuisio esse potest. Ex his primo colligitur Arist. per compositionem non intelligere vnam esse cū alio, nec per diuisionē esse aliquid distinctum ab alio. Secundo colligitur Arist. per compositionem intelligere esse idem illud, pro quo termini accipiuntur, vel pro quo termini supponuntur in propositione, vel nō accipi pro diuersis rebus, & ꝑ diuisionē non esse idē illud, pro quo termini supponuntur in propositione. Ex his patet dilucidatio. Arist. enim cum ait veritatem affirmatiuæ esse circa compositionē vel diuisionē, intelligit per cōpositionē id, pro quo termini accipiuntur, esse idē. vel intelligit quod requiratur ꝙ termini supponantur pro eadem re, nam nauale bellum erit magnum, vel Socr. generandus erit homo, est vera, qm̄ termini supponuntur pro eodē, vel saltem requiritur ꝙ termini non supponant pro diuersis, sicuti in illa, generandum erit homo. Generandū. n. & homo termini pro non pro diuersis rebus supponunt. Secundo addas ꝙ termini non supponant pro diuersis rebus vel in propositione, quæ ex illis fit, vel in ꝓpositione, ad quā resoluiſ, vt in hac Socr. est equus. nam hæc resoluit in illā Socr. est aliquid, cuius est equus. vbi termini. s. prædicatum & subiectum non supponūtur pro diuersis rebus. Secundo colligitur ad veritatem negatiuæ sufficere ꝙ termini non accipiātur pro eodē. hinc fit, vt negatiua sit vera, cuius aliquis terminus pro nullo accipitur, qm̄ si aliquis terminus pro nullo supponit,

Cōtra Thomā

Dilucidatio.

Dubitatio de causa veritatis

termini non possunt accipi pro eodem. Ergo pro intẽtione Arist. cum dicit veritatem esse in compositione, vult dicere prædicatum, & subiectum propositionis affirmatiuæ pro eodem accipi, vel non pro diuersis, propositionis vero negatiuæ, non pro eodem. vt sit compositio, acceptio terminorum pro eodem, vel non pro diuersis. diuisio autem, non pro eodem. Iterum quæritur vtrum propositio vera sit ex eo, quia quęlibet significat ita esse in rebus significatis sicuti ẽ, obiici solet primo de Antichristo, nã hæc est vera, Antichristus erit, & tñ non est ita in re significata, sicut ipsa significat, qm̃ res significata nihil est. s. Antichristus, & si Antichristus nihil est, tunc in eo non est ita, neq; aliter. Secundo obiici solet de negatiua, nam hæc vera Chimera non hippocentaurus, & tñ non est ita in re significata, sicut ꝓpositio significat, qm̃ Chimera nihil est. Insuper posito etiam quod nunquam fuisset equus, vel bos, nec etiam de cætero esset, tunc hæc est vera equus non est bos, & tñ non esset ita in re significata sicut propositio significat, immo nec aliter, cum nihil sint. Quinimmo si ita esset in rebus significatis, sicuti per dictas propositiones significatur, quæro vbi hæc essent. v. g. vbi esset Antichristum fore. Insuper vbi etiã esset equum non esse bouem, si videlicet vnquã fuisset equus, nec bos. Non. n. posset asignari ita esse in aliqua parte mundi, nec ita esse extra mundum. Amplius si ita essent significatæ res vt propositiones significant, vel ab æterno, vel de nouo. non potest dici nouo, quia ab æterno propositiones illæ fuissent veræ, si fuissent propositæ, si aũt ab æterno, tunc aliquid erit coæternũ Deo, quod nõ est Deus. Quare oportet dicere illud nõ plus esse q̃ Chimeram. Sed Arist. oppositũ tradit in prędicamentis, cũ ait ab eo quod res est. i. ab eo quod ita est in re significata, sicut propositio significat, dr̃ vera. & ab eo quod res non est. i. non est, ita in re significata, sed proposito significata, sicut ꝓpositio significat, dr̃ falsa. Insuper cõiter ab oĩbus dr̃ veritatem esse adæquationem, vel conformitatem intellectus. i. ꝓpositionis, quam intellectus conficit, & in voce, vel scripto explicatur, ad rẽ intellectã. Modo hæc adæquatio, vel cõformitas nõ põt esse, nisi ex eo, quia ita est in re significata, sicut ꝓpositio significat. vñ Arist. in hoc sexto velle vr̃, veritatem affirmatiuæ vel negatiuæ ex eo esse, quia ita est ĩ re significata, sicut ꝓpositio significat, & ita vr̃ hæc vera Antichristus erit, quia ita est, qm̃ Antichristus erit. & illa vera Chimera non est Chimera, quia ita est, ꝙ Chimera non sit Chimera. Verum hæc cõiter conceduntur, primum ꝙ non oĩs propositio vera ex eo est vera, quia ita significat sicut est in re significata, vt per rõnes ad oppositum sufficienter demonstratũ est. Deinde. vt in ludicris diximus, ẽm est, ꝙ oĩs propositio vera de inesse, quę est de præsenti, ex eo est vera, quia quęlibet significat ita esse in re significata, sicut ipsa significat. veluti si hæc est vera homo est aĩal, ideo est vera, qa eadẽ res, quæ est hõ est aĩal. Propositio vera de præterito ex eo est vera, qa qualitercũq; significat fuisse, ita fuit, ꝓpositio de futuro vera, ex eo, quia qualitercũq; significat fore, ita erit. Propositio de poſ͞i vera, quia qualitercũq; significat posse esse, ita põt esse. quibus patet, ꝙ quæcũq; sunt causæ veritatis, eædẽ sunt causæ falsitatis, siue contradictoriæ. hinc fit, vt cuiusq; propositionis veræ sua contradictoria sit falsa. Fit ẽt, vt oĩs negatiua falsa de inesse, quæ est de præsenti, sit falsa ex eo, qa qualitercunq; significat affirmatiua sua cõtradictoria, ita est in re significata. Patet quia eædẽ sunt causæ veritatis affirmatiuæ, & falsitatis negatiuæ suæ cõtradictoriæ. Simili rõne dicaẽ de illis de præterito, & de futuro, quæ sunt de inesse, & de ea, quæ est de poſ͞i. Hæc. n. est falsa Antichristus non erit, quia qualitercũq; sua affirmatiua, Antichristus erit, significat fore, ita erit. Tertio conceditur ad falsitatem negatiuæ nullã cãm requiri in re significata, sed sufficere, vt sit formata, & non vera. nã si sit formata, & non vera, statim sequitur vt sit falsa. Non. n. oportet aliquid esse ex parte rei significatæ, sed sufficit non esse cãm, propter quam esset vera. hoc per argumentum probatum est quia si vnq̃ fuisset, vel foret equus, vel bos, adhuc esset hæc falsa, equus est bos, & tñ causa eius falsitatis nõ est in rebꝰ significatis: nihil. n. in eis est: tũ nihil sint. ex his statim sequiẽ ad veritatẽ negatiuæ nullã cãm requiri ex parte rerũ significatarũ. Dictũ. n. est ꝙ quęcũq; causę requiruntur id veritatem alicuius propositionis, illæ eædem requirantur ad falsitatem suæ contradictorię, & ẽ cõuerso, sed dictum est nihil requiri ac falsitatẽ affirmatiuæ ex parte rerũ significatarum: igitur nihil requiriẽ ad veritatẽ negatiuæ. sed occurres, nõ esse affirmatiua falsa de inesse, quæ est de p̃senti, ex eo est falsa, quia nõ quælibet significat ita esse in re cõcedendũ est, sed nõ vt illa dictio ex eo quia designet causalitatẽ aliquã esse extra, sed, vt designet causalitatẽ cõsequẽtiæ vnius ꝓpositionis ad alterã, quia bona cõsequentia est, nõ quęlibet significat ita esse, igiẽ ꝓpositio est falsa, ex his p̃nt rõnes pro vtraq; parte reconciliari. multæ aliæ dubitationes fieri possent, quæ cũ attineant ad logicam, omittantur.

De veritate propositionis.

Cum autem complexio, diuisioq; non in rebus sit sed in mente, id autem, quod hoc pacto est ens, diuersum sit ab iis quæ proprie entia sunt. Mens. n. aut quid est, aut qualitatem, aut quantitatem, aut si quid aliud coniungit, aut abiungit: id quidem ens, quod est, ut accidens, & ens, quod est ut uerum, omittendum est.

Vltimo nunc Aristoteles excipit à Metaphysica consideratione tam ens per accidens, q̃ ens verum accipiẽdo ens verum, id, quo oratio dicitur vera, & dictio est suspensiua vsq; ibi {Id quidem ens, quod est, accidens} nam in suspensione affert causam, quare ens verũ debet abiici à Metaphysica consideratione, & dicit {Cũ autem complexio}. i. verum {diuisioq;}. i. falsum {non in rebus sit, sed in mente}. i. non sit nisi per comparationem ad ipsam mentem, {id autem, quod hoc pacto est ens}. s. quasi verum in compositione, diuisioneq; consistens {diuersum sit ab iis, quę propriæ entia sunt}. i. ab indiuiduis substantiæ. hæc. n. appellat propriæ entia. sic. n. exponit Alex. melius autem puto Arist. intelligere per ea, quæ sunt proprie entia, decem prædicamenta, quæ entia sunt absoluta, & non per cõparationẽ ad ipsam mentem, & ꝙ hæc expositio sit consona, per hæc quę subdit, dat intelligere, & dicit {Mens. n. aut qd est}. i. substantiam {aut qualitatem, aut si quid aliud} subaudi est de numero entium prædicamentaliũ, quæ proprie entia dicuntur {coniũgit}. s. affirmationes formando {aut abiungit} negationes conficiendo, deinde terminando suspensionem affert conclusionem, & dicit {id quidem ens, quod est, vt accidẽs. & ens, quod est vt verum, omittendũ est} & excludendum à pręsenti cõsideratione. Quòd ens, quod est quasi verum, sit omittendũ, in suspensione proposita asignauit duplicẽ causam, tũ quia dicitur, per comparationẽ ad ipsam mentem,

tem & sic de eo attinet ad librũ de anima, tum vel maxime, quia est diuersum ab ente, quod proprie est ens attinẽs ad pſentẽ cõsideratione, quę resumet deinceps.

Nam causa illius quidem indefinita est, huius autem affectus est quidam mentis.

Nunc resumit causas, quare illa sunt comittenda, & dicit {Nam causa illius quidem} .s. entis per accidens indefinita, indeterminataq; est, de indeterminatis autem non debemus esse solliciti {huius autem} .s. entis quasi veri causa est {quidam mentis affectus} quæ dicitur compositio vel diuisio, & sic attinet ad librum de anima, hæ rationes tactæ sunt iam superiore dictione.

Etiam vtraq; circa reliquum genus ipsius entis, & nihil præter naturam aliquam, quæ est ipsius entis, significant: quapropter hæc omittamus. Sed entis ipsius, quatenus est ens, causas, principiaq;, consideremus oportet. patet autem per ea, quæ dicta sunt eo in loco, quo quot modis dicitur unumquodq;, declarabamus, ens dici pluribus modis.

Nunc assignat rationem communem, quare tam ens quasi verum, q̃ ens per accidens est omittendum, & dicit {etiam vtraq;} .s. tam ens quasi verum, q̃ ens ꝑ accidens versantur subaudi {circa reliquum genus ipsius entis, & nihil significant præter naturam aliquam, quę est ipsius entis} & intelligit per reliquũ genus entis & per ipsum ens, quod continetur in decem prædicamentis, quod dicitur proprie ens. nec. n. ens, quod accipitur pro vero, est pręter ens pręedicamentarium, nec ens per accidẽs est præter ens prædicamentariũ. Quod ens, quod accipitur pro vero, nihil significat aliud, q̃ ens prædicamentarium, patet, quoniam nihil componit, aut diuidit mens, nisi ens prædicamentarium cum ente prædicamentario: & sic ens verum nihil est præter ens prædicamentarium. Quòd vero ens per accidens nihil significat præter ens prædicamentarium, patet ẽt, quoniam ex entibus diuersorum prædicamentorum fit ens per accidens. Quare non oportet seorsum agere de his, quoniam qui agit de decem prædicamentis, etiam agit de his, cum hæc nihil significent præter decem prędicamenta. Propterea subdit {quapropter hęc omittamus} .s. seorsum contemplari {sed entis ipsius, quatenus est ens, causas, principiaq; consideremus, oportet} nam sic considerabimus de principiis, & causis entis ꝑ accidens, & entis quasi veri. Hoc probat ex quinto huius, & dicit {patet autẽ, per ea, quæ dicta sunt eo in loco quo quot modis dicitur vnumquodq;, declarabamus} .i. Quòd qui tractat de ente quo est ens, etiã tractet de ente quasi vero, & de ente per accidens, patet ex quinto huius, vbi in partitione entis pertractauit de ente quasi vero, & ente per accidens. ergo non oportet facere capitula seorsum de his, cum pertractentur simul, vbi pertractatur de ente. Hæc, quæ Arist. ait hic, disputata sunt superius, vbi diximus de ente per accidẽs nec Metaphysicam, nec aliquam scientiam pertractare per se, accipiendo ens per accidens pro propositione contingenti vt in paucioribus. Sed accipiendo ens pec accidens pro re, quæ significatur per terminum, sic consideratur & à Metaphysico, & à particularibus sciẽtiis. Eodem modo de ipso vero pro conclusione demonstrata considerat omnis scientia, cuius est coclusio demonstrata. De vero autem pro termino cõsiderat Logicus, & Metaphysicus. Hactenus de Sexto Libro.

Libri Sexti Metaphysicorum finis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM
LIBER SEPTIMVS.
Cum eiusdem Augustini Niphi expositione

ENS ipsum multipliciter dicitur, quemadmodum distinximus in iis, quæ dicta sunt de unoquoq; quot modis dicatur. Partim enim quod est et hoc aliquid, partim quale, aut quantum, aut cæterorum unum quodq;, quæ hoc modo prædicantur, significat. TEX. 1.

ALexander enititur assignare causam, cur Aristo. in principio huius Libri commemorat de ente, ipsumq; multipliciter dici tradit, vt lib. 5. per partitionem docuit, cum ens quot modis dicatur, cõstituer et. & causam esse ait, quia dissertus est de definitionibus in hoc libro, & eo qui, hunc proxime cõsequit̃. Definitiones aũt, vt in progressu testabit̃, accñtiũ ꝑprie non hñt, sed de eis ex accñti hñt, quemadmodũ & ipsa per accñs sunt. qñ, vt res sunt, sic ẽt definiuntur. vñ quid est in substantiis proprie, ac simpliciter dr̃, non item in accñtibus, sed cũ aliquo additamento, vt suo loco declarabit. vt. n. non esse dicimus non ipsum esse dicentes, sed esse quidẽ, esse tñ non ens, sic quale gratia exempli esse dicimus, non tñ simpl̃r, sed esse quale, sic ipsorum definitiones esse aiimus, at non simpl̃r, sed quodã alio mõ. Quia igitur oñsurus ẽ cuius entis est definitio ꝑpria, & cuius nõ ideo cõmemorat quot modis dr̃ ens, vt illud ens eligat, quod principale & ꝑprie ens, dr̃, qm̃ illius ꝑprie, & principaliter est definitio. Sed anteq̃ ad verba dictionis veniamus, quæ Auer. inquit in proemio huius libri referamus in calce itaq; proemij hanc partitionẽ innuit, ꝙ quædã in hoc Metaphy. volumine tractent̃ ꝑ se ac principal̃r, quędã ꝑ accñs, quatenus sunt dispositiones, ac ꝑparationes ad ea, quæ hic per se ac principal̃r cõsiderant̃. Quæ ꝑ se ac principal̃r in hoc volumine cõsiderant̃, sunt quinque. primũ est de sub̃a, & accñte. nã prima entis diuisio est in sub̃am, & accñs. Secundũ vero de actu, & potentia, si quidẽ secũda entis partitio est in ens actu, & ens põa. Tertiũ est de vno, & multis, quippe cũ tertia entis diuisio sit in vnũ & multa. Quartũ est de sub̃a materiali, & ĩmateriali, potissimũ de Deo, qm̃ quarta partitio entis, quod est sub̃a, est per materialẽ, & immaterialẽ, & qm̃ quinta entis partitio est sub̃arũ immaterialium ẽm veritatem & ẽm opiniones, ideo quintum est de his. De sub̃a quidem & accñte consideratio est in hoc libro, & eo qui hũc sequit̃. De actu vero, & põa lib. 9. de vno vero & multis lib. 10. de sub̃iis materialibus agitur lib. 11. de substãtiis immaterialibus ẽm veritatem lib. 12. de substantiis immaterialibus ẽm opiniones agitur. 13. & 14. libris, si libri illi sunt legitimi Arist. quod ideo dico, qm̃ non est mihi exploratũ. nã de substantiis immaterialibus ẽm opiniones pertractauit lib. 1. & pertractabit in hoc libro. Quare nõ fuit necessariũ de illis agere ĩ libris separatis, cũ nihil de opinionibus dicat illis ĩ libris,

Quæ Auer. in proemio.

De libris. 13. & 14.

quod non sit in his dictum. Omisit autem Auer. intentionem libri vndecimi, qui habetur apud nos, aut quia ipse eum non vidit, aut quia eum non putauit esse legitimum. Arist. vt nonnulli existimauerunt etiã. aut quoniam eo libro recolligit tam ea, quæ hoc in volumine dñr, q̃ quæ in libris naturalibus. Omnia dico recolligit, vt Expositor ibi inquit, quæ disponũt in cognitionem substantiarum immaterialiũ, de quibus aget libro. 12. ideo illum prætermisit. quia nihil agit in eo, qđ non fuerit pertractatũ. hæc igitur quinque in hoc volumine pertractantur, potissimũ à præsenti libro inde. Quæ vero vt dispositiones considerantur, in sex prioribus libris aguntur. nã libro primo, vt visum est, õndit quid prisci de rerũ principiis tradiderunt. Libro vero secundo pertractat ea quæ pertinent ad vniuersalẽ modũ considerandi veritatẽ. Libro. 3. mouet oẽs quæstiones, quæ de veritate ipsa, & de causis illius, q̃ri possunt. Libro. 4. procedit ad solutionem pro magna parte earum q̃onum, cœpitq; ostẽdere ea, quæ pertinẽt ad cõtemplationẽ huius sciæ. Libro. 5. fecit partitiones eorũ nominũ, quæ in huius sciæ consideratione cadunt. Libro vero. 6. abiicit ea quæ non sunt de consideratione huius scientiæ, vt ens per accidens, & ens quasi verum. In hoc igitur lib. 7. incipit pertractare ea, quę per se spectant ad considerationem huius scientiæ, vt de substãtia, & accidente, quæ est prima entis diuisio, vt Auer. inquit, ex quibus patet recte Auer. dixisse, ea quæ dñr in cæteris prioribus libris, non esse per se, ac principaliter intenta, sed esse præparationes, ac dispositiones ad ea, quæ vltimis libris pertractantur. sunt. n. veluti pręludia quædam, vt ita dixerim ad hæc, quæ à lib. 7. vsque in finem considerantur. Tunc redeo ad dictionem. vbi sciendũ est. Arist. hanc conclusionem intendere, ente multipliciter dicto, & in decem prædicamenta diuiso, substantia est primum ens. Circa quam conclusionem primo resumit partitionẽ entis, quam diffuse lib. 5. exposuit, & dicit {ens multipliciter dicitur, quemadmodũ distinximus ĩ iis, quæ dicta sunt de vnoquoq;, quot modis dicaẽ}. i. quemadmodũ dictũ est lib. 5. {multipliciter} dicit, non quidem æquiuocatione, vt quinto huius dictũ est, sed proportione, quæ est ₰m prius, & posterius. Deinde exponit id, quod quinto huius dictum est de partitione entis, & dicit {partim enim}. i. vno modo. n. ens {significat quod est & hoc aliquid}. i. substantiam. consueuit. n. Arist. pro substãtia hoc aliquid, &, quid est accipere {partim quale}. i. alio modo ens significat quale {aut quantum, aut cæterorum vnumquodq;, quæ hoc modo prædicanẽ} intelligit, vt Alex. innuit, & cæterorũ prædicamẽtorũ vnumquodq; quæ prædicãtur hoc modo de eis, quæ sub ipsis ponuntur, vt substantia prædicaẽ de iis quæ ponuntur in suo prędicamento. & cũ dixit {quid est, & hoc aliquid} Auer. per quid est intelligit quiditatem substantiæ indiuiduę, & per quiditatem Auer. non sermonem definitiuum intelligit, quia de illo, dialectica agit, sed oẽm subam, quæ de indiuiduis substantiæ prædicatur in quid. ergo per quid est intelligit subas secundas, & p hoc aliquid intelligit subas indiuiduas, de quibus secundæ subę prędicantur in quid, igitur ens significat primo subam. s. primam & secũdam. Alex. aut per quod est & hoc aliquid substantiam intelligit. q̃m, vt inquit, Aristo. consueuit pro substantia hoc aliquid, & quid est accipere. hæc de primo significato. De secundo vero significato Auer. subintelligit accidens, quasi dicat ꝙ secũdo ens significat accedens in istis substantiis, quorũ aliud est quantum, aliud quale, & id genus. Sed contra Auer. dices, q̃m decimo huius asserit ens, & vnum significare decem prædicamenta sine medio, hic autem dicit, ꝙ ens significat primo substantiam, deinde accidens, & per medium accidens significat alia nouem prædicamenta. Tollitur autem contradictio per ea, quæ dñr duodecimo huius, vbi asserit ens non significare elementum commune nouem prædicamentis, & sic significat immediate illa per carentiam communis naturæ significatę. Accidens. n. non est elementum commune aut communis natura per quam ens descendat in nouem prædicamenta. Hic vero vult, vt significet primo accidens, non ꝙ sit elementum, vel natura cõis, sed ₰m quendam modum prædicandi, quatenus omnia nouẽ prædicamenta prædicantur extra essentiam substãtiæ. Sed siue sic, siue aliter, Arist. assignat ₰m significatum nominis ens, & dicit {Partim quale, aut quantum} demum per abbreuiationem dicit {aut cæterorum vnũquodq; subaudi prædicamentorũ, quæ hoc modo prędicantur} subaudi de substantia, vt prædicantur quale, aut quantum. s. quæ prædicantur præter essentiam, & per accñs. hoc. n. pacto cætera prædicamenta, videlicet relatio, vbi, situs, actio, passio, & q̃ñ prædicantur, nullum prædicatur in quid, veluti prędicatur substantiam de suis subiectis. sed dices. non ne cætera predicamenta prædicãtur de propriis indiuiduis in quid. si. n. quæratur quid album sit, recte r̃ndetur, ꝙ sit color, vel qualitas, & si quæratur quid corpus sit, dicitur recte, ꝙ sit quantum. igitur cætera prædicamenta prædicantur in quid de propriis indiuiduis. innuit Auer. solutionẽ quia Arist. intelligit {sic prædicantiũ} subaudi de indiuiduis substantiæ, q̃m de propriis indiuiduis prædicantur per modum substantiæ. Sed circa dictionẽ dubitatur, quare Arist. non exposuit continuationem huius libri septimi ad proximum videlicet sextum. iã patet solutio, q̃m in Sexto exclusit à consideratione Metaphysica ens verum, & ens per accñs & voluit esse cõsiderandum ens per se, de quo nunc exequitur, igitur continuatio fuit intellecta ex proximo libro. Posset ẽt dici Arist. sic sine continuatione incepisse ex industria, vt innueret hũc librum esse primum in quo incipit de rebus metaphysicis agere, nã cęteri prępatorij sunt. Secundo dubitatur, cur Arist. enumerando prædicamenta accidentium primi ponit quale, vt albus esse plu ries fecit, cum in prædicamentis primo ponat quantũ. hoc fortasse fecit, quia hic fuit ordo enumerationis, & non doctrinæ. aut fortasse, quia quale inest substantiæ ratione formæ, quantum ratione materiæ, & quia forma vno modo est prior materia, ideo nunc proposuit quale, & qa materia alia ratione est prior forma, ideo in prædicamẽtis proposuit quantũ. Tertio quæres, cur Arist. enumerando prædicamenta, illa enumerat per terminos concretos, videlicet per quale, & quantũ, & nõ p terminos abstractos. dilutio est, q̃m per terminos abstractos nõ sunt accidentia, quæ possint de suba prædicari, sed se habent, vt substantiæ. etiam per terminos abstractos nõ sunt prædicamenta, vt postea dicemus.

Cõm. 8.

Cõ. 19. et. 20

Dubitationes.

TEX. 2.

Cũ aũt ens tot modis dicatur, patet ens primum horum esse ipsum quid est, quod quidem ipsam subam significat.

Resumpta entis ptitione, q̃ lib. 5. assignata est, nũc affert cõclõnẽ, q̃ talis est, cũ ens diuidaẽ in decẽ pñta, suba est primũ, & principale ens, & dicit {Cũ aũt ens tot modis dicatur}. i. decẽ modis, {patet ens primũ horum esse ipsum

ipsum quid est, quod quidem substantiã significat}.i. patet substantiam esse primum ens,& per quid est, qđ substantiam significat, voluit intelligere substantiam, vt Alex.exponit. Auer.autem sic continuando dicit, ꝙ cum declarasset hoc nomen ens significare substantiã, & accidentia substantiæ, quæ sunt nouem prædicamẽta, intendit declarare ꝙ hoc nomen ens significet principaliter,& simpliciter prædicamentum substantiæ, secundario,& determinate.s.relatiue ad substantiam alia prædicamenta accidentium, quæ non dicunẽ esse, nisi quia accidunt substantiæ.quod est ens per se:igitur ẽm Auer.conclusio est, ꝙ dicto ente decẽ modis, substantia sit primũ ens,& principale.& per relatiue ad substãtiã, non intelligit Auer.alia accidentia referri ad substantiã relatione prædicamentali. quæ est ad terminũ, sed relatione, quæ est ad cãm. Quo vero ad verba attinet, Auer.{per quid est, quod quidẽ substantiã significat}intelligit substantiã secundã, quæ dr̃ in rñsione ad quid est hoc indiuiduum demonstratum per se existẽs. Quare erit conclusio, cum ens dicatur decem modis, substantia secunda est primũ ens.& iuxta hanc expositionem tacuit substantias primas, aut quia, vt Auer.inquit, indiuiduũ substantiæ ꝙ sit prius alijs indiuiduis accidentiũ, est manifestũ per se cum destructis primis substantiis, nihil aliorũ remaneat. aut qa posterius parte illa{quapropter non iniuria}idem de primis substãtiis oñdet.ergo cũ ait{patet ens primũ horũ esse ipsum quid est, qđ quidẽ ipsam substantiã}.s.secundã{significat}cũ ipsum quid est, prędicatũ sit,& non subiectum.

Nam cum dicimus quale quid est hoc, aut bonum dicimus, aut malum, sed non tricubitum, aut hominem. At cum quid nam est dicimus, non album, aut calidum, aut tricubitũ, tum dicimus, sed hominem, aut Deum.

Cum Arist.accepisset ipsum quid est substãtiam significare, nunc, vt Alex.exponit, oñdit, ipsum quid est substantiam significare.& sic quod accepit, demõstrat per locũ ab oppositis, siue per exemplũ sumptũ ab oppositis,& dicit{nã cum dicimus quale quid hoc}.i.qualis est Socrates, vel Plato, aut alius talis{aut bonum} subaudi esse{dicimus, aut malũ}aut album, a ut nigrũ: aut aliud tale{sed non tricubitum}.i. sed non omnino quantum{aut hominem}.i. aut omnino substantiam, sed quale dicimus{At cum quidnam est}Socrates vel Plato, vel alius id genus{dicimus, non album, aut calidum}.i.nõ omnino quale{aut tricubitum}.i. omnino quantum{tum dicimus, sed hominem, aut Deum}.i. sed omnino substantiam rñdemus.per quę dedit intelligere quid est in substãtia solũ vsurpari. ergo his exẽplis patet ipsum quid est substantiã significare, vt acceperat.& per abbreuiationem non adduxit exempla in aliis prædicamentis. Auer.aũt vult. Arist.probare eam conclusionem, quam proposuit, videlicet, ꝙ substantia sit primum, & principale ens per signum ex modo interrogandi,& rñdendi acceptũ. verum nonnulli assignant primã rõnem hic. Secundo vero ibi{cętera aũt ex eo,& deinceps alias.& iuxta hos hæc prima ratio ad hunc modũ conficitur. Quod prędicatur in quid de primis substantiis, est prius ens eo, quod prædicaẽ in quale, aut in quanto, aut ẽm alium modum prædicãdi: Secunda substantia prędicatur in quid de primis substantiis, accidens vero in quale, aut quãtum aut ẽm aliquẽ alium prædicandi modum: igitur secunda substantia est ens prius cæteris entibus. De syllogismo præsenti assignauit minorem,& dixit{nam cum dicimus quale quid est hoc}.s. Socrates,& omnino prima substantia aut bonum dicimus, aut malum}aut tale quicquã prædicamenti qualitatis{sed non tricubitũ}aut tale quicq̃ prędicamẽti quãtitatis{aut hoĩem}aut tale quicquam prędicamenti substantiæ{at cum quidnam est}.s. Socrates aut prima substantia{dicimus, non album, aut calidũ}.i.non aliquod prædicamẽti qualitatis{aut tricubitum}.i.aut aliquid prædicamenti quantitatis{tum dicimus, sed hominem, aut Deum}.i. sed secundã substantiã & sic patet minor. Quod aũt id, qđ prædicatur in quid, sit prius eis, quę prædicantur ẽm alium prædicamenti modum, ex dialectica supponit esse exploratum.& cum dixerit{aut Deum} per Deum cœlum intelligit more Empedoclis, qui cœlum Deũ esse dixit, Sic.n.Auer.exposuit.

Cætera autem ex eo dicuntur entia, quia eius, quod hoc pacto est ens, quædam quantitates, quædã qualitates, quædã passiones sunt, quædam autem id genus.

Alexander vult ꝙ Aristoteles compleat conclusionẽ ad hunc modum, ente decem modis dicto{Patet horũ primum ens esse ipsum quid est, quod quidem substãtiam ipsam significat. Cætera aũt ex eo dicuntur entia, quia eius, quod hoc pacto est ens}.i. eius, quod est ens simpliciter,& proprie, hoc est quia substantiæ{quædã quantitates, quædam qualitates, quædã passiones sunt, quædam autem id genus}nam tricubitum idcirco ens appellatur, qm̃ proprie entis quantitas quædã est. Albũ vero,& calidũ,& omnino affectiones, qm̃ eiusdẽ qualitates sunt. Similiter alia dicuntur entia, qm̃ proprie entis aliquid sunt. Est igitur apud Alex. vniuersa conclusio, ente, decem modis dicto substantia est primũ,& proprie ens, cætera vero entia, quia aliquid substantiæ. Alij hic assignant secundam rationem. quoniam legunt{autem}pro et, vt in Arabicis trãslationibus inuenitur: quæ ad hunc modũ habeẽ, Ens cuius comparatione certa dñr ens, est proprie,& principale ens: Substantia est ens, cuius comparatione cætera dñr entia: igitur substantia est proprie,& primum ens. De ratione assignat minorem & dicit{& cætera ex eo dñr entia, quia eius, quod hoc pacto est}.s. proprie videlicet substãtiæ{quædã quantitates, quædã qualitates, quædã passiones sunt, quędã aũt id genus}vt qñ, vbi, situs,& positio. Hæc.n.entia sunt, quia quicquam sunt sic entis .i. talis entis, quod dicitur substãtia,& ens proprie. Vel fortasse per sic ens intelligit substantiã primã, quæ est substantia demonstrata, vt Auer. dixit. per quæ patet minor. Sed huic occurres qm̃ tunc secunda substantia non esset ens simpliciter. nam etiã secunda substantia est ens quia primæ substantiæ quicq̃ est, si quidem destructis primis substantiis impoñe est aliquid aliorum remanere,& sic etiam interimitur secunda substantia. quo fit, vt secunda substãtia eo sit, quia est quicq̃ primę substãtiæ. Sed diluitur hæc ambiguitas, qm̃ licet secũda suba esse nõ possit, primis substãtiis abolitis, nõ tñ sequitur, vt sit quicquã primarum substãtiarum, immo est vniuersa essentia earum, vt postea declarabitur. Auer.vero ex his vtrisq; testibus, vnam conclusionem accipit videlicet, ꝙ ente multipliciter dicto, substantia secunda est proprie ens.& vnã rationẽ assignat talẽ, Id quod rñdetur ad interrogationem, quę fit per quid de prima substantia,& non per quale, aut quantum, aut per aliud id genus, est primum,& principale ens: Secunda substantia respondetur ad interrogationẽ, quæ fit per quid de

Marginal notes: Quæ Auer. Com. 1. — Quæ Auer. Com. 2. — Obiectio. — Quæ Auer. com. 2.

prima ſubſtãtia, & cętera reſpondentur ad interrogationẽ, quæ fit per alios modos: igitur ſecunda ſubſtantia eſt primum, & principale ens. De rõne tangit primã partẽ minoris in priore textu. Secundã vero in præſenti textu. Quare Auer. ex vtroq; textu vnam rõnem cõficit, alij duas. nos aũt cum Alexãdro dicimus Ariſt. in præſenti textu accepiſſe ſecundam partẽ concluſionis, quoniam tota concluſio eſt, cum ipſum ens tot modis dicatur, patet horum primum ens eſſe ipſum quid eſt, quod quidẽ ſubſtantiam ipſam ſignificat. Cætera autẽ eſſe entia, quia ſunt quicquam ſubſtantiæ. Interpoſuit autem probationem, qua oſtendit ipſum quid eſt ſubſtantiam ſignificare: quod accepit ex modo interrogandi, & ſic apud Alexandrum nullam rõnem aſsignauit ad concluſionem. Solũ. n. poſuit concluſionem, & vnum, quod ſuppoſuit in concluſione expoſuit, videlicet ſubſtantiam hoc aliquid ſignificare. Quæ expoſitio dubio procul, eſt Ariſt. vt proxima dictione patebit. Quia vero hæc ratio, qua vſus eſt Ariſt. eſt logica, ideo quærit̃ primo quonã modo hæc ratio ſit logica. Secundo quæritur, quare Ariſt. in hac ſcĩa vtitur rõnibus logicis ſæpe ſæpius. Innuit Auer. ſolutionẽ, ꝙ logica vti conſueuerint authores ſcĩarum, aut, vt inſtrumento, ac regula, qua rõne vtimur multis regulis logicę in hac ſcĩa, atq; in cæteris. veluti illa ex duabus vniuerſalibus affirmatiuis ĩ prima figura cõcluſio ẽ vl̃is affirmatiua. Vtimur. n. hac regula, cum ipſam applicauerimus materię naturali ad hunc modũ. Omne aĩal eſt ſenſitiuũ, oĩs teſtudo eſt animal: igitur oĩs teſtudo eſt ſenſitiua. Alio modo per ſubalternationẽ, veluti cũ acceperimus propoſitiones declaratas in logica tanquam principia & per eas argumentemur in aliis ſcientiis. verbi cauſa in logica hæc propoſitio eſt perſpicua. omne qđ prædicatur de primis ſubſtantiis in quid, eſt prius ens aliis, q̃ prædicantur in quale, vel alio modo. Iterũ hæc eſt alia perſpicua, omne, quod rñdet̃ ad ĩterrogationẽ, quę de primis ſubſtantiis fit per quod, eſt prius cæteris, ꝑ quæ non ſic rñdemus. Hæ igit̃ rõnes ſunt logicæ, quatenus vim hñt per eas propoſitiones, quæ perſpicuæ ſunt in logica. Diluit ẽt Auer. aliam quæſtionẽ, aſſerens rationes Metaphy. ex eo eſſe logicas, qm̃ Metaphyſica cõſiderat de ente ſimpl̃r, & propoſitiones logicæ ſunt entis ſimpliciter, ſicut definitiones, & deſcriptiones, & id genus. Sic igitur Metaphyſicæ ſunt hoc pacto logicę ꝑꝑ affinitatẽ harum ſcientiarum, cum vtraq; ſint communiter de ente. licet Logica de ente rationis, Metaphyſica de ente reali.

TEX. 3. *Quapropter non iniuria quiſpiam dubitauerit, ſit ne ambulare, & ualere, atq; ſedere, cæterorumq́; ſimilium unumquodq;, ens, an non ens: nihil. n. ipſorum aut aptum eſt per ſe eſſe, aut ſeparari ſubſtantia poteſt, ſed ſi ſint entia, magis ambulans, & ſedens, & ualens ſunt entia. hæc autem magis entia eſſe uidentur, propterea quia quoddã ſubiectum eſt eis definitum. definitum atq; hoc eſt ſubſtãtia, ſingulareq́; ipſum quod quidem in tali prædicatione nimirum apparet. bonũ. n. et ſedens, cæteraq; iſtiuſmodi non ſine hoc ſubiecto dicuntur. patet igitur ob hanc ipſam & unumquodq; illorum eſſe.*

TEX. 4. *Quibus efficitur, ut ſubſtantia ſit id, quod primo eſt ens, & non ens quoddam, ſed ens ſimpliciter.*

Cum accepiſſet ſubſtantiam eſſe proprie ens cætera vero dici entia, quia ſeſe quodammodo hñt ad ipſam, ideo mouet quæſtionẽ, & dicit {Quapropter non iniuria quiſpiã dubitauerit, ſit ne ambulare, & valere, atq; ſedere cęterorumq́: ſiliũm vnũquodq;, ens, an nõ ens} cuius quæſtionis cauſam ſubiicit, & dicit, & vr̃ ꝙ nullũ eorũ ſit ens {nihil. n. ipſorũ}. i. qm̃ nullũ accidentiũ eorũ {aut aptum eſt per ſe eſſe}. i. ideo nullũ eorum vr̃ eſſe ens, quia nullũ aut aptum eſt ſubſtãtia, hoc. n. intelligit per ſe eſſe {aut ſeparari à ſubſtantia poteſt} At cũ nullum eorum ſit ſubſtantia, nec ſeparari à ſubſtãtia poſſit, cur debent de numero entium haberi, nulla videtur ratio. Deinde ſoluit, & dicit {hæc autem}. ſ. accidentia prædicta non ſunt entia, quia ſint ſubſtantiæ, aut quia ſine ſubſtantia eſſe poſsint, ſed potius, quia eis eſt aliqđ ſubiectũ, cuius ſunt affectiones, & dicit {hæc aũt} accidẽtia prædicta {entia eſſe vident̃ magis}. i. potius {propterea quia quoddam ſubiectum eſt eis definitũ} magis. n. non comparationẽ dicit, ſed pro potius accepit, & exponens quid, ſit dicit {atq; hoc}. ſ. ſubiectum {eſt ſubſtantia, ſingulareq́; ipſum, quod quidẽ in tali prædicatione nimirũ apparet} quaſi dicat in tali prædicamento, qđ proprie eſt ens, ac in ſuƀa apparet. ſuƀa. n. ſingularis, quæ eſt ſubiectũ in prædicamento ſubſtãtiæ, magis apparet, & magis eſt, apparet. n. pro eſt, accepit. & aſsignans cauſam eius, qđ dixit, ait {bonũ. n. & ſedens, cæteraq; iſtiuſmodi}. ſ. accidentia {non ſine hoc ſubiecto dicũtur}. ſ. quod ſubiectũ eſt ſuƀa ſingularis. vnde concludens inquit {patet igitur ob hanc ipſam}. ſ. ſubſtantiã ſingularem {& vnũquodq; illorum}. ſ. accidentiũ {eſſe} eſt igitur ſolutio, cætera nouem prædicamenta non eſſe ſimpliciter entia, ſed entia quædam, quatenus ſunt affectiones ſubiecti, quod eſt ſubſtantia ſingularis. ſoluta dubitatione, redit ad propoſitum, & concludit ſuƀam eſſe primũ, & principale ens, & dicit {quibus efficitur} quaſi dicens ꝙ ſi horũ eſſe in hanc ineſt, aliorum vnũquodq; ob ipſa eſt, nec illorũ quicq̃ abſq; hac conſiſtere valet, ſed abſq; illis hęc, ſatis intelligitur {vt ſubſtantia ſit id, quod primo eſt ens, & nõ} ẽt intelligitur, vt ſit {ens quoddã} ſicuti eſt ipſum accñs {ſed ens ſimpl̃r} vt ſit ſyll̃s ẽm hãc expõnẽ in hunc modum, ſi eſſe cæterorũ prædicamentorũ eſt in ſuƀa, & vnũquodq; eorũ eſt ob ipſam ſuƀam, nec illorũ quicq̃ abſq; hac conſiſtere valet, ſuƀa eſt primũ & principale ens: Sed per ſolutionẽ dubitationis eſſe cæterorũ prædicamentorũ eſt in ſubſtantia, & vnumquodq; eorum eſt propter ſuƀam, & nullum eorũ eſſe poteſt ſine ſubſtãtia: igitur ſequit̃ poſitio cõſequentis videlicet ꝙ ſubſtãtia ſit primũ: & prĩcipale ens. Sic vr̃ Ale. expoſuiſſe, ad cuius expõnis intẽtionẽ nos ſyll̃m hypotheticũ cõficimus. Auer. aũt vult Ariſt. primo mouere qõnem: ſecũdo vult vt ex ſolutione ſubintelligẽda declaret ſuƀas primas eſſe maxime entia. tertio, vt oſtẽdat vniuerſales ſubſtantias eſſe ſubſtantias. quarto vt ex declaratis inferat ſubſtãtias eſſe cauſas accidẽtiũ. Mouẽdo itaq; queſtionẽ vtrum accidẽtia ſint entia, an nõ, aſsignat Auer. cauſam, qm̃ Ariſto. accepit pro explorato ens in rei veritate eſſe ſubſtantiã, vt veteres omnes conceſſerunt, ideo emerſit q̃ſtio ſint ne accidẽtia entia, an non. Verbi gratia vtrum ambulatio, & ſanitas, & ſeſſio ſint entia ſimpliciter, an non. cuius rationẽ affert Auer. ex verbis Ariſto. ex eo, quia nullũ eorum exiſtit per ſe, aut poſsit ſeparari à ſubſtãtia, quę ſola eſt ens per ſe. Hęc eſt queſtio, & q̃ſtionis cauſa. ſolutio vero, quæ ſubintelligi debet apud Auer. eſt ꝙ accidentia ſint aliquo mõ entia, ex qua argumentant̃ Ariſt. & ipſe ſic, ſed ſi cõceſſerimus, vt hoc nomẽ ens ſignificet iſta accidẽtia, tũc ſubſtantia eſt dignior, vt ſignificetur hoc noĩe ens ẽm qđ

Qua Auer. com. 3.

apparet sensui.s. qm̃ est manifestior apud sensum. est igitur ratio, si ens significat accidentia, maxime significabit substantiam primam, quę est explorata sensibus, Auerroes assignat causam cõsequentiæ ex eo, quia subiecta quidditatum substantiarum, & vniuersaliorum eorum.i.& cæterorum accidentiũ vniuersalium, sunt indiuidua substantiæ, quæ sunt determinata per se à locis, & superficiebus. Igitur maxime significabit ens primas ipsas substantias. Sed dices, si substantia prima est subiectum accidentium, & secũdarum substantiarum, tunc secundæ substantiæ erunt accidentia. respondet, & dicit, & quidditas istius substantiæ, idest & substantia secunda, quæ prædicatur in quid de substantia prima, est pars eorum, quæ sunt indiuidua substantiæ. cũ enim substantia secunda sit pars substãtiæ primæ, non erit eius accidens, quibus infert prædicamentum substantiæ dici ẽm hæc duo, videlicet primã, & secundam substãtiam, vt innuat falsam esse eorum opinionẽ, qui asseruerunt indiuidua substantiæ non esse in prædicamento substantiæ, quia sunt aggregata per accidens, aut infinita. infert etiam Aristotelẽ intellexisse per subiectum, substantiã primã, quæ est aliud à quiditate substantiarum vniuersalium, hoc est aliud à substantijs secundis, quæ substãtia prima est subiectum secundarũ substantiarũ ẽm prædicationẽ, accidentiũ vero ẽm inhærentiam. Quòd vero substantiæ secũdæ sint substantiæ, ostendit Auer. tum quia sunt partes substantiarũ particularium, quæ sunt substantiæ in rei veritate, tum quia ista vniuersalia, quæ sunt substãtiæ secundæ, significant prædicamentum substãtiæ. cuius causam ex verbis Arist. assignat ex eo, quia accidẽtia videlicet stans, & sedens non dicuntur esse entia sine istis substantijs secundis, cum substantiæ secundę sint totum esse substantiarum primarũ, sine quibus substantijs primis nullum accidens est. & quia vsus est in exemplo istis concretis sedens, & ambulans, dixit & accipit hoc nomen denominatiuum pro accidente tm̃.i. loco omnium accidentium demum. vult ꝙ Aristoteles inferat substantias esse causas accidentium, ex eo, quia qñ aliquod dicitur de duobus, de altero dignius, de altero minus digne, illud de quo dignius dicitur, causa est eius, de quo minus digne dicit̃: & quia ens de substantia quidem dignius, de accidẽte vero minus digne dicitur, ideo substantia accidentium est causa. Sed occurres huic regulæ. nam calidum dicitur magis de calido vt octo, q̃ de calido, vt quatuor, & tamen calidum, vt octo non est causa calidi vt quatuor. insuper substantia dignius de homine minus digne de equo dicitur, & tamen homo non est causa equi. demum substantia magis digne dicitur de substantia composita, minus vero digne de materia, & tamen materia causa est substantiæ compositæ. diluitur, quoniam regula intelligi debet de causa effectricæ, vel intelligi debet, quando aliquid æquiuoce dicitur magis digne de vno, & minus digne de altero, vt se Auerroes exposuit libro Destructio destructionum, per quæ cessant rationes, nam calidum de calidis, & substantia de substantijs vniuoce prædicãtur. etiam ens dicitur de toto, & materia vniuoce. hæc est expositio Auer. quæ quantũ differat ab illa Alexandri, oĩbus patet. consueuimus etiã exponere hæc verba aliter, nam cum ostendisset secundas substãtias esse entia potiora accidentibus, consonum est vt nunc ostendat primas substãtias eẽ prima & principalia entia, & iuxta hanc expositionem syllogismus sic componit̃, id, propter quod cætera accidentia sunt, est primum & principale ens: substantia prima est id, propter quod cætera accidentia sunt: igitur prima substantia est primum, & principale ens. maiorem Aristoteles supponit pro explorata, minorem probat, quoniam substantia prima est id, quo sunt accidentia abstracta, & quo sunt accidentia concreta: sed omnia accidentia sunt aut abstracta, aut concreta, vt pro explorato supponatur: igit̃ substantia prima est id, per quod cętera accidẽtia sunt.

Disputatione septima. Solutione dubii ultimi.

De hac ratione tangit minorem, quæ primo loco accepta est, pro vtraq; sui parte procedendo dubitando, & dicit {quapropter non iniuria quispiam dubitauerit, sit ne ambulare, & valere, atq; sedere, cæterorumq; similium vnũquodq;, ens, an non ens?} & intelligit, per ambulare, & valere, & sedere accidentia abstracta, quę subiectum non circũcernunt, deinde ostendit nullum tale abstractum accidens posse esse sine substantia prima, & dicit {nullum.n. ipsorum}.s. accidentiũ, quę sunt abstracta {aut aptum est per se esse}.i. aut est substãtia {aut separari à substãtia} s. prima {põt} & sic habet prima pars minoris antedictæ, ꝙ abstracta accidẽtia esse nequeant sine prima substantia. Quod vero nec concreta, ostendit & dicit {sed si sint entia}.i. sed, si aliqua accidentia sint entia {magis} accidentia, scilicet concreta, quæ sunt {ambulans, & sedens & valens sunt entia} cuius causam subdit dicens {hæc autem ideo magis entia esse videntur, quia} id {quod est ipsis subiectũ est definitum} & determinatum, quod subiectũ exponẽs subdit, & dicit {atq; hoc est substantia} & exponẽs quæ substantia, subdit {singulareq; ipsum, quod quidem in tali prædicatione}.i. quod quidem in prædicamento substantiæ {nimirum apparet} vt puta Socrates, & Plato, & cæteræ substantiæ, quæ apparent, atq; sensibiles sunt. & tunc reddit causam, & dicit {bonũ.n. & sedẽs, cæteraq; istiusmodi non sine hoc subiecto dicuntur} idest sine substantia sensibili. igitur habemus duo, & ꝙ accidentia abstracta nõ sint in rerum natura, quia non intelliguntur in substantijs primis, & accidẽtia concreta sint. quia in eorum intellectu includunt substantias primas, quibus duobus expositis infert minorem, & dicit {patet igitur & vnumquodq; illorum}.s. accidentiũ tam abstractorum, quã cõcretorum {ob hanc ipsam} scilicet sensibilem substantiam {esse} Quæ propositio fuit minor prosylli, quo ẽ minor principalis sylli, oñsa, demum de vtrisq; substantijs infert primitatem. nam, cum primitas sit ostensa de substantijs secundis, & de primis hanc eandem nunc ostendit, generatim inferẽs inquit {quibus efficitur, vt substãtia sit id, quod primo est ens. & non quippiam ens, quale ens est accidẽs, sed ens simpliciter} nam de vtrisq; iam demonstratum est. hæc ẽ vna expositio, quæ valde cõsonat verbis dictionis, estq; acuta q̃ olim nos excogitauimus. Sed dubitatur in hac expositione, quia videtur implicatio cõtradictionis, qđ hæc expositio supponit, asserit.n. abstractum accidens, quod in sui intellectu non cõnotat substantiam primam, nec esse, nec posse esse, & tamen ipsum affirmat posse intelligi: qđ implicare videtur contradictionem, nam quod nec est, nec esse potest, non intelligitur. dilutio petenda est à dilucidario eo titulo, qui est de inhærentia, vbi diximus, ꝙ licet ẽm opinionem Aristotelis nullum accidens esse possit sine subiecto, tamen hæc est differentia inter abstractum & concretũ, ꝙ abstractũ in sui intellectu non includit subiectum determinatum, nisi fortasse in obliquo. At acci

dens in concreto includit in sui intellectu subiectum, & in recto, sed hæc in dilucidario.

Natura φύσει *Multis igitur modis dicitur primum. omnium tamen est ipsa substantia primum, & ratione, & cognitione, & tempore, & natura.*

Cum accepisset substantiam primum ens esse, atq; propriæ ens, quia primum plurifariam, vt.5. huius expo suimus, dicitur, ratione, & cognitione, ac tempore, his tribus modis substantiam cæteris priorem esse confirmat, & hoc proponit, & dicit {Multis igitur modis dicitur primũ} vt quinto huius in partitione primi expo situm est {omnium tamen}.s. nouem prædicamentorum {est ipsa substãtia primum, & ratione, & cognitione, & tempore, & natura} in codice Alexandri non reperitur verbum {natura} in nostro tamen græco codice reperitur καὶ φύσει.i. {& natura} sed si reperit̃, prius natura pro priore tempore accepit. nam licet prius natura pro priore ſm causam interdum accipi consueuerit, hic tamen idem quod prius tempore accepit: & per prius ratione, prius definitione intelligit, per prius vero cognitione, non prius ordine cognoscendi intelligit, sic enim acciẽdtia sunt nobis prima. sed prius intimitate, ac perfectione cognoscendi intellexit, vt exponetur post modum.

Nam cæterorum quidem prædicamẽtorum nullum prorsus est separabile, ipsa autem sola separabilis est.

Cum proposuisset substantiam esse priorem cæteris tribus modis prioritatis, primum tempore ipsam esse priorem ostendit, & eius ratio sic componitur, quod est separabile ab accidentibus, & accidentia non separabilia à substantia, est prius eis. substantia est separabilis ab nouem accidentibus, accidentia vero non separabilia à substantia. igitur substantia est tẽpore prior accidentibus. De ratione tangit minorem, quia cõclusionem iam acceperat, & dicit {Nam cæterorum quidem prædicamentorum nullum prorsus est separabile} subaudi ab ipsa substantia {ipsa autem sola} subaudi separabilis est à nouem prædicamentis accidentium. maior autem subintelligatur. Alexander hanc minorem exponit ex eo, quia licet substantia nunq̃ absq; cæteris prædicamentis existat, nulla enim vnq̃ mortalium substantiarum sine qualitate, vel quantitate, alijsúe huiusmodi consistit, licet igitur nunq̃ sine alijs constet, tamen quoniam illa se iunguntur ab ipsa, & alia hodie in ipsa sunt q̃ heri, & cras erunt diuersa, & singulis prope dixerim diebus euariant, dubitari non debet, quin ipsa tẽpore cæteris prior habeatur. vt enim amphora exempli gratia prius est tẽpore q̃ vinum, quodq; in ipsa contentum; sic substantia q̃ singulis diebus accidentia ipsi abeuntiaq; accidentia. quinetiam eo prior cæteris habetur, ꝙ alia secum tollat, & quasi ruina sua inuoluat, nõ autem ab illis tollatur, & sic patet minor, vt postea. Auerroes autem intelligit hanc Aristotelis conclusionem de cunctis accidentibus & vniuersalibus, & particularibus, quoniam etiam accidentia vniuersalia dicuntur in subiecto. Quæ Auer. Cõm.4.

Ratione quoq; hoc est primum, quoniam in uniuscuiusq; ratione necesse est substantiæ rationem esse.

Nunc ostendit substantiam priorem esse accidentibus definitione, & non tñ tempore, & componitur ratio sic, quod ponitur in definitione accidentium, & accidentia non in definitione eorum, ipsum est prius definitione accidentibus. Substantia ponitur definitione accidentium, & non è contrario, igitur substantia est prior definitione accidentibus, vel, vt Alexander magis ad verba, sic quæ ponuntur in definitione alicuius definiti, hæc priora ratione sunt, quam definitum. ad definitionem accidentium sumitur substantia, vt ad definitionem simi nasus assumitur, ad iræ rationem sanguis. igitur substantia accidentibus ratione prior habetur. de ratione primo proponit conclusionem, & dicit {Rõne quoq; hoc}.s. substãtia {est primũ} deinde assignat minorẽ, & dicit {qm̃ in vniuscuiusq; ratione} idest qm̃ in cuiuslibet accidentis definitione {necesse est rationem substantiæ esse}, i. necesse est accipi substantiam. Quod non simi tñ. & sanguinis exẽplis, quæ modo apposui, planum est, sed etiã. vt ipse in progressu testabitur, quoniã album, & reliqua accidentia definientes, cum non exactæ ipsorum definitiones reddantur, substantiam in ratione non assumimus, acceptari necessario, si accuratius definitionem quæreremus, & per rationem substantiæ intelligit definitionẽ substantiæ, aut conceptum substantiæ. Auer. aũt assignat causam quare substantia accipitur in definitione accidentis, & nõ è cõtrario ex eo, quia sicut res se habet inesse, ita in definitione. accidentia autem in esse consistunt per substantiam, igitur per illam definiuntur. at cõtra minime. non enim substantia constituitur in esse per accidentia, nec per illa consistit, & propterea cũ substantia definitur, definitur per suas causas, quibus consistit. vnde Auerroes asserit partes definitionis eas esse, quibus res ipsa cõsistit. vt.1. Physicæ auscultationis ipse exposuit, & libro de anima primo, etiã est exploratum. Quæ Auer. Cõmen.4. Cõm.28. Cõm. 5.

Et scire unũquodq; maxime arbitramur, cum quid sit homo magis, aut ignis quam cum quale, aut quantum, aut ibi cognoscimus. nam & horũ ipsorum unũquodq; tum scimus. cum quidnam sit, aut quantum, aut quale cognoscimus.

Nunc tertio demonstrat substantiã cognitione præstare accidentibus, intelligendo per prius cognitione illud, per quod indiuiduum substantiæ vnumquodq; intimius, ac perfectius, vel, vt ita dixerim, essentialius sciturі. & hoc ostendit exemplo quasi ab oĩbus explorato, & dicit {Et scire vnumquodq; maxime arbitramur, cũ quid sit homo magis, aut ignis, q̃ cum quale, aut quantum, aut vbi cognoscimus} & Alex. per {quid sit} substantiam intelligit, q.d. cum substantiam hoĩs, aut ignis {magis q̃ cum quale aut quãtum, aut vbi} aut aliquod aliorum prædicamentorũ {cognoscimus} põt etiam legi quid, pro ꝙ, hoc pacto {& scire vnũquodq; scilicet indiuiduum substantiæ} maxime arbitramur, cũ ꝙ.s. Socrates vel Plato, vel aliud quoduis substãtię indiuiduum sit homo aut ignis {magis q̃ cũ}.i. magis q̃ ꝙ sit {quale, aut quãtum, aut vbi cognoscimus} nam cum cognoscimus ꝙ Socrates sit homo, vel ignis, tũc nobis est nota eius substantia, cũ vero ꝙ sit quale, aut quantum, aut ibi, tunc non eius substãtiam scimus, sed aliquid exterius. Et Auer. affert causam ex eo, quia scire indiuiduum substantiæ per sua vniuersalia, est intimius perfectius, ac essentialius q̃ scire idem per vniuersalia accidentiũ. verbi causa, cũ voluerimus scire hunc hoĩem & sciuerimus ipsum esse aliq̃ naturã substantialem, vt hoĩem, aut ignẽ, pfectius, intimius, ac essentialius cognoscimus, q̃ si sciuerimus ipsum eẽ quantũ, aut quale, aut vbi, aut aliquod prædicamentorũ accidentium. vnde Auer. volẽs exponere quid Arist. ꝑ hoc voluerit intelligere, accepit primo ꝙ accidentia non sint Quæ Auer. Comen.4.

per

per se quæsita de indiuiduis substantiæ, sed per accidẽs quatenus sunt dispositiones, ac propria accidẽtis substantiæ demonstratæ. accepit secundo ꝙ primũ quæsitum sit substantia demonstrata, atq; indiuidua. Sed dices, indiuidua substantiæ nõ sciuntur, igitur nõ quęruntur. nã quæsita sunt mõ æqualia ijs, quæ scimus. 2. Analyticorũ posteriorum. diluit ꝙ indiuidua non sint quæsita de alijs, sed sunt ea, de quibus quærunt̃ prædicata vniuersalia, quæ sunt propria accidẽtia, quoniam licet de indiuiduis nõ sit scĩa, quatenus sunt singularia, est tamen de eis scĩa, quatenus vniuersaliter cõcipiuntur. ex his concludit tertium, ꝙ quia scire indiuiduum substantiæ per dispositiones substantiales. i. per prædicata substãtialia perfectius, intimius, ac essentialius est ꝗ̃ scire ipsum per dispositiones accidẽtales. i. prædicata accidentalia, fit, vt substantia præcedat accidentia cognitione. Aristoteles vero eius, quod dixit, assignat rationem quasi à simili, & dicit {nam & horum}. s. accidentium {ipsorum vnũquodq;}. i. indiuiduũ oẽ {tum scimus, cũ quidnã sit}. i. cũ cuiusq; substantiã {cognoscimus, aut quantum} quod est substãtia corporis {aut quale} quod est substantia albi. magis. n. scimus album per colorem, qui est eius substantia, ꝗ̃ per quantũ, causa autem, qm̃ semper genus, vel species proprijs indiuiduis intimius est, ꝗ̃ quodcunq; accidẽs. Quare à simili indiuiduum substantiæ magis scitur per substãtiam ꝗ̃ per quoduis accñs. vñ Auer. asserit Aristotelem id, qđ acceperat, hic demonstrare ꝓ signũ acceptũ ab indiuiduis accidẽtiũ. nam vt illa sciunt̃ magis ꝓ propria vniuersalia ꝗ̃ per aliena, vt album magis per quale, ꝗ̃ per quantum, & tricubitũ magis per quantum, ꝗ̃ per vbi, sic indiuidua substantiæ magis cognoscuntur per substantiam, ꝗ̃ per quoduis accidens. Sed huic occurres, quonam pacto substantia sit prior accidente, cum accidens proprium sit coæuũ suo subiecto. respondet, ꝙ substantia, quæ est corpus, & subiectum in actu est prius tempore suo proprio accidẽte ratione materiæ, ex qua tale subiectum fit. veluti ignis est tẽpore prior calore, quia materia, ex qua fit ignis, est prior tempore forma, & calore ignis. Accidẽte vero ꝑ accñs est prius tp̃e ẜm se, quoniã totũ vt ignis est prior motu violento, qui est ei accidens eo modo, quo exposuit Alexander. verũ rei huius dilucidatio petẽda est à dilucidario.

Quæ Auer. Com. 4.

TEX. 5. *Igitur & id etiam, quod olim, & nunc, & semper quæritur, semperq; dubitatur, quidnam sit ens, hoc est profecto quænam ipsa substantia sit.*

Nunc ex dictis cõcludit perspicuũ esse id, qđ olim, ac semꝑ à Platone, cęterisq; Philosophis, & nũc à nobis inuestigat̃, ac inquirit̃ in ea qõne, qua quærit̃ quid sit ens, nihil aliud quæri ꝗ̃ quid est substantia, & dicit {igit̃ & id etiam quod olim}. s. à Platone {& nũc}. s. à nobis {& semper}. s. à Platone, quia hęc qõ nunꝗ̃ cadebat ab illius mente {quæritur, semperq;} ab eodẽ Platone {dubitatur} in ea qõne {quid sit ens, hoc est profecto} subaudi quærere, & nihil aliud ꝗ̃ {quænã ipsa substãtia sit} nã cũ subã, vt Alex. resumit, sit ꝓpriæ ens, primũq; tp̃e rõne, cognitioneq; quid sit ens inuestigare nihil ẽ aliud ꝗ̃ substãtia, quæ sit, inquirere, vt innuat ꝑ verbũ {igit̃} quod græce est δὴ quod hic affert, esse excerptũ, ac veluti corollariũ, quod ex dictis sequitur, nam, si substantia est primũ, & principale, & solũ ens, sequitur, ꝙ antiqui, qui olim fuerunt, & Iuniores, qui nũc sunt, quęrentes quidnã ens sit, nihil aliud voluerũt quęrere ꝗ̃ quidnam substantia sit. Tenet excerptũ, quia ens nihil ferè aliud est. nisi substantia. Cum vero dixit {quod olim & semper} Alex. ad Platonem retulit {& nunc} retulit ad Peripateticos, qui nunc. Potest etiam {quod olim} referri ad Parmenidẽ, & Melissum, qui disseruerunt de ente multo tempore prius Arist. verbũ {& quod nunc} põt referri ad Socratẽ, & Platonẽ, qui fuerũt tp̃e Arist. hi. n. differentes de ente, & vno in Parmenide, non nisi de suba intellexerũt, & cũ dixerit {semꝑ quærit̃, semꝑq; dubitat̃} habuit respectũ ad veteres, qui fuerunt suo tempore, & ad posteriores oẽs, qui succedent. Auer. autem putat Aristotelem mouere hanc quæstionẽ, quę sit quiditas substantiarum indiuiduarum, & assignat causam, quæ auget desiderium sciendi hmõi quæstionem, ex eo, qm̃ cum fuerit scitum illud, quod est quiditas indiuiduæ substãtię, tunc erit scita prima causa omnium entium. vbi fortasse per primam causam omniũ entium intelligit formam, quæ est prima, & principalis causa omnium compositorum. aut fortasse per primam causam omnium entium intelligit, primum motorem, sed tunc ambigua est eius consequentia, scitur quiditas substantiæ indiuiduæ: igitur scitur prima causa oĩum entiũ idest primus motor. fortasse deducet̃ ad hũc modũ. scit̃ quiditas subæ indiuiduæ, igit̃ scit̃ definitio subæ indiuiduæ, sed nõ scitur definitio subæ indiuiduæ, nisi sciantur accidentia eius, vt ꝙ sit genita, & corruptibilis, sed non possumus scire indiuidua generari, atq; corrumpi, nisi sciuerimus cœlum moueri motu perpetuo, qui est causa gñationis, & corruptionis, vt Secundo de Generatione patet, & non possumus scire cœlum moueri motu perpetuo, nisi sciamus primum motorem esse, qui est causa omniũ entium, igitur scita quiditate substantiæ indiuiduę, scietur prima omnium entium causa. Sed quicquid sit de hac consequentia, hæc Auerrois expositio non est consona dictioni græcæ, quia, vt visum est, Aristoteles ex ijs, quæ declarauit intulit tanꝗ̃ excerptum sensum qõnis diu disputatæ. Quæ Auer. Com. 5.

Hoc enim quidam unum esse dicunt, quidam plura quam unum, & horum quidam finita, quidam infinita inquiũt esse.

Nunc exponit quod dixerat per hoc, quia & qui dixerunt ens esse vnum, & qui dixerunt ens esse plura, & tam qui plura finita, ꝗ̃ qui plura infinita, semꝑ de substantia voluerunt intelligere. vnde dicit {Hoc. n.} s. ens {quidam vnum esse dicunt} vt Parmenides, & Melissus {quidã plura ꝗ̃ vnũ} vt philosophi naturales {& horum} s. Philosophorũ naturaliũ, qui dixerũt plura quã vnum {quidã finita} vt Empedo. {quidã infinita inquiunt esse} vt Democritus, & Anaxagoras, & oẽs hi ꝑ ens substantiam voluerunt intelligere, tam qui dixerũt ens esse vnum, ꝗ̃ qui dixerunt plura, & tam qui finita, ꝗ̃ qui infinita. ergo excerptũ recte est deductũ. Alexã. ait {hoc. n.} ens Arist. inquit, i. substãtiam quidam vnũ esse dicnnt. etenim qui principium vnũ esse statuebãt, vt Thales, & cæteri, quos nouimus, Physiologi, ens quoq; vnũ esse tradebant, qui vero infinita, vt Anaxagoras, & Democritus, ij etiam entia infinita esse asserebant, igitur recte per ens substantiam est intelligẽdum. Auer. aũt vult, ꝙ hic Arist. soluit quæstionem. primo, quia hæc quęstio semper fuit desiderata, deinde quia est quæstio difficilis. deceptus est aũt Auer. qm̃ illa particula {. n.} demõstrat hic reddere causam excerpti. Soluit etiam Auer. dubitationem, quoniam cum Arist. in Physicis has opiniones narrasset, nõ debebat hic eas repetere, quæ dubitatio licet non sit ad propositum, tamen non est inutilis, quia etiam in hoc libro nõ semel Quæ Auer. Com. 5.

repetit has positiones. & ita licet solutio dubitationis non sit coueniens loco præsenti. est tamẽ vtilis ratione aliorum locorum, in quibus Arist. narrat has positiones, asserit Auer. tam in naturalibus q̃ egisse de rerum naturalium principijs, non tamen eadem ratione, qm̃ in naturalibus agit de talibus principijs, quatenus sunt principia corporum, quæ mouent̃, & quiescũt, in præsenti, scĩa agit de eisdẽ, quo sunt principia substãtiarũ, quo substantiæ sunt. cuius rõnem affert ex eo, qm̃ prima diuisio entis est in substantiam, & accidens: quare hic considerandum est de rerũ naturalium principijs, quatenus sunt principia substãtiarum, vel accidẽtium. non igitur superfluit hæc cõsideratio, cũ alia rõne hic, & ibi habeat̃, & quia Auerroes putat hic Arist. mouisse quæstionem de quiditate substantiarum sensibilium, ideo hanc quæstionem differre ait ab eadem, cum fuerit mota in naturali scĩa ex eo, quia ad alium finem hic quæstio mouetur, & ad aliũ finem in naturalibus. qm̃ hic inducitur, vt per eius solutionem proficiscamur ad sciendam primam formam oĩum entium, & primũ finem, in naturalibus vero inducit̃, vt per eius solutionẽ proficiscamur ad sciendum primam materiam, & formas naturales, & primũ motorẽ, Quo vero mõ ex solutione huius quæstionis, quæ diluitur hic, proficiscamur ad sciendũ primã formã, & primũ finem, postea dicemus. sed qũo ex solutione eius, quæ pertractatur in naturalibus, proficiscamur ad sciẽdum primã materiã, & formas naturales, & primũ motorẽ, dictũ est hic pro parte, & plenius in naturalibus, & quia putauit Auer. Aristo. hic mouisse quæstionem, putauit etiam vt hic incipiat soluere, inducatq; primo opiniones veterũ de q̃one, quæ expositio quãtum sit aliena à verbis dictionis, explicatum est. verum quo ad verba attinet, per eos qui dixerunt ens esse vnum, vno modo exponit Parmenidem & Melissum, qui dicẽtes vnũ esse ens, asseruerũt illud, qđ est præter substantiã, nihil esse, ẽt sub̃am simplicem nõ esse compositã, immo nihil esse p̃ter sub̃am simplicẽ. Alio mõ exponit eos, qui in rebus cõpositionem cõcedunt. hoc est multitudinẽ. sunt. n. nonnulli qui in reb⁹ multitudinẽ affirmãt, & tñ asserũt aliquod vnũ ex quatuor elementis esse rerum principium, aut aliquod medium inter elementa. nam, vt inquit, isti in rebus cõcedunt multitudinẽ proueniente à cõpositione, hoc est ab illo vno principio multipl̃r variato, quatenus vt rarefit. generat̃ aer, condensat̃ fit terra, & cætera id genus eodẽ mõ. & per eos, qui posuerunt plura q̃ vnũ, Auer. intelligit Democritũ qui infinitas atomos rerum principia affirmauit, & Anaxagoram, qui infinitas partes similares rerũ principia asseruit, & Empedoclem, qui quatuor elementa putauit, quorum conuenientiam resumens hos eos esse tradit, qui de principijs non præceperunt nisi tantũ materiale. Sed dices, Anaxagoras nouit mentem, quã posuit mouẽtem causam & Empedocles amorem, & odium, quæ ex parte causæ mouentis statuerat, diluitur ex eo, quia licet Empedocles, & Anaxagoras causam mouentẽ nouerint, non nouerũt eam sub ea rõne, qua moueret atq; ageret, qm̃ agens agere nõ põt, nisi rõne, qua corpus est. mõ mens nõ est corpus, nec amor, aut odiũ ẽ corpus. materiã vero perceperũt sub ea rõne, qua ex ea fiũt res naturales.

Quapropter & nos maxime, primoq;, ac ferè solum de eo, quod ita est ens, quidnam sit, consideremus, ac contemplemur oportet.

Nunc ipse quoq; ex ijs, quæ dixerat, infert de substantia sola, & primo esse sibi agẽdũ, & dicit {Quapropter} .s. quia substantia est propriæ, & principale ens {& nos maxime, primoq;, ac ferè solũ de eo, qđ ita est ens}. i. de substantia {quidnã sit, consideremus, ac contemplemur oportet} dixit aũt {maxime} quia de substãtia principaliter, dixit {primo} quia per eã de cæteris accidentibus contemplandũ est. dixit {ferè solũ} quia quodãmodo de ipsa sola, quatenus determinando de ipsa, de cæteris per ipsam determinat. Quodãmodo vero non sola. quia etiam de accidẽtibus agit, quæ non sunt substantia. Hoc. n. voluit dicere {ferè solũ} vt recte aduertit Expositor, Auer. vero putat Arist. velle assignare causam cõponenda sit cõsideratio in principio, substantię .s. indiuiduę, qđ oẽs hoĩes dicunt esse primũ, & vnũ, & dicere quid sit, & vult huius rei causam esse diuersitatẽ opinionum accidentem inter antiquos de illa re, & ita vult ꝙ qñ Aristoteles dicit in textu suo esse considerandum primo de eo, quod est primum, & vnũ, intelligat principium indiuidui substãtiæ. cuius rõnem affert ex eo, quia oẽs conueniunt ꝙ indiuidua corporũ substantialium ꝑ se sunt substantiæ, & ꝙ in talibus indiuiduis sit dare aliqđ, quod sit eorum principiũ. Hæc est expositio Auer. quæ q̃ sit delira, nõ oportet disputare.

Substantia autem manifestissime quidem corporibus uidetur competere. quamobrem & animalia, & plantas, & partes ipsorum substantias dicimus esse. & item corpora naturalia, ut ignem, & aquam, & terram, & talium singula: quæ aut sunt horum partes, aut quæ ex his sunt, aut partibus, aut omnibus. cœlum insuper, ac partes ipsius stellam, solem, & lunam. Autem δὴ Itaq;

Cum proposuisset quia nam ita ens sit, nũc, vt placet Alexandro, respondet, vel cum proposuisset dicere de substantia, nunc prosequitur, & primo accepit ea, quæ manifestissime sunt substãtiæ, vbi dictio {autem} legitur in alijs codicibus itaq; ad hunc modũ {Substantia itaq; manifestissime quidẽ corporibus videt̃ competere} & per competere nõ intelligit inhærere, mõ quo accidentia substantiæ inhærent, sed intelligit competere s̃m prædicationem, modo quo genera prædicant̃ de sp̃ebus {videtur} autem inquit, non qđ dubitans, sed affirmans. aut certe {videtur} dicit, qm̃ id multis verbis ostensurus est, hoc itaq; dixit, vt qui nondum demonstrasset. quãq̃ prior expositio illatis verbis lõge accommodatior esse videtur. substantia igitur inquit propriæ ens esse videtur, sed in corporibus, i. sed corpora manifestissime. corpora. n. dubio procul substantiæ sunt, cũ ab oĩbus concedatur corpora naturalia esse substãtias, cũ ferè sensibus pateant. non aũt dixit verissime, quia verius substantiæ sunt intellectuales. deinde cõcludit quæ dicantur manifestissime substantiæ per exemplũ, & dicit {quamobrem & animalia, & plantas, & partes ipsorum}. s. integrales {substantias dicimus esse} & signanter integrales exposui, qm̃ partes integrales corpora sunt. vel quia manifeste patent, essentiales aũt, vt materia, & forma nõ patent {& item} corpora naturalia etiam manifestissime substantias esse dicimus {vt ignẽ, & aquã, & terrã, & singula} alia de numero {taliũ} quia & vaporem, & aerem, vt Heraclitus dixit, & etiam intermedia elementorum, vt alij dixerunt, & complens sermonem subdit {& quę aut sunt horum partes}. i. elementorũ {aut quæ ex his}. s. elemẽtis {sunt} vt mixta, animalia videlicet & id gen⁹. addit ex his elemẽtis {aut partib⁹, aut oĩbus}. i. aut ex quibusdã, aut oĩbus. Expositor

sitor intelligit aut ex partibus, vt mixta, quæ generant quę non sunt ex totis elementis, sed ex elemētorū partibus. non. n. in ligno quatuor elementa tota sunt, sed partes illorum {aut omnibus}. i. totis, vt hic inferior mundus, qui constat ex quatuor elementis, & quidem totis. vel {aut ex partibus} idest quibusdam intelligit, vt mixta imperfecta, quæ non sunt ex quatuor elementis {aut omnibus} vt mixta perfecta, quæ cōstant ex quatuor elemētis. oīa. n. hęc manifestissime substātias dicimus esse. Alex. legit sic {aut ex partibus, aut oībus} ex partibus, vt dicit corporū simpliciū animalia constant. ex omnibus vero corporibus, cōstant {vt cœlū, & partes ipsius astra, & luna, & sol} sic legitur in græco. nam cœlum & astra ex quatuor elementis constare dicere videtur, quod tamen non dicit, & propterea legat hoc pacto {cœlum insuper ac partes ipsius stellam, lunam, & solē} subaudi manifestissimas substātias eē dicimus, quanquā Alex. cœlum oē mundūq; ex oībus corporibus ipsorūq; partibus constare dicit, sed mundū sublunarem. quia intra lunarē globū continetur, ex mortalibus corporibus, ac ipsorum partibus cōsistere. oē vero circūlatum corpus ex vniuersitate circūlati corporis, eiusq; partibus ex vniuersitate sphærarum, & partibus. i. astris in eis contentis. Auer. autem exponit quæ substantia sit, de qua Arist. proponit perscrutari, & asserit illam esse formam, quam formam putat Aristo. voluisse esse primam & præcipuam substantiā, qm̄ est causa substantiæ demonstratæ, cum substantiæ demōstratæ non sint substantiæ demonstratæ ac indiuiduæ, nisi propter illam, quam etiā Arist. eam dixisse esse vnā affirmat, quia substantia demonstrata non est vna, nisi per formam, quæ omnia dissona sunt verbis græcis, vt patuit in nostra expositione. nec solum hæc sunt dissona, sed etiā cætera oīa, quæ dicit exponēdo hanc partem, sunt extra verba, & mentem Aristotelis.

Que Auer. Comen. 5.

Vtrum uero hæ tantummodo, an & aliæ substantiæ sint, an horum quidem nihil, aliæ uero sint substantiæ quædam, consideremus oportet.

Postq̄ corpora in cōperto substātias esse supra dixit, & cætera, quæ recensuit, nunc inquirit vtrum hæ tantum, quæ cōmemoratæ sunt, substantiæ sint, an aliæ præterea quædam habeantur, an cæterę magis substantiæ sit quam hæ, & dicit {Vtrum vero hæ tantūmodo} subaudi substantiæ sint, & nullæ præter has, vt Heracli tani dixerunt, qui solum sensibiles substātias asserebāt, negabantq; intellectuales {an & aliæ substantiæ} subaudi præter has, vt dicunt Peripatetici, & Platonici, qui vltra sensibiles substantias ponunt intellectuales, Deum videlicet & intelligētias {an horum}. i. sensibilium, & intellectualium {quidem nihil, aliæ vero sint substantiæ quædam} vt mathematica, videlicet magnitudines & numeri. Auer. aūt sensum quęstionis putat esse talē, vtrum tantum indiuidua substantiæ sint substantiæ, an præter illa dentur aliæ dispositiones de indiuiduis substantiæ prædicantes, quarum dispositionum quædam sint substantiæ, quædam nō, an nullæ harum sint substantiæ. Sed dispositiones oēs, quæ de indiuiduis substantiæ prędicant, sint non substantiæ. Quæ expositio vt patet consideranti verba, nullatenus est consona.

Que Auer. Comen 5.

Atqui corporis fines, ut superficies, linea punctū, ac unitas substantiæ, & magis quam corpus, solidumq; quibusdam esse uidentur.

Proposita quæstione, nunc exponit ea, quæ de tali q̄one Philosophi dictitarunt. & primo quosdam fuisse tradit, qui de q̄one illa dixerūt corporis terminos esse rerum substantias, vt sunt superficies, & linea. & punctum, & vnitas, & hæc magis substantias q̄ corpus, & solidum dicentes, vnde dicit {Atqui corporis fines} magis q̄ ipsa corpora {quibusdam esse videntur} qui vero corporis fines sint, exponit, & dicit {vt sup̄ficies, linea, punctum, & vnitas} addit {& magis q̄ corpus, solidūq; quibusdam esse videntur} nonnulli ergo tradūt terminos sic quam corpora magis esse substātias. & vt Alex. exponit, designauit Platonem eiusq; sequaces. fortasse designauit nonnullos de schola Pythagoricorū. & per solidum idem intelligit, quod corpus, vt quasi alterum alterius sit expositiuum. vel dixit corpus more Physicorum, solidum vero mathematicorum. dicuntur aūt hæc termini finesq; corporis, qm̄ corpus sup̄ficiebus, superficies lineis, lineæ vero punctis terminantur. At vnitas numerorum est finis. cur vero hæc rerū substantias factitauerint Libro de cœlo Tertio dictū est. cur vero magis substantiæ hæc quam corpora sint, est, qm̄ sunt principia substantiæ, & principia substātiæ magis substantiæ sunt quam corpora, & substantiæ: vt Auer. ait, etiam, vt idem Auer. hoc est, qm̄ termini corporum sunt priores corporibus. nam pūcta sunt priora lineis, lineę vero superficiebus, superficies deniq; corporibus. Dicit secundo sic dicentes asseruisse indiuidua istorum priora esse indiuiduis sensibilis corporis, & vniuersalia istorum etiam priora vniuersalibus corporis sensibilis. Intellexit aūt Auer. per corpus proprie ipsum corpus, per solidum vero corporeū quippiam. qm̄ de corpore dupl'r sentiunt. nam alij voluerunt tres dimensiones esse formam substantialem corporis sensibilis, & isti sic opinantes id, cuius tres dimensiones sunt forma, appellant corpus. nam corpus proprie est id, qd' consistit talibus dimensionibus. Alij vero dicūt corpus esse propter coniunctionem superficierum inuicē, immo corpus nihil aliud esse q̄ superficierū cōiunctionem, & hi sic asserentes corpus solidū dicunt hoc est vnitum, siue corporeum, quod idem est. modo ꝟm ambas has positiones dimēsiones sunt priores, & magis substātiæ quā solidum, & corpus. Secundum primā quidem, qm̄ forma est prior cōposito ex materia & forma. & dimēsiones sunt forma corporis. ergo priores & magis substantiæ ipso corpore. Secundū vero secundā, qm̄ partes solidi sunt ex eis cōpositi, & partes toto priores sunt igit dimēsiones sunt priores, & magis subæ q̄ corpus, & solidū. corp̄e quidē, cuius sunt formæ, solido vero, cuius sunt p̄tes, & sic dixit corpus, & solidū. Alex. vero cuius authoritas est magna, p̄ corpus, & solidū idē intelligit.

Que Auer. Com. 5.

Præterea quidā præter sensibilia, nihil tale esse existimant. quidā plura, & magis entia sempiterna, uelut Plato & ideas ipsas, & res mathematicas duas substantias esse. Tertiam uero corporum sensibilium substantiā esse censuit.

Hic narrat secundā pōnē de q̄one asserēs esse quosdam, qui præter sensibilia nihil ponunt, vt Hippon cognomento Atheos, & post ipsum Epicurei. Alij vero præter sensibilia ponunt substantias numero plures, & magis entia, q̄ sempiterna: & hi sunt de schola Pythagoricorū, vn̄ dicit {Præterea quidā præter sensibilia}. s. corpora {nihil tale}. i. nullā aliā substātiā {existimāt} vt Hippon cognomēto Atheos, & Epicurei {quidā plura sempiterna & magis entia}. s. q̄ corpora {veluti Plato & ideas ip̄as} ponit {& res mathematicas} videlicet numeros, & magnitudines {duas substantias esse} vnā intelligibilia mathematica, alteram intelligibiles ideas.

{Tertiam vero corporum sensibilium substantiã esse censuit}quã substantiam concretam vocabat. igit̃ Plato oẽs substantias partitus est in tres ordines, quorũ primus dicebatur idearum, secundus mathematicorum, tertius concretarum substantiarũ.i.ipsorum sensibiliũ corporum. Et addit Auerroes, eos, qui opinabant̃ mathematica esse substantias, bipartitos esse, qm̃ quidã dicebant ea eẽ alia ab ideis, formisq; ipsis, quidã vero numeros, & formas esse eiusdẽ naturæ, vt post dicet. & exponens qui fuerint isti, dicit istos esse, qui perceperũt causam formalem propriam ei, cuius est forma. isti.n. intendebant dare substantias proprias rebus ex formis vniuersalibus, quia.s.ponebãt ea esse principia substantiarum sensibilium. voluerunt enim ideas esse datrices formarum substãtialiũ, per quas corpora sensibilia generantur. siquidẽ ponebant hm̃oi ideas principia agentia substantiarum sensibilium, quatenus sunt formarũ substantialium creatrices, per quas res sensibiles sunt: & ita Auerroes vult, vt isti sint Plato, & eius sequaces.

Qua Auer. Com.5.

Speusippus aũt & plures substantias ab uno ipso incipiens, & principia cuiusq; substantiæ esse dixit, alìud quidẽ numerorum, aliud autem magnitudinem, deinde animæ, atq; hoc pacto extendere substantias, accumulareq; uidetur.

Hic narrat positionẽ Speusippi, qui, vt Alex. inquit, auditor Platonis fuit, vel, vt Expositor successor Platonis ex sorore nepos, hic plusq̃ triplicem substantiam intelligibilem esse statuit, primam ipsum vnum, alterã numerorũ principium, tertiã magnitudinum, quartã aĩæ, & sic genera substãtiarum in multitudinem producebat vsq; ad corpora & in quolibet substantiarum ordine asseruit vnitatẽ principiũ esse. vñ inquit {Speusippus autem & plures substantias}.i.plures substantiarum ordines{dixit} subaudi quã Plato {ab vno incipiens} .i.ponens in vnoquoq; ordine vnitatem principium{& dixit}vnitates{principia cuiusq; substantię esse}.i.cuiuslibet ordinis. & quia non idem vnũ dicebat esse principium cuiuslibet ordinis, ideo subdit {aliud quidem}, s.vnum numerorum {aliud autem}, s. vnum {magnitudinum. deinde animæ}.s. aliud vnum principium ponebat{atq; hoc pacto extendere substantias, accumulareq; videtur} .s.vsq; ad corpora sensibilia. Prætermisit ideas esse, quia illas posuit primas, & quia ea, quæ posuit, recõduntur in quinque ordinibus, ideo dixit{plures substantias}, i.plures substantiarum ordines quam Plato, qui tm̃ substantiarum tres ordines posuit, obiter vero Auer. addit, ꝙ quia substãtię, quæ sunt effectus, sunt diuersæ, vt grauitas, magnitudo, & aĩa, ideo substantiæ, quę sunt causæ, ac principia, sunt diuersæ. & probat exemplis ipsis, quia vnitas, quæ est principium numeri, est aliud à principio magnitudinis, & aliud etiam à principio aĩæ. igitur effectus substantiales diuersi arguunt causas diuersas. & vt dicit etiam ẽ contrario, quia causæ diuersæ sunt, effectus sunt diuersi, & pro numero, ac distinctione suarum causarum.

Quæ Auer. com.5.

Quidam insuper species quidem & numeros eandem naturalium habere inquiunt, cætera uero lineas, planaq; usq; ad cœli substantiam, & res sensibiles.

Hic narrat vltimam positionem eorũ videlicet, qui substantias in duos ordines tm̃ dissecarunt. nã ideas & numeros ad vnum ordinẽ reduxerunt. lineas vero superficies, cœlestia corpora, & sensibilia omnia reduxerũt ad secundum ordinẽ, & dicit {Quidã insuper spẽs quidẽ & numeros eandem naturam habere inquiũt} & sic hæc vtraq; reduxerunt ad primum ordinem {cætera vero} videlicet {lineas, planaq; vsq; ad cœli substantiam} hoc est enumerando etiam cum his cœlestia corpora {& res sensibiles} omnia hæc reduxerunt subaudi ad secundum ordinẽ. quare hi oẽs res in duos ordines reduxerunt. Auer. autem narrans positionẽ vltimã, dicit primo fuisse nonnullos qui reduxerunt ideas, & numeros in vnam naturam, verum dicebant ideas ac numeros causas esse linearum atq; superficierum, lineas vero atq; superficies causas esse corporum cœlestium, atq; cæterorum sensibilium. Quæ sunt Auer. Cõmẽta, nam ex verbis Arist. non habemus nisi eos, qui vltimo de quæstione disseruerunt, reduxisse omnes res in duos tantum ordines. ideas quidem & numeros in primum ordinem. Magnitudines vero, & cœlestia corpora, & sensibilia in secundum. hæ sunt positiones de q̃õne mota, circa quas pulchrum esset disquirere earum interpretationes, atq; argumẽta, sed quia hæ põnes veræ esse nõ possunt, nisi ad opinionẽ Aristo. eas reduxerimus, ideo earum interpretatio ad aliud tempus differatur.

Quæ Auer. Com.5.

TEX.6.

Sed de his quid recte dicitur, quidúe non recte, & quæ substantiæ sint, & utrum sit quædam præter sensibiles, an non sint, & eæ quomodo sint, & utrum sit quædam separata substantia, & cur sit, & quo pacto sit, an nulla sit præter ipsas sensui subiectas substantias. Considerandum deinceps est, cum definierimus prius, quid nam sit ipsa substantia.

TEX.7.

Cum cõmemorasset tum priorum tum suorum coætaneorum sententias de substantia, nũc vult de eis veritatẽ inuestigare, & ideo primo proponit oĩa, quę intendit disquirere, & dicit se velle primo ꝑscrutari quid ab istis rectę dicitur, quidúe perperam, & ait {Sed de his cõsiderandum deinceps est, quid recte} subaudi ab istis dicitur {quidúe non recte} & verbum considerandum affert in vltimo clausulæ, quoniam clausula est suspensiua. Secundo proponit se velle considerare, quæ sint substantiæ, & dicit{& quæ sint substantiæ} & exponens se subdit{& vtrũ sint quædam præter sensibiles, an non sint} & dixit{sint} propter Platonicos, & Pytagoricos, &{an nõ sint} dixit propter Hipponẽ Atheon, & Epicureos. Tertio proponit dato ꝙ sint aliquę substantiæ pręter sensibilia, quærit{& eæ quomodo sint} vtrum per modum, quo ipsas Platonici posuerunt, qui substantias, quæ sunt præter sensibiles, collocarunt in duobus ordinibus, an per modũ, quo ipsas posuit Speusippus, qui, eas posuit in quatuor ordinibus, an per modum quo ipsas posuit vltima positio, quæ voluit numeros & ideas constitui in vno ordine. & fortasse cum dixit{& eæ q̃ũo sit} hoc retulit ad proxime dictum, quasi dicat{an non sint} .s.substantiæ præter sensibiles, sed omnes sunt substantiæ sensibiles, & tunc quærit, & si omnes sunt substãtiæ sensibiles {q̃ũo sint} subaudi tales sensibiles substantiæ vtrum compositæ, aut simplices{& vtrum sit quædam separata substantia} Sed dices nonne est idem quærere vtrum aliqua sit præter sensibilia, & vtrum sit aliqua separata substãtia? & cum hæc sint eadem, videtur hæc quæstio superflua. Auer. velle videtur ꝙ hæc quæstio non sit addita, vt diuersa à prædicta, sed est illamet quæstio vniuersalius mota ad hunc modum, & vt vniuersalius dicam, vnum sit quædam separata substantia, aut fortasse prima quæstio mota est pro mẽte mathematicorum, quos Plato secutus est. hæc autem mota est pro veritate, quasi dicat, quicquid sit de positionibus veterum, vtrum in rei veritate sit aliqua substantia separata: vt Libro.12. dicetur{& cur sit} vtrum, vt causa finalis verum, an adhuc ipsa sit propter

propter causam aliã superiorem{& quo pacto sit} vtrũ ita in corpore cœlesti, quomodo naturales formę sunt in corporibus, quorum sunt formę, an alio modo vide licet separata ſm esse à corpore, vt duodecimo huius di cetur{an nulla sit}. s. substantia{præter substantias ipsas sensui subiectas} vt Hippon Atheos, & Epicurei tra diderunt. hi. n. asserentes intellectum esse sensum, dixerunt nihil esse intelligibile, nisi sensibile, & sic præter sensibilia ponunt nihil. ait hæc esse considerandum{cũ definierimus prius, quid nam sit substantia}. Quo hoc septimo, & octauo libro facturus est. Quo vero ad verba attinet, Arist. proponit differere de his opinionibus, quæ earũ rectæ, quæúe non recte dictæ sint. Cuius causam asserit Auer. quia nec omnes recte, nec omnes omnino perperam dictæ sunt. & cum dixerit{& quæ substantiæ sint} Auer. exponit, quæ sint formæ indiuiduorum, quæ indiuidua consensu omnium sunt substantiæ. & tunc iuxta hanc expositionem non est legendũ {&} pro idest.

Que Auer. Cõm. 6.

CAP. I.

Substantia quot dicatur modis, & quæ propriæ substantia sit.

Tex. c. 7.

Dicitur itaq; substãtia, si nõ pluribus, quatuor tñ modis maxime dici solet, etenim quiditas, et uniuersale, et genus subã cuiusq; esse uidetur, et quartũ horũ subiectũ.

Sũme secundæ de substantia.

Præmissa intentione, prosequitur, & primo affert substantiæ partitionem asserens substantiam ad minus quatuor modis dici. primo modo quiditatem, secundo modo vniuersale, tertio modo genus, quarto vero modo horum subiectũ, hoc est substantia prima. Vnde inquit{Dicitur itaq; substantia, si non pluribus, quatuor tamen modis maxime dici solet}. quos exponẽs subdit {etenim quiditas} dicitur substantia{& vniuersale} dicitur substantia{& genus substantia cuiusq; esse videtur, & quartum horum subiectum} Quo vero ad verba attinet, Aristo. vno modo per vniuersale intelligit ideas, quod magis putat Alex. & Expositor. Alio modo vt Alex. inquit Arist. intelligit id, quod à multis, vt multa sunt, diuersum est, illud dico quod per singulorũ abstractionem abducitur. dixit vero genus intelligens primum genus. s. ens, vt Expositor inquit, quia per hũc modum vnum & ens dicuntur substantiæ omnium rerum tanq̃ sint omnium prima genera, dixit{non pluribus} propter opiniones eorum, qui ẽt numeros, & magnitudines substantias dixerunt. Auer. aũt per vniuersale vr̃ intelligere vniuersale p̃dicabile in quid, hoc est genus generalissimum substantiæ. & per genus, subalternum genus: qđ ipse propinquũ genus vocat. Sed dices, cur fecit differentiã inter generalissimũ, & subalternũ genus, videtur. n. q nõ debuerat facere, qm̃ reducũtur in vnum modũ. siquidem vtrũq; dr̃ substãtia scđa. Auer. Arist. fecisse differentiam dicit inter hęc, qm̃ quidam dixerũt vniuersale cõe, hoc est generalissimũ esse dignius noĩe substantiæ, q̃ vniuersale propinquũ, quod est genus subalternũ, vt opinatus est Plato. quia igitur hæc differunt ſm magis & minus, & prius & posterius, non potuerunt poni in vno mõ. Propterea posuit seorsum hæc. per horum{subiectum} intelligit substãtiam eam, quę omnibus subijcitur, & de quo cętera dicũtur. & ipsa de nullo alio, vt Alexan. exposuit. Auer. intelligit indiuiduũ substantię, qđ idẽ est, qđ prima substantiæ.

Qua Auer. cõm. 7.

Est autem subiectum id, de quo cætera dicuntur, ipsum uero id de nullo rursus. Quare de hoc antea determinemus oportet. maxime nãq; subiectum primum substantia esse uidetur.

Quia dixit quarto modo substantiam dici{horum subiectũ} exponens quid ipse intelligat per subiectum horum, subdit{Est autem subiectum id, de quo cætera dicuntur}, i. de quo cæteræ substantiæ videlicet quiditas, vniuersale, & genus dicũtur{ipsum vero id de nullo rursus} dr̃ subaudi prędicatione naturali. hoc est nec de quiditate, nec de vniuersali, nec de genere. Expositor putauit, vt Arist. hic ꝓsequatur, & nõ est ita, qm̃ statim subdet ordinẽ, & ꝓsequetur, sed hic exponit quartum membrum substantiæ solum, vt diuisio cõcipiatur aliquo modo, qm̃ postea de singulis facit contẽplationem seorsum. & per{cætera} nonnulli intelligunt secũdas substantias, & accidentia. substantiæ. n. secundę de prima dicuntur, vt superiora de inferioribus hoc est essentialiter, accidentia vero non essentialiter. & cum ait {ipsum vero id de nullo rursus} intelligendum est prędicatione naturali. nam prędicatione naturali subiectũ de his omnibus prædicatur. hæc. n. est vera animal est Socrates, album est Socrates, risibile est Socrates, & id genus. Verũ, vt primo posteriorum dicitur, de his prædicatur non naturali prædicatione. hæc autem de ipso naturaliter. Quare dicunt Arist. per subiectũ intelligere id quod in prædicamentis primã substantiã vocauit, & per vniuersale, & genus, illa, q̃ eodem libro substantias secundas dixit. per q̃ vr̃ hic de substantia eandẽ partitionem facere, quã in prędicamentis fecerat, vt puta in primas, & scđas substãtias. hic aũt in vniuersale, & genus, intelligens per hæc secundas subas, & in subiectũ, intelligens primã substantiã, q̃ dixit in prædicamentis. verũ hic superaddit quiditatem, quã ibi prætermisit, cũ non cadat in prædicamẽto nec vt genus, nec vt dr̃ia, nec vt species. hic aũt eã inter substãtiæ notiones enumerauit, quia est formale principium substantiæ primæ, de qua est principalis intentio, vt dicemus. cõpleta partitione substantiæ, affert ordinẽ, quẽ vult tenere in tractanda substantia, & dicit{quare de hoc}. s. subiecto{antea determinemus oportet} quid nã sit definiendũ est. Cuius rõnem affert, & dicit{maxime nãq; subiectum primũ substantia esse videtur} qm̃ omnibus substat, & maxime substantia est. supposuit aũt Arist. subiectũ hoc est primam substantiam esse magis substantiam q̃ secundas, vt in prædicamentis ostendit, tum primo, qm̃ omnibus substat, & accidentibus, & secundis substãtijs. tũ vel maxime, qm̃ substantiæ primæ substant accidentibus per se, secundæ substantiæ quatenus sunt in primis. homo. n. albus est, quatenus hic, vel ille hõ albus est, animal quoq; musicũ, quia Callias musicus est. Auer. aũt dicit de subiecto. i. de causa, quæ est istius subiecti, esse primo agendum. qm̃ subiectũ aliarũ rerũ concedit esse substãtia magis q̃ aliud. hęc de intẽtione & ordine. Que Auer. Cõm. 7.

Tale autem modo quodam ipsa materia dicitur, alia uero modo forma, tertium id, quod ex his constat. atq; materiam quidem dico, ut æs: formam autem figuram speciei: ipsum uero totum statuam, quæ ex his componitur.

Cum proposuisset esse primo agendum de subiecto, hoc est de prima substantia, nunc subiectum, seu primã substantiã subdiuidit, vt in materiã, & formam & compositum ex his. quodlibet enim horum subiectum est, & prima substantia. Verum, vt Expositor inquit, hæc diuisio non generis in species, aut vniuoci in vniuocata est, sed analogi in analogata. nam substantia prima siue subiectum per prius de forma, quã de cęteris prædicatur, vt posterius dicetur, dicit{Tale autem}

.s.subiectum {modo quodam ipsa materia dr̃, alio vero modo forma, tertium id, quod ex his constat} & dixit {modo quodam ipsa materia dicitur} qm̃ subiectum, siue substantia prima nõ dicitur de materia, nisi aliquo modo, quatenus sustinet formam, atque compositi pars est. de forma vero atq; composito dr̃ simpliciter, deinde huius diuisionis membra per exempla exponit, & dicit {atq; materiam quidem dico, vt æs} .s.in operibus artis {formam autem figuram speciei} videlicet aut Mercurij, aut Iouis, aut Apollinis, aut alterius speciei {statuam vero, quæ ex his componitur, ipsum totum} & signanter dixit {vt æs} & non æs, qm̃ vt Expositor aduertit, æs non subiecta materia substãtiæ est, nec figura est substantialis forma, nec tota statua est composita substantia. sed æs est, vt materia, & figura, vt forma, & tota statua vt composita substantia. Sed hæc consideratio non multum necessaria est. quia vbiq; Arist. materiam naturalem per materiam artificialem declarat, & formam naturalem per formã artificialem, & totum naturale per totũ artificiale, & sic verbum {vt non diminuit, sed vt, nota exẽpli ponit.

Et eo καὶ τὸ & id. *Quare si forma prior sit, & magis ens q̃ materia, & eo quod ex utrisq; constat, prius ob eandem rationem erit. nunc igitur dictum est quasi figura, quid nam sit ipsa substantia. ubi diximus id esse, quod non de subiecto dicitur, sed de quo cætera prædicantur.*

Ex iis, quæ dixit, infert comparationem, quæ est inter mẽbra partitionis substantię primæ, & dicit {Quare si forma prior sit, & magis ens quam materia, & eo, quod ex vtrisq; constat, prius} & subaudi magis ens {erit propter eandem rõnem} .s.qua est prior ipsa materia, & magis ens. forma quidem prior est materia, quatenus forma est actus, & materia potentia. & quia actus est prior potentia tempore, & natura, & rõne, vt nono huius videbitur, fit, vt forma sit prior materia tempore, & natura, & rõne. Est etiã forma magis ens quam materia, qm̃ quatenus materia est substantia in actu propter formam, forma est magis ens q̃ materia, propter quod.n. vnumquodq; tale, & illud magis est. est vero forma prior composito, quod ex materia, & forma constat, & magis ens propter eandem rõnem, nam quatenus forma est causa, qua compositum est ens, & substantia actu, est magis substantia quam cõpositum. quatenus vero forma est actus, & compositũ propter materiam, ex qua constat, est potentia, forma est prior composito natura, & tempore, & rõne. quare propter eandem rationem, qua forma est prior, & magis substãtia quã materia, erit prior, & magis substãtia, quam compositum. In codice Alex. verbũ {& eo} legitur {& id} vt etiam Argyropylus transtulit, vt sit dictio {quare si forma prior sit, & magis ens quã materia, & id profecto, quod ex vtrisq; constat, prius per rationem eandem erit} subaudi quam materia. est aũt forma prior quam materia natura quidem, vt Alex. dicit, at non hac solum, sed etiam t pe, cuius rationẽ subdit ex eo, quia forma quædã, vt Deus, qui bonitas ipsa est, cunctis temporibus prior, & effector, & author esse demonstrabitur. formam autem quam materiam magis esse ens in promptu, vt Alexander inquit, est intelligere considerantibus per formam, & non per materiam vnũquodq; nuncupari. quin etiam, quoniam à forma ordinatur, & definitur, iccirco forma magis est ens quàm ipsa. Quomodo vero compositum sit prius materia, propter eandem rationem, Alex. non exposuit, qm̃ apertum est. Auer. autem exposuit primo modo, vbi facit hanc consequentiam, forma est prior cõposito, & compositum est substantia, igitur forma est magis substantia quàm compositum. sed hęc consequentia obscura, vt puto, non valet nisi de materia ad hunc modum, forma est prior cõposito prioritate causæ formalis, quoniam est causa, qua compositum est ens, & substantia. & compositum est substantia, igitur forma est magis substantia quam compositum. addit autẽ Auer. illam propositionem, & compositũ est substantia. quoniam si forma esset prior composito, & cõpositum esset qualitas, forma esset prior composito in qualitate, & si compositũ esset quantitates, forma esset prior in quãtitate. quoniam semper causa formalis esset prior eo, cuius est causa, in ea ratione, qua illud causatum est, quoniam semper propter quod vnũquodq; tale, illud magis est. Vnde patet vim rationis Auerrois esse hanc, forma est causa compositi in ratione substãtiæ, igitur forma est composito magis substantia, deducit à primo ad vltimum ad hunc modũ, forma est prior composito, ergo forma est causa formalis compositi, forma est causa formalis compositi, igitur forma est id, propter quod compositum est id, quod est. forma est id, propter quod compositũ est id, quod est, & cõpositum est substantia. igitur forma est id, propter qđ compositum est substantia. sed propter quod vnumquodq; est tale, illud est magis tale: igit̃ forma est magis substantia quam compositum. tunc epilogat, & dicit {nunc igitur dictum est quasi figura} .i. superficietenus {quid nam sit ipsa substantia, vbi diximus id esse, quod nõ de subiecto dicitur, sed de quo cætera prædicantur} .s.vniuersale, & genus, & quiditas. vel cætera, .i. substantiæ secundæ, & accidentia prædicantur. Quæ Auer. Com.7.

Non solum autem hoc pacto dicere de ipsa oportet, quippe cum non sit satis, nam & hoc ipsum obscurum est. TEX.8.

Cum epilogasset definitionem primæ substantiæ, quæ subiectũ dicitur, & posset quis credere nihil aliud de substantia prima esse disserendum, putans ex definitione assignata patere sufficienter quid illa sit, quasi refellendo hunc errorem dicit oportere non solũ ita definisse primam substantiam, vt paulo ante figuraliter est definita, sed vlteriore contemplatione de ipsa pertractare, cum definitio figuralis, quæ dicta est, non satis sit, quod ostenditur, quia illa non sufficiens est, cuius ratio est, qm̃ ipsum hoc subiectum per eam figuralem definitionem descriptum, adhuc est obscurum, quare oportet vlterius nouum capite de prima substantia aggredi, vt exactius pateat quid sit. Vnde dicit {Non solum autem hoc pacto de ipsa dicere oportet} .s.per definitionem figuralem assignatam, cuius rationem subdit {quippe cum non sit satis} pro exacta .s. substantiæ cognitione, cuius vlterius rationem subdit {nam & hoc ipsum} quod subaudi de ea figuraliter assignatum est {obscurũ est} cuius rõnem assignat Alex. ex eo, quia dubium est, quid nam id sit, quod cunctis subiicitur, & quod de nullo alio prædicatur. vel vt Expositor inquit, ex eo, qm̃ definitio assignata est logica, cum sit data per prędicari, non pertingẽs ad rei subam, nec est propria metaphysico, quare oportet eã altius repetere. Auer. autẽ vno mõ exponit referendo hęc verba ad diuisionem, quam fecit de suba vt velit dicere Arist. nos nõ debere esse contẽtos ea substantiæ distinctione, Quæ Auer. Com. 8.

ctione, quam paulo ante dixit, quod alia sit materia, alia forma. Qm̃ non sufficit, nec est benedictum, cum ipsa forma sit immanifesta, iuxta quam expositionem lege {non solum autem hoc pacto dicere} .s. diuisionem {de ipsa oportet} videlicet qua diuidebat in materiam & formam, cuius rõnem affert, & dicit {quippe cum non sit satis} .s. diuisio illa. non. n. est sufficienter assignata {nam & hoc ipsum} .i. forma {obscurũ est} & addit Auer. Arist. dixisse formam esse obscurã, quia materia primo aspectu in rõne substantiæ est notior forma, cum ratio substantiæ, quæ est subiici omnibus, magis de materia q̃ de forma appareat. & iuxta hanc expositionem ait Auer. Arist. adduxisse rões, vt ostẽderet materiam esse solam & magis substantiam, & ꝙ sit causa substantiæ demonstratæ, & ꝙ sola facta sit substantia à veteribus eo quia si materia non ponitur, nulla ponitur, & si aliæ non ponantur, adhuc materia ipsa potest poni. Alio modo exponit referendo hæc verba ad definitionem figuralem, quæ est, vt sit id, qđ de nullo prædicatur, & cætera omnia de ipso, hæc. n. est definitio logica, & communis. & qm̃ ex hac definitione sequitur, vt materia sit, magis substantia. ipsa .n. de nullo dr̃, & omnia alia de ipsa prædicantur, ideo dixit {non solum hoc pacto dicere} .s. definitionem {de ipsa oportet} quam assignauit {quippe cum non sit satis} .s. id, quod pro definitione assignatum est {nã & hoc ipsum} .s. quod per illam definitionem est descriptum {obscurum est} vtrum sit materia, vel indiuiduum substantiæ, nam sequitur, vt materia sit magis & sola substantia per illam definitionem. & quia ita est, ideo inducit rões ad ostẽdendũ materiam magis esse substantiã, & solam. hæc Auer. de expositionibus.

Et insuper materia substantia fit. si enim ipsa non sit substantia, quæ nam sit alia, nos præterit atq; fugit. cæteris nanq; sublatis, nihil præter ipsam permanere uidetur. nam cætera quidem corporum passiones, & affectiones sunt, potentiæq;.

Propter verba illa {Et insuper} Arist. censetur, vt assignet secundam rõnem per quam ostendat id quod dictum est de substantia, non esse sufficiens, & est secunda rõ, quia nonnulli dixerunt materiam esse solam substantiam, & hoc propter rõnem tactam, quia de ipsa prædicantur omnia, & subiiciatur omnibus, ipsi autem nihil. si ergo esset id, quod dictum est, sufficiẽs, oporteret dicere materiam esse solam substãtiam, qm̃ ipsa omnibus subiicitur, & ei nihil. non tñ hæc expositio consona est cæteris verbis, quæ sequuntur. Vel fortasse verba hæc referenda sunt non ad proxime dicta, sed ad id, quod superius dictum est, dixit. n. substãtiam multipliciter dici, qm̃ quatuor modis, formamq; esse cæteris magis substantiam, nunc vero narrat opinioné veterum, qui asseruerunt nullam substantiam esse, nisi materiam, eamq; solam esse substantiam, & dicit {Et insuper materia substantia fit} subaudi à veteribus Philosophis, immo vt concludet, materia est magis substantia cæteris, & sola substantia, vt nec forma, nec cõpositum sit substantia: verbum {fit} pro asseritur dixit. nam veteres dixerunt materiam esse substantiam. Deinde ostendit materiam esse substantiã, & quia hismet rõnibus ostenditur materiam esse solam substantiam, ideo primo ostendit materiã esse substantiam, deinde concludit eam esse solam substantiam: qñ eisdem rõnibus constat. de prima parte dicit {si. n. ipsa non sit substantia, quę nam sit alia} .s. substantia ab ipsa materia {nos præterit, atq; fugit} quasi dicat, si materia non sit substantia, nulla alia esse potest. Quod autem nulla alia esse possit, ostendit ex eo, quia materia ablata, cætera auferuntur, contra vero cæteris ablatis, non tollitur è medio materia. Quare recte dictum est, nullam aliam substantiã esse posse, ablata materia, & dicit {cæteris nãq; ablatis, nihil præter} materiam {ipsam permanere videtur} at subaudi materia ablata, nihil aliud remanere videtur: vt sit syllogismus, Id quod cæteris ablatis remanet, est substantia: materia est id, quod cæteris ablatis remanet: igitur materia est substantia. & cum de syllogismo solam minorem tetigisset, assignat eius rõnem, & dicit {nam cætera quidem corporum passiones, & affectiones sunt, potẽtiæq;} vt syllogismus sit, Corporum passionibus, affectionibus, & potentiis ablatis, materia remanet: cætera, quæ sunt, passiones, & affectiones sunt, & potentiæ corporum: igitur cæteris, quæ sunt, ablatis, materia remanet. & sic patet minor. & per passiones corporum intelligit alterationes, vel passibiles qualitates, & per affectiones intelligit generationes, & motus, & per potentias intelligit qualitates secundæ speciei, quæ naturales potentiæ dicuntur, de quibus in prædicamentis.

Longitudo uero, & latitudo, & profunditas, quantitates quædam, sed non substantiæ sunt. quantitas. n. non substantia est, sed cui primo hæc insunt, id potius substantia est. at uero longitudine, & latitudine, & altitudine sublata, nihil præter id, quod ab his definitur, restare uidemus.

Auerroes videtur legere {vero} pro etiã, quia vult, vt hæc sit secunda ratio ad ostendẽdum materiam esse substantiam: quæ talis est, corpora sensibilia videntur esse substantiæ, aut propter tres dimensiones, aut propter materiam, non propter dimensiones, cum dimẽsiones non sint substantiæ, sed quantitates, quæ non sunt substantiæ. igitur propter materiam. igitur materia est substantia, & magis. Verum hæc ratio derisibilis esset, qm̃ sensibilia corpora nec propter dimensiones, nec propter materiam, sed propter substantiales formas substantiæ sunt. sic. n. dilueretur argumentũ. Melius igitur vr̃ nobis esse dicendum Arist. hic soluere tacitam dubitationem, quia diceret aduersarius passiones corporũ, & affectiones, & põas auferri ablatis dimẽsionibus, non tñ contra ablatis qualitatibus dimensiones auferentur: igitur dimensiones sunt subæ, & non aliud pręter eas. r̃ndet hoc esse verum, non rõne dimẽsionum, cũ dimensiones sint quantitates, quæ non sunt substantiæ, sed rõne materiæ, quæ tribus dimensionibus definitur, ac designatur, cum primum eorum, quæ recipiuntur in ipsa materia, sint tres dimensiones, vt Auer. hic asserit, & in libello de substantia orbis. Vnde dicit {Longitudo vero, & latitudo, & profunditas} ad quarum .s. ablationes qualitates prædictæ auferuntur {quantitates quædam, sed nõ subæ sunt} cuius rõnem dicit {q̃titas. n. non substantia est} & hoc ideo, quia nõ rõne dimensionum auferuntur, sed rõne materiæ, cui primo insunt, & hoc subdit {sed cui primo hæc insunt, id potius substantia est} & rõne illius qualitates auferunť, cum id ipsum auferreť. Deinde redit ad propositũ, & dicit {at vero longitudine, & latitudiue, & altitudine sublata nihil præter id, qđ ab his definiť} .i. pręter materiã, quæ tribus dimẽsionibus designať {restare videmus} igitur rõne illius oĩa illa auferuntur, & non rõne dimensionum proprie, ac principaliter. Vnde Alex. Que Auer. Com. 8.

cum Arist. ait {nam cætera quidem corporum pasiones} inquit, cætera vocat quantitates, qualitates, durities, mollitudines, & reliqua id genus, & cum dicit {nihil præter ipsam materiam supereſſe vr̃} hoc dicit, vt intelligatur ipsam cũctis eſſe ſubiectam, at ſi omnium ſubiectum eſt ſubſtantia, materia profecto ſubſtantia erit. Albedo.n. motuſq;, ac cæteræ affectiones effectus ſunt, atq; potentiæ corporum, nec ſubſtantiæ debent appellari, cum ſit ſubſtantię per ſe conſiſtere, ipſa vero per ſe conſtare nequeant. ſupereſt igitur, vt cui hæc primo inſunt, & quod quantitatibus, affectionibusq; ſublatis remanet, id ſubſtantia nuncupetur, quod quidem eſt materia, & ſic ſecundum Alexandrum ſolum oſtenſum eſt materiam eſſe ſubſtantiam.

Quare ſi hoc modo conſiderauerimus, materiã ſolam ſubſtantiam uideri neceſſe eſt.

Ex hiſmet rationibus concludit materiam eſſe ſolã ſubſtantiam. eædem.n. rationes, quibus oſtendit materiam eſſe ſubſtantiam, oſtendit materiam eſſe ſolam ſubſtantiam. ſi.n. quia omnibus aliis ablatis, ipſa non aufertur, ſed ipſa ablata cætera auferuntur: ſequitur, vt ſit ſubſtantia, eadem ratione ſequitur, vt ſit ſola ſubſtantia, qm̃ ipſa ſola omnibus ſubiicitur, & ei nihil, igitur materia ſola eſt ſubſtantia, & dicit {Quare ſi hoc modo} argumentando {conſiderauimus} vt argumẽtati ſumus ad oſtendendum materiam eſſe ſubſtãtiam {materiam ſolam ſubſtantiam videri neceſſe eſt} qm̃ eadem ratione idem oſtẽditur. Quo vero ad rationem attinet, aduerte hanc non multum valere, qm̃ ſolum oſtendit materiam eſſe ſubſtantiam reſpectu nouem prædicamentorum, non autem reſpectu formarum ſubſtantialium, cum his ablatis, materia non remaneat niſi in mente Dei. formas autem ſubſtantiales non perceperunt veteres, & ita apud eos ſequebatur, vt ſola materia ſit ſubſtantia.

Materiam autem eam dico, quæ neq; quid per ſe ipſam, neq; quantum, neq; aliud quicquam eorum dicitur, quibus definitur ens. Eſt enim quid, de quo uniuerſa hæc prædicantur, cuius ratio à cuiuſq; prædicamenti ratione diuerſa eſt. nam cætera quidem de ſubſtantia, hæc autem de materia prædicatur Quare ipſum ultimum neq; quid, neque quantum, neque aliud quicquam per ſe eſt.

Sed quia quod à qualitatibus, & cæteris quæ commemorauit, determinatur, materiam eſſe dixerat, nũc materiam non eſſe ſubſtantiam ſubiungit, vt ſit quaſi reſponſio ad argumentum inductum, & dicit {Materiam autem eam dico, quæ neq; quid}, i. ſubſtantia {p ſe ipſum}, i. ipſa per ſe conſiderata per negationem ſeiunctionemq; formarum nulla prorſus cointellecta forma {neq; quantum, neq; aliud quicq̃ eorum dicitur, quibus definitur}, i. diuiditur {ens} deinde hoc oſtẽdit, & dictio ſic reſoluitur ad artem prioriſticam, Oẽ, quod eſt aliquid, de quo cætera prædicamenta prædicantur, cuius ratio à cuiuſq; prædicamenti ratione diuerſa eſt, neq; eſt quid, neq; quantum, neq; aliud prædicamentorum, ſaltem cum ſumuntur in abſtracto, nam licet homo ſit album, tñ humanitas non eſt albedo. tunc affert minorem, & dicit {Eſt.n. quid, de quo vniuerſa hæc prædicantur, cuius rõ à cuiuſq; prædicamenti rõne diuerſa eſt} hęc eſt minor. Quod autem rõ materiæ à rõne cuiuſq; prædicamenti ſit diuerſa, oſtẽdit, & dicit {nam cætera quidẽ}, ſ. nouem prędicamẽta {de ſubſtantia} dicuntur {hæc autem}, ſ. ſubſtantia {de materia prędicatur} igitur rõ materię differt à rõne cuiuſq; prędicamenti. à rõne ſubſtantię quidem, qm̃ ſubſtantia de materia, & non è contrario prædicatur. à rõne cæterorum vero, qm̃ cætera de ſubſtantiæ dicuntur, materia autem de nullo, igitur rõ materiæ à cuiuſcunq; prædicamenti rõne diuerſa eſt. tum affert concluſionem, & dicit {quare ipſum vltimum}, i. ipſa materia, quæ vltimum ſubiectum eſt {neq; quid, neq; quantum, neq; aliud quicq̃ per ſe eſt} & ſic licet materia videatur ſubſtantia, & ſola ſubſtantia, tamen neq; eſt ſubſtantia, nec aliquod prædicamentum. cum rõ materiæ à rõne cuiuſq; prædicamenti diuerſa ſit. Auer. autem oſtẽdit materiam eſſe diuerſam à quolibet prædicamento ex eo, quia materia eſt in potentia ad omnia prædicamenta: non igitur eſt aliquid eorum. *Que Auer. Cõm. 8.*

At neq; etiam negationes. etenim hæ per accidens ſunt.

Alexander ſic intelligit hunc locum, vt velit negationes prædicamentorum nõ eſſe ſubſtantiam. non.n. negatio quantitatum, qualitatumúe, vt non quantum, aut nõ quale, ſubſtantia eſt, & hoc dicit {at neq; etiam negationes} ſubaudi ſubſtantia ſunt: cuius rõnem ſubdit {etenim hæ}, ſ. negationes {per accidens ſunt} non per ſe, at quod per accidens eſt, non eſt ſubſtantia. Auer. autem ſimul oſtendit duo, & ꝙ materia non ſit aliquod prædicamentum, & ꝙ nec priuatio alicuius prædicamenti. & ſupponit duo, & ꝙ materia ſit ſubiectum omnium prædicamentorum atq; priuationum eorundem. qm̃ nouem prædicamenta, priuationes eorum dicuntur de ſubſtantia, & hæc ſubſtantia de materia: igitur omnia de materia dicunrur. & ꝙ eſſe ſubiecti ſemper ſit ab eſſe cuiuſlibet eorum, quibus ſubiicitur, diuerſum. ex his infert primam materiam, quæ eſt vltimum ſubiectum, nec eſſe quid, nec quale, nec id genus, item nec eſſe aliq̃ priuationem alicuius eorum, cũ tam prædicamenta quam eorũ priuationes inſint materiæ per accidens. quare materia ẜm ſe ipſam conſiderata, nullaq; forma cointellecta nec prædicamentũ eſt, nec priuatio alicuius prædicamenti. Quod autem formæ, & formarum priuationes inſint materiæ per accidens, oſtendit ex eo, quia ſi aliqua aut forma, aut priuatio eſſet eſſentialiter in materia, materia non reciperet oẽs formas, nec oẽs priuationes, quod eſt cõtra primum ſuppoſitum. non.n. reciperet eam formam, vel eã priuationem, quæ eſſet ei eſſentialiter coæterna. etſi occurres de forma corporis, quæ eſt coęterna materię, & tñ materia recipit omnes alias. iam alibi diximus materiam habere formam corporis ſibi coæternam, nõ tñ ita, vt ſit de eius eſſentia, ſed diſpoſitio, qua omnes ſpecificas recipit, & concedo, ꝙ materia nõ omnes recipiat de nouo, ſed ſolum ſpecificas forma corporali diſponente. Vnde Auer. rõ eſt, ſi aliqua forma ſpecifica, vel priuatio ſpecifica eſſet materiæ coæterna, tunc nõ omnes ſpecificas reciperet, quod abſurdum putat. *Que Auer. Cõm. 8.*

Ex iis igitur conſideratis fit, ut materia ſubſtantia ſit. At eſſe non poteſt: etenim ſeparabile, atq; hoc aliquid ſubſtantiæ maxime uidentur competere, quapropter ſpecies, & id, quod ex utriſque conſtat, ſubſtantia magis q̃ materia uidebitur eſſe.

Cum demonſtraſſet ex iis, quæ ſubſtantiæ proprie intellectæ inſunt, materiam videri eſſe ſubãm: vtputa quia ſubiicitur cunctis, quod maxime competit ſubæ, nunc concludit primo materiam eſſe ſubãm, deinde oſtendit eſſe impoſsibile, vt materia ſit ſubſtantia ea videlicet, quæ proprie magiſq; ſubſtantia eſt, & dicit

cit {Ex iis igitur consideratis} subaudi quæ substantiæ proprie intellectę insunt {fit, vt materia substantia sit, at esse non potest} si considerentur ea, quæ maxime videntur substantiæ competere: & sic vna ex parte vr̃ materia esse substantia, ex altera non vr̃ materia esse ea substantia, quæ proprie, magisq; substantia est: sic.n. Alex. dictionem hanc ordinauit. Quod autem materia non videatur ea substantia esse, quæ proprie intelligitur, in hunc modum argumẽtatur, substantiæ, quæ proprie intelligitur, hoc datum est, vt separari valeat, & per se esse, ac vt sit hoc aliquid.i. vt indicari queat. materia autem neq; separari, aut per se esse, nec demõstrari potest. materia igitur non est proprie substantia. De hoc syllogismo tangit maiorem, & dicit {etenim separabile, atq; hoc aliquid substantiæ maxime vidẽtur competere} subaudi, sed hæc non competunt materiæ: igitur materia non est proprie substantia. Sed subaudi, hæc videntur competere formæ, & composito ex materia & forma. hanc itaq; minorem supponẽs affert conclusionem, & dicit {quapropter species}, i. forma {& id, quod ex vtrisq; constat, substantia magis q̃ materia videbitur esse} ecce ꝙ sub vna maiore acceptis duabus minoribus, duo inferri possunt, & ꝙ materia non sit proprie substantia, & ꝙ forma, & cõpositum substãtia magis q̃ materia videat̃. Alexander autem, ꝙ forma multo magis substantia videri possit q̃ materia ex eo patere ostendit, quia materiam definit, in ordinemq; redigit. Quod etiam compositum magis substantia quam materia sit, ex eo etiam ostendit, qm̃ & per se esse, & digito monstrari valet. & cum dixit {etenim separabile} pro per se esse dixit. Sed dubitatur, qm̃ licet esse hoc aliquid, & separabile videntur magis conuenire composito, tñ nec materia, nec forma vr̃ esse hoc aliquid, & separabile. forma.n. non est, nisi quatenus est in materia, & est aliquid compositi. Sed diluitur, quia separabile. & hoc aliquid bifariã est, aut formaliter, aut causaliter: formaliter quidem nihil est hoc aliquid, & separabile, nisi ipsum compositum, quod est per se subsistens. est.n. ens actu præter suas effectiuas causas, & nullius aut pars, aut accidens, causaliter vero illud est hoc aliquid, & separabile, quod est alicui causa, vt sit hoc aliquid, & separabile: & quia forma est causa ipsi composito, vt sit hoc aliquid, & separabile, materia vero nec formaliter, nec causaliter est tale: ideo forma, & compositum sunt magis substãtiæ, & separabilia, & hoc aliquid, forma quidem causaliter, compositum formaliter. Auer. autem parte illa {at esse non potest} vult ꝙ Arist. postq̃ adduxisset rõnem, qua probasset materiam esse substantiam, nunc velit argumentari in contrarium ad hunc modum, substantia est separabilis, & hoc aliquid: materia non est separabilis, neq; hoc aliquid, sed forma & compositum: igitur non materia est substantia, sed forma, & compositum. dicit etiam rõnes, quæ pro vtraq; parte inductæ sunt, esse logicas, atq; probabiles. cuius signum affert ex eo, quia adductæ sunt ad destruendum formam esse substãtiam, quales rõnes sunt prius factæ, & ad ostendendum formam esse substantiam, vt rõ nunc facta, & quia ita est, ideo de re hac perscrutabitur postea demonstratiue. per quæ patet Auer. velle rationem hanc factam contra antiquos non esse demonstratiuam. & fortasse non perperam dicit, quoniã Arist. supponit formam, & compositum esse separabilia à materia materiam vero non esse separabile, qđ non demonstrat, sed supponit. qm̃ qua rõne materia est inseparabilis à forma, atq; composito, eadem ratione forma est inseparabilis à materia, & compositum similiter. non.n. potest esse forma quin sit in materia, nec compositum quin habeat materiam tanquam partem sui. quare hæc ratio non videtur demonstratiua, sed de his hactenus.

An forma sit hoc aliquid.

Que Auer. Cõm. 8.

Ea igitur substantia, quæ ex utrisq; constat, materia uidelicet atque forma, omittenda est. Est enim posterior, atq; in aperto. perspicua etiam aliqua est parte & ipsa materia est. De tertia uero considerare oportet. hæc.n. est maxime dubia. TEX. 9.

Cum disseruisset pro vtraq; parte de forma ipsa sit ne inter substantias enumeranda, an inter accidentia, nunc proponit dicere de ipsa sumens primo non esse dicendum de substantia composita, tum quia est posterior materia, atq; forma. igitur prius de materia, & forma agendum est quam de substantia composita. tũ vel maxime, qm̃ est in aperto. ideo tanquam res, quæ est in aperto, est omittenda, & dicit {ea igitur substantia, quæ ex vtrisq; constat materia videlicet atq; forma, omittenda est}.s. ad præsens, qm̃ suo loco de ea est disserendum. & assignat rõnes duas, quarum primã affert, & dicit {est.n. posterior} subaudi tam materia, quam forma, igitur est omittenda ad præsens, non autem simpliciter, cum sit posterius consideranda. & ita prius de materia, & forma considerandum. & intelligit per substantiam compositam particularem ac indiuiduam substantiam. quod autem indiuidua substantia sit posterior tã materia quam forma ex eo patet, quia quod ex aliquibus cõstat, hoc posterius est iis, ex quibus conflatur, modo quo effectus est posterior causis. secundam vero affert, & dicit {atq; in aperto} est.n. indiuidua substantia quasi per se nota. subiacet.n. sensibus. præterea veteres ipsam consensim fatentur esse. igitur aut omnino omittenda tanquam per se nota, aut de ipsa agendum posterius tanquam de re posteriore. etiam vt Alex. inquit, substantia indiuidua est oĩno aperta in ratione substantiæ, & longe magis quam materia vel forma. addit autem Auer. aliam rationem præter has, qm̃ in hoc libro non est agendum, nisi de causis substantiæ, & nõ de effectibus. quare cum substantia composita sit effectus, de ipsa non est agẽdum ad præsens. quod autem hic liber agat de causis substãtię, tanquam per se notum omittit. deinde sumit ꝙ nec de materia sit ad præsens disserendum ex eo, quia materia est aliqua ex parte perspicua, & dicit {perspicua etiam aliqua ex parte, & ipsa materia est} igitur etiam sermone de ea ad præsens est omittendus. dixit autem aliquo modo perspicua, quoniam analogia.i. proportione est manifesta, & nunquam ipsam sine forma cõsistere liquet. tamen ꝭm quid obscura est, vt quæ ascititia argumẽtatione innotuerit, si quidem negatione, & formarum velut expoliatione intelligitur. vel quia apud veteres materia ipsa est sola substantia. igitur saltem consensu veterum nota ommittenda est. Auer. autem ait Aristotelem dixisse aliqua ex parte, quia de materia veteres non omnes eodem modo sentiunt. nam alij materiam dixerunt esse atomos, vt Democriti: alij similares partes, vt Anaxagorei: alij aliter, vt ignem, vel aquam, vel aliud quicquam id genus. ergo dixit materiam esse notam aliquo modo, non tamen simpliciter, qm̃ non omnes eodem modo ipsam asserunt, vel dixit aliqua ex parte, quoniam omnes de materia eodem

Que Auer. Cõm. 9.

Que Auer. cõm. 9.

modo sentiunt ẽm rationem generis, vt puta ꝙ sit id ex quo entia fiunt, non autem ẽm rationem speciei simpliciterq́; qm̃ differunt in positionibus de materia. differt autem hęc expositio à prima, qm̃ prima vult, vt omnes de ipsa materia conueniant quãtum ad quia est, cũ omnes fateantur materiam esse, differãt vero quo quid est, quoniã alij ipsam atomos, alij similares partes, alij aliud quippiam materiam esse dixerunt. secũda autem expositio vult quod omnes positiones conueniant de materia quo ad quid est ẽm genus, vtputa ꝙ sit id, ex quo alia fiunt. & differant quo ad quid est ẽm speciem & ita conueniunt ꝙ sit substantia diminuta. & differũt quantum ad quid ẽm speciem. quia alij dixerunt esse substantiam diminutam, quæ est atomi, alij substantiã diminutam, quæ est partes similares. patet igitur esse recte dictum esse notam aliqua ex parte, qm̃ apud omnes est nota, vel quo ad an sit, vel quo ad quid sit ẽm rationem generis. tunc de qua substantia sit ad præsens considerandum subdit {de tertia vero considerare oportet}. s. de forma {hæc enim est maxime dubia} nam veteres ipsam negarunt asserentes solam materiam esse substantiam. vel dixit {maxime dubia} qm̃ num ipsa p se sit, vt Platoni visum est, nec ne, maxima quæstio est,

Quæ Auer. cõm. 9. Auer. autem vult esse agendum de forma sensibili, cũ .n. substantiæ cõpositæ sensibiles sint per se notæ, ideo primo de harum formis est agendum, quæ sunt harum causę sine medio, & nõ de formis insensibilibus, hoc est de intelligentijs, quę sunt causæ substantiarum sensibilium interuenientibus corporibus cœlestibus. sed dubitatio occurrit qm̃ hic proponit agere de formis substãtiarum sensibilium, egit etiam de materia, & iterum postea aget, sed cum de his egisset in naturali philosophia, videbitur superfluus, & non agere de ijs, quæ conueniunt huic scientiæ. propterea soluens dicit primo ꝙ consideratio de materia in physicis quatenus materia est cognitio, an materia sit. consideratio vero de materia hic est quod sit substantia, vel quatenus est substantia. secundo dicit, ꝙ consideratio de formis in naturalibus est cõtracta solum ad formas naturales, quæ sunt generabiles, & corruptibiles. at consideratio de formis in his libris est communis ad formas, vt abstractæ sunt per indifferentiam ad formas sensibiles, & intellectuales. insuper consideratio de formis in libris physicorũ est contracta ad formas, vt sunt termini generationis, non autem, vt substantiæ, at consideratio, quæ est de formis hic, est vt formæ sunt substantiæ. dicit tertio ex his faciendo excerptum ꝙ consideratio de formis, vt sunt naturales, non inducit ad primam formam, qm̃, vt inquit, consideratio de forma, quæ inducit ad primam formã est consideratio de forma, quatenus forma est substantia. modo scientia naturalis non considerat de formis, vt sunt substantiæ. sed occurres, qm̃, vt dictum est superius, consideratio naturalis de forma inducit ad primum motorem. sed primus motor, prima forma & primus finis idem sunt duodecimo huius. igitur si consideratio de forma in libris physicorum ducit ad

Cõm. 6. primum mouens, ducet etiam ad primam formam, & primum finem. quod Auer. hic negat. diluitur vero, qm̃ prima forma, & primus finis, & primum mouens idem sunt subiecto ẽm Auer. non autem ratione, atq; definitione. & sic concederet ꝙ naturalis consideratio de forma ducat ad primam formam, & ad primum finem, & ad primum motorem ẽm subiectum, nõ aũt ẽm rationem, qm̃ licet hæc tria subiecto eadem sint, ratione tñ differunt, & sic consideratio naturalis de forma ducit ad primum motorem, qui est prima forma, nõ tamen ducit ad primũ motorem sub ratione, qua, est prima forma. consideratio. n. naturalis de forma ducit ad primum motorem per hoc ꝙ non sit processus in infinitum in mouentibus, & motis. cum. n. naturalis forma generetur, oportuit præesse motum, & mouens, & cum non sit processus in infinitum in mouentibus, & motis, oportet venire tãdem ad primum motorem. at consideratio metaphysica de forma ducit ad primã, & vltimam formam, per hoc ꝙ non est processus in infinitum in causis formalibus, vt ostensum est secundo huius: & sic rationes sunt diuersæ, dicit quarto Auer. ꝙ de prima materia consideret vtraq; scientia videlicet physica, & metaphysica, sed physica, quatenus est principium transmutationis: philosophus. i. metaphysicus, quatenus est substantia in potentia. & istud quod hic dicit, est contra Auicẽnam, cuius opinionem narrauit Auer. secũdo physicæ auscultationis. dixit. n. Auicẽnã *Cõm. 22.* voluisse ꝙ de materia prima agat metaphysicus. physicus vero de sola materia secunda, contra hoc Auer. asserit vtranq; scientiam agere de prima materia, licet alia ratione. sed tunc in his, quę Auer. ait, est magna cõtradictio, qm̃ hic asserit metaphysicum agere de prima materia, vt est substantia in potentia. modo agere de materia, vt est substantia in potentia, non est agere de materia, nisi respectu formæ. non. n. materia est substãtia in potentia nisi ad formas: igitur agere de prima materia, vt est substantia in potentia, est agere de ipsa respectu formarum. sed hæc consideratio est physica, vt *Cõm. 21.* Auer. inquit secundo physicæ auscultationis. diluitur vero hæc contradictio, qm̃ per potentiã possumus duo intelligere, aut potentiam. quæ est differentia entis, quę *Cõm. 6.* cum actu diuidit omne ens, vt Auer. ait libro de anima primo, & sic materia, vt substantia in potentia consideratur à metaphysico, & hoc pacto loquitur hic, aut potentiam, quæ idem est, quod priuatio, ẽm quem modũ *Cõm. 11.* accepit eam Auer. nono huius cum ait actum, & potẽtiam esse oposita relatiue, quatenus quod est in potentia. est oppositum ei, quod est actu, & hoc pacto considerare primam materiam vt est in potentia, & in respectu formarum, est physica consideratio. & sic loquitur *Cõm. 21.* Auer. physicorum secundo, vt patet per nostras enarrationes ibi. Quinto Auer. sic remouet tres dubitationes, quarum prima est cur non retractauit hic de materia. secunda cur in naturalibus non potuit declarare primam formam. tertia cur ex consideratione de forma in naturalibus peruenit ad primum motorem. diluit itaq; primam, asserens hic non retractare materiam, quia est contentus ea declaratione, quam de ea egit in physicis. quare cum sufficienter de ea locutus sit, hic de ea aut nihil, aut parum, agere debet, addit insuper eũ non accessisse ad considerandum hic de formis naturalibus, aut de materia, qm̃ de his agere non potuit, nisi ex operationibus materiæ & formæ. at cum operatio materiæ sit generatio, aut transmutatio, de ea agere non potuit hic, cum de transmutatione nihil agat hæc facultas. formæ vero cum specie, ac genere sint diuersæ, non possunt habere vnam cõmunem operationem, quam posit metaphysicus considerare, & ita de illis per talem cõmunem operationẽ non poterit cõmuniter agere. quare hic nec de formis naturalibus, nec de materia est agendum. ex his diluit secundam dubitationem asserens metaphysicũ non potuisse primã formã decla-

declarare ex consideratione formarum naturalium in physicis. qm̃ ex actionibus formarum naturalium deuenimus non ad primam formam, sed ad primũ motorem. ex actionibus. n. formarum naturalium cum sint motiones, deuenimus ad primum motum, & sic ad primũ motorem, non aũt ad primam formã ratione, qua est prima forma, nec ratione, qua est prima substãtia. non. n. physicus cõsiderat naturales formas, quatenus sunt formæ, nec quatenus sunt substantiæ. per quæ tandem diluitur tertia, qm̃ ex consideratione formæ naturalibus bene ad primum motorẽ deuenimus, non aũt ad primam formam. ex his vero colligit sexto intentionem huius scientiæ, & ordinem, asserens intentionẽ huius scientiæ esse quærere de principio primæ substantiæ. s. simpliciter primo, qui est motor primus, & forma prima, & finis primus. & quia hæc est huius scientiæ intentio ideo concludens ordinem posuit principium perscrutationis ex hoc, quod est de principijs substantiarum sensibilium, vt hinc veniat in cognitionem primæ formę. Demum colligit vtilitatem perscrutationis tum ex hac intentione, quã de formis hic agit, tum vel maxime ex eis, quæ in physicis sunt pertractata, asserẽs ex his duobus sequi, vt forma primi corporis sit vltima substantia, & principium vltimæ substantiæ sensibilis, quæ est vltimum corpus, qm̃, vt inquit, cum fuerit declaratum hic principia substantiarum sensibilium esse substantias, & fuerit ostensum in naturalibus hic esse sensibile corpus. s. cœleste, quod sit causa generationis & interitus substantiarum sensibilium, & prius eis, declarabitur quod cum forma istius corporis sit principiũ cœlestis corporis, quæ est vltima substantia sensibiliũ, erit principium talis vltimæ substantiæ sensibilis, quæ est prior alijs substantijs. i. cæteris corporibus cœlestibus, & etiam vltima substantia, & declarabitur ẽt illud corpus primum, quod est prima corporea substantia, dare alijs compositis generabilibus substantias, quæ sunt formæ substantiales generabiles, & corruptibiles. sed dices, ego non video vnde ex dictis hæc sequantur sed sequuntur, qm̃ in his. quæ in naturalibus dicta sunt, habemus esse deueniendum ad primum corpus sensibile, quod causa est generationis omnium. & cum cuiuslibet corporis sensibilis sit aliqua forma, q̃ est causa illius, habebimus huius sensibilis corporis esse aliquã formam, & cum ex his, quæ hic diximus, fiat, vt forma corporis sensibilis sit substãtia, habebimus esse vltimã substantiã, quæ est causa primi corporis, per quod omnia generantur, & corrumpuntur. vnde ratio est hæc, p ea, quæ in physicis dicta sunt, est aliquod primum sensibile corpus. ergo per ea, quæ hic habentur, eius erit aliqua prima forma. iterum per ea, quæ hic habentur, erit aliqua vltima, & prima substantia, quæ est causa talis corporis, per quod omnia generantur, & corrumpuntur. hactenus de vtilitate.

Atq; cum substantiæ quædam sensibilium rerum consensu omnium sint, in his quæramus primum oportet.

Sed qm̃ substantiæ quædam sunt sensibilium rerũ formæ, quædam separatæ adiunctæq; ab ipsa materia, ideo de quibus primo sit agendum proponit, & dicit {atq; cum substantiæ quædam cõsensu omnium sint} subaudi formæ { rerum sensibilium, in his quæramus primum oportet} deinde subaudi in substantijs separatis. nam primæ sunt consensu omnium: aliæ vero ambiguæ. vñ Alex. disputaturus Arist. de formis, possintne separabiles, ac per se, absque materia esse, an secus, de formis, quæ in materia habentur, nobisq; notæ quodã modo sunt, in primis differere oportet. ex his. n. intelligi posse, sint ne illæ, vt Platoni videbatur, an non. hactenus de intentione, & ordine.

Quoniam aut in principio quot modis substantiam definimus, distinximus, atq; horum unus quidam esse ipsa quiditas uidebatur, de ipsa nunc contemplandum esse uidetur. TEX. 10.

Cum dixisset esse primo agendum de substantijs cõpositis atq; sensibilibus, & de earum formis, nunc specificat intentionem. nam, cum forma possit considerari, vt quiditas, & vt altera pars compositi, quemadmodũ superius dictum est, ideo nunc proponit dicere de forma, quatenus est quiditas, & dicit {qm̃ autem in principio}, s. huius septimi {quot modis substantiam definimus, distinximus} vt quiditas, & vniuersale, & genus, & subiectum dictę sunt substantiæ {atq; horũ vnus}, s. modus { quidam esse ipsa quiditas videbatur, de ipsa nunc contemplandum esse videtur}, i. de ipsa forma, q̃ in sensibilibus habetur, nec seiungi potest. cuius rationem assignat Alexã. ex eo, quia in cognitio nostra serpet ad vniuersalia, siue ideas, vt appareat sint ne, an ꝑperam asserantur. & cum dicit {qm̃ autem in principio} verbũ {qm̃ non accepit, vt reddat causam, qm̃ non quia substãtia quatuor modis dicitur, quorum vnus est quiditas, atq; forma, propterea primum oportet agere de forma, atq; quiditate, sed propter rationes superius, vtputa quia composita substantia est tum posterior, tũ in aperto. etiam quia materia aliqua ex parte est manifesta, & forma ipsa ambigua. verbum enim quoniã potius, vt continuationis nota iungitur.

Operæprecium enim est ad id, quod notius est, transire. discunt enim omnes hoc modo proficiscentes ex minus notis naturæ ad magis nota.

Argyropylus illa verba, πρὸ ἔργου γὰρ τὸ μεταβαίνειν εἰς τὸ γνωριμώτερον, transtulit sic { Operæprecium. n. est ex notioribus nobis ad notiora simpliciter proficisci, quæ tamen ad verbum sunt {Operæpræciũ enim est ad id, quod notius est transire} igitur assignat causam ordinis, dixit. n. esse incipiendum à formis sensibilibus, vt ex eis veniamus ad formas insensibiles. nunc huius ordinis causam affert, & dicit {operæprecium. n. est ad id, quod notius est transire} vt ad sensibiles ipsas formas, quæ nobis sunt familiares notioresq;, vt ex his ad obscuriora, ignotioraq; reducamur, vt ad formas insensibiles. igitur ordo procedendi cum sit ex notioribus nobis ad notiora simpliciter proficisci, & formæ sensibiles sint nobis notiores, formæ vero insensibiles ignotiores, naturæq; notiores. igitur à sensibilibus formis est procedendum. vt sit vniuersus syllogismus, Ex notioribus nobis à notiora simpliciter est proficiscendum: formę sensibiles sunt nobis notiores, insensibiles vero simpliciter notiores: igitur à formis sensibilibus ad formas insensibiles est proficiscendum. Cuius syllogismi tetigit maiorem, quam demonstrat statim exemplo eorum qui discunt, & dicit {discunt. n. omnes hoc modo proficiscentes ex minus notis naturæ ad magis nota}. s. naturæ, comparauit nobis nota ijs, q̃ sunt nota naturæ. nam quæ nobis nota sunt, naturæ quoq; sunt cognita, sed minus quam nobis. discimus ergo ex notioribus nobis ea, q̃ naturæ sunt cognita. nobis autem ignota, & sic patet maior.

Et hoc opus est. uerbi gratia in rebus agendis, ut ex ijs, quæ singulis bona sunt, ea, quæ sunt omnino bona unicuique bona efficiuntur, sic ex cuique notioribus, ea, quæ sunt nota naturæ, cuiq; efficienda sunt nota. ea uero, quæ singulis nota, primaq; sunt, parum persæpe sunt nota, & parum aut nihil entis habent. attamen ex ijs, quæ praue quidem sunt nota, ipsis autem nota, enitendum est ea, quæ omnino sunt nota, cognoscere ad hæc ipsa per illa proficiscenti, quemadmodum diximus.

cuique. αὐτῶν ipsis singulis entis ὄντος veritatis

Nunc eandem maiorē ostendit. per simile in rebus agendis. nam sicut in rebus agendis, sicut ex ijs, quæ sunt bona huic, & illi, fiunt simpliciter bona, & nō tantum simpliciter, sed tandem huic & illi, & singulis. verbi gratia, vt Alexā. inquit, diuitiæ per se bonæ sunt, aliquis tamen ciuis opibus fretus, eis, ad omnium contumeliam abutebatur, qui captus à magistratibus ex lege punitus notaq; affectus est, pœnisq; datis, ad sanitatem rediuit, vt omnes coleret, ac obseruaret. Punitio ergo, quæ per se non est bona, illi bona facta est: quippe qua temperans ac bonus est effectus. nec is tantum, sed locupletissimus quisq; si quem diuitijs confisus despiciebat, aut abusu diuitiarum opprimebat, resipiuit, & ab iniuria temperauit. quemadmodum igitur ex punitione, quæ nocenti & cōtumelioso bona fuit, diuitiæ, quæ per se locupletibus singulis bonæ sunt, factæ fuerunt bonæ, sic ex ijs, quæ sunt nota huic. & illi, & singulis fiunt nota quædam, quæ sunt simpliciter nota, postea vero, mihi, & tibi nota. vel simile sit ad hunc modum, sicut dux ex singulis victorijs, quibus hic, & ille, & cæteri potiuntur, peruenit ad cōmunem victoriam, qua potitur vniuersus exercitus, quæ est quoddam cōmune bonum, eodem modo ex notis mihi, & tibi, & singulis peruenimus ad notitiam substantiarū in sensibilum quæ vobis sunt simpliciter ignotæ, postea vero effectę singulis notæ per ea, quæ cuiq; erant nota: hoc est ex sensibilibus, q̄ sunt cuiq; nota. vnde dicit {& hoc opus est}. s. omnibus, vt ex sibi cognitis naturæ familaria discant {verbi gratia in rebus agendis, vt ex ijs. quæ singulis bona sunt ea, quæ sunt omnino bona} atq; simpliciter {vnicuiq; bona} tandem {efficiūtur} verbi gratia ex punitione, quæ nocenti, & contumelioso bona est, diuitiæ, quæ per se locupletibus singulis bonæ sunt, factæ fuerunt bonæ tandem vnicuiq; {sic ex cuiq; notioribus ea, q̄ sunt nota naturæ, cuiq; tandem, s. efficienda sunt nota} pręceptor. n. meus ex ijs, quæ erant mihi nota, quæ naturæ cognita sunt, mihi nota reddidit. dixit autē {ex cuiq; notioribus} q̄m fortasse ex ijs quæ sunt vni homini nota, non possunt fieri omnino illa entia nota, sed requiritur concursus multorum. vnde Auer.

Cōm. 14. Secundo huius dicit, complementum hominum non compleri, nisi per congregationem: tertio etiam de aīa

Cōm. 36. autumat ex inuentionibus multorum fieri scientiā earum rerum, quare Aristo. velle videtur ex ijs sensibilibus, q̄ sunt cuiq; nota ea innotescere, quæ postea sunt nobis omnibus nota, non autem ex solis mihi vel tibi notis, sed ex ijs q̄ & mihi, & tibi, & alijs sunt nota, vtrū vero ex ijs sensibilibus, quæ sunt tantum vni discipulo nota, præceptor facere possit ea nota, quæ sunt naturæ nota, certum est ita esse, modo præceptor sit sufficien-

Quæ Auer. Com. 10. tissimus, & discipulus bene affectus. Auer. autē ex textu putat duas rationes esse conficiendas, quibus ostenditur de sensibilibus formis esse prius agendum, & ex ijs procedendum ad formas insensibiles. quarum prima via comparationis struitur ad hunc modum, sicuti in artibus, ita in scientijs contemplatricibus, sed in artibus, ac artium comparationibus artifex semper procedit, ex ijs, quæ sunt primo nota discipulo, & artifici ad ea, quæ sunt ipsis posterioribus nota. ita in contemplatricibus, ac doctrinis, mathematicis, vt inquit, exceptis. nam in mathematicis processus est à prius nobis notis, & naturæ notis est. quia in mathematicis eadem sunt nobis & simpliciter nota. secunda ratio etiam cōparatione sic fit, sicut in actionibus humanis, quæ sunt in gubernatione rei publicæ, & in arte medendi cōmune & simpliciter bonū colligitur ex particularibus bonis, quæ sunt cuiq; bona, ita in scientijs simpl'r cognitū colligit̄ ex ijs, quæ sunt cuiq; cognita, quod tandem fit mihi, & tibi cognitum. sed in dictis Auer. oritur cōtradictio, quia ex his, quæ dicit Auer. velle videtur singularia esse nobis notiora quā magis vniuersalia, cuiq; oppositū habet primo physicæ auscultationis, vbi vniuersalia prius nobis nota esse singularibus tradit. quæ cōtradictio oritur ex malo intellectu verborum Auer. nam per vniuersale, non prædicamentale vniuersale intelligit, sed idem, quod simpliciter bonum, vel simpliciter notum: quod etiam naturę notum Arist. vocauit, & per singularia non indiuidua prædicamentalia intelligit, sed quæ in dictione cuiq; bona, vel cuiq; nota dicuntur. & sic contradictio non est ad propositum.

Sed ea, quæ singulis nota, & prima sunt, parum persæpe nota sunt, parum etiam aut nihil entis habent. attamen ex ijs, quæ praue sunt nota, ipsis autem nota, enitendum est ea, quæ omnino sunt nota, cognoscere ad hæc ipsa per illa proficiscenti, quemadmodum diximus.

Recte Auer. exponit Arist. remouere dubitationem in præsenti loco, quia non videtur ex cuiq; notis fieri posse nota entia ipsa diuina, quæ sunt verissima, atque simpliciter sibi ipsis nota, nobis autem omnino ignota. q̄m ea, quæ sunt cuique nota, plerunq; sunt exiguæ cognitionis, atq; exiguæ veritatis, & sic per talia nō poterimus sufficienter peruenire ad scientiam rerum diuinarum. hanc igitur dubitationem tangens inquit {sed ea, quæ singulis nota, & prima sunt, parum persæpe nota sunt, parum etiam aut nihil entis} id est veritatis {habent} nam plerisq; in locis ens pro vero ipse solet vsurpare. vicissimq; non ens pro falso dixitq; {persæpe}, propter mathematica, q̄ sunt nobis primo nota, non autē debiliter nota, hoc autem Alex. exponit exemplo puerorum. pueri enim, vt ipse Arist. in physica dixit, omnes viros quasi patres agnoscunt, & hoc nomine ipsos appellant, quod parum, aut nihil habet veritatis. quatenus puer, q. ab homine est genitus, homines, nō equos, aut boues patres vocat, hactenus parum habet veritatis, qua vero cunctos sic appellat, nihil veritatis obtinet. igitur ex sensibilibus quæ parum, aut nihil veritatis obtinent, non possumus deduci in cognitionem substantiarum diuinarum, quæ sunt verissima, atq; simpliciter notissima. soluit, & per simile in pueros, asserens quod sicut pueri ex ijs, quæ perperam nota sunt (perperam. n. cūctos homines patres suos esse putant) ipsis tamen notis postea ad veritatem reuocantur, suumq; patrem à cæteris hominibus dignoscunt, sic nos quod infantibus vsu venit, imitantes, ex male nobis obscureq; notis, quæ omnino, ac naturæ cognita sunt nouisse conabimur, ab his, vt diximus, nobis cognitis ad illa transeuntes, & dicit {attamen ex ijs, quę praue sunt nota} nobis {ipsis autem nota, enitendum est ea, quę omnino sunt nota, cognoscere ad hæc per illa}. s. parum nota

Quæ. Auer. Cōmē. 10.

nota{proficiſcenti,quemadmodum diximus} id eſt ab his,vt diximus,nobis cognitis ad illa,quæ ſunt ſimpliciter cognita tranſeuntes.dixit autem{enitendum}qm̃ licet quæ cuique nota ſunt, ſint perſæpe exiliter, nota, & parum veritatis obtinentia, tñ per hæc quo ad fieri poteſt eniti debemus illorum cognitionem acquirere, non autem omnino, atq; quouſq; illa ſunt cognoſcibilia.per quæ patet nos ex ijs, quæ nobis nota ſunt, non poſſe peruenire ad intuitiuam diuinarum ſubſtantiarũ cognitionem,qm̃ tunc deueniremus ad tantam cognitionem,quanta de illis haberi poſſet:cuius contrarium putauit Auer.in libro de aĩa tertio,& in libro de beatitudine.dixit autem Ariſto.eſſe enitendum peruenire in
Cõm. 36. notitiam earum per hæc eadem, quæ ſunt cuique nota & non per alia propter Platonem, qui in Timæo vult eſſe perueniendum in notitiam rerum illarum ex pura fide maiorum,vel ex reuelatione, vt viri catholici tradiderunt. At Ariſt. ex puris naturalibus tantum autumat illarum rerum notitiam eſſe venandã. vnde Auer.
Qua Auer. Cõm. 11. aſſerit ex tam paruis entibus,tam parum cognitis non poſſe cognoſci omnino tam vera entia, & tam ſimpliciter ſibi ipſis cognita, verum enitendũ per hæc quo ad fieri poteſt,per hæc dico,quæ cognitionẽ habent particularem,hoc eſt quæ ſunt cuiq; nota, vt per illa perueniamus ad ea,quæ cognoſcuntur per vniuerſalẽ cognitionem,hoc eſt ſimpliciter, ſcilicet transferendo de cognitione iſtarum ſubſtantiarum ſenſibilium ad cognitionem ſubſtantiæ ſimplicis, quæ continet omnes ſubſtantias virtute,& cauſalitate,quę ſubſtantia modo vniuerſali, id eſt ſimpliciter cognoſcitur. ſed tunc eſt
Cõm. 36. dubium,quia Auer.videtur ſibi ipſi contrarius.nã tertio libro de anima aſſerit ex ijs,quæ cuiq; nota ſunt, deueniri poſſe ad intuitiuam rerum diuinarum cognitionem,quæ eſt earum perfectiſsima cognitio. aſſerit.n. ꝑ adeptionẽ eius intellectus, qui dicitur ſpeculatiuus, non poſſe peruenire ad intuitiuã notitiam illarũ. intellectus autẽ ſpeculatiuus eſt ſcientia omnium rerũ ſenſibilium,atq; naturalium, qua ſcimus omnes res naturales. Auer. fingit in cognitionem intuitiuam illarum peruenire intelligi poſſe bifariam,aut via diſciplinæ,eo modo videlicet quo per demonſtrationes deuenimus in cognitionem effectuum naturalium, aut via copulationis,qua copulatur nobis intellectus agens vt forma via quidem diſciplinæ non poſſumus peruenire ad il-
Cõm. 36. larum rerum intuitiuam cognitionem.non.n.vt Auer. inquit in libro de beatitudine, & in libro de anima talis intuitiua notitia haberi poteſt demõſtrationibus, q̃ fiunt ex ijs,quæ ſunt cuiq; tota, vt ratio tacta oſtendit, via autem copulationis, qua intellectus agens copulatur nobis vt forma, ex ijs, quæ ſunt cuiq; nota illarum rerum intuitiua notitia haberi poteſt, qm̃ in nobis vt fingit,acquiri poteſt vniuerſus intellectus contemplatorius,qui eſt medium,quo nobis intellectus agens copulabitur,vt forma. & ſic copulatione in nobis orta ꝑ eſſentiam illius intelligemus notitia intuitiua,& ipſum & cætera diuina, hoc pacto intelligit Auerroes tertio de anima, & libro de beatitudine, quo in modo hic nec Ariſtoteles, nec Auerroes.hic loquitur. nolo tamen te ignorare totum hoc eſſe commentum. Ariſtoteles. n. nullibi de alia notitia loquutus eſt niſi de ea, quæ habetur de ſubſtantijs diuinis ex ijs, quæ ſunt cuiq; nota via doctrinæ,quoniam haberi de illis notitiam intuitiuã Ariſtoteles nullibi explicauit: ſed fuit cõmentum Auerrois.

Et primo de ipſa logice dicamus quædam, q̃ ſit quiditas id, quod dicitur unumquodque per ſe. non enim eſſe tui eſſe muſici eſt, quippe cum non per te ipſum muſicus ſis. TEX. 11.

Cum dixiſſet operæpreciũ eſſe diſſerere de hoc, qđ ipſe τὸ τί ἦν εἶναι,id eſt quid erat eſſe vocat, & hinc ad omnino cognita gradum facere,primo proponit ſe velle loqui de ipſa logice, & dicit { & primo de ipſa logice dicamus quædam} ſed antequam ad verborum expoſitionẽ venerimus,illud accipere oportet,aliud ab Ariſtotele τὸ τί ἦν εἶναι id eſt quiditatem,aliud rationẽ, ſeu definitionem appellari.nam quiditatem vocat rem ipſam, eiuſq; naturam ſimul intellectiuam, ſiue in concreto complicatam,quæ nomine ipſo concreto ad ſuppoſita ſignificatur.homo.n.nomẽ eſt quiditatem, hoc eſt ipſam rei naturam ſignificans, quæ nomine homo ſignificatur,ſed in concreto ad eius ſingularia, quæ ſuppoſita dicuntur.quiditatem igitur vocat hominis,vt in huius exemplo perſiſtamus naturam comprehenſim ſimulq; ac per dictionem intellectam.definitionem vero intellectum,qui partibus,ex quibus forma conſiſtit explicandis,recẽſendiſq; percipitur. quiditas ergo differt à definitione quod illa ſit confuſa q̃dam intellectio & quaſi dictio,& quæ rem velut vnam contemplatur, definitio autem explicatio quędam rei eſt, & partium eius enarratio. Propoſuit autem dicere de quiditate logice,qm̃ ſic de ipſa dixit primo Topicorum, ſupponẽs enim ipſum quid erat eſſe prædicatum eſſe, vt Primo Topicorum eſt dictum, nunc exponit ipſam quiditatẽ logice,qm̃ quatenus eſt prædicatum, & vno modo facile dictio ſic exponitur{quod ſit quiditas id,quod dicitur}. i. prædicatur {vnumquodq; per ſe}ideſt, vt ſit quiditas vnumquodque id, quod per ſe prędicatur de eo, ſcilicet cuius eſt q̃ditas. ſic enim logice primo Topicorum expoſuit ipſum quid erat eſſe Alexan. vero Alex. Expo.
ſic { quod ſit quiditas id, quod dicitur vnumquodq; per ſe}nam ſingulorum hominum vnuſquiſque per ſe quiditas dicitur.quod vt clarius appareat,quiditatis loco nomẽ homo,quod ipſam ſignificat,accipiatur.quiditas ergo,id eſt homo, eſt id, quod ſingulorum vnũquodq; per ſe dicitur.Socrates.n.nomẽ, illud id eſt hõ dicitur,quod ſi Socrates dicitur homo, nimirum & illud dicitur,illud dico, quod nomine homo ſignificatur:illud autem eſt quiditas, callias. n. vocatur homo, quod nomen ſignificat quiditatem. ergo ſm̃ hanc expoſitionem quiditas eſt ſimplex ſignificatum nominis ſimplicis, cuius prædicationem ſuſcipiunt omnia ſuppoſita illius quiditatis,quę ꝑ nomen illud ſignificatur: quare idem eſt, ac ſi dicatur, quiditas eſt ſignificatum alicuius nominis, quod prædicatur per ſe de vnoquoque ſuppoſito ſignificatæ quiditatis. & ſic hæc expoſitio coincidit cum prima noſtra. nam eſt quiditas ꝑ nomine,& quiditas pro re:quiditas pro nomine prædicatur de ſuppoſitis quiditatis pro re.quiditas pro re eſt ſignificatum nominis,quod dicitur de ſuppoſitis,quãquam in ſuis verbis Alex.confuſe loquitur. Auer. autẽ Qua Auer.
volens Ariſt.pro maiore parte de ipſo quid erat eſſe ꝑſcrutari per propoſitiones dialecticas(quarum vna eſt cõm. 11.
quod ſubſtantia rei ſiue quid erat eſſe ſit illud, quod datur in reſpõſione ad quid eſt, ſcilicet ad quid eſt indiuiduum ſubſtantię)ideo deſcribens ipſum quid erat eſſe,vt alibi etiam deſcripſit inquit ipſum quid erat eſſe illud eſſe,quod ſignificat ſermo,qui dat eſſentiam rei, cuius eſt ſermo. deinde declarans quale prædicatum ſit ipſum quid erat eſſe,aſſerit ipſum quid erat eſſe præ-

dicatum eſſe per ſe, quod prædicatur eſſentialiter. & quidem ſm primum modum eorum, quæ prædicantur per ſe. qm̃, vt inquit, prædicata primi modi ſunt tria videlicet genus, differentia, & definitio, quæ componitur ex eis. qm̃, vt inquit, definitio eſt idem quod rei ſubſtantia. ſic igitur ipſum quid erat eſſe eſt prędicatũ primi modi, vtputa definitio, vel definitionis ſignificatũ. & dixit Auer. quæ definitio eſt ſubſtantia rei. qm̃ non omnis definitio eſt prædicatum primi modi, niſi ſit idé cũ rei ſubſtantia, hoc eſt niſi ſit ſubſtantialis definitio. non.n. deſcriptiua definitio eſt prædicatum primi modi. & exponendo prædicata primi modi aſſerit prædicata primi modi generatim eſſe ea, quæ per ſe, atque in eſſentia vniuntur cum ſubiecto, cuius ſunt, atq; etiam inter ſe, vnum, ſcilicet per ſe faciendo. ſecus accidentalia ipſa prædicata. nam nec per ſe vniũtur cum ſuo ſubiecto, nec faciunt inuicem vnum per ſe. animal.n. rationale vniuntur cum homine per ſe, & faciũt inuicem vnum per ſe. qm̃ alterum ſe habet, vt potentia, & contrahibile, alterum vt actus, & cõtrahens, vt Porphyrius inquit. At prędicata accidentalia contra, nec cum ſubiecto, nec inter ſe faciunt vnum p ſe. Sed occurres, qm̃
Cõm. 14. genus dicit formã duodecimo huius, & differentia formam. ex duabus autem formis non fit vnum per ſe. & diluitur, qm̃ ſiue genus dicat formam diuerſam, ſiue eandem cum differentia eſt quęſtio dialectica, ſatis eſt aũt
Cõm. 17. vt Auer. inquit. primo huius, & in hoc ſeptimo, & in
Cõm 43. octauo, quod genus potentialem formam dicat, diffe-
& 46. rentia vero actualem: nam formæ, quæ ſic ſe habent,
Com. 6. efficiunt per ſe vnum. quæ Auer. expoſitio, an conſona ſit dictioni, facile potes conſiderare. ſcio.n. bene verba Ariſt. eſſe per priores expoſitiones dilucide expoſita, quia tñ nõnulli ſunt noſtris temporibus, qui barbaricis Auer. blacteritijs afficiuntur, cogor nonnulla referre, quæ ex eis, quæ ipſe dicit, videntur vtiliora. cum vero quiditatem id eſſe dixit quod vnumquodque per ſe dicitur, exponens cur illud per ſe addidiſſet, ſubiungit {non enim eſſe tui eſſe muſici eſt}. i. licet Socrates muſicus appelletur, tñ Socratis eſſe non eſt eſſe muſici, nec eius natura eſt muſicum eſſe. neque.n. per ſe muſicus eſt, nec quiditas, quę dicitur Socrates, eſt muſicũ, ſed quod Socrates eſt per ſe, id Socratis eſt quiditas, & ſingulorum hominum Vel dicere poſſumus Ariſt. oſtẽdere, cur illud per ſe addidiſſet, ſcilicet à contrario ſenſu, qm̃ quod prędicatur per accidens non eſt quid erat eſſe. igitur quod prædicatur per ſe, erit quod erat eſſe, & dicit {non enim eſſe tui eſſe muſici eſt}, i. non enim tu per ſe es muſicus {quippe cum non per teipſum muſicus ſis}. i. tui propria natura. Et quia illud, quod ſignificat muſicum, non eſt quiditas tui. quia tu non es muſicus per ſe, fit, vt quiditas ſit id, quod per ſe es. verbi cauſa homo, aut animal. Quo ad verba attinet, verbũ {quippe cũ} in græco legitur ὁ ἄρα κατὰ σαυτόν, ad verbum {quod ergo ſm te ipſum} & tunc ſenſus eſt {non enim eſſe tui eſſe muſici eſt} id eſt non.n. muſicum eſt quiditas tui, quia tu nõ es muſicus per ſe {quod ergo} ſubaudi dicitur quiditas, eſt id, qđ tu es {ſm te ipſum} .i. per ſe. & ſic in græco legitur illatiue, Argyropylus
Que Auer. autem tranſtulit, vt reddat cauſam. Auer. autem blacte-
Com. 11. rizando ait Ariſt. in hac vltima dictionis parte declarare ſermones, qui demonſtrant aliquid extrinſecum, quod non inducitur in reſponſione facta de quiditate, non eſſe definitionem, nec partes definitionis. qm̃, vt dictum eſt, eſſe tui non eſt eſſe muſici, quod dicitur extrinſecus de te {quod ergo ſm te ipſum} dicitur, hoc eſt quid erat eſſe. hæc concluſio oſtendit Auer. expoſitionem non eſſe ad propoſitũ, non.n. concluderet quod concludit, niſi vellet Ariſt. argumentari à contrario ſenſu, vt dictum eſt. cum hoc etiam eſt quod verba, quæ exponit Auer. nullo pacto ſint Ariſtotelis.

Neque itaque id omne. non enim ſic per ſe, ut ſuperficies alba. non enim ſuperficiei eſſe eſt eſſe ipſius albi.

Cum explicaſſet quiditatem eſſe, quod ſingulis per ſe ineſt, & quod vnumquodque dicitur, qm̃ albedo per ſe ineſt ſuperficiei, iccirco infert ſolutionem tacitæ dubitationis, qua poſſet quiſpiã dicere ita qđ quid erat eſſe ineſſe eis, quibus per ſe ineſt, ſicuti album ineſt ſuperficiei, & ita vnumquodq; per ſe eſſe quiditatem, ſicuti ſuperficies eſt alba, ſoluens infert {neq; itaq; id omne} q.d. non omne, qđ per ſe alicui ineſt, quiditas eius eſt cui ineſt, neq;.n. perinde quiditatem in ſuis indiuiduis ineſſe dicimus, vt album in ſuperficie. propterea ſubdit {non.n. ſic per ſe} ſubaudi vnumquodq; eſt quiditas {vt ſuperficies eſt alba} vel ſic {nõ.n. ſic per ſe} ſubaudi quiditas eſt in ſuis indiuiduis {vt in ſuperficie eſt album. non.n. ſuperficiei eſſe eſt eſſe ipſius albi}. i. non .n. album ita ineſt ſuperficiei ſicuti quiditas ineſt indiuiduis. qm̃ ipſorum vnumquodq; quiditas eſt: & quoniam hęc in vnoquoq; perfecta natura ineſt. albedo autem ſuperficiei per ſe. i. primum ac ſine medio ineſſe dicitur. vnde quia albedo in ſuperficie primum habetur, quæ ſuperficies in corpore eſt, iccirco albũ corpus eſſe dicitur. album igitur non ſic in ſuperficie per ſe eſt, vt quiditas in ſuis indiuiduis. itaq; Socrati eſſe dixit, eſſe homini eſſe, dicens homini eſſe in datiuo caſu quiditatem, quæ per nomen homo ſignificatur. eſſe autem ſuperficiei non eſt eſſe albo. alia eſt.n. ſuperficiei quam albedinis natura. non item Socratis natura, & eius quiditatis, quæ nomine homo ſignificatur, diuerſa, ſed eadẽ eſt. ergo ſm expoſitionem hanc, quæ Alex. eſt, Ariſto. infert quiditatem, quæ ſingulis per ſe ineſt, non ineſſe eis per ſe, vt per ſe accipitur pro immediate: eo modo, quo album per ſe ineſt ſuperficiei, & quod non ſit idem quiditatem per ſe ineſſe indiuiduis, & album per ſe ineſſe ſuperficiei, oſtendit, alioquin eſſe ſuperficiei eſſet idem quo eſſe albo, veluti eſſe Socratis eſt idẽ quod eſſe homini: quod falſum eſſe ſupponit, cum album & ſuperficies ſint in diuerſis prædicamentis. vel aliter dici poteſt quod cum concluſiſſet ipſum quid erat eſſe prædicatum eſſe per ſe, & cum prædicatũ per ſe ſit aut primo, aut ſecundo modo dicendi per ſe, nunc ex declaratis inferat quid erat eſſe, non eſſe prædicatum per ſe ſecundo modo, & hoc infert dicens {neque itaq; id omne}. i. neq; quiditas eſt prædicatum per ſe ſm omnem modum per ſe eorum, de quibus prædicatur: quia nõ prædicatum per ſe ſecundo modo, & hoc oſtendit per exemplum, quia non ſit per ſe, vt album de ſuperficie, de qua prædicatur per ſe ſecundo modo, vnde inquit {non enim ſic per ſe} ſubaudi vnumquodq; indiuiduũ eſt quiditas {vt ſuperficies eſt alba} quę per ſe ſecundo modo eſt alba. quod autem quiditas non inſit indiuiduis, ſicut album ſuperficiei, oſtendit, qm̃ quiditas ſic ineſt indiuiduis, vt vnumquodq; ſit idem illi ſm eſſe. tunc quaſi minorem addens dicit {nõ enim ſuperficiei eſſe eſt eſſe ipſius albi}. i. ſed ſuperficies non idem albo ſm eſſe. igitur quiditas non eſt indiuiduis, ſicut album ſuperficiei. ſed ſm hanc expoſitionem oporteret ſup-

ponere album inesse superficiei per se secundo modo, quod ipse non asserit quinto huius, vbi dicit album per se inesse superficiei, quatenus in ea primum est aptum
Cōm.32. fieri, vbi Auer. ait albū p se inesse superficiei, quia inest illi sine medio: & sic videtur tutior Alex. expositio. pōt etiam defendi hæc expositio dicendo album inesse superficiei per se secundo modo dupliciter, & vt quinto huius loquitur de per se secundo modo pro eo, quod inest sine medio, & per se secundo modo, vt loquitur primo analyticorum posteriorum pro eo, quod inest alicui subiecto, quod ponitur in eius definitione, nam superficies etiam ponitur in definitione albi. dicitur.n. album extremitas perspicui in corpore terminato, vbi per extremitatem superficiē intelligitur, & sic vtroque
Qua. Auer. Comē.11. modo expositio potest verbis conuenire. Auer. autem velle videtur Arist. intendere, quod sermo constans ex aliquo vno solo accidente per accidens non sit definitio, & hoc ostendit, qm̄ eo concesso omnia accidentia per accidens, quæ de eodem subiecto prædicantur, essent eiusdem naturæ consequentiam ostendit, supponendo de eodem subiecto plura accidentia per accidēs prædicari posse, vt de Socrate prædicantur esse musicum, & esse in loco. & supponendo etiam quod definitio declaret substantiam rei, & quod partes definitionis sint vnum substantialiter, & per se, & inter se, et cū definito. tunc argumentatur, si accidentia per accidēs sint definitiones substantiæ, tunc essent eadem specie cum subiecto, & inter se, & sic essent eiusdem naturæ. argumentum patet ex suppositionibus. & ita fiet, vt esse musicum, & esse in loco essent eiusdē naturæ, & omnino eadem inter se. immo fiet, vt nouem prædicamēta sint eiusdem naturæ cum substantia. qm̄ ſm hanc positionem nouem prædicamenta erunt vel differentiæ substantiales, vel definitiones ipsæ. sic igitur Auer. vult, vt Aristo. ostenderit definitionem non esse sermonem compositum ex aliquo vno per accidens accidente. & qm̄ hæc nullo modo videtur consona verbis Arist. addit talia accidentia per accidens nec esse definitiones, nec vniuersalia per se prædicata, vel forte, vt inquit, intendit Arist. dicere prædicata per accidens non esse vniuersalia substantialia hoc est secundas substantias, de quibus in prædicamentis, quæ omnia sunt sua commēta, non autem ad dictionem Aristotelis.

At uero neque esse est id, quod ex utrisque constat, superficies alba uidelicet. propter quid? quoniam inest hæc. in qua igitur ratione dicente ipsum non inerit ipsum, hæc ratio quiditatis erit uniuscuiusque. quare si esse superficiei albæ sit esse superficiei semper esse albo leuiq; unum & idem est.

Cum exposuisset quiditatem non inesse indiuiduis, sicut album inest superficiei, nunc exponit quiditatem nō esse id, quod ex vtrisq; constat, hoc est sicut superficies alba: quæ est quoddam cōpositum ex subiecto, & accidente. quare autem Arist. hoc ostendat, est quia quiditas explicatur sermone composito, igitur ipsa videtur esse compositum quippiam, vt superficies alba compositum quoddam videtur. ostendit ergo quiditatem non esse compositum quippiam ex subiecto, & accidente, sicut est superficies alba, & primo proponit hoc, & dicit {at vero neque esse}.i. quiditas superficiei {est id, quod ex vtrisq; constat}.s. ex substantia & accidente, quale compositum {videlicet} est {superficies al
Expositio tertia. ba} vel potest clarius exponi, q velit Aristo. ostendere quiditatem alicuius non esse compositum ex subiecto cuius est quiditas siue ex definito, & aliquo accidente illi subiecto definito, verbi gratia q quiditas superficiei non sit superficies alba, & quod quiditas hominis non sit homo disciplinæ capax: sicuti posset alicui videri, ex eo, quia sæpe explicamus quiditatem alicuius subiecti definibilis per subiectum definibile, & accidens illius subiecti, veluti cum dicimus nasum Socratis esse nasum cauum. intendit igitur ostendere Arist. quiditatem alicuius subiecti definibilis non esse compositum quippiam ex subiecto definibili illo, & accidente subiecti, vt quod quiditas superficiei non sit superficies alba hoc est quod superficies non sit superficies alba, nec homo sit homo disciplinæ capax: hæc intentio aperte patet in dictione, ideo Alex. exponens inquit {at vero neq; esse} scilicet superficiei {hoc est quod esse superficiei albæ} qm̄ superficies nō idem est, quod superficies alba. igitur ſm hanc expositionem Arist. intendit ostendere quiditatem alicuius subiecti definiti nō esse illud subiectum cum aliquo accidente illi subiecto. hæc.n. est expositio intentionis. deinde asignat rationem, & procedit interrogando, & respondendo more dialectico, vt innuat se loqui dialectice, & dicit {propter quid} scilicet quiditas superficiei non est illud compositum, superficies alba. i. propter quid definitio alicuius subiecti definibilis non est cōpositum ex illo subiecto & aliquo accidente illius subiecti, verbi gratia propter quid definitio nasi Socratis non est hoc compositum nasus cauus, vel nasus simus, vel tale quippiam compositum ex naso, & accidente nasi. hæc est interrogatio. deinde respondet, & dicit {qm̄ inest hæc}.s. superficies in definitione illius compositi, superficies alba. nam superficies alba sic definitur, quod sit superficies colorata colore disgregatiua visus, vel quod sit superficies disgregatiua visus: at fieri nō potest, vt subiectum definiatur p id, in cuius definitione ipsum subiectum ponitur: & quia superficies ponitur in definitione illius compositi, superficies alba, igitur superficies non potest definiri p illud cōpositum, & sicuti dico de superficie, ita quoq; de omni alio id genus intelligo. & per verbum {hæc} superficiē, quæ definitur, innuit, & omne definibile subiectum id genus. qm̄ cum hominem definimus, non assumimus hominē ad hominis definitionem. neq;.n. hominem definiētes dicimus, homo est homo animal pedestre bipes, vt superficiē albam definientes ad eius definitionem superficiem ipsam accōmodamus. nam superficiem albam superficiem in se colorem visionis discretiuum habentem esse definimus. itaq; superficiē in superficiei albæ definitione complectimur errat. n. siquis nō assumpta superficie, superficiem albam definiri posse putat ad hunc modū: superficies alba est color visus disgregatiuus visus. hæc.n. albedinis, non superficiei albę definitio est. His explicatis, cōcludit duo. Primum, vt ea definitio cuiusq; sit in qua ratione dicēte, ac explicante ipsum definitum, non inest ipsum definitum. in hominis.n. ratione, quæ homo quid sit exponit, non inest homo. & dixit {in qua igitur ratione dicente ipsum}.i. explicante ipsum definitum per se, & essentialiter. i. essentiali & quiditatiua {nō inerit ipsum} scilicet definitū {hęc ratio quiditatis erit vniuscuiusq;} cuius videlicet asignatur. & cum dixit ἐν ᾧ λόγῳ .i. in qua ratione intellexit in cuius rōne, accepit. n. {qua} pro cuius: & hoc secundum modum loquendi græcorum, quo etiam modo in elegantijs vtimur nos latini, vt Terentius.

Quas credis has, non sunt veræ nuptiæ,
Hoc est hæ quas credis, non sunt veræ nuptiæ. Vtimur .n. relatiuo eodem in casu, quo substantiuum ponitur, licet sensus sit alius. Hæc quo ad constructionē. Secundum quod concludit est vna cōditionalis, videlicet qd' si esse superficiei albæ sit esse superficiei semper, idest, si quiditas superficiei sit illud compositum superficies alba, tūc esse albo, & leni idem est, & dici{quare si esse superficiei albæ sit esse superficiei semper}.s. simpliciter, & absolute, ita vt alba superficies sit quiditas superficiei omnino, itaque simpliciter {esse albo & leui vnū & idem est} ostenditur, qm̄ leuitas est ita prædicatū de superficie, sicuti album de eadem: igitur qua ratione ēt suꝑficiei simpliciter, erit esse supeficiei leuis idē vnūq; cum esse superficiei simpliciter & sic albo & leui idem & vnum esse erit tenet argumentū, quia ambo illa sunt eadē eidem superficiei simpliciter: igitur eadem inter se. hæc dictio si sic legitur, vt in græcis Boethij codicibus scribebatur, nullam obscuritatem continet. Sed in codice nostro, quem Alex. habebat sic legitur{quare si esse superficiei albæ sit esse superficiei leuis, esse albo, & leui vnum, & idem est} Et licet Alex. laboret in exponenda hac dictione, ego puto Arist. vnum supponere, & alterum inferre, supponit. n. quiditatem superficiei albæ & quiditatem superficiei leuis esse vnam, & eandem, & hoc supponit tanquam sequens ad eos, qui dicerent quiditatem superficiei albæ esse eandē cum quiditate superficiei simpliciter. nā si quiditas superficiei albæ est eandem cum quiditate superficiei simpliciter pari ratione quiditas superficiei leuis erit idē cum quiditate superficiei simpliciter, ꝙ si hæc erunt eadem eidē superficiei simpliciter, erunt eadem inter se, supponit ergo tanquam sequens esse superficiei albæ esse idem cum esse superficiei leuis, vt deductum est ad eos, qui dicerēt esse superficiei albæ esse idem & vnum cum esse superficiei simpl'r. Hoc ergo supposito, dat scd'm & inferet conditionalem, & dicit{quare si esse superficiei albæ sit esse superficiei leuis} subaudi sicut oportet eos asserere, qui putant esse superficiei albæ esse vnum & idem cum esse superficiei simpliciter, tunc{esse albo & leui vnum, & idem est} & sic patet conditionalis, cuius consequens si destrueretur, sequitur primum videlicet antecedens esse destruendum, vt ꝙ non sit esse albæ superficiei idem quod esse superficiei simpliciter:

Quæ Auer. cōm. 11.

quod est intentum. Auer. autem propter malas translationes non esset referendus, tñ in dictione, quæ correspondet huic nostræ, balbutire videtur. primo ꝙ prædicatum secundi modi, qualia prædicata sunt per se accidentia, non sunt definitiones subiecti, cuius sunt per se accidentia. & primo ostendit vnum per se tale accidens non esse quiditatem subiecti, cuius est. qm̄ cum dixerimus, superficies est alba, albedo non est quiditas superficiei, veluti cum dicimus animal est rationale, rationalitas est quiditas animalis. i. hominis, animal. n. ꝓ homine dixit. deinde ostendit ꝙ nec sermo compositus ex pluribus accidentibus per se, nec ex vno per se accidente & eius subiecto sit quiditas subiecti. Et breuiter sua ratio est, si quiditas esset quid compositum ex subiecto illius, & per se accidente subiecto, vt superficiei, superficies alba, tunc in definitione esset nugatio. qm̄ ponendo rationes loco nominum subiectum ponetur bis. nam in ratione albi ponitur subiectum semel & ponitur etiam alios per se igitur ponet̄ etsi loco subiecti ponetur sua definitio, ponetur definitio subiecti bis, semel loco subiecti, semel in definitione albi. Si.n. diceremus, ꝙ superficies alba sit superficiei quiditas. cum loco albi poneretur sua definitio, dicendo album est superficies disgregatiua visus, tunc vniuersa superficiei suꝑficies esset, superficies superficies, disgregatiua visus, & sic esset nugatio. Etsi dubitaueris, ꝙ à pari posset accidere nugatio in definitione illa, quæ est animal rationale, respondet negando argumētum. qm̄ licet definitio hominis sit ex animali & rationali. non tamen accidit nugatio, qm̄ nec animal per rationale, nec rationale per animal definitur. Est rationale homo aptus ratiocinari, hæc Auer. Quæ q̄ aliena sint à mente verborum, non opus est exponere, qm̄ qui parū fuerit eruditus in græcis verbis, aperte noscet hæc esse omnino remota: & à verbis, nec à verborum intentione: bene tñ dubitatione dignum fuerit vtrum in definitione proprij accidentis cadat subiectum. nā ex hoc argumento Auer. relinquetur, si subiectum poneretur in definitione accidētis, esse nugationem dicere nasum simum, cū simū nasum includat. & ita nasus esset bis dictus, semel quidē in se, & semel in simi definitione. Sed hoc petēdum est à dilucidario Septimo libro. Colligit autem Auer. perfectam definitionem esse, quæ constat ex prædicatis, quæ dicuntur in quid de definito, cū hoc ꝙ in ea nihil sit positum per additamētum, per hoc. n. vt inquit differt definitio substantiæ à definitione accidentis. vnde breuiter tandem ait sermonē, in quo non inuenitur ens, de quo interrogetur ꝑ quid. i. in quo nō reperitur substantia singularis, de qua interrogatio fit ꝑ prędicata in quid, hunc sermonē esse definitionē ꝑfectam, modo det causam rei quiditatiuam, & essentialem rei cuiq;, Quæ omnia sunt præter verba Aristo. vt consideranti patet volui tamen ea referre errore eorū, qui afficiuntur verbis Auerrois.

Disputatione tertia cap. 5. In solutione ad tertium.

CAP. III.

De Quodquid est substantiarum.

Cum autem sint & in cæteris prædicamentis composita, est enim aliquod subiectum unicuiq;, ut quantitati, & qualitati, & quando & ubi, & motui: considerandum nimirum est, si quiditatis uniuscuiusq; ipsorum ratio sit, & sit ipsorum etiam quiditas, ueluti albo homini quiditas albi hominis. Sit itaq; nomen ipsi positum uestimentum, quidnam sit uestimenti esse. TEX. 12.

Cum cæpisset differere vtrum substantiarum sensibilium, quæ compositæ sunt, sit assignare quiditatē, & logice dissereret, ꝙ sic. nunc quærit vtrum cęterorum nouem prędicamentorum sit quiditas. & causam dubitationis assignat, quia dictum est substantiarū esse quiditatē, qm̄ sunt compositæ: at cætera esse composita, exponetur. Secundo vtrum talis quiditatis sit ratio definitiua. Alex. continuat sic, postquam superficiem idē, quod superficiem albam esse negauit, neq; superficiei esse, & esse superficiei albæ idē esse dixit, quæstionē ꝓponit dicens, & suspensiue legas vsq; ibi {considerandum, cum autem sint & in cæteris prædicamētis composita} cuius rationem interponit, dicens {est enim aliquod subiectum vnicuiq;}.s. talium prædicamentorū {vt quantitati & qualitati, & quando, & vbi, & motui} .i. actioni, & passioni, quod subiectum subaudi se habet, vt materia, & est ipsum accidens, quod se habet, vt forma: ergo in cæteris prædicamentis possumus assignare quædam composita. vt sit syllogismus, compositio-

ſitorum eſt quiditas:quantũ,quale.& id genus eſt cõpoſitum:igitur concludens quæſtionem dicit{conſiderandum nimirum eſt, ſi quiditatis vniuſcuiuſq; ipſorũ ratio ſit}.ſ.quæ exponat quiditatem{&} ſi {ſit ipſorũ}.i.cuiuſq;{ipſorum quiditas.veluti albo homini quiditas}ſit{albi hominis} melius dictio legeretur tranſpoſitæ ad hunc modum conſiderandum nimirum eſt, ſi ſit cuiuſq; ipſorum quiditas,& ſit cuiuſq; quiditatis ipſorum ratio} vt ſint duæ quæſtiones, & vtrum cuiuſq; ipſorum ſit quiditas, & vtrum quiditatis cuiuſq; ratio quæ quiditatem explicat.& pro parte affirmatiua tetigit rationem,quia compoſitorum eſt quiditas,& quiditatis ratio. vnumquodq; prædicamentorum eſt compoſitum : igitur cuiuſq; prædicamenti eſt quiditas, & quiditatis ratio.Sed qm̃ definitiones nominũ ſunt, nõ orationum,ne quis albi hominis definitionem negare poſſit,propterea ꝙ oratio id ſit, non nomẽ idcirco ait {ſit itaq; nomen ipſi}.ſ.albo homini{poſitum veſtimẽtum}& tunc quæratur{quidnam ſit veſtimenti eſſe}.i. quiditas.i.vtrum veſtimenti hoc eſt hominis albi quiditas eſt, & quiditatis etiam ratio, an nec hæc habetur, nec illa.Auer.autem licet multa verba protulerit, vult tãdem has quæſtiones eſſe,quas Ariſt.intendit, & vtrũ compoſitum ex ſubiecto & accidente habeat definitionem,& vtrum ſit definibile. & quia has quæſtiones intendere Ariſt.arbitratur,ideo putat Ariſt.velle declarare compoſita ex ſubiecto & accidente non eſſe definibilia, & ob hoc nec accidẽtia eſſe definitiones ſuorum ſubiectorum.Mouiſſe vero has quæſtiones aſſerit,qm̃ ſicut in compoſitis ſubſtantijs ſunt hæc duo videlicet definitio,& definibile,ita & in compoſitis ex ſubiecto & accidente hæc duo competere videntur. Si quis aũt poterit has qõnes dictioni applicare,faciat ꝓ arbitrio. Nobis aũt viſum eſt exponere eo modo, quo diximus.

Que.Auer. Cõm. 12.

At uero neque hoc eſt ex eorum numero, quæ per ſe eſſe dicuntur.

Alex.cum quo expoſitores concordant,putat Ariſt. hic ſoluere quæſtionem de veſtimento : nam cum dixiſſet Ariſt.homini albo eſſe imponendum vnum nomen.ſ.veſtimẽtum, quæſiuiſſetq; vtrum veſtimenti ſit quiditas,& quiditatis definitio,nunc vult Alex.vt ſoluat, & dicat ꝙ non etiam ſi homini albo vnum nomen poſitum eſſet,& rationem explicans dicit{at vero neq; hoc}.ſ.veſtimentum {eſt ex eorum numero quę per ſe dicuntur}cum ſignificet ens per accidens.Cum.n.veſtimẽtum non ſignificet ens per ſe, non videtur eſſe ex eorum numero,quæ definiuntur, Cum.n.homo albus per ſe non ſit, nec per ſe conſiſtere valeat, ſed perinde ſit in homine, vt Socrates muſicus in Socrate, quonã modo hominis albi poteſt eſſe definitio, cuius ſi qua ſit definitio,quiditas quoq; habeatur oportet.i.natura quæ ipſa per ſe conſiſtat, & per definitionem explicetur. Ego vero pace tantorum virorum dixerim, puto Ariſt.hic argumentari ad oppoſitum,nam cum argumentatus ſit ꝙ homo albus, quod nomine veſtimenti dicitur,ſit compoſitum,intulit eius eſſe quiditatem, & quiditatis rationem, nunc argumentatur ad oppoſitũ ex eo,quia veſtimentum, quod ſignificat hominem album, nec ſit ens per ſe nec pars ſit entis per ſe : igitur eius non eſt quiditas,& dicit{at vero neq; hoc}. ſ. veſtimentum{eſt ex eorum numero quæ per ſe eſſe dicũtur}licet ſit vnum nomen: igitur eius non erit quiditas & quiditatis ratio.& ſic pro vtraq; parte argumentatus eſt ad quæſtionem. Deſignat hanc expoſitionem verbum{at vero}q̃ nota aduerſandi eſt, & verbũ ſequens {an}quę nota eſt ſoluendi,quare melius ſic exponitur.

An id,quod non per ſe eſt,dupliciter dicitur,& huius aliud quidem eſt ex additione, aliud uero non ex additione. nam quod definitur, aliud quidem dicitur ex eo, quia ipſum alteri additur ut ſi albo eſſe definiens, albi hominis rationem dicat. aliud ex eo, quia alterum ipſi. ueluti ſi ueſtimentum hominem album ſignificet,ipſum autem ueſtimentum,ut album definiat. Albus igitur homo eſt quidem albus, nõ tamen ipſius quiditas eſt albi hominis, ſed ueſtimenti.

Per verbum illud{An}denotatur Ariſt.nunc ſoluere quęſtionem:& primo præmittit diſtinctionem eius, quod non dicitur ens per ſe,& dicit{an id,quod non ꝑ ſe eſt, dupliciter dicitur, & huius aliud quidẽ eſt ex additione,aliud vero non ex additione}ex additione quidem eſt homo albus. quod alio nomine dicitur aggregatum per accidens,& concretum expreſſum,ſiue explicatum. Aliud vero nõ ex additione,vt album, quod dicitur concretum implicitum, vel connotatiuum aut intelligitur diſtinctio ad hunc modum {an id quod non per ſe eſt}ideſt quod non eſt ſimplex {dupliciter dicitur, & huius}quod non eſt ſimplex{aliud quidem eſt ex additione}.i. definitur per additamentum{aliud vero non ex additione}compoſitum accidentale definitur ex additione,compoſitum vero in ſubſtantia definitur non per additionem. per id enim quod non eſt per ſe,cõpoſitum intelligit, nam ſimplex hic per ſe dicit,compoſitum vero dicit non per ſe.deinde exponit membra & dixit{nam quod definitur,aliud quidem dicitur ex eo,quia ipſum alteri additur}.i. quia ipſum nõ definitur per additamentum, ſed potius alterum definitur additamento ſui. & affert exemplum,& dicit {vt ſi albo eſſe}.i. vt ſi ipſum album definiens {albi hominis rationem dicat}. i. ipſum hominem addat in eius definitione ad hunc modum album eſt homo diſgregans viſum. vel rationem hominis addat ad hunc modum, album eſt animal bipes rationale diſgregans viſum. hoc pacto homo dicitur id quod definitur non ex additione,quia in eius definitione non additur aliquid alterius prædicamenti,ſed potius hõ additur in ratione rei alterius prædicamenti, vt in ratione albi. vno igitur modo aliquid definitur non per additamentum, hoc eſt non per rem alterius prædicamenti, & hoc pacto definiuntur compoſita in ſubſtantia, vt homo, leo, & cætera id genus. deinde aſſignat ſecundum membrum, & dicit{aliud}ſubaudi definitur{ex eo,quia alterum}.i.quia res alterius prædicamenti{ipſi}ſubaudi additur. & ſic definitur omne accidentale concretum, vt album,vt lucidum,vt dulce, & cætera id genus. vnũquodq;.n.horum definitur per additamentum.i. additione ſubſtantiæ:quæ eſt res alterius prædicamenti. ipſe tamen per exemplum veſtimenti exponit, quod ſignificat idem,quod album,& dicit {veluti ſi veſtimentum hominẽ albũ ſignificet} ſic.n. idem erit quod album{ipſum autem veſtimentum,vt album. definiat} nã in hoc caſu veſtimentum definietur per additamentum,veluti ipſum album. recte igitur patet duplex eſſe compoſitum vel concretum, aut in ſubſtantia, & hoc non definitur per additamentum, ſed per res ſui generis,aut in accidente, & hoc definitur per additamentũ ſubſtantię. explicata hac partitione.reſpondet ad quæſtionem, & vult quòd aggregatum per accidens non habeat quiditatem, nec definiatur, ſed bene concretũ,

& dicit {albus igitur homo} quod est aggregatum per accidens{est quidem albus}sed non solum. est.n. accidens & substantia { non tamen quiditas est ipsius albi hominis}.s.aggregati per accidens {sed vestimenti}. i. sed concreti.est. n. differentia inter concretum aggregatum per accidens.nam aggregatū per accidens significat vtrūq; æqualiter.s.substantiam & accidens. concretum autem significat solam formā accidentalem, connotando tamen subiectum.est igitur solutio, q cæterorum prædicamentorum sit quiditas, & definitio, quatenus vnumquodq; eorum accipitur in concreto, non autem quatenus accipitur,vt aggregatum per accidens. Verum hæc est differentia.inter substantias, & accidentia,q concretum substātiale non definitur per additamentum,concretum accidentale vero per additamentum.hæc videtur mihi expositio, licet Alex. obscure sit locutus,nec per eius verba dictio aperte intelligatur. Auer. autem in calce suæ enarrationis præsentis dictionis declarat causam, quare in definitione hominis.i.in definitione cuiusq; substantiæ cōpositæ non addatur alterum.i.res alterius prædicamenti,& causam affert ex eo,qm̄ significatum hominis, vel cuiusq; substantiæ compositę est quoddam compositum ex duobus,quorum alterum est commune scilicet genus & alterum propriū idest differentia, de qua dicitur genus, vel est compositum,in quo alterum de altero prædicatur,ita vt natura primi hoc est generis sit natura secūdi.s.differentiæ, & congregatum ex illis erit totum, & per se vnum, quia igitur significatum hominis est hoc pacto compositum,& per se vnum,ideo definitur per prædicata proprij generis, & non per additionem. & addit hoc non inueniri nisi in substantijs, & propterea solæ substantiæ per se definiuntur. Quæ licet hæc, quæ Auer.ait,non faciant ad expositionem dictionis,tamē etiam sunt ambigua, qm̄ Auer. in hoc septimo asserit esse formarum,& non cōpositorum ex materia, & forma. Soluimus lib. Destructio destructionum q sit triplex definitum,per se primum, & hoc est forma vniuersalis concretiue sumpta, quam hæc significant homo, animal, equus, & id genus.de huiusmodi definito loquitur in hoc septimo, cum ait definitionem esse formæ vniuersalis, & non congregati ex materia, & forma quoddam est per se non primo, & sic omnia composita singularia,vt p terminos cōes significātur, sunt per se definibilia,non tamen primo,sunt autem hæc vt mixtum ex elementis, compositum, & id genus, & de hoc loquitur ipse in hoc septimo, cū ait,nō q ipsa definitio,quæ est forma, sit ipsum definitum, quod est hn̄s formā,quod & octauo huius repetit. Tertio modo accipitur definitam pro eo, quod definitur per accidens & sic singularia ipsa composita,vt per singulares terminos significantur,definiuntur per accidens,vt Socrates & Plato,vt dicet ipse postea,& sic tollitur cōtradictio.

Qua Auer. Cōmē 12. — Cōm.37. — Disputatione quinta. Solutione dubii tertii. Cōm. 37. — Cōm. 40. Cōm. 21. Cōm. 9. — Cōm.35.

Est ne igitur quiditas quædam, aut simpliciter? an non est. quiditas enim quiditas est. cum autem aliud de alio dicitur, non est proprie hoc aliquid, ut albus homo non est proprie hoc aliquid, si ipsum hoc aliquid substantijs tamtummodo competit.

Quiditas enim quiditas est. ὁ τῶν γὰρ τί ἐστι τὸ τί ἦν εἶναι. quod enim aliquid est, hoc est quiditas. Proprie. ὁ τῶν. Quodquidem.

Multifariam hæc dictio potest intelligi, vno modo vt Alex.eam intelligit,nam cum in lib. Poster.traditum sit quęstionem an est præcedere quæstionem quid est, idcirco Alex.vult,vt quærat vtrum aliqua entium quiditas habeatur,aut aliqua aut simpliciter,an nulla prorsus:vnde dicit {Est ne igitū quiditas} subaudi de numero entium aut{quædā,aut simpliciter,an nō est} subaudi quiditas in numero entiū nec simpliciter, nec q̄dam vt sit quæstio, vtrum quiditas aliquo modo sit,an prorsus nullo modo est quiditas inter entia. Secundo modo potest exponi,vt referatur hoc,quod quærit,ad p̄ximе dictum, nam sit albi hominis non esse quiditatē, sed bene albi:quærit nunc { est ne igitur aggregati per accidens,vt albi hominis} quiditas quædam, quæ non sit simpliciter quiditas{aut simpliciter}.i.vtrum aggregati per accidens sit quiditas saltem aliquo modo, aut est quiditas simpliciter, & tunc verba illa { an non est} sunt nota solutionis.q.d. q nec est quiditas quædā albi hominis nec quiditas simpliciter, & ita nullo pacto aggregati per accidens est,quiditas.posset exponi alijs modis,sed non curo. Si sequemur expositionem Alex. soluit Arist.hanc quæstionem parte illa{quiditas enim est quiditas}q̄ vis in dictione Alexan. sic legatur ὁ τῶν γὰρ τί ἐστι, τὸ τί ἦν εἶναι.i.{quod enim aliquid est,hoc est quiditas}& ipse exponit. i. {quiditas est cuiusq; substātia } per quæ vult habere pro responsione, q quiditas sit in numero entium.nam si quiditas est substantia singularium,cum ipsa singularia sint in rerum natura,dubium esse non debet,quin de numero entium quiditas habeatur.deinde sequitur illa particula{cum aūt aliud de alio dicitur}& Alex.vult,q cum ex hac solutione habeatur quiditatem omnem,quæ substantiæ est,esse entis p se,ideo subdit {cum autē aliud de alio dicitur}. i. cum autem aggregatū per accidens sit ex duobus quorum aliud de alio dicitur. i. diuisum de diuerso, sed sit ens per accidens,& non per se,tale aggregatum per accidens{non est proprie hoc aliquid}.i.quiditas,& definibile p se{vt albus homo,nō est proprie hoc aliquid} .i.proprie quiditas, & per se definibile {si ipsum hoc aliquid}.i.si ipsa quiditas,& definibile{substantijs tātum competit}Hoc enim sequi ex solutione ostendit Alex. sic argumentans,si hoc aliquid substantijs inest.i.si quiditas est substantia,homo albus non est substantia, sed accidens.homo albus igitur non est quiditas. At si sequamur expositionem secundam,dicemus Arist. soluere quęstionem ibi{an non est}vt sit solutio,q aggregati per accidens nullo pacto sit quiditas, nec simpliciter,nec quędam.& assignans rationem dicit{Quiditas enim quiditas est} .i. ratio solutionis est q sit substantia ipsa quiditas:& non accidens{Cum autem aliud de alio dicitur}.i.cum autem aggregatum per accidens,in quo aliud de alio dicitur{non est propriæ hoc aliquid} .i.substantia{vt albus homo non est hoc aliquid proprie}.i.substantia{si}.i.quia{ipsum hoc aliquid substā tijs tantummodo competit} fit, vt albi hominis nullo pacto sit quiditas. &, vt dico de albo homine,ita dico de quolibet aggregato per accidens. vtraq; expositio consonat dictioni.

Quare quiditas est eorum, quorum oratio definitio est. TEX.13. Prima expositio.

Ex cunctis,quæ dixit.manifesto concludit. vt Alexan.inquit,quiditatē esse eorum,quorum est definitio & dicit{Quare quiditas est eorum quorum oratio}.i. explicatio,& commemoratio eorum,quæ per se,ac essentialiter ipsis insunt { definitio est } & qm̄ hæc entia substantiæ proprie sunt, fit vt Alex.concludit, vt in ijs entibus tantum sit quiditas, quæ substantiæ sunt, aut fortasse dici potest Aristo. inferre solutionem ad argumentum, quo ostendebatur, compositorum ex substantia,& accidente esse quiditatem.erat.n.argumentū quorū est oratio, eorum est quiditas. cōpositorum ex sub-

Secūda expositio.

ſubſtantia & accidēte eſt rō. ergo cōpoſitorum ex ſub ſtantia & accidere eſt quiditas. ſoluit negando maiorē dicens {quare quiditas eſt eorum, quorum oratio eſt definitio} & ſic negatur maior. non enim omniū, quorum eſt ratio, eſt quiditas, ſed omnium, quorum ratio eſt idem, quod definitio. ſic maior eſt ſimpliciter falſa ſed ſi limitetur, erit vera, ſed tunc minor neganda eſt. vtraq; expoſitio conuenit dictioni.

Definitio uero eſt, non ſi nomen idem, quod oratio ſignificat. omnes enim orationes eſſent utiq; termini. ſit enim cuilibet orationi idem. quare & Ilias definitio erit. ſed ſi alicuius ſit primi. talia uero ſunt ea, quæ dicuntur nō ex eo, quia aliud de alio dicitur.

Cum dixiſſet, quorū eſt quiditas, nam dixit eorum eſſe quorum oratio eſt definitio, nunc exponit definitionem, & vt Alex. inquit, ſenſus eſt, non omnis oratio idem, quod nomen aliquod ſignificans, eſt definitio: & hoc proponit, & dicit {Definitio vero eſt, non ſi nomen idem, quod oratio ſignificat} qui, vt Alex. inquit, cum dicere debere, definitio eſt, non ſi oratio idem. qđ nomen ſignificet, dixit {non ſi nomen idem, quod oratio ſignificet} tamen ſenſus eſt, non omnis oratio idē, quod nomen aliquod ſignificans eſt definitio, oſtēdat hanc concluſionem ex oppoſito inferendo oppoſitū q.d. ſi non eſt concluſio aſsignata vera, detur oppoſitum, & ſic, omnis oratio idem, quod nomen aliquod ſignificans erit definitio, & ita fiet, vt omnes orationes eſſent definitiones: & hoc ſubdit {omnes enim orationes eſſent vtique termini}. i. definitiones. qm̄ omnes orationes idem, quod nomen aliquod ſignificant, ſaltē ex impoſitione. cuius rationem ſubdit {ſit enim idem} .ſ. nomen impoſitum {cuilibet orationi}. i. ſit ex impoſitione, ꝙ omnis oratio ſignificet idem, quod nomen aliquod, & vbi ita eſt, fiet, vt omnis oratio ſignificans idem, quod nomen aliquod ſit definitio & ſic patet conſequentia. deinde deſtruit hoc conſequens ducens ad abſurdius, & dicit {quare & Iliades}. i. totū carmen de bello Troiano {definitio erit} nam totum illud carmen ſignificat idem, quod nomen illud Ilias. Patet igitur concluſio videlicet ꝙ non omnis oratio idem, quod nomen aliquod ſignificans ſit definitio, alioquin vniuerſum carmen de bello Troiano eſſet definitio, nam vniuerſum illud carmen idem ſignificat, quod nomen Iliadis. & per Iliadem vniuerſum carmen Homeri ſumpſit. deinde affert cōcluſionem affirmatiuam, & exponit orationem, quæ eſt definitio & dicit {ſed ſi alicuius ſit primi}. ſ. explicatiua, hæc oratio eſt definitio. nam ea oratio, quæ explicat prædicata eſſentialia, quæ ſpeciei eſſentiam conſtituunt, definitio eſt, vt animal bipes. Hæc. n. oratio ideo definitio eſt, quia explicat ea prima prædicata, quæ conſtituunt eſſentiam hominis. deinde quænam prima vocet, exponit, & dicit {talia vero}. ſ. prima {ſunt ea, q̄ dicuntur non ex eo, quia aliud de alio dicitur} Sed quidem ei, de quo dicitur, eſt. nam cum dicimus album non primum de ſubſtantia prædicatum dicimus, quia non ipſam per ſe albedinem ſignificamus, ſed ſubſtantiam albedine præditā exempli gratia niuem, Socratem, aliudúe quippiam tale quod non eſt idem ſubſtantiæ, de qua dicitur, At cū dicimus animal vel bipes idem homini dicimus: igitur oratio, quæ talium prędicatorum eſt explicatiua, hæc eſt definitio. propterea ait {quæ dicuntur non ex eo, quia aliud} prædicatum {de alio} ſubiecto ſibi diuerſo {dicitur} vt album de ſubſtantia, ſed, vt animal vel rationale de homine. nam hæc oratio prima prædicata explicat.

Auerroes autem, ſic inquit, & definitio nō eſt omnis ſermo ſignificans illud, quod ſignificat nomen rei. i. & non omnis ſermo ſignificans illud, quod ſignificat nomen rei, eſt definitio, ſed neceſſe eſt cum hoc ꝙ ſermo conuenit nomini, vt ſignificet prædicabilia eſſentialia per quæ conſtituitur definitum. igitur vult, vt omnis ſermo, qui æqualis eſt nomini in ſignificando, & qui complectitur prædicata primi modi ex quibus conſtituitur ſignificatum nominis, hic ſit definitio. *Quæ Auer. cōm. 13.*

Nulli ergo ſpecierum, quæ non ſub genere ſunt, quiditas competit, ſed his ſolum. hæ nanque non per partitionem, paſſionemue, neque ut accidens dici uidentur.

Ex ijs, quæ dixit, infert quorum non eſt quiditas, vt Alex. exponit, & dicit {Nulli ergo ſpecierum, quæ non ſub genere ſunt, quiditas competit} & per ſpecies, res intelligit, vt ſit ſenſus, nulli ergo rerum, quæ non ſunt ſub genere ſunt, quiditas competit, qm̄ præter generis ſpecies nullius eſt quiditas, deinde exponit quorum eſt quiditas, & dicit {ſed his ſolum} ſubaudi quiditas habetur, quæ generis ſpecies ſunt. non tñ ſequitur, vt omnium ſpecierum, quę ſub genere ſunt, ſit quiditas. qm̄ ab excluſiua non ſequitur vniuerſalis, niſi de terminis diſpoſitis. & ideo ſequitur, vt omnis quiditas ſit ſpecierum, quę ſub genere ſunt: & quia non omnium ſpecierum, quæ ſub genere ſunt, eſt quiditas, ideo exponit, quarum ſpecierum ſit quiditas, & dicit {hæ nāq;} ſpecies. ſ. quarum quiditas eſt {non per participationem, paſſionemúe dicuntur}. i. non quaſi accidentia prædicantur, & quaſi affectiones. quemadmodum album, & nigrum, aut calidum & frigidum {neq; vt accidens dici videntur}. i. neq; prædicantur, vt accidens. vnde Alexan. per ea, quæ prædicantur per participationem, & per paſsionem, & vt accidens, eadem intelligit ẜm vnā expoſitionem quaſi dicat ſpecies quarum eſt quiditas, non eſſe ea, quæ prædicantur, vt accidens. Quod enim prædicatur, vt accidens, dicuntur prædicari per participationem inquantum prædicantur ẜm quid, & non ſimpliciter. dicuntur etiam prædicari per paſsionem, quia non prædicantur ẜm ſubſtantiam ſubiecti, ſed ẜm id, quod eſt affectio ſubiecti. Inſuper dicuntur prædicari vt accidens, inquantum prædicantur extrinſecus & non per ſe. igitur ſpecies, quarum eſt quiditas, ſunt ea, quæ non ſunt accidentia. Quāquam illud {non ẜm participationem} intelligi poteſt, vt Alexā. inquit, pro eo, non ſeparatæ ſunt ſpecies, vt Platoni viſum eſt. nec ipſarum participatione ſingularia quęq; cōſiſtunt, ſed ſubſtantiæ ſunt, quæ in ſingularibus habentur, ſeiunctę quodammodo, alias inſeparatæ. Seiunctę quatenus in ſingularibus ſunt. i. qua ſunt ipſa ſingularia, indiſcretæ vero in eo ꝙ natura, quæ in omnibus reperitur, eadem eſt, ad hunc modum Alexā. expoſuit. Facilius vero ſit {nulli ergo ſpecierum, quæ non ſub genere}. ſ. ſubſtantiæ {ſunt, quiditas, competit, ſed his}. ſ. ſpeciebus, quæ ſunt ſub genere ſubſtantiæ {ſolum}. ſ. quiditas cōpetit. Infert autem hoc ex ijs, quæ dixit, quia ſolæ ſpecies de genere ſubſtātiæ eędē ſunt definitioni: igitur ſolum ſpecierum de genere ſubſtantiæ eſt quiditas. & per genus per excellentiā intellexit genus ſubſtantiæ, quia ſubſtantia principaliter, & ſola eſt ens. Alia aūt prædicamenta potius ſunt diſpoſitiones generis, q̄ in genere & ꝙ quiditas inſit ſolis ſpeciebus, quæ ſunt in genere

substantiæ, ostendit dicens {hæ nanq;} quæ scilicet sunt species substantiæ {non per partitionem dicũtur}.i.appellantur, vt indiuidua substantiæ, quæ entia, & composita sunt, quatenus participant forma {passionéue} .i.neq; per passionem, vt sunt composita ex subiecto & proprio accidente, vt nasus simus, non.n.species substantiæ sunt cõposita, vt nasus simus {neq; per accidẽs} vt sunt homo albus, & homo niger, quæ sunt composita, vt accidens. Sed dicuntur compositæ, vt dictũ est, ex genere, & propria differentia. & ideo talium specierum, quæ sub genere substantiæ sunt, proprie est quiditas. Auer. autem dicit quiditatem non esse formarum, quæ carent genere. s. formarum accidentalium concretiuæ sumptarum, quarum subiectum non est eis genus quæ accidentia concreta ideo carent genere, quia eorum genus est subiectum: At subiectum nõ proprie genus est, cum sit alterius prædicamenti. Quod vero eorum genus sit subiectum, patet ex eo, quia cum concreta accidentia describuntur, subiecta accipiuntur ꝓ generibus. Hinc concludit solas substantias habere quiditatem, qm̃ illæ solæ genus obtinent, quod est de natura earum, sed circa ea, quæ Arist. dixit, dubitatur, quoniam quarto huius Arist. ait sic, ratio, quam significat nomen est definitio, hic autem dicit non omnem sermonem, qui idem significat, quod nomen, esse definitionem. Quare Arist. non videtur sibi constans. Insuꝑ dubitatur circa commentum, quia dicit concretũ accidens non habere genus, contra, qm̃ dicitur in prædicamentis quale esse genus omnium qualitatum, quantũ vero omnium quantitatum, igitur accidens cõcretum habet proprium genus. Diluitur prima dubitatio ꝑ ea, quæ Auer. dicit ibi, cum asserit rationem significatam per nomen esse definitionem, quando nomẽ est in speciebus, & non in indiuiduis, modo species significent quid. Diluitur etiam secunda, qm̃ Auer. intendit nullũ accidens cõcretum habere genus omnino absolutum. qm̃ omne accidens concretum habet genus, quod habitudinem essentialem dicit ad substantiam. at species substantialis sola habet genus absolutum omnino, cũ non dicat habitudinem essentialẽ ad substantiã aliam.

Quæ. Auer. Cõm. 13.

Cõm. 22.

TEX. 14. *Sed oratio quidem & cuiusque cæterorum erit, quid nomen significat, si sit nomẽ. quoniã hoc huic inest, aut ꝓ oratione simplici magis exacta. Definitio uero non erit, nec quiditas sane.*

Cum exposuisset quorum est quiditas, nũc exponit, vtrum aggregatarum per accidens, vt hominis albi, sit definitio, vt placet Alex. & asserit talium esse definitionem, quæ significet aggregatum per accidens, vt hominis albi, quæ significet hominem album, modo illi aggregato sit vnum nome impositum. & dicit {sed oratio quidem & cuiusq; cæterorum}. s. aggregatorum per accidens {erit, quia nomen significat, si sit nomen}. s. impositum cuiq; talium. vt si homini albo vestimentum nomen imponatur {qm̃ huic inest}.i. quæ oratio significat hoc huic inesse hoc est aggregatum ex accidente & subiecto. appellat aggregatũ per accidens hoc huic inesse, quia in omni tali est accidens, quod inhæret subiecto {aut} subaudi si non sit nomen vnum tali aggregato impositum {pro oratione simplici} illa videlicet hõ albus definitio erit oratio {magis exacta} vt hæc, homo habens colorem visus disgregatiuum, vel animal pedestre bipes album. Quælibet.n. harũ exactior est q̃ quæ ait homo albus {definitio vero non erit, nec quiditas sane} vel aliter potest exponi hic locus vt diximus, ꝙ postq̃ dixit quiditatem non esse, nisi specierum quæ sunt in genere substantiæ, nunc declaret sit ne aliquo modo definitio ipsorum accidentium, an tantum substantiarum. nam ex hoc habebitur vtrum accidentium sic aliquo modo quiditas. & respondet esse accidentium aliquo modo definitionem, & pro dilucidatione eorum, quę dicit, supponamus accidentia accipi posse, & per modum nominũ, & per modum orationum. album quidem, nigrum, & id genus per modum nominum accipiuntur. albus homo, philosophus homo, & id genus per modum orationum. Tunc asserit, cum accidens accipitur per modum nominis, sic eius esse rationem quid nominis, quæ explicat, qm̃ hoc accidens inest huic subiecto. vt si velimus assignare, quid significat hoc nomen album, dicemus ꝙ significet disgregatiuum visus inesse corpori, hoc est dicemus albũ esse corpus disgregatiuum visus. At cum accidens accipitur per modum orationis, eius nec esse rationẽ, nec descriptionem, sed interpretationem, quæ est pro oratione simplici oratio certior, ac exactior, veluti cũ vna oratio ꝑ aliam interpretatur, vnde dicit {sed oratio quidem}.i. definitio {& cuiusq; cæterorum}. s. nouẽ prædicamentorum {quid nomen significet, erit, si sit nomẽ} .i. si accidens accipiatur per modum nominis {qm̃ hoc huic inest}.i. quæ oratio significat hoc accidens inesse subiecto huic, vt album, ꝙ disgregatiuũ visus insit corpori {aut} subaudi sit non vt nomen, sed, vt oratio accipitur {hoc oratione simplici} quæ nõ facile intelligitur, definitio erit oratio {magis exacta}.i. definitio erit interpretatio nam cum dico homo albus, simplicem orationem profero, quæ album inesse homini significat, cum vero aio est homo hunc colorem visus disgregatiuum, vel animal pedestre bipes album, orationem dico exactiorem, quàm quæ ait homo albus {definitio vero non erit, nec quiditas sane} subaudi nec illa ratio nominis, nec hæc orationis interpretatio. Sic igitur accidentis nec definitio est, nec quiditas, sed nominis quidem ratio, orationis vero interpretatio. Hæc expositio valde consona est verbis.

An ut & ipsum quid est, sic & definitio multipliciter dicitur. etenim ipsum quid est uno quidem modo substantiam, & hoc aliquid significat. alio uero modo unumquodque eorum, quæ prædicantur, quantum uidelicet quale, & alia huiusmodi. ut enim & ipsum ens omnibus competit, non tamen similiter, sed alicui primo, cæteris autem secundo loco: sic & ipsum quid est, simpliciter quidem substantiæ, cæteris autem aliqua ex parte competit. nam & ipsum quale, quid nam sit interrogamus, quare est quidem & ipsum quid est, sed non simpliciter. Sed ut in nõ ente logice nonnulli dicunt nõ ens esse, non simpliciter sed non ens, sic & ipsum quale.

Postquam ad hunc modum quiditatem in solis substantijs inesse, & harum duntaxat haberi definitiones docuit, nunc exponit quonam modo accidentium sit definitio: & quonam modo substantiarum, argumento sumpto ab ipso quid est. Et breuiter asserit accidentium esse definitionem ƒm quid, non simpliciter, sicut & ipsum quid est accidentium est ƒm quid, non simpliciter. Color.n. quid albedo est esse videtur. qm̃ si quæritur quid albedo sit, recte respondetur ꝙ sit color: igitur color est quid est ipsius albedinis. non tamen est simpliciter quid est, sicuti non sequitur non ens est nõ ens: igitur non ens est. dicit, vnde dicit {an vt & ipsum

quid est} sub audi dicitur multipliciter, non æquiuocatione quidem, sed proportionis ratione, {sic & definitio multipliciter dr̄}.s.non æquiuocatione, sed proportionis rōne. deinde exponit quonammō quid est multipliciter dicatur, & ait {etenim ipsum quid est vno quidem modo substantiam, & hoc aliquid}.i.quæ substātia est hoc aliquid {significat, alio vero modo} subaudi significat {vnumquodq; eorum, quæ prædicantur} subaudi in quid.i. quæ dantur in responsione ad interrogationem factam per quid: quæ exemplis explicat, & dicit {quantum videlicet, quale, & alia huiusmodi} nam vt ipse primo corporum dixit, qui homine proposito, qđ propositum est, hominem esse ait, aut animal, ijs quid est dicit, substantiāq; significat. Qui vero proposita albedine, quod proponitur albedinem, aut colorem esse affirmāt. quid est dicit, & qualitatem significat, idem si cubitali magnitudine ante oculos posita, id qđ obijcitur, dicat esse cubitale, quid est dicit, & quantitatem significat. pari ratione cæterorum est quid est, non contentus exēplis, nunc ipsum quid est dici dupliciter ostēdit argumento sumpto ab ipso ente, cui ipsum quid est æquale est, & dicit {vt enim & ipsum ens, omnibus cōpetit, non tamen similiter, sed alicui primo} vt substantiæ {cæteris autem aliqua ex parte competit}.s.accidentibus, subaudi sic ipsum quid, est, primum ac proprie substantiæ, alijs autem nouem prædicamentis aliquo certo modo. Et non contentus hanc rationem sumpta ab ente, ostendit ratione ex eo, quia ipsum quale, aut quantum datur in responsione ad interrogationem factam per quid de indiuiduis, vel de speciebus sui generis. & dicit {nam & ipsum quale}. i. nam & indiuiduū vel speciem qualitatis {quidnam sit, interrogamus} vt quid est hæc albedo, & respondemus, ꝙ sit color, propterea concludens dicit {quare} subaudi ipsum quale {est quidē ipsum quid est} non.n. recte responderemus per colorem, nisi color esset quid est albedinis {non tamen simpliciter} propterea subdit, & declarat quomodo ipsum quale est quid est, & dicit {sed vt hi non ente logice}.i.probabiliter {nonnulli} subaudi argumentantes {dicunt non ens esse} ad hunc modum ratiocinātes, non ens est non ens: igitur non ens est à tertio adiacente ad secundum adiacens, quod tamen {non est} verum {simpliciter} quia non ens simpliciter est {sed} est {non ens} sed non sequitur non ens est non ens, ergo non ens est, sicut non sequitur chimæra est figmentū. igitur chimæra est, bene ꝙ chimæra sit ens figmētum {sic & ipsum quale} subaudi dicimus ipsum quid est, sed non simpliciter. non. n. sequitur color est quid est albedinis, igitur est quid est. Sic igitur patet ipsorum accidētium definitiones esse ſm quid, veluti ipsorum est ipsum quid est ſm quid. Auer. autem loquens de definitione, definitionē multipliciter dici asseuerat, non quidem, vt diximus, æquiuocatione, sed analogia, dicitur quidem multipliciter, qm̄ pro numero predicamentorum atq; interrogationum, quæ fiunt per quid est. vniuersa tamen multiplicitas reducitur ad duo, qua tenus omnis definitio aut est simpliciter, vt substantiarum, qua ſm quid, vt cæterorum prædicamentorum, quoniam qualis ratio quiditatum est, talis definitionum est quæ declarant quiditates. rationes vero reductionis assignat, primo argumento sumpto ab ipsa interrogatione qm̄ sicut in interrogādo per quid est, ita erit ipsum quid est, sed de substantijs interrogamus per quid est simpliciter, & de cæteris ꝑ quid est aliquo modo. igitur

Quæ Auer. cōm. 14.

substantiarum erit quid est simpliciter, cæterorum autem quid est aliquo modo. deinde argumento sumpto ab ipsa priuatione, qm̄ sicut de priuatione, ita in accidentibus. sed priuatio non dicitur ens simpliciter, necnon ens simpliciter, ita quid est in cęteris accidentibus non dicetur simpliciter sed aliquo modo. in prædicamento enim qualitatis non est ipsum quid est simpliciter, nec in cæteris, cur vero signāter in ꝑdicamēto qualitatis sit locutus, causam affert Auer. ex eo, qm̄ nullum aliorum videtur magis substantiæ simile quàm qualitas qm̄ per quale interrogamus de speciebus, quæ significant substantiam, & de indiuiduis, & respondemus ꝑ differentias, nam differentiæ substantialis prædicantur in quale. Sed dices, Auer. non videtur sibi constans, cū dicat hic priuationem nec esse simpliciter ens, nec simpliciter non ens, qui tamen primo physicæ auscultationis asserit priuationem esse per se non ens. At per se nō ens, & simpliciter non ens idem est. diluitur, qm̄ priuatio pro formali carentia, qua calidum corpus caret frigido, nihil omnino est pro subiecto, vero carente ens, est saltem aliquo pacto. primo modo loquitur in physicis, secundo autem modo in præsenti loco. Cōm. 75. cōm. 79.

Oportet igitur considerare, & quonam pacto de vnoquoque dicere oportet, non tamen magis quam quomodo se habet. TEX. 15.

Postquam dixit ipsum quid est in substantia simpliciter dici, quodam vero modo in cæteris, nunc quid velit facere Aristo. non est protritum. Alexan. enim intentionem præsentis dictionis non exposuit, sed tantum verba considerauit. Expositor Aristo. ostendere asserit quonam modo ipsum quid est, & definitio prædicentur de ipso quid est & definitione, q̄ sunt in substantia, & de ipso quid est & definitione, quæ sunt in accidentibus, vtrum æquiuoce, an vniuoce, vel analogice. Alij putauerunt Aristo. docuisse quonam modo definitio inuenitur in substantijs, & accidentibus, nūc vero velle ostendere, quonam modo ipsum quid est inuenitur in eis. Quæ expositio non conuenit ijs, quæ dixit. Dixit.n. & exposuit, quonam modo ipsum quid est inuenitur in entibus terminando quæstionem si est ipsum quid est, etiam exposuit ipsum quid est esse in eis, quorum est definitio, & tandem ostendit ipsum quid est in substantia simpliciter dici, quodam vero modo in cæteris. Quare puto melius esse dicendum velle exponere amplius id quod dixit de ipso quid est, atq; de definitione. nam cum dixisset ipsum quid est in substātia simpliciter reperiri, in cæteris vero aliquo modo, cum sit hoc raptim fere traditum, nunc hoc idem dilucidius, atq; plenius vult exponere. & primo ſm vnā Alex. præmittit intentionem, & dicit {Oportet igitur considerare, quonam pacto oportet dicere}.i. assignare ipsum quid est, atq; definitionem ipsam {de vnoquoq;}. s. subiecto, cuius sunt quiditas, & definitio, vtrum vniuoce, an æquiuoce, vel analogice. Et quia tu posses dicere vsque quo oportet dilucidare hoc, quod raptim est traditum, quasi respondens dicit {non tamē magis}.s. oportet dicere de re hac {quā quomodo} res ipsa {se habet} Hoc est quam patitur natura rei. Aliter exponit Alexā. vt præmittat quantum, & vsq; quo est dicturus de re, quā statim dicere enititur, & dicit {oportet igitur considerare, & quonam pacto} idest quantum {de vnoquoq;}.s. dicibili, de quo author aliquis est pertractaturus {dicere oportet} & quantum materiæ

natura patitur, ac vt poscit dici, intelligiq; {non tamen magis quàm quo modo se habet}. i. q̃ rei natura patitur. Quare dicturus Aristoteles de ipso quid est, atq; de definitione tantum dicet, quantum videbitur necessariũ. Sed prima Alex. expositio melior videtur, quoniam Aristo. videtur proponere, duo, & quid sit considerandum, & vsq; quo de illo contemplandum. De primo, vult esse considerandũ de ipso quid est, atq; de definitione, quonam pacto sint in omnibus prædicamentis, & hanc primam Alex. & Auer. prætermiserunt. De secundo vero asserit, ꝙ sit de eo considerãdũ sufficienter non tñ magis q̃ res ipsa patitur: quod ideo dicere Arist. autumat Auer. qm̃ qui dicit accidentia habere definitiones & ipsum quid est, dicit ea habere magis q̃ habeant. Qui vero dicit de accidentibus nec ens, nec quid est, nec definitionem dici, affirmat ea non habere id, quod debent habere. sed quorsum hæc dicat Arist. rursus Auer. causam affert, quia antiqui habebãt de ijs duas opiniones, nam quidam dixerunt accidentia nullo pacto habere quiditatem, nec definitionem, vt Platonici, qui idearum solum quiditatem, ac definitionem esse asserebant. Alij vero dixerunt accidẽtia habere verissimas definitiones, & quiditates, vt physici, qui præter accidentia, & materiam nihil aliud posuerunt. Quo fit vt Platonici minus dixerunt q̃ illis competat, physici vero magis. Arist. autem, vt Auer. inquit positionem mediam secutus est, dixit enim eorum esse definitionem atque quiditatem secundum quid, substantiarum autem simpliciter.

Quæ Auer. Com. 15.

Quapropter & nunc cum id quod dicitur, pateat, & quiditas similiter inerit primo quidem simpliciter substantiæ, dein de quoq; cæteris, quemadmodum & ipsum quid est, non simpliciter quiditas, sed qualis aut quanti quiditas.

Proposita intentione, nunc exequitur, & duos modos assignat, quibus quiditas est in substantia, & in cæteris prædicamentis: quorum primus accipitur ab ipso quid est, & dicit {Quapropter & nunc cum id quod dicitur}. i. ipsum quid est {pateat} subaudi quomodo est in substantijs, & accidentibus, patebit ꝙ {& quiditas similiter inerit primo quidem simpliciter substantiæ, deinde quoq; cæteris}. s. nouẽ prædicamentis {quẽadmodum ipsum quid est} subaudi cõpetit primo substantiæ, deinde cæteris. quæ subaudi quiditas licet insit cæteris deinde eis tñ {non simpliciter quiditas} inest {sed quiditas} huius, aut illius entis, vt {qualis, aut quãti} hoc est cũ additamento, vt aliquid est quale, sic quiditas cum additamento, vt quiditas qualis, & quiditas quanti. qualis quidem, vt albi, aut nigri. quanti autem cubici, vel rotundi. Vt enim color est quid est albi, aut nigri, non tamen sequitur, vt sit quid est, & corpus est quid est cubi aut rotundi, nõ tamẽ sequitur, vt sit quid est, eodem modo quiditas erit quali aut quanto videlicet albo, vel nigro, cubo, aut sphæræ, nõ tamen sequitur, vt sit quiditas. est ergo primus modus, quo quiditas est in omnibus prædicamentis, in substantijs quidem simpliciter, in accidentibus vero ſm quid. Sed quid Arist. intelligat per ipsum quid est, cum dicit quiditatẽ sic inesse prædicamentis, vt ipsum quid est inest prædicamentis. non est pertritum. Auer. per ipsum quid est, intelligit definitionem, vt sit sensus, quemadmodum ipsum quid est. i. ipsa definitio inest decem prædicamẽtis, substantiæ simpliciter cæteris autem ſm quid, ita quiditas inest decem prædicamentis, substantiæ quidẽ

Quæ Auer. Com. 15.

simpliciter. cæteris autem ſm quid. Alex. vt superius diximus per ipsum quid est, intelligit illud quid est, quod quæritur, & respondetur ad interrogationem factam ꝑ quid, vnde sicut huiusmodi quid est inuenitur in omnibus prædicamentis, in substantia primo, & simpliciter, in cæteris deinceps, & ſm quid: ita ipsa quiditas inest omnibus prædicamentis, substantiæ quidem simpliciter, cæteris vero secundum quid.

Oportet enim aut æquiuoce dicere hæc esse entia, aut addentes, et auferentes, quẽadmodũ & non scibile dicitur scibile.

Alexander putat dictionem esse obscuram, & ideo eam legit bifariam, & in secunda lectione accipit {.n.} pro autẽ ad hunc modum {Oportet autem aut æquiuoce} & reliqua mihi dictio, videtur cõtinua {si enim} legatur pro etiam, vel pro deinde. nam hic assignat ſm modum, quo quiditas idest decem prędicamentis, qui accipitur ab ipso ente, nam, vt ipsum ens inest decem prædicamentis, sic quiditas eis inest, sed ens nec vniuoce. nec æquiuoce eis, sed prius substantiæ, ac simpliciter, posterius cæteris prædicamentis, ac ſm quid. igitur quiditas nec æquiuoce, nec vniuoce inest decẽ prædicamentis, sed prius substantiæ, simpliciter, posterius accidentibus, & ſm quid: & dicit {oportet ẽt aut æquiuoce dicere hæc esse entia} hæc. s. decem prædicamenta, aut subaudi vniuoce {aut addentes & auferentes}. i. aut quædam per additamentum quædam auferẽtes. i. simpliciter entia substantiæ dicuntur, per additamentum cętera. dico per additamentum {quemadmodum non scibile dicitur scibile} non scibile enim non simpliciter dicitur scibile. s. quia eius habetur scientia, sed per additamentum quia scientia est, quæ docet ipsum non esse scibile. Non. n. sequitur non scibile est scibile, quia eius non est scientia: igitur non scibile est scibile Socrates. n. dictitabat hoc vnum scio, quia nihil scio, & tamen asserebat se non scire, quia non sequitur scio me nihil scire: igitur scio. hæc igitur est interrogatio, quam proponit.

Et quoniam hoc est rectum, neq; æquiuoce dicere, neq; eodem modo, sed ut medicum, quod quidem ad unum dicitur, atq; idem, non autem idem est, atq; unum. Attamen non æquiuoce dicitur. corpus enim & opus, & uas, neq; æquiuoce. neq; secundum unum, sed ad unum. hæc igitur siue hoc modo, siue alio quispiam dicere uelit, nihil refert.

Cum proposuisset interrogationẽ ꝙ videlicet oporteat decem prædicamenta dicere æquiuoce esse entia, aut vniuoce aut analogice, nunc respondet, qđ oportet dicere, & ait {Et quoniam hoc}. s. quod dictum est, quod decem prædicamenta sint æquiuoce entia, aut vniuoce, aut analogice {est rectum} & probabile ideo subaudi {neq; æquiuoce dicere} subaudi oportet ea esse entia {neq; eodem modo}. i. vniuoce {sed} oportet dicere ea ex ijs esse, quæ ab vno & ad vnum appellantur {vt medicum, quod quidem ad vnũ dicitur, atq; idẽ} . i. qđ quidem ex eorũ numero est, atq; vnum, attamen non æquiuoce dicitur} q̃ si in numero plurali legãtur, rectius legentur, vtputa ad hunc modum: sed oportet dicere ea ex ijs esse, quę ab vno, & ad vnũ appellantur, vt medica quæ quidem ad vnum dicuntur, & idem, nõ aũt sunt eadem, atq; vniuoca, attamen non æquiuoce dicuntur. deinde exẽplo exponit hoc, & dicit {Corpus enim} subaudi medicum dicitur {& opus} quo medicus vtitur in sanando corpore {& vas} quo vtitur medicus

dicus in propinanda potione medicũ dr̃ {neq; æquiuoce, neq; ſm vnum} .i.vniuoce {ſed ad vnum} .i.attributione atq; analogia ad vnum. Poteſt etiam legi ἰατρικόν pro medicatiuo, & tũc vult ita ens dici de decem prædicamentis, vt dr̃ medicatiuum, de corpore.i. herba medicinali, & de opere, & vaſe, & dicit {& qm̃ hoc eſt rectum} .i.& qm̃ interrogatio propoſita ſubdiſiunctione eſt conueniens, ideo ſubaudi {neq; ęquiuoce dicere} ſubaudi oportet {neq; eodem modo}.i. vniuoce {ſed} oportet dicere ita ens dici de decem prę dicamentis {vt medicatiuum} de medicatiuis {quod quidem ad vnum dr̃, atq; idem} .i.quod quidem analogum eſt {nõ autem idem atq; vnum} .i.vniuocum, & licet analogice dicatur {attamen non æquiuoce dr̃} hoc quod dixit de medico, exemplo demonſtrat, & dicit {Corpus.n.} .i.herba ipſa {& opus, & vas} ſubaudi medicatiuum dr̃ {neq; ſm vnum} .i.vniuoce {ſed ad vnũ} .i.ſed analogice attributioni videlicet ad ipſum corpus, quod eſt ipſa medicina rhabarbarum, vel aliquid id genus. & ſic per {corpus} non ipſum animal, ſed ipſam medicinam rhabarbarum & id genus intelligit, per {opus} vero intelligit præparationem, qua rhabarbarum ab aromatario præparatur, per {vas} autem intelligit cyathum, ſiue calicem, quo præparatur. nam omnia hæc medicina dicuntur, licet medicina ipſa principaliter. per quæ vult habere ꝙ ita ſit de quiditate, ſicut eſt de ente, & quia ens ſimpliciter dicit̃ de ſubſtantia, ſecundario de cæteris, ſic quiditas ſimpliciter eſt in ſubſtantiis, ſecundario in cæteris. addit, & cõcludit {hæc igitur} .ſ.decem prædicamenta {ſiue hoc modo} .i.vniuoce {ſiue alio} .i.æquiuoce, ſeu, quod verius eſt, ex eorum numero, quæ ab vno, & ad vnum dicuntur entia eſſe dicas {nihil refert} .i.non eſt magnum diſcrimen. eadem eſt.n.rõ, nam nunq̃ quiditas dr̃ ſimpliciter in accidentibus, ſed in ſolis ſubſtantiis. Hoc pacto exponit Alex. poteſt tñ aliter dici {hæc igitur} .ſ.quæ de quiditate dicta ſunt {ſiue hoc modo} .ſ. argumento ſumpto ab ipſo ente {ſiue alio} .ſ.argumento ſumpto ab ipſo quid eſt {quiſpiam dicere velit} de ipſa.ſ.quiditate {nihil refert} quia vtroq; modo habebitur quiditatem eſſe ſimpliciter in ſubſtãtiis, & ſm quid in accidentibus. Auer. autem ait ꝙ cum ſit declaratum ſubſtantiam eſſe ſimpliciter ens, accidentia vero eſſe alia entia, quia entia ſm quid, fit vt hoc nomen ens non dicatur de eis pure æquiuoce, vt ſunt quædam nomina, quæ dicuntur de affirmatione, & negatione, & vniuerſaliter de oppoſitis, veluti in ſua lingua ceharam, quod dicitur de luce, & obſcuritate, & halum, qđ dicitur de magno, & paruo. & ideo tandem dicit, ſermonem, qui de ente verus habetur, eſſe vt ens dicatur analogice de ſubſtantia, & accidente, qm̃ non modo æquiuoco, ſed per attributionem ad vnum, veluti hoc nomen medicina, aut medicinale. nã & herba dicitur medicinalis, & inſtrumentum etiam dicitur medicinale, non tñ eadem rõne. qm̃ ſi ita eſſet, ita medicinale diceretur de herba, & inſtrumento veluti animal de multis viuis.ſ.equo, & cane, & homine, hoc eſt, quia tunc ens eſſet genus ad ſubſtantiam, & ad accidens. apud.n. Auer. hæc conſequentia eſt neceſſaria, aliquid prædicatur vniuoce ſm eandem rõnem de aliquibus. igitur eſt genus ad illa :. vt ſeptima diſputatione libri Deſtructio deſtructionum patuit. Hoc igitur nomen ens nec vniuoce, nec æquiuoce dicitur de ſubſtantia, & accidente, dicitur.n. ens de ſubſtantia, & accidente, vt medicinale dicitur de corpore.ſ.herba, & de actione, ſiue præparatione. At medicinale nec vniuoce, nec æquiuoce de illis dicitur. Quare ens de ſubſtantia & accidẽtibus dicitur nec vniuoce, nec æquiuoce, ſed analogice, & aſſerit Auer. hoc Ariſt. dicere ex eo, quia ens dicitur de vnoquoq; prædicamentorum, quatenus hoc nomen ens accipitur ab eſſe. At eſſe ipſum non eſt eiuſdem rõnis in omnibus illis, quemadmodum nec medicinale dicitur ſm eandem rõnem de corpore, & opere, & vaſe, ſed quatenus corpus, opus, & vas ordinantur ad vnum finem, & proueniunt ab vno agente.ſ. medico. Hæc Auer. de ente. Concludit itaq; tandem Auer. cum ens hoc pacto dicatur de ſubſtantia, & accidente, hominem poſſe vocare ſermones, qui ſignificant accidentia, quouis modo voluerit videlicet aut definitiones, aut ſi voluerit, poterit vocare deſcriptiones. Sermones vero, qui ſubſtantiam ſignificant, definitiones tm̃. hæc Auer. quæ licet non multum conueniant verbis dictionis, tñ non ſunt aliena à veritate.

Qua Auer. Com. 15.

Illud perſpicuum iam euaſit, definitionem, quiditatemue primo quidem, atq; ſimpliciter ſubſtantiarum ipſarum eſſe, cæterorum autem eſſe quidem, ſed non primo. TEX. 16

Expoſitores putauerunt Ariſt. velle probare ſolutionem poſitam, & ita Ariſt. hic putant primo reſumere ſolutionem, deinde in proxima dictione eã probare. Alex. legit illatiue ad hunc modum. vt hęc igitur nõ dicuntur ſimpliciter entia, ſed primum, & proprie ſubſtantia, ſecundo loco reliqua prædicamenta, ſic primũ & ſimpliciter definitio & quiditas ſubſtantiarum eſt, quãquam aliorum quoque, vt dictum eſt, habeantur. Quare videtur Ariſt. reſumere quaſi per modum epilogi id quod dictum eſt, & quid pateat ex iis, quæ dixit: & dicit {Illud perſpicuum iam euaſit, definitionẽ, quiditatemúe primo quidem, atq; ſimpliciter ſubſtãtiarum eſſe, cæterorum autem eſſe quidem, ſed non primo} ſic igitur videtur mihi Ariſt. epilogaſſe quid ex dictis pateat, quidúe declaratum relinquitur. Quod Auer. olfeciſſe videtur, cum ex iis, quæ dicta ſunt, concludat quid declaratum ſit: per quæ bene expoſitum eſſe videtur, cum verbum illud {quapropter & nunc cum id quod dicitur pateat} quod ſuperiore dictione habetur, per ipſum quid eſt, poſſe intelligi definitionẽ, nam hic epilogat definitionem eſſe primo ſubſtantiarum, ſecundo loco cæterorum. quod non feciſſet, niſi hoc prædeclaratum eſſet. Quæ Auer. Cõmẽ. 16.

Non.n. eſt neceſſe, ſi hoc ponamus, huius definitionem eſſe id quod orationi idem ſignificat. ſed quod orationi cuidam, hoc autem eſt, ſi unius ſit non continuatione, ut ilias, aut quæ coniunctione ſunt unum. Sed ſi quot modis ipſum unum dicitur, unum tamen dicitur perinde atq; ens. At ens partim hoc aliquid, partim quantum partim quale ſignificat. quapropter & alibi hominis erit oratio, definitioq; alio uero modo & albi & ſubſtantiæ erit.

Expoſitores hic putant Ariſt. oſtendere per rõnem ſolutionem aſſignatam moti ex illa particula {.n.} quæ eſt aſſignatiua rationis. Quæ expõ, veniat ſit dicto, non videntur verbis conſona, cum Ariſto. non probet, ſed tacitam quæſtionem ſoluat, cuius ſolutionis nota eſt ipſum {.n.} dubitatio vero oritur ex eo, quia dictum eſt quiditatem, atq; definitionem eſſe primo & ſimpliciter ſubſtantiarum. cæterorum vero eſſe ſecundo loco, atq; ſm quid. ideo ſi ita eſt, quærit vtrum

definitio, quæ simpliciter est primo substantiæ, accidentium vero secundo loco, & secundum quid, si idẽ omni orationi, quæ significatur per nomen substãtiæ vel accidentis, cuius est definitio, an tm̃ cuidam orationi: quæ per nomen substantiæ vel accidentis significatur, cuius est definitio. Quam expositionẽ expressit Alexander, vt patet consideranti verba sua. vnde Aristoteles inquit {Nõ.n.est necesse, si hoc ponimus} .i. si asserimus substãtiæ esse simpliciter definitionem, & primo, accidentis ſm quid, & secundo loco {huius} scilicet substantiæ, vel accidentis {definitionem esse id quod orationi} significatæ per nomen substantiæ vel accidentis omni videlicet {idem significat, sed} necesse est subaudi definitionem esse id {quod orationi cuidam} idem significat: & non omni. Non enim si substantiæ est simpliciter definitio, accidentis vero secundum quid, sequitur, vt definitio substantiæ vel accidentis sit idem omni orationi, quæ significatur per nomen substantiæ, aut accidentis. Alioquin definitio Iliados est idem, quod oratio vniuersa, quæ significatur per nomen Iliados Homeri. Alexand. vero legit {enim} pro, igitur, ad hũc modum {non igitur est necesse} idest non accidit, siue sequitur necessariũ {si hoc ponimus} idest si posuerimus quodcunque nomen idem, quod oratio significauerit, illam orationem, esse rei definitionem. hoc est licet nomen aliquod significet idem, quod aliqua oratio, non sequitur igitur vt omnis oratio, quæ significatur per nomen quoduis, sit definitio. Sed si hoc modo exponitur presens dictio, non est continuanda cum proximo epilogo, sed cum iis, quæ superius dixit de definitione, cum quæsiuit vtrum omnis oratio per nomen significata sit idem, quod definitio illius nominis. Si autem continuetur proximo epilogo, sic exponitur {non igitur est necesse} .i. nõ igitur sequitur necessario {si hoc ponimus} .i. si posuerimus nomen substantiæ, vel accidentis significare idem, quod oratio significat, vt omnis oratio, quam nomen substantiæ, vel accidentis significat, sit definitio. Et qm̃ non omnis oratio, quam nomen significat, est definitio, sed quædam, exponit quæ oratio significata per nomen est definitio, & quæ non, & dicit {hoc autem est} .i. hæc autem oratio est {si sit vnius} .i. si nomen ipsum orationem vnam significat, vniusq; orationis sit significatiuum. vnam autem dico {non continuatione, vt Ilias} .i. vt vniuersum carmẽ Homeri, quod dicitur Ilias. Iliadem.n. pro vniuerso carmine accepit: quod quidem vnum est cohærentia {aut quæ coniunctione est vnum} neq; dixit vel coniunctione, vt aliud q̃ coherentiam significaret, sed quasi diceret cohærenti, seu continua coniunctione. oratio igitur, quæ à nomine significatur, definitio erit, si sit vna, vnam dico nõ coniunctione {sed si quot modis ipsum vnum dicitur, vnum tñ dicitur perinde atq; ens} .i. vnam dico non coniunctione, sed vnitate propria & per se, qualis vnitas est generis differẽtiæq;, ex quibus fit vnum per se, vel qualis vnitas est rei, quæ est in vno genere. Et cum dixisset quot modis dicitur vnum, adiecit tot modis vnum dici, quot ens. i. decem modis {at ens partim hoc aliquid} .i. substantiã {partim quale} & cætera alia {significat} Quare & vnum etiam tot significat. nam tertio huius demonstratum est vnum & ens huiusmodi esse, vt alterum consequatur quamobrem ita demum orationem fore at, si na fuerit, si naturam vnam, vnãq; substantiam significauerit, non etiam si copula vna fuerit. Deinde, vt conclusionem supradictorum subdit {quapropter & albi homini erit oratio, definitioq;, alio vero modo} oratio, & definitio {erit & albi} seorsum {& substantiæ} .i. hominis seorsum. Albi quidem seorsum, & hominis seorsum definitio, & oratio, vt simplicium erunt. albi hominis autem, vt compositi. Auer. autem asserit Aristotelem in prima parte dictionis velle dicere, ꝙ non sit necesse, si aliquid est, vt ipsum habeat definitionem significantem ipsum ad modum significationis definitionis simplicis, sed tantum est necesse si est, & non habuerit definitionem simplicem, vt habeat aliquam definitionem. ergo vult, ꝙ Arist. velit hanc consequentiam non valere, aliquid est, igitur habet definitionem simpliciter, sed tantum valere, aliquid est, & non habet definitionem simpliciter. ergo habet definitionem ſm quid: quam expositionem puto Arist. nunq̃ somniasse, vt ei patet, qui considerat ea, quæ diximus. Quo vero ad verba attinet, cum dicit {hoc autem est} Auer. exponit ꝙ cum Arist. dixisset illud, quod habet definitionem, debere esse vnum, velit excipere id quod dicitur vnum per ligationem, & contactum. qm̃ huiusmodi vnum nec simpliciter, nec ſm quid habet definitionẽ, & non placet. qm̃ verbum {hoc autem} expositiuum est eius, quod dixerat. dixit.n. definitionem non esse omnem orationem per aliquod nomen significatam, sed aliquam, ergo consentaneum rationi est, vt nunc exponat orationem, cui definitio est idem, & cui non. Expositores exponunt {hoc autem est} .i. hæc autem oro est {si vna sit} sic.n. legit Alex. {si vna sit} in græco codice legitur {hoc autem est, si vnius sit} & tunc potest intelligi {hoc autem} .s. quod dictum est. nam est definitionem esse idem alicui orationi, quam nomen significat. propterea intellige {hoc autem} .s. definitionem idem esse alicui rationi {est} verũ {si vnius sit} naturæ simplicis illa oratio, vt substantiæ, vel quanti, aut qualis, aut alicuius definiti prædicamenti. non continuatione, vt Ilias, aut quę coniunctione sunt vnũ, Alex. exposuit, vt diximus. Voluit.n. non dixisse vel coniunctione vt aliud q̃ cohærentiam significaret, sed quasi diceret cohærenti seu continua coniunctione. nam oratio, quæ à nomine significatur, definitio erit, si sit vna, vna vero non coniunctione. alij dixerunt {hoc autem} .s. nomen {est} cuius oratio est idem definitioni {si vnius} .s. rei in vno genere existentis {sic} significatiuum {non continuatione} vnius, vt .s. sic cõtinuitate vnum {vt} hoc nomen {Ilias cuius significatum est bellum Troianum, quod vnum est ſm vnitatem temporis {aut} subaudi vnitate eorum {quæ cõiunctione sunt vnum} vt oratio, quæ verbali copula est vna, aut propositio copulatiua, quæ coniunctione est vna. Sed prima expositio est verior. Cum dixisset quale vnum non debeat esse oratio, cum qua concidit definitio, statim exponit quale vnum debeat esse, & dicit {sed si quot modis ipsum vnum dicitur} subaudi tot dicitur ens, & vicissim {vnum tamen dicitur perinde atque ens} & sic debet dici vnum vnitate entis, & naturæ prædicamentariæ. {At ens partim hoc aliquid, partim quantum, partim quale significat} ergo vna debet esse oratio, cum qua concidit definitio, vt naturam vnam, vnamq; substantiam in vno prædicamento existentem significet: & non si copula vna fuerit. Et sic patet soutio tantæ dubitationis.

CAP.

CAP. IIII.

Dubitata quædam circa copulatorum definitiones, & eorum quæ ex additione dicuntur: substantiarumq; primo & simpliciter, aliorum vero secundum quid definitionem esse.

TEX.17. *Habet autem dubitationem, si definitionem quispiam non esse dixerit eam rationem, quæ ex additione conficitur, sit ne definitio alicuius non simplicium, sed coniunctorum. per additionem enim declarentur, necesse est.*

Cum dixisset proxime, quare etiam hoĩs albi rõ erit, ac definitio, nunc vult, vt Alex. inquit, inuestigare cãm, cur compositorum etiam rõnes, ac definitiones haberi videantur. nam, vt Alex. inquit, ex additione, siue ex appositione vocat, quæ subiecto, & prędicato constat, vt hominem album, perinde ac si dicat, si quis hominis albi rõnem, definitionemq; esse negauerit, quærat aliquis ab ipso, cum eorum, quæ ex additione, siue appositione dicuntur, rõnes absq; dubio sint, vt hominis albi illa aĩal pedestre bipes habens colorem visus disgregatiuum, cuius nam hæc erit definitio. & vt breuiter dicam, eorum oĩum, quæ ex appositione dicuntur rõnes, cuius erunt rõnes, si minus ipsorum sint. non simplicia autem, sed coniuncta ex additione vocauit, & iuxta hanc expositionem lege {Habet autem dubitationem, si definitionem non esse dixerit eam rõnem, quæ ex additione conficitur} videlicet hominis albi illam, aĩal pedestre bipes habens colorem visus disgregatiuum, quasi dicat si quis hanc rõnem, quę ex appositione est, non dixerit esse alicuius compositi, vt hominis albi {cuius nam non simplicium, sed compositorum erit} verbum. n. τίνος {cuius} legit Alex. cur vero coniunctorum rõnes habeantur, cãm subiungit & dicit {per additionem. n.} subaudi hæc coniuncta {declarentur necesse est}. i. necesse est, vt cum loquimur de iis, quæ sunt ex additione, ipsorum definitiones ex declaremus, exempli gratia & nasus, & est concauitas, & simitas, est quod ex his duobus naso. s. & simitate dr̃, quod quidem est simitatem in naso esse. cuius definitio erit ex additione, sicut ipsum, quod definitur, est ex additione. potest aliter intelligi dubitatio, q̃m per accidentia coniuncta intelligere possumus ea, quæ significant formam in determinato subiecto, vt simum, & aquilum. simum. n. significat concauitatem in naso, aquilum vero gybberositatem. accidentia vero simplicia intelligere possumus ea, quæ significant formam suba, non tñ in determinato subiecto, vt concauum, & curuũ. Curuum. n. significat curuitatem in suba, sed non in definito subiecto. similiter concauum significat formam in suba, sed non instabilita suba & inde simplex, absolutumq; dr̃, non quia non consignificet subam, sed quia non determinatam substantiam dicit. quærit ergo Arist. vtrum accidentium coniunctorum sit definitio assignanda: & prima fronte vr̃ ꝙ non, q̃m rõ, quæ datur per additamentum, non est definitio. sed horum rõ esse non potest, nisi per additamentum. ergo rõ horum non est definitio. quo fit, vt ipsorum nulla sit definitio, dicit {habet autem dubitationem, si definitionem quispiam non esse dixerit eam rõnem, quæ ex additione conficitur, sit ne definitio alicuius non simplicium, sed coniunctorum} vt sit dubitatio, dato ꝙ ratio, quæ per additionem fit, non sit definitio, vtrum alicuius accidentium coniunctorum, quę accidentia cõiuncta sunt non simplicia, sit definitio. & vr̃ ꝙ non, cuius cãm affert, & dicit {per additionem. n.} hæc subaudi coniuncta accidentia {declarentur, necesse est} & cum rõ, quæ per additionem est, non sit definitio, talium nullius definitio erit. hæc est dubitatio, quæ satis consona dictioni vr̃.

Dico autem, ut est nasus, & concauitas, & simitas, id quod ex utrisq; dicitur ex eo, quia hoc in hoc est.

Quia quæsiuit an accidentium coniunctorũ sit definitio, exponit nunc quid sit accidens coniunctum, & dicit {Dico autem, vt est nasus, & concauitas, & simitas, id quod ex vtrisq; dr̃}. i. {dico autem} vt id qđ ex vtrisq; dr̃, est nasus, & concauitas, & simitas. id autem quod ex vtrisq; dr̃, ex eo est nasus, concauitas, & simitas {quia hoc}. s. simum {in hoc}. s. naso {est} vel sic {dico autem id quod ex vtrisq; dr̃}. i. accidens coniũctum {vt est nasus. & concauitas, &} tertium, quod accidens dr̃ coniunctum, est {simitas} & dr̃ {ex eo} accidens coniunctũ simitas {quia hoc}. s. simitas {in hoc}. s. naso determinato subiecto {est} est. n. accidentium alterum cõnotatiuum, & hoc significat principaliter formam connotando subiectum, non tñ determinatum subiectum, vt album, quod significat albedinem principaliter, connotando corpus, non tñ determinatum corpus. alterum, quod Arist. vocat coniunctum, & hoc principaliter formam significat, sed connotando subiectum determinatum, vt simum, quod significat primo, & principaliter concauitatem, cõnotando subiectum determinatum videlicet nasum. Arist. ergo quærit de accidente coniuncto, & non de accidente simplici cõnatiuo. Alex. autem putat Arist. quærere de accidẽte composito, vt de hoĩe albo, & hoc coniunctũ accñs Arist. appellasse autumat, vt superius est explicatũ. Auer. aũt arbitratur Arist. quærere, vtrum rõ, quæ assignatur per additamentum, sit definitio? & si dicetur, ꝙ non sit definitio, vult Aristo. inferre hoc absurdum, ꝙ definitiones sint accidentium simplicium & non compositorum, quæ expositio dissona, cum sit dictioni, relinquatur. *Quæ Auer. Cõm. 17.*

Et non per accidens concauitas, aut simitas affectus nasi est, sed per se. neq; ut album Calliæ competit, aut homini ex eo, quia Callias est albus, cui accidit, ut sit homo.

Cũ accepisset simũ significare hoc in hoc esse. s. formam in subiecto, exponit quonã modo significat hoc in hoc esse, & primo hoc per negationẽ declarat, deinde per affirmationem, per negationem quidem, quia vult simum significare hoc in hoc esse, non per accidẽs, & dicit {Et non ꝑ accidens, concauitas, aut simitas affectus nasi est, sed ꝑ se} quo vero ad verba attinet in dictione græca legir̃ {neq; cõcauitas, neq; simitas} tñ solet Arist. eas denotare ꝑ disiũctione, sic {aut cõcauitas, aut simitas} & dixit {aut cõcauitas, aut simitas} nõ intelligens ꝑ concauitatẽ aliud q̃ simitatem: nã disiunctio est in noĩe, & non in re. deinde idẽ exponit ꝑ aliam negationẽ, & dicit, nec simũ naso inest ꝑ accidens {vt albũ Calliæ inest}. s. per accidens {aut} vt album inest homini per accidens. nam homini per accidens competit {ex eo, quia Callias est albus}. i. rõne Calliæ {cui accidit}. i. per se competit {vt sit homo} & cum dicit {cui accidit, vt sit homo} accidit dixit non vt album accidit Calliæ, quod Calliæ accidit vt affectio, sed vt substantia, & forma. Homo. n. accidit Calliæ, quia per se inest, & prædicatur de Callia. patet igitur per negationem quonam modo simum, & id genus significant hoc huic inesse, quoniam non per accidens.

Sed ut mas animali, atq; æquale quanto competit, omniaq; omnino, quæ per se inesse dicuntur. Hæc autem ea sunt, in quibus aut nomen, aut ratio inest eius, cuius affectus sunt. & quæ fieri non potest, ut declarentur seorsum, quemadmodum album declarari sine homine potest. fœmina uero sine animali non potest.

Nunc illud idem per affirmationem exponit asserens simum significare hoc huic inesse eo modo quo mas animali, & æquale quanto inest, & omnino eo modo, quo omnia prædicata per se secundo dicendi per se propriis subiectis insunt & dicit {Sed} simum.s.inest naso {vt mas animal atq;} vt {æquale quanto cõpetit, omniaq;}.i.ac vt {omnia omnino, quæ per se inesse dicuntur} subaudi propriis subiectis. & quia quæ per se competunt, bifariam sunt, ideo quæ qualia sint, exponit, asserens hæc esse prædicata secundi modi dicẽdi per se, in quorum definitionibus subiecta insunt, de quibus prædicãtur, & quibus competunt, & dicit {hęc autem ea sunt, in quibus}.i.in quorum rõnibus {aut nomen, aut rõ inest eius}.s.subiecti {cuius affectus sunt} & de quo prædicantur. & quia interdum in definitionibus additur aliquid, non ad essentialem necessitatem, sed ad abundantem doctrinam, ne tu putes hoc pacto subiectum addi in rõne talium per se prædicatorum, addit {& quæ fieri non potest, vt declarentur, seorsum} qui in eorum rõne subiectum, cuius sunt, addatur: aut subiecti rõ. quod per expositum & simile expositiones inquit {quemadmodum album declarari sine homine potest} per simile vero, addit {fœmina vero sine animali non potest} nec mas, & ideo mas, & fœmina similia sunt simo. quo vero ad verba attinet dixit {aut nomen, aut ratio} vel, vt Expositor inquit, quia semper loco nominis potest poni ratio, potissimum cum nomen fuerit ignotum. aut dixit, hoc quia in definitione proprij accidentis potest poni nomen subiecti, & ratio. nomen quidem in definitione, non omnino resoluta. Ratio vero in definitione, quæ ad vltima resoluit, vt in Topicis diximus. Auer. autem verba illa {sed vt mas animali, atq; æquale quanto competit} exponens autumat Arist. velle dicere ita nasum diuidi per simum, & non simum, veluti animal per masculum, & fœmininum, & quantum per æquale, & inæquale, quæ expositio cum sit veluti insomnium, dimittatur, & cum dixerat {& quæ fieri non potest, vt declarentur seorsum} hoc ex eo dixit, quia simitas cauitas in naso esse definitur, & simitas definitione nasi nomen continetur. in aliis etiam fieri potest, vt non tñ subiecti nomẽ, sed definitio etiam assumatur, vt in masculo definiendo si quis dicat, mas est animal, quod aptum est in alio generare, nomen accipit animalis, quod mari subiectum est idem si dicat, mas est substantia animata sensualis in alio generare apta, non nomen accipiat, sed definitionem eius, quod mari subiicitur.

Quæ Auer. Com. 17.

Quare aut horum nullius quiditas est, definitioq;, aut si est, alio modo, ut iam diximus.

Recolligit nunc solutionem per disiunctionem, asserens talium coniunctorum accidentium aut non esse definitionem, tenendo ꝙ ratio, quę datur per additionem, non sit definitio, quali rõne hæc definiuntur. aut si sit definitio, non tñ vniuoce, & per se, sed per analogiam, & secundarie, vt dictum est: & dicit {quare aut}.s.coniunctorum accñtium {nullius quiditas est, definitioq;} & hoc si dixerimus rationem, q̃ datur ꝑ additionem nullo pacto esse definitionem nec de primario nec de secũdario signato {aut si est}.s.talium accñtium quiditas atq; definitio, dicendo esse quiditatem & definitionem, ex eo, quia definitio ex additione est definitio {alio modo, vt iam diximus} eorum videlicet definitio & quiditas erit, qm̃ secundarie, & principaliter. Ex quibus possumus amplificare solutionem ad omnia accidentia, ꝙ.s.omnium sit definitio sed per additionem, licet sit differentia ex eo, quia accidentia coniuncta per subiectum determinatum definiuntur. Cætera vero, quę Arist. hic simplicia appellauit, per subiectum indefinitum. Quam rem Auer. innuit, cũ inquit & hoc est ita, & verum est, ꝙ definitiones talium non sint ꝓprie definitiones, qm̃ subiecta definita, quæ accipiuntur, vt eorum genera, non sunt eiusdem prædicamenti cum differentiis. Sunt.n. subiecta cum differentiis genere, & natura diuersa, cum.n. dicimus simum esse nasum cauum nasus, qui accipitur, vt genus, & cauum, quod accipitur vt differentia, genere, & natura differunt, cum differant prædicamento, quod non contingit in genere, & differentia substantiarum, quæ sunt eiusdem prædicamenti. Secundo idem ostendit ex eo, qm̃ definitio accidentis, quæ componitur ex eis.s.subiecto & differentia, non est vnum in actu, sicut illud, quod congregatur ex genere, & differentia in definitione substantiæ, quæ constituunt vnam formam totam speciei. Propterea infert ꝙ substantiarum sint primo & principaliter quiditates, & definitiones, cęterorum autem de secundario significato, quæ non diceret Auer. nisi vellet omnium accidentium modum de finiendi esse vnum videlicet per additamentum, licet sit aliqua differentia, vt dictum est.

Quæ Auer. Com. 17.

Emergit etiam de ipsis alia dubitatio, nam si idem sit & simus nasus, & concauus nasus, idem ipsum simum, & concauũ erit. sin uero non idem ex eo sit (quia fieri non potest, ut simum absq; ea re dicatur, cuius per se est affectus, est.n. ipsum simum in naso concauitas) aut nasum simum dicere non licet, aut dictum bis idem erit nasus nasus concauus. nasus enim simus nasus concauus erit. TEX. 18.

Alex. vult, vt Arist. contra hæc accidentia, quæ per se insunt, & quæ coniuncta dicuntur, aliam moueat dubitationem. Asserit.n. vt quęrat, si simum & cauum naso per se conueniunt. vtrum nasus simus idem sit, ꝙ cauus nasus, quæ dubitatio æqualis est huic, si risibile, & disciplinæ capax homini ꝑ se insunt, vtrum homo risibilis, & homo disciplinæ capax idem sint: & primo ostendit ꝙ non sint idem, qm̃ si nasus simus, & nasus concauus idem sunt, profecto simum idem, quod concauum esse videbitur: tenet argumentum auferendo nasum, qui est communis vtriq;. Consequens est falsum, qm̃ cõcauum latius pateat, q̃ simitas, quippe quod in ligno, aere, terra, & plerisq; aliis esse notatur. Si autem dicatur, ꝙ nasus simus, & nasus cauus non sint idẽ, hoc est, quia simum differt à concauo ex eo, quia simũ circũcernit nasum in sui intellectu, concauũ vero non modo hoc est falsum, qm̃ tunc cum dicerem simum, nihil aliud quam simum nasum dicerem, quare si dixero simum nasum. perinde erit, ac si dicam simus nasus, siquidem cum simũ dixi, nasum quoq; dixi. Quare si simo nasum quoq; adiiciam, efficeretur, vt bis dicatur nasus. Quod cum sit absurdum, fiet, vt dici nequeat simus nasus, sed ꝙ solum simum dici possit non addendo nasum. quare dici non potest, vt nasus simus,

mus, & nasus concauus differant. & sic dubitatio pro vtraq; sui parte est ambigua, eo quia quicquid dicetur, sequetur absurdũ. vnde dicit {emergit etiam de ipsis} .s.accidentibus coniunctis, quæ per se insunt eidem subiecto {alia dubitatio} vtrum, si simum & concauum naso per se conueniunt, nasus simus idem sit qđ nasus concauus: quæ dubitatio non tm̃ de simo, & concauo, quæ per se naso competunt, sed de cæteris accidentibus oĩbus, quæ per se eidem subiecto conueniunt. Intelligenda est. Et primo ostendit, ꝙ non sint idem, deinde, ꝙ non differant, vt monstret dubitationem pro vtraq; parte esse dubiam. Quòd itaque non sint idem, demonstrat deducendo ad absurdum, & dicit {nam si idem sit & simus nasus, & concauus nasus, idem ipsum simum, & concauum erit} tenet argumentum auferendo nasum, qui communis vtriq; est. Consequens vero esse falsum derelinquit, qm̃ perspicuum est concauum fusius esse ipso simo, quippe quod in ligno, aere, terra, & plerisq; aliis esse notatur. Non igitur simus nasus idem est, quod cõcauus nasus. Deinde ostendit simum nasum, & concauum nasum differre non posse, etiam ducendo ab absurdum, & dicit {si vero non idem} .i.si vero dicatur simum nasum, & concauum nasum differre, & {sit} hæc differentia {ex eo, quia fieri non potest, vt simum absq; ea re, cuius per se est affectus} .i.& sit hæc differentia ex eo, quia simum circuncernit nasum, & affert rationem, & dicit {est.n.ipsum simum in naso concauitas} igitur differentia est ex eo, quia simum circũcernit nasum, concauum non, verbum {.n.} in græco καὶ, sed Alex. & Argyropylus legunt.n. Si itaq; simum differt à concauo, quia simum circuncernit nasum, concauum vero non, tunc ducens absurdum ait {nasum simum dicere non licet} sed tantum simum {aut} si licet dicere simũ nasum {dictum bis idem erit nasus nasus concauus} & ita bis nasus dicetur, quia vero loco illius, nasus nasus simus dixit nasus nasus concauus, cur pro simo concauum dixerit, causam affert, & dicit {nasus.n.simus nasus concauus erit} nam cum simum sub concauum cadat, qui nasus nasus simus ait, is nasus nasus cõcauus dicit. non igitur dici potest, ꝙ nasus simus, & nasus cauus, differant alioquin non posset dici simus nasus, sed simus tantum sine additione nasi. Aliter vniuersa hæc dictio exponi potest, vt quæreat Arist. vtrum hæc accidentia, quæ coniuncta vocauit, possint definiri, & argumentatur ꝙ non ex eo, quia in suis definitionibus idem bis diceretur, immo idem infinities diceretur. & pro deductione consequentiæ sic procedit, qm̃ primo exponit differentiam inter concauum, & simum loco quorum intelligit omnia similia accidentia, asserens simum circũcernere determinatum subiectum, concauum vero non. Procedit autem ad hanc differentiam argumentando per diuisionem vnum destruendo, alterum construendo ad hunc modum, aut est idem dicere simum nasum, & concauum nasum, vel non est idem. Primum destruitur, quoniam tunc simum, & cõcauum erunt idem, tenet argumentum ex eis auferendo nasum: qui est communis vtrique. At consequens esse falsum, patet, quia concauum fusius est: vt diximus. Sin autem differunt, differentia esse non potest, nisi quia simum circũcernit nasum propriumq; subiectum. Concauum vero nequaquam nasum circũcernit. quibus vult habere differentiam inter accidens coniunctum, & accidens simplex, atque abiunctum, quod videlicet accidens coniunctum circũcernit subiectum verbi causa simum nasum. Accidens vero simplex, abiunctumq; nequaquam subiectum circũcernat. Vnde inquit {Emergit etiam de ipsis} .s.accñtibus coniunctis alia dubitatio, possint ne definiri, aut non. Hæc.n.dubitatio licet, sic de eisdem accidentibus, tñ differt ab illa in fundamento, vt patebit postea, deinde procedit ad diuisionem, & primo ostendit non esse idem dicere simum nasum, & concauum nasum, & dicit {nam si idem sit & simus nasus, & concauus nasus, idem ipsum simum, & concauum erit} Consequens falsum esse supponit, quia proritum est concauum latius patere quàm simum. Argumentum vero tenet, si auferatur nasus, quibus vult habere simum & concauum differre, deinde procedit ad ostendendum hæc differre ex eo, quia simum circũcernit nasum, concauum vero non: & dicit {Sin vero non idem ex eo sit} simum videlicet cum concauo {quia fieri, non potest, vt simum absq; ea re dicatur} .i.explicetur {cuius per se est affectus} .s.absq; naso, cuius causam affert dicens {est.n.ipsum simum in naso concauitas} vt superius dictum iam est: tunc vult habere differentiam videlicet ꝙ simum dicat nasum, concauum non. Deinde ex hac differentia terminando suspensionem dicit {aut nasum simum dicere non licet} sed solum simum, non addendo nasum {aut erit idem bis dictum} videlicet {nasus nasus concauus} & sic bis nasus bis dicetur, quia vero loco illius nasus nasus simus, nasus nasus concauus, cur pro simo concauum dixit, causam affert, & dicit {nasus.n.simus nasus concauus erit} nam cum simum sub concauum cadat, qui nasus nasus simus ait, is nasus nasus concauus dicit, per quæ vult habere ꝙ nasus simus, & nasus concauus non differant. Alioquin non posset dici simus nasus, sed simum sine additione nasi: & si concedatur hæc differentia, habebitur eum, qui dicit simum nasum, bis dicere nasum. Expositio tamen Alexandri est conuentior: vt confidenti dictionem patet.

Quapropter absurdum est quiditatem esse in talibus. Quod si sit, in infinitum erit profectio. Naso.n.naso simum adhuc aliud inerit.

Cum adduxisset absurdum, quod sequitur ad eas, qui dicunt simum differre à concauo ex eo, quia simũ circuncernit nasum, concauum vero non, dixissetq; sequi nugationem, cum quis dixerit nasum simum: nunc ostendit propter eandem causam sequi, vt talia nequeant definiri, in quibus fiunt huiusmodi nugationes. & hoc ostendit syllogismo ducente ad impossibile hoc pacto, si in talibus fieri posset definitio. in additionibus absq; fine procedetur. At in infinitum procedi non potest, non igitur horum definitio habebitur, vnde inquit {Quapropter} .s.quia dicere simum nasum est dicere simum nasum nasum {absurdum est quiditatem} .i.definitionem, quæ quiditatem explicat {esse in talibus} subaudi in quibus fiunt huiusmodi nugationes {& si sit} .s.in talibus definitio, quæ quiditatem explicat {in infinitum erit profectio} .s.in nugationibus, atque additionibus, & nugationibus. & supponens huiusmodi consequens esse absurdum, subdit deductionem consequentiæ, & dicit {Naso.n. naso simum adhuc aliud inerit} .i.alia simi definitio rursus inerit, & sic in infinitum. Vel sic, si nasus simus potest definiri, cum simum circũloquatur na-

sum, nasus nasus simus potest definiri, eo quia simum addit nasum rursus vltra additionem primam, & ita nasus nasus simus. s. hoc totum potest definiri, nam naso prima vice expresso, & naso expresso secunda vice, & sic {naso naso} simum tertio loco {adhuc aliud} .s. tertio loco {inerit} & emerget s'm definibile: videlicet nasus nasus simus, qui eadem definitione definietur, qua totum illud nasus simus definiebatur. Alexander vero deducit processum in infinitum dicens, effici autem ad hunc modum, vt in infinitum habeatur, aperte hic intelligi potest, nam cum simus nasus idem significet, quod nasus nasus simus, necesse est, vt si quis simum nasum definierit, dicat simus est nasus nasus simitas in naso, quare qui definit nasum nasum cauitatem in naso, necesse est, vt dicat, nasus nasus nasus cauitas in naso naso, & hoc in infinitum, Quod si quis, vt inquit, neget id nasus nasus cauitas in naso definiri oportere. Id cãm reddat, si põt, cur hoc definire prohibemur, si nasum simum permittimur. Quæ deductio pace Alexandri est obscura, & non intelligibilis, & ignoratur sequaturne profectio in infinitum ex parte definitionis, an ex parte definiti. Aliter propterea videtur posse dici, ꝙ sequatur profectio in infinitum ex parte definitionis, duobus videlicet concessis, & ꝙ loco nominis rei, quæ definitur, semper possit addi ratio illius nominis, & ꝙ loco differentiæ, quæ ponitur in definitione, semp accipi possit nomen rei, quæ definitur, cuius illa est differentia, quæ duo in Topicis dilucide sunt explicata. Tunc definiatur hoc compositum simus nasus, & erit eius definitio, nasus simus est nasus cauus. & qm̃ loco differentiæ, quæ est cauus potest addi nomen rei, quæ definitur, poterimus dicere nasus simus est nasus simus, & cum loco nominis simus potest addi ratio eius, poterimus dicere nasus simus est nasus nasus cauus. Nam nasus cauus est ratio simi nasi. & cum loco differentiæ, quæ est cauus possit accipi nomen rei, quæ definitur, poterimus dicere nasus simus est nasus nasus simus, & cum loco nominis simus possit accipi eius ratio, erit definitio nasus simus est nasus nasus nasus cauus, & sic mutando differentiam in nomine, & nomẽ in rationem, & vicissim è conuerso, profectio ex parte definitionis erit in infinitum & propterea dicit {naso.n.naso simum} .s. loco caui {adhuc aliud inerit} nam cum dicebamus nasum cauum in definitione simi nasi loco caui simum adhuc aliud à cauo inerit. i. addi potest, causa est, quia semper loco differentiæ nomen, cuius differentia ipsa est. addi potest, & loco nominis ratio eius, & cum hæc mutatio infinities fieri possit, accidat, vt in eadem definitione idem nasus infinities dicatur. Hæc deductio si placet, non est aliena à verbis dictionis. Verum est ambigua ex eo, quia idem absurdum posset sequi in definitione substantiæ, nisi dicatur ꝙ in definitione substantiæ non potest loco differentiæ accipi nomen rei, quæ definitur. Licet rõ hoc particularum definitionis accipi possit. ex hoc tñ non sequitur idem absurdum in definitione substantiæ. sed planus videtur, vt profectio in infinitum sequatur ex parte rei, quæ definitur & ex parte definitionis nam sit id quod definitur. nasus simus, & sequitur, vt eius definitio sit, nasus cauus. nam nasus accipitur loco generis, cauus vero loco differẽtiæ. & qm̃ simum circũcernit nasum, ex parte definiti erit totum explicatum definibile, nasus nasus simus, cuius definitio erit nasus nasus cauus, & quia simus circũcernit nasum, potest explicari tertio nasus, & erit vniuersum definibile nasus nasus nasus simus, cuius definitio erit nasus nasus nasus cauus, & quia simum circũcernit nasum, potest quarto nasus explicari ex parte definiti, & erit quarta definitio nasus, nasus, nasus nasus cõcauus, & semper fieri potest in infinitum, quare nasus simus definiri non potest alioquin tam ex parte definiti q̃ definitionis profectio in infinitum ꝓgredietur. & propterea dicit {naso.n.naso} .s. ex parte definiti bis explicato {adhuc aliud simum inerit} .i. addi poterit, vt sit vniuersum definibile nasus nasus simus, cuius, vt dictum est, tunc definitio erit, nasus nasus cauus. & huius ratio est, quia simum, & simus nasus idem significant, cum simum à cauo differat circunlocutione nasi.

Patet igitur solius substantiæ definitionem esse. Nam si cæterorum quoque prædicamentorum sit, ex additione illam esse necesse est, ut æqualis, & imparis, non enim sine numero, neque fœminæ sine animali. At ex additione dico, in quibus sit, ut bis idem dicatur, perinde atque in istis. Quod si hoc sit uerum, neque coniunctorum, ut numeri imparis erit. TEX. 19.

Cum narrasset absurdum, quod sequitur eos, qui autumant accidentium coniunctorum esse definitionem, concludit cuius sit definitio tm̃, & dicit, quia accidentium coniunctorum non potest esse definitio ꝓpter assignatum absurdum {patet igitur solius substantiæ definitionem esse} & quia aliquis dicere posset, licet accidentium coniunctorum non sit definitio, abiunctorum tamen posse esse, ideo ostendit nec cæterorum definitionem posse esse dicit {nam si cæterorum quoq; prædicamentorum} subaudi definitio {sit} quæ non coniuncta, sed abiuncta accidentia dicuntur {ex additione illam esse necesse est} nam etiam abiuncta accidentia connotant subiectum, licet non determinatum. Omñe.n. accidens quo accidens est, connotat subiectum, hæc tamen est differentia, vt dictum est, ꝙ accidentia coniuncta subiectum connotent determinatum, abiuncta vero indeterminatum. deinde affert exempla, sed in accidentibus coniunctis, qm̃ pro ea intelligi potest simile esse in accidentibus abiunctis, & dicit {vt æqualis} .i. paris, æquale.n. par vocat {& imparis} & subaudi & fœminæ definitio per additionem est {Non.n.} definitio subaudi paris, aut imparis {sine numero} habetur, neque definitio {fœminæ sine animali} qm̃ nec paris, neque imparis, neque fœminæ, neque quanti, aut albi, aut talium definitiones esse possunt, quin sint ex additione. deinde exponit quid ipse intelligat definitionem ex additione, & dicit {At} definitiones subaudi {ex additione dico} in quibus tam ex parte rei, quæ definitur, quàm ex parte definitionis {sit, vt bis} immo infinities {idem dicatur} idem. s. subiectum {perinde atque in istis} quæ .s. dicuntur accidentia coniuncta: & sic absurdum est in omnibus accidentibus, si definiantur, vt tam ex parte definitionis quàm rei, quæ definitur, subiectum bis, immo infinities dicatur. Si enim qui fœminam dicit, animal dicit, profecto qui fœminam definit, animal fœminam definit, & ad hunc modum animal fœmina est fœmina animal aptum generare in se ipso. & quia fœmina circuncernit animal, licebit iterum sic definire. Fœmina animal animal est fœmina animal animal aptum generare in seipso. & profectio ibit ad infinitum. Simili rõne dici potest de impari,

pari,& de omnibus accidentibus tam coniunctis, quã abiunctis. Tunc quasi epilogans dixit{Quod si hoc sit verum}vt.s.sequatur ad taliũ definitiones subiectum bis,immo infinities dici{neq; coniunctorum vt numero imparis}& hominis albi & animalis fœminæ,& nullorum talium{erit},s.definitio, cõiuncta vocat,vt hominem album,nasum simum, & cætera id genus. nam licet simum & fœmina sint ita coniuncta vt simus nasus,& fœmina animal,tamen hęc dicuntur gemino nomine explicito,illa vero implicito. Nulla tamen ex parte significationis differentia est. & cum dixisset{neq; coniunctorum}intelligas,neq; abiunctorum, quoniã eadem ratio est. Auer. vero super eo textu{emergit etiam de ipsis alia dubitatio}explicans intentionem Arist.quam intendit habere ex solutione huius secũdæ dubitationis putat Aristo.ex solutione huius secundæ dubitationis velle enumerare absurda, quæ contingũt dicentibus coniuncta accidentia habere veram definitionem modo quo subiectæ ipsæ habent, & huius causam affert ex eo, quia aliquis posset dicere cõiuncta accidentia definiri vera definitione, quemadmodum subiectæ ipse definiuntur: quarum definitio ex genere constat,& differentia,quoniam in definitione talium subiecta pro generibus,formæ,quas significãt,pro differentijs habetur.vt in definitione simi pro genere nasus,pro differentia cauitas habetur, quia itaq; dici posset coniuncta accidentia eodẽ modo definiri,quo substantiæ ipsæ definiuntur,ideo Arist. vt Auer. inquit, in solutione secundæ dubitationis enumerat absurda oĩa, quæ contingunt ijs,qui sic opinarenť.hoc pacto Auer. dubitationem secundam inducit, verum narrãdo hãc esse intentionẽ Arist.& ob hanc causam,oĩa,quę Arist. ꝑtractauit repetit necnon & ea,quæ sequũtur ad pertractata,& sunt sex,quorũ primũ est,ꝙ Arist.declarauerit veram ac quiditatiuã definitionẽ tm̃ subarum esse, tũc propria genera, propriasq; differentias obtinent,tum vel maxime quoniam in definitionibus substãtiarum non inuenitur additio. Secundum quod dicit,est, accidentia nõ habere definitiones ex eo, quia in definitionibus taliũ suborum rõnes.aut subiecta ipsa accipiuntur,quæ talium accidentium genera non sunt, sed alterius naturæ. Quare cum non dentur per verum genus, fit vt nec sint propriæ, ac veræ definitiones. Tertium quod dicit,est,accidentia, quæ in subiectis sunt, bifariam esse,aut accidentaliter,vt albedo in homine, aut essentialiter,vt simitas in naso, & masculinitas in aĩalibus.quartum est,ꝙ accidentia primo modo nullo pacto definitionem obtinet ex eo,quia definitio rem determinatam hoc est formam propriam eius,quod definitur,significat.at album licet albedinẽ significet, aut qualitatem,tamen qualitas nõ albi forma est, sed subiecti,cuius per accidens forma est.igitur cum definitio albi non habeat formam, nisi propter subiectum. albũ definiri non poterit.at substantia vt homo definitionẽ habet,qm̃ definitio habet formã hoĩs, eamq; propriæ significat,quæ non est per accidens hominis. sed dices huius oppositum dixit Auer.superius,noli dicere sicut nos olim in iuuenta diximus,hoc qđ Auer.ait,esse intelligẽdum respectu subiectorũ, quibus per accñs insunt,qm̃ si respectu subiectorũ,quibus ꝑ se insunt definitiones haberent,tũc nullũ esset accidẽs etiã ꝑ accñs, quin subiectum ꝑ se haberet,quod non est exploratũ alioquin omne accñs esset cõiunctũ, & nullũ simplex, atq; abiunctum:cuius contrarium aperte superius obseruit Aristo. quare melius dicendũ est vno modo hæc habere definitiones,alio modo non habere, definitiones quidem habent per subiectum indefinitũ. vacant vero definitionibus, quæ dantur per subiectum definitum.nõ.n.hñt subiectum definitũ, vt masculinum, & simum.sed indefinitum.album.n. subiectũ obtinet mistum,verum mistum subiectum indefinitum est. cum ergo superius dixisset accidentia per accidens habere definitiones,intellexit eas,quæ dantur per subiecta indefinita,cum vero hic dicit ea non habere definitiones intelligit,qui dantur per subiecta definita.quintum vero,qđ ait,est si quis considerauerit hoc genus accidentium,quæ accidentaliter insunt subiectis,& nõ cõsiderauerit eorũ accidentiũ genus,quod habet per se subiectum,eum esse negatiuũ generatim accidentia habere definitionẽ,qui vero ad ea accidentia, quæ per se subiecta hñt, inspexerit & non ad ea, quæ subiecta per se non habent,generatim accidentia oĩa definitiones habere,cõcedet.sextũ deniq; ait Arist.propter hmõi differentiã superius conclusisse primo substãtiarum esse definitiones,secundo etiam aliquo pacto accñtiũ, soluisseq; propter hæc dubitationem eam, qua quæsiuit vtrum accidentium oĩum sit definitio, atq; dixisse non oĩum,sed coniunctorum esse,quæ accipiũtur respectu subiectorum essentialium,vt simi,& masculini, & cæterorum id genus, cæterorum vero nõ esse definitiones,quæ.s.dentur per subiectũ essentiale hoc est definitum,atq; determinatum.hæc Auer.pro repetitione eorum,quæ ab Aristote.iam sunt explicata. tũc Auer. ex verbis Arist.primo argumentatur.si accidentiũ coniunctorum est definitio eo mõ,quo substantiæ definitio est,simitas erit differentia substantialis nasi. deducitur,qm̃ cũ simũ nõ definiať nisi ꝑ nasum, nasus erit genus simi,& si nasus erit genus simi,simitas erit essẽtialis dr̃ia nasi. nã nasus dissecať ꝑ simũ & aquilũ,quẽadmodum aĩal ꝑ masculinũ,& fœmininũ, vlterius argumẽtatur,simitas est differẽtia essentialis nasi, igitur nasus simus & nasus cauus erunt idẽ,deduciť ex eo,quia cauitas est dr̃ia essentialis nasi, qua diuidiť etiã nasus, sicuti simitate diuidebať,quare nasus simus, & nasus cauus erunt idem.tunc sequitur,vt crus concauum,& nasus simus sint idem, eiusdemq; speciei, & deduciť ex eo, quia ea,quorũ dr̃ia est eadẽ, hæc ipsa spẽ eadẽ sunt. at nasi simi,& cruris concaui dr̃ia eadem est cõcauitas videlicet,quare fit,vt crus concauũ, & nasus simus sint eadẽ,eiusdemq; spẽi,quia vero quis negare posset primam consequentiã asserendo simitatẽ non esse dr̃iam essentialẽ nasi,licet diuidať nasus per simũ, propterea Auer.esse impossibile ait simitatem esse sine subiecto suo,quare relinqueť eã esse essentialem nasi dr̃iam, secundo argumentatur etiam,vt putat,ex verbis Arist.si simũ & accidentia coniuncta definirentur eo mõ,quo substantia,tũc simum significaret concauitatẽ in naso, sicuti nomẽ spẽi sigñat dr̃iam in genere, veluti homo rõnale in aĩali, quo fiet, vt simus nasus dici nequeat, qm̃ aut diceretur idem bis, aut simum significaret aliquid oppositum ei,qđ nasus significat,vt nõ oporteat bis dicere nasum aut simitas non esset nasi essentialis dr̃ia,cum possit esse sine naso:& sic minime dicetur bis nasus.quo vero casu dicere simum nasum sit nugatio, quo vero non,exponit Auer.asserens tunc accidere nugationem, cum cõcedeť cauũ dr̃iam substantialẽ esse nasi diuisiuã.s.cõstitutiuam vero simi.nã tũc nasus erit tãq̃ genꝰ simi,qppe cũ tũc nasus cõtinere videať ipsum

Que Auer. Cõm.18.

simum modo, quo genus speciem continet, quæ ex ipso genere, atq; dña consistit. erit. n. tunc simũ compositum quippiá ex naso tanq̃ ex genere, & cõcauo tanq̃ dña qua rõne fit, vt dicere simũ nasum sit nugatio, siquidẽ in simo actu nasus intelligitur, vt sit dictus bis nasus, semel in se: & simul in simo, vt dicere hoĩem aĩal est nugatio. tunc vero non erit nugatio, si accipiat̃ cauum non esse differentiam, sed accñs nasi, nam tunc nõ erit simum compositũ ex naso tanq̃ ex genere, & concauo tãq̃ ex dña. & cum nasus non est genus simi, nõ intelligitur in simo, & sic nõ erit nugatio dicere simũ nasum, & si obijceres simum esse accñs cõiunctũ, ergo dicit nasum cuius est accñs cõiunctũ. quare dicere simum nasum erit nugatio, qñ nasus est bis dictus semel in se, semel in simo. innuit Auer. solutionẽ, ꝙ tenendo concauum esse accidentalẽ nasi dñam, nõ sit nugatio dicere simũ nasum. qñ simũ actu nõ significat nasum, & concauitatẽ, sed ptãte. & ita licet nasus sit bis dictus, non tñ eodẽ modo, quippe cũ semel actu dicat̃, cũ exprimit̃, semel ptãte in simo qua rõne fiet, vt non accidat absurdũ dicere simum nasum qñ euenit, vt actu semel tñ sit dictus, at vbi cauitas fuerit nasi substãtialis dña, nasus erit propriũ simi genus, vt hoĩs aĩal. qua rõne fiet, vt hoc nomẽ simũ significet per se actu simul nasum tanq̃ proprium genus, & concauum tanq̃ propriam dñam, quẽadmodum hõ actu significat aĩal, & rõnale, & ita dicere simũ nasum erit bis dicere nasum, semel in se ꝑ explicationẽ, semel in simo, & vtroq; mõ actu, sicut dicere hoĩem aĩal, est bis dicere actu aĩal, semel in secũ exprimit̃, semel actu in hoĩe. per quę Auer. innuit distinctionẽ hmõi (vbi nasus non fuerit verũ simi genus, nec concauum vera nasi dña) qđ aliquid esse de intell'u alicuius sit bifariã, vno mõ actu, & sic aĩal, & rõnale actu sunt de intellectu hoĩs, qñ nullo intellectu hõ intelligi põt, quin intelligat̃ aĩal, atq; rõnale alio mõ potentia, vt qñ aliquid põt intelligi aliquo intell'u saltem imperfecto altero non intellecto. & sic, vbi nasus non est verum genus simi, nec cõcauum nasi vera dña, nasus est de potẽtiali intellectu simi, qñ simũ potest intelligi actu saltẽ intellectu imꝑfecto ꝑ sui prædicamenti rem, vt quatenus concauũ alicuius corporis naso actu nõ intellecto. at hõ actu nullo intell'u intelligi põt, nõ intellecto aĩali. & rõnali, cũ homo hæc actu formali significet, & si diceres hoĩem posse intelligi, vt ens, & vt subam non intellectis aĩali, & rõnali: verũ est, sed tunc hõ nõ intelligit̃ qua hõ. at vbi simũ nõ est sub naso tanq̃ sub ꝓprio gñe, sed fuerit nasi accñtalis dña, vel accñs ꝑ accñs, poterit quo simum est, intelligi saltẽ intell'u imperfecto ꝑ sui prædicamẽti rẽ non intellecto naso, vt cũ intelligeret̃ quatenus concauũ alicuius corporis. ex his Auer. vigorat rõnẽ Arist. ostendẽtis simũ non hr̃e verã definitionẽ, qñ si hr̃et, eius definitio esset nasus cauus, & qñ simũ, qđ definit̃, dicit actu nasum, ex ꝑte definiti erit id, qđ definit̃, nasus simus, cuius definitio erit nasus cauus, & qñ simũ ex ꝑte ipsius definiti sigñat nasus, actu erit definibile tertiũ nasus nasus simus, & definitio huius nasus nasus simus. & sic in infinitum. & rõnis vis est, quia nasus est genus simi, & simi nasi. & ita cũ multiplicat̃ nasus ex ꝑte definiti, oportet, vt multiplicet̃ ex ꝑte definitionis. hęc Auer. sed quo nã mõ cõsonẽt dictioni, nõ erit difficile intelligere: sunt. n. dicta suo modo, nõ aũt ad consonantiam verborum.

Sed latet quoniam rationes non exacte dicuntur, q. si horum quoq; sint definitiones, aut sunt alio modo, aut (ut dictũ est) multipliciter definitio, atq; quiditas est dicenda. Quare partim nullius horum præterquam substantiæ definitio, quiditas úe erit, partim autem erit.

Alexã. vult Arist. hic soluere dubitationẽ, qñ poterat ei in hunc modum occurri qũo negas Aristo. affectiones absq; reb⁹ subiectis dici, ac iccirco qui has definiunt cogi, vt bis ipsarum subiectũ dicant, cum liceat impar absq; subiecto definiri. dicam. n. impar est, quod in duo æqualia diuidi nequit, numero nequaq̃ assumpto, qđ ipsum in albo apertius patebit. dicimus enim albũ est color visus disgregatiuus bulla subiecti mentione facta, est ergo occursoria dubitatio, ꝙ Arist. non recte determinauit, cum asseruerit accidentia definiri non posse absq; subiecto, nam impar, & album & cætera id genus complura definiri pñt absq; subiecto, vt monstratum est. respondet nonnulla accidentia definiri posse sine subiectis, sed obscuris definitionibus, ac dubijs & dicit {sed latet} subaudi eos, qui sic dicunt, tales definitiones esse recte assignatas {qñ rõnes} subaudi tales, quæ sine subiectis assignantur {nõ exacte} sed obscure {dicuntur} isti. n. non animaduertunt definitiones horum à se absq; subiecto fieri, propterea non exacte ipsorum reddunt definitiones. qua rõne oportet dicere definitiones taliũ nequaq̃ fieri posse, nullũq; horum esse definibile, hinc subdit {ꝙ si horum quoq; sint definitiones} q. d. mihi quidẽ prorsus non placet horum esse definitiones {ꝙ si horum quoq;}. s. accñtiũ {sint definitiones, vel alio modo sunt} subaudi ab his, quas diximus sine subiectis fieri {aut, vt dictũ est, multipliciter definitio, atq; quiditas est dicẽda} qñ talium est assignanda definitio ex additione subiecti vt dictũ est: substãtiarum vero simpliciter. tunc cõcludit {quare partim nullius horum}. s. entium {præter q̃ substãtiæ definitio, quiditas úe erit, partim autem erit} quia saltẽ accidentium erit ex additione subiecti. & sic accidentium vno modo non erit, qñ eorum definitio absoluta non erit, alio mõ erit, quia ex additione subiecti erit: ad hunc modum exposuit Alex. aliter exponi põt, ꝙ cũ mouisset dubitationem nunc soluat, & non ad formã, sed solum ad materiam, asserens coniunctorũ accidentium non proprię esse definitiones, sed aut alio modo, scilicet ex additione subiecti, aut æquiuoce, & cõtinuetur sic {ꝙ si hoc sit verum, neq; cõiunctorum, vt numeri imparis erit. sed} subaudi si erit {latet} nos ea habere subaudi definitiones, cuius cãm affert, & dicit {qñ rationes}. s. talium cõiunctorũ {nõ exacte dñr}. i. vniuoce & aperte cum rõnibus substantiarũ. nã oẽ multiplex vt dicit̃ primo elenchorũ, latet, tunc explicãs quales rationes sint taliũ coniunctorum accidentium, dicit {ꝙ si horum quoq;}. s. coniunctorum accñtium {sint definitiones, aut sunt alio mõ}. s. ab eis definitionibus, quæ substantiarum sunt, vtputa ex additione {aut vt dictũ est, definitio atq; quiditas est dicenda multipliciter}. i. æquiuoce de definitione talium, & de definitione substãtiarũ, quæ disiũctiua est vera pro vtraq; ꝑte, & ideo æquiualet copulatiuæ. nã & cõiunctorum accñtiũ definitiones sunt alio modo. s. ex additione, & definitio, & q̃ditas. dr̃ multipl'r de definitiõe, atq; quiditate taliũ, & de definitiõe, atq; q̃ditate subarũ. & q̃a hæc disiũctiua est vera pro vtraq; ꝑte, iõ inferẽs quasi conclõnẽ, q̃ est solo ad materiã subdit {quare partim nullius horũ}. s. entiũ, quib⁹ diuidit̃ eos {definitio, quiditas úe erit ꝑter q̃ substantiæ} eo quia solius subæ definitio propriæ, ac absolute est {partim erit}. s. omnia entium saltẽ æquiuoce,

uoce, qm̃ accidentium ex additione, substantiarũ aũt simpliciter, quæ expositio videtur magis dictioni consentanea q̃ illa Alexandri, tñ ex his non habetur solutio ad formam. non enim ex his soluit argumentũ, quo dicebat ad processum in infinitũ in additionibus subiecti. ideo de solutione ad formam posterius differendũ. quo vero ad verba attinet, cum Aristo. ait {ꝙ si horum quoque sint definitiones. Auerroes per {horum} intelligit tam accidentium, quæ concreta dicuntur, quam compositorum ex substantia, & accidente, verbi causa, tam albi q̃ hoĩs albi, qm̃ vtrorũq; eorũ aut non sunt definitiones, aut alio modo, & licet ꝙ Auer. ait, verum sit, tñ Aristo. cum non dubitasset, nisi de coniunctis accidentibus, consonum rationi videtur, vt nunc in solutione dubitationis, de eisdem intelligat. præterea cum Arist. dixerit {quare partim nullius horum præter quã substãtiæ definitio, quiditasúe erit} Auer. per {partim} intelligit definitionem propriam, quæ conuenit rei sine additione, & sine negatione, nam partim. i. sic solius subæ est, & nullius aliorum. addit tñ alia entia præter substãtiã. s. nouẽ alia prædicamẽta cũ fuerint accepta, quatenus sunt entia, habere definitiones. sed hoc, qđ Auer. addit, videtur ambiguũ primo, quia nihil videt̃ definiri, quatenus est ens, alioquin oẽ ens definiret̃. deinde ens quatenus ens abstrahit à definibili, & descriptibili, & interpretabili. quare nihil definitur inquantũ ens. propterea dicendũ Auer. non intellexisse nouem prædicamentorum esse definitiones sub rõne, qua sunt entia, & nõ sub rõnibus proprijs. sic. n. rõnes cogerẽt, sed voluisse dicere sic accidẽtibus cõpetere definitionem, qũo eis cõpetit esse ens, & quia esse ens competit eis, & substantijs ꝑm ordinem analogiæ, iõ fit, vt ipsis, & substãtijs, & competat definitio ordine analogiæ. & sic cessant rõnes. supponens aũt Auer. hanc solutionẽ subdit, & cũ cõcedet̃ definitionẽ dici multipliciter sicuti ens ipsum dicitur, dissoluet̃ qõ, asserendo vno mõ accidentium esse definitionem, alio modo nõ esse. rursus supponẽs hanc definitionẽ subdit demonstrationẽ cũ logicis rõnibus conuenire, qm̃ sicut demonstratio distinguit partem verã à falsa, sic logice rõnes, quæ pro vtraq; ꝑte fiũt, distinguũt partẽ verã à falsa. nõ tñ eodẽ mõ, nã demonstratio distinguit verũ à falso oñdendo verũ esse verũ, & falsum esse falsum. rõnes aũt dialecticæ, quæ fiunt pro vtraq; parte distinguũt verũ à falso consiliãdo cõtrarias opiniones per subcontrarias, inquantum dant contrarias esse falsas, subcontrarias autem esse veras. & ad hũc modũ facere nr̃ rõnes dialecticæ, quæ hic pro vtraq; parte sunt inductæ. nã rõnes, quæ probant accidẽtia nullo mõ hr̃e definitionem, verũ probãt in parte ea videlicet nõ habere definitiones simpl̃r. quę aũt probãt accidẽtia habere, ẽt verũ probãt in parte, qm̃ verũ est ea habere definitionẽ ex additione, & sic discernũt verũ à falso, sed alio mõ q̃ demõstratio, discernũt. n. solum quia ex eis habetur contrarias opiniones esse falsas, subcontrarias autem veras.

Patet igitur definitionẽ, quæ quiditatis est ratio, ipsamq; quiditatem aut substantiarum tantum aut ipsarum maxime, & primo, atq; simpliciter esse.

Siue hic Arist. concludat, siue epiloget, dicit { patet igitur definitionem, quæ quiditatis est ratio, ipsamq; quiditatem, aut substantiarum tantũ} vt in prima dubitationis solutione est explicatum { aut ipsarum maxime, & primo, ac simpl̃r esse} accidentium vero ꝑm quid, posterius, & ex additione. rõnem aũt appellauit, vt sępe dictum est, explicationem, ac dinumerationẽ eorum, quæ ad definitorum constitutionem assumuntur. quiditatem vero naturã comprehensum, & simul per se existentem intellectam, ac indiuiduis dispersam, quæ natura definitione declarauit. sed vt diximus, Aristoteles non ad formam rationis, sed ad materiam respondit: sed ratio adhuc stare videtur. qm̃ si loco differentiæ nomen semper accipi potest, cuius est differentia, & loco nominis ratio semper: cum hæc permutatio infinities vice versa fieri possit, infinities videt̃ in definitione posse addi nasum. iuniores dixerunt loco noĩs non semper addi posse suam rationem, nisi ratio illa sit essentialis, & ita loco simi nõ potest addi nasus. qm̃ nasus nõ ponitur in definitione simi tãquam id, quod est de illis essentia. bene tamen concedunt loco simi addi posse concauum, cum cõcauum sit de essentia simi. sed contra hoc est id, quod dixit Arist. simum ex eo discrepare à concauo, quod simum circũcernat nasum, concauum autem non ergo loco simi videtur accipi posse suam rationem. ideo pro me, & ipsius dilucidando dicerem vt Auer. explicauit proximo commento, quod esse de essentia alicuius bifariam cõtingit, aut actu, modo videlicet quo aĩal rationale est de essentia hoĩs, qm̃ nõ potest actu definiri homo, quin definiatur per animal rationale. aut potentia, & sic nasus est de essentia simi. non. n. nasus est actu de essentia simi. qm̃ possum definire simum saltem definitione continente nasum potentia non ponẽdo nasum actu, vt siquis diceret simum esse cõcauum alicuius corporis: vbi patet nasum ibi intelligi potnetia, quatenus sub ipso corpore continentur. ex his patet solutio, cum. n. dicit̃ loco noĩs rationem posse poni, concedo cum ratio illa actu intelligatur in nomine. sed quia nasus non actu intelligitur in ratione simi, hinc fit, vt in hoc composito non sit nugatio nasus simus, cum loco simi non potest poni nasus. qm̃ nasus nõ est de essentia simi actu. sed bene, cum diceretur corpus simum, qm̃ corpus actu intelligit̃ in simo. sed quæres vtrũ dicere animal homo sit nugatio, dicendum esse nugationẽ rei in talibus, qm̃ illa res, quæ est animal bis dicitur, non autem intentionis, qm̃ alia intentione animal intelligitur in hoĩe, alia autem in se. in homine. n. intelligitur, vt in suo contractiuo. at in se, vt est cõtrahibile quoddam, quare erit rei, nõ intentionis nugatio. ex his colligitur differentia inter accidẽs coniunctũ, & abiunctum. nam abiunctum accidẽs nõ circũcernit subiectum sibi determinatũ in specie, nec actu, nec potentia, vt album, limitat sibi corpus ꝑm genus, nõ autem corpus in specie nec actu, nec potentia. at coniunctum accidẽs circũcernit sibi subiectũ determinatum saltem potẽtia, vt simum, quod circũcernit corpus, quatenus potentia continet nasum.

Quæ Auer. com. 19.

Quæstio de nugatoriis definitionibus.

CAP. V.

Quomodo & in quibus quodquid est idem sit cum eo cuius est: & contra sophista.

VTrum autem quiditas, & unumquodq; sint eadem, an diuersa, considerandum est. ad substantiæ nanque considerationem hoc non parum fructus affert. TEX. 20.

Cũ docuisset quidnã sit quiditas, & quid eius rõ, & quæsiuisset, nũ fieri possit, vt accñtiũ quiditates, ac definitiones habeant̃, tũ ꝓpriæ quiditatẽ, ac definitiones substantiarũ esse ostẽdisset, cæterorũ vero quodámo-

do, nunc illud inquirit, vtrum res quæq; idē sint, quod ipsius quiditas, an diuersum, & dicit {vtrum aūt quiditas, & vnumquodq; sint eadem, an diuersa, considerandum est} qua quæstione mota, Aristo. assignat eius vtilitatem, & dicit {ad substantiæ nāq; considerationem hoc}.i. dilucidatio huius dubitationis {nō parum fructus affert} exponit aūt Expositor per vnumquoq; id, cuius est quiditas, vt sit sensus, vtrū quiditas hominis, & homo sint eadem, an diuersa, & similiter in cæteris quorum est quiditas, eadem quæstio quæri pōt. Auer. autem per vnūquodq; exponit, singulare. nam quiditas singularium est, quando ſm Auer. quiditas est forma, & habēs quiditatem, ac formam est singulare, vt superius eū explicatum. & dilucidius dicet̄ octauo huius. differt autem hæc expositio à priori, quia Expositor per vnūquodq; intelligit definibile vnūquodq;, quod est spēs, vt est homo, aut equus, aut id genus. Auer. aūt definibile, quod est indiuiduum. quod si occurres asserendo singularium nec sciam, nec definitionē esse, dicas singularium esse sciam atq; definitionem, non quidem vt significantur p terminos singulares, sed vt significantur per terminos vniuersales. non.n. de Socr. quo est hic homo, scientia, aut definitio est, sed quo Socrates est homo, aut animal, aut corpus, aut quo p aliquem alium vniuersalem terminum significabitur. & cum dixit hanc perscrutationem esse vtilem ad substantiæ considerationem, per substantiam Auer. intelligit ideam. nam ſm opinionem Platonis quiditas est idea, quæ separata est à singularibus, quorum est idea, atque quiditas. nam si ostendetur quiditatem non esse aliud à singularibus, quorum est quiditas, relinquetur contra Platonem ideam nō esse separatam à singularibus, quorum est quiditas. Expositor vero per substantiā intelligit substantiam, cuius considerationem intēdit facere in sequentibus. Posterius enim intendit differere vtrum vniuersalia sint substantiæ rerum, & vtrum partes rerum, quæ definiūtur, intrent in definitionem earum, & ad hæc valet cōsideratio. quam proponit, quæ expositio quasi concidit in illam Auerrois.

Qua Auer Com. 20.

Cōm. 12. Cōm. ultimo.

Vnumquodq; enim non aliud à substantia sua esse uidetur, & quiditas uniuscuiusq; substantia dicitur esse.

Nunc soluit, & soluendo ostendit quid prima facie circa quæstionem propositam verum esse videatur. asserens rem vnamquāq; nihil esse aliud, quam suā quiditatem, & syllogizat ad hunc modum, vnaquæq; res nihil est aliud quam sua substantia. quiditas est substantia igitur quiditas nihil aliud est q̄ sua res: & dicit {vnūquodq; enim non aliud à sua substantia esse videtur} hæc est maior, deinde tangit minorem, & dicit {& quiditas dicitur substantia esse vniuscuiusq;} subaudi ergo quiditas nihil aliud est q̄ sua res. verū in legendis verbis est discrimē. nā Auer. putat Aristo. esse loquutum p conuersionem ad hunc modum soluens, nullum indiuiduum est aliud à sui substantia hoc est à sui quiditate & nulla quiditas est aliud à suo indiuiduo, & ita vult pro solutione quiditatem, & id, cuius est quiditas, esse simpliciter eadem. & tota expositio pendet ab illo verbo substantia, nam Auer. per substantiam vult esse intelligendū id, quod greci dicūt τὸ τί ἦν εἶναι latini interpretes quiditatem. nos vero diximus Arist. assignare pro solutione id, quod prima facie circa quæstionem propositum verum esse videtur. & vtitur syllogismo in secunda figura, ad hunc modū, vnaquæq; res nihil est aliud quam sua substātia. quiditas est substantia. igitur quiditas nihil aliud est quam sua res.

Qua Auer. Com. 20.

In ijs igitur, quæ per accidens dicuntur, diuersa utiq; esse uidebuntur, ut albus homo, & esse albo homini diuersa sunt. nam si ipsi homini esse & albo homini esse eadem sint (idem enim est homo, & albus homo, ut inquiunt) fit etiam, ut idem sit hominis albi, atq; hominis esse.

Nunc vt expositor inquit ostendit, in quibus solutio, quæ prima facie est assignata, non videatur vera. & quia hoc ostendit per modum consequentiæ, ideo dicit {In his igitur, quæ per accn̄s dicuntur} subaudi quiditas, & id, cuius est quiditas {diuersa vtiq;} & non eadem {esse videbuntur, vt albus homo, & esse albo homini diuersa sunt {homo.n. albus aliud esse videtur, q̄ esse hominis albi: cuius rationem affert, argumentans ex impossibili, & dicit {nam si ipsi homini esse}.i. nam si quiditas hominis {& albo homini esse}.i. & quiditas albi hominis {eadem sint. idē enim}.i. propterea quia {idem est homo, & albus homo, vt} sophistę {inquiūt} qui dicunt q̄ Socrates idem sit, qd' Socrates albus, & Coriscus, & veniens Coriscus. si itaq; idē est { fit etiam vt idem sit hominis albi} subaudi esse {atq; hoīs}.s. separatim, qd' esse absurdum oñdit Alex. ex eo, quia hominis esse substantia est, hoīs aūt albi esse est accidens. nam ipsi hoīs esse accidit esse hoīs albi. sed qm̄ nōnulli hoīs esse, & hoīs albi esse idem esse dicebant, ipsorū rationem, qua id affirmabant, apponit q̄ postea refellit, & componitur in tertia figura ad hūc modū, homo est idem, quod hominis esse. homo est idem, quod homo albus. igitur homo albus est idem, quod hominis esse. de ratione attulit primo minorem contentus sola authoritate sophistarum, dicit {idem enim est homo. & albus homo, vt inquiunt} scilicet sophistæ, deinde conclusionem, & dicit {fit etiam, vt idem sit hominis albi. atq; hominis esse}.i. fit, vt homo albus sit idem, quod hominis esse. sed quæres videtur esse hominis albi sit idem, quod homo, Alexander asserit quod non, qm̄ homo substantia est, albi hominis esse accidens. nam ipsi homini accidit esse hominis albi. oppositum huius videtur esse cōcedendum, nam substantia albi hominis, & quiditas, & esse idem est, sed substantia albi hominis est (nihil enim illius aggregati est substantia præter hominem. igitur albi hominis esse est idem quod homo, sed de re hac in ludicris, & elenchis dilucide dictū est.

An non est necesse ea, quæ sunt per accidens, eadem esse. non enim extrema modo eodem fiunt, sed illud accidere fortasse uidebitur, ut extrema eadem per accidens fiant, ut albo esse, & musico esse. sed non uidetur.

Alexander vult, qd' Aristoteles diluat proximum syllogismū, quod in tertia figura est formatus ad hūc modum, concedendo maiorem sit, homo est idē, qd' esse hominis scilicet per se. minorē vero sit, homo est idem, quod homo albus per accidens, ideo non sequit̄, vt homo albus sit idem, quod hominis esse. non enim est necesse, cum alterum extremorum scilicet maior insit subiecto per se, & alterum extremorum scilicet minor insit per accidēs eidem subiecto, vt extrema vniantur, quia ex propositionibus sic acceptis nihil sequitur eum peccet syllogismus per locū accidentis, dicit {an non est necesse ea, quæ sunt per accidens, esse eadē} cū sua quiditate. nō.n. albus homo idem est cū quiditate

albi

albi hoīs: quemadmodum homo cum quiditate hominis: quia vt Alexan. inquit, non est necesse vt ea, quę per accidens sunt, ita se habeant, vt ea, quæ per se sunt. homo. n. idem est per se, quod hominis esse, nō tamen homo albus idem, quod esse hominis albi. tunc ad formam syllogismi respondet {non. n. extrema} maius videlicet & minus {modo eodem fiunt}. i. modo eodem comparanī ad terminum medium. vel aliter {non. n. extrema}. i. maior propositio, & minor ꝓpositio {eodem modo fiūt} qm̄ maior videlicet illa homo est idē, quod hominis esse, est vera per se, minor vero propositio, homo est idem, quod homo albus, est vera per accidēs. ergo cum syllogismus peccet per locum accidentis, non videtur concludere. sed dices, sequitur vt extrema saltem per accidens vniantur, vt quod saltem ꝑ accidens homo albus sit idem, quod hominis esse: & hāc affert, & dicit {sed illud accidere fortasse videbitur, vt extrema} subaudi saltem {eadem per accidens fiant, vt} sunt per accn̄s {eadem esse albo, & esse musico} obijcit contra, quod licet videatur extrema per accn̄s coniungi {sed} re vera {non videtur} coniungi. s. quoniam paralogismus, qui peccat per locum accidētis, nihil omnino concludit. quare ex talibus terminis sic se habentibus ad medium nihil oīno syllogizatur, alioquin efficeretur, vt color esset homo ad hūc modum, Socrates est albus, album est color. igitur Socrates est color. quæres, si homo, & albus homo sunt per accidens eadem, ꝓp quid quiditas hoīs, & quiditas albi hoīs non possunt esse eadem saltem per accn̄s. quanq̄ albus homo nō habet quiditatem, & sic albi hominis quiditas nulli eadē aliquo modo esse pōt. tamen supposito qd albus homo quiditatē habeat, dico quiditatē hominis, & quiditatem hoīs albi ex eo idem per accidens esse non posse, quia quiditas, cum sit tm̄ ipsa, cuicunq; eadem est, non nisi per se eadē erit. quare stat extrema in tertio esse per accn̄s eadem, & tamen illorum quiditates eidē tertio nec per se, nec per accn̄s poterunt eædē esse. quo vero ad exemplū attinet animaduerte, quod Arist. in respondendo per extrema sumpsit maiorem. & minorem terminum in syllogismo tertiæ figurę. deinde in exemplo accepit esse albi, & esse musici, quæ nō fuerunt extremi termini in dicto syllogismo. causa est, qm̄ quantum ad sensum nō refert. nam eodem modo homo & albus homo sunt eadem, quo album & musicum sunt eadem. licet sit nonnihil discriminis: quando homo & albus hic sunt eadem, quia alterum per accidens alteri idem est. album vero & musicū eadē, quia accidunt eidem tertio. ergo quo ad sensum non refert. satis enim est habere non sequi extrema sunt eadem ꝑ accidens aut inter se aut ad tertium. igitur quiditates eorum sunt eædem. non enim oportet quiditates esse easdem, si extrema quorū sunt, aliquo pacto sunt eadem. Auer. autem assignauit rationē, quare Aristo. in exemplo mutauit terminos asserens hāc permutationem esse iure factam, quia in his est manifestius syllogismum nihil colligere. non enim quia album & musicum sunt eadem homini, sequitur, vt quiditates albi & musici sint eædem aut inter se, aut homini.

Quæ Auer. Com. 20.

In ijs autem, quæ per se dicuntur, necesse est eadem esse: ueluti si nonnullæ substantiæ fuerint, quibus aliæ substantiæ non sunt, neq; priores aliæ naturæ, quales inquiunt quidam ipsas ideas esse. nam si ipsum bonum, ac bono esse, & ipsum animal, ac animali esse. & ipsum ens, atq; enti esse diuersum sit, erunt & aliæ substantiæ, & naturæ, & ideæ præter eas, quas dicunt, & illæ erunt priores substantiæ, si quiditas rationem substantiæ subit.

Postq̄ dixit in ijs, quæ per accidens dicūtur, vnumquodq; diuersum videri à quiditate, cū in eis propriæ quiditas non habeatur, & hoc ostendisset demonstrando hoīem diuersum esse ab esse hominis alibi, nunc vt Alexan. exponit, in hunc modum interrogat {in ijs autem, quæ per se dicuntur}. i. in ideis, vt Alexan. exponit {necesse est ne eadem esse}. s. quiditatē, & id, cuius est quiditas. est ergo ſm Alexā. interrogatio, vtrū in ideis quæ dicuntur esse per se, quiditas, & id, cuius est quiditas, sint eadem, an diuersa. causam vero interrogationis assignat Alexander ex eo, quia si eis idem sit quiditas, & id, cuius ē quiditas, vt quiditas hoīs, & ipse homo. perinde atq; quiditas boni, & ipsum bonum, in his quoq; sensibilibus, quæ apud nos sunt. idem erit homo, quod hominis esse, & bonum quod boni esse, ac vicissim, hæc diuersa, si illa diuersa fuerint. & ad summā vtcunq; ideæ illæ sese habere reperte fuerint, sic sensibilia, quæ apud nos sunt, sese habebunt etiam. hæc igitur est causa, quare interrogat vtrum in ideis idē sit quiditas, & id cuius est quiditas. deinde affert exemplū eorū, in quibus interrogatio cadit, & dicit {veluti si nonnullæ substantiæ fuerint}, s. per se separatæ vt Platoni visum est {quibus aliæ substantiæ nō sunt} priores, s. {neque aliæ naturæ priores} sed quæ ipsæ sunt primæ substantiæ, primæq; naturæ {quales inquiunt quidam ipsas ideas esse} nam si tales substantiæ sunt, in talibus cadit interrogatio sit ne quiditas idem cum eo, cuius est quiditas, an diuersum. vt vtrum bonū ipsum id est idea boni, & esse boni. i. & quiditas ideæ boni diuersa sunt, an secus. deinde argumentatur in talibus hæc non esse diuersa, & dicit {nam si ipsum bonū}. i. nam si idea boni {& bono esse}. i. & quiditas ideæ boni {& ipsum animal}. i. idea animalis {ac animali esse}. i. & quiditas ideę animalis {& ipsum ens}. i. ideæ entis {atq; enti esse}. i. atq; quiditas ideæ entis {diuersum si erunt & aliæ substantiæ, &} aliæ {naturæ, &} aliæ {ideæ præter eas, quas dicunt, & illæ erunt priores substātiæ}. i. quæ aliæ substantiæ, & aliæ naturæ, & aliæ ideæ præter eas, quas dicunt, erunt priores substantiæ subaudi ipsis ideis, quas dicunt, cuius rationē subdit {si quiditas}. s. rei cuiusq; {rōnem substātiæ subit} & cū dicit {& illæ erūt priores subæ} intelligit. & illæ erūt magis substātiæ. nā si quiditas potissimum est substantia, quiditas aūt est hoīs esse, profecto hoīs esse magis est suba. qd si verū est, nimirum esse ideæ hoīs magis erit suba q̄ idea hoīs: hoc aūt nō placet idearū assertoribus, vel aliquæ subę ideis priores habeanī, & magis substātię. ad hūc modū. Alex. exposuit, Expositor non minus eleganter exponēs asserit Aristo. manifestare solutiones assignatas, & primo manifestat primam. dictum est. n. in substantijs quiditatem non esse diuersam ab eo, cuius est quiditas. nūc vult hoc idē manifestare & primo, proponit intētū. & dicit {in ijs aūt, quæ ꝑ se dicunī} hoc est in substantijs {necesse est} quiditatē, & id, cuius est quiditas {eadē esse} est igiī cōclusio in substantijs quiditas, & id, cuius est quiditas, eadē sunt. Arist. oñdit hāc cōclusionem authoritate Platonis, qui posuit subas separatas, & voluit in eis nō esse diuersa quiditatē, & id cuius est quiditas, & dicit {veluti si nōnullæ subæ fuerint, quib' aliæ substantiæ nō sunt} scilicet priores {neq; alię naturæ} scili-

cet sunt{priores, quales inquiunt quidam ipsas ideas esse}in his enim quiditas & id, cuius est quiditas, idem est. ecce qūo authoritate Platonis saltem in quibusdam substantijs patet quiditatem, & id, cuius est quiditas, non differre. quod autem in ideis quiditas nō differat ab idea, cuius est quiditas ōndit, qm̄ tūc primis, & abstractis substantijs adhuc dareť substantia alia, & prior & magis abstracta, & ita ideæ esset idea, & sic in infinitum, & dicit{nam si ipsum bonū}idest nam si idea boni, quæ est ipsa bonitas{ac bono eē}.i.& quiditas ideæ boni{& ipsum animal} i.& idea aīalis{ac animali esse}.i.& quidditas ideæ aīalis{& ipsum ens}.i.& idea entis {ac enti esse}.i. quiditas ideæ entis {diuersum sit, erunt & aliæ substātiæ, & aliæ naturæ, & aliæ ideæ prȩter eas, quas dicunt, & illæ}idest quæ aliæ ideæ {erunt priores substantiæ}subaudi ideis, quas ponūt. & hoc sequitur {si quiditas rationem substantiæ subit}patet igiť in substantijs, quas Plato posuit saltem ipsam quiditatē non eē diuersam ab eo, cuius est quiditas. nec curauit Arist. demonstrare conclusionem hanc ratione magis vniuersali, qm̄ satis superius hæc conclusio fuit exposita. nunc ei satis est ostendere authoritate Platonis saltē in particularibus, vt in ideis illam fateri. Auer. aūt rōnem dirigit ad singulares substātias, quæ sunt primȩ substantiæ, & indiuiduæ, & sensibiles, & facit hmōi consequentiam, si primæ substantiæ, quæ singulares sunt, non sint eædem cum suis quiditatibus, hmōi substantiȩ nō erūt primæ, sed quonam modo valeat hæc cōsequentia, nō est probatum. potest tn̄ hoc pacto primo deduci, si primæ substantiæ non sint eædem suis quiditatibus, erit pro tanto, quia vnaquæque substantia prima est aggregatum ex subiecto, & accidēte: & ita Socrates erit idē, quod Socrates albus. at Socrates albus ẜm sophistas est idem qđ Soc. sed Soc. est substantia Soc. albi. igitur Socr. albi est aliqua suba, quæ est prior, & magis suba q̄ Socrates albus, & sic substātia prima adhuc erit aliqua substantia prior. vel aliter, & secundo pōt deduci supponendo quiditatem rei singularis esse singularē, tunc argumentor, si prima substantia non esset eadem suæ quiditati, tunc prima substātia, & sua quiditas erūt duæ res singulares. quare bonū ipsum, & sua quiditas erunt duæ substantiæ singulares, & sic substātia prima habebit adhuc substantiam singularem vel sub se, aut æqualem sibi, quod videtur absurdū. aut fortasse verba Auerrois sunt corrupta, & legēda sunt, quod si substantiæ sensibiles sint primæ, erunt eædem suis quiditatibus alioquin non erunt primæ, sed erunt adhuc substantiæ illarum priores, & sic totum patet. & licet hoc pacto hæc consequentia deduci posit, tamē expositio hæc, vt patet, verbis Aristo. non consonat. nō.n. Arist. de substantijs primis loquitur, quæ sunt singulares substantiæ, sed de ideis, quæ secundum Platonem sunt primæ substantiæ.

Que Auer. Com. 20.

Et si absoluta quidem sunt inuicem, horum quidem scientia non erit, illa uero non erunt entia, absoluta autem esse dico, si neque ipsi bono insit esse, quod bono inest, neque huic ipsum esse bonum.

Cum ẜm Alexandrum proposuisset hanc interrogationem vtrum in ideis quiditas, & id, cuius est quiditas sint eadem, & argumentatus etiam in talibus nō esse diuersa argumento sumpto à primitate idearum, nūc argumentatur secundo argumento ducente ad absurdū ad hunc modum si in ideis quiditas & id, cuius est quiditas, essent diuersa, idearum nulla esset scientia, & quiditates earū non erunt entia, & inquit{& si absoluta quidem sunt inuicem}id est & si in ideis quiditas, & id, cuius est quiditas, essent disiuncta, atq; diuersa, & mutuo distincta{horum quidem}id est idearum {scientia nō erit}.i. de ideis nulla erit scientia {illa vero}.i. quiditates idearum{non erunt entia } si ergo quiditates idearum essent diuersæ ab ideis, de ideis nulla scientia esset, & quiditates talium nihil essent: quod esset cōtra idearum assertores. hoc pacto exposuit Alexan. vel intelligi pōt ad hunc modum, si quiditas nō modo sit distincta, sed separata ab eo, cuius est quiditas, tunc ea, quorum est quiditas, nec sunt scibilia, nec formaliter entia, & sic verbum horum, & verbū illa ad eadē refert Aristo. & dicit{& si}subaudi quiditas, & id. cuius est quiditas {absoluta quidem}abiūcta, ac separata {sunt inuicem. horum quidem}scilicet quorum sunt quiditates{scientia non erit, illa vero}.i.& eadem, quorum sunt quiditates{non erunt entia } & ita hæc ambo referuntur ad ea, quorū sunt quiditates. Auer. vero refert hæc ad diuersa, vt sit sensus, si quiditas & id cuius ē quiditas, sit separata, tunc primæ substantiæ, quæ singulares sunt, non erunt scibiles, & ideæ non erunt entia. sed vtrū ad eadem, vel ad diuersa hæc referantur, dicemus postea. deinde Aristo. exponit quid intelligat per absoluta, & Auer. exponendo vult Aristotelem intelligere absoluta, vt quiditates sint separatæ ab illis, quorum sunt, & vniuersaliter, & à particularibus illorum, & dicit{absoluta autem esse dico}.s. quiditatē ab eo, cuius est quiditas{si neq; ipsi bono.s. vniuersaliter insit esse, quod bono inest, neq; huic}.s. bono particulari insit {ipsum esse bonum}& per absolutum intelligit, quando quiditas separatur, & ab ipso vniuersaliter bono, & à particulari bono. aliter & magis ad verba, dicamus per absoluta inuicem eum intelligere quiditatem, & id cuius est quiditas esse mutuo diuersa, ita, vt quiditas sit diuersa ab eo, cuius est quiditas, & econtrario, & hoc ait {absoluta autem dico.s. quiditatem, & id, cuius est quiditas {si neq; ipsi bono insit esse, quod bono inest}.i. si neque ipsi ideæ boni insit quiditas ideæ boni{neq; huic}scilicet quiditati ideæ boni insit {ipsum esse bonum }.i. insit idea boni, ad hunc modum Alex. sed si hæc non ad ideas referas, intelligas sic{absoluta autem} quiditatē, & rem, cuius est quiditas{dico si neq; ipsi bono}quod est res. cuius est quiditas{insit esse, quod bono inest}.i. insit quiditas boni{neq; huic}.s. quiditati boni insit{ipsum esse bonum}.i. insit ipsum bonum, cuius est quiditas, nam hȩc mutuo inuicem sunt abiuncta, atq; distincta. præmisit igitur, vt Alexā. inquit, quid intelligat per absoluta antequam demonstret illa absurda sequi.

Scientia enim uniuscuiusq; hæc est, quæ per quidditatem inest illi, & in bono, & in cæteris similiter se habet.

Interiecta expositione illius verbi absolutas, docet cur si quiditates ab ideis absolutæ adiunctæq; sint, non sit idearum scientia futura, quod erat primum absurdū ẜm Alex. & contra Platonem, & pro deductione supponit scientiam rei cuiusq; tunc esse, cum quiditatem, & substantiam eius cognoscimus. si ergo quiditas & substantia sit diuersa ab idea, profecto dicere cognitionē quiditatis esse cognitionē ideȩ simile est, vt si dicas cognoscere quid sit equus eē cognoscere quid sit homo, si quidem, vt natura hominis diuersa est ab equi natura, sic idea boni, & quiditas eius diuersa esse ponūtur. at si

at si fieri nequit vt equi cognitio hominis cognitio esse dicatur, ne illud quidem fieri potest, vt cognoscere quiditatem ideæ boni sit ipsam boni ideam cognoscere, cui similis est cæterarum idearum ratio. quare idearũ nulla erat sciẽtia, quod si hoc est impossibile cum ipsarum habeatur scientia, nimirum, & positio, ex qua hoc sequitur, erit impossibilis, illa.s. quę ideam boni, & eius quiditatem diuersa esse dicit. quod quidem rebus, quę sunt apud nos, necessario perinde congruit. nam si hominis habemus scientiam, hõ ab hominis esse non est diuersus, sed idem, quod ipsum. alioquin fieret, vt eius non esset scientia, quod est impossibile, ac perinde ne bouis quidem, & equi, ac cæterorum vnde dicit{scientia.n. vniuscuiusq; hæc est, quæ per quiditatẽ inest illi}.i. quæ habetur, cum quiditatem, & substantiam rei cognoscimus{& in bono}.i. quod quidem est verum in bono{&} sicut in bono{in cæteris similiter se habet} & sic vniuersaliter, vt scimus ideã boni per eius quiditatem, sic in cæteris est asserendum. aliter potest exponi, vt suppositio sit, quod scientia cuiusque non sit per aliud quam per suam quiditatem : quæ suppositio est vera in omnibus, quę quiditatem habent: & hoc ex eo, quia tam definitiua scientia, quam demonstratiua habetur per cognitionem quiditatis. quare cum suppositio sit vniuersaliter vera, ideo Arist. vniuersaliter videt̃ loqui, & sic non tam in ideis, si darentur, q̃ in cæteris rebus omnibus: & dicit{scientia.n. vniuscuiusq; hæc est, quæ per quiditatem inest illi}.i. quæ per quiditatem .i. per cognitionem quiditatis habetur de re, cuius est{& in bono & in cæteris} vniuersaliter{se habet similiter} quare cum loquatur vniuersaliter, non videtur tantum hoc quod dixit, ostendere in ideis.

Quare si esse bono bonum non est, neq; esse enti erit ens neq; uni, unum: atq; omnes similiter quiditates sunt, aut nulla. quare si esse enti est non ens, neq; cæterorum ullum.

Cum demonstrasset ex hac positione, de qua loquimur, effici non posse, vt scientia idearum habeatur, nunc docet ex eadem positione fieri non posse, vt idearũ quiditates entia futura sint, si ab ipsis ideis fuerint diuersæ. & primo supponit ex illa positione, vt quiditas ideæ boni non sit bonum, & hoc tanq̃ sequens, nam si quiditas ideę boni est diuersa ab ipso bono, quiditas boni non erit bonum, nihil.n. est illud, à quo est diuersum. quare si quiditas boni est diuersa ab ipso bono, quiditas eius non erit bonum: supposito ergo ꝙ esse bono.i. quod quiditas boni, bonum non sit, infert quod neq; quiditas entis sit ens, neq; quiditas vnius, sit vnum, & sic in cęteris. quod autem hoc sequatur, in hunc modũ planum fiet, si quod à bono diuersum est, nõ est bonũ, profecto & quod ab ente diuersum erit, non erit ens, & quod ab vno, non vnum est.n. quiditas boni diuersa ab ipso bono. & quiditas entis ab ipso ente, & quiditas vnius ab ipso vno. patet igitur quiditatẽ ipsius boni esse nõ bonũ, & quiditatem entis non ens, & quiditatem vnius non vnum. vnde dicit{quare si esse bono}.i. quare si quiditas boni{ non est bonum } pari ratione {neq; esse enti}.i. neq; quiditas entis{ erit ens, neque vni}.i. neq; quiditas vnius erit{ vnum } sed ne quis in hunc modum occurrat quiditatem entis, cum ab ipso ente sit diuersa, merito concludi non esse ens. nam qđ ab ente diuersum est, id non est ens. in cæteris autẽ nõ sequitur: quia licet quiditas hominis non sit homo, nõ tñ sequitur vt non sit ens. quia ab inferiori negatiue nõ licet argumentari ad superius, vt in topicis est expositum. ideo subdit{atq; omnes similiter quiditates sunt, aut nulla}.i. vel idearũ quiditates esse affirmare oportet, vel omnino nullam. cur.n. aliquas esse dicere permittamur, alias veremur, nulla videtur ratio, propterea subdit{quare si esse enti}.i. si quiditas entis{est nõ ens, neq; cæterorum vllum}.s. esse erit ens, & ita si quiditas entis non est, ne cæterarum quidẽ idearum quiditates erunt. nam vt quiditas ideæ entis sese habet ad ipsum ens, sic quiditas aliarũ idearum ad ipsas. qui vero non referunt hoc argumentum ad ideas, sed vniuersaliter ad omnia, quorũ sunt quiditates, facile possunt ad hunc modum legere, applicando omnia, quæ Arist. dicit ad res, quarum sunt quiditates, & non tantũ ad ideas. Auer. autem putat Arist. incepisse ostendere, qđ separata quiditate à re, cuius ẽ quiditas, res illa nõ ens. *Quæ Auer. cõm. 20.* dicit.n. ꝙ Arist. inceperit ostendere omnia, quæ quiditatem habent, quiditates habere coadunatas cum se.i. identificatas secum, & bis rationis ſm Auer. est, si per se bonum, quod est vniuersale bonum, non habet quiditatem boni sibi identificatam à pari nullum ens vniuersaliter habebit quiditatem entis & nullum vnum quiditatem vnius, & sic de omnibus aliis oportet dicere.s. quod vel habeant quiditates sibi coadunatas, ac identificatas, aut quod nulla res habeat aliquo modo quiditatem. quare si ens non est idem suæ quiditati, nihil erit idem suæ quiditati, sicut illud, quod nõ habet quiditatem boni, non est bonum. hæc est expositio Auer.

Præterea cui esse bono non inest, id non est bonum.

Alexander vult, vt ostẽdat id, quod supposuit, supposuit.n. quiditatem ideæ boni non esse bonam, nunc ostendit hoc esse ita, & dicit{præterea} subaudi id, qđ suppositum est recte suppositum est, nam{cui esse bono}.i. quiditas boni{non inest}.i. cui quiditas boni est diuersa{id non est bonum} quiditas autem ideæ boni diuersa est ab ipso bono, quod vero à bono diuersum est, id non est bonum. quiditas ergo boni nõ est bona: & sic ostensum est id, quod supposuit.

Vnum sit ergo necesse est esse bonum, & bono esse, & honestum, et honesto esse, et quæcunque omnino non per aliud, sed prima, atq; per se dicuntur. etenim hoc satisfacit, si sit, quãuis species non sint. magis autem forsitan si species sint.

Alexander sic introducit, quod cum demonstrasset in ideis idem esse quiditatem, & ideam, cuius est quiditas, nunc concludat vniuersaliter in omnibus rebus, etiam, quæ sunt apud nos, modo non per aliud, sed prima, atq; per se dicantur. hoc est modo sint substantiæ, & non accidentia, aut per accidens entia idem esse quiditatem, & id, cuius est quiditas, & dicit{vnum sit ergo necesse est esse bonum, & bono esse}.i. & quiditatem boni{& honestum, & honesto esse}.i. & quiditatẽ honesti. semper.n. ipsum esse cum construitur cum datiuo casu. apud Arist. quiditatem significat, idem.n. est dicere honesto esse, & quiditatem honesti, vt Alex. superius annotauit. & per bonum & honestum potest intelligere ideas bonorum, & honestorum, & tunc erit sensus conclusionis{vt vnum sit bonum}.i. idea boni {& bono esse}.i. & quiditas ideæ boni{ & honestum} .i. & idea honesti{& honesto esse}.i. quiditas ideæ honesti{& quæcunque}.i. & non solum necesse est sic dicere in ideis, sed in omnibus{ quæcunque omnino nõ per aliud, sed prima, atq; per se dicuntur}.i. sed in om-

nibus substantiis, etiam quæ apud nos sunt: quæ non per aliud, sed prima, & per se dicuntur. nam in accidentibus hoc non est verum, cum accidentia quiditatem nõ habeant, aut per bonum, & honestum intelligere potest communia ad bona, & honesta, quæ sunt apud nos, vt sit sensus {vnum sit ergo necesse est esse bonum} quouis modo sit bonum siue separatum, siue apud nos {& bono esse}.i. & quiditas boni {& honestum, & honesto esse} quouis modo sit honestum separatum, aut apud nos {&} non solum in bono & honesto quiditas, & res cuius est quiditas sunt eadem, sed in omnibus {quęcũque omnino non per aliud, sed prima, atq; per se dicuntur}.i. sed in omnibus substantiis idem est quiditas, & res cuius ẽ quiditas. Cuius rõne subdit, & dicit {etenim hoc}.i. prædicta demonstratio {satisfacit} satisq; est ad faciendam fidem ꝙ in rebus, quæ apud nos sunt, idem sit quiditas, & id, cuius est quiditas {si sit} vera, vt dictũ est {quãuis species}.i. ideæ {non sint} magis autem forsitan demonstratio prædicta satis fidem faciet ad ostendendum idem esse quiditatem & rem, cuius est quiditas {si species sint} qm̃ sine controuersia ĩ ideis substantiisq; separatis idem est quiditas, & id cuius est quiditas, vel possunt hæc verba legi comparatiue ad hũc modum {etenim hoc}.i. dicta demonstratio {satisfacit} ad faciendam fidem ꝙ in rebus, quæ apud nos sunt, idem sit quiditas, & id, cuius est quiditas {si sit} subaudi talis, vt dictum est. fuit.n. demonstratio ꝙ si quiditas sit diuersa à re, cuius est, nec res erit scibilis, nec ens. si ergo hæc demõstratio sit sufficiens, habebitur in omnibus, quæ sunt per se entia, & substantiæ, idem esse quiditatẽ, & rem cuius est quiditas {quãuis species non sint, magis autem}.i. immo magis {forsitan} subaudi ꝙ̃ {si species sint} subaudi sequũtur illa duo, nam si species sunt, quiditates erunt separatæ à rebus, quæ apud nos sunt, quo fiet, vt res, quæ apud nos sunt, nec sciãtur, nec sint entia. magis.n. res ipsæ scibiles sunt, & formaliter entia magis sunt per id, quod est sibi coniunctum, & inexistẽs, ꝙ̃ per ea, quæ sunt separata. Auer. autem per {quęcunq; omnino non per aliud, sed prima, atq; per se dicuntur} intelligit substantias primas, quæ sunt indiuiduæ substantiæ, qm̃ etiam in primis substantiis quiditas, & habens quiditatem sunt eadem. Secundo dicit, ꝙ siue fuerint, siue non fuerint ideæ. ad hoc ꝙ res sciantur, sufficitur quiditas sit eadem ei, cuius est quiditas. Tertio dicit, ꝙ si ideæ sint, vt Plato dicit, est rectum, vt sint vtiles ad scientiam nostram, vt per eas homo sciat substantias, quarum sunt. demum dicit ꝙ non necessario patet eas esse, nec quo nam modo se habeant cum rebus sensibilibus, vt fingunt Platonici. quæ conueniãt ne verbis, an nõ, relinquo considerantibus, illud tamẽ est dubitatione dignum, vtrum quiditas, & habẽs quiditatem sint eadem: non enim hoc verum videtur. nã habens quiditatem est compositum, quiditas vero forma apud Auer. infra, diluitur tñ dubitatio. nã, vt infra dicet, quiditas, & hñs quiditatẽ sunt eadem identitate inseparabilitatis, non aũt simpliciter, vt in dilucidario copiosius est expositum.

Quæ Auer. Cõm. 20.

Cõ. 40. et 37

TEX. 21. *Simul autem patet & subiectum substantiam non esse, si sint ipsæ ideæ tales, quales inquiunt quidam esse. has enim substantias quidem esse de subiecto autem nõ dici necesse est. alioquin erunt secundum participationem. ex his igitur rationibus perspicuum iam euasit ipsum unumquodque quiditatemq; eius unum & idem non per accidens esse, & unũquodque etiam scire, idem esse, quod quiditatem scire. quare per expositionem unum quid sint ambo, necesse est.*

Expositionem ἔκθεσιν rationes & inductionem.

Cum iis, quę de ideis superius exposuit, s̃m Alexandri expositionem concludit aduersus idearum assertores, ꝙ particulares, & indiuiduæ substantiæ, non sint ideis illis subiectæ. Et huius ratio est, qm̃ qui ideas induxerunt, ipsas per se consistere dicebant, vt sæpe docuerat, & proprie entia, atq; substantias à rebus sensibilibus nostris diuersas. siquidem hominem vniuersalẽ, quem intellectus noster abstrahit à singularibus, & cui beneficio mentis esse cõtingit, similitudinem esse aiebant hominum particularium, idemq; quod singulos homines, & cognitione tantum obtinere. at ipsum hominem ideam, quæ quidem per se est, & in substantia, non esse idem, quod singulares homines. qm̃ igitur hęc illi tradebant, iccirco ait {Simul autem patet & substantiam}.s. singularem, & indiuiduam {non esse subiectũ} subaudi ideis ipsis. cuius ratio est. quia substantia non subiicitur substantiæ diuersæ ab ipsa, & alienæ, & ideo subdit {si sint ipsæ ideæ tales, quales esse inquiunt quidam}.i. si substantiæ per se separatæ, & diuersæ sunt à substantiis nostris indiuiduis: quales Platonici asserunt. Deinde affert rationem, & dicit {has.n. substantias quidem esse}.s. separatas, & diuersas à substantiis nostris {de subiecto autem non dici necesse est} vt suppleatur maior sic, substantiæ, quæ sunt separatæ, & à nostris diuersæ omnino, non habent has nostras pro subiectis neq; de ipsis subiectis dicentur, hanc maiorẽ supposuit, minorẽ verbis antedictis expressit. sed ideæ sunt substantię separatæ, & omnino à nostris diuersæ, igitur ideæ non habent has nostras pro subiectis, neq; de ipsis subiectis dicentur. maiorem probat, ducendo ad impossibile hoc pacto dicens alioquin si substantię, quæ sunt separatæ, & à nostris omnino diuersæ, haberent has nostras pro subiectis, & de his prædicarentur {essent vtiq; per participationem}.i. essent nostris substantiis sensibilibus communicatæ.i. haberentur in nostris substantiis, vt animal habetur in Socrate, & in me: quod isti negant, asserentes ideas non esse in nobis: sed separatas, atq; omnino diuersas à nobis, nostrisq; substantiis. Vocat autem esse per participationem esse cõmunicatum, communicatum vero esse, vt in subiectis, veluti animal est in Socrate, & Callia, & cæteris singularibus substantiis. patet igitur ideas esse frustra. nam quis erit vsus idearum, si à substantiis nostris diuersæ sunt. neq;.n. de ipsis prædicantur, neq; ipsorum causæ sunt, vt sæpe demonstratum est. Potest autem absurdũ aliter intelligi, vt ꝙ si ponantur ideæ eo modo, quo Plato eas posuit, sequatur substantiam primam non esse substantiam: & deducitur, quoniam substantia prima non est substantia, nisi quiditas substantiæ sit in ea, & prædicetur de ea. non enim Socrates est homo, nisi quiditas hominis sit in Socrate, & prædicetur de Socrate, nec Socrates est ens, nisi quiditas entis sit in Socrate, & prædicetur de Socrate. Sed apud Platonem idea substantiæ primæ non est in substantia prima, nec prædicatur de substantia prima. igitur substantia prima non est substantia. Vnde dicit {Simul autem}.s. cum iis, quæ dicta sunt contra Plato. {patet & subiectum}.i. substantiam primam {non esse substantiam: si sint ipsæ ideæ tales}.i. separatæ, & omnino diuersæ à substantiis primis {quales inquiunt quidam esse}.s. Platonici. est ergo argumentum ad hunc modum, si ideæ sunt

sunt substantiæ separatę,& omnino diuersæ à substantia prima,substantia prima non erit substantia.Demonstrat consequentiam per ea,quæ dixit,quasi argumento ad hominem,& dicit {has .n. substantias quidẽ esse} .s.separatas per se existentes,atq; omnino diuersas .s. à substantiis primis apud Platonem {de subiecto autẽ} .i.de substantia prima{non dici}nec prædicari, nec in illa esse{necesse est}apud Platonem . Quod autem sic sit apud Platonem ostendit,& dicit {alioquin erũt ꝟm participationem}.i.alioquin erunt communicatę substantiis primis illis inexistentes,vt animal in singularibus hominibus,& de illis predicantes:quod est contra positionem . Quare cum non sint cõmunicatæ primis substantiis prædicatione, aut inexistentia, primæ substantiæ non erunt substantiæ,& propter eandẽ rationẽ nec sunt entia. Auer. ostendit de mente Platonis ideas non esse primis substantiis cõmunicatas nec per inexistentiam,nec per prædicationem ex eo , quia tunc essent corruptibiles , quod est contra Platonem , qui eas ponit omnino æternas . consequentiam deducit , qm̃ omne communicatum per inexistentiam , atq; prædicationem rei per se corruptibili,est corruptibile. est.n. maior mixtio vniuersalis cum singulari,cui per se communicatur q̃ accidentis cum subiecto.vt Auer.inquit primo huius,ergo si accidentia corrumpuntur corruptis subiectis,vniuersalia quoq; corrumpentur,& quidem magis,quatenus magis illis communicantur.Sed dices,tunc nec ꝟm Arist.vniuersa vniuersalia erunt primis substantiis communicata,qm̃ erunt corruptibilia. fortasse apud Arist.nihil prohibet vniuersalia esse corruptibilia per accidens . qm̃ corruptis primis substãtiis, nihil aliorum remanet.at apud Platonem nec per se, nec per accidens ideæ sunt corruptibiles.Ideo nullo pacto possunt primis substantiis communicari.Tunc epilogat,& dicit {ex his igitur rationibus perspicuum iam euasit ipsum unumquodq; quiditatemq; eius vnum,& idem non per accidẽs esse} .i. vnumquodq; idem esse, quod quiditatem ipsius non ex accidẽti, sed per se. hoc est primum, & principale. deinde epilogat ꝟm , quod obiter occurrebat,& dicit { & vnũquodq; etiam scire idem esse,quod quiditatem scire } qm̃ per quiditatem scitur res,cuius est,& definitiue,& demonstratiue. deinde repetit epilogando principalem conclusionem, & dicit {quare per expositionem}.i. inductionem, & rationẽ superius assignatam {necesse est , vt vnũ quid} & idem{sint ambo}.s.quiditas,& res, cuius est quiditas.alioquin nec rerum scientia, nec rerum essentia seruari poterit. Auer.vero,cum dicit Arist.{quare per expositionem vnum quid sint ambo,necesse est} per ambo intelligit Platonem & Arist.quasi dicat { quare per expositionem} Arist.& Plat.conuenire necesse est , & esse vnum quid , & ad vnam sententiam conuenire quantum ad hoc,ꝙ scientia sit per quiditatẽ,& entitas. alio modo exponit ꝙ necesse sit per rationes inductas dicere ambo quiditatem & vnumquodq; esse vnum quid, & idem:& hæc est vera expositio.

Que Auer. Cõm.21. (margin)

Cõm.31. (margin)

Que Auer. cõm.21. (margin)

Id autem,quod per accidens dicitur,ut musicum,aut album,& quiditatem idem esse uere dicere nõ licet ex eo,quia duplex significat.etenim id cui album accidit,et ipsum quod accidit.Quare partim idem, partim non idem est. esse enim homini,& albo homini non idem est,tamen idem affectui.

Postquam eorum,quæ per se dicuntur,vnũquodq; idem esse docuit,quod eius quiditatem de iis, quæ per accidens dicuntur, hoc verum esse negat , & hoc proponit,& dicit{Id autem,quod per accidens dicitur, vt musicum & albũ}quæ pro concretis accepit ꝟm Alex. non aũt pro aggregatis per accidens , vt musicum pro Socrate musico,& album pro Callia albo {& quiditatem idem esse vere dicere non licet}& assignans rationem subdit{ex eo,quia}musicum ipsum{duplex significat}& album similiter duo{etenim}significat id{cui album accidit}.s.corpus vel scytham {& ipsum , quod accidit}.s.albedinem,quę accidit scythæ.Similiter musicum statim affectionem ipsam musicam dico significat , quæ in Socratis anima inest, deinde Socr. ipsum. Tunc Alexander supplet rationem,ꝙ videlicet nõ vere dicere liceat musicum idem esse , quod quiditatem musici.tunc.n.sequeretur musicum hoc est affectionẽ idem esse,quod hominem,cui accidit.si ergo esse musici significat vniuersalem musicam,musicum autem significat hominem,cui accidit musica,quo nam modo musicum,& musici esse.i. substantia & accidens idem esse possunt? Propterea concludit{quare partim idẽ} .i.quodam modo animal album,& aĩalis albi esse idem erit{partim non idẽ est}.i.alio modo non idem.subaudi per se{ .n. esse homini}.i.quiditas hominis { & albo homini}quod est geminum albi significatum {nõ idẽ est.est tñ idem affectui}quatenus enim patitur ab albo .i.dealbatur,est idem. Aliter introduci potest , ꝙ cum declarasset in iis,quæ per se dicuntur,idem esse quiditatem,& id,cuius est quiditas , nunc declaret secundã solutionem,vel secundam solutionis partem,vt ꝙ in iis quæ dicuntur per accidens, non sint idem quiditas , & id cuius est quiditas,& primo proponit intentum,& simul cum intento tangit rationem eius:& dicit {Id aũt, quod per accidens dicitur,vt musicum, & album} & ꝑ musicum,musicum hominem,& per album,album hominem accepit.pro aggregatis.n. per accidens intellexit{& quiditatẽ idem esse vere dicere non licet}vtrũq; .n.eorum dicitur ꝟm accidens , licet alterum ꝟm musicum dicatur,vt musicus homo,alterum ꝟm album, vt albus homo,tale itaq;, quod dicitur ꝟm accidens non est idem suæ quiditati{quia duplex significat}musicus .n.hõ, & albus hõ duo significat. deinde explicat cãm, quã succincte accepit,cũ subdit,et.n. sigñat {id cui accidit albũ}vel musicũ videlicet subiectũ {& ipsum, qđ accidit} ergo album sumpsit pro aggregato per accidens.s.pro homine albo,& musicum pro homine musico,& quia vnumquodq; horum duo significat, nullum eorum est idem suæ quiditati . Animaduerte ꝟm hanc expositionem Arist.supponere ꝙ si alicui eorum sit idem sua quiditas,maxime sua quiditas erit quiditas affectus,vt albi hominis quiditas albi , musici hominis quiditas musici.vt sit ratio si musicus homo sit idẽ suæ quiditati,maxime erit idem quiditati musicæ.sed quiditas musicæ non potest esse idem toti aggregato. Igitur nullum eorum habet quiditatem.supponendo itaq; si aggregato per accidens assignaretur quiditas , hanc esse quiditatem affectus,infert talem affectus quiditatem esse aliquo modo idem toti aggregato,aliquo modo non idem.idem , qm̃ est idem affectui , qui est pars aggregati.non idem, qm̃ nec homini idem est,nec toti aggregato.quiditas.n.albi nec homini idem est, nec albo homini. Vnde dicit{quare } subaudi quiditas affectus,v.g.albi{partim idem}est toti aggregato{partim non idem} est toti aggregato{esse.n. homini} .i. nam quiditas albi{non est idem homini} qui est subiectum

{& albo homini}.i. neq; albo homini,quod est aggregatū per accñs {est tñ idem affectui}.i. albo ipsi,quod est affectus hominis,& sic est aliquo mdo idem toti aggregato,quatenus eius parti est idem.Quo vero ad rationem attinet, animaduerte Arist. ita potuisse dicere de quiditate hominis,sicuti de quiditate albi.supponēs .n.albi hominis esse quiditatem aliquam, voluit illam esse quiditatem albi,quæ affectus est.potuit etiam supponere illam esse quiditatem hominis, qui subiectum est,sed quia non refert quantum ad vim rationis siue accipiat hanc,siue accipiat illam,ideo pro exemplo accepit quiditatem albi:quasi dicens,cum homo albus, atq; nullum aggregatum per accidens.quiditatem propriam habeat,cum nullum tale sit per se ens,nec per se vnum ex eo,quia duo significat, tñ supponamus, ꝙ si aliquod horum habeat,sit illud quiditas affectus,vt albi,vel musici,qm̄ idem sequetur,si supposuerimus quiditatem albi hominis esse quiditatē hominis,vnde potest ratio sic deduci,si albus homo,aut musicus homo habet quiditatem,aut illa erit quiditas affectus .s. albi, aut quiditas hominis.s.subiecti.non.n. potest esse quiditas totius aggregati hominis albi,cum illud quiditatē nequaquam habere possit, qm̄ nec est ens per se, nec vnum per se.Sed siue quiditas sit subiecti, siue sit quiditas affectus,non potest esse idem toti aggregato, sed alteri partium.ergo recte dictum iam est in iis,quæ dicuntur per accidens,non esse idem quiditatem, & ipsum,cuius est quiditas.siquis autem vult,aliter exponere potest, vt dicamus Arist. primo demonstrare nihil, quod dicitur ƒm accidens esse idem suæ quiditati, qm̄ nihil quod dicitur ƒm accidens, quiditatem habet ex eo,quia duo significat,& si non habet, non potest esse idem suæ quiditati.Quod autem non habeat, ex eo patet,quia cum plura significet,nec est vere ens,nec vere vnum.deinde parte illa {quare partim idem,partim non idem est} ostendit nec quiditatem affectus,nec quiditatem subiecti posse esse idem ei, quod dicit̃ ƒm accidens. exposuit autem solum, quo nā modo quiditas affectus non sit idem toti,nam idem potuisset ostendere de quiditate subiecti,quod breuitatis causa reliquit & hoc via corollarij exposuit, vt consideranti perspicuum est. Auer. aūt corollarium aliter intellexit, vult .n.Arist.non esse locutum de quiditate affectus,sed de affectu ipso,quasi velit Arist.vt album sit idē subiecto, & non idem.idem quidem,vt prædicatur de subiecto. non idē vero,quatenus natura affectus,& natura subiecti non est eadem.per quæ colligit affectus,quo substātiarum sunt affectus, ƒm nomina posse de substantiis prædicari.per se autem & quiditatiue nequaꝗ̄.Quæ expositio non conuenit verbis Arist.Arist.enim explicat id,de quo loquitur, dicens{esse enim}.s. albi non est idem homini,neq; albo homini.igitur loquitur de quiditate albi,& non de ipso albo.Quāuis Alex. vt visum est corollarium huiusmodi de quiditate hominis intelligat,vt visum est.

Qua Auer. Cōm. 21.

Absurdum autem esse uidebitur, & si quispiam unicuiq; quiditati nomen imposuerit,erit.n. & præter illam alia quiditas sane,ut præter quiditatem equi alia equi quiditas.atq; quid probibet & nunc esse statim quiditates idem, quod ea, quorum sunt quiditates,si quiditas est substantia.

Statim εὐθὺς continuo

Hoc quoq; pertinet ad demonstrandum per reductionem ad impossibile idem esse vnumquodq;,quod suam quiditatem,quæ demonstratio ƒm Alex, rursus in ideis procedit,& ita ƒm Alex. Arist.redit ad demonstrandum in ideos idem esse quiditatem,& id,cuius est quiditas:& hoc per reductionē ad impossibile ad hunc modum,si idea equi, & quiditas eius non sunt idem, sed diuersa,illi quiditati,quæ ab idea diuersa est,imponatur nomen,& vocetur vestimentum,cum omne nomen significet aliquam quiditatem,vestimenti quoq; quiditas erit ab ipso diuersa, quæ vestimenti quiditas rursus appelletur planta,& erit quiditas plantæ à quiditate vestimenti diuersa,quæ & ipsa,si nomen nacta fuerit aliam habebit diuersam à se quiditatē,& hoc in infinitum,vnde dicit{Absurdum esse videbitur} subaudi, vt in ideis quiditas sit diuersa ab eo, cuius est quiditas { & si quispiā vnicuiq; quiditati} quę diuersa est ab eo, cuius est {nomen imposuerit} est ergo absurdū si suppositum fuerit cuiq; quiditati datum esse nomen. nā cum omnis nominis substantiam significātis quiditas habeatur,præter nomen illud,& eius quiditatem {erit alia quiditas sane. vt præter quiditatem equi alia equi quiditas} at quiditas equi equi, natura est.quare si quiditas equi sit alia qditas,erunt equi duæ naturæ,duæq; substantiæ,nec duæ tantum,sed infinitæ, ad hunc modum.n.deducitur ƒm Alex. vel dicendum Arist. nunc redire ad ostendendum in substantiis idem esse quiditatem,& id,cuius est quiditas, non perstringendo rationem ad ideas, vt Alex.autumat, causa vero cur redeat ad hoc ostendendum, cum sit ostensum, est ƒm aliquos,quia superius hoc ostendit suppositis ideis Platonis.nunc redit ad hoc ostendendum siue supponantur ideæ,siue non supponantur.aut melius fortasse dici potest prius hoc ostendisse,vt destrueret ideis Platonis,nunc vero hoc idem demonstrat pro veritate ipsa est ergo cōclusio in substantiis,quæ sunt primo,& principaliter entia,quiditas,& id cuius est quiditas eadem sunt.& hoc ostendit prima ratione ducente ad absurdum ad hunc modum,si in substantiis quiditas diuersa ab eo,cuius est, dicatur illa diuersa quiditas A, & cū A sit res quædam, A habet quiditatem diuersam à se, quæ sit B,& sic vel oportet peruenire ad aliquam quiditatem,quæ habet quiditatem sibi eādem,& tunc pari ratione standum erat in prima re,vel erit processus in infinitum,quod est impossibile. Vnde dicit {Absurdū autem esse videbitur} subaudi in substantiis quiditatē esse diuersam à re,cuius est quiditas, est {&} absurdum dico {si quispiam vnicuiq; quiditati nomen impositi. erit enim & præter illam} subaudi quiditatem, cui nomen A est impositum {aliam quiditas sane, vt præter quiditatem equi} cui A nomen est impositū { alia equi quiditas} & sic vel proficiscemur in infinitum,vel perueniemus ad aliquam rem,cuius sua quiditas est ipsa. & qua ratione in illa, eadem ratio erit in omnibus rebus.Sed huic occurrendo diceret aliquis, non est necesse,vt in infinitum procedatur,peruenietur.n.ad aliquam quiditatem,cuius quiditas non erit ipsi diuersa, sed idem,& sic non erit necesse,vt alia quiditas habeatur.nā si ex eo quia res vna quæq; diuersa est à sua quiditate,fit vt illius quiditas sit altera quiditas,si fuerit ꝑuentum ad aliquam,quæ sit eadem atq; sua quiditas, non erit iterum illius quiditas alia.Quod si ita est,processus non erit in infinitum.quia igitur hæc aliquis dicere posset,subiecit{atq; & nūc quid prohibet statim} .s.à principio in primis rebus & primis quiditatibus {esse quiditates idem, quod ea, quorum sunt quiditates}.i. quid obstat, vt statim vnaquæq; res idem sit,

quod

quod sua quiditas{si quiditas est substantia}eius,cuius est quiditas.qua.n. ratione substantia vna post multa est eadem ei,cuius est substantia,pari ratione in primis rebus substantia est eadem ei,cuius est substantia,& cũ quiditas sit substantia,fiet,vt quiditas, & res, cuius est quiditas in vnaquaq; re sint idem. Auer. autem aliter exponit vniuersam hanc lectionem,putat.n.Arist.velle ostendre,non omne habens nomen definitionem habere ꝟm illud nomen,qm̃ si omne habens nomen., habet definitionem ꝟm illud nomẽ,fieret,vt quiditas rei, quæ est rei forma,cum habeat nomen saltem ex noua impositione,habeat definitionem ꝟm illud nomen: & si ita esset,contingeret quiditatem equi esse diuersam ꝟm definitionem ab ipso equo,cum quiditas,& habẽs quiditatem discrepent.at hoc nõ est ita, quia nihil prohibet in substantiis esse aliquid,quod non habet definitionem.quiditas.n.substantiæ definitionem habere nequit.Verum hæc expositio Auer. nullo modo consonat verbis Arist.vt patet consideranti verba.

Quæ Auer. cõm. 21.

At uero non solum sunt unum,sed etiam ratio ipsorũ eadem est,ut ex iis, quæ dicta sunt, patet non .n. esse unius ac unum per accidens unum sunt.

Cum per rationem conclusisset quiditatem, & id cuius est quiditas,subiecto eadem esse,amplificat conclusionem non solum ad eadem subiecto, sed vel ad eadẽ ratione,& dicit{At vero non solum}subaudi vnaquæque res,& sua quiditas {sunt vnum} .i. idem subiecto sunt{sed etiam ratio ipsorum eadem est}.i.sed ẽt ratione eadem sunt{vt ex iis,quæ dicta sunt,patet}neq; .n. alia est hominis ratio,alia quiditatis eius, sed eadem. similiter vnius,& quiditatis vnius eadem ratio est. deinde hoc ostendit in exemplo vnius & quiditatis vnius vtens argumento ad opposito ad hunc modum, ratio vnius,& ratio quiditatis vnius sunt idem,& nõ per accidens tantum.i.& non subiecto tantum . igitur per se .i.igitur subiecto,& ratione,de ratione tangit secundã partem minoris,& dicit{non enim esse}.i.ratio{vnius, & vnum}.i.& ratio quiditatis vnius {per accidens} .i. subiecto tantum{vnum sunt} & idem. ergo sunt idem per se.s.subiecto, & ratione. Sed occurres, qm̃ quiditas,& res,cuius est quiditas,sunt diuersæ res, siquidem quiditas est forma,res,cuius est quiditas,est compositum ex materia & forma.at rerum diuersarum rationes non possunt esse eædem . diluitur , qm̃ res diuersæ possunt esse ratione eædẽ apud Peripateticos,& subiecto.vt homo & Socrates qm̃ homo forma est. Socrates vero compositum ex materia,& forma: quæ sunt diuersæ res,quæ tñ subiecto, & ratione sunt eadẽ.subiecto quidem, qm̃ vel ambo prædicantur de eodem , & vel alterum de altero.ratione vero,qm̃ Socratis & hominis eadem est ratio . quare ratio quiditatis, & ratio eius,quod quiditatem habet, eadem est.licet quiditas & res,cuius est quiditas,res sint diuersæ.

Præterea si aliud erit,in infinitum erit profectio,nam altera quiditas erit esse uni,alterum autem ipsum unum. quare & in illis ratio eadem erit. patet igitur in iis,quæ prima & per se dicuntur,ipsum cuiusq; esse,ac unumquodq; unum & idem esse.

Vult Alexander Arist. illud ipsum incommodũ repetere,apertiusq; resumere , atq; exponere, quod supra innuerat ad ostendendum non esse aliud quiditatem à re,cuius est quiditas & dicit{Præterea si}subaudi quiditas{aliud erit}subaudi à re,cuius est{in infinitum erit profectio} deducitur , nam si quiditatis vnius nomen fuerit impositũ,alia erit quiditas nominis impositi,& sic quiditatis erit quiditas.quod si fiat,in infinitum procedatur necesse est.nã vnius quiditatis erit rursus alia quiditas,& iterum horum ratio erit eadem. accepit autem exemplum in vno, & quiditate vnius , vt intelligatur idem esse in cæteris aliis.nam qua ratione quiditas vnius non est alia ab ipso vno,sic in cæteris omnibus est dicendum . Quod autem quiditas vnius non sit aliud ab vno,ostendit,& dicit{nam altera quiditas erit esse vni,alterum ipsum vnum}sit ergo quiditati vnius nomen impositum , tunc illius nominis erit quiditas,alia,cui iterum sit nomen impositum {quare & in illis}semper{ratio eadem erit}per nouam nominis impositionem,& ita profectio ad infinitũ erit. Sũt qui legunt verba comparatiue ad hunc modum {nam alterum veluti ipsum esse vnius quiditas eius erit, alterum autem,vt ipsum vnum}& tunc ratio sic intelligitur,si in iis,quæ prima, & per se dicuntur , quiditas est alia à re,cuius est quiditas,in infinitum erit profectio. consequentia deducitur.nam si quiditas est alia à re, cuius est,tunc quiditas,& id,cuius est, erunt duæ res , quarum altera erit exempli gratia,vt quiditas vnius,altera vero,vt ipsum vnum,& tunc quæro de secunda re videlicet,quæ est quiditas vnius,quæ cũ sit res, ad huc habebit quiditatem,& ita rursus erunt duæ res, & sic profectio in quiditatibus vnius erit in infinitum.Quod si in quiditatibus vnius,& vnis erit profectio in infinitum,simili ratione in cæteris rebus,quarum sunt quiditates erit ꝑfectio infinita,si quiditas sit alia à re , cuius est:dicit {nam alterum} videlicet quiditas cuiusq; rei {veluti ipsum esse vnius quiditas eius erit, alterum autem}.i.quæuis res erit{vt ipsum vnum}sed si in his quiditas sit alia ab vno.erit processus in infinitum in rebus & quiditatibus{quare & in illis}.i.quare & in cæteris rebus{ratio eadem erit}vt sit profectio.s.infinita in rebus,& quiditatibus,si quiditas sit alia à re in cæteris.nam prima quiditas,cum sit res quædam , habebit suam quiditatem,quæ secunda quiditas,cum sit res,habebit tertiam quiditatem:quæ tertia cum sit res,habebit suam quiditatem,& sic ibitur in infinitum in rebus & quiditatibus,quemadmodum in quiditatibus vnius & vnis dictum est.quod cum sit absurdum, totum sermonem concludit,& dicit{patet igitur in his,quæ prima,& per se dicuntur,ipsum cuiusque esse}.i. quiditas {ac vnumquodq; vnum & idẽ esse } Auer. vero refert sermonem ad definitiones , & resumens intentionem Arist.ait Arist.intendere, ꝙ si tam forma ꝗ̃ materia haberet definitionẽ,in definitionibus,& definitis procedetur in infinitum.Et Auer. per formam potuit intelligere differentiam,& per materiam genus . quoniam ꝟm eum definitio non ex materia,& forma, sed ex genere,& differentia constat.aut fortasse hæc accepit,vt exempla partium definitionis,quorum non veritatem. sed manifestationem quæsiuit.

Quæ Auer. cõm. 21.

Sophisticæ uero redargutiones aduersus istam positionem,eadem,ut patet,solutione soluuntur,& si idem est Socrates & Socratis esse. Ea.n.ex quibus quispiam interrogauerit,& ea ex quibus soluens rem ipsam attigerit, defferũt nihil. quo pacto igitur quiditas,& unumquodq; est idem,& quo pacto non est idem,dictum iam est.

Postquam ostendit in iis, quæ per se dicuntur, idem esse vnumquodque, & eius quiditatem, in iis vero quæ per accidens, partim, sic, partim vero secus, & hoc quale sit explicauit nũc docet soluere sophisticā captionē Antisthenis, qui sophistice non esse idē quiditatē, & id cuius est quiditas, syllogizabat ad hũc modũ ſm Alex. sophistice quærendo, vtrum Socrates idem est, quod Socr. esse an diuersus ab ipso. si diuersus, cum Socr. esse sit Socr. quiditas, eiusq; natura, Socr. à se ipso diuersus erit. sin autem idem est, Socr. vero est etiam albus, nimirum in tertia figura Socr. esse idem erit, quod Socr. albi esse, & substantia idem, quod accidens, quod videtur absurdum, dicit{Sophisticæ vero redargutiones}. i. captiones {aduersus istam positionem} siue Antisthenis fuerit, siue Protagorę, siue alterius{eadem, vt patet, solutione soluũtur} vt soluitur{&} illa interrogatio {si idem est Socr. & Socr. esse} an diuersus: quæ fuit quæsitum principale. hæc. n. principalis interrogatio diluitur asserendo proprie, ac per se non esse eadem Socr. & Socr. esse. sed per accidens eadem esse. Quod autem captiones diluantur eadem solutione, qua soluitur interrogatio illa, ostendit, & dicit{Ea. n. ex quibus quispiā interrogauerit, & ea ex quibus soluens rem ipsam attigerit, differunt nihil} nam interrogant de accidētibus, ergo occasionem præbent solutionibus, vt sint de accidentibus. quare cōcedamus vt Socrates sit suum esse proprie, ac per se, verum quo Socrates est suum esse proprie, ac per se, accidit Socrati, vt sit albus. quo fit, vt captio peccet per locũ accidentis. Auer. autem vult cauillum esse talē, homo est vnus: homo est animal & rationale. igitur aīal, & rationale sunt vnum animal & rationale est vnum, animal & rationale sunt duo; igitur duo sunt vnum. solutio est per ea, quæ dñr ad interrogationem principalē, ꝙ homo & sua definitio sint vnũ in actu, & plura potentia. ante. n. q̃ homo resoluat̄, est vnum actu postq̃ ad genus & differentiam dissoluitur, est plura actu. Aliter cauillus est apud Auer. ad hunc modum, homo habet quiditatem. quiditas hominis est homo. igitur quiditas hominis habet quiditatem. Respondetur ad minorem per distinctionem videlicet ꝙ quiditas hominis sit homo, capiendo hominē pro forma hominis, quæ significatur per illud nomen concretum homo. Capiendo vero hominem pro composito, sic quiditas hominis non est homo. Vnde quamadmodum conceditur albedo est album pro qualitate, & negatur illa albedo est album, accipiendo album pro aggregato ex corpore & albo, sic hæc conceditur quiditas hominis est homo, accipiēdo hominem pro forma hominis, & negabitur, capiendo hominem pro aggregato ex forma, & materia. ex his colligitur de mēte Auer. solam formam rei. compositæ esse quiditatem. compositum vero ex materia, & forma, esse habens quiditatem, vt postea dicetur hoc eodem Libro, & dicet idem duodecimo huius. Et pro hac positione argumentor: quiditas est essendi principium, est. n. id quo formaliter res est, vt proximo Textu, & Commento patuit. Sed materia non est essendi principium, nisi per accidens. igitur materia nec est quiditas, nec pars quiditatis. colligitur hæc ratio infra. Secundo forma sola est principium intelligendi, & sciendi id, cuius est. & materia est principium imaginandi, & sentiendi rem. ergo sola forma est quiditas. colligitur hæc ratio primo huius. Tertio quiditas est principium, quo res concipitur vniuersaliter. & materia est principium, quo res cōcipitur singulariter. ergo sola forma est quiditas colligitur hæc ratio primo huius, & duodecimo huius. De his rationibus locuti sumus Libro destructio destructionum disputatione quinta. Demum Arist. epilogat, & dicit{quo pacto igitur quiditas, & vnumquodq; est idem, & quo pacto non est idem, dictum iam est.}

Que Auer. cōm. 21. — Cōm. 14. — Cō. 33. et 34 & 44. — Cōm. 37. — Cōm. 27. — Cōm. 18. — Cōm. 14.

CAP. VI.

Entium alia natura, alia arte, alia casu: omnia vero ab aliquo, ex aliquo, & aliquid fieri.

EOrum, quæ fiunt, alia natura, alia arte, alia casu fiunt. TEX. 22.

Cum refutasset ideas ex eo, quia non sunt necessarię ad rerum scientias, nec existentias nunc intendit eas refellere propterea quia non sunt necessariæ ad rerum generationes, vt Plato putabat. qm̄ ad rerum generationes satis sunt agentia particularia. Et hoc pacto Auer. introducit. asserit. n. Arist. in pręsenti textu velle declarare. Plat. ideas ad rerum generationes nihil prodesse. nam cum ostēdisset eas inutiles esse tum ad rerũ scīas, tum ad rerum existentias etiam si fuerit. Vult hic demōstrare eas inutiles esse ad rerum generationes. qm̄ pro rerũ generatione sufficiunt agentia particularia. Alex. autem Arist. propositum hoc in loco esse asserit, vt doceat formam non generari. forma. n. & quiditas globi. i. globus ipse vniuersalis, qui de particularibus globis prædicatur, non gignitur. sed neq; forma huius globi per generationem ad esse procedit. sed dum æs certo quodam modo ab artifice mouetur, in ipso citra tempus. i. in istanti ingeneratur. similis est formæ domus ratio. nam cum vltima tegula imposita est, tunc dicimus domũ esse. si quid. n. eorũ, quæ ad domum construendā faciunt, qualecũq; illud sit, desideratur, nōdũ est domus. tegula aũt postrema absq; tēpore, & in instanti ponitur in domo. itaq; ne formę quidem particulares generantur, propterea ꝙ licet cum materia distendantur, partiũ tñ ex partes sunt. Quod aũt partibus vacat, id generari non potest. cum sit omne, quod generatur, partium compos. diuiditur. n. in partem prius generatam, & in partem posterius generandam. nam qđ de domo diximus, quæ vltima tegula imposita fit, idē licet in æneo globo notare, hunc. n. vltimus ictus, qui æri ab artifice incutitur, in formam redigit. ipse vero puncto temporis efficitur. quippe cum globus absq; tpe æs ipsum attingat. cum. s. ipsum informat. itaq; neque forma globosa, seu forma vniuersalis globi, hoc est globus ipse vniuersalis, cum nullus sit, genitus est. neq; forma huius globi per gñationē & tēpus in ipso gignit̄, vel omnino generatur. sed cum sit, in ipso ponitur ab artifice. nam cũ globi forma sit in artificis aīa, in ære ab artifice ipso imponit̄. sed cur formas non generari demonstrat. Alex. causam dicit ex eo, quia hinc planũ fiet vtrum formæ naturales ipsæ per se absq; materia cōsistere valeant, vt Platoni visum est, an non. sed ante demonstrandum formam non generari per diuisionem ostendit quicquid generatur ex subiecto aliquo generari, vt hinc colligat, formam, si gignat̄, ex subiecto esse generandā. Quare hæc Alex. introductio in idem venit cũ illa Auer. qm̄ si propositum Arist. est ostendere formam non generari, hoc ideo est, vt ostendat ideas inutiles esse ad generationem, & sic in idem venit, quia igitur propositum est ostendere formam non generari, ideo ex diuisione primo demonstrat, quicquid gignit̄, ex ali-

Que Auer Cōm. 22.

ex aliquo generari. præmittit ergo primo diuisiones, quarum prima est, vt Auer. inquit, ꝙ id, quod generaẽ, generetur omne ab aliquo trium, aut à natura, aut ab arte, aut à casu, & dicit {Eorum, quæ fiunt, alia natura fiũt} vt animalia, stirpes, et similia {alia arte} vt domus, vt statua, ac omnino artificiosa {alia casu} vt valetudo, si quis forte cum sitibundus aquam bibisset, non vt cõualesceret, sed vt sitim expleret, valetudinem recipit, & Per verbum ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου intelligit tam ea, quæ fiunt à fortuna, q̃ ea quæ proficiscuntur à casu. Expositor hanc diuisionem hoc pacto reducit ad normam, ꝙ omnis generationis causa, aut per se, aut per accidẽs fit. si per se, aut principium motus est in eo, in quo est motus, & sic est natura, aut extra id, in quo motus est, & sic est ars. non. n. ars est in domo, quæ fit, sed in ædificatore, qui ædificat. sin aũt est causa per accñs, sic est casus, & fortuna, & sic habetur numerus. Sed huic occurrunt iuniores, qm̃ hæc sufficientia aut asignatur ꝑ effectiuã, aut per materialẽ causam. si per effectiuã, non ergo bene dicit vno modo aliquid fieri à natura, quia fit à causa, quæ est in re, qm̃ causa, quæ est in re, est materialis, & non effectiua. sin aũt per causam materialẽ, tunc non bene dicit, ꝙ causa, quæ est extra rem, sit ars. qm̃ ars pertinet ad genus causę effectiuę. propterea ipsi sic diuisionem ad normã reducunt, ꝙ sit asignanda penes causam effectiuam. nã effectrix generationis cã, aut est per se, aut per accñs. si per accñs, sic est casus vel fortuna. si per se, aut agit de necesitate, aut à proposito. si de necesitate, sic est natura. si à proposito, sic est ars. sed hæc norma ambigua vr̃, primo quia tunc hæc norma nõ esset de iis, quæ fiũt, sed de causis, quæ agũt. at diuisio Arist. est de iis, quæ fiunt, & nõ de causis effectiuis. Deinde, quia fortuna reducit̃ ad agens, qđ agit à proposito. agens. n. à proposito, cũ agit ꝓꝑ finem propositũ, qui non euenit, fortuna dr̃, vt. 2. Phy. Auscultationis dr̃. casus aũt reducitur ad agens ex necesitate naturæ, qñ non euenit finis, qui intendebatur, vt ibidem patet. ergo norma hæc non erit per membra omnino abiuncta. melius ergo hoc pacto asignari potest, vt oẽ quod fit, fiat aut ab agẽte naturæ, aut ab agente ꝑ propositũ: vt per voluntatẽ, & intellectum. si quod fit, processerit ab agẽte naturæ, aut pro intentione eius, & sic est id, quod fit à natura, aut præter eius intentionẽ, & sic est id, qđ fit casu. at si quod fit, processerit ab agẽte per voluntatẽ & propositum, aut processerit ſm intentionem eius, & sit est id, quod fit arte, aut præter intentionem eius, & sic est id. quod fit fortuna. & per hæc dici potest pro defensione Expositoris, ꝙ ipse reduxerit diuisionẽ ad normam penes numerũ causarũ effectriciũ, & cum dr̃ falsum esse id, quod dicit, qm̃ effectrix cã non est in eo, in quo est motus. Dicatur naturale agens id esse, quod agit per impetũ, qui est in agente. & talẽ naturalem impetum motũ appellat. at in eodẽ est talis motus & agentis naturalis virtus. Quod aũt impetus ad agendũ sit motus, Auer. 1. Phys. Auscultationis expresit, ait. n. & intelligit hic per appetitũ illud, quod habet materia de motu ad formam. ergo si appetitus materiæ ad formam dr̃ motus materiæ ad formã à pari appetitus, siue impetus agentis naturalis ad agendum, dr̃ motus agentis naturalis. norma ergo diuisionis sic intelligenda est, vt causa generationis effectrix, sit aut ꝑ se, aut ꝑ accñs. si per se, aut principiũ motus est in eodem, in quo est & motus. i. impetus, & sic id, quod fit à tali principio, dr̃ fieri à natura. aut principiũ motus. i. inclinationis non est in eodem, in quo est inclinatio, & sic est ars. nam ars est in anima artificis, in qua non est inclinatio, seu impetus, vt fiat domus, aut id genus. sed talis inclinatio est in rebus, ex quibus conficitur opus. non. n. ex quibuscunq; opus efficit, sed ex iis, in quibus est saltẽ aptitudo, vt ĩ eis opus fiat. hęc pro defensione.

Cõm. 59.

Cõm. 60.

Cõm. 81.

Atq; uniuersa, quæ fiunt, ab aliquo, & ex aliquo atq; aliquid fiunt. aliquid autem dico, in uno quoq; prædicamento. nam aut hoc, aut quantum, aut quale, aut ubi.

Cum asignasset primam diuisionem eorũ, quæ fiũt penes modos, quibus res fiunt, nunc assignat secundã penes ea, quę cõcurrunt ad generationem. & sunt tria videlicet id, quod fit siue sit compositum ex materia et forma, siue sit forma ipsa. nam quicquid fit, est terminus generationis. Secundum est agens, à quo fit, quicquid sit illud siue naturale, siue à proposito, siue per se, siue per accidens. Tertium est materia, ex qua fit, vt semen humanum, ex quo fit homo, & semen oliuæ, ex quo fit olea: & dicit {Atq; vniuersa} videlicet & quæ natura, & quæ arte, & quæ casu efficiuntur {ab aliquo}. s. efficiente {& ex aliquo}. s. subiecto, ac materia {atq; aliquid}. i. aliqua forma {fiunt} quæ forma terminus generationis est. tacuit aũt priuationẽ qm̃ nõ generationis, sed corruptionis terminus est, reducitur etiã ad materiam, vel ad formã. tacuit etiã finem, qm̃ finis in gñatione est id, quod fit. i. forma. deinde exponit quid ipse intelligat per aliquid, cũ dixit {atq; aliquid} & dicit {aliquid autem dico} subaudi vniuersalius q̃ superius diximus. nam superius per aliquid solam substantiam intellexit, hic autem dico {in vnoquoq; prædicamento, nã aut hoc}. s. substantiam {aut quãtum, aut quale, aut vbi} & exposuit quid ipse intelligat per aliquid, qm̃ superius aliquid accepit presius, videlicet pro substantia tantum, ne igitur quis credat eodem modo hic esse intelligendũ, addit per aliquid esse intelligendũ fusius oẽ prædicamentale. & causa est, vt Auer. inquit, qm̃ omne quod fit, est aliquid decem prædicamentorum, quanq̃ non eadem ratione. nam quod in substantia generaẽ, simpliciter generatur. in cæteris autem prædicamentis generatur ſm quid, vt quantum, aut quale, aut aliquid horum quasi forma. causa autem, quare hæc tria concurrunt, ab Expositore recte asignatur, qm̃ in omni generatione aliquid transit de potentia in actum. & cum nihil transire posit de potentia in actum, nisi ab agente, ideo tria sunt, agens, à quo transit, potentia, ex qua transit, quę materia est, ex qua vnũquodq; fit, & id, quod transit, qui & terminus est, & forma, quæ fit.

Quæ Auer Cõm. 22.

Generationes aũt, quæ quidem naturales ipsæ sunt, illorũ uidelicet generatorum sunt, quorum generatio à natura est.

Cum explicasset tria esse, quæ in generatione necessaria sunt agens videlicet, materiam, & terminum, qui fit: nunc illud per exempla vult exponere, quasi in omni generatione inducendo, & primo in generatione naturali, & quia ex ignoratione terminorũ facile in errores dilabimur, ideo primo exponit quid ipse velit per naturales generationes, & ait per naturales generationes se intelligere eorũ generatorum, quæ generanẽ ab agente naturali, vt est ignis generatio ex igne, & aquę ex aqua, vel ab aliquo alio naturali agente. & dicit {Generationes aũt, quæ quidem naturales ipsæ sunt, illorũ videlicet generatorũ sunt, quorũ generatio à natura}. i. ab agente naturali {est} vt animalium, & stirpium, &

mixtorum,& elementorum.hec.n.nec ab arte,nec à casu, neq; ab intellectu fiunt, sed à propriis naturalibus agentibus. In græcis Alexã. codicibus dictio sic legitur {naturales aũt generationes sunt,quarum generatio ex natura est}ideo mouet Alexã.dubitationem, cum ipse in Physica docuerit generationis non esse generationẽ, neq; mutationis mutationem, quo nam modo nũc ait generationes naturales esse, quarũ generatio sit ex natura,vt fateri videat̃ generationis haberi generationẽ. respondet,verbum {quarum generatio ex natura est} non esse referendum ad generationes, sed ad ipsarum fines,exẽpli gratia ad animalia,& stirpes. Quod si verũ sit,non quarũ interpretandum esse putat,sed quorũ,vt sit sensus,generationes aũt naturales sunt subaudi stirpium & aĩalium,quorum stirpium,& animalium gñatio nõ ab arte,sed à natura proficiscitur. vel aliter{quarum gñatio ex natura est}.i.quarum generationũ substantia,& esse non ab arte,neq; casu,sed à natura proficiscitur.nam potentia,atq; natura in semen cõiecta cã efficiens gñationis est,hæc Alex. quæ non sunt necessaria,si dictio legitur in græcis codicibus,vt nos transtulimus. Auer.aũt non generationes,sed quę sint naturalia generabilia vult Arist.exposuisse.ait.n. generabiliũ quædã esse naturalia,& sunt ea,quæ sunt à natura. Quæ expositio verbis non consonat, cum Aristo.naturales generationes exponat,& non generabilia naturalia. Verum occurrit dubitatio,quia non videtur, vt generatio dicatur naturalis, quod sit ab agente naturali.Dicit.n. Auer.2. Physi.auscultationis rerum naturalium transmutationem denominari à termino ad quem . Artificialium vero ab agente quo. &.5. Physi.auscultationis huius differentię causam affert ex eo,quia naturalis motus nihil aliud est,q̃ acquisitio partis post partem eius, ad quod res mota mouetur, donec id perfecte acquiritur:quod idem tertio libro eiusdẽ repetit. diluitur autẽ ambiguitas, q̃m gñationes dicuntur naturales vtroq; modo,& q̃m sunt viæ in naturales formas , & q̃m sunt ab agente naturali.semper .n. naturale agens agit , vt sibi passum assimilet.quo fit,vt ab vtroq; generatio naturalis dicatur. Artificialis autem non dicitur , nisi ab agente,& per raro à fine,vt sanatio,& hoc,cum non tãtum artifex effectrix causa est , sed simul cum artifice natura etiam.

Quæ Auer. Cõm.22.

Cõm.48. & 54.

Id uero ex quo fiunt,est quam materiam esse dicimus, & id,à quo fiunt,aliquid est eorum,quæ natura constant ipsum autem aliquid,homo,aut stirps, aut aliud quippiam talium est,quæ quidem maxime substantias esse dicimus.

Cum exposuisset naturales generationes,nunc per exempla ostendit in omni naturali generatione esse illa tria videlicet agens,à quo , materiam ex qua , & id, quod fit,& dicit{Id vero,ex quo}subaudi res generabiles{fiunt,est}subaudi res quædã {quam materiã esse dicimus}.v.g.hominum materia proxima sunt menses muliebres,ex quibus tanq̃ ex proxima materia per generationẽ homines fiunt{& id,à quo fiunt}.s. res.quæ per generationem oriuntur{aliquid est}.i. efficiẽs est quod est aliquid {eorũ, quæ natura cõstant} vt homo, vel equus.hi.n.sunt efficientes causæ propterea q̃ semen ex ipsis secernitur, & cum dixit{ aliquid eorum, quę natura constant}adiectum est,q̃m in Physica tam formam q̃ materiam naturam esse dixerat,quod autem ex vtraq; concretum est,non esse naturam, sed natura constare, & sic quod Socratem genuit,non est natura, sed eorum est,quæ natura constant{ ipsum autem aliquid} quod subaudi vt terminus sit{est homo,aut planta,aut aliud quippiam talium est}& hęc sunt composita ex materia & forma{quæ quidem maxime substantias esse dicimus}nam,vt testatur in prædicamentis & in Physica,& in hoc ipso opere,solæ primæ substantiæ generantur,& hæ solæ sunt maximæ,& primæ substãtiæ stirps.n.& homo & cæteræ secundæ substantiæ nõ generantur,nisi ad generationem primarum substantiarum. Auer.autem diminute exponit, q̃m duo tantũ requiri ad naturalem generationem affirmat materiã videlicet,& agens:addens sermonem Arist. solum verum esse in generatione substantiarum. quia cæteris in prædicamentis nihil proprie generatur. sed magis dicitur subiectum pati s̃m illa.& hæc sunt duo errata , nã Arist.exemplificat in tribus requisitis, & nõ in duobus vt patet legenti verba . Præterea Aristoteles intelligit in omni generatione naturali tam substantiæ, q̃ cæterorum , quia de omnibus proposuit . licet exemplum non sit,nisi in substantiis,dans intelligere in cæteris esse eodem modo accipiendum.cum.n. proposuisset superius loqui de generatione,vt est in quolibet prædicamento,consentaneum rationi est, vt de omni generatione naturali hic loquatur.

Quæ Auer. Cõm. 22.

Vniuersa insuper,quæ aut arte,aut natura fiunt, materiam habent. esse.n.et non esse unumquodq; ipsorum potest: quod quidem à materia proficiscitur,quæ in singulis est.

Cum accepisset per exempla in omni naturali generatione reperiri agens,à quo,materiam,ex qua,& formam,quæ fit:nunc per rationem ostendit in omni generatione tam naturali q̃ artificiosa reperiri materiam & primo proponit conclusionem,& dicit{Vniuersa insuper,quæ aut arte,aut natura fiunt,materiam habẽt} hæc est conclusio.deinde causam huius subiiciens syllogizat,quod esse & non esse potest, habet materiam, vnoquodq; eorum,quæ natura aut arte fiunt, esse , & non esse potest:ergo vnumquodq; eorum,quæ aut natura,aut arte fit,materiam habet.de syllogismo primo accepit minorẽ,& dicit{esse.n. & non esse vnũquodq; ipsorum}quæ.s.aut natura,aut arte fiunt {potest} hæc fuit minor.deinde tangit maiorem,& dicit{quod quidem à materia proficiscitur} quasi dicat, omne quod esse , & non esse potest, habetur materiam , quæ fiunt maior , conclusio vero proposita est . Hanc maiorem Alexander ostendit ex eo,quia materia versatilis est,& alterabilis,quæ modo hanc, modo formam illam recipit,quia non semper vnam,eandemq; retinere potest, & procliuis est ad formas recipiendas. Qua ratione fit vt materia causa sit vnicuiq; eorum , quæ natura , vel arte fiunt,vt sit, & nõ sit. ex quo intelligere vult Arist. quæ ex natura , vel ab arte efficiuntur , hæc ex aliqua materia,subiectoq; fieri.

Vniuersaliter autem & id ex quo,natura est, & id quo natura est. Id enim quod fit, naturam habet , ut stirps, aut animal. & id à quo natura dicitur,quæ est per formam quæ eiusdem speciei est hæc autem est in alio.homo enim hominem generat. hoc igitur modo fiunt ea quæ per naturam fiunt,ac oriuntur.

Cum exposuisset materiã esse causam,cur & naturę, & artis opus vnũquodq; esse & non esse valeat, nũc vt mihi videt̃,ostendit,quonam modo natura dicatur de illis quatuor, quorum superius meminit , videlicet de materia,

materia,de forma,de eo,quod fit ex materia,& forma & de efficiente causa.hæc .n.quatuor sunt quæ natura dicuntur,sed non eodem modo,ideo demonstrat,quõ de his quatuor dicatur natura, & vult primo de materia & forma dici naturam,quia tã materia, q̃ forma est ipsa natura proprie,ac per se:& dicit{Vniuersaliter autem & id,ex quo}subaudi res fiunt{natura est} nam vt sæpe diximus, naturam vocat materiam, quæ per formã efficitur{& id,quo} subaudi res fiunt { natura est} nam & formam, per quam ipsa materia fit, superius ẽt naturam vocauit. etiam quod superius dixit aliquid,qđ fit,hic per quod res fit vocat.tñ idem est.ergo secundo modo natura dicitur de forma . deinde ostendit, quo modo natura dicitur de eo,quod fit ex materia,& forma & vult naturam dici de eo,quod fit,non proprie,& per se in recto, sed in obliquo, quoniam id, quod fit, non est natura,sed naturam habens,& dicit{id.n.quod fit}non proprie,& per se in recto natura est { sed naturam habet, vt stirps, aut animal } nullum enim horum natura est in recto proprie, ac per se, sed naturam habens.Alexander propter verbum{enim}quod causam reddit,putat pro causa suggestum esse cur forma natura sit.quasi dicat recte forma dicta est natura proprie, & per se in recto, qm̃ id quod generatur, per naturam generatur:& naturam dicitur habere:quo in loco vult, vt naturam appellet viam,qua itur à materia in formã, q̄ si hæc via natura nuncupatur,forma etiam,quo ducit huiusmodi via, dubio procul natura est. recte ergo forma dicta est natura . hæc est expositio Alexandri. Quarto ostendit,quo modo natura dicatur de efficiente causa, & vult, vt dicatur natura non proprie, & per se in recto, sed quatenus est principium naturæ, quæ generatur ab ipso:& dicit{& id,à quo, natura dicitur, quæ est per formam}.i.& causa effectrix dicitur natura capiendo naturam pro forma { quæ eiusdem speciei est}, subaudi cum agente causa. nam agens causa, & forma quæ in materia est, eiusdem speciei sunt. ergo agens causa est natura per assimilationem, quatenus est principium naturæ. Et ne tu putes formam,per cuius assimilationem causa effectrix dicitur natura esse eã formam,quæ est in materia agentis,subdit {hæc autẽ} .s.forma,cuius assimilatione causa effectrix dicitur natura{est in alio}.s.subiecto,q̃ sit materia agentis. Cuius rationem affert,& dicit{homo enim hominem generat}non eundem numero,sed eundem speciem.qm̃, vt dicitur secundo Physicæ Auscultationis,licet forma & finis coeant in idem numero. Generans & agens cum forma & fine coit in idem specie,vel in idem vniuocum.Alexander vero vult vt Aristoteles hic docet aliter formam appellari naturam. nam & compositum natura vocatur, vt Sophroniscus,qui quidem Sophroniscus non dicitur natura,quatenus est compositum,sed per formam,per quam fit,quod ab ipso generatur.Per formã enim quæ in ipso est,efficitur id quod generatur ab eo.nam hic est sensus illorum verborum {& à quo ipsa natura, quæ per formam dicitur } quæ eiusdem est speciei. Quomodo autem quod generatur,eiusdem sit speciei,cuius est id,à quo gignitur. docet his verbis{homo.n.generat hominem}At homines oẽs eiusdem speciei sunt.hæc est expositio Alex.vbi patet Aristotelem ostendisse non quatuor, sed dico tantum esse naturam,s.materiam,& formam. Forma quidem tum quia quod fit,dicitur naturam habens,cum habet formam,tum etiam quia agens dicitur generare

Cõm.30. (left margin, beside "vt dicitur secundo Physicæ Auscultationis")

naturam, cum generauerit formam, in qua est simile ei,à quo fit. Auerroes autem vult Aristotelem assignare conuenientiam inter omnes res naturales. qm̃ cum posuisset conuenientiam inter res naturales,& artificiales consentaneum rationi est, vt nunc ponat conuenientiam inter res naturales, quæ conuenientia est, vt res naturales omnes materiam habeant & formã, quæ sunt naturæ.Quæ expositio,vt patet,nullo modo verbis consona videtur.demũ epilogando concludit{hoc igitur modo fiunt ea,quæ per naturam fiunt,ac oriuntur}.i.generationes naturales igitur fiunt hoc modo.s. concurrentibus agente,& materia, & aliquo, quod fit .i.& forma. Quæ Auer. Com.22.

Cæteræ uero generationes effectiones dicuntur, omnes autem effectiones aut ab arte, aut à potentia, aut à mente proficiscuntur.

Cum docuisset generationes naturales,nunc docet alias generationes, quæ effectiones dicuntur. & primo differentiam inter naturales generationes,& non naturales affert quo ad nomen,volens generationes naturales per excellentiam dici generationes: Cæteras aũt quæ non naturales dicuntur, vocari effectiones, quæ græce ποιήσεις appellantur.& dicit{cæteræ vero generationes}subaudi quæ non sunt naturales{effectiones dicuntur } At naturales generationes nõ dñr effectiones,nisi de licentia,verbo abutendo.deinde affert differentiam,quantum ad rem afferens generationes,quę effectiones dicuntur,proficisci aut ab arte,aut à potentia,aut à mente.quæ vero generationes sunt,proficisci ab agentibus naturalibus:& dicit {omnes autem effectiones aut ab arte,aut à potentia,aut à mente proficiscuntur}sed generationes ab agentibus naturalibus.ea quæ fiunt ab arte, artificiosa sunt. ea vero, quæ fiunt à mente, virtutes.nam virtutes formæ quædã sunt,quippe quæ animam reddant perfectam. ea autem quæ à potentia fiunt, sunt quæ contingenter fiunt, vt lauari, non lauari,sedere non sedere, & similia. Sed dices non ne quæ fiunt ab arte,etiam efficiuntur à mente,certum est q̄ sic:igitur quæ fiunt ab arte,& quæ fiunt à mente, non sunt membra diuersa.Alex.respondet q̄ licet artificiosa pleraq; fiant à mente,non tñ omnia.nam vt docebit, artificiosa quædam fiunt fortuitu. Insuper ars non est prorsus mens.Sunt .n. virtutes à mente,& non ab arte.Sunt quidam qui hæc verba copulatiue legũt, qm̃ ad opera artis tria concurrunt,videlicet mens operans, ars dirigens, & potentia quæ exequitur. Hæc .n. tria constituunt perfectum principium in operibus artis.Auer.legens hæc verba vt iacet,asserit omne quod fit,& non ab agente naturali,fieri aut ab arte,aut à potentia animali vel naturali per violentiam,aut ab intellectu sine arte.Potest.n.aliquis agere quædam intellectu arte affecto,& nonnulla intellectu siue arte.Quam expositionem.Expositor secutus est.Fiunt.n.ab arte domus,arca,lectulus,lectica,& cætera id genus.fiunt potentia violentante tonitrua, terræ motus, & id genus. fiunt nonnulla ab intellectu sine arte, vt quæ à fortuna fiunt:de quibus statim. Quæ Auer. Com.28.

Harum autem quædam et à casu fiunt,atq; fortuna,perinde atq; in iis,quæ fiunt à natura. Etenim illic nonnulla eadem ex semine, & sine semine fiunt: sed de his quidem posterius est considerandum. TEX.23.

Nonnulli putant Aristotelem remouere tacitã ambiguitatem,nam cum dixisset nonnulla effici ab arte,

cum quispiam quærere posset, vtrum in iis, quæ ab arte fiunt, quædam fieri possint à fortuna, & casu: ideo soluens asserit, in his, quæ ab arte fiunt, nonnulla fieri à fortuna, & casu, vt si aliquis se balneauerit, vt se abluat, veniatq; inde sanitas præter intentionem, hæc dicetur casu, aut fortuna accidere. Alexander vero vult, vt subdiuidat ea, quæ ab arte fiunt, & legit {horum autem} .s. quæ ab arte fiunt { quædam & à causa fiunt, atq; fortuna } & nos pauloante diximus valetudinem & ab arte, & fortuitu generari, sed de his postea differemus { perinde atq; in iis, quæ fiunt à natura, etenim illic}.i.in iis, quæ à natura fiunt, aliqua fortuitu fiunt, quoniam {nonnulla eadem ex semine, & sine semine} subaudi casu {fiunt} si quidem herbæ tum ex semine, tum absq; semine generantur, quippe quarum bona pars casu absq; semine nascatur. sed quia posterius exponet, quonam modo quædam artificiosa à fortuna fiant, ideo dicit {sed de his quidem posterius est considerandum} Quo vero ad verba attinet, cum Arist. ait {etenim illic nonnulla eadem ex semine, & sine semine fiunt} per eadem non intelligit eadem numero, vel eadem specie, vel genere, sed eadem naturalia, vt eædem herbæ ex semine, & sine semine fiunt. vtrum vero eadem specie, in dilucidario exposuimus, sed verius libro de Generatione animalium. Auer. contra textum dicit generabilibus per naturam nihil fieri casu, quoniam, vt inquit, nulla species fieri potest casu. cuius oppositum Aristoteles, & Alexander testantur. potest tñ Auer. defendi per id quod subdit, sed inuenitur aliquod simile ei, quod fit casu. s. species, quæ fiunt ex se sine agente per putrefactionem: quæ cum non fiant à simili, videntur fieri casu, non tñ fiunt reuera casu. Vel clarius posset rñderi, ꝙ nihil prohibet aliquam generationem esse. per se casualem & per accidens relata ad diuersas causas: sicuti ex confricatione generata sanitas præter intentionem confricantis, si referatur ad naturam regitiuam corporis, non est casu nec per accidens, sed per se intenta. Ad eius autem intentionem est per accidens & à casu similiter in proposito dicamus. Generatio alicuius animalis generati sine spermate, puta, ex putrefactione si referatur ad causam particularem, euenit per accidens & à casu. nam calor qui est in putrefacto non intendit naturaliter generationem talis animalis quemadmodum intendit virtus quæ est in spermate, sed relata ad causam vniuersalem: quæ est virtus cœli regitiua omnium quę fiunt naturaliter hic inferius non euenit à casu, sed est per se intenta: Nam de intentione vniuersalis causæ est: vt omnes formæ quæ sunt in potentia materiæ ad actum deducantur. recte igitur Philosophus comparat ea quæ ab arte fiunt his quæ à natura generantur. vltimo dicamus ẜm Auer. nullam speciem perfectam fieri posse, natura & casu: nec species vniuoca. secus vero dicendum si de Analogica specie: & sic patet quatuor modis sedatio contradictionis.

Quæ Auer. com. 28.

Ab arte autem ea fiunt, quorum species in anima est. Speciem autem dico quiditatem uniuscuiusq;, primamq; substantiam. Etenim contrariorum quodammodo species eadem est. ipsa nanque opposita substantia priuationis substantia est, ut sanitas morbi. morbus.n. ipse illius absentia ostenditur. Sanitas autem est ea ratio, quæ in anima scientiaq;.

Expositor arbitratur Arist. velle dare modum, quo artificiosa fiunt. Ego vero cum Auer. arbitror Aristo. exponere ea, quæ ab arte fiunt. Proposuit.n. tria, quædam fieri à natura, quædam ab arte, & quædam à casu. Quare cum declarasset illa, quæ fiunt à natura, consentaneum rationi est, vt nunc exponat ea quæ fiunt ab arte. Et, vt Auer. ait, Arist. hoc facit, vt ostendat id quod fit ab arte fieri à sibi simili, quemadmodum id quod fit à natura, fit à sibi simili in specie, & dicit {ab arte autem ea fiunt, quorum species} .i. forma {in anima est} deinde exponit quid per formam, & speciem intelligat, & dicit { speciem autem dico quiditatem vniuscuiusque primamq; substantiam} & Alex. videtur intelligere per quiditatem vniuscuiusq;, & primam substantiā idem, vel intelligit per speciem formam cuiuslibet compositi artificialis, vt formam domus, & per primam substantiam, intelligit ipsum artificiale compositum ex forma, & materia artificialibus, vt domum ipsam, vel arcam ipsam. nam licet nullius artificialis sit proprie quiditas, nec aliquod eorum sit substantia prima, tñ eo modo, quo in illis hęc sunt, de his loquitur. & dixit quiditatem, & substantiam primam, ẜm diuersas opiniones, quarum altera asserit formam proprie fieri. Altera vero cōpositum ex materia, & forma: per quæ patet Arist. intelligere per speciē, quæ est in anima artificis, id quod dicunt ideam, quæ idea, cum sit in anima artificis, potest accipi aut formaliter, aut obiectiue. Formaliter domus in anima est similitudo domus eius, quæ est extra animam. & hæc communiter dicitur species intelligibilis, quæ formalis similitudo est rei, quæ intelligitur quam Themistius libro de anima primo formalem notionem vocat. Iuniores vero Metaphysici formalem conceptum. aut accipi potest obiectiue, & sic est ipsa met res, quæ fit ab artifice, siue id quod fit, sit forma siue compositum ex materia, & forma: non simpliciter, sed quatenus intelligitur, ac intellectui repræsentatur per speciem intelligibilem, & hoc pacto Arist. accepit speciem, cum dixit { speciem autem dico quiditatem vniuscuiusq;, primamq; substantiam. accepit.n. speciem pro idea, quæ est res, quæ ab artefice producitur, quatenus intelligitur, ac repræsentatur intellectui per speciem intelligibilem rei, quæ producitur. Quę expositio est Auer. qui licet multa dicat propter corruptas translationes, dicit tñ & generabilia ex artificio sunt illa, quorum formæ, & quiditates sunt in anima .s. & in prima substantia, & illę formę sunt quodammodo eadem forma. s. quæ est in anima, & quę est in prima substantia: & quibusdam interpositis subdit, & sanitas dicitur de duobus. Dicitur.n. de forma, quę est in anima, & de habitu, qui est in corpore, & ambo sunt idem. & sic videtur Auer. intelligere per speciem, quæ est in anima, non formalem notionem, sed rem obiectiue apprehensam ab anima, quam in primo de anima ideam Peripateticā esse diximus, etsi adducerentur verba Auer. duodecimo huius, quod sanitas in anima, & extra animam non sit eadem, dicerem verba Auer. esse hæc, medicina.n. alia est à sanitate, & ab infirmitate, & quia forma sanitatis non est in anima medici in materia, sicut est forma sanitatis, ideo forma sanitatis, quæ est in anima medici non facit sanitatis actionem. quoniam si ita esset, tunc medicus esset sanus. Hæc Auer. per quæ patet eum dicere sanitatem non esse in anima medici, vt est in propria materia. Non enim anima est materia sanitatis, sed corpus, quare nulla est contradictio. Patet quiditatem apprehensam speciem esse in anima

Quæ Auer Com. 28.
Quæ Auer. Com. 23.
Quæ Auer. Com. 23.
Com. 23.

anima artificis. Quòd autem quiditas apprehensa sit species existens in anima artificis, ostendit, & syllogismus componitur sic, Quod est idem contrariorum, species est in anima: quiditas rei artificialis apprehensa est eadem contrariorum: igitur quiditas rei artificialis apprehẽsa est species in aĩa artificis. De rõne tangit maiorem, & dicit {etenim contrariorum quodammodo species eadem est} ergo maior est, quod est idem contrariorum, est species in anima medici. deinde ostendit minorem videlicet ꝙ quiditas apprehensa sit eadem contrariorum, & dicit {ipsa nãque opposita substantia priuationis} subaudi opposita {substantia est} quasi dicat ꝙ substantia habitus, atq; sanitatis corporis, quatenus apprehensa sub opposita ratione eadem est substantia apprehensa ægritudinis, vt sit vna substantia apprehensa contrariorũ, sanitatis principal'r & ægritudinis deinceps. Quòd aũt quiditas apprehẽsa ipsius habitus sit quiditas apprehensa priuationis, per exemplum demonstrat, & dicit {vt sanitas morbi} Sanitas enim quæ est quiditas apprehensa sani est quiditas apprehensa morbi, qui est priuatio sanitatis. Quòd autem quiditas apprehensa sani sit quiditas apprehensa morbi, ostendit, & dicit {morbus enim ipse illius} scilicet sanitatis est, ac {ostenditur} & exponens sanitatem, de qua loquitur, subdit {sanitas autem} subaudi de qua loquor {est ea ratio, quę in anima, scientiaq;} medici {est} vt obiectum, hæc enim est absentia apprehensa sani: hoc est absentia sanitatis quæ apprehenditur in anima, per quæ patet minor ꝙ quiditas apprehensa sit eadem contrariorum. Alexander aliter legit, nam cum Aristoteles dixisset formam, & quiditatem primam substantiam esse, vult, vt Aristoteles causam subiiciat ex eo, quia priuatio materiæ inest, priuatio autem à forma esse suscipit: quippe cuius absentia priuatio existit. Si ergo priuationi, quæ in materia est, esse, & substantia à beneficio formæ contingit, & ipsa forma ordinat, definit, & exornat materiam, merito forma prima, & proprie substantia esse dicitur. vnde dicit {etenim contrariorum quodammodo species} siue forma {eadem est} & per contraria priuationes intelligit, quasi dicat ꝙ forma siue species est priuationum forma eadem, quæ materiam informat, & esse largitur. Quo fit, vt forma sit causa substantiæ ac omnino, vt entia sint, &, vt priuationes inter entia annumerentur. quoniam abeunte forma, protinus priuatio esse habetur, & sic forma causa priuationis est. Quod vero forma sit causa priuationis, ipse declarauit dicens {ipsa nãque opposita substantia priuationis substantia est} idest substantia, quæ per formam intelligitur, est substantia. & existentia priuationis, eiq; tribuens esse. Quare si substantia idest forma substantia est, largitrixq; & causa priuationis, dubium non est, quin forma sit priuationis forma. Illud autem {quodammodo} vt Alexander inquit adiectum est, quoniam forma non est per se causa priuationis, sed per accidens, accidit enim vt decedente forma, priuatio fiat. itaq; valetudo, cum formæ sit æmula, causa est, & forma morbi, qui quidem est priuatio. Per quæ patet formã & quiditatem esse primam substantiam, vt accepit. hæc est expositio Alexandri, ad quam expositionem fuit coactus, quoniam in codice suo sic dictio habebatur {etenim contrariorum quodammodo eadem est} vbi ipse exposuit per eadem, id est forma, vt sit sensus {etenim contrariorum} .i. priuationum {quodammodo eadem est} .i. forma est. nam forma est forma priuationum, vt longis verbis expositum est. & quia forma est priuationum forma, fit, vt forma sit principaliter substantia: in codicibus nostris sic habetur {etenim contrariorum quodammodo species eadem est} & propterea expositio est, vt diximus. vbi animaduerte ꝙ id, ratione cuius contraria sunt eadem in anima, non potest esse, nisi species intelligibilis existens in anima, quæ primo, & per se repræsentat alterum contrarium videlicet habitum, secundario & per accidens priuationem. quoniam, vt Auerroes ait, formæ contrariæ existentes in anima sunt quodammodo eadem forma. *Quæ Auer. Com. 23.* & hoc pacto anima recipit contrarias formas, nõ, quia, vt inquit, congregantur in anima duæ contrariæ formæ insimul, sicut non congregantur extra animam. nam & in anima, & extra animam semper vnius contrarij generatio est corruptio alterius: & è conuerso. Quare duo contraria sunt in anima non per species contrarias, sed per vnam speciem, quæ amborum est. per quæ patet alterum contrariorum corrumpi propter præsentiam alterius, non autem ignorari propter scientiam alterius, cum per eandem speciem cognoscantur ambo. hoc idem ait superius sexto huius. vbi *Cõm. 8.* ponit differentiam inter ens, quod est in intellectu, & ens, quod est extra intellectum. nam intellectus, qui est in anima, potest recipere contraria. corpus vero, quod est extra animam, simul recipere non potest duo opposita. & exponens quomodo in intellectu, qui est in anima, possunt esse duo opposita, ait id esse, quatenus accidit, ꝙ anima intelligat duo opposita insimul, quod esse non potest extra animam, quandoquidem materia recipit contraria successiue. & sic anima recipit contraria ſm cognitionem, quatenus per speciẽ habitus intelligit habitum, & priuationem, & per speciem calidi calidum, atq; frigidum. Alij vero dixerunt ꝙ per eandem speciem bene possumus intelligere habitum, cuius est illa species, & priuationem habitus eius qui per speciem, repræsentatur. non autem per eandem speciem intelligi possunt duo contraria, vt calidum, & frigidum, quoniam ambo propriam speciem faciunt in sensu, ergo & in intellectu, sed hæc petantur à libro de anima. Nunc autem satis sit accipere ꝙ saltem priuatiue opposita intelligantur per eandem speciem. nam hoc sufficit ad Aristoteles syllogismum.

At sanum efficitur, cum sanitatis artifex hoc intellexerit modo, quoniam hoc est sanitas, si futurum sit sanum, hoc esse necesse erit, uelut æqualitatem. Quod si hæc efficienda est, caliditas oriatur oportet, et hoc pacto semper intelligit, quousq; ad id ultimum accedatur, quod ipse facere potest.

Cum declarasset ea, quæ fiunt ab arte, quæ sint, nunc vult declarare ea, quæ ab arte fiunt, aliquo modo fieri ab agentibus similibus veluti sanum à medico, qui aliquo pacto est ipsi sano similis. & ad hoc ostendendum declarat in opere artis duos esse motus, alterum in anima, alterum vero extra animam, per motum quidem in anima fit ordinatio, & deliberatio, quæ dicitur propositum. Per motum vero extra animam fit executio eius, quod in mente erat propositum, atque ordinatum. Quia igitur dixerat sanitatem, quæ est in anima, rationem esse, ac speciem, statim exponens primum motum, subdit {at sanum efficitur, cum sanitatis artifex hoc intellexerit modo} quasi dicat ꝙ

licet sanitas in mente sit ratio, ac species tñ sanitas in re sit à medico, qui eam intelligit modo, quo exponetur. & exponẽs modum, quo fit, dicit {qm̃ sanitas est hoc} .i. æqualitas calidi cum frigido, sic.n. supponamus exẽpli gratia {si futurum sit sanum, hoc esse necesse erit, velut æqualitatem} .s. calidi cum frigido. Non.n. potest esse sanitas nisi calidi cum frigido æqualitas sit. & quoniam supponebas ægritudinem esse excessum frigidi supra calidum, ideo dicit { Quod si hæc}. s. æqualitas {efficiẽda est, caliditas oriatur, oportet} nec sic euadet æqualis frigiditati, quæ æqualitas est sanitas {& hoc pacto} subaudi medicus {semper intelligit} alterum videlicet post alterum {quousq; ad id vltimum accedatur, quod ipse facere potest} videlicet vsq; ad fricationem, quam potest efficere, vt per fricationẽ caliditas oriat̃, & fiat æqualis frigiditati, vt inde corpus sanum reddat̃. Quare hoc primo motu medicus primum sanitatẽ intellexit, deinde æqualitatem, tum calorem, postremo confricationem. nã confricatio calorem efficit, calor æqualitatem, æqualitas sanitatem. ergo in primo motu confricatio vltimo intelligitur: Quæ in secundo motu erit prima, vt dicemus. Alex. vero vult vt Arist. doceat quonam modo corpus sanum efficiatur. idq; non temere, ac ab re, vt dicit, quia hinc planum fiet, quę ab arte fiunt, ea qñq; fieri fortuitu. ergo exponens quonã modo corpus sanum fit, dicit {at sanum efficitur, cum sanitatis artifex}. s. medicus {hoc modo intellexerit} & quo modo intelligat exponit dicens exempli gratia {qm̃ hoc est sanitas}. s. æqualitas calidorum ac frigidorum {si} corpus subaudi {futurum sit sanum, hoc esse necesse erit}. s. æqualitatem calidorum, atq; frigidorũ. ad hoc.n. vt frigidorum & calidorum inæqualitas veniat ad æqualitatem, ne alterutrum excedatur, sed ambo mediocritate contineantur, oportet, vt caliditas augeatur. At si caliditas est futura, opus est fricatione, quare medicus cum sanare voluerit, incipiet à cõfricatione, quam potest efficere, quæ quidem confricatio, vltima, est posterior valetudine, ęqualitate, atq; calore. Medicus.n. primum valetudinem intellexit, deinde æqualitatem, tum calorem, postremo confricationem, nam confricatio. vt diximus, calorem efficit, calor æqualitatem, æqualitas valetudinem.

Deinde eam iam motio, quæ ab hoc incipit, effectio nuncupatur, quæ est ad sanandum.

Cum docuisset Alexander, quonam modo corpus sanum efficiatur, ostendit Alex. quo modo sanitas ab arte facta, qñq; fortuitu eueniat, asserẽs accedere qñq;, vt fricatio fiat in parte affecta, vtputa in ventriculo, & ita ea parte calefacta, ęqualitas emerget, & inde sanitas. Qua ratione fit, vt sanitas nonnunquam fortuitu eueniat. deinde sm̃ Alex. Arist. ostendit, quid sit effectio, & dicit {deinde ea iam motio, quę ab hoc}. i. à fricatione {incipit, effectio nuncupatur, quæ est ad sanandũ} nam à fricatione emergit caliditas, à caliditate æqualitas, ab æqualitate valetudo. Quare ea motio, quæ est à fricatione, effectio sanitatis est. Secundum tamen expositionem nostram, cum declarasset motum mentalem, qui est deliberatio, atq; propositũ in omni actione artificiosa, nunc exponit motum realem, qui dicitur executio, ostendens huiusmodi motum fieri è contrario. nam primum, è quo executio incipit, est vltimum primi motus, vt sit in secundo motu primum fricatio. per quam caliditas emergit & per caliditatem æqualitas, & per æqualitatem sanitas. & propterea ait {deinde ea iam motio, quæ ab hoc}. i. fricatione {iam incipit, effectio nuncupatur, quæ est ad sanandum} ergo executio è contrario incipit ipsi motui mentali: & procedit è contrario vtputa à fricatione in caliditatem, & à caliditate in æqualitatem, & ab æqualitate in valetudinem.

Quare fit, ut ex sanitate quodammodo sanitas, & ex domo ea, quæ est absq; materia, domus ea, quæ materiam habet oriatur. Facultas .n. medendi, atq; ars extruendi ædes, ipsa est forma sanitatis, ac domus. Substantiam autem sine materia dico quiditatem ipsam.

Hic patet Aristotelem declarasse duos illos motus assignasse, non, vt ostenderet aliquod idem arte fieri posse, & casu, sed etiam in arte omne, quod fit, fieri à sibi simili, & dicit {quare fit, vt ex sanitate} subaudi ea, quæ est absque materia {quodãmodo sanitas}. s. ea, quę est in materia { & ex domo ea, quæ est absque materia, domus ea, quæ materiam habet oriatur} quo domus, quæ est in materia, fit ab ædificatore propter domum, quæ obiectiue est in domificatore. & sanitas, quæ est in materia, fit à medico propter sanitatẽ, quæ obiectiue est sui mente. Cõtingit ergo quodammodo, vt valetudo fiat ex valetudine, eiusq; forma, quę in medici anima est. Valetudo.n. quæ efficitur in ægrotante, fit ex valetudinis forma rationeq; in medici anima existente. Pari ratione domus hæc, quæ cum materia consistit, efficitur ex domo ex parte materiæ, quæ habetur in ædificante, Vt.n. visus in se formas colorũ habet, atq; ipsis subiecta materia est, sic anima formas in se scientiarum habet. nam locus formarum, vt dictum est libro de anima. anima ipsa est. Quod autem ex forma domus & valetudinis forma domus, & valetudo fiant, demonstrat ad hunc modum. Facultas medendi, & facultas extruendarum ædium est forma sanitatis, & forma domus. Sed domus in materia, & sanitas in materia fit à facultate medendi, atq; extruendarum ædium: igitur domus in materia, & sanitas in materia fiunt à forma domus, & à forma sanitatis. De ratione tangit maiorem, & dicit { facultas.n. medendi, atque ars extruendarum ędium ipsa est forma sanitatis, ac domus } hæc fuit maior. Sed dubitatio est non parua, sitne ars medendi sanitatis forma, & ars extruendarum ædium forma domus, vt in maiore accipitur. Videtur .n. quòd non. Ars enim medendi est recta ratio medendi, forma sanitatis est sanitas obiectiua, quæ concipitur à medico. Respondetur ꝙ ars medendi formaliter non est forma sanitatis, nec ars efficiendi domus est formaliter forma domus. Sed satis est, vt ars sanandi sit sanitas virtualiter, & ars faciendi domum sit forma domus virtualiter. Etiam dici potest artem sanandi esse sanitatem, vt quo, qm̃ licet sanitas apprehẽsa non sanet, tamen ars medendi vel medicus ipse sanat per sanitatem apprehensam, & hoc satis est. Quia vero superius dixit, ex domo ea, quæ est absque materia, domum eam oriri, quæ materiam habetur, ideo exponit quid intelligat per domum, quæ est sine materia, & dicit { substantiam autem puta domus, vel sanitatis, vel id genus { dico quiditatem ipsam }. i. formam ipsam domus, & valetudinis, q̃ est rõ sanãdi vel ædificandi, qua ars medendi medetur, & ars ædificãdi ædificat. Hanc.n. diximus esse sanitatẽ, vel domũ obiectiuã.

Alex.

Alexander autem dicit, Arist. exponere domum, quæ est in materia,& sanitatem, quæ est in corpore,fieri ex materiæ expertibus,vt superius acceperat, vnde Arist. ait { atque substantiam sine materia dico ipsam quiditatem }.i.formam ipsam domus, & valetudinis. Ex hac.n.quæ sine materia est,fit domus,vel sanitas, quę in materia est.per quæ patet ea,quæ arte fiũt,fieri à sibi similibus. qm̃ fiunt ab artifice, qui propter ideam apprehensam est similis rebus, quæ efficiuntur.

Generationum autem motionumúe alia intellectio, alia effectio nuncupatur. quæ quidem à principio, specieq; incipit, intellectio appellatur: quæ uero ab intellectionis, ultimo, effectio dicitur.

Nonnulli, qui in dictione loco verbi autem, habebant igitur,voluerunt Arist.ex ijs, quæ dixerat,inferre differentiam generationum in artificialibus, quæ nomine,atq; re differũt.nomine quidem, quatenus altera intellectio,altera effectio dicitur. Re autem,qm̃ illa generatio,quæ dicitur intellectio, incipit à principio, quæ est species, hoc est res facienda obiectiue apprehensa. Quæ vero nuncupatur effectio, ab eo incipit, quod fuit vltimum in intellectione. nam quod est in executione atque effectione, ipsa primum, in intellectione,atque deliberatione fuit vltimum, v.g.fricatio ventriculi in intellectione vltima, in effectione primũ est. Alexander vero, qui in dictione sua habebat, aũt, vult Aristotelẽ velle declarare quõ causarum nonnullæ non solum à mouentibus efficiantur, sed etiam fortuitu: & qm̃ hoc est demonstraturus, ideo vult Alex. vt Arist. prius generationem diuidat in intellectionẽ, & effectionem,vnde dicit { Generationem autem motionumúe, alia intellectio, alia effectio nuncupatur } deinde exponit membra,& dicit { Quæ quidem à principio } quod fuit primũ in intellectione ipsa { specieq; } .i.idea apprehensa, vt à domo,vel à sanitate ipsa apprehensa { incipit } hæc generatio { intellectio appellatur: quæ vero }.s.generatio { incipit ab intellectionis vltimo } vt à fricatione ventriculi, quæ fuit vltima in ipsa intellectione { effectio dicitur } exempli causa faber cæmentarius intelligit formam domus esse huiusmodi operimentum, postea intelligit si hoc futurum est, parietes fieri oportere, deinde intelligit parietib⁹ futuris, necesse esse fundamentum iaci, ac etiam intelligit postea si fundamentum est iaciendũ, fodi oportere.hoc igitur in intellectione fuit finis, atq; vltimum.In affectione vero hoc est primum. nam hinc exordiens fodit,cum fodit,fundamentum iacit, hoc vbi iecerit,parietes erigit. Postremo tectum imponit,& formã perficit. Generatio igitur siue motus à principio & forma vsque ad fossionem intellectio nũcupatur. A fossione autem,quæ finis erat intellectionis, quæ principium generationis domus erat vsq; ad tecti impositionẽ, effectio nominatur. Medicus item valetudinis formam esse talem intelligit,at si futura valetudo est,ęqualitatem fieri oportere. Est autem æqualitatem fieri siccitates, humiditates,calores,& frigora animalis ad mediocritatem redigere, quod fiet, sit calefactus fuerit ventriculus. Calescet autem,si fricatio facta fuerit,quę quidem fricatio facultate in medico inest, vtpote, qui fricare possit ægrotantem. Fricat igitur,& fricationem consequitur calor, calorem æqualitas, æqualitatẽ valetudo. Motus igitur à valetudine ad fricationem vsq; intellectio nuncupatur. A fricatione vero ad valetudinem effectio. Auerroes autem primam generationẽ, quam Arist.vocati intellectionem, vult esse dissolutionem,qm̃ incipit ab effectu, & procedit in causas: quæ processio dissolutio est.Eam vero,quę incipit ab vltimo intellectionis,vt à fricatione,appellat cõpositionẽ: qm̃ est ire à causa ad effectum per compositionem.Sed si dices Auerroem non sibi constare.nam secundo metaphysicæ videtur asserere dissolutionem fieri à priore ad posterius, diluitur ex eo, quia duplex processus est, effectiuus alter, & alter doctrinalis: Auerroes ergo loquitur in processu effectiuo,qui dicitur executio, nã in tali processu semper qui procedit, ad effectum componendo cum illo causam, proficiscitur. In processu doctrinali, In definitiuo quidem,semper qui procedit dissoluendo,à superiore incipit,nam eo diuiso, partem alteram componit, alteram diuidit, & ita procedit in dissolutione à superiore.& in compositione etiã,quippe cum semper componat alteram partem,quæ superior est,cum definitio. At si processus fuerit demõstratiuus,dissolutio incipit ab effectu, & compositio à causa. Non igitur sibi aduersatur. Quæ Auer. Cõ.n.23. Cõm. 11.

Similiter etiam unumquodq; mediorum fieri solet. dico autem, quoniam si sanabitur, ad æqualitatem redigatur oportet. Quid igitur est ad æqualitatem redigi,hoc.hoc autẽ erit, si calefactum fuerit.Sed hoc quid est,hoc.est autem hoc potentia.Hoc autem iam in ipso.

Alexander copulat hunc textum cum illo { Quare fit, vt ex sanitate quodammodo sanitas, & ex domo ea,quæ est absq; materia, domus ea,quæ materiam habet,oriatur } & ita, vult vt Arist. declaret ꝙ quemadmodum valetudo efficitur ex valetudine, sic æqualitas ex ea æqualitate, quæ est in medici anima, & similiter calor ex calore, & vnumquodq; mediorum, quibus itur ad sanitatem ex sibi simili fit medio, quod in anima est,vt sit sensus ꝙ non modo principale opus fiat ex sibi simile,sed etiam vnumquodq; mediorum, quę sunt ordinata ad opus: & sic est amplificatio eius, qđ dixit: non tm̃ ad opera, sed ad media,quibus artifices perficitur opera: vnde Arist. dicit { similiter etiã vnũquodq; mediorum fieri solet } subaudi à sibi similibus in mente artificium quemadmodum opera ipsa vltima, ad quæ media ordinantur. deinde assignat rationem ex eo,quia ita medium fit æb artefice, licet non principaliter, quemadmodum ab eodẽ fit principale opus: & dicit { quoniã si } aliquis subaudi ægrotus { sanabitˉ } à medico ipso { ad æqualitatem redigatur oportet }.s. ab eodem medico prius,sed quia obscurum est quid sit ad æqualitatẽ redigi,ideo quærit { quid igitur est } subaudi corpus ægrotum { ad æqualitatem redigi } respondet quod sit { hoc } subaudi vel illud, deinde exponit quid ipse velit per hoc,vel illud,& dicit { hoc autẽ erit, si } corpus ægrotum præ nimia ventriculi frigiditate, ventriculo { calefactum fuerit } deinde quærit quid sit ventriculo esse calefactum, & respondet ꝙ sit hoc vel illud.i.fricatum esse,vel aliud,quo calescat ventriculo, & dicit { sed hoc }.s.vẽtriculo esse calefactũ { quid est } respondet ꝙ sit { hoc }.s.fricatum esse. Est.n.hæc definitio causalis. deinde ſm Alex. Arist. exponit fricationem.& dicit { est autem hoc }.s.fricatio { potẽtia } subaudi valetudo ipsa. nam si confricatio principium est, primaq; valetudinis causa,dubio procul fricatio facultate valetudo est { Hoc autem iam in ipso }.i. confricatio autem potentia est in medico: vt qui potest ipsam

efficere: quasi dicat, valetudo potentia est in fricatione,& fricatio potentia in medico,& sic opera principalia & media omnia sunt in potestate medici. Quare cũ fricatio,quæ calorem efficit,& principium valetudinis est,ab arte,vel ab artifice fit,valetudo non fortuitu effici dicitur,quæ fricationem est consecuta,sed à forma valetudinis,quæ habetur in anima medici, proficiscitur.Est.n.valetudo,quæ in anima medici est,causa huius vel illius valetudinis, quæ in corpore est: cum fricatio ab arte proficiscitur: ad hunc itaq; modum doctissimus Alex.exposuit, sed non esse alienum puto Aristotelẽ velle declarare duas generationes, quas proximo textu dixit, reperiri etiam in effectione cuiuslibet medij eorum,quibus itur ad finale opus: & ideo asserit in effectione cuiuslibet medij oportere eodem modo procedere ab vltimo primæ generationis,quæ dicebatur intellectio, quemadmodum in effectione extremorum,videlicet domus, & sanitatis. Quæ expositio mihi videtur longe magis consona quàm ille Alexãdri. qm̃ semper quod dicitur, videtur magis consonũ proximis quàm remotioribus.vnde dicit {Similiter etiam vnumquodq; mediorum} quibus itur ad principale opus {fieri solet}duplici generatione videlicet intellectione,& effectione, quemadmodum fit ipsum finale opus. & assignans causam dicit {dico autem}subaudi hoc ita esse {qm̃ si}subaudi ęgrotus arte sanabitur{ad æqualitatem redigatur,oportet} ergo ad æqualitatem redigi erit opus medici,quemadmodũ ipsum sanari:& erunt pro eius productione necessariæ duę generationes.& hoc,quod dixit,exponens subdit{quid igitur est ad æqualitatem redigi} respondens dicit {hoc} esse, vel illud.deinde exponens quid velut intelligere ꝑ hoc, subdit{hoc autem erit si calefactum fuerit} deinde q̃a hæc responsio est obscura,iterum quærit {sed hoc}.s. calefactum esse {quid est}& respondens dicit {hoc}.s. fricatum esse.deinde complens rationem dicit {est autem hoc}.s.fricatum esse {potentia}valetudo ipsa, vt quod potest valetudinem efficere {hoc autem}.s.qđ potest valetudinẽ efficere {iam in ipso},s.medico{est} nam medicus potest valetudinem efficere. Quare vnũ quodq; mediorum duplici generatione produci potest: cum & finale opus & medium & posse valetudinem efficere omnia sint in posse medici tanquã in causa, & principio omnium. Quare sicuti medicus finale opus perficit duplici generatione, sic medium vnumquodq; perficit duplici generatione. nam finale opus est in posse mediorum,& posse mediorum in posse artificis: igitur sicut finale opus perficit duplici motione, sic vnumquodq; medium. Hæc.n.expositio valde consonat verbis Aristotelis.

Id igitur, quod efficit, & unde incipit motio, qua ad ualetudinem itur, si per artem quidem efficit, forma profecto ea est, quæ est in anima. Sin autem à casu, ab eo incipiet, quod tandem principium faciendi est ei, quod arte efficit. quemadmodum & in medendo fortasse à caliditatis impressione principium sumitur. hoc autem fricatione efficit.

Cum declarasset ea,quæ ab arte fiunt,quot generationibus fiant, nunc declarat eadem fieri quandoq; à casu, & quomodo fiant à casu, & exponendo istud, primo innuit quid sit efficiens, deinde dat intelligere eius diuisionem in id quod arte efficit,& id quod casu facit:& membra exponit per ordinem, exponẽdo vero membra patebit eadem nonnulla fieri posse arte, & casu: quonam modo eadem.& Alexan. si recte in græcis suis verbis percepi,exponit ad hunc modum {id igitur quod efficit} sanitatem ducendo ventriculum ad æqualitatem caloris{&}id{vnde incipit motio}quę dicitur effectio{qua} motione scilicet {ad valetudinem itur}subaudi tu fricatio est,quę{si per artem quidem} sanitatem{efficit} non ipsa est primum, & principale principiũ valetudinis{sed forma profecto ea est, quæ est in anima}.s.valetudo obiectiua per quã artifex, cũ artifex,cum deuenerit ad effectionem valetudinis, quę dicitur executio, fricationem, quæ fuit vltima in intellectione efficit primo, & sic habetur quid sit efficiens simpliciter,ac vniuersaliter, habet.n. ꝙ sit id quod efficit,& vnde incipit motio,habetur etiam diuisio ꝙ sit & per artem, & à casu: per artem quidem principium effectionis ꝙ sit fricatio. Principium vero simpliciter, atq; intellectionis ꝙ sit valetudo,quæ est in anima.deinde exponit id quod est principium valetudinis, quæ est à casu,& dicit{Sin autem}valetudinis principiũ valetudinem efficit{à casu,ab eo incipiet} subaudi effectio{quod tandem principiũ faciendi est ei}.s.efficienti{quod arte efficit}& exponẽs tale principium faciendi,vnde casu fit valetudo, esse fricationẽ,dicit{quemadmodum & in medendo fortasse à caliditatis impressione principium sumitur,hoc autem}.i.q̃ quidem caliditatis impreſsionẽ{fricatione efficit}.s.medicus. Ergo primum principium effectionis, quæ artificialis sanitas fit,est fricatio partis affectę,& fricatio hęc eadem est principium sanitatis,quæ fit à casu. quasi ergo dicat vt valetudo ab arte affecta ex confricatione fit, sic & valetudo quæ fortuitu contingit, efficitur ex cõfricatione. Vt enim medicus ægrotantis ventriculo confricatio calorem efficit.Calor vero æqualitatem, æqualitas valetudinem, sic vsu veniet. vt ægrotans ipse ventriculum sibi confricet, non generandi caloris gratia, sed casu,& ita casu fiet, vt ea confricatio calorem efficiet,hic æqualitatem,à qua valetudo generetur. itaq; licet retro agere, si valetudo ex confricatione profecta casu fit,confricatio quoq; fortuitu fuit effecta.Contra etiam si cõfricatio casu fit, valetudo quoq; fortuitu accidit.propterea ait{sin autem à casu} subaudi valetudo fiat{ab eo incipiet}.i.à cõfricatione fieri incipiet{qđ}.i.quæ {tandem principium faciendi est ei}.s. artifici {quod}idest qui{arte}valetudinem{efficit} & exponens tale principium esse fricationem, dicit{quemadmodum & in medẽdo fortasse à caliditatis impreſsione principium sumitur}.s.illud quod est pars sanitatis. Calor enim vt Alex.inquit & Aristo.postea dicet, aut pars valetudinis est, aut id ad quod sequitur æqualitas,quæ pars valetudinis est {hoc autem}.i.quem quidem calorẽ artifex{fricatione efficit} eius partis, quæ morbo affecta est. Quare cõfricatio in vtraq; effectione valetudinis principium est. Auerroes aũt ait causalem ipsam sanitatem,quę sine arte est,esse à caliditate, quæ est in corpore sanabili licet interdum sit remissa adeo,vt indigeat arte,qua perficiatͬ, & addit Arist. hoc dicere,vt declaret naturalia ipsa agẽtia eẽ similia agentibus ex arte. qm̃ in vtrisq; est agere per se,& casu. Quę Auer. Com. 21

Caliditas igitur, quæ est in corpore facta, aut sanitatis est pars, aut ipsam aliquid sequitur tale, quod sanitas est pars, aut statim, aut per plura: & hoc ultimum, illud est, quod sanitatis partẽ efficit, atq; ut ibi caliditas, aut aliquid, quod ipsam sequitur, sanitatis est pars, sic & lapides domus, & alia aliorum sunt partes.

Ex ijs,quæ dixit, infert primo, id quod est vltimum efficiens,esse partē effecti operis. & hoc infert in exemplo sanationis,& dicit{caliditas igitur, quæ est in corpore facta} subaudi à confricatione {aut sanitatis est pars }valetudinisq; ipsius effectæ {aut} si minus pars eius est, certe{ipsam aliquid sequitur tale}.i.æqualitas consequitur{quod}.i.quæ{sanitatis est pars } Et quia id quod caliditatē sequit, potest pluribus modis sequi, ideo subdit, ipsum vero,quod caliditatem sequitur,& valetudinis est pars{aut statim}.s. sequitur caliditatem {aut}si non statim,certe{per plura,& hoc vltimam}.i. & inter illa plura,illud, quod est vltimum videlicet fricatio{illud est, quod sanitatis partem efficit}est.n. fricatio vltima,qm̄ posterior calore est,& æqualitate,atque cæteris,quæ in ipsa intellectione habentur.& amplificans sermonē ad omnia artificialia dicit{& vt ibi} scilicet in sanatione{caliditas, aut quod ipsam sequit sanitatis est pars,sic & lapides domus} & æs statuæ {& alia aliorū sunt partes} videlicet ligna lectuli, vel arcę.

Quare,quemadmodum dicitur,impossibile est quicquam fieri,si nihil fuerit prius.

Concludit nunc id quod ex dictis satis intelligitur, & intelligendum esse voluit,& dicit{quare, queādmodum dicitur} & cōmuniter habetur omnibus ferè philosophantibus{impossibile est quicquam fieri, si nihil fuerit prius}.i.si nulla præfuerit materia, ex qua fit id quod efficitur.nam, vt deducetur, quicquid fit, ex aliquo fiat,necesse est.

TEX. 24. *Patet igitur partem aliquam necessario eorum, quæ fiūt, esse. materia nanq; pars est.quippe cum insit, & fiat hæc.*

Ex eo,quod proxime conclusit, nunc etiam concludit rebus efficiendis aliquam partem in esse,quę materiam æmuletur:& dicit{Patet igitur partē aliquam necessario eorum,quæ fiunt,esse}& exponens huiusmodi partem, quæ rebus efficiendis inest, dicit {materia nāq; pars est.quippe cum insit}.s.rebus efficiendis{& fiat hęc}.i.& ipsa est quę fit,& nō intelligas q ipsa fiat terminatiue, sed vt subiectū. qm̄ materia est subiectū, qd generationem suscipit omnium eorum, quæ fiunt. Quare hæc ipsa est, quæ fit subiectiuæ,& non, vt terminus generationis.

Et aliquid itaq; eorum,quæ in ratione sumuntur. Vtroq; enim modo circulum æneum dicimus quid est, & materiam dicentes,quoniā æs,& formam,quoniā figura talis, atq; hoc est genus, in quo ponitur primo. Aeneus igitur circulus in ratione materiam habet.

Vero &' Igitur. dñ Secundo etiam concludit in partibus definitionis esse aliquid,quod materiæ rationem habet. nam genera materiam æmulātur.& hoc ostendi pōt ex eo,quia circulus æneus duas materias habere dicitur, æs, & figuram. Aes videlicet vt materiā quæ est altera pars compositi. Figuram vero,vt materiā formæ siue definitionis. Quare circulus æneus non solum compositi materiam habet,sed etiam materiam, quæ in ratione est videlicet genus.vnde dicit{& aliquid itaq; eorum, quæ in ratione sumuntur}vt materiam esse constat, videlicet genus.Genus.n.materiam æmulatur.deinde ostendit hoc argumento sumpto ab ipsa interrogatione, & responsione, & dicit {Vtroq;.n.modo} interrogati & de materia, & de forma circuli ænei{circulum æneum dicimus quid est,& materiam dicentes}& respondentes{quoniam æs}dicimus.n.æneum circulum esse æs: & sic respōdemus per materiam compositi {& formā} dicentes dicimus{qm̄ est figura talis} videlicet rotunda{atq; hoc}.s.figura talis{est genus, in quo ponitur primo}& sic est materia definitionis.tunc concludit,& dicit{circulus igitur æneus } non solum materiam habet,quæ est altera pars compositi videlicet æs, sed etiā {materiam habet}quæ est{in ratione}.i.sed etiam materiam habet,quæ est altera pars definitionis videlicet genus. Quo vero ad verba attinet,animaduerte in nostro codice legi{æneus vero} Alex. autem legit {æneus igitur circulus} quod mihi longe magis consonum est. nam Arist. concludit æneum circulum habere materiā, quæ est altera definitionis pars videlicet genus. Auer.autem miscens textus Nicolai Peripatetici, cum testibus Arist.quantum ad expositionem nihil boni dicit,tamen disgrediendo asserit materiam non prædicari de eo,cuius est materia,nisi denominatiue. Circa quæ verba est multiplex difficultas primo ,quia materia est magis intima composito q̄ subiectum suo accidente,sed subiectum est de definitione accidentis. ergo materia de definitione compositi. Quo fit, vt materia prædicetur per se primo de cōposito.deinde quia materia nec per se, nec denominatiue prædicatur de eo,cuius est materia,vt Auer. ait libro de generatione secundo,sed hæc diluuntur, pripo dicendo Auer. velle materiam,cū in abstracto accipitur. non prædicari de eo,cuius est materia, quia non vere dicitur Socrates, aut homo est caro,aut os:& hoc pacto loquitur secundo generatione.Secundo asserendo materiā vere prædicari de eo:cuius est materia denominatiue,hoc est in concreto,non tamen sic denominatiue,quod non per se primo prædicetur.qm̄ licet materia nō sit pars quiditatis.quæ est forma,est tamen essentialis pars compositi ex materia,& forma.Hæc enim ē prædicatio in concreto,sed per se iecur est sanguineum, aut carnosum. Tertio dicendo materiam prædicari de forma,quę est quiditas, vt de homine prædicatione denominatiua, atq; essentiali,sed non essentiali prædicamentaria. Non enim hæc est essentialis prædicamētaria, homo est carneus,vel osseus,sed illa homo est animal:& sic diluūtur obiectiones, licet dilucidius deinceps sit disserēdum. Nunc vero quæramus,cum materia ponatur in definitione,vt Arist.in præsenti textu asserit,vtrum,vt genus an vt differentia ponatur. Secundo determinatum est materiam ſm Auer. non prædicari de forma, nec de composito,nisi denominatiue:igitur non quiditatiue, cuius oppositū dicit Aristoteles hic, cū asserit {vtroq; enim modo circulum æneum dicimus quid est} diluit prima ex eo,quia si id quod definitur, est forma, & per modū abstracti sumptum,sic materia ponitur in definitione illius,vt subiectum illam deferens, & ex parte differentiæ.At si id quod definitur,est forma, & definitur,vt concretus,atq; totum,sic materia se tenet cū genere.Cum.n.dicimus hominem esse animal rationale, animal est, vt materia. nā animal est corpus sensitiuū, quod est hominis materia.Sed si id quod definitur,est compositum ex materia,& forma,sic materia est de essentia compositi,& in definitione eius ponitur ex parte generis,vt cum dicimus mixtum esse compositum ex quatuor elementis,compositum est materia, & alia particula,vt forma. Cum elementa se habeāt vt formæ respectu mixti: & sic tollitur cōtradictio inter textum,

Quæ Auer. Cōm.23.

Cōm.4.

& commentum. nam cum dicitur ꝙ materia prædicatur denominatiue: intelligitur materiam prædicari in concreto. Materia enim prædicatur de homine denominatiue.i.per modum concreti.vt cum dicitur homo carneus,vel osseus est,cum quo tamen stat eam prædicari essentialiter de re,cuius est materia

At qui quædam cum orta sunt, non illud dicuntur, ex quo,ut ex materia fiunt, sed illiusmodi, ceu statua non lapis, sed lapidea dicitur. Homo autem sanus non dicitur illud, ex quo factus est sanus.

Quidam volunt ꝙ Arist. moueat hic dubitationem & eam soluat ibi{Causa aũt} quæ expositio non videt̃ verbis conuenire.alij,vt nos olim legunt {Atqui} pro et: & asserunt Aristo.inferre tertiam,aut quartam conclusionem,nũc cum Alexãdro dico ꝙ postq̃ Arist.docuerat omne,quod fit, ex aliquo fieri,nũc doceat id ex quo aliquid fit,esse bifariam,aut tale,vt possit denominatiue prædicari de eo,quod fit, aut tale, vt nullo modo denominatiue possit prædicari in recto de eo quod fit: & dicit{atqui quædam cum orta sunt, non illud dicuntur ex quo fiunt,vt ex materia}& intelligit non dicuntur illud,ex quo fiunt,vt ex materia prædicatione formali{sed illiusmodi}.i.sed prædicatione denominatiua{ceu statua nõ lapis,sed lapidea dicitur}homo etiã qui fit ex carne,non dicitur caro,sed carneus:neq; sanguis,sed sanguineus.& hæc,vt inquit, ea sunt, ex quibus orta fiunt, veluti ex materia. Quædam vero sunt, ex quibus aliquid fit,quæ nec denominatiua, nec formali prædicatione de eo prædicantur,quod fit ex ipsis, & hæc sunt opposita.Homo.n.sanus, qui fit ex ęgroto, nulla prædicatione dicitur ægrotus, & dicit {homo autem sanus nõ dicitur illud ex quo factus est sanus} nõ enim dicitur ægrotus nec denominatiua prædicatione nec formali, quoniam homo sanus fit ex ægroto tanq̃ ex opposito. hanc etiam expositionem olfecit Auer. vt patet legenti verba sua.

TEX. 25. *Causa autem hæc esse uidetur, quoniam ex priuatione fiunt,atq; subiecto, quod quidem materiam dicimus, uelut & homo, & ægrotans fit sanus. magis tamen ex priuatione fieri dicitur: ut ex ægrotante magis quam ex homine sanus. qua propter sanus ægrotans quidem non dicitur, homo autem dicitur,homoq; sanus.*

Nũc affert causam eius,qđ dixit,vt sit sensus huiusmodi{Causa}quamobrem nõnulla dicũtur id, ex quo fiunt,alia non item{hęc esse videtur.qm̃ ex priuatione fiunt,atq; subiecto,quod quidem} subiectũ {materia dicimus}q.d.ideo id quod fit ex materia, denominatur à materia,ex qua fit.Id vero, quod fit ex priuatione non denominatur à priuatione, qm̃ materia manet in

Qua Auer. Com. 24. composito.Priuatio aũt non manet, vt Auer. exponit. Ideo pro expositione causæ accipit primo id quod fit, fieri & ex priuatione, & ex materia {velut & homo, & ægrotus fit sanus}ergo sanus fit ex ægrotante, & ex homine, quia tam hõ, q̃ ægrotus fit sanus, Scđo accipit, ꝙ licet oẽ, ꝙ fit, fiat ex materia, & priuatione, magis ex priuatione fieri dr̃, & ait{magis tñ}sanus {fieri dicit̃ ex priuatione vt ex ægrotante magis quam ex homine sanus}.s.fieri dicitur. Tunc concludit,quod accepit, & dicit{quapropter sanus}qui fit ab ægrotãte,vt ex priuatione{ægrotans quidem non dicitur}.i.non denominatur ab ægrotante, cum ægrotãs sit priuatio, quæ nõ permanet {homo autẽ dicitur, homoq; sanus}.i.bene autem denominatur ab homine, qui est subiectum, & materia,& nõ solum sanus dicitur homo,sed etiam dicitur homo sanus:cum subiectum,atq; materia permaneat. Sit igitur ex hisce patet id omne quod fit,denominari magis à materia quã à priuatione, cuius causa est, vt Auer.inquit,qm̃ materia manet,priuatio abest.

Quorum autem priuatio manifesta non est, & nomine caret, ut in ære cuiusq; figuræ, aut in lateribus, lignisúe domus, ea ex his fieri, ut illic ex ægrotante, uidentur. Quapropter, ut illic non id, ex quo fit, dicitur. sic & hic statua non lignum, non æs, non lapis, sed lignea deriuatiue, ænea, lapidea. & domus itidem non lateres, sed lateritia dicitur.

Quæret fortasse quispiam,vtrum semper id qđ fit, fiat ex priuatione:tanq̃ ex termino à quo:hoc quæsitũ Arist.soluit asserens in illis effectionibus,in quibus priuatio est perspicua, atq; nomen habens, sic in talibus omne quod fit,fieri dicitur tam ex materia,quã ex priuatione,vt sanum tam ex homine, quam ex ægrotãte. In quibus vera priuatio non est manifesta, & noĩe caret, in talibus id quod fit, dicitur fieri ex materia tm̃, ex qua fit etiam tanquam ex priuatione. est enim materia.ex qua fit subiectũ ex quo fit, & vicem habet priuationis.hoc pacto statua fit ex ære, & nõ ex priuatione aeris,cum priuatio non sit manifesta, & nomine careat. & æs vicem habeat subiecti, atq; priuationis.vnde ait{Quorum autem priuatio manifesta nõ est,& nomine caret,vt in ære cuiusq; figuræ}.i.vt in effectione cuiusq; figuræ,quæ fit ex ære{aut in lateribus,lignisúe domus}.i.aut effectione domus,quæ fit ex lateribus,lignisúe{ea}.s.figura,& domus{ex his fieri videntur}.s. figura ex ære,& domus ex lateribus,lignisúe{vt illic}.s. in effectione sani{ex ægrotante} nam materia in effectione talium,licet sit subiectum, vicem cũ habet priuationis.& propterea ex materia dicuntur fieri,ceu sanum ex ægrotante.dixi autem {videntur} quia reuera ex priuatione fiunt, sed propter latentiam priuationis dicunt̃ fieri ex materia,& non ex priuatione. Alex.aũt vult,vt Aristo.assignet causam,quare aliquando quod fit dicat̃ fieri ex priuatione,& nõ ex materia, aliquando ex materia,& non ex priuatione,& dicit, cum priuatio nomen sortita est,tunc dicimus ex hoc.s.priuatione effectum est, vt recte valentem siue sanum dicimus ex ægrotante fuisse factum. propterea quia valetudinis priuationi nomen est impositum. Appellatur enim morbus,siue ægritudo nec dicimus ex homine, quod materiam æmulatur,recte valentem fuisse effectum sed ex ęgrotante.qm̃ priuationi,vt dixi,nomẽ est impositum.In quibusdam vero,vt in statua & domo, quia priuatio nomine caret, vt hic valens ex ægro fieri dicitur, sic statua,& domus ex statuæ, atq; domus priuatione fiunt,sed quia priuatio nomine caret, statua & domus ex ære,ac lapidibus fieri videntur,vt recte valẽs ex ægrotante: ac idcirco dicimus ex ære statuam, ex lapidibus domum fuisse factam,deinde ex his, quæ dixit,concludit id quod superius est dictum, & ait {quapropter,vt illic}.i.in valẽte {non id dicitur, ex quo fit} idest non dicitur æger: ex quo fit{sic & hic} scilicet in effectione statuæ, & domus {statua non lignũ,non æs, nõ lapis,sed lignea. deriuatiue,ænea,lapidea, & domus non lateres, sed lateritia dicitur} nam,vt recte valẽs efficitur ex ægrotante, sic statua ex ære,vel lapide, sed valens non dicit̃ id ex quo fit,nõ enim dicitur æger, ergo nec statua quidẽ lapis vocatur, aut æs, sed lapidea, vel ænea.

ænea. Quòd autem priuatio, quæ in ære habetur, nomine careat, ostendit Alex. nam si definitioni locus sit, & dicere liceat huius figuræ priuationem æs habere exempli gratia priuationem figuræ statuæ, vt dicamus æs priuationem habens statuæ, tunc statua ex huiusmodi priuatione .i. ex non statua facta erit, si quis igitur ita dicat æs priuationem habere figuræ statuæ, mihi quoque in promptu erit dicere, non statuæ, sed lebetis, aut tripodis, aut arculæ, vel equi figuræ priuationẽ æri inesse. itaq; ob infinitatem seu incertitudinem qualis figuræ priuationem æs habet, & quia perinde noĩe vacat, (Indeterminata enim nomine carent) non dicimus priuationem, sed materiam, cui similis est in lapidibus ratio, vtpote quorum priuatio nomen non habet, vt domum ex non domo fieri dicamus. Sed contra nam primo Physicorum dictum est domum ex non domo fieri. Ideo Alex. respondens dicit neq; hoc dicimus, quasi domum negemus ex non domo fieri. Hoc. n. pugnaret cum ijs, quæ in Physica constituta sunt, & certe domum ex non domo fieri constat, sed dici posse negamus ipsam fieri ex priuatione domus, quæ sit in lapide, cum in hoc non domus tantum, sed etiam statuæ, & mille aliarum rerum priuationes habeantur. Videt̃ aũt Auer. hic asserere generationẽ cuiuslibet rei magis priuationi q̃ subiecto esse attribuendã, cuius oppositũ ipse videtur dixere primo physicæ Auscultationis, cũ ibi dicat id quod vere generatur, esse subiectum, nõ tamẽ ita est, Auer. enim non hic generationem magis esse attribuendam priuationi ait q̃ materiæ, sed generatũ fieri ex aliquo magis priuationi q̃ materiæ esse attribuendum. nã priuatio est magis id, ex quo aliquid fit, q̃ materia. Cum materia sit id quod fit. Priuatio vero magis id, ex quo aliquid fit. Sed quæret aliquis, cum proxime demõstratũ sit, oẽ, quod fit, ex aliquo fieri, quonã modo est ad hoc propositum hoc: qd' ait {quædam cũ orta sunt, nõ illud dñr, ex quo fiunt, sed illiusmodi} Nõ. n. videt̃ facere ad illud propositũ. Respondet Alexã. hoc facere ad illud propositum ex eo, quia demonstrauerat omne, qd' fit, ex aliquo fieri, & ita exprimere etiam voluit, quonam modo ea, quæ fiunt, nuncupentur.

Que Auer. Cõm. 24. Cõm. 69.

Nam si quispiam diligenter, exacteq; inspexerit, nõ utiq; simpliciter dicet ex ligno statuam fieri, aut ex lateribus domum, quoniam mutatur id, ex quo quippiam fit. non tamẽ manere oportet. propter hoc igitur isto dicitur modo.

Alex. putat Arist. aliam causam reddere. cur statua non dicit̃ ex lapide fieri, & si intelligit nullo modo dici posse ex lapide fieri statuam, expositio falsa est, nam statua fit ex lapide saltem, vt ex materia. At si intelligat statuam non fieri ex lapide reuera tanquam ex priuatione, recte dicit, dictum est enim ligna & lateres in factura domus se habere, vt priuationem: & cuprũ similiter in factura statuæ, ideo ne quis decipiatur, declarat neq; lateres esse priuationẽ domus, neq; cuprũ statuæ, & dicit {nam si quispiam diligenter, exacteq; inspexerit, non vtiq; simpliciter dicet ex ligno statuã fieri aut ex lateribus domum} ita intelligendo, vt lignum sit priuatio statuæ, lateres vero domus. nam reuera nec lignum est priuatio statuæ, nec lateres domus, nisi quatenus priuatio non est manifesta, & nomine vacet. sed vt dixit, lignum videtur statuæ priuatio & lateres domus. quoniam, vt dixit priuatio non est manifesta, & nomine caret. Quòd autem neq; lignum sit reuera priuatio statuæ, nec lateres domus, demonstrat, quoniam omne, quod, fit ex aliquo, tanquam ex priuatione, ab ea natura discedit, in qua erat, & aliquid aliud efficit̃. At lapis, ex quo fit statua, rursus manet lapis, quod de aqua, dici non potest, si ex ea aer fuerit effectus. nõ igit̃ fit ex lapide statua, neq; hoc de statua dicetur ꝙ scilicet ex lapide tanquam ex priuatione fuerit effecta. vnde dicit {quoniam id, ex quo quippiam fit} scilicet tanquam ex priuatione {mutatur} .i. ab ea natura discedit in qua erat, & aliquid aliud efficitur {non tamen manere oportet} At lapis ex quo fit statua, manet lapis {propter hoc igitur isto dicitur modo} vt superius diximus, statua est lapidea, domus vero lateritia. Non enim id quod fit, denominarur à priuatione, nisi quatenus priuatio non est manifesta, & nomine caret, nam sic videtur concidere cum mareria

CAP. VII.

Formam non fieri, sed compositum.

CVm autem id quod fit, ab aliquo generetur, hoc autem id esse dico, unde est principium generationis. et ex al quo, quod quidem non, ut priuatio sumatur, sed, ut materiam. iam enim determinatum est quo modo istud dicitur, & aliquid etiam fit, atq; hoc, ut sphæra est, aut circulus, aut quoduis cæterorum, quẽadmodum nec subiectum æs efficit, sic neq; sphæram. TEX. 26.

Duo ex ijs, quæ dixit, patent, & quod omnis generatio ex aliqua materia fit, & ꝙ omne, quod generatur, generetur à simili, cum itaq; sibi demonstrandũ proposuisset formã & quiditatem non generari, sed compositum, nam ex hoc patebit ideas nihil facere ad rerũ generationẽ, & intelligere rẽ in expedito fore, si prius omne, quod fit, ex aliquo fieri demonstrasset, ideo hoc demonstrato, iam ad ostendendum reuertitur formã, & quiditatem non generari, sed compositum: & Aristoteles resumit tria, quæ superius proposuit, asserens in omni gñatione subæ esse tria id videlicet à quo fit, id ex quo fit, & id qd' fit: & dictio suspensiue legenda est vsq; ibi {quẽadmodũ nec subiectum es} & dicit {cũ aũt id quod fit, ab aliquo generet̃} & exponit hoc primũ, & dicit {hoc autem id esse dico, vnde est principiũ generationis} .i. hoc autem est causa efficiens, & sic habetur primum. deinde assignat secundum, & dicit {& ex aliquo} scilicet efficitur. & exponens istud dicit {quod quidem nõ, vt priuatio sumatur, sed, vt materia} cuius rationem affert, & dicit {iam enim determinatum est quomodo istud dicitur} quia dictum est ꝙ aliter fit aliquid ex materia, aliter ex priuatione, nunc autem fit id ex quo aliquid fit, nõ priuatio, sed materia, hoc est secundum. deinde assignat tertiũ, & dicit {& aliquid etiã fit} & exponens hoc subdit {atque hoc, vt sphæra est} videlicet quid compositum ex ære, & figura {aut circulus} scilicet æneus {aut quoduis cæterorum} homo videlicet vel æquus. igitur in oĩ generatione tria sunt id, à quo fit videlicet effectrix causa, id ex quo fit scilicet materia. & tertium id quod fit, solum itaq; restat disserere quid sit id quod fit, & terminando suspensionem, asserit nec esse formam, nec materiam, & persistendo in eodem exemplo ait {quemadmodum} agens causa {nec subiectum æs efficit, sic neq; sphæram} idest figuram sphæricam. est igitur conclusio efficiẽtem causam nec efficere subiectum videlicet æs, neq; formã, videlicet figuram sphæricam.

Nisi secundum accidens ex eo, quia sphæra ænea sphæra est, sed illam facit. nam hoc aliquid facere est hoc facere ex eo, quod est omnino subiectum. dico autem æs rotundum facere esse non rotundum, aut sphæram facere, sed aliud quippiam, uelut hanc formam in alio.

Cum conclusisset efficientem causam nec formam efficere, nec materiam, nunc exponit conclusionem asserens agens si globum efficere dicitur, per accidens hoc dicitur, propterea quod æneum globum facit, nõ quod globi formam, & quiditatem, quam ponit in ære, hæc enim non generat, nisi per accidens. vnde dicit{nisi fm accidẽs}scilicet sphæram facit. & asserens rationem subdit{ex eo quia sphæra ænea sphæra est, sed illã facit}scilicet sphæram æneam, ergo sphæram facit per accidens. Locus enim dialecticus est. quia agens causa, quæ facit compositum per se, facit eius formam per accidens. deinde ostendit compositum per se fieri, & syllogismus componitur sic, quod fit ex materia, est compositũ. Omne quod fit, ex materia fit. ergo omne qđ fit, est compositum: dicit{nam hoc aliquid facere}.i. efficere hunc particularem globũ{est hoc facere eo, quod est omnino subiectum} Hæc erat minor, quam per exemplum exponit, & dicit{dico autem æs rotundum facere esse nõ rotundum, aut sphæram facere, sed aliud quippiam}.i. compositum{velut hanc formam in alio}.i. velut rotunditatem quæ in singularibus est, nõ facit. neq; globi formam, hæc enim iam est, sed hãc formam globi in ære facit, ipsamq; in ære ponit, & hoc est efficere compositum. Auerroes vero ait Aristotelem declarare propter illa, quę dicta sunt, omne quod generatur, esse compositũ ex materia, & forma. qm̃ nec forma tantum, nec materia tantum, sed compositum ex materia, & forma generatur & asserit Aristotelem ex eo causam afferre, quia generans non generat, nisi transmutauerit materiam, donec efficiat in ea formam corrumpendo priorem dispositionem. At hoc facere non posset, nisi id quod generatur, esset compositum ex materia & forma. Quæ vtrum consona sint verbis Aristotelis, tu intelligere facile poteris legendo verba.

Que Auer. Com. 26.

Si enim facit, ex quodam utiq; alio facit, hoc enim supponebatur, ueluti si æneam sphæram facit, hoc ita facit, ut ex hoc, quod quidem est æs, hoc faciat, quod est sphæra. Si igitur hoc ipsum faciat, identidem profecto faciet, uti patet: & generationes ipsæ in infinitum proficiscentur.

Cum demonstrasset formam fieri per accidens ex eo, quia fit factura compositi, quod per se fit, nunc idẽ ostendit deductione ad impossibile, hoc pacto si forma per se fit, erit processus in infinitum in generationibus. Pro deductione consequentiæ accipit id quod ostensum est, omne quod per se fit. ex aliquo fieri tanquam ex propria materia. Tunc argumentatur si forma per se fit, fiet ex propria materia, & ita eris composita ex propria materia, & propria forma, tunc iterum quæratur de illius propria forma, vtrum per se fiat, etsi dicat ita generationes erunt infinitæ. Primo igitur accipit suppositionem, & dicit{Si enim} effectrix causa per se{facit}scilicet formam, ita vt forma per se generetur{ex quodam vtiq; alio} scilicet subiecto vtiq;{facit}talem formam{hoc enim supponebat} dictum est enim omne, quod per se fit, ex materia fit. Cuius expositionem per exemplum subdit{veluti}si effectrix causa{æneam sphæram facit, hoc} scilicet æneã sphæram{ita facit, vt ex hoc, quod quidem est æs, hoc faciat, qđ est sphæra} scilicet ænea. Hac suppositione sibi constituta, argumentatur, & dicit{si igitur hoc ipsum}. idest ipsam formam, quæ est sphæra formaliter, causa effectrix faciat, idẽtidem}. idest eodem modo eam{faciet profecto}scilicet ex propria materia{vti patet}& tũc quæretur de forma formæ{& generationes ipsæ in infinitũm proficiscentur}cum omne per se generatũ formam propriam habeat: cuius erit semper propria generatio, sic igitur si quis dixerit formam quoq; globi, vt compositum ipsum fieri, cum omne, quod fit, quemadmodum demonstratum est, ex aliquo fiat, hæc forma fiet ex altera, & illa rursus ex alia, & hoc in infinitum, quod fieri nequit. vt enim qui æneã sphæram siue globum facit, ex hoc ente ipsum facit. i. ex ære & ex hac figura hunc compositum globum facit, ita si formam, & quiditatem. Globi efficit. & ex aliquo subiecto efficiet propriaq; forma & sic generationes absque fine progredientur.

Patet ergo neque speciem, neq; quodcunq; utiq; uocare oportet in re sensibili formam, fieri, neq; generationem ipsius esse, neq; hanc esse etiam quiditatẽ. hæc enim est id quod in alio, aut ab arte, aut à natura, aut à potentia fit. TEX. 27

Nunc ex ijs, quæ demonstrauit, infert cõclusionem per modum epilogi: asserens esse perspicuum formam per se non generari, sed per accidens, quatenus fit in alio, & dicit{Patet ergo neq; speciem, neq; quodcũq; oportet vocare vtiq; in re sensibili formã fieri}forma, quæ est in re sensibili idest in materia sensibili. nam forma, quæ in sensibilibus efficitur, dicitur aliquando species, aliquando forma, quæ inhęret materiæ sensibili, & propterea dixit speciem, seu formam in re sensibili. & cum dixerit formam non fieri, addit{neque generationem ipsius esse} vt hoc sit illius expositio: vt sit sensus formam non adduci in esse per generationem, sed natura, quæ in materia est, materiam alterante, ac efficiente puncto temporis, ac indiuiduo momento in ipsa ingenerari. nec solũ inquit palam est formam, quæ habetur in sensibili non generari, sed{neq; hanc}scilicet formã, quæ habetur in sensibili, est quiditas. Quiditas enim vniuersalis est, & intelligibilis. Hæc autem sensibilis est, & particularis, quæ in materia generatur à natura, vt forma in me, & in singulis. & assignans causam horum vtrorũq; dicit{hæc enim est id quod in alio fit} puta in materia, & vt pars compositi singularis{aut ab arte}vt æneus globus{aut à natura, vt anima vegetalis, ac sensualis{aut à potẽtia} vt virtutes. Anima enim sensibilis, & anima vegetalis in me, & in singulis habetur ab ipsa natura. globus ab arte habetur in ære. Virtutes vero à potẽtia rationabili, ac voluntate fiunt in alio hoc est in anima. Argumentor ergo nihil, quod fit in alio, per se generatur, vel est quiditas. forma, quæ habetur in materia sensibili est in alio, nam virtutes sunt in anima, ęneus globus in ære, anima in nobis, igitur forma, quę habetur in materia sensibili, nec per se generatur, nec est quiditas. Maiorẽ Aristoteles supponit, quoniam quod fit in alio, fit factura compositi, cuius est pars. Auerroes asserit formas non per se generari, quia non apparet in quibus sensibilibus debeant dici exemplaria. Sensibile enim est ipsum compositum. At forma non est exemplar compositi, quo fit, vt forma non generetur. etiam asserit formam quiditatem non habere. nam forma est ipsa quiditas.

Quæ

Quæ si conueniant verbis,tu considera. Quo vero ad verba attinet, per formam, quæ est in sensibili, intelligit formam particularem, quæ vt dixi, ideo non per se generatur,quia generatione compositi fit, cuius ipsa est pars,per quiditatem vero intelligit formam vniuersalem,& intelligibilem:quę nec per se generatur,cũ generetur generatione rerum singularium, quarum ipsa est quiditas.

Efficit autem sphæram æneam esse, nam ex ære, sphæraq; efficit. In hoc enim hanc formam efficit,& hoc est ænea sphæra. Hoc uero esse sphæræ.

Cum demonstrasset agentem causam non efficere formam per se,nec materiam, nunc exponit quid est id quod generans causa efficit per se, asserens id quod agens causa efficit per se,esse compositũ, & continuatio sit ad hunc modum,agens causa nec materiam efficit,nec formam{efficit aũt sphæram ęneam esse}idest sed efficit,vt hoc compositum sphæra ænea fit. & exponens æneam sphæram subdit{nam ex ære,sphæraq;}.i. figura circulari componendo causa ipsa effectrix æneã sphærã{efficit} Sic igit̃ conclo est,efficiẽs causa per se globum quidem æneum facit ex ære, & forma globi. deinde repetit causam,& dicit{in hoc.n.}.s.ære{hanc formam}.i.globi formam{efficit,& hoc est ænea sphæra}.i.& quod ab eo efficitur est æneus globus{hoc vero}.s.forma globi est{esse}idest quiditas{sphęræ}idest ænei globi. Quãquam hæc verba{hoc vero esse sphæræ}in codicibus Alexandri nõ legũtur. Et sic puto nõ esse legenda,potissimum. cum paulo ante dixerit formam, quæ est in sensibili materia, non esse quiditatem. Est igitur argumentum agens facit per se formam in materia, forma in materia est compositum: igitur agens per se facit compositum, in tertia figura. Auer-
Quæ Auer. Còm. 27. roes autem assignat causam, quare agens facit compositum in exemplo æneæ sphæræ ex eo, quia artifex cum facit sphæram cupri, non dicitur facere hoc, nisi quia facit ex hoc cupro demonstrato sphæram faciendo hanc formam demonstratam, & ex hoc cupro demonstrato.

si uero ipsius esse sphæræ omnino sit generatio, quippiã è quopiam erit. Id enim quod fit, semper diuisibile esse oportebit: ac illud hoc,aliud hoc esse. Dico autem, quoniã aliud materia,aliud species est. Si itaq; sphæra est æqualis è medio figura,huius aliud erit,in quo id erit, quod efficiẽs facit in ipso,aliud id quod erit in illo. Totum autem id erit,quod est effectum,uelut ænea sphæra.

Cum ostendisset compositum esse id quod effectrix causa efficit, nunc ostendit quiditatem omnino agentem causam non facere in exemplo sphæræ: argumentans,si quiditas est generanda, ex aliquo generabitur, cum omne, quod generatum est, diuidatur in id ex quo fit,& in id quod fit.Quare si globus est figura vndiq; pariter distans à cẽtro,huius figuræ altera pars erit subiectum:in quo forma sit,quæ in ipso fit ab efficiente.altera forma,quæ in subiecto est, quod vero ex his existit,erit ænea sphæra,quæ facta est.dicit{si vero ipsius esse sphæræ}idest si quiditatis sphæræ{omnino sit generatio, quippiam è quopiam. erit}.i. quiditas erit aliquid, quod ex aliquo generabitur.·& assignans rationẽ consequentiæ dicit{id enim quod fit}.s.propriæ & per se{semper diuisibile esse oportebit, ac aliud. hoc aliud hoc esse} & exponens quid per aliud, atq; aliud intelligat,subdit{dico autẽ}aliud atq; aliud esse oportere eius,quod generatur{qm̃ aliud materia,aliud species}siue forma{est} tunc vltra concludens subdit{si itaq; sphæra est figura è medio æqualis}.i.à cuius centro ad circunferentiam omnes lineę ductæ sunt æquales quæ quidem sit quiditas ænei globi{huius}.s.figurę{aliud erit in quo}idest subiectũ atq; materia{in quo id erit,quod efficiens facit in ipso}.i. aliud erit forma subiectum,in quo forma fit{aliud id quod erit in illo} idest aliud erit forma:quę fit in ipso{totum aũt id erit, quod est effectum, velut ænea sphæra} & sic quiditas ænea globi erit composita diuisibilis in formam & materiam.huius autem absurdum nõ explicauit, quoniã superius est explicatũ. dixit enim sequi generationes formæ post formam proficisci in infinitum.

Patet igitur ex his, quæ dicta sunt id quidem non fieri, quod ut forma,aut ut substantia dicitur. Concursum autem, qui per hanc dicitur,fieri,& in omni re generata materiam esse:atq; hoc quidem esse hoc,hoc autem hoc. Concursus. Conuentus. σωόδος Coniunctio.

Tunc rursus epilogando concludens subdit{Patet igitur ex ijs,quæ dicta sunt,id quidem non fieri}subaudi per se propria generatione{qđ vt forma,aut vt substantia dicitur} per formam autem & substantiam idẽ intelligit{concursum autem, qui per hanc dicitur}.i. compositum ex materia & forma{fieri}.s.per se propria generatione, deinde concludit secundum, & dicit{et}patet item{In omni re generata materã esse} item tertio concludit{atq;}patet{hoc quidem esse hoc} scilicet materiam{hoc autem hoc.i.patet tertio partium compositi alteram esse materiã, alteram esse formam. Hæc sunt, quæ relinquuntur demonstrata. Auerroes
Quæ Auer Còm. 27. autem præter textum dicit primo asserit formam simpliciter nequaq̃ generari. quoniam tunc generatio esset ex nihilo hoc est ex non forma, quod pro absurdo habet,sed videtur hoc absurdum non esse, quoniam si forma non fit,oportet ex non forma fieri.Sed dicendũ Auerroem intelligere pro absurdo formã fieri ex non forma simpliciter:cuius nihil actu aut potentia præcesserit,vt ipse exposuit libro de gñatione primo: Secũdo
Còm. 40. dicit oportere, vt omne generatũ sit diuisibile in materia,& forma,quod ipse intelligit nõ actu diuisum sed potestate.quoniam omne generatum est actu vnũ tertio ait q̃ si sphæra generetur,non generetur, nisi ab illo,quod est in figura medij, idest nisi à composito ex materia & forma. nam sicuti sphæra est compositum quippiam ex materia,& forma, sic oportet, vt sphæra generetur ab eo, quod est compositum quasi simile medio. demum ait hæc omnia esse declarata, vt sciamus speciem, quæ sit, medium mixtum esse ex materia & forma.hæc Auerroes licet præter dictionem.

CAP. VIII.

Non dari aliquam formam a singularibus separatam.

Est ne igitur præter has aliqua sphæra, aut præter lateritias domos aliqua alia domus. An si sic esset,nunquam hoc aliquid esset ortum, sed hoc quidem tale significaret,definitumq; non esset. Sed efficit,atq; producit,ex hoc tale. & quãdo est ortũ,est hoc tale. totumq; hoc Callias est,aut TEX. 28.

Socrates, perinde atq; hæc est sphæra ænea. homo uero ac animal, ut ænea sphæra omnino.

Cum demonstrasset tertium videlicet id quod generatur, esse cōpositum ex eo, quia forma, & quiditas non generatur, sed est, & fit in subiecto, nūc quæstionem mouet de ideis, vt ostendat ideas ponendas nō esse propter generationem, interrogat ergo vtrum præter hos globos sit alius globus, & præter lateritias domos alia domus, quæ ipsa per se consistat, & omnino pręter hos homines sit homo: & dicit {Est ne igitur pręter has. s. sphæras singulares {aliqua sphæra }. s. separata, & abiuncta, quæ per se consistat {aut præter lateritias} atq; singulares {domos aliqua alia domus}. s. separata, & abiuncta, quæ per se consistat. hæc est quæstio. Quo vero ad verba attinet animaduerte Platonem in artificialibus ideas non posuisse, Aristoteles tamen vtitur artificialibus pro exemplis, vt per huiusmodi artificialia quæstio in naturalibus intelligatur. Aristo. igitur percunctatus huiusmodi quæstionem respondet asserens, si idea separata generans esset, id quod fieret ab illa, nunquam esse hoc aliquid, sed quale, ac vniuersale, & indefinitum, cuius cōtrarium patet ad sensum. nam id quod fit, est hoc aliquid videlicet Socrates, aut Callias. Consequentia ostēditur ex ea suppositione, quam præmisit, ꝙ videlicet generans semper sibi effectum assimilet. Quare si idea esset quale, atq; oīno. vniuersale quippiam effectus nō erit hoc aliquid, sed quale, atq; omnino vniuersale. Arist. igitur primo affert cōsequēs secunda ibi {sed afficit, atq; producit} destruit consequens. de prima parte, dicit {an si sic esset} scilicet idea separata, quæ generaret {nūquam hoc aliquid esset ortum, sed hoc quidem}. s. quod fieret {tale}. s. vniuersale {significaret, definitumq; non esset} & sic id qd' fieret à tali idea, esset tale commune, ac vniuersale. & per hoc aliquid consueuit Aristo. de sensibilibus dicere, deq; ijs, quæ digito monstrari valere: & omnino de ijs quæ consistere possunt, vt ipse docet in prædicamentis, tūc Alex. absurdum aliter intelligit {si sic esset} idest si formæ secretæ per se essent {nunquam hoc aliquid esset ortum} sic vt per alterationem alicuius forma in alterato puncto temporis ingeneraretur, immo si deberet generari in materia, per compositionem hoc efficeretur. est ergo absurdum, ꝙ si formæ naturales essent secretæ per se, generatio eius, quod dicitur hoc aliquid non fieret per alterationem, sed in materia, per cōpositionem efficeretur. Quā consequentiā ostendit Alex. exēplis primo quidem, qm̄ vt lateres ipsi per se existētes per compositionem, non per generationem, & omnino alteratione partes domus efficiuntur, ipsamq; conficiunt, sic si formæ per se consisteret, cum materia nimirum compositæ efficerentur indiuidua, & nō ꝑ generationem, & alterationem. Secundo vero, nā vt hoc vinum, & hoc mel per se existentia, postquā multū efficere, non possunt alijs reperiri, sic homo, si ꝑ se consisteret, postq̄ cum materia compositus Socratem confecisset, non posset in alia materia fieri, vt homine alium efficeret, donec secretus esset à materia, cum qua Socratem effecerat. quod incommodum non accidit eis, qui formas sepa ratas esse negant. neq;. n. per se hominem, eiusq; formam esse aiunt, sed ipsum ex multis cogitatione fecerunt. In particularibus vero talem naturam esse tradunt. & iuxta hanc expositionē Alex. legit verba {an si sic esset}. i. an si forma ꝑ se sint {nunq̄ hoc aliquid esset ortū}. s. ꝑ alterationem {sed hoc quidem} subaudi quod esset ortum {significaret tale} nō tamen simpliciter tale {definitūq; non esset}. i. sed id qd' esset ortum, esset forma quę præexistebat, quę aduenieēs materię compositū effecisset, & sic dicit {sed hoc quidē}. s. forma, quod esset orta {sigificaret tale. i. substantiam quandam qualitatem habentem {definitumq; non esse}. i. discretū, & quod per se valeret existere, & sic generatio non fieret per alterationem, sed in materia per compositionem efficeretur, deinde exponit quonam modo, agens ageret, si formæ, quę fiūt in materia præexisterent, & dicit {sed} subaudi efficiens ac genitor {efficeret, atq; produceret ex hoc}. i. ex forma {tale} idest cōpositum ex materia, & forma {& quādo esset ortū} & forma cum esset orta in materia. s. per aduentum, & non per alterationem {hoc tale}. i. substantia ex materia & forma composita esset {totūq; hoc}. s. forma cū materia {Callias esset, aut Socrates, perinde atq; hæc sphæra ænea} quę componit̄ ex forma & materia {Homo vero ac aīal, vt ænea sphæra omnino} idest hic homo vero & hoc animal erit omni {vt} hæc {ænea sphæra} sic Alex. Ego vero puto melius esse dicendum, vt diximus, vt Aristo. argumentet̄, si ideæ separatæ essent generantes, nunq̄ fieret hoc aliquid, sed semper quale quid, & vniuersale, & propterea dicit {sed hoc quidē} scilicet qd' fieret ab ideis illis {tale} idest vniuersale {significaret definitumq; non esset}. i. discretum, ac vnū numero hæc de prima parte. idē ostendit hoc esse contra sensum inducens id quod agēs efficit, & dicit {sed} agens subaudi non vniuersale efficit, sed {atq; producit tale} scilicet compositum {ex hoc} idest ex definita materia, vel ex definita forma {& quādo est ortum} tale compositum ab agente ipso {est hoc tale} quod exponens subdit {totumq; hoc} scilicet quod agens efficit {Callias est, aut Socrates, perinde atq; hæc est sphęra ænea, homo vero ac animal} scilicet vniuersale non est hoc aliquid, sed {vt ænea sphæra omnino}. s. vniuersalis. Sic igitur est contra sensum, quia ad sensum patet id quod per se generatur {esse} hoc aliquid videlicet Calliam aut Socratem, non autem animal aut hominem, quæ sunt vniuersalia. & qualia, quæq; non nisi per accidens generantur generatione singularium: igitur ideæ non generant.

Patet ergo specierum causa, ut quidam dicere species cōsueuere, si sint quædam præter singularia, ad generationes, atq; ad substantias non esse utiles, neq; ob hæc substantias per se esse ponendas.

Nunc ex dictis concludit contra Platonicos ideas, quas ponebant ad rerum generationes vtiles, esse inutiles ex parte ipsarum. dico ex parte ipsarum, quia fortasse ex parte effectuum, qui fiunt, possent esse vtiles, sed ex parte ipsarum sunt inutiles, quoniam ex parte ipsarum non sunt aptæ producere hoc aliquid, & singulare, sed tantum vniuersale, cū solum vniuersali sint similes: vt longa enarratione est demonstratum. & dicit {patet ergo specierum causa}. i. ideas quātum est ex parte naturæ ipsarum {vt quidā} scilicet Platonici {species} idest ideas {dicere consueuere, si sint quædam} separatæ {pręter singularia, ad generationes, atq; ad substantias} scilicet producendas {non esse vtiles} quoniā, vt dictum iam est, ideæ suapte natura non producunt hoc aliquid {neq; ob hæc}. i. & propter hæc quia non sunt

ſunt aptæ efficere hoc aliquid, patet ipſas {non eſſe} ponendas {ſubſtantias per ſe}. i. non eſſe ponendas in ratione rerum ſeparatas ſubſtantias. nam Platonici ideas ponebant, vt ſeruarent rerum generationes proficiſci à ſimili, quia igitur ab ideis quãtum eſt ex parte ſua nõ producitur hoc aliquid, fit vt propter hoc non ſint ponendæ. Quidã in ſuis codicibus legunt {patet ergo ſpecies, vt quidam dicere ſpẽs conſueuere} & ſic dictio facilior eſt. Auerroes vero oſtendit formas ſeparatas eſſe inutiles ex eo, quia formæ ſeparatæ materiam tranſmutare non poſſunt, Materiam vero eas tranſmutare non poſſe oſtendit ex eo, quia nihil tranſmutat materiam, niſi ipſum ſit in materia. Et ex hoc infert contra ſuos Saracenos mundum non eſſe genitum. qm̃ ſi eſſet genitus, oportuiſſet, vt generans fuiſſet indiuiduum, & corpus particulare. Nos vero dicimus mundum nõ eſſe genitum, ſed ex nihilo creatũ, & propterea nõ oportuiſſet Deum eſſe corpus, ſed hæc petenda ſunt à dilucidario, & à theologicis noſtris. Quæ Auer. Cõm. 28.

In quibuſdam igitur & luce clarius extat id quod generat talem quidem eſſe. quale eſt id quod ab ipſo producitur, non tamen numero, ſed ſpecie idem, ac unum, ut in ipſis naturalibus cõſtat. Homo nãq; hoĩem generat, & equus equũ.

Si conſiderauerimus verbum {Igitur} quod græce eſt δὴ vt legitur in codice noſtro, videtur Ariſtotelem inferre ex declaratis in quibuſdam eſſe luce clarius ſimile ex ſimili fieri ſicuti eſt pro ſuppoſitione acceptũ, vt patet in rebus naturalibus, in quibus perſpicuum eſt ſimile fieri ex ſimili, vt hominẽ ex homine, & equum ex equo. & dicit {in quibuſdam igiť & luce clarius extat id quod generat tale quidem eſſe, quale eſt id quod ab ipſo producitur} v. g. in me, & in particularibus hominibus patrẽ, qui me genuit, vt me ex materia & forma conſiſtere, & ita eſſe mihi ſimilem, non autem ſeparatam eſſe formam. At ſi ideæ eſſent generationis cauſæ, neceſſe eſſet, vt patre meo non exiſtẽte, ergo tamen gignerer. & quia generans non eſt omnino ſimilis genito, neq; ei omnino idem, ideo ſubdit {non tamen numero, ſed ſpecie idem ac vnum} Pater enim meus non eſt omnino mihi ſimilis, ſed idem ſpecie, numero non item. & ideo ſubdit {vt in ipſis naturalibus} ſcilicet rebus {conſtat} in quibus genitor genito ſimilis eſt {homo, nãq; hominem generat, & equus equum} non tamen numero idem. Sed quia in quibuſdam codicibus legitur loco δὴ γὰρ .i. enim videť Ariſt. reddere cauſam eius, quod dixit, vt placet Alex. & Auer. dixit enim non eſſe ſubſtantias ſeparatas, quales Plato poſuit, vult igiť nũc, vt aſsignet cauſam ex eo, quia ſi eſſent, nihil generabunt. Quòd aũt nihil generabũt, oñdit ex eo, quia oẽ generãs gñat ſibi ſiľe, vt patet in naturalibus. At tales ideæ nullũ ſibi ſimile generare poſſunt. ideo nõ ſunt. Quæ Auer. Cõm. 28.

Niſi præter naturam quippiam fiat, ut fit, cum equus generat mulum. Verumetiam hæc ſimilem ſubeũt legem. Proximum enim genus, quod commune eſt equo & aſino, nomine caret. Fortaſſe autem ambo ſunt ueluti mulus.

Verbum {Niſi} ſic poteſt adaptari, nam cum ſit dictum ſemper ſimile generare ſibi ſimile, & inſtantia ſit de equo, qui ex aſina generat mulum, qui equo ſpecie ſimilis non eſt: reſpondet dupliciter, & primo q̃ ſimile generet ſimile in his, quæ generantur ſm̃ generantis intentionem, propterea, ait ſibi ſimile generare omne, quod generat {niſi præter naturam} ab eo {quippiam fiat, vt fit, cum equus generat mulum. Equus enim nõ ſemper equum generat, ſed ſi equam impleuerit, equũ mulum vero, ſi ſalierit aſinam. ergo equus ſui natura equum gignit, præter naturalem intẽtionem gignit mulum. Sed dubitaueris ex eo, quia mulus videtur naturaliter genitus, vt in libro de generatione animaliũ expoſuimus: igitur non eſt genitus præter naturam. Expoſitor non imperite ait huiuſmodi muli rationem eſſe præter intentionem naturę particularis. nam virtus genitiua in ſemine equi intendit producere naturaliter ſimile equo in ſpecie, quia tamen non poteſt propter ineptitudinẽ materiæ, ex qua in aſina gignit, efficit mulum, quo fit, vt mulus genitus ſit preter intentionẽ naturæ particularis, non autem præter intentionem naturæ vniuerſalis, hæc eſt prima ſolutio Ariſt. vt Auer. exponit etiam. Deinde Ariſt. affert ſecundam ſolutionẽ aſſerens equum generãdo mulum, etiam ſibi ſimile generare. non quidem in ſpecie ſpecialiſsima, ſed in genere propinquiſsimo, qm̃ equus, aſinus, & mulus conueniunt in quodam genere propinquiſsimo, quod caret nomine, licet, vt Expoſitor inquit, poteſt dici iumentum. vnde dicit {verum etiam hæc ſimilem ſubeſſent legem} & exponẽs quo nam modo ſimilia ſint, ſubdit {proximũ. n. genus, quod cõe eſt equo, & aſino, noĩe caret, fortaſſe autem ambo ſunt} ſubaudi iumentum, {quod veluti mulus}. ſ. in genere propinquiſsimo eſt. Ex his patet propoſitionem eſſe vniuerſalem, vt Auer. inquit, qm̃ omne quod gignitur, gignitur à ſibi ſimili, aut in ſpecie, aut genere propinquiſsimo: & quæ dicit Auerroes de natura media, licet ſint vera, non tamen ſunt ad verba Ariſtotelis. Quæ Auer. Cõm. 28. Quæ Auer. Cõm. 28.

Quare patet non opus eſſe ſpeciem, ut exemplar extruere. in ijs enim maxime ſpecies inquirerentur, atq; utiles eſſent. quippe cum hæ maxime ſubſtantiæ ſint. Sed id, quod generat, ſufficiens ſane productionis eſt cauſa, & ut ipſius ſpeciei cauſa ſit in materia. tota autem iam talis in his carnibus, atq; oſsibus ſpecies Socrates eſt, atq; Callias: & quidẽ diuerſa ob materiam. etenim diuerſa, eadem autẽ ſpecie: quippe cum ipſa ſpecies indiuidua ſit,

Cum Ariſtoteles quaſi ex dictis demonſtraſſet ideas non eſſe vtiles ad generationem ex parte, qua ſunt cauſæ agentes, nunc, vt Alex. inquit, quem expoſitores ſequuntur, infert non oportere vt idea quaſi exemplar eſſe conſtituatur, & ſic intelligitur ideã non eſſe vtilẽ ad generationẽ, quatenus eſt cauſa exemplaris: & iuxta hanc expoſitionem Ariſto. ratio eſt, ſi ideæ, vt exẽplar ſint ſubſtantiarum cauſæ, maxime, vt exemplar, cauſæ eſſent primarum ſubſtantiarum, quæ ſunt magis ſubſtantiæ quam cæteræ. Sed nõ ſunt cauſæ primarũ ſubſtantiarum, vt exemplar. qm̃ earũ cauſæ ſunt generantia particularia: nulla exemplaris habita ratione. nõ. n. generans, dum gignit, exẽplar intuetur. igitur ideæ non ſunt ſubſtantiarum cauſa, vt exẽplar. vnde dicit {Quare patet nõ opus eſſe} pro generationibus ſubſtantiarũ. ſ. {ſpeciem}. i. ideam {vt exẽplar extruere} deinde tangit maiorem, & dicit {in ijs enim}. i. in ſenſibilibus indiuiduiſq; ſubſtantiæ, quæ ſunt primæ ſubſtãtiæ {maxime ſpecies}. i. ideæ inquirerentur {atq; vtiles eſſent} cuius rõnem affert, & dicit {quippe cum hæ}. ſ. ſubſtãtiæ primæ indiuiduæ, atq; ſenſibiles {maxime ſubæ ſint} & ſic patet maior, deinde ſubintellecta minore, ſubdit eius oñſionem, & dicit {Sed id, qď generat} ideſt ſed geni-

tor{sufficiens sane productionis est causa} nec solum productionis sufficiẽs causa est genitor, sed etiã est causa sufficiens{vt ipsius spẽi causa}.i.vt forma{sit in materia}quæ forma est causa, qua indiuiduum genitũ reponatur in specie: & propterea formam vocat speciei causam.sic igitur sufficiens causa generationis substantiarum primarum est genitor nulla exemplaris habita ratione, quoniam genitor, dum gignit, ad exemplar nõ intuetur,& ipse causa proxima est, vt forma sit in materia, cum ab ipso per media natura faciat, vt in materia sit,& non ab exemplari, deinde exponit quid sit Socrates, vel Callias,& substantia prima, cuius causa est genitor nulla exemplaris habita ratione, & dicit{tota autem iam talis in his carnibus atq; ossibus spẽs}id forma{Socrates est,atq; Callias}est.n. Socrates vel Callias forma existens in materia signata, quã ipse has carnes,& hæc ossa vocat: quæ quidem forma à genitore nulla exemplaris ratione habita, in his carnibus, in his ossibus.ac neruis generata est. & addit{& quidem diuersa ob materiam}nam forma differt à forma numero p.p materiam{etenim diuersa}.s.forma Socratis, à forma Calliæ est numero propter materiam{eadẽ aũt specie}.i.propter formam{quippe cum ipsa spẽs} qua Socrates & Callias conueniunt{indiuidua sit}& specialissima, sic igitur Callias,& Socrates specie quidẽ ijdẽ, numero vero diuersi sunt. diuersa est.n. cuiusq; materia, quorum aũt est diuersa materia. ea numero diuersa sunt. Auer.autẽ putauit Arist. in præsenti dictione refellere rationẽ Platonis, quæ sumit̃ ex animalibus, quæ sponte fiunt.videbat.n.hæc animalia gigni, & non ab apparenti genitore, hinc cõcludebat hæc ab ideis igni: alioquin aĩal nasceretur sine genitore. Secundum ergo Auer. Arist. obijcit ex eo, quia si pro generatione taliũ essent necessariæ ideæ, tunc ea, quæ ex semine propriæ generantur, quæ sunt nõie,& rõne digniores substãtię, longe magis egerẽt ideis. hoc aũt est cõtra sensum, qm̃ pro generatione horũ sufficiens est genitor, nulla rõne habita ad ideam, quam hic vocat exemplar. Vñ dicit{Quare patet nõ opus esse speciem, vt exẽplar}.i.ideã{extruere}subaudi pro generatione eorum, quæ propriæ ex semine,& ab agentibus generantur,& p{spẽm vt exẽplar}ideã intelligit, deinde ostẽdit hoc, qđ concludit,& dicit{in his.n.}.s. quæ propriæ ex semine,& ab agẽtibus generant̃{maxime spẽs inquirerent̃, atq; vtiles essent.quippe cum hæ maxime substãtiæ sint}& longe magis q̃ animalia, quæ sponte oriuntur. Deinde destruit consequens,& dicit{Sed id, quod generat}.s.genitor{sufficiẽs sane productionis est causa,&}etiã sufficiens est causa{vt ipsius speciei causa}.i.forma{sit in materia, tota autẽ iam talis}.i. quæ forma tota talis{iam in his carnibus atq;}in his{ossibus spẽs}.i. forma est, quæ{Socrates est, atq; Callias, & quidẽ}.i. quæ quidem formam{diuersa}est{ob materiã, etenim diuersa est}nam Socrates forma diuersa est à Callia.s.numero propter materiam signatã{eadẽ aũt specie, quippe cũ ipsa spẽs} subaudi in qua conueniunt{indiuidua sit} hæc est expositio Auerrois, licet aliquo pacto violẽta.

Quæ Auer Com. 28.

CAP. IX.

Cur nonnulla ab arte & a casu fiant: quædam uero minime.

TEX.29 *Dubitauerit autem non iniuria quispiam, cur quædã fiunt & arte atq; etiam casu, ut sanitas, quædam nõ fiunt, ut domus.*

Mouet nunc Aristo. dubitationem circa ea, quæ dixit de artificialibus, dixit enim multas res fieri ab arte, & easdem casu effici, vt dictum est de valetudine, & quædam ab arte quidem fieri, vt domum, casu vero minime, nũquam enim absque motore lateres ad domũ constituendam sua sponte colere: ideo causam inquirit, cur hoc sic vsu veniat. Vnde dicit{Dubitauerit aũt non iniuria quispiam, cur quædam}de numero artificialium{fiunt & arte, atque etiam}eadem{casu, vt sanitas}quæ eadem interdum beneficio medici, inter fricatione præter intentionem fricantis fit{quædam}eadem & casu,& arte{nõ fiunt: vt domus}vt statua, quę solum ab arte fiunt. oritur autem hæc dubitatio ex eo, quia artificialia omnia fiunt ex principio, quod est in anima, iccirco quæritur, cum omnia artificialia fiant ex principio, quod est in anima, cur quædam fiunt ab arte tantum, interdum eadem ab arte,& sine arte. Auerroes vero putat Aristotelem accepisse omne, quod fit, gigni à sibi simili, iccirco vult Aristotelem mouere secundam dubitationem, nã cum prima dubitatio contra hoc fuerit illa de mulo, nunc contra idem mouet secundam ex eo, quia in artificialibus videmus id, quod fit, non semper fieri à suo simili. nam eorum quæ arte struuntur, quædam fiunt ab arte tantum, vt domus, & statua,& hæc semper fiunt à suo simili, quoniam à specie, quæ in anima artificis est, quædam eadem fiunt ab arte,& sine arte spõte, vt valetudo. at valetudo, quæ sponte fit, non fit à suo simili, igitur non omne, quod fit, à suo simili gignitur. Ergo hæc est secunda dubitatio contra illud idem, contra quod mouit Aristoteles dubitationem de mulo. hæc est expositio Auerr[illegible], quæ si placet, bene est.

Quæ Auer. Com. 29.

Causa uero est ex eo, quia materia, quæ generationis est princeps. ut efficiatur, & fiat aliquid eorum, quæ ab arte proficiscuntur, in qua pars est aliqua rei, alia talis est, ut à se ipsa moueantur, alia talis non est. & huius alia hoc modo moueri potest, alia non potest. complura nãque moueri quidem à se ipsis possunt, at non hoc pacto, uelut saltare.

Quæstione proposita, nunc assignat causam eius, quod quæsierat, & in soluendo supponit in omni materia, ex qua fit aliquod artificiale, esse aliquam partem rei artificialis, quæ ex illa materia fit. Sed quid per partem rei artificialis intelligat, Auerroes intelligit partem potentiæ naturalis, quæ est similis arti, hoc est virtutem naturalem remissam, quæ est arti similis. verbi causa in materia, ex qua. vel in qua valetudo inducitur, est calor naturalis, qui est virtus actiua valetudinis sicut ars in mente artificis se habens: quam expositionem Alexander habet authoritate superius, cũ dixit, calor in corpore aut valetudo est, aut ipsum cõsequitur pars aliqua valetudinis. Et tu non intelligas in omni re artificiali calorem esse partem rei artificialis. hoc enim Aristoteles & Alexander intellexerunt tantum in exemplo conualescentiæ, sed intelligas aut calorem, aut aliquid simili calori esse partem rei artificialis. aut esse id, quod consequitur res artificialis. Expositor autem per partem rei artificialis intelligit aptitudinẽ, ratione cuius res artificialis est apta magis ex hac quam ex illa materia fieri, quæ dicit̃ tum naturalis inclinatio, tum rei artificialis inchoatio. Videmus.n.nõ qđlibet artificiale fieri posse ex qualibet materia, sed ex determinata. nõ

Quæ Auer. Com. 29.

enim serra ex lana, aut stuppa fieri potest, sed ex ferro, in quo est durities, per quam ex ferro apta est fieri serra. igitur per partem rei artificialis Aristoteles aptitudinem intelligit, quæcunq; sit illa aptitudo siue durities, siue mollities, siue grauitas, siue leuitas, siue calor, siue virtus alia id genus. Quicquid enim est, videtur esse aliqua pars rei artificialis, quæ ex illa fit. nō enim sine aptitudine res artificialis fieri potest. quare est veluti pars præexacta ad rem artificialem. hæc de suppositione: q̃ simul ponit cum diuisione materiæ, & dicit {Causa vero} huius quod quærebaт {est ex eo, quia materia, quæ generationis est princeps} idest principium, & causa subiecta {vt efficiatur, & fiat aliquid eorum, quę ab arte proficiscuntur, in qua} scilicet materia {pars est aliqua rei} subaudi quæ ab arte fit, hic terminatur suspensio, in qua suppositionem expressit: deinde subdit materiæ diuisionem, & subdiuisionem, & dicit, materiæ, quæ dicta est principium & causa rei dum illa efficitur, ac generatur {alia} scilicet materia {talis est, vt à se ipsa moueatur} idest apta sit moueri ad cōstitutionem rei artificialis {alia talis non est} scilicet vt apta sit moueri ad constitutionem rei artificialis. vt est stuppa, quæ nō apta est, vt ex ea fiat serra, vel securis. talis enim materia omnino est inepta ad constitutionem rei artificialis ad eo, vt ne rei artificialis materia dicatur. Deinde subdiuidit materiā primo modo dictā, quæ videlicet apta est, vt ex ea generetur res artificialis, & dicit {& huius} scilicet materiæ, quæ apta est, vt ex ea generetur res artificialis {alia hoc modo moueri potest} vt scilicet res ipsa artificialis est apta fieri, hæc enim est, quæ moueri potest à se, quemadmodū ab artifice moueretur. & hęc est cuius aptitudo est virtus actiua, vt calor naturalis in valetudine {alia non potest} scilicet moueri à se, vt ab arte moueretur. Cuius rationem explicat, & dicit {complura nāq; moueri quidem à se ipsis possunt} quia scilicet apta sunt, vt ex eis fit res artificialis {at non hoc pacto} scilicet quo res artificialis est apta fieri {velut saltare} lateres enim & ligna deorsum moueri possunt naturaliter, non item sic, vt domum perficiant: nisi ab ædificatore moueantur. ignis etiam à se sursum moueri valet, sic autem, vt æs incendat nequaquam, nisi ab ærario fabro. Ergo licet huiusmodi materiæ aptæ sint, vt ex ipsis fiant res artificiales, non tamen vt sic fiant, vt aptæ sunt fieri. & hæc materia est, cuius aptitudo non actiua, sed passiua virtus est, vt ex ipsa fiat res artificialis. hæc de diuisionibus materiæ artificialis. Vñ Auer. primam diuisionem esse talē tradit, quod altera sit materia, in qua supponitur pars formæ artificialis, & hæc est idonea materia artis, alia in qua nihil formæ supponitur omnino, & hæc non est idonea materia artis: vt stuppa respectu serræ. & subdiuidens primam materiā in qua pars formæ supponitur, alteram esse asserit, quæ sine externo motore potest se deducere ad formam, alteram, quæ vt veniat est perfectionem, indiget externo motore: quæ satis verbis accommodantur. *Quæ Auer. Cōm. 29.*

Quorum igitur talis est materia. ut lapides, impossibile est sic moueri, nisi ab alio, sic tamen & ignis profecto, ideo alia non erunt sine eo, qui artem habet. alia autem erunt. nā ab ijs mouebuntur, qu i quidem non habēt artem. possunt autem ipsa aut ab alijs nō habētibus artē, aut ex parte moueri.

Suppositione, atq; materiæ diuisionibus præmissis nunc accedit ad causæ quæsiti assignationem, & primo ex dictis facit quasi vnum excerptum videlicet qđ talis materia, qualis est, vt lapides respectu domus, qui aptitudinem habent, vt ex eis fiat domus, non tamen talem, vt per eam moueri possint ad constitutionē domus, omnino indiget motore externo sine artifice: si ex ea debeat fieri res artificialis. Vnde dicit {Quorum igitur talis est materia, vt lapides} qui sic moueri non possunt, nisi ab alio, talem hanc materiam {impossibile est sic moueri, nisi ab alio} lapides enim licet aptitudinem habeant, vt ex eis fiat domus, quia tamen nō habent aptitudinem sic, vt ex eis fiat domus, ideo impossibile est sic moueri, nisi moueantur ab artifice ad constitutionem domus. & vt di xi de lapidibus {sic tamē & ignis profecto} materia est, vt lapides, ignis enim à se sursum moueri valet, sic autem, vt æs incendat nequaquam, nisi ab ærario fabro. hactenus de excerpto, tūc soluit quæsitum, & dicit {ideo alia non erunt sine eo, qui artem habent} vt domus & nauigium {alia autem erunt} vt valetudo, & triticum. causam autē, quare valetudo & triticum erunt, assignat, & dicit {nā ab ijs mouebuntur, qui quidem non habent artem} nō enim solum ab artificibus mouebuntur, sed etiam ab ijs, qui carent arte. confricatio enim vt sæpe diximus, & ab artifice fiet, & ab eo, qui arte caret. ergo quia materia domus non est apta moueri à se, vt ab arte moueretur, fit, vt sine artifice fieri nequeat. quia vero materia valetudinis est apta à se moueri, quēadmodū ab artifice moueretur, fit, vt eadem arte, atq; spōte fieri posset. Deinde legens Alexander verba illatiue dicit {possunt igitur} hæc eadem {ipsa moueri aut ab alijs non habentibus artem aut ex parte} idest aut à se ipsis. qm̃ eorū materiæ sunt aptæ moueri, & sic, vt mouerentur ab artifice. nam cum possint à se moueri, iam ab artifice mouebuntur, iam ab artis experte, quādoq; etiam à se ipsis. Vnde dictio nostra, quæ legitur sic {possunt autem ipsa} non recte legitur. nisi verbum {autem} legatur pro igitur, vt Alex. legit. aut fortasse, quia dixerat esse quædam, quæ moueri possunt ad formam ab eo, qui nō habet artem, id eo hoc exponens subdit {possunt autē ipsa} scilicet artificialia, quæ videlicet fiunt ex materia, quæ potest seipsam mouere {moueri aut ab alijs nō habentibus artem, aut ex parte} idest aut se ipsis, vt sit verbum {autem} expositiuum. Animal enim potest moueri ad sanitatem ab eo, qui non habet artem, nam potest eius ventriculus fricari, motuq; fricatiuo moueri ab eo, qui caret arte medendi {aut ex parte} idest aut à se ipso nullo extrinsecus motore concurrente omnino sed solum ex parte illa, quam præ habet videlicet à calore natiuo, quem in se habet. Auerroes autem dicit primo ea non moueri à se ad formam artificialem, in quibus non est pars potentiæ motus rei. Secundo dicit, nec hæc omnia moueri à se ad formam artificialē, in quibus est pars potentiæ motus rei. quia nō illa, quæ hanc potentiam habent diminutam. ferrum enim qđ est materia serræ, licet habeat partem potentiæ motus rei videlicet duritiem. non tamen mouetur à se ad formam serræ. nam durities non sufficit. Tertio ait eas materias se posse mouere ad formam, quarum naturas artes iuuant, vt materia valetudinis, quæ iuuatur ab arte medendi. vt materia tritici, quæ iuuatur ab agricola. Quarto exemplum de igne refert ad artificialem rem, vt Alexander fecit. ait enim nequaquam cultellum efficere posse sine fabro, sine fabro tamen alium ignem efficere posse. Verum hoc, quod Auer. ait, esse *Quæ Auer. Cōm. 29.*

aliquas materias rerum artificialium, in quibus nõ est pars formæ, videtur aperte falsum. nam Aristoteles supponit nullam esse materiã in artificialibus quibuscunque, in qua non sit pars formę, hoc est saltem aptitudo, vt ex ipsa fiat res artificialis, vt superius est explicatum, & ipsemet Auer. ait primo physicæ auscultationis. ait enim tam in naturalibus q̃ in artificialibus, cum res gignitur supponi priuationem in subiecto apto nato, cuius oppositum ait hic asserens esse aliquam rem artificialem, cuius generatio nihil in materia præsupponit. Sed tunc emerget dubitatio, q̃m si in omni generatione rei artificialis præsupponeretur aptitudo in materia, vt ex ea res fieret, tunc omnis generatio artificialis esset naturalis. Et licet de huiusmodi dubitatione multa dixerimus primo physicæ auscultationis, tamen nũc primo accipiamus in omni generatione rerũ artificialium præsupponi partem rei, hoc est aptitudinem, per quam ex materia apta est res ipsa fieri. & hoc patet tũ verbis Arist. tum etiam ratione, quæ tacta est, q̃m res artificialis non est apta fieri ex quauis materia. Secundo accipiamus etiam in omni generatione naturali esse suppositã huiusmodi aptitudinẽ, siue generatio naturalis sit el'nti, siue misti, patet q̃m res naturalis nõ fit ex quauis materia. Tertio accipio in quibusdam rebus artificialibus hanc aptitudinem se tenere cum materia, & esse principium passiuum, per quod ex materia est apta fieri res solum tãquam ex principio passiuo apto: vt de generatione serræ ex ferro, & de generatione domus ex lateribus, & lignis dictum iam est. eodem etiã modo in rebus naturalibus. nam in quibusdam hæc aptitudo se tenet cum materia, estq; passiuum principium, vt in generatione simplicium, & in generatione mistorum similarium, vt Auer. ait secundo physicorum. Quarto accipio in quibusdam artificialibus huiusmodi aptitudinem supponi in materia tãquam actiuum principiũ, vt in valetudine, in qua supponit̃ principium actiuum valetudinis in corde, quod non potest esse ægrum: & de huiusmodi materijs Aristoteles dixit hic aliquas esse materias, quę possunt se mouere ad formas. Quinto accipio in quibusdam rebus naturalibus esse eodẽ modo. nam in generatione omnium viuentium supponitur hæc aptitudo tãquam principiũ actiuum. nam in generatione animalis calor naturalis delatus ad ipsa menstrua per semen genitale agit ad generationem animalis ex apta materia. Sed tunc restat dubitatio in quo generatio naturalis differt ab artificiali. vbi mox patet solutio. nã generatio artificialis est, cũ aptitudo reducetur ad actum ab artifice, naturalis vero, cum reducit̃ ab agente naturali. ex parte enim aptitudinis nulla est differentia, sed solũ ex parte modi, quo aptitudo ipsa reducitur ad actum. Valetudo enim naturalis, & valetudo artificialis ex parte aptitudinis non differunt. q̃m vtraq; supponit calorem, & virtutem sanandi in corde sano. differunt autem ex parte modi, quo aptitudines reducuntur ad actum. nã in naturali valetudine aptitudo reducitur ad actum solum virtute cordis. in artificiali vero à medico eam virtutem iuuante, aut reducente ad actum. hactenus de his.

Côm. 46.

In expositione Côm. 46.

Côm. primo.

CAP. X.

Quod omnia ab uniuoco generantur.

TEX. 30. *PAtet autem ex ijs, quæ diximus, & uniuersa quodam modo (si non per accidens fiant) ex uniuocis fieri, ut res naturales. aut aliqua ex parte ex uniuoco, ut domus ex domo, aut à mente. est enim ars ipsa species, aut ex parte, aut ex habente aliquam partem.*

Nonnulli, qui sunt non parua authoritate viri arbitrantur hic Aristotelem remouere secundum dubium contra ea, quæ dicta sunt, per viam corollarij. dictũ est enim omne, quod generatur, fieri ab vniuoco in specie, ideo quæri potest, verũ omne, quod fit, fiat ab vniuoco eadem ratione. ex dictis ergo respondet q̃d non & imaginatur ea, quæ generantur, trifariam ab vniuoco fieri primo quidem modo, quando generans & genitum & in forma, & in modo essendi formæ similes sunt: & hoc pacto naturalia, dum fiunt à naturalibus, plerunq; ab vniuoco fiunt. vt ignis ab igne, & homo ab homine. nam ignis generans: & ignis genitus habent eandem formam, & eundem modum se habendi formæ. vterque enim ignis formaliter, & existenter ignis formam habet. Secundo vero modo eum generans & genitum similem formam habent, non tamen secundum eundem modum essendi. ceu domificator & domus, quam efficit. vterq; enim eandem formam habet, non tamen s̃m eundem modum. nam forma domus in domificatore intentionale esse habet. in domo autem esse reale, atq; existens. Tertio denique modo quando generans & genitum nec in forma, nec in modo essendi formæ sunt similia: sed in parte formæ. hoc pacto sol generans ranam ex putri materia est similis ranæ genitæ, nam sol continet virtutem, qua potest ranam generare, quæ licet non sit forma ranæ, est tamen pars illius. Similiter in corpore ægro generatur valetudo, & tamen corpus ægrum & valetudo, nec sunt similes forma, nec modo essendi formæ, sed solum in parte formæ. quia corpus ægrum continet calorem naturalem, qui est pars valetudinis. Vnde dicit {Patet autem ex ijs, quæ diximus, & vniuersa quodam modo (si non per accidens fiant) ex vniuocis fieri} dixit {quodã modo} & vt paulo post dicet {aut ex parte, aut ex habente aliquam partem} vniuoco, propter artificiosa. neq; enim perinde ex domo existente domus efficitur, vt ex homine homo. domus nãq; quodam modo ex vniuoco fit, vel ex parte vniuoca. quia domus ex qua fit, non per se subsistit. sed est domus in mente, quæ est quodã modo domus, aut ex parte domus, ergo recte dictum est, omnia fieri quodam modo, aut ex parte ab vniuocis, quoniam non omnia fiunt à similibus secundũ formam, & secundum modum essendi formæ. dixit etiam {si non per accidens fiant} quoniam illud, quod fit ex accidenti, nemo ex vniuoco fieri dicet, exempli causa domus, cum per se fiat, ex accidenti tamen huic molesta. illi iocunda efficitur. at molestum iocundumúe nõ dicimus ex molesto & iocundo vniuoco fieri, quippe quorum nec ars habetur, nec forma. tunc tangens primum modum eorũ, quæ fiunt à similibus, dicit {vt res naturales} quarum plures cum generãtur, efficiuntur sibi similibus secundum formam, & secũdum modum essendi formæ, vt homo ab homine, & equus ab equo. Deinde tangit secundum modum eorum, quæ generantur à sibi similibus, asserens hunc modum esse eorum, quæ fiunt ab vniuoco secundum formam, nõ autem secundum similem modũ essendi formæ, & dicit {aut ex vniuoco aliqua ex parte} & non omnino, quia fiunt à sibi similibus s̃m formam, non autem s̃m similem modum essendi formę {vt domus ex domo}. s. mẽtali

tali{aut à mente}.s.habente domum, vt rationem agẽdi. non.n.domus existens in re est similis domo mentali,nisi in forma,non autem in modo existendi.sed cũ dixisset domum ex domo fieri,quia domus ab arte fit, non à domo,causam subscribit cur hoc ad hunc modũ dicatur,& dicit{est.n.ars ipsa species}.i. forma domus mentalis. ars .n. ex qua domus efficitur , nihil aliud est quam domus.forma enim domus, quæ in anima ædificatoris immaterialiter inest,est ars, vt in secundo libro de anima demonstratur.& tu non intelligas per artem collectionem regularum,quibus dirigimur ad agẽdũ,sed rationem,qua artifex agit.hoc.n.pacto domus, quæ est in mente,ratio est,qua ædificator domũ struit: & efficit,vel per artem intelligere poteris mentem,quę formam artificialem habet . nam ars nihil aliud est quam mens specie rei faciendæ formatus.Deinde tangit tertium modum eorum quæ fiunt ab vniuoco non simpliciter ẽm formam & modum essendi formæ, vel ẽm formam tantum, sed eorum,quæ fiunt ab vniuoco ẽm partem formæ,& dicit{aut}.s. tertio modo dicuntur ab vniuoco fieri ea,quæ fiunt{aut ex parte}.s. formæ{aut ex habente aliquam partem}.s.formæ.hoc pacto sanitas efficitur à calore vel à corpore ægro , tanquam ab vniuoco. nam calor ex quo efficitur sanitas pars est sanitatis,corpus autem partem eius habet.Alexander vero verba dictionis ad hunc modum exposuit, sed alio modo dictionem continuat , cum dicit, postquam multis verbis ostendit non solum hominẽ ex homine fieri,sed domum etiam ex domo,nunc palam esse ait ex dictis, omnia quæ fiunt, fieri aliquo triũ modorum ex vniuoco.non ergo vult Alexander Aristotelem via corollarij diluere dubitationem, sed ex dictis inferre corollarium. Verum quo ad dictionis expositionem non differt. quibus patet sufficientia, qm̃ oĩa quæ fiunt,aut fiunt ab vniuoco ẽm totam formam,aut ẽm partem formæ. si ẽm partem formæ, sic est tertius modus eorum,quæ fiunt ab vniuoco. Pars.n. formæ, ex qua fiunt,est aut in agente, quod est procul à materia,ex qua fit id.quod gignitur. & hoc modo animalia ex putri materia fiunt à sole:nam in sole est virtus generatiua eorum,quæ virtus est pars formæ eorum, aut in agente,quod est materiæ coniunctam,& hoc pacto ex tali parte ea artificialia fiunt , quorũ materia mouetur per se ipsam ad formam.sin autem ea,quę fiunt ab vniuoco,fiunt ab vniuoco ẽm totam formam,hoc est bifariam,aut ẽm totam formam similẽ in esse, & in modo essendi,aut solum similem in esse, ea vniuoca , quæ fiunt à similibus in esse,& in modo essendi,sunt vniuoca primo modo,ea autem,quæ sunt vniuoca in esse tãtum,& non in modo essendi,sunt vniuoca secundo modo.cur vero addidit in dictione{aut ex habente aliquã partem}qm̃ posset fieri instantia dicendo partem formæ non esse id,quod generat, ideo quasi se corrigens subdit{aut ex habente aliquam partem}nam habens eã partem est agens , vt sol , aut semen.Auer. autem vult, Arist.hic epilogare rememorando ea,quæ dixit, & diuisionem.hoc pacto orditur, ꝙ alia fiat ab vniuoco ẽm totum compositum, vt quæ fiunt à patre, & matre . nã id,quod generat, & id,quod generatur sunt ambo tota,& composita,& eiusdem nominis & rationis . Alia vero ab vniuoco ẽm alteram partem compositi,& hoc pacto domus fit ab artifice,cum quo conuenit solum in forma,quæ est altera pars domus.in mente.n. artificis est forma, domus per quam artifex conuenit cum domo.alia autem fiunt ab vniuoco ẽm partem rei,quæ fit,& hoc pacto corpus sanatur à medico propter aliquam partem sanitatis,quæ est in corpore, & artes tales sunt illæ , quarum actiones sunt mistæ ex opere artis,& opere naturæ,vt medicinalis,& agricultura. hæc Auerroes.Potest tñ vniuersa diuisio fieri ad hunc modum,quod alia per accidens,alia per se fiant, & eorum quæ per se:alia fiant ab vniuoco ẽm totam formam, alia ab vniuoco ẽm partẽ formæ.& quæ fiunt ab vniuoco ẽm totam formam, aut ẽm totam formam ẽm esse, & ẽm modum essendi,aut solum ẽm esse.Patet igitur ea solum non fieri ab vniuoco,quæ per accidens fiunt. vt inuentio thesauri à fodiente fit,qui fodere,& non inuenire thesaurum,intendebat.

Quæ Auer. Com. 30.

Causa.n. faciendi prima per se pars est. nam caliditas , quæ est in motione, caliditatem in corpore fecit. hæc aũt sanitas est,aut pars sanitatis, aut ipsam pars sanitatis aliqua, aut ipsa sanitas sequitur. quapropter et facere ex eo dicitur , quia illud facit sanitatem , cui accidit, atq; sequitur caliditas.

Vna huius dictionis inductio est, quod cum exposuisset, partem formæ efficere, vt quo , agentem vero causam,in qua est pars illa formæ,agere vt quod, nunc ostendat,& assignet causam quare pars illa,quæ est in agente,agit,vt quo,& ait ideo partem formæ , quæ in agente est,agere,vt quo,qm̃ est per se prima efficiendi causa.Vnde iuxta hanc inductionem syllogismus componitur ad hunc modum, causa per se prima faciendi est agens,vt quo.pars,quæ est in agente, est per se prima causa faciendi. ergo pars quæ est in agente , est per se prima causa faciendi:huius syllogismi tangit minorem.& dicit{Pars.n.} quæ est in agente , est per se prima faciendi causa,hæc est minor,& per causam per se primam faciendi causa,hæc est minor,& p causam p se primam faciendi intelligit eã,quæ est ratio agendi aliis, vt agant,vt albedo est prima causa essendi album, qm̃ aliis est ratio essendi album,& ipsa per essentiam est alba.Alexander vero asserit Aristotelem eorum,quæ dixit,manifesta ad modum apponere exempla, & intelligit verba sic{Causa.n.faciendi pars est prima per se} & exponens huiusmodi partem per se primam Aristotelis subdit{nam caliditas,quæ est in motione}.i. quæ per motum,& confutationem extrinsecus effecta est {caliditatem in corpore facit, hæc autem}. s. caliditas in corpore generata{sanitas est, aut sanitatis pars} & hæc est pars prima per se, quæ ideo dicitur sanitas, aut sanitatis pars per se prima,quia non est tota sanitas,sed pars contemperantiæ calidorum cum frigidis, quæ est sanitas tota.Et quia fortasse hæc prima per se caliditatis pars,nec sanitas tota,nec pars totius sanitatis ẽ,ideo subdit{aut ipsam pars sanitatis aliqua, aut ipsa}.s. tota {sanitas sequit̃}satius.n.illud est dicere post caliditatẽ ipsam partem consequi sanitatis, vel non partem sanitatis post caliditatem sequi, sed ipsam sanitatem, vt sit orationis conclusio,huiusmodi caliditas,vel ipsa est sanitas,vel si non est,certe ipsam consequitur pars sanitatis,vel ipsas . ac sensus quidem huiusmodi esse videtur ẽm Alexandrum. sed cum dixisset caliditatem à motu expressam sanitatem esse,vel partem sanitatis,vel post ipsam sanitatis partem consequi, aut ipsam sanitatem, causam subiecit, cur caliditas in motu expressa sanitatem efficere dicatur.non enim videtur sanitatem effi-

cere, si pars illa sit sanitas, aut pars sanitatis, aut si partem illã sequitur sanitas, aut pars sanitatis, & dicit {qua propter & facere ex eo dicitur, quia illud facit sanitatẽ caliditas} dico {cui accidit atq; sequitur subaudi sanitas} vt sit ordo hic {quapropter & caliditas ex eo facere dicitur}.s. sanitatem {quia illud facit sanitatẽ, cui accidit, atq; sequitur sanitas} & quia post caliditatem à fricatione expressam sequitur vel accidit sanitas, ideo talis caliditas dicitur facere sanitatem, accipiendo videlicet facere pro eo, ad quod sequitur aliquid. ad hũc .n. modum caliditas illa dicitur facere sanitatem. Auer. autem aliter dictionem intelligere videtur. nam cũ Arist. dixisset aliqua fieri ex eo, quia materia mouetur per se ipsam ad formam propter aptitudinem, ac virtutem actiuam, addidit, nisi fiant per accidens. & quia aliquis dicere posset partem illam, quæ est in agente, per accidens agere ad formam, ideo Arist. hanc tacitam dubitationem refellens demonstrat partem illam, quę est in agente, per se agere, & non per accidens. & quod per se efficiat, ondit, & dicit {pars.n.} subaudi, quæ in agente est {est causa per se prima faciendi} igitur nõ per accidens agit. deinde ostendit antecedens ita esse, & dicit {nam caliditas, quæ est in motione, caliditatem in corpore facit, hæc autem}.i. quæ quidem caliditas facta in corpore {sanitas est} actu.s. atq; completa {aut pars sanitatis, aut} si nec est tota sanitas, nec pars sanitatis, est sanitas in potentia, qm̃ {ipsam sequitur pars sanitatis aliqua. aut ipsa sanitas}.s. tota. Tunc perficias syllogismum, sed caliditas, quæ in motione est, est pars in agẽte, igitur pars in agẽte non per accidens, sed per se agit. Deinde Aristoteles ex his, vt exponit Auerroes, infert quonã modo fricatio, aut exercitium sanitatem ipsam efficiat, & vult fricationem vel exercitium efficere sanitatem, quatenus caliditatem efficit, ad quam sequitur sanitas, & dicit {quaproter} fricatio, motus, & exercitium {& facere sanitatem} subaudi {ex eo dicitur, quia illud facit sanitatem, cui accidit, atq; sequitur caliditas} quæ de proximo sanitatem efficit. Hæc expositio ex verbis Auer. colligitur, quę pulchra est.

Quæ Auer. Com. 30.

TEX. 31. *Quare, ut in syllogismis substantia principium omnium est (nam ex ipso quid est syllogismi proficiscuntur) sic sunt hic generationes.*

Nunc per quandam similitudinem inferẽdo exponit quid sit principium in artificialibus, & Alex. intelligit sic {Quare, vt in syllogismis}.i. demonstrationib⁹ {substantia}.i. termini, per verbum .n. substantia, & quid est terminos intell exit {principium omnium est} cuius rationem interponit. & dicit {nam ex ipso quid est}.i. nam ex ipsis terminis {syllogismi proficiscunt: sic sunt hic}.s. in artificialibus {generationes}.i. sic artificiosorum causæ sunt generationes, vel sic {Quare, vt in syllogismis} subaudi qui fiunt ab intellectu speculatiuo {omnium} talium syllogismorum {principium est substantia} quæ est ipsum quid est, aut definitio alterius extremi, cuius causam interponens dicit {nam ex ipso quid est syllogismi}.i. demonstrationes {proficiscuntur, sic sunt hic}.i. in artificialibus {generationes} nam artificialia fiunt ex ipso quid est, quod est forma existens in anima artificis: per quæ dedit intelligere cõuenientiam inter cõtemplatiuum, & practicum intellectum. nam quemadmodum contemplatiuus intellectus conficit demonstrationem per hoc quod habet ipsum quid est in se, ita intellectus practicus, qui est ars, vel artifex, conficit rem artificialem per hoc, quod habet ipsum quid est, & speciem illius in se ipso. Quare tam res artificiales quam demonstrationes fiunt ab agentibus vniuocis ſm formam, licet non ſm modum essendi formæ. Auer. autem per syllogismos intelligit quiditates rerum artificialium, quæ sunt in anima artificis, & vult, vt comparatio fiat inter res artificiales, & res naturales ad hunc modum. Vt quemadmodum in artificialibus principium est syllogismus, qui est in anima artificis.i. quiditas rei artificialis, ita est in naturalibus, vt vnumquodq; generetur à quiditate præcedẽte in agente. Quæ expositio, cum sit impropria, verbis Arist. non conuenit.

Quæ Auer. Com. 31.

Modo autem simili res sese habet & in hiis: quæ natura constant. Semen enim perinde facit, atq; ea quæ ab arte. habet.n. potentia speciem ipsam. Et id, à quo est semen, uniuocum quodammodo est.

Nunc id, quod in artificialibus exposuit, & in naturalibus ostendit, & hoc proponens dicit {Modo autem simili res sese habet, & in iis, quæ natura constant} vt sese habere expositum est in artificialibus. nam, vt quæ constant arte, fiunt ab vniuoco, vt expositum est, ita & quæ constant natura, fiunt ab vniuoco. & hoc ostendit, tum ex parte agentis proximi, quod est semen, tũ ex parte agentis remoti, quod est agens, ex quo semen secernitur, & dicit {semen.n. perinde facit, atq; ea} faciunt {quæ ab arte} agunt, deinde causam explicans dicit {habet enim} semen .s. {potentia speciem ipsam} atq; formam. Vt enim artifex in se domus, aut cuispiam alterius, cuius artifex est. formam habet, sic semen in se potestate formam habet. est enim virtus in semine, vt spẽs in aĩa artificis. Hęc ex parte agentis proximi. Deinde hoc idem ostendit ex parte agentis remoti, & dicit {&} etiam {id, à quo semen est, vniuocum quodammodo est} ęi.s. quod fit à semine. ergo in naturalibus effectus est similis tam agenti proximo .s. semini. quam agenti remoto.s. patri.

Non.n. omnia ita sunt flagitanda, ut ex homine nascitur homo. etenim ex mare fœmina oritur, quocirca non ex mulo nascitur mulus. sed si non orbatio fuerit.

Alexander legit dictionem ad hunc modum {Et id à quo est semen, vniuocum est quodammodo, nisi ipsum ortum sit læsum, quo circa non ex mulo nascitur mulus. non enim ita omnia sunt flagitanda, vt ex homine nascitur homo. etenim ex viro mulier oritur} sic etiam hanc dictionem legit Argyropylus: iuxta quam seriem videtur Aristoteles limitare id, quod dixit, nam cum dixisset id, à quo semen est, esse vniuocum, addit limitando, & dicit {nisi ipsum ortum sit læsum} nam vbi ortum ipsum fuerit læsum, non oportet id, à quo semen secernitur, esse vniuocum ei, quod oritur. & hanc ob causam subdit {quo circa non ex mulo nascitur mulus} neq; enim equus, à quo semen procedit mulum efficiens, vniuocus est mulo. Immo ne nominis quidem illius est particeps, cum equus non appelletur. mulus esse autem mulum læsionem, certum est, cum mulus ex mulo non generetur. qui nisi læsio esset (sed ex iis, quæ natura consistunt) nimirum generare posset. Sed cum dixisset id, à quo semen secernitur, vniuocum quodam modo esse ei, quod per semen generatur, cum illud {quodam modo} adiecerit, exponit dicens {non enim ita omnia sunt flagitãda, vt ex homine

nascitur homo. etenim ex viro mulier oritur} quasi dicat, non oportet in omnibus quærere vniuocum. nam mulier ex viro generatur, nō tñ mulier appellatur vir. itaq; recte {quodammodo} appositum est, cum nonnulla iis, ex quibus fiunt, vniuoca sint, alia secus. Vnde supra cum dixit {palam autem ex iis, quæ diximus, & vniuersa quodammodo ex eo, quod est vniuocum fieri, aut aliqua ex parte tali} illud quodámodo, & ex parte, ob hoc adiectum fuisse reor. Vir .n. atq; mulier, vt homines vniuoci sunt, vt autem vir & mulier nequaquam. itaq; ex parte vniuoci sunt, vir autem, qui ex viro nascitur non ex parte, sed omnino ei, ex quo nascitur, vniuocus est. qm̄ & vt homines, & vt viri sunt vniuoci. Per quę Alexander quasi se corrigens superuacaneam fuisse ait superiorem suam expositionem horũ verborum, quæ, vt modo explicauimus, sunt accipienda. Que Auer. cōm. 31. Auerroes autem putat Aristotelem hic remouere tacitam dubitationem, dixit .n. {& id à quo est semen, vniuocum quodam modo est} videt̃ .n. id, quod semen emittit, semper esse vniuocum ei, quod ex emisso semine gignitur. quasi respondens asserit id, quod semen emittit, semper esse vniuocũ, modo id, quod fit, non sit læsum. nam si id, quod generatur, fuerit læsum non oportet, vt id, quod semen emittit, cum eo vniuocum sit omnino, vt fœmina, quæ fit ex viro propter defectum, & mulus ab equo similiter. vnde ait {non enim omnia ita sunt flagitanda, vt ex homine nascitur homo} quasi dicat, dixi aliquo modo vniuocum, quia non omnia, quæ fiunt, sic ab vniuoco fiunt, vt fit homo ab homine, cuius causam affert, & ait {etenim ex mare fœmina oritur, quo circa}.i. & {ex non mulo nascitur mulus} accepit .n. διὸ pro & apud Auerroē {sed} vt inquit, omnia oportet dicere fieri ab vniuoco proiiciente {si non orbatio fuerit} subaudi in eo, quod generatur, vt in fœmina & mulo, quæ generantur per læsionem: vt superius de mulo dictum est. quo vero pacto fœmina à mare, & mulus ab equo per læsionem generentur, petendum à libro de generatione animaliũ. Cōm. 28.

Quæcunq; autem à casu fiunt, ut ubi quorum materia potest & à se ipsa eo motu moueri, quo semen moueret. quorũ uero nō pōt, hæc nullo alio modo q̃ ex ipsis fieri possunt.

Cum disputasset de artificiosis, quæ fortuitu fiunt, de iis, quæ à natura efficiuntur, verba facit, & ostendit, quæ naturalia eadem fiant ex semine, & à casu, & quæ ex semine tantum, & ait {Quæcunq; à casu fiunt}.i. ea à casu fiunt, accepit .n. quæcunq; pro ea, vt sit sensus, ex iis, quæ à natura fiunt, ea dicimus à casu fieri {quorum materia vt ibi}.i. vt in artificiosis {potest & à se ipsa moueri}.i. quorum materia non solum ab efficiēte semine, sed etiam {à se ipsa moueri potest eo motu, quo semen} eam {moueret} vel quo à semine moueretur. herba .n. ex semine nascitur, & absq; semine ex eo, quia materia herbę moueri potest motu, quo à semine moueretur {quorum vero} naturaliũ materia {nō potest} se mouere, vt moueret̃ à semine, vt in homine, & equo, & cęteris talibus {hęc nullo alio mō q̃ ex ipsis}.i. quā ex sibi similibus genitoribus {fieri possunt} & non à casu, neq; fortuitu gignuntur. per quæ videtur dicere ea vtroq; modo fieri posse, quæ fiunt ex putri materia, cum hæc se mouere possint ad formam eo motu, quo mouerentur à semine. ea autem, quorum materia non aliter quā à semine moueri possunt, hæc nullo alio modo fieri possunt quā à genitoribus similibus. Quibus ēt vlterius patet ea, quæ fiunt ex putri materia, eadē fieri posse ex semine. & non intelligas vniuersaliter rē hanc. sunt .n. quædam, quæ fieri non possunt, nisi ex putri materia sine semine, vt nonnulla ex insectis generibus muscæ, & cætera id genus, vtrum autem ea quæ ex semine fiunt, & eadē sine semine, sint eadē specie indiuidua. an specie subalterna? quæstio est petenda à libro de generatione aīalium. Auer. autem perperam hęc vltima verba exponere videtur. Vult .n. Aristo. inferre conuenientiam inter modum, quo generantur accidentia, & modum quo generantur animalia, quæ non fiunt ex semine. asserit .n. vtraq; fieri nō à sibi similibus in specie. Cōm. 31. Quando nec animalia, quæ solum ex putri materia nascuntur, nascuntur à sibi similibus in specie, nec accidentia ipsa omnia. Secundo dicit animalia, quæ solum ex putri materia oriũtur discrepare tũ ab accidentib⁹, tum ab animalibus, quæ vtroq; modo fiunt, quatenus accidētia nec fiunt ex semine, nec ex aliquo proportionali semini. at aīalia cuncta à semine fiũt, aut à proportionali semini. Tertio epilogat Auer. ea quæ Arist. declarauit, quorum primum est, ideas ēt si fuerint, ad generationem non prodesse. Secundum aũt, q̄ oē, quod fit, ex sibi simili fiat in specie, sed differēti numero. Quę quantum verbis conueniant, inspicito. Deinde Auer. digrediendo mouet, vt ait, quæstiones difficiles, & primo pro ideis argumentatur ad hunc modum, omne, Digresio, & qōnes Auer. quod exit de potentia ad actum, non exit de potentia ad actum, nisi ab aliquo sui generis, vel suæ speciei existente in actu. sed, vt in aperto est, plura animalia, plures q; plantę exeunt absq; semine de potentia in actum. igitur oportet esse formas: ideasq; ipsas, per quas sunt huiusmodi animalia, & plantæ. Quod argumentũ magnificiens asserit ipsum esse rationem potissimā inter eas, quæ Platoni attribuunt̃. Secundo argumentat̃ supponendo formam subalem eius mixti, quod fit, esse additā, atq; inductā in illius mixti materia vt extrinsecus accedētē, & nō vt eductā de pōa materiæ, veluti formā leuitatis in materia ignis, & formā grauitatis in materia terræ, & per leuitatē & grauitatem, subales elementorum formas vult intelligere, & hoc maxime verum videtur de anima, quæ non educitur de potētia materiæ, sed extrinsecus accedit materiæ affectæ mixtione, atq; temperatione, & vt breuiter dicam Auer. suppositio est formam esse id, quod per se fit, & nō compositum, extrinsecusq; accedere, & non de potentia materiæ. tunc argumentatur, quærendo à quo generatur forma videlicet aīa, aut ab agente interno, aut ab agente externo, si ab agente interno, hoc nihil aliud esse potest, nisi semen, at semen non est, semen .n. compositũ corpus est, quod nec specie, nec genere conuenit cum aīa, quæ gignitur. non ergo est agens internũ. si ab agente externo, hoc non pōt esse indiuiduũ compositũ eiusdē generis, vel eiusdem speciei, cum animali, cuius est anima, qm̄ nullum compositum est vniuocum rei simplici, vt animæ: quæ in materia inducitur. ergo non poterit fieri, nisi à forma separata. Quare cũ formæ eorum aīalium, quæ fiunt ex semine, fiant ab agente externo, & non à composito simili aīali, cuius sunt formæ, fient ab ideis, quæ dant tales formas. Amplificat aũt Auer. huiusmodi argumentum tā ad aīalia, quæ sine semine generant̃, quā ad aīalia ex semine orta. & quod hoc argumentũ valeat in aīalibus, quæ fiunt sine semine, ostēdit ex eo, quia in materia putri, quæ est proportionalis semini, non est anima actu, & ita non erit animæ simi-

lis,quæ ex illa fit,præterea materia putris,quę est semini proportionalis,potentia aīam continet, & ita indiget aliquo agente actu, è quo aīa actu fiat in tali materia.& tale agens non poterit esse,nisi idea. Quod ēt valeat in iis,quę fiunt ex semine,ōnditur ēt,quia nec in vero semine est actu aīa,& sic idē,quod prius. Tūc Auer. remouet tacitam solutionem,quæ dari posset ad hoc argumentum,nā posset dici animas huiusmodi oriri à tēperaturis materiarū,in quibus recipiuntur nullo agente præsupposito,& ita posset dici formas, ac aīas fieri à temperatione,& ab agente interno.Contra obiicit, & ōndit, eas fieri non posse ab agente interno, & hoc vt cōpleat argumentū, asserens id dici non posse, nisi s̄m eorum opinionem,qui tēmentes aīas esse temperationes,asserunt eas fieri necessitate materiæ.Tunc demū propter has rōnes creditum esse ait formas separatas esse, quæ dn̄r ideæ.Deinde Auer.narrat opinionem iuniorum Philosophorum quam attribuit Auic.Alex.& Themistio.hi .n. tradunt non esse necessarias pro rerū generatione tot formas separatas esse. iccirco asserunt primo formā separatā,quę oēs rerum formas producit, esse eum intellectū,quem agentem vocant. secundo dicunt talem agentem intellectū esse vniuersalem rerum causam,qn̄ non solum viuentiū animas producit, sed etiā mistorum formas videlicet similarium vt carnis, atq; ossis,atq; dissimilarium, vt brachij,oculi, & cæterorum taliū,& formas etiā el'ntorum. quo fit,vt velint vniuersalem rerum causam esse intellectum agentem. deinde pro ac positione argumentatur primo supponēdo el'nta non mutuo agere, atq; pati, nisi ob qualitates quatuor ipsas actiuas, atq; passiuas, non autē propter sub̄ales suas formas.signum aūt,quia non dicimus grauitatem,quæ est forma terræ,agere,nec leuitatem,quę est forma ignis, secundo supponendo illud, quod exit de potentia ad actū,nō exire ad actum, nisi ab aliquo extrahente ipsum,quod est suæ speciei, aut sui generis. tertio supponendo formas substātiales materiales, nec actiuas esse,nec passiuas,vt libro de sensu Arist.demonstrauit.quarto deniq; supponēdo solas primas qualitates actiuas esse,aut passiuas.ex his seq autumat ea,quæ rerum sub̄ales formas efficiunt,non esse materialia,sed separata quædam vnū,aut plura. formas.n. materiales generari cernimus,& quidem non à formis materialibus,cū illæ non sint actiuæ,nec à qualitatibus, sunt.n. illæ alterius generis.igitur oportet ponere substantiam separatam vnam,vel plures,quę effectiue causę sint earum rerū,quæ naturales dicuntur.deinceps Auer.narrat speciatim opinionem Auic. asserens Auicennā his suppositionibus adhæsisse,& ob eas concessisse formas rerū omnes ab intellectu agente proficisci,quē formarum datorē appellauit.subiungit deinde Themistij opinionem,asserens eum cum Auic.conuenire.nam libro de aīa,qui est sextus liber suæ paraphrasis,primo videlicet libro aperte de iis,quæ ex semine fiunt illud,quod Auic.affirmauit,asserit.pręterea & in cęteris formis in quibus apparet hoc fieri ex hoc, etiam idem autumat. insuper primo de aīa ait animā non esse id, in quo sunt oēs formæ tantum videlicet intelligibiles, & sensibiles saltem intentionaliter,atq; obiectiue, sed est id, quod ponit oēs formas in materia,easq; creat.vbi patet eum intelligere per hanc aīam,formam,separatam,quæ est intellectus agens,atq; mundi aīa.narrat præterea opinionem Alex.non asserendo,sed coniecturando,& ait Alex.opinatum esse conformiter iis quæ Arist. autumat in libro de generatione aīalium, ꝙ videlicet aīalia fiant à virtute,quę est in semine,vel in eo,quod est proportionale semini.imaginatur.n.in semine,aut in materia putri esse virtute,à qua forma extrahitur de pōa ad actum demum pro Auic.argumentatur ex eo, quia videmus generari ignē ex motu,quo ferrum cū lapide excutitur.& cum sic est, non poterit dici motum huiusmodi sub̄alem formam ignis efficere,cum motus nō sit de principiis actiuis. quo fit, vt forma ignis, quæ à motu fieri vr̄ à datore formarum,formaq; separata gignatur.hæc Auer.de positionibus,& de argumentis positionum.demum Auer.soluit quęstiones accipiens ex verbis,& ex demonstratione Aristo. formas naturales esse,quæ naturales formas generent.& tu intelligas, vt quo,compositum.n.est id,quod generat.ad id, quo cōpositum generat,est sua naturalis forma, quemadmodū quod ḡnatur,est cōpositum,sed non gignitur, nisi ratione formæ naturalis. tunc ex hac suppositione infert primo in ḡnatione animalium,quę ex semine fiunt, generans ipsum esse semen à patre ac matre secretū & hoc ab formam, hoc est propter virtutē formatiuā, ac ḡnatiuam,quæ datur semini à parentibus.hæc.n.virtus est.quæ simul corpus format,& aīas animalium de potentia ad actum in materia formata educit. sic igitur primum quod infert,est aīas,quæ aīalium formæ sunt, à virtutibus fieri seminalibus,quæ seminibus tribuunt̄ à parentibus:secundo infert in aīalibus,quę fiunt ex se, hoc est ex putri materia sine manifesto generante,iterum aīæ gignuntur ex illis pluribus materiis, quæ sunt proportionales seminibus,quatenus in eis sunt virtutes formatiuę,ac generatiuæ,quę sunt à stellis.stellę.n. ministrāt his aīalibus aliquid loco seminū, & nonnulla,quæ sunt loco virtutum seminaliū.habet.n. materia putris virtute stellarum aliquid loco virtutis seminalis, quo fit,vt huiusmodi materia proportionalis semini dicatur.tertio infert oēs tales tam quæ in veris seminibus sunt,quā quæ sunt in materiis,quæ sunt proportionales semini,esse virtutes diuinas,quę sibi similia ḡnant eo modo,quo artifex per virtutem formæ,quam habet in mente,ḡnat rem artificialem. quod quidē huiusmodi virtutes,quæ in vtroq; semine sunt,sint diuinæ,demōstrat autoritate Arist.qui libro de ḡnatione aīalium ait huiusmodi virtutes esse intellectui similes in agendo,q̄ intellectus est quid diuinum,& ꝙ in agēdo intellectui similes sint ōndit Auer.qm̄ virtus seminalis,q̄ in vtroq; semine est,agit sine instrumento corporeo, veluti intellectus,qui intelligit,aut intellecta efficit sine corporeo instrumento.quod autem ita sit,affert signum, qm̄ virtutes formatiuæ,ac generatiuæ,quæ sunt in seminibus differunt à naturalibus virtutibus, quæ sunt in aīalibꝰ, genitis,ac perfectis,qm̄ virtutes naturales, quæ sunt in aīalibus,agunt per certa,atq; determinata instrumēta, certaq; mēbra,vt nutritiua per iecur,aut cor, sensitiua per cor aut cerebrū, virtus vero seminalis non agit p mēbrum proprium.est.n.semen corpus similare, atq; vniforme, nullā habens partē,per quam magis quā per aliā agit.illud vero,quod desideraret̄ in his, quæ Auer. hic ait,esset,sit ne virtus seminalis,calor naturalis,an virtus quædā præter calorem.sed qm̄ res hac dilucide traditur in libris de generatione aīalium, ideo ab eo libro quæstio hæc est petenda: licet nonnihil statim differet̄. deinde Auer.obiicit contra hanc virtutem, vt Galenus dubitauit,quidnam sit hæc virtus, vtrum creator, vt deus,an non,sed creatura. & respondens asserit huiusmodi

Opinio Philosophorum iuniorum.

Cap.13.

Cap.13.

Quæ Auer. Com. 19.

iusmodi virtutem nec esse creatorē videlicet deum,cū hęc agat per calorē tanq̃ per instrumentum,quo fit,vt non sit deus,agens.n.creans agit sine instrumento.per quæ aperte Auer. monstrat virtutem seminalem esse quippiam præter calorē sæminalem,cum dicat virtutē seminalem agere per calorem tanq̃ per instrumentū.& errat,nam Arist.in libris de generatione aīalium aperte asserit virtutem seminalē formaliter nihil aliud esse quam calorē seminalē.ait.n. semē corpus esse quoddā, quod calorem animalem fert in vterum,vbi menstrua ibi inuenta calefacit deinde partes seminalis corporis tenuiores in vapores transeūt,crassiores vero regni foris.ergo virtus seminalis nihil aliud est, quā calor formaliter seminalis.sed de his in literis de aīalibus. deinde mouet secundam dubitationē quo nam pacto aīa est in seminibus,& respondens ait animam non esse in seminibus eo modo,quo aīa est in corpore calido formaliter,sed esse in eis virtualiter contentam quemadmodum aīa aīalium, quæ fiunt ex putri materia, continetur virtualiter in stellis.& quia virtus seminalis continet aīam virtualiter,quod diuinis corporib⁹ propriū vr̄,ideo concludit Arist. recte dixisse hanc virtutē esse diuinam,tum quia similis est intellectui in agendo, tū etiam quia similis est principiis diuinis.i.stellis in continendo aīam, his suppositis, ostendit virtutem generatiuam nō posse esse formam separatam ideam, videlicet aut intellectū agentem,primo quidē,q̄m tunc talis idea nō efficeret,nisi formam, & sic generatio esset sine materia,& ita esset creatio. fieret.n. forma per se, & non ex materia tanquam ex parte sui.quare ex nihilo.secundo idem ōndit ex eo,quia si generatum ita sit, vt suppositum est,tunc idem esset formans.& generās, quo eueniret, vt idea esset generans. ergo idea esset illud,quod mouet,& alterat,& disponit materiā,donec materia recipit formā,hoc est,esset illud,quod extrahit formā de potentia ad actū. hoc aūt falsum est, q̄m mouens materiā,& disponens,& alterans est corpus habēs qualitatē actiuam,vt calidū,aut frigidū,aut saltem habens potentiam generandi has qualitates,vt stellę,cœlumq́; ipsum,quod habet lumen,aut motum,quę vim habent generandi colorem. quare non pōt generans esse forma separata.cum generans oē sit disponens, ac alterans,quod quidem est corpus.tertio ad idem argumentatur,& argumentando remouet quandam solutionem ad argumentū nunc adductum. posset.n. dici duplex esse generans,alterum,quod subiectum formæ generat & hoc est id, quod materiam disponit, alterū quod formam efficit,& ita dici posset generans formā esse substantiam separatam,generās vero subiectū hoc est disponens esse mistū cum materia, qualis est pater, aut seminalis virtus.contra obiicit, q̄m si generans subiectū formæ hoc est disponens esset aliud à generante formā,tunc subiectū iam dispositū,& sua forma essent duo in actu:quod est impossibile.& consequentia patet q̄m sua forma per se genita esset ens in actu,& subiectū formę esset ens in actu.igitur essent duo in actu.aut aliter argumentatur, & coincidit in idē supponēs subiectū formæ non habere esse, nisi propter formam. & causam affert ex eo,q̄m actio agentis non pendet à forma.neq; à subiecto sine forma.i. q̄m actio agentis nec terminatur ad subiectum sine forma, nec ad formam sine subiecto, superius.n. ostensum est id, quod fit in actu,esse compositum ex materia & forma hac suppositione stante argumentatur,actio agentis terminatur ad subiectum,quia terminatur ad formam.i. ad actum compositum.igitur generās subiectū formæ est illud, quod generat formam in vno,& simul totum cōpositum,quia per suppositionem non generat subiectum, nisi quia generat formam. tunc reducit̄ argumentum sic,si subiectū formæ generaretur ab aliquo agente, & forma ab alio,sic vnius actus.i.vnum compositum generaretur à duobus agētibus quod est impossibile. est igitur vis rationis hæc,non potest generari subiectum formæ,nisi cōpositum ex materia,& forma gignatur. nec pōt forma effici, nisi subiectū eius fiat, ergo si duo essent agentia,quorū alterū formā,alterū subiectū formæ efficeret,vnum compositum esset à duobus generantibus.quia & à generante formā, & à generāte subiectū formæ,quod est absurdū.demū affert causam erroris istorū & primo ex eo,quia non intellexerunt demonstrationem Arist.addit tñ Auic.non esse sibi admirationi,quia errare sæpius solet sed Alpharabium,qui in libro de duabus Philosophiis rē hanc reuocauit sibi in dubiū.deinde ex eo,q̄a Platonis opinio vr̄ magis cōuenire veritati Theologorū, qui asserunt id, quod oīa agit,esse vnū videlicet deū, quippe cū agentia hic non operent̄ inuicē ita aut alterū, alterum efficiat,sic.n.esset in infinitū progressio.fieret.n.filius ex patre, & pater ex alio,& sic in infinitum. quare ad euitandū infinitū posuerunt vnum agens incorporeum videlicet deū qui oīa efficiat.deinde obiicit contra hos ex eo,q̄a impoſſe est sub̄am separatam transmutare materiā,nisi interuentu cuiusdam corporis,quod non est genitū,nec corruptibile.i.nisi interuentu corporū cœlestiū, quæ loco quidē sunt transmutabilia. sub̄a vero intrasmutabilia.ex hoc concludit nullā intelligentiam separatam efficere posse aliq̄ formā materialē, quæ cum materia coalescit,nisi interuentu corporum cœlestiū, sed hæc an vera sint,petēda sunt à dilucidario,vbi declarauimus hæc,quæ Auer.ait,non esse vera, licet videantur peripatetica.illic.n. explicauimus, quonā modo ab intelligentiis,& ab ipso deo effici possit forma sine interuentu corporis cœlestis,& aliq̄n cœlo ipso interueniente. deinde assignat causam.quare Aristo.posuit intellectū agentē separatū.asserēs Arist.non posuisse intellectum agentē separatū,vt si creator oīum formarū materialium,sed quia est effectrix causa intellectionū,quę sunt immateriales.est.n.peripatetica dignitas, vt immateriale,& impermistum cū materia fiat ab immateriali, & ab impermisto cum materia,quemadmodū contra mistum cum materia fit à misto cum materia.quia ergo intellectiones sunt immateriales, quæ fiunt ab intellectu agente,ideo oportet intellectum agentem esse immaterialem.verum quæstio non parua est,vtrum intellectus agēs sit effectrix causa intellectionis, sed quia hæc quæstio attinet ad librum de aīa, ab eo libro solutio petenda est,ex his igitur patet solutio ab obiecta, q̃ pro opinionibus contrariis Auer. induxit, ad primum quidem,q̄m animatum,quod fiet ex putri materia, fit à virtute, quæ continet̄ in huiusmodi materia, à sole, stellisq́; mota,atq; ad eius gn̄ationem instituta. declaratū est.n.virtutē hanc esse potentia aīam, & hoc sufficit.ad sc̄d̄m vero,q̄m supponit falsum videlicet formā generari, cum ostensum sit id,quod generatur, esse cōpositum.ad tertiū, q̄m etiam falsum supponit. supponit.n.calidum non posse substantiam agere,quod verū est,vt calidum.sed,vt instrumentum substantiæ,calidū substantiam efficere,nemo dubitare debet: vt in dilu-

Error Auer.

cidario expositum est non semel. ad quartum etiam patet solutio. dicere.n. possumus motũ excussionis lapidis cum ferro, non esse causam principalẽ effectricẽ ignis. sed vt instrumentum lapidis, & ferri, quæ inuicẽ concussa ignem agunt. hęc de Auer. digressione, circa q̃ essent multa disputanda, quæ ideo sub silentio transimus, q̃m in dilucidario amplissime sunt disputata.

CAP. XI.

Formam non generari non tantum in substantia verum esse, sed in cæteris prædicamentis.

TEX. 32. formam εἶδος speciem. *AT uero ratio non de substantia sola formam nõ fieri declarat, sed de omnibus similiter primis communis est ratio: ut de quantitate, qualitate, cæterisq; prædicamentis. nam ut ænea sphæra fit, sed non sphæra, nec æs, & in ære fit, semper. n. oportet materiam, formamq; antecedere, sic & in ipso quid est, & in quali, & quanto fit, cæterisq; prædicamentis simili modo. non. n. fit ipsum quale, sed quale lignum, neq; quantum, sed quantum lignum, aut animal.*

Cum declarasset in substantiis id, quod generatur esse cõpositum, & non formam solam, neq; materiã solam, nunc vt Auer. innuit, amplificat hoc, quod dixit, ad alia prædicamenta, ostendens etiam in cæteris prædicamentis id, quod fit, esse compositum, & nõ formã solam, neq; materiam solam, & hoc proponit, & dicit {at vero ratio} subaudi quæ iam dicta est de substantiis, quæ erat, vt in substantiis compositum fieret {non de substantia sola formam non fieri declarat} neq; subaudi materiam solam {sed est communis ratio de omnibus similiter primis} .s. ganeribus. & exponens quid intelligat per prima gña, subdit {vt de quantitate, qualitate, cæterisq; primis prædicamentis} deinde assignat rõnem, quæ magis consistit in exemplo, & debet legi suspensiue vsq; ibi {sic & in ipso quid est} & dicit {nam vt ænea sphæra} .i. nã vt hoc cõpositũ, quod est ęnea sphęra fit, sed nõ sphæra .i. sed nõ forma ęneę sphęræ {nec æs} .i. nec materia, quæ est æs. sed {& in ære fit} .i. sed & cõpositũ fit, formam. n. fieri in materia, est idẽ quod compositũ fieri, vt superius est expositũ. deinde affert rationẽ, quare cõpositum fit, quã antea explicauit, & dicit {semper enim} subaudi in generatione ipsa {oportet materiam, formamq; antecedere} vt ex his gignatur cõpositũ. pręexistit. n. materia, vt in ea forma recipiatur, & præexistit forma in agente, ex qua fit id, qđ fit. tunc terminando suspensionẽ subdit {sic & in ipso quid est} .i. in ipsa suba} & in quali, & quanto fit, cæterisq; prædicamentis simili modo} & hoc ostendit quasi inductione, & dicit {non. n. fit ipsum quale, sed quale lignum, neque quantum, sed quantum lignum, aut} quãtum {animal} quare patet non solum in generatione substantiarum cõpositũ esse id, quod fit, sed in cæteris prædicamentis, vt Auer. amplificauit. Alex. sic exponit, postquam substantiarum formam, qua forma est, non generari docuit, sed fieri in subiecto hoc est in materia rationem affirmat, quæ formam substantialem .i. substantiam non generari demonstrat, idem quoq, de cæteris prędicamentis demonstrare quali, quanto, & reliquis. est autem Arist. ratio, vt Alex. exponit, q̃m vt globus æneus efficitur, non tamen forma globi, sic album lignum, & bicubitale fit, non autem albedo, neq; quantitas. atq; hoc ęs efficitur ex aliquo subiectn exempli gratia ex qua. forma vero & quiditas non efficitur æs. quę expositio differt ab illa Auer. q̃m illa Auerroes vult Arist. amplificare illud, quod de substantia dixit, vt ꝙ compositum tantum generetur, non forma, nec materia. at Alex. vult vt Arist. ostendat solum formam non fieri per se, sed in materia: mouetur autem Alexan. ad hanc expositionem ex primis verbis, quæ sic in dictione leguntur {at vero ratio non de substantia sola, sed formam nõ fieri declarat} & reliqua, verum exemplũ Arist. est contra expositionem hanc, vt patet consideranti, ideo Expositor ait ꝙ cum Arist. declarasset id qđ fit, esse compositum, & posset esse dubitatio de accidẽtibus, nunc quasi soluens dubitationem idem ostendit in accidentibus, & recte exponit.

Verum proprium substantiæ ex his accipi potest, quoniã necesse est aliam præcedere substantiam actu, quæ efficiat, ut animal, si animal nascitur, quale autem, aut quantum nõ necesse, nisi potentia solum.

Alexander exponens hunc locum, vult Arist. quęrat, si neq; substantia fit, neq; quale, neq; quantum, quo demum substantia discrepet à cæteris. & vult, vt soluat ex eo, quia in substantia .i. quia in generatione substantiæ necesse est vt præexistat altera substantia actu, quæ efficiat, exempli causa necesse est, vt Alex. qui substantia est, pręter ipsius præexistat. in albo aũt nihil est necesse, vt album actu præexistat, ex quo efficiatur, sed potestate tantum. Auer. autem vult, vt Arist. afferat quoddam proprium substantiis. melius autem dicerem ꝙ cum Arist. inter generationem substantiæ, & generationem accidentium accepisset conuenientiam, vt ex assignata amplificatione patuit, nunc assignat differentiã, quã expositionem innuit illa particula {verum} quæ aduersatiua est, vt sit sensus licet conuenientia sit, vt diximus {verum} tñ {proprium substantiæ .i. generationi substãtiæ {ex his} quæ subdit {accipi potest} quo proprio habeatur differentia inter substantias, & cætera genera. deinde exponens illam propriam differentiã dicit {q̃m necesse est aliam præcedere substantiam actu, quæ} in generatione substantiæ {efficiat} .s. eius generationem, cuius exemplum affert, & dicit {vt animal} necesse est subaudi actu præcedere quod efficiat {si animal nascitur, quale autem, aut quantum} subaudi si quale, aut quantum nascitur {non necesse est} subaudi actu præcedere {nisi potentia solum} & Auerroes intelligit sic ꝙ ante generationem substantiæ oporteat præexistere alteram substantiam agentem quæ est actu de specie eius, quod nascitur. ante vero generationem qualitatis, aut quantitatis non oporteat, vt præexistat qualitas agens de specie qualitatis, quæ nascitur, sed solum necesse est, vt præexistat materia, quæ potentia est qualitas genita. quam expositionem Alexan. etiam sentit cũ ait. sed potestate tantum, q̃m non album lignum potestate album est. igitur per illud, quod præcedit in generatione accidentis, intelligit materiam, vt Auer. exposuit. Sed his occurres, & primo aduersus id, quod primo loco dixit, quoniam proprium est, quod omnibus competit. at non omnibus substantiis hoc, quod proprium substantiis dixit, competere videtur, generatur .n. ignis, & non semper ante ignem præcedit aliquid de specie ignis, cum aliq̃ à motu, aliq̃ à lumine generetur. contra vero secundum, q̃m pro generatione accidentis non sufficit materia sola, alioquin fieret necessitate materiæ, sed requiritur agens, quod accidenti saltem ẜm virtutem sit simile. Expositor innuit solutionem ad primum, exponens Aristotelẽ per substantiam intelligere

Que Auer. Com. 32. · Que Auer. Com. 32. · Que Auer. Com. 32. · Dubitatio.

intelligere non oēm ſubſtantiam, ſed ante oēm ſubſtantiam, quæ fit ex ſemine. & ſic excluduntur animalia ex putri materia orta, & elementa, & miſta imperfecta. Ariſt.n. loquitur ſolum de ſubſtantiis, quæ ex ſemine fiunt. qm̃ de eis exemplum affert. & cum dr̃ hoc proprium eſſe ſubſtãtiæ, intelligas non quia omni, ſed quia ſoli ſubſtãtiæ competit, ceu ſimum naſo, & ſemper, non ſimpliciter, ſed cum fit. & fortaſſe Ariſt. intelligit proprium eſſe ſubſtãtiæ, cum generatur, vt præexiſtat ſubſtantia, quæ principaliter efficiat, non quidem ſubſtantia eiuſdem ſpeciei, ſed vel eiuſdem ſpeciei, vel eiuſdem generis prædicamenti. non.n. fieri poteſt ſubſtantia aliqua, quin præexiſtat ſubſtantia tanquam efficiens principale, quæ ſit ſaltem eiuſdem generis prædicamenti. ignis.n. ꝙ fit à motu, aut à lumine, non fit à motu, aut à lumine, quin præexiſtat id, qđ mouetur tanq̃ agens principale, vt ferrum, & lapis, quæ concuſsione mouentur ad generationem ignis. aut quin præexiſtat corpus lucidum tanquam agens principale, quod multiplicat lumẽ ad generationem ignis. at corpus lucidum, & ipſum mobile ſubſtantiæ ſunt, quæ licet non ſint eiuſdem ſpeciei cum igne, ſunt eiuſdem prædicamenti ſubſtantiæ. at cum generatur quale, aut quantum, non oportet vt præexiſtat agens nec eiuſdem prædicamenti, nec eiuſdem ſpeciei. ſecundam vero obiectionem diluunt quidam, aſſerentes Ariſto. per id, quod potentia præexiſtit, eſſe intelligendum tã virtutem in agente quam potentiam in materia. non .n. fieri poteſt accidens, quin ſupponatur potentia in materia, & quin ſupponatur aliquid, in cuius virtute productiua ſit, velut agens, non quidem de ſpecie accidentis, ſed virtualiter ipſum continens ſed hæc ſolutio ambigua eſt. nam multa accidentia fiunt nullo agẽte præexiſtente, vt temperatura, qua corpus dr̃ temperatum, miſtio, qua caro, aut neruus dr̃ miſtus. ex quatuor elementis, relatio, qua ſimile quippiam dr̃ alteri ſimile, & id genus. hæc.n. accidẽtia non fiunt, ſed ſequuntur facta. propterea Auer. ait Ariſt. id ſignanter de accidentibus aſſeruiſſe, qm̃ qualitas alia generatur à ſibi ſimili qualitate ſaltem plerũq; vt calidum à calido, & frigidum à frigido. alia eſt, cuius generatio ſequitur formam miſtionis primarum qualitatum, vt temperatura, quæ non fit, ſed ſequitur id, quod factum, eſt vt miſturam qualitatum. ſimili modo relatio non fit, ſed ſequitur id, quod factum eſt videlicet fundamentum, & terminum. hæc.n. accidentia, & cætera huiuſmodi non fiunt ab agente per ſe, ſed ſolum ſupponunt potentiam in materia, ex qua, vel in qua fiunt neceſsitate eius. quare conceditur hæc fieri neceſsitate materiæ nullo præexiſtente agente, quod per ſe ea efficiat.

Quæ Auer. Com. 32.

CAP. XII.

Num partium rationes in totius ratione ponantur: & an partes toto ſint priores.

TEX. 33. *Cvm autem omnis definitio ratio ſit, & omnis ratio partes habeat, atq; ut ad rem ſeſe habet ratio, & pars rationis ſeſe habeat ad rei partem, dubitatur iam utrum oporteat partium rationem in totius ratione ineſſe, an non.*

Iis exploratis, ac diligenter expoſitis, nunc redit ad definitionem, de qua intendit oſtendere ea, ex quibus conſtituitur definitio, & mouet quæſtionem, quæ ſm Auer. talis eſt, vtrum definitio cuiuſlibet partis earum partium, quæ in definitione totius ponuntur, debeat poni in definitione totius, vt ſi animal, & rõnale ponantur in hominis definitione, debeant poni loco earum definitiones animalis, & rationalis. ſed quia hæc qõ ſupponit duo, quorum primum eſt, definitionem rei cuiuſlibet habere partes, ſm vero eſt vt ita ſe habeat pars definitionis ad partem rei, & tota definitio ad totam rem. ideo primo ſumit primam ſuppoſitionem, & dicit {cum autem omnis definitio oratio ſit, & omnis ratio} .ſ. quæ ſignificat quid erat eſſe {partes habeat} fit vt prima in figura ſequatur, oẽm definitionem habere partes, quæ fuit prima ſuppoſitio. & cum dicit in maiore oẽm rationem partes habere, accepit rationem, non pro interpretatione, quæ eſt declaratio obſcuræ orationis, vel obſcuri termini per clariorem orationem, nec accepit rationẽ pro deſcriptione, quæ licet fiat ex ſimilibus iis, ex quibus fit definitio, non tñ fit ex eiſdem. deſcriptio.n. fit non ex genere, & differẽtia, ſed ex ſimilibus his. quare accepit rationem pro oratione, quæ ſignificat, quid erat eſſe. deinde ſumit ſecundam ſuppoſitionem, & dicit {atq; vt ad rem} .ſ. quæ definitur {ſeſe habet ratio, & pars rõnis ſeſe habeat ad rei partem} ſed cum definitio ſit ratio, fit, vt pars definitionis ita ſeſe habeat ad partem rei, vt vniuerſa definitio ad vniuerſam rem. hæc eſt ſecunda ſuppoſitio, nec demonſtrauit has ſuppoſitiones Ariſt. ſed ex libro Topicorum, & libro Poſteriorum tanquam perſpicuas accepit. his ſtantibus, mox, dubitat, & terminat ſuſpenſionem, & dicit {dubitauit iam, vtrum oporteat partium rõnem in totius ratione ineſſe} ita, vt rationes partium ponantur in definitione totius loco partium, quarum ſunt rationes. hæc eſt expoſitio Auer. & cæterorum iuniorum. deinde ſubdit {an non} & primus ſenſus, quem Auer. & Alex. & Expoſitor habent, eſt vt altera pars diſiunctiuæ ad hunc modum, vtrum rationes partium rei, quæ definitur, debent loco partium rei poni in definitione totius rei, vt definitio rei ſit verior, & expreſsio {an non} ſubdi definitiones partium debent poni in definitione totius rei. hæc eſt quæſtio ſm Auer. alij, vt dicemus, volunt vt verba illa {an non} ſint principium ſolutionis ambiguæ, quã primo aſsignat, antequam afferat veram ſolutionem: Alex. aliter exponit, vult.n. vt quærat, vtrum quæcũq; ſunt partes rei, eædem ſint partes rationis.i. definitionis: & dicit {cum autem omnis definitio ratio ſit, & oĩs ratio partes habeat} ſubaudi fit, vt oĩs definitio partes habeat, quæ fuit prima ſuppoſitio. deinde explicat ſecundam {atq;, vt ad rem} .ſ. quæ definitur {ſeſe habet ratio} .i. ſeſe habet tota definitio ad totum definitum {ſic & par rationis} .i. definitionis {ſeſe habeat ad rei partem} .i. ad partem definiti: tunc terminando ſuſpenſionem affert quęſtionem ſuo ingenio dignam, & dicit {dubitatur iam vtrum oporteat partium rõnem} .i. ipſas partes rei, ratio.n. partis ipſa pars eſt {in ratione totius ineſſe, an non oportet} .ſ. in eſſe, vt ſit exempli gratia hominis definitio huiuſmodi, animal, pedeſtre, bipes, manus habens, atq; caput. eſt igitur ſenſus qõnis, vtrum quæcũq; ſunt partes definiti, debeant eſſe partes definitionis, vt qm̃ animal, pedeſtre bipes, manus habẽs, atq; caput, ſunt hominis partes, hæc eadem debeant eſſe partes definitionis hominis, aut non debeãt eſſe partes definitionis hominis. hæc.n. eſt quæſtio ſm Alex. quo vero ad ſuppoſitiones attinet, vr̃ ſecunda ſuppoſitio ſuperflua, qm̃ ſine illa poteſt quęſtio habere locum ex ſola prima ſuppoſitione. quare ſecunda ſuppoſitio vr̃ ſuperflua. dicendũ ꝙ licet ſecunda ſuppoſi-

Quæ Auer. com. 33. *Cõm. 33.* *Cõm. 33.*

tio videatur superflua quantum ad qõnis sensum, tñ est vtilis quantum ad rationabilitatem qõnis. qm̃ si ita sese habet pars definitionis ad partem rei, sicuti tota definitio ad totam rem. sequetur, vt quemadmodum tota definitio constat ex tota re, sic partes definitionis erunt partes rei, i. sic aggregatum ex partibus definitionis erit aggregatũ ex partibus rei, quo fiet, vt quæcunq; rei partes sint, eædem sint partes definitionis. quare suppositio secunda erit vtilis ad rationabilitatem quæstionis.

Partium τμημάτων incisionum segmentorum. *In quibusdam. n. inesse, in quibusdam non inesse uidentur, ratio nãq; circuli partium rationem non habet. at syllabæ ratio rationem habet elementorum. & tamen circulus suas in partes perinde atq; syllaba in elementa diuiditur.*

Expositio quorundam est non ab rõne assignata ꝙ Arist. soluat motam qõnem, & primo per ambiguam solutionem, vt ex hac solutione causam, qua quisquã in eam dubitationem inductis fuerit, colligat. & isti legunt partem illam {an non} pro nota solutionis, vt sit sensus an non semper oportet in ratione totius poni eius partes. Alex. autem vult, vt Arist. assignet cãm, qua quispiam in hanc dubitationem duci possit, quam expositionem Auer. sequitur, asserens Arist. assignare causam, quare qõ mota sit rationabiliter, & dicit {in quibusdam. n.} . s. definitionibus {in esse videntur} . s. partes rei {in quibusdã} videlicet definitionibus {non videtur in esse} . s. partes rei, quæ definitur. quod cum ita sit, merito hanc qõnem proponit, deinde exponit in quibus definitionibus partes rei insunt, & in quibus non insunt, vt merito dubitatio habeatur, & dicit {rõ nãq; circuli} . i. qm̃ definitio circuli {partium rationem non habet} . i. partes circuli non recipit. non. n. dicimus circulus est figura plana habens duo segmenta, sed dicimus circulus est figura è cuius centro ad circunferentiam omnes lineæ ductæ sunt æquales {at syllabæ ratio} . i. definitio {rationem habet elementorum} . i. elementa ipsa, quæ sunt partes syllabæ habet. dicitur. n. syllaba est vox ex literis constans. deinde complens rationem qõnis, subdit, & tñ circulus suas in partes perinde atque syllaba in elementa diuiditur} Auer. autem dicit Arist. per hæc innuere eas partes poni in definitione, quæ significant partes quiditatis rei, hoc est quæ sunt partes formæ, & non partes quæ significant partes materiæ. secundo ait in definitione syllabæ generatim poni partes quales sunt literæ. dr̃. n. syllaba est vox, quæ componitur ex vocali, & consonante, & in definitione breuis syllabæ etiam literæ ponuntur, cum sit breuis syllaba, quæ ex vocali, & consonante breuibus constat. longa vero, quæ constat ex longis. at in definitione circuli non ponuntur dimidia, & quartæ, sed contra. dr̃. n. semicirculus arcus circuli, quem diuidit diameter. vbi patet circulum acceptum esse in definitione semicirculi. non autem è contrario. hinc patet qõnis rõnabilitas, nam cum syllabæ partes sint in ratione syllabæ, & circulus perinde in segmenta diuidatur, vt syllaba in elementa, hinc emergit quæstio cur in syllabæ ratione partes sunt, in circuli non item.

Quæ Auer. Còm. 33.

Quæ Auer. Còm. 33.

Præterea si pars prior est toto, & recti anguli pars est acutus, & digitus animalis, prior utiq; recto acutus angulus, & homine digitus erit. uidentur tamen illa esse priora. ratione. n. ex illis sane dicũtur, & insuper esse sine ipsius uidẽtur priora.

Cũ nouisset primam qõnem, & illius rõnabilitatem exposuisset, antequam eius solutionem inferat, proponit aliam qõnem, videlicet vtrum partes toto priores sint, an secus, & argumentatur ꝙ non adhunc modum, si pars sit prior toto, cùm angulus acutus sit pars recti, acutus. n. minor est recto, & digitus sit pars hominis, sequetur in prima figura, vt angulus acutus prior sit recto, & digitus prior homine. de dubitatione assignat syllogismum, & supponit qõnem, & dicit {præterea si pars prior est toto} hæc est maior {& recti anguli pars est acutus, & digitus} pars est {animalis} . i. hominis, hæc est minor, deinde affert conclusionem & dicit {prior vtiq; recto} . s. angulos {acutus angulus, & digitus} prior {homine erit} quod pro absurdo relinquit. quare partes non videntur toto priores. deinde sequitur illa particula {videntur tñ illa esse priora} vbi Auer. & Expositor velle videntur, vt Arist. torqueat problema ad oppositum, tum quia partes huiusmodi definiuntur per illa tota, vt digitus per hominem, & acutus angulus per rectum. tum etiam quia prius est, quod potest esse sine alio, & aliud non sine ipso, & cùm homo possit esse sine digito, & rectus sine acuto, fit, vt totum sit partibus prius. Alex. autẽ Arist. in hac parte ait soluere qõnem proximam, quæ est secunda in ordine, iusta quam solutionem Arist. primo proponit solutionem, & dicit {videntur tñ illa} . s. angulus rectus acuto, & homo digito {esse priora} hæc est solutio, deinde ea esse priora dupliciter exponit, tũ prioritate definitionis, tum prioritate naturæ, & dicit {ratione. n. ex illis sane dicuntur} . i. quia in definitione partium accipiuntur tota, at quæ in alicuius definitione sumuntur, priora sunt illo ꝙ si sic est, totum profecto prius est parte, supposuit autem pro explorato tota sumi in partium definitione, sic. n. angulũ acutum definimus, angulus acutus est angulo recto minor. itaq; angulus rectus sumitur in definitione acuti. digitum etiam definientes partem hominis talem esse dicimus. ergo totũ est definitione prius partibus. deinde exponit quõ totum sit prius partibus prioritate naturę, & dicit {& insuper esse sine ipsis videntur priora} quasi dicat hæc quoq; fides esse potest, vt tota partibus sint priora, ꝙ hæc illas secum tollant. nam non existẽte parte, totum tamen consistit, licet imminutũ, sublato vero toto, pars nullo pacto consistit. ad hunc igitur modum Alex. Aristotelem ait soluisset quæstionem, & quam paulo post multis aliis rationibus soluturum esse affirmat, vt suo loco videbitur.

Quæ Auer. Còm. 33.

TEX. 34. *An pars multis dicitur modis, atque uno modo ea pars dicitur, quæ q̃titate mensurat. Verum hæc omittatur. sed hoc est considerandũ ex quibus substantia cõstat, tanq̃ ex partibus.*

Cum qõnem posterius positam soluisset, quam & paulopost multis aliis rõnibus dissoluet, redit ad priorem, qua quæritur cur in quibusdam tororum definitionibus partes rei insunt, vt de syllaba dictum est, in aliis non item, vt in circulo, in cuius definitione nõ habentur segmenta, hanc multifariam soluit, sed ante singulorum dictorũ explicationem operæpreciũ erit breui totũ solutionis ꝓpositum cõmemorare, quo fiat solutio qõnis expeditor. solõ igitur talis est, vt partiũ, quę materiales sunt, materiæq; rõnem sortiuntur, vt ossa, & nerui, hæ partes nõ sumunt in formæ definitione, quæ vero nõ sunt materiæ partes, sed formæ, vt pedestre, & bipes (nõ. n. hæ materiales nõ sunt, vt manus, & pedes) hæ formæ partes accipiantur in definitione totius. itaq; ex partis æquiuocatione exorta dubitatio est. alia. n. pars est, vt materię, alia vt formæ. Arist. ergo, vt quæstionis

stionis solutionem dilucide moliatur, partis diuisionẽ præ accipit, & dicit {an pars multis dicitur modis} & exponens eos, subdit {atq; vno modo ea pars dicitur, quæ quantitate mensurat} quæ pars quantitatiua dr. vt numerus tria metitur nouem. & vt cubitus bicubitum. deinde excludens hunc modum subdit {verum hæc} .s. pars quantitatiua {omittatur} deinde exponẽs partes, quas vult prosequi dicit {sed hoc est considerandum ex quibus substantia constat} substantiam appellans formam {tanquam ex partibus} quasi dicat nunc esse agendum non de partibus quantitatiuis, sed de partibus quiditatiuis. Auer. autem dicit partes bifariam dici, nam aliæ quantitatiuæ, aliæ qualitatiuæ dicuntur. tunc ait partes qualitatiuas esse posteriores definitione toto, quantitatiuas vero priores. sed hoc vr̃ dubium. qm̃ partes quantitatiuæ non ingrediuntur definitionem totius, ergo non possunt dici definitione priores toto. fortasse verba Auer. sunt corrupta, & qd̃ dicit de quantitatiuis, debet legi de qualitatiuis, & ẽ conuerso. qm̃ proximo loco dixit semicirculum per circulum, & non circulum per semicirculum definiri.

Si igitur quoddam est materia, quoddam forma, quoddam quod ex his constat, & materia, & forma, & id quod ex utrisq; constat, substantia est, fit, ut & materia quidem partim cuiusdam dicatur, partim non dicatur, sed ea, ex quibus ratio formæ constat, ueluti caro pars quidem concauitatis non est. hæc. n. est materia, in qua fit, simitatis autem quædam est pars. æs etiam totius quidem statuæ pars est. eius autem formæ, quæ dicitur, ut statua, non est dicenda.

Cum reiecisset partem quantitatiuam à præsenti cõsideratione, & innuisset de partibus qualitatiuis esse agendum, vt Auer. subaudiuit, nũc declarat cuius substantiæ materia. i. pars materialis pars sit, & cuius non, & vult quod tribus existentibus substantiis, materia non formæ pars sit, nam formæ partes sunt ex quibus ratio formæ constat, sed compositi ex materia & forma. Arist. ergo primo diuidit ens in materiam, formã, & compositum, secundo accipit vnumquodq; horum trium esse substantiam: & legatur dictio suspensiue ad hunc modum {si igitur} subaudi entium {quoddam est materia, quoddam forma, quoddam, quod ex his constat} ex materia videlicet & forma, hoc est primũ. deinde accipit 2m, & dicit {& materia, & forma, & id, quod ex vtrisq; constat, substantia est} & hic finitur suspensio, tunc infert cuius substantiæ materia sit pars, & cuius non sit pars, & dicit {fit, vt materia quidem partim cuiusdam dicatur} .i. fit, vt materia pars cuiusdam dicatur {partim non dicatur} .i. & cuiusdam non dicatur pars. compositi. n. pars esse dr̃, formæ non item. deinde exponens quæ partes formæ sint, subdit {sed ea} .s. sunt partes formæ {ex quibus ratio} .i. definitio {formæ constat} quæ quidem sunt genera, & differẽtiæ: quæ sunt partes essentiæ, ac quiditatis, & per formam intelligit specialissimam, quæ accipitur in concreto per modum totius, vt sunt homo, & equus, & vnaqueq; forma specifica, quæ accipitur in concreto per modum totius. non. n. homo est aliud, nisi forma hominis, quę accipitur in concreto per modum totius. nec equus est aliud q̃ forma equi, quæ accipitur in cõcreto per modum totius, sicut nec animal, aliud est q̃ forma animalis, quæ accipitur simili modo. huius. n. partes, non materiales partes sunt, sed formales. quæ rationis partes dicũtur. deinde cum dixisset materiam alicuius partem appellari, cuiusdam secus, hoc ipsum exemplis exponit, vbi animaduersione dignum Arist. per simum, siue simitatem: compositum intellexisse, quod ex nasi carne cõstat. & cauitate ex carne quidem vt ex materia, in qua fit cauitas, ex cauitate vero, vt ex forma, & per cauitatem formam accepit, quæ in nasi carne habetur, vnde dicit veluti caro pars quidem cõcauitatis non est} quæ in ipso simo obtinet vicem formæ {hæc. n. est materia, in qua fit} .s. cauitas. nam licet caro nasi materia sit, in qua cauitas effici nata est, non tñ est pars cauitatis, quia non est id, quod determinate subiicitur cauitati. cum in lapidibus, lignis ære, breuiter in omnibus aut plerisq; corporibus cauitas esse notetur {simitatis autem quædam est pars} qm̃ simitatẽ extra carnem non est reperire. omnis. n. simitas in carne obtinet esse, ac iccirco caro simitatis est pars, hoc est primum exemplum. deinde assignat 2m exemplũ, & dicit {es etiam pars est totius quidem statuæ} quæ est sensibilis, & particularis statua. hæc. n. est, quæ componitur ex ære, & figura {eius autem formæ, quæ dr̃, vt statua, non est} ipsum æs {dicenda} pars. Auer. autem addit materiam non esse partem formæ, & ita non poni in definitione formæ vt partem, sed esse subiectum formæ, sine quo forma esse non potest. & propterea ait materiam collocari in definitione formæ vt vehiculum deferens quiditatem, vt superius dixit, & postea dicetur. tu vero animaduerte formam materialẽ posse dupliciter definiri, vno modo vt abstractum, & hoc pacto anima definitur secundo de anima definitur libro secundo de anima, alio modo concreto, & sic definitur animatum in libro de animalibus, ꝙ habeat principium augmenti, decrementi, & generationis intra se. simili modo homo potest definiri in concreto, & sic definitur vbiq; ꝙ sic animal rõnale mortale. alio modo definitur in abstracto, & hoc pacto libro secundo de anima describitur anima intellectiua, ꝙ sit principium intelligendi in corpore humano. cum itaque forma definitur in concreto, materia ponitur in recto, & loco generis, & hoc pacto, animal, quod est materia animæ intellectiuæ, ponitur in definitione hominis. cum vero definitur in abstracto, materia ponitur in obliquo, & sic accipitur, vt deferens formam, & hoc pacto loquitur Auer. & addit Auer. ꝙ materiam poni, vt subiectum deferens in definitione non est verum, nisi quando forma est materialis, quæ cum materia facit compositum. nam in definitione formæ immaterialis nec ponitur materia, vt pars, nec vt deferens.

Quæ Auer. Cõm. 34.

Cõm. 21. Cõm. 43.

Est enim ipsa forma, & ut formam quæq; res habet, sed materiale nunquam per se est dicendum.

Cum exposuisset differentiam inter materiam, & formam dixissetq; materiam non esse partem quiditatis, formam vero esse, nunc vt Auer. ait, Arist. hoc ita esse ostendit ex eo, quia forma prædicatur de vnoquoq; indiuiduo inquantum habet formam, hoc est per se. at materia, vel materiale de nullo illorum prædicatur per se, & iuxta hanc expositionem dicit {est. n. & vt formã quæq; res habet} dicenda {ipsa forma} .i. dicendum est, ꝙ de vnaquaq; re indiuidua prædicetur forma cõcretiue sumpta, quatenus vnumquodq; indiuiduum formam habet, hoc est prædicatione per se, dicitur. n. forma cõcretiue sumpta de vnoquoq; indiuiduo prædicatione per se, sed materiale nunquam per se est dicendum de vnoquoq; indiuiduo, qm̃ materiale nec in abstracto nec in cõcreto prædicatur de indiuiduo præ-

Quæ Auer. Cõm. 34.

dicatione per se. quo fit, vt nec materia, nec materiale sit pars quiditatis, cum nũquam ṕdicetur per se de indiuiduo. hæc de mente Auer. Alex. vero sic exponit, cũ non modo statuæ formam appellasset statuam, sed etiam hanc æneam & particularem statuam eodem statuæ nomine nuncupasset, qm̃ in hunc modum cõtradici posset, concedamus statuæ formam recte nuncupari statuam, compositum tñ & particulare cur statuam appellemus, & non potius æneam. iccirco huiusmodi obiectioni occurrens ait {dicenda. n. est ipsa forma} subaudi statuæ statua {& vnaquæq; vt formam} .s. statuæ {habens} etiam dicenda est nomine statua {materiale autem nunquam per se est dicendum} nomine statua. est. n. sensus, qm̃ res à forma denominatur, non à materia, iccirco in omnibus forma dici, & res quatenus forma sunt, appellari debent. vt si forma sit statuæ, res statua nuncupetur, si tripodis, tripos, & cætera similiter, nõ autem materia nuncupanda est, neq; res ab ipsa nominandæ. nam si æs efficitur ex aqua, nõ erit par ipsum æs aquã nominari, sed æs ab ipsius forma. quare recte tam forma statuæ, quam particularis ænea statua, nomine statuæ nuncupanda est, quæ expositio placet.

Quapropter circuli quidem ratio frustorum rationem non habet. At quæ syllabæ est, rationem habet elementorum. elementa. n. orationis partes sunt formæ, sed non materia. frustra autem circuli sic sunt partes, ut materia, in qua circulus fit.

Cum materiam iam partem alicuius appellari dixisset, iam secus, & obiter qõnem, quæ obiici posset, explicasset nunc ex his soluit primam qõnem, subscribens causam cur in syllabæ definitione elementa eius sumuntur, in circuli rõne non perinde segmenta, asserens in syllabæ rõne iccirco elementa sumi, quia elementa sunt partes formales syllabæ. in rõne vero circuli non sumi segmenta, qm̃ segmenta sunt partes materiales circuli, & dicit {quapropter circuli quidem rõ frustrorum rõnem non habet} .i. non habet frustra tanquam partes rationalis. i. formales. sed materiales, partes. n. formales circuli sunt figura, & plana, & vna linea contenta, & omnes lineas à centro ad circunferentiam ductas esse inter se pares {at} ratio {quæ syllabæ est, rõnem habet elementorum} .i. elementa habet tanquam partes rõnis, atq; formales. deinde affert cãm, & dicit {elementa. n. orationis} .i. syllabæ {partes sunt formæ} .i. formales {sed non materia} .i. & nõ partes materiales {frustra autem circuli sic sunt partes vt materia, in qua circulus fit} vti æs, in quo circulus fit. recte ergo dictum est elemẽta sumi in ratione syllabæ, segmenta vero nequaquam in rõne circuli. sed quæret aliquis, cur cum non segmenta circuli partes materiales sint, elementa non sunt partes materiales syllabæ. Respondet obscure, sed eius secunda dilutio est, icirco segmenta esse materiales partes, qm̃ forma circuli, & omnino forma omnis ipsa per se partibus vacat, & est incorporea, quãquam materię, in qua inest, coextendatur, & propter ipsam in interuallo fiat. formæ itur interuallis omnino vacant, & partibus omnino carent. segmenta vero quanquam à sensibilibus abducantur, tñ interuallum quoddã est intelliguntur circunferentia, & linea recta contentum. interuallum autem non est alterius q̃ materię, cum interim nullum interuallum in elemẽtis liceat intelligere. facilius tñ dicerem causam diuersitatis esse, qm̃ literæ sunt de ratione

Dubitatio.

syllabæ tam ẽm esse indiuiduale, quam ẽm esse specificum. non. n. potest intelligi syllaba, nec hæc syllaba sine literis. at segmenta, & frustra non insunt circulo, nisi quo diuiditur, & sic ẽm esse indiuiduale. accedit etiam q̃ circulus intelligi potest sine segmentis, possumus enim intelligere circulum, quo est figura, à cuius centro ad circunferentiam omnes lineæ ductæ pares sunt, qua tamen conceptione circulus non intelligitur, quo diuiditur in segmenta.

Propinquiora tamen sunt formæ quàm æs, tum rotunditas in ære fuerit orta.

Sed circa ea, quæ dicta sunt, emergũt dubitationes, quarum prima talis est, dictum est. n. semicirculum non esse partem rõnis circuli, quia non pertinet ad formam circuli, est igitur dubitatio vtrum eodem modo semicirculi sint extra rõnem circuli, sicuti æs est extra rõnem circuli facti in ære. hæc dubitatio est vt Auer. exponit. & respondens asserit partes circuli hoc est semicirculos propinquiores esse formæ circuli quam ęs, quoties in ære circulus ortus fuerit. causa autem est, qm̃ semicirculi sunt materia necessaria circuli, æs autem vel ferrum nequaquam. nullus. n. circulus esse potest sine suis semicirculis, licet vt dictum est, intelligi possit. at sine ære, vel ferro, & esse, & intelligi potest circulus. vnde dicit, quanquam segmenta circuli sunt partes, vt materia {propinquiora tñ sunt formæ quam æs, cum rotunditas} .i. circulus {in ære fuerit orta} ad ipsam. n. proprius accedunt quàm æs, est. n. æs materia circuli præter necessaria. semicirculo vero materia necessaria: & non intelligas per segmentum, oẽ segmentum. nam interuallum, quod est in æneo segmento, nõ est idem, quod illud, quod intelligitur in separato. itaq; segmẽtum separatum magis accedit ad formam quam inseparatum, quod in materia quadam habetur, atque subiecto. sic. n. suppleuit Alex. nam segmentum, quod est in materia sensibili, est ita remotum à forma circuli, quemadmodum materia ipsa sensibilis videlicet, æs, aut ferrum. quare recte suppleuit Alexander. Quæ Auer. Com. 34.

Atqui neq; elementa omnia aliqua ex parte in syllabæ ratione inerunt, ut hæc cerea, aut ea, quæ sunt in aere. iam enim & hæc partes sunt syllabæ ut materia sensibilis.

Secunda vero dubitatio esse potest talis, dictum est. n. elementa esse partes rationis syllabæ, ideo quæret quispiam, vtrum omnia elementa sint partes rationis syllabæ, an quædam sic, quædam secus. respondet non omnia elementa esse pariter syllabarum partes rõnis, qm̃ non literæ cereæ, aut literæ, quæ sunt in ipso aere, per quem fit vox. qm̃ hæc elemẽta cerea, vel aeria sunt veluti materia sensibilis videlicet æs est materia circuli. vnde dicit {neq; elementa omnia aliqua ex parte} subaudi pariter in syllabæ {ratione inerunt, vt hæc cerea} .s. elementa {aut ea} .s. elemẽta {quæ sunt} in voce, quæ fit {in aere} non. n. hæc pertinent ad rationem syllabæ, cuius causam affert, & dicit {iam. n. & hæc partes sunt syllabæ, vt materia sensibilis} quæ indiuidua est, & præter necessaria, ac præter rationem speciei. nam cum vox sit percussio aeris, vel aer percussus, dubio procul cum loquimur, aer verbis conformatur, & quodammodo B C A, & cætera id genus efficitur. sed quomodo aer dictis configuretur, accuratius petendum est in secundo de anima, vbi Aristoteles de voce mentionem fecit.

Etenim

Etenim non si linea cum in dimidia, aut homo cum in ossa, & neruos, carnesq; diuiditur, corrumpatur, propterea & ex his, ut ex substantiæ partibus constant: sed ut ex materia. Atq; totius quidem illa sunt partes. formæ autem, ac eius, cuius est ratio, nõ sunt partes. Iccirco neq; in ipsis rationibus insunt.

Cum docuisset segmenta ad circuli rõnem non assumi, nec æs ad statuæ ex eo, quia sunt quasi materia, cum ea assumi debeant ad formarum rõnes, ex quibus formæ consistunt. exposuissetq; circulum non quo forma est, consistere ex segmentis, neq; ex ære statuam, ipsam dico statuæ formam, similiter hominis quiditatem non carnibus, & ossibus constare, neq; lineam ex medietatibus, hæc cum effatus esset, qm̃, vt Alex. inquit, posset aliquis in hunc modum obiicere, si linea nõ constat ex segmentis, neq; homo ex carnibus, neruis, & ossibus, cur si linea diuidatur in medietates, interit, & homo si in neruos, & ossa, similiter. quare certum fiet, hominem ex carnibus, & neruis, lineam ex medietatibus constare, & omnino rem quãq; ex iis, in quę cum diuiditur, corrumpitur. quod si verum est, illa ꝑfecto ad ipsorum definitionem sumentur. ergo ꝼm Alex. Aristo. hic soluit dubitationem, quæ obiter iis, quæ explicata sunt occurrere potest. etiam dici posset, & fortasse rectius Arist. diluere rõnem, quæ in contrarium tacta est, dictum est. n. ita circulũ cum in segmenta diuiditur, corrumpi, sicuti linea, cum in dimidia. ergo, vt elementa sunt de rõne syllabæ. sic segmenta videntur de ratione circuli. respondet id non sufficere, qm̃ stat lineam, cum diuiditur in dimidia, corrumpi, & hominem cum diuiditur in ossa, neruos, & carnes, & tñ nec dimidia sunt de ratione, lineæ, nec ossa, & nerui de ratione hominis. causa est, qm̃ illa sunt partes totius compositi, quod est indiuiduum, non autẽ partes speciei, & formæ, quæ proprie est id, quod definitur. & quia ad diuisionem totius in partes quascunq; totum corrumpitur, fit, vt forma saltem per accidẽs corrumpatur, vel saltem desinat esse forma eius, cuius erat forma. vnde dicit {etenim non si linea cum in dimidia, aut homo cum in ossa, & neruos, carnesq; diuiditur, corrumpatur, propterea & ex his, vt ex substantiæ partibus constant, sed vt ex materia} & sic non sequitur, vt illæ sint partes rationis hominis, sed vel partes, vt formæ, vel partes, vt materiæ: & quia sunt partes, aut vt formæ, aut vt materiæ, ideo sequitur, vt corrumpatur linea, aut homo, cum diuiditur illa quidem indiuidua, hic autem in ossa, & reliqua. nam ad corruptionẽ materiæ sequitur corruptio formæ. est. n. materia non pars quiditatis, sed subiectum deferens quiditatem. deinde exponit cuius proprie sint partes, & dicit {atq; totius quidem illa sunt partes} quod totum est indiuiduum sensibile {formæ autem, ac eius, cuius est ratio} .i. quæ forma est quiditas {non sunt partes} .s. proprie sed sunt subiectũ deferens partes essentiales: quæ sunt genus, & differentia, quibus explicatur, forma {iccirco neq; in ipsis rationibus insunt} .s. vt partes, sed si insunt, vt subiectum deferens partes formales insunt. ergo dimidia lineæ compositæ cum materia, & ossa, & carnes, & nerui hominis compositi partes sunt materiales, formæ autem eorum, vt subiectũ sunt. quare si quis compositum per accidẽs definierit (nam proprie formarum definitiones sunt) illæ partes in compositi rõne accipientur. non autem in rõne formæ, quæ proprie est id, qđ definitur. vnde Auer. asserit, id quod ꝑ se definitur, esse formam, nam interdum in concreto per

Que Auer. Cõm. 34.

modum totius, nonnũquam in abstracto per modum partis definitur. & quia forma per se definitur, & materia non est pars formę: ideo nec pars definitionis est. quia vero est pars compositi ex materia, & forma, ideo est pars rõnis, qua definitur compositum ipsum, quod saltem per accidens definitur. est. n. compositum singulare, cuius non est definitio per se, & propterea dici potest materiam non esse partem definitionis simpliciter, sed solum eius, quod per accidens definitur. vnde Alex. in rõne inquit compositorum inerit rõ talium, manus dico & osium, & similium. non autem in rõne formarum. & causam afferens, asserit, quia composita ex his tanq̃ ex principiis constituuntur, & in ipsa decedunt, & si dices, si homo, & linea non constant ex his, qũo diuiduntur in hęc, & responsio patet, quoniam forma, quæ nomine hominis appellatur, & forma, quæ nomine lineæ, non diuiditur in hæc, sed compositum ex forma hominis, & materia. similiter linea cõposita ex forma, & ære, vel ligno in hæc diuiditur.

In quibusdam igitur huiusmodi partium ratio inerit, in quibusdam uero non oportet ipsum inesse, nisi sit ipsius ratio simul sumpti. propter hoc enim nonnulla quidem ex his sunt, ut ex principiis, in quæ corrumpuntur. nonnulla aũt non sunt.

Ex iis, quæ dicta sunt, per modum cuiusdam excerpti concludit, in quibusdam rõnibus partes quæ se habent, vt materia inesse, in aliquibus autem rõnibus nõ oportere inesse, & dicit {in quibusdam igitur} subaudi rõnibus {huiusmodi partium rõ inerit} .i. huiusmodi partes, quæ sunt, vt materia inerũt {in quibusdam vero} subaudi rõnibus {non oportet ipsam} .s. rõnem partium inesse. i. ipsas partes materiales inesse, & exponens quod dixerat, subdit {nisi sit ipsius rõ simul sumpti} .i. nisi definitio sit compositi indiuidui, nam in tali rõne partes, quæ sunt, vt materia videlicet ossa, nerui, & id genus insunt. in rõnibus vero formarum non inerunt. & quia dicere quis posset, propter quid nõnulla definiuntur ex iis principiis, in quæ cum diuiduntur, corrumpuntur, nonnulla vero non. ideo solutionem subdens dicit, quia nonnulla constant ex illis ꝼm rationem, vt composita, nonnulla vero non constant, vt simplicia. i. formæ, & dicit {propter hoc. n. nonnulla quidem ex his} .s. partibus materialibus {sunt, vt ex principiis, in quæ corrumpuntur} vt composita, quæ vocauit simul sumpta {nonnulla autem non sunt} .s. ex talibus partibus materialibus, in quæ cum diuiduntur, corrumpuntur. ea quidem, quæ ex talibus partibus sunt, indiuidua sunt, quæ ex ossibus, neruis, & carnibus sunt, quæ vero non sunt ex talibus, sunt vniuersalia, quæ secundum rationem accipiuntur.

Quæ igitur simul sumpta forma sunt & materia, ut simum, aut æneus circulus, ea in hæc corrumpuntur, & ipsorum pars est materia. Quæ uero non simul sunt cum materia, sed sine materia sumpta, ut rationes ipsius formæ duntaxat, ea non corrumpuntur, aut omnino, aut non saltem hoc pacto.

Cum dixisset quædam in hæc interire, alia nequaquam, docet nunc quæ sunt ea, quæ in hæc intereunt, & quæ secus, & dicit {quæ igitur simul} .i. collectiue {sumpta forma sunt, & materia} .i. quæ ex materia, & forma consistunt {vt simum} hoc enim ne ratione quidem licet à materia separare, aut æneus circulus} nam & hęc simul cũ materia sumitur, hæc. n. nihil aliud sunt, q̃ materia & forma collectiue sumpta. quippe cũ simũ nihil aliud sit q̃ nasus, & cõcauitas, ęneus vero cir-

culus æs,& forma circuli simul sumpti {ea in hæc} corrump untur,vt simum in nasum,& concauitatem, circulus vero ęneus in figuram circularem,& ęs{& ipsorum pars est materia} nam æs est pars, vt materia ænei circuli,& nasus pars vt materia simi, & tu intelligas, vt materia,quia cauitas est pars, vt forma simi, & figura circularis pars,vt forma circuli ænei{quæ vero non simul sunt cum materia, sed sine materia sumpta, vt rationes ipsius formæ duntaxat}.i.vt formæ,quarum solum sunt rationes,nam compositorum vt docebit,non habentur definitiones, eorum subaudi id est taliũ formarum neq; partes sunt hæc ossa videlicet & carnes,& {ea non corrumpuntur} subaudi in hæc {aut omnino, aut non saltem hoc pacto} quo corrumpuntur coposita,quæ ex illis consistunt. dixit{aut omnino, aut saltẽ non hoc pacto} qm̃ vt Alex.inquit, omnino non perit homo me pereunte,qm̃ post meum interitum alius vicissim hõ existit. sed qm̃ ego subijcior illi. ac eius sum pars,ille me intereũte interit ex accidẽti.vnde & Auer. ait vniuersalia quæ formæ sunt sine materia, aut non corrumpuntur omnino,aut non sic.i. aut non per se, vt composita,sed per accidens corruptione compositorum singularium.Ex his,quę Arist.ait hic,colligitur primo materiam non esse partem speciei, nec alicuius vniuersalis,sed solum compositi singularis,quod singulari nomine nuncupatur, aut quod per cõmune nomẽ significatur,vt in dilucidario diximus.colligitur secũdo compositum nihil aliud esse quam materiam,& formam collectiue sumptas:quod nonnulli negant arbitrantes totum vltra materiam, & formam collectiue sumptas addere quid tertium diuersum ab eis. verum sit ne sic an secus,petendum est à dilucidario.

Quæ Auer. cõm.44.

De distinctione totius, & partium.

Quare illorum quidem,quæ sub his sunt,hæc principia sunt & partes formæ autem ipsius hæc neq; partes sunt,neq; principia.& propterea statua lutea in lutum, & sphæra in æs, & Callias in carnẽ & ossa corrumpitur, & insuper circulus sua in frusta.est enim quippiam,quod cum materia simul est sumptum.æquiuoce nãq; dicitur circulus,et qui simpliciter dicitur, & qui singulares sunt:qm̃ singulares proprio nomine carent.

Demum nunc concludit differentiam,quæ est inter partes indiuiduorum,& partes formæ,quæ est species, quæ concipitur,vt totum,& dicit{quare illorum}scilicet compositorum indiuiduorum{quæ sub his}.s. formis,atq; speciebus sunt{hæc}scilicet ossa,nerui, & carnes,& æs, & segmenta{principia sunt,& partes}.s. vti materia{formæ autem ipsius}vel speciei{hæc neq; partes sunt,neq; principia} subaudi nullo modo sunt. qm̃ nec materiales,neque formales partes.deinde affert signum,quod accipitur ex corruptione,& dicit{&} subaudi quia compositorum partes sunt{propterea in lutum statua lutea}.s.corrũpitur {& sphæra}.s.ænea {in æs,& Callias in carnem,& ossa corrumpitur} nec ab ratione, qm̃ statua lutea est ex luto tanquam ex materia, sphæra ænea ex ære,Callias ex carne,& ossibus. nec solum sphæra ænea.i.circulus æneus. corrumpitur in æs, sed {& insuper circulus sua in frusta } ẽt corrumpitur. qm̃ ex frustis constat. cuius rationem affert,& dicit{est enim}circulus.s.{quippiam, quod cum materia simul est sumptum}id est, est enim aliquid in segmentis, qđ in ipsis concipitur,vt in materia.sunt.n. segmenta materia,quam intelligimus esse contentam,vt dictum est, à recta linea,& circumferentia,sed cum sphæram.i.circulum in æs interire dixisset, qm̃ tum particularis & cõpositus appellatur circulus,tum forma ipsa circuli, iccirco adiecit{æquiuoce nãq; dr̃ circulus,& qui simpliciter dicitur. & qui singulares}.s.circuli{sunt}q.d.vt recte Alex.exposuit,cum circulum interire dicimus, nemo putet vniuersalem circulum vt formam à nobis dici,sed circulum particularem. nam in singulis hominibus,qm̃ præter hominis appellationem omnibus communem suum cuiq; nomẽ tributum est,vt callias, vel micallus,non dicimus hominem interire, sed Calliam, vel Michallum. in circulis autem { quando singulares proprio nomine carent}sed tam vniuersalis,quam particularis appellatur circulus, iccirco dicimus circulum perire. at si circulus æneus exempli causa vocaretur vestimentum profecto non circulum perire diceremus, sed vestimentum,quemadmodum Calliam,aut Micallum,non hominem interire dicimus. & cum Arist. dicit{æquiuoce nãq; dicitur circulus}intelligit.i. diuersimode, quatenus circulus dicitur de vniuersali circulo,qui est species, & de singularibus circulis, qui sunt indiuidua.nam cum particulares circuli vacẽt proprijs nominibus,omnes dicuntur nomine speciei circuli, & sic hoc nomen circulus videtur multiplex, cum dicatur de communi circulo,& de singularibus.ex his,quæ Arist.dixit in tota hac dictione, habetur primo materiam non esse vniuersale quippiam,nec partem vniuersalis,nec speciei.qm̃ est vna numero & ex se singularis habetur insuper nullã speciem, nullũq; vniuersale esse compositum ex materia, & forma, sed esse solam formam,vt significatur per nomen concretum. homo.n. nihil aliud est quam forma hominis, vt significatur nomine concreto. tertio habetur materiam propter hæc non esse partem definitionis,qm̃ non est pars rei, quæ per se primo definitur. deinceps habetur vniuersale siue speciem, vt hominem diuidi in materiam, & formam non per se,sed quatenus accipitur pro indiuiduo homine habetur quinto qđ licet materia sit pars interna composito singulari,tamen nec ipsa,nec concretum,quod sibi correspondet, per se prædicatur de illo composito.qm̃ ad hoc, vt aliquid prædicetur per se de aliquo,requiritur secundum Aristo. vt sit prædicatum sumptum à forma, & propter hoc sola forma, aut id, quod accipitur à forma in concreto, prædicatur de indiuiduis per se, qm̃ solum id prædicatum formale est. hinc fit vt hæc prædicata osseum, carneum, nerueum per se de homine non prædicentur, nec æneum de circulo, sed animal,& rationale de homine per se,de circulo figura prædicetur.

Excerpta.

Dictum est igitur & nunc ipsum uerum.attamen quibusdã repetitis, dilucidius dicamus. Quæ nãq; rationis sunt partes, & in quas ratio ipsa diuiditur, eæ aut omnes, aut aliquæ sunt priores.non autẽ anguli recti ratio in rationem acuti,sed acuti ratio in rectum diuiditur.qui nãq; acutum definit,utitur recto. acutus.n.minor est recto. similiter & circulus,& semicirculus sese habent.semicirculus enim circulo definitur,& digitus toto.digitus enim talis est hominis pars.quare partium eæ quidem,quæ ut materia sunt,et in quas,ut in materiam totum diuiditur, posteriores sunt. eæ uero.quæ ut rõnis ipsius, eiusq; substantiæ,quæ rationi accommodatur sunt, priores aut omnes,aut nonnullæ sunt. TEX. 35.

Differit núc secundã quæstionem,qua quærebatur sint ne partes priores, an tuta. nam licet hãc quæstionẽ quo ad veritatem sit soluta, tamen nunc eam diluet ad formam,& hoc proponit, & dicit{dictum est igitur & nunc

nunc ipsum verum}. i. dicta est solutio secundæ quæstionis quo ad veritatem, & ad materiam {attamẽ quibusdam repetitis} vt repetita distinctio partium {dilucidius dicamus}. i. soluamus ad formã, deinde soluens asserit, partes, quæ formæ sunt, vt genus, & differentiæ videlicet animal, pedestre, & bipes, quæ partes sunt formæ hominis, hæ priores sunt homine, quæ vero. non formæ, sed vt materia totius compositi partes sunt, vt nerui, & ossa, hę homine sunt posteriores, & dicit {quę nãq; rõnis sunt partes, & in quas ratio ipsa diuiditur} .i. quæ nãq; partes formales sunt, vt animal, & pedestre & bipes, quæ sunt formæ habẽs partes {eæ aut omnes, aut aliquæ sunt priores} subaudi suis totis, quæ vero subaudi non formæ, sed totius compositi partes sunt, vt materia, sunt posteriores suis totis. Caro. n. & ossa posteriora sunt toto. i. simpliciter homine, propterea subdit {nõ autem anguli recti ratio in rationem acuti, sed acuti ratio in rectum diuiditur. qui nãq; acutũ definit, vtitur recto, acutus. n. minor est recto} quare angulus acutus licet sit pars recti, non tamẽ est prior, sed posterior recto. est. n. pars, vt materia, non autem pars, vt forma. & cum dicit totũ esse prius parte, vel partẽ priorem esse toto, intelligit prioritate definitionis. rectũ. n. definitione est prius acuto, & homo etiam ossibus, ac carnibus. deinde affert aliud exemplum, & dicit {similiter & circulus, & semicirculus sese habent} veluti rectus & acutus angulus {semicirculus enim circulo definitur} dicitur. n. semicirculus figura diametro, & circũferentia circuli contenta, vel dicitur semicirculus dimidium circuli. deinde affert tertium exemplum, & dicit {& digitus toto}, s. definitur {digitus enim talis est hominis pars} videlicet manus, aut pedis hominis pars. cum igitur partes à totis definiantur, tota non item per partes, efficitur vt tota partibus definitione priora sint. nam definitum posterius ijs est, per quæ definitur. tũc soluit secundam quæstionem ad formã, & dicit {quare partium eæ quidem, quæ vt materia sunt, & in quas vt in materiam totum diuiditur, posteriores} definitione {sunt} suo toto {eæ vero, quæ vt rõnis ipsius, eiusque substantiæ sunt, quæ rationi accommodatur} hoc est formæ partes {priores ratione aut omnes, aut nonnullæ sunt} suo toto dixit {aut omnes aut nõnullæ sunt} vt Auer. inquit quia sunt definitiones aliæ, in quibus materia apparet, saltem vt subiectum deferens. aliæ in quibus materia non apparet, nec vt subiectũ deferens, nec vt pars essentiæ. dixit ergo omnes, aut nonnullæ, propter definitiones, in quibus apparet materia, saltem, vt subiectum deferens. nam in talibus materia non est prior. sed hæc expositio est superflua, & non ad mentẽ Arist. nam in proxima dictione Aristo. declarabit, cur dixerit aut omnes, aut nonnullæ, vbi non dicet, vt exposuit Auerroes.

Quæ Auer. Com. 35.

Cum autem animalium anima (id enim substantia animantis est) secundum rationem substantia sit, et forma, atque quiditas corporis talis (nam pars uniuscuiusq; si recte definiatur, non sine munere, officioq; definietur, quod quidẽ ei non competet absq; sensu) huius profecto partes aut omnes, aut quædam ipso toto animali priores sunt, & in singulis simili modo. Corpus autem, eiusq; partes hac substantia posteriores sunt & in has, ut in materiã non substantia, sed totũ ipsum diuiditur.

Alexander Aristotelem disputare arbitratur nũ de toto, & partibus. ego puto Arist. velle declarare, cur dixerit partes, quæ formæ sunt, esse omnes, aut nonnullas priores suis totis. dixit. n. partes formales, in quas ratio ipsa diuiditur, omnes, aut quasdam esse priores suis totis, ideo puto Arist. velle se exponere, cur dixerit omnes, aut nonnullas. & intendit huius rei rationem esse, quia sunt quædam partes formales, quæ licet pertineãt ad perfectionem rei, quæ definitur, non tamen pertinent ad essentiam illius, vt partes animæ, vel partes solius sensitiuæ, quæ pertinent ad perfectionem animalis, non tamen omnes ad essentiam animalis. vel intendit huius rei rationem esse, qm̃ animantium anima partes habet, quæ non omnes, sed aliquæ priores sunt toto animali. nam alere, & appetere totius compositi sunt, & ideo altrix, & appetitiua partes sunt formales animalis quæ non sunt priores toto animali. contemplari vero non item, sed animæ solius est, ideo intellectiuum pars prior est animali. quo vero ad constructionem attinet animaduerte verba esse suspensiua vsque ibi {huius ꝓfecto partes} sunt etiam suis parenthesibus diuisa, vt patet legenti verba, vnde dicit {cum autem animaliũ aĩa} supplet Alex. {forma sit ipsorum} vel fortasse in supplẽdum non est, sed sic legendum {cum aũt animaliũ anima secundum rationem substantia sit, & forma, atque quiditas corporis talis}. i. actus sit corporis naturalis, instrumentarij, facultate vitam obtinẽtis, vt dictum est in secundo libro de anima, cuius rationem per parenthesin innuit dicens {id. n.}. s. anima {substantia animãtis est} igitur recte dictum est animam esse actum corporis naturalis instrumentarij potentia vitam habẽtis. ꝙ vero substantia sit sensitiui corporis, ostendit prius ꝙ terminet suspensionem, ex partibus animalium ipsis, & dicit {nam pars}. s. instrumentaria {vniuscuiusq; } animalis, scilicet {si recte definiatur, non sine munere officioq;} ad quod deputatur {definietur, qd'}. s. munus officiũq; {qiudem ei non competet absq; sensu} sic igitur vult habere quamlibet partem instrumentariã definiri sua parte animæ sensitiuæ, vt sit oculus pars, qua videmus, nasus pars. qua olfacimus, pes pars, qua ambulamus. etiam siquis manum hominis recte definiat, non absque officio definiet. officium autem ipsius absq; sensu animæ non ei competet. si ergo manus, aut pars id genus hoc informatur, quod proprio munere fungitur. hoc autem absque sensu & anima ei inesse nequit, fit, vt absque dubio forma manus sit sensus, aut potentia ipsi ab anima suggesta ad proprio munere fungendum, quo demum sequetur animam esse substantiam ẜm rationem, atq; formam animaliũ. nam vt libro secundo de anima dictum est, sicut pars animæ ad partem corporis. sic tota anima ad totũ corpus. sed pars anime est forma partis corporis. ergo tota anima sensitiua est forma totius corporis animalis. tũc terminat suspensionem, & dicit {huius}. s. animæ, quæ est forma animalis {profecto partes aut omnes, aut q̃dam ipso toto animali priores sunt} omnes partes, quæ animæ sunt ꝑ se, & quatenus sunt animæ corporis sunt, priores toto animali sunt, vt intellectiuum, & volitiuũ. aut quædam, vt altrix, & generatrix, aut auctrix, quæ cum sint totius animalis, non priores ipso toto animali sunt {vel quædam} vt Alexã. inquit, adiectum est propterea, quæ dicuntur ad cõuertentiam. rationale nãq; & mortale dubium non est, quin homine priora sint. quippe quæ latius pateant, quam ipse. mentis vero ac scientiæ capax non latius, sed æque patet, ac proinde non est prius. siquid enim est homo, id mentis, ac scientiæ capax est: ac vicissim siquid est mentis, ac scientiæ

capax, id homo est, quia vero, vt in animalibus sese res habet, sic & in cæteris, ideo subdit {& in singulis simili modo} deinde exponit quo ordine partes, vt materia se habeāt ad totum animal, & dicit {corpus aūt, eiusq; partes posteriores hac substātia sunt} idest ipsa forma {& in has}.s. corpus, atq; corporis partes {vt in materiam nō substantia}.i. forma animalis {sed totū ipsum} animal {diuiditur} & tales partes compositi sunt, hoc enim significat verbum totum. patet igitur cur dictum est, aut omnes. aut nonnullæ, qm̄ nonnullæ partes, quæ ad formam attinent, non sunt toto priores. Auer. autē assignat causam, quare partes ſm materiam sint posteriores ratione suo toto, partes vero ſm formam priores, ex eo, quia prioritas totius ad partem materialē est prioritas formæ ad materiam. est.n. totū ipsum vt forma respectu partis materialis prioritas vero partis materialis ad totum est prioritas materiæ ad formam. at partes formales semper suo toto priores sunt prioritate formæ ad materiam, & ideo dicuntur simpliciter priores.

Quæ Auer. Com. 35.

Toto igitur ipso priores has esse: est ut sic, est autem, ut nō. nō.n. possunt esse separatæ. quoniam non quocūq; modo se habet digitus est animalis. sed æquiuocus est, qui est mortuus. quædam uero simul quæcūq; principales, & in quo prima ratio et substantia est. ut si hoc, cor aut cerebrum sit, differt enim nihil utrum bis tale fit.

Cum dixisset partes materiales non esse priores toto: nunc quasi ex dictis deducit quandam differentiam partium materialium, & est, ꝙ partes materiales aliquę sint, quæ sunt vno modo priores, alio mō non priores, quædam sunt partes materiales quæ sunt cum toto ipso simultaneæ. partes quidem quæ sunt vno mō priores, alio modo non posteriores sunt partes animalis nō principales, vt digitus & pes, & oculus, & id genus. hæ .n. partes, quo sunt materia totius, & simpliciores toto. sunt priores. quo vero totum potest esse sine ipsis, ipsæ vero non sine toto: sunt posteriores toto partes autē simultaneæ sunt partes principales, vt cor vel cerebrū: in quo vel quibus residet anima, quæ prima totius substantia. inquit {toto igitur ipso has partes}.s. materiales {esse priores, est vt sit} hoc est contingit vno modo ita esse {est autem vt non} hoc est alio modo non contingit esse. sunt ergo partes materiales vna ratione, quæ ipso toto vno modo priores, alio mō posteriores sunt. vt partes, minus principalis. exponit autem quo modo sint posteriores, qm̄ ipsas esse priores aliquo mō quatenus simplices, & materia totius, patet. & inquit {non.n. possunt esse separatæ} à toto at totum potest esse sine ipsis. quod autem non possint esse separatę, exponit de digito, & inquit {qm̄ nō quocūq; modo se habet digitus, est animalis, sed qui mortuus} hoc est quod separatus est ab animali {est æquiuocus} patet ergo tales partes esse posteriores vno modo, alio modo priores. hæc de primo membro differentiæ. deinde assignat secundum membrum, & inquit {quędam vero} partes materiales, sunt cū ipso toto {simul} vt {quæcūq; principales} partes totius sunt {&} potissimum illud membrum est cū ipso toto simul {in quo est prima ratio & substantia} hoc est, in quo est ipsa anima: quæ est prima ratio, & prima animalis substantia. & exponit quod est tale membrum, & inquit {vt si hoc} membrum, in quo est anima {sit cor aut cerebrum, differt.n.} vt inquit, nihil {vtrūuis tale sit} semper enim quocūq; dato: simultaneum est cum ipso animali, qm̄ semper simul cum animali oritur, & simul moritur.

Homo autem & equus, et quæ ita sunt, in singularibus sunt. uniuersaliter autem non sunt substantia, sed ipsum totū quoddam ex hac ratione & propria materia, ut uniuersaliter. singulare autem ex ultima materia Socrates iam est, & in alijs similiter. pars igitur est & speciei (dico autem speciem, quod quid erat esse) et ipsius totius quid ex specie. et materia ipsa est.

Cum dixisset, species & vniuersale non est nisi forma: nunc remouet quoddam dubium, vtrum hō compositus ex materia & forma possit esse vniuersale. respondet ꝙ non est vniuersale, sed significatur per nomen vniuersale. vnde inquit {homo autem & equus & quæ ita sunt} composita ex materia & forma, vt sunt homo, & equus {in singularibus sunt} & quidem singularia, non n.n. potest esse compositum: nisi singulare: materia.n. est per essentiam singularis, & sic quicquid est compositum ex materia & forma: est per participationem singulare. quare homo compositus vel equus cōpositus est singularis {vniuersaliter aūt non sunt substātia, sed sunt ipsum totum} quoddam compositum {ex hac ratione, & propria materia vt vniuersaliter} qm̄ secundum rem sunt singularia: sed significantur per nomina communia. deinde exponit quid sit singulare, & inquit {singulare autem ex vltima materia Socrates iā est, & similiter in alijs} singularibus. sic igitur differentia est, ꝙ homo compositus vt significatur per terminum communem, est reuera singulare, tamen est acceptus per modum vniuersalis, cum consideretur materia, non vt vltima. At Socrates est simpliciter singulare qm̄ est ex propria materia, & propria forma. ex his concludit ꝙ forma sit pars speciei, & indiuidui: & inquit, forma igitur est pars & speciei, intelligendo, vt inquit, per speciem, quod quid erat esse, & est etiam pars ipsius totius, quod est ex specie, & materia ipsa. sed dices, forma est tota species, non ergo pars speciei. dicendum ꝙ est tota species. & pars speciei, tota quidem ſm rē, pars vero quatenus species accipere per modum totius, & in concreto. alij vero de materia locutum esse Aristo. dicunt, legūt.n. hoc pacto {pars igitur} materialis quæ materia est {& speciei} pars {est, & ipsius totius, quod ex specie} hoc est forma {& materia est} non tamen eodem modo, nam est pars speciei per accidens, vt supponitur pro singularibus compositis, est pars indiuidui per se. & vtroq; modo verum est.

Sed rationis partes, quæ speciei solum sunt (ratio uero est ipsius uniuersalis. Circulo enim esse, & circulus, & animæ esse, & anima idem est) totius autem iam circuli huius, singularium alicuius, aut sensibilis, aut intellectualis. dico autem intellectuales quidem, ut mathematicos. sensibiles autem, ut æreos, et ligneos. horum autem, non est definitio, sed intelligentia, aut sensu cognoscuntur. Abeuntes uero ex actu, non palam est, utrum quidem sunt, aut non sunt, sed semper dicuntur & cognoscuntur uniuersali ratione.

uero δὲ. enim γάρ.

Cum dixisset, quod partes materiales sint speciei, & indiuidui, speciei quidem per accidens, indiuidui vero per se, nūc exponit quales sint partes formales, & vult ꝙ partes formales sint per se speciei, per accidens vero, singularium, & inquit {sed rationis partes} sunt partes {quæ speciei solum sunt} & per se, & exponit, quid intelligat per rationem, & inquit {ratio vero est, ipsius vniuersalis} hoc est per rationem intelligo formā vniuer-

uersalem: est ergo conclusio partes formæ vniuersalis per se solum sunt speciei. quod autem ratio sit ipsum vniuersale, probat, & inquit {circulo enim esse} hoc est ratio circuli, quod est esse circulo {& circulus} vnuersalis subaudi idem est {&} etiam {animæ esse} hoc est ratio animæ {& anima} ipsa vniuersalis {idē est} ergo bene dictum est ꝙ sit vniuersale quippiam: & rei vniuersalis. deinde subdit qualiter ratio sit singularium, & inquit {totius autem iam circuli vnius singularium alicuius est} sed non primo, sed per accidens. dico rationem esse alicuius singularis, {aut sensibilis aut intellectualis} exponit autem, quid per hæc intelligat, & inquit {dico autem intellectualis quidem, vt mathematicos} ipsos circulos, qui considerantur, non vt in hac, vel illa materia {sensibiles autem vt æreos, & ligneos} his expositis, redit ad declarandum bene esse dictum ꝙ ratio sit rei vniuersalis, & non talium singularium, nisi per accidens {horum autem}. s. singularium, siue intellectualiū, siue sensibilium {non est definitio} siue ratio, nisi ꝑ accidens {sed intelligentia} hoc est imaginatione {aut sensu cognoscuntur} & hoc, quando ante oculos nostros posita sunt {abeuntes vero ex actu} & ab oculis nostris {non palam est vtrum quidem sunt, aut non sunt, sed semper dicuntur} ac de illis dicimus & disputamus {& cognoscuntur vniuersali ratione} & sic illorum est ratio per accidens. ex his vult habere, quod partes formę per se speciei sunt, qm̄ per se sunt partes rōnis vniuersalis, per accidens autem sunt rerum singularium, ad partes materiales contra: per se quidem sunt rerum singularium per accidens vero speciei: Auer. autem hoc pacto legit verba {sed rationis partes} sunt partes {quæ sunt speciei solum} per se primo {totius autem iam circuli huius, singulariū alicuius} sunt {aut sensibilis, aut intellectualis saltem secundario, & per accidens. ꝙ aūt partes rationis sint speciei, probat Aristo. per illa vera {ratio vero est ipsius vniuersalis} & sic verbum vero, pro. n. legatur hoc pacto, partes rationis sunt speciei, quia ratio est rei vniuersalis, & quod ratio sit rei vniuersalis, probat Arist. iterum, qm̄ ratio circuli, & circulus vniuersalis idem sunt, & hoc inquit {circulo. n. esse & circulus} vniuersalis {idem} est {& animæ esse & anima idem est} & hoc pacto legunt quidam iuniores, & non displicet, licet videantur verba corrumpere. non. n. vero pro enim accipiendum est, nisi vrgeat necessitas, vt Philoponus inquit in libris de generatione.

Que Auer. Com. 35.

Materia autem ignota est secundum se materia uero alia sensibilis, alia intellectualis est. Sensibilis quidem, ut æs, & lignum, & quælibet mobilis materia. Intellectualis uero, quæ in sensibilibus existit, non inquantum sensibilia, ut sunt mathematica. Quo igitur se habet de toto & parte, & priore, & posteriore dictum est.

TEX. 35.

Quidam volunt Arist. assignare causam eius, quod dixerat, dixit. n. singularia cum absunt, non cognosci an sint sed solum per rationes vniuersales, nunc assignat causam, & est quod ideo singularia non cognoscuntur per se, qm̄ singulare non est singulare, nisi ꝓpter materiam: quæ est per se ignota. & hæc est ignota siue sit sensibilis materia: siue intellectualis. sed qm̄ in græco legitur aduersatiue, propterea videtur ꝙ Arist. remoueat tacitum dubium. nam cum dixisset singularia absentia non cognosci nisi per rationem vniuersalem, posset quis dici ea cognosci propria ratione, qm̄ ꝑ materiam, quæ est de ratione singularium. vnde sicut species cognoscitur propria ratione, quia propter formā, q̄ est de ratione speciei, sic videntur singularia cognosci propria ratione propter materiam, quæ est de rōne singularium, respondet ꝙ hoc esset verū, quando materia esset per se cognoscibilis {sed materia} vt inquit {est per se ignota} & ne quis credat solam materiam rerum physicarum esse per se ignotam, addit {materia vero, alia sensibilis, alia intellectualis, sensibilis quidem, vt} exemplo vtar {vt æs & lignum} quæ sunt materia statuæ {& quælibet mobilis materia} mobilis dico motu alterationis, vel augumentationis, vel generationis, vel locali. & dedit exemplum de artificialibus vt innueret idem in naturalibus {intellectualis vero, quæ in sensibilibus existit} s̄m rem {non} tamen s̄m rationem {inquantum} videlicet {sensibilia} sunt. vt sunt res mathematicæ, quæ sunt materia figurarum, vt linea, superficies, & corpus, quæ sunt materia figurarum, & numeri, quæ sunt materia passionū numerorum, & hoc pacto exponit Auer. sic igitur materia intellectualis est materia passionum mathematicarum, quæ s̄m rem est in rebus sensibilibus, & materia rerum sensibilium, nō tamē quatenus rerum sensibilium, sed quatenus per imaginationem, & mentem abstrahuntur à sensibilibus. patet ergo quod quouis modo accipiatur materia, nūquam est ratio cognoscēdi rem, cuius est materia, qm̄ ipsa est per se ignota, & non cognoscitur, nisi ratione formæ, cuius est materia. hoc pacto exposuit Auer. demum epilogat, & inquit {quomodo igitur se habet de toto, & parte, & priore, & posteriore, dictum est}

Ad interrogationem uero obuiare est necesse, quando quis interrogat, utrum rectus, & circulus, & animal prius, an partes sunt, in quas diuiditur, aut ex quibus: quoniam non simpliciter. Siquidem enim est & anima animal, aut animatum: aut uniuscuiusq; unumquodq;. & circulus idem quod circulo esse: & rectus, quod recto esse: & substantia recti: dicēdum est quid quidem & quo modo posterius, puta his, quæ in ratione, & aliquo recto. Etenim hic quidem est cum materia qui æneus rectus, & qui in lineis singularibus. hic autē sine materia, his, quæ in ratione posterior. eis uero quæ in singularis partibus prior, simpliciter autē non est dicendum. Si uero alterum, & non animal animal, & sic hæc quidem dicendum, hæc autem non dicendum ut dictum est. TEX. 36.

Cum Aristoteles absoluisset quæstiones, & veras solutiones ad illas attullisset, in parte hac docet respondere dialectice obuiando, & soluēdo per distinctionem. ad interrogationem. n. respondere, vt Aristo. inquit in octauo Topicorum, & in libro de interpretatione, est simplici interrogationi simplicem dare responsionem. simplicem vero dare responsionē est aut negando, aut concedendo, aut distinguendo respondere. quærebatur. n. vtrum partes rationis sint priores toto ipso definito. & fuit dictum formales omnes aut quasdam priores esse, materiales vero nequāq;. nunc docet distinguere, qm̄ vel ipsum definibile est idem simpliciter, quod forma, vel est compositum ex materia, & forma. si est idem, quod forma, sic ipsum est posterius partibus suę rationis, & prius partibus quæ sunt in singularibus. posterius quidem partibus suæ rationis, quoniam partes suæ rationis, non sunt, nisi partes formales, quibus ipsum definitum est posterius. prius vero partibus: quæ sunt in singularibus, semper. n. vniuersale est prius suis singularibus. sin autem fuerit compositum ex materia, & orma, sic vno modo est posterius suis partibus, alio

modo prius. formalibus quidem posterius, materialibus vero prius, qm̃ prioritas totius ad partes materiales est prioritas formæ ad materiam, vt Auer. dxit cõmen. proximo. vnde inquit {ad interrogationem vero, obuiare est necesse, quando quis interrogat, vtrum rectus, & circulus, & animal prius, an} contra {partes in quas diuiditur: aut ex quibus} cõstant {sint} priores. ad hãc inquam interrogationem obuiare est necesse {qm̃ non simpliciter} dicendum est, hec priora vel posteriora esse suis partibus. sed per distinctionem respondendum est {nam si animali aut animatũ} quidem est anima, aut vnũquodq; illorum sit forma {vniuscuiusq;} vt {& circulus, idem quod & circulo esse} hoc est circulus idem quod sua forma {& rectus idem, quod recto esse, &} idem quod {substantia recti} hoc est rectus idẽ quod sua forma, & vniuersaliter definibile sit aliud nihil q̃ sua forma: si inquam vniuersaliter definibile nihil aliud sit, q̃ sua forma, tunc {dicendum} est {quid quidẽ, & quomodo posterius puta} vtrum sit posterius {his partibus, quæ sunt in ratione, &} etiã posterius {aliquo recto} singulari. & respondet, ꝙ rectus sit posterior partibus rationis suæ, quia non sunt nisi partes formales: quibus rectus est posterior. & est prior aliquo recto atq; partibus singularibus alicuius recti. & hoc exponit: & inquit {etenim hic quidem est cũ materia, & qui æneus rectus est} singularis cum materia sensibili {& qui in lineis singularibus}. s. & qui cũ materia intellectuali, vterq;. n. est singularis {hic autem} est vniuersalis {sine materia} tunc quasi innuens solutionem, subscribit, ꝙ hic vniuersalis qui est sine materia est {his partibus posterior, quæ in ratione} qm̃ non sunt nisi partes formales: quibus circulus vniuersalis posterior est {eis vero partibus quæ sunt in singulis, prior. simpliciter autem non est dicendum} ꝙ sit prior. ergo accipiẽdo definibile pro forma, definibile est posterius partibus suæ rationis, prius vero, partibus contractis ad indiuidua. hæc igitur sunt dicenda, si definibile sit idem, qđ forma. tunc dat ſm membrũ, & inquit {si vero animal alterum sit} ab anima & non anima ipsa, sed compositum ex anima & corpore: tunc {& sic hæc quidem dicendum}. s. ꝙ sit posterius partibus formalibus {hæc autem non dicendum est} esse posterius, quoniam nõ est posterius {vt dictum est} partibus materialibus immo prius. quando. n. definibile non est idem, quod forma, sed compositum ex materia, & forma, tunc definitur secundaria intentione, & definitio constat ex materia, & forma, & sic erit vno modo prius partibus rationis, quia partibus materialibus, est enim totum prius suis partibus materialibus prioritate formæ ad materiam alio modo posterius: qm̃ posterius partibus formalibus. qm̃ formales partes semper per se sunt suo toto priores. & sic patet solutio per distinctionem. ex his nullus sumat quod definitio sit cõpositi, nisi vt Auer. dixit commento proximo, est. n. illud quod per se primo definitur forma, concretiue sumpta. quod vero ꝑ se non primo, est compositum. quo vero ad distinctionem attinet, animaduerte, quod apud Platonicos differt dicere hominem, & humanum animal. & animal & corpus animatum. nam apud Platonicos homo formaliter est anima rationalis, sine intellectus. humanũ animal, est quid compositum ex materia sine corpore & anima. & propterea Aristo. fortasse ad mentem Platonis respondit per distinctionem. qm̃ ad veritatem superius respondit, & dixit simpliciter ipsum definibile esse formam concretiue sumptam, & posterius partibus suæ rationis. quia vero Plato distinctione visus est, propterea nunc respondet distinctionem. Auer. autem aliam causam assignat in commento cur respondendũ sit per distinctionem. asserit. n. ad interrogationem per distinctionem esse respondendum, quando interrogatio est æquiuoca. & ita est in proposito, nam quiditas recti aliquando est idẽ, quod rectum, aliquando est forma existens in recto: similiter anima aliquando est animal, aliquando est forma in animali. similiter, vt inquit prius & posterius sunt multiplicia, quatenus possumus intelligere aliquid esse prius, vel posterius partibus definitiuis, vel partibus materialibus quantitatiuis. amplius dicit, ꝙ angulus rectos dicitẽ de singulari, qui est in materia, & de angulo recto vniuersali, simili modo & circulus dicitur. amplius animal bifariam dicitur, & sic vno modo dicere animal esse animam est falsum vt si sumatur animal pro composito, & animal esse animatum est verum, quia compositum animal est animatum. demũ Auer. concludit partes definitionis quasdã prædicari per se de definito, vt partes formales siue substantiales, quædam autem non prædicantur per se, sed per accidens præter essentiam, vt partes materiales. q̃ licet vera sint, verbis Aristo. vt visum est, nullo pacto conueniunt. Que Auer. Cõm. 36.

CAP. XIII.

Quæ nam partes ponantur in definitione.

Dvbitatur aũt merito, & quæ speciei sunt partes, & quæ non sed simul composita: hoc enim non manifesto existente: nõ est definire unumquodq;. uniuersalis. n. et speciei est definitio: quæ igitur sunt partes, ut materia. & quæ non: si non fuerint manifestæ, nec ratio erit manifesta, quæ rei. TEX. 37.

Cum dixisset partes materiales non esse priores re q̃ definitur: sed partes formales: nunc mouet quæstionẽ, quæ nam sit partes formales, quæúe materiales, causa vero, qm̃ his ignoratis, non potest scire, quę partes priores, & quæ posteriores sint. vnde inquit {dubitatur autem merito & quæ speciei} hoc est formæ sunt partes {& quæ non} sunt partes speciei {sed} cõpositi {simul sumpti} assignat causam quæstionis, & inquit {hoc. n. non manifesto existente, non est definire vnũquodq;} cum. n. dictum sit definitionem constare ex formalibus partibus: nisi sciamus, quæ nã partes formales fuerint rei: quę definitur, & quæ materiales, nunquã definire poterimus. veluti ignoratis lapidibus, & lateribus, ex quibus domus fit, nũq̃ poterimus domum conficere. sed dices, cur potius partes speciei oportet scire, si debeamus definire. rationem affert Aristo. & inquit {vniuersalis. n. & speciei est definitio} ergo partes speciei oportet præscire. Ex his infert, ꝙ non solum partes formales præscire oportet, ex quibus definitio fit, sed partes materiales: & inquit {quæ igitur sunt partium, vt materia} hoc est, quæ sunt partes materiales {& quæ non, si non fuerint manifestæ, nec ratio quę est rei, est manifesta} non. n. poterimus scire ex quibus partibus sic, & ex quibus partibus non: definitiones fiant. Auer. hic assignat causam, cur ex partibus materialibus definitiones non constant, sed ex formalibus, & ait hoc esse, quia partes definitionis esse debent partes & principia essendi, at forma & partes formales essendi principia sunt. materia vero, & partes materiales sunt principia non essendi, & sic non possunt esse partes definitionis, Que Auer. Cõm. 37.

quare

quare ignoratis partibus, quæ materiales, quæ ne formales sint, ignorabitur definitio.

Quæcunq; igitur facta esse uidentur in diuersis specie: ut circulus in ære, & lapide, & ligno: hæc manifesta esse uidentur, q, nihil substantiæ circuli sit es, neq; lapis. propterea quod separetur ab ipsis.

Pro solutione præmittit distinctionem formæ, q̃m forma bifariã est, altera, q̃ apta est fieri in materijs differentibus speciei. altera, quæ non nisi in determinata materia, tunc ponit duas conclusiones, prima est, quando forma est apta fieri in materijs specie differentibus, materia apertissime nõ ponit̃ in definitione sua. vnde inquit {quæcũq; igitur} definibilia {facta esse vidẽtur in diuersis} materijs {specie, vt} forma quæ est {circulus in ære, lapide, & ligno, hæc} siue hæ materiæ {manifestæ esse videntur} quod {nihil substantiæ circuli æs, neq; lapis, propterea ꝙ} forma circuli {separetur ab his} est ergo prima conclusio, ꝙ in definitione formæ nulla earum materiarum debet poni, à quibus est ipsa forma separabilis. patet quia ex quo est à qualibet illarum separabilis, non videtur quæ illarum materias quam altera, sit apta poni in definitione.

Quæ uero, non uidentur separari, nihil prohibet similiter his se habere. ut si circuli omnes uideantur ænei. nihil enim minus erat æs speciei. difficile tamen auferre hoc mente. ut hominis species semper in carnibus uidetur & ossibus, & talibus. partibus utrum igitur & hæc sunt partes speciei, & rationis. An non, sed materia. uerum quia non, & in alijs fit, nõ possumus separare.

Nunc ponit secundam conclusionem, in definitione formæ, quæ non potest fieri in diuersis materijs minime materia debet poni, vt ꝓpria & quiditatiua pars rationis. probatur, q̃m licet esse non possit, nisi in determinata materia, tamen mẽte intelligi potest sine determinata materia, & ita definiri. vnde inquit {Quare vero} formę {nõ vidẽtur separari} sed semꝑ esse in determinata materia, vt homo semper in carnibus, & ossibus {nihil prohibet similiter se habere his} quę possunt esse in diuersis materijs. & ostendit hoc exemplo {vt si circuli omnes videantur ænei} nihil prohibet saltẽ mẽte eos intelligere sine ære: & ita definiri sine ęre. causam affert, & inquit {nihil. n. minus erat, speciei} superfluit autem negatio illa {minus} more græco. sed sensus est. dato ꝙ circulus esse non possit nisi in hære: adhuc mente intelligi potest sine ære, q̃m ipsum æs nihil erat speciei circuli: nec de essentia, nec ars essentiæ. quia vero dixit mente circulum intelligi posse, sine ære, addit {difficile tamen est auferre hoc mente} & ita licet non sit impossibile, tamen est difficile: veluti subaudi si {hominis species} hoc est forma, {semper in carnibus videtur & ossibus, & talibus determinatis partibus} ex quibus hõ est, difficile esset ipsum intelligere sine illis, non t̃n impossibile: Sed dices cum species hominis nõ possit esse, nisi in carnibus & ossibus cõmuniter sumptis {vtrũ igitur & hæc} sine quibus hominis species esse non potest {sunt partes speciei} hominis {& rationis} hominis ita, vt carnes & ossa communiter sumpta sint partes rationis hominis. Respondet {an non, sed materia} speciei hominis {verum quia non in alijs fit} hæc hominis species: ipsam {non possumus separare} per quæ innuit carnes & ossa bifariam accipi posse signate videlicet ꝓ his carnibus, & his ossibus: & communiter vult igitur hominem posse intelligi sine his carnibus & ossibus signatis, non tamen communiter sine carnibus & ossibus. Vult etiam ꝙ licet homo non possit intelligi sine carnibus, & ossibus communiter sumptis, non propter hoc carnes & ossa communiter sumpta sunt partes rationis hominis. q̃m ad huc partes materiales sunt speciei nec valet species hominis non potest intelligi sine carnibus & ossibus. ergo carnes & ossa sunt partes rationis hominis. Auer. autem, ait ꝙ naturales formę differunt à formis mathematicis, q̃m formæ mathematicæ intelligi possunt facile sine materia sensibili, q̃m nullam sibi sensibilem materiam limitant. At formæ naturales, licet possit intelligi sine materia, nõ tamẽ facile, q̃m esse non possunt sine determinatis, ac proprijs materijs, quarum sunt. Nec est verum, quod Auer, dicat naturales non posse per intellectum abstrahi à proprijs materijs. ait. n. ꝙ in mathematicis intellectus comprehendat diuisionẽ inter formas, & materias, facile, quia abstrahit eas in imaginatione à materia. in naturalibus vero difficile, quia non potest abstrahere eas imaginatione à materia: sed bene abstrahere eas potest per intellectum, qui est magis abstractiuus ipsa imaginatione. Innuit enim Auer. differentiam inter formas naturales, & geometricas, ꝙ geometricæ abstrahi possint tam à materijs ſm speciem: q̃ à materijs secundum numerum, vt tam à ligneis his, quam à ligno. at homo licet abstrahi possit ab his carnibus, & his ossibus, non tamen à carnibus & ossibus simpliciter amplius figuræ geometricæ facile abstrahuntur à materia sensibili. at formæ naturales non facile abstrahuntur à particularibus materijs. *Quæ Auer. Cõm. 37.*

Quoniam autem hoc uidetur contingere, immanifestum autem quando. Dubitant quidam iam & in circulo & in triangulo, quasi non sit competens, lineis definiri & continuo: Sed omnia hæc similiter dici ac si sint carnes aut ossa ominis. et æs, & lapis circuli. & referunt omnia ad numerum: & lineæ rationem eam, quæ duorum esse dicunt. TEX. 38.

Dictum est ꝙ materia non sit pars speciei: non tamen clare patet, q̃m est quædam materia, à qua forma inseparabilis est, ideo quidã dubitauerunt in mathematicis sicut nos dubitauimus in naturalibus vtrum videlicet materia sit pars speciei, & rationis. q̃m formæ mathematicę vidẽtur inseparabiles à materia, velut naturales. est ergo secũda dubitatio in mathematicis. Dicit {Quoniam autem hoc}. s. formam non posse separari à materia, cuius est forma {videtur cõtingere} subaudi in aliquibus {immanifestum autem} in quibus {& quando} hoc contingit, ideo sicut dubitatum est in naturalibus {Dubitant quidã iam & in circulo, & in triangulo} & vniuersaliter in omnibus mathematicis, an materia rerum mathematicarum sit pars definitionis illarum. Tunc clam inducit solutionem quorundam, qui dixerunt res mathematicas non definiri per materias suas, vt nec triangulus, nec circulus per lineas, & ꝑ continuum. q̃m hæc se habent ad illa veluti caro & os ad hominem, & æs, & lapis ad circulum. & propter hãc causam omnia hæc referunt ad numeros, & definiunt per numeros. dicit {quasi non sit competẽs} circulum & triangulum {lineis & continuo definiri} subscribit causam, & propterea cogimur legere verbũ {sed} causaliter pro quoniam, cum eius quod dixerat, assignet causam, & dicit {q̃m omnia hæc} asserunt subaudi {similiter dici, ac si sint carnes, aut ossa hominis} & ac si

sint{& æs lapis circuli}hoc est partes materiales, & cũ partes materiales nõ sint partes speciei, nec rõnis, eius: cuius sunt partes materiales, fit vt lineæ, & continuũ nõ sint partes rõnis ac speciei circuli & triãguli. Quo vero ad rõnẽ attinet, animaduerte, ꝙ lineæ & continuũ sunt materia omnium formarum geometricarum, vt omnium figurarum, verũ non sunt materia sensibilis, qm̃ abstrahunt à motu, sed dicuntur materia intelligibilis. & propterea videntur non esse partes rõnis. Tunc subscribit, quę partes sint apud ipsos rationis partis, & dicit {& referunt omnia ad numerum} & ità volunt partes rationis omnium talium formarum esse numeros {& dicunt lineæ rationem esse eam, quæ duorum} qm̃ est ratio duorum punctorum. causa autem est, qm̃ si à figuris auferunt continuum, vt si circulo auferunt lineam, nihil restat pro sua substantia nisi vnitas, & si à triangulo auferunt lineas, nihil restat nisi trinarius, quare rationis partes coguntur ponere numeros. Hæc est opinio Platonicorum.

Et ideas dicentium: hi quidem ipsammet lineam, dualitatẽ: hi autem speciem, lineæ, quidam speciem eandem, & cuius est species: ut dualitatem, & speciem dualitatis. in linea uero non adhuc esse.

Quia positio superius recitata est Platonicorum, qui dixerunt ideas, & numeros, inter sectatores ponit differentiam, & dicit {Et ideas dicentium} & etiam numeros {hi quidem ipsammet lineam} quæ est ipsa idea, & tãtum ipsa {dualitatem} quæ est ratio linearum particularium, dicunt, & sic isti nullam fecerunt differentiã inter ideam linearum & dualitatẽ quæ est ratio lineæ {hi autem} fecerũt differentiam, qm̃ dixerunt dualitaẽ esse {speciem} hoc est ideam {lineæ} & hi sunt, qui non posuerunt lineam esse ideam, sed ideatum, & solã dualitatem ideã esse dicunt. reddit causam primæ positionis, & dicit {quidam enim speciem eandẽ, &} id {cuius est species} esse dicunt {vt dualitatem, & speciem dualitatis} & sic lineam & numerum concidere in idem autumant. & ideam & dualitatem {in linea vero} .s. particulari {non adhuc esse} hæc eadem, sed solum lineã vniuersalem, & dualitatem ponebant esse eadem. q.d. ꝙ isti qui dixerunt lineã & dualitatem esse idem, non dixerunt hoc de linea particulari, sed de linea vniuersali.

Accidit itaq; unam multorum esse speciem, quorum species uidetur esse altera: quod quidem & Pythagoricis accidit.

Obijcit contra hanc positionem, & probat ꝙ numerus nõ potest esse substantia rei, nec idem quod species rerũ, primo, qm̃ si numerus esset substantia rei, ea quæ specie differunt, erunt eiusdẽ specie, qm̃ ea quæ specie differunt, ut corpus, triangulus, & id genus: numero eadem sunt, est.n. corpus trina dimensio, & triãgulus trinitas angulorum. quare erunt specie eadem. dicit {Accidit itaq;} his, qui dicunt rerum substantias esse numeros {vnam speciem esse multorum, quorum species videtur esse altera} & sic corpus, & triangulus specie eadem erunt, quia trinitate eadem sunt: & amplificando sermonem ait hoc absurdum etiam accidere Pithagoricis, & dicit {quod quidẽ & Pythagoricis accidit} qm̃ & Pythagorici dixerunt numeros esse rerum substantias. Per quam rationem, vt Auer. inquit, Aristo. innuit hoc nomen vnum non dici æquiuoce, apud hos nec multipliciter, sed vniuoce: & tu intellige quia non vniuoce simpliciter, sed ſm prius de substantia, q̃ de cæ- Quæ Auer. Com. 38.

teris prædicamentis, vt dictum est. 4. huius, ipsum vnũ dictur de decem prædicamentis.

Et contingit in omnibus eadem facere speciem, alia uero non species.

Secundo argumentatur ad hominem, nã isti ponũt vnitatem ex parte formæ dualitatem autem & cęteros numeros ex parte materię. tunc dicit {Et} ſm istos {contingit in omnibus} entibus {eãdem facere speciem} vt vnitatem: quam ponunt ex parte formæ {alia vero} hoc est alios numeros contingit ſm istos {non} facere {species} & sic sibi contradicunt, nam hic dicunt numeros esse substantias rerum, alibi solam vnitatem: & cæteros numeros se tenere ex parte materiæ.

Præterea etiam sic unum omnia erunt. Quod igitur habeant dubitationem quandam quæ sunt circa definitiones: & propter quam causam: dictum est. TEX. 39. καὶ τι Præterea etiã & tamen quamuis.

Tertio argumentatur, ꝙ hac positione data, omnia vnum erunt, quoniam omnium vnitas esse potest, & sic omnia erunt vnum & idem. dicit {Pręterea etiam sic omnia} entia {erunt vnum} qm̃ omnia in vnitate conueniunt, & sic omnia erunt idem. differt autem hęc tertia ratio à prima, quia illa fuit particularis de his quæ specie differunt, ꝙ sint eadem. hæc autem est vniuersalis. qm̃ sequitur vniuersaliter omnia esse eadem, & quæ specie, & quæ genere differunt. Auer. autem non fecit nisi vnam rationem, & non recte legit verba, vt intelligenti patet. tunc epilogat, & dicit {Quod igitur habeãt dubitationem quandam} ea {quæ sunt circa definitiones, & propter quam causam} ea, quæ pertinent ad definitiones: habeant dubitationem {dictum est.} Quæ Auer. Com. 38.

Quapropter omnia reducere ita: & auferre materiam: superfluum est. quædam enim forsan hoc in hoc sunt, aut sic, hoc habentia.

Cum reprobasset opinionem Platonicorum, nunc vult determinare veritatem circa quæsitum. & primo determinat veritatem circa naturalia. & dicit {Quapropter omnia reducere ita} subaudi ad numeros {& auferre materiam} subaudi ab ipsis vniuersalibus naturalibus {superfluum est} & falsam. causam affert, & dicit {quædam enim} .s. vniuersalia naturali, hoc est quædã enim formæ naturales {forsan sunt hoc in hoc} hoc est formæ in materia {aut habentia sic hoc} hoc est aut saltem habent materiam. Quod dicit propter corpora cœlestia, quæ habent formam in materia, aut saltem habent materiam {sic} hoc est aliquo modo per æquiuocationem. Per quę vult habere formas naturales, aut omnes, aut plures, vt Auer. dicit, non esse extra materia quin dependeant in esse, & conseruari à materia: & sic quæ Plato dicit, de ideis, falsa sunt de naturalibus formis, cum saltem quędam sine materia esse nõ possint. Quæ Auer. Cõm. 39.

Et parabola de animali, quam consueuit Socrates iunior dicere, non bene se habet. abducit enim à ueritate, & facit suspicari quasi contingens sit hominem esse sine partibus, sicut sine ære circulum. sed hoc non est simile. sensibile nãq; forsan aliquid, est animal, & sine motu non est definire.

Cum determinasset veritatem circa naturalia: nunc Arist. soluit argumentum parabolicum Platonis. Argumentabatur enim sicut contingit circulum esse sine ære: ita hominem sine partibus. quare datur idea hominum: quæ est homo separatus. Respondet negando similitudinem, qm̃ animal est aliquod sensibile: qđ non

non est definire sine motu: circulus est quid intelligibile, quod est definire sine motu, & sine materia sensibili. dicit {Et parabola de animali) hoc est argumentũ quod accipitur à simili de circulo & animali, hoc est de circulo & de homine {quam) parabolam {consueuit Socrates iunior) hoc est Plato dicere {non bene se habet) nec currit quatuor pedibus. & hoc exponit, & dicit {abducit enim à veritate) & declarat quomodo abducit à veritate, & accipit {&) pro. i. & dicit, & {facit suspicari quasi) ꝙ {contingens sit hominem esse sine partibus) videlicet sine carnibus & ossibus {sicut sine ære circulum) tunc destruit similitudinem, & dicit {sed hoc non simile) causam autem dissimilitudinis assignat, & dicit {etenim animal sensibile aliquod est, & sine motu non est definire) animal enim sensu & motu definitur: vt in Libro de anima patet. at circulus non est aliquid sensibile, & propterea sine motu definiri potest. Per q̃ patet non esse simile de forma naturali, & de circulo. Quo vero ad verba attinet, parabolam Arist. vocat in Rhetoricis orationẽ similitudinariam, in qua aliud in superficie sonat, aliud in intellectu innuit, vt parabolæ sapientium. parabolam. n. Cicero collationem vocat. Alij similitudinem, hic autem Aristo. pro argumento à simili accepit, quo Plato facere solitus hominem in carneum, & in osseum finxit. Appellauit autem hic Platonem, Socratem iuniorem: qm̃ in omnibus Libris suis, vt Expositor dicit, introducit Socratem interlocutorem, & determinatorem cuiuslibet quæsiti, propterea ꝙ fuerit suus præceptor.

Quapropter nec sine partibus se habentibus qualitercunq;. non enim omni modo hominis pars est manus, sed potens opus facere. Quare animata existens pars. non animata uero, non pars.

Ex his concludit, ꝙ non modo species non est sine partibus, verum etiã partes quæ sunt necessariæ ad speciem, non quæcũq; sunt, sed illæ, quibus species potest exercere propriam operationem, & dicit, quapropter {nec sine partibus se habentibus qualitercũq;) species est, cuius causam asserit, & dicit {non enim omni modo manus est pars) hominis {sed potens opus perfacere) quod homini proprium est, vel ad illud ministrare: & ideo cõcludit quomodo pars manus sit hominis: & dicit {quare) manus est {pars) hominis quatenus {existit animata) anima hominis: quia sic seruit operationibus hominis. Manus {vero nõ animata, non est pars) qm̃ non seruit operationibus hominis: hæc Aristo. de formis naturalibus, per quæ vult habere has non esse præter materias, vt Plato dixit.

Circa mathematica autem propter quid rationes non sunt partes rationum, ut circuli semicirculi, non. n. sunt sensibiles.

Que Auer. Cõm. 39.

Nunc declarat veritatem quantum ad mathematica, & primo repetit dubitationem. & causam dubitationis, vt Auer. exponit, & dicit {Circa mathematica autem) quæritur {propter quid rationes) subaudi partiũ rei definitæ {non sunt partes rationum) totorũ {vt) ꝓpter quid {semicirculi non sunt) partes rationis {circuli) deinde assignat causam, & quasi dicat, videtur quòd semicirculi debeant esse partes definitionis circuli {non enim) vt inquit {sunt sensibiles) & propterea videntur posse esse partes. si enim non essent partes, maxime esset, quia semicirculi essent sensibiles, vt fuit superius dictum de ære, & ligno. at semicirculi non sunt sensibiles, ergo possunt esse partes: hæc est quæstio: & causa quæstionis.

An nihil differt. erit enim materia quorundam & non sensibilium, & cuiuslibet, quod non est quod quid erat esse, & species secundum se, sed hoc aliquid. circuli igitur non erunt eius qui est uniuersalis. singularium uero erunt partes, sicut dictũ est prius. est enim materia, hæc quidem sensibilis, hæc autem intellectualis.

Respondet ad quæstionem, & vult ꝙ siue partes materiales sint sensibiles, siue intelligibiles nihil refert ad ꝓpositum, qm̃ nec sensibiles, nec materiales partes intelligibiles sunt partes speciei, vel rationis & dicit {An nihil differt) cuius causam affert, & dicit {erit. n. materia quorundam, quæ & non sensibilia sunt) vt lineæ & continuum quæ sunt materia figurarum geometricarum, quæ non sunt sensibiles. & addit, ꝙ hæc materia quæ est non sensibilium, est materia {cuiuslibet quod nec est quod quid erat esse, nec est per se species, sed) est {hoc aliquid) & indiuiduum intellectuale, vt hic circulus, vel ille triangulus. Ex his concludit cõclusionẽ, & dicit, partes materiales {igitur) hæ, quæ non sunt sensibiles: non erunt {cuius circuli, qui est vniuersalis) & forma {singularium vero) circulorum {erunt partes, sicut dictum est prius) sic igitur patet eodem modo esse in mathematicis, & in naturalibus, qm̃ partes materiales siue sensibiles, siue insensibiles nũq̃ erunt partes rõnis, ac speciei. Sed quia quis posset dicere materiã omnem esse sensibilem: hoc remouendo, dicit {est. n. materia, hæc quidem sensibilis. hæc autem intellectualis,)

Palam autem ꝙ & anima quidem substantia prima: corpus autem materia. homo autem aut animal, quod ex utrisq; ut uniuersale. Socrates autem, & coriscus siquidem anima, sit, duplex est: alij nãque, ut animam, alij uero, ut totum, si uero simpliciter anima, hæc & corpus hoc, ut quidem uniuersale, & singulare.

Nunc quasi epilogando recolligit solutionem in exemplis de homine, & animali: dicit {Palam autem ꝙ & anima quidem substantia prima) & forma substantialis est {corpus autem materia) cuius anima est substantialis forma {homo aũt aut animal, quod est ex vtrisq;) est {vt vniuersale) dico {vt vniuersale) quia vna ratione potest esse vniuersale, alia ratione, nõ est enim vniuersale secunm vnam opinionem, nõ vniuersale secundum aliam opinionem. & hoc exponit in singularibus, & dicit {Socrates autem, & Coriscus siquidem anima sit) ₣m vnam opinionem, quæ vult singularem, hominem esse animam singularem, & vniuersalem hominem esse aĩam vniuersalem, vt Plato sentit. si in quã Socrates & Coriscus anima sit, Socrates & Coriscus duplex est, ₣m duas opiniones de ipsis {nam alij) dicũt Socratem & Coriscum esse, vt {animam. alij vero) dicunt Socratem & Coriscum esse {vt totum) ex hac anima, & hoc corpore compositum {si vero) vt dictũ est Socrates & Coriscus non sunt anima, sed {simpliciter hæc est anima, & hoc est corpus) & Coriscus subaudi ex hac anima, & hoc corpore {vt quidem vniuersale) sese habet {& singulare) sese habet: & contra etiam vt singulare, ita & vniuersale. nam si alterum potest accipi pro anima, & alterum, & si alterum pro composito, & alterum, verum quouis modo accipiantẽ materiales partes licet sint partes compositi, vnquam tamen sunt partes rationis formalis. qm̃ partes rationes formales sunt partes formæ, vel quæ se tenent ex parte formæ.

Vtrum autem præter materiam & ſubſtãtias tales aliqua quædam ſubſtantia ſit, & quærere oporteat ipſarum ſubſtantiam quandam alteram: ut numeros, aut aliquid tale: perſcrutandum eſt poſterius. huius enim gratia & de ſubſtantijs ſenſibilibus tentamus definire, quoniam modo quodam phyſicæ & ſecundæ philoſophiæ opus. circa ſenſibiles ſubſtantias ſpeculatio. non enim ſolum de materia oportet ſcire phyſicum, ſed & de ea, quæ ſecundum rationem, & magis.

Recte expoſitores dixerunt ea hic Ariſt. reſumere, quæ poſt hæc declaranda ſunt. & primo reſumit eſſe declarandũ vtrum præter materiam, ac ſenſibiles ſubſtantias, ſit aliqua ſubſtantia, vel aliquid aliud, vt ideę vel numeri. & dicit {Vtrum autem præter materiã &) præter {tales ſubſtantias) quæ ex materia ſunt {aliqua quædam ſubſtantia ſit, &) vtrum {oporteat quærere ipſarum) ſenſibilium ſubſtãtiarum {quandam alteram) ſubſtantiam inſenſibilem {vt numeros, aut aliquid tale) videlicet ideas {perſcrutandum eſt poſterius) Quo vero ad verba attinet, animaduerte hæc verba in codicibus Latinis ſic legi {Vtrum autem eſt aliquid, præter materiam talium. quędam ſubſtantiarum alia: & oportet quærere ſubſtantiam ipſarum aliam quandam, vt numeros aut aliquid talium, perſcrutandum poſterius) quæ verba in codicibus etiam Græcis quibuſdã ſic leguntur. verum quo ad rem non differunt à primis verbis. Dicit enim {Vtrum eſt aliquid præter materiam talium) ſenſibilium quod ſubaudi ſit {quædam alia ſubſtantiarum) hoc eſt quædã alia ſubſtantia ſeparata {&) vtrum {oportet quærere ſubſtantiã ipſarum aliã quandam, vt numeros, aut aliquid tale) vt ideas {perſcrutandum poſterius) quare in idem concidunt. deinde exponit quomodo ſe habeat hæc perſcrutatio ad eam, quæ facta eſt, & fiet de ſenſibilibus ſubſtantijs, & dicit {huius enim gratia & de ſubſtantijs ſenſibilibus tentamus definire) per quæ demonſtrat hanc perſcrutationẽ eſſe principaliter intentam in hoc Libro: illã vero: quæ de ſenſibilibus ſubſtantijs eſt, eſſe per accidens, & huius gratia. Sed dices an phyſicus circa totas materiales ſubſtantias ſpeculetur: an circa formam, vel ſolum de materia ſenſibilium, quaſi ſoluendo dicit {qm̃ modo quodam phyſicæ, quæ eſt ſecunda philoſophia, opus ſpeculatio eſt circa ſenſibiles ſubſtantias) ſubaudi & metaphyſicæ opus eſt ſpeculatio circa primas ſubſtãtias. & propterea bene dictum eſt hic agi de ſenſibilibus ſubſtantijs per accidens. & dicit {quodam modo) quia ſecunda philoſophia non agit de his quatenus ſubſtantiæ ſimpliciter, ſed quatenus materiales. Philoſophia vero prima agit de his quatenus ſunt ſubſtantiæ ſimpliciter. appellauit autem phyſicam ſecundam philoſophiam, vt Auer. dicit, ſecundum ordinem, & non ſecundum eſſe, quia in ordine diſtincte congnoſcẽdi eſt vltima. in ordine eſſendi, & confuſe cognitorum eſt prima. aſſignat cauſam eius, quod dixit, & dicit {non enim ſolum de materia oportet ſcire phyſicum, ſed & de ea) ſubſtantia {quæ eſt ſm̃ rationem) quę eſt forma, & ſic phyſicus de omnibus tribus ſubſtantijs agit, addit tamen. ꝙ {& magis) de forma, quoniam agit magis de eo, quod eſt magis natura, quare magis de forma quoniam eſt magis natura. hæc Ariſtoteles de primo quod reſtat conſiderandum.

TEX.40. *In definitionibus uero quomodo partes ſunt, quæ in ratione, & quare definitio una ſit ratio. palam enim quod res una ſit. res uero quomodo una ſit partes habens, ſpeculandum eſt poſterius.*

Secundo reſumit ea, quæ de definitione, atq; re defintia reſtant dici, & inquit {In definitionibus vero, ſpeculandum eſt poſterius) primo {quomodo partes ſunt, quæ in ratione) ſubaudi accipiuntur: an actu, anúe poteſtate. Secundo ſpeculandum eſt poſterius {& quare, definitio ſit vna ratio) qm̃ ſi partes ſunt in definitione actu, iure reſtat videre, quare definitio ſit vna ratio. & ſignanter de definitione reſtat hoc dicere {quia) vt ſubdit {palam eſt ꝙ res) quę definitur {vna ſit) ideo de definitione reſtat vnitatem inquirere. quia de ipſa re vnitas patet. quid vero de re ſit dubiũ ſubdit, & dicit {res vero quomodo vna ſic partes habeat) hoc eſt quomodo res, vna exiſtens partes eſt habens {hoc ſpeculandũ eſt poſterius) ergo ſunt inquirenda de definitione tria, primum an partes in definitione actu, ſecundo dato ꝙ in ratione partes ſint actu: quomodo definitio eſt vna ratio. tertium, cum res definita ſit vna, quomodo poſſit eſſe partes habens. non oportet aũt inquirere, quomodo res quæ definitur ſit vna, quia ipſam eſſe vnam, patet.

Quid quidem igitur eſt quod quid erat eſſe, & quomodo ipſum per ſe, uniuerſaliter, & de omni, dictum eſt.

Recapitulat omnia, quæ diſputata ſunt, & primo ea quæ dicta ſunt de ipſo quod quid erat eſſe quo ad deſcriptionem, & quo ad modum prædicandi, & dicit {Quid quidem igitur eſt quod quid erat eſſe) qm̃ eſt id, quod ſignificat definitio {& quomodo ipſum) quod quid erat eſſe ꝓdicatur {per ſe) de eo, cuius eſt, & quomodo prędicatur {vniuerſaliter) & quomodo prædicatur {de omni dictũ eſt) hæc quo ad ipſius quod quid erat eſſe deſcriptionem ac prædicationem ſic recapitulata hoc pacto.

Et quare horum quidẽ ratio, quæ eſt eius quod eſt quod quid erat eſſe, habet partes definiti, horum autem non.

Nunc epilogat ea quæ dicta ſunt de ipſa definitione, ac definitionis partibus. & dicit {Et quare horum) .i. definitorum {ratio) quiditatiua videlicet {quæ eſt eius, quod eſt quod quid erat eſſe habet partes definiti) vt ratio ſyllabæ continet literas {horum autem, non) vt definitio circuli non continet ſemicirculos, ſubaudi dictum eſt.

Et ꝙ in ſubſtantiæ quidem ratione, quæ ſic partes ſunt, ut materia, non inerunt. neq; enim ſunt illius partes ſubſtãtiæ, ſed totius, cuius quidem eſt aliquo modo ratio, & ne eſt. nam cum materia, nõ eſt (indeterminatum enim eſt) cum prima autem ſubſtãtia, eſt. ut hominis ratio eſt, quæ animæ eſt. ſubſtãtia nãq; eſt ſpecies, quæ ineſt, ex qua & materia tota dicitur ſubſtãtia. ut concauitas. nam ex hac & naſo ſimus naſus, & ſimitas eſt. bis enim & in his inerit naſus. In tota uero ſubſtantia aut naſo ſimo, aut Callia ineſt materia. ταύτης sunt huius aũt cuius quidẽ. κατὰ cum secundum. TEX.41.

Epilogat tertio quæ partes rei definitæ in quiditatiua ratione ponuntur, & quæ non ponuntur, & dicit {Et ꝙ in ratione quidem ſubſtantiæ) hoc eſt, & qui in quiditatiua ratione, quæ eſt formæ ac ſubſtantiæ {partes, quæ ſunt ſic) partes {vt materia, non inerunt) non enim lignum cuprum & id genus in ratione quiditatiua circuli ponuntur, cuius cauſam aſſignat, & dicit {neque enim illius) ſubſtantiæ, quę eſt forma, & quod quid erat eſſe {ſunt partes, ſed) partes vt materia ſunt partes {totius) indiuidui compoſiti, ſubſcribit autem quomodo indiuidui ſit rõ, & quomodo, & dicit {cuius quidẽ) ſub-

substantiæ indiuiduæ compositæ{ est aliquo modo ratio,}& alio modo{non est}ratio.& exponit quomodo ratio sit aliquo modo,& quomodo non sit ratio aliquo modo indiuidui:& dicit{nam} compositi concepti cum ipsa{materia,non est}ratio,nec definitio, hoc est indiuidui quatenus est hoc per materiam determinatum,nō est ratio,nec definitio.cuius causam ait{indeterminatum enim est}& incertum ipso absente à sensibus nostris, cum non habeat esse stabile, vt superius diximus{cum prima autem substantia}hoc est,vt accipitur sub ratione vniuersali {est} ratio:& definitio indiuidui {vt hominis ratio } ea ratio est { quæ est animæ} homo . n . vniuersalis est anima hominis, & nihil aliud significat nisi animam per rationem totius,& concreti vt diximus.& assignat causam,& dicit{substantia aūt} quę ex quod quid erat esse,& ipsum definibile { est species}& forma {quæ inest} materiæ, ex qua & materia {substantia tota} hoc est singularis{dicitur } composita,ac constituta.& ponit exemplum in accidentibus, vt idē in substantijs intelligatur , & dicit{vt cōcauitas} subaudi est forma nasi {nam ex hac & naso} fit {simus nasus,&}fit simum,siue simitas.& quia aliquis posset dicere nasum esse partem concauitatis, veluti est pars simi,hoc refellēdo dicit{bis.n.& in his inerit nasus}subaudi si in definitione cōcauitatis poneretur : qm̄ semel poneret ratione concauitatis,semel aut ratione simi.& tu intellige si poneretur in definitione concauitatis , vt pars essentiæ illius, non autem ex additione , vt fuit dictum . Addit tamen, ꝙ licet non ponatur essentialiter nasus siue materia in definitione concauitatis , vt pars essentiæ,tn̄ est pars simi,& pars Calliæ.& dicit { In tota vero substantia}composita,& indiuidua { aut} in toto {naso simo,aut}in{Callia inest & materia}ipsa vt pars.

Et quod ipsum quod quid erat esse,& unum quodq; in quibusdam quidem idem sit:ut in primis substantijs,ut curuitas,et curuitati esse si prima est. Dico autem primam,quæ non dicitur ex eo quia aliud in alio est,ut in subiecto,uel materia. Quæcūq; autem, ut materia, aut concepta cum materia , non sunt idem,nisi secundum accidens unum:ut Socrates, & musicum. hæc enim eadem secundum accidens sunt.

εἰ μὴ nisi

Vltimo epilogat quomodo ipsum quod quid erat esse,& vnūquoq; cuius est quod quid erat esse sint idē, & quomodo non idem:& dicit {Et } etiam dictum est {ꝙ ipsum quod quid erat esse, & vnumquodq; } cuius est quod quid erat esse { in quibusdam quidem est idē vt in primis substantijs } hoc est s̄m vnam expositionē vt in substantijs immaterialibus, quæ sunt primæ substātiæ natura,& causalitate{vt curuitas,& curuitati esse}sunt idem{si}curuitas{est prima } substantia , quod dicit, quia non est ita:sed pro exemplo sic intelligatur vt prima substantia & immaterialis.& exponit se,& dicit{Dico autem,primam}substantiam{quæ non dicitur ex eo,quia aliud in alio est}hoc est dico primā substantiam.quæ non dicitur forma in materia {vt in subiecto, & materia}sic igitur in substantijs immaterialibus quod quid erat esse,& id cuius est idem sunt.exponit autem ea,in quibus non sunt idem,& dicit,subaudi in his{autem quæcūq; sunt, vt materia}respectu substātiarum separatarum{aut concepta cum materia}quod quid erat esse,& id cuius est{non}sunt { idem.nisi}idē accipiatur vt{vnum s̄m accidens,vt Socrates, & musicum}dicuntur vnum s̄m accidens{hæc.n.eadem}dicūtur{s̄m accidens}quare in substantijs materialibus qđ quid erat esse,& id cuius est non sunt idem simpliciter, sed idē s̄m accidens:quomodo forma,& compositum, cuius est forma sunt idem s̄m accidens. Quo vero ad verba attinet, animaduerte in translationibus veteribus verba hæc legi hoc pacto{neq; s̄m accidens vnū} & sic intelligitur, ꝙ nec in substantijs materialibus nec in his,quæ sunt per accidens vnum,quod quid erat esse,& id cuius est,sunt idem. exponit autem quæ sunt ꝑ accidens vnum,& dicit{vt Socrates,& musicum . hæc .n. eadē s̄m accidens sunt}& ideo in talibus ipsum qđ quid erat esse,& vnumquodq; non sunt idem . In Græcis autem codicibus legitur εἰ μὴ & ita pro nisi interpretatus sum , qm̄ est sensus in conceptis cum materia quod quid erat esse,& cuius est,non esse, nisi per accidens. Auer. autem, aliter istud vltimum exponit, vult enim ꝙ Arist.intelligit per substantias primas, formas vniuersales,quæ sunt per se primo definita.In his enim quod quid erat esse,& id cuius est idem , est, qm̄ quod qd erat esse est forma , & ipsum, cuius est qđ quid erat esse,est forma.Per concepta vero cum materia intelligit indiuidua contracta per materiam . In his . n.quod quid erat esse,& ipsum indiuiduum nō sunt idem . qm̄ quod quid erat esse est forma,indiuiduum vero habēs formam. & iusta hanc expositionem bene verba Aristo. legi potest. Dicit enim {Dico autem primam}substantiam vniuersalem substantiam{quæ non dicitur ex eo quia aliud in alio est} quia sic esset indiuiduum , sed dicitur ex eo,quia vniuersaliter conceptum non intelligitur in alio vt in materia , & subiecto . cætera perspicua sunt. Quæ Auer. Com. 41.

CAP. XIIII.

Quomodo ex partibus definitionibus vnum fiat.

NVnc autem dicamus primum inquantum in analyticis de definitionibus non dictum est in illis enim dubitatio dicta præopere rationibus de substantia est. Dico autem hanc dubitationem,quare unum est definibile:cuius rationem definitionem esse dicimus.ut hominis:animal bipes.(sit.n. hæc ipsius ratio) quare igitur utiq; hoc unum est,sed non multa,animal,& bipes. TEX. 42. ἐφόσον inquantū qđ.

Cum egisset de partibus definitionis, ex quo est manifestum,ꝙ definitio habet partes multas , nunc inquirit de vnitate definitionis.& primo mouet dubitationem,& dicit,nunc{autem dicamus primum inquantum}hoc est illud,quod {in analyticis } hoc est secundo posteriorum{de definitione,non est dictum}ibi.n. motus fuit quęstio de vnitate definitionis,& nō fuit soluta.& hoc dicit{in illis enim}hoc est in secundo enim post { dubitatio dicta } est , quæ est πρὸ ἔργου, hoc est {præopere}ac præutilis,& necessaria{rationibus,quę} sunt{de substantia} in hoc Libro. ideo recapitulanda, & soluenda est illa dubitatio . exponit autem illam , & dicit { dico autem hanc dubitationem, quare vnum est definibile, cuius rationem definitionem esse dicimus } hoc est quare definibile resolutum in partes definitionis sit vnum . Est autem annotatione dignum, ꝙ definibile, cuius ratio est definitio : est definibile actu solutum in partes definitiuas, definibile autem resolutum in partes definitiuas est ipsa met definitio: qm̄ definitio est sermo actu continens partes rei definitæ Quare dubitatio est , hæc propter quid definitio est vna:cū partes actu definiti habeat & hoc exponit, per exemplum,& dicit{vt hominis,aīal bipes}& quia pos-

set dici hanc non esse hominis definitionem, subdit, sit enim hæc ipsius hominis {ratio} tunc resumit dubitationem, & dicit {quare igitur vtiq; hoc vnum est, sed nõ multa, animal & bipes} Quo vero ad dubitationem attinet. Auer. dicit primo, ꝙ Aristo. mouit & soluit hanc dubitationem, verum non assignauit causam solutionis, hic autem intendit soluere, & assignant causam illius solutionis. Secundo dicit, ꝙ Logicus, & Metaphysicus de definitione considerat, non tamen eodem modo, qm̃ Logicus, ut Topicus, & Analyticus considerant vt est sermo, instrumentarius, quo intellectus ducitur in cognitionem quiditatum rerum. Metaphysicus vero, considerat definitionem, vt significat quiditatẽ rei. hoc est per accidens gratia quiditatis, quam per se considerat. Metaphysicus enim per se quiditates considerat, per accidens autem sermonem definitiuum, vt illas ostendit. Animaduerte tamen, ꝙ Topicus definitionem spectat, vt est vnum prædicatorum problematicorum, Analyticus vt est medium & causa in demonstratione. Dicit tertio ꝙ dare causam de vnitate definitionis, est magis proprium metaphysico. Et rationẽ affert, qm̃ causa vnitatis definitionis est vltima differẽtia, quam considerat metaphysicus, qm̃ accipitur à forma per quã ipsum definitum est ens, & vnum in actu. Quod autem ita sit, probat, quia cæteræ differẽtiæ sunt potentia contentæ in definito, signum affert, qm̃ definitum non multiplicatur propter partes definitionis, quod non esset, nisi quia vltima differentia est vltimus actus, à quo est vnitas, & cæteræ differentiæ sunt potentiæ: quæ cum illa vnum faciunt.

Quæ Auer. Com. 42.

In hoc enim homo & album, multa quidem sunt, cum alterum non insit alteri: unum uero, quando inest, & patitur aliquid subiectum homo. tunc enim unum fit, & est albus homo. hic autem, non participato alterum altero, genus enim non uidetur participare differentijs: simul enim contrarijs idem participaret. nam differentiæ cõtrariæ sunt, quibus differt genus.

Mota quæstione, nunc argumẽtatur ꝙ ex partibus definitionis non fit vnum. & syllogizat hoc pacto: ea quorum alterum alteri non inest, non fit vnum. partiũ definitionis altera alteri non inest, non ergo faciunt vnum. De ratione sumit quædam, ex quibus patet maior, & dicit {In hoc enim}. s. aggregato ex homine & albo {homo & album multa quidem sunt, cum alterũ non insit alteri} hoc est cum sumerentur, vt duæ substantiæ per se stantes, quarum altera non esset essentialiter altera, nec altera alteri inesset, vt Auerr. exponit {vnum vero} essent {quãdo} album {inest} homini {&} quando {homo subiectum patitur aliquid} hoc est reciperet album {tunc enim} ex albo & homine {vnũ fit, & est albus homo} Ex his colligitur maior, ꝙ videlicet ea quorum alterum alteri non inest. nõ fit, vnum. Dat minorem, & dicit {hic autẽ}. s. in definitione {non participat alterum altero} nec alterum inest alteri, cuius rationem dicit {genus enim non videtur participare differentijs, simul. n. contrarijs idem participaret. nã differentiæ contrariȩ sunt, quibus differt genus} ex his sequitur quod partes definitionis non fiant vnum.

Quæ Auer. Com. 42.

Si uero & participat. eadem ratio erit, siquidem sunt differentiæ plures, ut greßibile, bipes, non alatum. quare nãq; hæc unum, sed non multa: non enim quia insunt, nam sic ex omnibus erit unum.

Quia aliquis posset dicere genus participare differentijs & propter hoc definitionem esse vnam, obijcit contra, & dicit {Si vero &} genus {participat} differentijs, ita vt propter hoc definitio vnum sit, contra obijcit, & dicit {eadem ratio erit} de differentijs ipsis: quomodo ex differentijs fiat vnum. & dicit {siquidem sunt differentiæ plures, vt gresibile, bipes, nõ alatum. quia} vt inquit statim quæretur {quare nãq; hæc vnum sunt, sed non multa} & quia aliquis posset dicere hæc facere vnum, quia insunt generi vni, vel homini vni: hoc statim refellit, & inquit {non enim quia insunt} subaudi vni homini hæc vnum faciunt {nam sic ex omnibus} accidentibus {erit vnum} qm̃ omnia accidẽtia insunt vni patet igitur, ꝙ eadem ratio stabit de differentijs. Auer. autem, dicit, ꝙ si aliqua essent vnum essentialiter hoc est per se, quia sunt in vno: contingeret ꝙ totus mundus esset vnus essentialiter, quia omnia sunt in cœlo, qđ est vnum. Sed hoc quod Auer. dicit, non est ad propositum, quoniam quæ sunt in cœlo: non insunt cœlo, vt subiecto, & propterea exponatur vt diximus. Quæ Auer. Com. 42.

Oportet autem unum esse quæcunq; in definitione, definitio enim ratio quædam est una, & substantia una quare unius alicuius oportet ipsam esse rationem. etenim substantia unum quidem & hoc aliquid significat, ut diximus.

Arist. argumentatur ad opposit um, & primo concludit ꝙ partes definitionis sint vnum, tum quia definitio est ratio vna: tum quia substantia, cuius sunt, est vna. & dicit {Oportet autem vnũ esse quæcũq; in definitione} sunt partes, & tangit duas rationes, & dicit {definitio. n. est quædam ratio vna} ergo partes definitionis sunt vnum, tangit secundam rationem, & dicit {& substantia} q̃ definitur est {vna} ergo partes sunt vnũ. Et his concludit, quasi conuersam, & dicit {quare vnius alicuius oportet} definitionem {esse rationem} qđ ꝓbat, & inquit {etenim substantia vnum quidem & hoc aliquid significat, vt diximus} & sic perspicuum definitionẽ esse rõnẽ eius rei: q̃ vna est. & suba, & hoc aliquid. Auer. autem dicit, ꝙ Arist. per hæc voluit probare ꝙ ea quæ per definitionem sunt vnum: sint vnum numero, & ratio est quia definitio, cuius sunt partes, est sermo vnus, qui significat substantiam vnam. cum enim illud, quo definitio significat, sit vnum. etiam definitio erit vna. Sed dices, totum contrarium superius est dictum. Dixit. n. rem esse vnam, qm̃ eius definitio est vna at nunc dicit, definitionem esse vnam, quia res est vna. Respondet Auer. ꝙ hoc Arist. dicit hic ad ostendendũ reciprocam rationem vnitatis, nã & definitio est vna ꝑ rem, tanq̃ propter causam materialẽ. & res est vna propter definitionem, tãq̃ propter causam formalem. Quæ Auer. Com. 42.

TEX. 43.

Oportet autem primum intendere de his quæ secundum diuisiones definitionibus. nihil enim aliud est in definitione quam primum dictum genus, & differentiæ, alia uero genera sunt primum, & cum hoc comprehensæ differentiæ, ut primum, animal, habitum uero: animal, bipes, & iterum animal, bipes, non alatum. similiter autem, et si plura dicantur.

Nunc soluit, & primo vult accipere, ꝙ vera definitio non constet, nisi ex genere propinquo & dĩa vltima vel ex multis ad hæc duo reducibilibus, vt exponit Auer. & hoc ꝓponit, & dicit {Oportet aũt primũ intẽdere de his definitionibus, quȩ sunt ẜm diuisiones} hoc est, quæ constãt secũdum duas partes, per {diuisiones} enim duas partes intelligit, genus videlicet proximũ, & differentiam propriam, vel plura ad hæc reducibilia. Quo vero ad verba attinet {ẜm diuisiones} græcȩ est.

est, κατὰ τὰς διαιρέσεις, & quidam exponit hoc est ẽm differentias essentiales, qm̃ tales definitiones dantur secundũ diuisiones generis in differentias. tales sunt necessariæ præaccipi pro inuestiganda vnitate definitionis. & causam huius videtur subscribere, & dicit, nihil enim aliud est in definitione, q̃ primum dictum genus & differentiæ, quæ genus essentialiter diuidunt. nã definitiones, quæ dantur per accidentalia non sunt ad ꝓpositum: quam expositionem non vituperamus: cum sit expositio Expositoris. Auer. autẽ balbutiendo sentit Arist. per diuisiones intelligere partes duas: & ꝑ definitionem, quæ est ẽm diuisiones intelligit, eam, quæ continet genus propinquum, & differentiam essentialem illi generi, & per primum genus intelligit genus ꝓpinquum. quia in defiuitione ponitur primũ. quare iuxta hanc expositionem, proponit, dicere de definitionibus, quæ constare ex diuisionibus, hoc est ex duabus partibus genere videlicet primo, & differentia. aut ex pluribus ad hæc duo reducibilia. & assignat causã, quare vera definitio constat duabus partibus, vel pluribus ad has duas reducibilibus: & dicit {nihil enim aliud est in definitione} hoc est dico esse intendendum de definitionibus, quæ constant ex duabus partibus, quia nihil aliud est in definitione {q̃ primum dictum genus} hoc est q̃ genus quod primũ dicitur {& differentię} vna vel plures ad vnam reducibiles. Quo vero ad verba attinet, per {primum genus} Expositor generalissimũ ac remotum genus intelligit. Auer. vero propinquũ, qđ dicitur primum post speciẽ, in quod species primo resoluitur. generalissimum vero dicitur primum via compositionis, ac diuisionis: quia ab illo diuisio incipit. Ego vero sic intelligerem ꝙ Arist. primo dicat de definitionibus in quibus est primum genus, & multæ differentiæ. Secundo de definitionibus, quæ constant vno genere, & vna differentia. De primo dicit {Oportet autem primum intendere de his definitionibus quæ ẽm diuisiones sunt} hoc est, quæ constant ex primo genere & multis differentijs, quod probat, & inquit {nihil. n. aliud est in definitione q̃ dictum primum genus}. s. generalissimum {& differentiæ} multæ vsq; ad vltimam. Sed dices, non ne in definitione aliqua, sunt multa genera differentię: quasi respondens, dicit {alia vero genera} cum multa ponuntur in definitionibus {sunt primũ genus, & cum hoc} vel sub hoc multæ {comprehensæ differentiæ} & sic solum vnum est genus primum, qm̃ cætera se habent vt differentiæ sub illo genere. & hoc per exemplum declarat. & dicit {vt} in definitione hominis, quæ est animal, bipes, non alatum {primum} genus est animal, genus {habitum} hoc est cõsequens sub illo est {aĩal bipes, & iterum} tertium est aĩal bipes, non alatum {similiter autem} & quartum & quintum {& si plura dicantur} omnia præter primum, vt differentiæ sunt. patet ergo in definitione non esse nisi vnũ genus qm̃ cætera quocũq; sunt, differentiæ habeatur: q̃ sub illo genere continẽtur. hæc de definitione primo mõ.

Omnino uero, nihil differt per plura, aut per pauciora dici. quare nec per pauca, aut per duo. duorum uero, hoc quidem differentia: illud uero, genus. ut eius, quod est animal bipes: animal quidem genus, differentia uero alterum est.

Ex supradictis patet vnam definitionem esse, quæ constat ex primo genere, & omnibus differentijs vsq; ad vltimam: & hæc definitio tunc euenit, cum genus proximum innominatum fuerit, nam tunc circunloquimur ipsum per genus remotum notum, & differentias omnes communes vsq; ad vltimam. tenet. n. tunc genus remotum cum omnibus differentijs cõmunibus locum generis proximi. nunc assignat secundã definitionẽ, quæ fit ex proximo genere, & vltima differentia, & hæc fit quando proximum genus nominatũ est, & vltima differentia nota. Veluti, cum dicitur, ꝙ hõ est animal rationale. & dicit {Omnino vero, nihil differt} definitionem {dici per plura, aut ꝑ pauciora, quare nec per pauca aut per duo} & sic definitio secundo est quando constat ex duobus, vt ex genere proximo, & vltima differentia, qm̃ ita bene hæc sicut prima videtur bene definitio. exponit autem quando duorũ constat definitio: qualis sit. & dicit {duorum autem, hoc quidem} est {differentia, illud vero, est genus, vt eius, quod est animal bipes, animal quidem est genus differentia vero est alterum}. s. bipes quare duplex est definitio, altera, quæ constat primo genere, & multis differentijs, altera quæ constat proximo genere & vna differentia: hæc pro suppositione.

Si ergo genus simpliciter non est præter eas, quæ sunt, ut generis species: aut si est quidem, ut materia est (uox enim genus & materia est, differentiæ autem species, & elementa ex hac faciunt) palam ꝙ definitio sit ex differentijs ratio.

Quia dixit duplicem esse definitionem, nunc primo ostendit quomodo ex genere & differentia fiat vnum, quando definitio non constat nisi genere & differentia. deinde ostendit quomodo ex genere & differentijs fiat vnum: quando definitio constat ex genere, & pluribus differẽtijs. De prima parte tangit duas causas, quibus definitio primo mõ sit vna ratio, vel quia genus nõ est præter generis species, & sic differẽtiæ & genus sunt vnum in specie. vel quia genus in aliquibus se habet, vt materia, & differentiæ, vt formæ, ex quibus & genere fit vna species, & sic vtroq; modo definitio primo modo vna esse potest. dicit {Si ergo genus simpliciter non est præter eas, quæ sunt, vt generis species} veluti in prædicamento substantiæ, in quo genus & species sunt eiusdem naturæ {aut si est quidem} genus præter generis species, vt in prædicamentis accidentium in talibus {vt materia est} siue sic siue sic, infert {palam ꝙ definitio sit ratio} vna {ex differentijs} quæ cum genere faciunt vnum aut in specie, aut in compositione. Interposuit autem exemplum, in quibus genus se habet vt materia, & differentiæ vt formæ, & constitutum vt compositum ex materia & forma, & dicit {vox. n. genus & materia est} subaudi elementorum syllabarũ & dictionem {differentiæ aũt} subaudi vocum, additæ voci, vt formæ {faciunt} & constituunt {species} vocũ {& elementa} syllabas, & dictiones. veluti nasus vt materia est, differentiæ vero additæ naso, sunt vt formæ, quæ constituunt species nasi, vt aquilum & simũ. Curuitas. n. addita naso aquilum, depressio vero simum facit. Quare definitio primo modo est vna, vel vnitate speciei, in quo genus & differentia concludunt, aut vnitate vnionis, quia genus est vt materia, differentia vero, vt forma, & species, vt ex his compositum. Dixit autem hæc propter substantiam & propter accidens, nam in substantia genus & differentia sunt eiusdem naturæ in specie: in accidentibus genus & differentiæ sunt diuersarum naturarum aliquando, quia genus est in prædicamento substantiæ, differentiæ in prædicamento accidentis. Ex his patet solutio ad primum argu-

mentum, q̄m licet differentia non insit generi: tamen cū eo facere potest vnum, aut vnitate naturæ, aut vnitate vnionis. Auer. autem verba illa {aut si est quidem, vt materia} cum male translata habuisset, male exposuit. dicit. n. vno modo, ꝙ vult intelligere genus esse simul materiæ. Secundo dicit, ꝙ genus reuera nō est materia, sed quia eorū quæ ponuntur in definitione, quædam formæ, quædam materiæ assimilantur: ideo est vt materia: quæ non quadrant verbis Aristo. Exemplū vero de voce exponit suo modo: & quidem non ad mē tem Aristotelis.

At uero & oportet diuidi differentiæ differentiam, ut animalis differentia est bipes. Item animalis habentis pedes differentiam scire oportet inquantum habens pedes: ut non sit dicē dum habentis pedes, aliud alatum, aliud non alatum: siquidem bene dicit, sed propter non posse: facit hoc, sed si aliud habens scissos pedes, aliud non scissos pedes. Hæ nāq; sunt differentiæ pedis. Nam scissio pedis pedalitas quædam est, & sic semper uult procedere donec utiq; uenerit ad non differentia. tunc autem erunt tot species pedis, quot differentiæ, & pedes habentia animalia æqualia differentijs.

ὥστε Quare. Vt.

Nunc vult declarare quomodo definitio, quæ constat vno genere, & multis differentijs. sit vna: & primo ꝑmittit quomodo per diuisionē & subdiuisiones differentiæ multæ inueniantur: & in definitione ponantur. & dicit {At vero} constituto primo genere, & prima differentia {& diuidere oportet differentiæ differētiam} vsq; ad vltimā {vt animalis differentia est bipes} hr̄e itaq; oportet diuidere {item animalis hn̄tis pedes scire oportet differentiam} qua scita, hanc oportet diuidere {inquantum habens pedes} dico inquantum habens pedes {vt non sit dicendum habentis pedes aliud alatum, aliud non alatum} dico non esse sic diuidendū ipsum habens pedes {siquidem} diuidēs {bene} recteq; {dicit} addit, ꝙ licet sic sit faciendum {sed} pro tamen {propter non posse} aliquando aliter fieri & per accidens {facit hoc} & diuidit habens pedes per alatum, & inalatum, per se autem est sic faciendum: vt diximus: & dixi per accidens aliquando per tales differentias fieri diuisionem, vt si propriæ & essentiales differentię ignotæ sint, tunc. n. per accidens per extraneas diuidimus. tunc exponit, quomodo recte diuidat, & dicit {sed} recte diuidendo dicit {si aliud habēs scissos pedes, aliud} habens {non scissos pedes} dicat, cuius causam affert, & dicit, hæ nāq; sunt differentiæ pedis. & quia indiuisionem pedis esse pedem nemo dubitat, probat scissionē pedis esse pedem pedalitatemq́;, & dicit {nam scissio pedis pedalitas quædam est} & dicit quousq; differentiæ diuidendæ sint. & dicit {& sic semꝑ} diuidens {vult} hoc est debet {procedere} in subdiuisionibus {donec vtiq; venerit ad non differentia} vlterius, nam cū tunc prouenerit ad hæc, habebit differentias vltimas: quæ vlterius non diuiduntur. & addit quomodo se hn̄t species, & differentiæ, cum factæ fuerint diuisiones, & subdiuisiones vsq; ad vltimas, & dicit {autem} pro & erunt tunc tot species pedis, quot differentiæ {& animalia habentia pedes} erunt etiam {æqualia} numero {differentijs} & tot quot differentiæ: & sic vnaquæq; species habebit propriam differentiam. siquidem differentiæ pedis erunt tot quot species pedis, & species animalis etiā tot. Quo igitur mō ꝑ diuisiones, & subdiuisiones sub vno primo genere inueniantur plures differētiæ, ex hisce perspicuū est. Quo vero ad verba attinet, animaduerte Auer. reddere causam, cur præmisit Aristo. hanc suppositionem, & dicit hoc fecisse: quia diuisio largitur tales sermones: & sic præmisit hoc, vt innueret per diuisionem esse definitiones ipsas inueniendas. præterea exponit quo ordine diuisiones hæ fiant, & dicit, ꝙ non est intelligendum ꝙ primo differentiæ differentiam diuidamus, sed ꝙ primo genere diuiso in primam differē tiam & suam oppositam, deinde diuidere oportet illam differentiam in suam primam differentiam: & suam oppositam, vt prius non id primo diuidatur genus in differentiam suæ differētiæ: cum hoc non sit intelligibile.

Si itaq; hæc sic se habent, palam quoniam finalis differentia substantia rei erit, & definitio, si non oportet multoties eadem dicere in terminis. superfluum enim accidit hoc. Nam quā do dicit animal habens pedes bipes, nihil aliud dicit, q̄ animal pedes habens duos pedes habens: etsi hoc diuidat propria diuisiones: multoties dicet, & æqualiter differentijs. Si igitur differentiæ differētia fiat: una erit, quæ finalis species, et substātia.

Auer. velle videtur, ꝙ hic soluat quæstionem, quoniam sequitur definitionem esse vnam ab vnitate vltimæ differentiæ. Ego vero arbitror, q̄ Aristo. accipiat quasi secundam suppositionem, & est, ꝙ cum per diuisionem repetitur differentia vltima, frustra cæteræ differentiæ ponuntur, īmo si ponantur, in definitionibus erit nugatio, vt exemplo ostēdit, & ratione patet, quia omnes in vltima includuntur. & q̄m differentiæ bifariā sunt essentiales, & accidentales, ostendit, ꝙ quando in definitione habetur vltima essentialis differentia, frustra ponantur cæteræ essentiales, & dicit {si itaq; differentiæ sic se habēt} essentialiter, & ſm ordinem, & sub diuisiones, & diuisiones, ita vt peruentum sit ad vltimā {palam ꝙ finalis differentia substantia rei erit, & definitio} quasi tota, dico quasi tota, q̄m non est genus, vt dicemus. vult dicere palā esse, ꝙ sola in definitione sufficiat, & frustra ponātur cæteræ intermediæ: probat & lege sic, dico ꝙ frustra ponuntur cæteræ, & sola sufficit {si non oportet in terminis} hoc est in definitionibus {multotiens eadem dicere} quod non videtur rationabile, cuius causam affert, & dicit {superfluum. n. accidit hoc, vt idē toties dicatur. deinde probat consequentiā {nam quando} quis {dicit} hominem esse {animal habens pedes bipes} frustra videtur addi habens pedes, & nugatorie. nam, vt inquit, in ipso bipede includitur. quia {nihil aliud dicit} q̄ animal pedes habens, duos pedes habens} ponendo. n. loco nominis bipedis, rationem, sensus est, homo est animal habens pedes, duos pedes habens. & pedes bis dicitur, semel quidem in vltima differentia, & semel in differentia cōmuni. & addit ꝙ {si & hoc} videlicet bipes {diuidat propria} & essentiali {diuisione, multoties} idē {dicet, & æqualiter differentijs} hoc est toties dicet ipsum pedes, quot erūt differentiæ ipsæ, in quas diuidet q̄m in omnibus includitur. tunc epilogat suppositionem & dicit {si igitur differentiæ differentia fiat} donec venerimus ad vltimam {vna erit, quæ finalis species, & substantia est} & ita frustra ponuntur aliæ. est ergo secunda suppositio, ꝙ cū vltima differentia ponitur in definitione, frustra cæteræ ponuntur. Sed dices à pari frustra ponitur genus: q̄m genus formaliter includitur in differentia: verum de hoc erit quæstio in dilucidario.

Quæ Auer. Com. 43.

Sin autem fuerit secundum accidens: ut si diuidat habentis pedes, aliud album, aut nigrum: tot quot utique sectiones fuerint.

Cum

Cum dixisset frustra cõmunes differentias, si ponitur vltima, nunc ostendit non poni frustra, si differentiæ erunt per accidens, & dicit {sin autem} differentiæ {fuerint ſm accidens, vt si} aliquis {diuidat} & dicat {habentis pedes, aliud album, aliud nigrum, tot quot sectiones fuerint} tot subaudi ponendæ, nam sic non addentur frustra: verum hoc pacto, non per se vna definitio est, sed per accidens. & per hoc volunt solutam esse rationem factam, cum dicebatur definitionem ex hisce non esse vnam. nam ita est & verum concludit, ꝙ non est vna per se, nisi subiecto. Auer. autem aliter intelligit, legit. n. sic {si vero differentiæ fuerint ſm accidens: erunt tot quot sectiones} hoc est infinitę, & sic nõ fuerunt ad definitiones, nec ad scientiam. Prima tamẽ expositio melior est.

Qua Auer. Com. 43.

Quare palam ꝙ, definitio ratio est, quæ est ex differentijs, & harum ex finali secundum rectum.

Nunc concludit solutionem, & dicit {quare palam est ꝙ definitio ratio est} vna {quæ est ex differentijs tãtum, qm̃ genus non est præter differentias, & hoc in substantijs, & licet ponerẽtur multæ differẽtiæ in definitione. tamen {& harũ ex finali ſm rectum} & sic definitio est vna ab vnitate vltimæ differentiæ. & tu intellige hæc in definitionibus substantiarũ, qm̃ in definitionibus accidentium, definitio est vna, quia ex genere & differentia fit vnum, cum in illis genus, vt materia sic, differentia, vt forma. Quo vero ad verba attinet, cum dicit {ſm rectum} Expositor intelligit quando fit diuisio ſm rectum hoc est à cõmuniori ad minus cõmune descendendo per se differentias, & non accipiendo differentias per accidens quasi à latere. Auer. aũt intelligit, ꝙ definitio constet ex vltima {ſm rectũ} hoc est, si definire volumus recte. per quæ patet definitionem esse rationem vnam, qm̃ siue definitio detur per plures siue per vnam differentiam, semper ab vltima differentia erit vnitas. qm̃ cætere aut frustra, & nugatorie ponũtur, aut ad circũloquendum vltimam differentiam.

Palam autẽ erit, si quis transponat tales definitiones, ut eã quæ est hominis, dicens animal, bipes pedes habens. Superfluũ enim est habens pedes dicto bipede. Sed ordo non est in substantia. quonam modo enim oportet intelligere hoc quidem posterius, illud uero prius. de definitionibus quidem igitur secundũ diuisiones, tot dicantur primum, quales quædam sunt.

Quòd in definitione sufficiat vltima differentia, nũc probat ex eo, quia aliter in definitione esset nugatio. si enim in definitione ponerentur plures differentiæ, vltra vltimam, nugatio esse videtur transponendo differentias, sicut. n. ad priores differentias addendo vltimam erit nugatio, vt dictum est, ita contra: ad vltimã addendo priores. Indifferenter. n. transpositio fieri potest differentiarum, cum in definitiua ratione non est ordo. dicit ꝙ autem in definitione substantiarum sufficiat vltima differentia {palam erit, si quis transponat tales definitiones} ac definitionum differẽtias {vt eam, quæ est hominis, dicens animal bipes pedes habens, superfluum enim est} tũc & nugatorium {dicto bipede} addere differentiam illam, quæ est {pedes habens} vt cuilibet patet: sed dices ꝙ nõ est sic nugatio, sed cum postponitur vltima differentia, vt dixit superius, quasi respondens dicit {sed ordo non est in substantia} hoc est in definitione substantiali, non enim refert differẽtias præponere, & postponere. & probat, & dicit} quonam modo enim oportet intelligere hoc quidem posterius, illud vero prius} non enim videtur modus, neque ratio. vbique enim differentia vltima posita erit vltima, & cæteræ intermediæ etiam erunt intermediæ, vbicũq; ponantur. demum epilogat, & dicit {de definitionibus quidem igitur} quæ {per diuisiones} fiunt, vel quæ via diuisiua inueniuntur, vel quæ constant per multas differentiarum diuisiones {quales quædam sint, tot dicãtur primum} quoniam postea etiam quædam dicentur. aut sic, de definitionibus quidem igitur, quæ per diuisiones fiunt, tot dicantur dico de definitionibus {quales quędam primum sunt} vt definitiones formales, quæ per partes formales dantur, non autem per materiales quasi dicat de definitionibus formalibus tot sint dicta. Disputant hic an ex verbis Arist. colligi possit vnitas formæ in cõposito. sed de hoc in dilucidario.

CAP. XV.

Qđ vniuersalia substantiæ non sint.

Quoniam uero de substantia perscrutatio est, iterum redeamus. Nam dicitur sicut subiectum substantia esse, & quod quid erat esse, & quod ex his, & uniuersale. De duobus quidem igitur dictum est, etenim de qđ quid erat esse: & de subiecto, ꝙ dupliciter subijciatur, aut hoc alquid ens, ut animal passionibus, aut ut materia actui. TEX. 43. γὰρ. Enim. Nam. δὲ. Autem.

Videtur autem & uniuersale causa quibusdam esse maxime, & esse principium uniuersale. quapropter & de hoc tractemus. TEX. 45.

Quia intentio Aristo. est disputare an vniuersalia, quæ Plato posuit, sint rerum substantiæ, ideo resumit quæ de substantia dicta sunt, & quæ dicenda. & dicit {Quoniam vero de substantia perscrutatio} principaliter est in metaphysica, & maxime in hoc libro {iterum redeamus} & dicamus de substantia. & repetit diuisionem, & quæ sint de illa dicta: & dicit {Nam} vno modo {dicitur substantia esse, sicut subiectum} secundo modo dicitur {& quod quid erat esse} hoc est forma {&} dicitur tertio id {quod ex his, &} quarto dicitur {vniuersale} tunc quæ dicta sint, repetit, & dicit {de duobus quidẽ igitur dictum est, etenim de quod quid erat esse} est dictum {&} est dictum {de subiecto quòd dupliciter subijciatur, aut hoc aliquid existens, vt animal} indiuiduũ existens actu {quod passionibus} subijcitur, {aut, vt materia actui} veluti corpus organicum animæ. hæc dicta sunt in hoc septimo libro, quæ dicẽda sint subscribit, & dicit {Videtur autem & vniuersale causa quibusdam esse maxime} quibusdam videlicet Platonicis, his. n. videtur {& vniuersale} causa esse {& principium} & propterea proponit quid dicendum, & dicit {quapropter & de hoc tractemus} hæc de intentione. supra his verbis dicit Auer. esse necessarium agere de vniuersalibus, an sint rerum substantiæ, qm̃ in indiuiduo nihil est præter materiam & formam particulares. propterea oportet scire vtrum sit verum, an vltra materiam & formam particulares sit aliqua substãtia vniuersalis. Ex hoc loco colligi cõsueuit ꝙ non det tertia entitas distincta à partibus cõponentibus: asserit .n. ꝑter materiam & formã particulares nihil aliud esse sed si adducatur auctoritas Auer. quinto huius dicentis, & dicit hoc, quia in compositis est natura addita naturæ componentium. s. illud quod fit ex compositione. & aliæ multæ authoritates etiam adducantur. di- Cõm. 6.

cendum ꝙ, vt diximus in dilucidario, duplex est compositum, quoddam cuius partes sunt essentialiter ordinatæ, vt compositum ex materia & forma, quoddam cuius partes non sunt essentialiter ordinatæ, vt aceruus lapidum. Tunc Auer. vult duo, primum compositum cuius partes sunt essentialiter ordinatæ esset aliquid additum componentibus, non intelligẽdo ita, vt sit tertia substantia, sed tertium additum, quatenus superaddit partibus ordinẽ essentialem. Illud.n. quod fit ex compositione est compositum, quod vltra partes dicit ordinem essentialem vt infra dicemus. Secundo dicit, ꝙ compositum ex partibus non essentialiter ordinatis, vt aceruus, non est tertium addens aliquid supra componentia. qm̃ nec addit ordinem essentiales, vt eodem loco dicemus. Ex quibus patet Auer. per illud, quod fit ex compositione intelligere essentialem ordinem partium, qui actu fit ex actuali vnione illarũ. hic.n. actualis ordo partium est, qui fit ex compositione partium: verum de his in dilucidario.

Cõm. 60.

Videtur.n. esse impoßibile, substantiam esse quodcunq; vniuersaliter dictorum. Primum.n. substantia, quæ uniuscuiusq; est, propria est uniuscuiusq;, quæ non inest alij. Vniuersale uero commune. hoc enim dicitur uniuersale, quod pluribus inesse natum est.

Proposita intentione, exequitur, & primo proponit illud, quod vult probare, & dicit {Vr̃.n. esse impossibile, substantiam esse quodcũq; eorum quæ vniuersaliter dicuntur} vt ꝙ homo sit substantia singularium hominum, hoc probat primo syllogismo in secunda figura, sic {substantia vniuscuiusq; propria vniuscuiusq; est, quæ non inest alij} hæc est maior, deinde ponit minorem, & dicit {vniuersale vero, commune} & non proprium est eis. quorum est vniuersale, quod ꝓbat, & dicit {hoc.n. dicitur vniuersale, quod pluribus inesse natum est} ergo vniuersale non est substantia eorum: quorum est vl̃e. Quo vero ad rõnem attinet, animaduerte ꝙ Arist. maiorem probauit. supponit.n. substantiam cuiusq; esse formam cuiusq;, forma autem eius, cuius est, esse non põt, nisi sit propria, & essentialis.

Igitur. &v. Etiam.

Etiam cuius substantia hoc erit, aut.n. omnium, aut nullius. At omnium non est poßibile. Vnius autem si erit, & alia hoc erunt. quorum enim una substantia est, & quod quid erat esse unum: & ipsa unum est.

Secundo argumentatur. & dicit {Etiam cuius substantia hoc}.s. vniuersale {erit? aut omnium} singularium {aut nullius} aut alterius: hoc nullius substantiam esse non probauit, quia est contra opinionem Platonicorum. probat ergo ꝙ non omnium & dicit {at omnium} esse substantiam {non est possibile} nõ.n. potest vna substantia indiuisibilis esse substantia multorum. & propterhoc non potest vnus intellectus numero esse substantialis forma omnium hominum. vt Auer. finxit. deinde probat, ꝙ talis substantia nõ pos sit esse alterius quia sit oĩum, & dicit {vnius autẽ si erit} substantia {& alia} omnia {erunt hoc} hoc est omnia erunt vno numero, cuius causam affert & dicit {quorum.n. vna substantia, &} vnum {quod quid erat esse est, & ipsa vnum} sunt. Ex his patet ꝙ non posset intellectus esse substantialis forma humanorum corporum, & esse vnus numero, qm̃, vt Arist. infert, oẽs homines essent vnus homo numero, qm̃ omnia quorum substantia vna est, vnum ipsa sunt. Et ideo videmus nõ

Cõtra Auerroem de vno intellectu.

Cõtra Auerroem.

nullos Auer. fugientes hoc dixisset intellectum nõ esse substantiam hominis, sed formam hominis assistentẽ: & incidunt in peiorem errorem. vt in commentariis de anima abunde disputauimus.

Amplius substantia dicitur, quæ non de subiecto, uniuersale autem de subiecto aliquo dicitur semper. TEX. 46.

Tertio syllogizat, substantia dr̃, quæ non de subiecto, & tu intelligas de substantiis, quas Plato ponit, illæ .n. non de subiecto dicuntur cum sint substantiæ separatæ singulares. hæc est maior {Vniuersale autem de subiecto aliquo dicitur semper} ergo in secunda figura, vniuersale non est substantia.

Sed an sic quidem non contingit, ut quod quid erat esse. Sed ut animal existit in ipso homine & equo. ergo palam ꝙ ipsius quædam sit ratio.

Ad rationes prædictas, & maxime ad primam ponit quandam euasionem, qm̃ dici potest vniuersale, qđ Plato ponit: non esse sic substantiam eorum, quorum est vniuersale, vt quod quid erat esse: sed eo modo, quo animal vniuersale est in equo & homine. & dicit {sed an sic quidem non contingit} ipsum vniuersale esse substantiam eorum, quorum est vniuersale {vt quod quid erat esse, sed vt animal existit in ipso homine & equo} & sic argumentum supponit falsum, supponit .n. vniuersale esse quod quid erat esse, & sic supposito, sequitur, vt sit propria substantia. sed negatur vniuersale esse, vt quod quid erat esse, sed est, eo modo vniuersale eorum quorum est vniuersale, quõ animal est in ipso homine, & equo. Modo animal non est propria substantia hominis, & equi. Contra obiicit, & probat ꝙ animal sit quod quid erat esse: qm̃ illud, cuius est rõ, & definitio, est quod quid erat esse, vt superius diximus. Dictum est.n. ipsum quod quid erat esse nihil aliud esse q̃ ipsum definibile, cuius est propria definitio, ac ratio. tunc addo minorem, sed ipsius animalis, quod est in equo & homine, quædam est ratio, ergo animal est quod quid erat esse. de rõne tãgit minorem, dicens {ergo palam, ꝙ ipsius} animalis {quædam sit ratio} & per consequẽs erit quod quid erat esse: quod negabatur: quare oportet, vt sit forma, & substantia propria, & non cõmunis, & separata, vt Plato posuit.

Differt autem nihil, si non omnium ratio sit, eorum quæ sunt in substantia: nam nihil minus ipsum alicuius substantia erit. ut homo hominis, in quo existit. quare idem accidit iterum. Erit enim substantia in illius substantia ut animal in quo est species, ut proprium existit.

Remouet tacitam obiectionem, posset.n. dici, non omnium eorum, quæ sunt quod quid erat esse, rõnem & definitionem esse, qm̃ esset processus in infinitum, si .n. animalis esset ratio, sit illa animalis ratio corpus animatum sensitiuum. Si vlterius corporis esset ratio, sic ibitur in infinitum. quasi respondens vult, ꝙ licet non omnium ipsorum quod quid erat esse sit ratio, tamen quod quid erat esse dicitur, vel id, cuius est aliqua rõ: vel id quod est alteri ratio propria, qm̃ quod quid erat esse, substantia, & forma idem est, & sic oportet, vt ꝓpria substantia sit alicuius. & ita non potest esse vniuersale separatum, vt Plato posuit. dicit {Differt autem nihil, si non omnium ratio sit eorum} quod quid erat esse {quæ sunt in substantia} hoc est eorum quæ sunt in capitulo substantiæ, & in capitulo ipsorum quod quid erat

erat esse. Dato.n.ꝙ non omnium quod quid erat esse sit ratio, nihil differt ad propositum qm̃ saltem ipsum erit alteri ratio & substantia propria. quod probat, & dicit {nam} licet ipsius quod quid erat esse, non sit ratio {ipsum erit substãtia} propria {alicuius} qm̃ quod quid erit esse, forma, & essentia idem est, & sit videtur propria substantia alicuius. & dat exemplum {vt homo} licet non haberet rationem {hominis in quo est} substantia erit, & quod quid erat esse {Quare vt concludit, idem} absurdum {accidit iterum} videlicet ꝙ commune, & separatum sit propria substantia alicuius {Erit.n.substantia in illius substantia} in quo est qđ quid erat esse. {vt animal, vt proprium} quippiam substantiale {existit} eius {in quo est species} forma, & quod quid erat esse. quod contra rationem rei vniuersalis, & communis est. & sic ratio adhuc stare videtur.

Quæ Auer. Cõm. 46. Quo vero ad rationem attinet, Auer. dicit ipsa quod quid erat esse ita se habere vt visibilia. nam vt visibilia non minus sunt visibilia quando videntur, quàm quãdo non videntur: ita ipsa quod quid erat esse non minus definibilia sunt quando nõ definiũtur quàm quãdo definiuntur. Animaduertendum ꝙ cum Auer. dicit vniuersalia habere aliquam dispositionem substantiarum existentium extra animam, & qualitatem accidentem eis, non intelligit hoc esse dictum de mente propria, sed vt sequens contra Platonicos, sumus.n. in parte argumentatiua: vt patet legenti verba. Quo autem ad vim rationis attinet, animaduerte etiam, ꝙ Arist. supponit duo in hac refutatione. Primo ꝙ vniuersale quod est, vt animal, sit quod quid erat esse, qm̃ vel ipsius est ratio aliqua: vel quoniam ipsum est alteri ratio: & sic si vniuersale Platonicum est, vt animal, erit quod quid erat esse. Secundo supponit, ꝙ tale quod quid erat esse, quod est vt animal: est substantia singularissima de mente Platonis, est.n.substantia separata, & singularis per essentiam. Ex his ratio est efficax: nam si vniuersale Platonicum est vt animal, erit quod quid erat esse: & cum non posit esse commune, quoniam ẽm Platonem, est substantia ipsa singularissima, ergo erit vna substantia singularissima, & vnum quod quid erat esse numero omnium eorum, quorum est vniuersale, & tunc sequuntur omnia absurda superius enarrata. hæc de ratione contra Platonicos: quæ, vt mihi videtur, non simpliciter, sed ad hominem valet.

TEX. 47. *Amplius autem, & impossibile, & inconueniens est aliquid esse hoc, & substantiam, si contingat esse ex quibusdam,* (ἐσ᾽ν. Est. Contingit.) *non ex substantiis: nec ex eo quod est hoc aliquid, sed ex quali. prius.n.erit non substantia & quale quàm substantia, & hoc: quod quidem est impossibile. nec enim ratione, nec tempore, nec generatione passiones possibile est esse priores substantia. erunt enim separabiles.*

Quarto contra Platonicos obiicit, & innuit Platonicos fateri absurdum, non autem affert absurdum, sed solum hypothetice loquens præparat nos ad intelligendum ad opinionem Platonicorum sequi absurdum. & dicit {Amplius autem, & impossibile, & inconueniens est aliquid esse hoc, & substantiam, si contingat tale esse ex quibusdam ex non substantiis: nec ex eo: quod est hoc aliquid, sed ex quali} est ergo hypothetica si ex aliquibus non substantiis, sed ex quali fiat hoc & substantia: hoc videtur absurdum. Et ꝙ hoc videatur absurdum, declarat, & dicit {prius.n.erit substantia & quale quam substantia, & hoc, quod quidem est impossibile} quod autem prius erit non substantia, & quale quàm substantia & hoc, patet: quia partes sunt non substantiæ, sed quale: si tale fieret ex non substantiis, & quali. Quod vero non substantiam & quale esse prius substantia & hoc, sit absurdum, probat, & dicit {nec.n.rõne, nec tempore, nec generatione} quod idem est, quod tempore {passiones possibile est esse priores substantia, erunt.n.separabiles} est .n.prius tempore idem, quod prius separatione. Ex his patet hæc hypothetica, si ex quali & non substantiis fit hoc, & substantia: tunc quale & non substantiæ erunt priores hoc & substantia, quod esse absurdum probatum est. & sic ex verbis Arist. non absurdum, sed præparationem ad absurdum habemus. Potest tamen ratio compleri, hoc pacto: sed ponendo vniuersalia esse substantias rerum, tunc ex quali & non substantiis fit hoc, & substantia. ergo quale & non substantiæ erunt priores substantiam & hoc. Quo vero ad rationem attinet. Animaduerte ꝙ ponendo vniuersalia esse rerum substantias, eo modo, quo Plato posuit, cogimur ponere vniuersalia esse substantias extrinsecus manentes, & sic esse respectu indiuiduorum veluti nõ substantias & qualia, quare statim sequitur non substantias & qualia esse priora substantiis: si ex talibus extrinsecus accidentibus fuerint indiuidua.

Amplius Socrati substantiæ substantia inerit. quare duorum erit substantia. TEX. 48.

Quinto contra Platonicos obiicit, & argumentatur sic, si animal est substantia hominis, & homo substantia Socratis, tunc animal erit substantia hominis & Socratis, & ita duorum erit vna substantia. veluti animal substantia hominis & Socratis. dicit {Amplius Socrati substantiæ} animal ipsum {substantia inerit} & sic inerit homini, & Socrati {quare duorum erit vna substantia} vt hominis, & Socratis. Animaduerte hanc rationem valere ad hominem, si.n.animal sit substantia separata, & singularissima: & est substantia hominis & Socratis, tunc vna substantia singularissima erit substantia duarum substantiarum. Sed dices hoc non esse absurdum, quando substantiæ fuerint subordinate, vt homo & Socrates, dicendum has substantias non esse subordinatas, quoniam ẽm Platonicos homo est substantia singularissima sicut Socrates, cum sit idea per essentiam singularis. & sic sequitur animal, quod est substantia singularis, esse duarum substantiarum singularium substantiam vnam numero.

Totaliter autem accidit si homo substantia sit, & quæcũq; ita dicuntur: eorum quæ in ratione sunt, nullius substantiam esse. nec sine ipsis existere, neq; in alio esse. Dico autem non esse quoddam animal præter aliqua: neq; aliud quicquam eorum, quæ in rationibus insunt. Ex his itaq; speculantibus palam ꝙ nullum uniuersaliter existentium sit substantia, ꝙ nullũ uniuersaliter prædicatorũ significat hoc aliquid, sed quale. (τοιόνδε. Tale. Quale.)

Amplificando rationem quasi sexto argumentatur, & dicit {Totaliter autem accidit si homo substantia sit} vt Platonici dicunt separata & singularissima, & totaliter accidit si {& quæcunq; ita dicuntur} vt homo substantia separata per essentiam & singularissima: hominem ipsum {nullius} .s.indiuiduorum {esse substantiam} dico esse substantiam de numero {eorum quæ sunt in ratione}, q.d. si homo est substantia more Platonico abstracta & singularissima, homo nõ erit aliqua substantia, de numero substantiarum, quæ

sunt in ratione singularium, hoc est homo non erit quod quid erat esse singularium hominum {nec sine ipsis) .s.singularibus hominibus accidit hominē {existere nec in alio esse) indiuiduo q̃ in indiuiduis hominis. Quare si homo est substantia separata & singularissima more Platonico homo non erit quod quid erat esse singularium nominū, nec erit separata à singularibus hominibus. q̃m non erit separata à se, quæ est homo singularissimus. nec erit in alio q̃ in homine vno singulari. exponit autem se & dicit {dico autem, non esse quoddam animal præter aliqua) hoc est dico ꝙ sequitur non esse animal præter singularia, subaudi si animal est separata substantia, & singularissima, q̃m non præter se, cū sit aliquod animal: & dico sequi {non esse quicq̃ eorum, quæ in rationibus insunt) hoc est, & non esse quod quid erat esse indiuiduorum. Tunc epilogat de eis, quæ probauerat, & dicit {ex his itaq; speculantibus palam quod nullum vniuersaliter existentium sit suba) .s.separata, & singularissima, vt est idea. & palam etiam{ ꝙ nullum vniuersaliter prædicatorum significet, hoc aliquid) hoc est substantiam singularem & ideam {sed quale) hoc est sed cōe, & prædicabile. Appellat autem cōe & vniuersale, quale, q̃m est ratione & intellectu tale, non autem re. nam vt

Quæ Auer. Cōm. 48. Auer. dicit, nullum vniuersalium prædicabilium in quid de re demonstrata sed ſm quandam similitudinem communem omnibus indiuiduis, quæ est præter naturas proprias singularium: quam vt dicit duo-

Cōm. 4. decimo huius, intellectus colligit, & facit vniuersale. & quia similitudo est qualitas, ideo vniuersale & commune videtur quale.

Si autem non: & alia plura accident, & tertius homo.

Septimo argumentatur ꝙ si darentur vniuersalia Platonica: accident adhuc plura absurda, q̃ ea, quæ dicta sunt, & accidet tertius homo: & dicit {Si autem nō} hoc est si prædicta conclusio non concedatur: quæ est vniuersalia non esse rerum substantias {& alia plura absurda accident) quàm illa quæ dicta sunt {&) accidet {tertius homo) aut quia præter duos homines, q̃ sunt Socrates, & Plato: accidat tertius homo cōis, qui cum sit idea, nec Socrates est, nec Plato. aut quia præter hominem singularem & cōem ponatur tertius: qui ſm eandem rationem prædicetur de homine sensibili,

Quæ Auer. Cōm. 60. & ideali. Auer. autem exponit, ꝙ contingat, vt sit hic homo tertius, q̃m si ex homine intellecto, qui dea est, & ex homine sensibili, fiat vnum congregatum, continget vt hoc congregatum sit homo tertius: qui nec erit homo sensibilis, nec homo intellectualis. quod esse falsum probat, quoniam vniuersaliter vt inquit, omnis natura congregata ex duabus naturis conuenientibus, necesse est, vt sit de natura componentium.

TEX. 49. *Amplius autem & sic manifestum. Impossibile .n. substantiam ex substantiis esse inexistentibus sic ut actu. duo nāq; sic actu nunquam sunt unum actu. Sed si potestate duo fuerint: erunt unum: ut quod duplum est, ex duobus dimidiis potestate est. nam actus separat. Quare si substantia unum est, non erit ex substantiis inexistentibus.*

Octauo argumentatur, ꝙ si vniuersalia sint substātiæ separatæ, ex vniuersalibus non fiat vna substantia singularis actu, vt So. vel Plato. & syllogismus est. nulla substantia fit ex actu substantiis, Vniuersalia sunt actu subæ. ergo ex vniuersalibus non fit actu substantia aliqua. quare nec So. nec Plato. de ratione tāgit solam maiorem, cætera autem, quia clara sunt, omittit: & dicit {Amplius autem & sic manifestum, ꝙ) vniuersalia non sint substantiæ separatæ, q̃m tunc ex illis non fieret substantia aliqua actu: & probat consequentiam, & accipit maiorem, & dicit {Impossibile .n. est substātiam) .s. actu {ex substantiis esse inexistentibus sic vt actu) est ergo maior nulla substantia actu fit ex substantiis actu existentibus. probat hanc maiorem, & dicit {duo nāq; sic actu, nunquam sunt vnum actu, sed si potestate duo fuerint: erunt vnum) actu {vt quod) actu {duplum est, ex duobus dimidiis potestate est) nō .n. dimidia actu sunt in duplo, sed potentia, veluti partes in continuo. Quòd autem actu dimidia non sint in duplo, probat, & dicit {quia actus separat) & sic in duplo actu essent, duplum esset separatum, & diuisum, & ita non esset actu vnum: & continuum. tunc epilogat maiorem, & dicit {quare si substantia) indiuidua {vnū est) actu: {non erit ex substantiis inexistentibus) est ergo maior nulla substantia actu existens est ex substantiis actu existentibus. cui adde minorem, sed vniuersalia sunt substantiæ separatæ actu existentes. Ergo ex vniuersalibus non est substantia actu existens: quod est contra Platonicos.

Et secundum hunc modum quidem dicit Democritus recte. Impossibile .n. esse ait ex duobus unum, aut ex uno duo fieri. magnitudines indiuisibiles substantias facit. Similiter igitur manifestum quia & in numero se habebit, si est numerus cōpositio unitatum, sicut dicitur à quibusdam, aut enim non unum dualitas est, aut non est unitas in ipsa actu.

Quam maiorem dixerat, authoritate Democriti confirmat, dicta .n. maior est, ꝙ ex substantiis in actu substantia actu non fit: authoritate Democriti probat, & dicit {Et ſm hunc modum quidem dicit Democritus. recte, ait .n. impossibile esse ex duobus) .s. actu existētibus {esse vnum, aut ex vno) actu {fieri, duo) actu. & propter hoc, vt inquit {magnitudines indiuisibiles substantias facit) & non ob aliud vt Auer. dicit: nisi q̃a mixtum quod ex his est, non est actu vnum. Democritus ergo supposita sua positione, qua ponebat magnitudines indiuisibiles esse rerum substantias, recte dixit illas esse in composito semper in actu: & ita ex eis non fieri actu vnum. Ex his infert obiter eorum errorem, qui dixerūt numerum esse compositionem vnitatum, & dicit {Igitur manifestum, quia & in numero similiter se habebit, si, vt dr̃ à quibusdam, numerus est compositio vnitatum. Aut .n. non vnum) actu erit {dualitas: aut non est vnitas in ipsa actu) si dualitas est vnum actu. hæc de confirmatione. Quæ Auer. Com. 49.

CAP. XVI.

Quæ inconuenientia sequantur aduersus dicentes Ideas esse substantias, & separatas, & ex genere & differentia constare.

TEX. 50. *Habet autem quod accidit, dubitationē. Si .n. neq; ex uniuersalibus possibile est esse ullam substantiam: propterea quod quale. non autem, hoc aliquid significant. nec ex substantiis actu contingit esse ullam compositam substantiam: Incomposita utiq; erit substantia omnis. quare nec ratio utiq; erit ullius substantiæ. At uero uidetur omnibus, & dictum est dimidium, aut solius substantiæ esse terminum, aut maxime. nunc autem neque huiusmodi. nullius igitur erit definitio. An modo quodam erit, modo autem quodam non. Manifestum autem erit, quod dicitur magis in posterioribus.*

Sed contra ea quæ dicta sunt, mouet quæstionem, & dicit. {Habet autem quod accidit, dubitationem) id q̃d

id quod accidit, est ex vniuersalibus non fieri substãtias, hoc, vt inquit, habet dubitationem, & mouet dubitationem, & dicit {Si.n.neq; ex vniuersalibus possibile est esse vllam substantiam) vt conclusum est {ꝓpterea quod quale, non autem hoc aliquid significant) & etiam {neq; ex actu substantiis contingit esse vllam compositam substãtiam) vt etiam probatum est {incomposita vtiq; erit substantia omnis, quare) vt inquit uoec rõ vtiq; erit vllius substantiæ) non.n.potest esse rõ substantiæ, quin sit oratio longa composita. & hoc subscribit {at vero vr̃ omnibus, & dictum est dudum, aut solius substantiæ esse terminum) hoc est definitionem {aut maxime) ac principaliter {nũc autem neq; huiusmodi) substantiæ est terminus, vel definitio aliqua composita, ideo vt concludit {nullius igitur erit definitio) soluit & remittit se, & dicit {an modo quodam erit, modo autem quodam non erit) substantia ipsa composita {manifestum autem est quod dr̃ in posterioribus) dicemus.n.substantiam esse ex substantiis in potentia: non autem ex substantiis in actu.

TEX. 51. *Manifestum autem ex his ipsis quod euenit & ideas dicentibus substantias & separabiles esse simul, & simul speciem ex genere facientibus & differentiis. Si.n.species sunt, & animal in homine & equo aut unũ & idẽ numero est, aut alterũ.*

Nunc vult probare ꝙ vniuersalia non sint substãtiæ separatæ, quæ dicuntur ideæ. & primo proponit absurdum, quod postea explicabit. & dicit, id {Autem quod euenit & dicentibus ideas substantias & separabiles esse simul, & simul facientibus speciem ex gñe & differentiis, manifestum est ex his ipsis) quæ statim dicemus. Ad euidẽtiam vero absurdi proponit diuisionem, & dicit {Si.n.species sunt) quæritur {& animal in homine & equo aut vnum numero & idem est, aut alterum est) in homine, alterum in equo. Positus ergo ideis quæritur hæc diuisio, an animal vnum idemq; numero sit in homine, & equo, an alterum numero sit in altero, atq; altero. Quo vero ad vim absurdi attinet, animaduerte plura posuisse specierum, non generum ideas, ideo Arist. enitetur probare ꝙ qua ratione species ideæ separatæ sunt, eadem ratione & genera.

Ratione nãq; palam, ꝙ unum sit. rationem.n.dicens, eandem exhibebit in utroq;. ergo si aliquis homo, ipsum secundum se hoc aliquid & separatum, necesse & ex quibus, ut animal & bipes, hoc aliquid significare, & esse separabilia & substantias. quare & animal.

Primo declarat, ꝙ qua rõne homo est cõis & substantia per se existens, eadem rõne, & animal in equo & homine. qm̃ qua rõne hõ, quia prædicatur de pluribus ẽm idem numero, & eandem rõnem, est substantia cõis, & separata: eadem rõne animal, cum prædicetur ẽm idem nomen & eandem rõnem de homine & equo. Amplius & qua rõne homo, eadem rõne quælibet pars definitionis erit substantia communis & separata, & ita animal, & bipes. dicit {Ratione nãq; palam ꝙ) animal in homine & equo {vnum sit: rationem.n.) animalis {dicens eãdem exhibebit in vtroq;) .s.in homine, & equo. quare qua ratione homo est cõis & separata substantia quia nomine & ratione prædicatur de pluribus eadem ratione & animal. Concludit conclusionem, & simul addit secũdam rõnem, & dicit {ergo si aliquis homo, ipsum ẽm se hoc aliquid & separatum) ens est, eadem rõne {&) ea {ex quibus) sua definitio est, separata esse oportet {vt animal, & bipes) necesse est {hoc aliquid significare, & esse separabilia & substantias quare & animal) erit substantia separata, sicut homo tum quia prædicatur ẽm idem nomen, & eandem rõnem sicut homo, tum quia est pars rationis, hoĩs, quę esse debet ita separata, sicut hõ, qui definitur.

Siquidem igitur & in equo sicut tu es in te ipso, quomodo in separatis existentibus unum erit. & quare non & sine ipso erit animal hoc.

Cum deduxisset animal esse ita in homĩne & equo substantiam & hoc aliquid, sicut est homo in Soc. & Platone: nunc obiicit contra, qm̃ vel animal est in homine & equo idem numero, vt quilibet homo est in seipso idem numero: aut non idem numero, sed cõe in vtroq;. & dicit {siquidem igitur & in equo) subaudi & homĩne animal est {sicut tu es in te ipso) & ꝗlibet homo idem numero in seipso eodem numero, quærit qũo in homine & equo {separatis existentibus vnum erit.) quasi dicat hoc esse absurdum: nõ.n.potest vnum numero esse in pluribus. deinde ostendit ꝙ si est cõe, erit ita sub̃a separata ab homine & equo, veluti bona Soc. & Plat. & dicit {&) subaudi. si est commune homini & equo {quare non sine ipso) equo & ipso homine {erit animal hoc) separatum, & cõmune, & idea, vt homo, vr̃.n.eadem ratione esse dicendum vtrunq;.

Deinde siquidem participatione bipedis, & multipedis: impossibile quoddam accidit. Contraria nãq; simul inerunt ipsi uni & eidem. Si autem non: quis modus erit, quando dicit quis animal esse bipes, aut greßibile? Sed forte componitur aut copulatur, aut miscetur. Verum omnia incõueniẽtia sunt.

Refellit tacitam solutionem, posset.n.quis dicere animal & bipes esse substantiam ac rõnem hominis, quatenus animal est subiectum participans bipede, vel multipede: vt corpus participat albo, & nigro: & ita ex animali & bipede fit vnum veluti ex corpore, & albo: & per consequens sicut nec corpus, nec album est ens separatum: ita nec animal, nec bipes. & dicit {Deinde siquidem participatione bipedis, & multipedis) animal est definitio hominis, vel equi: hoc est per hoc qd̾ subiicitur bipedi, & multipedi: cõtra sic dicentes {impossibile quoddam accidit) quod statim subscribit, & dicit {contraria nãq; simul inerunt ipsi vni & eidem) vt animali inerunt simul bipes, & multipes, simul.n.animal participando ipso bipede est hominis definitio: & participando ipso multipede est definitio equi, quare simul contraria eidem vt subiecto inerunt. Fortasse dices animal non participare his differentiis, cum ponitur in definitione hominis, & equi. & dicit {si autem non) subaudi sic contrariis participando animal est definitio hominis, & equi: obiicit, cõtra, & dicit {quis modus erit, quando) quis definiens hominem {dicit) ipsum {esse animal bipes, aut gressibile) oportet enim animal & bipes esse vnum, ideo quæritur quis modus erit. quo hæc vnum sint, dat vnam responsionem, & dicit {sed forte) animal cum bipede {componitur) hoc est, fit vnum compositione sicut domus ex lapidibus & lignis {aut copulatur) hoc est, aut fit vnum copulatione sicut arca cum lignis mediantibus colla & clauibus. {aut miscetur) aut fit vnum mixtione, vt electuarium ex pluribus speciebus, vel vt oxymel, contra obiicit, & inquit {verum) hæc {omnia sunt inconuenientia) non.n.videt genus cum differentia facere vnũ

aliquo modo vnitatis sic dictarum. nec probat Aristo. quoniam per se manifestum est. nam definitio tunc non erit vere vna, quia ex pluribus existentibus in actu non fit vere vnum.

Sed si alterum est in unoquoq;, infinita utiq; erunt, ut est consequens dicere, quorum substantia est animal. non enim secundum accidens est animal homo.

Redit ad primum membrum, & probat, ꝙ animal esse non possit alterum atq; alterum. In altero atq; altero. qm̄ tunc erunt infinita ea: quorum animal erit substantia altera, atq; altera. qm̄ cum species infinitæ sint, quarum animal alterum atq; alterum est, animal in infinitis erit substãtia altera atq; altera, & dicit {Sed si) animal sit {alterum in vnoquoq;, vt est consequens dicere) hoc est, vt ita dixerim {infinita vtiq; erũt, quorum animal est substantia) altera atq; altera dico {vt est consequens dicere) qm̄ species reuera non sunt infinitæ, sed sunt, vt ita dixerim infinitæ, hoc est innumeræ, quarum animal est substantia altera atque altera. Sed dices, animal non esse alteram atq; alteram substantiam infinitarum specierum, sed accidens illarum, hoc refellens dicit {non.n. homo animal est ſm accidens) sed per se primo modo. Quo vero ad vim rõnis attinet, animaduerte ꝙ Arist. habet pro absurdo animal esse alteram atq; alteram substãtiam in speciebus infinitis, pro tanto quia tunc illæ species non conuenirent in vna substantia secundum rationem eandem.

Amplius multa erit ipsum animal. substantia enim in unoquoq; animal est: non enim per aliud dicitur. Si autem non, ex illo erit homo: & genus ipsius illud.

Secundo argumentatur, si animal in altero atq; altero sit {Amplius multa erit ipsum animal) cuius rationem affert, & dicit {substantia.n. in vnoquoq; animal est) & ꝙ sit substantia in vnoquoq;: probat {non .n.) animal {dr̄) alterum in altero {per aliud) sed per se, & ſm substantiam. & propterea subdit {si autem nõ) subaudi animal per aliud dicitur de homine, & de equo {homo erit ex illo) vt ex substantia {& genus ipsius) hominis erit {illud) .s. animal, quare animal erit altera substantia atq; altera in altero atq; altero, & sic sequitur, vt ipsum animal sit multa secundum substãtiam. Quod quidem Arist. existimat absurdum.

Et amplius ideæ omnia ex quibus erit homo. igitur non alterius quidem erit idea, alterius uero substantia. Impoßibile nãq;, Ipsum igitur animale erit unumquodq; eorum: quæ in animalibus.

Tertio obiicit, & dicit {Et amplius omnia) superiora {ex quibus erit homo, ideæ erunt) subaudi si animal substãtia sit altera in altera. qm̄ si homo erit idea, animal, quod substantia est in homine, idea erit, & eadem rõne omnia superiora ideæ erunt. tunc concludit contra Plat. oppositum eius, quod dixit, & dicit {igitur non alterius quidem erit idea, alterius vero substãtia) & sic non verum erit dicere ꝙ vniuersalium alterum sit idea, alterum substantia sic: sed omnia erunt ideæ & substantiæ separatæ: quod est contra Platonicos, qui dixerunt genera esse substantias specierũ, species vero ideas indiuiduorũ. & hoc esse impossibile sumit, & dicit {impossibile nãq;) subaudi est ita dicere, & contra eos. tunc concludendo dicit {ipsum igitur animal erit vnumquodq; eorum, quæ in animalibus) sunt, & sic alterum in altero, & substantia altera in altera erit: quod esse absurdum probatum est.

Amplius ex quo hoc, & quo modo ex ipso animali, aut quo modo poßibile est esse animal, qui est substantia ipsa præter ipsum animal.

Quarto obiicit, & dicit, cum homo sit ex hoc animali, est.n. animal substãtia altera in altero {Amplius) queritur {ex quo hoc) .i. ex quo tali animali sit homo, cum.n. plura sint animalia, quia alterum in altero est, ideo quæritur ex quo horum homo sit {& quomodo ex ipso) hoc est & quomodo ex tali {animali) homo sit, veluti ex idea, vel veluti ex parte ideæ {aut quomodo possibile est esse animal) hominem ipsum {qui est substantia, & idea ipsa præter ipsum animal) non enim videtur idea separata præter animal ipsum.

Amplius autem in sensibilibus hæc accidunt, & his absurdiora. Si itaq; impoßibile est sic se habere, palam quia non est idea ipsorum sic ueluti quidam dicunt.

Vltimo obiicit, & dicit {Amplius autem hæc accidunt) hoc est tales ideæ accidunt {in) singularibus {sensibilibus &) accidunt {his) absurdis adhuc {absurdiora) vt etiam intellectualis sint ideæ, vt hominis & equi animal idea sit. tunc epilogat, & dicit {si itaq; impossibile) est {sic se habere) ea quæ illata sunt {palam quia non est idea ipsorum) singularium {sic) hoc est eo modo {quo quidam dicunt.)

CAP. XVII.

Singularium definitiones non esse, & ideo nec idearum.

Quoniam uero substantia altera & totum ipsum, & ratio est: dico autem, quoniam illa quidem sic est substantia cum materia concepta ratio: hæc uero ratio omnino: quæcunq; quidem ita dicuntur, earum est corruptio. Etenim generatio est, rationis autem non est ita, ut corrumpatur. neq; enim generatio est. non enim fit domui esse, sed quod huic domui: sed sine generatione & corruptione sunt, & nõ sunt. Ostensum est.n. quia nullus hæc generat, nec facit. TEX. 53.

Hic ostendit, ꝙ ideæ, quæ à Platonicis ponuntur nõ possint definiri. Et primo sumit ꝙ substantiæ compositæ sint corruptibiles, formæ vero, quæ sunt formales partes substantiarum compositarum, non sint corruptibiles, & præmittens diuisionem substãtiarum, dicit {Qm̄ vero suba altera & totũ ipsum) compositum est, subaudi {&) altera {est rõ) hoc est forma: exponit mẽbra, & lege suspensiue {dico aũt qm̄ illa quidem sic est suba cũ materia concepta rõ) hoc est, ꝙ sic suba composita ex materia & forma {hęc vero rõ oĩo) hoc est, & pura forma: tunc terminans suspensionẽ dicit {quæcunq; quidem) subæ {ita dicuntur) vt rõnes & formę conceptæ cum materia, hoc est vt subæ cõpositæ {earum est corruptio) cuius cãm assignat, & inquit {etenim gñatio earum est, quare & corruptio {rõnes autem) & formæ {non est ita) substantia {vt) rõ ipsa ac forma {corrumpatur) & causam assignat, dicit {neq; .n. est generatio) ita vt corrumpatur. Quæ per exempla exponens dicit {non.n. fit domui esse) hoc est ratio, & forma {sed) fit id {quod) est esse {huic domui) hoc est domus composita cum materia singulari {Sed) formæ & rationes {sunt sine generatione, & non sunt sine corruptione) qm̄ incipiunt & desinunt generatione & corruptione compositorum, quæ per se generantur & corrumpuntur. & causam assignat, & dicit {ostensum est.n. quia nullus) .s. motor efficiens {hæc generat, nec facit) .s. per se, sed per accidens. Quare patet formas esse per se incorruptibiles, ac ingenerabiles, & ꝙ non nisi per accidens generent, & corrũpantur.

Propter hoc autem & substantiarum sensibilium singularium nec definitio, nec demonstratio est. quia habent materiã, cuius natura talis est, ut contingat & esse & non esse. quapropter corruptibilia sunt oĩa singularia ipsorũ. Si ergo demonstratio necessariorũ, & definitio sciẽtifica, & nõ contingit, sicut nec sciam qñq; sciam, qñq; ignorantiã esse, sed opinio tale quid est: ita nec demonstrationẽ, nec definitionẽ, sed opinio est cõtingentis aliter se habere: palã quia nõ erit utiq; ipsorũ nec definitio, nec demonstratio. non. n. sunt manifesta corrupta sciam hñtibus, & cũ à sensu abscesserint, saluatis rõnibus in aĩa eisdem, nec definitio erit amplius, nec demonstratio. propter qđ oportet ad terminũ eorũ studentẽ, cũ aliquis definiat aliqđ singulariũ non ignorare, quia semper auferre est nõ itaq; contingit definire, neq; itaq; idearũ ullam est definire, singularium. n. idea, ut dicunt, & separabilia.

γάρ. Enim. Itaq;.

His acceptis, nunc trãsit ad probandum ꝙ idearum non sint definitiones, & primò accipit ꝙ singularium non sint definitiones, & dicit {Propter hoc autem & substantiarũ sensibiliũ singulariũ, nec definitio, nec demõstratio est) & assignat cãm. & dciit {qa hñt materiã cuius natura talis est) vt oẽ cõpositũ ex ipsa {contingat & esse, & non esse) & ꝙ cõposita ea materia, contingat esse & nõ esse, probat, & dicit {quapropter corruptibilia sunt oĩa singularia ipsorũ) cõpositorũ ex materia. patet ergo singulariũ nec demrõnẽ esse, nec definitionẽ. Tunc quasi epilogãdo, & clarius rõnẽ repetẽdo, iterũ probat ꝙ singulariũ nõ sit definitio, & dicit {si ergo demrõ, & definitio sciẽtifiea) est {necessariorũ: & sicut nõ cõtigat sciam qñq; sciam qñq; ignorãtiã eẽ, sed opinio est quid tale) contingẽs esse, & nõ esse {ita nec) cõtingit demrõnẽ {nec definitionẽ,) nũc sciam, nũc ignorãtiã esse {sed opinio est cõtingentis aľr se hẽre) si inquã ita fuerit {palã quia nõ vtiq; erit ipsorũ) singulariũ {nec definitio, nec demrõ) causam repetit, & dicit {non. n.) cum {corrupta) sunt {manifesta sunt, sciam) eorũ {hñtibus: &) etiam {cũ à sensu abscesserint, saluatis rõnib⁹) & speciebus {in anima eisdem) & seruatis memoriis ipsorum {non erit nec definitio amplius, nec demonstratio) cum non sit manifestũ an sint vel ne. propterea pręcipit oportere, vt qui studet ad terminũ hoc est ad definitionem eorum singularium, veluti, cum aliquis definierit aliquod singulariũ, non ignorare, quia semper singularia est auferre, & ꝙ corrũpi possint. tunc cõcludit propositũ & dicit {non itaq; contingit) definire singularia. Tunc probat principale intentum ex his, & ratio est singularium non est definitio, vt probatum est, ideæ sunt singulares, ergo idearum non est definitio. de ratione accipit conclusionem, & dicit {neq; itaq; idearum vllam est definire) hæc est conclusio. addit minorem, & dicit {singularium. n. idea, vt dicunt, & separabile) quare non erat definitio.

TEX. 54 γάρ. Enim. δὲ. Autem. Τὰ δὲ κείμενα. Posita autem. Cum vero ponantur.

Necessariũ uero et noĩbus esse rõnem. nomẽ. n. non faciet, qui definit. erit. n. ignotũ: cũ uero ponãtur, cõia oĩbus sunt. ergo necesse in esse & alij hæc. ut si quis te definiet, aĩal dicet gressibile, aut album, aut aliquid, quod in alio sit.

Obiiciet quispiam contra rõnem factã, ꝙ rõ illa habeat locũ ĩ singularib⁹ materialib⁹: modo ideæ nõ sunt singulares materiales: & ideo idearũ põt esse definitio. Cõtra obiicit, & innuit hãc rõnem. Rõ quæ constat ex plurib⁹ noĩb⁹, cõstat ex noĩb⁹ cõib⁹, definitio rõ est, q̃ constat ex plurib⁹ noĩb⁹: ergo constat ex cõibus noĩb⁹. accipit minorẽ, & dicit {necessarium vero ex noĩb⁹ esse rationem) est ergo minor, ꝙ definitio sit rõ, quæ constat ex noĩb⁹ plurib⁹. & ꝙ ita sit, probat, & dicit {nomẽ. n.) vnũ solũ {non faciet, qui definit) sed plura noĩa aggregat, cuius cãm assignat, & dicit {erit. n.) illud nomẽ vnũ ignotum, si ponatˀ solũ ad definiendũ. vel forte ad ipsum definitũ referˀ hoc, & ideo lege sic {erit. n. definitũ ipsum, cũ per vnum tm̃ nomen definiˀ, ignotũ. ergo patet minor, ꝙ videlicet definitio rõ sit, quæ cõstat ex noĩb⁹ plurib⁹: tunc accipit maiorẽ, vel aliquid loco maioris, & dicit {cũ vero ponanˀ) plura noĩa in definitione {cõia oĩb⁹ sunt) est ergo maior, ꝙ rõ quæ constat ex plurib⁹ noĩb⁹, constet ex noĩb⁹ cõib⁹, non tm̃ vni, sed multis, & oĩb⁹. per quæ sequitur ꝙ definitio constet, ex cõibus noĩb⁹. & ita inferẽdo, dicit {ergo necesse est inesse & alij hæc) non contentus rõne, hæc exponit exemplis, & dicit {vt si qs te definiat, aĩal dicet gressibile, aut albũ, aut aliquid, quod in alio sit) q̃ in te. ex his vult habere ꝙ nullorũ singularium sit definitio, nec videlicet materialiũ, nec immaterialiũ. qm̃ quod definiˀ ꝑ cõia noĩa, nõ est singulare, sed oĩa quæ definiunˀ, per cõia nomina definiuntur. non ergo sunt singularia.

Siquis aũt dicat nihil prohibere separatim quidẽ oĩa multis simul uero, huic soli inesse. Primũ quidẽ, quia et ambobus ut aĩal bipes, aĩali & bipedi, & hoc quidem in sempiternis.

Dat quandam solutionem, & eam refellit, & dicit {Siquis autem dicat nihil prohibere separatum quidẽ omnia) quæ ponuntur in definitione ideæ cõia esse pluribus {simul vero, huic soli ideæ inesse) veluti dicitur. 2. Poster. quælibet pars definitionis se habet in plus q̃ definitum, & totum in equo. & sic quælibet pars huius definitionis, quæ est animal bipes, est in plus q̃ idea hominis, tota tamen in equo, Contra obiicit {primo, quidẽ) vt inquit {quia de ambobus) inest {vt) subaudi ipsum {aĩal bipes) inest {animali & bipedi) mortali {& hoc) idem {quidem) aĩal bipes inest ẽt {in sempiternis) & sic ambob⁹ inest, aĩali bipedi mortali, qđ est singularis hõ. & aĩali bipedi immortali, quod est idea hominum.

Et necesse est esse priora exñtia et partes cõpositi. Amplius & separabilia sunt, si hõ separabilis est. Aut. n. nihil, aut ambo. siquidem nihil, non erit genus præter species, sin autem erit, & differentia.

Secundo contra eandem solutionem obiicit, & dicit {Et necesse est esse) subaudi communia homini corruptibili, & sempiterno {cum sint priora & partes compositi) Animal. n. bipes sunt priora ideæ, & partes cõpositi definiti, ergo oportet vt competant non solum ideæ, sed etiam homini mortali. Tertio obiicit, & dicit amplius) animal bipes {sunt & separabilia, si homo) qui definitur {est separabilis) cuius causam subdit, & dicit, quia cum hæc communia sunt, vt homo {aut nullũ cõmune) est separabile {aut ambo) hoc est aut omnia, nõ. n. videtur maior ratio de vno cõi, q̃ de altero {siquidẽ nullum) cõe est separabile {non erit genus præter species, si aũt) omne cõe {erit) separabile {& differentia) videlicet bipes & genus separabilia, quare communia hæc erunt homini mortali & ęterno.

Deinde quoniam priora sunt secundum esse. hæc. n. non contra auferuntur. δὲ. Autem. Enim.

Quarto obiicit, & dicit {Deinde) animal bipes cõia sunt homini mortali & ęterno {quoniã ſm esse priora sunt) homine & ꝙ sint priora homine, probat, & dicit

{hæc.n.non contra auferuntur) non.n.conuertitur cõsequentia: quia licet ablatus animal & ipso bipede homo auferatur: contra non fit. ergo sunt communia homini mortali, & æterno.

TEX 55. *Præterea etiam si ex ideis ideæ sunt. Sunt .n. magis incomposita ea ex quibus.*

Quinto obiicit, & dicit {Præterea etiam si ideæ sunt ex ideis) subaudi homo immortalis erit animali bipedi, quæ est idea simplicior, probat consequentiam, & dicit {sunt.n.magis incomposita ea ex quibus) aliquid fit, q̃ illud quod ex ipsis fit. ergo animal bipes erit simplicius idea, quę cõponitur, & p cõsequens prius & cõmunius & competens tam homini mortali q̃ immortali.

Amplius de multis oportebit & illa prædicari, ex quibus est idea, ut aĩal & bipes. Si aũt non qũo cognoscentur. Erit .n. idea quædam, quã impossibile est de pluribus prædicari q̃ de uno. non uidetur aũt, sed omnis idea est participabilis.

Quĩto obiicit, & dicit {amplius de multis oportebit & illa prædicari ex quibus est idea, vt aĩal & bipes) oportet, vt prædicentur de multis, si ex eis est idea. & probat, & dicit {si autem non) prędicentur de multis {quo modo cognoscẽtur) esse genus & differentia ideæ. q.d. nulla alia ratione nisi quia sunt communia. Et assignat causam, & dicit {erit.n. idea quædam) videlicet animal bipes, {quam impõẽ est de pluribus prædicari q̃ de vno) & ita animal bipes erit idea non prædicabilis nisi de homine singulari ideali: quod est cõtra rõnem ideę, & rei vniuersalis. & ꝓpterea destruit cõseq̃uẽs & dicit {nõ vr̃ aũt, sed oĩs idea) est cõis {& participabilis) & tu intelligas ꝙ Arist. supponit animal bipes esse ideam, si non est idea. & propterea infert, illud esse cõe pluribus.

Quemadmodum ergo dictum est, latet ꝙ impossibile sit definire in sempiternis: maxime uero quæcunq; unica, ut Sol & Luna. Non solum.n. peccant addere talia quibus ablatis adhuc erit Sol, (puta terrã gyrans, aut nocte absconditum. si .n. steterit aut apparuerit, non adhuc erit Sol) sed absurdum si non erit. Sol.n. quandam substantiam significat. Amplius quæcunq; in alio cõtingunt, ut si alter fiat talis, palam quia sol erit. Communis ergo ratio erit. Sed erit singularium sol, ut Cleon aut Socrates. quoniam propter quid nullus ipsorũ terminum profert ideæ. Fiet.n. manifestum tentantibus, quia uerum est quod modo dictum est.

περὶ γῆν ἰόν. Terrã gyrãs. Circa terram vadens. νυκτικρυφές. Nocte absconditum. Nocte cælatũ. γάρ Sed. Enim

Nunc assignat tertiam rationẽ principalem, qm̃ prima ratio quæ ex coruptione singularium procedit nõ valet contra Platonem, nec secunda quæ procedit ex cõitate partium definitionis, nã qñ esset vnum tantum singulare in sua specie, cõia sumpta in definitioni non conueniunt nisi vni soli. Arist. ergo obiicit tertio principaliter qñ supplendo rõnibus factis, & vult ꝙ quouis modo singulare definiat̃ ẽt dato ꝙ sit in spẽ vnicũ illa definitio peccaret primo quia si daret̃ per accñtalia, daret̃ per talia, quibus ablatis, ipsum definitũ maneret: secundo quia si daret̃ per essentialia. Si sub illa spẽ fieret aliud indiuiduũ, sicut non repugnat rõne formæ, tunc illa definitio esset cõis vtriq;, & cũ nullo illorũ cõuertibilis. ergo non esse conueniens, qm̃ bona definitio cõpetit definito, non alteri nec actu, nec aptitudine cõpetere põt dicit. {Quẽadmodũ ergo dictũ ẽ, latet ꝙ ipõẽ sit definire in sempiternis) & licet lateat, tñ nullum singulare sempiternum est definibile {maxime vero) latet in his sempiternis singularibus {quæcunq;) in sua specie {vnica) sunt {vt Sol & Luna) deinde oñdit, ꝙ hæc singularia definiri nõ possint per accidẽtalia, & dicit {non solum.n. peccant) qui definiunt talia singularia {addere talia) accidentalia {quibus ablatis adhuc erit Sol) & lege suspensiue vsq; ibi {amplius quæcunq;) interponit.n. per parenthesin, quæ sint definitiones de Sole, quæ per accidentalia dantur, & dicit {puta) si quis dixerit solẽ esse περὶ γῆν ἰόν.i. corpus circa terrã proficiscẽs. aut νυκτικρυφές, hoc est nocte cælatum. Quòd autem hæ definitiones nullæ sint, probat, & dicit {si.n. Sol steterit) vt ẽm veritatem aliqñ stetit, vt sancti viri testati sunt {aut apparuerit) de dic vt reuera apparet {non adhuc erit Sol) Cessante.n. definitione cessat definitum. hoc consequens destruit, & dicit {sed absurdum) est {si non erit) Sol {Sol.n. quandã subam significat) quę non auferẽ, illis ablatis. deinde terminans suspensionẽ probat, ꝙ nec p essentialia potest Sol definiri, & dicit {amplius) peccant. addere essentialia {quæcunq; in alio cõtingunt) Quod exponit & dicit {vt si alter) Sol {fiat talis) qualis est Sol, qui nunc est, est.n. possibile ratione formæ, & aptitudine, defectu.n. materiæ non fit. Si inquam alter Sol talis fiat {palam, quia Sol erit) sicut qui nunc est {ergo ratio erit communis) Soli qui nunc est, & illi, quæ ponitur de nouo factus {erit.n. Sol singularium) tunc {Sol) qui nunc est, vel ille, qui de nouo ponitur {vt Cleon & Socrates) quare aptitudine definitio hæc per essentialia data, pluribus competit, & non illi soli. Quòd autem talia sempiterna singularia non definiantur, probat, quia nullus vnq̃ tentauit illa definire, & dicit dico talia sempiterna singularia non definiri {qm̃) dic mihi {propter quid nullus ipsorum) Platonicorum {profert ideæ terminum) .i. definitionẽ? dat causam, & dicit {Fiet.n. manifestum tentabimus) definire hæc sempiterna {quia verum est, quod modo dictũ est) hoc est, quia verum est ipsa nec per accidentalia, nec per essentialia definiri possunt: & ideo nullus tentauit.

CAP. XVIII.

Potentias & partes esse quæ substantiæ videtur.

Manifestum est autem, ꝙ & substantiarum quæ existimatæ sunt, plurimæ potestate sint: ut ipse partes animalium, nulla.n. ipsarum separata est. Sed quando separatæ fuerint tunc omnes ut materia sunt: terra, ignis, et aer, nihil.n. ex ipsis unum est, nisi ut cumulus anteq̃ digerantur. & ex ipsis aliquid unum fiat. TEX.56.

His contra Platonem disputatis, eam non dubitationem disputat, quã superius insolutam omisit, quo modo videlicet substantia ex partibus componatur. Demonstrauit.n. nullam substantiam fieri posse ex partib⁹ actu exñtibus, nec ex passionibus. & breuiter declarat ꝙ partes ex quibus substantiæ cõponunẽ, sint subæ potestate exñtes. & dicit {Manifestũ est aũt, ꝙ & subarũ, quæ existimatæ sunt) quales sunt subæ sensibiles {plurimæ potestate sint: vt ipse partes aĩalium) Quod probat & dicit {nulla.n. ipsarum separata est) subaudi altera, ab altera {sed qñ separatæ) inuicem {fuerint, tũc oẽs vt materia sunt) qm̃ sunt in potentia ad formam totius: dico omnes esse in potentia {vt) sunt {terra, ignis & aer) & subaudi aqua: ꝙ autem cum hæ separatæ sint, vt materia in potentia ad formam totius sint, probat, & dicit. {nihil.n. ex ipsis vnum est) postq̃ sunt separata {nisi vt cumulus) & non vnum per se: dico nihil ex his vnum esse {anteq̃ digerantur) & alterentur {&) anteq̃ {ex ipsis) alteratis {vnum fiat) patet ergo partes has in toto esse potestate, vt proposuit probare.

Maxime

Maxime autem utiq; aliquis animatorum partes suspicabitur, & eas, quæ animæ propinquæ ambas fieri entes, & actu & potentia. propterea q̃ habent principia motus ab aliquo in iuncturis. propter quod quædam animalia separata uiuunt. Sed tñ potentia oĩa erunt, qñ unũ fuerit, & continuũ natura. non autem ui, aut populatione. tale. n. orbatio est.

ἐν τοῖς καμπαῖς. In iuncturis in deflexionibus. πήρωσις. Orbatio. Læsio. Læsum.

Sed mouet contra dicta dubitationem, videntur. n. q̃ quædam partes in composito sint actu simul & potẽtia: vt partes animaliũ annulosorum, atq; insectorũ, quia separatę viuũt. dicit {Maxime autem vtiq; aliquis animatorum partes suspicabitur & eas, quæ animę, proponiq; sunt, ambas fieri & actu entes & potẽtia) entes, dico quæ animæ propinquæ sunt, videlicet qñ non diuiduntur mẽbra principalia, in aĩalibus ipsis annulosis. hæ. n. vñr actu propterea q̃ hñt principia motus ab aliquo, superiori mẽbro {in iuncturis) cuius signũ affert, & dicit {propter qđ quædam animalia separata viuũt) & hoc pro tãto quia partes actu erant in toto. Rñdet, & q. d. licet ita sit {sed tñ potentia omnes tales ꝑtes erũt qñ) animal {vnũ fuerit, & continuũ natura) dico natura {non autem si fuerit vnum vi aut copulatione) Si. n. partes vi aut copulatione fuerint colligatæ {tale) vnum {erit læsum) veluti accidit post vulnera neruorum, qui post copulationem remanent læsi.

CAP. XIX.

Ens & vnum non esse rerum substantias.

TEX. 57. *QVoniam uero unum dicitur sicut & ens, & substantia unius una, & quorum una numero, unum numero: palam quia nec unum nec ens contingit substantiam esse rerum, sicut elemento esse, aut principio. Sed quærimus quidẽ principiũ ut ad notius reducamus. Magis igitur substantia est ens, & unum, q̃ principiũ, et elementũ, et causa.*

Plato non solum species ideas fecit, sed vnius & entis dixit esse ideas. & ita dixit vnum & ens ita esse rerum substantias, sicut ratio principij & elementi est, rerum substantia. probat ergo Aristotelis, q̃ vnum & ens non sint ita ideæ, ac rerum substantiæ, vt ratio elementi & principij est rerum substantia. & primo proponit hoc, & dicit {Quoniam vero vnum dicitur sicut & ens, &) qm̃ {substantia vnius) rei est {vna, &) qm̃ {quorum) substantia est {vna numero) ea est {vna numero: palam quia nec vnum, nec ens contingit substantiam esse rerum) eo modo {sicut esse) hoc est sicut ratio elementi, aut ratio principij est substantia rerũ. ecce q̃ proponit contra Platonem vnum & ens non esse idearum eorum quorum sunt: quę ideę sunt rationes elementi & principij. Sed dices non ne elementum, & principium quærimus & certum est q̃ sic, modo non videntur hæc quæri nisi vt sint rerum substantiæ, & ideæ. Respondet & dicit {sed quærimus quidem principium) & elementum, non q̃ sint ideæ & rationes rerum {sed vt) ipsum principium {reducamus ad notius) ita vt per ipsum sciamus res, quarum est principium. Infert tamen, q̃ dato q̃ ens & vnum sint rerum substantiæ, & principium & elementum etiam rerum substantiæ magis ens & vnũ sunt rerũ substantiæ q̃ elementum principium & causa. & dicit {magis igitur horum) quæ sunt {substantia est ens & vnum, q̃ principiũ & elementum & causa) quia principium elementum & causam dicunt respectum. ens & vnum non dicunt respectum, abstrahunt. n. ab absoluto & respectiuo.

Verum nec hæc: siquidem neque aliud quicquam commune substantia sit. nulli. n. substantia inest, nisi sibi ipsi, et ei qđ ipsum habet, cuius eæ substantia.

Cum dixisset, q̃ magis ens, & vnũ vñr rerum subæ, q̃ principiũ & elñtum & causa: oñdit q̃ licet magis videantur subæ: tñ, non sunt subæ, & hoc proponit, & dicit {verũ nec hæc). s. ens & vnũ sunt rerũ subæ: licet magis videantur. probat hoc pacto, nulla suba est cõis pluribus, ens & vnũ sunt pluribus cõia. non ergo sunt substantiæ, & dicit {siquidẽ neq; aliud quicq̃ cõe suba sit) est ergo maior, nulla suba est cõis pluribus. probat hãc, & dicit {nulli. n. substantia inest, nisi sibi ipsi, & ei, quod ipsam habet) hoc est {cuius est substantia.)

Amplius ipsum unum pluribus in locis simul non erit. Commune aut ipsum multis in locis est simul. quare palam, quia nullum uniuersaliũ existit præter singularia seorsum.

Adhuc argumentatur: & dicit {Amplius ipsum vnũ) subaudi si est substãtia {pluribus in locis simul nõ erit) Substantia. n. cum sit propria vna tantum, non potest esse pluribus in locis: quemadmodum nec illud, cuius est propria est in pluribus locis {Commune aũt ipsum multis in locis est simul) tunc concludendo dicit {quare palam, quia nullum vniuersalium existit præter singularia seorsum) cuius contrarium Plato posuit.

Sed species dicentes, partim quidem dicunt recte separantes eas, siquidem substantiæ sint. partim autem non recte. quia unam in multis speciem dicunt. TEX. 58.

Nunc discurrit circa Platonicorum opinionem & dicit {Sed species dicentes, partim quidem recte dicunt, separantes eas, siquidem substantiæ sint) nam de ratione substantiæ est præexistere seorsum, cum substantia, vt Auer. inquit id sit, qđ in subiecto non est, præterea de rõne ideæ est, vt sit separata à singularibus, quorum est idea. ergo quantum ad hoc quod ponũt species esse rerũ substantias, recte dixerunt illas esse separatas {partim aũt nõ recte, quia vnã in multis speciẽ dñt) vr. n. implicari q̃ species sit separata, & sit ĩ multis singularibꝰ. Quæ Auer. Cõm. 58.

Causa uero, quia non possunt reddere quænam sint tales substantiæ incorruptibiles, quæ præter singularia & sensibilia sunt. faciunt igitur ipsas specie easdem corruptibilibus, αὐτὸ ἄνθρωπον ipsum hominem, αὐτὸ ἵππον ipsum equum. Hæc. n. cognoscimus addẽtes sensibilibus uerbũ αὐτὸ ipsum.

Cur vero eas separatas fecerint, & eiusdem rationis cũ corruptibilibus, quorũ species sunt, exponit, & dicit {Causa vero quia non possunt reddere quęnam sint tales substantiæ incorruptibiles, quę præter singularia & sensibilia sunt, faciunt igitur) propter hoc {ipsas spẽ) & rõne {easdem) rebus {corruptibilibus) quarum sunt. faciunt dico has videlicet αὐτὸ ἄνθρωπον hoc est ipsum hominem, αὐτὸ ἵππον hoc est ipsum equũ, & affert causam cur addant verbum αὐτὸ ipsum, & dicit {hæc. n.) separata cognoscimus ac sensibilibus discernimus addentes verbum αὐτὸ ipsum. & sic Plato voluit substantias separatas esse eiusdem speciei cum istis sensibilibꝰ, propterea quia nõ possunt reddi quæ sint, nisi per hęc sensibilia. Differre tñ in hoc tantum, quia illis separatis addebant hanc dictionem αὐτὸ ipsum ad designandũ separationem in illis, vt homo separatus dicatur ipse homo, & equus separatus, ipse equus.

Veluti quãuis astra non uideremus, non minus, ut existimo, substantiæ sempiternæ essent præter eas, quas nos uidemus. Quare & nunc etsi non habemus quænam sint,

esse tamen aliquas fortasse necesse est. q. igitur eorum quæ uniuersaliter dicuntur nullum substantia sit, nec ulla substantia sit ex substantiis, manifestum est.

Quæ dixit de opinione Platonis probat per quendã casum similem, & dicit{Veluti quãuis astra non videmus, non minus, vt existimo} astra {essent substantiæ sempiternę pter eas} sensibiles substãtias {quas nos videmus} tunc redit ad propositũ, & dicit{quare & nũc} de substãtiis separatis {etsi non habemus quęnam sint, esse tñ aliquas} vt Deum & intelligentias {fortasse necesse est} dico fortasse, quousq; per rationes declarentur. Epilogat & dicit{ꝙ igitur eorum, quæ vniuersaliter dicuntur nullum substantia, sit, nec vlla substantia ex substantiis actu sit, manifestum est.}

CAP. XX.

Q đ vere substantia sit, eamq; non elementum non compositum, sed principium esse.

TEX. 55. *QVid aut & quale quid oporteat dicere substantiam, rursus aliud quasi principium facientes dicamus.*

Cum de dixisset de sũba ac quod quid erat esse logice, nunc vult dicere de sũba, & quod quid erat esse ꝑm rem & magis Metaphysicæ, & proponit primo proponit intentionem, & dicit {Quid autem, & quale quid oporteat dicere substantiam} & quod quid erat esse {rursus aliud quasi principium facientes dicamus} dico quasi aliud principium facientes quia nunc de substantia ipsa, ac ipso quod quid erat esse, magis dicemus Metaphysicæ, qm̃ dictum est de ipso logice.

Quod ergo substantia, principium & causa quædam sit hinc procedendum.

Proposita intentione, nunc prosequitur: & primo proponit conclusionem, quã intendit, & dicit {Quod ergo substantia, principiũ, & causa quædã sit, hinc procedendũ} quæ statim afferemus. & intelligit sũbam & quod quid erat esse, principiũ esse eorum accidentiũ, quæ per se sũbto insunt, proponit ergo probare ipsum qđ quid erat esse ac substantiam esse principiũ & cãm eorum accidentium, quæ subiecto qui se insunt.

Quæritur autem ipsum propter quid semper sic, propter quid aliud alteri cuidam inest. Nam quærere propter quid musicus homo, musicus homo est, aut est quod dictum est, quærere propter quid homo musicus est, aut aliud. Id igitur quod est, propter quid ipsum est ipsum, nihil est quærere.

Proposuit probare, ꝙ quod quid erat esse, & substantia sit principium & causa eorum quæ alteri per se insunt, nunc exequitur, & primo declarat, quid quæritur cum quæritur propter quid, & dicit {quæritur autẽ ipsum propter quid semper sic} videlicet {propter quid aliud alteri cuidam insit} vt propter quid eclipsari lunæ nunc insit, vel propter quid tonat, exponit, quod dixit, & dicit {nã quærere propter quid musicus homo, musicus homo est, aut est quod dictum est quærere} videlicet {propter quid homo musicus est homo musicus} hoc est propter quid hoc totum est hoc totũ {aut est} quærere {aliud} hoc est aut est quærere aliud cur alteri inest, vt cur homini musicum insit. destruit primum, & dicit {id igitur quod est propter quid ipsum est ipsum} vt propter quid ipsum totum sit ipsum totum {nihil est quærere.}

Oportet.n. ipsum quia, et ipsum esse, esse manifesta entia. dico autem, ut quia luna patitur eclipsin. Ipsius autẽ, quia ipsum. una est ratio, & una causa in omnibus propter quid homo est homo, aut musicus, musicus. nisi quis dicat quia ad seipsum unumquodq; indiuisibile est. hoc autem erat unum esse. Sed hoc commune de omnibus est, & breue.

Nunc probat, qđ quęrere ꝑꝑ quid ipsum est ipsum nihil sit quærere. & dicit {Oportet.n. ipsum, q̃a & ipsum esse manifesta entia esse} quęstio.n. quia est, etsi est, omnibus aliis supponitur. quæstio .n. si est supponitur ante quæstionem quid est, & quæstio quia est, supponitur ante quæstionem propter quid est {dico autem vt quia luna patitur eclipsim} oportet esse manifestum ante q̃stionẽ propter quid, aliter quæstio esset nulla. est ergo vis rationis, propter quid ipsum est ipsum nihil est quærere, quia ipsum esse ipsum est per se notum. Sed dices, licet ipsum esse ipsum sit ꝑ se notũ, tñ propter quid ipsum sit ipsum non est per se notũ, vt licet lunam pati eclipsim sit per se notum: non tñ est notũ propter quid luna patitur eclipsim. Obiicit cõtra hoc, & dicit {ipsius aũt quia ipsum} est ipsum {vna est ratio & vna causa in oĩbus} cũ ea quæ est {propter quid homo est homo, & musicus est musicus} & cum quærere propter quid hõ est homo nihil sit quærere, igitur nihil est quærere propter quid ipsum est ipsum. Quo vero ad vim rõnis attinet, animaduerte, ꝙ quia est, & propter quid est idem sunt in re incomplexa: idem.n. est quia hõ est, & hoĩem esse propterea quia hõ est. in cõplexis vero differunt, non.n. est idẽ lunã eclipsari, & propter quid luna eclipsatur & ꝑpterea bene dixit Arist. qđ quęrere ꝑpter quid ipsum est ipsum nihil est quęrere, qm̃ supponitur, cũ sit idẽ qđ esse, quod supponiť in omni qõne. Sed dicet quispiam ꝙ dari posit cã, ꝑꝑ quid ipsum sit ipsum, & est, quia vnũquodq; est ad se ipsum indiuisibile, qđ est esse idẽ sibi & vnũ. vñ dicit, nisi q̃s dicat {quia vnũquodq; ad seipsum indiuisibile est, hoc aũt erat vnũ esse} & sic põt dari cã, cur aliquid est ipsum videlicet quia est vnũ indiuisibile ad se ipsum. Contra obiicit, & dicit {sed hoc cõe de oĩbus est} hoc est, sed hęc causa est cõis oĩbus, & non propria, tã.n. cõpositis q̃ simplicibus, tam per se entibus q̃ per accñs entibus cõpetit, vnũquodq; .n. eo modo, quo est, indiuisibile est, & vnum. Præterea hoc est {breue} & friuolum ac leue dicere, qm̃ quilibet talem causam poterit reddere.

Quærit itaq; propter quid homo est animal tale: hæc aũt palam, quia non quærit propter quid qui est homo, est homo, aliquid ergo de aliquo quærit, propter quid est. Quod autem sit, oportet manifestũ esse. Nam si non ita est, nihil quærit, ut propter quid tonitat, quia fit sonitus in nubibus: aliud.n. sic de aliquo est, quod quæritur. & propter quid hæc puta lateres, & lapides domus sunt. ℞. Autem. δὴ Itaq;

Cum probasset ꝙ quærere propter quid ipsum est ipsum, nihil sic quærere, nunc concludit, quid quæritur per quæstionem factam per propter quid, & dicit {quærit itaq; propter quid homo est animal tale} videlicet disciplinæ capax, subaudi qui quęrit propter quid de homine {hoc aũt palã, quia non quęrit propter quid qui homo est, homo est} ille qui quærit propter quid homo est animal tale {aliq̃d ergo de aliquo quærit} ipsum {propter quid est} vt quæsitum propter quid insit concesso {Quod autem sit} hoc est hominem esse animal tale {oportet manifestum esse} cuius causam affert, & dicit {nam si non ita est} quærens propter quid {nihil quærit} non enim potest quæri propter quid de eo, quod non est exemplo exponit, & dicit {vt

propter quid tonitat} respondetur quia fit sonitus in nubibus,& hæc responsio est per formalem causam, & est aliud ab eo,quod supponitur, quod probat, & dicit {aliud.n.sic de aliquo est,quod quærit} subaudi ab eo quod supponitur,affert fm exemplum,& dicit{& propter quid hæc puta lateres & lapides domus sunt} responsio est,vt prohibeant nos caloribus & frigoribus. vbi etiam patet aliud supponi,& aliud quæri.Ex his colligitur ꝙ quærere ꝓpter quid,est,quære propter quid, aliud inest alteri.

Palam igitur quoniam quærit causam.hoc autem, ut sit dicere logice,erat quod quid erat esse:quod quibusdam quidem est cuius causa.ut forsan in domo,aut lecto. In quibusdam uero:quod mouit primum.nam & hoc ipsum causa est, sed talis quidem causa in fieri quæritur,& corrumpi. Altera uero,& inesse.

Ex his propositum concludit, & syllogizat, propter quid quærit causam.propter quid,vt logice loquar,est substantia & quod quid erat esse,ergo sub̄a & qđ quid erat esse quærit & est causa quare alterum alteri inest. dicit{Palam igitur qm̄} propter quid ipsum {quærit causam,hoc autem}.s.propter quid est ipsum{vt logice sit dicere, est quod quid erat esse} ergo qđ quid erat esse est causa, non tamen omnibus eodem modo. qm̄ {quibusdam est cuius causa}.s.finalis causa {vt forsan in domo & lecto}cum quæritur propter quid lapides & ligna sunt domus {in quibusdam vero} est causa effectrix,quæ est illud{quod mouit primum. nam & hoc ipsum causa est} addit tñ quandam differentiam inter finem,& agenté,& dicit{sed talis quidem causa} quæ agens est {quæritur in fieri & corrumpi.Altera vero} quæritur in fieri & corrumpi, {& inesse} qm̄ concidit cum forma,quæ quæritur in re existente.

ἀλλὰ μὴ. Neq;. Sed non. Et non.

Latet autem maxime quod quæritur in his, quæ non de aliis dicuntur,ut homo quid est quæritur, propterea ꝙ simpliciter dicitur,& non definitur,quia hoc aut hoc.

Mouet hic dubitationem,& dicit{Latet autem maxime quod quæritur in his,quæ non de aliis dicuntur} vtrum videlicet quid est sit propter quid est {vt} cum {quæritur quid est,homo latet dico in his propterea ꝙ simpliciter dicitur,& nō definitur} homo est{hoc aut hoc}Quare in talibus latet quo modo quid est sit propter quid:& si latet hoc, etiam latebit in talibus quo modo quod quid erat esse,sit causa & principium.vnde dubitatio est, quid est,non est causa, & principium quod quid erat esse est quid est, ergo quod quid erat esse non est causa & principium.

Sed oportet corrigentes quærere, si autem non:commune eius quod est nihil quærere, & eius quod est quærere aliquid,fit. TEX.60. *Quoniam uero oportet habere,& existere ipsum esse,palam quia quærit materiā,propter quid est, ut domus hæc propter quid est,quia hæc existunt,quod erat domui esse,& homo hoc,& corpus hoc tale habens.quare causa quæritur materiæ.hoc autem est species,qua aliquid est,hæc autem substantia est.*

Respondet,& vult quod quid est sit quod quid erat esse & substantia,& sit causa:& propter quid. est quod quid erat esse,& substantia respectu rei, quæ definitur, est causa & propter quid respectu eorum, quæ insunt definitæ rei. vnde dicit{sed oportet corrigentes} hoc est mutantes quęstionem ad accidentia{quærere} propter quid.& supponere definito. Inesse talia accidentia,quorum quæritur propter quid.Quod autem oporteat in quæstione propter quid de accidentibus,supponere accidentia inesse rei, quæ definitur:probat, & dicit{si autem non}supponitur accidentia inesse rei:quæ definitur{fiet commune eius quod est nihil quęrere.& eius quod est quærere aliquid}hoc est.Si non supponatur accidentia inesse,nulla differentia erit inter quærere propter quid inest,& nihil quærere. Immo hoc non supposito,nihil erit quærere.declarat quod dixerat, & dicit{qm̄ vero oportet} præ{habere, & existere ipsum esse}vt ꝙ lateres, & lapides sint domus {palam quia} hoc supposito{quærit materiam}hoc est lapides & lateres{propter quid est} domus{vt}propter quid {hæc} videlicet lateres & lapides{est domus}in hac.n.quęstione supponitur hæc esse domum & respondetur {quia hæc existunt,quod erat domui esse} hoc est respondet quia hæc sunt propter illud,quod erat domui esse,ratio & finis,& quod quid erat esse{&} amplius cum quærit propter quid homo est hoc, supponitur {& homo esse hoc}& iterum cum quæritur, propter quid corpus est hoc tale habens,supponitur {ꝙ corpus sit hoc tale habens}tunc concludit,& dicit{quare causa quæritur materiæ} quæ est forma , vel finis, & quod quid erat esse {hoc autem est species,qua aliquid est,hęc autem substantia est}patet igitur quid est esse quod quid erat esse & substantiam respectu rei:quę definitur,& propter quid & causa respectu eorum, accidentiū, quæ insunt rei definitæ.& sic soluta est dubitatio.

Palam igitur quoniam in simplicibus nō est aliqua quæstio,nec doctio,sed alter modus quæstionis talium. διδαξις. Doctio. Doctrina.

Ex his quæ dixit,infert corollarium,& dicit {Palam igitur,qm̄ in simplicibus nō est aliqua quæstio, nec doctio,sed est alter modus quæstionis talium} simpliciū. & per{simplicia} Expositor,substantias separatas intelligitur,in illis.n.non est aliqua quæstio,qm̄ oīs quæstio est causæ.At in illis non est ratio vera causæ, propterea non est vera ratio opinionis.Sed si ibi est, tñ est alter modus,qm̄ ibi est scientia ac doctio per effectus, qm̄ non sunt causę & propter quid,aut per{simplicia} intelligit,incomplexa:in talibus.n. non est aliqua quæstio.s.propter quid,nec doctio,hoc est doctrina demōstratiua,sed si est,ibi erit quæstio si est,& quid est,non autem quæstio propter quid quæ quærit causam cur hoc huic inest.

Quoniā uero compositū ex aliquo sic est,ut unū sic est,ut unum sit oē,sed non ut cumulus,sed ut syllaba:et syllaba nō est elementa,neq; idem quod B,& A,nec caro idem,quod et ignis & terra. (Dissolutis.n.hæc quidem non amplius sunt, ut caro,& syllaba.Elementa uero sunt,ignis & terra)syllaba profecto est non solum elementa,uocalis,& consonans, sed & alterum aliquid,& caro non solum ignis & terra, aut calidum & frigidum,sed alterum aliquid. ἄρα. Ergo. Profecto.

Cū conclusum sit, qđ ipsum quod quid erat esse sit causa & principiū,vult nūc declarare cuius sit causa, & principiū,& declarabit,ꝙ est cā & pricipiū partiū materialiū,& qđ quid erat esse totius cōpositi,& declarādo hoc ꝑmittit distinctionē,ꝙ totū est duplex,alterū qđ ē vnū simpl'r,vt caro & syllaba.Alterū est vnū fm qd, vt cumulus.Secundo accipit,ꝙ hæc tota differāt, nā totū qđ est simpl'r vnū:vltra partes materiales addit aliquid quod est cā vnitatis ꝑ se talium partiū: totum vero qđ est fm quid vnum.nihil addit, vltra partes materiales, cum tale totum non sit vere & simpl'r vnum.De prima parte dicit{quoniam vero, compositum} siue totum

{ex aliquo sic est,vt omne}hoc est{vt}totum aggregatum ex partibus materialibus{sit vnum}vere & simpliciter,& per hæc innuit primum membrum : quod est est totum vere & simpliciter vnũ, deinde innuit scđm membrum,& dicit {sed non cumulus } qui est totũ nõ simpliciter & vere vnũ{sed vt syllaba } quæ est totum simpliciter & vere vnum hæc de distinctione. deinde tangit differentiam inter hæc,& dicit{& syllaba}quod est totum artificialiter factum ex literis tanquam ex partibus materialibus{non est elementa} præcise, & nihil aliud:hoc est{neq; est idem quod B & A}præcise{nec caro}quod est totum per se,& simpliciter vnum naturaliter factum{est idem quod & ignis & terra} probat & loquitur suspensiue:& dicit{dissolutis.n.}.s.partib⁹ materialibus{hęc quidem non amplius sunt,vt caro & syllaba,elemẽta vero sunt,ignis}videlicet{& terra} cũ inquam ita sit{syllaba profecto est non solũ elementa} videlicet{vocalis & consonans,sed & alterum aliquid, & caro non solum ignis & terra,aut calidũ, & frigidũ, sed & alterũ aliquid}patet ergo differentia.vñ rõ Arist. hæc est,ea differunt,quorũ alterum remanet, alterũ vero non remanet;at manentibus elementis caro non remanet, & manentibus literis non manet syllaba ergo caro est aliquid præter elnta, & syllaba aliquid præter literas.per quæ patet differentia inter compositũ quod est simpl'r vnum,& compositum,quod non est simpl'r vnum. Totum.n. simpliciter vnum est aliquid præter partes materiales totum vero quod est vnum ßm quid nihil est præter partes materiales. Quę vero ad verba attinet,per{syllabam} intellexit exemplum in omnib⁹ artificialiter factis, quibus inest simpliciter vnitas per {carnem}vere intelligit exemplum, in omnibus naturaliter genitis,quib us etiam inest simpliciter vnitas.

εἶναι. Esse. Erit. Esse oportet.

Si igitur necesse est illud, aut elementum aut ex elementis erit. Si quidem elementum est, iterum eadem ratio erit. Ex hoc.n. & igne & terra erit caro. & adhuc ex alio. quare in infinitum ibit. Sin autem ex elemento, palam quia non ex uno,sed pluribus,aut illud ipsum elementum erit. quare rursum in hoc eandẽ dicemus rõnẽ,sicut in carne et syllaba.

Mouet dubitationem pro inuestigatione veritatis, dictum est,n.ꝙ quando totum est simpliciter vnum : est aliquid præter partes materiales.Nunc quærit quid est illud, quod est præter partes elementarias ac materiales,& dicit{Si igitur necesse est illud}.s.quod totum simpliciter vnum sit aliquid præter partes materiales, quæritur quid est illud superadditũ partibus materialibus,ac elementis {aut tale superadditum est, elementum,aut erit} mixtum ac compositum {ex elementis} ꝙ non sit elementum,probat, & dicit {si quidem elementum,iterum eadem ratio erit}vt ex illo cum cæteris partibus fiat vnum simpliciter mixtũ{ex hoc .n. &} igne & terra erit caro{& adhuc ex alio} aliud {quare in infinitum ibit}non ergo illud additum est elementum. Quòd non sit ex elemento, probat, & dicit{sin aũt ex elemento, palam qm̃ non ex vno, sed ex pluribus, aut si}est ex vno elemento tantum{illud}mixtum{erit ipsum } elementum ex quo solo est. vt si glacies non est, nisi ex aqua,glacies non est nisi aqua{quare}vt inquit si tale mixtũ non etit nisi elntũ videlicet aqua vel ignis { in hoc eandẽ rationẽ dicemus, sicut,in carne & syllaba}dicta est,videlicet ꝙ ex isto, & ex alijs fiet caro vel tale quid.& ibitur in infinitum,vt prius.Tacuit autem probare,ꝙ tale additum partibus materialibus non sit mixtum. qm̃ est per se notum tale additum non esse mixtum.Sic.n.non esset additum.

Videbitur autem utiq; esse aliquid hoc, & non elementum: & causa essendi,hoc quidem carnem,hoc uero syllabã: similiter autem et aliis. Sed substantia quidem hoc est uniuscuiusq;. Hoc.n.est causa prima essendi.

Soluit,& primo dat solutionem, deinde & exponit solutionẽ, de prima parte dicit {Videbiť aũt vtiq; hoc} .s.qđ superaddiť partibus materialib⁹ { esse aliquid} & exponit,qđ non,& quid sic,& dicit{& non}vř esse elementum{& causa}.s.materialis{essendi,hoc quidẽ carnem,hoc vero syllabam.Similiter aũt & in aliis}hoc.n. nõ erit elntum & materialis causa essendi. deinde exponit,quid est,& dicit{sed hoc quidem } superadditũ {est substãtia}& forma,& quod quid erat esse {vniuscuiusq;}cuius rõnem assignat, & dicit{hoc .n. est prima causa essendi}& sic est forma.Sic igitur superadditum partibus materialibus,& elementis est substantia, quare totum quod est simpliciter vnum,superaddit elementis,ac partibus materialibus, substantiam.

Quoniam uero quædam rerum,non substantiæ sunt, sed substantiæ quæ secundum naturam, & quæ constant natura: uidebitur utiq; quibusdam & hæc natura substantia,quæ est nõ elementum,sed principium. Elementum enim est in quod diuiditur inexistens, ut in materiam: quale est syllabæ A, ipsum & B. γάρ. Enim δέ. Autem.

Nunc exponit solutionem, & vult ꝙ illud additũ sit non elntum substantiarũ compositarũ sed & principiũ hoc est forma,& quod quid erat esse.& dicit{qm̃ vero quædã rerum non sunt substantiæ} hoc est formæ {sed substantiæ}.s.compositæ{quæ sunt ßm naturã, & quæ constant natura}vt caro,& os,& omne compositũ naturale.hæc.n.non sunt naturæ,sed entia naturalia, quæ constat natura.Cum inquam ita sit {videbiť vtiq; quibusdam & hæc natura}quæ additur partibus materialib⁹ {substãtia quæ est non elntum}nec pars materialis sed principium}hoc est sed forma.Quòd aũt hæc substantia addita partib⁹ materialibus,non sit elntum, probat,& dicit{elntum.n.est, in quod diuiditur} compositum{inexistẽs}hoc est insitum{vt in materiam, quale est syllabæ A,ipsum,& B,}ipsum.At hæc substantia superaddita,non est id, in quod insitum diuiditur mixtũ vt in materiam.ergo in secunda figura,hoc additũ non est elntum.Ex his perspicuũ,ꝙ Arist.hic locutus est de toto simpliciter vno non in cõparatione ad omnes partes, sed solũ in cõparatione ad partes materiales, quas vocat hic elnta.De hoc.n.toto, verũ est,ꝙ istud sit aliquid præter partes materiales,quia tale totũ addit partib⁹ materialibus formam & substantiã, quæ est causa, & principium,quo illæ partes sunt vnũ simpl'r,à forma .n.est esse & vnitas simpl'r.At totum quod non est simpliciter vnũ,vt cumulus,non est aliud q̃ suę partes materiales simul iunctæ.Ex his põt fieri dilucidatio qõnis motæ in disputationib⁹, ꝙ cũ quæritur vtrum totũ sit aliquid præter partes,dicamus ꝙ vel loquimur de toto in cõparatione ad partes materiales,vel in cõparatione ad materiales,& formales simul.si in comparatione ad materiales tantũ,vel tale totũ est simpl'r vnum, vel ßm quid,si est vnum ßm quid:sic tale totum nõ est aliquid præter partes materiales. vt cumulus non est aliud ꝙ lapides in vno loco positæ.Si vnũ simpl'r, sic est aliquid pręter partes materiales,qm̃ superaddit substantiam & formam,

De toto et partibus an differant.

formam, quæ est principium, quo illæ partes sunt, & quo sunt vnum simpliciter. Sin autē loquimur, in comparatione ad omnes partes tam formales, quam materiales, sit totum est suæ partes collectiuæ, non autē diuisiue, vt in dilucidario dictum est. Ex his sequitur tabulam & vnumquodq; continuum. si comparetur ad partes materiales tantum, esse aliquid præter illas, qm̄ superaddit formam. Sin autem ad omnes partes, comparet̄, vt ad formales, & materiales, sic tale nihil aliud est quam suæ partes collectiuæ sumptæ. Hæc de dilucidatione, & de toto septimo Libro.

Septimi Libri Metaphysicorum Finis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER OCTAVVS.

Cum eiusdem Augustini Niphi expositione

TEX. 1.

X prædictis itaq; syllogizare oportet, & colligentes capitulum finem imponere.

Vm Aristoteles de substantia sensibili logicę, & metaphysicę multa egisset in. 7. in hoc Lib. 8. intēdit agere de sensibilibus substantijs physicæ determinando de illis s̄m propria principia. & primo præmittit intentionem generatim, & dicit {Ex prædictis itaq;} quæ de substantia sensibili logicæ dicta sunt in. 7. {syllogizare oportet} subaudi ad ea, quæ dicenda sunt de substantia sensibili physicæ. sunt enim ea quæ dicta sunt de substantia sensibili in. 7. vt suppositiones, atq; principia ad ea: quæ dicenda sunt de substantia sensibili physicæ, & propterea dicit ex prædictis syllogizandum esse ad hæc. & addit {& colligentes capitulum} scilicet summatim de substātijs sensibilibus {oportet finem imponere} Sed statim dubitabis, qm̄ in. 11. Lib. adhuc dicet de substantijs sensibilibus ergo non imponet finē in hoc Lib. 8. de substantijs sensibilibus. præterea non videtur conueniens, vt hic agatur de substantijs sensibilibus physicæ, alioquin esset transcendere de genere in genus. dicendum pro solutione vt Auer. innuit in. 7. huius in Procemio, ꝙ duplices sint substantiæ, aliæ sensibiles, quæq; inseparabiles dicuntur, qm̄ cum materia concipiuntur. aliæ insensibiles, quas non omnes confitentur: quæq; separabiles dicuntur, ꝙ sine materia esse & concipi possint. Arist. ergo agit de substantijs sensibilibus inseparabilibus à. 7. huius per totum. 8. Lib. verū in. 7. agit de his logicæ & metaphysicæ. in hoc. 8. agit de his physicæ resoluendo eas ad principia, causas, & elementa: & sic videtur compleri sermo de substantijs inseparabilibus, tunc ad obiectiones, ad primam dicēdum ꝙ in. 11. lib. non agitur de substantijs huiusmodi, nisi procemialiter, vt per illas transeamus ad insensibiles substantias intelligendas. At in his lib. agitur de huiusmodi substantijs inquisitiue s̄m proprias intentiones. Ad secundam dicendum hic agi de sensibilibus substantijs physicæ per accidens, quatenus facit ad cognitionem substantiarum metaphysicæ. Auer. autem ait quod Arist. velit rememorare quæ de substātia dicta sunt in libro 7. & complere sermonem de substantia, quæ dicitur forma. sed contra quia agit de substantia composita resoluendo eam ad principia, causas, & elementa, ergo non intēdit complere sermonem de forma. Quasi solutionem innuēs, inquit, qm̄ omne de quo perscrutatus est de speciebus substantiæ, & de principijs in hoc Libro non est, nisi propter substantiam, quæ dicit̄ forma.

Dubitatio. | Quæ Auer. Com. 1.

Dictum est itaq; ꝙ substantiarum quærantur causæ, & principia, & elementa.

Quia intendebat rememorare quædam eorū, quæ proximo Lib. dixit, non enim omnia recapitulat, sed solum ea, ex quibus syllogizat quæ dicenda sunt de substantijs, ideo, dicit {Dictum est itaq; ꝙ substantiarum quærātur causæ, & principia, & elemēta} & dixit {substantiarum} quia accidentium quærūtur principia causæ, & elementa per attributionem ad substantiā. Auer. per principia intelligit tam ea: quæ sunt in re, vt sunt materia & forma, q̄ ea quę sunt extra rem, vt sunt agēs, & finis, & per causas, intelligit agētem & finem, & per elementa solum causas existentes in re videlicet materiam & formam. sed sic exponendo esset vana eorundem repetitio. & ideo arbitror Aristotelem hic per causas intelligere formam & finem, per principia agentes causas, per elementa vero, materias. sic enim non est in verbis vana eorundem repetitio.

Quæ Auer. Com. 1.

Substantiæ uero, hæ quidem cōcesse sunt ab omnibus. sed de quibusdam propria opinione quidam enunciarunt. concesse quidem sunt physicæ, ut ignis, terra, & aqua, & alia simplicia corpora. deinde plantæ, & partes earum: & animalia, & partes animalium. & tandem cœlum, & partes cœli. propria uero opinione quidam substantias dicunt esse species, & mathematica.

Concesse. ὁμολογούμεναι confesse. propria opinione ἰδία singulariter priuatim diuisim separatim.

Istud est secundum quod resumit ex eis, quę. 7. Lib. dicta. Et, vt Auer. inquit quod resumit, est quod duplices sint substantia, aliæ ab omnibus concessæ, vt physicæ, aliæ non ab omnibus, sed à quibusdam sic, à quibusdam non, vt ideæ, & mathematica, quæ à Platonicis conceduntur, à Peripateticis negantur. Amplius & intelligentiæ à quibusdam conceduntur, vt à Peripateticis, & Platonicis, à Physicis vero negātur: qui solum naturam sensibilem cognouerunt. Vnde inquit {Substantiæ vero hæ quidem concessæ sunt ab omnibus, sed de quibusdam propria opinione quidam enunciarunt} hoc est, hæ vero, de quibus aliqui secūdum propriam opinionem tradiderunt. Quo vero ad verba attinet, verbum secundum propriam opinionem græce est ἰδία, latine & priuatim, & separatim, & diuisim, & singulariter. qm̄ non omnes illas confitentur, sed solū qui intellectum supra sensum constituerunt. Deinde per exempla distinctionem exponit, & dicit {concesse quidem} ab omnibus {sunt} substātiæ {physicæ, vt ignis & terra, & aqua, & alia simplicia corpora} & Auer. per alia simplicia corpora, intelligit ea, quæ sunt consimiliū partium. & ait quod vocat ea simplicia, in respectu partium officialium, & organicarū. ergo per alia simplicia corpora intelligit partes similares, vt partes carnis, vel partis ossis, quæ simplicia sunt respectu organicorum, videlicet respectu oculi auris, & id genus. Quæ expositio non placet, quia trāsiret de elementis ad mista. me-

Quæ Auer. Com. 1.

lius ergo per alia simplicia corpora intelligit aerē, vaporem, & quę media posuerunt veteres inter ignem & aerem, vel inter terram & aquam{deinde}ordine quo ad nos{sunt plantæ, & partes earum}videlicet rami, radices, & id genus, sunt enim plantæ quo ad nos posteriores, dignitate vero priores. Deinde ordine quo ad nos sunt{& animalia, & partes animalium}plantæ.n. quo ad nos priores sunt, dignitate vero posteriores{& tandem}ordine quo ad nos, sunt{& cœlum, & partes cœli} videlicet stellæ, & orbes. deinde exponit, quæ substantiæ sunt s̄m propriam opinionem aliquorum, & dicit{propria vero opinione quidam substantias dicunt esse species, & mathematica. nam Platonici posuerunt s̄m propriam opinionem ideas, & mathematica substantias separatas. Iterum s̄m propriam opinionē intelligentiæ & Deus sunt substantiæ, qm̄ s̄m opinionē Peripateticorum, & Platonicorum intelligentiæ sunt substantiæ. Ex his patet duplices esse substantias, qm̄ aliæ concessæ ab omnibus, aliæ concessę à quibusdam.

Dubitatio. Sed dubitatur, qm̄ hæc distinctio, nec est per essentialia, nec per accidentalia. ergo vana est, omnis.n. distinctio, vt Boethius inquit, esse debet aut per essentialia, aut per accidentalia. Dici potest quod hæc distinctio reducitur ad distinctionem assignatam per essentialia, qm̄ reducitur ad hanc, quod aliæ substantiæ sint sensibiles, & materiales, aliæ insensibiles, & immateriales: quæ est per essentialia. Vel fortasse est hæc distinctio p' accidentalia, loquendo de accidente, vt loquuntur sophistæ, qui sumunt accidens pro omni extraneo: nam accidit quidam substantijs, vt sentiantur, ac ab omnibus sint concessæ, alijs vero, ꝙ nec sentiantur, nec ab omnibus sunt concessæ.

TEX. 2. *Alias uero accidit ex rationibus substantias esse quod quid erat esse, & subiectum. adhuc aliter genus magis speciebus, & uniuersale magis singularibus. Vniuersali uero & generi & ideæ copulantur. nam secundum eandem rationem substantiæ uidentur esse.*

Cum submemorasset modos accipiendi substantias s̄m concessionem, vel non concessionem, nūc submemorat modos accipiendi substantias s̄m rationes. & dicit{Alias vero substantias accidit} acceptas{esse ex rationibus}& sunt quinq; modis, vno modo{qđ quid erat esse}quod est ipsa quiditas seu forma, secundo modo{& subiectum}hoc est materiam. Quidam vero per subiectum intelligunt suppositum quiditatis, vt sit diuisio ꝙ substantia sit alia quiditas, alia quiditatis suppositum. *Quæ Auer. Com. 2.* Auer. autem, per subiectum intelligit subiectum formæ, quod est ipsa materia. Deinde subscribit quot modis accipiatˀ substantia ex rationibus s̄m opinionem aliorum, & dicit{adhuc aliter} hoc est adhuc substantia acccipitur ex rationibus s̄m opinionē aliorum, s̄m q̄ opinionem {genus} tertio modo dicitˀ substantia{magis speciebus. &}s̄m quā opinionem {vniuersale}dicitur{magis}substantia{singularibus}affert & quintū modum, & dicit {Vniuersali vero & generi} s̄m opinionem eorum {& ideæ copulantur} hoc est dicuntur esse substantiæ, q.d. & quinto modo generi & vniuersali ideæ coniunguntur esse substātiæ. cuius causam affert, & inquit {nam s̄m eandem rationē} qua genus, & vniuersale sunt substantiæ, ideæ etiam {videntur esse}substantiæ. ergo ex rationibus substātia quinq; *Quæ Auer. Com. 2.* modis dicitur pro forma, pro materia, pro genere, pro vniuersali, & pro ideis. Auer. autē dicit duo, primum ꝙ ex rationib' hoc est celebritate, ac, vt vtar verbis suis, ex famositate substantia dicitˀ quatuor modis, vno modo pro forma, secundo modo pro subiecto formæ, tertio pro genere, quarto pro vniuersali. Secundum .n. celebritatem opinantium genus dicitur substantia, & quidem magis quam species, & vniuersale magis quam singularia. existimarunt enim id esse magis substantiam, quod ad plures substantias se extendit. Secundum vero quod dicit, est, ꝙ ideæ collocentur vniuersalia, & sic ideæ non sunt quinto modo substantiæ, sed concidunt cum vniuersalibus, cū ideæ sint vniuersalia, & vniuersalia sint ideę, & hoc dicit Arist. cum inquit {vniuersali vero & generi & ideæ copulantur} scilicet in identitatem, sunt enim idem quod vniuersalia. cuius causam subdit, & dicit{nam s̄m eandem rationem videntur esse}quoniā sicut vniuersalia videnˀ esse substantiæ per abstractionem, ita & ideæ. Auer. igitur per rationem intelligit celebritatē. Ego vero per rationem, intelligo, quia non per sensum, forma enim quod sit substantia ratione, & non sensu compertum est, vt ex operatione materia quod sit substantia, non sensu sed ratione etiam compertum est, qm̄ ex transmutatione. & sic de genere, & de vniuersali, non enim hęc sensu constat esse substantias, sed ratione est inquisitū. tacuit autem substantiam compositam, quoniam hæc non ratione, sed sensu constat.

Quoniam autem quod quid erat esse substantia est: huius autē ratio est definitio: propter hoc de definitione, & de ipso per se determinatum est. Quia uero definitio ratio est, ratio autem partes habet, necesse erat & de parte considerare, quæ substantiæ partes, & quæ non. & si hæ definitioni opus sint. Amplius autem nec uniuersale sit substātia, nec genus. De ideis uero, & mathematicis posterius perscrutādum est. nam præter sensibiles substantias quidam dicunt eas esse. nunc de concessis substantijs tractabimus, hæ uero sensibiles sunt.

Nunc epilogat omnia, quæ pertractauit in septimo & ordinat se ad sequentia, vt faciat in libris suis continuationem, epilogat autem primo quæ dixit in .7. Lib. de ipsa definitione in se. & dicit{Quoniā autem quod quid erat esse substantia est, huius autem ratio} quæ illam explicat{est definitio} quæ, & cuius partes per se prædicantur de re definita{propter hoc de definitione & de ipso per se}in .7. lib. {determinatum est} de definitione quidē, quatenus est ratio ipsius quod quid erat esse. de per se vero, quatenus & definitio ipsa, & suæ partes prædicantur per se de definito. deinde epilogat ea, quæ in .7. lib. dixit de partibus definitionis, & dicit {quia vero definitio ratio est, ratio autē partes habet, necesse erat}in .7. libro{& de parte considerare} vtputa{quæ partes}sint{subē, & quę non}nam dictū est ꝙ materiales partes, non sint partes definitionis, formales vero sunt{&}dato ꝙ partes materiales nō sint partes rationis, ac definitionis, dictum est{si hæ definitioni opus sint}vbi declarauit ꝙ licet partes materiales non sint partes per se definitionis, sunt tamen necessariæ, vt differentes formam. Tertio epilogat, quæ dicta sunt in .7. de vniuersalibus, & dicit {Amplius autem} dictum est, ꝙ{nec vniuersale sit substātia, nec genus} hęc fuerunt inquisita in .7. lib. Deinde quæ restant, affert, & dicit{de ideis vero, & mathematicis, posterius perscrutandum est} videlicet Lib. 13. & 14. {nā præter sensibiles substantias quidam dicunt eas esse}demum af-

fert,

fert,quæ nunc in Lib.8.agere intendit, & dicit {nũc de conceſsis ſubſtantijs tractabimus} hoc eſt de ſenſibilibus,nam {hæ} ſubſtantiæ quæ ab omnibus conceduntur {ſenſibiles ſunt} ergo diſſerendum nobis eſt de ſenſibilibus ſubſtantijs. Quo vero ad epilogum attinet: animaduerte quod Auer.aſsignat cauſam,cur epilogauit ea,quæ dicta ſunt de ſubſtantia,& ait hæc epilogaſſe vt daret cauſam,propter quam locutus fuit de definitione, ne exiſtimetur quod loqui de hoc pertineat ad logicum.

Quæ Auer. Com. 2.

Cap.2. TEX.3. δὲ autem δὴ itaq;

Senſibiles itaq; ſubſtantiæ omnes materiam habent. ſunt autem ſubſtantia, quæ ſubijciuntur, aliter quidem materia, aliter autem forma. materiam autem dico,quæ cum non hoc aliquid actu ſit,poteſtate eſt hoc aliquid. aliter uero ratio,& forma,quod cum hoc aliquid ſit,ratione ſeparabile eſt. Tertium uero eſt quod ex his cuius ſolius generatio, & corruptio eſt,& ſeparabile ſimpliciter. nam ſecundum rationem ſubſtantiarum,hæ quidem ſeparabiles,illæ uero non.

Nunc proſequitur,& primo declarat hanc concluſionem,ſubſtantiæ ſenſibiles materiam habent. & accipit primo,ꝙ omnes ſenſibiles ſubſtantiæ materiã habeant,& dicit {Senſibiles itaq; ſubſtantiæ omnes materiam habent} ſecundo accipit, ꝙ omnes ſubſtantiæ, quæ.9.prædicamentis ſubijciuntur,ſint ſubſtantia. & dicit {ſunt autem ſubſtantia,quæ ſubijciuntur} ſubaudi accidentibus, & ſic materia, & forma, & compoſitum ſubſtantiæ ſunt,qm̃ accidentibus ſubijciuntur. & quia accepit omnia quæ accidentibus ſubijciũtur, eſſe ſubſtantias,exponit qualiter,& dicit {aliter quidem materia} ſubſtantia eſt {aliter autem forma} & ſubaudi aliter ſubſtantia compoſita.exponit quomodo aliter, & dicit {materiam autem dico,quæ cum nõ hoc aliquid actu ſit,poteſtate ē hoc aliquid} deinde exponit, qualiter forma ſubſtãtia ſit,& dicit {aliter vero ratio, & forma} nam forma eſt {quod cum hoc aliquid ſit, ratione ſeparabile eſt} & dicitur forma ratio, quia ex ipſa ſumitur ratio ſpeciei. dicitur hoc aliquid non ſimpliciter, ſed quaſi hoc aliquid,quia actu ens, & dicitur ratione ſeparabile à materia,quia nõ ſm rem.exponit ſubſtantiam compoſitam,& dicit {Tertium vero eſt, quod ex his,cuius ſolius generatio & corruptio ē }.ſ.per ſe,qm̃ nec forma,nec materia corrumpitur,niſi per accidens {& ſeparabile ſimpliciter} hoc eſt & ſeparatim exiſtere potens in rerum natura. Ego vero verbum {ſeparabile} corrupte legi arbitror, nam in quibuſdam græcis codicibus legit̃ ἀχώριστον, hoc eſt inſeparabile.nec ab ratione,qm̃ forma eſt ſm quid inſeparabilis, qm̃ ſm eſſe dependens à materia,& ſm quid ſeparabilis,qm̃ ratione ſeparabilis:at ſubſtantia compoſita ſimpliciter eſt inſeparabilis à materia, qm̃ neq; re, neq; ratione. Et quia dixit ſubſtantiã compoſitã eſſe ſimpliciter inſeparabilem,aſsignat cauſam,& dicit {nam ſubſtantiarum quæ ſunt ſecundum rõnem} hoc eſt nam ſubſtantiarũ, quæ ſunt formæ {hæ quidem ſeparabiles} vt intelligentiæ {hæ autem non} vt naturales formæ: quæ ſolum ratione ſeparantur,non autem re. per quæ vult habere, ſubſtantiam compoſitam ſimpliciter inſeparabilem eſſe,qm̃ forma naturalis ſm eſſe inſeparabilis eſt. Animaduerte,qm̃ Ariſt.vnum accepit, & aliud declarauit: accepit enim ſenſibiles ſubſtantias habere materiã,declarauit autem,quo modo materia,forma,& compoſitum differenter ſubſtantia ſint:accepit autem ſecundum,vt declaret primum,nam cum dixit omnes ſenſibiles ſubſtantias materiam habere,neceſſarium erat declarare quid materia ſit,& quomodo ad formam & ad compoſitum ſe habeat, quæ eſt ſenſibiles ſubſtantia, vt ex his colligeret ſenſibilem ſubſtantiam habere materiam.Quare videtur mihi,quod verba legenda ſunt ſic {ſenſibiles itaq; ſubſtantiæ omnes,materiam habẽt, nam quæ ſubijciuntur,ſubſtantia ſunt, aliter quidem materia,aliter autem forma} & ſubaudi aliter ſubſtantia compoſita quæ ſenſibilis eſt: & declarando quomodo aliter,colligit ſubſtantiam compoſitam habere materiam,cum ſit id,quod ex his eſt. Quare ſyllogiſmus eſt,omnis ſubſtantia compoſita materiam habet, vt ꝑ differentiam patet ad formam,& ad materiam:omnis ſubſtantia ſenſibilis eſt ſubſtãtia compoſita, vt tanquã manifeſtum derelinquit:omnis igitur ſubſtantia ſenſibilis materiam habet,quod erat concluſio. Auer.autẽ nihil intelligens de verbis Ariſtotelis, velle videtur, ꝙ Ariſto.primo definiat ſenſibilem ſubſtantiam, & quæ ſit prima ſubſtantia, quæ dicitur indiuiduum. deinde, ꝙ diſtinguat ſubſtantias in ſubſtantiam compoſitã, materiam,& formã,definiens vnumquodq; horum. Quo vero ad vltima verba attinent, animaduerte illa ſic in græco codice ſcribi, nam ſm rationem ſubſtãtiarum, αἱ μὲν, αἱ δ᾽οὔ,hoc eſt,hæ quidem, hæ autem,nõ.Et Auer. intelligit,ꝙ formæ vno modo ſint ſubſtantiæ, alio modo non:eſt ſubſtantia,quatenus actu eſt, non eſt ſubſtantia,quia in alio eſt.Secũdo exponit, vt ſit ſenſus ꝙ ſubſtantiarum,quæ ſignificantur à definitione, ſubaudi partes,hæ quidem ſunt formales, hæ vero materiales:ſed,ſi ſic exponerentur, non redderet cauſam eius. quod dixit,immo tranſiret ad aliam rem. Propterea videtur,ꝙ cum dixiſſet ſubſtantiam tertiam eſſe ſimpliciter inſeparabilẽ,quia re,& ratione, aſsignat cauſam, qm̃ formæ ſunt ſubſtantiæ ſeparabiles, cũ aliæ ſint ſimpliciter ſeperabiles,vt intelligentiæ,aliæ re quidem inſeparabiles, ratione autem ſeparabiles, vt naturales. & ſic illis verbis {hæ quidem} ſupplendum eſt ſeparabiles {ille vero,non} ſcilicet ſeparabiles ſunt.nam ſic reddit cauſam eius,quod dixit.

Quæ Auer. Com.3.

TEX.4.

Quod uero ſubſtãtia ſit materia, palam nam in omnibus oppoſitis mutationibus eſt aliquid, quod ſubijcitur mutationibus.ut ſecundum locum,quod nunc quidem hic, iterum autem alibi. & ſecundum augumentum,quod nunc quidem eſt tantum: iterum autem minus,aut maius. & ſecundum alterationem,quod nunc quidem eſt ſanum, iterum autem ægrotat.ſimiliter autem & ſecundum ſubſtantiã, quod nunc quidem eſt in generatione,iterum autem,in corruptione,& nũc quidem ſubiectum eſt hoc aliquid,iterum autem, quod ſubijcitur,ut ſecundum priuationem.

Hic ſm Auer.Ariſt.declarat ꝙ materia ſit ſubſtantia.Nam materiã eſſe ſubiectum eſt declaratum in naturalibus.& vis rationis eſt ſecundum Auer.materia eſt ſubiectũ generationis & corruptionis:ergo eſt ſubſtantia in potentia.quod autem materia ſit ſubiectum generationis & corruptionis, probat per inductionem in alijs,qm̃ in omnibus mutationibus oppoſitis oportet intelligere materiam:igitur in mutationibus oppoſitis ſubſtantialibus oportet intelligere materiã & ſubſtantiam, quæ illis ſubijcitur. Vnde dicit {Quod vero ſubſtantia ſit materia, palam. nam} ſubaudi vt {in omnibus oppoſitis mutationibus,eſt aliquid,quod ſubijcitur mutationibus} ſic ſubaudi in mutationibus in ſubſtantia,eſt quædam ſubſtantia, quæ ſubijcitur mutationibus

tationibus substantialibus. quod autem in cæteris mutationibus aliquid sit, quod subijcitur mutationibus, declarat, & dicit, vt secundum locum, quod nūc quidem, hic, iterum autem albi, & s̃m augmentum, quod nunc quidem est tantum {vt pedale) iterum autem minus, aut maius, & s̃m alterationem, quod nunc quidem est sanum, iterum autem ægrotat. Similiter autem & s̃m substantiam {quasi dicat quare eodē modo & s̃m substantiam, non enim verbum) autem {aduersatiue accepit, sed potius illatiue, & exponit q̃o ita sit in substantia: & dicit) quod nunc quidem est in generatione, iterum autem in corruptione, & nunc quidem subiectum est hoc aliquid {& substantia in actu) iterum autem, quod subijcitur {subaudi erit) vt s̃m priuationē quare patet materiam esse substantiam, quæ eadem potentia nunc generationi, nunc corruptioni, nunc formæ, nūc priuationi formæ subijcitur. & sic perspicuum est materiam esse substantiam. Sed dices cur accepit in primo

Quæ Auer. Com. 4. loco oppositionem in motu locali. Auer. rationem assignat, quoniam oppositio primo, & essentialiter inuenitur in eis, quæ opponuntur in loco. & tu intelligas, ꝙ licet oppositio primo & essentialiter inueniat̃ in loco, propterea ꝙ oppositio sit maxima distantia, quæ primo est in loco, non tamen notum est per se eam inueniri in loco. Vt Auer. ait. 8. Physi. ausculta. quoniam inuentio cōtrarietatis est via actionibus, & passionibus, quæ primo sunt notæ in qualitatibus. (Cōm. 16.)

Et hanc igitur sequuntur aliæ mutationes, aliarum uero aut unam, aut duas, hæc non sequitur. non enim necesse est siquidem materiam habet localem, hoc & generabilem & corruptibilem habere. quæ enim differentia sit eius quod est simpliciter fieri, & non simpliciter, in physicis dictum est.

Ex his, quæ dixerat, quasi corollariæ infert differentiam inter transmutationē in substantia, & alias transmutationes & dicit {& hanc igitur}, s. transmutationē in substantia {sequuntur aliæ mutationes} sequitur. n. hoc est transmutabile in substantia: igitur & in loco, & in qualitate, & in quanto {aliarum vero aut vnam}, s. in loco {vel duas}, s. in loco, & qualitate {hæc} transmutatio, quæ est in substantia {non sequitur} cuius rationē affert, & dicit {nō enim necesse est siquidem habet materiam {ac transmutationem localem: hoc & generabilem, & corruptibilem habere} similiter subaudi nō est necesse, hoc habere generationē, si habet alterationē.

Quæ Auer. Com. 4. Nam vt Auer. inquit, cœlum habet materiam localem & transmutationem localem, & tamen non habet materiam generabilem, & corruptibilem: nec generationem, nec corruptionem. similiter cœlum habet alterationem saltem s̃m lumen, & tamen non habet generationem. Per quæ patet hanc consequentiam non valere, hoc est mobile de loco ad locum, igitur est generabile. & nec valet, hoc est alterabile, igitur generabile: valet tamen, hoc est augmētabile vel diminuibile, igitur

Quæ Auer. Com. 4. est generabile, q̄m auctio quædā generatio est. Ex his infert Auer. qđ cœlum nec ex materia, quæ est in potentia, nec ex forma, quæ est in actu componitur. Sed dices cœlum componitur ex intelligentia & orbe, igit̃ ex materia in potentia, & formam actu. nisi enim orbis esset in potentia ad intelligentiam, non componeretur cœlum ex illa, & nisi intelligentia esset forma in actu, cœlum non esset ens in actu. Dicendum, quod cœlum bene componitur est materia in potentia ad intelligentiam, verum illa potentia est s̃m dimidium contingentiæ, q̄m est ad illam tantum & non ad oppositū illius, & intelligentia est forma cœli actu, sed non actu terminante potentiam, quæ erat ad vtrunq;, sed actu perpetuo perficiente orbem. Verum de his diximus in multis locis. Sed dices, si cœlum mouetur secundum locum. igitur fit secundum locum. fit secundum locum. igitur fit. Respondet Aristo. hinc tacitæ obiectioni, & dicit {Quæ enim differentia sit eius quod est simpliciter fieri, & non simpliciter, in physicis dictum est} per quæ vult habere quod neganda sit hæc consequentia: quia non sequitur hoc fit in loco: igitur fit, sicut nō valet, hoc fit album, igitur hoc fit, dicta enim est differentia inter fieri simpliciter, & fieri secundum quid: dixit enim quod secundum cætera prædicamenta id, quod fit, secundum quid fit, secundum vero solam substantiam id quod fit, simpliciter fit.

Quoniam quæ quidem ut subiecta & materia substantia est, cōcessa est, hæc autem, est, quæ potestate: reliquum est eā, quæ ut actus est, substantiam sensibilium, dicere, quæ nā sit. TEX. 5. Cap. 3.

Quæ Auer. Com. 5. Secundum Auer. Aristo. proponit dicere de forma, hoc est de primis differentijs, quibus diuiditur forma. nam. 7. Lib. declaratum est, quod formæ sint substātiæ ex hoc, quod definitionis significatum sit substantia. & etiam in. 7. Lib. declaratū est. quod definitio significet formā, per hoc quod ad interrogationem factam per quare respondetur per formam. Quare nunc agendum de differentijs, quibus vniuersalis forma diuiditur, nam materiam esse substantiam conceditur ab omnibus antiquis. Aristo. ergo continuando suam intentionem dicit {Q̄m quæ quidem, vt subiecta, & materia substantia est, concessa est} subaudi ab omnibus {hæc autem} substantia {est, quæ potestate} est omnia {reliquum est eam substātiam sensibilium dicere, quæ nam sit, quæ actus} & forma {est} hæc est intentio & continuatio.

Democritus igitur tres differentias simul esse existimauit. nam subiectum corpus secundum materiam, unum & idem esse: differre autem, rhythmo, quod est figura: aut trope, quod est positio, aut diatage, quod est ordo.

Cum proposuisset dicere de differentijs, quibus forma diuiditur, atq; quibus differunt res naturales: nunc prosequitur, & primo narrat positionē Democriti. Democritus. n. ex parte materię posuit vnū corpus in atomos infinitas diuisum esse omnium rerum naturaliū materiam: per quam omnes res videntur eiusdem naturæ. differentias vero ex parte formæ, quibus res differunt, esse tres, aut ad tres reducibiles. vt sunt figura, positio, & ordo. Nam nonnullæ res differunt figura, vt triangula, vel quadrangula: nonnullæ vero positione, quatenus differūt per sursum, & deorsum, dextrum & sinistrum, ante & retro. nonnullæ deniq; ordine, vt s̃m prius & posterius. dicit {Democritus igitur tres differentias} ex parte formę {simul esse existimauit} ad quas omnes alias reduci credidit {nā subiectum corpus) diuisum in infinitas atomos {s̃m materiam vnū & idem esse) existimauit {differre autem rhythmo) quod est figura {aut trope, quod est positio. aut diatage, quod est ordo) Dixit enim res ipsas differre ꝑ hoc, quod atomi in mistura rerū differunt aut ordine, aut positione, aut figura aut omnibus his, vel quibusdam horum. Vnde Auerroes inquit, quod Democritus opinetur qđ materia hoc est partes indiuisibiles, quæ atomi dicuntur, (Quæ Auer. Com. 5.)

sit vna

ſit vna materia ſpecie omnium rerum,& quod hæc materia ex parte formæ diuidatur in tres differentias maximas,& primas,quibus entia differunt. Eſt autem prima differentia ſm diuerſitatem atomorum in figuris, quam differentiam Democriti vocat rhythmū, quod eſt figura. Secunda differētia eſt propter diuerſitatem atomorum in ſitu ac poſitione, quam vocant tropen, hoc eſt poſitionem. Tertia eſt propter diuerſitatē atomorum in ordine.& hanc diatigen:hoc eſt ordinē. Dixerunt.n.res differre aut aliqua harum, aut omnibus, aut pluribus harum.nam naturales res his differre debent.quibus conſtant,& cum atomis conſtent,atomis differre debent.& cum nō poſsint differre atomis eadem ratione ſe habentibus,qm̄ ſic nō differrent, relinlinquitur,vt differant atomis aliter in miſtis ſe habentibus,aut ſm figuram,aut ſm poſitionem, aut ſecundum ordinem,aut his omnibus,vel quibuſdam.

Videntur autem plures differentiæ eſſe, ut alia quidem compoſitione dicantur materiæ, ſicut quæcunque Craſi: ut Melicratum. alia ligatione, ut capitis ligatura. alia uiſco, ut liber. alia clauo, ut arca. alia pluribus horum. alia poſitione, ut limen, ac ſuperliminare, hæc enim poſitione aliqua ex parte differunt. alia tempore, ut cœna, & prandium. alia loco, ut uenti. alia ſenſibilium paſsionibus, ut duritiæ, & mollitie, & ſpiſsitudine, & raritate, & ſiccitate, & humiditate. & hæc quidem horum in quibuſdam, alia autem omnibus his. & omnino alia ſuperabundantia, alia defectu.

Limen οὐδὸσ eſt limē quod ex tranſuerſo in ianua eſt, quod ſub pedibus ingreſſu calcari ſolet. ſuperliminare vero hyperthyron dicitur, quod limen ſuperū dicitur.

Obijcit Ariſtoteles contra Demo.per hoc,vt Auer. dicit,quia videntur longe plures differentiæ eſſe, quibus res differunt quam ſint illæ, quas Democritus aſsignauit,& hoc proponit{Videntur autem plures differentiæ eſſe)quibus res differunt, quam ſubaudi ſunt illæ,quas Demo.aſsignat {vt alia quidem compoſitione dicantur materiæ, ſicut quæcunque Craſi) hoc eſt complexione,dicūtur materiæ,vt ſunt mel & aqua, ex quibus videtur fieri aliquod miſtum {vt Melicratum. alia)dicuntur materiæ{ligatione)quæ etiam multifariam ſunt,nam alia ligamento materiæ ſunt, vt ea ex quibus fit ornamētum mulierum {vt capitis ligatura) quæ eſt quoddam compoſitum ex illis{alia)ſunt materiæ ligatione, quæcunq;{viſco) ac glutine ligantur, velut ſunt illa ex quibus fit miſtum, quod eſt{vt liber. alia)ſunt materiæ ligatione,quæcunq;{clauo)componuntur,ex quibus fit miſtum quoddam{vt arca. alia) ſunt materiæ ligatione,quæcunq;{pluribus horū)componuntur.vt ſi eſſet aliquod miſtum cuius partes copularentur glutine,& ligamento,aliud clauo tantum. hęc enim pluribus differrēt horum.hæc ſunt materiæ,quæ ligatione dicūtur. Quo vero ad verba attinet,animaduerte quod Melicratum appellat,materias quibus conſtat,& capitis ligaturam,etiam materias, quibus conſtat.& cætera ſimiliter,& hoc, vt innuat in talibus miſturis nihil aliud eſſe præter materias miſcibiles. Deinde dat alias materias penes poſitionem, & dicit{alia) materiæ ſunt{poſitione,vt limen)domus,quod deorſum eſt{&)limen ſuperius,quod{ſuperliminare) dicitur hæc differunt poſitione materierum,ex quibus conſtant{alia)differunt per materias,quæ ſumuntur ſm diuerſa tempora{vt cœna)quæ in veſpere{& prandium) quod mane fit{alia)differūt{loco) hoc eſt propter materias,quæ differunt loco{vt venti) quorum aquilo à ſeptentrione fauonius ab occidente, auſter à meridie, ſubſolanus ab oriente ſpirant{alia) differunt{ſenſibilium paſsionibus,vt duritie,& mollitie, & ſpiſsitudine & raritate,& ſiccitate, & humiditate, & hæc) quæ his differunt, vt inquit, alia{in quibuſdam horum differūt,alia autem in omnibus his} verbi cauſa, aqua & terra differunt mollitie,& duritiæ,& ſpiſsitudine,& raritate,& humiditate,& ſiccitate.& ſic differunt omnibus his {& omnino alia) differunt {ſuperabundantia, alia defectu)& vt Auerroes dicit,ſm qualitatem p magis & minus, & ſm quantitatem per maius & minus,& multum & paucum, accipit enim ſuperabundantiam & defectum,vt communia his omnibus, quæ differūt ſecundum qualitatem. & ſecundum quantitatem.

Quare palam, quia & eſſe toties dicitur. limen enim eſt, quia ita ponitur, & eſſe ſic ipſum poni ſignificat. & cryſtallum eſſe, eſt ſic ipſam inſpiſſari. quorundam uero eſſe & omnibus his definietur. quia alia ſunt miſtione, alia complexione, alia ligatione, alia inſpiſſatione, alia alijs differentijs iuncta, ut aut manus, aut pes.

Limen οὐδὸσ uia ſolum

Ex his infert quomodo dictæ differentiæ ſe habent ad ea,quorum ſunt,& dicit{Quare palam, quia & eſſe toties dicitur)quoties ſubaudi differentia dicitur.cauſa autem eſt.quia differentia eſt conſtitutiua eius, cuius eſt differentia, & propterea quoties differentia dicitur,toties dicitur & eſſe. Auer.autem per eſſe intelligit formam,& aſsignat duas rationes,quod quoties dicitur differentia,toties dicat̄ eſſe,& forma. Primo quidem,quia differentia conſtituit nomē, & definitionē: igitur & eſſe,& formam,& ita quoties differentia dicitur.toties dicetur eſſe,& forma. Secundo, quia differentiæ ſequuntur formas ſubſtantiales rerum:igit̄ quot erunt differentiæ,tot erūt formæ, & eſſe. Sed dices differentiæ,quas expoſuit Ariſtoteles ſunt accidentia, accidentaleſq; differentiæ:non igitur eſt neceſſe vt eſſe & forma toties dicatur,quoties tales differentiæ. Reſpondet Auer.ꝙ licet hæ differentiæ ſint accidentia, tamen accipiuntur loco differētiarum eſſentialium, qm̄ differentiæ ſubſtantiales latent, & illarum hæ accipiuntur.cum ipſe definiens in definitionibus non ponet nomina ſubſtantialium differentiarum, ſed loco illarum vtitur his.& quia exempla magis mouēt quam verba, id quod dixit per exemplum exponit,& dicit{limen.n. eſt,quia ita)deorſum ponitur{& eſſe)liminis {ſignificat ſic ipſum poni)igitur ex differentia accipitur eſſe. Auerroes loco liminis legit via, nam græcum verbum οὐδὸσ,etiam dicit:ecce quod primum exemplum accipitur à poſitione.Deinde dat ſecūdum, & dicit{& cryſtallū eſſe eſt ipſam ſic inſpiſſari) eſt.n.ſpiſsitudo propria grandini illi eſſe,& propria differentia. & innuens quandam rerum diuiſionem dicit{quorundam vero) entium{eſſe,& omnibus his modis definietur).ſ.poſitione,& ſpiſsitudine ſimul,& alijs huiuſmodi. Quorundam vero eſſe definitur vno horum tantum{quia) vt dicit{alia)entia{ſunt miſtione) & hæc miſtionis differentia differunt{alia ſunt complexione)quæ differentia complexionis differunt.Et dicit Auer.quod per miſtionem intelligit quid cōmunius complexione, nam genera rerum dicuntur miſta in eodem ſubiecto, quæ non dicuntur complexa:& Atomi dicuntur miſtæ, & non complexæ.& elementa dicuntur miſta in toto miſto:& non complexa:cauſa autem,quia miſtio eſt elementorum ac ſubſtantiarum, complexio qualitatum, & ideo Ariſtoteles non vtitur nominibus ſynonymis {alia)dicunt{ligatione)& horum differentia ligatio,ac

Quæ Auer. Com. 5.

Quæ Auer. Com. 5.

vinculum est{alia)dicuntur{inspissatione)& horũ differentia est inspissatio{alia) dicuntur {alijs differentijs iuncta,vt aut manus,aut pes)quæ differunt figuris, & operationibus,ad quas ordinãtur. Patet igitur per hæc exempla quotiens dicitur differentia, totiens dici esse: & formam. Quo vero ad verba attinet, animaduerte hæc quæ hic dicit de differentijs non esse dicta in his, quæ dicit contra Democritum,nisi aliqua,verum cum hæc accipiantur pro exemplis,non est curandum: aut fortasse possunt reduci ad illa,quæ dixit cõtra Demo. & hoc sufficit.

Sumenda igitur sunt genera differentiarum: hæc.n.erũt principia essendi,ut quæ magis,& minus, aut spisso & raro,& alijs talibus. omnia enim superabundantia & defectus sunt.si quid autem figura, aut leuitate, aut asperitate, omnia recto & curuo.his autem esse erit misceri, opposite uero non esse.

Secundum Auer. Aristoteles vult concludere quid debet facere qui vult cognoscere rerum principia & declarat, quod debet reducere posteriores differentias ad primas. nam illæ primæ differentiæ sunt primæ rerum causæ,è quibus est incipiẽdum in rerum cognitionibus.& dicit{Sumenda igitur sunt genera differentiarum)quæ sunt primæ rerum causæ, & ad illas reducendæ posteriores differentiæ:& huius rationem asserit,& dicit{hæc enim erunt principia essendi)ac primæ rerum causæ.exponit per exempla, & dicit{vt quæ magis & minus)talia sunt{aut spisso,& raro,&)quæ{alijs talibus) talia sunt, vt quæ sunt talia magno & paruo, hæc omnia subaudi ad primas differentias genere reducenda{omnia enim)hæc{superabundantia & defectus sunt)& ita ad hæc reducenda sunt. Affert secundũ exemplum in alio genere,& dicit{siquid autem figura)subaudi fuerit tale, vt{aut) lenitate{aut asperitate, omnia)hæc{recto & curuo)talia erunt, & sic ad rectũ & ad curuum sunt reducenda. Affert & tertium exemplum,& dicit{his autem esse erit misceri) vel mistum esse{oppositæ vero)se habens, hoc est non mistum esse, erit{non esse) hæc autem cum non habeant priores differentias,non sunt ad illas reducenda. Auer. autem, dicit primo,quod primę differentiæ pasibilis qualitatis sunt superabundantia,& defectus. figuræ vero,quæ est qualitas in quantitate,sunt rectum & curuum. Secundo dicit,quod quædam sunt,quorum esse est in mistione,quædam vero sunt,quorũ esse est in priuatione:vt omnia imperfecta,sed hoc secundũ verbis Aristotelis non conuenit,vt consideranti patet.

Quæ Auer. Com. 5.

Palam itaque ex his, quoniam si substantia causa essendi unumquodq; sit,quod ex his sit quærendum causam essendi horum unumquodq;.

Secundo ex his dictis infert, quod substantia, hoc est forma sit quærenda pro causa essendi vnumquodque,cuius est forma,& dicit palam{itaq; ex his)est{q̃m si substantia)hoc est forma{sit causa essendi vnũqdq;, quod ex his),s.formis sit quærendum causam essendi horum vnumquodq;,& non ex differentijs his,quæ dicta sunt,q̃m nulla illarum est substantia, & hæc est expositio Auerrois,non tamen mihi placet, q̃m Aristoteles declarauit superius toties dici esse,quoties dicit̃ differentia,& hoc quia differentia est causa essendi. Melius igitur dicamus,qđ Aristoteles velit inferre, quod causa essendi sit quærenda ex his differentijs,quæ dictę sunt: q̃m vnaqueq; est substãtia eius,cuius est differentia,& dicit{Palam itaq; ex his)est{q̃m si substantia causa essendi vnumquodq; sit, quod ex his)differentijs{sit quærendum causam essendi horum,vnumquodq;) cuius est differentia,q̃m hæ differentiæ sunt substãtiæ earum rerum,quarum sunt differentiæ.

Quæ Auer. Com. 5.

Substantia igitur quanq̃ nibil harum est, neq; combinatum,proportionale tamen in quolibet est.

Quanquam verbum additum.

Remouet dubium, dictum est enim ꝙ ex his differẽtijs accipiẽda est causa essendi,q̃m differentiæ huiusmodi sunt substantiæ,modo hoc videtur falsum, q̃m nulla harum substantia est. Respõdet & dicit{Substantia igitur quanq̃ nibil horum)hoc est nulla harum differentiarum{est)nec seorsum accepta, nec combusta, ac cum alio sũmpta{tamen) vnaquęque earum est qđ proportionale substantiæ in quolibet, cuius est differentia,& ponitur loco illius:maxime cum illa sit ignota.Quam partem Auer. propter malas translationes, nõ bene rimatus est. Auer. digreditur hic & probat ꝙ pasiuæ qualitates in elementis sint substantiæ.q̃m aliqua harum qualitatum ablata ab elemento aliquo, aufertur illud,vt sit calor aufertur ab igne, non remanebit ignis.igitur calor est substantiæ, tenet.n. argumentum,q̃m illud ad cuius ablationem aufertur substãtia, est substantia. Deinde inducit opinionem Expositorũ, vt Alexandri,qui aperte dixit ꝙ substantiæ elementorum sunt in his qualitatibus.Sed Auer.obijcit, quoniã ex hoc sequitur ꝙ aliquid sit in se qualitas, & respectu alterius sit substãtia:quod videtur absurdum, cũ substantia non dicatur in respectu alterius.& consequentiam probat,q̃m calidum in igne est substãtia, & in misto est qualitas. Secũdo obijcit,q̃m,si calor in igne erit differentia substantialis,per quam ignis definitur, tũc composita,hoc est mista, habebunt definitionẽ ignis, q̃m aliquod mistum definitur per calidum, vt cholericum,aliquod per frigidum, vt phlegmaticum. & cum calidum sit differentia substantialis ignis,tale mistũ poterit definiri per ignem,vt cholericũ,& aliud per aquã, vt phlegmaticum. & consequentia patet: nã calidum componitur ex substantia & qualitate, hoc est ex materia ignis & sue qualitate,aut cõponitur ex substantia .s.materia,& accidẽtibus duobus, quæ erũt duo in potentia.& vnũ in actu,vt ignis ex calido & sicco,& aqua ex frigido & humido.& hæc in igne erũt vnũ in actu, & duo in potentia,& illa in aqua similiter: tunc argumentor,aliqđ mistũ definitur per calidum, & siccũ, vt cholericũ,& calidũ & siccũ sunt ignis omnino,igit̃ definitur per ignẽ,qđ est cõtra medicos.apparet igitur,ꝙ calor nõ sit differentia substantialis. est ergo breuiter ratio,ꝙ si qualitas.vel qualitates sunt forma elementi, tunc aliqđ mistũ definiret̃ per ignẽ,aliquod per aquã, & aliquod per aliud,deducitur,q̃m mistũ cholericũ definitur per calidum & siccũ: & hæc sunt præcise ignis, igitur mistũ cholericũ definitur per ignem:simili modo de phlegmatico & alijs.tunc Auer. respondet ad rationẽ Alexã. Argumentabat̃.n.illud est substantia alicuius,ad cuius ablationẽ,aufert̃ illud. R̃ndet Auer. qđ hoc est verum cũ aufert̃ illud ablatione prima.ad ablationem.n.risibilitatis aufertur homo,non tamẽ risibilitas est forma hoĩs,q̃m homo non aufertur ablatione prima,ipsa risibilitate ablata,sed ablatione suæ formę, quæ aufert̃ ablatione risibilitatis:ita in proposito ignis

aufertur

aufertur ablato calore, sed non primo & per se, sed mediante ablatione formæ ignis. Sed contra, quoniam data hac solutione, tunc risibilitas esset substantia formæ hominis, deducitur, quoniam ablatione prima ablata risibilitate aufertur forma hominis. igitur risibilitas erit illius substantia, defenditur quod debet intelligi quod Auer. dixit ablatione prima, & per viam antecedentis. modo forma hominis aufertur ablata risibilitate ablatione prima, sed per viam consequentis. Postea Auer. facit tertiam rationem contra Alex. hoc modo si qualitas esset in mistis accidens, & in elementis substantia, tunc calor, vel humidum dicitur equiuoce de calore in igne, & in misto, veluti ens de substantia & accidente. modo hoc non est verbis Aristo. consonum. Et propterea ait Auer. quod actio ignis est calor maximus, hoc est maxime calefacere, & motus ad superius. & ideo calor, hoc est ipsum calefacere erit in igne veluti abscisio in cultello: & actio man⁹ in manu, & nõ quasi ablatio in ablato, hoc est, & non velut substantia, in materia. vocat enim ablationem substantiam, quoniam per ipsam aufertur compositum, materiam autem ablatũ, quoniam ipsa est, quæ aufertur. Gandauensis dixit non esse positionem Alexãdri illam, quã ei Auer. attribuit, tum primo quoniam in Libro de sensu, vbi Alex. positionem suam protulit, non Categorice, sed Hypothetice dixit qualitates esse substantias elementorum. Præterea hæc propositio, nulla qualitas est substantia est per se nota, igitur fuit nota Alexandro. non. n. videtur rationi consonum. vt propositio per se nota sit tanto viro ignota. & propterea asserit de mente Alex. huiusmodi qualitates non esse elementorum substantias, sed propter ignorãtiam nominum formarum elementorum ab eo esse substantias illorum vocatas. Sed errauit vt mihi videtur Gandauensis, quoniam verba illa libri de sensu non complete legit. Immo Alex. per illa verba, quæ ipse adducit, dubitauit, & demum soluẽdo manifeste ait primas qualitates esse substãtias elementorum. Præterea Themistius, Simplicius, & Philoponus vbiq; hanc positionem semper tribuerunt Alex. modo hi melius q̃ Ioãnes libros Alexandri perlegerũt. Verum de his in quinto Physicorum, nunc hæc satis sint,

Expõne textu com. 10.

TEX. 6

Et ut in substantijs id, quod de materia prædicatur, est actus ipse, sic & in alijs definitionibus maxime. ut si limen oporteat definire, lignum aut lapidem ita positum dicemus, & domum lateres, & ligna sic posita. aut adhuc & cuius causa in quibusdam. si uero crystallum, aquam congelatam, aut spissatam. Symphonia autem acuti & grauis commistio talis est. eodem quoque modo & in alijs.

Secundum Auer. Arist. nunc vult declarare, qđ partes compositi, quod definitur, sint partes definitionis, & quod perfecte definitiones illæ sint, quæ omnes partes continent, ex quibus constat compositum, videlicet formam, & materiam. & hoc proponit, & dicit {Et vt in substantijs id, qđ de materia prędicatur, est actus ipse, sic & in alijs definitionibus maxime) rerum artificialiũ, & accidentiũ naturalium, & non intelligas verba hæc esse ẜm comparationem dicta, sed ẜm copulationem hoc pacto, qđ tam in substãntijs naturalibus, q̃ in artificialibus, & accidentibus differentia, quæ ponitur post genus, & materiam, est actus, siue sumit̃ ab vltimo actu. & per prædicatum de materia, intelligas illud quod in definitione ponit̃ post materiã, & vltimo loco, qđ est differentia vltima. & hoc per exempla exponit, & dicit {vt si limẽ oporteat definire, lignum aut lapidem ita positum), s. in pede domus {dicemus) vbi patet, quod {lignũ) vel {lapis) materia est, quæ in hac definitione, vt genus est {ita positum) actus est, quæ loco vltime differentiæ accipitur. Deinde in artificialibus assignat secundum exemplum, & dicit {& domum lateres & ligna ita posita) vbi {lateres & ligna) vt genus & materia sunt {ita posita) forma, quæ vt differẽtia est. & addit {aut adhuc & quod cuius causa est, in quibusdam est) nam vltra formam additur finis etiam aliquando. dicimus enim domus est lateres & ligna ita posita, vt prohibeat nos à caloribus & imbribus. Tertium exemplum affert in naturalibus, & dicit {Si vero crystallũ} definimus, dicemus {aquam cõgelatam aut spissatam) Vbi patet aquam, quæ ponitur loco generis esse materiam. & congelatam vel spissatam, poni loco differentiæ. Affert quartum exemplum, in artificialibus, & dicit {Symphonia autem acuti & grauis cõmistio talis est) vbi acutum & graue materia est, cõmistio talis forma.

Palam itaq; ex his, quoniam actus alius alterius materiæ est ratio, aliorum enim compositio, aliorum mistio, & aliorum aliud quid dictorum.

Ex his dat corollarium, & dicit {Palam itaq; ex his, quoniam actus alius, alterius materiæ est ratio) & differentia, quæ complet definitionẽ compositi, cuius causam dicit {aliorum enim compositio} subaudi actus & differentia est, vt ipsius domus {aliorũ mistio} vt symphoniæ {& aliorũ aliud quid dictorum) vt liminis positio talis. Auer. assignat causam veri textus, quem non habebat, vt propter quid intulit hoc corollarium, & assignat duas causas, prima est, quoniam non vniuersaliter verum est ꝙ forma sit ratio materiæ, nisi quando fuerit nota, vbi autem sit ignota, loco eius vtimur accidentibus proprijs: secunda causa est, quoniam in aliquibus vtimur loco differentiæ eis quæ sumunt̃ ex parte materiæ, vt cum definitur simitas in abstracto, dicit̃ enim ꝙ simitas sit cauitas nasi: vbi differentia accipit̃ à materia. animaduertit hic Auer. quæ diximus, ꝙ cũ definiuntur cõposita ex substantia, & accidente, s. in abstracto vt simitas, qđ se habet, vt materia, ponitur loco differẽtiæ, quod vero se habet, vt forma, ponit vt genus, dicitur enim quod simitas sit cauitas nasi. contra vero, cum definiuntur in concreto. Simili ratione res. quæ sunt in subiecto, cum definiuntur, in concreto, illud, quod se habet vt materia, sumunt vt genus, illud, quod se habet vt forma, sumunt, vt differentiam dicimus enim, quod homo sit animal rationale, cum vero in concreto, cõtra, materia, vt differentia, forma, vt genus dicitur, dicimus enim quod intellectiua anima est principium intelligendi in corpore rationali. secundo tollit contradictionem, nam nono dicitur, quod materia non prædicatur de eo, cuius est materia, neq; secundum nomen, neq; secũdum definitionem, hic autem dicit, quod definitio constat ex materia, quod non esset, nisi materia ipsa prædicaretur de eo cuius est materia, & secundum nomen, & secundum rationem. respondet ꝙ ibi loquitur de materia, vt materia, hic loquitur de materia, vt est simile generi, hoc est de genere materiali, & sic tollitur contradictio.

Quæ Auer. Cõm. 6.

Cõmen. & textu. 12.

Propter quod definientium, hi quidem dicẽtes quid est domus, quoniam lapides, et lateres, & ligna, potestate domum dicunt, materia nanq; hæc sunt. Hi uero, uas protectiuum pecuniarum, et corporũ, aut aliquid & aliud tale addentes,

actum dicunt. Alij autem ea ambo componẽtes: tertiam, & eam, quæ est ex his substantiam. uidetur enim quæ quidem per differentias ratio speciei, & actus esse: quæ uero est ex inexistentibus, materiæ magis. Similiter autem & quos Archyta approbauit terminos, simul.n. utriusq; sunt. ut quid est serenitas, quies in aeris pluralitate. aer quidem materia, actus & substantia, quies est. Quid est tranquillitas, Maris equitas. subiectum quidem ut materia, mare, actus autem & forma æquitas. Palam itaq; ex dictis, quæ & quomodo sit sensibilis substantia: nam hæc quidem, ut materia est, illa uero, ut forma, & actus, tertia est, quæ est ex his.

Iterum ex his infert secundum corollarium, & declarat differentiam eorum, qui definiunt res. & dicit, propter quod definientium{hi quidem dicentes, quid est domus, qm̃ lapides, & lateres & ligna)est{potestate domum dicunt)cuius causam assignat, & dicit{materia nanq; hæc sunt)quæ potestate est domus{hi vero vas protectiuum pecuniarũ & corporum, aut aliquid & aliud tale addentes, actum)& formam{dicunt, alij autem ea ambo componentes)dicunt{tertiam & eam substantiam, quæ est his) assignat causam differentiæ primarum definitionum, & dicit{videtur.n. quæ quidem per differẽtias ratio)est{speciei, & actus esse, quæ vero est ex)partibus{inexistentibus)videtur{materiæ magis)& sic patet differẽtia talium definitionum, deinde approbat Archytam, & dicit{similiter autẽ & termini, quos approbauit Archyta)bene se habẽt. Cuius causam assignat, & dicit{simul enim vtriusq; sunt}qm̃ materiã, & formã complectunt{vt quid est serenitas) rñdet ꝙ{est quies in aeris pluralitate) & dixit in aeris pluralitate qm̃ si quies eẽt in aere in dolio intracluso, cum sit paucus, non esse tranquillitas. vbi cõstat ꝙ{aer quidẽ materia est, actus autẽ, & sub̃a quies) iterum cũ quæritur quid est tranquillitas, rñdet ꝙ sit{maris æquitas)vbi patet, ꝙ{subiectum quidẽ vt materia)est{mare: actus autem, & forma est æquitas)tunc epilogat, & dicit{palam itaq; ex dictis, quæ & quomodo sit sensibilis substantia. nam hæc quidem vt materia est, illa vero vt forma & actus, tertia vero ex his)per quæ põt intelligi qđ omnes hæ tres sint sensibiles substãtiæ, & põt intelligi, quod tertia ex his sola sit sensibilis substantia.

CAP. IIII.

TEX. 7. *Oportet autem non ignorare, quia aliquando latet, utrum nomen significet substantiam, aut actum & formam. ut domus utrum signum communis, quia tegmentum ex lateribus, & lignis, & lapidibus sic compositis, aut actus, & speciei, quia tegmentum. Et linea, utrum dualitas in longitudine sit, aut quia dualitas. & animal utrum sit anima in corpore, aut anima. hæc enim substantia & actus corporis alicuius est.*

Quæ Auer. Com. 6. Mouet Aristoteles hic quæstionem. verum hæc quæstio non eodem modo intelligitur ab omnibus. Auer. enim vult, ꝙ, cum nomen speciei significet formam, & substantiam compositã ex materia & forma; ideo vult ꝙ Aristoteles quærat quid prius, dignius, ac principalius significet; formam ne, an substantiam compositã. Sed reuera quæstio Aristo. est absoluta. quærit enim, vtrum nomen speciei, vt hominis, aut animalis significet formam, aut substantiam compositam, vnde dicit{Oportet autem non ignorare, quia aliqñ latet vtrum nomen).s. speciei{significet substantiam compositam, aut actum & formam) ecce ꝙ quæstio est absoluta, & non comparatiua, vt Auer. exponit. exponit aũt quæstionem per exemplum, & dicit{vt vtrũ}hoc nomen domus sit signum communis, hoc est rei compositæ{quia)videlicet significat{tegmentum ex lateribus & lignis & lapidibus sic compositis)ac constructis, vt decet{aut)est signum{actus, & speciei)hoc est formæ domus, vtputa{quia)significet{tegmentum) deinde affert secundum exemplum, & dicit{& linea, vtrum sit dualitas in longitudine, aut quia dualitas)sit tãtum. vtitur autem hoc exemplo Platonico. nam Plato posuit numeros formas in magnitudine, & ita voluit lineam nihil aliud esse, q̃ dualitas in longitudine: ita vt dualitas forma, longitudo materia sit. & propterea quærit, an linea sit dualitas, hoc est forma: an dualitas in longitudine. hoc est forma in materia. deinde affert tertium exemplum, & dicit{& animal, vtrum anima in corpore)sit, hoc est substantia composita ex anima, & corpore{aut anima)tantum. nec ab ratione est ita quærere{nam hæc substantia, quæ est anima, & actus corporis alicuius est)ex his patet, ꝙ quæstio non comparatiua, vt Auer. voluit, sed absoluta est.

Sicut.n. dualitas est prima numeri spẽs et interuallũ, ita linea i magnitudinibus.

Erit autem utiq; & in utrisque animal. non ut una ratione, sed quasi ad unum.

Expositores volunt hic Aristotelẽ soluere quæstionem, sed non secundum propriam intẽtionem, sed ſm opinionem Platonis. voluit enim Plato, ꝙ, cum forma separata, sit tota rei substantia, ideo nomen speciei per prius formam, & secundario compositum significet. & causa est, quoniam homo compositus ex materia, & forma non est homo, nisi participatione ideæ, quæ est homo per essentiam, & propterea nomen speciei, licet de vtrisq; dicatur, non tamen de illis dicitur æqualiter, nec vniuoce, sed secundum prius, & posterius, ac per quãdam attributionem ad vnum. Auer. autem vult ꝙ Aristoteles soluat quæstionem secundũ intentionem propriam, & ꝙ nomen speciei significet vtrunq;, & ꝙ prædicetur de vtroq;, non tamen vniuoce, sed principaliter de forma. secundario vero de cõposito ex materia, & forma. Hoc autem probat primo, quia nomen significat aliquid, nisi secundum quod illud est in actu, nam nihil per nomẽ significatur: nisi intelligatur, quod autem intelligitur est in actu: igitur nomen nihil significat, nisi quia in actu, quare nomen principalius formã, quæ est ipse actus significabit, q̃ compositum, quod est in potentia. Secundo cum duo fuerint, quorum alterũ alterius causa est, illud, quod est causa, dignius habebit nomen. verbi causa dignius calidum de igne, quam de cæteris dicitur: quoniam ignis est causa, quare cætera sunt calida. & propterea dicit Auer. ꝙ cum fuerint plura, quæ idem nomen habent, & alterum propter alterum nomen habet, illud propter quod cætera nomen habent, dignius nomen habebit. & erit causa cæterorum. hæc Auer. de quibus primo posteriorũ diximus, & septimo huius,

TEX. 8. *Sed hæc ad aliquid aliud quidẽ differunt, ad quæstionem uero substantiæ sensibilis nihil. quod quid erat esse enim speciei, & actui inest. nam animæ quidem, & animæ esse idem est, hominis uero esse, & homo nõ est idem, nisi & anima homo dicatur. Sic itaq; alicui quidem, alicui uero non.*

differunt διαφέρει conferunt. δὴ itaq: δὲ autem.

Duæ erant quæstiones: altera, an nomẽ speciei significet vtrunq;, s. formam, & compositum. altera, an qđ quid erat esse, & id, cuius est quod quid erat esse, sint idem. Arist. ergo, cũ mouit qõnem, & soluit, hic ostẽdit ꝙ illa

ꝙ illa, quæ dicta sunt de prima quæstione, non sunt ad propositum secūdæ quæstionis, cum illa sint extra metaphysicam, quæstio enim de significatione nominum & vocum logica est, at quæstio secunda metaphysica est, cum sit de eodem & diuerso: dicit {sed hæc} subaudi quę dicta sunt de prima quæstione {ad aliquid aliud quidem differunt} vt ad ea, quæ dicuntur de significatione nominum & vocum in dialectica. nam in talibus sic vel aliter dicetur, multum refert {ad quæstiones vero substantiæ sensibilis} quæ est, vtrum in ea idem sit quod quid erat esse, & id cuius est {nihil differunt hæc, si sic vel aliter dicantur. & ideo respōdens ad quæstionem secundam metaphysicalem dicit, ꝙ ipsum, quod quid erat esse, idem est cū actu, & forma, & dicit {qđ quid erat esse enim speciei & actui inest} per identitatem. est ergo solutio, ꝙ ipsum quod quid erat esse est idem formæ, & actui. non autem composito ex materia & forma. & hoc declarat, & dicit {nam anima quidem) quæ est forma hominis {& animæ esse, idem est, hominis vero esse}. s. qui est cōpositus ex anima, & corpore {& homo non est idem, nisi & homo dicatur anima} vt Platonici dicunt {sic itaq;) vt concludit ipsum quod quid erat esse {alicui quidem} est idem, videlicet formæ {alicui vero, non} videlicet composito ex materia & forma.

Non uidetur itaq; quærentibus syllaba ex elementis esse, & compositione, nec domus lateres, & cōpositio. Et hoc *recte. Non enim compositio & mistio ex his est, quorum est compositum, & mistum: similiter autem nec aliorum quicquam: ut si limen est ex positione, ex limine non positio. sed magis hoc ex illa. neq; itaq; homo est animal & bibes, sed aliquid oportet esse, qđ præter hæc est. si hæc materia sunt. neque elementum est, neque ex elemētis, sed substantia, quod auferentes materiam, dicunt.*

Duo dixerunt Platonici. Alterum, ꝙ forma rei compositæ nō sit pars materialis illius, nec inter partes materiales connumeranda. Alterum, ꝙ forma rerū compositarum sit omnino substantia separata, ac omnino præter materiam. Aristoteles igiť consequenter postq̃ demonstrauit ea quæ dicta sunt de prima quæstione non esse ad propositum, nunc declarat quatenus platonici in primo horum bene dixerunt, in altero male. & dicit {non videtur itaq; quærentibus syllaba ex elementis esse) hoc est ex literis {& ex cōpositione) quæ est forma literarum, vtrisq; tanq̃ ex partibus materialibus {nec domus videtur lateres & compositio} tanq̃ materialia. tunc commendat hoc primum, & dicit {& hoc bene} & recte dicunt {non enim cōpositio} quæ est forma domus {& mistio) quæ est forma hydromelis {ex his est, quorum est compositum, & mistum} nō enim sunt de numero partium materialium, sed formę sunt eorum, quorum sunt. & amplificans sermonem dicit {similiter aūt nec aliorum quicquā. vt si limen ex positione} est, tanquam ex forma, nō ex limine aliquo pacto {positio est} nec tanq̃ ex forma, nec tāquam ex materia {sed magis hoc}. s. limen {ex illa} tāquā ex forma est. ex ijs concludit ꝙ simili ratione {neq; homo est animal & bipes, sed aliquid oportet esse, quod præter hæc est, si hæc materia sunt} neq; {etiā) homo est {elementum, neq; ex elementis, sed substantia} distincta ab his. tunc tangit ẜm quod Plato dicebat, & inquit {quod) Platonici {dicunt, auferentes) omnino {materiam) & ponentes formam non solum distinctam, sed separatam penitus à materia, & quantum ad hoc, vt videbitur, male dicunt. nam licet forma sit distincta à materia. non est omnino separata, vt statim videbitur.

Si igitur hæc causa est ipsius esse, & est substantia hæc, hanc utiq; substantiam non dicent.

Sed reprobat secundū. dixerunt. n. Platonici & non solū forma est distincta à materia, & à cōposito, sed etiā separata, ac oīno abiūcta à materia. Cōtra hoc obijcit, & dicit {si igitur hæc), s. forma {est causa ipsius eē} tam cōpositi, q̃ ipsius esse materię {& hęc} forma {est subā) qua & compositū, & materia sunt {hanc}. s. formam {vtiq; subam). s. penitus separatam {nō dicent} sed formam in materia. Auer. autem, legit, hoc pacto {si igiť hæc causa ē ipsius esse} videlicet subę sensibilis {& hęc}. s. forma {est substantia, hanc vtiq;} formam {non dicent substantiam) compositam, & sensibilē. sed sic exponendo, tunc Aristo. non reprobasset ẜm Platonis dictum, sed transiret ad aliud propositum, quod non placet, nec est verbis consonum. Quæ Auer. Cōm. 8.

Sed necessarium est hanc, aut sempiternam esse, aut corruptibilem sine corruptione, aut factam esse sine generatione. Demonstratum est autem in alijs, & declaratum, quoniā nullus speciem facit, neq; generat, sed efficitur hoc, atq; fit quod ex his est.

Cum probasset contra Platonicos formam non esse penitus à materia separatam, atq; abiunctam, nunc qualis sit subscribit, & dicit {sed necessarium est hanc}. s. formam per quā substantia sensibilis est {aut sempiternam esse, aut corruptibilem sine corruptione, & factam esse sine generatione} cum. n. non sit separata, vt deductū est, oportet ipsam esse aut sempiternā in materia, aut generabilem sine generatione, & corruptibilem sine corruptione. quod non sit sempiterna in materia, tanquam perspicuum omnibus derelinquit: quod vero sit corruptibilis sine corruptione, & orta sine generatione. probat, & dicit {demōstratum est autem in alijs, & declaratum, qm̄ nullus speciem {hoc est formam {facit) per se {neq;} speciem ac formā per se {generat, sed efficitur hoc). s. singulare {atq; fit) per se compositū {quod ex his est) scilicet forma, & materia. forma igitur non generatur per se, sed generatur per accidens generatione compositi, nec corrumpitur per se, sed corrumpitur corruptione compositi. igitur bene dictum est, formam fieri sine generatione, scilicet per se, & corrumpi sine corruptione scilicet per se.

Si autem sint corruptibilium substantiæ separabiles, nōdum palam est, attamen quod quorundam non contingat, palam est, quæcunq; non possibile est præter ipsa alia esse, ut domum, & uas.

Ijs declaratis sumit quod non manifestum, & quid manifestum sit, & dicit {si} ipsorum {corruptibilium} singularium {substantiæ) hoc est species {separabiles sint} vt Plato posuit {nondum palam est}. s. in hoc libro, quoniam in. 7. fuit aliquibus rationibus disputatum, & in. xiij. & xiiij. libris iterum disputabitur. deinde exponit, quid manifestum sit, & dicit {attamē, ꝙ quorundam} corruptibilium singularium {non cōtingat} formas separatas esse {palam est) quorundam dico eorum {quæcunq; non possibile est esse alia, præter ipsa, vt domum, & vas} præter hæc enim corruptibilia, quæ sunt vas. & domus nō possunt esse alia. s. domus & vas separata à materia: & sic artificialiū nō danť formę separatæ: & quātum ad hoc est manifestum. sed dubitatur,

quoniam ſicut in naturalibus datur homo præter hominem, quia datur homo intelligibilis præter hominẽ ſenſibilem. & ideo apud Platonem ſequitur, vt detur homo ſeparatus, quid eſt idea hominum, ſic datur domus intelligibilis præter domum ſenſibilem, vt domus in mente præter domum ſenſibilem quæ eſt in re, ergo dabitur idea domus, quoniam cuilibet intellectioni apud Platonem correſpondet aliquid in re. dicendum, ꝙ regula Platonica eſt intelligenda hoc pacto, cum in aliquibus datur intelligibile præter ſenſibile ex parte rei, illud intelligibile eſt idea rei ſenſibilis, vt qm̃ ex parte rei datur homo intelligibilis, præter ſenſibiles homines, ideo datur homo intelligibilis, qui eſt idea hominum. in artificialibus aũt ex parte rei nõ datur domus intelligibilis præter ſenſibiles, ſed ex pte noſtra quatenus domum in mente conficientes, facimus domum in re. ſed niſi illã in mente conficeremus, non eſſet domus intelligibilis præter ſenſibiles. ergo domus intelligibilis pręter ſenſibiles nõ daẽ niſi ex parte noſtra, non aũt ex parte rei, ideo nõ oportet eſſe ideam in talibus.

TEX. 9 *Forſan quidem igitur nec ſubſtantiæ ſunt, nec aliquid ipſa hæc, nec aliquid aliorum, quæcunq; non natura conſtituta ſunt. naturam enim ſolam utiq; quis ponet eam, quæ in corruptibilibus, ſubſtantiam.*

Vt placet Auerroi, Ariſt. intendit declarare, ꝙ nulla forma artificialis ſit ſubſtantia, vt habeat, ꝙ minus poſsit eſſe ſubſtantia ſeparata. nã cum induxiſſet exemplum in artificialibus, & dixiſſet, ꝙ in talibus non ſint aſsignandæ ideæ, nunc vult declarare, ꝙ hoc ideo eſt, quoniam nulla forma artificialis eſt ſubſtantia. & ſic verbum {quidem igitur} legendum eſt cauſaliter pro quoniam, vel enim. & ſi legiẽ, vt iacet, tũc Ariſt. ex his, quæ contra Platonem dixit, infert, nullam formam artificialem eſſe ſubſtantiam. vt ſit ſenſus, cum in artificialibus non ſint ideæ {igitur ipſa hæc). ſ. vas & domus {nec ſubſtãtiæ ſunt, nec aliquid) in prædicamẽto ſubſtantiæ, & non ſolum vas & domus non ſunt ſubſtantiæ, ſed {nec aliquid aliorum) artificialium eſt ſubſtãtia, dico nec artificialium {quæcunq; nõ ſunt conſtituta natura) & cauſam affert, & dicit {quia ſolam eã naturam tenet ſubſtãtiam, quæ eſt forma naturalis) in compoſitis {corruptibilibus} forma. n. naturalis eſt potiſsimum ſubſtantia. at in artificialibus materia eſt ſubſtantia. vnde ſicut in naturalibus forma eſt ſubſtãtia, & materia ſubſtantia eſt propter formam, ita in artificialibus materia eſt ſubſtantia, ꝙ forma eſt ens propter materiã. Quo vero ad verba attinet, dixit {forſan) qm̃ hic non eſt proprius locus diſcutiendi rem hanc, ideo, vt ſui moris eſt, per verbum dubitandi loquitur.

Quare dubitatio, quam Antiſthenij & ſic indocti dubitauerunt, habet quoddam tempus ſoluendi, quoniam nõ eſt ipſum quin eſt definire. terminum enim rationem eſſe longam dicebant, ſed quale quid eſt poſſe doceri: ſicut argẽtum quidem quid eſt, non, ſed quoniam quale ſtannum.

Nunc inducit dubitationem Antiſtheniorũ, & vult declarare, ꝙ illa dubitatio valet contra Platonem, & non contra ſe. erat enim dubitatio, ſimplicium nõ eſt definitio: qm̃ definitio eſt ratio longa, quæ ſimplicis eſſe non poteſt. quod quid eſt, eſt ſimplex: igitur ipſius quod quid eſt non eſt definitio. vnde dicit {quare dubitatio, quã Antiſthenij & ſic indocti) ac inerudíti in dialectica, vt erãt Antiſthenij {dubitauerũt, habet quoddam tempus ſoluendi} in præſenti loco magis q̃ alibi. deinde exponit dubitationem, & dicit, dicebant enim {quoniam nõ eſt ipſum quid eſt definire}. & hoc ideo, quia {dicebant terminum) hoc eſt definitionem {eſſe rationem longam} quæ rei ſimplicis eſſe non poteſt. & ſi dicebatur cõtra eos, qm̃ nos docemus res ſimplices dicebant quiditates ſimplices poſſe doceri per ſimilitudinem. veluti ſiquis doceat argẽtum, & dicat, ꝙ ſit ſimile ſtanno: ita res ſimplices poſſunt exponi per quandam ſimilitudinem ad res compoſitas non autem definiri cum definitio ſit ratio longa, quæ componitur ex parte & parte: quibus caret res ſimplex. vñ dicit {ſed) dicebant rem ſimplicem {poſſe doceri} per quãdam ſimilitudinem, & ponit exemplum, & dicit {ſicut argentum quidem quid eſt non} poſſe definire dicebant, & hoc ſi argẽtum accipitur pro re ſimplici {ſed) poſſe doceri {quoniam} eſt tale {quale ſtannum) & ita per ſimilitudinem ad rem compoſitam. & acccepit argentum pro exemplo rei ſimplicis, & ſtãnum pro exemplo rei compoſitæ, per cuius ſimilitudinem cognoſcitur res ſimplex. nec cura de exemplis, cum exempla ponãtur, non vt ita ſint, ſed vt ſentiant, qui diſcũt. ſic igitur colligendum eſt, ꝙ rerum ſimplicium non ſint diffinitionis, ſed bene doctrinæ aſsignatæ per ſimilia. appellauit autem hos indoctos, quia erant imperiti in dialectica. *Secundo libro Priorum.* Auerroes autem aliter rationem Antiſtheniorum formauit, dicit enim ꝙ ſi omnium ſit definitio, tunc partium definitionis erit definitio, & vlterius partium illarum & partium, & ſic in infinitum. & hæc dubitatio non conuenit verbis Ariſtotelis ſed bene ſolutioni, quã poſtea aſsignabit. *Quæ Auer. Com. 9.*

Quare ſubſtantiæ eſt quidem, cuius contingit eſſe terminum & rationem, ut compoſitæ, ſiue ſenſibilis fuerit, ſiue intellectualis. primorum aũt, ex quibus hæc eſt, non eſt ſiquidem aliquid de aliquo ſignificat ratio definitiua: & oportet hoc quidem, ut materiam eſſe, illud uero ut formam.

Reſpondet nunc ad rationem Antiſtheniorum, & demonſtrat dubitationem non habere locum contra ſe, ſed bene contra Platonem. & dicit {quare ſubſtantiæ eſt quidem} definitio, ſubſtantiæ dico, eſt definitio {cuius contingit eſſe terminum & rationem} longam {vt} ſubſtantiæ {compoſitæ. ſiue} talis compoſita ſubſtantia fuerit {ſenſibilis} vt ſubſtantia phyſica {ſiue intellectualis} vt mathematica, vtriuſq; enim eſt definitio: modo vtraq; ſit compoſita {primorum autem} hoc eſt primarum partium {ex quibus hæc) ſubſtantia eſt {nõ eſt definitio} non enim generaliſsimorum eſt definitio: cuius cauſam dicit {ſiquidẽ aliquid de aliquo) hoc eſt genus de differẽtia {ſignificat ratio definitiua) dico genus de differentia non enunciatiue, vt in propoſitionibus, ſed conſtitutiue: cauſam rurſus affert, & dicit {& oportet} hoc eſt, quia oportet {hoc quidẽ vt materiam eſſe) ſcilicet genus {illud vero vt formã}. ſ. differentiam, & ſic definitio ſignificat rationem compoſitam ex duobus. & quoniam talis compoſitio reperiri non poteſt in primis generibus ideo illorũ non eſt definitio. dubitatio ergo hæc non valet contra Ariſto. valet autem cõtra Platonẽ: qui ideas ſimpliciſsimas ſubſtantias eſſe fatebatur. & ita illarum nec erit definitio: nec ipſæ alijs eſſe pñt definitiones. quo verbo ad verba attinẽt, Auer. per prima, intelligit primam materiam, & primam formã: nam prima materia, & prima forma ſimplices ſunt, & vtraq; ſignificat idẽ, hoc eſt naturam ſimplicem, *Quæ Auer. Com. 9.*

ſimplicem, non reſolubilem in conceptus priores. fortaſſe enim prima forma eſt corporeitas, à qua accipit generaliſsimum cuius conceptus in nullos priores reſoluitur. melius autem per prima intelligere debemus, prima genera, ad quæ ſtat vltima reſolutio conceptus ſpecifici: illorum enim non eſt definitio: quia ſunt prima prædicata quiditatiua, quorum vt Ariſto. dicit primo poſteriorũ, nõ ſunt prædicata quiditatiua priora.

CAP. V.

Quo pacto ſubſtantiæ numeri ſunt.

TEX. 10. *Palam autem, & quoniam ſi ſint quidem aliquo modo numeri ſubſtantiæ, ſic ſunt, & non ſunt ut quidam dicunt, unitatum multitudo. Eſt enim definitio numerus quidam. nam & diuiſibilis eſt, & ad indiuiſibilia. non enim infinitæ rationes ſunt. talis autem, & ipſe numerus eſt.*

Inter Platonis ſectatores aliqui fuerũt, qui dixerũt formas rerum naturalium eſſe ideas, aliqui vero, qui dixerunt formas rerum eſſe numeros: cum igitur diſputaſſet contra primos, nunc diſputat contra ſecundos, & declarabit quomodo poteſt intelligi formas rerum, hoc ẽ quiditates, & definitiones eſſe numeros. & proponit primo, quomodo ſint numeri, & dicit {palam autem, & qm̃ ſi ſubſtantiæ ſint quidem aliquo modo numeri, ſunt ſic} numeri, hoc eſt ſimilitudinarie per quandam aſsimilationem ad numerum {& non ſunt vt quidam dicũt} numerus, qui eſt {vnitatũ multitudo} hoc eſt vere, & abſolute numeri. deinde declarat primã aſsimilationem, per quam ſubſtantia, quæ eſt definitio, eſt numerus. & dicit {definitio enim numerus quidam eſt} non ſimpliciter, ſed per aſsimilationem ad verum numerum. qm̃, vt verus numerus eſt multitudo diuiſibilis, quæ reſoluitur ad indiuiſibilia, videlicet ad vnitates indiuiſibiles, ſic definitio eſt diuiſibilis ad genus & differentiam, quæ via reſolutionis tandem ad indiuiſibilia reſoluuntur. veluti ſi hominis definitio diuideretur in animal, & rationale, & definitio animalis in animatum, & ſenſitiuum, nõ procedet hoc in infinitum, cum nec in formalibus, nec in materialibus cauſis ſit procedere in infinitum, nec in prędicatis quiditatiuis, quare diuiſio definitionis nõ diuiſioni continui aſsimilatur, quæ procedit in infinitum, ſed diuiſioni numeri, quæ reſoluitur ad indiuiſibilia. dicit igitur {definitio enim numerus quidam eſt, nam & diuiſibilis eſt, & ad indiuiſibilia} tandem reſolubilis {non enim infinitæ rationes ſunt} ſed ſtandum eſt ad hæc, quæ amplius non definiuntur {talis autem} vt definitio {& ipſe numerus eſt} eſt enim diuiſibilis, & ad indiuiſibilia.

Et quemadmodum à numero ablato aliquo, aut addito, ex quibus numerus eſt, non adhuc idem numerus eſt, ſed alter, quãuis minimum auferatur, aut addatur: ſic nec definitio. nec qđ quid erat eẽ, erit adhuc ablato aliquo, aut addito.

Nunc aſsignat ſecundam aſsimilationem definitionis ad numerũ. & dicit {& queẽadmodũ à numero ablato aliquo, aut addito} eorum {ex quibus numerus eſt, non adhuc idem numerus eſt, ſed alter, quãuis minimũ auferatur, aut addatur} veluti eſt vnitas, quę eſt numeri minima pars: quaternario enim, vt Auer. inquit, ſi vnitas additur, non eſt amplius quaternarius, ſed quinarius, qui differt ſpecie à quaternario. & ſi diminuitur vnitas, erit ternarius, qui etiam differt ſpecie à quaternario {ſic nec definitio, nec quod quid erat eſſe} adhuc {erit} eadẽ {ablato aliquo aut addito} verbi cauſa cũ dixerimus in definitione animalis, ꝙ ſit corpus vegetatiuum ſenſibile: ſi diminuerimus ſenſibile, quæ erat vltima differentia, non animal, ſed plãta erit, ſi addemus rationale, erit homo.

Quæ Auer. Com. 10.

Et numerum oportet eſſe aliquid quo unus ſit, quod nũc non habent dicere, quo unus ſit, ſiquidem eſt unus, aut enim non eſt, ſed ut acervus eſt, aut ſiquidem eſt, quid eſt, quod eſt faciens ipſum unum ex multis. Et definitio una eſt. ſimiliter autem neq; hanc habent dicere, & hoc merito accidit, eiuſdem enim rationis & ſubſtantia unum eſt ita: ſed non (ut dicunt quidam) ut unitas quædam exiſtens, aut punctum, ſed actus, & quædam natura una.

Hic tangitur tertia ſimilitudo, ꝙ videlicet ſicut numerus eſt per ſe vnus, nõ ſicut aceruus, ſed per ſe vnus ab vltima vnitate, ſic definitio ac quiditas eſt ꝑ ſe vna ab vltima differentia, quæ eſt vt actus. & forma reſpectu generis. vnde dicit {& numerũ oportet eſſe aliquid, quo vnus ſit} hoc eſt oportet eſſe per ſe vnum ab vltima vnitate. oſtendit tamen, ꝙ Platonici neſciant vnde numerus ſit vnus, & dicit {quod nunc non habent dicere, quo} numerus {vnus ſit. ſiquidem eſt vnus} dico ſiquidem eſt vnus {quia aut non eſt vnus} ꝑ ſe {ſed} eſt vnus {vt aceruus} per aggregationẽ, & non per ſe {aut ſiquidem eſt} vt rei veritas profitetur {dicẽdum} eſt ab eis {quid eſt, quod facit ipſum vnum} certe nõ poſſunt dicere: aut neſciũt dicere. Per quæ vult habere, ꝙ numerus ſit per ſe vnus, & quidem ab vltima vnitate, deinde complendo ſimilitudinem, dicit {& definitio} etiã ex multis vna eſt per ſe: affert tamen, ꝙ etiã vnitatem definitionis ignorauerint, & dicit {ſimiliter autẽ neq; hanc hñt dicere} neq; ſciunt dicere, aſsignat tamẽ ipſe verã cauſam vnitatis definitionis, & dicit, {& hoc}, ſ. definitionem eſſe per ſe vnam {merito accidet: nã vnũ ita} vt definitio eſt vna, eſt {& ſubſtãtia eiuſdem rationis} ſubaudi ab vltima differentia, vt ſubintelligit Auer. {ſed non} eſt vltima differentia {vt dicũt quidam} qui aſſerunt, ꝙ vltima differentia ſit {vt vnitas quædam exiſtens} qua numerus eſt vnus {aut vt punctus} quo continuum eſt vnum. continuum enim vnum eſt, quia partes copulantur ad vnum punctum, & numerus vnus eſt ab vnitate. nõ ſic igitur differẽtia eſt vna {ſed actus & natura} hoc eſt forma {quædam vna} quę generi adueniens, facit definitionem vnam. Patet igitur tertia ſimilitudo, ꝙ ſicut numerus eſt ꝑ ſe vnus ab vltima vnitate, ſic definitio ꝑ ſe vna ab vltima forma, ac differentia. Iuniores probant, ꝙ ab vltima vnitate non ſit numerus vnus in ſpecie. Primo quidẽ, qm̃ ſi ita eſſet, tũc illa tranſlata ad primum, numerus ſubſtantialiter mutaret̃. Secundo, quia vnitates conſtituentes numerũ, omnes poſſunt eſſe æque primæ natura, & tempore. Tertio forma eſt, formaliter in materia, vnitas vltima non eſt formaliter in prioribus vnitatibus. igitur nõ eſt id, à quo numerus dicit̃ vnus formaliter. In contrariũ eſt Auer. qui dicit ſic, quemadmodũ qñ alicui numero addit̃ vnum, aut diminuit̃, trãsfertur ad aliã naturã, ac ſpeciem numeri, ſilr definitiones cõpoſitæ ex primo genere & pluribus differẽtijs, qñ diminuit̃ aliqua differentia, vel addit̃, definitio transfert̃ ad aliam naturam. hæc Auer. igitur ſicut ratio formalis, & vnitas formalis definitionis eſt vltima dña, ſic vnitas formalis numeri Cõm. 10.

erit ab vltima vnitate: est tamē animaduertēdum, ꝙ numerus est formaliter vnus ab vltima vnitate, non quatenus est vnitas, sed quatenus est vltima. tunc ad primam dicendum, ꝙ licet vltima vnitas transferatur ad primam quo ad materialem rationem, quo ad formalem remanet in vnitate translata. erit enim ratio formalis vltimitas, quæ manet in vnitate translata, sicut in vnitate prima. Ad secundū dicēdum, ꝙ oēs possunt esse æque primæ ſm rationem materialem hoc est quatenus vnitates, non autem secundum rationē formalē: quæ est vltimitas. vt ita loquar. Ad tertium dicēdum ꝙ licet nulla vnitas ſm rationē formalem sit in alijs, secundum tamen rationem formalem vltima est semper in præcedentibus, cum denominentur ab illa.

Et quemadmodum nec numerus habet magis aut minus, nec quæ secundum speciem substantia, sed siquidem, quæ cum materia. De generatione igitur, & corruptione dictarum substantiarum quomodo contingat impossibile sit, & de reductione ad numerum, sit usq; ad hoc determinatum.

Hic ponitur quarta assimilatio, ꝙ videlicet vt in numero non est magis, & minus, ita nec in substantia formali, ac specifica: verbi causa, trinitas & quatrinitas nō suscipit magis, & minus, non.n.altera trinitas est magis trinitas altera trinitate, nec dualitas est magis dualitas altera dualitate, ita substātialis forma ſm essentiā non suscipit magis & minus, non.n.homo ſm formam est magis homo altero homine. addit tamen, ꝙ si forma suscipit magis & minus hoc habet, vt est in materia, hoc est vt est indiuiduum, nam vt sic per accidens aliter altero perfectior esse potest. vnde dicit {& quemadmodum nec numerus) formaliter {habet magis aut minus ſm formam {nec substātia, quæ est ſm speciē,} & formam {sed) si substantia {quidem) suscipit, ea substantia suscipit {quæ est cum materia) hoc est substantia indiuidualis, cum.n.sit in materia, accidentia consequit̄ materialia, rōne quorum poterit participare magis & minus de perfectione illorum. demum epilogat, & dicit {de generatione igit̄ & corruptione dictarū ſubarū) .s.formalium {quomodo cōtingit) quia per accidēs ratione cōpositi {& quomodo impossibile) quia p se {& de reductione) earum {ad numerū) per viam assimilationis {vsq; ad hoc sit determinatum.}

CAP. VI.

De materiali principio, Eodem ac diuerso agenteq; etiam, & quo pacto ad quærentem causam per oīa causarum genera respondendum est.

TEX. 11. *De materiali autem substantia oportet non latere, quoniā utiq; ex eodem primo, aut ex eisdem quasi primis omnia sunt, & eadem materia est. ut principium his, quæ fiūt: licet aliqua propria cuiuslibet, sit, ut phlegmatis prima materia sunt dulcia, aut pinguia. Choleræ uero, amara, aut alia quædam. At hæc etiam forsan ex eodē sunt.*

Cum egisset de formali principio, nunc agit de materiali: & primo accipit quomodo omnium sit vna materia, secundo quomodo ē conuerso vnius sint plures materiæ. de primo dicit {de materiali autem substantia oportet nō latere quoniam vtiq; ex eodem primo, aut ex eisdem quasi primis omnia sunt, & eadem materia est, vt principium his) omnibus {quæ fiūt) & quæ corrumpunt̄ {licet} vt inquit {sit aliqua} materia {propria cuislibet, vt phlegmatis prima materia sunt, dulcia, aut pinguia} hoc est vnctuosa cibaria {choleræ vero} prima materia {sunt amara, aut alia quædam} hoc est cibaria amara, & acuta, vt Auer. exponit. est ergo propositio, ꝙ licet cuiuslibet compositi sit propria prima materia, tamen omnia fiunt ex eadem prima materia, vel ex eisdem quasi primis principijs materialibus. & addit {aut ex eisdem quasi primis} propter elemēta, ex quibus quasi primis oīa mista sunt, & fiunt. & quia dixit phlegma ex propria, & choleram ex propria materia fieri, ne quis credat, omnia non resolui in primā materiam, addit, at hæc etiam forsan.s.dulcia & amara ex eodem sunt} materiali principio primo. patet igitur quomodo omnium sit vna prima materia. & dixit {forsam qm̄ duæ hic dixit, non probauit, sed accepit tantū: Arist.autē mos est, cū non probarit loqui dubitatiuæ.

Fiunt autem plures materiæ eiusdem quando alterius altera fuerit. ut phlegmatis ex pingui, & dulci, si pingue ex dulci sit. ex cholera uero propterea ꝙ in materiam primam cholera resoluatur. Dupliciter.n.hoc ex hoc, aut quia principium erit, aut ex eo, quod resolutum est in principium. *Vel forsan dixit, quia quorundam sic est diuersa mate[illegible] qđ eorum materia nō reducitur in aliquā priorem materiam sicut materia corruptibiliū & incorruptibilium.*

Nunc declarat quomodo plures materiæ possunt esse eiusdem, & vult ꝙ aliquid ex pluribus materijs esse potest, ordine quodam, & per resolutionem extremi sui contrarij in primam materiam. & dicit {Fiunt autē plures materiæ eiusdem} misti {quando alterius altera fuerit materia, vt phlegma ex pingui & dulci, si pingue ex dulci} phlegma igitur ex duabus materijs est, ordine tamen quodam. est enim ex pingui, hoc est vnctuoso cibo: & ex dulci, quatenus vnctuosum est ex dulci tanq̄ ex materia. cum enim vnctuosum sit medium sapor inter amarū, & dulce: & mediū fit ex extremis, vnctuosum erit ex dulci, & addit {si pingue est ex dulci} qm̄, vt Auer. inquit, hoc nō est manifestū in hoc loco: sed in libro de sensu. sic igit̄ patet phlegma fieri ex pluribus materijs ordine quodam, fit etiam ex suo cōtrario per resolutionem illius in primā materiā, & hoc exponit, & dicit {ex cholera vero} fit phlegma ipsum, qđ choleræ extra materiale contrariat̄ {propterea ꝙ in primam} ipsam {materiam cholera resoluatur} ex qua prima materia cholera abiecta fit phlegma & ꝙ ita sit, probat, & dicit {dupliciter.n.hoc ex hoc} fieri dicitur {aut} aliquid dicitur fieri ex hoc, quādo illud {principium} materiale proximū ac propriū {erit} vt phlegma fit ex vnctuoso cibo {aut ex eo, qđ est resolutū in principiū} primū, qđ est vtrisq; cōe, & hoc pacto phlegma dicitur fieri ex cholera, qm̄ fit ex materia eadē ex qua fuit cholera, & in quam cholera est resoluta: patet igit̄ qūo plures materiæ possunt esse eiusdem.

Cōtingit autem una existente materia, fieri diuersa propter mouentem causam, ut ex ligno, et arca: & lectus. quorundam uero altera materia ex necessitate alteris existentibus, ut serra non utique fiet ex ligno, quoniam in mouente causa hoc non est, non enim faciet, serram ex lana, aut ligno. Si ergo idem contingit ex alia materia facere, palam quoniam ars, & principium, quod est ut mouēs est idem. nam & si materia est altera, & mouens, & factum etiam est. TEX. 12.

Remouet Aristo. hic quæstionē. dictū est.n. diuersa esse posse ex eadē materia, & plures materias posse esse eiusdem: ideo quærit̄. ꝑ quid in aliquibus diuersa immediate fieri pn̄t ex eadem materia: vt ex ligno, arca, & lectus,

& lectus, in aliquibus vero non pñt diuersa fieri ex eadem materia, sed vnumquodq; ex propria materia, vt serra non nisi ex ferro, vel ære, & non ex alia materia. Soluit in aliquibus hoc esse propterea ꝙ in agente sit facultas agendi diuersas ex eadē materia, vt si agens fuerit vnū diuersa opa considerās facere ex illa vna materia. in aliquib⁹ vero nō est in posse agentis ex vna materia facere diuersa, vt qñ res nō est apta fieri nisi ex certa cōstitutaq; materia, vt serra non nisi ex ferro. dicit {cōtingit aūt vna exñte materia fieri diuersa pp mouētem cām) vt quia in posse mouentis causæ est plura ex eadem materia facere, vt ꝓpter cōceptiones diuersas: quas hēt in mente {vt ex ligno, & arca & lectus) cōtingit fieri, propter diuersa idola: quę artifex in mente habet {quorundā vero altera) materia exñte ex necessitate, nō contingit ex eadē materia fieri aliqua, ipsis {alteris) ac diuersis exñtibus {vt serra non vtiq; fiet ex ligno qm̄ in mouente causa hoc non est) cum posse artificis non sit hęc ratio, ac similitudo, qua ex ligno facere possit serrā {nō.n. faciet serrā ex lana, aut ligno) est ergo solutio, ꝙ ideo in aliquibus diuersa fieri possunt ex eadē materia, qm̄ illa sunt in posse agentis, vt videlicet qm̄ agens habet diuersa idola, quibus potest ex eadē materia diuersa facere, in aliquibus non qm̄ non est in posse agentis, vt ex eadē materia diuersa faciat, qm̄ non hēt diuersa idola, quibus posit diuersa facere ex eadē materia, sed solum in posse agentis est ex propria, & determinata materia facere propriū ac determinatum effectum. Et si quæritur quare quædā sunt in posse agentis vt ex eadem fiant materia, & quædā nō. dicendū, hoc esse propter diuersas aptitudines rerum, quæ fiunt. sunt.n. quædam res, quæ non sunt aptæ fieri nisi ex determinata, aliqua vero ex eadē cōi materia. & si quærit̄ vñ est differentia harū aptitudinū: dicendum talē aptitudinum differentiam esse propter differentiam finiū, ad quos ordinantur. & quia serra ordinat̄ ad secandū dura, ideo nō nisi ex ferro est apta fieri. quædā aūt fieri possunt ex eadē cōi materia, qm̄ ordinantur ad fines, q non requirunt diuersas materias, & quia finis mouet agens, ideo in aliquibus agens potest facere diuersa ex eadē materia, in aliquibus vero non. Auer. aūt in cōmēto, asserit hæc non esse vera, nisi in artificialibus, in artificialibus.n. agens facere pōt diuersa ex eadem materia immediate, in naturalibus aūt negat hanc propositionē. sed pace Auer. dixerim, hoc quod dicit falsum est, qm̄ in naturalibus etiam diuersa fieri possunt ex eadem materia immediate, vt ex igne immediate fieri pōt, & aer, & aqua, & terra: nam contingit quodlibet elementum immediate fieri ex quolibet. fortasse quispiam diceret pro defensione Auer. ꝙ quæ dicit Auer. intelligenda sunt de substantiis perfectis, vt sunt mista, in talibus.n. diuersa immediate non possunt fieri ex eadem materia, ut Auer. asserit octauo li. Auscultationis Physicæ. Com.46. Sed contra, nam ex eodē pane immediate generātur quatuor humores, vt medici dicunt. constat aūt humores esse substantias mistas, ac perfectas. propterea dicendum, ꝙ proposito Auer. est solum intelligēda de substantiis animatis, & quidē perfecta animatione, vt de homine, & boue, & id genus, vt in cōm. lib. 8. Physi. exposuimus. deinde corollarium deducens, dicit {si ergo) agentem causam {contingit idem facere ex alia) ac alia materia, hoc est ex diuersis materiis, vt Cyphū ex ære, & ligno {palam est qm̄ ars, & principium, quod est vt mouens, est idem) & probat ex opposito deducendo oppositum, & dicit {nam si & materia sit altera) atque altera {& mouens) alterum subaudi, atque alterum {& quod factum est) etiam subaudi erit alterum atque alterum. quare non potest idem fieri ex diuersis materiis, nisi quia agens est idem, & ẜm vnum idolum se habens. Auer. autem ex malis translationib⁹ velle videtur, ꝙ corollarium sit, in tribus consistens, & ꝙ ars sit principium mouens, & agens, & ꝙ si materia, sit aliud ab arte, motor sit aliud à materia, & ꝙ artificiatum sit aliud à materia, & motore: quę vt patet, verbis græcis omnino dissona sunt, nec ad propositum. Quæ Auer. Com. 12.

Quando itaq; aliquis quæsierit quænam causa sit (quoniam multis modis dicuntur causæ) omnes causas oportet dicere, quæ cōtingunt. ut hominis, quæ nam causa, ut materia, menstrua utiq;. Quid autem, ut mouens, sperma utiq;. quid ut species, quod quid erat esse. quid ut cuius causa, finis. forsitan autem hæc ambo idem sunt.

Expositores volunt, ꝙ hic Arist. determinet de materia ipsa per comparationem ad cæteras causas: quæ expositio non est dissona, verum Auer. vult, ꝙ Arist. declaret, ꝙ quando voluerimus aliquid cognoscere per suam causam sciamus omnes modos causarum, quos illud habet, nam tunc scientia erit perfecta. deuenit aūt Arist. in hanc declarationem, qm̄ cum declarasset materiam & formam esse rerum materialiū causas, ne quis credat rerum non esse causas alias, nisi has, exponit, ꝙ effectus naturales, cum habeāt quatuor causas, per oēs, debeant cognosci. & dicit {quando itaq; aliquis quæsierit, quæ nam causa sit) rei alicuius {qm̄ multis modis dicuntur causæ) nam quatuor ẜm Arist. quinque autē ẜm Platonem. addit.n. Plato causam exemplarem {oēs causas oportet dicere, quæ contingunt) esse illius effectus. dicit, quæ cōtingunt fortasse propter res diuinas, quæ ẜm nonnullos non habent nisi finalem causam. vel dicit, hoc propter ea, quæ materiæ necessitate contingunt, quæ nullam habent causam præter materialē. & quæ dixit exponit exemplis, & dicit {vt hominis quę nam causa vt materia) est {menstrua vtiq;) quid vero per sanguinem menstruum sit intelligendum in disputatione patuit, non.n. intelligendum est sanguinē, qui omni mense fluit, sed eum sanguinem, quem mulier in delectatione emittit: qui eiusdem speciei est cum illo, licet non ẜm illum modum, cum sit albior, ac magis cōcoctus {quid autem vt mouens sperma vtiq;) nam semen maris actiue concurrit, menstruus sanguis passiue ẜm Arist. {quid autem) causa sit {vt species) ac forma, est ipsum {quod quid erat esse) quod significatur per definitionem {quid vt cuius causa, finis est) finis.n. est cuius causa fit, quod fit & ne quis credat has causas omnes esse penitus diuersas, subdit {forsitan autē hæc ambo idem sunt) nam vt Auer. inquit, forma, quæ est terminus generationis, eadem est finis generationis, & forma eius materiæ, in qua inducta est, quare subiecto quidem idem sunt, ratione differunt. Quæ Auer. Com. 12.

Oportet autem & proximas causas dicere, quæ ut materia sunt, non ignem, aut terram, sed propriam. Circa naturales igitur substantias, & generabiles necesse est sic uersari siquis recte uersatur, si profecto hæ causæ & tot, & oportet causas cognoscere.

Quia dixit res cognosci per omnes causas, & causæ sunt propinquæ, & remotæ, nunc declarat per quas causas res cognoscuntur, & dicit {Oportet autem) ad cognoscendum res ipsas perfecte {proximas causas

dicere, quę vt materia sunt nō ignem, autē terram, sed propriam) dixi ad cognoscendum res ipsas perfecte qm̄ per causas remotas res cognosci possunt, imperfecte, vt dicitur primo posteriorum. perfecte autem res cognosci non possunt, nisi per causas proximas, & exēplum attulit signanter de materia, non ꝙ solum de materia hoc quod dicit, intelligat, sed per exemplū in materia, voluit intelligere idem in omnibus aliis causis, nā per nullam causam remotam res possunt perfecte cognosci. tūc epilogat, & dicit {circa naturales igitur substantias, & generabiles, necesse est sic versari, si quis recte versatur} nam qui imperfecte versatur, non oportet proximas causas cognoscere, dico quòd oportet sic versari {si profecto hæ causæ) sint, quas diximus {& tot, & si oportet causas cognoscere) pro rerum sciētia. addit si {hæ & tot causę illius sint) cuius perfectam scientiam quęrimus, propter res, quę non tot causas habent vt res fortuitæ, quæ fiunt necessitate materiæ, addit {& si oportet causas cognoscere) propter scientiam perfectā, quam dij habent de se, quæ nō per causas est.

In naturalibus autem substantiis, sempiternis quidē, alia ratio est, forsan. n. quædam non habent materiam, aut non talem, sed solum secundum locum mobilem.

Siue velit declarare vtrum materia sit in omnibus substantiis eodem modo, vt quidam exponunt, siue velit nunc agere de materia per comparationē ad substantias sempiternas, Arist. declarat quō materia sit in substantiis sempiternis. Deuenit autem ad hanc declarationem, qm̄ cōclusit proximo textu eum, qui vult substantias generabiles cognoscere, oportere omnes causas cognoscere, & potissimū proximas: & ne quis credat hoc esse vniuersale in omnibus, declarat in sempiternis non esse materiam, & hoc, vt innuat illa non esse cognoscenda, per omnes modos causę, sed solum per eos, quos habet. vnde dicit {in naturalibus autem substantiis, sempiternis quidem alia ratio est) subaudi cognoscendi per omnes causas, ab ea ratione, quæ est cognoscendi res generabiles, & ꝙ sit alia ratio cognoscendi, declarat, & dicit {forsan. n. quædam) substantiæ sempiternæ {non habent materiam) aliquo pacto {aut) si habent materiam aliqua ratione, habent materiam {non talem) qualem habent substantiæ generabiles, quæ materiam habent, quæ est in potentia ad transmutationem {sed) materiam habent {solum ſm locum mobilem} hoc est quę est in potentia ad motum, atq; ad diuersa vbi. cum. n. transmutatio fecit cognoscere materiā, vt Auer. dicit hic, eo modo subæ sempiternę materiam habent, quo sunt transmutabilia, & cum non sint transmutabilia, nisi secundum locum, qm̄ sunt in potētia ad diuersa loca, ideo solum materiam habent ſm locum mobilē. sed dices, cum dixit quædā nō habere materiam, nonne omnia non habent matetiam, nullum corpus cœleste habet materiam. Auerroes respondet ꝙ per sempiternas substantias intellexit vniuersaliter tā corpora cœlestia, quæ sunt sempiterna ſm totum & partes, q̄ elementa, quæ ſm totū quidem sempiterna sunt, ſm partem vero corruptibilia, & quia dixit in sempiternis esse aliam rationem cognoscendi, ne qs credat in omnibus sempiternis esse aliam rationem cognoscendi, dixit {forsan. n. quædam non habent materiam) dico quædam, qm̄ aliqua habent materiam, vt elementa, quæ sunt sempiterna ſm totum, quædam non, qm̄ non cœlestia corpora: hæc. n. non habent materiā quæ sit in potentia ad transmutationem. sed solū materiam mobilem: quæ est in potētia ad diuersa. vbi sed dices omnis materia intelligit per hoc qđ est in potentia ad formam & ad illius priuationem, modo materia cœli non est in potentia ad motum, & ad priuationem motus. igitur non debet dici materia ſm locū mobilis. & dicendum ꝙ corpus cœleste est in potentia ad motum, & ad priuationem motus, quæ est quies, vt Auer. ait. 12. lib. huius. qm̄ cœlum mouetur reuolutione hodierna, & est in potentia ad reuolutionem crastinam, et ad priuationem reuolutionis hodiernæ. & sic recte dicitur materia mobilis. verum de re hac alibi disputauimus. animaduerte ꝙ Auer. ait cœlū cōponi. ex anima & corpore non tñ viuere ac animata esse per animam. non. n. viuunt vitam quæ est alia ab anima, vt viuunt mortalia. sed viuunt vitā, quæ est essentia aīæ, & proptera laudat Them. quod stellæ aut non habeāt materiā, aut habeant per ęquiuocationem. hæc sunt. quæ dicit.

Qua Auer. Cōm. 12. Communiter tenere à Peripateticis esse in cœlis, vero materiam alterius tamē rationis à materia horum inferiorum.

Cōm. 41

Nec quæcunq; itaq; natura quidem sunt, non autem substantia, est in his materia, sed quod subiicitur substātia, ut quæ causa eclipsis, quæ materia: non. n. est sed luna est id, quod patitur. Quæ causa ut moueos, et corrumpens lumen terra est. Quid autem, cuius gratia, forte non est. Quid uero, ut species, ratio est. sed non manifesta, nisi cum causa ratio fuerit, ut quid eclipsis priuatio luminis, si uero addatur à terra in medio obiecta, etiam cum causa ratio hæc est. TEX. 13.

Cum dixisset in sempiternis substantiis non esse materiam. nisi quæ dicitur subiectum motus, amplificat sermonem etiam ad accidentia naturalia, vt innuat, ꝙ etiam in talibus sit altera ratio cognoscendi per oēs modos causæ. & dicit {nec quæcunq; itaq; natura) hoc est ſm naturam sunt {non autem substantia) hoc est ſm substantiam {est in his materia:) q. d. nec in accidentibus naturalibus est materia, quæ est in potentia simpliciter ad esse, & ad non esse {sed quod subiicitur est substantia) sed bene suba, quæ subest accidentibꝰ, est subiectum: differt autem subiectum à materia, qm̄ subiectū est ens in actu simpliciter, & in potentia ſm quid, materia vero est simpliciter in potētia, & in actu ſm quid, quatenus est sub forma contraria. declarat quæ dixit per exempla, ꝙ dicit {vt quæ causa eclipsis) subaudi si quæratur, non quæritur {quæ materia, non. n. est) materia eclipsis {sed luna est id quod patitur) & sic nō materia, sed subiectum assignatur. deinde discurrit ꝑ alias causas, & dicit {quæ causa, vt mouens, & corrumpens lumen) respondet {terra est) videlicet interposita inter solem, & lunam {quid autem cuius gratia) respondet {forte non est) nam ea, quæ ad defectum pertinent, nō sunt propter finem, sed magis proueniunt necessitate materię, aut necessitate agentis. & dixit {forsan) qm̄ causa finalis eclipsis adest, cū accidat ꝓpter bonū vniuersi, nam ex eclipsibus oriuntur multi boni effectus in hoc mundo sublunari, vt Ptolomæus declarat libro apotelesmatum, quæ causa finalis cū sit latens, dixit {forsan. quid vero) causa sit {vt species) & forma, respondet {ratio est, nō manifesta, nisi ratio fuerit) assignata {cū causa). s. effectiua {vt quid eclipsis) respondit {priuatio luminis) & hæc ratio non manifesta est, qm̄ non est assignata cū causa effectiua {si vero addatur à terra in medio obiecta etiam cum causa) effectiua {ratio hæc est) & manifesta. sed dices, si ratio assignetur cū causa effectiua, tunc species non erit ratio. dicendum ꝙ species erit ratio ſm modū loquendi logicorum, qui omnē definitionē vocāt rōnem qđ est, & hoc sufficit. Auer. aūt

voluit

voluit Arist. locutũ esse de accidentib⁹ q̃ accidũt corporib⁹ cœlestib⁹, vt p exemplũ vr. sed reuera, licet exẽplum primũ sit in accidentib⁹ cœlestiũ corporum. tñ aliud exemplũ est in accidentibus corporũ mortalium.

Somni uero non est manifestum quid sit primum patiens sed q̃ animal sit, uerum est. sed hoc secundum quid, & quid est primum? cor ne, an aliquid aliud? deinde à quo? Postea quæ illius. & non ipsius totius passio est, q̃ sit immobilitas talis, sit utiq;, sed hæc est per aliquid quod patitur primum.

Secundo declarat in alio accidente, q̃ sit altera ratio cognoscendi p quatuor causas, quã erat in rebus naturalibus, & exẽplificat de somno, cuius non est assignare materiam, sed subiectũ, licet de suo subiecto sit dubitatio, & dicit {somni vero non est manifestum quid sit primũ patiens} quod habetur loco materiæ & subiecti {sed q̃ animal sit} patiens somnum {verũ est, sed hoc} .s. animal {sm quid} patitur {& quid est primũ} patiens {cor ne, an aliquid aliud} immanifestũ est. nã alij dicũt primũ patiẽs esse cerebrũ, alij cor. & dato q̃ notũ sit primum subiectũ, vt q̃ sit cor, oportet {deinde} considerare {à quo} sit somnũ, vt ab efficiẽte causa, vtrũ ab euaporatione cibi, an à frigiditate cerebri, quæ vapores cõprimit ad cor {postea quę illius} .s. cordis {& non ipsius totius passio est} .s. animalis, hoc est tertio dubium est de eo, quod habet rõnem formæ in ipso somno: vtrum sit quies oĩum sensuum, & si dicat̃ {q̃ forma somni sit immobilitas talis} qua quiescunt sensus {sit utiq;} ita {sed hæc est, per aliquid, quod patitur primũ} vt p cor, vel cerebrũ, & sic non sufficit dicere, q̃ sit immobilitas sensuũ, nisi addat̃ illud, qđ est primũ subiectũ. per quæ vult hẽre, q̃ ẽt in somno materia nõ vera materia, sed est subiectũ, qđ patitur primũ. Auer. aũt in his duobus exemplis aliter exponit. vult. n. q̃ Arist. in primo exemplo de eclipsi oñdat q̃ forma, & causa propter quã est forma. s. causa effectrix non sint eadẽ. nam si quis definiet eclipsim lunæ dicendo q̃ sit priuatio luminis in luna, assignauit materiã, & formã, non tñ erit perfecta definitio, qm̃ in ea non ponitur causa effectiua, quę est interiacentia terræ. in secũdo vero exẽplo vult, qđ Arist. declaret quod definitio data per formam, sit diminuta, nisi addat̃ propriũ subiectũ, & causa effectrix propria, vt si dicimus quod somnus sit immobilitas aĩalis, & nõ dicatur cordis, nec dicatur quod sit causata ab inspissatione vaporũ, quę fit à frigiditate cerebri, diminuta est. quare per hæc exẽpla vult habere sm Auer. quod definitio perfecta rei generabilis constare debeat ex oĩbus causis proximis, quæ expositio nullo pacto consonat verbis Arist. Arist. n. proposuit declarare, quod nec in accidentibus naturalibus sit materia proprie dicta, & ita nec aliæ causæ proprie dictæ, & sic altera ratio cognoscendi est in talibus, q̃ fuit in rebus generabilibus.

Quæ Auer. Com. 13.

CAP. VII.

Declaratur non omnia contraria vicissim fieri, nec omnium esse materiã. & q̃ñ cuiusq; materia ad cõtraria se hẽat.

TEX. 14

QVoniam uero quædam sine generatione, & corruptione sunt, & non sunt, ut puncta, siquidẽ sunt, et omnino species, et forma (non. n. album fit, sed lignum album, si ex aliquo, & aliquid fit, omne quod fit) non omnia utiq; contraria fient ex inuicem, sed aliter albus homo ex nigro homine, & album ex nigro.

Iis declaratis infert corollariũ primo, quod non oĩa contraria fiant ex inuicem, qm̃ non formæ contrariæ, sed cõposita contraria ex inuicem fiunt. Probatur, quę non fiunt, non fiunt ex inuicẽ: formã cõtrariæ nõ fiũt, sed cõposita contraria: igitur formæ contrarię ex inuicẽ nõ fiunt, sed cõposita contraria. in textu declaratur minor exẽplis, & ratione, & infertur conclusio: declarando minorem dicit {qm̃ vero quędã sine generatione, & corruptione sunt, & nõ sunt, vt puncta} et cætera indiuisibilia {siquidẽ sunt} quod addit, qm̃ quidã negabant indiuisibilia {& oĩno species, & formæ} indiuisibilia. n. sunt non per gñationẽ propriã, sed per gñationẽ eorum quorũ sunt. & formæ sunt non per propriã generationẽ, sed per gñationem compositorum, quorũ sunt. præterea indiuisibilia nõ sunt, non per propriam corruptionem, sed per corruptionem rerum diuisibilium, & formæ ẽt corrumpuntur corruptione cõpositorum: hanc probat antequam inferat conclusionem, & dicit {non. n. album fit} hoc est albedo {sed lignum album} fit, cuius causam assignat {si ex aliquo} vt ex materia {& aliquid} .s. compositum {fit, omne quod fit} per quæ vult habere hanc minorem, quod formę contrariæ non fiant. tunc infert conclusionẽ, & dicit {non oĩa vtiq; conrraria fient ex inuicem} qm̃ non formę cõtrariæ {sed aliter albus homo} fit {ex nigro homine, &} aliter {album} hoc est albedo {ex nigro} hoc est nigredine. albus. n. homo fit ex nigro homine per se albedo vero ex nigredine fit per accidens, quatenus compositũ fit ex composito. Auer. autem vult, quod Arist. inferat non omnia contraria fieri ex inuicem, qm̃ non contraria vniuersaliter, sed determinata ex determinatis, vt homo albus fit ex homine nigro, & album ex nigro. qđ autem nõ contraria vniuersaliter: declarat, qm̃ rerum aliæ sunt per veram generationem & non sunt per veram corruptionem, aliæ sunt generabiles, & corruptibiles per accidens, vt puncta, & formæ vniuersales. qm̃ vt dicit, nõ generatur album vniuersale, sed generatur lignum album singulare, aut lapis albus. causa est qm̃ omne quod per se generatur ex substantia, ex aliquo generatur, scilicet ex materia, & ipsum est aliquid compositum, & totum quod generatur. & sic vniuersales formæ contrariæ non generantur. tunc ex hoc infert nõ omnia contraria ex inuicem fieri qm̃ non vniuersalia, sed contraria determinata ex determinatis, quæ expositio nulla tenus verbis Arist. conuenit, vt legenti verba græca patet.

Quæ Auer. Com. 14.

Neq; cuiuslibet materia est, sed quorum generatio, atq; mutatio ex inuicẽ est. Quæ uero sine mutatione sunt, aut non sunt, non est horum materia.

Assignat secundum corollarium, & ait non omniũ esse materiam, qm̃ non eorum, quæ non habent generationem, sed eorum, quorum generatio est, & dicit {neq; cuiuslibet} rei {materia est, sed quorum generatio, atq; mutatio est ex inuicem} vt compositorum cõtrariorum {quæ vero sine mutatione sunt, aut nõ sunt} vt formæ accidentales {non est horum materia} sed vice materiæ est subiectum. Sed dubitatur, qm̃ tunc formarum substantialium non esset materia: qm̃ formæ substantiales nec per se generantur, nec per se corrumpuntur. dicendum quod licet formarum substantialiũ non sit generatio, tñ generatio per se est compositi, cuius forma est pars: at ipsius compositi ex substantia, & accidente non est generatio simpliciter dicta, sed sm quid, & ideo accidentis non erit materia simpliciter dicta. sed subiectum vice materiæ. Auer. autem velle

Dubitatio pulchra.

Quæ Auer. Com. 14.

videtur quod Arist. concludat non esse vnam communem materiam eiusdem rationis omnium, nisi quorũ est generatio, & corruptio. & cum ipsorum cœlorum nec sit generatio, nec corruptio, materia non erit eiusdem rationis in illis, & in his. quæ expositio non conuenit textui, qm̃ Arist. vult eorum non esse materiam, quæ sine generatione sunt, & non sunt: qualia ipsa corpora cœlestia esse non possunt, cum sint æterna.

De materi a cœli secundũ Auerroes.

Habet autem dubitationẽ quõo uniuscuiusq; materia se habet ad contraria. Vt si corpus sit potentia sanum, contrariũ uero sanitatis infirmitas sit, tunc ambo potentia est. Et aqua potentia, & acetum, & uinũ sit. An huius quidẽ secundum habitum, & secundum speciem materia, illius uero, secundũ priuationem, & corruptionem præter naturam est.

Mouet duas quæstiones. & prima est, quõo materia se habeat ad contraria, vt vtrum omnia contraria respiciat æquæ primo, vt corpus humanum æque primo respiciat sanitatem & ægritudinem, & aqua æque primo respiciat vinum, & acetum. potest. n. aqua transmutari in vinum & acetum, ideo quærit, vtrum æque primo respiciat vtrunq;. & iusta hanc expositionem lege verba {habet autem dubitationem quõo vniuscuiusq; materia} hoc est quõo communis materia {se habeat ad contraria, vt si corpus sit potentia sanum, contrarium vero sanitatis infirmitas sit, tunc ambo potentia est} ideo quæritur vtrum æqualiter sit potentia ambo, ita vt respiciat æqualiter vtraq; {& aqua potentia & acetum & vinum sit} potest. n. aqua transmutari in vtrũq;, & in vinum, & acetum, ideo queritur vtrum aqua æque primo respiciat ambo. Auer. autem aliter quæstionem exponit. vult. n. quod Arist. quærat, vtrum communis materia sit in potentia ad vtraq; cõtraria æqualiter ſm mutuam ac reciprocam successionem. ita vt cum fuerit sub vno contrario sit immediate in potentia ad alterũ. veluti cum corpus fuerit sanum, immediate sit in potentia ad ægritudinem, & cum fuerit ægrum, immediate sit in potentia ad sanitatem: & cum aqua fuerit vinũ, cesset potentia ad vinum, & immediate sit in potentia ad acetum, & cum fuerit acetũ, cesset potẽtia ad acetũ, & sit immediate in potentia ad vinum. Hæc est expositio Auer. & placet. respondet Arist. ſm primam expositionem, ꝙ communis materia non æque primo respicit hæc, nam alterum respicit vt formam, & habitum, videlicet vinum, alterum vt priuationem, & corruptionem, vt {acetum} est. n. acetũ vini corruptio, & ita aqua non potest respicere acetum nisi prius respiciat vinum qm̃ non potest aqua fieri acetum, nisi prius fiat vinum; cum acetum sit corruptio vini, & per aquam intelligit communem materiam vini, & aceti, quæ potest respicere vinum, & mediante vino respicit acetum, & communi nomine dicatur liquor vuarum, qui cum sit humidus, dici potest aqua, vt dicitur. 4. Meteo. est tñ multũ vt patet. & dicit {An huius quidem ſm habitum, & ſm speciem materia est} videlicet vini, & sic per prius respicit vinum {illius vero ſm priuationem & corruptionẽ præter naturam} & sic secundario, qm̃ non nisi mediãte forma vini, qm̃ nihil fieri potest acetum, nisi prius sit vinum. melius autem Auer. exponit. innuit. n. ipse hanc distinctionem, quod contraria bifariam sint, alia vere contraria, quæcunq; ex equo sunt inuicem cõtraria, vt sanum, & ægrum circa animal, non. n. sanum est magis via in ægrũ, quã ægrum in sanum: alia sunt contraria, quorum alterum saltem per accidens est via in alterum, vt vinum & acetum. est. n. vinum via in acetũ qm̃ nihil fieri potest acetum, nisi prius fuerit vinum. at acetum non potest fieri vinum, qm̃ acetum nõ potest verti in vinũ, cum sit vini priuatio, & corruptio. tunc Arist. respondet, quod materia ſm mutuam potentiarum successionem se habet æqualiter ad contraria primo modo. nam cum corpus humanum est actu sanum mox, cessat potentia ad sanitatem, & erit potentia ægrum. & cum actu ægrum fuerit, cessat statim potentia ad ægrum, & erit potentia sanum. ad contraria secundo modo, materia non se habet equaliter; non. n. cum materia vini est sub forma aceti, statim erit in potentia ad vinum, nam cum acetum sit corruptio vini, non potest reuerti in vinum, vnde dicit {an huius quidẽ ſm habitum & speciem materia est} videlicet vini {illius vero}. s. aceti {ſm priuationem, & corruptionem præter naturam est} quare cum non sint vere contraria, sed ſm priuationem, & habitum, nõ oportet vt materia respiciat vtraq; ſm mutuam potentiarum successionem æqualiter, sed vinum per prius, & mediante vino respiciat acetum.

Quæ Auer. Com. 14.

Dubitatio autem quædam est & propter quid uinum nõ est materia aceti: neque potentia acetum. et tñ fit ex ipso acetum. & uiuens potentia mortuus.

Hic affert secundam dubitationem, & est, propter quid vinum aceti materia non est, nec potentia acetũ, & propter quid viuens non est potẽtia & materia mortui. videtur quod debeant esse, nam illud est materia, ex quo fit res: sed acetum ex vino, & mortuum ex viuente fit: igitur vinum aceti, & viuens mortui materia est. dicit {dubitatio autem quędam est, & propter quid vinum non materia aceti est, nec est potentia acetum} & tangit vim rationis, quod debeat esse, & dicit {& tñ ex ipso fit acetum} ergo est aceti materia. simili ratione dubitatio est, cur {viuens} non est {potentia mortuus} nam ex viuente etiam fit mortuus. Auer. autem quæstionem intelligit hoc modo {propter quid vinum nõ est materia aceti, nec potentia acetum} ita vt quemadmodum ex vino acetum, ex aceto vinum fiat {&} propter quid {viuens} non est {potẽtia mortuus} ita vt quẽadmodum ex viuo fit mortuus, ex mortuo fiat viuens, non. n. vr̃ maior ratio de vno, quã de altero. quæ expositio est parũ violenta: vt cõsiderãti græca verba patet.

Quæ Auer. Com. 14.

An non, sed secundũ accidens corruptiones? Animalis. n. materia hæc secundum corruptionem mortui potentia et materia est: & aqua aceti. fit. n. ex his ut ex die nox.

Respondet, & dicit {an non} vinum est aceti materia, nec viuens mortui {sed} acetum & mortuum sunt {corruptiones} illorum {ſm accidens} materiæ vero, ex qua illa sunt corruptiones per se. quo vero ad solutionẽ attinet, animaderte, quod mortuum & acetum cũ sint corruptiones, atq; priuationes proprie & per se, vt subiecti sunt materiæ ex qua fit viuens, & ex qua vinum fit. vini autem & viuentis per accidens, vt subiecti sunt priuationes & hoc probat, & dicit {animalis. n.} ipsa {hæc materia ſm corruptionem} subaudi ipsius animalis {est} per se {potentia, & materia mortui, & aqua vini} nam huiusmodi materiæ sunt per se subiecta priuationum: viuum autem, & viuens sunt subiecta per accidens ratione qua constant ex ea materia, quæ recipit illorum corruptiones. & cum dicebatur ex vino fieri acetũ, & ex viuo mortuum: igitur vinum est aceti materia,

teria,& viuens mortui:negat consequentiam, & causam assignat,& dicit{fit.n. ex is).s.acetum ex vino, & mortuum ex viuente,non vt ex materia,quæ est per se subiectum illorum{sed vt ex die nox)hoc est,sed vt ex termino à quo.Patet igitur,quod acetum est vini corruptio,vt termini à quo, materiæ autem vini, & per se subiecti.similiter mortuum est corruptio viuentis, vt termini à quo,materiæ autem viuentis,vt per se subiecti.hæc ẽm Auer.non sunt solutio dubitationis, sed est quædam suppositio,ex qua in textu sequenti soluit dubitationem.

Et quæcunq; itaq; sic transmutãtur ad inuicem,ad materiã oportet redire.ut si ex mortuo aĩal,in materiã primum, deinde sic aĩal,erit.et acetum in aquam,deinde sic uinũ erit.

Ex his concludit,quod si in talibus debeat fieri reditus saltem in idem specie, oportet fieri resolutionem vsq; ad primam materiam.vt si ex mortuo debet fieri viuens dabet fieri resolutio vsq; ad elementa, quæ sunt communis materia viuentis & mortui,& si ex aceto debet fieri vinum,debet fieri resolutio vsq; ad aquam, dato,quod aqua sit communis materia vtriusq;,dicit {& quæcunq; itaq; sic transmutantur ad inuicem)vt ex vino acetum,& ex viuente mortuum,& è contrario {ad materiam)communẽ eis{oportet redire vt si ex mortuo)debeat fieri animal ipsum viuens,saltem idem specie{primum in materiam) communem debet mortuũ redire{deinde sic)resolutione facta{animal erit, & acetum in aquam)quæ est vini & aceti communis materia redire debet{deinde sic) resolutione facta { vinũ erit) dixit autem{quæcunq; sic transmutantur)q̃m quę nõ transmutantur inuicem, vt vinum & acetum, sed, vt contraria positiua, non oportet fieri resolutionem ad communem materiam primam,si ex altero alterum,et è conuerso fiat.põt.n.calidum ex frigido,& frigidũ ex calido fieri non facta resolutione ad primã materiã.& cum dixit {trãsmutantur inuicem}intelligit nõ quod redeat idem numero,q̃m ẽm Arist. redire idem numero per naturam non potest,sed idem specie.Auer.autẽ voluit quod Arist.soluat quæstionem,q̃m facta suppositione,nunc soluit,& vult quod ea quæ in hunc modũ transmutantur,vt ex vino acetum & ex viuente mortuum,non fiat reciprocus reditus,nisi per medium. nã primum mutatur in medium, & medium in vltimum, vt cum ex viuente mortuum fit,ex mortuo non fiet viuens,donec mortuum reuertetur in quarta elementa, & deinde formę quatuor elementorum per admistionem reducentur in medium, & rursus fiet viuens hæc est solutio ẽm Auer.

Quæ Auer. Cõm.14.

C A P. VIII.

TEX.15. *DE dubitatione uero dicta & circa definitiones, & numeros,quæ nam causa est,ut unum sint,deinceps dicendum esse uidetur. Omnium.n. quæcunq; plures partes habent,& non sunt totum,ut cumulus, sed sunt aliquod totum præter partes,est aliqua causa. quoniam & in corporibus his quidem tactus causa est, ut sint unum. Aliis uero uiscositas, aut aliqua alia passio talis: definitio uero ratio est una, non coniunctione, quemadmodum Ilias, sed quia unius est: quid igitur est quod facit unum hominem, & propter quid unum, & non multa sunt, utputa animal bipes?*

Cum in septimo libro disputasset de vnitate numeri,& de vnitate definitionis,nũc proponit disputare de causa vnitatis definitionis,& rei definitæ,& dicit{de dubitatione vero dicta circa & definitiones,& numeros) videlicet in septimo huius{deinceps in hoc libro dicendum esse videtur quæ nam causa est, vt sint vnum) in quibus duo supponit,& aliud quærit: supponit.n. primo numerũ esse vnum,& definitionem esse vnam. secundo quod vnitatis definitionis sit aliqua causa.quærit autem de definitione prætermittens numerum,cur vna sit,quæúe causa suæ vnitatis.& quia secundo supposuit ipsius definitionis vnitatis esse aliquam causam, hoc syllogizat hoc pacto.Omnium,quæ plures partes habent,& sunt totum non vt cumulus,sed sunt totum præter partes,est aliqua causa suæ vnitatis.declarat hãc exemplo corporum, quę non sunt vnum totum, nisi aut contactu, aut glutine, aut clauo, aut id genus: sed definitio est quoddam totum vnum,non vt cumulus:igitur eius est aliqua causa suæ vnitatis: non igitur frustra quęritur.de ratione tangit maiorẽ,& dicit{omnium.n.quæcunq; plures partes habent,& non sunt totum,vt cumulus,sed sunt aliquod totum)& vnum{pręter partes est)suæ vnitatis{aliqua causa)hæc est maior. deinde probat eam argumento sumpto à corporibus, & dicit{q̃m & in corporibus his quidem tactus causa est,vt sint vnũ:aliis vero viscositas aut aliqua alia passio talis)vt clauus,hæc est probatio maioris.deinde accipit minorem,& dicit{definitio vero ratio est vna,nõ coniunctione,vt Ilias)Homeri,quæ est cumulus multorum carminum per copulationem coniunctorũ{sed quia vnius est)rei definitæ,& per se, conclusio debet esse quod vnitatis ipsius definitionis sit aliqua causa: quæ fuit secũda suppositio,qua supposita quærit{quid igitur est quod facit vnum hominem)vnum per se definibile{& propter quid vnum,& non multa est) ea definitio,quæ est{vtputa animal bipes) hæc est quæstio, quæ supponit duo,& quærit tertium.

Aliterq; & si est(ut aiunt quidam)ipsum quid animal,et ipsum bipes, propter quid nam non illa ipsa homo est, & erunt secundum participationẽ homines,non hominis unius, sed duorum & animalis & bipedis. Omnino itaq; non erit homo unum,sed plura,animal, & bipes.

Secundo dubitat in doctrina Platonis, & iterum in tali dubitatione aliud supponit.& aliud quærit. supponit.n.genus & differentiam, ex quibus constat definitio,esse ideas separatas,& tantũ ipsa, & quærit propter quid homo non est illa ipsa separata. & dicit{aliterq;) subaudi dubitatur{& si est(vt aiunt quidã) ipsum quid animal,& ipsum bipes} hoc est si genus, & differentia vt animal & bipes sunt tantum ipsa, & ideæ separatæ, quæ dicuntur ipsa græce αὐτά, vt dictum est septimo huius.hæc est suppositio.deinde subdit, quod quærit, & dicit{propter quid nam non illa ipsa homo) singularis{est)& probat quod homines esse non possunt illa. & dicit{& erunt homines ẽm participationem nõ hominis vnius)si sunt illa ipsa{sed duorum)separatorum {& animalis & bipedis)& tunc concludit, quod si ita est homo non erit quid vnum, & dicit{omnino itaq; non erit homo vnum,sed plura)illa ipsa videlicet{animal & bipes)patet igitur quod si genus, & differentia sint ideæ,species,quæ per illa definitur non poterit esse vnum.est autem hæc dubitatio valida,supposita opinione Platonis de ideis possunt autem,quæ Auer.dicit, trahi ad has quæstiones, licet cum magna difficultate, tu vero verba sua considera. Quæ Auer. Cõm. 15.

Palam itaq;, quoniam sic quidem acceptantibus, ut consueuerunt definire & dicere non contingit reddere, & soluere dubitationem. Si autem (ut dicimus) hoc quidem materia, illud uero forma est, et hoc quidem potentia, illud uero actu, non adhuc dubitatio uidebitur esse, quod quæritur.

Pro solutione quæstionum, supponit duo: Primum quod Platonici dicentes genus & differentias ideas, ac substantias separatas, nec possunt reddere causam vnitatis hominis, nec soluere quæstionem de vnitate definitionis. nam hoc pacto dicentes, coguntur dicere genus & differentiam esse essentia actu vtraq;, & cum ex duobus existentibus in actu non fieri possit vnum, isti ita dicentes asignare non possunt causam vnitatis hominis, nec soluere questionem de vnitate definitionis. Secundo supponit quod in definitione aliquid vt materia, & potentia, aliquid vt forma, & actus sit, & sic dicētes reddere possunt causam vnitatis hominis, & soluere quæstionem. dicit {palam itaq; qm̄ sic quidem acceptantibus, vt consueuerunt definire & dicere) Platonici, quod genus, & differentia sint ideę, atq; separatę ipsæ substantiæ {non contingit reddere) causam vnitatis hominis {& soluere dubitationem) de vnitate definitionis. deinde tangit secundam suppositionem, & dicit {si autem) vt dicimus, in ipsa re quæ definitur {hoc quidem materia, illud vero forma est, &) in definitionibus substantiarū atq; specierum est {hoc quidem potentia, illud vero actu) vt peripatetici asserunt {non adhuc dubitatio videbitur esse, quod queritur) hęc de suppositionibus. Auer. aūt vnam suppositionem faciens, ait, quod si quis dixerit definitionem componi ex pluribus simpliciter, & non distinxerit pluralitatem, quæ est in potētia ab ea, quæ est in actu, non pōt quæstionē soluere. qui vero dualitatem, quæ in definitione est, in materiā & formam distinxerit, in materiam dico, quæ potētia est, & in formā, quæ est actus, hic poterit soluere quæstionē. Auer. igitur non in Platonē hæc retulit, sed in eos, qui partes definitionis nō bene distinguunt.

Que Auer. Com. 15.

Est enim hæc dubitatio eadem, & si terminus uestimenti sit rotundum æs. Erit. n. hoc nomen huius orationis signū. quare, cum quæritur quæ nam causa est, ut æs, & rotundum sit unum, nō ulterius itaq; dubitatio uidetur, propterea quod hoc quidem materia, illud uero forma est. Quid igitur huius causa est, scilicet, ut id quod erat potentia ens, actu sit, præter id, quod fecit, in quibus generatio est. nulla .n. est alia causa, ut ea, quæ potentia erat sphæra, actu sit sphæra, nisi quia hoc erat quod quid erat esse utriq;.

Factis suppositionib⁹ soluit, & primo supponit vnū exemplum, vt solutio clarior sit, & dicit {est enim hæc dubitatio eadem, & si terminus) hoc est definitio {vestimenti sit) rotundum æs. nam casu isto posito, quod vestimenti definitio sit rotundum æs {erit hoc nomē) vestimentum {signum huius orationis) quæ est rotundum æs, veluti hoc nomen homo est signum significās hanc rationem animal rationale. est ergo exemplum quod pro solutione supponit, vt definitio vestimēti sit, rotundum æs. & supponit exemplum in artificialibus, qm̄ primo quæstionem soluit in naturalibus, quæ intelligi possunt per ipsa artificialia, & accepit exemplum fictum, ne fiat contentio in exemplis Arist. ergo supposito hoc exemplo, soluit quæstionem, primo in naturalibus, secundū in Mathematicis, & demum in Metaphysicis, vt suis locis videbitur. deinde soluens dicit {quare cum quæritur, quæ nam causa est, vt æs & rotūdum sit vnum) nō vlterius {itaq; dubitatio videtur, propterea quod hoc quidem materia) videlicet æs {illud vero) videlicet rotundum {forma est) ex quib⁹ fit vnū. non. n. alia causa asignanda est cur compositum illud, videlicet æs rotundum sit vnum, nisi quia alterum materia & potentia est, alterum forma, & actus. at quod est actus, causa essendi vnū est, & materię, & eius quod ex forma, & materia est, vt secundo de anima patuit. sed dices cum materia sit in potentia, quæ nam causa est vt transeat de potentia in actū, rn̄det ꝙ in naturalibus nulla alia causa est præter agens. vnde dicit {quid igitur huius cuius causa est. s. vt id quod erat potentia ens actu sit) & potest intelligi de materia, & de composito. vtrunque. n. antequam actu sit, est in potentia, materia quidem, vt sub actu fiat compositum, vt actu fit, ideo quærit {quid igitur huius causa est. s. vt id, quod erat potentia ens, actu fit) respondet {præter id quod fecit, in quibus generatio est} quasi dicat nulla alia præter agens, in rebus generabilibus. nam in rebus æternis, in quibus non est agens, alia ratio quærenda est. et asignat causam, & dicit {nulla. n. est alia causa, vt ea, quæ potentia erat sphæra, actu fit sphæra, nisi quia hoc erat qđ quid erat esse vtriq;) hoc est nulla alia nisi agēs, quod in mente artificis est forma, & quod quid erat esse vtriq;. s. composito artificiali, quod est ex ære, & figura. Eodem modo in naturalibus agens est causa, vt id, qđ est pōa actu sit. Quo vero ad verba attinet, animaduerte verbū ἀλλὰ non semel Arist. accepit pro nisi quia, vt in p̄senti textu. Amplius agens in artificialibus vocat qđ quid erat esse, qm̄ est forma in mente artificis, at forma vbiq; ab Arist. quod quid erat esse dicitur, vt omnibus perspicuum est. Ex his patet solutio in naturalibus, quod causa vnitatis formæ, quæ est actus, à quo est vnitas, causa vero quare id quod erat pōa reducatur in actū, est agens in generabilibus. hæc ex verbis Arist. quæ male intelligentes nonnulli, in aliam expositionem digressi sunt ab Arist. mente remotissimam. Auer. præsenti commento dicit hoc modo, est igitur hic aliquid vnum, quod primo est in potentia, & post transfertur de potentia in actum. translatio. n. hæc nō largitur multitudinem, sed perfectionem inesse: quia in toto hoc est vnum in actu. ex quibus verbis nonnulli colligunt materiam rei non esse nisi rem in potentia, vt materia ignis est ignis in potētia. ignis. n. in potētia est illemet, qui fit in actu, nā agens trāsferens ignē de pōa ad actū, non præbet multitudinem, ita vt ignis actu sit distinctus à materia, quæ erat potentia, sicut subiectū à sua forma, sed solum prębet perfectionem, facitq;, vt illemet ignis, qui erat potēs esse sit actu, qm̄ materia s̄m hos non est nisi ipsæ æs, quæ potest esse est materia Socratis. {verum de re hac alibi disputauimus, nunc vero satis sit annotasse verbum Auer.

Que Auer. Com. 11.

Est autem materia alia intellectualis, alia sensibilis, & rationis semper hoc quidem materia: illud uero actus est. ut circulus figura plana.

Auerroes in suis verbis innuit duas expositiones, prima est, vt per hæc, quæ in Mathematicis dicit, velit argumentari à minore ad maius, nā si in mathematicis definitio cōstat ex materia & forma, & forma ī illis est cā quare definitio est vna, quāto magis naturalis definitio cōstabit ex materia, & forma, & forma erit qua definitio est vna. innuit etiam & secundam expositionē, vt di-

vt dicamus quod Arist. velit per hæc remouere tacitã dubitationem, posset.n. dici non omnes definitiones componi ex materia, & forma, vt suppositum est, qm̃ non definitiones rerum mathematicarum, cum res mathematicæ non sint in materia, cui respondens distinguit de materia, & asserit in rebus mathematicis esse materiam intellectualem, quæ est ipsum cõtinuum, non materiam sensibilem, quod est corpus qualitatibus tactilibus affectum. & sic definitiones possunt cõstare ex materia intellectuali. & forma intellectuali. hæc Auer. Melius autem dicamus, quod cum soluit in naturalibus qõnem motam, nunc soluit eam in mathematicis, nam definitiones mathematicæ etiam constant ex pluribus, & ita quæri potest cur definitio mathematica sit vna, & quæ sit suæ vnitatis causa. soluit, & dicit {est autem materia) duplex {alia intellectualis) qualis est materia figurarum, quas mathematicus considerat, & est ipsum continuum in geometria, & ipsum discretum in arithmetica. omnium.n. figurarum geometricarum materia est ipsum continuum, quod continet lineam, & superficiem, & corpus. omniũ autem passionum, quas considerat arithmeticus, materia est ipsum discretum, siue numerus. sic igitur materia alia est intellectualis, alia sensibilis, & est materia formarum naturalium, quæ substantia est primis ac tactilibus qualitatibus affecta. & facta distinctione dicit {& rationis semper) hoc est tam physicæ, q̃ mathematicæ definitionis {hoc quidem) .i. altera pars est {materia hoc vero). i. altera pars {est forma) & quod in mathematicis altera pars sit materia, altera forma, exemplo exponit, & dicit {vt) in definitione hac, quæ est {circulus est figura plana) vbi Auer. figuram dicit esse materiam, & planam superficiem formam, & non bene dicit, qm̃ non semper differentia est forma, cum enim ipsum accidens definitur in abstracto, differentia est materia, dicimus.n. quod simitas sit cauitas nasi, vbi differentia materia est, & genus forma. quare melius dicamus quod figura sit forma, & plana hoc est superficies materia: per quæ patet vnam esse definitionem ab vnitate materiæ, qm̃ in accñtibus materia est principalis pars, & se habet, vt forma in definitionibus substantiarum. hæc de mathematicarum rerũ definitionibus.

TEX. 16. *Quæcunq; uero non habent materiam nec intelligibilem, nec sensibilem: quod quidem statim unum aliquid esse est, eorum unumquodq; est: quemadmodum & quod quidem ens aliquid est hoc, quod quantum, aut quale est quapropter & non inest in definitionibus, nec ens, nec unum, & quod quid erat esse statim unum aliquid, est sicut & ens aliquid.*

Soluit qõnem nunc in diuinis substantiis: habebat autem quæstio duas partes, altera erat, quæ sit cã, qua res, quæ definitur, sit vna: altera, quæ sit causa, qua sua definitio sit vna. soluit nunc qõnem quo ad primam partem, & asserit nullam esse causam, qua substantia ab omni materia separata sit vna, præter suam essentiã, qm̃ vnaquæq; talis substantia est vna per essentiam, & non per formam aduenientem materiæ, quæ sit causa composito vt sit ens, & vnum. dicit {quæcunq; vero non habẽt materiam) omnino, vt {nec intelligibilem) qualem habent figuræ mathematicæ {nec sensibilem) qualem habent formæ naturales: vt substantiæ separatæ sunt, quæ oĩ materia penitus carent {eorum vnumquodq; est) id {quod quidem statim est vnum aliquid esse) hoc est vnumquodq; eorum est id, quod est per essentiam aliquid vnum esse. accepit.n. {statim) pro eo quod est per essentiam, nam quod est vnum per essentiam, statim est vnum, qm̃ se ipso est vnum, & non expectat vnitatem aliunde, veluti à forma, quæ materiæ suæ adueniat, cum non habeat materiam, sed sit ipsa forma. exponit quod dixerat exẽplo fortasse obscuriori, vbi annotatione dignum, omne quod est aut quantum, aut quale, statim esse ens. qm̃ non est ens mediante differentia. Album.n. est ens, non mediante differentia, superficies etiam est ens sine causa media, qua est ens. descendit.n. ens in omnia, quæ sub decem præsentia sunt sine mediis differentiis. & sic omne quod sub aliquo prædicamento est, statim est eas, qm̃ non descendit ens in illud mediante differentia. veluti animal, & vnumquodq; genus descendit mediante differentia in hominem: vel suam speciem. vt igitur vnumquodq; ens est ens statim hoc est sine causa media, ita vnaquæq; substantia separata statim est vna sine causa media. inquit {quemadmodum hoc, quod quantum aut quale est) vt superficies, aut album {est) id {quod quidem ens aliquid) quasi dicat ita substantia separata statim sine causa media est quid vnum, sicut hoc indiuiduum quod est quantum aut quale, statim sine cã media est ens. & tu intellige exemplum non esse omni ex parte simile, nam quælibet substantia separata est quid vnum statim sine causa media, qm̃ est quid vnum per essentiam. at id quod quantum aut quale est, licet sit statim ens, qm̃ sine causa media, tñ non est ens per essentiam: sed participatione diuinæ substantiæ. est ergo similitudo solum quantum ad hoc, ꝙ sicut id quod est quale aut quantum est ens sine causa atq; differentia media, ita substantia separata est ens, & vnum sine media causa. hanc expositionem olfecit Auer. dicit.n. ꝙ quæ omnino materia carent, eorum vnumquodq; est idem cum illo, quod dat suum esse. s. quod quiditas & essentia sint in eis idem, igitur nulla alia est causa, qua vnaquæq; substantia talis sit quid vnum præter essentiam. veluti quod est ens, non est ens per aliquid additum essentiæ, vt per differentiam qua ens contrahatur ad illud: cum ens non sit genus contrahibile per differentiam. ecce ꝙ olfecerit expositionem. ex his concludit duo, primum ꝙ nec in definitionibus substantiarũ separatarũ, nec cæterarum rerum ens, aut vnum ponatur vt genus. & hoc dicit {quapropter & non inest in definitionibus) talium substantiarum separatarum, nec cæterarum rerum {aut ens aut vnum) subaudi vt genus, cã patuit, qm̃ substantia separata est ens aut vnũ per essentiam, & res prædicamentales sunt ens, aut vnũ sine mediis differentiis, quare in definitionibus rerum nec ens, nec vnũ, vt genus statui potest. ẽm quod concludit est, ꝙ quod quid erat esse, & ipsa forma quę esset definibilis, statim vnum aliquid est, sicut statim est ens aliquid: & dicit {& quod quid erat esse) in substantiis separatis, quæ est essentia definibilis {statim) hoc est per essentiam {est vnum aliquid, sicut) est & {ens aliquid) per essentiam. per quæ patet non esse quærendã aliam cãm præter essentiã vnitatis eius, quod definitur. Auer. autem male intelligens primum illatum intelligit ꝙ ex dictis pateat nec ens, nec vnum, nec aliquod genus altissimorũ quæ dicuntur transcendentia: esse definibile, cũ hæc sint simplicia, & definitiones sint cõpositorum peius intelligẽs ẽm ait, ꝙ ex dictis pateat nec formam habere definitionẽ, in qua sit ens aut vnum, vt genus. q̃ sunt extra ꝓpositũ, vt legẽti græca verba patet.

Quæ Auer. Cõm. 16.

Quæ Auer. Cõm. 16.

Quapropter non est aliqua alia causa alicui eorum, ut sit unum, aut sit ens aliquid. statim.n. unumquodq; est ens aliquid, & unum aliquid, non in ente & uno, ut in genere, aut ut in his, quæ separata præter singularia sunt.

Ex his concludit solutionem primæ partis quæstionis, quæ erat de causa vnitatis eius, quod definitur, & dicit {quapropter non est aliqua alia causa alicui eorũ) diuinorum entium {vt sit vnum, aut vt sit ens aliquid) subaudi præter essentiam, & repetit rationem: & dicit {statim.n. vnumquodq; est ens aliquid, & vnum aliquid) hoc per essentiam {& non) est aliquod eorum {in ente aut vno, vt in genere, aut vt in his quæ separata sunt præter singularia) vt Platonici dixerunt. & hæc expositio est Auer. melius autem exponi potest, vt dicamus quod Arist. ex dictis soluat interpositam q̃ōnē, quæ superius de vnitate rerum naturalium fuit tacta, vtrum videlicet sit aliqua causa effectrix ex qua substantia separata sit vnus, & ens, respondet ex dictis & inquit {quapropter non est aliqua alia causa) effectrix {alicui eorum) entium separatorum {vt sit vnum, aut vt sit ens aliquid) assignata eandem causam, per quam soluit primam partem quæstionis, & dicit {statim.n.) eorum {vnumquodq; est ens aliquid, & vnum aliquid) statim dico q̃m per essentiam, & per nullam aliam causam nec formalem, nec effectiuam, est dico ens aliquid, & vnum {non in ente, & vno, vt in genere, aut vt in his, quæ separata sunt præter singularia) patet ergo solutio interpositæ quæstionis.

Verum καὶ &; *Propter hanc uero dubitationem hi quidem participationem dicunt, uerum causam aliquam participationis. & quid est participare dubitant. hi autem consubstantialitatem animæ, sicut Lycophron ait esse scientiam eius, quod est scire, & animæ: alij uero compositionem, aut coniunctionem animæ cum corpore ipsum uiuere.*

Cum soluisset q̃ōnem s̃m veritatem, nunc inducit solutiones aliorum non ad totam q̃ōnem, sed ad eam partem q̃ōnis, quæ erat quæ sit causa, qua definitum est vnum: fuerunt.n. duæ q̃ōnis partes, altera quidem de definitionis vnitate, altera autem quæ sit causa, qua res, quæ definitur, sit vna. inducit solutionis aliorum ad hanc partem, & sunt tres positiones. prima est Platonicorum, qui dixerũt rem, quæ definitur, vt homo, esse vnam participatione ideæ hominis, quæ est vnitas, & essentia hominis. Nec ab ratione quidem, q̃m id, quod est vnitas per essentiam, est causa aliis eiusdem denominationis, vt vnumquodq; illorum vnum sit participatione. veluti quia ignis est per essentiam calidus est causa per participationem, vt cætera, quæ denominantur calida, sint calida. verum hi sic dicentes dubitant quæ nam sit hæc participatio, & quid particeps esse. dicit {propter hanc vero dubitationem hi quidem participationem dicunt) subaudi causam, qua res definita sit vnum, asserentes rem definitam, vt hominem esse vnam, participatione ideæ hominis, quæ est vnitas per essentiam {verum) isti vt Arist. inquit {dubitant causam aliquam) esse ipsius {participationis, & quid est participare) & ita dubitant de causa causæ, nam dubitant quæ nam causa sit, vt res definita participet idea, & quid sit particeps esse ideæ. hæc de prima positione. Deinde narrat secundam, & dicit {hi autem) dicunt non animam ipsam esse causam vnitatis hominis, nec formam ipsam esse cãm vnitatis compositi ex materia, & forma {sed consubstantialitatem animæ) hoc est, sed aliquid consubstantiale ipsi animæ: & exponit Arist. hoc exemplo Lycophronis, & dicit {sicut Lycophrõ ait esse) cãm vnitatis {eius quod est scire cum anima, scientiam) quæ est quid consubstantiale ipsi scire: Eodem modo dicunt cãm vnitatis hominis esse aliquid consubstantiale animæ hominis, non expressit autem istud consubstantiale, sed potest dici animatio. ergo sicut scire cum anima facit vnum sciens per aliquid consubstantiale ipsi scire, vt mediãte ipsa scientia, ita anima cum corpore facit vnũ animal mediante aliquo consubstantiali ipsi animæ, vt mediãte animatione. deinde assignat tertiam positionem, & dicit {alij vero) dicunt causam vnitatis hominis esse {compositionem animæ cum corpore, aut cõiunctionem) quæ coniunctio dr̃ apud eos ipsum {viuere) nam tãdiu homo vel animal est vnum q̃ diu viuit, quare vr̃ homo vel animal esse vnum mediante vita, & sic vita erit causa, qua homo, vel animal est vnũ. & accepit hominem in exemplo, loco cuiuslibet definiti, cuius definitionem quærimus. Auer. autem dicit, quod qui supponit animam esse actum corporis, & formam esse perfectionem materiæ nõ habet q̃ōnem, q̃m, vt dr̃ in secundo de anima, nulla alia causa est, nisi quia hoc est perfectibile, & illud perfectio. & intellexit Auer. per participationem communicationem, quæ est inter corpus, & animam, & vult postea ꝙ Arist. induxerit duas expositiones circa verbum cõmunicatio, quarum prima est, ꝙ per communicationem intelligendum sit cooperationem, quatenus nec anima sine corpore, nec corpus sine anima operari potest, nisi sint congregata. Alij per communicationem, intellexerunt compositionem, vt ipsum viuere. Quare secundum Auer. causam vnitatis Aristotelis dixit vnã esse videlicet communicationem, sed quia erat communicatio res dubia, adduxit duas expositiones pro intellectu illius. Tu vero considera. Quæ Auer. Com. 16.

Sed eadem ratio in omnibus erit. etenim sanum esse erit aut consubstantialitas, aut compositio siue coniunctio animæ & sanitatis. & æs esse triangulatum, compositio æris, & trianguli, & album unum esse, compositio superficiei & albedinis.

Contra has causas obiicit, dimittit autem primam tanquam reprobatam superius & septimo huius, & reprobat alias duas causas, vel forte reprobat duas cãs, q̃m non sunt nisi duæ causæ, q̃m hæ duæ causæ fuerunt expositiones participationis. Vt voluit Auer. sed vtcuq; reprobat eas duas causas, & dicit {Sed eadem ratio in omnibus compositis erit) quod exponit, & dicit {etenim sanum esse erit) vnum quid, quia erit {aut consubstantialitas, aut compositio siue cõniunctio animæ & sanitatis) & dixit {animæ) quia sunt etiam animæ ægritudines, vt melancholia, & phrenitis, & id genus, & ita quã ratione anima & corpus erant vnũ aut propter consubstantialitatem vel coniunctionem, eadem ratione sanum esse erit vnum propter consubstantialitatem sanitatis cum anima, vel coniunctionem sanitatis cum anima. Similiter {& æs esse triangulatũ) erit {compositio æris & trianguli, & album vnum esse) erit {compositio superficiei & albedinis) hæc autem tanquã absurda derelinquit, & ideo vult causas assignatas absurdas esse. Auer. verò aliter intelligit, & non indocte, vult.n. quod Aristoteles accipiat hanc suppositionem, quod simile est de vnione animæ cum corpore, & formæ cum materia, & de vnione sanitatis cũ anima, & trianguli cũ ære, & albedinis cum sup̃ficie. tunc argu-

argumentatur, vltra, sed nulla quærenda causa est vnitatis sanitatis cũ anima, nec trianguli cum ære, nec albedinis cum superficie, nisi quia sanitas est perfectio & actus animæ. & triangulus æris, & albedinis superficiei, igitur nec quærenda est causa vnitatis animæ cum corpore, vel formæ cum materia, nisi quia forma est actus materiæ, & anima est actus corporis, à qua est vnitas totius. & non displicet hæc expositio.

Causa uero quia potentiæ & actus quærunt unum faciens & differentiam est autem, ut dictum est, ultima materia atq; forma idem, & hoc potentia, hoc actu. quare simile est quærere unius, quæ causa, & unum essendi. Est enim unumquodq; quid unum, inquantum quod potentia est, & quod actu est, unũ aliquo modo sunt. quare causa nulla alia est, nisi ea, quæ est quasi mouens ex potentia ad actum. quæ autem non habent materiam, omnia simpliciter quid unum, & ens aliquid sunt.

Cum reprobasset positiones, nunc assignat causam erroris, & vult, quod isti errauerint, quia supposuerunt falsum, & quæsiuerunt causam falsi, supposuerunt.n. materiam, & formam esse res diuersas, & quæsiuerunt causam, cum materia & forma sint res diuersæ, quæ nã causa est, vt vnum sint. At vt dicit, falsum est materiam & formam esse res diuersas, sunt.n. vna res, & non differunt, nisi vt terminatum & interminatum, & sic materia est forma, & forma est materia, pro quanto res eadem est, quæ cum erat potentia, vt fieret erat materia, forma vero, vt facta. & iusta hanc positionem nullum est compositum ex materia & forma tanquam ex re, & re: sed nihil est actu nisi formæ, quæ antea erat materia, & potentia, vt fieret actu. Vnde dicit {Causa vero) subaudi erroris, est {quia potentiæ & actus quærunt differentiam, & supponant) materiam & formam esse res diuersas, & quærunt quid est {vnum faciens) ipsa, ergo supponunt materiam & formam esse res diuersas, & quærunt, quid est illud, quod facit ea vnum. tunc ostendit quod suppositio sit falsa: & dicit {est autem, vt dictum est, materia vltima) quæ non amplius est in potentia {& forma idem, & hoc) subaudi idem potentia, & {hoc) idem ens {actu) & ita vnamet res est materia & forma, sicut vnamet res est, quæ prius fuit in potentia, & postea in actu. & sic vnamet res est forma & materia, & non differunt, nisi vt ens, & potẽs esse. Propterea concludit quid sit quærere causam vnitatis, & dicit {quare simile est quærere quæ nam cã sit vnius, & essendi vnum) modo quærere propter quid vnum est vnum nihil est, sicut nihil est propter quid homo est homo. quod autem quęrere propter quid vnum est vnum, nihil sit quærere, probat, ex eo quia nihil est quærere propter quid idem est idem, & dicit {vnumquodq;.n. vnum aliquid est, inquantum quod potentia. & quod est actu, vnum) & idem {aliquo modo est) quod.n. est potentia est idem ei quod est actu, quatenus non differunt sicut duæ res diuersæ, sunt tñ idem, quia illamet res quæ erat potẽtia, & materia erit actu, & forma. ergo solum differunt, vt ens potentia & ens actu, quæ differunt vt interminatum & terminatum, ex his concludit quod nulla causa sit vnitatis, nisi illa, quæ est causa entitatis, causa autem entitatis est causa agens, quæ facit, vt ens potentia sit actu ens, & hoc dicit {quare cã nulla alia) est {nisi) illa quæ est {vt quasi mouens) & educens materiam {de potentia) vt sic forma {ad actum) qui est forma. Ex his patet positio Riccardi Mediauillensis acutissimi doctoris, qui de intẽtione Arist. & Auer. asseruit materiam & formam non esse duas partes compositi reales re diuersas, sed differre, sicut interminatum, & terminatum. Imaginatur .n. formam non aduenire materiæ tanquam perfectionem superaduenticiam illi, cum qua constituat compositum, sed materiam, quæ prius erat ens potentia, fieri formam, quæ est ens actu. Quam positionem innuit Auer. & hic & proximo textu. Verum de hac positione in recognitionibus Physicis multa diximus. Vltimo redit ad diuinas substantias, & dicit {quæ autem non habent materiam) vt diuinæ substantiæ {omnia simpliciter) hoc est per essentiam {quid vnum & ens aliquid sunt) quare nulla alia est cã, qua sit vnaquæq; illarũ vna præter essentiã. hæc de libro octauo. *Quolib. 3. quæstione. 5. arti. primo.*

Octaui Libri Metaphysicorum Finis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER NONVS.

Cum eiusdem Augustini Niphi expositione.

CAP. PRIMVM.

In quo proponuntur dicenda.

DE PRIMO igitur ente: & ad quod omnes aliæ Categoriæ entis referuntur, dictum est, uidelicet de substantia, nam secundum substantiæ rationem dicuntur alia entia: & quantum, & quale, & cætera sic dicta. omnia nanque habebunt rationem substantiæ, ut diximus in primis sermonibus. TEX. I.

VT placet Auer. cęterisq; expositoribus, Arist. in hoc nono Libro intendit agere de ente quatenus diuiditur per potentiam & actum, Nam, vt Auer. inquit, cum hæc ars consideret ens simpliciter, & differentias entis simpliciter, atq; illius gña, cum egisset de generibus entis, hoc est de decem prædicamentis in septimo libro, nunc agit de differẽtiis entis, q̃ sunt actus, & potẽtia: & incæpit loqui de speciebus potentiæ, & actus, vt declaret rõnes subales potentiæ & actus. & contradicat iis, quæ potentiã à rebus sustulerũt: & primo resumit ea, q̃ dicta sunt, & dicit {De primo igiť ente, &) pro.i. {ad quod oẽs aliæ Categoriæ entis) hoc est prædicamenta {referunť dictũ est videlicet de suba) dictum est dico in septimo, & in octauo, in septimo de suba simpliciter: in septimo vero de substantia sensibili, quia dixerat substantiam esse primum ens, ad quod cætera prędicamenta referuntur, vř assignare duas cãs, quas in Libro septimo dixit, prima est, quia quantum & quale, & cætera prædicamenta dicuntur ſm rõnem substantiæ. nam quantum dř quatenus est mensura substantiæ, quale vero, vt est dispositio substantiæ, simili ratione cætera dicuntur. Secunda vero ratio est, q̃m quodlibet accidens habet rationem substantiæ, hoc est definitur per substantiam. Auer. autem legit hæc verba pro vna ratione, vt dicatur substantia primum ens, q̃m in definitionibus eo- *Quæ Auer. Com. 1.*

rum apparet substantia, & hęc expositio consonat verbis Arist. dicit. n. {nam s̃m substãtiæ rationem) .i. definitionem {dicuntur alia entia & quantum, & quale, & cætera sic dicta) hoc est, quod substãtia sic primum ens, patet, q̃m cætera definiuntur per substãtiam. & ꝙ omnia definiantur per substantiam, probat, & dicit {omnia nãq;) cum subaudi definiuntur {habebunt rationem) hoc est definitionem {substantiæ) hoc est ab ipsa substantia, cum in cuiuslibet accidentis definitione appareat substantia. Quo vero ad verba attinet, genitiuus ille {substantiæ) qui græce est, τῆσ οὐσίασ, pro ablatiuo accipitur, vt sit sensus {omnia nãq; habebunt rationem à substantia) placet autem mihi hæc expositio, quoniam leguntur verba non cum copulatione, sed cum nota causæ, vt quasi in hac parte assignetur ratione proximæ partis, nam cum dixisset omnia alia dici s̃m substantiæ rationem, subscribit causam, quia videlicet omnia rõnem suam, ac definitionẽ habent ab ipsa substantia, cũ in cuiuslibet rõne appareat substãtia.

Sed cum ens dicatur, aliud quidem quid, aut quantum, aut quale, aliud autem secundum potentiam, & actum, & operationem: determinabimus & de potentia & actu: & primum de potentia, quæ quidem dicitur maxime proprie, & licet non sit utilis, ad quod uolumus nunc (in plus. n. est potẽtia & actus q̃ ea, quæ dicuntur solum secundum motum) tamen cum dixerimus de hac, in determinationibus de actu, ostendemus quidem & de aliis.

Cum resumpsisset ea, quæ dicta sunt, nunc declarat ea, quæ sunt dicenda. & præmittit duas diuisiones entis, vt eligat eam, quam est pertractaturus, & verba legantur suspẽsiue vsq; ibi {determinabimus) hoc pacto {sed cum ens dicatur) duobus modis {aliud quidẽ quid) hoc est substantia {aut quantum aut quale) .i. vno modo vt diuiditur in decem prædicamenta {aliud autem s̃m potentiam & actum, & operationem) .i. alio modo, vt diuiditur per actum & potentiam. addit autem, & s̃m operationem, non ꝙ velit vt sit diuisio trimembris, sed quia actus intelligitur per operationem, & suum nomen habuit ab operatione: tunc terminando suspensionem præmittit id, quod est dicendum, & dicit {determinabimus & de potentia & actu) hæc de intentione, deinde de ordine dicendorum inquit {& primum) determinabimus {de potentia, quæ quidem dr̃ maxime proprie) & hæc est potentia, qua aliquid dr̃ possibile transmutari atq; moueri, vt Auer. inquit, Cõm. 1. reperiuntur. n. actus & potentia in rebus mobilibus ꝓprie, & maxime, in substantiis vero immobilibus improprie, & quasi per similitudinem: & quia aliquis posset dicere de potentia transmutabili agere nunc non esse ad propositum, cum spectet ad naturalem, quasi soluens, dicit {& licet non sit vtilis ad quod volumus nunc) .i. ad scientiam de actu, & potentia, quibus diuiditur ens simpliciter, & quæ sunt in substantiis immobilibus: cuius causam interponit, & inquit {in plus .n. est potentia & actus) quibus ens simpliciter diuiditur {q̃ ea) .i. quàm potentia & actus {quæ solum dicuntur s̃m motum, t̃n cum dixerimus de hac) .s. potentia quæ reperitur in motibus {in determinationibus) quas de potentia {& actu) faciemus {ostendemus) .i. transibimus ad ostendendum actum & potentiam {quidem, & de aliis) .s. quæ reperiuntur in substantiis separatis. Nam, vt Expositor inquit, hic est ordo conueniens, cum ea, quæ sunt in motu nobis prius manifesta sint, è quibus deuenire debemus in cognitionem substantiarum immobilium, eorum, quæ eis attribuuntur, cum illa intelligi non possint, nisi ex his, quæ nobis primo occurrunt. Quo vero ad verba attinet {& licet) Græce legitur, οὐ μὴν, Latine etiam non tamen, verum hic {& licet non) legimus, vt sæpe aliis in locis legendum est, μὴν pro licet.

Quod igitur dicantur multipliciter potentia & posse, determinatum est à nobis in aliis. harum autem quæcunq; quidem dicuntur potentiæ æquiuoce, prætermittantur. nonnullæ .n. quadam similitudine dicuntur, quemadmodum in geometria: & possibilia, & impossibilia dicimus eo ꝙ aliquo modo sunt, & non sunt. quæcunq; autem ad eandem speciem omnes principia quædam sunt, & ad primum unum dicuntur: quod est principium transmutationis in alio inquantum aliud est. TEX. 2.

Cum proposuisse intentionem huius libri esse agẽdum de potentia & actu, nunc exequitur, & primo explodit à præsenti consideratione potentias, quæ dicũtur æquiuoce, & proponit se dicere de potentiis, quæ dicuntur per attributionem ad vnum, simulq; de illis dicit. de prima parte animaduersione dignum potentiam dici trifariam, vt quinto huius accipitur, vno mõ Cõm. 17. pro potentia metaphorica, qualis est in rebus mathematicis, vt in linea, quę potest esse quadratum. linea. n. quæ ducta in se fit quadratum. & in ternario: nam ternarius ductus in se fit nouenarius, qui est quadratum suum. modo hæc potentia in linea, & numero metaphorica est, quatenus linea assimilatur materiæ, & numerus etiam. per quandam. n. similitudinem ex linea quadratum, & ex trinario nouenarius fieri potest. Alio modo pro potentia logica, & sic possibile dr̃, cuius oppositum non est necessarium, vt Deum esse, & hominem currere. horum. n. opposita non sunt necessaria. hoc modo potentia dr̃, qua aliquid est possibile, quia non repugnet. vt in prioribus dictum est. hæc duo explodit à præsenti consideratione, & dicit {Quod igitur dicãtur multipliciter potentia & posse, determinatum est à nobis in aliis) .s. quinto huius capitulo de potẽtia, Cõm. 17. tunc exponit, quæ explodendæ sint, & inquit {harum autem, quæcunq; dicuntur æquiuoce potentiæ) vt metaphorice, & logice {prætermittantur) in præsenti cõsideratione, exponit, quæ sint hæ: & dicit {nonnullę. n. dicuntur quadam similitudine) & metaphorice {quẽadmodum in geometria) linea, & trinarius potentiæ dicuntur quadrata {&) in logica {dicimus possibilia, & impossibilia, eo quod aliquo modo sunt, & nõ sunt) dr̃. n. omne quod est possibile esse, q̃m non repugnat esse, & dr̃ esse quod non est, impossibile esse, q̃m dum non est, repugnat esse, potentiæ igitur his duobus modis prætermittantur. deinde exponit, quæ potẽtiæ sunt ꝓtractandæ, & asserit de his oĩbus esse agendũ, quæ dicuntur ꝑ attributionem ad vnã, vt de potentiis passiuis, quæ dicuntur ꝑ attributionem ad potentiã actiuã: & dicit {quæcũq; autem ad eandẽ speciem potentiæ) relatæ {oẽs principia quædam sunt, & ad primũ vnum dñr, quod est) actiuũ {principium transmutationis in alio inquãtum aliud est) hæ subaudi oẽs in præsenti libro ꝓtractandæ sunt. potẽtiæ igitur, quæ dñr per æquiuocationem, nunc prætermittendæ, quæ vero dñr per attributionẽ ad potẽtiam actiuã, nunc ꝓtractandę sunt. Quare de passiuis potentiis agẽdum est. hæ. n. propriæ potentiæ dñr, & per attributionem ad potentiam acti- Quæ Auer. uam. Auer. autem velle videtur ꝙ Aristo. prosequa- Com. 2. tur

tur propositam intentionem, & ꝙ distinguat potentiam in duos modos, metaphoricam, qualis est in linea, vt possit esse superficies, vel quadratum, & propriam, quæ dr̃ vno modo actiua, per quam aliquid potest transmutare aliquid inquantum aliud, & dico inquantum aliud: qm̃ idem potest se transmutare, sed nõ inquantum est idem, sed inquantum est aliud. nihil.n. vt Auer. inquit, agit in se ipsum, vt idem sibi. Et sic ẽm Auerroem textus non est explosiuus, sed determinatiuus: vt vero expositionem hanc considera: quoniam in textu ponuntur verba explosiua.

Nam hæc quidem patiendi potentia est, quæ in ipso patiente principium mutationis pasiuæ ab alio inquantum aliud est. hæc autem habitus impoßibilitatis eius, quæ in deterius est, & corruptionis ab alio inquantum aliud principio transmutationis. in his.n. omnibus terminis inest primæ potentiæ ratio.

Nunc declarat duo simul, & potentias quæ sint, & quõ dicantur per attributionem ad actiuam: & dicit {Nam hæc quidem patiendi potentia est, quæ) in ipso {patiente) existens {principium passiuæ mutationis est ab alio inquantum aliud) ecce quõ describitur per actiuam potentiam {hæc autem) potentia est {habitus impassibilitatis eius, quæ in deterius est) vt virtus, per quam officiosus potest resistere volenti ipsum ducere ad vicia {&) tertio modo potentia est impassibilitas {corruptionis, ab alio principio transmutationis, inquantum est aliud) dr̃.n. virtus potentia: & impassibilitas corruptionis etiam potentia: virtus quidem dr̃ potentia, qua studiosus potest manere in virtute, vt nõ corrumpatur ab agente vitia. impassibilitas vero corruptionis, dr̃ potentia, qua cœlum potest semper manere, vt ab agente corruptiuo non corrumpatur. quare vtraq; describitur per potentiam actiuam, & hoc inquit {in iis.n. omnibus terminis) hoc est definitionibus {inest ratio primæ potentiæ) .s. actiuæ. Nam quælibet harum describitur per actiuam potentiam. Auer. autem vult ꝙ Arist. definiat duas potentias, eam, quæ est materiæ, & eam, quæ est habitus, & formæ. diffiniẽs eam, quæ est materiæ, dixit, ꝙ sit principium trãsmutandi ab alio. definiens eam, quæ est formæ, dixit ꝙ sit impassibilitas transmutandi ab alio. & huius causam assignauit, qm̃ formæ bifariam sunt, aliæ quidem, quæ sunt in materia, & hæ sunt passiuæ & transmutabiles per accidens, non autem per se: qm̃ ratione materiæ, in qua sunt. non autem, qua formæ sint. Aliæ omnino à materia abiunctæ, & hæ sunt simpliciter intransmutabiles, qm̃ neq; per se, neq; per accidens. Sed dices intellectus est forma abiuncta à materia ẽm Auer. & tñ patitur. hæc obiectio puerilis est, qm̃ Auer. loquitur in transmutatione corruptiua, non autem in transmutatione perfectiua: qua intellectus potest pati ab obiectis. Et dicit Auer. ꝙ in definitionibus harum potentiarum, accipitur prima potentia referẽdo singula singulis: qm̃ in definitione passiuæ potẽtiæ ponitur ratio primæ potentiæ: quæ est materia, & in definitione potentiæ actiuæ ponitur ratio primæ formæ: & male dicit Auer. quoniam Arist. per rationem primæ potentiæ, intelligit rationem potentiæ actiuæ. nam tam potentia materiæ, quàm impassibilitas describitur per actiuam potentiam, vt patet in verbis Aristo.

Que Auer. Cõm. 2.

Iterum autem hæ potentiæ dicuntur aut solum faciendi patiendiue. aut bene. quare & in harum rationibus aliquo modo insunt priorum potentiarum rationes.

Cum declarasset ꝙ in omnibus potentiis simpliciter dictis ponatur ratio potentiæ actiuæ, nunc declarat, ꝙ etiam in modis potentiarum intelligantur rationes potentiarum simpliciter quarum sunt modi. Sunt autem modi potentiarum, posse bene agere, & posse bene pati. posse bene agere est modus potentiæ actiuæ, quæ est simpliciter posse agere, posse bene pati est modus potentiæ passiuæ, quæ est posse simpliciter pati. & dicit {Iterum autem hæ potentiæ dicuntur aut solum faciendi patiendiúe) hoc est simpliciter, quibus simpliciter hoc currere, illud dissecari potest {aut) dicuntur hæ potentiæ faciendi, patiendiúe {bene) quibus hoc facile currere potest, vt caprea, illud facile, & bene dissecari, vt lignum. Testudo vero dicitur posse non bene currere, ferrum autem posse non bene scindi. hi sunt modi potentiarum simpliciter. facta ac præmissa diuisione, concludit in rationibus modorum potentiarum intelligi rationes potentiarum simpliciter, & dicit {quare & in harum rationibus aliquo modo insunt rationes priorum potentiarum) .s. quæ simpliciter dicuntur. nam in posse bene facere intelligitur facere, & in posse bene pati intelligitur pati. similiter in posse male facere intelligitur facere, & in posse male pati intelligitur pati.

Palam igitur quoniam est quidem, ut una potentia faciendi & patiendi nam poßibile est aliquid, & ipsum habere potentiam patiendi, & aliud pati ab ipso. est autem ut alia, nam hæc quidem in patiente est (propter id.n. quia habet quoddã principium, & est materia quoddam principium patiens patitur. & aliud ab alio. pingue enim & combustibile est, & cedens sic, presibile est: similiter autem & in aliis) hæc autem, in faciente, ut calor, & ædificatiua, illæ quidem in calefactiuo, hæc autem in ædificatiuo est.

Ex iis concludit primo potentiam actiuam & potẽtiam passiuam vno modo esse vnam, alio modo plures. respectu diuersorum esse potest vna subiecto, nam qd' patitur ab vno, potest agere in aliud respectu eiusdem, non possunt esse vna nec subiecto, nec definitione. qm̃ potentia actiua est in agente, passiua vero in patiente: quæ respectu eiusdem non cõcidunt in idem nec subiecto, nec rõne. dicit {Palam igitur qm̃ potentia faciẽdi & patiendi est quidem vt vna) .s. subiecto. & ꝙ subiecto sint vna, probat, & inquit {nam possibile est aliquid, & ipsum habere potentiam patiendi, & aliud pati ab ipso) vt aer habet materiam, quæ est potentia patiendi ab igne, & agere potest in aquam, per potẽtiam agendi .s. calorem, qui est in ipso. & hoc pacto potentia agendi, patiendi subiecto erunt vna potentia: quatenus idem respectu diuersorum est agens & patiens, vel potest agere, & pati. Auer. etiam addit, ꝙ respectu Cõm. 2
eiusdem potentia actiua & passiua sunt idem subiecto in aliquibus, vt in his quæ mouentur in loco. in his vero, quæ alterantur vel gñantur, aut augentur non sunt idem, nisi respectu diuersorum, quod quõ sit, in disputationibus dilucidatur. Et cum declarasset ꝙ respectu diuersorũ potentia actiua & passiua subiecto idẽ sunt, nunc declarat ꝙ respectu eiusdẽ nec subiecto, nec rõne sint idem, & dicit {est autẽ, vt alia) .s. respectu eiusdem {nam hæc quidem in patiente est) cuius cãm affert, & dicit {propter id.n. quia) patiens {habet quoddam principium, &) illud {quoddam principiũ) quod habet {est materia, patiens patitur, & aliud ab alio) vt ab habente formam, & principium actiuum {pingue enim & combustibile est) quoniam habet materiam

aptam inflammari ac comburi{& sic cedens)vt cera,q̃ facile cedit,habet principium materiale videlicet mollitiem{qua pressibile est, similiter autem & in alijs) in omnibus enim patiens patitur, quia habet materiam, & sic patet ꝙ potentia actiua quidem in patiente sit, quatenus patiens habet materiam{hæc autem),s.actiua potentia est{in faciente)& ratione formæ{vt calor, & ædificatiua)facultas{ille quidem).s.calor{in calefactiuo est,hæc autem est in ædificatiuo.) Quare respectu eiusdem potentia actiua,& passiua nec subiecto,nec ratione sunt vna.

Determinatio Arist. Ex his potest colligi hanc distinctioné, ꝙ potentiam actiuam & passiuã esse idem intelligi potest, aut subiecto aut ratione, si ratione sic nec respectu eiusdem, nec respectu diuersorum possunt in idem incidere,si vero subiecto, hoc pacto respectu diuersorum in idē incidere possunt, respectu eiusdē minime.

Quapropter inquantum simul natum est nihil patitur ipsum à se ipso,unum enim & non aliud est.

Secundum quod concludit est, ꝙ dato, ꝙ patiens & agens essent vnum connatum,ita vt agenti esset cōnatum patiens, & patienti esset connatum agens, hoc aggregatum sic à natura constitutum, non pateretur à seipso, causa est, qm̃ tale aggregatum sic connatum esset vnum,& non plura,ac diuersa:& sic nec idem patitur à se ipso, nec vnum aggregatum ex agente & patiente, quod à natura est sic aggregatum patitur à se ipso,& tu intellige per se,qm̃ per accidens potest tale aggregatum pati à se ipso. Calidum enim connatum humido est,& agit in humidum, nō per se quatenus vnũ sunt, sed per accidens.quatenus humidum & calidum ₣m partes diuersa sunt:vt indisputatione dictum est.& intellige de passione corruptiua, ac proprie dicta: dicit{quapropter inquantum)agens patienti {simul natum est) & inquantum sunt à natura vnum aggregatũ {nullum tale ipsum à seipso patitur, vnum.n.) tale aggregatum naturale{est,& non aliud)hoc est & non plura diuersa. At dictum est,nullum vnum vt idem vnũq; pati à se ipso.

Quæ Auer. Com. 2. Auer.autem dicit duo præter propositũ, primum, ꝙ quia quędã potẽtiarum actiuarum sunt in agente:ideo necesse est, vt agens nihil agat, donec sic simul cum patiẽte in eodẽ loco. & hoc ideo quia omne agens naturale agit per contactum. sed non potest agere per contactum, nisi vltima agentis & patientis sint simul in eodem loco.& hoc est primum, quod nō reperitur in textu græco,Secundum est,ꝙ nihil patitur per se inquantum est vnum cum ipso agente, sed oportet vt illic sit aliud ex quo trãsmutatur, & probat hoc, qm̃ si patiens pateretur ab agente inquantũ essent vnũ & idem,tunc idem esset in actu & in potentia,& sic esset in potẽtia quatenus esset in actu.& ideo cōcludit,ꝙ in simplici non est potentia omnino.s,qua patiatur à se ipso.Sed bene potentia est in composito,qua potest pati in se ipso,& à se ipso.& quia hoc videtur contra textum,tu intellige de composito misto ex partibus dissimilaribus, vt secundo physicorum exponitur. qm̃ de composito similari,vt est aurum, vel caro:non est verum aliquid per se posse pati à se ipso.De composito vero,quod cōponitur ex mẽbris diuersis,vt aĩal, verũ est idem pati à se ipso ₣m diuersas partes, qm̃ ₣m cor agit, & ₣m cerebrum patitur: & in cæteris eadem ratione.

Et impotentia & impossibile,& quæ tali potentiæ contraria est,priuatio est. quare eiusdem, & secundum idem,omnis potentia est impotentia.

Cum dixisset de potentia, nunc agit de impotentia, atq; de impossibili:& qm̃ multiplex est impotentia siue impossibile,aut logicum,quo in modo Deum non esse est impossibile, & solem aliquando non ingredi arietem,est impossibile,aut metaphoricum, quomodo ex linea ducta in se ipsa resultare nouenarium numerum est impossibile,& ex ternario numero in se ducto resultare corpus quadratum est impossibile: aut naturale, quo in modo dicimus cæcum non habere potentiam ad videndum,& esse impossibile vt videat.quia itaque multiplex est impotentia & impossibile, veluti & ipsa potentia & possibile, ideo præmittens de qua ĩpotentia,ac de quo impossibili vult loqui,inquit{Et impotẽtia & impossibile,&)pro.i. {quæ tali) naturali{potentiæ contraria est, priuatio est) hoc est carentia formæ in subiecto apto nato.est igitur impotentia naturalis,à qua deducitur impossibile naturale, carentia formæ in subiecto apto nato:quo in modo cæcitas dicitur impotentia vidẽdi,& surditas impotentia audiendi,& cæcũ impossibile videre,& surdũ impossibile audire. & qm̃ priuatio est duplex ꝓ nunc,ante rẽ,quali priuatione catulus dr̃ cæcus, cum nascitur:& vrsulus surdus cũ in lucem editur:& cum ipse per impotentiã voluerit intelligere esse priuationem,non post rem,sed ante rem,catulus enim impotens est videre,& vrsulus impotens audire,& videre:ideo cōcludit{quare eiusdem & ₣m idẽ, omnis potentia)subaudi antequam exeat ad actum, & antequam veniat tempus,in quo exit ad actum{impotentia est)vt potentia,qua catulus non videt,& vrsulus non audit,est impotentia videndi,& audiendi:dũ non venerit tempus idoneũ videndi,aut audiendi.Per quę patet impotentiam,quæ contraria est potẽtiæ naturali, esse priuationem formæ, antequam venerit forma: sic .n. intelligendo potentia est impotentia, & è conuerso. Auer.autem hunc locum non intelligens. dicit primo ꝙ impotens est non habere potentiam, qm̃ dicere non potentiam,siue impotẽtiam est dicere aliquid, qđ caret illa potentia. & addit hoc, quod est contrarium potentiæ,esse priuationem.Demum dicit, ꝙ potentia & impotentia sunt eiusdem,qm̃ sunt compositi.q̃ omnia ad verba Arist. non faciunt: nisi hæc traxerimus ad verba Arist.& dicamus ꝙ Auer.per primam partẽ velit intelligere ꝙ impotentia, q̃ est contraria potentiæ,sit priuatio ante aduẽtum formæ,quæ apta est fieri in tali subiecto.& ꝙ per secundam partem,velit, ꝙ potentia & impotentia sint eius subiecti compositi apti recipere,primo priuationem. & demum formam: hoc pacto intelligendo verba sua,possunt esse vera. *Quæ Auer. Com. 2.*

Priuatio autem dicitur multipliciter, etenim non habens: & quod aptum est habere,si non habeat,aut omnino, aut quãdo aptum est habere.& aut sic ueluti perfecte,aut saltẽ quouis modo.in quibusdam uero si apta sint habere, non habeant ui,hæc priuata esse dicimus. TEX.3.

Nunc agit de priuatione, & Auer. assignat causam quare qui loquitur de potentia, debet loqui de priuatione,& ait hoc est,qm̃ potentia est aliquo modo, priuatio, cum dicitur aliquid esse in potentia ad aliquid, quoties caret eo.quare cũ primus Philosophus loquatur de potentia,oportet,vt dicat de priuatione.& eodẽ libro de vtraq;. & eadem parte libri, cum potentia sit quodam modo priuatio. aliter causa assignari potest, cum.n. descripsisset impotentiam per priuationem, oportet.vt cum de impotentia dixisset, nunc de priuatione

tione dicat.& proponit priuationem multipliciter,dici,& dicit{Priuatio autem dicitur multipliciter,etenim non habens) hoc est vno modo dicitur per negationẽ omne illud, quod non habet aliquid, vt lapis, qui non habet visum:dicitur priuatus visu per negationem {&) dicitur secundo modo{quod aptum est habere) si non {habet)& sic omne quod non habet aliquid,quotiens est aptum habere illud dicitur priuatum.& hoc subdistinguit,qm̃ si aptum est habere,& non habet {aut) nõ habet{omnino)vt cæcus,qui non habet visum,& omnino non aptus est habere,qm̃ nullo tempore habebit {aut)non habet, non simpliciter ,sed {quando aptum est habere)vt.xx. annis siquis aptus sit habere barbam, & non habeat,hic dicit̃ priuatus barba{&)iterum hoc subdiuiditur,qm̃{aut sic veluti perfecte)hoc est omnino.xx.annis nõ habet barbam,cũ eo tempore sit aptus habere{aut saltem)nõ habet,quouis modo.s.aliqua ex parte: qm̃ non habet eam aliquo pacto : & aliquo pacto habet.Qui.n.tempore. xx.annorum est aptus habere barbam,& non habet,potest eam non habere dico omnino sic ꝙ sit ita sine barba, vt erat tẽpore. xiiij. annorum aut potest eam non habere perfecte, qm̃ habet nonnullos pilos,sed non perfecte, & vtroq; modo dicitur priuatus. Sed siue sic,siue sic non dicitur simpliciter priuatus,vt primo modo dicebatur, qui omnino amplius non habebit sicut cæcus, qm̃ licet non habeat barbam tempore.xx.annorum, quo tẽpore debet habere, eam habebit tempore. xxv. annorum. qm̃ licet propter aliquod impedimentum tempore. xx. annorũ non habuerat. tamen tempore.xxv. annorũ deleto impedimento,habebit,Auer. loco verbi {quouis modo) habebat,raro,& laborat exponere, & non potuit exponere verbũ quod non dicitur in textu. Deinde assignat tertium modũ priuationis principalem,& dicit{In quibusdã vero si apta sunt habere,vi)aliqua{non habeãt, hæc priua ta esse dicimus)vt si graue vi detineatur sursum,dicitur priuatum motu deorsum. qm̃ eum habere potest omni tempore,sed vi priuatur.igitur generatim priuatio trifariam dicitur,aut per negationem,aut per aptitudinem, aut per violentiam. etsi non habet, & aptum est habere,vt nullo tempore habebit, vt cæcus, aut non habebit eo tempore, quod debebat habere,& hoc aut nullo modo,aut non perfecte. Descripsit autem priuationes per concreta,vt sermo esset clarior.

Que Auer. Com. 3.

CAP. III.

Potentiarum diuisio per rationales & irationales.

Qvoniam autem hæc quidem in inanimatis insunt principia talia,alia uero inanimatis,& in anima, & anima, in rationem habente : palam quia & potentiarum, aliæ erunt irrationabiles, aliæ cum ratione. Quapropter omnes artes,& scientiæ factiuæ potentiæ sunt principia nãq; permutatiua sunt in alio inquantum aliud.

Cum esset locutus de potentijs generatim,nunc trãsit ad loquendum de speciebus potentiarum, & Auer. velle videtur, ꝙ loquatur de speciebus potentiæ actiuæ,possumus autem dicere, ꝙ loquatur de speciebus potentiarum tam actiuarum, q̃ passiuarum per cõparationem ad subiecta,in quibus sunt eiusmodi potentiæ,vt recte Expositor inquit,& distinctio, quam assignat,est, ꝙ potentiarum aliæ sint tationales, aliæ irrationales.& syllogizat hoc pacto,principia talia.s. agendi, aut sunt in rebus inanimatis, aut in rebus animatis, intelligendo per animata sola ea,quæ animata sunt anima rationali:hoc est antecedens, quod ponit, & dicit {Qm̃ autem principia talia).s.agendi aut patiendi{hęc quidem sunt in)rebus{inanimatis,alia vero in) rebus animatis,& exponit quid per animata intelligit,& vult omnia ea esse intelligenda hic animata, quæ sola anima rõnali dicuntur animata,vt homines, cætera omnia,siue habeant animam vegetatiuam vel sensitiuam, siue non, omnia ea vocat inanimata, facit autem hoc more veterum : qui nullam aliam animam cognouerunt nisi rationalẽ, & solos homines dixerunt esse animatos:vt ergo loqueretur, vt plures,inquit{alia vero) principia agendi vel patiendi sunt{in)rebus {animatis, & in anima)talium, qm̃ non sunt in corpore humano, sed in anima corporis humani.& exponit,quid per animam velit,& dicit{& in anima) hoc est {in ea quæ rõnem habet)per quę innuit,quæcũq; alia non habent rationem,dici inanimata,& sic distinctio est,ꝙ principia agendi vel patiendi alia sint in rebus animatis rationali anima,alia in rebus inanimatis, quæ carent rõnali anima: siue habeant alias animas,siue non habeant. Tũc dat consequens,& inquit{palam quia & potentiarum aliæ erunt irrationabiles)quæcunque sunt principia in rebus carentibus anima rationali{ aliæ cum ratione) quæcũq; sunt in habente animam rationalem,& in ipsa anima rationali.Ex his infert omnes artes,& omnes scientias practicas esse potentias,quæ aptæ sunt moue re exteriorem materiam,& dicit{quapropter omnes artes,&)omnes{factiuæ scientiæ)vt mechanicæ{potentiæ sunt) quæ aptæ sunt mouere exteriorem materiam, & hoc pacto excluduntur morales, quoniam non sunt artes factiuæ, sed actiuæ. probat, & dicit{principia nanque sunt permutatiua in aliud, inquantum,aliud) igitur sunt potentiæ aptæ mouere materiam exteriorem & non modo artes, & scientiæ factiuę sunt potentiæ exterius factiuæ sed sunt rationales, qm̃ omnes sunt in anima rationali.

Et quæ quidem cum ratione sunt,omnes cõtrariorum sunt eædem.irrationabilium autem,unius est ut calidum calefaciendi solum.medicatiua autem infirmitatis,& sanitatis.

Cum distinxisset de potentijs,nunc assignat differẽtiam,& dicit, ꝙ rationales potentiæ vtriusq; contrarij factiuæ sint,irrationales vnius tantum:& dicit{Et quę quidem cum ratione sunt, omnes sunt contrariorum) factiuæ{eædem.irrationabilium autem,vna vnius)factiua { est. vt calidum calefaciendi solum) vim habet {medicatiua autem)est factiua{infirmitatis,& sanitatis) Auer.autem intelligit hanc differentiam, ꝙ rationales potentię agant ambo contraria in simul irrationale vero alterũ seorsum tm̃, & cũ dicit insimul non intelligas simultatem temporis,non.n.eodem tempore rationalis potentia agit ambo contraria,sed intelligas simultate virtutis,ac intentionis,vt dicemus, qm̃ ea virtute, qua petentia rationalis agit alterum contrariorũ, agit & alterum eadem intentione,si voluerit. Que Auer. Com. 3.

Causa autem, quoniam ratio est scientia, ratio autem eadem, rem ostendit,& priuationem.

Assignat causam differentiæ,& syllogismus primus est, ratio rem ostendit,& priuationem rei: Scientia est ratio: igitur scientiam rem ostẽdit, & priuationem rei. Tunc vltra,vt Auer.supplet,sed potentia rõnalis facit,

quæ facit, per scientiam: igitur est factiua contrariorũ vt sit vltimus syllogismus, omnis facultas, quæ facit p scientiam, facit contraria: Potẽtia rationalis facit quæ facit per scientiam: igitur facit contraria. De ratione tãgit primum syllogismum, quo habetur minor principalis syllogismi, & dicit {Causa aũt, qm̃ ratio est sciẽtia, est} ergo minor, scientia est ratio {ratio autem eadem, rem ostendit, & priuationem} hæc est minor, igitur subaudi, scientia ostendit rem & priuationem, & per priuationem intelligit alterum contrariorum imperfectũ, quod se habet, vt priuatio, vt postea dicet.

Non tamen similiter & est ut amborum, & est ut existentis magis. Quare necesse est & tales scientias esse quidem contrariorum, esse uero huius quidem per se, illius uero, non per se. etenim ratio huius quidem per se est, illius uero quodam modo, & per accidens: nam negatione, & ablatione ostenditur contrarium, etenim priuatio prima contrarium hæc autem ablatione alterius.

Remouet dubitationem, sumpsit enim ꝙ ratio sit amborum cõtrariorum. s. rei, & priuationis. ideo quæritur vtrum eodem sit rei. & priuationis? Respondet, ꝙ non eodem, qm̃ ratio est rei existentis magis, & per se, priuationis vero, minus, & per accidens. & dicit {Non tamẽ similiter} ratio est rei & priuationis {& est, vt amborum}. s. rei & priuationis {& est vt existentis magis} & per se. est. n. vt amborum ostensione, est rei existentis, vt per se & magis, tunc concludit quod eodem modo scientia sit vt amborum, & vt alterius magis, & per se, & dicit {quare necesse est & tales scientias}. s. factiuas {esse quidem contrariorum} per communem ostẽsionem {esse vero huius quidem per se}. s. rei, ac formæ {illius vero nõ per se}. s. priuationis, & repetit causam, & dicit {etenim ratio huius quidem per se est}. s. rei {illius vero}. s. priuationis est {quodam modo & per accidens} sed subaudi scientia est ratio: igitur scientia est amborum ẞm cõmunem ostensionem, rei autem ꝑ se, priuationis vero per accidens. Sed dices, si vna scientia est rei, & priuationis, vtrum vna scientia sit contrariorum, respondet quod sicut vna eademq; scientia est rei & priuationis, sic vna eademq; sciẽtia est contrariorũ, vt calidi, & frigidi, albi, & nigri, grauis, & leuis, & supponens solutionem tacitam tacitæ quęstionis, assignat causam tacitæ solutionis, & dicit {nam contrariũ ostẽditur negatione, & ablatione} subaudi alterius contrarij: quod non esset, nisi vna scientia esset contrariorum. & quod contrarium ostendatur negatione & ablatione alterius contrarij, probat, priuatio, quæ est primum principium ostẽditur negatione, & ablatione rei cuius est priuatio. contrarium est priuatio, quæ est principiũ primum. igitur contrariũ ostenditur negatione, & ablatione, tangit igitur primo minorem, & dicit {etenim cõtrariũ} ipsum {est prima priuatio} hoc est, contrariũ ipsum est priuatio, primum principium. Deinde tangit maiorem, & dicit {hæc aũt}. s. priuatio prima {ablatione alterius} subaudi ostenditur. igitur contrarium ipsum ablatione, & negatione ostenditur: & sic patet ꝓbatio tacitæ solutionis. Quo vero ad rationem attinet, animaduerte, semper alterum contrariorum esse imꝑfectum, vt superius dictum est, & quia est imperfectũ, ideo subit rationem priuationis, & potest dici quædã priuatio. Sed dubitatur quoniam potentia irrationalis est oppositorum etiam eodem modo sicut rationalis, quoniam sicut rationalis, est amborum, alterius per se, alterius per accidens, sic potentia calefaciẽdi calefacit per se, per accidens infrigidat. aut per antiperistasin, aut trahendo humidum per hoc quod poros corporis aperit, per quos exhalat humidum, & consequenter calidum, & ita refrigescit corpus à calido per accidens: quare hæc differentia nulla est. Dicendum ꝙ hæc est differentia ꝙ potentia rationalis intentione prima potest in ambo opposita, qm̃ agit electione, & ita potest prima intẽtione agere quoduis contrariorium. Potentia irrationalis prima intentione non potest agere nisi vnum: cum non agat electione. conuenit autem, qm̃ dum agit prima intentione vnum contrariorum rationalis potentia, errore potest agere alterum, vt dum medicus intendit sanare, potest errore infirmare. & sic differt, & conuenit, differt quidẽ quo ad intentionẽ agendi, conuenit quo ad executionem. quo quidem ad intentionem differunt, quia potentia rationalis secundũ intentionem primam esse potest vtriusque contrarij. Potentia irrationalis ẞm primam intentionẽ est vnius tantum: quo vero ad executionẽ conueniunt, qm̃ quo ad executionem potentia rationalis est alterius oppositorũ per se, alterius per accidens: potentia vero irrationalis simili ratione est alterius per se, alterius ꝑ accñs,

Quoniam autem contraria non fiunt in eodem. scientia autem est potentia in habente rationem, & anima motus habet principium: salubre quidem sanitatem solum facit, & calefactiuum caliditatem, & frigefactiuum frigiditatem: sciens uero ambo. est enim amborum quidem ratio, (non tamen similiter) & in anima, quæ habet motus principium. quare ambo ab eodem principio mouebit ad ipsum copulans. quapropter secundum rationem potentia sine ratione potentibus faciunt contraria. unum enim principium ratione continetur. TEX. 4.

Quæ superius dixerat, nunc probat, dixit. n. duo, & ꝙ rationalis potentia sit oppositorum, & ꝙ irrationalis potentia sit vna vnius. hæc probat enthymematice, & in antecedente sumit tres propositiones satis claras; prima est ꝙ contrariæ formæ naturales non fiunt in eodem subiecto nec esse possunt eiusdem compositi, & hanc ponit, & lege suspẽsiue vsq; ibi {salubre quidem} & inquit {qm̃ autem contraria} hoc est formæ naturales contrarię {non fiunt in eodem} subiecto est. n. naturalis forma vna vnius subiecti, & vna vnius compositi: hæc est prima propositio {scientia autem est potentia in habente rationem} & tu intelligas hanc propositionem causaliter hoc modo, & potentia quæ est cum ratione, agit per scientiam, hæc est secũda propositio. assignat tertiam, & dicit {& anima motus habet principiũ} hoc est, & anima habet scientiam, quæ principium agẽdi: hæc est tertia propositio: ex his tribus vult habere, vt mihi videtur, duas propositiones, & prima est, omne compositum naturale, quod per vnam tantum formam est, agit vnum tantum. naturalis. n. forma est vna vnius. Secunda vero, omne agens per sciẽtiam, quæ est eadem oppositorum, agit opposita: has. n. duas propositiones voluit habere per illas tres, ex his duabus infert duas conclusiones, primam cum inquit {salubre quidẽ sanitatem solum facit, & calefactiuum} solam {caliditatem, & frigefactiuum} solam {frigiditatem} & vniuersaliter omne compositum naturale vnum solum facit. & syllogismus erit, omne compositum naturale, quod per vnam solam formam est, vnum tantum facit, ex prima propositione. omne compositum naturale, vt salubre, frigefactiuum, calefactiuum, & id genus vnam solam,

lam formam habet, igitur vnum contrariorum solum facit. Secundam conclusionem infert cum dicit {sciens vero ambo) opposita facit; & syllogismus est, omne agens per scientiam agit ambo: sciens agit per scientiã, igitur sciens agit ambo. Quod omne agens per scientiã agat ambo, probat, & dicit, est.n. amborum quidẽ ratio {&) existens {in anima quæ habet) scientiam {quæ est motus principium) addit {non tamen) ratio est {similiter) amborum, ſm intentionem quidem est amborum, ſm executionem vero est alterius per se, alterius per accidens. Tunc ex his dat conclusionem, & dicit {Quare anima quæ est sciens, & agens per scientiam, & rationem {ambo) contraria {mouebit ab eodem principio) quæ est scientia & ratio {copulans) ambo contraria {ad ipsum) hoc est ad scientiam & rationem: copulans dico p similitudinem, agit enim anima medici sciens medendi artem sanitatem, & ægritudinem, per hoc ꝙ tam sanitas q̃ ægritudo copulatur per similitudinem rationi & scientiæ, quæ est in anima. vnde sicut agens naturale agit sibi simile per similitudinem realẽ, quæ est forma naturalis, ita medicus agit sanitatem, & ægritudinem per similitudinem intentionalem, quam habet in anima per scientiam & rationem medendi: est ergo conclusio, anima igitur sciens agit ambo contraria: & syllogismus totus erit, omnes agens per scientiã, quæ est eadem oppositorum, agit ambo contraria, anima sciens agit per sciẽtiam, quæ est eadem oppositorũ, igitur agit ambo opposita. Tunc ex his infert differentiam potentiarum rationalium, & irrationalium, & dicit {quapropter ſm rationem potentia) .i. ea quæ possunt agere ratione {contraria faciunt his, quæ sine ratione possunt) nam ea quæ ratione possunt, factiua oppositorum sunt, quæ vero agunt naturali impetu, & sine ratione, factiua sunt vnius tantum, & sic econtrario potentiæ naturales, & potentiæ rationales se habent, & ꝙ ea quæ possunt ſm rationem sint oppositorum, probat, & dicit, vnum.n. principium quod est oppositorũ {cõtinetur ratione) hoc est continetur in rõne ipsa, q̃ est eadem oppositorum: patet ergo differentia pontentiarum. Auer. autem praue intelligens verba Arist. reducit antecedens ad duo, ꝙ videlicet cum anima agit ratione, agit duo opposita, q̃m scientia, & ratio est oppositorum, cum agit naturali impetu, & non ratione, agit vnum. verbi causa, humana aĩa, cum agit per rationem, & scientiam agit sanitatem, & ægritudinem, cũ agit quatenus nam est, auget corpus tantum, & non facit simul auctionem & diminutionem. Quæ licet vera sint, verbis Arist. tamen nullatenus conueniunt. Secundo dicit, ꝙ sciens agit contraria, quia agit ea, quæ fieri possunt sine ratione, & ea etiam, quæ fieri possunt per rationem, verbi gratia, q̃m facit sanitatem, quæ fieri potest natura, & arte. Et hoc rursum licet verum sit, non est ad propositum, Arist. enim dicit animã scientem, ideo opposita facere, q̃m agit scientia, & ratione, quæ est eadem positorum.

Quæ Auer. Cõm. 4.

Palam autem & quoniã ipsius bene potẽtiam sequitur solum faciendi aut patiendi potentia: hanc uero, illa: non semper necesse enim bene facientem facere, sed solum facientem non necesse est bene facere.

Nũc obiter declarat, quo modo se habent posse facere vel pati, & posse bene facere, vel bene pati, & asserit hæc se habere vt cõmune & minus commune, nam vt Auer. inquit quicunq; potest bene facere, vel bene pati, potest facere, vel pati, & non conuertitur: & dicit, palam autem {& q̃m potentiam ipsius bene) subaudi faciendi, vel bene patiendi {sequitur potẽtia) quæ {solum) est {potentia faciendi vel patiendi) q̃m valet, potest bene facere aut bene pati, igitur potest facere, aut pati {hanc vero illa, non semper) non enim ad posse facere aut pati sequitur semper posse bene facere, aut bene pati. Quòd ita sit probat ex ipso facere, & bene facere, & dicit {necesse.n. benefacientem facere, sed solum facientem non necesse est bene facere) Quare per regulam prioristicam, Aliquo addito vtrobiq;, eadem sequentur, Si enim sequitur bene facit, igitur facit, eodẽ addito vtrobiq; nec diminuente, nec distrahente, valebit, potest bene facere, igitur potest facere. & non ecõtrario. dixit autem {non semper) q̃m in agentibus perfectis, valet facit, igitur bene facit, & etiam valet, potest facere, bene igitur potest facere, causa est, q̃m in agentibus perfectis, vt in diuinis: idem est facere & bene facere. Præterea valet in agentibus quæ agunt ratione, sequitur.n. medicus potest sanare, igitur potest bene sanare, & Dion potest nauigare, igitur potest bene nauigare. cum.n. agens ratione agat per id quod est oppositorum, ideo potest agere bene & male. Simpliciter autem non valet, q̃m est aliquid agens, quod potest agere & non potest bene agere, vt agens quod agit per habitum vitij, vel per formam simpliciter imperfectam. patet igitur cur dixit non semper.

CAP. IIII.

Agruit contra negantes potentiam nisi cum res fit in actu.

Svnt autem quidam, qui dicunt: ut megarici, quãdo quis operatur, solum posse, quando uero non operatur: non posse, ut non ædificantem non posse ædificare, sed ædificantem, quando ædificat: similiter autem & in alijs, TEX. 5.

Cum dixisset, vt Auer. inquit, ꝙ potentia duplex sit, actiua & passiua, & descripsisset & numerasset has, dedissetq; differentiam inter rationales, & irrationales, nunc vult disputare cum ijs qui negarunt potentias esse, videlicet cum eis, qui negarunt ipsum possibile esse. Sed dices nunquid metaphysicus debeat de his dissere re, quasi respondens Auer. inquit, Primus.n. philosophus debet loqui de re hac, q̃m est opinio sophistica, & falsa: est enim vna eademq; scientia recti, & obliqui, quare si pertinet ad metaphysicum agere de potentia ſm veritatem, pertinet etiam refellere falsas opiniones quæ habentur de illa. Aristo. igitur narrat opinionem Megaricorum, & dicit {sunt autem quidam, qui dicũt, vt Megarici, quando operatur quis) eum tunc {solum posse) operari {quãdo autem) quis non operatur, cum {non posse) operari {vt non ædificantem non posse ædificare, sed ædificantem, quando ædificat) tunc subaudi posse ædificare {similiter autem) vt inquit {& in alijs) Hi.n. vt Auer. inquit, negant potentiam præcedere tẽpore id quod quis potest, dicũt.n. potentiã, & id quod quis potest, sunt simul: & sic contingit nullam potentiã esse ante actum. Contra tñ Auer. obijcit, ex eo quia potentia & actus sunt differentiæ entis valde oppositę, vt primo de anima asseruit, ergo non possunt esse insimul. dicit tamen Auer. quosdam loquentes suæ sectæ concedere hanc opinionem, dixerunt.n. id esse posse ꝙ deus facit, aut fecit, quod vero nec facit, nec fecit, dicũt esse impossibile. Megarici vero philosophi, qui fuerunt de secta Stoicorum dixerunt possibile non esse ante

Cõm. 5. Quæ Auer. Com. 5. Cõm. 5. Quæ Auer. Com. 5

actum, qm crediderunt omne quod est possibile, necessario euenire: & sic ex opposito consequentis argumentantes concluserunt, quod non euenit, nō est possibile, quare ante actum non est aliquid possibile.

Quibus accidere incōuenientia non est difficile uidere. Palā .n. quoniam non erit ædificator, nisi ædifices, nā ædificatorem esse est esse potētem ædificare, similiter aūt & in alijs artibus.

Contra hanc positionem obijcit Arist. & dicit {Quibus accidere inconuenientia non est difficile videre) ponit autem absurdum primum, ꝙ tūc ędificator non erit, nisi ædificet, & tunc primum ædificator erit, cum ædificet. probatur consequentia, qm̄ per eos ædificator non est, nisi cum actu ędificat, & cum actu non ædificat, non est. dicit {palam.n. qm̄ non erit ædificator, nisi ædificet. nam ædificatorem esse, est potentem ædificare, similiter autem, & in alijs artibus) vt medicū esse erit potentem sanare. est ergo primum absurdum, ꝙ hac positione concessa, ædificator incipiet esse ædificator solum cum ædificat, & cum non ędificat, definit esse ædificator. Auer. autem opinatur, ꝙ hoc non asserit Aristoteles, vt absurdum, sed supponat de mente Megaricorum. Est enim suppositio quod ædificator incipiat esse ædificator, cum ædificat, desinatq; esse ædificator, cum desinat ædificare.

Si igitur non erit possibile tales habere artes, non discentē aliquando, & accipientem: & non habere, non abijcientem aliquando, aut obliuione, aut passione aliqua, aut tempore. nō enim utiq; re corrupta: semper enim est, quando cessabit: non habebit artem. iterū qui statuit ædificabit, aliquo mō accipiet.

Nunc ponit 2m absurdum, quod forte non differt à primo, sed est explanatio primi absurdi. & primo præmittit duas suppositiones quasi ab omnibus cōcessas, quarū prima est, ꝙ nullus artem aliquā habere possit, nisi aut didicerit à præceptore, aut inuenerit per seipsū hæc suppositio patet, qm̄ nostrum scire non est remini. sci, vt voluit Plato, sed de nouo, vt probauit Arist. & dicit {si igitur non erit possibile tales artes habere) idest si igitur non potest quispiam has artes quasuis habere {non discentem aliquando) hoc est nisi eas didicerit à præceptore {&) pro aut {accipientem) hoc est, aut nisi acceperit eas per se ipsum propria intentione. est.n. vt Philoponus dixit. 1. Post. dupliciter scire, aut dicendo à præceptore, aut inuentione per seipsum: hæc est prima suppositio. debet autem textus legi suspēsiue vsque ibi {quando cessabit) deinde ponit secundam suppositionem, & est hæc, nullus potest artibus carere, nisi aliquando eas abiecerit, atq; perdiderit, aut obliuione, vt multi qui artes didicerint, prætermissis studijs in illis, obliuione eas amiserunt. Multi.n. scientias mathematicas, & Dialecticam didicerunt, qui cū in eis non se exercuerint. obliuione eas amiserunt {aut passione aliqua) hoc est morbo. Obseruauimus multos doctissimos viros, qui post morbos doctrinas fere omnes perdiderunt {aut tempore) hoc est senectute, & diuturnitate. Senes enim plerūq; artes, quas in iuuenta calluerunt, perdunt, vnde dicit {& non hr̄e non abiicientē aliquando) hoc est, & non est possibile, vt quis careat artibus nisi abiecerint eas {aut obliuione, aut passione aliqua) ægrotatiua {aut tempore) atq; senectute. hæc est secunda suppositio. Sed contra hanc suppositionem est dubitatio: qm̄ re corrupta, cuius rei ars est, vr̄ ars corrūpi: vt de opinione, cum.n. quispiam opinatus fuerit Socratem esse summum Pontificem, opinio seruabitur quandiu ille erit summus Pontifex: Socrate vero corrupto, opinio non seruabitur, quasi respondens, dicit {nō .n.) corrumpuntur artes {re) circa quā versantur {corrupta, semper) enim ars {est) dato ꝙ res circa quā errat corrupta fuerit, vt dato ꝙ domus ruat, ars ædificandi seruabitur, & sic aliter est de opinione, & aliter de arte, opinio.n. corrumpitur corrupta re, cuius erat, qm̄ opinio proficiscitur à re, at ars non à re fit, sed ipsa est causa rei. Tunc argumentatur, si, vt dicunt Megarici, ædificator est, cum tunc ædificat, & non est, cum non ædificat {quando) vt inquit {cessabit) ædificare {non habebit artem) ædificandi, quod est contra secundā suppositionem {iterum, qui statim ædificabit, aliquo modo, accipiet) artem tunc, cum ædificabit, quod contra primam suppositionē. hanc expositionem olfecit Auer. cum dicit deinde declarauit hoc, quasi velit ꝙ Aristo. assignauerit, quoddam absurdum, & nunc velit illud clarius exponere, quo vero ad hanc rationem attinet, Auer. dicit, sed ipse Arist. dimisit hoc est posuit in textu cōsequēs, & destruxit ipsum per suppositionēs assignatas; per quæ Auer. innuit. Aristo. hic accepisse consequens, & prætermisisse antecedens, nec ab ratione id fecit, qm̄ antecedens est positio Megaricorum. quam quia posuit à principio, non curauit eam hic repetere. Sed solum intulit absurdum, quod sequitur ad eam.

Quæ Auer. Cōm. 5.

Quæ Auer. Cōm. 5.

Et inanimata utiq; similiter, neq; enim frigidum, neq; calidum, neq; dulce, neq; omnino sensibile quicquam erit, non sentientibus. Quare Protagoræ sophistæ rationem eis dicere contingit.

Cum argumentatus esset contra Megaricos argumento sumpto ab artibus, artificibusq; ipsis qui aīati sunt, nunc argumentatur argumento sumpto à rebus inanimatis. & argumentū est, si solum res sunt potētes, cum in actu sunt, & cessant à posse, cū nō actu fuerint, & {Inanimata vtiq; similiter) erunt potentia tunc solū, cum actu agent, cessabunt vero, cū nō actu agent {;n.) ꝑ & ita {neq; frigidum, neq; calidum, neq; dulce, neq; omnino sensibilie quicq̄) inanimatum {erit) nobis ea ꝑ sensus actu {non sentientibus) & sic sensibilia non erūt sensibilia, cum cessauerint agere in sensus suos. tūc destruit consequens & dicit, {quare Protagoræ sophistæ rationem eis dicere cōtinget) Protagoras. n. sophista, vt quarto huius dicitur, opinatus est, res esse ita, quia nos opinamur eas esse tales, vt quia opinamur hominē esse rationalem, homo est rationalis, & quia opinamur hominem non esse equum, homo non est equus. Contra quem obiecit Arist. quarto huius ꝙ hac positione concessa, accideret contradictoria simul esse vera, cum diuersos circa idem contradictoria contingat opinari. Quare si isti volunt tunc esse sensibile, cum monet sensum, & tunc nō esse sensibile cū non monet, contingit idem esse sensibile, & non sensibile, esse quidem, cum mouet sensum Platonis, nō esse vero, cum non mouet sensum Socratis. & sic idem sensibile contingit esse calidum, & non calidum, & vertetur opinio Protagoræ sophistæ. Fuit autem Protagoras is, cuius libri, vt Cicero dixit, ab Atheniensibus decreto publico fuerunt cōbusti, quod videlicet reuocauerint deos in dubium.

At uero nec sensum quicquam habebit, si non sentiat, nec operetur. Si ergo cæcum est non habens uisum aptum uero natum, & quando aptum natum est, & adhuc ijdem erunt sæpe die uno, cæci & surdi.

Hic

Hic assignat tertiam rationem, & est, si potentia tũ est, cum aliquod actu agit, & cessat, cum non actu agit, tunc{nec sensum quicquã habebat, si non sentiat, nec operetur)& ita animal desinens actu sentire, desinet habere sensum, & epilogans rationem hanc in terminis clarius, & dilucidius, dicit{si ergo cæcum)ſm Megaricos{est non habens visum)aptum{vero natum) habere{& quando est aptum natum)habere, hoc est si ſm Megaricos cæcum est animal, cum actu non videt, & si tunc aptum natum est videre{& adhuc).i.iterũ vtiq; {iidem)homines{sæpe die vno erunt cæci, & surdi)qm̃ idem homo eodem die sæpe videt, & non videt: & sic sæpe erit cæcus, & videns. Auer. autem diuidere videtur textum in duas rationes, quarum prima ponitur in prima parte textus, secunda ibi{si ergo cæcum) prima ratio est, ꝙ si animal desinit habere sensum, cum desinit sentire vt Megarici fingunt, tunc animal desinens sentire, desinet esse animal, qm̃ desinet habere sensum per quem animal est animal. Secũda est, ꝙ si est, vt Megarici dixerunt, tunc eodem die idem animal erit sæpe cæcum, & sæpe videns. & destruens consequens dicit Auer. esse differentiam inter cæcum, & animal habẽs visum, quando non videt. qm̃ cæcum caret visu actu & potentia, Animal habens visum, quando non videt, caret visu actu: non autem aptitudine.

Que Auer. Cõm. 5.

TEX. 6. *Amplius, si impossibile est, quod caret potentia: quod non fit, impossibile erit factum esse: Sed si impossibile erit factum esse. Dicens autem esse, aut futurum esse mentietur: nam impossibile hoc significauit, Quare hæ rationes auferunt motũ, & generationem semper enim stans stabit, & sedens sedebit. non enim surgit, si sedet. Impossibile nanq; erit surgere, quod non potest surgere.*

Quarto argumentatur contra Megaricos deductione ad impossibile hoc pacto, Quod caret potentia, impossibile erit factum esse: quod non fit, caret potentia. igitur quod non fit, impossibile erit factum esse. Minor patet, nam quod non fit, ſm Megaricos caret potentia. est.n. apud eos tum res in potentia, vt fiat, cum fit. Maior vero ab omnibus conceditur. de ratione igitur tangit maiorẽ, & dicit{Si quod caret potentia, impossibile est factus esse) subaudi minorem, quod non fit, caret potentia. igitur{quod non fit, impossibile erit factum esse)& quia hæc ratio est deductio ad impossibile, declarat conclusionem esse impossibilem, & dicit {sed si impossibile erit factum esse) hoc est si cõclusio est vera videlicet quod nõ fit, impossibile erit factum esse: si inquam hæc conclusio sit vera: {dicens) aliquid quod nunc non fit{aut esse, aut futurum esse, mentietur, nam hoc) quod dictum est{ significauit impossibile)diximus enim illud esse impossibile quod non fit. Quare si quis dicet quod non fit, esse aut futurum esse, mendacium erit, quoniam dicet impossibile, esse aut fore aliquando. Secundo probat eandem conclusionem esse impossibilem alia ratione & dicit {quare hæ rationes)& syllogismi si veri sunt{ auferunt motum, & generationem)& quod auferunt motum. probat, & dicit{semper enim stans stabit, & sedens) semper{sedebit)& sic non potest fieri motus. & ꝙ sedens semper sedebit, probat, & dicit{non enim si sedet, surget) aliquando{ Impossibile enim erit surgere, quod non potest surgere) Motus igitur destruetur: nõ enim qui stat, mouebitur, qm̃ qui stat caret potentia ad motum. & sic non poterit moueri. nec qui sedet, poterit moueri: qm̃ qui sedet, caret potentia ad motum. quare nullus horum mouebitur. Simili ratione deduci potest de generatione. Sed quæritur hic, vtrum stans potest moueri: & sedens potest moueri. videtur ꝙ non: qm̃ si stans potest moueri, tunc stans aliquando erit motum & si stans aliquando erit motum: tunc idem simul stabit, & mouebitur. Dicẽdũ ꝙ stans, & sedens pñt accipi diuisæ; & sic accipiũtur aut ꝓ subto aut ꝓ forma: & ꝓ subiecto, hæ ambæ veræ sunt. qm̃ qui stat, & qui sedet, potest moueri, aut possunt accipi composite, & sic idẽ est stans, & qui stat sub ratione qua stat, & hoc pacto negantur: hoc Alexan. dicit primo Elenchorum. Cum enim dicitur contingit sedentem currere, verum esse dicit ſm diuisionem accipiendo ipsum sedentem. Est enim terminus connotatiuus, qui potest accipi ꝓ subiecto, sine forma, & pro vtroq; aggregato ex subiecto & forma etiam accipi potest ſm compositionem. Primo modo pro subiecto concedit illam sedentem contingit currere. Secundo modo pro vtroq;, negat. Quæ non intelligentes Iuniores venerunt in libello infinitos de re hac inscriptos, verum de his in ludicris.

Si ergo non contingit hæc dicere, palam quoniam potentia & actus alterum sunt. At illæ rationes potentiam & actum idẽ faciunt. Quapropter et nõ parũ aliquid destruere quærũt.

Ex dictis concludit suam intentionem quasi epilogando ea absurda: quæ sequuntur ad Megaricorum rationes, & dicit{Si ergo non contingit hæc dicere, palam qm̃ potentia & actus alterum sunt)circa quæ verba Auer. dicit, deinde posuit omnia ista impossibilia quasi antecedens, & positionem suam quasi consquẽs. deinde Aristo. epilogat absurda, quæ sequuntur opinionem Megaricorum, & dicit{ At illæ rationes) atq; sententiæ Megaricorum{potentiam & actum idem faciunt. Quapropter & non parum aliquid quærunt destruere) nam, vt Auer. inquit, destruunt primam materiam & omnes motus, & generationem, & corruptionem, & omnes artes, quæ agunt per cogitationem, & voluntatem ad expellendum nocumentum, & ducendum iuuamentum: vt medicinalem artem. Sed cum hic syllogismus Aristo. contra Megaricos sit ducens ad impossibile, quæritur quid sit hypothesis in hoc syllogismo, & quid coassumpta propositio, ex quibus componitur deductio ad impossibile. dicendum quòd hypothesis est opinio Megaricorum videlicet quod non fit, caret potentia vt fiat. Coassumpta vero propositio est, omne quod caret potentia, vt fiat, impossibile erit esse factum. Deductio autem est, omne quod caret potentia vt fiat, impossibile est fieri, qđ non fit, caret potentia, vt fiat: igitur quod non fit, impossibile est fieri. hæc est deductio ad impossibile. Regressus vero est, hæc conclusio est impossibilis, tum quia dicens aliquid quod non fit, posse fieri, dicet falsum, tum quia destruerentur motus, generationes, & artes factiuæ. Vltra hæc conclusio est impossibilis, ergo altera propositionum. & non coassumpta: qm̃ ab omnibus conceditur, igitur impossibilis est hypothesis. Tunc vltra impossibilis est hypothesis, igitur potentia, & actus differunt. hoc ergo pacto ratio Aristo. reducitur ad artem prioristicam.

Que Auer. Com. 6.

Quare contingit possibile quidem aliquid esse: non esse autem: & possibile non esse, esse autem. Similiter autem & in alijs prædicamentis, possibile est uadens esse, & non uadere. Et non uadens possibile est uadere. TEX. 7.

Secundo concludit quonam modo, possibile & inesse se habeant, & vult ꝙ se habeant secundum oppositam qualitatem, qm̃ contingens esse, est quod non est, & contingens non esse, est quod est. non autem econtrario, licet enim possibile esse sit quod non est, non tamen omne quod non est, est possibile esse. Cã autem, quoniam, vt diximus primo Priorum, inesse est contingens positum in actu. dicit{Quare contingit possibile quidem aliquid esse, non esse autem, & possibile non esse autem} est enim contingens esse, quod nõ est, & potest esse, & possibile non esse, quod est, & potest non esse. Se enim habent secundum oppositam qualitatem. & quia hæc exempla locum habent in substantijs, nam esse simpliciter prolatum intelligitur de substantia: distribuens, atq; reddens vniuersale quod dixerat, inquit{ similiter autem & in aliis prædicamentis, possibile est vadens esse, & non vadere} hoc est, quod non vadit{& non vadens possibile est vadere}& tu intelligas hæc sumendo vadens, & non vadens ſm diuisionem, pro animali quod vadit vel non vadit, non autem ſm compositionem pro animali vadente, quatenus vadit. Auer. vero implicat se in translationibus: & tandem vult ꝙ corollarium sit, vt sit aliquod possibile esse, cum non sit ens Cum vero non sit ens impossibile est vt sit, & non sit simul. Secundo vult, ꝙ si aliquod non fuerit in potentia ad aliquid, impossibile sit disponi per illud, vt si aliquod animal non poterit ambulare, impossibile est, vt in aliqua hora ambulet. & propterea concludit nullam actionem ab aliquo proficisci posse, quod non habet potentiã ad illam actionem: Quæ sunt omnino remota à verbis Aristotelis, cum translationes, quas affert, sint barbaræ, non autem fideles.

Est autem possibile hoc cui si extiterit actus, cuius dicetur habere potentiam: nihil erit impossibile. Dico autem, ut possibile sit sedere, & contingit sedere, huic si inest sedere: nihil erit impossibile, et aut moueri, aut mouere, aut statui, aut statuere, aut esse, aut fieri, aut non esse, aut non uerisimiliter.

Vt vero ea, quæ dicta sunt, & quæ dicenda, melius intelligantur, proponit definitionem ipsius possibilis: quod & contingens dicitur primo Priorũ, & dicit{ est possibile hoc, cui si extiterit actus, cuius dicetur habere potentiam}.i. quo posito inesse{ nihil erit impossibile}hoc est, ex tali posito nullum euenit impossibile, dixit autem{cuius dicetur habere potentiam} quoniam debet poni in actu suo, non autem in actu alterius potentiæ. Quoties ergo possibile ponitur in actu suo, & ex illo posito, non sequitur impossibile, hoc dicitur vere possibile. Exponit hæc per exempla, & dicit {dico autem, vt possibile sit sedere & contingat sedere, huic si inest sedere nihil erit ĩpossibile, &} amplius si aliquid contingat moueri, {aut mouere, aut non esse aut non fieri similiter) nõ accidet impossibile, si vnumquodq; horum ponatur inesse. Dixit autem possibile, & contingat, vt innuat hæc æquipollere, & ꝙ pro eodem accepit in processu isto. Auer. autem dicit Aristo-

Quæ Auer. Com. 7. telem per hæc voluisse quærere, vtrum quãdo aliquis agit aliquam actionem, eam agat, ad quam habet potentiam, vel eam ad quam non habet potentiam, & respondet Aristo. eam actionem agere ad quam habet potentiam, & quam potest, qm̃ si ageret eam, ad quam non habet potentiam, ageret impossibile sibi. deinde ponit opinionem Theologorum suorum, & dicit eos asseruisse Deum agere omnia, quæ causæ secundæ videntur agere sine medio: & quod causæ secundæ nihil agunt, sed disponunt: vt Auicenna tradit de Colcodea: Contra obijcit, quoniam tunc nulla causa secunda haberet propriam actionem, & sic nec ignis calefaceret, nec aqua humectaret, & si causæ secundæ non habent actiones proprias, nec habent potentias ac virtutes ꝓprias, etsi non habent proprias virtutes, nec proprias habebunt essentias, ab essentijs enim proficiscuntur virtutes, & à virtutibus actiones, ergo si carent proprijs actionibus, carebunt proprijs essentijs. propterea dicit hanc opinionem esse valde extraneam à natura hominis, & qu recipiunt huiusmodi non habent bonum cerebrum. Sed animaduerte virtutes esse bifariam aut q̃ fluunt ab essentia, vt risibilitas hominis, & rationabilitas. aut quæ insunt rebus propter qualitates, quæ non sunt essentiales. Tunc Theologi nostri dicunt Deum non posse virtutes tollere quæ fluũt ab essentia, sed bene, quæ fluunt ab accidentaliter inhærentibus. Tunc dicendũ ꝙ dato ꝙ Deus posit ĩmediate facere actiones secũdarũ causarum, vt calefacere, & id genus, non sequitur deleri, virtutes à rebus qm̃ licet præueniat virtutem causæ secundæ, non tamen agendo actionem eius: aufert virtutem agendi eandem ab illa: & hoc pacto deceptus est Auerroes.

Venit autem actus nomen, qui & ad entelechiam compositus est, & ad alia: ex motibus maxime, uidetur enim actus maxime motus esse. Quapropter & non existentibus, non assignant moueri, sed alias quasdam prædicationes, ut intellectualia, & concupiscibilia esse non entia, moueri uero non. hoc autem, quoniam non entia actu: erunt actu. non entium enim quædam potentia sunt, non sunt autem, quoniam non actu sunt.

Secundo loco declarat vnde nomẽ actus originem dixerit: aut melius, vt mihi videtur, exponit vnde nos deuenimus in cognitionem actus. & dicit{ Venit autem nomen actus qui & ad Entelechiam} hoc est perfectionem{ & ad alia} scilicet ad formam, & operationem{compositus} ac attributus{est, ex motibus} ipsis {maxime} quasi dicat, nos deuenisse in cognitionem eius quo, quod actus nominetur ex ipsis motibus maxime cuius causam assignat, & dicit{videtur. n. actus maxime motus esse} Imponitur enim nomina ex ijs, quæ primo nobis apparent, ac ex actu id quod nobis primo apparet, motus est, igitur à motu originem habuit nomen actus. & per consequens nos venimus in cognitionem eius: quod actus dicitur, ex ipsis motibus. deinde affert signum, & dicit{quapropter & non existentibus, non assignant} hoc prædicatum quod est {moueri} non enim dicimus Socratem, qui non est moueri{ Sed} non entibus assignant{ alias quasdam prædicationes vt non entia} bene dicimus{intellectualia & concupiscibilia esse, moueri vero non}& causam assignat, & dicit{hoc autem} ideo est{ quoniam non entia actu, erunt actu} Si enim non entia possint dici moueri, tunc quæ actu non essent, actu essent, quatenus enim non entia, non sunt actu: quatenus mouerentur, essent actu. Sed dices vtrum non entia possint dicere entia, respondet, & dicit ꝙ non possunt dici entia: & causam affert, & dicit{nõ entium enim quædam potentia sunt} vt nauale bellum, & ludi olympiaci{nõ sunt autem, quoniam non actu sunt} per quæ patet nomẽ ens nasci ab ipso actu. quoniam id ens dicitur, quod actu

Quæ Auer. Com. 7. actu est,& quod non actu: non ens dicetur. Auerroes autem dixit hoc nomen ens apud vulgus non dici nisi de eo, quod est in actu: per quæ innuit ens dici apud Sapientes tam de ente in actu quàm de ente in potentia. *Dubitatio.* Sed dubitatur, quoniam si in notitiam actus venimus ex ipso motu: tunc quod non moueretur, non esset actu, & sic Deus, & intellectus, quæ non mouentur, non essent actu. Respondendum est per motum Aristo telem intellexisse tam actionem quàm passionem:& sic licet Deus non moueatur, quia semper mouet, semper est in actu. Sed dices adhuc quid secundũ Platonem qui asserit. Deum esse antequam mouerit, quoniam Plato mundum generat, & motum, ergo cũ in illo priori Deus nec actiue, nec passiue moueretur: Deus nõ esset. Dicendum in illo priori Deum moueri, non quidem motu corporeo: cum non sit corpus, sed motu intentionali,cum Deus se ipsum intelligat, ac se ipsum moueat motu intellectuali: nam semper se ipsum intelligit.

CAP. V.

Arguit asserentes omnia possibilia.

TEX. 8. *SI autem est quod dictum est possibile quatenus ad ipsum sequitur, palam quoniam non contingit uerum dicere, quoniam possibile quidem est hoc, non autem erit. nam impossibilia esse sic diffugiet.*

Secunda positio de ipso possibili fuit, quòd possibile illud sit, quod non oportet aliquando fore. Et isti sunt,qui dicunt omnia esse possibilia: quam positionẽ Auerroes attribuit Platoni: Hi enim asserũt omnia esse possibilia,& non oportere, vt possibilia aliquãdo fiãt. Contra obijcit Aristote. & dicit {Si autem possibile est quod dictũ est, quatenus ad ipsum sequitur)actus, hoc est si possibile est quo posito inesse, nullum sequitur impossibile {palam quoniam nõ contingit verum dicere, quoniam possibile est quidem hoc,non tamen erit}hoc est,quod tamen nunquam erit. Est ergo Aristotelis consequentia,si possibile est quo posito inesse, nullum sequitur impossibile, igitur falsum est dicere esse aliquid possibile, quod nunquam erit. & quòd sit falsum dicere aliquid esse possibile quod nunquã erit, probat, & dicit{nam sic} dicendo Plato vel alius quicũq;{diffugiet impossibilia} hoc est tollet è medio impossibilia ipsa.Ex ijs potest ratio Aristotelis abbreuiari si possibile non reducitur ad actum,tunc in rerum natura nihil erit impossibile.

Dico autem, ut si quis dixerit possibile diametrum commensurari,non tamen commensurabitur: nõ cogitans impossibile esse, quoniam nihil prohibet possibile aliquod ens esse, aut fieri, non esse uero, aut non futurum esse.

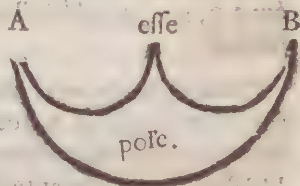
Fecit Aristoteles talem consequentiam, si possibile est qđ non debet reduci ad actũ tunc poterit dici nihil esse impoſſe in rerum natura.Nunc probat hanc consequentiam,quoniam poterit dici Diametrum commen surari costę esse possibile, quoniam si illud est impossibile,pro tanto erit impſſe pro quãto non põt reduci ad actum. Per hoc enim differt possibile ab impossibili, nam impossibile est,quod nõ potest reduci ad actum: possibile vero, quod potest reduci ad actum. Si ergo possibile non debet reduci ad actum, non poterit probari aliquod impossibile esse impossibile. In quo enim differt ab ipso possibili,si neutrũ debet reduci ad actũ: dicit{dico autem vt si quis dixerit possibile diametrũ commensurari}costæ{non cogitans}illud{esse impossibile}sed asserens esse possibile.sic enim dicens poterit defendere Diametrum posse cõmensurari costæ {qm̃} secundum eos{nihil prohibet aliquod ens esse possibile,aut fieri,non esse vero,aut non futurum esse}sic igitur defendi poterit nihil esse impossibile,quoniam per nihil potest differre impossibile à possibili,cum neutrũ debeat reduci ad actum.

Sed illud necesse ex positis sit,si et supponamus esse, aut fieri, quod non est quidem, possibile autem, quoniam nihil erit impossibile.Non.n.est idem falsum,et impossibile:nam te nũc stare,falsum quidem est,& non impossibile.

Cum confutasset opinionem, nunc quasi soluens quæstionem obiter exponit quousq; positio illa vera sit, quousque falsa. Est enim quæstio vtrum omne possibile, quandoque erit: ad quam respondet Aristoteles, & innuit hanc distinctionem, quod omne possibile quandoque fore potest intelligi bifariam, natura, & positione, si intelligitur natura: non omne possibile quandoque erit, quoniam multa possibilia possunt impediri. Forma enim quæ fieri potest in materia tempore futuro infinito post hoc,est res possibilis, quæ tamẽ nunquam erit, propter infinita impedimenta, quæ illam præcedunt. Si autem intelligitur positione, sic omne possibile quandoque erit, quoniam omne possibile est illud, quo posito inesse nullum sequitur absurdum.dicit{sed illud} scilicet possibile quandoque fore {sit necesse expositis} quasi dico quod possibile omnino erit, non quidem natura,sed positione{si quod non est quidem,}possibile autem,supponimus esse{aut fieri,quoniam nihil erit impossibile}sic igitur omne possibile quandoque erit, non quidem natura, sed positione, quoniam ipso posito,nihil erit impossibile.Sed contra,quoniam, possibile positum in esse est falsum, igitur impoſe,nã idẽ est falsum,& impossibile: respondet,& dicit{non enim est idem falsum & impossibile, nam}te sedente{nunc stare falsum quidem est} si ponatur inesse{& non impossibile}& sic non est idem falsum, & impossibile.Quare possibile omne quandoq; erit per positionem,quoniam est quo posito inesse, licet accidat falsum: non tamen accidit impossibile. Ex ijs patet solutio cum quærebatur vtrum Diametrũ cõmensurari sit possibile,patet ꝙ non: quoniam ipso posito,sequitur impossibile.

Simul autem palam & quoniam si A ente, necesse est B esse: & possibili ente A, & B necesse est esse possibile. Si enim non necesse esse possibile, nihil prohibet non esse possibile esse. TEX. 9.

Cum conclusisset ꝙ omne possibile quando erit, aut per naturam, aut per positionem, nunc concludit vnam regulam prioristicam,quæ est,ꝙ, quando ad antecedens esse sequitur consequens esse, etiam ad antecedens possibile sequitur consequens possibile: Sumit autem A antecedẽs,& B consequens: Regulam aũt probat,quæ est,ꝙ si A antecedens sit possibile,B consequens sit possibile, qm̃ si non, detur oppositum, & sic B non est possibi-

le: & si B non est possibile, ergo B est impossibile per regulam æquipollentiarum. Tunc vltra, B est impossibile, ergo A, quoniam ex opposito consequentis sequitur oppositum antecedentis: sed positum erat A esse possibile, ergo oportet quòd si A sit possibile quòd etiam B sit possibile,& hoc vniformiter, vt sicut A, & quando est possibile,similiter & B. dicit {simul autem palam, quoniam & si A ente, necesse B esse,& possibili ente A, & B necesse est esse possibile) probat regulam, quoniam ex opposito consequentis sequitur oppositum antecedentis, ergo consequentia fuit bona: & dicit {si enim non necesse est) B {esse possibile, nihil prohibet) ipsum B {non esse possibile esse) sed subaudi tunc erit impossibile B esse per regulam æquipollentiarum. quare si B est impossibile esse, & A erit impossibile esse, quoniam ex opposito consequentis sequitur oppositum antecedentis, & sic regula fuit bona, vel lege sic {si enim non necesse est) B {esse possibile, nihil prohibet) ipsum A non esse possibile, sed supponatur esse possibile. Quo vero ad verba attinet {dixit simul autem palam) quoniã ex definitione ipsius possibilis patet non esse possibile fore, & patet etiam hæc regula simul.

Sit itaq; A possibile: ergo quando A possibile erit esse, si ponatur A, nihil impossibile esse accidit. B itaq; necesse esse, sed erit impossibile.

Secundo, vt mihi videtur, probat eandem regulam per definitionem possibilis: & probatio sua est, ad A sequitur B: igitur, si A est possibile, B non erit impossibile, Alioquin ex possibili sequeretur impossibile, qđ est contra definitionem ipsius possibilis, quæ est, quòd possibile sit, quo posito in esse, nullum sequitur impossibile: dicit {Sit itaque A possibile, ergo quando A possibile erit esse, si ponatur A) scilicet in esse {nihil impossibile accidit) sed B subaudi sequitur ad A {B itaque necesse est esse possibile} si A ipsum est possibile sed ipsum B {erat impossibile) positum, ergo falsum est B esse impossibile, A antecedente existente possibili.

Sit itaque impossibile, & si impossibile necesse sit B esse: et A necesse est esse. Quare si erat impossibile B, & A ergo.

Hic textus legitur corrupte apud omnes Expositores latinos, tñ in græco codice, è quo textum hunc transtulimus, sic ad verbum legitur, vt vides: & si verba leguntur hoc pacto, videtur mihi Aristoteles quasi epilogare primam rationem, & dicit {Sit itaque} ipsum B {impossibile) tunc vltra {& si impossibile necesse sit B esse, & A esse) impossibile subaudi {necesse est) tenet argumentum ex opposito consequentis {Quare) vt inquit {si erat impossibile B, & A ergo} erit impossibile, cuius oppositum supponebatur; & sic patet regula, vt prius.

Si igitur sit A possibile, & B erit possibile, siquidem sic se habebant: ut A ente, necesse sit B esse. Si itaque sic se habentibus A B, non sit possibile B ita: nec A B se habebunt ut positum est.

Nunc epilogat regulam, quæ est, si ad A esse sequitur B esse, ergo ad A possibile, sequitur B possibile quoniam si non sequitur ad A possibile, B possibile, nec A B se habent vt antecedens, & consequens. & dicit {Si igitur sit A possibile, & B erit possibile, siquidem sic se habebunt, vt A ente, necesse sit B esse) quasi dicat, si A ente, necesse sit B esse, ergo si A sit possibile, & B erit possibile. repetit vim probationis, & dicit {si itaque sic se habentibus A B, non sit possibile B ita: nec A B se habebunt, vt positum est) scilicet vt antecedens & consequens.

Et si A possibili ente, necesse est B possibile esse, si est A, necesse est B esse. Nam possibile, esse ex necessitate B esse, si A sit possibile, hoc significat si sit A, & quando, & ut erat possibile esse: & illud tunc esse, & ita esse necesse.

Nunc conuertit regulam, probauit enim hucusq; ꝙ si ad antecedens esse sequitur consequens esse, etiam ad antecedens possibile sequatur consequens possibile: nunc probat, quòd si ad antecedens possibile sequitur consequens possibile, ad antecedens esse sequetur consequens esse. nam vt inquit, nihil aliud est ad antecedens possibile sequi consequens possibile, quàm ad antecedens quomodolibet sumptum sequi consequens eodem modo, vt sumitur antecedens: & dicit {Et si A) antecedẽte {possibili ente) necesse {est B possibile esse) hoc est consequens, si {est A, necesse est B esse) probat regulam per hoc, quia nihil aliud est ad antecedens possibile sequi consequens possibile quàm ad antecedens quomodolibet sumptum sequi consequens eodem modo, & dicit {nam possibile esse ex necessitate B esse, si A sit possibile) hoc significat, & nihil aliud quàm {si sit A, & quando) sit A {& vt erat) A {possibile esse. & illud) scilicet B, necesse sit {tunc esse, & ita necesse esse) vt A erat: & sic patet regula: Auerroes autem in præsenti commento digrediendo extra propositum ponit duo. Primum quòd esse generabile necessario generabitur, secundum quòd omne corruptibile necessario corrumpetur. Secundam partem probat, quoniam si est aliquid est corruptibile, quod nunquam corrumpetur, vt mundus de Platonis mente: hoc erit possibile corrumpi, si erit possibile corrumpi, ponatur in esse, & tunc non erit. argumentor in tertia figura hoc pacto, corruptibile non corrumpitur per te: corruptibile corrumpitur per casum positum in esse. ergo quod corrumpitur, non corrumpitur. Cóclusio est impossibilis, & non pro minore quod erat casus, ergo pro maiore, quæ erat hypothesis tua. Quare falsum est corruptibile non corrũpi. Sed hæc Auerrois ratio peccat, quoniam qui diceret aliquid esse corruptibile, quod nunquam corrumpetur negaret casum quoniam repugnat posito, est enim positum corruptibile esse, quod nunquam corrumpetur. contra vero primam conclusionem Auerrois quoniam potest esse aliquod generabile, quod nunquam generabitur, vt forma animalis, quæ posset fieri infinito tẽpore post hoc. Verum de hac materia scripsimus primo de Cœlo in expositione textus {Si igitur aliquid plurium potentiam habet) ideo quæras eo loco.

CAP. VI.

Quæ nam potentiæ præcedant, vel actum subsequantur & quomodo ad actum reducantur.

TEX. 10

Omnibus autem potentijs existentibus, his quidem cognatis: ut sensibus: his autem consuetudine, ut quæ fistulandi alijs uero, disciplinatu, ut quæ est artium: has quidẽ necesse est eos, qui præexercitati fuerint, habere quæcũq;

con-

consuetudine & ratione: non tales autem, & eas, quæ in patiendo sunt, non necesse est.

Exclusis falsis positionibus, quæ fuerunt de potentia, & actu: nunc accedit ad veritatem: & primo declarat quæ potentiæ actum sequantur, quæúe actum præcedant, secũdo declarat quomodo potentiæ, quæ actũ præcedunt, reducantur ad actum. Circa primam partem primo præmittit distinctionem potentiarum, & verba legenda sunt suspensiue, secunda ibi {has quidẽ necesse est) terminando suspensionem declarat propositum, videlicet quæ potentiæ actus sequantur, quæúe actus præcedant, De prima parte, ait potentias trifariã dici, trifariamq; nobis inesse, nam aliæ insunt nobis natura, vt potentiæ sensitiuæ: Aliæ nobis insunt assuetudine, vt virtutes, & vitia, & modulandi facultas, & id genus. Aliæ insunt ratione atq; disciplina, vt scientiæ, & artes rationales. Tunc conclusio est, potentiæ, quæ assuetudine, & ratione siue disciplina insunt, actus sequũtur: quoniam generantur in nobis ex frequentatis actibus, potentiæ vero, quæ nobis insunt natura, actus præcedunt. vnde dicit {Omnibus autem potentijs) quę nobis insunt {existentibus) trifariam {his quidem cognatis) hoc est natura {vt sensibus) hoc est potentijs sensitiuis, quæ nobis insunt natura {his autem consuetudine) vt quæ acquiruntur per consuetudinem: {vt) potentia {quæ est fistulandi) atque modulandi, {Alijs vero, disciplinatur} ac doctrina {vt) ea potentia {quæ est) de numero {artium) veluti medicinalis, & cæteræ facultates Theoreticæ, & practicæ: tunc terminando suspensionem declarat quæ potentiæ actum sequantur, quæve actum præcedant, & dicit {has quidem necesse est eos qui præ exercitati fuerint habere, quæcunque consuetudine, & ratione) atq; disciplina, doctrinaq; acquiruntur {non tales autem &) pro idest {eas, quæ sunt in patiendo, nõ necesse est) sequi actus, nec necesse est generari ex actibus: sed magis ipsæ pręcedunt actus. Non enim videndo fit in nobis potentia visiua, nec audiendo, fit in nobis potentia audiendi, sed contra, quia habemus has potentias, audimus, vel videmus. patet igitur quænam potentiæ præcedunt, quæúe actus sequantur. Sed occurres, quoniam etiam potentiæ, quæ sunt habitus, præcedunt actus, ex habitibus enim virtutum actus fiunt studiosi. Dicendum quòd differant actus qui præcedunt habitus & qui sequuntur: qui enim sequuntur actus eliciti sunt ab habitibus, qui aũt pcedũt actus sunt, qui non eliciuntur, sed qui habitus generant, verum de re hac ad morales. Amplius occurres, quoniam non videtur diuisio completa: quoniam potentiæ quæ non natura nobis insunt, trifariam sũt, nã aliæ nobis insunt assuetudine, aliæ ratione, aliæ vtroq; videlicet ratione, & assuetudine, vt Auerroes innuit in commento, & dicendum q Aristo. principaliter intendit diuisionem bimembrem, vt q potentiæ aliæ sint natura nobis inexistentes, aliæ vero extrinsecus, quæ siue subdiuidantur in duo, siue in tria, propositum non destruit: quoniam satis nobis est habere, quod naturales potentiæ actus præcedant, cæteræ omnes quæcunque, & qualescunque actus sequantur. non ergo curauit subdistinguere, quoniam propositum non variat, Tertio occurres, cum dixit {& eas, quæ sunt inpatiendo) cum etiam actiuæ per actus acquirantur: dicendũ q omnes potentiæ acquisitæ dum acquiruntur, sunt in patiendo, postea cum fuerint acquisite, redduntur actiuæ, atque elicitiuæ actuum naturales vero sunt actiuæ & passiuæ, & semper Aristotelẽ ergo dixit, & in patiendo quoniam de actiuis patet. Minus enim videtur de passiuis. dixit ergo de passiuis tanquam de ijs, de quibus minus videtur.

Prima dubitatio.

Secunda dubitatio.

Quæ Auer. Com. 10.

Quoniam autem possibile secundum aliquid est possibile, & quando, & quomodo, & quæcũq; alia necesse est adesse in definitione: & hæc quidem secundum rationem possunt mouere, & potentiæ ipsorum cum ratione, hæc autem irrationabilia, & potentiæ irrationales: & illas quidem necesse est in animato esse, has uero, in ambobus: Tales quidem potentiæ necesse est, quando ut possunt passiuum & actiuum appropinquant, hoc quidẽ facere, illud uero pati, at illas non necesse est.

Hoc quidem. Hãc quidem. Illud vero. Illam uero.

Nunc declarat quonã modo potentiæ, quæ actum præcedunt, ad actum reducantur: & hoc facit, vt ostendat etiam has potentias aliqua ratione sequi ad actus, præmittit tamen ad hoc declarandum differentiam inter rationales potentias, & irrationales: & vtitur vna consequentia, in cuius antecedente accipit tres propositiones, deinde infert differentiam harum potentiarũ, vt consequens. De primo accipit q ipsum possibile ad hoc vt sit possibile, debet esse possibile multis circunstantijs determinatum, prima circunstantia est ad operationem, ita vt sit aut ad scribendum, aut ad legendũ. Secunda ad tẽpus, vt cras, vel hodie, aut heri: non enim mas omni tempore potest generare, nec fœmina omni tempore concipere. Tertia ad modum, non enim quocunque modo potest aliquid aut agere, aut pati. aliquis enim potest scribere tarde, non autem velociter, aliquis bene aliquis male, sunt aliæ circunstantiæ, vt ad locum, ad personam, ad instrumentum, & cætera id genus; Sic igitur vult habere, illud esse possibile simpliciter, cui nulla circunstantia deest, vt exeat ad actũ, vt patet ex definitione ipsius simpliciter possibilis. & textus legendus est suspensiue vsq; ibi {tales quidẽ potentiæ) & dicit {quoniam autem possibile ẽm aliquid) idest secundum certum actum {est possibile, & quando) hoc est, & secundum determinatum tẽpus {& quomodo} hoc est, & secundum certum modum {&) secundum alias circũstãtias {quæcũq; alia necesse est adesse in definitione) ipsius possibilis. Hæc est prima ꝓpositio, possibile non est possibile, nisi pluribus circunstantijs fuerit determinatum atque nisi id sit, cui nulla deest conditio, vt exeat ad actum. Deinde ponit secundam propositionem, & dicit {& hæc quidem secundum rationem possunt mouere) vt animalia rationalia {& potentiæ ipsorum} quibus mouent {sunt cum ratione) atque rationales {Hæc autem sunt irrationabilia, & potentiæ etiam) quibus mouent {sunt irrationabiles) est ergo secunda propositio, quòd potentiarum aliæ sint rationales, aliæ irrationales, quoniam ea quæ mouent, aut cum ratione, aut sine ratione mouent. deinde accipit tertiam propositionem in qua exponit subiecta harum potentiarum: & dicit {& illas quidem) scilicet potentias rationales {necesse est esse) in corpore {animato) nullum enim inanimatum potest ratione vti, quare bene dixit illas esse in corpore animato {has vero) scilicet irrationales necesse est esse {in ambobus) nam & animatum, & inanimatum contingit agere aut pati sine ratione. Est ergo tertia propositio quòd rationales potentiæ solum animatorum sint, irrationales vero vtrorũq;. Tunc ijs acceptis pro antecedente terminando suspensionem, infert differentiam inter has potentias, & dicit {tales quidem potẽtias). s. quæ irrationales sunt {qñ actiuum & passiuum

appropinquant, vt possunt} & secundum omnem rationem, qua possunt, & secundum omnes cōditiones, quibus possunt{ necesse est hoc} idest hanc { quidem facere) si fuerit actiua{illud vero pati} hoc est illam vero pati, si fuerit passiua{illas vero} scilicet rationales siue actiuæ, siue passiuę sint{non necesse est} aut facere, aut pati. vnde Auer. dicit, potentiæ vero, quæ sunt sine ratione, quando agens appropinquat passo: & non est illic aliquod impediens extrinsecum, necesse est, vt agens agat, & patiens patiatur. verbi causa, vt si ignis alicui combustibili appropinquaret, & non esset illic impedimentum, necesse comburet. Aliæ vero potentiæ, quæ cum ratione sunt, non necesse est quando appropinquant suis passis, vt agant.

Quæ Auer. Com. 10.

Hæ quidem enim omnes, una unius factiua est, illæ autem, contrariorum. Quare simul facient contraria. hoc autem impossibile est.

Nunc assignat causam prædictæ differentiæ, nam licet ex illis propositionibus patet causa, tamen explicatius causam hic assignat, & dicit { Hæ quidem.n.omnes} potentiæ irrationales sunt, quarum { vna vnius factiua est} ad vnū q; agendum tantum limitata: & ideo præsente passo, necesse est id vnum tantum agere, cuius factiua est.{Ille autem.} scilicet potentiæ rationales vna & eadem est{contrariorum} vt superius diximus, si igitur ea præsente passo, necesse est facere, quorū est factiua: cum sit factiua contrariorum {contraria simul faceret, hoc autē} vt inquit{impossibile est} veluti absurdum est medicum sanare, & ægrotare.

Principale. κύριον. Princeps. Cui auctoritas est.

Necesse ergo alterum aliquid esse, quod principale est: dico autem hoc appetitum aut proæresim. Vtrumuis enim desiderabit, hoc principaliter faciet, quando ut potest, extiterit, & appropinquauerit passiuo. Quare potens secundum rationem omne, neceße est quando desiderat, cuius habet potentiam, & ut habet, hoc faciat. Habet autem præsente passiuo, & ita se habente, ut faciat, si autem non, facere non poterit.

Cum accepisset differentiam inter potentiam rationalem, & irrationalem, nunc docet quomodo rationalis potentia reducitur ad actum: non enim potest reduci ad actum à se: cum enim rationalis potentia communiter sit ad contraria, & à communi effectus determinatus non proficiscatur, ideo docet quod est illud, q̃d talem potentiam ad actum ducit, & inquit {necesse ergo alterum aliquid esse} deducens ad actum potentiā rationalem atq; intellectiuam, quæ indifferenter est cōtrariorum {quod principale est} non enim id quod est indifferens, potest se reducere ad actum determinatū. Tunc exponit quid est illud principale, quod ad actum deducit talem potentiam, & dicit{dico autem hoc, appetitum} hoc est voluntatem{& proęresim} hoc est electionem, quæ est syllogismus cōsultorius: vel illius conclusio: & dicit{appetitum, aut proæresim} q̄m potentia rationalis aliquando ad actum deducitur syllogismo cōsultiuo, voluntate consentiēte: aliquādo reducitur ad actum contra consilium, voluntate sic iubente. per quæ dat intelligere voluntatem esse per essentiam liberam, q̄m etiam contra consilium eligit, deinde probat ꝙ voluntas vel prohæresis si principale: quod deducit potētias tales ad actum, & dicit{Vtrumvis enim appetit, hoc principaliter faciet} aliter tamen, & aliter, q̄m proæresis id faciet consilio, voluntas id faciet iussu. Sed contra, quoniam si ita esset semper agentia rationalia possent facere, quoniam semper habent potentiam, quæ est cōtrariorum, & voluntatem, quæ potest eam determinare ad alterum. Quasi respondens, exponit ꝙ licet voluntas sit principalis in deducendo, tamen non deducit tales potentias sine alijs requisitis, quæ requisita debent intelligi in ratione potentiæ, vt dictum est. & ideo exponit alia quæ requiruntur, & dicit, dico voluntatem reducere ad actum tales potentias{quando extiterit vt potest} non enim puer potest generare, q̄m non est in dispositione, qua possit generare. nec sufficit hoc, sed reducit ad actum quando fuerit in dispositione{& appropinquauerit passiuo} vnde omnibus requisitis, quæ requiri debent, ad rationē potentiæ simpliciter: vt posit potens per eā exire ad actū principalis auctor has potentias ad actum ducens est voluntas, aut absoluta, aut mediante consultiuo syllogismo. Tunc concludit quid sit ipsum potens simpliciter rationale. & dicit {quare potens s̄m rationem omne, necesse est, quando desiderat} fueritq; voluntate determinatum, necesse est { cuius habet potentiam & vt habet} ita sit in sufficienti dispositione { hoc} scilicet quod desiderat { faciat} Aristoteles igitur cum declarasset, quomodo rationalis potentia reducatur ad actū nunc declarat etiā quid sit ipsum potens. & vult ꝙ potens rationale sit quod agit, cum vult, exponit autem hanc definitionem & declarat in ratione ipsius potentis includi omnia requisita: & dicit{habet autem} scilicet potentiam, vt faciat{præsente passiuo, & ita se habē te} atq; disposito{vt faciat} quod probat, & dicit{si autem non} habet hæc, tales potens{non poterit} quod est contra rationem potentis. Patet ergo ipsum potens esse, quod facit, cum desiderat, q̄m potenti nihil deest vt neq; dispositio, neq; passum, alioquin non esset potens. De ratione enim potentis est habere omnia ea: quibus posit aut agere, aut pati. ex ijs patet per quid rationalis potentia reducatur ad actū, & per quid potens rationale reducatur ad actum. vtrūq;.n. per volūtatem: & quid sit ipsum potens.

Nullo nāq; exteriorum prohibente adiungere, nihil adhuc oportet. Potentiam enim habet, ut est potentia faciendi. Est autem non omnino, sed habentium aliquo modo in quibus excluduntur quæ exterius prohibent. Remouent enim hoc eorū, quæ in determinatione apponuntur: quædam.

Dictum est potens esse, illud quod agit, cum desiderat: contra obijciet quispiam, quoniam oportet addere, nisi aliquid exteriorum prohibuerit, non enim potens semper agit, sed nullo exteriorum prohibente. Respondet, & dicit{nullo nanque exteriorum prohibente adiungere} in definitione ipsius potētis {nihil adhuc oportet} & repetit rationem, & dicit{enim} nam ipsum potens ea ratione, qua est potens {potentiam habet} ea ratione, qua potentia dicitur potentia {faciendi} & sic habet omnia requisita tam exteriora, quàm interiora: alioquin non haberet completam rationem potentis. Sed dices, vtrum aliquid posit dici simpliciter potens, si desint requisita exterius: vt vtrum Rex posit dici potens debellare Carthaginem, si desint requisita exterius, vt milites, vel id genus, dato ꝙ velit: & nihil desit eorum: quæ interius sunt. Respondet ꝙ tale non dicitur simpliciter potens, sed potens aliquo modo, & dicit{est aūt nō omnino} potens {sed habentiū aliquo modo} potentiam{in quibus excluduntur, ea quæ exterius prohibere} quare tale potens, cui desunt requisita ex-

ta exterius, dicitur ſm quid potens. quoniam affectu, intentione, & voluntate. deinde reddit cauſam cur in definitione potentis non oportet addere illam particulam nullo exteriorum prohibente: & dicit {remouent autem hoc)ideſt faciunt, vt illa particula non ſit addenda in definitione potentis {quædam eorum quæ in determinatione)ideſt definitione ipſius poſsibilis {apponuntur)dictũ eſt enim poſsibile eſſe quod reſpicit certum actum, tempus, & modum & cætera per quæ poſsibile eſt cui nihil deeſt, vt exeat ad actum. quare cum potens ſit poſsibile, non oportet addere in eius definitione particulam illam, nullo extreriorum prohibente quoniam ſatis habetur per quædam eorum, quæ ſunt poſita in definitione poſsibilis. Eſt igitur potens illud quod agit, aut patitur, quando vult. nec oportet addere particulam illam, nullo exteriorum prohibente, cũ ſatis intelligatur ratione potentiæ, & ipſius poſsibilis.

Propter quod nec ſi ſimul uolunt, aut cupiunt facere duo: aut contraria, facient. non enim ita ſimul habent ipſorum potentiam, nec eſt ſimul faciendi potentia. quoniam quorum eſt, ſic facient.

Secundo dubitabit quis, vtrũ ſi aliquis voluerit duo, aut contraria, illa faciet: videtur enim ꝙ ſic, quoniam potens eſt, qui facit, cum vult. reſpondet, negando aſſumptum: quoniam licet aliquis voluerit duo vel contraria, non faciet illa ſimul, quoniam non habet potentiam, quæ ſit ſimul oppoſitorum vel diuerſorum, & ſic negatur ꝙ rationale potens poſsit diuerſa, aut contraria: dicit {Propter quod nec ſi ſimul volunt, aut cupiunt facere duo, aut contraria, facient) cauſam reddit, & dicit {non enim ita ſimul habent ipſorum potẽtiam. nec eſt) aliqua {potentia faciendi) quæ poſsit ſimul oppoſita, & diuerſa facere {quoniam quorum) diuerſorum {eſt) potentia ſimul faciẽdi {ſic facient) per quæ innuit nos poſſe velle oppoſita, & contraria, non tamen ſemper facimus oppoſita vel contraria: quoniam non niſi eorum, quorum habemus potentiam: poteſt enim quis appetens diuerſa facere, quando potentia eſt ad illa: vt poteſt medicus curare caput & ſtomachum ſimul vna poſitione, quando ſanitas ſtomachi pendet ex ſanitate capitis, vel econuerſo. At vbi potentia non poteſt eſſe ſimul oppoſitorum, licet velimus oppoſita, vel diuerſa: ea nunquam faciemus. per quæ vlterius patet nos poſſe velle quædam quæ non facimus, nec poſſumus facere, quędam etiam poſſe facere, quæ nec facimus, nec

CAP. 39. volumus facere. Quo modo vero ex his, quæ Ariſt. hic dicit, colligatur immortalitas rationalis animæ in libro de Immortalitate dictum eſt.

CAP. I.

Pars ſecunda De actu.

TEX. II. *Quoniam autem de potentia, quæ ſecundum motum dicitur dictum eſt, de actu determinemus & quid eſt actus, & quale quid. Etenim poſsibile ſimul manifeſtũ erit diuidentibus, quia non ſolum hoc dicimus poſsibile, quod aptum eſt mouere aliud, aut moueri ab alio, aut ſimpliciter, aut modo quodam, ſed etiam aliter. Quapropter quærentes, et de his ſuperueniemus.*

Cum dixiſſet de ipſa potentia, nunc proponit dicere de actu, & inquit {Quoniam autem de potẽtia, quæ ſecundum motum dicitur, dictum eſt) vt de potentia, quæ reperitur in rebus mobilibus: nunc conſequenter {de actu determinemus) duo videlicet {& quid eſt actus) quoad definitionem {& quale quid) ſit, quoad accidentia, & proprietates. tangit deinde vtilitatem huius intentionis, & dicit {etenim poſsibile, ſimul erit manifeſtum) ſimul videlicet cum actu {diuidentibus) ipſum actum: nã ſciemus tot modis dici poſsibile, quot modis dicitur actus, & ſciemus vnumquodq; poſsibile quid ſit, ſciendo vnumquemque actum quid ſit. Dicitur enim poſsibile, vt Auer. inquit, non niſi in reſpectu ad actum, & ita non poterit ſciri poſsibile, niſi ſciatur actus. Sed dices poſsibile dicitur à potentia & potentia non dicitur niſi reſpectu motus, igitur poſsibile dicitur tm̃ reſpectu motus. quaſi reſpondens aſsignat cauſam, quare poſsibile non dicitur vno modo, & inquit {quia non ſolum hoc dicimus poſsibile, quod aptum natum eſt mouere aliud, aut moueri ab alio, aut ſimpliciter) hoc eſt communi motu {aut modo quodam) hoc eſt aut motu contracto ad bene vel male, aut tarde aut velociter {Sed) dicitur {etiam) poſsibile {aliter) hoc eſt in ordine ad actum communiter acceptum, tã ad mobilia quàm ad immobilia. Cum enim poſsibile dicatur in reſpectu ad actum, actus autem accipi poteſt aut contractus ad motus, aut pro eſſe, ſimpliciter, fit vt poſsibile vno modo dicatur reſpectu ad actum, qui eſt motus, alio modo reſpectu ad actum, qui eſt eſſe ſimpliciter: quòd eſt commune mobilibus, & immobilibus, Tunc ordinans ſe ad dicenda, inquit {quapropter quærentes) atque differentes de actu, & quot modis dicitur, quid vnuſquiſque ſit {& de his) modis, quibus dicitur ipſum poſsibile {ſuperueniemus) hoc eſt tranſigemus.

Quæ Auer. Cõm. II.

Eſt itaq; actus exiſtere rem, non ita ſicut potentia dicimus. Dicimus autem potentia, ut in ligno Mercurium, & in tota linea medietatem, quando auferetur utiq;. Et ſcientem etiam non ſpeculantem, ſi poteſt ſpeculari, ſed hoc actu,

Nunc declarat quid ſit actus. & vult actum eſſe id, quo res dicitur ſimpliciter exiſtens: & dicit {Eſt itaque actus exiſtere rem) hoc eſt id, quo res ſimpliciter exiſtit. deinde exponit quid intelligat per rem exiſtere, & vult per rẽ exiſtere, eſſe intelligendũ rẽ exiſtere ſimpliciter, non aũt rẽ exiſtere ſm quid, qđ exiſtere ſm quid, eſt eſſe in potentia: & dicit {non ita) intelligendo per rem exiſtere, rem exiſtere ſm quid {ſicut dicimus) rem exiſtere ſm quid, quod eſt potentia) & exponit per exẽpla iſtud eſſe ſecundum quid quod dicitur eſſe potentia, & dicit {dicimus autem potentia) eſſe aliquid {vt in ligno Mercurium) antequam ſit ſcalptus {& in tota linea) dicimus potentia eſſe {medietatem quando auferetur vtiq;) hoc eſt antequam auferatur: quia auferri põt {& ſcientem etiam non ſpeculantem) dicimus eſſe potentia {ſi poteſt ſpeculari) & nullo horum modorum dicimus actu eſſe, ſed {hoc) ſcilicet ſimpliciter eſſe, dicimus {actu) eſſe. Quare actus eſt rem exiſtere ſimpliciter, quo res abſolute exiſtere dicitur: & hunc actum, exiſtentiam appellãt Iuniores. Eſt enim exiſtentia id, quo res eſt extra potentias ſuarum cauſarum. Aliter, & forte melius intelligi poteſt. vt dicatur actus pro ſubſiſtentia, eſt enim ſubſiſtentia rem exiſtere ſimpliciter. nam rem exiſtere ſm quid eſt rem eſſe in potentia, eſſe autem in potentia trifariam dicitur {aut vt ligno Mercurium) & omnino accidẽs in ſubiecto, Mercurius enim exiſtens in ligno, & accidens in ſubiecto, dicitur potentia atq; ſm quid, qm̃ nõ ſunt entia, niſi virtute ſubiecti

Secundo modo dicitur aliquid esse in potentia vt pars in toto {&) hoc modo {in tota linea dicimus esse medietatem{quando auferetur vtiq;) hoc est antequam auferetur: tum potest auferri. Tertio modo aliquid dicitur esse in potẽtia cum non est, & potest esse{&) hoc pacto{scientem non speculantem) dicimus esse speculantem potentia {si potest speculari. Sed hoc actu) dicimus quod nec est vt accidens in subiecto, nec vt pars in toto, nec potentia in suis causis, & actus hoc pacto à metaphysicis dicitur subsistentia, si existentia simpliciter. Est enim res subsistens, quoties non continetur potentia in suis causis, nec est vt accidẽs in subiecto, nec, vt pars in toto: per quę patet differentia inter esse, existere, & subsistere, esse enim commune est tam ad ea, quæ potentia quã ad ea, quæ actu existunt, aut actu subsistunt. Existere vero commune est ad omnia, quæ existunt extra potentias causarum, siue sint in alijs vt in subiectis, siue vt in totis, At subsistere proprium est ijs, quę sunt extra potentias causarum & nec in alijs, vt in subiectis, nec in alijs in totis. Quare vtroq; modo verba Arist. possunt exponi.

Palam autem inductione in singularibus quod dicere uolumus. & non oportet omnis terminum quærere: sed proportionale conspicere, quia, ut ædificans ad ædificatiuum, et uigilans ad dormiens, & uidens ad claudens quidem oculos, uisum autem habens: & segregatum ex materia ad materiam, & laboratum ad illaboratum, est aliud: & huius differentiæ altera parte sit actus determinatus, altera autem possibile.

Expositores volunt Aristo. hic respondere tacitæ quæstioni. nam posset quæri, vt ostenderet quinã actus sit per definitionem. Ad quod respondet Aristoteles ꝙ inducendo in singularibus per exempla manifestari potest quod volumus dicere, scilicet quidnam sit actus & non oportet cuiuslibet rei quærere terminum. Sed hæc expositio est mihi dua, qm̃ Aristo. præmisit definitionem actus, dixit enim actum esse rem simpliciter existere: Quare potest assignari actus definitio: cuius contrarium dicunt. Melius ergo cum Auer. dicamus, quòd cum Aristo. descripsisset actum, hoc quod dixit in descriptione actus, declarat per inductionem: hæc enim descriptio apparebit, quãdo, cõsiderauerimus quid significat actus in vnaquaq; re, quæ dicitur actu esse. Patebit enim per hæc exempla nos nihil aliud intelligere per esse actu, quã esse in dispositione, in qua non erat, cum erat in potentia: & similiter esse in potentia intelligimus esse in dispositione, opposita ei, per quam rès est in actu. Sed dices ergo actus per potentiam, & econuerso definiretur. Respondet Auer. hoc esse necessarium, quoniam hæc sunt opposita relatiue: quorum vnum per alterum definitur. vnde Aristo. dicit {palam autem inductione in singularibus} idest in singulis speciebus actus, id quod de actus definitione dictum est. Sed dices, vtrum oportet singulas species definire, respõdet & dicit {& non oportet cuiuslibet) speciei autem actus {terminum quærere) hoc est assignare definitionem{sed proportionale conspiciens) nam respiciendo proportionem in singulis speciebus, patet definitio propria cuiusq; speciei. Quare definitio assignata declarabitur per exempla, & definitiones singularum specierum patebunt per proportiones assignandas: & dicit {quia vt ædificans ad ædificatiuum) est aliud {& vigilans ad dormiens) est aliud {& videns ad claudens quidem oculos, visum autem habens) est aliud {& segregatum ex materia ad materiam) ex qua fit, est aliud{& laboratum ad illaboratum est aliud) ex quo fit{&)pro sic{huius differentiæ altera parte sit determinatus actus) videlicet ædificante, vidente, vigilante, segregato, & elaborato. nam hæc omnia sunt actus {Altera parte autem) sit definitum atq; determinatum ipsum {possibile) videlicet ædificatiuo, dormiente, claudente oculos, materia, illaborato. Hæc enim omnia potentia sunt.

Dicuntur autem actu, non omnia similiter: sed aut proportionaliter, ut hoc in hoc, aut ad hoc: sic hoc in isto, & ad istud. Nam hæc quidem, ut motus ad potentiam: illa uero, ut substantia ad aliquam materiam.

Nunc distinguit actum, & vult quòd actus bifariam dicatur, pro actu, qui assimilatur formæ, hoc est pro actu primo: & pro actu, qui assimilatur operationi formæ videlicet pro actu secundo: & dicit {Dicuntur autem actu) esse ea quæ actu sunt {non omnia similiter. Sed aut proportionaliter) dicendo {vt hoc) scilicet forma est{in hoc) scilicet materia{aut ad hoc) scilicet operatio ad formam{si hoc) scilicet virtus est {in isto) scilicet subiecto, vel organo: & operatio illius est {ad istud) scilicet ad virtutem. Quare vt de forma, & operatione, sic de virtute, & sua actione {nam hæc quidem) se habent {vt motus ad potentiã) videlicet actiones ad virtutes {illa vero) scilicet formæ se habent {vt substantia ad aliquam materiam} per quæ dedit intelligere bifariam esse actum, primum quidem, vt forma, & virtus. nam forma se habet ad materiam, vt virtus ad subiectum: & ꝑm, vt operatio formæ, & actu virtutis, nam operatio se habet ad formã eodem modo vt operatio ad virtutem.

Aliter autem infinitum & uacuum & quæcunq; talia dicuntur potentia & actu à multis entium, ut uidenti, & ualenti, & eo quod uidetur. hæc enim contingit & simpliciter & aliquando uera esse. hoc enim uisum, quia uidetur, illud uero, quia uideri possibile. Sed infinitum non ita potentia est, tanquã actu futurum separabile, sed notitia. Eo enim quod non deficiat diuisio, ostendunt esse potentiam, hunc actum: In separari uero non.

Remouet per hæc quæstio. nam dicuntur aliqua potentia & actu, vt infinitum & vacuum, non eodẽ modo vt actus primus, & secundus. Dicitur enim locus vacuum potentia & actu, & continuum actu & potentia diuisibile in infinitum, non autem vt dictum est. ergo illa diuisio non sufficit. Respondet hæc dici actu & potentia æquiuoce: quoniam per potentiam actui & per actum potentiæ coniunctum. At illa dicuntur absolute aliquando potentia tantum, aliquando actu tantum dicit{Aliter autem infinitum & vacuum, & quæcunq; talia dicuntur potentia & actu) vt materia, & corpus. dicitur enim materia actu & potentia, & corpus actu, & potentia in loco. dicuntur dico hæc aliter {à multis entium, vt à videnti, & à videnti & ab eo quod videtur) causam differentiæ assignat, & dicit {hæc enim) scilicet videns, vadens, & quod videtur{contingit, & simpliciter, & aliquando esse vere) in actu, aliquando autem vere potentia{hoc enim quod videtur) contingit simpliciter actu esse{quia videtur, illud vero) contingit potentia esse simpliciter{quia videri possibile) est {At infinitum non ita potentia est) idest, At nihil est diuisibile infinitum potentia{quia sit actu aliquando futurum

turũ ſeparabile} hoc eſt, vt aliqñ ſit actu ad ĩfinita diuiſum {ſed notitia) hoc eſt, ſed dicit actu, & potẽtia ſm cognitionẽ, ſunt.n.idem re, differunt ſolũ cognitione. Quòd autem non differant re, ꝓbat, & dicit { eo enim quia non deficit diuiſio) aliquando {hunc actum) diuiſionis {oſtendunt eſſe potentiam) quoniam licet ſit facta diuiſio in vno ſemper reſtat diuiſio in alio. & ſic in infinitum. Hoc pacto & de loco dicitur potentia eſſe vacuum. quoniam dum vacat vno corpore, recipit aliud: & ſic ſemper habet actum coniunctum potentiæ. Patet igitur alio modo continuum dici potẽtia eſſe diuiſibile in infinitum, & locum potentia vacuum: quã dicantur viſiuum, & potens ambulare, & id genus, nã illa dicuntur potentia mixta actui, hæc autem potentia & actu ſeorſum. Amplius illa dicuntur eſſe actu & potentia ſola ratione diſtinctis, hęc autem actu & potẽtia re diuerſis. Per quæ patet potentiam bifariam dici, nam alia eſt potentia, quæ aliquando eſt abſoluta ab actu, alia, quæ nunquam abſoluitur ab actu, vt potentia, qua conti nuum eſt diuiſibile in infinitum, & hac
Cõm. 11. potentia, vt Auer. inquit, definitur motus, cum dicitur actus entis in potentia. Duplex quoq; eſt actus, alter qui aliquando abſoluitur à potentia, alter qui ſemper eſt potentiæ permixtus.

Quoniam autem operationum, ut eſt operatio, nulla eſt finis, ſed earum, quæ circa finem, ut ipſius attenuari, attenuitas. hæc enim quando attenuantur, ſic in motu ſunt, ut non ſint ea, quorum gratia motus eſt, hæc nec operatio ſunt, uel nec perfecta. non enim finis ſunt. Alia autem eſt, in qua finis, & operatio inſunt ut uidet, & etiam ſapit, & intelligit, & intellexit. Sed non diſcit, & didicit, nec ſanat, & ſanauit, bene uiuit, & bene uixit: eſt & felix, & fuit felix. Si autem non, oporteret aliquando quieſcere. Nunc autem non uiuit, & uixit. harum itaq; alias quidem motus eſt dicere, alias uero actus Omnis enim motus imperfectus attenuatio, diſciplina, ambulatio, ædificatio. hæ enim motus & imperfecti, non enim ſimul ambulat, & ambulauit, nec ædificat, & ædificauit, nec fit, & factum eſt, aut mouetur, & motum eſt, ſed alterum eſt quod mouet, & mouit. Vidit, uero: & uideat ſimul idem & intelligit, & intellexit. Quare hunc quidem actum, illum uero motum dico. Quid igitur ſit id quod actu eſt, & quale, ex iis, & ſimilibus manifeſtum eſt nobis.

Terminus. πέρας. Operatio. Enim. δὲ. Autem. Et. ἀλλά. Sed. Si autem non ſubaudi differunt. Aliquando quieſcere hoc eſt ſimul eſſe. viuit, et vixit.

Hæc verba reperiuntur in græcis codicibus: non tamẽ in tranſlationibus latinis, nec in barbaris. quod vnde factum ſit, ignoro. Illud tamen certum habeo verba hæc eſſe Ariſtotelis, quoniam expoſitores Græci exponunt. Dicamus ergo, quòd cum Ariſtoteles dixiſſet de actu, & quis ſit, & in quibus ſit, nunc vult declarare quæ operationes ſint ſimpliciter actus, quæúe ſimpilciter motus: & dicit {quoniam autem) nonnullæ, ſubaudi operationes ſunt quarum { nulla eſt finis, vt operatio eſt) & lege ſuſpenſiue vſque ibi {hæc nec operatio) vel in græco ſic legitur {quoniam autem) nonnullæ operationes ſunt {quarum nulla eſt finis, vt terminus) hoc eſt capiendo finem, vt terminum, in quo ceſſat motus {ſed) ſunt operationes de numero { earum, quæ circa finem, vt ipſius attenuari) finis eſt, non ipſum attenuari, ſed {attenuitas) & quòd attenuari & huiuſmodi nõ fines ſint, probat, & dicit {hæc enim) corpora {quando attenuantur, ſic in motu ſunt, vt non ſint ea, quorum gratia motus eſt) ideſt non ſunt fines, quorum gratia eſt motus attenuationis: non enim in ipſis ceſſat motus: tunc terminando ſuſpenſionem, dicit {hæc} inquam ſcilicet operationes, in quibus finis non eſt, quatenus ſunt operationes {nec operatio, vel nec perfecta ſunt, non enim finis ſunt} eſt igitur primum membrũ ꝙ operationum quædam ſunt, quæ vt tales, non ſunt fines, ſed motus, qui tendunt in finem. deinde dat aliã operationem, & dicit {alia autem} operatio {eſt, in qua finis & operatio inſunt} hoc eſt, in qua fieri, & factum eſſe ſimul inſunt, moueri, & finis motus etiam ſimul habentur. cuius exempla aſſignat {vt videt} In ipſo enim videre ſimul eſt finis & fieri {& etiam ſapit} nam in ipſo ſapere ſimul ſunt ſapere, & ſapiens eſſe { & intelligit & intellexit) in ipſo.n.intelligere, eſt ſimul intelligere & intellexiſſe. Hæ.n.operationes ſunt, q̃ fines ſunt. deinde aſſignat exempla earũ operationum, in quibus differt fieri & factũ eſſe, & dicit {ſed non diſcit, & didicit) ſunt ſimul, {nec} ſunt ſimul, {ſanat, & ſanauit) nec ſunt ſimul { bene viuit, & bene vixit) nec eſt ſimul {eſt felix, & fuit felix) deinde probat, ꝙ hæc differant, & dicit {ſi autem non) differunt ſubaudi ſanat & ſanauit, & cætera id genus {oporteret aliquãdo quieſcere) ita vt aliquando ſint ſimul ſanat & ſanauit, viuit, & vixit { nunc autem non viuit & vixit) ſimul, nec aliquando fuerunt ſimul ſanat, & ſanauit: nunc concludit quæ harum operationũ ſit motus, quæúe ſimpliciter actus, & vult motus eſſe, in quibus fieri, & factum differunt, actus vero, in quibus fieri, & factum eſſe non differunt. & dicit {harum itaq;) operationum { alias quidem eſt dicere) eſſe {motus, alias vero actus) ſimpliciter, & exponit quæ motus, & dicit {omnis enim motus eſt imperfectus) vt ſunt {attenuatio diſciplina, ambulatio, ædificatio, hæ enim motus) ſunt {& imperfecti, non enim ſimul ambulat & ambulauit, nec) ſimul {ædificat, & ædificauit, nec) ſimul {fit, & factum eſt, aut ſimul mouet, & mouit) exponit deinde q̃ ſint ſimpliciter, actus & dicit {vidit vero & videt ſimul idẽ) ſunt {& intelligit, & intellexit) etiam idem ſunt: tunc concludit quis ſit actus, quiſue motus, & dicit { quare hunc quidem actum illum vero motum dico) eſt igitur ſimpliciter actus in quo idem eſt finis, & fieri. Motus vero, in quo hæc differunt: per quæ etiam patet omnem ſimpliciter actum eſſe finem, & terminum, & quid ſimpliciter indiuiſibile: Motum autem non eſſe finem, nec terminum, nec indiuiſibile quicquam. demum epilogat, & quæ dicit, clara ſunt.

CAP. II.

Quando nam aliquid in potentia ad actum eſt dicendum ſit, & quando non.

QVando autem potentia eſt unumquodq; & quando, nõ determinandum eſt. non enim quandocũq;. TEX. 12.

Cum egiſſet de actu, nunc vult declarare, in quali diſpoſitione exiſtens aliquid dicatur eſſe in potẽtia ad actum, & proponit intentionem ſuam, & dicit {Quando autem potentia eſt vnũquodq;) quod eſt in potentia ad actum { & quando non, determinandum eſt) & aſſignat cauſam, & dicit {nõ.n.) quod eſt in potẽtia ad actum {quandocũq;) eſt in potentia ad actum, ſed ſub certa diſpoſitione, & certo tempore. Vnde Auer. dicit dicemus ſubiectum propinquum, quod poteſt eſſe, & Quæ Auer. Cõm. 12. deſcribemus ipſum per deſcriptionem, qua diſtinguamus ipſum ab aliis. quare ſecundum Auerroem Ariſtoteles proponit dicere de propinquo ſubiecto ad actum.

Vt terra est ne potentia homo, an non, sed magis, cum iam fiat sperma. & neq; hoc modo fortasse.

Mouet speciatim qõnem, & dicit {Vt terra est ne potentia homo) respondet quòd non, & dicit {an nõ, sed magis cum iam fiat sperma. & neque hoc modo fortasse) vt dicemus.

Quemadmodum igitur nec à medicatiua omne utiq; sanabitur, nec à fortuna, sed est aliquod, quod possibile est, & hoc est sanum potentia.

Proposita intentione generatim, & speciatim, in parte ista exequitur, & intendit hanc conclusioné, illud possibile, quod vnica actione agens potest reducere ad actum, hoc est subiectum existens in potentia ad actum. hanc declarat & ponit in quodam simili, & dicit {Quemadmodum igitur, nec) ab arte {medicatiua omne) corpus ægrum {sanabitur, nec à fortuna) omne corpus ægrum {sanabitur) non.n.corpus ethicum speciei tertiæ, nec leprosum confirmatum potest sanari {sed aliquod quod possibile est) sanari vnica actione, ita quoque {& hoc est sanum in potentia) subaudi tu. ergo conclusio est, illud possibile, quod agens potest vnica actione reducere ad actum est subiectum existens in potentia ad actum. Dixit {nec à medicatiua, nec à fortuna) quoniam sanitas fieri potest aliquando beneficio artis, vt cum medicus illam procurat, aliquando præter intentionem medici, cum medicus ꝓcurabat vnam ægritudinem sanare, & successit, illius sanitas, quam non intendebat. est tamen supponendum, vt Auerroes inquit, nullum corpus sanari posse nec à fortuna, nec à casu, nec ab arte, nisi supposita potentia in ægro ad sanandum.

Cõm. 12.

Definitio autem eius, quod actu fit ab intellectu ex potentia ente, est, quando nullo eorum, quæ sunt extra, prohibēte, cum uoluerit, fit, ibi autem in sanabili, quando nihil prohibet eorum quæ in ipso. Similiter autem potētia etiam domus, si nihil prohibeat eorum, quæ sunt in hoc, & in materia fieri domum, nec fit quod oporteat adiungere, aut auferre, aut mutare, hoc domus potentia est.

Et vt rectius intelligatur quid sit ens in potentia ad actum describet existens in potentia ad actum in artificialibus, vt ex hoc intelligatur ens in potentia ad actũ in naturalibus: & dicit {definitio autẽ eius, quod actu fit ab intellectu) arte effectus actu aliquid facit {est qñ nullo eorum, quæ sunt extra, prohibente, cum) intellectus arte dispositus {voluerit fit) & per ea, quæ sunt extra, intelligit, non ea quæ sunt extra id, quod de potentia ab intellectu fit actu: sed extra intellectum, atq; artem. Quasi dicat eius in potentia ad actum est, qñ artifex nullo eorum, quæ sunt extra artem prohibente, cum voluerit, poterit reducere ad actum. deinde speciatim describit, quid sit ens potentia ad sanitatem, quod dr̃ sanabile: & dicit licet sic ens in potentia sit descriptum generatim {ibi autem in) ipso {sanabili) corpore dicetur subaudi sanabile, siue ens potentia ad sanitatem {quando nihil prohibet eorum, quæ in ipso) sanabili sunt, vt si in ipso fuerit pestilẽs humor, vel melancholia adusta: erit ergo sanabile, quando ægrum nullo eorum, quæ in ægro sunt, prohibente, medicus sanat cum voluerit. idem speciatim declarat in eo quod est potentia domus: & dicit {similiter autẽ potentia esse domus) est eodem modo, nam {si nihil prohibeat eorum, quæ sunt in hoc, & in materia {ex qua fit domus) ita quidem, vt {nec sit quod oporteat adiungere, nec auferre, nec mutare, hoc domus potentia est) ergo domus potentia est, quando nullo prohibente eorum, quæ sunt in materia, domus. domificator eam facit, cum voluerit.

Et in aliis similiter, quorumcunq; extrinsecus principium generationis est, & quorũcunq; iam est in ipso habente: quæcunq; nullo exteriorum prohibente erunt per ipsum.

Amplificat sermonem suum vniuersaliter tam ad artificialia quàm ad naturalia: & vult semper in his id esse ens in potentia, quod nullo prohibente eorum, quæ sunt extra, vel eorum, quæ sunt intra, agens cum voluerit, ipsum reducit ad actum, & dicit {Et in aliis similiter) tam quorumcunq; extrinsecus principium generationis est {vt sunt artificialia: q̃) etiam quorũcunq; iam est in ipso habente) vt sunt naturalia, in quibus principium generationis est in eo quod generatur. Hæc inquam sunt entia in potentia {quæcunque nullo exteriorum prohibente erunt per ipsum) principium agens, cum voluerit.

Quale sperma nondum est, oportet enim in alio sit, & permutari. quando uero iam per suum principium est tale, hoc potentia est iam. Illud uero ut terra, quod altero eget principio, nondum est statua potentia, mutata enim erit æs.

Ex iis speciatim deducit, ꝙ nec sperma sit potentia animal vel planta, nec terra potentia statua: & exponit quando sunt entia potētia: & dicit {Quale sperma nondum est) potentia animal, vel planta {oportet enim in alio sit) vt in terra conuenienti, vel in matrice {&) oportet etiam postquam fuerit in loco conuenienti {permutari) .s. multis permutationibus {quando vero iam) fuerit in loco debito {& per suum principium est tale) vt possit ex eo vnica actione fieri animal, aut planta {hoc potentia est iam) deinde idem exponit de ipsa terra: & dicit {illud vero, vt terra, quod altero eget principio) præparante & deponente, vt fiat æs {nondum est statua potentia, mutata.n.per plures dispositiones {erit æs) & sic per artem vnica actione fieri potest statua: & sic erit ens potentia statua.

Videtur autem quod dicimus esse non hoc, sed ecininon .i. illiusmodi, ut arca, non lignum, sed lignea, & lignum non terra, sed terreum. iterum terra si sic fuerit, non illud, sed illiusmodi: & semper illud potentia simpliciter est, quod posterius est, ut arca non terra, nec terrea: sed lignea. hæc enim potentia arca, & materia arcæ hæc est: simpliciter quidem ipsius simpliciter, huius uero, hoc lignum.

Cum definisset ipsum ens in potentia, nunc dat regulam cognoscendi ipsum, & primo præmittit, quo modo materia prædicetur de eo, quod fit ex ipsa, & vult ꝙ materia prædicetur de eo, quod fit ex ipsa in concreto, & non in abstracto: vt per exempla exponit. & dicit {Videtur autem illud, quod dicimus esse) ex materia {non hoc) .i. ipsam materiã in abstracto {sed) {ecininon .i. illiusmodi) materiam in concreto .ecininon.n. apud græcos concretum est, & sonat latine illiusmodi: Modo apud latinos illud est abstractum; & illiusmodi concretum: veluti apud græcos abstractum est ecinon, & concretum ecininon, declarat per exempla, & dicit {vt arca) quæ fit ex ligno {non lignum, sed lignea) est {& lignum) quod fit ex terra {non terra) est, sed terreum. {iterum terra si sic fuerit)

ex

ex vlteriori materia {non illud) ex quo fieret in abstracto {sed) ecininon hoc est {illiusmodi) in concreto esset, deinde ponit regulam: quæ est {illud potentia simpliciter est, quod posterius) est, in prædicatione, & prædicatur de eo, quod fit ex ipso, in concreto {vt arca non terra nec terrea, sed lignea. hoc.n.potentia arca, & materia hæc est) .s.lignum, quoniam est vltimum, quod in concreto prædicatur de arca: addit q licet lignum sit potentia arca, non tamen eodem arcæ simpliciter, & huius arcæ: nam {ipsius quidem arcæ simpliciter) lignum vniuersaliter {& simpliciter) est materia {huius vero) arcæ {hoc lignum) Est ergo regula cognoscendi ens potentia, vt sit illud, quod in concreto prædicatur de eo, cuius est ens in potentia Auer.autem dat differentiam inter materiam proximam, & remotam, & ait materiam proximam non egere nisi vno motore, Materiam vero remotum pluribus, aut pluribus actionibus eiusdem motoris.

Que Auer. Cõm. 12.

Si autem aliquid est primum, quod non per aliud ulterius dicitur ἐκείνινον hoc est illiusmodi: hoc prima materia est. ut si terra aerea est, & aer non ignis, sed igneus, ignis est prima materia quasi hoc aliquid substantia: per hoc enim differunt uniuersale, & subiectum per esse, & hoc aliquid, & non esse.

Cum attulisset regulam cognoscendi ens in potentia, quod est subiectum, & materia proxima, nunc affert regulam cognoscendi primam materiam, quæ est ens in potentia remotissima. & regula est hæc, materia prima est, de qua nihil quod est ipsa prius, prædicatur denominatiuæ: & dicit {Si autem aliquid est primum, quod non per aliud prius) & vlterius {dicitur illiusmodi) hoc est de quo nihil quod est prius eo denominatiue prædicatur {hoc prima materia est) dixit {p aliud vlterius) hoc est prius eo, quoniam de prima materia prædicatur aliquid denominatiue, dicitur.n. materia prima est calida, vel sicca, & id genus, sed illud, quod prædicatur de ea denominatiue, non est prius ea: declarat, hoc per oppositum exemplo sumpto ab opinionibus veterum & dicit {vt sit terra est aerea) terra subaudi non est prima materia, sed aer, qui existens prius ipsa terra, de ea denominatiue prædicatur {&) si {aer non ignis, sed igneus est) aer non est prima materia, sed ignis, qui existens prius ipso aere, prædicatur denominatiue de ipso aere. Quare prima materia est, de qua nihil, quod est ipsa prius, denominatiue prædicatur. Sed dices, nihil prædicatur de vniuersali, & ipsum prædicatur de aliis, ergo vniuersale est prima materia: propterea addit {quasi hoc aliquid substantia) nam materia prima est quasi hoc aliquid substantia, de qua nihil prædicatur denominatiue: vniuersale vero non est quasi aliquid hoc & substantia, cum non sit indiuiduum: nec altera pars indiuidui. & sic licet de vniuersali nihil prædicetur, non tamen est prima materia, quoniam vniuersale non est quasi hoc aliquid substãtia: quoniam nec indiuiduũ, nec altera indiuidui pars: at materia est quasi hoc aliquid substantia, quoniam licet non sit indiuiduum, tamen est altera pars indiuidui. p hoc aliquid.n.& substantiam, indiuiduum in genere substantiæ intelligit, per quasi hoc aliquid substantiam, intelligit alteram partem indiuidui. Præterea inter primam materiam & vniuersale est alia differentia: quoniam vniuersale prædicatur per se, at prima materia de re, cuius est, prædicatur denominatiue: vt Auerroes in hoc commento. Vnde dicit {per hoc enim differunt vniuersale, & subiectum) quod est prima materia {per esse & hoc aliquid) quia materia est hoc aliquid {& non esse) hoc aliquid: quia vniuersale non est hoc aliquid.

Vt paßionibus subiectum homo, & corpus & anima est. paßio autem musicum & album. Dicitur autem musica adueniente illud non musica: sed musicum: & non albedo homo est, sed albus, nec ambulatio. aut motus, sed ambulans, aut motum quasi illiusmodi.

Cum dixisset materiam prædicari de eo, cuius est materia denominatiue, nunc declarat illud per similitudinem ad ea, quæ prædicantur denominatiue de subiectis: & quasi dicat materia prædicatur denominatiue de eo, cuius est materia, vt passiones de subiecto: & lege sic, id quod est ex materia ita subiicitur materiæ fm prædicationem denominatiuam {Vt subiectum passionibus) & exponit subiectum, videlicet vt {homo, & corpus, & anima. passio autem) quæ denominatiue prædicatur, est {musicum & album) exponit autem has prædicationes, & dicit {dicitur autem illud) subiectũ videlicet homo vel corpus {cum aduenit) in eo {musica, non musica, sed musicum, & nõ) dicitur {homo albedo, sed albus: nec) dicitur homo {ambulatio aut motus) sed {ambulans, & motum, quasi illiusmodi) hoc est denominatiue: eodem modo illud, quod est ex materia, dicitur non materia, sed illiusmodi, hoc est denominatiue: vt arca non lignum, sed lignea.

Quæcunq; igitur sic, in his ultimum est substantia. Quæcunq; uero non sic, sed species quædam, & hoc aliquid est quod prædicatur, in his ultimum est materia, & substantia materialis.

Comparat ea, quæ prædicantur denominatiue, vt passiones, & ea, quæ prædicantur denominatiue, vt materiæ, & subiecta: & dicit {Quæcũq; igitur sic) subaudi vt passiones denominatiue prædicantur {in his vltimum) subiectum est substantia, & hoc aliquid {quæcunq; vero non sic) vt passiones {sed) vt {species quædam & hoc aliquid est, quod prædicatur) vt lignum, aut terra, quæ materię sunt, hæc prædicantur, vt species quædam {in his vltimum) quod prædicatur {est materia, & substantia materialis) Quare è contrario est in passionibus, & materiis, quoniam in passionibus vltimum, quod subiicitur, est substantia: in materiis vero, vltimum, quod prædicatur, est materia, & substantia materialis. Quo vero ad verba attinet, ea, quæ prædicantur, vt materiæ, Aristoteles dicit prædicari, vt species, & hoc aliquid, non quod sint species, & hoc aliquid, sed pars speciei, & indiuidui: & sic potius prædicantur, vt species, & hoc aliquid: quam quod sint species, & hoc aliquid.

Et recte itaque accidit illius modi non dici de materia, & paßionibus: ambo enim indeterminata sunt. quando igitur dicendum est potentia, & quando non, dictum est.

Quia accepit materiam & passiones dici denominatiue de his, quorum sunt materia, & passiones, nunc concludit de materia, & de passionibus nihil dici denominatiue, & dicit {Et recte itaque) ex dictis sequitur {accidit) quæ {illiusmodi non dici de materia, & passionibus) hoc est nihil denominatiue dici de materia & passionibus. & assignat causam: & dicit {ambo

enim indeterminata sunt} quia materia per formam, & passio per subiectum determinatur, atq; definitur: & quia sunt indeterminata, potius ipsa dicuntur denominatiue de aliis, quam de ipsis alia. Quo vero ad verba attinet, animaduerte in veteribus translationibus verba hæc reperiri sine negatione in hunc modum {& recte vtiq; accidit illiusmodi dici fm materiam & passiones, ambo.n.indeterminata sunt) & tūc verba clara sunt: nam assignat causam eius, quod proxime dixit, cum.n. dixisset materiam & passiones prędicari denominatiue de his, quorum sunt: assignat causam, & dicit {ambo.n.indeterminata sunt) nam materia per id determinatur, atque definitur, cuius est materia, & passio per id, cuius est passio: quare ambo denominatiue de eis dicuntur, vt passio, à quo determinatur, atq; definitur. & materia de eo, cuius est, per quod determinatur ad speciem, atque definitur. Demum epilogat, & patet.

CAP. III.

TEX. 13. *Quoniam autem ipsum prius determinatum est, quot modis dicitur: palam quia prior est actus potentia. dico autem potentia non solum definita, quæ principiū mutandi in alio, ut est aliud dicitur, sed omnino omni principio motionis, atq; quietis. etenim natura in eodem fit, in eodem.n. genere potentiæ. est.n. principium mouendi, sed non in alio, sed in ipso, inquantum ipsum est. omni itaque tali prior est actus ratione & substantia. tempore uero, est quidem ut sic, est autem, ut non.*

Nunc de ordine actus ad potentiam vult Arist. disserere: & proponit intentionem suam, quæ est, quod actus sit potentia prior ratione, & substantia: & tempore aliquo modo. & dicit {Quoniam autem) Quinto huius {determinatum est quot modis dicitur ipsum prius, palam quia prior est actus potentia) .s. definitione, & perfectione, & tempore aliquo modo. Exponit autem quid intelligat per potentiam, quoniam aliter accipit hic potentiam, & aliter cum prius eam definierit, & dicit {dico autem potentia non solum definita) olim {quæ principium mutandi in alio inquantum est aliud, dicitur, sed omnino omni principio motionis atque quietis) Et Auer. per motum, trāsmutationem, per quietem vero, priuationem transmutationis intelligit. alij autem per motum tam transmutationem, quæ est per abiectionem contrarij, qui dicitur motus realis, quàm motum perfectiuum, qui dicitur motus intentionalis, intellexerunt: cum Arist. dicat {sed omnino omni principio motus) hoc est, sed vniuersaliter, omni principio motionis, tam realis, quàm intentionalis, quale ipsum intelligere est. Reddit causam, & dicit, intelligo per potentiam principium tam motus omnis, quàm omnis quietis {etenim natura in eodem) genere {fit) in quo est ipsa potentia {in eodem.n. genere) natura ipsa est {potentiæ) hoc est in qua est ipsa potentia: cuius causam assignat, & dicit {est.n.) natura {principium mouendi, sed non in alio, sed in ipso, inquantum ipsum est) & sic potentia est in eodem genere in quo est natura, quoniam vtrūq; est principium mouendi, & quiescendi. non tamen in eadem specie, quoniam natura est principium mouendi atq; quiescendi in se ipso, potentia vero, vt hic loquimur, est principium mouendi atque quiescendi siue in se ipso, siue in alio. quare recte dictum est esse intelligendum per potentiam principium tam motus quàm quietis, cum hic agamus de potentia non vt olim definita est, sed de potentia, quæ est quodam modo natura. Tunc recolligit conclusionem, quam intendit, & dicit {omni itaq; tali) potentia, quæ est quodam mō natura {prior est actus ratione, & substantia) hoc est definitione, & perfectione {tempore vero, est quidem prior vt sic) hoc est vno modo {est autem, vt non) hoc est alio modo non: & sic conclusio probanda est, quod actus prior sit potentia definitione, perfectione, & tempore aliquo modo saltem.

Cōm. 16. Qua Auer. Cōm. 13.

Ratione igitur, quoniam prior est, palam ex eo enim quia contingit operari, posibile est primo posibile. ut dico ædificatiuum quod potest ædificare: & uisiuum, quod potest uidere, & uisibile: quod potest uideri: eadem autem ratio & in aliis est. quare necesse est rationem præexistere, & notitiam notitiæ.

Proposita intētione ostendit illa tria: & primo quod actus definitione sit prior potentia, ex eo quia ipsum possibile per actū definitur, actus vero non per ipsum possibile. & dicit {Ratione igitur, qm̄) actus {prior est) ipsa potentia {palam est, ex eo.n. quia) possibile {contingit operari, possibile est primo possibile) hoc est, possibile definitur quod sit primo possibile per hoc, quia potest operari. Ergo possibile definitur per actum. Exponit quod dixerat exemplis {vt dico ædificatiuum, quod potest ędificare, & visiuum, quod potest videre, & visibile, quod potest videri. eadem ratio & in aliis est) tunc concludit propositum & dicit {quare necesse est rationem) .s. ipsius actus {præexistere) rationi ipsius potentiæ {& notitiam) etiam actus præexistere) rationi ipsius potentiæ {& notitiam) etiam actus præexistere {notitiæ) potentiæ. Cōtra vero nequaquam, non.n. actus definitur proprie per ipsum possibile, cum superius dictum sit actum esse ipsam rem simpliciter existere, vel operationem, in qua simul est fieri, & factum est. Sed dices, Auerroes superius dixit actum & potentiam esse relatiue contraria: igitur alterum per alterum, & è conuerso definitur. Dicendum quod tribus modis Aristoteles exposuit actum, Primo per ipsum simpliciter existere, vt patuit superius. Secūdo per operationem, in qua simul sunt fieri, & factum esse. Tertio per inductionem in singulis: & nunquam in definitione actus collocata fuit potentia. At potentia, & ipsum possibile semper per actum descripsit, & sic patet actum esse priorem potentia definitione. Ad Auerroem vero dicendum, actum, & potentiam esse relatiue contraria non mutuo, sed relatione potentiæ ad actum. non enim actus propria relatione ad potentiam refertur, sed potentia ad actum: etsi actus refertur ad potentiam, non nisi relatione potentiæ ad actum.

Cōm. 11. Cōm. 11.

Tempore uero prius sic, quod specie idem agens prius sit, sed non numero. Dico autem hoc quoniam hoc quidem homine iam existente secundum actum, & frumento, & equo, & uidente prius est tempore materia, & semen, & uisiuum, quæ potentia sunt homo, & frumentum, & uidens. nondum autem actu: sed his tēpore priora alia entia actu sunt, ex quibus hæc facta sunt. semper.n. ex potentia existente fit actu ens, ab actu existente. ut homo ab homine, & musicus à musico semper mouente aliquo primo. mouens autem actu iam est. Dictum est autem in sermonibus de substantia, quoniam omne quod fit, fit ex aliquo, & ab aliquo, & hoc specie idem. TEX. 14.

Cum dixisset actum præcedere ipsam potentiam tēpore vno modo, alio modo non, nunc declarat qūo

actus

actus præcedit potentiam, & quõ non. & vult, quod actus tempore sit prior potentia, quatenus agens, quod est in actu tempore præcedit id, quod est in potentia, in diuersis numero, non in eodem numero: & hoc proponit, & dicit {Tempore vero prius sic) actus præcedit potentiam {quod specie idem agens) quod in actu est {prius sit) eo, quod est in potentia {sed non numero) & sic dicit duo, & quod actus sit prior tempore specie, & quod potentia sit prior actu ſm numerum. Deinde declarat hæc. & primo, quõ ens potentia ſm idem numero sit prius ente in actu: & dicit {dico autem hoc, qm̃ hoc quidem homine iam existente in actu) & {frumento, & equo, & vidente) iam existentibus in actu {prius est tempore materia, &) pro.i. {semen & visiuum, quæ potentia sunt homo, & frumentum, & videns, nondum autem actu) & sic illud idem numero quod fuit primo ens in potentia, postea est ens in actu, tam in actiuis, quam in passiuis, & in naturalibus, & artificialibus, & per consequens ens potentia est prius tempore ente in actu capiendo ens in potentia pro illo eodem, quod fiet aliquando actu, hæc de primo. Deinde declarat quod actu ens sit prius tempore ente in potentia, capiendo actu ens nõ pro illomet, quod fiet actu, sed ꝓ alio, quod facit, at deducit ipsum ens in potentia, de potentia ad actum, & dicit {sed his tempore priora alia entia actu sunt, ex quibus hæc facta sunt) atque ad actum reducta: & hoc probat, & dicit {semper.n.ex potentia existẽte, fit actu ens ab actu existente, vt hõ ab homine, & musicus à musico semper mouente aliquo) agente {primo) quod reducit ens in potentia ad actum. Ex his vult habere mouens, & agens, quod reducit ens in potentia ad actum, prius esse ente in potentia: tunc addit quasi minorem, & dicit {mouens autem actu iam est) & sic erit syllogismus, mouens & agens est tempore prius ente in potẽtia: actu ens est mouens, & agens. igitur actu ens est prius tempore ente in potentia. Sed contra, qm̃ non vr̃ verum, semper ens in potẽtia reduci ad actum ab actu ente, qm̃ quædam fiunt ex natura ipsa, nullo agẽte existente, vt quæ ex putri materia oriuntur, quasi respondens se remittit ad librum septimum, & dicit {dictum est autem in sermonibus de substãtia, qm̃ omne quod fit, fit ex aliquo, & ab aliquo, & hoc) ex quo fit {est specie idem) ei, quod ex ipso fit. nam vt Auer. inquit, agens & actum sunt idem in forma. Ad argumentum vero de putrefactis, quæratur ibi solutio. Sic igitur patet, quod si sumatur illudmet ens potentia numero, quod aliquando fiet actu, tale est prius tempore ente actu, & ipso actu: at si ens potentia sumatur pro vno, & ens actu pro alio, quod facit ens potentia esse actu, sic ens actu prius tempore est ente potentia.

Quapropter & impoßibile esse uidetur ædificatorem esse, qui non ædificauerit quicquam: aut citharistam, qui non citharizauerit. nam discens citharizare citharizando discit citharizare, similiter autem & cæteri.

Cum dixisset quod potentiam musicum fit actu musicum à musico actu, quatenus ab eo discit, nunc declarat ens actu esse prius ente potentia, quod fit actu per consuetudinem, vel disciplinam, declarat dico hoc ex iis, quæ prius dixit & propterea via conclusionis ex dictis, hoc infert, & dicit {Quapropter) cum subaudi pateat musicum potentia fieri à musico actu {& impossibile esse videtur, ædificatorem esse, qui non ædificauerit quicquam, aut citharistam) esse {qui non citharizauerit) aliquando, cuius causam dicit {nam dicens citharizare citharizando discit citharizare, similiter autem & cæteri) artifices, qui ex actibus fiunt, semper ex ente in actu fiunt. & sic in talibus ens actu est prius ente potentia.

Vnde sophisticus elenchus fit, quoniam non habens quis scientiam faciet idem, cuius est scientia. discens.n.non habet.

Ex dictis soluit syllogismum sophisticum eléchum Mennonis: & primo eum conficit, hoc pacto, discens citharizare facit idem quod citharista, qui habet artem & scientiam citharizandi, quoniam citharizat: discens citharizare non habet scientiam citharizandi: igitur qui non habet scientiam citharizandi idem facit quod citharista, qui habet scientiam citharizandi. De syllogismo ponit conclusionem, & minorem & dicit {Vnde sophisticus elenchus fit) qui concludit {quoniam non habens quis scientiam) subaudi citharizandi {faciet idem) illud, quod facit citharista {cuius est scientia) citharizandi: hæc est conclusio: tangit minorem, & dicit {discens enim) subaudi citharizare {non habet scientiam) citharizandi: & sic patet elenchus.

Sed quia eius quod fit, aliquid factum est, & omnino eius quod mouetur, aliquid motum est, palam autem hoc in iis, quæ de motu: & discentem necesse est habere aliquid scientiæ forsan.

CAP. IIII.

Ostendit quod actus est prior potentia substantia.

Sic igitur & hinc palam quod & actus prior potentia sit & generatione, & tempore. TEX. 15.

Nunc soluit cauillum: & supponit vnum quod oẽ, quod fit, prius imperfecte factum sit, & omne quod mouetur, prius imperfecte motum fit: & dicit {Sed quia eius quod fit, aliquid factum est).s.imperfecte factum est {& omnino eius, quod mouetur, aliquid motum est) hoc est imperfecte prius motum est {palam autem hoc).i.hæc suppositio {in iis, quæ de motu).s. sexto Physicorum: tunc adde minorem: sed qui discit, fit discẽs, igitur qui discit, prius didicit imperfecte forsan, vnde dat conclusionem, & dicit {& discentem necesse est habere aliquid scientiæ forsan) hoc est imperfecte prius didicisse: & sic respondet ad cauillum concedendo maiorem hoc pacto, quod discens citharizare facit illud idem, quod habens scientiam facit, non simpliciter, sed imperfecte: & secundum quid: quo vero ad verba attinet dixit {forsan) quoniam inter Platonem & Aristotelem est controuersia vtrum discens, prius sciuerit: de quo in libro posteriorum. epilogat & patet.

At uero & substantia, primo quidem, quoniam quæ generatione posteriora sunt, specie & substantia sunt priora, ut uir puero, & homo semine. nam illud quidem iam habet speciem, hoc uero, non.

Cum Aristoteles demonstrasset actum esse potentia priorem tempore, atque definitione, nunc demonstrat actum esse priorem potentia substantia hoc est perfectione: & primo ostendit hoc argumento sumpto à forma: hoc pacto {quæ generatione posteriora sunt, specie & substantia sunt priora, vt puero vir, &

homo semine) est enim puer viro generatione prior, perfectione vero posterior: & homo est prior semine perfectione, generatione vero posterior. cuius causam subdit {nam illud quidem) .s. {iam) puer {habet speciem) .s. formam hominis {hoc vero) videlicet semen {non) habet speciem hominis. sic igitur patet hæc maior: quod quæ generatione sunt priora, perfectione sunt posteriora: & quæ sunt generatione posteriora, sunt perfectione priora. tūc addo minorem, sed actus est generatione, & tempore posterior ipsa potentia, saltem in eodem numero, vt patuit. ergo actus est perfectione prior ipsa potentia. sumitur autem hæc ratio à forma, quoniam, vt recte Expositor inquit, nomine substantiæ atque perfectionis consueuit significari forma, per quam aliquid est perfectum.

Et quoniam omne quod fit ad principium uadit, atque ad finem. principium enim est cuius causa: finis autem gratia generatio est. finis autem actus. & huius gratia potētia sumitur.

Secundo ostendit hoc idem argumento sumpto à fine hoc modo: finis potentiæ, gratia cuius est ipsa potentia, est perfectione prior ipsa potentia, actus est finis cuius gratia potentia sumitur. igitur actus est perfectione prior ipsa potentia. Circa hanc rationem primo declarat quid sit finis, secunda ibi {finis autem actus) accipit minorem. de prima parte dicit {&) subaudi etiam actus est perfectione prior potentia {quoniam omne quod fit ad principium vadit, atque ad finem) & sic idem est principium & finis. & confirmat quod idem sit principium & finis, & dicit {principium enim est cuius causa) fit ipsum principiatum {& gratia) ipsius {finis generatio est) quare idem est principium & finis. tunc accipit minorem syllogismi, & dicit {finis autem actus) est {& huius gratia potentia sumitur) est ergo minor, actus est finis, cuius gratia potentia sumitur, cui si addatur maior, patet conclusio, sed quæres, ad quid Aristoteles probauit principium & finem esse idem: dicendum Aristotelem hoc fecisse ad tollendam dubitationem: quæ esse potest, quia superius probatum est, actum esse principium potentiæ, cum reducat ipsam potentiam ad esse simpliciter: & quare non videtur actus, vt sit finis: cum sit probatum ipsum esse principium. ad tollendum hoc, probauit actum esse principium & finem, & hæc simul stare posse.

Non enim ut uisum habeant, uident animalia: sed, ut uideant, uisum habent. similiter autem & ædificandi scientiā, ut ædificent, & theoreticam, ut speculentur. sed non speculantur, ut theoreticam habeant, nisi meditantes, hi uero non speculantur, sed inquantum sic. aut quia non egent speculari.

Minor proximi syllogismi fuit, quod actus sit finis cuius gratia est ipsa potentia, & ideo probat hanc minorem primo inducendo in actibus & potentiis, quæ nobis insunt natura: & dicit {Non enim vt visum habeant, vident animalia, sed visum habent, vt videant) secundo idem inducit in potentiis, & actibus rationalibus, quæ nobis acquiruntur, & dicit {similiter autem, & ædificandi scientiam) habent homines {vt ædificent, & theoreticam) hoc est, & scientiam speculandi habent homines {vt speculentur. sed non speculantur vt theoreticam) .i. scientiam speculandi {habeant, nisi meditantes) .i. discentes, qui student, atque meditantur, vt acquirant scientiam speculandi. Sed contra obiicit, & dicit {hi vero) subaudi {non) ne speculantur {sed inquantum sic) hoc est saltem aliquo modo. Videtur enim quod sic, quoniam discentes aliquo pacto speculari videntur, respondet {aut) quæ est solutionis signum: quod nō speculantur: & causa est {quia) discentes {non egent speculari) subaudi tantum, sed egent scientia speculandi: qua acquisita postea speculantur, & sic discentes non speculantur perfecte, sed aliqua ratione, vt dictum est superius. Vnde Auerroes dicit discentes ipsos considerare non vera consideratione, quæ fit ab habitu scientiæ, sed consideratione, vt fiant in tali dispositione, vt possint vere considerare. *Quæ Auer. Cōm. 15.*

Amplius autem materia est potentia, donec uenerit in speciem: cum autem actu est, tunc in specie est. similiter autem & in aliis, & quorum motio est finis. propter quod sicut docentes, operantem cum ostenderint, putant finem reddidisse: & natura similiter. TEX. 16.

Cum induxisset minorem in potentiis naturalibus & acquisitis actiuis, nunc eandem inducit in potentiis passiuis, & dicit {Amplius autem materia est potentia) tandiu {donec venerit in speciem) & actum {cum autem actu est tunc) materia {est in specie) & cessat esse in potentia. quæ ratio docet actum esse potentiæ passiuæ finem {similiter autem & in aliis) passiuis potentiis semper actus est finis {&) non in iis, sed etiam aliis {quorum motio est finis) siue sint potentiæ passiuæ, siue actiuæ: & hoc signo manifestat, & dicit {quapropter sicut) præceptores {docentes) discipulum aliquem {cum ostenderint) eum esse iam {operantem) in ea artem, quam ipsum docuerunt {putant finem) totius disciplinationis {reddidisse, & natura similiter) in finem venit, cum venerit in actum, quo operatur. Patet ergo actum esse finem potentiæ: quæ fuit minor.

Nam si non fit ita, Passonus Mercurius erit. non enim manifestum erit, & si scientia inferius, aut exterius sit, quemadmodum ille. Opus enim finis, actus autem opus, propter quod & nomen dicitur actus secundum opus, & tendit uersus entelechiam.

Nunc probat minorem eandem deductionem ad impossibile: & dicit {Nā si non fuit ita) hoc est, si actus non sit finis {Passonus) qui fuit omnium scientiarum omnino ignarus {erit Mercurius) hoc est inter Mercurium omnium disciplinarum peritum & Passonum omnium scientiarum ignarum nulla differentia cernetur: & declarat hoc, & dicit {nō .n. manifestum erit) in Mercurio {si & scientia interius, aut exterius erit, quemadmodum ille) Passonus, non manifestum erit, si habeat scientiam aliquam vel non habeat. Rursum eandem minorem probat syllogismo ostensiuo hoc pacto {opus est finis) operantis {actus est opus) igitur actus est finis. verbum {.n.) causam reddit eius, quod procul dixit, non eius quod proxime dictum est, dixit .n. quod actus sit finis potentiæ, nunc reddit causam huius per syllogismum ostensiuum, & dicit {Opus .n. finis) est {actus autem opus) est, igitur actus est finis potentiæ operantis. Quod autem actus sit opus, probat ab interpretatione nominis actus, qui Græce ἐνέργεια dicitur, quod {nomen) sonat aliquid {secundum opus, & tendit) versus nomen {entelechiam) quod sonat

ſonat perfectihabiā.quare actus opus eſt, & perfectio: & ſic patet ſyllogiſmus oſtenſiuus.

Vbi παρὰ ταύτην. preter hanc.

Quoniam uero horum uſus quidem ultimum eſt, ut uiſus uiſio: ubi nullum alterum à uiſu opus fit. in quibuſdam uero fit aliquid, ut ab ædificatoria domus præter ædificationem: nihilominus tamen hic quidem finis eſt, ille autem magis finis potentiæ eſt. nam ædificatio in ædificato eſt, & ſimul fit, & eſt cum domo.

Sed circa hæc, quæ dixit, occurrit dubitatio, quoniam non eſt verum quod opus ſit finis operantis quoniam operans aliquando operatur, & nullum efficit opus, vt videns, & contemplans. Reſpondet Ariſtoteles quod potentiarum aliæ ſunt, quarum vſus finis eſt vt viſus finis eſt uiſio: quæ nihil aliud eſt quam vſus viſiuæ potentię. Aliæ ſunt, quarum finis eſt præter vſum opus, vt ædificatoriæ; cuius finis præter vſum eſt domus. Ariſtoteles ergo præmittit hanc diſtinctionem & loquitur ſuſpenſiue, vſque ibi {nihilominus) & ibi terminando ſuſpenſionem, ſoluit, & dicit {Quoniam vero horum) hoc eſt, q̄m vero alię potentiæ ſunt, quarum{vſus quidem vltimum).i. finis{eſt)& nihil aliud præter vſum{vt viſus, viſio, vbi nullum alterum à viſu opus fit, in quibuſdam vero) .i. aliæ ſunt, quarum præter vſum{aliquid fit)in re, quod opus dicitur{ vt ab ædificatoria) facultate fit{domus præter ædificationem)quæ eſt vſus ædificandi .hęc eſt igitur diſtinctio, quod potentiarum aliæ ſint, quarum finis vſus eſt, & præter vſum, nihil aliud, aliæ ſunt, quarum finis eſt opus præter vſum. Tunc terminando ſuſpenſionem, reſpondet, & dicit{ nihilominus tamen hic quidem)hoc eſt vſus, cuius eſt opus{finis eſt) potētiæ, operantis, quoniam illius gratia operatur{ille autem).ſ.viſus præter quem nullum opus ſit{ eſt magis finis potentiæ) & quod vſus præter quem eſt opus ſit minus finis potentiæ, probat, quoniam eſt finis exterior, vſus autem præter quem non eſt opus eſt finis interior, qui eſt in ipſo operante:& dicit{nam ædificatio) quæ eſt vſus ædificatoris, præter quem eſt opus{in ædificato eſt, & ſimul fit, & eſt cum domo) igitur talis vſus eſt finis exterior. at viſio eſt in ipſo vidēte. quare vſus pręter quem nullum opus præter ipſum eſt, magis finis eſt, cum ſit in ipſo operante: vſus vero præter quem fit opus, eſt minus finis, cum ſit in re operata; & ſic patet ſolutio.

Quorum igitur aliquid alterum eſt quod fit. præter uſum: horum actus in facto eſt, ut ædificatio in ædificato. & contextio in contexto: ſimiliter autem & in aliis, et omnino motus in eo, quod mouetur. Quorum uero non eſt aliquod aliud opus præter actionem, in ipſis eſt actio, ut uiſio in uidente, & contemplatio in contemplante: & uita in anima, quare & felicitas ipſa: uita nāque qualis quædam eſt.

Ex iis concludit, in quibus actus ipſi ſint: & dicit Quorū igitur aliquid alterum eſt quod fit pręter vſum, horum actus)non in operante eſt{ſed in facto)hoc eſt in re facta: quoniam ibi eſt, vbi eſt vſus, ſed vſus, præter quem eſt opus, eſt in re facta: ergo & actus, cum actus nihil aliud ſit quod vſus{vt ædificatio in ædificato, & contextio)qua conficiuntur res artificiales{in cōtexto, ſimiliter autem & in aliis, & omnino motus in eo quod mouetur)ſic igitur patet actum eorum, quorū vſus eſt in re acta, eſſe in re acta: deinde dat ſm membrum, & dicit{quorum vero preter actionem)& vſum {non eſt aliquod aliud opus: actio)hoc eſt actus{eſt in ipſis)operantibus{vt viſio in vidente, & contemplatio in contemplante, & vita) quæ eſt operatio, & vſus animę, atq; actus illius{in anima: quare & felicitas ipſa) etiam eſt in anima{q̄m) felicitas{eſt qualis quædam vita)& tota cauſa eſt, q̄m vſus præter quem nullum opus eſt, in ipſis operantibus eſt, actus autem eſt vſus talis igitur eſt in ipſis operantibus. Ex iis patet ſolutio ad dubitationem, quod quouis modo ſumatur actus finis eſt potentiæ, non tamen eodem modo, q̄m actus, qui eſt vſus, præter quem non eſt opus, eſt magis finis potentiæ, actus vero, qui eſt vſus, præter quē eſt opus, eſt minus finis potentiæ. Vtrum vero per felicitatē intelligat, felicitatem moralem, vel contemplatiuam, non eſt ad propoſitum diſputare, ſatis eſt habere vtranque eſſe in anima.

Quare manifeſtum eſt, quoniā ſubſtantia & ſpecies actus quidam eſt, itaq; ſecundum hanc rationem palā, quod actus, ſubſtantia prior potentia ſit. &, ut diximus, tempore ſemper præaccipitur actio alia ante aliam, uſq; ad eam quæ eſt ſemper mouentis principium. TEX. 17.

Ex iis concludit primo quod forma ſit actus quidā: q̄m eſt opus agentis gratia cuius agens agit, & dicit {Quare manifeſtū eſt, q̄m ſubſtantia & ſpecies).i. forma{actus quidam eſt) ſaltem vt opus agentis, deinde cōcludit concluſionem propoſitam, & dicit{itaq; ſm hanc rationem).ſ. quia actus eſt finis, & forma { palam quod actus ſubſtantia) hoc eſt perfectione {prior potentia ſit)& ne quis credat propter hoc quia actus eſt prior potentia perfectione, vt non ſit prior tempore: ſubdit{&, vt diximus)ſuperius{tēpore ſemper pręaccipitur actio).i. actus {alius ante alium vſq; ad eum qui eſt principium)cœli{mouentia ſemper) atq; variantis hæc ſublunaria, vt exponit Auer. dicit.n. & intendit illud quod declaratum eſt in Phyſicis.ſ. quod omnia mota reducantur ad primum motorem qui eſt actus, in quo non eſt potentia omnino. & ſic patet quod licet actus perfectione ſit prior potentia, etiam tempore eſt prior: quoniam licet ens in potentia ſecundum idem numero ſit prius tempore in potentia quod in actu: tamen ens in actu in aliis ab eo quod eſt in potentia, eſt prius etiam tempore. hactenus de ordine perfectionis in his.

At uero & magis proprie, nam ſempiterna priora ſubſtantia ſunt corruptibilibus. eſt autem nihil potentia ſempiternum.

Cum declaraſſet Ariſt. actum priorem eſſe potentia perfectione argumento ſumpto à comparatione rerum corruptibilium ad res corruptibiles. nunc idem probat comparando ſempiterna ad corruptibilia: & ſyllogizat ſic, Sempiterna perfectione ſunt priora entibus in potentia, quæ ſunt corruptibilia: ſempiterna ſunt actus, & non potentia: igitur actus eſt prior perfectione entibus corruptibilibus, quę ſunt in potētia. De ratione primo proponit iterum concluſionem, & dicit At vero & magis proprie) ſubaudi probabitur actum perfectione eſſe priorem potentia: dico { magis proprie) quoniam euidentiori argumento, nam euidentius eſt actum ſempiternum præcedere ens in po-

tentia corruptibile: quam actum corruptibilem præcedere ens in potentia corruptibile, vt omnibus patet. Deinde accepit maiorem, & dixit {nam sempiterna priora sunt substantia) atque perfectione {corruptibilibus) entibus quæ sunt in potentia. Deinde tangit minorem & dicit {est autem nihil potentia sempiternũ) hoc est, sed sempiterna sunt actus. & nullum eorum est potentia: igitur subaudi actus est perfectione prior corruptibilibus entibus in potentia.

Ratio autem hæc est, omnis potentia simul contradictionis est. quod quidem enim est non possibile esse, non utique est ad aliquid.

Duo accepit in syllogismo, quorum primum est, nullum sempiternum est potentia, & fuit vis minoris. Secundum corruptibilia entia sunt potentia: & sic primo probat quod sempiternum non sit ens potentia, secunda ibi {possibile autem omne) probat corruptibilia esse entia potentia. & cum dixit, nullum sempiternum esse ens potentia, intelligit nullum sempiternum esse ens potentia passiua ad esse, & non esse: nam si sempiternum nullum est ens potentia passiua ad esse & non esse, relinquitur omne sempiternum esse semper ens actu: quæ fuit minor syllogismi. & cum dicit corruptibilia esse entia potentia etiam intelligit per potentiam, potentiam passiuam ad esse, & non esse: nam sic habetur maioris altera pars. tunc dicit {Ratio autem hæc est) ad probandum subaudi quod nullum sempiternum sit ens potentia passiua ad esse, & non esse: nam {omnis potentia) subaudi passiua ad esse, & non esse {est contradictionis) scilicet formæ, & priuationis formæ, nullum subaudi sempiternum est ens potentia contradictionis, probatur hæc, per hoc quod subdit, & inquit {quod quidem enim est non possibile esse, non vtique est) ens potentia contradictionis {ad aliquid) vnde syllogismus est, omnis potentia passiua ad esse, & non esse est contradictionis. hoc est formæ, & priuationis. nullum sempiternum est ens potentia contradictionis, igitur nullum sempiternum est potentia ens ad esse, & non esse. Minor probatur, quoniam sempiteruum est non possibile esse, sed necesse esse.

Possibile autẽ omne contingit non actu esse: quod ergo est possibile esse, contingit & esse, & non esse. idem igitur est possibile & esse, & non esse. possibile uero, non esse, contingit non esse. contingens autem non esse, est corruptibile aut simpliciter, aut hoc ipso quo dicitur contingere non esse, aut loco, aut quanto, aut quali. simpliciter autem quod secundum substantiam. nihil ergo incorruptibilium simpliciter potentia est ens simpliciter. aliquid autem nihil prohibet, ut aut quale, aut ubi. actu ergo omnia.

Nunc probat secundum videlicet quod corruptibile sit ens potentia ad esse, & non esse: & syllogismus est, Contingens non esse est ens potentia ad esse, & non esse: corruptibile est contingens non esse: ergo corruptibile est ens potentia ad esse, & non esse. Maiorem probat quasi à primo ad vltimum, & dicit {Possibile autem omne contingit non actu esse) ex hoc infert {ergo quod est possibile esse contingit & esse & non esse) quoniam possibile conuertitur ad oppositam qualitatẽ: & sic si aliquid est possibile nõ esse, sequitur, vt sit possibile nõ esse, & esse. tunc vltra infert {idem igitur est possibile & esse, & non esse) & sic quicquid est possibile non esse, est possibile esse, & è conuerso. Ex his vult habere quod omne possibile non esse, sit ens potentia ad esse, & non esse, hæc autem sit pro maiore pro syllogismi. tunc addit minorem, videlicet sed contingit non esse, est possibile non esse, igitur quod contingit non esse, est possibile non esse & esse, & sic est ens potentia ad esse, & non esse. Vnde dicit {possibile vero non esse) est subaudi quod contingit non esse, est ergo minor sed quod contingit non esse est poſe non esse: & vult habere hanc conclusionem videlicet quod id quod contingit non esse, sit ens potentia sine possibile ad esse, & non esse. tunc sumpta hac pro maiore, subdit rursum minorem principalis syllogismi, & dicit {contingens autem non esse est corruptibile) hoc est, sed corruptibile est contingens non esse. & exponit quomodo corruptibile sit contingens non esse, & dicit dico corruptibile contingere non esse {aut simpliciter) si fuerit ens simpliciter, vt substantia {aut hoc ipso quo dicitur contingere non esse) hoc est aut secundũ quid {vt aut loco, aut quanto, aut quali, simpliciter autem) dicitur contingere non esse {quod secundum substantiam) contingit non esse. est ergo syllogismus totus, contingens non esse est ens potentia ad esse, & non esse. corruptibile est cõtingens non esse: igitur corruptibile est ens potentia ad esse & non esse. Maior prosyllogizatur, hoc modo, possibile non esse est ens potentia ad esse & non esse: (quoniam conuertitur ad oppositam qualitatem) contingens non esse est possibile non esse, igitur contingens non esse est ens potentia ad esse, & non esse. Deinde ponit ambas conclusiones, & eius syllogismi, qui probat sempiternum non esse ens potentia ad esse, & non esse, & dicit {nullum ergo simpliciter incorruptibilium) .i. sempiternorum {est ens potentia simpliciter) scilicet ad esse, & non esse. & eius qui probat corruptibile esse ens in potentia ad esse, & non esse: & dicit {aliquid autem) corruptibilium esse potentia ad esse, & ad non esse simpliciter {nihil prohibet, vt aut) nihil prohibet vt sit potentia {quale, aut vbi) aut subaudi quantum. Tunc infert minorem primi, & principalis syllogismi, & dicit {actu ergo omnia) subaudi sempiterna sunt. Quare syllogismus reconficiatur in hunc modum, Sempiterna sunt perfectione priora entibus potentia ad esse & non esse, quæ sunt corruptibilia: sempiterna omnia sunt actu: igitur actus sunt perfectione priores entibus potentia, quæ sunt corruptibilia. hoc pacto textus Aristotelis resoluitur ad artem prioristicam. Quo vero ad verba attinet, Auerroes conclusionem totam retulit ad sempiterna hoc pacto {nullum ergo incorruptibilium) hoc est sempiternorum {simpliciter est ens simpliciter in potentia. aliquid autem) eorum {nihil prohibet esse) ens petentia {aut quale, aut vbi) quale quidem, quoniam luna est potentia ad lumen, & ad tenebram, ad vbi vero: qm̃ in cœlestibus est potentia ad vbi. & cum Aristoteles dicit {actu ergo omnia) intelligit Auer. omnes transmutationes, quæ sunt in cœlo esse actu semper ſm tota: & alias ſm partes, vt de elementis dicitur: quæ secundum tota sempiterna sunt: secundum partes vero sunt corruptibiles, sic cœlestes transmutationes sunt actu semper ſm totas, tñ ſm partes deficiunt: & fiunt.

Nec eorum quæ ex necessitate sunt, & quidem hæc sunt prima, nam si hæc non essent, nihil utiq; esset.

Expoſitor refert hæc ad ea neceſſaria, quæ ſunt in ipſis corruptibilibus, vt ad dignitates, & propoſitiones neceſſarias: & quaſi dicat {Nec eorum quæ ex neceſsitate ſunt) entia potentia ad eſſe & non eſſe ſunt {at hæc ſunt prima) quaſi dicat, & intelligo per hæc, quæ ex neceſsitate ſunt ea, quæ ſunt prima, vt dignitates, modo hæc non ſunt potentia ad eſſe & non eſſe {nam) vt inquit {ſi hæc non eſſent, nihil) eorum, quæ ex ipſis ſequit̃ {eſſet) & poteſt referri ad corpora cœleſtia, quæ ſunt prima corpora: & tunc lege {nec eorũ quæ ex neceſsitate ſunt) ſubaudi ſunt potentia entia {& quidem hæc ſunt prima) & intelligo per hæc neceſſaria: prima corpora. Quod autem hæc non ſit entia potentia: probat {nam) vt inquit {ſi hæc) prima corpora {non eſſent, nihil) eorum quæ ſunt hic {eſſet) Auerroes autem refert ad ea quæ ſunt in cœlo: & legit ſic {nec) ea quæ ſunt in cœlo: omnia {ex neceſsitate ſunt) ſed oportet in illis eſſe mutationem, alioquin hic nihil eſſet mutabile.

Neque utiq; motus, ſiquis eſt ſempiternus: & ſiquid motum ſempiternum eſt, non eſt ſecundum potentiam motum, niſi unde, quo. huius autem materiam nihil prohibet exiſtere.

Secundo idem concludit de motu cœli, & dicit {Neque vtique motus) eſt potentia ad eſſe & non eſſe {ſiquis eſt) motus {ſempiternus) vt cœleſtis {& ſiquid motum ſempiternum eſt) vt cœlum, tale {non eſt ſecundum potentiam) contradictionis {ad motum: niſi vnde, quo) per noſtram deſignationem, quatenus incipit ſtella moueri ab ortu, & trãſit per meridiem {huius autem materiam) per quam cœlum ſit in potentia vnde, quo {nihil prohibet exiſtere) in cœleſtibus. & ſic Auerroes aſſerit in cœleſtibus eſſe eam materiam, quæ eſt ad vbi: ſed materiam, quæ eſt ad eſſe & non eſſe, negant. Cum quo tamen ſtat in cœleſtibus eſſe materiam ad eſſe ſecundum dimidium contingentibus, quoniam corpus cœleſte recipit intelligentiam, vt ſui formam, à qua ſemper eſſe habet: vt alibi diximus.

Quapropter ſemper agit ſol, & ſtellæ, & totum cœlum & non eſt timendum ut quandoq; ſtent: quod pertimeſcunt, qui de natura. Neq; laborant in agentia: non enim ineſt potentia contradictionis ipſis, ut corruptibilibus motus, ut laborioſa ſit continuatio motus. nam ſubſtantia materia, et potentia non eſt actu cauſa huius.

Ex dictis infert tria, primum, quod ſol & ſtellæ, & totum cœlũ motibus & luminibus ſemper agunt alterando hæc ſublunaria; & dicit {Quapropter ſemper agit ſol, & ſtellæ, & totum cœlum) mota & lumine hæc ſublunaria alterando. Patet ex dictis, qm̃ concluſum eſt, hæc ſemper moueri. Secundo infert non eſſe timendum cœleſtia quieſcere aliquando, & dicit {& non eſt timendum, vt) ſol, ſtellæ, & cœlum {quandoq; ſtent) ita vt tandem ceſſent moueri {quod pertineſcũt qui de natura) loquunt̃, vt Empedocles, & Anaximander, & Anaximenes, qui aſſerunt lite & amicitia mundum generari & corrumpi. Nos autem dicimus non eſſe timendum cœlum quieſcere, ſuppoſita æternitate motus, quo ſol, & ſtellæ feruntur. ſimpliciter autem dicendum cœlum aliquando quieſcere ſecundum ordinationem diuinæ voluntatis. Tertio infert, quod ſol & ſtellę agentes hoc ideſt hanc alteratioñe per motum & lumen, in his, non laborant: & dicit, neq; laborant ſol, & ſtellæ {hoc) .i. hanc alterationem mediante motu & lumine {agentes) cuius cauſam aſsignat, & dicit {non enim motus ineſt ipſis) ſtellis {per potentiam contradictionis, vt) ineſt ipſis {corruptibilibus) ita {vt) ipſis ſtellis {ſit motus continuatio) & perpetuitas {laborioſa: nam ſubſtantia) quæ eſt {materia & potentia non eſt actu cauſa huius) motus. Sed materia vnde, quo. vnde argumentum eſt per cauſam remotam negatiue hoc pacto. In cœleſtibus non eſt materia contradictionis ad eſſe, & non eſſe: igitur non eſt labor, quoniam labor ineſſe non poteſt, niſi his, quæ talem habent materiam, vt Octauo Phyſicorum patuit.

Imitantur autem incorruptibilia, & quæ in tranſmutatione ſunt terra & ignis. Etenim hæc ſemper agunt, nam per ſe, & in ſeipſis motum habent. Potentiæ uero aliæ, de quibus definitum eſt, omnes contradictionis ſunt. nam poſsibile ſic mouere poteſt, & non ſic, quæcunq; ſecundum rationem eſt, irrationabiles uero, per aliud eſſe, & non eſſe contradictionis eſſent eædem. TEX. 18.

Cum dixiſſet de corporibus cœleſtibus, videlicet quod ſemper agant, ponit nunc ea ex his corruptibilibus, quæ illa immitantur in ſemper agendo, & quę non imitantur. & vult, quod elementà imitentur corpora cœleſtia in ſemper agendo: & dicit {Imitantur autem incorruptibilia, & quæ in tranſmutatione ſunt, vt terra & ignis) & cætera elementa. & aſsignat cauſam & dicit {etenim hæc ſemper agunt) vt illa {nam per ſe, & in ſeipſis motum habent) ignis enim ſemper calefacit, & aer ſemper humectat, quoniam habent per ſe, & in ſeipſis motum, hoc eſt formas & qualitates, quæ ſunt principia per ſe motus. deinde ponit ea, quæ non imitantur corpora cœleſtia, & dicit {potentiæ vero aliæ, de quibus definitum eſt) non imitantur cœleſtia corpora in ſemper agendo: non enim ſemper agunt quoniam {omnes) potentiæ {contradictionis ſunt) aliter tamen & aliter {nam) potentia {quæcunque eſt ſecundum rationem, ſic mouere poteſt) ipſum moueri poſsibile {& non ſic) nam potentia rationalis mouet ſic pro ſyllogiſmo conſiliatiuo, & non ſic contra ſyllogiſmum conſiliatiuum pro appetitu ſenſitiuo: vt ſupra dictum eſt {irrationales vero, erunt eędem) potentiæ {contradictionis per aliud eſſe, & non eſſe) hoc eſt per hoc, quod non poſſunt eſſe, & non eſſe, vt animal eſt potentia contradictionis ad videndum pro quanto poteſt habere & amittere viſum. ergo differentia eſt inter rationales, & irrationales quoniam rationales ſunt potentiæ contradictionis, qm̃ ipſæ permanentes non ſemper operantur vno modo, irrationales vero ſunt potentiæ contradictionis, non quia ipſæ permanentes poſſunt ſic, & aliter operari, ſed quia poſſunt eſſe, & non eſſe, & ſic operari dum ſunt, & non operari dum non ſunt.

Si igitur ſunt aliquæ naturæ tales, aut ſubſtantiæ, quales dicunt, qui in rationibus, ideas: multo magis ſciens utiq; erit aliquid quam ipſa ſcientia, & motum quam motus. Hæc enim actus magis, illæ autem potentiæ. horum ſunt. Quod igitur actus prior ſit potentia, & omni principio mutabili, palam.

Ex iis concludit contra Platonem, quod ſi daretur idea ſcientiæ, quæ eſt ipſa ſcientia per modum habitus, & idea motus, quę eſt ipſe motus per modum

habitus, aliquid esset magis in actu sciens, vel motum: quam sit illa idea scientiæ, vel illa idea motus, & dicit {Si igitur sunt aliquæ naturæ tales, aut substantiæ, quales dicunt) illi qui ponunt {ideas in rationibus) hoc est in doctrinis {multo magis sciens) .i. in actu scientiæ {vtiq; erit aliquid) vt homo actu speculans {quam ipsa scientia) quæ est idea per modum habitus {&) multo magis aliquid erit {motum) vt animal quod actu mouetur {quam motus) hoc est ꝙ idea motus, quæ est per modum habitus, & asignat causam, & dicit {hæc .n.) .s. homo actu sciens, & animal quod actu mouetur {sunt actus magis, illæ autem) .s. scientia ipsa, & motus ipsæ, quæ sumuntur per modum habitus {sunt potentiæ horum) .s. motionis, & speculationis, igitur aliquid erit in actu scientiæ magis quam sit ipsa idea scientiæ: & in actu motum magis quam ipsa idea motus: quod Plato, vt arbitror, non concederet.

TEX. 19. Cap. 5. *Actum prius esse studiosa potentia.* *Quod autem & melior, & honorabilior studiosa potentia actus sit, ex his est palam. quæcunq;.n. secundum posse dicuntur, idem est potens contraria, ut quod dicitur posse & cõualescere, idem est & languens, & simul. Eadem .n. potentia est conualescendi, & laborandi, & quiescendi, & mouendi: & ædificandi, & destruendi, & ædificari, & corrui. Posse igitur contraria simul existit. Contraria uero est impossibile simul existere: ut sanum esse, & laborare, Quare necesse est alterum esse bonum, posse uero similiter utrunque. aut neutrum, aut ergo actus melior est.*

Nunc comparat actum ad potentiam ẜm bonum, & malũ, & intendit hanc conclusionem, in bonis actibus, atq; bonis potentiis, actus est melior potentia: vt melius est esse actu sanum, quam posse esse sanum, & melius est esse iustum quam posse esse iustum. primo ergo proponit conclusionem & dicit {quod autem & melior, & honorabilior studiosa potentia actus sit, ex his palam) hoc est quod in bonis actibus, & bonis potẽtiis actus sit melior potentia, ex dicendis patebit. Pro declaratione sumit primo, quod ipsum posse sit contrariorum, & dicit eorum {.n. quæcunque secundum posse dicuntur, idem est posse contraria vt quod dicitur & posse cõualescere, idem est & languens & simul) probat inductione, & dicit {eadem.n. potentia est conualescendi, & laborandi, & quiescendi, & mouendi, & ædificandi & destruendi) ædificium {&) eadem est potentia qua domus potest {ædificari & corrui) tunc concludit suppositionem, & dicit {posse igitur contraria simul est) est ergo suppositio, quod id quod est iustũ, etiã est potentia iniustum. & vniuersaliter omne quod est actu bonum, est potentia malum. accipit aliam suppositionem, & dicit {contraria vero) .i. contrarij actus nõ possunt simul existere {ita, vt sit boni, & possint esse mali: actus.n. qui bonus est, ipse non potest esse malus sed est bonus tantum {vt sanum esse, & laborare) sanũ .n. esse actus bonus est, & non potest esse malus. tunc concludit {quare necesse est alterum esse bonum) hoc pacto, vt cum est bonus non potest esse malus {posse vero similiter vtrunq;) qm̃ est bonum, & potest esse malum. Ex iis duabus suppositionibus infert propositum dicens, actus {ergo) qui bonus est {aut erit neutrũ) & hoc impossibile est {aut erit melior) potentia quæ est bona. vnde syllogismus est, quod est tantum bonum, melius est eo quod est bonum, & potest esse malum: actus est tantum bonus, & potentia quæ est bona, potest esse mala: igitur actus bonus est melior potentia, quæ est bona.

Necesse est autem & in malis finem & actum esse deteriorem potentia, quod.n. potest idem ambo contraria est.

Secundo probat quod è conuerso videlicet in malis, actus malus est deterior potẽtia, quę est mala: & hoc proponit, & dicit {necesse est autem, & in malis finem & actum) malum {esse deteriorem potentia) mala. probat & dicit {quod.n. potest, idem ambo contraria est) & sic potentia quæ est mala, potest esse bona: & actus, qui est malus, non potest esse bonus, sed est tantum malus, quare deterior est ipsa potentia.

Palam ergo quoniam non est aliquod malum præter res, posterius.n. natura malum, quam potentia est.

Ex iis concludit contra eos, qui dixerunt esse ipsum malum præter res, quasi idea sit malorum separata: cõtra hos dicit {palam ergo qm̃, non est aliquod malum præter res) .i. præter actum & potentia, quæ sunt omnes res. omnis.n. res est aut actus, aut potentia: modo dictum malum esse aut actum, aut potentiam, quare nõ est malum præter has res, quæ sunt actus & potentia: probat hoc & dicit {posterius.n. natura malum) .i. malus actus {quam potentia est) qm̃ malus actus supponit ens in potentia ad ipsum, antequam sit: & per consequens omne malum est aut potentia, quæ supponitur actui; aut actus, qui illam supponit, & sic non est malũ præter has res.

Non ergo in eis, etiam sempiternis, quæ à principio sunt quicquam aut malum, aut peccatum, aut corruptum est: etenim corruptio malorum est.

Secundo concludit contra Platonẽ, qui posuit quædam sempiterna mala, vt Cacodæmones, contra obiicit Aristoteles & dicit {non ergo in eis etiam sempiternis, quæ à principio) hoc est ab æterno {sunt: quicquam, aut malum, aut peccatum, aut corruptum) atque labefactum est, vt Platonici ponunt, quoniam in sempiternis, non est potentia, quæ supponitur malo, & quia aliquis posset dicere esse in illis corruptionem, & non malum, vt in rebus naturalibus cernitur, dixit {etenim corruptio malorum est) & sic non potest in illis esse corruptio quin sit malum. & dicit Expositor. & quidem recte, quod in sempiternis non sunt hæc simpliciter, secundum quid possunt esse: vt in luna tenebræ. Ex his colligit Auerroes in stellis non esse mala, quę Astronomi dicũt, vt beneficentia, maleficentiam, odium, amicitiam, & id genus, & quidem bene dicit, quod in stellis hæc simpliciter non sint, sed bene secundum quid, & causaliter.

CAP. VI.

Quo pacto designationes geometricæ actu inueniantur.

Inueniuntur autem diagrammata actu. nam diuidentes inueniunt, si uero essent diuisa, manifesta utiq; essent, nunc autem sunt potentia. TEX. 20.

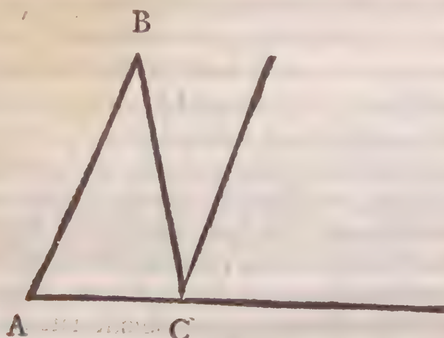
Auerroes vult, quod Arist. per hæc velit habere, ꝙ actus sit nobilior potentia, cum esse sit nobilius non esse, & scientia sit nobilior ignorantia. Melius autem vr̃ esse dicendum cum expositoribus, quod Aristo. velit comparare actum, & potentiam ad ipsum intelligere, & cognoscere, & ponit hanc conclusionem, quod ea, quæ

ea, quæ cognoſcuntur, ſunt entia actu: & declarando hanc concluſionem, declarat eam in mathematicis figuris, & per hoc vult eam eſſe declaratam in omnibus, & dicit{inueniuntur autem)hoc eſt ſciuntur & intelliguntur{digrammata} hoc eſt deſcriptiones figurarũ geometricarum{actu}hoc eſt cum accipiuntur actu: probat hanc, & dicit{nam}geometræ{diuidentes}hoc cũ actu illas diuidunt, eas eſſe tales{inueniunt} hoc eſt cognoſcuntur{ſi vero eſſent diuiſa}non oporteret ea diuidere vt cognoſcerentur, ſed {eſſent manifeſta vtiq;. nunc autem}cum ſunt videlicet ignota {ſunt potẽtia} diuiſa, & non actu. quare quæ cognoſcuntur ſunt entia actu, quæ vero ſunt ignota, ſunt entia potentia.

Propter quid duo recti triangulus, quia qui ſunt circa unũ punctum anguli, ſunt æquales duobus rectis: ſi ergo educeretur qui eſt iuxta coſtam, uidenti utiq; ſtatim eſſet palã.

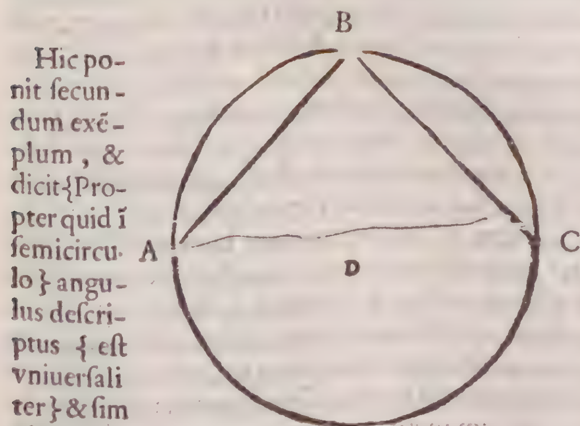
Exponit quod dixerat per duo exempla. quorum primum dicit{propter quid duo recti triangulus} hoc eſt propter quid triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis. hoc quæſtiũ tã diu eſt ignotũ, quã diu lineę, & figurę actu diuidunt: rñdet, & dicit{quia anguli, q ſunt circa vnũ punctũ, ſunt æquales duobus rectis} verũ hæc cauſa eſt ignota donec actu lineæ trahant, &

Horum exemplorum dilucidationem vide in expoſitore ſupra iſtum locum.

propterea dicit{ſi ergo educeretur} atq; protenderetur angulus exterior { qui eſt iuxta coſtam} quæ eſt latus trianguli {videnti} talem deductionem {ſtatim eſſet palam}quod triangulus habeat tres angulos æquales duobus rectis.

Propter quid in ſemicirculo rectus eſt uniuerſaliter? quia ſi æquales tres, & quæ baſes duæ: & quæ ex medio ſemper ſtans recta: ei uidenti qui illud ſciuit, palam. Quare palam, quia potẽtia entia ad actũ reducta, inueniuntur. cauſa uero, quia intellectio actus eſt, quia & ex actu potentia, & propter hoc facientes cognoſcunt. Poſterius. n. generatione, qui ſecundum numerum actus.

Hic ponit ſecundum exẽplum, & dicit{Propter quid ĩ ſemicirculo} angulus deſcriptus { eſt vniuerſaliter} & ſimpliciter{rectus}aſſignat cauſam, & dicit{qa ſi ęquales} ſunt{tres & baſes ſunt duæ &}linea{quæ ex medio ſemper ſtans eſt recta: ei videnti qui} totum illud deſcriptũ{ ſciuit} & vidit{ palam eſt quod talis angulus in ſemicirculo deſcriptus eſt ſimpliciter rectus. Ex iis concludit propoſitum, & dicit{quare palam, quia entia potentia, cũ ad actum reducuntur, inueniuntur}hoc eſt cognoſcũtur. & reddit cauſam, & dicit{cauſa aũt eſt, quia intellectio}hoc eſt intellectus ipſe{eſt actus}& ſic obiectum actu debet eſſe, ſi debet ipſi proportionari. tunc epilogando rationem, & concluſionẽ dicit {quia & ex actu potentia} hoc eſt, qm̃ potentia reducitur ad actum ex actu ente, vt ab ipſo intellectu, qui eſt actu { & propter hoc, facientes} hanc reductionem ad actũ, cognoſcũt {nam actus qui eſt ſecundũ numerum } idem cum eo, quod fuit in potẽtia{poſterior generatione eſt} quare non poſſunt cognoſci, niſi quæ acta ſunt, quæ vero potentia tandiu ignota ſunt, q̃diu ad actum reducuntur.

CAP. VII.

Ex veritate & falſitate, actum potentia præſtantiorem eſſe oſtendit.

Quoniam autem ens dicitur & non ens, hoc quidem ſecundum figuras prædicamentorum, illud uero ſecundum potentiam aut actum iſtorum: aut contraria: hoc maxime proprie eſt, aut uerum, aut falſum. TEX. 21.

Nunc comparat actum & potentiam penes verum, & falſum, & vult quod verum, & falſum ſint proprie circa ea, quæ ſunt magis actu, quam circa ea, quæ ſunt potentia. & dicit{qm̃ autem ens dicitur} hoc eſt diuiditur{& non ens, hoc quidem}. i. vno modo{ſm̃ figuras prædicamentorum} quæ ſunt ſubſtantia, quantitas, qualitas, & cætera {illud vero} hoc eſt alio modo ſm̃ potentiam, aut actum iſtorum decem prædicamentorum: aut diuiditur ſecundum quod actus, & potentia ſunt priuatiue oppoſita, aut ſecundum quod ſunt {contraria} quorum alterum dicitur actus, quia perfectius, alterum potentia, quia imperfectius {hoc} .ſ. quod dicitur actu eſſe{maxime proprie eſt aut verum aut falſum } Quo vero ad verba attinet, ens diuiditur in decem prædicamenta, quoniam omne quod eſt, aut ſubſtantia eſt, aut quantum, aut quale, aut id genus: & non ens, quod quidem non actu eſt, & poteſt eſſe, aut ſubſtantia eſt, vt Antichriſtus, aut quãtum eſt, vt corpus, quod nondum eſt, & poteſt eſſe, aut quale, quod ſimiliter modum eſt, & poteſt eſſe: & ſic de cæteris. hæc eſt vna diuiſio entis. Alia eſt, quod entium, aut actu eſt, vt Socrates, qui poteſt non eſſe, & actu eſt, aut potentia eſt, vt Antichriſtus, qui non eſt, & poteſt eſſe. iſtæ duæ diuiſiones ſunt entis, & non eſt, altera alterius ſubdiuiſio, ſed quælibet adæquate diuidit ens, ſimiliter non entis aliud actu eſt nota ens, vt Plato, qui fuit, & actu nunc non eſt, aut potentia, vt Socrates, qui actu eſt, & poteſt non eſſe. Cum ergo diuiditur ens vel non ens poteſt eſſe per actum, & potentiam, vt opponuntur priuatiue, aut vt opponuntur contrarię, modo quo calidum, & frigidum opponuntur contrarię, nam calidum quia perfectius, eſt actus, frigidum vero, quia imperfectius, eſt potentia: ſed vtcunq; diuiſio fit maxime proprie quod actu eſt, verum aut falſum eſt, quod autem potentia eſt, non proprie verum aut falſum, eſt, ſed contingit verum, aut falſum eſſe, ſicut contingit eſſe. hæc eſt concluſio.

Hoc autem in rebus eſt componi aut diuidi ut uerus ſit, qui diuiſum, putat diuidi, & compoſitum componi. Men=

titur autem è contrario se habens, aut quando res ipsæ sunt, aut non sunt: propter quas uerus dicitur, aut falsus. hoc.n. considerandũ est quid nam dicimus? non.n. quia nos existimauimus te uere album esse, tu es albus, sed quia tu es albus, nos hoc dicentes, uerum dicimus,

Cũ accepisset id quod actu est, proprie esse verum aut falsum, nunc declarat hoc per definitionem veri et falsi: est .n. verum enunciatio dicens ita esse sicut est, vel ita non esse, sicut non est, falsum contra, ergo proprie verum vel falsum est id quod est, vel non est, & dicit {hoc autem). s. verum vel falsum {in rebus est componi aut diuidi, vt verus sit) intellectus, qui diuisum in re putat diuidi, vt hominem non esse equum {& compositum) in re {componi) vt hominem esse animal {mẽtitur autem) & falsus est {è contrario se habens) intellectus ipse, ad res {aut quãdo res ipsę sunt, aut non sunt, propter quas) intellectus {dicitur verus aut falsus) vt cum putat hominem esse equum, cum non sit equus, et hominem non esse animal, cum sit animal. vnde & propositionem veram definiunt, quod sit illa, quæ significat ita esse sicut est, qualis est affirmatiua, aut non esse, sicut non est, qualis est negatiua, falsa autem quę vel significat ita esse sicut non est, vt affirmatiua, vel ita non esse, sicut est, vt negatiua. vtrum vero complexum significabile, quod propositio significat, sit idem quod propositionis subiectum, in ludicris disputauimus. nũc vero Arist. sumit vnde propositio dicatur vera vel falsa: & intellectus, qui componit, & diuidit cur verus, vel falsus dicatur, & dicit {hoc.n. perscrutandum quid nam dicimus) verum vel falsum: nam hoc sufficit ad ostendendum propositum, & dicit {non.n. quia nos existimamus te vere album esse, tu es albus, sed quia tu es albus, nos hoc dicentes verum dicimus) per quæ patet nihil dici verũ aut falsum, nisi actu sit ita in re, vel actu non ita: & per consequens bene dictum est, id quod actu est, proprie esse verum, vel falsum.

Si igitur hæc quidem semper componuntur, & non possunt diuidi, hæc uero semper diuiduntur, & non possunt cõponi, hæc autem contingunt contraria: esse quidem est componi & unum esse, non esse autem est non componi, sed plura esse.

Ex dictis corollarie infert quid sit esse, à quo dicitur oratio vel opinio affirmatiua vera, vel falsa: & quid dicitur non esse, à quo dicitur oratio negatiua vera, vel falsa: & dicit {si igitur hæc quidem semper componuntur, & non possunt diuidi) vt hominem esse animal {hæc vero semper diuiduntur, & non possunt componi) vt homo, & equus {hæc autem contingunt esse contraria) vt homo & album: tunc terminando suspensionem infert, quid sit esse, quo dicitur affirmatiua oratio vera, & quid non esse, quo dicitur oratio negatiua vera, & dicit {esse quidem) quo oratio affirmatiua vel opinio dicitur vera {est componi) ea, quæ semper componuntur {& vnum esse, non esse autem) quo dicitur oratio negatiua vera {est non componi, sed plura esse) quæ plura sunt. Sed circa hæc occurres, quoniam in prioribus triplex esse distinxit, dixit enim omnem propositionem significare aut inesse, aut necessario inesse, aut contingere inesse: hic autem duo dicit tantum. asserit enim ex parte rerum res esse aut quæ semper componuntur, & nunquam possunt diuidi, aut quæ semper diuiduntur, & non possunt componi, & hæc faciunt propositiones necessarias: amplius ait alias res esse, quæ contrariæ contingunt, & & hæc faciunt propositiones contingentes, & ita omittit propositiones de inesse. Dicendum propositionẽ de inesse non differre à contingenti, nisi quia contingens negatiua est propositio de inesse affirmatiua, quoniam si homo currit, contingit hominem non currere, & propositio contingens affirmatiua est propositio de inesse negatiua. quoniam, si homo non currit, contingit hominem currere: & propterea non enumerauit esse, quod facit propositiones de inesse, quoniam intelligitur in contingentibus.

Circa contingentia igitur eadem fit falsa & uera opinio, & oratio eadem: & contingit quandoque ueram esse, & quandoque esse falsam. Circa impossibilia uero aliter se habere non fit aliquando uera, aliquando falsa: sed semper altera uera, & altera falsa est. TEX. 22.

Ex primo corollario infert secundum, quod videlicet aliqua oratio sit immutabilis circa veritatẽ atq; falsitatẽ: aliqua mutabilis. & dicit {circa contingentia igitur eadem opinio, & eadem oratio fit falsa & vera) nam {& contingit quandoque veram esse) cum ita est sicut dicit {& quandoque esse falsam) cum non ita est sicut dicit, & intelligit pro contingentia, ea circa quæ sunt propositiones de inesse, vt Socrates sedet, est vera eo sedente: eadem autem falsa eo surgente. Causa autem, quoniam propositio de inesse, & propositio de contingenti inesse circa eadem sunt, modo tamen opposito, vt dictum est. deinde exponit quales sint propositiones in his, quæ non possunt aliter esse, & dicit {circa impossibilia vero aliter se habere, nõ fit) eadem oratio, aut opinio {aliquando vera, aliquando falsa, sed semper altera vera) quæ significat ita esse sicut est {altera falsa est) quæ significat vel ita esse, sicut non est, vel ita non esse sicut est.

Circa incomposita uero quid est esse aut non esse, & uerum & falsum. Non enim est compositum, ut sit quidem quandocunq; compositum, aut non sit quandocunq; diuisum fuerit: ut album, lignum, aut incommensurabilem diametrum. Erit nec uerum et falsum similiter adhuc et in illis? an sic nec uerum in his idem est, sicut nec esse.

Cum declarasset, quomodo oratio sit vera, vel falsa in rebus compositis ex materia: hic declarat quomodo opinio, siue oratio sit vera vel falsa in simplicibus, quæ sunt sine materia, vt sunt substantiæ separatæ, videlicet Deus, & intelligentiæ: & ponit talẽ conclusionem, non eodem modo est verum, & falsum in simplicibus, sicut in compositis, & primo probat conclusionem ex eo, quoniam simplicia non sunt composita, vel diuisa, sicut illa: & dicit {circa incomposita vero) quales sunt substantiæ immateriales {quid est esse, aut non esse verum & falsum) hoc est oratio vera vel falsa significat, nõ .n. oratio vera vel falsa est in rebus immaterialibus propter compositionẽ rei cum re, vel diuisionem rei à re, & assignat causam, & dicit {non.n.) subiectum {est cõpositum, vt sit) subaudi oratio affirmatiua vera {quandocunq; est compositum) cum eo, cum quo componitur {aut non sit) oratio affirmatiua vera {quãdocunque diuisum fuerit) ab eo cum quo componitur. dico compositum {vt album lignum) & non compositum {vt incommensurabilem diametrum) sic igitur non eodem

eodem modo verũ & falsum sunt in illis, sicut in compositis, qm̃ simplicia non sunt composita sicut illa. sed tunc mouet dubium, & dicit {erit ne verum & falsum similiter adhuc & in illis} simplicibus sicut in compositis. respõdet {an sic nec verum in his) simplicibus {idẽ est, sicut nec esse) est idem in his, & in illis. Nam esse in his est cum additione, in illis autem est cum simplicitate. Ex ijs sequitur, quod complexum significabile in propositionibus, quæ fiunt de substantiis separatis, est idem quod subiectum illarũ, vt illius Deus est substantia, est idem quod Deus, nam Deus existens substantia, idem est quod Deus. in propositionibus vero, quæ sunt de rebus materialibus, complexum significabile non est idem simpliciter quod subiectum, vt illius lignum est album, non enim lignum existẽs album, est simpliciter idem cum ligno: cum album addat ligno qualitatem, sed occurres, quoniã istius propositionis homo est homo, & homo est animal, cõplexum significabile est idem quod subiectum, quoniam idem simpliciter est homo existens homo, quod homo: & homo existens animal, qđ homo: & tñ homo est res composita ex materia, præterea Deus est iustus, propositio, cuius complexum significabile est Deus existens iustus, modo non videtur idem Deus existẽs iustus, qđ Deus cum sit aliqua distinctio. sed hæc spectant ad ludrica, propterea recurre ad ea.

De complexo significabili.

Sed est hoc quidem uerum, illud autem falsum attingere quidem, & dicere uerum. non enim idem affirmatio & dictio est. Ignorare autem non attingere. Decipi enim circa quod quid est, non est, nisi per accidens: similiter autem & circa compositas substantias. non enim est decipi.

Cum declarasset, quod non eodem modo verum & falsum sunt in simplicibus, & compositis, nũc declarat, quomodo verum & falsum sint in ipsis simplicibus, & dicit, quod verum in illis sit ita attingere quid est esse, sicut dicit, & inquit {sed est hoc quidem verum, illud autem falsum} in simplicibus {attingere quidem} esse illorum {& dicere verum) hoc est, verum in illis est, ita ea attingere, sicut dicit, non propositio vera in illis est, quia ita est, sicut significat, sed quia ita intellectus ea attingit, sicut oratio significat. & quia aliquis posset credere idem esse dictionẽ, & affirmationem, dicit {non enim idem affirmatio, & dictio est} quoniam affirmatio est species dictionis, cum dictio sit genus ad affirmationem, & negationem. & cũ declarasset quid sit verum, declarat, quid sit ignorare, & dicit, ignorare autẽ est ea {non attingere) ergo propositio dicens verũ, est cum intellectus attingit illa, cum non attingit, est ignorare. Sed dices, quid est dicere falsum: videt enim qđ si dicere verum sit attingere ea, dicere falsum sit nõ attingere ea, Respondet in eis non esse falsum. & decipi, nisi per accidens, & dicit {decipi enim circa quod quid est non est nisi per accidẽs) quatenus attribuũtur quædam illis, quæ non sunt in eis, vt qđ sint ignis, vel aqua, quæ non insunt eis. deinde amplificat quod dixerat, non solum in substantijs simplicibus, sed compositis, & dicit {similiter autem & circa compositas substantias) non est decipi circa quod quid est {non enim est decipi} circa quod quid est, vt Septimo huius patuit. ex ijs patet in substantijs immaterialibus non esse nisi verum: & loco falsi est ignorare. similiter circa quiditates rerum materialium, non est nisi verum, vel ignorare, falsum autem est in illis per accidẽs. At in materialibus substantijs est verum, & falsum, & ignorare. causa autem quare in substantijs separatis atq; in quiditatibus non sunt falsæ propositiones, est, quoniam tales faceret propositiones de illis oportet illas partim cognoscere partim ignorare, quod enim de aliquo falso quicquam enũciat, partim ignorat, partim scit. At qđ partim scitur, partim ignoratur compositum est, & nõ simplex: & cum substantiæ separatæ, quiditatesq; ipsæ summe simplices sint, omnino ignorantur, aut sciunt, & sic de illis non possunt esse nisi propositiones veræ, loco propositionum falsarum est ignorãtia. Sed adhuc occurres, quoniam verum significat compositionem, at in Deo nulla est compositio, Dicũt quidam, in Deo esse simultatem quorundam, propter identitatem, & sic verum dicit ibi simultatem prædicati cũ subiecto, non autem compositionem. verum superius dictũ est, significatum propositionum in Deo nõ esse nisi subiectum existens hoc vel illud, non per compositionem huius cum subiecto, sed per identitatem.

Et omnes sunt actu, non potentia: generarentur enim utique, & corrumperentur. nũc autem ens ipsum non generatur nec corrumpitur: ex aliquo enim generaretur.

Supposuit simplices substãtias actu esse, de quibus propositiones veræ fiunt. nunc declarat hanc suppositionem, & dicit {& omnes sunt actu, non potentia), s. substantiæ simplices, & probat, & dicit {generarentur enim vtiq;, & corrũperentur} omne enim, quod est potentia, transit aliquando de potẽtia ad actum, destruit consequens, & dicit {nunc autem ens ipsum}, s. separatum, quod est tantum ipsum {nõ generatur, nec corrumpitur. Ex aliquo enim generaretur} & sic non esset ens ipsum, scilicet purum, & simplex, sed compositum, & materiale. Patet ergo suppositio, qđ simplices substantiæ actu sint.

Quæcunque igitur sunt quod quid esse, & actus: circa hæc non est decipi, sed aut intelligere, aut non: sed quod quid est quæritur de ipsis, si talia sunt, aut non. & esse ut uerum, & non esse ut falsum, uno quidem modo est si componitur, uerum, si autem non componitur. Hoc idem est falsum, alio modo siquidem ens sic est. si uero non ita, non est, & uerum est intelligere ipsa, falsum uero non est, nec deceptio, sed ignorantia.

Recoligit omnia declarata de simplicibus substantijs & compositis, & dicit {quæcunq; igitur sunt quid est, & actus, circa hæc non est decipi} nec falsum {sed aut intelligere, aut nõ} si enim ibi esset decipi, & falsum ſm partem scirentur. ſm partem ignorarentur, & sic essent compositæ {sed si talia} aut {sunt, aut non sunt} vt bonæ vel non bonæ substantiæ, vel nõ substantiæ {qđ quid est quæritur de ipsis} bonũ enim in Deo est idẽ quod Dei quiditas, & esse, ꝙ sic quicquid vere de Deo dicitur, est quid est Deus {& esse} in quod {est vt verũ, & non esse quod, est vt falsum} est duobus modis {vno quidem modo est verum, si componitur} aliquid cum aliquo {& si non componitur} sed diuidit {est falsum} & hoc pacto in substantijs materialibus est verũ & falsum, verum quidem per compositionem, falsum per diuisionem {alio modo siquidem ens sic est} non per compositionem, sed per idẽtitatem {si vero nõ est sic} per identitatem {non est verum} & hoc pacto, & verũ & non verũ sunt in simplicibus quiditatibus. sed quæres vtrum in illis sit falsum, quasi recapitulando solu-

tionem superius datam, dicit {& verũ} est in illis, cum nihil aliud sit quam {intelligere ipsa. falsum vero non est, nec deceptio} quoniam tunc partim scirentur, partim ignorarẽtur, & sic essent composita {sed} est {ignorantia} ibi est, & sic Aristoteles concedit verum & non verum esse in illis, falsum, & deceptionem nõ: qui enim decipitur, & falso concipit aliquid partim scit, & partim ignorat, & sic componerentur. Ait tamen illud non verum esse propter ignorantiam, quæ est omnino illa non intelligere.

Non qualis cæcitas. Cæcitas enim esset, ut si utique intellectiuam uim non haberet aliquis.

Quia dixit nos ignorare substantias separatas, declarat, qualis sit illa ignorantia, & vult qđ non sit qualis cæcitas, per quam cæcus nec de præsenti. nec de futuro colores percipit. si enim esset ignorantia hoc pacto cæcitas, tunc cæcitas esset vtiq;, vt siquis non haberet vim intellectiuam. nam cæcus est, qui nõ habet vim visiuum: quare si ignorantia esset sicut cæcitas, homo non haberet vim intellectiuam, & ita nec in præsenti, nec in futuro homo intelligeret illas, vnde Auerroes & innuit per hoc. quod non intelligere res separatas per intellectum humanum, est in intellectu nostro in primo, ante videlicet adeptionem intellectus speculatiui, simile cæcitati in oculo, antequam perficiatur intellectus per sciẽtias speculatiuas. Hoc enim solummodo reperitur in hac virtute, in suo primo esse, & non in suo esse vltimo, & hoc iam declarauimus in alio loco, vt tertio de anima, & declarauimus, quod fortunitas maxima hoc est beatitudo, quę est inspicere intellectũ separatum, est per potentiam, quæ fit in intellectu speculatiuo, apud suam vltimam perfectionẽ, hæc enim potentia, quę fit in intellectu speculatiuo, est similis potentiæ, quæ fuit in visu apud aspectum colorũ: hoc est per quam homo intelligit substantias illas intellectione intuitiua, non in quodam simili, sed in se, vt oculus per potentiam visiuam intuitiue videt colores in se. nõ quod sit hæc beatitudo de modo potentiarum cogitatiuarum, hoc est discursiuarũ, scilicet per syllogismũ, vel enthymema, vel id tale, quæ acquirit per cognitionem, hoc est per ratiocinationem, quoniam nõ est sicut existimauit Auempace, quod hæc acquiratur per cognitionem, hoc est per ratiocinationem, & discursum, sed est beatitudo cognitio Dei, qua Deus cognoscitur in se per essentiã propriam, quomodo Deus seipsum cognoscit. ex his patet, vt recte diuus Thomas inquit, quod secundum sententiam Aristotelis humanus intellestus potest pertingere ad intelligẽdum substantias simplices. quod reliquisse sub dubio videtur. Tertio de anima.

Quæ Auer. Cõm. vlti.

textu commen. 36.

Palam etiam & quia de immobilibus non est deceptio secundum quando: si quis immobilia putauerit, ut triangulũ. nisi opinabitur permutari quandoque duos rectos habendo, quandoque nõ. permutaretur enim utique. Sed aliquid quidem, aliquid uero non, ueluti parem numerum primum esse nullum, aut aliquos quidem esse, aliquos autem non esse.

Contradicere tamẽ sibi ipsi suscipiẽdũ est, nisi uerba illa non esse diui Tho. sed ex margĩea scholia esse intus impressa, uitio impressorum facte.

Vltimo quomodo de immobilibus nõ sit deceptio, & falsum secundum tempus, & intelligit per immobilia, ea, quæ non possunt aliter esse, siue sint propositiones, quæ habentur de materialibus, siue quæ habentur de immaterialibus {Palam etiam & quia de immobilibus non est deceptio secundum quando} ita vt sit propositio vera vno tẽpore, alio autem falsa, aut sunt propositiones de inesse, quæ mutantur de veris in falsas. dico propositiones de immobilibus non mutari {si quis immobilia putauerit. vt triangulum} subaudi habere tres angulos æquales duobus rectis. Hoc autem est impossibile {nisi opinabitur quispiam} triangulum {permutari habendo quandoque duos rectos, quandoque non} habendo, quod est impossibile. quare propositiones de immobilibus veræ semper sunt veræ, & immutabiliter necessariæ, & falsæ semper falsæ, & immutabiliter impossibiles. Sed occurres, vtrum possit esse aliqua variatio in talibus. Respondet, vbi animaduersione dignum in talibus subiectis in ordine ad passiones inuariabiles fieri propositiones, in ordinem ad species posse esse variationem. Animal enim in ordine ad sensitiuum inuariabiliter se habet, in ordine ad rationale, & in rationale variabiliter: quatenus quoddã animal est rationale, quoddam vero non est rationale, nõ quod fiat mutatio propositionis de vera in falsam, sed quia subiectum videlicet animal contrahitur ad diuersa, & dicit {sed aliquid quidem est, aliquid vero non} hoc est, sed potest esse variatio secundum aliquam speciem, quatenus subiectum accipitur nunc secundum vnam speciem, nunc secundum aliam {veluti partẽ numerum} possumus intelligere variari intelligendo {parem primum esse nullum} qualis est dualitas, quæ est primum par {aut aliquos quidem esse} primos pares, vt dualitatem {aliquos autem non esse} vt cæteros post dualitatem, hoc enim pacto potest esse aliqua variato. numerus enim par, vt accipitur contractus ad binariũ est primus par, vt accipitur cõtractus ad cæteros, non est primus par. & sic est variatio non quidem in ordine ad passionem, quæ sibi competit, sed ordine ad passiones, quæ cõpetunt speciebus, ad quas contrahitur.

Circa uero unum numero, nec hoc. nõ enim aliquem quidem, aliquem uero non, putabit, sed uerum dicet, aut mentietur, propterea quia sic se habet semper.

Cum declarasset in immobilibus, quæ sunt vniuersalia, esse aliquam variationem, vt cõtrahuntur ad species. nunc declarat hanc variationem non posse reperiri in re immobili cum accipitur indiuidualiter: & dicit {Circa vero} immobile, quod est {vnum numero, nec hoc} id est nec hæc variatio est, quæ est, vt cõtrahitur ad diuersas spẽs. causam affert, & dicit {non enim aliquem quidem} numerum putabit esse talem {aliquem vero non} talem, si accipitur, numerus indiuidualiter {sed verum dicet} si quod enuntiat, ipsi componitur {aut mentietur} si quod enunciat, non componitur cum eo: & hoc semper {propterea quia sic se habet semper} cum impossibile sit aliter se habere. Quare circa vnum numero, hæc variatio reperiri non potest, cum non contineat sub se spẽs diuersas, ad quas cõtrahi posset. hæc de nono Metaphysicæ dicta satis.

Noni Libri Metaphysicorum Finis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER DVODECIMVS.

Cum eiusdem Augustini Niphi expositione

CAP. PRIMVM.

De substantia speculationem esse oportere ostendit.

D*E substantia quidem theoria est. nam substantiarum principia, & causæ quæruntur.*

IN isto libro seruabimus morem nostrum. Nã primo verba Aristotelis, quemadmodum in græco iacent, declarabuntur, & errata latinorum (si quia erũt) reijciemus. secundo commenta Auerrois, & maxime ea, quæ necessaria, & vtilia sunt, exponemus, licet videatur superfluum. Nam, cum barbarus sit, græcorum mentem ad plenum intelligere nõ potuit. verum, quia multa bona fragmenta ex veteribus collegit, & maxime hic, & etiam quia nostro tempore famosus est, ita vt nullus videatur peripateticus, nisi Auerroicus, cogor ipsum exponere. adest præterea rogatus nostrorũ scholarium, cui non parere, difficile videbitur. excusatum tamen me volo, quia cum ipsum in proprio idiomate non legerim, nec eius sententias ex proprio fonte potauerim, satis erit si eius sententias colligere duxi. Excuso ergo me tertio in fine commmenti, si qua vera dixerit, an vera sint, disputabimus. nec expectes à me diuisiones, & subdiuisiones, hoc enim euenit ex debilitate discreticæ, vt dicit Auer. ad nostrũ ergo redeo. Aristoteles ratiocinatur intentionem libri sic. cuiuscunq; principia, & causæ quæruntur, theoria est: substantiæ principia, & causæ quæruntur: ergo ex obliquis pręmissis: substantiæ theoria est. apponit primo conclusionẽ, & inquit de substantia quidem theoria, hoc est speculatio, & intentio est. apponit minorem, & inquit. nam substantiarum principia, & causæ quęruntur. quomodo differant causa, & principium, satis in quinto dixit Aristo. variauit autem numerum casus Aristo. nam primo de substantia in singulari proponit, secũdo in probatione substantiarum principia &c. dicit esse quærenda in plurali, quod ideo facit vt notaret quod intentio est de substantijs pluribus vnitate tamen analogiæ, vt dicemus in commento.

Commentum primum. Dixit Alexãder primo proponit Auerroes syllogismum Alexandri, quomodo circa literam formauit ipsum. secũdo prosequitur expositiones, & reliqua necessaria. Syllogismus Alexãdri est, De ente, & principijs, & causis entis est theoria præsens: substantia est ens principaliter, & causa entis: ergo substãtiæ est theoria. Debes scire, quod Prima Philosophia, hoc est metaphysica, considerat duo: ens inquantum ens, & principia entis in eo, quod ens. Ens quidem enim inquantum ens, considerat principaliter, & tanquã subiectum primũ. principia vero eius cõsiderat per attributionem, & secundario {& dixit} circa illa verba in barbara translatione {cõsideratio quidem &c.) Auerroes exponit dupliciter. vno modo limitando intentionem ad præsentem duodecimum. ita quod sit intentio non totius metaphysicæ, sed præsentis duodecimi. alio modo limitando intentionem ad totam metaphysicam: ita vt sit intentio totius primæ philosophiæ. & hoc verum est, quia tota metaphysica est de substantia saltem principaliter: hoc est tãquam partis principalis, & primæ speciei entis. primo modo prima expositio. secundo modo procedit secunda expositio {sed melius est} comparat has expositiones, & vult primam esse meliorem. & propterea dicit melius esse incipere cum intentione eius. s. substantiæ, quam cum intẽtione entis: cuius causam subiicuit: quasi ergo dicat, ꝙ melius est limitare considerationem, & intentionem in considerando de substantia ad tractatum istum, quam limitare intentione eius, scilicet substantiæ ad totam metaphysicam {& secundum hoc} dubitabis tu, si intentio est de substantia in hoc libro, & substantia dicitur de generabili, & æterna, de qua nam substantia est præsens intentio, respondet, quod intentio est de vtraq;, hoc est de quodã communi analogo substantiæ æternæ, & generabili. dico de quodã analogo, quia principaliter loquitur de substantia æterna, & de principijs eius, secundario, & per attributionẽ de substãtia sensibili generabili. nam de substantia generabili dixit in secundo, & tertio tractatu, hoc est septimo, & octauo libris {& etiam} secundo ambiges, de his dixit in naturalibus, vt physicis. ergo superfluit dicere hic, respõdet, vt dixit septimo huius cõmentis quinto, & nono quod vtraq; scientia, s. metaphysica, & naturalis considerant de substãtia, aliter tamen, & aliter. nam naturalis cõsiderat de substantia, & principijs substãtię, in eo quod mobilis, & transmutabilis: metaphysica de substãtia, & principijs substantiæ, in eo quod substantia communis mobili, & immobili: licet ergo conueniant in ratione materiali, non tamen in ratione formali, penes quam secantur artes, & scientiæ. de his latius dicemus commentis quinto, & octauo huius {& ideo incepit} apponit corollarium quod sic dirige: cum vtraq; substãtia hic pertractatur, & sensibilis est notior, & prima quo ad nos, ideo de ea primo, & secundo de reliqua, & propterea facit mentionẽ de omnibus declaratis de ipsa alibi {& ideo} concludit diuisionem huius libri in duas partes. nam in prima de generali. in secũda vero de æterna loquitur. Sed circa hæc ambiges primo, in quo differt substantia inquantum substantia, & substantia inquantum transmutabilis. *Prima dubitatio.* Secundo ambiges: nam Auerrois videtur velle ens inquantum ens esse hic subiectum. quod etiã quarto huius commento primo, & com. 5. annotauit. alibi vero. vt in. 1. Physi. cõmen. vltimo. & alibi genus substantiarum abstractarum duplex esse subiectum. ergo videtur contradictio. *Secunda.* Tertio ambiges vtrum ens finitum sit subiectum in metaphysica, quẽadmodum oẽs dicunt de mente Auerrois. Ad primum debes scire, ꝙ substantia inquantum substantia, & substãtia inquantum est transmutabilis differũt dupliciter: penes subiecta, & penes obiecta. penes subiecta quidem, qm̃ suba inquantum substantia accipitur, inquantum quoddam commune substantię abstractę intrãsmutabili, & substantiæ materiali transmutabili. metaphysicus. n. considerat sua considerata, prout conueniunt abstractis, & materialibus. & propterea dicit Arist. in huius libri sexto. siquidem ergo non est aliqua altera substantia præter natura consistentes: physica vtiq; erit prima scientia.

scientia.quod pro tanto dicit,quia considerata physica sunt cõia solis materialibus, cõsiderata vero metaphysica sunt cõia materialibus, & immaterialibus. & propterea si non essent substantiæ immateriales(vt dixerũt Herculei) prædicata physica essent prima,& per consequens physica esset prima. Secundo differunt penes obiectum,seu rationem obiectiuam: nam quando dico in eo quod substantia, intelligo inquantum, nec includit,nec excludit principia motus, & transmutationis,& per consequens inquantum est quoddam abstractum per non inclusionem à materia.sed cum dico inquantum transmutabilis intelligo inquantum includit principia transmutationis,& motus in se, vel in suis inferioribus. Ex his sequitur ꝙ duo sunt considerata à metaphysico:quædam per exclusionem à materia, vt motores orbium, quæ essentialiter excludunt materiam,quædam per non inclusionem materiæ, vt sunt prædicata communia materialibus,& abstractis considerata vero physica sunt vno modo tantum, nam licet abstrahant à conditionibus materiæ, quia sunt vniuersalia: non tamen abstrahunt à materia: quia nec à natura, quæ dicitur de materia, & forma. & per hæc satisfit ad secundum.nam apud Auer. subiectum capit quandoq; pro genere communi ad omnia cõsiderata: quandoq; pro principalissima specie generis capiendo ergo subiectum pro genere:ens in eo ꝙ ens est subiectum.capiendo pro principalissima specie: genus substantiarum &c. est subiectum. Ad tertium dixi ego quandoq; ꝙ de mente Auer.ens infinitũ nõ datur:nec in qualitate,nec in quantitate, nec simul, nec aliter. & propterea nõ differt ens realiter,vel ens naturæ, & ens quare si ens est subiectum, & ens finitum est subiectũ. sunt enim nomina multiuoca idem significãtia.quemadmodum cultellus,& gladius. amplius nõ cõmunius est obiectum metaphysicæ,quã obiectum intellectus. modo obiectum intellectus coniuncti memorijs sensibus,& experientijs est ens finitum, quare & subiectũ metaphysicæ est ens finitum.sed de hoc disputare tempus sit in rursum.

De substantia metaphysicæ distinctio.

Ens naturæ. Ens finitũ idẽ.

TEX. 2. *Etenim ut totum quoddam sit omne,substantia est prima pars. & si eo quod est consequenter, adhuc sic primum substantia,deinde quale,aut quantum.*

Secundo ratiocinatur eandem conclusionem sic. de prima parte entis est prima, & principalis intentio, vel huius,vel totius metaphysicæ:substantia est prima pars:ergo de substantia est principalis intentio, vel totius metaphysicæ,vel huius partis.huius syllogismi ponit tantum probationem minoris per testimonium antiquorum.Vbi debes scire,ꝙ antiqui posuerũt vniuersum ens dupliciter, vel vt totum integrale, sicut est nauis,vel animal,vel vt totum ordine, & attributione ad vnum,vt exercitus:qui vnus est ordine ad vnum principem.Parmenides quidem,& Melissus vniuersum ens posuerunt primo modo. Democritus vero secũdo modo.ambæ vero hæ secte ponunt primam omnium partium substantiam, inquit. Etenim, si omne.i.ens sit vt quoddam totum.s.integralitate, substantia est prima pars.etsi omne sit vt totum, eo quod est consequenter id est attributione,& ordine,vt Democritij dicunt.adhuc sic,substãtia est primum,deinde quale, aut quantum,& reliqua prædicamẽta. vocat autem ens omne, more Platonis,qui totum omne ponit Deum. & Deũ vocat omne.

Opinio antiquorum.

Parmeni, Melissus. Democritus.

Intendit}prætermittit Auerroes literæ cõtinuationem,qm̃ per se perspicua est.amplius prætermittit literæ syllogismum, qm̃ facile construi potest. sed tantum verba textus conat̃ exponere. & primo præmittit duas Alexandri expositiones.secundo refellit secundam expositionem:postmodum transit ad reliqua.vt videbitur. Circa primam debes scire,quod totum est duplex apud Alexandrum cõtinuum, vt lignum, & animal, & totum ordine,vt ciuitas, vel exercitus. vult mõ Alexã. quod ens,siue sit totum continuum, siue sit totum ordine substantia semper est prima pars:& sic habet̃ probatio minoris.ait Auerrois, quod hæc est expositio vera,si supple intelligitur, vt dicet postmodum {dixit & potest}apponit secũdam expositionem, & vult ꝙ per quasi vniuersum Aristote.intelligat genus: & per hoc, quod dicit pars primi intelligat speciem.quasi ergo dicat,quod si ens est quasi genus, species prima est substantia.& sic consideratio principalior erit de substantia.& hæc expositio cadit in primo verbo tãtum. quia secundum verbum vult esse intelligendum iuxta primam expositionem {deinde debilitauit} contra hanc expositionem obijcit Alexander. nam verũ genus non habet species priores se adinuicẽ, sed omnes sunt ꝑm vnum ordinem,& æquales. ergo expositio est incongrua{dico ergo}ponit expositionem propriam circa primum verbum textus.subticuit autẽ expositionem circa secundum,quia postea redibit ad hæc.Expositio ergo Auerrois est illa,quam Alexander debilitauit. & vult quod ens duobus modis potest intelligi se habere ad decem prædicamenta,vel vt genus,vt Herculei fingunt,vel vt pure analogum,vt Peripatetici dicunt,siue ergo ens sit vt genus,siue vt analogum, semper substantia est prima pars:& sic habetur minor. Debes autem scire ꝙ duplex est analogum. quoddam, cui nulla respondet natura, & tale est æquiuocum vt ens. quoddam cui respondet aliqua natura, vt genus,vt.7. Physicæ auscultationis dicitur. tunc potest exponi textus quantum ad vtrunq; verbũ sic. etenim si omne, id est ens sit vt totum quoddam, id est vt genus, substantia est prima pars:& sit eo quod est consequenter.i.vt pure anologum adhuc sic substantia est primum: deinde quale aut quantum.primum ergo verbum,& secundũ intelligunt de toto analogo. sed primum verbum verificatur de toto analogo genere.secundum vero de toto analogo puro {Multa enim quæ sunt} nunc respondet ad argumenta Alexandri, & negat maiorem: quia (vt dicit)multa quæ sunt eiusdem generis sunt priora ad inuicem,vt sunt substantiæ priores inter se, q.d.qđ est ibi ordo perfectionis, cum quo stat vnitas generis: nam prioritas inuenitur in eodẽ genere, vt ordo perfectionis,& in diuersis gñibus,vt ordo analogiæ queadmodum ens dicitur de decem prædicamentis:hæc ergo est expositio Auer.{secundum hoc igitur} recolligit nunc differentiam inter Alexandrum,& se, & vult quod Alexander per totum intelligat totum cõtinuũ, & indiuiduum.ipse vero intelligit totũ vniuersale collectum ex speciebus, in quibus inuenitur ordo. Auerrois ergo exposuit primum verbum,sed dedit intelligere expositionem secundi verbi.sed de hac expositione latius dicemus post{Themistius autem}hic narrat expositionẽ Themistij. vbi debes scire ꝙ Themistius exponit solum Alexandri expositionem. Alexander.n. intelligit per totum vnum continuum, & per id quod est cõsequenter intelligit hic prius illud posterius. Themistius

Cõm. 2.

Totũ duplex.

Analogum duplex.

Solutio argumenti. Alexandri.

Expositio Alexã.

mistius ergo exponit verba Alexandri, & vult quod totum continuum est triplex, vel vnitate, vt animal, & planta, vel contiguitate, vt nauis, & domus, vel ordine, vt exercitus, vel ciuitas. amplius per hoc prius, & id posterius Alexãder intelligit ordinem essentialem qualis est in numeris. Tunc collige expositionẽ Arist. quod si ens sit vt totum, hoc est, vel vnitate, vel contiguitate, vel ordine, vel sit vt consequenter ens, hoc est ordinatum essentialiter, substãtia est prior, vt cor animalis est prima pars totius animalis, vel sicut causa prior causato {sed ipse} contra arguit Auerroes dupliciter. Alexã. enim dixit absolute, si ens est vnum continuũ, vel vnũ ordine essentiali, vt Themistius addit ad primum modum, vel vnum cõtiguum, vel vnum separatione. modo hæc additio est superflua. nam nullus opinatus est, quod multitudo entium sit vnum contiguitate, vel separatione. & per cõsequens hæc additio est superflua. cum ad nullam sit vtilitatem {sed sua expositio} arguit secundo contra idem. nam si Alexander intelligit per hoc prius, & idem posterius ordinem essentialẽ in numeris: cum talis ordo stet cum vnitate generis, tũc ens esset vnum genus. sed hoc videtur contra Alexan. vult enim in secundo verbo per hoc prius, & hoc posterius ordinem attributionis analogiæ. nam ens non est genus ad substantiam, & ad reliqua decem prædicamenta, & sic expositio Themistij est superflua, quia addit non necessaria est falsa, quia imponit Alexãdro falsum & id quod in se non dixit. Expositio igitur} mouet Auer. hic quæstiones contra Alexã. quarum prima est. nam Aristo. declarauit in. 7. quod substãtia sit prima, & quõ prima. ergo idẽ replicare hic videtur superfluum {sed tamen} respondet quod Aristo. non replicat idem ex principali proposito, sed ex secundario ad denotãdum contra aduersarium, quod quomodocunq; ens sit semper substantia est prima, & principalis pars entis, & per consequens theoria est principaliter de substantia. Et cum differimus} mouet secundam quæstionem. nam Alex. exponit per totum, totum continuum. modo videtur falsum: nam non videtur ꝙ dispositio, & modus se habendi substantias ad alia nouem prædicamẽta sit talis. ens enim non videtur vnum cõtinuum: quia continuum est, cuius motus est vnus, non sic decem prædicamenta {nisi intelligat} respondetur, quod Alexander intelligit per vnum continuum: continuum vnitate, & continuitate naturç. ita quod intelligit ens esse vnum commune genus ad plura specie distincta: cõtenta tamen in vno cõtinuo adunato: in quibus potest esse ordo, vt patet in membris hominis: in quibus est vnum causæ genus, vtpote corpus quod continetur in vno continuo, vtpote animali. Alex. igitur intelligit per vnũ continuum vnum continuitate naturæ {& secundum hoc} ex hoc infert corollarium, videlicet ꝙ per talem expositionem sequitur ꝙ nulla differẽtia est inter ordinem hunc nunc dictũ, & ordinem in numeris, & figuris: quia vterq; stat cum vnitate generis, nisi in hoc tantum quod ordo in illis nunc dictis est in continuis: ordo vero in his est in discretis, sic igitur patet corollariũ {& cum ita sit} nunc verificat totam expositionem, & quasi dicat quod sequitur ex dictis, quod substãtia nõ potest intelligi præcedere alia nouem prædicamẽta vera præcessione: nisi accidentaliter, vel essentialiter. accidentaliter quidem, quomodo res eiusdem generis præcedunt se ad inuicẽ prioritate perfectionis, & accidentaliter. essentialiter vero quomodo causa præcedit effectum prioritate causæ. & hoc modo res eiusdem analogi præcedunt se per attributionem ad vnum primum. deinde applicat sententiam verbis, & sermo patet. Et accepit Aristo.} soluit tertiam quæstionem in verbis. Posset enim aliquis dicere. si per te Arist. intelligit per vniuersum genus: quare loco vniuersi nõ dixit genus, & erat sermo facilior, & absq; scrupulo? Respondet qđ Aristoteles fecit hoc arte, & industria ad tollendum dubitationem Alexandri, per quam debilitauit secundã expositionem. nam genus est duplex: vnum continens species æqualiter, & vniuoce: alterum cõtinens species ordine quodam. vniuersum autem semper cõtinet partes ordine quodam. ergo ad tollẽdum hanc amphibologiam: prætermisit genus, & loco eius accepit vniuersum, & sic est expositio vera {Themistius vero} redit ad Themistium, & ipsum reprehendit in tribus. primo quia ipse posuit intentionem primæ partis textus in secunda. nam intentio primæ partis est, quod si ens est genus: substãtia est prima species. Themistius vero exponendo secundam partem textus ait, quod si ens esset sicut numerus, substantia esset prima species: modo tantum est dicere si ens est, vt genus, quantum est dicere si ens est vt numerus: quia etiam numerus est genus, & propterea bene inquit Auer. quod Themistius transmutauit expõnes, quia posuit sensum primæ particulæ in secũda secundo errat, quia Themist. addit quod si ens esset continuum, vel vnum, vel contiguum, vel ordine. substantia esset prima pars. modo substãtia non habet talem comparationem ad alia prædicamenta: sicut partes vnius contigui, vel vnius secũdum ordinem. & propterea recte inquit Auer. quod Themistius exposuit primam partem in modum, quem non habet substantia cum alijs accidentibus, tertio errat quia Themistius prætermisit veram comparationẽ in secunda parte textus, quæ est comparatio analogiæ. & propterea dicit recte Auerroes, quod Themistius prætermisit veram comparationem, quæ est analogiæ, quam substantia habet cum alijs prædicamentis. Cõcludit igitur qđ expositio Alexandri est vera subaudi intelligendo ipsam modo præexposito licet incomplete ponat eam Alexãder {Themistij autem} ponit causam erroris Themistii, & vult quod causa est diminutio, quæ accidit in expositione Alexandri. nam Alexã. per vniuersum intelligebat continuum. & non exposuit quale continuũ & quomodo. in secunda etiam parte exposuit per aliquid consequitur ad aliquod hoc primum, & hoc secundum. & non exposuit vtrum in eodem genere, vel in diuersis generibus: & hæc erat diminutio in expositione Alexan. Themistius autem ex debilitate sui intellectus nesciuit supplere verbis Alexandri, & propterea errauit. Sed circa præsentes expositiones tria occurrunt. primum, vtrum rationis Auer. cõcludunt contra Themistium, secũdum est, vtrum sub vno genere possit esse ordo. tertium, vtrum membra sint eiusdem generis, & diuersa specie. Circa primam difficultatem videtur quod rationes Auerrois non concludant. prima quidem ratio, nam cõditionalis potest esse necessaria, & antecedens est impossibile, & cõsequens etiam. modo, licet nullus ponat prædicamenta esse vnum contiguum, vel ordine tamen hæc conditionalis valet, si oĩa prædicamenta essent vnum, continuum, vel contiguum, vel ordine: substantia esset primum, licet antecedens sit impossibile. secunda etiam ratio nihil valet. non enim vult Themist. ꝙ ens sit genus, sed sit tanquã

Argumenta Auer. — *Qõnes contra Alexan. Prima qõ.* — *Corollarium.* — *Verificatio expositionis.* — *Tertia qõ.* — *Errores Themistii.* — *Dubõnes circa expositiones. Prima.*

aliquod cõtinens plura ordine quodam .v.g. vt numerus:hoc enim accipitur vt exemplum, & non vt ita sit. potest dici quod Auerroes non arguit contra Themistium demonstratiue, sed probabiliter. nam naturalis non vtitur propositionibus logicis, nisi raro, sed veris. Amplius, quando possumus æque bene cõcludere propositum cum conditionali vera, vel minus impossibili melius est quam concludere propositum cũ conditionali facta ex partibus impossibilibus: & sic expositio Auerrois est melior. Circa secũdum videtur esse dicendum absq; argumẽtis, quod ordo est duplex, accidentalis.s.perfectionis, & essentialis, s.causæ ad causatum. tunc dicendum quod ordo accidentalis potest stare cũ vnitate generis, vt decimo huius commento.7. dicit Auerroes.ait enim quod in vnoquoq; genere est dare vnũ perfectũ, penes cuius accessum, & recessum mensurantur omnia quæ sunt illius generis. si vero accipiatur ordo secundo modo, ordo non potest saluari sub vno genere, sed nec sub vno vniuoco, & talis est ordo substantiæ ad cætera prædicamenta. causam huius declarauit Auer. primo auscultationis physicæ commento.56.&.in destructionibus, & tu quære ibidem. Circa tertium videtur quod non. nam si differunt specie. ergo habẽt formas specificas proprias. ad hæc videt̃ breuiter quibusdam quod mẽbra non habẽt formas proprias specificas quibus differant specie, & genere cõueniant: nam non videntur dari tales formæ partiales in doctrina Auerro. vt.7.metaphysicæ com.35.&.39. accipitur, vbi dicitur quod digitus separatus est æquiuoce digitus. quod non esset verum, nisi corrumperet̃ quantum ad suam formam: & per cõsequens forma eius est forma totius. idem videtur probare Ioannes in quibusdam suis quæstionibus. supponit enim duo. primũ est quod cor est primo genitum, quod postea generat oĩa alia membra, vt in libro de morte, & vita accipitur. secũdum est quod simile generat simile, & fit à simili, vt septimo metaphysicæ com.22.23.&.27. & infra com. 18. Tunc arguitur sic. cor generat alia membra, ex primo concesso. & hæc generatio est similis ex simili, ex secundo concesso: ergo vna species est vtriusq;. & per consequens vna forma omnium membrorum. volunt ergo quod per eandem formam cor est cor, & caro est caro, & os est os, & alia. alij dicunt oppositum per verba Auerrois hic, qui clare dicit, ꝙ differũt specie. cõueniunt vero genere, & idem Auer.6.Physi. com.59. sed quia hic locus est incidentalis: hic propterea non determino nunc: teneatur ergo vtraq; pars. Ad primam primæ partis Auer. com.39. ibidem glossat dicens, quod ideo dicitur digitus æquiuoce, quia priuatur operatione digiti, & sic ęquiuocatio est penes actũ scđm: & nõ primum. Ad secundũ dicendum ꝙ in illo libello nõ habetur, ꝙ cor generet alia membra effectiue, sed dispositiue: hoc est ꝙ cum ipsum sit genitum virtus genitiua mediante ipso generat alia. & hæc authoritas habet alias glossas, de quibus alibi. ad aliã alterius partis, tu vides ꝙ Auer. loquit̃ exẽplariter. põt etiam dici, ꝙ hæc membra differant accidentaliter specie, & sic intelligitur secunda authoritas. vt ipsemet Auer. ibidem videtur glossare. siquis tamen legerit omnia verba Aristotelis, & Auerrois potest videre aperte quod magis inclinantur ad vnitatẽ formæ omnium membrorum: sicut in libro primo de anima commentis.58. 89. 90. 91.&.92. videre potes: sed hæc speculatio longum requirit tempus, de quo alias.

Secunda. Ordo duplex.

Tertia de formarum pluralitate.

Simul autem nec entia, ut est simpliciter dicere alia, sed qualitates, & motus, aut & non album, & non rectum: dicimus ergo esse, & hæc: puta est non album. Amplius nihil aliorum separabile, testantur autem & antiqui opere. nam substantiæ quærebant principia, & elementa, & causas. TEX.cõ.3.

Erat syllogismus, de prima, & principali specie entis est prima, & principalis intentio, sed substantia est prima & principalis pars entis: ergo de substantia principalis est intentio. Probauit minorẽ duabus rationibus, nunc & eandem tertio probat sic, simpliciter ens est primum, & principalius ente ẜm quid: sed substantia est simpliciter ens, & accidẽs est ens ẜm quid: ergo substãtia est principale ens. Huius tangit vim minoris, & inquit{simul autem alia}.s. prædicamenta à substantia, nec sunt entia, vt est simpliciter dicere, sed qualitates, & motus.i. sed determinationes, & prædicata entis. Sed dicet quis, de quo prædicatur ens quocunq; modo est ens. sed de alijs prædicamẽtis prædicatur ens aliquo modo: ergo sunt ens. Quasi respondet, quod maior est falsa, quia si sit vera, tunc priuationes essent ens. nã de priuationibus aliquo modo prædicatur ens. inquit, aut & non album, & nõ rectum. dicimus ergo esse, & hæc, & omne: vtputa, est non albũ, & sic priuationes essent ens quod est absurdũ. Debes primo scire, quod modi entis sunt duobus modis: quidam per modum permanentis, vt quantitates continuæ, qualitates de secũda, prima, & quarta specie: & quidam per modum fieri, & fluxus: & propterea dixit qualitates, notando stabiles, & motus, notando fluxibilia. Secũdo debes scire, quod tam de nominibus, quam de habitibus dicitur ens ratione subiecti, sed differunt: qm̃ subiectum habitus habet omne quid, subiectum vero priuationis habet esse deficiens quid. Quidam noui probant tribus rationibus quod entia positiua non sint ens per se, & formaliter. Primo, quia causantur à substantia. secundo, quia non possunt existere absq; substantia: tertio, quia dicunt attributionem ad substãtiam. Debes scire, quod per se potest determinare totam cõpositionem, vt sit sensus. hæc enim est per se, qualitas est ens: & potest determinare prædicatum cõpositionis, vt sit sensus qualitas non est ens, quod est per se, & formale. primo modo solet concedi accidentia esse ens per se. secũdo modo solet negari. Ego autẽ nolo disputare hæc, quia ad septimum huius pertinent. sed argumenta huius boni hominis nulla sunt. primum non, quoniam apud ipsos secunda intelligentia causatur à prima. & tamẽ est per se, & simpliciter ens: licet nõ ita principale, sicut deus, vnde causalitas non tollit esse formale. & per se. secunda minime quoniam forma nõ potest existere per naturam absq; materia: & tamen forma est principalius ens quam materia, vt septimo huius dicitur. nec tertia. qm̃ omnes substantiæ prædicamenti substantiæ dicuntur per attributionem ad primum apud Auerroem, & tamen sunt ens per se, quia substantiæ. hæc ergo sunt puerilia, amplius quarto probat idẽ, separabile ab alijs & alia nõ separabilia ab eo est principalius, substantia est separabilis, & non accidentia à substãtia. ergo principalis: inquit, Amplius nihil aliorum, scilicet nouẽ prædicamentorum, separabile subaudi, & substantia sic: & hæc fuit minor. sed ambiges quid intelligit Aristo. per substantiam esse separabilem, & accidens non. respondere videntur quidã, ꝙ accidens est inseparabile, quia proprium est sibi in esse, substantia vero absoluitur ab in esse

Ens de quibus dicitur.

Expositio recentiorum.

in esse volunt ergo quod substantia intelligitur res separabilis, quia absoluitur à modo accidentis. sed salua pace istud videtur puerile. quoniam per idem accidẽs erit separabile, quoniam separatur à modo substantiæ. propterea alij fingunt, quod ideo substantia est separabilis, quia est independens. accidentia autem simpliciter depẽdent. sed nec hęc placet, quoniam forma substantialis substantia est, & tamen depẽdet à materia secundum Auerroem in libro de substantia orbis, & alibi. potest ergo dici, quod aliqua propositio est vera ꝑ se, quæ est falsa per accidens. vt omne animal potest videre non quidem de omni, sed inquantum animal. sic hæc est per se, substantia est separabilis ab accidente, quoniam inquantum substantia est separabilis, quoniam intelligo, prout ipsa potest habere esse cõpletũ, & per se subsistens absq; dependentia ad accidens, Accidens vero non. & hæc vera est per se. quia aliqua substantia est cui, nec accidens inest, nec ipsa accidenti inest, & hæc videtur glossa Auerrois infra, vt dicemus, sed de hoc alias {testantur autem} probat idem testimonio veterum, & inquit, testantur autem, & antiqui opere, id est facto. nam substantiæ quærebant principia, & elementa, & causas, credentes subaudi quærere causas elementa, & principia entis, & sic videtur apud eos substantia esse primum, & principale ens. Hæc est alia causa} ostendit Auerroes hac forma minorem prędictam, simpliciter ens est principale in intentione: sed substantia est simpliciter ens & accidens est dispositio entis: ergo substantia est principalis. Debes scire, quod triplex est absolutum, scilicet termino, à fundamẽto, & à causa: & per oppositum triplex est relatiuum. ad terminum, ad fundamentum, seu subiectũ, & ad causam relatio est relatiua his tribus modis. Deus est absolutus his tribus modis, sola ergo substantia est absoluta {& quia aliquis} mouet, & soluit quæstionem in textu, & sermo perspicuus, quia nos sequimur hanc expositionem {& cum dixit} Auerroes aliter exponit textum: ipsæ enim videtur velle quod Aristote. ibi {amplius nihil aliorum} det causam rationis positæ. sed hæc expositio est extranea. textus enim græcus facit rationem per se. reliquum Commenti perspicuum.

Cõm. 3.

Absolutũ triplex.

TEX. cõ. 4.

Qui igitur quidem nunc, uniuersalia substantias magis ponunt. nam genera uniuersalia, quæ dicunt principia, & substantias esse, magis propter logice inquirere. Qui uero antiquitus: particularia, ut ignem, & terram, sed non commune corpus.

Quia accipit testimonium ab antiquis, qd' substantia sit prima & principalis pars entis, cogit̃ ponere positiones antiquorum, & differentiam eorum. Vult ergo, quod tam moderni quam antiqui cõueniant in ponendo rerum causas esse substantias: sed differunt dupliciter. primo, quia moderni ponunt vniuersalia magis esse substantias quam particularia. econuerso antiqui ponunt particularia magis esse substantias vniuersalibus. secundo differunt, quoniam moderni negant particularia esse causas. & ponunt vniuersalia causas esse, & principia rerum. antiqui vero totum oppositum harum differentiarum tangit primam tantum. inquit, qui quidem igitur nunc, hoc est Platonici ponunt vniuersalia esse magis substantias subaudi quam particularia: cuius causam subscribit, & inquit: nã genera vniuersalia subaudi sunt, quæ dicunt principia, & substantias esse. quasi arguat, principia sunt magis talia principiatis. vniuersalia sunt principia. ergo &c. hæc autẽ nõ dicunt demõstratiue, sed magis propter logicæ inquirere. hoc est probabilibus syllogismis. Tunc subscribit antiquorum positionem, & inquit, qui vero antiquius particularia subaudi ponunt principia, & causas rerũ. in ignem, & terram: sed non commune corpus, & vniuersale, vt ponunt primi. Ecce ergo quomodo conueniunt quantum ad hoc ꝙ causæ rerum sunt substãtię, licet differant. Cum narrauit} proponit continuationem. & breuiter enarrat Platonis positionẽ, quæ, quia exponẽdo textum patet relinquimus {vniuersalia. n.} cogitur Auer. declarare differentiam inter Platonem, & Aristotelem. & primo præaccipit opinionem Aristotelis breuiter, & inquit. vniuersalia enim apud Aristotelem collecta ex particularibus in intellectu, qui accipit inter ea consimilitudinem, & facit ea vnam intentionem. debes scire, quod vniuersale acceptum pro intentione habet tres causas. prima est materialis, seu receptiua, secũda est agens. tertia est dispositiua. Cum dicit ab intellectu, qui accipit inter ea consimilitudinem, intelligit materiam seu subiectũ, videlicet intellectũ materialem, qui est materia, seu subiectum intellectorum: cum dicit, ex particularibus, tangit causam dispositiuam. cum dicit, & facit ea vnam intentionem, tangit agentem, qui est intellectus agens: qui est vnus cũ possibili in re, sicut differat mõ, & ratione {Plato vero ponebat} nunc narrat positionem Platonis, qui duo posuit. Primum, quod vniuersalia sunt. secundum quod sunt perfectiora singularibus. primum quidem verificat pro tanto, quia scientiæ, ꝙ definitiones sunt de singularibus: quod esse nõ posset, nisi vniuersalia sint. secundum vero ex hoc. quia sunt principia, & causæ particularium {& intẽdit} exponit quod intẽdit Arist. per logicæ inquirere. & debes scire, qd' falsarũ propositionum quædam sunt conuenientes. i. probabiles: quædã non conuenientes. i. improbabiles, & remotæ. quasi dicat ꝙ Plato probat intẽtum qd' propositiones falsas, & improbabiles. qm̃ hæc dixit in disputando. vbi accidit propter multas causas dicere extranea, & natura remota. multa quidem enim dicet homo disputãdo, quæ non dicet legendo. Reliquum commenti perspicuum hic esset de vniuersalibus pertractandum, sed qm̃ millies alibi diximus, nunc sit dictum intantum.

Cõm. 4.

CAP. II.

Diuiditur substantia in sensibilem & immobilem: & illa sempiternam, & corruptibilem: & de sensibilis substantiæ principijs.

TEX. 5.

Substantiæ uero tres sunt: una quidem sensibilis, cuius alia quidem sempiterna, alia corruptibilis, quam omnes confitentur, ut plantæ, & animalia. Sempiterna autem cuius elementa necesse est accipere, siue unum, siue multa. Alia uero immobilis: hanc dicunt quidam esse separabilem, hi quidem in duo diuidentes: alij in una natura species ponentes, & mathematica. alij horum mathematica solum.

Omnes cõueniunt, quod Aristo. prosequatur propositum, & quod ponat primæ substãtiæ diuisionem. deinde membrorum expositionem inquit {substantiæ vero species tres sunt. & verbũ illud substãtiæ est casus genitiui, & gręcæ sic scribit̃ vsias, vbi constat ibi esse casus genitiui. exponit ea dicẽs: vna quidẽ sensibilis: cuius

duo subscribit membra.& dicit, cuius alia quidem est sempiterna, vt cœlum,& alia corruptibilis: quam omnes confitentur, vt plantæ,& animalia. sempiterna autem subaudi est, cuius elementa. id est principia, necesse est accipere, siue elementum sit vnum, siue sint plura. hæ ergo duæ sunt. deinde subscribit tertiam, & inquit. Alia vero immobilis. i. insensibilis. hanc quidem (vt Platonici dicũt) esse separabilem à sensibilibus. sed circa hanc diuersi sunt Platonici. nã hi quidem in duo sunt diuidentes talem substãtiam immobilem, vtpote in ideas.& mathematica. alij sunt ponentes species, & mathematica in vna natura.& per consequens non diuidunt. alij horum Philosophorum solum ponunt mathematica separata,& negant ideas, vt Pytagorici. Dubitatur circa literam primo: cum substantia sit vnum genus, cur à diuisione incepit, & non à definitione. secundo videtur quod substantiæ sint tantum duæ, scilicet sensibilis,& insensibilis.& si dicas, quod ipse cõputat etiam membra subdiuisa: hoc nihil est. Quoniam substantia insensibilis etiam diuidi potest,& sic erunt plura, quam tres. Tertio dubitabis, quia videtur quod substantiæ sempiternæ non dentur elementa. quare male dixit, cuius elementa &c. Nam elementa causæ sunt materiales. Multa alia occurrunt, quæ in commento dicentur. Ad primum ergo dicatur, quod Aristoteles sumit hic substantiam non prædicamentaliter, sed analogicæ, vt per sua verba constat:& quia est quoddã multiplex, propterea incœpit à diuisione. Ad secundum dicẽdum, quod si enumerentur genera, non sunt nisi duo tãtum, si enumerentur species: veræ species,& reales sunt tres, scilicet sempiterna sensibilis, & corruptibilis sensibilis, & immobilis, sed si enumerentur species veræ, & estimatæ, sunt plures, vt constat. Aristoteles autem enumerauit veras species tantum. Ad tertium dicendum, quod elemẽta sumit pro principijs, vt expositor dicit. vel dicendum,& melius, quod partes apud Aristote. elemẽta dicuntur totius, vt secundo physicæ Auscultationis dicitur,& quia substantia cœlestis, & intelligentia partes sunt orbis, vt dicemus, sumit elemẽta pro his partibus de quibus dicturus est. Dicit quod substantiæ} Auer. primo ponit sensum textus clarum,& breuem. secũda ibi {& dixit cuius} digredit. prima pars patet. Circa secundam partem debes scire, quod textus barbarus est mancus:& sic iacet {vt plãtæ,& animalia, cuius elementa necesse est acccipere} dubitat ergo quid illud relatiuum, cuius, quid refert, an. s. substãtiam generabilem? an æternam? an vtranq;? hæc dubitatio nõ cadit in textu græco: quia sic iacet {vt plantę,& animalia, sempiterna autem, cuius elemẽta necesse est accipere} ecce quõ suum antecedens habetur in textu.& propterea multæ quæstiones Auerrois sunt confusiones potius:& procedunt ex malo textu: sed (vt dixi) quia famosus est oportet ipsum sequi {Alexander dixit} respondet, & ponit responsionem Alexandri, qui vult quod Aristoteles per id relatiuum, cuius referat vtranq; substantiam, scilicet generabilem,& æternam, quoniam vtriusq; principia hic inuestigat, vt loco suo dicetur {& Alexander dixit} remouet dubium: nam quis posset dicere quod Metaphysicus non loquitur de principijs substãtiæ æternæ, neque generabilis, sed naturalis. quia naturalis loquitur de principijs æternæ in Octauo Physicorũ. de reliquis loquitur in reliquis libris, vt de materia.& forma in primo & secundo. Ad hanc respondet Alexander negando antecedens. nam demonstrare principia entium an sint, est metaphysici,& sic negat antecedens. Ad rationem dicendum quod Naturalis vtitur his tanquam cõcessis,& vt positionibus declaratur in metaphysica. è conuerso de principijs corporũ naturalium: quia naturalis declarat illa an sint. & metaphysicus vtitur illis vt cõcessis: & sic duo cõcedit Alexander. Primum est, substantias abstractas esse probat metaphysicus, & his tanquam concessis vtitur naturalis. secundum est, materiam & formam esse probat naturalis: & his tãquam cõcessis vtitur metaphysicus. primo ergo soluit, & inquit.& Alexander dicit, demonstrare enim principia entium, quæ sint, est primi philosophi.& sic negat antecedẽs. deinde subscribit solutionem ad argumentũ, & inquit,& quod istis vtatur naturalis, est, nõ quia declarat ea, sed quia ponit ea tanquam concessa. hoc est primum verbũ Alexandri. deinde dat rationem huius, & inquit. substantia enim immobilis est principium,& causa rerum naturalium: de quo modo loquitur principaliter.& per consequens opus est, vt loquatur de illa secundum omnem modum,& quia sit,& quid sit, quia est eius principale consideratum. Deinde ponit secundum verbum,& inquit. illa autẽ alia principia sunt tantum naturalis, scilicet ad declarandum quia sint: & his vtitur metaphysicus tanquam concessis. {& dixit} reddit causam suæ expositionis. nam postquam dixit, alia quidem sempiterna, alia corruptibilis. subdit, cuius elementa &c. Ecce quomodo idem relatiuum refert totum illud antecedens. & addit quod ita inuenit in vna scriptura {& in alia} nunc ponit secundam expositionẽ iuxta secundam literam veram,& ponit literã quæ sic iacet. Sempiterna autem cuius elementa necesse est accipere.& hanc exponit Alexander, & intendit per elementa principium,& causam primam corporis diuini: quia hic loquitur Aristo. de tali principio & causa {dixit sed prima} comparat ambas literas inter se: & vult Alexander quod prima litera sit melior, & dat duas rationes, prima quia cum principium libri ponit, quod intentio est loqui de principijs substantiæ. modo sub substantia intelligitur vtraq;: quia sub genere intelliguntur species {& etiam ipsæ} Secunda ratio est, quia istud correspondet prosecutioni. nam in prosequendo de substantia vtitur principijs vtriusq; substãtiæ. & primo loquitur de principijs substantiæ generabilis: deinde transit ad principia substantiæ æternæ. prima ergo scriptura est melior, tum quia correspondet intẽtioni: tum quia correspondet prosecutioni {sed hanc quæstionem} debes scire quod quæstio inter Auerroem,& Alexandrum mouetur sub hac forma, licet ipse non dicat, videlicet vtrum substantias abstractas esse probetur à naturali.& est annexum, vtrum materiam & formam esse consideret solus naturalis. Circa cuius quæstionis titulum debes scire, quod substantia triplex est: abstracta à materia,& conditionibus materiæ: quædã coniuncta materiæ,& conditioni materiæ, quædam media. substãtiæ abstractæ duæ sunt maneries. nã quędam sunt deputatæ ad mouẽdum stellas, quæ sunt tot, quot motus,& mobilia cœlestia, vt quadragesimo octauo commento dicetur. & hæ quãdoq; vniuersales substantiæ nuncupantur: vt in libro de substantia orbis,& in libro de somno. Nuncupantur etiam intelligentiæ separatæ. vt tertio de anima cõmentis. 5.&.14. Quandoque vt formæ cœlorum: vt in primo auscultationis physicæ commento vltimo.& infra commento trigesimoseptimo, & primo cœli cõmentis. 5.95.& secundo cœli

Marginalia: Dubitationes. Prima. Secunda. Tertia. Solutio. Cõm. 5. Digressio Auer.

cœli commento tertio. Vulgo autem angeli dicuntur vt meminit Auer. in de sommo. aliæ vero non deputatæ ad mouendum stellas, quæ apud quosdam sunt intellectus agens, & possibilis: ex quibus animam dicunt fieri rationalem: sed an verum sit, in libro de anima diximus. substantia vero materiæ, & conditionibus materiæ coniuncta est substantia materialis, quam & omnes confitentur, vt animalia, & plantæ. vt ad principiũ auscultationis physicæ. media vero est cœleste corpus. est quidem abstractum à materia. quoniam est corpus simplex, vt in libro de substantia orbis. est etiam ingenitum, & incorruptibile. & quãtum ad hæc cum prima conuenit substantia. habet vero conditiones materiæ, quia accidentia materialia, vt motũ, & lucem, & quantitatem. vt capitulo. 2. libri de substantia orbis. & in. 2. cœli cõmento. 42. dictum est, & propterea media nuncupatur, & ligamentum æternorum, & generabilium. vt primo cœli cõmento. 22. dicebamus. quæstio ergo intelligitur de substantijs abstractis, & non omnibus: sed deputatis ad mouendum stellas, quia de alijs nõ loquitur Alexander, & nos quandoq; locuti sumus. Secundo debes scire quod esse accipitur quandoq; pro eo à quo sumitur nomen ens: quandoq; pro nota extremorum quæ non potest intelligi absq; extremis: vt in peri hermenias diximus. hic accipitur secundo modo. & sic sensus quæstionis est vtrum hæc propositio substantiæ abstractæ deputatæ ad mouendum stellas sunt: sit vera? Intellecto ergo sensu quæstionis Auerroes recitat duo illa quæ ponit Alexander glossando illa. secundo confutat ea. inquit {sed habent quęstionẽ. cum enim dixit ꝙ demõstrare principia entium est primi philosophi, & non naturalis, & quod naturalis ponit ea positione &c.} quæ verba ipsæ glossat, & legatur litera suspensiue, & dicit, id est sed intendebat qđ principia entium, de quibus Philosophus cõsiderat, & quæ naturalis concedit esse: fiunt principia substantiæ sensibilis æternæ, quæ sũnt substãtiæ abstractæ; vtpote substantiæ mouentes stellas: & hoc fuit primum. deinde ponit secũdum, & inquit {& quod principia de quibus considerat naturalis. declarando ea esse sicut principia generabilis, & corruptibilis: & hoc est secundum: erit sermo non rectus} ecce quomodo ait ambo verba esse falsa {substantia enim æterna} probat primum esse falsum: quoniam in. 8. declaratur, & solus naturalis probat, & in nullo libro declarauit id nisi in octauo. & per rationes naturales: sicut declaratur in principio illius libri philosophorum de materia & forma {& quomodo est rectum} secundo probat secũdum. nam hæc est vna exclusiua, videlicet naturalis tantũ considerat principia substantiæ generabilis; modo huius exclusiuæ. prima est vera, videlicet naturalis considerat principia generabilis. sed secũda est falsa, videlicet & nulla nõ principia generabilis considerat. quando etiam cõsideret principia æternę {considerat enim} reddit causam huius, quia naturalis cõsiderat de ente mobili. modo sub ente mobili continetur tam substantia æterna quã generabilis. ergo principia vtriusq; considerat naturalis {si igit aliquis} objicit Auerrois sibi, & quæstio sic componitur, nulla scientia habet probare sua principia: sed subiectum scientię naturalis est corpus mobile, & eius principium est substãtia abstracta: ergo naturalis non habet probare substantiam abstractam {dicemus} soluit, & primo concedit minorem, quomodo dicit dicemus quod hoc, id est minor verũ est. deinde glossat maiorem quod nulla scientia probat principia sui subiecti demonstratione à priori: sed demonstratione signi, quæ est demonstratio à posteriori non est incõueniẽs. primum probat, quia vel esset processus in infinitum: vel demonstratio esset generis scientiæ subalternãtis. secundam partem probat per simile. quia naturales nõ probat sua principia proprij subiecti, nisi demõstratione signi, nõ autem demonstratione simplici, id est propter quid {& ideo impossibile} Soluta quęstione redit ad contradicendum Alexãdro, & arguit primo sic. via motus solum declaratus substantias abstractas esse: sed via motus est philosophica, & naturalis. & non metaphysica. ergo phylosophicæ declaratur substantias abstractas esse. minor constat per se. maior autem probatur, quia motus declaratur idem: & omnes aliæ viæ, quas conatur dare Auic. in loco proprio sunt probabiles, & non demonstrantes, vt supponit: & nos dicemus. quare &c. {& si essent} secundo arguit: quia si viæ Auicennæ essent bonæ: essent enumeratæ ab Aristote. in prima philosophia. ergo vel Arist. mãcus, vel illæ viæ sunt inutiles. & propterea cõcludit esse impossibile prima principia demonstrari in metaphysica. Contra. nã Alexander dicit oppositum. respondet quod sermo Alexan. non est intelligendus secũdum sui manifestũ. & vt verba sonant: sed modo quo dicet {& tamen Auicenna} Ponit peccatum Auicennæ, & consistit in duabus propositionibus. prima est materiam, & formam: siue naturã esse probat metaphysicus, & naturalis vtitũ illis vt cõcessis. secũda propositio metaphysicus probat substãtias abstractas esse, & naturalis sumit illas vt concessas. syllogismus autem Auicẽnæ fuit. nulla scientia probat sua principia, nec demõstratione signi, nec demonstratione simpliciter: sed materia & forma, & substantiæ separatæ sunt principia subiecti scientię naturalis: materia quidem à forma principia sunt intrinseca corporis mobilis. substantię vero separatæ principia sunt extrinseca corporis mobilis æterni, & generabilis. ergo naturalis vtitur illis vt cõcessis, & metaphysicus probat: ecce quomodo Auicen. dixit illud absolute, & sine distinctione: quia non distinxit inter substantiam æternam & generabilem, nec inter principia intrinseca & extrinseca, nec inter demonstrationem simpliciter & demonstrationem quia, sed absolute protulit verbum suum, & non distinxit inter duas substantias scilicet æternam & generabilem {si igitur aliquis} objicit sibi & quæstio sic componitur. Primum Philosophus considerat de principijs entis in eo ꝙ ens est. Substantia est ens in eo ꝙ est ens: ergo considerat prima principia substantiæ. tunc vltra cousiderat principia substantiæ, sed principia substantiæ sunt principia subiecti naturalis philosophiæ. quia materia & forma sunt principia subiecti naturalis philosophię, ergo considerat principia subiecti naturalis philosophiæ, & per cõsequens metaphysicus probat hæc, & naturalis vtitũ illis vt concessis {dicemus nos} Soluit & solutio sua breuiter consistit in hoc, ꝙ metaphysicus multa considerat de forma & materia & de substantijs separatis, sed non nisi supposito illas esse pro cõstanti in philosophia naturali, v. g. postꝗ cõstans est in philosophia naturali materiam & formam esse, similiter & cõpositũ esse, metaphysicus ostendit materiam esse potentiã & partem substantiæ, & formam esse actum, & partem substantiæ. demõstrat similiter formã esse perfectiorẽ composito. Amplius, postꝗ cõstat substãtias abstractas esse

Põ Auicen.

Qõ contra Auer.

Solutio.

per motum æternum, demonstrat in illis ordinem. & de Deo ꝙ est primum principium & prima causa. Ecce quomodo differunt istæ considerationes. naturalis enim videtur terminare quæstionem an sint. Metaphysicus vero terminat quæstionem quid sint. & sic perspicua est solutio ad formam {sed quia modus} Dubitauit quis, cum intentio sit de substantijs æternis, quæ apposuit & de non æternis? Soluit & inquit. sed quia {modus considerandi in hac sciētia est de principijs substantiæ in eo ꝙ est substantia siue æterna siue non. Incepit declarare in hoc tractatu de principijs substantiæ non æternæ tanq̃ de manifestiori & notiori quo ad nos. & fecit} Dubitabit adhuc quis. nã de his dixit in libris naturalis philosophiæ, ergo superfluit hoc. Respondet ꝙ hoc facit rememoratiue & non principaliter. vnde accipit tanquam principia ea quæ declarata sunt in naturalibus, & de his considerat hic per proprias rationes & per propria huic sciētię, & exponit quomodo, & sermo patet {sic igitur} Epilogat & vult ꝙ metaphysica consideratio & naturalis conueniant & differant. conueniunt quidem quantum ad rem consideratam, nam vtraq; de substantia & principijs substantiæ loquitur. differunt vero quantum ad rationem cõsiderandi. qm̃ naturalis Philosophus considerat de substantia & principijs substantiæ in eo ꝙ mobilis. Metaphysicus considerat substantiam & principia substantiæ in eo ꝙ substantia. Secundo differunt qm̃ naturalis terminat quæstiones an sint principia substantiæ, Metaphysicus vero terminat quæstionem quid sint, & qualia sint principia illa {& forte hũc modũ} His expeditis glossat verba Alexandri propter authoritatem viri, & vult ꝙ Alexander velit ꝙ mathematicus cõsiderat principia substantiæ quantum ad quid sint per rationes proprias sibi. naturalis vero quãtum ad an sint per principia propria ei {sed hac} Cõtra hanc expositionē arguit Auer. nam Alexander dicit ꝙ metaphysicus probat hæc principia, & ꝙ naturalis vtitur his vt suppositionibus: modo hac via considerationis non indiget naturalis, neq; est necesse ei ponere ipsum. naturalis. n. non vtitur his principijs sub his rationibus, sub quibus considerat illa metaphysicus {& forte etiam} Aliter glossat & vult ꝙ naturalis consideret principia substantiæ propinque vt materiam & propinquam, formam propriam & propinquam, & reliqua principia propinqua. Metaphysicus vero principia remota & vniuersalia. & dicit ꝙ si iste sermo non sic glossatur. est dubitabilis & forte falsus {quod autem Alexander} ostendit Auer. ꝙ secũda litera quæ habetur in sermone nostro græco quæ sic iacet. sempiterna autem cuius elementa &c. est verior, quia de substantia æterna est prima intentio, & de reliqua est minus principalis intentio. Reliquum commenti est perspicuum. Debes scire ꝙ hanc quæstionē quam hic Auer. mouet contra Alexandrum & soluit, ergo perscrutatus sum ad plenum in libro nostro. D. d. octaua disputatione, & in com. solutionis primi dubij. & dixi omnia possibilia dici pro Peripateticis, & tu vide illic. quoniam si hic posuissem, esset transpositio. Sed quoniam dixit Auerroes ꝙ naturalis & metaphysicus quantum ad rem consideratam conueniunt, sed quantum ad rationem considerandi non, quia metaphysicus considerat in vniuersali: naturalis in particulari, ideo videtur dicere ꝙ metaphysicus considerat quiditates rerum in vniuersali & non in particulari. Propter hæc quærimus vtrũ sit. & videtur ꝙ non, qm̃ metaphysicus considerat essentias intelligentiarum, & constat ꝙ tales essentiæ sunt particulares, ergo considerat in particulari. sed debes scire ꝙ per particulare intelligit quæstio speciale quasi sit sensus. Vtrum metaphysicus consideret quiditates rerum in particulari. i. in speciali. Ad differentiam considerationis rerum s̃m transcendentiam. Circa istud quæsitum Auicenna in sua metaphysica sentire videtur ꝙ metaphysicus considerat quiditates rerum in vniuersali, hoc est sub ratione transcendenti & particulari. i. ratione prædicamentali. Ad hoc recentiores ponunt multas rationes & potissimæ sunt duæ. Prima, quia ens est subiectũ adæquatum metaphysicæ. ergo omnia entia contenta sub ente considerantur à metaphysico. Secunda, quia prima cognitio de re pertinet ad metaphysicũ, vt Auer. hic commento primo, sed quiditas est prima cognitio de re, quare ad metaphysicum pertinet. & hæc videtur ratio Aristo. circa principium. 6. metaphysicæ. Dicunt ergo ꝙ metaphysica est scientia totalis & vniuersalis continens in se duas species scilicet naturalem & mathematicam tanq̃ partes subalternatas sibi. quia considerant de accidentibus quiditatibus & non per se de qualitate. Cuius exemplum est, quia de linea considerat geometria: de linea vero inquantum visuali considerat perspectiuus. sic de homine vt homo metaphysicus consideret. Sed de homine vt mistus vel mobilis, naturalis. Huic videtur Auerroes consentire quarto huius cõmento septimo vbi inquit, & quia omnis scientia considerat de his principijs modo proprio, manifestum est quod sciētia quæ vtitur eis per se, & generaliter, est vniuersalis in omnibus scientijs & est philosophia. Ecce quomodo vult quod philosophia sit totum quoddam & reliqua sint tanquam partes. Sed contra hanc positionem est Auerroes hic & 2. metaphysicæ commento. 6. & 7. huius commento. 39. versus principium. & primo auscultationis philosophicæ. cõmēt. 11. & alibi pluries. Recētiores pro parte Auerrois arguũt: quia tunc reliquæ scientiæ omnes essent superfluæ, quia sola metaphysica satis esset. Amplius nos non videmus Arist. tractare de definitionibus omnium rerum in particulari in metaphysica: esset enim liber nimis prolixus sed hæ rationes primo aspectu vidētur nullæ. qm̃ scientiæ inferiores non sunt superfluæ quia considerant accidentia quæ fluunt à substãtijs proprijs: quia, vt Auer. inquit, metaphysicus considerat quiditates absolutas rerum vt hominis vel lapidis. Physicus vero hominē vt naturalis, generabilis &c. Ait enim Auerroes. 7. metaphysicæ commento. 5. in physico auditu perscrutaт̃ de principijs corporis s̃m ꝙ naturalis. i. secundum ꝙ mouet̃ & quiescit. sed hæc perscrutatio est de eis s̃m ꝙ substantia tantum, & propterea non superfluunt. Secunda tollitur quoniam considerando de vno considerat de quolibet, quoniam si scitur ꝙ homo est substantia, scitur de equo: ideo non curauit facere sermonem particularem in quolibet, & sic non est liber prolixus, nec est incõueniens scientias inferiores esse de ente ꝑ accñs cuius est causa ꝑ se, aliter omnes scientiæ subalternatæ essent suꝑfluę, vt ꝑspectiua et musica, & cęterę quæ cõsiderant ens ꝑ accñs. Sed hæc solutio videt̃ contra Auerroem, & contra rationem. Contra Auerroem quidem: nam secundo physicæ auscultationis. com. 17. expresse ponit ꝙ vnamet scientia est quæ considerat de subiecto, & de accidentibus proprijs. Cõtra rationem vero: quoniã accidentia sciuntur per qđ quid est subiecti

Naturalis & metaphysicus differunt communiter.

Vtrum meta-

physi. considerat quiditates rerum in vniuersali & particulari.

Põ Auicen.

Qđ solutio cõtra Auer. & rationem.

subiecti vt primo de anima colligitur. ergo non potest considerare accidentia nisi & definitiones subiecti. adhuc tunc mala esset diuisio scientiæ in res: quam ponit sexto metaphysicæ. Posset dici pro hac parte ad primã ꝙ Auerroes loquitur in accidentalibus quæ sunt eiusdem rationis scibilis. qualiter non sunt hæc. Ad secundum dicendum ꝙ scientia inferior vtitur principijs superioris & supponit illa, & hoc modo vtitur definitione accepta à metaphysico. Ad tertium dic ꝙ nihil est, quoniam illa diuisio non est essentialis nec propria, sed posita est gratia breuitatis propria. Videtur ergo mihi ꝙ pro nulla parte sint demonstrationes. sed procul dubio opinio Auerrois est firmior & magis consona verbis authorum & Arist. consistit autem in duabus propositionibus. Prima substãtiæ abstractæ tam in vniuersali quam in particulari considerantur à metaphysico, hoc est dicere tam si accipiantur sub rationibus communibus, quam si accipiãtur sub rationibus proprijs. hæc cõclusio pluribus locis perspicua est. Secũda propositio est, quiditates seu propriæ definitiones rerum particularium in specie considerari debent in scientijs specialibus: vult dicere ꝙ res prædicamentales sub rationibus transcendentibus generalissima considerant̃ à metaphysico. sed sub rationibus proprijs sub prædicamentis contentis cõsiderantur à scientijs specialibus & hæc perspicua est in pluribus locis. & hoc aduertens Aristo. dicit metaphysicum considerare omnia vt contingit. Sed sunt quæstiones. prima quia in nullo loco metaphysicę videmus Aristo. tractare de quiditatibus substantiarum separatarum, sed de eis pertractat sub rationibus communibus in ordine ad sensibilia, nec plus potuit facere. Contra secundam etiam, quoniam in nullo loco scientiæ specialis pertractat de quiditatibus in particulari, sed solum per prædicata accepta ab accidentibus valde communibus. adhuc & fortius nõ magis videtur ratio ꝙ metaphysicus debeat considerare de quiditatibus substantiarum separatarum quam de quiditatibus in particulari, quod declaro & suppono quod ad hoc quod aliquod cõsideretur à metaphysico requiratur quod sit abstractum secundum rationem à motu & à materia, vt patet de ente & vno quæ considerantur à metaphysico, & tamen non sunt secundum rem abstracta à motu & à materia. Tunc arguo quiditates rei in particulari sunt abstractæ à motu & à materia secundum rationem, ergo metaphysicæ sunt considerationis. & si non, quæritur quare magis ille q̃ iste. *Solutio.* Ad has dicendum & ad primam ꝙ pro tãto substantiæ separatæ quiditatiue pertinent ad metaphysicum, quia si possent definiri pure quiditatiue, earũ definitiones essent proprie metaphysico. pro tanto vero quiditates particulares considerantur à physico, quia si definirentur, essent proprie ei. Ad secundum principale dicendum ad hoc, quod aliquod sit metaphysicæ cõsiderationis requiritur quod vel sit abstractum secundũ esse à materia & motu, vel posit ꝑmisceri cum abstracto ƒm esse à materia, Exẽplum primi, vt subꝫ separatæ. Exẽplum secundi, vt actus, potẽtia. ens, vnum, substantia & reliqua. hæc. n. sunt cõia materialibus & immaterialibus, & sic dici pñt abstracta ƒm esse permissiuæ. Debes scire quod istæ duæ sectæ pñt concordari, nam considerare quiditates in particulari est dupliciter. Vno mõ sistẽdo in illis. alio mõ abstrahẽdo ab illis. Prima secta forte intelligit secũdo mõ. Secũda secta intelligit primo mõ, rõnes vero ꝑspicuæ sunt ex dictis.

Illæ quidem igitur naturales, cum motu enim sunt. hæc autem alterius. si nullum illis principium commune est. sensibilis uero substantia mutabilis. si autem mutatio est ex oppositis uel medijs, sed oppositis non omnibus, non album. n. uox. sed ex contrario: necesse subesse. & quid mutabile in contrarietatem, non enim contraria transmutantur. amplius hoc quidem manet, aliud uero contrarium non manet. est igitur aliquid tertium præter contraria.

Dictum est esse tres substãtias scilicet insensibilem, sensibilem mobilem, & insensibilem immobilem, nũc quasi adijcit differentiam quandam quasi dicat quod inter has tres substantias hæc est differentia, quia substantiæ sensibiles siue corruptibiles siue perpetuæ pertinent ad considerationem naturalis philosophiæ, quę determinant de ente mobili, quia hæ substantiæ sunt cum motu. Substantia vero separabilis & immobilis pertinet ad considerationem alterius scientiæ & nõ ad eandem. hoc tamen intelligẽdo si nullum principium sit commune vtrisq; subiectis, quia si in aliquo conueniant, pertinebit vtrarũq; substantiarum consideratio ad illam quæ illud commune considerat, & propterea scientia naturalis solum de sensibilibus considerat, metaphysica vero de vtraq; inquantum communicãt in hoc qđ sunt entia & substantiæ, & hoc inquit illæ quidem igitur. s. ambæ sensibiles, æterna, & corruptibilis sunt naturales, & philosophicæ cõsiderationis, nã sunt cum motu. hæc autẽ. s. sensibilis est alterius vtpote metaphysici. si nullum illis ambabus. s. sensibili & insensibili principium cõe est, quia si conueniunt in aliquo communi principio, erunt scientiæ, quę est de illo principio. Sed quæres datis ideis & mathematicis, vt quidã dicunt, cuius partis philosophiæ essent? Videtur per dictum Aristo. quod sint considerationis metaphysicæ, quia substantię sunt insensibiles. Certe iste locus est mihi valde occultus. Arist. ponit ꝙ sole sensibiles substantiæ quę ęterne siue corruptibiles sint naturales. Ex hoc sequitur quod omnes aliæ sint metaphysicæ, oppositũ autem huius oportet dicere. quia si darẽtur ideæ essent philosophicæ considerationis, & mathematica essent mathematicæ considerationis. aliter destruerent̃ oẽs aliæ scientiæ. Tene à me hanc conclusionem, quod si darentur ideę & mathematica, sola metaphysica esset. & per consequens Aristo. bene dixit, & tu in hoc consiste quia est difficile {sensibilis vero substantia} his acceptis syllogizat ad esse materiæ, & vtit̃ syllogismo hypothetico hoc modo, si mutatio est de opposito contrario in oppositum contrarium & substantia sensibilis omnis transmutatur, necesse est subesse quid mutabile in contrarietatem, nam contraria nõ transmutantur subiectiue, sed bene sunt termini transmutationis. pone ergo antecedens & habebis consequens, inquit. Sensibilis vero substãtia est mutabilis, hęc est vna pars, si autem mutatio est ex oppositis vel medijs, sed oppositis non omnibus. non album enim vox est, & tamen ex voce non fit album, sed ex contrario quod est oppositum per se necesse est subesse & quid mutabile in contrarietatem. Cuius consequentiæ causam subscribit & inquit, non enim contraria transmutantur. s. vt subiectum, sed bene vt termini. Amplius secundo probat idem & inquit. amplius hoc quidem manet, illud vero contrarium nõ manet, est igitur aliquod tertium præter contraria materia. hæc deductio apertius declarabitur in cõmento. Dixit Alexãder} duo tãgit Alexãder. *Cõm. 6.*

Primum qđ naturalis cõsiderat de omni substãtia materiali. Secundum est quod naturalis vtitur principijs declaratis à metaphysico.& hæc duo Auerroes colligit de mẽte eius{sed iam declarauimus} Cõtra hæc Auer. arguit, maxime contra secundam partem, quia est totum oppositum. nam naturalis potius declarat principia metaphysico, non quidem demõstratione simpliciter, sed demonstratione signi. Sed dices ergo metaphysica subalternatur philosophicę, quia principia sua accipit ab illa. Dic quod non sufficit, quia oportet illa principia esse declarata à priori, vel adhuc sunt necessariæ aliæ cõditiones, quas Arist. in posterioribus adijcit {& consideratio de substantia} nunc venit ad textum & ponit conclusionem textus, s. quod consideratio de substantia immobili est alterius scientiæ ab hac naturali, pertinet. n. ad metaphysicũ, cuius causam dicit & sermo patet{Alexander} Reddit causam Alexã. quare Aristo. incepit venari principia substantiæ mobilis. & vult hoc esse quia mathematici ẽ inuestigare talia principia. naturalis vero supponit illa {& ad hoc} nunc exequit̃ propositionibus. tria. n. ꝑfecit, nã posuit intentionem. diuisionem, & ordinem. de sensibili substantia prosequitur venãdo primo principiũ materiale illius. Et ponit duas propositiones loco antecedentis. Prima est oĩs sensibilis substantia est transmutabilis, quod intelligit vel motu locali vel alteratione vel generatione vel augmentatione. Secunda est, omne qđ trãsmutat̃, transmutat̃ de contrario in cõtrarium. hæ. n. sunt duæ propositiones verissime hic{sed ea} Contra secundam propositionem mouet quæstionẽ. nam aliqua trãsmutatio est de medio ad extremum, nã tepidum põt fieri calidum, & tamen non contrariat̃ extremo {quia illa quæ} Rñdet ꝙ medium est mistum ex extremis, & sic ex medio fit trãsmutatio ratione cõtrarij in eo inclusi. & sic saluari potest omnem transmutationem fieri ex contrario. Debes scire ꝙ intẽtio Auerrois est medium nihil aliud esse nisi extrema mista cum tanta vel tanta proportione, vt. 10. huius Com. 23. & 5. physi. auscultationis. Cõmen. 6. & 52. & 4. cœli. cõmẽ. 26. Sed an hoc sit verum, alibi relinquatur{& quomodo dixit} Debes scire, quod quadruplex est oppositio. s. contraria vt albedo nigrum, contradictoria vt album esse, & nullum esse album. priuatiua, vt visiui cæcitas. relatiua, vt patri filius. Verbum ergo Aristo. apud Alexandrum intelligitur de oppositis cõmuniter acceptis ad priuatiue opposita & ad contraria. & hæc expositio Alexandri{ & quomodo declarauit quod necesse} nunc format syllogismum hypotheticum hoc pacto. si omnis transmutatio est de contrario in cõtrarium, & oĩs sensibilis substantia trãsmutabilis, necesse est esse aliquod subiectũ, quod transmutetur in contrarietate illa, ita qđ in aliqua hora sit sub vna parte cõtrarij, & in alia sit sub alia parte{imposibile enim} Probat consequentiam dupliciter. Tum quia vnum contrarium non recipit alterũ, tum quia necesse est aliquod permanere, ergo necesse est dare tertium. & hanc expositionem laudat Auerro. {sed hoc quod dicit} Circa dicta Alexan. Auer. digreditur speculãdo verba eius, & ponit duas propositiones: Primo naturalis dat causam materialem & efficientẽ, quia est & quid est, ita quod terminat vtrasq; questiones. Secunda propositio licet metaphysicus det formã & finem esse, non tamen quid sint, vt ostendit Auer. & hæ patebunt post{secundum igitur hunc} apponit corollarium, & vult quod secundum hunc modum, s. de materia & agente tractet naturalis modo prædicto & de fine & forma metaphysicus. Tractat metaphysicus de elementis substantiæ sensibilis, quia de duobus eorum vel de omnibus in eo quod principia entis absolute, & exponit se ꝙ sermo patet {secundum hoc igitur} nunc ad formam respondet & vult quod naturalis de duabus causis loquat̃ modo prædicto. ego solitus sum dicere metaphysicum cõsiderare omnes, sed naturalis duas proprie considerat vt materiam & agens. metaphysicus duas, finem & formam. sed postmodum dicemus forte{Et in hac scientia} hæc est secunda pars corollarij, & vult quod Arist. primo pertractet has duas causas, s. materiam & agens. Secũdo de fine, & forma, & hoc vt illæ duæ primæ sint viæ ad has duas vltimas. & inter has duas primas primo de materia, secundo de agente vt videbimus. Declarat autem has duas primas eisdem propositionibus, quibus vtebat̃ in naturali philosophia. Circa hæc dicta est difficultas. nam philosophus pertractat de omnibus terminando quæstionem an sint, & metaphysicus de oĩbus terminãdo quæstionem quid sint: quare ergo dixit metaphysicũ de duabus vtpote forma & fine, & naturalem de materia & agente inquirere, & maxime quia commentum hoc videtur contrarium cõmen. 5. lecto. adhuc Auerroes primo auscultationis physicæ cõmento primo dicit metaphysicam considerare de quatuor causis tres, & materiam prætermittere & cõmen. 5. huius dixit quatuor & hic duas ecce cõtradictio manifesta, & hæc est quæstio non parua, Recẽtiores in primo physicorum concordant dictum Auerrois positum in primo physicorum, & verbum suum positum in. 5. cõmento huius. 12. tantum, & volunt verbum illud primi physicorũ esse intelligendum de metaphysica quantũ ad. 12. à medietate vltra. hęc peccat dupliciter. Primo quia licet concordet illa, tamen adhuc remanet verbũ præsens concordandum. amplius per idem dici posset physicum librum nõ esse de materia, quia à tertio vltra nihil dicit materia. Aliter ergo viri magi dicunt & concordant quintum commentum cum sexto, & volunt metaphysicum in considerando duas causas considerare. sed in demõstrando duas scilicet finem & formã. Naturalis vero contra facit considerat iterũ quatuor, sed per materiam & agens demonstrat. Sed hæc peccat dupliciter primo quia quid de commento primo primi physicorum. secũdo quare si metaphysicus cõsiderat quatuor causas per ipsas non demonstrat, est enim hoc voluntarium. Solitus sum ego dare solutionem aliam ex commento tertio tertij huius, ꝙ, s. naturalis & metaphysicus proprie cõsideret omnia ex proprietate tamẽ physicus tres scilicet materiam formam & agens tanquam magis circũcernentes motum, metaphysicus duas. s. formam & finem tanquam magis separabiles à motu. Appropriatius tamẽ physicus duas materiam & agẽs metaphysicus vnam scilicet finem, & sic possunt dicta omnia considerari. Tu vero cõsidera dicta mea in primo physicorum. vel dic quod physica & metaphysica considerant de quatuor ſm primitatem cõmunitatis & quælibet de duabus ſm primitatem essentiæ, quãdo vero dicit primo physicorum. Metaphysicũ de tribus cõsiderare, sumit agens, vt nõ distinguit contra formã & finem{& ideo videtur} Moueret quæstionem quis: Aristo. probat materiam esse: vel ergo tanquam physicus vel tanquam mataphysicus, non tanq̃ physicus ergo tũc suꝑfluus. ergo tanq̃ metaphysicus, & sic pro Alexandro

Dubitatio
Solutio.
Qõ optima.
Responsio recentiorum.
Secunda responsio
Responsio propria.
Alia solutio.

Alexandro respondet quasi corollarie ex dictis & primo ad rem, & vult quod hæc faciat tanquam naturalis, & non tanquam Metaphysicæ, sed propter duas causas recapitulat idem hic, tum quia vicinæ, tum quia istud declaratum in naturalibus facit ad notitiam declarandorum {sed tamen) aliter respondet & vult quod hoc faciat tanquam Metaphysicus. sed alio modo quã qñ fecit hoc tanquam physicus. Tanquam metaphysicus .n. tractat de eodẽ, sed vniuersalius & per rationes magis proprias metaphysico. Et huius ponit exemplum., quia declarato quod materia sit principium substantię sensibilis, declarat quõ est principium substantiæ in eo quod substantia abstrahens à sensibili & insensibili. simili modo & de forma & verba eius patent {& ideo) Epilogat solutiones ambas & eius sermo patet {& ſm hoc) nunc verificat tria dicta Alexandri per ordinem, & omnia illa verificat de duabus causis. s. forma & fine, & sermo eius patet {& cecidit dubitatio) Mouet. q. quia dictum est quod consideratio primi finis est alia à consideratione primi mouentis. Contra, quia hæc tria primus finis, prima forma, & primum mouens sunt idẽ subiecto. ergo consideratio est vna {ſm autem) Soluit quia licet idẽ sint subiecto, illa differunt ratione, & hæc differentia sufficit pro differentia considerationum. nã primum ens in eo q mouens à naturali consideratur, sed in eo quod causa prima entis in eo quod ens à primo Philosopho {Secundum hoc igitur) ad formam respondet concedendo illa tria esse eadem subiecto, sed differre modo {& ideo sermo) Cõcludit verbum Alex. non esse intelligendum vt ipsum Auicenna intellexit, & quod est dubitabilis sermo propter illam modicam differentiam inter vnam & alteram considerationem. Cuius signum ponit, quia Themistius relinquit illum tanquam falsum. hæc de commento & textu. Circa dicta est quæstio vtrum istæ duæ scientiæ de eadẽ re subiecto differẽti ratione sit vna? & videtur quod sic, quia scientię sortiuntur esse suum à subiectis, vt in. 6. huius, & in. 3. de anima diximus, quia similis est definitio & identitas. Respondetur quod scientiæ possunt considerari in ratione formæ & in ratione habitus. si considerentur inquantum formæ quõ forma sit vna quia ab agente vno, & subiectum sit vnum agens, ambæ illæ erunt vna forma, re & subiecto, distincte ratione. si in ratione habitus, cum stet vnum deberi altera acquisita, erunt distincti habitus & re & ratione, & sic perspicua est solutio. Debes scire quod ex hoc loco solet sumi quod inseparatis à materia hæc tria forma finis & agens sunt vnum in subiecto & differunt ratione. Tu vero an sit ita, considera.

Quæstio. *Responsio.*

Si itaq; transmutationes sunt quatuor, aut secundum quid, aut secundum quantitatem, aut secundum qualitatem, aut ubi, & generatio quidem simpliciter et corruptio secundum hoc & augmentum & decrementum quæ secundum quantitatem: alteratio autem quæ secundum passionem: latio autẽ quæ secundum locum. si in contrarietates utiq; erũt eas, quæ singulæ transmutationes, necesse itaq; transmutari materiam potentem ambo.

Terminauit quæstionem an sit materia. Nunc vero quid sit ostendit, & concludit hanc eius descriptionẽ, videlicet materia est ens in potentia. vtitur autem syllogismo hypothetico, cuius antecedens sunt duæ propositiones categoricæ per notam copulationis coniuncte hoc pacto, si trãsmutationes sunt quatuor, vt generatio & corruptio in substantia, augmentatio & diminutio in quanto, alteratio in quali, loci mutatio in vbi, & singulæ inter contraria vel media. necesse est transmutari materiã potentem ambo. si igitur quis ponat antecedens, erit & consequens concessum; inquit. Si itaq; transmutationes sunt quatuor. quarum expositionem subscribit. d. aut secundum quid, hoc est secundum substantiam: aut ſm quantum, aut ſm quale, aut ſm vbi: & hoc exponit. d. & generatio quidem simpliciter & corruptio contra ſm hoc. i. ſm substantiam sunt. dixit simpliciter, quia generatio & corruptio ſm quid possunt esse in quolibet prædicamento. & augmẽtum & decrementum, quæ ſm quantum. alteratio autem, quæ ſm passionem. & dixit ſm passionem, quia solum in tertia specie qualitatis est alteratio. latio autem, quæ ſm locum. hæc est prima categorica. Si vtiq; in eas contrarietates erunt, quæ sunt singulæ transmutationes. hæc est secunda categorica. quibus addit consequens & inquit. necesse itaq; transmutari materiã potentem ambo. s. extrema. est ergo materia ens (vt in prima demõstratione dixit) potẽs, vt in præsenti dicimus. Quomodo declararit) Debes scire tria in præsenti cõmento solum, quia reliqua patent. Primũ est, q Auer. aliter introducit textum. vult. n. quod Aristo. declarat quot sunt modi contrarietatis, & quod sint quatuor verbi gratia, in substantia forma & priuatio, in qualitate calor & frigus, in tactu durum, & lene, in gustu dulce & amarum, in visu album & nigrum, in quantitate magnum & paruum. Secundo debes scire, quod ex hoc vult vt sequatur materiam esse ſm successionem subiectum recipiens vtrũq; & per consequens ens in potentia. Tertio debes scire, quod quidam antiquorũ posuerunt materiam esse actu, & habere formam in sui substantia, ita quod forma erat sibi ratio recipiendi: & contra arguit Auer. quia materia non est materia nisi inquantum transmutatur, & non transmutatur nisi prout est potentia, ergo non est forma aliqua de essentia materiæ. Reliqua commenti patent. *Cõm. 7.*

Quoniam aũt duplex est ens transmutatur omne ex potẽtia ente in actu ens, utputa ex potentia albo in actu album. Similiter autem & in augmento & decremento, quare non solum secundum accidens contingit fieri ex non ente, sed ex ente fiunt oĩa. potentia quidem ente, ex non ente uero actu.

Veteres negauerunt omnino generationem & vtebantur syllogismo diuisiuo à destructione omniũ partium & concludebant oppositum dati hoc modo, videlicet, si generatio sit vel ex ente, vel ex non ente: sed destruitur prima pars, quia si ex ente, ergo res esset antequam fieret. destruitur secunda, quia ex nihilo nihil fit. hoc. n. perterruit omnes Philosophos: ergo concluditur contradictorium dati. videlicet nulla generatio est Arist. ergo in hoc loco inducit solutionem, quæ sumitur ex declaratione naturæ materiæ. Tum vt soluat ambiguitatem eorum, tum vt habeat quod ea, quæ dixit de materia sunt bene dicta, quia ex illis soluitur omnis quæstio accidens in re. Innuit autem ad hoc solutionem per distinctionem: & vult, quod vtrunq; membrum sit concedendum ſm vnum modum & negandum ſm alium. & hoc dupliciter. potest. n. dici, quod generatio est ex ente, & ex non ente dupliciter. ex ente per accidens, hoc est priuatione, quæ dicitur non ens per accidens, & ex non ente per se, hoc est ex forma, sed ex priuatione, quę est nõ ens per se. Secundo potest di-

ci, quod generatio est ex non ente potentia vt pote materia: & ex non ente actu. quia materia est ens potentia & non ens actu. Debes scire, quod priuatio dicitur ens & non ens. dicitur quidem ens per accidens pro quanto accidit enti, hoc est materiæ, quæ est ens. dicitur vero non ens per se pro quanto nullam habet entitatem formalem: ergo qui dicit generationem fieri ex priuatione, dicit illam fieri ex ente vno modo, & ex non ente alio modo & ex ente per accidens, & ex non ente per se. Amplius, materia dicitur ens & non ens. dicitur quidē ens potētia, nō ens vero actu. ergo qui dicit gñationem fieri ex materia cōcedit generationem fieri ex ente & ex non ente, ex ente quidem potentia, non ente vero actu. Secūdo debes scire, ꝙ solutio accepta à priuatione differt à solutione accepta à materia, quia generatio fit à priuatione tanquam à termino à quo, à materia vero tanquam ex subiecto. Sed vtraq; solutio satisfacit quæstioni, inquit. qm̃ autem duplex est ens, vtpote potentia & actu, vel per se & per accidens transmutatur omnino. s. compositum ex potentia ente, vtpote materia, in actu, ens, vtpote in formam. Cuius exemplū subscribit. d. vtpote ex potentia albo in actu album. Similiter autem & in augmento & decremento trāsmutatur ex potentia magno in actu magnum, & ponit exēpla in accidētibus vt solutio sit apertior. tunc soluit ad formam quæstionis & inquit, quare non solum ſm accidens contingit fieri ex non ente. & hic dedit intelligere primam solutionem, sed ex ente fiūt omnia potētia quidē ens, non ente vero actu: hoc est ex materia, quæ dicitur vtroq; modo. & sic patet solutio quæstionis.

Cōm. 8. Quomodo declarauit} Epilogat & ponit intentionem partis in vniuersali & in particulari. epilogando dicit esse declaratum, ꝙ principia sint substantiæ. i. prædicata essentialia contrariorum, quia omne contrariū est principium & non è conuerso. hic est epilogus. Intentio vero est declarare materiam & essentiam materiæ, & hoc in vniuersali. In particulari vero declarabit qualiter ens in singulo prædicamento diuiditur in duo .s. in actu & potentia{& Alexander} Soluit quæstionē. nam posset dicere quis Arist. est valde breuis: ergo diminutus. Respondet Alexāder vt refert Auer. & dicit. quod hoc declaratum est in tractatu nono sufficientius in quo loquitur de potentia & actu, & ideo non curauit hic diffuse dicere{& intelligebant} & quis dicet. quid intelligit Alexander per illud pronomen hoc? Respondet Auer. ꝙ non intelligebat per illud pronomen hoc referre ꝙ illa diuisio sit posita in nono, sed intelligit duo, videlicet quod in nono sit dictū quō potentia præcedit actum, & quot impossibilia contingunt negantibus potentiam esse, & eam esse simul cum actu {& hoc} Contra. nulla scientia probat suum subiectū esse respondet ꝙ non probauit illic potētiam esse, sed ad confirmandum quia potentiam esse est per se manifestum{& cum posuit} Accipit nunc vnā suppositionē ad declarandum intentum, videlicet ꝙ omnis trāsmutatio est ex ente potētia ad ens actu nulla specie trāsmutationis. i. nulla specie motus veri, hoc declarat inductiue in generatione, corruptione, & alteratione{& intendebat} quia quis dicere posset quō ens actu fit ex ente potentia, an eiusdem generis an diuersi? Et quod omne ens actu fit ex ente potētia eiusdem generis & eiusdem prædicamenti & non alterius{& quia hoc} Nunc ponit defectum antiquorum & tria facit. Primo ponit errorem eorum. Secunda ibi{& mouit eos} Ponit argumentum eorum. Tertia ibi{& cum posuit ꝙ generatio} Soluit quæstionem dupliciter vt diximus in litera & sermo eius patet{fecit igitur} Hic soluit quæstionem quandam. nam videtur Arist. valde breuis, & non declarat qūo generatio fiat ex ente. Respondet Auer. ꝙ hic loquitur non principaliter sed rememoratiue, & ideo ipse copiose declarat qūo ex ente per accidens & ente per se generatio fiat, & sermo eius patet{& Alex.} Nunc colligit quoddam verbum Alex. hic & reducit id ad suum propositum & totum patet.

Et hoc est Anaxagoræ unum. Dignius. n. est quam simul omnia, & Empedoclis mistura & Anaximandri, & ut Democritus aut nobis erant omnia potentia, actu uero minime. quare materiam utiq; erant tangentes.

De principio materiali apud antiquos fuerunt tres sectæ, quæ omnes conueniunt in quodam, & differunt in quodam. conueniunt quidem in hoc, ꝙ principium materiale ponunt ens, & potentia aliquo modo: ens quidem, quia omnes conueniunt ex nihilo nihil fieri, potentia vero, quia res factas non ponunt omnino præesse in illo principio penitus eodem modo sicut sunt in effectu, quia tunc generatio esset superflua. Differunt vero circa hanc potentiam. nã Anaxagoras ponit, quodam vnum chaos, & dicit in illo contineri omnia actu entitatiuo, non tñ omnia actu effectuali. & sic dicit id esse in potentia non ad formas, sed ad exitus in effectu formarum. Empedo. vero & Anaximander similiter dicunt principium materiale esse ens, quia dicūt esse quandam misturam, sed esse in potentia nō ad esse, quia ibi omnia sunt, sed ad ordinem membrorum. Democritus vero dicit potentiam illam esse ad esse, quia ponit corpora atomalia esse primum principium materiale & in eo esse potentiam ad esse per congregationem. Ergo Anaxagoras dicit potentiam illam esse ad effectus, Empedo. & Anaximander, dicunt potentiam illam esse ad ordinem. Demo. vero potentiam ad esse. dicit ergo, in duobus conueniunt. quia ponunt principium materiale esse ens, & potentiam, sed differunt in modo ponendi id principium & illã potentiã. Ex iis patet qualiter omnes tetigerunt materiam, quia cum Arist. eam posuerunt aliquo modo ens. & cū eodem concesserunt potentiam aliquo modo ad formã. Sed defecerunt, quia id principiū posuerunt ens actuale, & quia potentiam non ponunt simpliciter ad formã sed ad conditiones formarum. & hęc dicit, & hoc. i. materia nostra, est id vnum Anaxagoræ, quod chaos vocat. Subaudi & hoc vnum nostrum est melius illo vno Anaxagoræ, dignius. n. est, q̃ simul omnia, quod chaos dicitur, vel simul omnia. Idem. n. sunt, & hæc nostra materia similiter est mistura Empedoclis & Anaximandri, & hæc nostra materia est vt Democritus inquit in carmine erant omnia potentia actu vero minime. materia. n. habet cum his tribus conuenientiam in duobus, & quia ens, & quia in potentia, propterea concludit quare materiam vtiq; erant tangentes, licet non potuerunt venire vsque ad summum illius. *De principio materiali positiones.*

Vult declarare} Sex facit in cōmento. Primo. n. ponit intentionem & epilogum prædictorum. Secunda ibi{& istam naturam contra declarata} Ponit opinionem Anaxagoræ & comparationem illius opinionis ad illam Arist. Tertia ibi{& ista materia} idem facit de Empedocle{& ponebat iste} Idem facit de Anaximandro. Quarta ibi{Democritus omnia} Idem & de Democrito. Cōm. 9.

mocrito. Quinta ibi {dicit Alexander} Docet modum quõ Arist. correxit verbum Democriti. Sexta ibi {& natura veritatis} Dat intelligere quantam vim habeat veritas & quo approximati sunt veritati. & omnia quæ dicit sunt manifesta per se. Debes tamē primo scire ꝙ ex commento & textu potest colligi bonum argumentum contra Auicennam. tenebat .n. Auicenna omnia elementa manere in misto actu & formaliter, licet posuit ea non habere ibi esse liberum. quia solum qualitates sunt remissæ. modo ex verbis Arist. potest argui ꝙ data positione Auicennæ ex misto non posse propria generatione generari elementum, quia vel elementū quod præfuit, vel quod non præfuit. si quod præfuit: ergo est alteratio, & non simplex generatio. si quod non præfuit: quare elementū nō pręfuit actu in misto. & hoc est fortissimum argumentum. Secundo debes scire ꝙ Demo. dixit omnia esse in potentia. Arist. autem adiicit, actu vero non. Sed quõ sit istud secundo de generatione visum est.

Contra Auic. de mistura.

Omnia uero materiam habent quæcunq; transmutantur, sed aliam & sempiternorum quæcunq; non generabilia, mobilia autem latione, iterum non generabilem habent, sed unde quo.

Conclusit materiam esse & ipsam esse in potentia subiectum & per testimonium veterum, nūc remouet .q. dictum est .n. materiam esse subiectum in potentia ad ambo hoc est ad formam & ad priuationem. & ꝙ omnia sensibilia habent materiam eiusmodi. Contra. nam corpora cœlestia sunt corpora sensibilia, & tñ nō habent potentiam ad ambo. qm̃ sunt sempiterna. Respondet concedendo assumptum. s. ꝙ omnia corpora sensibilia habent materiam, sed potentia dicitur analogice. nam materia cœlestium corporum est potentia ad formam loci & ad priuationem loci. materia vero generabilium est potentia ad formam substantialem & priuationem substantiæ, vtraq; ergo materia est potentia, sed cœlestis est potentia ad ambo accidētia. Generabilium vero ad ambo substantialia inquit {Omnia vero materiam habent quęcunq; transmutantur} Qm̃ in omni motu oportet intelligere subiectum & sic concedit assumptum {sed quæcunq; non generabilia, mobilia autem latione tantum} quæ {&} de numero {sempiternorū} sunt {habent & aliam} hoc est dictum ęquiuoce {verum non generabilem} hoc est in potentia ad terminos generationis {sed vnde quo} .i. in potētia ad terminos motus.

Cōm. 10. Et si omnia} Ponit quandam generalem propositionem & differentiam inter materiam & fundamentum {differentiarum} Generalis quidem propositio est omnia sensibilia habent materiam. Differentiæ vero materiarum sunt duæ. nam æternorum materia est in actu quia omne quod mouetur est ens in actu. generabiliū vero materia est in pōa, qa omne quod generať est in pōa. Secunda differentia, materia æternorū est in potētia ad terminos oppositos accidentales in motu, materia generabilium est in potentia ad terminos substantiales. Fundamentum autem est. quia materiæ differūt ẜm differentiam motuum quibus subiiciuntur, & per habitudines ad diuersas formas {& ideo quod} Corollarium est quod nullum transmutabile quod est æternum habet materiam in potentia, vult dicere ad terminos subāles. & hoc subscribit cū dicit {quasi dicat &c.} ergo materia cum est non est in potentia & est in potentia, non est in potentia quidem ad terminos substantiales. est vero in potentia ad terminos accidentales {& ex hoc} Hic colligit peccatum Auicennę & primo proponit hoc contra Auicennam & inquit. & ex hoc videtur corpus cœleste non habere potentiam diuisibilem .i. formam extensiuam ẜm diuisionem corporis. s. formam materialem {nam si} hoc arguit & vtitur syllogismo hypotetico sic. si cœlum haberet formam diuisibilem ad diuisionem subiecti, in eo esset materia quæ esset in potentia ad terminos substātiales. destruit consequens. d. & iam declaratū est quod nullum æternum habet potentiā vt corrumpatur secundo cœli &c. ergo oppositum antecedentis. Deinde subscribit peccatum Auicennæ & patet. Sed contra. Quoniam substantia cœli subiicitur motori: ergo potest recipere illum, potest recipere, ergo in ea est potentia ad substātiam. Respondeo quod substantia cœli est in potentia ad motorem & per consequens dici potest subiectum & materia respectu illius. Sed hæc potentia est ẜm dimidiū contingentis hoc est ad esse tantū, & nō ad vtrunq; .i. ad esse & non esse. Tu vero vide dicta nostra in libro de cœlo, vbi de materia cœli diffuse disputatum est.

Dubitatio

Solutio. Qualis potentia in cœlo.

Dubitabit autem aliquis ex quali non ente est generatio, tripliciter enim non ens. si itaq; est aliquid potentia, tamen non similiter ex quocunq;, sed alterum ex altero, neq; sufficiens, quia simul res omnes, differunt enim materia, quoniā quare infinita facta sunt, sed non unum. Intellectus enim unus, quare si materia una, illud factum est & actu, cuius & materia erat potentia. Tex. c. 11.

Mouet circa dicta Arist. q. nam accepit generationem esse ex non ente ad ens. Secundo quęrit quõ gñatio sit ex non ente. Inquit, dubitabit autem aliquis ex quali non ente sit generatio. reddit causam .q. dicens. tripliciter enim non ens, & non expressit, quia primo physicæ Auscul. satis dixit. Ibidem enim dixit non ens qñq; sumi pro nihilo simpliciter, & hoc modo vocatur priuatio totius entis omnino. qñq; pro priuatione formæ tantum, quę quidem est ens per accidens pro quanto accidit enti. s. materiæ. qñq; sumitur pro ente in potentia, & sic materia dicitur non ens, eo quia non est ens in actu. Ideo est dubitatio satis rationabilis. triplici enim non ente accepto, ex quali trium est generatio {si itaq;} dubitationē apud me non soluit quia vult esse solutam ex primo Auscultationis Physicæ, videlicet ꝙ generatio fit ex non ente dupliciter. i. priuatione & materia, non autem ex non ente simpliciter. Sed soluit aliam .q. incidentem ad principalem solutionem, quia si gñatio fit ex non ente. s. ex materia. ergo quodlibet fit ex quolibet. Respondet concedendo antecedens & negando consequens. d. Si itaq; est aliquid potentia subaudi ex quo fiunt generationes, tamen non similiter quodlibet fit ex quocunq;, sed alterum. s. determinatum ex altero. s. determinato, eo quia licet omnia generabilia conueniant in vno principio communi materiali, non tamen in proximo, immo differunt in materiis propriis {neq; sufficiens} refellit .q. Anaxagoræ ad .q. secundam. Respondet enim Anaxagoras ꝙ ideo generata sunt multa qm̃ licet materia sit vna, in ea sunt simul omnia. Propterea qñ generatur aliquid generatur ex suo compari. Contra arguit dupliciter. Primo quia supponit falsum. materia .n. non est vna omnium, quod intelligit de proxima. Secundo quia non posset reddere causam, quare omnia generabilia sunt

Dubitatio Arist.

multa, immo deberent esse vnum, quia agens vnum, & materia vnum, & per consequens factum vnum.d. neque sufficiens scilicet dicere quia simul ens omnes sint: nam hoc videtur falsum, differunt enim materia. Secundo arguit. Quoniam propter quid infinita facta sunt, sed non vnum, quod videtur debere esse. Intellectus enim vnus qui est motor omnium apud ipsum, quare si materia vna illud factum est actu, cuius & materia erat potentia, & per consequens vnum, agens vnum, & potentia vna. ergo factum vnum.

Cõm. 11. Vult } Præponit intentionem in vniuersali & in particulari, in generali quidem, quoniam Aristotelis intendit declarare quod materia sit vna potentia tantum & habitudine sit plures, & ꝙ quodlibet ens mistum cum materia communi habet per materiam propriam determinatam naturam. In speciali vero quia soluit quæstionem & sermo patet { & quomodo posuit } Hic soluit quæstionem & videtur ꝙ non soluat.q. principalem, sed aliam quæ accidit illi solutioni, vt diximus in textu { & dixit hoc } Digreditur & ideo debes scire quod materia est vna subiecto simpliciter, & per consequens vna sibi inest potentia, quæ est suum accidens nam non potest esse subiectum vnum, & propria accidentia plura, & hæc potentia est vna omnium sicut materia est vna omnium. est etiam æterna sicut & materia æterna. Sunt tamen in materia multæ habilitates de nouo, quas noui vocant potentias respectiuas, quæ non eternę sunt materiæ, sed nouæ. per potentiam enim communem primo materia recipit elementa, post elementorum receptionem ipsi materię accidit quædam noua habilitas contrahens materiam ad hanc formam suscipiendam magis quàm ad hanc. Receptis vero formis consimilibus emergit quædam alia potentia plus contrahens, & sic materia est vna, potentiæ vero nouæ sunt multæ, quæ differunt per ordines ad diuersos actus, & propter mistiones diuersas, & hoc declaratum fuit primo Physicorum { & quia antiqui } Hic ostendit quomodo antiqui secundum eorum positiones de materia non possunt saluare generationem nec entium multitudinem. & primo ostendit hoc in positione Anaxagoræ. Secunda ibi { & simile contingit } ostendit idem in positione Democriti. Tertia ibi { & quomodo dixit } applicat totum verbis Aristotelis, & sermo eius est perspicuus, est enim ex textu manifestus { & intendebat } Deductio Auerrois fundatur, in tribus propositionibus. Prima est ꝙ Anaxagoras non posuit formas latitare in materia secundum diuersas dispositiones, quia iam ibi essent abstractæ, statim enim quando materia disponitur respectu vnius formę, illa forma reducitur ad lucem. Secunda propositio ab vno agente re & ratione prouenit vnum tantum. Tertia propositio est ꝙ vel Anaxagoras posuit vnum agens re & ratione esse causam omniũ, vel posuit solã materiam esse sufficientem. Ex his habetur propositum. nam si formæ sint diuersę in materia, vel sunt ab ipsa materia tantum, vel ab agente tantum, vel dispositionibus diuersis, & quicquid dicitur patet esse falsum. Anaxagoras ergo non potuit saluare entium pluralitatẽ. Debes scire ꝙ propositio Arist. eget tribus conditionibus. Prima in agente proximo. Secunda mediante dispositione vnica. Tertia in agente naturali. Est ergo propositio vniuersalis. Ab agente vno proximo mediante vnica dispositione, & ipso existente naturali in passum proximũ & vnica dispositione & naturali effectus est vnus.

Digressio. *Ab vno agente ꝑuenit vnũ*

CAP. III.

Quod nec materia nec forma generatur. Quomodo item non male senserint Plat. de formis, ad quod nos nequaquam cogimur.

Tres itaq; sunt causæ, & tria principia: duo quidem contrarietas, cuius hoc quidem ratio, & ex quo & species, illud uero priuatio, tertium uero materia, post hæc quod non fit materia nec species. Dico autem ultima. omne nãque transmutat aliquid, et ab aliquo, et in quid, à quo quidem primo mouente: cuius uero materia: in quod uero species. In infinitum ergo sunt: si non solum æs fit rotundum: sed & ipsum rotundum aut æs: necesse est itaq; stare. TEX. 12.

Vult nunc de forma agere: & primo quasi quæ dixerat, epilogat, & inquit. Tres itaq; sunt causæ, & tria principia. quod exponit.d. Duo quidem contrarietas .i. duo contraria, cuius contrarietatis hoc quidẽ est ratio, more Peripatetico, & ex quo more Anaxagoræ, & species more Platonico. Forma.n. his tribus modis dicitur. Illud vero priuatio. hæc.n. duo sunt extrema contrarietatis. Tertium vero his subiectum materia. Hic igitur est epilogus. Sed dices, qũo sunt tres causæ, immo tria sunt principia & quatuor causæ, vt.2. Physicorum dicitur? Dicendum, ꝙ verum est quatuor esse causas, sed ipse loquitur in proposito.q.d. in proposito nostro tres sunt causæ, & tria principia. Simpliciter vero causę sunt plures { post hæc } nunc de forma tractaturus accipit quoddam commune formæ & materiæ, & est forma prima & materia prima, vel quod idem est forma vltima & materia vltima sunt ingenerabiles & incorruptibiles, & syllogismus est, Cuiuslibet generati est aliquod, in quo, à quo & in quod: sed materiæ & formę non sunt in quo, à quo & in quod: ergo non sunt generate, accipit maiorẽ & conclusionẽ, & inquit post hæc accipiendũ ꝙ non fit materia, neq; species, dico aũt vltima. Qm̃ materia cõposita & forma cõposita fiunt, sed nõ sunt vltimæ. hæc est cõclusio syllogismi. Deinde sumit maiorem.d. omne nãq; transmutat aliquid, & ab aliquo & in quid.i. cuiuslibet trãsmutati tria sunt, subiectum in quo, agens à quo, & forma in quam. hæc est maior, & subdit.d. à quo quidem subaudi est vt à primo mouente, cuius vero.i. in quo vero est materia, in quod vero est species. hæc est maior, & maioris expositio, subticuit autem minorem, sed ponit illius probationem per impossibile. & inquit. In infinitum ergo sunt si non solum ęs.i. materia fit rotundũ, sed ipsum rotundũ aut ęs fiant.q.d. si materia fit & forma fit, tunc materię esset materia & forma formę, & sic ad infinitũ, necesse itaq; stare. Ex his perspicuum iam communiter qualiter materia vltima & forma vltima sint ingenita & incorrupta, & hoc est primum demonstratum de forma. { Cum declarauit } Primo epilogat omnia declarata. Secunda ibi { & cum omnia ista } exponere incipit textum & totum patet { Forma non generatur neq; materia } Auerroes accipit hanc propositionem compositum generatur, & neq; forma. neq; materia. Primo probat propositionem vt fecimus in litera. Secunda ibi { & hoc quod dixit } exponit illam, & quosdam terminos textus, & totus sermo est perspicuus. Cõm. 12.

Circa hęc dubitabis, an forma vel compositum per se generetur. Dico autem de forma vltima, quia de forma mixta vel composita nihil prohibet. In ista difficultate communis positio est ꝙ compositum primo & per se

per se generatur, capiendo primo & per se vt dicit causalitatē, & sic in quod generatᷓ & forma per se primo in quo. Vtitur aūt hęc positio pluribus argumētis. & pręcipue propositione Arist. in litera. & pro hac parte sunt auctoritates infinitæ per Auer. inductæ, vt septimo primę philosophiæ cōmentis. 22. 26. 27. 31. 33. & octauo metaphysicæ, commento. 3. & alibi pluries. vnde septimo huius dicit forma non est generabilis neq; corruptibilis nisi per accidens, & similiter est de materia. Generabile. n. & corruptibile in rei veritate est indiuiduū cōpositum ex forma & materia. hæc ipse commento. 23.

Positio ꝓpria. Videtur autem mihi dicendum esse de mente Auer. ꝙ forma simpliciter & primo generatur. Compositum vero per accidens, & hoc declaro ex dictis eius. nā generatio proprie & primo est ad esse. Est enim transmutatio de nō esse ad esse quinto physicæ Auscultationis. Sed id quod vere est, actus est vt dicit Auerroes in septimo commento secundo de Anima, quare proprie & principaliter forma generatur. Amplius corruptio & generatio habent fieri circa idem, sed corruptio est formæ principaliter & primo vt Auer. inquit primo physicæ Auscultationis commento. 68. ergo & generatio habet esse circa formam. Adhuc, propter quod vnumquodque tale & illud magis, sed compositum generatur propter formam. ergo & forma magis. Rursum id generatur quod extrahitur de potentia ad actum, sed forma sola extrahitur de potentia in actum, & compositum ratione formæ: vt octauo Metaphysicæ commēto. 15. & septimo Metaphysicæ cōm. 31. & infra cōm. 18. ergo forma generatur principaliter. Postremo composito nullum correspondet esse præter esse formæ apud Auer. septimo huius. eo quia cōpositū non dicit tertiū esse. Forma. n. totius & forma partis idē sunt apud ipsum, quia materia non est pars quiditatis: ergo composito non correspondet generatio alia à generatione formæ, & sic per se & principaliter forma generabitur. hæ rationes non sunt demonstrationes, sed sunt satis probabiles & mihi bonæ sicut & oppositæ aduersariis sunt probabiles. Sed propter rationes oppositorum debes scire ꝙ generatio est ad esse, aliquid autem esse est dupliciter, vel vt per se existens, vel vt per se subsistens: id quod per se existit, quod est & alia sunt propter ipsum, & hoc modo forma per se existit: id vero per se subsistit quod est & nullius pars est, & sic cōpositū ꝑ se subsistit quoniam est & nullius neq; pars neq; accidens est. Tunc patet ꝙ forma principaliter generatur vt per se existens: & hoc modo rationes meæ sunt probabiles. Compositum vero principaliter generatur vt per se subsistens: & hoc modo sonant rationes & auctoritates oppositæ partis, & sic perspicuum quo modo forma per se generatur & per accidens, & sic compositū per se generatur & per accidens: aliter tamen & aliter, & sic de quæstione.

Post hæc quia quæcunq; ex uniuoco fit substantia. nam & quæ natura sunt substantiæ & Alia. Aut. n. arte, aut natura fit, aut fortuna, aut casu. Ars quidem igitur, principiū est in alio. natura autem principium in ipso. homo nāque hominem generat, reliquæ uero causæ, horum priuationes.

Proponit Arist. hanc conclusionem, Omnis substātia fit ab vniuoco. Dico omnem substantiam fieri ab vniuoco, tam de naturali, ꝗ arte facta. Sed quo accepit conclusionem hanc, difficile hac. potest tñ dici, ꝙ hac de causa accepit hanc, quia dicitur compositum generari: & ideo posset dici si compositum generatur, quō generatur, an ab vniuoco vel quō? vel forte hęc est maior secundæ rationis hoc modo, videlicet, Omne quod generatur, generatur ab vniuoco: forma & materia vltimæ non generantur ab vniuoco: ergo non generantur. & sic hæc videtur secunda ratio. testatur autē huic modus loquendi Arist. qui dicit {Post hæc quia} Hoc autem denotat hic velle tangere secundam rationem. Et forte nullus ante me inspexit ad hæc & valde consonat textui græco. Dicit. n. μετα ταῦτα, quod non consueuit ponere, nisi quando continuat plures rationes ad idem. Primo ergo accipit maiorem, & inquit. Post hæc quia quæcunq; substantia fit ex vniuoco subaudi fit, loquor autem hic ample, quasi dicat de substantia. nam & quæ natura sunt substantiæ & alia. i. & quæ non sunt à natura, sed arte, quasi dicat, summo in maiori substantiam large prout se extendit ad natura factum & ad arte factum. Subticuit autem minorem, quæ deberet esse, sed formæ & materia vltimæ non fiunt ab vniuoco, quare non generantur, sed quia minor & conclusio sunt perspicuæ, conuertit totum sermonem eius ad maiorem, & probat illam ibi {aut enim} & videtur ꝙ sua probatio sit inductio, quia res potest fieri quatuor modis vel natura, vel arte, vel fortuna, vel casu. horum quatuor sunt duo boni, & reliqui sunt priuationes. Modo constat ꝙ natura factum fit ab vniuoco, vt homo ab homine, & arte factum similiter. nam domus in re fit à domo in mente. Reliquæ vero causæ vt fortuna & casus non sunt causæ, sed priuationes causarum: & ideo non est cura si quæ fiunt casu & fortuna non fiunt ab vniuoco, inquit, Nam omne quod fit, aut arte, aut natura fit, aut fortuna, aut casu. Differt vero casus à fortuna, quia casus est natura agens præter intentionem, & fortuna est intellectus agens præter intentionem. & apponit incidentaliter differentiam inter factum arte & factum natura: & dicit ars igitur principium est in alio. Natura vero principium est in ipso, vt secundo physicorum dixit. Facta diuisione inducit in generatione naturali, & inquit, Homo nāque hominem generat subaudi & domus in mente generat domum in re. Subticuit autem exemplum in arte, quoniam in septimo posuit exemplum de sanitate, vt dicit Auerroes ibidem commento. 23. Et quia induxit in arte factum & natura, ne quis credat ipsum esse insufficientem, addit, reliquæ vero causæ: vtpote casus & fortuna, horum scilicet artis & naturæ priuationes sunt quia causæ per accidens, ideo effectus illarum non sunt ab vniuoco, & hæc expositio est optima, & nullus latinorum intelligit locum hunc {Quomodo declarauit} Auerroes ponit intentionem & causam intentionis. Intentio quidem est loqui de causa agente. Causa intentionis est, quia compleuit sermonem de forma & materia, & tu vides quomodo hæc expositio differt à nostra & est bona, & apud Auerroem Aristoteles sumit hanc conclusionem, omne generatum fit ab vniuoco in nomine & definitione, vt homo ex homine, & equus ex equo, & sic de cæteris {Et dicit Alexander} Contra hanc propositionem arguit Alexander tribus argumentis. Primo, quia animalia ex putri materia orta, naturaliter fiunt, neq; casu, neq; arte, neq; fortuna fiunt. & tamen non sunt ex simili in nomine vel definitione {Neque etiam} Secundo mulus est à natura genitus, & tamen non fit à mulo & sibi simili in nomine & definitione {Quid

Cōm. 22.

Quæstiones contra Arist.

autem} Tertio obiicit. nam Aristoteles facit hanc copulatiuam, quæ fiunt à natura, fiunt ab vniuoco, & alia quæ explicat vt arte casu & fortuna: ergo videtur velle ꝙ omnia facta fiant ab vniuoco. hoc autem licet sit verum in natura & arte facta, non tamen in casu & fortuna generatur. nam hæc non fiunt ab agente determinato, sed ab infinito, vt secundo Physicorum colligitur { Et forte } Soluit & primo vltimam quæstionem, ꝙ licet Aristoteles acceperit illam vniuersalem, omnis substantia generata fit ab vniuoco, post tamen in fine textus facit exceptionem volens hanc esse intelligendam de vere generato, modo quæ casu & fortuna fiunt non vere sunt generata. Et propterea sermo Aristotelis non verificatur in illis. ꝙ autem hæc non vere generentur, patet, quia non per generationes, sed per priuationes generationis fiunt, id est per defectus & errores in generatione. Per hoc enim quòd sperma ab aliquo accidente impeditur, generat aliquando manum cum duobus vel pluribus digitis. Et breuiter ad formam dicendum quòd genita casu non sunt genita, quia licet Aristoteles vniuersaliter protulit verbum limitat id in fine. Confirmat autem hanc solutionem Alexandri per hoc quòd in tractatu secundo, hoc est in octauo, satis ample dedit hanc solutionem { Et esse } Soluit primam quæstionem & vult ꝙ licet genita non fiant à simili specie vel nomine, fiunt à simili in operatione hoc est in virtute. nam generantur à calore stellarum, qui est virtualiter similis genitis illis, & hoc satis est. Potest etiam dici, quòd quando generatur aliquod putrefactorum, vtpote vespa, prius fit quoddam corpusculum simile spermati, quod habet duas partes: alteram quidem calidam, quæ est velut spiritus formatiuus, Alteram vero humidam ex qua format corpus. Ille ergo spiritus est similis animali genito saltem in virtute, & de his ample dicemus in commento. 18. { Dicitur etiam } Aliter respondet ad tertiam quæstionem & est solutio apud quosdam. Volunt enim quòd litera non debet legi copulatiue, sed singulum debet referri ad singulum. Intelligitur ergo sic, quòd omne quod fit, fit ab vniuoco secundum speciem modi faciendi & non secundum speciem rei factæ, verbi gratia, Omne quod fit à natura fit ab ente naturæ & non ab ente artis & omne quod fit ab arte fit ab ente artis, & non ab ente naturæ. Similiter & de casu fato & fortuitu. & sic vniuersale verum est, omne quod fit fieri ab vniuoco sui generis & non suæ speciei { Ars est principium } Hic ponit differentiam inter artē & naturā, quę differentia ex declaratione literæ perspicua est { Et cum non dixit } dubitaret forte aliquis. dixit Aristoteles generata generari quatuor modis & subticuit de genitis voluntate, & sic videntur quinque modi. Respondet quòd voluntas reducitur ad artem, quia est principium agendi in alterum quemadmodū & ars. agit enim in potentiis executiuis, quæ sunt aliæ ab ea, licet apud quosdam voluntas agat in seipsam actum volendi, sed hoc relinquitur quòd non est peripateticum { Homo enim } Facta diuisione inducit nunc & vtitur vno exemplo. Colligit Alexander hic quòd Aristoteles loquitur in suo sermone de generatis primarie, hoc est per se, & non de generatis secunda intentione, quæ vocantur genera per accidens & casu. Cuius signum dat, quia ea, quæ fortuna & casu generantur vocant generata priuatiue & non absolute, & Auerroes primo ponit verba Alexandri. Secunda ibi { & vt dicit Alexander } exponit verba illa { Dixit Alexander } Aliter respondet Alexander ad primam & vult ꝙ generata ex putrefactione sunt casu & non per se & sicut excluduntur à copulatiua. Addit tamen esse manifestum ex aliis libris ab arte facta fieri ab vniuoco, quia septimo metaphysicę commento. 23. declarauit sanitatem in re fieri à sanitate existente in anima medici { Quoniam vero mulus } Ad secundam de mulo respondet ꝙ mulus fit ab vniuoco secundum speciem proximam & non secundum speciem specialissimam: eo quia asinus, equus, & mulus sunt eiusdem speciei subalternæ & non specialissimæ { Et hoc quod dixit Alexander } Recitatis expositionibus, & quæstionibus, & solutionibus Alexandri in isto loco vult Auerroes aliqualiter moderare dicta Alexandri. Et primo obiicit, nam licet artificialia sint ab vniuoco, tamen non apparet ex textu. In textu enim non plus habetur nisi quòd substantiæ sunt ab vniuoco, & causa erroris est, quia litera non est legenda copulatiue, vt legit Alexander, sed illa particula { & alia } quæ in barbara translatione iacet { & illa alia residua } non tenetur copulatiue, sed illa particula { & } est principium noui sermoni, cuius appositum est, & illa alia residua, aut sunt artificialiter & reliqua { Et in alia } Confirmat quia in alia translatione non inuenitur scriptum illud artificiale & signum est quod est additum extra { Et idem } Tertio quia sermo iste ponitur in septimo, vbi non ponit illam particulam, artificiale { Et inuenimus } Quarto arguit, quia in alio sermone hæc litera copulatur hoc modo { necesse est vt hoc sit } & reliqua vbi potest non reperiri verbum illud, sed solum ꝙ omne quod fit aut fit naturaliter aut per se, id est casu { Et reputo } Pro Alexandro arguit, & ostendit ꝙ litera debet legi copulatiue sic, ꝙ illa particula { & alia } vel vt habet barbara translatio { & illa alia residua } debet legi cum præcedenti & non ꝙ sit principium noui sermonis, & signum huius ponit, quia probatur illis verbis subscribit { Aut enim } Modo hæc particula enim vel hæc particula, quoniam dat intelligere ꝙ sermo non incipit ab illa particula { & alia } vel ab illa { & illa alia residua } & certe Alexander loquitur iuxta verba græca hæc, videlicet, quæ enim natura sunt, substantiæ sunt, & alia, vel enim arte &c. { Et hoc inuenimus } Idem confirmat per translationem Ioannis & repetit verba præcedentis textus cum verbis præsentis: vbi patet illa particula. Quoniam esse additam vt reddat causam eius quod præcesfit { Et quod plus } Tertio probat idem quia addit artificialiter facta: modo constat illa fieri ab vniuoco. hæc faciunt pro parte Alexandri: est ergo quæstio ambigua pro vtraque parte { Sed videtur mihi } Cum quæstio erat ambigua pro vtraque parte, Auerroes nunc ponit opinionem propriam & vult quòd propositio solum vera sit in substantiis. Quoniam per illud verbum { & alia } quod in barbara translatione habetur { & illa alia residua } intelligit accidentia, quasi dicat substantiæ fiant à natura & à sibi simili: & illa alia residua scilicet accidentia fiunt aut casu aut fortuna, & hoc pácto vult Auerroes literam esse legendam. Sed ad argumenta non respondet quæ erant pro Alexandro, posset tamen dici pro Auerroe negando translationes, & hoc quia Alexander habuit falsum textum. Tu vero in his considera { Et secundum hoc } Contra, quia si propositio Aristotelis esset vera in substantiis, tunc animalia

Moderatio Auer.

animalia ex putrefactione orta fierent ab vniuoco. Respondet & concedit antecedens & consequens & consequentiam, & hoc probat duabus rationibus. Prima, quæcunq; fiunt casu non habent ordinem, sed orta ex putrefactione habent ordinem: ergo non fiunt casu. Secunda ibi {Et plura eorum) Et est quæcunq; fiunt in temporibus terminatis non fiunt casu, sed hæc orta ex putrefactione fiunt in periodis terminatis: ergo non à casu {Hoc autem quod) Reprehendit Alexandrum in alio. quoniam Alexander allegauit solutionem suam de animalibus ex putrefactione ortis in physicis, modo dicit Auerroes, Alexandrum peccasse per obliuionem, quia talis solutio non reperitur in libro physicorum. Excusat tamen ipsum eo, quia forte liber physicorum est diminutus in libro eius. Sed hæc excusatio est fuga. Forte enim Alexander intelligit per physica omnes libros naturalis philosophiæ. nam in libro de Generatione animalium, dedit solutionem illam Aristoteles {Et cum diximus) Quia accepit hæc animalia fieri ab vniuoco, exponit quomodo. nam Alexander voluit in prima expositione quòd fiunt ab vniuoco in virtute, s. à calore Solis & Stellarum multiplicato in aere. Ipse dicit quòd fiunt dupliciter ab vniuoco, vno modo, vt dicit Alexander, à calore Solis & aliarum Stellarum. Secundo modo à virtute formatiua reperta in particula seu corpusculo putrefacto. Imaginatur enim quòd sicut à patre & matre deciduntur duo spermata, è quibus fit quoddam corpus quod embryo dicitur, sic à calore Solis & Stellarum generatur corpusculum quoddam simile embryoni, & sicut in embryone est pars subtilis spirituosa quæ spiritus formatiuus dicitur sicut in corpusculo illo adest pars subtilis aerea spirituosa: ergo duplex est vniuocatio, & vniuersalis qualis est inter calorem cœlestem & animal id, & particularis reperta in particulari semine. Virtus autem illa quæ est in corpore vel in semine illo assimilatur arti apud Aristotelem, & ideo est similis illi genito, & quasi probat hoc Auerroes, ars generat sibi simile, sed virtus illa contenta in semine est similis arti: ergo generat sibi simile. Probat minorem, quia nulla videtur differentia inter illa tria, sed inter virtutem quæ est in corpusculo in semine & arte, nisi in hoc tantum quòd illa quæ fuit in semine decisa est à patre & matre, ea vero quæ est in corpusculo decisa est à Sole tantum, cuius signum dicit, quia Aristoteles dicit. Hominem generari ab homine & Sole {Et ideo) Corollarium contra Themistium. Themistius enim probauit pro Platone formas & ideas esse, vt saluaret generationem animalium ex putrefactione ortorum. Dicit modo Auerroes quòd nulla est propter hoc necessitas, quia talia animalia generantur à Sole & corpusculo illo loco seminis facto. Sed in hoc commento adsunt quæstiones. prima est Expositoris. Arguit enim calidum in corporibus inferioribus generari à Sole & non à calido: ergo propositio falsa. Amplius secundo cœli commento. 42. Calor causatur à motu & luce, & tamen nõ sunt vnius rationis. Adhuc in substantiis arguitur. nam tertio de cœlo commento. 56. Ponit quòd ignis potest generari ab igne & à concussione lapidum, quando ergo generabitur à concussione, certum est ꝙ non generabitur à conuenienti in nomine & definitione. quare propositio falsa. Rursum motor cœlestis corporis efficit motum, & tamen motus & motor non sunt vnius speciei. Circa hanc expositionem Alexander dedit tres expositiones. Et prima est quòd debet intelligi in vere genitis ad excludendum genita casu & fortuna quæ generantur. qui errores secundo de vniuocatione in forma vel in virtute, & hoc propter animalia genita ex putrefactione. Secunda expositio fuit quòd debet intelligi vniuersaliter in omnibus, sed similitudo debet esse in genere, vt si est ens naturale à natura, & si artificiale ab arte &c. Tertia expositio fuit quòd debet intelligi in vere genitis & de vniuocatione in specie specialissima vel subalterna, dico in vere genitis excludendo animalia ex putrefactione & casu facta: dico in specie specialissima vel subalterna propter generationem muli. ex his omnes rationes cessant. Themistius autem vt dicetur commento. 24. Glossat propositionem tribus cõditionibus seruatis, s. in agente principali propinquo, & essentiali, & tu vide ibidem. Auerroes autem videtur glossare hanc in substantiis, & videtur velle omnem substantiam fieri à sibi simili. in accidentibus autem vult propositionem non habere locum. Sed hæc solutio videtur falsa. Primo propter ignem qui generatur ab igne & ab excussione lapidis. Secundo videtur falsum, quia vel intelligit per vniuocationem in virtute vel in forma. Si in virtute erit vniuersalis in omnibus. Si in forma est falsa in substantiis genitis ex putrefactione. & hæc videtur maxima ipsi. Adhuc contradicit sibi, quia septimo huius commento. 30. dicit propositionem esse veram solum in generatis ex patre & matre. & hoc vult esse vniuersaliter in omnibus substantiis, & vtinam esset solutio aliqua pro ipso quæ esset vtilis. Forte propter hęc recentiores fingunt propositionem esse veram in omnibus tam substantiis ꝙ accidentibus. Qm̃ omne quod fit ab vniuoco fit, vel in forma & modo essendi formę, vel in forma tantum, vel specialissima, vel generica, vel virtute, & sic constituunt gradus quatuor vniuocationis, & tu vide eos. Sed hæc solutio est contra textum qui tantum videtur verificare in substantiis. Adhuc etiam casu videntur fieri ab vniuoco isto modo. Et propterea videtur mihi esse dicendum cum Auer. vbi debes scire quòd Auerro. vult hic per generationem vniuocam eam in qua effectus & agens sunt conuenientia in forma, sed formam sumit tam per gradum à quo sumitur species quàm pro gradu à quo sumitur genus prædicamenti. Tunc ipse vult duas propositiones. Prima, solum substantia generaẗ ab vniuoco in forma prædicamenti, hoc est dicere, solum substantia fit à substantia principaliter. Secunda, aliqua substantia fit à simili in specie, & aliqua à simili in prædicamento. Prima pars patet septimo huius commento. 30. Secũda pars patet in animalibus generatis ex putrefactione. In accidentibus autem non est sic. Quoniam accidens potest generari ab accidente & à substantia. Tunc respondetur ad argumenta contra hoc. Primum tollitur eo quia ignis generatur principaliter à ferro & à lapide, sed dispositiue à motu. Ad secundam dicendum quòd intelligit vniuocationem formæ prædicamenti & non formæ speciei, & sic non potest intelligi accidens sic fieri. Quoniam accidens quandoq; ab accidente, quãdoq; à substantia fit. Ad tertiam patet, ꝙ non contradicit per secundam conclusionem.

Substantiæ autem tres sunt, materia quidem, hoc aliquid existens apparere. nam quæcunque sunt tactu & non connaturalitate, materia, & subiectum. natura uero, & hoc TEX. c. 14.

aliquid inquantum & habitus quidam. Amplius tertia quæ est ex his singularis ut Socrates, & Callias. In quibusdam quòd igitur hoc aliquid non est præter compositam substantiam, ut species domus, si non est ars. Sed nec est generatio, nec corruptio horum, sed alio modo sunt; & non sunt ut domus quæ sine materia & sanitas, & omne quod secundum artem. Sed siquidem in eis quæ sunt natura.

Incæpit tractare de forma, & declarauit primo qualiter ipsa per se non est generabilis, sed vt pars cõpositi, & sic de ea locutus est in comparatione ad agẽs, nunc iterum de ea loquitur in comparatione ad materiam & ad substantiam compositam, & hoc vt contradicat Platoni & aliis malè sentientibus. Primo tamen iterum diuidit substantiam sensibilem. Fuit enim prima diuisio in tres partes, vt in substantiam sensibilem æternam, & substantiam sensibilem generabilem, & substantiam insensibilem. Nunc diuidit substantiam sensibilem generabilem, & hoc in tres, vt in materiam, formam, & compositum, & singulum propria declaratione declarat, inquit Substantiæ autem, s. sensibiles sunt tres. Materia quidem hoc aliquid existens apparere. Debes scire, quòd aliquid est hoc aliquid vere, vt forma vel compositum. & hoc quia est actus vel habens actum. Aliud dicitur esse hoc aliquid apparenter, non quia sit hoc aliquid, sed quia apparet esse tale, eo quia sicut substantia composita subiicitur accidentibus, sic materia subiicitur formis. Expositor & sequaces verba hæc ad antiquos referunt. Dicit enim, quòd antiqui solam materiam cognouerunt & propterea dixerunt solam illam esse substantiam, reliqua vero accidentia. Sed isti peccant valde. Non enim Aristoteles ad antiquos loquitur, sed illudmet dicit quòd in physicis accepit. Dixit enim materiam non esse scibilem nisi per similitudinem & ad formam & ad subiectum compositum. & hoc videtur dicere hic. Inquit enim materia quidem hoc aliquid existens apparere, & ista particula apparere debet legi in ablatiuo: nam græce sic iacet. Materia quidem hoc aliquid existens τῷ φαίνεσθαι modo Græci vtunt̃ datiuo pro abltiuo, quasi ergo dicat, Materia quidem hoc aliquid existens apparere, hoc est quadam similitudine & ꝓportione. non quòd sit vere hoc aliquid, sed similitudine & proportione ad hoc aliquid. Omne enim similitudinarie tale potest dici tale: huius autem causam subscribit Aristoteles dicens. nam quæcunque sunt tactu & non connaturalitate, vt sunt opera artis, vt domus, arca, & huiusmodi, sunt materia & subiectum, & nihil tertium ex his aut præter hæc. & hac similitudine materia ad formam dicitur hoc aliquid. Fecit autem errare expositores mala translatio, eo quia in translatione eorum habebatur substantiam apparere, & hoc non sic habetur in græco, sed existens apparere. & tu vides quomodo ex mala translatione cadunt {Natura) Nunc formam exponit, & inquit. Natura vero & hoc aliquid. sumit autem naturam pro forma, quia natura dicitur de vtraque, sed per quandam excellẽtiam de forma. Hæc autem dicitur vere hoc aliquid & non ẽm apparentiam, vel similitudinem, sed absolute. Sed quoniam forma dicitur quandoq; priuatio, adiicit ad quam, & habitus quidam subaudi reducitur. nam forma efficitur habitus qñ in materia permanet {Amplius) Describit tertiam, & inquit, Amplius tertia quæ est ex his, s. materia & forma est singularis, vt Socrates, & Callias {In quibusdam quòd igitur) præmissa diuisione substantiæ sensibilis corruptilis, nunc prosequitur de forma. Et primo sumit hanc conclusionem, in formis artificialibus, videlicet, formæ artificiales non sunt separatæ à subiectis, seu substantiis compositis. Secũdo sumit hanc hypotheticam, si quæ formæ sunt separatæ à substantiis compositis, illæ sunt naturales, non tamen ipse acceptat antecedens nec consequens, sed loquitur hypothetice, inquit, In quibusdam quidem igitur hoc aliquid, i. forma non est præter compositam substantiam, & exponit se. d. vt domus species, i. forma {Nisi sit ars) Soluit tacitam quæstionem, quia quis potest dicere, ꝙ domus species est ars existens in mente artificis & non in re, domus ergo est separata. Soluit & arguit contra. d. nisi sit ars. Contra arguit. d. quæcunq; sunt in mente non generantur neq; corrumpuntur: sed species domus generatur & corrumpitur: ergo non est in mente. Ponit maiorem. d. Sed nec est generatio nec corruptio horum: puta, quæ sunt in mente, sed alio modo sunt & non sunt, quia per doctrinam vel disciplinam, s. domus, quæ sine materia, s. quæ est in mente & sanitas & omne quod secũdum artem. hæc est prima conclusio & eius declaratio. ponit secundam. d. Sed siquidem, subaudi sint formæ abstractæ, sunt in eis, quæ sunt natura, hanc autem non declarat, sed potest declarari per consequentia post. hæc ergo est expositio huius loci sanè iuxta verba græca. Cum dixit} Proponit intentionem partis & causam intentionis. Vult itaq; ꝙ Aristoteles diuidat substantiam in tres, quemadmodum fecit in naturalibus & in septimo huius. causa huius diuisionis est, vt per ipsam possit deuenire ad cognitionem primæ formæ, & primi finis, & hæc expositio parum differt à nostra {Dicit Alexander) Mouet nunc quæstionem Alexandri circa id verbum {hoc aliquid existens apparere) Vbi Alexander dicit mihi etiam in hoc sermone est difficultas, & propterea dat quatuor expositiones. Prima ergo expositio est quòd materia non est hoc aliquid sui natura, sed ipso apparere, hoc est forma qua ipsa materia sentitur vel videtur. nam ipsa seipsa est insensibilis: sentitur autem propter formã {Dicit autem erit) Secunda expositio est, quòd materia est hoc aliquid existens ipso apparere, i. apparenter. vt videbatur antiquis & non existenter, quorum fundamentum fuit, quia materia reperitur in quolibet, & omne quod est in quolibet est hoc aliquid: ergo materia est hoc aliquid {Intentio autem) Positis expositionibus Alexandri Auerroes declarat illas & dicit. Intentio autem & sensus primæ expositionis Alexandri est, quia materia est illa quæ videtur aut sentitur non propter se sed propter formam, & tunc litera debet legi conuerse, videlicet, materia quidem apparet ẽm ꝙ est hoc aliquid, i. actuata per formam & non quòd sit hoc aliquid per apparentiam, & hæc est expositio prima. Sed hæc expositio valde contorquet textum & est falsa. Contorquet quidem textum, vt patet in greco. est vero falsa, quoniam Auerroes primo cœli commento. 95. ait materiam intelligi propter formam, & rem sentiri propter materiam, ecce quomodo contradicit huic. Dicendum primo ꝙ licet contorqueat textum, hoc non est incõueniens propter veritatem. Dicendum secundo ꝙ materia & forma possunt cõparari inter se & ad compositũ. Si inter se, sic materia est sensibilis propter formam, & sic intelligit hic. Si ad compositum sic compositum est sensibile propter materiã & in-

Cõm. 14.

Expositio prima.

Secunda expositio.

Expositio primæ expositionis.

& intelligibile propter formam, & sic loquitur primo cœli. Intentio vero secundæ) Exponit secūdam & vult ꝙ materia sit hoc aliquid apud sensum. nam sensus discernit differētiam inter materiam & formam, sed intellectus. & hoc dicit propter antiquos qui tātum sensibilia cognouerunt, & sic materiam solam & non formam perceperunt, & sic apud eos sola materia est substantia, & formæ sunt accidentia, eo quia formæ sunt intelligibiles tantum, & non sensibiles {Dicit Alexander) Exponit Alexander secundam partem textus & videtur ꝙ ipse in hac parte sequatur secundam expositionem nunc positam, & sic vult ꝙ reddat causam quare veteres non dixerunt nisi materiam, & vult ꝙ hoc dixerunt propter argumentum à simili. nam ita se habet forma naturalis ad materiam naturalem, sicut artificialis ad substantiam, sed in artificialibus sola materia est substantia: ergo in naturalibus, hæc est expositio secundæ partis textus {Sed forte) Tertia expositio Alexandri est de materia proxima, quia hæc est hoc aliquid ipso apparere, hoc est ipso existere actu {Et forte dicit) Quarta expositio est nostra quam diximus in textu. & vult ꝙ materia sit hoc aliquid nō vere, sed apparere ipso, i. similitudine & proportione ad formam & ad substantiam compositam. reddit causam huius expositionis dicens ꝙ non dicit de ea in alio loco, videlicet, ꝙ ipsa sit cognita secundum similitudinem, non debet contradicere huic quod dixit modo. nam materiam intelligere nō possumus nisi per comparationem ad sensibilia & nobis primo nota {Et forte) Adaptat nunc secundam partem textus ad hanc expositionem, quasi dicat, quod ideo materia est hoc aliquid per comparationem: qm̄ sic se habet ad formas sicut subiectum ad accidentia artis. addit Alexander ꝙ Aristoteles forte vtitur hoc verbo hoc aliquid loco huius verbi aliqua substantia, inquit Auer. hæc igitur sunt verba Alexan. Accipe ergo quatuor expositiones bonas, & ego vltimam tantum teneo {Intentio autem primi) Exponit nunc per ordinem omnia dicta Alexan. & primo expositionem secundæ partis textus, & quasi dicat. dico materiam esse solam substantiam, qm̄ in rebus artificialibus cum contingunt se sola materia est substantia & ens, reliqua sunt accidentia & ponit exempla & sermo patet {Intentio autem tertiæ) Exponit tertiam & vult ꝙ materia proxima sit existens hoc aliquid ipso apparere, i. respectu substantiæ sensibilis, quia ipsa est inquantum est pars substantiæ compositæ, & supra hoc exponitur id quo {subscribit. d. nam quæcunq; sunt tactu & non connaturalitate est materia & subiectum, quod dicit eo quia materiæ proximę se tangunt, qm̄ tactus est corporum mō materiæ proximę sunt corpora, quæ vero connascuntur primo sunt elementa, quæ non se tangunt: sed cū mixto connascuntur. & huius ponit exemplum & patet. {Intētio quartæ) Exponit quartam & vult ꝙ Aristoteles velit tres esse substantias. s. materiam & formā & compositum, & materiam vult esse hoc aliquid ipso apparere, i. ipsa proportione ad formam. Esse enim materiæ est esse relatum ad formam. Est autem hæc proportio similitudo quædam sic ꝙ ita se habet materia ad formas sicut substantia ad formas artificiales, & per hoc patet prima & secunda pars textus {Et omnia) Vult modo ponere quintam expositionem, & primo præmittit causam suæ necessitatis, & vult quòd ideo est ponēda quinta expositio quoniam ex his quatuor Alexan. nihil noui scitur de materia quod non est omnibus commune, & propterea est ponenda quinta vt saluetur sensus literæ: & cum hoc habeatur aliquid noui in ipsa materia nondum compertum {Et vr̄ mihi) Præmissa cā necessitatis quintæ expositionis nunc prosequitur & primo præmittit intentionem partis, & inquit, & vr̄ mihi ꝙ intendebat dare differentiam inter naturam materię in esse, & naturam formæ vniuersalis, & maxime illius formæ vniuersalis quod est genus. hæc ergo est intentio {Reputatur. n.) Probat necessitatem, & inquit, Reputatur. n. ab antiquis ꝙ prima materia habet naturam rei vniuersalis prædicabilis de pluribus, & hoc quia communis multis, immo omnibus generabilibus & corruptibilibus quo fundamēto quidam extimant materiam esse corpus, & forte tāgit Auicennam, vt primo Physicorum commento. 63. & forte tangit Plat. vt primo Peri hermenias, & forte tangit alios {Et si ita esset) Contra ergo hanc positionem adducit duas rationes quas clarius scripsit in primo huius commento. 17. & inquit, & si ita esset haberet formam subaudi qua substantiaretur, tenet consequētia, quia omne corpus est tale propter formam, & sic non esset pura potentia {Et non est) Secundo arguit, si materia est vniuersale genus vtpote corpus non est vna secundum numerum, sed secundum formam subaudi mediam inter potētiam & actum. modo dictum est alibi ipsam esse vnam numero: ergo &c. {Demonstrādum igitur) Sed dubitatur, quia si materia est vna numero non videtur posse reperiri in pluribus, vt primo huius commento. 28. 31. & 46. Qūo. n. aliquid potest esse vnum numero & reperiri in pluribus. vr̄. n. implicare contradictoria {Hoc quidem) Respondet qōni & distinguit de vno numero, qm̄ vnum numero duplex est in actu, & in potentia. In actu quidem vt Soc. & Callias, quia quilibet horum est vnus propter formam vnam. Tale ergo vnum numero impossibile est reperiri in pluribus. Sed vnum numero priuatione, & potentia bene potest pluribus in esse {Quod non habet) Solutionem declarat & ostendit quòd materia est vna numero & communis pluribus. Vna numero quidem per hoc quia caret formis indiuidualibus quibus numeretur & plurificetur. Communis vero quia caret vna forma qua res dicatur vna numero & non per formam communem, sicut genus: ergo ſm carentiam formarum indiuidualium est vna numero, dēpta .n. causa pluralitatis relinquitur vnitas. Secundum carentiam vero formæ indiuiduæ est cōmunis pluribus, qm̄ res est vna per vnam formam, quia dempta causa vnitatis relinquitur pluralitas, & communitas: ergo materia est vna numero & communis pluribus, & solum fundamentum est, quia est ens in potentia {Formæ. n.) Sed circa dicta mouet quæstionem qm̄ similiter erit de vniuersalibus. nam vniuersalia sunt entia in potētia: ergo quodlibet vniuersale erit vnum & commune sicut materia, antecedens probatur. qm̄ scire vniuersale, est scire in potētia. & hoc pro tanto quoniam vniuersale est ens in potentia: ergo vniuersale erit vnū numero & commune sicut materia {Coniunctio igitur) Respondet ꝙ communitas vniuersalis & materię differunt, quoniam vnitas rei vniuersalis est extra animam in potentia, quoniam ratione formæ quæ est vniuersale potentia. Sed vnitas materiæ est propter priuationem, quia non intelligitur talis nisi propter ablationem formarum, modo priuatio est ens rōnis & non

Expositio secunda.

Tertia expositio.

Quarta expositio.

Expō Auerroes super dictis Alexand.

Quinta expositio.

est ens extra animam {Materia igitur) Corollarium concludit & dicit. Materia igitur non habet esse extra animam ẽm hunc intellectum, s. inquantum cõis omnibus generabilibus & corruptibilibus. qñ non intelligitur sic nisi ẽm priuationem, modo priuatio est ens in anima {Et qũo ita) Soluit qõnem, quia si sic, tunc materia non differt à priuatione nec est ens extra animam. Respondet ꝙ differt à priuatione & est extra animam inquantum subiectum indiuidui sensibilis quod vr̃ & non propter illud quod intelligitur ex ea, i. propter priuationem: ergo inquantum subiectum est ens extra animam, sed inquantum priuata, est ens in anima {Et hæc) Nunc declarat qualiter se habeant eius dicta hic, & inquit, & hæc est perfecta imaginatio materiæ eo, quia scitur eius vnitas & eius communitas, & per consequens eius natura, & hoc expresse nunquam dixit Aristo. in aliquo loco, sed inuenitur ex eius verbis, supra quibus dicit Ioannes, & hoc est verum, quia in primo Metaphysicæ dicit, ꝙ in fundamento naturæ nihil est distinctum. & Auer. commento. 17. ibidem declarat qualiter. & septimo huius dicit, ꝙ ipsa nec est quid, neq; quale, neque quantum, neque aliquid aliorum quibus diuisum est ens. Ex his duobus potest sumi sententia Auer. de materia. Ego autem ex aliis locis colligo intellectum Auer. de materia. Dicit enim Aristo. octauo Metaphysicæ. neq; omnis materia est, sed quorum generatio est & transmutatio, vbi Auer. commento. 14. dicit, & ex hoc verificatur ꝙ prima materia rerum generabilium & corruptibilium est eadem, s. quia omnia generabilia & corruptibilia alterantur adinuicem, & decimo huius dicit. Materia. n. negatione ostenditur, vbi Auer. commento. 24. idem colligit. Id ergo inuenitur ex verbis Aristo. non tamen ita explicate atque ita colorate sicut dicit Auer. Sed circa dicta sunt quæstiones non paruæ. Prima si materia est communis pluribus, vt dicit Auer. ergo prædicatur de pluribus. Consequens est contra Auerroem primo huius commento. 17. & contra rationem, qm̃ si prædicatur de pluribus, vel prædicatur in quid, vel in quale, si in quid erit genus, si in quale erit differentia. Secundo dubitatur, quia si genus est ens extra animam in potentia: ergo quandoq; erit ens extra animam in actu, quoniam frustra est illa potentia quæ nõ reducit ad actum, primo cœli. Tertio quæro quomodo forma est fundamentum vniuersalitatis, vel quia ipsa forma & vniuersale idem simpliciter, vel quia forma generat vniuersalitatem, quod est falsum, quia intelligẽs generat vniuersalitatem. Quarto, cuilibet enti positiuo debetur vnitas positiua, quia eadem ratio entis & vnius entis, vt quarto huius scribitur. Sed materia est ens positiuum, quia substantia & illius species, vt per diuisionem superius positam in textu patet: ergo & vnitas etiam erit positiua. Quinto, quia tunc materia esset vna numero priuatiuæ & plures numero. Vna quidem quia caret pluribus formis quibus diuidatur. Plures vero quia caret vna qua vnificetur: ergo vna & plures. Sexto, tunc per idem dici posset vna specie priuatiue & vna genere, quia caret pluribus formis specificis quibus sint multa. Septimo, videtur falsum quod dicit, s. quòd priuatio sit ens in anima, quoniam principium transmutationis realis est reale. Modo priuatio est principium generationis & corruptionis realis, vt prædiximus, quare erit reale quoddam. Prima quidem soluit Auerroes septimo huius commentis. 23. & 24. & octauo huius commento. 6. & 9. metaphysicæ commento. 12. & videtur mihi ꝙ sua solutio consistit in hoc, ꝙ materia potest sumi dupliciter. Vno modo vt pars, & sic non prædicatur nisi de seipsa. Alio modo vt totum, verbi gratia, pro materiato, & sic prædicatur de pluribus, quia de omnibus generabilibus. quodlibet enim generabile est materiatum. Tunc ad auctoritatem dico ꝙ materia non prædicatur in quid, sed in quale, quoniam non est quiditas nec pars quiditatis, sed additum ei, & sic prædicatur in quale, quia prædicat aliquid extra essentiam, quãdo ergo dicit materiam non prædicari, dicit materiam non prædicari ad modum generis, s. in quid. nec propter hoc est dicere, quia non prædicatur in quale essentiale, vt differentia. Secunda tollitur, quia non oportet quòd omne in potentia reducatur ad actum eodem modo quo fuit in potentia, & ideo vult dicere Auerro. quòd vniuersale extra animam acceptum actu est singulare, potentia vero vniuersale, modo non oportet vt tale fiat vniuersale extra animam. Ad tertiam respondet Auerroes primo huius commento. 27. quòd forma dicitur fundamentum vniuersalitatis propter tria. Primo, quia propter formam repertam in composito intellectus concipit compositum vniuersaliter. Secũdo, quia vniuersale non est nisi forma concepta sub ratione totius absq; conditionibus materię. Tertio, quia à forma est prædicatio essentialis: ergo forma dr̃ fundamentum vniuersalitatis & per cõtrarium priuatio vt vides. Ad quartam mihi vr̃ esse dicẽdum, ꝙ vnitas numeralis materiæ potest comparari ad subiectum remotum, vtpote ad essentiam materiæ & sic dicitur positiua, vel ad subiectum proximum, vtpote ad priuationem mediante qua intelligitur materia vna, & sic vnitas est priuatiua. Ad quintam, Auerroes concedit totum, est enim materia vna numero, & plures numero, & dicit hoc non esse inconueniens in ente in potentia, sed bene esse inconueniens in ente actu. vnde vnum priuatione, & plura priuatione non opponuntur, sed bene vnus potest esse & plura. Ad sextam conceditur totum. Potest. n. dici vna specie per priuationem plurium formarum specificarum & vna genere similiter. Sed Auer. non expressit hæc propter breuitatem. Ad vltimam dicendum ꝙ priuatio formaliter est ens in anima tantum, sed fundamentaliter est ipsa potentia materiæ: modo non est inconueniens aliquod esse principium per accidens transmutationis realis, & esse ens in anima, & tu vide alios, ex his patet tota sententia Auer. de materia. plura dici possunt, sed hæc satis {Si igitur) His expeditis venit ad expõnem verborũ Arist. & primo præmittit vtilitatem expõnis & hoc ex quatuor. Primo, quia facit intelligere esse materiæ quod est valde difficile. Scd̃o, quia est ꝓprium huius scientiæ. nã physicus declarat esse materiæ ꝑ transmutationem, metaphysicus ꝑ ordinem ad formã, & propterea hic sermo est ꝓprius metaphysico. Tertio, quia nullus potest intelligere esse materię nisi mõ isto. Quarto, quia qũo verba Arist. inspexeris inuenies hãc expõnem nõ remotã ab eis plus aliis quinque, & dixit quinque, quia reuera quatuor sunt, sed qa dixit ꝙ intelligit hoc in loco eius ꝙ diceret ꝙ est aliqua suba, propterea vocat expões esse quinque, sed reuera quatuor sunt, quia illa quinta cadit in vno verbo tm̃. {Et ẽm hoc) Nunc venit ad rem. Vbi primo debes scire, ꝙ apud Auer. materia nullum habet esse de se, sed esse eius est in

Digressiones.

Solutiones.

in comparatione & ordine ad formam, eo quia materia dependet in esse & conseruari à forma. Vtrum vero forma dependeat sic à materia, alibi diximus. Oportet ergo supponere, ꝙ materia nec est ens, nec quid, neq; quale, nec aliquid aliorum prædicamentorum nisi propter formam. Et ad hoc supponendum præcepit Auer. materiam esse vnam numero priuatione formæ & communem etiam, & hoc ad demonstrationem intelligere totum esse materiæ esse propter formam vel ordinem ad illam, hoc ergo præmisso, facile est exponere verba Arist. dicit. n. materia est hoc aliquid existens apparere hoc est ipsa proportione ad formam. nam ipsa ꝭm se nullum habet esse nisi vel propter formam, vel propter ordinem ad formam {Et quia esse) Exponit secundam partem textus, & vult ꝙ det causam proximi verbi, & inquit. nam quæcunq; sunt casu .i. quorumcunq; esse est in contactu & comparatione ad aliud & non connaturalitate. i. & nō forma. i. & eius esse non est forma, est materia & subiectum. nam sola materia est per eius esse in comparatione est aliud. Barbara autem translatio quam Auer. commentatur aliter habet, sed in id redit, & propterea assumpsi nostram literam. {Et quasi intendit) Epilogat expositionem & vult, ꝙ per omnia hæc Arist. innuit esse materiæ, & ꝙ ipsa nullum habet esse nisi in comparatione, & sic per contactum intelligit comparationem, & per connaturalitem intelligit formam, & tu applica totum hoc verbis suis. Sed dubitatur. nam hæc expositio non differt à prima Alexandri, vt patet intuenti. Dicēdum, ꝙ quantum ad modum exponendi non differt, sed bene quantum ad rem expositam. nā Auer. voluit Arist. per hæc dare intelligere esse materiæ & non Alex. Sed qūo materia depēdeat à forma & non econuerso? alibi enucleauimus. nūc vero hæc supponenda sunt, quia ex. 2. Ausculta. physicæ clare habeatur {Et forte intendit) Dat secundam expositionem, & hanc vocat manifestiorem ꝭm verba, & vult ꝙ Arist. innuat differentiam inter formam & materiam. nam materia est sensibilis & forma intelligibilis, propterea materia sensu percipitur, forma vero intellectu, & iuxta hoc exponit secundam partem, &. q. d. nam quæcunq; sunt casu & non connaturalitate. i. forma sunt materia & subiectum. i. sunt materiæ proximæ quæ dicuntur subiectū & quasi tangit elementa. Elementa. n. sunt contactu & non sunt vnum in forma. & propterea sunt materiæ & subiectum. i. sunt materiæ actu, & proximæ. & propterea hic sermo verus solum de materiis proximis. nam hæc sunt sensibilia & proprie apud nos nota {Et dicit ꝭm contactum) Tunc ponderat verbum cur. s. Arist. dixit quęcunq; sunt casu & non mixtione. Respondeo, quia tactus est communior, quia est tam mixtorum in vna forma quàm vnitorum, sed non in vna forma, vt ergo vteretur sermone vniuersaliori, dixit tactu. Sed dices. Tunc hæc expositio non differt à tertia Alexan. Respondet vt supra, ꝙ quantum ad modum exponēdi eadem sunt. non autem quantum ad rem expositam {Et cum dixit hoc) Hoc reliquum commenti perspicuum est per se, & maxime ex expositione textus facta per me, nec in hoc est aliqua vtilitas.

Tex. c. 15. *Quapropter utique non male Plato ait quia species sunt quæcunq; natura Si quidem sunt species, aliæ ab his, ut ignis, caro, caput: omnia enim materia sunt, & maxime substantiæ ultima.*

Quasi corollarie concludit quantum ad quid Plato bene dixit. vbi debes scire, ꝙ conditionalis est duplex, quædam necessaria necessitate rei, & quædam necessaria necessitate illationis, & potest addi tertia, quæ est necessaria ꝭm rem & illationem: qui concedit ergo cōditionalem necessariam vtroq; modo bene, aut quia simplr & ex toto verum ponit. ꝗ vero concedit hypotheticam necessariam vno mō tm̄ non male dicit, qm̄ dicit partim verum, partim falsum. & hoc Plato concedit. Ponit. n. hanc hypotheticam, si ideæ sunt, formæ naturales debent esse tales ideæ, & non formæ artificiales. modo hæc hypothetica est necessaria vno mō, .s. ꝭm consequentiam & non ꝭm rem, & ideo non male ait Plato, inquit, quapropter vtiq; non male ait Plato species esse quęcunq;, natura siquidem species sunt aliæ ab his. Dixit autem Plato. non male dicere, sed non dicit ipsum bene dicere, vtēs inuida laudatione, qm̄ Plato dicit hypoteticam vno modo tm̄ veram & non vtroq; modo. Exemplum subscribit eorum, à quibus species debent esse aliæ, si debent esse ideæ. d. vt ignis, caro, caput. Cuius cām subscribit, omnia. n. materia sunt & maxime substantiæ vltimæ. q. d. ꝙ sublatis formis & positis illis in abstractione, vt Plato, inquit, omnia reliqua sunt vltima materia maxime substantiæ, quæ indiuiduum dr̄, qm̄ vt in prædicamentis dr̄ proprie & principaliter & maxime substat. Sed de hoc dicet̄ in cōm.

Dixit Alexand. } Quæ dicit continuando patent. Debes scire, ꝙ sermo Arist. potest dupliciter intelligi. Vno modo ꝙ Plato velit formas ipsas naturales compositorum esse abstractas. Alio modo, ꝙ Plato velit formas formarum substantiarum compositarum esse abstractas, & propterea dat duas expositiones. Prima supponit Plato. sentire primum intellectum. Secunda vero supponit ꝭm intellectum. differunt ergo hæ expositiones, qm̄ prima vult apud Pla. ipsas formas compositorum esse separatas. secūda vult ipsarum formas existere separatas {Dicit & erit) Docet cōstruere verba & debes scire, ꝙ textus barbarus sic stat, quia ista si fuerint alio modo, sunt omnia quæ existunt ꝭm naturam, vult modo Auer. ꝙ siue primo, siue secundo mō exponatur textus, litera debet legi transposite, videlicet, ꝙ hæc particula ista cōstruatur cum τῷ, sunt & τῷ formæ subintellectæ construatur cum τῷ fuerunt alio modo. i. si formæ habent esse. & hoc modo certe legitur in trāslatione nostra vt vidistis, & verba Auer. vtputo, sunt corrupta hic ex ignorātia verborū eius {Et oēs) Reducit totam sniām in duo. nam opinio Plat. potest dupliciter intelligi. Vno mō ꝙ ipsæ substātiæ, quæ sunt formæ ponantur abstractæ, vt forma aquæ, & forma ignis &c. & sic intelligit prima expō. Alio modo vt intelligat Plato formas formarū, i. vniuersalia formarū esse abstractas, vtputa vl'e hominis & vl'e leonis &c. & sic intelligit secunda expositio. Prima ponit tm̄ species indiuiduorum separatas. Secūda ponit vniuersalia specierum esse separata. Ambæ ergo expositiones veræ sunt in parte pro quanto solū in formis naturalibus loquuntur, & non in artificialibus {Duo. n.) Ponit cōuenientiam & differentiam inter has expōnes. Conuenientia est, quia sunt propinquæ q̄tum ad hoc ꝙ nō male dicunt excludendo artificiales formas. Differūt vero, quia prima perscrutatio est naturalis, s. vtrum formæ compositorum abstractæ sint. Sed secunda est metaphysica, scilicet vtrum formæ abstractæ sint aliæ à formis sensibilibus, quoniam tractare de distinctione & differentia est proprium metaphysici {Et ex hoc Cōm. 15.

ſm Alex.)Literam illam dupliciter exponit Alexā.Vnō modo vt excipiat adhuc hæc à propoſitione Platonis, videlicet,ignis,caro,caput,& cætera mēbra, & ſic formę naturales ſunt ideæ,exceptis illis,quę ſunt velut partes aliorum integrales, & ſic habetur prima expoſitio. Vel poteſt intelligi vniuerſalius,vt excipiátur quæcūq; ſunt vt materia, vt intelligatur, formæ naturales ſunt abſtractæ,exceptis illis, quæ ſunt vt materia{Intelligenda eſſet) Debes ſcire ꝙ litera barbara ſic iacet, & hæc ſubſtantia eſt illud quod eſt maius valde,& illud poſtremum & indiuiſibile.Prima expoſitio intelligit per ſubſtātiam,compoſitum, & per illud intelligit materiam: q.d.& hæc ſubſtantia, ſ.cōpoſita eſt maius valde, & illud,ſ.materia,eſt poſtremū & indiuiſibile.& hāc Alex. vocat corpus commune.Poteſt ſecundo modo intelligi per ſubiectum.mixtum, & per illud, elementa: vt ſit ſenſus,& hæc ſubſtantia eſt illud,quod eſt maius valde, hoc eſt mixtum eſt nobile, & illud, ideſt elemētum eſt poſtremum & indiuiſibile. Iuxta hæc certe poteſt eligi bonus intellectus in verbis græcis poſitus.lege ergo ſic, quapropter vtiq; non male Plato ait ſpecies eſſe quæcūq; natura,ſiquidem ſunt ſpecies aliæ ab his,quæ ſunt aliorum materiæ,vt ignis,caro,caput.nam omnia ſunt materia vltima & eius ſubſtātiæ,quæ maxime eſt.Ignis enim eſt materia vltima mixti & caput & reliqua: quare exceptio debet fieri ab his,& quantum ad hoc ponit textum ſuum Alex.{Dicit Alex.)Sed dubitatur. nā elementa & talia non ſunt materia vltima maxime ſubſtātiæ.Reſpondet, ꝙ per materiam vltimam non intelligit indiuiſibilē.Cuius cauſam dicit ipſe Auer.quia Ariſto. comparat inter ſubſtātias compoſitas & actu entes.Intelligit ergo materiam vltimam,ideſt proximā, quæ dicitur vltima compoſitione & prima reſolutione. Quantum ergo ad duo Plato bene dicit.ſ. ꝙ formæ artificiales non poſſunt eſſe ideæ,& ꝙ formę naturales poſſunt eſſe ideæ,ſed non omnes,ſed ſolę hæ,quæ nec ſunt materia nec partes integrales alicuius totius, & hoc quia talia non poſſunt exiſtere per ſe. Sed quantum ad reliqua male dicit,quoniam reuera ideæ non ſunt,neq; dari poſſunt vt plurima argumenta oſtendunt. & propterea recte inquit Platonem non male dicere, ſed cum dixit ipſum bene dicere,pro quanto in parte verum dixit & in parte falſum.

TEX. 16. *Mouentes quidem igitur,cauſæ, uelut prius factæ exiſtentes,quæ autē ut ratio,ſimul. Quando enim ſanatur homo,tunc ſanitas eſt, & figura æræ ſphæræ ſimul & ærea ſphæra.*

Accepit primo formas artificiales non poſſe ſeparari à cōpoſitis,& ꝙ ſi quæ ſeparari poſſunt,illæ ſunt naturales: Adijcit & tertio ꝙ nec iſtud eſt vniuerſaliter verū quia non in formis,quæ ſunt vel partes integrales alicuius totius vel mixti. Nunc ergo vniuerſaliter oſtendere vult,ꝙ nulla forma poteſt ſeparata eſſe, & vtitur tali ſyllogiſmo,Omne ſeparatum ab aliquo pręxiſtit generationi illius, & remanet poſt corruptionem eius: ſed nulla forma præexiſtit generationi compoſiti, nec remanet poſt corruptionem eius:ergo nulla forma eſt ſeparata.maiorem tanquam perſpicuam ſupponit,& minorem declarat per differentiam inter cauſas mouētes & formales. Subiicit autem concluſionem,quia prius eam dedit intelligere,inquit, Mouentes quidem igitur cauſæ ſunt velut prius factæ. dixit, velut prius factæ, quia quandoq; ſunt perpetuæ vtraq; ex parte, quæ autem vt ratio,ideſt cauſæ formales ſunt ſimul,ſ.cum ipſis factis.Cuius probationē ſubſcribit per exempla dicens, quando.n.ſanatur homo, tunc ſanitas eſt etiam & non prius nec poſt. Et figura æræ ſphæræ tunc eſt, quando ſimul eſt ærea ſphæra. patet ergo veritas minoris.

Cum declarauit} Auer.videtur velle Ariſto.ex principali propoſito declarare differētias inter cauſam formalem, & agentem & hoc nulla alia cauſa niſi vt declaret naturam formæ & naturam agentis,& certe expoſitio poteſt ſtare. Ego vero textum introduxi modo dicto & propter cauſam prædictam, verba commenti perſpicua ſunt. Cōm. 16.

Si autem & aliquid manet poſterius,perſcrutandum eſt.In quibuſdam enim nihil prohibet ut ſi eſt anima tale.non omnis, ſed intellectus.Omnem nanq; impoſſibile forſan.

Minor habebat duas partes,& ꝙ nulla forma præexiſtit generationi compoſiti, & ꝙ nulla forma remanet ꝑ ſe poſt compoſiti corruptionem, & probauit primam partem per differentiam datam inter agentes cauſas & formales.Nunc ergo de ſecunda vult ſe excuſare: licet addat quādam veritatem,quæ primo aſpectu apparet, & inquit, Si autem & aliquid,ſ. de numero formarum manet poſterius,hoc eſt poſt compoſiti corruptionem, perſcrutandum eſt.opponit tamen id quod primo videtur aſpectu & inquit, In quibuſdā.n.nihil prohibet,exponit in quibus &.d.vt ſi eſt anima tale non omnis,ſed intellectus, omnem nanq; ſeparari eſt impoſſibile forſan. Sed quomodo intelligitur textus iſte, in commēto aperte diſputabitur: qm̄ Expoſitor cōtradicit Auerroiſtis.Dicit Alex)Proponit quæſtionem Ariſto.& fundamentum quæſtionis,eſt ergo quæſtio.Vtrū aliqua formarum remaneat poſt compoſiti corruptionem{Deinde narrauit)Ponit fundamentum quæſtionis & componitur ſic, Anima ſeu intellectus hominis eſt forma hominis:aīa & intellectus hominis remanet poſt corruptionem hominis: ergo aliqua forma manet poſt corruptionem compoſiti{Sed non)Reſpondet Alexan.ꝑ verba Ariſto.Vbi debes ſcire,ꝙ partes animæ rationalis, quædam ſunt dependentes in eſſe & in conſeruari à materia,vt cibalis, cōcupiſcibilis,ſenſibilis &c. Similiter intellectus materialis,qui dr̄ virtus animæ apud Alexandrum:quędam ſunt nullo modo depēdentes à materia & corpore, vt intellectus adeptus & intellectus agens, & tales remanet poſt corruptionem, vt in tertio de Anima dictum eſt.Tunc cōſtrue literam ſic,vt ſi eſt anima tale non omnis,ideſt non tota,ſed intellectus & intelligitur adeptus vel agens, omnem nanq; impoſſibile eſt forſan ſeparari. addit tamen cur Ariſto. adiicit forſan,& vult quia eſt propriū alterius libri{Et hoc qđ dicit)Nunc declarat poſitionem Alexā.& vult ꝙ apud Alex.ſit triplex intellectus,& forte quadruplex. Vnus eſt intellectus agēs æternus, & vnus materialis eductus de potentia materiæ, & tertius compoſitus aliquo modo,& eſt intellectus in habitu,vt diximus tertio de Anima. Quartus eſt intellectus adeptus qui eſt ipſe intellectus agens vt cognitus à poſſibili,vult modo Alex.verbum philoſophi eſſe verum ſolum de adepto.Hic.n.innaſcitur homini de nouo, & tamen non corrūpitur homine corrupto,ſed poſterius remanet{Sed nō eſt) Recitata poſitione Alex.narrat poſitionem Themiſtij, & Theophraſti, & ponit omnes propoſitiones quas conceſſerunt hi.Prima,intellectus materialis remanet poſt hominis corruptionem.Secunda,intellectus agens eſt quaſi forma intellectus materialis,& non dicunt abſolute Cōm. 17.

lute esse formam, quia habet modum formę, vt dixit in tertio de Anima. & ꝓpterea vocatur compositū quasi ex materia & forma. Tertia, intellectus agens creat intellecta vno modo & recipit alio modo. Creat quidem per se inquantum intellectus, & recipit eas per accidēs inquantum coniungitur intellectui possibili qui recipit eas, & sic recipit eas per accidens {Nos autem) Epilogat omnia quæ dixit in libro de Anima breuiter. & ponit multas propositiones breuiter, quæ ad longum sunt declaratæ in tertio de Anima. quarum prima est, Intellectus agens est quasi forma intellectus materialis. Tum quia habet rationē perfecti & intellectus materialis habet rationem imperfecti. Tum quia coniungitur ei aliquo modo, licet non mediante dispositione quiditatiua, & quantitatiua; & propterea non dr̄ vera forma, sed quasi forma. Secūda est, ꝙ intellectus agens agit intellecta per se, & recipit ea per accidens, pro quanto copulatur intellectui possibili qui per se recipit illa. tertia, intellectus materialis est generabilis, & corruptibilis, vt dicetur. Quarta, intellectus in habitu habet partem generabilem, s. phantasmata ipsa, & partem incorruptibilem, s. intellecta ipsa vniuersalia. Dictū est enim ꝙ corrumpitur quantum ad id per quod est ens verū, & æternum quantum ad illud per quod est vnum entiū in mundo, & quia dixit ꝙ intellectus materialis est corruptibilis declarat quomodo & vult ꝙ corrumpatur quantum ad actionem, & non quantum ad essentiam. Quinta, intellectus materialis ab extrinseco intrat nos, qm̄ non reducitur ex semine, sed deforis aduenit. ꝙ autem intellectus materialis veniat deforis, supponit {Si enim esset) Quia accepit ꝙ intellectus materialis respectu agentis est velut locus, & nō quasi materia. Potius .n. assimilatur loco q̄ materiæ, qm̄ materia est res indiuidua, sed intellectus materialis est res vniuersalis. Amplius, materia dependet à forma, sed intellectus materialis non dependet, quia est æternus, & propter multa alia quæ dixit in commento. 6. tertij de aīa {Et si actio) Probat scđam partē, s. ꝙ ipsius intellectus agētis operatio est corruptibilis, prout copulatur possibili, quia si nō: erit ergo æterna, sed in ęternis actio æterna est eius substantia, vt dicetur commento. 51. ergo erit substantia intellectus. Tūc vltra si actio hæc erit substātia eius: ergo semper erit continuus ipsi intellectui materiali, & quo ad substantiam & quo ad operationem, cum substantia eius & operatio idem sint {Sed quomodo) Ponit ergo quomodo nostra oꝑatio est corruptibilis, vbi inuuit talem distinctionem quòd ipsius intellectus agētis operatio duplex est. vna est illius vt agens est, & hęc est creare intellecta, & talis debet̄ sibi in principio quo intellectus possibilis incipit ꝑfici in nobis, alia est eius vt forma est. & hæc est ipsemet intellectus agens vt copulatur ipsi possibili, & hæc debetur ei in fine, s. quando intellectus materialis adeptus est totum intellectum speculatiuum: ergo vult, ꝙ actio eius prout copulatur cū materiali in principio sit alia à substantia eius. Actio vero eius prout copulatur in fine est substantia & forma alij non sibi {Et ideo) Corrollarium, qm̄ actio agentis est alia ab eius substantia, ideo, fuit possibile vt aliquod æternū vtpote intellectus possibilis intelligat aliquod corruptibile, s. virtute agentis de nouo abstrahētis {Si igitur) His declaratis vult declarare quid sit prosperitas & quando, vbi debes scire ꝙ donec remanet aliquod producibile faciendum, semper agens habet potentiam actiuam. Qm̄ cuilibet potentiæ passiuæ correspondet actiua: ergo ꝑ conuersionē per cōtrapositionem si nullum est producibile, nulla erit potentia actiua in agente, quare quomodo omnia speculabilia & intelligibilia sunt actu intellecta nihil remanet amplius produci: ergo cessat potētia ab agēte, & per consequēs destruetur hæc actio, quæ est alia ab eo. Est ergo supponēdum intellectum agentē quandoq; remanere absq; actione quæ est alia ab eo propter rationē dictam {Et tūc) Nunc arguit, posito casu ꝙ actio hæc cesset, aut nō intelligemus omnino per hunc intellectum, aut intelligemus per eius substantiā. sed est impossibile vt aliqua hora non intelligamus per ipsum aliter esset otiosus: ergo intelligemus per ipsum inquantū eius actio est eius substantia, & hæc est vltima prosperitas, s. vt intelligamus per eius substantiam, sicut ipse intelligit se.

Sed quid sit iste intellectus agens ꝑ cuius essentiam intelligimus. Vtrū deus vel aliqua intelligētia inferior? dictum est tertio de anima, & in libro nostro de intellectu. Amplius, vtrum felicitas sit ipse intellectus, an aliquod medium quo vnimur ipsi intellectui, dictum est ibidem. Adhuc etiam quomodo perueniemus ad hæc quandoq; & quibus, diximus ibidem. hęc. n. dicta sunt in transcursu & transitu & per modum epilogi. His visis veniamus ad verba textus. videtur. n. ex textu sumi contra Auer. rationalem animam non pręexistentē corporibus, vt dicit Auer. qui ponit eam æternam à parte ante, & post, & vnam. Qm̄ quantum ad hoc conuenit cum verbis Arist. & vr̄ remanere post hominis corruptionem, qm̄ quantum ad hoc differt ab alijs: ergo ex textu aperte sumitur ꝙ incepit & non desinit, inquit. n. In quibusdam. n. nihil prohibet vt si est anima tale non omnis, quia non quælibet, quia non sensitiua, nec vegetatiua, sed intellectus. i. sed sola rationalis. Vocat. n. intellectum animam rationalē, omnem nāq; animam & sensitiuam, & vegetatiuam, & rationalem, separari, est forsan impossibile. Ecce quomodo aperte sumitur rationalis animą incipere, quēadmodum & aliæ formæ & remanere, & in hoc differt ab eis. & in hac glossa multum lætatur. Expositor contra Auer. sed pace sua dixerim, ipse non percipit verba nec sensum verborum Aristo. licet. n. positio sua sit veritas, nec sumus, nec volumus, nec appetimus contradicere, veritati. Sed in hoc est falsitas ꝙ ipse credit talem veritatem esse in verbis Arist. hic & alibi. Adsunt etiam alij pręclarissimi Theologi, qui Arist. in tali quæsito esse semper dubium asserūt, sed quocūq; modo sit ex verbis his non colligitur. Propterea debes scire ꝙ apud Auerroim rationalis anima non est compositum ex intellectu agente, & intellectu materiali, vt credit Ioannes. Hæc. n. est vera fictio nec ab Auer. alicubi inueni, sed rationalis anima apud Auer. est quoddam compositum ex parte sensitiua, & parte intellectiua. Accipiatur. n. totum illud animæ qđ ex semine eradicatur, & ponatur loco partis materialis & totum id quod deforis aduenit loco partis formalis, & ex his constituitur rationalis anima constituens cōpositum in esse specifico, & pluras sm̄ numerum indiuiduorum speciei hominis, licet intellectus sit vnus omnibus: tale autem constitutum incipit simul cum composito, quemadmodum omnes formę materiales & aliquid eius remanet, vtpote intellectus, & in hoc differt ab alijs, & hæc expositio multum consonat textui. Dicit. n. in quibusdam. n. nihil prohibet, vt si est anima tale non omnis hoc est non tota, sed aliquid eius, idest intellectus: omnem nanq;, idest totam nanq; impossibile est

De anima intellectu apud Auerroem.

est forsan, quia saltem ẽm partem sensibilem traducitur ex semine. & ꝙ hæc sit mens Aristo. patet. nã Arist. nullibi sumit intellectum pro anima. Dicitur. n. græce intellectus νοῦσ. Anima vero grece dicitur ψυχὴ, nec alicubi visus est variare, terminos. & hoc quia anima dicitur totum quoddã, intellectus vero pars eius vt in principio tertij dictum est, immo intellectus non dicitur forma nisi æquiuoce, vt dictum est in commento. Ex his apparet talem veritatem non colligi ex verbis Aristo. quanquam idem sit catholice dictum atque nullatenus ambigendum.

Palam itaq;, quia non oportet propter hoc esse ideas, Homo enim hominem generat, qui uero singularis singulariter aliquem. Similiter autem in artibus. Medicinalis enim ars, ratio sanitatis est.

Confutauit positionem Platonis & declarauit quãtum veritatis continebat. Nunc ergo vult soluere argumentum eius. Erat autem argumentum eius, quia omne quod fit, fit ab vniuoco, sed non potest esse aliquod vniuocum nisi ideæ: ergo oportet ideas esse. Soluit dicens palam itaq; quia non oportet propter hoc, subaudi argumentum esse ideas. nam homo generat hominem, sed qui singularis singulariter aliquem. Etiam vniuersalis vniuersalem nec vniuersalis particularem generat. Similiter autem in artibus subaudi oportet dici. nã medicinalis ars est ratio & similitudo sanitatis à qua fit. non ergo oportet ponere ideas vt res producantur à simili, quomodo inferius inueniat̃ simile à quo suum simile producatur. & sic positio Platonis nullo modo est necessaria, nec quantum ad positionem ipsam nec quantum ad argumentum positionis.

Cõm. 18. Cum declarauit} Auer. conuenit nobiscum in exponendo Arist. textum, sed vult ꝙ Arist. probet in litera suam solutionem ex loco à simili. nam sicut in arte ita in natura, sed in arte omne quod fit, fit à simili & non ab idea. ergo in natura omne quod fit, fit à quodam simili habente formam rei factæ in potentia actiua. Tu vero scis istud non esse ita: vt patet in textu græco, sed vtcũq; totum est bonum {Themistius) Digreditur cõtra Aristo. dicta. Et primo inducit Themistij positionẽ & argumenta Themistij. Themistius ergo opinatur ꝙ ideæ sint, sed quo pacto dicemus, vtitur argumento ex eis quæ fiunt absq; patre & matre, vbi certum est talia fieri à simili & non à patre: ergo ab idea. Et huius argumentum ait Arist. fuisse oblitum, & dixit argumẽtum non bonum { Et nos) Remouet Themistius dubium. Diceret. n. quis talia animalia fieri casui & non ab agente per se, vt diximus commento. 13.

Digressio & positio. Themistii.

Contra arguit, & syllogismus eius est, Omne id ante cuius generationem procedit debitus ordo & debitus processus naturæ fit per se & ab agente, sed in omnibus talibus præcedit ordo & processus naturæ: ergo generantur ab agente. Minor patet in animalibus factis ex semine, & eodem modo patet in animalibus ex putrefactione. Nullum. n. horum fit nisi præcesserit quædam resultatio, idest dispositio habilis, per quam ita hoc ꝙ non id producatur, vt patet in aĩalibus ex semine generatis & ex putrefactione etiam {Dicit & nõ decipiat) Contra, quia non videtur simile in animalibus perfectis & talibus vilibus: ergo licet animalia perfecta producantur ordine & debito processu, animalia talia vilia non sic, & propterea casu producuntur. Contra arguit, quia vilitas non tollit ordinem rei generandæ. nã videmus aliquem generare rem à luto & ab auro, & tamen vtroq; modo facit cum ordine & debito processu {Et si tu bene) Secũdo principaliter arguit Themistius aĩalia perfecta fiunt ordine & debito processu, & hoc quia procedit resultatio seu dispositio certa in materia ad illa determinate. quæro ergo à quo talia generantur: & certum est ꝙ non à patre & matre, qm̃ hæc nihil faciunt ad compositionem hominis, licet faciãt ad ipsum fieri, nihil tamen ad factum. nam corpus nihil facit ad corpus nisi in extremitate, sed natura facit in ipso corpore intrinseco: ergo talia erunt ab agente alio & tale est idea {Et non est} Contra. quomodo natura dirigit se tali modo, vt simul cum idea producat debitum effectum. Respondet ꝙ hoc facit inquantum dirigitur ab intelligẽtia non errante quæ est anima in terra, hoc est in sphæra actiuorum & passiuorum de qua Plato dicit, ꝙ fit ex dijs secundis, & vocat eam in Timæo aĩam mundi. & Aristo. dicit eam fieri ex Sole & orbe decliui, idest zodiaco {Et ideo) Concludit propositum ꝙ licet natura non intelligat quod facit, tamen agit ordinate pro quanto dirigitur ab illa anima quomodo prophetæ loquuntur futura licet non intelligant illa, quia diriguntur ab intelligẽtia non errante. Sed dubitatur quomodo non corpus potest fieri à corpore, cum ergo talis anima non sit corpus, non videtur posse fieri à Sole & orbe decliui. Amplius, si prophetæ loquuntur futura cum loquela subordinetur rationi, videtur ꝙ debeãt præscire futura. Debes ergo scire ꝙ hanc mundi animam declarauimus in libro nostro de Anima. & Themistius in libro de Anima capitulo vigesimotertio declarauit omnia hæc. Possumus ergo dicere ꝙ Themistius sic intelligit non vt dixi. Nã anima duplex est, vna terrena quæ non dicitur anima mundi, sed anima generabilis, & hãc vocat Themistius animam in terra & talis apud Platonem fit à dijs secundis, i. ideis. apud Arist. hæc fit à Sole & orbe decliui tanquam à causa vniuersali, & ab agẽte proximo tanquam ab instrumento. Posset intelligi per animam in terra animam mundi vt dixi, & tunc tu solue argumẽtum. Ad ẽm forte ipse loquitur more astrologorum, qui prophetas euenire à virtutibus cœlorũ asserunt, vt quando præfuerit aliqua magnarum coniunctionum Saturni, & Iouis, & maxime quando talis coniunctio mutauerit triplicitatem. & Saturnus fuerit in secunda domo, vel tertia, ab ascendente cõiunctionis, vt Albumasar inquit, & tũc certum est tales esse & futura prædicere, qui tamen non præcognoscunt futura quando ab impetu loquantur, vel hoc intelligit de melancholicis apud medicos vel de dæmoniacis. Tu vero hæc considera {Et vniuersaliter necesse est) Dedit Thæmistius necessitatẽ ponendi ideas. Núc vult concludere ꝙ nõ sufficiunt & supponit vnum, videlicet, ꝙ omne quod fit, fit à debito principio materiali simili & proportionali rei factæ, quia non quodlibet fit ex quolibet. Ex hoc sequitur ꝙ debet forma antequã fiat præexistere in materia tota & tota debet educi de potẽtia agentis. & hęc est positio Themistii, & verba sua vide {Et apparet ꝙ iste) Reprobat nunc positionem Themistij in duobus. Primo quia nescit quomodo fit generatio. Secundo quia nescit quomodo generatum fit à conuenienti in nomine & definitione. Hæc ergo duo quæ credebat declarare videtur Themistius ignorare {Quo modo enim intellexit) Declarat hæc simul & proponit ꝙ de mente Themistij generatum fit de nouo pro quanto agens creat formam & ponit eam

in materia, ac si nullo modo cōtineatur in materia, sed esset aliud in materia & aliud in effectu. Arguit modo si ita esset, tunc essent formæ creantes animalia & plantas & generata ex putrefactione, ita ꝙ darent formas, animas, lineationes, creationes, & esse talibus. Est ergo enthymema Auer. si esset, vt Themistius inquit, tūc darentur substantiæ creatrices {Et contingit) Destruit cōsequēs prædictum hoc modo, si formę creatrices sunt: ergo tales erunt animę, tenet consequentia, qm̄ anima creatur ab aīa quomodo debeat esse similitudo. Tunc vltra, si animæ vel abstractæ & immateriales nullo modo dependentes in esse & conseruari, vel non abstractę & dependentes in esse & conseruari à materia. hæc est diuisio syllogismi hypothetici. {Sed si fuerint) Destruit alteram partem & infert alterā quam iterum destruet, & per consequens falsum dixit. Debes autem scire ꝙ forma dici potest abstracta dupliciter, ſm esse & instrumentum & ſm esse tantum, non tamen ſm instrumentum. Exemplum primi ut Deus. Exemplum secūdi vt virtus formatiua, quę quidem est abstracta & vtitur instrumento corporeo. Primo quo destruit primam partem. d. si fuerint non abstractæ, ita ꝙ fuerint coniunctæ instrumentis proprijs & formis materialibus quibus vtitur vt instrumentis sic, ꝙ neq; subiecta in quibus sunt ēt sint abstracta, itaq; nullo mō sint abstractæ neq; subto, neq; instrumēto, sed habeāt de principijs instrumētalibus calorem animalem, si inquam hoc dicatur, tunc erūt factæ. Est ergo enthymema si dicatur tales formas creatrices esse materiales & ſm subiectum & ſm instrumentū, Tunc erunt factæ, & tunc erit quæstio à quo tales fiant quomodo omne quod fit debet fieri à simili, & propterea dat aliud membrum ꝙ oportet tales creatrices formas esse abstractas & ideas {Et hoc non tantum) Destruit hanc secundam partem: nā si dicatur tales esse abstractas hoc nō tm̄ erit in animalibus ex putrefactione genitis, sed ex semine genitis. nā in seminibus sunt virtutes & formæ similes formis artificialibus quæ formant corpora & tales factæ sunt, vt etiam ille in putrefactis: ergo ab alijs, & per consequēs oportet deuenire ad ideas simplices æternas, quo Themistius habet idem dicere & in animalibus genitis semine & putrefactione quare argumētum eius non est necessarium {Vnde quidam) His adductis pro & contra, nunc narrat opinionem Auicennæ, & Themistij, & hi volunt duo. Primum ꝙ omnes formæ substantiales generabilium fiunt ab vna vniuersali abstracta à materia quæ ab Auicenna dicitur Colcodea, hoc est datrix formarum. Secundo dicunt ꝙ talis Colcodea sit intellectus agens: ego apud eos Colcodea & intellectus agēs sunt idē subiecto & differunt ratione. Dicitur quidē. n. Colcodea pro quanto creat formas. Dicitur vero intellectus agens pro quanto abstrahit sensibilia à materijs. {Et ratiocinatur) Nunc ponit fundamentum huius positionis, & supponit duas suppositiones. Prima, tm̄ quatuor sunt qualitates actiuæ, videlicet, caliditas, frigiditas, humiditas, & siccitas. Tales enim actiuæ dicūtur quia agunt similia {Formæ autem substantiales) Secunda suppositio, nulla forma substantialis est principium actiuum suæ oppositionis vel sui similis quod exponit ita ꝙ ignis quomodo fecerit alium ignem sibi similem ex corpore graui, videlicet, ligno, forma substantialis quæ est in eo vt pote quia leuitas gratia exēpli non agit leuitatem sibi similem: & hæc suppositio patet ex verbis Aristo. in libro de Generatione, & in libro de sensu & sensato {Et cum ita sit) Tūc arguit, cum aliquis ignis generatur, vel forma eius consequitur primo facta, ita ꝙ fiat concomitatiue, vel fit principaliter. Si concomitatiue, tunc forma igitur fieret ex non forma ignis, & per consequēs generatio fieret nō à sibi simili {Et hoc non) Secundo arguit: nam saltem in anima oportet dicere ꝙ fiat ab idea. nam non dicunt eodē modo in anima & aljs: modo nos non vidimus animam fieri ex anima in his, sed potius ex non anima. Fit. n. anima ex spermate quod non est anima, ergo si generatio est ab vniuoco oportet saltem animam fieri ab anima, & per cōsequēs oportet esse ideam abstractam à qua fiunt animæ omnes: ergo licet quis posset fugere in elementis, saltem in anima non posset fugere {Et hoc iam) Confirmat hæc auctoritate Themistij. nam Themistius primo de Anima capitulo vigesimotertio, idē confirmat. Similiter & hic idem dicit. Dicit. n. animam materialē apud Platonem fieri à dijs secundis: apud Arist. vero à sole & orbe decliui. hęc ergo est positio Auicennæ. Sed circa hanc positionem sunt difficultates. Prima, nam cuilibet intelligentiæ correspondet orbis perpetuus. Quæro ergo quis orbis correspondet illi intelligentiæ. Secunda quæstio, talis intelligentia est prima, vel quem ordinem tenet in numero intelligentiarum apud Auicennam? & à qua producitur? & multæ possunt esse q̄stiones, sed breuitatis causa relinquantur, quia eā non intendimus sequi. Ad primam, videtur quibusdam illi intelligentiæ correspondere vnus orbis per se & alterum per accidens. hæc. n. intelligentia primo & per se gubernat sphæram lunæ. Secundo & per accidens gubernat sphæram actiuorum & passiuorum, & sic apud eos intelligentia lunæ est Colcodea, & intellectus agēs, intelligētia lunæ quidem pro quanto mouet sphæram lunæ. Colcodea vero pro quanto secundario gubernat sphæram actiuorum & passiuorum. Intellectus autem agens pro quanto creat intellecta, & mouet intellectū materialem. Sed reuera hæc est fabula. Auicenna enim in pluribus locis tenet talem intelligentiam esse solum respectu sphærę actiuorum & passiuorum, nec vult eā esse intelligentiam lunæ, & talem vocat intelligentiam agentem quam posuit abstractam propter duo, scilicet propter intellectionem & propter generationē, & ego adducerem multos textus suos, sed tu vide per te loca eius. Ad tertium dicendum apud eum, ꝙ intelligentia lunæ intelligendo superiorem apud ipsum, vtpote illam Mercurij produxit hanc sphæræ mediæ. Intelligēdo vero se produxit animā orbis lunæ, & sic apud Auicennam ex duplici ratione producendi intelligētia lunæ duas produxit res {Et ista quæstio) Nunc vult respōdere quæstioni, & primo proponit difficultatem quæstionis, & quomodo ipse vult loqui in hac materia {Ibi dicamus) Prosequitur & prima pars perspicua est. Circa secūdam ipse omnes positiones reducit ad extrema duo, & ad medium, nam quidam differunt latitationē omnium formarum, & alij extremi his contrarij dicūt creationem omnium formarum. primi dicunt quatuor quorum primum est quodlibet esse in quolibet. Secundum est generationem esse solum exitum rerū de confuso ad distinctum. Tertium est agens esse solum distinguens & non generans. Quartum erat ꝙ agens solum disponit mouendo materiam, sed intellectus ille creauit omnia simul. hæc ergo quatuor erunt de mente horum quorum princeps fuit Anaxagoras {Dicentes autem creationem) Secūdam enarrat positionem & vult

eam ponere duo. Primũ ꝙ agens creat totũ esse compositi ex nihilo. Secundum ꝙ nulla est necessitas materiæ vt præsuppositæ generationi, & hæc vt dicit est opinio legis suæ & legis christianorum, & addit de qua dicit Ioannes christianus, vtpote Euangelista, ꝙ tota potẽtia est in deo, & sine ipso nihil factum est, & ꝙ omnia in ipso erant, & hoc narrauit Alpharabius de Ioanne christiano, quia ipse non vidit. sed fore potest tangere Ioánem Philoponum, qui fuit de primis christianis, & talis quantum ad hoc contradicit Arist. vt dicemus. Debes scire quod Auer. falsum imponit nostræ religioni, non.n. christiana religio vult agẽs materiale nihil facere, sed vult ꝙ si deus vellet posset omnia creare, tamẽ corpora physica produxit, & dedit eis virtutes actiuas, sed de his post modum {Opiniones autem mediæ) Nũc narrat medias & vult illas esse duas, sed quia vna subdiuiditur, ideo sunt tres, sed ponit primo ea in quibus differunt, & ea in quibus conueniunt sunt tria. Primũ est, quia apud eos generatio est transmutatio in substãtia. Secundum est, ꝙ in omni generatione est necessarium subiectum, & per consequens nihil fit ex nihilo. Tertiũ est, ꝙ oĩs generatio est ab vniuoco & sibi simili {Vna aũt) Positis his in quibus conueniũt, ponit ea in quibus differunt, & narrat positionem Auicennæ, & hæc consistit in duobus. Primum, omnis forma creatur in materia ab agente, & propter hoc dicunt agentia materialia disponere materias tantum & non agere principaliter. Secundo dicunt tales agens esse abstractum, vtpote intellectum agentem, & talem vocãt datorem, & hæc est positio Auicennæ. Themistius vero dicit ꝙ rerum genitarum quædam sunt valde imperfecta & materiæ primæ propinqua vt elementa & mixta inanimata, & quędam sunt ꝑfecta & nobilia, & hæc duobus modis, quædam habent similia vt homo & equus &c. quædam vero non habent similia vt putrefactione orta. Tunc Themistius dicit, ꝙ ꝓ primis nõ oportet recurrere ad agẽs abstractum, quia pro generatione ignis satis est ignis, nec pro perfectis habentibus similia, quia pro generatione hominis satis est homo, & ꝓpterea ponit ideã ꝓ genitis sponte, quæ sunt perfecta mixta & viua: & per consequẽs oportet ponere agens ei simile, & sic habet dicere agens in generatione duplex scilicet abstractum quod ponitur tantum propter generationem animaliũ ex putrefactione genitorum, & materiale quod ponitur propter alia, & hæc videtur opinio Alpharabij in libro de duabus philosophijs, licet satis ambigue loquatur {Tertia autem) Nunc narrat positionem Aristo. & ponit id in quo ferè tota consistit, & inquit. & est quod agens physicum nõ facit nisi compositum ex materia & forma. In hoc.n. consistit totum fundamentum Aristotelis: ergo videtur velle ꝙ generatio nõ est inductio formæ in materia, & hoc contra Platonem, Themistiũ & Auicenna. Nec fit formæ manifestatio vt sentit Anaxagoras, sed est cõpositi ex materia & forma acceptio esse post nõ esse {Et hoc fit) Declarat istud & vult ꝙ generationem compositi præcedit quædam dispositio, q̃ est inquantum agens mouet alterãdo materiam de dispositionibus præcedentibus ad dispositiones sequentes faciẽtes pro noua forma tandiu debet quandiu exit quod erat in potentia ad actum, & producitur compositum perfecte: ergo apud Aristo. forma non inducitur nec producitur, sed cõpositum generatur propter formę eductionem {Et in ista) Assimilat hanc positionem positionibus antiquorum ad hoc vt ostendat non esse fictam, & primo assimilat illam opinioni Empedoclis. Empedocles.n. voluit agens solum congregate separata vel disgregare congregata, & sic apud ipsum generatio non erat nisi inordinatorum ordinatio vel ordinatorum separatio, ait tamen quod in præcedenti capitulo ipse nihil dixit de agẽte, sed vtcũq; sit agens apud Aristotelem non est congregans inter duo in rei veritate, i. actualia, sed est extrahens id quod erat in potẽtia ad actum, & quasi congregat inter potẽtiam & actum, idest inter materiam & formam non destruendo materiam pristinam, sed illam præ disponendo donec in composito fiant duo, idest materia & forma vnum cõponentia. patet ergo quid sit generatio apud Aristo. & quid agẽs, & ex his patet qualiter omnes generãs apud Auer. est disponens & Alterans, vt septimo huius commenti. 31. dixit. Generans.n. inquantum producit compositum est generans. Inquãtum vero educit formam est disponens. Sed contra, q̃m secundo physicæ auscultationis vult Arist. ꝙ disponens sit aliud à dante formã vt exemplificat in artibus. Amplius, lumen disponit oculos, & colores inducunt sensationem. Adhuc apud Auerroistas species sensibilis vtpote phantasma disponit ad intellectionem, sed intellectus agens causat intellectionem. Posset dici pro nunc, ꝙ verbum Auer. intelligitur in actione physica & corruptiua, vel forte verbum illud intelligitur quãdo dispositio essentialiter ordinatur ad actionem principalis agentis, cuiusmodi nõ est forte in illis, & alias grossas diximus in tertio de Anima. Scias tamen ꝙ illa propositio non acceptatur ab omnibus. Dicimus.n. nos naturale agens vtpote hominem disponere pro anima rationali: & Deum illam creare, & sic apud nos oportet esse falsam hanc propositionem {Et etiam) Secunda similitudo est ad secundã sectã. Secunda.n. secta voluit formas creari: modo hæc conuenit & disconuenit. Conuenit quidem pro quanto in creatione fit quod erat potentia fieri. Similiter in generatione fit quod erat potentia fieri. Differunt vero q̃m in creatione fit quod erat possibile fieri potẽtia in agente, & ꝓpea fit ens ex nõ ente: vtpote forma ex nõ forma {Et similiter) Tertia similitudo est ad latitantes, nã latitãtes ponunt formã præesse, & hoc modo Arist. Sed differunt q̃m Arist. vult illam præesse potentia existente in vtroq;. Anaxagoras vult illas præesse totaliter addit ꝙ opinionem Arist. voluerunt dicere antiqui, sed non potuerunt. {Intentio igitur) Epilogat intẽtionem Arist. & vult ꝙ Arist. intedant simile fieri à sibi simili totaliter vel aliqualiter, non ꝙ agens naturale adducat ab extra formam in materia illa nullo pacto præcedente, sed agens est quod adducit ab intra, forma ad extra, vt dictum est {Et sic est) Soluit quæstionem vtrum hoc sit verum vniuersaliter. Et respõdet ꝙ est vniuersaliter verum in decem prædicamentis. & exemplificat in tribus vt in calido, magnitudine, & motu. Quando enim generatur calidum oportet imaginari calidum præesse in materia, & ꝙ agens educit ipsum de potentia ad actũ. Amplius, simili modo & de magnitudine. Nulla.n. quãtitas fit de nouo, sed generatio quãtitatis nihil aliud est nisi terminatio dimensionum interminatarum, & hoc pacto dixit Auer. dimensiones interminatas esse coeternas materiæ & non vt Ioánes fingit. sed de hoc in libro nostro de substantia orbis, quia illud dicitur exemplariter. Adhuc de motu simili modo est dicendũ. Nõ enim inducitur, sed educitur, vt diximus. Debes scire ꝙ inducere est agere nullo præsupposito, educere vero est

ro est agere aliquo ꝑsupposito, sed quid sit illud præsuppositum dicemus suo loco{ Et ideo) Primum corollariū, ꝙ non oportet agens assimilari omnibus modis effectui, sed satis est similitudo virtualis {Generans igitur) Secundum corollarium est, ꝙ generans animã terrenam non ponit aīam in materia de foris, sed eam ab intra extrahit faciẽdo cõpositio, vt dixit vnde ignis) Tertium est, quod ignis generari potest à pluribus agẽtibus, vtpote ab igne & à motu: vt patet in excussione lapidis cum ferro, nam ad generationem requiritur cõuenientia & similitudo in forma, sed conuenientia in virtute, modo motus habet potentiã producendi ignẽ sicut & ignis{& intentio) Vult soluere quæstione quomodo inanimata & arguit sic, omne extrahens aliquid de potentia in actum debet habere aliquo modo illud, sed virtutes in semine extrahunt proportiones & formas quæ sunt in potẽtia in materia ad actum. ergo debent habere aliquo modo animata & nõ omnibus modis{virtutes igitur) Declarat quomodo virtutes existẽtes in seminibus habent animas quas inducunt in materias, & vult quod tales virtutes habeant animas potẽtia & non actu, quemadmodum domificator habet domum potentia & non actu. Signum aūt huius est, quia Arist. assimilat tales virtutes arti.

Virtus seminalis. Semen

Circa hæc debes scire quod reperiuntur hæc tria videlicet virtutes seminales, semen, & seminariū. Semen quidem est corpus quoddam cuius forma non est intenta propter se, sed vt ex illo generetur aliquod simile agenti à quo decisum est. Seminarium vero est exordiū cuiuslibet rei, & propterea seminarium apud Platonẽ est inchoatio formæ, virtutes vero seminales sunt rationes quædam existentes in semine, inclinãtes semen ad actum. vt. s. producatur aliquod simile ei à quo decisæ sunt, sed vtrum sint substãtiæ vel accidens posterius dicetur{& dicit in libro de animalibus) Auer. nunc intendit declarare quales sint tales virtutes, declarauit. n. eas esse aliquo modo similes animatis & aliquo modo dissimiles. Declarat mõ quales. quid, & quomodo, & duo ostendit. Primo quod diuinæ. Secundo quod similes intellectui. diuinæ quidem, quia dant vitam. proprium .n. diuinorum dare vitam, & hoc diuinum dicitur, similes vero intellectui, qm̃ adducunt ad finem certum. proprium. n. est rationi per debita media venire ad finẽ{& quia ista semina) Declarat modo instrumentum virtutis seminalis, & per hoc magis declarabitur qualis ipsa sit, & primo accipit quod virtus seminalis vtitur calore tanquam instrumento, & non probat hoc, quia ex libro de aīalibus declaratum relinquit.{& calor ignis) Ostẽdit qualis calor, & vult quod hic calor non est igneus, & syllogismus suus est nullus, calor igneus facit animationem & figuram, talis calor facit animationem & figuram. ergo non est igneus{& dicit Aristo.) Secundo idem probat authoritate Aristo. qui dicit quod iste calor non est ignis neque igneus {Ignis enim) Tertio idem probat, nam calor igneus corrumpit, iste calor generat. ergo non est igneus{& ideo videtur) Quarto calor similis arti non est igneus. sed iste calor est similis arti. ergo non est igneus{& ista forma) Soluit dubium. s. quæ est illa forma quæ conseruat talem calorem & ipsum ducit ad debitum finem. & primo ponit quod talis virtus vtens tali calore non est anima actu, sed potentia productiua. Secundo dicit quod est similis arti, vt dicit Arist. & intellectui. Arti quidem pro quanto ordinẽ & mẽsuram seruat sui operatione, Intellectui vero pro quanto non vtitur determinata parte corporis tanquã sui organo. Tertio dicit quod iste calor est in seminibus. Quinto dicit quod fit ab habente semen & à sole, vt patet per verba Arist. & sic patet quæ est illa forma, & quis & qualis sit calor qui est instrumentum formæ. nam forma illa est virtus seminalis, non quidem forma caloris inhærens sed directiua, calor vero nõ est igneus sed animalis. & sic. duplex dicitur calor{& factus) Declarauit qualis sit calor seminalis, nunc qualis sit calor similis calori seminali declarat. & dicitur primo quod ille calor putredinalis viuificatiuus fit in terra & aqua. In terra, pro animalibus terreis, in aqua, pro animalibus aquaticis, à calore solis admisto idest contracto ꝑ calorem aliarum stellarum. est. n. calor solis nimis communis, vt dicit Ptolemęus in libro quadripartiti primo sed receptis in alijs stellis contrahitur ad certam speciẽ rei generandæ. probat autem hoc, quia sol & aliæ stellæ sunt actiua principia omnium viuentium. & hoc Hermes testatur. ergo nũc triplex est calor. s. eľntalis, aīalis & putredinalis, & quomodo fiãt patet{calor igitur) Ex his concludit propositum & declarat qualis est calor cœlestis, & inquit. Calor igitur solis & stellarū multiplicatus & diuisus in aqua & terra per medium, quod .s. est aer generat animalia ex putrefactione nata, & vniuersaliter omnia quæ fiunt ex non semine, vt herbæ & plantæ. Secundo dicit contra Themistium, nõ quod illic in orbe decliui, & in sole sit anima in actu inuenta sicut narrat Themistius. Addit & omnia ista declarata sunt in libro de animalibus. Debes scire vt Ptolemæus sentit in primo sui quadripartiti, quod aer est materia solis, & lunæ, & aliarum stellarum: & medium. materia quidem pro quanto est valde passiuus respectu aliorum elementorum, medium vero quia defert actiones corporum cœlestium ad nos. Sol. n. & luna & aliæ stellæ alterantes aerem alterant nos mediante illo. & hoc dixit Arist. octaui physicæ auscultationis{Ergo calores) Contra. quia calores isti cœlestes deberent esse absque regula, & mensura: quia non habent intellectum. Respondet & declarat quomodo isti calores animalis & putredinalis regũtur à calore cœlesti, & vult quod isti calores habent talem mensuram & ordinem propter duo, & propter quantitatem motuū stellarum, & propter appropinquationem & remotionem. Sapientes .n. Astrologi volunt qđ planeta velox aliã habeat mensurã & aliã planeta tardus. aliam retrogradus, & aliam directus, & aliã eleuatus in suo paruo circulo, & aliam depressus. ergo ex quantitatibus motuum variantur calores & effectus. adhuc volunt quod variantur calores propter aspectus. alium enim calorem producit Luna quando aspicitur à Marte de quarto, & alium quando aspicitur à Sole de trino, aliū quando Ioui, vel Veneri coniungitur, & alium quãdo coniungitur Saturno, vel Marti. hi. n. aspectus fiunt per remotionem & appropinquationem stellarū inter se & ad tertiã, & hoc eget longa declaratione quæ est propria Astrologis. Satis autẽ est scire quod calor cœlestis multiplicatus ad nos varias mensuras suscipit ex varia cõstellatione, quæ habetur ex varia motuum differentia & aspectuum, hinc enim fit vt iste calor quandoque ad nos transmissus sit viuificans, quandoq; mortificans, quandoque fatalis, quandoq; contrarius. Erit ergo iste ordo, nam calores animalis & putredinalis regulantur à calore cœlesti, & cœlestis regulatur à cõstellationibus variis, & propterea patet quod calores sunt quatuor, vt igneus, anima- *Ordo calorū.*

Seminarium.

lis,& putredinalis,& cœlestis, & omnes reliqui sunt regulati,solus cœlestis est regula , sed vtrum isti differant specie,satis in libro de substantia orbis. Sed contra hæc est dubitatio magna;quia si omnia quæ hic fiunt, fiunt à calore cœlesti. Tunc frigiditas & pluuia & oĩa calori contraria fierent à calore. hoc est falsum,quoniã nullum contrarium generat reliquum . Adhuc multi sunt hic effectus qui non possunt reduci ad calorem,vt sunt impetus fatales quos Ptolemæus & Firmicus ponunt, & Aristo. in libro de bona fortuna. ergo calor ille non põt esse vniuersalis causa omniũ eorum quæ hic fiunt. Amplius in terræ visceribus multa fiunt ad quæ calor non potest per aerem multiplicari . ergo oportet ponere aliud principium à calore. Circa hæc debes scire, qđ Astronomi opinãtur corpora cœlestia agere in nos mediante aere alterato,& hoc triplici instrumento vtpote motu lumine,& influentia. Motu & lumine quidem, ꝓ quanto multiplicatur calor per illa ad nos qui est principium omnium viuentium. Influentia vero pro quanto penetrat in visceribus terræ,& pro quanto illa alterando aerem : Complexionem nostram in hora exitus filij à matrice alterat. quæ quidem relicta nostræ complexioni est principiũ multorum operũ saltem propensiuum,varium ẽm variam cœlorum constellationem. & hanc Arist. impetum, Astrologi fatum appellant. Ab hac quidem eleuantur homines ad prælia , ad furta, ad honores, & ad cætera bona quæ nobis insunt . Ab hac epidimie, ab hac diluuia, penurie, fames, & cætera accidẽtia mundi emergunt. Et præterea sectarum mutationes , & cometarũ apparitiones & alia fere infinita . vehitur.n. hæc ad nos mediante aere & alterat nos ꝓ quã aer alteratus alterat nos. sicut in magnete: magnes.n. alterat aerẽ & aer alteratus alterat ferrum & sic ferrũ acquisiuit impetum quendam quo mouetur ad eam. Hęc aũt influentia nec est calida, nec frigida , nec humida, nec sicca. sed propria virtus stellarũ quẽadmodum calor propria virtus & frigiditas propria aquæ & cæteræ cæterorum & hæc quidem est quę accipit. mensuras diuersas ẽm diuersas stellarũ constellationes. Sed an hæc influentia sit necessaria? in multis nostris ędítionibus diximus. Sed modo quæ sentiat Auer. explicamus. Debes ergo scire apud Auer.& forte apud Arist. quod esse omnium & opera omnium sunt velut vita, nã viuere viuentibus est esse & operari,& sic lapidis esse & eius operatio vita est lapidis vt ita loquar, similiter esse plãtæ & eius operatio est similiter velut vita eius . adhuc & in animalibus & hominibus est similiter. esse. n. animaliũ & hominem esse velut vita eorum & operationes earũ similiter siue bonæ siue malæ, vita autem omnis à calido est vt Arist. dicit. Videtur ergo quod totius vniuersi perfectio & omnium viuentium opera à calore debeãt esse. Ex his emergit Auer. sententia, quod. s. omnia quę sunt, sunt & fiunt à calore cœlesti , qui motu & lumine in aerem multiplicatur,& mediante aere ad nos & cuncta reliqua & propter hoc Aristote. in principio octaui physicæ auscultationis , dicit quod motus æternus est velut vita omnibus quæ natura subsistunt : Secundo sequitur quod calor iste est potentia omnia: est.n. potentia à qua potentia frigiditas potentia oĩa quæcũq; sunt nec contrariatur aquæ nec frigiditati, nec alicui cũ oĩa sit potentia.& quia est quoddam vniuersale semẽ omnium. ideo oportet vt determinetur à corporibus cœlestibus à diuersis eorũ motibus & à diuersis aspectibus & à diuersis sitibus stellarum. Sic.n. determinatus efficitur proprius ita ad pluuiam quod non ad ventum, ita ad id quod non ad illud,& propter hæc nulla est necessitas ponendi influentias, vt Astronomi ponunt cum calor iste sufficiat, est.n. potentia omnia. & ad actũ deducitur per determinatas constellationes . Tũc ad primũ dicendum calorem istum nulli eorum quæ sunt hic cõtrariari. non oportet cõtraria esse eiusdẽ gñis. Ad scđm dicendum quod & impetus reducuntur ad talem calorem, quia licet iste vt sic non sit fatalis, tamen determinatus per certam constellationem fit fatalis. Ad tertiũ dicendum quod calor iste ad viscera terræ penetrat nã alterat aerem & aer alterat superficiem terrę,& sic per partem post partem alterat viscera &c. {& ista mẽsura) Soluit quæstionem aliam. nã iste calor potentia est oĩa & determinatur ad diuersa propter diuersas mensuras & tunc est quæstio, Vnde sunt hæ mensuræ? Respondet quod istæ mensurę sunt ab arte intellectuali diuina quę ars cura Dei, & hoc declarat , nã cura Dei est velut ars vniuersalis sicut militaris sub qua continẽtur plures artes particulares. sicut.n. sub militari continetur frenefactiua, & aliæ multæ ad vnum finem ordinate, sic sub cura Dei sunt plures cure particulares propriorum motorum proprias sphæras gubernantium {Secundum hoc igitur) Tunc verificat sermonem antiquorum, & vult qđ hoc pacto natura particularis agit ordinate , & ad debitum finẽ quamuis non intelligat, quoniã facit hæc quasi rememorata , & vt directa ab intelligentijs gubernantibus . Secundo dicit quod virtutes & proportiones quæ fiunt in elementis à motibus solis & aliarũ stellarum sunt hæ quas reputat Plato esse formas & eas intendit, sed non potuit ad hoc pertingere {Arist. aũt) Confutatis his repetit fundamentum Aristo . quod est quod agens non producit formã per se, quia tunc crearet eã,& sic aliquid fieret ex nihilo quod est contra primos philosophantes . Secundo dicit quod de mente Aristotelis forma non per se producitur , sed per accidens propter compositum . Dicit ergo quod quando homo conseruauerit tale fundamentum non accidit ei error. Dicit quarto quod imaginatio super creationes induxit homines ad ponendũ ideas & induxit loquentes trium legum quæ sunt nunc , dicere aliquid fieri ex nihilo: Ecce quot bona emergũt ex fundamẽto Arist. Sed dubitatur circa hæc quia non videtur bene dictũ quod quia forma per se producitur propterea creetur, qm̃ posito quod per se producatur , non sequitur ergo creatur, qm̃ potest supponere potentiã in materia. Debes ergo scire quod apud Philosophos creatio est productio alicuius nulla parte illius præsupposita. Ex his accipitur solutio.q. si forma per se producitur cum nulla pars illius præsupponatur . ergo creatur vt patet per definitionẽ creationis. sed de composito nõ est ita , qm̃ si cõpositum per se ꝓducit, quomodo eius aliqua pars præsupponitur(vtpote in materia)ideo non creatur.& sic patet dñia {& cum loquentes) Redit ad opinionẽ loquẽtium in sua lege,& enumerat omnia mirabilia quæ concesserunt in fundamẽtis,& dicit primo cum loquẽtes nostræ legis opinabantur quod agens agit creando formas ex nihilo & nullum huiusmodi agens viderunt hic, dixerunt vnum esse agens omnia sine medio,& dixerunt secundo quod actio istius agentis transit in vno instanti in actiones contrarias , quia simul calefacit & infrigidat.& conuenientes: quia agit consimilia.& infinitas secundũ numerum agentium particulariũ . Dicit tertio ita quod negãt ignem comburere & aquam humectare,

Quatuor calores.

Vtrum fiant omnia à cœli calore.

mectare, & dicunt oīa hæc indigere creatione. Dicunt quarto quod corpus non erat corpus neq; facit venire in corpore aliquam dispositionem & aliquam formā. quia quantitas non est de principiis actiuis. Dicit quinto adeo quod dicunt quod homo non mouet lapidem & expellens non est mouens, sed illud agens creat motum. Dicit sexto & negauerunt propter hoc potentiā esse in rebus. Contra quod dicit septimo & error istorū est manifestus nec curat contradicere illis. Debes scire quod sapientes legis nostræ non dicunt hæc fabulosa, quæ dicunt Mahumetani. nos.n.concedimus virtutes & potentias actiuas & passiuas in rebus, sed quod dicunt Mahumetani de facto nos dicimus de posse: qm̄ potest Deus suspendere actiones oīum causarum, & preuenire illas, sed de facto non facit. & propterea quę dicit Auerrois contra eos non sunt contra nos {Istis etiam hominibus} Adducit alia mirabilia contra eos & dicit primo istis etiam hominibus accidit mirabile & est quod apud eos bene potest Deus creare ex nihilo, & non priuare in nihil. ergo potest creare & non annihilare, & huius causa erat apud eos, qm̄ actio agentis non est nisi aliquid facere, & per consequens annihilatio non est actio, & sic Deus non potest annihilare {Cōsidera igitur} Contra arguit qm̄ non maior ratio est de vno q̄ de altero, imo annihilatio facilior esse videtur, quia facilius est destruere q̄ construere {si igitur} Dubitat qūo agens facit priuationem. Respondet ꝙ per accidens. & dicit primo ꝙ pro quanto agens extrahit generatum de potentia ad actum. nā generando, a, corrumpit, b, qm̄ generatio vnius est corruptio alterius. Dicit secundo ꝙ oīs potentia non exit in actum, nisi propter extrahens quod est in actu, & propterea agens generando corrumpit & hoc modo fiunt priuationes per accidens {si igitur potentia} Contradicit secundo alij dicto loquentium & dicit primo. Si igitur potentiæ non est ens & in rerum natura existens, non inueniret agens aliqd̄, & si non esset agens aliqd̄ nec actu, nec potētia, nihil esset oīno hic in actu, & omne ens ī actu est agens. Dicit secundo qūo pōt dictum eorum tolerari & vult ꝙ omnes proportiones & formę sunt in potentia in prima materia, & sunt actu in primo motore, & huiūs exemplum est in formis artificialibus quæ aliquo modo hn̄t esse in aīa artificis. hoc ergo mō possunt dicere verum, ꝙ.s. Deus facit oīa aliquo modo tanq̄ causa vniuersalis, sed ꝙ oīa faciat tanq̄ causa particularis & proxima, non verū dicunt. Sed dubitatur qūo sunt oēs formę actu in primo motore. si.n.ita esset, tunc oēs res præfuissent. Dicendum ꝙ per esse actu intelligit ea esse in potentia actiua, nam potentia actiua est actus respectu potentiæ passiuæ, & sic dicere solent alij quod sunt in primo motore actu.i. in actu virtuali. Sed circa finem huius commenti multa essent digna consideratione. sed quia ea sæpe tetigi in aliis meis libris, nunc de inchoatione formarū gn̄abilium breuiter quædā disserendū. Quidā ergo ex latinis & magnis opinati sunt inchoationē formarū generabiliū esse in materia, appellāt aūt tales inchoationes formas imperfectas quę post modum virtute agentis perficiantur. Et propter hoc differunt ab Anaxa. qm̄ Anaxa. ponit formas præexistere & perfectas & totas. sed ait illas esse indistīctas, & ꝙ agens solū dat distinctionē & ordinē. Isti vero opinantur ꝙ formæ præexistunt imperfectæ & confusæ. Imperfectæ, quia non totæ. Confusæ, quia non propriis quantitatibus separatæ. Videntur aūt isti hæc dicere propter multa sed præcipua sunt, qm̄ materia & potest & est apta recipere formas. modo potentia & aptitudo differunt, qm̄ potentia est ratione materiæ & aptitudo ratione formæ, propter quod primo Auscultationis philosophicæ Arist. tradit materiam appetere formā. modo apetitus vt dicit ibidem. Auer. cōm. 80. est ratione formæ. ergo in materia oportet præesse tot aptitudines appetitus, quot formas potest suscipere, & per consequens oportet formas præesse & non subesse perfecto, quia tunc generatio nulla esset. ergo sub esse imperfecto. Secundo dicunt hæc propter euitare creationem. nam si formæ per se producunť, oportet ad hoc vt non creentur, vt aliquid earū præsit. & per consequēs oportet formas imperfectas pręesse. Sed tūc circa hęc diuersi diuersa dn̄t, nam quidā volunt formas præesse imperfectas quantū ad partes formarū & sic per inchoationes intelligūt partes formarū. Et contra hos rōnes multæ sunt demōstratiue, sed præcipue est illa quā cōm. 11. diximus, quia si agens sit vnum, & potentia vna factū erit vnū, & alia multa quę relinquo. Alij euitantes hæc fingunt formas præesse totas ꝑm entias, & non ꝑm esse. sunt autem essentiæ quiditates specifice acceptæ, & hæ prefuerunt semper, esse autem earum fit. sed procul dubio apud hos generatio nulla erit. Quoniam si tota essentia Socratis præfuit, ergo per generationem Socr. nec acquirit nomē nec definitionem, & per corruptionem non perdit nomen nec definitionē. Amplius, cum esse sit accidens essentiæ. ergo generatio terminareť ad accidens. & per consequens esset alteratio. Alij fingūt & nos aliqn̄ quod formæ præexistunt in forma à qua sumitur genus corporis, opinantur. n. cū materia formā corporis de genere substantiæ coæternam. & qm̄ omnes formæ generabiles continentur sub forma corporali dixerunt inchoationes indiuiduales esse formam talem, hæc.n.forma est media inter puram potentiam & purum actum, & propter hanc euitant creationes, qm̄ aliquid formæ generandæ præfuit vtpote aliquid generis, non autem indiuidui. Amplius propter hanc saluāt appetitum materiæ, & per eius aptitudinem, qm̄ non appetit & est apta nata propter talem formam. Adhuc propter hanc generatio nihil aliud est quam extractio formarum ex potentia formali huius generabilis formæ, & alia multa, & nos diximus in alijs locis quod hęc est mens Auer. Linconiensis & multorū, & Simplicius in prædicamentis vr̄ inspicere illā. Nec expecta à me expositionē huius, qm̄ in libro de substantia orbis satis. Sed proculdubio Auer. in præsenti cōmento non tetigit eam, & propterra nunc dicamus per ea quæ consonant Aristoteli & Auerroi hic. Et primo qūo formæ sunt in materia ante generationem apud Auer. Secūdo qūo pōt euitari creatio apud ipsum. Quantū ad primū ex verbis Auer. cōm. 2. huius duodecimo forma potest intelligi præesse in materia tribus modis. Vno modo ꝑm potentiam remotam ꝑm quā nihil præest de forma, nec de dispositione eius, & hoc modo potentia est sempiterna materiæ vt dicit Auer. primo cœli commento 120. & hoc modo potentia nihil est formæ, sed mere potentia passiua ad formam. Secundo modo præest forma in materia in potentia propinqua quodā modo inclinata ad formam per qualitates naturales, & hæc potentia apud Auerroem dicitur respectiua, & non est æterna, sed non inducta ab aliquo agente extrinseco, vt primo physicorum commento. 71. Tertio modo potest præesse non tantum in potentia passiua remota,

vel propinqua, sed actiua, & hoc modo formæ sunt in potentia in seminibus, vt dicit Auer. hic & commento.62.primi physicorum, & hoc modo forma equi est in semine equi, & forma oliuæ in semine oliuæ, & talis potentia est noua & generabilis vt vides. Tunc breuiter patet quomodo Auerroes concederet inchoationes. voluit enim formas omnes præesse passiue, & hoc æterno tempore dispositiue, & hoc non æterno tempore, & effectiue saltem in virtutibus seminum. Sed nullo modo concessit inchoationes formarum vt primi dixerunt, & hoc in præsenti commento. quia forte alibi secus est. Quantum ad secundum dicendum ꝙ euitari potest creatio conseruando fundamentum Aristotelis, videlicet quod formæ non generantur nisi per accidens pro quanto generantur ad generationem totius quod per se generatur, modo generatio & creatio hoc modo differunt ꝙ rei creandæ nihil præest, vt pars rei generande oportet aliquam partem præesse modo si compositum per se generatur aliqua eius pars præfuit, & sic euitatur creatio, perspicuum ergo q̃uo ponat Auerroes inchoationes, & q̃uo euitet creationes hæc satis de ista materia, q̃m tot scribunt, & etiam nos alibi tot diximus, quę repetere esset confusio. Satis enim sit nobis locum monstrasse.

C A P. IIII.

Quomodo sensibilium principia, eadem dici possunt, vel non eadem.

TEX.cõ.19. *Causæ autem et principia aliorum sunt, ut est, aut ut non. si quis dicat uniuersaliter et secundum proportionem eadem omnium. Dubitabit autem utiq; aliquis. utrũ altera aut eadem sint principia & elementa substantiarum & eorum quæ sunt ad aliquid. & cuiuslibet prædicamentorum categoriarum similiter. Sed inconueniens si eadem omnium. ex eisdem. n. erunt quæ ad aliquid & substantia. Quo modo igitur hoc erit, nam extra substantiam & alia prædicamenta nihil est commune. prius autem est elemẽtum quàm quorum est elementum. at uero neq; substantia elementum est horum quæ ad aliquid nec horum aliquid substantiæ.*

Egit de substantiis sensibilibus, & de principiis earum aliquo modo, nunc circa principia vult magis insistere & vult declarare de principiis quædam ẽm rationem propriam metaphysico. nã idem & diuersum sunt rationes propriæ metaphysico. Primo tñ proponit veritatem rei, & inquit. Causæ autem & principia sunt aliorũ alia, & intelligit per causas & principia non nomina multiuoca, sed per causas intelligit intrinsecas, & per prĩcipia extrinsecas, quia dixit esse alia aliorũ, exponit q̃uo. d. vt est, hoc est vno modo, aut vt non, alio modo. quod exponit. d. si quis dicat vniuersaliter & saltem proportionẽ sunt eadem, simpliciter aũt non sunt eadẽ. Est ergo veritas quæstionis quod oĩum prędicamentorum causæ & principia sunt eadẽ vno modo .s. proportione & vniuersaliter, & sunt non eadẽ simpliciter & particulariter. Dubitabit aũt} Veritas hæc est valde obscura & propterea mouet quæstionem circa hanc, & hoc vt veritas plenius comprehẽdatur, inquit. Dubitabit aũt vtiq; aliquis vtrum altera aut eadẽ sunt principia & elementa substantiarum & eorũ, quæ sunt ad aliquid, & cuiuslibet prædicamentorum similiter? & intelligit per elementa id, quod intellexit per causas, hoc est causas intrinsecas, & per principia causas extrinsecas. Sed cur specialẽ mentionem fecit de relationib⁹, in cõmento dicetur. Pro nunc tñ dicendũ, ꝙ ideo est, quia quidam non enumerarunt illas inter decẽ prædicamenta, quia non habent esse, vel solum esse earũ est in anima. Expositor aũt finxit aliam causam, & est totũ bonum. Sed inconueniens. Arguit ad partem quæstionis & vtitur syllogismo hypothetico à destructione consequentis ad destructionem añtis hoc modo. Si sunt eadem oĩum, relatiua & subæ erunt ex eisdem principiis: sed destruitur consequens quia vel illa principia erunt extra substantiam, & alia prædicamenta, vel contenta sub substantia, vel aliquo nouem prædicamentorum. ꝙ non possunt esse extra substantiam arguit syllogismo categorico sic. omne elementum est prius eo cuius est: sed extra substantiam & alia prædicamenta nihil aliud est commune & prius: ergo non sunt extra subam. Nec põt dici talia principia esse sub suba vel aliquo nouẽ prædicamentorum, quod relinquit tanquã manifestum. & hoc inquit. Sed inconueniens si eadem oĩum. ex eisdem. n. erunt quæ ad aliquid & suba, hæc est maior: destruit cõsequens, & inquit. q̃uo igitur hoc erit & destruit primum. & primo accepit minorem. d. nam extra subam, & alia prædicamenta nihil est commune. s. prius. deinde ponit maiorem. d. prius autẽ elementum q̃ ea quorum est elementum, hæc est maior. Deinde destruit ẽm membrum, & inquit. At vero neq; suba elementum est horum quæ ad aliquid, nec aliquid horum, quæ ad aliquid, est aliquid elementum substantiæ. Illa ergo nec possunt esse extra decem prædicamẽta, nec contenta in aliquo decem prædicamentorum. hæc est prima ratio ad quæstionem.

Ista quæstio} introducit textũ & primo dicit ista quę Cõm.19. stio iam inducta est in principio istius artis, vt in tertio libro & modo intrat eam ad soluendum eam, hæc est introductio & continuatio. Dicit secundo & est quæstio hæc videlicet vtrum principia & elementa decem prædicamẽtorum sint eadem aut diuersa. hęc est quęstio. Dicit tertio ꝙ solutio quæstionis est ꝙ hæc principia sunt eadẽ vniuersaliter & proportione & non simpliciter{& quia hoc} Mouet quæstionẽ literalem, cur. s. specialem mentionẽ fecit de relatione. & dicit vt nos diximus, qui apud quosdã relationes non numerantur inter entia, sed sunt quasi secundo intellecta, hoc est ens rationis. ad dandum ergo intelligere ea esse in numero decẽ prædicamentorũ proprie mentionẽ fecit de his {Deinde incępit dicere} Auer. format rationẽ sic. si eadem sunt principia oĩum vel illa essent extra decẽ prædicamenta & communia & priora decẽ predicamentis, vel essent in aliquo prædicamento: non extra prædicamenta cõmuniora & priora, quia tunc esset aliquod prius cõmunius decẽ prædicamẽtis, & sic esset positio Platonis. si vero hæc essent sub aliquo decẽ prædicamẽtorum. vtpote sub genere substantiæ, tũc omnia essent substantia, q̃m principia oportet esse eiusdem generis cũ principiatis, nec possunt poni in genere relationis, quia tunc substantia esset relatio per idem. Amplius, tunc substantia resoluetur in relationes, quia corruptũ resoluitur in sua principia & maxime materialia; ergo nullo modo, & per consequens principia non sunt eadem omnium & verba eius sunt perspicua.

Tex.c.20. *Amplius quomodo contingit esse elementa omnium eadẽ. nullum. n. potest esse elementorum ex elementis composito idem, ut ei, quod est BA, A, aut B.*

Secundo arguit ad quæstionem etiam hypothetice sic, Si elementa omnium decem prędicamentorum sunt

ſunt eadem, elementum eſſet idem miſto ex elementis. deſtruit conſequens, quia impoſsibile eſt elementum & miſtum eſſe eadem, vt ei quod eſt ba, impoſsibile eſt a, aut b, eſſe idem. Huius non ponit niſi deſtructionem conſequentis, & inquit per exemplum. Amplius quomodo contingit elementa eſſe omnium eadẽ. q. d. non eſt poſsibile, & nõ facit ſyllogiſmum, ſed deſtruit conſequens tantũ. d. nullum. n. elementorũ eſſe poteſt idẽ compoſito ex elementis, vt ei quod eſt ba, miſto, b, aut a, non poteſt eſſe idẽ. ſed quõ valeat conſequentia, difficile eſt. poteſt tñ dici, ꝙ omne quod eſt, eſt ſub aliquo decem prædicamentorum. & per conſequens recepit prædicationẽ alicuius eorum: ex hoc deducitur conſequentia, ſi principia eſſent eadẽ oĩum, tunc principia illa eſſent: ergo ſub aliquo prædicamentorum, & ſunt principia illius: ergo principia recipiunt prædicationẽ principiati. & per conſequẽs idem ſunt illi. quod falſum eſt, quia nihil eſt ſui ipſius principiũ. & hoc modo perſpicua eſt conſequentia & falſitas conſequentis, de quibus ſtatim in commento dicetur.

Cõm. 20. Manifeſtum eſt} Auerroes format rationem textus vt nos fecimus hoc modo, videlicet ſi eadem eſſent elementa omnium, tunc elementum & miſtum ex elemẽtis eſſent eadem, vult vt conſequens habeatur pro impoſsibili, & per conſequens oppoſitum antecedentis eſt concedendum {& Alex.} Vt dicebatur conſequentia eſt multum obſcura, & non videtur valere, & proptera ponit multas formas deducendi illam & omnes volunt conſequentiam non valere niſi per accidẽs & non per ſe, qm̃ argumentum per ſe tenet in omni materia, & propterea tenet per accidens quia ſolum in caſu & in præſenti materia. quod autem non teneat abſolute patet, qm̃ licet elementum & miſtum ſint eiuſdẽ naturæ, differunt quia elementum eſt res ſimplex & miſtum res compoſita. Dicit ſecundo quod conſequentia valet ſtantibus duobus. ſ. quod elementum eſt vnũ illorum. ſ. contentum ſub aliquo eorum, & ꝙ ſit vniuerſale elementum omnium decem prædicamentorũ. Stantibus ergo his ſequitur propoſita conſequentia, nam per ſecundam, elementum eſt omnium cauſa, & elementum & ipſum eſt vnum eorum. ergo eſt elementum & elementatum, & ſic patet conſequentia {& hoc non videtur} Contra hanc deductionem arguit Auer. hoc modo, quia licet ſit vera, tñ nõ apparet ex ſuis verbis {& ideo dicit Alex.} Secũda deductio etiam fundatur in duobus, quorum primum eſt, vt eſſe habeat elementum. Secundũ eſt, vt elementa, quæ dicuntur eſſe omnium, ſunt ens extra decem prædicamenta. Ex his arguitur per ſecundam, Elementum illud eſt ens prius & communius decem prædicamentis, & per primam, omne ens habet elementum: ergo tale habebit elementum, & ſic vel erit proceſſus in infinitum, vel idem erit elementum ſuimet {& hoc quod} Contra hoc obiicit Auer. quia propoſitio illa, omne ens eſt elemento, non eſt vniuerſalis, quia omne ens vel eſt elementũ vel ex elemento, & propterea non oportet vt omne ens habeat elementum {niſi} Reſpondet pro Alexan. ꝙ verbum Alex. intelligitur de entibus in actu, quia ens in actu ex compoſitum, & ſic ſecunda deductio fundatur in duobus, quorũ primum eſt, ꝙ omne ens in actu habet elementũ. Secundũ eſt, ꝙ quę ſunt entia ſunt in actu, & ſic per primam elementũ illud communius & prius cum ſit ens erit in actu. Per ſecundam ergo habebit elementum per primam, & ſic vel erit proceſſus in infinitum, vel idem erit elementum ſui {& hoc diſſoluetur} Dat intellectum primæ, propoſitionis. ſ. quõ intelligitur quod omne ens in actu habeat elementũ, vult. n. ꝙ hoc ſit verum de elemento actu vel potentia: miſta. n. habent elementa actu, quia quatuor corpora. ſed corpus ſimplex habet elementa potentia, quia materia & formam. materia enim & forma elementa dicuntur in potentia. Sed certe hæc defenſio Alexandri non placet. petit enim principium, quia ſupponit omnia entia eſſe in actu. Forte enim diceret aduerſarius, quod elementa decem prædicamentorum non ſunt entia in actu. & propterea bene dicit Auerróis ꝙ eſt probabilis & non demonſtratiua, quia forte eſt ex conceſsis & non ſimpliciter {Themiſtius autem} Tertius modus deducendi conſequentiam eſt Themiſtij. conſequentia ergo erat, Si elementa ſunt omnium eadem, ergo idem elementum erit miſto. probatur, quia tale elementum vel prædicatur de eis, vel ſubiicitur eis: ſi prædicatur de eis, tunc aliquod eſt prius decem prædicamentis, quod eſt impoſsibile. ſi ſubiicitur eis, tunc quodlibet eorum prædicabitur de eo, & ſic compoſito eſſet idem, & ſic per eſſe idem intelligit ſecundum prædicationem {& inuenimus} Dicit ꝙ Alexander adhuc dat quartum modum & non ponit illum nec ſcio quis ſcit. Dicit ſecundo, ꝙ in quadam ſcriptura inuenit aliter & ponit illam & ſermo perſpicuus eſt. his ergo tribus modis poteſt deduci conſequentia.

Nec utiq; intellectualium elementorum eſt, ut unum, aut ens: inſunt enim hæc & unicuiq; compoſitorum. nihil igitur erit eorum, nec ſubſtantia, nec ad aliquid, ſed neceſſarium. non ſunt igitur omnium eadem elementa.

Remouet queſtionem tacitam. quoniam quis dicere poteſt, ꝙ duo ſunt omnium prædicamentorum elementa, vtpote ens & vnum. & hæc eſt opinio Platonis. modo hæc verificantur de decem generibus. quare nihil prohibet elementum eſſe idem compoſito. Contra hæc obiicit Ariſt. & vtitur iſto ſyllogiſmo, videlicet, vnum & ens inſunt vnicuiq; decem prædicamentorum: ſed nullum prædicamentum ineſt alicui decem prædicamentorum: ergo nullum decem prædicamentorum eſt vnum vel ens. Primo ponit obiectionem, & inquit. Nec vtiq; intellectualium elementorum eſt vt vnum & ens. vocat autem hæc intellectualia elementa more Platonis. deinde accepit maiorem, & inquit. Inſunt. n. hæc vnicuiq; compoſitorum, hoc eſt vnicuiq; decem prædicamentorum. appellat. n. prędicamenta compoſita. & hoc, ſi habeãt elementa. Subdicuit minorẽ & dat concluſionem. d. Igitur nec ſuƀa, nec ad aliquid, nihil erit eorum. ſ. nec ens nec vnum, & per conſequẽs etiam ſm Platonem elementum differt à miſto. deinde concludit concluſionem principalem. d. non ſunt igitur omnium eadem elementa. & hæc eſt concluſio ex his argumentis concluſa. Debes ſcire, ꝙ in textu latino reperitur ſermo ſic. Sed neceſſarium eſt principia propinqua eſſe diuerſa. nõ igitur ſunt omnium eadem elementa. Ego aũt non inueni in ſermone græco iſtud, nec video quõ poſsit iſtud ſtare, & propterea lege ſic. nihil igitur erit eorum nec ſuƀa, nec ad aliquid. hæc eſt concluſio ſyllogiſmi prædicti, & intendit, ergo nec ſubſtantia nec ad aliquid eſt ens vel vnũ, ſed neceſſarium. q. d. ꝙ eſt falſum, quia neceſſarium eſt ſubſtantiam vel quoduis prædicamentorum eſſe ens

vel vnum.& propterea dicit.Sed necessariũ est quodlibet prædicamentorum esse ens & vnum: non igitur sunt eadem omnium elementa. & ego laboraui in ista litera & non inueni latinos laborasse ad verba. sed solum sunt contenti in sensu literæ.

Cõm.21. Cum declarauit}Primo ponit continuationem hoc modo, videlicet ꝙ Arist.declarauit elementa eadẽ sensibilia non posse esse omnium decem prædicamentorum: nunc declarat ꝙ nec eadem elementa intelligibilia, qualia essent vnum & ens, hæc est intentio & ordo {& Alexander}Alex.exponit rationem Arist. verba.n. Arist.sunt.hec.n.duo existunt in omni cõposito.& hęc in translatione Arabica. Ex his verbis vult Alexander Aristoteles habere tale enthymema.vnum,& ens sunt in omni composito:ergo non sunt elementa compositorum deducit ergo Alex.consequentiam dupliciter. Primus modus supponit duo. Primũ, ens & vnum demonstrant simplicia, sicut cõposita:hoc est, ens & vnũ verificantur de composito sicut de simplici. nam hæc est vera, compositum est ens,& simplex est ens. Secundum in omni cõposito sunt duo.s.simplex & compositum, cum neutrum sit dignius esse elementum alterius, sequitur ꝙ nullum erit elementũ idem oĩum {aut sic} Secundo deducitur consequentia sic, quia tunc compositum,& simplex essent idem, qm̃ vnum dicitur de simplici.ergo vnum est simplex:& vnum dr̃ de cõposito, ergo vnum est compositum.ergo vnum erit simplex & compositum. hæ sunt duæ deductiones Alex.{& Alex. dicit}Sequitur alia pars textus, videlicet nihil igitur erit eorum nec substantia, nec ad aliquid, sed necessarium. Circa hanc literam vult Alexan. ꝙ debeat copulari ad textum commenti præcedentis{Dicit qm̃ hoc}Reddit causam quare debet copulari ad illum textum & nõ ad præsentem, quia vterq; loquitur de elementis absolute & non de elementis intellectualibus {Dicit & intendit} nunc exponit vim rationis.q.d. si ens & vnum sint elementa, tunc nullum predicamẽtorum erit ens, neq; vnum.consequentia tenet, quia nullum elementatũ est elementum.modo hoc est falsum, quia necessarium est vt vnum & ens dicantur de quolibet, & sic illa particula nullũ refert prædicamentorum, hæc est vna expositio{dicit & possibile} Secundo exponit literam aliter & vult quod illa particula nullum eorum referat nullũ eorum.s.nec ens nec vnũ.q.d.nec ens nec vnum erit substantia vel &c.Et hoc est verum, qm̃ adhoc, vt hęc duo sint elementa decem prædicamentorũ, nõ debent esse in aliquo decem generum, sed potius ꝙ vnũquodq; decẽ prædicamentorũ sit ens & vnũ.formatur ergo ratio sic, si ens & vnum erunt elementa, nullũ eorum erit substantia, vel aliquod aliorum prædicamentorum.hoc est falsum, quia nihil est extrinsecum à decem prędicamentis.omne.n.quod est debet esse in aliquo prædicamentorum à primo ergo ad vltimum vnũ & ens non sunt.ergo nullum prædicamentorũ est ens, qm̃ quodlibet prædicamentorum est vnum & ens.ergo si hæc non sunt, nec aliquod prædicamentorũ. vel sic, si ens & vnum erunt elementa omnium, cum non possint esse intrinseca, ergo extrinseca, extrinseca ergo erunt non entia, sed decem prædicamenta sunt mista entia.ergo mista entia erunt ex nõ entibus, sed hoc est impossibile qm̃ necessarium est vt mistũ ens sit ex entibꝰ {& abbreuiatio}Abbreuiat rationes ambas in hoc capitulo.Prima est si vnum & ens essent elementa, túc compositum & simplex essent idem, consequentia fuit exposita.Secundo vnum & ens sunt entia in anima & non extra animam, qm̃ sunt vniuersalia.ergo non sunt elementa entium realium.Tertio si ens & vnum essent elementa omnium, tunc prædicamenta essent non entia vt fuit deductum proxime harum trium rationum. Secunda est addita ad Auer.ad bene esse. tu vides quo modo in isto commento est conclusio.& propterea sequere expositionem nostram, quia cum illa textus est per se perspicuus.

Aut ut dicimus, est quidem ut est, est autem ut non. puta forsan sensibilium corporum, ut quod species, calidum. & alio modo, frigidum priuatio, materia uero in potentia hæc primum secundum se. substantia uero, & hæc, et quæ ex his, quorum sunt principia hæc. aut siquid ex calido & frigido sit unum ut caro & os. alterum.n. necesse est ab illis esse quod factum est. horum quidem igitur eadem elementa & principia: aliorum uero alia. omnium autem ita quidem dicere, non est, sed proportionaliter, quemadmodum siquis dicat ꝙ principia sunt tria, species, & priuatio, & materia. Sed horum unumquodq; alterum circa genus unumquodq;, ut in colore album, nigrum, superficies, lumen, tenebra, aer: ex his autem dies & nox.

Duo proposuit, videlicet ꝙ omnium sint eadẽ principia proprotionaliter,& ꝙ omnium sint eadem principia vniuersaliter: nunc ergo declarat primum.s. ꝙ omnium sint eadem principia proportionaliter:& primitus declarat hoc in elementis & principiis intrinsecis, quæ sunt materia, forma,& priuatio:& vult, ꝙ quodam modo sit verum eadem esse principia omnium,& quodam modo non est verum, & hæc est solutio primę partis quęstionis.d. aut vt dicimus est quidẽ vt est. quasi dicat. Vno modo est verum, est autem vt non.i. alio modo non est verum. & particula illa {Aut} quæ græce scribitur hæ, non est solutio, & declarat primo qũo non eadem,& dicit vtpote sensibilium forsan corporum vt quidẽ species & forma, calidum, subaudi se habet,& alio modo frigidum, priuatio, materia vero; quod potentia hæc primum secundũ se. hæc ergo tria .s.calidum, frigidum, & materia, sunt principia omnium sensibilium corporum, eadem, vt sunt quatuor elementa & mista ex eis.Sed quia dixit & voluit intelligere hæc tria principia esse substantiarũ, & per consequens esse substantias, & quia dixit forsan esse principia ipsemet se declarat cur dixit forsan. & inquit. Sed & hæc & quę ex his quorũ sunt principia hæc sunt substantia, aut siquid ex calido & frigido fit vnum vt caro & os.q.d. voco hæc esse principia substantiæ vel si non substantiæ saltẽ eius quod fit vnum ex his vt sunt caro & os.& propterea dixit forsan.Debes scire quod reuera calidũ & frigidũ sunt accidentia & qualitates & non substantiæ:& propterea dicit, quod vel sunt principia substantiæ, vel saltem eius quod ex eis fit, quicquid sit illud.addit.alterum.n.necesse est quod factum est esse ab illis,& propterea dixit, vnum.vel melius, quia quis dicere potest quod principia & res ipsa nõ sunt in eodem genere.dicit.Sed & hæc & quæ ex his quorũ sunt principia, hæc sunt substantia.aut pro,& siquid & calido & frigido fit vnum vt caro & os, subaudi iterum est substantia.reddit causam cur debet esse vnũ & dicit.nã alterum necesse est ab illis esse, quod factũ est. concludit nunc qũo non eadem.& inquit.horum quidem igitur eadem elementa & principia. aliorum vero, alia ergo omnium non eadem, & sic patet secunda pars solutionis.

solutionis.Subscribit post qūo omnium eadem, & inquit.omnium autem ita quidem dicere non est.s.modo prędicto,sed proportionabiliter.ergo esse eadē prīcipia omnium specie,non est, esse aūt eadē proportione est.Declarat qūo eadem proportione & dicit.quēadmodum si quis dicat ꝙ principia sunt tria, species, & priuatio,& materia.hæc ergo est identitas proportionis,quod sicut in substantia sunt tria principia,sic & in quolibet genere:non tñ identitas specifica.quod declarat dicens,sed horum vnumquodq; alterum est & diuersum circa vnumquodq; genus, vt in genere qualitatis,videlicet in colore album, nigrum, superficies: nā albū forma,nigrū priuatio,superficies materia. Aliud exemplum subscribit.d.lumen,tenebra,aer.ex his autē fiunt dies & nox.nam lumen est vt forma, tenebra vt priuatio,aer vt materia.Ecce ergo qūo eadē esse principia omnium ſm speciem falsum est, sed eadem ſm proportionem & similitudinem nihil prohibet. & sic vtraq; pars solutionis patet.

Cōm.22. Cum induxit} Commentum istud est fere perspicuum.tñ quia sunt aliqua verba vtilia & aliqua obscura,ipsum exponam quantum ad aliqua eius verba.Solutio ergo quæstionis vt ponit Auer.in hac prima parte est quod simpliciter non sunt omnium eadem elementa,nec simpliciter omnium sunt diuersa elementa, sed medio modo, videlicet eadem proportione & analogia,& huius causa est vt Auer.innuere videtur.Quoniā substantia antecedit alia prædicamenta & est causa aliorum. ergo substantiæ & aliis prædicamentis nihil est commune vniuocum,& per consequens nec principiis substantiæ & principiis aliorum aliquid est cōmune vniuocum,& hanc sententiam applicat verbis {& Alex.} Dubitaret quis qūo Arist.ponat priuationē esse substantiam. Cui respondet Alexander ꝙ hoc dicit pro tanto,quia non sumit priuationem pro carētia formę simpliciter,sed pro forma imperfecta qūo dicimus frigidum esse priuationem.Dicit secundo, ꝙ frigidum & calidum & huiusmodi qualitates sunt substantiæ & accidentia sunt quod substantiæ elementorum simplicium.accidentia vero mistorum, & hæc est opinio Alexandri contra quam Auer. arguit quinto physicæ Auscultationis commento.10.& nūc transeat {& qūo ista sint} Ex verbis Aristo.colligit primo, quod omnia principia substantiæ sunt substantia. Ita quod hoc nomen substantia dicitur de principiis & de compositis ex his.quod non est intelligendum eodem modo, sed quasi æquiuoce. Secundo dicit quod omne compositum est aliud à suis cōponentibus.& Auer.dat causam quia habet aliam formam,sed in hoc est dubium, quia alibi dixit contrarium. Tu vero intellige sic quod compositum est aliud,quia superaddit ordinem, partes vero absolute non dicunt ordinem,& sic per formam intelligit ordinem {& intendebat} Colligit nunc quod in substantiis non sunt eadem principia simpliciter, nec diuersa simpliciter non eadem quod,qm̄ mistorū principia proxima sunt materia & forma compositæ. simplicium vero mareria & forma sunt simplices. eadem vero proportione. qm̄ principia remota sunt eadem omnium substantiarum & simplicium & compositorū {& quia etiam} Declarat modo qūo aliorum prædicamentorum principia sint & an eadem vel diuersa & sermo perspicuus {& intelligendum} Remouet.q.vtrum aliquo modo possunt esse eadem principia omnium. Respondet ꝙ principia remota possunt esse eadem omnium,sed ordine quodam primo & per se substantiæ.aliorum vero per accidens & secundo. materia.n. & forma & priuatio substantiales sunt principia proxima substantiæ. & consequenter omnium aliorum prædicamentorum. Quoniam quicquid est causa causæ est causa causatorum.

Quoniam autem non solum, quæ insunt causæ, sed eorum quæ extra, utputa mouens palam, quia alterum principiū, & elementum, causæ uero ambo, & in hæc diuiditur principium. Quod uero, ut mouens, aut sistens, principiū est quoddam, & causa. Quare elementa quidem secundum analogiā tria, causæ aūt, & principia quatuor. Sed aliud in alio, & prima causa, ut mouēs aliud alij. Sanitas, infirmitas, corpus, mouens, medicatiua. Species inordinatio talis. Lateres, mouens, ædificatoria utiq; in ea diuiditur principium.

Nunc secundo ostendit, ꝙ causæ extrinsecæ, & intrinsecæ sunt aliæ aliorum,& non omnium decem prædicamentorum eadem.& primo docet differentiam inter elementum,& principium,& causam.secundo oñdit quot sunt elementa, & quot principia. vr̄ ergo primo,ꝙ elementū differt à principio,& causa.nā elementum dr̄ solum de causis intrinsecis.causa vero,& principium,& de intrinsecis,& de extrinsecis.principiū vero, & causa idem & conuertibilia,inquit.qm̄ aūt non solū, quę insunt sunt causæ,sed illa de numero eorū,quę extra,vt mouens: palam quia & alterum principiū,& elementum,nam elementum de intrinsecis, & principiū cōmune est vtrisq;.causæ vero ambæ.sed modo diuerso,quia elementum,est causa,vt species illius.principiū est causa, vt conuertibile illi:& propterea adiicit: & in hæc diuiditur principium:dicimus.n.principiū duplex, .s.intrinsecum,& extrinsecum, quemadmodū & causam duplicem:& hoc declarat dicens,quæ vero vt mouens,aut sistens:principium est quoddam,& causa. Ecce qūo principium, & causa conuertuntur:sed elementum videtur species vtriusq;. præmissa hac differentia ostendit quot sunt elementa,& quot sunt causæ. & inquit,quare elementa quidem tria sunt,& eadem oīum, ſm proportionem.causæ autem & principia sunt quatuor addendo.s.mouens enumerauit priuationem inter elementa saltem per accidens.His duobus præmissis ostendit nunc cōmuniter, qūo causæ {etsi quatuor sint} non tñ sunt omnibus eædem. & hoc ostendit per exempla.d.sed aliud.s. principium in alio est. & prima causa alia in alio,vt mouens aliud alij inest.v.g.in medicatiuis:sanitas:infirmitas,corpus,mouēs,medicatiua. nam sanitas vt forma: infirmitas vt priuatio, corpus vt materia.& ars medicinæ,vt mouens. in ædificatiuis vt species est inordinatio talis.Lateres mouens est ędificatoria.& in ea vtiq; diuiditur principium,quia idem est principium causæ.causæ ergo etsi sint quatuor: nō tñ eædem omnium.sed cur prætermisit finem, est dubitatio.Expositor fingit quia finis non habet rationem principij,quia mouet,vt est intentio.sed hoc stare non potest,quia saltem erit causa ergo est,quia finis nō ponit in numero cum forma, & ideo computat finem in cōputatione formę. Cū locutus} commentum perspicuum est,sed aduerte circa principium, ꝙ Auer. videtur ponere inter hæc tria talem differentiam, ꝙ elementum dicitur de intrinsecis tantum.principium dicitur de extrinsecis tātum,causa de vtrisq;. & hoc debet intelligi ſm rationem propriam,quia vt dicit cōmento primo.primi Physicorum,quādo accipiuntur com- Cōm.23.

muniter confunduntur pro eodem. secundo probat hoc per verba Aristotelis primo physicæ Auscultationis in prooemio,& tu vide verba eius hic, & ibi. tertio ponit differentiam inter agens,& mouens.nam vult ꝙ mouens sit in plus,quia agens solum est quod agit passiones,& passibiles qualitates,& per abiectionem contrarij,& sicut refertur ad patiens.mouens vero est commune ad omnem modum producendi.& hoc idem dicit tertio physicorum commento.3. {dicit, ꝙ autem} debes scire secundo circa hæc, ꝙ ex litera non habetur hæc differentia:sed videtur diuersa, propterea ex vna litera accipitur differentia prædicta,ex alia accipitur,ꝙ elementum,& principium differunt, quia elementum de intrinsecis principiũ de extrinsecis dicitur:sed causa,& principium conuertuntur.& propterea adducit diuersas trãslationes,& tu in his considera{medicina.n. alia} remouet dubium, qm̃ sanitas in anima, videlicet medicatiua ars est vniuoca sanitati reali.ergo faciet operationem sanitatis realis.Respondet, ꝙ licet sint similes differunt tñ.qm̃ sanitas in re habet esse reale.in mente vero habet esse intentionale. & propterea non facit operationes sanitas quæ est in anima, quales & sanitas realis:quia tunc medicus diceretur sanus formaliter à sanitate mentali, quod est falsum. ab illa enim dicitur artifex.reliquum commenti perspicuum est.

Quoniam autem mouens, in physicis quidem homo in his autem quæ à mente species aut contrarium: modo quodam tres utiq; erunt causæ. sic autem quatuor. nam sanitas aliqualiter ars medicinalis, & domus species, ædificatoria, & homo hominem generat. Adhuc præter hæc, ut primum omnium, mouens omnia.

Docet reducere quatuor causas, & quatuor principia in tria.dixit.n. esse quatuor principia, vt materia, forma,priuatio,& agens: nũc ait illas reduci in tres causas: qm̃ materia, & forma, & agens quasi in idem veniunt: & propterea computentur pro vna. ergo erunt tres causæ,seu tria principia.hoc ergo cõducit per modum syllogismi hypothetici,& dicit.qm̃ autẽ mouens in physicis quidem,homo est:in his autem,quæ à mente.i.quorum principium est mens,vt sunt res artificiales:mouens est species,& hoc in operatione recta, aut contrarium speciei:& hoc in operatione obliqua.concludit modo quodam tres vtiq; erunt causæ:sic aũt hoc est modo alio:quatuor. & hoc declarat.d. nam sanitas aliquo modo ars medicinalis est.& species domus aliquo modo ars ædificatoria,& homo hominẽ generat, & propterea homo generans & homo genitus idẽ speciе sunt,adhuc autem,& prçter hæc est,vt mouens oĩa omnium principium quod ferè est omnibus idẽ. ergo causæ vt differunt sunt quatuor vt reducunt: sunt tres.

Cõm.24 Cum declarauit.Auer.in prima parte ostẽdit,quo modo causæ erunt tres,& qũo quatuor:& vult ꝙ sint tres reductiue,& quatuor seorsum acceptæ.secundo ostendit qũo forma quæ est agens, est idem quodammodo formæ productæ: & vult ꝙ hoc pro tanto est, qm̃ forma agens est similis formæ productæ: & simile potest dici idem:& hoc ostendit per exempla in physicis,& in artificialib⁹,vt fecimus in litera{& quia dispositio}Remouetur per hæc verba quæstio,cur.s.Arist. adijcit id verbum {adhuc præter hæc &c.} Et prima rñsio Auer. est ꝙ illud dictum est vt ostenditur,ꝙ omnia sint quodammodo primum mouens,qm̃ primum mouens est sicut mouens propinquum, & hoc quantum ad modum agendi.& primum mouens mouet ad omnia.ergo videtur quodammodo omnia pro quanto continet omnia {Alexander} Alexander dicit hoc verbũ esse additum propter duo, & vt ostendat esse aliud mouẽs à prædictis commune omnibus illis,& vt oñdat agens, & rem factã esse quodammodo idem solũ in proximo agente, quia in remoto non.& huius duæ sunt rationes.prima quia nullum agens remotũ est simile facto. modo primum mouens est agens remotum. secunda ratio, quia mouens ad perfectionem rei non videtur simile effectui:& primus motor nõ videtur agere, nisi ad perfectionem rei. ergo &c. Debes scire ꝙ primus motor agit ad perfectionem rei factæ. & non ad perfectionem eius.& propterea non videtur debere assimilari rebus quas producit{& veritas est} Respondet, ꝙ primum principium rebus non cõuenit in particulari.& secundum modum quo est principium proprium, & particulare:sed bene conuenit aliquo modo vniuersali. vbi debes scire, vt dicetur commento. 51. ꝙ Deus est quodammodo omnia eminenter, & potentialiter, qũo ignis est omnia calida:& sic conuenit in ratione entis:& qũo sit illud.commen.51. dicetur {& Themistius} Nunc ponit expositionem Themistij,qui vult,ꝙ ideo Arist.fecit mentionem de primo motore,vt ostendat,ꝙ est aliud ab istis proximis motoribus. & quod est intentum,& quæsitum nostrum in isto libro. & hãc expositionem laudat.& ait etiã sibi videri {& Alexã.} quia Arist.dixit in litera agens conuenire rebus factis. & per consequens ꝙ factum fit à conuenienti, glossat Alex.hanc propositionem,& vult eam esse verã tribus seruatis,videlicet in agentibus causis ꝓpinquis,& non remotis per se,& non à casu & dicitur non à casu, propter animalia orta ex putri materia, quæ apud ipsum, quia fiunt à casu, non conueniunt cum factoribus, & agentibus {& in sermone} sed contra, quia lorum agit dolorem, & tamen non assimilatur dolori.adhuc serra agit abscisionem, & tamen non assimilatur abscissioni.respondet ibi{talia &c.} ꝙ hæc sunt instrumenta non agentia.& propterea additum est in agentibus: modo agentia sunt species serrantis,& percutientis, & illis speciebus assimilantur. hæc{dicit igitur} colligit glossam propositionis, videlicet ꝙ hæc propositio intelligitur. in agente,non in instrumento, & in propinquo non in remoto,& in agente essentialiter, non accidentaliter.dixit in agẽte propter effectus serræ,& corrigere,& talium.dixit propinquo:propter primũ principium quod agit cuncta,& tñ nõ assimilatur cunctis. dixit essentialiter: propter genita à casu:vt animalia ex putrefactione orta. & hæc est intentio Alexan. in isto loco.ex his soluuntur multæ,& prolixæ quæstiones circa propositionem illam.quarum submeminit ipse cõmento.13.& 18.& alibi.

Quoniam autem sunt hæc quidẽ separabilia:illa aũt inseparabilia, illæ substantiæ. & propter hoc omniũ causæ hæc; quia sine substantiis non sunt passiones, & motus. Deinde hæc erunt anima forsan, & corpus:aut intellectus, & appetitus, & corpus.

Præaccepit qũo sunt omniũ principia proportione & similitudine. Nunc oñdit ꝙ sunt eadem simpliciter: sed ordine quodã.primo oñdit,ꝙ substantiæ sunt causæ accidentiũ.secundo qũo principia subæ sunt,& principia accidentiũ.pro primo vtĩ ratione hoc modo, entiũ,hæc sunt separabilia,hęc inseparabilia,& substãtiæ sunt separabiles accidentia inseparabilia ergo substantiæ sunt

tiæ ſunt cauſæ accidentium,dicit.quoniã autem ſunt hæc quidem ſeparabilia, illa autem inſeparabilia. hæc eſt prima pars antecedentis illæ ſubſtantiæ.ſ.ſunt ſeparabiles,& ſubaudi accidẽtia ſunt ſeparabilia.hæc eſt ſecunda pars.tunc dat conſequens, & inquit. & propter hoc omnium cauſæ ſunt hæc.ſ.ſubſtãtiæ,cuius cauſam repetit,& inquit:quia ſine ſubſtantijs non ſunt paſsiones,& motus. Debes ſcire primo, ꝙ de ratione cauſæ in actu ſunt duo.ſ.prioritas,& ſeparabilitas.cauſa.n.in actu,& eſt prior,& eſt ſeparabilis. prior quidem in eo ꝙ cauſa.ſeparabilis vero,in eo quod effectus:ẽ conuerſo de ratione effectus,eſt.n.poſterior, & inſeparabilis. hinc patuit ratio Ariſtotelis,quia enim ſubſtantiæ ſunt ſeparabiles, & accidentia inſeparabilia. Amplius ſubſtantiæ priores,& accidẽtia poſteriora: hinc fit ꝙ ſubſtantiæ ſunt cauſæ accidentium omnium,& ſic enthymema præaccipit in antecedente duas partes.ſecundo debes ſcire,ꝙ omnia accidentia, vel ſunt ad modũ habitus,vel ad modum motus,& quia habitus, & paſsio idem ſunt:propterea dixit,quia ſine ſubſtãtijs nõ ſunt paſsiones,& motus,volens per hæc omnia accidentia numerare{deinde hæc erunt}ſecundo loco concludit ꝙ remotæ cauſæ ſunt omnium eędem.nam materia & forma ſunt cauſæ omnium ſubſtãtiarum compoſitarum,& ſubſtantiæ compoſitæ ſunt cauſæ omnium:accidentium ergo materia,& forma ſunt cauſæ omnium acidẽtium,inquit.deinde hæc anima forſan, & corpus ſunt cauſę omnium accidentium cœleſtium. debes ſcire,ꝙ via reſolutionis primæ cauſæ accidentium ſunt ſubſtantiæ.ſecundæ cauſæ accidentium ſunt principia ſubſtantiarum.econuerſo via compoſitionis,& propterea dixit deinde.dedit enim ordinẽ reſolutiuum, & nõ compoſitiuum.ſed ambiges, de quibus principijs loquitur Ariſto.in hoc verbo.videtur expoſitio Expoſitoris hic diuerſa à noſtra.ipſe enim vult ꝙ Ariſt. in proximo verbo loquaẽ de principijs intrinſecis: ita ꝙ quia principia intrinſeca ſunt cauſæ ſubſtantiarum,propterea ſint cauſæ accidentium, quæ nõ poſſunt eſſe abſq; ſubſtantijs.in verbo vero præſenti vult ꝙ Ariſtoteles oſtendat ordinem in ſubſtantijs ſint principia prima omnium ſubſtantiarum,vt ſunt anima,& corpus cœleſtia,& quia anima dicitur ferè æquiuoce.dixit vel intellectus,& appetitus,& corpus. corpus enim cœleſte habet de potẽtijs animæ.hæc duo,videlicet intellectum, & voluntatem.vult ergo,ꝙ hæc duo ſint principia omnium ſubſtãtiarum effectiua,videlicet intellectus corpus:& ſic conſequenter dici poſſunt principia etiã accidentium.habes ergo de mente eius duo, quorum primum eſt eadem eſſe principia accidentium intrinſeca. & hoc in verbo primo.ſecũdo, ꝙ ſunt quædam prima principia ſubſtantiarum, & cõſequenter accidentium quæ ſunt partes cœleſtis corporis. ſed pace ſua textus non conſonat expoſitioni tali,nos enim videmus aperte in textũ ordine. nam primo concludit ſubſtantias eſſe principia omnium accidentium prioritate, & ſeparabilitate:deinde ſubdit,quo mõ principia ſubſtantiæ ſunt principia accidentium,quia quicquid eſt cauſa cauſæ eſt cauſa cauſati. Amplius, ꝙ non loquatur de principijs, perſpicuum licet enim intellectus pertineat ad principium actiuum,tamen corpus, & materia nullo modo pertinet ad principium actiuum.melius ergo videtur mihi ꝙ loquatur de principijs intrinſecis, & qm̃ accidentia ſunt duobus modis,quædam materialia, vt ea quæ inſunt corporibus generabilibus,& quædã immaterialia vt quæcunq; inſunt corporibus cœleſtibus & propterea dixit.deinde hæc anima forſan,& corpus ab accidẽtia primo aduertẽs:ſubſcribit, ait intellectus, & appetitus,& corpus ad accidentia cœleſtia alludẽs. ſed dices contra:quoniam anima, & corpus non ſunt vniuerſalia principia omnium accidẽtium materialiũ, quoniam non ſunt principia accidẽtium elementorũ. poteſt dici ꝙ ſic,qm̃ corpus eſt miſtum quoddam continens elementa:& per conſequens continet materiã, & formam,quæ ſunt vniuerſalia principia omniũ. hec videẽ mihi expoſitio præſentis loci. ſed res quo modo ſe habet:dicetur in commento. Cum declarauit}proponit intentionem,& tria innuit.primo ordinem,quia declarauit, quomodo eadem ſunt omnium principia proportione.Nunc ꝙ ſubſtantia ſit cauſa omnium.ſecundo intentionem & cauſa intentionis.Intentio quidem,quia declarabit ꝙ principia ſubſtantiæ ſunt principia reliquorum,cauſa intentionis vero.quia materia ſubſtantiæ eſt cauſa cuiuſlibet materiæ accidentis. & contrarietas in genere ſubſtantiæ, vtpote forma,& priuatio ſunt cauſæ contrarietatis in omnibus reliquis. tertio excuſat Ariſto.nam hęc declarauit in.7. ſed nũc quaſi rememoratiue ſubmeminit. & propterea nõ ſuperfluus{& intendit} propoſita continuatione nunc proſequitur.& primo accepit diſtinctionem:& vult ꝙ rerum quædam ſunt ſeparabiles, quædam inſeparabiles.ſeparabiles ſunt ſubſtantiæ, inſeparabiles ſunt accidentia.dicuntur quidem ſubſtãtiæ ſeparabiles, qm̃ poſſunt eſſe abſq; accidentibus, & ſunt priores definitione.eo quia ponuntur in definitione accidẽtium, & nõ econuerſo.accidentia vero inſeparabilia ſunt, quia nullum accidens exiſtit abſq; ſubſtantia. quoniã ſunt paſſiones,& motus ſubſtãtiarum,vt diximus in textu.hęc eſt diſtinctio.ex hac diſtinctione ſumitur, ꝙ ſubſtantię ſunt cauſæ accidentium,& non econuerſo. quia vt declaraui in textu ſubſtantiæ ſunt priores, & ſeparabiles. accidentia ſunt poſteriora,& inſeparabilia: & ſic ſubſtantiæ ſunt cauſæ,& accidentia effectus.nec expreſsit in quo genere cauſæ.de quo alibi{& ſciendum} Remouet.q.dictum eſt enim ſubſtantiam eſſe ſeparabilẽ modo hoc non videtur verum,qm̃ ſubſtãtia miſta, vel materialis non poteſt eſſe abſq; accidentibus. nam accidentia ſunt diſpoſitiones quibus conſeruatur forma in materia.ergo non poteſt eſſe abſq; accidẽtibus.reſpondet verbum Ariſtotelis eſſe verum, ſaltem de ſubſtantia intelligibili.nam ſubſtantia ſenſibilis non poteſt eſſe abſq; accidentibus. Sed dubitatur, quoniam ſi ſubſtantia materialis non poteſt eſſe abſq; accidentibus.ergo ex verbis Ariſtotelis non concludetur ſubſtantiam materialem eſſe cauſam accidentium: magis q̃ econuerſo accidentia eſſe cauſam ſubſtantiæ materialis.amplius tunc verbum Ariſtotelis non eſſet verum,niſi de ſubſtantia intelligibili, modo ſubſtantia intelligibilis non eſt cauſa materialis accidentium. poteſt dici ꝙ aliqua ꝓpoſitio eſt vera in vniuerſali, quæ eſt falſa in particulari apud Auer.vel vera per ſe,quæ eſt falſa per accidens. & hoc ponit Auer.6. Auſcultationis phyſicæ. commento.15.&.7.phyſicæ Auſcultationis. cõmen.2. tunc dicendum ꝙ hæc eſt vera: omnis ſubſtãtia eſt ſeparabilis ab accidente per ſe,quia omnis ſubſtantia eſt ſeparabilis in eo ꝙ ſubſtantia. qm̃ aliqua ſubſtantia eſt ſeparabilis,vt intelligibilis. non tamen omnis ſubſtantia de facto eſt ſeparabilis, quia non ſubſtantia miſta. ex his ſolue argumẽta tu.{& poſt hoc} Cõuenit Auer.

Contra Expoſitorem.

Cõm.25.

cum expositore quantum ad hoc.s.φ Aristo.hic declarat ordinem in substãtijs. vult enim φ Arist.primo declarauit substantiam esse principium omnium.secundo φ etiam in substantijs declarat primam, & sic vult φ primum in substantijs sit anima,& corpus,aut intellectus,& voluntas,& corpus. Hæc enim sunt principia omnium substantiarum {& innuit corpora} Remouet quæstionem. posset enim quis dicere φ intelligit per animam,& corpus:ideo declarat verba Aristotelis verificari in corpore cœlesti tantũ:ergo per animam intelligit formam cœlestis corporis:& per corpus intelligit materiam eiusdem.hæc enim duo sunt prima principia oĩum substantiarum. secundo dicit, & probat corpora cœlestia eẽ animata. & vtiẽ tali syllogismo, Quęcunq; sunt principia animatorum, & inanimatorum per se sunt animata,modo corpora cœlestia sunt principia animatorum,& inanimatorum:ergo animata. & per cõsequens eorum principia sunt anima, & corpus. & dicitur forte quia declarabitur post demonstrationem.hæc est expositio Auerrois: & cum eo conuenit Expositor,& nos contradiximus huic perfecte {Alex. autem} Alexander exponit aliter.& vult φ Aristo. primo accepit substantiam esse omnium causam: ex qua voluit habere principia subæ esse principia oĩum aliorum, & ppea declarans quę sint illa principia dixit: vt aĩa & corpus.& hęc in aĩalibus gñabilibus, vel intells, & corpus. & hæc in corporibus cœlestibus.& hęc ẽ expositio nr̃a {& ideo} dicet quis, cur nõ dixit materiã & naturã? secundo cur dixit forte? vtriq; respondet.& primo ad primum,quia.s.materia, & natura sunt inseparabilia, & ipsæ præaccepit substantiam esse separabilẽ. secundo respondet φ ideo dixit forte propter animã, quæ apud aliquos est abstracta,apud aliquos non, ergo per hęc innuit corpora cœlestia,& per intellectum, & voluntatem innuit primum motorẽ, videlicet Deũ. quibus dicit Auerroes. & vtrunq; istorũ est alteri propinquum,quoniam istæ duæ expositiones non multũ differunt,quia vtraq; accipit principia substãtiarum. reliquum commenti perspicuum.

TEX.cõ.26. *Amplius autem alio modo proportionaliter principia eadem,ut actus,& potentia: sed & hæc alia alijs, & aliter. In quibusdam quidem enim idem,quandoq; quidem est actu, quandoq; uero potentia,ut uinum, aut caro, aut homo. cadunt autem,& hæc in dictas causas,actus quidem enim species si sit separabilis: & quod ex ambobus. priuatio uero, ut tenebræ,aut laborans. potentia autem materia. hoc enim est quod potest fieri ambo. Aliter autem actu, & potestate differunt ea,quorum non est eadem materia. quorum non est eadem species,sed altera. Quemadmodum hominis causa sunt elementa ignis,& terra,ut materia,& species propria, & si quid aliud extra,ut pater. & præter hæc sol,& obliquus circulus: neque materia entia, neque species, neq; priuatio. neque formæ,sed mouentia.*

Expositor videtur doctissime exponere hũc textũ, quia tñ est nimis breuis, & in aliquibus,propter breuitatem mancus.propterea dicamus, φ Aristo. declarat nunc secundo modo,quomodo principia sunt omniũ eadem proportione:& ideo præaccipit rem,& inquit. amplius autem alio modo proportionaliter principia eadem sunt omnium,vt actus,& potentia.ergo, si considerentur principia inquantum actus, & potentia, vt sic,sunt omnium eadem.sed,qm̃ in identitate proportionis requiritur differẽtia,declarat,φ potẽtia, & actus in diuersis differunt,& quantum ad rem, & quantũ ad modum:& hoc proponit.d.sed & hæc sunt alia alijs. & hoc quantum ad rem:& aliter,& hoc quantum ad modum rei.seruat autem talem ordinem, quia primo declarat,quomodo sunt alia alijs quãtum ad modum. secundo quantum ad rem,debes ergo scire, φ differẽtia in modo stat cum identitate in subiecto, modo vnamet res in subiecto differt in modo pro quanto,quandoq; est in actu,quandoq; in potentia, & hoc dicit, in quibusdam quidem enim idem quandoq; quidem est actu,& quandoq; vero potẽtia.cuius exemplum adijcit,vt vinum, aut caro, aut homo,quodlibet enim horum quandoq; est in actu,quandoq; potentia.ecce igitur quomodo erit vna res,sed modus diuersus {cadũt autem} Remouet quæstionem.Posset enim quis dicere,vtrum actus, & potentia computentur inter principia prædicta,an non.quia si non,tunc non erunt principia quatuor, videlicet materia, forma, priuatio, & mouens.respondet,& docet,quomodo hæc duo reducuntur ad illa principia prædicta. & primo proponit hoc,& inquit. cadunt autem, & hæc in dictas causas. nam actus quidem est species,si sit separabilis, vt dixit Plato.& si est quod ex ambobus, quasi dicat φ actus, siue sit separabilis,siue non,semper cadit in speciem,& est forma,& quia aliquis actus est, dicẽs imperfectionem, subscribit, priuatio vero sunt actus hi, vt tenebræ,& ęgrotans.aliquis ergo actus cadit in speciem,vt ille,qui dicit perfectionem: & aliquis in priuationem, vt ille,qui dicit diminutionem.potentia vero est materia.ergo potentia cadit in materiam. nam hoc.s.potentia est quod potest fieri ambo,quemadmodum,& ipsa materia.& sic perspicua est solutio quæstionis {aliter autem} reddit ad rem,& declarat, quomodo hæc duo differunt in diuersis quantum ad rem.& vult, φ actus, & potẽtia in diuersis sint alterius rationis.v.g.actus, & potentia, ex quibus existentia hominis consistit, sunt alterius rationis ab actu,& potentia, ex quibus existit alia existentia,vtpote corporis cœlestis. ergo actus alterius est alterius rationis. similiter & potentia. & hoc inquit.aliter autem actus,& potentia differũt ea, quorum non est materia eadem, & quorum non est species eadem,sed diuersa:cuiusmodi sunt homo, & corpus cœleste.& hoc declarat.d.quemadmodum hominis causa sunt elementa cuiusmodi sunt ignis & terra vt materia:& propria species,vt anima.& si quid aliud extra sit vt pater:& hoc vt agens proximum, & præter hæc sol,& obliquus circulus,qui signifer dicitur, græce zodiacus,& hæc tanquam agentia remota.addit, φ hæc videlicet pater,sol,& zodiacus,neq; sunt materia, neq; species,neq; priuatio,neque formæ, sed sunt mouentia.hæc ergo sunt principia hominis, & per consequens actus,& potẽtia eius in alijs vero, qualiter sint, non explicauit propter breuitatem.sed dubitatur,quia videtur φ actus sit eiusdem rationis in omnibus, & potentia similiter: quoniam vt dicit Auer. sunt rationes vniuersales omnium prædicamentorum. dicendum φ actus & potentia possunt considerari in ratione physica,& in ratione metaphysica. si considerãtur in ratione metaphysica,sunt eiusdem rationis in omnibus,qm̃ ratio metaphysica abstrahit ab omni differentia.sed,si considerantur in ratione physica, sic in alijs, atq; alijs sunt diuersi.& hoc vt probat ratio Aristote. {Cum declarauit} Commẽtum præsens.26.est perspicuum omnibus,neq; dicit aliquid extra literam. Cõm.26.

Adhuc

TEX.cō.27. *Adhuc autem uidere oportet, q hæc quidem est uniuersaliter dicere, hæc autem non. omnium igitur prima principia, quod actu primum specie, & aliud quod potentia: illa quidem igitur uniuersalia non sunt: principium enim singularium singulare. homo quidem enim hominis uniuersaliter. Sed non est nullius. uerum pelleus achillis: tui uero pater. & hoc b, huius ba. omnino autem b simpliciter, ba. deinde si iam. quæ substantiarum, alia utique aliorum causæ, & elementa, sicut dictum est, eorum, quæ non in eodem genere colorum, & sonorum, & substātiarum, & quantitatis. præterquam proportionaliter, & eorum, quæ sunt in eadem specie diuersa, nō specie, sed quia singularium aliud, & tua materia, & species. & mouens, & species, & mea. uniuersali autem ratione: eadem.*

Certe textus iste est multum latens, & propterea videtur q Aristo. velit aliquo modo verificare opinionem cōmunem suo tempore vigentem. Erat.n. famosum suo tempore esse vniuersalia separata, & esse causas omnium. modo videtur stultum: contradicere antiquæ opinioni, nisi aliquo modo verificetur: & propterea intendit declarare, quomodo concedi pōt vniuersalia esse principia rerū: & per hoc habebitur, qūo eadem sunt principia omnium vniuersaliter, quod erat ꝭm principale propositum. Debes autem scire, q vniuersale dupliciter est. vno modo per essentiam, & sic illud erit vniuersale, quod per essentiam erit abstractum à materia, & conditionibus materiæ. & hoc modo possunt dici intelligētiæ vniuersalia: eo quia per essentiam excludunt materiam, & conditiones materiæ. secundo modo participatione, quomodo vniuersale materiale, & vniuersale animal, & vniuersale corpus dicūtur vniuersalia, quoniam per eorum essentias sunt in materia, sed inquantum cōcipiuntur, sunt abstracta à materia, & conditionibus materiæ. de his dixit Auerro. q sunt actu indiuidua, potentia vero vniuersalia. iuxta hanc distinctionem Aristoteles videtur cōcedere duas subcontrarias. prima est vniuersalia sunt rerum principia. prima propositio verificatur de vniuersalibus participatiue. nam homo vniuersalis est principium hominis vniuersalis, & hic homo huius hominis. secunda verificatur de ideis. declaratū est enim, q nulla est idea, quæ sit causa singularium, quia ad hæc satis sunt singularia. hoc ergo proponit, & dicit. adhuc autem videre oportet, q hæc quidē sunt vniuersaliter dicere. hæc est vna pars subcontrarietatis, hæc autem non. hæc fuit altera. deinde declarat primam subcontrariam, & inquit. omnium igitur prima principia sunt hæc duo, videlicet q actu specie primum. i. est primus actus acceptus communiter secundum speciem, & aliud quod potentia. actus ergo, & potentia sunt prima principia vniuersalia omniū. & si hoc modo vniuersalitatis vniuersalia sunt principia rerum. deinde declarat secundam subcontrariam, dicens illa quidem igitur, quæ vniuersalia vtpote ideæ. non sunt: cuius causam subscribit dicens. nam principium singularis est singulare, homo quidē enim hominis vniuersaliter, sed non est illius. s. principium, sed alicuius aliquo modo inuēti in singularibus. est ergo superflua idea pro tanto, quia homo hominis est principium, & huius hominis hic homo. & hæc per exempla ostēdit. d. verum Peleus est Pater Achillis: tui vero pater. & hoc. b. demōstratum est principium huius ba compositi demonstrati: omnino autem b. i. vniuersale. b. simpliciter. i. vniuersaliter est principiū vniuersalis huius quod est ba. ergo per hæc perspicuū est qualiter superfluæ sint ideæ {deinde si iam} Remouet vnam dubitationē, quia dictum est principia substantiæ esse eadem omnium reliquorum. quæret quis vtrū dici possunt eadē omnium vniuersaliter? respondet. d. deinde si iam quæ substātiarum subaudi principia sint omnium eadem: erunt vtiq; aliæ aliorum causæ, & elementa, & non simpliciter, & numero eadem, qđ ostendit. d. sicut dictum est, eorum, quæ non sunt in eodem genere principia non est dicere simpliciter eadem, vtpote colorum, & sonorum, & substantiarum, & quantitatis. dico non sunt eadem simpliciter prꝛterq̃ proportionaliter. qm̃ proportionaliter sunt oīum eadem & eorum, quæ sunt in eadem specie, non diuersa specie. sed quia singulorū aliud, & tua materia, & species, & mouens. aliud subaudi & species, & mea materia, & meum mouens. q. d. q principia non sunt eadem eorum, quæ sunt diuersa genere: nec eadem eorum, quæ sunt diuersa numero {sed vniuersali ratione} ergo solutio est hæc, q licet principia substātiarum sint eadem omnium, tamen non sunt eadem simpliciter, quia diuersorum generum diuersa sunt principia genere, & diuersarum specierum diuersa principia specie. quadam tamen ratione vniuersali sunt eadem: ex perspicuum primo, quomodo vniuersalia sint principia, & qūo nō. secundo quomodo concedi potest. omnium esse eadē principia, & qūo non. & sic perspicuum est quod erat secundum. Dicto q principia} introductio Auer. differt à nostra. nā Auerrois velle videtur, q principiū rei est dupliciter. s. vniuersale, & particulare, & q Aristoteles compararet inter hæc duo. & q verum principium rei est particulare, & non vniuersale. secundo videtur Auerrois probare totum hoc, quia principium debet esse prius principiato, & hæc prioritas est secundum esse, & non ꝭm rationem. & quia propriæ indiuiduum est prius alio secundum rem, & vniuersale non est prius alio, nisi ꝭm rationem: ideo vera causalitas reperitur in singulari. tertio dicit, q re vera vniuersale non est causa rei vniuersalis, quia vniuersale, nec generatur, nec generat, sed dicitur, q homo hominem generat vniuersaliter. homo ergo vniuersalis non generat hominem vniuersalem, sed homo hominem generat vniuersaliter. Sed dices quæ differentia est inter hæc? dicendum, q aliud est res generata. aliud est modus generādi, nā res generata semper est singularis, eo quia generationes, & operationes sunt semper singularium, sed modus generandi potest esse vniuersalis, & sic licet homo generans sit singularis, quia tamen generat hominem propter naturam communem vtrisq;, ideo hæc generatio est vniuersalis secundum modum, licet secūdum rem semper sit particularis. propter quod tria considerantur in generatione, s. ratio generandi: conditio generantis, & ipsum generans. generans enim singulare est, ratio generandi vniuersale. conditio generantis est designatio, & tu persiste super hoc, quia est pulchrum {& quia residuum} hic Auer. dicit primo, q Alexan. non plus de textu exposuit. & hoc forte, quia habebat reliquum textus manifestum, dicit secundo, q quemadmodum causata sunt diuersa genere, sic & causæ, vtpote colorum sonorum, & quantorum, & substantiarum principia, & causæ sunt diuersa. Dicit tertio, q ex his Aristo. voluit habere, q quædam sunt causæ numero differentes: specie vero conuenientes, vt Socrates, & Plato, vel specie differentes, genere vero conue-

nientes, vt homo, & equus, vel genere differentes, sed conuenientes proportione: & hoc pacto entium diuersorum prædicamentorum principia sunt diuersa genera proportione eadem {& post hoc} hic etiã dicit tria. dicit enim primo, ꝙ etiam in eodem genere substantiæ sunt causata diuersa numero, specie. & genere, & similiter principia in substantijs sunt diuersa numero, specie, & genere. & dicit secundo, ꝙ per formam vniuersalem intelligit genus, & per formam particularem intelligit speciẽ, quasi ergo velit causata in genere substantiæ quædam esse eiusdem formæ vniuersalis, quædam eiusdẽ formæ particularis. dicit tertio ꝙ ex omnibus his vult habere, ꝙ licet principia substantiarum differant genere, non propter hoc dicuntur eadẽ proportione secundum vicinitatem. Reliquum commenti perspicuum est. & certe ferè totum commentum est inutile ad sermonem Aristo.

TEX. c. 28. *Quærere uero, quæ principia, & elementa substantiarũ, & ad aliquid, & qualitatum: utrum eadem, aut diuersa: palam quia multipliciter dictorum sunt uniuscuiusq;. diuersorum uero non eadem, sed altera, præterquam sic, & omniũ. sic autem eadem, aut eo q, proportionantur, quia materia, species, priuatio, mouens, & sic substãtiarum causæ, ut causæ omnium, quia destruntur destructis. Amplius q, primum entelechia, sic altera prima quæcunque contraria, quæ nec ut genera dicuntur, nec ut multipliciter dicuntur, & adhuc materiæ, quæ quidem igitur principia sensibilium, & quot & quomodo altera dictum est.*

Epilogat quæcunq; dicta sunt, & primo per modũ quæstionis, & solutionis, & inquit. quærere vero quæ principia, & elementa substantiarum, & eorum quæ sunt ad aliquid, & qualitatum: quærere dico vtrum eadem, vel diuersa. respondet palam, quia principia sunt vniuscuiusq; multipliciter dictorum, & non eodẽ modo omnium, hæc est solutio. hanc solutionem declarat, & recapitulat, ꝙ tribus modis dici possunt eadẽ oĩum. primo portione, quoniam sicut in substantia sunt tria, materia, forma, & priuatio. sic & in quolibet prædicamento videntur esse tria ita se habentia. secundo reductiue, qm̃ principia substãtiæ sunt eadem omnium, eo quia sine substãtia nullum est aliorũ. tertio quia actus, & potẽtia sunt principia vniuersalia omnium, eo quia quodlibet prædicamentorum diuiditur per actum, & potentiam. ad hoc ergo dicit diuersorum vero: nõ eadem, sed altera præterq̃ sic, & omniũ: exponit se. d. qũo sic & omnium, & inquit. sic autẽ eadem, aut eo ꝙ proportionaliter, quia materia, species, priuatio, mouens sunt proportione quædam in omnibus prædicamentis. ponit secundum modum. d. & sic substantiarũ causæ, vt causæ omnium, quia omnia destruuntur destructis substantijs. addit tertium modum. d. amplius, ꝙ primum actus, & subaudi potentia. ergo eadem sunt principia omnium tribus modis, vel quia proportione. vel reductiue, vel vniuersaliter {sic altera} soluit. q. dictum est enim, quomodo principia eadẽ omniũ sunt. Quæret ergo quis vtrum possunt dici eadem cõtraria omnium, v. g. forma, & priuatio dicantur eadem omnium. Respondet sic, quæcunq; contraria prima dicẽda sunt altera. & exponit quomodo. d. quæ nec vt genera dicuntur, q. d. ꝙ nec genere dicenda sunt eadem, nec vt multipliciter dicuntur. i. nec sunt dicenda æquiuoca. & adhuc materiæ esse debent, quia nec omniũ eadem genere, nec omnium æquiuoce. sunt ergo tria principia omnium proportione eadem, & analogia. resumit ergo totum dicens, quæ quidem igitur principia sensibilium, & quot, & quomodo eadem, & qũo altera, dictum est. Est ergo solutio quæstionis ex toto ꝑspicua, & completus est sermo de principijs sensibilium entiũ.

Cum quæsiuit} hoc commentum est perspicuum, & nihil continet extra textum, & expositio eius est posita in nostra expositione. Sed circa finem huius quæstionis emergit difficultas: videtur enim ex verbis Philosophi sumi, ꝙ accidens non sit forma simplex: cuius oppositum dixit in. 10. & consequentiæ deducitur, quia vnumquodq; cõponitur ex suis principijs. sed cuiuslibet accidentis sunt propria princiã, vt Aristo. dicit. ergo quodlibet accidẽs est cõpositum. amplius, in quolibet prædicamento sunt hæc duo: actus, & potẽtia, ergo saltem omne accidens componitur ex aliquo actuali, & potentiali. & per consequens nullum accidẽs erit simplex. debes scire ꝙ accidens potest capi dupliciter. vno modo in abstracto, & sic non est in genere, quemadmodum nec humanitas est in genere, declaratũ est enim in topicis, ꝙ album est in genere, nõ autem albedo, alio modo potest capi in concreto, & sic est in genere. tunc debes scire secundo modo, ꝙ omne quod est in genere est compositum ex genere, & differentia, & per consequens ex actu, & potentia, vel materia, & forma. sed hæc est differentia inter substantias, & accidentia, quia substantiæ componuntur ex proprijs principijs suis generis. accidentia vero, quia sunt diminuta componuntur ex genere, seu principio potentiali sui generis, & principio actuali alterius generis. principiũ quidem potentiale est accidens commune, vt albi, coloratum. actuale vero est differentia eius, quæ sumitur à substantia. substantia enim est propria differentia accidentis. Ad. q. ergo dicendum, ꝙ in accidẽte potest intelligi triplex compositio, vna ex materia, & forma, & hæc fit totaliter ex principijs alterius generis, vel saltem ex materia alterius generis, & forma eiusdẽ. alia est compositio ex actu, & potentia, & hæc similiter, eo quia actus est forma potentia materia. alia est compositio ex genere, & differentia, & hæc est ex genere quidem sui prædicamenti: differentia vero alterius. ex his soluitur contradictio. nam Arist. vult ꝙ accidẽs sit forma simplex per exclusionem cõpositionis sui generis, hic vero dicit ipsum esse compositum saltem concretiue acceptum & per principia alterius generis. Cõm. 28.

PARS SECVNDA.

CAP. PRIMVM.

Substantiam aliquam immobilem, sempiternam, semperq; actu existentem dari oportere: item actum potentia priorem esse ostenditur.

Voniam autem erant tres substãtiæ, duæ quidem, quæ physicæ, una uero, quæ immobilis: de hac dicendum est, quia necesse est esse sempiternam aliquam substantiam immobilem. nam substantiæ primæ entium. & si omnes corruptibiles, omnia corruptibilia, sed impossibile motum, aut fieri, aut corrumpi. Semper enim erat: nec tẽpus, nec enim possibile prius, & posterius esse cum non sit tempus. & motus: ergo sic est continuus, ut tempus, TEX. c. 29.

tempus, aut enim idem; aut motionis est aliqua passio: motus autem non est continuus; nisi qui secundum locum, & huiusmodi qui circulo.

Nunc de tertia substantia dicere proponit. Erant enim substantiæ tres, vtpote sensibilis corruptibilis, vt animalia & plantæ: sensibilis æterna, vt corpus cœleste: de his dictum est modo. tertia vera est insensibilis immobilis simpliciter, & de hac dicendum. Proponit ergo intentionem, & inquit{quoniam autem erāt tres substantiæ, duæ quidem, quæ naturales, vtpote quæ corruptibilis, & æterna: vna vero, quæ immobilis: de hac tertia dicendum est. & quia omni tractatui suppo nenda sunt quædam, vt principia, proponit vnū, quasi principium omnium eorum, quæ dicentur: & est, aliqua substātia est sempiterna, & immobilis. (& hoc inquit) quia necesse est esse sempiternam aliquam substantiam. hæc est prima pars{immobilem} hæc est secunda pars suppositionis. probat primam partem syllogismi ad impossibile hoc mō. destructis primis principijs reliqua omnia principia destruuntur: sed sempiternæ substantiæ sunt principia corruptibilium: ergo destructis substātijs sempiternis, & primis, reliqua omnia destruūtur. Accepit minorem, & inquit. nam substātiæ sempiternæ sunt primæ, & principia entium. deinde addit conclusionē, & inquit. etsi omnes corruptibiles, omnia corruptibilia. hæc erat vis conclusionis. deinde destruit conclusionem, & vult habere oppositum maioris, & hoc inquit. sed impossibile est motū, aut fieri, aut corrumpi: semper enim erat. amplius nec tempus potest. s. corrumpi, quare conclusio impossibilis est, tum propter motum, tum propter tempus. probat secundum, & ex secundo ostendit primum, & inquit. nec enim possibile est prius, & posterius esse, q̄uo non sit tempus ex hoc vult habere tempus esse æternū. & hoc concludit, & motum esse æternum, & inquit: & motus ergo sic est continuus, & sempiternus, vt tempus. cuius causam subscribit. d. nam tempus est aut idē motui, & hoc ſm quosdam antiquos, aut tempus est aliqua passio motus, & hæc est positio Aristo. sed quia quis obijcere potest de augmento, aut de alteratione, quorum nullus est continuus, addit, motus autem non est continuus, i. sempiternus, nisi qui secundum locū. & quia non quilibet talium, addit, & homo est sempiternus qui circulo. i. circularis, ex his vult habere impossibilitatem continuationis: & per consequens vult habere oppositum maioris. s. ꝙ sint aliquæ substantiæ sempiternę. & hęc erat suppositio nostra, saltem quan
Cōm. 29. tum ad primam partem. Per hoc quod} Auerrois primo dicit in epilogo Aristo. quid intelligat per principia substantiarum sensibilium, & vult ꝙ intelligat materiam, formam, priuationem, & mouēs. & ꝙ sunt tria vno modo: & quatuor alio modo, vt diximus. secūdo dicit, ꝙ declaratū est, quomodo sunt eadem, & quomodo non. iam sunt eadem proportione, & non sunt eadem simpliciter{considerandum aūt} mouet Auerroes quæstionem, vtrum quando Aristo. loquitur de sensibili subā intelligat eternā, & corruptibilem vel corruptibilē tantum{Alex. autem} Respondet Alexan. ꝙ de vtraq; intelligit, sensibile enim est cōmune æterno, & corruptibili. nam plantæ, & animalia corruptibilia sunt. & corpora cœlestia æterna, & vtræq; sensibiles sunt substantia{in substātiæ enim} probat quatuor rationibus, ꝙ ante locutus sit de æterna sensibili. primo, quia locutus est de quatuor principijs, & illa reperiuntur secundum proportionē in æterna sensibili, quemadmodum & incorruptibili. secundo Arist. ponit diuisionem in tres. s. & dicit duas esse naturales, & hoc dat intelligere de his dixisse. tertio, quia dicet dicendum esse de æterna, & immobili. ergo de alijs dixisse supponit aliter esset diminutus. quarto quia similiter fecit in primo istius libri. dixit enim de duabus insimul, & postmodum de immobili tātum. ex his quatuor videtur dicendum, ꝙ Aristo. loquitur de principio substantiæ generabili. talis autem est æterna insensibilis. dictum enim est duplicem esse substantiam æternam, & corruptibilem. & ꝙ æterna est principium corruptibilis. & hæc est determinatio Auerrois{sed quia sermo} Soluit. q. cur Arist. locutus sit de vtraq; substantia. satis enim esset loqui de substantia æterna, quia corruptibilis est propria philosophico. respondet quia Arist. loquitur de substantia simpliciter; ergo habet loqui de membris eius, sunt autem duo membra eius. s. æterna & corruptibilis: ideo de ambabus loquitur{& ideo diuisit} concludit vnum corollarium. Ex his ergo patet librum hūc merito esse diuisum in duas partes, scilicet in primam, vbi pertractat de principijs substantiæ generabilis, quæ habet aliquam conuenientiā cum æterna. in secunda loquitur de substantijs æternis. & principijs earum{sed quia} Mouet dubium. nam per idem debuit loqui de principio substantiæ generabili, non tantum supponendo, sed determinādo, & demonstrando{sed tamen} respondet ꝙ Arist. fecit, sicut fecerunt homines scribentes, qui semper præaccipiunt aliqua principia tanquā suppositiones. supponit ergo ex physicis esse aliquam substātiam sempiternam. deinde declarat quæ, & qualis, hæc per propositiones cōmunes vtriq; scientiæ: reliquum cōmenti perspicuum est per se. Sed circa textum, & commētum obijcitur, quia videtur, ꝙ ratio Philosophi de tempore nulla sit, quia supponit ante tempus esse prius. diceret. n. aduersarius tempus incipere per remotionem de præsenti hoc modo, nunc non est tempus, & immediate post hoc erit, & sic non sequitur ante tēpus fuisse tēpus. Sed certe hæc solutio friuola est. nam Aristo. supponit duo. primo, ꝙ tempus non incipit esse per se, sed propter aliquod, qđ per se incipit esse. & huius ratio ē, quia tēpus est accñs, & nullum accñs per se incepit esse per se, sed propter sui subiectū. secūdo supponit, nihil incipere eē, nisi ꝑ generationem, hoc enim supponit ex cōsensu omnium, qui de natura loquunť, & ꝑ testimoniū oīum sensuū. Ex his facile deduciť. si tēpus incepit, tempus prefuisse. nā, si tēpus incipit, aliquid incipit, ad cuius inceptionē incipit tempus: & hoc per primū acceptū, & oē qđ incipit, incipit per generationem. & oēm gñationē præcessit alteratio, & oīs alteratio est in tēpore: ergo ante generationem fuit aliqđ prius. & ꝑ cōsequēs ante tempus fuit tempus, & hæc est deductio Arist. si vero tu fugis ad creationē, Arist. naturalis philosophus, qui vtiť medijs sensatis, vel eductis ex sensatis, negaret: immo nullus philosophus habet ponere illā, cū sit quid supnaturale: & de his diximus in libro destru. destruc. Tamē Theologus, qui vtitur lumine supernaturali, ponet illā, & nos testimonio theologico debemus ei credere, secus est apud naturalē, qui solū vtiť testimonio sensus.

At uero si fuerit motiuum, aut effectiuum: non operans autem aliquid, non erit motus. Contingit enim potentiam ha

bens non agere. nihil ergo prodest, nec si faciamus substantias sempiternas, quemadmodum qui species, si non aliqua potens inerit principium transmutare, non ergo, neq; ipsa sufficiens, neq; aliqua substantia præter species. nam si non egerit, non erit motus. adhuc autem neq; si aget, substantia autem ipsius potentia. non enim erit motus sempiternus. contingit enim potentia existens, non esse. oportet igitur principium esse tale, cuius substantia actus. Amplius igitur tales oportet esse substantias sine materia. Sempiternas enim esse oportet, si quidem, & aliquid sempiternum, actu igitur. quamuis dubitatio: uidetur enim agens quidem omne posse, potens uero non omne agere: quare prius esse potētiam. At uero si hoc nihil erit entium, contingit enim quidem posse esse, nondum uero esse: & etiam si ut dicunt theologi qui ex nocte generant, aut ut physici erāt simul res omnes, dicunt idem impossibile, quomodo enim mouebuntur si non fuerit actu causa. non enim materia ipsa seipsam mouebit, sed tectonica, nec menstrua, nec semina & genitura, propter quod faciunt quidem semper actum, ut Leucippus, & Plato. Semper enim dicunt esse motum, sed quare, & quem non dicūt, nec si, nec causam. Nihil enim ut cōtingit mouetur. sed oportet aliquid semper existere, quemadmodum nūc natura quidem sic. Vi uero aut ab intellectu, aut alio sic, deinde qualis prior: differt enim immensum quodcunq;.

Nunc probat secundam partem suppositionis, scilicet ꝙ talis substantia sempiterna sit immobilis, hoc est immaterialis, & simplex. & primo supponit vnum, quod scilicet sit aliqua substantia semper actu, hoc est aliqua substantia, cuius essentia sit actus, à quo semper operatio eueniat. vtitur autem ad hoc hypothetico syllogismo sic, si agens motum sit motiuum, aut effectiuum potentia, non operans autem aliquid, nō erit motus: consequēs est impossibile: ergo & antecedēs, oportet ergo aliquod esse agens motum per essentiam, & hoc inquit. At vero si fuerit, s. omne mouens motiuū, aut effectiuū, non operans autem aliquid, nō erit motus. probat hanc hypotheticam, dicens, cōtingit enim potentiam habens non agere. nam potentiam habens est possibile: possibile vero est contingens, contingens autem vt in peri hermenias, & prioribus dixit, est vel quod est, & potest non esse, vel quod non est, & potest esse. ergo potentiam habens potest non agere, si agit, vel potest agere si non agit, & sic perspicua est hypothetica. quod siquis destruat consequens potest dare oppositum antecedētis, & est propositum {nihil ergo} Ex dictis remouet positionem Platonis de ideis, & Pythagoricorum de mathematicis. nam isti ponunt hæc tanq̄ principia generationis: modo ostendit hæc nō esse principia motus, & per consequens superfluunt: & hoc dicit. nihil ergo prodest, nec si facimus substātias sempiternas, quemadmodum qui species ponunt, vt Platonici. dico nihil prodest, nisi aliquid sit principiū potens transmutare. modo supponit nullum earum est principium tale potens transmutare. & hoc non probat, sed relinquit notū ex hoc, quia Plato posuit spēs vniuersalia. nam vniuersale non est principium actionis, quia omne agens est singulare. & propterea concludit contra Platonem, & contra, Pythagoram simul dicens, non ergo neque ipsa est sufficiens, neque alia substantia præter species, vt mathematica. nam si nulla earum egerit, non erit motus. modo pater nullam earum agere, quia nulla earum est singulare, quod esse possit principium actionis {adhuc autem} dedit duo, & quod ad sempiternum motū non sufficit agēs esse potēs mouere, sed esse actu mouens, & quod ideæ, & mathematica nihil prosunt ad motū, modo vult dare tria, scilicet quod talis substantia agens secūdum sui essentiam, & substantiam sit actus. debes vero scire, ꝙ aliquid dicitur per essentiam actus. quando ei nihil potentiæ, & contingentiæ admiscetur, id vero dicitur participatione actus, quando suæ essentiæ admiscetur potentia aliqua contingens. & propterea ostendit Aristo. substantiam sempiternam, quæ mouet motu sempiterno, nihil habere potentiæ, dicit. adhuc autē neq; si aget, scilicet semper, eius tamen substantia sit potētia. & hoc probat dicens. non enim erit motus sempiternus. hoc probat per definitionem possibilis, & hoc inquit. contingit enim potentia existens non esse. nā possibile est, vel quod est, & potest non esse, vel quod non est, & potest esse. Ex his concluditur tertium propositorum, & inquit. Oportet igitur principium esse tale, cuius substantia est actus. & sic tria dedit nunc, & quod ad sempiternum motum non sufficiat agens esse potentia tale, & quod ideæ, & mathematica nō prosunt, & quod agens motum sempiternum debet esse per essentiam actus {amplius} His declaratis declarat secundam partem suppositionis, scilicet quod aliqua substantia sit immaterialis simplex, & immobilis, & primo proponit conclusionem dicens. Amplius igitur tales. s. substantias per essentiam actus, oportet esse sine materia, hoc est simplices, & immobiles: hoc ostendit hypotheticæ sic, si aliquid aliud, vtpote motus, & tempus sit sempiternum, oportet esse substantias sine materia sempiternas. vult habere antecedentis positionem. & cōsequentis etiam: inquit, sempiternas. n. esse oportet, subaudi simplices, & absq; materia. siquidem & aliquid aliud sempiternū. & ꝓpterea cōcludit propositum, igiť actu, & simplices, & immateriales. Expositor hic fingit rationes Arist. esse ex suppositione. s. quod motus sit æternus. & hāc suppositionem aliquo mō declarauit hic ex æternitate temporis. vult ipse breuiter qđ ratio Arist. nulla sit, vt visum est supra. & propterea fingit ipse qđ pōt probari cōclusio eadē Arist. ex productione. nam si aliquid produciť oportet esse producens. & tūc quæritur, an tale sit factum, vel æternum. & si æternum erit propositum, & si factum, adhuc erit aliud producens, & cum non sit processus in infinitum, stabitur ad producēs in productum, & simplex, & immobile, vt dicit Aristo. Sed pace tanti viri videtur mihi, quod ablata vis motus æterni, nulla substantia potest probari esse sempiterna, simplex. quia siue accipitur via Expositoris, siue cuiusuis semper præsupponitur nō esse procedendum in infinitum, & sic omnis ratio erit ex suppositione: modo aduersarius suppositum tale negabit. dicet enim nihil prohibere procedi in infinitum. Et quomodo potest improbari, nisi supponendo motum esse æternum. & propterea bene dicit Auer. quod omnes aliæ viæ præter viam motus æterni sunt dialecticæ, & non demonstratiue, quia omnes sunt ex suppositione probabili, & non per se nota. Propterea supposita æternitate motus sequūtur quinq; declarata, scilicet, quod aliqua est substantia æterna. amplius sequitur esse aliquod mouēs semper actu. adhuc sequitur esse aliquod mouens semper, cuius essentia est actus. Rursum sequitur tale mouens esse simplex, & nullo modo mistum cum materia. Vltimo sequitur, ideas, & mathematica

tica non prodesse ad motus perpetuitatem omnia ergo hæc quinq; per ordinem probata sunt ex vna sola suppositione,& hoc exclamat Auerroes in multis locis.& hæc quinq; sunt in præsenti loco declarata{quanuis dubitatio}Ad dicta mouet quæstionem, quam, & in nono tetigit,scilicet vtrum actus sit prior potentia, vel econuerso potentia sit prior actu.Est autem rationabilis hæc quæstio duplici de causa.primo, quia posuit aliquam substantiam sempiternam semper mouentem,& actum,& sic videtur quod prima substãtia debet esse actus:& propterea petit, an actus sit prior potentia,vel è conuerso,potentia sit prior actu . Secũdo, quia ex se est hæc quæstio rationabilis in hoc loco, qm̃ ex solutione huius sciemus primas substantias esse puras,simplices,& non mistas potentiæ.Ostendit autem primo potentiam esse priorem actu, quia prior secundum consequentiam,& hoc inquit. Quamuis dubitatio,videtur enim agens quidem omne posse, potes vero non omne agere, quare videtur prius esse potẽtiam actu{at vero} Ad oppositum arguit, & ostẽdit primas substantias esse actu, & non potentia hoc argumento sexto,nam si prima entia,vel primæ substãtiæ sunt potentia,ergo de facto contingit ipsas aliquando non esse,& hoc ex definitione contingentis, seu possibilis. & cum omnia dependeant ab eis, contingit nihil esse. & hoc inquit.At vero si hoc,nihil erit entium.nam contingit quidem posse esse, nondum vero esse:& hoc per definitionem possibilis. si ergo prima entia non sunt, causata ab eis non erunt. & sic ipsis non entibus nihil erit{& etiam.}

Remouet vnam responsionem antiquorum. Nam quidam antiquorum concesserunt cõsequens, & consequentiam.quidam nãq; dixerunt omnia quandoq; esse nihil propterea, quia ex nocte, & priuatione simpliciter omnia generant.alij vero dixerunt omnia esse nihil,& præesse in quodam chao,& sic consequens tale non est incouueniens: dicit ergo non esse inconueniens. Cõtra arguit,& inquit. & etiã si vt dicunt theologi,qui ex nocte,id est priuatione, simpliciter generant.aut vt philosophici erant simul res omnes,dicunt idem impossibile. quomodo enim mouebũtur hæc,s. ex se, si non fuerat actu causa aliqua. Ergo oportet actum præesse,à quo talia moueantur. & hoc declarat dicens,non enim materia ipsa seipsam mouebit, vtpote lignum non potest se mouere ad formam artis, sed ipsa tectonica,quæ est ars,& actus. nec menstrua materia mouebit se ad formam embryonis, nec terra ad forma planetarum, sed semina ad plantas, & genitura ad embryones illas materias mouebunt.Ex his perspicuum,qualiter oportet omnino præesse actũ,si debeãt possibilia reduci ad actum {propter quod faciunt} approbat suam positionem authoritate antiquorum,& inquit, propter quod faciunt quidẽ semper actum, vt Leucippus,& Plato.nam semper esse motum dicũt. & & sic apud hos oportet dicere actũ esse semper, & per consequens ipsum præcedere potentiam {sed quare} quia approbauit authoritatem horum,ostendit in quo etiam ipsi defecerunt,ne quis credat eum omnino illis assensisse.& inquit,sed quare,& quem, an.s. localẽ,vel alios non dicunt,nec sic,scilicet certe determinãt, nec causam.& hanc enititur explicare,dicẽs, nihil enim vt contingit,i.à casu,& absq; causa mouetur, sed oportet aliquid semper existere. & ponit exempla, dicens quemadmodum nunc,natura quidem sic, vi vero aut intellectu,aut alio,vtpote arte sic. secundo obijcit eis quantum ad aliud dicens.deinde qualis prior subaudi non dicunt,an sit prior violẽtus motus, vel naturalis. Differt enim multum quodcunq; dicatur ab alio. & sic perspicuum qualiter ipsi, secundum vnam partem bene,secundum aliam partem male dixerunt.

Dixit Alexander}Hoc commẽtum totum est perspicuum,& parum,aut nihil dicit extra textum. sed volo notare vnum verbum Alexandri ibi {Alexander autem dixit} Quod ad motum æternũ requiruntur tria. primum quod agẽs necessario agat, ita quod ipso ablato auferatur & motus.secundum est quod mouenti nihil admisceatur potentiæ,vt in textu declarauimus.tertium est quod mobile est, & motus talis sit æternũ, & nobilissimum,cuius causam dicit. nam tale corpus debet moueri propter desiderium, & non propter desiderium rei vilis,& corruptibilis, sed propter ipsummet: ergo debet esse æternũ.& nobile.Sed dices contra,qm̃ infra dicetur,ꝙ corpora cœlestia mouenť propter nos. ideo intellige verbum ꝙ corpora cœlestia mouentur primo propter se,& secũdario propter nos.nec inconuenit finem in secundario esse vilem, & viliorẽ eis quę ordinantur in finem.Sed circa textum, & commentũ dubitatio emergit non pauca. dictum est enim qd' motor sempiternus debet esse actus purus: & nihil habere potens.sed hoc videtur falsum, quia si sic omnes intelligentiæ essent primæ substantiæ, quoniam nulla est liberata à potentia præter primam,vt commento quinto,& decimoquarto tertij de anima diximus. & sic oẽs essent æque primæ,& nulla dependeret ex altera, cuius oppositum sentit Auerro. infra. & Auerroes commento.44.secundo videtur qd' omnis intelligentia sit composita ex materia,& forma,quoniam quælibet est indiuidua, & vna numero, & quodlibet indiuiduum, & vnum numero habet materiã, vt tertio de anima. commento quinto.ergo quælibet intelligentia habet materiam.nulla ergo est simplex. Circa hanc quæstionem primo est sciendum,quod omnes volunt Aristo. hæc quinq; attribuisse primo motori, ita quod volũt quod primus motor sit sempiternus, & qd' sit semper actu, & quod non sit idea vniuersalis, & quod sit per essentiam actus, & quod sit immixtus, & quod non loquatur de reliquis. & hæc videtur positio Ioannis in præsenti.12. & super hoc respondet ad quæstionem. Sed pace eorum videtur mihi quod positio Aristo. sit vniuersalis,quia est ex motu æterno. modo tantum primus motor mouet motu æterno,sed omnes,& proptera probatio videtur esse vniuersalis omnibus, licet sit confusus sermo eius,quia nondum declarauit motorum pluralitatem. Debes ergo scire quod apud philosophos materia sumitur tripliciter. vno modo pro potentia transmutationis ad esse,& non esse.secundo modo pro potentia motus ad motum,& quietem, quæ dicitur materia ad vbi. tertio pro imperfectione. & sic omnis imperfectio dicitur materia respectu perfecti. de his satis habes verba Auerrois in multis locis. Tunc dicendũ primo vniuersaliter,qd' nulla intelligẽtiarum est mista materiæ,vel primo,vel secũdo mõ.& hoc declarauit Arist.in litera.qm̃ si substãtia semper mouẽs esset potentia passiua primo,vel secũdo modo, tunc cũ illa sit potentia cõtingentis,posset esse absq; actu, & tu discurre per dicta in textu.Dicendũ secundo, qd' sola prima est liberata à materia tertio modo.sed cur?& ꝑ quid ex textu nõ accipitur. põt tamẽ accipi ex eo, quia Cõm. 30.

prima. nã vniuersaliter actus est prior potẽtia, quomodocũq; accepta. & ergo quia prima substãtia ẽ omnibus prior, ideo est omnino liberata à potentia. Debes scire quod aliqui (vt recitat Ioannes) voluerunt quãlibet intelligentiam esse in genere, & propterea dixerũt quamlibet intelligentiam componi ex genere. & differentia. Sed contra arguit Ioannes. nam si quælibet intelligentia esset sic composita, quælibet esset corruptibilis. & hoc deducit, quia differẽtia vna est opposita alteri, & opposita habent fieri circa idem, vt decimo huius dictum est. quare si omnis intelligentia sit sic cõposita, quælibet esset corruptibilis, & variabilis. sed reuera hæc probatio non demõstrat, quia licet opposita habeant fieri circa idem, tamen differentiæ nõ sunt propriæ opposita, de quibus loquitur Arist. loquitur enim ipse in oppositis circa subiectum, & non circa genus. Aliter ergo declaratur illa consequẽtia apud Auerroẽ secundo cœli cõm. 49. nã apud Auer. genus, vel est materia, vel sumit̃ à re habente materiã, s. potentia materiæ, & propterea omne compositum ex genere, & differentia est compositum ex materia, & forma apud ipsum, nõ quod genus sit materia, sed sumitur à potentia materię, nec differentia est forma, sed sumitur à forma vltima. & tu vide commentum nostrũ in illo loco.

TEX. cõ. 31. *At uero, nec Platonicis posibile dicere quod estimant aliquando principium esse id. quod ipsum seipsum mouet. Posterius enim, & simul cum cœlo anima ut ait.*

Platonici, vt forte Xenocrates, enitebant̃ dare causam motus æterni. Voluit enim causam motus æterni esse animam mundi. vt in Timęo videtur dicere Plato. Contra hoc obijcit Aristo. nam videtur hæc ratio irrationabilis, quia causa debet præcedere effectum: modo anima mũdi videtur posterior motu, quia apud ipsum ipsa est facta simul cum cœlo, qd' factum fuit post motum inordinatum, & sic volentes dare causam veri, assignant falsam causam: inquit. At vero neq; Platonicis fuit possibile dicere. quod æstimauit quidam videlicet aliquando principium esse id quod ipsum seipsum mouet, quod in Timæo vocat animam mundi, cuius causam breuem subscribit dicens, nam posterius, & simul cum cœlo est anima, vt ait: modo nõ videtur posterius esse causam prioris. Debes scire, quod quidam Platonici enituntur respondere pro Platone. nam dicunt motum esse duplicẽ, scilicet inordinatum, & ordinatum. dicunt ergo animam mundi esse causam motus ordinati, & talis motus fuit post cœli, & animæ esse. & hoc velle videtur Boethus in tertio libro de consolatione metro nono, dicit enim.

Tu triplicis mediam naturæ cuncta mouentem
Connectens animam per consona membra resoluis,
Quæ cum secta duos motum glomerauit in orbes
In semet reditura meat, mentemq; profundam
Circuit, & simili conuertit imagine cœli.

In his versibus vides, quo pacto mundi anima motus inordinati causa non existit, sed ordinati tãtum. & hoc pacto viri isti Platonem enituntur defendere. sed quæ sit Platonis positio nõ hic disputare volo, esset. n. transgresio. Sed hæc responsio nulla est. Primo quia, vel motus ordinatus, & inordinatus sunt vnum in subiecto, vel differunt, & si differunt tũc neuter erit perpetuus, cuius oppositũ Plato intẽdit. etsi sint vnus motus, tunc erit eius vna causa, & sic videtur anima mũdi causa amborum. & hoc Aristoteles impugnauit.

Potentiam quidem igitur existimare priorẽ actu, est quidem, ut bene. est autem ut non. dictum est autem quomodo. Quod autem actus, prius: testatur Anaxagoras, Intellectus enim actus, & Empedocles amicitiam & litem, & semper dicentes motum esse, ut Leucippus. Quare non fuit intentio tempore chaos. aut nox. sed eadem semper. aut redditione. aut aliter siquidem est prior actus potentia. TEX. cõ. 34.

Quia induxit argumenta pro qualibet parte quæstionis, nunc soluit eam, & remittit eam ad nonũ huius. dicit potentiã quidem igitur estimare priorẽ actu, est quidem, vt bene: est autem vt non. Nam actus simpliciter prior est potentia. sed potentia in vno, & eodem prior est actu. & hoc subscribit dicens. dictum est autem quo modo, scilicet in nono metaphysicæ. deinde videtur confirmare solutionem per authoritatem antiquorum, & inquit. quod autem actus prius, testatur Anaxagoras. nam intellectus est actus, & hunc dicit esse primum simpliciter, & testatur Empedocles, dicens amicitiam, & litẽ esse prima simpliciter, quæ sunt actus etiam, & testantur dicentes semper motum esse, vt Leucippus. Ex his omnibus testimonijs videtur verum esse actum simpliciter esse priorem potẽtia {quare non} nunc quasi ex dictis concludit errorem antiquorum, qui dicunt vel chaos tempore æterno præcedere, vel noctem. & hoc, quia æstimant potentiam pręcedere actum simpliciter, inquit. Quare non fuit infinito tẽpore chaos, aut nox. & hoc si actus prior est potentia simpliciter. addit autem quomodo concedi potest istud dicens. sed eadem semper erũt dupliciter, vel reditione, hoc est secundum speciem, non enim corruptum reddi potest, nisi secundum speciẽ. aut aliter, hoc est secundum numerum. & hoc secundum Anaxagoram, qui ponit formas ab æterno præcessisse in chaos, deinde iterum redire easdem numero in chaos, & non differre, nisi quantũ ad modũ. dico hæc esse impossibilia, & falsa, siquidem prior est actus potentia.

Cõm. 34. Cũ declarauit} probat primo Auerroes in hoc commento tribus rationibus, quod actus sit prior potẽtia, quæ colligi possunt ex nono huius. Prima, quia potentia extrahitur ab actu, vel ab habente actum: & omne extrahens est prius eo quod extrahit̃. Secũdo, quia tũc potentia moueret se. nam accipio illam in illo priori tempore, & cum in illo tempore priori non sit actus: igitur ipsa mouebit se. Tertio probat idem authoritatibus antiquorũ, scilicet Anaxagoræ, Leucippi, & Empedoclis, & res est perspicua. Tu vero vide in nono huius argumenta ad hanc quæstionem. secũdo verificat, quomodo concedi potest eadem semper esse, & verificat altero modorum, quia vel secundum speciem, & hoc pacto intelligitur in mistis, vel secundum partem, & hoc verificat in elementis. nam apud ipsum elementum nunquam totum corrumpitur, sed secundũ partem. & propterea reddit secũdum partem. & sic triplex est perpetuum apud Auerroem, vel secundum totum, & s̃m partem, vt corpora cœlestia: vel secũdum totũ, & non secundum partem, vt elementa: vel neque secundum totum, neq; secundum partem, sed secundũ speciem, vt mista. Tertio ostẽdit solutionem quæstionis. & est quod actus simpliciter, & absolutæ præcedit potentiam, sed potentia præcedit actum secundum numerum, hoc est in vno, & eodem. deinde ostendit quædam conuerti, & sunt si quædam entiũ permanẽt in specie, vt mista, & quædã in numero, vt corpora cœlestia,

lestia,& quæ permanent numero sunt causa permanentium specie,necesse est potentiam esse priorem actu in eodem,& è conuerso actum priorem potentia simpliciter. Ait secũdo,quod è conuerso, videlicet actus simpliciter est prior potentia simpliciter, & potentia prior actu in vno,& eodem.Ergo quædam permanentia numero sunt causæ quorundam permanentiũ specie. Sed debes scire,quod potentia dicitur prior actu in vno,& eodem,quoniam potentia prius denominat rem generabilem,& postea actus.v.g. Socrates generãdus prius dicitur potentia fieri,& postea actu genitus. Actus vero dicitur simpliciter præcedere potentiam, qm̃ inest alicui priori.Inest enim primo motori, qui est prior eo cui inest potentia.Ex his concluditur cõuersio Auerrois.hæc enim conuertuntur: sempiternum in numero est causa sempiterni in specie:ergo actus simpliciter est prior potentia,quia actus inest priori,& è conuerso in eodem potẽtia est prior actu, quia denominat rem generabilem prius,& sequitur conuersum actus simpliciter est prior potentia:ergo sempiternum est causa rei generabilis, quæ quidem est sempiterna in specie.

Si igitur idem est semper, & circulariter, necesse est ut agat sic per se. & sic per alterum. Cœlum igitur primum æternum.

Textus iste est extra codicem græcum:& credo fuisse extra in margine libri, & quasi glossa. & propterea non expono:patet etiam per se.

Dixit Alexander.} Hic Auer.de mente Alexandri facit multa enthymemata pro declaratione tex. quorum primũ est. Si generatio est semper, est necesse aliquid semper generari,& hoc est corpus quod circulariter mouetur.cõsequentia est perspicua,qm̃ generatio est motus,& in oĩ motu oportet intelligere mobile. consequens etiam patet,qm̃ motus cœli est semper generatio partis nouæ,nam est admixtus potentiæ, & in cœlo semper aliquid corrũpitur,vtpote reuolutio vna, & alia generatur.vel forte consequens debet legi actiuæ hoc modo.ergo est necesse aliquid semper generare,& sic proculdubio cœlum est, quia semper generat, quia si nõ in polo nostro,saltem alibi, ſm enthymema,

Cõm. 35. si nulla vna generatio est semper, neq; vlla vna corruptio,& materia non consumatur,tunc duo debent esse.s.generans,& corrumpens,quæ sunt diuersa, vel saltem est necesse esse vnũ, & idem in subiecto corrumpens,& generans:diuersis tamen dispositionibus. tertium enthymema est, si nulla vna generatio, neq; vlla vna corruptio est perpetua,sed in specie, necesse ẽ aliquod æternum esse, quod sit causa vnius actionis æternæ,& esse aliquod æternum quod agat duas actiones diuersas,scilicet nunc generationem, nunc corruptionem,& cõsequentia tenet per se,quia omnis actio eget agente.hæc sunt tria enthymemata satis nota {& hæc est} Nunc declarat hæc primo quid sit agẽs vnã actionem semper.secũdo quid agens diuersas actiones. Ad primam vult q̄ primum mobile concurrat q̄ mouet motu diurno,quo etiam motu reliqua mouentur motu raptus.primum enim mobile fuit vt continuam faciat generationem,& nunquam eam deficere, Ad secundum fuit orbis stellatus, in quo est zodiacus, seu orbis decliuis sub quo discurrit sol è contrario motui primi,& planetæ omnes,licet sol sit maximus. nam sol remotus,& propinquus facit contraria. nam remotus est causa corruptionis plurium entium,licet etiam generet plura.nã est causa corruptionis in parte nostra, & generationis in parte meridionali. similiter quando fuerit propinquus zenith capitum nostrorum, erit causa generationis plurium hic,& causa corruptionis plurium illic.applicat autem sententiam verbis, & sermo perspicuus. Debes scire pro omnibus his qd' generatio,& corruptio,& sunt semper,& nõ sunt semper, vel si magis logicæ vel minus loqui, semper est generatio & corruptio, & nulla vna generatio, & corruptio est semper.Inquantum quidem semper est generatio, & corruptio:fuit necesse esse primum mobile. quod motu vno,& simplici mouetur,siue istud sit nonum cœlũ apud quosdam astrologos,aut octauum apud Aristotelem,vel decimum apud alios. inquantum vero nulla generatio,vel corruptio est semper, fuit necessarium mobile motu obliquo,scilicet octauus orbis, sub quo peragrent sol,& luna,cęteriq; omnes planetæ, ad hoc vt accessu generationem recessu corruptionem faciãt, maxime autem sol,vt dicit.

Si itaq; periodo semper oportet aliquid manere, semper similiter agens. Si autem debeat fore generatio, & corruptio,alud oportet agens esse aliter,& aliter. Necesse *est igitur quidem sic secundum se agere, sic secundum alud, aut ergo secundum alterum,aut secundum primum: necesse igitur secundum hoc.rursus enim ipsi, & causa illi. Dignius ergo primum. etenim causa erat illud ipsius semper similiter. Ipsius autem aliter alterum:eius autem quod est semper aliter:palam quoniã ambo.ergo & si sic se habet motus, quid ergo alia oportet quærere principia. Quoniam autem ita contingit.& si non sic ex nocte,erunt simul omnia, & ex nõ ente,soluentur utique hæc, & est aliquid semper motũ motu incessabili.hic autem.qui circulo. & hoc nõ solum ratione, sed opere palam. Quare sempiternum erit utique primum cœlum.*

Omnes Expositores conuenere, nunc Aristotelem probare agentis perpetuitatem ex generationis perpetuitate,& non tantum hoc,immo ex generationis perpetuitate,& eius alteritate declarabitur duo agentia esse,quorum vnum vniforme est, alterum difforme dependẽs ab illo primo. Debes vero scire, qd' generatio & est perpetua, & est aliquo modo altera. perpetua quidem pro quanto nunquam deficit: aliquo modo altera,quia nũc hic est generatio,& alibi corruptio, nũc hoc generatur,& illud corrumpitur,nunc è conuerso. Ergo duo sunt in generatione simpliciter perpetuitas & alteritas,quæ etiam perpetua est. Ex his duobus repertis in generatione Aristoteles dat duo agẽtia, quorum vnum est vniformæ, & hoc est causa perpetuitatis simpliciter.alterum est difforme,& est causa alteritatis generationis.& hoc secundum depẽdet à prima virtute,Primum agẽs apud Aristo.est primum mobile, qd' mouetur motu simplici.& ex se vniformiter semper ab oriente ad occidẽs:iterum redeundo ad oriens. & hic motus est diurnus, & apud astronomos est cõmunis omnibus stellis saltem ratu.Quod.n.mouetur hoc motu impetu suo (vt ita loquar) Trahit secũ omnes alios orbes sub ipso contentos, Secundum vero mobile est zodiacus, qui est circulus quidem intersecans æquinoctialem ad angulos sphærales. poli autem huius declinantà polis æquinoctialis. sub isto zodiaco decurrunt septem planetę, & maxime sol è contrario primi. hic enim incipit ab occidente ad oriens reddiens iterũ ad occidens. licet non pari tempore planetæ istũ per-

agent,de quo in libris astrologorum relinquatur. hic ergo,motus solis,& planetarum sub isto zodiaco causa est alteritatis generationis,s.quod nunc sit hic generatio,alibi corruptio,nūc è cōuerso. & hoc dicit Arist. si itaq; redditione,vtpote ſm speciem, semper oportet aliquid manere,semper similiter agens oportet manere.ecce quō ex perpetuitate generationis absolute habet perpetuitatem agens absolute, qm̄ effectus nō est absq; causa,nec motus absq; agente. hoc ergo est primum enthymema{si autem} nunc ex alteritate generationis,& corruptionis concludit agens secundum,s. aliter se habens,& videtur facere ſm enthymema. inquit.si autē debeat fore altera semper generatio,& corruptio aliud à primo oportet agens esse se habēs aliter, atq; aliter. Dubitatur contra primum enthymema: videtur.n.q͏̄ ex perpetuitate generationis nō sequit̄ perpetuitas primi motus.nam ex perpetuitate generationis videtur argui perpetuitas generabilis mō cœlū primum non est generabile. Ad hoc dicendum,quod ex perpetuitate generationis arguit Aristo. perpetuitatē agentis,& non subiecti,ad perpetuitatem accidētis requiritur perpetuitas agentis, & subiecti. modo agens huius non potest esse aliquod vnum numero generabile quando nullum tale sit perpetuum, nec omnia generabilia,quæ sunt, vel possunt esse: qm̄ hæc non sunt actu simul.oportet autem agēs simul esse eum effectu. ergo per viam diuisionis oportet esse aliquod vniforme semper manens:tale aūt est primum cœlum. Ad rationem patet solutio. nam ex generatione perpetua nō tantum arguitur agēs perpetuum,sed generabile perpetuum,quod est prima materia, Arist.autem non loquitur nūc de materia, sed de agente{necesse est igit̄} mouet dubitationem circa secundum enthymema. dictum est.n.q͏̄ oportet esse aliquod agens quod aliter,& aliter se habeat, vtpote zodiacus. mouet ergo circa hoc quæstionem, & supponit primo, quod tale agens aliter se habens agat virtute propria,& propter alterū; nam virtute propria agit alteritatem: propter alterum agit perpetuitatem.hoc ergo supposito. quærit vtrum tale agens aliter se habens,ex quo agit aliquo mō virtute alterius:agit virtute primi cœli, vel virtute alterius à primo cœlo quicquid sit illud?dicit necesse est igit̄ quidem sic,secundum se agere,vtpote propria virtute inquantum agit alteritatem.si secundum aliū, hoc est inquantum agit perpetuitatem.hæc est suppositio quasi ex dictis sequens. Tunc quærit, aut ergo secundū alterum à primo cœlo agit perpetuitatem, aut secundū primum,scilicet cœlum.hæc est quæstio{necesse est igit̄} cui respondet breuiter dicens.necesse est igitur, secundum hoc.i.primū cœlum.cuius causam breuiter subdit,rursum.n.ipsi scilicet agenti aliter se habenti,& illi, scilicet perpetuę generationi est causa. Est ergo solutio quod agens aliter se habentis inquantum agit perpetuitatem generationis agit virtute primi cœli, qđ non tantum est causa perpetuitatis generationis, sed etiam illius agentis aliter se habentis. Sed dubitatur, videtur enim primum agens nō esse causam secūdi agētis, qm̄ primū agens est primum cœlum,secundū agēs est, vel cœlum secundum. vtpote octauū,vel zodiacus,vel septem planetæ,quorū princeps est sol. modo cōstat primum cœlū nullū horū esse causam:dici pōt q͏̄ forte est causa oīum horum quo ad motum principaliter, & secūdario quo ad substātiam, vel forte est causa ratione partis formalis,vtpote primi motoris,à quo oīa depen dent.tu vero considera,quia postea explicabimus{dignius ergo}quasi per viā corollarij concludit ordinem horum.d.ergo primum, scilicet agens vniforme est dignius secūdo agēte difformi.subscribit causam, & debes scire q͏̄ tria sunt in generabilibus,s.perpetuitas generationum,alteritas reciproca generationis, & corruptionis,& perpetua alteritatis reciprocæ generationis, & corruptionis:perpetuitatis generationis quidē causa est primū mobile vniformæ,alteritatis vero reciprocæ,agens aliter se habens:perpetuitatis alteritatis reciprocæ autē,vtrunq;,s.vniformæ,& difformę.d.etenim causa erat illud, scilicet primū ipsius semper similiter. ipsius autem aliter,causa est alterum, vtpote secūdum agens.eius autem,quod est semper aliter,ambo palam scilicet agens primum,& secundum{qm̄ ergo} Soluit, & remouet nunc positiones antiquorum, & maxime Platonis. Plato enim saluans hæc tria ponebat ideas. Aristo.ergo arguit hæc superfluere. qm̄ ad hæc tria satis sunt.primum agens seorsum.& secundum seorsum, & ambo simul,inquit. qm̄ ergo etsi sic se habēt motus, scilicet isti.quos diximus,quid ergo oportet alia quærere principia,vtpote ideas,vel alia.ergo legi illam particulam oti cum sequenti particula, videlicet cum illa particula.ergo licet alij legant cū pręcedenti.sed est totum bonum{qm̄ autem} approbat hæc per argumentum ad impossibile, & dicit, & si non sic, tunc ex nocte erunt, vt Theologi,& ex simul omnibus, hoc est ex chao, vt alij,& ex non ente,vt alij.modo hæc non possunt solui, nisi ponendo fundamenta dicta, & hoc subscribit.d.soluentur vtique hæc, & est aliquid semper motū incessabili, quasi dicat per dicta nostra hæc duo bona habebimus. quod soluentur hæc, & dabitur aliquid semper motum motu incessabili, & ne accidat quæstioni, exponit hoc.d.hic autē,scilicet motus intestabilis est qui circulo. Amplius,idem confirmat dicens,& hoc non rōne solū,quæ nunc dicta est,sed opere,hoc est sensu perspicuū.declarauit.n.ipse primo cœli hoc per sensum.hoc modo quia per memoriā oīum inuicem traditā,quibus oībus adijcit conclusionem,dicens quare sempiternum erit vtiq; primū cœlū. hæc ergo est conclusio,& hæc sunt argumenta Aristo. breuiter resumpta hic.alibi tn̄ diffuse recitata. Per hoc quod dixit} quę dicit Auer.hic perspicua sunt oībus,& ex litera patent.debes tamen scire apud ipsum, quod Arist. Cōm.34. per motum,vel agens aliter se habēs intelligit motum omnium planetarum.nam Aristo. tātum duos motus percepit in corporibus cœlestibus, scilicet motū communem,qui diurnus est, quia ex ipso dies sumitur, & qm̄ ipso omnes mouentur contra successionem signorum,saltem impetu,vel propensione illius primi. cognouit etiam motum planetarum huic contrarium.s. secundum successionem signorum. hoc.n.motu oēs planetæ mouentur,aliqui tardius aliqui velocius, vt dicunt astronomi.reliquos autem motus, quos addiderunt noui astronomi, non cognouit Aristoteles. non enim erant tempore eius famosi.nam Pythagoras,qui plus visus est perfectus nō plus percepit, nec Eudoxus, nec Calippus qui erant pręcipui in hac arte tempore Aristotelis. Ptolemeus autem multos alios motus addidit, quos enumerat in libro Almagesti,& p͏̄cepit plures orbes,de quibus suo loco dicemus. Amplius nouit Aristoteles inter planetas maximum esse solem, & quod reliqui parum, vel nihil agant. & Ptolæmeus in quadripartito dixit duos esse maximos, solem,s.vt virum.

rum. lunam vero tanquam vxorem. propter quod iuncta domicilia habuerũt. nã sol leonem. luna vero cancrum domicilia tenent. sol quidem oriẽtalis, diurnus, & masculinus. luna vero econuerso occidentalis, nocturna, & fœmina. & sic Aristo. & Auerro. volunt solem esse datorem vitæ, atq; annorum, eo quia ipse est princeps omnium, à quo emanat calor, qui cuncta viuificat. Astronomi autem alij, vt Iulius Firmicus maternus in libro suæ matheseos, videtur velle datorẽ vitæ non esse solem semper, sed dominum genituræ. Est autem dominus genituræ planeta, qui est dominus signi sequentis signum lunæ genituræ tempore. v. g. si luna genituræ tempore ipsius Socratis sit in ariete, sequẽs signum est taurus, & huius domina Venus existit, hæc domina genituræ erit, & hæc est principalis datrix annorum. vult tamen solem, & lunam esse participes valde, & tu vide eum. alij aũt ferè omnes, vt Halirodoam, Hebenragel, Habraamus, & multi alij opinantur datorem annorum, atq; vitæ esse Alcocoden, id est virũ, & Hylegen, id est vxorem, quod qualiter contingat, vide eos. volunt tamẽ solem addere similiter, & lunam. & sic participem solem faciunt. quid autem velit Ptolæmeus, non satis habetur. Tu vero hæc relinque. nam nostrum transcendunt propositum, nec habent causam naturalem.

Est igitur aliquid, & quod mouet. Quoniam autẽ quod mouetur, & mouens medium. Igitur est aliquid quod non motum mouet sempiternum, & substantia, et actus existens.

Hunc textum Expositores habent corruptũ tamen directi, & coacti à veritate bene, & subtiliter dicunt, & certe contenti esse debemus in verbis eorum. nam me dullam tetigerunt, & id non mirum si ille bonus Thomas primus expositorum habeatur: reliqui enim non sunt digni Expositores appellari, nec curassem exponere verba Aristo. ipso exponente. nam nec melius, nec verius dici potest. sed propter nonnulla verba, quæ ipse male translata habebat: cogor exponere hæc, licet bonus vir veritate, & doctrina compulsus raro, aut nunq̃ erret, & vtinam omnes Latini laborassent circa textũ, sicut ipse fecit. forte enim non occupati essent in quibusdam captiũculis, & puerilibus quæstionibus. sicut & nostra ferè tota vniuersitas occupatur. Ad rem ergo veniendo Arist. primo concludit cõclusionem, quæ ex dictis haberi potest. secundo loco concludit immobilitatem primi mouentis contra Platonem, & tu debes scire, ꝙ Plato, & Arist. differunt, & cõueniunt. Conueniunt quidem, quoniam ambo ex eorum principijs coguntur ponere agas quoddam quod mouet hæc differũt vero, quoniam Aristoteles ponit tale esse primũ, & immobile. Plato vero ponit ipsum primum, & seipsum mouens, & sic ponit ipsum motum, & mouẽs. primo ergo Aristoteles dat primum, in quo cum Platone conuenit, & inquit. Est igitur aliquid, & quod mouet. sequitur autem istud consequens ex dictis. nam accepit hic esse generationem perpetuam, & corruptionem perpetuam. & ex his dedit agens tale, & mouens {qm̃ autem} nunc addit illud, in quo differt à Platone, & vtitur enthymemate hoc modo. sunt duo, scilicet motum tantum, & medium mouẽs, & motum. ergo est tertiũ, scilicet mouens tantum, inquit. Quoniam autem est, quod mouetur, & est medium mouens. & etiam subaudi motum, ergo est aliquid quod non motum mouet explicat quale, dicens sempiternum, & substantia, & existens actus. sed cur valeat enthymema istud, dicemus in commento. Dicit Alexander} Primo proponit intẽtum, & excusat Aristotelem. Dicit ergo primo, quod Aristoteles intendit probare esse aliquod primũ immobile, & hoc ratione breui, quoniam diffuse est dicta in octauo auscultationis physicæ, & hic est rememorata {& est fundata.} Componit nunc rationem textus de mente propria hoc modo, Omne compositum ex duobus, quorum alterum per se esse potest, possibile est, vt alterum per se sit: Medium est compositũ ex moto, & mouente, & motum potest esse per se, ergo est mouẽs per se, ita ꝙ nullo modo motum, maior est perspicua vna conditione, videlicet ꝙ compositio illa non sit ex subiecto. & accidente: nam hoc casu stante regula non tenet, & maior tunc patet exemplo de hydromelle, quod est compositio ex aqua, & melle: & ideo: quia mel esse potest per se, & aqua etiã sic esse poterit. ecce ꝙ secundum Alexandrum vna sola conditio requiritur. s. quod non sit tale compositum ex substantia, & accidente, in oĩbus alia regula est vniuersalis: & propterea concludit tale mouens esse mouẽs tantum, & nullo modo potentia passiua ad motum, & in nulla materia existens. concludit secũdo esse tria apud intellectum scilicet motum vltimum. mouens primũ, & medium scilicet quod mouetur, & mouet. ergo oportet vt primum nullo modo moueatur, nec medium dici potest primũ si mouebitur, hæc est prima deductio {aut si dicamus} Hæc est secunda deductio, & sic componitur. omne cõpositum ex duobus oppositis est tale, quod si vnum illorum inuenitur per se, & reliquum inueniri necesse est. sed medium componatur ex oppositis scilicet mouẽte, & moto, & inuenitur motum per se. ergo, & mouens. dicit secundo quod hæc maior nulla eget conditione, nisi ꝙ compositio sit ex oppositis extremis. eget dico nulla, nisi forte conditione Alexandri, ꝙ vnum oppositum nõ accidat reliquo. hæc est secunda deductio {potes enim dicere} ex his deducit enthymema dupliciter, vno modo sic. si medium, & reliquum extremum sint. ergo & tertium, vt si motum, & medium sint. ergo & mouens. secundo modo sic, si extrema ambo, & medium sunt. ergo vnum extremorũ non erit medium. hoc est si mouens, & motum, & medium sint. ergo si motum est mobile tantum, & nõ mouens. ergo mouẽs erit, & nullo modo motũ, & quomodocunq; exponatˀ perspicuũ primũ motorẽ esse, & nullo modo motũ. affert aũt signũ, ꝙ hæc secunda expositio sit melior prima. qm̃ in verbis suis sumit medium: modo medium non datur, nisi respectu extremorum. & propterea si vnum extremorũ à medio separatˀ, & reliquum necesse est præscindi, & separari, & reliquum com. perspicuum. Sed circa dicta dubitatur. & primo contra primam deductionem. nam materia, & forma & cõpositũ sunt tria. ergo si forma põt esse absq; materia, & materia absq; forma. hoc aũt est falsum. ergo prima nulla est. Amplius, si valet arguo sic. aliqdˀ est intellectum non intelligẽs, vt lapis, & aliqdˀ intelligẽs intellectum, vt homo. ergo aliqdˀ intelligẽs nõ intellectũ. hoc aũt falsum est secũda expositio falsa est, qm̃ vel ipse intelligit in vere oppositis, & hoc falsum est: nã mouens, & motum non sunt vere opposita. si de oppositis cõmuniter, tunc datˀ instãtia de materia, & forma, & de intellectu & intelligente, & intelligibili. quidã occasione horũ rationẽ hanc dicunt esse male intellectã, videtur enim Aristo. supponere duo. primum ꝙ magis Cõm. 35.

dependet motum à mouente, quam econuerſo, & hoc cuilibet eſt perſpicuũ. aliud eſt, ꝙ ſi quæ magis dependent poſſunt eſſe per ſe, & quæ minus, poterunt etiam, & ſic ratio valet. & in textu capitur. arguit enim ſi eſt quod mouetur tantum, & quod mouetur, & mouet. ergo per locum à maiori erit quod mouet tantum. & certe hæc deductio eſt plus conſona literæ, & ſecurior, & ad eam minorem ſequuntur. ſed ad obiecta illa pro Auerroe reſpondetur, ſicut ipſemet Auerroes reſpondet in.8. auſcultationis phyſicæ commento.37. ꝙ maior debet intelligi in ſubſtãtijs ſecũdo oppoſitis eo modo, quo oppoſitio poteſt reperiri in illis. tertio intelligit per ſe exiſtentibus. & ſic Ariſtoteles præſupponit tria: quorum vnum eſt ꝙ moueus mobile. & medium ſint ſubſtãtiæ. ſecũdo ſupponit, ꝙ ſint oppoſite aliquo modo. Tertio ſupponit, ꝙ ſint per ſe exiſtentes. hæc enim tria poteſt quis colligere ex declaratis. & tunc nõ componitur quæcunq; ſubſtantiæ ſimul miſtæ per ſe exiſtentes oppoſitæ, ſi in medio eſſe poſſunt, & per ſe eſſe poſſunt. cui adde minorem, & ſumitur concluſio. & hoc modo poteſt intelligi illa prima deductio, nec cures dictum eius, quãdo dicit verbum hoc nulla alia egere conditione, niſi ꝙ ſit medium ex extremis oppoſitis. loquitur enim bono ſenſu. & ſic tollitur inſtãtia de materia, & forma: quoniam neutra eſt exiſtens in actu. tollitur etiam de intelligibili, & intelligente, & inter hæc medio. quoniam hæc non habent rationem oppoſitorum propriæ, nec communiter: poſſent hic enumerari omnes demonſtrationes Ariſtotelis, & recẽtiorum ad probandam immobilitatem primi, ſed breuitatis cauſa relinquo. debes ſcire, quod concluſio textus nõ tantum eſt præſens enthymematis, ſed eſt omnium dictorum: & propterea plus ſumit in conſequente, quam acceperit in antecedente, vt vides.

Mouet autem ſicut appetibile, & intelligibile mouet non motum. horum prima hæc. Concupiſcibile quidem enim ipſum apparens bonum, uoluntabile autem ipſum primum exiſtens bonum: appetitus autem. quia uidetur magis quam uidetur, quia appetitus. principium eſt enim intelligentia. Intellectus autẽ ab intelligibili mouetur quod quidẽ eſt in re.

His expeditis in vniuerſali, nũc quaſi primum vult declarare. & oſtendit quo pacto ſe habeat ad reliqua. poteſt litera continuari ad proximũ verbum. nã Ariſt. proxime declarauit eſſe primum mouens tantum, & nullo modo motum: propterea opus eſt hoc altius repetere, & quomodo ſcilicet primum mouet non motum. & hæc eſt continuatio, & intentio, nec Ariſt. facit nouum principium hic, vt placet Expoſitori. ſed iſte locus cum proximo continuari debet. nam quid ipſe acceperit primum eſſe mouens tantum: opus eſt hoc altius repetere. Debes ergo ſcire, ꝙ triplex eſt mouens, quoddam quod alterius gratia ſolum agit, vt mouens naturale, ſicut ignis. quoddã eſt quod mouet, quoniam gratia eius cuncta moueat, vt finis, & quoddam eſt qđ mouet alterius gratia, & eius gratia multa moueat, vt corpus cœleſte. ex his accipitur, ꝙ ſolum finis eſt mouens tantum, & nullo modo motus. quia igitur proxime accepit primum eſſe mouens tantum, videtur conſequi ipſum nõ mouere, niſi vt finis, ergo opus eſt declarare qualiter finis mouet, & hoc declarat nunc: & dicitur, mouet autem ſubaudi finis primus, ſicut appetibile, & intelligibile. nam finis habet rationem appetibilis. & habet rationem intelligibilis. appetibilis quidem enim inquantum bonum quoddam. intelligibile vero inquantum ens, & verum. propterea dicit. mouet autem, ſicut appetibile, & intelligibile mouet non motũ. horum ſcilicet quæ mouent, & quæ mouentur prima ſunt, hæc ſcilicet appetibile, & intelligibile, quia dicitur primum mouere, vt appetibile, & appetibile eſt duplex ſcilicet ſenſu, & voluntate, declarat qua appetibile primum moueat, & inquit. Concupiſcibile quidem enim ipſum apparens bonum eſt. voluntabile autẽ ipſum primum exiſtens bonum. ergo differẽtia eſt ꝙ appetibile ſenſu apparet bonum, appetibile volũtate exiſtit bonum, & hæc Philoſophus dicit etiam.6. ethicorum. modo ſubſcribit quo appetitu primum. nos appetamus. & inquit. appetimus autem ſubaudi primum, quia videtur bonum, & eſt magis quam videtur quia appetimus, quaſi dicat nos appetimus appetitu rationali, eo quia ipſum appetimus, quia videtur, & eſt bonum, & non videtur, & eſt bonum, quia appetimus. ecce ꝙ appetitus noſter dependet à bonitate eius, & nõ eius bonitas à noſtra volũtate. cuius cauſam ſubſcribit dicens, nam illius appetitus eſt principium intelligentiæ. intellectus autem ab intelligibili mouetur qđ quidem eſt in re: & propterea eſt bonum in re. ecce igitur quo pacto primum mouet in motum. nam mouet vt finis, & hoc mouere eſt mouere vt mouet intelligibile, & appetibile, & dico appetibile rationaliter & non per concupiſcentiam. Expoſitor hunc locum non potuit recte exponere, quia textus eſt male trãſlatus vt vides, tamen ſententia ſua poſſet tolerari & ſatis textui conſonare. Ego vero legi textum in Græco & apud me ſic videtur exponendus.

Et videtur primum} Auerrois videtur hanc literam facere illatiuam. Itaq; videtur velle ꝙ litera præcedẽs ſit ſicut antecedens & præſens ſicut conſequens hoc modo ſi primum mouẽs mouet tm̃ & nullo mõ mouetur, neq; per ſe vt corpora phyſica. neq; per accidẽs, vt aĩa quæ eſt in corpore phyſico, neceſſe vt iſte motor primus moueat vt intellectũ & affectatũ mouent nos. hanc conſequentiam Auerrois non deducit, quoniam poſtea patebit. nam ſola hæc duo videlicet appetibile & intelligibile mouent nõ mota, quoniam ſunt vt finis qui mouet tantum. Addit ſecundo huic tale corollarium, quare actio. ſ. totius vniuerſi videt̃ eſſe bonũ, qm̃ dirigitur in finẽ optimum. ſed hæc expoſitio Auer. etiam certe eſt ſtudioſa, ſed literæ græce nõ conſonat. nam in Græco ponit̃ vna aduerſatiua quæ ſcribit̃ δὲ, & ſic nõ videt̃ corollaria hæc litera, ſed potius explanatoria{& quia modi} Dictũ eſt primũ mouere vt intelligibile & appetibile, propterea oſtendit qũo & vtit̃ enthymemate tali appetibile ſenſu & appetibile ratione apud nos differunt, quia contrariãtur vt.6. æthicorum maxime declarat̃. nã appetitus ſenſitiuus diſtat de proſecutione. rõnalis vero de fuga. ergo in corporibus cœleſtibus, idem eſt ſimpliciter appetibile & intelligibile .q.d. nullo modo eſt ibi differentia inter appetibilia, quia omne appetibile eſt in illis rationale. tenet conſequentia, quoniam in corporibus cœleſtibus non eſt diſcordia. ergo in illis omne appetibile eſt intelligibile & rationale{Deſideratum enim} Ponit probationem antecedentis ex hoc quia appetibile ſenſibile eſt reſpectu potentiæ ſenſitiuæ: appetibile vero intelligibile eſt reſpectu potentiæ intellectiuæ. ergo differunt quia non ſub vna & eadem potentia continentur{corpora igitur} Probat idem ſecunda ratione ſic. corpora cœleſtia

Cõm.36. Auer. ordi.

stia carent sensu. ergo esse appetibile in eis est per intellectum tantum & rationale, antecedēs probat, quia sensus non datur animalibus nisi propter salutem hoc est, vt euitent incommoda vitæ, vt dicit Auer. secundo cœli commen. 37. nam cum corpora cœlestia sint perfecta non possunt eis accidere incommoda contraria vitæ, & per consequens sensus essent eis ociosi, & sic perspicuum in corporibus cœlestibus esse appetibile solū rationale & intelligibile & è conuerso. intelligibile esse appetibile, & sic patet quō voluptuosum, & intellectiuum sunt idem in eis{& ex hoc}Duo dat corollaria insimul. Primū ꝙ corpora cœlestia sint animata. Secundū ꝙ animatio est æquiuoca quia non hñt de virtutibus animæ nisi solum intellectum & voluntatem per quam mouentur in loco. hęc duo corollaria ex dictis sic possunt conduci, quia quęcunq; mouetur propter appetibile quod est idem quod intelligibile simpliciter sunt animata & non habent nisi intellectum & volūtatem. hæc maior perspicua est. minor in litera est declarata. s. ꝙ corpora cœlestia mouentur propter appetibile quod est simpliciter intelligibile & quo sunt ea. corollaria quæ diximus{& hoc}Declarat primū & secundum corollarium insimul paulo altius & per dicta Arist. alibi. Primo sic. omne cuius mouens in nulla est materia est animatum animatione æquiuoce dicta vt supra. sed corpora cœlestia mouentur per motorem nō existentem in materia & separatum. ergo sunt animata æquiuoce{Amplius}Secundo idē probatur sic quęcunq; mouentur per formam quæ est intellectus, sunt animata æquiuoca animatione, sed corpora cœlestia mouentur per formam quæ est intellectus per dicta in libro de anima. ergo animata &c. {& est mouens}Tertium corollarium est ꝙ motor corporum cœlestium mouet dupliciter. vt agens & vt finis{hæc autem}Declarat istum tertium corollariū paulo altius. & primo proponit causam quare nos nō sumus agēs & finis motus, & vr̄ præcise dare hanc causam quia materiales sumus. nā res extra aīam habet duplex esse in aīa & extra aīam. & propterea duo sibi competūt modi causarum quia inquātum res est in aīa concepta mouet vt agēs, inquantū vero est extra aīam, mouet vt finis, exemplū est de balneo: nam balneū duplicē habet formam. vnā intentionalem qua concipimus balneum in re, & alteram realem per quam balneum est balneum. secundū primam mouet effectiue nos, ꝼm aliam extra mouet vt finis. ergo differt finis ab agente propter esse in materia, quia in materia est causa ꝙ forma hēat duplex esse .s. intentionale & reale. ex hoc sequitur ꝙ si balneum non esset in materia non moueret aliter vt finis & aliter vt agens per conuersionem per compositionem. Tunc per omnia hęc vult habere hanc vniuersalē, quęcunq; non sunt in materia, eadem mouent vt finis & vt agētia. sed motores orbium non sunt in materia, ergo idem sunt fines & agentes, & hoc declarat, qm̄ motores cœlorum sunt res intellectæ & res reales. possunt .n. considerari ꝼm esse intentionale, & sic sunt agentes. & ꝼm esse sic reale & sic sunt fines. ergo idem est in eis finis & agens ratione solum differens{Quæret autem}Dubitat Auer. contra nunc dicta. nam habitibus præsentibus in materia cessat motus. ergo qñ finis sit præsens agenti in corporibus cœlestibus quia sunt idem, cessabit motus. totum hoc declarat exemplo de arcta, vel potest formari ratio sic, si corpora cœlestia mouēt, vel propter finem quem hñt, vel propter finem quem non habent. si primum tunc motus esset ociosus. si ꝼm tunc agens & finis non sunt idem in eis.{Dicamus}Soluit q. & breuiter solutio cōsistit in hoc ꝙ motores corporum cœlestium mouentur & propter se & propter formas materiales. propter se quidem qm̄ intelligunt ꝙ eorum esse consistit in motu, sicut facit ille qui vult conseruare sibi sanitatem per exercitium, mouet enim non propter finem acquirendum, sed propter habitū finē conseruandum, sic corpora cœlestia mouent propter se, hoc est propter conseruationem eorum, quia intelligunt se conseruari propter motum continuum à quo si cessarent, desinerent esse, propter nos vero, quia intelligunt ꝙ propter motum eorum extrahuntur formæ de potentia ad actum, & per consequens vt formæ materiales generentur, mouent. Hæc est solutio quæstionis{Iste. n. formæ}Contra. qm̄ tunc formæ materiales præessent ante ipsarum generationem. s. saltem in potentiis causarum. Respōdet ꝙ formæ materiales habent duplex esse. s. in effectu quod est esse in materia actuata, & esse in potentia hoc est esse quod habent in illa forma, & sic non est inconueniens formas præesse secundum esse potentiale{& dico}Exponit distinctionem & vult ꝙ per esse in potentia sit intelligendū esse in potentia actiua quō formæ artificiales sunt in potentia de mente artificis. dicit secundo quasi corollarie ꝙ formæ habent duplex esse reale & intentionale. reale quidē esse est esse in effectu. potētiale vero est esse in potentiis causarū. Dicit ergo ꝙ hoc voluerunt dicere Platonici qñ posuerunt ideas. voluerunt. n. dicere ideas esse formas generabiles in mente primi intentionaliter conceptas. licet ad hoc non potuerunt peruenire{Sed tñ}Soluit secundam tacitam. q. nam finis est nobilior ordinatis in finem. modo generatio formarum nō est nobilior motoribus cœlestibus. ergo non est finis motus eorum. Respondet ꝙ motus corporum cœlestiū non est primo & principaliter propter nos, sed principaliter mouentur propter se & secūdario propter nos. sicut ille qui exercet se propter sanitatem conseruandam. Primo propter se mouetur. Secūdo propter exercitium. reliquum commenti perspicuum vsque ibi{Et intendebat cum dixit & non extimatur &c.}Circa qđ breuiter debes scire ꝙ appetitus sensitiuus differt ab appetitu rationali. nam bonum sensus est bonum quia appetitus. bonum intellectus est bonum per naturam, & quia bonum per naturam, ideo appetibile{& omnia ista}Ostendit secundo cur tot dixit Arist. & vtitur hac ratione intellectus appetit maius bonum ipso, vt patet per differentiam inter intellectum & sensum, sed corpora cœlestia appetunt per intellectum. ergo appetunt maius bonum ipsis{& cum}Tertio cōcludit quale est illud maius bonum quod corpora cœlestia appetunt, & vult quod debeat esse optimum simpliciter. nam illud est melius corporibus cœlestibus & corpora cœlestia sunt meliora & præstabiliora omnibus his. ergo illud re optimum. tale autem vt dicit est motor qui mouet motu diurno. Ecce quō de mēte Auer. primus motor mouet vt finis & vt agens primum. Hic essent multa ambigenda. Primo vtrum corporibus cœlestibus debeantur sensus. ex quo debetur eis anima. Secundo vtrum res mouet vt finis inquantum est extra animam vel quātum est in anima. Tertio vtrum illud esse quod habent formæ in causis sit esse essentiæ an sit esse simpliciter, sed omnia hæc essent extra propositum. & alibi visa. Et propterea videndum est primo quali ani-

matione cœlum sit animatum.ipsum.n.esse animatum suppono & sum contentus sermonibus Auer. collectis hincinde. Secundo quō motores orbium mouent propter se, propter nos, & propter primū.hæc.n.duo quæsita sunt propria huic parti philosophiæ & huic commento. Quantum ad primum oportet supponere cœlum esse animatum. Sed quali animatione sit animatum est quærendum. Ioannes Iādonus vir studiosus plurib⁹ in locis cœlum esse animatum per animam non quidē inhærentem, sed asistentem confitetur. Imaginatur .n. motorem habere propriam actualitatem, & cœlum aliam propriam, & quod ex his sit vnū in operatione, quō ex nauta & naui fieri vnum dicimus non ꝯm esse, sed ꝯm operationem, & sic Ioannes credit animam cœli esse motorem & cœlum per se motum quia vtrunq; in actu per se, hæc positio recitata est à me pluribus in locis, nec volo nunc dicere rationes eius quia omnes sunt leues. Sed breuiter hęc positio videtur contra veritatem & contra Peripateticos. nam omne compositū per se mobile & intelligens ꝑ se hēt esse formaliter à sua forma. sed cœlum est tale vt vides. ergo formaliter aīatum. & probať minor, quia denominatur cœlū intelligere vt tertio de anima commēto.14. & per se moueri, modo nullum aggregatum ex asistenti videtur denominari operans formaliter operatione competenti alteri asistentium, non.n. dicimus nauem intelligere licet nauta intelligat. Secundo cœlum est vnum essentialiter & verius quam homo. Secundo cœli cōm.3. & in fine primi capituli de substantia orbis. Sed homo est vnum animal formaliter. ergo cœlum. Multæ aliæ rationes possunt adduci sed relinquantur. Videtur ergo mihi fore dicendum quod duplex est anima, altera quidem dans esse subiecto & constituta in esse per subiectum & hoc pacto cætere animalium formæ sunt. dāt .n. speciem eis, sed dependent in esse & cōseruari à subiectis, quædam sunt animæ quæ subiectum quidem cōstituunt in esse sed à subiecto non constituuntur vt intellectus posibilis in homine & motor corporis cœlestis. Intellectus.n. posibilis constituit hominem in esse specifico & vltimo, tñ ab esse hominis non dependet cum sit immortalis similiter & motor cœlestis corporis cœlum quidem in esse constituit ipse tñ nec constituiť nec dependet à cœlo. ergo ex motore, & corpore cœlesti sit vnum formaliter & per speciem propriam sicut ex ītellectu & corpore humano, & hoc dicit Auer. primo Auscul. physicæ cōm.63. in fine. Inquit.n. & fuit necesse vt forma eius esset liberata ab hoc subiecto, hoc est nec in esse nec in conseruari dependens ab illo & vt non haberet constitutionē per corpus cœleste. sed corpus cœleste constituitur per illā vt scies alibi. Ecce quō plane velle videtur quod cœlum sit formaliter animatum. Sed tunc occurrunt quæstiones. Prima, quia tunc substantia cœli esset pura potentia & sic non esset mobile in actu. Amplius, tunc motor cœli mouetur per accidens contra Auer. octauo physicorum cōm.52. vbi dicit illas intelligentias non moueri nec per se nec per accidens. Ad hæc dicendum quod substantia cœli est potentia sed non ꝯm vtrunq; sed ꝯm dimidium contingenter quia est potentia ad esse tantum & propterea dicitur materia æquiuoce & conceditur quod illa pars se sola non esset mobile actu sed illa pars actuata per motorij rem est mobile actu sicut perspicuum est in homine. Ad secundum dicendum, quod motor habet esse duplex .s. reale & quantum ad hoc est forma cœli intentionale & quantum ad hoc est forma motoris proximi. Secundum primum esse nihil prohibet ipsum moueri per accidens, quia subiectum eius mouetur. Quantum ad secundum neq; per se neq; per accidens mouetur & hoc sensit Auerroem octauo physicorum cōm.52. verum de hoc in libro de substantia orbis. & in libro de Dei infinitate satis. His visis perspicuum est quali animatione cœlum sit animatum, est.n. animatū animatione æquiuoca, qm̄ anima illa constituit subiectum in esse & non ē conuerso. Amplius, est forma materiæ æquiuocæ, & non materiæ contingentis. hæc de prima quæstione. Circa secundam videtur ꝙ vnus motus non debeat esse nisi propter vnum finem principaliter, ergo motores nō possunt mouere propter se principaliter & propter primum vt dicit ipse. Debes ergo scire quod esse vniuscuiusq; motoris constat per hoc quod per tantum appropinquat primo enti in gradu, & per tantum remouetur ab infimo ente. hoc.n. est perfectum vniuscuiusq;. appropinquat autem primo pro quāto in operatione plus primo asimilatur. & propter hoc plures fuerunt motores, qm̄ non æqualiter recedunt à primo. Tunc ad quæstionem dicendum quod motores corporum cœlestium primo moueť propter conseruationem sui tanquam propter id quod & propter primum tanquam propter id quo. nam conseruātur per appropinquationem. ad primū ergo mouentur propter se & propter primum æqualiter sed diuersa ratione. propter se quidem tanquam propter id quod intendunt. propter primum vero tanquā propter id quo se intendunt. Ecce quō vnica est intentio ad vtrunque licet ratio sit diuersa. v.g. Idem eadem intentione mouemur propter sanos esse, & propter sanitatem, sed alia ratione, nam mouemur propter sanos esse tanquā propter rem conseruatam, sed propter sanitatem tanquā propter rationem conseruandi. propter nos vero mouentur secundaria ratione. per hæc tollitur obiectum factum vt perspicuum est.

Sed intelligibile altera coelementatio secundum se, et huius substantia prima, & huius quæ simpliciter, & secundum actum. Est autem unum & simplex non idem. unum quidem enim metrum significat, simplex autem qualiter se habens ipsum. At uero & quod bonum et quod eligibile propter ipsum in eadem coelementatione, et optimum semper aut proportionale quod primum. Quod autem est cuius gratia immobilibus, diuisio ostendit, est enim alicui quod cuius gratia, quorum hoc quidem est hoc uero non est, mouet igitur ut à motum, motum uero alia mouet. TEX.37.

Per antehabita accepit primum esse mouens tantū, & mouere vt ītelligibile, & ratione appetibile. Sed qm̄ intelligibile est multiplex .s. primum, medium, & infimum: Similiter & appetibile triplex est, ostendit illud mouens esse primum intelligibile & primū appetibile, & per consequēs mouere vti primum intelligibile mouet & vti primum appetibile: & hoc primo narrat, sed intelligibile alia coelementatio ꝯm se: hoc est, sed intelligibile est altera natura in altera specie constitutum, quam sint mobilia & mouentia. cuius seriei ponit extrema .d. & huius .s. coelementationis substātia est prima, quia substantia est prior accidentibus definitione, tempore, & natura: huius substantiæ illa est prima, quę est simplex & ꝯm actum. Ex his vult habere hanc propositionem, quod est substantia simplex & ꝯm actum est primum intelligibile. huic potens videre hanc, sed

mouens tantum est substantia simplex ẜm actum: ergo primum intelligibile erit. nec curauit probare maiorē, quia in libris præteritis eam probauit. sed nec sub accepit minorem, qm̄ intelligitur ex dictis iam. & tunc vides quō, quia primum est primum intelligibile, ideo mouet vti primum intelligibile mouet, quod erat propositum {Est autem} Ponit differentiam inter vnum & simplex, sed cur hoc faciat, non videtur. Expositor reddit causam ex hoc ne videretur Arist. coincidere cum Platonis opinione. Ego vero credo, quod hoc faciat vt ostendat illud primum non esse tantum simplex, sed vnum. differt itaq; vnum à simplici, qm̄ vnum (vt decimo huius dicitur) dicit mensuram, simplex verò dicit dispositionem, qua aliquid caret compositione. dicit, est autem vnum & simplex nō idem: vnum quidem .n. metrum significat & mensuram, simplex autem significat qualiter ipsum sit se habens, quia sic per priuationem compositionis, & ex hoc quasi concludit primū esse & simplex & vnum: simplex quidem, quia caret compositione, vnum vero, qm̄ est metrum omnium reliquorum {At vero} Quod mouens tantum sit primum appetibile nunc ostendit. & hoc propterea, quia appetibilium est eadem coordinatio, sicut & intelligibiliū. nam sicut intelligibilium prima res est substantia, & in sub̃a prima res est id quod est simplex & ẜm actum, sic & appetibilium prima res est substantia, & in substātia primum est quod est simplex ei quod ẜm actum. dicit, at vero & quod bonum est & quod est propter ipsum eligibile est in eadem coelementatione cum intelligibilibus, & per consequens id, quod est mouens tantum, est primum intelligibile & primū appetibile: tunc adiicit quid ex omnibus his vult habere, & inqt. &, pro ergo quod primum est optimum semper aut proportionale. Debes scire, quod proprie optimū dicitur de re summe delectabili, quæ potius est talis propter sensum. & propterea dicit aut proportionale. nam optimum apud intellectum est optimum proportionale ei, quod est optimum apud sensum. dicitur autem illud optimū intelligibilitate, quia summe intelligibile: bonitate, quia summe appetibile, & motione, quia primum mouens {Qm̄ autem} Tertio huius probauit in immobilibus nō esse finem, nunc rn̄det per distinctionem & vult quod finis sumitur dupliciter. In re, quō dicimus signum esse finem sagitatoris, & in intentione, cui nihil respōdet. in re, quō dicimus musici esse cantum finem. vel dicimus finem esse duplicem. s. in re existentem, vt bonam vere, vel apparens, quod quidem non est in re, sed videt. Dicit modo, quod in rebus immobilibus, licet non sit finis secundo modo, est tn̄ finis primo modo, dicit, qm̄ autem quod est cuius gratia sit temporis immobilibus diuisio ostendit. nam quod cuius gratia est alicui dupliciter, quorum hoc quidem est. s. in re, hoc vero non est, sed in intentione tantum, vel apparens: & tūc vult quod finis primo mō ponitur esse in rebus immobilibus, sed secundo mō nō {mouet igitur} Ex dictis cō cludit differentiam inter primum mouens & primum motum. nam primum mouens mouet vt amatum & nullo modo mouetur. sed primum motum mouet cuncta alia inquantum & ipsum mouetur. dicit, mouet igitur vt amatum. Primum vero motū mobile mouet alia. hæc est differentia. dicit Expositor quod dixit vt amatum & non vt desideratum. nam desideratum est respectu rei, quæ nondum est. Videtur autem mihi quod dixit vt amatum in hac parte, vnde & Græce scribitur, amatum amore honesto & non amore concupiscentiæ desideratum etiam dicitur etiam amore lasciuiæ.

Quomodo declarauit} Hæc prima pars commenti debet esse de textu præcedenti, facit tn̄ in hoc duo. Primo. n. epilogat quæcunq; prolixe dixit & res patet. dicit secūdo quod motionis animalis duo sunt principia, vnum intrinsecum & est imaginatio per intellectum. i. intelligentia rei bone. & hæc mouet vti agens vt dixit, aliud est res ad extra & propterea addit. intellectus autem ab intelligibili mouetur &c. & hæc mouet vti finis {& quia intellecta} Vult declarare quale intelligibile sit mouens primum quod mouet motu diuino. causa aūt est qm̄ intelligibilia plura sunt. hoc quidem primum id vero medium & illud postremum. hæc est intentio & causa intentionis. Debes vero scire quod verbū hoc coelementatio apud barbaros dicitur allastogia, Græce vero συστοιχία, & sunt idem significantia. significant .n. ordinē. tunc Auerroes quatuor modis exponit hanc literam {Intelligibile autem altera coelementatio} Prima est, quod hoc Arist. dixit ẜm morem Pythagoræ qui posuit ordines duos, alterum. s. bonorum, alterū. s. malorum. In primo decem bona, in secundo etiam decem mala enumerauit, & per consequens in primo posuit primum mouens. in secundo posuit summum malum. & hic est primus sensus {Dixit & forte} Secunda expositio est, quod Aristoteles. in elementis posuit duos ordines, alterum. s. eorum quæ se habent vti formæ, alterum eorum quæ se habent vti materiæ & priuationes, verbi gratia. Ignis & aer vti formæ sunt, aqua & terra vti materia & priuationes, & tunc vult quod primum mouens debet esse de primo ordine quia est forma simplex & per se {vel aliter} Tertio expositio est, quod duplex est ordo. s. formarum simplicium quibus nulla materia est admista. & alter est ordo formarum materialium materiæ admistarum. vult ergo quod primū mouens sit in primo ordine, hoc est forma per se existens & per se intelligibilis {Aut intendebat} Quarta expositio quod duplex est ordo. nam in vno ponuntur omnes formæ, in altero ponuntur omnes materiæ & priuationes, & tunc vult quod primum mouens ponatur in ordine formarum, & quia formæ sunt & substantiæ & sunt accidentia. addit quod est in substantia, & quoniam substantiarum quædam sunt primæ, quædam secundæ, addit quod est substantia prima simpliciter & actus & huic assentit. Ex his omnibus vult habere tale mouens esse primum intelligibile & hoc quia substantia, & prima & simplex, & actus {Quoniā vnūquodq;} Ponit differentiam inter vnum & simplex & differentia patet causa vero cur apponat hanc differentiam est, quoniam famosum. Si genitiuum huius nominis simplex & illius nominis vnum coincidunt. & propterea ne accidat confusio, fecit eam. reliquum perspicuum {Et intendebat} Colligit intentum sermonis & vult quod Arist. hæc fecit vt ostendat quod tale mouens est simpliciter perfectum quoniam elicitur propter se. & reliqui motores eliguntur propter illum. Dicit secundo, quod duplex est finis. s. in alio vti sanitas in corpore, & in se existens vti dominus respectu serui. Primus enim finis non est ens simplex, sed accidens. Secundus est substantia per se existens & per hoc dat intelligere, qđ hoc primum mouens est finis reliquorum sicut substantia & est ens per se & non sicut accidens & existēs in alio. hoc enim modo nihil prohibet finem esse in rebus immobilibus. Dicit tertio quod Arist. intēdit per

Cōm. 37.

primum motum corpus cœleste, & per alia mota ea sunt sub primo corpore.s.tam alias sphæras quam cuncta generabilia. Dicit quarto quod primum cœlū mouetur ab illo primo motore metaphoricæ vti à fine.s.vt asimiletur illi.eius.n. perfectio est in tanta similitudine sicut diximus quemadmodum amans mouetur vt asimiletur rei, quam amat. reliqua corpora cœlestia mouentur à primo corpore motu impetus, propter illud cõmune desiderium. Dicit quinto, ꝙ planetæ propter hoc habent duplicem motum.s.communem, quo s.in vigintiquatuor horis mouentur ab oriente ad occidens.iterum redeuntes ad illud, & proprium quo quilibet mouetur ad contrarium vti diximus. Dicit sexto ꝙ ea quæ sunt sub his, vt sunt generabilia omnia mouentur mediantibus illis, tanquam propter causas principales. Dicit septimo quod motus oppositus duplex.s. factus à planetis sub obliquo circulo facit generationē & corruptionem. Sed motus diurnus facit perpetuitatem in generatione & corruptione ipsa. Hæc sunt quæ videntur de essentia literæ, quæ in breuiter dixi, ne conteram tempus ad inutilia {Et ex hoc videtur} Ex dictis concludit corollarium quod Deus curam habet oīum entium, & potest corollarium sic componi. Quicunq; motu suo rationali generat entia, curat illa. sed Deus motu suo rationali generat cuncta. ergo curat illa. {Dicentes aūt} Consequenter glossat vnam famosam opinionem. videlicet quæ dicit Deum curare vnūquodq; indiuiduum. Respondet hoc esse verum in parte & verum non in parte. nam indiuidua dupliciter accipi possunt. vno modo quo ad prædicata cõmunia & competentia eis cõmuniter, & sic Deus curat illa. alió modo ꝑm quod differunt, hoc est ꝑm differentias indiuiduales & hoc modo non curat. & sic vult quod Deus intelligat singularia sub vniuersali ratione & non sub particulari. Sed certe hæc responsio videtur cõtraria sibi infra in commento.51. vbi vult quod scientia Dei non est vniuersalis nec particularis, & quod Deus nō intelligit res in vniuersali, quia tunc eius scientia esset in potentia. Ecce expressa contradictio in verbis his. sed de his latius suo loco dicemus.

Siquidem igitur aliquid mouetur, contingit & aliter se habere. Quare, si latio, quæ prima et actus est secundū quod mouetur, hac contingit aliter se habere secundum locum etsi non secundum substantiam. Quoniam autem est quoddā mouens ipsum. immobile existens actu hoc non contingit aliter se habere nullatenus. Latio enim prima mutationum, huius autem quæ circulo, hac autem mouet hoc. Ex necessitate igitur est ens, & inquantum necessitas, bene, et sic principium. nam necessarium toties. hoc quidem ui, quod præter impetū: Illud uero quo, sine bene quod bene. hoc autem non contingens aliter. sed simpliciter. Ex tali igitur principio dependet cœlum & natura.

Quadruplex est motus (vt ita loquar).s. localis, generatio vel corruptio, augmentum vel diminutio, & alteratio. Differunt autem, quoniam motus localis est id, quo mobile aliter se habet secundum extrinsecum quoddam, reliqui vero sunt, quibus mobilia aliter se habent ꝑm id quod est in re. nam per generationem generabile aliter se habet in substantia: per augmentum augmentabile se habet aliter in quantitate, quæ quidē est intrinseca. per alterationem alterabile se habet aliter in qualitate, quæ est intrinseca. Ostendit ergo, quo pacto mobile se habeat aliter per motum localem: & hoc, vt concludat mobile in locū solum posse esse perpetuum. Dicit {siquidem igitur aliquid mouetur contingit & aliter se habere} nam motus est, quo res se habet aliter: ergo & mobile erit, quod se habet aliter. hæc est quasi vna hypothesis. Deinde arguit ratio. & dicit, quare, si latio, quę actus est & prima.s. eius mobilis, inquantum mouetur, hac contingit aliter se habere ꝑm locum, & si non ꝑm substantiam. ergo enthymema est, quod solo motu locali mobile moueri potest nulla, facta transmutatione in substantia: deinde sumit primū esse simpliciter inuariabile & dicit. Quoniā autem est quoddam mouens ipsum immobile existens actu existens, hoc modo contingit aliter se habere nullatenus. Deinde tertio sumit tale mouens mouere semper motu, qui circularis est. dicit. Latio .n. prima est mutationum, huius autem generis & est prima quę circulo, hac autem & non alia mouet hoc, quod dicitur immobile. Ex his concludit propositum suum & dicit, ex necessitate igitur est ens, & inquantum necessitas bene, & sic est principium. Primum ergo mouens est necesse esse & inquantum necesse esse. & sic est principium & causa motus. Debes scire, quod aliter litera potest ordinari & magis iuxta verba græca. Nam videtur Arist. concludere primum mouens immobile esse necesse esse, & esse principiū inquantū necesse esse, & propterea tota litera debet esse suspensiua vsq; ibi {Quare si latio} & tunc litera est ex hypothesi & supponit quinque. Primum est, definitio motus vel mobilis. & dicit, siquidē igitur & aliquid mouetur, contingit se aliter habere. Supponit secundo, quod prima latio sit actus mobilis in eo quod mobile: & hoc sumit. quare si latio, quæ prima & actus est ipsius mobilis inquantum mobile. Sumit tertio quod secundum hanc mobile variari secundum locum & non secundum substantiā, & dicit, hac autem contingit aliter se habere secundum locum, etsi non secundum substantiam. Sumit quarto, quod primum mouens nullatenus contingit se habere aliter, & hoc dicit. Quoniam autem est quoddam mouens ipsum immobile existens actu existens, hoc non contingit aliter se habere nullatenus. Sumit quinto tale mouens immobile mouere primum mobile circulari motu & inquit. Latio.n. prima est mutationum. huius autem ea, quæ circulo. hac autem mouet hoc. Tunc ex his conducit propositum dicens. ex necessitate igitur est ens & inquantū bene necessitas, & sic est principiū. Syllogismus est, ergo quod existens immobile mouet semper actu existens, est necesse esse, & inquantum necesse esse & sic principium: sed primum est existens immobile & semper actu existens mouet, ergo necesse esse &c. & tunc videtur quod sola quarta hypothesis sit necessaria, reliquæ sunt additæ vt terminorum expositiones, & sic superfluunt ad syllogismum, licet non superfluant ad terminos, & hęc expositio vt mihi videtur est vtilis. nam nullam violentiam præbet sermoni Greco. & q̄m necessarium multipliciter dicitur & dictū est primum esse necesse esse, posset esse dubitatio quasi necessario primum sit necesse esse. Cui respondet & enumerat tres modos necessarij. & ait primum esse necesse esse tertio modo. dicit nam necessarium toties, hoc est pluribus modis sumitur. hoc quidem vi & violētia, qđ est τὸ παρὰ ὁρμὴν. Sic habetur in græco & in trāslatione nostra habetur {quod est præter impetum} & non potest stare. nam tale necessarium est propter impetum & non præter impetum. alij transtulerunt {quod est præter

præter appellationem} Sed ego non inuenio quod verbum illud ὁρμὴ Latine sonet appellationem, nec habet sensum hæc translatio, & ideo videtur mihi quod ὁρμὴ Græce, sonet totum hoc Latine. videlicet locus vnde aliquis incipit & mouetur, & sic translatio apud me esse deberet{quod est præter locum vnde aliquis incipit & mouetur}& tunc sensus est verus. nam violentia est contra naturam moti, & per consequens contra naturam loci naturalis illius, verbi gratia violentum est graui sursum.ferri qm̃ est contra locum vnde incæpit moueri graue, & hæc est perfecta expositio huius. Deinde enumerat secundum modum.dicit.Illud vero, quo, sine bene quod bene, hoc est aliud est illud, quo res, quę bene se habet, nunc est sine bene. & hoc vocatur necessarium vtile. Deinde enumerat tertium dicit. Hoc autem non cõtingens aliter, sed simpliciter necessariũ. hac diuisione præposita sumit quo membro primum dicatur necessarium.dicit, ex tali igitur principio.s.necessario tertio modo dependent cœlum & natura.ecce ergo qualiter sit necessarium.addit{& natura}qm̃ cœlum primo dependet à tali principio.natura vero mediante cœlo ab eodem dependet. Sed quo genere dependentiæ non exponit, sed postmodum dicemus.

Vult declarare} Auerroes introducit aliter literam quam nos fecimus, vult.n.quod Aristoteles intendat declarare modum colligationis entium transmutabilium esse primo substantia.Cuius intentionis causa esse videtur.Nam est circa hoc quæstio.s.vtrum ens corruptibile posit colligari æterno.videtur.n.primo aspectu quod non, quia æternum non videtur esse nisi principium æterni.Dissoluendo ergo quæstionem supponit quatuor. Prima suppositio est, omne quod mouetur aliter se habet.hæc est manifesta in omnibus speciebus motus.Secunda potest esse aliquod ęternum transmutabile in loco & non in substantia.Circa quam suppositionem addit Auerroes hoc esse bene dictum. nã tale trãsmutabile loco, substantia vero non, est medium inter simpliciter æterna & simpliciter corruptibilia, quoniam per substantiam conuenit cum simpliciter æternis per trasmutationem in loco cum generabilibus & corruptibilibus. Tertia motus in loco est primus motuum, & ex hoc solus circularis.hęc constat ex octauo physicorum.Quarta primus motor mouet motu circulari immediate primum mobile.Ex his quatuor colligit duo consequentia.Primum est primum mouẽs esse necesse esse, & quoniam necessarium apud ipsum est duplex, erit necesse esse simpliciter.Secundum consequens est cœlum & natura dependere ex tali necessario principio{& in alia translatione} Hæc pars debet esse in sequenti textu, sed quoniam Auerroes ponit eã hic, exponam crasso modo pro nunc.Debes ergo scire quod in barbara translatione habetur sic{Cum tali principio continuum est cœlum & natura}sicut in nobis bona dispositio paruo tempore. In quibus verbis duo apud Auerroem velle videtur Aristoteles. Primũ quod cœlum & natura colligantur cum intellectu diuino summo appetibili quemadmodum & nos cum illo continuamur. Secundum est, quod cœlum & natura sempiterna copulatione copulantur cum illo intellectu, sed nostra copulatio cum illo est paruo tempore. huius autem causa est, quoniam medium quo copulatur nobiscum est generabile vtpote phantasma.Copulatur.n. nobis intellectus diuinus mediantibus phantasmatibus corruptibilibus e quibus generatur in nobis intellectus speculatiuus qui etiam generabilis est. sed corpori cœlesti continuatur per medium ęternum, quoniam per motorem intrinsecum qui est anima cœli.modo talis anima est sempiterna.& in verbis dat intelligere Auerroes Aristoteles, velle primum mouens esse idem cum intellectu agente, nam & cœlum & natura dependens ab eo, & sic est primum mouens. etiã & nos dependemus, & sic est primũ agens{& ex hoc} Concludit ex dictis corollarium & quod ex dictis sequitur quod forma hominum in eo quod sunt homines non est finaliter propter aliud nisi propter continuationem eius cum intellectu, qui declaratur in libro de anima quod sit primum agens, & hic esse mouens nos, corollarium perspicuum. nam ait cœlum & naturam dependere ab eo. & nos sumus natura, ergo & nos ab illo etiam {Intelligentiæ enim} Reddit causam corollarij hoc modo. Intelligentiæ abstractæ sunt causę duobus modis vti fines & vti agentia.ergo & nostri erunt causæ vti fines, ergo & nos sumus propter eas tanquam propter fines. addit secundo quod etiam intelligentia agens quę hic dicta est primum mouens, quæ quidem in nobis est principium necesse est vt moueat nos vti amatum amans.ergo vt finis & per consequens intelligentiæ, & primus intellectus erunt fines nostri, & per consequens nos finaliter sumus ex illa{& si omnis}Nunc arguit necesitatem copulationis hoc modo.omnis motus.s. perfectus debet copulari principio à quo dependet. Sed intellectus speculatiuus est motus dependens à principio primo & perfectus, ergo necesse est vt in postremo continuetur cum isto intellectu abstracto quod exponit dicit. Ita quod erimus dependentes tali principio à quo cœlum depẽdet, quãuis hoc sit in nobis modico tẽpore sicut dicit Arist. Debes scire quod hic est ordo beatitudinis. Nam primo intellectus materialis copulatur phantasmatibus. Secundo mediantibus phantasmatibus copulatur intellectui speculatiuo.Tertio mediante intellectu speculatiuo copulatur intelligentiæ primi orbis. v.g. Lunæ. Quarto mediante hac, intelligentiæ Mercurij. Quinto mediante hac, intelligentiæ Veneris. & sic mediantib' oĩbus copulabitur cũ intellectu primo, vtpote intellectui agenti qui est declaratus hic, & hic stat̃.quare cum intellectus copulatus erit, & nos sumus per illum tanq̃ propter formam. erimus etiam nos copulati cum primo principio mediantibus omnibus illis ordine prædicto.& in hoc statu erimus similes cœlo licet differentia sit. Quoniam cœlum copulatur semper, eo quia medium est anima propria quę sempiterna est, nos autem paruo tempore quia medium est corruptibile vtpote intellectus speculatiuus. Hic apparent multi errores Ioannis, quorũ primus est, quia dicit intellectum agentem esse partem rationalis animę.Constat.n.hic ipsum Deum esse.Secundus est, quia ipse dicit intellectũ materialem non esse formam hominis.Constat.n.hic intellectum materialem esse formam intrinsecam hominis per quam reponitur in specie, aliter non possemus copulari illi.Tertius est, quia ipse dicit felicitatem esse intellectionem speculatiuam primi entis.Constat.n. hic felicitatem esse Deum quia à nobis intelligitur in statu per essentiam eius, quo ipse intelligit se. nec copulatio est felicitas, sed dispositio ad illam.ita enim copulatione Deus efficitur nobis felicitas, sicut dispositione qualitatiua, & quantitatiua forma efficitur perfectio corporis. Perspicuum quarto, quod non maiori felicitate

Deus est felix quam nos sumus. Nam Deo Deus felix est,& nos Deo.& in hoc errauit ille bonus homo.est tñ Deus seipso felix, nos ipso felices & beati. Perspicuum quinto contra Auẽpacem nos esse felices intellectione perpetua.nam nos beati sumus Deo, & Deus est per se intellectio perpetua,licet nõ semper beati. qm̃ mediũ attingendi ad illã corruptibile est. Multa alia diximus in libro de intellectu.& in libro de anima & alibi. hæc satis,qm̃ in transcursu sunt dicta.

Deductio autem est qualis optima paruo tempore nobis. Sic enim semper illud est,nobis quidem.n.impossibile. Quoniam & declaratio actus huius, & propter hoc uigilatio sensus,intelligentia, delectabilissimum sunt, spes uero & memoriæ propter hæc. Intelligentia autem, quæ secundum se, eius quod secundum se optimum, & quæ maxime,eius quod maxime. Seipsum autem intelligit intellectus secundum trãsumptionem intelligibilis. Intelligibilis enim fit attingens & intelligens,quare idem intellectus & intelligibile. Susceptibile.n.intelligibilis & substantiæ intellectus, operatur autem habens. Quare illud magis illo quod uidetur intellectus diuinum habere. & speculatio delectabilissimum & optimum. Sic igitur sic bene se habet,ut nos quandoq; Deus semper mirabilis.si autem magis,adhuc mirabilius. habet autẽ se sic. & uita autem utiq; existit. etenim intellectus actus,uita,illud autem actus est. actus autem qui secundum se illius, uita optima & sempiterna. dicimus autem Deum esse animal sempiternum optimum. Quare uita et duratio continua & æterna existit Deo,hoc enim Deus.

Ex dictis scimus multa. Primo, quod primũ mouẽs mouetur vt amatum & intellectũ. Secundũ quod primum mobile mouetur sicut amans, & intelligens, & per consequens quod sit animatũ aĩa amante & intelligente illud primum mouẽs. Tertio, quod etiam nos amamus & intelligimus primum mouens. nam primũ non tantũ mouet primũ mobile,sed etiam nos.hæc oĩa confessa ex dictis quis sumere potest. Tunc ponit differentiam inter dispositionem nostram, quã amamus & intelligimus primum mouens,& dispositionem primi mobilis,qua primũ mobile amat & intelligit primũ mouens,volens quod dispositio nostra durat paruo tẽpore,illius autem primi mobilis dispositio durat semp & inqt.deductio aũt qualis optima in nobis paruo tpe est,sic.n.vti nos sumus in optima dispositione semper illud primũ mobile est in nobis. Esse.n.impossibile est semper sic esse.dixit aũt qualis optima,qm̃ felicitas moralis perfectio & deductio est hominis, sed non qualis optima.hęc est differentia.Sed circa hanc differentiam dubitatur primo quid intelligat per deductionem optimã.Secundo quare illius primi mobilis deductio optima sit sempiterna,sed in nobis modico tempore.Circa hæc videtur quibusdã Theologis Arist.loqui de amore & dilectione quos nos habemus hic.De primo ẽ autem hæc intellectio quia est tale primum.& quid quãtum ad quædam communia,quę possunt colligi ex sensibilibus.Similiter & amor est fruitio huius primi sic intellecti quoad quia est,& quantum ad quid est,ẽm illa cõmmunia dicta:& iuxta hanc expositionem differentia sic intelligitur, ꝙ optima dispositio primi mobilis, quæ est ĩ intelligẽdo primũ motorẽ,est sempiterna,optima vero nostra est in paruo tẽpore. Cuius causa est, quia nostra est per cognitionem sensibiliũ, & per consequens per abstractionem phantasticam,& sic nõ semper, dispositio vero corporis cœlestis, quia ipsum primum motorẽ intelligit. est per essentiã primi motoris & non per abstractionẽ. Sed hæc expositio stare nõ potest,qm̃ Arist.videtur velle esse eandem felicitatem primi mobilis & nostrã,& non differre nisi penes tempus, eo quia nostra est in tpe, illa in æternitate. quia nostra non potest esse per abstractionem à phantasmatibus quemadmodũ nec illa.& propterea alij dixerunt Arist. loqui de felicitate nostra,quæ habebitur in patria. Illa .n.non erit per abstractionẽ à phantasmatibus, sed per essentiam primi entis.& talem credit Arist.semper habere primum mobile.& tunc iuxta hęc differentia perspicua,nã hęc non est nobis semper, quia non infinito præterito tpe, in illo vero primo mobili est semper ex vtroq; latere.Sed hæc ex positio minime stare potest. Primo,quia Arist.ait vigiliã sensum & intelligentiã esse propter hanc: modo hæc non videntur propter illã in patria. Amplius Arist.loquitur de nobis:modo nos nõ sumus anima.& sic videtur loqui de coniuncto & non de parte. Adhuc ambiguũ est apud Arist.si deẽ alia patria. Videẽ ergo mihi cum Auer.esse dicendũ in hoc loco,& primo, ꝙ Arist. loquitur in statu præsenti, vt & verba & rationes oñdunt.Secundo ꝙ ipse loquiẽ de suprema felicitate.& tunc debes scire,ꝙ Arist.credit primum mobile esse animatum aĩa intelligente & amante primum motorem:intelligente quidẽ per essentiam primi,amante vero,amore fruitionis illius.Secũdo credit & nos qñq; posse deduci ad talem statũ in quali est primũ mobile semper,fit aũt hęc deductio hoc modo. nam primo intellectus materialis copulabitur intellectui speculatiuo mediantibus phantasmatibus,secundo mediante intellectu speculatiuo ordine quodam declarato in cõmento præcedenti,copulabitur primo intellectui,qui hic dictus est primus motor.In tertio vero de aĩa,intellectus agens.vulgo vero Deus nuncupaẽ & propter hanc causam Græce nuncupatur διαγωγὴ, Latine vero deductio,eo quia non nisi pluribus mediis ad illam nos deuenire possumus. Ex his perspicua sunt duo.Primũ est,qũo nos sumus qñq; felices & beati vti semper est primũ mobile.Secundo ꝙ causa quare nobis non semper est,illi vero semper est,quia nobis inest mediante intellectu speculatiuo, qui est generabilis & corruptibilis aliquo modo,Illi vero inest mediante aĩa eius,quæ est incorruptibilis & æterna.hoc modo patet textus{Qm̃ autem}Ponit ordinem deueniendi in illam hoc modo.nam delectatio est propter intelligentiam primi motoris.delectatur.n. primum mobile in intelligendo primum motorem,quia intelligit eum: vigilia,sensus,& intelligentia sunt delectabilia propter delectationem illã.spes autem & memoriæ propter vigiliã sensus & intelligentias, quare omnia sunt propter intellectionẽ primi motoris.ergo propter intellectionem primi est delectatio nostra.propter delectationem sunt vigilia sensus, & intellectio rerum materialium, propter hæc sunt species in memoria delectabiles, cur cuncta nostra sunt delectabilia ob illa?dicit subaudi dico deductionem illam esse optimam dispositionem, qm̃ actus.i. speculatio actualis huius.s.primi motoris est & delectatio. propter hoc vigilia sensus intelligentia sunt delectabilissimum.spes vero & memoriæ propter hæc dixit species & memoriæ, quia species quo ad intellectum,memorię quo ad sensum.vel dixit species respectu futurorum, & memorię respectu preteritorũ.Spes ergo & memoriæ propter hæc sunt delectabilia.

bilia. Intelligentia autē, quæ est per se, est eius, quod est secundum se optimum. & ea intelligentia, quæ est maxime, est eius quod maxime. hic ergo est ordo felicitatis nostræ. Debes scire, ꝙ intellectio, quam habemus de primo, vocatur intelligentia per se, q̄m est per essentiam rei intellectæ, immo est intentio illa & res intellecta idem. Intentio vero, quæ habetur de rebus materialibus, non est per se, q̄m est per abstractionē à phantasmatibus, & propterea ęquiuocat de intelligētia {Seipsum autē) Locutus est de felicitate primi mobilis & de felicitate nostra, nunc de felicitate Dei, qui est & sibi & cunctis felicitas, loquitur, & q̄m non potest loqui de illius felicitate, nisi ex eis, quæ sunt in nobis: Primo præmittit quomodo intellectus noster intelligit se, & quomodo redditur agens & operans. debes ergo scire, ꝙ ꝑ vnum & idem intellectus noster fit ens intelligibile, & operans intellectionem. nam intellectus noster est pura potentia, & per cōsequens non est secundum se intelligibile: ergo efficitur intelligibile ens, inquantū actuatur ab intelligibili re, quando ex re intelligibili efficitur vnum actu, nunc redditur intelligibile ens, efficitur. n. vnum cum illo, quando transmittit ipsum atque attingit. eodem etiam fit operans, nam per intellibigile efficitur actu, & per consequens per intelligibile efficitur operans. actus. n. & species motus & operationis sunt principium. Secundo debes scire, ꝙ intellectus perficitur magis à præstabiliori intelligibili & maxime à ꝑstabilissimo. vnde quemadmodum materia perficitur à forma, & perfectiori forma perfectius, & à perfectissima perfectissime perfici videtur, sic & intellectus si actuatur & perficitur ab intelligibili, à perfectiori plus, & à perfectissimo maxime perficietur. Erit ergo iste ordo, ꝙ sicut materia primo recipit dispositiones & formas imperfectas, deinde illis mediantibus perficitur, redditur actu ab vltima forma, sic & sic & intellectus primo ab intelligibilibus materialibus, deinde illis mediantibus à diuinis actuabitur, atq; reddetur perfectus. hæc ergo duo ponit & dicit. seipsum autem intelligit intellectus. s. noster secundum transumptionem intelligibilis. & dicitur transumptio, q̄m intelligibile transfertur de materiali ad immateriale. nam per huiusmodi transumptionem fit attingens & intelligens rei intelligibilis, quare & per idem intellectus & intelligibile fiet idem, hoc est vnum in actu, cuius causam subscribit. d. nam intellectus est quoddā susceptibile rei intelligibilis & substantiæ. & addit substantiæ, forte more Platonico, qui substantias & ideas intelligi vult t̄m hoc ergo pacto intellectus efficitur intelligibile. Sed habēs subaudi rem intelligibile operatur, & per consequens eadē est intelligibe & operans: & hoc fuit primū. Deinde sumit ꝫm per consequens ad hoc primum: & dicit quare illud diuinum, quod videtur habere intellectus, est magis isto materiali: & per consequens perficitur plus per illud, & speculatio illius diuini dicetur delectabilissimum & optimum: hoc est vltima forma & supremus gradus felicitatis. Sic ergo perspicuum quomodo intellectus per abstractionem rei intelligibilis efficitur intelligibile: & quantum efficitur intelligibile efficitur operans: & mediante intelligibili materiali efficitur in optima dispōne & in supremo gradu felicitatis. Debes scire, ꝙ omnia hæc sunt declarata in libro de anima. & propterea hic sunt suppōnes: & ille, qui vellet singula supposita declarare, transcenderet metā suæ considerationis. Supponitur ergo hæc nūc {si igitur.) Ex his declarat felicitatē primi principij & loquiť hypothetice & postmodū antecedens & relinquit consequens hoc, modo. Si deus se habet semper hoc modo vti nos quādoq; in tali optima dispositione descripta, erit deus mirabilis. & si Deus se habet sic semper & magis q̄ nos, erit mirabilius: deus se habet semper sic & magis, ergo erit mirabilis & mirabilior, & sic perspicuum qualis felicitas Dei. nam est qualis nostra differens in tempore & in perfectione: tēpore quidem, q̄m nostra est in tēpore, illa Dei in ęternitate. nostra pauca, illa multa. inquit. Si igitur bene se habet Deus semper vt nos quandoque in supradicta optima dispositione, erit mirabilis. si aūt magis se habet q̄ nos, erit mirabilius. habet autē se sic semper vti nos quādoq;, & magis, quare mirabilis & mirabilior erit. dices. Deus est felix Deo, & nos sumus felices Deo. ergo Deus non est magis felix quam nos, quia eodem sumus ambo felices. Dicendum eodem modo felices sumus ambo. & neuter neutro est felicior quantum ad essentiā, sed quantum ad modum magis Deus, q̄m Deus est felix à se, nos vero sumus felices ab eo. vti paries tanta albedine albus est quanta & ipsa albedo alba. dicitur t̄n albedo magis, quia per essentiam eius talis est, & paries per participationē. Sic nos & Deus tanta & eadem felicitate sumus felices quantum ad essentiam, sed Deus per essentiam, nos vero per participationem. {Et vita aūt.) Ostendit ꝙ Deus sit vita & ꝙ viuat sicut dicimus vitā viuere & albedinem albā. nā sicut albedo est alba per essentiam, sic Deus est vita & viuit ꝑ essentiā, & non viuit sicut nos per participationem vitæ. Dicit. & vita autem Deus ipse vtiq; existit. hæc est conclusio. probatur etenim, actus intellectus est vita. Illud aūt. s. Deus est actus. exponit quomodo actus. d. actus autem, qui ꝫm se illius dico ꝙ est vita optima & sempiterna. hoc modo Deus est actus, subticuit cōclusionem, quia præposuit eam. tangi secundam rationem per consensum vulgi. d. dicimus aūt Deus esse animal sempiternum & optimum. hoc. n. dicitur in communi vsu. ex hoc infert conclusionem popositam. d. quare vita duratio continua & æterna existit Deo. vita quidem ei existit, quia animal. nā omne animal viuit. Continua vero & æterna, quia sempiternum & optimum. & quia dixit vitā inesse Deo, posset credere aliquis Deum non esse vitam per essentiam subscribit, hoc. n. Deus. ergo Deus viuit & est vita, nam viuit per essentiam. vnde si dicimus quod calor est calidus sibi & oībus, sibi quidē per essentiam, alijs vero per participationem. sic Deus sibi viuit & alijs, sibi quidē per essentiam, alijs per participationem. In hoc vero textu epilogando perspicua sunt duo. primum quod Deus est summe felix & beatus. Secundum est quod Deus est essentialiter viuēs & vita. Ad primum præaccepit, quomodo primum mobile & nos sumus felices, aliquo modo similes, aliquo modo dissimiles. Secundo præaccepit quomodo intellectus noster efficitur felix. & quod ordine procedit ad illam. Tertio accepit quomodo efficitur actu beatus operans & intelligibilis. Hæc ergo sunt hic contenta.

Nota pro theologis dei & aliorum felicitatis & beatitudinis discrimen, iuxta essentialem, & participatam beatitudinem, quarum vnū per essentiam obiectum est.

Dicit Aristo.} Auerroes aliter videtur introducere literam quam nos. videtur ergo Auerroi Aristo. in illa parte. {quoniam & delectatio actus est huius &c.) Velle probare ꝙ voluptas simpliciter est solum actio primi principij. nos enim delectamur & Deus delectatur. nos quidem delectamur, sed non voluptate simpliciter dicta, Deus vero delectať voluptate simpliciter. & hæc est Auer. introductio. Qd' vero dei sit simpliciteř actio *Cōm. 39.*

voluptas ostendit hoc modo. primo supponēdo quod ipsa intellectio rei causat voluptatem in intelligente. Secundo supponendo quod intellectus voluptatur nō inquantum est in potentia, sed inquantum est in actu. Ex his concludit propositum, quod quidem intellectio sit voluptuosa perspicuum est dupliciter. primo vigilia sensus & cognitio rerum naturalium voluptuosa sunt, & hoc non nisi propter intellectionem. Secundo, quia species rei futuræ & memoria rei præteritæ sunt voluptuosæ pp cōprehensionem. nam species propter cōprehensionem futurā, memoriæ propter comprehēsionem præteritā, & sic perspicua est prima suppositio. Secunda etiā declaratur. Nam intellectus noster dupliciter accipitur. vno mō vt in potentia, & sic nō voluptuatur, qm̄ res non voluptuatur nisi inquātum est in actu. Alio modo inquantū est in actu, & sic voluptuatur. nā inquantū in potentia non intelligit se. inquantū vero actuatur ab intelligibili intelligit se, & sic voluptuatur. Addit aūt Auer. quod inquantum actuatur ab intelligibili, intellectus, intelligibile, & intellectio, vnū sunt subiecto. Differunt autem ratione. Dicitur quidem intellectio inquantum est quo apprehēdit se. Intellectus vero, inquantū apprehēdit. Res intellecta vero, inquātum intelligitur. Ex his oībus sumendum intellectū in tm̄ delectari inquātū intelligit se, & intelligit se inquātū actuatus, actuatur vero inquantum recipit intelligibile & vnum fit cum eo. & hæc sunt duo q̄ accepit. Addit modo tertium, videlicet qualiter est Deus felix. nam si intellectus noster felix est & in summa voluptate qn̄ denudatur à potentia, & deus semper est denudatus à potentia, & semper existens in actu. ergo felix est & summe felix & sic mirabilis & summe mirabilis. {& Alex. dicit.) Hic Alex. soluit arduam quæstionē, vtrum. s. in primo principio sit delectatio. nam multis argumentis videtur ꝙ non. primo qui delectatio est accidens & Deo nihil accidit. Secundo, quia delectatio & tristitia habēt fieri circa idē, ergo si in deo non est possibile inesse tristitiam neq; delectationē possibile est inesse. regula est secundi Topicorum. & Auer. vtitur ea cōmē. 51. Tertio videtur quod in eo non debeat esse summa delectatio, quia comparatio fit in his quæ sunt eiusdē generis. constat aūt deum in nullo esse genere. Arist. aūt dixit contrarium. Breuiter vr̄ ꝙ in Deo sit declaratio & summa delectatio. ꝙ quidem in Deo sit delectatio, statim perspicuum erit per declarata in ethicis, & hic dictum est. n. delectationem consistere circa actum & operationem, & per consequens quomodo Deus sit in actu, videtur ipsum esse in operatione & delectatione. quod vero summa delectatio declarabitur. nam per quātum res cadit à potentia per tm̄ cadit à tristitia, & accedit ad delectationem. nam potentia est causa tristitiæ & actus causa delectationis, vt Arist. dicit & probauit per exemplum de vigilia &c. Sed Deus est in actu per essentiā & intellectus noster per participationē. ergo Deus est in summa delectatione, & huius cōfirmatio est. Qm̄ Deus intelligit per essentiam & non per potentiam præcedentē actum, & propterea Deus est in summa delectatione in quali intellectus non est qn̄ est factus in actu. Alex. ergo respondet ad qōnem & vult quod delectatio sequatur comprehensionem sicut vmbra corpus. Quotuplex ergo est comprehensio, quotuplex & voluptas. est aūt vna comprehensio cui non respondet oppositum. s. ignorantia, vt dei scientia, ergo & delectationi tali non respondebit tristitia consequens ad ignorantiam. Erit ergo duplex ignorantia. s. habens contrariū & carens cōtrario. In deo ergo est delectatio primo modo & non secundo modo, & sic dici pōt delectatio æquiuoce & quasi metaphorice. & hoc pacto solue tu argumenta. {Et dr̄ de eo vita.) Ostēdit nunc vitam inesse sibi, & quod summa vita, quod quidem vita insit ei ꝑspicuū. nā intelligit. vt. n. dicitur secundo de aīa aliqđ multifariam viuere dicimus, quorum est vnum intelligere, Quod vero summa vita viuat, ostendo. nā intelligere est optimū viuere, ergo quod est purus intellectus erit optima & summa vita, & propterea deriuata est ab eo oīs vita. his quidem clarius, his vero obscurius, vt dr̄ primo cœli, Ex his concluditur definitio. Est. n. Deus sapiens atq; in vltima delectatione semper constitutus perfectissima vita viuens. {Et hoc putauerunt.) Auer. hic digreditur contra duas positiones dictas de deo. prima fuit antiquorum nā antiqui videntes in Deo reperiri hæc tria. s. sapientiā amorem & vitam seu essentiā, in deo posuerunt trinitatem substantiā. Itaq; voluerūt in Deo esse tres substantias. s. substantiā vitæ, substantiā sapientiæ, & substantiā amoris. hæc. n. non poterant esse accidentia, qm̄ deo nihil accidit. & cum contra eos dicitur, ergo deus erit compositio quædam. Respondebant credentes euadere deum esse trinum substātialiter & vnum congregatione. hæc positio fuit antiquorum. {Et nesciuerunt.) Contra hos arguit. Auer. nā si substātia est numerata, ita ꝙ Deus sit congregatio trium substantiarum realiter distinctarum, Deus erit vnum per vnam intentionem. i. vnā formā additam illi congregato vt mistum est vnum pp vltimam formā mistionis q̄ est forma specifica, & hoc est manifestum. nā oē vnum ꝑ se est vnum ab vna forma, & sic sequitur in Deo esse compositionē, & per consequens ipse non erit æternus {Et dicit Alex.) Narrat aliam positionē. quidam. n. cuitantes hoc argumentum dixerunt illa tria esse tres dispositiones additas essentiæ dei, & per consequens voluerunt illa tria esse tria accidētia absoluta addita essentiæ. hæc est secunda positio addita in lege Maurorum.

{Quapropter.) Cōtra arguit. nam qn̄ Deus sit vnus & non pp aliquā illarum dispōnum. ergo est vnum ꝓpter aliam dispōnem & formam substantialē additam essentiæ, & illis dispositionibus. {Et vtriq;) Tunc arguit contra ambas insimul. nā omne cōpositum est nouum & vtriq; dispōni accidit compositio. ergo vtraq; dispō est noua. {Et si dicat.) Respondet quis deum esse cōpositum & componentia eius non componi ꝓpter agens colligans illa, sed esse cōposita semper & à nullo. Cōtra hoc arguit. nā si aliqua cōponerentur per se, tunc exirent de pōa ad actum per se, & mouerentur sine motore per se. cōsequentia tenet supposito qđ quæcūq; cōponūt aliquod vnum in se sint prius diuisa. vt Arist. primo cœli declarauit. & tūc sequitur deductio Auer. Debes scire qđ quidam & nos longo tpe credimus Auer. contradixisset Christianis & Mauris & Iudeis, & certe non est ita: & propterea debes scire quod Christiani dicunt. primo in vnitate essentię Dei stare trinitatē personarū, ita qđ volūt Deum esse triū in personis & vnū in essentia. dicūt secundo quod personę nec sunt tres substantiæ nec tria accn̄tia, sed addunt essentiæ tres relationes quibus construuntur tres personæ quæ quidē cōparate ad essentiā sunt substātiæ & trāseunt in substantiā. Cōparate vero inter se differunt re. non quidē absoluta, sed relatiua. Et ex his tollitur obiectio Auer. nā si trinitas esset in Deo, vel quo ad substantias, vel quo ad dispositiones

ſpoſitiones abſolutas additas,in eo eſſet compoſitio,tñ ſi ibi eſt ſolum trinitas relationum.nec ibi erit compoſitio,nec ibi aliquid noui. Auer. ergo contradicit antiquis & Mauris.Antiquis quidem pro quanto poſuerũt trinitate ſubſtantiarum. Mauris vero pro quãto poſuerunt trinitatem diſpoſitionum abſolutarum.Cõſtat aũt Chriſtianos nullum horum ponere, & propterea non Chriſtianis,ſed Antiquis contradicere videtur.Sed videtur in dictis Auer.contradictio.nam Auer.ſumit cõtra hos hac vniuerſalem. omne compoſitum eſt nouũ. Sed hæc videtur contra ipſum.nam cœlum eſt compoſitum ex intelligentia & orbe,& ex quantitate & ſubſtãtia,ergo nouum.Cuius oppoſitum per ipſum conſtat. Amplius rationalis anima eſt compoſita ex intelectu agente & poſſibili,& tamen eſt æterna. Ioannes fingit verbum Philoſophi eſſe intelligẽdum de nouitate in ſe vel quo ad accidentia. & ſic vult quod omne compoſitum ſit nouum, vel quantum ad ſubſtantiam vel quantum ad accidẽtia.& ſic eſt cœlum.eſt.n.nouum ſm vbi diuerſa. Similiter & rationalis aĩa eſt noua quo ad accidentia.Aut poteſt etiã dici Auer.intelligere de compoſito ex principijs tranſmutabilibus, cuiuſmodi non eſt in propoſito, nam neq; cœlũ neq; anima rationalis ſic componitur.Sed pace eius nulla harum eſt in propoſito ad mentem Auer.prima quidem,non qm̃ Auer. arguit contra eos, qui dixerunt aliqua eſſe componibilia per ſe hoc modo,quia tunc extraherent ſe abſque motore,& conſtat ibi non loqui de variatione in accidente,qm̃ id non eſſet inconueniens.Secunda vero minime quia tunc peteret principium, quia ſupponeret partes componentes Deum eſſe tranſmutabiles & hoc petebat.Videtur ergo mihi ſaluo meliori iudicio pro nunc verbum Auer.eſſe intelligendũ, vt dicit ipſe in lib. d.d. hoc modo, quod omne cõpoſitum eſt nouum hoc eſt dependens.& hoc modo habet intentum.nam cœlum ſi eſt compoſitum eſt nouum hoc eſt dependens.Similiter & ſi rationalis anima ſit compoſita(vt credit Ioãnes) eſt noua hoc eſt dependens. & hoc modo habet Auer. contra eos, nec aliter intelligere debes ſi verba ſua ſunt vniuerſaliter vera. debes ſcire quod Auer. in libro deſtructio deſtructionum,diuiſione quinta, in ſolutione dubij tertij narrat poſitionem Chriſtianorum. & dicit aliter quam hic dicit, & proponit ſe vere contradicere illi alibi,& tu vide eum & intelliges quomodo hic non contradicit Chriſtianis,ſed bene ibi.{Et ſic eſt intelligendum.) Oſtendit nunc qualis multiplicitas ſit in Deo & qualis diuerſitas. nam negare non poteſt quin de Deo plura dicantur nomina.dicitur.n. viuens ſapiens,& amans,& multis alijs modis.& ſic in Deo videtur eſſe diuerſitas, & qm̃ Deus eſt ſimplex & ſumme ſimplex,vt prædixit,videtur quod ſint in eo diuerſitas & ſimplicitas. & propterea qualiter hæc deo inſint,dicendum reſtat. & primo loquitur de diuerſitate. Dicit ergo primo ꝙ deus dicitur vnus & viuens. Sed hæc nõ dicunt diſtinctionem realem,ſed rationis qm̃ ſunt vnũ in re & duo in ratione. Dicit ſecũdo non ita idem quia ſignat idem omnibus modis.ſ.ſm rem & modum & reſpectu eiuſdem ſicut ſignat nomina ſynonyma, quia fruſtra laboraſſet Ariſt. in probando hæc. Dicit tertio quod non ſignat idem ſicut principale hoc eſt abſtractum & ſumptum hoc eſt concretum. quia ſumptum hoc eſt concretum ſignat illud quod principale & magis.dicit.n.formam & ſubiectum cuius exemplum eſt nam vita ſignat formam abſolute & nõ ſubiectum, viuum ſignat formam in materia hoc eſt ordine quodã vtrũq;,quia principaliter forma & ſecundo ſubiectum. vt quinto huius dixit cõmento.14. contra Auicennam. {Hæ igitur.)Concludit corollarium ad dicta.ſ.quomodo differunt modi ſignificandi in rebus materialibus & in abſtractis,& dicit.hę igitur ſunt poſitiones hoc eſt modi ſignificationũ nominum in eis quæ ſunt formæ in materia.nam in illis ſunt illæ tres differentiæ dictæ ſynonyma,concretum & principale,& differentia ratione.In eis autem quæ ſunt formæ in materia,diſpoſitio hoc eſt prædicatum & diſpoſitum, hoc eſt ſubiectum reducunt ad vnũ in eſſe & duo in conſideratione,cuius cauſam dicit, quia vnamet eſſentia eſt ṗdicatum & ſubiectum:nã vt poſita eſt ſubiectũ, vt diſponẽs ſemet eſt ṗdicatum quare ſubiectũ & ṗdicatum erũt vnũ in eſſe & duo in intẽtione:quare ſaltẽ ṗdicatum differt à ſubiecto rõne. {Sed tñ.) Oñdit qđ ſimplicitas inſit deo,vbi debes ſcire quod in propõne cathegorica neceſſaria ꝑ ſe,vt hõ eſt aĩal,predicatum & ſubiectum differunt realiter, ſed non in eſſe, qm̃ animal ſumitur à forma alia à qua ſumitur hõ,ſed hæc ſunt vnum in eſſe,quia vnum ab altero ſeparari non poteſt,& ideo ſunt duo in potẽtia intellectionis.pro quanto intellectus põt intelligere illa duo deo attributa ſeorſum.{Intellectus.n.)Contra qm̃ intellectus intelligit rem ſicut eſt, ſed res non ſunt in eſſe diuerſe, vt homo & animal,ergo non poteſt illa ſic intelligere.Reſpondet ꝙ intellectus non tm̃ eſt natus diſtincte intelligere congregata eſſe ſed congregata in re, quia eſt natus diuidere omnia ſeparabilia vt formam per ſe,& materiam per ſe, & formam per ſe à cõpoſito ex materia & forma, & huius nulla cauſa eſt niſi quia intellectus.{Hęc igitur diſpoſitio.)Concludit nũc quales propoſitiones ſunt in rebus materialibus,& vult ꝙ quando intellectus componit illis prædicatum cum ſubiecto,vtpote formam cum compoſito, vt homo eſt animal, vel formam cum habente formam, vt corpus eſt album, tunc intelligit illa adunata & diuerſa modis diuerſis:adunata quidẽ inquantum coniungit prędicatum & ſubiectum.diuerſa vero inquantũ intelligit deferens hoc eſt ſubiectum eſſe aliud à delato hoc eſt prædicato. Ex his vult habere ꝙ cauſa totalis quare in rebus materialibus ſubiectum differt à prædicato eſt eſſe in materia.nam rõne materiæ ſubiectum ſubeſt, & ratione formæ ṗdicatum diſponit, ergo ſubiectum à materia prædicatum à forma ſumentur.{Cum aũt.)Oſtẽdit modo quomodo in rebus abſtractis à materia ſubiectum & prædicatum nullo modo differunt: & huius cauſam dicit,quia nullus eſt modus quo poſſunt diſtingui,quia tota cauſa fuit eſſe in materia, ergo vni nõ eſt materia non erit diſtinctio.arguo.ergo ſic,quæ diſtinguntur ſunt in materia,vt prędixit per conuerſione per contrapoſitionem quæ non ſunt in materia non diſtinguũtur.{Et qm̃ intellectus.)Soluit dubium:nam ſi nulla eſt differentia inter prędicatum & ſubiectum in propoſitionibus abſtractorum, ergo ſubiectum & prædicatum ſunt ſynonyma.Reſpondet & vult quod illa duo non ſunt nomina ſynonyma, ita ꝙ propoſitio ſit ſm nomen,vt hæc tunica eſt veſtis, & non ſm intentionẽ, vt hæc homo eſt rationalis.Sed intelligit ea duo eſſe differentia ſecundum aſsimilationem,ita quod in talibus accipit duo, quorum, proportio ad inuicẽ alterius ad alterum eſt ſicut proportio prædicati ad ſubiectum, & ex eis cõponit propoſitionem categoricam in illis.vult ergo Auer.prædicatum & ſubiectum in abſtractis non

nisi metaphorice & per proportionem, quia subiectũ proprie vel est materia vel sumitur à materia: prædicatum vero vel forma vel sumitur à forma, & quia ĩ eis totum est forma, ideo non possunt hæc duo inueniri nisi metaphorice. & sic propositio in illis: & his videtur fere æquiuoce, {Et nullam.)

Adhuc dubitabis si nulla est differẽtia in re, vnde est differentia inter prędicatum & subiectum. Respondet & dicit primo nullam esse differẽtiam inter ea omnino nisi ẽm acceptionem: nam idem re accipit dispositum, hoc est subiectum & dispositionem hoc est prædicatũ. Dicit secundo quod ideo intendit multitudinẽ ẽm acceptionem quia intellectus potest intelligere idem his duobus modis ẽm similitudinem ad propositionem categoricam in rebus compositis, sicut multa intelligit per similitudinem, vt materiam in cõparatione ad subiectum. & sic intellectus verificans hanc, homo est viuens vel homo est sapiens per attributionem transumit hæc in deo, & hac de causa dicũtur attributa. {Et si intellectus.) Probat hoc per impossibile hoc modo, si intellectus nõ accepisset. In istis cõpositis dispositionem & dispositum, hoc est prædicatũ & subiectum, nõ posset intelligere naturas eorũ nec declarare, nã cognitio illorum est ex sensibilibus hoc modo. {& magna.) Cõcludit qualis multiplicitas sit in deo & facit enthymema hoc pacto quæ differunt re & ratione, plus differũt ꝗ quę ratione tm̃, ergo multiplicitas attributorũ in deo differunt ratione tm̃ & non re, tenet consequentia, qm̃ ea differunt propter esse in materia. hæc quæ differunt ratione tm̃, differunt propterea quia sumuntur à differentibus materia. Vltimo Auer. addit verbum Alexã. nam Arist. dicit intellectum non intelligere se; contra arguit, quia visus videt se in speculo, ergo & intellectus & propterea vult quod Aristo. verbum intelligatur recte & ad bonum sensum, & non ponit qualis sit ille sensus. Tũc adde ꝙ intellectus intelligit se per species aliorum & non per essentiam propriam. Debes scire ꝙ tota sententia Auer. in hoc quod attributa in deo nõ sint synonyma est, quia licet subiectum & ꝑdicatũ in deo non differunt. sumuntur tamen à differentibus: propterea quæ sunt in compositis, ergo non sunt synonyma. quia igitur sumuntur à differentibus differunt, & si dices vel illi differentiæ, respondet aliquid in re vel nihil dicendum ꝙ illi respondet aliquid in re, sed non in re dei, sed in re causata à Deo per quã deum intelligimus, & hoc satis ad hoc ne illa differentia non sit ficta. põt hæc opinio probari multis rationibus. vt in libro. d. d. diuisione quinta in solutione ad vltimum. sed pro nunc probatur primo, quia quæcũque sunt in aliquo sunt in eo per modũ eius. vt 3. de anima cõmẽ. 5. sed deus est in summe simplex & summe idem, ergo quocũq; sunt in eo sunt in summa simplicitate & identitate. ergo in eo nulla potest poni distinctio extra animam. secundo in principio diuersitatis, quæcũq; sibi inhærentia sunt diuersa, ita in principio identitatis & vnitatis quæcũque insunt debent esse vnum & idem, quare in deo omnia inexistentia sunt idem & per se vnum. Sic igitur illi distinctioni nihil respondet ex parte dei. Sed ex parte causati ab eo bene respondet: & propterea non est ficta.

TEX. 04. *Quicunq; autem putant, ut Pythagorici & Speusippus, optimum nobilissimum non in principio esse propter & plantarum & animalium principia causas esse quidem, bonum uero & perfectum in his, quæ ex his, non recte existimant. nam sperma ex alteris est prioribus perfectis, & primum non est sperma. sed perfectum. ut priorem hominem dicat aliquis esse spermate, non qui ex hoc fit, sed alterum ex quo sperma.*

Quãta sit perfectio primi principij, iam ex hisce potes recipere. Nũc vero, quia sunt quidam & magni, qui dicunt oppositum, ideo narrat aliorum positiones. dicunt ergo quidam, vt Pythagorici & Speusippus Platonis nepos, in principio non esse adscribendum optimũ & præclarissimũ, sed potius principiatis: & hoc per hãc instãtiam. nam principia animalium & plantarum sunt causæ, & tamen bonitas & perfectio nõ his causis ascribuntur, sed causatis ab illis. nam sperma est imperfectius animali & semen est imperfectius plantis. Per hãc instantiam volunt habere perfectionem esse adscribendam principiatis & non principijs hoc proponit. d. quicũq; aũt putant, vt Pythagorici & Speusippus optimũ nobilissimum non in principio esse, cuius causam subscribit. d. propter principia quidem animalium & plantarum causas esse, bonum vero & perfectum in his esse quæ sunt ex his, hi non recte extimant: hæc est positio & fundamentum positionis. obijcit Arist. & respondet ad instantiam illã. Vbi debes scire, quod dupliciter peccant & in forma & in materia. In forma quidem, quia ex vna singulari non sequitur vniuersalis. licet. n. in his esset ita, non tamen in omnibus esse ita oportet. In materia vero, qm̃ principium proprie non est in materia sperma in animalibus vel semen in plantis, sed animal, ex quo fuit semen vel planta prior, à qua fuit semen. Ita ꝙ si totius cõgregationis hominum datur principium simpliciter & conceditur apud multos, illud nõ est sperma, sed homo, à quo sperma: ꝓpter quod nos diximus hominem primo fuisse & postea semen eius. Arist. ergo tangens solum peccatum in materia dicit, nam sperma ex alteris est prioribus perfectis, vt sperma animalium ex animalibus, & semina plantarum à plantis. & primũ subaudi simpliciter non est sperma, sed perfectum, vtpote animal vel planta, vt supple siquis dicat priorem hominem esse spermate, non dicet eum, qui ex hoc spermate fit, sed alterum hominẽ ex quo sperma. Ecce ergo quomodo peccat argumentum in materia.

Quod quidem igitur est substantia quædam sempiterna & immobilis separata à sensibilibus, manifestũ est ex dictis. Ostensum est autem & quia non contingit habere hanc substantiam magnitudinem ullam. uerum sine parte indiuisibilis est. mouet enim per infinitum tempus. neque autem habet & potentiam infinitam finitum, Quoniam autem omnis magnitudo uel finita aut infinita: finitam quidem propter hoc utique non habebit magnitudinem. Infinitam uero non. quia totaliter nulla est infinita magnitudo. At uero & quia impassibilis & inalterabilis. omnes enim alij motus posteriores sunt eo qui est secundum locum, hæc quidem igitur manifesta quia hunc modum habent.

Epilogat quæ nunc dixit & quæ alibi dixit per modum epilogi, etiam nũc adijcit. dicit, quod quidem igitur est substantia quædam sempiterna & immobilis separata à sensibilibus manifestum ex his nunc dictis, quę vero alibi. vt in octauo dixit. nũc repetit & ostendit qđ hæc prima substantia est incorporea & primo proponit rem & inquit, Ostensum autem & quia non contingit habere hanc substantiam magnitudinem vllam verum sine parte indiuisibilis est: hæc est conclusio & syllogizat hanc sic, quod mouet infinito tempore non est in magnitudine, sed prima substãtia mouet infinito tp̃e ergo nõ est in magnitudine corporea. huius dedit minorem

norem tm̄.d.mouet:n.per infinitum tempus; neq; aūt finitum habet & potentiam infinitam. cur addat hanc secūdam propositionem, statim subscribit, potest quis dicere quod licet non habeat magnitudinem finitam, habet infinitam, & propterea ostendit ipsam nullā habere, & dicit. Qm̄ autem omnis magnitudo aut finita est aut infinitam. finita quidem propter hoc. s. quia mouet infinito tempore non habebit magnitudinem. nā vt dicemus in commento omnis virtus in magnitudine finita est corruptibilis & finita in tēpore. infinita vero nō, quia totaliter nulla est infinita magnitudo. vt. 3. physicorum diximus. Ex his syllogiza sic. nullum mouens tempore infinito est in corpore, sed prima substātia est mouens tp̄e infinito. ergo prima substantia non est in corpore. Hoc ergo est s̄m qd̄ reperijt: repetit & tertio quod prima substantia sit impassibilis & inalterabilis, & hoc proponit. d. at vero & quia impassibilis & inalterabilis, cuius causam dicit. nam omnes alij motus posteriores sunt eo qui est secundum locū. ex hoc vult habere primam substantiam nullo alio motu posse moueri, quia si non mouet primo motu ergo nec posterioribus motibus moueri dignum, est, & tunc breuiter epilogat totum. d. hæc quidem igitur manifestū quia hunc motum habent, vt longo sermone dixit.

Cōm. 41. Facit rememorationem.} Cōmentum istud diuiditur, quia primo exponit textum. secunda ibi {Ioannes Grammaticus.) Digreditur, sed prima pars videtur perspicua. tamen volo duo notare, quorum primū est qd̄ Auer. aliter format syllogismum quam nos: nā ipse format in secunda figura hoc modo, omne corpus aut potentia in corpore est finitum, sed primus motor non est finitus. ergo nec est corpus nec virtus in corpore, minor ponitur ibi {Mouet. n.) Maior vero ibi {Neq; aūt.) Et sic nihil in litera est superfluum: maior prosyllogizatur, quia omne corpus, vel est finitum vel infinitum, sed finitum est finitum & infinitum non est. ergo omne corpus vel virtus in corpore est finita. Qm̄ omne corpus est finitum & omnis magnitudo finita est corpus, quia infinitum non datur. Cōponitur ergo syllogismus sic, Omne corpus finitum est finitum, & omne corpus est finitum, quia infinitum non datur. ergo omne corpus est finitum, quæ erat maior. Secundum vero est q̄ Auer. facit talem consequentiā, si in corpore finito fuerit potentia infinita, contingit corpus illud moueri in instanti hanc consequētiam in 8. physicorum cōmento. 71. declarauit, & in lib. de substantia orbis, & potest declarari à primo ad vltimum hoc modo, si virtus infinita est in corpore. ergo est corruptibilis, si corruptibilis. ergo habet contrarium, & si habet cōtrarium. ergo oportet tempore infinito resistere illi contrario, ne ab eo corrumpatur, & si resistit contrarium tempore infinito. ergo erit infinita in vigore & potentia, si infinita in vigore & potentia. ergo mouet in non tempore, & per consequens à primo ad vltimum, si virtus æterna sit in corpore, illa mouet in non tempore. sumit. n. instās per non tempore quod dico propter sophistas de quo alias hæc igitur continentur in expositione literæ {Ioannes Grammaticus.)

Hec est digressio in qua primo mouet quæstionem quæ sic componitur. omne corpus per Aristotelem habet potentiam finitam, sed cœlum est corpus. ergo cœlum habet potentiam finitam. vltra, omne quod habet potētiam finitam est corruptibile: sed cœlum habet potētiam finitam. ergo. cœlum est corruptibile: hæc quæstio est falsa: ergo aliqua propositionum. & discurre p̄ omnes non nisi propter illam: videlicet omne corpus habet potentiam finitam, & per consequens hæc est falsa. {Si igitur.) Refellit hic responsionem tacitam. dicitur. n. cōiter quod priuatio corruptionis est acquisita in cœlo à potentia abstracta ęterna, ita q̄ cœlum sui natura corruptibile, est, sed est adeptū æternitatem à substantia æterna pręseruante ipsum à corruptione. Cōtra arguit quia si sic tunc aliquod possibile corrumpi nūq̄ corrumpetur, quod est impossibile, & sunt declarata in primo cœli. hæc supponātur nunc quia declarare esset transgressio. {Dicamus.) Soluit ergo aliter & dicit primo, dicamus igitur quod mirū est, de hoc qd̄ dicit, quod omne corpus habere potētiam finitā est verum. nam hæc maior est distinguenda & non simpliciter accipienda. Dicit secundo, q̄ potentia dicitur multipliciter. est. n. potentia in substantia vt materia & alteratione vt alterabile & in vbi vt mobile. Relinquit potentiā ad quantitatē quia illa est simul cum illa ad substātiam omne augmentabile in substantia transmutatur. Dicit tertio quod hæc propositio Aristo. videlicet omne corpus habet potentiam finitam, non est cōis omni corpori cuicūq; potentiæ sit, nisi quando potentia intelligitur potētia in vbi: hæc ergo propō, omne corpus habet potentiam finitam, intelligitur de potentia ad vbi. q. d. quod omne q̄ mouetur, ex sui natura finito tp̄e mouetur. {Quomodo. n. dicimus.) Contra arguet quis per cōuersionem in terminis, omnis potentia in corpore est finita. ergo omne corpus habet omnem potentiam finitam. Respondetur quod hęc non est bona conuersio nec in terminis, nec in parte, nec per cōtrapositionem, & ideo bene potest concedi esse potentiam in corpore quæcūq; sit esse finitā: sed q̄ omne corpus habeat oēm potentiam & finitam, est falsum, nā corpus cœleste nō habet potētiam nisi tm̄ in vbi, vt dictum est. {Si igitur.) Contra adhuc quantum ad potentiam qua mouetur, quia cum potētia à qua mouetur sit in eo vel igitur est finita vel infinita: Si infinita contingit moueri in instāti, vt deductum est secundo cœli cōm. 38. & 39. si vero finita possibile est quiescere, quod falsum est, nam mouetur semper. Respondet & vult suppositum esse falsum, vult. n. q̄ illa potentia à qua mouetur non sit in eo, & propterea dicit ergo nō mouetur à potentia existere in eo, sed à potentia separata, q̄ in nullo subiecto est omnino. Est ergo solutio q̄ quæstio supponit falsum. s. potētiam à qua mouetur esse in cœlo, illa. n. nō est in eo. Sed hic est contradictio, nam cōm. 36. expresse dixit contrarium: voluit. n. corpus cœleste esse animatum & certū est q̄ non nisi anima existente in eo, cuius oppositū dicit hic. forte q̄ Auer. loquitur de primo motore q̄ quidem est causa sempiterni motus saltē vt finis, & talem nullius orbis vult esse animam vel potentiam, sed omnino separatum, vel forte dici potest, q̄ per esse in corpore intelligit, constitui p̄ corpus, & per esse separatū intelligit independens à corpore & hoc modo pōt res moderari. {Sed aliquis.) Replicat cōtra dicta tertio, qm̄ potentia mouens primum mobile est infinita, modo siue intelligitur extra magnitudinē siue in magnitudine cum sit infinita semper mouebit in non tempore: non enim videtur maior ratio de ipso in magnitudine q̄ de ipso extra magnitudinem. {Et dissolutio.) Respondet & vult q̄ primū mobile duplicem habeat formam alteram. s. mobilē per quā est tale: alterā cōem q̄ est talis totius cōgregati ex oībus orbib⁹, & sic motus diuersus

componitur ex duplici motore, hoc est requiri duplicem motorē & alterū intrinsecū qui est aīa eius & forma ꝓpria illius & hoc mō ab illo habet motionē finitā in tempore q̄ quidē est terminata in velocitate: alterū vero extrinsecū & cōem à quo habet motionē infinitā.

{Cum dicere.)Remouet dubium:nam dictum est à motore proprio primum mobile habere finitā motionem:à motore vero cōmuni habere infinitam motionem.queret ergo quid intelligit per finitatem & infinitatē in motibus?Respondet ꝙ finitas & infinitas in motibus accipiuntur dupliciter, vno mō extensiue hoc est pro duratione: alio modo intensiue pro velocitate vel tarditate quæ inferūtur propter proportionem motoris ad mobile.nam si motor supra mobile crescit,augetur velocitas,adeo ꝙ si eius potentia crescat in infinitū & motus efficietur in non tempore & infinitus in velocitate: vult ergo dicere ꝙ tā motor cōmunis q̄ motor proprius primo mobili sunt infiniti extēsiue hoc est in duratione.differunt vero quia motor cōis est infinitus in qualitate,hoc est intensiue, sed motor proprius finitus.{Et propter diuersitatem.)Probat hanc solutionē: nā omnes aię cœlorum pn̄t considerari dupliciter, vel quantum ad id in quo conueniunt, vel quantū ad id in quo differunt.Quantū ad id in quo cōueniunt, omnes sunt infiniti in extensione & in duratione. Sed quantū ad illud in quo ipsi differunt,sic vnum cœlum mouetur velocius & alterum tardius.Est ergo vis rationis.Si motores corporum non essent finiti in velocitate & intensiue,tunc omnes mouerent æqualiter, & sic nulla esset dr̄ia in velocitate & motione,modo hoc est falsum, videmus.n.motus corporum cœlestium diuersari penes velocitatem & tarditatem ꝑꝑ diuersitatem proportionum motorum ad mobilia eorū:ergo oīa conueniūt.s. cœlum & motores quantum ad durationem æternam quia oīa sunt liberata à materia, sed differunt penes dr̄ias ꝓportionū,vt scis.{Et hæc est.) Scđo probat idē auctoritate Arist.2.cœli tex.cōm.71.Ibi.n. facit tale enthymema. Si orbi adderetur astrum aut nō moueretur aut tardus moueretur.hęc ergo consequentia valet vel propterea quia cœlum mouetur cū pœna & labore & hoc non, ergo quia destruitur proportio inter motorē & mobile:nam aīa cœli mouet cœlum ꝑꝑ determinatā proportionē: addito ergo astro additur ad proportionem resistentiæ, & ꝑ consequens tollitur proportio illa,& per consequēs vel non mouetur vel tardius mouebitur:est aūt regula hæc, ꝙ quanto potētia motoris est maior, tanto velocius mouet: & econuerso quanto minor,tanto tardius,& qn̄ potentia nō superat resistentiā nullo mō mouet:Et hæc consequētia declarata perspicuum est qualiter ad mētem Arist. motores corporum cœlestium sunt finiti intensiue, & in qualitate motus. {In corpore quidem cœlesti.)Quia accepit cœlū & motorem cœli esse æternos & non finitos,declarat hoc de cœlo primo,secūdo de motore.Et de ipso cœlo arguit quod non habet contrariū non habet potentiā vt corrumpatur hoc est materia, sed cœlum non habet contrarium,ergo non habet potentiam, vt corrumpatur: hoc est declaratū in primo cœli ad longū. {Motus aūt.) Secundo declarat idem de motore cœli & primo supponit ꝙ motus cœli pōt corrumpi ꝑ suam substantiā: nam habet contrariū vtpote quietem & omne habens contrarium est corruptibile in substantia: ergo motus potest corrumpi substātia.Ex hoc arguit motus & corruptibilis,& durat semper, vel igitur à se, & hoc modo non,quia,seipso corruptibilis est:ergo oportet ponere aliquod sempiternum quod motū faciat perpetuū.{Et ideo non est in cœlo.)Ostendit qualis est motor faciēs motū perpetuū & facit enthymema hoc modo, motus cœli est corruptibilis & habet contrarium, ergo cœlū potest quiescere:sed nunquā quiescit: ergo oportet ponere motorem separatum omnino à materia & à potentia,tā in substantia vt materia q̄ accidentaliter, vt à materia vbi & aliorum accidentium,{Et ideo dicit Arist.) Accepit motum cœli quantum est propter sui substantiam posse deficere quia habet contrarium.s. quietem hoc probat auctoritate Aristo. in 9. huius vt declaraui Auer.ibidem cōmento.17.Ibi.n. Arist.dixit non esse timendū cœlum quiescere, modo timor est de possibili:ergo possibile est cœlum quiescere,{Et ideo nō est.) Contra arguit, nā tunc aliquod esset possibile non esse quod esset necessariū quod est cōtra Arist. primo cœli. Respondet & ponit duo. Primum in substātia nihil est possibile ex se & necessarium ab alio.Secundū in accidēte possibile est aliquid esse possibile ex se & necessarium ab alio,primum probat quia tunc natura contingens efficeretur necessaria quod patet esse falsum.Secūdum patet ex motu:nam motus ſm se est possibilis nō esse & necessarius ab alio & causam huius dicit. Qm̄ motus est talis à motore separato.{Si igitur motus.)

Concludit tria primum est si motus cœli est æternus necesse est vt fiat à motore simpliciter immobili & per se & per accn̄s.Secūdum motus permanet ab alio:substantia vero à se est æterna. Tertiū impōe est in substātijs inuenire impossibile ex se:necessariū vero ab alio. {Omnis igitur.)Probat primam consequentiā, erat.n. hæc.si motus est æternus, oportet vt fiat à motore neque per se neq; per accn̄s mobili: probetur ergo nunc consequentia,nam si non,detur ergo oppositum consequentis.s.ꝙ talis motor moueatur per se vel per accidēs:arguo modo,si mouetur per se, ergo est corpus generabile & corruptibile,si per accidens, cum omne qđ per accn̄s mouetur possit quiescere, quia omne per accidens mobile est virtus in corpore,& per consequens generabile,sed motus cœli nunquam cessat:ergo motor neq; per se neq; per accidens potest quiescere,& ꝑ consequēs erit simpliciter īmobilis.{Hæc igitur)Quia accipit omnem potentiam mobilem per accidens posse quiescere.declarat hoc auctoritate Arist. nam Arist. in litera dicit omnis potentia in corpore est finita: vel dicit simile huic & vult dicere ꝙ eius actio est finita in tempore quia est materialis, & per consequens corruptibilis.Dicit scđō ꝙ omne corpus in quo est potentia vt transmutatur in substantia,necessario transmutabit, nec pōt acquirere æternitatem ab alio, īmo oportet vt transmutetur,sed omne corpus in quo est potentia ad motum tm̄ nō oportet,vt deficiat eius motus,quia pōt ab alio perpetuari.Sed circa hæc emergunt ambiguitates.prima, nam videtur ꝙ si cœlum pōt deficere in motu,ꝙ etiam in substantia deficeret & econuerso:nam si cœlum quiescit,cœlum non est: consequētia est Auer. in libro de substantia orbis,sed ꝑ ipsum antecedens est possibile: ergo & consequēs per regulam prioristicam quia si motus pōt deficere & cœlū pōt ēt deficere.Amplius ꝑꝑ quid possibile non esse in substantia non pōt effici ęternū,& in accidēte,maxime in motu sic,hęc.n. est quæstio non parua.Secunda quæstio est,nā hic plane dicit motores orbium non esse per se nec per accn̄s mobiles:opositum dixit.8. physicorum cōmē.52. & est necessa-

necessarium, nam cum motor orbis sit aĩa cœli & moto corpore mouetur & anima oportet cœli animã mo ueri p accidens, hæc apud me est maxima quæstio. Tertia quæstio est, dictum est primo cœli & demonstratũ cœlum non corrumpi, quia mouetur motu qui nõ habet contrarium & hic dicit oppositum. s. motum habere contrarium: hæc. n. est contradictio manifesta. Circa primam debes scire ꝙ possibile esse in substãtia differt à possibili esse in accidente, nam possibile esse in substantia est propter duo. s. propter materiam & propter contrarium: omne. n. possibile esse in substãtia est tale, quia mixtum cum materia, & quia habet contrarium. Accidẽs autem potest esse possibile esse propter multa: & propter materiam & propter contrarium & propter subiectum & propter agens & alijs multis. Ex his accipitur ꝙ æternum in substantia est tale propter carentiam causarum corruptionis, vtpote propter carentiam contrarij & materiæ. In accidente autem põt esse aliquod æternũ propter æternitatem cuiusuis causæ: tunc patet causa quare æternum in substantia non potest esse possibile non esse: nam æternum in substantia caret causis corruptionis & possibile nõ esse habet causas corruptionis quæ non possunt competere eundem. In accidente autem secus est, qm̃ æternum accidẽs potest esse ab vna sola causa: & corruptibile ab alia & sic non repugnat in accidente. Idem est æternũ vno modo & corruptibile alio modo. & hanc declarationẽ ergo solus inueni. Et Ioãnes conatus est ad eam, sed nõ potuit attingere. Tunc ad rationem dico ꝙ regula illa quando ad antecedẽs esse sequitur consequens esse, & ad antecedens possibile consequens possibile debet intelligi consequentia bona per se, modo hæc est bona p accidens quam noui vocant bonam ꝑm materiam. tu vero considera quia habet replicam. secũda soluta est. Circa secundam debes etiam scire ꝙ moueri per accidens est dupliciter. vno modo dependẽter, quomodo anima bouis mouetur per accidens, quia ipsa dependẽt à corpore bouis: & hoc pacto omne per accidens mobile aliquando quiescit quia est corruptibile. alio modo independenter, vt dicimus ipsius cœli animam moueri per accidens: nam ipsa non dependet à cœlo sed econuerso, vt dixi, & hoc considera. Nam solus primus simpliciter est in mobili simpliciter & per accidens, omni modo capiendo per accñs. de quo vide librum de Dei infinitate. & Auer. 8. physicorum commen. 52. Circa tertiã debes scire ꝙ cœlum est in potentia mere passiua ad vbi. & ideo potest priuari omni vbi quantum est ex parte sui & sic motus habet contrarium priuatiue, non autem positiue & sic tollitur contradictio hic. {Et etiam quoniam.) Alio modo declarat idem: declarauit. n. primo ꝙ cœlum sit æternum: deinde ꝙ eius motor sit æternus, nunc vero ꝙ motor communis omniũ vel totius congregati sit æternus declarat. Et supponit primo quod cœlum etiam vt animatum pro prima forma potest quiescere: & syllogismus eius est: nam omne per se & ex se mobile potest quiescere: sed cœlum est p se & ex se mobile: ergo põt quiescere: non probat maiorem, sed tantum exponit illam, & vult p motum per se illud quod mouetur per desiderium & appetitum intrinsecum in eo, potest tamen maior probari. nam motus & quies sunt opposita: & opposita sunt nata fieri circa idem: ergo omne ex se mobile potest quiescere. Dicit secundo ꝙ quia de facto tale corpus cœleste nunquam quiescit, ergo oportet dare motorem quendam simpliciter perpetuum, qui sit causa perpetuitatis motus, dico autem talem qui nec per se nec per accidens sit mobilis. Dicit tertio quod talis motor in nulla existit materia nec extẽsa nec naturali. {Et ideo quęrẽdum.) Remouet tacitam quæstionem: posset. n. quis dicere. Sicut valet hæc consequentia, est motus æternus, ergo motor æternus, cur non valet hæc, est motor æternus per se, ergo motus per se æternus? Respondet quod non est simile, nam potest motor æternus per se esse, & tamen motus non per se, sed ab alio erit ęternus. {Sed si motus.)

Ponit differentiam inter motorem proprium & cõmunem, & vult ꝙ motor communis sit simpliciter separatus tam à corpore corruptibili q̃ à corpore ęterno, quia nullius est forma propria, & hoc quia est causa ꝑpetuitatis motus simpliciter & absolute. Motor vero proprius & si sit separatus à corpore corruptibili, non tamen à corpore æterno, quia est prima perfectio & primus actus cœlestis corporis proprij. {Et hoc quidem.) Mouet circa dicta quæstionem: nam videtur motor æternus superfluus esse: nam corpus cœleste est in sui substantia æternum, ergo non indiget aliquo nobiliori eo à quo permanentiã sumat substantiæ suæ, cum seipso sit æternum. Confirmatur, nam hæc propositio, omnis potẽtia in corpore est finita, non est vera nisi in corpore corruptibili: ergo per locum à contrario si est aliquod corpus in sui substantia ęternum eius etiam operatio debet esse æterna. ergo si cælum ꝑm substãtiam est æternum, motus eius etiam ꝑm illius naturam erit ęternus: ergo nulla est necessitas ponendi motorem nobiliorem: vel sic cælum vel est de se habens esse vel de se habens non esse. Si de se habet esse. ergo est perpetuum quocunq; alio circumscripto. & si de se habet non esse. ergo est corruptibile, & hanc forte intelligit Auer. & hæc quæstio est difficilis. {Et in hoc.) Soluit & primo ponit errorem quorundam. Secundo ponit fundamentum Arist. dicit primo ꝙ propter hoc argumentum errauerunt Zabij, & eorum sapientes. Dicit secundo qđ Arist. ad probandum motorem cœli esse separatum sustentatur in duabus propositionibus, quarum vna est omnis potẽtia in corpore est finita. Secunda est, quod motus infinitus non fit à motore finito. vnde prouenit quod faciens motum infinitum non sit in materia. Est ergo syllogismus iste omnis virtus in corpore est finita primus motor faciens motum æternum non est finitus. ergo in secunda figura nõ est virtus in corpore. Ad formam tamen non respõdet. potest tamen dici cœlũ esse formaliter necessarium & ab alio effectiuæ sicut albedo est talis formaliter, & ab alio efficitur. cælum ergo nec habet per se esse nec per se non esse, sed non habet per se esse. & tunc non valet: ergo habet per se non esse, quia ex negatiua non sequitur affirmatiua. {Et cõtradicentes.) Adducit contradictionem aliquorum cõtra hæc. & dicit primo ꝙ quidam cõtradicunt Arist. in duobus, primo quia volunt ꝙ omne habens potẽtiam finitam est compositum ex materia & forma: & propterea si stellæ habent potentiam finitam, erunt compositæ ex materia & forma. Secundo dicunt quod potest aliquod esse potẽtiæ finitæ & esse æternæ actionis. Cuius causam dicunt quia actio finitur propter alterationẽ motoris à moto, hoc est propter pænam & laborem: ergo ꝙ non alteratur, nec accidit ei fessitudo, potest agere actionem æternam licet sit finitæ potentiæ. Syllogismus ergo eorum est quod non mouet cũ pœ-

na & labore mouet æterno tempore quocunq; sit, sed cæli motor mouet absq; pæna & labore. ergo mouet æterno tempore. {Themistius autem.)

Contra hæc obiicit Themistius, & sumit primo ꝙ non potest aliquod habere potentiam infinitam, & esse finitum, videtur.n.contradictio ꝙ sit finitum & habeat potentiam infinitam. Dicit secundo ꝙ potentia infinita quæ videtur in esse stellis non est in eis naturalis: nec inquantum corpora nec inquantum talia corpora: sed aut pendet à prima causa aut ab anima earum. Dicit tertio ꝙ prima causa est illa quæ reuoluit omnes orbes tempore æterno. probatur tertio quod stellæ non possunt cessare à motu & facit talem consequentiam.d. Quoniam si haberent illud quod habent in potentia vt corpus & magnitudo habent, ita ꝙ non essent semper in actu, tunc necessarium, esset eis laborare & lassari: consequentiam non probat. potest tamen probare quia omne animatum quiescens in sui operatione laborat, vt declarauit in secũdo cæli commento.3. Ostendit tertio quod licet stellæ non quiescãt quandoq;, potest tamen quiescere. nam qualibet hora variant loca: nam quandoq; sunt hic quandoq; ibi. omne varians locum potest quiescere: ergo stellæ possunt quiescere. Dicit quarto quod talia loca quæ stellæ variant sunt vltima hoc est termini motus à quo ad quem: nam quo modo aliquod est in potentia ad aliquid & venit ad illud, videtur illud esse terminum illius progressus. Ex his omnibus perspicuum est apud Themistium cælum posse quiescere. Probat quinto ꝙ causa prima nullo modo est corpus vel magnitudo hoc modo. omnis virtus quæ semper est in actu. & nũquam diuersatur, est neq; corpus, neq; magnitudo. sed prima causa est semper in actu & non diuersatur, ergo nec est corpus corruptibile nec magnitudo aliqua. {Et vniuersaliter si actio.) Idem ostendit & alio modo & supponit duo pro antecedente. primum ꝙ motus est defectibilis. nam actus qui est terminus exitus potentiæ est corruptibilis, sed motus cæli est actus & terminus exitus potentiæ vt supponit: ergo est corruptibilis. Supponit secundo ꝙ de facto nunquam corrumpetur & harum suppositionum primo accipit secundam, deinde primam. Ex his dat conclusionem & vult quod potentia mouens in stellis sit infinita, quoniam stellæ habere talem potentiam non modo potentiali hoc est non per hoc ꝙ fuerit educta de potentia ad actum, quia talis potentia est anima stellæ. Dicit secundo ꝙ licet ita sit, tamen motus stellarum est finitus, & per cõsequens potentiæ hę sunt in stellis hoc modo & ₰m has dispositiones, quia sunt in eis tempore æterno & non receptæ modo potentiali. & hæc fuit nota sententia Themistij, & tu potes respondere ad formam quęstionis si placet. {Et abbreuiatio.) Auer. loquitur multum cõfuse: dicit tamen primo quod motus cæli potest deficere, cuius causa sic componitur, omnis motus exiẽs de potentia ad actum est finitus: sed motus cæli continue exit de potentia ad actum. ergo est finitus. probat secundo quod motor causans illum motum ęternum est simpliciter separatus neq; corpus, neq; virtus in corpore & syllogismus eius est: omne quod semper est in actu, neq; est corpus, neq; virtus in corpore: sed primus motor semper est in actu. ergo neq; corpus neq; virtus in corpore. Sed circa hęc dubitatur primo: nam si cælum potest quiescere: ergo aliquando quiescet aliter aliqua potẽtia est ociosa in natura. secundo si motus potest deficere: ergo aliquando deficiet. Quidam dixerunt quod cælum potest considerari inquantum cælum, & inquantum corpus. Si consideretur inquantum corpus potest quiescere, vt talpa potest videre inquantum animal. Si inquantum cælum non potest quiescere, sicut nec talpa inquantum talpa potest videre. Sed hæc responsio est contra Auerro. & contra Themistium. Contra Auer. quidem, qm̃ Auerro. vult quod cælum potest quiescere etiam inquantum animatum. & hoc quia motus ille habet contrarium.s. quietem. Themistius vero vult quod cælum potest quiescere quia exit de potentia ad actum. propter hæc dicendum quod cælum simpliciter potest quiescere in eo ꝙ corpus cœleste, & in eo ꝙ animatum: primum constat quia est potentia passiua, modo potentia passiua est contradictionis, ergo potest quiescere. Secundum probatur: quia in eo quod animatum est corpus finitum & omne tale potest quiescere, & propterea bene dicit Auerro. ꝙ cælum etiam vt animatum potest quiescere. Imaginatur.n. ꝙ motores intantum mouent inquantum appetunt & intelligunt primum finem, & per consequens æternitas est à primo fine. Erit ergo motor proprius finite motionis ratione sui. sed ratione finis, æterne. Debes scire quod motus cæli potest capi dupliciter. Vno modo totus ₰m formam. Alio modo totum ₰m materiam quod recentiores dicunt aliter. Sumitur.n. vt totus categorice vel totus syncategorice. Si sumitur totus ₰m formam, sic est perpetuus simpliciter vt elementum ₰m totum est perpetuum. Si vero sumatur vt totum ₰m materiam & ₰m partes vt sic est corruptibilis, immo continue vna pars corrumpitur & alia generatur. Tunc ad primam dicẽdum quod cælum potest quiescere ₰m partem, non autem simpliciter, & ideo quiescit ₰m partem & non simpliciter. Similiter ad ₰m potest.n. deficere ₰m partem, & non ₰m totum & hoc modo deficit. {Et illud super quod.) Nunc breuiter ponit omnium dictorum Arist. fundamentum & ponit duas propositiones. Prima: omnis actio æqualis & sempiterna & infinita fit à potentia in actione & tempore infinita intransmutabili per se & per accidens. Secunda propositio est omnis potentia mouens in loco existens in corpore transmutabili mouet tempore finito: quibus possunt addi duæ minores. prima, sed motus cæli est actio æqualis sempiterna & infinita. ergo est à potentia infinita intransmutabili, & hic syllogismus est in prima figura. secunda propositio, sed motor cælestis corporis non mouet tempore finito. ergo non est virtus in corpore transmutabilis. {Et cum ita.) Ex dictis concludit vnam distinctionem potentiarũ.s. quod potentiæ sunt duobus modis, quędam existentes in corporibus generabilibus & corruptibilibus, & hæc nec possunt mouere semper, propter transmutationem in eis, quia corrumpuntur aliquando, & propter transmutationem subiecti, quod etiam est corruptibile, & propterea quia accidit eis fessitudo atq; labor: quædam vero sunt potentiæ existentes in corporibus æternis, & hæ vno modo mouent semper. Alio modo possunt non mouere semper, non mouent semper quidem. si primus motor simpliciter ponatur transmutabilis per se vel per accidens: mouens vero semper. Si ponatur primus motor simpliciter intransmutabilis. hoc est neq; corpus, neq; virtus in corpore. {Si igitur motum.) Ex dictis concludit duo. primum quod potentia mouẽs corpus cæleste sempiterno motu

Responsio propria.

De æternitate motus.

tu debet moueri à primo simpliciter transmutabili, ꝙ intelligit saltem finaliter, & hoc applicat verbis Arist. vt patet. ẜm est, ꝙ corpus cæleste est animatum, nam si potentia mouens cœlum semper mouetur ab alio vti à fine non potest esse nisi illa potentia sit anima, & per consequens corpus motum ab ea erit animatum. reliquum commenti perspicuum est per se. Circa præsens commentum duo occurrunt ambigua magna, quorũ primum est. quia videtur Auer. contradicere sibi: nam hic plane ponit primum simpliciter esse infinitum, & tamen in 8. physicæ auscultationis commento. 79. vult ꝙ nec sit finitus nec infinitus, immo secundo cœli cõmento 38. & 39. ponit quod omnis forma in eo quod forma est finita, & quod primus motor & omnes alij sunt finiti. ẜm est quia Auer. expresse vult primum motorem moueret tribus modis. s. vt finis, vt forma, & agens, & quod hæc tria sunt vnum in substantia & tria in ratione vt commento 6. huius dixit. Circa primum iam in multis locis de virtute Dei an finita vel infinita sit locuti sumus. Nunc vero tantum quid Auer. in hac re senserit volo colligere. Debes ergo scire quod potentia infinita potest sumi dupliciter, vel quantum ad vigorem, vel quantum ad extensionem. quantum ad vigorem nulla virtus agens potest apud Philosophos poni infinita, qm̃ Arist. primo cœli docuit definire potentias per maximum in quod possunt vel vt placet nouis per minimum in quod non possunt, & quia nos videmus maximum esse motum cœli & esset terminatum, ideo Philosophi non ponerẽt aliquem motorem cœlestem vel aliud cuius opus non nosceret infinitum in vigore. Vlterius de infinitate extensionis distinguerent, nam quoddam est tale à se, vt primus motor simpliciter qui Deus vulgo dicitur. Deus. n. infinitus dicitur, quia est talis & à nullo & causa omnium quæ talium sunt si qua sunt; quoddam dicitur infinitum ab alio, vt motores orbium proprij: & tales ẜm rem sunt infiniti quia semper entes, dicuntur tamen finiti quia habent hoc ab alio, & propterea ab Auer. quandoq; dicuntur potentiæ finitæ quandoq; infinitæ. infinitæ quidem quantum ad rem. finitæ vero quantum ad modum quia habent tale esse ab alio.

Tunc ad primum dicendum ꝙ loquendo de primo motore possumus dupliciter loqui. s. in ratione formæ vel finis, & in ratione agentis. primo modo bene dicit Auer. ꝙ nec est finitus, nec infinitus, qm̃ vt sic non agit, sed in ratione agentis est infinitus ẜm extensionẽ quia mouet per infinitum tempus, & sic tollitur contradictio. Ad ẜm Ioannes Iandonus in q̃one propria huic, & in 8. physicorum voluit Deum mouere tm̃ vt finis mouet agens, & nullo modo effectiuæ quod & multi recentiores tenent: vtitur autem pluribus rationibus. præcipue tñ sunt duæ. Prima, quia pręter motorem qui mouet, vt amans & intelligens oportet dare aliud quod mouet, vt amatum & intellectum & talis mouet vt finis tm̃. Secunda est, quia omne agens agit propter finem nobiliorem, eo modo nihil est, primo simpliciter nobilius. sed ego demonstraui pluribus locis primum mouere tribus modis. s. vt agent, vt finis, & vt forma, & nunc nolo probare. Est pro solutione sciẽdum ꝙ quemadmodum corpus animalis habet & plura membra diuersa, quorum sunt tot formæ particulares quot membra, sic ꝙ alia est forma cordis alia hepatis, & cæterorum cæteræ, deinde est vna forma cõis quæ totius & omnium membrorum est forma prima & finis & agens. sic oportet existimare de primo cœlo, Capitur. n. cœlum pro omnibus orbibus aggregatis, ex quibus vnum fit animal cœleste, quorum orbium sunt particulares formæ, vt lunæ propria intelligentia, & solis alia, & cæterorum cæteræ: deinde est vna forma cõis totius nexus cœlorum quæ est causa tribus modis. s. vt finis, vt forma & vt agens. hæc. n. est causa agens motum diurnum cõem vt dicemus. Ex his accipitur quod queadmodum cor habet duas formas, vna cõem vniuersalem. s. animam totius quæ est primo cordis & ꝓpriam per quam cor est tale, sic primum mobile habet duos motores, alterum. s. cõem qui est causa illius motus & omnium. & particularem qui est causa potissima particularis, & hoc bene dixit Auer. ꝙ primus motus componitur, hoc est dependet à duobus motoribus, quorum vnus est infinitus. s. in extensione quia est per se talis, alter finitus dico ẜm modum & non ẜm rem, qm̃ ẜm rem est æternus sicut & ille. Sed quia est infinitus à primo propterea vocatur finitus, & propterea à primo simpliciter motus iste est æternus à secundo proprio & particulari est finitus in tempore vtpote ẜm reuolutionem, quia in 24. horis. Sed dices ad quid ponitur motor primi mobilis particularis si primus motor mouet motu diurno? Respondetur ad quid ponitur forma particularis cordis, si anima totius potest exercere operationes cordis, & propterea dico ꝙ ponitur, vt causa particularis & determinata. Deus. n. & motor particularis sunt æque necessarij, sed dissimiliter, nam particularis motor est necessarius, vt proxima cã, vniuersalis vero vt vniuersalis. Sed dices quare dicitur motor primus vniuersalis si nihil plus agit, quã motu diurnum. Dicẽdo quod male intelligit dicta Aue. nam primus motor vniuersalis est, quia est causa primi motus primi mobilis, & secundus motus. s. septem planetarum, vt dixit Auer. commento. 4. quia vero motus diurnus est principalior, ideo sibi adscribitur per excellentiam, quemadmodum actio principalis membri adscribitur animæ licet ipsa sit vniuersalis causa omnium. Nota ꝙ ego locutus sum ẜm Arist. qui non nouit motus stellarum fixarum econtrario primi, vt Ptolemæus, nam ẜm Ptolemęum esset facilior via. potest. n. dici ꝙ primus motor mouet diurno primũ mobile, & motor particularis mouet econuerso ab oriente ad oriens tardissime, & sic non oportet ponere nonum mobile vt posuit Ptolemæus. Sed bene eundem orbem habere duos motores, si octaua mouetur, vt dicit, hæc pauca satis, quia alibi diximus copiose, non possumus totum scribere propter multas causas. Ad rationem Ioannis, ad primam dicendum ꝙ sufficit respectu particularium motorum esse motorem vnum cõmunem qui mouet vt amatus & intellectus. respectu sui vero vt mouens distinguitur à se vt finis rõne, & hoc satis. Ad scd̃m dicendum, ꝙ illa maior debet intelligi, quando motor & finis sunt in diuersis, sed quando sunt in re idem, tunc satis est distinctio rationis.

CAP. IIII.

Quot nam sint substantiæ immobiles, ac sphæræ quæ ab illis mouentur aliorum opinione ac propria percurrit.

VTrum autem unam ponendum est talem substantiam, aut plures, & quot, oportet non latere. Sed reminisci & aliorum negationes, quia de pluralitate nihil dixerunt, quod & planum dicere. Quæ quidem. n. circa

ideas existimatio, nullam perscrutationem habet propriam. numeros quidem .n. dicunt ideas, qui ideas sunt dicentes. sed de numeris quandoq; quidem sicut de infinitis dictum. quandoq; autem, ut usq; ad denarium determinatis: propter quam causam uero tanta pluralitas est numerorum, nihil dicunt studio demonstratiuo.

Quod sit substantia ĩmaterialis & simplex, iam dixit. Nunc vero ₰m desideratum proponit per modũ quæstionis, & dicit {vtrum autem vnam ponendum est talem substantiam) dixit talem qualem. s. dixit intellectũ ĩmaterialem & simplicem & huiusmodi, aut plures. s. tales. Secunda quæstio erit dato ꝙ plures, & quot, vtrum 10. vel. 15. &c. Debes scire, ꝙ Arist. concedens duos motus perpetuos. s. diurnum & conuersiuum, iam concessit plures esse, sed hæc fuit confusa solutio. Amplius, cõcedens esse vnam quæ mouet vt amata & intellecta: & alteram quæ mouet, vt amans & intelligens, etiam concessit plures esse. Sed etiam hæc fuit solutio confusa, vt ergo distincte soluat, petit hoc per se, & facit quæsitum determinatũ. Ideo addit oportet non latere, s. hæc duo distincte & proprie, sed cõmemorare & aliorum negationes, hoc est opiniones negatiuas. qd' ideo negationes appellat, quia vt dicit de pluralitate nihil dixerunt, & ꝙ planum sit dicere, ideo huiusmodi opiniones negationes nuncupantur, tanq̃ nihil dicentes. deinde ꝙ nihil dicant ostẽdit, & primo resumit opinionem ideas ponentium, & ostendit ipsos semper confuse loqui & dicit. Quæ quidem .n. circa ideas est existimatio, nullã perscrutationem habet propriam, hoc est certã ad aliquam duarum partium. quod ostendit, & primo sumit id in quo cõueniunt. d. numeros quidem enim dicunt ideas sunt dicentes, & in hoc omnes conueniunt: ostendit modo eorum incertitudinem, & inquit, sed de numeris quandoq; quidem sicut de infinitis dicunt: q. d. quia quandoq; ponunt numeros augeri in infinitum, & per consequens ideas, quæ apud ipsos sunt numeri etiã augeri in infinitum. quandoque autem ponunt. s. numeros augeri vsq; ad 10. ipsis existentibus finitis, & per consequens ponunt ideas finitas ad 10. Ecce quomodo nihil certi dicunt. dicunt quoq; incertum propter aliud quod scribit dicens: propter q̃ causam vero tanta pluralitas. s. denaria est numerorum, nihil dicunt studio demonstratiuo, sed per apologos & fabulas. Ecce quo modo nihil certi habemus.

Cum autem.} Istud cõmentum perspicuum est, debes tamen scire ꝙ quidem de mente Auer. in cõmento sumunt quæstionem Philosophi esse de prima substantia. & sic volunt quærere de pluralitate deorum vtrum vna prima sit substantia vel plures, & hoc quia istas esse plures præaccepit. Sed reuera isti errant, & error eius apparebit. loquitur .n. ipse in cõmuni de substantia immateriali, & licet ipsas plures esse præaccepit, id fuit in confuso & non distincte, vt diximus.

Nobis autem ex suppositis et determinatis, dicendum. principium quidem enim, & primum entium est immobile, & secundum se, & secundum accidens. mouens uero primo sempiterno & uno motu. Quoniam autem quod mouetur necesse est ab aliquo moueri: & primum mouens immobile esse secundum se, & sempiternum motum à sempiterno moueri et unum ab uno, uidemus autem præter uniuersi simplicem lationem, qua mouere dicimus primam substantiam, & immobilẽ, alias lationes planetarum sempiternas esse Sempiternũ enim & instabile circulare corpus, ostensum est autem & in physicis de his, necesse & harum lationum unamquamq; ab immobili moueri scdm & sempiterna. nã astrorũ natura sempiterna substantia quædã ens. & mouens sempiternũ, & prius eo quod mouetur, & prius substantia substantiã esse necesse est. palã itaq; qd tot substãtias esse necesse est natura sempiternas et immobiles scdm se & sine magnitudine pp prædictã causã.

Nunc soluit quæstionem per vera fundamẽta: nam vt dixit solutio prædicta est confusa: & virtus rationis eius videtur esse hæc: omne quod mouetur sempiterno & vno motu, habet vnum & sempiternum motorẽ: sed præter simplicem & primã lationem sunt plura mobilia, quorũ quodlibet mouetur vno & simplici & sempiterno motu: ergo erunt plures motores sempiterni. Primo ponit fundamentum, quo concluditur primus motor, & dicit: nobis autem ex suppositis & determinatis dicendum: nã est sumendum quod principium quidem & primum entium est immobile & ₰m se & ₰m accidens, mouens vero primo & sempiterno & vno motu: & sic perspicuum est esse vnum motorem primum. deinde ostendit plures esse motores scdos & tot quot sunt lationes conuersiue, & primo accipit maiorem. d. Quoniam autem quod mouetur necesse est ab aliquo moueri, & est necesse primum mouens cuiuscũq; mobilis esse immobile ₰m se, idest non moueri motu sui mobilis, & est necesse sempiternũ motum moueri sempiterno motore, & est necesse vnũ moueri ab vno: hæc est maior colligendo omnia insimul. omne quod mouetur vno & simplici & sempiterno motu mouetur ab vno & simplici & sempiterno motore: deinde scribit minorem. d. videmus autem prçter vniuersi simplicem lationem, hoc est præter motum diurnum, qui est vniuersi totius congregati: qua latione simplici dicimus mouere primam & immobilem substantiam, videmus dico alias lationes planetarum existentes sempiternas: & hæc est minor, exponit quid vult per sempiternum corpus & dicit, sempiternum enim & instabile est circulare corpus. & quasi excusat se. d. ostensum est autem & in physicis, de his, quibus addit conclusionem syllogismi. d. necesse est & harum lationum vnamquãq; ab immobili. s. substantia moueri scilicet ₰m se & sempiterna: sed vtrum talis motor sit substantia nondum dixit: & si dixit, non probauit. probat ergo motores planetarum esse substantias, & syllˢ eius est, prius subã est substantia: sed motores planetarum sunt priores planetis, qui sunt substantiæ: ergo sunt substantiæ. Primo ponit materiam minoris & dicit: nam astrorum natura sempiterna substantia quædam existens est, hæc est materia minoris, & complet eã dicens & mouens sempiternum & prius est eo quod mouetur. hęc est tota vis minoris, addit maiorem. d. & quod est prius substantia necesse est esse substantiam. Vltimo concludit conclusionem principalem. d. palam itaq; quod tot substantias esse necesse est natura sempiternas & immobiles secundum se & sine magnitudine propter prædictam causam. s. quia tot sunt motus sempiterni & diuersi.

Cõmentum respondens huic textui perspicuum est.

Quod quidem igitur sint substantiæ, & harum quæ prima Cõm. 43.
et secunda secundum ordinem eundẽ lationibus astrorũ, palã: pluralitatẽ uero lationum iã ex maxime propria philosophia mathematicarum sciẽtiarum intendere oportet ex astrologia. hæc .n. de substantia sensibili quidem, sempiterna autem facit theoriam, aliæ uero de nulla substantia, puta quæ circa numeros, et geometriam quod quidem igitur plures sunt eorum quæ feruntur lationes, manifestum est et parum attingentibus, pluribus enim q̃ una errantium astrorum unumquoq; fertur.

Nunc

Nunc vult inuestigare secũdam quæstionem. probauit.n.plures esse substãtias:& sic terminauit primam quæstionem,deinde quæsiuit si plures,quot.& hoc facit nunc, primo tamen reperit solutionem prætactam addens ordinem illi pluralitati & dicit: quod quidem igitur sint substantiæ.s.plures & harum quędam sit quę prima, & quædam quæ secunda scđm ordinem eundem,qui respondet lationibus astrorum, palam est ex dictis:hæc est repetitio:deinde volens terminare secũdam quæstionem,s.quot. primo resumit cuius sit inuestigare numerum lationum, & vult id pertinere ad eam partem mathematicæ, quæ dicitur astrologia, quia illa solum de substantia sensibili considerat, reliquæ duæ,vt arithmetica & geometria nihil de substantia sensibili considerant, & hoc præmittit.d.pluralitatem vero lationum oportet intendere ex maxime propria philosophia de numero mathematicarum scientiarum, videlicet ex astrologia. cuius causam subdit.d. hæc.n.de substantia sensibili quidem, sempiterna autem facit theoriam,aliæ vero,vtpote quæ circa numeros & geometria,de nulla substantia.nam magnitudo & numerus accidentia sunt, de quibus hæ loquuntur: deinde volens terminare secundam quæstionem repetit quod est per se manifestum, & dicit, ꝙ quidem igitur plures sint earum quibus feruntur lationes manifestum est & parum attingentibus.Cuius causam tãgit, pluribus.n.q̃ vna latione fertur vnũquodq; astrorum errantium, & sic perspicuum sit plures lationes esse,sed quid remanet perscrutandum,loco eius dicet.

Cõm.44. Qm̃ autem.} Auer.primo epilogat declarata & dicit primo ex dictis esse perspicuum,plures esse substãtias æternas. dicit secundo patere in eis esse ordinem essentialem. nam vna est prima, alia secunda, alia tertia, & sic ordinate ſm seriem & ordinem orbium. hæc ergo duo fuerunt declarata prius. {Qm̃ autem.) Declarat qualis est substantia prima in tali ordine,& vult ꝙ sit prima valde & præcise. debes scire quod Deus dr̃ substantia prima valde. Qm̃ ſm substantiam omnes alias præcedit vt dicetur: & præcise, qm̃ absolute reliquas præuenit: nam possunt quædam relatiue dici priora & posteriora. vt verbi causa a, potest dici primus b, in quodam vt in fortitudine: & econuerso b, est prius a, vt in iustitia:neutrum tamen neutro dicitur absolute & præcise prius.Deus vero quia claudit omnes nobilitates reliquarum vt dicetur,propterea dicitur prior præcise, hoc est ita prior ꝙ nullo modo posterior. Amplius,debes scire ꝙ orbis,quem primus motor mouet,præcedit omnes alios in quinque. Primo in intentione,qm̃ omnes alij intendunt eius motum tanquam propter finem. Secundo in loco,hoc est in situ: nam cæteris orbibus ille est superior & à nobis maxime distans. Tertio ſm magnitudinem, nam eius orbis est cæteris maior corpore atq; continentia. Cunctos .n.continet,à nullo vero continetur. Quarto ſm multitudinem. nam octauus orbis quem mouere putat Auer.cæteros præualet, quantum ad stellarum multitudinem, nam in eo 28.imagines perceperunt Astronomi,in.M.& 22.stellas diuisas:sunt & aliæ plures non notabiles: quilibet autem alius orbis vnius stellæ, vtpote planetæ tantum est. Quinto ſm velocitatem motus: nam hic primus orbis vtpote octauus in 24.horis apud Arist.vna reuolutione integra fertur, reliqui vero diuersimode,nam Saturnus annis 30.suam reuolutionem. Iupiter annis 12. suam. Mars diebus. Sol diebus 365.atq; horis fere 6.Venus & Mercurius fere similiter. Luna vero 27.diebus atque horis 8.omnia ergo hæc faciunt talem substantiam primam ſm substãtiam,& hoc modo perspicuum primum est.Dixit hæc more Aristo.qui non nouit motum proprium stellarum fixarum in centum annis gradu vno. {Qm̃ vero.) Declarat ſm,s.quod primus motor sit præcise prior, hoc est ſm oẽm conditionem & nullo modo sit posterior,& declaratio sua est,quoniam in his quinque præcedit reliquos omnes, & in nullo horum præceditur: ergo est præcise prior, & nullo modo posterior. {Sed videmus.) Dubitat contra hæc,qm̃ in velocitate non videntur orbes ordinari, vt dixit. Qm̃ velociores sunt viliores: nam qui sunt propius terræ sunt velociores, & tamen sunt viliores. Et hoc forte.) Soluit sub disiũctione,& vult quod forte hæc velocitas inest ei vel ꝓpter nobilitatem motoris,vel propter paruitatem corporis: & hæc secunda pars est tenenda. {Sol autem.) Secundo dubitare videtur ex hoc: nam Sol videtur summus in operatione eo, quia est causa vitæ. Secundo propterea, quia reliqui ordinantur motus ſm solẽ, vt sit omnibus aliis nobilior. ergo primus non est, vt dixit.Debes scire,ꝙ Sol duas dignitates videtur habere.prima est vita:nam vt dicebatur apud antiquos dator vitæ ponitur, qui alcocoden inscribitur: hoc est dator annorum. Secunda est regula, quia vt declarat Ptolemæus in primo quadripartiti. c.8. penes motum solis cæterorum motus regulantur: nam Luna respectu Solis quatuor habet variationes: nam à prima sua corniculatione vsq; ad suam primam dichotomitatẽ, hoc est donec fiat media habet vnam: ab hac in plenilunium vsq;, aliam, ab hoc in dichotomitatem secundam, aliam postremam habet donec occultatur atq; cum sole coit eodem modo & in reliquis planetis.nam quo modo apparens à radiis exeuntes vsq; in suã primam stationem: primam habent variationem: ab hac prima statione in vespertinam ascensionem vsq;,aliã: ab hac in secundam stationem vsq;, aliam:ab hac demum vsq; in eorum occultationem, vltimam habent variationem.Ecce quõ variationes habent respectu solis. posset & idem ostendi quantum ad alias differentias motuum, sed satis hæc sunt pro exemplo: nam Astrologi multa dicunt hic. {Sed velocitas.) Respondet ad hoc & primo repetit solutionem datam à primam quæstionem & res patet: deinde soluit ad hanc & dat duas solutiones. prima ponitur hic. Secunda ibi. {& forte.) Debes scire ꝙ Astrologi per experientias inuenere actiones septem planetarum in nobis,de quibus Ptolemæus aliter in quadripartito loquitur: vt Thomas noster hic doctissime meminit.& tu vide aliter in centiloquio verbo 87.Sed vtcunq; sit, planetas ordinarunt dando Soli vitam, Saturno res fixas, Ioui crementum, Marti vitæ defensionem, Veneri voluptates,Mercurio sapientiam & prudentiam.Lunæ vero virtutes naturales. Ex his respondetur ꝙ septem planetarum possunt dupliciter comparari vel respectu primi simpliciter, & hoc modo eorum ordinatio,hoc est eorum posteritas est præcisa,hoc est absoluta, quia ita posteriores ꝙ nullo modo priores, vel inter se: & sic aliquis eorum est prior in vno, vtpote sol respectu vitæ, & posteriori in alio, vtpote respectu permanentiæ, quia Saturnus est prior. non ergo inconuenit, solẽ etiam vno modo priorem & alio modo posteriorem: & hoc considerando ipsos inter se & non respectu pri-

mi. {& forte.} Respondet secundo quod Arist. vult ꝙ ordo debeat sumi tm̃ penes vnum vtpote penes locũ: nam alia sunt accidentia. Solus.n.locus facit dignitatem in substantia, & sic ordinando planetas ſm locos sol non præcedit, nisi tres inferiores & postponitur à tribus superioribus: hæc tamen solutio non acceptatur à Ptolemæo. {Quod autem moderni.} Nunc remouet opinionem Auicennæ. opinabatur.n. Auicenna ꝙ præter motorem primi mobilis datur aliqua alia intelligentia prior quæ sit vt finis tantum nec sit alicui orbi propria, sed finis proxime intelligentiæ. Contra hoc arguit dupliciter. primo, quia quælibet intelligentia est causa tribus modis sui orbis.s.vt finis, vt agens, & vt forma. ergo non datur alius finis separatus. Secundo, quod Arist. dicet ꝙ si aliqua substantia esset non mouens, illa esset ociosa. Qm̃ omnis substantia est forma & formæ agere est proprium. {Quod autem mouit.} Syllogismus Auicennæ ad hoc fuit talis: omne producens plura immediate habet aliquod prius realiter distinctum ab eo. Sed intelligentia mouens primum mobile producit plura. nam producit intelligentiam proximi orbis vtpote Saturni, & animam proprij orbis & orbem proprium, ergo habet aliquod prius eo, maior patet: nam ab vno inquantum vnum non prouenit nisi vnum. Si ergo intelligẽtia prima mouens primum mobile causa tria, oportet vt hoc diuersa ratione faciat. nam prout intelligit se, ſm ꝙ habet aliquid de potentia producit orbem proprium: vt vero intelligit se prout habet aliquid de actu, producit animam sui orbis: vt vero intelligit primũ principium, producit intelligentiam proximi orbis. ergo oportet vt habeat aliquod prius respectu cuius sit in potentia & sit in actu, & sit perfecta: hæc est ratio eius. Dicit tñ quod à quolibet exercitato soluitur. {Iste autem.} Respondet & dicit primo quod iste sermo est imaginabilis hoc est fictus nihil habens in re. Dicit secundo quod illic, i. est in substantiis separatis non est prouentus & consecutio nec actio, hoc est non est causatio physicatio per motum & transmutationem, & ordo causationis, ita quod dicamus quod vna actio, i. vnus effectus consequatur vnum agens: & deinde illum effectum alius, & sic vsq; ad vltimum vt putat Auicenna. tm̃.n. est illic causa & causatum vt intelligibilia sunt cãe intelligentis. non ergo est ibi philosophia actio, sed intellectualis. {Et cum ita.} Ad formam respondet ꝙ vnamet causa potest esse simul causa plurium in actione intellectuali, cuius exemplum ponit Simplicius vnus enimmet panis est mouens plures famelicos. Amplius, vnusmet lapis causat plures intellectiones simul, ergo primus motor causat omnes intelligẽtias vna & simul, prout ille intelligunt Deum simul. Debes scire ꝙ Auer. putat Deum esse obiectum omnium intelligentiarum: & putat intellectionem non differre à re intellecta, & per consequens Deus est causa omnium, pro quanto mouet intellectualiter omnes: de his in destructionibus diximus satis. {Illud igitur.} Remouet dubium: nam si omnes causantur à primo velut ab obiectio, ergo omnes essent æquales. Respondet ꝙ licet causantur intellectualiter omnes & simul, tñ intellectiones sunt diuersæ: & propterea illa cuius intellectio fuit maior, est perfectior: & illa cuius intellectio fuit minor fuit minor: & sic mensuræ entitatum earum sunt ſm mensuras intellectionum. de his in primo de cœlo cõm. 90. perquire. {Et sic est intelligendum.} Remouet quoddam aliud dubium huic simile. vbi debes scire quod Auer. & Arist. crediderunt ad motum cõpletum vnius stellæ, verbi gratia Solis, esse necessarias plures sphæras ex quibus fit vnus orbis totus, & æstimant quod quælibet sphæra habeat proprium motorem tanq̃ propriã animam: & sic quot sunt sphæræ tot sunt aĩæ. Vr̃ ergo hoc falsum: nam tunc tales sphærę non facerent vnum orbem talem. Respondet Auer. & credit quod motus vnius stellæ sint plures & motores plures. Sunt tñ oẽs vnum propter vnum finem. Nam stellam mouet vnus primus & omnes alij aliarum sphærarum mouent gratia illius primi: omnes ergo erunt vnum vnitate finis primi. oportet ergo æstimare motores particulares sphærarum illi subseruientium perfici ab illo cõi motore, qui mouendo stellam primo mouet totum congregatum secundo. Sed hic est quædam ardua qõ, videlicet vtrum motores illi particulares ad illum vnũ subseruientes beatificentur tm̃ in illo primo eorum, vel vltra illum intelligunt etiam Deum. hæc qõ est valde obscura, & vr̃ ex vno quod non intelligunt nisi illum primum, quia illa est finis eorum, qũo Deus est finis oĩum reliquorum. ergo ibi statur. Ex alio vr̃ quod in tali non quiescãt: nam intellectus noster inferiorũ non quiescit intelligendo aliquod infra deum. Et certe qõ est problema neutrum, & mihi satis est qõnem mouisse. {Et sic est.} Concludit duo corollaria. primum est qd eodem modo omnes motores orbium totalium intẽdunt motum orbis stellati. ita quod mouent vt illi vicinentur, & perficiuntur à motore totius atque in illo beãtur, quemadmodum dixit in vno orbe respectu motorũ particularium sphærarum. {Et ideo oẽs.} Scd̃m corollarium, & ideo oẽs intẽdunt hunc motũ diuinum qui est primi motoris actio & principiũ aliarum actionum. hoc declarat. d. apparet.n. quod alij motus proprij & particulares, vt Saturni & Iouis & aliorum sunt propter istum motum hoc est consequentes eũ & adunãtes in ordine cũ intendit & quorum est principium. Debes scire quod motus stellarũ fixarum fuit propter gñationem, mõ etiam alij sunt propter gñationem, sed aliter atq; aliter, nam motus stellarum fixarum est propter perpetuam gñationem, & aliorum motus est propter variam gñationem. ergo oẽs intendunt idem licet modo diuerso. & tu intelligere more Arist. qui credit motum stellarum fixarum esse diurnum tm̃. {Sed queret aliquis.} Mouet qõnem Auer. super his. & vtitur duobus enthymematibus. primũ est si oẽs orbes atq; oẽs orbium motores intendunt eandem actionem & eundem ordinem cõem oĩbus. necesse est vt habeant eandem formam intellectam cõem extrinsecam à formis. quas intendit vnusquisq; per se.s. extrinsecam à propriis formis. consequẽtiam non probat. sed potest probari. nam si intendunt idem, ergo vna intentione intendunt idẽ. sed illa intẽtio non potest esse nisi sũba, quia in separatis intellectio est sũba. ergo oportet vt talis intellectio sit substantia. & non magis vnius quã alterius, ergo cõis omnium & per consequẽs extrinseca. Scd̃m enthymema est, si oẽs habẽt vnam formã cõem extrinsecam, ergo dabitur quædam forma veluti finis additus oĩbus gratia cuius oẽs mouent, & per consequens redibit positio Auicennæ.s. quod præter primũ motorem datur vna sũba prior veluti finis cõis & non agens & simplex &c. hæc est qõ valde difficilis. {Dicamus ergo.} Rñdet nunc qõni breuiter, & vr̃ negare primam consequentiam, & vult quod nulla forma sit

quasi

quasi finis & cōis & vl̃is, nisi illa ex eis quę habet actionē cōem, & hæc est dispositio formæ mouentis primū cœlū motu diurno, & sic breuiter negatur prima consequentia, quia non oportet vltra primum motorem agentem dari primum finem. {Dispositionem enim} Probat hāc solutionem. primo quia ita est in toto vniuerso, quemadmodum in ciuitate bene legibus recta. hæc similitudo perspicua est, q̃m in ciuitate datur Monarcha & dantur Præsidentes & ordinantur per accessum & recessum ab illo monarcha. sic & in vniuerso, sed in ciuitate monarcha habet aliquam actionem ꝓpriam aliter esset ociosus, quæ est omnibus aliis actionibus nobilior, quam omnes intendunt ciues, vtpote iustitiam, ergo & in vniuerso primum debet habere aliquam propriam actionem quam omnes intendere oportet. {Et sic accidit in artificiis.} Secundo probat idem, nam ista est in vniuerso sicut in arte vna totali continente plures particulares vt est militaris quæ cōtinet plures primo ethicorum, sed prima ars habet aliquam operationem, vtpote victoriam, ergo & primus motor debet habere vnam actionem. {Differentia autem.} Sed quia hæc differunt, ponit eorum differentiā & inquit, quod inter ista & artificialia est hæc differentia, quia formæ artis mouentes artifices sunt in materia. Sed forma mouens omnes intellectus separatos nō est in materia, vt diximus. {Mos autem.} Contra arguitur, nam cōiter in ore hominum est quod à primo motore secundus motor consequitur, & ꝙ primus motor præcedit alios & similia verba, modo precedere sequi & præuenire sunt conditiones agentis in tempore & nō ab æterno, ergo hæc dicta falsa sunt. Rñdet ꝙ hæc dñr metaphorice & nō ꝓprie, quia hæc sunt cōditiones agentis physici & nobis manifesti. & q̄a ꝑ tale agēs nobis manifestum, scimus agens illud, ideo de eo vtimur verbis his. vnde ꝓprie illic nō est potentia neq; agens, quia hæc præcedunt t̄pe acta proprie loquēdo. Tm̃.n. est illic intellectum & intellectus, perfectum & perficiens proprie loquendo. nam posteriores intelligentiæ inquantum intelligunt primam, vt sic perficiūtur ab ea & causantur ab illa. {Quemadmodum.} Tribus modis declarat hoc. primo ab exemplo artium. nā artes particulares perficiūtur ab arte vl̃i, & tñ non fiūt ab illa. ergo stat aliquod perfici absq; factione, & sic est in illis. secundo scientia dei vr̃ esse veluti prima sciētia, & scientiæ aliarum intelligentiarum videntur esse particulares contente sub illa dei. ergo deus perficit omnes alios absq; factione ꝓprie dicta. & hæc similitudo est Nicolai Peripatetici. Tertio q̃n hō scit deum, tunc est in vltima perfectione. ergo scientia dei cōtinet omnes alias. & per consequens oēs aliæ perficiūtur à prima & non fiunt vera factione ab illa. {Hoc autem.} Contra quia Plato in Timæo dicit ꝙ Creator creauit Angelos manu. deinde præcepit eis creare cętera mortalia & remansit ipse in quiete sine labore, ergo illa verba intelligūtur propriæ. Rñdet quod sunt dicta metaphoricæ & non ad literam. cuius signum est. nam Iudæi ęstimātes verba illa obseruāt sabbatum credentes Deū quieuisse in illa die ab oī opere ꝙ patrarat. {& hoc quod.} Vltimo redit ad declarationem q̃ dixit, in particularis orbe respectu sphærarum, & declarat illud per suum simile & sermo perspicuus. Iam vtiq; contra Ioannem hic ꝑspicuum est primum principium esse cām primi mobilis tribus modis. s. vt forma & vt finis & vt agens. vt in com. 41. diximus. nec in hoc est excitandum. est. n. veluti principium primum in philosophia Auer. Sed circa hæc dubitatur. nam Auer. in libro destructio destructionum. in solutione dubij. 18. arguit sic. dator formas ipsis rebus est agēs, primus motor est dator formæ entibus separatis, ergo est illorum agens. minor prosyllogizatur ibidem sic, dans finem illis dat formam, sed primus motor dat illis finem, ergo dat formā. Ex his verbis & hac rōne perspicuum est primum motorem esse agens substantiarum separatarum. Sed contrariū testatur hic. dicendum quod agens consideratur ꝭm duas rōnes. prima rō dr̃ transmutare, seu extrahere formam de potentia in actum mediante alteratione: & hæc est prima rō eius: & ab hac vendicauit sibi nomē agentis. Secunda rō est prout ipsum est & alia non sunt absq; ipso, vel pro quāto ipsum est in se perfectum & alia ꝑficiuntur ab eo: & hæc vocatur dependentia quædam vel habitudo quæ nō intelligitur nisi cum difficultate, vt Auer. dicit in primo cœli. com. 20. & tunc soluo cōtradictionem & dico quod Auer. neget deū esse agentem motorum ꝭm primam rōnem, sed ꝭm alteram rōnem & secundariam concedit esse agentem. & hoc modo debetur contradictio. {& sciendum}. Digreditur circa motum stellarum: & primo distinguit in duo. Secundo subdiuidit in tria: dicit ꝙ motus quos ponūt Astronomi sunt tribus modis: vnus comprehenditur à vulgo, vt motus cōis quo mouentur ab oriente in occidens. hunc omnes comprehendunt. Alius est qui tm̃ à sapientibus comprehenditur, s. instrumentis & considerationibus hoc est obseruationibus, & hunc ꝭm diuidit in tres: nam vnus est comprehensus longissimis temporibus, vt forte motus augium & stellarum fixarum quos norunt noui. Talis. n. motus non nisi instrumentis & longis obseruationibus perpensus est: alius modus paruis considerationibus vt motus proprius ab occidente in oriens. Hunc. n. in anno, quis videre potest in sole & in luna in mense. Tertius autem nec paruo nec multo tempore comprehenditur, sed rōne tm̃ & hoc declarat: nam plures motus ipsorum visu apparēt simplices, sed rōne oportet æstimare eos esse compositos. Exemplum huius est, nam quædam stellæ erraticæ, vt quinque planetæ, videntur q̃nq; veloces, q̃nq; tardi, quandoq; directi, q̃nq; retrogradi. Modo vr̃ hoc esse contrarium rationi: nam declaratum est in naturali philosophia motum cœli esse simplicissimum & vniformem & propterea fuit necessarium, vt ponatur astrologia, qua hæc saluentur sine aliquo impossibili in naturalibus. Ecce q̃uo hæc non possunt sine ratione subtili perpendi. {& hoc.} Ostendit quot modis hoc posset contingere, & vult quod tm̃ duobus modis: vno modo ita quod motus planetæ sit mistus ex pluribus, sicut motus misti in generabilibus, aut ita quod dentur aliqui orbes, vt eccētrici & epicicli, quibus hæc saluētur: primus modus est oīno impossibilis. Sed scd̃s est oīum mathematicorum. {Propter hoc igitur.} Ex his cōcludit duo corollaria. primum est quod Astronomi differunt, q̃m quidam contradicunt naturalibus, quidam cū naturalibus principiis volunt conclusiones astronomicas dare. {& multoties.} Scd̃m est ꝙ astronomia non est scientia semper vna: nam vno tempore inueniunt moto stellæ, & dant illi stellæ illum motum tm̃: deinde in millibus annorum perquirūt per instrumentum stellam illā, & eam variatam inueniunt à zodiaco, & hoc pacto addunt alium motum: & verbi gr̃a, vt facit Ptolemæus, qui lunę & septem planetarum

ponit motum quem nullus antiquorum nouit, vt motus augium & stellarum fixarum, & lunæ motum respectiuum, qui est motus diameter epicycli, vt dicemus, & motum polorum epicyclorum quem nullus dat. {Istorum autem.} Contra hæc arguit: primo quia huic motui respectiuo & motui polorum non dedit ad hunc astronomiam, ita vt possint stare cum philosophia naturali. Secũdo, quia dat eccentricis & epicyclis centra extra centrum mundi: quod non stat cum naturali philosophia. Sed de his dicemus cõm. sequenti.

Sed quot sunt hæ, nunc quidem nos quæ dicunt mathematicorum quidam, attentionis gratia dicimus, ut mente aliqua pluralitas determinata suscipiatur. Reliquum uero hæc quidẽ quærentes oportet esse ipsos, illa uero persuadentes à quærentibus, si quid uideatur præter modo dicta ab hæc tractantibus, amare quidẽ utrosq;, persuaderi uero exactioribus. Eudoxus quidem igitur solem & lunam utriusq; lationem in tribus posuit esse sphæris. Quarum primam aplanorum astrorum esse. Secundam autem secundum eum qui animalium per medium. Tertiam autem secundum obliquatum in latitudinem animalium. In maiori autem latitudine obliquari secundum quam Luna fertur, quam secundum quam Sol.

Determinatum est plures esse substantias separatas, vtpote tot quot motus, sed quot, vtpote 10. vel 20. nõdum dictum est. hoc ergo nunc exquirit: præmittit autem quandam excusationem & propriam & mathematicorum: & vult, quod ipse præmittet opinionem mathematicorum, tñ vt excitemur, ita vt aliquali cõiectura pluralitas substãtiarum separatarum capiatur. Secundo dicit, quod tractantes hæc debent hæc quidem inquirere per se, hæc vero persuaderi à quærentibus. Quod si aliquid addent antiquis vltra persuasionem receptam, nos debemus amare vtrosq;, s. primos persuadentes & nouos addẽtes, quia ambo nobis fuerunt principium inuestigandæ veritatis: hæc ergo est excusatio & prologus ad dicenda inquit: sed quot sunt hæ, nunc quidem nos quæ dicunt mathematicorum quidam attentionis gratia dicimus: hoc est non vt vera sint, sed excitandi causa: erunt. n. nobis excitamenta ad altiora & hoc subdit, erunt. s. attentionis gratia, vt mente aliqua pluralitas determinata à nobis suscipiatur: hæc est vtilitas dicendorum: deinde excusationem inducit. d. reliquũ vero hæc quidem quærentes, oportet esse ipsos, hoc est de reliquo oportet ipsos quærere per seipsos. Illa vero oportet esse persuasos à quærentibus, si quid videatur prẹter modo dicta ab hæc tractãtibus amare quidã vtrosq;, s. primos oportet & nouos acutiores: persuaderi tñ oportet certioribus, hoc est à posterioribus acutioribus. hæc est excusatio & præceptum. {Eudoxus.} Debes scire quod Eudoxus percepit tres motus tñ in Sole & Luna: vnus est cõis, videlicet diurnus: alius contrarius huic ẽm successionem signorum, qui longitudinalis dicitur. Tertius latitudinis, vtpote à polo ad polum, & hunc tertium dedit soli & lunæ: licet lunæ magis pateat, vt dicemus in cõmen. huic triplici motui dedit tres sphæras: aliam quidem, qua motus cõis fit, alia qua motus longitudinalis, alia qua motus latitudinalis: è quibus tribus congregatur totus orbis: alius Lunæ alius Soli dicit. Eudoxus quidem igitur solem & lunam vtriusq; lationem in tribus posuit esse sphæris, quarum primam quidem à planorum, hoc est fixorum astrorum esse. Secundam autem ẽm eum, qui animalium per medium vtpote longitudinalem ẽm successionem signorum. Tertiam autem ẽm obliquatum in latitudine animalium, vt de polo ad polum, In maiori tñ latitudine dicit obliquari, ẽm quã luna fertur, quam ẽm quam sol: & sic cuilibet horum tres dedit sphæras. Debes scire quod Eudoxus dicit tria contraria Astronomis nostri temporis. primo dicit octauam sphæram nullo alio motu moueri præter diurnum, cuius contrarium Ptolemæus probauit & Thebith expertus est: repererunt. n. ipsam moueri è cõuerso ab occidente in oriens, & Thebith addit motum titubationis circa polos, de quo ĩ Almagesto satis. Secundo dici esse necessariam sphæram propriam pro motu diurno solis & pro motu diurno lunæ, cuius etiã contrarium tenent omnes: nam primum mobile motu cõi rapit omnes orbes & omnes sphæras in vigintiquatuor horis semel, nec necessaria est sphæra propria pro hoc motu. Tertio dicit, quod Sol exit ab ecliptica & mouetur latitudinaliter vt luna, licet luna magis. etiam huius oppositum est probatum in astronomia. Sol enim nunquam exit ab ecliptica, licet omnes alij planetę sic: in his ergo tribus Eudoxus dicit contraria famosis nostri temporis.

Quare Philosophus.} Auer. primo præmittit excusationem Aristo. scd̃o loco prosequitur. dicit primo, ꝙ propter diuersitatem in scientia motuũ, in quibus fundat pluralitatem motorũ, cogitur enarrare famosiorẽ positionem suo tpe. probat scd̃o, quod talia non possunt esse nisi famosa. nam hæc accipiuntur à sensibus: & talia non possunt sentiri nisi in tpe, ad quod non ꝑtingit vita humana, & ꝑ consequens oportet stare considerationibus & obseruationibus famosis aliorũ. Dicit tertio, ꝙ in talibus nõ potest quis vti necessariis ꝓpter horũ difficultatem, sed tñ famosis. Modo famosa sunt dupliciter vel concessa ab oĩbus & tunc habẽt potentiam demonstrationis, vel talia, in quibus discordãt sapientes, & tunc nihil sunt certi. Arist. ergo vtitur talibus, quia melius est vti talibus quam nihil. hæc est excusatio. deinde narrat textum & positionẽ Eudoxi, & sermo patet. {Mathematici autem.} Ponit conueniẽtiam inter astronomos nouos & antiquos & differentiã. Conuenientia est quia moderni dant motũ in longitudine sub orbe decliui, & in latitudine respectu poli aliquibus planetis: hęc est conuenientia. Differentia est primo, quia pro prędictio motu in latitudine nõ est necessaria sphæra propria, quia vna sufficit: ꝓpterea quia mouetur supra diuersis polis, mõ, ꝙ natura potest vno instrumento facere supersedet ab alio. Scd̃a differentia est, quia Sol non habet duos motus, s. longitudinalem & latitudinalem, quia Sol nũquam exit ab ecliptica {& sic} Vult rememorare positionem mathematicorũ sui temporis. & primo narrat breuiter põnem eorum. Secundo refellit eam. volunt ergo primo quod Sol habeat tertium motum vel tertiam variationem motus, vtpote velocitatem & tarditatem. modo vel Sol habet ab vno & eodem orbe, nunc velocitari & nunc tardari, vel habet à diuersis. & cum non ab eodem, ergo est necessarium ponere eccentricos quibus saluetur velocitas & tarditas, vt dictum est in Almagesto {eccentricum} Contra arguit, & dicit quod epicyclus est impossibilis, eccentricus est extra naturam. duo ergo ꝓbat. Primo epicyclum esse rem impossibilem. Secundo eccentricum esse præter naturam. Primum dupliciter probat, Primo, quia omne corpus, quod mouetur circulariter motu simplici & æterno, mouet̃ circa centrũ mundi. sed epicyclus non mouetur circa centrũ mundi: Cõm. 45.

di: ergo non est. maior est Arist. in primo de Cœlo. & minor est mathematicorum. Secundo si esset epicyclus, tunc haberet centrum proprium, & cum naturaliter terra mouetur ad centrum quodcunq;, tunc terra moueretur ad illud centrum, & sic daretur terra extra terram. Hæc probatio est efficax per illam et media, quibus destruit mundorum pluralitatem {& similiter forte} Ostendit secundo, quod eccentricus sit præter naturalis. Primo, quia si daretur, darentur plura centra. nam eccentricus habet centrum extra centrum mundi. vltra, si plura centra, ergo plura corpora grauia extra locum terræ. hæc patet vt supra, ergo non vnum medium, sed haberet latitudinem & diuisionē pro quanto non esset simplex & vnum. Secundo probat idem. nam si dantur eccentrici, tunc vna pars eorum esset grossior & alia subtilior, & qn̄ pars grossa cum grossa mouetur, tunc inter subtilem & subtilem vel daretur vacuum & hoc non, vel daretur quoddam corpus implens, vt spongia ad nullum alium finem nisi vt impleat vacuum, vt in corporibus animalium fit. Datur.n. in corpore animalis caro vt impleat loca vacua tantum {Sed nihil} Nunc respondet ad argumentum de velocitate & tarditate, & vult quod nihil cogat ponere corpora talia. nam huiusmodi variationes saluari possunt per motum lineæ lenlab, vt Auer. declarauit secundo cœli. Commento trigesimoquinto, & tu vide dicta mea ibidem & intelliges hoc {& sicut Ptolemæus} Quod autem huiusmodi corpora nō sunt necessaria, probat ipse authoritate Ptolemæi. nam vult quod huiusmodi diuersitates saluari possunt propter motum generationis, hoc est generando & multiplicando multos motus multarum spherarum, & possunt saluari per eccentricos & epicyclos, ait tn̄ quod secūda via est leuior, simplicior, & nobilior. leuior quidem, qm̄ non oportet ponere numerum tot corporum: nam sic esset confusio. simplicior, qm̄ natura potens paucioribus facere aliquid, frustra vtitur pluribus. nobilior vero, qm̄ saluat propositum paucioribus. Ecce quō concedit vtranq; positionem, licet laudet secundam viam. Ex hoc vult habere Auer. quod hæc omnia possunt saluari præter talia extranea {Ptolemæus autem} Nunc declarat errorem Ptolemæi, & vult quod Ptolemæus ignoret fundamentum antiquorum quo ponebant motum multiplicationis, i. multiplicabant generando plures motus. nam mouebantur ex eo quia tales motus eccentrici & epicycli sunt impossibiles & contra naturam {Necesse est igitur} Concludit corollarium quod propter hæc impossibilia est necesse declarare Astrologiam antiquam, quæ apud ipsum fundatur supra eodem orbe & polis diuersis. dico diuersis, quia duobus vel pluribus vt conuenit apparentibus. & hæc vocatur linea lenlab. Cuius causam subdit. nam possibile est stellis accidere motum velocem & tardum & progressum & retrogradationem, & alios motus, quibus Ptolemæus non potuit ponere Astrologiam, vt est propinquitas & remotio quæ accidit in Luna respectu Solis, quæ vocatur motus respectiuus. Debes scire quod omnes differentiæ motuum saluari possunt per hanc imaginationem vt Tebith saluat motum trepidationes circa varios polos. Si quis.n. varios polos imaginetur & varias sphæras, potest saluare has omnes differentias. & hæc vocat Auer. literam lenlab. sed id quod apparet de eclipsibus Lunæ Auer. non potest saluari, vt secundo cœli disputauimus. nam Luna qn̄q; eclipsatur, & eius eclipsis durat horis pluribus, qn̄q; paucis. & hoc non est nisi propterea, quia Luna quandoq; plus de vmbra, qn̄q; minus suscipit, & hoc nō est nisi propter eleuationem & depressionem eius, & ad hoc non potest dari Astronomia, nisi epicyclus, sed de hoc satis in libro de cœlo {In iuuentute autem mea} Narrat suam desperationem & vtilitatem eorū, quæ dixit. desperatio quidem est, quia nunc in senectutem amplius non sperat inuenire Astronomiā cōuenientem principiis naturalibus. Vtilitas vero est, quia ex nūc dictis aliquis forte efficitur studiosus & inquiret veritatem propter duo. Primo quia hæc moderna contradicit principiis naturalibus. Scd̄o quia dedimus principium aliquod subaudi apparentias & per lineam lenlab {Lunæ autem} Vltimo redit ad narrandum numerum motuum attributorum Lunæ. & vult quod Antiqui tempore Arist. dederunt vnum motum Lunę, vtpote ꝺm motum draconis. & respectu huius dederunt orbem toti concentricum, qui dr̄ deferens caput draconis. Ptolemæus dedit quartum motum respectu Solis, & ꝺm hoc est quintum respectu centri, quoniam mouetur centrum æqualiter, & propterea talem vocat motum respectiuum. ergo Lunæ Ptolemæus vt Auerroes narrat dat quinque motus. s. communem, proprium longitudinis, draconis seu latitudinis, motum sui corporis respectu Solis, & motum sui centri respectu eiusdem Solis. ergo quinque. Sed quō sit illud in Astrologia relinquatur. Debes scire quod Ioannes Iandonus fingit negare hæc corpora Auerroem vno modo & concedere alio modo, & conatur exponere illos modos. Sed iste homo certe non habet mentem Auerrois, nam Auer. vbiq; nititur destruere hæc omnino & conatur salutare apparentias per orbes concentricos mundi, & per diuersitatem motuum supra diuersis polis vt erat tempore Arist. famosum. & omnia saluat vt dicit per lineam lenlab, excepto illo quod apparet de eclipsibus. & propterea Ioannes quærens saluare Auer. destruit ipsum. quidam enituntur soluere rationes Auer. dicunt.n. non esse necesse vt sphærica corpora cœlestia mouentur omnia circa vnum cētrum, sed satis est vt moueatur circa centrum propriū.

Ad scd̄m principale fingunt argumentum Auerrois nihil esse. nam spissum vnius semper mouetur cum subtili alterius, & sic non oportet dari vacuum nec corpus ociosum ad replēdum vacuum. Debes scire quod omnes rationes Auerrois possunt reduci ad duas potissimas, & maxime has quas tetigit. Et prima fundatur in duabus propositionibus. quod idem sit locus totius & partis quando totum & pars sunt eiusdem naturæ, hoc videmus in omnibus elementis. nam in quolibet elemento quælibet particula fertur ad idem & in eodem numero quiescit. Nec in hac propositione est ambiguitas. Secunda propositio est quod totum cœlū est in loco per centrū terræ. hanc declarauit ipse quarto auscultationis physicæ com. 45. & perspicua est per se. nam circa centrum mouetur totum ꝺm formam & circa ipsum quiescit ꝺm subiectum. & hæc sunt de ratione loci. Ex his constat virtus primi syllogismi. pars & totum eiusdem naturę vnum habent locum numero, vt prima monstrat propositio. sed cœlum & quælibet pars cœli sunt pars & totum eiusdem naturæ simpliciter, vt declarauit Arist. secundo cœli. ergo tōtum cœlum: & quælibet pars eundem habent locū: sed locus totius cœli per scd̄am propositionem est centrū

terræ: ergo eidem eſt locus omnium ſphærarũ. & hoc eſt totum poſſe Auer. nec valet fingere eundem eſſe locum totius & partis, loquendo de loco communi. nam hoc haberet locum & forte in toto & tempore diuerſarum naturarum. Nam qñ pars eſt eiuſdem naturæ cum toto, oportet vt ſint vnius perfectionis, & per cõſequens vnius loci, licet primo totius & ſecundo partis. Pro intellectu ſecundæ rationis debes ſcire quod cuicunq; non repugnat maius, ei non repugnat minus: ex hoc ſequitur, quod cœlo in eo quod cœlum non repugnat moueri omni modo, vt ex Occidente in Oriẽs, & è conuerſo: & de ſeptentrione in meridiem, & è conuerſo. licet.n. hoc ſit impoſſibile apud naturã, eſt poſſibile logicum. nam eo poſito in eſſe nullum ſequitur impoſſibile apud mentem. hoc accepto arguo, Si eccentrici eſſe poſſunt, vt dicit Ptolemæus: poſſibile eſt ſpiſſum vnius moueri cum ſpiſſo alterius, & ſubtile ſimul cum ſubtili. Si hoc eſt poſſibile, poſſibile eſt dari vacuum, vel dabuntur corpora otioſa. Vltima conſequentia etiam perſpicua eſt, ſed vltimum conſequens eſt impoſſibile. ergo primum antecedens: & hæc eſt potiſſima ratio, nec valent ambages recentiorum. Tu vero in his conſidera bñ, quia ſcđo de his diſputamus.

Errantium uero aſtrorum in quatuor cuiuſq; ſphæris. harum autem & primam quidem, & ſecundam eandem eſſe illis. nam & eam, quæ aplanorum omnes ferentem eſſe, & eã, quæ ſub ea ordinatam, & ſcđm eum, qui per medium animalium lationem habentem cõmunem omnium eſſe. tertiæ uero ſphæræ omnium polos per media animalium eſſe. quartæ autem lationem, & ea eorum, quæ obliquantur ad medium eius. Tertiæ autem ſphæræ polos, aliorum quidem proprios, Veneris uero & Mercurij proprios.

Locutus eſt de ſphæris Solis & Lunæ, & voluit vnicuiq; tres dari, & per conſequens ſex ſunt hæ. Nunc de reliquis quinque legitur, & videtur vnicuiq; quinque eſſe neceſſarias quatuor ſphæras. Circa quod debes ſcire, quod quilibet planetarum quinque habet motus: quorum duo quidem longitudinales, & duo latitudinales. Primus longitudinalis eſt ab Oriente ad Occidens. Secundus huic oppoſitus eſt ab Occidente in Oriens. Tertius eſt latitudinalis à meridie in ſeptentrionem. Quartus è conuerſo à ſeptentrione in meridiem. Debes etiam ſcire ſecũdo, quod omnis motus circularis eſt circa aliquos polos, & ſupra aliquem axem. & propterea poli primi longitudinalis, ſunt poli firmamenti, & axis etiam eius. poli ſecundi longitudinalis ſunt poli zodiaci: & axis ſimiliter. poli latitudinalis primi ſunt in ecliptica, vnus quidem in angulo diei, alter in angulo noctis, & axis eſt ab vno horum ad alterum. poli vltimi ſunt declinantes ab his & ſimiliter axis. Debes ſcire tertio, quod quia quatuor perceperũt motus in talibus quinque, ideo quatuor perceperunt ſphæras concentricas. nam quilibet motus eſt propter certam ſphęram: dederunt vero orbem quartum. nam perceperunt planetam nũquam moueri verſus vnum polum quod attingeret illum, & rediret ad aliud redeundo ad eundem. Sed viderunt planetam declinari ab ecliptica certo ſpatio, deinde redire, ideo cogebantur ponere duas ſphæras, alteram quidem vt traheret planetam verſus polũ vſq; incertum terminũ. alteram vero vt retrahat retrouerſus polum cõtrarium. hoc ergo pacto cuilibet quinque planetarũ dederunt quatuor. modo quatuor ducta in quinque ſunt viginti, & Sol & Luna habent ſex ſphæras, ergo oẽs erunt viginti ſex, oĩbus ergo ſeptem erraticis tot Eudoxus credidit cõpetere ſphæras, inquit, Errantium vero aſtrorũ vniuſcuiuſq;.ſ. lationem in quatuor ſphæris, ſubaudi eſſe ponebant. & exponit has dicit, Harum autem primam quidem.ſ. per quam mouentur longitudinaliter ab Oriente in Occidentem, & ſecundam.ſ. per quam mouentur longitudinaliter. è conuerſo ponebant eſſe eandem.ſ. ſimilem illis duabus Solis & Lunæ, per quas ſimiliter mouentur Sol & Luna. & hæ ſunt duæ ſphæræ neceſſariæ pro primis duobus motibus in longitudinem. Clarius has exponens ſubdit. nam & eam quæ aplanorum.i. non errantium omnes ferentem eſſe.ſ. oportet, & ea quæ ſubordinatam, & hæc eſt prima. nam hæc ſubordinatur firmamento, pro quanto hæc mouetur. Similiter &.ſ. oportet eſſe lationem habentem communem omnium eſſe ſm eum circulum qui per medium animalium.i. zodiaci, & hæc eſt ſecunda ſphæra. hæ ergo ſunt duæ ſphæræ neceſſariæ duobus primis motibus longitudinalibus de aliis duabus ſphęris latitudinalium motuum ſubſcribit exempla, & dicit, Tertiæ vero ſphæræ reliquorum.ſ. omnium quinque dixit eſſe polos per medium animalium hoc eſt in ecliptica. nam vnus polus eſt in angulo diei & aliter in angulo noctis, & axis eſt linea ab vno ad alterum extenta. poſuit autem hanc ad cauſandum motum lateris verſus alterum polorum. deinde ſubdit deſcriptionem quartæ, dicit, Quartæ autem lationem poſuit.ſ. & ea, i. eos polos de numero eorum quæ obliquantur ad medium eius, i. ad tranſuerſam primi circuli. nam hæc quarta trahit in contrarium tertiæ, ne.ſ. planeta totaliter ad polum verſus procedat. Debes ſcire quod iſti perceperunt tres ſuperiores, vt Saturnum, Iouem, & Martem habere tres ſphæras concentricas, & quãtum ad polos & ad axes ſimiles, ſed duos inferiores aliter. licet.n. ſphæræ Veneris & Mercurij ſint concentricæ, tamen poli non ſunt ſimiles cum polis trium ſuperiorum, quia duo hi inferiores plus declinant quam tres ſupremi. & ideo ſubſcribit, dicit, Tertiæ autem ſphæræ polos dicit aliorum quidem trium ſuperiorum proprios, Veneris vero & Mercurij eoſdem, hoc eſt alios proprios, quia non ſimiliter mouentur in latus tres ſuperiores, ſicut tres inferiores. vel forte aliter intelliges hæc, & ego relinquo. perſpicuum eſt ſphæras omnium erraticorum eſſe viginti ſex.

Cum narrauit} Præſens commentum perſpicuum. Cõm. 46.
Debes tñ ſcire quod in motu planetarum ſignantur latitudo & longitudo. latitudo accipitur vt planeta mouetur ab vno polo in alterum, & è conuerſo. dicitur autem hęc latitudo aſtronomice, pro quanto penes hanc ſumuntur latitudines ciuitatũ apud Aſtronomos. Philoſophice vero hæc dr̃ longitudo, quia vnus polus eſt velut ſurſum alter velut deorſum, vt ſecundo cœli patet. longitudo vero aſtronomice ſumitur, prout planeta fertur ab ortu in occaſum & è conuerſo, & dr̃ longitudo pro quanto ciuitates ſic menſurantur in longum apud Aſtronomos, re tamen vera latitudo dicitur qm̃ eſt à dextro in ſiniſtrum. Secundo debes ſcire, quod Antiqui perceperunt duplicem latitudinem, ſ. alteram ab æquinoctiali, & quantum ad hanc omnes mouentur in latus, etiam Sol & Luna: quæ potius declinatio dicenda eſt. alteram vero ab ecliptica verſus alterum polorum, & hanc Antiqui dederunt omnibus, ſed Ptolemæus excepit Solem. Nam centrum Solis ſemper decurrit per eclipticam, nec exit ab ea, reliqua patent.

Callippus autem positionem quidem sphærarum eandem posuit cum Eudoxo: huius autem est distantiarum ordinem. pluralitatem uero ei quidem quæ Iouis, & ei quæ Saturni eandem cum illo dabat. Soli uero & Lunæ duas existimabat adhuc apponendas esse sphæras. apparentia si quis debeat aßignare, reliquis uero planetis unicuiq; unam. necesse autem si compositæ omnes debeant reddere apparentia scdm quemlibet errantium alteras sphæras una pauciores esse reuoluētes & ad idem restituentes positione primam sphæram semper inferius ordinati astri. Sic.n solum cōtingit planetarum lationem omnia facere. Quoniam igitur in quibus quidem ipsa feruntur sphæris, hæ quidem octo: hæ autem quinque & uiginti sunt. harum autem solas non oportet reuolui in quibus deorsum ordinatum fertur. Quæ quidem reuoluiunt eas quæ sunt primorum duorum sex erunt, quæ autem eas quæ sunt posteriorum quatuor, sedecim omnium itaq; numerus & ferentium & reuoluentium quinquaginta quinque. Si autem Soli & Lunæ non addiderit eius quos diximus motus, omnes sphæræ erunt septem, & quadraginta. pluralitas quidem igitur sphærarum tanta sit.

Nunc Callippi positionem de numero sphærarum enarrare enititur. fuit autem Callippus ætate posterior Eudoxo Arist. coætaneus, vt Simplicius narrat in primo de cœlo. atq; Athenis cum Arist. moderauit considerationes Eudoxi. Pro huius ergo viri positione debes scire quod duplices credidit esse sphæras, s. deferēter & reuoluentes. Saturno quidem & Ioui octo deferētes tribuit, vnicuiq; quatuor. Soli vero & Lunæ deferentes decem, vnicuiq; quinque. aliis denique tribus quindecim deferentes, vnicuiq; quinque, ergo omnes deferentes erunt numero triginta tres. Reuoluentes vero Saturno & Ioui sex, vnicuiq; tres. Soli & Lunæ octo, vnicuiq; quatuor. Marti & Veneri & Mercurio duodecim, vnicuiq; quatuor. omnes ergo reuoluentes erunt viginti sex. ergo congregando reuoluentes cum deferentibus erunt omnes numero quinquaginta & nouem. Causa autem horum patebit in litera. Debes scire quod Philosophus in litera enumerat quinquaginta quinque. nam prætermittit vnum errantium cui quatuor sphæræ sunt necessariæ. Primo ergo præponit conuenientiam & videntur conuenire in duobus. Primo quantum ad numerum deferentium. Secundo quantum ad ordinem planetarum & hoc dicit. Callippus autem positionem quidem sphærarum eādem posuit cum Eudoxo, quod intellige de deferentibus. hæc est prima conuenientia eorum. deinde ponit secundam dicit. Huius autem. s. viri Callippi est ponere ordinem distantiarum, similiter. s. cum Eudoxo, nam eodem modo ordinabat sphæras. hęc est secunda conuenientia. Deinde narrat differentias & dicit, pluralitatem vero sphærarum deferentium ei quidem quę Iouis, & ei quæ Saturni eandem cum illo dabat, quia quatuor dabat Eudoxus, & quatuor nunc dat Callippus. Soli vero & Lunæ duas æstimabat adhuc apponendas esse sphæras, & hoc si quis debeat asignare apparentia. Debes scire quod Callippus vidit Solem & Lunam quandoq; veloces quādoq; tardos, & propterea vltra tres datas eis ab Eudoxo addidit duas. ergo computando omnes primorum, & horum erunt deferentes decem & octo. reliquis vero planetis addebat vnicuiq; vnam, ergo erunt quindecim. Debes scire quod addit hanc vnam propter direptionem & retrogradationem, quas percepit in his, & per consequens congregando omnes deferentes omnium erunt numero triginta tres. Deinde docet eligere sphęras reuoluentes. Debes tamen scire quod sphæræ reuoluentes dantur vnicuique tot quot deferentes vna minores. nam sphæræ defert planetam non respondet sphæræ reuoluentes propter causam dicendam. Secundo debes scire quod sphæra superior habet virtutem formę, & inferior virtutem materiæ, & propterea superior orbis trahit ad se inferiorem, & sic videtur Saturno per necessaria correspondens primæ deferenti vt retineat eam, ne feratur à supremo cœlo stellato nimio raptu, & sic destruatur proportio astri fixi. & pari pacto substantia deferens eget altera sibi reuoluente coæua. & similiter tertia eget tertia. quarta vero propterea quia multum distat ab orbe continente, parum participat raptus, ideo non fuit necessaria sphęra reuoluens. ergo Saturno dabuntur quatuor ferentes & tres reuoluentes, & similiter Ioui, & breuiter vnicuiq; tot quot dantur deferentes vna minores propter hanc causam dictam. Dicit, necessarium est autem si omns compositæ & debite ordinatæ debeant reddere apparentia secundum quamlibet errantium esse adhuc alias tres sphæras, quæ sunt tot quot illæ vna pauciores, eo quia deferenti astrum omnino datur sphæra reuoluens exponit. hoc dicit reuoluentes & ad idem restituentes, dico restituentes primum positione. i. infimam sphæram semper deorsum existentem, ordinati astri, idest fixi astri. ecce officium harum reuoluentium est manutenere sphæram infimam in qua astrum figitur, ne ipsa diuertatur per motum raptus sphærarum superiorum. subdit causam, quia scilicet oportet astrum sic regulariter seruari dicit. Sic enim contingit solum lationem planetarum omnia facere, hoc est quia planetæ sic seruati sunt omnium rerum causæ. deinde colligit numerum omnium & dicit. Quoniam igitur in quibus quidem ipsa feruntur sphæris hæ quidem octo vt Saturni & Iouis vniuscuiusq; quatuor. hæ autem viginti quinque sunt. nam reliqui quinque sunt planetæ, & vnicuique dantur quinque, modo quinque in quinque ducta faciunt viginti quinque ergo omnes sunt triginta tres. Ostendit in quibus non oportet dare reuoluentes dicit. harum autem solas non oportet reuolui in quibus deorsum ordinatum fertur scilicet astrum, quasi dicat quod infima in qua figitur astrum caret reuoluente, quoniam propter distantiam eius à continente orbe, parum aut nihil raptus participat, omnes reliquæ habet reuoluentes. His habitis epilogat numerum omnium & dicit, quæ quidem reuoluunt eas quæ sunt primorum duorum scilicet Saturni & Iouis, sunt sex. quæ vero posteriorum quatuor, erunt decem & sex, ergo omnium & ferentium & reuoluentium numerus ea sunt quinquaginta quinque. Sed videtur Aristoteles subtrahere quatuor. hoc cur faciat, videbimus in commento. Deinde vult enarrare positionem veriorem dicit. Si autem Soli & Lunæ non addiderit quis quos diximus motus, vtpote Soli duos & Lunæ duos, vtique quatuor eorum à quinquaginta quinque remouebuntur, & quod remanet erit quinquaginta vnum, è quibus iterum subtrahe quatuor ab vnoquoque quatuor vnam quam addebat Callippus, & sic omnes sphæræ erunt quadraginta septem. pluralitas quidem igitur sphærarum tanta sit, & ad hanc videtur Aristote. plus inclinare. Ad huius exemplum formetur figura sequens.

Declaratio positionis. Callippi.

In hac ergo figura sunt descripti septem circuli seruientes ad motum Saturni, cuius quilibet repræsentat vnam sphæram. Saturnus ergo scribitur charactere ♄. reliqui vero circuli designantur per a, b, c, d, e, f, g. Tunc declarantur ea quæ Arist. dixit secundum Callippum. nam Saturnus mouetur in vigintiquatuor horis ab Oriente in Occidens iterum rediens ad illud aliquo insensibili minus, & quantum ad hunc motum fuit necessaria sphæra, a, hæc enim rapta à firmamento rapit centrũ Saturni in vigintiquatuor horis semel vt dictũ est. Et qm̃ hæc sphæra moueret tanto impetu quanto mouetur à firmamento, & sic Saturnus nunquam posset è conuerso moueri ab Occidente in Oriens, vt experientia percepit, hac de causa æstimauit esse necessariã sphæram, b, vt scilicet detineret planetã in sua mensura & in suo cursu. & quoniam percepit Saturnum ꝓmoueri in latus poli septentrionis, dedit propter hoc vnam sphæram. & quia hæc sphæra impetu mouet magno, eguit sphæra, d, vt impetus ille abscindatur atque planeta moueatur certa regula, & quoniam etiam præcepit ♄ moueri versus polum meridianũ dedit, e, sphæram, vt scilicet ♄ trahatur ad contrarium polum. & quia hæc item vt prius dicta magno impetu rapit, dedit, f, vt detinens atque regula. Et quoniam percepit Saturnum moueri ab Occidente in Oriens, dedit, g, sphæram cui non supposuit aliam inferiorem, eo quia est nimis inferior nullius impetus particeps, & cũ hoc hic est motus eius naturalis. hęc fuit fictio Callippi. & sicut dixi ĩ Saturno, eodẽ modo & in reliquis potes scribere. Sed hæc æstimatio pluribus modis deficit. Primo quia sphæra, a, superfluit, quoniam firmamentum satis est ad mouendum omnes inferiores, vt Ptolemæus probauit. Adhuc omnes reuoluentes videntur superfluere. nam quomodo motus hi sint naturales videtur à propriis motoribus esse determinatos ad maximum & ad minimum. nulla ergo est necessitas sphærarum reuoluentiũ. Præterea superfluunt sphæræ mouentes in latus. quoniam planetæ declinãt ab ecliptica, quoniam eorum poli declinãt ab ecliptica, & hac de re mouentur cum hac declinatione vt dicit Ptolemæus, ergo dedit eccentriticos duos & vnum deferentẽ & epicyclũ & in quibusdam deferẽtem caput. Saturno quidem & alijs duobus inferioribus, scilicet Ioui & Marti Ptolemæus dedit tres orbes scilicet deferentem, epicyclum & duos eccentricos & epicyclum. hi nãque satis sunt ꝓ omnibus motibus eorum. Soli tres etiam & ei non dedit epicyclum. licet Auerroes in suo Almaggesto saluet omnes motus solis cum epicyclo tantum. Venus etiam habet tres & epicyclum vt de tribus superioribus dixit. Mercurius habet quinque & epicyclum scilicet duo dicti deferentes augem æquantis. duo intra hos dicti augem eccentrici deferentes. Quintus defert epicyclum in horum medio positus. Luna demum habet sphæras quatuor ꝙ epicyclum. habet enim tres orbes vt Sol & superiores, & hi dicuntur deferentes augẽ eccentrici. Tertius est in horum medio locatus qui defert epicyclum. Quartus est orbis mundo concentricus aggregatus ex tribus alijs ambiens, qui deferens caput draconis nuncupatur. Demonstrationes & rationes Ptolemæi perquirantur ab eo in Almaggesto. Po-

tes

tes ergo omnes enumerare orbes & motores si placet de mente Ptolemæi, & erunt triginta & vnum numero. Et hęc positio tenetur nunc, & temporibus nostris vsus tabularum, & canonum omnium motuum sunt de mente Ptolemæi, quanquam in motu stellarum fixarum & augium, ipse titubet, de quo in libro magnę compositionis satis.

Cōm. 47. Dicit Aristoteles} Commentum fere totum perspicuum est, tamen quædam annotentur difficilia. Primum ibi {& secundum quòd Alexander} Vbi primo debes scire quod debent æstimari nouem sphæræ, verbi gratia, respectu motus solis, & debet æstimari sol fixus esse in sphæra infima hoc est maxime propinqua versus caput nostrum, & tunc perspicuum est circa illam primam sphæram esse octo alias spheras eam continentes, quæ sunt propter apparentia in motu solis. ita quòd suprema, & nona erit ea, quæ à capite nostro summe eleuatur, inquit. modo & secundū quod Alexand. dixit ponebant omnium orbium stellarum præter orbem signorum scilicet firmamētum orbem qui mouet illum, verbi gratia. solem super vnum polum ad partem contrariam. ad quam mouet primus orbis, & ista sphæra in contrarium mouens dicitur reuoluens. tunc dicebant quintum orbem à parte nostra esse sub quarto à parte supremi, & sextum quo ad nos esse sub tertio ad illā supremam. & septimum quo ad nos sub secundo. & dicunt ꝙ reuoluens & deferēs ambo mouentur supra eisdem polis. nam sic componendo orbes saluantur apparentia. hæc erat positio Callippi, vt Arist. narrat {& ista astrologia} Contra hoc dictum Alexandri arguit Auerroes. primo, quia hæc astrologia non conuenit fundamētis datis in hoc tempore. Secundo, quia isti motus super eosdem polos de cōtrarijs terminis ad cōtrarios terminos sunt cōtrarij, & per consequens destruunt alter alterū {super autem} Respondet ergo aliter, & dicit. super autem polos diuersos possibile est. & similiter supra centra diuersa. nam hoc modo non sunt contrarij: deinde dat secundam solutionem, & est imaginando orbem in quo ponitur stella locari inter duos orbes, qui mouētur super contrarijs polis {sed talis.} Contra arguit: nā talis motus est violentus, nam astrum deferetur impetu vnius, & alterius. ergo violentus erit eius motus. hoc autem non accidit corporibus cœlestibus, vt dictum est in primo de cœlo {& ideo}

Redit ad veram solutionem, & vult ꝙ isti motus scilicet deferentis, & reuoluentis non debent esse supra eosdem polos, nec supra vna axe. hanc probat primo, quia per hanc positionem saluatur velocitas, & tarditas: directio, & retrogradatio. secundo, quia per eam saluatur latitudo à zodiaco, ita ꝙ per eam planeta potest moueri in latus. tertio, ex hoc fundamento non accidit impossibile. quarto, hæc positio saluat omnes apparentias. quinto, nam motus esse supra diuersis polis concedunt astronomi in motu diurno, & motu obliquo. nam dicunt quòd motus diurnus est supra polis mundi. motus vero obliquus est supra polis zodiaci ab illis declinantibus. ita quòd matematici Hispaniæ volunt polos zodiaci reuolui circa polos totius mundi describendo circulum paruum. si ergo isti motus conceduntur in zodiaco, & toto mūdo. ergo non est inconueniens in talibus sphæris. addit ꝙ mathematici Hispaniæ concedūt talem motum polorum in orbe stellato. Dicunt enim ꝙ orbis stellatus mouetur circa polos totius, hoc est noni orbis motu trepidationis. Ex his patet veritas solutionis. reliquū commenti patet.

Quare & substantias, & principia immobilia, & sensibilia tot rationabile existimare, necessarium enim dimittatur fortioribus dicere. Si autem nullam possibile dicere lationem non ordinatam ad astri lationem. Amplius autem omnem naturam, & omnem substantiam impassibilem, & secundum se optimum sortitam esse finem oportet existimare: nulla utiq; erit præter has altera natura, sed talem substantiarum numerum esse necesse est. Si enim essent aliæ, mouerent utiq; tanquam finis existentes lationis. Sed alias quidem esse lationes impossibile præter dictas. hoc autem existimare ex latis rationabile. nam si omne ferens lati gratia natū est. et latio omnis lati alicuius est, nulla utiq; latio sui gratia erit nec alius utiq; lationis, sed astrorum gratia, nam si fuerit lationis gratia, & illam alterius oportebit esse, quare cum non est possibile ire in infinitum, finis erit omnis lationis latorū aliquod diuinorum corporum, secundum cœlum.

Ad dicta} nunc addit conclusionem, & inquit: quare & substantias, & pro. i. principia immobilia, & principia sensibilia tot scilicet quot lationes æstimare est rationabile. Debes scire ꝙ cuiuslibet lationis duo sunt principia. alterum immobile vt intelligentia, & alterum sensibile, vt sphæra, seu cœleste corpus: & propterea quantum ad vtrunque principium dixit principia immobilia, & sensibilia. dixit autem rationabile hoc est probabiliter. nam vt scripsit necessarium, & demonstratiuū dimittatur dicere fortioribus: & per hoc signat eius probationem fuisse dialecticam, & non demonstratiuę.

Debes scire ꝙ plures esse intelligentias vna potest demonstratione sciri quia. nam plures sunt orbes, & motus vt scimus ꝙ plures sunt animæ humanæ, quoniam sunt plures homines animati, & plures operationes hominum, & quantum ad hoc verbum suum nō habet locum. plures tamen in certo numero, vtpote, vel. 55. vel. 47. vel. 49. non potest demonstratione sciri. nam ratio sic componetur. quot sunt motus cœlestes, tot sunt orbes, & intelligētiæ: sed motus sunt. 55. vel. 47. vel. 49. ergo & orbes, & intelligētiæ erunt tot. modo constat maiorem sciri certa demonstratione. sed minor non scitur, nisi ex famosis suo tēpore: modo famosa possunt esse falsa. sed nulla demonstratio ex falsis est: syllogismus vt declaratur in posterioribus: bene ergo dicit hoc esse rationabiliter scitum, & non demonstratione {si autem nullam} debes scire, ꝙ syllogismus est quot sunt lationes, tot sunt intelligentiæ: sed. 47. vel. 49. vel. 55. sunt lationes. ergo & intelligentiæ. potest ergo quis obijcere Aristo. quantum ad maiorem imaginando quasdam alias substantias abstractas per se existentes, nec mouentes, nec motas, & per consequens hæc via nulla est, & hæc responsio est theologorum. dicunt enim esse quasdam intelligentias per se perfectas, quæ nullius stellæ sunt motores, vt sunt angeli. Contra hoc obijcit Philosophus & supponit duas propositiones. prima, omnis latio est propter ordinatum astrum. hanc non probat, sed sumit vt famosam. secunda omnis substantia, & omnis natura impassibilis optimum finem sortita est. sumatur hæc secunda propositio, vt maior, & addatur

hæc minor. videlicet sed mouere stellam aliquam est optimus finis. ergo omnis natura, & omnis substantia abstracta est sortita aliquam stellam, & per consequens nulla est, quæ non moueat. harum duarum propositionum. prima additur ad bene esse, & terminorum causa. Secunda est vt maior cui subaudiri oportet minorem dictam. & dabitur conclusio nostra, inquit. si autem nullam possibile est dicere lationem non ordinatam ad astri lationem, & hæc est prima quæ parum prodest. deinde addit aliã. d. Amplius autem omnem naturam, & omnem impassibilẽ oportet existimare esse sortitam optimum, secundum se finem, & hæc est maior, cui subscribe hanc, sed mouere aliquam stellam est optimus per se finis dat conclusionem. d. nulla vtiq; erit præter has altera natura, sed talem substantiarum numerum esse, necesse est vt dixit. debes scire, ꝙ theologus debet à Philosopho discordare. quoniam principium Philosophi verificatur per sensata, vel mediate, vel immediate. Theologus etiam potest verificare conclusionem ex principijs creditis, & ideo Philosophus quantum ad hanc conclusionem discordat à theologo. nam Philosophus ꝑ numerum motuum nobis apparẽtium concludit numerum intelligentiarum. Theologus autem concludit numerum ex creditis principijs via reuelationis acceptis. & propter hæc demõstratio hęc est firma Philosopho, theologo vero credita {s. n.} Secunda obiectio potest esse ad minorem imaginando, ꝙ sunt multo plures lationes in cœlo, q̃ quę numeratæ sunt. nam possunt fingi quædam non deprehensæ à nobis, vt si earum motus essent vniformes, & in nullo diuersi, & non propter partem stellatam, sed propter partes nõ stellatas, vt siquis supra octauum cœlum imaginaretur infinitas sphæras mundo concentricas. Contra hoc arguit, & repetit quod nunc conclusit, & dicit. si enim essent alij: mouerent vtiq; tanquam existentes finis cuiusdã lationis. hæc ergo suppositio est, ꝙ omnis intelligentia est finis alicuius lationis. Tunc arguit, & dicit, sed alias quidem lationes esse impossibile est præter prædictas. quare tot sunt, vt dixit. hoc autem probat hanc responsionem ex latis. & primo proponit hoc. d. hoc autem estimare est ex latis rationabile, & nititur vno enthymemate: cuius antecedẽs est duæ propositiones. & inquit, nam si omne ꝙ fert lati gratia est natum idest naturaliter mouetur gratia lati. deinde ponit secundam. d. & omnis latio lati alicuius est, & hoc totum est antecedens, cui addit conclusionem. d. nulla vtique latio sui gratia erit, nec alterius lationis, sed astrorum gratia. probat consequentiam, & habet consequentia duas partes. prima ꝙ nulla latio sit sui gratia, & hanc non probat, quia perspicua est. nam lator est propter lationem, & latio propter latum, vt omnes consitentur. deinde probat secundam partem. d. nam si latio fuerit gratia lationis: pari ratione, & illam alterius lationis gratia oportebit esse, quoniam sunt vnius speciẽ. ergo vel nulla erit ꝑpter lationem, vel omnes. dat conclusionem, & repetit totum. d. quare quomodo non sit possibile ire in infinitum, finis erit cuiuslibet lationis aliquod diuinorum latorum corporum, secundum cœlum, hoc est de natura cœli. debes scire ꝙ virtus rationis est hæc, si sunt aliquæ intelligentiæ præter dictas, vt dicunt aliqui, illæ sunt propter lationem. nam per lationẽ optimum consequuntur finem. ergo oportet esse lationes aliquas vltra prædictas, & tot numero quot sunt intelligentiæ vltra prædictas, vel ergo latio quælibet illarum est propter se, vel propter astrum, vel propter aliam lationem. siquidem propter se, hoc est cõtra naturam lationis. nam ferens est lationis gratia, & latio est lati gratia. non ergo propter se, nec propter aliam lationem diuersam. nã pari ratione, & illa propter aliã propter similem causam. ergo vel ibitur in infinitum, vel oportet stare ad lationem, quæ est propter astrum & per cõsequens tot lationes erunt, quot astra, & sic nullæ erunt lationes præter prædictas, & nec intelligentiæ erunt plures. & hęc est virtus demonstrationis Arist. Cum posuit.} Cõmentum istud patet maxime per dicta nostra in præcedẽti textu. debes scire, ꝙ de numero intelligentiarũ disputaui in nostro libro destructio destructionũ, dis. 14. in solutione dubij quarti per totum. & ibi scripsi quæcũq; in iuuentute potui colligere. nunc vero & si plus exercitatus sim, mihi nihil plus videtur illo ibi enim subtiliter rẽ quo ad posse explicari. Tu vero lege, atque perlege ea, & tibi placebunt valde. Cõm. 48.

Quod autem unum cœlum, manifestum. Si enim plures essent cœli, ut homines, foret principium circa unumquodq; specie unum, numero uero multa: sed quæcunq; sunt numero multa materiam habent. una enim, & eadem ratio multorũ, ut hominis, Socrates uero unus. Quod autem quod quid erat esse non habet materiam primum: entelechia enim unum quidem igitur, & ratione, & numero primum mouens, immobile ens, & motum ergo semper, & continue unum solum, unũ ergo solum cœlum.

Erat syllogismus Arist. quot sphęræ, tot intelligentiæ. 47. vel. 49. vel. 55. sunt sphæræ: ergo & tot intelligentiæ. Obiecit maiori, & minori, & satisfecit quæstionibus: nunc videtur obijcere conclusionis. nam posset quis dicere, ꝙ plures sunt mundi: & per consequens erunt. 59. sphæræ duplicatæ. s. 118. non ergo. 59. ergo conclusio falsa. Arist. ergo vult remouere talem obiectionem, & arguit hypothetice hic. nam à destructione consequentis ad destructionem antecedentis sic: si plures essent mundi plures essent primi motores: sed nõ sunt plures primi motores. ergo non sunt plures mundi. maiorẽ supponit tanquã manifestam, & probat minorem sic, quæcũq; sunt plura numero in vna specie habent materiam. sed primus motor nõ habet materiam. nam est purus actus. ergo vnus est primus motor tm̃. Debes scire, ꝙ qui ponunt plures mundos plures ponũt eos numero, sed specie vnũ, vt Democritus, quia aliter ponere non possunt, vt Arist. primo cœli disputauit. dicit ꝙ autem vnum cœlum, manifestum. sumit cœlum pro mundo, vt dicit ipsemet primo cœli. hæc est conclusio. deinde probat hãc hypothetice, vt dixit. d. si enim plures essent cœli, vt homines, hoc est plures numero, & specie vnus, & addit hoc, quia aliter non potest estimari mundorum multitudo: foret principium circa vnumquodq; specie vnum, numero vero multa. hęc est prima hypothetica, & est maior, nec curat eam probare, quia ex antedictis satis patet. & in libro de cœlo est declarata. hinc subaudias minorem. s. oppositum cõsequẽtis, & inferas oppositum antecedentis quod erat conclusio & probat minorem, & dicit, sed quæcũq; sunt numero multa habent materiã, cuius causam breuiter subscribit, d. vna enim & eadẽ ratio est multorum, vt hominis

minis.s.ratio est Socratis, & Platonis. Socrates vero vnus propter vnam materiam.hæc ergo est maior,& eius probatio.deinde ponit minorem.d.quod autem est primum quod quid erat esse non habet materiam quod probat.d.nam entelechia.i.perfectibilia, & purus actus dicitur, hæc est tota probatio.deinde conuertit syllogismum,& arguit à primo ad vltimum.d. vnum quidem igitur,& ratione,& numero est primũ mouens ĩmobile existens. ergo & motum semper, & continue erit vnum.ergo vnum solum cœlum.s.vnus solus mundus.Debes scire ꝙ Arist.in hac ratione quædam sumit,& quædam probat.sumit primo ꝙ pluralitas mundorũ(si esset)non posset esse,nisi indiuidualis.Secundo sumit ꝙ vno existẽte mundo vnus debet esse prmus motor, & econuerso. videtur autem ipse duo probare. Primũ est, ꝙ quæcunq; plura numero sunt & specie vnum habent materiam.Secundum est ꝙ primum quod quid erat esse, hoc est prima forma, vel primum principium non habet materiam.probat autem primũ per hoc, quia vna potest esse ratio multorum,& ecõuerso multa possunt esse vna ratio,hoc autem pro tanto est,pro quanto vna ratio sumitur ab vna forma,sed pluralitas ab ipsis multis materijs.probat autem s̄m ,quia primum quod quid erat esse, vel prima forma,vel primum prĩcipium est purus actus. Auer.autem hanc probat per impossibile hoc modo. nam si prima forma haberet materiam: prima forma haberet aliam essentiam, hoc est quiditatem distinctam ab indiuiduo:& si sic.quæratur de illa quiditate si habet adhuc materiam,& si non,pari ratione stãdum erat in prima, & si sic,erit processus in infinitum sed quæ materia sit principiũ indiuiduationis,an materia quæ est cõpositi.altera pars, vel materia totius, recentiores altercantur. tamen de hoc scripsi in locis

Cõm. 49. pluribus. Commentum patet.

Quæ uero traduntur à senioribus,et antiquis in fabulæ figura dimissa posterioribus,quod dij sunt hi,& q. ipsum diuinum continet naturam totam.Reliqua uero fabulose iam adducta sunt,ad persuasionem multorum,& ad usum qui ad leges conferens Conformes enim hominibus hos, & aliorum animalium quibusdam similes dicunt,& his altera consequẽtia,& dictis similia. A quibus siquis separans id accipiens q. primum deos existimauerunt primas substantias esse.Diuine utique esse dictum putabit, & secundum uerisimilitudinem, & sæpe inuenta ad possibile unaquaq; & arte, & philosophia,& iterum corruptis,& has opiniones illorum quasi reliquis usque nunc saluatas esse.

Auerroes videtur velle Arist.confirmare quæcunque dixit de dijs ex testimonio antiquorũ, & hæc est consuetudo eius: nam post sermonem demõstratiuũ, adducit sermonem probabilem, Expositor videtur velle Arist.ponere differentiam inter opinionem eius & ea quæ antiqui,& vulgares sentiunt. & hæ expositiones sunt optimæ,mihi tamen magis ad verbum videtur dicendum,ꝙ Aristo. soluit dubitationem.nam in contrarium sunt apologi & leges nunc. Tenent.n. ꝙ sint plures dij,& ꝙ sint similes hominibus, vel animalibus: & per consequẽs est totum contrarium eius quod dixit.hoc ergo vult refellere,& dat ea quæ vera sunt ex antiquorum dictis. Secundo ostendit reliqua esse falsa,& fabulose esse dicta,propter causas plures. dicit.quæ vero traduntur à senioribus,& ab antiquis demissa posterioribus in figura fabulæ, duo subaudi sunt vere,& diuine dicta, Primũ, ꝙ dij sunt tales hoc est perpetui,& immortales nos gubernantes & ꝙ ipsum diuinum continet totam naturam.s. in potentia, & virtute.Debes scire,quod θῖοσ græce, latine sonat diuinus per excellentiam tamen soli Deo conuenit. verum quando in singulari reperitur, semper accipitur pro omnium rerum perfectissimo principio. Quãdo vero pluraliter scribitur,vt Arist. hic, semper sumitur pro rebus diuinis.& non pro primo principio.hęc ergo duo antiquorum dicta vera sunt, intelligẽdo ea, vt intelligi debẽt. deinde declarat quid de reliquis dicendum sit,dicit, Reliqua vero fabulose iam adducta sunt triplici de causa. primo ad persuasionem vulgi. vulgus.n.multitudo dicitut. Secundo ad vsum qui fit ad leges.Tertio ad conferens.s.hominibus.Debes scire,vt in Ethicis scribitur,ꝙ virtus dupliciter accipi potest.vno modo voluntarie, & hoc modo eã accipiũt sapientes.alio modo violentia quadã, & ad hanc tria requiruntur,persuasio,lex,& cõmunis vtilitas:persuasio quidem,vt vulgus velit obseruare semel leges,Lex vero pro pœna,& memoria pœnæ,& aliorum vtilitas deniq; vt finis,& hæ tria Arist.tetigit. deinde explicat quæ,& quot sunt ista reliqua fabulose dicta.& videntur quatuor,& inquit,Conformes.n. hominibus hos deos dicunt.Deinde addit scd̄m,& aliorũ animalium quibusdam similes dicunt.Deinde addit tertium,& dicunt altera consequentia his:et quarto dicunt quædã similia dictis.hæc ergo sunt omnia reliqua. Debes scire,ꝙ isti dicunt homines diuinos: & secũdo animalia diuina:& tertio ꝙ ea,quæ sunt hic,obediunt hominibus illis,& illis animalibus:quarto dicunt quædam similia ad dicta à nobis,& innuit,vt dicit Auer.tria quę dicunt astrologi.dicunt.n. in zodiaco figurata esse.12. animalia,vt aries, taurus,gemini, & reliqua. Secũdo dicunt.7.planetas,quos antiqui.7.homines,& in illos fuisse deificatos ferunt, quod enarrare esset longum. Tertio dicunt quæcũq; sunt hic consequi ad illa duo, vti effectus consequuntur causas. dicunt quarto antiqui multa alia his similia, quod enarrare esset superfluũ.Scribit quomodo hęc verificari possunt. d.à quibus siquis separans id solum sit accipiens,ꝙ primum .s.in physicis accepimus.s. ꝙ deos existimauerunt primas substãtias esse, diuine vtiq; esse dictum putauit, & s̄m verisimilitudinem hoc modo ergo æstimando positio eorum erit vera, & fabula conueniet veritati deinde addit signum,ꝙ hęc debeant sic intelligi,& dicit,& sæpe quoad possibile fuerunt illa:vnaquaq; arte inuenta,& philosophia,& iterum corruptis, & has opiniones illorum quasi reliquias vsq; nunc saluatas esse.Ex hoc signo vult habere,ꝙ si nunc suo tempore hæc sunt in flore,non erat impossibile ea esse in antiquo tempore,quia hæc infinities renouantur. debes scire ꝙ Aristoteles posuit mundum æternum: & q̃n accidunt bella, inundationes,pestilentiæ quæ corrũpunt penitus artes, & philosophiam, & incõueniens videtur genus humanum infinito tẽpore esse sine his: propterea dixit, quodam certo tempore homines incæpisse philosophari,& artes adinuenire. & hoc infinities,prout infinities accidunt causæ corruptionis omnium horum.& similia accepit in meteoris,& in libro de cœlo. Commentum.50. patet.

Paterna quidem igitur opinio,& quæ à primis, inquantũ nobis manifesta solum: quæ uero circa intellectum, habent quasdam dubitationes. Videtur quidem enim esse apparen-

tium diuinissimum. Quomodo uero habens talis erit utique, quasdam difficultates. nam si non intelligat quod nam utique erit insigne. sed se habet quemadmodum ut dormiens: si intelligit, huius uero aliud principale (non enim est hoc quod est sua substantia intelligentia, sed potentia) non utiq; erit optima substantia: per intelligere enim honorabile ei inest. Amplius autem siue intellectus sit sua substantia, siue intelligentia, quid intelligit: aut enim seipsum, aut alterum aliquid. et si alterum quid, aut idem semper, aut aliud. Vtrum ergo differt aliquid, aut nihil. intelligere bonum: aut contingens: aut & inconueniens meditari de quibusdam palam ergo quod diuinissimum & honorabilissimum intelligit, & non transmutatur. In deterius enim transmutatio, et motus aliquis iam tale. Primum quidem igitur si non est intelligentia, sed potentia, rationabile est laboriosum esse ei continuationē intelligentiæ dein de palam, quia aliud aliquid utiq; erit dignius quàm intellectus scilicet intellectium. Etenim intelligere, & intelligentia substantiæ, & indignissimum intelligenti, quare fugiendū hoc. Etenim non uidere quædam dignius, quàm uidere: non utiq; erit optima intelligentia. Seipsum ergo intelligit siquidem est potentissimū, & est intelligentia intellectionis intelligentia. Videtur autem semper scientia, & sensus, & opinio, & ratio: ipsius autem non ex proposito, Amplius, si aliquid aliud est intelligere, & intelligi secundum utrunq; eorum quod bene est: non enim idem esse intelligentiæ, & intellecto, aut in quibusdā scientia: res in factiuis quidem sine materia substantia & quod quid erat esse. In theoricis uero ratio, & res, & intelligētia. non altero igitur existente eo quod intelligitur, & intellectu, quæcūq; non materiam habent, idem erunt, & in tellectio eius quod intelligitur una. Adhuc autem restat iam dubitatio, si compositum est quod intelligitur. trasmutabitur enim in partibus totius, aut indiuisibile omne, quod non habet materiam, ut humanus intellectus, aut quod quidem compositorum habet in aliquo tempore. non enim semper bene in hoc, aut in hoc, sed in toto quodam quod optimū ens aliud aliquid. Sic aūt habet ipsa suijpsius intelligentia quod oē æterna.

Compleuit quæstionem de numero intelligentiarum, nunc ergo reddit ad primum intellectum. dictū est, omnes intelligentias habere vnū primū: quod est intellectus per essentiā, quod est optimū, & perfectū, gratia cuius omnia agunt, & sunt. & quoniam optimum, & perfectum dicitur propter operationē, hac de causa circa eius operationem quæstionē mouet. est aūt eius operatio duplex. altera quidē vt motor est, & de hac nihil nunc. quia satis de motu. altera vero inquātum intellectus, & nunc de hac vult loqui. primo tamen epilogat positionem antiquorū. d. paterna quidem igitur opinio, & quæ à primis inquantū, hoc est hoc modo nobis sit manifesta solum, vtpote fabulas interprætādo ad bonū sensum, vt diximus. sed ea, quę circa intellectum. s. primum diximus, habent quasdam dubitationes, & subscribit circa quod sunt dubitationes. d. nam. s. primus intellectus videtur esse diuinissimum omnium eorum, quæ videntur. hoc. n. omnes concedunt, & est probatum. sed quomodo optime se habens talis vtiq; sit. s. diuinissimus, & perfectus; habet quasdā difficultates. debes scire quod hæc quæstio aliud petit: supponit enim primum intellectum esse optimū & diuinissimum, sed petit quo ipse est se habens sic. Quæstio ergo est de modo, & non de re, & quoniam certum est, quod ipse est optimum, & perfectum intellectione: propterea quærit de eius intellectione qualis sit eius debes etiam scire. quod omne intelligens dupliciter potest se habere, aut quidē in actu, aut in potētia, seu habitu: quandoquidem enim quis vtitur actu rationis, tunc actu intelligit, quando vero non vtitur, potest tamen vti quando vult, tunc dicitur habitu intelligere, vel potentia, vt dormiēs. petit modo, vel primus intellectus actu intelligit. vel non actu, sed habitu: si non actu, sed habitu, ergo erit vti dormiens, & sic non semper felix, & optimus: quia primo Ethicorū traditur, felix ab infelici non differt nisi dimidio vitæ propter somnum. si vero intelligit semper, quærit, vel intelligere est eius substantia, vel differt ab eius substātia: si differt, ergo Deus nō est optimo per essentiam, sed per aliquod differens ab eius essentia: si per intellectionem, quæ est eius essentiam quæritur quomodo intellectu potest esse substantia. hoc vltimum mēbrum pretermittit, & reliqua tangit. d. nam si non intelligat actu, quoddam vtiq; erit insigne, & honorabile, sed non simpliciter, sed habet se quemadmodum si dormiens, qui est optimus habitu, & nō actu, hoc est primum membrum. si intelligit. s. actu, huius. s. intellectus erit quoddam aliud principale idest eo dignius. non. n. intelligentia est hoc quod est sua substantia, sed potentia. nam quando differt intellectio ab intellectu, semper intellectus est vt potentia, & intellectio vt actus. & sic concludit. d. non vtiq; erit optima substantia, nam per intelligere honorabilitas inest ei. tertium membrum prætermittit breuitatis causa. hæc itaque questio est de intellectione ipsa. Deinde mouet secundam quæstionē circa intelligibile, &. d. Amplius autem siue intellectus sit substantia, hoc est siue intellectus sit potentia, siue intelligentia, hoc est siue actuale intelligere, vt prima q̄stio petit, petitur nunc quid intelligit. aut enim seipsum, aut alterum aliquid etsi alterū quid, subaudi intelligit, petitur, vel idem semper, vel aliud ita quod nunc vnum, nūc aliud. hæc est secunda quæstio principalis. etsi consideretur potest esse diuisa, in tertiam. Deinde mouet tertiam principalem quæstionem circa rationem intelligendi, & est vtrum referat quantū ad dignitatem intelligentis intelligere rem sub ratione boni, & rem sub ratione vilis, inquit {vtrum ergo aliquid, aut nihil differant intelligere bonum, aut contingens, s. malum. Debes scire, quod contingens est fortuitum, ea autē, quæ sunt fortuna sunt mala potius quàm bona. hæc est tertia. Debes scire, quod intellectio est operatio: autem omnis perficitur propter operans, & propter operabile, & propter rationem operandi. & propterea Arist. tres quæstiones mouit circa intelligere, vt prima sit circa intellectum operantem, vtrum. s. sit potentia intellectiua, an actus intelligendi. Secunda fuit de re operata, vt vtrū res intellecta sit ipsemet Deus, an aliud.

2. Questio.

3. Quæstio.

Vilia potius hæc dixeris, quam mala: nisi mala hæc velis quæ à bonitate quomodocunque deficiunt.

Tertia quantum ad modum intelligendi, vt vtrum refert intelligere rem sub ratione boni, vel turpis, an nihil referat. hæc sunt tres quæstiones Aristo. {aut &} Nunc soluit quæstionem. & primo præmittit vnam suppositionem, velut principium eorum, quę dicētur, & est quod primus intellectus intelligit aliquod diuinissimum, & honorabilissimum intransmutabiliter, ita quod non transit nunc de vno in alterum, nunc econuerso: hoc probatur primo, quod talis transmutatio esset in deterius. nā postquam intelligit optimū, si prætermittit intelligere illud, & intelligit aliud, illud aliud non pōt esse nisi prius. Secundo, quia talis transitus esset motus. & sic in Deo motus esset quod est falsum, quoniam est primum imobile. hæc quidem suppositio habet duas

partes

partes.s.ꝙ Deus non intelligit nisi optimum.Secundum,ꝙ tale intelligit intransmutabiliter. Primũ probat.d.aut & inconueniens meditari de quibusdã. palam ergo ꝙ diuinissimum, & honorabilissimum intellectus ille intelligi,& non transmutatur.

Scd̃o probat scd̃m, & dicit primo, nam transmutatio esset in deterius, ꝙ nihil melius est optimo. Secundo quia & iam tale.s.transmutari de vno in aliud, esset aliquis motus qui Deo est impertinens. hæc est suppositio etsi bene consideras,ex hac pōt solui quæstio secunda, vt dicetur{primum quidem}Soluit quæstionem primam,et respondet ad materiam. & dicit primo, ꝙ intellectus diuinis non est potẽtia:ita quòd possit quandoq; esse sine intellectione, vt nos sumus. & hoc probat tali enthymemate: nam, si intellectus diuinus esset in potentia ad intelligere, intellectio sua continua esset sibi laboriosa.dicit. Primum quidẽ igitur si non est intelligẽtia, sed potentia, rationabile est esse sibi continuationem intelligentiæ quoddam laboriosum.sed quomodo valeat hæc consequentia est obscurum,& postmodum in fine dicemus.hæc ergo est materia solutionis ad primam quæstionem{deinde palam} Ponit materiam solutionis secundæ quæstionis.videlicet,ꝙ Deus nihil aliud extra se intelligit sed seipsum tantum. Circa probationem huius solutionis, debes scire,ꝙ intellectio variatur secundum rationem obiecti: nam obiecto existente nobili,intellectio est nobilior,& obiectio existente turpit, intellectio vilificatur:propter quod turpia videre vilius est, q̃ videre pulchra.Ex his potest ratio sic erigi, Deus intelligit optimum: sed esse Dei est optimum tantum: ergo Deus non intelligit,nisi Deum ipse autem arguit hypothetice hoc modo,dicens.deinde palam subaudi,ꝙ Deus nihil aliud extra se intelligit.nam si aliquid aliud extra se intelligeret,cum illud oportet esse nobilissimum,aliquid aliud vtiq; erit dignius, quam intellectus,scilicet intellectiuum, hoc est obiectum intellectus.Deinde probat suppositionem.s.ꝙ intellectio sit nobilis, & ignobilis ratione obiecti.& dicit, etenim intelligere,& intelligentia substãtiæ sunt.ꝙ indignissimum intelligenti.q.d. ꝙ intellectio potest esse circa substantiam,& circa vilissimum. quare hoc.s.vile fugiendũ,cuius causam subdit.Etenim non videre quædam dignius, q̃ videre:non vtiq; erit optima intelligẽtia.ex omnibus his (vt mihi videtur) vult habere hãc maiorem:intellectio est optimi intelligibilis. cui adde hæc, sed Dei est optima intellectio, & optimum intelligibile est Deus.seipsum ergo intelligit,siquidẽ est potẽtissimũ.debes scire ꝙ tota ratio fundatur in duabus propositionibus. Prima est optimum omnium intelligibilium est Deus. & hoc perspicuum est omnibus.Secunda est,Deus intelligit optimum intelligibile,ex his sequitur conclusio.s. ꝙ Deus non intelligit, nisi Deum.reliquæ propositiones sunt superflue ad rationem syllogismi, sunt tamen vtiles ad rationes terminorum & ad pro syllogismos,vt diximus. de syllogismo ergo principali videtur ponere minorem dum dicit. siquidem potentissimum & conclusionem ibi. seipsum ergo. reliqua sunt posita maioris gratia, nec potest ista bene aliter dirigi{& est intelligentia}

Contra hanc solutionem arguit primo, quia si intelligentia Dei est suijpsius,& ipse est intelligentia: ergo intelligentię erit intelligentia. vt in tertia figura sic arguatur,Dei est intelligentia Dei: Deus est intelligẽtia:ergo intelligentię erit intelligere.Sed hoc videtur falsum. nam semper scientia & sensus & opinio & ratio est suimet per accidens,& nõ ex proposito. inquit & est intelligentia intelligentiæ intelligentia. hoc est consequens, quod tanquam manifestum relinquit, destruit consequens dicit,sed videtur semper scientia & sensus & opinio & ratio, ipsius autem intercessiue & non ex proposito.hæc est consequentis destructio {Amplius}Secundo quærit, cum Deus sit intelligens & res intelligibilis, & tam intelligens quam intelligibile sint bona. propter quid Deus est optimum. vtrũ ratione qua intelligibile, vel ratione qua intelligens. inquit,si aliud est intelligere & intelligi.nam intelligere conuenit intelligenti,intelligi conuenit obiecto, secundum vtrunq; eorum,quid.s.Deo bene inest, vtrũ scilicet inquantum intelligens, vel quantum intelligibile.hæc est secunda quæstio{Aut in quibusdam}Respondet ad materiam harum quæstionum.tu vero ad formam considera.Est autem sciẽdum,quod duplex est scientia,scilicet factiua & speculatiua.modo constat in factiuis scientijs scientia & substantia sunt idẽ, vt domus & scientia domus. nam domus in mente & scientia domus idem sunt: in speculatiuis similiter vt ratio, rex, & intelligentia idem sunt & hæc supponit nunc ex tertio de anima. Ex hoc arguit intellectus & intellectum idem tam in actiuis quam in speculatiuis in his quę sunt sine materias sed Deus est sine materia ergo in eo hæc idem sunt. dicit. aut in quibusdam dam scientia est res: in factiuis quidem sine materia substantia. subaudi idem sunt scientia & res & quod quid erat esse.hoc est,vt abstrahunt à materia.in speculatiuis vero ratio & res & intelligentia subaudi idẽ sunt,& iterum prout sunt sine materia.Ex his accipitur hæc maior,in eis, quæ sunt sine materia, idem est scientia & scibile,& hoc sumit, & infert conclusionẽ. dicit. igitur non altero existente quod intelligitur & intellecto,quæcũq; non materiam habent,idem erũt & intelligentia eius qđ intelligitur vna:cui adde hanc minorem,sed Deus est sine materia:ergo Deus est sua intelligentia{ Adhuc } Quærit vltimo Deus intelligit se & intelligere est dupliciter actu simplici, quæ vocatur simplicium intelligentia, & actu composito. quæ vocatur cõpositio vel diuisio, quæritur vtrum Deus intelligat se simpliciter vel composite. Respondet vt mihi videtur, quod Deus intelligit se indiuisibiliter, & hoc probat tribus rationibus,inquit.Adhuc aũt restat iam dubitatio si quod intelligitur à Deo sit compositum. Respondet quod non. Primo, quia si Deus intelligeret se compositiue,tunc transmutaretur,hoc est transiret de quodam in quodam.nam ante actum cõpositionis est intelligentia simpliciũ,dicit.Trãsmutabitur enim in partibus totius. Secũdo arguit, quod non habet materiam intelligitur indiuisibiliter,vt humanus intellectus intelligit se. sed Deus nõ habet materiam.ergo intelligit se indiuisibiliter.dicit.aut indisibile omne quod non habet materiam, vt humanus intellectus,quando.s.intelligit se.Tertio arguit, quicquid intelligitur composite non semper intelligitur. sed Deus semper intelligitur ergo non cõposite. maior probatur,quia, quando intellectus intelligit rem compositam,transit de intellectione partium ad intellectionem totius tãquam de imperfecto ad perfectũ, eo quia perfectio partium tota continetur in perfectione totius.dicit,aut quod quidẽ cõpositorum habet in aliquo tempore. Hæc consequentia probatur, & dicit.non.n.bene.semper in hoc,aut in hoc, sed in

toto quodam, qđ optimum existens est aliud aliquid. nā in toto est optimitas: & p consequens intellectus diuinus non semper fuisset in perfectione, quia transisset de cognitione partium ad cognitionē totius. Destruit consequens, dicens. sicut autem ipsa suijpsius intelligentia habet æterna: hoc est res æternas: omne, id est omni tempore, & non aliquando sic, & aliquando non. & hæc est destructio consequentis.

Quia ista quęstio. {commentum istud habet duas partes. Prima est expositiua textus. Secunda ibi {& sic est in alijs intelligentiis} digreditur. & primam partem non legemus, sed circa literam dubitando adducemus sententias Auer. ad nostrum propositum. Secundam partem passim legemus. Circa ergo literam emergunt quædam ambiguitates. & prima est circa consequentiam Aristo. videlicet si primus intellectus non sit sua intellectio, sed potentia, tunc continuatio intellectionis esset sibi laboriosa. Sed cōtra, quia motus non est substantia cœli, sed cœlū est potentia pura ad motum: & tamen motus non est violentus cœlo. Secundo, quia labor fit propter resolutionem spirituum, vt dicit Auer. secundo cœli cōmento tertio. & tamen constat in Deo spiritus non solui. Tertio, quia rationalis anima post mortem non intelligit per suam substantiam, & tamē intellectionis continuatio nō est sibi laboriosa. Vltimo, omne enthymema tenet in virtute syllogismi. quid est ergo medium syllogismi præsentis: forte propter hæc, & alia. Expositor noster, & alij latini videntur ad verba literæ tenere, qđ hæc consequentia non sit necessaria, sed probabilis. Ipse etiam Philosophus hoc innuit, dicens rationabile: modo rationabile idem est, quod probabile: probabilitas tamen est ex hoc. quia vbi intellectus Dei sit pura potentia, illa est contradictionis ad intelligere & oppositum intellectionis, & omnis talis est ab extrinseco. & hoc videtur rationabile aliquo modo pro quanto deforis. Mihi videtur aliter cū reuerētia tanti viri: vbi debes scire apud Auer. hic, quod Deum intelligere res extra potest accipi, vel simul, vel successione. simul quidem, vt si intelligeret omnia intelligibilia vno, & simplici actu, & hoc modo intellectio non esset ei laboriosa, immo summe delectabilis, vt decimo ethicorum scribit Arist. Alio modo sucessiue, scilicet nunc sciendo vnum, & ignorando aliud, & procedēdo de ignorantia ad scientiam per media, vt nos diximus. & hoc modo si ipse intelligeret res oportet habere sensus à quibus sumeret phantasmata repræsentantia nunc vnum, nunc aliud. Primo modo Aristoteles non arguit. Secundo modo consequentia sua est fortissima. Sumatur ergo antecedens sic, si Deus intelligeret inquantum est in potentia ad intelligibilia diuersa sucessiue, vt dixit Auer. intellectio esset cū labore. Probatur, nam intellectio illa esset per concursum sensuum, & sensus sunt virtutes materiales. Ergo laborarent, vt in nobis videmus: nec dicit Arist. quod intellectio illa esset violenta, sed quod continuatio intellectionis esset laboriosa quia esset cum resolutione sensuum. Primum membrum non destruit, quia patet per alia dicta, & dicenda, scilicet quod si Deus intelligeret omnia simul, & subito, tūc in eo esset multitudo. Amplius perficeretur per vile. hoc modo instantiæ remotæ sunt, vt patet intelligenti. Secunda dubitatio, vtrum in factiuis scientijs idem sit res scita, & sciētia. & videtur quod non. nam res scibilis est extra animam. scientia est in anima. Respondet, quod scibile potest accipi secundum quid esse, hoc est vt habet esse cognitum, hoc est abstractum à materia, & ab indiuiduis, alio modo vt habet esse simpliciter, & hoc est esse extra animam.

Tunc dicendum, quod quantum ad esse, secundū quid idem sunt. nam domus vt habet rationem scibilis est res in anima, & vt sic est ars domificatiua. ergo secundum quid idem sunt. simpliciter vero sunt diuersa. sed quia Deus, & secundum quid, & simpliciter separatur à materia, ideo in eo, & scientia, & scibile omni modo sunt idem. simili modo de scientia, & scibili in scientijs speculatiuis dicendum. Tertia dubitatio videtur, quod illa consequentia nulla sit, videlicet Deus intelligit se vt compositum. ergo transmutatur. nam dicam quod intelligit simul totum. & partes vno actu: dicendum quod consequentia Aristo. saltem tenet de possibili. hoc modo Deus intelligit se vt compositum. ergo potest intelligere partes prius toto, tenet consequētia: nam intellectus diuinus potest intelligere res, vt sunt intelligibiles: sed partes sunt intelligibiles absolute absque intellectione totius. ergo potest intelligere partes non intellecto toto. & tunc vltra, sed in ęternis posse, & esse sunt simul. ergo de facto intelligit prius partes ipso toto, & hæc est pulchra deductio.

Quarta dubitatio est, quomodo valet hæc consequentia: Deus est simplex, & absque materia. ergo intelligit se simplici intelligentia, & non composite. videtur enim, quod hæc consequentia nulla sit. nā tunc non possemus nos intelligere Deū intellectione cōposita, quod falsum est. nā intelligimus ipsum, vt ens, & vt bonum, & talia. debes scire, quod aliter nos intelligimus Deum, & aliter Deus intelligit se. nam nos intelligimus Deum per attributa: modo attributa sumūtur ab entibus causatis, quæ sunt in materia, vt dixit Auer. supra cōmento trigesimonono. & sic Deus aliquo modo est in materia, pro quanto sibi attributa sumuntur ab entibus in materia: Deus vero vt intelligitur à se simpliciter, intelligitur & non per attributiones, & per consequens non potest Deus formare propositiones de se, quia prædicatum, & subiectū distinguuntur realiter. vt dixit Auer. ibidē. bene ergo arguit Arist. si Deus intelligeret se cōposite tunc esset in materia, quoniam tunc formaret de se propositiones. & omnis propositio habet subiectū, & prædicatū, & subiectum sumitur à materia, & prædicatū à forma. secus est de intellectione nostra. nā nos intelligimus ipsum per attributionem & hanc deductionem pauci intelligunt. Quinto dubitatur circa consequentiā vltimā. videtur. n. quod non sequitur. s. quod Deus intelligat se in tempore, si ipse est totum: dicēdum, quod totū dum intelligitur rōne partium intelligitur. pars autē intātum inquantum per operationē sumitur hoc autē fieri non potest, nisi in tempore. & sic patet consequētia multa. Dicit Auer. in his verbis parū vtilia. Tu vero lege p te, & intelliges, si textū intellexisti {& sic debet esse.} Hæc est secunda pars cōmenti, in qua Auer. digreditur, & declarat differentiā inter intellectionē intelligentiarum, & Dei, & remouet quęstiones & primo colligit conuenientiā secūdo differentiā. dicit primo: & sic debet esse in aliis intelligētijs abstractis: hęc est conueniētia. s. qđ nulla intelligentiarū & intelligit aliquid extra se, & qđ in eius intellectione nō accidit labor.

labor. Dicit secundo. sed primus est simplicior eorũ. & hæc est differentia, scilicet quod modo simpliciori intelligit primus rem intellectam. Tertio concludit corollarium. & hæc est secunda differentia. Vbi debes scire, quod aliquis intellectus potest esse multus in intelligẽdo, vel multiplicitate cognitorum, & hoc esset quando multa cognosceret, vel multiplicitate modi cognoscendi. & hoc esset quando intelligibile, & intelligens differunt. Est ergo differentia secunda hæc, quod intelligentia secunda nõ est multa multiplicitate modi cognoscendi, quoniam in ea intellectus & intellectum sunt vnum re, sed bene multiplicitate intellectorum, quoniam intelligit multa, s. se, & omnes intelligentias superiores. Deus vero est simplex dupliciter. primo quia non multa intelligit, quia solum se intelligit. secundo, quia intellectus, & intelligibile idem sunt simpliciter in Deo. dicit, & ideo est vnũ simpliciter sine aliqua multiplicitate, quia neq; propter alietatẽ intellectus, & intellecti: & hoc quantum ad modum cognoscendi: neq; propter multitudinẽ intellectorum, & hoc quantum ad rem cognitam: propat hanc differẽtiam. & supponit quod multiplicitas cognitorum pendet ex modo cognoscendi alio. Ex eo quia cognitum, & cognoscens distinguũt realiter. & hoc patet. Ex hoc arguit si intellectus diuinus intelligit multa, tunc intellectus, & intellectum distinguunt realiter, consequentia patet ex suppositione, & verba patent {& cum Themistius.} Narrat positionem Themistij, & reprobat illam. Themistius ergo voluit, quod possibile est, quod Deus intelligat multa, immo omnia entia mundi subito. Contra arguit Auerroes, quia declarauimus duo. s. quod Deus nihil aliud extra se intelligit, & per cõsequẽs non multa. & quod intellectus, & intellectum sunt idem omnino {dicit enim.} Secũdo narrat motiuũ Themistij, quod Expositor magni facit. Arguit enim sic, intelligit se esse principium aliorũ. Ergo intelligit alia: qm̃ cognitio vnius relatiui pẽdet ex cognitione alterius correlatiui. Contra arguit, dicens, & oĩa ista sunt eius qui non intelligit demonstrationem Aristotelis, & quasi vult habere responsionem, & non expressit illam. vult tamen eam esse intellectam ex verbis Arist. Breuiter ergo dicendum, quod Deus intelligit se cognitione absoluta, & non relatiua: & per consequens non intelligit se esse principiũ, neq; principiatum, nec se sub ratione aliqua {sed tamen.} Contra hoc arguit: nam tunc Deus ignoraret se esse principium, & ignoraret hæc, & per consequens esset ignorans, qđ Deo nefas est {& ideo} Respõdet, & primo narrat positionem quorundam. secundo respondet ẽm veritatem. Quidam itaq; dixerunt, quod eo modo Deus scit se esse principium quomodo causat hæc. Est aũt causa horum vniuersalis, & non particularis: & propterea hæc scit scientia vniuersali, & non particulari, & per consequẽs scit se esse principiũ vniuersale, & nõ particulare: {& veritas est} Rñdet ergo aliter, vbi debes scire qđ Deus est ens per essentiã, & reliqua sunt entia participãdo Deũ. & propterea esse Dei est causa oĩum reliquorũ, & qm̃ sciẽtia, & esse in Deo sunt idem, dicit ergo tria. Primũ qđ Deus scit, oĩa pro quanto ipse est oĩa, sicut calor est oĩa calida. Secũdo dicit, qđ scit oĩa sciẽtia, quæ est causa rerum: nam scit oĩa per essentiã, sed scientia est sua essentia, & sua essentia est causa rerum. ergo scĩa sua est causa rerum. Dicit tertio, quod Deus non ignorat reliqua, qm̃ aliquo modo scit illa sciendo ens hoc est sequi est totum ens. Ex his videtur cõcedere Auer. quod Deus scit oĩa non quidem per se, sed sciendo se, nam ipse est oĩa {& ideo.} Concludit quędam corollaria. Primum est quod scĩa Dei, nostra dicũtur æquiuocæ, nam sua est causa, & nostra est causata à rebus, nam sua scientia est entis, vt simpliciter dicti. & tale est causa nostræ scĩæ. debes scire, quod scĩa Dei est entis simpliciter, & est idẽ enti simpliciter. sed ens simpliciter est causa scĩæ nostræ, & ꝑ consequens scientia Dei est causa scĩæ nostræ {scĩa igitur}. Secũdum corollarium est, ꝙ scĩa Dei, nec est vniuersalis, nec particularis, hoc est ꝙ ipse nec scit hęc in vniuersali, nec in particulari. primum probat, nam scire in vniuersali est scire in potẽtia particularia: sed in Deo nulla est potentia. ergo Deus non scit particularia in vniuersali. nec scit particularia in particulari: nam particularia sunt infinita, & infinita nõ cõtinentur in aliqua scientia, quãto minime in scĩa prima {ille igitur primus.} Ad formã quæstionis respõdet, qđ Deus, nec scit scĩa nostra, nec ignorat scĩa nostra, nã contraria sunt nata fieri circa idem, si ergo Deus nõ scit scĩa nostra, vtpote vniuersali, vel particulari, ergo nec tali ratione ignorabit. quare patet quod aliquid est sciens, de quo scientia non dicitur, nisi æquiuoce vt Deus, scit. n. ipse Deus, & tamen non dicitur sciẽs, nisi æquiuocæ. in multis partibus libri destructio destructionum locuti sumus de scientia Dei, & intelligentiarum, nec oportet nunc immorari, tamen pro presenti declaratione. debes scire quod aliquid potest sciri tribus modis. Vno modo in particulari, quomodo per sensum scimus particularia in materia signata. Secundo modo in vniuersali, s. scientia confusa, vt sciens solem scit infinitos soles si essent, & hæc scientia est in potentia, & in actu, est potentia quidem respectu contentorum, & est in actu respectu sui essentiæ, quia ipsa est aliqua perfectio. Tertio modo est causa. qui enim scit effectus in causa: scit effectus, sed nec in particulari, quia causa non est materia effectus: & hoc modo videtur velle Auerroes quod Deus scit omnia pro quanto scit ens, hoc est esse, quod est causa omnium. & sic sua scĩa dicitur æquiuoce, quia nec est vniuersalis, nec particularis, sed causalis. Sed dices, Deus scit omnia causaliter. ergo scit omnia, vt termini relationis causæ ad illa, ergo omnia particulariter. & hoc erat argumentum Themistij, & Expositoris. Respondeo quod in effectu tot sunt gradus, quot causæ sunt. Deus ergo est causa omnium sub ratione entis, & non sub ratione talis entis, vt videtur Proclus sentire, dum dicit. prima creaturarum est esse. & sic cõcederem quod Deus scit omnia eo modo quo concurrit ad esse omnium, & quia concurrit ad esse omnium sub ratione entis, ideo sub ratione entis intelligit omnia, & hoc est intelligere omnia sub ratione entis causæ, & non entis causati: nam sic sua scĩa esset vniuersalis. tu vero lege dicta nostra ibidem, & intelliges solutionem hãc. Debes scire pro intellectu omnium istorum, quod Auer. imaginatur, qđ Deus sit formaliter entitas, vel ens formaliter: reliqua vero non sunt entitas ens formaliter, sed entia participatiue, quæ potius (vt ita loquar) dicuntur entalia, & per consequens, sicut caliditas per essentiam est formaliter calida, & reliqua sunt calida participatiue propter calorẽ, sic Deus est ens, & entitas formaliter, nos ve-

ro tales ipso Deo participatiue. Ex his sequuntur primo quod Deus sciendo se scit omnia. quo modo qui scit formam scit participantia illam, vt qui scit caliditatem scit omnia calida. & perspicuum est, quod qui scit per caliditatem omnia calida: non scit calida in vniuersali, nec in particulari per illam formam. nam illa forma, nec est vniuersalitas illorum, nec particularitas. Scit ergo omnia illa caliditate causaliter, pro quanto scit illa sciendo causam, qua participando calida sunt. Secundo sequitur ꝙ Deus sciendo se quiescit, nec appetit scire hæc sicut aliquis gustaret saporem, in quo essent omnes bonitates omnium saporum, non appeteret gustare alium saporem pręter illũ. & qm̃ Deus est tota veritas, & tota bonitas, in eo quod scit se, scit oĩa vera, & in eo quod fruitur eius bonitate, quæ est tota bonitas, non cupit frui alia bonitate. Tertio sequitur, quod ipse solus est perfecte beat⁹. nã intelligit verũ, in quo est tota veritas, & fruitur bonitate, in qua est ratio totius bonitatis: ergo est perfectissime beatus solũ in intelligendo se. sed quantũ hæc contradicant theologiæ, & veritati: diximus, in libro destructio destructionum. & tu quære hæc, & diligenter lege, quia reperies multa, quibus nũc addere nõ possum (etsi plus expertus sim) propter negotia.

Perscrutandum autem est qualiter habet totius natura bonum, & optimum. utrum separatum quid, & ipsum secundum se, aut secundum ordinem, aut utroq; modo sicut exercitus. Etenim in ordine ipsum bene, et dux, et magis iste. Non. n. iste propter ordinem, sed ille propter hunc est. Omnia uero coordinata sunt aliqualiter, sed non similiter, & natatilia, & uolatilia, & plantæ, & non sic se habent, ut non sit alteri ad alterum nihil, sed est aliquid. Ad unum quidem. n. omnia coordinata sunt. sed quemadmodum in domo liberis non licet quod contingit facere, sed omnia, uel plura ordinata sunt. Seruis uero, et bestiis parum quod ad commune. Multum uero quod contingit. Tale nãque principium cuiusque ipsorum natura est. Dico autem puta ad discerni necesse quoq; omnibus uenire. Et alia sunt sic, qui bus communicant ad totum.

Ostendit quod primus motor sit primus, s. effectiuus, & primum intelligibile. & quia accepit ipsum esse primum appetibile, & non declarauit qũo, nunc vult exponere qũo. Et debes scire, quod bonum est duplex. s. bonum ordine, quod pro tanto bonum est pro quanto participat ratione finis. & bonum fine, & hoc dicitur optimum. fin is. n. vult esse vltimum, & per consequens optimum. & propterea quærit Philosophus & dicit. Perscrutandum est aũt qualiter totius natura, hoc est mundus habet bonum. s. quantũ ad ordinem, & optimum. s. quantum ad finem vocatur mundus natura totius, qm̃ est omnia entia, & dicitur propter hoc vniuersum. Deinde explicat quæstionem. dicens vtrum separatum quid & ipsum per se. & hoc quantum ad finem, & ad optimũ, aut ꝺm ordinẽ, & hoc quantũ ad bonum ordinis. & hæc est quęstio. Debes scire, quod differentia est inter bonũ ordine, & finem. nam bonum ordine eget aliquo, aliquo modo ad quod ordinẽtur cuncta illius ordinis. sed finis est id ad quod cuncta tendunt: & propterea finem vocat separatum quid, & ipsum per se {aut vtroq; modo} Soluit quęstionem, & vult, quod quẽadmodum in exercitu est duplex bonitas. s. ordo, & dux: sic & in vniuerso. Ordo in exercitu est bonum quoddam, & ipsum milites enitunt̃ seruare. & dux est optimũ, quia ad ipsum est ordo, & milites. dicit, aut vtroq; modo, sicut exercitus. etenim in ordine. s. exercitus est ipsum bene, &. s. in exercitu est dux, cui debetur ratio optimi, quia appellauit ordinẽ bonũ. & finẽ separatũ, & per se optimum. oñdit per simile hoc esse bene dictũ, & dicit. & magis iste. s. dux est, quã ordo. subdit causam, dicens: non. n. iste est propter ordinẽ, princeps. n. exercitus est supra ordinẽ, sed ille. s. ordo est propter hunc. s. ducem. Ex his sequitur quod bonum ordinis subordinatur fini, & per consequens ordo dicitur bonum, & finis optimum dici debet. qm̃ est sui gratia, & bonum ordinis gratia eius {oĩa vero} Remouet dubium. nam posset quis dicere ordo est in eis, quæ specie differunt, genere vero conueniunt. sed mundi partes, & specie, & genere differunt, ergo non coordinantur, & sic Philosophus supponit falsum. vr̃ respondere, quod duplex est ordo. s. vniuocus, qualis est in animalis speciebus, & analogus, seu proportionis, vt est in his, quæ sic se habent ꝙ priora sunt vtilia posterioribus: & tandem oĩa sunt ad vnũ. vult ergo ꝙ mundi partes habeant ordinẽ secundo modo. nã vult ꝙ vna pars mundi est vtilis alteri: & tandẽ reducuntur ad vnum communẽ oĩbus finẽ. dicit, oĩa vero coordinata sunt aliqualiter. s. analogice, & proportionaliter, sed non similiter. s. ꝺm speciem sunt ordinata, vt natatilia, & volatilia, & plantæ, & non sic tñ se habent, vt non sit alterum ad alterum nihil, sed alterum alteri est aliquid. nam ad vnum quidẽ omnia coordinata sunt. Est ergo iste ordo, quod plantę sunt animaliũ gratia, & animalia propter homines, & homines propter corpora cœlestia, & oĩa tandem gratia primi entis in natura optimi. & sic partes mundi non habent ordinẽ vniuocũ, sed ordinẽ proportionis {sed quemadmodũ} Declarat idẽ secundo exemplo. s. accepto à domo. vbi debes scire, quod in domo sunt paterfamilias, liberi, serui, & bestię, & possessiones, vt Arist. declarat in Oeconomicis. & isti omnes agũt bonum domus, & optimum domus. bonum domus est ordo agibilium, optimũ est voluntas patris familiæ, liberi, & pater ambo participant, eo quod optimum: pater quidem, quia ipse est optimum, quia dat ordinem. filius vero quia propinquus patri, & per consequens aliquo modo dat ordinem, & recipit ordinẽ. Nam liber magis accedit ad voluntatẽ patris. serui, & bestię participant bono ordinis. nã solũ ordinantur, licet serui bestias ordinent, & bestiæ agrum. sic in vniuerso subæ separatæ, & Deus valde participant optimo. Deus quidẽ, quia ipse est optimũ: subæ vero separatæ, quia vicinæ optimo. res vero generabiles multũ participãt bonũ ordinis, & parũ bono optimo, quia sunt elongatæ. hæc est perfecta declaratio. sicut ergo in domo paterfamilias est ordinans tantum, & serui, & bestiæ, & possessiones ordinatę tm̃: liberi vero ordinantes vno modo, & ordinati alio modo: sic & in toto mundo est Deus optimũ, qui ordinat: & gñabilia ordinata tm̃, & intelligentiæ, quæ quidẽ, vt liberi sunt vno modo ordinantes, alio modo ordinatę. dicit: sed quemadmodum in domo liberis non licet quod cõtingit facere, hoc est parũ participãt bono ordinis, qa sunt in loco partis: sed oĩa, vel plura ordinata sunt subaudi, quę liberi faciunt: & per consequens in posse eorum videtur esse ordo pro quãto vicini sunt patri. propterea liberi vident̃ imperare seruis ĩ loco patris: seruis

seruis vero,& bestiis videtur esse parum quod commune.i. parũ participãt optimo quod est commune patri,& liberis: multum vero participat eo quod contingit, hoc est bono ordinis, quia ipsi non habent, nisi ordinata sibi facere, & parum imperant, scilicet nisi bestiis. Debes scire, quod bonum ordinis dicitur qđ contingit, quoniam potest variari, & est, in potestate patris, & aliquo modo in posse filiorum. & huic subaudiendum est, ꝙ eodem modo est in vniuersi partibus. nam sunt quædam partes multum participantes optimo, & quædam parum. huius ergo subaudiendi reddit causam. d. tale nãque principium vniuscuiusq; eorum est natura: ergo res mundi videntur participare ordine propter eorum naturas, quæ sunt principia exequendi ordinem. & ideo res mundi, licet non intelligãt. faciunt operationes ordine, quoniam diriguntur ab optimo, vt dicit Themistius {dico autem} Exponit quid est illud quo omnia participãt, & quæ sint ea quæ participant eo quod optimum, & vult quod omnia mundi entia participant differentia, hoc est ordine qui consistit in differẽtia posterioris ad prius. talem enim ordinem habent omnia per se, licet Deus parum: sed quædam sunt quæ participant quodam optimo, quod est supra ordinem dicit. dico autẽ vtpote bonum ordine, quantum ad discerni, & distingui: necesse est quoq; omnibus venire, & accidere tale bonum. ergo bono ordinis omnia participant, & alia sunt sic, quibus omnia ad totum communicant, vt sunt corpora cœlestia. hæc.n. omnia cum vniuersi duce participant optimo ad totum vniuersum perficiẽdum. sunt.n. intelligentiæ similes liberis, & mundi entia similia seruis, & bestiis: & propterea intelligentię participant eo optimo, quo primus. & parum participant ordine. hæc vero multo ordine, & parũ optimo participant.

Cõm. 52. Ipsa est tertia} Commentum habet duas partes: altera quidem est tantum expositiua textus: altera vero digreditur aliqualiter: & prima quidem satis nota est per ea, quæ nos diximus in nostra expositione. deinde ibi {& sciendum est} Digreditur, & videtur primo colligere positionem Arist. & dicit. & sciendum est quod hæc est sententia Arist. in solicitudine, & per ipsam soluuntur omnes quæstiones tangentes solicitudinem. Debes scire quod ex verbis Arist. colligi potest, quod Deus habet solicitudinem, & quod non habet. habet enim solicitudinem pro quanto ipse est, quasi causa omnium, & ordinans cuncta, sed non habet curam particularium. quia igitur Aristoteles dixit Deum esse causam ordinis: & nihil est causa ordinis, nisi cognoscat ordinata: & per consequens Deus habet solicitudinem pro quanto ordinat { sint enim quidam} Narrat nunc positionem quorundam. quidam enim volunt Deum omnia scire, & particulariter, & vniuersaliter. & huius causa est, quia sapiens nõ debet prætermittere aliquid absq; solicitudine. dicũt secundo, quod omnes actiones Dei sunt iustæ, & per consequens non facit malum, quia malum non est ens. & hæc est positio nostra, & vera. alia positio est Epicureorum: nolunt.n. quod Deus non creet hæc, qm hæc multa mala sunt, quæ sapiens dimittere debet: ergo isti sunt in extremo contradictorio ad illos. nam isti nolunt quod nulla sit solicitudo omnino {& veritas} Respõdet Auer. & vult quod veritas sit quod solicitudo sit eo modo quo dixit, & probat. nam si res essẽt sine solicitudine, essent à casu, & extra intẽtionẽ agentis, sed per se, & ex necessitate materiæ. Vltimo narrat propter hoc argumentum positionem Pythagoricorum. Pythagorici.n. videntes multa mala esse in rerum natura, & multa bona, cogũtur dicere duos deos esse, quorum vnus bona, alter mala creet. Debes scire, quod Pythagorici decipiuntur, nam nullũ malum est, & illa mala, quæ ipsi reputant dicuntur mala, secundum quid, vt respectu vnius, & bona respectu alterius: & propterea malum simpliciter nihil est: non ergo valet ponere duos deos.

Quæcunq; imposibilia accidunt, aut absurda: aliter dicentibus. Et qualia gratiosus dicentes, & in quibus minime dubitationes oportet non latere. omnes.n. ex cõtrariis faciunt omnia, neq; autem omnia, neq; ex quod contrariis recte, nec in quibuscunq; contraria existunt: quõ ex contrariis erunt non dicunt. Imposibilia.n. sunt contraria ad inuicem. Nobis autem soluitur hoc rationabiliter, eo quod tertium aliquid sit. Alij uero alterum contrariorum: materiam faciunt: quemadmodum quid inæquale æquali, aut uni multa. Soluitur autem, & hoc eodem modo: materia enim quæ una, nulli est contraria.

Averroes, & expositor conueniunt. nam vterque vult Arist. hic enarrare positionem antiquorum, & eã cõfutare. Auer. dicit Arist. hoc fateri, vt ostendat positionem eius esse magis rationabilem: quia per ipsam soluuntur omnes quæstiones, non sic positiones antiquorũ sunt. & textus bene, & docte declaratur ab Expositore. nec potest addi, & cõmentũ similiter patet. Cõm. 53.

Amplius omnia praui participatione sunt extra unũ: nam malum ipsum alterum elementorum. Alij autem nec principia bonum, & malum quãuis in omnibus maxime quod bonum principium. Alij uero hoc quidem recte, quia principium. Sed quomodo bonum principium non dicunt. utrum ut finis aut ut mouens aut ut species. Inconuenienter autem & Empedocles, amicitiam.n. bonum facit, hoc autem principium & ut mouens. Congregat.n. & ut materia: pars.n. mixturæ. Si Itaq; & eidem accidit ut materiæ. & principium esse & ut mouenti, sed esse non idem secundum quod duorum igitur amicitia. Inconueniens autẽ & incorruptibilem esse litẽ. sed hoc ipsum est mali natura.

Quia quidam dixerunt duo .s. quod omnia fiant ex contrariis. quod prima genera contrariorum sunt duo .s. bonum & malum, & contradixit his in textu præcedenti, nunc arguit contra eosdem, & vtitur enthymemate hoc modo, si omnia essent ex contrariis, ergo omnia participarent malo. quæ consequentia patet. nam alterum elementorum est malum & alterum est bonum, ergo omnia participarent malo excepto vno.s. bono. nam bonum est contrarium ipsi malo. dicit. Amplius omnia praui, id est mali participationem essent præter vnum scilicet bonum hoc est enthymema {Alij autem} Narrat positiones aliorum vt ostendat quod prędictæ positiones sunt remote ab omnibus & dicit. alij autem nec principia bonum & malum scilicet dicunt quãuis in omnibus maxime quod bonum est dicant esse principium. Est ergo secunda positio quod bonum est pręcipue principium & non malum { Sed quomodo } Contra hoc etiam

ostendit eorum diminutionem, dicit. Sed quomodo bonum sit principium non dicunt vtrum scilicet finis aut vt mouens aut vt species hoc est forma. & sic isti videntur manci & diminuti {Inconuenienter autem} Nunc specialiter narrat Empedoclis positionem. Vbi debes scire quod Empedocles opinatur amicitiam esse principium & esse bonum, & quod amicitia sit principium duplici ratione scilicet vt agens & vt materia. vt agens quidem, quoniam congregat modo congregare est actus agentis. vt materia uere, quia est pars mixti. nam mixtum apud ipsum fit ex quatuor elementis & lite & amicitia: modo esse partem est conditio materiæ dicit. Inconuenienter autem & Empedocles subaudi dicit. amicitiam enim facit bonum. hoc autem principium facit dupliciter & vt mouens. congregat enim & vt materia. pars enim est mixturæ ipsa amicitia {si itaq;} Contra arguit, nã non videtur quod idem posit esse agens & materia secundum eandem rationem. ergo oportet amicitiã esse alterum sub altera ratione. Vtrum ergo amicitia sit vt materia magis an vt agens. quomodo enim non sit posibile vt materia sit secundum eandem rationem vtrunq;, quod ergo duorum magis erit. dicit si itaq; & eidem accidit vt materiæ esse & principium & vt mouenti etiam accidat esse principium. igitur secundum quod duorum amicitia sit, vtrum sub ratione materiæ magis an sub ratione agentis {Inconueniens autem} Secundo arguit contra Empedoclem. nam ipse ponit litem esse incorruptibilem & ipsam esse principium, vt natura mali. litem ergo esse incorruptibilem & esse principium, vt malum natura est inconueniens, dicit. Inconueniẽs autẽ & incorruptibilem esse litem, sed hoc ipsum est mali natura. modo hæc duo ponere videtur inconueniens. Commento 54. est clarum.

Anaxagoras autem ut mouens quod bonum principiũ. intellectus, sed gratia alicuius mouet, quare alterum. excepto ut nos dicimus. nam medicatiua est sanitas quodam modo. Inconueniens autem & contrarium non facere bono & intellectui.

Specialiter secundo oppositionem Anaxagoræ declarat. Anaxagoras ergo ponit quod bonum sit principium & vtitur syllogismo in tertia figura. nam intellectus est principium & intellectus est bonum. ergo bonum est principium. hæc est positio Anaxagoræ contra quem intellectus mouet alicuius gratia. ergo oportet dari aliquod alterum ab intellectu primo. cuius gratia primus intellectus mouet. Respondet pro Anaxagora, quod forte intelligit vt nos intelligimus scilicet quod in separatis à materia, idem est & finis & agens, vt sanitas in mente videtur esse ipsa res medicatiua quodammodo, ergo primus intellectus erit primum agens, & primus finis, pro quanto sui gratia mouet. Secundo arguit contra Anaxagorã, nam communis opinio dicit quod cõtraria sunt omnium principia. ergo videtur inconueniens bono & intellectui non facere contraria. nam intellectus & bnnum sunt de numero entium, & communis opinio ponit contraria esse principia omnium. Sed hæc instantia parum valet contra Anaxagoram, sed tenet hypothetice scilicet si opinio cõmunis sit vera scilicet quod omnia sint ex contrariis Aristoteles autem non vult Anaxagoræ contradicere. nam ipse fuit plus propinquus vero omnibus aliis. verba textus patent.

Omnes aũt contraria dicentes non utuntur contrariis, nisi figuret aliquis. & quare hæc quidẽ corruptibilia, hæc aũt incorruptibilia nullus dicit. omnia nãque entia faciunt ex iisdem principiis. Amplius aũt alij quidã ex non ente faciunt entia. Alij aũt nisi hoc cogatur unũ oĩa faciunt, Amplius propter quid semper erit generatio, & quæ est causa generationis nullus dicit. Et duo principia facientibus, aliud necesse primum principalius esse, & his qui species, quia aliud principium principalius. propter quid enim participauit uel participat, & aliis quidem necesse sapientiæ & honoratissimæ scientiæ aliquid contrarium esse, nobis autem non. non enim est contrarium primo nihil. nam omnia contraria materiam habent, & hæc potentia sunt. Contraria autem ignorantia ad contrarium. primo uero contrarium nihil. Amplius si non erunt præter sensibilia alia. non est principium & ordo & generatio & cœlestia, sed semper principij principium, ut Theologis & Physicis omnibus. Si autem erunt species aut numeri nullius causæ. si autem non, neque motus. Adhuc quomodo erit ex non magnitudinibus magnitudo & continuum? non enim numerus facit continuum nec ut mouens nec ut species. At uero nullum erit contrariorum quod quidem & motiuum & factiuum. Continget enim utiq; non esse. At uero posterius quidem ipsum facere potentia. non ergo sempiterna sunt entia, sed sunt. Inter medium igitur est aliquid horum. hoc autem ut dictum est. Adhuc autem quomodo numeri unum aut anima aut corpus & species totaliter, & res. nihil dicet nullus, nec continget dicere si non, ut nos, dicat, quod mouens facit. Dicentes autem numerum primum mathemeticum, & sic semper aliam habitam substantiam & principia cuiuslibet, alia in connexam ipsius uniuersi substantiam faciunt. nihil enim alia alij confert aut ens aut non ens & principia multa. Entia uero nolunt male disponi, nec bonum plures principes, unus ergo princeps.

Isti textui non habemus commentum. Expositor tamen optime & per egregie textum hunc exponit. Tamen videtur mihi quod prima pars satis patet. In ea enim complet confutationem prædictarum positionum {Amplius si non erunt} Hæc est secunda pars vbi contradicit Herculeis qui substãtias separatas despexerunt, & solum sensibilia acceperunt. Contra hos ergo arguit enthymematice sic, si nullæ essent substantiæ præter sensibilia, tunc nec esset principium hoc est Deus nec ordo, nec generatio, nec cœlestia, sed semper principij erit principium. vt Theologis & Philosophicis videbatur. Sed videtur in hoc enthymemate quæstio nam si non sit generatio, non erit principij principium. & per ipsum est principij principium: ergo contradictio. dicendum quod ex propositione impossibili sequuntur apud Philosophum contradictoria. nam falsum impossibile est illud quo posito sequitur contradictio. hęc propositio nihil est præter sensibilia, est propositio falsa impossibilis. & propterea sequitur vtrunque scilicet quod non sit generatio principij ex principio, & quod sit generatio principij ex principio, vt facile quis deducere potest {Si autem erunt} Hæc est tertia pars textus, in qua Aristoteles tangit Platonem. Plato ergo posuit duplex

duplex genus entium separatorum vt idearum & numerorum. Contra hoc arguit Aristoteles multipliciter. Primo, quia si hæc essent vel nullius essent causæ, vel saltem motus non essent causæ, quia abstrahunt à motu. dicit, Si autem erunt species aut numeri, nullius causæ scilicet erunt. Sed si erunt, non erunt ipsius motus quia abstrahunt ab eo {Adhuc} Secundo arguit, ex non corpore non fit corpus, sed idea & numerus sunt non corpora, ergo ex idea & numero non fit corpus continuum & magnitudo, dicit adhuc quomodo erit ex non magnitudinibus magnitudo & continuum. non enim numerus facit continuum hoc est corpus, nec vt mouens & agens, nec vt species hoc est forma {At vero} Tertio arguit si idea & numerus sunt principia, tunc nullum contrariorum erit principium, nam numero nihil est contrarium, nec ideæ aliquid tale contrariatur. & si nullum principiorum sit contrarium. ergo generatio non est, quoniam generatio est ex contrario in contrarium, & si generatio non est entia non erunt sempiterna, nec secundum speciem nec secundum indiuiduum. sed nos videmus entia esse sempiterna, ergo est aliquod intermedium vt nos diximus. dicit at vero quod quidem & factiuum & motiuum nullum erit de numero contrariorum. nihil enim numero vel ideæ cõtrariatur. nam contingeret scilicet ideam vel numerum non esse. omne enim habens contrarium potest non esse, sed scilicet si haberet contrarium contingeret ipsum contrarium quidem nobilius & prius facere suum contrarium. propterea nam calidum facit frigidum in potentia & è conuerso. & sic si idea vel numerus haberet contrarium, contingeret non esse quoniam illud contrarium faceret hæc potentia, vel hæc facerent illud. non ergo sempiterna sunt entia, nec scilicet secundum speciem nec secundum indiuiduum. destruit hoc consequens dicit. sed sunt scilicet entia sempiterna. Igitur intermedium est aliquod horum quod quidem non est contrarium, sed medium vt materia. hoc autem vt dictum est. {Adhuc autem} Quarto arguit, si numeri vel ideæ causæ sunt, quomodo erunt causa veritatis vel animæ, vel corporis, vel specierum, vel rerum. nullus quidem dicit quomodo nisi dicatur, vt dixit in octauo huius quod res est vna propter agens. dicit adhuc autem quomodo si numeri vnum supple erit anima aut corpus, aut species omnino & res quæcunque sit illa. nullus enim quicquam dicit nec contingeret dicere nisi dicat vt nos diximus scilicet quod mouens facit rem esse vnum {Dicentes} Hæc est vltima pars textus in qua refert positionẽ Pythagoricorum vbi debes scire quod Pythagorici posuerunt ordinem entium & ordinem principiorum respondentium illi ordini entium. posuerunt enim primum entium numerum post numerum magnitudinem, post hanc animas, post has sensibilia. & sic dixerunt principium numeri esse tantum numeri, & post principium numeri ponunt principium magnitudinis. & post hoc principium animarum, & post hoc principium sensibilium. nec ponunt vnum principiorum ex alio dependere. Sed alterum seipso esse per se. Contra hoc arguit Aristote. nam tunc vniuersi substantia erit inconnexa, ita quod nulla pars conferret ad aliam, siue sit, siue non sit dicit. dicentes autem numerum primum mathematici. & sic semper aliam habitã scilicet consequentem substantiam & dicentes principia cuiuslibet de per se alia vt numerorum, aliud & magnitudinum, & aliud &c. Inconnexam ipsius vniuersi faciũt substantiam. nam nihil aliud scilicet principium, alij scilicet principio conferret siue existens sit, siue non existens, & erunt principia multa inuicem impermixta. hæc est prima obiectio. Secundo arguit, si plura essent principia diuersa nullum habentia ordinem ad vnum primum, entia male gubernarentur. nam plures principes mali sunt: vnus ergo princeps. dicit entia vero nolunt male disponi, hoc est gubernari. nec bonum plures principes, vnus ergo princeps. & sic positio hæc quæ negant principiorum dependentiam videtur erronea. De vnitate primi aliqua perstringamus. nã Aristoteles in vltimo seruauit. Et licet etiam plura principia simpliciter non sit ab humana mente excogitabile, sitque respondendum inter positiones ac animi primas propositiones, tamen quia Empedocles & Pythagoras pluralitatem Deorum ac primorum non tantum concesserunt, immo tanquam numerum contempserunt, ducimur quædam & valde pauca pertractare. vbi animaduertẽdum quod recentiores enituntur vnitatem primi persuadere quinq; petionibus acceptis, quæ quinque sunt tantum creditæ & non per se notæ, & ita cogũtur rem per se notam facere vix probabilem, quapropter rationibus eorum eiectis duas Aristotelis rationes quas in hoc .12. innuit formare enitar, deinde alijs acceptis alijs è locis eiusdem Philosophi. Prima accipitur textu commenti. 49. quæ potest sic formari. Si essent plura prima simpliciter, vel essent æquæ perfecta, vel vnum esset altero perfectius. Si vnũ altero perfectius, vnum esset primum simpliciter. Nam primum simpliciter id volunt & Theologi & Philosophi in quo omnis perfectio continetur, & quo nihil est perfectius. quare vnum tantum erit. Si vero plura æque perfecta, tũc erunt eiusdem speciei & plura numero. nam indiuidua eiusdem speciei ea ipsa sunt, quæ quidem plura sunt & eiusdem essentialis perfectionis, quæ autem sunt plura numero, oportet esse talia vel propter materiam principaliter, vel propter materiam concomitatiue, & omnia talia sunt corruptibilia vel saltem contingentia vt concedunt omnes. Secunda via accipitur ab Aristotele hic quando inquit, entia nolunt male disponi, quæ licet sit quasi rhetorica ratio, & accepta ab Homero, tamen potest reduci ad demonstrationem hoc modo. Si plura prima principia simpliciter essent, vel vnus & idem effectus esset bis vel simul tempore geminus. Consequentia facile deducitur, quia effectus quæ vnum eorum producit, vel potest ab alio produci vel non. si non potest, tunc tantum vnum esset primum simpliciter, illud videlicet quod potest omnia producere. Si autem potest, vt videlicet cœli motum primum, tunc vel duo essent primi motus successiue producti vel geminus quod repugnat intellectui intelligere. & propterea ait, entia nolle male disponi, & quod pluralitas principium mala est, quia videlicet esset rerum confusio, & gemina rerum explicatio vel successiua. Idem potest suaderi & fortasse demonstrari, ex eo quia primum principium & simpliciter est prima forma, primus finis, & primum mouens. vbi enim essent plura prima prin

cipia simpliciter, essent plures primæ formæ, plures primi fines, plura prima mouentia. igitur plura prima formata, plura prima mota, pluraque ordinata in finem. & sic omnium & singularum rerum duo eiusdem perfectionis & naturæ vt duo Socrates, duo Platones, & duo Aristoteles. Hæc ratio ab Aristotele & Auerroe colligitur primo cœli textu commenti. 90. & 92. & tu quære dicta nostra ibidem. Ex his & alijs plurimis patet vnum esse primum principium simpliciter, quem vulgares Græcorum primum Deum vocant, Cui sit honor & gloria horum nostrorum laborum.

FINIS.

Series Chartarum.

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z,

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp

Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz,

Aaa Bbb Ccc Ddd.

Omnes terniones præter D d d, qui est duernus. & * simplex.

VENETIIS,

Apud Hieronymum Scotum.

M. D. LIX.

DILVCIDARIVM

AVGVSTINI NIPHI

Suessani Philosophi solertissimi

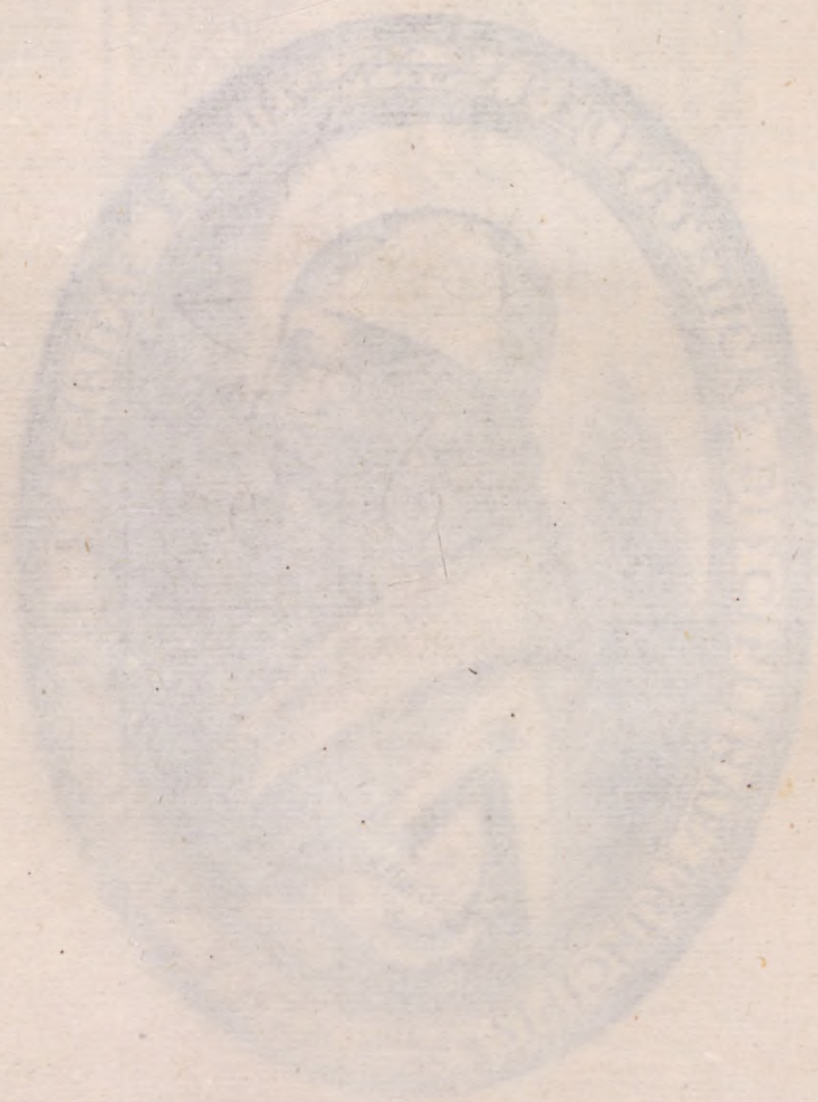
METAPHYSICARVM DISPVTATIONVM,

in Aristotelis Decem & quattuor Libros Metaphysicorum,

EX ARIST. ET AVERROIS, GRAECORVMQVE AC LATI- [illegible]

[illegible]

QVORVM DILIGENS CASTIGATIO LEGENTI PATEBIT.

[illegible]

F I N I S.

Series Chartarum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp

Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd.

Omnes terniones præter D d d, qui est duernus, & a simplex.

[illegible]

colorchecker CLASSIC

calibrite